

DISPVTATIONVM ROBERTI BELLARMINI POLITIANI E SOCIETATE IESV,

DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE FIDEI,

Aduersus huius temporis Hæreticos,

Tomus Tertius.

Editio vltima, ab ipso Auctore recognita.

Cui triplex nunc in prioribus antea factis editionibus desideratus, nouiter accessit Index,
Primus Scriptorum omnium in hoc volumine citatorum:
Alter difficiliorum Scripturæ locorum passim explicatorum:
Tertius rerum ac Sententiarum in hisce omnibus Controuersijs contentarum, vt copiosissimus, ita & serie Alphabetica in Lectorum gratiam ordinatè admodum & concinnè digestus.

AD S. D. N. SIXTVM V. PONT. MAX.

VENETIIS, M. D. XCIX.

Apud Ioannem Baptistam Ciottum Senensem:

BEATISSIMO PATRI SIXTO QVINTO PONT. MAX.

ROBERTVS BELLARMINVS.

N adfero, BEATISSIME PATER, alteram partem earum disputationum, quę ante hoc ferme biennium in sanctissimo tuo nomine in lucem, te annuente, prodierunt. Æquum enim esse censui, vt quemadmodum ea volumina, quæ de Christo, & Ecclesia scripta erant, Christi ipsius Vicario, & Ecclesiæ summo Præsidi dicata sunt: ita libri quibus Sacramentorum omnium tractatio comprehenditur, non alij, quàm sacrorum Antistiti primo, & maximo dicarentur: quanquam vel me tacente, nemo non intelligit, partem operis tibi vni consecratam existimari debere, cui totum opus semel sit iure optimo consecratum.

Et verò licet opus ipsum alioqui impolitum, & tenue, dignum non sit, quod Principi omnium maximo, & doctissimo offeratur: duæ res tamen facilè effecerunt, vt in spem magnam venirem, fore vt Beatitudini tuæ non contemnendum videretur. ALTERA est, incredibilis benignitas tua, qua me primam huius operis partem ad sacros pedes tuos offerentem, humanissimè complexus, multis magnisque beneuolentiæ significationibus, non modò munusculum quod obtuleram, gratum Sanctitati tuæ fuisse declarasti; sed etiam me ad reliquum opus perficiendum quasi quibusdam additis calcaribus incitasti. ALTERA, ingens vtilitas huius generis scriptionum. Tibi enim pro salute vniuersi Christiani gregis, dies ac noctes excubanti, nihil gratius accidere solet, nihil minùs contemnendum videri, quàm id, quod sit cum Ecclesiæ non mediocri vtilitate coniunctum. Hoc verò tempore, quo tot syluestres feræ non desinunt fremere ad Dominici gregis caulas, atque ad diripiendas tanto pretio redemptas oues, aditus vndecunque rimari: nihil esse videtur vtilius, quàm pestilentibus, atque insidiantibus Hæreticorum scriptis, (vt sancti Augustini verbis vtar) me- Lib.1.ad Bonifacium ca.1.

dentia, & munientia ſcripta prætendere, quibus rabies qua furunt, aut etiam ipſa ſanetur, aut à lædendis alijs repellatur: Ego autem pro mei particula muneris, proque ijs viribus, quas Dominus ſubminiſtrare dignatus eſt; quod his temporibus Chriſtiano populo vtiliſſimum eſſe credidi, ad id cogitationes meas, laborem, ſtudiumque conuerti. Itaque operam dedi, vt in ea re, in qua potiſſimùm noſtro hoc ſeculo Hæreticorum omnium debacchatus eſt furor, quanta maxima à me adhiberi potuit perſpicuitate & breuitate, nihil omnino prætermitterem, quod vel ad fraudes, & mendacia Chriſti hoſtium detegenda, vel ad nodos, & argumenta ipſorum diſſoluenda, vel ad Catholica Orthodoxæ Eccleſiæ dogmata explicanda, & communienda pertinere poſſe videretur.

Accipe igitur, PATER SANCTISSIME, ATQVE OPTIME; alteram hanc mei laboris partem, ea benignitate qua cetera ſoles, quæ tibi à deuotis tuis ſeruulis deferuntur. Atque interea dum tertiam partem, Deo bene iuuante, molior, aſſiduè precari non deſinam, vt felix viuas; & gloriæ Dei, gregisque tui incolumitati, vt facis, ſeruias; ac tuis apud Deum iam partis promeritis maximum indies benemerendo cumulum adijcias.

PRÆFA-

IN SCHOLIS HABITA,

DE HAERETICORVM LEVITATE IN RE SACRAMENTARIA.

AERETICOS HOMINES, VT EST APVD ISAIAM Prophetam, cap. 19. ſpiritu vertiginis agitari, & tanquam Babylonicæ turris ædificatores, ſic inter ſe linguis, & moribus eſſe diuiſos, vt alius alium non agnoſcat; nulla re magis, quàm diſputatione Sacramentaria comprobatur. Etenim cùm de Sacramentis agitur, ſiue nomen, ſiue natura, ſiue numerus, ſiue efficacitas, ſiue quid aliud in controuerſiam adducatur, non modò inter ſe acerbiſſimis contentionibus altercantur, ſed etiam ita ineptè, atque abſurdè plerumque diſputant, vt de ſtultitiæ palma contendere, vel de gloria imperitiæ dimicare velle videantur. Et quoniam præfationem à nobis ſolito pleniorem, ac iucundiorem noui huius Gymnaſij amplitudo, noua ſtudiorum auſpicia, noui auditorum concurſus, ipſa propemodum ſedes, ac parietes poſtulare videntur, non mediocriter lætor, hoc ſe mihi hodierna die ad diſputandum argumentum obtuliſſe. differendum eſt enim de hæreticorum huius temporis vanitate, & leuitate, idque in re Sacramentaria, id eſt, ſummis, grauiſſimiſque noſtræ fidei controuerſijs. Quæ ſanè diſputatio nec iucunditate vacua eſſe poterit, cùm ſpectaculum furioſorum inter ſe, & cum ſanis concertantium exhibeat: nec ſua etiam vtilitate priuabitur, cùm hoc exemplo luculenter oſtendat, in quas errorum tenebras incidant, quæque ad præcipitia abſurdiſsimarum hæreſeωn ruant, qui ſemel à præclariſſima, munitiſſimaque Catholicæ veritatis arce receſſerint.

PRINCIPIO igitur cùm Sacramenti vocabulum in quæſtionem apud Hæreticos noſtros veniſſet, & MARTINVS LVTHERVS in Babylone ſua eam vocem haud multùm ſibi probari ſignificaſſet, continuò diſcipuli eius, qui Lutherum, non vt hominem quendam vulgarem, ſed vt nouum Prophetam de cœlo lapſum ſuſpiciebant, eiuſque non ſententias tantùm, ſed etiam nutus tanquam oracula obſeruabant, Sacramenti nomen apertè improbare, ac repudiare cœperunt. Itaque ANDREAS CAROLSTADIVS in libro de Imaginibus & Sacramentis, Sacramenti nomen palàm oppugnauit. PHILIPPVS MELANCHTHON in locis primùm editis, capite de ſignis: Quæ, *inquit,*

inquit, alij Sacramenta nos signa appellamus, quòd si signi nomen dilicet, σφραγίδας appelles, *ZVVINGLIVS in libro de vera & falsa religione:* Vocem istam, *inquit*, Sacramenti, magnopere cuperem Germanis nunquam fuisse receptam. *CALVINVS, vt ceteris grauior & sapientior videatur, etsi nomen hoc parum probet libro quarto Institutionum, cap. 14. non tamen existimet operæpretium, de nomine litigare. Non diu pòst exorta inter Lutherum, & Sacramentarios grauissima simultate, cùm animaduerteret Lutherus Sacramenti nomen vehementer Sacramentarijs improbari; probare ipse cœpit, acerrimeq́; tueri, ac propugnare, vt ex eo libro cognosci potest, quem contra Andream Carolostadium scripsit: quem quidem Andream, aureum aliquando amicum suum, in Absalonem & Iudam posteà conuersum miserè deplorat.*

LVTHERVM opinione mutata, Sacramenti vocabulum defendentem, sequutus est eius Achates, Philippus MELANCHTHON, qui in locis posterius editis, Sacramenti nomine passim vtitur: sequuti etiam ceteri, qui propriè Lutherani dici, atque à Sacramentarijs distingui volunt, Brentius, Tilmannus, Kemnitius, & alij.

Sed audite, si placet, quibus argumentis Sacramenti nomen vel oppugnet CAROLOSTADIVS, vel defendat Lutherus: Non placet, *inquit ille*, vox ista; neque enim Deus in sacris literis vsquam imperauit, vt eiusmodi voce vteremur; nec licet in rebus diuinis vsurpare nomina, quæ Deus non iusserit vsurpari. *Contrà, LVTHERVS:* Immò verò, *inquit*, placet vox ista; nec enim Deus in sacris literis vsquam prohibuit, ne eiusmodi voce vteremur: & quis tandem es, Carolostadi, vt te ponas loco Dei, & nobis prohibeas, quod ille non prohibuit? *Vter ineptior, Auditores? Nam si non licet in rebus diuinis his vocibus vti, quas Deus in sacris literis non instituit, indicet nobis CAROLOSTADIVS, vbinam legerit in Scripturis Trinitatem, essentiam, personas, ὁμοούσιον, aliaq́; id genus, quæ trita sunt, & peruulgata, non magis apud Catholicos, quàm apud ipsos hæreticos Sacramentarios? & si non licet Baptismum & Eucharistiam vocare Sacramenta, quòd Deus non iusserit ita vocari, cur ipsi Baptismum & Eucharistiam signa, symbola, tesseras, σφραγίδας appellant? neq; enim locum indicare poterunt in Euangelio, vel in Apostolo, vbi eiusmodi vocibus, vel Baptismus, vel Eucharistia nominetur. Sed nec LVTHERI ratiocinatio multo plus habet ponderis, aut soliditatis. Etenim si prohibere non licet ea vocabula, quæ Deus in sacris literis nō prohibuit; nō igitur prohibeātur Ariani Filiū Dei dicere ἀνόμοιον Patri: sinantur Macedoniani Spiritum sanctum vocare creaturam: liceat Michaeli Serueto Verbum æternum definire; idealem rationem Christum hominem repræsentantem: liberum sit Valentino Gentili Deum Patrem essentiatorem, Deum Filium essentiatum nominare;*

nare; concedatur denique, vt alia prætermittam, nouis Samosatenis, vt vocent imagines Trinitatis, Cerberos tricipites, et tricorpores Geriones. siquidē nihil horum in sacris literis Deus prohibuisse legitur.

Quantò grauiùs, maturiùs, sapientiùs ECCLESIÆ *Catholica nomen Sacramenti retinet, quòd eam vocem aptissimè quadrare intelligat in Baptismum, et Eucharistiam, aliaq́ eiusdem generis sacra mysteria; quodq́ eadem voce vsos esse videat Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, & quotquot iam inde ab initio Christiani nominis, de sacris nostræ fidei rebus Latinè scripserunt? Sed de nomine satis multa. ad Sacramenti naturam, atque vim accedamus.*

Scriptores Catholici tanta consensione docent, ac semper docuerunt, nouæ legis Sacramenta instrumenta quædam esse nostræ iustificationis, vt id etiam Aduersariorum nostrorum testimonio comprobetur. Sic enim CALVINVS *loquutur libro quarto Institutionum, capite decimoquarto, §. decimoquarto:* Magno consensu Sophisticæ scholæ tradiderunt, Sacramenta nouæ legis iustificare, & conferre gratiam, modò non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ sententia dici non potest quàm sit exitialis & pestilens, eoque magis, quòd multis ante seculis magna Ecclesiæ iactura, in bona orbis parte obtinuit. *Hæc ille: qui, vt videtis, licet pro suo more Catholicos, sophistas: & Ecclesiæ fidē, pestem, ac perniciem vocet: tamen negare non potuit magnum esse inter Catholicos omnes consensum, ac sententiam nostram multis iam seculis in bona orbis terrarum parte viguisse: cùm de ipsis contrà rectissimè, verissimeq́ dicamus, nihil apud eos antiquum, nihil certum, nihil ferè ab omnibus communi consensione receptum, sed omnia noua, incerta omnia, eaq́ breuissimis, atque angustissimis finibus circumscripta. Nam etsi permulti, ac penè innumerabiles hoc tempore longè, lateq́ grassantur Hæretici, tamen in tot minutissimas sectas sunt ipsi diuisi, atque dissecti, vt nullum fermè sit eorum dogma, quod admodum latè pateat, quodq́ non aliqua certa regione definiatur. Sanè Martinus* KEMNITIVS *in secunda parte Examinis Tridentini Concilij de Sacramenti natura, & potestate disputans, summam inter suos, id est, Lutheri posteros, ac discipulos, discordiam esse ingenuè confitetur. Et verò nimium impudens fuisset, si quod est solis luce clarius; inficiari voluisset. numerantur enim apud Aduersarios, ipso etiam consentiente Kemnitio, vt minimùm sex diuersæ, atque absurdissimæ, & inter se pugnantes opiniones, dum aliud somniat Lutherus, aliud sibi fingit Carolostadius, aliud delirant Anabaptistæ, aliud Zvvinglius, aliud Caluinus, aliud alij comminiscuntur. Inspiciamus paulisper, ac leuiter discutiamus ineptias singulorum.*

Princeps LVTHERVS, *cùm in Babylone, tùm in assertione Articu-*

lorum, nihil aliud Sacramentum esse voluit, nisi diuinum testimonium ad excitandam, vel nutriendam fidem, institutum, quod instar miraculi confirmet, & instar sigilli obsignet promissionem gratiæ. Quocirca Sacramenta ferè conferre solet cum vellere Gedeonis, cum signo, quod Isaias obtulit Regi Achaz, cum aliis eiusmodi miraculis, atque prodigiis, quibus ad faciendam fidem Prophetæ, & Apostoli vtebantur.

Sed hæc sententia tam est absurda, vt nihil ferè cogitari possit absurdius. Nam signa, atque prodigia ad confirmandam prædicationem meritò adhibentur, cùm sint ex se nota, & illustria, neque à prædicatione vlla ratione dependeant: contrà autem Sacramenta nullam ex se vim habent, ac ne Sacramenta quidem esse intelliguntur, nisi testimonio verbi confirmentur. Itaque qui à prædicatore diuini verbi vel morbos repentè curari, vel Dæmones verbo pelli, vel cæcos illuminari, vel ab inferis mortuos reuocari conspiciunt, ipsa miraculi vi tanquam fulgore quodam ita percelluntur, ac prosternuntur, vt vel inuiti verbis tāti viri fidem habere cogantur. Qui verò aquis hominem ablui, quod in Baptismo facimus, vident, nihil mirantur, neque facilè credunt in ea lotione aliquid sublimius latere, nisi verbo Dei antè crediderint. Quòd si non antè Sacramenta suspicere incipimus, quàm verbo Dei fidem habeamus: quo pacto, quæso, fieri potest, vt Sacramentis diuina eloquia confirmentur? An non ridiculus esset, qui Ethnico diceret: Vt credas vera esse quæ dico, amphoram istam aquæ super caput tuum effundam? Egregia sanè probatio: nisi enim ex Dei verbo disceremus lotionem illam, & illam vnctionem ad purgandos animos valere, quis id crederet? quis non rideret? neque enim id habet aquæ natura, vt morbos animi curet, & cordis maculas eluat; sed quidquid in hoc genere potest, ex institutione diuina potest, diuinam autem institutionem diuina eloquia patefaciunt.

Porrò comparatio illa, qua verbum diplomati, Sacramentum sigillo ab aduersariis passim confertur, tam est inepta, vt nihil ineptius fingi queat; multoq; rectius verbum Dei, sigillum Sacramenti, quàm Sacramentum, verbi Dei sigillum dici possit. Nam vt sigillum, etiam sine diplomate vim suam habet, atque agnoscitur, & honoratur; diploma sine sigillo non agnoscitur esse diploma, nec vim vllam habet: sic etiam verbum Dei sine testimonio Sacramenti, suam, eamq; summam habet auctoritatem; Sacramentum verò sine verbi testimonio, nullam: Non igitur Sacramentum, vt illi volunt, sigillum verbi, sed verbum, sigillum Sacramenti nominari debuisset.

Deinde si Sacramentum, vt Lutherani volunt, nihil est aliud, nisi excitandæ, vel alendæ fidei instrumentum, quorsum infantes, amentes, dormientes interdum in Ecclesia baptizantur? num ea vis est in Sacramentis, vt iis etiam qui vsum rationis non habent, fidem persuadeant? an potiùs rectè docent ANABAPTISTAE *solis adultis, sanis, ac vigilātibus Sacramēta prodesse?*

Minimè

Minimè verò, *inquiunt* LVTHERANI, quin potius grauiter errant Anabaptistæ, homines fanatici ac furiosi, dum infantes baptizari prohibēt. Nam etsi paruuli alio tempore iudicio rationis carent, tamen dum baptizantur, sic in earum mentibus operatur Deus, vt & verbum Dei audiant, & Deum etiam agnoscant, ac diligant; quemadmodum olim sanctus Ioannes in vtero matris, Christi præsentiam sensit, & præ gaudio exultauit. *En vobis quò se miseri præcipitant; nec est omnino locus alius, quò se recipiant: vrgent enim vehementer Anabaptistæ, & sic vndique Lutheranos clausos tenent; vt vel capi debeant, vel in huius noui erroris foueam sponte cadere. Sed neque ita effugiunt: nam in ista ipsa fouea armato dilemmate obruuntur, atque conficiuntur Lutherani. Vidistis, opinor, aliquando infantes dum baptizantur, quàm refugiant, eiulent, obluctētur? Quæro igitur, vel intelligunt quid agant, vel nōn intelligunt. Si non intelligunt, nec credunt: si non credunt, perperam baptizantur; & vicerunt Anabaptistæ. Si intelligunt; sacrilegi sunt, qui sic peruicaciter Sacramenta recusant, nec tam purgantur, quàm maculantur. non igitur baptizentur; & vicerunt Anabaptistæ. Quid? quòd has ineptias iam olim in epistola ad Dardanum risit* AVGVSTINVS, *& ad exemplum sancti Ioannis, qui singulari miraculo in vtero exultauit, argutè respondit; aliquando etiam asinam Balaam sapienter esse loquutam, nec tamen ob id admonitos esse homines in deliberationibus suis asinina expectare consilia.*

Sed Lutherum dimittam, si vnum ab eo quæsierò, in quonam Euangelio, vel Apostolo, vel Propheta legerit, Sacramenta nouæ legis esse testimonia, vel sigilla verbi Dei? Nos quidem passim legimus Ioannis 3. Actorum 22. 1. ad Corinthios 6. ad Ephesios 1. ad Titum 3. 1. Petri 3. Baptismo renasci, ablui, purgari, sanctificari, renouari, saluari fideles: obsignari promissiones nusquam legimus, nisi fortè in Euangelio secundum Lutherum. Neque potest Lutherus hoc argumentum contemnere, cum in libro aduersus Ioannem Cochlæum scriptum reliquerit, in rebus sacris vehementissimum, et robustissimum locum esse, argumentum ducere ab auctoritate negatiuè. Vel igitur locum indicet in verbo Dei, vbi Sacramenta nouæ legis, testimonia nominentur; vel certè argumento vehementissimo, & robustissimo sententiam suam nos refutare fateatur.

Venio nunc ad ZVVINGLIVM. *Is in libro de vera & falsa religione, vbi Lutheri sententiam, aliasque nonnullas satis acriter oppugnauit, aperit mentem suam, ac docet, Sacramenta nihil esse aliud, nisi quandam oppignerationem, ac veluti iusiurandum, quo se homines Christo, & eius Ecclesiæ fideles fore publicè profitentur; ex quo illud sequitur, in Sacramentorum celebratione nihil Christum agere, & non modò non purgare peccata, neque homines renouare, vt volunt Catholici, sed ne attestari quidem nostræ iu-*

stificationi,

stificationi, vt docent Lutherani. Quæ sententia tantùm abest; vt vllo Scripturæ testimonio cōfirmari queat, vt cū vniuersis Scripturis apertißimè pugnet. Nam si Baptismus mea tantum est oppigneratio, non autem Christi actio, quid est quod ait Ioannes: Hic est qui baptizat? *quid est illud, quod ait Apostolus:* Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ? *& si Baptismus non purgat peccata, sed testimonium solùm præbet futuræ fidelitatis, cur Paulo Ananias dixit:* Baptizare, & ablue peccata tua? *cur ipse Paulus Baptismum definiuit lauacrum regenerationis? & quid sibi vult illud, quod iam citauimus,* Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ? *Denique vt alia multa prætercam, res est in Ecclesia explorata, ac certa, & ipsis etiam fœminis, ac pueris nota, Sacramenta Christiana ex Christi paßione, ac meritis vim habere: atque in eius rei signum sanguinem, & aquam ex Christi latere profluxisse.* Tunc, *inquit sanctus Leo epistola quarta, capite sexto,* regenerationis potentiam sanxit, quando de latere eius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua Baptismatis. *quod idem Ambrosius in Lucam, Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus in Ioannem, annotarunt. Atque hinc Apostolus Paulus duo illa coniunxit:* Tradidit semetipsum pro ea; *&*, Mundans eam lauacro aquæ. *quia videlicet nihil esset aqua, nisi aqua, nisi vim quandam mirificam ex illius sanguine traheret, qui tradidit semetipsum in mortem, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam. Hinc denique & Ioannes clamat:* Hic est qui venit per aquam, & sanguinem. *& rursum repetit:* Non in aqua solùm. *nimirum, vt quondam Ioannes Baptista:* Sed in aqua & sanguine. *id est, in aqua admista sanguini, atque ob eum sanguinem ad omnia eluenda peccata efficacißima. Sed si vera est noua Theologia Zvvinglij, errat Ioannes, fallitur Paulus, hallucinantur Patres vniuersi, inanis est confeßio populorum, ac gentium, Christus ipse frustra latus suum aperiri, & sanguinem et aquam inde manare voluit. Quid enim opus fuit Christi paßione, ac morte ad Sacramenta instituenda, si nihil sacrum, nihil diuinum habent, nihil poßunt, nihil efficiunt, nec sunt aliud nisi testimonia, vel pignora quædam humana?*

Iam verò IOANNES CALVINVS *mira calliditate, cùm Lutherum simul ac Zvvinglium amplecti velle videatur, ab vtroque dissentit, atque vtroque reiecto, suum ac proprium dogma constituit. his enim verbis affirmat in quarto libro Institutionis, capite decimoquarto, paragrapho primo, veram, propriam, simplicem definitionem Sacramenti contineri:* Sacramentum, externum est symbolum, quo beneuolentiæ erga nos suæ promissiones conscientijs nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem, & nos viciſſim pietatem erga eum nostram tam

coram eo,& Angelis,quàm apud homines testamur. *Quis non iuraret, Caluini sententiam ex Lutheri,Zvvinglij q; sententia esse conflatam? Quod enim Caluinus ait, Sacramento promißionem beneuolentiæ à Domino obsignari ad sustinendam fidei imbecillitatem, ex Luthero sumptum videri potest: quod verò addit, eodem nos Sacramento testari nostram erga Dominum pietatem, ad Zvvinglij sententiam pertinet. Sed non tanta erat vel in Caluino modestia, vel in Luthero, & Zvvinglio auctoritas, vt horum ille discipulus aut esse, aut haberi se pateretur. Itaque licet Zvvinglio Caluinus concedat, Sacramenta esse quandam veluti profeßionem nostræ erga Deum fidelitatis: in eo tamen ab eo dissentit, quòd negat hunc esse vel solum, vel primarium Sacramentorum vsum, & ea de caussa, nomine Zvvinglij prætermisso, eius sententiam loco notato palàm oppugnat, omniaq; ipsius argumenta sigillatim diluit. Inter Lutherum autem, & Caluinum hoc interest, quòd cùm vterque Sacramenta faciat testimonia, vel sigilla diuinæ promißionis, eam promißionem esse vult Lutherus iustificationis præsentis, Caluinus electionis æternæ. Quamobrem in Antidoto Concilij, seßione sexta, capite quinto, infantes baptizari dicit, non vt in adoptionem filiorum à Deo recipiantur, sed vt obsignetur promißio vitæ, quæ ad eos per gratiam prædestinationis iam antè pertinebat. & seßione septima, canone septimo ad eum finem Sacramenta referenda esse affirmat, vt certos nos reddant perpetuæ adoptionis, & gratiæ, ad quam videlicet ante mundi constitutionem prædestinati sumus.*

Sed hæc sententia multis nominibus falsa, absurda, perniciosa, impia est. Nam & cum Scripturis apertè pugnat, & multis regnum cælorum claudit, & Sacramentum falsum, ministros sacrilegos, Deum mendacem, & quasi periurum facit. Si falsum non est, Sacramenta solùm ad præteritum, id est, ad gratiam electionis referri; cur Ananias in præsenti dicit: Exurge, & baptizare,& ablue peccata tua? *cur Baptismum Paulus vocat lauacrum regenerationis? cur eundem Baptismum Petrus accipi dicit in remißionem peccatorum? Et quæ tandem est ista temeritas, vel furor potius, & amentia, prouocare Catholicos ad Scripturas, et tamen quid Scripturæ omnes clament nolle audire, id verò obstinatè asserere, ac tueri, quod nusquam in diuinis literis ostendi queat?*

Absurdam verò sententiam esse, per Sacramenta obsignari conscientijs promißiones, fieri potest ex paruulorum Baptismo planißimum. Siquidem ritè, atque vtiliter paruulos baptizari, Caluinus contra Anabaptistas multis in locis docet, cùm tamen paruuli vt vsu rationis, ita etiam conscientia careant; quod ne ipse quidem Caluinus negare ausus fuit in quarto libro Institutionis, capite decimosexto. Et verò si promißio diploma quoddam est, Sacramentum sigillum, & conscientia cera, vel charta, vt Caluinus significat;

egre-

egregium sanè miraculum Caluinistæ faciunt, cùm paruulos baptizant: nam & diploma scribunt sine charta, et sigillum imprimunt sine cera.

Esse autem eandem sententiam multis ac potissimum paruulis perniciosam, dubitari certè non potest. Nam cùm Sacramenta Caluinus, filijs præsertim hominum fidelium, quos iustos ac sanctos nasci docet, ad accipiendam Christi gratiam minimè necessaria esse, multis persuaserit, id consequutum est, vt non pauci eadem Sacramenta contempserint, atque indies magis contemnant, atque interim multorum animæ paruulorum, quæ sanctæ a Caluino esse finguntur, non expiatæ salutaribus aquis, in æternis sordibus perseuerent.

Sed illud grauissimum, quòd ista Caluini sententia Sacramentum, vt dixi, falsum, ministrum sacrilegum, Deum mendacem facit. Etenim si Sacramentum diuinum est iusiurandum, atque sigillum, quo electionis æternæ promissio obsignatur: quoties contingit (contingit autem frequentissimè) vt reprobi baptizentur, toties item contingit, vt Sacramentalia verba sint falsa, & ore ministri mentiatur Deus. Fingite animis adesse iam hoc loco Philippum Diaconum, qui Magum Simonem baptizet: certè cùm Philippus aquam aspergit, ac dicit, Ego te baptizo: eodem ipso memento, si Caluino credimus, & Deus dicit, Ego Deus æternus testor, ac iuro, & sigillo meo diuino confirmo, te Simonem a me iam inde ab æternitate electum, & ad regnum cœlorum irreuocabiliter prædestinatum. Atqui falsum hoc testimonium, falsum iusiurandum, fallax sigillum fuisse, nemo est qui nesciat, cum Simon ille impius, Hæresiarches, & Magus tandem perierit. Neque verò satis sibi cauet Caluinus, cùm ait, Deum quod ad se attinet, verum sigillum, ac testimonium offerre. nam non offert solùm, sed etiam reipsa præbet, cùm reipsa homines baptizantur, neque enim Sacramentum oblatio, sed iustificatio est diuinæ beneuolentiæ; vt idem ipse docet Caluinus in Catechismo breuiore. Itaque tùm offert testimonium, tùm offert Sacramentum: cùm autem Sacramentum præbet, ac dicit, Ego te baptizo; non offert, sed præbet testimonium, & quidem falsum, & fallax, cùm reprobi baptizantur.

Tres adhuc supersunt excutiendæ opiniones; sed eas, quia magna pars horæ præterijsse videtur, breuiter leuiterq́ attingam. Igitur ANDREAS CAROLOSTADIVS, vt ipse quoque dux noui agminis haberi posset, nouum dogma excogitauit. nimirum asseruit, nihil esse aliud Sacramenta Christiana, quàm symbola quædam, ac tesseras, quibus internoscuntur Christiani à Iudæis, Mahumetanis, Paganis: quales erant olim apud Romanos togæ, pallia apud Philosophos, & nunc apud Christianos vestimenta varia Monachorum. Neque multum ab hac sententia discrepat, quod ANABAPTISTAE de Sacramentis disputant. Siquidem Sacramenta esse volunt

allegorias, vt ipsi loquuntur, operum bonorum: non enim alia de caussa homines baptizari, & corpus Domini sumere, nisi vt admoneantur ea caremonia, sibi crucem et mortem pro Christo, si res tulerit, forti animo esse tolerandam.

Sed non est quod multum laboremus in his sententijs refellendis. cùm eas Lutherus, Philippus, Zvvinglius, Caluinus, Kemnitius, atque alij ex Aduersarijs ita confutarint et exploserint, vt penè etiam extinxerint, ac sepelierint. Et sanè si non est alia Sacramentorum vtilitas, nisi vt Ecclesiam ab alijs hominum cœtibus diuidant, vel operum bonorum fideles admoneant, adeò parùm valent, vt penè superuacanea dici possint. Habemus enim alia symbola multò quàm Sacramenta sint, illustriora, et efficaciora. Quid? an non confessio fidei melior tessera est, quàm Baptismus, cùm confessio vera fidei Catholicorum propria sit, Baptismum autem communem cum hareticis habeamus? an non etiam longè efficacius mouent ad opera bona exhortationes, & exempla, quàm caremonia illa Sacramentales? Et quid opus erat, vt Sacramenta ex Christi latere perfosso manarent, si nihil maius effectura erant, quàm allegoria quadam, vel quàm Romanorum toga, vel pallia Philosophorum?

Vnus restat SVVENCHFELDIVS, *qui vt vno verbo contentiones omnes dirimeret, & noua dogmata cudendo Haresiarcha iure salutari posset, omnia simul Christiana Sacramenta repudiauit: quippe homo supra modum spiritalis, atque Angelicus, solo spiritu viuendum putat. Nec mirum si Sacramenta ei corporalia sordeant, qui Scripturarum etiam diuinarum literas, & verba contemnit. Illud magis admiror, cur non tacita mentis cogitatione contentus, verbis & literis corporalibus dogmata sua explicanda putauerit: non enim decet virum tam spiritalem, pulmoni ac palato, lingua, ac dentibus, sapientia sua arcana committere. Huc videlicet Aud. Sathan spectabat, huc tendebat longo illo ambitu haresum variarum, vt fontes illos salutares thesauros illos charismatum diuinorum, pharmaca illa cœlestia Christi sanguine comparata omnino Christianis eriperet. Sed si non planè isti spiritales homines hominem exuissent, intelligerent profectò, nihil magis appositum à diuina prouidentia institui potuisse, quàm vt homines, qui spiritu & corpore constant, per corporalia signa ad dona spiritalia peruenirent:* Si tu, *inquit sanctus Ioannes* CHRYSOSTOMVS *homilia octuagesimatertia in Matthaeum,* incorporeus esses, nuda tibi Deus, & incorporea dona tradidisset: sed quoniam corpori adiunctum spiritum habes, in rebus corporalibus spiritalia tibi traduntur. *Quid? quod ipsa etiam Sacramenta non omnino corporalia, sed magna ex parte spiritalia sunt? corporale est elementum, corporale etiam verbum, sed mirifica illa virtus & potestas, qua fit, vt aqua corpus tangat, & cor abluat, vt sanctus loquitur* AVGVSTINVS,

planè

planè spiritalis est. Itaque Dominus Nicodemo, non ex aqua solum, sed ex aqua & spiritu renascendum esse pronunciauit, nimirum, vt Gregorius NAZIANZENVS *in oratione de Baptismate annotauit, ideo ex aqua & spiritu, quia medicamentum partim corporale, partim spiritale, aptissimè conuenit in eos ægrotos, quorum natura corpore, et spiritu continetur.*

Diximus Aud. de nomine, diximus etiam de natura, & efficacitate Sacramenti. Quòd si iam de numero Sacramentorum, hæreticorum sententias enumerare vellem; hinc etiam facilè demonstrarem, quanta eorum vanitas, & stultitia sit; cùm vnus Lutherus modò vnum, modò duo, modò tria, modò etiam septem Sacramenta numerauerit. Si verò etiam ritus, ac cæremonias eorum explicare aggrederer, tum verò maximè, quamuis in re seria, rideretis: Tot enim fermè apud eos exstant formæ Sacramentorum administrandorum, vt numerari vix queant. & quod summis Pontificibus tribui posse negant, vt ritum aliquem in Ecclesia statuant, id sibi apud eos quiuis homuncio passim assumit. Quod si postremò quid de Sacramentis singulis hæretici sentiant, explicandum susciperem, nullum vnquam exitum reperirem. Quamobrem vnum tantum è tam multis seligemus, eoq; breuiter pertractato, prætermissis ceteris, finem differendi faciemus.

Laborant totis viribus cùm Lutherani, tum Caluinistæ, vt veram Christi carnem in Sacramento nobis communicari doceant; & tamen Ecclesiæ Catholicæ sententiam de conuersione panis in carnem peruicacibus animis reijciunt. Itaque CALVINVS *adeò implicatam, obscuram, mirabilem, incredibilem rationem excogitauit, qua Christi vera caro per nescio quas fistulas, & canales ad nos de cælo deriuari, & quasi distillari possit; vt ego sanè etiamsi Iudæus, vel Paganus essem, multò facilius capere, & credere me posse considerem conuersionem panis in carnem, quam docet Ecclesia, quàm Caluinisticum illud, sine auctoritate, & sine ratione fabricatum figmentum.*

LVTHERANI *autem aliud monstrum longè etiam tetrius Ecclesiæ pepererunt. Nam vt facile eis esset veram Christi carnem in Sacramento habere præsentem, eandem carnem ab ipsa sua Conceptione vbique fuisse, ac semper, omniaq; omnino loca, eo modo quo Deus facit, replere docuerunt. Quod portentum (neque enim dogma, vel sententia, vel opinio, vel simplex etiam hæresis nominari debet) Scripturis repugnat, aduersatur Patribus, euertit Symbolum, Christi naturas cum Eutychete confundit; & ipsum denique quod mirandum videtur, Sacramentum destruit, pro quo astruendo fabricatum est. Nam si Christi corpus ab ipsa sua Conceptione semper vbique fuit, mentitur certè qui illud alicubi aliquando non fuisse affirmat: ergo mentitur Angelus, cùm apud Marcum ait:* Surrexit non est hic. *quomodo enim hic non est, qui vbique est? Dominus ipse mentitur, cùm ait:* Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis, quia non eram ibi. *quomodo enim*

Domine

Domine ibi non eras, qui vbique eras? Porrò S. AVGVSTINVS, vt de ceteris taceam, in epistola ad Dardanum ex proposito hoc tractans, copiosè docet, esse Christum, vt ipse loquitur, per id quod Deus est, vbique, per id quod homo est, non vbique.

Iam verò Symbolum fidei monstrosa ista Vbiquitas, (hoc enim barbaro vocabulo barbarus error nominari meruit) ita corrumpit, atque deprauat, vt Christi Conceptionem, Ortum, Passionem, obitum, Sepulturam, Descensionem ad inferos, Reuersionem ab inferis, Ascensionem in cœlum, Reuersionem à cœlo, non vera, & propria, sed metaphorica, ac penè phantastica cum Marcione, & Manichæo nobis efficiat. Id enim habet de Christi Conceptione Symbolum rectæ fidei, in solius Beatißimæ Virginis vtero Christi corpus nouem illis mensibus fuisse. Atqui idem illud corpus in vteris omnium fœminarum, immò etiam, & virorum fuit, si vbique semper fuit. De Ortu verò id Symbolum docet, Christi corpus nono exacto mense verè, & propriè ex vtero prodiisse; & eo modo verè, & propriè natum esse. At si vera somniant Vbiquistæ, ante nonum mensem, erat extra vterum, & post nonum mensem adhuc erat in vtero; neque inde vnquam verè prodijt, aut prodire potest, cùm id quod verè vbique est, nulla ratione verè moueri queat. Quemadmodum igitur Deus cùm apparet alicubi, non eò venisse propriè, sed metaphoricè dicitur, quia vbique cùm sit, non venit vbi non erat, sed apparet vbi non videbatur: sic etiam Christi ortus non verus, ac proprius, sed apparens, ac metaphoricus dicendus erit; cùm non venerit illa caro vbi non erat, nec locum deseruerit, vbi erat, sed cerni tantùm cœperit, vbi antea minimè cernebatur. Quod idē de Passione, de Morte, de Sepultura, de ceteris fidei capitibus intelligi debet. Qui enim semper vbiq; fuit, non verè, & propriè, sed metaphoricè solùm transiit de Cœnaculo ad hortum, de horto ad Concilium Iudæorum, de Concilio ad Prætorium, de Prætorio ad Caluariam, de Caluaria ad Crucem, de Cruce ad Sepulchrum, de Sepulchro ad Montem, de Monte ad cœlum. Nec potuit verè in morte corpus ab anima separari: & cùm vtrumque vbique fuerit, id efficitur, quod est absurdißimum, vt fuerit Christo mortuo, corpus cum anima in inferno, & anima cum corpore in sepulchro.

Quid iam de ipsa humana Christi natura, deq; illo summo, atque Angelis adorando incarnationis mysterio dicam? Nam si humana Christi natura non modò vbique est, sed (vt aduersarij docent) illam ipsam habet diuinam immensitatem, quam Deus habet, vt infinita spatia replere queat, erit ipsa verè, & absolutè immensa, & infinita: & cùm mole corporea non sit infinita, quippe quæ tota vbiq; est, erit sine dubio infinita virtute; virtus autē infinita naturam sequitur infinitam: igitur Christi caro natura est infinita. quare vel duæ iam erunt infinitæ naturæ, quod fieri nequit, vel quod solum restat, humana in diuinam transeunte natura, & naturarum confusio, & totius mysterij

labe-

labefactatio consequetur. En nobis quàm facilè hæresis hæresim parit, & eò tandem errando venitur, vt ipsa prima fidei fundamenta radicitus euertantur.

Quid, quod portentosa ista Vbiquitas, Sacramentum ipsum, vt dicebam, tollit, pro quo asserendo fabricata est? Nam si in ipsa priuata domo in pane, in vino, in pomis, in piscibus, in oleribus, in omni ciborum genere, in ipso aëre quem attrahimus, Christi carnem verè sumimus; quid necesse est in Ecclesiam conuenire? quid panem frangere, & vinum miscere? quid verba illa sacra pronunciare? quid habet sacra cœna præ vulgari prandio? quid panis Eucharistiæ præ pane pistoris? quid altare præ mensa?

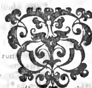
Atque vt magis adhuc Lutheranorum sapientiam admiremini, nouum hoc monstrum intra paucos annos, in vna eademq; Prouincia, iisdem auctoribus Lutheranis prodiit, periit, reuixit; siquidem ab ipso Luthero, vt ex multis eius testimoniis Brentius probat, excogitatum eodem regnante Luthero feliciter in Saxonia floruit: Luthero deinde, mortuo, ac rerum potiente Melanchthone, paulatim languescere ac deficere cœpit; donec tandem in ipsa Saxonia in Dresdensi Lutheranorum Concilio, quod ante annos tredecim habitum est, publico decreto damnatum, explosum, exterminatum est: sed his proximis annis Melanchthonico euerso imperio, atque imperante in Saxonia Smidelino, rursus ab inferis reuocata, & in suam sedem restituta magno cum honore Vbiquitas est. Ista videlicet est constantia fidei Lutheranæ, vt nunc sacrosancta fidei dogmata esse debeant, quæ ante annos tredecim pestilentissimæ hæreses erant.

Sed finis sit, nolo enim in eiusmodi nugis percensendis orationem ponere longiorem. quæ tamen si vt verè sunt, sic ab omnibus hominibus haberentur pro nugis; labore nos atque negotio magno leuarent. Sed quoniam tanta est Satanæ versutia, tanta hæreticorum fallacia, tanta populorum ad res nouas propensio, vt permultis iam, non inquam hominibus, sed populis, Prouinciis, Regnis, cum summa Ecclesiæ Catholicæ iactura, et honoris Dei, Christiq; meritorum obscuratione persuasa sint; idcircò nobis totis viribus enitendum est, vt in hæc ipsa studia, ita diligenter incumbamus, vt aliquando hæreticorum fraudes detegere, Christi gloriam amplificare, Ecclesiam propagare, damna resarcire, Satanam confundere Christo duce, & adiutore valeamus.

INDEX

INDEX GENERALIS TOMI TERTII.

INDEX SCRIPTORVM OMNIVM IN HOC

Tertio Tomo citatorum.

Scriptores Hebræi.

Scriptores Græci.

Scriptores Latini.

S. Ana-

INDEX SCRIPTORVM.

SECTARII ET HAERETICI RECENTIORES,

Quorum errores in hoc volumine perstringuntur.

Lexander Alesius.
Anabaptistæ.
Andreas Carolstadius.
Berengarius.
Bernardinus Ochinus.
Bertramus.
Dauid Chytræus.
Erasmus Roterodamus.
Georgius Maior.
Henricus Bullingerus.
Hermannus Hamelmannus.
Iacobus Schmidelinus.
Ioachimus VVestphalus.
Ioannes Brentius.
Ioannes Caluinus.
Ioannes Huss.
Ioannes Langus.
Ioannes à Lasko.
Ioannes Oecolampadius.
Ioannes Tilmanus.
Ioannes VViclef.
Ioannes VVigandus.
Lucas Lossius.
Magdeburgenses.
Martinus Bucerus.
Martinus Kemnitius.
Martinus Lutherus.
Matthias Illyricus.
Nicolaus Selneccerus.
Ottho Prunfelsius.
Petrus Oxoniensis.
Petrus Boquinus.
Petrus Martyr.
Philippus Melanchthon.
Sarcerius.
Theodorus Beza.
Tilmannus Heshusius.
Vdalricus Zvvinglius.
VVilhelmus Klebitius.
VVolfgangus Musculus.

Veteres Sectarios de industria prætermittendos putaui, tum quia eorum errores obiter in hoc opere confutantur, & vel ad primum Tomum iam impressum, vel ad tertium Deo volente imprimendum pertinent; tum etiam, quia multa eorum nomina infrà in rerum ac sententiarum indice continentur.

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE,

Quæ in secundo tomo controuersiarum explicantur.

Numerus PRIMVS capita Bibliorum, SECVNDVS verò paginas indicat.

EX VETERI TESTAMENTO.

GENESIS.

EXODVS.

LEVITICVS.

b 4 ram-

Accepit

Nobis

immò

I. AD CORINTHIOS.

Si quis

Quomodo

INDEX

PRAECIPVARVM RERVM, AC SENTENTIARVM,

QVAE HIS QVINQVE CONTROVERSIIS tertij Tomi continentur.

Et

ABSTINENTIA.

ACCIDENS.

A Q V A.

A Q V A B A P T I S M I.

Vide v. Baptismus.

LOCA QVÆDAM DIFFICILIORA S. AVGVSTINI ab hæreticis oppugnata, & in hoc tertio Tomo controuersiarum explicata.

Lib.

Tam

D. Ministro Baptismi.

De suscipientibus Baptismum.

Baptis-

VII.

Hære-

CAIVS.

CALAMITAS.

CALIX.

Vide v. Sanguis Christi.

Repre

COMMVNIO SACRAMENTALIS.

De nomine, & necessitate Communionis.

De communione sub vna specie seu de communione populi & laicorum.

De communione sub utraque specie.

De præparatione ad communionem, & simul de effectu Eucharistiæ, quæ duæ quæstiones separari non possunt.

COMPARATIO.

COMPETENTES.

CONCILIA VARIA.

CONCILIVM TRIDENTINVM

CONCIO.

Vide v. Prædicatio verbi Dei.

CONCOMITANTIA

CONCVBINA.

CONCVPISCENTIA.

CONFESSIO SACRAMENTALIS.

Confessio non sacramentalis.

Confessio.

Confirmatio

Consecratio

post

Per

Elemen-

Ex iudicio rationis eadem veritas probatur.

De modo, ac ratione existentia Christi in Eucharistia.

Sitne ratio existentia Christi in Eucharistia conuersio panis & vini in corpus & sanguinem Christi, quæ ab Ecclesia Catholica dicitur transubstantiatio; an potius assumptio panis, & vini ad vnionem hypostaticam corporis & sanguinis Domini; aut omnipræsentia, siue vbiquitas, vt quidam loquuntur, humanitatis Christi, an aliquid aliud.

De ipso Sacramento Eucharistiæ, vbi primùm de natura disputatur, quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, & num extra vsum sit verè corpus Domini sub speciei consecratis panis, vel sitne res aliqua permanens, an actio transiens.

animæ

De materia Eucharistiæ.

De forma Sacramenti Eucharistiæ.

In

F I G V R A.

F I L I V S D E I.

Vide v. CHRISTVS.

F I L I V S.

F L A G E L L A.

F L A G E L L A T I O.

F OE M I N AE.

F O R M Æ.

Gra-

GRAVE.

GRÆCI.

GREGORIVS.

H.

HABITATIO.

HAEREDITAS.

HAERESES.

HAERETICI.

HEBRAEI.

Multa

Iustifi-

MANICHÆI.

MANNA.

MANVS IMPOSITIO.

Vide v.Confirmatio.

MANVS.

Manibus

MARE RVBRVM.

MARIA MAGDALENA.

MARTYRES.

MARTYRIVM.

MATERIA.

MATRIMONII SACRAMENTVM.

Matrimo-

MATRIMONIVM non Sacramentum, & illegitimum.

Matrimonij materia, & forma.

Matrimonij forma.

Matrimonij Minister.

Matrimo-

clarum

De impedimento criminis.

De cultus disparitate.

illa

In sa-

Missæ

MONOGAMIA.

MORS.

MORS CHRISTI.

Vide v. Crux. & v. Passio.

MORTIFICATIO.

MORTVI.

MOYSES.

MVLIER

O.

OBEDIENTIA.

OBLATIO.

OLEVM.

OMNES.

OPVS OPERATVM.

OPVS BONVM, & SATISFACTORIVM.

Panis

PARASCEVE.

PARENTES.

PASCHA.

PASSIO CHRISTI.

Peccata

vide

POENITENS.

POENITENTIÆ Sacramentum.

melio-

POENITENTIA non Sacramentalis.

POLYGAMIA.

Promissio

S.

S A B B A T V M.

SACERDOTIVM.

Sacra-

Sacra-

S A L.

S A N C T I.

S A N C T I M O N I A L I S.

S A N G V I S.

SPE-

SYM-

Timor

Verba

Votum

Laus Deo Virginiq; matri MARIAE.

PRIMA
CONTROVERSIA
GENERALIS.

DE SACRAMENTIS
IN GENERE.

DUOBUS LIBRIS
EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM PRIMAE CONTROVERSIAE.

PRAEFATIO.

De Hæreticorum leuitate in re Sacramentaria.

LIBER PRIMVS.

Qui est de natura & caussis Sacramentorum.

LIBER SECVNDVS.

De effectu, numero, & cæremonijs Sacramentorum.

Partitio huius libri.

D 2

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

LIBER PRIMVS.

Qui est de natura & caussis Sacramenti.

E SACRAMENTIS BIPARTITA DISPVTATIO est. PRIMVM enim generatim de omnibus. DEINDE seorsim de singulis explicandum erit. Ac generalis quidem Disputatio duo habebit quasi prolegomena. VNVM de erroribus circa Sacramenta; ALTERVM de mendacijs, & calumnijs recentium hareticorum. Deinde sex continebit principales controuersias. VNAM de nomine, & significatione Sacramenti. ALTERAM de natura, & definitione. TERTIAM de caussis tum intrinsecis, tum extrinsecis. QVARTAM de effectis, id est, gratia, & charactere. QVINTAM de numero. SEXTAM de caremonijs.

Scripserunt de hoc argumento plurimi, sed pracipui inter hareticos mihi videntur Lutherus in lib. de captiuitate Babylonica, & in assertione articulorum. Philippus in locis, & in Apologia Confessionis Augustana. Ioannes Caluinus, lib. 4. Inst. cap. 14. & sequentibus. Martinus Kemnitius Tomo 2. examinis Concilij Tridentini.

Ex nostris prater Scholasticos in IV. Sententiarum Thomas VValdensis Tomo 2. toto; Gulielmus Parisiensis in lib. de Sacramentis; Ioannes Eckius, in homilijs de Sacramentis; Ioannes Roffensis in refutatione articulorum Lutheri; Hosius Cardinalis in Confessione Polonica; Ruardus Tapper in explicatione articulorum Louaniensium; Iodocus Tiletanus in refutatione examinis Kemnitij; Gulielmus Alanus in libro de Sacramentis in genere; Gulielmus Lindanus in Panoplia lib. 4. Petrus Soto, de Institut. Sacerdotum.

CAPVT PRIMVM.

De erroribus.

NTIQVI errores de Sacramentis ad quatuor capita reuocari possunt. PRIMVM enim quidam omnia Sacramenta de medio tollere conati sunt. ij fuerunt quos Epiphanius hæresi 40. Archonticos, Theodoretus lib. 1. de hæreticorum fabulis cùm Archonticos, tum etiam Ascodritos, seu Ascodrupitas appellat. Isti. n. auctore quodam Petro Anachoreta Syro, Baptismum & Eucharistiam execrabantur, Epiphanio teste, necnon (vt addit Theodoretus) omnia alia signa sensibilia, & corporalia, ac solùm in cognitione eius quod est, veram redemptionem constituebant.

Huc etiam pertinet error Fraticellorum, seu Beguinorum, qui Sacramenta Ecclesiastica despiciebãt, vt testatur Ioannes Papa XXII. in Extrauaganti, sancta Romana, de religiosis domibus,

Huc deniq; pertinent Pauliciani, qui teste Euthymio in 2. par. Panopliæ, tit. 21. tollebant de medio omnem Sacramentorum materiam; aquam, vinum, panem, oleum, & solùm verbis quibusdam loco Sacra-
A mentorum vtebantur: vt exempli gratia, Baptismum esse dicebant illa verba: *Ego sum aqua viua.*

SECVNDA hæresis est eorum, qui Sacramenta omnia non quidem execrabantur, nec tollebant, sed virtute & efficiẽtia spoliabant. Hi Messaliani, qui & Euchitæ ab oratione dicti sunt. Scribũt de hac hæresi Epiphanius hæresi 80. Augustinus hæresi 57. & Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabulis, sed fusiùs & ex libris ipsorum decerptis erroribus, Ioan. Damascenus in lib. de hæresibus, vbi testatur, dogma Messalianorũ esse, peccata non purgari diuinis Sacramentis, sed solis precibus, quæ ab ipsis rectè funduntur. Itaq; sine Baptismo, sine Eucharistia, sine Sacerdotum absolutione profitebantur, se statim suis precibus homines posse iustificare: tametsi etiam Sacramenta illa admitterent.

Eandem ferè hæresim tribuit Guido in sua Summa Armenis, & quibusdam recentioribus Catharis. si quidẽ eos negare dicit, Sacramenta nouæ legis gratiam conferre.

TERTIA hæresis eorũ fuit, qui aliqua Sacramen-

ta de medio tollebant. Multi.n. Baptismũ reiecerunt, vt ij, quorum hæresim Gaianam appellat Tertullianus initio libri de Baptismo: item Manichei, teste Augustino hæresi 46. & Seleuciani apud eundem Augustinum hæresi 59. & alij, de quibus postea.

Rursus quidam reiecerant Sacramentum Cõfirmationis, vt Nouatiani, Theodoreto teste, lib. 3. de fabulis hæreticorum.

Alij Sacramẽtum Eucharistiæ nullũ esse dixerunt. Scribit.n. Petrus Cluniacensis in lib. cõtra Petrobrusianos, vnum ex erroribus Petrobrusianorum fuisse, corpus Christi ex pane semel tantùm factum esse, ea videlicet nocte, qua Dominus traditus est: deinceps autem nec factum esse, nec fieri posse. Scribit ẽt Euthymius in Panoplia pat. 2. tit. 23. vnum ex erroribus Bogomilum fuisse, Eucharistiam nihil esse aliud, quã Pater noster.

Alij Sacramentum Pœnitentiæ sustulerunt, vt Nouatiani, teste Epiphanio hæresi 59. & Augustino hæresi 38. B Alij Sacramentum Ordinis nihil omnino esse dixerũt, vt quidã Taudemi sectatores, vt refert is, qui Sigebert Chronicũ suppleuit, ad annũ Christi 1124.

Alij Extremam vnctionem detestati sunt; vt Albigenses, teste S. Antonino 4. par. tit. 11. cap. 7. §. 5. Summæ Theologicæ; & postea Flagellantes, teste Bernardo Lutzemburgensi in Catalogo hæreticorum.

Alij deniq; Matrimonium sustulerunt, vt Encratitæ, teste Augustino hæres. 33. Manichæi, eodẽ Augustino teste hæres. 46. & alij permulti.

QVARTA hęresis eorum fuit, qui certa Sacramenta non quidem tollebant, tñ non rectè intelligebant, vel administrabãt. In ijs erant Marcosij à Marco quodam, vetustissimi hæretici, qui Baptismum conferendũ esse dicebant, non in nomine Trinitatis, sed in nomine ignoti Patris; in veritate matre omnium; in IESV, qui descendit; in vnitate, & redemptione, & potestatum communione. ita refert Theodoretus lib. 1. de C fabulis hæreticorum. Item Marcionitæ, qui secundò, & tertiò homines baptizabant; vt Epiphanius refert hæresi 42.

Sic etiam permulti circa Eucharistiam errarunt, volentes quidem Sacramentum esse, sed non continere verum Domini corpus; vt quidam olim ipso ferè tempore Apostolorum, vt referunt Ignatius in epistol. ad Smyrnenses, & Theodoretus in 3. Dialogo, circa medium: ac deinde Berengarius, teste Lanfranco in lib. aduersus Berengarium: postea Ioannes VViclefus, teste Concilio Constantiensi sess. 8.

Quidam circa Pœnitentiam errabant, etiamsi eam non tollerent, vt Audiani, qui confessiones audiebãt, & à peccatis absoluebant, sed pœnitentiam non iniungebant, vt Theodoretus refert lib. 4. de fabulis hæreticorum.

Quidam errabant circa Ordines, quos ẽt fœminis conferebant, vt Pepuritæ, teste Epiphanio hæresi 49.

D Hæc generatim de erroribus veterum dicta sint. similia nostro hoc seculo vidimus. Nam inprimis non defuerunt, qui omnia Sacramenta sensibilia, & corporalia contemnerent, qui certè noui Archontici nominari possent: id etiam de Svvencfeldianis testantur Fridericus Staphilus in lib. de cõcordia discipulorum Lutheri, & Dauid Chytræus præfatione Commentariorum in Apocalypsim.

Lutherani ceteri, & Caluinistæ omnes, etsi Sacramenta non tollunt omnia, omnia tñ virtute, & efficacia spoliant, vt olim faciebant Messaliani: vt enim illi orationi, ita isti fidei omnia tribuunt, Sacramentis aũt planè nihil, nisi vt sint nuda signa, eaq; non omnino necessaria. Sic.n. scribit LVTHERVS in assert. 1. articuli: *Hæretica, sed vsitata sententia est, Sacramenta nouæ legis dare gratiam ijs, qui non ponunt obicem. Scriptura enim dicit: Iustus ex fide sua viuet, non dicit, ex Sa-*

A *cramentis viuet.* Hæc ille. Neque ab hac sententia vllus, quod sciam, ex hæreticis huius temporis dissentit.

Rursus non defuerunt hoc tempore, qui tollant è medio aliqua Sacramẽta, licet nõ oĩa. Nã Svvenckfeldianis exceptis, ceteri oẽs duo Sacramenta recipiunt, Baptismum, & Eucharistiam; duo reijciunt, Confirmationem, & Extremam vnctionem: Matrimonium recipiunt quidem, sed non pro Sacramento: de Pœnitentia, & Ordinatione inter se contendunt, vt postea explicabimus.

Denique non defuerunt etiam qui certa Sacramẽta reciperent, sed erroribus admixtis. Nam Anabaptistæ Sacramentum Baptismi recipiunt, sed pro adultis, non pro infantibus. Zuuingliani recipiunt Sacramentum Eucharistiæ, sed corpus Dominicum esse negãt. Lutherus Sacramentum Absolutionis non negat, sed nec integram cõfessionem, nec vllam satisfactionem requirit, aut admittit; nec verum ministrum Sacramẽti huius agnoscit, vt patet ex assertione articulorum, quinti, sexti, septimi, octaui, noni, decimi. Denique ordinationem ministrorum omnes admittunt, sed nec agnoscunt verum ministrum, nec verum ritum huius Sacramenti.

Ita videmus omnes quatuor hæreticorum classes, quæ varijs temporibus per M. D. annos Ecclesiam Catholicam vexauerunt, omnes simul hoc nostro seculo contra eandem Ecclesiam conspirasse. Sed quo duce de veteribus illis Catholica triumphauit, de nouis etiam sine dubio triumphabit: quandoquidem idẽ ille dux, nec vires amittere potest, & Ecclesiæ suæ semper se adfuturum certa testificatione promisit.

CAPVT II.

De mendacijs, & calumnijs aduersariorum.

C NECESSARIO prorsus annotanda sunt mendacia præcipuorum hostium Ecclesiæ, quòd hoc multum valeat ad auctoritatem detrahendam, ipso teste Luthero, qui ita scripsit quondam in libro contra Emserum: *Si semel deprehenderer, ita mentitus, falsus, & crassè stolidus; iam tota mea doctrina & honor, & fides, & fidelitas finem, penitus haberent: vnusquisque me pro nequam, & infami nebulone, vt æquum est, habiturus esset:* tum etiam, quòd hoc ipsum vitium Catholicis tribuere impudentissimo mẽdacio Lutherus non erubuerit: Sic enim scribit in lib. aduersus Cochlæum: *Sed ego planè hoc tribuo diuinis Consilijs, vt Papa, & Papistæ ferè nullos habeant patronos, nisi, qui vel insigni inscitia, vel mendacijs impudentibus semper suam auctoritatem traducant, ne quis amplius per abominationem Romanam decipiatur.* Et infrà: *Plorandam certè sortem Papæ quòd sui non nisi mendacijs protecti in arenam descendunt.* Hæc ille. Quæ verba in ipsum Lutherum aptissimè conue- D niunt. vt enim Ioan. Cochlæus testatur in actis Lutheri Anni XXIII. nullus ferè Catholicorum in Lutherum scripsit, quin eum multorum mendaciorum coarguerit, è quibus vnus Dietembergius è duobus Lutheri libellis supra octingenta collegit mendacia. Deniq; nulla re magis nocẽt illi Ecclesiæ, quàm cum suis mendacijs persuadent populis, nos aliter sentire, & docere, quàm reuera sentiamus & doceamus. Proinde res vtilissima est, eorum mẽdacia detegere. Nos igitur solùm de Sacramentis mendacia quædam crassiora breuiter annotabimus.

Igitur LVTHERVS in libro de captiuitate Babylonica ca. 1. quod est de Eucharistia, PRIMO mentitur, cum ait: *Non moror Concilium Constantiense, cuius auctoritas si valet, cur non valet & Basiliensis, quod contra statuit, Bohemis licere vtramque speciem sumere? quod iste adulator ignorans adducit pro suo somnio.*

Hæc

Hæc ibi. Et sanè quòd Constantiense, & Basileense Concilium inter se pugnent, quantum ad Communionem sub vna specie, mendacium impudentissimũ est. Idem enim omnino statuunt Concilium Constãtiense, sess. 13. & Basileense, sess. 30. nimirum laicos non teneri diuino iure ad vtramq; speciem sumendã, proinde seruandam esse Ecclesiæ legem, vel consuetudinem: quibus decretis non repugnat, quod Basileense Concilium concesserit Bohemis vtriusque speciei vsum, modò faterentur id sibi concedi ab Ecclesia, nõ autem ad hoc teneri diuino iure.

Secvndo mentitur ibidem, cùm ter, aut quater repetit, S. Thomam auctorem esse illius sententiæ, quam omnes Catholici tenent, quòd in Sacramento altaris, non sit substantia panis, & vini, sed accidentia solùm: quod est crassissimum mendacium. Nam Innoc. III. in Lateranensi Concilio, c. 1. (vt omittã testimonia antiquiora) hoc ipsũ definiuit Anno M.CC.XV. quo tempore S. Thomas nondum erat natus.

Tertio mentitur ibidem, cap. 2. quod est de Baptismo, cùm ait loquens de Scholasticis: *Asserunt impij homines, non debere hominem esse certum de remissione peccatorum, seu gratia Sacramentorum: qua impietate orbem totum dementant.* Hoc mendacium est ipso Luthero teste. Nam paulò infrà idem ipse verissimè sic dicit: *Omnes tamen admittunt Sacramenta esse signa efficacia gratiæ.* Nõ igitur iubemus homines dubitare de gratia Sacramenti, cùm dicamus esse signa efficacia gratię. Iubemus quidem dubitare de propria dispositione, & proinde de cõsequutione gratiæ; sed hoc non est dubitare de gratia Sacramentorum. Non enim efficacia Sacramenti pendet ex mea dispositione, sed ex diuina institutione: quomodo qui oculos claudit, non potest videre solem, & tamen nõ propterea dubitat de efficacia solis ad illuminandum. Neque hoc Lutherani negare possunt; nam Lutherus in libro contra rebaptizantes, quem edidit Anno M.D.XXVIII. sic ait: *Baptismus non est fundandus supra fidem baptizantis, vel baptizati, quia vterque incertus est de fide, aut saltem in periculo, & tentatione consistit.* Et in sermone de Baptismo, habito Anno XXXV. *Vt Baptismus* inquit, *certus sit nobis, ideò non fundat eum Deus supra fidem nostram, cum illa possit incerta, & falsa esse; sed supra verbum, & institutionem suam.* Hæc ille. Non ergo dissentimus à Lutheranis (vt Lutherus mentitur) quod nos dubitemus de gratia Sacramenti, illi non dubitent; sed quòd nos dubitemus de consecutione gratiæ, ob nostram indispositionem, illi autem non dubitent, mira temeritate, cùm fateantur sine fide Sacramenta non prodesse, & simul admittant facilè hominem decipi, cùm putet se credere, & tamen reuera non credat.

Qvarto mentitur ibidem, cùm sic ait: *Esto contemptor Magistri Sententiarum cum omnibus suis scribentibus, qui tantum de materia, & forma Sacramentorum scribunt, dum optime scribunt, id est, mortuam, & occidentem literam Sacramentorum tractant: cæterum spiritum, vitam, & vsum, id est, promissionis diuinæ veritatem, & nostrã fidem prorsus intacta relinquũt.* Mendacium est apertissimum; nam de fide suscipientis Sacramenta, & recto vsu multa disputat Magist. lib. 4. dist. 4. & 9. & Scholastici ibidem. Veriùs de Magistro scripsit Franciscus Stancarus in lib. de Trinitate, & Mediatore: *Ego,* inquit, *indico vnũ Petrum Lombardum pluris esse, quam centum Lutheros, ducentos Melanchthones, trecentos Bullingeros, quadringentos Petros Martyres, & quingentos Caluinos: qui omnes si in mortario contunderentur, non exprimeretur vna vncia veræ Theologiæ, præsertim in articulo de Trinitate, Incarnatione, Mediatore, & Sacramentis.*

Qvinto mentitur, cùm ibidem sic loquitur: *Et hinc impulsi sunt tantum tribuere Sacramentis nouã legis, vt ea statuerent, prodesse etiam ijs, qui in peccatis mortalibus sunt, nec requiri fidem, aut gratiam, sed sufficere, non posuisse obicem hoc est, actuale propositum denuò peccandi.* Et infrà: *Prodesse dicunt ea etiam impijs & incredulis, modò non ponant obicem, quasi ipsa incredulitas non sit omnium obstinatissimus, & hostilissimus obex gratiæ.* Hæc ille. Quam sententiam sæpe repetiuit tum ipse, tum etiam filij, & sectatores eius; nec solùm veri Lutherani, sed etiam Caluinus ijsdem verbis vtitur in Antidoto sess. 7. canon. 5. & 6. Vbi tria nobis tribuunt. Vnvm quòd dicamus, Sacramenta prodesse ijs, qui sunt in peccato mortali: quod quidem verissimum est, modò peccatores pęnitentiam agere velint; nam Baptismus & Absolutio ad hoc sunt instituta, vt peccata remittant. Et certè mirum est, hoc nobis tanquam errorem tribui à Lutheranis, cùm ipsi velint omnia Sacramenta habere promissionem reconciliationis, ac remissionis peccatorum: de qua re infrà dicemus. Si verò loquantur de peccatoribus impœnitentibus, est merum mendacium, quod Catholici dicant, Sacramenta prodesse peccatoribus: omnes enim Catholici requirunt pœnitentiam, tanquam dispositionẽ ad gratiam recipiendam.

Deinde nobis tribuunt, quòd dicamus non requiri gratiam ad hoc, vt nobis prosint Sacramenta: quod quidem mendacium est manifestum. Nam si per gratiam intelligant fauorem Dei, vt ipsi ordinariè intelligunt, omnes Catholici dicunt, iustificationem a peccatis dari in Sacramentis ex gratia Dei, & merito Christi, non ob merita accedentis. Si verò per gratiam intelligant inhærentem qualitatem, qua formaliter iustificamur; Fatemur hanc non requiri ante perceptionẽ aliquorum Sacramentorum, vt Baptismi & Pœnitentiæ, quod etiam ipsi fateri coguntur, qui volunt Sacramẽta habere promissionem remissionis peccatorum: tamen hanc ipsam dicimus infundi in ipsa perceptione Sacramenti; proinde mera calumnia, & mendacium est, quod Catholici non requirant gratiam, vt Sacramenta prosint.

Tertio nobis tribuunt, quòd dicamus non requiri fidem, & quòd incredulitatem non habeamus pro obice impediente Sacramentum: in quo etiam apertissimè mentiuntur. Nam vel loquuntur de substantia Sacramenti, vel de fructu Sacramẽti: si de substantia, nec nos, nec ipsi, requirimus fidem. Nam omnes Catholici docent cum S. Augustino lib. 4. de Baptismo, cap. 12. verum esse Baptismum, quem sine vera fide hæretici recipiunt. Et idem docet Lutherus in homilijs de Baptismo, & in lib. contra rebaptizantes; necnõ etiam Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 16. Si verò loquuntur de fructu Sacramenti, falsum est Catholicos nõ habere pro obice incredulitatem: omnes enim Catholici requirunt necessariò in adultis actualem fidẽ, & sine ea dicunt neminem iustificari. Vide Magistrũ lib. 4. dist. 4. & S. Thomam 3. par. q. 68. art. 8. Item Ius canonicum, quod Lutherus combussit, de consecrat. dist. 4. per multos canones.

Occasio huius fraudis fuit, quòd Catholici non requirant in Sacramentis fidem illam specialem, quam aduersarij solam esse putant veram fidem iustificantẽ. Sed (vt omittam quòd ista non est vera fides, sed opinio temeraria) si ideò verè nobis tribui posset, quod non requiramus fidem in Sacramentis, quia non requirimus fidem illam specialem; nos etiam illis tribuere possemus, quòd non requirant fidem in Sacramentis, quia non requirunt eam fidem, quam nos solam docemus esse veram fidem.

Ceterùm si candidè agendum sit, distinguẽdæ sunt quæstiones. Aliud enim est quærere, an in Sacramentis requiratur vera fides, aliud autem, quęnam sit vera fides. Et quidem in priore quæstione conuenimus, in posteriore dissidemus.

A Porrò de infantibus non potest esse quæstio, tum quia ipsi nec ponunt, nec possunt ponere obicem incredulitatis: incredulitas enim non est nō credere, sed nolle credere: tum etiam quia infantes sicut peccauerunt aliena voluntate, & sunt auersi à Deo habitualiter, ita satis est, si credant aliena voluntate, & conuertantur habitualiter per infusionem fidei, spei, & charitatis. Vnde Philippus in locis anni XLI. cap. de vsu Sacramentorum dicit, de adultis solùm esse intelligendū, quòd oporteat eos actu credere.

SEXTO mentitur in assertione 1. articuli, vbi Scotum facit auctorem illius sententiæ, quòd Sacramenta conferant gratiam non ponenti obicem: quam sententiam ipse hæreticam vocat. Sed mentitur apertissimè. Nam Innocentius III. idem docuerat, cap. Maiores, de Baptismo, & eius effectu; longo tempore antè quàm Scotus nasceretur: necnon S. AVGVSTINVS in epist. 23. ad Bonifacium, vbi posteaquam dixerat, B paruulis prodesse Baptismum etiamsi actu non credant; ita loquitur: *Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, profectò infidelis est, etiamsi habeat fidei Sacramentum: & longè melior est ille paruulus qui etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non tamen ei obicem contrariæ cogitationis opponit; unde Sacramentum eius fideliter percipit.*

SEPTIMO mentitur ibidem, cùm ait, Scotistas non requirere in vsu Sacramenti fidem, nec bonum propositum, seu bonum motum cordis. Quod mendaciū refellit Roffensis ex ipsis verbis Scoti, qui in 4. dist. 4. quæst. 2. disertis verbis docet, requiri fidem & contritionem, seu attritionem. Vide etiam quæst. 5. in principio, & in respons. ad vltimum. item dist. 17. q. 1.

OCTAVO mentitur in hom. vlt. de Baptismo, vbi sic ait: *Huc impietatis ventum est, vt sali, & aqua contra verbum & mandatum sacrata, tantundem virtuti & energiæ tribuerint, quantum venerabili Baptismi Sacramento.* Hic sunt duo mendacia. VNVM, quòd C nos contra Dei mandatum, & verbum consecremus salem, & aquam: nullum enim verbum, seu mandatū exstat, quo id prohibeatur. Quid, quòd ipse idem Lutherus lib. de capt. Babyl. cap. de Extrema vnctione, contrarium docet? Sic enim ait: *Igitur,* inquit, *hoc Vnctionis extremæ nostrum Sacramentum non damno sed hoc esse, quòd ab Apostolo Iacobo præscribitur, constanter nego, cùm nec forma, nec vsus, nec virtus, nec finis eius cum nostro consentiat: numerabimus tamen ipsum inter ea Sacramenta, quæ nos constituimus; vt sunt salis, & aquæ consecratio, & aspersio: neque enim negare possumus, creaturam quamlibet per verbum Dei, & orationem sanctificari, quod Apostolus Paulus nos docet.* Hæc ille.

ALTERVM mendacium est, quòd eandem vim tribuamus aquæ benedictæ, & Baptismo: id enim nullus vnquam Catholicorum docuit; alioqui non septem Sacramenta, sed multò plura faceremus, Hæc pauca D ex Luthero sufficiant.

CAPVT III.

Mendacia Philippi.

PRIMO in ipsa Confessione art. 13. damnat Scholasticos, quòd non doceant requiri fidem in vsu Sacramentorum. Sed fusius, & clarius exposuit mentem suam in Apologia eiusdem articuli, vbi sic ait: *Hic damnamus totum populum Scholasticorum Doctorum, qui docent quòd Sacramenta nō ponenti obicem, conferant gratiam ex opere operato, sine bono motu vtentis. Hæc simpliciter Iudaica opinio est, sentire, quod per ceremoniā iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide; & tamen hæc impia, & superstitiosa opinio magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio.* Hæc ille.

A Hoc mendacium est longè impudentius mendacijs Lutheri. Nam Lutherus non accusabat omnes, sed Scotistas tantum, Philippus autem totum populū Scholasticorū damnat: immò etiam totum regnum Pontificium. Esse autem mendacium apertissimum, tam est manifestum, vt probatione non egeat. Nam, vt suprà diximus, omnes Scholastici cū Magistro lib. 4. dist. 4. requirunt actualē fidem, quæ sine motu cordis esse non potest: & ipse idem Philippus in Apologia articuli de Pœnitentia, dicit, Catholicos requirere contritionem vel attritionem. Et quid est contritio, vel attritio, nisi motus cordis?

SECVNDO in ipsa etiam Confessione Augustana in articulo de Missa: *Falsò,* inquiunt, *accusantur Ecclesia nostra, quòd Missam aboleant: retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur.*

Hoc esse mendacium, probare possumus ex articulis Smalchaldicis, qui non minoris sunt auctoritatis B apud Lutheranos, quàm ipsa Confessio: vnde etiam simul cum ipsa Confessione ponuntur in libro Concordiæ. In illis igitur articulis sic legimus. *Ceterum Draconis cauda ista (Missam intelligo) peperit multiplices abominationes, & idololatrias.* Et paulò antè: *Abroganda meritò Missa est.* Hæc illi. Si igitur Missa vt cauda Draconis abroganda est, cur eam non abrogarunt? aut, si abrogarunt, cur queruntur accusari se, quòd Missam aboleuerint? DICENT fortassè se Missā Papisticam aboleuisse, Christianam autem retinere; nimirum Sacramēti distributionem, & perceptionē: hoc enim Philippus vocat Missā in Apologia. AT nō accusantur à nobis Lutherani, quod istam Missam, id est, Communionem aboleuerint, sed veram Missam, id est, oblationem, & totum Canonem sustulerint. Itaq; si per Missam intelligunt, Communionem, mē- mendacium est, quòd accusentur: sint autē intelligunt oblationem, mendacium est, quod falsò accusentur.

C TERTIO mentitur in eodem articulo: *Veteres,* inquit, *ante Gregorium non faciunt mentionem priuatæ Missæ.* Idem repetit in Apologia eiusdem articuli.

Sed si per Missam priuatam intelligat Missam, quæ dicatur nomine priuato, aut quæ vni tantùm prosit, mentitur eiusmodi Missā cœpisse post Gregorij ætatē: nulla .n. est, nec fuit vnquam Missa priuata ad istū modum: omnis enim Missa publica est, cùm celebretur à Sacerdote, vt est publicus minister, & pro communi, & publica vtilitate totius Ecclesiæ. Si verò per Missā priuatam intelligat Missam, quæ ab vno Sacerdote dicatur sine distributione Eucharistiæ populo facta, mētitur eiusmodi Missas non fuisse ante Gregorij tempora. Nā AVGVSTINVS lib. 22. de ciu. c. 8. meminit Missæ priuatæ: scribit enim vnum ex suis presbyteris sacrificium corporis Domini obtulisse in domo rustica cuiusdam nobilis viri, quæ vexabatur infestatione malignorum spirituum, & continuò eam domum liberatam fuisse: *Perrexit,* inquit, *vnus obtulit ibi sacrificiū* D *corporis Christi, orans quantū potuit, vt cessaret illa vexatio, Deoq; protinus miserante cessauit.* Hæc ille. Hic certè Augustinus, qui ducentis annis Gregorium præcessit, meminit Missæ dictæ ab vno, in loco priuato, sine distributione Sacramēti populo facta; & quæ Deo gratissima fuerit, vt euentus probauit.

QVARTO mentitur in eadem Confessione Augustana, in art. de Confessione, vbi sic ait: *Antea immodicè extollebantur satisfactiones, fidei verò, & meriti Christi, ac iustitiæ fidei, nulla fiebat mentio.*] Atque ita quidem loquitur in Confessione, in Apologia autem art. 11. ita rem exaggerat: *Nunc,* inquit, *de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta mole Constitutionum, Glossarum, Summarum Confessionalium, nusquam ibi Christus legitur.* Et infrà in Apolog. art. 15. *Exstant,* inquit, *immensi libri, immo bibliotheca tota: nullam syllabam de Christo,*

de

de fide in Christum, &c.

Hæc tam magna sunt mendacia, vt mirum sit, si ea tota Germania capere possit. Nullus enim est liber Catholicus, in quo de Sacramento vllo agatur, quin in eo sæpe fides, & Christus nominentur. Certè S. Thomas, qui minimè obscurus est auctor 3. par. q. 62. art. 5. dicit, & probat Sacramenta omnia vim habere ex meritis Christi, & eiusdem Christi merita per fidem nobis applicari.

CAPVT IIII.

Mendacia Caluini.

VENIO nunc ad CALVINVM, qui lib. 4. Instit. cap. 14. §. 14. sic ait: *Magno consensu Sophistica schola tradiderunt, Sacramenta nouæ legis iustificare, & conferre gratiam, modò non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ sententia dici non potest, quam sit exitialis, & pestilens, eoq; magis, quod multis antè seculis magna Ecclesiæ iactura in bona orbis parte obtinuit. Planè certè diabolica est; nam dum iustitiam citra fidem pollicetur, animas in exitium præcipites agit.*] Hoc est mendacium PRIMVM, quòd citra fidem polliceamur iustitiam in Sacramentis: quod supra refutatum est. Interim obseruanda sunt, quæ Caluinus confitetur vera, nimirum magnum consensum esse inter Catholicos, item multis seculis doctrinam nostram viguisse, denique in bona orbis parte receptam: cùm de ipsis omnia sint contraria, nimirum nullus est inter eos consensus; doctrina recens, & hoc seculo nata; & vix vnam, aut alteram prouinciam occupauit: etsi enim multi sunt hoc tempore hæretici, nulla tamen vna hæresis admodum latè patet.

SECVNDVM mendacium est in eodem cap. §. 17. *Interim*, inquit, *illud tollitur figmentum, quo iustificationis caussa, virtusq; Spiritus sancti elementis, ceu vasculis, ac plaustris includitur.*] Hoc verè figmentum est, quod nobis Caluinus affingit. Non enim Catholici dicunt, caussam iustificationis in Sacramentis, vt in vasis includi, sed ipsa Sacramenta caussas instrumentales iustificationis faciunt. Sed nec virtutem Spiritus sancti, id est, vim illam, quam Deus tribuit Sacramentis ad iustificandum, vllus Catholicus docet contineri in Sacramētis, sicut in vasis, virtus enim illa est id, per quod Sacramentum operatur. Sed fortè Caluinus ex eo mentiendi ansam accepit, quòd interdum Catholici gratiam in Sacramentis, vt in vasis contineri dicūt. Gratia enim effectus est Sacramenti, proinde in Sacramento cōtinetur, vt quilibet alius effectus in sua caussa: omne autem quod continet, saltem metaphoricè, vas dici potest. Adde quòd potest etiam vas accipi pro instrumento: qua significatione elegāter Dauid Psal. 7. vocat sagittas, vasa mortis, & Ezech. cap. 9. vocat arma, vasa interitus, quia sagitta, ceteraque arma caussæ instrumētales sunt mortis. Neq; id negare potest Caluinus, cùm in Antidoto Concilij Tridentini sess. 7. can. 4. & 5. affirmat Sacramenta esse caussas gratiæ conferendæ instrumentales.

TERTIVM mendacium est in eodem cap. §. 26. vbi sic ait: *Quidquid de opere operato nugati sunt Sophistæ, non modò falsum est, sed pugnat cum Sacramentorum natura, quæ instituit Deus, ut fideles uacui bonorum omnium, & inopes, nihil præter mēdicitatem eò adferant. Unde sequitur, ea recipiendo nihil istos agere, unde laudem mereantur, uel in hac actione, quæ eorum respectu merè passiua est, nullum illis posse opus adscribi.*] Hoc mendacio testatur ignorantiam, vel malitiam suam Caluinus: non enim opus operatū vocant Theologi opus aliquod meritorium eius, qui Sacramentū suscipit, vel ministrat, vt Caluinus dicit; id. n. opus operantis appellamus. Quid autem sit opus operatū,

A infra suo loco dicemus. Illud hoc loco notasse sufficiat, opus operatum non pendere à bonitate ministri, meritum autem pendere.

QVARTVM est mendacium, cap. 17. §. 43. vbi dicit in Sacramento Eucharistiæ primum, qui azymo pane vti cœpit, fuisse Alexandrum Romanum Pontificem: *Primus*, inquit, *azymo pane delectatus est: qua id ratione, non uideo, nisi ut plebis oculos in nouo spectaculo in admirationem traheret magis, quàm ut animos proba religione institueret.*] Hoc verò mendacium cum Euangelio apertè pugnat. Scribunt enim Matth. cap. 26. Marc. 14. & Lucas 22. Dominū cœnam fecisse primo die azymorum, proinde non Alexander Papa, sed Christus primus fuit, qui azymo pane in Sacramento vsus est.

QVINTVM est cap. 19. §. 12. vbi sic ait: *Ueteres dum propriè loquuntur, nusquam plura duobus Sacramentis recensent.*] Refellit hoc mendacium S. CYPRIANVS (vt nunc ceteros omittam) qui lib. 2. epist. 1. non solū

B Baptismum & Eucharistiam, sed etiam Confirmationem vult esse propriè Sacramentum. Nam de Confirmatione sic loquitur: *Tunc plenè sanctificari, & esse filij Dei possunt, si Sacramēto utroq; nascantur.* Et S. AVGVSTINVS li. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. *Sacramentum Chrismatis*, inquit, *in genere uisibilium signorum, sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.*

SEXTVM est ibidem, vbi Caluinus addit de ipsa Cōfirmatione: *De manuum impositione loquuntur ueteres, sed an Sacramentum uocant? Augustinus apertè affirmat nihil aliud esse, quam orationem.*] Refellunt hoc idem auctores verbis citatis.

SEPTIMVM est in eodem cap. 19. §. 34. vbi sic ait: *Matrimonium, ut à Deo institutum, fatentur omnes, ita pro Sacramento datum, nemo usq; ad Gregorij tempora uiderat.*] Atqui S. AVGVSTINVS, qui CC. ferè

C annis S. Gregorio vetustior fuit, lib. de bono coniugali, ca. 18. sic ait: *In nostrarum nuptijs plus ualet sanctitas Sacramenti, quam fœcunditas uteri.* Et li. 1. de nuptijs, & concupiscentia, c. 10. ter Matrimonium Sacramentis annumerat: vt etiam alibi passim.

OCTAVVM est in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 13. vbi sic ait: *Conqueruntur, vel saltem gemunt omnes pij, pluris in Baptismo fieri Chrisma, cereum, salis saporem, sputum denique, quam aquæ lauacrum, qua tota constat Baptismi perfectio.* Idem repetit in lib. de formula ministrandi Sacramenta. Hic Caluinus Lutherum mentiendo superare studuit. Ille enim (vt suprà notauimus in vltimo mendacio) solùm dicebat, nos æquare has cæremonias Baptismo; iste autem dicit, nos anteponere. Sed vterque mentitur. Nam Catholici adeò non anteponunt, vel æquant ista Baptismo, vt dicant esse præparationes ad Baptismum; item accidentales cæremonias, si conferantur cum ipsa ablutione, in qua consistit substantia Baptismi. Denique

D fatentur omnes Catholici, simplicem Baptismum sine cereo, sine sale, sine oleo, alijsq; rebus sufficere ad iustificationem: res autem illas omnes non sufficere. Vide Magistrum, & Doctores ceteros in 4. dist. 6.

CAPVT V.

Mendacia Kemnitij.

MArtinus KEMNITIVS multa repetit ex mendacijs Lutheri, & Caluini; multa etiam addit propria. Sed quia longum esset omnia referre, solùm pauca quædā annotabo ex principio 2. par. Exam. vbi agit de Sacramentis in genere.

PRIMO igitur in Examine edito anno M. D. LXVI. in octauo pag. 14. sic mentitur: *Quomodo per Matrimonium, quod Syricius Pontifex definit, esse secundum*

cundum carnem viuere, quod Deo placere non possit; quomodo, inquam, iustitia fidei per Matrimonium, vel incipit, vel augetur, vel reparatur iuxta ipsorum Sacramenti descriptionem in decreto positam.] Desumptum est hoc mendacium ex epist. 1. Syricij, cap. 7. vbi sanctus ille Pontifex probare volens, debere Sacerdotes continere se etiam ab vxore, assumit pro argumēto illa verba Rom. 8. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Hinc igitur deducit Kemnitius, Matrimonium, auctore Syricio, nihil esse aliud, quàm vitā secundum carnem, quæ Deo placere non potest.

Sed debuit Kemnitius aduertere, Syricium non loqui de coniugio iusto, & legitimo, sed de coniugio Sacerdotum, quod illegitimū est, & solo nomine coniugium, re autem ipsa sacrilega impudicitia. Nam in eadem epist. cap. 4. iam antè dixerat, legitimas nuptias in Ecclesia per sacerdotem benedici: & certè nō voluit dicere, benedici in Ecclesia vitam secundum carnem, quæ Deo placere non potest. Itaq; legitimi coniuges possunt ita viuere, vt placeant Deo, & dicā-tur non esse in carne, sed in spiritu, si vxore sua legitima legitimè vtantur: at Sacerdotes, quibus nuptiæ interdictæ sunt, non possunt vxores ducere, aut illis vti, quin Deo displiceant, & secundum carnem viuāt: & hoc est, quod verissimè scripsit Syricius.

SECVNDO mentitur pag. 39. vbi loquens de Ordinis & Matrimonij Sacramētis, sic ait: *Etsi Richardus disputat etiam per istos ritus conferri gratiam gratum facientem: reliqui tamen agnoscunt hoc subsistere non posse.*] Hoc mendacium impudentissimum est, cùm omnes ferè Theologi idem dicant, quod Richardus dicit. Sufficiet hoc loco testimonium S. THOMÆ, qui 3. par. q. 65. art. 1. docet, & probat, septem esse nouæ legis Sacramenta; & in responsione ad vltimum sic ait: *In quolibet Sacramento noua legis gratia infunditur.*

TERTIO mentitur pag. 40. vbi quærens de aqua benedicta, rosa benedicta, ense benedicto, & similibus rebus, cur non sint sacramenta, sic ait: *Aliquid quidem respōdent Scholastici, alius aliud, sed tamen nec seipsos expediunt, nec lectoribus satisfaciunt, nisi quod Gabrielis ingenuitas probatur qui dicit aquam benedictam non esse Sacramentum, quia desit diuina institutio.*

DVO sunt hic mendacia. VNVM quod Scholastici multùm laborent, vt ostendant, cur aqua, & rosa, & similia, cùm in Ecclesia benedicuntur, non sint Sacramēta. At Scholastici adeò leuiter hoc expediunt, vt multi ne attingant quidem, vt per se notum, alij obiter tantum expliceot. Nihil enim horum est signū efficax gratiæ iustificanōs, quod est præcipuum in omnibus Sacramentis.

ALTERVM est mendacium, Gabrielem ingenuè confiteri, nihil deesse aquæ benedictæ, quo minus sit Sacramentum, nisi diuinam institutionem. Est, inquā, hoc verissimum mendacium, quia Gabriel in 4. dist. 1. q. 1. art. 1. vbi de hac re agit, dicit quidem, aquam benedictam non esse à Deo institutam, sed ab Ecclesia, & ideò non esse Sacramentum, sed non dicit, nihil aliud ei deesse, nisi diuinam institutionem, immò apertè indicat, alia etiam multa ei deesse. Nam non disputat eo loco propriè de aqua benedicta, sed explicat definitionem Sacramenti: & quia dixerat, ad Sacramenta requiri diuinam institutionem, inde deducit à Sacramēti definitione excludi aquam benedictā, lotionem balnei, & omnia signa naturalia. Quocirca sicut non licet colligere ex hac eius disputatione nihil deesse ad lotionem balnei, quò minus sit Sacramentum, nisi diuinā institutionem, ita non licet colligere, nihil deesse ad aquam benedictam, nisi diuinam institutionem, quo minus sit Sacramentum.

QVARTO mentitur pag. 94. & 95. vbi tot sunt ferè
A mendacia, quot verba: *Quidam, inquit, vt Alensis, Thomas, Durandus, &c. senserunt ipsis externis Sacramentorum elementis per verbum conferri quandam virtutem supernaturalem.*] At non videtur legisse hos auctores: Siquidem Durandus cōtrarium docet, & S. Thomam oppugnat in 4. dist. 1. q. 4.

QVINTO mentitur ibidem, cum ait: *Addunt autē, vt ostendant, nec se, nec alios, quod dicunt, intelligere, esse ens incompletum (vim inditam Sacramentis) quod per se non sit in aliquo ex decem prædicamentis.*] Sed Kemnitium nō intelligere quid Scholastici dicāt, facile credi potest. Illos autem ipsos non intelligere motionem, hanc enim plerique vocant vim Sacramē-tis inditam, esse ens incompletum, quod per se in nullo prædicamento sit; mendacium est manifestum. Nō enim vllus est vel mediocriter peritus Physicæ, aut ēt solius Logicæ, quin sciat motum esse ens incompletum, & ad nullum prædicamentum per se pertinere.

B SEXTO mentitur ibidem, cum ait, Cyprianum existimasse, Baptismum esse inuolem, qui conferebatur ab hæreticis, & malis ministris. Nam Cyprianus vbique distinguit malos ministros Catholicos ab hæreticis, & malos quidem affirmat vtiliter baptizare, hæreticos autem inutiliter. Malè igitur Kemnitius coniūgit ex sententia Cypriani, quos Cyprianus ipse disiungit. Vide Augustinum explicantem Cypriani sententiam, lib. 4. de Baptismo, cap. 10. & li. 6. cap. 12. & ipsum Cyprianum in epistolis ad Iubaianum, ad Pompeium, ad Stephanum, & ad Quirinum.

SEPTIMO mentitur pag. 95. cum sic ait: *Illa verò opinio, quod in ipsis Sacramentorum elementis gratia essentialiter contineatur, sicut medicina in pixide, ita vt virtus Sacramentorum sit vel essentia, vel qualitas hærens in corporalibus Sacramentorum elementis; etiam inter Scholasticos scriptores, non fuit omnibus probata, vt Bonauentura, Richardo, &c.* Hic satis pro-
C dit suam imperitiam Kemnitius, & simul audaciā, cùm ea reprehendit, quæ nō intelligit. Nam inprimis confundit gratiam cum virtute Sacramētorum, cùm tamen sint res diuersissimæ. Gratia. n. est effectus Sacramenti, virtus autem id, per quod Sacramentū operatur. Quocirca gratiam contineri in Sacramētis nullus Catholicus negat, virtutem autem illam physicā non omnes admittunt. Deinde gratiam essentialiter, idest, ipsam essentiam gratiæ hærere in Sacramentis, vt medicinam in pixide, nullus etiam Catholicorum dicit: Fatemur. n. omnes gratiam hærere in anima, nō in Sacramentis. Ponūt tamen, vt suprà diximus, eam in Sacramento, vt in vase, metaphoricè accipiendo nomen vasis, quomodo dicuntur tela vasa mortis, quia in eis mors continetur, vt effectus in caussa.

OCTAVO mentitur ibidem, cùm ait: *Fuerūt etiam qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt:
D ita vt Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet vel is, qui celebrat vel qui suscipit.* Hoc etiam mendacium testis est imperitiæ Kemnitianæ, quanquam non est eius propriū, sed à Caluino illud accepit. Vide suprà in 3. Caluini mendacio. Plurima sunt alia in Kemnitio, hæc enim solùm ex initio libri decerpta sunt.

CAPVT VI.

Mendacia Tilemanni Heshusij.

TIlemannus HESHVSIVS, qui se Episcopum Sambiensem vocat, librum scripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum; qui liber non habet vel vnam micam salis: colligit enim errores tam inconsideratè, vt vel sint mera mendacia, vel contradictorij eorum sint hæreses apud omnes Lutheranos.

Ac

Ae vt folnm, caussa exempli, discutiamus locum 15. qui est de Sacramentis, tertius error, quem notat, est desumptus ex CATECHISMO Romano in hęc verba: *Virtutem, quæ ex passione Christi manat, hoc est, gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per Sacramenta, quasi per aluum quandam in nos ipsos deriuare opertet.* Hæc ille. Vbi primum corrupit verba Catechismi Romani; siquidem ex alueo, quę vox est in Catechismo, iste fecit aluum, vt sordidam, & ridiculam faceret Catechismi sententiam. Deinde sententia Catechismi non potest damnari, quin damnentur etiam omnes Lutherani. Sume enim sententiam contradicentem, quæ sine dubio hęc erit; Christus in cruce nō meruit nobis gratiam, vel si meruit, ea tamen non deriuatur ad nos per Sacramenta quasi per alueum. At certè hanc sententiam Lutherani omnes damnant, quippe qui volunt gratiam ex Christi passione nobis per verba & Sacramenta offerri, & applicari. Neque refert quod ipsi non nominant alueum: nā nominant instrumentalem caussam, quod est lōgè amplius, quá alueus. Vide Kemnitium in 2. par. Examinis, pag. 97. & Caluinum in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 4.

Quintus error apud Tilemannum est, quòd Sacramenta veteris legis nō impresserint characterē, qui est signum spirituale. Sume igitur contradicentem, nimirum; Sacramenta veteris legis imprimebant characterem spiritualem; & quære si vel ab vno ex Lutheranis approbetur. Lutherani enim non anteponunt vsquam, licet ferè æquent, Sacramenta legis veteris Sacramentis nouæ legis; & tamen summo consensu negant, Sacramenta nouę legis imprimere characterem. Id quod negat ét ipse Heshusius ibidem in 7. errore.

Nonus error est, quòd non requiratur bonus motus interior in suscipiente Sacramentum. Hunc errorem tribuit Heshusius Gabrieli li. 4. sent. dist. 1. quęst. 3. Sed verba Gabrielis, quæ ipse citat, detegunt fraudem. Nam Gabriel non dicit non requiri motum interiorem, cùm apertè requirat fidem, & pœnitentiam cum omnibus alijs Doctoribus, sed dicit cum Scoto, non requiri motum interiorem, qui sit meritorius gratiæ de congruo, vel de condigno. Scotus enim, & Gabriel, & multi alij docent, motus quosdam interiores esse meritorios de congruo iustificationis, sed addunt, quod si aliqn̄ isti motus non sint tam perfecti, vt mereantur, de congruo, tamen sufficere cum Sacramento ad iustificationem.

Decimus error est, quod Sacramenta veteris legis non contulerint gratiam, neque ex opere operato, neque ex opere operantis, seu per modum meriti, etiam si in fide, & charitate fierent. Hæc ille. Sed accipe contradicentem propositionem, & dic; Sacramenta legis veteris contulerunt gratiam ex opere operato, vel ex opere operantis, seu per modum meriti. Atqui hæc tota est hæretica omnibus Lutheranis. Nam omnes execrantur, quod dicimus de opere operato; & multò magis, quod dicimus de opere operantis. Sacramenta enim gratiam conferre ex opere operantis, est gratiam conferre ex dignitate, & merito operis; ipsi autē nullum agnoscunt opus dignum aut meritorium, sed omnia esse volunt peccata mortalia, atq; in primis idē Heshusius in eodem lib. tit. de iustificatione, de lege, de operibus.

Decimus tertius error est ex Concilio TRIDENTINO desumptus, sess. 7. can. 13. *Docent* inquit *sine externis Papisticis ritibus, nec veritatem, nec dignitatem, nec efficaciam Sacramentorum consistere* Hæc ille. At hæc impudentissima impostura est. Concilium enim nihil eiusmodi docet. Hæc enim sunt verba Concilij, quæ ibidem ponit Heshusius, vt nimirum nō solum sit, sed etiam habeatur impostor: *Si quis dixerit receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in solenni administratione Sacramentorum adhiberi consuetos*

A *aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.*

CONTROVERSIA PRIMA.

De nomine Sacramenti.

CAPVT VII.

Sitne vtendum nomine Sacramenti.

B DE nomine Sacramenti duæ sunt controuersiæ hæreticorum, tum ipsorum inter se, tum nobiscum. VNA, Sitne hoc nomen vsurpandum. ALTERA, quid propriè significet hæc vox Sacramēti.

Quod attinet ad priorem, Martinus Lutherus initio nouæ suæ prædicationis visus est ab hoc nomine non parum abhorrere. Nam in libro de capt. Babyl. quam edidit anno XX. cap. de Matrimonio: *Non habet*, inquit, *vniuersa Scriptura sancta hoc nomen Sacramentum, in ea significatione, qua noster vsus, sed in contraria. Vbique enim significat non signum rei sacræ, sed rem sacram, secretam, & absconditam.* Deinde in libro de abroganda Missa, quem edidit anno XXI. *Pia*, inquit, *& fidelis conscientia meritò & dignè pauere debet, ne hoc sacrificium appellet, aut credat, quod certissima est apud Deum & in Scripturis non dici sacrificium, & hoc solum appellet sacrificium, quod constat à Deo uocari sacrificium. Quæ enim furentior est temeritas, quàm sic os in cœlum ponere, ut hoc sacrificium, & cultum Dei dicas, quod ille non dicit*
C *sacrificium & cultum Dei?* Hæc ille. Cùm igitur Luhterus affirmet, vocem Sacramētum non esse in Scriptura in eo sensu, quo Ecclesia vtitur Sacramentis, & simul affirmet, furentem esse temeritatem vt nominibus in rebus Dei significandis, quibus Deus ipse in Scriptura non vtatur: certè colligitur non ei placuisse, vt hoc nomine vteremur.

Quo circa Melanchthon Lutherum sequutus in locis communibus editis anno XXI. & XXII. capite, in quo agit de Sacramētis, inscribit de signis; & in medio eius capitis: *Quæ alij*, inquit, *Sacramenta, nos signa appellamus*. Quin etiam tanta erat cupido istorum hominum omnia nouandi, vt mallet Græca voce, & Latinis prorsus inaudita dici σφραγῖδας, id est, sigilla, quàm Sacramenta.

Andreas item Carolstadius in lib. de imaginibus, & Sacramentis, eundem Lutherum sequutus ex professo agit contra nomen Sacramenti.

D Porrò Zuinglius pater Sacramentariorum in lib. de vera & falsa religione, edita anno XXV. dicit quidem se nolle tumultuari ob hoc nomen, apertè tamē reprehendit. Sic enim habet in cap. de Sacramentis: *Vocem istam, Sacramentum, magnopere cuperem Germanis nunquam fuisse receptam.*

Sic etiam Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 13. dicit se nolle contendere de nomine Sacramenti, & tamen non obscurè reprehendit, dum ita loquitur: *Abundè liquet Veteres, qui Sacramentorum nomen signis indiderunt, minimè respexisse, quis fuisset verbi huius vsus Latinis Scriptoribus: sed nouam hāc significationē pro suo commodo affinxisse, qua simpliciter sacra signa designarent.* Hæc ille.

Ceterùm Lutherus cum vidisset Carolstadium & Zuinglium, cū quibus inimicitias gerebat, abhorre-

re à

re à voce Sacramenti, mutauit citò sententiam, & nomen Sacramenti approbare cœpit. Sic enim scribit in libro contra cœlestes Prophetas par. 2. *Dicit*, inquit, *Carolstadius, Christum & Apostolos non appellasse cœnam Sacramentũ, velle se habere nomen ex Biblijs: Deum imponere suis creaturis nomina, nos qui homines sumus, non debere indere nomina rebus diuinis*. Et infrà: *Age animicida, tu & spiritus peccati, fatemur quidem Deum non dixisse Sacramẽtum, nec præcepisse vt Sacramentum diceretur: sed hic nobis contrà, vbi prohibuit Sacramentum dici? Quis ergo tibi dedit potestatem prohibendi quod Deus non prohibet? Annón est verus animicida, qui se ponit loco Dei super nos, & auffert nostram libertatem?* Ac Deinde asserit, & Probat, licere vti hoc nomine, imò & oportere vti. Quæ omnia non magis contra Carolstadium pugnant & Zuuinglium, quàm cõtra ipsum Lutherum, à quo illi didicerant, vt ostendimus.

Luthero autem sentẽtia mutante, mutarunt etiam ceteri Lutherani. Nam & in Confessione Augustana recipiunt nomen Sacramenti: & Philippus in locis anno XXXVI. inscribit caput de Sacramentis, quod antea inscripserat de signis. Brentius quoque in Confessione VVirtembergensi cap. de Sacramentis, idem nomen retinet. Ac demum Kemnitius in 2. part. Examinis non procul ab initio, vocabulum hoc ἄγραφον, id est, non scriptum in diuinis literis esse dicit, & tamen retinendum, & conseruandum. Solùm ergo cõtrouersia restat cum Sacramentarijs, & cum priore sententia Lutheri.

Sed facilè probare possumus, nomen hoc esse vsurpandum & conseruandum. PRIMO, quia reperitur in Scripturis. Sunt autem duo notanda antequam hanc rationem explicemus. PRIMO quidem Scripturas sacras non Latinè, sed vel Hebraicè, vel Græcè, à Prophetis, & Apostolis scriptas fuisse: proinde nõ esse demonstrandam ex Scripturis vocem Latinam, Sacramentum, sed Græcam, quæ illi respondet, nimirum μυστήριον. Idem enim omnino est Latinis Sacramentũ, quod Græcis Mysterium. Neque in hoc vlla dissensio est: fatentur enim aduersarij idem esse Sacramentum & Mysterium, & ideo vtrumque vocabulum dicunt esse ἄγραφον in nostra significatione.

SECVNDO, aliter ex Scripturis probari posse nomẽ Sacramenti apud Catholicos, aliter apud hæreticos. NAM apud Catholicos, qui fatentur Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum, probamus nomẽ Sacramenti esse in Scripturis, non solum in genere, sed etiam in specie, id est, vt significat res illas septem, quas propriè Sacramenta vocamus. Ait enim Apostolus ad Ephes. 5. *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramẽtum, siue (ut habetur Græcè) Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia* Vbi Apostolus Concilio Tredent. teste, sess. 24. Sacramẽtum propriè dictum vocat Matrimonium, seu coniunctionem viri & fœminæ: est enim ea coniunctio signum rei sacræ, & arcanæ, id est, coniunctionis Christi cum Ecclesia. Neq; obstat, quod Paulus videatur loqui de coniugio Adami, & Euę, q̃d quidem Sacramentum nouę legis non fuit. Nam Paulus etsi allegat verba Adami, tamen ea accommodat ad coniugia sui temporis: omni enim coniugio conuenit quod Adam dixit: *Erunt duo in carne una.* Vnde nõ ait Paulus, Sacramentum hoc magnum fuit, sed Sacramentum hoc magnum est, nimirum posteaquam à Christo addita est illi promissio gratiæ.

Apud hæreticos autem, qui Matrimonium non admittunt esse Sacramentum propriè dictum, non possumus probare ex Scripturis nomen Sacramenti;

A vt est nomen specificum, & proprium nostrorum Sacramentorum. Nusquam enim in Scriptura Baptismus, aut Eucharistia, aut Pęnitentia, aut Ordo, aut etiam Confirmatio, aut Vnctio, Mysterium vel Sacramentum appellatur. Possumus tamen ex Scripturis ostendere nomen Sacramenti, vt est nomen genericum, & commune ad nostra septem Sacramenta, & alias res quasdam; nimirum vt significat signum rei sacræ, vel arcanæ: quod quidem satis est, vt possimus hoc nomine vti etiam testimonio Scripturarum. Nomen enim genericum verè conuenit rei, licet non soli illi conueniat.

Id igitur nomen in Scripturis haberi contra Lutherum demonstramus ex Daniele, cap. 2. vbi sæpissimè vocatur Mysterium vel Sacramentum statua Nabuchodonosor, quia erat signum rei latentis, id est, successionis quatuor regnorum, & regni Christi post illa exorituri. ex quo colligimus, vocabulum רָזִי Hebraicum &
B רָזָא Chaldaicum, non solum significare rem secretam, vt Isai. 24. *Secretum meum mihi*. Sed etiam signum rei secretæ, vt hoc loco Danielis: quanquam etiam hoc loco non negauerim, aliquando significare rem secretam. Nam interdum Scriptura vocat Mysterium ipsum somnium oblitum, & proinde absconditum, & secretum: interdum ipsam statuæ illius, quæ per somnium apparuerat, significationem.

Item probamus ex illo Apocal. 17. *Et in fronte eius nomen scriptum Mysterium*. Et infrà: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris*. Hinc enim habemus mulierem illam forma meretricia, quam Ioannes vidit, fuisse quoddam Sacramentum, id est, signum rei latentis, nimirum Romani Imperij, vel Antichristi, vt alibi exposuimus. Non enim res ipsa latens, sed mulier, quæ videbatur, appellatur Mysterium, & Sacramentum, ob significationem, quam continebat, vt patet ex nomine scripto in fronte.

C Idem probatur ex illo 2. Thess. 2. *Nam Mysteriũ iam operatur iniquitatis*. Vocat enim Apostol⁹ Mysterium iniquitatis, persecutiones Ecclesiæ primitiuæ ab Imperatoribus, & hæreticis excitatas, quia significabant persecutiones excitandas in nouissimis diebus ab Antichristo. Ita enim exponunt eum locum Chrysostomus, Theophilactus, Ambrosius, & alij ferè omnes.

Denique idẽ probatur efficacissimè ex illo Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est*. Tametsi enim Erasmus, & Caluinus Mysteriũ à Paulo dici contendunt, non coniunctionem viri & fœminæ, sed Christi, & Ecclesiæ, eò quòd addat Apostolus: *Ego autem dico in Christo & in Ecclesia*: tamen apertissimè falluntur. Quod enim Paulus Sacramenti nomen non tribuat Christo, & Ecclesiæ, sed coniunctioni viri, & fœminæ, patet tum ex relatiuo pronomine, hoc. Refert enim id quod dictum fuerat, nimirũ:
D *Erunt duo in carne una*: tum etiam quia periret tota ratio Apostoli: vult enim probare, debere viros diligere suas vxores: id verò ꝓbat, quia illud: *Erunt duo in carne una*, est magnum Sacramentũ in Christo, & in Ecclesia. Quod si totum hoc Mysteriũ est in coniunctione Christi, & Ecclesiæ, & ad coniugium nihil pertinet, quid, quæso, Paulus probat? Vide commentariũ Hieronymi, Chrysostomi, Oecumenij, & aliorũ Patrum in hunc locum. Coniunctio igitur sensibilis, & externa viri & fœminæ, Sacramẽtum est, id est, signũ rei sacræ spiritualis, & latentis, id est, coniunctionis Christi, & Ecclesiæ. Quocirca Kemnitius his testimonijs persuasus, fatetur nomen Sacramenti vt genericum est, scriptum esse, licet vt specificum, non sit scriptum.

Falsum igitur est, quod Lutherus dicebat, Sacramẽtum in vniuersa Scriptura significare rem sacram, secretam,

cretam

cretam; nusquam autẽ signum rei sacræ, secretæ. Nec minus falsum est, quod ibidem addidit, Catholicos vbicunque in Scriptura inuenerunt nomen Sacramenti, ex eo fecisse signum: non enim vbique dicimus, Sacramenti nomine significari signum, sed solùm quibusdam in locis, alibi autem significare rem secretam, vt Tob. 12. *Sacramentum Regis abscondere bonum est.* Et Ephes. 1. *Vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis suæ.* Et 1. Timoth. 3. vocat incarnationem, magnum pietatis Sacramentum. Neque id ignorarunt Scholastici, quin potius omnes cum Magistro indicãt has acceptiones varias Sacramenti secundum Scripturas. Vide in 4. dist. 1. & S. Thomam 3. par. q. 60. art. 1.

Quod si Sacramentum dicatur à sacrando, & initiando, quod placet Zuinglio: vt postea dicemus, habetur in Scriptura Testamẽti veteris vox Hebræa nostræ Latinę voci respondens, nimirum מִלֻּא seu מִלֻּאִים, id est, ritus consecrationis, Exod. 28. Leuit. 8. & alibi.

SECVNDA ratio sumitur ex Patribus. Antiquissimi enim Patres hoc nomine vsi sunt ad significandũ Baptismum, Eucharistiã, & alia id genus sacra Symbola. TERTVLLIANVS vetustissimus Latinorum, libro de præscriptionibus, cap. 16. *Ipsas quoque*, inquit, *res Sacramentorum diuinorum, in idolum mysterijs diabolus æmulatur: tingit & ipse quosdam, signat in frontibus milites suos, &c.* Vide etiam lib. 1. in Marcio. ante mediũ. S. CYPRIANVS, lib. 2. epist. 1. de Baptismo & Confirmatione dicit: *Si Sacramento vtroque nascantur.* Lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium: *Quo & ipso*, inquit, *Sacramento (Eucharistiæ) populus noster ostenditur adunatus.* Et lib. 4. epist. 7. ad Magnum: *Neque enim sic in Sacramento salutari delictorum contagia, vt in lauacro carnali, & seculari sordes cutis, & corporis abluuntur.* Eadem vtuntur voce LACTANTIVS lib. 4. cap. 17. HILARIVS in illud Psalm. 121. *Et abundantia diligentibus te.* HIE- C RONYMVS in cap. 44. Ezech. & in cap. 1. Malach. AVGVSTINVS in epist. 118. & lib. 2. doct. Christ. cap. 3. & demum omnes posteriores.

Ex quibus Patrum sententijs colligimus, nomen hoc esse antiquissimum, & proinde retinendum, etiã si in Scripturis non haberetur: quomodo retinemus multa alia nomina, quæ non sunt in Scripturis, vt Trinitatem, consubstantialem, personam, &c. Periculosissima enim est vocum nouarum libertas in Ecclesia, cùm paulatim ex nouis vocibus, nouæ etiam res oriãtur cum vnicuiq; licet in rebus diuinis nomina fingere. Vnde & B. Paulus prohibet prophanas vocũ nouitates, 1. Timoth. 6. & S. AVGVSTINVS lib. 10. ciuit. cap. 23. *Liberis*, inquit, *vocibus loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarũ auriũ pertimescũt: nobis aũt ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionẽm.*

Rursus colligimus, tum ex Scripturis, tũ ex Patribus citatis, Kemnitium falsa, & pugnantia de hoc nomine loqui. Nam pag. 28. sic ait: *Augustinus primus fermè cœpit vocabulum Sacramenti in hac quidem materia extendere, & latiùs vsurpare, quàm antiquitas fecerat. In epistola enim quinta ad Marcellinum de signis loquens inquit: Quæ cùm ad res diuinas pertinent, Sacramenta appellantur. Vt igitur Augustino aliquid sit Sacramentum, satis est, si rei alicuius diuinæ vel sacræ signum sit.* Hæc ille. At falsum esse primum Augustinum fuisse, qui extenderit hoc nomen ad alia sacra signa, quàm ad Baptismum, & Eucharistiam, patet ex omnibus Scripturis citatis, & ex Tertuliano, Cypriano, ac Lactantio locis notatis: & præterea patet ex ipso Kẽnino, q paulò antè, id est, pag. 22. sic ait: *Coniunctio viri & uxoris in coniugio, est Sacramentũ*

A *coniunctionis Christi, & Ecclesię. ad Ephes. 5.* Et infrà: *Omnes figuras, & allegorias significantes aliquid, Patres vocant Sacramenta. Tertullianus lib. 5. contra Marcionem vocat Sacramenta figurarum, & allegorias Sacramentorum, vbi de duobus Abrahæ filijs loquitur. Aduersus Iudæos vocat Sacramentum ligni, disputans de securi Elisæi, & de ligno Adæ.* Hæc ille, qui viderit quàm bene cohæreat, Augustinum auctorem illius rei facere, quæ apud Tertullianum, aliosq; vetustos Patres, & apud ipsum Apostolum Paulum inueniatur.

Adde postremò, quòd omnes linguæ vulgares in Latina Ecclesia hoc nomen retinuerunt, vt Italica, Gallica, Hispanica, Germanica, & aliæ. quod est argumentum semper fuisse hoc nomen Sacramentum, in Ecclesia, venerabile. Sed de hac prima Quæstione satis.

CAPVT VIII.

De etymologia, & notione Mysterij & Sacramenti.

QVIA certum est priùs in Ecclesia fuisse voces Hebraicas & Gręcas, quam Latinam, Sacramẽtum, & Latinos nihil aliud voluisse exprimere per Sacramentum, nisi quod Hebræi, & Græci exprimebant per sua vocabula, PRIMVM de Hebraica, DEINDE de Græca, POSTREMO de Latina voce dicendum erit.

Hebræi tres habent voces, quibus Sacramenta sua significare solẽt. PRIMVM enim omnes cæremonias, inter quas numerantur Sacramenta, vocant חֻקִּים vel חֻקָּה vt patet Exod 12. 28. & alibi. Sed hoc no- C men non tam ipsam cæremoniam, quàm legem cæremonialem significat; nam חָקַק statuere significat, & מְחוֹקֵק legislatorem. Vnde in testamẽto nouo semper cæremoniæ Iudæorum dicuntur leges, vt Math. 11. *Lex & Propheta vsq; ad Ioãnem*, idest, Figuræ illæ cæremoniarum, & vaticinia Prophetarum vsque ad Ioannem. Et Galat. 5. *Contestor omni circumcidenti se, quod debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Id est, qui admittit circumcisionem, debet eodem iure admittere omnes cæremonias.

ALIVD vocabulum est מִלֻּאִים מִלֻּא & מִלּוּאָה quod consecrationem, seu initiationem significat, & habetur Exod. 28. & Leuit. 8. vbi agitur de consecratione Sacerdotis. Deducitur autem hæc vox à verbo מָלֵא quod significat implere, & perficere; quia qui Sacramentum suscipit, perficitur, vt sit idoneus ad sacram functionem peragendam.

TERTIA vox est רָז & רָזָא quæ magis in vsu est D Chaldæis, quam Hebræis. Vnde Hebręi nondum inuenerunt veram eius radicẽ; sed, vt supra diximus, satis apertè colligitur ex cap. 2. Danielis, ea voce significari tum rem ipsam secretam, tum etiam signum rei secretæ.

Porrò etymologiam Mysterij explicans Clemens Alexandrinus in oratione exhortatoria ad Gentes, cuius etiam meminit Eusebius in 2. de præparatione Euangelica, cap. 5. dicit μυστήριον dici à μύσος. quod scelus, & execrationem significat. Reprehendit Dominicus à Soto hanc etymologiam in 4. dist. 1. q. 1. artic. 1. quod μῖσος per iota significet scelus, & odiũ: μυστήριον autem scribatur per ipsilon. Sed non erat opus, ut homo Latinus cum auctoribus grauissimis, atque Græcis, de Græcæ vocis etymologia contenderet. Nã etsi μῖσος odium, μύσος tñ scelus propriè significat: porrò Clemens à μύσου deduxit μυστήριον, non à μίσου, licet posteriorem hanc vocem habeant aliqui Latini codices

Euse-

Eusebij, ex errore librariorum. Præterea Clemens nō A
voluit eo loco propriam, ac germanam etymologiam Mysterij explicare, sed de industria posuit quandam minus propriam, sed valde aptam ad irridenda sacra Gentilium, quod tum agebat. Itaque cùm vellet sacra illa ridere, ac detestari, dixit vel appellari μυστήρια ἀπὸ τοῦ μύσους, q. scelesta, & execranda essent, vel dicta esse μυστήρια, quasi μυθήρια, id est, fabulosa.

Alij deducūt μυστήριον à verbo μύω, qđ est claudo, & στόμα, quod est os: quasi Mysteria silētio honorāda sint: vel à μύειν, & τηρεῖν, id est, abscondere, & seruare, qđ sint occultè seruandæ res sacræ.

Posset etiam nō ineptè deduci à μυῶ μυεῖν, quod est initio, seu sacris imbuo, vnde est μύστης, id est, sacrorum antistes, qui alios initiat.

Sunt autem tres huius vocis significationes. PRIMA ac præcipua est, vt Mysterium dicatur ea cæremonia, qua homines sacris initiantur. Quocirca à M. T. B
lib. 2. de legibus dicuntur etiam initia: & sanctus Ambrosius librum scripsit, de ijs, qui Mysterijs initiantur. Et hæc significatio respondet etymologiæ, quam posuimus à verbo μυέω, & huic vnci in hac significatione respondet vox Hebrea מִלּוּאָה, id est, consecratio. Quia verò Mysteria Gentilium noctu celebrabantur, & secreta esse oportebat, inde nata est

SECVNDA significatio, qua Mysterium dicitur id omne, quod arcanum, & secretum est. Hinc est illud Apostoli 1. Cor. 13. *Si nouerim Mysteria omnia.* Marth. 13. *Vobis datum est nosse Mysteria regni Dei*: Et respondet verbum Hebræum רָז in priore significatione, vel etiam סוד quo freqnentius vtuntur, id est, secretum.

TERTIA significatio ex secunda nata est, qua videlicet Mysterium dicitur omne signum externum rei arcanæ, & latentis: qua significatione omnes figu- C
ræ Testamenti veteris dicuntur Mysteria, nec non parabolæ, & similitudines quæ habentur vel in Euangelio, vel in Apocalypsi, vt testimonia suprà allata ostendunt. Et huic respondet vox illa רָז in posteriore significatione.

Iam verò Sacramenti etymologia notissima est; dicitur enim à sacro: sed significationes multę sunt. PRIMA est, vt Sacramentum dicatur pignus à litigantibus in loco sacro positum. Vt enim scribit Varro lib 4. de lingua Latina prope finem, mos erat apud Romanos, vt cùm duo litigabant, tum qui affirmabat, tum qui negabat, deponeret quingenta æris in loco sacro apud Pontificem: finita verò lite, qui vicerat, depositū suū reciperet, qui vinceretur, perderet, eiusq; depositum ærario cederet in pęnā iniustæ litigationis. Illa ergo deposita Sacramenta dicebantur, quod in loco sacro seruarentur. Hæc significatio pter cæteras placuit Zvvin- D
glio, in li. de vera & falsa religione, cap. de Sacramētis: *Sacramentum*, inquit, *nihil aliud est quam initiatio, & oppigneratio Sicut enim qui litigaturi erant, certum pecuniæ pondus deponebant; sic qui Sacramentis initiantur, sese obstringunt, & oppignerant.*

SECVNDA acceptio est, vt Sacramentum idem sit, quod iuramentum, quod quidem nisi per rem aliquā sacram fieri nō potest, cū Deum ipsum testem citet omnis, qui iurat. Est autem hæc acceptio frequentissima in iure ciuili, & Canonico, & in auctoribus tum Gentilibus, tum etiam Christianis. Hęc acceptio Caluino placuit, lib. 4. Inst. cap. 14. §. 13. Sic tamen, vt Sacramentum non tam sit iuramentum, quo se homo obstringit Deo, quam quo se Deus obstringit homini. Vnde Nicolaus Selneccerus in 2. parte Pędagogię, cap. de Sacramentis, dicit μυστήριον dici à μύω, quod est claudo, quia Sacramenta quasi Dei sigilla claudunt, & obstringunt diuinas promissiones.

TERTIA significatio est, vt Sacramētum idem sit, quod Mysterium; & proinde significet tria illa, quę Mysterij voce significari diximus; nimirum, rem secretam, & signum rei secretæ, & rem sacrantem, & initiantem.

Quæ omnes acceptiones conueniunt nostris Sacramentis, sed maximè propria est ea, quam vltimo loco nominauimus. Nam illa PRIMA Varronis & Zuinglij non est aliena à nostris Sacramentis. Verè. n. per Sacramenta nos obstringimus, & oppigneramus Deo, tamē hæc acceptio nec inuenitur in Scripturis, nec est ita propria, vt solis Sacramentis nostris conueniat. Multa enim sunt alia præter Sacramēta, quibus nos oppigneramus Deo, vt omnia vota.

SECVNDA acceptio Caluini, quadrat etiā in nostra Sacramenta. Nam in Sacramentis, vt nos Deo obstringimur ad obsequium, ita se nobis ille quodāmodo obstringit ad protectionem. Sed neque hæc habetur in Scripturis, neque est propria nostrorum Sacramentorum, cùm etiam sine Sacramentis per simplicem promissionem se Deus obstringere soleat.

TERTIA & QVARTA acceptio, qua Sacramentum dicitur quæcunque res sacra, arcana, vel signum rei sacræ & secretæ, habentur in Scripturis, vt suprà ostendimus, & Sacramentis nostris cōueniunt. Nam omnia nostra Sacramēta, & sacra sunt, cùm Dei sint; & arcana sunt, cū solis fidelibus nota sint, nec debeāt alijs facilè prodi, vt docet Dionysius de Eccles. hierar. cap. 1. & Cyrillus lib. 7. in Iulianum, extremo, & alij Patres passim, & denique rem sacram, & occultam significent, nimirum gratiam. Sed neque hæ acceptiones sunt propriæ nostris Sacramentis, cū plurima sint alia signa sacra, arcana, & quę res sacras, & arcanas significent, vt omnes ferè figuræ Testamenti veteris.

QVINTA igitur acceptio, qua Sacramentum significat cæremoniam initiantem, & consecrantem hominem Deo, siue (quod ferè est idem) signum rei sacrę, non cuiuscunque, sed rei sacræ sacrantis, & initiantis hominem, proprijssima est. Nam INPRIMIS solis Sacramentis conuenit, vt postea fusius ostendemus.

DEINDE respondet apertissimè etymologiæ Mysterij, & Sacramenti: nam Mysteriū deduximus à μυέω, quod est initio; & Sacramētum rectissimè deducitur à sacrando. Vnde S. AVGVSTINVS lib. 15. ciuit. ca. 26. *Inde*, inquit, *Sacramenta manarunt, quibus credentes initiantur*: vbi dicit, initiari Sacramentis noue legis. Et epist. 23. dicit, Sacramenta nouæ legis consecrare homines Deo. Et TERTVLLIANVS lib. de præscriptionibus, ostendere volens quemadmodū diabolus Deū imitari studeat: *Tingit*, inquit, *& ipse quosdam, vtique credentes, & fideles suos; expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic etiam initiat Mithra.* Hæc ille: vbi Baptismi Sacramentum initiationem appellat. Et S. AMBROSIVS librum, in quo de Sacramentis Baptismi & Euchatistiæ tractat, inscribit, De ijs, qui initiantur Mysterijs. Item MAGISTER in 4. dist. 1. & cū eo Doctores plurimi dicunt, Sacramentum dici à sacrando. S. THOMAS in 1. 2. quæst. 102. art. 5. *Sacramēta*, inquit, *propriè dicuntur illa, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam consecrationem, per quam scilicet deputabantur quodammodo ad cultum Dei.*

Denique Sacramenta veteris legis nunquam vocantur in Scriptura Testamenti veteris secreta, vel signa rei sacratæ, id est, סוד vel רָז sed semper appellabantur consecrationes, & initiationes, id est, מִלֻּאִים vel cæremoniæ, id est, חֻקִּים.

CON-

CONTROVERSIA SECVNDA.

De definitione Sacramenti.

CAPVT IX.

Quid requiratur ad Sacramentum nouæ legis constituendum.

DIXIMVS de nomine, nunc de re ipsa dicendum erit. Tres autem erunt partes disputationis de natura Sacramẽti. PRIMO enim exponendum erit, quid requiratur ex communi sententia omnium Catholicorum ad Sacramentum nouę legis constituendum. DEINDE disserendum erit de ipsa formali, & artificiosa definitione Sacramenti. POSTREMO examinandæ, & refellendæ variæ hæreticorum sententiæ, & deprauationes circa naturam, & definitionem Sacramenti.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, Catholici Doctores etsi dissentiant in rebus quibusdam Philosophicis, & minutis, vt; An Sacramentum sit vnum per se; An sit ens rationis, &c. tamen in re Theologica mirificè conueniunt, cùm hęretici contrà inter se mirificè dissentiant, vt mox videbimus.

Igitur quæ ad Sacramentum nouæ legis constituẽdum necessariò requiruntur, hæc sunt. PRIMVM vt sit signum, dicitur autẽ signum, vt S. AVGVSTINVS definit lib. 2. cap. 1. doctrinæ Christianæ: *Res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire*. Quocirca debet signũ esse res aliqua cognoscibilis, debet item ducere in cognitionẽ alterius. Et quia hoc secundum, ducere videlicet in cognitionem alterius, in signo est potissimum, vt idẽ Augustinus docet lib. 1. cap. 1. doctrinæ Christianæ, ideò oportet signum, quatenus signum est, imperfectius esse re illa, quam significat, & magis illam, quàm seipsum repræsentare. Quare non dicitur homo signum suæ imaginis, licet ex cognitione hominis sępe cognoscantur imagines: sed contrà imago dicitur signũ hominis. Iam verò quod Sacramentum signum quoddã sit, patet tum ex Scriptura, cum Gen. 17. circumcisio dicitur signum fœderis. Rom. 6. Baptismus dicitur signum sepulturæ, & resurrectionis, 1. Cor. 11. Eucharistia dicitur signũ passionis, & mortis Christi, Ephes. 5. Matrimonum dicitur signum coniunctionis Christi, & Ecclesię: tum ex Patribus. Nam Dionysius cap. 1. Eccles. Hierar. & alij Patres Græci, Sacramenta vocant σύμβολα, id est, signa, & S. Augustinus, nũc vocat signacula, vt de catechizandis rudibus, c. 26. nunc verba visibilia, vt lib. 19. contra Faustum, cap. 16.

SECVNDVM est, vt hoc signum sensibile sit: sunt. n. signa quædã etiam inuisibilia, vt character animę impressus. Sed Sacramenta visibilia, seu sensibilia signa esse debere, certissimum est. Solus fermè est Gulielmus Okam, qui in 4. dist. 1. fatetur quidem, Sacramenta esse signa sensibilia, sed nõ putat id esse de essentia, quia posset Deus instituere Sacramentum in re spirituali, vt si statueret, vt oratio mentalis, aut meditatio passionis Christi conferret gratiam ex opere operato. At fallitur Okam, qui illa oratio, vel meditatio haberet quidem effectum Sacramenti, sed Sacramentum non esset. Sacramentum enim intrinsecè, & essentialiter est cæremonia religionis; cæremonia autem est actus externus. Vnde sancti Patres passim docent, Sacramenta esse vestigia quædam, & manuductiones ad spiritualia, & inuisibilia, vt patet ex Dionysio, & Augustino locis notatis; necnõ ex Chrysostomo hom. 83. in Mat.

TERTIVM est, vt hoc signum sit voluntarium, siue datum, non naturale. Quędam enim signa sunt naturalia, quę non pendent ex noua institutione, sed ex natura sua significant, vt est fumus signum incendij, & odor signũ rei odoratæ præsentis, & aurora signũ vicini solis: alia signa sunt ex arbitrio instituẽtis, vt nomina, & verba omnia, vexilla militum, & omnia insignia familiarum. Porrò Sacramenta signa esse posterioris generis docet Augustinus lib. 2. doctrinæ Christianæ, cap. 3. & lib. 3. cap. 9. neque vllus contradicit. Res enim ipsa per se clamat.

QVARTVM est, vt hoc signum habeat cũ re, quã significat, analogiam, & similitudinem aliquam. Tria enim inueniũtur signorum genera. QVÆDAM enim tantam habent cum re significata similitudinem; vt sine vlla institutione naturaliter significent; quomodo imago Christi, signum est Christi, & vestigium in arena impressum, signum est pedis.

QVÆDAM alia nullam habent cum re significata similitudinem, & ideò tota pendent ab institutionè: hoc modo verba sunt signa rerum, & sonus campanę signum senatus habendi.

QVÆDAM denique medio modo se habent. Nam habent quidem aliquam analogiam cum re, sed tã indeterminatam, & confusam, vt magis apta sint ad significandum, quàm actu significent, nisi determinentur ab aliquo: quo modo imago hominis non facta ad alicuius particularis hominis similitudinem, neminẽ in particulari significat, & tamen quemlibet significare potest, si determinetur adscripto nomine alicuius, aut addito vestimento, aut alio signo particularis hominis.

Huius tertij generis sunt omnia Sacramenta. Nam nec per se significant actu, nisi determinentur, & tamen apta sunt significare, si determinẽtur. Id patet discurrendo per singula. Nam ablutio externa internæ ablutionis similitudinem gerit; proinde aptissima est ad eam significandam, si ad id adhibeatur. Idem de Vnctione, alimento corporis Dominici, alijsq; Sacramentis dici potest.

Solum est Sacramentum Pęnitentiæ, quod cùm in solis verbis consistat essentialiter, non videtur habere naturalem analogiam cum re significata; sed habet tamen. Non enim illa verba, *Ego te absoluo*, Sacramentũ sunt, quatenus significant ex humana institutione, id est, quatenus verba sunt: sed quatenus sunt veluti res quædam à Deo institutæ ad significandam, & efficiendam iustificationem à peccatis. Habet autem analogiam exterior absolutio, quæ ore pronuntiatur, cũ interna iustificatione, quæ à Deo efficitur. Itaque absolutio significata per verba, Sacramentum est, non vt per verba significatur, sed vt significat ipsam absolutionem internam.

Vnde S. AVGVSTINVS in epist. 23. ad Bonifacium: *Si Sacramenta*, inquit, *quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt non haberent, omnino Sacramenta non essent*. Et Græci Patres, passim Sacramenta vocant ἀντίτυπα, quod vocabulum significat rem ita similem alteri, vt cum illa quasi certare videatur de forma. vt si depicta imago ita probè, & quasi ad viuum rem exprimat, vt non imago, sed res ipsa videatur. Sic enim accipit hanc vocem Nazianzenus in 2. oratione de Pascha, vbi noctem Paschalem ob infinitam ardentium cereorum multitudinem, quibus illuminabatur, vocat antitypam firmamenti cœlestis, vbi infinita stellarum lumina conspiciuntur. Sic etiam ante Gregorium S. Petrus in epistola priore, cap. 3. vocat Baptisma nostrum antitypum respectu arcæ Noę, vbi noster interpres rectè vertit, similis formæ. Cùm

ergo

ergo Patres Sacramenta vocant *ἀντίτυπα*, earum rerum, quarum Sacramenta sunt, nihil aliud sibi volũt, quàm habere Sacramenta maximam similitudinem cum his rebus, quarum sunt Sacramenta.

QVINTVM est, vt hoc signum repræsentet rẽ aliquã sacram, non prophanam. Sunt enim Sacramenta cęremoniæ religionis: vnde etiam illa violare, omnium cõsensu, sacrilegium est. Id quod etiam patet ex nomine: nam Sacramentum à sacro dicitur. Denique S. Augustinus in epist. ad Marcellinum dicit, signa cùm ad res diuinas pertinent, Sacramenta nominari.

Porrò res illa sacra, quam Sacramenta nouæ legis significant, triplex est: gratia iustificãs, quæ vt præsens demonstratur: passio Christi, quæ est caussa gratiæ, & vt præterita commemoratur: & vita æterna, quæ est effectus gratiæ, & vt futura præfiguratur. Ita docet S. Thomas 3. par. quæst. 60. art. 3. & omnes alij Doctores. Ac de Baptismo quidem, & Eucharistia res notissima est. Nam Rom. 6. quod Baptismus sit memoria passionis, ostendit Paulus cum ait: *Quicunque Baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus*. Et infrà de gratia iustificationis: *Qui mortuus est, iustificatus est à peccato*. Et: *Consepulti n. sumus cum illo per Baptismum in morte, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus*. Denique de vita æterna ibidem: *Si complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus*.

Pari ratione de Eucharistia, Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem* id est, in memoriam passionis: nam vt exponit Paulus 1. ad Corint. 11. *Quotiescunq; manducamus panem hunc, mortem Domini annũtiamus*. Item de gratia, Ioan. 6. *Qui manducat me, & ipse viuet propter me*. De gloria: *Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum*. Vnde Ecclesia canit: *O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur: Recolitur memoria passionis eius: Mens impletur gratia: Et futuræ gloriæ nobis pignus datur*.

De alijs Sacramentis non est ita notum: tamen certũ est, saltem implicitè, illa omnia significare; quia cũ omnia significent gratiam, consequenter etiam significant principium, & finem eiusdem gratiæ.

Est autem hoc loco NOTANDVM, id quod præcipuè & essentialiter significatur per Sacramentum nouæ legis, esse solam gratiam iustificantem. Nam vt infrà dicemus, Sacramenta nouæ legis efficiunt, quod significant, at non efficiunt passionem Christi, nec vitam beatam, sed solam iustificationẽ: passionem n. præsupponunt, & vitam beatam promittunt; iustificationem autem propriè adferunt.

PRÆTEREA Sacramenta, vt mox dicemus, sunt instituta ad sanctificandum. At quo propriè, & formaliter sanctificamur, gratia est; passio Christi, & vita beata extrinseca sunt.

DENIQVE id propriè Sacramenta significant, quod per verba exprimitur: verbis autem Sacramentorum iustificatio sola plerumque exprimitur. Id enim significat, Ego te abluo, Ego te confirmo, Ego te absoluo, &c. Neque obstat, quod verba Eucharistiæ; *Hoc est corpus meum*, non videantur sonare sanctificationem, sed ipsum Domini corpus. Nam illud significant, vt cibum animarum, & spiritualem mentis refectionem, quæ per internam gratiam fit.

Atque ex hoc capite multa sacra signa excluduntur à ratione Sacramenti, vt res creatæ omnes, quæ signa sunt potentiæ, & sapientiæ Dei; nam: *Cœli enarrant gloriam Dei*, Psal. 18. Itẽ omnes sacræ imagines Christi, & Sanctorum; sacræ literæ, signum crucis, & alia id genus, quæ sunt quidem signa sacra, & rerum sacrarum; sed non significant propriè gratiam sanctificantem animas.

SEXTVM est, vt hoc signum non solum significet

A sanctificationẽ, sed etiã ita significet, vt quę tunc fiat, dum Sacramentum adhibetur. Omnes enim Theologi conueniunt, ꝙ Sacramenta nouæ legis significẽt sanctificationẽ, quæ tunc fiat: id enim verba ipsa ostendunt, Ego te absoluo, Ego te abluo, &c. & hinc multa signa sacra sanctificationem significantia excluduntur à ratione Sacramenti. Nam exempli caussa, Mãna quod pluebat Israëlitis, significabat spiritualem refectionem & dulcedinem, quam præbet Eucharistia: tamen Sacramentum non erat, sed figura Sacramenti, quia significabat eam refectionem, vt futuram, non vt quæ tunc daretur. Sic etiam columba, quæ super Christum apparuit in Baptismo, signum erat sanctitatis, & innocentiæ Christi, sed non quæ tum primùm inciperet, vel cresceret: iam enim ab incarnatione plenus fuerat gratia.

B SEPTIMVM est, in quo etiam omnes conueniunt, vt Sacramenta nouæ legis, non solùm significent sanctificationem, quæ tunc fiat, sed etiam, quæ fiat vi ipsius Sacramenti, ita vt Sacramentum sit caussa instrumentalis sanctificationis; id quod postea probandum erit contra hæreticos. Hinc autem excluduntur à ratione Sacramenti linguæ illæ igneæ, quæ apparuerũt super Apostolos in die Pentecostes: significabant n. charitatem ardentissimam, quæ tum Apostolis infundebatur vnà cum sapientia, & eloquentia planè diuina, sed Sacramentum non erant, quia non vi earum linguarum infundebatur illis charitas. Quęstio solùm remanet, an dari gratiam ex vi Sacramenti, sit propriũ Sacramentis nouæ legis, an verò conueniat Sacramẽtis in genere. Sed de hoc postea agendum erit: nunc satis est conuenire omnes Doctores, quod Sacramenta nouæ legis id habeant.

Est autem hic NOTANDVM, ꝙ cùm dicimus de ratione Sacramenti esse vt sanctificationem significet,

C & efficiat; id intelligitur non de actu, sed de naturali aptitudine. Potest enim fieri, vt dũ infans baptizatur, nemo sit qui cogitet, quid Sacramentum significet, quo circa nihil tunc actu significabit, tamen ex se aptum erit ad significandum. Potest etiam fieri vt Sacramenti effectus impediatur. Nam cùm quis accedit ad Baptismum, vel alia Sacramenta cum animo perseuerãdi in peccato, is certè non sanctificatur actu: tñ Sacramentum verè significare, immò etiam efficere sanctificationem dici potest, quia ex se id significat, & efficit: per accidens autem est ex indispositione suscipientis, vt non sequatur effectus.

OCTAVVM, ac postremũ, quod ad rationem Sacramenti pertinet, est, vt sit cæremonia religionis stata, ac solennis, quæ hominem Deo consecret. Ita docet S. Thomas in 1. 2. q. 102. art. 5. & facile probari potest. Nam vt S. August. docet li. 19. cõtra Faustum, cap. 11.

D & lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. Sine Sacramentis religio esse non potest, proinde tamdiu durare debent Sacramenta, quamdiu religio durat. Quocirca Exod. 12. & alibi, dicuntur Sacramẽta eius tẽporis ritu perpetuò seruanda, id est, nunquam finẽ habitura, nisi in aduentu Christi, quãdo vetus ipsum Testamentum finem habiturũ erat. Sic etiam 1. Cor. 11. de Eucharistiæ Sacramento Paulus dicit: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, aut calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat*. Id est, durabit hic ritus, quo mortẽ Domini commemoramus, donec mundus ipse finiatur, & Dominus ad iudicandum ueniat. Non igitur Sacramenta sunt aliqua signa ad breue tempus ostensa, sed solæ cęremoniæ durabiles, solennes, ac statę.

Atque hinc intelligimus, cur Sacramentum non fuerit illud Christi verbum ad peccatricem: *Remittuntur tibi peccata tua*, Luc. 7. & illa insufflatio in Apostolos Ioann. 20. Nam ista Christus semel fecit, non autem inde cæremoniam in Ecclesia frequentandam instituit,

instituit, & fortè non adhibuit illam insufflationem, tanquam instrumenta ad sanctificationem, sed solùm expressit per nuda signa, quod volebat: fortè etiam adhibuit ea, vt instrumenta, vt aliàs lutum ad illuminandum cæcum, & manus impositionem ad curandos ægrotos: sed (vt dixi) adhibuit tunc, quia ita ei placuit, qui potest qualibet re vti ad quidlibet faciendum, non tamen inde cæremoniam instituit, proinde nec Sacramentum. Hæc sunt igitur quæ ad rationem Sacramenti nouæ legis pertinent.

CAPVT X.

Possitne Sacramentum propriè definiri.

HIS ita constitutis agendum est de ipsa formali, & artificiosa definitione Sacramenti: ac tria breuiter tractanda sunt. PRIMO; An Sacramentum propriè definiri possit. SECVNDO; Quæ sit propria definitio Sacramenti. TERTIO; An ea conueniat tantùm Sacramentis nostris, an omni Sacramento in genere.

Igitur PRIMA quæstio est; An Sacramentum verè, & propriè definiri, an solùm crasso quodam modo describi possit. Ratio difficultatis est, quia Sacramentum vel est aggregatum quoddam per accidens, cùm constet ex rebus & verbis; vel est ens rationis, si consideretur formaliter, vt signum ex arbitraria institutione significans. Non possunt autem propriè definiri, nisi entia realia, & quæ sunt vnum per se.

Tres sunt Doctorum sententiæ. QVIDAM existimant, Sacramentum propriè definiri non posse ob caussas iam dictas. Ita Okam, Maior, Richardus in 4. dist. 1. ALII volunt, Sacramentum esse quidem ens rationis, tamen vnum per se: proinde definiri posse saltem imperfectè. Ita Scotus distin. 1. quæst. 2. & Sotus dist. 1. quæst. 1. art. 2. Tametsi enim multa sint in Sacramentis, quæ significant, tamen significatio vna est ex variis illis rebus consurgens, quemadmodū vna est figura domus, licet multa sint quæ ad domum faciendam concurrunt. ALII denique volunt, Sacramentum propriè definiri posse. Ita Martinus Ledesmius in tractatu de Sacramentis in genere, quæst. 1. art. 2.

Vt autem breuiter dicam quod sentio, bifariam considerari possunt Sacramenta. VNO modo, Physicè. ALIO modo, moraliter: quemadmodum etiam homo aliter consideratur à Physico, aliter à Politico.

Et quidem secundum Physicam considerationem, quæ non est propria huius loci, nec multum ad Theologum pertinet, longè probabilissimam esse arbitror sententiam primam. PRIMO, quia ad rationem, & essentiam Sacramenti non pertinet sola significatio, sed etiam res ipsa sensibilis, quæ substantia quędam est, & **D** cum adiuncta significatione ens per accidens constituit. Nam si in sola significatione consisteret essentia Sacramēti, res ipsa sensibilis nihil esset nisi subiectum Sacramenti. At longè aliud nos docet Ecclesia, cùm in Concilio Florentino, & in scriptis omnium Doctorum affirmat, Sacramenta constare ex rebus, & verbis, & illas esse materiam, ista esse formam. Quomodo enim ad essentiam Sacramenti non pertinent ea, quæ materia, & forma Sacramenti dicuntur, & sunt?

SECVNDO, Sacramentum, vt Sacramentum, non solùm significat, sed etiā sanctificat; vt Catholici omnes docent, de Sacramentis nouæ legis. At significare, & sanctificare, res sunt diuersorum prædicamentorū, nimirum Relationis, & Actionis: nō ergo vnum per se facere possunt.

A ADDE, quòd qui ponunt in Sacramentis realem quandam, & Physicam qualitatem, necessariò coguntur Sacramenta componere ex ente reali, & rationis. Significatio enim Sacramenti, cum ex institutione arbitraria pendeat, nōn potest non esse ens rationis. Quomodo autem esse potest vnum per se id, ad cuius essentiam pertinet ens reale, & ens rationis?

At verò si Sacramentum consideremus moraliter, vt verè à Theologo considerari debet, est ens reale, & suo modo vnum, atque eo modo definiri potest. Vt enim apud morales Philosophos definitur regnū, & ciuitas, & familia, & de his omnibus passiones demonstrantur, licet illa omnia sint entia per aggregationem, si Physicè considerentur: ita etiam Theologi definiunt Ecclesiam, Concilium, Sacramentum, & alia id genus, licèt Physicè ista definiri nequeant.

Porrò Sacramētum moraliter ideo est vnum, quia **B** est vnum medium, siue instrumentum ad iustificandos homines. Etsi enim aqua, & verba, agere, & significare, sint res in se diuersissimæ, tamen vt faciunt vnum instrumentum iustificationis, vnum sunt: atque hoc vnum ex genere, & differentia componi dicitur, vt rursum ex materia & forma, ob similitudinem compositi Metaphysici, & Physici, quam habet. Vt enim in composito Metaphysico sunt duo prædicata, vnum vniuersalius, & imperfectius, aliud minus commune, & magis perfectum: sic etiam Sacramentum duo prædicata habet, vnum magis commune, & minus perfectum, nimirum, esse signum. Omne enim Sacramentum signum est, sed non omne signum est Sacramentum: alterum minus commune, & magis perfectum, nimirum, sanctificans instrumentaliter, & per modum cæremoniæ: id enim solis Sacramentis conuenit. Proinde signum, est veluti genus; sanctificans, veluti differentia. Pari ratione vt in composito Phy**C**sico sunt duæ partes, quarum neutra prædicatur de toto, & vna est indeterminata, altera determinans; illa materia, hæc forma dicitur: sic etiam in Sacramentis sunt res, veluti materia; & verba, veluti forma; quia res ipsa, vt caussa exempli, aqua, indifferens ex se ad multa significanda, vel etiam efficienda, per verba determinatur ad vnum significandum, & efficiendum. Vnde est illud AVGVSTINI tract. 80. in Ioannem: *Accedit uerbum ad elementum, & fit Sacramentum.*

Itaque non oportet nimis anxiè discutere, an tota ratio, & omnes proprietates generis, & differentiæ, materięque ac formæ conueniant partibus Sacramēti: quia (ut diximus) non Physicè, sed moraliter Sacramenta à Theologo consideranda sunt.

CAPVT XI.

Quæ sit definitio Sacramenti.

SECVNDA difficultas est; quibus uerbis concipi debeat definitio Sacramenti. Sunt enim plures definitiones apud Theologos, quæ breuiter proponendæ, & explicandæ sunt. VNA est; *Signum rei sacræ.* ALTERA, paulò explicatior; *inuisibilis gratiæ uisibilis forma.*

Hæ definitiones colliguntur ex AVGVSTINO, ita scribente lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 5. *Sacrificium uisibile inuisibilis sacrificij Sacramentum*, id est, sacrum signum est; & communes sunt apud Catholicos, ut patet ex Hugone lib. 1. par. 9. cap. 2. Bernardo in sermone de cœna Domini; sancto Thoma 3. parte, quęst. 60. artic. 1. & 2. & ex Thoma VValdensi tomo 2. cap. 20. Atque hę quidem defini-

finitiones si accipiantur, vt verba absolutè sonant, imperfectæ sunt. Multò enim plura sunt signa rerum sacrarum, aut inuisibilis gratiæ, quàm sint Sacramenta: tamen si accipiantur, vt sonant secundum sensum, & intentionem Ecclesiæ, & Doctorum bonæ sunt, & legitimæ. Siquidem per signum, intelligunt signum sensibile, institutum, practicum, rei signatæ similitudinem gerens: per rem sacram intelligunt gratiam iustificantem. Quanquam (si rectè monet Hugo loco notato) qui primus dixit Sacramentum esse rei sacræ signum, non tam rem ipsam accuratè definire, quàm nominis interpretationem explicare voluisse videtur. Quocirca non rectè faciunt, qui pro hac definitione defendenda nimium altercantur: præsertim cùm S. Augustinus loco citato de Sacramento loquatur, tam ampla significatione, vt etiam sacrificium comprehendat.

TERTIA definitio est HVGONIS loco notato, qui sic definit: *Sacramentum est corporale vel materiale elementum, foris sensibiliter propositum, ex similitudine repræsentans, & ex institutione significans, & ex sanctificatione continens aliquam inuisibilem, & spiritalem gratiam.* Vbi duo notanda sunt. PRIMO, per elementum non debere accipi elementum, quomodo accipitur cùm dicimus, quatuor esse mundi elementa, sed rem quamlibet, vt à verbo distinguitur, iuxta illud AVGVSTINI: *Accedit uerbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Vocat autem Hugo, & quidam alij, elementum, materias omnium Sacramentorum, quia in primo Sacramento, id est, in Baptismo, verum elementum aquæ, materia est: à materia enim primi Sacramenti, materias omnium Sacramentorum nominare voluerunt. Vel etiam quia elementum materiam aptissimè significat, cùm sit corpus imperfectum, & natura sua ordinatum ad cōponendum mixtum: vnde etiam Aristoteles materiā primam elementum vocauit.

SECVNDO notandum est, Hugonem, cùm ait, Sacramentum ex sanctificatione vim habere conferendi gratiam, non intelligere per sanctificationem, vt perperam intellexit Kemninus, pag. 94. aliquam benedictionem, vel consecrationem præcedentem, vt est illa, qua benedicitur aqua (nam etiam sine ista benedictione Sacramentum Baptismi conferri potest) sed verbum Dei quod est veluti forma perficiens Sacramentum: illis enim verbis dicitur elementum sanctificari, quia per illa efficitur Sacramentum. Porrò hæc definitio, & si potuisset fortasse paucioribus verbis comprehendi, tamen satis integrè complectitur totam naturam Sacramenti.

QVARTA definitio est MAGISTRI Sententiarum lib. 4. dist. 1. vbi sic ait: *Sacramentum est inuisibilis gratiæ uisibilis forma, eiusdem gratiæ imaginem gerens, & caussa existens.* Quæ definitio, quod ad sensum attinet, nil differt à priore. Solùm enim in hac definitione desiderari videtur explicatio signi, naturale ne, an ex institutione sit: sed hoc manifestè colligitur ex illa particula, *caussa existens*. Nullum enim signum sensibile potest esse caussa gratiæ, nec illam infallibiliter significare, nisi ex Dei institutione, vt notum est.

QVINTA definitio est CATECHISMI Concilij Tridentini: *Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ uim habet.* Quæ definitio pulcherrima est, cùm & breuissima sit, & tamen comprehendat omnia illa octo capita, quæ ad naturam Sacramenti pertinere diximus. Nam PRIMO, quòd Sacramentum sit signum, patet ex illa particula, *significandæ*. SECVNDO, quòd sensibile, ex illa, *sensibus subiecta*. TERTIO, quòd voluntarium, ex illa, *ex Dei institutione*. QVARTO, quòd rei sacræ, ex illa, *sanctitatis &*

A *iustitiæ*. QVINTO & SEXTO, quòd sanctitatis, quæ tunc fiat vi ipsius Sacramenti, ex illa, *uim habet*. SEPTIMO, quòd sit cęremonia solennis, ex eo colligitur, quod dicitur esse res sensibus subiecta, instituta ad sanctificandum. OCTAVO, quòd similitudinem gerat rei significatæ, nòn habetur expresè in hac definitione, tamen colligi potest ex illa particula, *significandæ*, ex illa, *ex Dei institutione*. Deus enim qui suauiter omnia disposuit, nunquam instituisset rem vnam ad aliam significandam, nisi cùm ea analogiam aliquam haberet.

Exstat alia definitio apud Gratianum, 1. quæst. 1. Can. Multi secularium: *Sacramentum est, per quod sub tegumento rerum uisibilium, diuina uirtus secretius salutem operatur.* Hæc definitio à Gratiano tribuitur Gregorio; à S. Thoma in 4. dist. 1. quæst. 1. tribuitur Augustino. Sed nec huius, nec illius est, sed ISIDORI: habetur enim ijsdem verbis apud Isidorum lib. 6. etymologiarum, cap. 18. nisi fortè Isidorus illam acceperit ex libro aliquo nobis incognito Augustini, aut Gregorij. Sed cuiuscunque sit, non est cur multum laboremus, cùm satis constet ab Isidoro allatam, ad explicādam nominis significationem, non ad rem ipsam accuratè definiendam.

CAPVT XII.

An definitio Sacramenti vniuocè conueniat Sacramentis legis veteris, & nouæ.

SEQVITVR TERTIA & postrema quæstio; An definitiones positæ conueniant Sacramento in genere, an Sacramentis tantùm nouæ legis. Duæ sunt Theologorum sententiæ. PRIMA est Magistri in lib. 4. dist. 1. & ibidem Alberti, Thomæ, Bonauenturæ, & aliorum, qui docent nullam definitionem conuenire vniuocè Sacramentis nouæ, & veteris legis, sed omnes conuenire propriè, & perfectè Sacramentis nouæ legis; easdem verò conuenire Sacramentis legis veteris analogicè, & imperfectè.

Fundamentum huius sententiæ est, quia existimant auctores citati, de ratione Sacramenti, etiam in genere, non esse solùm significare, sed etiam efficere sanctificationem: & rursus censent, Sacramenta veteris legis non efficere veram sanctificationem, sed solùm sanctificationem quandam legalem, quæ est figura veræ sanctificationis, quam sola Sacramenta nouæ legis efficiunt. Ex his enim duobus rectè concludunt, Sacramentum dici analogicè de Sacramentis veteris, & nouæ legis, sicut ipsa sanctificatio, ad quam significandam, & faciendam sunt instituta, dicitur analogicè de vera sanctificatione animæ, & de sanctificatione typica, & legali.

ALTERA sententia est sancti Thomæ 3. parte, quæst. 60. art. 1. & 2. (is enim satis apertè sententiam mutauit) necnon Dominici à Soto, & Martini Ledesmij dist. 1. quæst. 1. art. 1. & 2. Qui docent definitionē illam, *sacræ rei signum*, vniuocè conuenire Sacramentis nouæ legis, & veteris: proinde esse illam definitionem Sacramenti in genere.

Fundamentum eorum est, quia existimant ad rationem Sacramenti in genere non requiri, vt sit caussa sanctificationis, sed solùm vt eam significet. Porrò addunt, Sacramenta legis veteris fuisse verissima signa verissimæ sanctificationis, quia nimirum significabāt gratiam iustificantem nobis dandam per Christum. Atq; ex his rectè cōcludunt, Sacramenta legis veteris vniuocè conuenire, cum nostris in genere, licet in specie distinguantur; quia nostra efficiunt sanctificationem,

nem, vetera non efficiebant. Vtraque sententia partim placet, partim etiam displicet: pono igitur sequentes propositiones.

PRIMA propositio: *Ad rationem Sacramenti in genere non satis est, vt significet, sed requiritur etiam, vt efficiat sanctitatem seu sanctificationem: immò magis proprium est Sacramenti sanctificare, quam significare.* Hæc est pro prima sententia. Probatur PRIMO, quia (vt supra diximus) in Testamento veteri Sacramenta raro dicuntur significare; frequentissimè autem dicuntur consecrare, & sanctificare, seu initiare, vt patet Exod. 28. & Leuit. 8. In Testamento etiam nouo Baptismus dicitur lauacrum regenerationis, ad Tit. 3. Et certè regenerare magis efficere, quàm significare est.

SECVNDO, ab etymologia: Nam omnia nomina similia Sacramento, actionem significant, non signum: vt patet de nomine vestimenti, calceamenti, impedimenti, ornamenti, firmamenti, fundamenti, & ceteris eiusdem formæ; Sacramentum igitur à sacrando dicitur, non à significando.

TERTIO, quia tota ratio, cur posterior sententia velit, Sacramentum in genere nihil esse, nisi signum; est illa definitio: *Sacramentum est signum sacræ rei:* vbi nō tribuitur Sacramento efficere rem sacram, sed solùm significare. At iam nos ostendimus istam definitionem nō esse perfectam, cùm ipse AVGVSTINVS, qui eius est auctor, eam condemnet, quandoquidem vult eam conuenire etiam sacrificio.

SECVNDA propositio: *Sacramenta veteris legis non ideò Sacramenta sunt, quia significant gratiam iustificantem, sed quia significant & efficiunt sanctitatem legalem.* Hæc est etiam pro prima sententia contra secundam. Et probatur PRIMO ex præcedente conclusione. Si enim ad Sacramentum in genere magis requiritur sanctificare, quàm significare, profectò Sacramenta vetera, si vllo modo Sacramenta erant, non solum significabant, sed etiam efficiebant.

SECVNDO, quia significare gratiam alijs dandam, non est Sacramenti, vt Sacramentum est, sed vt figura, & typus rei futuræ. Nam Sacramentum, vt Sacramentum, dicit ordinem ad eum, qui Sacramento initiatur, non ad alios: vt rectè docet S. Thomas 1. 2. quæst. 101. art. 4. & quæst. 102. art. 5. figura autem dicit ordinem ad futura. Et confirmatur: quia significare gratiam dandam alijs, non erat proprium Sacramētis veteribus, sed etiam sacrificijs, alijsque obseruātijs Hebræorum, vt S. Augustinus demonstrat, lib. 19. contra Faustum, cap. 8. 9. 10. & 11. Nec solùm illa, sed etiā serpens æneus significabat curationem à peccatis, quā Christus allaturus erat, Ioan. 3. Manna dulcedinem Eucharistiæ, & transitus maris rubri, salutem per Baptismum, 1. Corin. 10. & tamen nec serpens ille, nec manna, nec arca Sacramenta erant Testamenti veteris, aut noui.

TERTIA propositio: *Sacramentum est genus vniuocum ad Sacramenta legis veteris, & nouæ; proinde Sacramenta vetera erant simpliciter, & absolutè Sacramenta.* Hæc est pro secunda opinione contra primam. Probatur PRIMO. Sacramentum in genere nihil aliud requirit, nisi cæremoniam significantem, & efficientem alicuius consecrationis, seu sanctificationis: non autem requirit, vt illa sanctificatio sit per gratiam mundantem animam à peccatis, ista enim specialis sanctificatio constituit speciem quandam Sacramēti, non ipsum genus absolutè. Sacramenta autem veteris legis verè significabant, & efficiebant quandam consecrationem. Nam per Circumcisionem initiabantur Iudæi, & consecrabantur Deo, vt essent populus eius peculiaris; per Vnctionem sacerdotalem verè consecrabantur Deo filij Aaron, vt fungeren-

A tur sacerdotio, atque idem de alijs eorum Sacramentis dici potest; de quibus vide S. Thomam, 1. 2. quæst. 102. art. 5. Erāt igitur illa verè, & propriè Sacramēta.

SECVNDO. Nulla esse potest religio sine Sacramentis, vt S. Augustinus docet, lib. 19. contra Faustum, cap. 11. Sed in Testamento ueteri erat vera Ecclesia, vera religio, verum sacrificium, cur igitur non etiam vera Sacramenta?

NEQVE obstat, quòd omnia contingebant Iudæis in figura, 1. Cor. 10. ac proinde sacrificia, Sacramenta, ritus omnes, typi quidam erant nostri sacrificij, nostrorum Sacramētorum, ac rituum; vnde videtur colligi, non fuisse illa sacrificia, & Sacramenta, nisi per analogiam ad nostra. Hoc, inquam, non obstat; siquidem Sacramenta Iudaica erant quidem figura Sacramentorum nostrorum, sed non solùm figuræ, verùm etiam res per se. Itaque Circumcisio non solùm erat figura Baptismi, sed etiam erat per se cæremonia insti-
B tuta ad initiandos homines illius temporis, & adiungendos populo Dei; quare erat imperfectius Sacramētum, quàm sit Baptismus, tamen absolutè, & propriè Sacramentum erat. Nam etiam bos est animal imperfectius, quàm sit homo, & tamen bos absolutè, & propriè animal est: sic etiam ordinatio Aaronica non solùm figura erat ordinationis nostræ, sed etiam per se cæremonia consecrans homines ad sacrificia offerenda. Et ipsa quoque sacrificia non solùm figura erant sacrificij nostri, sed etiam per se sacrificia, instituta ad cultum Deo exhibendum, vt summo rerum omnium principio, & fini. Denique ipse etiam populus Iudaicus figura erat populi Christiani, 1. Cor. 10. & tamen quis ambigere potest, an non fuerit etiam per se verus quidam populus?

Itaque non debent conferri res Iudaicæ cum nostris, vt imago picta cū homine viuo, vbi nihil est imago, nisi res alterius: sed vt filij paruuli conferuntur
C cum viris perfectis, vt facit Apostolus, Gal. 4. Est enim Filius imago Patris, & tamen etiam per se homo: & vt comparantur certamina, atque exercitationes pueriles cum certaminibus, & exercitationibus virorum. Sunt enim certamina puerilia imagines quædam maiorum certaminum; tamen habent etiam suam oblectationem, & vtilitatem illi tempori congruentem.

QVARTA propositio: *Illa definitio (Sacra rei signū) conuenit vniuocè Sacramentis omnibus tum veteribus, tum nouis.* Hæc est pro secunda opinione contra primam. Notandum est autem tribus modis posse exponi definitionem illam. PRIMO, vt per signum intelligatur signum practicum; per rem sacram, gratia iustificans. Et hoc modo non conuenit definitio propriè, nisi Sacramentis nouæ legis; veteribus autem solùm secundum quid, & analogicè: quia videlicet illa erant signa practica munditiæ legalis, quæ non est gratia iustificans, nisi typicè, vt imago hominis dicitur homo.
D Sed ista expositio non est ad mentem sancti Augustini, vt suprà diximus.

SECVNDO potest sic exponi, vt per signum, intelligatur signum practicum, per rem sacram, consecratio in genere, non descendendo ad iustificationem internam, vel legalem: & hoc modo definitio cōuenit vniuocè omnibus Sacramentis. Sed neque hæc expositio est ad mentem S. Augustini; non enim loquitur ipse de signo practico, vt S. Thomas rectè aduertit.

TERTIO potest sic exponi, vt per signum, intelligamus nudum signum, per rem sacram, gratiam iustificantem: & hoc modo conuenit vniuocè definitio illa omnibus Sacramentis; & hoc dicimus in Conclusione, sequuti B. Thomam. Ceterùm ista definitio, ut suprà monuimus, non est perfecta, cùm conueniat etiam sacrificio, eodem teste Augustino loco citato.

Porrò definitiones ceteræ, ideſt, Hugonis, Magiſtri, & Catechiſmi Romani, nō conueniūt niſi Sacramentis nouæ legis: tamen facilè poſſent accommodari ad Sacramētum in genere, ſi loco, *inuiſibilis gratiæ*, ſeu *iuſtitiæ*, poneretur, *conſecrationis cuiuſdam*, hoc modo; Sacramentum eſt res ſenſibus ſubiecta, quæ ex Dei inſtitutione conſecrationis cuiuſdam, tum ſignificandæ, tum efficiendæ vim habet.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta Kemnitij.

EX his autem, quæ diximus, facilè reſponderi poteſt ad calumnias Kemnitij. Is enim in 2. par. Examin. cap. de numero Sacramentorum, reprehendit omnes definitiones, quas attulimus, excepta illa Catechiſmi Tridentini, cuius nullam facit mentionem; & præterea addit definitiones duas, vnam Scoti, alteram Gulielmi Okam, quas etiam reprehendit.

PRIMVM igitur, pag. 38. arguit definitionem Iſidori: *Quomodo*, inquit, *iuxta hanc definitionem Matrimonium erit Sacramentum?* RESPONDEO, Aptiſſimè conuenire hanc definitionem Matrimonio: nam ſub tegumento viſibilium rerum, id eſt, coniunctionis ſpōſi, & ſponſæ ſignificatur gratia inuiſibilis, per quam Deus cum anima iungitur, eamque iuſtificat, ſiue iuſtitiam infundat, ſiue infuſam augeat. Neque his repugnat, quod Apoſtolus dicit, Matrimonium ſignum eſſe coniunctionis Chriſti cum Eccleſia: ſiquidem idem Sacramentum plurium rerum ſignum eſſe poteſt.

SECVNDO, arguit definitiones Hugonis, quòd non rectè Sacramentum dicatur, elementum corporale, quandoquidem Sacramentum Euchariſtiæ ſecundum Catholicos non ſit ſubſtantia aliqua, ſed ſola accidentia panis, & vini. RESPONDEO. Nec ipſa ſubſtantia panis, & vini eſt elementum propriè dictum, id eſt, corpus ſimplex, ſed mixtum. Sed, vt ſuprà oſtendimus, elementum vocauit Hugo rem quamlibet ſenſibilem, quæ adhibetur ad Sacramenta perficienda.

TERTIO, arguit definitionem Magiſtri Sententiarum, quòd non rectè habeat, Sacramentum eſſe formam viſibilem. Nam in Matrimonio Catholici volūt materiam eſſe verba exprimentia conſenſum: verba autem nec viſibilia ſunt, nec elementum dici poſſunt, iuxta Hugonem; ſi elementum diſtinguitur contra verbum, iuxta illud: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.*

RESPONDEO. Non deſunt Catholici multi, qui materiam in Sacramento Matrimonij eſſe volunt ipſas perſonas contrahentes, verba autem ſolùm eſſe formam: proinde materiam viſibilem, & quæ elemētum dici poſſit, aſſignant. Vide Petrum Paludanum in 4. diſt. 1. quæſt. 4. Quod ſi etiam ſola verba eſſent in Sacramento Matrimonij, adhuc nihil efficeret Kemnitij argumentum. Nam verba quoque elementa dici poſſunt, quatenus materia locum habent: id enim elementum dicimus, cùm de Sacramentis agimus, quod eſt ex ſe indeterminatum, & per certa verba, quaſi per formam determinatur. Nec minus aſſerimus verba, viſibilia dici poſſe, cùm viſibile ad omnia ſenſibilia, & ſenſus ipſe videndi vſitatè ad omnem ſenſum transferatur. Vt enim docet Auguſtinus, lib. 10. Confeſs. cap. 35. rectè dicimus; Vide quomodo luceat, quomodo oleat, quomodo ſapiat, quàm ſit durum, quàm bene ſonet: non tamen contra dicimus; Audi quomodo luceat, guſta quomodo ſplendeat, olfac quàm niteat, palpa quàm fulgeat.

QVARTO, arguit eaſdem duas definitiones, quòd A non rectè habeant, Sacramentum eſſe ſignum inuiſibilis gratiæ, ſi per gratiam intelligatur gratia gratum faciens. Nam etiamſi Richardus diſputet, in Matrimonio & Ordinatione, vt in alijs Sacramentis, dari eiuſmodi gratiam: *Reliqui tamen*, inquit Kemnitius, *agnoſcunt hoc ſubſiſtere non poſſe.* SED hoc eſt impudens mēdacium, vt ſuprà diximus, cap. 2.

QVINTO, arguit definitionem Scoti, & Okam: SED immeritò, cùm nihil falſi illæ contineant; & ſolùm verbis, non autem ſententia diſcrepent à definitione communi.

SEXTO, oppugnat omnes definitiones ſimul: *Si enim*, inquit. *Sacramentum eſt ſignum ſignificans effectum Dei gratuitum efficaciter; quomodo non erunt Sacramenta, benedictio Monachorum, aqua benedicta, roſa benedicta, enſis benedictus, Agnus Dei, benedictio herbarum, campanarum, imaginum, inunctio regalis, conſecratio templi, cœmiterij, altaris? &c. Illa enim*
B *fiunt certis conſecrationibus, & finguntur habere ſpirituales effectus.* SED hæc omnia facilè refelluntur ex duplici capite. PRIMO, quia nec benedictio Monachorum, nec alia enumerata ſignificant, aut efficiunt gratiam iuſtificantem, ſed alios quoſdam effectus, vt deletionem venialium, & protectionem contra Dæmonem, quos effectus præcipuè habet aqua benedicta. SECVNDO, quia hos ipſos effectus non habent infallibiliter; non enim ex diuina inſtitutione, ſed ex Eccleſiæ precibus vim habent.

CAPVT XIV.

Refellitur definitio Lutheranorum.

ACCEDAMVS nunc ad excutiendas, & refellendas aduerſariorum definitiones: ſunt enim in hac re valde diſcordes; quod eſt manifeſtum ſignum
C eos receſſiſſe à veritate, quæ eſt vna. Certè Kemnitius, qui alioqui conatur tegere, vel conciliare diſcordias ſuorum, in 2. par. Examinis, cap. de efficacia Sacramentorum, pagina 96. enumerat quinque diuerſas ſententias Lutheranorum præter ſuam, quæ eſt ſexta.

PRIMA igitur ſententia Lutheri eſt in lib. de capti. Babyl. cap. vlt. vbi dicit, propriè Sacramentum eſſe promiſſionem ſigno externo annexam. Eam recipiunt communiter Lutherani, ſed paulò magis explicant. Sic enim definit Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, artic. 13. *Sacramentum eſt ritus, qui habet mandatum Dei, & cui eſt addita promiſſio gratiæ.* Similia habet Petrus Martyr, quamuis alioqui Caluiniſta, in cap. 4. ad Roman. in cap. 10. & 11. 1. ad Corin. & in explicatione Symboli Italica, artic. 9. & 10. Sed Martinus Kemnitius accuratiſſimè conatur explicare omnia, quæ ad naturam Sacramenti pertinent.

D Et quia tum in Apologia, tum in locis Philippus præfatur, ſe nominis interpretationem dare, & ſæpe variat verba ſuæ definitionis; vtilius erit ea proponere, & excutere, quæ ad naturam Sacramenti requiri Kemnitius docet. PRIMO ergo, vult Sacramentum eſſe debere externum materiale, ſeu corporale, & viſibile elementum, ſeu ſignum, quod certo externo ritu tractetur.

SECVNDO requirit, vt illud ſignum habeat expreſſum mandatum, ſeu inſtitutionem diuinam.

TERTIO, vt illud mandatum ſit in Teſtamento nouo: quod idem docet Philippus in locis, cap. de Sacramentis, vbi dicit, Sacramentū eſſe cęremoniā in Euangelio inſtitutam.

QVARTO requirit, vt Sacramentum non ſit cæremonia temporaria, ſed duratura vſque ad mundi conſummationem.

QVINTO

Qvinto requiri dicit, promissionem de gratia, effectu, seu fructu Sacramenti.

Sexto dicit, eam promissionem debere esse annexam signo, & eo quasi vestitam, diuina ordinatione.

Septimo addit, eam promissionem esse debere non de quocunque dono Dei, sed de reconciliatione peccatoris, & peccati remissione; quam etiam partem vrgent valde Lutherus in captiu. Babyl. & Philippus in locis, cap. de numero Sacramentorum.

Octavo requirit, vt promissio, quæ alioqui generalis est, per Sacramentum applicetur, & obsignetur in particulari singulis, qui cum fide vtuntur Sacramentis. Hanc particulam clarius explicant Lutherus & Philippus, & ipse etiam Kemnitius infrà capite de efficacia Sacramenti: volunt enim Sacramenta esse testimonia infallibilia gratiæ Dei, ad hoc instituta, vt excitent & nutriant fidem, ad eum modum, quo miracula facere solent. Vnde Philippus in locis anni XXII. comparat Sacramenta miraculis, quibus Deus olim fidem confirmabat: & in Apologia artic. 13. dicit, Sacramentum esse testimonium infallibile, ac si Deus nouo miraculo de cœlo promitteret, se velle ignoscere. Et Lutherus in lib. contra Cochlæum; *Vult*, inquit, *Petrus per Baptismum, seu signum externum, fidem prouocari, & exerceri, qua saluet*; & in lib. de capt. Babyl. cap. de Baptismo, confert Sacramenta cum vellere Gedeonis, cum Iride, quam Noë in signum accepit, & cum signo quod Isaias obtulit Regi Achaz, Isaiæ 7. In ipsa etiam Confessione Augustana, artic. 13. *Sacramenta*, inquiunt, *sunt instituta, vt sint signa, & testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam, & confirmandam fidem, in his qui vtuntur*, proposita. Et Kemnitius loco citato, pag. 102. dicit, verbum & Sacramentum monstrare, vbi fides debeat quærere, & inuenire Christum Mediatorem; & pag. 101. & 105. dicit, Sacramēta esse sigilla promissionis. Hæc igitur est ipsorum sententia.

Excogitauit hanc definitionem Kemnitius, vt ostēderet solum Baptismum, & Eucharistiam esse Sacramenta propriè dicta: sed nondum obtinuit quod voluit. Nam facilè demōstrare possumus, ne his quidem duobus Sacramentis eam definitionem conuenire, & absolutè malam esse.

Prima igitur particula vel accipit elementum visibile, & tractabile pro qualibet re sensibili, vt accipiunt Catholici, & tum etiam Absolutio sacerdotalis erit Sacramentum propriè dictum. Est enim Absolutio res sensibilis, cùm auribus percipiatur: vel accipit (vt reuera accipit) elementum visibile, & tractabile pro re, quæ sensu videndi, & tangendi percipiatur; & tum fingit sibi definitionem sine vllo testimonio Scripturæ. Scriptura enim nusquam habet Sacramentum non esse, nisi rem visibilem, & palpabilem.

Neque alio modo probat Kemnitius hanc particulam nisi ex eo, quòd Baptismus, & Eucharistia, quæ sunt vera Sacramenta, signa sunt visibilia, & tractabilia. Quæ argumentatio aut assumit, quod probandum est, & quod ex ipsa definitione postea idem Kemnitius probare conatur, nimirum Baptismum, & Eucharistiam sola esse Sacramenta: aut si hoc non assumit, nihil probat. Vt enim non sequitur; Homo & auis sunt bipedia, igitur omne animal est bipes: ita non sequitur, Baptismus, & Eucharistia sunt signa visibilia, & tractabilia, igitur omne Sacramentum est signum visibile, & tractabile. Satis est igitur ad Sacramenti naturam, quatenus signum est sensibile, vt aliquo sensu percipiatur; nec debet excludi sensus audiendi, cum excellentissima omnium signorum sint ea, quæ hoc sensu percipiuntur, vt S. Augustinus

A docet, lib. 2. doctrinæ Christianæ, cap. 3.

Secvnda particula, quæ requirit expressum mandatum, seu institutionem diuinam, aut requirit, vt hoc mandatum sit expressum in Scripturis, aut satis est, si constet Deum hoc mandatum dedisse, licet in sacris literis non habeatur ita expressè. Si hoc secundum sufficiat, admittimus particulam, sed tunc probabimus omnia septem Sacraméta. Licet enim nusquā scriptum sit, Deum mandasse, vel instituisse Sacramétum Confirmationis, tamen quia legimus, Actor. 8. per manus impositionem Apostolorum datum fuisse baptizatis Spiritum sanctum, idque ordinariè, certò colligimus, à Deo id fuisse institutum: nec enim potest vlla creata potestas efficere, vt per impositionem manus, hominibus detur Spiritus sanctus. Quod idem probare possemus de alijs Sacramentis, accedente præsertim antiqua traditione, & Ecclesię declaratione.

B Sin auté vult Kemnitius (vt reuera se velle significat) requiri mandatum Dei expressum in diuinis literis; falsa est ea particula. Nam per accidens est ad mandatum, siue institutionem diuinam, quod sit scripta, vel non scripta: nam alioqui non fuissent vera Sacramenta, Baptismus & Eucharistia, quam Christus, & Apostoli dabant antequam scriberentur Euangelia. Siquidem certum est non fuisse scriptum Euangelium, quando Christus baptizabat, Ioannis 3. & quando Eucharistiam discipulis dedit, Matth. 26. nec etiam quando S. Petrus iussit baptizari tria millia hominum, Actor. 2. quo etiam tempore cœpit frequentari Sacramentum Eucharistiæ, vt ibidem indicat S. Lucas.

Tertia particula, vt hæc institutio sit in Testamento nouo, vera quidem est absolutè, tamen destruit sententiam aduersariorum. Ipsi enim communi consensu contra communem consensum Ecclesiæ
C Catholicæ, docent, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim, & efficaciam cum Baptismo Christi; ac proinde Christum non tam instituisse Baptismi Sacramētum, quàm illud iam à Ioanne institutum approbasse. Ita Caluinus docet, lib. 4. Instit. cap. 14. §. 7. Kemnitius in 2. par. Examinis, cap. de Baptismo Ioannis, Philippus in locis, cap. de Baptismo Ioannis & Apostolorum.

At certè, si res ita se habet; non est Baptismi Sacramentum in nouo Testamento institutum: noui enim Testamenti auctor, & princeps Christus est, vt Apostolus ait ad Hebræos 9. ꝑpter quod & Isa. 11. dicitur Pater futuri seculi. Si igitur Baptismus, quo vtimur, à Ioanne cœpit, qui ante Christum venit, & eius precursor, & prænuntius fuit, sequitur vt hoc Sacramentum non sit in nouo Testamento, sed in veteri institutum.

Qvarta particula, quòd Sacramentum debeat esse cęremonia perpetua, id est, duratura quamdin religio ipsa durat, mihi non displicet: nam etiam nos suprà idem docuimus. Videat tamen Kemnitius quid
D Luthero respondeat, qui in lib. de capt. Babyl. cap. de Baptismo, numerat inter Sacramenta rorem cadentē in vellus Gedeonis, & vmbram retrocedentem in horologio Achaz.

Qvinta particula, quòd ad Sacramentum necessariò requiratur promissio gratiæ, duobus modis intelligi potest. Vno modo de promissione gratiæ, quæ sit effectus Sacramenti, ita vt idem sit promissio gratiæ in Sacramentis; & institutio Sacramenti, vt signi efficacis, seu instrumenti iustificationis. Alio modo de promissione gratiæ præcedente, quæ Sacramento tanquam sigillo obsignetur. Sicut enim aliud est promittere, sigillum aliquod fore efficax ad imprimendum; aliud promittere centum aureos, & syngrapham sigillo obsignare: ita aliud est

promittere gratiam verbis, & deinde hanc promissionem signo externo confirmare; aliud verò promittere Sacramentum fore instrumentum efficax ad iustificandum. Porrò Kemnitius confundit hæc duo. Nam in hac particula quinta dicit, requiri promissionem de gratia, seu fructu Sacramenti, vbi videtur loqui de promissione efficaciæ Sacramenti; tamen infrà, vbi cum ceteris Lutheranis dicit, Sacramentum esse sigillum promissionis, loquitur de promissione præcedente, de qua sine dubio loquuntur omnes Lutherani.

Et quidem promissio de efficacia Sacramenti inuenitur in verbo Dei secundum Catholicos, quantum ad omnia Sacramenta; non autem secundum aduersarios. Catholici enim agnoscunt pro verbo Dei, etiam traditiones; aduersarij autem, qui solas Scripturas recipiunt, non facilè ostendent promissionem istã de gratia, & fructu Sacramenti, in omnibus Sacramẽtis. Exemplo nobis sit Eucharistia, quæ apud aduersarios etiam est Sacramentum propriè dictum. Nam habentur quidem multæ, & insignes promissiones, Ioan. 6. vt illa: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. Sed aduersarij non admittunt in hoc 6. cap. Ioan. agi de Eucharistia. Sic enim loquitur Lutherus lib. de cap. Babyl. c. de Eucharistia: *Primum*, inquit, *caput 6. Ioannis in totum est seponendum, vt quod nec syllaba quidem, de Sacramento loquitur*. Quod idem docent Caluinus, & alij hæretici huius temporis in commentario eius loci. Eo capite seposito, nullam inuenient promissionem. Nam Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22. vbi habetur institutio Sacramenti, non habetur vlla promissio: solùm enim hęc verba habentur: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*. Et: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Vbi promissio de traditione corporis, & effusione sanguinis non refertur ad Sacramẽtum, sed ad sacrificium, quod tunc Deo offerebatur in cœna, & postea offerendum erat in cruce. Non enim Dominus dicit, corpus suum dari Apostolis in remissionem peccatorum: sed dari pro illis, nimirum Deo, in remissionem peccatorum; & similiter non dicit sanguinem propinari Apostolis, sed effundi pro illis in remissionem peccatorum.

Promissio autem pręcedens quæ à Sacramento tanquam sigillo obsignetur, non est necessaria, nec in omnibus Sacramentis inuenitur: proinde falsa est ex hac parte definitio aduersariorum. Nam in Baptismo, qui Sacramentum est, omnium consensu, non facilè inuenietur eiusmodi promissio.

Lutherus in visitatione Saxonica, & Philippus in locis, cap. de Baptismo, adferunt illam promissionem, Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*. Sed ista non est promissio præcedens, sed est explicatio efficaciæ Sacramenti. Et præterea ista verba post resurrectionem à Domino dicta sunt: Baptismi autem Sacramẽtum etiam ante passionẽ Christi institutum est, & in mores induci cœptum, vt patet Ioan. 3. & 4.

DICENT fortasse, haberi aliam promissionem Ioan. 3. illis verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Sed hæc non tam promissio, quàm comminatio est, ex qua colligitur quidem necessitas, & virtus Baptismi; sed non promissio aliqua præcedens, quæ Baptismo obsignetur. Adde quòd etiam ante ista verba fuit Baptismus Ioannis, quem aduersarij volunt vim habuisse nostri Baptismi.

Eucharistiæ quidem inuenitur promissio quædam (vt Lutherus notat in Saxonica visitatione) præcedẽs signum. Nam Luc. 22. & 1. Corinth. 11. habemus Eucharistiã esse signum corporis Domini pro nobis traditi, & sanguinis pro nobis effusi. Sed eo loco non ha- A bemus, Eucharistiã esse signum testificatiuum, & confirmatiuum promissionis, quale ipsi requirunt, vt patet ex vltima particula; sed signum commemoratiuũ tantùm. Sic enim Dominus ait: *Hoc facite in meam commemorationem*.

SEXTA particula, quòd promissio debeat esse annexa signo diuina ordinatione, falsa est. Nam verbum, quod diuina ordinatione annectitur, & quasi vestitur signo, vt inde fiat Sacramentum, numquam est promissorium, sed assertorium, vel deprecatorium. Cùm enim aqua aspergitur in Baptismo, non dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*, quam aduersarij promissionem appellant; sed dicitur: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Matth. 28. quæ verba non sunt promissoria. Et Dominus, cùm primò Eucharistiam fecit, & dedit, non ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*, aut aliquid eiusmodi, sed ait: *Accipite, & comedite, hoc est corpus meum*. In Sacramento autem B Confirmationis, & Extremæ vnctionis, vtimur verbo deprecatorio, quia sic docent nos Acta Apostolorum, cap. 8. & Iacobus cap. 5. in Sacramento Ordinis, imperatorio, *Accipe potestatem*, in reliquis, assertorio.

Quod si aduersarij, antequam Sacramenta ministrent, verbum prædicant, & remissionem peccatorum annuntiant, ac deinde sigillum adhibent Sacramentorum, vt Caluinus præscribit in libello de formula Sacramentorum ministrandorum; id faciunt ex capite suo, non autem (vt Kemnitius requirit) ex diuina ordinatione. Nusquam enim exstat diuina Ordinatio, qua iubeamur non dare Eucharistiam, aut Baptismum, nisi post concionem. Nam nec Dominus Matth. 26. nec Paulus 1. Corinth. 11. vbi tradunt ritum Eucharistiæ administrandæ, docent, concionem præcedere debere: & certè in Baptismo infantium, frustrà adhiberetur con- C cio.

SEPTIMA particula, quòd illa promissio debeat esse de remissione peccatorum, falsa etiam est: & quidem Kemnitius hanc particulam addidit, vt excludat Ordinationem à numero Sacramentorum propriè dictorum. Nam quia in Scripturis inuenitur signum externum, quo confertur Ordinatio, nimirum impositio manus; & etiam collatio gratiæ, cùm Apostolus dicat 1. Timot. 4. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij*, non putauit Kemnitius posse excludi Ordinationem à Sacramentis propriè dictis, nisi adderet, eam gratiam debere esse remissionem peccatorum. At si vera esset ista particula, excluderet etiã Eucharistiam à Sacramentis propriè dictis: siquidem Eucharistia non est instituta propriè ad remittenda peccata, sed ad charitatem nutriendam, & augẽdam. Ideò enim datur sub specie panis, & vini, quæ nutriũt D viuos, non excitant mortuos. & B. Paulus 1. Corinth. 11. iubet, vt homines probent se, nimirum an sint absque peccato, antequam ad eam mensam accedant: *Qui enim manducat indignè, iudicium sibi manducat*.

OCTAVA particula, quòd Sacramentum obsignet instar sigilli, & confirmet instar miraculi promissionem gratiæ, ad excitandam & alendam fidem iustificantem; æquè falsa est, & diligenter refutanda, tum quod sit præcipua, tum etiam, quòd eam ponat Caluinus quoque in sua definitione.

PRIMO, si Sacramenta confirmarent promissiones Dei instar miraculi, vel sigilli, essent notiora, & efficaciora ad fidem persuadendam, quàm sint ipsa Dei verba: hoc autem falsum est, igitur & illa particula falsa est. Probatur propositio, tũ quia frustrà adhiberetur

vnum

vnum ad confirmandam aliud, nisi esset eò notius, & firmius: tum etiam, quia hęc est vis sigilli & miraculi. Semper enim sigillum Regũ notius est & firmius, quàm literę Regis: sigillum enim omnes norunt discernere, literas non omnes discernunt; & sigillum sine literis auctoritatem habet, literæ sine sigillo nõ habent. Sic etiam miraculum notius est, & efficacius, quàm prædicatio. Omnes enim qui vident cæcum illuminari, aut mortuum excitari, intelligunt illud esse opus supernaturale, & diuinum, & proinde mouentur ad credendum id, quod tali testimonio confirmatur: non autem omnes, qui audiunt prædicantem, cõtinuò intelligunt, illa esse verba Dei.

Vbi NOTANDVM est, miraculis, quæ fiunt ad confirmandum fidem, non confirmari diuinam auctoritatem, quasi magis credendum sit miraculo, quàm Deo dicenti; omnes enim sciunt, Deum non posse mẽtiri, & nihil esse maius diuina auctoritate; sed confirmari auctoritatem proponentis fidem. Magis enim mouemur ad credendum verè esse à Deo reuelata, quę prędicator proponit, si miracula videamus, quàm si sola proponentis auctoritate nitamur. Vnde Marci vlt. legimus: *Illi autem profecti, prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Vbi vides, Deum confirmare signis non suã ipsius auctoritatem, sed prædicatorum sermonem.

Probatur iam assumptio argumenti, quòd videlicet falsum sit Sacramenta esse notiora, & efficaciora ipso Dei verbo. Nam PRIMO nihil fingi potest maius, & efficacius Dei verbo. SECVNDO experientia docet, facilius intelligi, si quid verbo dicatur, quam si nutu significetur. Quid autem sunt Sacramenta, si cum verbis comparentur, nisi nutus quidam? Pari ratione experientia docet, magis persuadere verba, quàm muta signa, modò non sint miracula. Vnde Lutherus ipse fatetur, multò efficaciora esse promissionis verba, quã Sacramenta, quæ sunt mutæ conciones: *Verbum ipsum* (inquit in lib. contra Ioannem Cochlæum) *quod longè præualet signo visibili, nullum tamen per sese iustificat, nisi credentem.*

RESPONDET Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 3. Sacramenta non cõfirmare promissiones ex parte Dei, sed ex parte nostra: quia licet vt à Deo sunt, certissimæ sint, tamen vt à nobis recipiuntur, ob nostræ fidei imbecillitatem, non ita certò accipiuntur, nisi confirmentur testimonio Sacramentorum.

SED hoc facilè reijcitur. Nam quod promissiones Dei ex parte nostra egeant confirmatione, vel fit, quia nescimus, quę sint Dei promissiones, idque ex Sacramẽtis discimus, aut quia cùm sciamus & illas promissiones Dei, & hæc Sacramenta esse; tamen magis credimus Sacramẽtis, quàm promissionibus. Atque hoc posterius iam refutatum est. Non enim solùm credimus, sed etiam scimus euidentissima ratione, Deum non posse mentiri, proinde nihil esse certius promissionibus Dei: neque id aduersarij negare possunt. Illud autem prius, æquè facilè refutari potest: siquidem falsum est promissiones Dei disci ex Sacramẽtis, cùm contrà potiùs Sacramenta ex verbo Dei discantur. Iã verò, si sigillum Regium esset ignotum, & solùm posset cognosci ex literis, quibus est appensum; esset planè superfluum. Nam vel credunt homines literas illas esse Regis, secluso sigillo, vel non; si credunt, quid facit sigillum? si non credunt, certè neq; credunt sigillum esse Regium: nihil igitur confert. Pari ratione, cũ Sacramenta non sciantur esse Dei sigilla, nisi quia Scriptura hoc dicit, si creditur verbo sine Sacramentis, quorsum Sacramenta? si non creditur, certè nec Sacramenta creduntur esse Sacramenta: proinde nihil operantur.

AD HOC argumentum respondet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 5. in diplomatibus quoque nihil vale-

A re sigillum sine literis, vt patet si appendatur chartæ, in qua nihil sit scriptum: & tamen cum appenditur diplomati scripto, multum valere ad illud confirmandum. Et addit nihil esse mirãdum, si promissiones Sacramentis confirmentur, cum etiam interdum vna promissio per aliam confirmetur.

SED hæc responsio non diluit argumentum. Nam vt incipiam à posteriore exemplo, promissio promissionem confirmat, quia vna non pendet ab alia. Confirmauit Angelus, Lucæ 1. promissionem conceptus Virginei, ex promissione conceptus, qui iam præcesserat in fœmina anu, & sterili. Non enim pendent inuicem duo illa opera mirabilia: proinde vnum, quod iam præcesserat, magnam vim habuit ad confirmandum alterum, quod nondum venerat. At Sacramenta, vt diximus, simpliciter pendent ex verbo. Quod verò attinet ad similitudinem sigilli, & diplomatis, nihil omnino est, quod Caluinus dicit. Nam sigillum B appensum chartæ non scriptæ, nihil quidem confirmat, tamen non ideo pendet à literis, aut nihil est. Immò hinc intelligimus, quàm ineptè aduersarij Sacramenta sigilla appellent, cùm omnino contrariam habeant proprietatem. Nam diplomatum sigilla habent suam auctoritatem sine literis diplomatis, literæ autem non habent sine sigillo: contra verò in verbo, & Sacramentis, verbum Dei, etiam sine Sacramentis, infallibilem habet auctoritatem; Sacramenta sine verbo nullam habent. Quare verbum potius appellandũ esset sigillum Sacramenti, quàm Sacramentum, sigillum verbi.

DICENT fortasse; Esto, Sacramenta non confirmẽt promissiones more miraculi, vel sigilli: tamen iuuant, & confirmant saltem eo modo, quo actio externa iuuat, & confirmat orationẽ docentis. Negari enim non potest, quin aliquid conferat ad explicandum, & persuadendum ipsa actio, & motus manuum & C oculorum, licet primas partes teneat oratio. Erunt igitur Sacramenta, quasi actio quædam Dei, quæ simul cum verbo, magis mouebit ad fidem, quàm solum verbum.

RESPONDEO, ne id quidem concedi posse. Nam actio in hominibus ideo iuuat orationem, quia oratio humana imperfecta est, vt sunt omnes res creatæ, & etiam quia actio non habet vim suam à verbo, sed à se. Quocirca magis credebãt Ethnici oraculis Apollinis, quæ falsa putabant esse nõ posse, quamuis solis verbis ederentur, quàm orationi, & actioni cuiuslibet oratoris. Cùm ergo verba Dei sint per se summæ auctoritatis, & Sacramẽta omnem vim suam habeant à verbis, nihil addere possunt ipsi verbo.

Verum est tamen, quod Catholici dicunt, Deum voluisse dare gratiam suam per signa sensibilia, vt per ea instrueret homines, & deduceret ad intelligenda spiritualia. Aliud enim est docere spiritualia per similitudines rerum corporalium, aliud confirmare rem fir- D missimam per aliam minus firmam.

SECVNDVM argumentum. Essentia, & natura Sacramentorum non potest aliunde melius colligi, quã ex verbis illius, qui ea instituit. Sed in Scripturis sanctis, quæ sunt uerba Dei auctoris Sacramentorum, nusquam dicuntur Sacramenta testimonia promissionum, sed ubique describuntur, ut instrumenta iustificationis. Nam Ioan. 3. dicimur nasci denuò per Baptismum, & similiter ad Ephes. 5. dicit Apostolus, Ecclesiam sanctificatam, & mundatam lauacro aquę in uerbo uitæ: & ad Tit. 3. uocat Apostolus Baptismum, lauacrum regenerationis, & renouationis. Sic etiam de Eucharistia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternum*, atq; idem de alijs probare possemus. Non possunt autem nisi absurdissimè istæ sententiæ ita exponi, ut Sacramenta regenerare, mundare, dare uitam æternam, nihil aliud sit, quàm testimonium dare

diuinarum promissionum: Quis enim ferret eum, qui ita diceret, Baptismus regenerat, idest, dat testimonium diuinæ voluntatis? vel, ego te baptizo, idest, ego testificor? Estque hoc argumentum contra Lutheranos efficacissimum: siquidem Lutherus, quem ceteri in hac re libenter sequuntur, in lib. contra Cochlæum, sic ait: *In rebus sacris vehementissimus, & robustissimus locus est, arguere ab auctoritate negatiuè.* Vel igitur proferant locum, vbi Sacramenta dicantur testimonia promissionum, aut certè fateantur vehementissimú, & robustissimum argumentum nos habere.

Tria tantùm loca prosette solent, quæ speciem aliquam videantur habere. VNVS est Genes. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis. ALTER Rom. 4. vbi Circumcisio dicitur signaculum iustitiæ fidei. TERTIVS 1. Pet. 3. vbi Petrus dicit, saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, siue (vt ipsi reddunt) stipulatio, vel pactum cum Deo.

SED in his locis non nominatur promissio, vel testimonium, neq; hęc loca ad rem faciunt, vt infrà ostédemus in soluone argumentorum.

TERTIVM argumentum. Si solùm essent Sacramẽta testimonia promissionis, & gratiæ, vel superuacanea, vel certè parum necessaria essent. Nam habemus alia testimonia longè efficaciora: siquidem bona opera sunt testimonia adeptæ iustitiæ longè meliora, quàm ablutio aquæ, vel sumptio Eucharistiæ. Nam multi impij baptizantur ficto corde, & Eucharistiam sumunt, qui proinde peiores sunt, & magis inuisi Deo, quàm antea. 2. Cor. 1. *Gloria nostra hæc est, testimoniũ conscientiæ nostræ.* 2. Petr. 1. *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.* 1. Ioan. 3. *Qui facit iustitiam, iustus est, & qui natus est ex Deo, non peccat.*

QVARTVM argumentum. Si Sacramenta solùm essent testimonia promissionũ, ad excitandam fidem instituta, frustra baptizarentur infantes & amentes, quos certum est, non modò non credere, sed nec posse credere actu. At Lutherani omnes pugnant pro Baptismo paruulorum contra Anabaptistas: non igitur verè tradunt ijdem Lutherani, quid sit Sacramentũ. Hoc argumentum coëgit Lutherũ in lib. contra Cochlæũ, & Lutheranos ceteros asserere, infantes actu credere dum baptizantur; quod tamen adeò est absurdum, vt S. Augustinus in epist. 57. ad Dardanum scripserit, eos iniuriam facere humanis sensibus, qui hoc dicunt. Videmus enim infantes ad contactum aquæ sanctæ plorare, resugere, ac reniti, quantum possunt: quod certè si facerent vsum rationis habentes nó modò nó purgarentur ab originali peccato, sed adderent etiam proprium actuale.

QVINTVM argumentum. Si Sacramenta essent testimonia gratiæ, quæ in particulari confertur alicui, sępenumerò falsa essent, nimirum cùm Sacramentum ministratur homini, qui fingit se credere, cùm reuera non credat. Proinde non liceret vllum baptizare, ne cogeremus Deũ testificari falsum: de nullo enim certo scimus credatne verè, an fingat se credere.

DICENT fortasse, Sacramentum testimonium esse gratiæ non absolutè, sed si is, qui suscipit Sacramentũ, credat promissioni.

SED contrà, probo testimonium esse absolutum, non conditionatum. PRIMO, Lutherus in assert. 1. art. dicit, eum qui non credit verbo ministri dicentis; Ego te baptizo, vel, Ego te absoluo, facere Deum mendacem, cuius illa verba sunt. At si illa verba intelligerentur cum conditione, si aliter credat, non essent falsa, nec fieret Deus mendax.

SECVNDO, si essent illa verba conditionata, rueret fides iustificans Lutheranorum. Nam ipsi volunt hominem debere credere absolutè sine vlla hæsitatione, se esse iustum: ergo Deus absolutè testatur illum esse iustum; non enim debet homo credere, nisi quod Deus testatur. Et præterea fides debet esse certa, ergo non debet pendere à conditione, si homo credat. Nam nemo certus est secundum Lutherum, de se an verè credat: sic enim scribit Lutherus in lib. contra rebaptizantes edito anno M. D. X X V I I I. *Baptismus non est fundandus supra fidem baptizantis, vel baptizati, quia vterque incertus est de fide.* Et infrà: *Ita euenit, & solet fieri de fide, vt qui arbitratur se credere, nihil omnino credere sæpe conuincatur, & è contrà, qui nihil se putat credere, is omnium maximè credat.*

TERTIO. Aduersarij ita de hac re loquútur, vt omnino absolutum esse testimonium Dei in Sacramentis credere videantur. Sic enim loquitur Philippus in locis, cap. de Baptismo: *Ego*, inquit minister, *mandato diuino, & loco Christi baptizo te, id est, hoc signo testificor ablui peccata tua, & te reconciliatum esse uero Deo, &c.* vbi nullam facit mentionem conditionis. Atque hæc de definitione Lutheranorum.

CAPVT XV.

Refelluntur definitiones Anabaptistarum, & Zuinglianorum.

ALTERA sententia de natura Sacraméti est quorundam, quos Lutherus & Caluinus passim phanaticos vocant. Hi docent Sacramenta nihil esse aliud, quàm signa quædam instituta ad discernendum populum Christianum à Iudæis & paganis, quomodo Romanis olim toga erat signum, quo discernebantur à Græcis, & quo modo nunc diuersæ formæ, & colores vestium distinguũt diuersa genera Monachorum. Auctorem huius sententiæ Andream Carolstadium facit Lutherus in serm. de verbis cœnæ: *Hoc est corpus meum.* Qui Andreas fuerat olim ex primis Lutheri discipulis, & amicis: quare in secundo scripto cõtra Regem Angliæ vocat eum suum Absalonem, & Iudam, quòd sicut Absalon Dauidi patri, & Iudas Christo præceptori, ita Carolstadius sibi rebellis, & infidelis fuerit.

Ab hac sententia non abhorruit initio Philippus Melanchthon, vt patet ex locis anno X X II. editis, vbi hanc sententiam probabilem putat Cap. de signis, in fine: *Probabilis*, inquit, *& illa voluntatis, qui symbolis, seu tesseris militaribus hæc signa comparauerunt, quod essent notæ tantùm, quibus cognoscerentur, ad quos pertinerent promissiones diuinæ.* Tametsi postea eam oppugnauerit in Apologia Confess. art. 13. & in locis vltimo editis.

Vbi NOTANDVM est duas primas sententias, quas Kemnitius enumerat; VNA videlicet, quòd Sacramẽta sint signa, quibus distinguuntur Christiani à non Christianis; ALTERA, quòd sint symbola quedã Christianę societatis: rectiùs à Philippo locis notaris, vnam sententiam fieri. Nam illi duo tantùm agnoscunt Sacramenta, Baptismum & Cœnam. Et Baptismum quidem symbolum faciunt; quo discernamur à non Christianis; cœnam autem symbolum Christianæ inter nos societatis.

Hæc sententia partim est vera, partim etiam falsa. Etsi enim Sacramenta illum vsum habeant, quòd distinguunt religionem veram à quibusdam falsis, tamẽ non est hic solus, vel præcipuus Sacramentorum nostrorum vsus. Nam PRIMO in Scripturis nusquam legimus, Baptismum Eucharistiam, aut alia Sacramenta instituta esse, vt distingnant populum Christianum ab alijs populis: legimus autem frequenter in eum finem esse instituta, vt iustificent homines, Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.*

Non

Non dixit, discernetur ab alijs, sed saluus erit. Acto. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque nestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum uestrorum, & accipietis donū Spiritus sancti.* Et Acto. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine ipsius.* Adde loca suprà citata, quæ idem docent, Sacramenta videlicet instituta ad iustificandum.

SECVNDO alia signa sunt meliora ad distinguendū populum Dei ab alijs populis, vt confessio fidei, quæ solis conuenit veris Catholicis; cùm Baptismus communis sit cum hęreticis; vt etiam charitas mutua, quę in solis Catholicis est, cùm Sacramenta omnia sint cō munia cum schismaticis. Quare Dominus, Ioann. 13. nō ait: *In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis,* si Baptismum habueritis, aut Eucharistiam, sed si dilectionem habueritis ad inuicem.

TERTIO, Sacramenta omnia vim habent ex Christi passione, in cuius rei signū ex latere Domini perfosso manauit sanguis & aqua, Ioann. 19. Aqua enim Baptismum significauit, vt Ambrosius lib. 10. in Luc. cap. 105. Chrysost. Cyrillus, Theophylactus in ca. 19. Ioan. Leo epist. 4. cap. 6. Damascenus libro 4. cap. 10. Hieronym. epist. 83. ad Oceanum, & August. docent, tract. 120. in Ioan. qui etiam tractat. 15. hoc idem probat ex illis verbis Pauli ad Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ.* & lib. 15. ciu. cap. 26. idē probat alijs testimonijs. At certè si solùm distinguere debebant, quomodo togæ distinguunt, non erat opus Christi passione, sed satis erat humanum beneplacitum.

DENIQVE illa sententia longissimè abest à sensu, & verbis omnium Patrum: quorum nomine vnum AVGVSTINVM audiamus, quæst. 84. in Leuiticum: *Sine sanctificatione inuisibilis gratiæ, uisibilia Sacramēta quid prosunt?* & lib. 19. contra Faustum, cap. 11. *Sacramentorum uis inenarrabiliter ualet plurimum, & ideò contempta sacrilegos facit; Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.*

TERTIA definitio est Anabaptistarum qui docent, Sacramenta nihil esse aliud, quàm allegorias, & quasi signa quædam bonorum operum, & vitæ ac morum spiritualium. Volūt enim baptizari homines, vt significent debere Christianos sustinere aduersa, & ipsam mortem pro Christo. Referunt hunc errorem Philippus in locis anni XXXVI. & XLI. cap. de Sacramentis, Ioannes Brentius homil. 23. in ca. 3. Lucæ, & Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 96.

SED nullo negotio hæc sententia refelli potest. Nā etiamsi hanc vtilitatem cum alijs habent Sacramenta, vt admoneant homines bonorum operum, & virtutum (nam certè negari non potest, quin mersio in Baptismo, & emersio, admoneat mortis, qua mori debemus peccato, & resurrectionis, qua resurgere debemus ad nouam vitam: cuius rei meminit etiam Apostolus, Rom. 6. & Eucharistia admonet pacis, & amicitiæ, quæ inter nos esse debet. *Sumus enim unum corpus, qui de uno pane participamus,* 1. Corint. 10.) tamen non est iste solus, nec præcipuus Sacramentorum vsus: proinde nec in eo posita est essentia, & natura Sacramenti.

Et probatur hoc ijsdem argumentis, quibus aduersus Carolstadium vsi sumus. PRIMO, quia Scriptura dicit, Sacramenta instituta ad iustificandum. 1. Cor. 6. *Abluti estis, sanctificati estis.* Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ.* SECVNDO, si solùm deberent esse allegoriæ, non erat opus, vt manarent ex latere Christi: sufficiebat enim humanum beneplacitum. TERTIO, quia non deerant aliæ vtiliores, & efficaciores admonitiones ad bene viuendum, vt exhortationes, & exempla Christi, & Sanctorum. Adde QVARTO, quòd si ea sententia vera esset, Sacramenta non essent signa nisi futurarum rerum. At sunt etiam signa rerum præteritarum, & præsentium; nam Eucharistia repræsentat Christi mortem, 1. Cor. 11. & Baptismus significat internam ablutionem, quæ tunc perficitur, cùm exterius baptizamur, iuxta illud Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua.*

QVARTA definitio est aliorum, qui volunt, Sacramenta esse signa gratiæ, non quæ tunc percipiatur, sed quæ iam antea percepta fuerit. Hanc sine nomine auctoris referunt, & refellunt Zuinglius in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Sacramentis, & Kemnitius loco citato in Examine pag. 96. Et facilè refutari potest; quia Scriptura disertis verbis docet, Sacramenta in præsenti gratiam adferre. Actor. 22. *Ablue peccata tua.*

QVINTA definitio est Zuinglij, & sectatorum eius, excepto tamen Petro Martyre, vt suprà diximus. Zuinglius igitur in libro de vera, & falsa religione, cap. de Sacramentis, posteaquam reiecit sententiam Catholicorum, & Lutheranorum, aperit mentē suā, ac docet, Sacramenta nihil esse aliud, nisi initiationem quādam, & oppignerationem, qua videlicet homines se obligant Christo, & eius militiæ nomen dant. Ex quo deducit, Sacramenta non esse testimonia iustitiæ, propriè ei, qui Sacramenta suscipit, vt Lutherani dicebant; sed esse testimonia publica toti Ecclesiæ de obligatione, & fidelitate, quam ille debet Christo, cui se consecrauit. Eandem sententiam sequitur Martinus Bucerus in Comment. 3. c. Matth. & in præfatione secundæ editionis eorundē commentariorū, vbi addit: *Quod si ij, qui baptizantur, sunt prædestinati, tum Sacramentum non solùm est signum, quod illi dent nomen Christo, & recipiantur in externa Ecclesia, sed etiam adfert quandam consolationem; si verò non sunt prædestinati, tum Sacramentum est nudum signum, quòd illi recipiantur in externa Ecclesia, non autem à Deo.* Vnde etiam deducit, infantibus non prædestinatis, nihil prodesse Baptismum, sed perire eos, licet sint baptizati.

Hæc sententia similis est superioribus, nam adfert quidem aliquid veri (neq; enim negari potest, quin per Sacramenta initiemur, & nomē Christo demus, & publicè testemur, nos esse membra Ecclesiæ) sed in eo errat, quod non agnoscit alium finem sublimiorē institutionis Sacramentorum: & proinde non rectè explicat naturam Sacramenti. Et probatur hoc PRIMO ex sententia Zuinglij, Christus nihil agit, sed solùm homo testatur se fore fidelem. At Ioan. 1. dicitur: *Hic est qui baptizat.* & Ephes. 5. *Mundans eam, &c.*

SECVNDO, quia Zuinglius requirit, vt homines antequam Sacramenta recipiant, sint iustificati, & coniuncti Christo interiùs, & solum per Sacramenta exteriùs testentur, & profiteantur se velle Christo militare, & Ecclesiæ externæ adiungi. At Scripturæ testātur Sacramenta esse instituta ad sanctificandum, & mundandum hominem interiùs. Id enim significat Apostolus, cùm ait, Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ.* Ad quem locum respiciens S. AVGVSTINVS tract. 80. in Ioan. scripsit: *Unde hæc tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat?* Itē Ioan. 3. & ad Tit. 3. dr̄ Baptismus lauacrū regenerationis, & renouationis. Ex quib. locis habemus, per Baptismum hoīem renasci, qd̄ ad interiorē hoīem pertinet, & nō solū exteriùs testari se esse fidelē. Huc ēt pertinēt Scripturæ citatę cōtra alios errores, Act. 2. & 22. 1. Cor. 6.

TERTIO probatur hoc idem. Nā Apostolus Rom. 6. apertissimè dicit, Baptismum significare mortem, & resurrectionem Christi: & 1. Corin. 11. dicit Eucharistiam institutam in memoriā passionis Domini: Non igitur Sacramenta significant solùm hominem initiari Deo, vel coniungi cum Ecclesia.

C A-

CAPVT XVI.

Refellitur definitio Caluini.

POSTREMA definitio, ac sententia est Ioannis Caluini, qui lib. 4. Instit. cap. 14. §. 1. his verbis dicit, simplicem, & propriam contineri definitionem Sacramenti: *Sacramentum, externum est symbolum, quo beneuolentiæ erga nos suæ promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem: & nos vicissim pietatem erga eum nostram tam coram eo & Angelis, quam apud homines testamur.*

Est autem OBSERVANDVM, Caluini sententiam compositam videri ex Lutheri & Zuinglij sententijs. Nam quod ait, symbolum obsignare promissiones ad sustinendam fidei imbecillitatem, ex Luthero sumptũ est; quod addit in fine, eodẽ symbolo nos testari apud homines pietatẽ nostram erga Deum, ex Zuinglio est acceptum: tamen reipsa plurimùm dissentit Caluinus ab vtroque. Nam etiam cum Zuinglio agnoscit, Sacramento nos testari hominibus pietatem nostram, tñ negat hunc esse solum, vel primarium vsum Sacramenti, & acerrimè pugnat, cap. 14. à §. 5. vsque ad 14. pro sententia Lutheri, & soluit omnia argumẽta, quæ Zuinglius, & Bucerus faciunt contra Lutherum, tametsi neminem eorum nominat. Pari ratione, licet cum Luthero affirmet Sacramẽta esse testimonia gratiæ, & remissionis peccatorum: tamen id longè aliter intelligit, quàm Lutherus. Hic enim semper loquitur de gratia, quæ tunc datur homini, cùm Sacramenta percipit: at Caluinus loquitur de gratia prædestinationis, ac proinde vult Sacramenta esse testimonia prædestinationis, ad eam fidem alẽdam instituta, qua homo certò credit se esse prædestinatum; ex quo sequitur id, quod Bucerus dicebat, Sacramenta nõ esse vera signa, nec prodesse nisi prædestinatis.

Fundamentum autem huius rei est, quod existimet Caluinus (vt ipse fusè tractat lib. 3. Instit. cap. 2.) verã fidem semel habitam, nunquã posse amitti: hinc enim sequitur veram fidem, sine qua Sacramẽta nihil prosunt, esse propriam prædestinatorũ, nec eam vllo modo haberi posse à non prædestinatis. Vnde in Antidoto Concilij, sess. 6. cap. 5. dicit, Baptismum dari infantibus, quia censentur iam membra Ecclesiæ, cum sint à Deo adoptati in filios, nimirum per gratiam prædestinationis: & ibidem sess. 7. can. 7. de Baptismo, dicit, Sacramentum reddere nos certos de perpetua adoptionis gratia: & clarissimè in lib. de consensione inter Tigurinos, & Geneuenses in re Sacramentaria, sic ait Caluinus: *Sedulò docemus, Deum non promiscuè vim suam exercere in omnibus, qui Sacramenta recipiunt; sed tantum in electis. Nam quemadmodum non alios ad fidem illuminat quam quos præordinauit ad vitam: ita arcana spiritus sui virtute efficit, vt percipiãt electi, quæ offerunt Sacramenta.*

His explicatis refellẽda est hæc definitio: tota enim est vitiosa, vt perspicuum erit, si percurramus singula verba. PRIMVM verbum est: *Symbolum externum:* Quod quidem verum est absolutè, non tñ in eo sensu, quo accipitur à Caluino. Ille n. intelligit esse nudum symbolum, id est, symbolũ quod solùm significet, non autem operetur aliquid: nam in tota definitione non ponit alios effectus huius symboli, nisi obsignare Dei promissiones, & testificari pietatem nostram. Neque obstat, quod Caluinus dicat in Antidoto Concilij Tridentini sess. 7. can. 5. Sacramenta esse instrumenta iustificationis; nam intelligit esse instrumenta, quia excitant, vel alunt fidem; idq; nõ per aliquam efficientiã, sed merè obiectiuè. Id quod explicat clarissimè Theodorus Beza, in lib. de summa rei Sacramentariæ, quæst. 2. cum sic ait: *Vnde efficacia illa Sacramentorum? a Spiritus sancti operatione in solidum, non autem a signis, ni*

A *si quatenus externis illis obiectis interiores sensus mouentur.* Hæc ille. Qua ratione certè signa etiã, quæ in foribus publicorum hospitiorum pendent, instrumenta dici possunt cœnationis, quia monẽt hominem, vt cogitet in ea domo paratam esse mensam, &c.

At Scripturæ passim docent, Sacramenta esse res quasdam operantes, nimirum quæ mundent, lauent, sanctificent, iustificent, regenerent, Ioan. 3. 1. Cor. 6. Ephes. 5. ad Tit. 3. Actor. 22. immò nusquam Scripturæ dicunt, Sacramenta esse testimonia promissionum Dei, & nostræ pietatis, aut certè nõ tam expresse hoc dicunt, vt id quod nos asserimus, nimirum quòd sint caussæ iustificationis.

ALTERVM verbum est, *beneuolentiæ erga nos suæ.* Quod verbum duplici nomine non rectè ponitur in definitione Sacramenti. PRIMO; Quia ex hoc verbo sequitur, semper Sacramentum esse signum rei præteritæ, seu potiùs æternæ. Id quod ipse non potest negaB re, cùm per beneuolentiam intelligat gratiam prædestinationis: & præterea id apertè cõcedit in Antidoto, sess. 6. cap. 5. *Non à Baptismo*, inquit, *initium habet eorum salus, sed quæ iam in verbo fundata erat, Baptismo obsignatur.* Et ibidem: *Nisi enim iam antè ad eos pertineret vitæ promissio, Baptismum prophanaret, quisquis illis daret.* Itaq; concedit ipse, Sacramentum esse sigillum præteritæ, immò æternę Dei beneuolentiæ. Neque hoc pugnat cum eo quod ipse dicit in Antidoto, sess. 7. can. 4. & 5. Sacramenta esse instrumenta iustificationis. Nam vult quidem Sacramenta, quatenus fidem sustentant & alunt, confirmare, vel augere iustificationem; (fides enim est, quæ iustificat apud ipsos) tamen non vult Sacramentum esse sigillum huius iustificationis, quæ habetur per fidem, sed gratiæ prædestinationis; nec vult Sacramẽtum adferre primam iustificationem, sed solùm augmentum, & confirmationem, vt clariùs ipse idem docet in paruo Catechismo.
C Prima enim iustificatio habetur per fidem cõceptam ex concione præcedenti.

At hoc totũ repugnat apertissimis Scripturis, quæ tribuunt Sacramentis vim adferendi primam iustificationem. Quid enim aliud est regenerare, quod tribuitur Baptismo, Ioan. 3. & ad Tit. 3. quã ex homine mortuo in peccatis, facere hominem viuum vita gratiæ? Sed de hoc infrà suo loco fusiùs.

DEINDE non rectè ponitur in definitione Sacramenti illa promissio gratiæ prædestinationis, tũ quia sæpe contingeret, Deum falsò testificari, tum quia nemo posset sine peccato alium baptizare. Nam baptismum prophanat, (vt Caluinus dicit in Antidoto, sess. 6. cap. 5.) qui illud confert ei, ad quem non pertinet promissio: nam cogit Deum testificari falsum, nimirũ se eum diligere, quem reuera non diligit. At nemo potest certus esse de alio, sitne prædestinatus, an non: ergo vel neminem debet vllus baptizare, vel temerè, & infideliter agit, cùm se periculo exponat prophanan-
D di Baptismum.

Ad hoc argumentum responderet Bucerus, ministros non habere intentionem baptizandi, nisi prædestinatos: sic enim ipse dicit in præfatione commentariorum in Matthæum.

AT HOC non satisfacit. Nam INPRIMIS hoc excusat ministrum, sed non Deum, nisi fortè etiã Deus aliquando baptizet sine intentione baptizandi, quod est ridiculum. DEINDE ex sententia Lutheranorum, & Caluinistarum omnium, Sacramenta non pendẽt ab intentione ministri. Scribit enim Lutherus in libr. de captiuitate Babylonica, de Baptismo; Baptismum esse verum, & ratum, etiamsi minister intendat non baptizare, sed ludere. Nec dissentit Caluinus in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 11.

Caluinus aliter RESPONDET, lib. 4. Institut. ca. 15. §. 16. & 17. Deum videlicet ex parte sua verè offerre promis-

promissionem, & sigillum promissionis omnibus, qui A
baptizantur, siue illi recipiant, siue non; proinde Deũ
semper esse veracem. Nec ministros etiam peccare di-
ceret, si Baptismum conferant ijs, qui profitentur se
credere, si adulti sint, vel qui filij sint fidelium pareo-
tum, si sint infantes: nam filios fidelium, sanctos nasci
credit Caluinus, ex illa promissione Dei, Genes. 17.
Ero Deus tuus, & seminis tui Ratio autem, cur non
peccent ministri, est, quia habent probabilem rationẽ,
vnde colligant illos, quos baptizant, esse prędestinatos
& sanctos.

Sed hæc solutio non satisfacit. Nam inprimis, si
quis Baptismum præbeat ei, ad quem scit non pertine
re diuinas promissiones, prophanat Baptismum, vt ip
se Caluinus dicit, quia falsum testificatur: cur nõ pro-
phanat Deus ipse Baptismum, & falsum testificatur,
cùm illum præbet ei, quem scit se non prædestinasse?
Non enim aliud agit hic Deus, aliud minister, sed vnũ
est, quod agunt: Deus enim per ministrum agit, vt pa- B
tet Ioan. 1. *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.*

Præterea Sacramentum non solùm offert, sed
etiam prębet testimonium beneuolentiæ; sic enim idẽ
Caluinus ait in Catechismo paruo: *Sacramentum est
diuina erga nos beneuolentia testificatio*. Præbet igitur
Deus sigillum beneuolentiæ ei, qui baptizatur, etiãsi
ipse non credat. Nam sine fide nõ percipitur quidem
fructus, & res Sacramenti, tamen percipitur verum
Sacramentum, vt Caluinus etiam docet, lib. 4. Instit.
cap. 15. §. 16. vbi contra Anabaptistas agnoscit verum
Sacramentum dari, & suscipi apud Catholicos, vbi nõ
putat ipse vllam esse veram fidem. Si igitur Deus re-
uera præbet sigillum, & testimonium beneuolentiæ
ei, quem non diligit, quomodo non mentitur, & Sa-
cramentum prophanat?

Præterea, quòd minister peccet, probatur.
Nam etiamsi habeat probabilem rationem credendi,
eum qui profitetur fidem, esse prędestinatum, tñ non C
habet certitudinem. Potest enim fieri, vt ille mẽtiatur
se credere; potest etiam fieri (vt Caluinus fatetur, lib.
3. Instit. cap. 2. §. 10.) vt putet se credere, & tamen re-
uera non credat. At ad testificandum nomine Dei ali-
quid, requiritur verissima certitudo, nec sufficit proba
bilis opinio: vt patet in simili de iuramento; non enim
licet iuramento, id est, Dei testimonio vti in re, quam
opinamur veram, sed solùm in re, quam certissimi su-
mus esse veram. Immò longè maior adhuc requiri de
beret certitudo in Sacramento secũdum aduersarios,
quàm in iuramẽto nostro: nam Sacramentũ est, quasi
iuramentum Dei. Differt autem iuramentum Dei à
nostro, quòd cùm homo iurat, ipse est, qui asserit ali-
quid, licet Deum in testem aduocet. Vnde potest esse
falsum iuramentum nostrum, sine vlla Dei iniuria; vt
si quis iuret, quod putat se certò scire, & tamen reipsa
decipiatur: tunc enim Deus non dat testimonium, nec
ille peccat, qui Deum in testem falsitatis citauit, quia
credebat omnino se esse certum; vt si fortè vidit vnum D
ab alio occidi, qui erat simillimus alteri, quem ipse nũ
quam viderat. At in Sacramentis secundum aduersa-
rios, Deus ipse affirmat, & quodammodò iurat illum,
qui Sacramentum suscipit, esse electum & iustum.
Deus autem non potest vllo errore decipi. Ergo gra-
uissimè peccat, qui Sacramentum confert ei, quem
non certò scit esse iustum & electum, quia cogit Deũ
mentiri.

Præterea etiamsi minister certò sciret eum,
qui profitetur fidem, vel est filius hominis fidelis, esse
iustum, & electum, tamen quid faciet si offeratur illi
baptizandus infans, qui sit filius Turcæ, aut Iudæi; &
parentes eius, licet infideles, libenter patiantur eum
baptizari, & manere apud Christianos? Nam si eũ ba-
ptizet, prophanat Baptismum, cùm nullum habeat si-
gnum, quo intelligat illum esse prędestinatum: si verò
non baptizet, facit contra vsum totius Ecclesiæ.

Sed obijciet fortassis aliquis pro Caluino, in ijsdẽ
angustijs versari Catholicos, cùm et ipsi Sacramenta
præbeant ijs, quos nesciunt an sint dispositi, & tamen
affirment, esse signa gratiæ diuinitus instituta.

Respondeo; Nullas patiuntur Catholici angu-
stias. Ipsi enim dicunt, Sacramenta esse caussas gratiæ
efficaces, nisi ponatur obex; & simul significare eius-
dem gratiæ infusionem, quantum est ex parte ipsius
Sacramenti: deniq; esse eadem Sacramenta signa eius
effectus, quem facit gratia, vbicunque adest. Vt enim
abluit corpus aqua Baptismi; ita abluit animam gra-
tia Saluatoris: quod quidem perpetuum, & infallibile
est, neque à dispositione pẽdet. Dispositio enim iuuat,
vt gratiam quis recipiat, sed quod gratia, vbicunque
est, abluat sordes animæ, si quas inueniat, intrinsecum
est illi, & inseparabile.

Tertium verbum in definitione Caluini erat,
Promissiones. Et quidem de promissione remissionis
peccatorum disseruimus in refutatione definitionis
Lutheranorum, sed Caluinus loquitur de promissio-
ne beneuolentiæ prædestinationis, quæ longè facilius
refutari potest. Nam nulla exstat eiusmodi promissio
in tota Scriptura: omnes enim promissiones includũt
conditionem aliquam, vt fidei, aut pœnitentiæ, aut al-
terius virtutis, & in his omnibus conditionem perse-
uerantiæ. Nam: *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic
saluus erit*. Matth. 24. Nemo autem est, qui sine specia
li reuelatione sibi promittere possit perseuerantiam.

Atque hinc refutari possunt omnia planè testimo-
nia quæ illi adferunt. Primarium est illud, Genes. 17.
Ego ero Deus tuus & seminis tui post te. Sed hoc etiam
requirit conditionem fidei, & perseuerantiæ: nam, *Se
men Abrahæ* (vt exponit Apostolus, Rom. 4. & 9.) *non
sunt filij carnis, sed fidei*; id est, qui imitantur Abraha-
mum in fide, illi sunt eius semen, cum quo interce-
C dit pactum Dei. Et certè, vt quis incipit esse semen A-
brahæ, cùm incipit credere, ita desinit esse, si desinat
credere. Quis autẽ certò sibi potest persuadere, se nun
quam à fide discessurum? præsertim cùm & fides, &
perseuerantia in fide, dona Dei sint.

Quartum verbum est, *Conscientijs nostris*, cum
quo verbo iungi potest illud aliud, *ad sustinendam fidei
imbecillitatem* Hæc verba non rectè poni in defini-
tione Sacramẽti, testatur Baptismus paruulorum, qui
est verissimum Sacramentum, etiam apud Caluinũ,
& tamen in paruulis non est conscientia, nec actualis
fides, ad quam sustentãdam sit necessarium Sacramẽ-
tum. Et sanè si promissio est veluti diploma, & Sacra-
mentum veluti sigillum, conscientia erit veluti char-
ta, vel cera: quomodo igitur, vbi nulla est charta, diplo
ma scribi poterit, vel obsignari? Porrò, quod Luthe-
rani dicunt, paruulos actu credere, dum baptizantur,
iam est supra refutatum, neq; id Caluinus affirmare
audet, tametsi nec reijcere voluerit, vt patet ex lib. 4.
D Institut. cap. 16. §. 19.

Respondet igitur Caluinus, Baptismum paruu-
lorum operari in conscientijs paruulorum, cùm pri-
mum illi vsum rationis habere incipiunt, etiamsi an-
tea collatus fuerit: recordantur enim postea Baptismi
accepti, & eo signo nutriunt, & sustentant fidem suã,
lib. 4. cap. 16. §. 20. & 21. Quod etiam dicit de illis, qui
apud Catholicos baptizati sunt, & postea fiunt Calui
nistæ, lib. 4. cap. 15. §. 17. At saltem rectè probamus,
non rectè facere Caluinistas, quòd baptizẽt infantes:
nam longè vtilius esset, eos baptizare adultos, quando
fidei sunt capaces. Baptismi enim, quem in infantia ac
cepimus, nullam habemus notitiam, nisi ex narratio-
ne aliorum: proinde nec certitudinem habemus, nisi
fidei humanæ, quæ fallere potest. Deinde etiamsi cer-
tissimi essemus, tamen magis mouent res visæ, quàm
auditæ; quare melius esset ad fidem alendam, baptiza-
ri adul-

ri adultum, quàm infantem. Sed alere fidem est primarius finis, & vsus Baptismi, vt ex definitione patet; malè igitur illi baptizant infantes.

Nec possunt respondere, baptizari infantes, ne fortè pereant antequam adolescant, & eo modo decedãt sine gratia Dei: nam Caluinus in Antidoto, sess. 6. cap. 5. & alibi, docet, paruulos prædestinatos etiam sine Baptismo saluari, non prædestinatos autem, etiam cum Baptismo perire.

Nihil igitur dicere potest, nisi baptizari infantes ea solùm de caussa, vt admittantur in externa Ecclesia, seu profiteantur se esse membra Ecclesiæ externæ. At hoc etiam non soluit argumentum. Nam ex senténa Caluini lib. 4. Institutionum, cap. 14. §. 5. & sequentibus, finis principalis Sacramentorum est, obsignare promissiones ad alendam fidem; finis minus principalis est, profiteri se esse membrum Ecclesiæ externæ. Non autem debet finis minus principalis impedire finem magis principalem; nõ igitur debent infantes baptizari apud Caluinistas; siquidem apud eos in Baptismo infantium ob finem minus principalem, impeditur finis magis principalis.

Qvintvm verbum est, *Obsignat*, de quo verbo multa diximus in refutatione sententiæ Lutheri; vt etiam de reliquis verbis suprà diximus in refutatione sententiæ Zuinglij. Superest igitur vt argumenta eorum refellamus.

CAPVT XVII.

Refelluntur argumenta aduersariorum.

Argvmenta, quibus cùm Lutherani, tum Caluinistę vtuntur, vt probent Sacramenta esse sigilla promissionum, hęc sunt. Primo loco adfert Caluinus lib. 4. cap. 14. Instit. §. 5. verba Apostoli ad Rom. 4. vbi Circũcisionem vocat σφραγῖδα, id est, sigillum eius pacti cuius fide iam antea Abraham fuerat iustificatus.

Respondeo Primo; Quæ de sola Circumcisione dicuntur, non possunt trahi rectè ad omnia Sacramenta. Rectè enim argumentamur à genere ad speciem, non contrà.

Secvndo; Apostolus nullam facit mentioné promissionis, aut pacti, cùm loquitur de sigillo Circumcisionis: vocat enim eam sigillum iustitię fidei, non sigillum promissionis, & pacti. Vocatur autem sigillũ iustitiæ fidei, vel quia (vt Origenes in hunc locum scribit) Circumcisio obsignabat, & claudebat iustitiam fidei, quæ suo tempore patefacienda erat; id est, sub figura, & typo Circumcisionis illius carnalis occultè significabatur, & proinde velabatur Circumcisio cordis, quæ est vera iustificatio, quam Christus allaturus erat: vel, (vt Chrysost. & Theophyl. & alij docent) vocatur sigillum iustitiæ fidei, quia fuit data Abrahamo in signum, & testimonium iustitiæ, quam sibi acquisierat per fidem.

Tertio dico; Fuisse hoc priuilegium solius Abrahæ, & nõ posse transferri ad alios, quasi Circumcisio (vt hętetici volunt) in quocunq; esset, testificatio esset iustitiæ illius. Nam priuilegium Abrahæ fuit, vt ipse esset pater omnium fidelium, tam præputiatorum, quã circumcisorum. Et quia iam erat pater præputiatorũ fidelium, quia fidem habuerat adhuc præputiatus existens, vt patet Genes. 12. & ex hoc loco Pauli: *Accepit ipse primus omnium signum Circumcisionis, vt hoc modo esset etiam pater omnium circumcisorum*. Quia verò hoc priuilegium habuit merito iustitiæ, quam acquisierat per fidem, ideò fuit illi signum Circumcisionis sigillum iustitiæ fidei. Porrò, ceteris Iudæis Circũcisio est quidem signum quoddã, nimirum quod sint filij Abrahæ, sed non est illis sigillum iustitiæ fidei, sicut non sunt oẽs Iudæi patres multarum gentium.

Hæc esse vera, patet Primo; Quia Paulus hæc duo coniungit, cùm ait: *Accepit signum Circumcisionis signaculum iustitiæ fidei, vt sit pater omnium credentiũ.* Non igitur habent signaculum iustitiæ fidei oẽs circũcisi, cum non omnes sint patres omnium fidelium.

Secvndo; Quia Paulus distinguit signum à signaculo, seu sigillo. Nam cùm ait: *Accepit signum Circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei*; pro signo, in Græco est σημεῖον, quod signum in genere significat; pro signaculo est σφραγὶς, quod propriè sigillum exprimit. Cur autem distinxit hæc vocabula, nisi vt indicaret Circũcisionem semper, & oĩbus esse signum quoddam, nõ tñ omnibus, sed soli Abrahæ fuisse sigillum iustitiæ.

Tertio; Scriptura, cũ sæpissimè loquatur de Circumcisione, nusquam tamen vocat sigillum, nisi hoc loco, vbi de Abrahamo agitur: quod est argumentum manifestum, soli Abrahamo fuisse Circumcisionem sigillum. Ac certè, cap. 3. ad Rom. cum Paulus quæreret: *Quæ vtilitas Circumcisionis?* & responderet: *Multum per omnem modum.* debuisset secundum aduersarios primo loco ponere hanc primariam vtilitatem, quod sit sigillum diuinæ promissionis: at huius ne meminit quidem.

Secvndvm argumentum Caluinus ibidem §. 6. sumit ex Genes. 9. vbi arcus cœlestis dicitur signum fœderis inter Deum, & Noë; & ex capit. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis inter Deum, & Abraham, posterosq; illius. Si enim Iris, & Circumcisio sigilla fuerunt confirmantia pactum, ac promissioné Dei, cur non idem de Baptismo, & Eucharistia dici possit. Et confirmat argumẽtum, quia inter homines quoque id vsitatum est, vt pacta sanciantur signo externo, vt porca cæsa, vel contactu dexteræ, quæ signa nihil essent, nisi præcederent verba pacti.

Respondeo; Iris, & Circumcisio signa fœderis erant, sed ad memoriam iuuandam, non ad fidem confirmandam: quemadmodum nos etiam suprà docuimus, Baptismum, & Eucharistiam esse signa commemoratiua passionis, & mortis Domini. Multum autẽ interest, inter signum commemoratiuum, & confirmatiuum. Nam signum commemoratiuum esse potest id, quod oculis obijcitur, etiamsi tota eius efficacia pendeat à promissione; at signum confirmatiuum nõ potest esse, si omnino pendeat à promissione. Fuisse autem signa commemoratiua tantùm, Iridem & Circumsionem, patet. Nam ita pendebant à verbo Dei, vt si quis non crederet verbo Dei, aut non crederet illud esse verbum Dei; non etiam crederet illa esse signa; & contrà, si quis crederet verbo, non egeret illis signis.

Adde quod sanctus Ioannes Chrysostomvs ita exposuit hæc loca: sic enim ait de Circumcisione, homil. 39. in Genesim: *Dato*, inquit, *eis perpetuo memoriali inierit cum eis Circumcisionis signum*. Et infrà dicit, signũ Circumcisionis non esse datum à Deo, vt homines ei crederent, sed fuisse postulatum à Deo ab hominibus, quia Deus non credebat hominibus: *Quando*, inquit, *non habemus aliquibus fidem, curamus, vt ab ipsis signum, pignoris loco accipiamus: similiter & omnium Dominus sciens mentium inconstantiam, hoc ab eis signum petere voluit*. Hæc ille. Porrò de signo Iridis homil. 28. in Genesim, sic loquitur: *Quid dicis*, inquit, *o beate Propheta? Recordabor*, inquit, *Testamenti mei, id est, pacti mei, promissionis, pollicitationis: non quia ipse opus habeat recordatione, sed vt nos ad illud signum respicientes nihil durum suspicemur, sed statim recordemur diuinæ promissionis, & roboremur, & confidamus.*

Sed objicies eundem Chrysostomum ibidem, qui sic ait: *Si sermo meus non sufficit, ecce & signum do, &c.* vbi videtur velle Iridem fuisse signum confirmati-

matiuum. Sed hæc obiectio paulò pòst diluetur.

Ad confirmationem ex humana consuetudine RESPONDEO, multum interesse inter pacta Dei, & hominum. Nam ab homine, quia non videmus eius animum, & timemus, ne fortè nos decipiat, aut obliuiscatur pacti, quærimus signum externum, vt eo illum conuincamus, si negauerit, aut oblitus fuerit: at Deũ non posse fallere, vel obliuisci, certissimi sumus.

TERTIVM argumentum sumit Lutherus in lib. de Babylonica captiuitate, cap. de Baptismo, ex signis mirabilibus, quibus Deus confirmare solitus est promissiones suas: quale fuit signum in rore, & vellere datũ Gedeoni, Iudic. 6. & in vmbra horologij retrocedente datum Ezechiæ, 4. Reg. 20.

SED hæc & similia non sunt ad rem. Nam miracula, quia non pendent à verbo, sed ex se vim habent, cùm sint opera supra naturam; ideò rectè adhibentur ad probandum, Deum esse, qui promisit, vel Deum reuera aliquid promisisse: Sacramenta verò nullam vim habent (vt suprà diximus) sine verbo. Atque hinc intelligimus, cur CHRYSOSTOMVS putauerit Iridem esse signum non tantùm memoriale, sed etiam confirmatiuum. Existimauit enim ipse Iridem rem esse nouo miraculo institutam; sic enim ait: *Etsi aquarum magna sit inundantia; neque sic metuendum, sed confidendum nobis ad miraculum respicientibus.* Hæc ille. Quia tamen probabilius est, Iridem rem esse naturalem, ideò diximus, signum fuisse tantùm memoriale.

QVARTVM argumentum sumunt Lutherani ex illis verbis prioris epistolæ Petri cap. 3. *Quod & vos similis forma saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientia bona interrogatio in Deum.* Lutherus enim in commentario huius loci, Græcam vocem ἐπερώτημα, quam noster interpres vertit interrogationem, vult significare pactum, & hoc modo exponit: *Baptismus saluos nos facit, non quatenus lauat corpus, sed quatenus obsignat pactum quod habet anima cum Deo, dum fide accipit promissiones eius.* Ex quo sequitur, Baptismum esse sigillum promissionis. Eodem ferè modo exponit Caluinus, licet vocem ἐπερώτημα non pactum, sed responsionem, & testimonium significare velit.

RESPONDEO; Locus hic præsens admodum obscurus est, tamen nihil iuuat caussam aduersariorum. Oecumenius in commentario huius loci, per interrogationem videtur intelligere pignus, & arrabonẽ. Dicit enim Baptisma esse quasi pignus bonæ conscientiæ, id est, qui Deo inspirante conceperunt bonum desiderium, illi vitam immaculatam sectantur, eamque vbique exquirunt, & de ea interrogant: vnde cùm audierint per Baptismum mundari animas, mox accurrunt ad Baptismum, vt purgentur sordes ipsorum, atque hac ratione est Baptisma pignus bonæ conscientiæ.

Hæc expositio non fauet hæreticis, vt patet; tamen non videtur ad mentem sancti Petri. Nam sanctus Petrus longè amplius tribuit Baptismo, quàm vt sit pignus bonæ conscientiæ, cùm ait, per Baptismum nos saluari.

Est ALIA expositio Lyrani, Gagnæi, & Ioannis à Louanio, qui per interrogationem bonæ cõscientiæ, intelligunt interrogationes & responsiones, quæ fiũt ante Baptismum. Interrogat enim sacerdos cathecumenum; Credis in Deum? & respondet, Credo. Abrenuncias Satanæ, & pompis eius? Abrenũcio, &c. Qui enim bona conscientia respondent his interrogationibus, illis prodest Baptismus; alijs non prodest.

Hæc etiam non fauet hæreticis, sed non videtur literalis; nec est Ambrosij, Basilij, & Augustini, vt putauit Ioannes à Louanio. nam B. Petrus antithesim facit, cùm ait: *Non carnis depositio sordium, sed conscientia bona interrogatio.* A Et sine dubio formalis antithesis hæc erat futura; Non ablutio sordium carnis, sed ablutio sordium mentis: qua antithesi distinguitur Baptismus noster à Baptismo Iudæorum, qui erat exterior tantùm. Porrò illa pars huius antithesis (nimirum, ablutio sordium mentis) à beato Petro non est expressa proprijs verbis, sed figuratis, vt omnes concedunt. Oportet igitur descriptam esse per caussam, vel per effectum: si per effectum, tunc non habet locum expositio istorum. Nam interrogatio illa, & responsio, de qua ipsi agunt, siue etiam fides & charitas, quæ per illas interrogationes, & responsiones deteguntur, præcedunt Baptismum, & proinde ablutionem mentis, quam facit Baptismus: non igitur sunt effectus illius ablutionis. Ergo necesse est vt dicant, illam ablutionem describi per caussam, ac proinde interrogationem illam, quæ præcedit Baptismum, esse caussam illius ablutionis. At hoc dici non potest. B Nam tunc Sacramentum haberet efficaciam ex opere operantis, non ex opere operato; tribueretur enim iustificatio præcedenti fidei, & dilectioni suscipientis Baptismum, non ipsi ablutioni Sacramentali: nec esset differentia inter Baptismum nostrum, & Iudaicum; nam Baptismus Iudaicus, licet ex opere operato non iustificaret, tamen ex fide, & dilectione suscipientis iustificare poterat, vt quodlibet opus meritorium.

DICENT fortasse, interrogationem, seu fidem præcedentem non esse caussam efficientem ablutionis internæ, sed esse dispositionem. AT illud quidem rectè dicitur, sed non quadrat verbis Apostoli: ipse enim tribuit efficientiam huic interrogationi bonæ consciẽtiæ, maiorem, quàm ipsi ablutioni externæ, quæ tamẽ instrumentum est iustificationis.

Est igitur ALIA expositio, quam puto esse Sanctorum, Augustini tractat. 80. in Ioannem, & sermone 30. de verbis Domini, & Basilij libro de Spiritu san- C cto, capit. 15. vt videlicet exprimatur à sancto Petro ablutio mentis, quæ per antithesim opponitur ablutioni carnis, non per caussam, vt volebat præcedens opinio, sed per effectum. Est enim vsitatissima figura metonymia, qua per effectum intelligimus caussam. Vocat igitur Petrus ablutionem internam, interrogationem, seu responsionem bonæ conscientiæ in Deũ, quia ex illa munditia oritur pax, & quies conscientiæ; & proinde responsio bonæ conscientiæ, & etiam interrogatio apud Deum, quia audet cum fiducia Deũ accedere, & interrogare, id est, cum eo colloqui, eumque rogare pro se, & pro alijs.

Addo SECVNDO, locum hunc non fauere aduersarijs, sed nobis, etiamsi per ἐπερώτημα accipiatur testimonium, vel pactum. Nam INPRIMIS sanctus Petrus non loquitur de testimonio, vel pacto Dei, sed conscientiæ nostræ: ipsi autem probare deberent, Sacramentum esse sigillum testimonij, seu pacti Dei. D Multum autem interest inter testimonium, seu pactũ Dei, quod illi obsignari volunt Sacramento, & testimonium, seu pactum conscientiæ nostræ. Illud enim est verbum Dei scriptum, quod præcedit Sacramenti vsum, & fructum, id est, iustificationem: testimonium autem conscientiæ sequitur iustificationem, & proinde Sacramenti vsum & fructum.

SECVNDO, sanctus Petrus non dicit, Baptismo obsignari pactum, seu testimonium; sed dicit, saluari animas, & effici iustificationem, ex qua oritur testimonium bonæ conscientiæ. Id quod probatur ex illo verbo, *similis forma.* Vult enim Apostolus eo modo nos saluari per aquas Baptismi, quomodo per aquas diluuij saluati sunt, qui erant in arca Noë. Porrò aquæ diluuij non saluarunt arcam Noë, testificando, vel obsignando promissiones, sed reipsa eleuando arcam in sublime, ne obrueretur cum ceteris ædificijs huius mun-

mundi: sic igitur & Baptismus saluos nos facit, non A obsignando, & testificando, sed reipsa iustificando animam; vnde sequitur, vt diximus, testimonium, siue interrogatio conscientiæ bonæ in Deum.

QVINTVM argumentum esse posset pro aduersarijs, testimonium sanctorum Patrum, qui non rarò Sacramenta vocant sigilla, seu signacula.

RESPONDEO; Longè alia significatione loquuntur Patres de signaculis Sacramentorum, quàm hæretici faciant. Patres enim nunquam Sacramenta vocant signacula, vel sigilla promissionum Dei, vt hæretici volunt; sed aliquo horum trium modorum loquuntur de signaculis. PRIMO signacula vocant Sacramenta, quia obsignant fideles, & tanquam nota quædam eos separant ab ijs, qui non sunt de grege, vel de exercitu Domini. Ita accipit hanc vocem Basilius in exhortatione ad Baptismum: item Hieronymus in cap. 4. ad Ephesios, & Augustinus libro 19. contra Faustum, cap. 11. & alibi passim. Ita quoque accipit Gregorius Nazianzenus, oratione de Baptismo, non B procul ab initio, vbi dicit, Baptismum vocari posse sigillum, quia ita conseruat hominem baptizatum, vt notæ regiæ conseruant res obsignatas. Nemo enim audet contingere eas, quæ magni alicuius Regis sigillū habent.

SECVNDO vocant Sacramenta signacula, quia claudunt intra se rem sacram, id est, inuisibilem gratiam. Id enim, quod clauditur, obsignari solet, iuxta illud Apocal. 5. *Liber signatus sigillis septem.* Atq; hac significatione vocat Augustinus Sacramenta sacra signacula in libro de catechizandis rudibus, cap. 26. & Scholastici, sigillum Confessionis. Hoc etiam ferè modo Gregorius NAZIANZENVS, oratione de Baptismo, prope finem, vocat sigillum Baptisma, eò quod obsignet, & claudat multa mysteria, quæ solis fidelibus deteguntur: *Cetera, inquit, intus addisces, quæ etiam ipsa apud te ipsum occulta, clausaq; habebis, Baptismo obsignata, atque retenta.*

TERTIO vocant Baptismum sigillum, vel obsignationem fidei, quia Baptismus est publica approbatio, & testificatio fidei eius, qui baptizatur. Sic enim vtitur hac voce Tertullianus in libro de Pœnitentia, vbi dicit, catechumenos diu probari an credant, & tandem vbi constiterit, eos verè, & constanter credere, Baptismum illis dari in obsignationem, & approbationem fidei. Quomodo etiam vtitur eadem voce Basilius in 3. libro contra Eunomium, vbi dicit, primùm oportere credere, & tum demum accipere sigillum fidei Baptismum. In libro quoque de Spiritu sancto, ca. 12. vocat Baptismum sigillum fidei, quia is qui baptizatur, eo signo testificatur se credere.

DENIQVE vocari pōtest Baptismus sigillū fidei, quia perficit, & absoluit quodāmodo hoīem fidelem: quomodo veteres vocabant mortē, seu occisionem pro Christo, signaculum martyrij, vt Eusebius refert libr. 5. historiæ, cap. 3. Confessio enim Martyrum, & supplicia pro Christo non habent perfectam laudem, dum periculum est incōstantiæ, & mutationis, sed tunc demùm perfecta, & quasi sigillo quodam munita, & obsignata censentur, quando morte preciosa cōsummantur. Atq; hactenus de definitione.

CONTROVERSIA TERTIA.

De caussis Sacramenti.

CAPVT XVIII.

Sacramenta componi ex rebus, & verbis, vt materia & forma.

DE caussis Sacramenti disputaturus, PRIMVM de intrinsecis causis dicam. DEINDE de extrinsecis. Ac de intrinsecis tres erunt quæstiones. PRIMA; An Sacramenta constent ex rebus, vt materia, & verbis, vt forma. SECVNDA; Quæ sint illæ res, & illa verba. TERTIA; An res illæ, & verba ita determinata sint, vt nihil in eis mutari possit.

PRIMA quæstio; Vtrum Sacramenta constent rebus, & verbis, tanquam materia, & forma; etsi solùm inter Catholicos disputatur, non tam ob discordiā eorum, quàm vt res explicetur: est tamen quæstio vtilissima, vel etiam necessaria propter calumnias hæreticorum, qui ex hoc dogmate Catholicorum, quo requirimus res, & verba in Sacramētis, conantur ostendere, multa non esse Sacramenta ex his, quæ nos habemus pro Sacramentis. Sunt igitur variæ Doctorum snīæ.

PRIMA est quorundam recentiorum, qui uolunt propriè in Sacramentis materiam, & formam non esse res & verba, sed rem sensibilem esse materiam, siue sit res, siue verbum, siue vtrumque, significationem autem esse formam. Quod verò communiter dicitur, C rem in Sacramento esse materiam, verbum esse formam, volunt explicandum esse de Sacramento materialiter sumpto. Ita docet Dominicus à Soto in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 1. & 2. quod idem videntur dicere Caietanus in 3. par. quæst. 60. art. 6. nisi quòd Caietanus affirmat, significationem Sacramenti esse vnam & simplicem, resultantem ex composito sensibili ex rebus & verbis; quod Sotus non dicit.

ALTERA sententia est aliorum, qui docent, Sacramentum ipsum, & non solùm eius partem materialem, constare ex rebus vt materia, & verbis vt forma. Ita S. Thomas 3. par. quæst. 60. art. 6. ad secundum, & veteres Theologi communiter.

RVRSVS quidam existimant, non omnia Sacramenta constare rebus, & verbis, sed solùm quædam. Ita Durandus in 4. dist. 1. quæst. 3. & Adrianus quæst. 2. de Baptismo.

ALII docent omnia Sacramenta nouæ legis, con- D stare rebus, & verbis. Ita Alexand. Alensis 4. par. summæ, q. 8. memb. 3. art. 1. & 3. & Theologi communiter in 4. dist. 1. vel 3.

ALII deniq; volunt omnia Sacramenta constare rebus & verbis, si res & verba accipiātur largo modo pro ijs signis, quæ aut sunt uere res, & uera verba, aut certè vicem eorum gerunt; si verò accipiantur in rigore, non constare omnia Sacramēta rebus & verbis. Ita docet Dominicus à Soto in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 6. & alij quidam recentiores. Sed istæ opiniones magna ex parte conciliari possunt.

Sit igitur PRIMA propositio: *Sacramenta veteris legis probabile est non habuisse res, & verba, sed solas res.* Hæc est S. Thomæ 3. parte, quæst. 60. art. 6. ad vltimum. Ratio est, quia in Scriptura veteri, vbi præscribuntur præcipui ritus Sacramentorum, nulla fit mētio verborum, vt patet Genes. 17. vbi præscribitur ritus

tus Circumcisionis. Exod. 12. vbi præscribitur ritus A Agni Paschalis. Leuit. 8. vbi præscribitur ritus Ordinationis. Præterea ratio postulare videbatur, vt Sacramenta noua ab ipso Christo instituta, signa essent clariora, quàm vetera, quæ Moses, vt Dei minister instituit.

Posset OBIICI, quod Leuit. 4. vbi præscribuntur sacrificia pro peccato (quæ erant etiam Sacramẽta Testamenti veteris, ac respondebant Sacramento nostro Pœnitentiæ, vt S. Thomas docet, 1.2. quæst. 102. ar. 1.) præscribitur etiam, vt oret sacerdos pro ijs, quorum est Sacrificium. SED respondetur, orationem illam sacerdotis non fuisse de essentia Sacrificij pro peccato, sed solùm addi debuisse in vsu, seu administratione Sacramenti illius ad facilius impetrandum. Id quod ex eo colligitur, quòd, vt ibidem habemus, in Sacrificio pro peccato sacerdotis nulla oratio adhibebatur, sed solùm in Sacrificio pro peccato aliorum de populo. Illud autem quod habetur Numer. 5. de verbis præscri- B ptis in cæremonia Zelotypiæ, non est ad rem. Illa enim cæremonia non erat Sacramentum, cùm non esset instituta ad sanctificãdum, sed ad inuestigandum, & puniendum adulterium.

SECVNDA propositio: *In Sacramentis omnibus nouæ legis inueniuntur res, ut materia, & uerba, ut forma.* Hæc propositio saltem quoad modum loquendi, negari non debet. Habetur enim expressè in Concilio Florentino, in instructione Armenorum, quæ facta est, ipso approbante Cõcilio, vt ibidem legimus. PRÆTEREA habemus in Scripturis, expressè res, & verba in quatuor Sacramentis, nimirum in Baptismo Matthæ. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* In Eucharistia Matth. 26. vbi ponitur panis, & verbum; *Hoc est corpus meum.* In Confirmatione Actor. 8. vbi ponitur manus impositio & oratio, quæ verbis fit. In extrema vnctione, Iacobi 5. vbi ponitur vnctio & oratio. Credibile igitur est alia etiã Sacramenta constare rebus, & verbis, licet non habeã C tur ita expressè in Scripturis. ITEM est communis sententia veterum Theologorum, vno Durãdo, vel alijs paucis exceptis, quorum loquendi modus corrigẽdus est, licet in re non multum discrepent à ceteris.

TERTIA propositio: *Non solum quod est materiale in Sacramento, sed ipsum totum Sacramentum rectè dicitur constare ex rebus, ut materia, & uerbis ut forma.* Hæc est aliquo modo contra Caietanum, & Sotum: quamuis quod ipsi dicunt, ẽt aliquo modo sit verum.

NOTANDVM igitur, Sacramentum propriè non esse compositum aliquod Physicum, neq; artificiosũ, sed cum vtroq; habere similitudinem quandã. Et quidem si conferatur cum composito artificioso, tum sine dubio forma eius partim est significatio, partim virtus operatiua; materia verò sunt res ipsæ, & verba, in quibus residet significatio, & uirtus illa operatiua. Vt enim in composito artificioso tota substantia dr materia, forma verò est quoddam accidens: ita Sacramen- D tum, vt signum, formaliter dicit significationẽ, vt causa, dicit vim operatiuam; reliqua oĩa ad materiam, seu subiectum pertinent. Et hoc modo accipiendo Sacramenta, rectè dicunt Caietanus & Sotus.

Tamen potest etiam Sacramentum considerari, vt est simile composito Physico. Nam ut in composito Physico materia præcedit: forma accedit, ita in Sacramento accedit verbum ad elementum. ITEM vt in cõposito Physico materia est indeterminata, sed coarctatur à forma; ita in Sacramento verbum determinat indifferentia elementi. DENIQVE, vt in cõposito Physico materia est imperfecta, forma est perfecta, & dat esse rei: ita Sacramento verba sunt rebus perfectiora, cùm sint signa multò clariora, & præstantiora.

Et hoc modo totum verbum cũ sua significatione est forma, & totum elementum cum sua significatione, est materia. Id quod probatur PRIMO, quia ita loquitur Concilium Florent. & veteres Theologi. Nã ipsi dicunt, Sacramentum constitui ex re, & uerbo, vt ex materia, & forma. At remota significatione, nulla est compositio ex re, & verbo; non enim est alia coniũctio rerum, & verborum, nisi quatenus rei significatio indeterminata, determinatur per significationem verbi. Non igitur Concilium, & Theologi volunt solũ subiectum significationis constitui ex rebus, & uerbis, sed totum ipsum Sacramentum etiam ut signum est formaliter.

PRÆTEREA compositio ex re sensibili, & significatione, non est compositio ex materia & forma, vt partibus essentialibus, sed est compositio ex subiecto, & accidente. At Concilium, & Theologi dicunt, Sacramenta constare ex materia & forma, non ex subiecto, & accidente: sæpe etiam addunt, ideò non posse ab Ecclesia mutari materiam, aut formam Sacramentorũ, quia sunt de essentia, seu substantia.

SECVNDO probatur ratione. Nam significatio Sacramenti, non est vna significatio simplex, vt Caietanus docet, sed duæ sunt partiales, ex quibus una totalis componitur. Ergo ipsa etiam significatio ex materia, & forma cõstitui dici potest: proinde totum Sacramentum ex materia, & forma componetur, vt ex partibus essentialibus.

Antecedens probatur dupliciter. PRIMO: Antequam fiat coniunctio elementi, & verbi, vtrumque habet suam significationem: Sed ex coniunctione nõ perit vlla significatio: Non enim potest verbum tollere significationem elementi, quæ est naturalis, sed solùm eam determinare, nimirum, vt cum aqua, exempli caussa, naturaliter significare possit quamlibet purgationem, determinetur à verbo ad significandã purgationem à peccatis. Manet igitur utraq; significatio, sed coniungũtur inter se, ita vt ex duabus partialibus, fiat vna integra, & totalis.

SECVNDO: Tam verbum, q̃ elemẽtum in Sacramẽtis significat aliquid, vt omnes docent, & patet etiam ex S. Thoma 3. par. quæst. 60. art. 6. ad primum & secũdum. Sed uerbum non communicat elemento suam significationem, neq; verbo elementum: duæ sunt igitur, non vna. Assumptio probatur. Quia elementi significatio naturalis est, vt ibidem ait S. Thomas, verbi autem voluntaria. Non igitur significatio elementi communicatur verbo, quia tum naturalis esset, nõ voluntaria uerbi significatio: & cõtrà, significatio uerbi non cõmunicatur elemento, quia tũ elementi significatio esset merè uoluntaria, & nullo modo naturalis.

QVARTA propositio: *Vt Sacramenta constare dicantur rebus, & uerbis, non est necesse, ut res non sint uerba, & uerba non sint res, sed sat est si aliquid fungatur uice rei, aliud uice uerbi.* Hæc propositio conciliat tres ultimas sententias. Nam ut Ledesmius rectè monet, quæst. 1. art. 6. non est quæstio inter Durandum, & alios, nisi de nomine.

Probatur propositio. Nam in Sacramento Pœnitentiæ potest fieri, ut nulla sint alia signa præter uerba. Ex communi. n. consensu Theologorum, in Sacramento Pœnitentiæ, forma est absolutio; materia remota sunt peccata; materia proxima sunt actus pœnitentis, id est, contritio, confessio, & satisfactio, quatenus signo externo produntur. Potest autem fieri, ut quis non habeat nisi peccata uerbo commissa; & tunc materia remota erunt sola uerba. Potest etiam fieri, ut non ostẽdat signa contritionis, confessionis, & satisfactionis, nisi uerbis. Non. n. est de essentia Sacramenti, ut pœnitens ploret, suspiret, flectat genua, &c. sed si tantũ uerbo dicat sua peccata, & dicat se esse contritum, & uelle satisfacere, potest absolui: quare materia etiam proxima tunc non erunt, nisi uerba. Verè tñ dicuntur esse in eo Sacramento res, & uerba, quia peccatum uer

bo

A bo commissum, non ut uerbum, sed ut peccatum est materia confessionis: peccatum autem formaliter nō est verbum, sed res à verbi tatione valde distincta. Sic etiam confessio non est propriè materia Sacramenti, vt oratio quædam, sed vt actio pœnitentis. Nam vt elegantet docet S. Thomas in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 1. singulare est in hoc Sacramento, vt actio suscipientis sit pars essentialis Sacramenti. Vt.n. inter corporalia medicamenta, quędā sunt oīno extrinseca, vt emplastra, quæ applicantur ægrotis, & nō requirunt eius actionem, vt partem medicamenti; quędā alia partim sunt extrinseca, partim intrinseca, vt quędā potiones, quæ requirunt vt partem medicamenti, ambulationem: sic etiam quędam Sacramenta omni ex parte applicātur, & conferuntur à ministro, vt Baptismus, Eucharistia, &c. sed Sacramentum Pœnitentiæ partim applicatur à ministro per absolutionem, partim requirit ipsius ęgroti actionem, nimirum confessionem, &c.

B Idem iam de forma ostēdere possumus; nam in Sacramento Matrimonij omnium consensu, loco verborum sufficiunt nutus, aut literæ; modò sufficienter exprimatur consensus vtrinsq; partis. Quod verò aiunt Nicolaus Papa 27. q. 2. can. Sufficiat; & Alexander Papa, cap. Cùm locum, de spōsalibus, & matrimonijs, solum consensum efficere Matrimonium; non ita est accipiendum, quasi consensus interior sufficiat sine signo externo: siquidem idem Alexander, cap. Licet, de sponsa duorum, docet necesse esse, vt consensus, verbis consuetis exprimatur. Itaque illa particula: *Solus consensus dicitur efficere Matrimonium*; non excludit signum, quo exprimitur consensus, sed excludit cōsensum parentum, & solennitatem, & alia, quæ non sunt de essentia Matrimonij.

QVINTA propositio: *Non est necesse, vt in omni Sacramento res, & verba ita coniungantur, vt partes essentiales eiusdem rei.* NOTANDVM est hoc loco, Sacramentum habere quandam similitudinem cum rebus

C naturalibus, quæ ex materia & forma constant: tamē non esse reuera compositum naturale, & idcirco non esse requirendas omnes proprietates materiæ, & formæ, sed satis esse, si aliquæ reperiantur.

Probatur hæc propositio ex Eucharistiæ Sacramento. Siquidem in Eucharistia omnium consensu inueniuntur res pro materia, id est, panis, & vinum, & verba pro forma: *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus.* & tamen nunquam res istæ, & verba ita coniūguntur, vt materia, & forma in rebus naturalibus. Nā vel Sacramentum Eucharistiæ est solùm res ipsa consecrata, id est, species panis, & vini, vt cōtinent corpus, & sanguinem Christi: vel etiam consecratio, aut sumptio, vt quidam volunt, Sacramenta dici possunt. Si consecratio dicatur Sacramentum, tum verba habemus, sed rem non habemus, ex qua Sacramentum cōponatur: tota enim consecratio in verbis consistit; nā panis, & vinum non concurrunt, vt pars consecrationis, sed vt subiectum circa quod agit Sacerdos, & in

D quo recipitur actio consecrantis. Cùm verò Sacramētum dicitur res ipsa consecrata, vel sumptio, tunc rem habemus, verba non habemus, ex quibus Sacramentum componatur. Verba enim respectu rei consecratæ, non sunt pars essentialis, sed principium productiuum; pars enim essentialis manet cum ipsa re, verba autem non manent cum re consecrata, immò tunc primùm incipit esse res consecrata, cùm verba desinūt esse. Quocirca Cōcilium Florentinum in instructione Armenorum, non dicit, verba Eucharistiæ esse formam Sacramenti, sed formam consecrationis. Ex quo intelligimus, quando idem Concilium docet, in omni Sacramento esse res pro materia, & uerba pro forma, non debere hoc intelligi ita propriè, vt intelligeremus in vero composito naturali.

Idem ostendi posset ex Sacramento Confessionis.

A Nam non solùm, ut diximus, in eo Sacramento materia sunt uerba, quæ gerunt uicem rerum; sed etiam potest fieri, ut uno die fiat confessio, & altero die detur absolutio, ac proinde tum non simul sint materia, & forma: quod in nullo composito uerè Physico reperitur. Quocirca tum Concilium Florentinum in instructione Armenorum, tum etiam Tridētinum sess. 14. can. 4. dicunt, in Sacramento Confessionis actus pœnitentis esse quasi materiam: nec audent absolutè dicere esse materiam.

Ex quibus omnibus apertissimè colligimus materiam, & formam in Sacramentis largo modo esse accipiendam; atque hinc etiam facilè soluuntur omnia, quæ contrà obijci solent.

CAPVT XIX.

B *Verbum quod cum elemento Sacramentum facit, non esse concionale, sed consecratorium.*

DIXIMVS in Sacramentis res, & uerba requiri, in quo cum aduersarijs conuenimus. Neq; dubitatio ulla superest de re, quid sit illud uidelicet, quod in Sacramentis adhibendum est, ut sensibile signum; fatentur enim nobiscum in Baptismo aquam, in Eucharistia panem, & uinum adhibendum. De materijs aliorum Sacramentorum non est opus hic disserere, quoniam ea non habentur ab aduersarijs pro Sacramentis.

Vnum hic addam, ridiculè Brentium in Confessione VVirtembergensi, capit. de Baptismo, excludere Chrisma ab usu Sacramenti, quod dicat ad elementa mūdi pertinere, & in usu fuisse Iudæis in cæremonijs Testamēti ueteris. Nam si ea ratio quidquam ualeret, excludere oporteret etiam aquam. Nam aqua magis pertinet ad elementa mundi, quàm oleum, cùm sit ip-

C sa unum ex quatuor elementis mundi, oleū uerò non inter elemēta, sed inter mixta numeretur. In cæremonijs quoq; Iudæorum longè frequentiores erant ablutiones aquæ, quàm inunctiones olei.

Sed his omissis, de quibus alio loco dicendum erit, quæstio grauissima est de uerbo, quod cum re coniunctum, Sacramentum facit. Nam Catholici omnes docent, uerbum Sacramenti esse pauca quædam uerba à Deo præscripta, quæ super materiam à ministro pronuntianda sint; ut in Baptismo illa uerba: *Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* In Eucharistia illa: *Hoc est enim corpus meum;* & de ceteris ad eundem modum.

At Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 4. contēdit uerbū Sacramētale nihil esse aliud, nisi cōcionem; sic enim loquitur: *Hoc est quod vulgò dicunt, constare Sacramentum verbo, & externo signo. Verbum.n. intelligere debemus, non quod sine sensu & fide insusurratū, solo strepitu velut magica incantatione consecrandi ele-*

D *menti vim habeat: sed quod prædicatum intelligere nos faciat, quid visibile signū sibi velit. Quod ergo sub Papæ tyrannide factitatum est, non caruit ingenti mysteriorū prophanatione: putant enim satis esse, si sacerdos, populo sine intelligentia obstupente consecrationis formulam demurmuraret.* Et infrà: *Ergo cùm de verbo Sacramentali fieri mentionem audimus, promissionem intelligamus, quæ clára uoce à ministro prædicata plebem eò manu ducat, quò signum tendit, ac nos dirigit.* Hæc ille. Sed antequā uel probemus aliquid, uel refellamus, explicanda est diligenter Caluini sententia.

PRIMO igitur annotandum est, Caluinum, & ceteros aduersarios nostros aliter sentire, & loqui de Baptismo, alter de Eucharistia, quæ duo sola sunt apud eos proprijssimè Sacramenta. Nam in Baptismo dus

genera verborum requirunt, in Eucharistia vnũ tantùm: siquidem in Baptismo PRIMO loco requirunt verbum concionale, quo à ministro proponatur, & explicetur promissio diuina. DEINDE requirunt, vt dum aspergitur aqua, simul dicantur illa verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Id quod patet tum ex libello Caluini de formula ministrandi Sacramenta; tum ex Melanchthone in locis, cap. de Baptismo; tum ex praxi ipsorum quòtidiana; tum deniq;, quia non rebaptizantur apud Catholicos ij, quos Lutherani, & Caluinistę baptizarunt: quod tamen esset faciẽdum, nisi illi veram formam Sacramenti adhiberent dum baptizant.

Porrò in Sacramento Eucharistię Caluinistæ (vt ex formula Caluini perspicuum est) nõ requirunt aliud verbum, quàm instructionis; iubent enim PRIMO loco recitari institutionem Sacramenti ex cap. 11. prioris ad Corinthios, eo ferè modo, quo nos in Missa recitamus lectionem ex eadem epistola ad popu i instructionem. DEINDE adhibet concionator explicationẽ; & tum demum sine vllo signo crucis, aut alio verbo, seu ritu sacro distribuunt panem, & vinum. Exstat alia formula Anglorum, qui Geneuæ degunt, in qua post lectionem epistolæ ad Corinthios, & concionem, sequitur gratiarum actio conceptis verbis, quam alta voce pronunciat minister, & tum demum sine vllis verbis consecratorijs, distribuitur panis, & vinum.

Lutherani autem non eodem modo omnes agunt, sed alij recitant verba institutionis merè historicè, alij recitant cum intentione consecrandi, alij nihil recitãt: quorum opiniones vide apud Kemnitium in 2. part. Examinis, pag. 346.

Ex quibus sequitur habere aduersarios verum Baptismum, sed non veram Eucharistiam, nisi fortè admodũ paucos, eos videlicet, qui adhibent verba, & fuerunt in Ecclesia ordinati Sacerdotes.

SECVNDO notandum est, quod Caluinus dicit, verbum Sacramentale esse concionem, duobus modis intelligi posse. VNO modo, vt velit concionem esse partem Sacramenti essentialem, ita vt sine concione non sit Sacramentum. ALTERO modo, vt velit cõcionem non esse partem Sacramẽti, sed tantùm requiri, ut Sacramentum fructuosè percipiatur.

Et quidem valde probabile est, Lutheranos, qui prę ter concionem adhibent verba consecrationis in omnibus Sacramentis, non requirere cõcionem ad essentiam, sed ad fructum tantùm Sacramenti assequendũ; proinde cum eis nulla erit hoc loco altercatio: ijs tamẽ exceptis, qui verba ipsa Sacramentalia non proferunt ad consecrandum, sed ad instruendum, & apertè Euangelij prædicationem vocant, vt facit Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de Eucharistia.

At Caluinus videtur quidem interdum loqui de verbo concionali, vt de re distincta à Sacramento, vt cùm ait lib. 4. cap. 14. §. 3. Sacramentum esse quasi appendicem verbi: tamen sępius de eo loquitur, vt de parte essentiali Sacramenti. Nam in verbis suprà citatis dicit, Sacramentum constare duabus rebus, signo, & verbo, & per uerbum dicit se intelligere concionem. Item ibidem explicat de uerbo concionali, illud AVGVSTINI: *Accedit verbum ad elemẽtum, & fit Sacramentum.* ubi sine dubio uerbum ponitur de essentia Sacramenti. Nam ibidem AVGVSTINVS, & ex Augustino Caluinus, ait: *Sine verbo, quid est aqua nisi aqua?* id est, aqua sine uerbo non est Sacramentum, sed prophanũ elementum. Pręterea si concionale uerbum non esset de essentia Sacramẽti, in Eucharistia nullum esset uerbum de essentia, apud Caluinistas. non enim aliud uerbum in eo Sacramento habent, nisi concionale. Prætera in commentario, cap. 5. ad Ephes. explicans Cal-

A uinus illud (Mundans eam lauacro aquę in uerbo uitæ) *Apparet*, inquit, *nullam in Papatu legitimam esse signorum obseruationem nam verbum quidem per se habere iactant, sed quod sit incantationis uice: quia illud lingua incognita demurmurant, & ita quasi demortuo elemento potius, quam hominibus destinatum foret; nulla mysterij explicatio ad populum; quæ sola facit ut mortuum elementum incipiat esse Sacramentum.* NOTA ultima uerba.

Denique Theodorus Beza omnem dubitationem tollit, cùm ita scribit in libro, quem inscripsit; Summa doctrinæ de re Sacramentaria. *Quæ est caussa formalis Sacramentorum? ordinatio Dei in ipsius uerbo comprehensa, & ab ipsius ministro explicata secundum eius mandatum: non autem pronunciatio ipsa illorum uerborum, neque ulla uis in uocabulis latens.* Hæc ille. Ex quo intelligimus uerba illa Baptismi: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, recitari quidẽ à Cal B uinistis dum aspergitur aqua, sed non esse illa uerba formam Sacramenti apud eos: uerùm concionem pręcedentem esse formam, illa autem uerba ad ritum pertinere, ut paulò infrà idem Theodorus indicat: & illa ipsa non proferri, ut consecretur aqua, sed ut etiam inde instruatur populus.

NOTANDVM est TERTIO, tria esse, in quibus nos à Caluinistis dissentimus, quæ sunt ordine demõstranda. PRIMVM enim nos in omni Sacramento docemus, necessarium esse uerba quædam à Deo instituta pronunciari in ipsa actione Sacramenti: illi solùm in Baptismo id necessarium docent. SECVNDO nos docemus, ad essentiam Sacramenti non requiri uerbum concionale, illi affirmant, requiri. TERTIO nos docemus, ad essentiam Sacramentorum requiri uerba certa concepta, consecratoria, & hæc esse, quæ dicantur propriè uerba Sacramentalia; illi hoc totum negant, & magicam incantationem uocant. Nam etiam uerba Baptismi, ut dixi, non ideò recitant dum aspergunt C aquam, ut consecretur aqua, sed ut instruatur populus, ut sint etiam illa uerba pars quædam concionis: in quo, ut dixi, Ioannes Brentius, & alij quidam ex Lutheranis cum Caluinistis cõueniunt. Et hæc est ratio, cur illi lingua uulgari, nos Latina utamur in Sacramẽtis: illi enim populum docere uolunt, qui non intelligit linguam Latinam; nos Deum inuocamus ad sanctificandum elementum, Deus autem omnes linguas intelligit.

Sit igitur PRIMA propositio: *Non solùm in Baptismo, sed etiam in ceteris Sacramentis requiruntur uerba in ipsa celebratione mysterij.* Probatur. Nam in Eucharistia, Dominus dum panem benedixit, certa uerba pronũciauit, nimirum: *Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur*, ac deinde iussit, ut idem nos faceremus: *Hoc*, inquit, *facite in meam cõmemorationem*, Luc. 22. Debemus igitur & nos certis uerbis uti, si facere uolumus, quod ipse fecit, ut nobis imperauit.

DICENT fortasse, Christum imperasse, ut facere- D mus, quod ipse fecit, non autem ut diceremus uerba, quæ ipse dixit. SED nos respondemus, illud (Hoc facite) referri ad totam actionem Christi, ita ut comprehendat etiam uerba. Id quod (ut omittam nunc alia argumenta) discimus ex traditione, & usu Catholicæ Ecclesię, quæ traditio si non recipiatur, in dubium reuocabitur etiam forma Baptismi. Nam unde, quæso, colligitur, dum aqua aspergitur, dicẽda esse illa uerba: *Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti?* certè non aliunde quàm ex illis uerbis Matth. ult. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* At ex hoc loco id non potest certè colligi, nisi recipiatur Ecclesiæ traditio. Non enim Dominus ait, Dicite; Baptizo te in nomine Patris, &c. satis igitur erit, si aspergentes aquam dicamus, In nomine Patris, & Filij, &c.

Præterea non etiam dixit Dominus, Dicite, In nomine Patris,&c. sed solùm ait: *Baptizantes eos, in nomine Patris, &c.* quæ verba non cogunt, vt dicamus, In nomine Patris,&c. sed solùm vt baptizemus auctoritate Dei, nimirum vt eius ministri, quod potest fieri, etiamsi nihil dicamus, Id quod ex alijs similibus locis demonstrari potest. Nã Marci vlt. Dominus ait: *In nomine meo dæmonia eijcient, super ægros manus imponẽt, & bene habebunt.* & tñ non erat opus, vt Apostoli, cũ aliquẽ curare volebant, dicerent voce, In nomine Domini, sed satis erat, si cogitatione: nam Actor. 9. Petrus excitauit Tabitham. & Actor. 14. Paulus sanauit claudum sine vlla mẽtione nominis Christi. Sic ẽt Matth. 18. Dominus ait: *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* & tñ nõ est opus, vt qui volunt congregari in nomine Christi, dicãt verbis, Congregamur in nomine Christi: sed satis est si cõueniant Christi auctoritate. Sic deniq; Ioan. 5. Dominus ait: *Ego veni in nomine Patris mei, & nõ recepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis* vbi nõ significatur aliud per nomen, nisi auctoritas.

Quod igitur in Baptismo dicere debeamus: *Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, non ex sola Scriptura certò colligi potest, sed ex Scriptura, adiuncta Ecclesiæ explicatione, & praxi. Quod si in Baptismo recipitur Ecclesiæ auctoritas, cur non etiam in Eucharistia, & ceteris Sacramentis?

De alijs Sacramentis idem probari potest, quanquã non sit valde necessarium, cum ea ab aduersarijs non recipiantur. In Confirmatione perspicuum est, adhibenda esse verba ex cap. 8. Actorum, vbi Apostoli manus imponentes simul orabãt. Vnde CYPRIANVS in epist. ad Iubaianum: *In impositione*, inquit, *manuum inuocatur, & infunditur Spiritus sanctus super baptizatos.* Idẽ habet AMBROSIVS lib. 3. de Sacramen. cap. 2. *Post fontem*, inquit, *superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.* Idẽ habet Hieronymus in lib. contra Luciferianos; & Augustinus lib. 3. de Baptismo, cap. 16.

In Sacramento Pœnitentiæ requiri etiam verba, patet ex illo Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur*; nec. n. id fieri potest sine verbis. Vnde Ioannes Chrysostomus in cõmentario eius loci, dicit, Deũ vti, & manu, & lingua sacerdotis ad absoluẽdũ; & S. Leo in epist. 91. ad Theodorum dicit, post Baptismum Deũ sic ordinasse remediũ Pœnitentiæ, vt nisi supplicationibus sacerdotum venia nequeat obtineri.

In Sacramento Ordinis requiri verba, docet AMBROSIVS in cap. 4. prioris ad Timotheum: *Manus impositiones*, inquit, *verba sunt mystica, quibus confirmatur ad opus electus, accipiens auctoritatem, teste conscientia sua, vt audeat vice Domini sacrificium Deo offerre.* Item Hieronymus in cap. 58. Isaiæ, dicit Ordinationẽ clericorum fieri ad imprecationem vocis, & impositionem manuum.

In Sacramento Vnctionis ægrotorum, planum est requiri verba ex epistola Iacobi, cap. 5. *Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini &c.*

Deniq; in Matrimonio res est perspicua, cùm non possit constare mutua consensio, nisi verbis, aut signis æquiualentibus exprimatur. Itaq; Caluinus ẽt in libro de forma ministrandi Sacramenta, licet Matrimoniũ non habeat pro Sacramento, tamen vult in Ecclesia celebrari, & præscribit certam formam verborum.

SECVNDA propositio: *Non requiritur verbum concionale ad essentiam ullius Sacramenti.* Probatur PRIMO, argumento ab auctoritate Scripturæ negatiuè, quod ab aduersarijs magnifieri solet, & debet, cùm nihil oporteat in rebus diuinis facere sine Dei verbo, & ipsi nullum Dei verbũ agnoscant, nisi scriptum. Igitur in Scripturis fit mẽtio Baptismi; primũ Ioan. 3. *Nisi quis*

A *renatus fuerit, &c.* deinde Ioan. 4. vbi habemus, Dominum per discipulos baptizasse; item Marci vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit* ad Tit. cap. 3. *Saluos nos fecit per lauacrũ* 1. Pet. 3. *Vos saluos facit Baptisma* Sed in his locis nulla fit mentio verbi, nedum concionis.

Duo tantùm sunt loca, vbi fit mentio verborum. VNVS est ad Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ* ALTER Matth. vlt. *Docete omnes gentes baptizãtes eos in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti.*

Prior locus explicari debet per posteriorem; tum quia hæc sit regula generalis etiam ab aduersarijs celebrata, vt cùm id fieri potest, vna Scriptura per aliam explicetur. tũ quia Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, alijque interpretes ita docent; dicũt enim illud, *In verbo vitæ*, significare, *In nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti.* Vnus est Hieronymus,

B qui in commentario huius loci per, *verbum vitæ*, intelligit doctrinam. SED obseruandum est, Hieronymũ omisisse literalem expositionem, & solùm exposuisse mysticè, id est, vt ipse dicit, tropologicè. Non. n. per lauacrum intelligit Baptismum, sed purgationem quamlibet, quæ per doctrinam fieri potest. Omnes autem interpretes, qui ad literam exponunt, per lauacrum intelligunt Baptismum, & per verbum, intelligunt inuocationem Trinitatis.

Remanet ergo solus locus ille Matthæi vltimo: *Docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* quo loco nõ negamus iuberi, vt instructio præcedat Baptismum: immò hoc ipsum nos docemus, & facimus; non enim baptizamus vllos adultos, nisi prius diu multumque instructi fuerint. Sed negamus hoc loco præscribi cõcionem tanquam partem essentialem Sacramenti, immò asserimus distingui hoc loco apertè doctrinam à Sacra

C mento. Sic enim distinguit S. HIERONYMVS in commentario huius loci: *Ordo*, inquit, *præcipuus, iussit Apostolis, ut primum docerent omnes gentes: deinde fides intingerent Sacramento, & post fidem, ac Baptisma, quæ essent obseruanda præciperent.*

Porrò, quod diximus de Baptismo, dici potest etiam de Eucharistia. Nam nec Dominus Matth. 26. nec Paulus 1. Corinth. vndecimo, dicunt fieri debere concionem, cùm celebratur cœna Dominica: nec ipse Dominus vllam habuit concionem, nec explicuit tum Eucharistiæ (quod tamen Caluinus necessarium putat) in ipsa cœnæ celebratione. Habuit quidem postea longissimum sermonem, quem Ioannes descripsit, capit. 14. 15. & decimosexto; sed is nihil ad cœnam pertinebat, tum quod post cœnam habitus sit, tum etiam, quod nihil in eo de cœna Dominus disseruerit. Viderit igitur Caluinus, ex quo Euangelio didicerit, concionem esse formam Sacra

D menti.

SECVNDO probatur, non esse concionem de essentia Sacramenti. Nam si ita esset, non distinguerentur officia concionandi; & baptizandi. Quicunque enim concionaretur, hoc ipso baptizaret, quandoquidem ministraret formam Baptismi: & contrà, qui baptizaret, concionaretur, cùm Baptismus formaliter nihil aliud sit, nisi concio. At contradicit huic sententiæ Beatus Paulus, cùm ait 1. Corinth. 1. *Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare.* In quem locum præclarè scribit commentarius, qui tribuitur Ambrosio: ostendit enim multò minus esse baptizare, quàm prædicare, ex eo, quod qui baptizat, solùm prænunciat solennia quædam verba, & aquam infundit, quod facillimum est. Vnde etiam Petrus Actorum 10. postquam prædicauerat Cornelio, non ipse eum baptizauit, sed iussit à ministris inferioribus baptizari. At secundum Caluinum Petrus ipse baptizasse dicendus esset, qui formam adhibuit Baptismi.

TER-

TERTIO; Si forma Baptisini esset concio, varia essent Baptismata pro varietate concionum: non enim omnes eodem modo concionantur. At vnum Baptisma esse, sicut vnus est Deus, & vnus Dominus, testatur Apostolus ad Ephes. 4. & Symbolum Constantinopolitanum.

QVARTO; Si forma Baptismi esset cõcio, falsum Baptismum haberent hæretici, ac proinde rebaptizandi essent: non enim vera esse potest prædicatio hæreticorum. At Ecclesia approbat Baptisma quorumlibet hæreticorum, modò detur verbis præscriptis, id est, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, etiamsi addant ipsi peruersissimam concionem, & explicationem, vt docet S. AVGVSTINVS lib. 3. de Baptismo, c. 15. *Si Euãgelicis*, inquit, *verbis, In nomine Patris et Filij, & Spiritus sancti Marcion Baptismum consecrabat, integrũ erat Sacramentum, quamuis eius fides sub iisdem verbis aliud opinantis, quàm Catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub eisdem verbis, (id est, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti) non solum Marcion, aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines numerarẽtur. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrum Sacramentum accipiunt.*

QVINTO; Baptismus Catholicorum datur sine vlla concione. Etsi enim præcedit Catechismus, & sermones, ac prædicationes permultæ, tamen eo die, quo fit Baptismus, ordinariè concio fieri non solet. Et tamen Caluinus non iubet rebaptizari Catholicos, immò fatetur verum esse eorum Baptismum lib. 4. Instit. c. 15. §. 16. *Tales*, inquit, *hodie sunt Catabaptistæ nostri, qui ritè nos baptizatos pernegant, quod ab impijs, & idololatris in regno Papali baptizati sumus. Itaque Anabaptismum furiosè vrgent, &c.* Quomodo ista cohærent, vt concio sit forma Baptismi, & tamen sine concione verus Baptismus dari possit? Quomodo etiã verba ista ex libris Institutionum concordant cum verbis eiusdem Caluini supra citatis ex commentario 5. cap. ad Ephes. vbi ait, nullam esse apud Papistas legitimam signorum obseruationem, quòd desit apud eos explicatio ad populum, quę sola facit vt mortuum elementũ incipiat esse Sacramentum?

SEXTO; Si forma Baptismi esset cõcio, paruuli certè baptizandi non essent: non enim fieri debet concio, vbi non est, qui audiat, & intelligat. Monet enim Sapiens Eccles. 32. *Vbi non est auditus, non effundas sermonem.* At pueri nihil intelligunt, nec attendunt, aut attẽdere possunt; igitur non est illis concio facienda: quare nec baptizari debent, aut possunt.

Ad hoc argumentum dupliciter responderi solet, alii qui enim, vt Lutherani, volũt paruulos percipere concionem. Sed hos suprà refutauimus dilemmate S. Augustini in Epistola ad Dardan. Aut vsum rationis habent, aut non, si non habent, ergo non intelligunt; si habent, ergo sacrilegi sunt, qui Sacramẽtum recusant, vt patet.

Alij, vt Caluinus lib. 4. Instit. cap. 16. §. 20. dicũt, paruulos non percipere Sacramentum vtiliter pro eo tẽpore, tamen verum Sacramentum percipere, quod postea vtile sit futurum. Sed hęc solutio non est sufficiẽs. Nam si verbi prædicatio est de essentia Baptismi, non minus, quàm aqua; certè debet percipi nõ minus, quã aqua, alioqui non modò inutile, sed etiam nullum erit Sacramentum. Quod si aqua aspergeretur à ministro, infantem verò nõ attingeret, nemo diceret illum esse baptizatum; ergo si concio fiat, & non percipiatur ab A infante, nemo dicere debet ex Caluinistis, illũ esse baptizatum. Concio aũt non verè percipitur, nisi cùm intelligitur: non. n. dicitur percipere concionẽ, quæ propriè instructio quædam est, qui non instruitur, etiãsi sonum quendam audiat. Non ergo infantes percipiũt formam Sacramenti, quare nec Sacramentũ. Aut igitur Caluinistæ fiant Anabaptistæ, aut desinant cõcionem requirere ad essentiam Sacramenti.

TERTIA propositio: *Requiritur ad essentiam Sacramenti certa forma verborum, quæ non tam instruat circunstantes, quam consecret & sanctificet elementũ.* Hęc est non modò aduersus Caluinũ, sed ẽt aduersus Brentiũ, ac ceteros Lutheranos, q. verba ipsa cõsecrationis pronunciari volunt ad instruendũ populũ, nõ ad materiã cõsecrãdã; & idcircò nefas esse putãt, si ea verba Latinè pnuncient apud populũ Latinę linguę imperitũ.

Probatur hæc propositio PRIMO; Verba à Domino præscripta in Baptismo, non habent formã instructionis, sed inuocationis & benedictionis. Id quod pro B batur ex ipsa forma loquendi Christi. Non. n. ait, Docete oẽs gentes nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sed; *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* vbi verba illa, *In nomine Patris &c.* respiciũt actũ baptizãdi, non actũ docendi: proinde sonant inuocationem Trinitatis super aquæ aspersionem, non declarationẽ mysterij ad auditores. DEINDE, si licet Scripturam exponere p Scripturã, perspicuũ erit, *In nomine Patris, &c.* sonare inuocationem, nõ instructionẽ: sic. n. accipitur ista forma loquendi in alijs locis, vt Marci vlt. *In nomine meo dæmonia eijcient.* Actor. 3. *In nomine Iesu Christi surge, & ambula.* Matth. 7. *Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus?* & alibi passim. DEINDE, si verba ista ad instructionẽ pertinerẽt, valdè profectò imperfecta essent: non. n. solùm instrui debent de Trinitate qui baptizantur, sed ẽt de incarnatione, & passione Domini, & præcipuè de promissione gratię ob Christi meritũ; quarum rerum nulla in his verbis mentio fit.

C SECVNDO; Verba, quę dñr in mysterio Eucharistię ab Apostolo, dñr verba benedictionis, qđ certè non instructionẽ, sed cõsecrationẽ sonat. 1. Cor. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne cõmunicatio sanguinis Christi est?* Idem argumentũ duci posset ab alijs Sacramentis, si ea reciperent aduersarij. Vide tñ quæ diximus in confirmatione primæ propositionis.

TERTIO probatur ex illis Apostoli verbis 1. Corinth. 1. *Nunquid Paulus pro nobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* vbi Apostolus demonstrare vult, Sacramentorum auctores non esse eos homines, qui illa ministrant, sed Deum: idque inde probat, quia non dantur in nomine ministrorum, sed in nomine Dei, id est, Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Nomen igitur in verbis Sacramentorum, inuocationem significat, ex qua colligitur auctoritas. Vnde CHRYSOSTOMVS homilia 3. in priorem ad Corinthios: *Noli*, inquit, *mihi dicere, quis baptizauit, sed in* D *cuius nomine; neque qui baptizat, sed quem in baptismate inuocamus, requiritur.* Vide de hoc loco, & de hoc argumento Optatum Mileuitanum, lib. 5. contra Parmenianum.

QVARTO idem probatur ex traditione Conciliorum. Nam Concilium Nicenum canon. 19. iubet rebaptizari Paulianistas: quod idem statuit Concilium Laodicenum canon. 8. de Cataphrygibus. At contrà Concilium I. Arelatense eodem tempore celebratum canon. 8. & Syricius epistol. 1. capit. 1. iubent, Arianos non rebaptizari, cuius differentiæ caussa non potest reddi nisi illa, quam reddit Innocentius Primus in epistol. 22. cap. 5. quia videlicet Paulianistæ, & Cataphryges non solùm non credebant Trinitatem, sed nec baptizabant cum inuocatione Trinitatis: at Ariani licet non crederent Trinitatem vnius essentiæ, tamen baptizabant in nomine Patris, & Filij, &

Spiritus sancti. At certè quãtum ad instructionem, & explicationem, tam errabant circa Trinitatem Ariani, quàm Paulianistæ, & Cataphryges: non igitur instructio, sed inuocatio Baptismum perficit.

QVINTO probatur ex Patribus, qui cùm de verbis Sacramentorum loquuntur, non instructionis, sed inuocationis, & consecrationis mentionem faciunt. Dionysius AREOPAGITA in lib. de Ecclesiast. Hierar. cap. vlt. vocat verba Sacramentorum τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις, id est, consecratorias inuocationes. IVSTINVS in Apologia ad Antoninum Pium: *Super eo*, inquit, *qui renascendum sibi esse statuerit, parẽtis rerum omnium, & Domini Dei nomen nominatur, atque id ipsum solum lauaturum istum ad lauacrum ducentes inuocamus.* Et infrà: *In nomine etiam Iesu Christi crucifixi, atq; in nomine Spiritus sancti abluitur is, qui illuminatur.* BASILIVS libro de Spiritu sancto, cap. 15. *Tribus*, inquit, *mersionibus, ac totidem nomenclaturis, siue inuocationibus magnum Baptismatis mysterium perficitur.* CYRILLVS catechesi 3. *Aqua simplex*, inquit, *per Sancti spiritus, Christi, & Patris inuocationem, sanctitatem consequitur.*

ATHANASIVS ser. 3. contra Arianos, circa mediũ: *Cur*, inquit, *dum initiamur Baptismate, vnà cum Patre, Filij quoque nomen recensetur? nam vt Pater sit insufficiens, nefaria vox est, &c.* vbi docet, tres personas nominari in Baptismo, non quod vna nõ sufficiat sanctificare hominem, sed quia inseparabiles sunt ob naturæ vnitatẽ: quocirca vult verba illa Baptismi non dici ad instruendum populum, vt hæretici somniant, sed ad inuocãdum Deum, qui per Baptismum nos sanctificat.

Gregorius NISSENVS in lib. de Baptismo: *Omitte*, inquit, *mecum confligere, & oppone te, si potes, Domini vocibus, quæ inuocationem, & cognominationem Baptismatis hominibus instituerunt. Et quæ sunt verba Dominici præcepti? Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et infrà: *Submittimus nos Patri, vt sanctificemur, &c.*

CYPRIANVS, vel quicunque fuit auctor, in serm. de Baptismo Christi, prope initium: *Verborum*, inquit, *solennitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus Apostolicis sacerdotũ ministerijs attributa, visibile celebrant Sacramentũ: rem verò ipsam Spiritus sanctus format, & efficit, & cõsecrationibus visibilibus inuisibiliter manũ totius bonitatis auctor apponit.*

AMBROSIVS lib. 2. de Sacramentis, ca. 5. *Venit*, inquit, *sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocans Patris nomen, præsentiam Filij, & Spiritus sancti, vtitur verbis cælestibus. Cælestia verba, quæ Christi sunt, quod baptizemus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si ergo ad hominis sermonem, ad inuocationem Sancti, aderat præsentia Trinitatis, quãtò magis ibi adest, vbi sermo operatur æternus?* Similia dicit de verbis Eucharistiæ lib. 4. de Sacramentis, cap 4.

AVGVSTINVS lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, cap. 10. *Non est*, inquit, *aqua prophana, & adultera, super quã nomen Dei inuocatur, etiamsi à prophanis, & adulteris inuocetur, quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterũ est. Baptismus verò Christi verbis Euangelicis cõsecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint impudici, & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & Sacramento suo diuina virtus assistit.* Et lib. 5 cap. 20. *Si ergo ad hoc valet, quod dictũ est in Euangelio, Deus peccatorẽ non audit: vt per peccatorem Sacramenta non celebrentur, quomodo exaudit homicidã deprecantẽ, vel supra aquã Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiã, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? quæ oĩa tamen, & fiunt, & valent etiã per homicidas.*

CAPVT XX.

Soluuntur obiectiones.

SOLVENDÆ supersunt obiectiones Caluini, q PRIMO loco profert testimoniũ S. AVGVSTINI extracta. 80. in Ioan. vbi S. Augustinus, postq̃ dixerat: *Unde tãta virtus aquæ, vt corpus tangat, et cor abluat?* adiungit: *Nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. Nã & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manẽs: hoc est verbũ fidei, quod prædicamus. Vnde in Actis Apostolorum; Fide mundans corda eorum. Et Petrus Apostolus; Sic nos Baptisma saluos facit, nõ depositio sordiũ carnis, sed consciẽtiæ bonæ interrogatio. Hoc est, verbum fidei, quod prædicamus.* Hæc ille.

RESPONDEO; Locus hic mirè torquere solet nõnullos, cũ tñ non vsq; adeò obscurus esse possit, cũ sit pars quędã concionis ad populũ habitæ, nisi fortè credimus S. Augustinum per ænigmata prædicare solitũ, vt Oedipo opus esset ad eũ intelligendũ. Referã igitur quid alij sentiant, & refellã ea, quæ non videntur rectè dicta.

PRIMVM igitur Caluinus contendit, totũ hunc locum de concione intelligẽdũ. Sed fallitur apertissimè. PRIMO, quoniã AVGVSTINVS ait: *Detrahe uerbum, quid est aqua, nisi aqua?* At detracto verbo cõcionis, adhuc aqua Baptismi nõ est pura aqua, sed aqua sacra, & Sacramentalis. nam apud nos nulla fit concio in Baptismo, & tñ Baptismum nostrum verum Sacramentum Caluinus esse fatetur, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16.

SECVNDO, AVGVSTINVS ait: *Accedit uerbũ ad elementum, & fit Sacramentum.* At cõcio non accedit ad elementũ, sed præcedit, vt ipse idẽ Caluinus docet, lib. 4. cap. 14. §. 3. Oportuisset ergo, vt diceret: Accedit ad verbum elementum, & fit Sacramentum.

TERTIO, AVGVSTINVS ait: *Unde tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente uerbo?* Et infrà: *Mundatio nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in uerbo.* Vbi fatetur Augustinus, ipsam ẽt aquam vim habere mundandi, sed ea non ex se habere, sed à verbo. At concio nihil tribuit aquæ; tota. n. refertur ad instruendos auditores, non ad sanctificandã aquã. Immò id nobis obijcit Caluinus in cõmẽtario, ca. 5. ad Ephesios, tanq̃ valde absurdum, quod in Sacramentis interdũ verba referamus ad ipsum elemẽtum consecrandum, & non ad populũ instruendum.

QVARTO, AVGVSTINVS ait: *Hoc uerbo, ut mundare possit, consecratur & Baptismus.* At idẽ Augustinus docet verbum, quo Baptismus consecratur, esse illã inuocationẽ: *In nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti.* Sic. n. loquitur, lib. 3. de Baptismo, cõtra Donatistas, c. 15. *Quamobrẽ si Euangelicis uerbis In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Marcion Baptismũ cõsecrabat, integrũ erat Sacramẽtũ.* Id ipsũ repetit ĩ infinitis locis.

QVINTO, AVGVSTINVS ait: *Hoc uerbum fidei tantum ualet in Ecclesia Dei, ut per ipsam credentem offerẽtem, benedicentem, tingentem etiam tantillum, mundet infantem, quamuis nondum ualentem corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem.* At verbũ concionale nihil prodest, nisi actu credatur, vt notum est: nõ igitur Augustinus de concionali verbo loquitur.

Reiecta igit' Caluini sñia quidã ex Catholicis docẽt, Augustinũ loqui de verbo nõ cõcionis, nec cõsecrationis, sed institutionis Sacramenti: illud. n. suo modo efficit Sacramentũ, consecrat aquas, mundat infantẽ, &c.

Sed neque hæc explicatio admitti potest. PRIMO, quoniam

quoniam non tollit difficultatem, quam aduersarius nobis obiecit, ex illis verbis: *Non quia dicitur, sed quia creditur*. Et ex illis: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus*; quæ verba ter repetuntur hoc loco ab Augustino.

Nihil enim horum quadrat in verba institutionis Sacramenti. Nam verba institutionis non ideo vim habent, quia creduntur, sed quia dicta sunt à Domino, qui solus potuit ex elementis facere Sacramenta. Neque verba institutionis sunt propriè verbum fidei, quod prædicamus: nã ibidem explicat AVGVSTINVS, quod sit hoc verbum fidei, cùm ait: *Quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Iesus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitauit a mortuis, saluus eris.*

SECVNDO, AVGVSTINVS præter verbum, de quo hic loquitur, non agnoscit in Sacramento aliud verbum; sed nudum ac solum elementum, vt patet ex illis verbis. *Detrahe verbum, quid est aqua nisi aqua?* Et: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramẽtum* Et: *Unde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo*: Non igitur hoc verbum est verbum institutionis, cùm certum sit præter verbũ institutionis, Sacramenta constare ex verbis, & elementis, & non esse nuda elementa.

Alia item Catholicorum sentẽtia est, Augustinum loqui solùm de verbo cæremoniali, seu consecratorio. Quæ sententia melior est ceteris duabus: tamen habet hoc vnum incommodum, quod non potest reddere caussam, cur AVGVSTINVS allegauerit ex cap. 10. epistol. ad Romanos illa verba: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis in corde tuo &c.* Et rursus cur paulò infrà allegauerit illa ex cap. 15. Actorũ: *Fide mundans corda eorum.* Et ex 1. Pet. 3. illa: *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et denique illa ex cap. 15. Ioan. *Iam uos mundi estis propter sermonem quem loquutus sum uobis.* Nam nihil horum trahi potest, ad verba consecrationis, nisi per summam vim, & nisi ex concione populari, vt suprà dixi, ænigmata faciamus.

DICO igitur, Augustinum hoc loco non semper loqui de eodem verbo, sed nunc de Sacramentali, nũc de concionali, vt ex argumentis iam factis planum factum est.

DICES; ergo AVGVSTINVS in perpetua æquiuocatione versatur, cùm iisdem sententiis tam differenter accipiat nomen verbi: exempli caussa, cùm dixisset: *Unde tanta uirtus aquæ, ut corpus tãgat, & cor abluat, nisi faciente uerbo?* Subiũgit: *Non quia dicitur, sed quia creditur*, vbi apertè loquitur de verbo concionali: proinde aut etiam antea loquebatur de concionali, aut vitiosam æquiuocationem committit.

PRÆTEREA ad probandum, aquam habere vim ex verbo, profert testimoniũ B. Pauli, ex cap. 10. ad Rom. *Hoc est uerbũ fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis, &c.* Et illud Acto. 15. *Fide mundans corda eorum.* Et illud, 1. Pet. 3. *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et addit: *Hoc est uerbum fidei quod prædicamus.* Sed quid, quæso, probat Augustinus, si æquiuocè de verbo loquitur?

DENIQVE in extrema concione cùm dixisset, aqua per verbum mundari infantem, subiungit continuò: *Hoc totum fit per uerbum, de quo Dominus ait, Iam uos mundi estis propter uerbum, quod loquutus sum uobis.* quæ verba de concione Domini sunt intelligenda necessariò. Quare vel etiam superiora intelligi debent de concionali verbo, & non de Sacramentali, vt nos paulò ante dicebamus; vel erit in his verbis intolerabilis æquiuocatio.

RESPONDEO, nullã esse in verbis Augustini æquiuocationem. Siquidem ipse explicanda susceperat illa verba Domini, Ioann. 15. *Iam uos mundi estis propter uerbum, quod loquutus sum uobis.* Dum autem illa verba explicaret, proposuit sibijpsi quæstionem, cur non dixerit potiùs Christus; Iam vos mundi estis propter Baptismum, quo loti estis. Nam etiamsi verbum Domini prædicatum mundat, quatenus gignit fidem, quæ est initium iustificationis, tamen etiã Baptismus mundat, cùm statim abluat sordes omnium peccatorum.

Ad hanc quæstionem respondet, Christum dixisse: *Vos mundi estis, propter uerbum*, & non dixisse; Mundi estis propter Baptismum, quia in omni mundatione, siue ea fiat in Sacramento, siue extra Sacramentum, semper vis mundandi oritur ex verbo. Nam si fit mundatio extra Sacramentum, necessariò fit per actualem fidem: fides autem ex auditu, auditus autem per verbum Christi, Rom. 10. Si verò mundatio fit in Sacramento; elementum quidem est, quod mundat, sed vt mundare possit, adiungitur ei verbum consecrationis. Semper igitur mũdatio oritur ex verbo. Quocirca S. Augustinus illa verba Domini: *Vos mundi estis propter uerbum, quod loquutus sum uobis?* non restringit ad verbũ concionis, sed generatim accipit; & in toto reliquo sermone id vnum probare conatur, omnẽ mundationem fieri per verbum: idcircò promiscuè affert argumẽta, & testimonia, nunc de verbo Sacramentali, nũc de Concionali, quia illi perinde est, modò demonstret verbum esse, quod mundat.

Ex hoc fundamento facilè explicabuntur tria illa loca, vbi videbatur esse uitiosa æquiuocatio. PRIMVS locus erat: *Unde tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente uerbo, non quia dicitur, sed quia creditur?* Hæc uerba à nonnullis intelliguntur ideò esse dicta, quia nisi adsit fides vel propria in adultis, uel aliena in paruulis, Sacramentum nihil efficit. Sed hoc non rectè dicitur. Quia licet fides in adultis requiratur, ut dispositio quædam ad Sacramentum fructuosè recipiendum, tamen non est fides, quæ dat virtutem mundandi elemento: non enim ideò aqua habet uim mundandi, quia ego credo, sed quia est Sacramentum à Deo institutum.

Id aũt quærit AVGVSTINVS, vnde sit uirtus aquæ, non cui prosit aqua. Illud ergo: *Non quia dicitur, sed quia creditur*, significat, uerbum Sacramentale non dare vim aquæ, ut est res quædam naturalis, id est, aër percussus; sic enim nihilo melius est verbum elemento: sed ut est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis, nimirum, ut continet inuocationem Trinitatis (quomodo etiam signum crucis, & nomen Iesus, honorabile est, & uim habet operandi miracula, ac dæmones coërcendi; non ut est res naturalis, & sensu corporeo perceptibilis, sed ut repræsentat rem diuinam) ita ut sensus sit: *Verbum non quia dicitur, sed quia creditur*, id est, non quatenus auribus sentitur, sed quatenus fide percipitur.

Esse autem hũc sensum uerum huius loci, patet ex sequẽtibus uerbis: *Nam*, inquit, *& in ipso uerbo aliud est sonus transiens, aliud uirtus manens.* ubi id uocat sonũ transeuntem, quod uocauerat, Verbum quia dicitur; id uocat uirtutem manẽtem, quod uocauerat, uerbum quia creditur.

PRÆTEREA illud: *Quia creditur*, uel significat, quia creditur actu, uel quia est obiectũ fidei, & proinde res fide perceptibilis: nõ autem potest significare, quia creditur actu; nulla enim actualis fides est in rigore necessaria ad Baptismum. Nam nõ requiritur fides actualis suscipientis Baptismum, ut patet in paruulis, quos Augustinus hoc loco dicit uerissimè per uerbũ in Sacramento mundari, etiamsi nõ ualeant corde credere, & ore confiteri. Nec requiritur fides ministri, aut parentũ, aut quorumlibet offerentium, & susceptorũ, ut idẽ Augustinus probat in epist. 23. ad Bonifacium, ubi dicit, uerè mũdari paruulos etiamsi baptizentur, uel offerãtur ab infidelibus. Cuius igit̃ fides actualis requirit̃,

si nec suscipientis, nec dantis, nec offerentis?

DICES, requiritur fides Ecclesiæ. SED quid si nullus in Ecclesia actum fidei exerceret, dum infans ab infideli baptizatur? quid si per impossibile Ecclesia tota periret, & tamen Turca quispiam, qui nosset res nostras infantem baptizaret cum intentione faciendi quod Christus instituit, & Ecclesia faciebat? certè ille esset baptizatus. Verum est tamen, quod Augustinus & alij dicunt, infantes baptizari in fide parentum, vel Ecclesiæ, quia de facto, si nullus esset fidelis, certè nullus moueretur ad baptizandum infantes: sed non ideò fides actualis ita requiritur, vt sine illa Baptismus infructuosus esset.

Est autem hic diligenter NOTANDVM, non negari ab Augustino, verbum ipsum, vt dicitur, & vt est res sensibilis, habere virtutem; nam si aqua ipsa habet virtutem mundandi, quantò magis verbum, etiam vt sensibile? sed negari virtutem illam esse à verbo, vt est res sensibilis. Itaque totum Sacramentum habet virtutẽ, sed habet à verbo, vt verbum est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis.

ALTER locus difficilis erat, vbi Augustinus allegat Scripturas, Rom. 10. Actor. 15. & 1. Pet. 3. SED respõdeo, illa loca non allegari ad probandum, vim mũdandi esse in aqua à verbo; sed ad probandum in genere, verbum habere vim mundandi: ille enim est Augustini scopus, vt diximus. Et quia id iam probauerat ex eo, quod verbum Sacramentale dat vim mundandi elemento: idem probat testimonijs illarum Scripturarũ. Nam illa loca demonstrãt fide purgari corda hominũ, fidem autem nasci ex verbo prædicationis; ex quibus sequitur, verbum vim habere mundandi.

TERTIVS locus difficilis erat in fine sermonis, vbi postquam dixerat, verbo Sacramentali mundari infantes, addidit: *Totum hoc fit per uerbum, de quo Dominus ait; Iam uos mundi estis propter uerbum, quod loquutus sum uobis.* SED iam responsum est, ista verba Domini ab Augustino non restringi ad sermonem, quẽ Dominus loquutus fuerat post vltimam cœnam, sed intelligi de verbo generaliter, vt sensus sit; Vos mundi estis, propter verbum meum, siue quod me concionãte audistis, & credidistis, siue quo in Baptismo sanctificati estis. Atque hæc de isto loco Augustini, ac de præcipuo argumento Caluini.

Altera obiectio est Caluini, Brentij, Kẽnitij, & aliorum, quòd sit species quædam magicæ incantationis, demurmurare certa uerba super aquã, vel panem, aut aliud eiusmodi mutum elementum.

SED hæc non tam obiectio, quàm horribilis blasphemia est. Nam inprimis duo sunt, quæ damnantur in incantationibus magicis. VNVM, quòd aliqui putẽt in certis figuris, aut verbis esse naturalem virtutem aliquid efficiendi, atque hæc quidem superstitio est; cùm certò constet, nec figuras, nec verba vim naturalem vllã habere aliquid efficiendi. ALTERVM, quòd alij existiment, figuras, aut verba nihil ex se habere virtutis, tamen ex pacto cum diabolo inito adhiberi ad res certas efficiendas; & hæc propriè magica est incãtatio, & peccatum maximum.

Porrò verba Sacramẽtalia omnes fatemur nullam vim naturalem habere; ideò enim dicimus requiri diuinam institutionem, vt ex Dei institutione efficiant, quod ex se facere non poterant. Estque mera calumnia Caluini, lib. 4. ca. 14. §. 4. quod solo strepitu verborum sine sensu, & fide vtamur ad elementum consecrandum; & Kemnitij in Examine, parte 2. pag. 101. qui dicit, nos uim ponere in syllabis, & characteribus, neglecto sensu uerborum. Ista enim sunt mera mendacia: nã nos nec in characteribus, nec in sono, aut numero syllabarũ, sed in sensu, & significatione uim ponimus, idque ex Christi institutione.

Siquidem fatentur omnes Catholici, quauis lin-
A gua utamur, uerè perfici Sacramentum, modò sensus sit idem; cõstat autem eadem uerba, si diuersis linguis efferantur, uel scribantur, diuersos habere characteres, diuersum sonum, diuersum numerum syllabarum. Sequitur igitur, ut existimemus, ut uerè existimamus, ea ex pacto, & promissione Christi vim habere; quæ si magia est, quid aliud sequitur, quã ut Christus sit Diabolus? Nam cùm omnis magia pendeat ex pacto Diaboli, uis autem Sacramentalium uerborum pendeat ex pacto Christi: manifestè sequitur, aut nullam in Sacramẽtis nostris esse magiam, aut Christum esse Diabolum. Ad hanc igitur horribilem impietatem aduersarij nostri deuenerunt, ut ex Christo Diabolum faciant.

DICENT, se non facere Christum Diabolum, quia Christus non instituit eiusmodi uerborum pronunciationem super muta elementa. SED iam satis probauimus, Christum instituisse. Ceterum quæro ab eis,
B an credant Christum potuisse instituere eiusmodi signa, quæ uim haberent ex pacto ipsius aliquid operandi. Non, opinor, negabunt, nisi Christum negent esse Deum.

Nam Deus, Numer. 5. instituit uerba quædam, quę dicerẽtur super aquas, ac uoluit eam esse uim illorum uerborum, ut uirtutem tribuerent aquis continuò interficiendi mulieres adulteras, si ab eis biberentur. Item Numer. 21. instituit, ut qui aspicerẽt æneum serpentem, continuò curarentur à morsu serpentiũ ignitorum. Et Christus ipse, nonne uerbis, aut manus impositione, aut etiã luto, & sputo pellebat morbos? Potuit igitur Christus hoc instituere, ut uerba Sacramentalia uim habeant ex pacto ipsius.

Rursus autem quæro, an si id Christus instituisset, quod eum facere potuisse cõstitit, esset magia, nec ne? Si dicant magiam futurã fuisse, apertè fatentur Christum esse Diabolum: si negãt futuram fuisse magiam,
C non possunt ulla ratione nos magos appellare; id enim solum facimus, quod Christum instituisse credimus. Si autem Christus id non instituisset, falleremur simpliciter, sed nulla ex parte magiæ crimen nos attingeret.

DENIQVE uerba, & signa magica, non habent ullã uim; neque enim Diabolus dare potest rebus uirtutes, sed solus Diabolus operatur ad eorum præsentiam. At uerba, & signa Sacramentalia uim habent à Deo operandi quod significant: quare longè mirabilius, & sublimius agunt, quàm ullæ incantationes possint.

TERTIA obiectio Caluini sumitur ab auctoritate Christi, Apostolorum, primitiuæ Ecclesiæ, & ipsius Dei: inquit lib. 4. cap. 14. §. 4. *quod in hac probatione laboremus, quando minimè obscurum est, quid Christus fecerit, quid nobis facere mandauerit, quid sequuti sint Apostoli, quid purior Ecclesia obseruauerit: immò ab initio vsque mundi notum est, quoties signum ali-*
D *quod obtulit Deus sanctis Patribus, inseparabilem fuisse doctrinæ copulam, sine qua attoniti nudo aspectu sensus nostri redderentur. Ergo quum de verbo Sacramentali fieri mentionem audimus, promissionem intelligamus, quæ clara voce à ministro prædicata plebẽ eò manu ducat, quò signum tendit, ac nos dirigit.*]

SED nihil est etiam quot nos in responsione laboremus. Nam minimè obscurum est, Christum nullam præmisisse concionem, cùm Eucharistiam primus cõsecrauit, & ut deinceps idem faceremus, mandauit. Vide Matth. 26. Lucæ 22. & 1. Corinth. undecimo. Notum est etiam quid Apostoli, & ueteres Patres sequuti sint, ex his testimonijs, quæ nos paulò antè citauimus. Caluinus enim nullum attulit testimonium, præter unum Augustini, quod iam à nobis est explicatum. Denique non negamus, & Deũ cùm signa dedit Pa-

dit Patribus, eorum vim explicuisse, & nobis idē esse A faciendum, dum Catechumenos instituimus: sed non rectè inde colligit Caluinus, verbum Sacramentale nihil esse, nisi concionem. Aliud enim est concionari, aliud Sacramenta celebrare: vtrumque fieri debet, sed non idcircò distinguenda non sunt, & tempora, & officia.

CAPVT XXI.

Res, & verba Sacramentorum ita determinata esse, vt nihil addere, minuere, aut mutare liceat.

SEQVITVR TERTIA quæstio de caussis intrinsecis, vtrum res, & verba Sacramētorū ita sint certa, & determinata, vt nihil in eis mutari possit. Et quidem apud Catholicos nulla ferè dissensio est, ma- B gisq; explicatione, quàm altercatione res indiget.

Apud hæreticos veteres non deerant, qui res & verba Sacramentorum inuerterent, ac præcipuè apud Gnosticos, de quibus vide Irenęum, lib. 1. cap. 9. & 18. Et Epiphanium hęresi 26. Interim tamen omnes, qui Sacramentis vtebantur, res, & verba determinata habere volebant, & vt plurimum non recedebant à verbis in Euangelio præscriptis. Sic enim ait AVGVSTINVS, lib. 7. de Baptismo contra Donatistas, cap. 25. *Facilius inueniuntur hæretici, qui omnino non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.*

At nostro tempore Martinus Lutherus hæreticorum omnium audacissimus, nouam hæresim excogitauit, videlicet non requiri certa verba in Sacramentis. Sic enim loquitur in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo: *Quocunque modo tradatur Baptismus, modò non in nomine hominis, sed in nomine Domini tradatur, verè saluum facit: immò nō dubitem, si quis* C *in nomine Domini suscipiat, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, verè baptizatum esse in nomine Domini.* Hæc ille. Itaque secundum Lutherum si quis dicat; Ego te baptizo in nomine Lutheri, & Catharinæ vxoris eius, vel etiam in nomine Diaboli, erit verus Baptismus, modò qui suscipit, accipiat in nomine Domini.

Retractauit postea Lutherus hunc errorem, Nam in 1. homilia de Baptismo, habita anno M.D.XXXV. ita loquitur: *Clarè exprimit Christus, quas cæremonias velis, & formam ipse præscribit: vt illa ipsa signa, neque alia, illa ipsa verba, neque alia hic adhibeantur.* Et infrà: *Si infantem intingeres aqua, neque adderes verba Baptismi, sed pronunciares orationem Dominicam, aut alia quædam verba ex sacris literis, non esset verus Baptismus.* Et infrà: *Si quis pane, & vino proposito pronunciaret non ipsa verba Sacramenti, sed aut Decalogum, aut Symbolum Apostolorum, aut sententiam aliquam sacram, vel Psalmum, non esset verum corpus, & san-* D *guis Christi.* Similia habet in tertia homilia de Baptismo, habita anno M.D.XL.

Licet autem retractauerit Lutherus errorem suū, tamen Ioannes Brentius magis probasse videtur priorem Lutheri sententiam. Siquidē in Catechismo suo, cap. de Baptismo, non multum curat præscriptam formam Baptismi à Christo; vt etiam Zuinglius in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Baptismo, de qua re dicemus etiam lib. 2. de Sacramentis, capit. 3. Et sanè prior Lutheri sententia, vt manifestè repugnat veritati, ita magis conuenit principijs Lutheranæ Theologiæ, quàm posterior. Si enim Sacramenta ideò potissimùm instituta sunt, vt fidem excitent, & sustentent; nihil interest, quibus verbis, aut rebus vtamur, modò illis fides excitari, ac sustētari possit. Igitur tum ad hūc errorem destruendum, tum ad rem ipsam declarandam statuam aliquot propositiones.

PRIMA propositio: *Res certa, & determinata ab ipso Deo in Sacramentis esse debent.* Hæc propositio quātum ad Sacramenta nouæ legis, nec ab hæreticis negatur, & apud Catholicos certissima est. Sed aliter ab illis, aliter à nobis probatur. Illi probant ex generali suo principio, quod nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit: cetera ad ἐθελοθρησκείας, & traditiones hominum pertineant. Quod argumentum infirmū est, vt nos alibi sæpe ostendimus. Catholici probāt ex alio principio. Quia Sacramenta nouę legis sunt caussa gratiæ, & iustificationis. 1. Cor. 6. *Abluti estis, sanctificati estis.* Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* At nemo potest gratiam dare nisi Deus; solus igitur potuit Deus ea determinare, quæ ad essentiam Sacramentorum pertinent.

De Sacramentis legis Mosaicæ, & legis naturę nonnulli dubitare videntur: tamē si verè Sacramenta erāt, vt reuera erant, omnino sentiendum est, fuisse à Deo determinatas res eorum Sacramentorum. Nā INPRIMIS de facto constat, omnia ferè Sacramenta, quę ad notitiam nostram venerunt, à Deo fuisse determinata. Nam Circumcisio Sacramentum fuit legis naturę, & cōstat ab ipso Deo determinatum, quid, quomodo, & quo tempore faciendum esset, Genes. 17. Agnus Paschalis Sacramentum erat legis scriptæ, & à Deo determinatum eum ritum nouimus, ex cap. 12. Exod. Idem de multis alijs probare possemus. DEINDE Sacramenta vetera erant figuræ, ac typi Sacramentorum nostrorum. At determinare certas res, quæ infallibiliter significent aliquid futurum, nō potest conuenire nisi Deo, qui certò nouit illas res futuras. DENIQVE; Etiamsi Sacramenta vetera non efficiebant gratiam iustificantem, tamen efficiebant legalem munditiam, & introducebant in populum Dei: at nemo potest determinare aliquid ad legalem munditiam efficiendam, aut ad introducendum in certam Rempublicam, nisi qui auctor est illius legis, & Reipublicæ.

Est autem hic NOTANDVM cum S. Thoma, 3. par. quæst. 60. artic. 5. ad tertium, in omni lege fuisse materiam Sacramenti determinatam à Deo, sed non semper eodem modo. Nam in lege naturæ, quia lex non scribebatur in tabulis, nec promulgabatur per homines, aut Angelos, sed dictabatur interiùs, atque inspirabatur cordibus hominum: ita quoque & Sacramenta inspirabantur præcipuis Patriarchis, vt Adæ, Noë, Abrahæ, qui alios deinde docebant. Quia verò lex Mosaica promulgata est per Moysem, & publicè scripta in tabulis; ita etiam Sacramenta illius temporis, à Deo per Moysem tradita, & literis mandata etiam fuerunt. Denique, quia legis nouę auctor est Verbum incarnatum, ideò etiam ab ipso Sacramenta nostra determinata fuerunt.

SECVNDA propositio: *Non solum res, sed etiam verba in Sacramentis nouæ legis à Deo determinata sunt, vt non liceat quidquam immutare.* Hæc propositio explicanda est, vt rectè intelligatur. Notandum est igitur PRIMO, sex modis contingere posse formę variationē, nimirum per additionem alicuius vocis; detractionē alicuius vocis; mutationem, vt si vna ponatur loco alterius; corruptionem alicuius vocis, detrahendo, vel mutando aliquam syllabam; transpositionem, id est, ordinis dictionum variationem; deniq; per interruptionem, vt pronunciando vnam partem formæ, ac deinde quiescendo per aliquod spatium, vel loquendo aliquid impertinens, & tum demum perficiendo formæ pronunciationem.

SECVNDO notandum est, duplicem esse Sacramentalis formæ integritatem; unam substantialem; alteram accidentalem. Substantialis consistit in solo sensu, seu significatione uerborum, non autem in sono vel numero syllabarum. Quare utcunq; uarientur uerba,

addendo, detrahendo, mutãdo, transponendo, corrum- A pendo, interrumpendo, semper manet integritas substantialis, dum manet idem sensus: & contrà minima etiam variatio destruit integritatem substantialem, si pereat sensus; vt si qs vna sola litera mutata dicat; Ego te baptizo in nomine Matris, & Filij, & Spiritus sancti, non habet substantialem formam. Accidentalis integritas cõsistit in ceteris omnibus, id est, in integro sono, ordine, & numero syllabarum.

Tertio nota, iudiciũ de his mutationibus, sintne substantiales, an accidentales, non debere esse mathematicum, sed morale, ita vt tunc iudicandum sit, sensum verborum conseruari, quando audientes intelligunt, & iudicant illud significari, quod per integra verba significari solet, etiamsi aliquo modo verba pronuntientur valde corruptè. Exemplo esse potest, id quod refert Zacharias Pontifex in epistola ad Bonifacium, & habetur etiam apud Gratianum, can. Retulerunt, de conse- B cratio. distinctione 4. Quidam enim ex nimia imperitia linguæ Latinæ baptizabant his verbis; Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, & Spiritua sancta. Quæ verba si propriè accipiantur, non significant Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & præsertim si seorsim pronunciarentur: iudicauit tamen summus Pontifex prudentissimè, substantiam formæ non esse mutatam, quia facilè poterat intelligi, quid ille vellet dicere, tum ex ipsa actione baptizandi, tum etiam ex coniunctione cum verbo in nomine; Non enim ait: In nomine Patriæ, & Filiæ, quòd ratio Grammaticæ exigebat, si is de industria formã mutare voluisset, sed, in nomine Patria, & Filia: quæ cùm ex se nihil significent, signum est illum voluisse dicere, quòd alij dicunt, cùm aiunt, In nomine Patris, & Filij, &c.

Pari ratione iudicandum est de interruptione: Si. n. quis diceret in consecranda Eucharistia: *Hoc est cor*, ac C deinde recitaret vnum Psalmum, vel quiesceret ad spatium notabile, & tum demum adderet, *pus meum*, sine dubio iudicio prudentium non censeretur dixisse: *Hoc est corpus meum*. Si verò vbi dixit: *Hoc est cor*, pateretur breuem aliquam euagationem mentis, & nonnihil ĩterquiesceret, antequam adderet, *pus meum*, nõ censeretur sensus formæ perire.

Notandum est Qvarto, non esse licitum, vt in cõclusione diximus, vllo modo verborũ formam immutare, siue per eam immutationem tollatur substantialis formæ integritas, siue solùm accidentalis. Sed hoc interest, quod cum forma mutatur substantialiter, Sacramentum non perficitur; & ideò ea integritas dicitur necessaria, necessitate Sacramenti; cùm autem mutatur solùm accidentaliter, Sacramentum perficitur, sed peccat qui ita mutat: & ideò dicitur hæc integritas necessaria solùm necessitate præcepti.

Nota Qvinto, ex parte formæ verborum nun- D quam Sacramentum irritum reddi, nisi reuera desit integritas substantialis: tamen aliunde posse contingere, vt cum sola corruptione accidentali non perficiatur Sacramentum, nimirum si is, qui accidentaliter mutat formam, velit introducere nouum ritum, vt docet Zacharias, can. Retulerunt, de consecratio. distinctio. 4. & post eum Sanctus Thomas 3. par. quæstio. 60. artic. 7. ad tertium, & artic. 8. in corpore articuli. Quorum auctorum verba non rectè ab omnibus explicantur.

Ideò Animadvertendum est, vtrum is, qui intendit introducere nouum ritum, intendat introducere nouum essentialem ritum respectu totius Ecclesiæ Christi, in vniuersum, id est, qui non fuerit antea in ipsa vera, & vniuersali Ecclesia; an intendat nouum ritum introducere respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putet falsam.

Si intendit introducere nouum absolutè, tunc non perficitur Sacramentum, non quia desit forma, sed quia deest intentio. Conuincitur enim ille non velle facere, quod facit vera Ecclesia, quandoquidem vult introducere ritum, qui nunquam fuit in Ecclesia vniuersali, & vera. Et hoc est, quod docet Sanctus Thomas locis citatis: semper enim reddit rationem cur nõ perficiat Sacramentum, qui intendit introducere nouum ritum, quia non habet intentionem Ecclesiæ.

Si verò intendit introducere nouum ritum, non absolutè, sed solùm respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putat falsam, & interim intendat facere quod facit vera Ecclesia; tũc perficitur Sacramentum, etiamsi ipse fallatur in vera Ecclesia internoscenda. Vt exempli caussa, si Græcus aliquis dum baptizat illis verbis; Baptizetur seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, intendat introducere ritum substantialem, & necessarium contra ritum Romanæ Ecclesiæ, ita vt velit persuadere, non perfici Sacramentum, si quis dicat; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & tamen intendat facere, quod facit Ecclesia vera, quæcunque illa sit; is verè baptizabit, non obstante ipsius errore. Nam in eo Baptismo inuenitur forma substantialis, & intentio veræ Ecclesiæ in genere, quæ omnium consensu sufficit: error enim illius circa Sacramentum, aut Ecclesiam, non irritat Sacramentum, vt omnes Catholici docẽt, qui docent Sacramenta ab hæreticis tradita esse ualida. Non enim tenetur minister Sacramenti intendere id facere, quod facit Ecclesia Romana: alioqui nullus hæreticus verè baptizaret; sed solùm id quod facit Ecclesia Christi vera, in qua tamen intentione virtualiter includitur, vt intendat id, quod Romana Ecclesia intendit, quia illa sola est vera Ecclesia.

Itaque quod Paludanus ait in 4. distinct. 5. quæstio. 1. artic. 3. non semper irritari Sacramentum, cùm quis intendit introducere nouum ritum, est verum, sed nõ contra Sanctum Thomam, vt ille fortasse putauit. Immò S. Thomas ideò non dixit; Cùm quis vult inducere nouum ritum, non perficitur Sacramentũ, sed, non uidetur perfici Sacramentum, quia nimirum posset fieri, ut perficeretur Sacramentum, sed præsumitur non perfici, quia præsumitur non adesse intentionem debitam.

Quod uerò Dominicus à Soto ait, q. 1. ar. 8. Grecos uerè baptizare illis uerbis; Baptizetur seruus Christi, &c. quia Ecclesia Romana tolerat eum ritum; sed si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, tunc fore ut ipsi non uerè baptizarent; non est uerum absolutè. Nam si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, ut corruptionem formæ accidentalem, illi peccarent quidem, sed tamen uerè baptizarent: si uerò Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, ut corruptionẽ substantialem, tunc illi non uerè baptizarent, sed caussa non esset, ut Sotus dicit, quia deesset intentio, sed quia deesset forma substantialis.

His ita explicatis, probatur nostra propositio aduersus Lutheri, & Brentij temeritatem. Primo, Sacramenta à Deo sunt instituta, ut aduersarij concedunt; ergo pars Sacramenti præcipua, nimirum forma uerborum à Deo instituta est; ergo qui eam mutat, peccat contra Deum, & sæpe non perficit Sacramentum, nimirum cùm substantialiter mutat. Si. n. Sacramentum à Dei institutione pendet, certè non erit Sacramentũ, cùm non facimus, quod ipse instituit.

Secvndo. Mutare Sacramentorum materiam, grauе sacrilegium esset, nec perficeretur Sacramẽtum, ut aduersarij concedunt; cur igitur nõ sit eadem ratio de forma, quæ in uerbis consistit?

Tertio. Addere ad uerba Scripturę, uel ea mutare nullo pacto licet: igitur nec uerba Sacramentorum mutari ullo modo debẽt, aut possunt; præsertim cũ uerba Scripturæ solũ ad significandũ, uerba Sacramentorum ad significandum, & sanctificãdum instituta sint.

Quar-

QVARTO. Idē probatur testimonijs Patrum. IRENÆVS lib. 1. cap. 18. reprehendit hæreticos quosdam, quòd mutarent formam verborum à Christo præscriptam in Sacramento Baptismi. TERTVLLIANVS in libro de Baptismo: *Lex*, inquit, *tingendi imposita est, & forma præscripta: Ite, inquit, ad omnes gentes, tingẽtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* CYPRIANVS in epist. ad Iubaianum idem habet. Itē ATHANASIVS serm. 3. contra Arianos. BASILIVS homil. in sanctum Baptisma, & ceteri, qui scribunt aduersus Arianos, hoc argumento probant trium personarum diuinitatem, quòd iussi simus in Baptismo tres personas exprimere. Item Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 12. dicit, eum à gratia excidere, qui detrahit, aut addit ad verba præscripta in Sacramento Baptismi. DIDYMVS in lib. 2. de Spiritu sancto: *Qui unũ*, inquit, *de præceptis nominibus prætermittit, neque per fectionẽ Sacramenti attingit, nec à peccatis hominem liberat.* AVGVSTINVS lib. 6. contra Donatistas, cap. 25. *Certa sunt*, inquit, *verba Euangelica, sine quibus non potest cõsecrari Baptismus.* DAMASCENVS lib. 4. de fide, cap. 16. *Qua forma verborum in Baptismo adhibenda sit, Dominus exposuit, dicens: Baptizantes eos, &c.* Accedat Concilium ARELATENSE I. can. 8. quod examinari iubet, qua forma verborum Ariani baptizent.

CAPVT XXII.

De fine & necessitate Sacramentorum.

TRIA explicanda erunt circa finalem caussam Sacramentorum. PRIMVM, de ipso fine dicendum erit. SECVNDO, de necessitate, quæ ex fine cognoscitur. TERTIO, defendenda est sententia Ecclesiæ contra mendacia, & calumnias hæreticorum. Quod ad primum attinet, duo quæri possunt, cũ quæritur quis finis sit Sacramentorum. PRIMVM, ad quem finem assequendum Deus instituerit Sacramenta. SECVNDO, cur ad eum finem assequendum talia media instituerit, cùm potuerit per alia media, & etiã sine vllis medijs ad eum finem peruenire.

Prior quæstio iã explicata est in disputatione de definitione Sacramenti: iam enim ostendimus, Sacramẽta instituta esse ad iustificandos homines, atque vt sint signa, & causæ instrumentales gratiæ Dei.

Posterior quæstio facilis est, nec de ea vlla est cõtrouersia. Et quidem auctores multas rationes colligunt tum ex parte Dei, tum ex parte hominis, tum ex parte Sacramentorum ipsorũ, cur vtile fuerit Sacramenta, id est, sensibilia signa instituere ad iustificandos homines. Sed hæ sunt præcipuæ caussæ.

PRIMA, quia id congruit naturæ humanæ, quæ ex corpore, & spiritu constat. Sic enim ait S. CHRYSOSTOMVS homil. 60. ad populum, & 83. in Matthæũ: *Si incorporeus esses, nuda, & incorporea tibi dedisset dona, sed quoniam anima corpori inserta est in sensibilibus, intelligibilia tibi præbet.* Similia docẽt Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nissenus, in sermone de Baptismo.

SECVNDA, vt clarius appareret gratiã, quæ datur per Sacramenta, à solo Deo esse. Si enim daretur per actiones aliquas spirituales, suspicari potuissent homines, vt propria illius actionis homines iustificari: nunc autem cùm per res corporales, & abiectas detur iam excellens donum, nullus relinquitur locus eiusmodi suspicionis. Qua etiam de caussa Dominus Ioan. 9. cæcum illuminauit sputo, & luto, non aliquo pretioso vnguento: & mundum sibi subijcere voluit per homines pauperes, & obscuros.

TERTIA, vt simul essent instrumenta iustificationis, & signa, quibus discernerentur fideles ab infidelibus, & quibus colligeretur populus Dei, & quibus etiam, vt sacris cęremonijs coleretur Deus. Nec enim poterant esse signa ad discernendos alios ab alijs, neque etiam cæremoniæ religionis, nisi essent externa, & sensibilia. Vide multas eiusmodi rationes apud Hugonem, lib. 1. de Sacramentis, part. 9. cap. 3. & Magistrum, ac Doctores, lib. 4. sent. dist. 1. & S. Thomam, lib. 4. contra Gentes, cap. 56. & ex recentioribus Gulielmũ Alanum, lib. de Sacramẽtis in genere, cap. 24.

Quantum ad SECVNDVM, de necessitate, duplex est necessitas. VNA dicitur necessitas præcepti. ALTERA necessitas medij. Et quanquam interdum hę duę necessitates cõiunctæ sint, nam hoc ipsũ quod aliquid est medium ad salutem necessarium, simul etiam est præceptum naturale, si in nostra potestate situm sit: tamen hoc interest, quod cùm quis ex ignorantia inuincibili, aut alia iusta de causa non implet pręceptũ, is nihil detrimenti accipit: at si quis non accipiat medium necessarium, is magnum detrimentum capit, quia non assequitur finem, licet ex ignorantia inuincibili id ei accidat. Verbi gratia, Sacramentum Confirmationis est pręceptum; sed non medium ad salutem simpliciter necessariũ, ideo qui negligit accipere eiusmodi Sacramentum, peccat, sed si ex legitima caussa non accipiat, nec peccat, nec impeditur à salutẽ. Quia verò Baptismus in re, vel in voto est pręceptum, & medium; ideo qui non baptizatur; aut certè non desiderat Baptismum, non saluatur, licet ex ignorãtia, vel impotentia id accidat.

Rursus necessitas medij; AVT est necessitas simpliciter quomodo alę necessarię sunt ad volãdum. AVT ad bene esse, quomodo equus necessarius est ad iter faciendum. Denique vtraque necessitas; AVT est absoluta, & naturalis, vt in exemplis positis; AVT ex institutione, & arbitratu alterius: quomodo in ludis attingere metam, est medium necessarium ad brauium; AVT est partim ex institutione, partim ex naturali congruentia, vt cũ Imperator concedit militibus vrbẽ aliquam diripiendam, si eam vi ceperint. Ex his facilè poterit intelligi, quæ sit necessitas Sacramentorum.

Sit igitur PRIMA propositio: *Nulla Sacramenta habet absolutam necessitatem, sed omnis eorum necessitas pendet ex præcepto, et institutione diuina, admixta naturali congruentia.* Certum est enim potuisse Deum sine vllis Sacramentis homines iustificare. neque de hoc vlla controuersia est.

SECVNDA propositio: *Omnia Sacramenta necessaria sunt necessitate præcepti licet non singulis.* De hac propositione non est controuersia cum hæreticis.

TERTIA propositio: *Baptismus, & Pœnitentia necessaria sunt, posita institutione diuina, necessitate medij simpliciter; Baptismus quidem omnibus, Pœnitentia ijs qui post Baptismum lethaliter delinquunt.* In hac nõ conuenimus. Nam aduersarij fatentur quidem Sacramenta esse necessaria, quia præcepta, & etiam necessaria vt media vtilia: non tamen agnoscunt vllum Sacramentum necessarium simpliciter vt medium. Et ratio est, quia cùm sola fides iustificet, Sacramenta solùm adhibentur, vt fidem excitent, aut nutriant. Atqui sine Sacramentis per solum verbum potest fides gigni, nutriri, augeri: non igitur sunt vlla Sacramenta simpliciter necessaria. Sed hæc controuersia tractanda est in disputatione de Baptismo, & Pœnitentia: nunc sufficient duo loca Scripturæ apertissima. Ioann. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Luc. 13. *Nisi Pœnitẽtiam habueritis, omnes similiter peribitis.*

QVARTA propositio: *Eucharistia, Confirmatio, & Extrema vnctio necessaria sunt necessitate medij ad bene esse posita diuina institutione.* In hac nõ cõuenimus, quatenus numeramus Confirmationem, & Vnctionem inter Sacramenta: sed de hoc alibi. Quantum ad Eucharistiam, conuenimus, quod sit in præcepto; sed

quod

quod sit necessaria ad bene esse, vt medium, videmur conuenire, sed re ipsa non conuenimus. Nam dicunt quidem Caluinus in Antidoto, & Kemnitius in Examine, Sacramenta esse necessaria, vt media à Christo instituta, sed inter explicandum ita extenuant hanc necessitatem, vt eam ferè tollant. Volunt enim Sacramẽta solùm esse vtilia ad alendam fidem, quia repræsentãt oculis id, quod verbum offert auribus. Vnde Apologia Confessionis, art. 13. comparat Sacramenta picturæ: sicut ergo picturæ non possunt dici necessariȩ ad salutẽ, nisi fortè hominibus valde rudibus; ita nec Sacramenta secundum ipsorum sententiam. Conatur Kemnitius loco citato refellere hanc similitudinẽ de pictura, & ostendere nescio quam maiorem necessitatem. Sed non potest negare similitudinem illam esse in Apologia, quam se in omnibus sequi profitetur. Et præterea alijs verbis idem dicit: nihil enim vult Sacramenta esse aliud, nisi ritus, in quibus visibiliter repsentetur promissio, sicut audibiliter, vt sic loquar, reprȩsentatur in verbo. Itaque reuera non agnoscũt necessitatem, licet mentiantur se agnoscere, sed solùm tenuem quandam vtilitatem Sacramentorum.

QVINTA propositio: *Ordo necessarius est, non singulis hominibus, sed ipsi Ecclesiæ in vniuersum, necessitate medij simpliciter, posita diuina institutione.*

SEXTA propositio: *Matrimonium necessarium est ad bene esse, non singulis hominibus, sed Ecclesiæ in vniuersum.* De his non est controuersia. Vide sanctũ Thomam 3. par. quęst. 65. art. 4.

Quantum ad TERTIVM, refellenda sunt mendacia & calumniæ Caluini & Kemnitij, contra canonẽ IV. sess. 7. Concilij Tridentini, vbi de necessitate Sacramentorũ agitur. Verba Concilij ita habent: *Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto per solam fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.* Quo canone Concilium tria definit. PRIMO, Sacramenta non esse superflua ad salutem, sed necessaria; id quod definitũ est contra Anabaptistas & Zuinglianos, qui (vt supra in disputatione de definitione vidimus) Sacramenta vtilia esse volebant ad discernendos fideles ab infidelibus, non autem ad salutem consequendam. Atque hanc partem definitionis libenter admittunt, & probant Caluinus & Kemnitius. SECVNDO, Sacramenta quædam adeo esse necessaria, vt sine ipsis, vel eorum voto non possit salus cõtingere. Hoc autem est contra Lutheranos & Caluinistas, qui soli fidei tribuunt einsmodi necessitatem. TERTIO, non omnia Sacramenta esse singulis necessaria; id quod asseritur propter Ordinem & Matrimonium. In qua parte definitionis illud solum reprehẽdunt, quod hęc inter Sacramenta numeremus: sed de hoc alibi dicendum erit. Veniamus nunc ad mendacia.

Hunc canonem ita Caluinus calumniatur in Antidoto: *Hic boni Patres pro sua crassitie non animaduertunt, quidquid nobis gratiæ per Sacramenta confertur, nihilominus fidei imputandum. Qui enim à Sacramentis fidem separat, perinde facit, ac si animam à corpore tolleret. Ergo quemadmodum Euangelij doctrinam nõ excludimus, cùm dicimus, nos sola fide Christi gratiã adipisci, ita nec Sacramenta; quorum eadem est ratio, cùm Euangelij sint sigilla.* Hæc ille.

Quibus verbis reprehendit illam partem canonis, vbi Concilium damnat eos, qui dicũt, homines iustificari sola fide sine Sacramentis. Ideo autem reprehendit, quia putat à Concilio damnari sententiam Lutheranorum non intellectam. Nam etsi fatentur Lutherani solam fidem iustificare, & proinde Sacramenta non iustificare, eo modo, quo fides iustificat, tamen admittunt etiam Sacramenta alio modo iustificare;

A quomodo non negant: Deum iustificare, & Christi passionem iustificare, & concionem etiam suo quodam modo iustificare. Nam Deus iustificare dicitur, ex auctoritate peccata remittens, & in gratiam nos recipiens: Christus iustificare dicitur meritoriè, quia meruit nobis gratiam, & remissionem peccatorum; verbum, & Sacramentum iustificant instrumentaliter, quatenus excitant, vel nutriunt fidem, quæ iustificationem apprehendit: fides autem iustificat, quia immediatè veluti quędam spiritualis manus, iustificationem apprehendit; quomodo iustificandi fides comitem nullum habet. Itaque ineptè Conciliũ ex Caluini sententia colligit Lutheranos excludere Sacramenta à iustificatione, quia doceãt solam fidem iustificare.

Similem calumniam habet Kemnitius, pag. 80. *Quod,* inquit, *præcipuè obseruandum est, necessitatem Sacramentorum opponãt iustificationi per solam fidẽ,*
B *atque ea, quæ ad salutem necessaria sunt, distinguenda sunt, vt Christus promerens, Pater donans, organa, seu instrumenta verbi, & Sacramẽtorum per quæ Spiritus sanctus beneficia illa noui testamenti offert, applicat, obsignat, auget, & confirmat, in credentibus, & demũ fides, quæ beneficia illa apprehendit, & accipit. Singula hæc suo modo, & in suo gradu ad salutem nostram ordinata sunt. Et sicut non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non solus Christus suo merito nobis eam acquisiuit: ita etiam non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non per solam fidem gratiam iustificationis accipimus.* Hæc ille.

Atqui hæc est calumnia, & mendacium manifestum. Concilium enim rectè intellexit eorum sententiam, & idipsum propriè damnauit, quod illi docent. Nam non damnat eos concilium, quòd excludant Sacramenta à iustificatione quouis modo, sed quòd ex-
C cludant ab immediata acceptione & applicatione iustificationis, quam ipsi soli fidei tribuunt. Fides enim Catholica non admittit sola fide immediatè apprehendi, & applicari hominibus gratiam iustificationis, sed vult ad id necessariò requiri etiam Sacramenta, adeo vt si fides in aliquo existat, quamuis maxima, non tamen iustificet, nisi adsit etiam Sacramentum in re, vel in voto; Immò magis requiritur Sacramentum, quã fides. Nam sine Sacramẽto in re, vel in voto nemo iustificatur, neq; paruulus, neque adultus; sine fide autẽ aliqui iustificantur, vt paruuli, qui fidem propriã nullam habent, qua recipiant iustificationem, & tamen p Sacramentum fidei iustificantur.

Vnde etiam refellitur, quod ait Caluinus, quidqd nobis gratiæ per Sacramenta confertur, id fidei imputandum. Id enim falsum est. Gratia enim quæ per Sacramenta confertur, imputanda est uirtuti ipsorũ Sacramentorũ, & Christi institutioni, non fidei: fides. n.
D non tribuit vim Sacramentis, sed solùm disponit subiectum, vt suprà diximus.

Iam verò Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 79. & sequentibus, dicit in singulis dictionibus huius canonis latere insidias: detegit autem ipse quinque insidias: quæ tamen reuera non sunt latentes insidiæ Concilij, sed patentes calumnię Kemnitij. PRIMO, sic ait: *Principio artificium compositionis in hoc canone cõsiderandum est. In singulis enim fermè dictionibus peculiares latent insidiæ.* Et infrà: *Reliquos,* inquit, *ritus, vt Confirmationis, Extremæ vnctionis, auricularis Confessionis, Satisfactionis, &c. volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria.*]

Hoc esse mendacium perspicuum est, tum ex eo, quod Concilium non addidit vocem illam (simpliciter) tum etiam quia communis sententia Theologorum, à qua Concilium nunquam recedit, solùm tria

Sacra-

Sacramenta docet esse necessaria simpliciter; Baptismum omnibus; & Pœnitentiam omnibus, qui peccant post Baptismum; & Ordinem ipsi Ecclesiæ in vniuersum. Sine reliquis posse homines saluari, modò absit negligentia, & contemptus. Vide S. Thom. 3. parte, quæst. 65. art. 4.

SECVNDO sic ait idem Kemnitius: *Neq; enim quisquam sanus iustificationem per solam fidem ita vnquam intellexit, quasi à iustificatione excludatur gratia Dei, meritum Christi, & ministerium verbi, & Sacramentorum.*

Hoc est alterum mendacium. Nam etiam Kemnitius & Caluinus doceant, solam fidem non debere opponi Sacramentis in negotio iustificationis, sicut nō opponitur gratiæ Dei, & merito Christi; tamen Lutherus, quem sanum fuisse Kemnitius nunquā negaret, multis in locis opposuit solam fidem Sacramentis, ac disertis verbis docuit, ita sola fide homines iustificari, vt nulla pars iustificationis ad Sacramenta pertineat. In lib. de capt. Babyl. cap. de Baptismo: *Baptismus*, inquit, *neminem iustificat, nec vlli prodest, sed fides in verbum promissionis.* Et in assert. 1. art. *Non dicimus*, inquit, *nec noui, nec veteris testamenti Sacramenta, sed solam fidē iustificasse*: Et in lib. contra Ioannem Cochlæum. *Non potest*, inquit, *vlla pars iustificationis tribui Baptismo.* Hæc ille. Qui certè non dixisset, gratia Dei, aut meritum Christi non iustificant, nec vllis prosunt; & nulla pars iustificationis tribui potest gratiæ Dei, aut merito Christi. Lutherus igitur opposuit iustificationē per solam fidem Sacramentis, quam tamen non opposuisset gratiæ Dei, aut merito Christi. Sic etiam Philippus Melanchthon, quem insanum fuisse Kemnitius nunquam diceret, in locis editis, anno M. D. XXII. *Non iustificant*, inquit, *signa, vt Apostolus ait, Circumcisio nihil est: ita Baptismus nihil est, participatio mēsæ Domini nihil est.* Hæc ille. Sed, quæso, an dixisset Melanchthon, gratia Dei non iustificat, & gratia Dei nihil est? Igitur opponebant veteres Lutherani solam fidem Sacramentis, quam non opposuissent gratiæ, & merito Christi. Porrò Concilium simul damnauit & has prophanas voces veterum Lutheranorum, & sententiā, quam sequuntur Caluinus, & Kemnitius, licet à verbis abstineant.

TERTIO, sic ait ibidem Kemnitius. *Neque necessitatem Sacramentorum, eo tantum referunt, quòd sint caussa instrumētales, per quas à Deo nobis offeratur, & exhibeatur gratia iustificationis, sed loquuntur de adipiscenda, seu accipienda gratia iustificationis. Et hoc volunt solâ fidei tribui, sed adiungunt necessitatem Sacramentorum: hoc est, intelligunt nostrum opus, quod in susceptione Sacramētorum facimus, ita vt fides non sola, sed vnà cū dignitate, seu merito illius nostri operis accipiat gratiam iustificationis.*

Hic verò impudenter mentitur Kemnitius. Nullus enim Catholicorum iustificationem, quam in Sacramentis accipimus, tribuit dignitati, aut meritis operis nostri, sed institutioni diuinæ, & operi Christi. Nec enim Baptismus, aut alia Sacramenta sunt opera nostra, aut pendent ex nostra dignitate, aut merito; alioqui Sacramenta ab impijs collata non essent vtilia, cū iis contrarium tum Catholici, tum etiam Lutherani defendunt contra Donatistas.

QVARTO addit Kemnitius: *Et propterea nominant Sacramenta noua legis, vt sit mutua relatio legis, & nostrorum operum in ipso etiam Sacramentorum vsu.*

Hic etiam leuiter calumniatur. Non enim per legē intelligit Concilium præceptum, quo opus imperatur, sed testamentum nouum; idem enim significant Sacramentum nouæ legis, & Sacramentum à Christo institutum, qui est auctor noui Testamenti, seu legis.

QVINTO adiungit ineptissimè: *Ideo etiam votum nominant, hoc est, pollicitationem certi operis ad accipiendam iustificationis gratiam.*

Quis non miretur imperitiam, vel impudentiam huius censoris? Nam vel ignorauit, votum in verbis Concilij non pollicitationem, sed desiderium significare, vel de industria cauillari voluit. Certè Concilium, cùm ait, Sacramenta esse necessaria, vel eorum votum, per votum voluntatem accepit. Nam vt S. Augustinus, lib. 4. contra Donatistas, cap. 23. docet, sine Baptismo, latro saluatus est, quia non eius accipiendi voluntas defuit, sed non accipiendi necessitas adfuit. Atque hæc de nugis Kemnitianis, & de caussa finali Sacramentorum.

CAPVT XXIII.

Auctorem Sacramentorum solum esse Christum.

DE caussa efficiente Sacramētorum, quatuor sunt controuersiæ; quot sunt etiam canones de hac re in Concilio Tridentino sess. 7. Vt autem hæc facilius intelligantur, obseruandum est triplicem caussam efficientem in Sacramentis à Theologis considerari. VNAM principalem, & omnino independentem, in qua dicunt esse potestatem auctoritatis.

ALTERAM instrumentalem, sed instrumenti coniuncti, in qua dicunt esse potestatem excellentiæ. TERTIAM instrumentalem, sed instrumenti separati, in qua dicunt esse potestatem ministerialem.

PRIMA caussa omnium consensu est Deus, ipse. n. solus ex auctoritate gratiam dare potest, & proinde Sacramenta instituere, quæ gratiam efficiunt, aut etiā infallibiliter significant. SECVNDA caussa est Christus vt homo; Christi. n. humanitas est instrumentum coniunctum diuinitati hypostaticè, & ideo Christo vt homini tribuitur quędam potestas ministerialis quidem, quia deriuata est à diuinitate, tamen excellentia potestas dicitur, quia soli Christo conuenit. TERTIA caussa est quilibet alius minister Sacramentorū. De 1. caussa nulla est quæstio, de 2. vna controuersia est, de 3. tres.

PRIMA igitur quæstio est; An auctor Sacramentorum nouę legis sit solus Christus. Aduersarij duo quędam docent. Primò, Sacramenta quæ sola ipsi vera Sacramenta putant, à solo Christo esse instituta, nimirū Baptismum, & Eucharistiam, cetera non à Christo instituta. Ita docent Caluinus in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 1. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 13. Citat autem Kemnitius Cyprianum, in sermone de ablutione pedum; item Hugonem, lib. 2. de Sacramentis, par. 15. cap. 2 & Petrum Lombardum, lib. 4. dist. 23. qui negant omnia Sacramenta à Christo instituta fuisse. Poterat addere Alexandrum Alensem, qui 4. part. q. 24. membro 1. dicit, Sacramentum Confirmationis post mortem Apostolorum institutum esse ab Ecclesia in Concilio Meldensi. Idem sentire videtur S. Bonauentura, in 4. dist. 7. art. 1. q. 1. Præterea idem Alexander, quæst. 59. memb. 3. & Bonauentura dist. 17. art. 1. q. 3. & Marsilius in 4. q. 14. dicunt, Sacramentum Pœnitentiæ non fuisse à Christo institutum, sed ab Apostolis.

Aduersus errorem hunc posuit Concilium Tridētinum sess. 7. canonem 1. qui talis est: *Si quis dixerit, Sacramenta noua legis, nō esse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit.* Qui canon non debet ita intelligi, quasi Concilium velit Sacramenta instituta esse à Christo immediatè, vel mediatè; sed solum immediatè: nam alioqui Concilium frustra canonem istum posuisset; cùm nemo vnquam dubitauerit, quin saltem mediatè Sacramenta à Deo sint instituta. Præterea idem Concilium, sess. 14. can. 1. agens de Sacramento

mento Vnctionis extremę, seipsum explicat, cùm ait; Sacramentum illud ab ipso Christo institutum fuisse, sed à B. Iacobo Apostolo promulgatum. Denique, si tantùm mediatè Christus Sacramenta instituisset, idē dici posset de Sacramentis, & de alijs omnibus ceremonijs Ecclesiasticis: omnes enim sunt à Christo mediatè institutæ, quia nimirum dedit Ecclesiæ potestatem instituendi, & inspirauit, vt institueret, & astitit ne erraret in instituendo; & tamen idem Concilium non eodem modo loquitur de Sacramentis, & de alijs cæremonijs. Nam sess. 21. cap. 2. dicit, Ecclesiam habere potestatem mutandi, & instituendi circa Sacramenta, salua tamen eorum substantia.

Hæc igitur verissima Concilij sententia confirmari potest his rationibus. PRIMO, in Scripturis Apostoli nō vocantr nisi dispensatores, & ministri mysteriorū Dei, vt 1. Corinth. 4. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Non igitur instituerunt ipsi, sed solum promulgarūt, & ministrarunt Sacramenta à Christo instituta.

SECVNDO, Sacramenta legis veteris à Deo immediatè sunt instituta, à Moyse autem solùm promulgata, vt patet ex libris Exodi, & Leuitici, vbi semper cum aliquid noui instituitur, legimus; Loquutus est Dominus ad Moysem; multò igitur magis par erat, vt Sacramenta nouæ legis præstantiora ab ipso Deo instituerentur.

TERTIO, id Patres affirmant. CYPRIANVS, siue quicunque est auctor, in sermone de ablutione pedum: *Ipse*, inquit, *summus sacerdos sui est Sacramenti institutor, & auctor: in ceteris homines Spiritum Sanctum habuere doctorem.* Vbi vides non Sacramēta (vt Kemnitius falso citabat) sed quosdam alios ritus ab hominibus institutos, auctore Cypriano. AMBROSIVS, lib. 4. de Sacramentis. cap. 4. *Auctor*, inquit, *Sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus?* AVGVSTINVS, lib. 3. doctrin. Christ. cap. 9. dicit primò ipsum Dominū, deinde Apostolicā disciplinam tradidisse Ecclesijs Sacramenta. Idem in epist. 118. cap. 1. Sacramentorum auctorem Deum facit.

Ad testimonia verò, quæ allegat Kemnitius, RESPONDEMVS, Cyprianum contrarium habere, vt suprà ostendimus. Hugonem autem, & Lombardum per institutionem intelligere voluisse promulgationē; quomodo etiam lex vetus dicitur lex Moysis, cùm tamen eam Moyses non instituerit propriè, sed tantum promulgauerit. Idem responderi potest ad eorum testimonia, qui dicunt, Sacramentū Pęnitentiæ ab Apostolis institutum. Nam ijdem dicunt, Christum instituisse Absolutionē, & insinuasse Confessionem: quocirca non tam relinquunt Apostolis institutionem, quàm declarationem, licet ipsi eam vocent institutionem. Porrò quod aiunt Alexander & Bonauentura de Sacramento Confirmationis, defendi non potest. Constat .n. testimonio Fabiani Papæ, Dionysij Areopagitæ, Cypriani, Tertulliani, & aliorum veterum, Sacramentum Confirmationis fuisse diu ante Concilij Meldensis tempora. Vide Dionysium de Ecclesiastica Hierarchia, cap. de Baptismo, Tertullianum libro de resurrectione carnis, Fabianum in epist. ad Orientales, Cyprianum, lib. 2. epist. 1. & in sermone de Chrismate. Sed neque Concilium illud aliud statuit, nisi vt qui ad Sacramētum Confirmationis accedunt, ieiuni sint, vt patet ex Gratiano, canone, Vt Episcopi, de consecr. dist. 5. nec enim aliud extat ex hoc Concilio. De hac tota quæstione plura dicentur, cùm de singulis Sacramentis agetur.

CAPVT XXIV.

Ministrum Sacramentorum ordinarium non esse quemlibet hominem etiam baptizatum.

ALTERA quæstio est de caussa ministeriali in Sacramentis conficiendis & ministrandis, quis ꝓpriè in Ecclesia sit minister Sacramentorum. Aduersarij multum inter se, & nobiscum in hac quæstione dissentiunt.

Martinus Lutherus duo dicit falsa, & inter se pugnantia. PRIMVM, omnes omnino esse ministros, nō solùm homines, sed etiam dæmones. Sic enim ait in libro de Missa priuata, & vnctione Sacerdotum, edito anno M.D.XXXIV. *Ego non dicam, quòd Papistę dicunt, nullum Angelorum, nec Mariam quidem ipsam consecrare posse. Sed è contra dico, si diabolus ipse veniret, & ego postea rescíscerem diabolum sic irrepsisse in officium pastoris Ecclesię, in specie hominis vocatum ad prædicandum, & publicè in Ecclesia docuisse, baptizasse, celebrasse Missam; & absoluisse à peccatis, & tali munere functum esse iuxta institutionem Christi, tūc cogeremur fateri, Sacramenta ideo non esse inefficacia, sed verum Baptismum, verū Euangelium, veram Absolutionem, verum Sacramentum corporis & sanguinis Christi nos accepisse* Hæc ille.

Probat autem, tum quia fides nostra, dignitas, & efficacia Sacramentorum, non nitutur qualitate personæ; sed Christi verba, & ordinatione. Siue igitur bona sit, siue mala, siue vncta, siue non vncta, siue vocata legitimè, siue non sic vocata, siue Sathan, siue Angelus, idem efficit, modo seruet Christi ordinationem: tum etiam quia Iudas, qui erat membrum Diaboli, non minus prædicabat, & baptizabat, quam ceteri Apostoli, Cur igitur non possit diabolus, quod possunt membra eius?

ALTERVM quod Lutherus dicit, est, omnes; & solos homines baptizatos habere potestatem omnia Sacramenta ministrandi; tametsi ad tollendam confusionem, non oporteat omnes vti hac potestate, sed tantū eos, qui legitimè sunt vocati, exceptis tribus casibus. PRIMO, quando quis est in loco priuato, vt domi suę. SECVNDO, qn̄ nemo alius adest, & necessitas vrget. TERTIO, quando alius adest, sed non tam bene ministrat, vt ego facerem, iuxta illud 1. Cor. 14. *Si alteri reuelatum fuerit, prior taceat.*

Hanc esse eius sententiam patet ex sequentibus. In lib. de capt. Baby. cap. de Ordine, *Esto*, inquit, *certus, & sese agnoscat quicunque se Christianum esse cognouerit, omnes nos ęqualiter esse sacerdotes, hoc est, eandem in verbo, & Sacramento quocunque habere potestatem; verum non licere quenquam hac ipsa vti, nisi consensu communitatis, vel vocatione maioris.* Et paulò antè: *Quòd si cogerentur admittere, nos oēs esse æqualiter Sacerdotes, quot quot baptizati sumus, sicut reuera sumus, &c.* Item in articulis à Leone X. damnatis, art. 13. *Vbi*, inquit, *non est Sacerdos, æquè potest quilibet Christianus, etiamsi mulier, aut puer esset.* Et in assertione eiusdem articuli rationem reddēs, ait: *Qui enim baptizatus est, Spiritum Christi habet; vbi autem Spiritus Christi, ibi omnium potestas, & libertas.* Hæc ibi. Item in libro, quem edidit contra eandem Bullam Leonis, anno XX. *Assero*, inquit, *& amplector fiducia tota spiritus mei articulos, per eam damnatos, asserendosque pronuncio omnibus Christianis: sub pęna ęternę dānationis.* Et infrà in fine libri:

His,

His, inquit, *scriptis lector, me omnia damnata per Bullam istam execrabilem cõfiter: pro Catholicis dogmatibus.* Et infrà: *Vltimum quod habeo exponam, nempe hanc animam, & hunc sanguinem. Melius enim est me millies occidi, quam vnam syllabam damnatorum articulorum reuocare.* Hæc ibi.

Vbi est obiter NOTANDVM, reuocasse postea Lutherum aliquos ex iisdem articulis, ac nominatim 36. de libero arbitrio, quem in assertione primarium, & fundamentum totius doctrinæ suæ ipse appellat. Nam in articulo isto 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo: & in assertione explicat, id ita intelligendum esse, vt iuxta doctrinam Vviclefi omnia de necessitate absoluta eueniãt. Quod quidem apertissimè reuocauit in visitatione Saxonica, vbi docet, hominẽ esse liberi arbitrij in operibus ciuilibus, nec omnia necessariò euenire.

Ad hęc in lib. de abrogãda Missa, edito anno XXI, B ex proposito docet, & probat omnes Christianos habere eandem potestatem in verbo, & Sacramentis ministrãdis: *Inuictis*, inquit, *Scripturis firmabimus legitimum illud, & vnicum verbi ministerium esse cõmune omnibus Christianis, sicut & sacerdotium & sacrificium.* Et infrà probat aliquot exemplis Scripturæ, licere etiam fœminis concionari. Item in libro ad Pragenses, de instituendis ministris Ecclesiæ, quem edidit anno M.D.XXIII. *Sacerdos* inquit, *in nouo præsertim Testamento non fit, sed nascitur, non ordinatur sed creatur: nascitur autẽ in Baptismo, vnde prorsus omnes Christiani Sacerdotes.* Et ibidem prolixè ꝓbat omnes Christianos ex Baptismo habere, vt possint concionari, baptizare, consecrare, & absoluere, ac ligare. Et de clauibus habet hæc verba: *Cessent*, inquit, *hominum mendacia. Claues sunt totius Ecclesiæ, & cuiuslibet membri eius, tam iure, quam vsu & omnibus modis.* Hæc ille. Infrà tamen monet, non licere C vnicuique vti hoc iure, nisi in necessitate, sed expectandam esse vocationem, & electionem multitudinis.

Ex quibus duo corollaria deducit. VNVM, ꝙ publici ministri non differant à ceteris potestate, vel dignitate aliqua, sed solo vsu potestatis. ALTERVM, quod ex proximo sequitur, posse ministrũ fieri laicum, vt ex laicis fiunt ministri. Porrò argumenta eius infra ponentur, cùm soluenda erunt. Hæc igitur est Lutheri sententia.

Ioannes Caluinus in altero extremo versatur. Nã non solùm non concedit diabolum, aut fœminas, aut quoslibet Christianos posse concionari, & Sacramẽta ministrare, sed ita seuerè defendit, solùm quosdam legitimè vocatos habere hanc potestatem, vt ne in necessitate quidem concedat laicis, ac præsertim fœminis, vt baptizẽt. Sic enim scribit in Antidoto ad can. D 10. sess. 7. *Nemo sanus Christianos omnes in verbi, Sacramentorumq; administratione pares facit: non solũ quia decenter, & ordine geri omnia in Ecclesia decet; sed etiam quod singulari Christi mandato ad eam rem ordinantur ministri.* Et infrà: *Porrò munus baptizandi, vbi mulierculis iniũctum repererunt, quemadmodum illis permittunt?* Idem fusè docet in Instit. lib. 4. cap. 3. §. 10. & cap. 15. in fine. Itaq; cum Caluino nulla nobis hoc loco cõtrouersia est. Nam quod negat laicos, & fœminas non posse in necessitatis articulo baptizare, in disputatione de Baptismo refutandum erit.

Martinus Kemnitius more suo rem totam inuoluens, non satis aperit quid sentiat. Nã discutiens 10. can. sess. 7. Concilij Tridentini, qui sic habet: *Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.* Tria dicit. Quæritur PRIMVM, canonem esse positum ad damnãdam Lutheri sententiam, sed mutilatam, & deprauatam: *Non enim Lutherus vnquam* A *sentit*, inquit Kemnitius pag. 138. *quemuis Christianum promiscuè sine legitima vocatione, vel posse vel debere sibi arrogare vel vsurpare ministerium verbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia.*

AT debuisset distinguere Kemnitius potestatem ab executione. Nam si loquitur de sola executione, verum est, Lutherum non sensisse, posse vel debere quemuis sibi arrogare hoc ministerium sine legitima vocatione. Sed neque Concilium id in Luthero damnauit; id enim omnes fatemur esse verum. Si verò loquitur de potestate, falsum est Lutherum nõ ita sensisse: vt loca à nobis prolata demonstrant. Atque id est, quod damnauit Concilium. Neque potest dici Lutheri sententia à Concilio mutilata, vel deprauata. Non enim Concilium debuit totum librum Lutheri describere, aut referre ea, quæ ab illo bene scripta sunt: sed satis fuit ea referre, quę damnanda erãt.

DEINDE addit Kemnitius, Concilium fraudulenter loqui: *Obliquè* inquit pag. 140. *& quasi aliud agẽtes hoc axioma petunt, Neminem, etiam si legitimè iuxta præscriptum verbi Dei ab Ecclesia electus, & vocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo vnctus, & rasus sit habere vllam potestatem in verbi, & Sacramentorum administratione: & Sacramenta ab illis administrata, non esse vera, & efficacia. Has insidias Lector intelligat occultatas in hoc canone.*]

Sed canon apertissimus est, & Kemnitius potiùs simplici eius intelligentiæ insidias tendit. Nam Concilium non dicit, non habere vllam potestatem in Sacramentis ministrandis eos, qui non sunt ab Episcopo vncti & rasi. Nam Concilium non ignorabat ad Sacramenta Baptismi, & Matrimonij non requiri necessariò ordinationem, sed dicit nõ habere potestatem in omnibus Sacramentis; vt reprobet Lutheri sententiam, quæ in omnibus Sacramentis, etiam Eu- C charistiæ, & Pœnitentiæ tribuit laicis potestatem. Deinde Concilium non nominat vnctos, & rasos; vnctio enim, & rasura cæremoniæ sunt accidentales, sine quibus essentia Ordinationis consistere potest. Itaque Kemnitius insidias in suis verbis occultat.

TERTIO, dicit sententiam Canonis, vt verba sonant, esse veram, sed tamen eam non rectè exponit: *Quod vero* loquit, *ad ipsam sententiam decreti huius canonis, sicut verba posita sunt, attinet, plane & clarè respondeo. Si qui existimant cuiuis Christiano promiscuè sine peculiari, & legitima vocatione permissam esse potestatem vsurpandi, & exercendi ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia, eos iure, & meritò damnari.*

AT non rectè exponit Concilium Kemnitius. Nõ enim Concilium damnat eos, qui dicunt, licere vnicuiq; sine vocatione vsurpare ministerium; id enim nemo dicit, proinde non fuisset opus canone: sed dã- D nat eos, qui dicunt, omnes Christianos habere potestatem, verbum, & Sacramenta omnia ministrandi, quod Lutherus dixit, & Kemnitius sentire videtur, licet apertè confiteri non audeat: Proponẽda est igitur, & probanda Ecclesiæ doctrina, quæ duabus propositionibus comprehendi potest.

PRIMA propositio: *Minister Sacramentorum homo esse debet, nõ autem Angelus, siue bonus, siue malus.* Hęc est aduersus Lutherum, & communis apud Theologos.

Est tamen OBSERVANDVM, quòd si fortè Angelus bonus Sacramentum aliquod ministraret, illud habendum esset ratum, quia certum esset id factum esse diuina dispensatione extraordinaria. Quocirca refert Nicephorus lib. 11. cap. 20. S. Amphilochium ab Angelis ordinatum Episcopum; idq; ratum habitum Ab Episcopis eius prouinciæ. At si Diabolus idẽ faceret, iterandum esset Sacramentum, quia Diabolus nec habet ex se potestatem, nec peculiari Dei dispen-

ſpenſatione acciperet, ſed ſibi vſurparet, vt falleret.

Probatur hæc propoſitio. PRIMO; Ad eſſentiam Sacramentorum, vt requiritur verũ, & naturale elementum, ita verum, & naturale verbum. Sed ſolus homo verè, & naturaliter loquitur:loqui. n. eſt actio corporis viuentis per inſtrumentum linguæ, & palati; non igitur Angelus bonus, vel malus Sacramenta conficere poteſt. Nam, vt rectè docet S. Thomas 1. par.q.51.art.3.ad 4. Angeli etiam per corpus aſſumptum non poſſunt propriè loqui.

SECVNDO; Etiamſi vera elementa, veraque verba Angeli adhiberi poſſent, tamen non propterea illa verum Sacramentum efficerent. Nam Sacramentum eſt ſignum, & cauſſa infallibilis gratiæ: non autem id habent elementa, & verba naturaliter, ſed ſolùm vt à Deo aſſumuntur, vt inſtrumēta iuſtificationis. Ergo non ſunt vera Sacramenta cùm à quocunque adhibentur, ſed cùm adhibentur ab eo, cui Deus id committit: quomodo etiam verba, quibus miracula faciebant Chriſtus, & Apoſtoli, non à quocunq; prolata fuiſſent, eandem vim habuiſſent. Si enim qs dicat claudo: *Surge, & ambula*, nihil efficiet, niſi à Deo aſſumatur, vt inſtrumentum ad miraculum faciendum: non igitur vera Sacramenta conficere poteſt, niſi qui à Deo habet auctoritatē. Sed Deus hanc auctoritatem ſolis hominibus dedit, non Angelis bonis, vel malis. Nam Matth. 28. hominibus dixit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* Item Luc. 22. ſolis hominibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*. Ioan. 20. ſolis hominibus dixit: *Quorum remiſeritis peccata, &c.* Ad hæc Epheſ. 4. *Chriſtus aſcendēs in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*; vbi per dona intelligit varia miniſteria, quæ ſunt in Eccleſia; nam antea dixerat: *Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecūdum menſuram donationis Chriſti, ſicut ſcriptum eſt; Aſcendens in altum, &c.* Et inſtà. *Et ipſe dedit quoſ-* C *dam quidem Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios Paſtores, & Doctores, &c.* Denique Hebr. 5. *Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur, &c.* Quare Chryſoſtomus libro tertio de ſacerdotio, apertè teſtatur, Angelis nō eſſe conceſſum, quod eſt conceſſum hominibus, vt Sacramenta miniſtrent: & idem habet homil. 85. in Ioannem, prope finem.

TERTIO, confirmatur ex doctrina Lutheri. Nam ipſe vult fundamentum poteſtatis in verbum, & Sacramenta, eſſe Baptiſmum, vt patet ex locis citatis: at hoc fundamento carent Angeli tum boni, tum mali. Item in hom. de Baptiſmo, & alibi docet, non ſufficere verba, & elementa, ſed requiri Dei mandatum; at Deus nuſquam mandauit Angelis, vt Sacramenta conficerent; igitur, &c.

Neque argumenta Lutheri pro Diabolo facta cōcludunt. Ad PRIMVM concedimus, Sacramētorum efficaciam non pendere à qualitate miniſtri quacunque. Non enim pendet à qualitate accidentali, vt eſt bonitas: tamen pendet à qualitate eſſentiali, ſine qua non eſſet verus miniſter; talis autem inprimis eſt, vt ſit homo.

Ad SECVNDVM, fatemur Iudam, & membrum Diaboli fuiſſe, & vera Sacramenta miniſtraſſe: negamus autem idem conuenire Diabolo. Nam Iudas nō vt membrum Diaboli, ſed vt miniſter Chriſti Sacramentum adminiſtrauit: fuit antè Iudas Chriſti miniſter, quia verus homo erat, & à Chriſto acceperat poteſtatē baptizādi, quorū neutrum Diabolo cōuenit.

SECVNDA propoſitio: *Verus miniſter Sacramentorum (Baptiſmo & Matrimonio exceptis) non eſt quilibet homo etiam baptizatus, ſed is ſolum, qui ritè in Eccleſia ordinatus eſt.*

NOTA, excipi Baptiſmum, quia propter ſummā

A eius Sacramenti neceſſitatem, ſemper Eccleſia intellexit poſſe à quolibet homine cōferri; de qua re dicemus in materia de Baptiſmo. Item excipi Matrimonium, quoniam cùm Matrimoniū conſiſtat in contractu mutuo duorum, non poterat aliter fieri, quà vt ipſi contrahentes eſſent miniſtri.

Probatur hæc propoſitio aduerſus Lutheranos. PRIMO, ex Scripturis, quæ docent, in Eccleſia eſſe diuerſa officia, nec omnia omnibus conuenire; vt Ro. 12. 1. Corinth. 12. & Epheſ. 4. *Alios poſuit Apoſtolos, alios Prophetas, &c. Et nunquid omnes Apoſtoli, nunquid omnes Propheta? &c.* Idem ergo dici poteſt de paſtoribus, & doctoribus, qui ibidem nominantur. Nec reſponderi poteſt hic agi de vſu, vt Lutherani dicunt, non de poteſtate. Nam certè Apoſtoli nō habebāt poteſtatem Apoſtolicam, antequam illā à Chriſto acciperent: non igitur acceperunt vſum tantum, ſed ipſam poteſtatem.

B SECVNDO ex illo Hebr. 5. *Nemo aſſumit ſibi honorē, niſi qui vocatur a Deo tanquam Aaron*. Nō igitur omnes, qui ſunt de populo Dei, ſunt hoc ipſo Sacerdotes. Neque poteſt hic locus intelligi de exercitio tātùm: nam Aaron antequam vocaretur à Deo ad ſacerdotium, non habebat neque vſum, neque poteſtatem. Præterea aſſumere honorem, nō eſt exequi poteſtatē, ſed accipere eam; quod etiam confirmatur ex ſequentibus: *Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Pontifex fieret.* Igitur aſſumere honorem eſt fieri Pontificem, non autem exercere Pontificatum.

TERTIO; Apoſtoli baptizati ſunt: & baptizabant ante Chriſti paſſionem. Nam quòd baptizarent, habetur Ioann. 4. quod baptizati fuerint, docet Auguſtinus in epiſt. 108. ad Seleucianāmec eſt credibile eos à Chriſto iuſſos baptizare, antequam ipſi baptizarentur. At poteſtatem conſecrandi Euchariſtiam acceperunt poſtea Luc. 22. cùm audierunt: *Hoc facite in meam commemorationem*. Similiter & abſoluendi poteſtatem acceperunt poſtea Ioan. 20. *Quorum remiſeritis*. Non igitur acceperant in Baptiſmo.

QVARTO; Si omnes Chriſtiani acciperent in Baptiſmo hanc poteſtatem, ideo acciperent, quia tunc, vt ait Lutherus, vnguntur gratia Spiritus ſancti, & proinde fiūt ſpirituales Sacerdotes. At id falſum eſt: nam ſequeretur eos, qui dum baptizantur, non recipiunt gratiam, & eos, qui poſtea eam perdunt, non verè conferre Sacramenta, quod tamen Lutherus rectè negat contra Anabaptiſtas. Nec poteſt reſpōderi ſufficere characterem, nam Lutherani non agnoſcunt vllum characterem.

QVINTO, Si omnes Chriſtiani haberent hanc poteſtatem: nemo poſſet priuari vſu eius, niſi in pœnam magni criminis: atqui apud Lutheranos multi priuātur vſu huius poteſtatis ſine vlla ſua culpa. Neque obſtat quod illi obijciunt de confuſione, quæ naſceretur in Eccleſia, ſi omnes viuerentur hac poteſtate. Nam poſſent per vices fungi hoc miniſterio: at certè non deberet poſſe repelli, qui vellet miniſtrare, quando pauci ſunt miniſtri, etiamſi non eſſet uocatus à Magiſtratu. At ipſi repellunt non vocatos, ergo uel iniuriam eis faciunt, uel fateri debent, eos nō habere poteſtatem.

SEXTO; In lege ueteri, ubi erant Sacramenta imperfectiora, non tamen omnes poterant ea miniſtrare, ſed ſoli ſacerdotes. Nec ualet ſolutio, ſi dicas Chriſtianos eſſe factos in Baptiſmo ſpirituales ſacerdotes: nā & illi fiebāt in Circūciſione ſpirituales ſacerdotes, & poterant omnes offerre ſpirituales hoſtias. Immo quod dixit beatus Petrus de omnibus Chriſtianis: *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium*. 1. Petri 2. idem antea dixerat Moſes de omnibus Iſraëlitis Exod. 19. & tamen Ozias Rex lepra punitus fuit, quia fungi uoluit munere ſacerdotali, 2. Paral. 26.

C A-

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Lutheri.

EX his ad argumenta Lutheri facile erit responde re. Ac PRIMVM in libro de abrogāda missa proponit sex Scripturas, quibus probet omnes Christianos æquè esse sacerdotes. PRIMA est 1. Pet. 2. *Tanquam viui lapides superædificamini in sacerdotiū sanctum.* SECVNDA ibidem. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium.* TERTIA ibidem: *Vt virtutes annuncietis eius, qui vos vocauit de tenebris in admirabile lumen suum.* Vbi Christiani dicuntur ad hoc vocati, vt annuntient, id est, prædicent virtutem Christi. igitur omnes Christiani possunt ac debent prædicare, quod est præcipuum munus sacerdotis. QVARTA Apocal. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotium.* QVINTA Apocal. 20. *Erunt sacerdotes Dei, & Christi eius.* SEXTA 2. Cor. 3. *Qui idoneos nos fecit ministros noui Testamenti.*

B Addit PRÆTEREA quędam loca, vt probet mulieres posse concionari, Ioëlis 2. *Prophetabunt filij vestri & filiæ.* Actor. 21. *Erant Philippo quatuor filiæ virgines prophetantes.* Exod. 15. Maria prophetauit. Iudicum 4. Debora docuit Barach. 4. Reg. 22. Olda consilium dedit Regi Iosiæ. Luc. 1. Virgo Maria prophetauit. 1. Corinth. 11. *Mulier velato capite, oret, & prophetet.* Ex quo loco explicari putat alium eiusdē Apostoli 1. Cor. 14. *Mulieres in Ecclesia taceant.* Nam in priori loco loquitur absolutè, in posteriori prohibet, ne loquantur mulieres viris præsentibus, & loqui volentibus, & valentibus.

Rursus in lib. de instituendis ministris ad Pragenses, probat hoc ipsum dupliciter. PRIMO, hac ratione; Christus est Sacerdos. Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum.* C Omnes Christiani sūt fratres Christi, Psal. 21. Narrabo nomen tuum fratribus meis. & Psalm. 44. Vnxit te Deus oleo lætitiæ pręconsortibus tuis. Igitur omnes Christiani sunt Sacerdotes.

SECVNDO probat ex officijs Sacerdotum, quæ sunt concionari, baptizare, consecrare, absoluere, sacrificare, orare pro alijs, & iudicare de doctrinis. Qd enim omnes possint concionari, probat tribus Scripturis. PRIMO ex illo 1. Pet. 2. *Vt virtutes annuncietis.* SECVNDO ex illo 1. Cor. 11. *Quotiescunque mā ducabitis panem hunc, mortem Domini annūciabitis.* Annunciare enim mortem Domini, prædicare est. TERTIO ex illo 1. Cor. 14. *Vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, potestis omnes per singulos prophetare.* Propter quæ loca ita Lutherus triumphat: *Quare satis his locis robustissimè, & clarissimè firmatum sit, ministeriū verbi potissimùm in Ecclesia esse prorsus vnicum, &* D *commune omnibus Christianis, nō modò iure, sed etiā præcepto. Quare & sacerdotium non nisi vnicum, & commune erit, vt nihil valeant aduersus hæc diuina fulmina, infiniti Patres, innumera Concilia, æterna cōsuetudo, & vniuersa mundi multitudo, quibus stipulis rasæ laruæ nituntur sacerdotiū suū stabil re.* Hęc ille.

Quod omnes possint baptizare, probat ex vsu nostræ Ecclesiæ, quæ concedit etiam mulieribus vt baptizent: & proinde vt ministrent verbum: nec enim Baptismus sine verbo constat.

Quòd omnes possint consecrare Eucharistiam, probat PRIMO, quia Lucæ 22. Christus in cœna omnibus dixit. *Hoc facite in meam commemorationem.* Item SECVNDO, quia Paulus 1. Corint. 11. totam Ecclesiam alloquitur, cū m ait. *Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis.* Denique TERTIO probat; quia maius est baptizare, & concionari, quàm con-

A secrare. Nam ex concione, & Baptismo datur remissio peccatorum, ex consecratione nihil sequitur, nisi stupor sacerdotis super sua potestate & dignitate.

Quòd omnes possint absoluere, ꝓbat ex illo Matthæi 18. *Quæcunque alligaueritis super terram, &c.*

Quòd omnes possint sacrificare, probat, quia nullum est sacrificium in Ecclesia, nisi illud, quo iuxta Paulū Rom. 12. *Sacrificamus corpora nostra per mortificationem vitiorum.* Id autem cōmune est omnib.

Quòd omnes possint orare pro alijs, probat, quia oratio Dominica est communis; & in ea pro alijs etiam oratur.

Quòd omnes possint iudicare, & discernere dogmata, probat dupliciter. PRIMO ex illis Scripturis, quæ iubent, vt fugiamus falsos Prophetas. Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt, vocem alienorum nō audiunt.* Matth. 7. *Attendite a falsis Prophetis.* SECVNDO ex illis verbis Pauli 1. Cor. 14. *Si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat.* B Hic verò triumphat Lutherus, ac vult licere vnicuique iudicare Ecclesiam Romanā, licet ipsa sedeat, vt mater, & magistra Ecclesiarum. Hęc sunt argumenta ex lib. de instituendis ministris. Accedat VLTIMO argumentum, quod facit in assertione 13. art. *Qui* inquit, *baptizatus est, spiritum Christi habet: vbi autem spiritus Christi est, ibi omnium potestas & libertas.*

RESPONSIO. Ad PRIMVM, SECVNDVM, QVARTVM & QVINTVM locum respondeo loca illa intelligi de sacerdotio spirituali, quo offerimus hostias spirituales, id est, opera bona, ac præcipuè laudes, & preces: quod quidem sacerdotium commune est omnibus pijs hominibus. Sed præter hoc sacerdotium est aliud propriè dictum; quo offertur sacrificium propriè dictum, & ad cuius officium pertinet ministrare verbum, & Sacramenta populis.

C Id ita esse patet. PRIMO ex ipsis locis. Nam 1. Pet. 2. habetur: *Offerentes spirituales hostias.* Addidit enim spiritales ad distinctionem hostiarum, quæ non spiritaliter, & mysticè, sed propriè sacrificantur. Sic etiā in cap. 5. & 20. Apocalypsis agitur de sacerdotio beatorum in cœlo, quod certum est non esse nisi ad offerendas laudes.

SECVNDO idem probatur: quia verba B. Petri sumpta sunt ex cap. 19. Exodi, vbi illud idem dicitur de Hebręis, quod B. Petrus tribuit Christianis. At in Testamento veteri non erant omnes propriè dictì sacerdotes, sed solum ipsi, & posteri Aaron, & tamen erāt omnes sacerdotes spiritales.

TERTIO: quia tam Petrus in epistola, quàm Ioannes in Apocalypsi coniungunt regnum cum sacerdotio. Sic igitur sunt omnes Christiani sacerdotes, quo modo sunt omnes reges.

QVARTO: hæc loca solum intelliguntur de sanctis D & pijs Christianis, non de peccatoribus, qui nō sunt gens sancta, vt eos Petrus vocat: at sacerdotium, seu ministerium externum conuenit etiam peccatoribus, ex sententia tum Catholicorū, tū Lutheranorū.

Ad TERTIVM locū: *Vt virtutes annuncietis &c.* Responsio. Non imperat S. Petrus, vt omnes Christiani publicè prædicent verbum Dei, sed vt gratias agant Deo, eumq; laudent ob eius beneficia. Nam vt rectè exponit Beda, alludit Petrus ad Canticum Hebręorum (*Cantemus Domino glorio è. &c.* Exod 15.) quod cantauerunt liberati ex Ægypto post transitū maris rubri. Vult enim eodem modo Christianos liberatos de diabolica seruitute per aquas Baptismi cātare canticum actionis gratiarum, & assiduè laudare potentiam Redemptoris. Nec male addit Oecumenius, velle etiam beatum Petrum, vt omnes Christiani non tam verbis, quàm bonis operibus annuntient Dei virtutem, ita vt eorum vita sit quasi quædam cōcio gentilibus, iuxta illud Matth. 5. *Vt videant opera nostra*

ra nostra

ra vestra bona, & glorificent Patrem, &c. Quomodo A etiam intelliguntur multa alia loca, vt Psalm. 18. *Cœli enarrãt gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.* 1. Tim. 2. *Sicut decet mulieres promittentes.* Græcè ἐπαγγελλομέναις, annunciãtes, *pietatem per opera bona.* Et infrà: *Mulieri docere nõ permitto* Vbi vides mulieribus imperari, vt annuncient pietatem; ac ne fortè Lutherana interpretatione deceptæ putarẽt sibi licere etiam concionari, addit: *Per opera bona,* &; *Mulieri docere non permitto.*

Ad SEXTVM: *Idoneos nos fecit ministros, &c.* Responsio. Non loquitur de omnibus Christianis, sed de se tantùm, & ceteris collegis suis Apostolis. Nam confert se cum Mose, qui minister fuit testamẽti veteris, ac dicit, illum ministrasse literas in lapidibus insculptas, se antem, & collegas suos ministrare spiritum, &c. At constat in testamento veteri non fuisse omnes ministros, & promulgatores legis, sed solum Mosem. Præterea toto capite præcedenti loquitur de se ipso, & similiter initio c. 3. cùm ait: *Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut egemus, sicut quidam commendatitiis literis ad vos, aut ex vobis?* B

An loca illa pro fœminis, RESPONDEO, Aliud est prophetare, id est, futura prædicere, aliud prophetare, id est, concionari, siue Scripturas interpretari. Primũ non est propriè munus sacerdotis, seu præsulis Ecclesiastici, sed est gratia gratis data, quæ etiam laicis viris & fœminis conuenire potest. Certè Dauid, Helias, Helisæus, Isaias, & alij permulti, sacerdotes non erãt, & tamen prophetabant, & de hoc genere prophetandi intelliguntur ferè omnia loca allegata. Alterum genus est proprium sacerdotis, neque conuenit fœminis, quia fœminarum est subesse, non præesse. Et hanc rationem adfert B. Paulus 1. Cor. 14. *Mulieres taceant in Ecclesia, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse.* Nec tamen propterea prohibetur Deus, quin possit extraordinariè fœminis concedere, vt doceant viros, vt quondam contigit Deboræ, & antea annos ducentos sanctæ Catharinæ Senensi. C Sed hęc priuilegia non faciunt legem.

An argumẽtum, ex eo quòd Christus est sacerdos, & omnes Christiani sunt fratres eius, RESPONDEO. Nihil concludit hoc argumẽtum: PRIMO, quia Christus non est sacerdos Aaronicus, sed secundum ordinẽ Melchisedech. In sacerdotio Aaronico id habebat locum, vt omnes fratres essent sacerdotes: at in sacerdotio secundum ordinem Melchisedech solus primogenitus erat sacerdos.

PRÆTEREA etiam in sacerdotio Aaronico soli fratres naturales erant sacerdotes, non autem adoptiui: porrò Christiani sunt fratres Christi adoptiui, non naturales.

DENIQVE, si omnia, quæ Christo conueniunt, nobis etiam omnibus conuenirent, cur non omnes faceremus miracula, prædiceremus futura? &c.

An argumentum ex PRIMO officio sacerdotis, RE- D SPONDEO. Tria illa loca nihil probant. Nam illud 1. Petr. 2. *Vt uirtutes annuncietis*, intelligitur de laude priuata, non de concione, vt diximus. Illud 1. Cor. 11. *Mortem Domini annunciabitis*, intelligitur de commemoratione passionis Dominicæ, quam facimus nõ concionando, sed sumendo Eucharistiam; alioqui deberent omnes, qui sumunt Eucharistiam, concionari, quod est impossibile. Illud 1. Corinth. 14. *Potestis omnes prophetare, ut omnes discant & omnes exhortentur*; non intelligitur de omnibus Christianis, sed de omnibus, qui habebant ea dona, ait enim: *Vnusquisque uestrum psalmum habet, linguam habet, &c.* At certè non habebant omnes donum linguarum, cùm idem Paulus dicat 1. Cor. 12. *Diuisiones gratiarum sunt, &c.* &; *Nunquid omnes linguis loquuntur?* & hoc tempore nulli sunt, qui habeant eiusmodi donum. Vult ergo Paulus dicere; Vnusquisque vestrum, qui gloriamini ob eiusmodi dona, vtimini illis ordinatè, & ad ędificationem. Adde SECVNDO, quod non loquitur de cõcione publica, quæ est propria sacerdotum, sed de pijs collationibus, & exhortationibus quibus vtebantur, cũ simul conueniebant, vt paulò post dicam. Itaque immeritò Lutherus ob hæc tria loca malè intellecta, contemnit infinitos Patres, innumera Concilia, æternam consuetudinem, & vniuersam mundi multitudinem.

Ad alterum ex SECVNDO officio, RESPONDEO. Mulieres apud nos baptizare in casu necessitatis, & ex permissione, non ex officio: quomodo etiam permittitur Iudæis, & Turcis ob summam eius Sacramẽti necessitatem. Sicut ergo non sequitur, Turca potest baptizare, ergo potest omnia Sacramenta ministrare, vel, ergo est verus sacerdos; ita non sequitur, Fœmina potest baptizare, ergo potest omnia Sacramẽta ministrare, vel, ergo est sacerdos. Neque est verum neminem baptizare, quin concionetur. verbum enim, quod in Baptismo profertur, non est concionale, vt supra demonstrauimus, sed consecratiuum.

AD argumentum ex TERTIO officio, RESPONDEO. Illud, *Hoc facite*, non est dictum omnibus; alioqui tenerentur fœminæ, & pueri consecrare Eucharistiam pari ratione illud; *Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi uobis:* non significat omnibus traditã potestatem consecrandi, sed omnibus traditum, id est, dictum, explicatum, & declaratum, quod Dominus instituerat. Denique potẽtia consecrandi maior est, q̃ baptizandi, sicut per Baptismum datur remissio peccatorum, ita & per Eucharistiã; Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem uiuet in æternum.* Et præterea per consecrationem fit cõuersio panis, etiam si Lutherus nolit, quæ non fit per Baptismum.

Ad argumentum ex QVARTO officio. Illa verba: *Quæcunque alligaueritis super terram, &c* intelliguntur dicta Ecclesię, de qua ibidem: *Dic Ecclesiæ*, &; *Si Ecclesiam non audierit, &c.* Vt enim ostenderet Dominus non esse contemnendum Ecclesiæ iudicium, addidit illam promissionẽ: *Quæcũque alligaueritis.* Porrò Ecclesia ligat, & soluit, sed per suos pręsules, non per quoscũque, sicut corpus loquitur, sed per linguam, non per manum; & vniuersitas determinat propositiones, sed per Doctores, non per Scholasticos. Id autem ostendit apertissimè praxis Ecclesiæ omnium ætatum.

Ad argumentum ex QVINTO officio, Negamus non esse in Ecclesia aliud sacrificium, quàm mortificationis vitiorum. Nam ad hoc sacrificium non requiritur altare: est autem in Ecclesia altare, vt patet ad Hebr. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt.* Sed de hoc alibi.

An argumẽtum ex SEXTO officio, RESPONDEO; Non est Sacerdotis orare quomodocunque, sed orare publicè, & tanquam publicam personam intercedere pro vniuerso populo, vt Chrysostomus docet lib. 6. de sacerdotio.

Ad argumentũ ex SEPTIMO officio, RESPONDEO: Illa loca: *Oues meæ uocem meam audiunt; non audiunt uocem alienorum*, &: *Attendite a falsis Prophetis*; docẽt debere omnes homines iudicare de dogmatibus, non quidem examinando illa ad regulam Scripturę, vt hęretici, si enim id omnes facere possent, non esset opus pastoribus, & doctoribus in Ecclesia, sed examinando illa ad doctrinam antea traditam, & ad doctrinam aliorum pastorum. Facilè enim possunt omnes iudicare, an doctrina sit noua, & tunc eam suspectam habere debent. Præterea Dominus alienos, & falsos Prophetas non vocat ordinarios pastores, sed extrordinarios, qui per se veniunt, ut venerunt omnes hæretici.

Illud autem: *Si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat,*

cent, in quo Lutherus triumphat, non intelligitur, nisi A in collationibus quibusdam, de quibus eo loco Paulus agit, non de publica cõcione Pastoris, & multò minus de publico iudicio Concilij, aut summi Pontificis. Id quod patet PRIMO, vsu Ecclesiæ. Nunquam enim est auditum, vt dum fit publica concio, permissum sit alicui alteri loqui, & multò minus permissum est vnquam priuatis hominibus reluctari iudicio totius Ecclesiæ.

SECVNDO, quia non tenemur credere vnicuiq; dicenti sibi esse reuelatum aliquid, præsertim in re graui, & maximè si illa reuelatio sit contraria doctrinæ ordinariorum Pastorum: alioqui pateret aditus omnibus hæresibus. Nullus est enim hæresiarca, qui non iactet sua dogmata, vt verissimam Dei reuelationem.

TERTIO patet ex illis verbis Prophetæ, *duo aut tres dicant, & ceteri diiudicent*. Non enim conueniret vt duos aut tres concionarentur, sed bene conueniebat, vt in collatione spirituali duo aut tres dicerent. Adde B quòd Iustinus in secunda Apologia propè extrema, explicans morem primæ Ecclesiæ, distinguit concionem, quam soli Præposito tribuit, à collatione spiritua li, quam ibidem post concionem, & Sacramenta inter se habere soliti erant.

AD illud argumentum postremum; Qui baptizatus est, habet spiritum Christi: vbi autẽ Spiritus Christi est, ibi omnium potestas, & libertas. RESPONDEO PRIMO; Maior propositio non est vera vniuersaliter. Multi enim baptizantur, qui non recipiunt spiritum Christi, quia sine fide aut pœnitentia baptizantur: multi recipiunt, qui postea amittunt, & tamen non amittunt Baptismum. SECVNDO; Minor etiam propositio falsa est. Nam plurimi habent spiritum Christi, qui tamen non habent omnium rerum potestatem, cùm nec possint loqui varijs linguis, neque futura prædicere, neque curare morbos, neque excitare mortuos.

CAPVT XXVI.

Non requiri fidem, aut probitatem ministri, vt sacramenta efficacia esse possint.

SEQVITVR TERTIA quæstio de qualitatibus ministri Sacramentorum, vtrum requiratur necessariò fides, aut charitas, ita vt hæretici, infideles, schismatici, improbi Catholici non possint Sacramenta conferre. Non quærimus autem, an peccent Sacramenta conferendo: ista enim est quæstio propriè Scholastica; sed tantùm an sit irritum, quidquid faciunt infideles, aut improbi homines, etiamsi alioqui legitimè ordinati sint Presbyteri, aut Episcopi, & nihil omittant eorum, quæ ad substantiam Sacramentorum pertinent.

Porrò controuersia de hac re nulla, aut pene nulla hoc tempore esse videtur. Nam etsi Lutherus aliquo- D ties dicat, spiritum Christi, qui recipitur in Baptismo esse fundamentum potestatis conferendorum Sacramẽtorum, ex quo sequitur, solos bonos, qui spiritum Christi habent, efficaciter Sacramenta conferre: tamen ipse idem postea docuit, adeo non requiri fidem, aut probitatem ministri, vt etiam Diabolus efficaciter Sacramenta ministrare possit, vt suprà diximus. Confessio quoque Augustana, art. 8. fatetur Sacramenta esse efficacia, licet ab hypocritis, & malis hominibus ministrentur. Quod idem habet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. Vnde in Antidoto Concilij Tridentini ad can. 12. sess. 7. vbi dicitur anathema ijs, qui negãt Sacramenta esse efficacia, si à malis ministrentur, nihil aliud scribit, nisi hanc vocem, *Amen*. Deniq; Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 155. affirmat canonem Concilij 12. sibi non displicere.

A Tribui solet Hussitis, & Anabaptistis ea sententia, quòd Sacramenta non sint efficacia, nisi à probis, & fidelibus ministrentur. Sed mirum est si Hussitæ ita sentiant, cùm ordinationes sacerdotum suorum ab Romano Pontifice petere consueuerint, cùm tamen Romanum Pontificem, & omnes Episcopos Catholicos pro hæreticis haberent, & habeant. Et certè si Hussitæ ratas habent ordinationes eorum, quos hæreticos putant, multo faciliùs ratum haberent Baptismum ab eis collatum: Id patet ex lib. Lutheri ad senatum Pragensem, vbi dehortatur Bohemos Hussitas, ne petant ordinationes à Romanis, cùm & ipsi Romanis, & Romani ipsis sint hæretici. Quod ergo Ioannes Hus in articulis, qui damnantur in Concilio Constantiensi, sess. 14. dicit, Prælatum malum, aut præscitum esse æquiuocè pastorem; & nullum esse Episcopũ, dum est in peccato mortali; aut intelligitur solùm, quoad iurisdictionem; aut certè non sequuntur in hac parte B Hussitæ magistrum suum.

Anabaptistis tribuit hunc errorem Kemnitius loco citato, sed quia doctrina eorum est in multis occulta, & non publicè euulgata, non scimus quibus fundamentis nitantur. Quare satis erit hoc loco PRIMVM indicare qui fuerint olim errores de hac re. DEINDE à quibus Patribus, & quibus rationibus confutati. POSTREMO quomodo eorum obiectiones dissoluantur.

Quoad PRIMVM, Ante annos M.CCC. in Asia, & Africa cœpit error exoriri, non esse rata Sacramenta, quæ ab hæreticis, & schismaticis dabantur post separationem eorum ab vnitate Catholica. De Asiaticis id refert Eusebius lib. 7. hist. cap. 6. ex epist. Dionysij Alexandrini. De Africanis constat tum ex eodem Eusebio lib. 7. cap. 2. tum ex Augustino lib. 2. de Baptismo, cap. 7. vbi etiam indicat primum auctorem huius erroris fuisse Agrippinum Episcopum Carthaginensem S. Cypriani prædecessorem: Quod clarius testatur C Vincentius Lirinensis in commonitorio, vbi dicit Agrippinum primum omnium mortalium rebaptizandum censuisse.

Sequutus est prædecessorem suum S. Cyprianus cum multis Africæ Episcopis, sic tñ, vt non propterea se ab Ecclesiæ vnitate separaret, vt patet ex epistolis ad Quintum ad Pompeium, & ad Iubaianum: quocirca nunquam hæreticus habitus est. Nec desunt, qui asserunt, eum postea reuocasse sententiam, vt S. Augustinus testatur in epist. 48. ad Vincentium: quemadmodum etiam Episcopos ceteros, qui cũ Cypriano eum errorem definierant, reuocasse sententiam suam, permotos auctoritate Stephani Romani Põtificis scribit S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos.

Sequuti sunt paulò post hæretici Donatistæ, qui pertinaciter eundem errorem tenuerunt, & auxerũt. Nam INPRIMIS, Agrippinus, & Cyprianus non habebant pro hæreticis, qui contrarium sentiebant: vn- D de nec rebaptizabant baptizatos à Catholicis etiam sibi in ea opinione contrarijs. Donatistæ autem rebaptizabant etiam Catholicos, quos hæreticos putabant. Sic enim ait AVGVSTINVS in lib. de vnico Baptismo, cap. 13. conferens Donatistas cum Agrippino & Cypriano: *Rebaptizare hæreticos, quod illi fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris; rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolica præsumptionis.*

SECVNDO, Donatistæ errorem defendebãt post Ecclesiæ definitionem in Concilio generali, quod est hæreticorum proprium. Agrippinus & Cyprianus non viderunt vllam absolutam Ecclesiæ definitionem, vt Augustinus testatur lib. 2. de Baptismo, cap. 7. & 9.

TERTIO, Cyprianus tantùm improbabat Sacramẽta tradita ab hæreticis & schismaticis, id est, ab ijs, qui essent extra Ecclesiam; at non improbabat Sacramen-

ta tradita à malis ministris intra ipsum Ecclesiam: vt Augustinus demonstrat lib.4.de Baptismo, cap.2.lib. 3.contra epistolam Parmeniani, cap.2.ad Donatistarum alij, omnes peccatores manifestos excludebant à Sacramentorum administratione, vt Augustinus testatur, lib.2.contra epistolam Parmeniani, cap.10.alij, omnes omnino homines malos, etiam occultos, vt idem Augustinus refert lib.2.contra Cresconium, capit.28.

Post Donatistas eundem errorem saltem ex parte docuerunt Luciferani. Nam teste S.Hieronymo in Dialogo contra Luciferianos, admittebant illi Baptisma collatum ab hæreticis, sed non Ordinationem: quanquam Hilarius quidam Diaconus, vt ibidem ait Hieronymus, ne Baptisma quidem admitteret.

Fuerunt deinde alij tempore S.Bernardi, qui dicebantur Apostolici, qui negabant homines malos posse efficaciter Sacraméta ministrare, vt ipse testatur serm. 66.in Cantica. Quod idem postea etiam docuerũt Albigenses, vt refert S.Antoninus in summa Theologica, parte 4.tit.11.cap.7.§.5.

Inter vtrosque autem exstiterunt VValdenses, qui bonis laicis concedebant ministeria Sacramentorum, atque illa eadem malis sacerdotibus detrahebant, teste S.Antonino, p.4.tit.11.cap.7.§.2. Atque huc respexit S.Thomas lib.4. contra Gentes, capit.77. cùm ait esse quendam errorem, quòd omnes boni, & nulli mali possint esse idonei Sacramentorum ministri: quod idem omnino est cum eo, quod Lutherus initio dicebat, eos omnes, & solos esse sacerdotes, qui habẽt Spiritum Christi.

Deniq; post hos omnes exstitit Ioannes VVicleff, qui hanc hæresim non parùm locupletauit. Nam nõ solùm peccatores, siue occultos, siue manifestos, sed etiam bonos in præsenti, sed malos aliquãdo futuros, id est, præscitos, negant Sacraméta posse conficere. Vide de hoc errore Concilium Constantiense sess.8. & Thomam VValdensem tomo 2.cap.14.

Quantum ad SECVNDVM; Refutarunt hanc hæresim multi sancti ac veteres summi Pontifices: Ac primùm in ipso eius exortu S.Stephanus Papa & Martyr, vt refert Eusebius lib.7.histor.cap.2. & sequentibus. Deinde Syricius in epist.1.ad Himerium, Innocẽtius I.in epist. 22.ad Macedoniæ Episcopos, Leo epist. 77.ad Nicetam, Anastasius II.in epist. ad Anastasium Imperatorem, & alij.

SECVNDO damnarunt eandem hæresim Concilia. PRIMO Cõcilium NICÆNVM generale. Id enim frequentissimè testatur S. Augustinus lib.2.de Baptismo, cap.3.4.5.7.9. & alibi, sed quia nusquam Augustinus vocat illud Concilium Nicænum, multi dubitant de quo Concilio loquatur. At nulla est caussa dubitandi; nam vocat Concilium plenarium orbis terræ. Nullũ autem nouit Augustinus orbis terræ Concilium, nisi Nicænum. Nam quatuor tantùm facta sunt Augustini tempore Concilia generalia, Nicænum, Sardicense, Constantinopolitanum I.& Ephesinum I. Sed ex his, Ephesinum I. indictum fuit paulò antè mortem Augustini, & post mortem eius celebratum; ex epistola Africanorum ad Imperatorem Theodosium iuniorem. Concilium Constantinopolitanum de hac quæstione non tractauit.

Adde quod Augustinus lib.2. de Baptismo, cap.9. testatur Concilium plenarium, in quo hæc veritas definita est, ante celebratũ fuisse, quàm ipse nasceretur. Constat autem solum Nicænum celebratum esse ante Augustini natiuitatem. Nam Cõcilium Nicænum actum est anno CCC.XXVII. Augustinus natus est anno CCC.LVII. Concilium Constantinopolitanũ actum est anno CCC.LXXXIII. Vide Chronicum Eusebij cum additione Prosperi. Concilium Sardicense nec de ista quæstione tractauit, nec notum fuit Augustino vt ostendimus in disputatione de iure appellationis, & VI.Concilio Carthaginensi.

Præterea in Concilio Nicæno canon.19. iubentur Paulianistæ rebaptizari, ex quo apertè deducitur ceterorum hæreticorum Baptisma approbatum à Concilio fuisse.

Deniq; (quod vnum sufficere deberet) S. HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos extremo, sic ait: *Synodus quoque Nicana omnes hæreticos suscipit, exceptis Pauli Samosateni discipulis.* Hæc ille. Vbi apertissimè dicit, à Synodo Nicæna approbatum Baptisma hæreticorum omnium (de hac enim re loquebatur) exceptis quibusdam, qui nimirum non vtebantur forma legitima.

Non diu post damnauit eundem errorem Concilium Carthaginense I.can.1.præsidente Grato Episcopo, temporibus Constantini Imperatoris, cuius Concilij meminit etiam S.Augustinus, lib.2.cap.2. de Baptismo contra Donatistas. Item Arelatense I.can.8.eodem tempore: ac diu postea Concilium Constantiẽse sess.8.& Tridentinum sess.7.can.12.

TERTIO, refutarunt Doctores permulti, ac præcipuè Augustinus in omnibus libris contra Donatistas. Optatus in libris contra Parmenianum, Hieronym. in Dialogo contra Luciferianos, Nazianzenus in oratione de Baptismo. S.Thomas lib.4. contra Gentes, capit.77. & Thomas VValdensis tomo 2. ab initio per multa capita, vbi etiam multorum multa profert testimonia.

Porrò argumenta præcipua quibus vtuntur tria sunt. PRIMO adferunt traditionem, & consuetudinẽ antiquissimam ab Apostolorum tempore. Hoc enim argumento præcipuè vsum sanctum Stephanum Papam testatur S. Cyprianus in epistola ad Pompeium. Eodem arguméto vtitur passim S. AVGVSTINVS lib. 2.de Baptismo, cap.9. *Consuetudinis*, inquit, *robore tenebatur orbis terrarum, & hac sola opponebatur inducere volentibus nouitatem.* Vincentius autem Lirinensis in commonitorio, dicit tantùm valuisse apud Ecclesiam Catholicam hoc argumentum ductum à traditione, & consuetudine Ecclesiæ, vt hoc vno superata fuerit caussa S. Cypriani, qui summa eloquentia, & frequentissimo sanctorum Episcoporum Concilio, & multis diuinæ Scripturæ testimonijs contra veritatem pugnabat.

Ex quo intelligimus Lutherum cum suis, cõtrariũ spiritum habere ei, quem habuit vetus, & vera Christi Ecclesia. Lutherus enim propter vnum Scripturæ testimonium perperã intellectum, contemnit æternã consuetudinem, vt ipsemet loquitur in libro de abroganda Missa; & in libro de instituẽdis ministris ad Pragenses. At vetus Ecclesia ex consuetudine ducentorũ, vel trecentorum annorum explicabat omnia testimonia, quæ Cyprianus cum suis adferebant; & meritò: Nam cùm certum sit, consuetudinem vniuersæ Ecclesiæ perpetuam non posse cum verbo Dei pugnare, & clarior sit consuetudo, quàm ipsum verbum; rectè iudicabant illi, ex consuetudine verbum Dei esse interpretandum, non ob verbum Dei obscurum & ambiguum, consuetudinem abolendam, vt Lutherani hoc tempore faciendum esse contendunt.

SECVNDO adferebant rationem in verbo Dei fundatam, quæ potest hoc syllogismo concludi. Minister Sacramentorum operatur virtute, & auctoritate diuina, Deus autem non aufert à ministro datam ei potestatem ob eius peccatum, aut infidelitatem, ergo, &c.

PROBATVR Maior; nam Scripturæ passim hoc docent. Ioan.1. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Præcipuus ergo auctor in Baptismo Christus est, non minister, vt fusè hinc deducit Augustinus, tract.5. in Ioã. 1.Cor.3. *Neq; qui plãtat est aliquid, neq; qui rigat,*

sed

sed qui incrementum dat Deus. PRÆTEREA si ministri sua virtute baptizarent, essent diuersa Baptismata, alia alijs meliora pro diuersitate meritorum, & excellentiæ baptizantiũ. At vnum est Baptisma, ad Ephe. 4. ITEM Apostoli nunquam appellarunt Baptismum, suum, quem alijs conferebant, cùm tamen aliquando appellarent Euangelium suum, quod prædicabant, Rom. 16. & 2. Tim. 2. *Iuxta Euangelium meum*. Ergo in Baptismo nihil suum agnoscebant, nisi nudum ministerium. DENIQVE æquum fuit, vt Sacramenta nõ penderent ab humana virtute, ne homines in hominibus confidere assuescerent, cùm scriptum sit: *Maledictus homo qui confidit in homine*.

PROBATVR iam minor propositio. Nam auctoritas conferendi Sacramenta, non est gratia gratum faciens, sed gratis data: non ergo ita pugnat cum improbitate vitæ, vt simul cum ea esse non possit. Constat enim eiusmodi gratias in peccatoribus esse posse, vt patet de Caipha, qui prophetauit, cùm tamen esset pessimus. Ioan. 11. item de illis, qui Matth. 7. dicunt: *Nonne in nomine tuo demonia eiecimus? &c.*

SECVNDO; Auctoritas conferendi Sacramenta, nõ datur in vtilitatem habentis, sed aliorum: igitur non erat conueniens, vt auferretur propter peccatum habentis; sic enim vnus puniretur ob culpam alterius.

TERTIO; Deus non aufert ob peccata potestatem iurisdictionis, vt patet 1. Petri 2. vbi iubet Apostolus, vt Christiani obediant Dominis suis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis: & ibidem iubet obediri Regibus, alijsq; magistratibus gentilium, qui infideles erant; igitur multò minus aufert potestatem ordinis. Nam si potestas auferretur ad puniendum eum, qui illam habet, magis deberet auferri potestas iurisdictionis, quàm ordinis; quia illa magis amatur, & proinde magis punitur, cum illa tollitur, & præterea magis dependet potestas iurisdictionis à probitate vitæ eius, in quo est, quàm potestas ordinis. Nam magis dominantur passiones in imperando, quàm in Sacramentis ministrandis, vt patet experientia.

QVARTO; Non aufert Deus hominibus ob peccata naturales potentias ad opera naturalia, vt notũ est: igitur nec auferre debet supernaturalem potestatem ad opera supernaturalia, in quibus non consistit meritum operantis. Nam non minus Deus prouidit bono totius Ecclesiæ, quàm bono mundi huius.

QVINTO; Iudas peccator erat, & reprobus, & tamen baptizabat, vt colligit Augustinus tract. 5. in Ioã. ex illo Ioan. 4. *Ipse non baptizabat, sed discipuli eius*. Et quod efficaciter Iudas baptizauerit, docet idem Augustinus ex eo, quod non legimus rebaptizatos, quos ille baptizauerat.

TERTIVM argumẽtum sumitur à similibus rebus. Nam INPRIMIS apud Iudæos circumcisi à Samaritanis, qui hæretici erant Hebræis, nõ circumcidebantur iterum, sed admittebantur, vt ritè circumcisi, vt Augustinus docet lib. 1. contra Cresconium, cap. 31. DEINDE, verbum Dei efficaciter prædicatur ab improbis, vt colligit Augustinus lib. 4. de Baptismo, ca. 11. ex Matt. 23. Quæ dicunt, facite, quæ faciunt, nolite facere; & Philip. 1. *Quidam ex contentione Christum annunciãt non sincerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. Quid enim? dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur. & in hoc gaudeo, sed & gaudebo*. PRÆTEREA nihil refert ad efficaciam sementis, & plantationis, vt idem Augustinus ratiocinatur lib. 3. in Cresconium, cap. 8. an lotis manibus, an sordidis id fiat, modò bonum sit semen, & terra fertilis, nec desit calor solis, & pluuia de cœlo. Item vt Nazianzenus docet in oratione de Baptismo, non minus rectè imprimit imaginem Regis sigillum ferreum, quàm sigillum aureum. Item vt idem Augustinus docet lib. 3. de Baptismo, cap. 10. lumen solis, vel etiam lampadum non inquinatur, etiamsi per lutum transeat, & loca cœnosa. DENIQVE, vt idem habet Augustinus tract. 5. in Ioannem, parùm refert, vtrum aqua ad areolas irrigandas per canalem lapideum, an per argenteum transeat.

Quoad TERTIVM; Argumenta hæreticorum refelluntur ab Augustino diligentissimè in libris septẽ contra Donatistas. Præcipua erant hæc. PRIMVM: Nemo dat, quod non habet. Hæretici, & impij non habẽt remissionem peccatorum; igitur non dant: quare non efficaciter Sacramenta ministrant.

RESPONDEO ad Minorem, hæreticos non habere remissionem peccatorum formaliter, tamen habere ministerialiter, quomodo famulus, qui sæpe nõ habet vnum obolum, tamen defert multos aureos à Domino suo ad alium aliquem: Et in rebus naturalibus & artificialibus, effectus non debet esse similis instrumento, sed caussæ principali. Non habet calor formam substantialem ignis, nec habet dolabra formam cathedræ: & tamen eas efficiunt instrumentaliter.

Adde PRÆTEREA distinguendum esse ipsum Sacramentum ab effectu ipsius; & inter effectus distinguendum esse characterem à gratia: hæc enim omnia separari possunt ab inuicem. Poterit igitur fieri, vt hæreticus baptizet, & characterem, ac gratiam conferat, vt si baptizet infantem. Item vt gratiam non cõferat, quia is qui baptizatur ponit obicem infidelitatis credens hæretico: sed non ideò inanis est Baptismus; nam efficit characterem. Item vt nec characterem, nec gratiam conferat, vt si det extremam vnctionem ægroto hæretico: tamen adhuc etiam hic verum Sacramẽtũ, & Sacrũ efficax ministrat, licet in suscipiẽte nihil operetur ob eius indispositionẽ. Vbi NOTANDVM cũ Augustino lib. 6. de Baptismo, cap. 1. hanc fuisse præcipuã caussam erroris Cypriani, & aliorum, qui non distinguebant inter Sacramenta, & eorum vsum & effectum.

SECVNDVM argumentum contra solutionem præcedentis: Qui non habet Spiritum sanctum, nõ potest remittere peccata: dictum est enim Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. At hæretici, & impij non habent Spiritum sanctum; ergo, &c.

RESPONDEO, negando minorem. Siquidem per Spiritum sanctum eo loco intelligimus potestatem remittendi peccata, vt intelligunt Chrysostomus & Cyrillus in eum locum. Potest autem & potestas esse sine gratia gratum faciente. Quod autem nomine Spiritus sancti intelligi possint quælibet eius dona, licet non faciant hominem sanctum, patet ex 1. Corin. 12. *Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, alij datur per spiritum sermo sapientiæ, &c.* & 1. Corinth. 14. *Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sunt*. vbi spiritum vocat donum prophetandi à Spiritu sancto datum.

Posset etiam dici, voluisse Dominum significare illis verbis: *Accipite Spiritum sanctum, &c.* effectum Sacramentorum præcipuè pendere à virtute Spiritus sancti: proinde necessarium esse, vt saltem assistat Spiritus, & sic accipiatur saltem vt assistens, & operans in Sacramentis, licet non operetur in ipso ministro. Assistit autem Spiritus sanctus Sacramentis suis semper (vt Augustinus rectè docet lib. 3. de Baptismo, ca. 10.) etiamsi minister sit adulter, vel homicida; quia Sacramentum nunquam est adulterum.

Denique, quia non desunt qui hoc loco per Spiritum sanctum intelligant Spiritum, vt gratiam, & charitatem largitur, ac diffundit in cordibus nostris, vt Ambrosius serm. 10. in Psalm. 118. & Augustinus in commentario, cap. 20. Ioannis: ideò possumus addere, gratiam quidem Spiritus sancti dari per sacram Ordi-

addendo, detrahendo, mutãdo, transponendo, corrumpendo, interrumpendo, semper manet integritas substantialis, dum manet idem sensus: & contrà minima etiam variatio destruit integritatem substantialem, si pereat sensus; vt si qs vna sola litera mutata dicat; Ego te baptizo in nomine Matris, & Filij, & Spiritus sancti, non habet substantialem formam. Accidentalis integritas cõsistit in ceteris omnibus, id est, in integro sono, ordine, & numero syllabarum.

TERTIO nota, iudiciũ de his mutationibus, sintne substantiales, an accidentales, non debere esse mathematicum, sed morale, ita vt tunc iudicandum sit, sensum verborum conseruari, quando audientes intelligunt, & iudicant illud significari, quod per integra verba significari solet, etiamsi alioqui verba pronũtientur valde corruptè. Exemplo esse potest, id quod refert Zacharias Pontifex in epistola ad Bonifacium, & habetur etiam apud Gratianum, can. Retulerunt, de consecratio. distinctione 4. Quidam enim ex nimia imperitia linguæ Latinæ baptizabant his verbis; Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, & Spiritua sancta. Quæ verba si propriè accipiantur, non significant Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & præsertim si seorsim pronunciarentur: iudicauit tamen summus Pontifex prudentissimè, substantiam formæ non esse mutatam, quia facilè poterat intelligi, quid ille vellet dicere, tum ex ipsa actione baptizandi, tum etiam ex coniunctione cum verbo in nomine; Non enim ait: In nomine Patriæ, & Filiæ, quòd ratio Grammaticæ exigebat, si is de industria formã mutare voluisset; sed, in nomine Patria, & Filia: quæ cùm ex se nihil significent, signum est illum voluisse dicere, quòd alij dicunt, cùm aiunt; In nomine Patris, & Filij, &c.

Pari ratione iudicandum est de interruptione: Si.n. quis diceret in consecranda Eucharistia: *Hoc est cor*, ac deinde recitaret vnum Psalmum, vel quiesceret ad spatium notabile, & tum demum adderet, *pus meum*, sine dubio iudicio prudentium non censeretur dixisse: *Hoc est corpus meum*. Si verò vbi dixit: *Hoc est cor*, pateretur breuem aliquam euagationem mentis, & nonnihil ẽt interquiesceret, antequam adderet, *pus meum*, nõ censeretur sensus formæ perire.

Notandum est QVARTO, non esse licitum, vt in cõclusione dicimus, vllo modo verborũ formam immutare, siue per eam immutationem tollatur substantialis formæ integritas, siue solùm accidentalis. Sed hoc interest, quod cum forma mutatur substantialiter, Sacramentum non perficitur; & ideò ea integritas dicitur necessaria, necessitate Sacramenti; cùm autem mutatur solùm accidentaliter, Sacramentum perficitur, sed peccat qui ita mutat: & ideò dicitur hæc integritas necessaria solùm necessitate præcepti.

Nota QVINTO, ex parte formæ verborum nunquam Sacramentum irritum reddi, nisi reuera desit integritas substantialis: tamen aliunde posse contingere, vt cum sola corruptione accidentali non perficiatur Sacramentum, nimirum si is, qui accidentaliter mutat formam, velit introducere nouum ritum, vt docet Zacharias, can. Retulerunt, de consecratio. distinctio. 4. & post eum Sanctus Thomas 3. par. quęstio. 60. artic. 7. ad tertium, & artic. 8. in corpore articuli. Quorum auctorum verba non rectè ab omnibus explicantur.

Ideò ANIMADVERTENDVM est, vtrum is, qui intendit introducere nouum ritum, intendat introducere nouum essentialem ritum respectu totius Ecclesiæ Christi, in vniuersum, id est, qui non fuerit antea in ipsa vera, & vniuersali Ecclesia; an intendat nouum ritum introducere respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putet falsam.

Si intendit introducere nouum absolutè, tunc non perficitur Sacramentum, non quia desit forma, sed A quia deest intentio. Conuincitur enim ille non velle facere, quod facit vera Ecclesia, quandoquidem vult introducere ritum, qui nunquam fuit in Ecclesia vniuersali, & vera. Et hoc est, quod docet Sanctus Thomas locis citatis: semper enim reddit rationem cur nõ perficiat Sacramentum, qui intendit introducere nouum ritum, quia non habet intentionem Ecclesię.

Si verò intendit introducere nouum ritum, non absolutè, sed solùm respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putat falsam, & interim intendat facere quod facit vera Ecclesia; tũc perficitur Sacramentum, etiamsi ipse fallatur in vera Ecclesia internoscenda. Vt exempli caussa, si Græcus aliquis dum baptizat illis verbis; Baptizetur seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, intendat introducere ritum substantialem, & necessarium contra ritum Romanæ Ecclesiæ, ita vt velit persuadere, non perfici Sacramentum, si quis dicat; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & B Spiritus sancti, & tamen intẽdat facere, quod facit Ecclesia vera, quæcunque illa sit; is verè baptizabit, non obstante ipsius errore. Nam in eo Baptismo inuenitur forma substantialis, & intentio veræ Ecclesię in genere, quę omnium consensu sufficit: error enim illius circa Sacramentum, aut Ecclesiam, non irritat Sacramentum, vt omnes Catholici docẽt, qui docent Sacramenta ab hæreticis tradita esse ualida. Non enim tenetur minister Sacramenti intendere id facere, quod facit Ecclesia Romana: alioqui nullus hæreticus verè baptizaret; sed solùm id quod facit Ecclesia Christi vera, in qua tamen intentione virtualiter includitur, vt intendat id, quod Romana Ecclesia intendit, quia illa sola est vera Ecclesia.

Itaque quod Paludanus ait in 4. distinct. 3. quæstio. 1. artic. 3. non semper iritari Sacramentum, cùm quis intendit introducere nouum ritum, est verum, sed nõ C contra Sanctum Thomam, vt ille fortasse putauit. Immò S. Thomas ideò non dixit; Cùm quis vult inducere nouum ritum, non perficitur Sacramentũ, sed, non uidetur perfici Sacramentum, quia nimirum posset fieri, ut perficeretur Sacramentum, sed præsumitur non perfici, quia pręsumitur non adesse intentionem debitam.

Quod uerò Dominicus à Soto ait, q. 1. ar. 8. Grecos uerè baptizare illis uerbis; Baptizetur seruus Christi, &c. quia Ecclesia Romana tolerat eum ritum; sed si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, tunc fore ut ipsi non uerè baptizarent; non est uerum absolutè. Nam si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, ut corruptionem formæ accidentalem, illi peccarent quidem, sed tamen uerè baptizarent: si uerò Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, ut corruptionẽ substantialem, tunc illi non uerè baptizarent, sed caussa D non esset, ut Sotus dicit, quia deesset intentio, sed quia deesset forma substantialis.

His ita explicatis, probatur nostra propositio aduersus Lutheri, & Brentij temeritatem. PRIMO, Sacramenta à Deo sunt instituta, ut aduersarij concedunt; ergo pars Sacramenti pręcipua, nimirum forma uerborum à Deo instituta est; ergo qui eam mutat, peccat contra Deum, & sæpe non perficit Sacramentum, nimirum cùm substantialiter mutat. Si.n. Sacramentum à Dei institutione pendet, certè non erit Sacramentũ, cùm non facimus, quod ipse instituit.

SECVNDO. Mutare Sacramentorum materiam, graue sacrilegium esset, nec perficeretur Sacramẽtum, ut aduersarij concedunt; cur igitur nõ sit eadem ratio de forma, quæ in uerbis consistit?

TERTIO. Addere ad uerba Scripturę, uel ea mutare nullo pacto licet: igitur nec uerba Sacramentorum mutari ullo modo debẽt, aut possunt; pręsertim cũ uerba Scripturę solũ ad significandũ, uerba Sacramentorum ad significandum, & sanctificãdum instituta sint.

QVAR-

QVARTO. Idē probatur testimonijs Patrum. IRENÆVS lib. 1. cap. 18. reprehendit hæreticos quosdam, quòd mutarent formam verborum à Christo præscriptam in Sacramento Baptismi. TERTVLLIANVS in libro de Baptismo: *Lex*, inquit, *tingendi imposita est, & forma præscripta: Ite, inquit, ad omnes gentes, tingētes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* CYPRIANVS in epist. ad Iubaianum idem habet. Itē ATHANASIVS serm. 3. contra Arianos. BASILIVS homil. in sanctum Baptisma, & ceteri, qui scribunt aduersus Arianos, hoc argumento probant trium personarum diuinitatem, qđ iussi simus in Baptismo tres personas exprimere. Item Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 12. dicit, eum à gratia excidere, qui detrahit, aut addit ad verba præscripta in Sacramento Baptismi. DIDYMVS in lib. 2. de Spiritu sancto: *Qui vnū*, inquit, *de præceptis nominibus prætermittit, neque perfectionē Sacramenti attingit, nec à peccatis hominem liberat.* AVGVSTINVS lib. 6. contra Donatistas, cap. 25. *Certa sunt*, inquit, *verba Euangelica, sine quibus non potest cōsecrari Baptismus.* DAMASCENVS lib. 4. de fide, cap. 16. *Quæ forma verborum in Baptismo adhibenda sit, Dominus exposuit, dicens: Baptizantes eos*, &c. Accedat Concilium ARELATENSE I. can. 8. quod examinari iubet, qua forma verborum Ariani baptizent.

CAPVT XXII.

De fine & necessitate Sacramentorum.

TRIA explicanda erunt circa finalem caussam Sacramentorum. PRIMVM, de ipso fine dicendum erit. SECVNDO, de necessitate, quæ ex fine cognoscitur. TERTIO, defendenda est sententia Ecclesiæ contra mendacia, & calumnias hæreticorum. Quod ad primum attinet, duo quæri possunt, cū quæritur quis finis sit Sacramentorum. PRIMVM, ad quem finem assequendum Deus instituerit Sacramenta. SECVNDO, cur ad eum finem assequendum talia media instituerit, cùm potuerit per alia media, & etiā sine vllis medijs ad eum finem peruenire.

Prior quæstio iā explicata est in disputatione de definitione Sacramenti: iam enim ostendimus, Sacramēta instituta esse ad iustificandos homines, atque vt sint signa, & caussæ instrumentales gratiæ Dei.

Posterior quæstio facilis est, nec de ea vlla est cōtrouersia. Et quidem auctores multas rationes colligunt tum ex parte Dei, tum ex parte hominis, tum ex parte Sacramentorum ipsorū, cur vtile fuerit Sacramenta, id est, sensibilia signa instituere ad iustificandos homines. Sed hæ sunt præcipuæ caussæ.

PRIMA, quia id congruit naturæ humanæ, quæ ex corpore, & spiritu constat. Sic enim ait S. CHRYSOSTOMVS homil. 60. ad populum, & 83. in Matthęū: *Si incorporeus esses, nuda, & incorporea tibi dedisset dona, sed quoniam anima corpori inserta est in sensibilibus, intelligibilia tibi præbet.* Similia docēt Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nissenus, in sermone de Baptismo.

SECVNDA, vt clarius appareret gratiā, quæ datur per Sacramenta, à solo Deo esse. Si enim daretur per actiones aliquas spirituales, suspicari potuissent homines, vi propria illius actionis homines iustificari: nunc autem cùm per res corporales, & abiectas detur iam excellens donum, nullus relinquitur locus eiusmodi suspicionis. Qua etiam de caussa Dominus Ioan. 9. cæcum illuminauit sputo, & luto, non aliquo precioso vnguento: & mundum sibi subijcere voluit per homines pauperes, & obscuros.

TERTIA, vt simul essent instrumenta iustificationis, & signa, quibus discernerentur fideles ab infidelibus, & quibus colligeretur populus Dei, & quibus etiam, vt sacris cæremonijs coleretur Deus. Nec enim poterant esse signa ad discernendos alios ab alijs, neque etiam cæremoniæ religionis, nisi essent externa, & sensibilia. Vide multas eiusmodi rationes apud Hugonem, lib. 1. de Sacramentis, part. 9. cap. 3. & Magistrum, ac Doctores, lib. 4. sent. dist. 1. & S. Thomam, lib. 4. contra Gentes, cap. 56. & ex recentioribus Gulielmū Alanum, lib. de Sacramētis in genere, cap. 24.

Quantum ad SECVNDVM, de necessitate, duplex est necessitas. VNA dicitur necessitas præcepti. ALTERA necessitas medij. Et quanquam interdum hę duę necessitates cōiunctæ sint; nam hoc ipso quod aliquid est medium ad salutem necessarium, simul etiam est præceptum naturale, si in nostra potestate situm sit: tamen hoc interest, quod cùm quis ex ignorantia inuincibili, aut alia iusta de causa non implet pręceptū, is nihil detrimenti accipit: at si quis non accipiat medium necessarium, is magnum detrimentum capit, quia non assequitur finem, licet ex ignorantia inuincibili id ei accidat. Verbi gratia, Sacramentum Confirmationis est pręceptum; sed non medium ad salutem simpliciter necessariū, ideo qui negligit accipere eiusmodi Sacramentum, peccat, sed si ex legitima caussa non accipiat, nec peccat, nec impeditur à salute. Quia verò Baptismus in re, vel in voto est pręceptum, & medium; ideo qui non baptizatur; aut certè non desiderat Baptismum, non saluatur, licet ex ignorātia, vel impotentia id accidat.

Rursus necessitas medij; AVT est necessitas simpliciter quomodo alę necessarię sunt ad volādum. AVT ad bene esse, quomodo equus necessarius est ad iter faciendum. Denique vtraque necessitas; AVT est absoluta, & naturalis, vt in exemplis positis; AVT ex institutione, & arbitratu alterius: quomodo in ludis attingere metam, est medium necessarium ad brauium; AVT est partim ex institutione, partim ex naturali congruentia, vt cū Imperator concedit militibus vrbē aliquam diripiendam, si eam vi ceperint. Ex his facilè poterit intelligi, quæ sit necessitas Sacramentorum.

Sit igitur PRIMA propositio: *Nulla Sacramenta habet absolutam necessitatem, sed omnis eorum necessitas pendet ex præcepto, et institutione diuina, adiuncta naturali congruentia.* Certum est enim potuisse Deum sine vllis Sacramentis homines iustificare. neque de hoc vlla controuersia est.

SECVNDA propositio: *Omnia Sacramenta necessaria sunt necessitate præcepti licet non singulis.* De hac propositione non est controuersia cum hæreticis.

TERTIA propositio: *Baptismus, & Pœnitentia necessaria sunt, posita institutione diuina, necessitate medij simpliciter; Baptismus quidem omnibus, Pœnitentia ijs qui post Baptismum lethaliter delinquunt.* In hac nō conuenimus. Nam aduersarij fatentur quidem Sacramenta esse necessaria, quia præcepta, & etiam necessaria vt media vtilia: non tamen agnoscunt vllum Sacramentum necessarium simpliciter vt medium. Et ratio est, quia cùm sola fides iustificet, Sacramenta solùm adhibentur, vt fidem excitent, aut nutriant. Atqui sine Sacramentis per solum verbum potest fides gigni, nutriri, augeri: non igitur sunt vlla Sacramenta simpliciter necessaria. Sed hæc controuersia tractanda est in disputatione de Baptismo, & Pœnitentia: nunc sufficient duo loca Scripturæ apertissima. Ioann. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Luc. 13. *Nisi Pœnitētiam habueritis, omnes similiter peribitis.*

QVARTA propositio: *Eucharistia, Confirmatio, & Extrema vnctio necessaria sunt necessitate medij ad bene esse posita diuina institutione.* In hac nō cōuenimus, quatenus numeramus Confirmationem, & Vnctionem inter Sacramenta: sed de hoc alibi. Quantum ad Eucharistiam, conuenimus, quod sit in præcepto; sed

quod

quod sit necessaria ad bene esse, vt medium, videmur conuenire, sed re ipsa non conuenimus. Nam dicunt quidem Caluinus in Antidoto, & Kemnitius in Examine, Sacramenta esse necessaria, vt media à Christo instituta, sed inter explicandum ita extenuant hanc necessitatem, vt eam ferè tollant. Volunt enim Sacramenta solùm esse vtilia ad alendam fidem, quia repræsentat oculis id, quod verbum offert auribus. Vnde Apologia Confessionis, art. 13. comparat Sacramenta picturæ: sicut ergo picturæ non possunt dici necessariæ ad salutẽ, nisi fortè hominibus valde rudibus; ita nec Sacramenta secundum ipsorum sententiam. Conatur Kemnitius loco citato refellere hanc similitudinẽ de pictura, & ostendere nescio quam maiorem necessitatem. Sed non potest negare similitudinem illam esse in Apologia, quam se in omnibus sequi profitetur. Et præterea alijs verbis idem dicit: nihil enim vult Sacramenta esse aliud, nisi ritus, in quibus visibiliter repræsentetur promissio, sicut audibiliter, vt sic loquar, repræsentatur in verbo. Itaque reuera non agnoscũt necessitatem, licet mentiantur se agnoscere, sed solùm tenuem quandam vtilitatem Sacramentorum.

QVINTA propositio: *Ordo necessarius est, non singulis hominibus, sed ipsi Ecclesiæ in vniuersum, necessitate medij simpliciter, posita diuina institutione.*

SEXTA propositio: *Matrimonium necessarium est ad bene esse, non singulis hominibus, sed Ecclesiæ in vniuersum.* De his non est controuersia. Vide sanctũ Thomam 3. par. quęst. 65. art. 4.

Quantum ad TERTIVM, refellenda sunt mendacia & calumniæ Caluini & Kemnitij, contra canonẽ IV. sess. 7. Concilij Tridentini, vbi de necessitate Sacramentorũ agitur. Verba Concilij ita habent: *Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto per solam fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.* Quo canone Concilium tria definit. PRIMO, Sacramenta non esse superflua ad salutem, sed necessaria; id quod definitũ est contra Anabaptistas & Zuuinglianos, qui (vt supra in disputatione de definitione vidimus) Sacramenta vtilia esse volebant ad discernendos fideles ab infidelibus, non autem ad salutem consequendam. Atque hanc partem definitionis libenter admittunt, & probant Caluinus & Kẽnitius. SECVNDO, Sacramenta quædam adeo esse necessaria, vt sine ipsis, vel eorum voto non possit salus cõtingere. Hoc autem est contra Lutheranos & Caluinistas, qui soli fidei tribuunt eiusmodi necessitatem. TERTIO, non omnia Sacramenta esse singulis necessaria; id quod asseritur propter Ordinem & Matrimonium. In qua parte definitionis illud solum reprehẽdunt, quod hęc inter Sacramenta numeremus: sed de hoc alibi dicendum erit. Veniamus nunc ad mendacia.

Hunc canonem ita Caluinus calumniatur in Antidoto: *Hic boni Patres pro sua crassitie non animaduertunt, quicquid nobis gratiæ per Sacramenta confertur, nihilominus fidei imputandum. Qui enim à Sacramentis fidem separat, perinde facit, ac si animam à corpore tolleret. Ergo quemadmodum Euangelij doctrinam nõ excludimus, cùm dicimus, nos sola fide Christi gratiã adipisci, ita nec Sacramenta; quorum eadem est ratio, cùm Euangelij sint sigilla.* Hæc ille.

Quibus verbis reprehendit illam partem canonis, vbi Concilium damnat eos, qui dicũt, homines iustificari sola fide sine Sacramentis. Ideo autem reprehendit, quia putat à Concilio damnari sententiam Lutheranorum non intellectam. Nam etsi fatentur Lutherani solam fidem iustificare, & proinde Sacramenta non iustificare, eo modo, quo fides iustificat, tamen admittunt etiam Sacramenta alio modo iustificare;

A quomodo non negant: Deum iustificare, & Christi passionem iustificare, & concionem etiam suo quodam modo iustificare. Nam Deus iustificare dicitur, ex auctoritate peccata remittens, & in gratiam nos recipiens: Christus iustificare dicitur meritorè, quia meruit nobis gratiam, & remissionem peccatorum; verbum, & Sacramentum iustificant instrumentaliter, quatenus excitant, vel nutriunt fidem, quæ iustificationem apprehendit: fides autem iustificat, quia immediate veluti quędam spiritualis manus, iustificationem apprehendit; quomodo iustificandi fides comitem nullum habet. Itaque ineptè Conciliũ ex Caluini sententia colligit Lutheranos excludere Sacramenta à iustificatione, quia doceát solam fidem iustificare.

Similem calumniam habet Kemnitius, pag. 80. *Quod*, inquit, *præcipuè obseruandum est, necessitatem Sacramentorum opponãt iustificationi per solam fidẽ,* B *atque ea, quæ ad salutem necessaria sunt, distinguenda sunt, vt Christus promerens, Pater donans, organa, seu instrumenta verbi, & Sacramẽtorum per quæ Spiritus sanctus beneficia illa noui testamenti offert, applicat, obsignat, auget, & confirmat, in credentibus, & demũ fides, quæ beneficia illa apprehendit, & accipit. Singula hæc suo modo, & in suo gradu ad salutem nostram ordinata sunt. Et sicut non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non solus Christus suo merito nobis eam acquisiuit: ita etiam non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non per solam fidem gratiam iustificationis accipimus.* Hæc ille.

Atqui hæc est calumnia, & mendacium manifestum. Concilium enim rectè intellexit eorum sententiam, & idipsum propriè damnauit, quod illi docent. Nam non damnat eos concilium, quòd excludant Sacramenta à iustificatione quouis modo, sed quòd ex- C cludant ab immediata acceptione & applicatione iustificationis, quam ipsi soli fidei tribuunt. Fides enim Catholica non admittit sola fide immediatè apprehendi, & applicari hominibus gratiam iustificationis, sed vult ad id necessariò requiri etiam Sacramenta, adeo vt si fides in aliquo existat, quamuis maxima, non tamen iustificet, nisi adsit etiam Sacramentum in re, vel in voto; immò magis requiritur Sacramentum, quã fides. Nam sine Sacramẽto in re, vel in voto nemo iustificatur, neq; paruulus, neque adultus; sine fide autẽ aliqui iustificantur, vt paruuli, qui fidem propriã nullam habent, qua recipiant iustificationem, & tamen per Sacramentum fidei iustificantur.

Vnde etiam refellitur, quod ait Caluinus, quidquid nobis gratiæ per Sacramenta confertur, id fidei imputandum. Id enim falsum est. Gratia enim quæ per Sacramenta confertur, imputanda est uirtuti ipsorũ Sacramentorũ, & Christi institutioni, non fidei: fides. n. D non tribuit vim Sacramentis, sed solùm disponit subiectum, vt suprà diximus.

Iam verò Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 79. & sequentibus, dicit in singulis dictionibus huius canonis latere insidias: detegit autem ipse quinque insidias: quæ tamen reuera non sunt latentes insidiæ Concilij, sed patentes calumniæ Kemnitij. PRIMO, sic ait: *Principio artificium compositionis in hoc canone cõsiderandum est. In singulis enim fermè dictionibus peculiares latent insidiæ.* Et infrà: *Reliquos*, inquit, *ritus, vt Confirmationis, Extremæ vnctionis, auricularis Confessionis, Satisfactionis, &c. volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria.*]

Hoc esse mendacium perspicuum est, tum ex eo, quod Concilium non addidit vocem illam (simpliciter) tum etiam quia communis sententia Theologorum, à qua Concilium nunquam recedit, solùm tria

Sacra-

Sacramenta docet esse necessaria simpliciter; Baptismum omnibus; & Pœnitentiam omnibus, qui peccant post Baptismum; & Ordinem ipsi Ecclesiæ in vniuersum. Sine reliquis posse homines saluari, modò absit negligentia, & contemptus. Vide S. Thom. 3. parte, quæst. 65. art. 4.

SECVNDO sic ait idem Kemnitius: *Neq; enim quisquam sanus iustificationem per solam fidem ita vnquam intellexit, quasi à iustificatione excludatur gratia Dei, meritum Christi, & ministerium verbi, & Sacramentorum.*

Hoc est alterum mendacium. Nam etiãsi Kemnitius & Caluinus doceant, solam fidem nô debere opponi Sacramentis in negotio iustificationis, sicut nô opponitur gratiæ Dei, & merito Christi; tamen Lutherus, quem sanum fuisse Kemnitius nunquã negaret, multis in locis opposuit solam fidem Sacramentis, ac disertis verbis docuit, ita sola fide homines iustificari, vt nulla pars iustificationis ad Sacramenta pertineat. In lib. de capt. Babyl. cap. de Baptismo: *Baptismus*, inquit, *neminem iustificat, nec vlli prodest, sed fides in verbum promissionis.* Et in assert. 1. art. *Nos dicimus*, inquit, *nec noui, nec veteris testamenti Sacramenta, sed solam fidẽ iustificasse:* Et in lib. contra Ioannem Cochlęum. *Non potest*, inquit, *vlla pars iustificationis tribui Baptismo.* Hæc ille. Qui certè non dixisset, gratia Dei, aut meritum Christi non iustificant, nec vllis prosunt; & nulla pars iustificationis tribui potest gratiæ Dei, aut merito Christi. Lutherus igitur opposuit iustificationẽ per solam fidem Sacramentis, quam tamen non opposuisset gratiæ Dei, aut merito Christi. Sic etiam Philippus Melanchthon, quem insanum fuisse Kemnitius nunquam diceret, in locis editis, anno M. D. XXII. *Non iustificant*, inquit, *signa, vt Apostolus ait, Circũcisio nihil est: ita Baptismus nihil est, participatio mẽsa Domini nihil est.* Hæc ille. Sed, q̃so, an dixisset Melanchthon, gratia Dei non iustificat, & gratia Dei nihil est? Igitur opponebant veteres Lutherani solam fidem Sacramentis, quam non opposuissent gratiæ, & merito Christi. Porrò Concilium simul damnauit & has prophanas voces veterum Lutheranorum, & sententiã, quam sequuntur Caluinus, & Kemnitius, licet a verbis abstineant.

TERTIO, sic ait ibidem Kemnitius. *Neque necessitatem Sacramentorum, eo tantum referunt, quod sint caussa instrumẽtales, per quas à Deo nobis offeratur, & exhibeatur gratia iustificationis, sed loquuntur de adipiscenda, seu accipienda gratia iustificationis. Et hoc nolunt soli fidei tribui, sed adiungunt necessitatem Sacramentorum: hoc est, intelligunt nostrum opus, quod in susceptione Sacramẽtorum facimus, ita vt fides non sola, sed vnà cũ dignitate, seu merito illius nostri operis accipiat gratiam iustificationis.*

Hic verò impudenter mentitur Kemnitius. Nullus enim Catholicorum iustificationem, quam in Sacramentis accipimus, tribuit dignitati, aut meritis operis nostri, sed institutioni diuinę, & operi Christi. Nec enim Baptismus, aut alia Sacramenta sunt opera nostra, aut pendent ex nostra dignitate, aut merito; alioqui Sacramenta ab impijs collata non essent vtilia, cuius contrarium tum Catholici, tum etiam Lutherani defendunt contra Donatistas.

QVARTO addit Kemnitius: *Et propterea nominant Sacramenta noua legis, ut sit mutua relatio legis, & nostrorum operum in ipso etiam Sacramentorum usu.*

Hic etiam leuiter calumniatur. Non enim per legẽ intelligit Concilium præceptum, quo opus imperatur, sed testamentum nouum; idem enim significant Sacramentum nouæ legis, & Sacramentum à Christo institutum, qui est auctor noui Testamenti, seu legis.

QVINTO adiungit ineptissimè: *Ideo etiam uotum nominant, hoc est, pollicitationem certi operis ad accipiendam iustificationis gratiam.*

Quis non miretur imperitiam, vel impudentiam huius censoris? Nam vel ignorauit, votum in verbis Concilij non pollicitationem, sed desiderium significare, vel de industria cauillari voluit. Certè Conciliũ, cùm ait, Sacramenta esse necessaria, vel eorum votum, per votum voluntatem accepit. Nam vt S. Augustinus, lib. 4. contra Donatistas, cap. 23. docet, sine Baptismo, latro saluatus est, quia non eius accipiendi voluntas defuit, sed non accipiendi necessitas adfuit. Atque hæc de nugis Kemnitianis, & de caussa finali Sacramentorum.

CAPVT XXIII.

Auctorem Sacramentorum solum esse Christum.

DE caussa efficiente Sacramẽtorum, quatuor sunt controuersiæ; quot sunt etiam canones de hac re in Concilio Tridentino sess. 7. Vt autem hæc facilius intelligantur, obseruandum est triplicem caussam efficientem in Sacramentis à Theologis considerari. VNAM principalem, & omnino independentem, in qua dicunt esse potestatem auctoritatis.

ALTERAM instrumentalem, sed instrumenti coniuncti, in qua dicunt esse potestatem excellentię. TERTIAM instrumentalem, sed instrumenti separati; in qua dicunt esse potestatem ministerialem.

PRIMA caussa omnium consensu est Deus, ipse enim solus ex auctoritate gratiam dare potest, & proinde Sacramenta instituere, quæ gratiam efficiunt, aut etiã infallibiliter significant. SECVNDA caussa est Christus vt homo; Christi enim humanitas est instrumentum coniunctum diuinitati hypostaticè, & ideo Christo vt homini tribuitur quędam potestas ministerialis quidem, quia deriuata est à diuinitate, tamen excellentiæ potestas dicitur, quia soli Christo conuenit. TERTIA caussa est quilibet alius minister Sacramentorũ. De 1. caussa nulla est quæstio, de 2. vna controuersia est, de 3. tres.

PRIMA igitur quæstio est; An auctor Sacramentorum nouę legis sit solus Christus. Aduersarij duo quędam docent. Primò, Sacramenta quæ sola ipsi vera Sacramenta putant, à solo Christo esse instituta, nimirũ Baptismum, & Eucharistiam, cetera non à Christo instituta. Ita docent Caluinus in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 1. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 13. Citat autem Kemnitius Cyprianum, in sermone de ablutione pedum; item Hugonem, lib. 2. de Sacramentis, par. 15. cap. 2. & Petrum Lombardum, lib. 4. dis. 23. qui negant omnia Sacramenta à Christo instituta fuisse. Poterat addere Alexandrum Alensem, qui 4. part. q. 24. membro 1. dicit, Sacramentum Confirmationis post mortem Apostolorum institutum esse ab Ecclesia in Concilio Meldensi. Idem sentire videtur S. Bonauentura, in 4. dist. 7. art. 1. q. 1. Præterea idem Alexãder, quæst. 59. memb. 3. & Bonauentura dist. 17. art. 1. q. 3. & Marsilius in 4. q. 14. dicunt, Sacramentum Pœnitentiæ non fuisse à Christo institutum, sed ab Apostolis.

Aduersus errorem hunc posuit Concilium Tridẽtinum sess. 7. canonem 1. qui talis est: *Si quis dixerit, Sacramenta noua legis, nõ esse omnia a Iesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit.* Qui canon non debet ita intelligi, quasi Conciliũ velit Sacramenta instituta esse à Christo immediatè, vel mediatè; sed solum immediatè: nam alioqui Concilium frustra canonem istum posuisset, cùm nemo vnquam dubitauerit, quin saltem mediatè Sacramenta à Deo sint instituta. Præterea idem Concilium, sess. 14. can. 1. agens de Sacramento

mento Vnctionis extremę, seipsum explicat, cùm ait; A Sacramentum illud ab ipso Christo institutum fuisse, sed à B. Iacobo Apostolo promulgatum. Denique, si tantùm mediatè Christus Sacramenta instituisset, idẽ dici posset de Sacramentis, & de alijs omnibus cęremonijs Ecclesiasticis: omnes enim sunt à Christo mediatè institutæ, quia nimirum dedit Ecclesiæ potestatem instituendi, & inspirauit, vt institueret, & astitit ne erraret in instituendo; & tamen idem Concilium non eodem modo loquitur de Sacramentis, & de alijs cæremonijs. Nam sess. 21. cap. 2. dicit, Ecclesiam habere potestatem mutandi, & instituendi circa Sacramenta, salua tamen eorum substantia.

Hæc igitur verissima Concilij sententia confirmari potest his rationibus. PRIMO, in Scripturis Apostoli nõ vocantur nisi dispensatores, & ministri mysteriorũ Dei, vt 1. Corinth. 4. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Non igitur instituerunt ipsi, sed solum promulgarũt, & ministrarunt Sacramenta à Christo instituta.

SECVNDO, Sacramenta legis veteris à Deo immediatè sunt instituta, à Moyse autem solùm promulgata, vt patet ex libris Exodi, & Leuitici, vbi semper cum aliquid noui instituitur, legimus; Loquutus est Dominus ad Moysem; multò igitur magis par erat, vt Sacramenta nouæ legis præstantiora ab ipso Deo instituerentur.

TERTIO, id Patres affirmant. CYPRIANVS, siue quicunque est auctor, in sermone de ablutione pedum: *Ipse*, inquit, *summus sacerdos sui est Sacramenti institutor, & auctor: in ceteris homines Spiritum Sanctum habuere doctorem.* Vbi vides non Sacramẽta (vt Kemnitius falso citabat) sed quosdam alios ritus ab hominibus institutos, auctore Cypriano. AMBROSIVS, lib. 4. de Sacramentis. cap. 4. *Auctor*, inquit, *Sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus?* AVGVSTINVS, lib. 3. doctrin. Christ. cap. 9. dicit primò ipsum Dominũ, deinde Apostolicã disciplinam tradidisse Ecclesijs Sacramenta. Idem in epist. 118. cap. 1. Sacramentorum auctorem Deum facit.

Ad testimonia verò, quæ allegat Kemnitius, RESPONDEMVS, Cyprianum contrarium habere, vt suprà ostendimus. Hugonem autem, & Lombardum per institutionem intelligere voluisse promulgationẽ; quomodo etiam lex vetus dicitur lex Moysis, cùm tamen eam Moyses non instituerit propriè, sed tantum promulgauerit. Idem responderi potest ad eorum testimonia, qui dicunt, Sacramentũ Pęnitentiæ ab Apostolis institutum. Nam ijdem dicunt, Christum instituisse Absolutionẽ, & insinuasse Confessionem: quocirca non tam relinquunt Apostolis institutionem, quàm declarationem, licet ipsi eam vocent institutionem. Porrò quod aiunt Alexander & Bonauentura de Sacramento Confirmationis, defendi non potest. Constat .n. testimunio Fabiani Papæ, Dionysij Areopagitæ, Cypriani, Tertulliani, & aliorum veterum, Sacramentum Confirmationis fuisse diu ante Concilij Meldensis tempora. Vide Dionysium de Ecclesiastica Hierarchia, cap. de Baptismo, Tertullianum libro de resurrectione carnis, Fabianum in epist. ad Orientales, Cyprianum, lib. 2. epist. 1. & in sermone de Chrismate. Sed neque Concilium illud aliud statuit, nisi vt qui ad Sacramẽtum Confirmationis accedunt, ieiuni sint, vt patet ex Gratiano, canone, Vt Episcopi, de consecr. dist. 5. nec enim aliud extat ex hoc Concilio. De hac tota quæstione plura dicentur, cùm de singulis Sacramentis agetur.

CAPVT XXIV.

Ministrum Sacramentorum ordinarium non esse quemlibet hominem etiam baptizatum.

ALTERA quæstio est de caussa ministeriali in Sacramentis conficiendis & ministrandis, quis propriè in Ecclesia sit minister Sacramentorum. Aduersarij multum inter se, & nobiscum in hac quæstione dissentiunt.

Martinus Lutherus duo dicit falsa, & inter se pugnantia. PRIMVM, omnes omnino esse ministros, nõ solùm homines, sed etiam dæmones. Sic enim ait in libro de Missa priuata, & vnctione Sacerdotum, edito anno M.D.XXXIV. *Ego non dicam, quòd Papistę dicunt, nullum Angelorum, nec Mariam quidem ipsam consecrare posse. Sed è contra dico, si diabolus ipse veni* B *ret, & ego postea rescirerem diabolum sic irrepsisse in officium pastoris Ecclesię, in specie hominis vocatum ad prædicandum, & publicè in Ecclesia docuisse, baptizasse, celebrasse Missam; & absoluisse à peccatis, & tali munere functum esse iuxta institutionem Christi, tũc cogeremur fateri, Sacramenta ideo non esse inefficacia, sed verum Baptismum, verũ Euangelium, veram Absolutionem, verum Sacramentum corporis & sanguinis Christi nos accepisse* Hæc ille.

Probat autem, tum quia fides nostra, dignitas, & efficacia Sacramentorum, non nititur qualitate personæ; sed Christi verba, & ordinatione. Siue igitur bona sit, siue mala, siue vncta, siue non vncta, siue vocata legitimè, siue non sic vocata, siue Sathan, siue Angelus, idem efficit, modo seruet Christi ordinationem: tum etiam quia Iudas, qui erat membrum Diaboli, non minus prædicabat, & baptizabat, quam ceteri Apostoli, C Cur igitur non possit diabolus, quod possunt membra eius?

ALTERVM quod Lutherus dicit, est, omnes; & solos homines baptizatos habere potestatem omnia Sacramenta ministrandi; tametsi ad tollendam confusionem, non oporteat omnes vti hac potestate, sed tantũ eos, qui legitimè sunt vocati, exceptis tribus casibus. PRIMO, quando quis est in loco priuato, vt domi suę. SECVNDO, qñ nemo alius adest, & necessitas vrget. TERTIO, quando alius adest, sed non tam bene ministrat, vt ego facerem, iuxta illud 1. Cor. 14. *Si alteri reuelatum fuerit, prior taceat.*

Hanc esse eius sententiam patet ex sequentibus. In lib. de capt. Baby. cap. de Ordine, *Esto*, inquit, *certus, & sese agnoscat quicunque se Christianum esse cognouerit, omnes nos ęqualiter esse sacerdotes, hoc est, eandem in verbo, & Sacramento quocunque habere potestatem; verum non licere quenquam hac ipsa vti,* D *nisi consensu communitatis, vel vocatione maioris.* Et paulò antè: *Quòd si cogerentur admittere, nos oẽs esse æqualiter Sacerdotes, quot quot baptizati sumus, sicut reuera sumus, &c.* Item in articulis à Leone X. damnatis, art. 13. *Vbi*, inquit, *non est Sacerdos, aquè potest quilibet Christianus, etiamsi mulier, aut puer esset.* Et in assertione eiusdem articuli rationem reddẽs, ait: *Qui enim baptizatus est, Spiritum Christi habet; vbi autem Spiritus Christi, ibi omnium potestas, & libertas.* Hæc ibi. Item in libro, quem edidit contra eandem Bullam Leonis, anno XX. *Assero*, inquit, *& amplector fiducia tota spiritus mei articulos, per eam damnatos, asserendosque pronuncio omnibus Christianis: sub pęna ęternę dãnationis.* Et infrà in fine libri:

His,

His, inquit, *scriptis testor, me omnia damnata per Bullam istam execrabilem cõfiteri pro Catholicis dogmatibus.* Et infrà: *Vltimum quod habeo exponam, nempe hanc animam, & hunc sanguinem. Melius enim est me millies occidi, quam vnam syllabam damnatorum articulorum reuocare.* Hæc ibi.

Vbi est obiter NOTANDVM, reuocasse postea Lutherum aliquos ex iisdem articulis, ac nominatim 36. de libero arbitrio, quem in assertione primarium, & fundamentum totius doctrinæ suæ ipse appellat. Nam in articulo isto 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo: & in assertione explicat, id ita intelligendum esse, vt iuxta doctrinam Vviclefi omnia de necessitate absoluta eueniãt. Quod quidem apertissimè reuocauit in visitatione Saxonica, vbi docet, hominẽ esse liberi arbitrij in operibus ciuilibus, nec omnia necessariò euenire.

Ad hęc in lib. de abrogãda Missa, edito anno XXI, ex proposito docet, & probat omnes Christianos habere eandem potestatem in verbo, & Sacramentis ministrãdis: *Imuictis*, inquit, *Scripturis firmabimus legitimum illud, & vnicum verbi ministerium esse cõmune omnibus Christianis, sicut & sacerdotium & sacrificium.* Et infrà probat aliquot exemplis Scripturæ, licere etiam fœminis concionari. Item in libro ad Pragenses, de instituendis ministris Ecclesiæ, quem edidit anno M.D.XXIII. *Sacerdos* inquit, *in nouo præsertim Testamento non fit, sed nascitur, non ordinatur sed creatur nascitur autẽ ex Baptismo, qui & prorsus omnes Christiani Sacerdotes.* Et ibidem prolixè ꝓbat omnes Christianos ex Baptismo habere, vt possint concionari, baptizare, consecrare, & absoluere, ac ligare. Et de clauibus habet hæc verba: *Cessent*, inquit, *hominum mendacia. Claues sunt totius Ecclesiæ, & cuiuslibet membri eius, tam iure, quàm vsu & omnibus modis.* Hæc ille. Infrà tamen monet, non licere vnicuique vti hoc iure, nisi in necessitate, sed exspectandam esse vocationem, & electionem multitudinis.

Ex quibus duo corollaria deducit. VNVM, ꝗ publici ministri non differant à ceteris potestate, vel dignitate aliqua, sed solo vsu potestatis. ALTERVM, quod ex proximo sequitur, posse ministrũ fieri laicum, vt ex laicis fiunt ministri. Porrò argumenta eius infra ponentur, cùm soluenda erunt. Hæc igitur est Lutheri sententia.

Ioannes Caluinus in altero extremo versatur. Nã non solùm non concedit diabolum, aut feminas, aut quoslibet Christianos posse concionari, & Sacramẽta ministrare, sed ita seuerè defendit, solùm quosdam legitimè vocatos habere hanc potestatem, vt ne in necessitate quidem concedat laicis, ac præsertim fœminis, vt baptizẽt. Sic enim scribit in Antidoto ad can. 10. sess. 7. *Nemo sanus Christianos omnes in verbi, Sacramentorumq; administratione pares facit: non solũ quia decenter, & ordine geri omnia in Ecclesia decet; sed etiam quod singulari Christi mandato ad eam rem ordinantur ministri.* Et infrà: *Porrò munus baptizandi, vbi mulierculis mandatum reperient, quemadmodum illis permittunt?* Idem fusè docet in Instit. lib. 4. cap. 3. §. 10. & cap. 15. in fine. Itaq; cum Caluino nulla nobis hoc loco cõtrouersia est. Nam quod negat laicos, & fœminas non posse in necessitatis articulo baptizare, in disputatione de Baptismo refutandum erit.

Martinus Kemnitius more suo rem totam inuoluens, non satis aperit quid sentiat. Nã discutiens 10. can. sess. 7. Concilij Tridentini, qui sic habet: *Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.* Tria dicit. Quæritur PRIMVM, canonem esse positum ad damnãdam Lutheri sententiam, sed mutilatam, & deprauatam: *Non enim Lutherus vnquam sentit*, inquit Kemnitius pag. 138. *quemuis Christianum promiscue sine legitima vocatione, vel posse vel debere sibi arrogare vel vsurpare ministerium verbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia.*

AT debuisset distinguere Kemnitius potestatem ab executione. Nam si loquitur de sola executione, verum est, Lutherum non sensisse, posse vel debere quemuis sibi arrogare hoc ministerium sine legitima vocatione. Sed neque Concilium id in Luthero damnauit; id enim omnes fatemur esse verum. Si verò loquitur de potestate, falsum est Lutherum nõ ita sensisse: vt loca à nobis prolata demonstrant. Atque id est, quod damnauit Concilium. Neque potest dici Lutheri sententia à Concilio mutilata, vel deprauata. Non enim Concilium debuit totum librum Lutheri describere, aut referre ea, quæ ab illo bene scripta sunt: sed satis fuit ea referre, quę damnanda erãt.

DEINDE addit Kemnitius, Concilium fraudulenter loqui: *Obliquè* inquit pag. 140. *& quasi aliud agẽtes hoc axioma petunt, Neminem, etiam si legitimè iuxta præscriptum verbi Dei ab Ecclesia electus, & vocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo vnctus, & rasus sit habere vllam potestatem in verbi, & Sacramentorum administratione: & Sacramenta ab illis administrata, non esse vera, & efficacia. Has insidias Lector intelligat occultatas in hoc canone.*]

SED canon apertissimus est, & Kemnitius potiùs simplici eius intelligentiæ insidias tendit. Nam Concilium non dicit, non habere vllam potestatem in Sacramentis ministrandis eos, qui non sunt ab Episcopo vncti & rasi. Nam Concilium non ignorabat ad Sacramenta Baptismi, & Matrimonij non requiri necessariò ordinationem, sed dicit nõ habere potestatem in omnibus Sacramentis; vt reprobet Lutheri sententiam, quæ in omnibus Sacramentis, etiam Eucharistiæ, & Pœnitentiæ tribuit laicis potestatem. Deinde Concilium non nominat vnctos, & rasos; vnctio enim, & rasura cæremoniæ sunt accidentales, sine quibus essentia Ordinationis consistere potest. Itaque Kemnitius insidias in suis verbis occultat.

TERTIO, dicit sententiam Canonis, vt verba sonant, esse veram, sed tamen eam non rectè exponit: *Quod vero* inquit, *ad ipsam sententiam decimi huius canonis, sicut verba posita sunt, attinet, planè & clarè respondeo. Si qui existimant cuiuis Christiano promiscuè sine peculiari, & legitima vocatione permissam esse potestatem vsurpandi, & exercendi ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia, eos iure, & meritò damnari.*

AT non rectè exponit Concilium Kemnitius. Nõ enim Concilium damnat eos, qui dicunt, licere vnicuiq; sine vocatione vsurpare ministerium; id enim nemo dicit, proinde non fuisset opus canone: sed dãnat eos, qui dicunt, omnes Christianos habere potestatem, verbum, & Sacramenta omnia ministrandi, quod Lutherus dixit, & Kemnitius sentire videtur, licet apertè confiteri non audeat. Proponẽda est igitur, & probanda Ecclesiæ doctrina, quæ duabus propositionibus comprehendi potest.

PRIMA propositio: *Minister Sacramentorum homo esse debet, nõ autem Angelus, siue bonus, siue malus.* Hęc est aduersus Lutherum, & communis apud Theologos.

Est tamen OBSERVANDVM, quòd si fortè Angelus bonus Sacramentum aliquod ministraret, illud habendum esset ratum, quia certum esset id factum esse diuina dispensatione extraordinaria. Quocirca refert Nicephorus lib. 11. cap. 20. S. Amphilochium ab Angelis ordinatum Episcopum; idq; ratum habitum Ab Episcopis eius prouinciæ. At si Diabolus idẽ faceret, iterandum esset Sacramentum; quia Diabolus nec habet ex se potestatem, nec peculiari Dei dispen-

ſpenſatione acciperet, ſed ſibi vſurparet, vt falleret.

Probatur hæc propoſitio. PRIMO; Ad eſſentiam Sacramentorum, vt requiritur verũ, & naturale elementum, ita verum, & naturale verbum. Sed ſolus homo verè, & naturaliter loquitur: loqui. n. eſt actio corporis viuentis per inſtrumentum linguæ, & palati; non igitur Angelus bonus, vel malus Sacramenta conficere poteſt. Nam, vt rectè docet S. Thomas 1. par. q. 51. art. 3. ad 4. Angeli etiam per corpus aſſumptum non poſſunt propriè loqui.

SECVNDO; Etiamſi vera elementa, veraque verba Angeli adhiberi poſſent, tamen non propterea illa verum Sacramentum efficerent. Nam Sacramentum eſt ſignum, & cauſſa infallibilis gratiæ: non autem id habent elementa, & verba naturaliter, ſed ſolùm vt à Deo aſſumuntur, vt inſtrumẽta iuſtificationis. Ergo non ſunt vera Sacramenta cùm à quocunque adhibentur, ſed cùm adhibentur ab eo, cui Deus id committit: quomodo etiam verba, quibus miracu- B la faciebant Chriſtus, & Apoſtoli, non à quocunq; prolata fuiſſent, eandem vim habuiſſent. Si enim qs dicat claudo: *Surge, & ambula*, nihil efficiet, niſi à Deo aſſumatur, vt inſtrumentum ad miraculum faciendum: non igitur vera Sacramenta conficere poteſt, niſi qui à Deo habet auctoritatẽ. Sed Deus hanc auctoritatem ſolis hominibus dedit, non Angelis bonis, vel malis. Nam Matth. 28. hominibus dixit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* Item Luc. 22. ſolis hominibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*. Ioan. 20. ſolis hominibus dixit: *Quorum remiſeritis peccata, &c.* Ad hæc Epheſ. 4. *Chriſtus aſcendẽs in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*; vbi per dona intelligit varia miniſteria, quæ ſunt in Eccleſia; nam antea dixerat: *Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecũdum menſuram donationis Chriſti, ſicut ſcriptum eſt; Aſcendens in altum, &c.* Et infrà. *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euan-* C *geliſtas, alios Paſtores, & Doctores, &c.* Denique Hebr. 5. *Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur, &c.* Quare Chryſoſtomus libro tertio de ſacerdotio, apertè teſtatur, Angelis nõ eſſe conceſſum, quod eſt conceſſum hominibus, vt Sacramenta miniſtrent: & idem habet homil. 85. in Ioannem, prope finem.

TERTIO, confirmatur ex doctrina Lutheri. Nam ipſe vult fundamentum poteſtatis in verbum, & Sacramenta, eſſe Baptiſmum, vt patet ex locis citatis: at hoc fundamento carent Angeli tum boni, tum mali. Item in hom. de Baptiſmo, & alibi docet, non ſufficere verba, & elementa, ſed requiri Dei mandatum; at Deus nuſquam mandauit Angelis, vt Sacramenta conficerent; igitur, &c.

Neque argumenta Lutheri pro Diabolo facta cõcludunt. Ad PRIMVM concedimus, Sacramẽtorum D efficaciam non pendere à qualitate miniſtri quacunque. Non enim pendet à qualitate accidentali, vt eſt bonitas: tamen pendet à qualitate eſſentiali, ſine qua non eſſet verus miniſter; talis autem inprimis eſt, vt ſit homo.

Ad SECVNDVM, fatemur Iudam, & membrum Diaboli fuiſſe, & vera Sacramenta miniſtraſſe: negamus autem idem conuenire Diabolo. Nam Iudas nõ vt membrum Diaboli, ſed vt miniſter Chriſti Sacramentum adminiſtrauit: fuit autẽ Iudas Chriſti miniſter, quia verus homo erat, & à Chriſto acceperat poteſtatẽ baptizãdi, quorũ neutrum Diabolo cõuenit.

SECVNDA propoſitio: *Verus miniſter Sacramentorum (Baptiſmo & Matrimonio exceptis) non eſt quilibet homo etiam baptizatus, ſed is ſolum, qui ritè in Eccleſia ordinatus eſt.*

NOTA, excipi Baptiſmum, quia propter ſummã A eius Sacramenti neceſſitatem, ſemper Eccleſia intellexit poſſe à quolibet homine cõferri; de qua re dicemus in materia de Baptiſmo. Item excipi Matrimonium, quoniam cùm Matrimoniũ conſiſtat in contractu mutuo duorum, non poterat aliter fieri, quã vt ipſi contrahentes eſſent miniſtri.

Probatur hæc propoſitio aduerſus Lutheranos. PRIMO, ex Scripturis, quæ docent, in Eccleſia eſſe diuerſa officia, nec omnia omnibus conuenire; vt Ro. 12. 1. Corinth. 12. & Epheſ. 4. *Alios poſuit Apoſtolos, alios Prophetas, &c. Et nunquid omnes Apoſtoli, nunquid omnes Prophetæ? &c.* Idem ergo dici poteſt de paſtoribus, & doctoribus, qui ibidem nominantur. Nec reſponderi poteſt hic agi de vſu, vt Lutherani dicunt, non de poteſtate. Nam certè Apoſtoli nõ habebãt poteſtatem Apoſtolicam, antequam illã à Chriſto acciperent: non igitur acceperunt vſum tantum, ſed ipſam poteſtatem.

B SECVNDO ex illo Hebr. 5. *Nemo aſſumit ſibi honorẽ, niſi qui vocatur à Deo tanquam Aaron*. Nõ igitur omnes, qui ſunt de populo Dei, ſunt hoc ipſo Sacerdotes. Neque poteſt hic locus intelligi de exercitio tãtùm: nam Aaron antequam vocaretur à Deo ad ſacerdotium, non habebat neque vſum, neque poteſtatem. Preterea aſſumere honorem, nõ eſt exequi poteſtatẽ, ſed accipere eam; quod etiam confirmatur ex ſequentibus: *Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Pontifex fieret* Igitur aſſumere honorem eſt fieri Pontificem, non autem exercere Pontificatum.

TERTIO; Apoſtoli baptizati ſunt & baptizabant ante Chriſti paſſionem. Nam quòd baptizarent, habetur Ioann. 4. quod baptizati fuerint, docet Auguſtinus in epiſt. 108. ad Seleucianã: nec eſt credibile eos à Chriſto iuſſos baptizare, antequam ipſi baptizarentur. At poteſtatem conſecrandi Euchariſtiam acceperunt poſtea Luc. 22. cùm audierunt: *Hoc facite in* C *meam commemorationem*. Similiter & abſoluendi poteſtatem acceperunt poſtea Ioan. 20. *Quorum remiſeritis*. Non igitur acceperant in Baptiſmo.

QVARTO; Si omnes Chriſtiani acciperent in Baptiſmo hanc poteſtatem, ideo acciperent, quia tunc, vt ait Lutherus, vnguntur grana Spiritus ſancti, & proinde fiũt ſpirituales Sacerdotes. At id falſum eſt: nam ſequeretur eos, qui dum baptizantur, non recipiunt gratiam, & eos, qui poſtea eam perdunt, non verè conferre Sacramenta, quod tamen Lutherus rectè negat contra Anabaptiſtas. Nec poteſt reſpõderi ſufficere characterem, nam Lutherani non agnoſcunt vllum characterem.

QVINTO, Si omnes Chriſtiani haberent hanc poteſtatem: nemo poſſet priuari vſu eius, niſi in pęnam magni criminis: atqui apud Lutheranos multi priuãtur vſu huius poteſtatis ſine vlla ſua culpa. Neque obſtat quod illi obijciunt de confuſione, quæ naſceretur in Eccleſia, ſi omnes vterentur hac poteſtate. D Nam poſſent per uices fungi hoc miniſterio: aut certè non deberet poſſe repelli, qui uellet miniſtrare, quando pauci ſunt miniſtri, etiamſi non eſſet uocatus à Magiſtratu. At ipſi repellunt non vocatos; ergo uel iniuriam eis faciunt, uel fateri debent, eos nõ habere poteſtatem.

SEXTO; In lege ueteri, ubi erant Sacramenta imperfectiora, non tamen omnes poterant ea miniſtrare, ſed ſoli ſacerdotes. Nec ualet ſolutio, ſi dicas Chriſtianos eſſe factos in Baptiſmo ſpirituales ſacerdotes: nã & illi fiebãt in Circũciſione ſpirituales ſacerdotes, & poterant omnes offerre ſpirituales hoſtias. Immo quod dixit beatus Petrus de omnibus Chriſtianis: *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium*. 1. Petri 2. idem antea dixerat Moſes de omnibus Iſraëlitis Exod. 19. & tamen Ozias Rex lepra punitus fuit, quia fungi uoluit munere ſacerdotali, 2. Paral. 26.

C A-

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Lutheri,

EX his ad argumenta Lutheri facile erit responde re. Ac PRIMVM in libro de abrogāda missa proponit sex Scripturas, quibus probet omnes Christianos æquè esse sacerdotes. PRIMA est 1. Per. 2. *Tanquam viui lapides superædificamini in sacerdotiū sanctum.* SECVNDA ibidem *Vos autem genus electum, regale sacerdotium.* TERTIA ibidem: *Vt virtutes annunccietis eius, qui vos vocauit de tenebris in admirabile lumen suum.* Vbi Christiani dicuntur ad hoc vocati, vt annuntient, id est, prædicent virtutem Christi: igitur omnes Christiani possunt ac debent prædicare, quod est præcipuum munus sacerdotis. QVARTA Apocal. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotium.* QVINTA Apocal. 20. *Erunt sacerdotes Dei, & Christi eius.* SEXTA 2. Cor. 3. *Qui idoneos nos fecit ministros noui Testamenti.*

Addit PRÆTEREA quędam loca, vt probet mulieres posse concionari, Ioëlis 2. *Prophetabunt filij vestri & filiæ.* Actor. 21. *Erant Philippo quatuor filiæ virgines prophetantes.* Exod. 15. Maria prophetauit. Iudicum 4. Debora docuit Barach. 4. Reg. 22. Olda consilium dedit Regi Iosiæ. Luc. 1. Virgo Maria prophetauit. 1. Corinth. 11. *Mulier velato capite, oret, & prophetet.* Ex quo loco explicari putat alium titulē Apostoli 1. Cor. 14. *Mulieres in Ecclesia taceant.* Nam in priori loco loquitur absolutè, in posteriori prohibet, ne loquantur mulieres viris præsentibus, & loqui volentibus, & valentibus.

Rursus in lib. de instituendis ministris ad Pragenses, probat hoc ipsum dupliciter. PRIMO, hac ratione; Christus est Sacerdos. Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum.* Omnes Christiani sūt fratres Christi, Psal. 21. Narrabo nomen tuum fratribus meis. & Psalm. 44. Vnxit te Deus oleo lætitiæ prę consortibus tuis. Igitur omnes Christiani sunt Sacerdotes.

SECVNDO probat ex officijs Sacerdotum, quæ sunt concionari, baptizare, consecrare, absoluere, sacrificare, orare pro alijs, & iudicare de doctrinis. Qd enim omnes possint concionari, probat tribus Scripturis. PRIMO ex illo 1. Pet. 2. *Vt virtutes annuncietis.* SECVNDO ex illo 1. Cor. 11. *Quotiescunque mãducabitis panem hunc, mortem Domini annũciabitis.* Annunciare enim mortem Domini, prædicare est. TERTIO ex illo 1. Cor. 14. *Vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, potestis omnes per singulos prophetare.* Propter quæ loca ita Lutherus triumphat: *Quare satis his locis robustissimè, & clarissimè firmatum sit, ministeriũ verbi potissimùm in Ecclesia esse prorsus vnicum, & commune omnibus Christianis, nõ modò iure, sed etiã præcepto. Quare & sacerdotium non nisi vnicum, & commune erit, vt nihil valeant aduersus hæc diuina fulmina, infiniti Patres, innumera Concilia, æterna cõsuetudo, & vniuersa mundi multitudo, quibus stipulis rasæ laruæ nituntur sacerdotiũ suũ stabil re.* Hęc ille.

Quod omnes possint baptizare, probat ex vsu nostræ Ecclesiæ, quæ concedit etiam mulierculis vt baptizent: & proinde vt ministrent verbum: nec enim Baptismus sine verbo constat.

Quòd omnes possint consecrare Eucharistiam, probat PRIMO, quia Lucæ 22. Christus in cœna omnibus dixit. *Hoc facite in meam commemorationem.* Item SECVNDO, quia Paulus 1. Corint. 11. totam Ecclesiam alloquitur, cùm ait. *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Denique TERTIO probat; quia maius est baptizare, & concionari, quàm con-

A secrare. Nam ex concione, & Baptismo datur remissio peccatorum, ex consecratione nihil sequitur, nisi stupor sacerdotis super sua potestate & dignitate.

Quòd omnes possint absoluere, pbat ex illo Matthæi 18. *Quæcunque alligaueritis super terram, &c.*

Quòd omnes possint sacrificare, probat, quia nullum est sacrificium in Ecclesia, nisi illud, quo iuxta Paulũ Rom. 12. *Sacrificamus corpora nostra per mortificationem vitiorum.* Id autèm cõmune est omnib.

Quòd omnes possint orare pro alijs, probat, quia oratio Dominica est communis; & in ea pro alijs etiam oratur.

Quòd omnes possint iudicare, & discernere dogmata, probat dupliciter. PRIMO ex illis Scripturis, quæ iubent, vt fugiamus falsos Prophetas. Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt, vocem alienorum nõ audiunt.* Matth. 7. *Attendite à falsis Prophetis.* SECVNDO ex illis verbis Pauli 1. Cor. 14. *Si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat.* Hic verò triumphat Lutherus, ac B vult licere vnicuique iudicare Ecclesiam Romanã, licet ipsa sedeat, vt mater, & magistra Ecclesiarum. Hęc sunt argumenta ex lib. de instituendis ministris. Accedat VLTIMO argumentum, quod facit in assertione 13. art. *Qui* inquit, *baptizatus est, spiritum Christi habet, ubi autem spiritus Christi est, ibi omnium potestas & libertas.*

RESPONSIO. Ad PRIMVM, SECVNDVM, QVARTVM & QVINTVM locum respondeo loca illa intelligi de sacerdotio spirituali, quo offerimus hostias spirituales, id est, opera bona, ac præcipuè laudes, & preces: quod quidem sacerdotium commune est omnibus pijs hominibus. Sed præter hoc sacerdotium est aliud propriè dictum; quo offertur sacrificium propriè dictum, & ad cuius officium pertinet ministrare verbum, & Sacramenta populis.

C Id ita esse patet. PRIMO ex ipsis locis. Nam 1. Pet. 2. habetur: *Offerentes spirituales hostias.* Addidit enim spiritales ad distinctionem hostiarum, quæ non spiritaliter, & mysticè, sed propriè sacrificantur. Sic etiã in cap. 5. & 20. Apocalypsis agitur de sacerdotio beatorum in cœlo, quod certum est non esse nisi ad offerendas laudes.

SECVNDO idem probatur: quia verba B. Petri sumpta sunt ex cap. 19. Exodi, vbi illud idem dicitur de Hebręis, quod B. Petrus tribuit Christianis. At in Testamento veteri non erant omnes propriè dicti sacerdotes, sed solum illi, & posteri Aaron, & tamen erãt omnes sacerdotes spiritales.

TERTIO: quia tam Petrus in epistola, quàm Ioannes in Apocalypsi coniungunt regnum cum sacerdotio. Sic igitur sunt omnes Christiani sacerdotes, quo modo sunt omnes reges.

QVARTO: hæc loca solum intelliguntur de sanctis D & pijs Christianis, non de peccatoribus, qui nõ sunt gens sancta, vt eos Petrus vocat: at sacerdotium, seu ministerium externum conuenit etiam peccatoribus, ex sententia tum Catholicorũ, tũ Lutheranorũ.

Ad TERTIVM locũ: *Vt virtutes annuncietis &c.* Responsio. Non imperat S. Petrus, vt omnes Christiani publicè prædicent verbum Dei, sed vt gratias agant Deo, eumq; laudent ob eius beneficia. Nam vt rectè exponit Beda, alludit Petrus ad Canticum Hebręorum (*Cantemus Domino gloriosè. &c.* Exod 15.) quod cantauerunt liberati ex Ægypto post transitũ maris rubri. Vult enim eodem modo Christianos liberatos de diabolica seruitute per aquas Baptismi cãtare canticum actionis gratiarum, & assiduè laudare potentiam Redemptoris. Nec male addit Oecumenius, velle etiam beatum Petrum, vt omnes Christiani non tam verbis, quàm bonis operibus annuntient Dei virtutem, ita vt eorum vita sit quasi quædam cõcio gentilibus, iuxta illud Matth. 5. *Vt videant opera nostra*

ctat, in quo Lutherus triumphat, non intelligitur, nisi in collationibus quibusdam, de quibus eo loco Paulus agit, non de publica cócione Pastoris, & multò minus de publico iudicio Concilij, aut summi Pontificis. Id quod patet PRIMO, vsu Ecclesiæ. Nunquam enim est auditum, vt dum fit publica concio, permissum sit alicui alteri loqui, & multò minus permissum est vnquam priuatis hominibus reluctari iudicio totius Ecclesiæ.

SECVNDO, quia non tenemur credere vnicuiq; dicenti sibi esse reuelatum aliquid, presertim in re graui, & maximè si illa reuelatio sit contraria doctrinæ ordinariorum Pastorum: alioqui pateret aditus omnibus hæresibus. Nullus est enim hæresiarca, qui non iactet sua dogmata, vt verissimam Dei reuelationem.

TERTIO patet ex illis verbis Prophetæ, *duo aut tres dicant, & ceteri diiudicent*. Non enim conueniret vt duos aut tres concionarentur, sed bene conueniebat, vt in collatione spirituali duo aut tres dicerent. Adde quòd Iustinus in secunda Apologia propè extrema, explicans morem primæ Ecclesiæ, distinguit concionem, quam soli Præposito tribuit, à collatione spirituali, quam ibidem post concionem, & Sacramenta inter se habere soliti erant.

AD illud argumentum postremum; Qui baptizatus est, habet spiritum Christi: vbi autē Spiritus Christi est, ibi omnium potestas, & libertas. RESPONDEO PRIMO; Maior propositio non est vera vniuersaliter. Multi enim baptizantur, qui non recipiunt spiritum Christi, quia sine fide aut pęnitentia baptizantur: multi recipiunt, qui postea amittant, & tamen non amittunt Baptismum. SECVNDO; Minor etiam propositio falsa est. Nam plurimi habent spiritum Christi, qui tamen non habent omnium rerum potestatem, cùm nec possint loqui varijs linguis, neque futura prædicere, neque curare morbos, neque excitare mortuos.

CAPVT XXVI.

Non requiri fidem, aut probitatem ministri, vt sacramenta efficacia esse possint.

SEQVITVR TERTIA quæstio de qualitatibus ministri Sacramentorum, vtrum requiratur necessariò fides, aut charitas, ita vt hæretici, infideles, schismatici, improbi Catholici non possint Sacramenta conferre. Non quærimus autem, an peccent Sacramenta conferendo: ista enim est quæstio propriè Scholastica; sed tantùm an sit irritum, quidquid faciunt infideles, aut improbi homines, etiamsi alioqui legitimè ordinati sint Presbyteri, aut Episcopi, & nihil omittant eorum, quæ ad substantiam Sacramentorum pertinent.

Porrò controuersia de hac re nulla, aut pene nulla hoc tempore esse videtur. Nam etsi Lutherus aliquoties dicat, spiritum Christi, qui recipitur in Baptismo esse fundamentum potestatis conferendorum Sacramētorum, ex quo sequitur, solos bonos, qui spiritum Christi habent, efficaciter Sacramenta conferre: tamen ipse idem postea docuit, adeo non requiri fidem, aut probitatem ministri, vt etiam Diabolus efficaciter Sacramenta ministrare possit, vt suprà diximus. Confessio quoque Augustana, art.8. fatetur Sacramenta esse efficacia, licet ab hypocritis, & malis hominibus ministrentur. Quod idem habet Caluinus lib.4. Instit.cap.15.§.16. Vnde in Antidoto Concilij Tridentini ad can.12.sess.7. vbi dicitur anathema ijs, qui negāt Sacramenta esse efficacia, si à malis ministrentur, nihil aliud scribit. nisi hanc vocem, *Amen*. Deniq; Kemnitius in 2. parte Examinis pag.155. affirmat canonem Concilij 12. sibi non displicere.

Tribui solet Hussitis, & Anabaptistis ea sententia, quòd Sacramenta non sint efficacia, nisi à probis, & fidelibus ministrentur. Sed mirum est si Hussitæ ita sentiant, cùm ordinationes sacerdotum suorum ab Romano Pontifice petere consueuerint, cùm tamen Romanum Pontificem, & omnes Episcopos Catholicos pro hæreticis haberent, & habeant. Et certè si Hussitę ratas habent ordinationes eorum, quos hæreticos putant, multo facilius ratum haberent Baptismum ab eis collatum: Id patet ex lib. Lutheri ad senatum Pragensem, vbi dehortatur Bohemos Hussitas, ne petant ordinationes à Romanis, cùm & ipsi Romanis, & Romani ipsis sint hæretici. Quod ergo Ioannes Hus in articulis, qui damnantur in Concilio Constantiensi, sess.14. dicit, Prælatum malum, aut præscitum esse æquiuocè pastorem; & nullum esse Episcopū, dum est in peccato mortali; aut intelligitur solùm, quoad iurisdictionem; aut certè non sequuntur in hac parte Hussitæ magistrum suum.

Anabaptistis tribuit hunc errorem Kemnitius loco citato, sed quia doctrina eorum est in multis occulta, & non publicè euulgata, non scimus quibus fundamentis nitantur. Quare satis erit hoc loco PRIMVM indicare qui fuerint olim errores de hac re. DEINDE à quibus Patribus, & quibus rationibus confutati. POSTREMO quomodo eorum obiectiones dissoluantur.

Quoad PRIMVM, Ante annos M.CCC. in Asia, & Africa cœpit error exoriri, non esse rata Sacramenta, quæ ab hæreticis, & schismaticis dabantur post separationem eorum ab vnitate Catholica. De Asiaticis id refert Eusebius lib.7.hist.cap.6.ex epist. Dionysij Alexandrini. De Africanis constat tum ex eodem Eusebio lib.7.cap.2. tum ex Augustino lib.2. de Baptismo, cap.7. vbi etiam indicat primum auctorem huius erroris fuisse Agrippinum Episcopum Carthaginensem S. Cypriani prędecessorem: Quod clarius testatur Vincentius Lirinensis in commonitorio, vbi dicit Agrippinum primum omnium mortalium rebaptizandum censuisse.

Sequutus est prædecessorem suum S. Cyprianus cum multis Africæ Episcopis, sic tñ, vt non propterea se ab Ecclesiæ vnitate separaret, vt patet ex epistolis ad Quintum ad Pompeium, & ad Iubaianum: quocirca nunquam hæreticus habitus est. Nec desunt, qui asserunt, eum postea reuocasse sententiam, vt S. Augustinus testatur in epist.48. ad Vincentium: quemadmodum etiam Episcopos ceteros, qui cū Cypriano eum errorem definierant, reuocasse sententiam suam, permotos auctoritate Stephani Romani Pōtificis scribit S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos.

Sequuti sunt paulò post hæretici Donatistæ, qui pertinaciter eundem errorem tenuerunt, & auxerūt. Nam INPRIMIS, Agrippinus, & Cyprianus non habebant pro hæreticis, qui contrarium sentiebant: vnde nec rebaptizabant baptizatos à Catholicis etiam sibi in ea opinione contrarijs. Donatistæ autem rebaptizabant etiam Catholicos, quos hæreticos putabant. Sic enim ait AVGVSTINVS in lib. de vnico Baptismo, cap.13. conferens Donatistas cum Agrippino & Cypriano: *Rebaptizare hæreticos, quod illi fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris; rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.*

SECVNDO, Donatistæ errorem defendebāt post Ecclesiæ definitionem in Concilio generali, quod est hæreticorum proprium. Agrippinus & Cyprianus non viderunt vllam absolutam Ecclesiæ definitionem, vt Augustinus testatur lib.2. de Baptismo, cap.7. & 9.

TERTIO, Cyprianus tantùm improbabat Sacramē ta tradita ab hæreticis & schismaticis, id est, ab ijs, qui essent extra Ecclesiam; at non improbabat Sacramen-

sed qui incrementum dat Deus. PRÆTEREA si ministri sua virtute baptizarent, essent diuersa Baptismata, alia alijs meliora pro diuersitate meritorum, & excellentiæ baptizantium. At vnum est Baptisma, ad Ephe.4. ITEM Apostoli nunquam appellarunt Baptismum suum, quem alijs conferebant, cùm tamen aliquando appellarent Euangelium suum, quod prædicabant, Rom.16.& 2.Tim.2. *Iuxta Euangelium meum*. Ergo in Baptismo nihil suum agnoscebant, nisi nudum ministerium. DENIQVE æquum fuit, vt Sacramenta nõ penderent ab humana virtute, ne homines in hominibus confidere assuescerent, cùm scriptum sit: *Maledictus homo qui confidit in homine.*

PROBATVR iam minor propositio. Nam auctoritas conferendi Sacramenta, non est gratia gratum faciens, sed gratis data: non ergo ita pugnat cum improbitate vitæ, vt simul cum ea esse non possit. Constat enim eiusmodi gratias in peccatoribus esse posse, vt patet de Caipha, qui prophetauit, cùm tamen esset pessimus. Ioan.11. item de illis, qui Matth.7. dicunt: *Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus? &c.*

SECVNDO; Auctoritas conferendi Sacramenta, nõ datur in vtilitatem habentis, sed aliorum: igitur non erat conueniens, vt auferretur propter peccatum habentis; sic enim vnus puniretur ob culpam alterius.

TERTIO; Deus non aufert ob peccata potestatem iurisdictionis, vt patet 1.Petri 2. vbi iubet Apostolus, vt Christiani obediant Dominis suis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis: & ibidem iubet obediri Regibus, alijsq; magistratibus gentilium, qui infideles erant; igitur multò minus aufert potestatem ordinis. Nam si potestas auferretur ad puniendum eum, qui illam habet, magis deberet auferri potestas iurisdictionis, quàm ordinis; quia illa magis amatur, & proinde magis punitur, cui illa tollitur, & præterea magis dependet potestas iurisdictionis à probitate vitæ eius, in quo est, quàm potestas ordinis. Nam magis dominantur passiones in imperando, quàm in Sacramentis ministrandis, vt patet experientia.

QVARTO; Non aufert Deus hominibus ob peccata naturales potentias ad opera naturalia, vt notũ est: igitur nec auferre debet supernaturalem potestatem ad opera supernaturalia, in quibus non consistit meritum operantis. Nam non minus Deus prouidit bono totius Ecclesiæ, quàm bono mundi huius.

QVINTO; Iudas peccator erat, & reprobus, & tamen baptizabat, vt colligit Augustinus tract.5. in Ioã. ex illo Ioan.4. *Ipse non baptizabat, sed discipuli eius*. Et quod efficaciter Iudas baptizauerit, docet idem Augustinus ex eo, quod non legimus rebaptizatos, quos ille baptizauerat.

TERTIVM argumẽtum sumitur à similibus rebus. Nam INPRIMIS apud Iudæos circumcisi à Samaritanis, qui hæretici erant Hebræis, nõ circumcidebantur iterum, sed admittebantur, vt ritè circumcisi, vt Augustinus docet lib.1. contra Cresconium, cap.31. DEINDE, verbum Dei efficaciter prædicatur ab improbis, vt colligit Augustinus lib.4. de Baptismo, ca.11. ex Matt. 23. Quæ dicunt, facite, quæ faciunt, nolite facere; & Philip.1. *Quidam ex contentione Christum annunciãt non sincerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. Quid enim? dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.* PRÆTEREA nihil refert ad efficaciam sementis, & plantationis, vt idem Augustinus ratiocinatur lib.3. in Cresconium, cap.8. an lotis manibus, an sordidis id fiat, modò bonum sit semen, & terra fertilis, nec desit calor solis, & pluuia de cœlo. Item vt Nazianzenus docet in oratione de Baptismo, non minus rectè imprimit imaginem Regis sigillum ferreum, quàm sigillum aureum. Item vt idem Augustinus docet lib.3. de Baptismo, cap.10. lumen solis, vel

A etiam lampadum non inquinatur, etiamsi per lutum transeat, & loca cænosa. DENIQVE, vt idem habet Augustinus tract.5. in Ioannem, parùm refert, vtrum aqua ad areolas irrigandas per canalem lapideum, an per argenteum transeat.

Quoad TERTIVM; Argumenta hæreticorum refelluntur ab Augustino diligentissimè in libris septẽ contra Donatistas. Præcipua erant hæc. PRIMVM: Nemo dat, quod non habet. Hæretici, & impij non habẽt remissionem peccatorum; igitur non dant: quare non efficaciter Sacramenta ministrant.

RESPONDEO ad Minorem, hæreticos non habere remissionem peccatorum formaliter, tamen habere ministerialiter, quomodo famulus, qui sæpe nõ habet vnum obolum, tamen defert multos aureos à Domino suo ad alium aliquem: Et in rebus naturalibus & artificialibus, effectus non debet esse similis instrumento, sed caussæ principali. Non habet calor formam substantialem ignis, nec habet dolabra formam cathedræ: & tamen eas efficiunt instrumentaliter.
B

Adde PRÆTEREA distinguendum esse ipsum Sacramentum ab effectu ipsius; & inter effectus distinguendum esse characterem à gratia: hæc enim omnia separari possunt ab inuicem. Poterit igitur fieri, vt hæreticus baptizet, & characterem, ac gratiam conferat, vt si baptizet infantem. Item vt gratiam non cõferat, quia is qui baptizatur ponit obicem infidelitatis credens hæretico: sed non ideò inanis est Baptismus, nam efficit characterem. Item vt nec characterem, nec gratiam conferat, vt si det extremam vnctionem ægroto hæretico: tamen adhuc etiam tũc verum Sacramẽtũ, & Sacrm efficax ministrat, licet in suscipiẽte nihil operetur ob eius indispositionẽ. Vbi NOTANDVM cũ Augustino lib.6. de Baptismo, cap.1. hanc fuisse præcipuã caussam erroris Cypriani, & aliorum, qui non distinguebant inter Sacramenta, & eorum vsum & ef-
C fectum.

SECVNDVM argumentum contra solutionem præcedentis: Qui non habet Spiritum sanctum, nõ potest remittere peccata: dictum est enim Ioan.20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* At hæretici, & impij non habent Spiritum sanctum; ergo, &c.

RESPONDEO, negando minorem. Siquidem per Spiritum sanctum eo loco intelligimus potestatem remittendi peccata, vt intelligunt Chrysostomus & Cyrillus in eum locum. Potest autem & potestas esse sine gratia gratum faciente. Quod autem nomine Spiritus sancti intelligi possint quælibet eius dona, licet non faciant hominem sanctum, patet ex 1.Corin.12. *Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, alij datur per spiritum sermo sapientiæ, &c* & 1.Corinth. 14. *Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sunt*. vbi spiritum vocat donum prophetandi à Spiritu sancto
D datum.

Posset etiam dici, voluisse Dominum significare illis verbis: *Accipite Spiritum sanctum, &c.* effectum Sacramentorum præcipuè pendere à virtute Spiritus sancti: proinde necessarium esse, vt saltem assistat Spiritus, & sic accipiatur saltem vt assistens, & operans in Sacramentis, licet non operetur in ipso ministro. Assistit autem Spiritus sanctus Sacramentis suis semper (vt Augustinus rectè docet lib.3. de Baptismo, ca.10.) etiamsi minister sit adulter, vel homicida; quia Sacramentum nunquam est adulterum.

Denique, quia non desunt qui hoc loco per Spiritum sanctum intelligant Spiritum, vt gratiam, & charitatem largitur, ac diffundit in cordibus nostris, vt Ambrosius serm.10. in Psalm.118. & Augustinus in commentario, cap.20. Ioannis: ideò possumus addere, gratiam quidem Spiritus sancti dari per sacram Ordi-

illa sit, uel quod Christus instituit, uel quod faciunt Christiani: ista enim in idem recidunt.

PETES, quid si quis intendat facere, quod facit Ecclesia aliqua particularis, & falsa, quam ipse putat veram, vt Geneuensis, & intendat non facere, quod facit Ecclesia Romana? RESPONDEO, etiam id sufficere. Nam qui intendit facere, quod facit Ecclesia Geneuensis, intendit facere, quod facit Ecclesia vniuersalis. Ideo enim ille intẽdit facere, quod facit talis Ecclesia, quia putat illam esse membrum Ecclesiæ veræ vniuersalis: licet fallatur in cognitione veræ Ecclesiæ. Non autem tollit efficaciam Sacramenti error ministri circa Ecclesiam, sed defectus intentionis. Atq; hinc est quod in Ecclesia Catholica non rebaptizantur baptizati à Geneuensibus, qui tamen dum baptizant, intendunt facere quod facit Ecclesia Geneuensis, & non quod facit Ecclesia Romana. Adde quod cum Ecclesia vera Romana, & Ecclesia falsa Geneuensis nõ dissentiant, quoad substantiam Baptismi, sed solum quoad accidentarias cęremonias: si quis alioqui Catholicus intenderet baptizare, quo modo ministri Geneuẽses ministrant, & non quo modo Sacerdotes Catholici: is intenderet verum Baptismum quoad substantiã, sed absq; cæremonijs accidentarijs. Proinde verũ Sacramentum conferret, quamuis peccaret & tãquam de hæresi suspectus, iure puniri posset.

TERTIO, non requiritur necessariò actualis intentio, nec sufficit habitualis, sed virtualis requiritur, & sufficit, quamuis danda sit opera, vt actualis habeatur. Actualis dicitur, quando minister actu habet talem intentionem: quæ quidem actualis intentio non requiritur, vt quidam scrupulosi faciunt, vt dicamus ore aut corde illa formalia verba; Intendo hoc facere, aut volo hoc facere, sed tantùm requirit, vt homo sit præsẽs animo, & attentè faciat, quod facit. Ista enim dicitur intentio in actu exercito, vt loquitur Caietanus, & vt diximus, non necessariò exigitur; quia non est in nostra potestate, quin distrahatur aliquando nostra cogitatio, etiam dum res sanctissimas agimus. Habitualis dicitur inclinatio quædam, seu promptitudo ex habitu infuso, vel acquisito, qualis etiam in dormiente inesse potest: & hæc sine dubio non sufficit. Nam actus inde procedens, non est humanus, & deliberatus; alioqui baptizatus diceretur, si quis à dormiente, vel ebrio baptizatus esset. Virtualis dicitur cùm actualis intentio in præsenti non adest ob aliquam euagationẽ mentis, tamen paulò antè adfuit, & in virtute illius fit operatio: & hæc omnium consensu requiritur, si actualis non adsit, & sufficit. Neque repugnat huic doctrinæ sanctus Thomas, licet 3.par.q.64.art.8. dicat, sufficere habitualem intentionem. Nam (vt ipse se explicat) per habitualem intelligit virtualem, ipse enim solùm meminit intentionis actualis, & habitualis. Scotus autẽ, & Gabriel, & alij posteriores, maioris claritatis gratia fecerunt trimembrem distinctionem, & virtualem appellarunt, quam S. Thomas vocat habitualem, & addiderunt aliam habitualem, quam S. Thomas omisit.

VLTIMO notandum est, in hac tota doctrina mirificè conuenire Catholicos doctores, vno Catharino excepto: Id quod patebit ex refutatione mendaciorũ Tilmanni & Kemnitij.

PRIMO; Vterque auctor locis notatis dicit. Concilium Tridentinum definiuisse, non esse ratum Sacramentum, nisi minister intendat nõ solùm actum, sed etiam finem Sacramenti, id est, intendat illud, propter quod Sacramentum est institutum: quod certè multũ distat à nostra sententia.

Sed hoc merum mendacium est. Concilium enim in toto can. 11. non nominat finem Sacramenti, neq; dicit Concilium, vt illi videtur accepisse, oportere ministrum intendere id facere, quod Ecclesia intendit, sed quod Ecclesia facit. Porrò, quod Ecclesia facit, nõ

A finem, sed actionem significat. Deniq; ex praxi id constat. Nam neque vetus Ecclesia rebaptizabat baptizatos paruulos à Pelagianis, neque nos rebaptizamus baptizatos à Zuuinglianis & Caluinistis, & tamen scimus omnes istos baptizare sine intentione veri finis, qui est tollere peccatum originale. Neque tamen volumus à Cõcilio definitum id quod vult Catharinus, & quod Kemnitius vellet, nimirum, vt solùm intendat minister facere actum externum, quem Ecclesia facit: id enim non erat opus definire, cùm à nemine vnquam negatum fuisset, nec posset negari. Deinde qui intendit facere externum actum, sed non seriò, is non intendit facere, quod facit Ecclesia, sed intendit simulare, quod facit Ecclesia. Quomodo milites illi, qui genu flexo, dicebant Christo: *Aue Rex Iudæorum*, verè intendebant flectere genua, & dicere illa verba, tamen quia non seriò, sed ioco id faciebant, nemo diceret eos intendisse facere, quod faciunt qui adorant suos Reges, sed intendisse simulare adorationem.

B SECVNDO Kemnitius dicit, Scholasticos inter se dissentire, quod Magister Sententiarum, & Innocentius Papa IV. velint sufficere intentionem faciendi, quod Christus instituit. Alexander autem Alensis, & Gabriel velint requiri etiam intentionem finis Sacramenti.

Sed non verè dissentiunt Scholastici, si rectè intelligantur: omnes enim in 4. sent. dist. 6. docent, id ipsum, quod Magister docet. Neq; excipiendi sunt Alexãder & Gabriel. Nam Alexander in 4. par. summæ quæst. 13. memb. 1. art. 2. dicit quidem requiri in ministro intentionem finis Sacramenti, sed per intentionem finis intelligit intentionem actionis integræ, & completæ, & sic idem dicit, quod alij dicunt, sed alijs verbis. Id ita esse, patet ex eodem loco, vbi duplicem finem distinguit; vnum intrinsecum operi, qui nihil est aliud, nisi terminus, & complementum actionis; alterũ extrinsecum, qui est fructus, & vtilitas rei. Verbi gratia, C in Sacramento, finis intrinsecus est completa cæremonia per res, & verba ritè coniuncta; finis extrinsecus est remissio peccatorum. Affirmat autem Alexander intentionem prioris finis necessariò requiri, non autẽ posterioris.

Porrò Gabriel in 4. dist. 6. q. 1. conclus. 3. dicit, requiri intentionem ministri, non solùm respectu actus baptizãdi, vt obiecti, sed etiam respectu effectus, vt finis. Accepit autem Gabriel hęc omnia à Scoto in 4. dist. 6. q. 5. Vterque autem, vt ipsi se explicant, intelligũt per actum, vt obiectum, ipsum actum externum, qualem etiam intendere posset, qui ioco baptizare vellet: quã intentionem etiam nos diximus non sufficere. Per effectum autem, ut finem, intelligunt finem quendam generalem, & remotum, non particularem, & proximum. Non enim uolunt requiri, ut minister intẽdat effectum gratiæ, uel salutis, sed solum ut intendat id facere in baptizato, quod faciũt Christiani in ijs, quos D baptizant; sic enim Scotus explicat. Hoc autem nihil est aliud, quàm dicere requiri intentionẽ respectu operis, non ut est opus quoddam naturale, & quod ioco fieri potest, sed ut est opus sacrum, seu ut est cæremonia, quam Christus instituit, siue qua Christiani utũtur. Atque ita recidit hæc sententia in id, quod omnes Catholici dicunt.

Quantum ad TERTIVM, probanda est sententia Ecclesiæ. PRIMA ratio; Sicut certa forma uerborum requiritur necessariò, ut determinetur indifferentia materiæ; ita requiritur aliquid, quo determinetur indifferentia formæ. Nam illa uerba; Ego te baptizo, & similia, possunt habere uarias significationes. Nam baptizare est tingere aquis, tingit autem aquis, qui lauat sordes corporis, qui refrigerat, qui lauando medetur, &c. At nihil fingi potest, quo determinetur hæc indifferẽtia formæ, nisi intẽtio ministri,

A qui illa verba profert, & cuius est tota actio; ergo, &c. Dicent fortasse determinari ab intentione suscipientis; at falsum est. Nam hic agimus de actione ministri, nō de actione suscipientis; non potest autem actio vnius determinari ab intentione alterius. Praeterea quid fieret, cū baptizātur, qui nihil intendere possunt, vt infantes? Num dicent determinari ab institutione Christi? Sed contrà; nam si Christi institutio id faceret, vt illa verba id significarent, modò proferantur exterius, sine vllo ordine ad intentionem dicentis, quare non esset verum Sacramentum, si ea verba à psittaco proferrentur?

SECVNDA ratio sumitur ex genere ministerij. Nā ministri Sacramentorum sunt instrumenta Dei, sed instrumenta animata, & ratione vtentia. Vbi NOTANDVM est, multis modis posse vnum hominem esse instrumentum alicuius agentis.

PRIMO; secundum sola membra corporalia, vt si B quis vtatur manu alterius ad aliquid capiendum, vel si cogat eum ferre onera, id quod potest fieri sine vlla eius voluntate.

SECVNDO, per membra corporalia, & potētias sentientes, vt si quis iubeat seruum legere aliquid, aut alicui aliquid significare, aut excubare, & respicere aliquid, & renunciare quid videat: & ad hoc non requiritur voluntas serui, nisi qua velit actum exteriorem facere. Nam etiamsi non intendat legere significāter, tamen si velit ea verba proferre, satisfacit muneri suo: quia non vtitur Dominus pro instrumento, nisi eius lingua, & oculis, &c.

TERTIO, per membra corporalia, potentias sentiētes, & etiam rationem; vt cùm Rex constituit praesides, & iudices in vrbibus, qui nomine suo ius dicant, & gubernent populos: in huiusmodi enim non solùm corpus, & sensus, sed etiā prudentia, & voluntas sunt instrumenta. Non enim Rex determinat actiones particulares, sed relinquit in arbitrio instrumenti. Quare C in talibus requiritur necessariò non solùm potestas, sed etiam voluntas, & proinde intētio exercendi actiones. Nec verè est absolutus, quem iudex absoluit sine intentione, licet exterius videatur absolutus. Ministros autem Sacramentorum esse huius tertij generis, patet ex Scripturis. Nam Matth. 24. dicitur: *Quis est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* vbi fidelitas, & prudentia indicant talem esse hunc seruum, vt in eius arbitrio sit facere, & non facere: ad hoc enim requiritur fidelitas, & prudentia. Praeterea ideo vocantur praepositi, ad Rom. 12. *Qui praeest in sollicitudine.* & Heb. 13. *Obedite praepositis* Deniq; non determinauit Christus particulares actiones, sed ait: *Cui remiseritis peccata, remittuntur ei*, Ioā. 20. vbi manifestè relinquit in eorum arbitrio, vt soluant, vel ligent. Et haec ratio planè conuincit. Nam cùm eiusmodi instrumenta potissimùm sint instrumenta per voluntatem, & intentionem; si haec D tollatur, desinunt esse instrumenta.

TERTIA ratio sumitur ex discrimine inter verba speculatiua, & practica. Nam verba speculatiua, quia totam efficaciam suam habent in significando, à quocunq; dicantur; eandem vim habent: idem enim significant verba, siue dicantur ab homine sobrio, siue ab ebrio, siue etiam à psittaco, vel ab asina Balaam, modò non sit ambigua significatio, quia tunc, vt diximus, deberet determinari ex intentione dicētis. At verba practica, quae praeter significationem habent efficiētiam, non sunt efficacia, nisi dicantur ab eo, qui habet potestatem, & voluntatem faciendi quod verba significāt. Id patet inductione. Nam imperia Regum, & Iudicū sunt efficacia, non imperia priuatorum. Similiter qui habent donum miraculorum, efficaciter imperāt morbis, & daemonibus, non autem alij, etiamsi ijsdem verbis vtantur. Et ratio est, quia cùm verba per se, & naturaliter non sint operatiua, necesse est vt tunc solùm sint efficacia, cùm ab eo dicuntur, qui habet potestatem. Idem de voluntate probari potest, nam potestas nunquam exit in actum, nisi velit, qui eam habet. Quare de potestate prophetandi dicit Apostolus, 1. Corinth. 14. *Spiritus Prophetarum prophetis subiecti sunt.* Et idem patet experientia; nam si Rex sine intentione, vt somniando, iubeat aliquem occidi, imperium non solet mandari executioni, quia non constat, an velit, licet possit Rex illud iubere. Sed constat verba Sacramentorum esse verba practica, cùm sint instrumenta iustificationis; ergo requirunt potestatem, & voluntatem, ac proinde intentionem.

Si quis OBIICIAT, verba Sacramentorum habere in se virtutem operatiuam ex Christi institutione; proinde non pendere eorum efficaciam ab intentione, vel potestate ministri.

RESPONDERI debet, duas esse Theologorum sententias. ALIQVI enim, vt Caietanus 3. par. quaest. 64. artic. 1. & Sotus 4. dist. 1. quaestio. 5. artic. primo, & Ledesmius ibidem, volunt in ipso etiam ministro esse virtutem operatiuam efficienter, & instrumentaliter, vt est in Sacramento, & secundum hanc sententiam facilis est solutio. Nam in verbis Sacramentalibus est virtus operatiua, sed dependenter à ministro. Tunc enim solùm illa verba habent virtutem, dum coniunguntur cum virtute, quae est in ministro.

ALII tamen sentiunt ministrum non habere in se vim vllam efficientem respectu iustificationis, sed eam solùm esse in Sacramento: ministrum autem solum concurrere, applicando Sacramenta; quomodo qui plantat, & qui rigat (quibus comparat Apostolus ministros Ecclesiae, 1. Corinth. 3.) non producunt efficienter, & physicè fructus arborum, sed applicant agentia. Ita videtur quibusdam sentire sanctus Thomas 3. par. quaestio. 64. articu. primo ad primum. Neque inferri debet, Ergo ministri secundum hanc sententiam non verè, & propriè consecrant, absoluunt, lauant, reconciliant, &c. Nam hoc interest inter agentia voluntaria, & res ceteras, quòd res ceterae non dicuntur propriè agere, quando solùm applicant agentia: non enim dicitur propriè felis incendisse domum, si ignem applicuit, sed dicitur domus illa casu combusta. At agentia voluntaria quando de industria applicant agentia, dicuntur proprijssimè agere. Nam & medicus propriè curat aegrotum, cùm adhibet medicinam salutarem; & propriè illum occidit, cùm de industria pro medicina porrigit venenum. Et secundum hanc sententiam respondendum est ad obiectionem positam, verba Sacramentalia non habere virtutem, & proinde non esse Sacramentalia, nisi quando mouentur à Deo vt instrumenta; non autem mouentur à Deo vt instrumenta, nisi quando pronunciantur ab eo, cui ipse commisit. Quare semper aliquo modo pendent verba Sacramentalia à ministri potestate, & voluntate. Quamuis igitur prior sententia probabilior videatur: tamen secundum vtramque rectè soluitur argumentum.

QVARTA ratio ex absurdis, quae alioqui sequerentur, vt bene notat Hugo de Sancto Victore, libro secundo de Sacramentis, par. sexta, capit. decimotertio. Nam PRIMO, si parens aliquis duceret filium ad balnea, & dum puerum immergit, more Christiano signaret eum cruce, & diceret: Lauo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nimirum, inuocans Deum, vt bene cedat illa lotio, & nihil de Baptismo cogitans; tunc ille puer deberet dici baptizatus, si non requiritur intentio baptizandi, sed sufficiant materia, & forma quomodocunque prolata. Hoc tamen planè ridiculum est.

Secundo, si Sacerdos in mensa legeret Euangelium, vt fieri solet in mensa Prælatorum, & religiosorum; & inter legendum pronunciaret illa verba: *Hoc est corpus meum*. Et: *Hic est sanguis meus*. iam totus panis, & totum vinum illius mensæ esset consecratum, si non requiritur intentio.

Tertio, si cùm aliquis ancillam conducit, diceret; Accipio te in meam (intelligens, sed non exprimens ancillam) & illa diceret; Accipio te in meum (intelligens herum, sed non exprimens) iam illi essent coniugati.

CAPVT XXVIII.

Soluuntur argumenta.

Svperest argumenta soluere. Primo Lutheri. Secvndo Caluini. Tertio Kemnitij. Qvarto Catharini.

Primvm argumentum Lutheri ex assertione articuli 12. Verbum Dei, quacunque intentione dicatur, excitat fidem in audiente. Sed fides est quæ iustificat; ergo verbum Sacramentale, quacunq; intétione proferatur, efficax est, & confirmat. Quia Philip. 1. Apostolus gaudet prædicari verbum quacunq; intétione, etiamsi aliqui prædicarent, vt inuidiam Paulo conflarent, quia nimirum etiam eo modo poterat verbum esse fructuosum: igitur eodem modo verbum in Sacramentis, licet ioco prolatum, vtile erit.

Secvndo confirmat idem Lutherus in lib. de Missa priuata, ex eo quod Alexander Episcopus Alexandrinus ratum habuisse legitur Baptismum, quem Athanasius puer alijs pueris per iocum contulerat. Itẽ ex eo, quod legitur in alijs historijs de quibusdã Gentilibus parasitis, qui vnum ex suis baptizarunt, vt riderent Christianos, & ille tamen continuò conuersus est, vbi aqua eum attigit, ex quo intelligimus fuisse illum verum Baptismum.

Respondeo, Primvm argumentum rectè probare apud eos, qui sentiunt cum Luthero Sacramenta tantùm esse instituta ad excitãdam fidem, & solam fidem iustificare: at apud nos nihil concludit. Nam etiamsi cõcedamus verbum quacunq; intentione prolatum, posse excitare fidem, non tamen concedimus verbum quacunq; intentione prolatum habere posse effectum Sacramentalem. Ratio discriminis est, quia ad excitandam fidem non requiritur vlla efficientia, sed sufficit significatio, vt notum est.

Ad confirmationem dico, aliud esse intendere nõ concionari, aliud intendere concionari, sed ob malum finem. Paulus de hoc posteriore loquitur; & hoc modo concedimus Baptismum esse verum, & efficacem cùm minister intendit verè baptizare, licet ob malum finem. Dices etiã, qui intendit non concionari seriò, si tamen verba concionis proferat, fructum facere poterit: Ergo, &c. Respondeo, non esse eandem rationem verbi concionalis, & Sacramentalis. Nam verba concionum sunt verba, vt sic dicam, speculatiua, quæ non pendent ab intentione; verba Sacramentalia sunt practica, quæ, vt probauimus, pendent ab intentione.

Quamuis autem argumenta hæc concludant in via Lutheri, tamen non esse rectam eam viam, patet ex istis ijsdem argumentis. Nam cõcluditur sola verba sufficere sine aqua, vel alio elemento, item concludũt Sacramenta posse conferri ab ebrio, imò etiam à pica.

Ad Secvndam confirmationem respondeo, duobus modis posse per iocum Sacramenta conferri (vt explicat Hugo lib. 2. de Sacramentis, par. 6. capit. 13.) Vno modo, vt qui ludunt, intendant verè Sacramenta conferre, sed ob finem recreãdi animum eo modo, quomodo possent alij verè intendere Sacraméta con- A ferre, sed ob finẽ lucrandæ pecuniæ. Et hic ludus non impedit veritatem Sacramenti, quia hic iocus est extrinsecus ipsi Sacramentali actioni. Alio modo, vt qui ludunt, intẽdant non verè Sacramenta conferre, sed illudere, & decipere, quomodo qui Christum purpura induebant, eiq; dicebant: *Aue Rex Iudæorum*, nõ intendebant eum Regem facere, sed ei illudere. Et hic ludus impedit veritatem Sacramenti, quia hic iocus est intrinsecus actioni.

Dico igitur ludum Athanasij fuisse prioris generis: nam verè voluit baptizare, sed accepit eam actioné pro materia ludi, & oblectationis. Id ita esse colligitur tum ex ipsa historia, quam scribunt Ruffinus lib. 10. hist. cap. 14. Sozomenus, lib. 2. cap. 16. & Nicephorus, lib. 8. cap. 40. Scribunt enim hi auctores ab Athanasio solos Catechumenos baptizatos, idq; omnibus Ecclesiæ cæremonijs adhibitis: tum etiam ex eo, quod solẽt pueri seriò facere res ludicras. Nam, verbi gratia, cùm B. fingunt vnum esse Regem, alios famulos, vel fingunt oppugnationem alicuius loci, verè intendit Rex eorũ iubere, & illi intendunt obedire; & seriò oppugnant locum aliquem, & alij seriò defendunt: dicuntur tñ hæc ludicra, quia sunt puerilia, & quia gratia oblectationis suscipiuntur. Similem historiam suo tempore accidisse scribit idem Nicephorus, lib. 3. cap. vlt.

Ad illud de mimo Respondeo, nihil in historia illa esse contra nos. Nam primus, qui historiã scripsit, fuit (quod sciam) Ado Treuirensis in martyrologio 8. Kalend. Septembris. Ab eo acceperunt posteriores Vincentius, speculo historiali, libro 12. cap. 102. & S. Antoninus, 1. par. tit. 8. cap. 1. §. 9. summæ historialis. Porrò Ado scribit, mimum illum nomine Genesium, coram Imperatore Diocletiano gratia irridendi mysteria Christiana, se ægrotum finxisse, ac Baptismum postulasse; tum iussu Imperatoris accersitum presbyterum & exorcistam, qui eum baptizarẽt. Verùm cùm C à presbytero interrogaretur, quid peteret, illum repẽtè conuersum, non fictè, sed seriò respondisse, gratiam Christi se petere, atque ita baptizatum verè & seriò, cùm & presbyter baptizare intenderet, & ille intenderet suscipere Baptismum; licet imperator adhuc crederet eum fingere. Vide Surium, tomo quarto in vita S. Genesij.

Secvndvm argumentum est Caluini in Antidoto, & Kemnitij in 2. parte Examinis, loco citato, qui inde argumentum sumunt, quod si ab intentione ministri penderet efficacia Sacraméti, periret certitudo, quam homo debet habere de effectu Sacramenti, & consolatio spiritualis, quia nemo potest certus esse de intentione alterius.

Respondeo, non debere hominem in hoc mũdo quærere certitudinem de sua salute, vel iustificatione infallibilẽ, qualis est certitudo fidei diuinæ. Hæc enim non conuenit huic statui, de quo dicit Apostolus, 1. Corinth. 10. *Qui stat, uideat, ne cadat*. Et Philip. 2. *Cũ timore, & tremore salutem uestram operamini*. De qua D re vide Augustinum, lib. 2. de bono perseuer. cap. 13. & de corrept. & gratia, cap. 13. Certitudinem autem humanam, & moralem, quæ sufficiat, vt homo quiescat, ex Sacramentis habemus, etiamsi pendeat ab intentione alterius. Nam cùm habere intentionem sit facillimum, nulla est caussa dubitandi, an minister habuerit intentionem, nisi aliquo signo exteriori id prodat: & hoc sufficit, vt homo non quærat iterum baptizari, sed acquiescat in accepto Baptismo.

Et Nota, Lutheranos cogi idipsum confiteri etiãsi nolint. Nam ipsi baptizantur adhuc infantes more Catholicorum; quocirca cùm adoleuerint non possunt recordari, nec scire an habuerint Baptismum, nisi credere velint parentibus. Itaque parentibus credunt, qui tamen decipere possunt, & in eo acquiescunt. Quanto magis poterit acquiescere in Baptismo

is,qui videt se baptizari, & intelligit verba, nec habet A vllam coniecturam contrariæ intentionis ministri; si is acquiescit,qui tantùm credit parentibus, vel amicis dicentibus,eum esse baptizatum?

TERTIVM argumentum est Kemnitij ex auctoritate S. Augustini, lib.7.de Baptismo, cap.53.vbi non audet definire an Baptismus collatus per iocū teneat, sed dicit exspectandam Dei reuelationem. Addūt quidam alij alium locum Augustini ex tractatu 5. in Ioānem,vbi videtur dicere, Baptismum ab ebrio collatū, esse ratum;cum tamen constet, ebrios non habere intentionem.

ADDIT etiam Kemnitius Innocentium Papā IV. qui teste Angelo in sua summa,sensit ad veritatem Sacramenti non requiri,vt minister gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, immò, si contrarium gerat in mente,id est,non facere, quod facit Ecclesia, si tamen appareat,quod velit illud facere,satis esse.

RESPONDEO,locum Augustini esse contra aduer- B sarios. Nam inprimis ibidem AVGVSTINVS dicit, se de ea re dubitasse, quia in nullo Concilio res definita fuerat: *Sed nobis*, inquit, *tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sententia, qua nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt. Id autem sit cura secura vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri, & Saluatoris Iesu Christi uniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est.* Nunc autem res definita est in duobus generalibus Concilijs, Florentino & Tridentino. Neque refert, quod non recipiuntur à Lutheranis: nam neq; Nicænum recipiebatur à Donatistis in caussa Anabaptismi; & tamen Augustinus vbique affirmat,rem esse certam,& definitam ob illius Concilij auctoritatem. Deinde ibidem Augustinus cùm dicit, petendam esse Dei reuelationem, an Baptismus ioco traditus,sine vera intentione conferendi sit ratus, apertè testatur non esse cer- C tum ex Scripturis, vt aduersarij iactant, Sacramenta non requirere intentionem ministri. Prætereà sine dubio nos longè melius facimus secundum Augustini sententiam baptizando eos, qui sunt baptizati sine intentione, quàm Lutherani non baptizando. Nam in re dubia præstat repetere Baptismum, saltem sub conditione, quàm exponere se periculo amittendi Baptismum. AD alium locum Augustini facilis est responsio: nam non dicit ebrij, sed ebriosi Baptismum esse ratum.

Ad auctoritatem Innocentij RESPONDEO, Kemnitium more suo non fideliter recitasse eius sententiā. INNOCENTIVS enim in cap. Si quis puerum, extra de Baptismo,&c. postquam dixerat, Sacramentum esse ratum, etiamsi minister gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia, addidit: *Dummodo intendat baptizare*, quæ verba omisit Kēnitius. Nec verò semel, sed ter repetit Innocentius, Baptismū non esse ratū, si minister intendat non baptizare, sed tm̄ lauare corpus. D

Vnde illa verba Innocentij: *Etiamsi gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia*, duobus modis possunt intelligi; vno modo, de eo, quod facit Ecclesia, quantū ad substantiam actionis; altero modo, quantum ad effectum illius actionis. Posteriori modo intellexit Innocentius,& est sensus: Etiamsi minister non gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, id est, iustificare hominem à peccatis, quia nimirum putat non habere talem virtutem illam cæremoniam; tamen si intendit verè facere cęremoniam, quam facit Ecclesia, satis est. Priori modo accepit Kemnitius, sed perperam, quia contradictorium ter ibidem habet Innocentius. Quare illud etiam Kemnitius falsò imponit Innocentio, quod dixerit, Sacramentum esse ratum, si tantùm appareat, ministrum voluisse baptizare, etiamsi reuera id non intenderit. Id enim Innocentius non dicit, sed ex verbis colligi potest.

QVARTVM argumentum est Catharini ex auctoritate S. Thomæ, Chrysostomi, & Nicolai Papæ. S. THOMAS, 3.par.quęs.64.art.8.ad 2.dicit, ad perfectionem Sacramenti satis esse intentionem Ecclesiæ, qua exprimitur in ipsa forma verborum, nec aliud requiri ex parte ministri. Quod clarius habet in 4.dist.6.quęs. 1. artic.2. vbi dicit, non requiri mentalem intentionem ministri, sed sufficere expressionem verborū, in qua continetur intentio Ecclesiæ. CHRYSOSTOMVS hom.85.in Ioan. *Sacerdos*, inquit, *linguam, & manus prabet; neque enim iustum est propter alterius malitiam ad salutem nostram accedentes offendi*. NICOLAVS Papa ad Consulta Bulgarorum interrogatus, an baptizati à Iudęo, essent rebaptizandi; respondit, nō esse, si in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizati essent: vbi nulla fit mentio intentionis.

Denique addit rationem Catharinus, quia nimis durum videtur, vt Deus in arbitrio impij ministri posuerit salutem hominum; & quia redditur incerta nostra iustificatio. Quod tamen argumentum iam est solutum. Sed potest addi aliud eius loco; quia inter homines, cùm dominus per seruum contrahit cum alio, vel mittit munus alteri, non requiritur, qua intentione seruus id faciat.

RESPONDEO ad S. Thomam, eum docere, requiri intētionem internam ministri. Nam 3.par.quæst.64. art.8. in corpore articuli, dicit, determinati debere ea, quæ in Sacramentis fiunt, quia ad multos vsus fieri possunt per intentionem ministri. Item in respons.ad 1.dicit, ministrum, quia est instrumētum animatum, debere seipsum applicare ad opus per intentionem, qua intendat facere, quod facit Christus, & Ecclesia. Item in responsione ad tertium dicit, non esse necessariam actualem intentionem, sed sufficere habitualem; & explicat, tunc esse habitualem, quando initio operis, actu intendebat facere, quod facit Ecclesia. Item in artic.9.ad primum dicit, verum esse Sacramentum, etiamsi minister non credat Sacramentum aliquid valere, modò intendat facere, quod facit Ecclesia. Denique in articulo 10. clarissimè dicit, requiri in ministro intentionem Sacramentum conferendi, non autem ludendi, uel iocandi, & sine ea intentione non perfici Sacramentum. Neq; obstat, quod addit S. THOMAS: *Pracipuè quando suā intentionem exterius manifestat*, nam vult dicere; Quando minister habet intētionem, non conferendi Sacramentum, sed iocandi, sed eam non manifestat, tum Sacramentum esse nullum, sed magis esse nullum, si intentionem manifestet, quia primo modo est nullum coram Deo, secundo modo est nullum coram Deo, & coram hominibus.

Ad locū obiectū à Catharino ex respons.ad 2.ar.8. RESPONDEO cum Caietano & Soto, S. Thomam, cum dicit, non requiri mentalem intētionem ad perfectionem Sacramenti, sed sufficere externam prolationem verborum, non loqui de perfectione Sacramenti simpliciter, sed de perfectione coram hominibus, quæ sufficit ad humanam certitudinem, & mentem pacandam, vt non requirat aliud. Id quod probatur dupliciter. PRIMO, quia in argumento 2. S. Thomas hoc obiecerat, si requiratur intētio mentalis, nullum posse esse certum se accepisse Sacramentum. Responsio igitur debet intelligi de Sacramenti perfectione, quoad certitudinem, non absolutè. SECVNDO, quia in hac solutione addit S. Thomas, sufficere externam prolationem formæ, nisi exprimatur contraria intentio ministri, vel suscipientis, quæ additio optimè se habet, si agatur de certitudine, vt patet; falsa autem est, si agatur de perfectione Sacramenti absolutè, ut vult Catharinus. Nam si non requireretur interna ministri intentio, nisi pronunciandi illa verba, tum certè verum esset Sacramentum, si minister exprimeret contrariam intentionem, hoc

modo

modo; Ego non intendo baptizare, sed irridere Sacramentum, & ideo volo dicere hæc verba; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: immò etiam si externo gestu irrisionem exprimeret, & ironicè illa verba diceret, adhuc esset Sacramentum. At S. Thomas contrarium docet, vt patuit.

Ad locum Chrysostomi RESPONDEO, CHRYSOSTOMVM loqui de probitate ministrorum, ac velle dicere, non pendere efficaciam Sacramentorum à bonitate ministrorum, sed à bonitate Dei solius. Vnde cũ ait: *Sacerdos manus, & linguam prebet*, excludit virtutes, non intentionem ministri. Nam vult dicere; Minister est instrumentum Dei, non principale agens; ex hoc autem, quod minister est instrumentum, sequitur, vt non agat in virtute propria; & proinde, vt non requiratur fides, spes, charitas, aut alia eius virtus: tamen non sequitur, vt non requiratur intentio, immò potiùs contrà sequitur, vt requiratur, cum homo sit instrumentum animatum, & rationale; & proinde debeat moueri à Deo secundum naturam suam, id est, mediante propria electione & intentione.

DICES; At ratio quam adfert Chrysostomus nimirum: Quia non est iustum, vt alterius malitia, alteri noceat, concludit etiam non debere pendere Sacramẽta ab intentione ministri; quia tunc nocere posset ministri malitia suscipientibus Sacramenta, si nimirum ille occultè subtraheret intentionem.

RESPONDEO; Rationẽ illam concludere de probitate, non autem de intentione, ob duas caussas. PRIMO, quia si Sacramenta penderent à probitate, sæpissimè noceret vnius malitia alteri, quia plurimi sunt mali, & non possent Sacramenta esse rata, quæ ab infidelibus, vel hæreticis, vel publicis peccatoribus aliquando vrgente necessitate traduntur. At si pendeant ab intentione, rarissimè nocebit malitia ministri suscipiẽtibus: nam intentionem omnes habere possunt, nec est ratio cur nolint. SECVNDO, quia iustum est; ut nõ pendeant Sacramenta ab ea qualitate ministri, quæ nõ est omnino necessaria ipsi ministerio, qualis est probitas; at non erat æquè iustũ, vt non pendeant ab ea qualitate, sine qua minister non esset minister, qualis est intentio. ADDE, quod si hæc ratio probaret, Sacramenta non pẽdere ab intentione seriò tradendi Sacramenta, probaret etiam ea non pendere ab intentione faciendi actum illum externum, quam solam admittũt Catharinus, & hæretici. Nam etiam hoc modo potest fieri, ut malitia ministri noceat suscipienti, vt si quis nolit dicere uerba, aut infundere aquam eo tempore, quo non inueniatur alius, qui possit, aut uelit hoc facere.

Et per hoc SOLVITVR etiam illa ratio Catharini, quòd sit nimis durum, salutem hominum esse in arbitrio impij ministri; nam cogitur ipse quoque in aliquo casu id fateri. Neque debet uideri durum, quod Deus permittit, ne destruat naturam hominis, alioqui etiã uideretur durum, quod Deus reliquerit in arbitrio tyranni uitas multorum innocentium.

Ad auctoritatem Nicolai Papæ, DICO, eum nõ fuisse sollicitũ de intentione, tum quia ea ordinariè adest, tum quia Ecclesia non iudicat de internis.

Ad ultimum argumentum ex more humano, patet solutio ex nostra tertia ratione.

DE EFFECTV, NVMERO, ET CAEREMONIIS SACRAMENTORVM.

LIBER SECVNDVS.

Quarta Controuersia de effectu Sacramentorum.

Partitio huius Controuersiæ.

TRES sunt huius Controuersiæ partes. PRIMA: An Sacramenta nouæ legis sint veræ caussæ iustificationis ex opere operato. SECVNDA: An id sit proprium Sacramentis nouæ legis, an verò commune cum Sacramentis legis veteris. TERTIA: An Sacramenta nouæ legis imprimant animæ characterem.

PRIMA quæstio in quatuor capita diuidetur. PRIMVM explicabitur status quæstionis. SECVNDO adferentur sententiæ hæreticorum. TERTIO confirmabitur veritas. QVARTO soluentur obiectiones.

CAPVT PRIMVM.

Quis sit status quæstionis de efficacia Sacramentorum.

QVOD ad PRIMVM attinet, explicandũ est, quid sit, quod quæritur, cùm disputatur de efficacia Sacramentorũ ex opere operato. Nã id aduersarij, vt odiosam reddant Catholicorum sententiã, perperam exponunt.

Sunt igitur hic NOTANDA quatuor. PRIMO, statũ quæstionis non esse eum, quem ponit Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 14. §. 17. his verbis: *Tantum hic quæritur, propriane, & intrinseca, vt loquuntur, virtute operetur Deus, an externis symbolis resignet vices suas.* Hæc ille. At nemo vnquam istam quæstionem disputauit: id enim esset petere, an Sacramenta sint caussę primarię, quod nulli vnquam venite in mentem potuit, nisi furioso. Id igitur solùm quærimus, an sint instrumenta Dei, id est, an Deus per sacramenta nos iustificet, non autem an Sacramenta sine Deo. Et sicut nemo vnquã quæsiuit, an faber operetur, an serræ vices suas resignet; cùm constet, serram sine fabro nihil agere.

Ex quo sequitur esse mẽdacium, & calumniam vanissimam hæreticorum, qui dicunt, nos abstrahere homines à Christo, & ab eius passione, & alligare signis, quia docemus Sacramenta esse caussas iustificationis. Nam cõtrà potius hoc ipso trahimus homines ad Christum, & eius passionem, quod dicimus Sacramenta esse Christi instrumenta, quibus ille nobis applicat meritum passionis suæ; nisi fortè retrahere dicatur homines ab igne, qui dicit calorem esse instrumentum, quo ignis calefacit. Et tamen sic loquitur Caluinus ibidem, lib. 4. cap. 14. § 14. *Quia iustitiæ caussam à Sacramentis ducit, miseras hominum mentes in terrã, suapte sponte plus satis inclinatos hac superstitione alligat, vt in spectaculo res corporea potius, quam in Deo ip-* A *so acquiescat.* Et similia Lutherus habet, & alij.

SECVNDO notandum, non esse controuersiam de modo quo Sacramenta sint caussæ, id est, an physicè attingendo effectum, an moraliter tantum, & rursum si physicè, an per aliquam qualitatem inhærentem, an per solam Dei motionem; ista enim ad quæstionẽ fidei non pertinent; sed solùm generatim, an Sacramẽta sint veræ, & propriæ caussæ instrumẽtales iustificationis, vt verè ex eo, quod quis baptizatur, sequatur, vt iustificetur. Nam in hoc conueniunt omnes Catholici, vt Lutherus ipse fatetur in lib. de capt. Babyl. cap. de Baptismo: *Arbitrati, inquit, sunt quam plurimi esse aliquam virtutem occultam spiritualem in verbo, & aqua, quæ operetur in anima recipientis gratiã Dei. His alij contradicentes statuunt, nihil esse virtutis in Sacramentis, sed gratiam a solo Deo dari, qui assi-* B *stit ex pacto Sacramentis a se institutis: omnes tamen in hoc concedunt, Sacramenta esse efficacia signa gratiæ.* Hæc ille.

Et hoc sufficit ad fidem, & ad legitimum vsum Sacramentorum; quomodo in miraculis Christi nõ requirebatur, vt homines, qui curandi essent, scirent in quo genere caussæ fimbria Christi sanaret, satis erat, vt scirent; & crederent, tactum illius fimbriæ adferre sanitatem: neque opus erat, vt ipsi Apostoli, qui manus imponendo curabant, scirent, quomodo id fieret. Ita quoque non est necesse, vt vel ministri, vel qui suscipiunt Sacramẽta, sciant, quomodo Sacramenta sint caussę iustificationis.

ADDE quod hoc est commune multis mysterijs fidei, vt tantùm habeamus ex Scripturis, esse aliquid, & tamen ignoremus modum, vt Deum esse trinum, & vnum, Christum esse Deum, & hominem, resurgere

corpora

corpora eadem numero, Christum totum esse in Eucharistia, &c. ita quoque in hac re satis est, probari posse ex fide Scripturarum, Sacramenta esse caussas gratiæ: quomodo id fiat, difficillimum est intelligere, nedum explicare. Neque id mirum est. Nam si de rebus naturalibus, quas Deus fecit, quanquam sub sensum cadunt, non potest homo reddere rationem, vt ait Salomon, Ecclesiast. 8. quantò magis exacta ratio reddi non poterit de rebus supernaturalibus? Disputant tamen Scholastici de his rebus non inutiliter, vt ostendant varijs modis posse defendi id, quod fides docet, & probabiliter multa dicunt; ceterum ea ad fidem non pertinent.

Quare non rectè aduersarij, ac potissimùm Kemnitius in secunda parte Examinis, cap. de efficacia Sacramenti, & cap. de opere operato: & Heshusius in libro de 600. erroribus Pontificiorũ, tit. 15. qui est de Sacramentis, Scholasticorum opiniones de modo efficiendi Sacramentorum ita reprehendunt, atque oppugnant, quasi eas ad fidem Catholicæ Ecclesiæ pertinere credamus.

TERTIO notandum est, quid sit conferre gratiam ex opere operato. Nam aduersarij reprehendunt nomen, vt nouum, & ipsam sententiam perperam exponunt. Caluinus in Antidoto Concilij Tridentini sess. 7. can. 8. vocat monstra verborum, conferre gratiam ex opere operato. Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 115. dicit non seruasse Concilium cum hoc verbum protulit, formam sanorum verborum, quam teneri iubet Paulus, 2. Tim. 1.

SED non est cur de nomine magna cõtentio fiat. Nulla enim hic est nouitas, nisi quod contra regulam Grãmaticę, operatum, passiuè accipitur. Sed neq; hoc est nouum. Nam etiam in epistola ad Hebr. cap. 13. cõtra regulam Grammaticę passiuè accipitur (promeretur) cũ legimus: *Talibus enim hostijs promeretur Deus.* Et sanctus AVGVSTINVS in Ps. 138. maluit dicere ossum ossi, quàm os ossis, vt facilius intelligeretur: *Melius est*, inquit, *vt nos reprehendant Grammatici, quàm vt non intelligant populi.*

Quod ad rem attinet, duo dicũt nos intelligere, per opus operatum, quæ tamen, & falsa sunt, & inter se pugnantia. PRIMO affirmant opus operatum significare opus meritorium, seu dignitatem operis ex parte ministri, vel recipientis. Primus Lutherus ita perperam exposuit in captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, vbi dicit, Papistas ex Sacramento fecisse pręceptũ, & ex fide opus. Quasi dicat, Papistæ putat, Sacramenta dare gratiam, quia qui suscipit Sacramentum, facit opus bonum à Deo præceptum. Deinde Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 14. §. 26. *Quidquid*, inquit, *de opere operato nugati sunt Sophistæ, non modo falsum est, sed pugnat cum Sacramentorum natura, quæ instituit Deus, vt fideles vacui bonorum omnium, & inopes, nihil præter mendicitatem eò adferant. Vnde sequitur ea recipiendo nihil istos agere, vnde laudem mereantur, vel in hac actione, quæ eorum respectu merè passiua est, nullum illis posse opus adscribi.* Idem habet in Antidoto, sess. 7. can. 8. vbi non aliter refellit, Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, nisi quia absurdũ est ex meritis hominum pendere efficaciam Sacramẽti. Tandem Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 95. *Fuerunt*, inquit, *qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta, vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt; ita vt Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet, vel is, qui celebrat, vel qui suscipit.*

Hanc esse falsam expositionem, & testem ignorantiæ, vel malitiæ ipsorum patet ex eo, quod omnes Catholici opponunt opus operatum operi operantis,

A & per opus operantis intelligũt opus bonum, seu meritorium ipsius operantis. Deinde cùm tam Catholici, quàm Lutherani doceant contra Donatistas, Sacramentorum efficaciam non pendere à bonitate ministri, quomodo potuit cadere in mentem alicuius, vt Catholici crederent, Sacramenta conferre gratiam ex dignitate, & merito ministri? Neque enim dubitari potest, quin bonum opus, & meritum pendeat à bonitate operantis, nam: *Non potest arbor mala bonos fructus facere*, Matth. 7. Pari ratione cùm omnes Catholici doceant Sacramenta conferre gratiam & sæpe primam gratiam, ita vt hominem ex impio iustum faciant; quomodo potest fieri, vt credãt Sacramenta cõferre gratiam ex dignitate, & merito suscipientis? Nã si is, qui suscipit Sacramentum, posset bona opera, & meritoria facere ante susceptionem Sacramenti, non esset impius, sed iustus.

SECVNDA expositio falsa, est, quod conferre gratiam
B tiam ex opere operato sit conferre gratiam peccatori sine fide, & bono motu cordis eiusdem peccatoris, ita vt vis operis operati sit excogitata ad excludendam fidem, & pœnitentiam internam in negotio iustificationis. Lutherus in Babylone, cap. de Baptismo. *Hinc*, inquit, *impulsi sunt tantum tribuere Sacramentis nouæ legis, ut ea statuerẽt prodesse etiam ijs, qui in peccatis mortalibus sunt, nec requiri fidem, aut gratiam.* Caluinus in Antidoto, sess. 7. can. 5. *Fingunt*, inquit, *subesse vim magicam Sacramentis, quæ sit extra fidem efficax.* Et can. 8. *Si*, inquit, *concedatur illis, quod postulant, opere operato comparari gratiam in Sacramentis, separatur à fide pars meriti, ut per se ualeat Sacramenti usus ad salutem.* Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 125. *Pontificij*, inquit, *defendunt opinionem operis operati, quòd scilicet per Sacramenta ita cõferatur utentibus gratia, ut non requiratur bonus motus interior in suscipiente.* Similia habent Philippus in Cõfessione Augustana, art. 13. & Apologia eiusdẽ, & Heshusius in libro de sex-
C centis erroribus Pontificiorum tit. 15.

At hęc expositio pugnat cũ superiore. Nam si opus operatum est opus meritorium suscipientis, quomodo potest fieri, vt opus operatum excludat fidem, cùm sine fide nullum bonum meritum possit intelligi? nã *sine fide impossibile est placere Deo*, Hebr. 11. Est PRÆTEREA expositio falsa, & mera calumnia, ac mendacium. Nam ipsum Concilium Tridẽtinum sess. 6. cap. 6. disertè docet, initium iustificationis fieri à fide, & pœnitentia, & idem omnes Theologi docent, vt suprà cap. 2. ostendimus in refutatione mendaciorum.

Igitur vt intelligamus, quid sit opus operatum, NOTANDVM est, in iustificatione, quam recipit aliquis, dum percipit Sacramenta, multa concurrere; nimirũ ex parte Dei, voluntatem vtendi illa re sensibili; ex parte Christi, passionem eius; ex parte ministri, potestatem, voluntatem, probitatem; ex parte suscipientis, voluntatem, fidem & pœnitentiam; denique ex parte
D Sacramenti, ipsam actionem externam, quæ consurgit ex debita applicatione formę & materiæ. Ceterùm ex his omnibus id, quod actiuè, & proximè, atque instrumentaliter efficit gratiam iustificationis, est sola actio illa externa, quæ Sacramentum dicitur, & hæc vocatur opus operatum, accipiendo passiuè (operatũ) ita vt idem sit Sacramentum conferre gratiam ex opere operato, quod cõferre gratiam ex vi ipsius actionis Sacramentalis à Deo ad hoc institutæ, non ex merito agentis, vel suscipientis: quod S. AVGVSTINVS lib. 4. de Baptismo, cap. 24. expressit illis verbis: *Ipsum per se ipsum Sacramentum multum ualet.* Nam volũtas Dei, quæ Sacramento vtitur, concurrit quidem actiuè, sed est causa principalis. Passio Christi concurrit, sed est caussa meritoria, non autẽ effectiua, cùm non sit actu, sed præterierit, licet maneat obiectiuè in mente Dei. Potestas, & voluntas ministri concurrunt necessariò,

sed

ſed ſunt cauſſæ remotæ; requiruntur enim ad efficiendam ipſam actionem Sacramentalem, quæ poſtea immediatè operatur. Probitas miniſtri requiritur, vt ipſe miniſter non peccet Sacramenta miniſtrando, non tamen ipſa eſt cauſſa gratiæ in ſuſcipiēte, nec iuuat ſuſcipientem per modum Sacramenti, ſed ſolùm per modum impetrationis & exempli. Voluntas, fides, & pœnitentia in ſuſcipiente adulto neceſſariò requiruntur, vt diſpoſitiones ex parte ſubiecti, non vt cauſſæ actiuæ: non enim fides & pœnitentia efficiunt gratiam Sacramentalem, neque dant efficaciam Sacramenti, ſed ſolùm tollunt obſtacula, quæ impedirent, ne Sacramenta ſuam efficaciam exercere poſſent; vnde in pueris, vbi non requiritur diſpoſitio, ſine his rebus fit iuſtificatio.

Exemplum eſſe poteſt in re naturali. Si ad ligna cōburenda, primùm exſiccarentur ligna, deinde excuteretur ignis ex ſilice, tum applicaretur ignis ligno, & ſic tādem fieret combuſtio; nemo diceret, cauſſam immediatam combuſtionis eſſe ſiccitatem, aut excuſſionem ignis ex ſilice, aut applicationē ignis ad ligna, ſed ſolum ignem, vt cauſſam primariam, & ſolum calorem, ſeu calefactionem, vt cauſſam inſtrumentalem.

QVARTO, notanda eſt fraus & imperitia Kemnitij: nam in 2. par. Examinis, cap. de opere operato, fatetur quoſdā ex Catholicis, vt Gropperū & Alfonſum rectè exponere, quid ſit opus operatum; ſed addit, nō ita ſenſiſſe reliquos Catholicos, neque ipſum Concilium Tridentinum, & ideo adhuc remanere integrā controuerſiam. At miſer Kemnitius neque hos, neq; illos intelligere potuit, aut certè intelligere noluit: *Fingunt*, inquit, *nimirum Gropperus & Alfonſus, iniuriam fieri Doctoribus Scholaſticis, quaſi opinione operis operati docuerint, Sacramenta alicui conferre gratiam ſine fide gratiam accipiēte, ſed dicunt, nihil aliud ipſos diſputatione de opere operato voluiſſe, quàm Sacramentorum veritatem non eſſe ex miniſtri operantis dignitate, ſeu merito æſtimandam, ſed ex Dei auctoris inſtitutione, potentia, & operatione*. Et infrà: *Si hoc vellēt Pontificij, quando de opere operato diſputāt, quia ſententia vera eſt, nulla eſſet controuerſia. Sed nec olim Scholaſtici omnes hoc ſenſerunt, & ne nunc quidem Pōtificij hoc volunt, quando pro opinione operis operati dimicant, ſed longè aliud monſtrum ſub exoticis, illis verbis alitur, & Eccleſiæ obtruditur*. Hæc ille; In cuius verbis tria ſunt falſa.

PRIMVM, quod ait, Gropperum & Alfonſum fingere fieri Scholaſticis iniuriam, &c. non enim id fingunt, ſed veriſſimè dicunt, vt ſæpe probauimus, & probauimus iterum paulò pòſt.

SECVNDVM, quod ait, nullam fore controuerſiam, ſi omnes Catholici idem dicerēt, quod Gropperus & Alfonſus. Nam reuera idem dicimus omnes, & tamē controuerſia manet. Nam illi duo auctores non ſolū dicunt, Sacramenta non ſumere efficaciam à dignitate miniſtri, & non excludere fidem, quod placet Kemnitio & nobis; ſed etiam dicunt, Sacramēta habere veram efficaciam, ſeu efficientiam ad producendam gratiam ex inſtitutione diuina, quod Kemnitio placere non poteſt, cùm ipſe (vt mox videbimus) nullam tribuat Sacramentis efficientiam, niſi ad alendam fidem per modū obiecti repræſentantis diuinā promiſſionē.

TERTIVM, quod ait, neque olim Scholaſticos, neque nunc Pontificios intelligere opus operatum, quo modo exponunt Gropperus & Alfonſus, nimirum vt non excludat fidem. Hoc autem eſſe mendacium, planum fiet ex refutatione argumentorum eius.

PRIMVM ergo id probat, quia Scholaſtici omnes dicunt, Sacramenta nouæ legis dare gratiam ex opere operato; legis autem veteris dediſſe ex opere operantis: At ſi opus operatum excluderet dignitatem miniſtri, etiam Circumciſio dediſſet gratiam ex opere operato: nihil enim nocebat circumcidentis malitia miniſtri. Non igitur ex ſententia Scholaſticorum opus operatum excludit tantùm dignitatem miniſtri, ſed etiam fidem, & motum internum ſuſcipientis, quæ pertinēt ad opus operantis, & erant neceſſaria in lege veteri.

RESPONDEO PRIMVM; Aliquos Scholaſticos, vt Gabrielem (quem paulò pòſt citat Kemnitius) cùm dicunt, Sacramenta vetera nō contuliſſe gratiam ex opere operato, excipere Circumciſionem: proinde apud eos nihil valeret Kemnitij argumentum.

SECVNDO dico, opus operatum non ſolùm excludere dignitatem miniſtri, ſed etiam fidem, & motum internum ab efficientia gratiæ Sacramentalis. Nam, vt diximus, etiamſi iſta requiruntur in adultis, tamen non ſunt iſta, quæ efficiunt gratiam, ſed ipſum Sacramentum, vt inſtrumentum Dei. In Sacramentis autem legis veteris, non ipſum Sacramentum propriè operabatur gratiam, ſed vel fides, & deuotio ſuſcipientis, vel totius Synagogæ, vel quid aliud, vt poſtea dicemus. Itaq; argumentum Kemnitij probat, opus operatum ex ſententia Scholaſticorum excludere fidem & motum internum ab efficientia gratiæ Sacramentalis, non tamen probat, quod erat probandum excludere ſimpliciter fidem & motum internum, ita vt Sacramenta (vt ipſi calumniantur) conferant gratiam accipientibus ea ſine fide, & ſine interna conuerſione cordis.

SECVNDO probat ex Gabriele, qui in 4. diſt. 1. q. 3. dicit, tunc eſſe opus operatum, cùm non requiritur motus internus.

RESPONDEO; Corruptè citat Gabrielem: nā mox ſubiungit Gabriel, quo motu de congruo, vel de condigno mereatur gratiam. Non igitur Gabriel excludit motum internum diſponentem ad gratiam, ſed meritorium gratiæ. Nam etiam ſi illa diſpoſitio poteſt eſſe meritoria gratiæ de congruo, vel etiam augmenti gratiæ de condigno, ſi ſit actus ex charitate procedens: tamen alia eſt gratia, quæ datur ob diſpoſitionem; alia, quæ datur ex vi Sacramenti, vt idem auctor explicat in 4. diſt. 4. q. 2. concluſ. 4. ad primum.

TERTIO probat ex Paludano, qui in 4. diſt. 1. q. 1. concluſ. 2. probat. 4. dicit, non requiri in Sacramentis vt homo ſe diſponat, ſed diſpoſitionem effici ab ipſo Sacramēto, & hoc eſſe cauſare gratiā ex opere operato.

RESPONDEO; Non intellexit Kemnitius Paludanum. Non enim loquitur Paludanus de diſpoſitione, quæ eſt motus internus ſuſcipientis, vt fides, & pœnitentia, quos motus expreſsè dicit requiri in Sacramentis idem Paludanus d. 4. q. 5. ſed loquitur de quadā diſpoſitione vltima, ad quam putat ipſe continuò ſequi gratiam, & eam diſpoſitionem eſſe dicit characterem in tribus Sacramentis, in alijs ornatum quendam animæ. Cum enim nō poſſet Paludanus intelligere, quomodo Sacramentum efficeret gratiam, excogitauit illam ſententiam, quod efficeret quandam diſpoſitionem, ad quam continuò ſequeretur gratia. De qua re ad Scholaſticos pertinet diſputare.

QVARTO probat ex Marſilio in 4. ſentent. q. 2. art. 2. & Menſingero in 6. cap. Ioānis, qui diſtinguūt opus operatum contra deuotionem internam operantis.

RESPONDEO; Diſtinguunt, non vt excludant omnino, ſed vt excludant ab efficientia, vt diximus.

QVINTO probat ex S. Thoma, Paludano, & Gabriele, qui dicunt, Miſſam prodeſſe etiā illis ex opere operato, qui non habent in corde pœnitentiam.

RESPONDEO; Loquuntur de ſacrificio, non de Sacramento. Porrò ſacrificium prodeſt impœnitentibus per modum impetrationis, quia impetrat illis conuerſionem & pœnitētiam. quomodo etiam orationes noſtræ, licet non tam efficaciter, id faciunt.

SEX-

SEXTO probat ex eo, quod multi Catholicorum probant, Sacramenta efficere gratiam ex opere operato, quia Baptismus prodest paruulis non habentibus fidem, aut vllum internum motum. Ergo eodem modo in adultis excludunt fidem & motum interiorem: nam etiam in adultis volunt, Sacramenta vim habere ex opere operato.

RESPONDEO, Catholici efficacissimè probant exẽplo paruulorum, Sacramentorum efficaciam non pẽdere ab vlla qualitate suscipientis. Nec tamen ideo sequitur, eos excludere in adultis fidem & pœnitentiã: nam hæc exquiruntur in adultis, vt dispositiones, quibus dispositionibus non egent paruuli, vt suo loco demonstrabitur.

Probat deinde Kemnitius, Concilium Trid. per opus operatum excludere voluisse fidem & motum internum. PRIMO; Quia cum Scholastici variè exponant opus operatum, & alij excludi velint motum internum, alij nolint: Concilium can. 8. simpliciter admittens opus operatum, & non restringens ad hanc potius, quàm ad illam expositionem, censetur omnes approbasse. RESPONDEO; Falsum est ab Scholasticis vllis per opus operatum excludi motum internum. Deinde si ita esset, Concilium nullam approbasset, sed solũ in genere definiuisset, Sacramenta conferre gratiam ex opere operato.

SECVNDO; Quia Concilium can. 12. definit, Sacramenta nõ pendere ex dignitate ministri. Igitur in hoc can. 8. per opus operatum non intelligit, Sacramentum nõ pendere à dignitate ministri, quomodo opus operatum exponit Gropperus; sed aliquid aliud, nimirum non requirit fidem suscipientis. RESPONDEO; Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, propriè non significare negationem, id est, non pendere à dignitate ministri, sed significare affirmationem, id est, Sacramenta vi sua efficere gratiam, ex qua sequitur negatio, id est, non pendere à dignitate ministrantis, vel suscipientis. Itaq; Conciliũ canone 8. definiuit illam affirmationem cõtra Lutheranos: deinde can. 12. definiuit negationẽ cõtra Donatistas & Anabaptistas.

TERTIO probat; Quia Concilium in isto canone 8. opponit opus operatum fidei: ergo intelligit excludi fidem per opus operatum. RESPONDEO; Si esset verum Antecedens, negari posse Consequentiam; nam si Concilium opponeret opus operatum fidei, intelligeret excludi fidem ab efficientia gratiæ Sacramentalis, non autem excludi simpliciter. Sed tamen falsum est Antecedens, quia Concilium non opponit opus operatum fidei, sed soli fidei. Quod paulò infrà annotauit etiam Kemnitius.

Præter hæc argumenta addit Kemnitius duo expressa mendacia, quibus claudit suam disputationem de opere operato. Nam non solùm imposuit Theologis absurdam expositionem operis operati, sed etiam fingit, iam Theologos ab ipsis conuictos, non audere amplius eam opinionem defendere: *Ipsi*, inquit, *Pontificij scriptores iam tergiuersantur, nec manifestè audẽt suscipere defensionem huius axiomatis, quòd vsus Sacramentorum sine fide saluet suscipientes.* Atqui hoc, vt ostẽdimus, non fuit vnquam axioma Pontificiorum, sed mendacium Lutheranorum. Deinde vt homo solers, inuestigat etiam caussas, cur in tam absurdum errorẽ Scholastici inciderint: & ponit duas caussas. VNAM, quod cùm legerint apud Augustinum lib. 3. de Baptismo, cap. 14. non interesse ad integritatem Sacramenti, qua fide sit imbutus, qui recipit Sacramentum, & non aduerterint, Augustinum loqui de substantia Sacramenti, non de vtilitate & fructu; inde putauerint, non requiri fidẽ vt Sacramenta prosint. ALTERAM, quod cùm legerint apud eundẽ Augustinum in epist. 23. paruulos sine fide actuali salubriter percipere Sacramentum, quia non ponunt obicem contrariæ cogitationis: putauerint, eandem esse rationem paruulorum & adultorum.

Sed friuolæ, immò etiam falsæ sunt istæ caussæ. Nã omnes Theologi in 4. dist. 4. distinguunt Sacramentũ à re Sacramenti; & docent, Sacramentum etiam sine fide & pœnitentia posse recipi, non autem rem Sacramenti, id est, gratiam. Præterea Concilium Tridentinum, sess. 7. can. 13. de Baptismo, docet, Baptismum paruulis prodesse sine actuali ipsorum fide; & tamen sess. 6. cap. 6. & 8. & sess. 14. cap. 4. & alibi, docet, in adultis necessariò requiri fidem & pœnitentiam, vt iustificari possint; & semper Ecclesiã Catholicã ita sensisse.

CAPVT II.

Sententia hæreticorum de efficacia Sacramentorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, antiqua fuit hæresis Messalianorum, ante annos M.C. qui docebãt, Sacramentis Baptismi, Eucharistiæ, & alijs non iustificari homines, sed solis precibus. Ita refert Ioãnes DAMASCENVS in lib. de hæresibus: *Baptismum*, inquit, *hominem non perficere, nec diuina Sacramenta accepta animi sordes expiare, sed solas preces, quæ ab illis rectè fundantur.* Armeni quoque & noui quidam Cathari, si Guidoni credimus, negabant, Sacramenta gratiã conferre.

Sed his omissis, Lutherani de hac re interdum ita scribunt, vt videantur à Catholicis non dissentire, interdum autem apertissimè scribunt cõtraria. Semper tamen in eadem sententia manẽt, quæ est, Sacramenta non habere immediatè vllam efficientiam respectu gratiæ, sed esse nuda signa: tamen mediatè aliquid efficere, quatenus videlicet excitant, vel alunt fidem, quę homines iustificat; quod tamen ipsum, id est, excitare fidem, non faciunt nisi repræsentando. Volunt enim eodem modo concurrere ad iustificationem Sacramẽta, quo prædicatio verbi, nisi quòd prædicatio adhibetur auribus, & per auditum excitat fidem, Sacramẽta adhibentur oculis, & per visum excitant etiam fidem.

Hanc sententiam initiò Lutherus & Philippus nudè proponebant, atque apertè dicebant quod sentiebant, nimirum Sacramenta nihil efficere. Sunt autem loca NOTANDA contra Kemnitium, qui impudentissimè in 2. par. Exam. pag. 111. dicit, Lutherum seriò & semper improbasse in Sacramentarijs prophanam illam sententiam. *Quod Sacramenta non sint organa, & caussæ instrumentales gratiæ, sed solum instar picturæ commonefaciant, & excitent fidem.* Hęc ille.

Audiamus nunc Lutherum. Anno M. D. XX. in lib. de captiuitate Babyl. cap. de Baptismo: *Baptismus*, inquit, *neminem iustificat, nec vlli prodest; sed fides in verbum promissionis, cui additur Baptismus; hæc enim iustificat.* Et ibidem: *Idem Deus, qui nos nunc per Baptismum, & panem saluat, saluauit Abel per sacrificium. Noë per arcam, Abraham per Circumcisionem, & alios omnes per sua signa.* Et paulò infrà numerat inter Sacramenta veteris legis, quæ non vult esse inferiora Sacramentis nouæ legis, quoad efficaciam, signum datum Gedeoni in rore & vellere; & signum datum Manue in sacrificio; & signo oblatum Achaz ab Isaia cap. 7. & concludit: *Nostra & Patrum signa, seu Sacramenta habent annexum verbũ promissionis, quod fidẽ exigit, & nullo opere alio impleri potest; ideo sunt signa, seu Sacramenta iustificationis, quia sunt Sacramenta iustificantis fidei, & non operis: vnde & tota eorũ efficacia est ipsa fides, nõ operatio. Qui enim ijs credit, is implet ea, etiãsi nihil operetur.* Et infrà: *Nec verum esse potest, Sacramentis inesse vim efficacem iustificationis,*

ficationis, seu esse ea signa efficacia gratiæ: hæc enim omnia dicũtur in iacturam fidei. Itẽ anno M.D.XXI. in assert. 1. articuli ita scripsit: *Nos dicimus, nec noui, nec veteris Testamẽti Sacramenta, sed solam fidẽ iustificasse.* Itẽ anno M.D.XXIII. in lib. contra Cochlæũ. *Nõ potest vlla pars iustificationis tribui Baptismo; alioqui si vlla parte iustificaret, nõ liceret negare, Baptismum sine fide iustificare: cùm autem ei denegetur, soli fidei rectè relinquitur.*

Philippus Melanchthon in locis editis anno M. D. XXII. cap. de signis, horrẽdum esse dicit errorẽ Scholasticorum, ꝙ Sacramenta iustificent, & addit: *Nõ iustificant signa, vt Apostolus ait, Circumcisio nihil est: ita Baptismus nihil est, participatio mẽsæ Domini nihil est; sed testes sunt, καὶ σφραγῖδες diuinę voluntatis erga te.* Idẽ ẽt in Apologia anno M. D. XXX. edita, ad art. 13. dicit, Sacramentum esse signum promissionis, ac veluti picturã verbi: & in libro contra Anabaptistas: *Sicut voluntas Dei ostẽditur in verbo, seu promissione, ita etiam ostenditur in signo, tanquam in pictura.* Et infrà *Prodest & hoc moneri Sacramenta non iustificare.* Vbi vides illã ipsam similitudinem picturæ, quã tantopere execratur Kemnitius, & tñ ꝓfitetur se Apologiæ huius sectatorẽ in ipso principio, 2. par. Examinis.

Lutherum & Philippũ sequuti sunt Sacramẽtarii, ex quibus Caluinus, lib. 4. Institutionum, c. 14. §. 6. vtitur eadẽ similitudine picturæ, & §. 17. *Fixum*, inquit, *maneat, non esse alias Sacramẽtorum, quàm verbi Dei partes: quæ sunt offerre nobis, ac proponere Christum, & in eo cælestis gratiæ thesauros.* Et infrà: *Cauendũ præterea:* inquit, *ne in errorem nos abducant, quæ ad amplificandam Sacramentorum dignitatem paulò magnificentiùs à veteribus scripta sunt: vt scilicet arbitremur, latentem aliquam virtutem Sacramentis annexam, affixamq́; esse, quo ipsa per se Spiritus sancti gratiam nobis conferant, cùm hoc tantùm illis diuinitùs iniunctũ sit munus, testificari nobis ac sancire Dei in nos beneuolentiam.* Et infrà: *Sacramenta id sunt nobis à Deo, ꝙ ab hominibus rerum lætarum nuncij, vel arrhæ in pactis sanciendis; vtpotè quæ non à se quidem largiantur aliquid gratiæ, sed renuncient, & ostendant, atque (vt sunt arrhæ & tesseræ) rata apud nos faciant, quę diuina largitate nobis donata sunt.* Et §. 18. vtitr exẽplo Iridis & velleris Gedeonis, atq; alijs, qbus vtebat Lutherus.

Porrò idẽ Lutherus in libris posterioribus conuictus (vt verisimile est) argumentis Catholicorũ, longè aliter scripsit. Nam in homil. 1. de Baptismo, quã anno M.D.XXXV. edidit, circa principiũ 2. par. ita habet: *Ad hoc institutus est Baptismus, vt nobis seruiat, nobis prosit, nobis donet, non aliquid carnale, vel corporale, sed æternam gratiam, æternam munditiam, & sanctitatem, ęternam vitam.* Et in hom. 2. de Baptismo, quã habuit anno M. D. XL. *Non potest*, inquit, *non id operari Baptismus, ad quod institutus est, videlicet regenerationem & renouationem Spiritus sancti.* Et infrà: *Tantam virtutem & energiam habet Baptismus, vt homo, qui in peccatis conceptus & natus est, regeneretur coram Deo, & qui antè ad mortem erat damnatus, iam sit filius Dei. Quis hanc gloriam, & virtutem sacrosancti Baptismi sensibus, cogitatione, intellectu humano assequi, & percipere potest?* Et infrà: *Voluit Ioannes his verbis significare Baptismum tam efficacem, ac tantæ virtutis esse, vt peccata abluere, mortẽ submergere & suffocare, & oĩa uitia et sordes sanare & mũdare posset.*

Hunc modũ loquendi imitantur recentiores Lutherani, atq; inprimis Kemnitius. Nã in 2. par. Exam.

A pag. 98. vbi citasset aliquot Scripturas pro efficacia Sacramentorum cõtra Anabaptistas, & Sacramẽtarios, ita subiungit: *Hæc manifestissima testimonia, quę Sacramentis efficaciam tribuunt, & qualis ea sit, explicant, non sunt per tropos peruertenda à simplici, & genuina significatione, quam propria vocabulorum significatio præbet: & ita veteres hæc testimonia simpliciter, sicut sonant, intellexerunt.* Et pag. 101. *Sacramẽta sunt caussæ instrumentales, ita quòd per illa media, seu organa Pater vult gratiam suam exhibere donare, applicare: Filius meritum suum communicare credẽtibus; Spiritus sanctus efficaciam suam exercere ad salutẽ omni credẽti.* Hæc ille: qui certè Catholicissimè loqui vr. Caluinus quoq; non rarò ita loquitur, vt loquuntur Catholici. Nam in Antid. Conc. sess. 7. can. 5. sic ait: *Semper memoria repetendum est, Sacramenta nihil quàm instrumentales esse conferendæ nobis gratię caus-*

B *sas.* Et can. 6. *Si qui sint, qui negent, Sacramentis contineri gratiam, quam figurant, illos improbamus.*

Veruntamẽ nec Lutherus, nec Caluinus, nec Kemnitius recedit à prima illa sententia, quæ nihil reuera tribuit Sacramentis efficientiæ. Nam cùm dicunt, sacramenta esse caussas instrumentales, & conferre gratiam, & esse efficacia, semper intelligunt, mediante fide, ita vt ipsa nihil aliud agant, nisi excitare, vel nutrire fidem, quæ sola iustificat.

Nam idẽ Caluinus ibidem can. 5. explicat, quomodo Sacramenta sint caussæ instrumentales gratiæ, ac dicit, tunc demum Sacramenta suum effectum habere, si fidei seruiant. Et can. 8. dicit, eodem modo efficere in nobis gratiam Sacramenta, quo efficit verbum Dei pręedicatum. At certum est, verbum non efficere, nisi excitando, vel nutriendo fidem. Deniq; Theodorus Beza (vt suprà notauimus) in lib. de summa rei Sacramentariæ, q. 2. ita explicat Caluini præceptoris sui

C sniam: *Vnde efficacia*, inquit, *illa Sacramentorũ? à Spiritus sancti operatione in solidũ, nõ aũt à signis, nisi quatenus externis illis obiectis interiores sensus mouentur.*

Kemnitius quoq; pag. 101. & seq. explicans accuratè, quemadmodum sint efficacia Sacramenta, tandem concludit esse efficacia, eo modo, quo ipsa promissio, seu ꝓmissionis verbum. Et pag. 102. *Verbum*, inquit, *& Sacramenta monstrant nobis vbi fides debeat quęrere, & vbi possit inuenire Christum Mediatorem, Patrem & Spiritum sanctum.* Et pag. 105. explicans, quõ fides in Sacramentis iustificet: *Non est sensus*, inquit, *quòd fides gratiam accipiat sine medio aut organo verbi & Sacramentorum: obiectũ enim fidei est verbũ & Sacramenta, immò in verbo & Sacramentis verũ fidei obiectum est Christi meritũ gratia Dei, & efficacia Spiritus: & fides ideo iustificat, quia illa in verbo & Sacramẽtis apprehẽdit & accipit & hoc sensu sicut fides ver-*

D *bi, ita ẽt fides Sacramenti, dicitur iustificare.* Hæc ille.

Deniq; quibuscunq; verbis Catholicorũ vtantur Lutherani, nõ possunt tñ vllo modo sentire, quod nos sentimus, Sacramenta esse veras & immediatas caussas iustificationis, nisi recedant à primo illo suo principio, Sola fides iustificat, quod hactenus nõ fecerũt.

CAPVT III.

Quòd Sacramenta ex opere operato conferant gratiam, ex Scripturis probatur.

PROBANDVM iam superest, Sacramenta esse veras caussas instrumentales gratiæ; ac ne frustrà laboremus, demonstrandum est simul, aliter esse caussam Sacramenta, quàm concionem. Nam ad omnia testimo-

nia

nia nostra respondere solent, Sacramenta esse veras caussas gratiæ, sed excitando fidem, quomodo etiam verbum Euangelij dicitur à Paulo Rom. 1. *Virtus Dei in salutem omni credenti*.

Adferemus sex argumentorum classes. PRIMA erit ex Scripturis Testamenti noui, vbi expressè id habetur. SECVNDA ex vaticinijs Prophetarum, & ex figuris Testamenti veteris. TERTIA ex Concilijs. QVARTA ex Patribus Græcis. QVINTA ex Latinis. SEXTA ex ratione.

Prima classis testimoniorum ex nouo Testamento.

PRIMVM testimonium est Matt. 3. Marci 1. Luc. 3. Ioan. 1. vbi Ioannes Baptista loquitur: *Ego baptizo vos aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto*. Quibus verbis non est dubium, tantum discrimen poni inter efficaciam Baptismi Ioannis, & Baptismi Christi, quantum est inter aquam & Spiritū. At Baptismus Ioānis efficax erat ad alendam fidē, non minus quàm Baptismus Christi; nam in Baptismo Ioānis erat externa ablutio & verbum promissionis. Nam prædicabat Baptismū pœnitentiæ in remissionem peccatorum, Luc. 3. & prædicabat simul fidem Mediatoris, dicens, vt crederent in eum, qui venturus erat, Actor. 19.

Ad hoc argumentum Caluinus in cap. 3. Matt. RESPONDET, eandem fuisse efficaciam Baptismi Ioannis & Christi: discrimen aūt, quod ponit Ioannes in aqua & Spiritu, dicit ideo consistere, quòd Ioannes erat minister externi ritus, Christus aūt erat auctor internæ sanctificationis. AT si ita est, non debuit Ioannes dicere; Ego baptizo, ille baptizabit, sed; Ego baptizo, ille baptizat. Præterea si erat eadem vis vtriusque Baptismi, cur Act. 19. Paulus iussit baptizari Christi Baptismo eos, quos audiuit iam fuisse baptizatos Baptismo Ioannis.

RESPONDET Caluinus in comment. Act. 19. non fuisse illos iterum baptizatos; sed tūm accepisse visibiliter donum Spiritus sancti, & hoc significari illis verbis: *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu*. AT præterquam quòd ista est vitiosa æquiuocatio, cùm in tota ea narratione accipiatur nomen Baptismi pro Baptismo aquæ, & quis licebit, ceu Scripturas peruertere, si licet verba tam aperta alio torquere: ibidē mox adiungit Lucas. *Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant*. Non igitur illud, *Baptizati sunt*, significat, Acceperunt donum Spiritus sancti visibiliter.

RESPONDET Caluinus, ista posteriora verba esse explicationem priorum. AT nō diceret Lucas: *Baptizati sunt; Et cū imposuisset manus, &c.* sed Baptizati sunt: nam cùm imposuisset manus, &c. vel certè, Baptizati sunt, & imposuit illis manus, &c. sic enim fieri solent explicationes. Illa autem phrasis. *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu, & cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus*; euidenter ostēdit, duas fuisse actiones, & diuerso tempore factas, Baptismum, & manus impositionem. Denique conferatur hic locus cum alio eiusdem auctoris, nimirum Actor. 8. vbi similiter habetur Baptismus in nomine Domini Iesu, & impositio manuū, & erit luce clarius per Baptismum in vtroque loco intelligi verum Baptismū.

SECVNDVM testimonium Marc. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*. Hic tribuitur Baptismo vis saluandi; at nō saluat nisi iustificando, & abluēdo sordes peccatorum.

Neq; potest rñderi, quòd saluet excitando fidem. Nam INPRIMIS hoc loco fides præcedit. Ineptum aūt est dicere, primò poni effectū, deinde caussam. Sicut enim absurdum esset dicere; Qui curatus fuerit, & acceperit medicinam; ita absurdum esset dicere: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*; si Baptismus est caussa fidei. Vnde

A de qnia audire verbum Dei est verè caussa fidei, semper in Scriptura pcedit, vt Ioan. 5. *Qui audit verbum, & credit, habet vitā æternam*. Et Ioan. 6. *Omnis qui audiuit, & didicit, venit ad me*. Nō ergo fides est effectus Baptismi, cū ei præcedat, sed potius dispositio ad illū.

PRÆTEREA ad hominem; Christus hoc loco non coniungit Sacramentū cum cōcione, vt aduersarij faciunt; non enim dicit: Qui audierit verbū, & baptizatus fuerit; sed cōiungit cū fide, quæ est effectus verbi. Sicut ergo fides apud aduersarios immediatè iustificat applicādo merita Christi, non aūt excitando aliquam aliam caussam; cur nō eodē modo fateantur Baptismū immediatè iustificare applicando Christi merita, cùm Christ' eodē modo loquatur de fide, & de Baptismo?

TERTIVM testimonium Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Hic locus apertè facit Baptismum aquæ caussam nouæ natiuitatis; id enim significat præpositio, *Ex*, vt patet in omnibus similibus loquutionibus.

B Neq; potest dici, quòd renasci ex aqua sit renasci ex fide, quam excitat aqua. Nam PRIMO, debuisset potius Christus dicere; Nisi quis renatus fuerit ex verbo & Spiritu sancto, quàm, Ex aqua, & Spiritu sancto; cum principalior caussa excitandæ fidei, sit verbum, quàm aqua. SECVNDO, quia fuisset Christi sermo omnino inintelligibilis. Nā cum nihil dixerit antea de fide, quis diuinare posset, eum modò tradere rationem excitandæ fidei? TERTIO, esset falsa propositio: *Nisi quis renatus fuerit*, &c. Nam si fides sola iustificat, impertinens est ad salutem, vnde fides excitetur, siue ex aqua, siue ex vino, siue ex alia re. Et constat multis modis, fidem excitari posse sine baptismo aquæ: concio enim abundè sufficit ad excitandam fidem.

AD HVNC locum non potuit aliter Caluinus respondere, nisi negando, hic agi de Baptismo, quod etiā ante illum negarunt Zvvinglius & Bucerus. Itaque

C Caluinus in comment. & lib. 4. Instit. cap. 16. §. 25. negat, intelligi debere de Sacramento Baptismi, sed de sola interna renouatione. Quocirca per aquam vult intelligi Spiritum sanctum, & hunc esse sensum; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, id est, ex Spiritu sancto, qui instar aquæ mundat, &c.

AT PRIMVM; Omnes scriptores hactenus hunc locum intellexerunt de Baptismo; vt Iustinus Apolog. 2. Tertullianus in lib. de Baptismo, Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, ca. 25. Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 11. Hieronymus in cap. 16. Ezechielis, itē Basilius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nissenus in serm. de Baptismo; denique omnes interpretes huius loci, Origenes, Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Beda, Theophylactus, Euthymius, & alij.

SECVNDO; Si ita liceret ludere in Scripturis, possemus negare Baptismum aquæ. Nam vbique intelligemus nomine aquæ Spiritum sanctum, & eodem modo licebit peruertere omnia alia mysteria.

D TERTIO, Negari non potest, quin sit coacta, & absurda, & Scripturis inusitata loquutio. NEC valet exēplum, quod Caluinus profert ex Matth. 3. *Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igni*. Vbi vult per ignem intelligi eundem Spiritum sanctum, vt habet similitudinem cum igne. NAM per ignem rectissimè potest intelligi externus ignis, qui descendit visibiliter super Apostolos in die Pētecostes, vel ignis tribulationis, vel ignis Purgatorij: quas expositiones attingit Beda in cōmentario Luc. 3. Præterea in hoc loco, ignis postponitur Spiritui sancto, & non est ita absurdum, post vnū vocabulum poni alterū, quo illud declaretur. At aquā Ioan. 3. Dñs præposuit Spiritui sancto; absurdissimum autem est, prius poni declarationem, deinde id, quod declarandum est. Neque negari potest, quin aqua si accipitur pro Spiritu sancto, ponatur ad declarandum effectum Spiritus sancti, qui est mundare.

QVAE

QVARTO; Si aqua hoc loco non poneretur, nisi ad explicãdum effectum Spiritus sancti, malè coniungeretur cum verbo renascendi; aqua enim, si tñ inspiciatur eius significatio, nõ gignit, sed lauat, & refrigerat. Itaque vel dicere debuisset Dominus; Nisi quis ioundatus fuerit aqua & Spiritu sancto, vel; Nisi quis renatus fuerit ex semine & Spiritu sancto. Nõ igitur aqua solum hoc loco declarat effectum Spiritus sancti, sed propriè significat aquam, vt concurrit Sacramentaliter ad spiritualem regenerationem.

QVARTVM testimonium Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in remissionem peccatorum*. Cui simile est illud Act. 22. *Et nunc quid moraris; baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius*. In his locis tribuitur Baptismo remissio peccatorũ: nec potest dici id fieri, qđ Baptismus excitet fidem. Nam quos Petrus alloquitur Act. 2. iam crediderant, vt Lucas ibidem indicat. Audita enim Petri cõcione, compuncti sunt corde, & dixerunt: *Quid faciemus viri fratres*; Petrus aũt non ait; Oportet credere, vel magis credere, sed; *Pœnitentiam agite*, &c. Pari rõne Paulus, cui dixit Ananias, Act. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua*, iã crediderat, & pñiam egerat triduo ieiunãs.

RESPONDET Caluinus, tum in cõmentario Actorum, tum lib. 4. Instit. c. 15. §. 18. baptizari in remissionem peccatorum, seu abluere peccata Baptismo, nihil esse aliud, nisi accipere testimoniũ, seu sigillũ acceptæ iustificationis, idq; ad fidẽ roborandã, & cõfirmandã.

SED (vt omittam, quod antea demonstrauimus, Sacramenta non posse esse sigilla, vel certè esse falsa sigilla, cùm non sciat minister, an ille cui applicat sigillum diuinum, sit verè iustificatus) quis nõ miretur nouum istum tropum, quo abluere peccata, significat, accipere sigillum iustificationis acceptæ? Inauditũ est enim, vt actio significata, ponatur ad significãdum signom; & ꝙ actio futura ponatur ad significandam pręteritã. Exempla esse possunt, si quis diceret; Bibe vinũ, absurdè id diceret, si significare vellet; Inspice hederam, quę in hospitio pendet. Pari ratione, si Imperatori reuertẽti cum victoria, diceretur; Vince hostes, idq; diceretur ad sigoificandum; Accipe triumphum in signum pręteritę victorię, absurdissima esset loquutio. Non enim rectè dicitur; Vince hostes, ei, qui iã pugnauit, & vicit.

QVINTVM testimooium Actor. 8. *Cum vidisset Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus*: cui loco similis est ille 2. Timot. 2. *Admoneo te, vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Etsi enim hęc loca iotelliguntur de Sacramentis Confirmationis & Ordinationis, quæ apud multos aduersariorum non sunt propriè Sacramenta: tñ si Sacraioenta, vt ipsi voluot, impropriè dicta sunt veræ caussæ gratiæ, quãtò magis Sacramenta propriè dicta? Porrò in his locis apertissimè imposino manuom asseritur caussa gratię, vt patet ex illa particula, *Per*. Nec potest, dici manuũ impositionem esse caussam gratiæ, excitando fidem; nam oẽs isti, qui per impositionem manuum acceperũt gratiã Spiritus sancti, iam crediderant & baptizati erant.

SEXTVM testimoniũ, 1. Cor. 10. *Vnum corpus multi sumus, omnes, qui de vno pane participamus*. Vbi participare de vno pane pooitur pro caussa voius corporis. Quod in Græco est clarius: *οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν*. Omnes enim ex vno pane participamus. Quomodo aũt sumus vnum corpus, quia de vno pane participamus, nisi qa panis ille alit, & auget vitã huius corporis? Nam in rebus corporalibus, quia idem cibus alit omnia membra eiusdem corporis, ideo rectissimè probamus, aliqua mẽbra esse membra eiusdem corporis, si ab eodẽ cibo alantur. Quare si tollas à Sacramento altaris veram caussalitatem gratiæ, nõ poterit probari, ꝙ simus vnum corpus, quia eandem Eucharistiã participamus. Similis est huic loco ille 1. Cor.

A 12. *Etenim omnes nos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati sumus*. Vbi Paulus ꝓbat, nos esse vnũ corpus, quia per Baptismũ accepimus vnũ Spiritũ. Quod argumentũ nihil efficit, si Baptismus nõ cõfert Spiritũ.

SEPTIMVM testimonium Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mũdans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*. Cui similis est locus ille Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis*. Vbi apertissimè dicimur mũdari, & saluari lauacro aquæ, & per lauacrum: vtrumque autem caussam instrumẽtalem significat.

RESPONDET Caluinus in commentario horum locorum, Baptismum propriè dici lauacrum animæ, & esse symbolum efficax: quia Deus, dum hoc signũ ostendit, simul ẽt operatur, quod per illud significat. AT per accidens hoc modo coniungitur iustificatio, quã solus Deus facit cũ Baptismo: proinde non magis propriè dicimur mundari, & saluari per Baptismum,
B q̃ per quamlibet aliam actionem, quę tunc simul fiat. Nec potest verè dici Baptismus lauacrum regenerationis, si per illum Deus non lauat nos, licet eodẽ tempore lauet nos. Si dicat, Deum nos mundare per Baptismũ, quia ostendens illud symbolum, prouocat fidem, quę mundat: ẽt dicere posset, homines inebriari per hederam, quæ pendet in hospitijs; quia illa hedera prouocat ad emendum vinum, quod vinum postea inebriat.

OCTAVVM testimonium est 1. Pet. 3. *Quòd nos similis forma saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum*. Hic habemus PRIMVM, Baptismo nos saluos fieri. DEINDE, saluos fieri simili quodam modo, quo olim tempore Noë pauci quidam salui facti suot per aquã. Atqui aqua illa verè & efficieoter saluauit eos, qui erãt in arca, videlicet arcam in sublime attollens. DENIQVE, habemus discrimen ioter Baptismata Iudæorum, & nostrum: quòd illa tollerent sordes carnis, nostrum purificet conscientiam. Sicut igitur Baptismata
C Iudæorum verè tollebant sordes carnis, non tantum significando, sed etiam efficiendo; ita & nostrum Baptisma verè lauat conscientiam, non tantum significando, sed etiam efficiendo.

CAPVT IIII.

Secunda classis testimoniorum, vaticinia Prophetarum.

PRIMO ISAIAS c. 1. ubi dixerat. *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum; holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui*. Subiungit: *Lauamini, mundi estote*. Quæ uerba S. Hieronymus, & S. Cyrillus in commẽtario, & Cyrillus Hierosolymitanus io 1. catechesi, & Theodoretus in Psal. 50. & Basil. orat. 13. quæ est de Baptismo, expo-
D nunt ad literam de Baptismo, qui succedit expiationibus illis ueteribus. Quòd autem Baptismus uim habeat mundandi, patet ex illis uerbis: *Lauamini, mundi estote*. Est enim ac si diceret; Baptizamini, & eo modo mundi eritis. Vnde S. Hieronymus hunc locum ita enarrat: *Pro superioribus victimis & holocaustis Euangelij mihi placet religio vt baptizemini in sanguine meo per lauacrum regenerationis, quod solum potest peccata dimittere*. Hęc ille: ubi illud, *Solum*, non excludit Deũ, Christi meritum, fidem, & alia id genus, sed sacrificia & cæremonias Iudaicas.

SECVNDO; EZECHIELIS ca. 36. *Effundam*, inquit, *super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor nouũ, &c.* Hunc locum de Baptismo intelligunt Hieronymus & Theodoretus in comment. & Cyprianus lib. 1. epistol. vlt. & lib. 4. epist. 7. ubi notat S. Hieronymus. per

aqua

aquæ Baptiſmi aſperſionem non ſolùm mundari peccata, ſed etiam dari cor nouum, & ſpiritum nouum.

TERTIO; MICHEAS cap. 7. *De Baptiſmi gratia*, inquit Hieronymus in epiſt. 83. ad Oceanum, *vaticinatur; Proijciet in profundum maris omnia peccata noſtra.* Quomodo ét hunc locum exponit Rupertus in commentario, & Auguſtinus in commẽtario Pſal. 113. At quod in mare mergitur, non ſolùm ſignificatur extingui, ſed re ipſa vi aquarum extinguitur.

QVARTO; ZACHARIAS cap. 13. *In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ.* Hunc ét locũ Hieronymus & Rupertus in commentario exponunt de Baptiſmo, qui vim habet purgandi peccata.

QVINTO; DAVID Pſalm. 50. *Aſperges me Domine hyſſopo, &c.* Sed de hoc paulò infrà dicemus, in explicatione ſextæ figuræ.

Figuræ Sacramentorum.

PRIMA eſt Gen. 1. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* In Hebręo exprimitur, quoniam ferretur ſuper aquas, nimirum vt eas fęcundas redderet: nam inde procreandi erant piſces, & aues, vt infrà habetur: מְרַחֶפֶת incubabat, more gallinæ nidum ſuũ iouentis, & oua calore animãtis, inquit Hieronymus in qq. in Geneſim. Fuiſſe autem hanc figuram Baptiſmi, qui conſtat ex aqua & Spiritu ſancto, docent TERTVLLIANVS in lib. de Baptiſmo. HIERONYMVS in epiſt. 83. ad Oceanum. Vt igitur aqua initio mundi à Spiritu ſancto vitalem quandam vim accepit, vt animalia procrearet; ſic & Baptiſmus à Spiritu ſancto vim accepit procreandi nouos homines: *Ne mirum ſit*, inquit Tertullianus, *in Baptiſmo, ſi aquæ animare poſſunt.* Et ibidem Chriſtianos vocat piſciculos, quòd naſcantur ex aquis. Qua etiam de cauſſa literæ capitales verſuum Sybillinorum faciunt ἰχθὺς, id eſt, piſcis, & ſignificant *Ieſus Chriſtus Dei Filius Saluator.* Qd annotauit AVGVSTINVS lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 23. & PROSPER lib. 2. de prædictionibus, c. 29. & ante vtrumq; OPTATVS Mileuitanus lib. 3. cõtra Parmenianum: *Hinc*, inquit, *eſt piſcis, qui in Baptiſmate per inuocationem fontalibus vndis inſeritur, vt quæ aqua fuerat, a piſce etiam piſcina vocitetur, cuius piſcis nomen ſecundum appellationem Græcam in vno nomine per ſingulas literas turbam ſanctorum nominum continẽt, ἰχθὺς, quod eſt Latinè: Ieſus Chriſtus Dei Filius Saluator.* Et huc alludens S. HIERONYMVS in epiſ. 43. *Bonoſus*, inquit, *tanquam ἰχθύος Filius aquoſa petit.*

SECVNDA figura eſt Geneſ. 7. de diluuio ſaluante Noë, & reliquos, qui erãt in arca, quam explicat S. Petrus epiſt. 1. cap. 3. vt paulò antè diximus.

TERTIA figura eſt Geneſ. 17. de Circumciſione, de qua B. Paulus Coloſ. 2. ſic ait: *Circumciſi eſtis Circumciſione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, ſed Circumciſione Chriſti conſepulti ei in Baptiſmo.* At Circumciſio verè & efficienter carnem abſcindebat, non autem erat ſolum teſtimonium abſciſionis, &c.

QVARTA figura eſt Exod. 14. ſubmerſio Ægyptiorum in mari rubro, & tranſitus filiorum Iſraël; de qua ſic loquitur B. Paulus 1. Corinth. 10. *Omnes*, inquit, *in Moſe baptizati ſunt in nube & in mari.* Et infra dicit: *Hæc omnia contingebant illis in figuram.* Itaq; mare rubrum figura fuit Baptiſmi; nubes autem obumbrans, figura Spiritus ſancti; & ſicut mare rubrum verè demerſit Ægyptios, & liberauit Iſraëlitas; ita Baptiſmus verè delet peccata, & ſaluat animas. Vide Cyprianum libro quarto, epiſtol. 7. Auguſtinum tractat. 11. & 13. in Ioannem, & Hieronymum in epiſtol. 83. ad Oceanum.

QVINTA figura eſt Exodi 16. & 17. de Mãna pluente è cęlo, & aqua ſcaturiente ex petra: quæ figurę erãt Euchariſtiæ corporis & ſanguinis Domini, eodẽ Paulo ibidem 1. Cor. 10. explicante. At Manna & aqua illa verè reficiebat, & recreabat corpora Iſraëlitarum, & non erant teſtimonia vel ſigilla. Igitur Euchariſtia verè reficit animas; alioqui erit melior figura, quàm res figurata.

SEXTA eſt Numeri 19. de aqua luſtrationis, quę admiſtam habebat cinerem vaccæ rufæ, quam fuiſſe Baptiſmi figuram, ſcribit Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Numeros, capit. 33. Vbi NOTANDVM ex eodem Auguſtino, tria fuiſſe neceſſaria in hac expiatione; cinerem vaccæ rufæ, aquam & hyſſopum, quo aqua aſpergebatur: & quidem cinis vaccæ Chriſti mortem & merita ſignificat: aqua verò Baptiſmum, qui Chriſti merita applicat: hyſſopus herba humilis, radices habens in petra, fidem ſignificat, ſine qua Baptiſmus adultis non datur, & ſi fortè datur, non eis prodeſt. Sicut ergo in illa expiatione hyſſopus non mundabat, ſed aqua vim habens ex cinere vaccæ & hyſſopo aſperſa: ſic in Baptiſmo non eſt fides, quæ propriè in Baptiſmo purgat peccata, ſed aqua vim habẽs ex Chriſti paſſione, & fide ſuſcepta. Ad has expiationes tum figurantem, tum figuratam reſpexit DAVID, cùm diceret Pſal. 50. *Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor, lauabis me, et ſuper niuem dealbabor.* Petit enim cõpurgationem, quam nouerat figuratam, per expiationem aquæ, quæ hyſſopo aſpergebatur, vt exponit Theodoretus in commentario huius loci.

SEPTIMA figura eſt Ioſue 4. de tranſitu filiorum Iſraël per Iordanem ad terram promiſſionis, duce Ioſue; quam fuiſſe figuram Baptiſmi, docent Ambroſius in illud Lucæ primo: *Ipſe præibit in ſpiritu & virtute Eliæ.* & Auguſtinus in illud Pſalm. 113. *Et tu Iordanis conuerſus es retrorſum.* Neq; vllus dixerit, per aquas Iordanis non tranſmiſſe filios Iſraël ad terram promiſſionis; ſed obſignatam promiſſionem tranſeundi.

OCTAVA eſt 4. Regum 5. de Naaman Syro curato à lepra, lauacro Iordanis: de qua vide Ambroſium in quartum caput Lucæ, & lib. 2. de Sacramen. cap. 4. Et certè aqua Iordanis verè curauit Syrum illum; nõ fuit ſigillum promiſſionis.

NONA eſt Ioann. 5. de probatica piſcina, quæ figura manifeſtiſſima eſt, & à Patribus multis celebrata, vt Tertulliano in libro de Baptiſmo, Ambroſio libro primo de Spiritu ſancto, capit. 7. Chryſoſtomo, Cyrillo, & Theophylacto in hunc locum Ioannis. Et quidem CHRYSOSTOMVS pulcherrimè hanc figuram explicat, & addit, Deum voluiſſe variis figuris efficaciam Baptiſmi demonſtrare, ne incredibilis videretur: *Futurum*, inquit, *erat Baptiſma plenum maxima poteſtatis & gratia, purgaturum peccata pro mortuo viuum effecturum*, &c. Et ſanè niſi ita eſſet, vt dicit Chryſoſtomus, præſtantior fuiſſet figura re ipſa figurata.

DECIMA eſt Ioannis 9. de cæco nato, quem Dominus illuminauit per aquam Siloë, de qua Vide Ambroſium epiſt. 75. ad Bellicium, & Auguſtinum tract. 44. in Ioannem.

SVNT autem duo NOTANDA ad hæc loca Scripturæ. PRIMVM, quòd cùm tam ſæpe Scriptura, & vaticinijs, & figuris, & expreſſis verbis loquatur de Sacramentis, tamen ne ſemel quidem dicat, vim Sacramentorum conſiſtere in excitanda, vel alenda fide; ſed ſemper explicet conſiſtere in purgandis peccatis, & mundanda anima. Ex quo tenera, ſi res ſeriò perpendatur, euidenter colligitur, falſiſſimam eſſe hæreticorum ſententiam. Nam quomodo credibile eſt, finem immediatum, & præcipuum Sacramentorum nunquam in Scriptura haberi, cùm finis mediatus tam ſæpe inculcetur?

SECVNDO nota, quod ſi licet negare, Sacramenta

verè & immediatè sanctificare, cū tā apertè Scripturæ hoc doceāt; eadē rōne negari poterit, fidem iustificare, qđ tñ aduersarij passim affirmant. Nā nihil Scripturæ tribuūt fidei, qđ nō tribuant ēt Sacramētis. V.g. Lucæ cap.7. dicitur: *Fides tua te saluam fecit*. Et in prima epistola Petri cap.3. dicitur: *Vos saluos facit Baptisma* Item de fide, Ioannis 5. *Qui credit ei, qui me misit, habet vitam æternam*. De Sacramentis, Ioan.6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. De fide, Act.15. *Fide purificans corda eorum*. De Sacramentis, Ephes.5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*. De fide, ad Rom.3. *Arbitramur hominem iustificari per fidem*. De Sacramentis ad Tit.3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis*. De fide, ad Roman.5. *Iustificati ergo ex fide*. De Sacramentis, Ioan.3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, &c.

CAPVT V.

Tertia classis argumentorum ex Concilijs.

CONCILIVM NICÆNVM, quod nuperè Græco versum, editum est ab Alfonso Pisano, in caput, quod inscribitur διατυπωσις, doctrina de Baptismo, ante octauum canonem: *Baptisma nostrum*, inquit, *non oculis corporis considerandum est, sed mentis oculis; aquā vides, considera virtutem Dei in aquis absconditam*. Et infrà: *Descendit quidem is, qui baptizabatur, peccatis obnoxius, seruitutis corruptione detentus, ascendit autem ab ea seruitute & peccatis liber, filius Dei, & hæres, & cohæres Christi*.

Concilium CONSTANTINOPOLITANVM I. in Symbolo: *Credimus vnum Baptisma in remissionem peccatorum*.

Concilium MILEVITANVM, cap.2. *Paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerūt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt*. At certè in paruulis Baptismus non potest esse caussa remissionis peccatorum excitando fidem.

Concilium ARAVSICANVM II. canone 25. *Hoc etiam secundum fidem Catholicam credimus, quod accepta per Baptismum gratia, omnes baptizati, Christo adiuuante & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint & debent, si fideliter laborare voluerint, adimplere*. NOTA, non posse id exponi de excitatione fidei. Nam paulò infrà idem Concilium dicit, à Deo prius fidem inspirari, vt Baptismi Sacramēta fideliter requiramus. Præterea etiāsi fides, sm aduersarios, iustificet à peccatis, tamen non dat gratiam bene operandi. At Baptismus ex hoc Concilio dat gratiam bene operandi.

His adde Concilia recentiora, Florentinum, & Tridentinum.

CAPVT VI.

Quarta classis, ex Patribus Græcis.

IAM ex Patribus Græcis; IVSTINVS in Apologia ad Antoninum: *Remissionem autē commissorum peccatorum consequimur in aqua, &c*. Et antea dixerat, neminem adduci ad Baptismum, nisi antea crediderit. Similia habet in Dialogo cum Triphone.

CLEMENS ALEXANDRINVS lib.1. Pędagog. cap.6. *Multis*, inquit, *modis vocatur hoc opus, gratia, illuminatio, perfectum, & lauacrum: lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus; gratia autem, qua remittuntur pœnæ, quæ peccatis debentur; illuminatio autem, per quam sanctam illam, & salutarem lucem intuemur; perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit, qui Deum nouit? &c.*

A ORIGENES hom.14. in ca.2. Lucæ: *Paruuli*, inquit, *baptizantur in remissionem peccatorum*. Et infrà: *Et quia per Baptismi Sacramentum natiuitatis sordes deponuntur, propterea & baptizantur & paruuli*.

CYRILLVS catechesi 3. *Mortuus*, inquit, *in peccatis descendisti, & ascendis viuificatus in iustitia, &c*. Vide totam catechesim. Et in præfatione catecheseon: *Magnum est sanè propositum hoc Baptisma; captiuitatis liberatio, peccatorum remissio, animæ regeneratio, currus ad cælum, &c.*

BASILIVS lib. de Spiritu sancto, cap.15. ponit obiectionem hæreticorum; Si ideo Spiritus sanctus æqualis est Patri & Filio, quia in ipso baptizamur, ēt aqua erit æqualis Patri & Filio, quia in ipsa baptizamur. Respōdet; *Si qua est in aqua gratia, non ex aqua natura est, sed ex præsentia Spiritus &c.* Secundū aduersarios dicere debuisset, aquā nihil facere, & sic statim obiectio-
B nē soluisset. At Basilius fatetur, in aqua esse virtutē, sed ait, eā non inesse aquæ ex aquæ natura, sed ex vi Spiritus sancti. Vide ēt hom.13. q̄ est hortatio ad Baptismū, vbi clarissimè idē hēt. Vide ēt Gregoriū NAZIANZENVM orat. in sancta lumina, & orat. in sanctū lauacrū.

GREGORIVS NYSSENVS in lib. de Baptismo: *Baptisma*, inquit, *peccatorum expiatio est, remissio delictorum, renouationis, & regenerationis caussa* Et infrà explicans, quomodo id fiat, multa exempla adducit earū rerum, per quas Deus miracula fecit, vt virgā Aaron, & alia; & subdit: *Atque hæc omnia cùm materiæ sint inanimatæ, atque sensus expertes, posteaquam vim Dei accepissent magnis miraculis, media intercesserunt Ac simili consequentia rationum ēt aqua cùm nihil aliud sit, nisi aqua, superna gratia benedicente ei, in eam, quæ mēte percipitur, hominē renouat regenerationē. Quod si quis mihi rursus dubitādo, & ambigendo negotiū exhi*-
C *beat interrogans. qua ratione aqua regeneret: dicā optimo iure ad eum: Ostende mihi modū natiuitatis, quæ fit secundum carnem; dices fortasse: Semen caussa hominis effectrix est. Audi igitur cōtrà à nobis, quod aqua, quæ benedicitur, purgat & illuminat hominean.*

Vbi NOTANDVM est, nō posse Gregorij sñiam trahi ad id, quod hæretici dicunt, Sacramēta operari, quia obiectiuè mouent ad fidem. Nam PRIMO, comparat aquam Baptismi virgæ Aaronis, quæ miracula faciebat efficienter. SECVNDO, comparat semini, quod est caussa hominis efficiēs, vt ipse dicit. TERTIO, negat aquā aliquid efficere, nisi recipiat vim quandā supernaturalē: at vt moueat obiectiuè per modū signi, non requiritur vlla virtus supernaturalis. DENIQVE quæstio, quam proponit; Quomodo possit aqua regenerare, nulla esset, si tantùm obiectiuè operaretur.

CHRYSOSTOMVS hom.39. in Gen. extrema: *Nā id*, inquit, *quod illic operatur, Circumcisio in depositione carnis: id agit hic Baptismus in depositione peccatorum*.
D Itē hom.24. in Ioan. prolixè docet, esse credēdū verbis Christi asserentis, aquā vim habere regenerandi, licet modus superet rationem. Et hom.25. *Quod*, inquit, *est matrix embrioni, hoc est fideli aqua. Siquidē in aqua fingitur, & formatur. Nā primùm dictū est; Producant aquæ reptile animæ viuentis: ex quo aūt Iordanis alueū ingressus est Christus, non amplius reptilia animarū viuētiū, sed animas rationales et spiritales aqua producit*. Vide eūdē hom.35. i Ioā. hom.1. in Acta. hom. ad Neophytos, vbi enumerat decē effectus Baptismi, quos ēt ī paruulis operat, & inter tot effect⁹ nō venit illi ī mētē, vt poneret, Excitare fidē; quē solū agnoscūt aduersarij.

CYRILLVS ALEXANDRINVS libro 2. in Ioannē, cap.42. *Quemadmodum*, inquit, *viribus ignis intensius aqua calefacta, non aliter vrit, quam ipse ignis: sic Spiritus sancti operatione aqua, quæ baptizati corpus asper-*

aspergitur, reformatur ad diuinam virtutem & potentiam. Hæc ille. Vbi vides, sic esse instrumentum Dei aquã in Baptismo, vt est calor in aqua calefacta instrumentum ignis ad calefaciendum.

THEODORETVS in cap. 10. ad Hebræos, in illud: *Aspersi corda a conscientia mala: In lege,* inquit, *vtebantur aspersionibus, & corpus frequenter lauabant; qui autem ex nouo Testamento vitam instituũt, per sanctissimum Baptismum animam expurgant, & à prioribus maculis liberam reddunt conscientiam.* Vide eundem Theodoretum in Epitome diuinorum decret. cap. de Baptismo; Damascenum lib. 4. de fide, capit. 10. Theophylactum in 3. & 5. cap. Ioannis, & Oecumenium in cap. 10. ad Hebræos.

CAPVT VII.

Idem probatur ex Latinis.

IAM ex Latinis TERTVLLIANVS in libro de Baptismo: *Prius,* inquit, *liquor, quo viueret, dedit, id est, aqua produxit animantia, vt in Baptismo mirum nõ sit, si aqua animare nouerunt.* Item lib. de resurrect. carnis probat, corpus resurrecturum, quia Sacramenta corpori adhibentur, vt ad animam transeat eorum effectus: *Caro,* inquit, *abluitur, vt anima emaculetur; caro vngitur, vt anima consecretur; caro signatur, vt anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur; caro corpore Christi & sanguine vescitur, vt anima de Deo saginetur.* vbi enumerat varios effectus Sacramentorum; proinde non putat solùm excitare fidem Sacramenta.

CYPRIANVS lib. 2. epist. 2. ad Donatum, scribit, se, antequam baptizaretur, vix potuisse adduci vt crederet, quòd à Christianis de Baptismi virtute prædicabatur, quòd videlicet repentè hominem mutet, peccata abstergat, virtutes infundat: sed postea id verum esse experientia sua didicisse: *Difficile,* inquit, *ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quòd in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset, vtque in nouam vitam lauacro aquę salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret, corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret: Qui possibilis, aiebam, est tanta conuersio?* Et infrà: *Sed postquam vndæ genitalis auxilio superioris æui labe detersa in expiatum pectus, ac purum desuper se lumen infudit: postquam cęlitùs Spiritu hausto in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit, mirũ in modum, &c.* In quibus verbis duo NOTANDA sunt. PRIMO; Si Sacramenta tantum obiectiuè mouerét mentem ad credendum, vt aduersarij dicunt nõ fuisset vlla caussa, cur Cyprianus difficulter crederet effectum Baptismi: nõ enim est hic effectus magis difficilis, quàm sit, q̃ verbum Dei prædicatum valeat ad excitandam fidẽ. (D) Nota SECVNDO; Cyprianum dicere, Baptismum repentè & perniciter operari, & renouare hominem. At hoc non diceret, si crederet, Baptismum mouere mentem solum obiectiuè: nam tunc non repentè, nec ordinariè haberet suum effectum. Aliqui enim ex eodem signo, vt etiam ex ijsdem verbis, celeriùs mouentur, aliqui tardiùs, aliqui nunquam.

Item in lib. 3. epist. 8. ad Fidum, docet, infantes baptizandos, etiam ante octauum diem (nimirum si vitæ periculum immineat) vt peccati remissioné accipiant. Quod idem iubet Syricius Papa in epist. 1. cap. 2. At si Baptisma solũ excitat fidem, & prodest infantibus tñ ea ratione, quia cum adoleuerint, recordabuntur, &c. quorsũ infantes morituros baptizari vult Cyprianus? Itẽ in epist. 7. lib. 4. ad Magnum, dicit, quomodo venenum scorpij & serpentis in aqua extinguitur; ita Dia-(A)bolũ obluctari, & resistere Exorcistis ante Baptismũ; at in Baptismo amittere omnem virtutem. Quæ certè omnia ridicula essent, si tñ obiectiuè Sacramenta operarentur. Vide etiam sermones de Baptismo Christi, de cœna Domini, & de vnctione Chrismatis. Similia habet Gaudentius in 1. tract. de Exodo.

LACTANTIVS lib. 7. de diuino præmio, cap. 5. *Cum homo cœlesti lauacro purificatus exponit infantiam cum omni labe vitæ prioris, & incremento diuini vigoris accepto, fit homo perfectus ac plenus.*

SYLVESTER Papa (vt refert Nicephorus lib. 7. cap. 33. cùm Cõstantinum baptizaret, ita locutus est: *Hæc aqua diuina virtute per inuocationem Trinitatis concepta, sicut extra corpus hominis abluit, ita animum intra à sorde & inquinatione mundans, splendidiorem radijs solaribus efficit.*

AMBROSIVS lib. 2. de penit. c. 2. *Impossibile,* inquit, *videbatur, vt peccatum ablueret aqua. Et Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit:* (B) *sed quod impossibile erat, Deus fecit possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam.* Vide ẽt librum primum de Sacramen. c. 4. & 5. librum secũdum, c. 1. & 5. librũ 3. c. 1. & librũ de ijs, qui initiantur mysterijs, c. 3. & 9. & lib. 9. super Lucam, c. 3. & lib. 3. de Spiritu sancto, c. 11.

HIERONYMVS in epist. 83. ad Oceanum: *Quãtam vim,* inquit, *habeat Baptisma, & aqua in Christo sanctificata gratiam, paulo post docebo.* Et infrà, vbi plurima attulit testimonia & figuras: *Dies,* inquit, *me deficiet, si cuncta, quæ ad potentiam Baptismi pertinẽt, de Scripturis sanctis voluero digerere.* Vide eundem in Dial. contra Luciferianos, & lib. 3. contra Pelagianos extremo.

OPTATVS lib. 5. contra Parmenianũ, initio: *Baptisma,* inquit, *Christianorum Trinitate confectum, confert gratiam; si repetatur, facit vitæ iacturam.* Hæc ille. Vbi PRIMVM vides, apertè asseri, Sacramentum conferre gratiam. DEINDE, quòd hic auctor ait, Baptismum repetitum detrimentum adferre, clarè demonstrat, non (C) operari tantum obiectiuè excitãdo fidem; nam eo modo vtiliter repeteretur. Vide ibidem multa de virtute Sacramentorum.

AVGVSTINVS lib. 4. de Baptismo, cap. 22. *Inuenio,* inquit, *non tantum passionem pro nomine Christi id, quod ex Baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem, conuersionemque cordis si forte ad celebrandum mysterium Baptismi in angustijs temporum succurri non potest.* Hęc ille. Si ergo aliquando martyrium, aliquando fides cũ cordis conuersione supplet vicem Baptismi, manifestè sequitur, non iustificare excitando fidem, sed immediatè applicando Christi merita, atq; immediatè iustificando. Et ibidem cap. 24. probat, Sacramentum Baptismi multum paruulis prodesse, etiamsi illi careant fide; ex Circumcisione, quæ dabatur octauo die, *Cur ergo,* inquit, *ei præceptum est, vt omnem deinceps infantem masculum octauo die circumcideret, qui nondum poterat corde credere vt ei deputaretur ad iustitiã, nisi quia, & ipsum per se ipsum Sacramentum multũ valebat?* (D) Vbi Augustinus docet, Sacramentum non operari excitando fidem, sed vi sua efficiendo. Idem Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. *Sacramẽtorũ,* inquit, *vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideo contempta, sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine qua non potest perfici pietas.* Hæc ille. At si tantum excitarent fidem obiectiuè, non modò non inenarrabiliter valerẽt plurimum, sed vix aliquid valerent. Nam de concione nemo diceret, eam inenarrabiliter plurimum valere, cum sæpissimè multis concionibus vix aliqui moueantur: & tamen fatetur Lutherus in libro contra Ioannem Cochlæum, multò efficaciorem esse concionem Baptismo. Quod verissimum est, si agatur de efficacitate prouocandi fidem. Idem Augustinus tracta. 80. in Ioannem: *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat?* Et infrà: *Mundatio nequaquam fluxo*

& labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo.

LEO Papa in serm. 4. de Natali Domini: *Omni homini renascenti aqua Baptismatis, instar est vteri virginalis, eodem Spiritu replente fontem, qui repleuit & Virginem, vt peccatum, quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio.* Et serm. 5. *Originem quam sumpsit in vtero Virginis, posuit in fonte Baptismatis: dedit aquæ, quod dedit Matri. Virtus enim Altißimi, & obumbratio Spiritus sancti, quæ fecit, vt MARIA pareret Saluatorem, eadem fecit, vt regeneret vnda credentem.* Hæc ille.

Auctor homiliæ de Sacramento corporis Domini, quæ habetur inter Eusebij Emisseni homilias, & in 9. tom. S. Hieronymi: *Ergo*, inquit, *ut ad nutum præcipientis Domini, repentè ex nihilo substiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: ita parem potentiam in spiritualibus Sacramentis verbis præbet virtus, & rei seruit effectus, &c.* Et ibidem ex vi Sacramenti Baptismatis, quo repentè hominem mutat, ac renouat quoad animã; probat, non debere videri incredibile, si verba Sacramentalia mutent substãtiam panis in carnẽ Christi. Vbi sine dubio nullũ habet locum operatio illa obiectiua ad prouocãdam fidẽ: neq; .n. in consecratione Eucharistiæ verba illa mutãt panẽ excitãdo in eo fidẽ. Similem aũt vim ponit hic auctor in consecratione respectu panis, & in Baptismo respectu aĩę.

GREGORIVS lib. 9. epist. 39. ad Theodistã Patritiã, docet, ĩ Baptismo oĩa peccata ita verè dimitti, vt in mari rubro verè Ægyptij mortui sunt: *Qui ergo*, inquit, *dicit, peccata in Baptismate funditus non dimitti, dicat in mari rubro, Aegyptios non veraciter mortuos.*

Deniq; S. BERNARDVS (vt recentiores omittam) in sermone de cęna Domini: *Duo*, inquit, *operatur in nobis Sacramentum Dominici corporis, vt videlicet & sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omnino consensum. Si quis vestrum non tam sæpe modò, non tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut ceterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini: quoniam virtus Sacramenti operatur in eo.* Hæc ille: cuius verba non possunt trahi ad effectũ nutriendæ fidei. Non .n. S. Bernardus solũ dicit, p Sacrã remitti peccata, qd Lutherani fieri volunt, per fidẽ apprehendentem Christi iustitiã & Dei beneuolentiã; sed ẽt dicit, vim Sacramenti operari in nobis, vt non consentiamus peccatis, quod per solã fidem nec potest fieri, neque aduersarij fieri dicunt.

Ad hoc argumentũ ex Patribus variè respondẽt hæretici; Philippus in Apologia, art. 13. audacter sanè ita loquitur: *Neque vlla litera ex ueteribus scriptoribus proferri potest, qua patrocinetur in hac re Scholasticis.*

Lutherus in lib. contra Cochlæũ, agnoscit loca Augustini, quæ citauerat Cochlæus, & aliorum Patrum, sed more suo contẽnit: *Quod si qui sunt*, inquit, *ex Patribus, qui senserunt, Sacramenta sua virtute iustificare, esto ẽt Augustinus, ut Cochlaus contendit, nihil moror, hominum sunt dicta, sibiipsis sæpius pugnantium, pleraq; humana sensu extra Scripturas docentium.* Hæc ille. At certè credibilius est, tot sanctos Patres Scripturã intellexisse, q̃ vnum Lutherum: quod ipse quoq; concederet, nisi eum planè superbiæ spiritus excæcasset.

Caluinus respondet lib. 4. Instit. cap. 14. §. vlt. Patres hyperbolicè loqui: *Fortè*, inquit, *miseros istos Sophistas deceperunt immodica illa Sacramentorũ encomia, quæ de signis nostris apud ueteres legũtur: quale est illud Augustini, q ueteris legis Sacramenta Saluatorem tantum promittebant, nostra uerò dent salutem. Has & similes dicendi figuras, cùm non aduerterent hyperbolicas esse, & ipsi hyperbolica sua dogmata promulgarunt.* Hęc ille. At hoc nimis ruinosum est effugium. Nã citati Patres, vt plurimùm referunt ad omnipotẽtiam Dei hos mirabiles effectus: nulla aũt est opus omnipotẽtia, vbi nõ veri ac proprij, sed hyperbolici sermones sunt. Prętereа Patres ipsi aliqñ monent, se non loqui hyperbolicè, vt Chrysostomus homil. 4. ad baptizandos, vbi cũ dixisset, Baptismo perfectè lauari & mundari animas, monet se non ea dicere ambitionis gratia, id est, amplificandi & eloquentiæ ostendendæ studio. Et Augustinus in epist. 23. circa finem dicit, eos qui non credunt, posse fieri, vt paruuli ẽt sine fide actuali per ipsum Sacramentum saluentur, infideles esse. Ex quo intelligimus, eum non hyperbolica encomia, sed dogmata fidei tradere. Deniq; si diceret Caluinus, vnum aut alterum ex Patribus Hyperbole vsum in oratione laudatoria, posset tolerari. At quòd oẽs Græci & Latini, nõ modò in concionibus, sed etiam in libris dogmaticis, vel epistolis, vel commentarijs Scripturarum hyperbolicè loquantur, nullo modo credibile est.

Kẽnitius in 2. par. Examinis, pag. 98. dicit, Scripturã apertè tribuere vim iustificandi Sacramentis: nec esse ea loca per tropos detorquẽda in alium sensum, & sic à Patribus esse intellecta; tamen postea exponit omnia de efficientia per excitationum fidei, quod iam refutauimus.

CAPVT VIII.

Sexta classis ex ratione.

EST autem OBSERVANDVM, vt faciliùs intelligatur efficacia rationum, duplicia esse verba, & signa cetera. QVÆDAM enim sunt non ad alium finem instituta, quàm ad significandum, quæ quidem theorica signa dici possunt. ALIA sunt instituta ad significandum, & efficiendum aliquid, quæ ob id practica dici possunt. Differunt autem quòd priora nihil immediatè, & vi sua operentur, sed solùm repræsentant obiectum, & si fortè sequitur effectus aliquis, non sequitur ex vi illius signi, sed aliunde: posteriora immediatè operantur, & sua quadam virtute; Verbi gratia, cùm quis monet alium, adesse hostem, ille continuò fugit; ceterùm illius fuga non est caussa immediata illa admonitio, sed apprehensio rei noxiæ; proinde admonitio signum fuit prioris generis. Pari ratione, qui viso signo hospitij currit ad hospitium, non mouetur ab eo signo immediatè, sed ab apprehensione rerum, quibus indiget, & quas illud signum repræsentat: proinde illud etiam non est propriè signum practicum, vt hic accipimus. Nam aliquando solemus vocare signa practica omnia illa, quæ referuntur ad opus, siue mediatè, siue immediatè; quomodo accipiebatur in disputatione de intentione ministri: Tunc enim vocabamus practica omnia verba imperatiua; at hic ista vocamus theorica; practica autẽ dicimus, quæ pręter significationem habent efficientiam, quomodo sigillum est verè signũ practicum, quia non tantum repræsentat imaginem, sed etiam eam imprimit in cera.

Cognoscuntur autem hæc varia signa ex alio discrimine. Nã verba & signa theorica non adhibentur nisi intelligentibus: cùm enim non operentur, nisi repræsentando aliquid menti, stultum esset ea signa adhibere, vbi non est vsus mentis. At verba, & signa practica possunt adhiberi ẽt rebus inanimis, & non modò non intelligentibus, sed ne sentientibus quidem; quomodo in Scripturis Iosue imperauit soli, & lunæ, Ios. 10. *Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallẽ Haialot*, Matth. 8. Dñs imperabat mari, & vẽtis, Matt. 9. Luc. 7. & Ioan. 11. imperauit mortuis. & Petrus Actor. 9. *Tabita*, inquit, *surge*. Matth. 17. *Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic; Transi hinc, &c.* Sic ẽt quod attinet ad alia signa, Moyses percussit petram, vt daret aquas: Exod. 17. & Dñs misit

digitos

digitos in auriculam surdi, & muti, & tetigit etiam linguam eius, vt eum curaret.

Cõtrouersia igitur est inter nos, & hæreticos, quòd Illi faciunt Sacramenta, signa prioris generis, dum affirmant ea non iustificare, nisi excitando fidem: nos facimus generis posterioris. Quare si ostendere poterimus, Sacramenta esse signa posterioris generis, obtinuimus caussam.

Sit ergo PRIMA ratio. Sacramenta rectè adhibentur non intelligentibus; ergo sunt signa posterioris generis, & verè iustificant non excitando fidem more concionis, sed immediatè efficiendo sanctitatem. Consequentia manifesta est ex dictis. Antecedẽs probatur, quia baptizantur ritè infantes, surdi, amẽtes, dormientes. Exemplum insigne est apud Augustinum, lib. 4. confess. cap. 4. de quodam baptizato, dum vi morbi extra se positus esset, & omnino ignoraret, quid erga se fieret: cui tamen Sacramentum vtilissimum fuit. ADDE quod Concilium Carthaginense IV. canon. 76. B Arausicanum I. can. 12. Augustinus, lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 26. & 28. & Leo epist. 91. ad Theodorum, docent Sacramẽta Baptismi & Absolutionis, posse conferri etiam ijs, qui in periculo vitæ sunt, licet ipsi vi morbi oppressi non habeant vsum rationis, vel sensuum: modò constet eos antea desiderasse eiusmodi Sacramenta. At certè istis non nisi ineptissimè fieret concio, aut signa adhibetentur ad excitandam fidem.

SECVNDA ratio. Verba & signa Sacramentalia pendent ex diuina institutione, neque ab hominibus propria auctoritate institui potuerunt: ergo non sunt mera signa, vt verba concionis, sed signa practica, & vim habentia aliquid supernaturale efficiendi. Antecedens conceditur ab aduersarijs, vt suprà est demonstratum. Probatur consequentia; quia si verba, & signa Sacramentalia essent nuda signa ad excitandam mentem instituta, potuissent ab hominibus facillimè institui, & C eandem vim babuissent. Non enim refert ad nudam significationem, quis illa instituerit, modò repræsentent idem obiectum. Quid enim refert, quis posuerit signa in hospitijs? & nunquid non eodem modo significant verba Hebraica à Deo scripta in tabulis, & verba Græca, vel Latina scripta ab hominibus? nonne etiam modo eodem incitabant ad bellum tubæ, quas DEVS fieri iusserat, Numer. 10. & tubæ propbanæ Ethnicorum? Eodem igitur modo, si Petrus aut Paulus, aut quiuis alius instituisset Baptismum, & Eucharistiam, eandem vim haberent illa signa, quam modò habent. Quod certè non potest dici secundum Catholicorum sententiam, qui volunt hæc Sacramenta non solùm significare, sed etiam, efficere id, quod ex se non potuissent.

TERTIA ratio. Sacramenta non solùm pendent à Deo in institutione, sed etiã in ipso vsu: ipse enim est, qui per ministros suos baptizat, cõsecrat, absoluit, &c. ergo non sunt nuda signa ad excitandam fidem instituta, vt conciones; sed aliquid præterea efficiunt. D Antecedens conceditur ab aduersarijs, & probatum est suprà in quęstione de caussa efficiente Sacramentorum, ex illo Ioan. 1. *Hic est, qui baptizat*, ex Chrysostomo, homil. 83. in Matthęũ, & Augustino, tract. 5. in Ioannem, & ex alijs. Probatur consequentia. Nam vt verba, & signa cetera solùm significent, & animum excitent repræsentando, nihil refert à quo procedant. Siue enim dominus, siue seruus loquatur, idem semper verba eadem significant; nec magis excitat signum tubæ ad bellum, si tuba inflетur ab Imperatore, quàm à tubicine. Ergo si signa Sacramentalia necessariò pendent à Deo, vt caussa principali, quæ per ministros operetur: fateri cogimur, ea non solùm significare, sed etiam aliquid efficere.

QVARTA ratio, Sacramenta non solùm pendent A à Deo, vt institutore, & principali agente, sed etiam à Christi passione, & morte, vt suprà probauimus in principio quæstionis de caussa efficiente Sacramentorum: propter quod Patres communi consensu docent, Sacramenta fluxisse à Christi latere perfosso. Vnde etiã multi veterum docent, Christum baptizari voluisse, vt tactu suæ mundissimæ carnis daret aquis vim mundandi, vt Ambrosius lib. 2. in Lucam, cap. 12. Nazianzenus oratione in sancta lumina, Chrysostomus homil. 25. in Ioannem, Beda in cap. 3. Lucæ, & alij, & ipse etiam Lutherus in homilijs de Baptismo idem fatetur. Ergo non operantur Sacramenta solùm repręsentando obiectum, more concionis, sed verè efficiendo: nam alioqui non eguissent Christi meritis, nec vllam eis virtutem Christus dedisset. Et sicut concio non rectè diceretur manasse ex Christi latere, nec dicitur Christus dedisse vllam virtutem cõcioni ad significandum, quia id ex se habent verba; ita non rectè diceremus, B Sacramenta prodijsse ex Christi latere, vel Christum eis vim vllam dedisse.

QVINTA ratio, Sacramenta instituta sunt, vt nos certos reddant remissionis peccatorum, & gratię Dei; ergo non solùm operantur obiectiuè repræsentando more concionis, sed efficiendo reipsa quod significãt. Antecedens admittitur ab omnibus, sed maximè ab aduersarijs. Catholici enim docent, ex Sacramentis gigni in nobis moralem quandam certitudinem remissionis peccatorum, non tamen infallibilem. Tametsi enim Sacramenta ex se infallibiliter efficacia sint, tamen potest fieri, vt nobis nõ sint efficacia ob nostram indispositionem. At aduersarij volunt absolutam certitudinem gigni ex Sacramentis: & nos reprehendũt, quasi iubeamus homines dubitare de efficacia Sacramenti; vt patet ex Luthero, in lib. de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, ex Kemnitio in 2. par. Examinis, cap. de intentione ministri; & ex alijs. Probatur consequentia; nam si Sacramenta solùm operarentur C significando, & excitando fidem, nullam adferrent certitudinem. Penderet enim tunc Sacramentum à nostra fide, non à Christi institutione; quod est tollere veram certitudinem efficaciæ Sacramenti, vt Lutherus fatetur in libro contra Anabaptistas, edito anno M.D.XXIIX. vbi fusè persequitur, Sacramentũ non debere pendere à fide dantis, vel accipientis, sed à sola Dei institutione, ne incerta reddatur eius efficacia.

Nec potest responderi, Sacramenta adferre certitudinem infallibilem, quia infallibiliter excitent fidem; quæ infallibiliter iustificat: siquidem experimento cõtrarium didicimus. Quot enim sunt, qui baptizantur, & tamen non credunt? & si concio, quæ est efficacior Sacramentis, ipso etiam teste Luthero in libro contra Cochlæum, non excitat fidem infallibiliter, vt experimur; quantò minus Sacramenta infallibiliter fidem excitabunt? Ergo si vllam certitudinem Sacramenta adferunt, id est, quia ex opere operato efficiunt quod significant.

D SEXTA ratio, Sacramenta contrario modo se habẽt ad fidem, ac verbum: nõ igitur eodẽ modo operantur. Probatur antecedens. Nam verbum Dei pręcedit fidẽ, Sacramenta autem sequuntur, siquidem: *Fides ex auditu*, Rom. 10. vnde verbum prædicatur infidelibus, & hæreticis quibuscunq;, vt incipiant credere. At Sacramenta requirunt fidẽ saltẽ in adultis, nec possunt rectè conferri, nisi ijs, qui prius credunt. Vnde Actor. 8. cũ Eunuchus diceret: *Ecce aqua quis prohibet me baptizari?* respõdit Philippus: *Si credis ex toto corde, licet*. Et semp in Ecclesia cõsuetudo fuit, vt qui Christiani esse vellẽt, primũ fierẽt Catechumeni, & satis diu instruerentur, & nõ nisi instructi, & firmi, ac stabiles in fide baptizarent. IVSTINVS in Apolog. ad Antoniõũ explicans mores Ecclesiæ: *Quicũq;*, inquit, *persuasi fuerint, & crediderint vera esse, quæ à nobis traduntur, & dicũtur,*

ac viuere se ita posse receperint; orare ieiunantes, & petere à Deo priorum peccatorũ remissionem iubentur, nobis cùm eis vnà, & orantibus, & ieiunantibus: deinde adducuntur à nobis, vbi aqua est, atque eo regenerationis modo, quo ipsi regenerati sumus, regenerantur. Hæc ille. Ex quo sequitur, non modò falsam, sed etiam ineptissimã esse hæreticorum sententiam.

SEPTIMA ratio, Sacramenta non minus sunt efficacia, si dentur lingua Græca, aut Latina, quam non intelligat, qui Sacramentum suscipit, quàm si dentur lingua vulgari, quam omnes intelligant; Ergo nõ operantur more concionis, sed habent effectum suum præter fidei excitationem. Consequentia patet, quia si operarentur more concionis, nihil efficerent, nisi darent lingua vulgari. Antecedens probatur; quia Lutherani, & Caluinistæ admittunt nostrũ Baptisma, quod semper dat lingua Latina; nõ.n.rebaptizãt à nobis baptizatos.

OCTAVA ratio, si Sacramenta operarẽtur excitando fidem, non esset vlla caussa cur adhiberentur hominibus doctis, qui legere possunt Scripturas, vel etiam imperitis, qui audiunt conciones: multò enim melius excitat fidem Scriptura, & concio, quàm Baptismus, vel Eucharistia. Itaque præstaret loco Baptismi legere vnum caput ex Biblijs. ADDE, quod etiam imago Baptismi in tabula depicta posset idem facere, quod facit Baptismus; nam facit visibilem promissionem, & excitat fidem; & hoc præstat Baptismo, quod manet semper, cùm Baptismus semel fiat, & transeat.

NONA ratio, Sacramenta non prosunt nisi suscipiẽtibus, etiamsi multi alij præsentes sint, & audiant, & videant quæ geruntur: alioqui non esset opus, vt singuli baptizarẽtur, & communicarent corpori Domini, sed satis esset, vt vnus baptizaretur, & communicaret coram tota multitudine; ergo non operantur more concionis, excitando fidem. Consequentia patet. Nam si operarentur more concionis, prodessent omnibus audientibus: omnes enim excitari possunt ad fidem, qui adsunt, dum pronunciatur promissio Dei, & signo visibili ante oculos ponitur. Neque refert, quod Sacramentum solum dirigi videtur ad vnum. Nam etiam concio potest dirigi ad vnum, & tamẽ omnes audientes excitaret.

PRÆTEREA dum minister baptizat, ac dicit; Ego te baptizo, non vult dicere, Ego te abluo à peccatis (secundum Lutheranos) sed, Ego testificor tibi remitti peccata, vt Melanchthon exponit in locis, cap. de Baptismo, & Caluinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 15. & omnes alij exponere coguntur. Porrò hæc testificatio nõ prodest ei, qui baptizatur, nisi qa interim cogitat, & credit, Deũ sibi esse propitium per Christum, vt ipsimet fatentur. Possunt autẽ omnes, qui adsunt, idem cogitare, & credere: siquidem promissio est communis, & quod vni dicitur, omnibus conuenit. Non enim ideo illi, qui baptizatur, Deus est propitius, quia baptizatur (ex Lutheranorum sententia) sed ideo vera est testificatio Baptismi, quia Deus illi est propitius, modò per fidem apprehendat hanc Dei beneuolentiam.

DECIMA ratio, si Sacramenta solùm operarentur significando, nihil interesset inter nostra Sacramenta, & Sacramenta veteris legis: nam etiam illa significabant Christi gratiam, & remissionem peccatorum, & excitare poterant fidem. Id autẽ esse falsum in sequenti quæstione demonstrabimus.

CAPVT IX.

Soluuntur obiectiones ex Scripturis deprompta.

SOLVENDA sunt argumenta Lutheri, Philippi, Caluini, Kemnitij, & aliorum: quæ quidem partim sumunt à Scripturis, partim à Patribus, partim à rõne.

A Vt igitur à PRIMA classe argumentorum incipiamus. PRIMVM argumẽtum sumitur ex Habacuch 2. & Rom. 1. & Heb. 10. *Iustus ex fide viuit*, inquit Scriptura, nõ aũt dicit, Iustus ex Sacramentis viuit; igitur Sacramenta non iustificant, nisi excitando fidem. Confirmatur ex similibus locis, vt Rom. 4. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Et Roma. 10. *Corde creditur ad iustitiam*, & non addidit Paulus, Et corpore suscipitur Sacramentum ad iustitiã. Ita Lutherus in Babylone, ca. de Baptismo, & in assert. 1. art.

RESPONDEO PRIMO: non dicit Scriptura, Iustus ex sola fide viuit, proinde relinquitur suus locus Sacramentis. Alioqui non solùm Sacramenta, sed ẽt Deus, & Christi meritum, & alia excluderẽtur, quæ neq; ipsi Lutherani excludi volunt: non enim ait Scriptura, Iustus ex Deo viuit, aut ex Christi merito viuit.

SECVNDO, etsi his verbis Scriptura non dicit, iustũ ex Sacramentis viuere: tñ idem dicit alijs verbis. Nam

B cùm ait, hominẽ per Baptismũ regenerari, Ioan. 3. & Tit. 3. quid aliud dicit, nisi Baptismum dare vitam?

TERTIO, verba illa Prophetica: *Iustus ex fide viuit*, nõ significant ad literam, Iustum hominem fieri, aut reputari ex fide, vt Lutherani volunt: sed significant, Iustum ex fide quam habet, cõstanter exspectare, quæ Deus promisit, & nõ frangi, aut deficere, etiamsi promissiones tardari videantur. Hunc esse verum sensum non dubitabit, qui expendet locum Habacuch, & Pauli ad Hebræos. vterque enim tractat de patientia, & lõganimitate: *Si moram fecerit*, inquit Propheta, & ex eo Apostolus, *exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: Iustus autem ex fide viuet.* AD Confirmationem respondeo eodem modo: Nam Paulus tribuit iustificationem fidei, sed non soli. Et præterea idẽ tribuit Scriptura in alijs locis Sacramento, vt Actor. 2.

C *Baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Et Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine ipsius.*

SECVNDVM argumentum ex Marc. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Lutherus locis citatis in primo argumento dupliciter ex hoc testimonio argumentatur. PRIMO sic: Qui credit, & baptizatur, saluus est, qui non credit, damnatur, etiamsi baptizaretur: Igitur non Baptismus, sed fides saluat. SECVNDO, sic; Dominus ait: *Qui non crediderit, condemnabitur*, & nõ ait; Qui non fuerit baptizatus, cõdemnabitur: igitur fides sola saluat, non baptismus.

Ad PRIMVM respondeo, malam esse consequentiã. Solùm enim ex illo antecedẽte colligi potest, Ergo nõ solus Baptismus saluat; non autem, Ergo Baptismus non saluat. Alioqui ex eo, quod Paulus dicit, 1. Corin. 13. Fidem nihil prodesse sine charitate, possemus colli-

D gere, Ergo fides nihil prodest. Ad SECVNDVM dico, Dominum non dixisse; Qui non fuerit baptizatus, cõdemnabitur; non quia hoc non sit verissimum, cùm idem Dominus dixerit, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei*; sed quia non erat opus hoc dicere, cùm per se intelligeretur ex eo, quod dictum erat: *Qui non crediderit, condemnabitur.* Qui enim non credit, consequenter non vult baptizari, & etiamsi vellet, nihil ei prodesset. At in affirmatione oportuit addere Baptismum fidei, quia nõ omnis, qui credit, baptizatur. Similia sunt argumenta à genere ad speciem. Negatiuè enim valet: non est animal, igitur nec homo; affirmatiuè non valet; Est animal, igitur est homo.

TERTIVM argumentum sumitur ex Paulo, Rom. 4. sic enim ait Philippus in Apologia, art. 13. *Paulus reclamat.* (nimirum contra Scholasticos, docentes Sacra ex opere operato iustificare) & negat Abrahamum iustificatũ ex Circũcisione, sed Circũcisionẽ dicit esse signum

gnum propositum ad exercendam fidem nostram. Igitur eodem modo Sacramenta Christiana non iustificant, nisi excitando fidem.

RESPONDEO PRIMO, non dicit Paulus, Circumcisionem fuisse signum propositum, ad exercẽdam fidẽ: sed fuisse datam Abrahamo vt signaculum iustitiæ fidei: id est, factum hoc priuilegium Abrahamo, vt ipse primus haberet Sacramentum Circumcisionis; quia id meruerat eius obedientia, & fides. Fuit enim hoc testimonium iustitiæ fidei ipsius, vt suprà monuimus, c. 17. Itaq; hic locus nihil facit ad rem. Nam Circumcisio soli Abrahæ fuit signaculum iustitiæ fidei; & illi non fuit signaculum excitans fidem, sed testimonium fidei iam antè habitæ.

SECVNDO, nõ est eadẽ ratio Circumcisionis, & Baptismi. Nã de Circumcisione Paulus dicit: *Circumcisio nihil est*, 1. Cor 7. de Baptismo aũt ad Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Sed de hoc postea.

QVARTVM argumẽtum est Zvvinglij, in lib. de vera & falsa religione, qui adfert illud Luc. 5 *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Pharisæi*, inqt Zvvinglius, *intellexerunt, solũ Deũ, nõ aũt sacramẽta posse iustificare;* iuxta illud Isa. 43. *Ego sum, qui deleo iniquitates.*

RESPONDEO, miram esse hæreticorum cæcitatem, qui malunt Phariseis credere, q̃ Christo. Nam si Pharisæi dixerunt: *Quis potest dimittere peccata: nisi solus Deus?* Christus ibidẽ paralyticum sanauit, vt ostenderet, se etiam vt hominem posse peccata dimittere: *vt autem sciatis* inquit, *quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata; tunc ait paralytico; Tolle lectum tuum, &c.* Et præterea nonne Christus hominibus dixit, Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis?* Nec tamen ob id falsa erunt verba Isaiæ. Ipse enim loquitur de eo, qui propria auctoritate peccata dimittit, qui sine dubio solus Deus est.

QVINTVM argumentum est Kẽnitij, ex c. 5. ad Eph. vbi Apostolus ait: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* vbi totam vim Baptismi tribuit Paulus verbo. Verbum autem operatur excitando fidem; nam: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*, Rom. 10. ADDIT etiam Kemnitius illud, 1. Pet. 3. *Vos saluos facit Baptisma nõ carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.* vbi Baptisma dicitur saluare per resurrectionem, id est, per fidem resurrectionis.

RESPONDEO ad Ephes. 5. per verbum vitę, non intelligi concionem, cuius effectus est fides, sed formam Sacramenti, id est, verbum consecratorium, & practicum, non concionale: Ita enim exponunt omnes interpretes, vt suprà ostendimus in quæst. de forma Sacramenti. Porrò, S. Petrus non dicit, Baptisma saluare per fidem resurrectionis, sed per resurrectionẽ, id est, vt Beda in hũc locum exponit, quia cùm baptizamur, repræsentamus Christi resurrectionem, emergendo ex aquis; & quia Baptismus facit iustificãdo nos, vt in nouitate vitæ ambulemus, quomodo Christus per resurrectionem nouam vitam viuere cępit, sicut etiam Paulus dicit, Roman. 6. Similis phrasis est Roman. 4. vbi Paulus dicit: *Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrã.* quod idem est, ac si diceret, per Christi passionem morimur peccato, per Christi resurrectionem iustitiæ uita viuere incipimus: vbi sine dubio præpositio, *Per*, non significat caussam meritoriã, sed caussam exemplarem. Non enim Christus meruit resurgendo, cum fuerit extra viam & statum merendi.

CAPVT X.

Soluuntur obiectiones ex Patribus.

PRIMO objiciunt Augustinum, qui ait, non Sacramentum, sed fidem Sacramenti iustificare. Hanc
A sententiam sine nomine Augustini, vt prouerbiũ vulgare, citat Martinus Lutherus in lib. de captiui. Babyl. cap. de Baptismo, & in assert. art. 1. sed in lib. contra Cochlæum citat nomine Augustini. Quod etiã facit Philippus in Apologia, art. 13. vbi postquam dixerat, non posse produci vllam literam ex veteribus pro sententia Scholasticorum; addit: *Immò in contrarium ait Augustinus, quod fides Sacramenti, non Sacramentum iustificet.*

RESPONDEO, Augustinum nihil eiusmodi dicere expressis verbis, sed contrarium potius. Nam in epist. 23. ad Bonifacium dicit Augustinus, paruulos esse fideles, & saluari, si moriuntur post Baptismum, quia ẽt si non habent fidem, habent tamen fidei Sacramentũ: quod est idem, ac si diceret; Paruulos non saluat fides, sed Sacramentum fidei. Fortasse Lutherus collegit eã sententiam ex tracta. 80. in Ioannem, vbi Augustinus ait, aqua Baptismi mundari cor, id faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. Sed iam suprà ostendi-
B mus in quęstione de forma Sacramenti, illud (quia creditur) nõ significare actum fidei, sed obiectum. Quod si alicubi inueniretur disertis verbis ea sententia, sine dubio exponenda esset pro eo solo tempore, quo quis non potest habere Sacramẽtum: in eiusmodi enim necessitate sufficit fides Sacramenti cum voto eiusdem, vt Augustinus dicit, lib. 4. de Baptismo, cap. 22. sicut etiam è contrario in paruulis, qui non possunt habere fidem actualem, sufficit fidei Sacramẽtum, vt ex epist. 23. Augustini iam probauimus.

SECVNDO proferunt illa verba Augustini ex lib. quęstionum vet. & noui Testamenti, q. 59. *Qui Baptismum putat carnali ratione consistere, hic non est spiritualis: nec donũ cœleste poterit consequi, qui se per aquã, non per fidem commutari credit.*

RESPONDEO PRIMO, librum citatum non esse Augustini, sed alicuius hæretici, qui multa docet, & contra fidem, & contra Augustinum, vt quòd mulier nõ
C sit creata ad imaginem Dei, q. 21. quòd Melchisedech fuerit Spiritus sanctus, q. 109. & quòd Adam non habuerit Spiritum sanctum, q. 123.

SECVNDO dico, testimonium allatum non esse cõtra nos, sed pro nobis. Nã auctor hic loquitur de caussa formali, non de efficiente iustificationis, ac dicit hominem immutari, & renouari non per externam lotionem, quasi nihil sit Baptismus noster, nisi mundatio carnis, vt olim Baptismata Iudæorum; sed per fidẽ, quę cùm est perfecta, & viua, formaliter mundat & iustificat, iuxta illud Petri, Actor. 15. *Fide purificans corda eorum.* Hanc autem fidem, id est, formalem iustificationem hic auctor dicit dari in Baptismo: *Aqua*, inquit, *cernitur, sed qui non videtur, Spiritus operatur, vt fides in ipso sit.* vbi non potest loqui de fide imperfecta, & inchoata, quæ secundum nos disponit ad iustificationem, & quæ secundum Lutheranos, apprehendit iustificationem; ista enim præcedere debet Baptismũ.
D Loquitur igitur de fide perfecta, quæ infunditur in Baptismo, & quę iustificat formaliter. Quod idem definiuit Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 7.

TERTIO profert Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 14. aliũ locum Augustini, ex lib. 3. quæst. in Leuiticum, q. 84. vbi Augustinus duo dicit. PRIMO, ministrum hominem solùm præbere Sacramentum visibile, Deum autem præbere inuisibilem gratiam. SECVNDO, ita separari hæc duo, vt in quibusdam sit Sacramentum sensibile sine gratia inuisibili, vt in Simone Mago a Philippo baptizato; in quibusdam inuisibilem gratiam sine Sacramento visibili, vt in bono latrone.

AD PRIMVM respondeo, duobus modis hominem ministrare Sacramenta. VNO modo faciendo, qđ põt ex naturali sua virtute. ALIO modo applicando Sacramenta vt instra à Deo mota, & eleuata ad actionẽ supernaturalem faciendã. Primo modo verè dicimus, ho-

minem nō iustificare, sed solùm lauare corpus, aut aliquid huiusmodi; & sic loquitur Augustinus. Alio modo verè dicimus, hominē iustificare, sed non alia actione, quàm illa, qua Deus ipse vtitur ad iustificandum. Atque ad hunc modum exponendum est, quod ait S. HIERONYMVS, in cap. 4. Isaiæ, vbi dicit: *Homo aquam præbet, Deus autem Spiritum sanctum.* Ad SECVNDVM dico, illa posse separari; non quòd Sacramentum sensibile non sit caussa inuisibilis gratiæ, sed quòd possit impediri eius effectus per obicem, vel indispositionē subiecti, & quod possit Deus sine Sacramento etiam dare gratiam suam.

QVARTO solet adferri ex Augustino alius locus ex lib. 15. Trinit. cap. 26. vbi dicit, solùm Deum posse dare Spiritum sanctum, & ideo Apostolos non dedisse Spiritum sanctum, quibus manus imponebāt, sed orasse, vt descenderet.

RESPONDEO, aliud esse dona Spiritus sācti, aliud ipsum Spiritum sanctum. Dona Spiritus sancti dant Sacramenta; ipsum Spiritū sanctum non potest propriè dare, nisi is, à quo ille procedit. Posset ēt dici, Spiritum sanctum ex auctoritate non dari, nisi à Deo, à quo procedit, tñ instrumētaliter dari ēt ab hominibus. Nā Act. 8. legimus, per manus Apostolorū datum fuisse Spiritum sanctum, quod etiam ibidem fatetur Augustinus.

QVINTO proferunt ex AVGVSTINO, lib. 19. cōtra Faustum, cap. 16. illa verba: *Quid sunt, quæq; corporalia Sacramenta nisi quædam verba visibilia?* Hinc. n. colligi putant, Sacramenta non iustificare, nisi more cōcionis, aut picturæ, quæ solùm repræsentando agit.

RESPONDEO, Augustin eo loco assignare vnum Sacramenti effectum, id est, significationē, sed non propterea negare ceteros, quos alibi sæpe posuit. Cur autem eo loco solùm de significatione agat; caussa fuit, quia disputabat de Sacramentis in genere, id est, de Sacramentis vtriusq; Testamēti: proinde ponere debuit effectum communem omnibus Sacramentis. Cur autem appellauerit Sacramenta visibilia verba, illa fuit caussa, quia disputabat contra Manichæos, qui reprehendebant mutationem Sacramentorum veterum in noua: ac dixerat necessariò mutanda fuisse verba post Christi aduentum; nā cùm veteres dicerent, Christus veniet, morietur, resurget: nos dicere debemus, Venit, mortuus est, resurrexit. Inde collegit etiam Sacramenta mutāda fuisse, ne iam falsò significarent. Vt autem similitudo aptissima demonstraretur, dixit: *Quid sunt Sacramenta* (nimirum quoad significationem) *nisi visibilia verba?*

SEXTO profert Kemnitius aliū locum Augustini, ex lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 25. vbi B. Augustinus reprehendit eos, qui sentiebant non posse damnari eos, qui Sacramenta percipiunt Baptismi, & cœnæ Domini, licet nec fidem, nec bonam vitam teneant. Isti. n. videntur omnino sensisse Sacramenta iustificare ex opere operato, ita vt vi sua iustificarent, non per fidem.

RESPONDEO, Augustinus meritò illos reprehēdit, quia illi non solùm credebant, Sacramenta iustificare ex opere operato, sed credebant non posse amitti gratiam, & salutem semel acceptam in Sacramento per quæcunq; peccata postea accedentia; quę sententia nō est nostra, sed potius Martini Lutheri, qui in lib. de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, ait: *Vides quam diues sit homo Christianus, seu baptizatus, qui etiam volens, non potest perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere?*

SEPTIMO solet obijci BERNARDVS, qui in sermo. de cęna Dñi sic ait: *Sicut inuestitur Canonicus per librū, Abbas per baculum, Episcopus per annulum, sic diuisiones gratiarum diuersis sunt traditæ Sacramentis.*

RESPONDEO, nō cōparat Bernardus Sacramēta cū libro, baculo, & annulo, ratione efficiētiæ, sed solū rōne diuersitatis Sacramentorum. Nam alioqui ibidē do-

A cet, Sacramenta conferre gratiam, vt suprà citauimus.

VLTIMO proferunt Tertullianum, qui in lib. de Pęnitentia vocat Baptismum fidei obsignationem: quomodo etiam loquitur Basilius, lib. 3. in Eunomium, & lib. de Spiritu sancto, cap. 12.

SED ad hæc respondimus suprà cap. 17. vbi ostendimus, Baptismum vocari sigillum fidei, non quia excitet fidem, sed quia per Baptismum testatur is, qui baptizatur, se credere, & etiam Ecclesia baptizans dat illi publicum testimonium ipsius fidei. Sed quanquam Patres id verè tribuant Baptismo, non tamen negant habere etiā alios effectus præstantiores. immò etiam eos asserunt, vt suprà ostendi.

CAPVT XI.

Soluuntur obiectiones ex ratione deprompta.

B PRIMA ratio est Lutheri in Babyl. cap. de Baptismo, & Philippi in Apologia, art. 13. & aliorum. In omni Sacramento requiritur verbum promissionis: vbi est promissio, ibi necessariò exigitur fides, quę promissionem accipiat: ergo fides est, quæ immediatè operatur, & iustificat. Cōfirmat Lutherus, quia multi per fidem saluantur sine Sacramento, vt qui non habent à quo baptizentur: & contrà, qui Sacramētum habēt sine fide, damnantur. Igitur in Sacramento fides est, quæ iustificat, non Sacramentum.

RESPONDEO, tribus modis peccare hoc argumētū, quod tamen est communissimum apud aduersarios. PRIMVM enim, verbum promissionis requiritur quidem in institutione Sacramenti, at non requiritur in ipso vsu Sacramenti: id quod patet. Nam qui baptizāt, non dicunt: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit,* quæ est promissio, sed dicūt; Ego te baptizo in nomine Patris, &c. Et qui consecrant Eucharistiam, non dicunt: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.*
C Sed: *Hoc est corpus meum.* Et qui absoluunt, nō dicūt: *Quorum remiseritis peccata,* sed; Ego absoluo te. Porrò hic agimus de vsu Sacramenti, non de institutione: agimus enim de effectu Sacramenti; operatur autem Sacramentum, dum eo vtimur. Quare argumentum nō est ad propositum, & falsum assumit. SECVNDO, etiāsi in vsu requireretur semper promissio, & consequenter fides, non inde posset concludi, fidem esse, quæ immediatè iustificat: diceremus enim, fidē requiri vt conditionem, & vt quæ applicaret homini Sacramētum. Sicut autem medico offerente pharmacum, & promittente sanitatem, requiritur in ægroto fides, quæ accipiat seriò illam promissionem, & medico assentiatur; non tamen est ea fides, quæ sanat ægrotum, sed pharmacum, licet sine fide pharmacum acceptū non fuisset: ita quoque, &c. TERTIO, etiamsi & promissio requireretur, & fides in Sacramento iustificaret: non tamen inde concludi posset, quod illi concludunt, solam
D fidem agere, Sacramentum autem nihil efficere: sed concluderetur, vtrumque esse necessarium, & vnum sine altero non sufficere.

AD confirmationem RESPONDEO, fidem, & Sacramentum paria in hac re videri posse. Nam sicut in necessitatis articulo potest saluari aliquis sine Sacramento in re, modò habeat votum eius, & fidem, ac pœnitentiā: ita è contrario saluantur paruuli sine fide actuali per solum Sacramentum. Et sicut in adultis, qui habet Sacramentum, & non vult credere, damnatur; ita qui habet fidem, & nō vult Sacramentum percipere, damnatur. Ex quo intelligimus vtrumq; requiri, cùm haberi potest, & vtrumq; iustificare, sed diuerso modo. Nam Sacramentum actiuè iustificat, vt instrumentum Dei, fides, & pœnitentia iustificant, vt dispositiones, & secundum aliquos, vt caussæ meritoriæ de congruo. Neq; est eadē gratia (vt suprà diximus) q̄ dat vi

Sacra-

Sacramenti, & quæ datur sine Sacramento ob dispositionem, vel meritum de congruo fidei, & pœnitentiæ.

SECVNDA ratio est Zvvinglij in libro de vera, & falsa religione, cap. de Sacramentis. Solus Deus nouit corda hominum, igitur solus ipse potest ea mundare: non ergo Sacramenta iustificant. Confirmatur PRIMO, quia si Sacramenta ex opere operato iustificarent, Deus esset obligatus Sacramentis, quippe qui non posset non iustificare eum, qui Sacramentum percipit.

RESPONDEO, argumentum probat, Sacramenta nō esse caussas principales; nō autem non esse instrumentales. Non enim est necesse vt Sacramentum nouerit cor, uel conscientiam, sed satis est, si Deus nouerit, qui per Sacramentum operatur.

Ad confirmationem dico, Deum non esse alligatū Sacramētis, sed contra Sacramenta esse alligata Deo; nam Deus potest sine Sacramentis iustificare, Sacramenta sine Deo non possunt. Quod autem Deus nō possit non iustificare eum, qui accipit fideliter Sacramenta, non ideo, quia sit alligatus Sacramentis, sed quia est alligatus (si sic loqui licet) veritati suæ, non.n. potest non esse fidelis in promissis suis. ADDE, φ hæc omnia argumenta, si quid concluderent, concluderēt etiam Christi sanguine, vel fide in Christum, non posse homines iustificari. Nam Christi sanguis non scrutatur corda, nec penetrat ad animam magis, quàm Sacramenta: & sicut absurdum videtur aduersarijs Deū alligari aliquo modo Sacramentis, ita absurdum videri debet alligari Christi sanguini, aut nostræ fidei. Et tamen aduersarij nihil sæpius docent, quàm nos Christi sanguine, & fide in ipsum iustificari.

TERTIA ratio Caluini lib. 4. Inst. cap. 14. § 14. Qui dicūt Sacramēta iustificare, abstrahūt homines à Deo, & faciunt vt in spectaculo rei corporeæ acquiescant, non in ipso Deo.

RESPONDEO PRIMO, si argumentum aliquid valeret, probaret non debuisse Deum in Testamento veteri proponere serpentem æneum, quem qui aspicerent sanarentur; immò nec debuisse Deū incarnari, ne in spectaculo rei corporeæ homines acquiescerent.

SECVNDO respondeo, cōtrarium sequi ex nostra doctrina. Nam cùm dicamus, Sacramenta ex se non habere virtutem, sed Deum esse, qui per illa operatur, hoc ipso trahimus homines ad Deum; quomodo qui à Christo curabantur, vel per tactum fimbriæ, vel etiā per sputum, & lutum non acquiescebant in fimbria, & sputo ac luto, sed agnoscebant, & laudabant Christi virtutem.

QVARTA ratio est Kemnitij loco citato in 2. parte Examinis, cap. de efficacia Sacramenti; Eodem modo iustificant verbum Dei, & Sacramēta; sed verbum iustificat solùm excitando fidem, igitur & Sacramenta solùm iustificant excitando fidem. Maiorem propositionem probat PRIMO, quia Scriptura, sicut dicit Sacramēta iustificare, sic etiam dicit verbum iustificare, Roman. 1. *Euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti*. SECVNDO probat, quia in iustificatione per Sacramenta cōcurrunt duæ quasi manus, vna est Dei offerentis gratiam, altera est hominis illam accipientis; manus Dei est verbum, & Sacramentum; manus hominis est fides. Ergo nec verbum, nec Sacramentum quidquam prodest, nisi fide accipiatur, & si quid prodest, ideo prodest, quia fide accipitur. Heb. 4. *Non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei*.

RESPONDEO, falsum esse, verbum & Sacramētum eodē modo iustificare; immò vt suprà diximus, ita diuerso modo iustificant, vt vnum, id est, verbum præcedat fidem, alterum, id est, Sacramentum, sequatur fidem.

Ad PRIMAM probationem respondeo PRIMO, per Euangelium eo loco intelligi posse non concionem, sed mysteria ipsa Euangelij, vt incarnationem, passio-

A nem, Sacramenta, &c. SECVNDO, si accipiatur Euangelium pro concione, dico ibidem explicari, quomodo Euangelium saluet. Nam subiungit Apostolus; *Iustitia enim Dei reuelatur in eo ex fide in fidem*. At nusquā Scriptura ita exposuit modum saluandi Sacramentorum. TERTIO dico, Scripturā, & verbo, & Sacramento tribuere vim iustificandi, sed husquam dicere eodē modo iustificare; neque licet ex eo quod legimus, verbum, & Sacramentum iustificare, continuò colligere, ergo eodem modo iustificant: Alioqui liceret etiā concludere eodem modo iustificare verbum, quo iustificat Deus, vel fides, vel Christi passio, hæc enim omnia dicuntur in Scripturis iustificare: & tamen nō admitteret Kemnitius, ista eodem modo iustificare.

Ad SECVNDAM respondeo, verbum, & Sacramenta dici posse manum Dei, per quam ad nos venit gratia, & iustitia: sed nō eodem modo. Manus enim multa officia habere potest; nam & porrigit aliquid, & ēt
B operatur. Porrò verbum dici potest manus, quia offert salutem, non autem quia reipsa operetur, vel applicet, cōtra verò Sacramentum dicitur manus, quia applicat reipsa Christi meritum, & operatur gratiam. Cuius differentiæ signum euidens est, quod verbum non prædicatur, nisi intelligentibus, nec prodest, nisi intelligatur, & credatur: at Sacramentum exhibetur, & prodest etiam non intelligentibus, vt infantibus, & amentibus. Pari rōne fides dici pōt manus nostra, nō, vt vult Kemnitius, quia apprehendat promissionem, & ipsa sola hoc modo iustificet; sed quia remouet obstacula, & disponit animam, vbi est necessaria talis dispositio. Alioqui non solum non prodesset Baptismus infantibus, & amentibus, sed nec adultis, & sanis, si in ipso momento Baptismi paululum distraherētur animo, tunc enim fides non apprehendit promissiones.

Argumētum POSTREMVM Zvvinglij est: Fieri nō potest, vt Sacramenta, quæ sunt res crassæ & materiales, ad animam penetrent, igitur non purgant sordes
C peccati, quæ in anima resident.

Confirmari potest hoc argumētum. PRIMO; Quia si vllo modo Sacramenta possent operari in animam, id fieri deberet per actionem, quam habēt in corpora, vt Augustinus dicit de aqua, quæ corpus tangit, & cor abluit: at sæpe Sacramenta ne ipsum quidem corpus attingunt. Nam cùm quis absoluitur, non est necesse, vt sonus verborum, aut manus sacerdotis pertingat ad pœnitentem. Pari ratione Matrimonium potest fieri solis nutibus, vel inter absentes. Denique non est necesse, vt verba consecrationis realiter panem consecrā dum attingāt: possunt enim ea verba dici tam submissè, & in tanta distantia, vt aër motus non perueniat ad panem. Denique de ipso Baptismo idem probari potest, nam virtus debet esse in verbis.

SECVNDO; Iustificatio est opus nobilius, & difficilius, quàm sit creatio mundi, vt Augustinus docet tractat. 72. in Ioannem. Et patet, quia in iustificatione re
D peritur creatio gratiæ, quæ est res quædam diuina, & supernaturalis: at nulla creatura potest esse instrumētum creationis, vt sanctus Thomas docet, 1. par. quæst. 45. art. 5.

TERTIO; Iustificatio fit in momento: Sacramenta in momēto operari non possunt; ergo non possunt iustificare. Probatur Minor. Nam non potest operari aliqua caussa, nisi quando est: actio autem Sacramēta lis, cum sit successiua, in instanti esse non potest. Explicatur, quia res successiuæ non habent esse, nisi dum fiunt, consistunt enim in quodam fluxu. Quare non est assignare vllum instans, in quo sit res successiua, vel etiam vlla pars eius, sed tantùm est assignare instans in quo est quiddam indiuisibile cōtinuatiuum rei successiuę, quod quidem continuatiuum non est res successiua, nec pars eius: res enim successiuæ, essentialiter requirunt extensionem quandam. Igitur intelligi nequit rē successi-

successiuam agere; nisi successiuè, & proinde in tempore, cum ipsa in nullo instanti sit, & non possit id qđ non est, vel quando non est, agere.

QVARTO; Vel est in Sacris aliqua virtus superaddita diuinitus, vel non. Si non est, ergo non possunt attingere effectum supernaturalem: est enim inintelligibile, quod aliqua res maneat prorsus, sicut antea erat, & nihil accipiat, & tamen possit facere, quod antea non poterat. Si est, vel est virtus corporalis, vel spiritualis. Si corporalis, nõ poterit efficere rem spiritualem, neque agere in rem spiritualem, proinde nihil ꝓderit; nam ideo virtus superaddita requiritur, quia Sacramentum non potest agere in animam, quæ est spiritus, nec potest producere gratiam, quæ est spiritualis. Si autem virtus spiritualis est; non igitur poterit esse in Sacramento corporali. Non enim accidens spirituale, & indiuisibile in subiecto corporali, & extenso recipi potest, omne enim, quod recipitur, per modũ recipientis recipitur.

Præterea QVINTO; Ista virtus vel esset tota in qualibet parte Sacramenti, vel pars eius in vna parte Sacramenti, & pars in altera. Non primum, quia tunc sequeretur illam non pendere à subiecto in esse, nec ꝓpriè inhærere; quare esset substantia, non accidens. Itẽ etiam prolato quouis verbo, statim produceretur effectus, quod nemo concedit. Non etiam secũdum, quia tunc esset corporea, & præterea prolato primo verbo periret pars virtutis, ꝓlato secundo periret altera pars: & sic virtus illa, vel tota, vel maxima ex parte periret, antequam effectus inciperet produci. Quare supernanea erat illa virtus in partibus Sacramenti præcedentibus effectum.

SEXTO; Vel illa virtus est in verbis tantùm, aut in elemento tantùm, aut in vtroque. Si in verbis tantũ, quomodo Eucharistia sumpta iustificat? Si in elementis tantùm, quomodo verba consecrationis Eucharistiæ operantur? Si in vtroque, vel erit eadem virtus, & hoc non potest esse, cùm non possit vnum accidens esse in duobus subiectis: vel erunt duæ virtutes, & tunc erunt in vno Sacramento duæ virtutes, quod videtur absurdum. Si dicas; Erunt duæ partiales. Contrà, quia tunc deberent cõcurrere simul ad opus; at aliquando accidit, vt vna pars Sacramenti longo tempore adhibeatur post aliam, vt cùm vnus hodie confitetur, & cras absoluitur.

DENIQVE inintelligibile est (vt Kemnitius dicit) quid sit ista virtus, quando adueniat, quando desinat esse, &c.

Ad hæc argumẽta posset tripliciter responderi. PRIMO posset, si quis vellet confiteri ignorantiam circa huiusmodi nodos; & tamen satisfacere hæreticis, immò etiam ora illorum obstruere. Nam tenemur quidem rationem reddere eius, quæ in nobis est spei, 1. Pet. 3. sed id facere tenemur ex principijs fidei, non ex Metaphysica. Nam S. AVGVSTINVS lib. 3. de peccatorum meritis, & remis. cap. 4. *Ego*, inquit, loquens de argumentis contra modum traductionis peccati originalis, *etiamsi istorum argumẽta soluere non valeam, video tamen inhærendũ esse diuinis literis, &c.* Et in epi. 29. ad Hieronymum, dicit se, cùm interrogatur quomodo peccatum Adæ propagetur in posteros, respondere solitum: *Hoc, vt alia multa, me ignorare cõfiteor.* Et tñ non propterea deerat defensioni fidei. immò acerrimè eã propugnabat, ostẽdẽs credẽdũ esse peccatũ originale propagari in posteros, licet modũ ignoremus, quia id Scriptura docet, & traditio, atq; vsus Ecclesiæ.

SECVNDO posset quis respondere, Sacramenta esse veras caussas iustificationis, sed Morales, nõ Physicas: quomodo vera caussa est homicidij, qui illud fieri iubet, licet ipse hominem, qui occiditur, non attingat. SED quanquam hæc responsio salua fide defendi potest, quam tuentur ex recentioribus Ledesmius

V in 4. distinct. 1. quæst. 3. art. 1. & Canus in relectione de Sacramentis, & idẽ sensisse videntur antiqui Scholastici multi, vt Bonauẽ. Scotus, Durãdus, Richardus, Okam, Marsilius, Gabriel, in 4. d. 1. vel 2. qui docent Sacramenta verè iustificare, & tamen volunt solum Deum producere gratiam ad præsentiam Sacramentorum, ita vt non sint Sacramenta caussæ Physicæ, nisi, sine quibus non fieret effectus: tamen puto longè probabiliorem, & tutiorem sententiam, quę dat Sacramentis veram efficiẽtiam; quia Patres passim docent Sacramenta non agere, nisi prius à Deo virtutem, seu benedictionem, seu sanctificationem accipiãt; & referunt effectum Sacramẽti ad omnipotentiam Dei; & conferunt cum veris caussis efficientibus, vt suprà vidimus. SECVNDO, quia non esset differentia inter modum agendi Sacramentorum, & signorum magicorũ. TERTIO, quia tunc non esset homo Dei minister

B in ipsa actione Sacramentali, sed homo præberet signum actione sua, & Deus alia actione, viso eo signo infunderet gratiam, vt cùm vnus ostendit syngrapham mercatori, & ille dat pecunias. At Scripturæ docent, Deum esse, qui baptizat per hominem, vt suprà ostendimus.

TERTIO igitur responderi potest, cum sancto Thoma 3. part. quæst. 62. art. 4. quod Sacramenta sint caussæ efficientes, etiam Physicæ, sed instrumentales, virtus autem diuinitus indita non sit aliqua noua qualitas inhęrens spiritualis, vel corporalis, sed sit solũ motus, siue vsus Dei. Per hoc enim quod Deus vtitur hac actione Sacramentali ad gratiam producendam, eleuat eam, & facit eam attingere effectum supernaturalem, quem non posset attingere, si à quocunque alio moueretur.

Ad cuius rei intelligentiam notanda sunt quatuor.

C PRIMVM est, multum interesse inter instrumẽta quibus vtitur Deus, & quibus vtuntur homines. Sunt autem quinque differentiæ. PRIMA est, quod homo eget duplici applicatione; vna, qua se applicet instrumento, vt accipiendo securim in manu; altera, qua applicet instrumentum operi; prior motio est in ipso homine, posterior est in instrumento. Deus autem non eget priori applicatione; est enim immutabilis, & præsentissimus omnibus rebus, proinde etiam applicatus. Quare motio illa, qua Deus mouet Sacramenta, est sola applicatio Sacramenti ad opus, & est in ipso Sacramento, non in Deo.

SECVNDA est, quod homo eget instrumento naturaliter apto ad illud opus; nõ. n. posset homo secare lignum serra, nisi illa ferrea, & acuta esset. Deus autem non indiget ista aptitudine instrumenti: non enim ipse iuuatur instrumento, cum possit se solo omnia facere, sed vtitur instrumento, quia placet illi, vel hono-

D rare creaturam, vel certe in eo potentiam suam ostendere; vt si quis de industria scribere vellet calamo parum idoneo. Ex quo sequitur non esse necessarium, ponere in Sacramentis aliquam inhærentem qualitatem, quę illud formaliter perficiat, sed satis est, si Deus Sacramento vti velit; non enim ipse indiget instrumento apto.

TERTIA est, quòd quando homo vtitur instrumẽto, necesse est, vt præter motionẽ ipsius hominis, qua instrumentum mouetur, ipsum etiam instrumentum per naturalem suam virtutem concurrat, & operetur id, quod sibi proprium est. Verbi gratia, cum vtitur faber securi ad faciendam cathedram, non satis est moueri securim artificiosè, sed necesse etiam est, vt securis scindat: & cùm vtitur natura calore ad nutritionẽ, requiritur vt calor calefaciat, quod est sibi proprium; mediante enim illa actione, natura vtitur calore ad cõuertendum cibum in carnem. At cum Deus vtitur aliquo instrumento, non est necesse, vt instrumentum per naturalem suam virtutem aliquid operetur in sub

iecto;

lecto; & si forte operatur, illa operatio non est caussa effectus diuini, vt talis operatio, sed solum vt res, quã Deus ad hoc faciendum adhibere voluit. Hinc videmus in vsu multorum Sacramentorum non reperiri vllam actionem propriam, & naturalem eorũ, vt patet de Absolutione, de Matrimonio, de consecratione Eucharistiæ. In alijs reperitur actio propria, vt lotio, aut vnctio, sed, vt dixi, illa quatenus naturalis actio, non est caussa, sed ut res quędã. Ex quo sequitur, vt motio, seu vsus Dei in Sacramentis non solum sit virtus agentis instrumento impressa, sed sit tota virtus, & ratio, per quam agunt. Id enim, quod est in securi acies, & vis agentis illi impressa, id totum est in Sacramentis sola motio Dei.

QVARTA differentia sequitur ex his duabus, quòd homo non potest vti qualibet re pro instrumento sui operis: Deus autem potest, & reuera vtitur rebus diuersissimis ad rem eandem producendam.

QVINTA differentia sequitur etiam ex præcedentibus, quòd homo non potest vti instrumento, nisi quod tangat rẽ, in qua est producendus effectus. Quia instrumentum debet operari circa subiectum suam propriam & corporalem actionem: actio autem corporalis non fit sine contactu. Deus autem potest etiã per id quod est in vno loco, agere in aliam rem ab eo loco remotissimam, quandoquidem non eget operatione propria illius rei.

SECVNDO notandum est, omnes concedere posse Deum vti quibuslibet instrumentis, quantumuis ineptis, modo tñ illa instrumenta prius ipse faciat apta. At certè id non est necesse, sed potest Deus instrumento inepto, manente inepto, efficere quidquid voluerit, quomodo potest optimus scriba calamo inepto ita dextrè vti, vt per eum rectissimè formentur literę. Exemplum habemus Ioann. 5. vbi Angelo descendente, & mouente aquam, per eam aquam ita motam curabantur omnes languores. Fuisse autem hanc figuram Baptismi, suprà docuimus. Quare Patres imitati hunc modum loquendi, sæpè dicunt, Sacramenta non operari, nisi prius in ea descendat Spiritus sanctus. Vide Tertullianum in libro de Baptismo, Ambrosium lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7. & Chrysostomum in caput 5. Ioannis, & ibidem Theophylactum, & Theophilũ Alexandrinum lib. 1. Paschali. Pari ratione cùm Deus voluit mundum conuertere per Euangelij prædicationem, poterat eligere homines eloquentes, aut certè homines rudes, continuò eloquentissimos reddere: sed noluit hoc modo vti, sed elegit homines rudes, & qui simpliciter, impolitè, & inornatè loquerentur, & per eos mundum conuertit.

TERTIO notandum est virtutem Sacramentalem aliquando esse in elemento, aliquãdo in verbo, aliquãdo in vtroque. Nam actio Sacramentalis propriè est actio ministri dantis Sacramentum, non actio suscipientis, susceptio enim est opus nostrum, Sacramentũ autem non est opus nostrum, sed Dei. Itaque actio ministri est illa, qua Deus vtitur tanquam instrumento ad iustificandum. Quando ergo minister vtitur rebus, & verbis, vt i Baptismo, Cõfirmatione, & Vnctione extrema, tunc etiam Deus vtitur rebus, & verbis, & proinde virtus Dei est in vtrisq;, & oportet illa duo simul concurrere, alioqui nihil fieret. At cum minister non vtitur, nisi uerbis, materia autem Sacramenti se tenet ex parte suscipientis, aut certè non adhibetur à ministro ad agendum; tunc virtus non est nisi in verbis. Ita fit in Sacramento Absolutionis, & Matrimonij, & in consecratione Eucharistiæ; non enim adhibet minister peccata pœnitentis ad eum absoluẽdum, nec panem ad aliquid consecrandum, sed verba ad consecrãdum panem. Et hinc est quod non repugnat Sacramẽto Pęnitẽtiæ, vt vno die dicãtur peccata, & alio die absoluatur pœnitens, virtus enim operatiua non est

A in peccatis, sed in sola absolutione. In consecratione tamen Eucharistię requiritur præsentia panis, non quòd in pane sit virtus operatiua; sed quia nisi esset panis pręsens, non esset materia, in qua ageret Sacramentum: in Absolutione enim etiamsi non sit Confessio, quia iam præterijt, est tñ homo, in quẽ cadit Absolutio. Deniq; aliquando minister vtitur solo elemẽto, vt cũ porrigit Eucharistiam, & tunc virtus est in solo elemẽto.

QVARTO notandum est, gratiam iustificantem nõ propriè creari, nec tamen educi de potentia naturali animæ, sed educi de potentia obedientiali, seu capacitate naturali: proinde S. Thomam non pugnare secũ, cùm dicit, non posse creaturam instrumentaliter concurrere ad creationem, & tamen Sacramenta concurrere ad productionem gratiæ in anima. Explico; illud dicitur propriè creari, quod fit independenter à subiecto: illud contra dicitur educi, quod dependet à subiecto, in fieri, in esse, & operari. Itaque anima rationalis verè creatur, licet fiat in corpore, quia non pendet à corpore necessario, vt patet, quia separata esse, & operari potest & prius natura est in se ipsa subsistens, quã corpori infundatur. At gratia est qualitas quædam spiritualis, quæ pendet omnibus modis à subiecto, vt patet; quare educitur. Sed non educitur de potentia naturali, quia non est in homine talis potentia; alioqui gratia esset res naturalis: vbi enim est potentia naturalis, ibi est actus naturalis. Neque obstat, quod gratia non possit fieri, nisi à Deo; nam etiam anima non potest creari nisi à Deo, & tamen est res naturalis, quia materia est in potentia naturali ad animam. Itaque gratia non dat esse naturale, sed supernaturale homini. Est tamen in homine capacitas naturalis ad gratiam: naturaliter enim conuenit homini posse recipere gratiam, vt Augustinus docet de prædestinatione Sanctorum, cap. 5. & potest ea capacitas dici etiam potentia obedientialis, quia licet non sit talis, vt naturaliter possit concurrere etiam passiuè ad productionem gratiæ, (tunc enim esset potentia naturalis) tamen est talis, vt ex ea possit fieri quidquid Deus voluerit, & hęc dicitur potentia obedientialis.

Neque repugnat hæc eductio gratiæ de potẽtia obedientiali ei, quod dicunt Theologi, & ipsum Conciliũ Tridentinum sess. 6. cap. 7. gratiam infundi: infusio .n. opponitur acquisitioni, non eductioni. Sic enim distinguitur scientia infusa, & acquisita, non quod vna acque educatur de potentia intellectus, sed quod vna acquiritur proprio labore, altera à solo Deo sine labore donetur. Et si rectè dicitur infusa scientia rerum naturalium, quam Deus donauit Adamo, & Salomoni sine labore ipsorum, licet educta fuerit de potentia naturali: quantò rectius dicetur gratia infundi, quæ à solo Deo datur, & non respondet ei potentia naturalis?

Ex his ad argumentum Zvvinglij RESPONDEO, negando consequentiam. Nam res corporea, & crassa potest agere in animam non ex natura sua, sed ex virtute Dei. AVGVSTINVS tracta. 80. in Ioannem, non timuit dicere: *Aqua corpus tãgit, & cor abluit.* Et ignis verus, & corporeus potest, animas, & dæmones tenere, & cruciare potest: immò etiam experimur corporis affectionibus, miro modo affici animos nostros, qui tamẽ spiritus sunt. Et quomodo hęc ipsa nostra corpora animas retinent tanquam in carcere? nec enim potest anima, cũ voluerit à corpore recedere, & tamen corpus, corpus est, & anima spiritus est.

Ad PRIMAM confirmationem iam responsum est, non egere contactu id quod non agit per actionem suam propriam & naturalem.

Ad SECVNDAM dico PRIMO, locum Augustini non esse ad rem. Nam Augustinus cum dicit, maius esse iustificare impium, quàm creare cęlum & terram, non vult dicere, esse difficilius infundere gratiæ habitum in anima, quàm creare cœlum; sed vult dicere (vt ipse ibi-

ipse ibidem se explicat) esse opus maioris misericordiæ iustificare impium, quam creare cœlum; & etiam esse opus nobilius, quia cœlum, & terra transibunt, salus electorum non transibit. Idcirco ibidem dicit, fideles cooperari Deo in iustificatione sua, proinde fideles cōcurrere ad opus maius, quàm sit creare cælum, & terram. SECVNDO, non est improbabile posse creaturam concurrere, vt merum instrumentum Dei ad veram creationem. S. autē Thomas loco notato id negat de creatura, quæ concurrat disponendo subiectum per propriam actionem. TERTIO, iam ostendi gratiam propriè non creari.

Ad TERTIAM confirmationem posset dici non dari vltimum ullo modo intrinsecum in successiuis: & ideo iustificationem fieri in ultima parte sensibili, non in ultima simpliciter, quæ nulla est. VEL dicendum, iustificationem fieri in instanti illo, in quo finitur actio Sacramentalis. Tametsi enim actio desinat negatiuè, quoad suas partes. id est, per primum non esse, tamen desinit affirmatiuè, id est, per ultimum sui esse, quantū ad terminum suum. Vt enim in linea non potest assignari ultima pars, potest tamen assignari ultimum pūctum, quo terminatur linea: ita in tempore & motu. AT (inquiunt) tunc non est actio Sacramentalis. Respondeo tunc maximè esse, eo modo, quo res successiua esse potest. Res enim successiue nunquam est per suas partes in re existentes, sed semper habet quiddam indiuisibile, quod vel est initium, vel finis, vel cōtinuatiuum rei successiuæ: & per illud dicitur esse; & tunc perfectè dicitur esse, quando illud indiuisibile terminat actionem. Id patet in tempore: non enim dicitur esse vna hora, nisi quando finitur. Idē patet in oratione, quæ perfectè significat cùm profertur eius terminus.

Ad QVARTAM iam dixi, virtutem illam esse corporalem, quia est motus rei corporalis, licet dici possit spiritualis, ratione caussæ, & effectus.

Ad QVINTAM dico, virtutem illam esse partim in vna parte Sacramenti, partim in alia: proinde paulatim perire, prout pereunt partes Sacramenti. Nec tamen superuacaneæ fuerunt. Nam illa particula operatur in virtute omnium præcedentium. Sicut etiā oratio perfectè significat, cum profertur vltima vox; quæ tamen nihil efficeret, nisi aliæ præcessissent: & terminus motus acquiritur per vltimum mutatum esse, quod tamen nihil posset, nisi cetera præcurrissent.

Ad SEXTAM iam respondi, virtutem nunc esse in verbis, nunc in elemento, nunc in vtroque, &c.

Ad VLTIMAM dico, rem illis difficilem videri, quia imaginantur spiritualem qualitatem in re corporali debere constitui: sed qui sentiunt, non esse necessariam eiusmodi qualitatem, nullas in hac re patiuntur angustias.

CAPVT XII.

Explicatur controuersia de differentia Sacramentorum legis nouæ, & veteris.

SEQVITVR ALTERA quæstio de effectu Sacramēti; vtrum videlicet iustificare ex opere operato sit proprium Sacramentis nouæ legis, an commune cū Sacramentis legis veteris. Quatuor erunt partes huius quæstionis. Exponemus enim PRIMO sententiā hæreticorum. SECVNDO sententiam Catholicorum. TERTIO probabimus veritatem. QVARTO soluemus obiectiones.

Quantum ad PRIMVM, conuenit inter omnes Catholicos, & hæreticos, sex vt minimùm esse differentias inter Sacramenta legis nouæ & veteris. PRIMA, quòd nunc sint alij ritus externi, quàm tunc erant, vt notum est. SECVNDA, quod nunc sint pauciora Sacra-

A menta, quàm tunc erant. TERTIA, quòd sint nostra faciliora, ut patet de Circumcisione, & Baptismo, & alijs. QVARTA, quod nostra sint nobiliora saltem ratione auctoris, quia nostra ab ipso Christo immediatè instituta, & promulgata, Mosaica verò à Mose, si non instituta, certè promulgata sunt. QVINTA, quod illa fuerint figuræ nostrorum. SEXTA; quod illa essent data ad tempus, id est, vsque ad aduentum Messiæ: nostra duratura sint, quamdiu mundus durabit. Colligūtur hæc omnia ex Augustino in epist. 118. ad Ianuarium, lib. 3. de doctr. Christiana, cap. 9. & lib. 19. contra Faustum, cap 13. in Psal. 73.

Quæstio autem est, vtrum præter has differentias, discrimen sit in effectu principali, qui est iustificare à peccato. Hæretici huius temporis nullum ferè ponūt discrimen, quanquam inter se non satis conueniūt.

Ac PRIMVM Anabaptistę, Carolstadiani, & Zvvingliani, qui (vt suprà ostendimus) nihil tribuunt Sacra-
B mentis nostris, nisi vt discernāt fideles, ab infidelibus, vel sint quasi professio fidelitatis, vel admoneāt bonorum operum: coguntur plus tribuere Sacramentis veteribus, quàm nostris. Melius enim discernit Iudæum à non Iudæo Circumcisio, quæ semper manet, & cerni potest, quàm Baptismus, qui semel exhibetur, & trāsit. Et eadem ratione melius admonet fidelitatis, & bonorum operum Circumcisio, quàm Baptismus, cū illa sit permanens, crassior, & sensibilior, &c.

Lutherus autem, qui vult Sacramenta nostra excitare fidem, idem tribuit Sacramentis veteribus. Vnde sic ait in libro de Babylonica captiuitate, cap. de Baptismo: *Error est Sacramenta noua legis differre à Sacramentis veteris legis, penes efficaciā significationis, id est, quod nostra efficaciter significent faciendo, quod figurāt, non illa* Et idem repetit in assert. 1. articuli.

Est autem NOTANDVM, Lutherum distinguere duo genera signorum veterum in libro de Babyl. capti-
C uit. cap. de Baptismo: QVÆDAM enim fuisse dicit, quæ haberent annexum verbum promissionis, ac proinde exigerent fidem, vt signum iridis datum Noë, signum roris in vellere Gedeonis, signum in reuersione solis datum ab Isaia Regi Ezechiæ, & alia. Atque hæc dicit fuisse vera Sacramenta, & æqualia nostris; quoad efficaciam. ALIA verò fuisse dicit, quæ non haberent annexam promissionem, vt omnes illas cæremonias legales, quibus expiabantur homines, vestes, ędes, &c. atque has dicit non fuisse propriè Sacramenta, & esse longè inferiora nostris Sacramentis. Vnde in homil. 1. de Baptismo non procul ab initio 2. partis grauiter inuehitur in Anabaptistas, qui non plus tribuerent nostro Baptismo, quàm lotionibus Iudaicis; quasi ipse multum tribuat Baptismo, qui iridem illi æquare non veretur. Portò ex hac distinctione Lutheri colligitur alius error, vel potius paradoxū ipsius, qui non vult esse Sacramenta ea, quæ ab omnibus veteribus di-
D cuntur Sacramenta, vt lotiones Iudaicas, agnum Pascalem, sacrificia, & similia; & contrà, ea vult esse Sacramenta, quæ à nullo, ne per somnium quidem, vocata sunt Sacramenta, vt iridem, vellus Gedeonis, vmbram horologij Achaz, & similia.

Iam Caluinus conuenit cum Luthero, quod Sacramenta veteris legis eodem modo iustificarent, quo nostra, nimirum alendo fidem. Nam lib. 4. Instit. cap. 14. §. 23. *Hoc dogma*, inquit, *Scholasticum, quo tam longū discrimen inter veteris, ac noua legis Sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud, quam Dei gratiam adūbrauerint, hæc vero præsentem conferāt, penitus explodēdum est.* & similia habet in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 2. Dissentit tamen à Luthero Caluinus in duobus. PRIMO; quod existimat Sacramenta nouæ legis vberiorem gratiam dare quàm vetera, quia nimirum clarius excitant fidē, & proinde maior fides magis iustificat. *Neque tamen negamus*, inquit in Antido-

to, loco

to, loco citato, *quin vberior sub Christi regno percipiatur gratia.* Lutherus autem omnino æquat Sacramenta illa nostris. SECVNDO, Lutherus (vt ostendimus) non omnes cæremonias Iudaicas, sed tantum eas, quę habent annexas promissiones, vult esse Sacramenta, & nostris æqualia. At Caluinus omnes illas cæremonias habet pro Sacramentis, quæ darent gratiam, licet non ita copiosam, vt nostra. Nam lib. 4. Institut. cap. 14. §. 21. purificationes Iudæorum numerat inter Sacramenta: & §. 26. idē prolixius docet. Et licet vterq; erret, minus absurdè Caluinus docet, quā Lutherus.

Kemnitius in Examine Concilij partim Lutherū, partim Caluinum sequitur. Nam pag. 60. & 70. admittit Lutheri distinctionem de duplici genere signorum veterum: pag. autem 74. admittit cum Caluino vberiorem gratiam dari in Sacramentis nouis, quàm in veteribus: cum vtroque autem conuenit in damnanda Ecclesiæ doctrina. Atque hæc de sententia hæreticorū.

CAPVT XIII.

Explicantur sententiæ Catholicorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, Catholici omnes cōueniunt, Sacramenta veteris legis; quæ propriè Mosaica dicuntur, nō contulisse gratiā ex opere operato. Id enim docēt omnes Theologi in 4. dist. 1. & idē definiuit Concilium Florentinum in instruct. Armenorum; & Concilium Tridentinum, quamuis breuius, & obscurius, quia non erat necesse, cum iam res esset definita, sess. 7. can. 2.

Est autem hic NOTANDVM, ista Concilia non definiuisse (vt calumniatur & mentitur Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 58. & 59.) veteres Patres non habuisse gratiam Dei ex merito Christi, aut eam habuisse sine vllo organo, seu medio applicante Christi merita. Concilia enim nihil horum dicunt, sed tantum asserunt, hoc esse discrimen inter Sacramenta legis veteris, & nouæ, quòd nostra conferunt gratiam, illa solū eam significabant. Non est autem cōsequens, veteres Patres non habuisse gratiam, aut habuisse sine organo applicato Christi merita. Nam etiamsi non habuerunt eam per Sacramenta, tamen habuerunt per fidem, vt etiam nunc adulti per fidem, & contritionem veram iustificantur, antequā reipsa ad Sacramentū accedant.

Etsi autem Catholici in hoc principio conueniant inter se, & discrepent ab hæreticis huius temporis; tamen sunt etiam apud eos duę quæstiones, de quibus breuiter dicam, q̃ sint opiniones, cùm id sit necessariū, partim ad controuersiam propositam explicādam, partim ad refellendas hæreticorum calumnias.

VNA igitur quæstio est de Sacramentis veteribus Circumcisione excepta, an saltem iustificarent ex opere operantis. Duæ sunt autem opiniones. PRIMA Magistri in 4. dist. 1. qui id negat: ait enim Sacramenta illa non iustificasse, etiamsi in fide & charitate susciperentur, quia data erant, vt essent oneri, non vt iustificarēt. SECVNDA est communis Theologorum, iustificasse omnia illa Sacramenta ex opere operantis, id est ex fide, & deuotione suscipientis: & hæc sententia est verissima. Nam est generaliter vera snīa Apostol. Rom. 2. *Factores legis iustificabuntur.* Quanquā ista iustificatio non est propriè Sacramentalis, sed est communis oībus bonis operibus, quę in charitate fiunt; nec est iustificatio prima, sed secunda. Quod autem Kēnitius in 2. par. Examinis, pag. 58. vociferatur, hanc sententiam directè, & quasi aduersa fronte pugnare cum Paulo, q Rom. 4. ex professo docet, Abrahamum non esse iustificatum ex operibus, ex mera imperitia nascitur. Nam Paulus loquitur de operibus, quæ fiunt ex solis virib' liberi arbitrij, quibus operibus & nos fatemur, neminem iustificari. Theologi autē cum dicunt, Sacramenta vetera iustificasse ex opere operantis; loquuntur de opere, quod oritur ex gratia Dei. Vocant enim opus operantis fidem, charitatem, obedientiam, quæ sunt omnia Dei dona, cum sine speciali Dei auxilio non habeantur: de qualibus operibus Paulus Rom. 2. *Factores legis iustificabuntur.* Et Iacobus cap. 2. *Abraham nónne ex operibus iustificatus est?*

ALTERA quæstio est de Circumcisione, quæ non est propriè Sacramentum Mosaicum, sed legis naturæ: vnde Ioan. 7. *Circumcisio non est ex Mose, sed ex Patribus* Porrò de Circumcisione duę sunt opiniones. PRIMA opinio est Alexandri part. 4. quæst. 7. mem. 7. ar. 4. Bonauenturæ, Scoti, & Gabrielis, in 4. dist. 1. qui admittunt Circumcisionem ex opere operato contulisse iustificationem: Pugnant autem cum hac sententia multa argumenta. PRIMO Scripturæ, quæ cùm dicūt, Sacramenta vetera fuisse egena elementa, non excludunt Circūcisionem, immò de illa maximè loquūtur, vt postea videbimus. SECVNDO Concilia, Florentinū, & Tridentinum, quæ solis Sacramentis nostris tribuunt vim iustificandi. Neque valet, quod quidam dicunt, Concilia ista cùm negant, Sacramenta veteris legis iustificasse, loqui tantum de Sacramentis Mosaicis, id est, à Mose promulgatis, non autem de Circumcisione, quæ erat Sacramentum legis naturæ datum Abrahę, non Mosi, hoc, inquam, non valet. Nam Concilia intendūt explicare excellentiam Sacramētorum nouæ legis; quæ quidem excellentia non minus obscuratur, si Sacramenta legis naturæ sint nostris æqualia, quàm si id tribuatur Sacramentis legis scriptæ. Præterea cùm Deus in lege gradatim processerit, & legem imperfectiorem dederit in statu naturæ, quàm in statu legis scriptæ; & in hoc statu imperfectiorem, quàm in statu Euangelij: idem sine dubio fecit in Sacramentis, proinde si Sacramenta Mosaica non iustificabant, multò minus Sacramenta legis naturæ.

Hic tamen est hoc ANNOTANDVM, hāc sentētiam primam non fauere hæreticis huius temporis, licet aliquod Sacramentum antiquū cum nostris ęquauerit. Nam hæretici cùm paria faciunt Sacramēta vetera nostris, non vetera extollūt, sed nostra deprimūt, ac deiiciūt; hæc autem prima sententia non deijcit nostra, sed extollit antiqua.

SECVNDA sententia est S. Thomæ 3 par. q. 70. art. 4. & discipulorū S. Thomæ, Capreoli, Soti, Ledesmij, & aliorum, in 4. d. 1. vel 2. qui docent, Circumcisionē vi sua non iustificasse, sed iustificasse tamen, quatenus fidei protestatio erat, & fidem applicabat. Itaque volūt ij auctores, iustificatos fuisse veteres ex merito passionis Christi, vt nos iustificamur, sed hoc meritum nobis applicari per Sacramenta, Hebræis autem per solā fidem; quæ tamen fides requirebat vt conditionem, sine qua non operabatur, Sacramentum Circumcisionis. Hæc sententia sine dubio probabilior est: sed quia non est nobis propositum, nisi fidem aduersus hæreticos ꝓpugnare, his omissis, ad tertiū caput trāseamus.

CAPVT XIV.

Probatur nullum Sacramentum legis naturæ, aut scriptæ, iustificasse ex opere operato.

NVNC probanda est veritas. Probabimus autem, nullum Sacramentum legis naturæ, aut scriptæ iustificasse ex opere operato, sive eo modo, quo iustificant Sacramentum nouæ legis, contra omnes hæreticos huius temporis, & aliquo modo ēt cōtra eos, qui Circūcisioni tribuunt iustificationē ex opere operato.

Ac PRIMVM quidem argumentum sumitur ex diuinis literis: nam & prophetæ, & Apostoli miro consensu docent, Sacramenta vetera non iustificasse; cùm de nostris contrarium asserant.

PRI-

PRIMVS locus ex Prophetis, Psalm. 39. *Sacrificium & oblationem uoluisti, aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti.* Vbi Scriptura non oegat, Deum velle sacrificia, cùm ipse ea fieri iusserit, sed negat ea velle ad expiandum peccatum. SECVNDVS locus Psal. 50. *Si uoluisses sacrificium* (nimirū ad peccatum expiandum) *dedissem, utiq; holocaustis nō delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c* Vbi Scriptura opponit sacrificium contritioni; & de vno negat, quod de altero affirmat, quod non faceret, si vtrumq; concurreret ad iustificationem: neque enim rectè diceretur nunc, Deus non vult Baptismū, sed contritionem. TERTIVS locus Isaiæ 1. *Quo mihi multitudo uictimarum uestrarum? quis quæsiuit hæc de manibus uestris?* QVARTVS locus Hierem. 11. *Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?* vbi de sacrificio pro peccato loquitur. Et certè de Baptismo non diceret; Nūquid Baptismus auferet à te malitias? QVINTVS locus Amos 5. *Quod si obtuleritis mihi holocausta, & munera uestra, non suscipiam, & uota pinguium non respiciam.* Porrò si Sacrificia non iustificabant, multò minus iustificabant aliæ cæremoniæ: nullæ enim cæremoniæ habent clariores promissiones de remissione peccatorum, quàm sacrificia.

Iam ex verbis Apostolorum idem probari potest. PRIMVS locus est Rom. 3. *Quid ergo amplius Iudæo est, aut quæ utilitas Circumcisionis? multum quidem per omnem modum. Primum, quia credita sunt illis eloquia Dei.* vbi illud, *Primum* (etiam Caluino & Petro Martyre testibus in commentario) non est nota ordinis, quasi vellet Paulus multas vtilitates Circumcisionis adferre; sed significat potissimum, seu præcipuum; nō enim adfert alias vtilitates. Solùm ergo, auctore Paulo, Iudæi circumcisi præstabant Gentibus incircumcisis, quod illi habuerint Dei legem, & oracula; non ergo Circumcisio iustificabat. Nam alioqui præstitissent Iudæi Gentibus etiam iustitia, quod præcipuè Paulus refutare intendit; vnde paulò pòst subiungit: *Quid ergo præcellimus eos? nequaquam. Caussati enim sumus* (id est, caussam attulimus, & ostendimus) *Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse.* vbi Paulus etiā si dixerat, Iudæos præstare Gētibus ob Circumcisionem, quia fuerant illis credita eloquia Dei: tamen nunc negat, Iudæos præstare Gentilibus, quia non præstant, quod attinet ad iustificationem, de qua agebatur; omnes enim tam circūcisi, quàm incircūcisi peccatores sunt. Quibus verbis clarissimè docet, Circumcisionem non iustificasse. Non enim vult dicere, nullum fuisse iustum ante Christi aduentum, cùm constet Patriarchas & Prophetas, & multos Gentiles fuisse iustos, vt Melchisedech, Iob, & alios. Sed vult dicere, non fuisse iustos ex eo, quod essent circumcisi, vel incircumcisi, sed ex eo, quòd in Christum venturum crederent. Ibidem addit Apostolus; *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo.* Quis autem neget, Circumcisionem fuisse opus legis? Ibidem: *An Iudæorum*, inquit, *Deus tantum? nònne & Gentium? immò & Gentium, quoniam vnus est Deus, qui iustificat Circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*; Quasi dicat, Deus est omnium Deus, quomodo igitur credibile est, eum dedisse remedium contra peccatum solis Iudęis? Possumus nos hinc etiam aliter argumentari: An masculorum Deus tantùm? nonne & fœminarum? Quis ergo credat, Deum dedisse remedium, quod solis masculis prodesset?

SECVNDVS locus est Rom. 4. vbi Apostolus ex professo probat, Abrahamū non in Circumcisione, sed in præputio fuisse iustificatū: vt inde admoneat, Circūcisionem non esse datam, vt iustificaret. Si enim is, cui primo data est, non fuit ex ea iustificatus, quanto minus alij ex ea iustificandi erunt?

TERTIVS locus 1. Corinth. 7. *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est.* vbi ita Paulus Circumcisionem vt præputium despicit, cum agitur de iustificatione.

QVARTVS locus est Gala. 4. *Quomodo iterū conuertimini ad infirma, & egena elemēta, quibus iterum seruire uultis?* Quorum elemētorum nomine intelligit circumcisionem, de qua præcipuè loquitur in ea epistola, & simul etiam alias cæremonias legales: & sanè nō dicerentur infirma & egena, si iustificarent. Ibidem dicit, Iudæos tāquam paruulos sub elementis huius mūdi seruientes fuisse; nos autem viros esse perfectos: quę sanè differentia non esset vera, si Sacramenta nostra non haberent aliam vim, quàm illa Iudæorum.

QVINTVS locus Gal. 6. *Neque Circumcisio aliquid valet, neq; præputium, sed noua creatura.* Vbi videmus opponi nouam creaturam tam Circumcisioni, quàm præputio; quod esset ineptum, si Circumcisio efficeret nouam creaturam.

SEXTVS locus Philip. 3. vbi Paulus dicit, se arbitrari detrimentum, iustitiam quæ est ex lege, & hoc aliquoties repetit: quod certè non diceret, si ex vlla legali cæremonia iustificatus fuisset. Vnde ibidem Circumcisionem per contemptum concisionem vocat: *Videte*, inquit, *concisionem*. Nam (vt exponit Chrysostomus) circumciditur, quod apertè expolitur resecatis superfluis; conciditur, quòd temerè & præter artem scinditur in frusta. Ibidem Apostolus ait, se non habere fiduciam in carne, & per fiduciam in carne, exponit ipse, fiduciam in Circumcisione, alijsque id genus rebus.

SEPTIMVS locus Coloss. 2. vbi omnia Sacramenta vetera dicuntur vmbra futurorum, corpus autē Christi. Quòd si nostra eandem vim haberent, adhuc essemus in vmbra. Ibidem: *Circumcisi* inquit, *estis Circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed Circumcisione Christi consepulti ei in Baptismo.* Vbi Paulus Circumcisionē vocat manu factam, & proinde Baptismum non manu factum, quia principalis baptizans est Deus. Item nihil tribuit Circumcisioni, nisi carnem expoliare, & eam Baptismo opponit: NOTANDVM autem est, in textu Græco haberi: *In expoliatione corporis peccatorum carnis*; & proinde coniungēdam hanc partem (*In expoliatione, &c.*) cum illa (*circumcisi estis*) non cum illa (*Circumcisione manu facta*) vt sensus sit; Circumcisi estis in expoliatione corporis peccatorum, non Circumcisione manu facta, sed Circumcisione Christi spirituali consepulti ei in Baptismo. Ex quo textu sumitur idem argumentum, sed alio modo. Nam (vt exponunt Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus) Paulus docet, Circūcisionem Iudaicam fuisse denudationem vnius pelliculæ, nostra autem Circumcisio est expoliatio totius corporis peccatorum.

OCTAVVS est Heb. 7. *Reprobatio*, inquit Aposto. *fit præcedentis mandati propter infirmitatem & inutilitatem.* Loquitur autem de mandatis cęremonialibus, quorum præcipuum erat de Circumcisione.

NONVS locus Heb. 9. vbi cæremonias veteres dicit fuisse iustitias carnis, & sanctificasse quidem inquinatos, sed solum ad emundationem carnis.

DECIMVS locus Heb. 10. vbi dicit legem vmbram habuisse, non ipsam imaginem rerum, nec potuisse accedentes perfectos facere; nec potuisse auferre peccata, & mundare conscientiam: & Deum hostias & oblationes noluisse, nec ei placuisse; quod intelligi debet in ordine ad iustificationem ex opere operato, nam alioqui negari non potest, quin ei placuerint, ex obedientia & deuotione offerentis. Nam vocantur odor suauissimus Domino, Leuit. 1.

Sed videamus, quid ad hæc loca aduersarij respondeant. Lutherus & Lutherani respondent, Scripturas cū negant, Sacramenta vetera iustificare, debere intelligi de illis, quæ non habent annexam promissionem.

At loca

AT loca à nobis adducta, loquitur expressè de Circumcisione, quam omnes concedunt habuisse annexā promissionem. Deinde nullæ ceremoniæ Iudaicæ habuerunt promissionem magis expressam, quàm sacrificia & ablutiones. Nā Leuit. 4. 5. & 6. promittitur remissio peccatorum offerenti sacrificium. Et rursus Leuit. 20. 21. & 22. promittitur sanctificatio ijs, qui abluūtur aqua, vt lex præcipit: & tamē Apostolus Heb. 10. disertis verbis dicit, impossibile esse sacrificijs & ablutionibus Iudaicis remitti peccata.

Kemnitius in Exam. 2. par. pag 63. post solutionem Lutheri, proponit aliam, quæ est etiam Caluini libr. 4. Inst. cap. 14. §. 23. & 25. & Martyris in ca. 7. 1. ad Cor. quòd videlicet Scriptura cùm reprehendit tanquam inutilia Sacramenta vetera, non loquatur de illis secūdum se, sed vt perperam intelligebātur à Iudęis, id est, de nudis cæremonijs, remota promissione, & fide in Christum. Verissimum enim est, Sacramenta illa nihil valuisse accipientibus ea sine fide.

At contrà; nam PRIMO, non est q̄stio inter nos, & hæreticos, an Sacramenta illa ex fide prodessent. Id. n. fatemur omnes, & hoc est quod Scholastici dicunt, & illi malè reprehendunt, Sacramenta vetera fuisse vtilia ex opere operantis. Sed quæstio est, an præterea ex diuina institutione fuerint vtilia, vt Sacraméta. Illa. n. vtilitas ex opere operantis, non est propriè Sacramentorum, sed communis omni bono operi.

SECVNDO, Sacramenta sinè promissione & fide nihil prodesse; non tantùm conuenit Sacramentis veteribus, sed ēt nouis, vt ipsi aduersarij docent: & tñ Paulus ita distinguit noua à veteribus vt dicat, nostra saluare, regenerare, mondare, iustificare, Ephes. 5. Tit. 3. 1. Cor. 1. vetera autem esse elementa egena, nihil valere, & nihil esse, 1. Cor. 7. Gal. 5. Heb. 10. & alibi.

TERTIO Apostolus in his locis dicit, illas cæremonias fuisse inutiles ad iustificandum, vbi dicit, fuisse vmbras & figuras rerum nostrarum, Colos. 2. 1. Cor. 10. Heb. 10. Ergo Apostolus vult, Sacramenta illa fuisse inutilia ad iustificandum, non solùm vt falsò exponebantur à Iudæis, sed etiam secundum se, & vt erant Sacraméta à Deo instituta. Non enim vt exponebant perperam à Iudæis, figurę dici poterant, sed solùm vt erant Sacramenta à Deo instituta. Non enim illis figuræ erant, qui nihil de Christo cogitabant, sed solùm illo ritu acquiescebant.

DENIQVE, si Paulus solū dicere vellet, Sacramenta vetera sine fide nihil prodesse: non cōferret cū p̄putio, nec diceret: *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est*, 1. Cor. 7. & Gal. 6. *Neque Circūcisio aliquid valet, neque præputium*. Præputium. n. non solùm sine fide nihil est, & nihil valet, sed absolutè nihil est & nihil valet.

Caluinus præter hac solutionem adhibet alias tres. VNA est lib. 4. Instit. cap. 14. §. 22. quòd Paulus loquatur de Sacramentis veteribus, non absolutè sed comparatiuè; ac præsertim Col. 2. vbi vocantur vmbrę illa Sacramenta. Dicit enim Caluinus, Paulum non voluisse extenuare efficaciam illorum Sacramētorum, sed magnificare efficaciam nostrorum, quæ dant vberiorem gratiam, quàm illa.

At contrà; nam si solum differrent nostra à veteribus, quòd nostra darent maiorem gratiam, illa minorem; Paulus nō rectè diceret, illa nihil esse, & nihil valere; nec conferret cum præputio Circumcisionem; neque etiam distingueret illa vt vmbram à corpore. Vmbra enim non est corpus minus, sed nullum; nec habet aliud, nisi similitudinem corporis. Immò Heb. 10. ita extenuat ea Sacramenta, vt dicat, nō fuisse imagines, sed vmbras. Nam imago habet positiuam, & realem corporis similitudinem: vmbra autem habet similitudinem priuatiuam, & quæ reuera nihil est.

ALTERA solutio Caluini est ibidem §. 24. quòd Paulus loquatur de Sacramentis veteris legis pro eo tempore, quo iam erant per Christum abrogata.

At cōtrà. Nam Rom. 2. Paulus dicit: *Circumcisio quidem prodest, si legē obserues.* Vbi indicat se loqui de eo, quod conueniebat Circumcisioni, cum adhuc vigeret. Nam post abrogationem non prodest, sed obest, vt idem Paulus dicit Galat. 3. Vult ergo Paulus dicere, Circumcisionem, quando vigebat, fuisse vtilem, non quidem quòd ipsa iustificaret, sed quia circumcisi habebant legem Dei, & poterant faciliùs quàm alij nosse Dei volūtatem. vt idem Paulus explicat cap. 3. *Quæ vtilitas Circumcisionis? multū per omnem modum &c.* Item 1. Corint. 7. vbi dicit, Circumcisionem, nihil esse loquitur pro tempore, quo vigebat; nam paulò antè dixerat: *Circumcisus uocatus est? non adducat præputiū. In præputio uocatus est? non circumcidatur.* Et est sensus perinde esse, vtrum quis ex Iudaismo ad fidē Christi veniat, an ex Gentilismo. Itaque loquitur de illis, qui fuerāt circumcisi vigente lege, & postea ad fidem Christi venerant, & illos monet ne glorientur præter ceteros, ob Circumcisionem olim acceptam, quia nihil est. Præterea Gal. 4. dicit, antiquos Patres sub elementis mundi huius fuisse seruientes. Item Philip. 3. dicit, se non habere fiduciam in carne, id est, non magnifacere (vt ibidem exponit) quod fuerit circumcisus octauo die; ac proinde contemnit Circumcisionem, quam acceperat, cùm ea vigeret. Item Coloss. 2. & Hebr. 10. vocat vmbras, & figuras. Non autem erant vmbræ, & figuræ, nisi ante abrogationem. Item Hebr. 7. dicit, abrogata illa fuisse ob infirmitatem & inutilitatem. Denique Hebr. 10. ex professo docet, impossibile fuisse, ut sacrificiis, & lotionibus illis expiarentur peccata, & propterea Christū uenisse, ut perficeret quod illa non poterant.

TERTIA solutio est eiusdem ibidem, §. 25. ubi dicit, cæremonias legis uocari umbratiles, non quod nihil habeant solidi, sed quia earum complementum vsque ad Christum quodāmodo suspensum erat. Addit etiā, quod vocantur vmbræ, non esse accipiendum de efficacia, sed de modo significandi: quia nimirum significabant res futuras, nostra significant res pręteritas.

At contrà. PRIMO, ista solutio planè destruit textū. Nam Paulus non solùm vmbratiles facit eas cæremonias, sed ipsam vmbram appellat. SECVNDO, si ideo solùm fuissent vmbratiles, quia complementum erat suspensum vsque ad Christum, id est, quia repręsentabāt aliquid, quod nondum aderat; nostra etiam vmbratilia dici possent. Nam repræsentant resurrectionem & gloriam futuram. TERTIO, impudētissimè asseritur, Paulum non agere de efficacia, sed solùm de modo significandi. Nam illa verba: *Nihil est nihil valet, elementa egena, infirma, inutilia, non posse expiare peccata*, & similia, non possunt nisi de efficacia exponi. DENIQVE, Apostoli quæstio cum Iudæis de efficacia erat, & de iustificatione, non de modo significandi. Neq; enim tā stulti erant Hebræi, ut non intelligerent, Sacramenta uetera iustificasse res futuras, si Messiam uenturum credebant. Atque hæc de primo argumento.

CAPVT XV.

Idem probatur ex Patribus.

PROBANDVM est hoc discrimen etiam ex Patribus, tum ut res sit magis confirmata, tum quia Kēnitius in 2. parte Examinis pag. 56. & sequentibus usque ad 60. conatur ostendere, unum tantùm locum nos habere, eumque ex Augustino, quem tamē ipsum eripere nobis conatur. Proferemus igitur auctores ueteres, Hebræos, Græcos, Latinos uiginti, præter Augustinum.

I. PHILO in lib. de Circumcisione, exponens omnes caussas Circumcisionis, quas à maioribus se accepisse

pisse fatetur, neque clarè dicit, neq; obscurè insinuat, eam institutam fuisse in remedium peccati.

II. IOSEPHVS lib. 1. antiq. cap. 12. non aliam caussam Circumcisionis reddit, nisi vt posteritas Abrahæ ab alijs Gentibus discerneretur. Et tamen si quis nosse potuit, quorsum esset instituta Circumcisio; isti maximè, qui Hebræi erant, & doctissimi; & vixerant etiã eo tempore quo adhuc lex vigebat.

III. Iustinus in Dialogo cum Triphone, ante medium: *Quin etiam*, inquit, *ex eo, quòd non possunt fœminæ circumcidi, intelligitur signi caussa datam esse Circũcisionẽ, non pro opere iustitiæ*. Et toto ferè Dialogo hoc probat, Circumcisionem non iustificasse, sed datam solùm, vt discernerentur Iudæi ab alijs.

IV. DIONYSIVS Areopagita in libro de hierarchia Ecclesiastica, cap. 5. part. 1. docet, Ecclesiam esse mediã inter synagogam & cœlestem patriam; quòd synagoga carnalia Sacramenta, & vmbras, ac figuras habuerit; cœlestis Hierusalem habeat nudam veritatem sine vllis signis corporalibus: Ecclesia nostra cum vtraque communicet, quòd habeat signa corporalia, & simul spiritualia dona.

V. IRENAEVS lib. 4. cap. 30. *Circumcisionem*, inquit, *non quasi iustitiæ consummatricẽ, sed in signo eã dedit Deus, vt cognoscibile perseueret genus Abrahæ*. Et infrà: *Et quia nõ per hæc iustificabatur homo, sed in signo data sunt populo, ostendit, quod ipse Abrahã sine Circũcisione credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam*. Vide eundem in eodẽ libro cap. 28. 29. 32. & 34.

VI. ORIGENES lib. 2. contra Celsum dicit, Christianos meritò dimisisse Circumcisionem, Sabbatha, & similia, quòd res carnales, & corporales essent, & transisse ad legem Dei spiritalem. Item hom. 3. in Genes. vbi explicat Circumcisionis præceptum, opponit carnalem illam Circumcisionem Iudæorum, Circumcisioni spirituali Christianorum: proinde vult tantum interesse inter Sacramenta illorum, & nostra, quantũ interest inter carnem, & spiritum.

VII. EVSEBIVS Cæsariensis lib. 1. demonst. Euãgelicæ, cap. 10. & lib. 1. histor. cap. 1. pulchrè docet, cur data fuerint primis illis parentibus Sacramenta carnalia, & sacrificia, tanquam elementa quædam, & adumbrationes rerum spiritualium.

VIII. EVSEBIVS Emissenus homil. in Sabbatho post primam Dominicam Quadragesimæ in illud: *Faciamus hic tria tabernacula. Primum*, inquit, *tabernaculum est synagoga; secundum Ecclesia; tertium cęlũ. Primum in vmbra fuit, & figura; secundum in figura & veritate; tertium in sola veritate. In primo via ostenditur; in secundo inuenitur; in tertio possidetur. Non n. Sacramenta Ecclesiæ, sicut Sacramenta synagogæ medicinam tantum docent, & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina, & remissio peccatorum*.

IX. ATHANASIVS oratione in illud: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*, circa finem, fusè docet Circũcisionem nihil fuisse aliud nisi vmbram, & figuram Baptismi, qui est vera, & spiritualis Circumcisio.

X. EPIPHANIVS hęr. 8. quę est Epicureorum: *Illic*, inquit, *Circumcisio fuit carnalis, quæ deseruijt tempori vsque ad magnam Circumcisionem, hoc est, Baptismũ, qui circumcidit nos à peccatis*.

XI. BASILIVS lib. de Spiritu sancto, cap. 14. *Qui veritatem*, inquit, *vmbræ comparans, cumque figuris cõferens ea, quæ figuris significantur, vniuersam pariter Euangelicam dispensationem eleuare aggreditur*. Et infrà: *Quid*, inquit, *confers lauacra cum lauacris, quæ solam nominis appellationem habent communem, rerũ verò tanta est differentia, quanta est inter somnia, & veritatem, inter vmbras, & imagines, & inter ea, quæ reuera sunt*.

XII. Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. 27. in Gen. *Attende*, inquit, *quod Deus Circumcisionem pro lege statui uoluit, non quod ad animæ salutem efficere hoc possit aliquid, sed ut Iudæi pueri hoc gratitudinis indicium circumferrent, quasi signum, & sigillum, & ne liceret eis commisceri gentium commistionibus. Hinc B. Paulus signum hoc uocat dicens: Et signum dedit Circumcisionis sigillum; nam ad iustitiam ipsa Circumcisio nihil conducit*. Vide eundem hom. 39. & 40. in Genes. hom. de proditione Iudę, hom. 7. in epist. ad Rom. & hom. 14. in epist. ad Hebr.

Idem docent XIII. CYRILLVS lib. 10. in Iulianum vltra medium. XIV. THEODORETVS. q. 67. in Gen. & lib. 7. ad Græcos. XV. DAMASCENVS lib. 4. de fide, c. 10. 14. & 26. XVI. THEOPHYLACTVS in cap. 2. ad Rom. XVII. OECVMENIVS in cap. 4. ad Rom.

Iã ex Latinis XVIII. TERTVLLIANVS in li. cont. Iudæos, cap. 1. *Si circumcisio* inquit, *purgat hominẽ, Deus Adam incircũcisum cùm faceret, cur eũ nõ circũcidit, uel posteaquam deliquit, si purgat Circumcisio?* Et infrà: *Prouidens Deus, quod hanc Circumcisionem in signum, non in salutem esset daturus*. Ibidem probat ex Prophetis, sacrificia & Sacramenta Iudęorum non iustificasse, vbi etiam illa vocat carnalia, & nostra spiritualia.

XIX. S. CYPRIANVS libro 1. contra Iudęos, cap. 8. opponit carnalem Circumcisionem Iudęorum, spirituali Circumcisioni Christianorum, & addit Adamum, Henoch, Noë, & Melchisedech iustos fuisse sine Circumcisione: *Quia*, inquit, *signaculum seminis nihil proficit*. Idem lib. 3. epist. 8. ad Fidum, dicit carnalem Circumcisionem, adueniente spirituali, tanquam vmbram luce adueniente euanuisse.

XX. S. AMBROSIVS in epist. 72. ad Irenæum: *Signum*, inquit, *Circumcisio corporalis, ueritas Circumcisio spiritualis: illa membrum amputat, ista peccatum*. Idem: *Si tamen idem*, in cap. 4. ad Rom. *Non ergo*, inquit, *Circumcisio aliquid habet dignitatis, sed signum est tantùm; quod signum ideo accipiebant filij Abrahæ, ut scirentur eius filij esse, qui credens Deo hoc signum acceperat, ut æmuli essent paternæ fidei*. Vide eundem lib. 1. de Abraham, cap. 4. vbi ex professo agit de Circũcisione, & lib. 1. de Sacramentis, cap. 4. & 6. & lib. de ijs, qui initiantur mysterijs, cap. 8. & 9.

XXI. S. HIERONYMVS in cap. 3. ad Gal. reddit caussam cur fuerit Circumcisio instituta, & ne verbulo quidẽ indicat, fuisse in remediũ peccati; *Quia*, inquit, *ex semine Abrahæ erat Christus oriundus, & ab Abraham, usque ad Christum multa erant secula transitura, prouidens Deus, ne soboles dilecti Abrahæ ceteris nationibus misceretur, & paulatim familia eius fieret incerta, gregem Israeliticum quodam Circumcisionis cauterio denotauit. Denique per quadraginta annos in eremo nullus est circumcisus: soli quippe sine gentis alterius commistione uiuebant. Statim ut Iordanis ripam transgressus est populus, Circumcisio necessariò futuro ex commistione Gentium prouidit errori. Quod autem à Iesu duce secundò scribitur populus circumcisus, significat in eremo cessare Circumcisionẽ, quæ in Aegypto rationabiliter exercebatur; & à Domino nostro Iesu Christo spirituali Circumcisione credentes esse mundandos*. Idem in cap. 1. Isaiæ dicit, Deum respuere cæremonias Iudaicas, & placere ei lauacrum Baptismi: *Quod solum*, inquit, *potest purgare peccata*.

Denique S. AVGVSTINVS in Psal. 73. *Sacramenta*, inquit, *non sunt eadem, quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui Testamenti dant salutem, Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem*.

Ad hunc solum locum respondent Kemnitius & Caluinus Kemnitius in Exam. pag. 59. & 60. respondet Augustinum loqui de Sacramentis veteribus, quę non habebant annexam promissionem, sed erant mera signa, iuxta Lutheri distinctionem.

Non valet solutio, quia Augustinus loquitur in genere de Sacramentis veteribus, & maximè de sacrificijs, & dicit omnia esse mutata, quia non dabant salutem. Praeterea cùm Augustinus dicit, illa Sacramenta fuisse promittentia Saluatorē, videtur maximè loqui de illis, quæ habent annexam promissionem. Quomodo enim non habebant annexam promissionē, si promittebant Saluatorem?

SECVNDO, respondet cum Caluino libro 4. cap. 14. §. 26. Instit. Augustinum non loqui de efficacia Sacramentorum, sed de significatione; & hoc solum velle interesse inter illa & ista, quod illa significabant Christum venturum, ista significant eum iam exhibitum, & datum.

At contrà; nam Augustinus non dicit, nostra significare Saluatorem, sed dare salutem. Præterea ibidē ait: *Mutata sunt, Sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora*. At hæc ad efficaciam, non ad significationem pertinent. Denique idem Augustinus in alijs locis apertè ponit discrimen quoad efficaciam. Epist. 19. ad Hieronymum: *Cur non dicam*, inquit, *præcepta illa veterum Sacramentorum, nec bona fuisse, quia eis nō iustificātur homines? umbra enim sunt prænunciantes gratiam, qua iustificamur*. Hęc ille. Quid clarius? Nonne idem prorsus dicit Augustinus, quod postea definiuit Concilium Florentinum? lib. 19. contra Faustum, cap. 13. *Instituta sunt*, inquit, *alia Sacramenta virtute maiora, vtilitate meliora*. Hęc ille. Igitur nostra excellunt antiquis, vtilitate, & virtute; nō sola significatione. tract. 41. in Ioan. *In sacrificijs*, inquit, *nō erat expiatio peccatorum, sed vmbra futurorum*. quæst. 25. in lib. Num. *Si*, inquit, *per se attendantur Sacramenta vetera, nullo pacto possunt mederi: si autem res ipsa, quarum hæc Sacramenta sunt, inquirātur in eis inueniri poterit purgatio peccatorum*. Hęc de testimonijs Patrū.

CAPVT XVI.

Idem probatur rationibus in Scriptura fundatis.

PRIMA ratio. Sacramentum, vt iustificare possit, debet habere annexam promissionem absolutam gratiæ. Nullum tale erat in lege veteri; igitur nullum eorū iustificabat. Maior propositio est certissima apud aduersarios. Nam id asserit Lutherus in assert. 1. art. Philippus in locis anni LVIII. tit. de Sacramētis, Caluinus lib. 4. Instit. c. 14. §. 3. deniq; Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 42. ponit in ipsa definitione Sacramēti, quod habeat promissionem gratię, & gratiæ non cuiuscunque, sed remissionis peccatorum. Denique coguntur hoc admittere, cùm velint Sacramenta iustificare excitando fidem: fides enim apud eos non iustificat, nisi apprehendo promissionem indulgentiæ.

Minor propositio probatur PRIMO, ex Apostolo Hebr. 8. *Melius*, inquit, *sortitus est ministerium quanto & melioris Testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est*. Et infrà, explicans quæ sint istę promissiones meliores noui Testamenti, profert illud Hierem. 31. *Propitius ero iniquitatibus eorū, & peccatorum eorum non recordabor amplius*.

SECVNDO, ex Augustino tract. in Psal. 72. vbi dicit, promissiones Testamenti veteris, & noui esse diuersas, vt ipsa etiam Sacramenta sunt diuersa: tunc enim promittebantur res terrenæ, nunc autem cœlestes.

TERTIO, probatur ex ipso Luthero. Nam in lib. de capt. Babyl. cap. de Eucharistia, ita loquitur: *Vetus Testamentum per Moysem datum promissio erat, non remissionis peccatorum, seu rerum æternarum, sed temporalium, nempe terræ Chanaam, per quam nemo renouabatur spiritu, vnde & irrationabilem pecudem in figura Christi, oportebat occidi, in cuius sanguine idem Testamentum confirmabatur, vt qualis sanguis, tale Testamētum, qualis hostia, talis promissio*. Hęc ille: vbi præbet nobis contra se argumētum planè insolubile. Nec potest responderi, loqui eum de Sacramentis, quæ non habent annexam promissionem; nam expressè meminit promissionis. Et præterea paulò pòst ponit exempla in iride, vellere Gedeonis, horologio Achaz, & similibus, ac dicit, ista signa habuisse tm̄ promissiones terrenas, & tm̄ in sequenti capite, qđ est de Baptismo, hęc ipsa signa vult esse ꝓpriè Sacramēta, & nostris ęqualia.

Porrò Caluinus negat hanc minorem propositionem. Nam lib. 4. Institut. cap. 16. §. 4. dicit, vnam esse, & eandem promissionem Sacramentorum veterum & nouorum. Probatur igitur hæc minor. QVARTO ex singulis, quæ apud illos dicuntur Sacramenta. Lutherus enim Sacramenta vocat, sacrificium Abel, iridem, vellus Gedeonis, horologium Achaz. At nullū eorum habet promissionem remissionis peccatorum. Nam de sacrificio Abel nihil legimus, nisi placuisse Deo, postquam factum fuerat. Iris habuit promissionem solius temporalis salutis: vnde Genes. 9. dicitur, data in fędus non tantùm hominibus, sed etiam bestijs terræ, & omni reptili. Similiter in vellere Gedeonis, & in horologio Achaz, facta sunt signa ad confirmandam promissionem victoriæ contra hostes temporales. De alijs Sacramentis, vt de Circumcisione, de sacrificijs pro peccato, de manna, mari rubro, & ceteris idem ostendam in solutione argumentorum.

SECVNDA ratio. Lex ipsa vetus tota in hoc distinguitur à noua, quod illa non iustificat, hæc iustificat: ergo fieri non potest, vt Sacramenta vetera, quæ erant pars quędam illius legis, iustificarent. Probatur antecedens. Nā PRIMO dicitur, Ioan. 1. *Lex per Moysem data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est*. Quomodo hoc est verū, si Sacramenta Mosaica gratiā cōferebant? SECVNDO, 2. Cor. 3. illa vocatur litera occidens, noua, spiritus viuificans. At cur non erat ēt illa spiritus viuificās, si eius Sacramēta iustificabant? TERTIO, Gal. 4. dr̄ illa in seruitutem generasse, nostra libertatem attulisse; At cur hoc, si ēt illa gratiam cōferebat, quę liberat à seruitute peccati? QVARTO, deniq; illud dicit vetus Testamentum, quia ad veterem hominem pertinet, nec renouare nouit; nostrū dr̄ nouum, quia renouat, vt docet August. lib. 3. cōtra duas epistolas Pelagian. c. 4. vnde & Apostolus ad Titū 3. vocat Baptismum lauacrum renouationis. Neq; tm̄ hinc sequitur, non fuisse iustificationem à peccatis in sanctis hominibus Testamenti veteris: erat enim, sed non per Testamentum vetus, aut per eius Sacramēta, sed per Testamentum nouum, ad quod illi pertinebant, & ad cuius participationem fide, ac desiderio pertingebant.

TERTIA ratio. Promissio in Sacramētis, quæ sunt instituta ad iustificandum, non potest impleri nisi fide recipiatur, vt aduersarij dicunt. At promissiones annexæ Sacramentis veteribus implebantur, etiamsi homines non crederent; non igitur Sacramenta illa erāt instituta ad iustificandum. Probatur minor. Nam promissio Dei annexa arcui cœlesti, qui Luthero est verum Sacramentum, fuit de non dissipanda vnquam amplius terra aquis diluuij. Quæ promissio impletur, & implebitur etiamsi homines non credant. Sic etiam promissio annexa Circumcisioni fuit, vt fie-

ret Abraham pater multarum Gentium, & daret posteris eius terram promissionis, vt patet Genes. 17. & Rom. 4. quæ sine dubio implenda erat, etiamsi Hebręi non crederent. Ita quoque omnia sacrificia habebant annexam promissionem de Christi morte futura pro expiatione peccatorum: id enim significabant omnes illæ mactationes; quæ promissio implenda fuit, siue crederent homines, siue non crederent. Vnde Apostolus Rom. 3. *Nunquid*, inquit, *incredulitas illorum fidẽ Dei euacuauit? Absit. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.*

QVARTA ratio. Nostra Sacraměta dicũtur in Scripturis saluare, regenerare, iustificare, vt suprà probauimus. Nihil tale vsquam leg..ur de Sacramentis veteribus, vt patebit ex solutione argumentorum: igitur temerè asseruntur paria, quoad efficaciam.

CAPVT XVII.

Soluuntur obiectiones.

ARGVMENTA aduersariorũ sunt quinque. PRIMVM est ex cap. 17. Genes. vbi Deus sic loquitur de Circumcisione: *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Ex hoc loco sumunt argumentum tam Catholici, qui putant Circumcisionem iustificasse ex opere operato, quàm hæretici, qui non agnoscunt discrimen inter Sacramenta noui, ac veteris Testamenti.

Ac PRIMVM Catholici Augustinũ sequuti in lib. 16. de ciuit. Dei, cap. 17. ita argumentatur. Deus minatur omni masculo Hebræorum, etiam infanti, perpetuum interitum, nisi fuerit circumcisus; ergo per Circũmcisionem liberabantur masculi ab æterna morte.

Caluinus autem lib. 4. Instit. cap. 16. §. 3. & 4. ita argumentatur. In Circumcisione eadem est promissio, quæ in baptismo, nimirum remissionis peccatorum, & vitæ æternæ: igitur non differunt nisi externo ritu, seu signo. Probat antecedēs. Nam Gen. 17. vbi instituitur Circũcisio, dixit Deus Abrahæ: *Ego ero Deus tuus, & seminis tui post te. Quibus verbis*, inquit Caluinus, *vitæ æternæ promissio continetur: quemadmodum interpretatur Christus, qui resurrectionem inde probauit, Matthæi 22. quod dicatur Deus, Deus Abraham, Deus, Isaac, & Deus Iacob: non est enim Deus mortuorum, sed viuentium. Itaque idem est dicere, Ero Deus tuus, &, Dabo tibi vitam æternam. Sed primus ingressus ad Deum est per remissionem peccatorum; ergo promisit Deus etiam remissionem peccatorum, cùm ait; Ero Deus tuus, & seminis tui.* Confirmat argumentũ Caluinus ex eo, quod Apostolus ad Ephes. 2. dicit, Gentiles, qui erant incircumcisi, fuisse sine Deo, sine Christo, sine spe, & alienos à promissionibus. Ergo ista omnia consequebantur homines per Circumcisioně.

RESPONDEO ad argumětum Catholicorum, vim totam illius argumenti pendere ex duabus vocibus, quæ habentur in editione Græca, qua vtebatur S. Augustinus. Græci enim sic legunt locum citatum. *Et incircumcisus masculus, cuius non circumcidetur caro præputij in die octauo, peribit anima illa de populo suo* vbi illa verba: *In die octauo*, sunt addita à Gręcis: nõ. n. haběntur in codicibus Hebraicis, nec in paraphrasi Chaldaica, nec in Latina vulgata editione. Porrò ob illa duo verba: *In die octauo*, S. Augustinus coactus est hunc locum exponere de paruulis, ac dicere, Deum minari pęnam paruulis carentibus Circumcisione; & hinc vlterius coactus est verba sequentia: *Quia pactum meum irritum fecerunt*, exponere de peccato originali, & de pacto facto cũ Adamo de non comedendo ligno scientiæ boni, & mali, quod solùm paruuli præuaricari po-

A tuerunt: & hinc vltimò coactus est illa verba: *Peribit anima illa*, exponere de morte æterna, quæ debetur peccato originali. Vide Augustinum lib. 16. ciuit. cap. 27. lib. 2. de peccato originali, cap. 30. & 31. & lib. 2. de nuptijs, & concupiscentia, cap. 11. At si remoueamus à textu duo illa verba (*In die octauo*) vt verè remouenda sunt, totum argumentum concidet. Nam non cogemur exponere hunc locum de paruulis, immò cogemur exponere solũ de adultis, vt hic sit sensus; Masculus Hebræus, qui noluerit circumcidi, aut filium suum circumcidere noluerit, peribit de populo suo, quia inobediens fuit præcepto à me dato de Circumcisione. Ex qua sententia non magis sequitur, Circumcisionem iustificare, quàm quodcunque legis præceptum; millies enim Deus minatur mortem non seruãtibus præcepta.

Esse autem illum sensum eius loci, ostenditur tribus modis. PRIMO, ex illis verbis: *Quia pactum meum irritum fecit.* B Nam etiamsi S. Augustinus hoc exposuerit de pacto facto cum Adamo, tamen luce clarius est hoc debere exponi de pacto facto cum Abraham de circumcidendis masculis. Nam in illo capite octies nominatur pactum Dei, & semper accipitur pro pacto Circumcisionis. Et quid clarius illa expositione ipsius Dei in eodem capite: *Hoc est pactum meum, quod obseruabitis: circumcidetur ex vobis omne masculinũ?* Proinde caussa comminationis hoc loco non est peccatum originale, sed peccatum actuale, id est, transgressio præcepti de Circumcisione, cuius peccati soli adulti capaces sunt.

SECVNDO, idem probatur ex illa pœna, *Peribit anima eius de populo suo.* Non enim ista verba significant mortem æternam, seu gehennam, sed pœnam aliquã temporalem. Nam id significat illud: *De populo suo*; nõ enim dicit, peribit absolutè, sed peribit de populo, id est, separabitur à populo suo, seu per mortem corporalem, seu per quandam veluti excommunicationem. C Vox enim Hebraica כָּרַת propriè excindere significat. Et ponitur hæc pœna in Scriptura passim contra omnes, qui aliquam cæremoniam omisissent, vt patet Exodi 12. & 31. Leuit. 7. 17. 18. 19. 20. & 23. Num. 15. & 19. in quo vltimo loco dicitur, peritura anima illius de populo suo, qui tetigerit cadauer, & se aqua nõ abluerit; quæ certè omissio non videtur crimen dignum æterna morte.

TERTIO, probatur ex cap. 4. Exodi, vbi Dominus Mosem occidere voluit, quia filium suum non circũciderat. Vbi clarè videmus, pœnam illam esse mortem corporalem, & in eum latam, qui adultus sit, & capax peccati actualis, non in infantes. Et quanquam S. Augustinus quæst. 11. in Exodum, & lib. 4. de Baptismo, cap. 24. conatur ostendere filium Mosis, non ipsum Mosem in periculo fuisse ob incircumcisionem; tamě res clarissima est. Nã si Deus minaretur mortě paruulo, si non circumcidatur octauo die; quid profuisset filio D Mosis Circũcisio illa facta post octauum diem? Deinde textus apertissimus est: *Cumq́; esset*, inquit, *in itinere in diuersorio Moses, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.* Quě eum? nisi Mosem, de quo loquebat in proximis verbis. Pręterea sequitur: *Tulit ergo Sephora acutissimam petram, & circumcidit præputiũ filij sui.* Si illud: *Voluit occidere eum*, de filio Mosis intelligeretur, dixisset Scriptura; Circumcidit præputiũ eius, non aũt filij sui. Pręterea addit Sephora, & dixit Mosi: *Sponsus sanguinũ tu mihi es*, id est, iam te sponsum meũ amissura erã, nisi te sanguine filij mei redemissě. Quare S. Hieronymus in cõment. c. 5. ad Galat. nõ dubitat, quin Moses in periculo fuerit hoc loco, nõ filius eius.

Ad argumětum Caluini, nego Circumcisioni fuisse annexam promissionem remissionis peccatorum, & vitæ æternæ. Id enim repugnat. PRIMO, Apostolo & Augustino, q. vt suprà vidimus, docět meliores esse promissio-

promissiones Testamenti noui, quàm veteris. SECVNDO, repugnat primæ institutioni Circumcisionis. Nam primum imperata est ipsi Abrahæ, & ei primò facta est promissio: ipse autẽ iustissimus erat ante Circumcisionem, vt patet ex Genes. cap. 12. & sequentibus, ex Paulo Rom. 4. Non ergo promissio erat de remissione peccatorum. TERTIO, repugnat isti ipsi cap. 17. Genes. vbi solùm legimus, Deum promisisse Abraham, quando illi iniunxit Circumcisionem, propagationem posteritatis, & terram Palestinæ: *Ponam*, inquit, *fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis* & paulò pòst: *Ego sum, & ponam pactum meum tecum, erisq; pater multarum gentium*. Et infrà: *Daboq; tibi, & semini tuo terram peregrinationis tua, omnem terram Chanaam*. Et idem docet Apostolus Rom. 4. Verum quidem est, promissionem hanc terrenam, figuram fuisse promissionis spiritualis, & cœlestis, quæ danda erat ijs, qui non carne, sed corde circumciderentur: & hoc ẽt intelligebant Patriarchæ & Prophetæ, & alij viri perfecti illius tẽporis, vt dicit Apostolus Hebr. 11. & Tob. senior, 2. Iob 13. tñ ad literam, promissio terrena erat annexa carnali Circumcisioni, & hæc sola ad vetus Testamentũ pertinebat; & cõtrariũ asserere, quod facit Caluinus, nihil est aliud, quàm ex lege Euangeliũ facere, & omnia cõfundere.

Ad probationẽ Caluini ex illo; *Ero Deus tuus*, RESPONDEO; his verbis non significari promissionem vitæ æternæ, vel remissionis peccatorum, sed tantùm, vt exponit Chrysost. in commentar. huius loci, promissionem cuiusdam peculiaris protectionis; qualis debetur populo peculiari, qualis fuit Israëliticus, vt in Deuteronomio passim repetitur. Hoc autem modo Deus non tãtùm erat Deus bonorum, sed etiam malorum, modò essent de populo Israël. Proinde non significant promissionem remissionis peccatorũ illa verba: alioqui Deus nõ fuisset Deus, nisi iustorum. ADDE, quòd ista verba non tam sonant promissionem Dei, quàm obligationem populi. Idem enim est: *Ero Deus tuus & seminis tui*, ac si dixisset; Non habebitis alium Deum quàm me; iuxta illud Hierem. 24. *Ego ero illis in Deũ, & ipsi erunt mihi in populum*. Et illud Gen. 29. *Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panem ad manducãdum, erit mihi Dominus in Deum*.

At, inquit Caluinus, *Deus non est mortuorũ Deus, sed viuentium; vt Christus ait; Ergo, Ero Deus tuus, significat promissionem vita æterna*. RESPONDEO; Christi verba nihil aliud significare, nisi Deum non esse Deum eorum, qui non sunt, sed eorum, qui sunt, siue sint boni, siue mali; siue beati, siue damnati. Nam probare volebat contra errorem Sadducæorum, animas mortuorum hominum esse immortales, & ideo non extingui cum corpore, sed reuera permanere, & viuere: id verò probauit optimè ex verbis Dei ad Mosem Exod. 4. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob*. Cùm enim illi iam mortui essent, quantum ad corpus, nisi viuerent, quantum ad animam, non diceretur, Deus esse Deus eorum; non enim Deus est Deus eorum, qui nihil sunt.

Ad illud ex epist. ad Ephesios RESPONDEO; Gentiles fuisse sine Deo, sine Christo, sine spe, & sine promissionibus, non quia carebant Circumcisione, sed quia carebãt vera fide, & notitia veri Dei, & idola pro Deo colebant. Alioqui enim etiam inter Gentiles, qui Deum verum agnoscebãt, vt olim Iob, & postea Cornelius Centurio, & alij nonnulli, non erant sine Deo, sine Christo, & sine spe, etiamsi circumcisi non essent.

Argumentum SECVNDVM sumitur ex Leuit. cap. 4. 5. & 6. vbi sic legimus: *Anima qua peccauerit, &, contempto Domino, negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & infitians etiam peierauerit, & quodlibet aliud ex plu-*

A *ribus fecerit, in quibus solent peccare homines, conuicta delicti reddet omnia, qua per fraudem noluit obtinere integra, & quintam insuper partem domino, cui damnum intulerat; pro peccato autem sua offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum Sacerdoti iuxta æstimationem, mensuramq; delicti, qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur ei pro singulis, qua faciendo peccauit*. Hic apertè videmus promitti remissionem cuiuscunque peccati, etiam periurij, quod inter grauissima numeratur offerenti sacrificium. Et confirmatur argumentum. Nam si hæc cæremonia à Deo instituta cum tam insigni promissione remissionis peccatorum non iustificat, ineptè Catholici colligunt ex epist. Iacobi cap. 5. Extremam vnctionem iustificare. Nam eodem modo loquitur Iacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesia, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei*.

B RESPONDEO; Sacrificia vetera valuisse ad expiationem peccati, quoad pœnam temporalem, & quoad immunditiam legalem, non quoad culpam, & pœnam gehennæ, nisi quatenus signa quædam erant protestãtia fidem in Christum, vt docent communiter Theologi in 4. sent. distinct. 1. & S. Thomas in 1. 2. quæst. 103. articulo 2. & Alfonsus Tostatus in caput 1. Leuit. quæst. 19.

Potest autem id probari multis modis. PRIMO; quia Scriptura non instituit sacrificia pro omnibus peccatis, sed solùm pro peccatis ignorantiæ, præsertim contra cæremonias legis, vt patet Leuit. 4. & 5. & etiã pro peccatis circa damnum proximi, in rebus externis, & pro periurio ex cupiditate habendi res alienas prolato, vt patet Leuit. 6. Pro alijs peccatis grauioribus, vt pro blasphemia, homicidio, adulterio, idololatria, nullum inuenitur sacrificiũ. Neque obstat, quod C Leuit. 6. dicitur, sacrificio arietis expiari omne id peccatum, quo peccare solent homines. Nam loquitur de omni peccato circa ablationem rei alienæ, non de omni peccato simpliciter, alioqui frustrà capitibus superioribus ponerentur varia sacrificia pro varijs peccatis. Igitur si sacrificia non expiabant omnia peccata, sed solùm quædam, sine dubio non expiabant quoad culpam, sed solùm quoad pœnam temporalem, vel immunditiam legalem. Nam Deus nunquam remittit vnum peccatum quoad culpam & pœnam æternam, quin remittat omnia; & hinc etiam apparet differentia inter promissiones istas veteris Testamẽti, & promissiones Sacramenti Extremæ vnctionis. Iacobus enim absolutè de omnibus dicit: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei*.

SECVNDO id probatur, quia sacrificia vetera, vt notat S. Thomas loco citato, non placebant Deo ex se, sed ex deuotione & obedientia offerentium; vt patet: Quia Prouerb. 15. victimæ impiorum dicuntur abo- D minabiles Domino; Eccles. 34. *Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum*. Isaiæ 1. vbi Dominus dixerat se nolle sacrificia Israëlitarum; subiungit: *Manus enim vestra sanguine plena sunt*. Malac. 2. dicit Deus malis sacerdotibus: *Maledicam benedictionibus vestris*. Et 1. Reg. 15. *Numquid vult Deus sacrificium, & non potius, ut obediatur voci Domini?* Denique Gen. 4. *Respexit Deus ad Abel & ad munera eius; ad Cain & ad munera eius non respexit*: Vnde GREGORIVS lib. 22. moral. cap. 12. *Iram Iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis*. Et infrà: *Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt*. Hinc ergo colligimus, sacrificia non valuisse ad expiationem peccati. Nam vel qui offerri iubebat, iustus erat, vel iniustus: si iustus, non egebat remissione peccatorum; si iniustus, nihil valebat eius sacrificium, vt

iam ostendimus. DICES, valere poterat iniusto ex merito Sacerdotis offerentis. At non possunt merita vnius conferre alteri primam gratiam certò, & infallibiliter. Hic autem ponitur promissio absoluta de remissione peccatorum; ergo oportet intelligere de remissione, quoad pœnam temporalem tantùm.

TERTIO, Ezechielis cap. 18. cùm de remissione peccatorum agitur, nusquam fit mentio sacrificiorum. Immò Prophetæ ceteri, & Paulus disertè docent, non posse sacrificijs expiari culpas animorum. Ne igitur Scripturæ inter se pugnent, cogimur fateri, in Leuitico non agi, nisi de expiatione legalis immunditiæ, vel remissione temporalis pœnæ.

Argumētum TERTIVM sumitur ex 1. Cor. 10. vbi Apostolus loquēs de manna Hebræorum, & de aqua scaturiente ex petra, sic ait: *Eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberūt.* Hoc argumentum magni facit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 23. *Nihilo splendidius de illis*, inquit, *loquitur Apostolus, quàm de his: cùm docet, Patres eandem nobiscum escam spiritualem manducasse, & escam illam Christum interpretatur. Quis inane ausit facere signum illud, quod veram Christi communionem Iudæis exhibebat?* Et infrà: *Ergo*, inquit, *primum in Sacramentis pares nobis facit, nec vllam prærogatiuæ particulam nobis relinquit.* Idem argumentum vrgent Petrus Martyr in comment. 1. Cor. 10. & Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 67.

Porrò argumentum hoc quatuor habet difficultates. Nam PRIMO, vrgent particulam (*Eandem.*) Si enim eandem escam Iudęi veteres manducauerunt in manna, quam nos in Eucharistia, certè eiusdem erunt virtutis manna & Eucharistia. SECVNDO, vrgent particulam (*Spiritualem.*) Si enim esca illa, & ille potus spiritualia erant, certè spiritualem effectū habebant, proinde non erant nuda signa corporalia. TERTIO, vrgēt statum caussæ. Nam (vt ipsi dicunt) Apostolus volebat admonere Christianos, ne nimium cōfiderent in perceptione Sacramentorum, & vt non crederent, sibi esse omnia salua, quia Baptismum & Eucharistiam perciperent, nisi etiam perseuerarent in bonis operibus: id verò Apostolus facit exemplis antiquorum, quibus parùm posuerunt similia Sacramenta, cùm non abstinuerint se à peccatis. Oportet igitur Sacramenta illorum & nostra eiusdem esse dignitatis & efficaciæ, si Pauli argumentum aliquid valere debet. QVARTO, confirmant ex Augustino, qui de isto loco Pauli disputans tractat. 26. in Ioannem, dicit, Sacramenta Iudæorū & nostra fuisse in signis diuersa; in re quę significatur, paria; diuersa specie visibili, paria virtute spirituali.

RESPONDEO; Caluinum & Kemnitium secū apertissimè pugnare. Nam inprimis Caluinus & Kemnitius loco notato volunt, manna & aquam de petra scaturientem, immò & transitum maris rubri, Sacramēta fuisse apud Iudæos, & Sacramenta iustificantia, vt apud nos Baptismus & Eucharistia. At ipsi idem suprà negarunt, ista esse Sacramēta. Nam Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 19. dicit, Sacramenta, de quibus agimus, esse cęremonias ordinarias, non aliquid quod semel, aut iterum factum est. Et Kemnitius in Examine 2. par. pag. 41. posuit in definitione Sacramenti, vt sit cæremonia quæ duret, quamdiu religio durat. Cōstat autem, tales non fuisse manna, aquam de petra, & trāsitum maris: illa enim nec cęremoniæ fuerunt, nec nisi ad breue tempus durarunt. Deinde Caluinus hoc loco dicit, ita esse paria Sacramenta vetera nostris, vt nulla prærogatiuæ particula nostris relinquatur, & tamē suprà eodem cap. 14. §. 22. dixerat, nostra esse excellentiora, eò quòd vberiorem gratiam conferant. Porrò Kemnitius in alia re grauiore secū pugnat. Nam hoc loco admittit cum Caluino, Eucharistiam nihilo esse præstantiorem, quàm fuerit manna Iudæorum; & nō

A aduertit, Caluinum ista argumenta proferre ad probandum, in Eucharistia non esse corpus Domini, nisi tropicè, quomodo fuit in manna, cuius contrariū docent Lutherani, & ipse Kemnitius in hac ipsa 2. parte Examinis, pagina 332.

SED his omissis, ad PRIMAM partem argumenti respondeo; cùm Scriptura dicit: *Eandem escam manducauerunt;* non velle dicere, eandem esse escam nostram & illorum, sed eandem illorum omnium: est enim sensus; Omnes Iudæi eandem escam manducarunt, & tamen non omnes placuerunt Deo. Id quod probatur: nam PRIMO, illa non erant Sacramenta, nostra sunt Sacramenta, vt iam ostendimus. SECVNDO, illa erant communia etiam bestijs: nam etiam bestiæ biberunt ex aqua scaturiente ex petra, & transierunt mare rubrum; & canes, & gallinę, & similia animantia domestica, manna in cibum sumpserunt; & id non casu aliquo, aut malitia alicuius, quomodo etiā fieri posset, vt
B signa Eucharistiæ à bestijs vorarentur: sed ex instituto & volūtate Dei. Deus enim aquam de petra eduxit, vt biberent homines & iumenta: & mare aperuit, & pluit manna, vt transirent, & viuerent homines & iumenta. TERTIO, quia nulla legitur promissio facta comedenti māna, aut bibenti aquam illā, aut transeunti per mare rubrū: nostra aūt Sacramenta habent amplissimas promissiones. Hic planè in angustias redigūtur.

Petrus Martyr in comment. 1. Corint. 10. conatur extricare se; & postquam petijt, vbinam sint promissiones annexæ mari rubro & mannæ, ita respondet; *Existimo ea esse, quæ in Exodo & in Numeris legimus. In Exodo quippe admonebantur, vt attenderent visuri magnalia Dei. Idemq; inuenies de manna scriptum, si omnia diligenter percurreris.* Hæc ille. At ista testimonia sunt inopiæ & miseriæ aduersariorum. Si enim aliquid haberent, notarent locum Scripturæ, non nobis iniungerent, vt quæramus. Porrò diligenter quæsiui, & non inueni, nisi has promissiones. Exod. 14. filijs
C Israël transituris mare rubrum dicitur à Mose: *State, & videte magnalia Dei. Ægyptios enim, quos nunc videtis, non videbitis vltra in sempiternum. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Hæc autē promissio temporalis est, & continuò impleta occisis in mari rubro Ægyptijs, vt ibidem legimus. Rursus Exod. 16. exhibetur manna populo, & coturnices, nec vlla promissio additur, nisi illa dicatur promissio: *Vesperè comedetis carnes, & manè saturabimini panibus.* Denique Exod. 17. & Num. 20. educitur aqua de petra: sed nulla est ibi promissio, nisi illa: *Cum eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & iumenta eius.*

Vidit Petrus Martyr, has esse terrenas promissiones; & idcirco ne penitus caussa cecidisse videatur, ex istis ipsis promissionibus elicere conatur promissionē remissionis peccatorum. Vtitur aūt hac ratiocinatione; Extremum malorum, & radix omnium aliorū est peccatum; igitur cùm petimus ab aliquo malo libera-
D ri, quodcunq; illud sit, tacito sensu petimus à peccato liberari. Igitur eodem modo, quæcunque bona Deus promittit aut exhibet, innituntur recōciliationi cum eo, & gratiæ ac fauori eius. At certè facilius esset, ex petra elicere aquam, quam ex his locis Scripturæ elicere promissionem reconciliationis. Nam etiamsi peccatū Adæ fuit occasio omnium malorum, tamen non sunt ita connexæ afflictiones huius vitę cū peccatis, vt non possint esse separatæ. Sæpe enim peccant homines, & tñ non puniuntur in hac vita: sæpe non peccant; & affliguntur, vt patet de S. Iob & Tobia, & alijs, qui non propter peccata, sed ad exercitium virtutis affligebantur. Et cōtrà in rebus bonis, sæpe Deus dat affluentiā rerum temporalium ijs, quibus non est daturus gratiā suam, & vitā æternam, vel vt remuneret eorum bona opera moralia, vel alijs de caussis; & nō dat bona temporalia ijs, quibus daturus est vitam æternam, vt patet

Lucæ

A Lucæ 16. exemplo diuitis & mendici; & in Scripturis passim de Nabuchodonosor, de Cyro, & alijs, quibus Deus subiecit orbem terræ, cùm tamen eius amici nõ essent. Vide Augustinum lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 12. & 15. Itaque errat Martyr apertissimè, cum dicit, quælibet bona quæ Deus dat, inniti reconciliationi cũ Deo, & gratiæ ipsius. Nec sequitur; Deus promisit populo Iudæorum victoriam de hostibus, vel abundantiam cibi & potus; ergo promisit remissionem peccatorum & vitam æternam. Vide BASILIVM lib. de Spiritu sancto, cap. 14. vbi probat, nullam fuisse spiritalem promissionem in transitu maris rubri, mannæ, aquæ, &c. ac dicit, eos vniuersam Euangelicam dispensationem extenuare, qui signa illa nostris æquant: *Quæ*, inquit, *peccatorum remissio, quæ vitæ renouatio in mari? quod donũ spirituale datum est per Moysen? quæ illic peccati mortificatio?*

Ad SECVNDAM partem argumenti dico; Manna B & aquam de petra scaturientem vocari cibum & potum spiritualẽ, non propter effectum, sed propter caussam, & propter significationem. Propter caussam quidem, quia vtrumque productum erat per miraculum opera Angelorum; vt indicãt hoc loco Chrysostomus & Theophylactus. Vnde Psal. 77. manna dicitur panis Angelorum: *Panem Angelorum manducauit homo.* Et certè non dicitur panis Angelorum; quia eo vescantur Angeli, sed quia eum fecerunt Angeli. Et de aqua explicat idem Apostolus, cur diceretur potus spiritualis: *Bibebant*, inquit, *de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus.* Vbi non ipsam aquam quã bibebant, vocat spiritualem; sed petram, quæ erat caussa illius aquæ; & monet, veram caussam illius aquæ non fuisse petram corporalem & visibilem, quæ fixa humi iacebat, sed quandam aliam inuisibilem petram, id est, Christi Dei prouidentiam, quæ eos nunquam deserebat. Quare cùm dicit Apostolus: *Bibebant de spirituali petra*, non est sensus (vt putat Caluinus) quòd C biberẽt spiritualem petram, id est, Christum, sed quòd biberent aquam ex petra spirituali, id est, Christo, tanquam ex caussa efficiente profluentem. Quocirca nõ comparat Apostolus aquam cum Christo, sed petrã, quæ erat caussa aquæ. Confirmatur hæc tota expositio ex Ioan. 6. *Patres vestri mãducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Vbi Dominus apertissimè docet, non fuisse manna Iudæorum cibum spiritualem, quoad effectum, vt est Eucharistia: qui enim manna manducarunt, mortui sunt.

Respondẽt Caluinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 25. & Martyr loco citato, Christum se accommodasse crassę Iudæorum opinioni, qui mãna nihil aliud nisi cibum ventris esse cogitabant. Itaque Christum non asseruisse, se daturum meliorem cibum, quàm fuerat manna reuera, sed quàm fuerat manna secundum crassam Iudæorum opinionem. At contrà. Nam vel Iudæi rectè sentiebant, manna fuisse cibum corporalem tantùm, D vel non rectè: si rectè, igitur nostra Eucharistia est longè melior, cùm sit cibus spiritualis: si non rectè, igitur Dominus approbauit illorum errorem, & non syncerè, immò nec verè loquutus est. Siquidẽ etiam ipse asserit, cibum illum fuisse corporalem tantùm, cùm ait: *Patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt,* & clariùs paulò antè: nam cùm gloriarentur, patres suos manducasse manna in deserto, & hunc panem quasi cœlestem iactarent, Christus dixit: *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verum*; id est (vt rectè exponit Cyrillus lib. 3. in Ioan. cap. 34. & Chrysostomus hom. 44. in in Ioan.) manna non erat reuera panis cœlestis, sed terrenus, licet de cœlo, id est, ex aëre descenderit; panis autem verè cœlestis est iste, quem nunc Pater dat vobis.

Adde quod CHRYSOSTOMVS homil. 45. in Ioan. nobiscum sentit: *Animaduerte*, inquit, *quam faciat huius panis & mannæ differentiam, ab vtriusque scilicet fine: quod enim manna nihil magnum præberet, addit; Patres nostri manducauerunt, &c.* Item CYRILLVS lib. 4. in Ioannẽ, cap. 11. de manna Iudęorum, ita Christum loquentem inducit: *Ego sum panis viuus; ille figura, imago, umbraq; solummodo fuit.*

Ad TERTIAM partem argumenti respondeo, scopum Apostoli non esse ostendere, non esse nimium cõfidendum in Sacramentis, sed potius non esse abutendum Sacramentis. Nam si vellet ostendere, non esse nimium confidendum in Sacramentis, idque exemplo Iudæorum, accepisset in exemplum vera Sacramenta Iudæorum, vt Circumcisionem, & agnum Paschalẽ, & similia. Ipse autem accepit alia quædam, quæ sunt quidem figuræ Sacramentorum nostrorum, non tamen sunt ipsa Sacramenta, vt suprà ostendimus. Præterea id patet ex ipso contextu. Nam cap. 8. hortabatur Christianos, ne mãducarent idolothyta, ne eo modo offenderent infirmos: deinde cap. 9. ostendit exemplo suo, oportere non offendere infirmos: tum ca. 10. redit ad quæstionem de idolothytis, & probat non esse ea comedenda, quia nimis turpe sit, à mensa Domini trãsire ad mensam dæmoniorum; id enim est signũ magnę ingratitudinis in Christum, & magnæ irreuerentiæ erga Sacramenta ipsius. Ad hoc igitur ostendendum profert exempla Iudęorum. Proinde non requiritur (vt vult Caluinus) vt parem vim tribuamus mari rubro & Baptismo, mannæ & Eucharistię. Nam quò sunt illa inferiora, eò argumentum Pauli est fortius. Si enim Iudæi puniti sunt, quòd contempserint figuras Sacramentorum nostrorum, & ingrati fuerint Deo, à quo illa beneficia acceperãt; quãto iustius puniendi sunt Christiani, qui contemnunt Sacramenta ipsa, & ingrati sunt Deo, à quo acceperunt beneficia longè maiora?

Ad QVARTAM partem argumẽti respondeo, S. Augustinum nusquam dicere Sacramenta nostra, & vetera esse paria, quoad efficaciam, sed tantùm quoad significationem, seu rem significatam, quia nimirum eundem Christum omnia significant. Vide Augustinum non solùm tractat. 26. & 45. in Ioannem, quę loca aduersarij citant; sed etiam in Psalm. 72. & 77. & tract. 11. in Ioannem, & homil. 27. ex lib. 50. homiliarum: vbique enim hoc reperit, diuersa fuisse signa, sed vnam rem significatam, id est, Christum. Illa autem verba, quæ Caluinus citat ex tract. 26. in Ioannem: *Diuersa sunt specie visibili, paria virtute spirituali;* non integrè & bona fide adducta sunt. Sic enim AVGVSTINVS loquitur: *Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spirituali.* id est, diuersa erant signa, tamen quoad vim spiritualẽ significãdi, eadem erãt, quia idem significabant: quod clarius paulò ante dixerat his verbis: *In signis diuersa sunt, sed in re, quæ significatur, paria sunt.* Nec poterat Augustinus vllo modo dicere, quod ei Caluinus tribuit, Sacramenta vetera nostris æqualia esse, quoad efficaciam, cum in Psalm. 72. dixerit nostra esse salubriora & feliciora; & lib. 19. cõtra Faustum, cap. 13. nostra dixerit esse virtute maiora, vtilitate meliora.

Vnum est hic OBSERVANDVM, Augustini expositionem, qui per eandem escam spiritualem 1. Cor. 10. intelligit significari, eadem esse Sacramenta vetera & noua, quoad vim significandi, & inde illam escam dictam esse spiritualem, non esse quidem contra nos, vt iam ostendimus: tamen non esse necessariò sequendam. Nam si per escam spiritualem intelligeremus escam spiritualiter intellectã, vt vult Augustinus, tunc soli iusti eam manducassent. Id quod fatetur Augustinus, & ideo notat Paulum dixisse: *Patres nostri eandem escam spiritalem manducauerunt;* non

autem Patres vestri, quia loqoebatur solùm de iustis, qui sunt nobis similes. Christum autem Ioan. 6. dixisse: *Patres vestri manducauerunt manna*, nō, Patres nostri; qoia loquebatur Dominus de malis Iudæis, qui non mãducauerunt illam escam spiritualiter. At hoc repugnat Apostoli verbis, qui ait: *Patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt*. & per, *Omnes*, intelligit non omnes iustos tantùm, sed omnes absolutè tam bonos, quàm malos, qui in deserto illo fuerunt. Nam subiungit: *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo:* & paulò antè dixerat: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt*. At certè non tantùm boni, sed etiam mali sub nube fuerunt, & mare transierunt. Verior igitur est Chrysostomi & Cyrilli expositio, & aliorum interpretum, quos suprà sequuti sumus. Nec mirum esse debet, si anteponimus in huius loci explicatione Chrysostomum Augustino. Nam ille scripsit commentaria ex professo in epistolam hanc beati Pauli: hic autem obiter explicuit hunc locum in commentarijs in Ioannem.

Argumentum QVARTVM sumit Kemnitius ex Paulo Coloss. 2. *Circumcisi estis Circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis. Paulus*, inquit Kemnitius pag. 66. *permutatis uocabulis Circumcisionis & Baptismi, significat nos, qui in nouo Testamento per Baptismum habemus expoliationem corporis peccatorum carnis, accepisse, & habere idem, quod circumcisi in ueteri Testamento per Circumcisionem acceperunt.*

RESPONDEO, hoc argumentum nihil concludere. Nam etiamsi Paulus Baptismum vocat Circumcisionem, quia Circumcisio fuit figura Baptismi; tamen non inde sequitur, eundem fuisse effectum vtriusque, immò sequitur non esse eundem, cùm non possit esse vis eadem figuræ, & rei figuratæ. Vnde idem Apostolus Circumcisionem Iudaicam vocat manu factam, nostram aotem negat esse manu factam, quia qui principaliter baptizat, Deus est, non homo. Neque tribuit Paulus effectum Circumcisionis Baptismo. Nam expoliare à corpore peccatorum, id est, à toto corpore obnoxio peccatis, & reddere hominem plenè spiritualem tribuit Paulus soli Circumcisioni Christianæ, id est, Baptismo. Circumcisio enim Iudaica non totum corpus, sed vnam particulam circumcidebat.

Argumentum QVINTVM est Kemnitij, pag. 67. ex Paulo ad Hebr. 13. *Christus Iesus heri, & hodie, ipse & in secula.*

RESPONDEO, argumentum si quid concludit, tantùm concludere Sacramenta vetera idem significare, quod nostra significant, nimirum Christum, qui erat in Testamento veteri latens in figuris & vaticinijs. At ne hoc quidem concludit. Nam Apostolus loquitur de fide, & doctrina, nō de Sacramentis: vult enim credi, Christum esse æternum, nō temporalem, vt somniabant hæretici.

CAPVT XVIII.

De Charactere.

SEQVITVR TERTIA quæstio de effectu Sacramentorum, quæ est de charactere: an scilicet Sacramenta aliqua imprimant in anima indelebilem characterem. Tria dicemus; PRIMO, quid aduersarij sentiant de charactere. SECVNDO, quæ sit sententia ac doctrina Catholicorum de charactere. TERTIO, demonstrabimus ex Scriptura, Patribus, & rationibus hanc veritatem. Ex quibus argumenta aduersariorum euanescēt.

Quoad PRIMVM Ioannes VViclefus lib. 4. Trialogi, cap. 15. (teste Thoma VValdensi tom. 2. de Sacramentis, cap. 109.) characterem Sacramentalem affirmat nec Scriptura, nec ratione posse probari. Idē hoc tempore docent omnes hæretici, ac in primis Ioannes Caluinus in antidoto Concilij, sess. 7. can. 9. & Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 129. & seq. & Tilmannus Heshusius in lib. de erroribus Pontificiorum tit. 5.

Argumenta sunt tria, quibus vtitur Kemnitius. PRIMVM, quòd in Scripturis, & Patribus de charactere isto mirum silētium sit. Quod argumentum ét Caluini est; & ex his, quæ dicemus, per seipsum corruet.

SECVNDVM est, quòd inter ipsos etiam Scholasticos nihil sit certum; id quod ex Gabriele probat. Et hoc etiam argumentum paulò pòst euanescet.

TERTIVM, quòd primus auctor, siue excogitator characteris fuerit Innocentius III. Papa; qui multa mala partim decreuit, partim etiam fecit, ac inter alia Othonem Imperatorem creari curauit, ac postea eundem excommunicauit, ac deposuit. In quo argumento duo sunt mendacia. VNVM, quòd Innocentius III. excogitauerit primus characterem; quod mendacium est. Nam idem Innocentius cap. Maiores, extra de Baptismo, refert opinionem quorundam dicentium, eos, qui inuiti baptizantur, recipere tamen characterem, vt illi, qui baptizantur ficti. Non ergo ipse primus excogitauit characterem. ALTERVM, quòd idem Pontifex malus fuerit: fuit enim vnus ex laudatissimis Pōtificibus. Nam vt omittam opera eius, libros de contemptu mundi, sermones, & epistolas, quæ pietatem spirant: laudatur ab omnibus historicis, vt optimus, & doctissimus. Ac vt omittam Italicos, Blondum, Platinam, & alios, solum audiamus testimonium duorum Germanorum.

Albertus KRANTIVS homo Germanus, & qui ante Lutheranas cōtentiones scripsit, proinde nec odio, nec amore ducebatur, lib. 9. Metropolis, cap. 1. *Laudabilia*, inquit, *multa scripsit, multa constituit* & lib. 12. cap. 2. *Præfuit*, inquit, *Innocentius III. Pontifex, cui parem multa doctrina, rerum magnificentia ætas illa non habuit*. Idem lib. 7. Saxoniæ, cap. 37. scribit, Othonem Imperatorem rebellem Ecclesię fuisse, & ideo nihil ei prosperum successisse, & tandem in morte summum dolorem, & contritionem ob id peccatum habuisse, adeo, vt etiam iuberet ab infimis famulis domus suæ in signum pœnitentiæ collum sibi pedibus conculcari: quæ certè pœnitentia nō Papam, sed Imperatorem errasse docet.

Abbas VRSPERGENSES, item Germanos, & qui tempore Innocentij vixit, & non bene erga eum affectus fuit, quod studeret Philippo Imperatori, cui Papa aduersabatur; & deniq; quem solùm Kemnitius citat contra Innocentium; iste, inquam, auctor rectissimè de illo sensit. Nam vbi scribit de Philippo Imperatore, dicit, non esse credendum, quod Papa voluntatē suam Deo preferre voluerit, licet, Philippo aduersatetur, quod est dicere Papam non malo animo, sed ex aliqua falsa informatione non fauisse Philippo. Et infrà loquens de excommunicatione Othonis dicit, Othonem contra iuramentum Domino Papę factum inuasisse hostiliter, & sibi vsurpare voluisse terras S. Petri. Item addit Papam pro bono pacis omnes iniurias tolerare voluisse, & tamen ne sic quidem potuisse flecti Othonis obstinationem. Ibidem dicit Papam vt fortem virum, & in Domino confidentem tria ardua negotia peregisse, nimirum Othonis depositionem, expeditionem pro auxilio terræ sanctæ, & Concilium generale maximum, & Ecclesiæ vtilissimum.

CAPVT XIX.

De charactere sententia Catholicorum.

QVARTVM ad SECVNDVM, sententiam Catholicorum aliquot propositionibus cōplectemur: quibus

quibus comprehendam solutiones omnium quæstionum; quas Kemnitius attingit, & de quibus dicit nihil esse certum.

PRIMA: *Signum aliquod spirituale animæ imprimitur in quibusdam Sacramentis, quod character appellatur.* Hæc est omnium Catholicorum in 4. dist. 6. & habetur expressè in Concilijs generalibus, Florẽtino in Instructione Armenorum, & Tridẽtino sess. 7. can. 9. Est autem NOTANDVM, Theologos aliquos, vt Durandum in 4. d. 4. q. 1. & Scotum dist. 6. q. 9. & Gabrielem ibidem q. 2. admittere quidem characterem, sed quædam docere, quę videntur facere pro Kẽnitio. Primò Durandus dicit characterem non esse aliquid reale distinctum ab anima, sed esse solum respectum rationis: tamen ibidem dicit, characterem non esse debere negari, & hoc omnes Theologos dicere. Igitur Durandi dubitatio non est de charactere an sit, sed quid sit. Porrò cæteri omnes fatentur characterem esse aliquid reale distinctum ab anima. Scotus dubitat de ratione probandi characterem, ac dicit non posse probari ex aliquo manifesto Scripturæ testimonio, vel etiã ex Patribus: tamen ob Ecclesiæ auctoritatem non dubitat esse certissimum dari characterem. Gabriel dubitat etiam, an Ecclesia id definierit, tamen dicit, esse præsumptuosum negare characterem: his enim verbis vtitur in fine primi dubij. Ceteri omnes non solùm Ecclesiæ auctoritate, sed etiam Scripturis & Patribus, docent characterem probari posse. Nulla ergo fuit inter Scholasticos quæstio, nisi de modo probandi characterem.

Nomen autem characteris acceperunt Scholastici ab Augustino, q hoc nomine passim vtitur: alij enim veteres ante Augustinum, signum, aut signaculũ vocant, non characterem; res tamen eadem est. CHARACTER enim Græca vox est, & formam significat, seu figuram, & habetur in codice Græco hoc nomen in Scripturis Hebr. 1. & in codice Latino Apocalyp. 13. licet non de Sacramentis, sed de alijs rebus in his locis agatur.

SECVNDA propositio: *Character non est relatio, sed absoluta qualitas.* Hęc est communis, Scoto & Durando exceptis. Durandus loco citato, docet characterem esse ens rationis, id est, respectum aduenientem ex deputatione ad certum officium, qualis est relatio in Doctoribus, Prætoribus, &c. Quæ sententia vix distinguitur ab heresi huius temporis, & videtur expressè damnata in Concilijs, quæ si Durandus videre potuisset, sine dubio aliter docuisset. Hæretici enim non negant, neque negare possunt, quin sit aliqua relatio rationis in ministris, quę non est in alijs, qui non sunt deputati ad ministrandum. Proinde Concilium Tridẽtinum cùm dicit anathema negantibus characterem, & intendit errorem aliquem dãnare, sine dubio damnat eos, qui negant realem characterem. Scotus vult esse realem relationem: sed certè vix id defendi potest. Nam character omniũ consensu producitur per actionem Sacramentalem: relationes autẽ non producuntur, sed consurgunt ad productionẽ fundamenti proximi. Præterea quod esset fundamentum huius relationis? num anima? at tunc in omnibus hominibus esset character. Num fides, aut gratia? at sine his character esse potest. Scio Scotum quoddam genus relationis constituere, ad quod actio esse possit. Sed non est mihi propositum ista latiùs disputare; neque desunt, qui sententiam illam Scoti accuratè refutauerint. Certè nomen ipsum characteris, nonne aliud, quàm relationem significat? Denique modus loquẽdi Patrum, qui dicunt characterem imprimi, & infigi, eoque nos consecrari, & consignari, absolutam rem nominant. Est igitur character qualitas absoluta, ex qua tamen consurgit relatio similitudinis ad Christum cui configuramur per characterem.

A TERTIA propositio: *Character tria habet officia, aptum facere ad cultum diuinum, configurare Christo, & distinguere ab alijs.* Explico: PRIMVM officium est aptum facere. Est enim character potestas quædã spiritualis & supernaturalis, partim actiua, partim passiua. Nam tria sola Sacramenta imprimunt characterẽ, Baptismus, Confirmatio, Ordo. Character Baptismatis est passiua potestas: facit enim hominem aptum ad suscipiendũ omnia alia Sacramenta, & sine ipso nulla Sacramẽtorum aliorum susceptio est rata. Character Ordinis est actiua potestas ad ministranda alijs Sacramenta. Character Confirmationis habet vtrumque; nam & facit aptum ad alia Sacramenta suscipienda, & facit etiam aptum ad profitendam fidem. Videtur tamẽ magis principaliter esse actiuus, quàm passiuus, character iste Confirmationis. Nam sine isto charactere tenent reliqua Sacramenta, quod non esset, si iste character esset principaliter passiuus, sicut character Baptismi.
B Est tamen hic NOTANDVM, istam potentiam non videri Physicam, sed moralem. Non enim character attingit effectum, sed tantum operari dicitur, quia vbicunque est talis character, Deus ex pacto adest, & concurrit ad effectum supernaturalem producendum, quod non facit, vbi non est talis character.

SECVNDVM officium oritur ex primo. Quia enim ista potentia deriuatur à Christo, & est quædam quasi participatio potestatis Christi, qui vt summus Sacerdos habet omnem potestatem in Sacramẽtis, ideo character configurat nos Christo, & similiores illi facit, quam sint alij, qui non habent characterem.

TERTIVM officium oritur ex secundo. Quia enim per characterem Christo configuramur speciali quadam ratione, inde fit vt distinguantur isti ab alijs, vt sacerdotes à laicis, & laici confirmati à non confirmatis, & baptizati à non baptizatis. Atque hinc in-
C telligitur cur Theologi dicant, characterem esse Sacramentum, & rem Sacramenti, cùm signum externum sit Sacramentum tantùm, gratia autem sit res tantùm. Nam character est effectus Sacramenti sensibilis, & sic dicitur res: & simul est signum, quòd homo sit consecratus Deo, & Christi miles, &c. immò etiam gratiæ, quæ vel adest, vel adesset, nisi poneretur obex.

QVARTA propositio: *Character Sacramentalis in sola anima est, tanquam in subiecto.* NOTA, conuenire omnes characterem esse in anima inhæsiuè. Accidens enim non inhæret in accidente, sed in substãtia: tamen potest accidens vnum esse in alio duobus modis. PRIMO, quia mediante illo est in substantia; quomodo accidentia corporalia sunt in quãtitate. SECVNDO, quia perficit operationem alicuius alterius accidẽtis, quomodo fides dicitur esse in intellectu, spes & charitas in voluntate. Hoc modo characterem aliqui ponunt in intellectu, vt necessarium ad exercendos actus in-
D tellectus. Alij ponunt in voluntate: quia putant disponere ad charitatem, quæ est in voluntate. Alij ponunt simpliciter in substantia animæ, & hoc videtur verius, quia non est habitus, vel potentia operatiua. Vnde Concilia Florentinum, & Tridentinum dicũt, imprimi in anima.

QVINTA propositio: *Character indelebilis est.* Hæc habetur in Concilijs notatis, & ab omnibus conceditur. Ratio à posteriori est, quia constat, Sacramenta quæ imprimunt characterem, non posse repeti. A priori multæ rationes adducuntur, sed potissima est, quia character non habet contraria, & est in subiecto incorruptibili. Non enim est sicut habitus fidei aliarumque virtutum, qui per actus contrarios tolluntur: sed est sicut potentia secundum quosdam, vel sicut forma, seu figura secundum alios. Accedit quod character est quædam consecratio animæ,

consecratio autem tamdiu durat, quamdiu durat res consecrata.

SEXTA propositio: *Tria solum Sacramenta imprimunt characterem; Baptismus, Confirmatio, Ordo.* Hæc etiam habetur in Concilijs prædictis, & ab omnibus cōceditur; & ratio à posteriori eadē est, quæ superioris Conclusionis. A priori difficile est, & minimè necessarium, reddere rationem. Illa potissimùm adduci solet, quod in his tribus accipit homo nouam potestatē, ac deputatur nouo ministerio per nouam consecrationem, & quodammodo statum mutat; & proinde accipit nouum signaculum. Nam in Baptismo transit homo à Diabolo ad Christum, & adscribitur in eius familiam, & accipit potestatem participandi Sacramēta, aliaque bona Ecclesiæ Christi. In cōfirmatione adscribitur ad militiam Christi, vt gerat vexillum eius in fronte, & accipit robur, & potentiam, vt ex officio pugnet contra dæmones. In Sacramento Ordinis adscribitur in numerum ducum, & præpositorum huius militiæ, & accipit potestatem distribuendi alijs bona Domini sui. In alijs Sacramentis non fit mutatio status, nec deputatur homo nouo ministerio, nec accipit nouam potestatem; sed vel alitur spiritualiter, vt in Eucharistia, vel accipit medicamentum contra morbos, & vulnera peccatorum, vt in Sacramento Pœnitentiæ, vel accipit antidotum contra reliquias peccatorū, vt in Extrema vnctione, vel denique accipit remediū contra concupiscentiam, vt in Matrimonio.

SEPTIMA propositio: *Nec Circumcisio, nec vllum Sacramentum veteris legis imprimebat characterem in anima.* Ita S. Thomas 3. par. quæst. 63. art. 1. Contrarium sentit Scotus de Circumcisione in 4. dist. 6. q. 9. ad 1. sed verior est sententia S. Thomæ. Nam Circumcisio imprimebat in corpore characterem, & eo modo figura erat Baptismi, qui characterē in anima impressurus erat. Præterea character nobis imprimitur ad suscipienda vel ministranda opera supernaturalia: nulla autem opera Sacramentorum legis veteris erant supernaturalia. Denique Scotus quia docuerat, Circūcisionem ex opere operato conferre gratiam, nō sine caussa tribuit etiā impressionem characteris Circūcisioni. At nos, qui docemus Circūcisionem nullā vim habuisse ex se, nisi ad præcidendam carnem: debemus etiam consequenter negare vim imprimendi spiritualem characterem.

OCTAVA propositio: *Nullus in Christo character fuit creatus.* Est enim S. Thomæ 3. par. quæst. 63. art. 5. Et ratio est, quia character est quædam participatio sacerdotij Christi, igitur solū est in illis, qui habent hoc sacerdotium per participationem. Item signari charactere, est ouium, seruorum, militum, denique subditorum, qui recipiuntur ab aliquo maiore ad aliquod ministerium; Christus autem est Pastor, Dux, Dominus, &c. Item Christus non accepit vlla Sacramenta nouæ legis præter Eucharistiam, ergo nec eorum characteres. Deniq; nos egemus charactere, vt Deus nobiscum quasi ex pacto concurrat ad actiones Sacramētales; at Christus non eget, vt vllus cum eo ex pacto concurrat, cùm sit ipse caussa principalis vt Deus, & instrumentalis coniuncta vt homo. Non enim facit vllus pactum secum, aut cum suo brachio de concursu.

CAPVT XX.

Probatur character ex Scripturis.

QVANTVM ad TERTIVM, probandum est ex diuinis literis, characterem esse. Vbi interim OBSERVANDVM est, non esse mirandum, si non inueniantur tot testimonia, & tam expressa de charactere, vt inueniuntur de gratia. Nam gratia est effectus principalis, character secundarius: item gratia est effectus omnium Sacramentorum, character aliquorum tantùm; proinde vera ratio Sacramenti potest sine charactere consistere. Denique notitia gratiæ magis necessaria est, quàm characteris. Non desunt tamen loca Scripturæ, ex quibus character colligi possit, præsertim adiuncta explicatione Patrum, & Ecclesiæ, sine qua nullum dogma Ecclesiasticum omnino certò statui potest.

PRIMVM testimonium est 2. Cor. 1. *Qui vnxit nos Deus & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Hic tres effectus ponuntur Sacramenti cōfirmationis, in quo propriè vngimur, & signamur tū exterius, tum interius. PRIMO vnctio, quæ sine dubio fit per gratiam gratum facientem. Vt enim oleum sanat morbos, reddit robusta membra, illustrat, consolatur, &c. ita gratia iustificans facit. SECVNDO est signum, seu obsignatio quædam, qua cōsecramur Deo, & deputamur ad eius cultum; & per hanc intelligimus characterem, quem Patres passim signum & sigillum vocant. TERTIO pignus spiritus, id est, testimonium bonæ conscientiæ, quod sequitur iustificationē, & est quasi arrabo figuræ gloriæ. Nihil enim in hoc mundo iucundius testimonio bonæ conscientiæ: hæc est enim pax, quæ exuperat omnem sensum. Neque potest responderi per hoc signum intelligi ipsum Sacramentum externum, quo obsignentur promissiones, vt aduersarij volunt; tum quia Paulus loquitur de obsignatione cordis, non corporis, vt etiam de vnctione interna, & testimonio interno; tum etiam quia Paulus dicit nos obsignari, non promissiones. Alioqui etiam oporteret dicere inungi promissiones: nam eodem modo loquitur Paulus de signo, & de vnctione. Vide Ambrosiū lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 6. Haymonem & Theodoretum in hunc locum.

SECVNDVS locus est Ephes. 1. *In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis.* Vbi NOTA illud (credentes) in Græco esse temporis præteriti πιστεύσαντες, idest postquam credidistis. Quocirca loquitur de Baptismate, quod datur post fidem; ac dicit in Baptismate dari obsignationem virtute Spiritus sancti. Et ita exponunt de signaculo, quod accipitur in Baptismo Græci & Latini, Chrysostomus, Theophylactus, Hieronymus, Haymo, Beda, Anselmus, & alij. Nec possumus dicere hic agi de obsignatione promissionum ad excitandam fidem, quandoquidem hæc signatio datur post fidem.

TERTIVS locus est Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis.* vbi per *diem redemptionis*, intelligit diem regenerationis per Baptismum, vt Haymo, & Oecumenius annotarunt. Neque obstat particula illa, *in diem*, quia Apostolus solet vsurpare præpositionem εἰς, quę cōiungitur accusatiuo, pro prępositione ἐν, quæ cōiungitur datiuo apud Græcos, & ablatiuo apud Latinos: vt 2. Tim. vlt. *Saluabit me in regnum suum cæleste*, id est, in regno suo cœlesti.

Hæc omnia loca Caluinus in commentario exponit de obsignatione promissionū, quam Deus in cordibus facit, vt fides magis confirmetur. Sed repugnat modus loquendi Apostoli, qui semper dicit, nos obsignari. esset enim nimis impropria, & inusitata loquutio, obsignari hominem, pro eo quod est, obsignari promissiones homini factas.

His accedāt figura, & vaticinium Testamenti veteris. Nam Circumcisio fuit figura Baptismi omnium consensu. Circumcisio autem non solùm præcidebat carnem, quo significabatur iustificatio à peccato, sed etiam relinquebat in corpore quoddam veluti cauterium, quod discernebantur Iudæi à non Iudæis. Quod cauterium si quid significabat, certè significabat characterem, quem in anima gerunt Christiani, quo discerne-

discernemur in æternum à non Christianis. Vaticinium habetur Isai. 66. vbi loquens Dominus de vocatione gētium: *Omnes gentes*, inquit, *& lingua venient, & videbunt gloriam meā, & ponam in eis signum, &c.* Quamuis enim per hoc signum possit intelligi signū crucis, aut aliquid aliud, tamen nihil repugnat, si dicamus intelligi characterem: præsertim cùm videamus Paulum loqui de signo quodam spirituali interno, & oporteat Scripturam exponere per Scripturam, cum id fieri potest.

Aliqui adducunt aliam figuram ex Exod. 12. vbi signātur postes, & superliminaria sanguine agni; & vaticinium Ezech. 9. *Signa Thau in frontibus gementium, & dolentium.* Sed hæc loca non sunt ad rem. Nam exponuntur à Patribus de signo crucis, quod inscribitur in fronte, & rectè: nam Ezechiel nominat frontem, & idem significat superliminare, quod est in porta domus id, quod est frons in homine. Vnde etiam Apoc. 7. vbi habetur similis obsignatio, etiā nominatur frōs, donec signemus seruos Dei nostri in frontibus eorū. Et præterea in vtroque loco dicuntur saluari omnes signati, & nulli non signati saluari: quod certè non cōuenit characteri; multi enim cum charactere damnabuntur, & multi sine charactere saluabuntur. At omnes saluantur, qui signantur Christi cruce sanguine, id est, quibus applicatur meritum crucifixi, cuius figura est signum crucis; & nulli saluantur quibus hoc meritum non applicatur. Vide de his locis Cyprianū tract. contra Demetrianum. Hieronymum in cap. 9. Ezechiel. Gaudentium tract. 5. in Exodum.

CAPVT XXI.

Idem probatur ex Patribus.

DIONYSIVS AREOPAGITA lib. de Eccles. hier. cap. 2. p. 1. dicit Baptismum formare hominem ad alia suscipienda Sacramenta. Illam formationem vocamus nos characterem. Idem p. 3. de eo qui baptizatur, ita loquitur: *Hunc*, inquit, *diuina Maiestas in sui consortium intus admittit, eiq; lucem suam perinde ac signum aliquod tradit.*

CYRILLVS Hierosolymitanus in præfatione Catecheseon, describens Baptismum per effectus eius, vocat regenerationem, remissionem peccatorum, signaculum sanctum & indelebile. Item catechesi 4. *Spiritus sanctus*, inquit, *tempore Baptismi animam tuā obsignat.* & catechesi 16. *Hic*, inquit, *ad hodiernam vsque diem obsignat animas in Baptismo.* Vide etiam catechesim 17.

BASILIVS orat. 13. quæ est exhortatio ad Baptismum: *Deus*, inquit, *sub se militantibus dat tesseras, &c.* Et infrà: *Quomodo vendicabit te Angelus sibi, quomodo eripiet ex hostibus, si non agnouerit signaculum?* Et infrà: *Thesaurus non obsignatus facilè diripitur à furibus: ouis non signata, citra periculum insidijs appetitur.* & infrà definiens Baptismum per suos effectus, vocat signaculum inuiolabile.

Gregorius NAZIANZENVS orat. in sanctum lauacrum, simili phrasi dicit Baptismum esse sigillum, quo conseruantur fideles, & quo tāquam signo cognoscimur esse Dei possessio.

CHRYSOSTOMVS hom. 2. in epist. ad Ephes. *Porrò idem*, inquit, *charactere Spiritus sancti nos insignimur.* Et infrà: *Signati sunt etiam Israelitæ, sed Circumcisionis nota, vt pecora, nos autem vt filij signati sumus Spiritu sancto.* Et homil. 14. nos dicit esse signatos, vt gregem Dominicum.

EPIPHANIVS hæres. 8. quæ est Epicureorum postquam dixerat Circumcisionem fuisse carnalem abscissionem, & carnale signaculum, subiungit de Baptismo: *Circumcidit nos à peccatis, & obsignat in no-*

A *men Dei.* & hæresi 30. vocat Baptismum signaculum Christi.

AMBROSIVS lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 6. *Spiritu*, inquit, *signamur, vt splendorem, atque imaginem eius, & gratiam tenere possimus: quod est vtique spiritale signaculum.* Item de ijs, qui initiantur mysterijs, cap. 7. *Repete*, inquit, *quia accepisti signaculum spiritale.*

AVGVSTINVS lib. 6. de Baptismo, cap. primo dicit in generali Concilio hoc approbatum: *Satis*, inquit, *eluxit Pastoribus Ecclesiæ Catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarij Concilij auctoritate, originalis consuetudo firmata est, & ouem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem à fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, venientem ad Christianæ vnitatis salutem ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere sanari, characterem tamen Dominicum in ea agnosci potius, quàm improbari.* Vide eundem epist. 23.

B 50. & 204. tract. 5. & 6. in Ioan. lib. 2. contra epist. Parmen. cap. 13. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. vlt. lib. 1. contra Cresconium, cap. 30. tract. 5. in epist. Ioan. Similia vide apud Theodoretum in cap. 1. 2. ad Corint. Haymonem, Primasium, Anselmum, Theophylactū, Oecumenium in 1. & 4. ad Ephes. Damascenum lib. 4. de fide, cap. 10.

Ad hæc loca solùm responderi posset, à Patribus nō vocari characterem, seu signaculum id, quod nos dicimus, sed externum symbolum: Nam AVGVSTINVS in serm. de gestis cum Emerito tria dicit, quę videntur valde fauere huic solutioni. PRIMO dicit, exteriùs characterem cognosci, & agnitum approbari. SECVNDO dicit, quod si Donatus in nomine Donati baptizaretur, Donati characterem infigeret. At certè Donati character in anima infixus nullus esse potest. TERTIO dicit, characterem esse ipsam inuocationem Trinitatis, quæ fit in Baptismo: *Attendo*, inquit, *fidem in*

C *nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Iste est character Imperatoris mei: de isto charactere militibus suis, vel potius comitibus suis, vt hunc imprimerent eis, quos congregabant castris eius, præcepit, dicens: Ite, baptizate gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

RESPONDEO, characterem apud Augustinum, & alios Patres, non posse esse externum symbolum, seu Sacramentum. Nam PRIMO Patres dicunt, hoc signaculum esse in anima, non in corpore, vt Cyrillus; vel esse spiritale, vt Ambrosius; vel opponunt caractere Circumcisionis, quod erat in corpore, vt Epiphanius, & Chrysostomus; vel deniq; esse quandam consecrationem, vt Augustinus lib. 2. contra epist. Parmenia. cap. 13. Et certè anima consecratur propriè, non corpus, iuxta illud TERTVLLIANI lib. de resurrect. carnis: *Caro inungitur, ut anima consecretur.* SECVNDO dicunt, hærere, & manere, quod non conuenit symbo

D lo externo, quod non mansit, nisi dum fieret. AVGVSTINVS lib. 2. contra epistol. Parmeniani, capit. 13. *Non minus*, inquit, *hærent Sacramenta Christiana, quā nota corporalis, cum videamus nec apostatas carere illis, quæ propterea illis resipiscentibus non restituuntur, quia amitti non potuerunt.* Idemque habent alij Patres, qui dicunt esse sigillum indelebile, vt Cyrillus, Nazianzenus, & alij. Quò etiam spectant allatæ Augustini locutiones locis citatis, vbi dicit characterem infigi, imprimi, portari, & alia, quæ non possunt quadrare in actionem transeuntem. TERTIO, si symbolum externum diceretur à Patribus character, vel signaculū, omnia Sacramenta imprimerēt characterem: omnia enim sunt externa symbola obsignantia promissionē, vt ipsi dicunt. Cur ergo nullus vnquam Patrum per Eucharistiam dixit imprimi characterem?

AD loca autem Augustini contrà allata RESPONDEO

DEO, characterem posse exterius videri, & cognosci, non in se, sed in sua caussa. Cùm enim cognoscimus aliquem ritè baptizatum, simul cognoscemus illi infixum characterem, quia hic est effectus, qui semper, & necessariò sequitur illam caussam. Et quod hoc satis sit, patet; nam etiam actum externũ non videmus, postquam transijt: quare nec de externo symbolo Augustinus rectè dicere potuisset, illud videri, & agnosci, quando veniunt ad Ecclesiam, qui fuerant ab hæreticis baptizati.

AD illud de charactere Donati dico, Augustinum loqui ex hypothesi, non absolutè: vult enim dicere, si Donatus in nomine suo posset Sacramenta conferre, characterem suum imprimeret. Alioqui non ignorabat Augustinus, Baptismum in nomine Donati collatum nõ modò non imprimere characterem in anima, sed neque esse Sacramentum externum.

AD vltimum dico, inuocationem Trinitatis, & ipsum totum externum symbolum dici posse characterem non impressum, sed imprimentem. Vt enim eadẽ imago est in sigillo, & in cera, sed imago sigilli est character imprimens, in cera est character impressus: ita Sacramentum externum, ac præcipuè forma Sacramenti est character imprimens, cùm ad eius collationem mox sequatur character in anima, & ex vi, & impressione Sacramenti sequatur.

CAPVT XXII.

Idem ostenditur ratione.

PRIMA ratio sumitur ex diuina liberalitate & cõsuetudine. Deus enim in hoc differt ab hominib⁹, quòd homines cùm hominibus iniungunt aliquod officium, non tribuunt eis aliquid internum, quo fiant apti ad illud officium; & cùm diligunt aliquem, non faciunt bonum, & pulchrum, sed diligunt, quia talis est; & cùm volunt se ab alijs diligi, aut sibi credi, aut in se sperari, non tribuũt eis vim aliquam internam, qua diligant, sperent, aut credant. Deus autem cùm diligit, diligendo facit bonum, & pulchrum, infundendo gratiam: & cùm vult sibi credi, in se sperari, se diligi, infundit habitum fidei, spei, & charitatis. Igitur eodem modo credibile est, cùm Deus aliquem deputat & cõsecrat ad Sacramenta, vel danda, vel recipienda, vel alia ministeria, id non faciat per simplicem deputationem, vt homines facere solent, sed infundendo certas qualitates, quibus illi fiant apti, & idonei ad talia officia, vel ministeria; & eas qualitates vocamus characteres.

SECVNDA ratio. Baptismus ex communi sententia, exceptis Anabaptistis, aliquid Sacramentale confert, etiãsi detur, & percipiatur sine fide; Eucharistia, & Absolutio nihil conferunt; igitur aliquem effectũ Sacramentalem habet Baptismus, præter gratiam. Et idem argumentum fieri posset de Confirmatione, & Ordine. Probatur antecedens; Nam qui baptizatur ab infidelibus, & communicat cum eis in infidelitate, dicitur verè, & propriè baptizatus, si seruatus sit debitus ritus, & forma verborum cum intentione; neq; id negant Lutherani & Caluinistæ: at qui absoluitur sine fide, non verè est absolutus; & qui sumit Eucharistiam sine fide, non verè communicat corpori Domini, secundum Caluinum: & secundum Catholicos sumit quidem ore verum corpus Domini, sed nihil recipit in anima, nisi peccatum. Manet igitur ex Baptismo effectus aliquis Sacramentalis, qui non est gratia, cùm gratia sine fide non detur, nec est ipsa actio exterior, quia illa reperitur etiam in Eucharistia, & Absolutione; est igitur aliquid aliud permanẽs in anima, & hoc vocamus characterem. Alioqui reddant aduersarij rationem, cur sine fide homo verè baptizetur, & nõ ve-

A rè absoluatur, aut communicet corpori Domini. Et hæc fuit antiqua quæstio Donatistarum, qui non putabant Baptismum habere alium effectum, quàm dare gratiam, & ideo inanem putabant esse, cùm sine fide percipiebatur.

TERTIA ratio. Baptismus non potest repeti, si fuerit semel ritè collatus, vt etiam Cõfirmatio, & Ordo: cetera possunt repeti, vt notum est de Eucharistia & Absolutione. Sed vera caussa non potest assignari huius discriminis, nisi character; igitur necesse est fateri imprimi per Sacramenta quædam characterem. Maior propositio est recepta ab omnibus, etiam hæreticis huius temporis, exceptis Anabaptistis. Minor probatur; Nam inprimis si ponatur character, perspicua erit ratio discriminis. Ideo enim quædam Sacramenta nõ possunt repeti, quia semel data semper manent in suo effectu: alia repetuntur, quia non manent nec in se, nec in suo effectu; gratia enim, quæ est effectus solus
B aliorum Sacramentorum, facilè potest amitti, & sæpe amittitur. Præterea etiamsi aliquando non amittatur, tamen augeri potest, & sic Sacramentum potest repeti, vt gratia augeatur. At character non potest augeri per iterationem Sacramenti eiusdem. ADDE, quod gratia non est Sacramentum, sed effectus Sacramenti tantùm: character autem Sacramentum est, & Sacramenti effectus. Hæc igitur ratio rectè ostendit, cur Sacramenta illa non repetantur, & alia repetantur, vt Concilium Florentinum & Tridentinum docent. Si autem hæc ratio non admittatur, nulla alia sufficiens reddi potest: quod ostendo ex refutatione earum, quæ adferuntur à Caluino & Kemnitio.

Caluinus lib. 4. Institut. ca. 18. §. 19. dicit, Baptismũ non posse repeti, quia est ingressus in Ecclesiam, & initiatio quædam fidei: vnde sicut vnus est Deus, in quẽ credimus, & vna Ecclesia, in quam ingredimur; ita vnus Baptismus.

Hæc ratio non est solida. PRIMO, quia qui baptizã-
C tur ab hæreticis, & eis credunt, non intrant in Ecclesiam, nec initiantur ad fidem, vt patet, cùm apud hæreticos, neque sit Ecclesia, neque fides: ergo possent isti iterum baptizari. SECVNDO, qui in Ecclesia Catholica baptizantur, & postea per hæresim, aut apostasiam ab illa discedunt, iterum debent, si salui esse velint, intrare in Ecclesiam, & initiari ad fidem; cur ergo non possunt iterum baptizari? Quare ratio Caluini solùm aliquid probaret, si homo baptizatus non posset exire extra Ecclesiam; nec perdere fidem; quæ tamen falsa esse constat. TERTIO, non minus intramus in Ecclesiam, & initiamur ad fidem per verbum, quàm per Baptismum, sed verbum repeti potest, vt magis confirmemur in fide, & Ecclesiæ fortius adhæreamus, cur ergo non poterit etiam repeti Baptismus? QVARTO, Ordinatio non est initiatio fidei, neque ingressus in Ecclesiam, & tamen repeti non potest, vt Augustinus docet, lib. 1. de Baptismo, cap. 1.

D Iam verò Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 133. ponit vnam rationem non suo nomine, sed Gabrielis, quòd videlicet diuina institutio sit caussa, cur quædam Sacramenta iterari possint, quædam non possint. At hęc ratio parum valet: nõ enim sine magna ratione Deus prohiberet rem tam vtilem repeti. Qui ergo non possunt vllam caussam assignare, cur Deus prohibuerit, temerè dicunt Deũ prohibuisse. Vnde enim ipsi sciunt Deum id prohibuisse? nam Scripturæ id non apertè dicunt. Quod si confugias ad Patrum, & Conciliorum traditionem; illa vtrumq; simul docet, nimirum Deũ id voluisse, quia Sacramenta quædam imprimunt characterem, alia non imprimunt.

Ipse autem Kemnitius, pag. 136. remittit nos ad alium locum, vbi pollicetur se ex diuinis literis solidissimas rationes redditurum. Id verò præstat postea, pag. 238. 239. & 240. examinans Canonẽ 11. de Baptismo.

Ibi

Ibi autem ponit quatuor rationes, quas fatetur non esse adeo solidas: deinde alias quatuor solidissimas.

PRIMA igitur ex non solidis est, quia Baptismus significat Christi mortem: Christus autem semel tantū mortuus est. Hæc non valet; nam Eucharistia etiam significat Christi mortem, 1. Cor. 11. & tñ repeti potest: & sacrificia Iudæorum significabant oĩa Christi mortem, & tamen frequentissimè repetebantur. DICENT, non esse hæc similia. Nam per Baptismū nos ipsi commorimur Christo: morimur enim peccato, vt ille mortuus est corporaliter. Contrà; nam vel vis rationis Kemnitij sumitur ex eo, ꝙ Christi mors, quę vna fuit, per Baptismum repræsentatur, vel quia nos ipsi morimur peccato. Si primum dixerint, ratio nihil concludit, quia quod semel fit, potest sæpius repræsentari, vt patet in comœdijs, vbi repræsentātur res semel gestæ: & quantum ad hoc, per accidens est, quòd nos etiam morimur in Baptismo. Si dicant secundum, tūc etiam ratio illa nihil concludit, quia potest idem homo sæpius commori Christo; si nimirum sæpius peccet, & sæpius eum pœniteat peccatorum. Præterea Ordinatio non est repræsentatio mortis Christi, & tñ repeti non potest. Non igitur vera caussa prohibens repetitionem, est repræsentatio mortis Christi.

SECVNDA ratio ex nō solidis, quia Ioan. 13. dicitur: *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet; sed est mundus totus.* Hæc non valet, quia loquitur de eo, qui reuera est mundus. Vnde qui post Baptisma iterum factus est immundus, non prohibetur ex hoc testimonio iterum baptizari.

TERTIA ratio ex non solidis est, quia ad Hebr. 6. dicitur: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, renouari iterum ad pœnitentiam*, vbi per illuminationem intelligitur Baptisma. Hæc non valet, quia loquitur Paulus de illis, qui semel sunt illuminati, & renouati, id est, iustificati, vt patet ex illis verbis: *iterum renouari.* Quare possent ij saltem secūdò baptizari, qui in primo Baptismo non fuerunt iustificati.

QVARTA ratio nō solida est, quia Ephes. 4. dicitur: *Vnum Baptisma.* Hæc non est solida, quia vnum Baptisma dicitur, quia solum Christi Baptisma salutare est, idq; vno certo ritu celebratur. Nam alioqui etiam dicitur vna fides ibidem; & 1. Cor. 12. vnus panis dicitur Eucharistia: & tamē repetimus fidei confessionē; & Eucharistiæ sumptionem. Et si quis fidem amittat, potest & debet eam iterum acquirere, & tamen non potest Baptismum iterum accipere.

PRIMA ratio solidissima est, quia pactum Dei nobiscum in Baptismo initum, perpetuum est. Nō enim sequitur illam vulgarem regulam Deus. *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Sed semper ipse seruat pactum suum etiamsi nos infideles simus. Rom. 3. *Nunquid infidelitas illorum, fidem Dei euacuauit? absit.* Quare cùm peccamus post Baptismum, non est opus nouo pacto, sed satis est recurrere ad illud primum iam initum semel in Baptismo.

Hæc ratio minus est solida, quàm superiores. Nam PRIMO, Hebr. 6. Paulus negat posse hominem peccātem post Baptismum redire ad pactum Baptismi. Ideo enim non ait, Impossibile est iterum baptizari, sed: *Impossibile est iterum renouari*, id est, nō potest homo amplius ea facilitate redire ad amicitiam Dei, & remissionem totius culpæ, & pęnæ, vt quondam in Baptismo, sed eget iam laboriosa pœnitentia, ieiunijs, lachrymis, &c. proinde eget alio pacto Dei multò magis seuero, quàm esset illud primum.

SECVNDO, cùm quis sine fide baptizatur, non facit Deus pactum cum illo vllum: pactum enim est inter duos consentientes. Vnde etiam Kemnitius dicit, per Baptismum non solùm offerri, sed etiam exhiberi, applicari, & dari gratiam. At certè nō applicatur, nec datur ei, qui non credit: igitur saltem possent rebaptizari secundum istam rationem illi, qui sine fide Baptismum acceperunt, quod falsum esse ipsi quoque concedunt.

TERTIO, sicut Baptismus est pactum, ita etiam verbum Dei, ac præsertim secundum aduersarios, qui dicunt eodem prorsus modo se habere in iustificatione verbum & Sacramentum. At verbum quotidie repetitur.

QVARTO, Eucharistia non minus continet pactū Dei, quàm Baptismus, & tamen repeti potest.

DENIQVE falsum est, pactum Dei esse perpetuum illi, qui Deo fidem frangit, ita vt promissio seruanda sit, qualemcunq; se præbeat is, cui promissio facta est. Nam promissiones Dei sunt conditionatæ: promittit enim se fore patrem, & sponsum in Baptismo, si nos perseueremus esse filij, & sponsæ, alioqui dicit idem Deus, Hiere. 18. *Repentè loquar aduersus gentem & aduersus regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo agam & ego pœnitentiam, quod cogitaui, ut facerem ei: & subitò loquar de gente & de regno, ut ædificem, & plantē illud. Si fecerit malum in oculis meis, pœnitentiam agā super bono, quod loquutus sum ut facerem ei.* Quod autem Kemnitius adducit ex Rom. 3. *Nunquid infidelitas eorum fidem Dei euacuauit?* intelligitur de promissionibus absolutis, qualis erat de Messia mittendo: sed non talis est promissio in Baptismo. Nam, vt minimū, pendet ex fide recipientis, vt ipsi docent, proinde non est absoluta.

SECVNDA ratio solidissima, Kemnitij est, quia de Baptismo nusquam scriptum est, vt repetatur: de alijs scriptū est, vt de Eucharistia, 1. Cor. 11. *Quotiescunque feceritis* Et de Pœnitentia, Matth. 18. *Non dico tibi septies, sed septuagies septies.* AT neq; hæc ratio multū valet. Nam ut omittam, quod locus Matthæi non intelligitur de Sacramento Pœnitentiæ, sed de condonatione iniuriarum, possumus Kemnitio respondere, quod respondit Lutherus Carolstadio, in lib. contra cœlestes Prophetas, de nomine Sacramenti. nō esse quidem scriptum, vt Baptismus repetatur, sed neque esse scriptum, vt non repetatur. Et sicut AVGVSTINVS lib. 7. Trinit. cap. 4. dicit de nomine trium personarū: *Dicimus in Deo tres personas, non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit*; ita & nos possemus rebaptizare, non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit, & res est bona, & vtilissima Baptismus, si non esset periculum sacrilegij ob characterem iam impressum.

TERTIA ratio solidissima est, quia non habemus exemplū in Scripturis Anabaptismi; & præterea Circumcisio, quæ est figura Baptismi, tantùm semel recipiebatur. AT hæc est similis superiori. Nam in Scriptura nō habemus etiam exemplum alicuius, qui fuerit prohibitus baptizari; immò secundum aduersarios habemus exemplum Anabaptismi. Nam Actor. 19. Paulus iussit baptizari eos, qui fuerant à Ioanne Baptista baptizati: & secundum Lutheranos omnes, & ipsum Kemnitium, eadem erat vis, & efficacia Baptismi Christi, & Ioannis. Si igitur solùm exempla Scripturæ quæramus, oporteret omnino rebaptizare. Deberent itaq; aduersarij aperire oculos, & intelligere post Baptisma Ioannis potuisse rebaptizari, quia illud non habuit effectum in anima indelebilem, vt habet Christi Baptisma. Si respiciamus exempla Patrum, deberent Lutherani omnino rebaptizare. Nam Cyprianus, & alij Africani, necnon plurimi in Asia rebaptizabant: resistebat autem illis Romana Ecclesia, quæ nolebat rebaptizari, vt patet ex Eusebio, lib. 7. hist. Quare aduersarij non sequuntur potiùs Africanos, & Asiaticos Patres in hac re, quàm Romanam Ecclesiam, vt in alijs omnibus rebus facere solent? Quod autem de Circumcisione Kemnitius profert, pro nobis est. Nā ideo Circumcisio non repetebatur, quia imprimebat

in

in carne indelebilem characterem.

QVARTA ratio solidissima est, quia per Baptismū nascimur spiritualiter. Vna autem tantum est natiuitas spiritualis, vt vna est natiuitas corporalis. Vnde Nicodemus, Ioan. 3. *Quomodo potest*, inquit, *homo nasci, cum sit senex?* Et rectè iudicabat de natiuitate corporali. Hanc rationem Kemnitius furatus est Catholicis: eam enim habet S. Thomas 3. par. q. 66. art. 9. Sed hoc interest inter Catholicos, & Kemnitium, quod Catholici ea vtuntur, vt congruentia quadam; & simul notant veram caussam, quæ est impressio characteris. Quam solam, vt veram, & solidam posuit Concilium Florentinum & Tridentinum, suprà citatum. At Kēnitius explosa vera caussa, amplectitur istam congruētiam, vt solidissimam rationem.

Ostendam igitur & hanc rationem non esse solidā. Nam INPRIMIS homo non solùm per Baptismum, sed etiam per fidem, & verbum Dei generatur spiritualiter, vt aduersarij concedunt, & patet ex Paulo, 1. Cor. 4. *Per Euangelium ego vos genui*. & tamen fidei actus, & cōciones sæpe repetuntur. Præterea SECVNDO, etiamsi generatio corporalis vna tantùm sit naturaliter, tamen supernaturaliter potest repeti, immò re ipsa repetetur in resurrectione, quàm Dominus vocat regenerationem, Matth. 19. Cùm ergo Baptismus sit generatio supernaturalis, quid prohibet eū repeti? TERTIO, etiamsi generatio corporalis nullo modo posset repeti, tamen non eadem est ratio spiritualis generationis. Nam vt mors corporalis vna tantum est, ita natiuitas corporalis. At mors spiritualis multiplex est, vt patet: cur igitur non possit etiam multiplex esse spiritualis generatio? QVARTO, Ordinatio non est generatio, & tamen non potest repeti. DENIQVE, qui sine fide baptizantur, reuera non regenerantur, & tamen rebaptizari non possunt: & contrà, qui sunt regenerati ante Baptismum per fidem, & cōtritionem, & desiderium Baptismi, nihilominus postea baptizantur, vt patet de Cornelio, Actor. 10. Non igitur illa est ratio.

CONTROVERSIA QVINTA.

De numero & ordine Sacramentorum.

ONTROVERSIA *V. quæ est de numero Sacramentorum, quatuor habebit partes. Nam* PRIMO *exponemus hæreticorum sententias.* SECVNDO *probabimus Ecclesię Catholicæ veritatem.* TERTIO *refellemus argumenta aduersariorum.* QVARTO *addemus per modum appendicis aliquid de ordine Sacramentorum.*

CAPVT XXIII.

Quid hæretici sentiant de numero Sacramentorum.

QVOD ad PRIMVM, aduersarij inter se multū dissentiunt de numero Sacramentorum, quibus omnibus viam strauit Lutherus in lib. de captiu. Babyl. Nam in eo libello anno XX. edito, multa docuit. Initio libri dicit, vnum tantùm esse Sacramentū, A si secundum vsum Scripturæ loquendum sit. Ibidē tamen dicit, neganda esse septem Sacramēta, & tria pro tempore ponēda, Baptismum, Panem, & Pœnitentiā. In fine libri dicit, si rigidè loqui velimus, duo esse Sacramenta, Baptismum & Panem. In medio libri, cap. de Confirmatione dicit, se non damnare septem Sacramenta, sed tantùm negare ea ex Scripturis probari posse. At non bene hoc cohæret cum initio libri, vbi dicit, neganda esse septem, & tria ponenda: non enim aliud est damnare, aliud negare septem Sacramenta. Ex hac inconstantia Lutheri natæ sunt variæ Lutheranorum atque aliorum hæreticorum sentētiæ, quas breuiter enumerabo.

PRIMA igitur est, vnum tantùm esse Sacramentū, quamuis plura sint Sacramentalia signa. Ita Lutherus loco citato. Sed non habuit in hac opinione sectatores: omnes enim alij plura ponunt, & secundum vsum Scripturæ ea ponere se putant.

SECVNDA opinio est eorum, qui tantùm duo numerant Sacramenta propriè dicta, Baptismum & Eucharistiam. Hanc, vt dixi, Lutherus indicauit, in lib. de
B capt. Babyl. Idem sensit Philippus in locis anni XXI. & XXII. cap. de signis, vbi solùm ista duo agnoscit. Item Illyricus in Confessione Antuerpiensis, cap. 11. de Sacramentis, & cap. 18. de Absolutione. Nicolaus Selneccerus in 2. par. suæ pædagogiæ, cap. de Sacramētis, & Kemnitius in 2. par. Examinis, cap. de numero Sacramentorum, pag. 12. & sequentibus.

TERTIA opinio est eorum, qui tria Sacramenta numerant, Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiā. Hæc est communior, & magis recepta apud Lutheranos. Nam inprimis Lutherus etiamsi rigidè duo tantùm esse voluerit, in lib. de capt. Babyl. tamen etiā tria esse dixit ibidem, & hoc semper postea repetiuit, vt anno XXIII. in lib. ad Pragenses de instituendis ministris, & anno XXXIV. in lib. de Missa priuata, & denique anno XLV. qui fuit penultimus vitæ ipsius, in
C assertionibus contra Louanienses. Sic enim habet assertio 35. *Pœnitentiam cum uirtute clauium Absoluentium Sacramentum libenter cōfitemur: habet enim promissionem, & fidem remissionis peccatorū propter Christum*. Idem habent ferè omnes Catechismi Lutheranorum, vt Catechismus Philippi, Brentij, & aliorum. Item libri rituales, seu agēdæ ipsorum, & deniq; Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13.

VBI NOTANDVM est, Illyricum, & Kemnitiū non posse defendi à periurio, & defectione à Confessione Augustana. Nam vt refert Tilmannus Heshusius, in lib. de præsentia Corporis Christi in cœna, iurant omnes apud Lutheranos in verba Confess. & Apologiæ, qui promouentur ad gradus, vel pastoratum. Sed respondent Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. 18. & Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 44. & 903. Apologiam Confessionis largo modo appellasse Pœnitentiam Sacramentum, non quòd sit verè, & propriè Sacramentum. At solutio non valet; nā
D Apologia habet hæc verba: *Si Sacramenta uocamus ritus, qui habent Dei mandatum, & quibus est addita promissio gratiæ, facile est iudicare, quæ sint propriè Sacramenta.* Et paulò pòst applicans definitionem: *Verè igitur* inquit, *sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini. Absolutio, quæ est Sacramentum Pœnitentiæ; nā hi ritus habent mandatum Dei, & promissionē gratiæ.* Hæc ibi. Pręterea ideo solùm Kemnitius non vult Absolutionem esse propriè Sacramentum, quia non habet ritum à Deo præceptum. At Apologia profitetur Absolutionem habere ritum à Deo pręceptum: igitur ex sententia Apologiæ Absolutio est verissimum Sacramentum.

QVARTA opinio est Zuinglij, in lib. de vera & falsa religione. Nam cap. de Sacramentis, duo esse docet Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamen cap. de

de Matrimonio, addit etiam Matrimonium. Verum est quidem non libenter à Zuuinglio Matrimonium vocari Sacramentum, sed caussa non est, quod putet, Sacramenti definitionem non conuenire Matrimonio, sed quia timet, ne Sacramenti vocabulo obscuretur, & inquinetur dignitas Matrimonij: dicit enim esse vocabulum multò illustrius Matrimonij, seu coniugij, quàm Sacramenti.

QVINTA opinio est Caluini, qui tria Sacramenta numerat, sed non eadem cum Luthero & Zuuinglio: vult enim Sacramenta esse baptismum, Cœnam Domini, & Ordinationem. Etsi enim lib. 4. Instit. cap. 18. §. 19. & 20. duo tantùm esse dicat Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamen paulò pòst, ca. 19. §. 31. sicut & antea, cap. 14. §. 20. etiam Ordinationem inter vera Sacramenta numerat, ac monet, se, cùm tantùm duo esse dicit, loqui de Sacramentis ordinarijs, & toti Ecclesiæ communibus. Hinc etiam in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 1. quatuor tantùm Sacramẽta reijcit à numero Sacramentorum; Cõfirmationẽ, Pœnitẽtiam, Vnctionem extremam, & Matrimoniũ. Proinde tria reliqua admittit.

SEXTA opinio composita ex Lutherismo & Caluinismo, est aliorum, qui quatuor Sacramenta recipiũt, Baptismum, Cœnam, Pœnitentiam, & Ordinationẽ. Hæc est Philippi, qui licet cum Luthero primò posuerit, duo tantùm Sacramenta, & postea tria: tamen in locis editis, anno XXXVI. & LII. & LVIII. quę fuit vltima editio, habet hæc verba in cap. de numero Sacramentorum: *Mihi maximè placet etiam addi Ordinationem, vt vocant, id est, vocationem ad ministerium Euangelij; quia hæc etiam mandato Euangelico præcipitur, & addita est promissio, &c.* ac toto cap. fusè probat Ordinationem esse Sacramẽtum, ac proinde quatuor esse Sacramenta. Eandem sentẽtiam habet Lucas Lossius in Catechismo, edito anno LVII. nam in eo, quẽ ediderat anno LIV. tantùm tria posuerat.

SEPTIMA opinio composita ex Lutherismo, Caluinismo, & Zuuinglianismo non apertè, sed obscurè fuit Philippi. Nam in locis vltimò editis, anno LVIII. licet quatuor tantùm faciat Sacramenta, tamen propendebat maximè ad quintum addendum, id est, Matrimonium cum Zuuinglio. Fatetur enim Matrimonium esse signum rei sacræ, & habere mandatum diuinum, & habere annexam promissionem. Vnum tã tùm dicit ei deesse, quod fuerit ante Christum. At hoc non debuit eum impedire, quò minus Matrimonium faceret Sacramentum; nam Baptismus Ioannis ex sententia ipsius fuit verissimum Sacramentum, & idem cum nostro Baptismo, & tamen fuit ante Christum. Sicut igitur Baptismum vult esse Sacramentum, quia à Christo receptum, & confirmatum, cur non eadem ratione & Matrimonium?

OCTAVA opinio est, sex esse Sacramenta. Hanc tribuit Lindanus in tabulis analyticis Gulielmo Postello in sua Panthenosia: qui tamen vir postea Catholicè obijt.

NONA opinio est, septem esse Sacramenta. Licet enim fide Catholica nos teneamus septem esse Sacramenta: illis tñ hæc sententia, opinio, non fides esse potest: qui enim in vno articulo hæreticus est, fide simpliciter caret. Est igitur opinio hæc aliquorum Lutheranorum, quibus placuit, quòd Lutherus initio dixerat, se non damnare septem Sacramenta; licet ibidem etiam dixerit, se negare septem Sacramenta. Scribit Ioannes Sleidanus, lib. 20. hist. biennio post obitũ Lutheri, id est, anno XLVIII. in quodam Lipsensi Conciliabolo, determinatum fuisse, Confirmationem, & Extremam vnctionem esse ritus cõferentes gratiam, atque adeo septem Sacramenta recipiẽda esse. In quo Conciliabulo interfuisse Theologos multos VVittenbergenses, ac Lipsenses, & cum ijs Philippum Melanchthonem; ac tum primùm cœpisse hos, molles Lutheranos appellari scribit Surius in sua historia anni XLVIII. Vnde Matthias Illyricus in libro qui inscribitur; Adhortatio Illyrici, ad cõstantiam in agnita Iesu Christi religione, & Augustana Confessione; quæritur, quod in Lipsensi Interim (sic enim appellatur) septem Papistarum Sacramenta restituantur. Et præfatione septimæ Centuriæ, Hæresiarchas appellare non dubitat principes mollium, seu politicorum Lutheranorum.

Ex his colligere licet PRIMO, miram fuisse inconstantiam Lutheri, & Philippi præcipuorum patrum Lutheranorum, idque in re grauissima. SECVNDO, non posse apud aduersarios veram Ecclesiam esse. Nã nota præcipua veræ Ecclesiæ apud eos est consensus in doctrina Sacramentorum. Ita enim habet Lutherus in lib. de notis Ecclesiæ, & Confessione Augustana, & Apologia art. 7. Ipsi autem ita conueniunt, ut adhuc non potuerint Sacramenta communi consensu enumerare. Quod si quisque eorum ad se solũ trahat Ecclesiam, mirum, si non pudeat eum suæ paucitatis. Hinc etiam TERTIO colligitur, non posse diu durare eiusmodi hereses. Nam omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur. Vnde Lutherus ipse hoc annotauit in Psal. 5. *Nulli*, inquit, *hæretici victi sunt vi, aut astu, sed mutua dissensione; nec aliter cũ eis pugnat Christus, quam misso inter eos spiritu vertiginis, & dissensionis, sicut inter Sichimitas, Iud. 9. & inter Babylonicæ turris operarios, Genes. 11. & in noua lege, inter Arianos, Donatistas, & Pelagianos.* Hæc ille. Quod idem multò antè scripsit Hilarius, lib. 7. de Trinitate.

CAPVT XXIV.

Ex Scripturis, & Patribus probatur veritas Catholica de numero septenario Sacramentorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, sententia Catholicorum vna est, ac semper fuit, septem esse propriè dicta Sacramenta, quæ probanda est tripliciter. PRIMO, ex testimonijs Scripturæ, & Patrum, quæ quidẽ non numerant Sacramenta, tamen reipsa omnia ista septem Sacramenta vera, & propria esse testantur. SECVNDO, ex testimonijs alijs Conciliorum & Doctorum, quæ præcisè numerum istum septenarium ponunt. TERTIO, rationibus seu congruentijs quibusdam.

Quantum ad PRIMVM genus testimoniorum, notanda sunt tria. PRIMO, non debere aduersarios petere, vt ostendamus in Scripturis, aut Patribus nomẽ septenarij numeri Sacramentorum. Nam nec ipsi ostendere possunt nomen binarij, vel ternarij, vel quaternarij: Scriptura enim, & Patres nõ scripserunt Catechismum, vt modò facimus propter hæresum multitudinem, sed tantùm tradunt res ipsas varijs in locis. Neq; est hoc proprium Sacramẽtis, sed commune alijs multis rebus. Nam Scriptura refert: Christi miracula, & nunquã numerat quot sint: tradit articulos fidei, & nusquam dicit, quot sint. Apostoli postea ediderũt symbolum duodecim articulorum certis de caussis. Sic etiam ex Scriptura nõ potest sciri, quot sint libri Canonici: sed Concilia postea ediderunt Canonem, & certum numerum, quem ex traditione didicerant.

SECVNDO notandum, non debere etiam aduersarios petere, vt ostendamus in Scripturis nomen Sacramenti attributum Confessioni aut Ordinationi, & similibus. Nam non disputamus de nomine, sed de re; & nec ipsi ostendent hoc nomen tributum Baptismo, aut Eucharistiæ, sed soli Matrimonio, quod tamen ferè omnes hæretici negant esse verum Sacramentum.

Et

Et contrà inuenimus nomen Sacrameoti in Scripturis tribui multis rebus, quæ omnium consensu non sunt Sacramenta, de qualibus nunc agimus; vt Ephes. 1. propositum vocandi Genòles ad fidem, dicitur Sacramentum voluntatis Dei. Et 1. Timoth. 3. Sacramẽtum pietatis dicitur incarnaöo Verbi. Et Apocal. 17. dicitur, Sacramentum mulieris, signum quoddam impressum in fronte mulieris, quæ Babyloniam repræsentabant.

Tertio notandum, id omnino sufficere, si ostendamus ex Scripturis, & Patribus definitionem Sacramenti conuenire ritibus noo pancioribus, nec pluribus, quàm septem. Licet autem non cooueniamus in explicanda definitione Sacramenti (vt suprà fusè ostẽdimus lib. 1. in secunda controuersia) tamen conuenimus in definitione quadam generali; nimirum quòd Sacramenta sint ritus, seu signa externa, & sensibilia, quæ ex diuina institutione annexam habeant promissionem gratiæ iustificantis. His ootatis accedamus ad probationem.

Quod Baptismus sit Sacramentum.

AC primùm de Baptismo nulla quæstio est. Est enim ritus expressus: *Lauacrum aqua in verbo vitæ*, Ephes. 5. & institutio, ac mandatum, Ioan. 3. *Nisi quis renatus*. Et Marci vlt. *Baptizantes eos.* Et promissio gratiæ, Matth. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Et Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrũ.* Idem docent omnes Patres suprà citati in quæstione de effectu Sacramentorum.

Quod Eucharistia sit Sacramentum.

DE Eucharistia etiam nulla quæstio est; habetur enim ritus, Matth. 26. & 1. Corinth. 11. *Accepit panem, gratias agens, fregit, &c.* Et institutio, ac mandatum ibidem: *Hoc facite.* & Ioan. 6. *Nisi manducaueritis, &c.* Et promissio gratiæ, Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Idem etiam Patres docent, Augustinus epistol. 118. cap. 1. vbi cùm dixisset, Christum instituisse Sacramẽta numero paucissima, significatione præstanòssima, obseruatione facillima, ponit loco exempli Baptismum, & Eucharistiam.

Quod confirmatio sit Sacramentum.

DE Confirmaoone habemus ritum externum, manuum impositionem, Actor. 8. & 19. Habemus effectum gratiæ ibidem. Nam per manus Apostolorum dabatur Spiritus sanctus, eadem phrasi qua dictum est, Tit. 3. de Baptismo: *Per lauacrum regenerationis saluos nos fecit.* Institutio, & mandatum non habetur expressè in Scriptura; tamen colligitur euidenter ex locis citatis. Nunquam enim Apostoli ita confidenter, & ordinariè imposuissent manus ad gratiam Spiritus sancti cõmunicandam, nisi Dominus id præcepisset. Non enim ignorabant non posse vllum hominem instituere cæremoniam, ad quam sequeretur gratia Spiritus sancti. Nam etiam Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 13. & Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13. & Caluinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 2. affirmant, non posse vllum hominem efficere, vt externũ symbolum contineat certam promissionem gratiæ. Proinde oportet vel Apostolos fuisse temerarios, qđ nemo diceret, vel habuisse Christi mandatum. Fuisse autem cæremoniam illam ordinariam, & necessariã, & non satis fuisse orare Deum pro aduentu Spiritus sancti, ex eo colligitur, quod Apostoli primarij Petrus, & Ioannes tantum laboris, & itineris susceperũt, vt irent ex Hierosolyma Samariam, ad imponendas manus ijs, quos Philippus Diaconus baptizauerat. Nã orare poterant pro illis manentes Hierosolymæ.

Est autem Notandum, impositionem manuum coniunctam fuisse cum vnctiooe & signo crucis: simul enim hæc fiunt dum crucis signum Chrismate pingitur in fronte confirmandorum, idq; ministerio manus Episcopalis. Vnde Dionysius lib. de Ecclesiast. Hierarch. cap. 2. par. 3. & cap. 4. par. 3. meminit apertè Chrismatis in hoc Sacramento. Et Tertullianus lib. de resurrectione carnis, vbi ponit Cõfirmationem in eodem ordine, cum Baptismo, & Eucharistia: *Caro abluitur*, inquit, *ut anima emaculetur; caro vngitur, ut anima consecretur, &c.* Et de præscriptionibus hęreticorum, docens diabolum imitari Sacramenta Christiana, ponit exemplum in his duobus: *Tingit*, inquit, *& ipse quosdam utique credentes, & fideles suos; signat illic in fronte milites suos.* Et in lib. de Baptismo: *Dehinc*, inquit, *manus imponitur per benedictionẽ, prouocans, & inuitans Spiritum sanctum.* Vbi vides Tertullianum antiquissimum auctorem omnia tria ponere, vnctionem, signum crucis in fronte, & manus impositionem.

Item Cyprianus lib. 1. epist. 12. & lib. 2. epist. 1. modò vocat vnctionem, modò manus impositionem, & prætereà vocat apertè Sacramentum. Nam sic ait lib. 2. epist. 1. de Baptismo, & Confirmatione loquens: *Tunc plenè sanctificari, & esse Filij Dei possunt, si Sacramento utroque nascantur.* Avgvstinvs lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. *Sacramentum*, inquit, *Chrismatis in genere uisibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.*

De Pœnitentia.

IOan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorũ retinueritis, retenta sunt.* Hic habemus Primo ritum, nimirum externum, & iudicialem absolutionem, quæ est signum interioris, quæ fit à Deo per verbum externom, tanquam instrumentum. Secvndo habemus promissionem gratiæ: *Remittuntur eis.* Tertio habemus mandatum ibidem: *Sicut misit me Pater, & ego mitto uos.* Vnde Apostolus, 2. Cor. 5. *Deus*, inquit, *dedit nobis ministerium reconciliationis.* Et infrà: *Pro Christo legatione fungimur.*

Ambrosivs lib. 1. de Pœnitentia, cap. 7. *Quid interest utrum per Pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum Sacerdotes uẽdicent? unum in utroq; ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorũ gratia. Quid in Pœnitẽtia? nonne Dei nomen operatur?*

Cyrillvs lib. 12. in Ioannem, cap. 56. comparat reconciliationem pœnitentium cum Baptismo.

Avgvstinvs lib. 5. de Baptismo, cap. 20. numerat cum Baposmo, Eucharistia, & Confirmatione, etiam Reconciliationem, per manus impositionẽm, & in Psal. 146. in illud: *Qui alligat contritiones eorum*, disertis verbis Sacramentum appellat reconciliationem pęnitentium: *Quæ sunt*, inquit, *ista alligamenta? temporalia Sacramenta. Alligamenta medicinalia sunt contritionis nostræ, Sacramenta interim temporalia, quibus habemus consolationem.* Et infrà: Hæc Sacramenta esse dicit Eucharistiam, & manus impositionem Præpositi in Pœnitentiam, quæ in cœlo, non erunt.

De Extremavnctione.

IAcobi 5. habemus ritum: *Orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini.* Item promissionem: *Et alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei.* Denique mandatum colligitur euidenter ex eo, quod Apostolus non auderet ita absolutè promittere tantum effectum, nisi à Domino id accepisset,

vt

vt suprà ostendimus etiam testimonio Apologiæ, Caluini, & Kemnitij. A

Ex Patribus, INNOCENTIVS I. in epist. 1. ad Decentium, cap. 8. loquens de oleo sancto infirmorum: *Pœnitentibus*, inquit, *istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi?*

BERNARDVS in vita S. Malachiæ, scribit eum vocatum, vt fœminam morituram inungeret, sed dũ differtur vnctio, illam expirasse; Malachiam autem vehementer doluisse, quòd sine gratia Sacramenti huius obijsset; itaque tamdiu orasse, ac fleuisse, donec eam à mortuis reuocarit, & tum demum eam vnxisse, & eã omnino cõualuisse: *Vnxit eam*, inquit, *sciens in hoc Sacramento remitti peccata.*

De Ordinis Sacramento.

B HAbemus ritum externum, manus impositionẽ, 1. Timoth. 4. Item promissionem gratiæ ibidẽ: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.* Et 2. Tim. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Deniq; institutio, & mandatũ, Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Euangelistas, alios Pastores, & Doctores, &c.* Et præterea, vnde sciebat Apostolus datam esse Timotheo gratiam per impositionem manuum, si à Deo non didicerat, eo signo conferri gratiam?

AVGVSTINVS lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. loquens de Baptismo, & Ordinatione: *Vtrumque*, inquit, *Sacramentum est, & quadam consecratione vtrumque homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur. Itaque in Catholica Ecclesia, vtrumque non licet reiterare.* Similia habet lib. 1. de Baptismo, cap. 1.

De Matrimonio.

C HAbemus nomen ipsum Sacramenti, Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est.* Item ritum externum, id est, contractum visibilem inter virum & fœminam: de hoc enim Apostolus dicit, quòd sit magnũ Sacramẽtum, vt exponit Chrysostomus, & Hieronymus in hunc locum, qui etiam Nazianzenum citat, & omnes alij. Habemus etiam institutionem diuinã, Matt. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Denique gratiam annexam colligimus ex hoc ipso loco Pauli. Nam coniunctio viri, & fœminæ, significat coniunctionem Christi cum Ecclesia. Illa autem coniunctio duplex est; vna per naturæ conformitatem, quæ facta est in incarnatione, & hæc Christum coniungit non solùm cum Ecclesia, sed etiam cum toto genere humano: altera est per gratiam, & charitatem, & hæc est, cum sola Ecclesia; & ratione huius dicitur Christus sponsus, & Ecclesia sponsa, iuxta illud 2. Cor. 10. *Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo.* D Igitur Matrimonium viri, & fœminæ, vt possit significare vtramq; vnionem Christi cum Ecclesia, oportet vt non solùm sit inter coniuges vnio quædam naturalis, & carnalis, qualis etiam inter Gentiles reperitur, sed etiam vnio spiritualis ex gratia, & charitate proueniens. Proinde Sacramentum hoc gratiam istã confert, vt significatio sit perfecta. Quare Paulus Ephes. 5. sæpe monet viros, vt diligãt vxores, sicut Christus Ecclesiam, & fœminas monet, vt viris subiectæ sint, sicut Ecclesia subiecta est Christo: & rationem reddit, quia hæc eorum coniunctio, Sacramentum est Christi, & Ecclesiæ.

Iam ex Patribus, AVGVSTINVS passim hoc docet, lib. de bono coniugali, cap. 18. *In nostrorum*, inquit, *nuptijs plus valet sanctitas Sacramenti, quam fœcunditas vteri.* Et cap. 24. *Bonum nuptiarum per omnes gentes,* A *& omnes homines in caussa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei attinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam intercedente repudio alteri nubere.* Atque hæc hoc loco sufficiant: nam in disputatione de singulis Sacramentis plura adferemus.

Lotionem pedum non esse Sacramentum.

NVNC superest demonstrare, non esse plura Sacramenta, quàm septem prædicta. Et quidẽ multa dicuntur à veteribus Sacramenta, præter illa septẽ. Nam Alexander I. Papa in epist. 1. vocat aquam benedictam Sacramentum. Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 14 & in Psal. 141. signum crucis vocat Sacramentum, & in Psal. 65. ac lib. 4. de symbolo, cap. 1. vocat Sacramenta ceremonias, quæ fiunt ante Baptismum, vt exorcismos, & similia, & lib. 2. de peccatorũ B meritis, & remiss. cap. 26. vocat Sacramentum panem quendam benedictum, qui dabatur Catechumenis. Denique Ambrosius lib. 3. de Sacramentis, capit. 1. & Cyprianus in serm. de ablutione pedũ, & Bernardus in serm. de cœna Domini contendunt ablutionem pedum, quam Dominus instituit, Ioan. 13. Sacramẽtum esse. SED ex his omnibus nihil est, quod habeat difficultatem, præter vltimum. Nam INPRIMIS nec aqua benedicta, nec signum crucis, nec panis benedictus, nec exorcismi, & aliæ cæremoniæ Baptismum præcedentes in Scripturis inueniũtur: proinde non possunt aduersarij ea pro Sacramentis habere. DEINDE illa omnia dantur etiam ante Baptismum, vt ex ijsdem locis Augustini constat; At Baptismus omnium consensu est, omnium Sacramentorum primum, & quasi ianua. DENIQVE nihil eorum habet promissionem gratiæ gratum facientis; neq; constat an à Christo instituta sint, an ab Apostolis, cùm tamen vera Sacramenta à solo Christo institui potuerint.

C De lotione pedum videtur maior difficultas. Nam habemus Ioan. 13. ritum externum, ipsam pedum lotionem: item promissionem gratiæ: *Si non lauero te, nõ habebis partem mecum.* Item mandatum Dei: *Exemplum dedi vobis.* Item: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes.* Item esse mysterium, indicãt illa verba: *Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem postea.* Deniq; testimonia illa Patrum, Ambrosij, Cypriani, Bernardi, cuius testimonium adducit Kemnitius, pag. 32. ad probandum Sacramenta esse plura, quàm septem, si testimonijs Patrum standum sit.

RESPONDEO tamen, lotionem illam pedum, nihil habuisse commune cum Sacramentis propriè dictis, & solùm posse dici Sacramentum largo modo, quemadmodum Sacramenta dicuntur omnia, quæ mysticum sensum habent, & figuræ sunt, ac typi aliarum rerum. Nam fuit reuera lotio illa signum Christi humilitatis, & charitatis. Item fuit signum puritatis, qua de D bent homines ad Eucharistiam accedere: ideo enim immediatè ante Eucharistiæ institutionem Christus hoc fecit. Deniq; fuit etiam signum, & figura quædã purgationis, quam eramus habituri per Christi passionem, vt Cyrillus hoc loco exponit.

Non fuisse autem Sacramentum propriè dictum, patet PRIMO, quia non habemus promissionẽ gratiæ iustificantis; illud enim: *Nisi lauero te, non habebis partem mecum*, ad literam non promittit gratiam, sed minatur pœnam ob inobedientiam, vt exponunt hoc loco Chrysostomus, & Cyrillus, & Basilius lib. 1. de Baptismo, cap. 2. Si enim Petrus obstinatè recusasset illam lotionem, perijsset in æternum: non quia illi deerat lotio pedum, sed quia peccauerat cõtra Christum, & deerat illi obedientia. Mysticè tamen significare potest, vt exponit hoc loco Augustinus, etiam iustos indigere, vt Christus eos quotidie lauet à peccatis venialibus,

libus, quæ sunt veluti sordes, quæ pedibus adhærent ob humanam conuersationem. Sed hoc non sufficit ad Sacramentum efficiendum, quia hic agitur de lotione peccatorum venialium, quæ non eget noua grana gratum faciente. Vnde Dominus ait: *Qui lotus est, non eget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.* id est, mundus est simpliciter, & absolutè, cùm sit iustus: tamen adhuc eget lotione à peccatis venialibus. Et præterea non habemus ex hoc loco ipsam lotionem pedum reipsa tollere peccata venialia, alioqui deberemus quotidie lauare pedes: sed solùm lotionem illam vnã, qua Dominus pedes lauit discipulorum fuisse figuram internæ lotionis, quam accepimus à Christo. Non igitur ipsa pedum lotio est Sacramentum propriè dictum.

SECVNDO non habemus mandatum, seu institutionem huius ritus frequentandi, quod requiritur in omni Sacramento: alioqui peccarent ferè omnes homines, qui non vtuntur ista cæremonia. Et licet fuerit hæc cæremonia vsitata olim in quibusdam Ecclesijs statim post Baptismum, tamen non fuit vnquam ab omnibus recepta, nec ab ipsa Romana Ecclesia, vt testatur Ambrosius loco citato. Neq; obstat illud mandatum: *Exemplum dedi vobis.* Item: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes.* Et: *Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem postea.* Nam hoc mandatum præcipit humilitatem, & charitatem, vt exponunt Chrysostomus, & Cyrillus, non autem ipsam materialem lotionem pedum, vt patet ex praxi Ecclesiæ; nunquã enim Christiani putarunt se habere speciale mandatum de lotione pedum.

Ad loca illa Patrum facilè est respõdere. Nam Ambrosius vocat Sacramentum, & mysterium, quia in ipsius Ecclesia seruabatur, vt sacra cæremonia, & vt aliquid Sacramentale: tamen non putabat ipse esse hanc lotionem propriè dictum Sacramentum, vt patet tum ex eo, quod fatetur non remitti peccata lethalia per eam lotionem, sed quasdam reliquias peccati originalis: tum etiam quia dicit se non reprehendere Ecclesiã Romanam, vbi hæc cæremonia non erat in vsu; quod certè non diceret, si putaret esse verum Sacramentũ. Porrò Cyprianus, & Bernardus, si attentè legantur, non dicunt ipsam lotionem pedum materialem, esse Sacramentum, quo homines sanctificẽtur: sed solùm dicunt illam vnicam lotionem pedum Apostolorum à Christo factam, fuisse Sacramentum; quia per eam significabatur aliquid sacrum, quod in nobis quotidie fieri debet, id est, expiatio peccatorum venialium, quæ fit in nobis quotidie à Christo per orationem, ieiunia, humilitatem, & exercitia pietatis erga proximos, quibus vacamus. Et sanè si putarent lotionem pedum esse Sacramentum, oporteret nos quotidie ex eorum sententia lauare inuicem pedes: id enim ipsi dicunt, hoc Sacramentum esse quotidianarum culparum expiationem.

CAPVT XXV.

Septem esse Sacramenta, probatur ex posterioribus Concilijs, & Doctoribus.

SECVNDA probatio sumitur ex testimonijs, quæ præcisè ponunt numerum septenarium, quæ testimonia tria sunt. PRIMVM est omnium Theologorum, & proinde totius Ecclesiæ ab annis vt minimum C D. Nam Magister Sentent. lib. 4. d. 2. & omnes inde Theologi septem Sacramenta esse tradiderunt. Neq; verò Magister aliquid nouum scripsit, sed quod inuenit in vsu Ecclesiæ; quod argumentum maximi ponderis esse debet. Nam si falsum esset, quod dicimus, errasset tota Ecclesia per annos C D. perniciosissimè.

A NAM si Sacramenta essent pauciora, magna impietas fuisset, & superstitio, & magna deceptio animarũ, habuisse tamdiu pro Sacramentis ea, quæ Sacramenta non erant. Si verò essent plura, fuisset magna impietas, tamdiu contempsisse vera Dei Sacramenta, & magnum detrimẽtum animarum. SECVNDO, magis perniciosus est error circa Sacramenta, quàm circa alia dogmata: nam reliqua ferè speculatiua sunt, & earum ignoratio multos simplices excusat. At Sacramentorum cognitio ad praxim pertinet, & ad praxim singulorum hominum. TERTIO, sincerus Sacramẽtorum vsus ad notas Ecclesiæ pertinet ex sententia omnium hæreticorum huius temporis. Quare si is CD. annis erratum est in Sacramentis tam grauiter, consequenter dicere debent, Ecclesiam perijsse de orbe terrarũ: non enim inuenient facilè qui aliter senserint hoc tẽpore de Sacramentis. Nam ipsi etiã Hussitæ, & VValdenses, qui ferè soli erant hæretici, cùm Lutherus apparuit, septem Sacramenta recipiebant. B De Hussitis patet in Conc. Constant. sess. 15. art. 8. de VValdensibus, id testatur Lutherus in libro ad eos scripto.

SECVNDVM testimonium est Concilij Florentini in institutione Armenorum, vbi septem Sacramenta asseruntur, & explicantur. Vbi NOTANDA sunt duo mendacia Kemnitij. Is enim in 2. parte Exam. pag. 35. dicit, septenarium numerum Sacramentorum apud Græcos tentatum, Armenis verò obtrusum fuisse: & addit, Armenos à sancto Bartholomæo Apostolo ad fidem conuersos, post mille, & eo amplius annos septenarium numerum Sacramentorum à Romano Pontifice tandem accepisse. Vbi mentitur. INPRIMIS cùm dicit, hunc numerum tentatum à Concilio apud Græcos, quasi dicere velit, conatos fuisse Patres id persuadere Græcis, sed non potuisse. At in toto Concilio, nihil omnino de numero Sacramentorum cum Græcis actum esse, ex ipso Concilio, quod exstat Græcè, & Latinè, perspicuum est. Immò instructio hæc Arme- C nis data est toto approbante Concilio, paulò ante eius dissolutionem, vt ibidem legimus in decreto Eugenij IV. vbi hæc ipsa institutio habetur. Ex quo intelligimus, Græcos idem omnino cum Latinis semper sensisse de numero Sacramentorum: alioqui Græci non tam facilè sine vlla quæstione instructionem approbassent. Quod etiam confirmari potest testimonio Hieremiæ Patriarchę Constantinopolitani, qui in ea censura quam edidit ad errores Lutheranorum, septem Sacramenta ab ipsis etiam Græcis numerari recipiq; testatur. Sic enim loquitur cap. 7. in ea item Catholica Ecclesia septem diuina Sacramenta esse, Baptismum, Sacri vnguenti vnctionem, sacram Communionem, Ordinem, Matrimonium, Pœnitentiam, Extremam vnctionem.

SECVNDO mentitur Kemnitius, cùm dicit, obtrusum fuisse Armenis hunc numerum Sacramẽtorum, cùm eum ignorassent per annos mille, & amplius. D Nam (vt in decreto Eugenij legimus) ante vnionem Armenorum cùm Latinis, collationes factæ sunt inter eos de fide Trinitatis, & Incarnationis, & Sacramentorum, & inspecti libri vtrinsq; nationis, & tum demum præscripta formula instructionis: Quare non obtrusa fuit, sed post maturam discussionem, ab eis accepta: & sanè non tam facilè accepissent, nisi vidissent conformẽ esse antiquis libris, & ritibus Ecclesiæ suæ. Adde quod in eadem instructione traditur Armenis doctrina de tribus personis diuinis, & de duabus Christi naturis. Vt igitur Kemnitius dicit, obtrusum illis numerum septem Sacramentorum, cur non dicit etiã obtrusum numerum personarum diuinarum, & naturarum Christi?

TERTIVM testimonium est Concilij Tridentini sess. 7. can. 1. vbi additur anathema negantibus septem esse vera & propria Sacramenta; quod testimonium

etiam si nullum haberemus aliud, deberet sufficere.
Nam si tollamus auctoritatem præsentis Ecclesiæ, &
præsentis Concilij, in dubium reuocari poterunt om-
nium aliorum Conciliorũ decreta, & tota fides Chri
stiana. Semper enim hæc fuit consuetudo apud Chri-
stianos, vt exortas controuersias definirent Episcopi,
qui tunc viuebant. Et præterea omnium Conciliorũ
veterum, & omnium dogmatum firmitas pendet ab
auctoritate præsentis Ecclesiæ. Non enim habemus te
stimonium infallibile, quod Concilia illa fuerint, & le
gitima fuerint, & hoc aut illud definierint, nisi quia
Ecclesia, quæ nunc est, & errare non potest; ita sentit,
& docet. Quod enim historici quidam meminerint eo
rum Conciliorum, nõ potest parere fidem, nisi huma-
nam, cui potest subesse falsum.

CAPVT XXVI.

Idem probatur ex congruentijs.

CATHOLICI Doctores confirmare solent se-
ptenarium Sacramentorum numerum varijs cõ
gruentijs. PRIMA est à similitudine vitæ spiritualis, &
corporalis. Siquidem in vita corporali quædam requi-
runtur ex parte hominum singulorum, quædã ex par
te totius Reipublicæ. Ex parte hominum singulorum
requiruntur tria per se, generatio, augmentatio, & nu
tritio; & duo per accidens, remedium contra morbos,
si contingat hominem ægrotare: & remedium contra
reliquias morbi, vt perfectè conualescat. Ex parte Rei
publicæ requiruntur duo. Primò parentes, qui propa-
gent vitam corporalem hominum. Secundò Princi-
pes, & Magistratus, qui eam ordinent, & regant. Eo-
dem igitur modo in vita spirituali. PRIMO, requiritur
regeneratio, quæ est per Baptismum. SECVNDO, aug-
mentatio, per Cõfirmationem. TERTIO, nutritio, per
Eucharistiam. QVARTO, remedium, contra morbos,
si contingat regeneratum peccare, per pœnitentiam.
QVINTO, remedium cõtra reliquias peccatorum, per
Vnctionem extremam. SEXTO, ex parte Reipublicæ,
Matrimonium, quo propagentur homines ad cultum
Dei deputandi. SEPTIMO, Ordo sacer, quo regantur,
& gubernentur.

SECVNDA ratio ex numero peccatorum, & vulne
rum. Nam Baptismus est præcipuè contra originale,
Pœnitentia contra actuale mortale, Vnctio extrema
contra reliquias peccatorum, Confirmatio contra in-
firmitatẽ, Eucharistia contra malitiam, Matrimonium
contra concupiscentiam, Ordo contra ignorantiam.

TERTIA ratio ex numero virtutum, Baptismus re
spondet fidei, Confirmatio spei, Eucharistia charitati,
Pœnitentia iustitię, Vnctio extrema fortitudini, Ordo
prudentiæ, & Matrimonium temperantiæ.

QVARTA ratio ex celebritate numeri septenarij in
expiationibus. Vide Exod. 29. Leuit. 4. & 8. 13. 14. 15.
16. 23. Num. 19. Deut. 15. 2. Paralip. 29. Iob vlt. vbi sem
per videbis ĩ expiatione offerri septẽ animalia, vel septẽ
diebus, vel septies aspergi sanguinem, &c. Vnde et 4.
Reg. 5. Naaman septies iussus est lauari ad purgãdam
lepram. Vide S. Thomam in 4. dist. 2. q. 1. 3. par. q. 65.
art. 1. & contra Gentes, lib. 4. cap. 58.

Sed Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 16. 17. & 18. tria
dicit de his rationibus. PRIMO affirmat, esse fundamen
ta principalia, & demonstrationes nostræ sententiæ:
Hæc sunt, inquit, *demonstrationes, hæc fundamenta, qui
bus septenarius numerus Sacramentorum in Ecclesiam
inuectus & receptus fuit à scriptoribus Scholasticis.* SE
CVNDO dicit, has demonstrationes nihil valere, quia a-
lioqui probaremus etiam septem fuisse Sacramenta in
lege veteri: nam etiam tunc erant virtutes, & peccata,
& vita spiritualis, & corporalis. TERTIO dicit, si ex
numeris celebratis in Scriptura numerus Sacramen-
A torum desumi debeat, posse probari tria esse Sacramen
ta, vel etiam duodecim, aut plura, quia multi sunt nu-
meri celebres, & sacri in Scripturis.

SED hæc leuia sunt. Nam inprimis nullus Theolo-
gorum dixit, ista esse fundamenta, & demonstrationes
sed solùm congruentias supposita fide. Id enim Scho-
lastici facere solent, vt ea, quæ ex fide habemus, osten-
dant etiam non repugnare rationi, sed illi potiùs esse
conformia. Nec tamen argumentum Kemnitij con-
cludit, oportuisse nimirum etiam in veteri lege esse Sa
cramenta septem. Nam Sacramenta vetera (vt suprà
ostendimus) non erant instituta ad perficiendũ homi-
nem in vita spirituali, nec ad remedium peccati, exce-
pta Circumcisione; sed solùm ad significanda myste-
ria Christiana, & alios quosdam fines: nostra autem
sunt instituta in remedium peccati, & ad iustificandũ,
& perficiendum hominem in vita spirituali, vt ex Scri
pturis apertissimè deducitur. Itaque congruentiæ illæ
B rectissimè se habent, si applicentur nostris Sacramen-
tis, non autem si applicentur veteribus. Denique illa
ratio Kemnitij de varijs numeris in Scriptura celebri-
bus, nihil concludit. Nam ratio Catholicorum sumi-
tur ex numeris, quæ significabant expiationem pecca
torum, non autem ex quibuscunque numeris. Porrò
in Scriptura, ita frequens est numerus septenarius in
expiationibus, vt tota Scriptura clamare videatur, fu-
turum aliquando fuisse tempus, quo septem insignia,
& efficacissima remedia darentur à Deo in expiatio-
nem peccatorum.

CAPVT XXVII.

Soluuntur obiectiones.

RESTAT vt obiectiones aduersariorũ diluamus,
quę sunt partim ex Scriptura, partim ex Patribus,
partim ex ratione. Primũ igitur ex Scriptura tria pro-
C ferunt argumenta. PRIMVM negatiuum, quia Scri
pturæ nusquam tradunt septem esse Sacramenta. SE-
CVNDVM affirmatiuum, quia Scripturæ duo tantùm
Sacramenta esse docent. Nam Ioan. 19. ex latere Chri
sti fluxerunt sanguis & aqua, id est, (vt exponũt Chry
sostomus, Cyrillus, & Theophylactus eum locum, &
Damascenus, lib. 4. de fide, c. 10. & Augustinus, lib. 2.
de symbolo, c. 6. & tract. 9. in Ioannem, & alij.) Eucha
ristia & Baptismus. TERTIVM, quia Scripturæ nõ so-
lùm non ponunt septem, & ponunt tantùm duo, sed
ẽt negant esse septem. Nam Apocalyp. 17. Angelus vo
cat Sacramentũ bestiam, quę septem capita habebat;
ex quo significari videtur septenarium numerum Sa
cramentorum ad Antichristũ pertinere, qui per eam
bestiam designatur. Hæc sunt argumenta Kemnitij ex
Scriptura, quę ipse babet in 2. par. Exam. pag. 18. & 50.
Sed hæc leuia sunt.

Ad PRIMVM suprà respondimus, Scripturã neq; se
ptem, neq; duo, neq; tria, vsquam expresse numerare.

D Ad SECVNDVM, locus ille Ioannis non malè ita ex
poni potest, vt significentur per sanguinem, & aquã,
Eucharistia, & Baptismus, vt exponunt ferè Gręci om
nes, sed non propterea excluduntur cetera Sacramen-
ta. Solùm enim duo posita sunt, quia sunt illa magis
communia, & magis principalia, & ex illis poterat idẽ
iudicium de ceteris fieri. Sicut etiam Hebr. 6. Paulus
duo tãtùm ponit Sacramenta, Baptisma, & manuum
impositionem, id est, Confirmationem: *Non rur-
sum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus
mortuis, & fidei ad Deum, Baptismatum doctrinæ,
impositionis quoque manuum.* vbi per manuum im-
positionem intelligunt Chrysostomus, Theodore-
tus, Theophylactus, Oecumenius, & alij Confirma-
tionem, quæ dabatur post Baptismum, nec meminit
Eucharistiæ, quæ simul dabatur (vt etiam modò datur

cũ baptizãtur adulti) cũ Baptismo, & Confirmatione.

Dico tamen SECVNDO, non esse necessarium sequi illam expositionem Græcorum de sanguine, & aqua. Alij enim æquè magni expositores aliter exponunt. Cyrillus, Catechesi 3. & Hieronymus in epist. 83. ad Oceanum, intelligunt per sanguinem, & aquam, significata esse duo Baptismata, vnum in sanguine, id est Martyrium, aliud in aqua. Ambrosius, lib. 10. in Lucam, cap. 105. & Leo, epist. 4. & Augustinus, ac Beda in cap. 19. Ioannis, intelligunt per sanguinem, redemptionis pretium, per aquam, Baptismum. Et hęc videtur maximè literalis expositio, vt nimirum intelligamus ex Christi latere fluxisse, Baptismum, qui omnẽ suam vim habet ex Christi sanguine. Nam ideo non dixit; Exiuit aqua, & sanguis, vt ordo postulabat, si ageretur de Baptismo, & Eucharistia, cum Baptismus pręcedat Eucharistiam; sed dixit: *Exiuit sanguis, & aqua,* id est, precium, & applicatio illius precij. Quod etiam confirmatur ex illo. Ioan. 5. *Hic est, qui venit per aquã, & sanguinem, Iesus Christus, non in aqua solum, sed in aqua, & sanguine.* Vbi videtur ipsemet Ioannes explicare mysterium, quod posuerat, Ioann. 19. & simul ostendere differentiam inter Baptismum Christi, & Ioannis, quòd Ioannes venerit in aqua solũ, id est, Baptismum attulerit non efficacem. At Christus attulerit Baptismum efficacissimum, cũ aquam dederit sanguini suo admistam.

Ad TERTIVM respondeo, blasphemum esse Kẽnitium, cùm Sacramenta Christi capita bestię esse dicit. Nam cogitur, velit nolit, ea etiam Sacramenta numerare inter capita bestiæ, quæ ipse habet pro veris Sacramentis, nimirum Baptismum, & Eucharistiam: hæc enim sunt ex numero illorum septem. Adde, qđ Ioannes non dicit septem illa capita esse septem Sacramenta, sed vnum Sacramentum: proinde, (si licet nugari) id magis quadraret in Lutherum, qui vnum Sacramentum esse dixit, & plura signa Sacramentalia. Denique ipsemet Ioannes septem illa capita septem reges interpretatur. Ex quo ruit totum ædificium blasphemiæ Kemnitianæ.

Iam ex Patribus. PRIMO, Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 3. dicit, veteres cùm loquuntur propriè de Sacramentis, duobus contentos esse, Baptismo, & Eucharistia. Id probat ex Augustino, lib. 3. doctr. Christianæ, cap. 9. & epist. 118. Addit Caluinus probationem. Nam Augustinus solet, vt plurimùm quærere mysteria in numeris: *Immò,* inquit Caluinus, *in obseruandis numeris curiosior esse solet, quàm necesse foret: & tamen de isto numero septenario Sacramentorum nihil vnquam scripsit.*

Kemnitius in 2. par. Examen. pag. 25. & sequentibus, tria asserit ex Patribus. PRIMO, si propriè loquamur de Sacramentis, vetustissimos Patres non agnouisse, nisi duo, Baptismum, & Eucharistiam. Id probat ex Iustino, Apologia 2. ex Irenæo, ex Tertulliano, lib. 1. & 4. in Marcionẽ, & de corona militis, itẽ ex Cyrillo in Catechesibus, ex Ambrosio, in lib. de Sacramẽtis, & de ijs, qui initiant. myste. qui duo auctores ex professo tractant de Sacramentis, & tamen nõ ponũt nisi duo.

SECVNDO, affirmat Patres recẽtiores ponere plura Sacramenta, quã duo, sed pauciora, quã septẽ; propriè loquẽdo de Sacramẽtis. Id probat ex Dionysio, quem dicit à nobis fingi esse Areopagitam, qui in Ecclesiastica hierarchia, quatuor tantum Sacramenta exponit, Baptismũ, Eucharistiã, Confirmationẽ, & Ordinem. Item ex Gregorio can. multi secularium, 1. q. 1. apud Gratianũ, qui tria ponit, Baptismum, Chrisma, Eucharistiam. Itẽ ex Rabano, & Paschasio de cęna Domini. Denique ex incerto Auctore, qui sub nomine Cypriani, scripsit de operibus Cardinalibus Christi. Is enim in sermonibus de cęna Domini, de ablutione pedum, & de Chrismate, pauciora ponit, quàm septem.

TERTIO affirmat, Patres, cùm largo modo de Sacramentis loquuntur, plura numerare, quàm septem; & probat ex varijs locis Augustini. Ex quibus omnibus colligitur, neque propriè, neque impropriè loquẽdo Sacramenta esse septem apud veteres, sed vel pauciora, vel plura.

Respondeo PRIMVM ad hæc omnia, nullum ex Patribus scripsisse vnquam Sacramenta non esse septem; aut esse tantum duo, vel tria, sed solum ad suum propositum mentionem fecisse aliquorum Sacramentorum, de alijs nihil dixisse. Non autem pugnant cum Theologis, qui septem asserunt Sacramenta, ij qui neque septem esse negant, neque dicunt tãtum esse duo, vel tria. Adde quod idem Patres in multis locis vnius tantum Sacramenti mentionem faciunt: in alijs locis nullius. Quare secũdum Kemnitij Dialecticã, oporteret colligere vnum esse Sacramentum, aut etiam nullum. Satis igitur esse debet, quòd Patres in varijs locis, aut certè varij Patres eiusdem ætatis omnium septem Sacramentorum alicubi meminerint, vt nos suprà ostendimus. Hac solutione præmissa respondeo etiam ad singulos Patres.

Ac PRIMVM ad Augustini testimonia à Caluino citata, dico, Augustinum in illis duobus locis non dicere esse tantum duo, sed ponere duo, loco exempli. Id quod patet ex ijsdem locis. Nam lib. 3. doctrin. Christianæ, cap. 9. sic habet AVGVSTINVS: *Pauca pro multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & conseruatione castissima ipse Dominus, & Apostolica tradidit disciplina, sicuti est Baptismi Sacramentũ, & celebratio corporis & sanguinis Domini.* Vbi vides particulam (*sicuti*) apertè indicare ista esse exempla. Sic etiam in epist. 118. vbi Augustinus dixit, nos habere Sacramenta numero paucissima, significatione pręstãtissima, obseruatione facillima, subiungit: *Sicuti est Baptismus, & communicatio corporis Domini, et si quid aliud in diuinis literis commendatur.* Vbi etiam vides exempla esse, & indicari etiam plura esse, quàm duo; quod clarius repetit in Psal. 103 concione 1. in illa verba; *Qui tegit aquis superiora eius. Respice,* inquit, *ad munera ipsius Ecclesiæ, munus Sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, in ceteris sanctis Sacramentis.* Et in epist. 119. ad eundem Ianuarium, c. 7. *Ad celebrationẽ,* inquit, *Sacramentorum vtimur ac sensibilibus rebus, aqua, frumento, vino, et oleo.* Vbi vides numerari materias omnium Sacramentorum, excepta Pęnitentia, & Matrimonio, quę duo non habent vllam materiam consecratam.

Adde quod Augustinus etsi in quibusdam locis nõ meminerit, nisi duorum, tamen alibi expresè ponit plura; & præsertim de Confirmatione, & de Ordine affirmat illa esse Sacramenta, sicut est Baptismus, lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. & lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. Mentitur igitur Caluinus impudenter, cùm dicit, Augustinum duobus tantum Sacramentis esse contentum.

Ad Confirmationẽ retorqueo argumentum in auctorem. Nam si S. Augustinus tñ duo Sacramenta esse credidit, & erat curiosior, q̃ oporteret in mysterijs numerorũ; cur non indicauit, quæ mysteria lateant in binario numero Sacramentorũ? Pręterea nõ est verũ, S. Augustinũ tã curiosum fuisse, vt dicit Caluinus, in mysterijs numerorũ. Non. n. ignorabat esse duodecim articulos fidei, tres virtutes Theologicas, decem pręcepta decalogi, & alia id genus multa, de quorũ tñ numerorũ mysterijs, nihil Augustinus scripsit. Sic igit neq; scripsit de mysterijs septenarii numeri Sacramentorũ, ne Caluinus nimis eũ curiosũ in his rebus appellaret.

Venio ad loca citata à Kẽnitio. Ad locũ Iustini RESPONDEO, Iustinũ in Apologia illa tñ meminisse duorũ Sacramentorũ, quia id requirebat argumẽtũ illius operis. respondet enim ijs, quæ obijciebantur à Gẽtilibus.

bus. Gentiles autem duo quædam obijciebant. PRIMO, quòd Christiani essent athei, quia non colebant Deos. SECVNDO, quòd in suis cõuenticulis multa, turpia, & scelerata agerent, ac præcipuè, quòd humanas carnes vorarent, & ideo ad suam Synaxim non admitterent vllos præter suos. De quibus calumnijs vide et Tertullianum in Apologetico, Athenagoram in Apologia, & Minutium in Octauio. Iustinus igitur ad illa duo respondet, & ideo in maxima parte Apologiæ tractat de fide, ac docet, Christianos non esse atheos, cùm colant tres diuinas personas, & præterea venerentur Angelos, &c. Deinde in altera parte tractat de Synaxi, & obiter meminit Baptismi, vt doceat solis baptizatis licere interesse Synaxi; & breuiter exponit quid Christiani agãt singulis Dominicis diebus in sua Synaxi, vbi necessariò disserere debuit de Eucharistia, quia hoc mysterium præcipuum est in Synaxi, & de hoc potissimum malè audiebant Christiani; putabantur enim vesci carnibus alicuius pueruli. De alijs Sacramentis non fuit opus, vt quidquam diceret, quia illa partim erant ignota Gentilibus, partim sine calumnia exercebantur.

Ad Irenæum RESPONDEO, Irenæum nunquam instituisse disputationem de Sacramentis, sed pro locorũ opportunitate modò meminisse vnius, modò alterius. Nam lib. 1. cap. 9. tractat de Eucharistia, refellens deliramenta Marci cuiusdam circa Eucharistiam, cap. 18. tractat de Baptismo refellens deliramenta aliorũ eius temporis hæreticorum circa Baptismum. Rursus lib. 4. cap. 32. 33. & 34. tractat de sacrificijs legis veteris & nouæ, & ideo simul agit etiam de Eucharistia. Item lib. 1. cap. 2. tractat de pœnitentia, & lib. 5. cap. 4. meminit Confessionis. Neque obstat, quòd non vocet Pœnitentiam Sacramentum: nam nec Baptismum, aut Eucharistiam vocat Sacramenta.

Ad Tertullianum idem dici posset; non enim instituit vsquam disputationem de Sacramentis: sed præterea perspicuè distinguit in libro de resurrectione carnis quatuor diuersa, Baptismum, Chrisma, Eucharistiam, Ordinationem. Neq; valet glossa Kẽnitij, quod Tertullianus Chrisma, & manus impositionem non faciat noua Sacramenta, sed velit esse cæremonias Baptismo annexas. Nam Tertullianus distinguit illa quatuor, & tribuit singulis proprios effectus. Et præterea, si de cæremonijs Baptismi ageret, non poneret manus impositionem post Eucharistiam.

Sed videamus loca à Kemnitio adducta. PRIMO, adfert librum primum in Marcionem. Sed locus ille pro nobis est: non enim dicit in eo libro vsquam duo esse Sacramenta, sed dicit in Sacramentis Deũ vti voluisse aqua, pane, & oleo; quæ sunt materiæ, quæ consecrantur in quinque Sacramentis. Nec meminit Tertullianus aliorum duorum, quia solum volebat ostendere, Deum nostrum esse verum Creatorem elementorum, & aliarum rerum sensibilium, contra Marcionis errorem, qui id negabat. Id autem probat egregiè; quia si res istas creasset alius Deus, non eis vteretur Deus noster in Sacramentis suis.

SECVNDO, adducit librum quartum cõtra Marcionem, vbi in margine ad numerum 51. est annotatio B. Rhenani: *Baptismus, & Eucharistia, duo Sacramenta primitiuæ Ecclesiæ*. Quæ annotatio Kemnitium decipit: non enim eo loco Tertullianus dicit tantùm esse duo ista Sacramenta, sed reprehendit Marcionẽ, quod ad hæc Sacramenta non admitteret, nisi eos, qui damnabant coniugium.

TERTIO, adducit librum de corona militis, vbi etiã non nominantur, nisi Baptismus, & Eucharistia. Sed non aduertit Kemnitius in eo libro non agi de Sacramentis, sed de cæremoniis Ecclesiæ, quæ nõ habentur ex Scriptura, sed ex traditione. Vnde ibi enumerat varias traditiones circa hæc Sacramẽta; & ne putaremus

A non esse alia Sacramenta, vel alias cæremonias addit: *Harum, & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem postulas Scripturarum, nullam inuenies; traditio tibi obtenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix*.

Ad Cyrillum, & Ambrosium dico duo. PRIMO, falsum esse eos duo tantùm Sacramenta agnoscere: vterque enim in libris à Kemnitio citatis, meminit Chrismatis, tanquam Sacramenti à Baptismo, & Eucharistia distincti; vt patet ex Cyrillo Catechef. 3. & ex Ambrosio, lib. 3. de Sacramentis, cap. 2. & de ijs qui mysterijs initiantur, cap. 7.

SECVNDO, dico non esse mirum, si isti auctores in his libris de tribus tantùm Sacramentis tractant: scribunt enim ex professo ad Catechumenos, & eos instruunt de his rebus, quæ fiunt tempore Baptismi. Porrò cum baptizantur adulti, tria Sacramenta eodem die illis ministrantur, Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia: id quod certum est, tum ex praxi, quæ hodie est
B in Ecclesia, tum ex libris citatis Ambrosij, vbi totũ ordinem Baptismi, & rerum consequentium describit. Vnde AMPHILOCHIVS in vita sancti Basilij, ita de illius Baptismo scribit: *Baptizauit*, inquit, *Episcopus Maximinus Basilium, & Eubulum, atque vngens eos sancto Chrismate, tradidit eis viuificam communionem*.

Ad Dionysium Areopagitam dico, eum tantùm disserere in eo libro de Hierarchia Ecclesiastica, vt ipsum nomen indicat, ac de solennibus actionibus Hierarchiæ, id est, Episcopi. Itaque tractat de Baptismo, & Eucharistia, quæ solenni ritu Episcopus administrare solet. Item de Consecratione olei, de Ordinatione clericorum, quæ à solis Episcopis fieri possunt: cetera tria omisit. Nam extrema vnctio, priuatim à presbytero cõfertur: Matrimonium non eget, quoad essentiam suã, ministerio Sacerdotum, tametsi præsentia parochi ex decreto Concilij Tridentini omnino requiratur: & benedictio, quam nouis nuptis dare solet Ecclesia, à pres-
C bytero priuatim celebretur. Denique Pœnitentiam solenniter quidem olim Episcopi imponebant, & deinde in sancta hebdomada pœnitentes absoluebant: sed videtur id cœpisse post Apostolorum mortem, cùm peccata multiplicari cœpta essent. Quare hoc potius est argumentum antiquitatis horum librorum. Nec tamen ignorauit Dionysius Sacramentum Pœnitentiæ, cùm eius meminit in epist. ad Demophilum.

Ad Gregorium dico, verba illius Canonis non videri Gregorij, nec enim in eius operibus inueniuntur: extant autem apud Isidorum, lib. 6. etymologiarum, cap. 19. sed cuiuscunque sint, non ponit ille auctor, nisi exempla quædam.

Rabanus in libris de institutione Clericorum, tractat de Sacramentis omnibus, quæ conueniunt Clericis, libro 1. cap. 6. de Ordine, ibidem, cap. 24. de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia, libro 2. capite 29. de Pœnitentia, ibidem, capite 11. de Extrema vn-
D ctione. Matrimonium solum omisit, quia ad Clericos non pertinet.

Paschasius in libro de cœna Domini, quid mirum, si non tractet nisi de Eucharistia, cùm hoc solum requirat argumentum illius libri? Denique Cyprianus seu quicunque sit auctor sermonum de operibus Cardinalibus Christi, non meminit omnium Sacramentorũ; quia solum explicat Sacramenta, quæ Dominus instituit in cœna, quæ sunt Eucharistia, Chrisma, & Ordinatio. Vide sermones de cœna Domini, de ablutione pedum, & de Chrismate. Ad alia loca Kemnitij nihil opus est respondere: fatemur enim Sacramenta largo modo sumpta esse plura quàm septem.

Vltimo loco Kemnitius argumentatur ex ratione, ac probat duo tantùm esse Sacramenta, quia duobus tantum conuenit definitio Sacramenti. Sed vt hoc possit efficere, fingit sibi nouam definitionem, eamq; longissi-

gissimam: tot enim particulas in ea posuit, quot sufficere videbantur ad excludenda quinque Sacramenta. Sed hanc definitionem nos suprà diligenter refutauimus in disputatione de definitione Sacramenti.

CAPVT XXVIII.

De ordine, & comparatione Sacramentorum nouæ legis inter se.

VNVM hoc superest ad finem quæstionis de numero Sacramentorum, vt eorum etiam ordinẽ ostendamus. Est enim vnus ex Lutheranorum erroribus, non esse vnum Sacramentum alio præstantius: ita enim loquitur Lutherus in lib. de instituendis ministris ad Pragẽses: *Unum Sacramentum altero dignius esse non potest, cũ eodẽ uerbo Dei oĩa constent.* Quod idẽ B maiori ratione dicere coguntur Caluinistæ, qui cùm in Eucharistia non ponant Christi corpus, nisi tropicè, non est vlla ratio, cur eam Baptismo anteponant. Sed nec Lutherani rationem habent, cur Eucharistiã anteponant Baptismo. Etsi enim fatentur in pane esse verum Christi corpus, tamen idem corpus Christi coguntur eodem modo ponere in aqua Baptismi, cùm vbiq; illud ponant. Sicut etiam non est ratio, cùm eundem effectum vtrique Sacramento tribuãt, nimirum obsignare promissiones ad alendam fidem.

Contra hunc errorem posuit Concilium Tridentinum sess. 7. can. 3. in quo dicitur anathema ijs, qui septem Sacramenta nouæ legis paria faciũt. Circa quem Canonem, & totam hanc rem, pauca quædam notanda sunt. PRIMVM est, Caluinum in Antidoto, & Kẽnitium in Examine 2. par. pag. 75. & sequentibus, omnino dissimulasse statum quæstionis præfetitis, & rem C totam ad iocum, & calumnias vertisse. Nam vterque dicit hunc canonem à se maximè seruari, cùm ipsi nõ faciant paria septem Sacramenta, immò tantum discrimen ponãt inter Baptismum, & Eucharistiam ab vna parte, & cetera quinque ab altera, vt priora duo Christi institutionem esse dicant, reliqua verò hominũ inuenta. Sed hoc (vt dixi) est dissimulare statum quęstionis. Concilium enim cùm dicit anathema ijs, qui septẽ Sacramenta faciunt paria, non vim facit in numero septenario, sed in ratione Sacramẽti: hic enim est sensus canonis; Si quis Sacramenta nouæ legis, quæ in 1. can. septem esse diximus, paria facit, ita vt non sit vnũ alio dignius, anathema sit. Esse autem hunc sensum patet, tum quia Concilium suis canonibus Lutheranorum errores damnat; error autem Lutheranorum non est, quòd parem faciant Baptismo Confirmationem, aut aliud eiusdem generis eorum, quæ ipsi nõ habent pro D Sacramentis, sed quod inter Baptismum, & Eucharistiam discrimen dignitatis non ponant; tum etiam id patet ex ipso Concilio. Nam infrà sess. 13. cap. 3. asserit Eucharistiã excellere omnibus alijs Sacramentis, quã comparationem non facit Concilium in alijs.

Nota SECVNDO, Kemnitium dissimulata vera caussa huius canonis, alias quasdam ponere, nimirũ quod Concilium renouare voluerit antiquam contumeliã, quod scilicet Chrisma præstet Baptismo. Itẽ quod Ordinis Sacramentum antecellat ceteris, quia secum adfert pingues præbendas. Denique quod Ordinis Sacramentũ tantò sit excellẽtius coniugio, vt simul cum co manere non possit. Sed ista omnia meræ calumnię, ac merę nugæ sunt auctoribus suis dignissimæ. Nam Cõcilium, vt dixi, præcipuè intendit damnare errorem Lutheranorum de paritate Baptismi & Eucharistiæ: atque ad hoc respondere debuissent isti censores. Neq; dicimus Sacramentum Ordinis pugnare cum Matrimonij Sacramento, sed actum Matrimonij habere aliquid indecens in sacerdote. Nam si laici continere de- A bent ab vxore ad tempus caussa orationis, 1. Cor. 7. certè actus coniugij impedit orationem, & multò magis sacrificium. Alioqui veros coniuges, sed continentes, ordinamus sacerdotes.

Nota TERTIO, Sacramenta septem, licet sint eiusdem generis, & proinde omnia verè, & propriè Sacramenta: tamen differre specie, & secundum varias rationes nullum esse, quod alicui alteri non præstet. Nã Baptismus excellit omnibus, quoad effectum remittendi peccata; nam remittit peccatum originale, quod nullo alio Sacramẽto remittitur: item remittit omnia actualia, & omnem pœnam eis debitam, quod non faciunt Sacramenta cetera.

Confirmatio excellit omnibus, & ipsi etiam Baptismo (etiamsi nolint Lutherani) quoad effectum gratiæ ad bene operandum. Nam in eo Sacramento confertur plenitudo Spiritus sancti, & est Confirmatio quæ B dam perfectio, & consummatio Baptismi: præsupponit enim totum effectum Baptismi, & superaddit gratiam copiosiorem. Vnde Apostolis dicitur Luc. vlt. *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Et ante Confirmationis effectum, quam acceperunt in die Pentecostes, licet baptizati essent, timidissimi erant ita vt omnes in passione fugerẽt; postea verò accepto Spiritu sancto, facti sunt robustissimi. Quare Cyprianus lib. 2. epist. 1. & Cornelius in epist. ad Fabium apud Eusebiũ lib. 6. hist. cap. 33. non timuerunt dicere non esse plenè sanctificatos, nec perfectos Christianos, qui carent Sacramento Chrismatis, etiamsi hãc vocent Caluinus & Kemnitius veterem contumeliam.

Eucharistia excellit omnibus, quoad ipsam substantiam Sacramenti. Nam cetera constant ex re sensibili,

& virtute quadam agendi sibi à Deo communicata per motum: at Eucharistia non solùm virtutem quã dam operatiuam, sed ipsum Christum auctorem illius C virtutis verè continet.

Pœnitẽtia excellit ceteris necessitate, solo Baptismo excepto, cum quo est illi hæc excellentia communis.

Extrema vnctio aliquo modo excellit Pęnitentiæ, quoad effectum gratiæ, sicut Confirmatio Baptismo. Nam præsupponit totum effectum pœnitentiæ, & superaddit gratiam copiosiorem, quæ non solùm posset delere omnia peccata si adessent, sed etiam tollit reliquias peccatorum.

Ordo excellit omnibus, excepta Confirmatione, ratione ministri; nam solùm ab Episcopo cõferri potest. Immò etiam videtur excellere in hac re Confirmationi. Nam Confirmatio aliquando ex dispensatione confertur à simplici sacerdote: Ordines autem sacri, ac pręsertim Sacerdotium, nunquam nisi ab Episcopis conferuntur. Pręterea Ordo ceteris pręstat, quoad aliquid sibi proprium, quia constituit homines in gradu subli- D miore, quã sint ceteri Christiani, nõ (vt nugatur Kemnitius) quia præbendas pingues secum adfert.

Deniq; Matrimonium excellit significatione: significat enim Christi vnionem cum Ecclesia; vnde ab Apostolo magnum Sacramentum appellatur Ephes. 5.

Nota QVARTO, simpliciter Eucharistiam omnibus excellere: nam eius excellentia est in ipsa Sacramenti substantia. Et præterea est hoc Sacramentũ consummatio omnium Sacramentorum, vnde etiam post singula conferri solet, quando ea tradũtur adultis: de qua re alibi dicendum erit.

Nota QVINTO, ordinem, quem seruat Concilium in Sacramentis numerandis, non esse ordinem dignitatis, sed primò poni quinque, quæ ad omnes pertinẽt, deinde duo, quæ non ad omnes: & quidem in primis quinque seruari ordinem temporis, quo ex natura sua sumi deberent. Primò enim datur Baptismus. Secundo Confirmatio. Tertiò Eucharistia: hic enim ordo seruatur cùm baptizantur adulti, & est ordo naturalis. Quartò datur Pœnitentia, si contingat peccare

post

post Baptismum. Quintò Extrema vnctio in fine vitę. A Post ista quinque, quę sunt omoibus communia, ponuntur alia duo, quę non côueniunt omnibus, Ordo, & Matrimonium; & quidem prius Ordo, quàm Matrimonium, quia Ordo est excellentior: hic. n. non debuit haberi ratio tēporis, cùm non coniungantur hęc duo Sacramenta in vno homine, nisi per accidens.

CONTROVERSIA SEXTA.

De cæremonijs Sacramentorum in genere.

DE ritibus singulorum Sacramentorum suis locis agemus; hic tantùm de ritibus in genere disputandum est. Quam postremam controuersiam disputare instituimus, tum quia res dignissima est, quæ sciatur, tum etiam vt nullus sit canon Concilii Tridentini de Sacramentis in genere, quem non defenderimus; hactenus enim omnes defendimus, præter vltimum, qui dicit anathema ijs, qui cæremonias Ecclesiæ, vel contemnant, vel sine peccato prætermitti posse putant.

Erunt autem quatuor partes huius quæstionis. PRIMA *de nomine, definitione, & partitione cæremoniarum.* SECVNDA *de statu causæ, & hæreticorum erroribus, & mendaciis.* TERTIA *de explicatione, & probatione veritatis.* QVARTA *de obiectionibus aduersariorum.*

CAPVT XXIX.

De nomine, definitione, & partitione cæremoniarum.

QVOD ac PRIMVM attinet, notanda sunt quædam pro statu caussæ intelligendo. PRIMVM est, quid sit cæremonia. Est autem cæremonia actus externus religionis, qui non aliunde habet laudem, nisi quia fit ad Dei honorem. Religio enim, quę est nobilissima moralium virtutum, tres habet actus, vt quæuis alia virtus. PRIMO, actum internum elicitum, qui est velle Deo debitum honorem, & cultum dare. SECVNDO, actum externum interno respondentem, qui est quælibet externa actio, quæ non aliunde D est bona, & laudabilis, nisi quia fit ad Deum colendum, vt sacrificium, genu flexio, & similia. TERTIO, actum imperatum, id est, actum cuiusuis virtutis, qui à religione ordinetur ad Dei honorem. Hoc modo ieiunia, eleemosynæ, & alia id genus dici possunt actus religionis, quando fiunt ad colendum Deum, licet alioqui sint etiam actus aliarum virtutum. De hoc tertio acto dixit S. Iacobus cap. 1. religionem esse visitare pupillos, & immaculatum se custodire ab hoc seculo; & S. Augustinus in Enchirid. ca. 3. dixit, Deum coli fide, & spe, & charitate. Ex his tribus actibus, primus nullo modo est cęremonia; tertius no est etiam cæremonia, nisi quatenus imperatur à religione; secundus est propriè, & simpliciter cęremonia, & de eo tractamus hoc loco.

A Quod autem ad nomen attinet: Cæremoniæ apud Hebræos dicuntur חקים quod nomen propriè significat non tam ipsam externam actionem, quàm legem, seu statutum, quo actio illa præcipitur. Vnde etiam in nouo Testamento cęremonię Iudaicæ nomine legis appellari solent, vt Matth. 11. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Galat. 5. *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Eam vocem Gręci reddunt vbiq; per δικαιώματα, id est, iustificationes, quia erant ritus ad hominem iustificandum, & purgandū institutæ. Latinus interpres ferè semper vertit cęremoniam in Testamēto veteri vocem Hebræam חקים. Nomen autem hoc Latinum vel dictum est ab oppido Cęre, vt volunt Liuius lib. 5. & Valerius Maximus lib. 1. c. 1. qđ in eo oppido Sacra Romana seruata sint, quo tempore Galli Romam diripuerunt; vel fortè rectius dictum est à carendo, vt sit cæremonia, quasi cæremonia, vt vult B Sanctus Augustinus libr. 2. retractat. capit. 37. & Gellius libro 4. cap. 9. & Macrobius lib. 2. Saturnal. capi. 3. eò quòd quædam cæremoniæ in abstinendo, & carendo positæ sunt, qualis erat apud Iudæos carere vsu carnis suillæ, & omnia ferè vota Nazaræorum, & aliorum, qui vini, & aliarum multarum rerum vsu, & voto carebant.

Sed ad partitionem veniamus. Quinque sunt partitiones cæremoniarum. PRIMA partitio sumitur à fine seu effectu. Quædam enim instituuntur ad iustificandum, vt Sacramenta, & de his modò non agimus: quędam ad alios quosdam effectus spirituales, vt ad dęmones coërcendos, vt exorcismi, aqua benedicta, &c. quædam ad solum ornatum, & significationem, vt vestis alba neophytorum, lumina cereorum, &c. & de his agimus.

SECVNDA partitio sumitur à caussa efficiente, id est, ab institutore. Quædā enim sunt ab ipsa natu- C ra quodammodò institutæ, quę naturales dici possunt: quale est respicere in cœlum, tollere manus, flectere genua, tundere pectus cùm Deum oramus: ista enim natura ipsa docet, vnde etiam communes sunt etiam Gentilibus, & quibuscunque sectis. Quædam sunt à Deo institutę, vt multę in Testamento veteri, & Sacramenta quędam in nouo; atque hæ diuinę cęremonię appellantur. Quędam denique sunt ab Apostolis, vel eorum successoribus institutę, quę dicuntur Ecclesiasticę. Et similis est partitio verborū; sunt enim cęremonię quędā verba visibilia. Videmus enim quasdam voces esse naturales, vt sunt eę, quibus varios effectus exprimimus; nam omnes eodem modo plorant, suspirant, rident, &c. alias à Deo institutas, vt Genes. 1. nomen cœli, terrę, maris, & alibi nomina aliquorum magnorum virorum. denique alias ab hominibus institutas, vt Gen. 2. Adam imposuit nomina animantibus.

TERTIA partitio sumitur à caussa formali. Quędam enim cęremonię sunt immediatè cultus Dei, vt sacrificium, oratio, adoratio, &c. quędam disponūt ad colendum Deum, vt ieiunia, cœlibatus, vitę asperitas, &c. quędam sunt instrumēta diuini cultus, vt templa, arę, calices, &c.

QVARTA partitio à caussa materiali, seu ab obiecto materiali. Quędam enim cæremonię versantur circa personas; vt exorcismi, insufflationes, aspersio cineris, &c. quędam circa locum, vt consecratio templi; quędam circa tempus, vt dies festi, vigilię, Quadragesima, & sic etiam sunt tempora determinata Sacramentorum celebrationi: quędā circa modum, vt quod Latinè Sacramenta ministrentur; denique quędam circa res ipsas, vt benedictiones aquę, olei, vestium, palmarum, &c.

QVINTA partitio sumitur ab accidētibus, vt quòd

aliç sint vniuersales, aliæ particulares, vt ieiuniũ Sabbathi temporibus S. Augustini seruabatur Romę, nõ Mediolani; & cõtrà lotio pedũ post Baptisma, seruabat Mediolani, nõ Romę. Vide Augustinum epist. 118. & Ambrosium lib. de Sacramentis 3. cap. 1. Item aliç temporales, vt abstinentia à sanguine, & suffocato, Actor. 15. aliæ perpetuæ, vt ritus Sacramentorum. Denique aliæ in præcepto, aliæ liberæ; de quibus vide Augustinum epist. 118.

CAPVT XXX.

De statu caussæ.

IAM vt statũ caussæ intelligamus, obseruanda sunt tria. PRIMO non pauca esse, in quibus aduersarij nobiscum conueniunt. PRIMO enim fatentur aliquas cęremonias necessarias esse ad Sacramentorum administrationem, præter cæremonias, quibus continetur Sacramentorum essentia. SECVNDO eas cæremonias esse adhibendas, quæ habent in Scriptura mandatum, vel exemplum, vt orationes, gratiarũ actiones, exhortationes, psalmodiam: ista enim fuisse in vsu Apostolorum, patet ex 1. Corinth. 14. & 1. Timot. 2. TERTIO fatentur posse Ecclesiam statuere de his cæremonijs, quæ habentur in Scripturis, certum ordinem, & modum, quo seruari debent, ne sit confusio. Ita Lutherus in libro de pijs cæremonijs, & in lib. de formula Missæ. Caluinus lib. 4. Institut. capit. 10. §. 14. Kemnitius in Examine, 2. part. pag. 171. Denique idem probant tot agendæ, quas singulæ ferè Ecclesiæ ipsorum ediderunt.

SECVNDO obseruandum est, multa ab aduersarijs reprehẽdi in doctrina de cæremonijs Catholicorum, sed omnia esse ipsorum mẽdacia, non dogmata nostra: quocirca sunt hæc omnia notanda, & separanda, vt verus caussæ status appareat.

Igitur Kemnitius in 2. parte Exami. pag. 157. & sequentibus, hæc omnia nobis tribuit. PRIMO, quòd Concilium Tridentinum approbauerit quoscunque ritus ab hominibus excogitatos, licet absurdissimos. Idem habet Caluinus in Antidoto huius canonis. At falsum est: nam Concilium non approbat, nisi ritus receptos ab Ecclesia vniuersali, quos etiam ita approbat Augustinus epist. 118. vt dicat cõtra eos disputare esse insolentissimæ insaniæ.

SECVNDO, quòd asseramus retinendos ritus, qui pugnant cum Dei verbo. TERTIO, quòd Papa possit immutare Christi instituta. QVARTO, quòd sit peccatum mortale, & anathemate dignum, mutare vel minimum in his cæremonijs. Idem habet Caluinus in Antidoto. QVINTO, quòd anteponamus humanas cęremonias diuinis pręceptis. Idem habet Caluinus lib. 4. Institut. cap. 10. & Confessio in Apolog. August. artic. 15. & vltim. SEXTO, quòd putemus sine his ritibus humanis non habere Sacramenta veritatem, & efficaciam. Quod sanè est mendacium impudentissimum: & idem tamen mendacium est apud Tilmannum Heshusium lib. de 600. erroribus Pontificiorum, tit. 15. errore 13. SEPTIMO, quòd singulis cæremonijs tribuamus vim aliquam spiritualem. OCTAVO, quòd aliquibus cęremonijs tribuamus efficaciam Sacramentorum, vt cereo Paschali. Simile quid habet Lutherus in vlt. homilia de Baptismo, vbi dicit Catholicos putare aquam benedictas, & similes res consecratas, esse Sacramenta: quamuis contrarium idem Lutherus dicat in lib. de captiuit. Babylon. cap. de ordine. NONO, quòd præferamus cęremonias nostras ipsis Christi Sacramentis. Idem habet Caluinus in Antidoto, vbi impudentissimè mẽtitur, nos anteponere salem, & oleũ, & sputũ aquæ Baptismi. DECIMO, quòd Tertullianus, & Cyprianus ex errore Montanistarum docuerint, exorcismos, & vnctionem habere spirituales effectus. At nihil tale docuisse Montanistas vsquam legimus: sed in Patribus omnibus passim id legimus. VNDECIMO, quòd Cyprianus & Cornelius tribuerint Vnctioni effectum Baptismi, & quòd postea, teste Magistro Sententiarum, correctæ fuerint istę opiniones, & nunc tamen à Concilio Tridentino iterum renouentur. Sed ista omnia mendacia sunt. Nam Cornelius, & Cyprianus non loquuntur de cæremonijs Ecclesiasticis, sed de Sacramento Confirmationis; & ei tribuunt non effectum Baptismi, sed alium proprium. Neque apud Magistrum exstat vllum verbum de correctione huius sententię; solùm enim corrigitur error Cypriani de Anabaptismo libro 4. sentent. distinct. 6.

His addunt alij quod sentiamus pręcipuum Dei cultum in his cęremonijs consistere. Ita Caluinus lib. 4. Institut. cap. 10. §. 9. & 12. item Confessio Augustana artic. 26. qui est de discrimine ciborum. Item per has cęremonias homines iustificari, & in Christi locum quodammodò successisse. Ita Caluinus loco citato §. 15. & Apologia Confess. artic. 15. Sed hęc omnia mendacia sunt, & ad statum quæstionis non pertinent. Fatemur enim omnes Catholici cæremonias Ecclesiasticas non esse pręcipuum cultum; nec ab ijs pendere essentiam, & efficaciam Sacramentorum; nec habere vim iustificandi, vt habent Sacramenta, proinde inferiora esse Sacramentis, nec esse approbandos ritus qui pugnant cum verbo Dei; nec esse nimis multiplicandas, ita vt sua multitudine obruant quodammodo religionem, cui seruire debent. Vt enim agricolę cupiũt in vitibus pręter vuas etiam pampinos, quibus ornentur, & adiuuentur vuæ; sed si nimium pampini crescant, & impediant potiùs, quàm iuuent, eos resecant: ita faciendum esse in eiusmodi ritibus, docet Augustinus epist. 119. cap. 19. In his ergo cum aduersarijs conuenimus.

Nota TERTIO, totam controuersiam consistere in sex capitibus. PRIMVM est, an sint aliquæ cæremoniç à Christo, vel Apostolis institutæ, quæ non habeantur in Scriptura, sed ex traditione sola cognoscantur. SECVNDVM est, an cęremoniæ, quę non sunt Sacramenta, habeant vim aliquam spiritualem, vt coërcendi dæmones. TERTIVM est, an Ecclesia possit instituere nouas cęremonias. QVARTVM, an possit eas ita instituere, vt teneantur fideles, in conscientia eas seruare, etiam citra scandalum. QVINTVM, an eiusmodi cęremonię sint res bonę, & meritorię, & pars aliqua diuini cultus. SEXTVM, an lingua Latina Sacramenta celebranda, & ministranda sint.

Ad hęc omnia Catholici respondent affirmatiuè, ad eadem capita, solo excepto tertio, oẽs ferè Lutherani, & Caluinistę respondent negatiuè: de tertio inter se non conueniunt. Lutherus enim in lib. de formula Missę, & in libro de pijs cęremonijs, & Confessio Augustana artic. 15. & 26. & Philippus in locis titul. de cęremonijs, & Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, capit. 10. & communiter Lutherani, fatentur posse Ecclesiam instituere aliquas cęremonias ad eruditionem, & splendorem, & ordinem Ecclesię; modò absit obligatio, & opinio cultus. At Caluinus lib. 4. Institut. cap. 10. §. 11. contendit id non licere vllo modo, & idem sentire videtur Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de cęremonijs. Dicit enim, posse Ecclesiam instituere dispositionem concionum, lectionum, festorum, & aliarum rerum, quę secundum mandata, vel exempla Scripturarum celebrantur: sed non licere comminisci nouos ritus ad adumbrandam veritatem, iam in Euangelio patefactam; quales sunt interdiu accendere cereos, vti vexillis, seu crucibus, ad significandam

ficandam victoriã Christi, &c. Idem deniq; satis apertè docet Kemnitius, pag. 166. Nam posteaquam dixit arduam quęstionẽ esse, an hominibus permissum sit, aliquos ritus quocunq; consilio superaddere ijs, quos Dei Filius instituit: subiungit, diuinæ institutioni nihil addendum, aut detrahendum esse; & eos qui addunt, id videri facere, quasi cæremoniæ à Christo institutæ, non sint satis idoneæ, & sufficientes.

CAPVT XXXI.

Explicatur, & defenditur veritas.

NVNC vt veritas explicetur, & probetur, adferemus aliquot propositiones. PRIMA: *Caremonias aliquas Christus, uel Apostoli instituerunt, quas ex nulla Scriptura, sed ex sola traditione habemus.* Hæc probanda est fusiùs, cũ de singulis agetur; nunc breuiter probatur ex eo, quod Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est, sicut Baptismi Sacramẽtum, vt Augustinus affirmat lib. 2. cap. 104. contra literas Petiliani: at Sacramenta solus Deus instituere potest, igitur Sacramentum Chrismatis Christus instituit: & tamẽ nusquam habemus in Scriptura mentionem Chrismatis. Item 1. Cor. 11. Apostolus ait: *Cetera cum venero, disponam.* Et tamen nihil postea scripsit de ritu Sacramẽti Eucharistiæ, de quo ibi agebat: neque credibile est eum non præstitisse, quod promiserat, aut eius leges postea interijsse. Quare B. Augustinus affirmat epist. 118. inter alias Apostolorum leges vnam fuisse, vt Eucharistiam ieiuni susciperemus; idque cum alijs ritibus, quos Ecclesia seruat Apostolũ promisisse, cum ait: *Cetera cum venero, disponam.* Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 27. multa enumerat, ac primo loco signum crucis, quę ab Apostolis instituta, ad nos sola traditione non scripta venerunt. Pari ratione aquam vino miscendam in Eucharistia Christum ipsum instituisse asserit Cyprianus lib. 2. epist. 3. & ex eo Augustinus lib. 3. doct. Christia. cap. 21. & tamen non habetur hoc expresse in vlla Scriptura. Sed de his aliàs.

SECVNDA propositio: *Aliqua caremonia vim habẽt spiritualem.* De hac etiam alibi dicendum est; interim probatur de signo crucis. Nam omnes Patres passim affirmant frontem armandam, & muniendam contra omnes insidias dæmonum; & miram eius esse virtutẽ. Vide Tertullianum initio Scorpiaci. Origenem hom. 6. in cap. 15. Exod. Cyprianum lib. 4. epist. 6. Lactantiũ lib. 4. cap. 26. & 27. Nazianzenum oratione 1. in Iulianum. Nyssenum in vita Gregorij Thaumaturgi. Epiphanium hæres. 30. Chrysostomum hom. quòd Christus sit Deus. Ephrem in lib. de armatura spirituali. Palladium in hist. Lausiaca, cap. 2. & 54. Hieronymum in vita Hilarionis. Sulpitium in vita S. Martini. Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. Prudentium in hymno ante somnum. Paulinum Natali 8. Sed nomine aliorũ audiamus ATHANASIVM in lib. de Incarnat. & salutari aduentu Domini: *Signo crucis*, inquit, *omnia magica compescuntur, & veneficia inefficacia fiũt.* Et infrà: *Veniat, qui istorum dictorum experimentum capere velit, & in ipsis præstigijs dæmonum, & imposturis vaticiniorum, & in miraculis magiæ vtatur signo crucis ab ipsis deriso, nomenque Christi inuocet, & videbit, quomodo eius rei metu dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magię & veneficia iaceant.*

Est autem OBSERVANDVM, tribus modis operari signum crucis in dęmonibus terrendis. PRIMO ex apprehensione ipsorum dęmonum. SECVNDO, ex deuotione hominis. TERTIO, idque potissimum ex instituto Dei, atque adeo ex opere operato. Ac primum dubium esse non potest, quin dæmon, cum signum crucis fieri videt, recordetur se Christi cruce deuictũ, ac A proinde horreat illud signum suæ calamitatis, & fugiat, quomodo canes fugiunt, cùm baculo aut lapides vident. Deinde vim habet hoc signum ex deuotione hominis se signantis, eo modo, quo vim habet oratio vocalis. Est enim signum crucis quædã inuocatio meritorum Christi crucifixi signo expressa; loquimur. n. corde, ore, & nutibus. Itaq; opponere Diabolo, & cuiuis malo signũ crucis, est opponere Christi passionẽ, id est, inuocare Deum per Christi merita. Quocirca tunc effectus magis procedit ex interna fide & deuotione, quàm ex ipsa figura crucis, sicut cum oramus voce, & impetramus, impetratio non tribuitur sono vocis, sed fidei, & deuotioni. Præter hos duos modos est etiam tertius ex Dei institutione, & ex opere operato. Nam sæpe homines Iudæi, vel Ethnici, sine vera fide, aut deuotione signo crucis adiuti sunt, vt patet de Iuliano apostata apud Nazianzenum orat. 1. in Iulianum. & de Iosepho Hebræo apud Epiphanium hęres. B 30. & de alio Hebræo apud Gregorium lib. 3. Dialog. c. 3. Quare S. AVGVSTINVS lib. 83. qq. q. 79. *Nec mirũ*, inquit, *quòd hæc signa valent, cùm à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cùm vsurpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Cùm autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cùm id iustum, atque vtile iudicat. Nam nullo modo vlli spiritus audent hęc signa contemnere, contremiscunt hæc vbicunque illa prospexerint.* Hæc ille.

TERTIA propositio: *Potest Ecclesia instituere nouas cęremonias, non quidem ad iustificandum impium, sed ad alios effectus spirituales.* NOTA pro explicatione cæremonias ab Ecclesia institutas tribus modis posse esse vtiles. PRIMO, ad ornãdum, & repræsentandum aliquod mysterium religionis, & eo modo iuuan C dos rudiores; & de hoc inter Catholicos nulla potest esse dubitatio. SECVNDO, ad morbos curandos, & dæmones pellendos, & peccata venialia purgãda, & alia id genus, idq; per modũ impetrationis, vt cùm Ecclesia benedicit candelas, palmas, agros, &c. Ista. n. valent ad effectus illos, ad quos instituuntur ex vi orationũ Ecclesiæ, quæ sine dubio exaudiuntur; & de hoc etiã non est quæstio apud Catholicos. TERTIO modo probabile est, posse Ecclesiam instituere eiusmodi cæremonias ad eosdem effectus per applicationem Christi meritorũ; ita vt ex opere operato illos effectus producãt, quomodo Sacramẽta ex opere operato iustificãt. Christus. n. sine dubio meruit Ecclesiæ suæ non solum gratiam & gloriam, sed etiã omnia alia beneficia, quę illi vtilia esse possunt. Et quidẽ ad gratiam, & iustificationem impij consequendã instituit ipse Sacramenta, quibus applicentur ipsius merita; nec licet iam alia signa instituere ad effectum illũ principalẽ: ad alia beneficia mi D nora reliquit Ecclesiæ potestatẽ, vt instituat signa, quibus applicentur ipsius merita. Ita quidã disputant, sed non est hoc vsq; adeo certũ, præsertim cum videamus non habere signa ista infallibilem effectũ. Quanquam posset dici habere effectũ infallibilẽ, si id sit vtile hominibus, non autẽ absolutè, quia sępe nõ expedit nobis ea beneficia consequi: quomodo de extrema vnctione dicere solemus, quoad effectum sanitatis corporalis.

Sed quidquid de hoc sit; nostra propositio solùm asserit contra hæreticos, licere Ecclesiæ instituere nouas cæremonias, non ad iustificandum à peccatis mortalibus, sed ad alios fines. Probatur PRIMO exemplis Synagogæ, vel hominum priuatorum in Testamento veteri. Non est enim vlla ratio, cur non possit Ecclesia Christi id, quod sine Dei mandato expresso, quanquam non sine Dei inspiratione, aliqui priuati homines vel Synagoga poterat. Genes. 28. Iacob

cùm nõdum Patriarcha esset, sed priuatus homo, Deo quidem, vt videtur, impellente non tñ expresfè mandante, nouam cæremoniam excogitauit. Erexit.n.lapidem in titulũ, fundens oleum desuper, & vocauit nomen loci illius Bethel in memoriam visionis, quam in eo loco habuerat. Item Synagoga Iudæorum auctore Mardocheo addidit nouum festum diem solenné omnibus celebrandum, quem Deus non instituerat in lege, vt habemus Ester 9. Idem factum est tempore Iudith in additione alterius festi; sic enim legimus cap.vlti. *Dies autem victoria huius festiuitatis ab Hebrais in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur a Iudais ex illo tempore, vsque in prasentem diem*. Neq; obstat, quod hunc librum hæretici non recipiunt: satis enim est nobis, si fidem illi habeant, quam habent Liuio, aut Salustio; non enim hic agitur de aliquo abstruso dogmate, sed de historia rei gestæ. Simile habemus in Machabeis lib. 1. c. 4. vbi instituitur nouum festum dedicationis altaris, ad quod festum celebrandum, etiam Dominus ipse in Hierusalem ascendit, Ioan. 10.

SECVNDO probatur ex Apostolorũ exemplo. Apostoli enim Actor. 15. congregati in Concilio, nouã cęremoniam instituerunt, nimirum vt Gentiles abstinerent à sanguine, & suffocato: quod certè nusquã Deus iusserat, nisi Iudæis, & præterea iam erat euacuata, & abrogata lex illa Iudaica per Christi morté. Vnde fuit verè noua cæremonia illa Apostolorum instituta ad alium finem, quàm olim Iudaica; vnde vocatur dogma Apostolorum Actor. 16. Et præterea iam suprà probauimus multa alia Apostolos instituisse, licet in Scripturis non habeantur. Nulla autem est ratio, cur nõ possit modò Ecclesia, quod tunc poterat. Non.n. Apostoli id fecerunt ex aliqua noua reuelatione sibi concessa, sed ex potestate ordinaria gubernãdi Ecclesiam; vt patet ex eo, quod Concilium coëgerunt, & collatis sententijs statuerunt, quod vtile esse iudicarunt.

TERTIO; Si Ecclesia non posset id facere, vel repugnãtia esset ex parte Ecclesiæ, vel ex parte cæremoniarum, vel ex parte nouitatis, id est, vel non posset, quia non habet auctoritatem aliquid statuendi, vel quia cæremoniæ (vt dicit Brentius) sunt propriæ Testamenti veteris, proinde non conueniunt Testamento nouo, vel quia non licet aliquid addere cæremonijs à Christo institutis: At nihil horum dici potest: nam Ecclesiã posse aliquid statuere, manifestè patet, vel ex eo, quod ab initio fidei singulis ætatibus, Cõcilia celebrata sunt, quæ semper canones ediderunt: damnare autem omnia Concilia, manifesta insania esset; vt interim omittã argumenta plurima, quibus hoc ipsum alibi demõstrauimus. Non repugnare autem cæremonias nouæ legi, patet ex Sacramentis à Christo institutis, quæ sunt verissimæ cæremoniæ, vt etiam aduersarij concedunt. Denique non repugnare ipsam nouitatem, patet, quia nusquam Dominus prohibuit, ne adderemus cęremonias ad Sacramenta ipsius commodius & vtilius administranda. Immò cùm Dominus paucissimas cæremonias instituerit, nec tradiderit modum, quo ministrari deberent, id reliquit sine dubio prouidentiæ pastorum ipsius Ecclesię, vt rectè docet Augustin. epist. 118. c. 6.

QVARTA propositio: *Caremonia ab Ecclesia instituta non possunt omitti sine peccato, etiam citra scãdalum.* Hæc pendet ab alia quæstione, An leges Ecclesiasticæ obligent in conscientia: quam disputauimus lib. 4. de Pontifice, capit. 15. & sequentibus. Ratio præcipua est ex Paulo Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo: qua autẽ à Deo sunt, ordinata sunt. itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi dãnationem acquirunt.* Et infrà: *Ideoque necessitate subditi estote, non solũ propter irã, sed etiam propter cõscientiã.* Quæ sententia etiamsi ab Apostolo applicetur in particulari temporalibus Principibus, cùm subiungit. *Si malè egeris, time; non enim sine caussa gladium portat:* tamen sententia est generalis de omnibus habentibus potestatem, vt Caluinus concedit lib. 4. Instit. cap. 10. §. 5. & patet ex illis verbis: *Non est potestas nisi à Deo.* Ista enim propositio æquiualet huic; Omnis potestas à Deo est. Esse autem in Ecclesia potestatem quandam Præpositorum supra ceteros, negari non potest, cùm id Scriptura passim doceat, vt Rom. 12. *Qui praest, in solicitudine.* 2. Cor. 13. *Hac absens scripsi, vt non prasens durius agam secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Heb. 13. *Obedite Prapositis vestris.* Efficitur igitur, vt qui leges Ecclesiæ non seruant, peccent in conscientia. Id enim significant illa omnia: *Dei ordinationi resistunt*: &, *ipsi sibi damnationem acquirunt*: &, *necessitate subditi estote*: &, *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Vide plura loco citato.

Sed in particulari, quòd cæremoniæ nõ sint omnes liberæ obseruationis, probatur ex eo, quod propter cęremonias natæ sunt in Ecclesia grauissimæ dissensiones, & sub pœnis grauissimis impositæ sunt leges de cæremonijs, & tandem hęretici habiti sunt, qui non obediebant. Quę omnia sunt argumenta manifesta, rem istam non esse liberam: non enim de rebus liberis nascuntur dissensiones.

PRIMA dissensio in Ecclesia fuit ob cæremonias legales, quæ dissensio sopita est ab Apostolis Act. 15. Vbi cùm dicunt: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, prater hac necessaria, vt abstineatis vos à sanguine, &c.* non vocarent onus legem cæremonialem; neque rem necessariam, nisi obligaret in conscientia.

SECVNDA dissensio fuit de die Paschatis, hoc est, de alia cæremonia. Et tãti fecit Ecclesia hanc cæremoniã, vt Victor Papa I. totam Asiã separare voluerit ab vnitate fidelium, quòd nollent Asiatici in ea te parere. Testis est Eusebius lib. 5. histor. cap 25. Deinde verò Cõcilium Nicænum propter istam quæstionem potissimùm conuenit, vt scribunt Epiphanius hæref. 70. & Constantinus in epistola sua apud Eusebium lib. 3. de vita Cõstantini: & Athanasius in epist. de synodis Arimini, & Seleuciæ: vbi etiam addit Concilium Nicęnũ disertis verbis imperasse, vt omnes obedirent. Et Concilium Antiochenum paulò post celebratum, excommunicat can. 1. eos, qui legem Concilij Nicæni de Paschate non seruant. Denique à Patribus habiti sunt hęretici, qui eã cæremoniam diuerso modo seruare volebãt, vt patet ex Epiphanio hæref. 50. Augustino hæref. 29. & Theodoreto lib. 3. de fabulis hæreticorum.

TERTIA dissensio fuit de ritu Baptismi, an hæretici verè baptizarent. Quę etiam dissensio multum exercuit Ecclesiam, & multa inde Concilia facta sunt, & tandem habiti sunt hæretici Donatistæ, quòd non obtemperarent definitioni Concilij generalis. Vide Eusebium lib. 6. hist. cap. 3. & Augustinum in magna parte tomi 7.

Aliæ fuerunt postea dissensiones de delectu ciborũ, de temporibus ieiuniorum, de diebus festis, peregrinationibus, vigilijs, cereis, alijsque cæremonijs, ob quas numerati sunt inter hæreticos Encratitæ apud Epiphanium hęresi 46. & Augustinũ hæresi 23. Deinde Manichæi, qui plurimas cæremonias Ecclesiæ reijciebant apud Augustinum lib. 20. contra Faustum, cap. 3. & 4. Deinde Eustatiani apud Socratem lib. 2. capit. 33. tum Aëriani apud Epiphanium hęref. 75. & Augustinum hæref. 53. tum Vigilantius apud Hieronymum in lib. contra Vigilantium. Inde Claudius Taurinensis apud Ionam in libris tribus de sacris imaginibus. Inde Petrobrusiani apud Bernardum in epist. 240. Inde VValdenses apud Guidoné in summa de hęreticis: & Thaburitæ apud Æneam Syluium lib. de origine Bohemorum, c. 35. Denique Ioannes VViclefus apud Thomã VValdensem, tomo 3. de Sacramentalibus.

Vltimò probatur hæc propositio: quia si libera esset

cære-

cęremoniarum obseruatio, nullo modo fieri posset, vt aliquis ordo, & vniformitas in Ecclesia seruaretur. Si enim nunc vix seruatur vniformitas in rebus quibusdam præcipuis, cùm tam seuerè id præcipiatur, quid fieret si esset res libera? Et tamé iubet Apostolus 1. Corinth. 14. vt omnia honestè, & secundũ ordinem fiant. Quę ratio Caluinum mouit, vt cęremonias suas voluerit lege sanciri. Nam lib. 4. Institr. cap. 10. §. 27. dicit, dissolui suis neruis, & deformari, ac dissipari Ecclesiam, si vnicuique liceat mutare cæremonias, & §. 31. dicit, libera quidem consciẽtia debere seruari cęremonias, sic tamen, vt nõ contemptim habeantur, nec supina negligentia prætereantur: & infrà dicit non esse crimen si per imprudentiam, aut obliuionem aliquid omittatur; vbi indicat esse crimen si per contemptum, vel crassam negligentiam omittantur. At nihil aliud Ecclesia de suis cæremonijs docet.

QVINTA propositio: *Cæremoniæ non sunt res indifferentes, sed sunt res vtiles, meritoriæ, & pars quædam cultus diuini.* Probanda sunt hæc omnia per partes. Ac PRIMVM, quod cæremoniæ sint vtiles, probatur his rationibus. PRIMO; Cæremoniæ, vt oriuntur ex interna pia affectione, & deuotione, ita etiam illam conseruant, nutriunt, augent, vt Augustinus docet libro de cura pro mortuis, cap. 5. & epist. 119. cap. 11. & lib. 9. Confess. capite 6. & 7. Et nos ipsi hoc experimur, cùm intramus Basilicas ornatas, & mundas, & crucibus, ac sacris imaginibus, & aris instructas, & accensis lampadibus, deuotionem facillimè concipimus: contrà autem cùm ingredimur templa hæreticorum, vbi nihil est, nisi sedes ad concionandum, & mensa lignea ad cęnam faciendam, videmur ingredi profanam aulam, non domum Dei.

SECVNDA vtilitas est, quod non solùm affectum, sed etiam intelligentiam iuuant cæremoniæ, vt Augustinus docet eadem epist. 119. cap. 7. & præsertim rudibus sunt cæremoniæ loco Scripturæ, vel picturæ. Adde quòd aliquando ex vetustis cæremonijs melius persuadentur aliqua dogmata, quàm multis testimonijs. Certè S. Augustinus lib. 1. de peccatorum merit. & remiss. cap. 34. & lib. 6. in Iulianum cap. 2. apertissimè se probare putauit, peccatum originale esse in paruulis ante Baptismum, quia secũdum vsum Ecclesiæ exorcizantur, & insufflantur, & iubentur per ora gestantiũ abrenunciare Diabolo, & operibus eius.

TERTIA vtilitas est, quòd iuuant memoriam. Nisi enim quotannis repræsentaremus varijs cæremonijs Domini ortum, apparitionem, passionem, aliaq; mysteria redemptionis, facilè mandarentur obliuioni tam insignia beneficia.

QVARTA est exercitium fidei. Valde enim fidem exercemus cùm cõtra Diabolum armamur signo crucis, vel aqua benedicta, vel similibus rebus. Protestamur enim ea cæremonia nos certò credere, tantam esse potentiam crucifixi, vt ad eius solam imaginem dęmones fugiant.

QVINTA est conseruatio religionis. Id enim cæremoniæ præstant, ne religio vilescat, & contemnatur, & sic paulatim pereat. Nam excellentia religionis nostræ præcipua, quia spiritualis est, non facile perspicitur à nobis, qui corporei sumus. Ideò nõ proponitur nuda mysteria, sed vestiuntur, & ornantur, vt externam quandam maiestatem sensibus obijciant, & per eam maiori cum reuerentia ab ipsa mente percipiantur. Itaque id sunt cęremoniæ religioni, quod sal carnibus, & cortex medullæ. Quocirca rectè Augustinus libr. 19. contra Faustum, cap. 11. affirmat nullam religionem, neque veram, neque falsam sine cæremonijs posse cõsistere. Atque hinc apud veteres, Theologum esse, nihil erat aliud, nisi scire quę numina, quibus cæremonijs colerentur, vt ex Platone intelligi potest in Dialogo de regno. Et apud Iudæos summum quid fuisse, scire cæremonias, patet ex cap. 18. Exod. vbi Ietro monet Mosem, vt iudicia ciuilia committat alijs, ipse autem doceat populum cæremonias, & ritum colendi. Apud Christianos quoque fuisse etiam in magno pretio cognitionem cæremoniarum, vel vna quæstio de Paschate, abundè demõstrat. Quod idem colligitur ex Basilio, epist. 63. Leone epist. 4. Innocentio epist. 1. ad Decentium, qui reprehendunt Episcopos, qui cæremonias ignorant.

SEXTA est distinctio Catholicorum ab hæreticis. Nam Sacramenta sunt quidem symbola quædam, quibus discernimur ab infidelibus, tamen ab hæreticis vix per Sacramenta distingui possumus, sed per cæremonias optimè distinguimur. Hoc enim tempore signũ crucis, abstinentia à carnibus feria sexta, & similia sunt optima signa distinguentia Catholicos ab hæreticis. Hac de caussa initio Ecclesiæ mutarunt Apostoli Sabbathum in Dominicam, ne viderentur iudaizare: & Epiphanius in fine librorum contra omnes hęreses, recensuit cęremonias Ecclesiæ, vt indicaret quasdam veluti notas, quibus Ecclesia ab omnibus sectis discernitur. Hinc etiam sancti viri semper maluerunt mori, quàm cogi ad aliquam cæremoniam dimittendam, cum intelligerent non abijcere signum militiæ, nisi militiæ desertores. Testis est S. Eleazarus lib. 2. Machab. ca. 6. qui maluit occidi, quàm simulare se comedisse carnem suillam, ne eo modo videretur religionẽ suam deseruisse: quem postea secuti sunt septem fratres Machabæi lib. 2. ca. 7. Testis est etiam ille, qui Tertulliano auctore in lib. de corona militis, mori maluit, quam cum ceteris militibus laurea coronari: quoniam apud Christianos tum, cæremonia erat id non facere.

Iam verò, quòd sint meritoriæ, ac Deo placeant. PROBATVR, quia omnia opera virtutum Deo placent, & apud Deum præmium merentur, si fiant vt oportet, id est, cum fide & charitate. Sunt autem cæremoniæ opera virtutum. Nam vt minimùm sunt actus religionis, sæpe etiam sunt actus simul religionis, & alicuius alterius virtutis, & denique cùm sunt imperatæ, sunt etiam actus obedientiæ. SECVNDO professio fidei exterior Deo placet, vt patet Matth. 10. *Qui me confessus fuerit, &c.* & Roman. 10. *Ore confessio fit ad salutem.* Sed cæremonijs profitentur fidem, vt patet; quia non minus cognoscet Turca me esse Christianum, si videat me venerari crucem, quàm si dicam me esse Christianum. Vnde etiam aduersarij fatentur, per Sacramenta nos protestari fidem. TERTIO, Deo placet fides, spes, charitas, deuotio, & omnis interior actus bonus; ergo etiam placebunt actus exteriores, qui partim sunt effectus interiorum, partim illos ipsos (vt diximus) augent & conseruant. Vt de Exod. 17. cùm Moses oraret eleuatis manibus, populus Dei vincebat, cũ dimitteret manus, vincebatur.

Quod autem dici possint pars cultus diuini, PROBATVR; Nam ipsa naturalis ratio docet hominem, qui constat animo & corpore, debere Deum honorare & colere, & animo per actus interiores, & corpore per exteriores. Vnde CYPRIANVS in ser. de orat. Dominica: *Cogitemus*, inquit; *nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis.* SECVNDO, omnes aliæ virtutes, licet in animo cõsistant principaliter, tamen consummantur per actus exteriores, vt patet de temperantia, fortitudine, & ceteris; cur ergo non idem dicamus de religione? Et confirmatur, quia si oratio vocalis omnium cõsensu est cultus Dei, cur non etiam adoratio corporalis? Vt enim oratio vocalis est cultus; quia est signum mentalis; ita adoratio erit cultus, quia est signum internę adorationis. TERTIO natura docet, Deum esse colendum summo modo, cùm sit summum Esse. At magis colit qui corpore, & animo, quàm qui animo

tantum;

tantum; igitur corporalibus cæremonijs Deus potest coli. QVARTO, Deus verè offenditur, & ignominia afficitur non solum actu interno, sed etiam externo; igitur honorandus est non solum actu interno, sed etiã externo.

Sed ad hæc omnia responderent aduersarij, non negare se, quin aliquibus cęremonijs Deus coli possit, & debeat, sed id negare de cæremonijs ab hominibus inuentis. Deo enim non placet vllus cultus, quem ipse non instituit, aut certè, cui non dederit testimonium verbo suo.

At contra; Nam aut requirunt, vt in particulari, & expresse Deus approbauerit cultum, aut sufficit, si in genere, & in virtute probauerit. Non potest dici primum Deo, videlicet non placere cultum, quem ipse in particulari expresse non probauerit. Nam sine dubio placuit illi cultus Abel, q obtulit de adipibus gregi sui, Gen. 4. & Hebr. 11. & tamen hoc Deus non pręceperat: & similiter placuit cultus Iacob, qui erexit lapidem in titulum Genes. 28. & cultus B. Virginis, quæ vouit perpetuã virginitatem, q̃ Deus nusquam imperauerat: ergo satis erit, si in genere Deus aliquid commendauerit. Et hoc fatetur Caluinus. Nam lib. 4. Inst. cap. 10. §. 30. probare volens geniculationem in oratione esse bonam, immò & diuinam, adfert illud testimonium Apostoli, 1. Corinth. 14. *Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in nobis*, ac dicit, geniculationem esse bonã, & diuinã, quia in genere indicatur à Paulo in illo decoro, quod pręscribit in oratione. At hoc modo omnes nostræ cæremoniæ sunt bonæ, & diuinæ: nam indicantur in genere a Deo, & probantur multis modis. PRIMO, in hoc ipso testimonio Pauli non magis includitur geniculatio, quàm cereorum accensio, & sacræ vestes, & alia id genus. SECVNDO, cum Deus iubet obediri prępositis, in genere iubet seruari omnes leges Ecclesiasticas; quarum non paucæ sunt de cæremonijs. DENIQVE, Deus est auctor omnium virtutũ; Nam Sap. 8. dicitur de diuina Sapientia: *Sobrietatem, & prudentiam docet, & iustitiam & uirtutem, quibus nihil est in uita utilius hominibus.* vbi enumerãtur quatuor virtutes Cardinales, ad quas omnes aliæ reducũtur. Deus ergo docet, & commendat religionem, quæ est pars iustitiæ, & proinde cultum externum, qui est pars quædam religionis.

SEXTA propositio: *Sapientissime institutum est, ut in Ecclesia Latina, Latinè Sacramenta administrentur.* NOTA PRIMO; Cùm de lingua, qua Sacramenta ministrari debent, agitur, debere excipi Matrimonium. Quia enim Matrimonium consistit in consensu mutuo, necessariò requiruntur verba, vel nutus, qui ab vtraque parte intelligãtur. Et similiter confessio peccatorum debet fieri lingua vtrique nota: licet Confessio non tam sit Sacramentum, quàm Sacramenti materia.

Nota SECVNDO; Non esse de iure diuino, qua lingua Sacramenta ministrentur, neque id ad essentiam Sacramentorum pertinere; tam enim valebit Baptismus, si ministret Latinè, q̃ si Italicè, vel alia lingua: tamen ob multas, easque grauissimas caussas, visum est Ecclesiæ, & ipsi Spiritui sancto, qui eam regit, vt Sacramenta non ministrentur lingua vulgari, nisi fortè in casu necessitatis.

Nota TERTIO; Nos loqui de Ecclesia Latina: nam in Ecclesia Græca rectè faciunt, cùm Græca lingua vtuntur, & in Ecclesijs Syrię, cùm vtũtur lingua Chaldaica. Nam requiritur ad ministerium Sacramentorum lingua non vulgaris, sed quæ tamen non sit omnino incognita, saltem doctis, alioqui non inuenirentur pastores, & ministri necessarij. Tales autem sunt lingua Græca, Chaldaica, & Latina: nulla enim est vulgaris, & tamen quælibet est communis, & nota peritis in suis regionibus. Idem ferè dici potest de Arabica,

A quæ nunc est communis multis orientalibus Prouincijs, & in ea celebrantur officia diuina, sed alia est Arabica vulgaris, alia Arabica, qua vtuntur in sacris.

PROBATVR hæc propositio PRIMO, ex Ecclesiæ antiqua consuetudine. Ecclesia Latina semper Latinè Sacramenta ministrauit, licet iamdudum desierit lingua Latina esse vulgaris. Id patet ex Isidoro, Alcuino, Amalario, Rabano, Strabone, Micrologo, Ruperto, Thoma VValdensi, qui scripserunt de diuinis officijs in Hispania, Gallia, Germania, Italia, Anglia, quo tẽpore lingua Latina nusquam erat vulgaris, & apertissimè docent, lingua Latina Sacramenta ministrari solita. Describunt enim Latinè totum ritum, & formalia verba, quibus vti oportet. Prætetea in Sacramentis ministrandis semper leguntur aliquæ partes diuinæ Scripturæ, & maximè apud aduersarios: at non extabant tunc Scripturæ, nisi Hebraicè, Græcè, & Latinè, vt patet ex Beda lib. 1. hist. Gentis suæ, cap. 1. vbi dicit, in Anglia sua ætate fuisse quatuor linguas vulgares, sed Latinam fuisse communem omnibus ratione Scripturarum. Rabanus quoque lib. 3. de Instit. Clericorum, ca. 8. dicit, non exstitisse sua ætate, nisi in his tribus linguis diuinas literas. Denique non proferent aduersarij editionem Germanicam, vel Gallicam, vel etiam Hispanicam, aut Italicam Scripturarum, nisi à paucis annis factam. Possent objicere editionem Gothicam, quam Vlphilas Episcopus Gothorum fecisse dicitur in Tripartita hist. lib. 8. cap. 13. & apud Socratem lib. 4. cap. 27. Sed Episcopus ille non prius id fecit, quàm Arianus cum toto suo populo esse cœpit. ADDE vltimo duo exempla, quæ apertè indicant olim nõ fuisse vsum linguæ vulgaris in Sacramentorum celebratione. VNVM est Morauorum, qui vt est apud Æneam Syluium de origine Bohemorum, capit. 13. impetrarunt à Pontifice Romano, vt possent officia diuina celebrare, lingua Sclauonica. ALTERVM Bohemorum, quibus idem petẽtibus, negauit Gregorius Septimus, vt est in 7. libro epistolarum eius. At si fuisset vsus communis tunc linguæ vulgaris, non petijssent hanc licentiam.

SECVNDO probatur ratione. Nam nulla est necessitas, quæ cogat lingua vulgari Sacramenta ministrari, & contra multa sunt incommoda, si id fiat. Non esse vllam necessitatem probatur. Nam si vlla esset necessitas, ea maximè, vt intelligant id quod dicitur, qui Sacraméta percipiũt: at hęc nõ est vera necessitas. Nam verba Sacramentorum, aut diriguntur ad elementa, vt consecratio Eucharistiæ, benedictio aquæ, & olei; elementa autem nullam linguam intelligunt: aut diriguntur ad Deum, vt formæ verborum deprecatoriæ qualis est in extrema vnctione. Deus autem omnes linguas intelligit: aut diriguntur ad personas; sed consecrandas vel absoluendas, non autem instruẽdas & docendas, vt in Baptismo, & Absolutione, & proinde per accidens est, si persona intelligat. Cuius signum est, quia verissimè, & efficacissimè baptizantur, & reconciliantur etiam ij, qui non vtuntur ratione, vt patet in Baptismo infantium, & in Reconciliatione ægrotorum, qui sunt à sensibus alienati: quos posse reconciliari, vt etiam baptizari, si Baptismo careant, docet Augustinus libro 1. de adulterinis coniugijs, cap. 26. & 28. & Concilium Quartum Carthaginense canon. 76. & Leo I. epistol. 91. ad Theodorum. Adde, quod nulli ferè sunt in Ecclesia Latina adulti tam rudes, qui non intelligant verba Sacramentorum, licet Latina, aut certè non intelligant in genere per ea uerba sibi tale, aut tale Sacramentum ministrari.

Esse autem incommodum, si utamur lingua vulgari patet PRIMO, quia impeditur commercium Ecclesiarum; non enim poterunt conuenire in Ecclesijs Germanorum, Anglorum, Polonorum, Itali, Galli,

Hispani, neque cootrà. Quod multum nocet onitati, & communicationi, quæ deberet esse inter membra vnius corporis. Et præterea cogerentur Christiani extra suas regiones carere diuinis officijs.

SECVNDO, Sacramenta requirunt maiestatem, & reuerentiam quandam, quæ certè melius conseruatur, si vtamur lingua non vulgari, & communi. Quomodo enim æquum est vt in Sacramentis ministrandis vtamur alia domo, alijs vestibus, alijs instrumentis, quàm ordinarijs, & quotidianis: ita par esse videtur, vt vtamor alia lingua. Nec tamen somniamus, vt putat Kemnitius, linguam Latinam esse magis sacram, quàm sint ceteræ, sed hoc ipso dicimus eã habere plus venerationis, quod non est vulgaris.

TERTIO expedit, vt verba Sacramentorum conceptis verbis, & eodem modo ab omnibus proferantur, vt periculum caueatur mutationis, vel deprauationis. Id autem facillimè seruabitur, si eadem lingua omnes vtantur; difficillimè, si diuersis.

QVARTO, si lingua volgari Sacramenta ministrentur, aperietur porta latissima ignorantię: contenti enim eruot ministri, si sciant legere. Itaque paulatim obliuiscentur linguam Latinam, atque ita non legeot Patres, & proinde non intelligent Scripturas.

CAPVT XXXII.

Soluuntur obiectiones contra cæremonias.

IOANNES Caluinus lib. 4. Institut. cap. 10. multa obijcit contra cæremonias, quæ ordine refellenda sunt. PRIMVM argumentum, §. 2. *Apostolus 1. Cor. 7. ne vna quidem in re laqueum iniecere ausus est; neque id nulla caussa: Prospiciebat enim quantum vulnus infligeretur conscientijs, si earum necessitas illis imponeretur, quarum relicta esset à Domino libertas.*

RESPONDEO; Agit Apostolus eo loco de continentia virginali; quã Dominus nõ imperauerat, sed consoluerat, & sanè æquum fuerat, vt Apostolus oon faceret præceptum, quod Dominus consilium esse voluit. At non eadem est ratio aliarum rerum, de quibus Dominus nihil in particulari pręscripsit. Illa enim possunt ab Ecclesia vel imperari, vel consuli, prout res ipsæ requirunt. Vnde idem Apostolus, qui continentiam imperare noluit, multa alia imperauit, & pręter cætera 2. Thessal. vlt. sic ait: *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo vt confundatur.* Et Apostoli Actor. 15. imposuerunt gentibus onus abstinendi à sanguine, & suffocato, & necessarium id esse dicunt; & tamen Dominus liberum id reliquerat.

SECVNDVM argumentum, §. 8. *Apostolus in epistola ad Coloss. docet, non esse de vero Dei cultu petendam ab hominibus doctrinam: quia Dominus fideliter nos, & ad plenum instituit, qualiter sit colendus. Quo* D *hoc demonstret; primo capite dicit in Euangelio contineri omnem sapientiam, qua perfectus reddatur homo Dei in Christo: initio secundi capitis dicit, omnes thesauros sapientiæ, & scientiæ in Christo esse absconditos: inde postea concludit; caueant fideles, ne per inanem philosophiã abducantur à grege Christi secundum constitutiones hominum: in fine autem capitis maiore adhuc fiducia damnat omnes ἐθελοθρησκείας, hoc est fictitios cultus, quos homines sibi ipsis comminiscuntur, vel ab alijs accipiunt, & quæcunque de cultu Dei tradere præcepta ex se audent.*

Respondeo PRIMVM, epistolam illam ad Colossenses, nihil habere contra Ecclesiasticas leges de cæremonijs. Nam vt ex Chrysostomo, Ambrosio, Theodoreto, Theophylacto, & Oecumenio constat, scripta est A contra Simonem Magum, & alios eius temporis hæreticos, & impostores, qui persuadebant hominibus, per Aogelos quosdam oportere accedere ad summum Deum, oec sufficere Christũ; & preterea obtrudebant Christianis cæremooias, partim Iudaicas, partim ethnicas. Hinc igitur in 1. cap. fusè tractat de excellentia Christi, ac dicit, eum esse caput omnium, & super omnia, & Angelos ab ipso, vt auctore, pendere. Deinde in 2. ca. monet, ne decipiãtur per Philosophiam, videlicet Platonis, & similium, qua vtebantur Simoniani, & Gnostici, & simul arguit eos, quod Sabbatha, & neomenias seruent, quæ Iudaica sunt, & euacuata per Christum; & quod abstinerent à cibis quibusdam, vt immundis: & quod in religione Angelorum ambularent putantes per eos tantùm ascendi posse ad Deum; quæ omnia sunt falsa, & superstitiosa.

Deinde RESPONDEO ad singulas propositiones Caluini. PRIMA est: *Christus ad plenum nos instruxit de vero Dei cultu.* B RESPONDEO, id verum esse de instructione generali, non autem de particulari, vt ipse etiam Caluinus fatetur infrà, §. 30. vbi agit de geniculatione.

SECVNDA est: *Apostolus docet non esse petendam ab hominibus doctrinã de vero cultu.* RESPONDEO: docet non esse petendam ab hominibus, qui contraria Christo doceant vt erant Philosophi, & Simoniaci, sed benè esse petendam ab hominibus, qui super Christum ędificant, & secundum eius regulam, & doctrinam docent in particulari, quod ille solùm in genere indicauit. Ipse enim ait, Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.*

TERTIA est: *Apostolus damnat omnem cultum humanum, & voluntarium.* RESPONDEO, vocari cultum humanum, & voluntarium apud Paulum eum, qui est merè humanus, & proprio ingenio inuentus id est, qui non est conformis fidei, & principijs doctrinæ Christi, quę autem ab Ecclesia docentur, non sunt C merè humana, cum Deo inspirante iostituantur. Vnde 1. Cor. 14. posteaquam instituerat Paulus varios ritus in Ecclesia de ordine prophetandi, & loquendi, & vt mulieres taceant, de quibus Dominus nihil expresse mandauerat, subiungit Apostolus: *Si quis Propheta, aut spiritualis est, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata,* vbi vocat mandata Domini, quia eius inspiratione data eraot, ideo vult à spiritualibus cognosci. Si enim fuissent expressa Domini præcepta, oon fuisset opus spiritu ad ea cognoscenda.

Argumentum TERTIVM, §. 9. *Apostolus Gal. 5. nõ patitur ullo modo, ut fidelium conscientiæ in seruitutem redigantur. Non ergo licet instituere cæremonias, quæ obligent in conscientia.*

RESPONDEO, loquitur Paulus de seruitute Iudaica, qua seruierant illi sub antiqua lege, non autem de quauis obedientia legis. Nam alioqui idem Apstolus, Rom. 13. docet, obediendum potestati: *Non solum pro-* D *pter iram sed etiam propter conscientiam.* Vbi NOTANDVM est, legem veterem dici iugum seruitutis, non quia obligabat in conscientia; (id enim est commune omni veræ legi) sed quia difficillima, & laboriosissima erat, & non habebat secum annexam gratiam, qua impleri posset amore iustitiæ: vnde vel noo implebatur, vel implebatur timore pœnæ, (si qui enim amore iustitiæ illam implebant, quales Patriarchas, & Prophetas, & multos alios fuisse negari non potest; id non ex lege, sed ex gratia noui Testamenti habebant) & eo modo premebat, & grauabat more grauissimi iugi. Atque ab hoc iugo deterret Apostolus Galatas. Illi enim cùm circumcidi vellent, excidebãt à gratia Christi, & simul obligabant se ad omnem legem seruãdam: quod erat prorsus redire ad statum veteris testamenti. Itaque Caluinus pessima fide Scripturas tractat, dum eas detorquet à vero sensu ad suã hæresim cõprobãdã.

Ar-

Argumentum QVARTVM, §.10.&15. *Dominus Matth. 15. reprehendit traditiones hominum, & idem facit Isaias 29. Frustra colunt me mandatis hominum.*

RESPONDEO, in hoc paragrapho decimo sunt multa impudentissima mendacia, quę toto sapone Geneuēsi nunquam elui possent: vt, quòd Catholici interdicant coniugium, & concedant scorta: quòd grauius iudicent, si quis die Veneris modico carnis gustu linguam infecerit, quàm si omnibus diebus totum corpus scortando fœdauerit, &c. At loca Scripturæ, quæ etiam passim afferuntur à Philippo, Brentio, Kēnitio, & alijs, dico Dominum tria reprehendere solitum in cæremonijs Iudaicis. PRIMO, quòd quædam pugnarent cum mandatis Dei; vt erant illa Matth. 15. & Marc. 7. vt filij donarent Sacerdotibus, quæ necessaria fuissent parentibus. SECVNDO, quòd multę ex Iudaicis traditionibus Pharisæorum inanes essent, & inutiles prorsus, vt lauare toties manus. Atque hæc duo genera cæremoniarum Dominus vocat mandata hominum, quòd nihil haberent nisi humanum. TERTIO, quòd quasdam alias bonas, & vtiles seruarent, sed peccarent in modo, constituentes in eis summam religionis, & pluris istas facientes, quàm diuina mandata; & de his loquitur Dominus, Matth. 23 nec vocat eas humanas traditiones, sed dicit: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Cæremoniæ autem Christianæ ab Ecclesia approbatæ, nō sunt primi, aut secundi generis: nec aduersarij adhuc protulerunt argumēta, sed sola mendacia, ad probandum contrariū. Quod si qui sunt inter Catholicos rudiores, qui pluris faciant cæremonias, quàm grauiora mandata, eos corrigendos putamus. Non enim probamus, quidquid homines faciunt, alioqui multa peccata approbaremus: sed id, quod facere debent secundum sanam doctrinam Ecclesiæ.

QVINTVM argumentum, §. 12. *Romanenses partim ex Gentilium delirijs sibi assumpserunt exemplum, partim simiarum more temerè imitati sunt veteres Iudaicos ritus, qui nihilo magis ad nos pertinebant, quam pecudum victimæ.* RESPONDEO PRIMVM, idem argumentum fecisse olim Manichæos apud Augustinum; lib. 20. contra Faust. cap. 4. & Vigilantium apud Hieronymum in lib. contra Vigilantium, quod ad Gentilium imitationem attinet. Itaque agnoscere debet Caluinus, à quibus maioribus descenderit. SECVNDO dico, si argumentum aliquid valeret, deberet etiam tolli Baptismus, & Cœna Domini; nam etiam Gentiles vtebantur Baptismo, cùm initiarent suos Mithræ sacris; & Sacramentum etiā panis celebrabant, vt Tertullianus refert in libro de præscriptionibus. Iudæi quoque frequentissimè vtebantur expiationibus per aquam, nec eis deerāt panes propositionis. Dico TERTIO, non debere mirum videri, si nostræ cęremoniæ habent aliquam similitudinem cum Iudaicis; nam erant illę figuræ rerum nostrarum, vt 1. Cor. 10. legimus. Eadem ratione non debet esse mirum si interdum nostrę similes sunt ritibus Gentilium. Diabolus enim, qui semper simia Dei esse voluit, imitari conatus est Iudaicos ritus à Deo institutos, vt loco citato Tertullianus notat, quos rerum nostrarum figuras fuisse diximus. Dico QVARTO, licet in externo symbolo sit aliqua similitudo inter nostros ritus, & ritus Gētilium, & Iudæorum; absolutè tamen maximum esse discrimen. Nam à fine, & intentione sumunt externæ actiones speciem suam. Ritus Gentilium fiebant ad cultum Dęmoniorum: nostri fiunt ad colendum verum Deum; ideo tantum interest inter illos & nostros, quantum inter sacrum & sacrilegium; quantum inter pietatem, & impietatem; & quantum inter Deum & Diabolum. Nam etiam sacrificia erant eadem Gentilium, & Iudæorū, & tamen erant illa idololatrica, ista pia, & religiosa. Et hoc modo respondent Hieronymus Vigilantio, & Augustinus Manichęis, locis citatis. Ritus aūt Iudaici boni erāt, sed Christum venturum pręnunciantes; nostri item sunt boni, sed ab illis diuersi, quia partim sunt in memoriam rerum prętetitarum, partim ad significandam gloriam futuram.

SEXTVM argumentum. §. 13. sumitur ex epistola Augustini 119. cap. 19. qui conqueritur: quòd multitudine cęremoniarum ita aliqui Ecclesiam onerauerant, vt tolerabilior sit cōditio Iudęorum. RESPONDEO, AVGVSTINVS loquitur de cęremonijs, quas priuati homines, & maximè mulierculę sibi ipsis imponunt. Nam idem Augustinus ibidem loquens de cęremonijs superuacaneis, sic ait: *Omnia talia, quæ neq; sanctarum Scripturarum auctoritatibus continētur, neque in Concilijs Episcoporum statuta inueniuntur, neque consuetudine Ecclesiæ vniuersæ roborata sunt, sed diuersorum locorum, diuersis moribus innumerabiliter variantur, resecanda existimo.*

SEPTIMVM argumentum §. 14. *Deus hoc discrimen esse voluit inter nos & Iudæos, quòd illos, vt pueros docuit per signa sensibilia, nos vt viros, simplicius, sine talibus signis. Id patet ex cap. 4. Ioannis, vbi Dominus ait: Venit hora, qua veri adoratores in spiritu, & veritate adorabunt Patrem. Et Gal. 4. Apostolus comparat Iudæos paruulis sub pædagogo degentibus.* Idem argumentum facit Kemnitius, pag. 166. vbi dicit, vmbras, & figuras esse proprias Testamenti veteris, nos autem in noua lege luce verbi Dei admoneri, non vmbris. Similia etiā habet Brentius in confessione VVirtembergensi, cap. vltim. quod est de cęremonijs. RESPONDEO, discrimen inter Iudæos, & Christianos quod ad cęremonias attinet, duobus modis intelligi posse. VNO, vt illi solas habuerint cæremonias externas, nos autem solam lucem verbi, & spiritualem, ac simplicem veritatem. Et hoc videntur sonare uerba aduersariorum, ac prętertim Kemnitij, sed id manifestè falsum est. Nam Iudęi pręter cęremonias habuerunt etiam lucem verbi; vnde est illud Psalm. 118. *Lucerna pedibus meis uerbum tuum.* Nec solū ab eis Deus cultum exteruum, sed etiam internum requirebat. Nam Isai. 29 Iudęos reprehendit Deus, cum ait: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Et contra Christiani, præter lucem uerbi habent etiam Sacramenta sensibilia, quę sunt vmbrę, & figurę rerum pręteritarum, & futurarum. Et sicut non repugnant nouo testamento Sacramenta externa, & sensibilia, ut notum est; ita non repugnant alię cęremonię. Ecclesia enim Christiana, licet uersetur in magna luce respectu synagogę, tamen uersatur etiam in umbra respectu cœlestis Hierusalem. Nam per fidem, quæ obscura est, ambulamus, & non per speciem. ALTERO modo potest intelligi discrimen illud, quòd cultus Iudaicus, quatenus Iudaicus, id est, ueteris Testamenti, erat principaliter externus, & corporalis; cultus Christianus, id est, noui Testamenti, est principaliter internus & spiritualis. Et hoc est uerissimum. Nam cultus internus, & spiritualis à spiritu fidei, & charitatis procedit, qui spiritus est ipsa gratia noui testamenti, & ex lege veteri nullo modo haberi potest. Vnde Paulus 2. Cor. 3. vetus Testamentum uocat literam, nouum uocat spiritum. Et Ioann. 1. illud dicitur lex, hoc gratia. Denique Ioann. 4. illud *In spiritu & ueritate*, significat (vt exponunt Chrysostomus, Cyrillus, & Euthymius) cultū Christianum esse in spiritu, vt opponitur Iudaico, qui erat corporalis, & esse in veritate, vt opponitur eidem Iudaico, qui in vmbris, & figuris consistebat. Quamuis non malè etiam Theophylactus, & Beatus Thomas in commentario eiusdem loci illud: *In spiritu*, opponant

Iudæ-

Iudaico cultui, qui erat corporalis, illud: *In veritate*; opponant cultui Samaritanorum, qui erat falsitati, & errori admixtus. Vnde paulò antè Dominus dixerat: *Neque in monte hoc*, id est, Garizim, vbi Samaritani adorabant: *Neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*, ac si diceret; Non coletis Deum deinceps cultu Samaritanorum falso, neque cultu Iudaico, præcipuè corporali, sed cultu Christiano, qui erit in spiritu, & veritate, id est spiritualis, & purus ab omni errore.

Est tamen OBSERVANDVM, licet cultus Iudaicus, vt veteris Testamenti, fuerit corporalis, tamen non placuisse Deo sine spirituali, & ideo Deum ab eis quæsiuisse cultum etiam spiritualem, vt ostendimus ex Isaiæ 29. Sed qui eum præstabant, id non ex veteri Testamento, sed ex nouo habebant; ad quod iam tunc pertinere incipiebant. Sicut etiam notum est, timorem esse veteris Testamenti proprium, & amorem noui: & tamen Deus à Iudæis petebat, vt ex toto corde diligerent, & verè id sancti illius temporis præstabant, non ex vi Testamenti veteris, sed ex gratia noui. Pari ratione, licet cultus Christianus sit principaliter spiritualis, tamen sine corporali esse non potest in hac peregrinatione, & ideo Sacramenta, & cæremonias alias admittit, quæ cultui spirituali deseruiant.

OCTAVVM argumentum, §. 15. *Quicquid commendationis habent opera, id totum habent obedientiæ intuitu, quam solam Deus respicit, vt testatur per Prophetam: Non præcepi de sacrificijs, & victimis, sed tantùm vt audiendo audiatis vocem meam.* Ierem. 7. & 1. Reg. 15. *Nunquid vult Deus sacrificium, & non potiùs, vt obediatur voci Domini? non ergo cæremoniæ, quas Deus non instituit, ipsi placere, aut meritoriæ esse possunt.* Confirmat ibidem argumentum suum, quia cæremoniæ nostræ non solùm non sunt meritoriæ, sed nec vtiles, cùm vix ab vllo intelligantur. RESPONDEO; Antecedens falsum esse, & contra apertissimas Scripturas. Nam Deo placuit sacrificium Abel, Hebr. 11. quod tamen Deus non imperauerat. Et 1. Cor. 7. *Qui nõ nubit, melius facit.* Et ibidem de vidua: *Beatior erit, si sic permanserit.* & tamen ibidem asserit non esse præceptum, non nubere, etiam secundò. Et 1. Cor. 9. contendit sibi fuisse licitum viuere de bonis eorum, quibus prædicabat, & tamen se maluisse viuere ex proprio labore, vt maiorem mercedem haberet; id enim significant illa verba: *Melius est mihi mori, quam vt gloriam meam quis euacuet.* Porrò Scripturæ illæ anteponunt obedientiam sacrificijs. Sed non ideo licet concludere; Ergo sacrificia non imperata nihil merebantur, modò cum fide, & deuotione offerrentur: cùm constet ex Scripturis contrarium, vt iam ostendimus. Ad confirmationem RESPONDEO, cæremonias Ecclesiæ facillimè intelligi saltem in genere vt patet, si quis discurrat per cæremonias à persona, à loco, à tempore, à rebus sumptas. Quod si aliquæ cæremoniæ, non ab omnibus intelligantur, vt est multitudo vestium in Missa, & signorum, tamen non carent vtilitate etiam apud rudissimos, cùm sine dubio concilient venerationem rebus sacris. Certè Iudæi parùm admodum intelligebant, & tamen non frustrà eas acceperunt.

NONVM argumentum, §. 17. *Annon illa semel Ecclesiæ dicta lex æterna manet? Quod præcipio tibi, hoc obseruabis, vt facias. Non addes quidquam, nec detrahes.* Et prouerb. 30. *Non addas ad verbum Domini, neque minuas ex eo, ne te fortè arguat, inueniarisq. mendax.* RESPONDEO; Non prohibet Dominus in his locis quamlibet additionem. Nam siue per verbum intelligantur libri sacri, siue præcepta moralia, aut iudicialia, aut cæremonialia, semper inueniemus

A factam fuisse additionem. Nam post Deuteronomiũ, vbi habetur illa prohibitio additionis ad verba Domini, scripti sunt omnes alij libri sacri, tum historici, tum prophetales, & totum nouum Testamentum. Item multa sunt moralia præcepta in prophetis, & in libris Salomonis, quæ videntur addita Pentateucho: & Dauid addidit iudiciale præceptum, vt æqualiter diuiderent prædam in bello, qui pugnabant, & qui sarcinas custodiebant, 1. Reg. 30. Addiderunt etiam posteriores Iudæi cæremoniales leges de nouis festis diebus, Esther 9. Iudith vlt. & 1. Machab. 4. Prohibet igitur Dominus additionem corrumpentem; & idem est: *Non addes, ac minuas*, ac si diceret, Integrè, & perfectè obserua, quod ego præcipio. Id patet ex ratione, quę redditur, Prouerb. 30. *Ne fortè arguat te, & inueniaris mendax.* Non enim potest dici mendax, & falsarius, qui instituit nouam cæremoniam, modò illa nihil officiat cæremonijs Dei; sed ille dici-

B tur mendax, & falsarius, qui corrumpit Dei verba, aut præcepta. Potest autem duobus modis fieri ista corruptio. VNO modo, si quis ipsis Dei verbis, aut præceptis aliquid addat, vel minuat, quo illa corrumpantur; vt si quis in Sacrificijs Christi offerret panem sine vino, aut panem, & vinum, & mel. ALIO modo, si quis venditaret pro Dei verbo librum non Canonicum, aut pro Sacramento aliquam cæremoniam à se inuentam; aut contra librum verè Canonicum, aut verum Sacramentum detraheret de numero librorum Sacrorum, aut Sacramentorum; quod peccatum Hæretici committunt, cùm multos sanctos libros negant esse Canonicos, & quinque Sacramenta tollunt de numero Sacramentorum. Idem videmus in monetarum corruptione: illi enim dicuntur falsarij, qui vel ipsas monetas corrumpunt, addendo stannum argento, aut minuendo ipsum argentum; vel qui monetas à se cusas obtrudunt pro

C moneta Principis. Nihil autem horum inuenient in cæremonijs Ecclesiæ.

DECIMVM argumentum, §. 23. sumit Caluinus à tribus exemplis diuinę Scripturæ, 4. Reg. 17. Qui incolebant Samariam à feris discerpti dicuntur, quòd illi nouis cæremonijs Deum colerent, quas Deus non instituerat, 4. Reg. 16. Reprehenditur Achaz, quòd nouum altare posuerit in templo, quod quidem ad ornatum templi videri poterat: *Et tamen videmus*, inquit Caluinus, *vt Spiritus audaciam illam detestetur, non alia de caussa, nisi quod hominum inuenta in Dei cultu, impuræ sunt corruptelæ.* 4. Reg. 21. *Aggrauatur*, inquit Caluinus, *hac circumstantia crimen Manasse, quod altare nouum exstruxerit in Hierusalem.*

RESPONDEO in his omnibus exemplis more suo Caluinum mala fide vti. Nam 4. Reg. 17. non arguuntur Samaritani illi, quod nouis cæremonijs Deũ colerent, sed quòd initiò non timerent Dominum, ne-

D que colerent, quippe Gentiles erant, nec sciebant legem Dei; deinde autem edocti legem Dei, simul Deũ colere incepissent, & sua idola. Et 4. Reg. 16. Achaz reprehenditur, non quod nouum altare in templo exstruxerit, sed quod iusserit fieri in templo Domini altare nouum ad similitudinem altaris idolorum, quod erat in Damasco, & remouerit altare Domini de loco suo, vt in optimo loco cõstitueret altare illud idololatricum. Denique 4. Reg. 21. Manasses non solùm nouum altare in templo posuit, sed altare, vbi sacrificaretur idolis. Sic enim Scriptura loquitur: *Exstruxit altaria vniuersæ militiæ cœli in duobus atrijs templi Domini.* Et infrà: *Posuit quoque idolum luci, quem fecerat in templo Domini.* Alioqui enim nouum altare erigere in templo Domini, nullum crimen fuisset. Nam 3. Reg. 8. legimus, Salomonem iussisse mediam partem atrij sanctificari ad holocausta offerenda, quoniam al-

tare

tare æneum, in qno offerri debuissent, non erat capax tantæ multitudinis victimarũ: obtulit enim tum Salomon viginti duo millia boum, & centũ viginti millia ouiũ Atq; hęc ex Caluino. Simili fide Scripturas tractat Melanchthon. Nam in Apologia Cõfess. Augustanæ, artic. 15. præter alia, profert hęc argumenta. PRIMO Ezech. 20. *In præceptis patrum vestrorum nolite incedere: Ergo non licet instituere nouos cultus sine Dei mandato.* At loquit Ezechiel de patribus idololatris: nam alioqui Scriptura dicit, Prouer. 22. *Ne transferedearis terminos, quos posuerunt patres tui.* Item SECVN A DO argumentatur Philippus: *Si licet hominibus instituere cultus; iam omnium gentium cultus erunt approbandi, & illi etiam quos instituit Ieroboam.* Egregiè sanè, quasi verò liceat condere legem iniustam, si licet condere legem nouam. TERTIO addit, Dan. cap. 11. *Significat nouos cultus humanos ipsam formam Antichristi fore. Sic enim inquit; Deum Maosim in loco suo colet, & Deum, quem non nouerunt Patres eorum.* Et hoc præclarum est argumentum, quasi idem sit colere Deum verum nouo cultu, & colere nouum Deum, id est, falsum & fictitium Deum.

Finis librorum de Sacramentis in genere.
Ad honorem DEI.

SECVNDA

CONTROVERSIA

GENERALIS.

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

DVOBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Sacramento Baptismi.

Argumentum & partitio disputationis de Baptismo.

LIBER SECVNDVS.

De Sacramento Confirmationis.

DE

DE SACRAMENTO BAPTISMI.

LIBER VNICVS.

Argumentum, & partitio disputationis de Baptismo.

E BAPTISMO, quæ disputari solent, ad nouem capita reuocari possunt. PRIMVM est de nomine, & definitione. SECVNDVM, de materia. TERTIVM, de forma. QVARTVM, de necessitate. QVINTVM, de ministro. SEXTVM, de suscipientibus. SEPTIMVM, de effectis. OCTAVVM, de comparatione Baptismi Christi, & Ioannis: præcipua enim comparatio circa effecta versatur. NONVM, de ritu, & ceremonijs. In quibus omnibus controuersijs explicandis, duos præcipuè fines intuebimur. VNVM, vt Canones Concilij Tridentini de Baptismo, qui habentur in septima sessione, defendamus contra Caluini Antidotum, & Examen Kemnitij. ALTERVM, vt præcipuorum huius temporis hæreticorum sententias, & argumenta bene intelligamus, & efficaciter Deo adiuuante, refellamus.

CAPVT PRIMVM.

De nomine, definitione, & partibus Baptismi.

E nomine Baptismi nulla dissensio est: vtuntur enim omnes hac voce, quod io Scripturis passim habeatur. Significat autem Βαπτισμὸς propriè immersionem. Ordinariè enim Baptismus fit per mersionem, idque ad Christi sepulturam repræsentandam, iuxta illud Coloss. 2. *Consepulti ei per Baptismum.* Habet autem apud Patres alia multa nomina, de quibus vide præcipuè Clementem lib. 1. Pædagogi, cap. 6. Nazianzenum oratione de Baptismo, & Chrysostomum, homil. ad baptizatos; qui vocant Baptismum illuminationem, gratiam, donum, sigillum, mysterium, expurgationem, & alia quædã: sed præcipuum nomen, & communissimum est φωτισμὸς, id est, illuminatio: hoc enim præter tres citatos Patres, vtuntur omnes alij Græci posteriores, & ante eos Dionysius Areopagita de Eccles. hierarch. cap. 2. immò & ipse Apostolus, Hebr. 6. cùm ait: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, &c.* Et cap. 10. *Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnũ certamen sustinuistis passionum.* Vnde etiam Cyrillus Hierosolymitanus Catecheses suas de Baptismo, vocat Catecheses illuminatorũ. Dicitur autem Baptismus illuminatio, quia in eo infunditur habitus fidei.

Quod autem attinet ad definitionem, S. Thomas, 3. par. quæst. 66. articu. 1. aliquot definitiones adfert. Sed ex Scripturis Catechismus Romanus aptissimè ita definiuit: *Baptismus est Sacramentum regenerationis per aquam in verbo uita.* Quæ definitio partim sumitur ex Ioann. 3. partim ex Paulo ad Ephes. 5. Et quidem PRIMO loco ponitur, *Sacramentum*, quod est genus. DEINDE additur, *regenerationis*, quæ differen-
A tia est contrahens genus, & distinguens à Sacramentis veteris legis. TERTIO additur, *per aquam*. quæ est alia differentia, adhuc magis contrahens, & distinguẽs ab alijs Sacramentis nouæ legis. Etsi enim cetera non dicuntur propriè regenerare, tamen iustificant impium, ac præsertim Pœnitentia: iustificatio autem impij, præsertim hæretici, aut apostatæ, parum aut nihil differt à regeneratione. Vnde Galat. 4. Paulus, *filioli mei, quos iterum parturio.* Sed cùm additur, *per aquam*, iam perspicua differentia est. Non enim reconciliatio pœnitentium est regeneratio per aquam, sed reformatio quædam, & quasi reuocatio ab inferis.

Vbi & illud OBSERVANDVM est, Sacramentum Baptismi non esse ipsam aquã, quæ est res permanens, sed ablutionem, quę est res transiens. Itaq; Baptismus est Sacramentum regenerationis per aquam, id est, si-
B gnum externum sanctificans per aquæ aspersionem. DENIQVE additur, *in verbo uita*, vt exprimatur etiam forma Sacramenti, quæ est præcipua pars essentiæ.

Philippus in locis, anni LVIII. tit. de sacrificio, ita definit Baptismum: *Baptismus signum est quo Deus nobiscum agit, & recipit nos in gratiam.* Sed hæc definitio conuenit omni Sacramento, immò etiam ipsi verbo, quod tamen non est Sacramentum.

Caluinus, lib. 4. Instit. c. 15. §. 1. ita definit: *Baptismus est signũ initiationis, quo in Ecclesia cooptamur societatẽ, vt Christo insiti inter filios Dei censeamur.* Quæ definitio multa habet vitia. Nã neq; est essentialis, cùm nõ attingat vllam partem essentiæ Baptismi; neq; explicat effectum, seu finem principalem huius Sacramenti. Nam finis principalis secundum Catholicos, immò secundum Scripturas est iustificare, & regenerare; se-

cundum Caluinum(vt ibidem ipſe ſubiungit)eſt alere fidem more diplomaris ſignati,qui certè finis in ea definitione non explicatur, ſed ſolùm finis quidam ſecũdarius,qui eſt teſtari fidelitatem,quã Deo,& Eccleſiæ debemus,& ſic agooſci, ac numerari inter filios Dei.

A ɪ ᴛ ᴇ, quòd iſta definitio conuenit etiam Circũcisioni. Nam Circumciſio erat ſignum initiationis, quo Iudæi cooptabantur in Eccleſiæ ſocietatem, & Chriſto inſerebantur. Nam etiamſi Iudæorum cœtus dicatur Synagoga, quando diſtinguitur contra Eccleſiam;tameo abſolutè Eccleſia erat,& Eccleſia Dei veri,antequam Chriſtum negaret. Ipſe etiam Chriſtus, licet non fuerit homo tempore Synagogæ, niſi in vltimis diebus, tamen vt Deus, ſemper fuit caput totius Eccleſiæ. Immò etiam, vt homo veturus, & paſſurus, iam tum erat caput, cui per fidem Hebræi coniungebantur,eique inſerebantur. Vnde 1.Cor.10. Iudæi dicuntur in deſerto tentaſſe Chriſtum. Et Apoc.13. dicitur; Agnus occiſus ab origine mundi. Eadem etiam definitio verbo Dei prædicato conuenire videtur: nã etiam per verbum Dei initiamur,& cooptamur in Eccleſiam,& Chriſto inſerimur.

C A P V T II.

De materia Baptiſmi.

DE materia nulla ferè diſſenſio eſt, tametſi non pauci errores de hac re aliquando extiterint, vel etiam exiſtant. PRIMVS fuit error Manichæorũ, qui teſte Auguſtino,lib. de hæreſ.cap.46. Baptiſmum in aqua noo putabant adhibẽdum, quòd videlicet aquã, vt res ceteras corporales,non Deus,ſed Diabolus procreaſſet. Magis verecundi fuerunt Marcioniſtæ, qui etſi crederent aquam eſſe opus mali principij, id eſt, Diaboli,non Dei boni: tamen eam adhibebant in Baptiſmo ob Chriſti præceptum. Refert Theodoretus, lib. 1. fabul.hæret. ſe vidiſſe ſenem quendam Marcioniſtam, qui fatebatur in myſterio aquam adhibendam, & tamen ita illam oderat, vt faciem ſuam mallet proprio ſputo, quàm aqua abluere, ne videlicet creatore indigere videretur.

SECVNDVS error fuit Seleuci, & Hermiæ, qui aquam ex Baptiſmo excludebant,idq́; ob auctoritatem Scripturarum, quæ vbicunq; comparant Baptiſmum Ioaonis cum Chriſti Baptiſmo, ſemper affirmant Ioãnem baptizaſſe in aqua, Chriſtum baptizaturum Spiritu ſancto,& igne, Matt.3. Luc.3. Ioan.1. Mar.1. Act.1. Referunt hunc errorem Philaſtrius in lib. de hæreſibus,& Auguſtinus de hæreſibus, cap.59.

TERTIVS error ex eodem fundamento fuit Iacobitarum,qui loco aquæ Baptiſmalis ferro candente imprimebaot in frontibus crucis figuram. Teſtis eſt Bernardus Lutzemburgenſis in Catalogo hæreticorum.

QVARTVS eſt Paulicianorum, qui teſte Euthymio io 2. parte Panopliæ, tit.21. pro elemento aquæ in Baptiſmo illa verba ſubſtituunt; Ego ſum aqua viua.

QVINTVS error Lutheri eſt, qui in ſympoſiacis colloquijs,cap.17. interrogatus, num deficiente aqua liceat baptizare in lacte,aut ceruiſia,primũ reſpondit; iudicio diuino id eſſe committeodum: deinde addidit, quidquid balnei nomine nuncupari poteſt, illud eſſe aptum ad baptizãdum. At certè balnea vini, & lactis, nedum ceruiſiæ fieri poſſe, nemo dubitauit vnquam.

Aduerſus hæc omnia deliramenta ſtatuit Concilium Tridentinum ſeſſ.7.can.2. aquam veram, & naturalem requiri ad Baptiſmum. Ex qoo iotelligimus duo. PRIMO, nullum liquorem eſſe materiam Baptiſmi: qui non ſit vera, & naturalis aqua. SECVNDO, omnem veram, & naturalem aquam, quantumuis accidentaliter alteratam, & mutatam, eſſe materiam idoneam ad Baptiſmũ. Id verò patet ex apertiſſimis Scripturis. Nam Ioã.3. dicitur: *Ex aqua, & Spiritu ſancto.* Item ibidem orta eſt æmulatio diſcipulorum Ioannis, quia videbatur Chriſtum baptizare per diſcipulos ſuos in aqua, vt etiam ipſe Ioannes baptizabat. Act.8. *Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* Epheſ.5. *Lauacro aquæ in verbo vitæ* 1.Cor.10. Paulus comparat Baptiſmum mari rubro. 1. Pet. 3. comparat Petrus eundem Baptiſmum diluuio. Denique etiam Prophetæ expreſsè prædixerunt Baptiſmum aquæ, vt Ezechiel cap.36. *Effundam ſuper uos aquam mundam.* Cur autẽ aquam Deus elegerit potius,quàm aliud elementum, cauſſas reddunt auctores,adferentes varias aquæ proprietates: quas vide apud S.Thomam 3.p. q.66.art.3. & Gulielmum Pariſienſem in lib. de Sacramentis, ca. de Baptiſmo.

Neque teſtimonia à Seleucianis allata concludunt. Nam non docent diſcrimen eſſe inter Baptiſma Ioannis & Chriſti, quod vnum eſſet in ſola aqua,alterum in ſolo Spiritu, vel igne; ſed quod vnum eſſet in ſola aqua, alterum non in ſola aqua, ſed in aqua & Spiritu, vt dicitur Ioan.3. Vnde 1. Ioan.3. *Hic eſt, qui venit per aquam, & ſanguinem. non in aqua ſolùm, ſed in aqua, & ſanguine.* Quod autem additur de igne Matth. 3. & Luc.3. non ſignificat ignem aliquem elementalem, vt ſtultè putarunt Iacobitæ, ſed ignem quendam cęleſtem,& diuinum: nam ideo coniungitur cum Spiritu ſancto. Poteſt autem ille ignis, vel ſignificare linguas igneas,quæ deſcenderunt in Apoſtolos in die Pẽtecoſtes, vel ignem Purgatorij, vt Hieronymus docet in cap.3. Matthęi,& Beda in cap.3. Luc. vel etiam ignẽ diuini iudicij, vt exponit Hilarius can.2. in Matth. vel denique ignem tribulationis in hac vita, qui nulli baptizato deeſt, vt exponit auctor operis imperfecti in cap.3. Matth.

Kemnitius in hunc canonem nihil aliud notat, niſi non eſſe neceſſarium, vt aqua Exorcizetur, & benedicatur: ſi aqua vera, & naturalis ſufficit. Sed malè id colligit: nam etiamſi ad ſubſtantiam Sacramenti non requiratur benedictio aquæ, tamen rectè eſt inſtituta, vt infrà dicemus.

C A P V T III.

De forma Baptiſmi.

FORMAM Baptiſmi etſi hoc tempore ferè omnes admittant, quod ad praxim attinet, quæ eſt ſingularis Dei prouidentia, ne innumerabiles infantes pereant, tamen fuerunt, & ſunt non leues de hac re errores. PRIMVS fuit quorundam, qui ipſo tempore Apoſtolorum baptizabant in nomine trium principio carentium, id eſt, trium Patrum, vel in nomine trium filiorum, aut trium Paracletorum. Qui error refertur, & damnatur canon.48. aliàs 49. Apoſtolorum.

SECVNDVS fuit Gnoſticorum, qui teſte Irenæo lib. 1. cap.18. baptizabant in nomine Ignoti Patris, in veritate Matris omnium, & in nomine deſcendentis Ieſu.

TERTIVS fuit Cataphrygum,& Paulianiſtarum, qoi noo baptizabant in nomine Patris,& Filij,& Spiritus ſancti, vt Innocentius I. teſtatur in epiſt.22. cap.5. & ideo iterum baptizari iubentur in Concilio Nicæno can.19.& Laodicenſi can.8.

QVARTVS fuit aliquorum Arianorum, qui baptizabant in nomine Patris per Filium in Spiritu ſancto. Refert Nicepho. lib.13. cap.35. ita baptizare voluiſſe quendam Epiſcopum Arianum nomine Deuterium; ſed diuino miraculo continuò aquam euanuiſſe. Alios item Arianos non ſeruaſſe verã Baptiſmi formam patet ex Concilio I. Arelatẽſi can.8. vbi iubentur interrogari

rogari Ariani, cùm ad Ecclesiam redeunt, sub qua forma verborum à suis baptizati sint: non enim eodem modo omnes baptizabant. Multi quoq; eorum Catholicos rebaptizabant, vt Augustinus testatur lib. de hæres. cap. 49.

QVINTVS error fuit quorundam Eunomianorum, qui non baptizabant in nomine trium personarum, sed in Domini mortem, vt refert Socrates, lib. 5. cap. 23.

SEXTVS fuit Græcorum, qui aliquando ita adhærebant suæ formæ, qua dicunt, Baptizetur N. seruus Christi, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt rebaptizare auderēt Latinos baptizatos, illis verbis; Ego te baptizo, &c. Refert, & damnat hunc errorem Concilium Lateranense sub Innocentio III. capit. 4. vbi non damnatur forma baptizandi Græcorum, quæ non differt à nostra, quoad substantiam, vt in Cōcilio Florentino sess. vlt. declaratum est, sed damnatur Græcorum error, qui nostram formam damnare audebāt sine vlla ratione, vel caussa.

SEPTIMVS error est Lutheri, Zuinglij, & Brentij, qui licet forma vsitata vtendum esse doceant; tamē id non putant necessarium ad Baptismi substantiam. Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, capite de Baptismo, affirmat Baptismum esse ratum, quibuscunque verbis collatum, modò non in nomine hominis, sed in nomine Domini detur. Immò addit, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, tamen esse ratum, si suscipiatur in nomine Domini. Zuinglius in libro de vera, & falsa religione, cap. de Baptismo sub finem, apertè docet, non esse necessariam vllam certā verborum formam in Baptismo: licet dicat se non vetare, quo minus vtamur sacris verbis iam receptis. Vnde Zuingliani quidam, vt refert Ioannes Eckius homilia 10. de Baptismo, baptizabant in nominibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti; qui est manifestus Arianismus. Nomen enim, potestatem, & auctoritatem significat in Scriptura, Marci vltimo: *In nomine meo Dæmonia eycient.* Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei.* Vt autem est vna Deitas trium personarum, ita vnū nomen, vna virtus, vna auctoritas. Vnde Ambrosius lib. 2. de Sacramentis, cap. 7. & Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. notāt in Baptismo triuam fieri mersionem, & tamen non dici, In nominibus, sed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ioannes Brentius in suo Catechismo cap. de Baptismo scribit, verum esse Baptismum, si minister post recitatum à Catechumeno Symbolum fidei, ita diceret: *Audiui iam ex te confessionem fidei tua, quod credas in Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: in hanc igitur confessionem intingo te in aquam, vt hoc signaculo certus sis te esse insertum Christo; vade in pace.* Monet tamen, vt forma Ecclesię vsitata seruetur. Quod quidem bene monuit, alioqui non esset ratus Baptismus.

Præter hos errores est opinio quędam incommoda multorum Catholicorum, qui putarunt sufficere ad Baptismum, inuocationem vnius personæ diuinæ tantùm, ac præsertim Christi. Ita videntur sentire S. Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. Beda in cap. 10. Act. qui ipsa verba Ambrosij citat. Bernardus epist. 340. ad Henricum, qui docet, ratum sibi videri Baptismum, quem quidam contulit ex imperitia, In nomine Dei, ac sanctæ & veræ crucis. Item Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 6. cap. 2. & Magister li. 4. sent. dist. 3. & deniq; Nicolaus Papa in epist. ad Bulgaros, vt habetur can. A quodam Iudæo, de consecrat. dist. 4. qui nihil quidem definit, sed profert Ambrosij auctoritatem, & eam approbare videtur.

Fundamenta horum auctorū sunt duo. PRIMVM, auctoritas Apostolorum, qui baptizabant in nomine Christi, vt habetur Actorum 8. & 10. & 19. SECVNDVM, quia in qualibet persona diuina implicitè conti-

A nentur omnes tres. Qui enim dicit Patrem, simul dicit Filium, & Spiritum oris eius; qui dicit Christum, dicit vngentem, id est, Patrem, vnctum, id est, Filium, & vnctionem, id est, Spiritum sanctum; qui dicit Spiritum sanctum, dicit Patrem, & Filium, à quibus ille spiratur. Sed fundamentum præcipuum omnium auctorum post Ambrosium, est ipsius Ambrosij auctoritas; quare si fortè Ambrosius non illud voluerit dicere, quod verba eius sonare videntur, ruit fundamentū præcipuum illius opinionis.

Sed quidquid de hoc sit, certum est, Baptismū, aut absolutè, aut sub conditione repetendum, si detur in nomine Christi, aut alterius cuiusuis personæ, sine expressione aliarum, vt rectè docent Theologi omnes grauiores in 4. dist. 3.

Est igitur hæc vera forma Baptismi: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vbi non est de essentia, illa particula, *Ego*, & licet ea non debeat omitti cùm præscribatur ab Ecclesia, tamen si omitteretur, Baptismus esset integer, quia satis exprimitur persona ministri in verbo, *Baptizo.* B

Porrò hanc esse veram & necessariam formam Baptismi, colligitur ex Euangelio, sed non euidenter ex solo Euangelio, sed cogimur recurrere ad traditionem, & Ecclesiæ declarationem. Quod est NOTANDVM contra Caluinum, & alios hæreticos, qui eandem formam præscribunt in ritu Baptismi, & eadem vtuntur, cùm tamen nolint traditione, sed solam Scripturam admittere. In Euangelio nihil habemus nisi vnum testimonium, Matth. vigesimooctauo. *Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ex quibus verbis, si sola considerentur, non cogimur dicere, Ego te baptizo, sicut non cogimur dicere cùm prædicamus, Ego vos doceo; sed videmur satisfacere, si baptizemus, & doceamus, etiamsi non exprimamus verbis nos id facere. Pari ratione non colligitur euidenter ex hoc solo C loco, oportere dicere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: posset enim exponi hic locus, vel de fide Trinitatis, vt baptizemus in fide Trinitatis; vel etiam de auctoritate, id est, vt baptizemus auctoritate à Deo accepta; quemadmodum cum Marci vlt. legimus: *In nomine meo dæmonia eycient, &c.* Si tamen adiungamus ad hunc locum Euāgelij, Ecclesię auctoritatem, constabit certissimè, omnia illa verba ad formam Baptismi pertinere.

Nam INPRIMIS esse dicendum: *Ego baptizo,* vel aliquid eiusmodi, quo exprimatur actio ministri; docet Concilium Florētinum in instructione Armenorū: docet etiā Alexander Papa III. extra de baptismo, & eius effectu, cap. Si quis puerum: docent omnes catechismi, & rituales libri, etiam antiquissimi. Deniq; etiam ratio id docet. Nam sola illa verba: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* etiam cum ipsa lotione externa, non determinatè significant id, quod D hoc Sacramento significari debet. Nam posset fieri lotio illa ad refrigerandum, aut curandū ab aliquo morbo, & ad id etiam rectè inuocaretur auxilium sanctæ Trinitatis. Itaq; addendum est verbum, *Baptizo,* quo ex vsu Ecclesiastico significatur ablutio à sordibus nō tam carnis, quàm spiritus.

DEINDE esse exprimendam aliam personam à ministro diuersam; quod facimus per pronomen (*Te*) ac proinde non posse vllum baptizare seipsum; docet præter testimonia iam allata, disertis verbis Innocentius III. extra de Baptismo, & eius effectu, cap. Debitum.

DENIQVE esse exprimendas tres diuinas personas; præter allata testimonia, docent duo summi Pontifices, Pelagius can. Si reuera, & canon. Multi sunt, & Zacharias can. In Synodo, de cōsecrat. dist. 4. qui affirmant, Baptismum non esse ratum, si detur in nomi-

nè Domini, aut in nomine Christi, nisi disertè expri- A mantur tres personæ. Idem confirmat tradioo omnium Patrum, qui affirmant, Bapósmum dari debere in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vide cano. 49. Apostolorum. Dionysium de Ecclesiastica hierar. cap. 2. Iustinum in Apologia 2. Origenem in ca. 6. ad Rom. in illod: *Quicunque in Christo baptiZati sumus.* Vbi etiam dicit, non baberi ratum baptisinum in nomine solius Christi, nisi addantur aliæ personæ. Itē Athanasium serm. 3. contra Arianos, parùm à medio: vbi dicit, noo esse petfectam initiationem, nisi in nomine trium personarum; qnod idem habent Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 12. & Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, non procul ab itunio. Vide etiam Nyssenum in libro de Bapósmo ante medium. Chrysostomum in cap. 5. ad Ephescos, in illud. *Mundans eam lauacro.* Nazianzeoum oratione in sanctum lauacrum prope finem. Damascenum lib. 4. cap. 10. & Theophylactum in cap. vlt. Matthæi. Præterea ex Latinis Tertullianum lib. contra Praxeam, & lib. de corona militis. Cyprianum in epist. ad Iubaianum. Hilarium lib. B de Synodis in fine. Ambrosium lib. 2. de Sacramentis, cap. 5. & 7. de ijs, qui initiantur mysterijs, cap. 4. Hieronymum in cap. 4. ad Epes. Siricium io epist. 1. Innocentium epist. 22. Augustinum lib. 6. de Baptismo, cap. 25. Leooem in epist. 4. Fulgētium de incarnatione, & gratia Christi, cap. 11. Gregorium lib. 9. epist. 61.

Neque illa argumenta quæ posuimus pro eorum opitione, qui putabant Bapnsmum esse ratum, si in nomine solius Christi daretur, aliquid concludunt. Ad PRIMVM de exemplo Apostolorum, aliqui Scholasticorum respondent, Apostolos id fecisse ex quadā peculiari Dei dispensatione. Sed, cùm neque io Scriptura, neque in vllo Concilio, neque in Patribus legatur talis dispensaoo, solidius respondent, qui negant Apostolos baptizasse, nisi in nomioe Patris, & Filij, & Spiritus sancti; id quod etiam confitmatut ex cap. 19. Act. Nam cùm quidam Paulo dixissent: *Neque si Spiritus sanctus est, audiuimus;* C subiunxit Paulus: *In quo ergo baptiZati estis?* Quibus vetbis indicat etiam suo tēpore in ipsa forma Baptismi nominari solitum Spiritum sanctum. Et cùm certum sit, nunquam datum esse in nomine solius Spiritus sancti, sequitur vt datus sit in nomioe trium personarum. AODE, quòd cùm in Canonibus Apostolorum damnentur, qui aliter baptizāt, quàm in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & antiquissimi Patres, qui vel Apostolos viderūt, vel eorum discipulos, vt Dionysius & Iustinus, eandē formam Baposmi præscribant, noo est vllo modo credibile Apostolos alitet baptizasse.

Quod aotem Lucas dicit in Actis, cap. 2. & 10. & 19. baptizasse Apostolos, in nomine Domini Iesu: potest intelligi multis modis, nimirum, vt baptizasse dicantur in fide Domini Iesu, vel auctoritate Domini Iesu, vel Baptismo à Christo instituto, vel denique in nomine Domini Iesu, sed non solius, verùm adiuncto D Patre, & Spiritu sancto. Fortasse enim ad magis commendandum nomen Christi, ita dicebant; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij eius Iesu Christi, & Spiritus sancti.

Et hoc modo videntur mihi iotellexisse hæc loca, Hilarios, Basilius, & Fulgentius. Nam Hilarius in libro de Synodis prope finem, enumetat varia loca Scripturæ, quæ videntur inter se pugnare, oisi rectè intelligantur: & inter alia ponit hæc loca, quod Apostoli Matthæi vltimo iussi sint baptizare, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & tamen in Actis Apostolorum referantur bapózasse io nomine Christi. Et quamuis non explicet Hilarius quomodo hæc intelligenda sint, tamen ex modo loquendi ipsius, & ex alijs similibus locis in speciem pugnantibus, colligitur eum sensisse Apostolos baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: alioqui, vt ipse dicit, in crimine fuissent, tanquam præuaricatores regulæ diuinæ sibi datæ; sed Lucam in Actis id ipsum breuissimè significasse, exprimeodo oomen Christi, & non negando nomina aliarum personarum. Fulgentius de incarnatione, & gratia Christi, cap. 11. apertissimè dicit, Apostolos bapózasse, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & hoc ipsum esse baptizare in nomine Domini Iesu, vt dicitur Actor. 2. vel in morte Christi, vt dicitur Roman. 6. Basilius in libro de Spiritu sancto, cap. 12. scribit in nomine Filij, intelligi omnes personas, cùm Scriptura dicit, Apostolos baptizasse in nomine Christi: proinde Apostolos reuera in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizasse, non in nomine solius Christi. Vbi vult sanctus Basilius io vna persona intelligi omnes, quod attinet ad verba S. Lucæ in Actis, noo autem quod attinet ad ipsam formam Baptismi. Et hoc eoam modo aliqui volunt loquutum esse Ambrosium, & ex eo Bedam. Nam Ambrosius videtur sequi Basilium, cùm eadem testimonia adducat, & de eadem re loquatur, & frequentissimè soleat Basilij sentētias suas facere: certè Catechismus Romanus cap. de Baptismo, coniungit in hac re Ambrosium cum Basilio.

Ad SECVNOVM argumentum respondeo, non sufficere in Baptismo implicitam mentionem trium personarum, tum quia Dominus in Euangelio, & omnes Patres explicitam tradunt, tum etiam quia Sacramenta sunt signa externa, & sensibilia; proinde oportet inuocatiooem trium personarum exterius, & sensibiliter sonare, nec sufficit, si vnius persouæ innocatio exterius sonet, aliarum autem sola mente concipiatur, quod fit, quando implicitè solùm inuocantur.

CAPVT IV.

De necessitate & institutione Baptismi.

DIXIMVS de caussa materiali & formali, nunc de necessitate dicendum quæ ad caussam finalem pertinere videtur. Ac primùm nulla quæstio est, quin Baptismus sit necessarius ad salutem ex diuino Christi mandato. Id enim etiam Caluinus fatetur in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 5. Sed controuersia est, an sit necessarius, vt medium ad salutem, ita vt si quis non baptizetur, pereat, etiamsi fortè ob ignorantiam excusetur à præuaricatione præcepti. Ac præcipuè habet locum controuersia in paruulis, qui noo sunt capaces præcepti. Tres autem sunt questiones. PRIMA, an Baptismus sit necessarius. SECVNOA, quando cœperit esse necessarius. TERTIA, an possit suppleri per martyrium, aut pœnitentiam, quæ dicuntur Baptismata, illud sanguinis, hoc flaminis.

De PRIMA quæstione fuit olim hæresis Pelagianorum, Baptismum non esse necessarium ad remissionem peccati originalis, sed solùm ad assequutionem regni cœlorum, teste Augustino lib. de hæresibus, cap. 69.

Sed nostri hæretici Pelagianis multò audaciores, non solùm ad remissionem peccati, sed etiam ad regnum cœlorum negant Baptismum esse necessarium. Id inprimis negauit Ioann. VViclef, vt testatur Thomas VValdensis tom. 2. cap. 96. Deinde Zuinglius libro de vera, & falsa religione satis apertè negat, Baptismum esse necessarium ad salutem; quod nihil sit nisi externum symbolum. Martinus Bucerus in cap. 3. Matth. idem docet, sed ex alio fundamento, nimirum, quia pueri prædestinati etiam sine Baptismo saluantur, non prædestinati autem, etiam cum Ba-

ptismo

ptismo damnantur. Ioannes Caluinus in Antidoto Concilij ad 6.sess.cap. 5.& lib.4.Instit.cap.16.§.24. & 25.docet, paruulos fidelium etiam sine Baptismo esse sanctos,& membra Ecclesiæ, & si moriantur saluari. Fundamentum eius est, quia putat filijs fidelium non imputari peccatum originis, idque ex vi fœderis Dei facti cum Abraham, Genes.17. *Ero Deus tuus, & seminis tui.* Nos enim successimus per Christum in Abrahæ posteritatem. Idem habet Petrus Martyr in cap.7. 1.ad Cor.in illa verba: *Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* Vbi apertè dicit, filios fidelium saluari sine Baptismo, & profert eadem argumenta, quæ Caluinus. Idem quoque habet Henricus Bullingerus Zuuinglij successor in Tigurina synagoga in eundem locum, 1. Cor.7. Hoc tamen videtur interesse inter Bullingerum & Caluinum; quòd Caluinus solos eos facit sanctos, ante Baptismum, qui nascũtur ex parentibus fidelibus: Bullingerus autem in lib. de Testamento, seu fœdere Dei vnico, & æterno, docet, satis esse, si parentes aliquando fuerint fideles, licet tunc non sint, quando filij eis nascuntur. Immò etiam videtur dicere, satis esse, si maiores fuerint fideles, licet immediati parentes non sint fideles. Ex quo sequitur secundum opinionem huius hominis saluari ferè omnes pueros: rari enim sunt, qui nõ habuerint aliquem ex maioribus suis fidelem.

Contra hos errores posuit Concilium Tridentinũ sess.7 can.2. *Si quis dixerit, Baptismum non esse necessarium ad salutem, anathema sit.* Probatur hæc veritas PRIMO ex Dei verbo expresso, Ioan.2. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quæ verba non sonant præceptum, sed medium, vt Augustinus demonstrat lib.1. de peccatorum merit.& remiss.cap 30. vbi hunc locum Accuratè expendit. Et patet etiam ex ratione, quæ redditur: *Quod natum est ex carne, caro est, &c, oportet vos nasci denuò.* Indicat enim Dominus homines nasci carnales, & peccatores, atque adeo seruos peccati; & proinde necessarium esse remedium contra hæc mala, quod remedium deinceps erit Baptismus. Idem apertissimè conuincitur ex figura ænei serpentis, quam ibidem Dominus ponit. Vult enim ita esse remedium contra mortem æternam renasci per fidem, & Baptismum suum, vt olim fuit serpens æneus remedium vnicum contra morsum serpentium. Itaque illud: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* simile est, ac si quis diceret; Nisi comedas, non viues. vel; Nisi pharmacum sumas, non conualesces. Ista enim non tam præceptum, quàm medium necessarium significant. Neque de hoc aduersarij disputant; sed nituntur varijs expositionibus ita deprauare hunc locum, vt non possit ex eo colligi aquã necessariam esse.

Caluinus in Antidoto loco notato duo dicit. PRIMO, secundum aliquos Patres aquam accipi pro mortificatione: quod idem habet Kemnitius in Examine, can.2.sess.7. & nominat Basilium, qui per aquam intelligit mortificationem. AT hoc vanum est. Nam Basilius libro de Spiritu sancto, cap.15. non explicat quid ad literam significet aquæ vocabulum, Ioann.3. sed præsupponens significare veram, & naturalem aquam, quærit cur aqua adiungatur Spiritui in Baptismo, & caussam reddit, vt aqua significet mortificationem peccatorum, spiritus autem resurrectionem virtutum.

SECVNDO Caluinus dicit, aquam hoc loco esse epithetũ Spiritus, & sensum esse; Oportere nasci ex Spiritu, qui purgat ad modum aquæ. SED hanc expositionem refutauimus suprà li.2.de Sacramentis, cap.3. vbi attulimus quindecim testimonia Patrum, qui hũc locum intelligunt de aqua Baptismi: & prҿterea idem confirmauimus aliquot rationibus.

Petrus Martyr in cap.7.1.ad Cor. præter hanc Cal- A uini explicationem, quam nõ improbat, adfert aliam, quòd videlicet non sit vis facienda in illa copulatiua: *Ex aqua & Spiritu.* satis enim est, si ex Spiritu homines renascãtur, quomodo Rom.10.dicitur: *Corde creditur ad iustitiam, & ore confessio fit ad salutem.* Vbi habetur eadem copulatiua particula, *&*, & tamen nõ est eiusdem necessitatis fides cordis, & confessio oris. AT hoc etiam miserum est effugium. Nam inprimis confessio oris, & fides cordis non referuntur ad eundem finem, seu effectum; fides enim cordis necessaria est ad iustitiam acquirendam; confessio oris ad salutẽ non amittendam. At in Baptismo, Spiritus & aqua ad eandem regenerationem pertinent: quare loca illa nõ sunt similia. Præterea si non est vis facienda in copulatiua, certè æquiualebit disiunctiuæ: inde autẽ sequeretur satis esse renasci ex aqua sine Spiritu, quod absurdissimum est. Quod enim Martyr dicit, Christum velle, vt renascamur ex Spiritu, gratis dicit. Si enim parti- B cula, *&*, copulatiuè accipitur, vtrumque est necessarium; sin disiunctiuè, alterutrum sufficit, quodcunq; illud sit.

Zuinglius in cap.1.Mar. exponit per Baptismum concionem. Ioann.Brentius in cap.3.Matth. totum locum Euangelij: *Nisi quis renatus fuerit;* exponit de pœnitentia, vt sensus sit: *Nisi quis pœnitentiam egerit, non intrabit in regnum cælorum.* Denique Ioannes VViclef, teste Thoma VValdensi, tomo 2.cap.101. per aquam in loco Euangelij Ioan.3. intelligit aquam illã, quæ fluxit ex Christi latere, vt sensus sit; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, quæ fluet ex meo latere, id est, ex passione mea, &c.

Sed hæc & similia somnia facilè refutantur. PRIMO, ex communi consensu Patrum suprà citatorum. Cùm enim hic locus tam variè exponatur ab hominibus huius, & superioris ætatis, nihil rectiùs facere possunt homines prudentes, etiamsi Christiani nõ essent, C quàm appellare ad iudicium antiquorũ, qui ante nostras lites hunc locum exposuerunt.

SECVNDO, refelluntur ex cõmuni axiomate Theologorum, quo docemur Scripturam intelligere secundum verborum proprietatem, vbi non cogimur euidenti absurdo; alioqui possemus deprauare omnia loca, etiã clarissima, si liceat pro arbitrio fingere nouos sensus. Porrò aduersarij nullum absurdum ostendũt, quod sequatur, si hoc loco per aquam intelligamus aquam, nisi quia hinc refellitur ipsorum hæresis.

TERTIO, quia si hoc loco per aquam non intelligimus aquam, difficile erit statuere, Sacramentum Baptismi constare ex aqua: quod tamen affirmant hoc tempore omnes tum Catholici, tum hҿretici. Nam cetera loca Scripturæ, vbi fit mentio aquæ in Baptismo, vt Actor.8.& Ephes.5. probãt quidem posse homines baptizari aqua, sed non probant non posse baptizari alijs etiam liquoribus. Et præterea poterunt ea loca detorqueri ad metaphoras, nõ minus, quàm iste. Rectè D igitur Concilium Tridentinum, sess.7.can.2. anathema dicit omnibus, qui hunc locum Euangelij detorquent ad metaphoras, & non intelligunt de vera, & naturali aqua, vt verba sonant.

SECVNDO, probatur eadem veritas ex traditione Ecclesiæ, & Patrum: semper enim Ecclesia credidit, infantes perire, si absq; Baptismo de hac vita recedãt. AC PRIMVM habemus testimonia Cõciliorum Carthaginẽsis, & Mileuitani apud Augustinum, epist.90. & 92. in quibus ex professo damnatur sententia eorũ, qui putant paruulos saluari sine Baptismo. Quibus consonat Tridentinum Cõcilium, sess.6.can.3.& sess. 7.can.5.

SECVNDO, habemus testimonia Pontificum. Siricij in episto.1. ad Himericum, cap.2.& Innocentij I. epist.26.ad Concilium Mileuitanum, qui docẽt paruulos omnino perire, si absque Baptismo decedant. Item

Leonis I. epiſt. 80. aliàs 78. ad Epiſcopos Campaniæ, vbi dicit, in periculo vitæ quocunq; tempore eſſe homines baptizandos, ne careant neceſſaria liberatione. A

TERTIO, habemus teſtimonia omnium ferè Patrum, qui idem docent, vt Irenæi lib. 3. cap. 19. Origenis in cap. 6. ad Rom. Nazianzeni orat. in ſanctum lauacrum. Baſilij orat. 13. de exhortatione Baptiſmi. Itē Cypriani lib. 3. epiſt. 8. ad Fidum. Ambroſij lib. 2. de Abraham, cap. vlt. Hieronymi lib. 3. cōtra Pelagianos. Auguſtini lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſs. cap. 16. 23. 24. & 27. & epiſt. 28. lib. 2. de origine animæ, ca. 12. & lib. 3. cap. 9. Proſperi lib. 2. de vocatione Gentium, cap. 8. Fulgentij lib. de fide ad Petrum, cap. 30. Bernardi ſermo. 66. in Cant. & Petri Cluniacenſis in epiſt. contra Petrobruſianos, qui ex profeſſo hoc tractat. Sed audiamus vnum, aut alterum AVGVSTINI teſtimoniū nomine aliorum, lib. 3. de origine animæ, cap. 9. *Noli*, inquit, *credere, noli dicere, noli docere, infantes antequam baptizentur morte præuentos, peruenire poſſe ad originalium indulgentiā peccatorū, ſi vis eſſe Catholicus*. & in epiſt. 20. ad Hieronymum. *Quiſquis dixerit, quod in Chriſto viuificabuntur etiam paruuli, qui ſine Sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò, & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat Eccleſiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur, & curritur, quia ſine dubio creditur aliter eos in Chriſto omnino viuificari non poſſe.* B

TERTIO, probatur ratione deprompta ex fundamentis aduerſariorum. Nam fundamentum ipſorum eſt, quia filij Chriſtianorum naſcuntur liberi à reatu peccati originalis, non quidem, quòd nō habeant peccatum, ſed quia eis non imputatur, cùm ſint filij ſanctorum. Hoc enim fundamentum facilè poteſt euerti. PRIMO, quia Iacob, & Eſau, filij erant optimi patris Iſaac, & tamen Deus Iacob dilexit, Eſau autem odio habuit, antequā aliquid boni, vel mali egiſſent, Rom. 8. Non ergo filij ſanctorum naſcuntur. C

Reſpondet Petrus Martyr in commentario 1. Corinth. 7. filios ſanctorum naſci ſanctos, quando ſunt prædeſtinati: quia tamen nos ignoramus, qui ſint prædeſtinati, ideo bene ſperamus de omnibus filijs ſanctorum, donec illi per mala opera non prodant ſuam reprobationem. INEPTA reſponſio; Nam ſi res ita ſe habet, impertinens erit naſci ex fideli, vel infideli, & bene ſperandum erit de omnibus infantibus; ſæpiſſimè enim contingit, vt filij fidelium ſint reprobi, & filij infidelium prædeſtinati. Præterea ſi filij fidelium nō prędeſtinati, non naſcūtur ſancti, malè allegat Petrus Martyr Caluinum, ſequutus illam promiſſionē Gene. 17. *Ero Deus tuus, & ſeminis tui.*

Reſpondet Martyr, illam promiſſionem non eſſe vniuerſalem, ſed ſolùm habere locum in prædeſtinatis. AT hoc gratis dicitur; Verba enim Scripturæ abſoluta ſunt, neq; vlla ſit in toto illo capite mentio prædeſtinationis. Et deniq; promiſſio illa inanis redditur, ſi adiungenda eſt conditio prædeſtinationis: nullam enim conſolationem inde capere poſſunt, vel parentes, vel filij, cùm ignorent an ſint prædeſtinati. Simile eſt ſi Rex diceret alicui; Do tibi hanc vrbem pro te, & poſteris, ſi tamen mihi placuerit poſteris tuis illam concedere. D

SECVNDO, Dauid erat filius hominis fidelis, & tamen Pſal. 50. dicebat: *In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea*. Et Apoſtolus erat filius ſanctorum, vt ipſe affirmat 2. Cor. 12. & tamen ait Epheſ. 2. *Eramus & nos natura filij iræ.*

Reſpondent: Hæc dici de corruptione naturæ, & de peccato quod reuera ineſt, non de reatu, qui nō eſt in filijs fidelium, cùm eis peccatum non imputetur. SED certè, eſſe filium iræ, apertiſſimè ſonat reatum. Filius enim iræ non eſt, niſi qui eſt obnoxius pœnę, & vindictæ. Non autem eſt obnoxius pœnæ, cui peccatū non imputatur. Vnde Paulus non ait; Sumus filij irę, ſed, *Eramus*, & tamen ſecundum aduerſarios, peccatū ſemper manet etiam poſt Baptiſmum.

TERTIO, loca Apoſtoli Pauli de peccato originali generalia ſunt, Rom. 5. *In quo omnes peccauerunt*. & 1. Cor. 15. *Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt*. Nec poſſunt hæc loca exponi de vitio naturæ, non de reatu: alioqui nemo haberet reatum. Nec poteſt dici, filios fidelium contrahere peccatū originale, ſed mox dimitti eis, antequam naſcantur. Nam ſi filij fidelium ideo ſanctificantur, quia ſunt filij fidelium, eodem momento incipient ſancti eſſe, quo incipiunt eſſe filij fidelium; at eodem momento incipiunt eſſe filij fidelium, quo incipiunt eſſe ſimpliciter; ergo nunquam habent peccatū originale, qđ eſt cōtra Paulum, & contra ipſos aduerſarios, qui admittunt peccatum originale, & non aduertunt ſe pugnantia dicere.

QVARTO, fundamentum aduerſariorum, pugnat cum axiomate omnium Patrum, immò etiam omniū Chriſtianorum; quod eſt, Chriſtianos non naſci, ſed fieri; vt Hieronymus ait epiſt. 7. ad Lętam. Tertullianus in Apologetico, cap. 17. in fine, & alij paſſim. Iam enim ſecundum Caluinum, & Martyrem Chriſtiani naſcuntur, non fiunt.

Sed argumenta ipſorum videamus. PRIMO obijciunt illud Geneſ. 17. *Ero Deus tuus eſt, & ſeminis tui.* Quod quidem dictum eſt Abrahæ, & eius poſteritati: ſed nos per Chriſtum ſucceſſimus in poſteritate Abrahæ. Chriſtus enim ſoluit maceriam, quę nos ſeparabat à populo Dei.

RESPONDEO, promiſſionem illam, vt ſuprà oſtendimus in quæſtione de differentia Sacramentorū nouæ & veteris legis, ad literam non fuiſſe promiſſionē remiſſionis peccatorum, ſed peculiaris protectionis, & gubernationis, & terrenæ felicitatis; tñ ſenſu quodam myſtico, fuiſſe etiam ſpirituales promiſſiones, & remiſſionis peccatorum, ac vitæ æternæ, & ad nos pertinere: ſed ad nos deſcendere non per carnalem generationem parentum, ſed per ſpiritualem regenerationem Chriſti. Nam Apoſtolus Rom. 4. & 9. & Galat. 3. & 4. apertè docet eos eſſe veros Abrahæ filios, non qui ſunt filij carnis, ſed qui ſunt filij fidei, id eſt, qui imitantur fidem Abrahæ. Tunc ergo incipimus ſecūdum Apoſtolum eſſe filij Abrahæ, cùm incipimus eſſe fideles; quod paruuli non faciunt, niſi cùm baptizantur; illis enim baptizari eſt credere, vt dicit Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſs. cap. 27. Et præterea ratio idem docet. Nam per carnalem generationem non poſſumus fieri filij Abrahæ, cùm parentes noſtri ab Abraham non deſcendant, ſed quia Chriſtus verè fuit filius Abrahæ; tunc & nos incipimus eſſe filij Abrahæ, cùm incipimus eſſe Chriſti filij, vel fratres. Id autem certum eſt non fieri niſi per Baptiſmū. Vnde Ioan. 1. *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* & Ioan. 3. *Oportet vos naſci denuò.* Vide Auguſtinum epiſt. 200. ad Aſellicum.

SECVNDO obijciunt illud Apoſtoli 1. Cor. 7. *Filij veſtri immundi ſunt, nunc autem ſancti ſunt.*

RESPONDEO cum Auguſtino lib. 3. de peccatorū merit. & remiſs. cap. 12. quidquid ſignificetur per hāc filiorum ſanctitatem, nō poſſe vllo modo intelligi, qđ aduerſarij volūt, filios fieri ſanctos ſine Baptiſmo. Nā ibidem Paulus dicit, ſanctificari coniugem infidelem per fidelem, & tamen ſtultiſſimum eſſet credere, coniugem infidelem, ſine conuerſione ad Deum, & Baptiſmo Chriſti poſſe peruenire ad remiſſionem peccatorum hoc ſolo, quod adhæret coniugi fideli.

Porrò tres ſunt huius loci Patrum expoſitiones.

VNA

VNA est, sanctos hic vocari filios sanctitate quadam ciuili, quod videlicet legitimi, non spurij sint. Ita commentarius, qui tribuitur Ambrosio, & S. Thomas, & Anselmus in hunc locum.

Refellit Martyr hãc expositionem, quia filij essent legitimi, etiamsi vterq; coniunx esset infidelis: & tamẽ Apostolus dicit, filios nasci sanctos ex vno coniuge fideli, altero infideli; quia sanctificatur infidelis per fidelẽ; aliqua igitur alia sanctitas hoc loco agnoscenda est. SED malè reprehenditur hæc expositio. Nam alia ratio est coniugij inter duos infideles, alia inter fidelem, & infidelem. Nam cùm vterq; coniunx est infidelis, coniugium sine dubio est legitimum, vt ciuilis quidã contractus; neq; de eo dubitari poterat; vt etiam non potest dubitari cùm vterq; est fidelis. At cùm alter fidelis est, alter infidelis dubitari poterat, an coniugium esset legitimum propter religionis disparitatem: videtur enim fidelis pollui ob cohabitationem cum infideli. Ideo Apostolus monet Christianos, etiam tunc Matrimonium esse legitimum, neque pollui fidelem ob cohabitationem cum infideli, sed è contrario sanctificari infidelem per fidelem: maior enim vis est fidei, quàm infidelitatis. Esse autem etiam in tali disparitate religionis, legitimum coniugium, probat ex eo, quod filij eorum non censentur immundi, id est, infames, & spurij, sed sancti, id est, legitimi & liberi à ciuili ignominia.

ALTERA expositio est, filios horum coniugum dici sanctos, quia consecrantur Deo ab altero coniuge fideli, & per Baptismum Christiani fiunt, & in Dei timore educantur. Hortatur enim Apostolus coniuges Christianos, vt non discedãt à coniugibus infidelibus, si ipsi infideles velint cum fidelibus permanere; & rationem reddit, quia sanctificatur infidelis per fidelem, id est, vel conuertitur ad fidem, vel certè est candidatus fidei, cùm non abhorreat à consuetudine coniugis fidelis: inde autem sequitur, vt filij sancti sint, id est, Christiani fiant. Quod certè non fieret, si nollet infidelis cum fideli habitare, vel non sanctificaretur infidelis per fidelem; tunc enim filij sequerentur parentem infidelem, & proinde immundi, & infideles essent. Ita exposuit Tertullianus lib. 2. ad vxorem, & ex eo S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & in epistola 153. ad Paulinum, & Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. & lib. 3. cap. 12. & lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 27.

Carpit etiam hanc expositionem Petrus Martyr, vt suam hæresim ex hoc loco Apostoli stabilire possit. Nam sæpe accidit, vt qui ex scortatione filios suscepit, eos Christianos fieri curet, & in timore Dei enutriat, vt Augustinus ipse fecit cum filio suo Adeodato, & tamen nemo inde probaret sanctam esse coniunctionẽ cum scorto. Paulus autem probat sanctum esse coniugium etiam infidelis cum fideli, quia inde nascuntur filij sancti. AT immeritò reprehendit Martyr hanc expositionem. Nam coniunctio cum scorto, res est per se mala, & ideo non potest fieri sancta per coniunctionem fidelis, nec potest fieri laudabilis, & retinenda, etiamsi inde nascantur filij, qui Christiani fiant. Nam non sunt facienda mala, vt veniant bona, Rom. 3. At coniugium etiam infidelium res est bona, & ideo potest fieri melior, si alter eorum conuertatur ad fidem, & potest commendari, & suaderi perseuerantia in tali coniugio, ob bonum, quod inde sequitur, vt filij Christiani fiant.

TERTIA expositio est aliorum, vt referunt Augustinus, & Anselmus locis citatis, qui dicebant, sanctificari coniugem infidelem per fidelem, quia discebat seruare leges coniugij, & non abuti Matrimonio. Infideles enim qui ignorant Deum, etiamsi legitimè coniuncti sint, tamen sæpe abutuntur Matrimonio, neq; abstinent se à copula coniugali tempore menstrui, neq; **A** semper naturalem modum seruãt: inde autem polluitur coniugium, & filij nascuntur immundi; à qua pollutione liberantur & parẽtes & filij, per hoc quod infidelis consentit habitare cum fideli, & proinde seruare leges casti coniugij.

TERTIVM argumentum Caluini; Prophanatur Baptismus cùm datur ei, qui ad Christum non pertinet, quomodo prophanatur sigillum regium, cùm eo signatur falsum diploma.

RESPONDEO; Baptismum nõ prophanari, cùm datur immundis, sed contrà potius sanctificare, & purgare immundos. Nõ enim est sigillum, vt Caluinus somniat, acceptæ gratiæ, sed est instrumentum conferens gratiam, & signum gratiæ, quæ tunc datur.

QVARTVM argumentum; Infantes Iudæorũ, qui ante octauum diem moriebantur, non poterant circumcidi, & tamen non est verisimile eos perijsse; igitur sine Circumcisione saluabantur. At eadem ratio **B** est Baptismi apud Christianos, & Circumcisionis apud Iudæos.

RESPONDEO; Totum argumentum constare ex rebus incertis. Nam INPRIMIS multi veterum (vt suprà diximus) negant Circumcisionem datam in remedium contra peccatum. DEINDE non scimus an ante octauum diem haberent infantes Iudæorum aliquod remedium, & quod illud esset. DENIQVE non est eadem ratio Christianorum & Iudæorum. Nunc enim determinatum est à Christo certum remedium, & quidem communissimum, & facillimum, præter qđ non licet fingere aliud; tunc autem quid fieret, certò sciri non potest, cùm Scriptura nihil dicat. Illud vnũ certò scimus ex diuinis literis, omnes homines nasci peccatores, nec saluari, nisi per Christi passionem certis medijs applicatam, vt Augustinus fusè docet in tribus libris de peccatorum meritis & remissione, & libris quatuor de origine animæ.

QVINTVM argumentum; Si Baptismus est neces**C**sarius, peribunt sine sua culpa infiniti infantes, quod alienum videtur à Dei misericordia. Hoc argumentũ Petri Martyris, fuit etiam quorundam Catholicorũ, vt Caietani, Gabrielis, & aliorum, qui non quidem docent, filios Christianorum nasci sanctos, sed tamen conantur inuenire alia remedia pro paruulis, præter Baptismum.

SED respondemus cum Augustino lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 12. & Prospero lib. 2. de vocatione Gẽtium, cap. 8. Dei iudicia esse occulta, cur tot paruulos perire sinat; interim tamen esse iustissima. Nam etiamsi paruuli sine sua culpa non baptizantur, non tamen sine sua culpa pereũt, cùm habeant originale peccatum. Qui autem fingunt aliud remedium prçter Baptismum, apertissimè pugnant cum Euangelio, Concilijs, Patribus, atq; Ecclesiæ vniuersæ consensu. Nam vt Augustinus ait epist. 28. non alia de caussa in Ecclesia festinatur, & curritur cum infantibus periclitanti**D**bus ad Baptismum, nisi quia constat nullum esse aliud remedium. Videntur autem, qui ista fingunt, non cogitare curam infantium magis ad Deum, quàm ad se pertinere; & Christum cùm Baptismum necessarium asseruit, Ioan. 3. bene sciuisse, multos eo remedio sine sua culpa priuandos, & facillimum esse Deo, si vellet, prouidere infantibus omnibus Baptismum, sicut re ipsa prouidet omnibus electis. Quod enim Bucerus, & Martyr dicunt, infantes prædestinatos etiam sine Baptismo saluari, ineptissimè dicitur, vt Augustinus ostẽdit lib. 3. de origine animæ, cap. 10. Quos enim Deus prædestinauit, ijs remedia ad salutem efficacissimè prouidit. Proinde omnes, qui in infantia moriũtur, si prædestinati sint, sine dubio baptizantur, & contrà si reprobi sint, non baptizantur.

CAPVT V.

Quo tempore cœperit Baptismus esse necessarius.

QVO tempore cœperit Baptismus esse necessarius, quæstio est inter Theologos. Sed quia non est controuersia cum hæreticis, exponam solùm paucis propositionibus, quæ mihi esse probabilior sententia videatur.

PRIMA propositio: *Baptismus ante passionem Domini institutus est.* NOTA negari non posse, quin aliquem Baptismum Christus in vsu habuerit ante passionem. Nam Ioan. 3. & 4. dicitur Christus baptizasse per discipulos suos. Sed dubium esse potest, an ille Baptismus fuerit Sacramentum illud, quod nunc habemus, & de quo fit mentio Matt. vlt. an verò fuerit præparatio quædam ad Baptismi Sacramentum postea in- B stituendum, vt erat Baptismus Ioannis. Et quidem CHRYSOSTOMVS homil. 28. in Ioan. & Theophylactus in cap. 3. Ioan. apertè docent Baptismum illũ, quo discipuli Christi baptizabant Ioan. 3. nõ remisisse peccatum, & fuisse in aqua tantùm sine Spiritu; nec vllã fuisse differentiam inter Baptismum discipulorũ Christi, & Ioannis, sed vtrumq; fuisse præparationem ad fidem: & ideo Christum non baptizasse per se, sed per discipulos, quia nõ decebat eum baptizare sine Spiritu. Idem vr̃ sentire S. LEO epist. 4. ad episcopos Siciliæ, cap. 3. *Ipsa*, inquit, *operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ eum esse legitimũ diem*, id est, diem Resurrectionis, *in quo orta est & virtus muneris, & species actionis. Ad cuius rei confirmationem plurimũ valet, quod ipse Dominus Iesus Christus, posteaquã resurrexit à mortuis, discipulis suis, in quibus omnes Ec- C clesiarum præsules docebantur, & formam, & potestatem tradidit baptizandi, dicens: Euntes ergo nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. De quo vtique eos etiam ante passionẽ potuisset instruere, nisi propriè voluisset intelligi, regenerationis gratiã ex sua Resurrectione cœpisse.* Hæc ille. Probabilius tamen est, quod nos diximus. Quod ex professo docent Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 57. & sequentibus, & Augustinus tract. 13. & 15. in Ioan. & epist. 108. ad Seleucianum, & Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 6. cap. 4.

Est hæc communior Theologorum sententia, cùm Magistro in 4. d. 3. Et ratio est. PRIMO, quia Ioann. 3. dicitur Christus baptizasse, cum tamen non ipse baptizaret, sed discipuli eius, vt ibidem adiungit Euãgelista. Ergo ille baptismus erat propriè Christi Baptismus, vt distinguitur à Baptismo Ioannis; alioqui non ipse, sed Ioannes diceretur baptizasse eos, quos discipuli Christi baptizabant. Si autem erat propriè Christi Baptis- D mus, necessariò erat in aqua, & spiritu, non in sola aqua. Semper enim Scriptura ponit hoc discrimẽ inter Christum & Ioannem, quòd iste in aqua, ille non in sola aqua, sed etiam in Spiritu baptizaret. Nec decebat vt Christus institueret inanem cæremoniam, aut munus Ioannis sibi vsurparet, munitum baptizandi in sola aqua. Adde, quod Ioan. 1. dicitur de Christo in præsenti: *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.*

SECVNDO probatur hoc idẽ, quia Act. 19. legimus rebaptizatos, quos Ioannes baptizauerat. At nusquã legimus rebaptizatos, quos discipuli Christi ante passionem eiusdem baptizauerant. Immò probabilissimũ est (vt August. docet in epist. 108.) Apostolos non fuisse baptizatos, nisi ante Christi passionem.

TERTIO Patres communi consensu docent, Christum, cùm baptizaretur in Iordane, dedisse aquis vim A sanctificandi, vt patet ex Tertulliano libro contra Iudæos, cap. de passione; ex Hilario can. 2. in Matth. Ambrosio lib. 2. in Luc. cap. 12. Hieronymo in Dialogo contra Luciferianos; Nazianzeno in oratione in sancta Lumina; Beda in cap. 3. Luc. & ex alijs. At certè non habuerunt aquę vim sanctificandi, nisi ab eo tẽpore, quo cœperunt esse materia Baptismi.

DENIQVE fundamentum contrariæ sententiæ nõ est solidum. Solùm enim adferunt Chrysostomum & Theophylactum in illud Ioannis 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia nondum Iesus erat glorificatus.* At hic locus intelligitur de plenitudine Spiritus sancti, quæ dari cœpit visibiliter in Pentecoste; alioqui enim omnes sancti habuerunt Spiritum sanctum, etiam ante Christi passionem.

SECVNDA propositio: *Baptismus Christi institutus est, quando Dominus ipse in Iordane à Ioanne baptizatus est.* NOTA de hac re, id est, quo puncto temporis Christus Baptismum instituerit, esse plurimas opinio- B nes Scholasticorum, sed communiorem, & probabiliorem esse, quam nos sequimur, quam etiam amplectitur Catechismus Concilij Tridentini, & Magister cum S. Thoma, & alijs lib. 4. dist. 3.

NOTA præterea, non velle nos dicere, Christum in die sui Baptismi verbis docuisse materiam, aut formam Baptismi; id enim falsum est, sed tum primũ statuisse, ac decreuisse, q͞d postea declarauit Ioan. 3. Nicodemo, & alio tẽpore suis discipulis; vt aqua esset materia Baptismi, & vt forma esset inuocatio trium diuinarum personarum. Determinauit enim aquas, ad Baptismi materiam, cum eas tactu mundissimæ carnis suæ, consecrare, & illustrare dignatus est, vt docent Patres citati. Et simul determinauit formam, cùm in eius Baptismate tota Trinitas sensibiliter apparuit, vt patet Matth. 3. Christo enim baptizato aperti sunt cœli, & vox Patris intonuit; & Spiritus apparuit in spe- C cie columbæ, & Filius ipse Dei in carne assumpta præsens erat; vbi etiam simul (Hilario teste loco citato) declaratus est effectus Baptismi à Christo instituti, nimirum, quod baptizatis aperitur cęlum, & à Patre in filios adoptantur, & Spiritu sancto replentur, &c.

Tertia propositio: *Baptismus Christi non fuit necessarius, necessitate medij, aut præcepti ante Christi mortem.* PROBATVR, quia vsque ad Christi mortem lex antiqua vim suam retinuit, vt patet, quia Christus eã seruauit vsque ad mortem. Nam pridie quàm pateretur, seruauit cęremoniam agni Paschalis, & Matth. 23. monebat homines, vt seruarent, & facerent, quæ Scribæ, & Pharisæi docebant ex cathedra Mosis; ergo etiam Circumcisio, si in remedium peccati data fuerat, vsque ad Christi mortem vigebat. Non igitur toto eo tempore Baptismus Christi necessarius erat vt mediũ ad salutem, quandoquidem sine eo poterant homines, etiam paruuli, iustificari. Quare illud Christi verbum Ioann. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* non signifi- D cat ab eo die, quo Dominus cum Nicodemo loquebatur, fuisse Baptismum necessarium, sed significat necessarium futurum fuisse in lege noua, postquam cessarent cæremoniæ legales, vt rectè exponit Bernardus episto. 77. ad Hugonem. Et eodem modo exponendum est, quod ait Fulgentius lib. de fide ad Petrũ, cap. 3. ex quo tempore dictum est: *Nisi quis renatus fuerit*, neminem sine Baptismo posse saluari. Accipit enim nomine temporis, non illum diem, quo ea dicebãtur, sed tempus legis nouæ. Deniq; illud ẽt Luc. 16. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem*; non significat tũc legẽ cessasse, quoad vim, aut obligationẽ, sed quoad prędicationem: Ioãnes. n. fuit vltimus Prophetarum. Vnde subiungitur: *Ex eo regnum Dei euangelizatur.* Præterea in morte Christi cessauit efficacia cęremoniarũ, & totius legis veteris; ergo cessauit ẽt vis Circũcisionis; ergo vsque ad illud tempus vim habuit lex vetus.

Porrò

Porrò in morte Christi cessasse vim legis, patet ex Euangelio Matth. 27. *Scissum esse velum.* & Ioan. 19. *Consummatum est* Item ex Apostolo Rom.7. *Mortificati estis legi per corpus Christi.* Item omnes ferè cæremoniæ legis figuræ erant Christi. Coloss.2. & Heb. 10. Christus autem in morte compleuit opus redemptionis.

QVARTA propositio: *Baptismus Christi cœpit esse necessarius necessitate medij, & præcepti à die Pentecostes.* NOTA, legem veterem simpliciter cessasse in morte Christi, quia tunc cessauit vniuersaliter ratio legis; tamen ob ignnrantiam huius rei adhuc obligasse Iudæos, vsque ad publicam promulgationem Euangelij: & contrà legem Euangelicam, & Sacramenta Christiana condita fuisse, & multum profuisse etiam ante Christi mortem, tamen non habuisse vim præcepti, nisi post promulgatinnem solennem, vt Concilium Tridentinum, sess.6.cap.4. dicit de Baptismo. Et ratio est, quia promulgatio est de essentia legis, vt S.Thomas docet par.2. quæst.90. art.4. Promulgatio autem solennis nouæ legis facta est in die Pentecostes. Quod probatur PRIMO, quia, vt diximus, lex vetus viguit vsque ad Christi mortem: ab eo autem tempore vsq; ad Pentecostem, neque Christus, neque Apostoli publicè ad populum loquuti sunt. SECVNDO, non debuit promulgari solenniter lex noua, nisi completis omnibus mysterijs redemptionis; mysteria autem completa sunt in Ascensione Christi. TERTIO, lex vetus solẽniter promulgata fuit in monte Syna die quinquagesimo post primum Pascha Iudæorum; ergo lex noua promulgari debuit die quinquagesimo post primum Pascha Christianorum. Fuisse enim illam legis promulgationem, figuram promulgationis Euangelij, docent Augustinus epist.119. Leo serm.1. de Pentecoste, & alij. QVARTO, concioni primæ, quam habuit S.Petrus Act.2. ipso die Pentecostes, conueniunt omnes conditiones promulgationis solemnis. Nam habita est in vrbe Regia Herosolymorum, præsentibus omnibus hominibus omnium nationum, vt Lucas testatur, à summo Præcone Euangelij, qui erat Apostolus Petrus, & in ea concione comprehensa sunt præcipua capita totius doctrinæ Euãgelicæ. Denique continuò etiam cœpit vsus Sacramentorum.

CAPVT VI.

De Baptismo sanguinis & flaminis.

QVOD attinet ad POSTREMAM partem disputationis de necessitate Baptismi, quæstio est, an Baptismus aquæ suppleri possit per Martyrium, tam in paruulis, quàm in adultis; & per veram cordis conuersionem in adultis.

Martinus Kemnitius in 2.par.Exam. pag.90.91.& 92. admittit hæc tria Baptismata, ac dicit, ab antiquis venustè distincta esse tria Baptismata, sanguinis, flaminis, & fluminis. Sed dissentit à Catholicis in modo explicandi: non enim vult Martyrium aut Pœnitentiam remittere peccata, vt facit Baptismus aquæ, sed solam fidem, quæ tempore Martyrij & Pœnitentiæ, apprehẽdit Christum, esse eam quæ iustificat. Illyricus quoque Cent.5.cap.4.col.517. dicit, Prosperum cõtra verbum Dei, & cũ magna iniuria Baptismi æquasse Martyrium Baptismo. Sed Illyricus nõ affert argumenta: Kemnitius autem probat, quia Martyrium & Pœnitentia sunt opera nostra; absurdum autem, & impium est, opera nostra æquare sanguini Christi, & virtuti Baptismi. Confirmat ex Augustino, qui lib.4. contra Donatistas, cap.22. dicit, bonum latronem, qui cum Christo pendebat in cruce, non passione sua obtinuisse remissionem peccatorum, sed ex fide apprehendente Christum, cuius contrarium docuerat Cyprianus,

A sed cum Augustinus loco notato refutauit.

Hæc sententia Kemnitij non solum est falsa, sed et secum ipsa pugnat, & mendacijs suis non caret. Nam cùm idem Kemnitius passim doceat cum Magistro suo Luthero, in ipso etiam Baptismo aquæ solam fidem iustificare; an non apertè secum pugnat cùm dicit, Martyrium, & Pœnitentiam non remittere peccatum, eo modo, quo Baptismus, quia in eis sola fides iustificat? Mẽdacia verò duo sunt in hac sententia Kemnitij. PRIMVM, cum ait Augustinum asserere bonum latronem sola fide Christum apprehendente iustificatum. Non enim hoc Augustinus dicit; sed bonum latronem fide, & conuersione cordis ad Deum iustificatum esse. SECVNDVM, cùm ait, ab Augustino refutari Cyprianum, qui crediderat Martyrium iustificare, eo modo, quo facit Baptismus. Id enim est impudens mẽdacium. AVGVSTINVS enim non modò non reijciat, sed etiam laudat Cypriani sententiam. Sic enim ait:
B *Baptismi sanè vicem aliquando implere passionem, de latrone illo cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in Paradiso, non leue documentum idem B. Cyprianus assumit.* Hæc ille. Docet quidem paulò infra Augustinus, latronem illum non posse dici Martyrem, nec saluatum Baptismo sanguinis, sed baptismo flaminis, sed hoc dicit ad confirmandam Cypriani sententiam; si enim Baptismus flaminis iustificat, multò magis Baptismus sanguinis, vt Cyprianus dixerat. Vt autem res tota explicetur, ponam aliquot propositiones.

PRIMA propositio: *Martyrium rectè dicitur, & est quoddam Baptisma.* Probatur hæc propositio duplici ratione. PRIMO, quia Scriptura diuina, & sancti Patres Martyrium Baptisma nominare solent, Marci 10. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum; aut Baptismo, quo ego baptizor, baptizari? Et quomodo coarctor, donec perficiam illud?* Idem etiam Patres passim docent. TERTVLLIANVS in lib. de Baptismo, de Martyrio loquens: *Hic*, inquit, *est Baptismus qui lauacrum*
C *regenerationis non acceptum refert, vel perditum reddit.* PROSPER in epigrammatis:

Et quidquid sacri fert mystica forma lauacri,
Id totum implevit gloria Martyrij.

Cyprianus præfatione lib. de exhortatione Martyrij, dicit Martyrium esse Baptismum, & quidem Baptismo aquæ præstantiorem. Ambrosius in Psalm. 118. serm.3. tria Baptismata distinguit, vnum aquæ, alterũ sanguinis, tertium purgatorij in alia vita. Hieronymus in cap.4. ad Ephes. in illud: *Vnum Baptisma*, distinguit Baptismum aquæ, à Baptismo Martyrij. Augustinus lib.13. de ciuit. Dei, cap.7. epist. 108. ad Seleucianum, lib.1. de origine animæ, cap.9. lib.4. de Baptismo, cap.21. & 22. Cyrillus catechesi 3. ponit etiam duo ista Baptismata, vt faciunt quoque Nazianzenus, orat. in sancta lumina. Damascenus lib.4.cap.10. Bernardus in epist.77. & Hugo de S. Victore lib.2. de Sacramentis, par.6.cap.7.

D ALTERA ratio est, quia Martyrium conuenit cum Baptismo aquæ in tribus effectibus; nimirum, quòd PRIMO configurat hominẽ Christi passioni, & morti. SECVNDO remittit peccatum originale, & reliqua omnia, si quæ sint admissa. TERTIO, quòd remittit omnem pœnam peccato debitam, tam æternam, quã temporalem: quod inter Sacramenta proprium est solius Baptismi.

Hic tamen OBSERVANDVM est, non esse hæc omnia æquè certa. Ac PRIMVM certum est, quòd Martyrium sit configuratio mortis Domini, vt notum est, & configuratio nobilior, quàm Baptismi aquæ; quia illa est realis, hæc Sacramentalis. ITEM certum est apud omnes, quòd remittat omnem pœnã, ita vt Martyres continuò perueniant ad coronam. Id quod patet vel ex eo, quòd Ecclesia nunquã orat pro animabus Martyrum, sed illis potius se commẽdat: *Iniuriam*, inquit

AVGV-

AVGVSTINVS ſerm. 17. de verbis Apoſtoli, & INNOCENTIVS cap. cũ Marthæ, extra, de celebratione Miſſarum, *facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Vnde CYPRIANVS lib. 4. epiſt. 2. ad Antonianum cõferens Martyres cùm alijs Chriſtianis moriẽtibus: *Aliud*, inquit, *eſt ad veniam ſtare, aliud ad gloriam peruenire, aliud miſſum in carcerem non exire inde donec ſoluat nouiſſimum quadrantem, aliud ſtatim fidei, & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia paſſione purgaſſe, aliud denique pendere die iudicij ad ſententiam Domini, aliud ſtatim à Domino coronari.*

De SECVNDO effectu eſt maior difficultas. Nam nõ deſunt Theologi, vt Dominicus à Soto, & Martinus Ledeſmius in 4. diſt. 3. q. vn. art. 11. qui docent, Martyrium non dare gratiam ex opere operato, ſed tantùm ex opere operãtis, nec dare vllum gradum gratiæ, præter eum, qui reſpondet merito charitatis ipſius Martyris. Martyrium enim ſine charitate ſusceptum nihil prodeſt, vt Paulus ait 1. Cor. 13. Qui autem eſt in charitate, ſine dubio eſt in gratia. Vnde etiam credimus, omnes veros Martyres habuiſſe veram, immò etiam ſummam charitatem, antequam Martyrium ſubirẽt, iuxta illud Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quam vt quis ponat animam ſuam pro amicis ſuis.*

Probabilior ſententia eſt Martyrium ex opere operato conferre primam gratiam, ita vt ſi quis ad Martyrium accedat adhuc in peccatis exiſtens, tamen ſine affectu ad aliquod peccatum, & cum fide, & dilectione inchoata, & pœnitentia ſaltem imperfecta, qualis requiritur etiam ante Baptiſmum aquæ; is virtute Martyrij ex opere operato iuſtificabitur, & ſaluabitur. Ita docet expreſſè S. Thomas in 4. diſt. 4. quæſt. 3. artic. 3. ad 1. & quæſt. 4. tota, & Ioannes Maior, Gabr. & alij eadem d. 4. lib. 4. & probatur PRIMO ex Martyrio infantium: conſtat enim infantes pro Chriſto occiſos non ſolùm ſaluari, ſed etiam haberi ab Eccleſia in numero Martyrum, vt patet de feſto ſanctorum Innocẽtium, cuius meminit Bernardus in ſermone de Innocẽtibus, & ante eum Auguſtinus lib. 3. de libero arbit. cap. 23. & epiſt. 28. ad Hieronymũ, & ante Auguſtinũ, Origenes hom. 3. in diuerſos Euangelij locos, & Cyprianus lib. 4. epiſt. 6. ad Thibaritanos. At paruuli nihil operari poſſunt, & peccatores ſunt antequam baptizentur Baptiſmo aquæ, vel ſanguinis.

Reſpondent quidam, eos Innocentes fuiſſe circumciſos, proinde ante Martyrium iuſtificatos. SED hoc nihil eſt. Nam incertum eſt, an fuerint illi omnes circumciſi; immò probabiliſſimum eſt, & ferè certum non fuiſſe omnes circumciſos. Nam occidit Herodes omnes pueros, qui erãt in Bethlehem & finibus eius, nec iuſſit filios tantùm Iudæorum, ſed omnes omnino occidi: fortaſſe autem non pauci erant Gentiles inter eos. Præterea iuſſit occidi à bimatu & infra omnes infantes; proinde eos etiam, qui nõdum peruenerant ad octauum diem, quo ſolo poterant circumcidi. Denique non eſt de fide, Circumciſionem iuſtificaſſe, & tamen Eccleſia abſolutè oẽs illos infantes certò credit eſſe ſaluos. Præterea Eccleſia eos innocentes non ſolùm vt ſaluos, ſed & vt Martyres honorat; ergo paſſio pro Chriſto ſuſcepta aliquid eis cõtulit ex opere operato. Neque valet quod Sotus reſpondet, eſſe hoc priuilegium paruulorum: id enim ſine vllo fundamento aſſeritur. Si enim Martyrium ex opere operato infantibus prodeſt, cur non adultis? certè non minus eſt Martyrium, nec minus potens, & efficax adultorum, quàm infantium, ſed contrà potius, nobilius, & efficacius.

SECVNDO probatur ratione S. Thomæ. Nam gratia, quæ datur Martyri, remiſſionis omnium pœnarũ, non poteſt eſſe ex opere operantis, nam vel eſſet ex ipſa tolerantia pœnæ; vel ex feruore charitatis. Non tolerantia pœnæ, quia multi Martyres fuerunt antea homines ſceleſtiſſimi, qui millies mortem promeriti fuerant, & ſine dubio non erat ſufficiens ſatisfactio mors quædam leuiſſima, vt per capitis abſciſſionem; & tamen ſi verè ſint Martyres, dimittũtur eis omnes pœnæ. Multi etiam Confeſſores, plura ſæpe patiũtur, quàm Martyres, & tamen non ſemper eis dimittitur tota pœna. Non etiam id poteſt tribui merito charitatis: multi etiam ſancti Confeſſores maiorem habuerunt charitatem multis Martyribus, & tamen non habuerunt indulgentiam omnium pœnarum: Martyres autem etiamſi non haberent niſi vnum gradum charitatis, tamen hoc ipſo quod ſunt Martyres, habent indulgentiam omnium pœnarum. Fatendum eſt igitur, Martyriũ ex opere operato, id eſt, ex pacto, & inſtitutione Chriſti cõferre gratiam. Quod ſi Martyrium ex opere operato confert gratiam, certè poterit etiam primam gratiam conferre: id enim ſolùm obſtare videbatur, quod non haberet vim ex opere operato.

TERTIO Eccleſia, vt aliquem colat vt S. Martyrẽ, nunquam examinat, an antea fuerit in gratia, ſed indifferenter omnes honorat, quos conſtat pro Chriſto occiſos in confeſſione veræ fidei, & vnitate Eccleſiæ. Hæretici enim, & ſchiſmatici Martyres eſſe non poſſunt, cùm ponant obicem gratiæ Dei per peccatum infidelitatis & ſchiſmatis, in quo actu perſeuerant.

QVARTO, ſi Martyrium non conferret primam gratiam ex opere operato, ſed tantum ex feruore charitatis operaretur, non verè diſtingueretur Baptiſmus ſanguinis à Baptiſmo flaminis, ſed vtrumque eſſet Baptiſma flaminis, cùm vtrumque conſiſteret in interna conuerſione, & motione animi in Deum. At reuera Baptiſmus ſanguinis diſtinguitur à Baptiſmo flaminis, quia ipſa ſanguinis effuſio ſupplet Baptiſmum in Martyrio; in Baptiſmo autẽ flaminis ſola interna conuerſio, & aſpiratio Spiritus ſancti.

QVINTO ſit aliquis, qui comprehenſus in perſecutione malit mori, quã Chriſtum negare, & reipſa moriatur; & tamen nõ habuerit ante ipſum Martyrium veram contritionem, ſed ſolùm attritionem quandam ſuorum peccatorum; & denique non habuerit maiorem diſpoſitionem, quam eam, quæ neceſſaria eſt ad Baptiſmum aquę. Aut iuſtificabitur iſte, & ſaluabitur, aut non: ſi ſic, ergo Martyrium ex opere operato dat primam gratiam; neque enim iſte aliquid mereri potuit ante ipſum Martyrium, cùm non eſſet iuſtus: ſi non; ergo Baptiſmus ſanguinis non ſupplet Baptiſmũ aquæ; iſte enim verè baptizatur in ſuo ſanguine, & verè Martyr eſt, cùm pro vera fide moriatur. fatendũ eſt igitur eum ex opere operato iuſtificari.

SEXTO & vltimo videtur omnino hæc ſententia Patrum. CYPRIANVS in epiſtola ad Iubaianum: *Nunquid poteſt*, inquit, *vis Baptiſmi eſſe maior, aut potior, quàm cõfeſſio, quàm paſſio?* Item AVGVSTINVS lib. 13. de ciuitate Dei, cap. 7. *Quicunque etiam non percepto regenerationis lauacro pro Chriſti confeſſione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro fonte Baptiſmatis.* Hæc illi. At falſa hæc erunt, ſi Baptiſmus primam gratiam confert, & peccata etiam quoad culpam dimittit; Martyrium autem neutrum facere poteſt: ſic enim erit longè maior virtus Baptiſmi aquę, quàm Baptiſmi ſanguinis; cuius contrarium Patres docent.

Ad argumentum, quod contrà fieri ſolet, ex 1. Cor. 13. *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Et Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* RESPONDEO, hæc loca non concludere, oportere Martyrem ante ipſum Martyrium habere veram charitatem, & proinde eſſe iuſtificatum. Nam PRIOR locus non requirit, vt charitas præcedat, ſed vt comitetur reliqua bona; ſine charitate enim nihil ſufficit ad ſalutem. Et hoc eſt veriſſimum,

nam

nam etiam Martyrium nihil prodesset, si Martyr de hac vita decederet sine charitate. Sed non potest decedere sine charitate, cùm vi ipsius Martyrij, ex pacto & priuilegio Dei infundatur gratia, & proinde charitas. Quòd autem nō sit necesse propter hunc locum Pauli, charitatem præcedere, saltem tempore, ipsum Martyrium, patet, quia ibidem Paulus dicit, sine charitate non prodesse fidem, & scientiam; & tamen ordinariè prior est fides, & sæpe etiam scientia in homine, quàm charitas: & tamen si fides, & scientia semper maneant sine charitate, non saluant hominem, vt rectè Apostolus dixit. ADDE, quòd id, quod dicit Apostolus de Martyrio, dicere possumus etiam de Baptismo: qui enim habet Baptismum, si non habeat charitatem, nō saluatur; & tamen nemo negat Baptismum dare primam gratiam.

ALTER locus docet, summam esse charitatem ex parte operis, ponere vitam pro amico, quia non habet aliquid maius homo, quod det pro amico, quàm vitam: tamen nō docet hic locus, omnem, qui dat vitā pro amico, habere summam charitatem quoad habitum, vel actū internum, vt notum est; cùm multi qui non dederunt vitam, habuerint maiorem charitatem ijs, qui dederunt, vt patet de B. Virgine, de S. Ioanne Euangelista, & alijs. Præterea etiamsi qui vitam ponit pro Christi amore, habet sine dubio magnam, & veram charitatem, vt hic locus Euangelij docet, & tales videntur fuisse Martyres plurimi: tamen potest etiam fieri, vt aliquis nondum plenè iustificatus, raptus ad Martyrium, vitam ponere decreuerit, nō tam propter Dei charitatem, quam nondum habet, quàm metu gehennæ, vel spe cœlestis præmij: certè de tali non potest dici, quod habeat veram charitatem; & tamen bene facit ponendo vitam in confessione Christi, & Martyr est, id est, testis veritatis. Ac de eiusmodi dicimus, remitti illis peccata, & infundi gratiam ex opere operato Martyrij.

SECVNDA propositio: *Perfecta Conuersio, ac Pœnitentia rectè Baptismus flaminis dicitur, & Baptismum aquæ saltem in necessitate supplet.* NOTA, Baptismum flaminis non dici, quamlibet conuersionem, sed perfectam, quæ includit veram contritionem, & charitatē, & simul etiam desiderium, seu votum Baptismi.

Nota SECVNDO, non fuisse apud veteres tam certā hanc propositionem, vt erat superior. Nam de Martyrio nullus veterum, quod sciam, negauit eo suppleri Baptismum aquæ: at de conuersione, & pœnitentia, non desunt, qui id negauerint. Nam liber, qui inscribitur de Ecclesiasticis dogmatibus, qui falsò tribuitur Augustino, cap. 74. apertè dicit, Catechumenum non saluari, etiamsi in bonis operibus vixerit, nisi Baptismo aquæ, aut sanguinis purgatus fuerit. Tempore etiam S. Bernardi fuisse, qui idem sentirent, patet ex epistola eius 77.

At sine dubio credēdum est, veram conuersionem supplere Baptismum aquæ, cùm non ex contemptu, sed ex necessitate sine Baptismo aquæ aliqui decedūt. Id enim expressè habetur Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam a peccatis suis, iniquitatum eius non recordabor amplius.* Idē apertè docet AMBROSIVS oratione de obitu Valent. iunioris: *Quem eram*, inquit, *regeneraturus, amisi; sed ille gratiam, quam sperauerat, non amisit.* Idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 22. & Bernardus epi. 77. & post eos Innocentius III. cap. Apostolicam, de presbytero nō baptizato. vnde etiam Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 4. Baptismum dicit esse necessarium in re vel in voto. Denique vera conuersio conuenit cum Martyrio, & cum Baptismo aquæ, in nomine Baptismi, & in effectibus duobus; ergo credibile est conuenire etiam in alio effectu, qui est dimittere culpam, & iustificare hominem, & eo modo supplere Baptismum aquæ. Antecedens probatur.

A Ac primùm de nomine Baptismi, legimus Matt. 3. & Luc. 3. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Et 1. Corinth. 15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?* Non enim vlla dari potest huic loco aptior expositio, quàm si per Baptismū intelligamus opera pœnitentiæ, & afflictionis, quæ viuentes suscipiunt pro animabus defunctorum. Præterea pœnitentia configurat hominem Christi passioni, vt facit Martyrium, licet non tam perfectè, quàm facit Martyrium: dimittit etiam totam pœnam perfecta conuersio, vt fuit in conuersione Mariæ Magdalenæ, boni latronis, & aliorum. Neque enim dicitur Baptismus flaminis absolutè, & simpliciter, interna cōuersio, nisi quando est ita perfecta, & feruens, vt omnem rubiginem peccati tollat. Alioqui enim, si non tollat totā pœnā, vt plerunq; fit, non est Baptismus, nisi imperfectè.

TERTIA propositio: *Tam Martyrium, quam Pœ-*
B *nitentia peccata remittunt; non autē sola fides, qua Martyres, aut Pœnitentes Christum apprehendunt.* Hæc est contra Kemnitium, & probatur Scripturis, Patribus, & ratione. PRIMO Scripturæ ipsi passioni, & pœnitentiæ tribuunt remissionem peccatorū, Matth. 10. & 16. *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Mar. 8. & Luc. 9. *Qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet eam.* Ezech. 18. *Cùm auerterit se impius ab impietate sua, & fecerit iustitiam, ipse animam suam viuificabit.* Et Luc. 7. Magdalenæ dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* SECVNDO, Patres suprà citati nunquam soli fidei, sed ipsi passioni, aut pœnitentiæ, & desiderio Baptismi tribuūt iustificationem. TERTIO, si sola fides operaretur in Martyrio, & Pœnitentia, non essent tria Baptismata, sed duo, vel potiùs vnum tantùm: proinde non rectè diceret Kemnitius tria Baptismata venustè à Patribus distincta. Quòd si dicat esse tria Baptismata, quia sunt tria instrumenta excitandæ fidei; dicam ego esse multò
C plura, quia multò plura sunt instrumenta excitandæ fidei, vt patet.

Neq; argumentum Kemnitij concludit. Nam non æquamus opera nostra virtuti Baptismi, aut Christi sanguini, cùm dicimus, per Martyrium, & Pœnitentiā remitti peccata, & suppleri Baptismum: sed æquamus Dei gratiam, Dei gratiæ, & Christi pactum, & institutionem, Christi pacto, & institutioni. Nam vt in Baptismo aquæ, quod præcipuè operatur, est institutio diuina, & gratia; ita etiam in Martyrio, & Pœnitētia: non enim passio Martyrum ex se vim habet iustificādi, sed ex pacto, & promissione Christi. Similiter pœnitentia, & cōuersio, est solùm dispositio quædam, ad quam ex pacto, & promissione Dei sequitur iustificatio. ADDE, quòd nec ipsa dispositio est præcipuum opus nostrum, sed Dei, qui primò inspirat pœnitentiā, & amorem Martyrij, & postea iuuat ad perficiendum.

QVARTA propositio: *Martyrium, & Conuersio ad*
D *Deum, licet Baptismata quædam sint, non sunt tamen Sacramenta.* Probatur PRIMO, quia non habent essentiam Sacramenti: nam in Martyrio non est vlla forma verborum de essentia; in conuersione, neque est forma verborum, neque signum externū sensibile, quod necessariò requiratur. SECVNDO, Sacramenta sunt remedia contra peccatum ordinaria, & omni tempore conuenientia. At Martyrium non est ordinarium remedium, nec omni tempore potest haberi. TERTIO, Sacramēta sunt caussa gratiæ, vt actiones Dei per suos ministros: at Martyris occisio nō est actio Dei per suū ministrū, sed actio Diaboli per suum satellitem, vt aiūt est passio concurrit ad iustificationem dispositiuè tantum, vt etiam Conuersio in Baptismo flaminis: atque ita diuerso modo iustificant ex opere operato Sacra, & Martyrium. Ibi enim opus operatum est caussa actiua instrumentalis gratiæ, hic solùm est dispositio.

C A-

CAPVT VII.

De ministro Baptismi.

SEQVITVR QVINTA controuersia de caussa efficiēte ministeriali; de qua re, vna solùm quęstio est, vtrum scilicet laici possint baptizare. Nouam enim hęresim Caluinus excogitauit, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 20. 21. & 22. vbi docet, nec in extrema quidem necessitate licere baptizare ijs, qui non sunt ordinarij Ecclesiæ ministri ad hoc ipsum vocati, & ordinati: quod etiam repetit in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 10. de Sacramentis in genere. Vtrum autem existimet Baptismum non esse ratum, si à laico detur, an tantùm non licere sine peccato laicis baptizare, non satis apertè explicat.

Porrò Catholici Doctores communi consensu, sex pronunciata affirmant. PRIMO, ius baptizandi ex officio ordinario cōuenire solis Sacerdotibus, id est, Episcopis, & Presbyteris, sic tamen, vt Presbyteris conueniat cum subordinatione, & dependētia ab Episcopis. Quemadmodum enim potestas absoluendi à peccatis datur Presbyteris, in sua ordinatione, & tamen, quia absoluere à peccatis est actus iurisdictionis, quæ est Episcoporum propria, ideo Presbyteri non possunt vti ea potestate, nisi quantum eis Episcopi concedunt: ita quoque de potestate baptizandi sentiendum est. Hinc conciliari possunt testimonia quædam auctorum, quę alioqui contraria videri possunt. Quidam enim simpliciter affirmant officiū baptizandi ad presbyteros pertinere, vt Isidorus lib. 2. de officijs diuinis, cap. 24. Alij dicunt Presbyteros baptizare non posse sine Episcopi facultate vt Tertullianus lib. de Baptismo, & Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos.

SECVNDO docent, Diaconis quoque ex officio conuenire baptizare, sed in absentia Sacerdotum, aut eorū iussu. Ita docent ijdem auctores, Tertullianus & Hieronymus. Neque his repugnant Ignatius in epist. ad Heronem, & Epiphanius hæresi 79. qui negant Diaconis conuenire munus baptizandi, & proprium id esse dicunt Sacerdotum. Nam loquuntur Epiphanius, & Ignatius de ordinario officio, Tertullianus, & Hieronymus de extraordinario, & vtrique rectè dicunt: ordinariè siquidem ad solos Sacerdotes pertinet baptizare, extraordinariè etiam ad Diaconos. Quod etiam habet Gelasius in epist. 1. cap. 9. & exprimitur in ipsa ordinatione Diaconorum.

TERTIO Catholici docent, nunquam licere laicis solenniter baptizare, neque etiam priuatim præsente Sacerdote, aut Diacono, aut ijs etiam absentibus, extra casum necessitatis. Docet hoc Augustinus lib. 2. contra epist. Parmen. cap. 13. & rationem reddit, quia nemini licet vsurpare alterius officium.

QVARTO docent, laicis baptizatis licere in casu necessitatis baptizare. De hoc enim nunquam in Ecclesia dubitatum inuenio: vnde noua est, & inaudita Caluini hæresis.

QVINTO docent etiam, non baptizatis in casu necessitatis licere Baptismum dare, si sciant ritum. De hoc tamen veteres dubij fuisse videntur. Nam TERTVLLIANVS in lib. de Baptismo reddit caussam, cur liceat laicis baptizare. *Quia*, inquit, *quod ex æquo ab omnibus accipitur, ex æquo ab omnibus dari potest*. Et HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, Tertulliani imitatus, inquit, *Scimus etiam licere laicis, vt enim accipit quis, ita & dare potest*. & Concilium Elibertinum, can. 38. dicit, laicos posse baptizare, modò sint ipsi baptizati, & nō bigami. Augustinus similiter dubius fuit. Nam lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. proponit quęstionem, an non baptizatus possit baptizare, & dicit se non audere rem determinare, cùm in nullo generali Concilio res definita sit. Idem etiam habet

A lib. 7. de Baptismo, cap. 53. Denique Gregorius II. in epist. ad Bonifacium, & habetur etiam apud Gratianum, can. Quos à paganis, de consec. dist. 4. iubet rebaptizari à paganis baptizatos.

Ceterum res iam definita est in Concilio generali, vt Augustinus cupiebat. Nam in Florentino Concilio habetur, in casu necessitatis licere laico, seu viro, seu fęminæ, seu Christiano, seu pagano baptizare, modò adsint materia, forma, & intētio debita. Quod idem multò antea statuerat Nicolaus Papa, vt habetur can. A quodam Iudæo, de consecrat. dist. 4. & idem habetur ibidem, can. Romanus. Et ratio idem suadet. Nam cū non requiratur in ministro Baptismi fides, aut probitas, aut ordinatio, vt notum est, nulla est ratio, cur nō sit verum Baptisma, quod à Pagano aut Iudæo confertur, si adsint ea, quæ necessaria sunt ad Baptismi essentiam.

B ADDE, quod nullum testimoniorum contra prolatorum conuincit, non licere Baptismum à non baptizato accipere. Nam Gregorius II. nō tam creditur iussisse rebaptizari à pagano baptizatos, propter vitium ministri, quàm propter vitium formæ Sacramentalis, quàm illi pagani, & imperiti fortè non tenebant. Augustinus autem etsi dubius fuit, tamen paratus erat generali Concilio acquiescere. Et præterea lib. 7. de Baptismo, cap. 53. apertè dicit, si sententia ipsius quæratur, se responsurum, Baptismum esse ratum à quocunque, & vbicunque traditum, modò verbis Euangelicis consecratum. Elibertinum Concilium asseruit, quod erat certum, laicum baptizatum licitè baptizare: non autem negauit expresśè contrarium, sed reliquit sub dubio. Denique Tertullianus, & Hieronymus id solùm fortè dicere voluerunt, Baptisma ab omnibus posse dari, vt ab oībus accipitur, id est, quia est Sacramentum omnibus necessarium, ideo ab omnibus posse accipi, & similiter ab omnibus posse dari, non quòd oporteat eum, qui dat prius accepisse. C Id mihi persuadeo, tum quia verba hunc sensum ferre possunt, tum quia si alium sensum faciant, absurdam rationem continent. Non enim est bonum argumentum; Hic habet baptismum, ergo potest dare; alioqui posset etiam presbyter ordinare presbyteros, & diaconus diaconos, quia habet ille presbyterium, & hic diaconatum. Neque est bonum argumentum, si negatiuè ratiocinemur; Non habet iste Baptismum, ergo non potest dare; alioqui nō posset minister impius, per verba, & Sacramenta alios iustificare, quia nimirum caret ipse iustitia, & pietate. Non igitur requiritur, vt habeat ipse Baptismum formaliter, qui est futurus minister, sed satis est, si habeat virtualiter, & ministerialiter, quomodo omnes habent, qui habent vsum rationis, linguæ, & manuum, vt possint ex intentione verba proferre, & aquam spargere.

SEXTO docent, non modò viros, sed etiam fœminas in extrema necessitate posse baptizare. Item habet D expresśè Concilium Florentinum, item Concilium Carthaginense IV. can. 100. vt infrà citabimus, & Vrbanus II. in epist. ad Vitalem, & habetur 30. q. 3. can. Super his. & denique idem habet consuetudo Ecclesiæ, & ratio manifesta, quæ suprà facta est pro non baptizatis.

His ergo ita constitutis, superest solum, vt contra Caluinum probemus, licere in casu necessitatis baptizare ijs, qui ministri Ecclesiastici non sunt. Probatur igitur PRIMO, exemplo Testamenti veteris. Nam Exod. 4. Sephora vxor Moysis filium suum circumcidit, & eo modo virum suum à mortis periculo liberauit. At Circumcisio figura erat Baptismi, & secūdum Caluinum idem omnino efficiebat, quod nunc facit Baptismus: igitur licebit etiam in casu necessitatis mulieribus baptizare.

Caluino, loco notato, lib. 4. cap. 15. §. 22. mouit hoc

exemplum

exemplum bilem vehementissimam; dicit enim Sephoram stultam mulierem, & temerariam fuisse: *Inscitè*, inquit, *ad imitationem trahitur, quod egit stulta mulier*. Et infrà: *Lectores attendere velim, nihil minus Sephoræ fuisse propositum, quàm vt Deo ministerium præstaret. Filium periclitari videns, fremit, obmurmurat, nec sine indignatione præputium in terram proijcit, marito sic conuiciatur, vt Deo quoque succenseat. Denique hoc totum ab animi impotentia profectum esse palàm est; quia Deo, & marito obstrepit, quod filij sanguinem fundere cogitur. Adde, quod si in alijs omnib. probè se gessisset, hæc tamẽ est inexcusabilis temeritas, quod præsente marito circumcidit filium, non priuato quopiam homine, sed Moyse primario Dei Propheta, quo nullus vnquam maior in Israële surrexit, quod nihilo magis ei licebat, quàm hodie mulieribus sub Episcopi oculis*. Hæc ille.

Sed Caluinus, qui arguit Sephoram temeritatis, & impotentiæ animi, non aduertit se ex mera impotẽtia animi, & libidine detrahendi incredibili; temeritate id facere. Nam vt ab vltimo incipiam; non peccauit Sephora, quòd præsente viro filium circumciderit; id enim fecit coacta ab ipso Moyse, vel potiùs à Deo. Licet enim Moyses esset præsens, tamen non poterat ipse per se id facere, cùm esset in angustijs maximis, & penè exanimatus. Quod enim scriptura dicit: *Occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum*, vel significat, vt non malè exponit Rabbi Abenezra, immissum fuisse Moysi diuinitus grauissimum morbum, vel, vt nostri exponunt, apparuisse ei Angelum nudato gladio, qui eum continuò vexauit, & quiescere non permisit, donec Sephora filium circumcidit; tunc enim demum Angelus Moysem dimisit. Itaque non potest dubitari, quin Moyses, si potuisset, filium ipse circumcidisset; sed quia non poterat, significauit vxori vt ipsa id faceret. Id quod ipse etiam Caluinus nesciens quid loquatur, & secum pugnans, indicauit, cum ait: *Deo, & marito obstrepit, quod filij sanguinem fundere cogitur*. Nã si coacta est à Deo, & à marito, nõ igitur temerè id sibi sumpsit, vt præsente Moyse filium circumcideret. Vbi est ergo temeritas Sephoræ, quã Caluinus inexcusabilem esse dicit?

Quod autem Caluinus dicit, Sephoram circumcidisse filium sine proposito obsequendi Deo, & proiecisse præputium in terram, & obmurmurasse contra Deum, & contra maritum, sunt mera mendacia sine vllo fundamento, & ex mera libidine detrahendi profecta; Scriptura enim nihil tale dicit. Vnum est verbulum, quod fortè Caluinum decepit adiuncta Lyrani expositione. Quod enim Scriptura dicit: *Et dimisit eũ*, postquam dixerat: *Sponsus sanguinum tu mihi es*, Lyranus ita exponit quasi Sephora dimiserit Moysem, & recesserit ab eo indignata ob filij Circumcisionem.

Sed fallitur Lyranus, & quicunque ita exponit. Illa enim verba: *Et dimisit eum*, non possunt referri ad Sephoram, sed ad Angelum, qui dimisit Moysem, id est, destitit eum vexare, quando Sephora peracta Circumcisione dixit: *Sponsus sanguinum tu mihi es*. nã vox Hebræa est masculini generis דמים, proinde non potest conuenire Sephoræ. nec significat רפה dimittere propriè, quomodo cùm vnus ab alio recedit, sed significat lenem esse, seu remissum, id est, non amplius persequi, & vexare quod propriè conuenit Angelo, qui placatus ob Circumcisionem, destitit à Moyse vexando. Vnde Græca editio addit nomen Angeli καὶ ἀπῆλθεν ἀπὸ αὐτοῦ ὁ ἄγγελος. Ex quo etiam colligitur, Sephoræ factum Deo placuisse: proinde fuisse rectum, & bonum, quandoquidem eo continuò placatus est.

A Sed respondet Caluinus ad hanc nostram consequentiam: *Quòd placatus, inquit, fuit Dei Angelus postquam illa arrepto lapide filium circũcidit, inde perperam colligitur factum illius probatum fuisse Deo. Alioqui dicendum esset, placuisse Deo, quem Gentes ab Assyria traducta erexerant cultum*. Hæc ille. Sed quæ est inter ista similitudo? Nam Gentes illæ ab Assyria traductæ, quia falsum cultum instituerunt, discerpebantur à leonibus, 4. Reg. 17. Sephora autem circumcidẽdo filium, liberauit Moysem à mortis periculo. Si fortè respondeat Caluinus, non se loqui de eo tempore, quo colebant idola sua Gentes illæ, & à leonibus discerpebantur: sed de tempore posteriore, quo Deum simul cum idolis colebãt, & à leonibus immunes erãt: contrà obijciam, Gentes illas à leonibus liberatas, quia Deum verum vero ritu colebant, edoctæ nimirum à Sacerdote Israëlita, vt eodem loco dicitur: non autem quia idola simul colebant, vel quia ritu aliquo à se ex- B cogitato vtebantur. Licet enim Gentes illæ Deo non placerent, nec apud Deũ aliquid mereri possent, cùm Deum simul, & idola colerent: Deus tamen indicare voluit, quantum interesset inter cultum à se institutũ, & impias Gentium superstitiones; & ideo leones immisit in eas Gentes, quando idola tantùm colebant, & leones repressit, quando Deum verum vero cultu honorare cœperunt.

Secundo, probatur eadem veritas ex eo loco, vnde Caluinus sumit precipuum argumentum, tum irũ, Matth. vlt. *Euntes, docete omnes Gentes baptizantes eos, &c. Hæc dicuntur solis Apostolis, qui à Christo instituti sunt ministri Verbi, & Sacramentorum: Non ergo licet alijs id munus vsurpare*. Ita Caluinus. Sed ex hoc ipso nos argumentamur, licet ministerium Verbi sit proprium Apostolorum & Episcoporum, qui eis succedunt, tamen omnibus licet; immò omnes tenentur in articulo necessitatis docere, & instruere ignorãtes, præsertim in periculo æternæ salutis. Exemplum ha- C bemus, Act. 18. de Aquila, & vxore eius Priscilla, qui videntes Appollinem quendã predicare, cũ non bene teneret fidem Domini, instruxerunt eum diligenter.

Ergo eodem modo, licet munus baptizandi sit proprium Sacerdotum, tamen in necessitate licebit etiam laicis, & fœminis baptizare: immò maiori ratione id licebit, cùm sit magis proprium Apostolorum, & Episcoporũ prædicare, quàm baptizare: *Non misit me Dominus*, inqt Paulus, 1. Cor. 1. *baptizare, sed prædicare*.

Tertio probatur exemplis Scripturæ, Act. 8. Philippus Diaconus baptizauit. Qui quidem licet nõ fuerit laicus, tamen non erat Apostolus, nec Episcopus, aut Sacerdos: & tamẽ secundum Caluinum soli Apostoli acceperunt à Christo baptizandi potestatem, sic enim loquitur, §. 20. *Neque enim aut mulieribus, aut hominibus quibuslibet mandauit Christus, vt baptizarent, sed quos Apostolos constituerat, ijs mandatum hoc dedit*. Præterea, Act. 9. Ananias Paulum baptizat, qui D neq; Apostolus, neq; etiam Diaconus erat, sed planè laicus. Id enim factum est primo anno à passione Domini, quo tempore nondum erant ordinati vlli Episcopi, aut Sacerdotes, præter Apostolos, neque erant vlli Diaconi, præter septem. Item Act. 10. Petrus Cornelium, & eius familiam baptizari iussit à fratribus, qui secum venerant: quos certè fratres probabilissimũ est non fuisse Apostolos, nec Diaconos, sed simplices discipulos. Denique Actor. 2. antequam vlli ordinarentur Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi, ipso die primo Pentecostes baptizata sunt tria hominum millia; quod certè non potuit commodè fieri per solos Apostolos; oportuit igitur, vt etiam alij baptizarent, qui laici erãt. Nam etiam 72. discipuli eo tempore laici erant: non enim Dominus Sacerdotes ordinauit, nisi in vltima cœna, vbi soli erant Apostoli.

Quarto, probatur testimonijs, & exemplis Patrum.

trum. TERTULLIANUS, lib. de Baptismo, vbi dixerat ius baptizandi propriè conuenire Episcopis, & Presbyteris, necnon etiam Diaconis, si Episcopus iubeat, subiungit: *Alioqui & laicis ius est baptizandi. Quod enim ex aequo accipitur, ex aequo dari potest.* ALEXANDER Episcopus Alexandrinus, cum vniuersa sua Ecclesia ratum habuit Baptismum, quem Athanasius adhuc puer, & laicus alijs pueris contulerat, teste Ruffino, lib. 10. hist. cap. 14. Concilium NICÆNUM, teste Hieronymo, in lib. contra Luciferianos, statuit Baptisma hæreticorum esse ratum, modò detur secundum formam Ecclesiæ. Quod antea definierat Stephanus Papa & Martyr, vt Cyprianus refert in epistola ad Pompeium. At non poterant ignorare Stephanus, & Patres Concilij Nicæni apud aliquas hæreticos non esse verum Sacerdotium, proinde laicos esse, qui baptizarēt, licet fortasse dicerentur Sacerdotes. Concilium ELIBERTINUM, circa hoc idem tempus celebratum, can. 38. docet fideles laicos posse baptizare, cùm Ecclesia procul abest, & aliquis Catechumenus vicinus est morti. AMBROSIUS, seu auctor Commentariorum in epistolas Pauli, quæ Ambrosio tribuuntur, in cap. 4. ad Ephes. dicit, in primitiua Ecclesia omnibus licuisse prædicare & baptizare, ob ministrorum paucitatem; nunc autem rebus Ecclesiasticis suo ordine cōstitutis, non licere clericis, & laicis prædicare, vel baptizare. At certè, quod licuit in primitiua Ecclesia ob ministrorum paucitatem, eadem ratione licere debet quocunque tempore in extrema necessitate. HIERONYMUS in dialogo contra Luciferianos: *Baptizare*, inquit, *si necessitas cogat, scimus etiam licere laicis.* AUGUSTINUS lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. idem habet & Concilium CARTHAGINENSE IV. cui Augustinus interfuit, can. 100. *Mulier*, inquit, *baptizare non præsumat, nisi necessitate cogente.* Quamuis enim non habeatur in tomis Cōciliorum illa exceptio: *Nisi necessitate cogente*, tamen ita canonem hunc citat Petrus Lōbardus, lib. 4. sent. dist. 6. & Gratianus can. Mulier, de consec. dist. 4. Denique idem docent de laicis baptizantibus, Gelasius epist. 1. Isidorus lib. 2. de officijs diuinis, cap. 24. & Magister cum vniuersa Schola, lib. 4. dist. 6. & postremò Florentinum Concilium.

Ad hoc argumentum more suo ita Caluinus respōdet: *Quod autem multis abhinc seculis, adeoq; ab ipso ferè Ecclesiæ exordio vsu receptum fuit, vt in periculo mortis laici baptizarent, si minister in tempore non adesset, non video quam firma ratione defendi queat.* Hæc ille. AT hæc ipsa est grauissima ratio; si quidem in rebus huiusmodi, quid maius habere possumus totius Ecclesiæ consensu, eoque antiquissimo atque adeò ab ipso exordio Ecclesiæ ad nos deducto? Sed videamus nunc quid ille contra adferat.

PRIMO, objicit Christi mandatum, Matth. vlt. *Euntes docete, &c.* quod quidem ad solos Apostolos pertinet. Respondeo PRIMUM, non esse certum, an hæc dicta sint solis Apostolis. Licet enim Matthæus mentionem faciat tantùm vndecim Apostolorum; tamen probabile est, fuisse tunc præsentes multò plures. Videntur enim dicta illa verba in die Ascēsionis, quo die aderant cum Apostolis quingenti fratres, vt Apostolus testatur, 1. Cor. 15. Deinde SECUNDO responderi potest, Apostolica facta mandatum istud exposuisse. Cùm enim Apostoli ratum habuerint, vt Stephanus, qui non erat Apostolus, concionaretur. Philippus, qui etiam non erat Apostolus, concionaretur, & baptizaret; & idem multi alij facerent, qui neq; Apostoli, neque Diaconi erant, vt Ananias, & alij apertè declararunt, vrgente necessitate licere omnibus, id quod alioqui ad quorundam speciale officium pertinet. Vt autem tunc vrgebat necessitas propagandæ Ecclesiæ, cùm paucissimi essent ministri ad hoc ordinati; ita nunc aliquando vrget necessitas, cùm quis est in periculo vitæ absentibus Sacerdotibus.

SECUNDO objicit, quod ipsis etiam veteribus nō cōstabat, an rectè fieret, vt laici in necessitate baptizarēt, licet hunc morem ipsi quoque tenerent, vel permitterent. Et probat ex AUGUSTINO, qui sic loquitur, lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. *Et si laicus necessitate compulsus Baptismum dederit, nescio an piè quisquam dixerit, Baptismum esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est, si autem necessitas urgeat, aut nullum, aut veniale delictum est.* RESPONDEO, nullam hic esse Augustini dubitationem. Nam priora verba continent quidem oratoriam phrasim, sed planè assertiuam. Idem enim est dicere; Nescio an aliquis piè hoc dixerit, ac; Non nisi impiè id affirmari potest. Posteriora verba significant peccatū esse veniale, cùm laici non adhibent omnē diligētiam, vt Sacerdotem inueniāt, qui baptizet: nullum autem esse peccatum, cùm adhibita diligentia, & Sacerdote minimè inuento, ipsi baptizant.

TERTIO, objicit Concilium IV. Carthaginense, can. 100. vbi prohibētur mulieres baptizare. RESPONDEO, ipsum Concilium excipit casum necessitatis, vt ex Petro Lombardo, & Gratiano suprà demonstrauimus. Præterea licet Concilium non expressè exciperet, oporteret tamen intelligere eum casum esse exceptum: quemadmodū cùm Apostolus prohibet mulierē loqui, 1. Cor. 14. & 1. Tim. 2. intelligitur exceptus casus necessitatis. Quod autem Caluinus hic respondet, nullam esse Baptismi necessitatem, iam superiore controuersia refutatum est.

QUARTO, objicit TERTULLIANUM & EPIPHANIUM, quorum ille in lib. de Virginibus velandis: *Nō permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre, &c.* Et in lib. de Baptismo: *Petulans*, inquit, *mulier, quæ vsurpauit docere, non vtiq; & tingendi ius sibi pariet.* Epiphanius autem hæres. 42. quæ est Marcionis: *Permittit*, inquit, *etiam mulieribus, vt dent Baptisma, &c.* & hær. 79. dicit, ne ipsi quidem sanctissimæ Christi Matri datum esse, vt baptizaret, alioqui ipsa potius, quàm Ioannes Christum baptizasset. RESPONDEO, loquuntur illi Patres de publico ministerio, nō de priuato in casu necessitatis. Nā Tertullianus dicit, in Ecclesia non licere mulieri loqui, docere, tingere, &c. & præterea coniungit officiū dandi Baptismi, cum officio sacrificandi; sacrificium autem semper est publicum. Sicut igitur non licet mulieri sacrificare, quia id munus publicum est, ita nec licet publice baptizare. Epiphanius quoque apertè indicat se loqui de ordinario, & publico ministerio, quia hær. 79. vbi dicit, mulieri non licere Baptismum dare, ibidem dicit, idipsum etiam Diaconis non licere: & tamen constat ex Scripturis id Diaconis licere, saltem extraordinariè.

Nec valet Caluini responsio, quod Epiphanius ludibrium esse pronunciauerit dare fœminis licentiam baptizandi: neque vllum casum exceperit. Nam hoc ipso, quod vocat ludibrium, indicat se loqui de publico ministerio. Id enim verè ludibrium, & probrum esset, si in templo viris præsentibus mulier baptizaret. Nec mirum si non addidit exceptionem necessitatis: nam nec addidit, cùm negauit, Diaconos posse baptizare, quia certum erat, eam per se intelligi potuisse.

CAPUT VIII.

De Baptismo infantium, contra Anabaptistas.

SEQUITUR controuersia SEXTA de suscipientibus Baptismum: tota autem quæstio est de Baptismo infantium. Tametsi enim iam probauerimus contra Caluinum, Baptismum infantibus necessarium esse, si saluari debeant, supersunt tamen adhuc duæ quæstiones.

ſtiones. VNA, cum Anabaptiſtis, vtrum infantes capaces ſint Baptiſmi, ſiue, an liceat infantes baptizare. ALTERA, cum Lutheranis, & Caluiniſtis, quæ fides ſit neceſſaria in Baptiſmo paruulorum.

Quantum ad PRIMAM quæſtionem hæreſis fuit tempore S. Bernardi, quæ docebat non licere infantes baptizare. Refert eam, & refellit S. Bernardus ſerm. 66. in Cant. & epiſt. 240. Eadem eſt huius temporis Anabaptiſtarum, non licere Baptiſmum tradere, niſi adultis, qui Baptiſmum per ſe flagitant. In hoc errore conuenire omnes Anabaptiſtas, licet alioqui in multis rebus inter ſe diſſideant, teſtatur Caluinus in inſtructione contra Anabaptiſtas. Idem etiam Caluinus, lib. 4. Inſtitutionum, cap. 16. §. 29. teſtatur Michaëlem Seruetum, & quoſdã alios Anabaptiſtarum Magiſtros contendere Baptiſmum ſuſcipi non debere, niſi anno XXX. qua ætate Chriſtus Baptiſmũ ſuſcepit. Exorta eſt hæc hæreſis anno Chriſti M. D. XXVII. vt Ioãnes Cochlæus refert in actis Lutheri. Princeps videtur fuiſſe Balthaſar Pacimontanus, qui poſtea Viennæ crematus fuit. Sic enim eum vocat Cochlæus in actis Lutheri, anni M.D.XXVIII. vbi dicit contra eum Lutherum ſcripſiſſe eodem anno, quanquam ex Lutheri ſcriptis hunc errorem Balthaſar ſe collegiſſe fatetur: quod & veriſſimum eſſe, in ſequenti quæſtione demonſtrabimus.

Miniſtri Tranſyluani, qui anno M.D.LXVII. duos libros ediderunt contra Trinitatem, & Incarnationẽ Domini, ad finem eorum librorum addiderunt 36. argumenta contra Baptiſmum paruulorum, in quo apparet maxima Satanæ rabies, contra genus humanũ, qui non contentus per Lutheranos, & Sacramentarios perdidiſſe innumerabiles animas hominum adultorum, voluit etiam animas infantium perdere per Anabaptiſtas.

Præter hos hęreticos duo auctores obliquè idipſum docuiſſe videntur. Eraſmus præfatione paraphraſis in Matthæum, docuit, homines in infantia baptizatos, vbi adoleuerint, interrogãdos eſſe, an habeant ratum, quod ipſorum nomine in Baptiſmo promiſſum eſt: & ſi ratum non habeant, eſſe liberos dimittendos. Ludouicus Viues annotatione in cap. 27. lib. 1. de ciuitate Dei, dicit, olim neminem conſueuiſſe baptizari, niſi adulta ætate, & qui per ſe peteret Baptiſmum, & intelligeret quid ſit baptizari.

Porrò Catholica Eccleſia ſemper docuit infantes baptizandos; quod etiam Concilium Tridentinum, ſeſſ. 7. canon. 12. 13. & 14. de Baptiſmo, iterum cũ anathematis denunciatione definiuit. PROBATVR hæc veritas tribus argumentorum generibus. PRIMVM ſumitur à Scripturis, habemus autem in Scripturis tria argumenta. PRIMVM, ſumitur à figura Teſtamenti veteris. Nam Circumciſio figura erat Baptiſmi, adeo manifeſta, vt Baptiſmus à Paulo dicatur Circumciſio, Coloſſenſ. 2. At Circumciſio dabatur infantibus, Geneſ. 17. cur igitur non etiam Baptiſmus? Hoc argumentum Anabaptiſtæ facilè poſſunt eludere, cùm à Lutheranis & Caluiniſtis ꝓponitur. Lutherani enim & Caluiniſtæ formam Baptiſmi eſſe volunt concionem, vt libro ſuperiore oſtendimus, quod de Circumciſione dicere non poſſunt. Inde autem ſequitur vt infantes circumcidi potuerint, non autem baptizari. At cùm à nobis proponitur, qui ad Baptiſmi eſſentiam non requirimus verba concionalia, ſed conſecratoria, certè eludi argumentum non poteſt.

SECVNDVM argumentum colligitur ex duobus locis Euangelij, ſimul iunctis, Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* Hic locus probat infantes ſine Baptiſmo in æternum perire; eſt enim generalis Domini comminatio. Sed nondum habemus, poſſe infantes baptizari: dicent enim Anabaptiſtæ paruulos perire, q vnici remedij capaces non ſint. At quod paruuli

A non pereant, Dominus docet, Matth. 19. Mar. 10. & Luc. 18. *Sinite paruulos venire ad me: talium eſt enim regnum cælorum.* vbi etiam Marcus dicit, Dominum complexum fuiſſe paruulos, eiſque benedixiſſe. At quomodo paruulorum eſt regnum cælorum, quomodo Dominus eos complectitur, eiſque benedicit, ſi ſalui eſſe non poſſunt?

Ad hunc locum duæ dari poſſunt reſponſiones. VNA, Anabaptiſtarum, quòd Dominus in perſonis paruulorum benedixerit paruulos innocentia, & humilitate, non ætate: non enim dixit; Horum eſt regnũ cælorum, ſed: *Talium*, Vnde etiam AVGVSTINVS, lib. 1. Confeſ. cap. 19. *Humilitatis*, inquit, *ſignum in ſtatura pueri commendaſti Rex noſter, cum aiſti: Talium eſt enim regnum cælorum.* ALTERA, quòd Euangelia non loquantur de infantibus, ſed de pueris, qui iam vſu rationis vtuntur. Vt enim Tertullianus notat, libro de Baptiſmo, prope finem, ideò Dominus ait: *Sini-*

B *te paruulos venire ad me*, Non enim veniunt niſi grandiores: infantes enim portari poſſunt, venire non poſſunt.

SED neutra ſolida reſponſio eſt. Nam etiamſi Dominus in ſtatura pueri commendare voluerit humilitatem, & innocentiam, vt Auguſtinus rectè docet, tamen ſimul etiam indicauit infantilem ætatem non eſſe alienam à regno & ſalute. Nam cùm Dominus ait: *Sinite paruulos venire ad me*, ad literam, & hiſtoricè loquitur de veris paruulis, quos, vt tres Euangeliſtæ teſtantur, multi offerebãt, vt eis Dominus benediceret; & Apoſtoli prohibere conabantur, ne illi accederent. Quare etiam illa ratio: *Talium eſt enim regnum cælorum*, debet conuenire veris paruulis. Et præterea ille complexus, & benedictio veris paruulis data, apertè ſignificat eos pertinere poſſe ad Chriſti ſocietatem, & regnum. Itaque ſicut Iſaac, & Iſmaël ſunt allegoricè duo Teſtamenta apud Paulum, Gal. 4. & tamen hiſtoricè duo veri homines fuerunt; ſic etiam ætas infanti-

C lis typus eſt humilitatis, & tamen reipſa idonea eſt ad regnum cælorum.

Altera ſolutio non eſt etiam ſolida. Nam verba Euãgeliſtarum paruulos, & infantes ſignificãt. Matthæus, & Marcus habent παιδία, id eſt, paruulos. Lucas habet βρέφη, id eſt, infantes. Et ibidem Lucas dicit, eos portatos fuiſſe nõ ſuis pedibus veniſſe προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη, id eſt, *Afferebant autem ad ipſum & infantes.* Igitur illa vox, *venire*, accipitur largo modo pro eo, quod eſt accedere, & appropinquare. Porrò hoc argumentum, quod per ſe, & reuera ſolidum eſt, infirmum tamen eſt, cùm à Caluiniſtis producitur. Nam Caluiniſtæ nolũt intelligi debere de Baptiſmo locum illum, Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit.* Sublato autem illo loco, poſterior locus, quo ſolo Caluinus vtitur, nõ conuincit, nam poſſet reſponderi ab Anabaptiſtis, ſecũdum Caluini principia, paruulos ad Chriſtum pertinere, quia naſcuntur ſancti, vel quia prædeſtinati

D ſunt. Viderit igitur Caluinus, quàm ſolidè reſiſtere poſſit Anabaptiſtis.

TERTIVM argumentum colligitur ex locis illis, vbi dicuntur baptizatæ integræ familiæ, vt Actor. 16. dicitur Lydia baptizata, & domus eius. Et ibidem de cuſtode carceris: *Baptizatus eſt ipſe, & omnis domus eius continuò.* 1. Corinth. 1. *Baptizaui* inquit Paulus, *Stephanæ domum.* At certè in integris domibus rarum eſt, vt non ſint infantes aliqui. Hoc argumento vtitur etiam Caluinus, ſed argumentum eſt probabile tantùm, non autem apertè conuincens. Hæc igitur ex diuinis literis.

SECVNDA claſſis argumentorum continet teſtimonia Eccleſiæ, quæ tãquam traditionem Apoſtolorum id ſemper & docuit, & ſeruauit. Vtitur hoc argumento etiam Philippus in locis, titul. de Baptiſmo paruulorum, idque tãquam firmiſſimum in prima acie poſuit;

ſed

ſed meritò ridetur ab Anabaptiſtis. Nam ſi in hac re valere debet traditio, & antiquæ Eccleſiæ teſtimoniũ; cur non etiam valeat in alijs articulis? vt in aſſerendo Purgatorio, inuocatione Sanctorum, &c. Noſtrum igitur eſt hoc argumentum, non aduerſariorum.

Ac primùm habemus teſtimonium DIONYSII Areopagitæ, qui lib. Eccleſiaſt. hierarch. cap. vlt. parte vlt. ab Apoſtolis traditum affirmat, vt infantes baptizentur. Idem docet Iuſtinus, ſeu quicũque eſt auctor earum quæſtionum, q. 56. vbi dicit, paruulos baptizatos ſaluari, alios non item. Irenæus lib. 2. cap. 39. dicit, ſaluari omnes, qui renaſcuntur in Chriſto, infantes, pueros, iuuenes, & ſenes. ORIGENES lib. 5. in cap. 6. ad Romanos: *Eccleſia*, inquit, *ab Apoſtolis traditionem accepit, etiam paruulis dare Baptiſmum.* Cyprianus lib. 3. epiſt. 8. ad Fidum ſcribit, non ſolùm ſibi, ſed etiam integro Concilio viſum eſſe, paruulos baptizari poſſe, etiam ante diem octauum. Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos extremo, infantes baptizari dicit, & tamen omni peccato carere. Nazianzenus orat. in ſanctum lauacrum, Baſilius oratione exhortatoria ad Baptiſmũ, Chryſoſtomus hom. 1. ad Neophytos, AVGVSTINVS lib. 10. de Gen. cap. 23. *Conſuetudo*, inquit, *matris Eccleſiæ in baptizandis paruulis nequaquam ſpernẽda eſt, nec vllo modo ſuperflua deputanda, nec omnino credenda, niſi Apoſtolica eſſet traditio.* Idem Auguſtinus lib. 4. de Baptiſmo, cap. 24. iterum repetit, Apoſtolicam eſſe traditionem, paruulos baptizandos. & lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſ. cap. 26. dicit, Pelagianos auſos non fuiſſe negare Baptiſmum paruulorum, quod viderent nimis apertè pugnandum fuiſſe cum tota Eccleſia, ſi id negarent. Vide etiam Proſperum lib. 2. de vocatione Gentium, cap. 8. qui (vt etiam Hieronymus & Auguſtinus) hoc potiſſimum argumento contra Pelagianos probant, dari peccatum originale, quòd infantes baptizentur, cum nullum habeant actuale peccatum.

Iam verò Concilium MILEVITANVM inter alios Canones ſecundum edidit his verbis: *Placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, anathema ſit.* Concilium item Gerundenſe, ante annos M. celebratum can. 5. ſtatuit, etiã ipſo die, quo naſcuntur, poſſe infantes baptizari, ſi periculum mortis imminere videatur. Concilium II. Bracarenſe can. 7. probat etiam infantium Baptiſmum. Vt etiam Concilium Viennenſe generale, vt habemus in Clementina I. de ſumma Trinit. & fide Catholica.

His accedant expreſſa etiam ſanctorum Põtificum decreta de re eadem. Clementis I. lib. 6. conſtit. Apoſtol. cap. 15. Syricij epiſt. 1. ad Himerium, cap. 2. Innocentij I. epiſt. 26. ad Cõcilium Mileuitanum; Leonis I. epiſt. ad Epiſcopum Aquileienſem 84. aliàs 86. Gregorij I. lib. 3. epiſt. 9. ad Ioan. Caralitanum; Innocentij III. in epiſt. ad Epiſcopum Arelatenſem, & habetur cap. Maiores, de Baptiſmo, & eius effectu. Ex his colligitur quam falſum ſit, quod ait Ludouicus Viues, neminem olim admotum ſacro Baptiſmo, niſi in ætate adulta.

TERTIA claſſis argumentorum, conſtat ex rationibus. PRIMA ratio. Paruuli ſalui eſſe poſſunt: ſed extra Eccleſiam non eſt ſalus; igitur intrẽt Eccleſiam neceſſe eſt. PRIMA propoſitio probatur tum ex Scriptura citata Matth. 19. *Talium eſt enim regnum cælorum*; tum exemplo ſanctorum Innocentium, quos ſaluos eſſe ſemper Eccleſia docuit, vt ſupra ꝓbatum eſt, cap. 6. tum etiam quia ſi poſſunt paruuli participes eſſe peccati Adami, cur non etiam gratiæ Chriſti? Alioqui plus poſſet culpa quàm gratia, cuius contrarium docet Apoſtolus Rom. 6. SECVNDA propoſitio certiſſima eſt. Nam Matt. 12. dicitur: *Qui non eſt mecum, contra me eſt*; & ideo in Symbolo coniungimus cum Eccleſia, remiſſionem peccatorum: *Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum.* Ideo etiam comparatur Eccleſia cũ Arca Noë; quia ſicut regnante diluuio perijt, qui in arca non fuit; ita & nunc pereunt, qui in Eccleſia non ſunt, vt ait Hieronymus in epiſt. ad Damaſum de nomine hypoſtaſis. Idem teſtatur celebre illud CYPRIANI dictum, lib. de vnitate Eccleſiæ: *Non habet Deum patrem, qui non habet Eccleſiam matrem.* Vide etiam Auguſtinum lib. 4. de Baptiſmo, ca. 1. Denique Concilium LATERANENSE ſub Innocentio III. cap. 1. *Vna*, inquit, *eſt fidelium vniuerſalis Eccleſia, extra quã nemo ſaluatur.*

Habemus igitur, oportere infantes intrare Eccleſiã. At id facere non poſſunt niſi per Baptiſmum; igitur baptizẽtur neceſſe eſt. Aſſumptio probari poteſt. PRIMVM ex illo Pauli ad Rom. 8. *Quos prædeſtinauit, hos & vocauit; quos vocauit, hos & iuſtificauit; quos iuſtificauit, hos & magnificauit.* Hinc enim habemus, omnẽ B prædeſtinatum vocari, iuſtificari, glorificari, & è contrario nullum glorificari, niſi ante iuſtificatum; nullum iuſtificari, niſi ante vocatum; nullũ vocari, ſecundum propoſitum, niſi ante prædeſtinatũ. At in paruulis non poteſt fingi vlla vocatio, niſi per Baptiſmum. Tunc enim rectè dicuntur vocati, cum in numerum vocatorum adſcribũtur. PRÆTEREA Actor. 2. dicitur: *Qui receperunt verbum, baptizati ſunt, & appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia.* Vbi videmus, baptizari nihil eſſe aliud, quàm Eccleſiam intrare. Vnde Patres communi conſenſu diſtinguunt Catechumenos à fidelibus, ac docent illos, quòd Baptiſmo careant, nondum eſſe intra Eccleſiam, nec dici poſſe fideles. Vide Nazianzenum orat. in ſanctum lauacrum, Chryſoſtomum hom. 24. in Ioan. Cyrillum lib. 12. in Ioan. cap. 50. Auguſtinum tract. 4. in Ioan. & Concilium Florentinum in inſtructione Armenorum. DENIQVE non poteſt homo Eccleſiæ, & Chriſto coniungi, niſi fide tantùm, aut Sacramento tantùm, aut vtroC que. Sed paruuli conſentientibus Anabaptiſtis, nõ poſſunt fide ad Chriſtum, & Eccleſiam adiungi; ergo per Sacramentum adiungi debent.

SECVNDA ratio. Si non poſſent infantes baptizari, aut impedimentum eſſet ex parte prohibitionis alicuius diuinæ, aut ex parte Sacramenti, aut ex parte miniſtri, aut ex parte ipſius ſuſcipientis, aut denique ex parte Eccleſiæ, quæ per Baptiſmum acquirit ius in homines, quod nõ videtur poſſe fieri ſine propria ipſorum voluntate. Nihil autem horum dici poteſt. Nam nulla exſtat diuina prohibitio. Sacramentum autem non pendet niſi à diuina inſtitutione; alioqui non eſſet certum, nec adferret ſolidam conſolationem; itaque ex ſe ſemper eſt efficax, & idem operatur, ſiue adulto, ſiue infanti detur. Miniſter autem æquè poteſt infantem aſpergere, & verba ſacra ſuper eum proferre, ac ſuper adultum. Ex parte ſuſcipientis requiritur quidem in adultis diſpoſitio quædam per actualem fidem, & cõD uerſionem in Deum: at hæc non requiritur in infante. Nã in adultis duplici de cauſſa requiritur illa diſpoſitio. PRIMO, propter peccata actualia, quæ illi originali addiderunt. Peccatum enim, quod committitur per actualem auerſionem propriæ voluntatis à Deo, requirit, ſi remitti debeat, actualem conuerſionem propriæ voluntatis in Deum. SECVNDO, quia Deus agit cum rebus ſecundũ earum naturas, & ideo, qui habet vſum liberi arbitrij, non iuſtificatur à Deo, niſi etiam ipſe cõcurrat per aſſenſum liberi ſui arbitrij. At neutra cauſſa in paruulis reperitur. Illi enim nec habẽt vſum liberi arbitrij, nec peccauerunt per auerſionem actualem propriæ volũtatis à Deo: ſolùm enim habent auerſionem habitualem, quæ poteſt tolli per habitum charitatis infuſum, & peccauerunt aliena voluntate. Vnde æquum eſt, vt eis etiam proſit aliena voluntas.

Denique non obſtat obligatio, quæ naſcitur ex Baptiſmo.

ptismo. Nam inprimis non obligatur nisi ad ea, ad quę alioqui obligatus, vel obligandus erat. Nam ad legem diuinam seruandam, ad abrenunciandum Diabolo & pompis eius, omnes tenentur etiam sine Baptismo. Rursus omnes tenentur suscipere Baptismum, idque diuino mandato, & proinde omnes tenentur se subijcere Ecclesię, & eius pręceptis. Hoc solũ inter adultos, & infantes interest, ꝙ illi, quia sui iuris sunt, debẽt propria voluntate se Ecclesiæ subijcere; & nisi faciant, peccant: isti, quia non sunt iuris sui, sed parentum, possunt eorũ voluntate Ecclesiæ subijci. Itaq; est illis aliena voluntas loco rectæ rationis, quam habere deberẽt si essent adulti: proinde nulla eis fit iniuria, sed ingens beneficium, cùm baptizantur, licet inde consequatur obligatio obediendi Ecclesiæ. Sed neque infantes illi, qui carent parentibus & tutoribus, & ab aliquo extraneo baptizantur, queri postea possunt. Nam qui illos baptizant, agunt eorum caussam; sicut si quis incideret in hominem lethaliter vulneratum, qui vsu linguę, & rationis careret, eumque in domum aliquam portari, & à medicis curari iuberet, certè non posset ille postea queri de illo homine, quod eum obligasset ad soluendã medicis mercedem: & si quereretur, ac soluere nollet, ab omni iusto iudice damnaretur.

CAPVT IX.

Soluuntur obiectiones Anabaptistarum.

SEd operæpretium erit soluere argumenta illa triginta & sex, quæ pro se adducunt Ministri Transyluaniæ.

PRIMVM argumentum: *In sacris nullibi inuenitur Pædobaptismus, & nullum de eo mandatum, vel exemplum habemus; ergo reijciendus.* RESPONDEO; Argumentum hoc aduersus Lutheranos magnas vires habet, quippe qui eo principio passim vtuntur. At apud Catholicos nihil vnquam valuit. Licet enim non inueniamus expressè mandatum, vt baptizemus infantes; tamen id & colligitur satis apertè ex Scripturis, vt suprà ostendimus; & præterea non minoris auctoritatis est apud nos Apostolorum traditio, quàm Scriptura: eodem enim spiritu Apostoli loquebantur, quo scribebant. Esse autem hanc Apostolicam traditionem, inde scimus, vnde scimus Scripturam Apostolicam esse Scripturam Apostolicam, nimirum ex testimonijs antiquæ Ecclesiæ.

SECVNDVM argumentum: *Mandatum est, vt prius doceamus, postea baptizemus; prius ergo docendi infantes, quam baptizẽtur: Ite, docete omnes gentes baptizantes, Matth.* 28. RESPONDEO; Ponit eo loco Dominus ordinem, quem seruare debeant Apostoli in conuersione Gentilium, vt prius instruerent eos, deinde baptizarent, postremò monerent, nõ sufficere fidem, & Baptisma, nisi etiam adderent postea legis obedientiam, & opera bona. Ideo enim subiungit: *Docentes eos seruare omnia, quæcunque præcepi vobis.* Qui quidem ordo seruandus est, cùm fieri potest, vt etiam ab Ecclesia diligenter seruatur, cùm adulti ad fidem veniunt. At si vel propter incapacitatem hominum, vel propter defectum aquæ, non possint seruari omnia, vel non eodẽ ordine, certè præstat aliquid seruare, quã nihil. Si quis enim in deserto esset cum homine Gentili iam moriẽte, vbi non esset aqua, posset illum docere, & instruere, vt crederet, nec peccaret contra præceptum Domini: *Docete baptizantes*, quia id intelligitur, cùm fieri põt. Quia igitur infantes non sunt capaces doctrinæ, & capaces sunt Baptismi, mutatur in eis ordo; vt prius baptizentur, ne fortè pereant sine hoc vnico præsidio, ac deinde cum adoleuerint, doceantur. Quemadmodum si adultus ad fidem veniat, & iusta de caussa differẽdus sit Baptismus, tamen docendus erit, & mouendus, vt Dei legem obseruet. Et stultus sanè esset, qui diceret; non debere Catechumenos legem Dei seruare, & bene viuere, quia Dominus post Baptisma posuit, vt moneantur de obedientia legis præstanda.

TERTIVM argumentum: *Gloriatur Paulus, & gratias agit Deo, quod neminem baptizauerit præter Caium & Crispum, & Stephanæ domum,* 1.*Cor.*1. Quã igitur necessarius sit Pædobaptismus, illinc collige. Et quod præterea Christus nequidem adultum baptizarit vnquam, vel Ioannes Baptista infantem. RESPONDEO; Quòd Christus, Ioannes, & Paulus non baptizarint infantes; aduersarij dicunt, sed nõ probant, immò contrarium est probabilius, saltẽ de Paulo & Ioãne. Nam in domo Stephanæ, quam Paulus baptizauit, probabile est fuisse aliquem infantem. Porrò ad Ioannem exibat, omnis Hierusalem, immò & omnis Iudæa, vt baptizaretur ab eo, Matth.3. & Marc.1. Quis autem asserat, inter omnes non fuisse vllum, qui adduceret filium suum? Christus autem non baptizabat quidem ordinariè per se, sed per discipulos, Ioan.4. tamen aliquem, vel aliquos sine dubio baptizauit, vt haberet baptizatos, per quos alios baptizaret, vt scribit Augustin. in epist. 108. ad Seleucianum, & Euodius Apostoli Petri successor, in Antiocheno Episcopatu scribit, B. Virginem, & S. Petrum ab ipso Christo baptizatos, vt refert Nicephorus lib.2. hist. cap.3. & Euthymius in cap. 3. Ioan. SEd esto ita sit, vt illi dicunt, à Christo, Ioanne, & Paulo nullum infantem baptizatum; num ideo non sunt infantes baptizandi? aut num ideo antiquis temporibus non baptizabantur? Ioannes enim fortè nullum infantem baptizauit, quia eius Baptisma non erat infantibus necessarium; Christus & Paulus maioribus rebus intenti, baptizandi officium alijs committebãt: vt patet de Christo, Ioan.4. & de Paulo, Act. 19.

QVARTVM argumentum: *Reprobi non sunt baptizandi: Multi ex infantibus sunt reprobi; ergo abstinendum, ne prophanetur Sacramẽtum per nostram ignorantiam.* Respondeo PRIMO; Eodem argumento probarent, neque adultos esse baptizandos. SECVNDO; Rectè probat hoc argumentum cõtra Caluinum & Bucerum, & similes, qui volunt Baptisma esse sigillũ æternæ beneuolentiæ Dei. At apud nos nihil probat. Nam etiamsi paruulus fortè sit reprobus, tamen dum baptizatur, verè iustificatur, & proinde Sacramentum non prophanatur, cùm sit æquè in illo, atque in quouis electo signum gratiæ verum, & efficax.

QVINTVM argumentum: *Qui non credit, à Baptismo arcendus est, Act* 8. *Si credis licet. Infantes non credunt, Deuter.* 1. *Nec sciunt malum, nec bonum.* RESPONDEO; Hoc argumentum demonstratio est contra Lutheranos, qui existimant, Sacramenta nihil esse aliud, nisi instrumenta alendę fidei: sed quid illi de hac re sentiant, sequenti capite explicabimus, vbi etiam hoc argumentum soluemus. Interim dico, sufficere infanti fidem alienam sicut ei obfuit peccatum alienum.

SEXTVM argumentum: *Cogere homines ad Baptismum, est plus tribuere Sacramento, quam par sit, & Papæ opinionem stabilire, qui docet neminem sine Baptismo posse saluari.* RESPONDEO; Argumentum verissimè concludit; sed contra Caluinum, non contra Catholicos.

SEPTIMVM argumentum: *Coniungenda est aqua cum Spiritu, Ioan.* 3. *veluti fides cum Baptismo. Marci vlt. Qui crediderit, et baptizatus fuerit. At infantes spiritu obtusi sunt, & credere non possunt.* RESPONDEO; Quòd ad Spiritum attinet, locus Ioannis nõ docet baptizatum debere sentire motionem Spiritus sancti, vt Anabaptistæ credũt, sed solùm vim aquæ in Baptismo esse à Spiritu sancto; & sicut aqua lauat exterius, ita Spiritum lauare interius, quod potest fieri etiam in dormiente, & non sentiente. Fit enim illa lotio, & renouatio interior per infusionem habituum, qui

sine vllo nostro actu infundi possunt. Quod autem ad fidem attinet, locus Marc. vlt. intelligitur sine dubio de adultis. Nā præcedit: *Prædicate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit, &c.* At infantibus stultū esset prædicare. Adde quod hoc ipsum fateri coguntur Anabaptistæ, si sibi constare volunt. Nam docent infantes saluari sine fide, & sine Baptismo, vt Melanchthon testatur in locis, tit. de Baptismo paruulorum. Adde deniq; non deesse fidem illis necessariam, vt suprà diximus, & infrà dicemus.

Octavvm argumētum: *Ad fidei articulos tantùm credendos Ecclesia obligatur; ergo cogi ad Pædobaptismum non debet, cùm non sit articulus fidei.* Respondeo; Ad fidem pertinere infantes posse baptizari. Nā etiamsi non haberetur expressè in Scripturis; habetur tamē in traditione Apostolica. Præterea deducitur euidenter ex Scripturis, vt diximus. Argumentum tamē rectè cōcludit contra Zuinglium & Caluinum, qui non admittunt traditionē, & putant, Baptismum non esse necessarium; & locum Euāgelij Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* detorquent ad metaphoras.

Nonvm argumentum: *Si infantes baptizandi sunt, ergo & communicandi; vt ostendit vetustas, quæ eiusmodi inanes lotiones, & cœnas pueris obtrudere coacta fuit.* Respondeo; Non esse parem rationem Baptismi & Communionis. Nam Baptismus necessarius paruulis est, quia alioqui pereunt in æternum, si sine Baptismo de hac vita decedant: Communio verò, vt etiam Sacramenta cetera, non sunt necessaria, nisi adultis, post Baptismum. Id quod ex ipsorum natura, & effectis patet. Eucharistia enim (vt de ea solùm loquamur) instituta est, vt vitam spiritualem in Baptismo acquisitam conseruet, ac nutriat, quod facit in rebus corporalibus cibus corporalis, qui vitam animalem cōseruat. Sicut igitur sine cibo potest aliquandiu viui, nimirum donec naturalis calor non cœperit humorē vitalem consumere; ita quoque sine Eucharistia conseruari potest vita spiritualis, donec concupiscentię calor non cœperit humorem gratiæ, & virtutum depasci: quod certè non accidit in infantia, sed in adulta solùm ętate. Quare ipse etiam Dominus, vt indicaret Eucharistiam non esse pro infantibus institutam, noluit eam in lacte constituere, quod est vnicum infantium alimentum, sed in pane, & vino, quæ ad solos adultos propriè pertinent. Porrò veteres aliqui certis de caussis in infantium ora infundebant eo modo quo poterant Eucharistiam, sed neq; eæ caussæ modò locum habent, & alijs de caussis magis vrgentibus Ecclesia id non facit. Verùm de hac re alibi plura dicenda sunt.

Decimvm argumētum: *Non datur Baptismus absque pœnitentia, Act. 2. & Marc. 1. At infantes pœnitere nesciunt.* Respondeo; Pœnitentiam necessariam esse in Baptismo adultorum, de quo tractatur in illis locis ob peccata actualia, quæ adulti commiserunt: originale enim peccatum non est materia pęnitentiæ. Non. n. rectè pœnitentiam agit eius peccati, quod ipse non cōmisit, & qđ in eius potestate non fuit: originale autem peccatum non ipsi committimus, sed trahimus ab Adamo per naturalem propagationem. Vnde Romanor. 9. dicitur de infantibus: *Cum nihil boni, vel mali egissent.*

Vndecimvm argumentum: *Nazianzenus in sermone de Baptismate optat differri Baptismum, donec pueri de fide sua aliquid possint respondere. Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, paruulorum Baptismum scribit non fuisse à Concilijs stabilitum, incœpisse autem Origenis tempore.* Addunt testimonium Trismegisti, Sybillarum, & Musculi. Respondeo; Nazianzenus optabat quidem Baptismum differri vsq; ad trienniū, vt pueri aliquo modo respondere possent; excipit tamē periculum mortis. Vult enim, si periculum conspiciatur, baptizari quocunque tempore; & probat ex

A Circumcisione, alijsque argumentis. Itaq; duo habet Nazianzenus contra Anabaptistas. Vnvm, posse infantes baptizari quocunque tempore. Altervm, nunquam esse differendum vltra triennium Baptismum infantium. At certè pueri trium annorum nondum vtuntur ratione, neque possunt credere, aut pœnitere, aut alia præstare, quæ cupiunt Anabaptistæ. Adde, quòd Nazianzeni consilium non est probatū alijs Patribus: vtilitas enim illa perexigua est, & periculum ingens incurrere possent eiusmodi infantes, ob inopinatos casus. Idem dici debet ad Tertullianum, qui in lib. de Baptismo prope finem, idem cōsilium dedit, quod postea Nazianzenus. Iam verò Avgvstinvs perperam & mendaciter citatur ab Anabaptistis. Non enim negat à Concilijs stabilitum Pædobaptismum Augustinus, quem infirmare velit, sed vt ostendat antiquiorem esse omnibus Concilijs. Sic enim loquitur lib. 4. de Baptismo infantium: *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est non nisi*

B *authoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.* Ex quibus verbis refellitur etiam mendacium de inuento Pędobaptismo Origenis tempore: nam Augustinus neq; dicit inuentum Pædobaptismum Origenis tempore, neque dicere potest, cùm affirmet descendere ex Apostolica traditione. Porrò testimonium Musculi Lutherani non pluris facimus, quàm ipsorum Anabaptistarū testimonia. Trismegistus, & Sybillæ non loquuntur de Christi Baptismo, sed de aliqua Ethnica lotione, quæ nihil ad nos.

Dvodecimvm argumentum: *Corde creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad salutem, Rom. 10. Id paruuli non possunt.* Respondeo cum Augustino loco citato, lib. 4. de Baptismo, cap. 24. hoc esse, quod Apostoli tradiderunt, infantes saluari per Baptismum, etiam si corde non credant, nec ore confiteantur. Etsi enim fidem actualem non habent, habent tamen fidei Sacramentum, quomodo è contrario bonus latro non habuit fi-

C dei Sacramentum, & saluus fuit per ipsam fidem, & conuersionem ad Deum. Itaque in necessitate supplet fides, & votum, Sacramenti defectum; & contrà supplet Sacramentum, fidei actualis & propriæ defectum.

Decimvm tertivm argumentum: *Perfecta Sacramenta cum sint, perfectos requirunt. Infantes admodum imperfecti, ergo, &c.* Respondeo; Res perfectę si comparentur ad caussam agentem, non conueniunt nisi perfectis: non enim possunt perfecta opera facere, nisi perfecti artifices. At si comparentur ad caussam patientem, id est, ad materiam seu subiectū, tum conueniunt imperfectis, non perfectis: earum enim munus est perficere res imperfectas. Huius generis est Baptismus respectu hominum: est. n. perfectum Sacramentū, quod perficit homines imperfectos. Simile est de medicina corporali: perfecta enim medicina non datur perfectis in sanitate, sed valde imperfectis, id est, valde ægrotis.

D Vnde Apostolus, Hebr. 6. dicit, imperfectorum esse baptizari: *Intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non iterū iacientes fundamentum pœnitentiæ Baptismatum, &c.*

Decimvm qvartvm argumentum: *Cœna Domini requirit externam fidei confessionem, & propterea ab ea arcentur paruuli. At Baptismus quoque requirit externam confessionem, cùm nihil sit aliud, nisi fidei protestatio.* Respondeo; Tam Cœna Domini, quàm Baptismus sunt fidei externæ professiones: & ideo per eorū susceptionem profitemur fidem, etiam si nihil omnino verbis diceremus. Quare etiam paruuli dum baptizantur, profitentur fidem; & idem facerent, si communicarent: non enim ista est caussa cur arceantur à communione.

Decimvm qvintvm argumentum: *Christi symbola ad ipsius commemorationem; & prædicationem sunt ordinata.*

ordinata. *Nihil horum possunt paruuli facere.* RESPONDEO; Qui suscipiunt Christi symbola; hoc ipso quod ea suscipiunt, commemorant, & prædicant Christũ: quare etiam paruuli id faciunt. Dum enim merguntur in aquam, commemorãt Christi mortem, & sepulturã; dum eleuantur ab aqua, commemorant Christi resurrectionem. Neque aliud requirit Apostolus Rom. 6.

DECIMVM SEXTVM argumentum: *Fides ex auditu: auditus per verbum Dei. Si dixeris infantes fidem habere, nouam nouæ fidei reuelationem in illis demonstrabis, quod ex verbo Dei probare nunquam poteris.* RESPONDEO; Argumentum concludit contra Lutheranos, qui fidem actualem ponunt in infantibus.

DECIMVM SEPTIMVM argumentum: *Christus annorum triginta baptizatur.* RESPONDET Nazianzenus oratione in sanctum lauacrum, non omnia quę Christus fecit, à nobis eodem modo fieri posse, vel debere. Ieiunauit ille sine omni cibo, idque mox à Baptismo; nos id facimus alio modo, & alio tempore. Eucharistiã dedit ille in cœnaculo, post cęnam, & ante passionem: nos in templis ante cœnam, post resurrectionem. ADDE præterea Christum distulisse Baptismum ad annũ trigesimum, tum quia non egebat ipse Baptismo, tum quia non erat ei periculum ne morte præueniretur; tum quia decreuerat in ætate perfecta auspicari prædicationem suam, & ostensionem suam ad homines; in Baptismo autem agnosci cępit ob miracula, quę tũc acciderunt. Nos autem egere Baptismo incipimus cõtinuò ac nati sumus; nec sumus certi de tempore vitæ nostræ: & denique non baptizamur, vt mundo innotescamus, sed ne in æternum pereamus. ADDE, quòd Christus circumcisus est in infantia: quod autem Iudæis erat circumcisio, nobis est Baptismus.

DECIMVM OCTAVVM: *Quicunq; baptizantur, Christum induunt; an infantes Christum induant, expende.* RESPONDEO; Induunt infantes Christum, quãdoquidem per habitum gratiæ illis infusum, exuũt veterem hominem, & induunt nouum. Posse autem id fieri sine proprio mentis actu, docet Apostolus Rom. 5. *Sicut, inquit, per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obedientiã iusti constituentur multi.* Itaque sicut hoc ipso, quod aliquis nascitur ex Adam, communicatur ei peccatum Adę, etiamsi vsum mentis non habeat; ita hoc ipso quod aliquis renascitur ex Christo per Baptismum, communicatur ei Christi iustitia, & ita Christum induit, licet per ætatem non habeat vsum rationis.

DECIMVM NONVM: *Noui Testamenti Sacramenta sunt spiritualia; infantes toti carnales.* RESPONDEO; Ideo recipiunt Sacramenta spiritualia, vt fiant etiam ipsi spirituales: quales verè fiunt per habitum, non per actum.

VICESIMVM: *Apostoli hominum piscatores sunt, non infantium.* RESPONDEO; Quasi verò infantes nõ sint homines. Quanquam piscari propriè non est baptizare, sed prædicare; & fatemur infantibus non esse prædicandum.

VICESIMVM PRIMVM: *Qui accedunt ad Sacramenta, probare se ipsos debent, 1. Cor. 11. Infantes id non possunt; ergo, &c.* RESPONDEO; Id solum Apostolus dixit de Eucharistia, quæ requirit, vt homo sine conscientia peccati accedat, alioqui indignè accedit, & vt discernat corpus Domini. Quocirca rectè Ecclesia non communicat infantes, qui non possunt discernere corpus Domini. In Baptismo nõ requiritur talis probatio. Potest enim quis accedere cum conscientia peccatorum, dummodo pœniteat eum peccasse, & propositum habeat rectè viuendi: est enim Baptisma institutum, vt purget peccata. Quamuis autem requiratur in adultis ad Baptismum alia quædam probatio, vt non accedant ficto animo, neq; cum affectu peccati; tñ in infantibus nulla probatio necessaria est, cũ obicẽ ponere nõ possint.

A VICESIMVM SECVNDVM argumentum: *Qui Christianus fieri vult, induere debet nouum hominem, exuto veteri. Id non possunt infantes.* RESPONDEO; Iam dixi, assumptum esse falsum. Quanquam nec maior propositio est absolutè vera, cùm Christianus sit etiã is, qui est malus, modò Baptismum perceperit, & Christi fidem profiteatur.

VICESIMVM TERTIVM: *Fidelis dispensator dat cibum in tempore suo, & aspicit albas messes non virides, & tenerrimas.* RESPONDEO; Id optimè seruat Ecclesia, quæ paruulis dat Baptismum, non Communionẽ: quia Baptismi semper est tempus, nõ autem Communionis. Porrò regiones albæ ad messem, dicũtur homines dispositi, & idonei ad recipiendam salutem: quales semper sunt paruuli; nõ autem semper tales sunt adulti, qui varijs desiderijs & peccatis impediuntur.

VICESIMVM QVARTVM: *Illi verè dicuntur fratres, qui ex eodẽ poculo bibere possunt. Infantes nõ possunt; ergo, &c.* RESPONDEO; Dicuntur fratres qui bibunt ex
B eodem poculo, sed maiori ratione dicũtur fratres, qui Baptismo eodem renascuntur. Nam Baptismus facit nos Dei filios, & fratres Christi, ac omnium aliorũ similiter renatorum: bibere autem ex eodem poculo, solum est signum fraternitatis. Vnde Apostolus vtrumque dixit de Baptismo, 1. Corint. 12. *Omnes nos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati estis.* De Eucharistia, 1. Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus.* Et contrà, bibere ex diuersis poculis, ita vt alij bibant calicem Christi, alij calicem dęmoniorum, signum est diuersitatis, & schismatis. Quòd si qui ex nullo calice bibant, quod faciunt paruuli, nõ impedit fraternitatem, quæ aliunde haberi potest, nimirum ex Baptismo, qui verè nos fratres sub vno Patre, immò & membra vnius corporis facit. 1. Corint. 12. *Omnes nos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Id quod etiam in rebus carnalibus videmus; infantes enim interdũ fra-
C tres sunt hominum adultorum, quia ex eodem patre geniti sunt, licet non vescantur eodem pane, nec bibãt ex eodem poculo.

VICESIMVM QVINTVM: *Qui Sacramentorum externam partem tantum sumit, nihil sumit. Infantes aqua sola tinguntur, cum careant ratione; ergo, &c.* RESPONDEO; falsa est assumptio. Licet enim infantes careant rationis vsu, non tamen carent anima rationali, eiusq; potentijs, in quibus Deus per gratiam habitare potest; & habitat, cum baptizati sunt, vt AVGVSTINVS scribit in epist. 57. ad Dardanum. Vbi dicit mirabile esse, & tamen verum, quod in multis Deus non habitet, qui eum norũt, vt in Philosophis, de quibus Rom. 1. *Cum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt*: & contrà in multis habitet, qui eum non norunt, vt in paruulis baptizatis. Et lib. 1. de peccator. meritis, & remiss. c. 9. *Dat*, inquit, *sui Spiritus occultissimam gratiam, quam etiam latenter infundit & paruulis.*

VICESIMVM SEXTVM: *Non debet ad Christum vo-
D cari, qui non potest à Ioãne Baptista præparari.* RESPONDEO; Verum est, si egeat præparatione; paruuli autem ea non egent. Quocirca Dominus ait Matth. 19. *Sinite paruulos venire ad me*: neq; iussit eos exspectare donec à Ioanne præpararentur.

VICESIMVM SEPTIMVM: *Baptismus est tinctio cum doctrina, & manuũ impositione, Hebr. 6.* RESPONDEO; Non hoc dicit Apostolus: sic. n. loquitur: *Intermittẽtes inchoationis Christi sermonẽ, ad perfectionem feramur, non rursum iacientes fundamentũ pœnitentiæ ab operib. mortuis, & fidei ad Deũ Baptismatum doctrinæ, impositionis quoq; manuũ, ac resurrectionis mortuorũ, & iudicij æterni.* Vbi illud: *Baptismatũ doctrinæ*, coniungendũ est cũ illis, *non rursum iacientes fundamentũ*. Et sensus est; Nõ reuertamur iterũ ad fundam doctrinę de Baptismo tradẽdæ, & de impositione manuũ, id est, de Cõfirmatione: ista. n. tradũt Catechumenis initio fidei, nũc

tiora tendere nos oportet. Vbi non definitur Baptiſmus, tinctio cum doctrina; ſed aſſeritur, doctrinam de Baptiſmo ad incipientes, non ad perfectos pertinere, quod eſt contra Anabaptiſtas, qui Baptiſmum perfectorum eſſe volunt.

VICESIMVM OCTAVVM: *Baptiſmus eſt mortificatio, & ablutio cum inuocatione nominis Ieſu, Actor.22.* RESPONDEO; Etiam in paruulis Baptiſmus mortificat peccatū. Porrò inuocatio illa non eſt de ſubſtantia Baptiſmi, ſed conueniens, & adhibenda cùm fieri poteſt.

VICESIMVM NONVM: *Baptiſmus eſt ablui corpore aqua in certitudine fidei, depulſa mala conſcientia. Hebr.10.* RESPONDEO; Non definit Baptiſmum Apoſtolus, ſed monet eum, qui vult ad Deum accedere, vt habeat plenam fidem, & bonam conſcientiam, & præterea Baptiſmum. Sic enim ait: *Accedamus in vero corde, cum plenitudine fidei, aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda.*

TRICESIMVM: *Baptiſmus eſt depoſitio ſordium, & peccatorum, & ſepeliri cum Chriſto, Coloſſ.2.* RESPONDEO; Id etiam infantibus conuenit, qui habent peccatum originale. Etſi enim id Anabaptiſtæ negant: tamē Paulus affirmat Rom. 5. *In quo omnes peccauerunt.* Et Ephes.2. *Eramus & nos natura filij iræ.*

TRICESIMVM PRIMVM: *Baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ erga Deum. 1.Pet.3.* RESPONDEO; Effectus eſt ille Baptiſmi, non ipſa Baptiſmi eſſentia. Porrò eum effectum in infantibus Baptiſmus efficit fundamentaliter, vt ſic loquamur, facturus deinde, cùm ij adoleuerint, etiam formaliter: abluit enim peccatum, ex qua ablutione oritur poſtea teſtimonium bonæ conſcientiæ.

TRICESIMVM SECVNDVM: *Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, Tit.3. & Ioan.3.*

TRICESIMVM TERTIVM: *Baptiſmus, qui à Prophetis figuratus eſt Ezech.36. Zach.13. nihil ad infantes pertinet.* RESPONDEO; Falsū aſſumūt, ex eo ꝙ putāt infantes non habere peccatum originale: hinc enim negant infantes regenerari, vel mundari debere.

TRICESIMVM QVARTVM: *Sacramenta ſunt cibi ſolidi. Infantes lacte indigent.* RESPONDEO; Sacramentū Euchariſtiæ eſt ſolidus cibus, ideoq; ſub ſpecie panis inſtitutum eſt, nec paruulis datur. At baptiſmus nō eſt cibus, ſed regeneratio, quæ maximè cōuenit paruulis; paruuli enim naſci ſolent. Quare Apoſtolus Hebr. 6. Baptiſmum imperfectorum eſſe dicit.

TRICESIMVM QVINTVM: *Prius nos eſſe oportet animales, deinde ſpirituales, 1.Corin.5. Sacramenta ſunt inſtrumenta ſpiritualia; ergo infantes Spiritu renaſci non poſſunt.* RESPONDEO; Vis argumenti hæc videtur eſſe. Sacramenta ſunt ſpiritualia; ergo ſpiritualibus tātùm conueniunt. Sed infantes nō ſunt ſpirituales, vt ex Apoſtolo colligitur, qui docet nos prius eſſe animales, & poſtea ſpirituales; igitur Sacramenta infantibus non conueniunt; Sed in hoc argumento mala eſt prima cōſequentia. Sacramenta.n. ſic ſunt ſpiritualia, vt homines ſpirituales ex animalibus efficiant, cùm vim habeant regenerandi, & renouandi, Ioan.3. & Tit.3.

TRICESIMVM SEXTVM. Adultos cæcos, ſurdos, & mutos nemo vnquam baptizare audebit; tantò minus infantes, q nec ambulare poſſunt, nec audire, nec loqui. RESPONDEO; Eiuſmodi adulti, ſi indicare poſſint aliquo modo ſuam voluntatem, qua baptizari velint, aut certè antea indicauerint, quàm in eum morbum inciderint: omnino baptizari poſſunt, ac debent: vt apertè tradit Concilium III. Carthagin. cap.34. & Arauſicanum I. can.12. & Auguſtinus lib.1. de adulterinis coniugijs, cap.26. de ægrotis, qui repentè obmuteſcunt; Quòd ſi ſciri nequeat eorum voluntas, non baptizantur, quia in ijs, qui rationis vſum habent, requiritur eorum conſenſus, vt ſuprà diximus; quod in infantibus non requiritur vt quibus ſufficit aliorū conſenſus. Item neſcimus de adultis cæcis, mutis, & ſurdis, an non ponant obicem aliquem; quod de infantibus certè ſcimus.

CAPVT X.

Quid ſentiant aduerſarij de fide, quæ requiritur in Baptiſmo paruulorum.

RESTAT ALTERA quęſtio de fide, qua paruuli baptizantur. Sūt autem de hac re duæ extremæ ſententiæ hęreticorum, inter quas media incedit ſententia Catholicæ Eccleſiæ.

PRIMA ſententia Lutheranorum eſt, qui fidem actualē, aut aliquid ſimile actuali fidei paruuli tribuūt. Primus Lutherus anno XX. in lib. de capt. Babylonic. cap. de Baptiſmo, cùm dixiſſet: *Omnia Sacramenta ad fidem alendam inſtituta ſunt.* Item: *Sacramenta non iuſtificant, nec vlli proſunt, ſed ſola fides.* Item: *Sacramenta non implentur dum fiunt, ſed dum creduntur.* vidit repugnare his ſententijs paruulorum Baptiſmum, atq; cum ſibi ipſe obiecit: *Opponetur,* inquit, *forſan ijs, quæ dicta ſunt, Baptiſmus paruulorum, qui promiſſionem Dei non capiant, nec fidem Baptiſmi habere poſſint.* Reſpondet autem, ac duo dicit. PRIMO, infantes credere. SECVNDO, fidem acquirere, non vi Sacramenti, ſed per orationem Eccleſiæ, & fidem offerentium paruulum ad Baptiſmum; & ſic exponit, quod dici ſolet, paruulis fide aliena ſuccurri. Quòd autē loquatur de fide actuali paruulorum, non de aliquo habitu, patet ex illis eius verbis: *Sicut verbum Dei potēs eſt, dum ſonat, etiam impij cor immutare, quod nō minus eſt ſurdum, & incapax, quàm vllus paruulus, ita per orationem Eccleſiæ offerentis, & credentis, cui omnia poſſibilia ſunt, & paruulus fide infuſa mutatur, mundatur, & renouatur.* Hęc ille. At certè impius cùm ad vocē verbi Dei immutatur, vt velit conuerti, actualiter immutatur, non habitualiter.

Itē Lutherus in lib. contra Cochlæū anno XXIII. *Dicimus,* inquit, *ad Baptiſmū infantes credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Eccleſiæ eos offerentis, & eis fidem orationibus ſuis impetrantis. Alioqui mera, & intolerabilia eſſent mendacia, quādo baptizans à paruulo quærit, an credat, non baptizaturus, niſi vice eius reſpondeatur, Credo. Vt quid interrogat an credat, ſi certum eſt, eos non credere? vt Cochlæus contendit. Eſto, Auguſtinus ſic aliquādo dicat; ſed Cochlæo ſatis ſit, eſſe ſic ab homine dictum: nos volumus hoc dictum diuinis teſtimonijs probari. Quin aſſerimus paruulos prorſus non eſſe baptizandos, ſi verum eſt, in Baptiſmo non credere, ne illudatur maieſtatis Sacramentum, & verbum. Debemus autem & hunc negatæ in paruulis fidei errorem Sophiſtis, &c.* Vbi apertiſſimè loquitur de fide actuali, non de habituali: neque.n. Cochlæus, aut Auguſtinus, aut Scholaſtici, quos ille Sophiſtas vocat, fidē habitualē in paruulis negarūt. Et prętereà vult Lutherus fidē eſſe in paruulis ante Baptiſmū, dum exorcizantur, & interrogantur; illa aūt non pōt eſſe fides niſi actualis, habitualis.n. nō infundit̄ ante Baptiſmū, ſed in ipſo Baptiſmo. Idē ēt ſcripſit in lib. ad VValdenſes, vbi ait, præſtare prorſus omittere Baptiſmum in paruulis, q̄ baptizare eos ſine fide. Nam ſi ſine fide accipias Sacramentum, magno tuo malo accipies. Et probat ex illo Mar. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit.* Qui locus de actuali fide intelligitur.

Hæc ſnīa viſa eſt admodum dura omnibus alijs, & pepetit tres ſectas diuerſas. Quidā.n. negarunt paruulos baptizandos, cùm omnino crederent ſine fide Baptiſmū nihil prodeſſe, vt Lutherus dixerat; & ſimul experimento certiſſimo tenerent, paruulos nō credere,

ſum

cùm apertè renitantur, & eiulēt cū baptizantur. Atq; hi sunt Anabaptistæ, de quibus suprà diximus.

Alij non negarunt paruulos baptizandos, sed negarunt fidem in paruulis requiri; & ij sunt Sacramentarij, de quibus mox dicemus, dum alteram sententiam referemus.

Denique alij neque fidem, neque Baptismum paruulorum negarunt, sed mollire conati sunt, & exponere Lutheri sententiam. Itaque anno XXXVI. conuenerunt Lutherani ad Cōciliabulum VVittembergense, cuius acta exstant apud Cochlæum lib. 3. miscellaneorum tract. 8. cap. 2. In ea Pseudosynodo hæc pronūciata habentur. PRIMVM, reijciendum esse errorem illorum, qui imaginantur saluari infantes sine aliqua actione ipsorum. SECVNDVM, etsi nos nō intelligamus qualis sit illa actio paruulorum, tamen certum esse in eis fieri sanctos & nouos motus, sicut in Ioan. Baptista, quando exultauit in vtero. TERTIVM, licet non sit imaginandum, quòd infantes intelligant, tamen motus eorum, & inclinationes ad credendum, & diligendum Deū, similes esse motibus fidei, & dilectionis & hoc esse intelligendum, cùm dicuntur infantes credere.

Hanc mitigationē sententiæ Lutheri, sequi videntur communiter Lutherani. Philippus in locis anni LVIII. tit. de Baptismo paruulorū: *De infantibus hoc satis est tenere; Spiritus sanctus per Baptismū eis datur, qui efficit in eis nouos motus, nouas inclinationes ad Deū pro ipsorum modo.* Idem habet Ioannes Brentius in Apolog. pro Confess. VVittember. cap. de Baptismo; & Dauid Chitręus in suo Catechismo loco 7. de Baptismo. Item Illyricus cum Centuriatoribus cent. 2. ca. 4. col. 63. & centur. 5. cap. 4. col. 517. reprehendit Iustinū & Augustinum, quod velint infantes in Baptismo nō credere fide propria, sed aliena. Deniq; (vt omittam ceteros) Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. Trid. Cōcilij ad can. 13. 7. sess. pag. 258. & seq. dicit quidem esse difficile intellectu, & explicatu, quemadmodum infantes credant: *Tamen*, inquit, *quomodo hoc simplicissimè possit intelligi, explicatur in formula cōcordiæ inter Theologos Saxoniæ, & superioris Germaniæ anno M. D. XXXVI. constituta, &c.* Et ponit breuiter summam eorum, quæ ex conuenticulo VVittembergensi suprà citauimus.

Est autem hic OBSERVANDVM, Kemnitium mira fraude, & artificio, immò aperto mēdacio asserere, hāc sententiam conuenticuli VVittēbergensis concordare cum Lutheri sententijs suprà citatis, & rursum Lutherum cum Augustino; & contrà Synodum Tridentinam dissentire in hac re à Synodo generali Viennensi, quòd Synodus Viennensis docuerit infantibus in Baptismo infundi habitus fidei, spei, & charitatis: Synodo autem Tridentinæ ita sorduerit illud decretum, vt ne mentionem quidem eius facere voluerit. Quæ mendacia paulò post refellemus; atque hæc de prima sententia.

ALTERA sententia in altero extremo: infantibus nullam fidem in Baptismo esse necessariam. Hanc videtur primus etiam Lutherus docuisse. Nam licet antequam Anabaptistę exorirentur, illa scripserit, quę suprà citauimus: tamen pòstquam illi apparuerunt, scripsit librum contra eos, anno M. D. XXVIII. & vbi ad hoc argumentum venisset de fide infantium, dixit nihil interesse, siue credant, siue non credant. Baptismū enim non fundari super fidem dantis, aut recipientis, quæ incertissima est, sed super Dei mandatum, & institutionem. Et similia habet in homilijs de Baptismo anno XXXVII. & XL. habitis: tamē hoc principium Lutheri non est solidum. Nam etiamsi ex eo, quod Sacramentum non pendet à fide nostra, sed à diuina institutione, sequatur illud in se semper esse efficax, non tamen sequitur nobis esse vtile, & fructuosum, nisi cum fide accipiatur; alioqui etiam, qui ficto animo accedūt, vel peccatum deserere nolunt, per Baptismum purgarentur. Ideo Sacramentarij sequuntur quidem Lutherum in eo, quod scribit non requiri fidem: sed ex alio fundamento id colligunt, nimirum ex promissione facta Abrahæ, & semini eius, vel certè ex diuina prædestinatione.

Caluinus lib. 4. Instit. cap. 16. cupiebat primam Lutheri sententiam, quam suprà explicauimus, defendere, sed non est ausus. Vnde sic loquitur §. 18. *Non satis tutum fuerit hoc adimere Domino, ne sese illis quoquomodo exhibere cognoscendum queat.* & §. 19. *Non quod eadem esse fide præditos temerè affirmare velim, quam in nobis experimur, aut omnino habere notitiam fidei similem.* Hæc ille. Vides quomodo reijcit decretum VVittembergense? Inde §. 21. *Quos electione sua dignatus est Dominus, si accepto regenerationis signo præsenti vita ante demigrent, quam adoleuerint; eos virtute sui Spiritus nobis incomprehensa renouat, quomodo expedire solus ipse prouidet.* Similia habet Theodorus Beza in sua confess. ca. 4. art. 48. & Petrus Martyr, in cap. 1. & 7. prioris ad Corinthios, vbi apertè dicit, infantes non intelligere, neque credere, & tamen rectè baptizari, quia iam antea sanctificati sunt, & membra Ecclesiæ effecti per donum electionis diuinę, & promissionem parentibus factā. Immò VVolfangus Musculus, qui interfuerat Conciliabulo VVittembergensi, postea Sacramētarius factus, in locis communibus, tit. de Pędobaptismo, dicit admodū inconsultè scripsisse Lutherum, si constet paruulos non credere, baptizandos non esse: & hanc fuisse occasionem Anabaptismi.

TERTIA sententia Catholicorum est: infantes non habere fidem actualem, nec tamen omni fide carere; sed habere fidem habitualem; & pręterea credere fide aliena, & ipsa Baptismi susceptione. Quæ omnia, vt ordine probentur, ponam sequentes propositiones.

CAPVT XI.

Declaratur quæ fides requiratur in Baptismo paruulorum, & refelluntur errores aduersariorum.

PRIMA propositio: *Infantes non habent actualem fidem.* Hæc est contra primam Lutheri sentētiam. Probatur PRIMO, quia Scriptura Deutero. 1. & Ionę vlt. affirmat, infantes non cognoscere distantiam boni, & mali; nec vsquam excipit tempus Baptismi. Quare sine Scripturę testimonio id Lutherus affirmat.

SECVNDO, Patres hanc sententiam reijciunt, vt Nazianzenus, qui oratione in sancta lumina, dicit, infantes sine sensu sanctificationis sanctificari, & Augustinus, qui epist. 57. ad Dardanū ridet hanc Lutheri sentētiam, vt quæ iniuriam faciat humanis sensibus: & rursus epist. 23. tracta. 80. in Ioannem, lib. 4. de Baptismo, cap. 24. & lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. c. 20. dicit, paruulos non habere fidem, quæ est in cogitatione: item non habere sensum fidei: denique non habere quod Paulus dicit: *Corde creditur ad iustitiam* Ex quibus intelligimus Kemnitium pag. 258. omnino temerè, & mendaciter scripsisse, eandem esse in hac re Augustini, & Lutheri sententiā. Nam suprà ostendimus, à Luthero fidem ipsam actualem tribui paruulis; cuius contrarium tot in locis dicit Augustinus. Quid, quòd Lutherus in libro contra Cochlęum fatetur, contra se in hac quęstione habere Augustinum? & tamen impudens Kemnitius, inuitum Lutherum, cum inuito Augustino concordare suo mendacio voluit.

TERTIO, est ratio. Nam fides non potest oriri in mente nisi ex diuina reuelatione: quæ quidem aut

immediatè fit à solo Deo, aut per organum verbi Dei prædicati, aut lecti. PRIMO modo non dicit Lutherus dari infantibus fidem, sed secundo, cùm ait eos credere per vim verbi, quo exorcizantur adiuuantibus Ecclesiæ precibus. Et præterea primus ille modus nō est ordinarius, sed extraordinarius, & rarissimus, ac solis fortè Prophetis & Apostolis concessus: *Fides enim ex auditu*, inquit Paulus Rom. 10. loquens de ordinario modo, quo gignitur fides. At si omnibus infantibus fides immediatè reuelaretur, iam esset modus ordinarius, & possent omnes infantes, dum baptizantur, dici Prophetæ. Quod autem SECVNDO modo non oriatur in infantibus fides, patet manifesto experimento. Si enim verbum exorcismi gigneret fidem, certè audiretur, & intelligeretur ab infantibus: proinde attentè auscultarent infantes; cuius contrarium videmus. Deinde exorcismus nō refertur ad fidem docendam, sed ad Dæmones coërcendos. Denique hoc est ponere nouum miraculum in auribus, & mente infantiū. Neque valet, quod Lutherus adfert de orationibus, & fide offerentium. Nam aliquando contingit, vt offerentes, & parentes, & ipsi baptizantes sint infideles, & tamen verè, & vtiliter detur infantibus Baptismus, vt Augustinus docet, episto. 23. Neque ea vis est orationum, & fidei offerentium, vt infallibiliter miracula impetrent. Et denique si Deus miraculum facit in mente infantuli, vt corde credat ad iustitiam, cur non facit etiam in lingua, vt ore confiteatur ad salutem? Fortè hoc est impossibile Deo, aut orationibus, & fide impetrari nequit? At facillimum esse, testatur asina Balaam, quæ Deo volente loquuta est sapienter, Num. 22.

QVARTO, probatur ratione Augustini in epist. 57. quia cùm cōstet infantes, & vocis eiulatu, & motibus corporis reluctari, & obstrepere Baptismo, si verè intelligerēt (quod necesse est, si credere debent) quid agatur, rei fierent ingentis sacrilegij, nec abluerentur, sed magis sordi darentur.

SECVNDA propositio: *Non habent infantes, dum baptizantur, vllos nouos motus, & inclinationes similes actibus fidei, & dilectionis.* Hæc est contra figmentum Conciliabuli VVittembergensis, & Philippi, Kemnitij, & aliorum Lutheranorum. Probatur PRIMO, quia repugnat verbo Dei. Isti enim volunt hos ipsos motus infantium sine cognitione esse, & dici fidem, licet impropriè, & eo modo infantes non iustificari sine aliqua fide. At in tota Scriptura nusquam habetur nomen fidei in ea significatione, vt designet motum quendam sine sensu, & sine cognitione; sed potius in contraria, vt patet Roman. 10. *Fides ex auditu.* Hebr. 11. *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei.* & sic de alijs locis.

SECVNDO, repugnat rationi. Nam aut illi motus, & inclinationes sunt in corpore, aut in animo. Si in corpore, non possunt esse similes actibus fidei, & dilectionis, qui sunt in animo; nec enim corporalia dicuntur similia spiritualibus, nisi metaphoricè, & per quandam analogiam. Et præterea non potest fieri, vt motus & inclinatio ad credendum Deo, & diligendum Deū, sint corporales, cùm Deus sit obiectum spirituale, & altissimum, quod vix mente attingi aliquo modo potest. Si autem sint in animo, est implicatio contradictionis, quòd sint absq; cognitione. Quid enim est motus intellectus, nisi intelligere? non enim aliter moueri potest intellectus, nisi intelligendo; sicut nec oculus, nisi videndo; nec sensus audiendi, nisi audiendo. Et quomodo potest voluntas inclinari, nisi præcedente cognitione? cùm obiectum voluntatis nō sit aliud, nisi bonum cognitum.

TERTIO, repugnat ipsi Luthero. Nam Lutherus locis antea citatis, illam fidē ponit in paruulis, de qua sæpe dixerat, quòd sola iustificet. Certum autem est, fidem iustificantem non esse motum sine cognitione:

A alioqui etiam bestiæ iustificari possent. Voluit etiā Lutherus fidem in paruulis gigni ex auditu verborū exorcismi; proinde non sine cognitione posuit fidem. Præterea Lutherus volebat, fidem in paruulis esse ante Baptismum, vt posset verè responderi ministro baptizaturo, paruulum credere: at auctores huius sententię dicunt, per Baptismum dari paruulis istos motus. Sic.n. loquitur Philippus loco citato: *Spiritus sanctus per Baptismum eis datur. qui efficit in eis nouos motus, & inclinationes &c.* Et similiter Kemnitius pag. 259. dicit, effundi Spiritum regenerationis in infantes, dum baptizantur, & operari in illis sanctos motus, &c. Quare falsò affirmat pagina superiore idem Kemnitius, Lutherum idem sensisse, quod ipse sentit.

QVARTO, repugnat doctrinæ, & principijs communibus omnium Lutheranorum. Nihil enim est apud eos certius, & communius, quàm sola fide iustificari hominem; & Sacramenta nihil esse aliud, nisi instru- B menta excitandæ vel nutriendæ fidei. At certè si motus illi infantium sine vera fide illis sufficiunt ad iustificationem, & ad Baptismum vtiliter suscipiendum; falsum est sola fide hominem iustificari. Neque dicere possunt, hos ipsos motus esse fidem. Nam quando loquuntur de fide in materia iustificationis, semper intelligunt per fidē apprehensionem diuinæ misericordiæ, quæ sine cognitione esse non potest. Præterea cū isti motus immediatè excitentur à Deo, vt ipsi volunt, & non per Sacramenta, quæ more concionis prouocent fidem per externos sensus, certè ruit illud principium, Sacramenta non iustificare, nisi fidem excitando more cōcionis. Itaq; si quis rectè iudicet, positis principijs de sola fide iustificante, minus absurda est Lutheri sententia, quæ fidem paruulis tribuit, quàm Conciliabuli VVittembergensis, quod motum sine cognitione ijsdem concedit. Lutherus enim nouum miraculum falsò excogitauit, sed eo posito, omnia illi cōstant: isti aūt & miraculum fingunt, & eo posito destruunt sua ip- C sorum principia, & cum aperta ratione pugnant.

TERTIA propositio: *Infantes non iustificantur sine vlla fide.* Hæc est contra Sacramentarios: & probatur. PRIMO, quia Scriptura affirmat fidē esse medium ad salutem necessarium, Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus est.* Ex quo loco Augustinus probat, infantes baptizatos habere aliquam fidem, lib. 1. de peccat. merit. & remiss. c. 33. Nam eo loco Dominus non loquitur de præcepto credendi, quo sine dubio nō tenentur paruuli, sed de medio ad salutem. Nam antea dixerat: *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto; ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam* Et subiunxit: *Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est.* Sicut igitur aspicere ęneum serpentem, nō tam fuit pręceptum, quàm remedium vnicum salutis: ita & fides in hoc loco Euangelij asseritur necessaria, vt remedium, non vt pręceptum.

D SECVNDO, probatur ex illo Hebręo. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Item Roman. 3. *Arbitramur hominem iustificari per fidem*: quod passim repetit, & inculcat Paulus. Quomodo igitur sine vlla fide iustificari & placere Deo possunt infantes? AT inquiunt Caluinus & Martyr; Si Deus prędestinauit infantes, & promisit se fore Deum ipsorum, sine dubio dabit illis Spiritum sanctum, eosque iustificabit modo aliquo sibi noto, licet non per fidem. RESPONDEO; Prędestinationem non impleri, nisi per ea media, quæ in Scripturis nobis sunt reuelata. Porrò Apostolus Roma. 8. satis perspicuè explicat media, cùm ait: *Quos prædestinauit, hos & vocauit; quos vocauit, hos & iustificauit, quos iustificauit, hos & magnificauit.* Idem verò Apostolus in eadem epistola, capit. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. nihil aliud contendit, nisi iustificationem non contingere sine fide. Quare tribuere paruulis iustificatio-

ficatio-

ficationem sine fide, & ante vocationem, id est, ante Baptismum, quo solo vocari possunt infantes, quid est aliud, nisi contra verbum Dei fingere nouam iustificationem?

QVARTA propositio: *Infantibus in Baptismo infunditur habitus fidei, spei, & charitatis.* Hæc INPRIMIS certa est Catholicis ex auctoritate Cōciliorum & Doctorum. Nam licet aliquā disputatum fuerit, an infantes reciperent cum gratia iustificante habitus harum virtutum, tñ semper fuit communior sententia, infundi paruulis per Baptismū hos habitus. Ita n. S. Thom. 3. part. q. 69. art. 6. item Scotus, Durandus, Gabriel, & ceteri ferè omnes in 3. distin. 23. Quocirca Concilium Viennense generale, vt habemus Clement. 1. de summa Trinitate & fide Catholica, definit hanc sententiā esse probabiliorem, & magis conformem testimonijs tam veterum, quàm recentium Theologorum. Neq; hæc sententia sorduit Tridētino Concilio, vt audacter mentitur Kemnitius in 4. par. Exam. pag. 261. Nam licet Concilium Tridentinum non fecerit mentionem Concilij Viennensis; tamen illam ipsam sententiā recepit, ac definiuit vt certam. Nam sess. 5. in decreto de peccato originis, definit infantes in Baptismo iustificari, ita vt si moriantur in eo statu, nihil sit, quod eos ab ingressu cœli remoretur. Deinde sess. 6. cap. 7. definit Concilium, in Baptismo infundi cum remissione peccatorum hęc omnia dona, fidem, spem, & charitatem, eáque menti inhærere.

SECVNDO, potest hęc eadē sententia colligi ex Scripturis, quibus suprà probauimus, sine fide paruulos non saluari. Cùm enim constet, fidem propriè non significare, nisi actum, vel habitum, & simul constet in paruulis actum fidei esse non posse; certè sequitur, vt in eis sit habitus. Itē ex Scripturis suprà probauimus, infantes rectè baptizari, & per Baptismum iustificari & saluari. Item constat ex Scripturis, iustificationem nullam esse sine fide: igitur constare etiam debet, infantes habere saltem habitualem fidem.

TERTIO, probatur ex Patribus, qui licet non meminerint expressè horum habituum, tamen alijs verbis idem dicunt. Primùm enim omnes Greci, & multi Latini dicūt, Baptisma esse illuminationem, & qui baptizantur, illuminari. Vnde etiam Augustinus tracta. 44. in Ioānem dicit, cæcum natum, cùm à Christo fuit inunctus, factum esse quodammodo Catechumenum; cùm fuit illuminatus, fuisse quodammodo baptizatum. Id autem Patres sine dubio dicunt propter fidē, quæ in Baptismo recipitur, quæ est lumen cordis, vt exponit S. Thomas 3. par. quæstio. 69. artic. 5. Et idem colligitur ex illo Act. 15. *Fide purificans corda eorum.* Et denique, quia sola fides ad intellectum pertinet ex virtutibus Theologicis, in quibus consistit iustificatio, quæ acquiritur in Baptismo. At non recipitur in Baptismo actus fidei. Actus enim præcedit in adultis, vt dispositio; in infantibus nullus est fidei actus, igitur Baptismus illuminat ratione habitus, qui in eo infunditur. Adde quod Augustinus libro 1. de peccatorum meritis, & remissio. capit. 26. in fine, affirmat infantulos per Baptismum non solùm purgari, sed etiam illuminari, quod, vt dictum est, non nisi per fidem fieri potest.

QVARTO, probatur ratione. NAM paruuli baptizati verè dicuntur, & sunt fideles, vt Augustinus docet, lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 33. & Concilium Tridentinum, sess. 7. can. 13. de Baptismo. At fideles non dicimur ab actu, sed ab habitu fidei: alioqui cùm dormimus, aut etiam cùm vigilamus, sed de fide non cogitamus, non essemus fideles. Vnde AVGVSTINVS loco citato, cùm dixisset paruulos esse fideles, addit: *Hoc enim eis acquiritur per virtutem Sacramenti, & offerentium responsionem.* Vbi apertissimè significat paruulos dici fideles, tum ab habitu, qui infunditur virtute Sacramenti, tum ab actu fidei alienæ.

ITEM, Deus in nobis habitat per fidem & charitatē, Ephes. 3. *Christum habitare per fidem in cordibus vestris.* 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.* At in paruulis baptizatis Deus habitat, vt Augustinus docet in epist. 57. ad Dardanū: igitur habēt etiam paruuli baptizati illa dona saltem quoad habitū.

DENIQVE, Deus infundit paruulis suis occultā gratiam, cùm baptizantur, vt Augustinus docet lib. 1. cap. 9. de peccatorum meritis, & remiss. Sed gratia iustificationis infusa in cordibus, consensu omnium Theologorum, aut est charitas cum fide, & spe; aut certè est quædam alia qualitas, cum qua infallibiliter coniunctæ sunt tres illæ virtutes.

QVINTA propositio: *Paruuli actu credunt, partim reipsa dum baptizātur, partim aliena fide.* PRIOR pars est Augustini lib. 1. de peccator. merit. & remiss. c. 27. vbi dicit, infantibus ipsum baptizari esse credere, quia
B nimirū ipsa actio est fidei professio. Similia habet epist. 23. Quemadmodum etiam de sanctis Innocētibus Ecclesia loquitur, cùm ait, eos non loquēdo, sed moriendo confessos esse. Neq; de hac re vlla potest esse controuersia. POSTERIOR pars est contra temeritatem Illyrici, Kemnitij, & aliorum, qui errorem Papisticum esse volunt, baptizari paruulos in fide Ecclesiæ. Sufficit autem ad hanc assertionem probandam, consensus Patrum. Ita enim docet Iustinus q. 56. Dionysius de Eccles. hier. ca. vlt. Ambrosius, vel quicunq; est auctor, in cap. 11. ad Hebr. Augustinus lib. 3. de lib. arbitr. c. 23. vbi dicit, hanc esse totius Ecclesiæ sententiam. Item epist. 23. 57. & 105. lib. 4. de Baptismo, ca. 24. & 25. & serm. 10. & 14. de verbis Apostoli. Prosper de vocatio. Gent. lib. 2. cap. 8. & Bernardus serm. 66. in Cantica, & denique Concilium Tridentinum sess. 7. can. 13.

Est autem hoc loco OBSERVANDVM, duplicem fidem requiri in Baptismo. Actualem VNAM, quæ pręC cedit Baptismum, vt dispositio quædam; & ea est, quæ exigitur à baptizandis, cùm iubentur recitare Symbolum, & interrogantur an credant. Quę quidem, vt plurimùm, iudicio grauium doctorum, non est ex habitu fidei, sed ex auxilio speciali Dei. Vnde Catechumeni cum ista fide adhuc non dicuntur fideles à Patribus. ALTERA est, quę sequitur Baptismum, quęq; est pars essentialis iustificationis, & non est actus, sed habitus; & hanc intelligunt baptizandi, cùm interrogati, quid petant, respondent: *Fidem vitam æternam præstantem.* vt habemus in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. & in libris, qui tractant de ritu Baptismi. Iam igitur, cū Patres dicunt, paruulos baptizari in fide parentum, aut Ecclesiæ, non loquuntur de fide posteriore, sed de priore. Et cùm dicimus paruulos baptizari in fide parentū, non est sensus, paruulos iustificari formaliter, aut esse fideles aliena fide; vt perperam colligunt Kemnitius, & Illyricus locis citatis, vbi etiam perperam citant illud Habach. 2. *Iustus ex fide sua viuet.* Non enim vllus
D Catholicorum docuit vnquam, paruulos viuere fide aliena, sed sua habituali. Neque etiam est sensus, vt exponit Lutherus, paruulis impetrari fidem qua iustificentur, à fide & precibus offerentium, & Ecclesiæ. Fidem enim iustificantem habent paruuli infusam ex opere operato Sacramenti, non ex opere operantis ministri, aut Ecclesiæ. Sed sensus est, fidem actualem, quæ requiritur vt dispositio ad Sacramentū, non haberi à paruulis propriam, sed alienam.

DICES; Quid prodest paruulo fides aliena? RESPONDEO, Multum omnino prodest. PRIMVM enim eos ad Baptismum adducit. Vt enim adulti, nisi credant, ad Baptismum non veniunt; sic etiā nisi parentes, aut aliqui alij, qui infantium curam gerunt, credant, non eos ad Baptismum deferent. Itaque sicut propria fides vniuscuiusque prodest, quia est caussa proprij Baptismi; ita fides aliena prodest infanti, quia est caussa, vt infans bapti-

bapozetur. Et contrà infidelitas patris moltùm obest infanti, quia est caussa, ne ille baptizetur. Atque hanc vtilitatem persequitur Prosper loco citatò. ALTERA vtilitas est, quod hoc modo Deũ boorant, & coluot, dum fidẽ profitentur, & Satanæ abrenunciant, & implent, quæ ad ritum Baptismi pertinent, saltem per os alienum. Habet enim Deus ratũ hoc obsequium per alios pręstitum, cùm ipsi per se non possint. Et hoc est, quod sæpe inculcat Augustinus locis citatis.

Ex quibus omnibus colligitur, fidem alienam non esse ita oecessariã, vt non sit Baptismus verus, aut fructuosus, si ea desit, quandoquidem non est de esseoria iustificationis, vel Baptismi; tamen esse necessariam ad solennitatem ritus, ac cæremonię, & sæpe, vt diximus, ad ipsum Baptismum paruulis tradendum; quia si nemo baberet fidem, nemo curaret paruulos baptizari. Superest argumenta ipsorum soluere, quę pauca sunt, & leuia.

Argumentum PRIMVM Lutheri est cõtra primam propositionẽ: *Si infantes non crederent, illuderetur Sacramentis sacrilego mendacio, dum respondetur pro infante, Credo.* RESPONDEO; Nullum est ibi mẽdacium. Non. n. qui respondet, *Credo,* significat infantem credere, proprio actu, sed alieno. Vt. n. Augustinus loquitur ser. 10. de verbis Apostoli: *Accommodat mater Ecclesia infantibus aliorum pedes, vt veniant; aliorum cor, vt credant; aliorum linguam, vt confiteantur.* Idq; non iniuria; cùm peccato alieno prægrauẽtur, id est, ab alio contracto, licet sibi verè & propriè inhærente.

SECVNDVM argumentum: *Matth. 18. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt. Igitur pusilli credunt.* RESPONDEO; Pusilli, de quibus loquitur Euangelium, non infantes, sed pueri grandiores erant. Nam vocauit eos Dominus ad se; & scandalizari posse dixit; at venire suis pedibus, & scandali capacẽ esse, infantibus noo conuenit.

TERTIVM argumentum contra secundam propositionẽ: *Ioannes Baptista exultauit in vtere, Luc. 2. Non igitur mirum, si habeant infantes nouos motus.* Respondeo PRIMO, exemplum vnum non facere regulã generalem, vt Augustinus de hac ipsa re loquens testatur epist. 57. At quia Kemnitius dicit, hoc exemplo nõ se probare velle, id ita esse io omnibus infantibus, sed tantùm esse posse. Respondeo SECVNDO, Ioannem Baptistam nõ babuisse motum sine cognitione, vt isti fingunt. Nam vt Ambrosius, & Beda in cõmeotario eius loci, testantur, Ioannes cognouit Domini pręseotiam, & inde exultauit. Ipsum quoque Euangelium, dũ ait, exultasse illum in gaudio, satis apertè docet, illom noo caruisse cognitiooe.

QVARTVM argumentum, contra eandem propositionem: *Infantes saluari possunt, dicente Domino, Marci 10. Nisi quis acceperit regnum cælorum, sicut paruulus, non intrabit in illud. Igitur oportet infantes recipere Spiritum sanctum, & proinde aliquam eius operationem. At non possunt recipere fidem cum cognitione; ergo nouum motum sine cognitione.* RESPONDEO, vltima consequentia nibil valet; possunt enim recipere, & reipsa recipiunt infantes babitum fidei, qui neque est fides cum cognitione, neque motus sine cognitione.

CAPVT XII.

Qui sint veri, aut falsi effectus Baptismi.

SEQVITVR SEPTIMA controuersia de effectu Baptismi. Duæ sunt autẽ quæstiones de bac re. VNA de veris effectibus, quos agnoscunt Catholici. ALTERA de falsis effectibus, quos aduersarij Baptismo tribuunt.

Veri effectus apud Catholicos tres sunt. PRIMO A enim Baptismus tollit, ac delet verè omnem culpã & pœnam. SECVNDO confert ex opere operato gratiam, & dona diuina, quibus verè, & formaliter iustificatur homo. TERTIO imprimit indelebilem characterem, ob quem reiterari non potest. Ad hos reuocãtur illi, quos Patres enumeraot, & maximè Nazianzenus oratione in sanctum lauacrum, & Chrysostomus homil. 1. ad Neophytos, vt quòd faciat animam pulchram, Deo dilectam, splẽdentem, q; eam obsignet regio sigillo, quòd faciat hæredem Dei, quòd aperiat regnum cœlorum, & similia. Aduersarij PRIMVM effectum negant; dicunt enim peccata per Baptismum nõ verè tolli, sed tantum oon imputari. SECVNDVM etiã negant. Nolunt enim iustificari hominem ex opere operato per Sacramenta, sed solùm per fidem. TERTIVM absolutè negaot, & idcirco non possunt sufficientem caussam reddere, cur Baptismus non repetatur. B Sed de duobus effectibus posterioribus satis multa diximus in disputatione de Sacramentis in genere: solùm de primo hic agendum est. Atque hæc erit PRIMA quæstio; An Baptismus verè tollat peccata.

Porrò aduersarij alios quinque effectus Baptismi enumerant. PRIMVM, quod baptizatus non possit damnari, etiamsi velit, nisi nolit credere. SECVNDVM, quòd Baptismus liberet ab obediẽtia diuinę legis. TERTIVM, quòd liberet ab humanarum legum obseruatione. QVARTVM, quòd liberet ab omnibus votis. QVINTVM, quòd sola memoria Baptismi iustificet à peccatis, quæ fiunt post Baptisma. Qui certè oõ tam sunt Baptismi effectus, quàm Lutheranorum errores; ac meritò damnantur à Concilio Tridentino sess. 7. totidem canonibus, id est, 6. 7. 8. 9. & 10. De his igitur effectibus erit altera quæstio.

C

CAPVT XIII.

Quod Baptismus verè tollat peccatum.

QVOD igitur attinet ad PRIMAM quæstionem, fuit hæresis antiquissima Origenistarum, peccata non tolli per Baptismum, sed solùm tegi: tolli autem peccata tandem per mortem. Ita habet Proclus quidã Origenista apud Epiphanium hær. 64. vbi etiam ponit refutatiooem huius hæresis ex lib. S. Methodij Martyris de resurrectione. Similem hæresim postea excitarunt Messaliani, reste Theodoreto lib. 4. de fabulis hæreticorum. Item rursum alij quidam tempore S. Gregorij, vt ipse refert lib. 9. episto. 39. ad Theoctistam Patritiam.

Hoc nostro seculo idem docent omnes Lutherani. Nam Lutherus ipse artic. 2. ex ijs, quos anno XX. Leo X. damnauit, sic ait: *In puero post Baptismum negare re-* D *manens esse peccatum, est Paulũ, & Christum simul conculcare.* Deinde in assertione eiusdẽ articuli: *Aliud est,* inquit, *omnia peccata remitti, aliud omnia tolli; Baptismus omnia remittit, sed nullum penitus tollit, sed incipit tollere.* Similia hẽt Ioannes Caluinus in Antidoto Cõcilij Tridentini sess. 5. vbi refellit decretum de peccato originis: *Manet,* inquit, *verè peccatum in nobis, neque per Baptismum statim vno die extinguitur, sed quia deletur reatus, imputatione nullum est* Idẽ habet lib. 4. Inst. c. 15. §. 10. & 11. Idem ẽt Philippus in Apolog. 2. artic. Cõfessionis Augustanę. Vbi NOTANDVM est insigne mendacium. Sic. n. Philippus: *Augustinus ait; Peccatũ in Baptismo remittitur, non vt non sit, sed vt non imputetur.* Atq; hoc idem dixerat Lutherus in assert. 2. art. & Ioannes Roffensis, conuincit eũ mendacij, ostendens Augustinũ nõ hoc dicere. Editus est aũt liber Roffensis anno M.D.XXIII. & tamẽ Philippus anno M.D.XXX. iterum idem mendacium protulit. Præterea testatur Cochlæus in discussione Confessionis Augustanæ, art. 2. ipsum Philippum ab Eckio conuictũ, & con

fessum

feſſum eſſe, locum Auguſtini malè eſſe citatum: & tamen idem mendacium toties detectum, & confutatum, iterum ſcripſerunt in lib. Concordiæ Latino, pag. 59. edito anno M.D.LXXX. & ſemper repetunt, cùm Apologiam illam imprimunt. Denique Martinus Kemninus in Examine 5. ſeſſ. Concilij Tridẽtini, pag. 430. & ſeqnentibus idem defendit, quamuis magis cautè. Fatetur enim primò remitti in Baptiſmo omnia peccata, qnin etiam tolli, ac deleri, & ſolùm reſtare reliquias quaſdam peccati originalis. Deinde tamen addit illas reliquias eſſe quiddam, quod malũ ſit, & malum culpæ, & ſecundum Scripturas peccatum dicatur, & quod hominem damnare poſſet, ſi Deus imputare illud vellet. Quod eſt dicere; Peccatum in Baptiſmo remitti, non quia tollitur, ſed quia nõ imputatũ.

Contra hunc errorem grauiſſimum, & pernicioſiſſimum ſtatuit Concilium Tridentinum, ſeſſ. 5. decretum, quo affirmat per Baptiſmum tolli reipſa id omne, quod habet in homine rationem peccati.

Eſt autem hic OBSERVANOVM, fundamentum aduerſariorum non eſſe aliud, niſi quia putant ipſam cõcupiſcentiam, quam certum eſt manere etiam in baptizatis, vſque ad mortem, eſſe verè, & propriè peccatum, licet ei non conſentiamus, ſed repugnemus. Quę quidẽ quæſtio non eſt huius loci, ſed tractari ſolet, & à nobis tractata eſt in diſputatione de peccato originis. Et quia ita coniuncta eſt illa cum iſta, vt vna explicata, etiam altera terminetur; potuiſſet fortaſſe hoc loco iſta quæſtio præteriri: tamen quia alia ſunt argumenta, quibus probatur Baptiſmum tollere omnia peccata; & alia, quibus probatur concupiſcentiam non eſſe peccatum, niſi impropriè, ideo viſum eſt hic tractare propoſitam quæſtionem, licet vt dixi, ex definitione vnius conſequatur etiam alterius definitio.

PRIMO igitur probatur ex Scripturis, Baptiſmo reipſa tolli omnia peccata, ita vt non ſolùm non imputetur, ſed nec ſit quod imputari poſſit ad culpam. Et quia Scripturarum teſtimonia plurima ſunt, reducam ea ad aliquot capita.

PRIMVM eſt eorum, quę habent vocabula mundãdi, lauandi, tollendi, delendi, auferendi, & ſimilia, quæ inprimis pugnant cum modo loquendi aduerſariorũ, ac pręſertim Lutheri; & pꝛæterea non poſſunt niſi ineptiſſimè exponi per non imputari. Non enim dicitur rectè quis tollere ab alio ignorantiam, vel malitiam, quia ignoſcit illi, quod aliquid ignoranter, aut malitioſè fecerit. Loca hæc ſunt, Pſalm. 50. *Dele iniquitatẽ. Amplius laua me.* Micheæ. 7. *Auferes iniquitatẽ* Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Ephe. 5. *Mundans eam lauacro.* Kemnitius in Exam. pag. 501. reſpondet, Paulum non dixiſſe, Mundauit, ſed, *Mundans*, quia quotidie ea mundat, donec exhibeat eam in die iudicij glorioſam. At non conſiderauit Kemnitius illud, quod ſequitur: *Lauacro aquæ in verbo vitæ.* Mundatio enim per lauacrum aquæ, id eſt, per Baptiſmum nõ fit quotidie, niſi in diuerſis hominibus, qui veniũt ad Baptiſmum. Solùm enim baptizatur quiſq; ſemel, & tum mundatur, & efficitur ſine macula, & ruga, quamuis Chriſtus id quotidie faciat in diuerſis, vt in die iudicij totum corpus ſuum, id eſt, omnes electos exhibeat ſine macula, & ruga.

SECVNDVM caput eſt eorum locorum, qui dicunt tolli maculas, aut inquinaméta, aut iniquitates. Nam ſecundum aduerſarios non tollitur per Baptiſmum peccatum, niſi quoad reatum, id eſt, quoad obligationẽ ad pœnam, manere autem volunt ipſam peccati fœditatem, quæ erat cauſſa illius reatus. Voces autem, *Maculæ, inquinamenti, iniquitatis*, & ſimilia non ſignificãt reatum, id eſt, obligationem illam, quæ poteſt tolli per non imputationem, ſed ſignificant ipſam fœditatem, quam illi manere uolunt. Cantic. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula nõ eſt in te.* Similis eſt locus Euã-

A gelij, Ioan. 13. *Qui lotus eſt, non indiget, niſi, vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.* Ponderat hunc locum Grego. lib. 9. epiſt. 39. Non enim verè poteſt dici mundus totus, in quo aliquid relinquitur, quod maculæ rationẽ habeat. Ezec. 36. *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Epheſ. 1. *Elegit nos, vt eſſemus ſancti, & immaculati.* Coloſſ. 1. *Reconciliauit vos in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos ſanctos, & immaculatos, & irreprehenſibiles.* Vbi vides, non ſolùm non habere maculam, ſed nec aliquid, vnde reprehendi poſſint. Quod intelligitur quantum attinet ad ipſam iuſtificationem à Deo acceptam; nam poſtea bene poſſunt homines labi, & facere digna reprehenſione. Ex quo tollitur euaſio Kemninij, qui reſpondet, pag. 496. & ſequentibus, obijciendo alia loca; vbi iubemur emundari ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, 2. Cor. 7. & exuere veterem hominẽ, & induere nouum. Epheſ. 4. & Col. B 3. Sed hæc, & ſimilia intelliguntur, vel de peccatis, quæ poſtea fiunt, vel de mortificatione ſenſuum, & inclinationum, quæ ad malum prouocant, licet formaliter peccata non ſint.

TERTIVM caput eſt ex figuris Baptiſmi. Nã multiplex figura præceſſit. VNA in Circumciſione, Coloſſ. 2. ALTERA, in mari rubro, 1. Cor. 10. TERTIA, in Iordane ſanante lepram, 4. Reg. 5. QVARTA, in ſuffocatione porcorum, Matth. 8. quam allegat Nazianzenus oratione in ſanctum lauacrum. QVINTA, in probatica piſcina, Ioan. 5. SEXTA, in lotione, & curatione cęci nati, Ioan. 9. quam explicat Auguſtinus, tract. 44. in Ioannem. At in Circumciſione verè, non autem per ſolam imputationem abſcindebatur caro. In mari rubro, verè, & propriè ſuffocati ſunt Aegyptij, quibus ante Hebræi ſeruiebant. Quare S. GREGORIVS, lib. 9. epiſt. 39. hunc locum tractans: *Qui*, inquit, *dicit, peccata in Baptiſmate, non funditus dimitti,* C *dicat in mari rubro Aegyptios non veraciter mortuos.* Idem quoque de alijs dicendum eſt.

QVARTVM caput continet ea loca, quę comparãt mundationem iuſtificationis rebus verè, & propriè mundis. Pſal. 50. *Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.* Iſai. 1. *Si fuerint peccata veſtra, vt coccinum, ſicut nix dealbabũtur: & ſi fuerint rubra, vt vermiculus, ſicut lana alba erũt.* Iſa. 44. *Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata.* At certè cùm ſolaris radius diſſoluit nebulas calore ſuo, ita eas euaneſcere facit, vt nihil remaneat tenebrarum, ſed cœlum verè ſerenum appareat.

QVINTVM continet ſimilitudinem peccati originalis, Rom. 5. *Sicut per vnius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi.* At illi verè conſtituuntur peccatores, & verè iuſtitiam amittunt, non ſola imputatione. Ioã. 3. *Quod natum eſt ex carne, caro eſt; quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.* Illi verè ſunt carnales; igitur iſti ve- D rè ſpirituales. Confirmatur ex illo, 1. Cor. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur; ita in Chriſto omnes viuificabuntur.* Hic locus intelligitur de vera morte, & vera reſurrectione; igitur etiam loca ſuprà citata de vero peccato, & vera iuſtificatione.

SEXTVM continet ſimilitudinem mortis Chriſti, Rom. 6. *Cõſepulti ſumus cum Chriſto per Baptiſmum in morte.* Et ibidem: *Si mortui ſumus, quomodo viuemus in illo?* Idem repetitur, Col. 2. de quo loco AVGVSTINVS in Enchirid. cap. 52. ſic loquitur: *Quemadmodum in illo vera mors facta eſt, ſic in nobis vera remiſſio peccatorum: & quemadmodum in illo vera reſurrectio, ita in nobis vera iuſtificatio.* At Chriſti mors, & reſurrectio veræ fuerunt omnibus modis, nõ aũt verę, quoad aliquid, & quoad aliud falſæ; igitur & remiſſio peccati vera mors eſt peccati, non quoad reatum tantùm, ſed quoad omnia, quæ peccati rationem habent.

SEPTIMVM continet ea, quę docent, Baptismo nos renasci. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto.* Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Col. 2. *Cum essemus mortui propter delicta, cōuiuificauit nos Christo.* 1. Pet. 2. *Quasi modo geniti infantes* At certè noua ista generatio, & vita requirit verā mortem peccatorum, & veram mutationem interiorem; non autem solā imputationem. Quomodo enim verè sumus viuificati, & regeniti, si adhuc mors in nobis manet?

OCTAVVM continet ea, quæ docent, non posse simul habitare lucem, & tenebras; peccatum & iustitiā. 1. Cor. 10. *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum.* 2. Cor. 6. *Quæ societas luci ad tenebras? quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ cōuentio Christi ad Belial? qui autem consensus templi Domini cum idolo? Vos enim estis templum Dei viui.* At aduersarij volunt simul & Diabolum in nobis habitare per peccatum; quod verè semper est in nobis, & Christum per iustificationem. Respondet Kemnitius, pag. 501. Paulum docere non posse esse peccatum mortale simul cum iustitia fidei. Papistas autem perperam hęc loca intelligere, qui inde deducunt non posse simul cōsistere vetustatem, & nouitatem; carnem, & spiritum. AT in vtroque fallitur. Nam cum fatetur non posse esse peccatum mortale cum iustitia fidei, id intelligit de mortali, non secundum naturam suam, sed ex misericordia Dei non imputante. Vult enim cum Magistro suo Luthero semper esse in nobis peccatum dignum ex se morte æterna, sed in credentibus fieri veniale, quia Deus non imputat. At hoc ipsum est contra Paulum. Quia si verè est in nobis post Baptismum peccatum natura sua mortale; ergo est in nobis iniquitas; ergo tenebræ; ergo Belial: ergo est conuentio luci ad tenebras, iustitię ad iniquitatem, Christo ad Belial; non enim iniquitas desinit esse iniquitas; quia non punitur, vt notum est. Porrò Catholici non negant esse in homine vetustatem carnis, & nouitatem spiritus, cùm fateantur esse in nobis concupiscentiam, quæ est lex membrorum pugnans cum lege mentis, ad Ro. 7. sed eam negant esse peccatum, nisi quando libera voluntate eius desiderijs consentimus.

NONVM caput continet ea loca, quę docent, Deo odio esse peccata. Psal. 5. *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.* Psal. 44. *Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem.* Sap. 14. *Odio est Deo impius, & impietas eius.* Ex his enim locis efficit, vt aut Deus in iustificatione penitus tollat peccata, ita vt nihil sit, quod odio habere possit; aut certè nihil omnino remittat, ne obligationem quidem ad pœnam. Si enim peccatum maneret, Deus illud odisset, si odisset, punire vellet; si punire vellet, nō ignosceret. Itaque dicere Deum non imputare peccata quæ verè manent, atque ea nolle punire, est manifesta contradictio secundum Scripturas Sanctas, quæ Deum hostem, & vindicem peccatorum seuerissimū vbique describunt.

Argumenta aduersariorum non aliud probant nisi concupiscentiam esse verè peccatum, licet ei non consentiamus. Quæ omnia soluta sunt à nobis in disputatione de peccato originis.

CAPVT XIV.

Quòd Baptismus non faciat homines impeccabiles.

NVNC ad effectus Baptismi, quos aduersarij confingunt, veniamus. Et quoniam ea ferè omnia, quæ hic dicenda essent, ad alia loca propriè spectant, & hic solùm tractantur propter canones Concilij Tridētini de Baptismo; solùm breuissimè rem attingemus,

A tot propositionibus constitutis, quot sunt Concilij Canones.

Sit igitur PRIMA propositio: *Baptismus non id efficit ut baptizati non possint gratiam Dei amittere, nisi nolint credere.* Hæc expreisè habetur can. 6. Concilij. Sunt autem quædam breuiter annotanda. PRIMVM fuisse olim duos errores apud veteres: VNVS fuit Iouiniani, qui, vt referunt Hieronymus, lib. 2. contra Iouinianum, & Augustinus lib. de hæresibus, cap. 82. docuit, hominem verè baptizatū non posse amplius peccare, & si fortè peccat, non fuisse tinctum, nisi aqua. Argumentum præcipuum erant illa verba, 1. Ioan. 3. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est* Et 1. Ioan. 5. *Qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conseruat eum* Refellit hunc errorē accuratè S. Hieronymus loco notato; & certè Scripturæ diuinæ passim occurrunt, vt illa Rom. 11. *Tu fide stas noli altum sapere, sed time, &c.* Et Heb. 6.
B *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, &c* Et 2. Pet. 2. *Melius erat eis non cognoscere viam iustitiæ. &c.* Denique, Act. 8. apertè legimus, Simonem credidisse, & Baptismum suscepisse: & tamen ibidem legimus eius ruinam. Porrò testimonia ex epistola Ioānis accipienda sunt in sensu composito, quemadmodum & illud, Matth. 7. *Non potest arbor bona malos fructus facere*: nimirum dum manserit arbor bona. Solùm enim vult Ioannes ostendere, non posse consistere veram iustitiā, & charitatem cum peccato mortali, proinde nō esse iustum, qui malè agit. Ita exponunt Augustinus, tractat. 5. in epist. Ioannis, & Hieronymus, lib. 2. in Iouinianum.

ALTER error quorundam fuit, qui, vt Augustinus refert lib. 21. de ciuit. Dei, ca. 25. docebant, baptizatos non posse damnari, etiamsi perdidissimè viuerent, modò ab Ecclesia Catholica non recederent. Refellit hūc errorē Augustinus ibidem ex clarissimis testimonijs
C Scripturarum: & præterea librum integrum scripsit contra hunc errorem, qui inscribitur; De fide, & operibus. Scripturæ præcipuæ sunt, Rom. 8. *Si secundum carnem uixeritis, moriemini.* 1. Cor. 6. *Nolite errare: neque fornicarij, neq; fures, neq; adulteri, &c. regnū Dei possidebunt.* Et similia habētur, Gal. 5. Ephes. 5. 1. Thess. 4. 1. Tim. 6. & alibi; quæ omnia dicuntur baptizatis, vt ex ijsdem locis patet.

NOTA SECVNDO, vtrumque errorem aliqua ex parte hoc nostro seculo instauratum esse. Nam PRIOREM errorem instaurauit Ioan. Caluinus, qui hominem semel verè iustificatum docuit, non posse vnquā excidere à gratia, & salute. Nam in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 7. de Baptismo dicit, Baptismo tā quam Dei Chirographo nos certiores reddi de perpetua adoptionis gratia: & lib. 3. Instit. cap. 2. §. 11. & 12. docet, verā fidē semel habitam amitti non posse, esseq; donum electorum proprium. Sed refutatio istius erroris, non est præsentis loci: non enim id ipse tribuit vir-
D tuti Baptismi, sed prædestinationi. Interim repugnat Scripturis apertissimè Caluini sententia, cùm Act. 8. Simon Magus crediderit, & baptizatus fuerit, & paulò post à fide, & charitate exciderit. Et præterea, si verum esset, quod vult Caluinus, nulli vnquam fuissent Apostatæ, nec vlli ex Catholicis hæretici fierent, quod non solùm pugnat cum totius orbis terræ consensu, sed etiam cum Scripturis. Act. 20. *Ex uobis ipsis exurgent uiri loquentes peruersa, ut abducant discipulos post se.* 1. Tim. 1. *Quidam circa fidem naufragauerunt.* 1. Timot. 4. *In nouissimis temporibus discedent quidam à fide.* Et cap. 6. *Radix omnium malorum est cupiditas; quā quidam appetentes, errauerunt à fide.* Et 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierunt.*

POSTERIOREM errorē instaurauit Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Baptismo, vbi habet illa ipsa verba,

verba, quæ Concilium in suo canone 6. dãnauit. Nec ab ea sententia discordant eius discipuli, etsi modum loquendi non probent. Tribus enim modis potest intelligi illa propositio: *Non potest homo damnari, nisi nolit credere*. PRIMO, vt sensus sit, nullum esse peccatum verè, & in se mortale, nisi incredulitatem. Et hoc non docent aduersarij, immò è contrario contendunt omnia opera, etiã optimè facta esse peccata mortalia, si secũdum rigorem iustitiæ iudicentur à Deo. Vnde Kemnitius in censura canonis 6. Concilij Tridentini, probat ex Scripturis, multa peccata damnare posse hominem præter incredulitatem.

SECVNDO, vt sensus sit, peccata omnia ita esse coniuncta cum infidelitate; & contra, fidem ita coniunctam esse cum iustificatione, vt non possit fides consistere cum vllo peccato mortali: proinde qui habet fidem nullum habere peccatum, nec posse perire, & cõtrà; quicunq; peccat, hoc ipso carere fide. Quod quidẽ simile est ei, quod Catholici dicunt de charitate: Charitas enim vera non potest consistere cum peccato mortali, & ideo nemo perit cum charitate, & nemo saluatur sine charitate. Hunc sensum vult esse Kemnitius illius Lutheranæ propositionis in 2. parte Examinis, pag. 213. & sequentibus, vbi dicit, Lutherum nunquam sensisse non amitti gratiam præsentẽ per quodlibet peccatum mortale, sed id sensisse posse hominem per veram fidẽ statim redire ad gratiam. Vt enim peccata destruunt fidem, ita fides reuiuiscens destruit omnia peccata.

TERTIO modo potest intelligi ea propositio, vt sensus sit, posse hominem simul dum peccat retinere fidẽ, & per hoc nõ amittere Dei gratiam præsentem; quia licet peccata ex natura sua hominem reum facerent, & Dei inimicum, tamen fides permanens in corde facit, ne imputentur, & non damnent. Hunc sensum fatetur Kemnitius esse Epicureum, & meritò damnatam à Concilio eam propositionem in hoc sensu, quod etiam fatetur Caluinus in Antidoto huius canonis 6. Hinc enim datur licentia hominibus baptizatis patrandi quæuis peccata, modò simul credant ea sibi non imputari. Sed nullo modo Kemnitius concedit hanc fuisse mentem Lutheri.

NOTA TERTIO, rectissimè à Concilio damnatam esse illam Lutheri sententiam. Nam & dicta est à Luthero in sensu tertio, licet nolit Kemnitius: & præterea hæretica est etiam in secundo sensu, quem Kemnitius, & Caluinus admittunt. Ac PRIMVM fuisse illam mentem Lutheri, patet ex his locis. In lib. de Babyl. captiuit. cap. de Baptismo, postquam dixerat hominem baptizatum non posse damnari, nisi nolit credere, subiungit: *Nulla peccata eum possunt damnare, nisi sola incredulitas: cetera omnia si redeat, vel stet fides in promissionem diuinam baptizato factam, in momento absorbentur per eandem fidem*. Hæc ille. Vbi vides eum dicere, *si redeat vel stet fides*. Putauit igitur Lutherus posse stare fidem, dum quis peccat, & per eam fidem, peccata non imputari, etiam dum fiunt; quanquam Kemnitius non bona fide hanc sententiam referens, omisit illud; *vel stet fides*. Item in lib. de libertate Christiana: *Non facit*, inquit, *personam bonam nisi fides, nec malam, nisi incredulitas*. Item in quæstione, An opera faciant ad salutem, hęc est prima assertio: *Vt nihil iustificat nisi fides, ita nihil peccat, nisi incredulitas*. Secunda assertio: *Iustificatio propriè est fidei quarto modo, & peccatum incredulitatis*. Item in libr. de votis monasticis: *Credenti in Christum nulla sunt tam mala opera; quæ possint illum accusare & damnare*. Denique in 1. sermone super Euangelium feriæ 2. Pentecostes super illud; *Sic Deus dilexit mundum. Vbi fides* inquit, *est, ibi nullum nocet peccatum*. Et addit; sic Deum nihili facere peccata credentium in se, quomodo pater nihili facit nugas ludentium infantium. Vbi apertè loquitur de peccatis, quæ actu fiunt, & vult ea non nocere, quia per fidem teguntur, vel excusantur.

QVOD autem etiam in secundo sensu falsa sit ea propositio, patet, quia repugnat Paulo, 1. Cor. 13. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Vbi Paulus docet, posse fidem esse sine charitate, & proinde hominem cum vera fide damnari. Respondet, Paulum loqui de fide miraculorum, non de fide iustificante. Contrà, quia fides miraculorum, nihil est aliud nisi excellens fides Catholica, & iustificãs suo modo. Vnde Paulus infrà de eadem fide loquens, annumerat eam alijs virtutibus Theologicis: *Nunc*, inquit, *manet fides, spes, charitas*. Et hoc loco dicit: *Si habuero omnem fidẽ*. PRÆTEREA, secũdum Lutheranos nulla est ratio cur non possit fides ipsa iustificans manere cum peccato. Nam nihil est aliud, nisi fiducia diuinæ misericordię, vt ipsi passim definiũt. Quid autem prohibet, quò minus possit aliquis dum furatur, vel mœchatur, confidere, Deum nõ imputaturum eam actionem ad peccatum. DENIQVE si potest cum fide manere peccatum factum, quod tamen verè peccatum est, & in iustificatis hæret, vt ipsi dicunt, cur nõ etiam peccatum, quod fit? certè si peccatum non posset consistere cum fide, id non esset ratione tẽporis præteriti, vel præsentis, sed ratione malitiæ, & fœditatis ipsius peccati. At peccatum iam factum cum tota sua malitia, & fœditate manet præsente fide; Ergo fieri etiam potest præsente fide. Quare coguntur, si principia sua destruere nolunt, admittere tertium illum sensum cum Luthero: quem tamen fatentur Epicureum esse ac meritò damnatum à Concilio Tridentino.

CAPVT XV.

Per Baptismum non liberari homines a seruanda lege Dei.

SEQVITVR ALTERA propositio de secundo effectu Baptismi: *Baptismus non id efficit, vt homo solius fidei debitor sit, non autem implendæ vniuersæ legis Christi*. Hæc habetur in 7. can. Concilij Trident. Est autem obseruandum PRIMO duobus modis intelligi posse hominem baptizatum dici liberum à lege diuina seruanda. VNO modo, vt facere contra eam legem non sit iniustum, nec peccatum, quasi lex abrogata esset. Et hoc non docent aduersarij, quippe qui volunt omnia opera iustorum esse peccata, quia nunquam implent legem, vt oporteret. Et in hoc sensu fatetur Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 216. rectè positum esse cõcili canonem, & contrariam sententiam esse blasphemam in ipsum Baptismum. Itaque de hoc sensu non est controuersia.

ALTERO modo intelligi potest, vt facere contra legem sit quidem peccatum, tamẽ non imputetur ijs, qui fidem habent, nec pendeat iustificatio, aut salus ab impletione legis, sed à sola misericordia, quę per fidem apprehenditur. Et in hoc sensu Lutherani omnes docent (licet alij timidiùs, alij liberius loquantur) non obligari Christianos ad legem diuinam, sed solùm ad fidem; immò in hoc constituunt summã libertatis Euãgelicæ; vt patet ex lib. Lutheri de votis monasticis, vbi in hoc dicit consistere libertatem Euangelij, quòd pia conscientia sit libera ab omnibus operibus, non quidẽ faciendis (volunt enim ea fieri, vt fructus fidei) sed accusantibus, & defendentibus: quia nulla opera sunt tã mala, quæ credentem accusare valeant, & damnare; nulla tam bona, quæ eum queant defendere, & iustificare. Item in comment. 2. cap. ad Galat. instituit hunc dialogum: *Si conscientia dictat, Peccasti; respõde, Peccaui. Ergo Deus puniet, & damnabit; non. At lex*

Dei

A *Dei hoc dicit; sed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem.* Idem satis apertè docet Ioan. Caluinus, lib. 3. Institut. cap. 19. §. 2. 4. & 7.

Nota SECVNDO, quid aduersarij de Concilij canone sentiant. Caluinus in Antidoto Concilij agnoscit canonem 7. Concilij, cõtra suam & suorum sententiam esse positum; & apertè contrarium profitetur.

At Kemnitius in Examine eiusdem canonis fraudulenter agens, more suo, prætermittit eum sensum, in quo ipsi negare solent, obligari ad legem implendam: & perperam exponit tam Concilij sententiam: vt eam refellat, quàm Lutheri, vt eam defendat. Itaque duo dicit. PRIMO, Lutherũ non docuisse Christianos liberos esse ab obedientia legis Dei, sed id solùm, gratiam Baptismi, & iustificationem non pendere à conditione obseruatæ legis, quasi nemo iustificetur, nisi qui antea id meruerit per integram legis obseruationem; sed gratis dari per fidem. SECVNDO dicit, Concilium definire voluisse pendere iustificationem, quę fit in Baptis-
B mo, à conditione legis impletę. Et quia Conciliũ id nõ apertè dicit, colligit ipse hoc modo; Concilium mutuatur ex cap. 5. ad Galat. illam phrasim: *Qui circumciditur, debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Illa autem verba Paulus non dixit ex propria mente, sed ex mente, & abusu Pseudoapostolorum, qui putabant vniuersam legem esse implendam, ad hoc vt circumcisi gratiam Dei obtinerent. Ergo etiam Patres Concilij idem sentiunt de gratia Baptismi, nimirũ quod pendeat à conditione impletæ legis Christi. Deinde fingit etiam duo sophismata Concilij pro isto dogmate, quę & soluit. PRIMVM est, quia renũciamus in Baptismo Satanæ, & promittimus nos Deo seruituros. Inde Cõcilium colligit gratiam Baptismi, non pendere à sola fide, sed etiam à conditione legis. SECVNDVM, quia non baptizamur in Moysem, sed in Christum, id est, non in legem, sed in Euangelium. Concilij Patres pro nomine Euangelij, legẽ posuerunt, vt indicarent pẽdere
C à legis obedientia gratiam Baptismi.

Sed vtrumque pronunciatum Kemnitij mendacio plenum est. Ac PRIMVM Lutheri sententia tam disertè ab ipsomet Luthero expressa est, vt nullo modo excusari possit. Sic enim loquitur in lib. de libertate Christiana: *Nullo opere, nulla lege, Christiano homini opus est, cum per fidem liber sit ab omni lege.* Item in argumento epist. ad Galat. *Summa,* inquit, *ars, & sapientia Christiana est nescire legem, ignorare opera, & totam iustitiam actiuam.* Et infrà: *Ad nouum hominem nihil pertinet lex.* Similia passim docet in commentario epist. ad Galat. in lib. de votis monasticis, & alibi. Denique coguntur, velint nolint hoc dicere. Nam cùm ipsi existiment legem esse impossibilem, & omnia opera etiã sanctissimorum hominum esse peccata, certè si salus penderet à conditione seruatæ legis, nulli saluarentur omnino ex eorum sententia.

Quantumlibet igitur Kemnitius tergiuersetur, &
D mentiatur, confiteri cogitur, nisi Papista fieri velit, nõ ita obligari Christianos ad legem seruãdam, vt ab eius obseruatione pẽdeat salus. Atque hoc ipsum est, quod Concilium damnat, & anathematizat. Nam mendacium est (vt ad SECVNDVM dictum Kemnitij veniamus) Concilij sententiam esse, pendere gratiam Baptismi à conditione legis seruatæ. Conciliũ enim hoc non dicit, nec vllo verbo insinuat, sed contrarium disertis verbis in infinitis locis asseruit, ac præsertim sess. 6. ca. 8. vbi dicit nulla nostra merita esse ante gratiã iustificationis. Et in isto ipso canone 7. de Baptismo perspicuè Concilium dicit, ab ipso Baptismo nasci debitum seruandæ Christi legis: ex quo manifestè colligitur non requiri ad gratiam Baptismi consequendã, conditionẽ legis seruatæ, sed solum propositum seruandæ post Baptismum. Quod etiam multò antè docuerat Concilium II. Arausicanum, can. 25.

A Ad coniecturã Kemnitij ex phrasi desumpta ex episto. Ad Galatas respõdeo. PRIMO, Concilium Tridentinum non citasse, nec nominasse epistolam ad Galat. SECVNDO dico, in epistola ad Galatas, siue Paulus loquatur ex mente sua, siue ex mente aliorum: non haberi, ante Circumcisionẽ seruandam legem fuisse, sed post Circumcisionem. Id enim sonant illa verba: *Testificor omni homini circũcidẽti se, quod debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Addo TERTIO, qd Kemnitius dicit, loqui Paulum ex abusu Pseudoapostolorum; quod etiam habet Caluinus in Antidoto Concilij ad hũc 7. canonem, esse manifestam Scripturæ deprauationem. Nam Paulus seriò testatur ita esse, vt dicit. *Testificor,* inquit, *omni homini, &c.* Itaq; si id falsum erat, vt Caluinus & Kemnitius volunt, falsus testis fuit Apostolus Paulus.

Porrò duo illa sophismata, quę nomine Cõcilij Kẽnitius sibi ipse obiecit, somnia sunt delirantis. Si enim
B vigilans, & sanus fuisset, saltem argumenta finxisset, quæ haberent aliquam speciem argumenti. Illa autẽ nullam prorsus speciem habent. Ex eo enim, quod renunciamus in Baptismo Satanę, & promittimus Deo nos deinceps seruituros, nullo modo colligi potest pẽdere gratiam Baptismi à conditione impletæ legis; cũ è contrario profiteamur illa abrenunciatione, & illa promissione, nos ante Baptismum seruisse Satanæ, & non Deo. Legem autem Christi non Euangelium, Concilium nominauit dedita opera, vt damnaret errorem Lutheranorum, qui Euangelium solam promissionem gratiæ esse volunt, non etiam legis nouæ promulgationem: cum tamen Christus ipse dixerit. Mat. vltimo: *Docete omnes gentes, baptizantes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcumque mandaui vobis.* Vnde & Paulus Christi legem vocat, 1. Cor. 9. *Cũ ego sine lege nõ essem, sed in lege essem Christi.* Et Rom. 7. *Mente seruio legi Dei.*

Nota TERTIO, errorem, qui in 7. canone Concilij
C damnatur, quòd videlicet non sint Christiani ita debitores legis, vt ab eius obedientia pendeat salus, refellẽdum esse in disputatione de iustificatione, tanquam in proprio loco. Interim tamen adferri posse apertissima Scripturarum testimonia. Nam Matth. 19. dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Rom. 8. *Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem vixeritis moriemini; si autẽ spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, sicut gesserit, siue bonum, siue malum.* Galat. 6. *Nolite errare, Deus non irridetur; quæ seminauerit homo, hæc & metet.* Deniq; nihil sæpius Scriptura clamat, quàm Deum vnicuiq; daturum secundum opera sua.

SED insignis omnino Lutheri responsio est ad hæc, & similia loca in comment. 3. capitis ad Galatas: *Cum*
D *illaqueant,* inquit, *te argumentis ex Scripturis pro defensione bonorum operum desumptis, simpliciter respõdendum est; Hic mecum est Christus, illic vobiscũ, Scripturæ testimonia pro operibus. Christus autem Dominus est Scripturæ, & bonorum operum. Item responde simpliciter; Tu urges seruum, id est, Scripturam, quare linquo tibi, ego urgeo Dominum, qui rex est Scripturæ.* Egregia sanè solutio, quasi Christus, & Scriptura contraria sint, & non potius Christus per Scripturã nos alloquat. Vt omittã, quod hic ille est Lutherus, qui in lib. de abroganda Missa, & in oĩbus ferè scriptis suis, sola Scriptura fretus contẽnit omnes Patres, omnia Concilia, omnem Ecclesiæ, & totius orbis terræ consuetudinem. Nimirum illud assequi voluit, vt ipse vnus non solùm pro omnibus Patribus, & Concilijs, sed etiam pro omnibus diuinis literis haberetur.

CAPVT XVI.

Per Baptismum non liberari homines ab obligatione legis Ecclesiasticæ.

TERTIA propositio: *Non liberat Baptismus homines ab obligatione Ecclesiasticæ legis.* Hæc habetur in 8. cano. Concilij, estq; posita aduersus Lutherū, qui in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, & alibi passim docet, non posse Papam, aut vllum hominum vnam syllabam statuere, qua obligeotur conscientiæ hominum baptizatorum.

Vbi illud OBSERVANDVM, alio modo ab aduersarijs liberari fideles ab obedientia legum diuinarum, & alio modo ab obedientia legum humanarum. Nam diuinas leges affirmant obligare in conscientia, ita vt sit peccatum eas violare; sed tamen addunt fidelibus indulgeri einsmodi præuaricationes, seu non imputari; ac per hoc idem esse, ac si liberi essent ab earum legum obseruatione. At leges humanas, siue Ecclesiasticas, siue politicas affirmant non obligare in consciētia, nisi ratione scandali, aut contemptus; quæ sunt prohibita lege diuina. Itaque transgredi legem humanam etiam studiosè, non modò non imputatur ad peccatum, sed neque est vllum peccatum apud aduersarios. Quare tam Kemnitius, quàm Caluinus, ille in suo examine, iste in suo Antidoto canonem istum 8. simpliciter reijciunt, ac Lutheri sententiam apertè defendunt.

Sed quoniam hunc errorem nos accuratè refutauimus in disputatione de summo Pontifice, & breuiter in libro 2. de Sacramentis in genere, cap. 31. de cæremonijs, satis erit hoc loco ostendere obligationem legis humanæ non pugnare cum Baptismo. Id quod fiet soluendo ipsorum obiectionem, quæ est huiusmodi: *Per Baptismum addicimur diuinæ seruituti, ergo liberamur ab omnibus alijs vinculis. Atq; hoc est, quod Scriptura passim docent.* Matth. vltimo: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis.* 1. Corinth. 7. *Precio empti estis, nolite fieri serui hominum.* Coloss. 2. *Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini iuxta mandata, & doctrinas hominum?* Ezec. 20. *In præceptis patrum vestrorum nolite ambulare.* Matth. 15. *Frustrà colunt me mandatis hominum.* Et hæc quidem profert Kemnitius: addit verò vnum, quod solū Caluino satis fuit: *Ec vnus est legislator,* inquit Iacobus cap. 4. *qui potest perdero, et saluare. Vbi hoc falsum esse,* inquit Caluinus, *demonstrauerint, non recusabimus, quin suis nos legibus adstringant.*

AT non opus est demonstrare id esse falsum, quod Iacobus dicit, cùm sit verissimum; sed ex illo vero non benè iotellecto falsum aliquid, & perniciosum, & verbo Dei repugnans à Caluioo perperam esse collectū. Iacobus enim de summo Legislatore loquitur, qui ita fert alij sleges, vt nullas ab alio accipiat, quique ita potest perdere, & saluare, quos damnauerit, aut absoluerit, vt nullius ope indigeat, & à nullo inpediri queat: talem autem Legislatorem fatemur non esse Papam, neque Imperatorem, sed vnum, & solum Deum. Sed nō inde benè colligitur non esse etiam homines quosdam verè legislatores, licet sub Deo summo legislatore constitutos; ita vt sicut inferioribus dant leges, ita etiam accipiant ipsi a superiore, id est à Deo.

Esse autem eum sensum Iacobi patet, PRIMO ex ipso contextu. Nam probare volebat Iacobus non debere homines alijs hominibus detrahere. Id probat, quia lex Dei id prohibet: *Qui enim,* inquit, *detrahit fratri, detrahit legi,* quasi lex bona non esset. Non esse autem A detrahendum legi probat, quia: *Qui detrahit legi, iudicat legem; qui autem iudicat legem, non est factor legis, sed iudex.* Nullum autem esse debere iudicem legis diuinæ, probat, quia: *Vnus est Legislator,* id est, vnus solus est, qui dat omnibus legem, & omnes omnino, illo vno excepto, subiecti sunt legi. Hoc argumentum sancti Iacobi bene intellectum, nihil aliud probat, nisi nullum esse præter Deū; talem Legislatorem, qui non ab alio legem accipiat. SECVNDO idē patet, quia Scripturæ, quæ certè secum non pugnant, noo rarò nomē legislatoris, & iudicis tribuunt hominibus, vt Prouer. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Psalm. 2. *Erudimini qui iudicatis terram.* Et confirmatur ex similibus. Matth. 23. *Vnus est Pater vester, qui est in cœlis.* Item: *Magister vester, vnus est Christus.* Et tamen Apostolus vocat se patrem 1. Cor. 4. & Magistrum. 2. Timot. 1.

Ad alia, quæ sunt solius Kemnitij. RESPONDEO, per Baptismum nos Deo addici in seruitutem, ac B proinde liberari à seruitute contraria. Contraria autem seruitus, non est obedientia, & seruitus, quæ præstatur hominibus, sed seruitus Diaboli, & peccati; illa enim sola impedit ne seruiamus Deo, ista autem iuuat potius, quā impedit. Vnde Rom. 6. dicitur: *Liberati a peccato* non ab hominibus; *serui autem facti Deo.* Et idem Apostolus passim imperat; vt obediant post Baptismum serui dominis, filij parentibus, priuati Magistratibus, tum politicis, tum etiā Ecclesiasticis, Ephe. 6. Colos. 3. Rom. 13. Hebr. 13. & alibi.

AD PRIMVM locum ex Matthæi vltimo. Si Kemnitius nosset rationem argumenta conficiendi, ita argumentari deberet Dominus iubet, vt doceantur baptizati seruare omnia ipsius præcepta. Sed vnum ex eius præceptis est, vt obseruemus leges Prælatorum, Luc. 10. *Qui vos audit me audit*; ergo pugnat cum verbo domini, & cum professione Baptismi, nolle obligari ad leges Ecclesiasticas obseruandas. Etsi enim Domi C nus Mat. vlt. non expressè, & nominatim iusserit seruari leges Ecclesiæ, tamen generatim, & implicitè id mandauit.

AD SECVNDVM ex 1. Cor. 7. Non prohibet Apostolus seruitutem humanam absolutè; nam eandem ibidem approbat tanquam vtilem, ad humilitatem; sed solum quatenus contraria esset diuino obsequio; quod fieret, si quis homini seruiret in ijs, quæ sunt contra Deum, vel si homini seruiret præcipuè propter hominem, cūm seruiendum sit etiam homini propter Deū, cuius præcipuè serui sumus. Quem sensum expressit Apostolus clarius Coloss. 3. vbi iubet seruis, vt dominis suis seruiant tanquam Christo, ita vt in homine cui seruiunt, non tam hominem considerent, quàm Christum, ob cuius amorem libenter subijciuntur homini.

Ad alia loca respondimus in vltimo capite libri de Sacramentis in genere.

D

CAPVT XVII.

Per Baptismum non fieri irrita omnia vota.

QVARTA propositio: *Per Baptismum non fiunt irrita omnia vota.* Hæc habetur canon. 9. Concilij Tridē. estq; cōtra Lutherum in libro de captiuitate Babylon. cap. de Baptismo, & in lib. de votis monasticis, necnon Caluinum in Antidoto, & Kemnitium in Examine huius can. 9. qui docent, per Baptismum liberari hominem ab omnibus votis, non solūm quæ antea, sed etiam quæ postea fecerit, excepto illo vno, quod fit in baptismo, cum promittimus nos Dei legē seruaturos.

Funda-

Fundamenta ipſorum ſunt. PRIMO, quia Deus in Teſtaméto veteri diſpoſuit de votis, quomodo fierẽt, & quando, & de quibus rebus. At in Teſtamento nouo Chriſtus, & Apoſtoli nihil pręſcripſerũt, niſi vnicã promiſſioné, quæ fit in Baptiſmo. Mat. vlt. SECVNDO, quia vel vouere volumus res à Deo præceptas, aut non præceptas. Si pręceptas, fruſtrà id facimus, cũ in Baptiſmo vouerimus omnia præcepta. Si non præceptas iam pugnamus cum Baptiſmo, qui nos liberauit ab omnibus humanis inuentionibus. TERTIO, in Baptiſmo plus vouemus, quàm implere poſſimus: ergo ſtultus eſt, qui aliquid aliud vouet, & iniuriã facit Baptiſmo, quaſi votũ in eo factum non ſit ſufficiens. A

Sed hæc fundamenta debilia ſunt. Nam vt ad PRIMVM reſpondeamus, etiamſi Chriſtus, & Apoſtoli nihil de votis præſcripſiſſent, mirum non eſſet, cùm vota ſint de iure naturæ, vt patet ex voto Patriarchæ Iacob. Geneſ. 28. tamen falſum eſt. Apoſtolos nihil de votis tradidiſſe, cùm 1. Tim. 5. B. Paulus omnium interpretum conſenſu de voto continentię loquatur, vbi dicit, viduas quaſdam, ſi nubant, damnationem habere, quia primam fidem irritam fecerunt. B

AD SECVNDVM reſpondeo, voueri poſſe tum res præceptas à Deo, tũ etiam res non præceptas, modo ſint res bonæ. Neq; fruſtrà vouẽtur res præceptæ, tũ quia per votum homo magis ligatur, & certior redditur implendi, tum etiam quia quod fit ex præcepto, & ex voto, eſt actus duarum virtutum, & proinde excellentius quàm id, quod fit ex ſolo præcepto. Vouere autẽ rem non præceptam, non eſt contra profeſſionem Baptiſmi, quia, vt ſuprà diximus, Baptiſmus liberat à peccato, non ab ijs rebus, quæ iuuant ad vitanda peccata, & quæ magis Deo ſubijciunt, & cum Deo ligant; vt ſunt vota. Neq; dici poſſent vota, humana inuenta, cũ habeant in Scriptura commendationem, Pſal. 75. *Vouete, & reddite.* Et Eccle. 5. *Si quid vouiſti Deo, non moreris reddere.* Neque poteſt reſponderi vota eſſe Teſtamenti veteris: nam liber Pſalmorum, & Eccleſiaſtes, moralia documẽta tradunt, quę omnibus conueniũt. C Denique violatio votorum pugnat potius cum Baptiſmo. Nam profitemur in Baptiſmo, nos ſeruaturos omnia Dei mandata; vnum autẽ eſt ex mandatis Dei, vt vota ſoluantur, vt patet ex locis citatis.

AD TERTIVM reſpondeo falſum, & blaſphemum eſſe, quod aduerſarij aſſumunt, nos in Baptiſmo plus promittere, quàm implere poſſimus; id enim, & pugnat cum verbis Chriſti, qui Mat. 11. vocat legem ſuã iugum ſuaue, & onus ſuum leue: & cum verbis Pauli, qui dicit Rom. 8. Chriſtum mortuum eſſe, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis: & cũ Concilio Arauſicano II. can. 25. vbi definitur, poſſe hominem baptizatum ſeruare omnia Dei mandata; & cum Baſilio oratione in illud: *Attende tibi*, & cum alijs Patribus, qui dicunt, blaſphemum eſſe aſſerere, Dei mandata eſſe impoſſibilia. Neque putamus promiſſionem in Baptiſmo factam eſſe inſufficientem. Eſt enim ſufficiens ad ſuum finem, id eſt, ad ſaluandum hominem, licet addi D aliquid poſſit, vt vel facilius, vel excellentius aliquis ſaluetur quomodo non ideo Baptiſmus eſt inſufficiẽs licet melius ſit, baptizari & Euchariſtiam ſumere, etiã teſtimonio aduerſariorum, quàm ſolùm baptizari: neque verbum Dei eſt inſufficiens, licet melius ſit, verbum Dei audire & Sacramenta ſuſcipere, quàm ſolũ Dei verbum audire. Denique ſi Iudæi in Circumciſione pollicebantur ſe Dei legem ſeruaturos, & tamen præter ea vouere poterant multa alia, vt Kemnitius fatetur, neque dici poterat Circumciſionis promiſſio inſufficiens, cur non poterunt Chriſtiani vouere aliquid, etiamſi in Baptiſmo promiſerint, ſe vniuerſam Dei legem ſeruaturos? aut cur dicetur Baptiſmi promiſſio inſufficiens? Atq; hoc hæc loco ſufficiant: nã de votis accuratè diſſeruimus in diſputat. de monachis.

CAPVT XVIII.

Sola memoria Baptiſmi non poſſe dimitti Peccata, quæ fiunt poſt Baptiſmum.

QVINTA propoſitio: *Non poteſt fieri, vt ſola memoria, & fide ſuſcepti Baptiſmi peccata remittantur, quæ poſt Baptiſmum fiunt, ſed neceſſarium eſt Pœnitentiæ Sacramentum.* Hæc habentur in 10. canone Cõcilij Tridentini, eſtq; aduerſus Lutherum lib. de captiuit. Babyl. cap. de Baptiſmo. Caluinum lib. 4. Inſtitut. cap. 15. §. 3. & 4. & in Antidoto Concilij, & Kemnitiũ in cenſura huius can. 10.

Eſt autem PRIMO notandum, quæ ſit ipſorum, & quæ Eccleſiæ ſententia de hac re. Illi igitur PRIMO docent, Baptiſmum non aliter iuſtificare, niſi ſubijciẽdo ante oculos promiſſionem, & eo modo excitando fidem, quæ ſola iuſtificat. SECVNDO, inde colligunt, cũ quis peccat poſt Baptiſmum, poſſe per memoriam Baptiſmi iterum redire ad gratiam ipſam Baptiſmi. Nam ſicut ipſe Baptiſmus ſubijcit ante oculos promiſſionẽ, ita etiã facit memoria, & cogitatio Baptiſmi: proinde ipſa etiam memoria excitat fidem, & eodem modo iuſtificat. Id quod etiam in alijs rebus videmus: nam ſi quis viſa inſigni imagine crucifixi, mouetur ad amorẽ Chriſti crucifixi, certè etiam poſtea cùm imaginẽ non videt, ſi mente recogitet, & recordetur eam ſpeciem, mouebitur. TERTIO, inde rurſum colligunt Sacramentum Pœnitentiæ nihil eſſe aliud, niſi ipſum Baptiſmum memoria, & fide repetitum. Et ſicut poſt Baptiſmum non remanet vlla ſatisfactio, nec ſunt neceſſariæ indulgentiæ, nec Purgatorium poſt hanc vitam; ita exiſtimant poſt pęnitentiam, id eſt, poſt memoriam Baptiſmi nullam ſupereſſe ſatisfactionem, &c. QVARTO, inde colligunt non rectè dixiſſe Hieronymum in cap. 3. Iſaiæ, & in epiſt. ad Demetriadem, & ante eum Tertullianum in lib. de Pœnitentia, Pœnitentiam eſſe ſecundam tabulam poſt naufragium. Nam Baptiſmi nauis nunquam frangitur; ſed qui peccant, ab illa naui excidunt; vnde nõ eſt opus, cum reſipiſcunt, vt quęrant aliquam tabulam, ſed redire poſſunt ad ipſam nauim. quæ integra, & incolumis eos expectat. Hęc eſt ipſorum ſententia, & certè ſatis delicata, & mollis, vt ne Epicuro quidem meritò diſplicere queat.

At verò Catholici longè aliter docent. PRIMVM enim affirmãt Baptiſmo remitti peccata ex opere operato, id eſt vi Sacramẽti, vt antea oſtendimus. SECVNDO, inde colligunt Baptiſmi efficaciam non ſe extendere ad futurum, ſed ſolùm ad præteritum: remittit n. peccata antea commiſſa, & nondum dimiſſa, id eſt, ea quæ inuenit in homine, quando reipſa ſuſcipitur. Memoria autem Baptiſmi vtilis quidem eſt ad agendas Deo gratias, & vt ſit quaſi frænum ad non peccandũ, ſed nullo modo ſufficit ad iuſtificationẽ. TERTIO, inde colligunt amiſſam gratiam Baptiſmi, nõ poſſe iterum recuperari per Baptiſmum, ſed quærendum eſſe aliud remedium magis arduum, & difficile, id eſt, Sacramentum Pęnitentiæ, poſt quod remanet luenda tẽporalis pęna pro ſatisfactione, & inde conſequitur vtilitas Indulgentiarum, Purgatorij locus, &c. QVARTO, inde colligunt rectiſſimè dictum eſſe à Patribus, Pœnitentiam poſt Baptiſmum eſſe ſecũdam tabulam poſt naufragium, quia non redeunt, qui pœnitentiam agunt, ad nauim Baptiſmi, ſed magno cum labore nauigant, vt ij, qui arrepta tabula poſt naufragium, in ea vehuntur.

NOTA SECVNDO, Kẽnitium in Examine can. 10. perperam exponere eum canonem, & Catholicorum ſententiam. Nam pag. 229. dicit, Catholicos aſſerere, non poſſe hominem etiam per veram pœnitentiam redire ad gratiam Baptiſmi, & fœdus, quod Deus nobiſcum

cum in Baptismo pepigit. At non hoc Catholici dicūt: Fatemur enim posse hominem redire per veram pœnitentiam ad gratiam, ad fœdus nobiscum initum in Baptismo, id est, vt iterum simus filij Dei per gratiam, sed negamus id fieri per eadem instrumenta fœderis, id est, per Baptismum, aut eius memoriam, sed per aliud Sacramentum. Nam etiamsi, vt plurimum non ita deleantur peccata per Sacramentum Pœnitentiæ, vt non remaneat aliqua pœna temporalis luenda, tamen potest tanta esse pœnitentia, vt planè deleat omnem pœnam, & sic redimur ad gratiam omnino similem ei, quę in Baptismo habita est.

Ibidem Kemnitius dicit, Catholicos, cùm peccant post Baptismum, niti propria cōtritione, & satisfactione, vt redeant ad gratiam. Sed hoc etiam falsò dictum est. Nitimur enim gratia Dei, Christi meritis, & virtute, atque efficacia Sacramenti, non propria contritione; licet contritionem, vt dispositionem requiramus: sicut etiam cum baptizamur, requirimus fidem, & pœnitentiam, & tamen non iis nitimur, vt caussis iustificationis, sed Dei gratia, Christi meritis, & Sacramenti efficacia.

Deinde pagina 235. & 236. Kemnitius dicit, Concilium non fuisse ausum expressè damnare Lutheri sententiam, quia metuebat iudicium piarum aurium in tanta luce Euangelij, ideo eam deprauasse, ac sic deprauatam damnasse. Deprauasse autem ostendit, quia Concilium anathema dicit illis, qui docēt peccata, quę post Baptismum committuntur, sola recordatione suscepti Baptismi dimitti; hoc est, qui sine pœnitentia in sceleribus perseuerant, & pergunt, illis si tūm perfunctoriè, & historicè recordentur, se aliquando baptizatos esse, tali recordatione peccata dimitti: & addit hanc sententiam verè Epicuream etiam à suis sonora voce damnari. At bonus Kemnitius dum vult ostendere à Concilio deprauatam sententiam Lutheri, deprauat ipse Concilij sententiam, & quidem tam manifesto mendacio, vt mirum sit. Nam Concilium in illo ipso 10. canone, quem Kemnitius iisdem verbis descripsit in suo Examine, non dicit, sola recordatione Baptismi, eaque perfunctoria, & historica dimitti peccata apud Lutheranos: sed dicit, sola memoria, & fide Baptismi. Vbi Concilium addit fidem (quam Kemnitius semper omittit, cùm canonem exagitat) & non addit historicam, aut perfunctoriam, quæ de suo Kemnitius addidit. Itaq; Kemnitius partim detrahendo, partim addendo, deprauauit canonem Concilij. Conciliū autem paucis verbis pro more aliorum canonum simpliciter comprehendit Lutheri sententiam, eamque distertè, & apertè damnauit.

NOTA TERTIO probationem accuratam veritatis Catholicæ, & refutationem erroris Lutheranorum, non esse huius loci, sed ad disputationem de Pœnitentia spectare, hic verò solum breuissimè probandum esse, non posse ad nauim Baptismi redire eos, qui peccāt post Baptismum, sed indigere alio remedio. PRIMVM igitur id probatur ex Apostolo Hebr. 9. *Impossibile est eos qui sunt illuminati, iterum renouari ad pœnitentiam.* Vbi Apostolus non vult dicere, non posse lapsos redire ad pœnitentiam vllo modo: iste enim est error Nouatianorum, quem nec aduersarij probant: sed vult dicere, non posse renouari ad pœnitentiam, quomodo renouantur, qui baptizantur. Ita enim exponunt Ambrosius, Chrysostomus, & alij interpretes; & eandem expositionem admittit Kemnitius in Examine sequētis canonis, pag. 240. & idem patet ex verbis, *illuminati, &c. renouati, &c. crucifigentes filium Dei,* quæ sunt propria Baptismi, in quo illuminamur, & renouamur & Christi mortem imitamur.

DICET aliquis fortasse pro Kēnitio: Hic locus probat non posse iterari Baptismum; at non probat non posse hoīem redire ad reconciliatiōnē per memoriam

A Baptismi: immò verò hic locus id potissimùm probat. Nam aduersarij, etsi nolint repeti aspersionem aquæ, tamen repeti volunt Baptismi efficaciam, ita vt verè per Baptismum remittantur peccata postea facta, & remittantur eadem facilitate, & eadem perfectione, ac plenitudine sicut antea, vt nō sit ullo modo secūda reconciliatio laboriosior, quàm prima. AT hoc ipsum est, quod Apostolus negat. Nam imprimis ideo noluit dicere impossibile est iterum baptizari, sed impossibile est iterum renouari ad pœnitentiam, scilicet Baptismalem. Præterea propositum Apostoli est, deterrere homines baptizatos à peccatis, quos ea ratione deterret, quia non poterunt amplius eadem facilitate reconciliari. At secundum Lutheranos eadem facilitas est, immò etiam maior in secunda reconciliatione, quàm in prima: facilius enim est recordari, & cogitare Baptismum, quàm reipsa baptizari.

B SECVNDO idem probatur ex testimonijs Patrū, qui semper peccantibus post Baptismum, imposuerūt grauissimos labores, antequam eos reconciliarent, vt patet ex Cypriano in sermone de lapsis, & ex alijs, quos nominare non est opus, cùm Caluinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 38. dicat, omnes ferè veteres, quorum libri extant, aut in hac parte lapsos, aut nimis asperè, & durè loquutos. Vbi apertè confitetur veteres Patres, & quidem ferè omnes non fuisse in ea sententia, vt esset æquè facilis reconciliatio in Baptismo, & post Baptismum.

TERTIO idem patet ratione. Nulla enim æquitas patitur, vt æquè facilem viam habeant ad gratiam Dei, qui peccātant ante Baptismum, & qui post Baptismum; cùm illi Deum ignorarent, isti nossent: illi non haberent gratiam, isti haberent. Nam etsi Catechumeni ante Baptismum Deum per fidem nouerunt, sępe etiam charitate flagrant: tamen hæc omnia ad gratiam Baptismi pertinent. Nam & Catechismi doctrina, dispositio ad Baptismum est; & gratia illa, atque charitas
C quæ interdum in Catechumenis reperitur, ex voto Baptismi procedit. Sed diluamus etiam breuiter ipsorum obiecta.

PRIMVM argumētum Lutheri sumitur ex illa promissione, Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* hęc enim promissio semper manet, & semper est vera. Quare, qui peccando à fide, & à Baptismi fœdere recessit, si iterum incipiat credere, & amplectī fœdus Baptismi sui, certè saluus erit. Confirmat Lutherus, quia hoc modo in Testamento veteri Iudæi, quando redibant ad pœnitentiam, vt reconciliarentur Deo, ad memoriam reuocabant exitum de Ægypto.

RESPONDEO, argumentum nihil concludere: quia licet veritas promissionis sit perpetua, tamen conditionata est, non absoluta. Alioqui omnes Apostatæ saluarentur: de illis enim verum est dicere; Crediderunt, & baptizati sunt. Itaque intelligitur conditio, Si
D permanserit in fide, & fœdere Baptismali, saluus erit: quod si non permanserit, non saluabitur hoc remedio, sed aliud quærere debet. Qui enim semel excidit per peccatum mortale à fœdere Baptismi, non potest iterum ad illud redire: non enim reditur ad fœdus Baptismi per solam cogitationem, seu memoriam Baptismi. Reipsa aūt baptizari, qđ esset verè redire ad fœdus Baptismi nullo modo licet. Et patet id exemplo fidei, & aliarum rerum: non enim redire dicitur ad fidem, qui cogitat se aliquando credidisse, sed qui iterum actu incipit credere. Confirmatio autem illa de exitu ab Ægypto, nihil etiam probat: non enim commemorabant exitum illum, quasi ea commemoratione peccata purgarentur, sed vt commemorato tam insigni beneficio, arguerent ipsi suā erga Deum ingratitudinem, & eo modo se ad pœnitentiam prouocarent: quod commodum nobis quoque adferre Baptismum non negamus.

mus. ADDE quòd si vera esset Lutheri sententia, debuissent Iudæi commemorare potius Circumcisionem, quę erat illis pro Baptismo, quam exitum de Ægypto.

SECVNDVM argumentum Kemnitij est. Scripturæ cùm de Baptismi effectu loquuntur, modo eum describunt per tempus præteritum, modò per futurum, modò etiam per præsens; igitur Baptismus vim habet purgandi omnia peccata præterita, præsentia, & futura. Antecedens probat; Nam Tit. 3. dicitur in præterito: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Marc. vlt. dicitur in futuro: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* 1. Pet. 3. dicitur in præsenti: *Saluos nos facit Baptisma.* Et Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ.* De quo loco AVGVSTINVS lib. 1. de nuptijs, & concupiscentia, cap. 33. sic loquitur: *Quod Paulus ait; Mundans eam lauacro aquæ, sic accipiendum est, vt eodem lauacro regenerationis, & verbo sanctificationis, omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur, atque sanentur, non solùm præterita peccata, quæ omnia nunc remittuntur in Baptismo, sed etiam, quæ posterius humana ignorantia, vel infirmitate contrahuntur; non vt Baptismus, quoties peccatur, toties repetatur; sed quia ipso, quod semel datum est, fit, ut non solum antea, verùm etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur.* Deniq; addit Kémnitius id totum clarissimè explicari, Rom. 6.

RESPONDEO nullum esse Scripturæ locum, quo probari possit, Baptismo deleri peccata futura, aut etiā præsentia, id est, quæ in præsenti committimus nos, qui iam dudùm baptizati sumus, quæ quidē respectu Baptismi, futura dici possunt. Quod autem objicitur ex Marci vltimo: *Saluus erit,* vel accipitur de salute in re, id est, de ipsa gloria sempiterna; & eam, nō dubium est futuram esse, sed ea non est effectus, sed finis Baptismi. Nos autem de effectu disserimus, effectus enim Baptismi est remissio peccatorum præteritorum, finis autem vita beata futura, iuxta illud Apostoli Rom. 6. *Nunc vero liberati a peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam:* vel accipitur de salute in spe, id est de ipsa gratia iustificationis; & eam certum est mox consequi ad Baptismum; proinde esse quidem futuram respectu Baptismi, sed peccatorum præteritorum, non futurorum. Quemadmodum qui dicit, Si tale pharmacum acceperis, curaberis; indicat curationē sequuturam post medicinam, sed eam curationem esse morbi antea contracti, non postea contrahendi.

Quod verò objicitur ex 1. Pet. 3. *Saluos facit Baptisma,* non est ad rem, nam Petrus cùm loquitur de tempore præsenti, non comparat Baptismum cum peccatis, sed tempus Christi cū tempore Noë, ac dicit; quod sicut tempore Noë diluuium saluos fecit octo homines per arcam, ita nunc tempore Christi saluat Baptismus credentes, &c.

Quod objicitur ex c. 5. ad Ephes. *Mundans eam,* facilè explicatur. Nam illud (*mundans*) non refertur ad singulos homines, sed ad varios, qui vnam constituūt Ecclesiam. Christus enim quotidie mūdat Ecclesiam lauacro aquæ, quia quotidie baptizantur aliqui; omnes tamen cum baptizantur, mūdantur à peccatis præteritis, non à futuris. Quod si quis referat ad singulos homines, tum dicendum est, Baptismo purgari peccata futura, non immediatè, sed mediatè; quia videlicet, qui baptizatus est, per gratiam quam in Baptismo accepit, impetrat veniam peccatorum venialium, quæ postea facit, si eā petat; & præterea per Baptismi characterem ius habet ad Sacramentum Pœnitentiæ, quo peccata etiam mortalia purgantur. quod Sacramentum percipere non possunt, qui Baptismo carent. Et hoc

A est, quod AVGVSTINVS dicit eo loco, quem citat Kemnitius. Solùm enim Augustinus dicit, Baptismo peccata futura purgari aliquo modo, quia sine percepto Baptismo nihil prosunt cetera, quæ fiunt ad peccatum purgandum, vt Pœnitentia, Eleemosinæ, Ieiunia, &c. *Quid enim,* inquit, *prodesset, vel ante Baptismū Pœnitentia, nisi Baptismus sequeretur, vel postea nisi præcederet?* Vnde idem Augustinus cùm loquitur de immediato, & proprio effectu Baptismi, disertè contrarium scribit, vt in epistol. 23. Ad Bonifacium: *Semel acceptam paruulus Christi gratiam, non amittit, nisi propria impietate, si ætatis accessu tam malus euaserit; tunc enim etiam propriè incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, sed alia curatione sanentur.*

Quod denique objicitur ex cap. 6. ad Roman. nihil momenti habet. Nam Apostolus in eo cap. non docet quomodo remittantur peccata post Baptismum, sed quomodo caueri debeant: dicit enim per Baptismum B hominem mori peccato, vt deinceps viuat Deo; proinde hominē semel renatum in Christo deberi omni diligentia cauere, ne iterum inquinetur, & moriatur. Sed quid hæc ad rem de qua agimus?

TERTIVM argumentum est eiusdem Kemnitij. Fędus Dei cum homine perpetuum est, Isaiæ 54. *In misericordia sempiterna misertus sum tui.* Rom. 3. *Nunquid illorum incredulitas fidem Dei euacuauit?* 2. Tim. 2. *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.* Hierem. 3. *Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus.* Ergo fœdus nobiscum initum in Baptismo nunquam ita frangitur, quin possimus ad illud redire, illudque renouare. Et confirmat, quia Paulus Galat. 3. & 1. Cor. 12. lapsos post Baptismum reuocat ad promissionem gratiæ Baptismi. Deniq; addit, ipsam naturā eius promissionis hoc ostendere. Nam promissio Baptismi est: *Vt iustificati gratia Christi heredes simus vitæ æternæ.* C Tit. 3. Hæc autem est generalis ratio iustificationis, post quemcunque lapsum; ergo semper iustificamur per Baptismum.

RESPONDEO, Kemnitium sine vlla verecundia ludere in Scripturis, earumque testimonijs abuti. Nam locus Isaiæ 54. continet promissionem absolutam, nimirum de fouenda perpetuò Ecclesia; ista enim promissio à nulla conditione pendet. Est enim Matrimonium inter Christum, & Ecclesiam planè indissolubile. Similiter locus Rom. 3. continet absolutam promissionem de mittendo Messia in mundum. At promissio Baptismi non est absoluta, sed conditionata, vt patet, quia includit conditionem fidei, perseuerantiæ, &c. Locus autem 2. Tim. 2. pro nobis est. Cum enim Paulus dicit; *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest,* significat Deum ita esse fidelē, quia facit qđ promisit, dū iustos præmio, im pios pęna afficit. Vnde pmisit: *Si sustinemus, & conregnabimus; si negauerimus, ille negabit nos.* vbi vides promissionē condi D tionatā. Locus Hierem. 3. docet, Deum recipere homines ad gratiam si redeant, sed non docet recipere eodē modo, & per eadem instrumenta, quibus antea recepit. Locus Gal. 3. nihil facit ad rem. Nam Paulus non docet eo loco, quomodo iustificentur impij lapsi post Baptismum, vt Kemnitius fingit, sed docet homines non iustificari Circumcisione alijsque operibus legis, sed per fidem Christi; id quod probat, quia qui baptizantur, Christum induunt. Locus autem 1. Corinth. 12. ne vlla quidē specie ad rem præsentem facit. Solum enim Paulus dicit esse nos omnes vnum corpus, quia in vno spiritu baptizati sumus: nec aliquid addit de lapsis iustificandis post Baptismum. Denique argumentum ex natura promissionis Baptismi, est ineptum sophisma. Etsi enim Baptismus promittat salutem per Christum; & quicunque post quemcunque

que lapsum iustificatur, per Christum iustificetur; non tamen inde sequitur, eos iustificari per Baptismũ, qui post Baptismum lapsi sunt. Nam latiùs patet iustificari per Christum, quàm iustificari in Baptismo per Christum. Nam etiam Sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, & cetera promittunt salutem per Christum.

Qvartvm argumentum est Caluini libr. 4. Institut. cap. 15. §. 3. In Baptismo cõmunicatur nobis Christi puritas. Sed ea semper viget, nec vllis maculis opprimitur: igitur semper manet virtus Baptismi nobis semel collati, & semper ad eam redire possumus, & per eam iustificari. Confirmat ex Patribus, qui reprehendunt eos, qui differunt Baptismum vsque ad mortem. Multi enim olim hoc errore decepti, quòd Baptismus non purget, nisi præterita peccata, nolebant baptizari, nisi in fine vitæ, quando non amplius erant peccaturi. Sed Patres arguunt eiusmodi errorem; proinde credebant Baptismo purgari peccata omnia, B etiam futura.

Respondeo, argumentum Caluini niti falso fundamento, quòd videlicet iustificemur ipsa Christi iustitia nobis imputata. Illa enim verè semper viget, nec vllis maculis opprimitur: sed falsum est, ea nos iustificari formaliter. Nos enim iustificamur propria, & nobis inhærente iustitia, quæ planè non viget, & maculis obruitur, & aboletur, cùm peccamus. Ad confirmationem respondeo, eam pro nobis facere. Nam si Patres credidissent id, quod credit Caluinus, quando reprehendebant eos qui Baptisma differebant, istam caussam reddidissent, quòd Baptismus lauet etiam peccata futura: nihil enim potuit adferri efficacius. At nullus veterum istam reddidit, sed alias quasdam, vt patet ex Basilio in orat. 13. de exhortatione ad Baptismum, & Nazianzeno oratione in sanctum lauacrum, & Chrysostomo hom. 1. in Acta, qui hortantur ad non differendum Baptismum, tum ob periculum, & incertitu- C dinem mortis, tum ob multa bona, quæ secum adfert Baptismus.

Qvintvm argumentum est Caluini ibidem, §. 4. potestas clauium non potest separari à Baptismo; ergo qui post Baptismum lapsi, virtute clauium reconciliantur, per Baptismum reconciliantur. Antecedens probat; Nam potestas clauium non exercetur sine prędicatione Euangelij, qua annunciamus impios mundari Christi sanguine: signum autem, & testimonium sanguinis Christi effusi, est Baptismus; ergo potestas clauium non exercetur sine Baptismo.

Respondeo; Si argumentum aliquid valeret, efficeret etiam nullum reconciliari, nisi per Eucharistiam, aut eius memoriam: nam Eucharistia est etiam signum, & testimonium sanguinis Christi effusi. Sed argumentum nihil concludit, tum quia falsum est, clauium potestatem non exerceri nisi prędicatione Euãgelij, tum etiam quia latiùs patet mũdari impios Christi sanguine, quàm mundari per Baptismum. Siquidẽ D Christi sanguis est, qui semper mundat, sed is per varia instrumenta applicatur; aliquando quidem per Baptismum, aliquando per alia Sacramenta, aliquando sine Sacramentis per fidem, & veram conuersionem; aliquando per martyrium, vt suprà dictum est.

CAPVT XIX.

De Baptismo Ioannis, qui fuerint errores.

Seqvitvr controuersia Octava de comparatione Baptismi Christi cum Baptismo Ioannis, de qua est primus Canon Concilij Tridentini, sess. 7. de Baptismo: *Si quis dixerit, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.*

A Tres erunt partes huius controuersiæ. Primo exponemus errores, & opiniones. Secvndo aperiemus, & confirmabimus veritatem. Tertio diluemus obiectiones.

Quod ad Primvm attinet, fuit antiquus error Petiliani Donatistæ, vnum esse Baptismũ Christi, & Ioãnis. Distinguebat enim tres gradus eiusdem Baptismi; ac dicebat, Ioannem baptizasse aqua, Christum spiritu, Paracletum igne; sed hæc tria ad vnum, & eundem Baptismum pertinere. Refert, & refellit Augustinus lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 32. 34. & 37.

Hoc nostro tempore Lutherus initio prædicationis suæ apertè distinguebat Baptismum Ioannis à Baptismo Christi. Nam in disputatione de Baptismo legis, Ioannis, & Christi edita anno XX. tria posuit discrimina inter hæc Baptismata. Primvm, quòd Baptisma Ioannis non sit Sacramentum, Christi autem sit. Secvndvm, quòd illud non remittat peccata, hoc autẽ B remittat. Tertivm, quòd baptizati à Ioanne iterum essent baptizandi, non autem baptizati Christi Baptismo.

Ceterùm hæc sententia, quia non bene cohæret cũ reliqua doctrina Lutheranorum de Sacramentis, non placuit Lutheri discipulis; omnes enim contrarium docuerunt, nimirum Baptisma Ioannis Sacramẽtum fuisse, & peccata remisisse, & ab eo baptizatos nõ fuisse iterum baptizandos. Ita docet Melanchthon in locis anni LVIII. tit. de Baptismo Ioannis: *Etsi, inquit, differentia erat in hoc articulo, Ioannes de passuro Christo Apostolis de passo, & resuscitato prædicant: tamen ministerium fuit idem, & effectus eosdem habuit in credentibus.* Vbi apertè retractat, quod scripserat in locis anni XXII. titul. de Baptismo: ibi enim cum Luthero docuerat Baptismum Ioannis signum fuisse mortificationis, Christi verò Baptismum, signum iustificationis; & propterea debuisse iterum baptizari, quos Ioannes baptizauerat. Idem habent, idem Philippus, & C Alesius, & Lossius Lutherani in cap. 1 Ioannis. Item Martinus Bucerus, & Dauid Chytræus in ca. 3. Matt. Ioan. Brentius hom. 21. & 29. in Luc. Idem etiam Cẽturiatores, Centur. 1. ca. 4. col. 156. & cap. 10. col. 361. Item Nicolaus Selneccerus in 2. Pædagogiæ tit. de Baptismo. Item Zvvinglius lib. de vera, & falsa religione, cap. de Baptismo, & Caluinus tum in Antidoto Concilij, tum in Instit. lib. 4. cap. 15. §. 7. & 8. Denique Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 175. & sequentib. conuenit cum ceteris, quòd Baptisma Ioãnis remitteret peccata, & esset idem Sacramentum cum Baptismo Christi, quem Apostoli ministrabant, tamẽ non audet definire, an baptizati à Ioanne essent iterũ baptizandi Christi Baptismo. Nam proposita quæstione, & rationibus pro vtraque parte, tandem ita loquitur pag. 190. in fine: *Relinquatur igitur hæc quæstio in medio, vt quæ in vtramque partem rationes habet.* In quo valdè cautè, & solerter egit. Nam hoc D modo non apertè repugnauit, aut priori Lutheri & Philippi sententiæ, aut posteriori, & communi sententiæ Lutheranorum: & præterea liberauit se à molestissima quæstione, in qua soluenda alij multum sudant, nec tamen se expediunt, videlicet, quomodo Actor. 19. baptizari iubeantur Christi Baptismo, quos cõstabat à Ioanne antea baptizatos.

Inter Catholicos fuerunt etiam duæ opiniones de Baptismo Ioannis; quarum altera censetur erronea; altera multum improbabilis. Prior fuit Petri Lombardi, qui lib. 4. dist. 2. distinguit duo genera baptizatorum à Ioanne. Vnvm eorum, qui sic baptizabantur à Ioanne, vt spem ponerent in eo Baptismo, & nõ haberent notitiam Spiritus sancti; & hos fatetur baptizandos fuisse Christi Baptismo. Altervm eorum, qui baptizabantur à Ioanne, sed non ponebant spem in eo Baptismo, & habebant notitiam Spiritus sancti;

A & hos dicit non fuisse necessarium baptizari Christi Baptismo. Hæc sententia præter argumenta, quæ infrà adferemus cōtra hæreticos, refelli potest ex his, quæ Magister ipse, & omnes Catholici concedunt. Nam consensu omnium, Christi Baptismus post promulgationem suā omnes homines obligat. At Baptismus Ioannis non erat Baptismus Christi, vt eadem distinctione docet Magister; igitur baptizati à Ioanne, obligabantur ad Christi Baptismum suscipiendū. Quare S. Thomas 3. p. q. 38. art. vltim. scribit hanc opinionem esse penitus irrationabilem.

ALTERA opinio est, Baptismum Ioannis fuisse Sacramentū quoddam, qualia erant Sacramenta veteris legis. Ita docuit Magister loco notato, & multi Scholasticorum, atque ipse etiam S. Thomas ibidē: sed meritò postea idem S. Thomas contrarium docuit 3. p. q. 38. artic. 1. Nam Sacramenta veteris legis cœperunt cum ipsa lege, & durauerunt toto tempore quo lex ipsa durauit. B Baptismus autem Ioannis cœpit in fine legis, & non durauit nisi annum vnum; aut paulò amplius. Vnde rectè ait S. Thomas Baptismum Ioānis non pertinuisse ad legem veterem, sed potius ad nouam, vt quandam præparationem ad Christi Baptismum.

DICES, Baptismum Ioannis non fuisse Sacramentum legis veteris, nec nouæ, sed medium inter vtraque. AT id fieri nequit. Non enim esse potest Sacramentum medium inter Sacramenta duarum legum, nisi etiam lex ipsa media sit. Lex autem media inter veterem, & nouam nulla fuit: vna enim abrogata, altera continuò successit: quare si Baptismus Ioannis Sacramentum esset, esset omnino legis veteris, aut nouæ. Neque sufficit ad rationem Sacramenti (quod veteres illos fefellisse videtur) vt significet Christi Baptismum, vel etiam gratiam dandam per Baptismum. Nam etiam diluuium 1. Pet. 3. & mare rubrum 1. Cor. 10. significarunt Baptismum, & manna Eucharistiam, & tamen non fuerunt Sacramenta, sed solùm figuræ Sacramentorum. His ergo omissis veniamus ad veritatem constituendam, & probandam contra hæreticos.

CAPVT XX.

Baptismum Ioannis non fuisse Sacramentum idem cum Baptismo Christi.

AD explicandam, & probandam veritatem, tres propositiones constituendæ erunt. PRIMA propositio: *Baptismus Ioannis non fuit Sacramentum idem cum Baptismo Christi.* Hæc est contra Philippum, Caluinum, Kemnitium, & ceteros, qui idem ministerium asserunt fuisse Ioannis, & Apostolorum. Probatur PRIMO. Baptismus Ioannis ab ipso Ioanne institutus erat; non ergo erat Sacramentum præsertim nouæ legis. Consequentia patet, quia nullus homo purus Sacramenta instituere potest, præsertim nouæ legis, vt suprà ex testimonijs etiam aduersariorum probauimus. Antecedens probatur, quia in Scripturis passim vocatur Baptismus Ioānis, vt Matth. 3. *Videns Ioannes multos venientes ad Baptismum suum.* Matth. 21. *Baptismus Ioannis de cœlo erat, an ex hominibus?* Similiter legimus Marc. 11. Luc. 20. Actor. 1. 18. & 19. Ista autem denominatio non potest significare Ioannem ministrum tātum fuisse eius Baptismi, sed etiam auctorem; alioqui Baptismus Christi potuisset etiam vocari, Baptismus Petri, Pauli, Philippi, & aliorum; quod tamen Scriptura diligenter cauit, ne viderentur illi auctores Baptismi, vt Augustinus notauit lib. 5. de Baptismo, cap. 13. & alibi.

A DICES; At Baptismus Ioannis à Deo, non ab ipso institutus videtur. Sic enim ipse ait, Ioan. 1. *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit.* RESPONDEO cum Augustino loco citato cap. 9. & 13. & cum Tertulliano libro de Baptismo, vbi tractat illam quæstionem à Christo propositam, an Baptismus Ioannis esset de cœlo, an ex hominibus; Baptismum Ioannis à Deo fuisse institutum, sed mediante ipso Ioanne. Deus enim solùm in genere inspirauit, & inspiratione illa mandauit, vt baptizaret; sed ritum in particulari, quo baptizandum esset, ipse Ioannes instituit, non à Deo præscriptum accepit. Vnde meritò dicitur proprius Ioannis Baptismus.

SECVNDO; In Baptismo Christi non sola aqua est de essentia ritus, seu Sacramenti, sed etiam inuocatio Trinitatis, vt suprà probatum est: nec dissentiunt aduersarij, saltem in praxi, cùm etiam ipsi ita baptizent. At Baptismus Ioannis non habuit inuocationem Trinitatis; B non igitur est idem Sacramentum cum Baptismo Christi. Assumptio probatur, quia licet Centuriatores, Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 496. affirment Ioannem baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: tamen neque Scriptura, neque vlla Patrum traditio id docuit. Non possumus autem in eiusmodi rebus, nisi valde temerè aliquid fingere sine testimonio Scripturæ, aut traditionis. Fuerunt quidem, qui existimarent, Ioannem in suo Baptismo vsum forma quadam verborum, nimirum, In nomine venturi Messię, idque propter illa verba Pauli Actor. 19. Ioannes baptizauit Baptismo pœnitentiæ populum, dicens, In eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent. Ita enim docet Ambrosius, lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. Hieronymus in cap. 2. Iohelis, & Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 6. cap. 6. Sed isti ipsi, præsertim duo posteriores, monent Ioannem non baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & propterea non fuisse illud perfectum Sacramentum.

C ADDE, quòd valde probabile est Ioannem nulla omnino forma verborum vti consueuisse. Illa enim verba Pauli non videntur significare Ioannem baptizasse in nomine venturi, sed tantùm admonuisse populum vt crederent in venturum Messiam. Nam etiam Christum baptizauit Ioannes eo ritu, quo ceteros; & certè ridiculum fuisset, Christum baptizasse in nomine venturi.

TERTIO; Baptismus Christi est Sacramentum noui Testamenti; ergo institutum ab ipso auctore noui Testamenti. Neque id negare possunt aduersarij; nam Philippus in locis anni LVIII. titul. de numero Sacramentorum, dicit Baptismum, & cœnam Domini, & Ablutionem esse Sacramenta instituta in prædicatione Christi, ac proinde esse Sacramenta propriè dicta. Et Kemnitius in definitione Sacramenti propriè dicti; tertiam conditionē posuit, vt in nouo Testamento sit institutum, & mandatum. At Ioannis Baptisma D nō fuit in prædicatione Christi institutum, nec à Christo mandatum, sed à Ioanne, antequam inciperet noui Testamenti auctor prædicare: non igitur est Sacramētum noui Testamenti, & multò minus idem cum Baptismo Christi.

QVARTO; Baptismus Christi iterari non potest, vt omnes hoc tpe Catholici, & hæretici docent, præter Anabaptistas. At baptizati à Ioanne iterum ab Apostolis iussi sunt baptizari: non igitur erat ille Christi Baptismus, quem Ioannes ministrabat. Huius argumenti assumptionem negant Caluinus, & alij: sed ea probatur in tertia propositione.

Ceterum Kemnitius negaret consequentiā admissa assumptione. Existimat enim ipse, vt supra diximus, potuisse baptizari Christi Baptismo eos, quos Ioannes baptizauerat; qa licet ministeriū sit idē, quoad substantiam, tñ differt quoad significationē. Distinguit enim

Kemnitius

Kemnitius tria, quæ idem efficiebant sub diuersa significatione, Circumcisionem, Baptismum Ioannis, & Baptismum Christi; quorum Circumcisio significabat Messiam venturum, Baptismus Ioãnis Messiam iam esse in via, & venire, Baptismus Christi, Messiam venisse. Inde colligit, quod sicut Circumcisi debuerunt veniente Ioanne baptizari eius Baptismate, vt profiterentur se credere Messiam iam venire, licet essent iustificati per Circumcisionem: sic etiam baptizati à Ioanne debuerunt postea Baptismo Christi baptizari, vt profiterentur se credere Messiam venisse, licet iam essent iustificati Baptismo Ioannis.

At contra has Kemnitij argutias nos obijcimus inprimis AVGVSTINVM, qui lib. 5. de Baptismo, cap. 9. eam consequentiam facit, quam nos fecimus, & quã Kemnitius negat: *Baptizatos*, inquit Augustinus, *à Paulo eos, qui iam Baptismo Ioannis baptizati fuissent, legimus in Actibus Apostolorum, non ob aliud, nisi quia Baptismus Ioannis non fuerit Christi Baptismus.* Præterea, si ratio Kemnitij valeret, probaremus etiam baptizatos ab Apostolis ante Christi passionem, & resurrectionem, debuisse iterum baptizari post resurrectionẽ. Nam Baptismus Christi ante eius passionem, significabat Christi passionem futuram, postea verò significare cœpit Christi passionem præteritam.

CAPVT XXI.

Baptismum Ioannis non habuisse eandem vim, & efficaciam, quam habet Baptismus Christi.

SECVNDA propositio: *Baptismus Ioannis non habuit eandem vim, & efficaciam, quam habet Baptismus Christi.* NOTA, non esse quæstionem, an Baptismus Ioannis potuerit remittere peccata ex deuotione, & fide accedentium, vel etiam ex contritione, quam homines concipiebant ex concionibus, & Baptismo Ioannis. Id enim facilè fieri potuit; & sic acceperunt illa verba Marc. 1. *Prædicans Baptismũ pœnitentiæ in remissionem peccatorum*; quidam Patrum, vt Basilius lib. 1. de Baptismo, cap. 2. & frater Basilij Gregorius Nyssenus in oratione de laudibus Basilij, & auctor quæstionum noui Testamenti, quæst. 29. in tom. 4. operũ S. Augustini. Ipse etiam Augustinus lib. 5. de Baptismo, ca. 10. licet existimet illa verba aliter accipienda, tamen non existimat cõtentiosè resistendum ijs, qui docent Baptismum Ioannis aliquo modo remisisse peccata, modò fateantur magnum esse discrimen inter Baptismum Christi, & Ioannis. Tota igitur quæstio est: an Baptismus Ioannis fuerit efficax, vt Christi Baptismus, ita vt si Baptismus Christi peccata remittat vi sua; seu ex opere operato (vt nos suprà probauimus) idem etiam tribuendum sit Baptismo Ioannis.

Ac aduersarij quidem eandem efficaciam, & eundem effectum tribuunt vtrique Baptismo. Concilium autẽ Tridentinum sess. 7. can. 1. de Baptismo, contrariũ statuit, his verbis: *Si quis dixerit, Baptismum Ioãnis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.* Quæ quidem veritas probatur PRIMO ex Scriptura. Nam Marci 1. Ioan. Baptista distinguit suum Baptisma à Christi Baptismate, quòd ipse baptizet in aqua, ille in Spiritu baptizaturus sit: *Ego baptizaui vos in aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto.*

Respondent ad hunc locum aduersarij, Philippus, Caluinus, & Kemnitius locis notatis, Ioannem Baptistam distinguere voluisse hoc loco ministerium externum, quod sibi conueniebat ab interno ministerio, quod est solius Christi. Itaque dicunt in Baptismo Ioãnis datam fuisse remissionem, sed à Christo per ministerium Ioannis. Et adducit Kemnitius similem lo- A cum, ex priore ad Cor. cap. 4. *Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.*

SED facilè refellitur hæc solutio; quia Ioannes de suo ministerio loquitur in preterito tempore; de Christi operatione in futuro: *Ego baptizaui vos aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto.* Non igitur per ministerium Ioannis Christus dedit remissionem; tunc enim dixisset, Ego baptizaui aqua, ille baptizauit Spiritu sancto; sicut Paulus in loco citato à Kemnitio, non dixit, Ego plãtaui, Apollo rigauit, Deus incrementum dabit, sed, *Deus incrementum dedit.* Porrò apud alios Euangelistas Matthæi, cap. 3. & Luc. cap. 3. de se Ioannes dicit in præsenti: *Ego baptizo vos aqua,* de Christo semper in futuro: *Ille vos baptizabit Spiritu sancto, & igne.*

Hanc nostram solutionem conatur Kemnitius oppugnare duobus modis. PRIMO dicit, pag. 191. per Baptismum Christi in Spiritu sancto, & igni intelligi B donorum visibilium effusionem, quæ facta est in die Pentecostes. Id probat tum ex vocabulo ignis, tum ex testimonio Christi, & Petri, qui vsurparunt eandem phrasim Ioãnis. Christus enim Actor. 1. dixit Apostolis: *Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.* Et Petrus Actor. 11. *Recordatus sum*, inquit, *verbi Domini, sicut dixit; Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.* Non igitur opponitur Baptismus Ioannis Baptismo Christi; sed Baptismus aquæ, in quo non datur visibiliter Spiritus sanctus, opponitur illi effusioni donorum visibili, quæ sine aqua fiebat in primitiua Ecclesia post Baptismum, cũ Apostoli manus imponebant.

HÆC prima solutio non est sufficiens. Nam INPRIMIS vox ignis, non impedit, quò minus intelligãtur verba Ioannis: *Ille baptizabit in Spiritu sancto, & igne*, de Baptismi Sacramento. Nam omnes ferè interpretes ita intelligunt; ac dicunt additum esse vocabu- C lum ignis, quia post Baptismum Christi sequitur ignis tribulationis, & ignis diuini Iudicij, & ignis Purgatorij; & in primitiua Ecclesia dabatur post Baptismum Spiritus sanctus in forma visibili ignis per impositionem manuum Apostolorum. Vide Hilarium, Hieronymum, & Chrysostomum in cap. 3. Matthæi, Ambrosium, & Bedam in ca. 3. Lucæ. Quod autem attinet ad verba Christi, & Petri, non est certum eodem sensu illa verba dicta fuisse à Ioanne Baptista, & à Christo. Potuit enim Dominus alludere ad verba Ioannis, & tamen in alio sensu illa proferre, vt frequentissimè facit S. Bernardus in verbis Scripturæ vsurpandis, vt etiam S. Paulus verba Epimenidis ad Tit. 1. citauit in alio sensu, cùm ait: *Cretenses semper mendaces; hoc testimonium verum est.* Quocirca Patres, vt dixi, verba Ioannis exponũt de Sacramẽto Baptismi CHRISTI, uerba autem Christi & Petri non possunt exponi nisi de missione Spiritus sancti.

D DEINDE, si admittamus, & Ioannem, & Christum cum Petro, eodem sensu, verba illa protulisse; tum dicemus secundum Scripturas tria Baptismata distingui. VNVM, in aqua solum, & hoc erat Ioannis, quod in Scriptura perpetuò ita dicitur in aqua, vt distinguatur contra Baptismum in Spiritu. ALTERVM, in Spiritu, & igni solo, id est, non in aqua, & hoc est visibilis missio Spiritus sancti, quæ quidem non continet solùm visibilem illam speciem linguarum ignearum, sed etiam internam charitatem, & gratiam à Spiritu sancto infusam, quæ per illa externa symbola significabatur, vt etiam admittit Kemnitius, pag. 192. Vnde Baptisma Ioannis in sola aqua non solùm distinguitur contra Baptismum ignis, id est, visibilis formæ ignis, sed etiam contra Baptismum spiritus, id est, internæ gratiæ à Spiritu sancto infusæ. TERTIVM Baptisma est in aqua,

& Spiritu simul; & hoc est Sacramentum Baptismi Christi, quod Ioan. 3. dicitur esse ex aqua, & Spiritu sancto. Itaque uidemus verba Ioannis, quomodocunque intelligãtur, semper distinguere Baptisma Ioãnis tanquam externum, & corporale tantùm à Baptismo CHRISTI, quod est partim spirituale, & partim corporale, cùm cõstet, vel ex Spiritu, & igni, vel ex aqua, & Spiritu.

Est igitur ALTERA solutio Kemnitij, qui cùm vidisset priorem non esse sufficientem, redit pagina 193. ad communem solutionem, quòd illud: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni*, referatur ad operationem Christi internam in ipso Ioannis Baptismo. Et quia huic sensui videtur repugnare illud futurum (*Ipse vos baptizabit*) conatur ostendere Kemnitius, eandẽ Scripturam loqui de operatione Christi etiam in præsenti, immò & in preterito tempore. Itaque citat illa loca Ioannis 1. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto*. Vbi in præsenti dicitur, *Baptizat*, & tamen tunc non baptizabat per se, nec per discipulos; ergo per Ioannem baptizabat. Item ibidem: *De plenitudine eius omnes accepimus*. Vbi in præterito dicitur, *Accepimus*; ergo operabatur Christus interna operatione, etiam antequam inciperet per discipulos baptizare. Denique Matth. 3. vt intelligeremus non esse sine efficacia Baptistę ministerium; apparuit eo Baptizãte Spiritus sanctus in forma columbæ. Addit etiam verba Angeli. Luc. 1. *Multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum*. Ex quo perspicuum esse dicit, non fuisse inefficax Ioannis ministerium.

SED hæc nullo negotio refutantur. Nam INPRIMIS nunquam reddit caussam Kemnitius, cur in futuro dixerint omnes Euangelistæ; *Ipse baptizabit*, si operabatur interius Christus illo ipso tempore, quo Ioannes exterius.

DEINDE loca allata non faciunt ad rẽ. Illud enim: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto*, non significat, quòd tunc Christus baptizaret, cùm Ioannes ita loquebatur; sed significat, quòd Christus, quando baptizat, in Spiritu sancto baptizat, non in sola aqua, vt Ioannes, sicut rectè exponit Augustinus tract. 13. in Ioannem, & àlibi. Similiter etiam, cùm ibidem Ioannes ait: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. significabat, Christum sublaturum peccata mũdi, cùm instar agni immolaretur in cruce; non autem, quòd tunc ea tolleret, cùm Ioannes loquebatur. Illud autem: (*De plenitudine eius omnes accepimus*) significat gratiam qua prẹditus erat Ioannes, à Christo manasse; vt etiam gratiam omnium aliorum Sanctorum. Sed quid hoc ad Baptisma Ioannis? Nam etiamsi ob merita Christi præuisa dabatur gratia Sanctis omnibus, non tamen dabatur per Baptismum Ioannis, sed alia via, & per alia instrumenta. Porrò colũba, quæ apparuit, Ioanne baptizante, non testabatur efficaciam ministerij Ioannis, vt imprudentissimè, & per summam temeritatem scribit Kemnitius. Alioqui oporteret fateri in ipsum Christum fuisse efficax Ioannis ministerium: tunc enim solùm columba apparuit, cùm Christus baptizaretur. At hoc impium & blasphemum est. Non enim eguit efficacia Baptismi Ioannis, Agnus ille innocens, qui tollit peccata mundi, teste eodem ipso Ioanne. Significauit igitur columba illa Christi innocentiam, & puritatem, & quòd ipse esset, qui sanctificaret, & purgaret aquas, & per aquas & spiritum homines regeneraret.

DENIQVE verba Angeli Lucę primo, non agunt de Baptismo, sed de concionibus Ioannis. Nemo autem negat, quin Ioannes efficacissimè prædicauerit, & conuerterit plurimos ad Deum. Sed aliud est prædicatione verbi mouere corda hominum, aliud per Baptismum ea purgare. De primo argumento satis.

SECVNDO probatur testimonijs Patrum. Origenes lib. 5. in epistolam ad Romanos, exponens cap. 6. docet, & probat aliquot argumentis Baptismum Ioannis, non remisisse peccata, & in hoc distingui à Christi Baptismo. Idem docent alij Græci. Iustinus quæst. 37. ad Orthodoxos. Gregorius Nazianzenus oratione in sancta lumina. Ioannes Chrysostomus homil. 10. & 12. in Matthæum, & homil. 16. in Ioannem, & homil. 1. & 40. in Acta. Item auctor homiliarum in Marcum, quę habentur in secundo tomo Chrysostomi homil. 1. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Ioannem, cap. 57. vbi ex professo hoc tractat, ac dicit, Spiritum sanctum præuidisse futuros aliquando temerarios homines, qui non discernerent Christi Baptisma, à Ioannis Baptismate; ideoq; impulisse ipsum Ioannem, vt apertissimè diceret; se solùm in aqua baptizare. Idem etiã habent Damascenus lib. 4. de fide, cap. 10. & Theophylactus in cap. 3. Lucæ. Denique sanctus BASILIVS, etiamsi lib. 1. de Baptismo dicat, Baptismum Ioannis dedisse remissionem peccatorum, tamen ibidem sic loquitur: *Quantò præstantior est Spiritus sanctus aqua, tantò excedit, qui baptizat in Spiritu sancto, illum qui baptizat in aqua, & ipsum adeo Baptisma*. Et orat. 13. quæ est exhortatio ad Baptismum, sic habet: *Ioannes pœnitentiæ Baptismum prædicauit, Dominus autem adoptionis filiorum Baptismũ longè excellentius annunciat. Item initiatorium erat Ioannis Baptisma, Christi autem perfectorum. Illud a peccato auocabat, istud cum Deo coniungit, & familiarem reddit*. Hæc ille. Ex quo intelligimus Basilium non tribuisse eandem efficaciam Baptismo Christi, & Ioannis; immò Baptismo Ioannis non tribuisse vllam vim iustificandi, nisi ratione pœnitentię, & contritionis. Quomodo etiam intelligi debẽt verba Nysseni.

Iam ex Latinis TERTVLLIANVS in libro de Baptismo: *Nihil*, inquit, *præstabat cæleste, Baptismus Ioãnis, sed cælestibus præministrabat, pœnitentiæ videlicet præpositus*. Et infrà: *Aut daret*, inquit, *Spiritum sanctũ, & remissionem delictorum, si cælestis esset*. Vbi Tertullianus contendit, non fuisse cœlestem, sed humanum Ioannis Baptismum, quia non dabat Spiritum sanctũ, nec remissionem delictorum. Et infrà: *Agebatur itaque Baptismus pœnitentiæ quasi candidatus sanctificationis, & remissionis in Christo subsecuturæ*. Ex quo intelligemus, quomodo sint acceptanda illa verba eiusdem auctoris, initio libri eiusdem: *Neq; quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & quos Petrus in Tyberi tinxit*. Nam nõ loquitur de toto Baptismo, sed solùm de materia; ac docet non referre, qua quis aqua baptizetur. Nõ dissimiliter loquuntur ceteri Latini. Cyprianus in sermone de Baptismo Christi. Hilarius in cap. 3. Matthęi. Optatus lib. 5. contra Parmenianum. Ambrosius in cap. 3. Luc. & idem Ambrosius in præfatione Psalm. 37. Baptismum CHRISTI vocat oculum gratiarum, quia dabat gratiam, Baptismum Ioannis, oculum suppliciorum, quia tantùm erat Baptisma pœnitentiæ. Hieronymus in Dialogo cõtra Luciferianos similia habet, & in epistola 83. ad Oceanũ, & in 2. caput Ioëlis. Idem habent Innocentius I. in epistola 22. cap. 5. Leo epistola 4. cap. 6. Gregorius homil. 7. & 20. super Euangelia. Deniq; Augustinus epistola 48. & 163. Enchiridij cap. 49. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. & lib. 3. cap. 76. lib. 5. contra Donatistas, cap. 9. 10. & 14. de vnico Baptismo, cap. 7. de vnitate Ecclesiæ, cap. 18. tractat. 5. in Ioannem, & alibi.

Ad hęc loca non aliter Caluinus respondet, nisi more suo ea contemnendo. Sic enim loquitur lib. 4. Institut. cap. 15. §. 7. *Quare neminem perturbet, quod alterum* (Baptisma) *ab altero* (Baptismate) *discernere veteres contendunt: quorum non tanti esse nobis debet calculus, vt Scripturæ certitudinem quatefaciat. Quis enim Chrysostomo potius auscultet, quam Lucæ? Nec recipienda est illa Augustini argutia; in spe dimissa fuisse peccata Baptismo Ioannis, Christi Baptismo reipsa dimitti*.

At

AT nos rectius dicere possumus; Quis Caluino potius auscultet, quàm Chrysostomo, & Augustino, & tot alijs antiquissimis & doctissimis Patribus? Non enim quęstio est, an sit credendum Lucæ, an Patribus, sed an Lucam melius intellexerit Caluinus, quam tot Patres.

Porrò Kemnitius in Examine loco citato, tota ferè disputatione conatur ostendere, quæstionem istam nõ esse necessariam, & proinde parum referre, vtrum hoc, aut illud Patres dixerint. AT non ita dicunt ipsi Patres. Nam Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos adeò non putat rem istam esse leuem, vt dicat eos, qui cõfundunt hæc Baptismata, in peruersum dogma abire, & cùm Baptismo serui plus tribuunt, quàm par est, ipsum Baptismum Domini destruere. Augustinus libro 2. contra literas Petiliani, cap. 37. vbi dixerat, Baptismum Ioannis nõ esse Baptismum Christi, neque vllam eius partem aut gradum, subiungit, eos, qui contrarium sentiunt, incidere in impiam, & sacrilegam opinionem. Denique Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Ioannem, cap. 57. temerarios vocat, qui contra sentiunt.

Sed his omissis, TERTIO probatur veritas ex ipsa persona, & officio Ioannis. Erat enim Ioannes præcursor Domini, & solùm ad hoc venerat, vt pararet vias eius. Id enim prædixit Angelus Lucæ 1. *Ipse præibit ante illum in spiritu, & virtute Heliæ, vt conuertat corda filiorum ad patres, parare Domino plebem perfectam.* Idem prædixit pater eius: *Præibis enim ante faciem Domini parare vias eius*, Luc. 1. Idem denique ipse testatur adducens vaticinium Isaiæ. Ioan. 1. *Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domini, &c.* At certè parare viam Saluatori non est dare salutem, & iustificare, sed disponere ad recipiendum Saluatorem, & salutem: alioqui ipse Saluator, non præcursor Saluatoris fuisset. Vnde pater eius Zacharias Lucæ 1. propriè designans officium Baptistæ: *Ad dandam*, inquit, *scientiam salutis plebi eius*. non dixit: Ad dandam salutem, sed *scientiam salutis*. Docuit enim Ioannes, quomodo esset inuenienda salus, nimirum credendo in Christum, cùm illum digito ostendit, & ait Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

CAPVT XXII.

Quod post Baptismum Ioannis necessariò percipiendus erat Christi Baptismus.

TERTIA propositio: *Post Baptismum Ioannis necessariò percipiendus erat Christi Baptismus.* Hoc est cõtra Kemnitiũ, qui id in dubiũ reuocat, & cõtra Caluinũ, & cæteros, qui id apertè negant. Probatur PRIMO ex verbis Ioãnis, Mat. 3. Luc. 3. Marc. 1. *Ego baptizo in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.* Si enim hic fiat collatio Baptismi Christi, & Ioãnis, apertè videmus eosdem, quos Ioãnes baptizauerat, dici baptizandos iterum à Christo. Fieri autem collationẽ duorum Baptismatum, est communis interpretum sententia; vt Ambrosij, & Bedæ in Lucam, Hilarij, Hieronymi, Chrysostomi in Matthæum, & aliorum Patrum citatorum.

SECVNDO probatur ex historia Euangelij, & Actorum. Nam vt legimus Marc. 1. & Matth. 3. ac Luc. 3. ibant ad Ioannem vt baptizarentur, tota Hierusalem, omnis Iudæa, & regiones omnes vicinę Iordani. Itaq; rari admodum erant eo tempore non baptizati à Ioanne. At post Domini Ascensionem ipso primo die Pentecostes, B. Petrus in Hierusalem prædicare cœpit necessitatem Baptismi Christi omnibus hominibus: *Pœnitentiam*, inquit, *agite, & baptizetur vnusquisq; vestrũ* A *in nomine Iesu*; & baptizati sunt eo die tria millia, dein de paulò pòst quinque millia, præter eos, quos postea baptizauit Philippus, & alij discipuli in varijs locis Iudææ, & Samariæ, vt habemus Actorum 2. 4. 8. & alijs. Igitur necesse est, vt multi à Ioanne baptizati, iterum ab Apostolis baptizati fuerint. Quomodo enim credibile est, vt inter tot millia, quos Apostoli in Hierusalẽ baptizarunt, nullus fuerit à Ioanne antea baptizatus, si verũ est, quod Marcus dixit capite 1. vniuersos Hierosolymitas à Ioanne baptizatos?

TERTIO probatur ex loco expresso Actor. 19. vbi Paulus iubet baptizari in nomine Domini duodecim viros, qui confessi fuerant, se non habere nisi Ioannis Baptismum.

Ad hunc locum incredibile est, quot explicationes, & quàm diuersas aduersarij excogitauerint: numerantur enim vt minimùm decem apud eos diuersæ opiniones. PRIMA est, quòd in eo capite, semper Ba- B ptismus sumatur metaphoricè, & cùm agitur de Baptismo Ioannis, & cùm agitur de Baptismo Christi. Ita Zvvinglius, qui in lib. de vera & falsa religione ca. de Baptismo, Baptismum in capite Actorum, accipi vult pro doctrina, vt sensus sit; eos duodecim viros, qui antea solùm instituti fuerant in doctrina Ioannis, postea institui cœpisse in doctrina Christi.

SECVNDA est, quod semper ibi accipiatur Baptismus metaphoricè; sed primo loco pro doctrina, secundo loco pro donis Spiritus sancti, quæ dabantur per manus impositionem. Ita Ioannes Brentius, & Lucas Lossius in cap. 19. Actorum.

HÆ duæ expositiones hoc vno argumento satis refelluntur, quod verba historica, & apertissima sine vlla caussa detorquent ad impropriam significationem. Non enim licet, præsertim in historijs, fingere tropos pro arbitrio: alioqui nihil esset certum in vlla Scriptura.

TERTIA expositio est, accipi Baptismum Ioannis C metaphoricè pro doctrina; Baptismũ Christi propriè: atque ita illos duodecim viros tantùm semel baptizatos, idque à Paulo, non à Ioanne. Ita Henricus Bullingerus in ca. 19. Actorum.

QVARTA est cõtraria superiori, Baptismum Ioannis accipi propriè, Baptismum Christi impropriè pro doctrina. Ita Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 198. & 199. vbi etiam trahere conatur in hanc sententiam Ambrosium lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. & glossam interlinealem, in cap. 19. Actor.

QVINTA est Caluini lib. 4. Institut. c. 15. §. 18. Baptismum Ioannis accipi propriè, Baptismum Christi impropriè, non pro doctrina, vt dicit Kemnitius, sed pro donis Spiritus sancti.

HÆ tres expositiones, præterquam quod fingunt tropos in historia pro arbitrio, admittunt etiam fœdam æquiuocationem in eodem capite intra paucas lineas. Neque verum est, quod Kemnitius dicit, esse hãc D explicationem Ambrosij, aut glossę interlinealis. Nam Ambrosius in cap. 3. ad Galat. & lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. apertè dicit, illos duodecim viros iussu Pauli verè & propriè fuisse baptizatos. Quod etiam admittit Kemnitius pagina sequenti; qui proinde in duabus paginis, secum ipse pugnat in Ambrosio citando. Glossa autem interlinealis, solùm dicit non fuisse eos viros rebaptizatos, quòd congruerent verba Pauli cum doctrina Ioannis. Vbi non negat glossa fuisse eos viros iussu Pauli verè baptizatos; sed negat fuisse illũ Anabaptismum. Anabaptismus enim est repetitio eiusdem Baptismi: illi autem non fuerunt eodem Baptismo bis tincti, sed diuersissimis. Intellexerant enim ex verbis Pauli alium fuisse Baptismum Ioannis, alium Christi, & hoc ipsum docuisse etiam Ioannem.

SEXTA expositio est, quòd in eo capite semper accipiatur Baptismus propriè, sed non agatur nisi de

Baptismo Ioannis. Siquidem illa verba (*His auditis baptizati sunt in nomine Domini*) nolunt esse Lucæ narrantis, quid egerint viri illi post verba Pauli audita, sed esse verba eiusdem Pauli narrantis, quid agere solerent discipuli Ioannis, auditis uerbis eiusdem Ioannis prædicantis Christum venturũ: nimirum, baptizabantur ab eodem Ioanne in nomine Christi venturi.

Hanc explicationem recitat, & laudat, vt concinnã & piam Nicolaus Selneccerus in 2. parte suæ Pedagogiæ. SED est quidem utcunque arguta, at minimè pia, & probabilis. Nam Paulus primò dicit Ioannem baptizasse populum, secundò addit eundem Ioannem baptizando monuisse populum, ut crederent in Christum uenturum. Si ergo uerba sequentia (*His auditis baptizati sunt*) pertinent ad populum, cui loquebatur Ioannes; sequetur eum populum bis baptizatum à Ioanne, aut certè Paulum non bene rem illam narrasse: quorum vtrumque absurdum est. DEINDE, vel duodecim illi viri sunt iussu Pauli baptizati Baptismo Christi, vel non. Si sunt baptizati, est id quod nos contendimus: si non sunt baptizati, quorsum pertinet illa narratio Pauli? certè superuacanea videtur. Non enim alia de caussa Paulus monuit eos, qui baptizati erant solo Baptismo Ioannis, ipsum Ioannem prædicasse Christum, nisi vt intelligerent esse necessarium præterea Christi Baptismum.

SEPTIMA expositio est, nomẽ Baptismi accipi propriè in toto illo capite, & eos duodecim viros bis baptizatos; sed ideò factum esse, quòd non habuissent illi verum Baptisma Ioannis, sed corruptum, & adulteratũ, quoad formam, nimirum, sine nomine Spiritus sancti. Ita docent Centuriatores, Centur. 1. lib. 2. cap. 6. col. 496. & Bucerus in cap. 3. Matthæi. Fauet autẽ non parum Ambrosius huic sententiæ. Nam in cap. 3. ad Galat. & lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. dicit eos, quos Paulus baptizari iussit Actor. 19. non fuisse baptizatos antea vero baptismo Ioannis, sed Baptismo quodam qui Ioannis diceretur, sed non esset.

Hæc expositio nititur falso fundamento, quòd nimirum Ioannes baptizarit in nomine Trinitatis, aut certè in nomine Christi venturi, quod (vt suprà diximus) non est verum. Porrò Ambrosius dicit quidem illos duodecim viros non habuisse verum Ioannis Baptismum, sed non dicit, si habuissent verum, non fuisse iterum baptizandos, quod aduersarij contendunt: immò contrarium colligitur ex testimonijs eius. Nam in cap. 3. Lucæ apertè dicit, Baptismum Ioannis fuisse in sola aqua, & pœnitentię, non gratiæ, & diuersum à Christi Baptismo, qui constat aqua, & spiritu, & gratiam confert.

OCTAVA expositio est Baptismum illorum duodecim virorum fuisse corruptum, non ratione formæ, sed ratione ipsorum accedentium, qui non accesserant rectè instituti in doctrina Domini, cum ignorarẽt Spiritum sanctum, & ipsum Christi Baptisma. Ita docet Otho Brunselsius in annotationibus ad cap. 19. Acto.

Refellitur hæc expositio, quia ignorantia non violat Baptismum. Et sanè, vt non malè dicit Caluinus hanc expositionem refellens, lib. 4. cap. 15. §. 18. Institut. non sufficerent flumina, si deberent nouo Baptismo corrigi eiusmodi ignorantiæ.

NONA est, viros illos duodecim fuisse reuera rebaptizatos, sed malè, & per errorem, idq; antequam Paulus eò veniret. Ita Musculus in locis, tit. de Baptismo.

Sed hæc expositio corrumpit textum: nihil enim in textu clarius, quam illos Paulo audito, eiusque iussu baptizatos.

DECIMA est Kemnitij in 2. parte Exam. pag. 196. & 202. vbi dicit, locum istum esse obscurissimum, cũ tam variè à Doctoribus exponatur: & propterea quæcunquè sit vera expositio, nihil certi inde posse colligi, non enim dogmata probanda sunt ex locis ambiguis.

AT nos opponimus his omnibus deprauationibus. PRIMO ipsum textum, qui si exponatur simpliciter & propriè, & sine præiudicio alicuius præconceptæ opinionis, sine dubitatione eum sensum offeret, quem nos defendimus. SECVNDO, consensum vnanimem Patrum suprà citatorum, ac præsertim Augustini, qui locis citatis constanter docet, viros illos iterum baptizatos: quod idem habent omnes veteres expositores Actorum, vt Chrysostomus, Beda, & Oecumenius. Neque potest dici locus ambiguus, quia hæretici non conueniunt in eo explicãdo; ista enim ambiguitas non oritur ex natura rei, id est, ex libri obscuritate, sed ex eorum pertinacia, in suis erroribus defendendis. Alioqui etiam Patres non conuenirent, si esset locus verè ambiguus; & si ambigua dicenda essent omnia loca, in quibus aliqui non cõueniunt, nihil omninò ex Scripturis ꝓbari posset: nulla enim sunt loca, in quibus nõ possit vnus ab alio dissentire, si velit pertinaciter agere.

CAPVT XXIII.

Soluuntur obiectiones.

ARGVMENTVM PRIMVM est Caluini in Antidoto, & in Instit. locis suprà notatis. Eadem fuit doctrina idem ritus, eadem gratię oblatio in Baptismo Ioannis, & Christi; igitur idem Baptismus erat, & eiusdem efficaciæ. Antecedens probat. Nã Ioannes, quod attinet ad doctrinam, prædicauit Christum esse hostiã pro peccatis nostris, cùm ait Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, quę certè est summa totius doctrinæ Christianæ. Quantum ad ritum, baptizauit in aqua, & in nomine Christi, ut patet Actor. 19. Denique quantum ad oblationem gratiæ, vtrique in pœnitentiam, utrique in remissionem peccatorum baptizarunt, vt patet de Baptismo Ioannis, Luc. 3. & de Baptismo Christi, Actor. 2.

RESPONDEO, hoc argumentum est fundamentum pręcipuum aduersariorum, & eo utuntur etiam Kemnitius, & Philippus, & alij; sed tamen non difficulter solui potest. Nam quòd attinet ad doctrinam, in duobus errant aduersarij, id est, in antecedente, & consequentia argumenti. Siquidem non uerum est eandem fuisse doctrinam Ioannis & Christi, nisi in eo sensu, quod nihil contrarium docuit Ioannes Christo. Alioqui enim Ioannes nihil docuit de resurrectione Christi, immò etiam neq; expressè de passione. Nam quod uocauit illum agnũ Dei, potuit referri ad innocẽtiam, & mansuetudinem, etiamsi uictima non fuisset. Deinde doctrina nihil facit ad Sacramenti essentiam, & ueritatem; alioqui hæretici, qui habent falsam doctrinã, haberent falsa Sacramenta, qui est error Donatistarũ, & à Caluino etiã, & Lutheranis reijcitur. Sicut igitur diuersitas doctrinę non facit diuersũ Baptisma; ita nec doctrinæ similitudo facit Baptisma esse unũ uel simile.

Quòd attinet ad ritum, iam suprà ostendimus, non fuisse similitudinem, nisi in materia.

Quantum ad oblationem gratiæ, falsum est quod Caluinus dicit: *Vtriq; in pœnitentiam, vtriq; in remissionem peccatorum baptizarunt*. Nã Ioannis Baptismus passim dr̃ Baptismus pœnitentię, vt Matth. 3. Marci 1. Luc. 3. Act. 13. & 19. At Baptismus Christi nusquam dicitur Baptismus pœnitentiæ, sed lauacrum regenerationis Tit. 3. Quod autem obijcitur ex Actor. 2. non conuincit. Nam Petrus non dicit Baptismum Christi esse baptismum pœnitentiæ, id est, quod ad pœnitentiam prouocet, ut faciebat Baptismus Ioannis; sed dicit requiri pœnitentiam, ut dispositionem ante ipsum Baptismum. Sic enim ait: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum*. Itaq; pęnitentia cõtrario modo se habet ad Baptismũ CHRISTI, & Ioannis: nã Baptismũ Ioãnis sequitur pœnitẽtia, ut eius effectus; Baptismum

ptismum

ptismum CHRISTI præcedit, vt eius dispositio. Quòd autem attinet ad remissionem peccatorum, illa tribuitur Baptismo CHRISTI, vt immediatus eius effectus. Acto. 2. *Baptizetur vnusquisq; vestrum in remissionem peccatorum.* Et Ephes. 5. *Mundans eam lauacro.* Et Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum, &c.* At Baptismo Ioannis nusquam tribuitur remissio peccatorum, vt effectus immediatus, & proximus: solùm enim proferre possunt aduersarij illa verba Marci 1. & Lucæ 3. *Prædicans Baptismum pœnitētiæ in remissionem peccatorum.* Ibi autem non tribuitur remissio peccatorum Baptismo, sed pœnitentiæ, ad quam prouocabat Baptismus.

Est enim sensus eius loci; Ioannes prędicabat Baptismum pœnitentię, id est, quod incitabat & inuitabat ad pœnitentiam; quam pœnitentiam qui agerēt, vt oporteret, consequerentur remissionem peccatorum. Atque ita exponunt, qui plurimum tribuunt Ioānis Baptismo, vt Basilius & Nyssenus suprà citati. Nam alij, vt Tertullianus, in lib. de Baptismo. Augustinus lib. 5. contra Donatistas, cap. 10. Gregorius hom. 20. in Euāgel. & Beda in cap. 3. Lucæ illa verba: *In remissionem peccatorum,* referunt ad Baptismum Christi, non Ioānnis: dicunt enim Ioannem baptizasse in pœnitentiam, & simul prædicasse Baptismum Christi futurum in remissionem peccatorum.

SECVNDVM argumentum Kemnitij, pag. 183. Apostolus Ephes. 4. per gradationem ostendit in nouo Testamento, vbi vnum est corpus, vnus spiritus, vna spes vocationis, vnus Dominus, vnus Pater, vna fides; ibi etiam vnū esse Baptisma. At illa omnia erant tempore prædicationis Ioannis Baptistæ; igitur idem tunc erat Baptisma.

RESPONDEO, si hoc argumentum valeret, probaret etiam tempore Moysis, & Dauidis fuisse Christi Baptismum: nam tunc erat idem vnum corpus Ecclesiæ, eadem spes, eadem fides, idem Deus, &c. Præterea probaret hoc argumentum, apud hæreticos non esse verum Christi Baptisma; nō enim apud eos est vnum corpus, vnus spiritus, vna fides, &c. Non igitur Apostolus ꝓbat idem esse Baptisma, vbi est idem Deus, eadem fides, &c. sed probat debere Christianos seruare cum omni diligentia vnitatem spiritus in vinculo pacis; quia sunt vnum corpus: & vnum spiritum, vnum Deum, vnam fidem, vnam spem, vnum Baptismum habent.

TERTIVM argumentum, quod maximè Kemnitium mouit, ibidē pag. 183. tale est. Quia ea est suauissima consolatio omnium Christianorum, quod vnum & idem Baptisma habeant cum suo capite Christo. At hæc tota consolatio perit, si non est idem Baptisma Ioānis cum Christi Baptismo: Christus enim Ioannis Baptismo baptizatus est, nos autem Baptismo Christi.

RESPONDEO, non est bona consolatio, quæ vel gloriam Christi detrahit, vel etiam contumeliam, & iniuriam irrogat: Baptismum autem Christi ipsi Christo tribuere vix possumus sine eius iniuria. Nam cùm sit lauacrum regenerationis, & adoptionis filiorum; si is Christo tribueretur, videretur indiguisse regeneratione, & adoptione; quæ certè est maxima in Christum blasphemia, cùm sit ipse filius Dei naturalis, & ab ipsa Conceptione sanctissimus semper, & plenus gratia fuerit, ita vt gratia crescere in eo non potuerit.

DICET fortè cum Magistro suo Luthero in ca. 3. ad Galat. & in homil. de Baptismo, Christum fuisse quidem in se sanctum, tamen quia suscepit peccata nostra, fuisse etiam ratione eorum peccatorum, furem, latronem, homicidam, denique maximum peccatorem totius mundi; & sic indiguisse Baptismo in remissionem peccatorum præ omnibus hominibus, quia propter omnes homines. AT ista omnia sunt meræ blasphemiæ in Christum. Nam etiamsi CHRISTVS susceperit in se onus peccatorū nostrorum, tamen non potest verè ipse denominari fur, latro, homicida, peccator, vt impudēter eum vocat Lutherus sine vllo exemplo Scripturæ, aut Patrum: non enim dicitur fur, qui soluit debitum, quod fur debebat, sed qui furatur rem alienam. Pari ratione peccata nostra Christus purgauit operibus virtutum suarum, non vi alicuius Sacramenti ab alio sibi ministrati.

DICES, potuit Christus accipere suum Baptisma, non ad effectum regenerationis & adoptionis consequendum, sed aliqua alia de caussa, quomodo accepit Circumcisionem, qua non indigebat, & Baptismum Ioannis, quod fuit Baptisma pœnitentiæ, cùm tamen ipse non egeret pœnitentia; & denique quomodo accepit Eucharistiam, qua similiter non indigebat.

RESPONDEO, quidquid de hoc sit, certè magis gloriosum fuit Christo, non accipere suum Baptisma, quàm accipere. Dum enim Baptismū confert, & non accipit, Imperatorem se, & principem huius militiæ ostendit, quippe qui characterem suum in alijs imprimit. At si acciperet, videretur etiam ipse ad militiam adscribi. Denique maior nobis consolatio esse debet, quòd per Baptismum Christum induamus, & similitudini mortis eius configuremur, quàm si cum illo simul ablueremur.

QVARTVM argumentum ibidem; Christus cùm baptizaretur à Ioanne, contactu carnis suæ sanctificauit aquas; & præterea adesse voluit visibiliter præsentiam Spiritus sancti in specie columbæ, & sonare vocem gratiæ, & beneplaciti diuini, quæ inuisibiliter adsunt in nostro Baptismo; non igitur diuersa sunt Baptismata illud, & nostrum.

RESPONDEO, Patres varias caussas attulisse, cur Christus à Ioanne baptizari voluerit. PRIMA est, ad exemplum humilitatis, vt ipse ait, Matt. 3. *Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiā.* De qua caussa vide Augustinum in Enchirid. cap. 49. & Bernard. serm. 4. de Epiphania. SECVNDA est, vt confirmaret Baptismum Ioannis tanquam bonum, & Deo gratū, vt docet Hieronymus in cap. 3. Matth. TERTIA, vt ostenderet quanti facere debeant peccatores Baptismum Domini sui, quando ipse Dominus, & iustus tāti fecit Baptismum serui sui. Ita Augustinus tractatu 4. & 13. in Ioannem. QVARTA, vt lauaret nostra crimina in Iordane; vt canit Ecclesia in die Epiphaniæ; & vt scribit Nazianzenus oratione in sancta lumina, vt veterem Adamum suffocaret in aquis, & nouum emergere faceret. Quod quidem fecit, vt suprà diximus, non vi Baptismi accepti, sed merito humilitatis suæ. QVINTA, vt ipse in sua persona figuraret Baptismum nostrum, & gratiam, quam in eo accipimus, vt docet Augustinus lib. 15. Trinit. cap. 26.

Sed PRÆCIPVA fuit, vt Baptismum salutarem institueret, & consecraret. Instituit enim sanctificando aquas tactu carnis suæ, vt supra ostendimus ex Ambrosio, & Beda in cap. 3. Lucæ; ex Chrysostomo, & Hieronymo, in cap. 3. Matthæi, & ex alijs multis Patribus: & simul figuratè ostēdit effectum Baptismi sui, dum cœlum aperiri voluit, & Spiritum sanctum descendere, & vocem audiri, &c. vt patet ex Hilario in cap. 3. Matth. Sed quid ista faciunt pro Kemnitio? immò quomodo non pugnant cum Kemnitio? Nam antequam Dominus baptizaretur, nunquam apparuit columba, neque audita est vox de cœlo, neque sanctificatæ sunt aquæ; & tamen idem erat Baptismus Ioannis, cum eo, qui postea fuit. Non igitur Baptismus, quem habuit Dominus à Ioanne, idem erat cum nostro: nam illud accepit, non instituit; nostrum autem instituit, non accepit.

QVINTVM argumentum pag. 119. Paulus dicit, 1. Cor. 12. Nos omnes effici vnum corpus per Baptismum. At vnum corpus efficimur non solum inter nos,

nos, sed etiam cum Christo; igitur idē Baptisma habemus cum Christo.

RESPONDEO, hanc esse aliam cōtumeliam in Christum, quasi ille eguerit Baptismo, vt fieret membrum Ecclesiæ: mirum est, cur non addiderit etiam, debuisse Christum per fidem, & pœnitentiam adipisci remissionem peccatorū. Respōdeo igitur, Paulum loqui solùm de corpore, non de capite. Nos enim membra Christi, & proinde vnū corpus Christi efficimur per Baptismum, quia hoc Sacramento regeneramur, & annectimur Christo. At ipse caput nostrum factum est, non per Baptismum, sed per gratiam vnionis hypostaticæ. Quemadmodum etiam filij Adæ, & quasi corpus eius efficimur per carnalem generationem; ipse autem non fuit factus caput omnium hominum per carnalem generationem, sed per creationem, & gratiam Dei singularem.

SEXTVM argumentum. Vnum corpus sumus, non solùm nunc inter nos, sed etiam cum illis, qui erant prædicante Ioanne, & baptizante antequam Dominus baptizare inciperet. Atqui vnum corpus efficimur per vnum Baptisma.

RESPONDEO, semper Ecclesiam fuisse vnum corpus mysticum, non tamen semper eodem Sacramento adiungebantur homines huic corpori, sed aliquando per Circumcisionem, quoad Iudæos, aut alio modo, quoad gentiles; nunc autem post Christi tempora, per Baptismum. Itaque tempore Ioannis erant Iudæi vnum corpus per Circumcisionem, non per Baptismum Ioannis, aut Christi, Paulus autem loquitur de tempore suo.

SEPTIMVM argumentum contra solutionem præcedentis. Etiam tempore Pauli multi erant vnum corpus Christi, qui tamen non habuerant nisi Baptismū Ioannis. Nam Apostoli non fuūt baptizati, nisi Baptismo Ioannis, excepto Paulo. Similiter Apollo quidam Actor. 18. non nouerat, nisi Baptisma Ioannis, & tamen non est coactus rebaptizari. Deniq; ipse etiā Baptista nō fuit à Christo, vel à discipulis eius baptizatus.

RESPONDEO, Apostolos baptizatos Christi baptismo scribunt, & probant Tertullianus in lib. de Baptismo, & Augustinus epistola 108. ad Seleucianum, & lib. 3. de origine animæ, cap. 9. Nam cùm Dominus Ioan. 3. tam apertè pronunciauerit, neminem saluandum sine Baptismo, non debet dubitari, quin illi omnes Baptismum Christi acceperint, quos postea tempora vixisse, & ad Ecclesiam Christi aggregatos cōstat, etiamsi id nusquam scriptum sit. Alioqui negabimus etiam Romanos, Galatas, Ephesios, Philippenses, Timotheum, Titum, Philemonem, & alios ad quos Paulus scribit, fuisse baptizatos, quia nusquam scriptum legimus, quando, & à quibus baptizati fuerint. Idem dici potest de Apollone, quem baptizatum fuisse Christi Baptismo affirmant Chrysostomus & Oecumenius in cap. 18. Actor. Deniquede Ioanne Baptista, sicut non scriptum est baptizatum à Christo, ita neque contrarium scriptum est. Et coniectura non leuis est, eum fuisse à Christo baptizatum: quoniam ait Matth. 3. *Ego a te debeo baptizari.* Sed quidquid de hoc sit, certum est eum à Christo saltem spiritu baptizatum, vt affirmant Nazianzenus oratione in sancta lumina, & Hieronymus, atque Auctor operis imperfecti apud Chrysostomum in cap. 3. Matth. Quod si non fuit baptizatus aqua Ioannes, non est mirum, quia mortuus est, antequam lex de Baptismo Christi obligaret.

CAPVT XXIV.

De cæremonijs Baptismi.

DE cæremonijs baptizandorum copiosè scribit Thomas VValdensis, tomo 3. de Sacramentali-
A bus, tit. 5. cap. 45. & sequentibus septem, contra Ioan. VViclefum, qui omnes ferè Ecclesiæ Catholicę ritus, & cæremonias circa Baptismum, reijciebat. Easdem cæremonias fusè tradidit, & explicāt Ordo Romanus; Alcuinus io lib. de diuinis officijs, cap. de Sabbatho sancto; Amalarius lib. 1. de officijs Ecclesiasticis, & Rabanus lib. 1. de institutione clericorū; & ex veteribus Cyrillus in Catechesibus, & Ambrosius in lib. de Sacramentis.

Eosdem ritus, paucissimis exceptis damnant etiam hæretici huius temporis, ac præsertim Ioan. Caluinus, lib. 4. Institut. cap. 15. §. 19. & Illyricus Cent. 1. lib. 2. cap. 6. & Cent. 2. cap. 6. qui tamen non aliud argumentum proferunt, nisi quod ritus isti non sint in diuinis literis, neque præcepto, neque exemplo commendati.

Nos autem illis duo obijcimus. PRIMO, quòd ipsi etiam aliquid præscribāt in administratione Baptismi, quod in sacris literis non inuenerunt. Nam in libello
B de formula Sacramentorum ministrandorum, præscribit Caluinus PRIMO, vt infans adferatur ad Baptismū die Dominico, aut certè alio die, quo populus in Ecclesia ad concionē conuenit; vt coram populo fiat Baptismus. SECVNDO, vt qui infantes adferunt, interrogentur, an spondeant, se infantes illos, cum adoleuerint, instituturos in doctrina fidei, & morum; & spōsione facta pergatur in Baptismo. TERTIO, vt nomen imponatur infanti baptizando. QVARTO, vt forma Sacramenti pronuncietur lingua patria. QVINTO, vt recitetur Symbolum, & Oratio Dominica, aliæque preces. At nihil horum in Scriptura inuenies. Lutherani adducunt etiam abrenunciationem Satanæ, & pomparum eius, vt patet ex agenda Saxonica, & alijs similibus. Vnde Illyricus etiam nō audet reijcere abrenunciationem, Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 497. & ipse etiam Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 219. examinans canonem 7. de Baptismo, fatetur iure baptizandum proponendam esse abrenunciationem. Deniq; Lutherus in
C suo Catechismo voluit etiam pingi signum Crucis in fronte, & pectore Baptizandi. Ego verò optarem aliquid horum demonstrari testimonijs, vel exemplis diuinarum literarum. Nam Scripturæ recensent Baptismum multorum millium, Actor. 2. & 4. Item Eunuchi Reginæ Æthiopum, Actor. 8. Sancti Pauli, Act. 9. Cornelij, Act. 10. Lydiæ, & custodis carceris, Act. 16. & duodecim Asianorum, Act. 19. sed nulla mentio fit diei Dominicæ, neque Ecclesiæ, aut frequentiæ populi, aut impositionis nominis, aut susceptorum, & sponsionis, aut precationis Dominicæ, & Symboli Apostolici, aut etiam signi crucis: quæ omnia notauerunt etiam Centuriatores, Centur. 1. lib. 2. cap. 6. col. 496. & 497. non haberi in Scripturis. Neque his repugnat, quod Oratio Dominica sit in Scripturis, & Symbolum, saltem quoad sensum. Nam in Scriptura non habetur, vt recitentur ista in Baptismo; imò nulla precatio legitur facta in tot locis Scripturæ, vbi narrantur
D Baptismata suprà notata. Vel igitur aduersarij reijciāt omnes omnino cęremonias, & solùm baptizent aspergendo aquā, & recitando verba; aut certè quærant alia argumenta, quibus oppugnent ritus ab Ecclesia approbatos.

SECVNDO, illis obijcimus testimonium veteris Ecclesiæ. Omnes enim ritus, quibus nunc vtimur, antiquissimi sunt, & vel ex Apostolorū traditione manarunt, vel à sanctissimis Patribus instituti sunt, quorum auctoritas, præsertim tot seculis iam confirmata, plus apud nos valere debet, quàm nouatorum clamores, cùm ipsi nihil probare possint à nobis fieri contra sacras literas. Hoc igitur solùm præstādum erit à nobis, vt adferamus pro singulis ritibus testimonia antiquitatis. Quod vt facilius fieri possit, distribuemus cæremonias Baptismi in tres classes. Aliæ enim præcedunt Baptismum, aliæ comitantur, aliæ sequuntur.

CAPVT XXV.

Cæremoniæ ante Baptismum, 'sunt duodecim.

PRIMA cæremonia est, quòd Catechumeni, qui baptizari cupiunt, danr nomen suum, & ex eo tẽpore dicuorur Competentes, seu Electi, & recipiuntur ab Ecclesia, vt instruantur, & præparentur ad Baptismum. Hinc sunr duo genera Catechumenorum (vt Rabanus docet loco notato.) Vnum eorum, qui audiunt conciones, & volunt fieri Christiani, sed non dum petierunt Baptismum, & ij dicuntur Auditores, seu Audientes. Alij petunt Baptismum, & dicuntut Competẽtes, seu Electi. Nam S. LEO, epist. 4. cau. 5. & 6. Electos vocat, vt etiam vocantur in ordine Romano; sed AVGVSTINVS ordinariè Competẽtes vocat; sic enim ait, lib. de cura pro mortuis, cap. 12. *Pascha appropinquabat, dedit nomen inter alios Competentes.* Vide etiam lib. 9. Confess. cap. 6. de fide, & operibus, cap. 6. & serm. de tempore 116. qui est ad Competentes. Eodem nomine vtitur Hieronymus in epist. ad Pammachium, de erroribus Ioan. Hierosolymitani.

SECVNDA cæremooia est, scrutinium; quo nomine significatur propriè examen, & exploratio quædã, an Competentes firmiter credant, & syncerè: tamen continet hoc nomen etiam Catechismum. & Exorcismum, & omnes cæremonias, quæ fiunt ab eo die, quo nomen dederunt, vsq; ad eum diem, quo baptizantur. Fiunt autem septem scrutinia, quorum principale est tertium, & fieri solet feria quarta post Dominicã quartam Quadragesimæ: tunc enim fiunt ferè omnes cæremoniæ, de quibus mox dicemus, vt patet ex auctoribus suprà citatis. Porrò hac voce scrutinij, non solùm vtuntur Ordo Romanus, Alcuinus, Amalarius, & Rabanus, sed etiam antiquiores, Augustinus, lib. de fide, & operibus, cap. 6. & Leo in epist. 4. ad Episcopos Siciliæ, cap. 6.

TERTIA est, abrenunciatio Satanæ, & operũ eius; quæ sæpè repetitur, tum in scrutinijs, tum etiam postea paulò ante ipsum Baptismum, ac sine dubio de Apostolica traditione descendit. Nam eius meminit Clemens, lib. 7. constit. cap. 41. & 42. & Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hier. cap. de Baptismo. Tertull. in lib. de spectaculis, cap. 1. cùm inquit: *Aquam ingressi, Christianam fidem in sua legis uerba profitemur; renũciasse nos Diabolo, & pompis eius, & Angelis eius, ore nostro contestamur.* Similia habet in lib. de Idololatria, & in lib. de corona militis, vbi hoc potissimùm argumento probat, non debere Christianum fieri militem Imperatoris Gentilis, ne cogatur defendere Dęmonũ templa, quibus in Baptismo renunciauit.

Eiusdem cæremoniæ apertè meminerunt Cyprianus, in libro de duplici martyrio. Origenes hom. 12. in Numer. Cyrillus, Catechesi mystagogica 1. Basilius in lib. de Spiritu sancto cap. 11. & 27. Chrysost. hom. 21. ad populum. Ambrosius, lib. 1. de Sacramẽtis, cap. 2. & lib. 2. cap. 7. Hieronymus in cap. 6. Amos. August. lib. 1. de Symbolo ad Catechumenos, ca. 1. & lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 34.

QVARTA cæremonia est, fidei professio, quam sæpius interrogati respõdent, & postea etiam in ipso die Baptismi publicè pronunciant recitantes Symbolum. Meminit huius cæremoniæ Clemẽs, & Dionysius locis citatis. Item Origenes, hom. 5. in Numer. Cyprian. lib. 1. epist. 12. Cyrillus Catechesi 1. Hilarius, can. 15. in Matthæum. Hieronymus in dialogo contra Luciferianos. Epiphan. in Anchorato, & August. lib. de fide, & operibus, cap. 11. & lib. 8. Confess. cap. 2. Vbi refert historiam Victorini baptizati, cui cùm offerrent presbyteri, vt si vellet, fidei Symbolum priuatim recitaret; maluit ille publicè ex edito loco de more fidem pronunciare.

A QVINTA est, signum crucis in fronte, & pectore, in singulis enim scrutinijs, vel à presbyteris, vel à clericis imprimitur illis signum crucis. Meminit huius cęremonię Dionysius loco citato. Basil. lib. de Spiritu sancto, cap. 27. vbi ponit hanc cæremoniam inter Apostolicas traditiones, vt etiam abrenunciationem, & cetera, quæ in Baptismo fiunt. Augustinus, lib. de catechizandis rudibus, cap. 20. alloquens Catechumenũ prima die instruendum: *Crucis*, inquit, *signo in fronte hodie tanquam in poste signandus es.* Vide eundem in epist. 118. in Psal. 36. concione 2. tract. 3. & 36. in Ioannem, & serm. 19. de Sanctis.

SEXTA cęremonia est, Exorcismus, id est, adiuratio Dæmonum certis precibus facta, vt recedant ab homine baptizando. Hanc præter cæteras Caluinus ridet, vt inanem & fictitiam, lib. 4. instit. cap. 19. §. 24. Sed nos facilè possumus ostendere ex libris ferè omnium veterum Patrum, omnia, quæ etiam hoc tempore Ecclesia retinet de Exorcismis. B

Nam INPRIMIS accepisse Ecclesiam potestatem à Deo coërcendi Dęmones per Exorcismos, testantur antiquissimi Patres, vt IVSTINVS in dialogo cũ Triphone: *Illi*, inquit, *per nomen Iesu Christi adiurati à nobis parent.* Idem habet TERTVLLIANVS in lib. de corona militis, in lib. ad Scapulam, in Apolog. cap. 32. & in lib. de spectaculis, cap. de munere. CYPRIANVS in lib. ad Demetrianum: *O*, inquit, *si audire eos, & uidere velles, quando a nobis adiurantur, & torquentur; spiritualibus flagris, & orationis flagellis exire coguntur.* Similia habent Minutius in Octauio. Lactant. lib. 2. ca. 16. vbi etiam dicit, interrogatos nomen ab Exorcistis, Dæmones respondere, quo nomine appellentur. Cuius etiam rei meminit Beda in cap. 8. Lucæ. Vide etiã eundem Lactantium, lib. 4. cap. 27. & lib. 5. ca. 22. Augustinum, lib. 10. ciuit. cap. 22. Deniq; (vt omittam infinitos alios) etiam Prudentius ita cecinit in Apotheosi contra Iudæos:

C
Torquetur Apollo
Nomine percussus Christe, nec fulmina uerbi
Ferre potest.
Intonat antistes Domini; Fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solue latentes.
Has inter uoces medius Cyllenius ardens
Eiulat, & notos suspirat Iuppiter ignes.

DEINDE esse in Ecclesia non solùm donum Sanctorum quorundam, sed etiam ordinarium officium exorcizandi, & coërcendi Dæmones, testantur Concilia antiqua, Antiochenum, can. 10. & Carthaginense IV. can. 7. & Laodicenum, can. 29. & Patres vetustissimi, vt Cyprian. lib. 4. epist. 7. & Cornel. in epist. ad Fabiũ Antiochenum apud Eusebium, lib. 6. hist. cap. 33.

TERTIO, Exorcismos non fuisse quaslibet preces pro arbitrio Exorcistæ, sed certas, & præscriptas ab Ecclesia, quæ propriè dicuntur Exorcismi, patet ex Concilio Carthaginensi IV. can. 7. & ex Ioan. Micrologo, D lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, ca. 7. vbi etiã monet Exorcismos nõ concludi: *Per Christum Dominum nostrum*, vt alias preces, 'sed: *Per eum, qui uenturus est iudicare seculum per ignem*, quia Dæmones maximè diem vltimi iudicij timent.

QVARTO, ante Baptismum præmitti Exorcismos, testatur Dionysius loco notato, & NAZIANZENVS orat. in sanctum lauacrũ: *Ne despuas*, inquit, *Exorcismi curationem; est enim & ipsa uatina syncerıtatis, &c.* CYRILLVS Catechesi 1. *Suscipe cœlestem thesaurum, & in Exorcismis studiosè uersare.* Idem repetit plurib. in præfatione Catecheseon. Vide etiam Cyprianũ, lib. 4. epist. 7. Ambros. lib. 1. de Sacramentis, cap. 5. Optatum, lib. 4. cõtra Parmenianum. August. lib. de fide, & operibus, cap. 6. lib. 2. de nuptijs, & concupiscentia, ca. 18. vbi dicit, in tota Ecclesia esse hanc ipsam consuetudinem. Cœlestinum I. epist. 1. cap. 12. Deniq; Leonẽ I.

epist.

epiſt.4. cap. 7. vbi dicit, ſecundum Apoſtolicam regulam Catechumenos Exorciſmis ſcrutandos eſſe.

SEPTIMA cæremonia eſt exſufflatio, quæ quidem annectitur Exorciſmis. Nam & verbis Exorciſmorũ pelluntur Dæmones, & cæremooia exſufflaoonis ſignificatur eorum expulſio, & ſimul ſignificatur afflatio boni Spiritus, quem recipiunt homines, cùm recedit ſpiritus malus.

AVGVSTINVS, lib.6. cõtra Iulianum, c.2. *Eccleſia,* inquit, *filios fidelium nec exorcizaret, nec exſufflaret, ſi non eos de poteſtate tenebrarum, & à prinripe mortis erueret.* Et infrà: *Id tu commemorare timuiſti, tãquam ipſe ab orbe toto exſufflãdus eſſes, ſi huic exſufflationi, qua princeps mundi à paruulis eijcitur foras contradicere voluiſſes.* Similia repetit, li.2. de peccato originali, cap.40. & lib.2. de nuptijs, & concupiſcentia, cap.17. & 18. & lib.5. Hypognoſtici prope finem.

AMBROSIVS, lib. de ijs, qui initian. myſt. cap.1. *Odorem,* inquit, *vitæ æternæ vobis inhalatum carpite.* Neq; hæc cæremonia rideri poteſt, niſi Dominus ipſe rideatur, qui Ioan.20. ſimili cæremonia vti voluit, cùm Apoſtolis Spiritum ſanctum dedit; nam inſufflauit in eos. Eiuſdem cæremoniæ meminit concilium ſecundum generale, can.7.

OCTAVA cæremonia eſt, guſtus ſalis. Datur enim Catechumenis guſtãdum ſal, vt apparet ex Origene, hom.6. ſuper Ezech. & Concilio III. Carthaginenſi, can.5. Et fortè ad hunc ſalem alluſit Auguſtinus, cum de ſe puero ait, lib.1. Confeſſ. cap.12. *Signabar in ſigno crucis eius, & condiebar eius ſale.* Dabatur etiam panis benedictus loco Euchariſtiæ, vt Auguſtinus teſtatur, lib.2. de peccat. meritis, & remiſſ. cap.26. Quanquam, & ipſum ſalem datum eis loco Euchariſtiæ, conſtat ex Concilio Carthaginenſi citato.

NONA eſt, cùm tanguntur ſaliua nares, & aures, & dicitur eis, Ephpeta, id eſt, adaperire. Hanc valde miratur, & conſpuit Caluinus, ſed eam probat, & explicat Ambroſius, lib.1. de Sacramentis, cap.1. & de ijs, qui init. myſt. cap.1. vbi etiam adfert exemplum Domini, qui Marci 7: ſputo tetigit linguam muti, & aures ſurdi, & dixit, Epheta. Ergo petenti Caluino cur etiã ſputo tangamus nares, & aures Catechumenis, reſpõdeamus, vt nobis dicat, cur Dominus ſputo tetigit linguã, & aures muti, & ſurdi, Marci 7. & oculos cæci nati, Ioan.9. Certè enim ſine his cæremonijs potuit Dominus vtrumque curare.

DECIMA cæremonia eſt, impoſitio manuum ac benedictio Sacerdotalis. Huius meminit Diony. loco notato, & Clemens, lib.7. conſtitut. cap.39. & Cõcilium IV. Carthaginenſe, can.85. Item CYPRIANVS referens acta Concilij Carthaginenſis in teſtimonio Vincentij à Thibari, aſſerit manus impoſitionem cũ Exorciſmis præcedere debere Baptiſmi regenerationẽ. AVGVSTINVS, lib.2. de peccat. merit. & remiſſ. capit.26. *Catechumenos,* inquit, *ſecundum quendam modum ſuũ per ſignum Chriſti, & orationem manus impoſitionis puto ſanctificari.* Atque hæc quidem cæremonia frequentiſſima eſt in diuinis literis. Nam & Dominus, Matth.19. manus imponebat paruolis, & Apoſtoli ſemper ferè orationi ſuper aliquos addebant manus impoſitionem, vt patet, Actor.8.9.13. & alibi.

VNDECIMA eſt vnctio. Vnguntur enim Catechumeni oleo benedicto ante Baptiſmum, in pectore, & ſcapulis, vngendi poſtea Chriſmate poſt Baptiſmum. Meminit huius vnctionis Clemens, lib.3. recognitionum (etſi enim liber iſte incertæ fidei ſit, quoad dogmata, tamen antiquiſſimus eſt) *Baptizetur,* inquit, *vnuſquiſque veſtrũ in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis ſuper ſe inuocato, perunctus primum oleo per orationem ſanctificato.* CHRYSOSTOMVS, hom 6. in ca. 2. epiſt. ad Coloſſ. *Inungitur baptizandus more athletarum, qui ſtadium iam ingreſſuri ſunt.* IVSTINVS, q.107. quærit cur bis inungantur Chriſtiani, ſemel ante Baptiſmum, & iterum poſt Baptiſmum. Ambroſ. quoque vtriuſq; vnctionis meminit, prioris quidem, lib.1. de Sacramentis, cap.2. poſterioris autem lib.2. cap.7. Cyrillus vtriuſq; etiam meminit, prioris, Catecheſ.2. myſtagog. poſterioris Catecheſ.3. myſtagog. Vtriuſq; etiam meminit Auguſtinus, ſerm.206. de tempore.

DVODECIMA eſt, abſtinentia vini, & carnium, & etiam rei vxoriæ, aliaq; opera pœnitentiæ, non quidẽ ad ſatisfactionem, ſed vt paratiores accederent ad Sacramentum Baptiſmi, vt patet ex Cyrillo Catech.1. Nazianzeno orat.10 ſanctum lauacrum, & Auguſtino, lib. de fide, & operib. cap.6. & Cõcilio IV. Carthaginenſi, canon.85.

CAPVT XXVI.

De cæremonijs, quæ Baptiſmum comitantur.

IN ipſo autem Baptiſmo hæ cæremoniæ adhibẽtur. PRIMO imponitur nomẽ baptizato; vbi ridiculus ſanè fuit Illyricus, Cent.1. lib.2. cap.6. col.497. qui ex eo probat Apoſtolorum tẽpore non fuiſſe in vſu hanc cæremoniam, quia Eunuchus Reginæ Candacis, Actor.8. ſemper vocatur Eunuchus, tã ante Baptiſmũ, quàm pòſt: quaſi Eunuchus ſit nomen proprium perſonæ, & non potiùs deſignet vitium corporis, quod ſanè Baptiſmo tolli non poteſt. Sumpta videtur hæc cæremonia ex Teſtamento veteri. Nam in Circumciſione imponebatur nomen paruulo, vt patet Luc.1. de Ioanne; & Luc.2. de Chriſto. Eiuſdem apud Chriſtianos meminit Dionyſ. Areopagita loco citato. Veteres, qui quando baptizabantur, vel in fine vitæ, vel certè valde adulti, non mutabant nomina in Baptiſmo, vt patet de Saulo, Act.9. & de Cornelio, Actor.10. & de Ambroſio, Auguſtino, & alijs: tamen cùm baptizabãtur infantes, ſolebant patres eorum imponere nomina Sanctorum, vt modò facimus. Id patet ex Dionyſio Alexand. apud Euſebium, lib.7. hiſtoriæ, cap.20. ſecundum verſionem Chriſtophorſoni. Scribit enim is Dionyſios, filijs Chriſtianorum ſæpè imponi conſueuiſſe nomina Petri, Pauli, Ioannis, &c. Idem etiam patet ex ipſis nominibus multorum veterum, vt Petri Alexandrini, & Petri fratris Baſilij; Ioannis Chryſoſtomi, & Ioãnis Caſſiani, & aliorum, qui nomina Hebraica habuerunt, cùm ipſi Græci eſſent. Immò etiam de hac re exſtat etiam Canon. XXX. inter Canones Niceni Concilij nuper ex Arabico in Latinum cõuerſos, & editos à Franciſco Turriano; in quo iubentur Chriſtiani in Baptiſmo nomina imponere filijs ſuis, non Gentilium ſed Chriſtianorum.

SECVNDA cæremonia eſt, vt habeant ſuſceptores, à quibus de ſacro fonte leuentur, & poſtea diligentius in fide inſtituantur. Eos vocat Dionyſius Areopagita de Eccleſiaſtica hier. cap. vlt. Suſceptores; Tertull. in lib. de Baptiſmo, ſpõſores appellat. De iiſdem vide Auguſtinum ſer.116. de tempore, qui eſt tertius de Dominica Palmarum, & lib.1. cap.34. de peccat. merit. & remiſſ.

TERTIA eſt, cõſecratio aquæ, cuius meminit Dionyſius, cap. de Baptiſmo: *Regenerationis aqua ſacris inuocationibus prius conſecratur.* Idem habent Cyprian. lib.1. epiſt. vlt. Ambr. lib.1. de Sacram. cap.5. Baſi. lib. de Spiritu ſancto, cap.27. vbi dicit, hanc eſſe Apoſtolicam traditionem. Deniq; Auguſtinus, lib.6. in Iulianum, cap.8. & homil.27. ex libro 50. homiliarum, & tract. 118. in Ioannem in fine.

QVARTA eſt, trina merſio, cuius meminit Clemẽs, can.49. Apoſtolorum, Dionyſius loco citato, Tertull. lib. de corona militum, & lib. contra Praxeam. Cyrillus Catecheſ.2. Baſilius de Spiritu ſancto, cap.27.

Chry-

Chrysostomus, homil. 24. in Ioan. Augustinus, serm. 91. & 201. de tempore. OBSERVANDVM est autem Arianos abuti cœpisse hac cæremonia (vt Gregorius scribit, lib. 1. epist. 41. ad Leandrum) ad suum errorem stabiliendum. Nam cùm trina mersio fieret à Catholicis ad significandas tres personas diuinas, & triduum sepulturę Christi, vt Gregorius ibidem dicit: Ariani trina mersione vtebantur ad significandas tres naturas trium personarũ. Quare & tunc Gregorio visum est, vt in Hispania vna mersio fieret; & idem paulò pòst confirmauit Concilium Toletanum IV. cap. 5. Nunc autem pro regionum varietate, vel vna, vel trina mersio adhibetur: neutrum enim est de essentia Sacramenti, vt Gregorius, & dictum Concilium locis citatis testantur.

QVINTA est, tempus Paschale, & Pentecostes. Etsi enim quouis tempore dari possit Baptismus, si necessitas vrgeat: tamen veteres diligentissimè seruabant hanc cæremoniam, vt solùm in Sabbathis, Paschæ, & Pentecostes ordinariè baptizarent. Extant de hac re epistolæ decretales Siricij, 1. cap. 2. & Leonis I. epist. 4. & epist. 80. & Gelasij, epist. 1. cap. 12. vbi seuerissimè reprehendunt Episcopos quosdam, qui audebant extra casum necessitatis Baptismum conferre in Epiphania, aut festis diebus Martyrum, & iubent, vt seruetur antiqua consuetudo, vt solùm in Paschate, & Pentecoste detur Baptismus. Esse item hanc antiquam, & vniuersalem consuetudinem, patet ex Catechesibus Cyrilli, quæ ideo in Quadragesima habitæ sunt, quia præparabant ad Baptismum in Paschate celebrandum. Item ex Hieronymo in epist. ad Pammachium, aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, & ex illis verbis Augustini, lib. de cura pro mortuis, ca. 12. *Venit Pascha, dedit nomen inter alios competentes.* Denique placuisse Deo hanc cęremoniam intelligi potest ex miraculo, quod narrat Paschasinus Episcopus in epist. ad S. Leonem, quæ habetur ante epist. 64. S. Leonis. Vbi dicit, in Sicilia suo tempore fuisse sacrum fontem, in quadam perexigua Ecclesia, in quodã monte sita, qui toto anno aridus manebat, & in sola Paschatis vigilia (quo tempore datur Baptismus) aquis redũdabat hora baptizãdi, cum nulli canales, nullæ foueę, nunquam aqua vicina conspiceretur. Quod autem Illyricus obijcit ex actis Apostolorum, qui non seruarunt hæc tempora in baptizando Paulo, Cornelio, & similibus; soluitur ab Ambrosio in cap. 4. ad Ephes. vbi dicit, initio Ecclesię, vt populus Christianus facilè propagaretur, concessum fuisse omnibus, vt omni tempore baptizarent: tamen paulò pòst Ecclesijs constitutis, ordinem statutum fuisse, vt solùm quidam, id est, presbyteri, & certis diebus baptizarent.

CAPVT XXVII.

De cæremoniis, quæ sequuntur Baptismum.

CÆREMONIÆ, quæ sequuntur Baptismum, sunt aliæ quinque. PRIMA videtur fuisse osculum pacis, in signum, quòd baptizatus est frater noster. Meminit huius cæremoniæ Cyprianus lib. 3. epist. 8. ad Fidum: respõdet enim quibusdam, qui existimabãt non esse baptizandos infantes recens natos, & in argumentum adferebant, quia oportet osculum dari baptizato; omnes autem horrent infantem recens natum osculari. Respondet autem Cyprianus, nihil esse cur horreat Christianus osculari eum, quem Deus ipse creauit.

SECVNDA est, vnctio Chrismatis in vertice; quæ quidem introducta videtur, quia non semper adest Episcopus, qui possit continuò dare post Baptismum Sacramentum Confirmationis. Ideo enim interim vngitur à presbytero baptizatus, non quidem in fronte, sed in vertice, Chrismate ab Episcopo consecrato. Meminit huius cęremonię Damasus in vita Syluestri. Innocentius I. epist. 1. cap. 3. Ambr. lib. 3. de Sacramentis, cap. 1. & Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, vbi dicit, presbyteris non licere sine Chrismate baptizare. Vbi apertè loquitur de vnctione Chrismatis, quæ datur à presbytero in vertice: nam ibidẽ paulò ante asseruit, Sacramentum Confirmationis non dari, nisi ab Episcopo.

TERTIA cæremonia est, cereus accensus, qui datur baptizato in signum fidei, & gratiæ acceptæ, & quod sit translatus à potestate tenebrarum ad lumen, & sortem Sanctorum. Meminit huius cæremoniæ Gregorius Nazianzenus in oratione in sanctum lauacrum, & Augustinus in Psal. 65. in illud: *Transiuimus per ignem & aquam.*

QVARTA est, vestis candida, quam ferre solebant à Sabbatho sancto, vsque ad Dominicam in Albis. Meminit huius Dionysius de Ecclesiast. hierarch. cap. de Baptismo. Ambrosius lib. de ijs, qui myst. init. cap. 7. & Augustinus serm. t 57. de tempore, qui est t. in octaua Paschatis.

QVINTA cæremonia olim fuit, delibatio lactis & mellis, seu vini, quæ in hoc tempore nõ est in vsu. Meminit huius cæremoniæ Tertull. lib. 1. contra Marcionẽ, & Hieronym. in Dialogo contra Luciferianos, vbi dicit, id fieri consueuisse in signum nouæ infantiæ in Christo. Vnde etiam in Missa Dominicæ in Albis legitur ꝓpter Neophytos illud ex epistola Petri: *Quasi modò geniti infantes lac concupiscite.* Sed hæc non videtur fuisse generalis, cùm tantùm in Occidente eam viguisse scribat Hieronymus, in cap. 55. Isaiæ, in illud: *Emite vinum & lac.* Itaque non mirum, si prætermissa tandem fuit; sicut etiam illa, cuius meminit Ambrosius lib. 3. de Sacramentis, cap. 1. lauandi pedes Neophytis mox à Baptismo particularis erat quarundam Ecclesiarum, & ideirco facilè exoleuit.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

LIBER VNICVS.

DE Sacramento Confirmationis sex Controuersiæ sunt. PRIMA, an sit verum, & proprium Sacramentum. SECVNDA, de materia. TERTIA, de forma. QVARTA, de effectu. QVINTA, de ministro. SEXTA, de cæremonijs. Ac vt à PRIMA incipiamus, tres erunt primæ Controuersiæ partes. In PRIMA referemus errores de Confirmationis Sacramento. In SECVNDA confirmabimus veritatem. In TERTIA soluemus obiectiones.

CAPVT PRIMVM.

De erroribus, & mendacijs circa Sacramentum Confirmationis.

HÆRETICI huius temporis ferè omnes Cõfirmationem de numero Sacramentorum auferunt. Etsi enim anno M.D.XLVIII. in conuentu Lipsiensi, Theologi Lipsiẽses, & VVittenbergenses receperint septem Sacramenta, & nominatim Confirmationem, vt Sacramentum propriè dictum, & gratiam conferens; tamẽ non persiterunt in ea Confessione. Siquidem omnes ferè eorum Doctores, & qui ante illud tempus, & qui postea scripserunt, Sacramentum Confirmationis reijciunt.

Quia tamen negare non possunt, fuisse in veteri Ecclesia ritum aliquem, qui diceretur Confirmatio; finxerunt ipsi, ritum illum non fuisse quidem Sacramentum à Christo institutum, sed fuisse cæremoniã quandam vtiliter ab Ecclesia introductam: quam in sex capita distinguit Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 320. Is enim accuratissimè omnium describit ordinem Lutheranæ Confirmationis. PRIMO dicit, paruulos in infantia baptizatos, cùm perueniunt ad annos discretionis, debere institui in doctrina Catechismi, & vbi saltem principia didicerint, offerri debere Episcopo, qui coram Ecclesia admoneat puerum de suo Baptismo, quid acceperit, quid promiserit, &c. SECVNDO, debere ipsos paruulos publicè recitare confessionem fidei, & doctrinæ, quam didicerunt. TERTIO, debere interrogari de præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus, atq; ad ea respõdere. QVARTO, debere moneri, vt hac professione fidei ostendant, se dissentire ab omnibus ethnicis, hæreticis, fanaticis, & prophanis opinionibus. QVINTO, debere graui exhortatione admoneri, vt in pacto Baptismi, & fidei professione perseuerent, & proficiendo confirmentur. SEXTO, fieri debere publicam precationem pro illis pueris, vt Deus Spiritu suo sancto illos gubernare & confirmare dignetur in hac fidei professione; & simul addi posse manus impositionem.

Hanc sententiã breuiter indicauit Lutherus in lib. de Babyl. captiuit. cap. de Confirmatione. Nam, & negat esse verum Sacramentum; & addit posse recipi pro
A Ecclesiastica cæremonia, qualis est, consecratio aquæ, & aliarum rerum: non meminit autem Lutherus Catechismi, aut Examinis in ritu Confirmationis. Zouinglius in lib. de vera, & falsa religione, cap. de alijs Sacramentis, negat Confirmationem esse Sacramentum; & addit fuisse ritum in Ecclesia institutum, & examẽ puerorum, qui in infantia fuerant baptizati. Quod idem postea docuit Philippus in locis, cap. de Confirmatione; Caluinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 4. Ioannes Brentius in Confess. VVittenbergensi, cap. de Confirmatione, & alij.

Non sunt autem ipsi primi, qui hoc Sacramentum reiecerunt. Nam Ioann. VVicleffus in 4. lib. Trialogi, cap. 14. etsi non omnino videatur hoc Sacramentum respuere, tamen non vult posse probari ex Scripturis, & apertè reprehendit Catholicorum sententiam. Immò dicit, quibusdam videri à Diabolo introductã Epi-
B scoporum Confirmationem cũ omnibus suis ritibus: nec reprehendit, sed potiùs indicat sibi placere sententiam eiusmodi. In alio etiam libro, qui fortè iam non exstat, vnctionem Chrismatis apertè reijcit, vt Thomas VValdensis testatur, tomo 2. de Sacramentis, ca. 113. Ante VVicleffum VValdenses hæretici idẽ hoc Sacramentum reiecerunt, teste Ænea Syluio in historia Bohemica, cap. 35. & ante hos omnes Nouatiani, de quibus sic loquitur Theodoretus, lib. 3. hæret. fab. *Nouatiani pœnitentiam a suo conuentu arcent penitus, & ijs, qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocirca eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ cõiunguntur, benedicti patres vngi iusserunt.* Cur autem Nouatiani reiecerint hoc Sacramentum, caussa non fuit aliqua ratio conuincens aut Scripturæ testimonium euidens: sed quia ipse Nouatianus (vt scribit ex Cornelio Papa Euseb. lib. 6. hist. cap. 33.) in lecto decũ-
C bens baptizatus fuit sine consuetis Ecclesiæ cæremonijs; nec postea adimpleri curauit, quæ omissa fuerant, nec signaculo Spiritus sancti confirmatus fuit. Ob quæ, cùm malè audiret apud omnes, hoc remedium excogitauit, vt negaret, Chrismate inũgi oportere homines post Baptismum. Donatistas etiam contumeliosos fuisse in S. Chrisma scribit Optatus lib. 2. contra Parmenianum; sed non constat an Donatistæ oderint

hoc

hoc Sacramentum absolutè, an tantùm, vt à Catholicis dabatur. Probabile tamen est eos hoc Sacramentũ contempsisse, vt etiam Arianos, & alios multos hereticos, qui cùm ad Ecclesiam veniebãt, iubebantur sacro Chrismate inungi, vt infrà dicemus.

Sed ad hæreticos huius temporis redeamus. Doctrinam suam illi tam crassis mendacijs, tantaque impudentia conuiciorum, & blasphemiarum onerãt, vt planè perspicuum fiat, eos, qui hoc Sacramentum oppugnant, recipere mali spiritus plenitudinem; sicut è contrario, qui illud reuerenter suscipiunt, sancti spiritus plenitudinem consequuntur.

Ioannes Caluinus in Antidoro Cõcilij, sess. 7. can. 2. *Olei*, inquit, *qui faciat mentionem, nemo est ex veteribus: immò nec ex media illa ætate, quæ iam multis vitijs abundabat.* Hæc ille. ATQVI meminerunt olei plurimi veterum, immò etiam vetustissimorum. TERTVLLIANVS lib. 1. contra Marcionem, loquens de Sacramentis Christi: *Ille*, inquit, *neque aquam Creatoris respuit, qua suos abluit, neque oleum, quo suos vngit.* Et AVGVSTINVS lib. 5. contra Donatistas, cap. 20. *Si ad hoc valet, quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorẽ non audit, vt per peccatorem Sacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur?* Denique adeo clarè, & sæpe meminerunt Chrismatis Tertullianus, Cyprianus, & Cyrillus, vt Kemnitius hoc nomine istos Patres reijciat, & per contemptum vocet Chrisma Cyrillinum.

Idem Caluinus ibidem, can. 3. Tridentinos Patres, asinos & porcos vocat, cùm tamen modestissimus videri velit. Porrò in Inst. lib. 4. cap. 19. § 8. *Verbum*, inquit, *vnctorum est, nullam promissionem in Baptismo percepisse, qua in agonibus instruãtur.* Hæc ille. ATQVI hoc nullus Catholicorum docet. Nam quod citat Caluinus ex epist. S. Melchiadis: *In Baptismo regeneramur ad vitam, in Confirmatione armamur ad pugnam*, referendum est ad proprios effectus horum Sacramentorum. Baptismus enim propriè ad vitam regenerat, quamuis gratia illa regenerationis, valeat etiam ad peccata vitanda: Cõfirmatio autem propriè datur ad augmentum roboris, & ad pugnandum pro fide.

Rursus §. 10. aliud mendacium profert, cùm ait: *Nonne se Donatistas produnt qui vim Sacramenti à ministri dignitate æstimant?* quia nimirum dicimus, Sacramentum Confirmationis non posse conferri ordinariè, nisi ab Episcopo. AT Caluinus non ignorabat, Donatistas de alia dignitate loqui consueuisse, nimirũ de dignitate probitatis, & innocentiæ, non de dignitate ministerij Ecclesiastici. Alioqui etiã Caluinus Donatista esset, cùm velit Baptismum non posse tribui à laico, neq; à fœmina, sed solùm à publico Ecclesiæ ministro. Igitur contra mentem, & conscientiam suam loquutus est, ac proinde mentitus.

Ibidem de MELCHIADE Papa & Martyre, cuius verba proximè citauerat, ita loquitur: *Os sacrilegum, tune pinguedinem fœtore duntaxat anhelitus tui inquinatam, & verborum murmure incantatam, audes Christi Sacramento opponere, & conferre cum aqua verbo Dei sanctificata? At parum hoc ipsum erat tuæ improbitatis, nisi etiam præferres. Hæc sunt sanctæ Sedis responsa; hæc Apostolici tripodis oracula.* Hæc ille. Poteratne Caluinus impudentius blasphemare in sanctissimum virum? poteratne manifestius confiteri, nihil sibi esse commune cum antiqua Ecclesia? Siquidem S. Melchiadi omnis Ecclesia, quæ tunc erat, communicauit; ac de eo sic loquitur, AVGVSTINVS in episto. 162. *Qualis*, inquit, *ipsius B. Melchiadis vltima est prolata sententia; quam innocens, quam integra, quam prouida, atq; pacifica?* Et infrà: *O virum optimum, ô filium Christianæ pacis, ô patrem Christianæ plebis.*

Denique §. 11. profert aliud mendacium Caluinus: *Ecce*, inquit, *præterita aqua, & nullo numero habita; vnum oleum in Baptismo magnifaciunt.* Hæc ille. Confinxit autem hoc mendacium, occasione accepta ex verbis Magistri Sententiarum, perperam expositis. Nam Magister lib. 4. dist. 7. cap. 2. dicit, Sacramentum Confirmationis esse nobilius Sacramẽto Baptismi aliquo modo, ratione videlicet ministri, à quo datur, & ratione membri, in quo perficitur; nam Confirmatio non potest perfici, nisi in fronte nobilissimo omnium membrorum. Hæc ita accepit Caluinus, quasi Magister contulerit vnctionem Confirmationis, quæ fit in fronte, cum vnctione Baptismi; quæ fit in vertice; & proinde Sacramentum Baptismi non constituerit in aqua, sed in solo oleo. AT noluit intelligere Caluinus verba Magistri, ille enim confert vnctionem Confirmationis, non cum vnctione Baptismi, sed cum ipso Baptismo, qui ex aqua, non ex oleo conficitur. Confert enim inter se Sacramenta: non est autem Sacramentum vnctio in Baptismate, sed aspersio aquæ. AT, inquit Caluinus, aspersio aquæ fit etiã in fronte. RESPONDEO, hoc interesse inter Baptismum & Confirmationem, quod Confirmatio non perficitur, nisi in fronte; aspersio autem aquæ Baptismi, potest fieri in fronte, sed potest fieri etiam extra frontem; immò nunc ordinariè cùm baptizantur infantes, solum vertici ipsorum infunditur aqua. Vt etiam Confirmatio à solo Episcopo datur; Baptismus ab Episcopo dari potest, sed dari etiam potest à Presbytero: & idcirco tam ratione ministri, quàm ratione subiecti præstat Confirmatio Baptismo, vt rectè dicit Magister. Quare sine vlla caussa mentitur Caluinus, Catholicos nullo numero habere aquam Baptismi.

Ibidem Caluinus dicit, se ne vnius quidem stercoris facere oleum, siue in Baptismo, siue in Confirmatione. ATQVI de vtroque oleo, omnes Sancti, & antiqui Patres honorificentissimè semper loquuti sunt, vt suprà ostendimus in disputatione de cæremonijs Baptismi, & infrà ostendemus, cum agemus de materia Confirmationis.

Iam verò Martinus Kemnitius multa similiter habet, & mendacia, & conuicia; sed vno tãtum loco ero contentus. Igitur in 2. parte Examinis, pag. 298. tria simul mendacia conglutinat. PRIMVM est, quòd vnctio Chrismatis ex schola Montani prodierit. SECVNDVM, quòd Tertullianus, & Cyprianus in hac re Montanistæ fuerint. TERTIVM, quòd Hieronymus hanc sententiam refutet in Dialogo contra Luciferianos.

At nullus vnquam auctor prodidit hanc fuisse hæresim Montani. Scribunt de erroribus Montani, Tertullianus de præscript. Epiphanius hæres. 48. Eusebius lib. 4 hist. cap. 14. Clemens Alexandrinus strom. 4. Philastrius in Catalogo. Hieronymus in epistola ad Marcellam de erroribus Montani. Augustinus hæres. 26. Theodoretus lib. 3. de fabulis hæret. Damascenus in libro de centum hæresibus, in nullo autem horum, vllum est verbum de hac re. Sed colligit Kemnitius, vt est solers, hunc fuisse errorem Montani, licet nemo id scripserit, quia Tertullianus fuit Montanista: & ipse est, qui scribit, Spiritum sanctum dari baptizatis per Chrismatis vnctionem. At non omnia, quæ Tertullianus scribit, ad Montani errores pertinent, licet ille in vltima ætate Montanista fuerit. Alioqui Montanistarum hæreses erunt, Christum esse Filium Dei, Baptismum in aqua celebrandum, Eucharistiam in pane & vino; & alia id genus multa, quæ Tertullianus scribit.

Deinde quanta est impudentia sanctum Cyprianum Martyrem celeberrimum Montanistam hæreticum facere? Quid, quòd ipse Kemnitius in hac ipsa re sibi non constat? nam pag. 317. dicit, hunc errorem con-

confictum ab antiquissimis Patribus, Tertulliano, Cornelio, & Cypriano. At si isti confinxerunt; non ergo à Montano id acceperunt.

Denique, quod S. Hieronymus hunc errorem refellat in Dialogo contra Luciferianos, crassissimũ est mẽdacium. Nam in eo Dialogo solùm explicat S. Hieronymus, quomodo dari dicatur Spiritus sanctus per manus impositionem, cùm etiam antè in Baptismo datus sit: sed neque Montanum, ac Tertullianum, neque sanctos Episcopos Cornelium, & Cyprianum nominat; tantùm abest, vt eos refellat, vt mentitur Kemnitius. Neque ex eo, quod Hieronymus dicit, in Baptismo dari Spiritum sanctum, sequitur refutari sententiam Tertulliani, & Cypriani, qui dicunt dari in Confirmatione: alioqui Hieronymus refutasset etiam Lucam, qui ait, Actor. 8. *Nondum enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*. At nullos refutat Hieronymus: non enim negant Lucas, & alij, in Baptismo dari Spiritum sanctum, nisi in illa plenitudine, qua datur in Confirmatione.

CAPVT II.

Probatur ex Scriptura Sacramentum Confirmationis.

QVINQVE argumentis probandum est, Confirmationem esse Sacramentum verè, ac propriè dictum, vt Concilium Tridentinum docet, sess. 7. canon. 1. de Confirmatione. PRIMO, ex Scripturis. SECVNDO, ex traditione, & testimonijs summorum Pontificum. TERTIO, ex Testimonijs Conciliorum. QVARTO, ex testimonijs Patrum Græcorum. QVINTO, ex testimonijs Latinorum.

Quod ad PRIMVM attinet: Tria requiruntur ad essentiam Sacramenti Christiani propriè dicti. PRIMO, promissio gratiæ. SECVNDO, signum sensibile cũ verbo, quod sit medium, seu organum, quo applicetur promissio. TERTIO, mandatum diuinum, quo id iubeatur ministrari. Hęc tria postulant sibi ostẽdi ex Scripturis in quæstione de Confirmatione, Caluinus lib. 4. Instit. c. 19. §. 5. & Kẽnitius in 2. par. Exam. pag. 276. *In hac quæstione*, inquit Kemnitius, *quæ sint illa media, per quæ credendum sit Spiritum sanctum velle efficacem esse; ante omnia petimus ex verbo Dei nobis monstrari, expreßum mandatum, & promißionem diuinam: quando enim illa habemus, tunc scimus medijs illis, vtpotè diuinitus institutis, reuerenter esse vtendum: scimus etiam quid illis tribuendum sit.* Hæc ille. Itaque nihil aliud requirunt; & meritò: nam ad hæc reuocantur omnia; & omnium consensu Sacramentum est propriè dictum, vbi hæc tria inueniuntur.

Ac promissio quidem, & certè amplissima habetur, Ioann. 14. vbi Dominus promittit Spiritum paracletum, qui consoletur in omnibus aduersis. Item ca. 15. vbi promittit eundem Spiritum sanctum, qui faciat discipulos fortes, atque intrepidos in testificatione veritatis: Et cap. 16. vt arguat mundum de peccato, de iustitia, & de iudicio, id est, qui det robur Apostolis ad arguendam infidelitatem hominum, & testificandam Christi iustitiam, & annunciandum Principem huius mundi iam esse iudicatũ. Item Lucæ vlt. *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Deniq; Actor. 1. *Accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes, &c.* Hanc certè diuinam esse promissionem, & in Scripturis haberi, & ea promitti hominibus iam baptizatis, & iustis gratiam ampliorẽ Spiritus sancti, qua fiant fortes in confessione fidei,

A nullo modo negari potest.

Iam verò medium, seu organum, siue signum sensibile constans ex rebus & verbis, quibus applicetur illa promissio, fuit manus impositio cum oratione. Nam Apostoli quidem singulari miraculo, & beneficio receperunt illam gratiam promissam sine vllo medio, seu Sacramento in die Pentecostes, vt notum est ex Actor. 2. At verò ceteri recipiebant illam eandem gratiam ministerio Apostolorum per illud medium, vt patet Actor. 8. *Tunc imponebãt manuum super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*; & antea dixerat illos venisse, vt orarent. Idem habetur Actor. 19. Et quod hoc medium sit medium, quo applicatur promissio facta de mittendo Spiritu sancto, patet ex effectu: nam cuicunque baptizato Apostoli manus imponebant, veniebat super eum Spiritus sanctus. Denique quod illud donum, quod dabatur tũc omnibus baptizatis per manus impositionem, fuerit illud ipsum, quod promissum fuit Apostolis, patet ex testimonio sancti Petri, qui Actor. 2. concionabatur populo, & promittebat B idem dunum, quod ipse acceperat, si crederent, & baptizarentur, & allegabat Iohelem, qui prædixerat donum illud effundendum, non super Apostolos tantùm, sed super omnem carnem. Idem etiam Petrus Actor. 11. testabatur, Cornelium, & eius comites accepisse idem donum, quod acceperunt Apostoli in Pẽtecoste: *Nihil*, inquit, *differunt inter nos & illos*, & tamen Scriptura nusquam meminit alterius medij, seu signi sensibilis, quo daretur dunum illud, nisi manus impositionis cum oratione.

Restat mandatum. Sed pro mandato damus illis mandati exequutionem. Nunquam enim Apostoli ita ordinariè, & securè imposuissent omnibus baptizatis manus, vt veniret super eos Spiritus sanctus, nisi Dominus hoc eis mandasset. Quemadmodum etiam hic in terris cum famulus aliquid agit, quod non potest nisi iussu Domini, & non est stultus; omnes intelligunt, eum habere mandatum, etiamsi is non dicat C se habere mandatum; vt si lictores capiant magnum aliquem virum in medio foro, aut si viatores indicant senatoribus tali die habendum senatum, &c. Fuisse autem ritum illum ordinarium, & communem omnibus baptizatis, patet ex cap. 8. & 19. Actorum. & ex epistola ad Hebræos, cap 6. Itaque ipse etiam Caluinus cum lib. 4. Institut. cap. 19. §. 5. postulasset mandatum sibi ostendi, respondet ipse sibi nomine Catholicorum, §. 6. *Tuentur*, inquit, *se quidem Apostolorum exemplo, quos nihil temerè fecisse existimant*; ac responsionem admittens, ait: *Id sanè rectè; nec a nobis reprehenderentur, si se Apostolorum imitatores ostenderent, &c.*

Nunc videndum est, quid ad hoc argumentum respondeant aduersarij. PRIMA solutio est Caluini loco citato; quòd illa manus impositio non fuerit Sacramẽtum, sed quædam oblatio baptizatorum Deo: solebant D enim per manus impositionem offerre Deo, quos baptizauerant.

AT hæc solutio facilè refellitur. Nam INPRIMIS id Caluinus tantùm dicit, sed nec probat, nec potest probare vllo testimonio, nisi sua ipsius auctoritate. Sic enim ait: *Hanc manus impositionem non altius subesse mysterium cogito, sed huiusmodi ceremoniam ab illis adhibitam interpretor, vt ipso gestu significarent se Deo cõmendare, & velut offerre eum, cui manus imponebant.* DEINDE Scriptura dicit, quòd ad illam manus impositionem, sequebatur continuò effusio doni mirabilis; immò etiam asserit Scriptura, per illam impositionem manuum datum Spiritum sanctũ, Actor. 8. sicut dicit Tit. 3. per lauacrum regenerationis saluos nos fieri. Vt igitur lauacrũ non est simplex oblatio, sed mysterium conferens gratiam; ita etiam impositio manuum. PRÆTEREA offerre Deo baptizatum, non est aliquid maius,

maius, quàm baptizare, præsertim secundum Caluinum, qui dicit nihil subesse mysterij in hac cæremonia: ergo poterant offerre illi ipsi, qui baptizauerant. At Scriptura contrarium docet. Nam Actor. 8. Philippus baptizat, & tamen non potest imponere manus, sed veniunt ad hoc faciendum Petrus & Ioannes. Et Actor. 19 Paulo præsente baptizantur duodecim viri, & non exprimitur à quo, quia quilibet poterat id facere: at baptizatis Paulus ipse manus imponit. DENIQVE quid opus erat noua oblatione, cùm hoc ipso, quòd quis baptizatur, offerat se Deo, eiusque legibus, & obsequio se subijciat?

SECVNDA solutio est eiusdem Caluini ibidem, & Brentij in Confessione VVittenbergensi, cap. de Confirmatione, qui dicunt, Deum initio nascentis Ecclesiæ per manus Apostolorum dedisse fidelibus dona quædam visibilia Spiritus sancti, vt donum linguarum, donum miraculorum, & similia; ex quo sequitur illam impositionem manuum non fuisse Sacramentum, quia non dabat gratiam iustificationis. Et confirmant ex similibus; nam vmbra Petri curabantur homines Actorum 5. & per sudarium Pauli Actorum decimo nono, & tamen non facimus inde Sacramenta.

SED hæc etiam solutio facilè reijci potest. Nam quod dicunt, illam impositionem manuum non dedisse nisi dona quædam loquendi linguis, & miraculorum; falsum est. Nam inprimis dona illa gratis data non dicuntur in Scriptura simpliciter Spiritus sanctus, nec dicitur Spiritus sanctus habitare in eo, in quo non sunt nisi illa dona; quin potius è contrario Spiritus sanctus effugiet fictum, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Sapient. 1. dona autem illa gratis data, etiam in peccatoribus interdum inueniuntur; vt patet Matth. 7. At per manus impositionem Apostolorum dabatur ipse Spiritus sanctus Actor. 8. & 19. non igitur solùm dona illa gratis data. SECVNDO. Id dabatur per manus impositionem, quod promiserat Dominus Ioann. 14. 15. 16. & Lucæ vltimo, vt suprà ostendimus. At quod promisit Dominus, non erat donum linguarum, aut curationum (id enim fuit additamentum quoddam) sed gratia roborans, & confirmans in fide. TERTIO. Dona illa non erant communia omnibus, vt patet ex Rom. 12. & 1. Cor. 12. *Nunquid omnes prophetant? nunquid omnes loquuntur linguis?* At Spiritus sanctus per manus impositionem dabatur omnibus, vt apertè colligitur ex locis notatis Actor. 8. & 19. QVARTO. Apostolus Hebr. 6. numerat impositionem manus cum Baptismo, cum fide, cum pœnitentia, cum alijs rebus, quæ pertinent ad salutem; immò etiam ad fundamenta religionis, vt ibidem Apostolus dicit. At certè loqui linguis, & prophetare, non pertinet ad salutem, multò minus ad fundamenta religionis. QVINTO. Si nihil aliud conferebat Spiritus sanctus datus per manus impositionem, nisi dona illa miraculorum; certè nunquam Apostoli primarij Petrus, & Ioannes ex Hierusalem in Samariam descendissent, vt manus imponerent. Nam satis multa miracula operabatur Philippus in Samaria, vt non essent ibi necessarij alij, qui miracula facerent. SEXTO. Idem ostendunt exempla, quæ aduersarij proferunt de vmbra Petri, & sudario Pauli; nusquam enim legimus per ea instrumenta datum esse Spiritum sanctum, sed solùm temporalem sanitatem.

TERTIA solutio est ea, quam attingit quidem loco citato Caluinus, sed latius eam persequitur Kemnitius, pag. 290. In Apostolis priuilegium singulare fuit, vt Spiritum sanctum darent per manus impositionem: habuerunt enim illi peculiare mandatum, & promissionem de hac re. At nos non habemus eiusmodi mandatum, & promissionem; igitur temerè imitari conamur. Confirmatur argumentum ex euentu. Nam ad eorum manus impositionem sequebatur effectus; ad nostram nihil sequitur; etiamsi enim quis millies manum imponat, non descendunt linguæ igneæ. Cessauit igitur donum illud: proinde ociosa, & inanis cæremonia remansit.

HÆC quoque solutio facilè reijci potest. Nam INPRIMIS non ostendent aduersarij, vbi mandauerit Dominus Apostolis, vt manus imponerent ad Spiritum sanctum recipiendum. Legimus quidem Mar. vlt. *Super ægros manus imponent, & bene habebunt;* sed illa dicuntur omnibus fidelibus, non autem solis Apostolis: *Signa*, inquit, *eos qui crediderint, hæc sequentur, &c.* & præterea ista est impositio manus ad morbos pellendos, non ad Spiritum aduocandum. Legimus item Ananiam Actorum 9. accepisse mandatum, vt Paulo manus imponeret; quem locum perperã Caluinus exponit de manus impositione, de qua nunc agimus, cùm in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 3. de Confirmatione, tum in Institu. lib. 4. cap. 19. §. 10. Sed is locus nihil facit ad rem. Nam illa impositio manus fuit curatiua ad depellendam cæcitatem corporalem, non ad dandum Spiritum sanctum: vnde etiam ante Baptismum facta est. SECVNDO, neque ostendent Apostolis vsquam factam esse promissionem, vt cui manus imponerent, daretur Spiritus sanctus. Promisit quidem Apostolis Dominus Spiritum sanctum, quem & acceperunt in die Pentecostes: at vt ipsi alijs darent, nusquam legimus; & tamen dabant, & quidem ordinariè. Non igitur requirebatur peculiaris promissio. TERTIO, promissio generalis est non solis Apostolis, sed toti Ecclesiæ facta; igitur & cæremonia, qua applicatur promissio, generalis esse debet, & perpetua. Probatur antecedens. Nam etiamsi Dominus Apostolos alloquebatur, cùm promittebat Spiritum sanctum, tamen in eis Ecclesiam totam alloquebatur, vt ait S. Leo sermo. 9. de Quadragesima: *Tota*, inquit, *Ecclesia salutare suum in ijs qui aderant, vniuersaliter audiebat.* Vnde etiam Dominus ait Matth. vltimo: *Vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad mundi consummationem.* Vbi alloquitur eos, qui erant omnes morituri intra centum annos, & tamẽ dicit se cum eis semper futurum, quia nimirum, & ipsi semper erunt in posteris suis. Item ex eo, quod ait Luc. 22. *Hæc facite in meam commemorationem;* quod certè ad alios etiam pertinet, qui Apostoli non erant. Vnde beatus Petrus, qui eas promissiones rectissimè intelligebat Actor. 3. omnibus pollicebatur Spiritum sanctum, si crederent, & baptizarentur; & allegabat vaticinium Ioëlis; *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* ACCEDIT etiam ratio euidens. Nam caussa, cur Deus promisit, & dedit Spiritum sanctum, non minus locum habet in nobis, quàm in Apostolis; siquidem omni tempore egent fideles virtute Spiritus sancti ad resistendum in persecutione & confitenda fide. Neque Dominus promittere potuit, aut voluit Ecclesiæ suæ ad annos decem, aut viginti, & non perpetuò, quando illa auxilio indiget.

SED respondet Kemnitius, promissionem quidem esse generalem, sed organum, quo illa applicatur, non esse iam impositionem manus, sed alia instrumẽta, nimirum Baptismum & Eucharistiam. ATQVI hoc est temerè, & pro arbitrio, immò etiam contra verbum Dei fingere organa, quibus applicentur diuinæ promissiones. Nam si Baptismus, & Eucharistia applicant promissionem prædictam, cur Apostoli vtebantur manus impositione? deerant fortasse illis Baptismus, & Eucharistia? DEINDE Apostoli ante Christi passionem baptizati fuerant, & Eucharistiam sumpserant, & tamen post illa omnia promittitur eis Spiritus sanctus. Non igitur acceperant hoc donum, nimirum

mirum io ea plenitudine, quæ danda erat in Sacramẽto Confirmationis, per Baptismum, & Eucharistiam. PRÆTEREA Actor. 8. Samaritani baptizati erant, & tamen Lucas disertis verbis dicit, Spiritum oon venisse io quenquam illorum, nisi post manus impositionem Apostolorum. DENIQVE cùm ipsa Scriptura tam apertè doceat, medium ad recipiendum hoc donum esse manus impositionem; quanta temeritas est hoc medium reijcere, & alia confingere?

AT, inquiunt, cessauit effectus ille, qui sequebatur ad imposioonem manus. RESPONDEO; Cessauit quoad visibilia symbola, non quoad inuisibilem gratiam. Nam posse dari etiam inuisibiliter Spiritum sanctum, constat ex facto Domini. Ioann. 20. vbi insufflauit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum;* debuisse autem dari semper, saltem inuisibiliter, paulò antè probatum est. Fuit autem caussa rationabilis, quare tunc daretur visibiliter, nunc solùm inuisibiliter; quia initio Ecclesiæ ad fidem plantandam, & nutriendam, eiusmodi miracula necessaria erãt. Vnde AVGVSTINVS lib. 3. de Baptismo, cap. 16. *Neque enim temporalibus*, inquit, *& sensibilibus miraculis attestantibus per manus impositionem, modò datur Spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc exspectat, vt ij, quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repentè incipiant loqui linguis? Sed inuisibiliter, & latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus diuina charitas inspirari.* Deniq; idem patet ex similibus. Nam initio Ecclesiæ, qui credebant, operabantur miracula iuxta illud Marci vlt. *Signa, eos, qui crediderint, hæc sequentur; super ægros manus imponent, & bene habebunt.* Nunc cessauit iste effectus fidei. Nec tamen est fides otiosa, & inaois, quia habet effectum suum principalem, qui est viuificare: *Iustus enim ex fide viuit*, Hebr. 10. Vide Gregorium in homilia Euangelij Ascensionis. Pari ratione in principio Ecclesiæ puniebantur peccatores visibilibus pœnis, vt patet de Anania & Sapphira, Actor. 5. de Elima Mago Actor. 13. de ijs, qui indignè communicabant, 1. Corinth. 11. At num hoc tempore, quia non puniuntur ista peccata visibilibus pœnis, ideo impunita manebunt; & non saltem inuisibiliter puniebtur, & hic, & in alia vita? Ita igitur & in bonis.

QVARTA solutio est Kemnitij, pag. 291. totum locum Actor. 8. & 19. nibil pro nobis facere, cùm nos impositionem manus reiecerimus, & in eius locum vnctionem Chrismatis subiecerimus.

Hæc solutio nulla est. Nam vt omittam quæ infrà de Chrismate dicenda sunt, falsum est reiectam esse manus impositionem. Bis enim Episcopus manus imponit confirmandis, vt ex Pontificali Romano intelligi potest, semel cùm super eos manus extendit, atque orat: & rursum cùm signat in fronte, atque vngit; ipsa enim vnctio, & signatio cùm manu fiat, manus impositio rectissimè dicitur, vt docet Hugo lib. 2. de Sacramentis, par. 7. cap. 2. Vnde etiam Marc. 7. cùm postulassent quidam, vt Dominus manus imponeret lunatico; ille id fecit, nam digito tetigit linguam, & aures eius.

CAPVT III.

Probatur veritas testimonijs Summorum Pontificum.

NVNC secundò probanda est veritas ex veterũ, & sanctorum Põtificum responsis. Adferemus autem testimonia, quæ noo quidem disertis verbis affirment, Confirmationem esse Sacramentum (id enim neque necessarium est, & facilè posset detorqueri ad significationem Sacramenti largo modo accepti) sed testimonia adferemus, quæ rem ipsam demonstrent; id est, cæremoniam dantem gratiam, & à Baptismo distinctam.

PRIMVS igitur sit S. CLEMENS Romanus. Vide lib. 3. constit. cap. 10. 16. & 17. & lib. 7. cap. 44.

SECVNDVS sit S. VRBANVS in epistola sua decretali: *Omnes*, inquit, *fideles per manuũ impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur.*

TERTIVS sit S. CORNELIVS Papa & Martyr, io epist. ad Fabium Antiochenum apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. *Non fuit*, inquit, *signaculo Chrismatis consummatus, vnde nec Spiritum sanctum potuit promereri.*

QVARTVS sit MELCHIADES Papa & Martyr, in epist. ad Episcopos Hispaniæ; interrogatus, vtrum maius Sacramentum esset Baptismus, an Confirmatio; respondit his verbis: *Scitote vtrumque magnum esse Sacramentum.* & addit, Coofirmationem io eo præstare Baptismo, quòd solùm à summis sacerdotibus, id est, Episcopis confertur. Vbi apertissimè docet, Confirmationem esse Sacramentum verè, & propriè dictum; quia cõfert cum Baptismo, & aliquo modo etiam Baptismo anteponit: Baptismum autem omnes fatentur Sacramentum esse verè, ac propriè dictum.

Quiotus sit S. EVSEBIVS Papa in epist. 3. *Manus*, ioquit, *impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus.* Et probat ex Actis Apost.

SEXTVS sit S. INNOCENTIVS I. in epist. 1. ad Decentium cap. 3. *Presbyteris*, inquit, *Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratũ; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum sanctum Paracletum.* & adducit exemplum Apostolorum Actor. 8. vbi Innocentius apertè distinguit Episcopalem Confirmationem, qua tradi dicit Spiritum sanctum, ac proinde Sacramentum esse, ab vnctione, quæ fit in Baptismo, quæ non est Sacramentum, sed quid Sacramentale; & præterea ab Apostolorum doctrina hoc descendere.

SEPTIMVS sit S. DAMASVS in epist. 4.

OCTAVVS sit S. LEO epist. 86. aliàs 88.

NONVS sit S. IOANNES III. in epist. ad Episcopos Germaniæ. Hi tres Pontifices declararunt non licere Chorepiscopis, sed solis Episcopis dare Spiritum sanctum per manus impositionem, & vnctionem Chrismatis in fronte. Ac Ioannes III. citat Damasum & Leonem, caussam reddit cur tam ipse, quàm illi ita declarauerint; quia in Actis cap. 8. soli Apostoli dabant Spiritum sanctum per manus impositionem: vbi videmus eos loqui de illa cæremonia, quę Apostolis fuit in vsu.

DECIMVS sit S. GREGORIVS, qui lib. 3. episto. 9. monet, ne presbyteri signare audeaot Chrismate baptizatos in fronte, cùm ad Episcopi munus id pertineat. Et in cap. 1. Cantic. in illud: *In vineis Engaddi*, inquit, *balsamum nascitur, quod cum oleo Pontificali benedictione Chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimuntur.* ADDE etiam Innocentium III. cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione.

CAPVT IV.

Idem probatur ex Concilijs.

PRIMVM est ELIBERTINVM Concilium antiquissimum canone 38. Postquam enim dixerat posse laicum in necessitate baptizare, addit: *Si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impo-*

sitionem

ſitionem perfici poſſit. Idem etiã infrà can. 77. iubet Diacono, ſi quos baptizauerit.

SECVNDVM eſt Concilium ARELATENSE I. tempore S. Syluestri celebratũ, quod can. 8. iubet hęreticis ad Eccleſiam redeuntibus, ſi baptizati fuerint in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, non iterum tradi Baptiſmũ, ſed manus ab Epiſcopo imponi, vt accipiant Spiritum ſanctum: quia nimirum hęretici illi Baptiſmum dare ſolebant, ſed non Confirmationem.

TERTIVM eſt ARELATENSE II. ſub eodem Syluestro, quod idem ſtatuit can. 17. niſi quod exprimit etiã Chriſma cum manus impoſitione.

QVARTVM ſit LAODICENVM etiam antiquiſſimũ, vbi can. 7. iubentur Nouatiani ſancto Chriſmate inungi; & can. 48. *Oportet*, inquit, *baptiZatos ſacratiſſimum Chriſma percipere, & cœleſtis regni participes fieri.*

QVINTVM ſit AVRELIANENSE Concilium apud Gratianum de conſecr. diſt. 5. can. Vt ieiuni: *Vt ieiuni*, inquit, *ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confeſſionem prius facere, ut mundi donum Spiritus ſancti valeant accipere.*

SEXTVM ſit MELDENSE Concilium apud eundem Gratianum eadem diſt. can. Vt Epiſcopi, *Vt Epiſcopi*, inquit, *non niſi ieiuni per impoſitionem manuum Spiritum ſanctum tradant.*

SEPTIMVM ſit Concilium II. HISPALENSE can. 7. vbi idẽ reperitur quod ſuprà ex Leone I. citauimus.

OCTAVVM ſit Concilium, quod celebrauit S. Bonifacius epiſcopus & Martyr, quod exſtat in vita ipſius in tomo 3. Surij, vbi ſtatutum eſt, vt Epiſcopi circumirent diœceſes Confirmando.

His accedant Concilia generalia, Conſtantinopolitanum I. can. 7. Florẽtinum in inſtruct. Armenorum, & Tridentinum ſeſſ. 7. can. 1. de Confirmatione.

CAPVT V.

Idem probatur ex Patribus Græcis.

PRIMVS ex Patribus Gręcis ſit DIONYSIVS Areopagita. Is de Eccleſiaſtica hierarchia, ca. 2. par. 2. ſic habet: *BaptiZatum inquiũ alba veſte ad Pontificem ducũt; ille diuino, ac deifico prorſus unguento virum ſignat.* & par. 3. *Perficiens illa unctio facit perfectum.* & cap. 4. par. 3. *Sed & ipſis, qui ſacratiſſimo regenerationis myſterio conſecrantur, aduentum Spiritus ſancti conſummans unguenti inunctio elargitur.* Hic vides cæremoniam, & eius effectum, ac proinde Sacramenti propriè dicti rationem.

SECVNDO loco prodeat CLEMENS Alexandrinus, qui teſte Euſebio lib. 3. hiſt. cap. 17. ſecundum verſionẽ Chriſtophorſoni, refert hiſtoriam iuuenis cuiuſdam à S. Ioanne Apoſtolo commendati curæ, ac diligentiæ Epiſcopi nuper creati, ac inter alia ſic loquitur: *Qui* (Epiſcopus) *eum Baptiſmi Sacramento illuminauit, poſtea vero ſigillo Domini tanquam perfecta, & tuta eius animi cuſtodia obſignauit.* Vbi apertè loquitur de Sacramento Confirmationis, quod eſt ſigillum Dominicũ in fronte impreſſum, & cuſtodiam præbens per gratiam quam confert.

III. IVSTINVS q. 137. Orthodoxorum, ſcribit peractis myſterijs Baptiſmi, conſignari fideles ſacro vnguento.

IV. ORIGENES hom. 8. in Leuiticum prope finem: *Sic ergo*, inquit, *conuerſis à peccato purificatio quidem per illa omnia datur, quæ ſuperius diximus: donum autẽ gratiæ Spiritus per olei imaginem deſignatur, vt non ſolũ purgationem conſequi poſſit is, qui conuertitur a peccato, ſed & Spiritu ſancto repleri.* Et hom. 9. vltra mediũ: *Omnes*, inquit, *quicunque vnguento ſacri Chriſmatis delibuti ſunt, ſacerdotes effecti ſunt, ſicut & Petrus ad oẽm Eccleſiam dicit; Vos aũt genus electũ regale ſacerdotium.*

A V. CYRILLVS Hieroſolymitanus ex quinque catechesibus myſtagogicis, 1. & 2. ſcripſit de Baptiſmo, 3. de Sacramento Cõfirmationis, 4. & 5. de Euchariſtia, quæ ſunt tria Sacramenta, quæ eodem die percipiuntur à Neophytis. Vnde apparet Cyrillum non ſatùm habuiſſe Confirmationem pro Sacramento, ſed etiam pro Sacramento proprijſſimè dicto, quandoquidem illud in numero ponit cum Baptiſmo, & Euchariſtia. Præterea catecheſ. 3. iam citata, ſic loquitur: *Quemadmodum panis Euchariſtiæ poſt ſancti ſpiritus inuocationem non amplius eſt panis communis, ſed eſt corpus Chriſti; ſic & ſanctum hoc vnguentum, non amplius eſt vnguentum nudum, poſtquam iam conſecratũ eſt, ſed eſt Chriſma Chriſti, quod aduentu Spiritus ſancti per ipſius diuinitatem energiam habet, quo frons, & alij ſenſus tui ſymbolicè inunguntur, & corpus quidem iſto viſibili vnguento perungitur, anima verò ſancto ac viuifico Spiritu ſanctificatur.* NOTA ad hunc locũ

B PRIMO conferri hic etiam ẽt Chriſma cum Euchariſtia; quod eſt argumẽtum vtrumq; eſſe æquè propriè Sacramentum. SECVNDO nota, vnguentum conſecratum vim habere ſanctificandi, quod eſt proprium verorum Sacramentorum, quæ ſunt inſtrumenta ſanctificationis. TERTIO, non ſolùm vim habere ſanctificãdi, ſed etiam reipſa verè animam ſancto Spiritu ſanctificari, cùm frons Chriſmate perungitur. QVARTO nota, hunc auctorem cautè loquutum, cùm ait, panẽ Euchariſtię poſt conſecrationẽ eſſe corpus Chriſti; vnguẽtum aũt poſt conſecrationem non dixit eſſe Spiritum ſanctum, ne putaremus à Cyrillo fingi ſimilem tranſubſtantiationem vnguẽti, qualis fit in pane: ſed dixit, non eſſe nudum vnguentum, ſed Chriſma Chriſti habens energiam ſanctificandi à Spiritu ſancto.

Idem Cyrillus ibidem docet, quemadmodum Chriſtus primò Baptiſmum accepit; ſecundò deſcendit in

C eum columba; tertiò excepit eum tentatio: ita nobiſcũ etiã fieri, qui primò baptizamur, deinde per Chriſma recipimus Spiritum ſanctum, & ſic tandem ad pręliũ deſcendimus cum Diabolo. Ibidem etiam dicit, Chriſtianum propriè denominari à Chriſmate. Cùm enim Chriſtianus dicatur quaſi vnctus, non videtur dignus hoc nomine, qui non eſt vnctus hoc vnguento, quo Chriſtiani perficiuntur. Denique ibidem etiam rectè dicit, Ioannem in ſua epiſt. 1. cap. 2. cùm ait *Et vos unctionem, quam accepiſtis ab eo in vobis maneat, & unctio docebit vos de omnibus.* ad hoc ſanctum Chriſma alluſiſſe per quod datur Spiritus ſanctus, qui docet nos de omnibus.

VI. GREGORIVS Nazianzenus oratione in ſanctum lauacrum: *At ſi tu*, inquit, *per Baptiſmum te ipſum obfirmaueris, ac præclariſſimo, & firmiſſimo auxilio tibi in futurum caueris, animum ſcilicet, & corpus unctione, & Spiritu conſignans, quemadmodum olim Iſraël nocturno illo primigenoſque tuente cruore; quid tibi accidet? et quod tibi præſidium comparatum erit? audi Salomonis paræmias; Si ſederis, ait, intrepidus eris; ſi dormieris, ſuauis erit ſomnus tuus.*

D

VII. AMPHILOCHIVS in vita S. Baſilij, ſi tamen is eſt verus auctor eius libri: *BaptiZauit*, inquit, *Maximinus Epiſcopus Baſilium, et Eubulũ, & veſtiuit albis, atq; ungens eos ſancto Chriſmate, tradidit eis viuificam communionem.*

VIII. THEODORETVS in commentar. 1. cap. Cantic. *Qui initiantur Baptiſmo poſt Satanæ abnegationem, & confeſſionem fidei, veluti ſigno, ac nota regia ſpiritualis unguenti Chriſmate inuncti, ſub ea viſibili unguenti ſpecie inuiſibilem ſanctiſſimi Spiritus gratiam percipiunt.*

IX. Ioannes DAMASCENVS lib. 4. de fide cap. 10. *Oleum*, inquit, *in Baptiſmate aſſumitur, vnctionem ſi-*

grificemus, & Christos nos efficiēt, & misericordiam Dei nobis annunciemus per Spiritum sanctum. Vbi apertissimè loquitur de Sacramento Confirmationis, quod datur post Baptisma. Nam paulò antè dixit, Apostolis, in forma ignis datum Spiritum sanctum; & mox subiungit, nobis dari per oleum. Certè autē confirmatio Apostolorum in die Pentecostes non respondet Baptismo, sed Confirmationi per Chrisma. Et paulò pòst idem auctor dicit, sicut columba attulit ramū oliuę post diluuium; ita nobis post Baptismum, cuius figura fuit diluuium, aduenire Spiritum sanctum per oleum, cuius figura fuit illa columba cum ramo oliuæ. Deniq; verba Græca, τὸ ἔλαιον Βαπτίσματι παραλαμβάνεται, tectiùs verterentur: *Oleum Baptismati succedit*, quàm, *Oleum in Baptismate assumitur*, vt Oecolampadius vertit. Nam in Græco non est, *in Baptismate*; & verbum παραλαμβάνω propriè dicitur de eo, quod assumitur, vt alteri succedat.

CAPVT VI.

Idem probatur ex Latinis.

TERTVLLIANVS in libr. de resurrectione carnis, videtur totum ritum breuissimè comprehendere, id est, vnctionem, signum crucis, & impositionem manus: *Caro*, inquit, *vngitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur.* Et ibidem coniungit hoc Sacramētum cum Baptismo, & Eucharistia: nam antea dixerat: *Caro abluitur, ut anima emaculetur.* Et post illa omnia subiūgit: *Caro corpore Christi vescitur, ut anima de Deo saginetur.* Idem in lib. 1. contra Marcionem nō procul à fine, iterum cōiungit olei vnctionem cum aqua Baptismi, & pane Eucharistiæ: & similiter in lib. de præscriptione hæreticorum. Deniq; in lib. de Baptismo, sic ait: *Exinde egressi de lauacro, perungimur benedicta vnctione.* Et paulò pòst: *In nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritualiter proficit.* Et paulò pòst: *Dehinc manus imponitur per benedictionem aduocans, & inuitās Spiritum sanctum.*

II. S. CYPRIANVS lib. 1. epist. vlt. *Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit.* Et lib. 2. epist. 1. *Tunc demum plenè sanctificari, & esse Filij Dei possunt, si Sacramento vtroque nascantur.* Vides, Sacramentum vocari Confirmationem, & cum Baptismo conferri. Item in epist. ad Iubaianū: *Nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, per Præpositos Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem, & manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.* Si quis objciat, Cyprianum in his omnibus locis agere caussam Anabaptismi: Respondendum est, id quidem esse verum, sed non ob id esse falsa, quæ de ritu, & effectu sacri Chrismatis ab eo dicuntur. Nam Ecclesia Catholica semper notauit errorem Cypriani de Anabaptismo; nunquam notauit vt errorem id, quod ille scripsit de Confirmatione; & S. Augustinus lib. 5. de Baptismo refellit argumēta Cypriani pro Anabaptismo, nec tamen vnq; vel vno verbulo dānat, quæ Cyprianus de hoc Sacramento tā magnificè scripsit.

III. Auctor SERMONVM de operibus Cardinalib⁹ Christi, quæ habentur inter opera Cypriani, tametsi reuera non est Cyprianus, est tamen antiquus, & doctus, & apertissimè tribuit Chrismati consecrato vim sanctificandi eo modo, quo Cyrillum loquentem audiuimus. Sic. n. loquitur in sermone de vnctione Chrismatis: *Hodie in Ecclesia ad populum acquisitionis sanctificandum, in participatione dignitatis & nominis sacrum Chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamū regiæ, & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiādis diuinitus est vnctio instituta.* Et infrà loquens de Chrismate: *Sanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur, & adest, veritas signo, & Spiritus Sacramento.* Et infrà: *Et huius vnctionis beneficio, & sapientia nobis, & intellectus diuinitus datur; consilium, & fortitudo cęlitus illabitur; scientia, & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti cum spiritualibus nequitijs colluctamur.*

IV. EVSEBIVS Emissenus, seu quicunque fuit auctor (nam sine dubio Latinus fuit, & insignis) in serm. de Pentecoste: *Quod*, inquit, *nunc in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populo donauit vniuersis.* Et infrà: *Ergo Spiritus sanctus, qui super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione, augmentum præstat ad gratiam.*

V. PRVDENTIVS in ψυχομαχίᾳ, cùm pugnam luxuriæ & sobrietatis describit:

Post inscripta, inquit, *oleo frontis signacula, per quæ*
Vnguentum regale datum est, & Chrisma perenne.

Et in hymno ante somnum:

Cultor Dei memento
Te fontis, & lauacri
Rorem subiisse sanctum.
Te Chrismate innotatum.

VI. PACIANVS in lib. de Baptismo: *Lauacro*, inquit, *peccata purgātur. Chrismate sanctus Spiritus superinfunditur: vtraq; verò ista, manu & ore antistitis impetramus.* Itē in 1. epist. ad Sympronianū Nouatianū: *Si ergo & lauacri, & Chrismatis potestas, maiorum longè Charismatum ad Episcopos inde (ex Apostolorum forma) descendit; & ligandi quoque ius adfuit, atque soluendi.* Vbi vides, Chrisma non solū coniungi cū Baptismi & Pœnitentiæ Sacramento, sed ēt anteponi Sacramento Pęnitentiæ: dicit. n. esse potestatē maiorum Charismatū, posse Chrismate inungere, quàm soluere, vel ligare: & inde probat posse Episcopū soluere, & ligare, quia potest baptizare, & Chrismate consignare, quæ sunt maiora munera. Idem in epist. 2. *Vestra plebs*, inquit, *vnde Spiritus, quam non consignat vnctus sacerdos?*

VII. AMBROSIVS lib. 3. de Sacramentis, c. 2. *Sequitur* inquit, *spirituale signaculum quia post fontem sequitur vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.* Et lib. de ijs, qui initiantur mysterijs, cap. 7. *Repete, quia accepisti signaculum spirituale.* Et infra: *Serua quod accepisti, signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus.*

VIII. HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, posteaquā dixerat, Episcopos baptizatis per impositionem manuum dare Spiritum sanctum, subiūgit: *Exigis, ubi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Sed etiamsi Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret.*

IX. AVGVSTINVS lib. 15. Trinit. c. 26. dicit, Ecclesiā adhuc seruare, qđ fecerūt Apostoli Act. 8. vt eius præpositi manus imponant ad Spiritū sanctū accipiēdum. Ibidē ēt meminit Chrismatis. Item in præfatione 2. cōcionis in Psal. 26. dicit, hac vnctione spiritualiter hoīes perfici. Itē lib. 3. de Baptismo, ca. 16. & tract. 6. in epist. Ioan. dicit, nunc quidē nō loqui linguis, quibus imponuntur manus post Baptismū, tñ tenera accipere Spiritū sanctū, & latenter, atq; inuisibiliter infundi charitatem. Sed præcipuus locus est lib. 2. cōtra literas Petiliani, c. 104. *In hoc vnguento*, inqt, *Sacramētū Chrismatis*

vult

vult Petilianus interpretari: quod quidem in genere visibilium siguaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus; sed potest esse in homini bus pessimis. Et infrà: *Discerne igitur visibile sanctum Sacramentum, quod esse & in bonis, & in malis potest: illis ad præmium, istis ad iudicium, ab inuisibili vnctione charitatis, quæ propriè bonorum est.*

X. BEDA lib. 6. in Lucam, exponens illa verba Luc. 22. *Et egreßus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarũ. In montem,* inquit, *oliuarum discipulos educit, vt omnes in morte sua baptizatos altißimo sancti Spiritus Chrismate confirmandos esse designet.*

His accedant qui de hoc Sacramẽto ex professo tractant. XI. Rabanus lib. 1. de Instit. cleric. cap. 30. XII. Amalarius lib. 1. de officijs Ecclesiasticis. XIII. Hugo lib. 2. de Sacramentis, p. 7. & XIV. Magister cum omni Schola lib. 4. Sent. dist. 7.

His accedant tria miracula ad huius Sacramenti cõfirmationem à Deo ostensa. PRIMVM exstat apud Optatum lib. 2. vbi refert, ampullã S. Chrismatis ab Arianis per fenestram proiectam, Angelica manu sustentatam collidi non potuisse. ALTERVM exstat in vita S. Remberti Bremensis Episcopi apud Surium tom. 1. in mẽse Februario, quæ scripta est ante annos DCC. Ibi legimus S. Rembertum inter confirmandum cæcum illuminasse. TERTIVM exstat in vita S. Malachiæ à S. Bernardo scripta: *Puerum,* inquit Bernardus, *mente captum, ex his quos lunaticos vocant, inter confirmandum sacra vnctione curauit.* Loquitur autẽ de Malcho Episcopo S. Malachiæ preceptore.

CAPVT VII.

Diluuntur solutiones aduersariorũ ad Patrum testimonia, quæ sunt etiam argumenta ipsorum contra veritatem.

NVNC quid aduersarij ad tam multa Patrum testimonia respondeant, & quid nobis obijciãt, videamus. Caluinus PRIMO simpliciter reijcit Patres. Nã lib. 4. c. 19. §. 4. Hieronymum dicit in eo hallucinari, quòd Apostolicam obseruationem esse putauerit, ritũ Confirmationis. Et §. 8. & 10. vehementissimè inuehitur in S. Melchiadem, vt suprà c. 1. notauimus. Deniq; §. 12. ita loquitur: *Iam verò cum verbo Dei, & probabili ratione defici se vident, prætexunt, quod solent, vetustissimam esse hanc obseruationẽ, & multorum seculorũ consensu firmatam. Etiamsi id verũ eßet, nihil tamen efficiunt. Non è terra est Sacramentum, sed è cœlo; non ex hominibus, sed ab vno Deo.* Hæc ille. QVASI verò nos adferamus Patres, vt Sacramentum ab ijs institutum doceamus. Fatemur Sacramenta esse de cœlo, non de terra: sed tñ testes Sacramẽtorũ homines adhibemus. Quanquam neq; testimonium hoc de terra dici debet, sed de cœlo: non. n. hoc testimonium ex capite suo ipsi confingunt, sed ex Apostolorum doctrina, & traditione deducunt. Adde, quòd nec admittimus nos destitui verbo Dei, vt in 2. cap. ostendimus.

SECVNDO; Idem Caluinus ibidem negat Patres agnouisse hoc Sacramentum: *Sed quid,* inquit, *vetustatem obiectant, cùm veteres dum propriè eloqui volunt, nusquam plura duobus Sacramentis recenseant? Si ab hominibus petendum eßet nostræ fidei præsidium, habemus arcem inexpugnabilem, nunquam veteribus agnita fuisse pro Sacramẽtis, quæ isti Sacramenta ementiuntur. De manuum impositione loquuntur veteres, sed an Sacramentum vocant? Augustinus apertè affirmat lib. 3. de Baptismo, cap. 16. nihil aliud eße, quàm orationem.* Addit Kemnitius pag. 319. Gratiani auctoritatẽ, qui can. Arianos 1. quæst. 1. ex hoc loco Augustini colligit, manus impositionem, non esse Sacramentum, quia repeti potest; cùm nihil sit, nisi oratio quædam.

HÆC secunda solutio duobus clarissimis mendacijs constat. Quod enim Caluinus ait, veteres nõ agnoscere nisi duo Sacramenta propriè dicta, constat esse mendacium ex testimonijs citatis, & idem mendaciũ refutauimus cùm ageremus de numero Sacramentorum. Quod autem Caluinus negat veteres Sacramentum appellasse ritum Confirmationis, mendacium esse patet ex testimonijs Melchiadis, & Eusebij, Cypriani, atque Augustini suprà citatis. Ad locum ex Augustino citatum RESPONDEO, Augustinum loqui de simplici manus impositione, quæ fiebat in reconciliatione pœnitentium, non de manus impositione cum Chrismate, quæ est propriè Sacramentum Confirmationis.

At instat Caluinus, atq; ait: *Neque hic mihi putidis suis distinctionibus obganniant, non ad Confirmationem illud Augustinum retulisse, sed ad curatoriam, vel reconciliatoriam. Exstat liber, &c.* Ac probat hic agi de vtraque simul, quia loquitur Augustinus de hæreticis, qui ad Ecclesiam redeunt, qui quidem non rebaptizantur: tamen imponuntur eis manus, & eo modo datur eis Spiritus sanctus. Et confirmat hoc idem ex lib. 5. c. 23. de Baptismo.

RESPONDEO, hæc omnia si quid probarent, probarent solùm Confirmationem esse Sacramentum iterabile; non autem probarent, non esse Sacramentum propriè dictum, quod Caluino probandum erat. Nam sic loquitur AVGVSTINVS: *Manus autẽ impositio non sicut Baptismus repeti non potest: quid enim est aliud, nisi oratio super hominem?* Vbi Augustinus ex eo quod manus impositio est oratio, non colligit non esse Sacramentum, sed non esse Sacramentum tale, vt repeti non possit. Alioqui Sacramentum esse manifestè probatur. Nã hic est materia sensibilis, impositio manuũ: est forma, oratio; est effectus, gratia Spiritus sancti, vt ipse Caluinus contendit. Cur ergo non est Sacramentum? At neque ex hoc probari potest Confirmationẽ esse Sacramentum iterabile. Nam (vt dixi) non agitur hic de Confirmatione, sed de reconciliatione pœnitentium. Id quod probo his rationibus.

PRIMO, Augustinus passim docet Confirmationem fieri Chrismate, vt patet ex locis suprà allegatis. Hic autem non solùm non meminit Chrismatis, sed apertè indicat se loqui de impositione manuum sine Chrismate; alioqui non diceret: *Quid est aliud, nisi oratio?* posset enim responderi, est consecratio, & consignatio per Chrismatis vnctionem.

SECVNDO, Sacramentum Confirmationis semel datum non potest repeti, vt ex Concilio Tarraconensi, & ex rescripto Gregorij II. testatur Gratianus dist. 5. de consecrat. can. Dictum est, & can. De homine. Et præterea idem apertè colligitur ex Augustino lib. 2. cõtra literas Petiliani, cap. 104. vbi dicit, Sacramentum Confirmationis, sicut etiam Baptismi interdum in pessimis hominibus esse, & manere, licet ad iudicium. Quod si manet etiam in pessimis, non debet, nec potest eis dari, cùm reconciliantur, quia iam habent, nec amiserunt. At hoc loco dicit, manus impositionem repeti posse: non igitur loquitur de manus impositione Confirmatoria.

TERTIO, Augustinus loquitur de reconciliatione hæreticorum, vt Caluinus fatetur, & ex vtroq; loco citato perspicuum est. Sed manus impositio reconciliatoria distincta erat, præsertim in Ecclesia Occidẽtali à manus impositione Confirmatoria; ergo nõ loquitur Augustinus de Cõfirmatoria. Assumptio probatur tũ

ex Vigilio Papa in epist. 1. cap. 3. vbi hoc expressè testatur: tum ex Gregorio lib. 9. epist. 61. vbi dicit, Arianus in Ecclesia Orientali, cōsueuisse recipi per vnctionem Chrismatis; in Occidentali per solam impositionem manuum. Cuius diuersitatis ratio assignari solet, quia Ariani Orientales non confirmabantur per Chrisma in sua secta, Occidentales autem confirmabantur; & ideo in Oriente oportebat eos vngere, cum redibant ad Ecclesiam, quia hoc eis deerat. Vnde etiam in Concilio Nicæno ex Arabico nuper translato canon. 31. iubentur Ariani inungi, cùm ad Ecclesiam veniunt. Vel certè si etiam in Occidente Ariani reijciebant Cōfirmationem; tamen cùm ad Ecclesiam redibant, non statim Chrismate vngebantur, sed postea per opportunitatem, vt modò facimus cum Lutheranis. Vel denique illa vnctio in Ecclesia Orientali non erat Sacramentum, sed ritus quidam. Quidquid sit, Gregorius expressè dicit, in Occidente non inungi, sed simpliciter reconciliari per impositionem manus. Quare Sanctus Augustinus, qui de Ecclesia Occidentali erat, cùm loquitur de reconciliatione hæreticorum per impositionem manuum, non agit de Confirmatione, quæ non fit sine vnctione, sed de simplici reconciliatione.

At duo videntur obstare huic nostræ explicationi. VNVM, quod Augustinus lib. 3. de Baptismo, cap. 16. id est, in illo ipso capite, vbi dicit, impositionem manuum nihil esse, nisi orationem, dicit etiam per eam manuum impositionem nunc non expectari, vt homines loquantur linguis, vt fiebat tempore Apostolorum, sed satis esse si infundatur Spiritus sanctus inuisibiliter: quem locum nos suprà citauimus pro Sacramento Confirmationis. Ergo Augustinus loquitur de manus impositione Confirmatoria; vel certè æquiuocè accipit in vno, & eodem capite manus impositionē; quod videtur absurdum. ALTERVM est, quod lib. 5. de Baptismo, cap. 23. Augustinus dicat per manus impositionem reconciliatoriam dari Spiritum sanctum. At hic per nos est effectus Confirmationis; ergo eadem erat apud Augustinum impositio manus Confirmatoria, & reconciliatoria.

Respondeo ad PRIMVM, vario modo accipere Augustinum in eo capite manus impositionem, sed sine vllo vitio. Nam propositum eius erat soluere argumentum Sancti Cypriani, qui ex eo, quod in sola Ecclesia Catholica dari potest, & accipi Spiritus sanctus, colligebat Sacramenta hæreticorum non esse vera & rata. Ad hoc argumentum diluendum Augustinus initio capitis explicat, quid intelligi debeat per Spiritum sanctum cum dicitur non posse dari, vel accipi, nisi in Ecclesia Catholica per manus impositionem: ac dicit intelligi donum charitatis; hoc enim non possunt habere nisi boni, & ideo nō nisi in Ecclesia Catholica; quia extra illam nulli sunt boni. Hoc autē loco accipit Augustinus manus impositionem in genere, siue sit Confirmatoria, siue reconciliatoria, siue (vt sic loquar) Ordinatoria: semper enim per eam datur gratia, & charitas, nisi ponatur obex. Deinde vult Augustinus ostendere per manus impositionē dari reuera donum charitatis; & declarat exemplo manus impositionis Confirmatoriæ, cùm dicit; nunc non exspectari, vt loquantur linguis, quibus manus imponitur, sed latenter eis infundi charitatem. Itaq; id iam accipit manus impositionem magis strictè (id est, pro sola Confirmatoria) nec tamen est vitiosa æquiuocatio; quia quod conuenit toti generi, rectè declaratur exemplo vnius speciei. Postea redit ad argumentum Cypriani, & distinguit tria; Sacramentum, donum Spiritus sancti gratis datum, vt prophetiam; & donum gratum faciens, id est, charitatem; ac dicit extra Ecclesiam, vel in malis hominibus esse posse duo priora, non tamen tertium; & idcirco debere ad Ecclesiam redire, vt in ea per manus

A impositionem recōciliatoriam illud accipiant. Et quia poterat aliquis suspicari, non posse repeti hanc manus impositionem, sicut non potest repeti Baptismus, nec Confirmatio, nec Ordinatio; ideo Augustinus subiungit, posse repeti manus impositionem, id est, reconciliatoriam, quia nihil est aliud, nisi oratio super hominem, id est, non est consecratio aliqua, quæ maneat, & characterem imprimat, vnde repeti non possit, sed est tantùm cæremonia adiuuans orationem.

Ad ALTERVM argumentum respondeo, vt iam dixi, Spiritum sanctum dari, per omnem impositionem manuum, sed ad varios effectus. Nam per impositionem manuum Confirmatoriam datur ad roborandam animam in fidei confessione; per Reconciliatoriam datur ad remissionem peccatorum; per Ordinatoriam datur ad potestatem ministrandi Sacramenta.

Ad locum Gratiani à Kemnitio additum RESPON-
B DEO; Gratianum velle dicere non esse Sacramentum Ordinis, vel etiam Confirmationis, impositionem manuum, de qua loquitur Augustinus; id quod rectè ille dicit, ac rectè etiam probat ex eo, quod repeti potest. Non autem negat esse Sacramentum recōciliationis: nam alioqui etiam Eucharistia repeti potest, & tamen est verissimum Sacramentum.

TERTIA solutio est, quòd apud veteres Confirmatio fuerit tantùm Catechesis puerorum, qui in infantia baptizati fuerant. Ita Caluinus ibidem §. 4. & 13. vbi citat Leonem epist. 35. & 77. & Hieronymum contra Luciferianos: quam eandem solutionem omnes alij amplectuntur. AT vanissima est: nam PRIMO nec Scriptura, nec vllus veterum meminit huius Catechesis. Scriptura Actor. 8. & 19. dicit, Apostolos orasse, & imposuisse manus, & eo modo dedisse Spiritum sanctum: examinis puerorum nulla mentio. Similiter loquuntur Patres, vt suprà ostendimus. Por-
C rò etiam Sanctus Leo epistol. 35. & 77. nihil dicit de hac re; nam loquitur de reconciliatione hæreticorum, non de examine puerili. Hieronymus quoq; examen non nominat. PRÆTEREA illa solutio non solum non est conformis Patrum doctrinæ, sed etiam ei repugnat. Patres enim dabant Confirmationem per vnctionem, & manus impositionem etiam infantibus, vt expressè docent Innocentius I. epist. 1. & liber de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 52 & Ordo Romanus. Et PRÆTEREA id certissimum est, quia dabant olim infantibus etiam Eucharistiam, vt patet ex Cypriano in sermone de lapsis, & tamen Eucharistiā non dabant, nisi post Cōfirmationem, vt ex Dionysio, Ambrosio, & alijs patet. At certè infantes non sunt capaces examinis, nec Catechismi; nec aduersarij volunt examen etiam infantium, sed puerorum iam adultorum; igitur euidens est, omnes Patres non loqui de ritu Confirmationis, quam sibi hæretici hoc tempore
D confinxerunt. DENIQVE, omnes ferè Patres meminerunt Chrismatis, & signaculi crucis in frōte, & in hoc ponunt essentiam huius Sacramenti, vt ex eorum testimonijs constat.

Iam verò Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 297. & deinceps disserit de sententijs Patrum, ac ad quinque capita reuocat omnes suas solutiones. PRIMO dicit, multos auctores qui citantur pro Sacramento Cōfirmationis, esse apocryphos, & suppositirios. AT id nihil est. Nam etiamsi epistolæ citatæ Melchiadis, Eusebij, & Vrbani, necnon liber Dionysij Areopagitæ, homiliæ Eusebij Emisseni, & sermones Cypriani de operibus Cardinalibus Christi, sint apud nonnullos dubiæ Scripturæ, vel etiam supposititiæ: tamen multos habemus alios certissimos, & probatissimos auctores; & isti ipsi sunt antiquissimi, & optimi, licet non sit certum, an sint illi, quorum nomina præferunt.

S

SECVNDO Kemnitius addit, alios auctores qui de Chrismate aguut, certos quidem esse, sed ex schola Montani prodijsse, vt Tertullianum & Cyprianum. SED hoc esse impudens mendacium, demonstrauimus, cap. 1.

TERTIO dicit, alios esse auctores certos, & probatos, qui de vnctione mentionem faciunt, sed eam vocare Sacramētum impropriè, & largo modo, quia est humana cæremonia quædam in Baptismo adhiberi solita: sicque exponit loca Augustini à nobis citata ex lib. 15. Trinit. cap. 26. & lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. AT multum hic errat Kemnitius. Suprà enim ostendimus, Patres ferè omnes distinguere Confirmationem à Baptismo, & effectum spiritualem ei tribuere, qui non conuenit nisi verè ac propriè dictis Sacramentis. Id quod etiam manifestè patet ex locis Augustini citans, quæ suo more Kemnitius truncata, & imperfectè citauit. Nam in priore loco dicit, Præpositos Ecclesiæ imponere manum, & Chrismate inungere ad hoc, vt detur Spiritus sanctus, vt olim fecerunt Apostoli Act. 8. At certè Apostolorum actio non fuit humana cæremonia adiuncta Baptismo, sed alia, & quidem diuina, & efficacissima. In posteriore loco Augustinus multum laborat, vt ostendat veram Confirmationem posse dari, & accipi à malis, vt ipsum etiam Baptismum. At quid opus erat hoc probare de humana, & sterili cæremonia? quis enim de eo dubitare poterat? Deinde ibidem Augustinus dicit, malos accipere Sacramentum Confirmationis visibile, sine inuisibili gratia Spiritus sancti, idq; ad iudicium. At certè non distingueret Sacramentum visibile ab inuisibili gratia in malis, nisi crederet in bonis ista coniungi, & vnum per alterum dari: neque ad iudicium sumitur cæremonia humana, etiamsi à malis sumatur. Deniq; ibidem Augustinus dicit, Sacramentum Chrismatis esse sacrosanctum, sicut est ipse Baptismus. At quanta blasphemia fuisset æquare humanam cæremoniam Sacramēto Baptismi?

QVARTO Kemnitius dicit, etiamsi veteres variè loquantur de hac re, tamen nullum esse in puriore antiquitate Patrem, qui detrahat Baptismo suos effectus, vt eos tribuat Chrismati, vt modò faciunt Papistæ. Et quia Cyrillus videbatur illi valde obstare, in dubium reuocat, an sint eius illæ Catecheses, & an ipse aliquādo errauerit in fide; & tandem reijcit tanquam falsa, quæ dicit Cyrillus. SED hæc omnia meræ nugæ sunt. Nam nec nos dicimus detrahēdos esse Baptismo suos effectus, sed damus vtrique Sacramento effectus proprios. De Catechesibus autem Cyrilli nemo vnquam dubitauit, neque profert Kemnitius vllam rationem, vel coniecturam, cur dubitandum sit. De fide autem, & probitate Cyrilli exstat egregium testimonium in epist. Concilij Cōstantinopolitani ad Damasum apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. vbi tota illa Synodus Oecumenica Cyrillum vehementer cōmendat, quòd multa, & varia certamina cum Arianis ob fidem Catholicam gesserit.

QVINTO Kemnitius dicit, Patres loqui valde dissimiliter ab auctoribus recentioribus. Nam veteres inculcant manus impositionem, quæ tamen nunc abolita est; item veteres nominant oleum, sed nullus probatus auctor addit mixtionem cum balsamo, vt modò faciunt omnes recentiores: veteres tribuunt Baptismo eos effectus, quos recentiores tribuunt Confirmationi, vt dare gratiam, dare Spiritum sanctum, perficere, armare contra Diabolum, &c. deniq; veteres Vnctionem annectunt Baptismo; recentiores separant, ac si duo essent Sacramenta. AT hic etiam valde hallucinatur Kemnitius. Nam IN PRIMIS falsum est, esse abolitam manus impositionem, vt suprà ostendimus, cap. 2. DEINDE balsami cum oleo mixti expressè meminit Gregorius I. Papa in cap. 1. Cāticorum, qui certè probatissimus auctor est; sed de hac re postea. PRÆTEREA falsum est eosdem effectus tribui à Patribus Baptismo, quos nos tribuimus Cōfirmationi, etiamsi nomina effectuum sæpe sint eadem. Nam Baptismus dat gratiā, & Spiritum sanctum, sed ad alios effectus, quā Confirmatio. Vnde etiam Dominus Ioann. 20. dedit Apostolis Spiritum sanctum per insufflationem; & tamen eodem tempore promisit illis Spiritū sanctum, Actor. 1. & dedit Actor. 2. sic etiam Baptismus armat, quia dat gratiam bene operandi. Sed Confirmatio addit peculiare robur ad profitendam fidem. Vnde dicitur Apostolis iam baptizatis Luc. vlt. *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* DENIQVE Baptismus perficit in suo genere, qa facit verè, & integrè iustos, & Dei filios; & tamen Confirmatio adhuc perficit in alio genere: quomodo infans perfectus homo est, quoad essentiam, & tamen non est perfectus, quoad molē. Itaque ijdem Patres, qui magnificè loquuntur de Baptismo, magnificè etiam loquuntur de Confirmatione, vt ex locis citatis patet.

Quod autem Kemnitius obijcit de cōiunctione vnctionis cum Baptismo, ostendit eius imperitiam. Nam solebant veteres etiam Eucharistiam coniungere cum Baptismo, siue adultos, siue infantes baptizarent: & tamen nemo negat Sacramenta esse distincta, Baptismū, & Eucharistiā. Hoc tempore cùm baptizantur adulti, eodem die datur Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia, vt veteres faciebant: sed cùm baptizantur infantes, differūtur alia duo Sacramenta, donec ad vsum rationis peruenerint, qui ea percepturi sunt; quia non sunt ea Sacramenta infantibus necessaria, & maiori cum fructu, & reuerentia percipiuntur ab adultis. Neque in hoc à nobis Lutherani dissentiunt.

CAPVT VIII.

De materia Sacramenti Confirmationis.

SEQVITVR ALTERA quęstio de materia huius Sacramenti, de qua, & si quædam iam dicta sint in superiori quæstione, tamen accuratius res explicāda est. Igitur materiam huius Sacramenti remotam Catholici communi consensu esse docent, oleum balsamo admixtum, atq; ab Episcopo consecratum: materiam verò proximam, quæ propriè est altera pars Sacramenti, vnctionem ex prædicto oleo in fronte adhibitam ad formam, seu figuram crucis. Hæretici hoc totum non modò reijciunt, sed etiam rident, vt ex locis quæstione superiori indicatis intelligi potest; vbi pinguedinem per contumeliam vocant, & Kemnitius pag. 324. non putat impiū, qui calceos in itinere torrefactos, Chrismate illo inungat: & reipsa in Gallia Caluinistæ dicūtur ocreas suas Chrismate inunxisse. Vt autem cōmodiùs hæc veritas probari possit, statuam sequentes propositiones.

PRIMA propositio: *Chrisma, siue Unctio, materia est Sacramenti Confirmationis.* Hæc certissima est Catholicis, ex Concilio Florentino in Instructione Armenorum, & Concilio Tridentino, sessio. 7. canon. 2. de Confirmatione. Probatur PRIMO ex duobus locis Scripturę, vbi vel expressè fit mentio huius vnctionis, vel certè ad eam alluditur. PRIOR est, 2. Corinth. 1. *Qui confirmat nos Deus, & vnxit nos, & signauit, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Hūc locum exponunt de Sacramento Cōfirmationis, Ambrosius libro de ijs, qui initiantur mysterijs, cap. 7. & Anselmus, ac Theodoretus in commentario, & verba ipsa satis apertè hoc significant. Nam inprimis verbum (*Confirmat*) proprium est huius Sacramenti, in quo robur datur. Deinde (*Unxit nos*) vel refertur ad ipsam vnctionem externam, vel si referatur

tur ad internam, sit allusio ad externam; ideo enim interna illa illustratio, & operatio Spiritus sancti dicitur vnctio, quia per vnctionem externam, dari & significari solet. Illud autem (*Signauit nos*) referri potest tum ad internam obsignationem per characterem, tū ad externum signaculum crucis, quod in hoc Sacramento in fronte imprimitur. Denique illud (*Dedit pignus Spiritus in cordibus*) apertissimè designat effectū principalem huius Sacramenti, qui est donum charitatis. POSTERIOR locus est 1. Ioann. 2. Et vos vnctionē, quam accepistis ab eo, maneat in vobis, &c. Hunc locum de hoc Sacramento exponit Cyrillus catechesi 3. mystagogica, & Augustinus tract. 3. in epistolā Ioannis, vbi dicit, esse quoddam Sacramētum vnctionis, cuius tamen virtus inuisibilis sit.

SECVNDO probatur, & quidem efficacius ex cōmuni consensu Pontificum, Cōciliorum, & Patrum Græcorum, ac Latinorum, quos suprà citauimus. Tametsi enim Scripturæ testimonia primum locum habent, quando perspicua sunt: tamen cùm ea nō sunt ita manifesta, plus momēti habet Ecclesiæ auctoritas, quam ipsa Scriptura apertissimè commendat.

SECVNDA propositio: *Materia Confirmationis non est oleum simplex, sed oleum mixtum balsamo.* Probatur PRIMO ex traditione maiorum. Nam inprimis DIONYSIVS Areopagita, etiamsi non nominat balsamum, tamen apertè describit ab effectu, seu proprietate: siquidem in Eccles. hierar. cap. 4. par. 3. dicit, Chrisma cōponi ex varijs rebus, & odoriferum esse: *Discimus*, inquit, *unguenti compositionem esse collectionem suauiter spirantium materiarum*. SECVNDO CLEMENS lib. 7. Constit. Apostol. cap. 44. in benedictione Chrismatis mentionem facit fragrantiæ odoris. TERTIO FABIANVS Papa & Martyr in epist. 2. ad Orientales apertè dicit, Christum ipsum instituisse, vt Chrisma conficeretur ex oleo admixto balsamo. QVARTO CYPRIANVS, vel quicunque est auctor, in sermo. de vnctione Chrismatis: *Hodie* inquit, *in Ecclesia sacrum Chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum sacerdotalis, & regis gloria exprimit unitatem*. QVINTO GREGORIVS Turonicus lib. de gloria Martyrum, cap. 40. enarrans ingens miraculum, quod exstat etiam apud Prudentium in lib. contra Iudeos, pro eo, quod Prudētius dixerat: *Lotus & unctus* (sic enim requirebat ratio carminis) ille ait: *Baptismo lotus, & balsamo unctus*. Vbi videmus, Gregorio interprete, tempore Prudentij in Chrismate fuisse balsamum; immò etiam diu ante Prudentij tempora. Is enim narrat historiam, quæ tempore Ethnici Imperatoris acciderat; qui cùm victimarū intestina inspiceret, & inde per artes dæmonum respōsa quæreret, nihil efficere potuit; qd dæmones timuerint presentiam adolescentis, qui cum Imperatore aderat, qui & Baptismo lotus, & Chrismate in fronte delibutus fuerat. SEXTO GREGORIVS Papa, vt suprà citauimus in 1. cap. Cātic. disertis verbis asserit, Chrisma ex oleo, & balsamo confici: neq; aliquid noui instituit, sed solùm refert, quod in vsu Ecclesiæ erat. SEPTIMO Concilium II. Bracarense, can. 4. celebratū paulò post Gregorij mortem, expressè etiam meminit balsami; vt etiam Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & omnes Scholastici ac recentiores auctores.

Ceteri Patres veteres, etiamsi non expressè balsamum nominent, tamen satis apertè idem significare videntur, cùm non oleum, sed Chrisma appellant vnctionem, quæ datur in Sacramento Confirmationis: nam ex Ecclesiæ vsu Chrisma non significat simplex oleum, sed vnguentum confectum ex pluribus rebus. Id patet ex Innocentio III. cap. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis; vbi referens quendam in Sacramento Confirmationis per errorem vnctum simplici oleo benedicto, non autem vnguēto ex oleo & balsamo, vt est cōsuetudo; scribit eum vnctum

A fuisse simplici oleo benedicto, non Chrismate: vbi distinguit Chrisma ab oleo propter alterius liquoris admistionem. Sic etiam Concilium II. Carthaginense, can. 3. & Conciliū III. Carthaginense, can. 36. dicunt, non licere presbytero Chrisma conficere. Quid autem est Chrisma conficere, nisi ex pluribus liquoribus vnū vnguentum facere?

SECVNDO accedit figura Testamenti veteris. Nam vnguentum, quod Deus iussit fieri Exodi 30. quo vngeretur tabernaculum, & sacerdotes; figura erat Chrismatis, quo vngitur Ecclesia, quæ est verum Dei tabernaculum, vt docent Cyprianus sermone de vnctione Chrismatis, & Petrus Damianus sermone primo de dedicatione. Illud autē erat ex oleo oliuarum cum admistione odoriferorum succorum, quorum vnum erat נטף quod stacten, & etiam balsamum fuisse dicimus.

DENIQVE accedit etiam congruentia, quam dum ridiculam videri vult Kemnitius, ipse se ridiculū B probat. Ratio Theologorum, & ipsius etiam S. Thomæ, 3. par. quæst. 72. art. 2. est, quia debet materia Sacramēti significare effectum Sacramenti. Porrò effectus huius Sacramenti præcipuus est confirmatio in fide, quę duo requirit; puritatem, & feruorem fidei in corde, & constantem confessionem in ore: primum apertissimè significatur oleo, quod liquor purissimus, & subtilis, lucidus, & calidus est: secundum non minus aptè significatur balsamo, quod bonū odorē effundit ad alios.

Præterea huius Sacramenti effectus significati sunt in illis igneis linguis, quæ apparuerunt super Apostolos in die Pentecostes. Etsi enim Apostoli sine Sacramento confirmati sint illo die ab ipso Deo immediatè; tamen non sine visibili symbolo effectum inuisibilem significāte. Illis ergo duobus symbolis, igni & linguis, seu potius vni ex duabus partibus constanti, id est, linguis igneis respondent optimè in Sacramento nostro C oleum & balsamum, seu Chrisma ex oleo, balsamoq; confectum.

Hanc rationem his verbis Kēnitius irridet. pag. 286. *Arrige aures, optime lector, magnum enim, & insigne audies acumen.* Et infrà: *Miraberis scio, vbi audieris; Igni in Pentecoste respondet in Pontificia Confirmatione oleum. Qua ratione? quia oleum nutrit ignem. Sed idē facit etiam baculus quercineus fumo bene induratus. Speciei linguarum respondet balsamum, quia est odoriferum. Sed quid linguæ cōmune est cum odoribus? num lingua odoramur?* Hæc ille.

AT non mirum si absurdus homo, absurdè intellexit, quæ bene à doctis viris dicta, & scripta sunt. Nō. n. dicimus oleum respondere igni, quia nutrit ignē; sed quia sicut in Scripturis per ignē significatur sapientia, & charitas, & ipse Spiritus sanctus illustrans, & calefaciens corda, vt ignis illustrat, & accendit corpora: ita D ēt in Scripturis oleū, siue vnctio significat eandē charitatem, & sapientiam, & ipsum Spiritū sanctum. Nam oleum res facit lucidas, & perspicuas, & simul fouet, emollit, penetrat, &c. Itaq; de igne legimus Lucæ 12. *Ignem veni mittere in terram*, & ad Hebr. 12. *Deus noster ignis consumens est*. & similiter de vnctione legimus, Act. 10. *Vnxit eum Spiritu sancto, & virtute*. & 1. Ioan. 2. *Vnctio docebit nos de omnibus*. Nō inueniet aūt Kemnitius, vbi in Scripturis Spiritus sanctus baculo quercineo cōparetur. Quod attinet ad linguas & balsamum, in eo posita est similitudo, quod sicut per linguam communicatur vox, & eo modo foras prodit cōfessio fidei: ita per balsamum communicatur odor, & eodem modo significatur exterior protestatio veræ fidei. Sed de nugis Kemnitianis satis.

TERTIA propositio: *Chrisma, quod est materia Sacramenti Confirmationis, prius consecratū, ac benedictū esse*

esse debet. In hac etiam Catholici omnes conueniunt. Et quia Caluinus, & Kemnitius hanc benedictionem superstitiosam, & magicam vocát, ita vt Caluinus lib. 4. Instit. c. 19. §. 8. vocet Chrisma consecratum, oleum Diaboli mendacio pollutum; & Kemnitius pag. 287. dicat appellari debere Chrisma excantatum: probanda est hæc veritas testimonijs veterum, sanctorum Pontificum, Conciliorum, Patrum.

Igitur probatur PRIMO ex traditione Ecclesiastica sanctorum Pontificum. Clemens Romanus satis fusè de ista consecratione tractat, quam etiam Apostolis tribuit lib. 7. Apostol. constitut. cap. 42. & 44. Idem docet Fabianus Papa & Martyr, in epist. 2. suprà notata, qui etiam addit singulis annis feria V. in Cœna Domini nouum Chrisma consecrandum. Damasus I. epist. 4. Innocentius I. epistol. 1. cap. 3. Leo I. epistol. 88. Gelasius I. epistol. 1. Ioannes III. in epistola vnica. Gregorius I. in cap. 1. Cantic. & Innocentius III. cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione, disertis verbis docent, Chrisma esse consecrandum, idque à solo Episcopo.

SECVNDO probatur ex Concilijs. Concilium Nicænum can. 69. secundum Arabicum codicem in Latinum nuper côuersum, expressè meminit triplicis consecrationis, quę etiam nûc in Ecclesia viget, id est, olei Catechumenorum, olei infirmorum, & Chrismatis. Concilium Laodicenum can. 48. sacratissimum Chrisma vocat; quo nomine non illud appellaret, nisi consecratum esset. Concilium Romanum sub Syluestro can. 5. prohibet presbyteris, ne Chrisma faciant, quia nimirum id ad munus Episcopi pertinet. Porrò Chrisma facere non est solùm miscere oleum cum balsamo, sed etiam simul consecrare: nam alioqui etiam pharmacopolæ Chrisma facere possent. Idē paulò pòst prohibuerunt Concilia Carthaginensia II. can. 3. & III. can. 36. Concilium IV. Carthaginense cano. 36. iubet Parochis, vt omni anno ante Pascha petant Chrisma ab Episcopo proprio, idq; ue non per clericos iuniores, sed per seipsos, aut per illum, qui sacrario præest. Vbi videmus in hoc Concilio, quod apud omnes est maximę auctoritatis, idem haberi de Chrismate singulis annis renouando, quod habetur in epistola Fabiani, quā nonnulli apochrypham esse volunt. Videmus præterea quantam reuerentiam huic sancto oleo Concilium detulerit, cùm prohibuerit deferri à clericis iunioribus, sed expressè præceperit, vt ipse, qui præest parœciæ, aut certè qui præest sacrario, illud accipiat ab Episcopo. Idem habet Concilium Vasense cano. 3. vbi etiam dicit, non decere, vt summa infimis committantur, & ideo non debere Chrisma deferre clericum vllum, nisi vt minimum sit Subdiaconus. Concilium Toletanum I. canon. 20. iterum declarat soli Episcopo licere Chrisma consecrare, & ab eo petendum singulis annis paulò ante Pascha. Concilium II. Hispalense canon. 7. I. Bracarense canon. 37. Concilium S. Bonifacij Martyris, quod exstat in vita ipsius, & VVormaciense Concilium cano. 2. & 8. ac denique Florentinum in instruct. Armenorum idem habent.

NOTANDVM autem est, hæc Concilia non solùm antiquissima esse, pręter Florentinum, sed in diuersissimis prouincijs celebrata. Nicænum, & Laodicenum in Græcia, Romanum, & Florentinum in Italia, Carthaginensia in Africa, Toletanum, & Hispalēse in Hispania, Bracarense in Lusitania, Vasense in Gallia, Cōcilium S. Bonifacij, & VVormaciēse in Germania. Ex quo intelligi potest omnino, totā veterem Ecclesiam conculcare hæreticos huius temporis, qui Chrismatis consecrationem vt rem magicam execrantur.

TERTIO probatur ex Patribus. DIONYSIVS Areopagita ioτn 4. cap. hierarchiæ Ecclesiasticæ de ista consecratione agit, quam etiam ab Apostolis se didicisse af-A firmat. THEOPHILVS Antiochenus Episcopus ab Apostolo Petro VI. in libro 1. ad Autolycum (qui habetur in V. tomo bibliothecæ sanctorum Patrum) vocat sanctum Chrisma diuinū oleum; vbi etiam dicit Christianos ab hac vnctione denominari. Quod est NOTANDVM contra Kemnitium, qui pag. 305. arguit Cyrillum mendacij contra verbum Dei, quod dixerit nō esse dignos nōie Christiani, qui non sunt vncti Chrismate: *Cum tamen constet*, inquit Kēnitius, *nomen Christianum ortum esse Antiochiæ, teste Luca Act.* 11. Quasi verò non potuerit Antiochiæ primū hoc nomen imponi, & tamen à Chrismate deriuari. Certè melius nouerat res Antiochenas Theophilus Antiochenus, & proximus Apostolicis temporibus, quàm Kemnitius Germanus, & qui paulò antè viuere cœpit.

TERTVLLIANVS lib. de Baptismate: *Exinde*, inquit, *egressi de lauacro perungimur benedicta vnctione.* B CYPRIANVS lib. 1. epist. 12. *Oleum*, inquit, *in altari sanctificatur; sanctificare autem olei creaturam non potuit, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. Vnde nec vnctio spiritualis apud hæreticos esse potest, quando constet oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse.* Auctor sermone de vnctione Chrismatis, apud eundem Cyprianum: *Hodie* (id est, feria V. in cœna Domini) *vnguentum ad sanctificationem paratur.* BASILIVS lib. de Spiritu sancto, cap. 27. *Benedicimus*, inquit, *aquam Baptismatis, & oleum Vnctionis.* CYRILLVS catechef. 3. mystagog. *Sanctum vnguentum non amplius est vnguentum nudum, posteaquam consecratum est, sed Christi Chrisma.* OPTATVS lib. 2. *Vt omnia*, inquit, *sacrosancta Episcopi vestri violarent, Eucharistiam iusserunt* C *canibus infundi; & ampullam Chrismatis per fenestrā, vt eam frangerent, proiecerunt.* At certè nec sacrosanctum Chrisma vocaretur, neç cū Eucharistia conferri posset, nisi consecratū. AVGVSTINVS lib. 5. de Baptismo, c. 19. & 20. tractans argumentum Cypriani, quo ille probare volebat, hęreticos non habere vera Sacramenta, quia non possunt consecrare oleum, quo inunguntur baptizati, vt accipiant Spiritum sanctū: nō ait (qđ certè dicere debuit fm Caluinum & Kēnitium) non esse opus oleum consecrare, immò superstitionē, & incantationem esse olei consecrationem; sed respondet, posse hęreticos oleum consecrare, quia nimirum potestas consecrandi non est in illis ab hęresi sed ab ordinatione, quā veram, & sanctam susceperunt. Et probat à simili: nam si possunt sacerdotes homicidæ, & adulteri in Ecclesia, etiā Cypriano consentiente, oleum consecrare; cur non hęretici, modò sint verè ordinati? D *Cur*, inquit, *ad verba, quæ procedunt ex ore homicidæ, possit Deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio.* Vide etiam tract. 118. in Ioan. propè finem.

His accedant Beda in c. 8. Actor. Rupertus lib. 5. de diuin. offic. c. 17. & 18. Isidorus lib. 1. de diuin. offic. ca. 28. Rabanus lib. 2. de Institut. clericor. ca. 26. Alcuinus lib. de diuin. offic. cap. de feria V. in cœna Dñi, & Amalarius lib. 1. de officijs Ecclesiast. cap. de eadem feria V. & Petrus Damiani serm. 1. de dedicatio. templi.

QVARTA propositio: *Vnctio Chrismatis ad crucis figuram in fronte hominis baptizati fieri debet, vt sit vera, & proxima Sacramenti huius materia.* Hæc satis patet ex locis suprà citatis. Expressè. n. nominant signaculum in fronte ex Pontificibus Damasus, Innocentius, Leo, Ioannes III. & Gregorius I. Ex Concilijs II. Hispalense, & Florentinum, ex Patribus TERTVLLIANVS lib. de præscriptione: *Signat*, inquit, *in fronte milites suos;* Cyrillus catechesi 3. mystagogic. Prudentius in *ψυχομαχία*, Augustinus in Psalm. 141. in illa verba:

In via hac, qua ambulabam, abscōderunt laqueum mihi; vbi dicit, Sacramenta varia, in varijs partib. accipi, quędam toto corpore, vt Baptismū, quædam in ore, vt Eucharistiam, quædam in fronte, signaculum crucis in Cōfirmatione. Et caussam reddit, quia frons est locus pudoris: datur autem hoc signaculum, vt non erubescamus Dominum confiteri, etiam coram persequutoribus. Idem habent Rabanus, Petrus Damiani, & alij omnes.

CAPVT IX.

Soluuntur obiectiones contra materiam Confirmationis.

PRIMA obiectio Brentij in Confessione VVittembergensi, cap. de Baptismo. Vsus Chrismatis ad elementa huius mundi pertinet, & ad Iudaicas cæremonias, à quibus nos reuocat Paulus Colnss. 2. *Si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi huius, quid adhuc his detinemini?* RESPONDEO; Si argumētū valeret, probaret etiam non esse vtendum aqua in Baptismo, nec pane in Eucharistia, quia his rebus vtebantur etiam Iudæi, cùm haberent aquam expiationis, & panes propositionis: quare sicut potuit aqua, & panis deseruire vmbræ, & veritati, sic potest etiam oleum. Paulus autem reuocat nos à cæremonijs Iudaicis, quæ verè elementa erant, & egena, vt ipse alibi dicit cùm iustificare non possent: non autem à Sacramentis Christianis, licet in eadem materia consistant.

SECVNDA obiectio. Dionysius Areopagita non obscurè significat ritum Chrismatis desumptum ab athleticis vnctionibus Ethnicorū, & partim ex lege Mosaica. At Moses Deut. 12. *Caue*, inquit, *ne imiteris Gentes, & requiras cæremonias eorum, &c.* RESPONDEO; Dionysium tribuere Chrismatis doctrinam Apostolis Christi, non Ethnicis, aut Iudęis, vt suprà ostendimus. Quod autem ait de Iudæis, pertinet ad figuram huius Sacramenti, non ad ipsam essentiā, & veritatem. Quod verò de athletis dicit, non pertinet ad cęremoniam & cultum, vt somniat Brētius, sed ad effectum Sacramenti per similitudinem explicandum: vt enim athletę vngebantur, vt vincerent in certamine corporali, ita nos vngimur sancto Chrismate, vt vincamus in certamine spirituali. Qua similitudine vtūtur plurimi Patres, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, & alij. Non igitur facit ad rem testimoniū Deuteronomij: non. n. athletæ vnguntur, vt ea cæremonia Deum colant.

TERTIA obiectio. Acta Conciliorum testantur Chrisma institutum esse à Syluestro; non igitur Apostolis in vsu esse potuit, vt Fabianus scribit. RESPONDEO; Acta Conciliorum, seu potius Damasus in vita Syluestri, solùm testatur, Syluestrum pręcepisse, vt presbyteri tāgerent verticem baptizati Chrismate, quæ vnctio distincta est à Sacramento Confirmationis, quod in fronte ab Episcopo datur. Non potuisse autē Chrisma à Syluestro institui, euidenter patet ex Tertulliano, Theophilo Antiocheno, Cypriano, Cornelio, & alijs suprà citatis, qui fuerunt ante Syluestrum, & expressè Chrismatis meminerunt.

PRIMVM argumentum obijcit Kemnitius contra propositionem primam ex Scripturis. Nam Act. 2. & 10. datur Spiritus sanctus sine vllo Chrismate. Item Act. 8. & 19. fit mentio impositionis manuum, non autem Chrismatis.

RESPONDEO; Quòd attinet ad cap. 2. & 10. Actor. non fuisse in his locis ministerio Sacramentorum datum Spiritum sanctum, sed singulari priuilegio datum à Deo effectum Sacramenti sine Sacramento.

Quod verò pertinet ad alia duo loca, duæ dari solent responsiones. PRIOR est aliquorum Scholasticorum, qui dicūt Apostolos vario modo ministrasse hoc Sacramentum; ac primis quidem temporibus, quia visibiliter descendebat Spiritus sanctus, non vsos fuisse eos vlla vnctione, sed simplici manus impositione: siquidem, effectum internum satis testabatur externus ille ignis, qui diuinitus apparebat. At postea cùm formæ illæ visibiles cessassent, tum adhibere eos cœpisse vnctionem, vt per eam significarent id, quod antea visibili specie diuinitus apparente significabatur. Si obijcias non potuisse Apostolos instituere materiam Sacramenti: Respondent, eos non instituisse, sed à Christo id mandatum accepisse, vt modò vterentur manus impositione, modò Chrismate, prout opportunum esse iudicarent. Hæc solutio non est omnino improbabilis, & ab ea non abhorret S. Thomas tertia parte, quęstio. 72. art. 2. & fortasse possent huc trahi testimonia Concilij Florentini, & Innocentij cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione, qui dicunt dari in Ecclesia Sacramentum Cōfirmationis loco manus impositionis Apostolicæ.

Est tamen ALIA solutio, quæ longè mihi probabilior videtur, Thomæ VValdensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 113. & Hugonis de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 7. ca. 2. qui dicunt idem esse vnctionem Chrismatis, & manus impositionem; qui enim inungit, manus imponit: & idcirco vtrumque significari, etiamsi alterum tantùm exprimi videatur. Hæc solutio probabilior est. Nam constat Apostolos in Confirmatione vsos esse Chrismate, cùm id asserant Dionysius, & Clemens; & pręterea vnctionis meminerint antiquissimi auctores, Theophilus Antiochenus, Tertullianus, Cyprianus, Cornelius, Origenes, & alij, ante quos non fuit vllum Cōcilium Oecumenicum, in quo id institui potuerit. Constat etiam optandum esse, vt possit defendi, Apostolos semper eadem materia vsos, & non modò vna, modò altera: id enim tutius, & expeditius est. At cur, quæso, id non potest defendi? *Quia*, inquiunt, *Lucas meminit impositionis manuum, & non meminit Chrismatis*. Sed nec vsquam Lucas, aut alia Scriptura, aut etiam vllus veterum dicit, Apostolos vario modo hoc Sacramentum ministrasse. Et pręterea in verbis Lucæ posse intelligi etiam Chrisma, multis modis probare possumus: Apostolos autem mutasse materiam, nescio an vllo modo probari possit, nisi recentiorum auctoritate.

PRIMO igitur sic probo, Apostolos semper manus imponendo signasse Chrismate, ac proinde Lucam ritum illum compendio perstrinxisse, & ex vna parte rem totam intellexisse. Nam Patres, qui vno in loco dicunt per impositionem manus dari Spiritum sanctum, ijdem in alio loco dicunt dari per vnctionem Chrismatis, & aliquando vtrumque simul coniungunt; ex quo apparet vtrumque ad ritum hunc pertinere, & illis perinde esse, siue vnum, siue alterum exprimant. Tertullianus libro de resurrectione carnis suprà citato, tractans hunc ritum, dicit, carnem vngi, signari, & manus impositione obumbrari: tamē in libro de præscriptionibus solùm exprimit signari in fronte; & libro primo in Marcionem, solùm exprimit vnctionem; libro de Baptismo exprimit vnctionem, & manus impositionem. Ita videmus vnum auctorem modò vnam partem, modò duas, modò tres eiusdem ritus exprimere; & tamen semper rem eandem significare. Cyprianus libro primo, epistola vltima, solùm meminit vnctionis; libro secundo, epistola 1. solùm meminit manus impositionis, cùm de vna re, & eadem loquatur; in epistola verò ad Iubaianum, cum manus impositione addit signaculum dominicum, de quo nihil dixerat in prioribus duabus epistolis. Sic etiam Concilium I. Arelatense, canon. octauo, tātùm nomi-

nominat manus impositionem; & tamen Concilium II. Arelatense paulò post celebratum, & eandem rem tractans, can. 17. nominat vnctionem Chrismatis. Damasus, & Leo suprà citati, dicunt non licere Chorepiscopis vngere frontem baptizatorum Chrismate: & tamen Ioannes III. hoc ipsum decretum citans, & nominatim allegans Damasum, & Leonem, ne semel quidē meminit Chrismatis, aut frontis, sed perpetuò hunc ritum vocat manus impositionē; ac huiusmodi exempla plurima possent adferri. Quid igitur mirum si S. Lucas ex vna parte totum ritum significarit.

SECVNDO idem probo alia ratione. Nam Patres, quando dicunt solos Episcopos, per vnctionem Chrismatis dare Spiritum sanctū, semper allegant verba Lucæ Act. 8. vt patet ex Innocentio epist. 1. Damaso epist. 4. Leone epist. 88. Cypriano ad Iubaianum, Augustino lib. 15. Trinitat. cap. 26. & ex alijs supra citatis. Ergo aut Apostoli Actor. 8. manus imponendo vngebant Chrismate, aut isti omnes Patres malè argumentantur. DICES, Bene illi argumentantur, quia licet Apostoli Actor. 8. non vterentur Chrismate, tamen Chrisma successit in locum manus impositionis, qua illi vtebantur. SED contrà; nam si ita esset, saltem aliquis Patrum aliquando id significasset, vt intelligeremus vim argumenti ipsorum.

TERTIO idem probo ex alijs similibus Scripturæ locis, vbi breuissimè aliquid comprehenditur, & tamen necesse est plura intelligere. Exemplum esse potest, qd Paulus in epistolis ad Timotheum, & ad Titum semper ordinationem vocat manus impositionem. Exemplum adfert Augustinus lib. de fide & operib. cap. 9 ex cap. 8. Actor. Ibidem enim legimus Eunuchum à Philippo baptizatum, cùm dixisset; *Credo Filium Dei esse Iesum*. Augustinus autem rectè notat Lucam per cōpendium rem attigisse, sed omnino credendum esse de multis alijs interrogatum Eunuchum, & multas alias cæremonias adhibitas in illo Baptismo. Alterum exemplum esse potest id, quod Lucas ait, Apostolos baptizasse in nomine Christi Act. 8. 19. & alibi. Nam vt suprà ostendimus, Apostoli baptizabant in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: sed Lucas id per compendiū dicere maluit, sciens rem esse notissimam. Aliud exemplum esse potest in eo, quod Paulus ait ad Tit. 3. nos saluari per lauacrum regenerationis: vbi nihil dixit de verbo, & tamen intellexit sine vllo dubio lauacrum cum verbo, vt ipse idē alibi expressit Ephes. 5. Et multa sunt huiusmodi, quæ longum esset recensere.

Vna est hic difficultas, quod videtur hæc nostra solutio repugnare Innocentio III. cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione, & Concilio Florentino in instr. Armenorum. Nam Innocētius dicit, per frontis Chrismationem designari manus impositionem Apostolorum: Concilium autem dicit loco illius manus impositionis dari nunc in Ecclesia Confirmationem.

RESPONDEO; Inprimis, non omnia quæ habentur in Decretis, aut Concilijs ad fidem pertinere, sed solum ea, quæ definiuntur: hoc autem, de quo agimus non definitur, sed tantùm obiter dicitur ad rem explicandam.

Dico tamen SECVNDO & melius, ac tutius, Innocentium, & Concilium non velle dicere, Chrisma esse loco impositionis manuum, quasi Apostoli non vterētur Chrismate, & nos non vtamur impositione manus: sed velle dicere, id ipsum quod Apostoli faciebant, cùm dicebantur imponere manus, facere nunc Episcopos, cùm dicuntur Confirmare, vel Chrismare. Distinguitur enim in his locis, non ritus à ritu, sed modus loquēdi à modo loquendi; & personæ è personis; & denique illa particularis impositio manuum ab ista, quæ modò est: siquidem tunc communiter dicebatur hoc Sacramentum impositio manus, nunc dicitur communiter Confirmatio; præterea illam dabāt Apostoli, istā

A Episcopi; denique illa erat efficacior, quia cum effectu interno, dabat etiam externum, & cum gratia gratū faciente dabat etiam dona gratis data linguarum, & miraculorū, &c. Hac ergo ratione dici potest id, quod nunc fit, esse loco eius, quod tunc fiebat, licet sit idem, quoad substantiam. Et quod hic sit sensus eorum locorum, probatur dupliciter. PRIMO, quia Concilium & Innocentius, non dicunt, Chrisma esse loco impositionis manuum, sed Sacramentum Confirmationis esse loco impositionis manuum. At certè Apostoli omniū consensu dabant Sacramentum Confirmationis, siue adhibuerint Chrisma, siue non. SECVNDO, quia Concilium & Innocentius ibidem dicunt Episcopos esse in Ecclesia loco, seu vice Apostolorum. At certè Apostoli veri Episcopi erant, licet aliquid etiam amplius haberent.

SECVNDA obiectio Kemnitij cōtra eandem propositionē sumitur ex Patribus. Nam vt ipse dicit, Tertullianus in lib. de Baptismo dicit, hāc vnctionem sumptam esse ex veteri disciplina, id est, ex Testamento veteri; proinde non à Christo institutam. Cyprianus in sermone de ablutione pedum, dicit has cæremonias non à Christo, sed ab hominibus institutas. & in sermone de Chrismate dicit, relictam esse hanc vnctionem ex Testamento veteri. Basilius ait, nullam extare λόγον γεγραμμένον de vnctione Chrismatis. Atque ex his auctoribus dicit Kemnitius satis apertè refelli mendacium Fabiani Papæ & Martyris, qui asserunt hanc vnctionem à Christo ipso Apostolis traditam.

RESPONDEO Tertullianum id solum asserere, præcessisse in Testamento veteri figuras huius Sacramēti; ex quo non sequitur non esse à Christo institutum; nam ibidem asserit diluuium fuisse figuram Baptismi, & tamen fatetur Kemnitius non negasse Tertullianū Baptismum à Christo institutum. Cyprianus in sermone de ablutione pedum non loquitur de Sacramento C Confirmationis, cùm dicit cæremonias Sacramentorum ab hominibus institutas, sed intelligit alios ritus, quos adhibemus: immò contrarium colligitur ex hoc auctore, nam in isto sermone de ablutione pedum, dicit Christum esse auctorem sui Sacramenti, & sermone sequenti, qui est de Chrismate, dicit hāc vnctionem esse diuinitus institutam; & esse Sacramentum: ex quo certè colligitur à Christo institutam. Neque obstat, quòd asserat manasse ex Testamēto veteri, quia id intelligit ratione figurarum, vt diximus de Tertulliano: Porrò Basilius nihil affirmat contra nos, aut S. Fabianum: neque enim aut S. Fabianus; aut nos dicimus esse scriptam in diuinis literis institutionem Chrismatis; sed dicimus haberi ex traditione non scripta, & tamen certissima; & cui fides habenda est, vt ipsi verbo scripto, vt ibidem scribit Basilius, libro videlicet, de Spiritu sancto, cap. 27. Neque id repugnat ijs quæ dicta sunt initio capitis superioris. Nam in epistolis Pauli & Ioannis habetur mentio, non tamen institutio D Chrismatis.

TERTIA obiectio Kemnitij contra secundam propositionem. Natiuum balsamum vnà cum arboribus iam perijsse constat. Scribit enim Plinius lib. 12. ca. 25. verum balsamum solùm in duobus hortis Iudææ nasci solitum: qui horti iamdudum vastati sunt: *Perijt igitur*, inquit Kemnitius, *materia Confirmationis, si ea necessariò balsamum requirit: neque potest suppleri artificiosa, & fictitio balsamo balsamum naturale: quemadmodum nec aqua Baptismi fictitia aqua, nec vinum Eucharistia fictitio aliquo vino.* His addunt quidam Catholici, non esse probabile Christum instituere voluisse Sacramentum aliquod in re tam incerta, rara, pretiosa, quæ vix magno labore, & sūptibus obtineri pōt.

RESPONDEO; Quæstionē esse inter Theologos, vtrum balsamum requiratur in Chrismate necessitate Sacramenti, an solum necessitate præcepti. Et qui-

dem

dem veteres omnes Theologi dist.7. lib.4. sent. & Iureconsulti in cap. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis, docent balsamum requiri necessitate Sacramenti, ita vt Sacramẽtum irritũ sit, si absq; balsamo detur. Tñ recentiores quidã, Caietanus in 3. par. q. 72. art. 2. Dominicus à Soto lib.4. sent. dist.7. q. 1 art. 2. & Franciscus Victoria in summa de Sacramento Cõfirmationis, putant balsamum non requiri ad essentiam Sacramenti, sed necessariò adhibendum ex diuino præcepto. Vtriq; nituntur quodã textu Iuris canonici ca. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis; quẽ textum vtraq; opinio ad se trahit. Neutra opinio est de fide, vel contra fidem; & fallitur Kemnitius pag. 309. vbi docet, Cõciliũ Florentinũ definiuisse contra Scholasticos, balsamum requiri in Chrismate. Nam Concilium non expressit, quo modo requiratur, sed dixit materiam esse oleum cum balsamo, vt etiam in Eucharistia dixerat materiam esse vinum cum aqua. & tamẽ omnes fatentur aquam non esse ita de essentia, vt sine ea sit irritum Sacramentum.

Ad argumentum autem Kemnitij nego balsamum verum, & natiuum perijsse. Nam etsi aliqñ opinione Plinij tñ in duobus hortis Iudææ nascebatur balsamũ; tñ in Indijs nascitur, & inde adhuc aduehitur. Neq; refert si id Plinius ignorauit: nec enim ille omnia scire potuit. Neq; balsamum, quod affertur ex Indijs artificiosum, aut factitium dici debet, licet fortè non sit idẽ specie cum eo, quod nascitur in Palæstina. Variæ enim possunt esse species balsami, vt sunt variæ species vini; & quælibet idonea est ad Sacramentum conficiendũ. ADDE, Plinium id, quod refert de duobus hortis, referre de tempore antiquo: nam suo tempore fatetur multas fuisse arbores balsami in Palęstina: & Hieronymus, qui trecentis annis fuit post Plinium, in cap. 27. Ezechielis, immò & Gregorius qui ducẽtis annis post Hieronymum, & quingentis post Plinium, in cap. 1. Canticorũ, affirmant tpe suo in vineis Engaddi balsamum gigni solitum. Falsum igitur est balsamum natiuum perijsse. Ad cõfirmationem respondet praxis Ecclesiæ. Licet enim rarum, & pretiosum sit balsamum: tñ adhuc nunquam defuit Ecclesiæ, neque ex penuria balsami ꝑtermissa est aliqñ Cõfirmatio. Qđ si per annos mille, & ferè sexcẽtos Deus ꝓuidit, certè nõ deerit deinceps.

QVARTA obiectio est contra tertiam propositionem, quia videtur esse quædam species magiæ & incãtationis, ritus consecrandi Chrismatis. Sed de hoc argumento supra diximus in materia de Sacramentis in genere, & dicemus etiam postea cùm agemus de cæremonijs huius Sacramenti.

QVINTAM obiectionem contra quartam propositionem sumit Kẽnitius ex Cyrillo & Ambrosio. Cyrillus enim catechesi 3. mystagogica dicit, Chrismate inũgi omnes ferè corporis sensus; Ambrosius autem lib. de ijs qui initiantur mysterijs, cap. 6. dicit, caput inungi, & inde vnguentum in barbam defluere. Nõ igitur certum est, quod nos diximus, Chrisma in fronte adhibendum esse. RESPONDEO; Cyrillum loco citato, præcipuè velle frontem inungi, vt ipse expresse ait, deinde alios sensus; quod quidem non est contra nos: siquidem id solùm asserimus, nisi in fronte adhibeatur Chrisma, Sacramentum nullum esse; non tamen negamus; quin deinde possit iuxta varios Ecclesię mores inũgi etiã alia aliqua corporis pars. Porrò Ambrosius loco citato à Kemnitio, non agit de confirmatione, sed de vnctione, quæ fit in Baptismo, quam etiam nos fatemur in vertice capitis faciendam: de Confirmatione autem agit Ambrosius, cap. sequenti.

CAPVT X.

De forma Sacramenti Confirmationis.

FORMA huius Sacramenti sunt hæc verba: *Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Neque dubitari potest, quin hæc sit conueniens forma, cùm apertè explicet, & caussam principalem, quæ est sancta Trinitas, & caussam ministerialem, quę est ille, qui verba ipsa profert, & denique effectum Sacramẽti, qui est facere Christi militem insigniendo illum cruce, & roborare, atque armare confirmando Chrismate. Habetur autem hęc forma disertis verbis in Concilio Florẽtino in Pontificali Romano, & apud S. Thomam. 3. par. quæst. 72. art. 4.

Apud antiquiores auctores non habentur hęc omnia verba, & hoc ordine, tñ habetur idẽ sensus, & hoc sufficit. Nam vis formæ Sacramẽtalis posita est in sensu, non in sono, aut numero literarum: alioqui si quis Græcè, aut Hebraicè, aut alio idiomate illa verba proferret, nihil efficeret. Igitur Ordo Romanus, qui est antiquissimus liber, cum ab Alcuino, & Amalario citetur, qui fuerunt ante annos DCCC. in officio Sabbathi sancti describens ritum confirmationis, dicit Episcopum per modum orantis hæc verba pronunciare: *Signa eos Domine signo crucis*; ac deinde cum tãgit pollice frontem, dicere: *Ego te confirmo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vbi videmus planè eũdẽ sensum verborum. Neque refert, quod ibi dicatur: *Signa eum*, & nos dicamus: *Signo te*: nã semper significamus Deum esse, qui signat principaliter, & hominem qui signat ministerialiter: vnde etiã forma Græcorum, qua in Baptismo vtuntur: *Baptizetur seruus Christi*, censetur ab omnibus legitima, etiam si nos alio modo dicamus. Quod etiam in Ordine Romano non habetur (*Chrismate salutis*) non videtur multum referre: nã includitur in verbo (*Confirmo*) & satis ostẽditur ipsa actione, Chrismate illum confirmari; quomodo idem esset si quis diceret, baptizo te, vel baptizo te aqua. Quare non videtur illa particula essentialis, licet omitti nõ debeat, quia Ecclesia præscribit, vt dicatur: quemadmodũ in forma Baptismi: *Ego te baptizo, &c.* illud (*ego*) nõ est de essentia, & in forma Eucharistiæ: *Hoc est enim corpus meum.* illud (*enim*) & in forma calicis (*mysterium fidei*, & quædam alia non sunt de essentia.

Ex quo duo quædam intelligimus. PRIMO ALCVINVM in lib. de diuinis officijs, capit. de Sabbatho sancto, vbi dicit, Romæ Pontificem, cum confirmat, solitum vngere frontem, & dicere: *In nomine Patris, et Filij, & Spiritus sancti*, non integram formam retulisse, sed solùm partem: nam citat Ordinem Romanum, in quo expresse habentur plura, vt iam dixi. SECVNDO intelligimus, falli quosdam, qui existimant AMBROSIVM posuisse formam Confirmationis, cũ ait: *Venisti ad sacerdotem; quid tibi dixit? Deus Pater omnipotẽs, qui te regenerauit ex aqua, & Spiritu sancto, cõcessitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitã æternam.* lib. 2. de Sacramentis, cap. 7. Nam hæc verba quæ Ambrosius ponit, in Ordine Romano dicũtur à presbytero, cùm linit verticem baptizati; post quam cæremoniam sequitur postea Confirmatio Episcopalis. Vnde et Amalarius lib. 1. de officijs Ecclesiasticis, c. 27. dicit, ista verba esse presbyteri, qui solũ forma deprecatoria vtitur. Episcopus. n. non solũ deprecatoriè, sed etiã ex potestate sua, quam à Deo accepit, dicit: *Ego te confirmo.* Porrò ex Patribus AMBROSIVS satis apertè huius formę meminit, cũ ait in lib. de ijs, qui initian. mysterijs, ca. 7. *Serua quod accepisti; signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus.* Neq; est mirũ, quod quædam omiserit: nã eo loco non referebat ipsam formam, sed tantum reuocabat in memoriam Confirmatorum ipsum ritum, quo fuerant confirmati; ad id autem satis erat si principalia verba commemoraret.

Non debet autẽ mirũ videri, si Patres nõ expresse posuerũt hanc formam: nã neq; aliorum Sacramentorũ formas describunt, tũ quod res essent omnibus Christianis notæ ob quotidianũ vsum, tum etiã ne Gentilibus,

qui

qui libros nostros videbant, proderent eiusmodi mysteria sine necessitate. Itaq; nullus ferè est veterũ, qui disertis verbis scripserit formã Baptismi esse: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti*. tñ dicunt Baptisma dari cum inuocatione Trinitatis. Immò DIONYSIVS, cap. vlt. hierarchiæ Ecclesiasticæ dicit fas non esse literis mandare verba, quibus in administratione Sacramentorum vtitur Ecclesia. Et INNOCENTIVS I. in epist. 1. c. 3. de Confirmatione loquens: *Verba*, inquit, *dicere nõ possũ, ne magis prodere videar, quã ad consultationẽ respondere*. Denique ipse etiam Magister sent. lib. 4. dist. 7. noluit verba formæ huius Sacramenti ponere: tantum ait, formam esse manifestam, nimirum verba, quibus Episcopi vbique vtuntur, cùm hoc Sacramentum administrant.

Sed obiectiones hæreticorum videamus.

PRIMA obiectio in Caluini est lib. 4. Inst. cap. 19. §. 5. vbi postquam recitauerat formam illam: *Consigno te signo crucis, &c.* *Pulchrè*, inquit, *& venustè, sed vbi Dei verbum?* RESPONDEO. Dei verbũ nõ scriptũ, sed traditũ, satis testari morẽ vniuersę Ecclesię Catholicę. Nam neq; aliorũ Sacrorũ formæ expressè in Scripturis habentur: nusquã n. scriptum est, in Baptismo dicẽdum esse: *Ego te baptizo*: Et PRÆTEREA Caluinus fatetur Ordinationem ministrorũ esse Sacramentũ in eodem ca. 19. lib. 4. Inst. §. 31. & tñ nusquam inueniet verbum in Scriptura, quod cũ elemento faciat Sacramentũ, vt ipse requirit de Confirmatione. ADDO prætere, nos in genere verbũ habere Act. 8. vbi dicũtur Apostoli orasse cũ manus imponerẽt. Nã formę Sacramentorũ passim à Patribus dicuntur preces mysticę, licet interdũ proferantur per verbũ indicãtis: nam semper à Deo expectatur, & petitur principalis operatio in Sacramentis. DENIQVE 2. Corinth. 1. alludẽs Paolos ad formam huius Sacramenti, expressit principalia verba, cum ait: *Qui nos cõfirmat Deus, & signauit, &c.*

SECVNDA obiectio §. 7. *Vnde*, inquit, *vocãt oleũ salutis? quis eos in oleo salutẽ, quærere docuit?* Et infrà: *Hoc verò non à me, sed à Domino, audacter pronuncio, qui oleum vocant oleum salutis, salutem, quæ in Christo est, abiurant, Christum abnegant, partem in regno Dei non habent. Oleum ventri, & venter oleo: vtrumq; Dominus destruet.* RESPONDEO: Totum hoc argumẽtum niti Caluini auctoritate Nam verbum Dei non protulit, quamuis se ex Dei nomine loqui mentiatur, vbi dicãtur salutem, quæ est in Christo, abiurare, qui oleum Confirmationis vocant oleum salutis. Et quidem si in oleo sine Christo salutem quæreremus aliquid Caluinus diceret, sed cũ oleum faciamus instrumentũ duntaxat applicandæ gratiæ Christi; mirũ est vnde suspicari potuerit Caluinus, Christum negare, qui oleũ vocat oleũ salutis. Adde, ꝙ eiusmodi phrases sunt in Scripturis frequentissimę, vt 4. Reg. 13. sagitta salutis, 2. Cor. 6 dies salutis, Act. 13. verbum salutis, Luc. 1. scientia salutis. Adde ẽt, ꝙ Caluini argumentum non minùs valet contra aquã Baptismi, & panẽ Eucharistię, ꝗ contra oleum Confirmationis: nam & illa dicitur lauacrum regenerationis, & renouationis, Tit. 3. & panis Eucharistiæ dicitur panis vitæ, Ioan. 6. Respondet ibidem Caluinus in Sacramentis duo spectanda esse, naturã elementorum, & eã esse corruptibilem, & salutem adferre non posse; & vim spiritalem à verbo Dei impressam, & ratione illius aquam in Baptismo, & panem, ac vinum in Eucharistia salutem adferre. At cur, quæso, non idem nos de oleo dicere possumus?

TERTIA obiectio est Kemnitij in 2. par. Exam. pag. 288. forma huius Sacramẽti: *Signo te signo crucis &c.* nõ habetur in vetustis scriptoribus, nec in ipsis Canonibus, &c. RESPONDEO; Iã reddidi caussam huius rei.

QVARTA obiectio ibidem. In ipsis Pontificalibus A nõ est eadem forma. Nam Gabriel recitat quosdã pro *Chrismate salutis*, dicere; *Chrisma sanctificationis*: & Gerson habet formam. *Firmo te signo crucis & Chrismate salutis*. RESPONDEO; Ista omnia in idem, coincidere cum nostra forma: semper enim est idem sensus, siue dicas: *Salutis*, siue *sanctificationis*, siue *confirmo*, siue *firmo*, *&c.* quamuis enim oporteat præscriptis verbis vti, & nihil mutare, & qui secus faciunt, peccent, tamen (vt sæpe diximus) dum idem sensus manet, semper Sacramentum conficitur: & potest facilè fieri, vt in varijs Ecclesijs sit aliqua varietas in vocibus, modò maneat sententia eadem: vt etiam patet in forma Baptismi Latinorum & Græcorum.

CAPVT XI.

De effectu huius Sacramenti.

B DVPLEX est Sacramenti huius effectus. VNVS, ꝙ gratiam confert gratum facientem, & quidem maiorem, quam ipse Baptismus, in ordine ad roborãdam animam cõtra Diaboli impetus: sed minorem in ordine ad remissionem peccati, quia non remittit totam pœnam, vt facit gratia Baptismi. Neque est opus hic aliquid addere, cùm id satis copiosè probatum sit suprà in prima Controuersia: inde enim probauimus, Confirmationẽ esse Sacramentũ, propriè dictũ, quia Scripturæ, & Patres oẽs affirmãt dari per hãc ceremoniã copiosissimã gratiã, atq; adeo ipsũ Spiritũ sanctũ.

ALTER effectus est character, quo adscribimur in Christi militiam, sicut per Baptismum in Christi familiam. Probatur autem iste character Confirmationis, eo modo, quo character Baptismi, ex eo, ꝙ non põt repeti Confirmatio. Nam suprà ostendimus, rationem, cur Sacramenta quędam sint initerabilia, nullam posse reddi sufficientem, præter characterem; quocirca ẽt ab effectũ demonstratur euidenter character, cũ ostendimus aliquod Sacramentum esse initerabile.

C Esse autem initerabilem Confirmationem PRIMO expressè probatur ex Apostolo Hebr. 6. *Non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, &c.* vbi teste Chrysostomo, Theodoreto, Theophylacto, & alijs, Apostolus per impositionem manuum intelligit Confirmationem, quę dabatur statim post Baptismum; ac docet non licere ei, qui labitur post Baptismum, & Confirmationem, iterum redire ad Baptismum, & Cõfirmationem; hæc. n. sunt fundamenta, quæ non iaciuntur nisi semel. SECVNDO idem patet ex Concilio Toletano VIII. can. 7. vbi apertè dicitur, Chrisma semel collatum repeti non posse, vt nec sacrum Ordinem. Item ex Concilio Tarraconensi, & ex decreto Gregorij II. apud Gratianum, distin. 5. de consecratione, can. dictum est. & can. de homine: quibus adde Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Tridẽtinum sess. 7. can. D 9. TERTIO idem patet ex Patribus. Nam CYPRIANVS, seu quicunque fuit auctor, in sermone de ablutione pedum: *Baptismum*, inquit, *repeti Ecclesiastica prohibent regula: nemo sacros Ordines semel datos iterum renouat: nemo sacro oleo lita iterum linit, aut consecrat: nemo impositioni manuum, vel ministerio derogat sacerdotum: quia contumelia esset Spiritus sancti, si euacuari posset, quod ille sanctificat, vel aliena sanctificatio emẽdaret, quod ille semel statuit, & cõfirmat.* AVGVSTINVS lib. 2. cõtra literas Petiliani, cap. 104. (vt suprà notauimus) apertè docet, Sacramentum Chrismatis semel datum, permanere etiam in pessimis, nec unquã aboleri: ex quo manifestè sequitur repeti non posse. Similia docet Rabanus lib. 1. de Instit. clericorum, c. 30. Amalarius lib. 1. de officijs Ecclesiasticis, cap. 7. & alij recentiores.

CAPVT XII.

De ministro huius Sacramenti.

SEQVITVR controuersia QVINTA; Vtrum minister Sacramenti Confirmationis sit solus Episcopus. Et quidem hæretici licet hunc ritum è numero Sacramentorum auferant, tamen etiamsi Sacramentum esset ipsorum quoq; opinione, negāt ad solos Episcopos eius ministerium vllo modo pertinere. Ioannes VViclef lib.4. Trialogi cap. 14. apertè negat esse Episcoporum proprium munus confirmare. Idē habet Caluinus lib.4. Institut.cap.19.§.10. Kemnitius in 2.par. Examinis, pag. 324. & alij fortè omnes, præsertim cum ipsi vix agnoscant differentiam inter Episcopum, & presbyterum, vt in lib. de clericis ostendimus.

Ex Catholicis solus est Richardus Armachanus, qui in lib. 11. Armenicarum q.c.4. existimat, cōmune esse Episcopis, & presbyteris munus confirmandi, atq; ab hoc Armachano arbitrat Thomas VValdēsis li.2. de Sacramentis, c.114. hausisse VViclesum suā hæresim: Fuit.n. Armachanus paulò antiquior VVicleso, quamuis eodem seculo vixerint. Ceteri omnes communi consensu docent, solum Episcopum esse proprium huius Sacramenti ministrum.

B Est quidem inter Catholicos quæstio, an saltem ex dispensatione possit presbyter hoc Sacramentum cōferre. Nā S. Bonauen. Durandus & Adrianus in 4.d. 7. contendunt id nullo modo cōmitti posse presbyteris; sed S. Tho. 3.p.q.72.art.11. & oēs eius discipuli, & multi alij Theologi in 4.d.7. vt Richardus, Paludanus, Marsilius, & alij, & oēs Canonistæ in 1.d.95. contrarium docent: & quidem longè verius est, quod isti posteriores affirmāt. NAM Ambrosius in c.4. ad Ephes. testatur in Ægypto presbyteros confirmare in absentia Episcoporum, neq; reprehendit eum vsum. GREGORIVS lib.3. epist.36. apertissimè pmittit presbyteris Sardiniæ, vt in absentia Episcoporum confirment: & quia corruptus est hic locus Gregorij, fortè à fautoribus contrariæ sententię (nam dicit se permittere, *vt baptizandos vngant*, (cùm dicere deberet, *vt baptizatos*) conferatur hic locus cum epis.9. eiusdem lib.3. inde.n. manifestè apparebit corruptio. Si quidē in epist.26. dicit, se permittere, qđ in epist.9. prohibuerat: prohibuerat aūt, ne presbyteri vngerent in fronte baptizatos. Vnde & Gratianus, & S. Tho. hunc locū ita citant, vt esse debet, non vt modò legitur in codicibus impressis. PRÆTEREA Cōcilium Arausicanū I. can. 1. & 2. & Toletanū I. can. 20. & Martinus Bracarēsis, c.52. Græcarū Synodorum. & Florētinum in instr. Armenorū, idem habent. DENIQVE Concilium Trid. ses.7. can.3. de Confirmatione, ideo ait, ordinarium ministrum esse Episcopū, vt indicaret, posse extraordinaria potestate idem fieri etiam à presbytero. Ex quo apparet error Kemnitij, qui in suo exam. par.2. pag.225. dicit, Concilium definiuisse contra S. Tho. & alios quosdam doctores, immò & contra ipsum S. Gregorium, solum Episcopum esse ministrum Confirmationis.

Sed his omissis, probatur Catholica veritas apertissimo Scripturę testimonio. Nā Actor.8. missi sūt Petrus, & Ioannes, vt per impositionem manuum darēt Spiritum sanctū ijs, quos Philippus in Samaria baptizauerat. & Act.19. Paulus ipse Apostolus manus imponit illis, quos alij baptizauerant. At certè nulla videtur posse fingi caussa, cur soli Apostoli manus imponant; immò cur ad hoc ipsum veniant ex vno loco ad alium, nisi quia hoc munus propriè ptinet ad primū gradū Ecclesiasticū, q̃ est sine cōtrouersia Episcopalis.

AD HOC VViclefus respondet, illos, quos Philippus baptizauerat, fortè non fuisse legitimè baptizatos, & ideo rursus fuisse baptizandus ab Apostolis, vt acciperent Spiritum sanctum.

A SED hæc solutio ineptissima est. Nam quis credat, Philippum Diaconū post acceptum Spiritū sanctum non rectè baptizasse? & deinde si erant rebaptizandi, quid opus erat, vt Apostoli venirent ex Hierusalem? non poterant significare per literas, aut alium mittere, qui illos ritè baptizaret? Denique Apostoli cur tantū imposuerunt manus, & non etiam baptizarunt, si illi non erāt ritè baptizati? Neq; obstat, q̃ dicantur baptizati in noīe Dñi Iesu, & non in nomine Trinitatis. Nam (vt suprà ostendimus) Lucas breuiter describit ritum Baptismi, ex parte intelligi volens totum.

Caluinus loco citato respondet, quod Apostoli fecerunt non posse tribui Episcopis, aut certè non solis Episcopis. Nā Episcopi non sunt Apostoli: quod si tenent, quoad aliquid, locum Apostolorum, eundem locum tenent etiam presbyteri. Nam alioqui non liceret presbyteris, sed solis Episcopis communicare sub vtraque specie: id enim soli Apostoli in cœna Domini fecerūt.

B RESPONDEO Episcopos solos simpliciter, & absolutè Apostolis succedere. Obseruādum. n. est in Apostolica auctoritate contineri omnem Ecclesiasticam potestatem. Erant.n. Apostoli PRIMVM Christiani, & membra Ecclesiæ. SECVNDO erant Sacerdotes. TERTIO summi Sacerdotes. QVARTO summi nō vno in loco, sed in toto orbe terrarum, poterant. n. vbiq; prædicare, baptizare, ordinare, leges ferre, punire, &c. Sed hoc vltimum in solo Petro fuit ordinarium munus, in ceteris extraordinarium, & quasi delegatū: & idcirco soli Petro succedi videmus, non aūt vlli alteri Apostolo in illa summa in totum orbem potestate. Cetera tria erāt omnibus ordinaria. Quare licet omnes Christiani aliquo modo succedant Apostolis, quatenus illi fuerunt primi Christiani: & omnes Sacerdotes eisdem Apostolis succedant, quatenus illi fuerunt primi Sacerdotes: & omnes Episcopi eisdem succedant, quatenus illi fuerunt primi summi Sacerdotes: tamen soli isti simpliciter illis succedunt, quia succedunt in tōta eorum ordinaria auctoritate, in qua sola succedi pōt. Idq; patet etiam ex praxi, & testimonio Sanctorum. Nam si quis petat, quis successit Apostolo Iacobo? omnes respondent, Episcopus Hierosolymæ. Quis Apostolo Ioanni? Episcopus Ephesinus. Ad hæc Concilium Neocęsariēse can.13. Damasus in epis. 4. de Chorepiscopis. Hieronymus in epist. ad Marcellam de erroribus Montani. Leo epist.88. Augustinus in Psal.44 in illud: *Pro Patribus nati sunt tibi filij*. & alij veteres passim affirmant, Episcopos Apostolis succedere.

C Sed DICES, vnde scimus Apostolos manus imposuisse, Act.8. vt Episcopos, & non vt presbyteros, vel vt Apostolos per extraordinariam potestatē? RESPONDEO; quod nō vt presbyteri, inde constat, tū quia Scriptura nunquam tribuit hoc officium nisi ipsis Apostolis, cùm alia officia, vt prædicādi, & baptizandi tribuat etiam alijs inferioribus ministris: q̃ non vt Apostoli per extraordinariam potestatem, colligitur tū ex eo, quod Heb.6. numeratur hæc manus impositio cū reliquis ordinarijs Ecclesiæ ritibus, tum ex eo, quod semper in Ecclesia mansit ista consuetudo, vt Episcopi manus imponerent baptizatis.

D SECVNDO, probatur eadem veritas testimonijs, & traditione Ecclesiastica. Nam Concilia, Pontifices & Patres citati in prima controuersia, communi consensu docent, solos Episcopos esse propriè Sacramenti huius ministros: idq;, probant ex cap.8. Act.

TERTIO, probatur etiam ratione. Nam confirmatio est cōplementum, & perfectio Baptismi; proinde cōuenit, vt à primario ministro detur: sic enim in omnibus alijs rebus vltima forma imprimitur à primo agēte. Præterea in Cōfirmatione adscribimur ad Christi militiam: adscribere autem ad militiam, proprium est Ducum, & Imperatorum.

Ne-

Neq; argumēta Caluini, & Kēnitij difficulter soluū tur. Argumentum PRIMVM Caluini. Error est Donatistarum, quod Sacrm pendeat à dignitate ministri. RESPONDEO; Si de dignitate morali agatur, verū est, si de Ecclesiastica, falsissimum. Alioqui esset etiam error Donatistarum, quod soli presbyteri ministrēt corpus Dñi, immò & Baptismum, secūdum Caluinum. SECVNDVM argumētum. Presbyteri succedunt Apostolis, vt patet de ministerio Eucharistiæ; quod solis Apostolis commissum fuerat. RESPONDEO; Apostolos in vltima cœna presbyteros creatos fuisse, non autem Episcopos; Episcopi enim post resurrectionē facti sunt, cū eis diceretur, Ioan. 20. *Ecce ego mitto vos, &c.* Itaq; presbyteri in aliqua re Apostolis succedunt, sed non in omnibus, neque absolutè, vt diximus.

TERTIVM argumentum, 1. Tim. 4. Paulus ait; *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuū presbyterij.* & Ananias Act. 9. imposuit manus Paulo, & tamen non erat Episcopus. RESPONDEO ad hoc argumentum, quod est Armachani; Non tractari eo loco de Confirmatione, sed de Ordinatione Timothei; & preterea per illam vocem (*Presbyterij*) intelligi chorum presbyterorum, id est, Episcoporum, vt exponunt Chrysostomus, & alij: multi enim Episcopi, vnū Episcopum ordinant; vnus autem solus confirmat.

Ad illud de Anania, quod mutuò accepit Caluinus à VViclefo, vt ille ab Armachano; dico Ananiā imposuisse manum Paulo ad hoc, vt visum reciperet, vt ibidem legimus. Quare non fuit confirmatoria, sed curatoria illa impositio manus: vnde facta est ante Baptismum, non postea, vt fieri debet Confirmatio: neq; descendit tunc visibiliter Spiritus sanctus, sed ceciderunt tanquam squamæ ab oculis eius: *At*, inquiunt, *Ananias, cum imponeret manus, dicebat; Saule frater, Dominus Iesus misit me, ut uideas, & implearis Spiritu sancto: igitur finis illius impositionis manus fuit donum Spiritus sancti.* RESPONDEO; Ananiam exposuisse simul finem proximum, & remotum sui aduentus. Finis .n. proximus erat, curatio à cęcitate, finis remotus, perfecta iustificatio, & infusio Spiritus sancti, quā paulò pòst consequutus est Paulus per Baptismum. Vnde paulò antea describitur visio Pauli, quā ante pręuidit, quod futurum erat: *Et vidit*, inquit Lucas, *virū introeuntem ad se, Ananiā nomine, & imponentem sibi manum, vt uisum recipiat.* & cap. 22. Act. vbi narrat ipse Paulus totam hanc historiam, nihil se accepisse dicit ab Anania, nisi depulsionem cecitatis, & postea Baptismum. Est aūt valde probabile Paulum, vt ceteros Apostolos immediatè à Deo accepisse Confirmationem sine humana impositione manuum.

Argumentū QVARTVM, Si iure diuino Episcoporū est proprium confirmare, quomodo id etiā presbyteris Gregorius concessisse legitur? RESPONDEO; Iure diuino solos Episcopos esse ordinarios ministros huius Sacramenti. At non inde sequitur, quin extraordinaria concessione id possit etiam presbyteris conuenire: sicut etiam iure diuino proprium est Episcoporū prædicare; & tamen eorum concessione prædicant etiam Presbyteri, & aliquando etiam Diaconi.

Sed instāt quidā Catholicorum: Cōfirmare, aut cōuenit Episcopo ratione ordinis, aut ratione iurisdictionis. Si ratione ordinis, nullo modo potest id concedi ijs, qui non habent eum ordinem, vt patet in similib⁹; nec enim potest vlla dispensatione fieri, vt Diaconus consecret Eucharistiam. Si ratione iurisdictionis; ergo posset Episcopus non cōsecratus confirmare; quia habet ipse ordinem presbyteralem, & iurisdictionem Episcopalem. RESPONDEO; Confirmare esse actum ordinis, & eum ordinem esse etiam in presbytero, saltem inchoatum, & imperfectum. OBSERVANDVM est.n. characterem Episcopalem, siue sit alius à presbyterali, siue idem extensior, & maior; esse potestatem absolutam, & perfectā, & independentem conferendi Sacra Confirmationis, & Ordinis, & ideo non solum posse Episcopum sine alia dispensatione confirmare, & ordinare; sed ēt non posse impediri ab vlla superiori potestate, quin reuera Sacramenta illa conferat, si velit, licet peccet, si id faciat, prohibente summo Pontifice: characterem autem presbyteralem esse quidem potestatem absolutam, perfectam, & independētem, quoad ad Sacramentū Baptismi, & Eucharistiæ; esse aūt potestatem inchoatam, imperfectam, & dependētem à voluntate superioris, quoad Sacramentum Cōfirmationis. Quocirca nisi perficiatur per dispēsationem superioris ea potestas, presbyter confirmando nihil ageret, at si perficiatur, iam ex ipso suo charactere confirmabit. Id quod minus mirum videbitur, si cogitemus, characterem non esse Physicam aliquam potentiam, quę Physicè aliquid operetur, (tunc enim difficilè esset intelligere quomodo posset perfici per dispensationem Pontificiam) sed esse signū diuini cuiusdam pacti, quo DEVS concurrit ad effectum Sacramentalem producendum cum eo, qui habet characterem, & non cum alijs: facile enim est intelligere, vnum characterem esse signum pacti absoluti, alium autem esse signum pacti conditionati. Sed de his hactenus.

QVINTVM argumētum est Kemnitij, loco citato. Scriptura ignorat differentiam Episcopi & presbyteri. RESPONDEO; Non Scriptura id ignorat, sed Kemnitius Scripturam ignorat. Nam 1. Tim. 6. cūm dicitur: *Aduersus presbyterū accusationē noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus*: apertissimè tantum discrimē ponitur inter Episcopū & presbyteros, quātum est inter principem, & eius subditos. Quocirca Aëriani ob hoc ipsum hæretici dicūtur ab Epiphanio hæres. 75. & Augustino hæres. 53. quod negauerint hoc discrimen.

SEXTVM argumentum eiusdē Kēnitij. Hieronym⁹ in Dialogo cōtra Luciferianos dicit, ob honorē sacerdotij fieri,, vt soli Episcopi manus imponant, nō ob legis necessitatem. RESPONDEO; Locū hunc pro nobis maximè facere. Nā HIERONYMVS non negat, solis Episcopis licere Cōfirmationem dare post Baptisma; immò hoc affirmat, & infrà id ipsum probat exemplo Apostolorum, qui in Samariā profecti sunt, vt eos cōfirmarent, quos Philippus baptizauerat. Et pręterea caussam reddit, cur id voluerit Dominus proprium esse Episcoporum; quia id requirebat honor summi sacerdotij. Nam vt paulò pòst ipse idem magis explicat, necesse est, in singulis Ecclesijs esse vnū Episcopū, ne si multi sint pares, & non ad vnum summa referatur, schismata fiant: hinc igitur Dominus voluit, quædam esse propria Episcoporum, vt inde eorum eminentia supra ceteros appareret. Illud autē (*non ob legis necessitatem*) non refertur ad legem ministrandi confirmationem, sed ad legem consequēdę salutis: significat enim Hieronymus non esse necessarium ad salutem absolutè, vt quis ab Episcopo cōfirmetur; nam etiam sine tali Cōfirmatione per solum Baptisma saluari potest. Vnde continuò subiungit, explicans quod dixerat: *Nō ob legis necessitatem; alioqui lugendi essent, qui in vinculis à presbyteris vel diaconis baptizati ante moriūtur, quā ab Episcopis inuisantur.* Quod si id non placeat, dici potest, loqui Hieronymum de lege, quæ sumatur ex natura rei, vt sensus sit; id esse tributū solis Episcopis, non ob legis necessitatē, id est, nō quod id necessario requirat natura rei, quasi aliter fieri nō posset; sed quia voluit Dñs hac re honorare Episcopalem dignitatem.

SEPTIMVM argumentum. A multis iam annis in Germania nulli ferè Episcopi confirmant, sed suffraganei quidam, qui sunt fictitij Episcopi, & laruæ Episcoporum potius, quàm Episcopi. RESPONDEO; Suffraganeos esse veros Episcopos, quia & Ordinationē habent, & iurisdictionē, licet careāt possessione propriæ Ecclesiæ. Quocirca licet non possint extra suam Eccle-

fiam

siam confirmare sua actoritate, possunt tamen si ad id inuitentur à proprio Episcopo.

CAPVT XIII.

De cæremonijs Confirmationis.

DVPLICES sunt cæremoniæ in hoc Sacramento. PRIMVM enim multæ cæremoniæ adhibentur in consecratione Chrismatis feria V. in cœna Domini. DEINDE quædam etiam adhibentur in ipsa collatione huius Sacramenti.

Ac vt à PRIMO genere incipiamus, tractant de ritu consecrationis omnes, qui scribunt de diuinis officijs, cap. de feria V. in cœna Domini, vt Isidorus, Alcuinus, Amalarius, Rabanus, Rupertus, & alij.

Fiunt autem quatuor cæremoniæ. PRIMO benedictiones olei, & balsami per orationes: & hoc reprehendi non potest, cùm Apostolus, 1. Timot. 4. dicat omnia sanctificari per verbum Dei, & orationem.

SECVNDO fiunt etiam benedictiones olei, & balsami per signũ crucis: ac ne id quidem reprehendi potest, cum sine hoc signo nihil consecrari possit, vt testãtur oẽs ferè Patres, sed præcipuè Chrysostomus hom. 55. in Matt. & in libro quod Christus sit Deus; & Augustinus trac. 118. in Ioan. & ser. 181. de tempore, c. 3.

TERTIO, halat Episcopus aliquoties super ampullam Chrismatis. Et quidem hæc cæremonia ridicula, & magica videtur hæreticis: nã id apertè scribit Kemnitius pag. 285. & Caluinus ad hanc cæremoniã respexit, cũ ait lib. 4. Inst. cap. 19. §. 10. Chrisma fœtido anhelitu inquinari: tamẽ & antiquissima est, cùm eius meminerint auctores citati, Amalarius, & alij; & pterea ab exemplo Domini sumpta, qui in Apostolos insufflauit Ioan. 20. vt ea cæremonia demonstraret, Spiritum sanctum in eos descendere. Et sanè cùm vult Ecclesia descensum sancti Spiritus designare ad aliquid sanctificandum; quo meliori signo vti potest, quàm eo, quo Christus ipse ad rem eandem designãdam vti voluit? Quòd si magica est hæc cæremonia, Christum Magiæ doctorem faciemus, quod est impium, & blasphemũ. Neque magica dici potest vlla cæremonia, nisi cùm effectus mirabilis expectatur à Diabolo, cum quo fœdus ineunt magi: nos autem effectum à Diabolo nullum expectamus, sed à solo Deo, à quo id per orationes petimus, vt sæpe dictum est.

QVARTA cæremonia est, quòd Chrisma iam cõsecratum, salutatur ab Episcopo, & Presbyteris, his verbis: *Aue sanctum Chrisma*. atque hanc cæremoniam idololatricã esse dicunt aduersarij. Tilmãnus Heshusius, libro de erroribus Pontificiorum, tit. 22. num. 26. *Chrisma* inquit, *tantum non adorandum: Siquidem hæc uerba dici iubent, Aue sanctum Chrisma.* Reprependit etiam hanc cæremoniam Kemnitius pag. 289. & Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 21. Sed ineptè inprimis ad idololatria hoc referunt, cũ aliud sit salutare, aliud adorare: alioqui etiam Dominus, qui Mar. vlt. dixit mulieribus, *Auete*, eas adorasse diceretur. Adhibetur quidẽ Chrismati consecrato reuerentia, quia est res sacra, & vim habet vt Dei instrumentum sanctificandi: sed non adoratur vt Deus, alioqui etiã Hebræi idololatræ fuissent, qui areã Dñi ligneã adorabant; idq; faciebant Propheta monente Psal. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* DICES; ridiculum videtur salutare rem inanimã. RESPONDEO; id esse vsitatissimũ, in signum gratulationis etiam res inanimas salutare, ac si viuerent, & sentirent. Ita Nazianzenus orat. ad CL. Patres cùm Episcopatu se abdicaret, vale dicit cathedræ, tẽplo, psalmodiæ, alijsq; id genus rebus. Hieronymus in epist. de obitu Paulæ, describit salutationem quam B. Paula ad Bethlehem habuit, cùm eam primũ vidit. Immò & Æneas apud Virgilium in 7. Æneidos Italiam salutat, cùm eam primùm ingreditur. Suntq; eiusmodi exempla planè infinita.

IAM verò in ipsa Confirmatione pter cæremoniã essentialem vngendi; & signandi frontem cruce; adhibentur etiam aliæ octo cæremoniæ. PRIMA vt susceptor adsit, sicut in Baptismo, qui confirmandum offerat Episcopo. Estq; hæc cæremonia antiquissima, vt patet ex decretis antiquorum Pontificum & Conciliorum, quæ citantur à Gratiano 30. q. 1. can. Si quis. & can. de his. & q. 4. can. Si quis ex vno. & de consec. distinct. 4. can. in Catechismo.

SECVNDA, vt variæ preces dicantur super confirmandos, & quidem cum manus impositione; quem ritum solùm aduersarij non reprehendunt.

TERTIA, vt confirmato pax detur ab Episcopo, in signum acceptæ gratiæ Spiritus sancti, cuius effectus est pax.

QVARTA, vt confirmatum Episcopus manu leuiter cedat, vt is intelligat se contra ignominiam, & verba pro Christo ferenda, patientia præcipuè armandũ.

QVINTA, vt fascia ligetur frons, tum ne Chrisma facile defluat, tum ut significet, acceptam gratiam diligenter conseruandam iuxta illud 1. Ioan. 2. *Unctionẽ, quam accepistis, maneat in uobis.* Sed in hac re seruanda est Ecclesiæ cõsuetudo: alicubi enim ad septem dies frontis fascia conseruatur, alicubi ad tres, alicubi continuò abluitur, & exiccatur Chrisma à sacerdotibus, vt fascia opus non sit.

SEXTA, vt ad septem dies, non lauetur caput, seu frons. Cuius cæremoniæ meminit Hugo lib. 2. de Sacramentis par. 7. cap. 6. Tertullianus lib. de Baptismo scribit à die Baptismi per totam hebdomadam Christianos lauacro abstinere solitos: quod quidem faciebant non tantùm ob Baptismum, sed etiam, & fortassè præcipuè ob Chrisma, quod eodem die dari solebat.

SEPTIMA, vt in Sabbatho Paschæ, & Pẽtecostes detur Cõfirmatio, quia videlicet ijs diebus dari debet Baptismus, vt suprà diximus. Hoc tamen tempore, quia vt plurimùm non dantur simul hæc Sacramenta, laudabilis est consuetudo multorum Episcoporum, vt in festis Pentecostes præcipuè confirment, quia nimirũ in eo festo data est prima Confirmatio à Deo sanctis Apostolis.

OCTAVA, vt à ieiunis detur, & accipiatur cõfirmatio; de qua re extant canones Conciliorum, apud Gratianũ de conse. d. 5. can. Vt Ieiuni. & can. Vt Episcopi.

Ad hæc omnia Kemnitius addit pag. 323. mirum esse cur Pontificij malint has suas cæremonias, quàm examen puerorum, professionem fidei, & adhortationem; ac tragicè queritur, à nobis ista omnia reijci, nec pati nos velle ullam emendationem. SED sunt ista omnia uerba ociosa. Nos enim nihil horũ reijcimus, sed uolumus omnia fieri suo loco, & tempore; nec patimur nobis eripi Sacramentum à Christo institutum, & cæremonias à Patribus traditas prætextu examinis puerilis. Ac de Sacramento Confirmationis satis dictum est.

Finis Librorum de Baptismo & Confirmatione,
Ad honorem DEI.

TERTIA

CONTROVERSIA GENERALIS.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

SEX LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

Ordo, ac partitio totius operis.

LIBER PRIMVS,

De reali præsentia Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ ex verbo Dei.

LIBER SECVNDVS,

De veritate corporis Domini in Eucharistia, ex testimonijs Patrum.

LIBER QVINTVS.

De Eucharistia: qui est primus de sacrificio Missæ.

LIBER SEXTVS,

De Eucharistia: qui est secundus de sacrificio Missæ.

DE SA-

DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE

LIBRI SEX.

Ordo, ac partitio totius operis.

DE SACRAMENTO Eucharistiæ his omissis, quæ Catholici Doctores inter se disputare salua fide, & pace Christiana solent, quatuor hoc tempore inter Catholicos, & hæreticos versantur controuersiæ principales: de quibus omnibus, Domino adiuuante, pro nostrarum virium tenuitate iuxta instituti operis rationem disputare aggrediemur.

PRIMA igitur, ac præcipua controuersia est de vera, ac reali, & substantiali præsentia corporis, & sanguinis Domini in hoc non minus admirabili, quàm venerabili Eucharistiæ Sacramento. Sed quoniam ea controuersia longissima necessariò futura est, vitandæ confusionis caussa, tribus modis tractabitur, ac si essent distinctæ quæstiones. PRIMO ex solo verbo Dei. SECVNDO ex solis Patribus antiquis. TERTIO ex iudicio rationis.

ALTERA de modo ac ratione existentiæ Christi in Eucharistia; sitné ratio existentiæ Christi in Eucharistia, conuersio panis & vini in corpus, & sanguinem Christi, quæ ab Ecclesia Catholica dicitur transubstantiatio; an potius assumptio panis & vini ad vnionem hypostaticam corporis & sanguinis Domini; aut omni præsentia, siue Vbiquitas, vt quidam loquuntur, humanitatis Christi, an aliquid aliud.

TERTIA controuersia principalis est de ipso Sacramento, vbi primùm de natura ipsius disputandum erit, sitné res aliqua permanens, an actio transiens; ex qua quæstione illud etiam manifestum fiet, vtrum in Eucharistia sit corpus Domini solùm in vsu, an etiam extra vsum; deinde de materia, forma, fine, seu effectu, de ministro, de vsu, id est, de Communione sub vna, vel altera specie; & tandem de veneratione Sacramenti disseremus..

QVARTA & postrema de sacrificio.

LIBER PRIMVS.

De reali præsentia Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ ex verbo Dei.

CAPVT PRIMVM.

De hæresibus:

NTEQVAM veniamus ad quæstiones propositas de præsentia corporis Domini in Eucharistia, explicandæ erunt hæreses contrariæ, contra quas pugnandum est, & sententia Ecclesiæ, pro qua pugnandum.

PRIMI qui negarunt, Christi corpus esse io Eucharistia, vidétur fuisse illi ipsi, qui primi hæresũ zizania in Ecclesia serere cœperunt. Simoniani, Menandriani, & similes; de his loquens sanctus IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, sic ait: *Eucharistias, & oblationes non admittunt, eo quód non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris nostri IESV CHRI-*

A STI, quæ sententia citatur à Theodoreto in 3. Dialogo ex epistola ad Smyrnenses; vbi tameo ounc non habetur.

Ne autem glorientur Caluinistæ sententiam suam valde antiquam esse, illud est OBSERVANDVM, antiquissimos illos hæreticos, non tam Sacramentum Eucharistiæ, quàm mysterium Incarnationis oppugnasse. Idcirco enim (vt Ignatius ibidem indicat) negabant Eucharistiam esse carnem Domini, quia negabant Dominum habere carnem. Quare nullus veterũ, qui de hæresibus scripserit, hunc errorem in catalogo posuit, vt patet ex Ireneo, Tertulliano, Philastrio, Epiphanio, Augustino, Theodoreto, Damasceno; neq; vllus vete-

anno M.D.XXV. vel, vt alij volunt, M.D.XXIV. librum edidit, in quo apertè negauit præsentiam corporis Domini in Eucharistia. Vide de Carolstadio Ioan. Cochlæum in actis Lutheri anno M.D.XXV.

DECIMVS patronus huius erroris fuit Huldricus Zvvinglius Tigurinus pastor, qui cùm aliquot annis docuisset Lutheri hæresim, ac palam asseruisset, in Eucharistia verè esse corpus Christi, sed cum pane; tandem eodem anno, quo Carolstadius, librum edidit de vera, & falsa religione: atque in eo retractat sententiam suam, ac nouam quandam statuere nititur, nimirum, corpus Domini non esse in Sacramento, nisi vt in signo. Non est autem prætereundum, quàm egregiè purget Zvvinglius inconstantiam suam. Dicit enim se multò antea agnouisse id, quod verum erat, sed tempori seruiuisse; & in hoc laudari se à Christo tanquam seruum prudentem, & fidelem, qui dat cibum familiæ in tempore suo. Sed nimis frigida excusatio est: non enim laudat Christus eos, qui vt tempori seruiant, mentiuntur in rebus tanti momenti. Immò Zvvinglius non tam se purgat, quàm inquinat hac sua defensione: vt enim ignorantiam tegat, improbitatem prodit.

Zvvinglio comes accessit Ioannes Oecolampadius Apostata ex Monaco Birgittano, qui eodem tempore librum scripsit, de genuina expositione verborũ: *Hoc est corpus meum*, vbi etsi in re conueniat cũ Zvvinglio, tamen commodiùs exponere conatus est verba cœnæ, vt infrà dicemus. Zvvinglium, & Oecolampadium sequuti sunt permulti eorum discipuli, ac præcipuè Henricus Bullingerus Zvvinglij successor, in sede Tigurina, qui scripsit Apologiam pro Zvvinglio cõtra Lutheranos; & Bernardinus Ochinus, qui scripsit etiam librum de cœna Domini contra VVestphalum, & Petrus Martyr, qui scripsit ingens volumẽ de Eucharistia contra Stephanum Gardinerum, in quo refellit solutiones Gardineri ad 255. argumenta Sacramentariorum.

VNDECIMVS patronus insignis erroris Berengariani fuit Ioann. Caluinus. Is igitur anno Domini M.D.XXXVI. edidit primò suas institutiones, vt apparet ex epistola dedicatoria ad Regem Gallorũ Franciscum, quas postea iterum edidit auctas anno M.D. XXXIX. & tandem anno M.D.LIX. tertiò mutata forma, & quatuor libris comprehensas edidit.

Edidit etiam anno M.D.XL. librum de cœna Domini Gallicè, quem post annos quinque Nicolaus Gallasius Latinum fecit; in quo libro extremo apertè, ac nominatim reprehendit tum Lutherum, tum Zvvinglium, & se iudicem eorum constituit, ac nouã opinionem introducit, quæ tamen reuera nihil differt à sententia Zvvinglij.

Vnde paulò pòst, id est, anno M.D.XLIX. edidit libellum de consensu suo cum Tigurinis in re Sacramentaria. Multa præterea de hac re scripsit in libro de reformanda Ecclesia, in commentarijs tum ad cap. 26. Matth. tum ad cap. 11. prioris ad Corinth. & in respõsionibus ad Ioachimum VVestphalum.

Caluinum sequitur VVilhelmus Klebitius, qui scripsit librum contra Heshusium, quem inscripsit; Victoria veritatis, & ruina Papanis Saxonici: quando videlicet in ditione Comitis Palatini obtinuit Caluinismus. Item Petrus Boquinus, qui scripsit Examẽ libri Heshusij de corpore Domini, in quo egregiè Caluinum tuetur. Denique Theodorus Beza, qui adhuc superest, Caluini Geneuæ in Cathedra pestilentię successor, multa scripsit pro errore Caluiniano; vt summã doctrinæ de re Sacramentaria; librum de cœna Domini contra VVestphalum; Dialogum qui inscribitur κρεωφαγία, siue Cyclops contra Tilmannum Heshusium.

Porrò Caluini sententia breuiter explicanda est, quia de industria obscurè ab illo proponitur, vt mysterij aliquid cõtinere videatur. PRIMO igitur docet Caluinus cum suis, symbola cœnæ tantùm esse in terra; corpus autem Christi tantùm esse in cœlo: proinde tanto interuallo abesse Christi corpus à pane, & vino in cœna, quanto abest terra ab altissimis cœlis. Quod videlicet Christi corpus nusquam sit nisi in certo, ac determinato loco cœli; id habet disertis verbis in fine Consensus cum pastoribus Tigurinis; idem habet etiã disertis verbis Beza in summa doctrinę de re Sacramẽtaria, quæst. 6.

SECVNDO docet, symbola, & corpus Christi, licet loco inter se plurimùm distent, tamen coniuncta esse, non solùm ratione signi, quia vnum est signum alterius, sed etiam quia cum signo Deus nobis verè exhibet ipsum verum Christi corpus, & sanguinem, quo animæ nostræ verè alantur in vitam æternam. Id habet Caluinus in omnibus locis suprà citatis. In ca. 26. Matth. sic loquitur: *Verè in cœna datur nobis corpus Christi, vt sit animis nostris in cibum salutarem, hoc est, substantia corporis Christi pascuntur animæ nostræ, vt verè vnum efficiamur cum eo*. Et infrà: *Non ergo vacuum & inane signum nobis proponitur, sed verè carnis & sanguinis Domini fiunt participes, qui fide promissionem hanc recipiunt*. Et lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. docet, comedere Christi carnem, nõ esse solùm credere, sed verè participem fieri carnis eius; & ponit exemplum: *Quemadmodum, enim*, inquit, *non aspectus, sed esus panis alimentum corporis sufficit: ita verè, ac penitus participem Christi animam fieri conuenit*. Et §. 32. *In sacra sua cœna iubet me sub symbolis panis ac vini, corpus ac sanguinem suum sumere: nihil dubito, quin & ipse verè porrigat, & ego recipiam*. Et in libro de cœna Domini, cap. 2. ponit exemplum de columba, in qua apparuit Spiritus sanctus.

Vt enim illa columba dicta est Spiritus sanctus à Ioanne Baptista, Ioannis primo, quia certissimum signum erat præsentiæ Spiritus sancti; ita panis per metonymiam dicitur corpus CHRISTI, quia est certissimum signum præsentiæ corporis CHRISTI, quod nobis datur in cœna.

Vnde ibidem affirmat, Christum nobis in cœna veram, propriamque carnis & sanguinis sui substantiã donare. Similia habet etiam Beza loco notato, de re Sacramentaria, quæst. 6. Vnde etiam quæstione 7. admittit illas propositiones Lutheranorum; Corpus Christi esse in pane, vel sub pane, vel iuxta panem; si sano modo intelligantur, id est, quod significent simul cum pane verè donari nobis corpus Christi. Quia verò hoc secundum videtur pugnare cum primo (quomodo enim corpus Christi verè nobis datur cum pane, & est præsens in cœna, si corpus Christi solùm est in summo cœlo, & panis tantùm est in terra?) ideò ponit tertium dictum.

TERTIO igitur dicit, non posse ingenio comprehẽdi, sed sola fide, quomodo fiat ista coniunctio rerum tam distantium. Sic loquitur lib. 4. Instit. cap. 17. §. 7. *Nihil*, inquit, *restat, nisi vt in eius mysterij admirationem prorumpam, cui nec mens planè cogitando, nec lingua explicando par esse potest*. Et §. 10. *Etsi autem incredibile videatur in tanta locorum distantia penetrare ad nos Christi carnem vt nobis sit in cibum; meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus sancti virtus, & quàm stultum sit eius immensitatẽ modo nostro velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè vnire, quæ locis disiuncta sunt*. Et §. 32. *Porrò*, inquit, *de modo si quis me interroget, fateri non pudebit, sublimius esse arcanum, quàm vt vel meo ingenio comprehẽdi, vel enarrari verbis queat*. Similia habet Beza de

re Sacrament. quæst. 9. *Sed*, inquit, *nihilominus fatemur incomprehensibile esse mysterium Dei; quo fit, vt quod est, & manet in cęlis, & non alibi, nobis, qui nunc in terra sumus, & non alibi, verè communicetur.* Et infrà: *Quo fit vt tota hæc actio valdè propriè μυστήριον vocetur.* Sed quia intelligebat Caluinus hoc suum mysterium planè esse incredibile, & apertissimam repugnātiam inuoluere, ideò addit quartum.

QVARTO dicit, non ipsum corpus Christi ad nos descendere, sed quandam vim substantialem ex Christi carne ad nos deriuari per Spiritum eius, tanquam per canalem quendam. Vbi videtur dicere non substātiam, sed qualitatem quandam nobis dari. Sic enim loquitur lib. 4. Insti. cap. 17. §. 12. *Vinculum*, inquit, *istius coniunctionis est Spiritus Christi, cuius nexu copulamur: & quidam veluti canalis, per quem quidquid Christus ipse & est, & habet, ad nos deriuatur. Nam si solem conspicimus radijs in terram emicantem ad generandos, fouendos, vegetandos eius fœtus, suam quodammodo substantiam ad eam traijcere; cur inferior Spiritus Christi esset irradiatio ad communionem carnis & sanguinis eius in nos traducendam?* Et §. 32. *Ingenuè confiteor, mixturam carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem, qualis ab ipsis docetur, me repudiare; quia nobis sufficit, Christum è carnis substantia vitam in animas nostras spirare, immò propriam in nos vitam diffundere, quamuis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro.* Quod ergo dixerat suprà §. 10. ad nos vsq; penetrare Christi carnem, licet tanto interuallo distantem, debet intelligi, non per se, sed per virtutem suam. Quod tamen ipse viderit, quàm rectè cohæreat cum ijs, quæ suprà dixerat de præsentia Christi in cœna; nisi etiam præsentiam intelligat, secundum virtutem, non secūdum substantiam.

Quia verò, si realis aliqua qualitas, ex Christi corpore ad nos descenderet, periculū esset, ne nimis multum huic Sacramento tribueremus, ideò addit. QVINTO, Communicationem illam siue corporis Domini, siue virtutis eius tātum fieri per fidem. Fides enim apprehendit Christum in cœlo existentem, & eum nostrum facit, vt participare possimus bona ipsius. Itaque nulla fit realis coniunctio CHRISTI nobiscum, sed solùm per cogitationem. In quo certè nullum est mysterium, nullum miraculum, nulla difficultas intelligendi. Quis enim non facillimè capiat, fide apprehendi posse Christum, immò etiam totam Trinitatem? Sic igitur habet Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. *Interim verò hanc non aliam esse, quam fidei manducationem, fatemur: vt nulla alia fingi potest.* Et §. 31. *Christus*, inquit, *præsens illis non videtur esse, nisi ad nos descendat: quasi verò, si ad se nos eueheat, nō æquè potiamur eius præsentia.* Hæc ille.

Vbi videtur corrigere, vel explicare, quod dixerat, §. 10. Carnem CHRISTI magno miraculo ad nos penetrare: nunc enim sublato omni miraculo, dicit, nos fide ad ipsum ascendere. Item §. 32. dicit, fidem esse, quæ pascitur Christi corpore: porrò fides non aliter manducat, quàm credendo. Idem repetit in alijs libris; & idem habet Beza in lib. de summa doctr. in re Sacrament. quæst. 9. 10. 11. & 13. Neq; moueri debemus quòd Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 5. & 11. negat, Christum sola cogitatione, vel intelligentia manducari, ac dicit, non esse omninò idem credere in Christū, & manducare Christum.

Nam ibidem asserit, manducare Christum non esse quidem ipsum credere, sed effectum tamen eius esse: nam credendo manducamus; siquidem ex actu fidei sequitur, vt Christus sit in nobis, & nobis sua bona communicet. Vnde Beza in lib. de cœna Domini contra VVestphalum, cap. 9. dicit, hoc interesse inter fidem, & manducationem CHRISTI, quod inter manum, & apprehensionem, quæ manu fit. Quia verò non est in nobis CHRISTVS nisi per fidem, vt perpetuò Caluinus, & Beza dicunt; inde fit, vt non sit in nobis, nisi obiectiuè, quomodo in nobis est id omne, de quo actu cogitamus.

Porrò ex hoc sequitur SEXTVM eorum pronunciatum, quo asserunt homines improbos non percipere corpus Christi, licet symbola percipiant. Nam (vt ait Beza in summa doctr. de re Sacrament. quæst. 13.) *Sicut symbola accipiuntur solo ore corporis, ita corpus Christi solo ore fidei: cum ergo non habeant impij os fidei, non percipiunt nisi symbola corporis Domini.* Docet hoc idem Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 33. & 34. Immò in libello de consensu cum Tigurinis, solos prædestinatos dicit, percipere symbola externa cum re per Symbolum significata, sicut soli prædestinati habent veram fidem.

SEPTIMVM ac postremum eorum pronunciatum est; non esse eam vim in Sacramento Eucharistiæ, vt det ipsum corpus Christi, aut fidem non habenti, sed solùm vt testetur, & confirmet, iam haberi. Ita habet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 2. *Magnum*, inquit, *fiduciæ, & suauitatis fructum ex hoc Sacramento colligere possunt piæ animæ, quod testimonium habent in vnū corpus nos cum Christo coaluisse, vt quidquid ipsius est, nostrum vocare liceat.* Et §. 5. *Non*, inquit, *facit Sacramentum, vt Christus panis vitæ esse primum incipiat, sed in memoriam reuocat panem vitæ esse factum, quo assiduè vescamur.* Et infrà: *Pollicetur enim nobis quidquid fecit, aut passus est Christus, id ad nos viuificandos factū esse.* & in lib. de cœna Domini, cap. 3. docet, ad præparationem ad hoc Sacramentum percipiendum requiri, vt quis antea fidem veram habeat, & per fidem sit factus Christi membrum, atq; adeò Christum in se habeat. Deniq; nisi Caluinus diceret, Eucharistiam tantum esse testimonium acceptæ gratiæ, & velut sigillū obsignans, & confirmans promissionem verbo factā, destrueret omnia, quæ antea docuit de Sacramentis.

Hinc autem nos tria colligere debemus. PRIMVM, falsò iactasse Caluinum sententiam suam de Eucharistia esse difficillimam, & incomprehensibilem humano ingenio, atq; adeò summum mysterium. Non enim maius mysterium est, quod symbola panis, & vini reuocent nobis in memoriam, Christum pro nobis passum, & mortuum esse, quàm quòd id faciat imago Crucifixi, præsertim si addatur hæc inscriptio ex verbo Dei: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Nam eiusmodi imago cum tali inscriptione idem omninò facit, quod Eucharistia Caluini, & sine vllo miraculo tam imago, quàm inscriptio naturaliter agit, dum memoriam passionis Domini pro nobis toleratæ excitat.

DEINDE, meras ludificationes esse illa omnia magnifica encomia Eucharistiæ; cùm videlicet tot in locis Caluinus dicit, nobis vnà cum symbolis dari ipsum verum, & reale Christi corpus, & eo nutriri animas nostras, &c. nihil enim tandem nobis relinquit, nisi nudum symbolum rei iam habitæ.

DENIQVE, ex hac Caluini sententia sequi illud absurdum, vt porrigere cœnam Domini, sit testificari, illum cui porrigitur, iam antea sumpsisse cœnam, & Christi corpus comedisse: Quod & est intolerabile, si respiciamus vsum vocabulorum: & est sæpissimè falsum, cum plurimis porrigantur ista symbola, qui tamen non comederunt corpus Christi, secundum regulas Caluini, cùm sint impij. Quocirca falsò testificantur ministri, illos comedisse corpus Christi; & tamen ita nituntur ista sua testificatione, vt Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 2. dicat; ex hoc Sacramento sibi securè promittere posse, regnum cœlorum non magis sibi excidere posse, quàm ipsi Christo. Sed de his hactenus.

CAPVT II.

Explicatur sententia Catholica Ecclesiæ.

IAM verò explicandum erit, quid de hac re sentiat, ac senserit Catholica Christi Ecclesia. Summa Catholicæ sententiæ his verbis exprimitur in Concilio TRIDENTINO, sess. 13. cap. 1. *Principiò docet sancta Synodus, & apertè ac simpliciter profitetur in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis, & vini consecrationem, Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum, atq; hominem verè realiter, ac substãtialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri.*

Singula verba huius decreti aliquid continent, quo damnentur hæreticorum sententiæ. PRIMO, Concilium docet, post Sacramenti huius confectionem adesse corpus Christi, quod est contra Lutheranos Vbiquistas, qui etiam ante consecrationem adesse volunt corpus Domini: est etiam contra Caluinistas, qui dicunt, Eucharistiam esse signum coniunctionis cum Christo iam antea factæ per fidem.

SECVNDO, Concilium dicit, Sacramenti confectionem esse consecrationem panis & vini, cuius vi, exhibetur nobis corpus Christi. Id quod est contra eosdem Vbiquistas, qui non vi consecrationis, sed vi omni præsentiæ corporis Christi, id fieri contendunt: est etiam contra Caluinistas, qui non ex consecratione, sed ex promissione Euangelij in concione explicata volunt effici Sacramentum.

TERTIO, Concilium docet, totum Christum esse in hoc Sacramento: id quod explicatur clarius in 1. canone eiusdem sess. vbi habemus, in Sacramẽto esse corpus, & sanguinem Christi, vnà cum anima, & diuinitate. Quibus verbis indicatur, ex vi Sacramenti tãtùm adesse corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini; id enim solùm exprimitur in forma verborũ: ac per naturalem concomitantiam sub vtraque specie esse totum Christum. Ita enim ista coniuncta sunt in Christo, vt separari nequeant sine eius dissolutione: ipse autem dissolui, iam post resurrectionem, nullo modo potest. Portò est hoc aduersus Lutherũ, qui in dubium reuocat istam concomitãtiam, in libro ad VValdenses, de Eucharistia.

QVARTO, Concilium dicit, Christum in Sacramento esse verè. Id quod asseritur contra omnes Sacramẽtarios, qui volunt Christum adesse, vt in signo, & figura. Figura enim veritati opponitur, vt colligitur ex primo canone eiusdem sessionis, vbi posteaquã Concilium dixerat, Christum esse verè in Eucharistia, explicat per negãtem particulam: *Non autem solum in signo, aut figura.*

QVINTO dicit, *Realiter*, quod opponitur figmento Caluinistico, qui (vt suprà ostendimus) vult adesse, vt fide apprehenditur. Quod etiam disertis verbis Zvvinglius docet, in Confess. ad Carolum, quam citat Beza in libro de cœna Domini contra VVestphalum, cap. 9. ait enim Zvvinglius, se credere in cœna Domini verum Christi corpus adesse, hactenus quidem, vt fidei contemplationi sit veluti præsens, quod corporaliter est in cœlis. Itaque Sacramentarij sæpè dicunt, reale corpus Christi in cœna adesse, sed realiter adesse nunquam dicunt, quod legerim; nisi fortè loquãtur de cœna, quæ fit in cœlo, vt mox dicam. Atque hinc sequuntur duæ aliæ differentiæ inter nos, & Sacramentarios: quod illi negant Christum in Eucharistia adorãdum; aut sumi posse ab illis, qui non credunt, nos vtrumque concedimus.

SEXTO, Concilium addit, *Substantialiter*, tum contra Caluinistas, qui dicunt, corpus Christi, quoad substantiam, esse tantùm in cœlo; sed nescio, quam virtutem, seu vigorem inde ad nos manare; vnde idem Concilium, can. 1. opponit illud, *Substantialiter*, virtuti; tũ

A etiam, vt explicaret modum existendi Christi in Sacramento. Nam vt paulò infrà idem Concilium dicit, Christi corpus in cælo habet modum existendi naturalem, in Sacramento autem non naturalem, sed Sacramentalem. Porrò modus existendi Sacramentalis, & tamen simul verus, & realis, nõ poterat melius explicari, quàm illo aduerbio, *Substantialiter*. Id enim significat, totum Christum in Sacramento existere ad modum substantiæ, non quantitatis, idque ea ratione, quia substantia panis conuertitur in substantiam corporis Christi; cetera autem substantiam concomitantur, & ideò modum existendi substantiæ habere debent. Porrò substantia secundum se, neque ordinem habet ad locum, neque ad corpora circumstantia. Quare in Christo (vt est in Sacramento) est quidem debita magnitudo præter substantiam; sed per eam non occupat locum, neque extenditur ad extensionem magnitudinis, sed est per modum substantiæ. Pari ratione est B in Christo sua figura, suus color, & tamen inuisibilis est, vt Sacramento continetur, quoniam figura, & color non habent modum qualitatis, sed substantiæ, vt in Sacramento sunt. Deniq; habet etiam CHRISTVS, vt est in Sacramento, certas qualitates, quibus tangi posset; & tamen per se ac propriè tangi nequit, quia eę qualitates habent (vt sæpe diximus) modum existendi substantiæ, non qualitatis. Vide S. Thomam lib. 4. cõtra Gentiles, cap. 64. & 3. parte quæst. 76. art. 5.

SEPTIMO, Concilium dicit, corpus Domini sub illis speciebus sensibilibus contineri; quibus verbis explicatur adhuc clariùs modus existendi Christi in Eucharistia. Christus enim nõ est in Eucharistia, vt in loco, vel vt in vase, aut quasi sub aliquo velo; sed est ad eum modum, quo erat substantia panis sub suis accidentibus, eo excepto, quod accidentia illa inhærebant panis substantiæ, Christi autem substantiæ non inhærent. Vnde ex natura rei peracta consecratione tamC diu perseuerat corpus Domini in Eucharistia, quamdiu naturaliter mansisset substantia panis sub illis eisdem accidentibus: atque hoc est Christi corpus sub speciebus panis contineri.

Ex qua sententia refutatur fraudulenta quædam confessio Bezæ. Nam (vt refert Claudius à Xantes in respons. ad Apologiam Bezæ) anno M.D.LVI. Theodorus Beza, vt Lutheranos per dolũ traheret ad Caluinismum, scripsit Confessionem in qua asseruit, Christi corpus verum, & naturale, verè & realiter esse præsens in cęna, & cõmunicantibus verè & realiter exhiberi; atque in eam confessionem consentire asseruit Ecclesias Helnetiorum & Geneuensium. Verùm cũ inde Lutherani de Sacramentarijs triumpharent, & Tigurini grauiter in Bezam inuehi cœpissent, respondit ille, se vera scripsisse, sed à Lutheranis non bene intellecta; neque enim se loquutum de cœna Domini, quæ celebratur in terris, sed de illa, quæ celebratur in cęlis, vbi Christus verè, & realiter præsens est. Sed CõD cilium Tridentinum preuenit eiusmodi fraudes, cùm non ait in cœna corpus Domini præsens esse, sed sub speciebus panis & vini verè, & realiter contineri. Atque hæc de expositione decreti. Ex qua expositione deduci possunt aliquot regulæ de modo loquendi in hac materia.

PRIMA regula. Nomina substantiua, quę dicuntur de Christo, siue eius corpore extra Sacramentum, dicuntur etiam de ipso, vt est in Sacramento. Ratio est, quia nomina substantiua significant naturam rei, abstrahendo à modo: rei natura autem, & essentia omnium, quæ sunt in Christo, verè est in Sacramento. Itaque verissimè dicimus, in Sacramento esse corpus, carnem, sanguinem, &c. & carnem illam esse corpus, non spiritum.

SECVNDA regula. Nomina adiectiua, quæ dicunt ordinem ad corpora circumstantia, non dicuntur de

Christi corpore, vt est in Eucharistia, licet dicantur de eo, vt est in cœlo; alia verò dicuntur. Ratio est, quia corpus Christi propter modum existendi in Eucharistia peculiarem, non dicit vllum ordinem ad corpora circumstantia, vt diximus. Itaq; dicemus quidem corpus Christi, vt est in Eucharistia, esse verum, reale, naturale, animatum, quantum, coloratum, &c. & carnē illam dicemus esse corporalem, non spiritualem: nisi nomen spirituale sumatur, sicut 1. Corinth. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale*, id est, obediens spiritui in omnibus. At non dicemus corpus Christi in Eucharistia esse sensibile, visibile, tangibile, extensum, licet tale sit in cœlo: quia ista nomina dicunt ordinem ad corpora circumstantia, quem non habet corpus Christi in Eucharistia. Vnde AVGVSTINVS, vt citatur à Gratiano de consecrat. dist. 2. can. Nos autem; inuisibilem appellat Christi carnem in Sacramento: *Nos*, inquit, *in specie panis, & vini quam videmus, res inuisibiles, carnem & sanguinem honoramus.*

TERTIA regula. Aduerbia, quæ dicunt modum existendi corporalem, non dicuntur de Christo in Eucharistia, licet dicantur de ipso, vt in cœlo residet: alia verò nihil prohibet dici. Ratio est, quia (vt sæpè diximus) non habet Christus in Eucharistia modum existendi corporum, sed potius spirituum, cùm sit totus in qualibet parte. Itaq; dicemus, Christum esse in Eucharistia verè, realiter, substantialiter, vt Cōcilium rectè loquitur, sed non dicemus, corporaliter, id est, eo modo quo suapte natura existunt corpora, nec sensibiliter, mobiliter, &c. Immò contrà dici posset esse spiritualiter, vt Bernardus dicit in sermone de S. Martino, vbi affirmat in Sacramento exhiberi nobis veram carnis substantiam, sed spiritualiter, non carnaliter: tamen non videtur hæc vox multum frequētanda, quia periculum esset, ne traheretur ab aduersarijs, non tam ad modum, quàm ad ipsam naturam significandam; propter quod item periculum non videtur valdè vsurpandum illud, non esse corporaliter, nisi addatur continuò explicatio.

QVARTA regula. Verba quæ significant præsentiā corporis Domini in Eucharistia, abstrahendo à modo existendi cum ordine ad alia, simpliciter affirmari possunt; reliqua non item. Quare rectè dicemus: Corpus Domini est, cōtinetur, manet, reperitur, sumitur, percipitur in Eucharistia: at non rectè diceremus, Corpus Christi in Eucharistia extensum est, occupat locum, &c.

QVINTA regula: Quamuis corpus Christi in Eucharistia per se non videatur, nec tangatur, nec moueatur; tamen ratione specierum, siue accidentium, quibus coniunctum est, potest dici, videri, tangi, moueri, &c. Id patet, quia species illæ verè videntur, tanguntur, mouentur; & quod eis conuenit, vsitatè etiam tribuitur ei, quod est cum illis coniunctum. Nam hoc modo Angeli, qui sunt spiritus, dicebantur videri, & tangi corporeis oculis, quando videbantur, vel tangebantur corpora ab illis assumpta, Genes. 19. & in toto lib. Tobiæ Scriptura passim vocat Angelos, quos dicit visos, auditos, tactos. Immò Ioan. 1. Spiritum sanctum dicit se Ioannes vidisse, cùm columbam vidit. Hinc etiam Patres eodem modo loquuntur de corpore Domini in Sacramento. CHRYSOSTOMVS hom. 83. in Matth. *Ipsum* (Christum) *vides ipsum tangis, ipsum comedis*. & homil. 24. in priorem ad Corinthios dicit; Regium corpus nobis intuendum, & tangendū proponi, & CYRILLVS lib. 12. in Ioan. cap. 58. *Prabet*, inquit, *nobis carnem suam tangendam*. & AVGVSTINVS serm. 2. de verbis Apostoli: *Quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducatur*. Denique in Concilio Romano sub Nicolao II. compulsus est Berengarius cōfiteri Christi corpus sensualiter Sacerdotum manibus tangi, & frangi.

A Sed existit hoc loco quotundam dubitatio; num ea, quæ dicuntur de Christo ratione specierum, dicantur de ipso verè, & propriè, an per aliquem tropum. Et quidem aliqui volunt, verè, & propriè dici eo modo, quo dicerentur illa eadem verè, & propriè de pane, si adesset: panis enim verè & propriè dicitur videri, tangi, frangi, ratione accidentium suorum. Ratio horum est, quia existimant vnionem Christi cum accidentibus panis, vel esse hypostaticam, vel ei valdè similem; atque idcirco fieri communicationem idiomatum inter Christum, & accidentia illa. Itaque sicut verè dicitur Deus in Christo videri, & tangi, immò etiam pati, & mori, ratione naturæ humanæ assumptæ: ita isti volunt, Christum in Eucharistia verè, & propriè videri, & tangi; ratione accidentium panis. At sententia Theologorum communis contrarium docet.

Ideò sit regula SEXTA ex Petro de Soto lect. 6. de
B Sacramento Eucharistiæ. Verba quæ significant motum localē, verè, & propriè dicuntur de corpore Christi in Eucharistia existēte, ratione specierum; licet per accidens, non per se: cetera autem, quæ significant alias mutationes, vel actiones, dicuntur quidem de corpore Christi ratione specierum, sed impropriè, & figuratè.

PRIMA pars huius regulæ certissima est, quia realis præsentia corporis Christi, id necessariò requirit, vt motis speciebus verè moueatur corpus Christi, quāuis per accidens: quomodo anima nostra verè mutat locum, cùm corpus mutat locū. Itaq; verè & propriè dicemus, Christi corpus in Eucharistia, attolli, deponi, deferri, collocari in altari, uel in pixide, transferri à manu ad os, & ab ore ad stomachum.

ALTERA pars probatur, quia si quæ conueniunt speciebus, excepto motu locali, deberent propriè conuenire corpori Christi, oporteret, uel recipi eas mutationes immediatè in corpore Christi, quod omnes
C negant; uel mediantibus speciebus, & hoc uel quia species inhærerent corpori Christi, & id etiam omnes negant; uel ratione communicationis idiomatū ob unionem hypostaticam, uel similem: & hoc etiam non habet locum. Nam, ut omittam ea, quę suo loco infrà dicemus contra opinionem, sine errorem de hypostatica unione, si ista esset caussa, quatuor absurda sequerentur. PRIMVM, quòd Christus in Eucharistia deberet etiam dici albus, & rotundus ratione specierum: quod tamen omnes absurdum esse confitentur. Cur enim potiùs actiones, & passiones, quàm ipsæ qualitates de Christo dicantur, si est communicatio idiomatum? certè in mysterio incarnationis, non solùm dicitur Deus ambulasse, comedisse, &c. sed etiam fuisse corporeus, humilis, tristis, &c. SECVNDVM, quòd sicut dicunt Christum uerè & propriè uideri, & tangi; ita possent dicere eum calefieri, aut frigefieri, immò & mucidum aut acidum fieri, quando ista contingunt in
D speciebus, ante eorum corruptionem: quemadmodū Deus dictus est pati, uulnerari, & mori in carne. At illa nemo planè concederet. TERTIVM, quòd oporteret etiam speciebus tribuere Christi attributa; est enim mutua communicatio idiomatum. At nunquā est auditum, ut accidentibus aliquid eiusmodi tribueretur. QVARTVM, quod non liceret dicere, carnem Christi uideri aut tangi, sed solum ipsum Christum; Communicatio enim idiomatum tribuit soli supposito attributa utriusque naturæ, non autem attributa unius naturæ accommodat alteri; caro autem natura est, non suppositum. Et tamen Patres suprà citati de carne ipsa loquuntur. CHRYSOSTOMVS enim homil. 47. in priorem ad Corinthios dicit, nos carni Christi dentes infigere; & CYRILLVS loco notato: *Carnem suam*, inquit, *tangendam prabet.*

CAPVT III.

Ex figuris Testamenti veteris demonstratur præsentia corporis Domini in Eucharistia.

NVNC, vt ad probationem accedamus, Catholicam veritatem, quatuor argumentorum generibus confirmabimus, ac simul respondebimus ad ea, quæ aduersarij in vnoquoque genere obijciunt. Ad PRIMVM genus argumentorum pertinent Scripturæ testimonia; ad SECVNDVM, testimonia veterum Patrum; ad TERTIVM, Ecclesiæ consensus; ad QVARTVM, variæ rationes. Ex Scripturis quatuor argumenta peti possunt. PRIMVM, ex figuris. SECVNDVM, ex promissione. TERTIVM, ex institutione. QVARTVM, ex vsu.

B Ex figuris igitur Testamenti veteris sumitur hoc argumentum. Figuræ necessariò inferiores esse debent rebus figuratis. Figuræ autem Sacramenti Eucharistiæ, vel sunt excellentiores, vel non inferiores simplici, & naturali pane, significante corpus Christi: igitur Eucharistia nõ est simplex & naturalis panis significãs corpus Christi, sed est ipsum corpus Christi, panis verè cœlestis, & supersubstantialis.

Maior propositio ex Apostolo Paulo certissima est, qui Colossen. 2. comparat figuras Testamenti veteris vmbris, impletionem autem corpori. Et Hebr. 10. comparat easdem figuras vmbris, veritatem autẽ imagini. Vmbra enim nõ est vera imago, sed vel est inanis similitudo imaginis, qualis efficitur, cùm quis ambulat in sole; vel certè adumbrata imago in tabula, nondum expressa, & perfecta. HIERONYMVS in cap. 1. ad Titum, vt in re clara non multiplicem testes: *Tantum*, inquit, *interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur.* Sed etiam absque his C testimonijs dubitari non potest, quin figura seruiat veritati, & per eam impleatur, ac perficiatur.

Minor propositio dupliciter probari potest. PRIMVM, ex his figuris, quæ sunt æquales pani. DEINDE, ex his, quæ sunt præstantiores. Figuræ æquales sunt illæ, quæ in pane sitæ erant. PRIMVM panis, quem protulit Melchisedech, Gen. 14. eum enim fuisse figuram Eucharistiæ docet CHRYSOSTOMVS homil. 35. in Genes. *Vides*, inquit, *quomodo Sacramentum nostrũ insinuatur, vidisti typum, cogita, oro, veritatem.* Idem habent alij Patres, Cyprianus, lib. 2. epist. 3. Arnobius in Psal. 109. Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. Hieronymus in cap. 26. Matth. Clemens lib. 4. Stromatum. Eusebius lib. 5. Demonstrat. Euang. cap. 3. Damascenus lib. 4. cap. 14. DEINDE erat panis propositionis, qui solũ à puris, & sanctificatis comedi poterat: Exod. 40. & 1. Reg. 21. quem figuram Eucharistiæ fuisse testantur Hieronym. in 1. cap. ad Titum. Damascenus loco notato, & Cyrillus Catechef. 4. mystag. ITEM panis primitiarum, Leuit. 23. ad quem alludens Irenæus lib. 4. cap. 32. vocat Eucharistiam primitias diuinorum munerum in nouo Testamento. DENIQVE panis ille Angelicus, quo Helias roboratus 40. dierum spatio ambulauit, vsque ad montem Dei Oreb, vbi & Deum quodammodo vidit, 3. Reg. 19.

Ex præstantioribus tres sunt præcipuè figuræ, quæ robustissima argumenta Catholicis præbent. PRIMA, Agnus Paschalis, quem figurã Eucharistiæ fuisse docẽt multi veterum; vt Tertullianus lib. 4. in Marcionẽ. Isichius in ca. 23. Leuit. Hieronymus in cap. 26. Matthei. Chrysostomus hom. de proditione Iudæ. Cyprianus lib. de vnit. Ecclesiæ. AVGVSTINVS lib. 2. cõtra literas Petiliani, c. 37. *Aliud est*, inquit, *Pascha, quod Iudæi de oue ce-* A *lebrant, aliud, quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.* Leo ser. 7. de passione Domini. Gregorius homil. 22. in Euãgelia. Et ex ipso Euãgelio Matth. 26. Luc. 22. manifestè colligitur: non enim alia de causa Dominus post Agnum Paschalem ritu Iudaico manducatum, continuò Sacramentum Eucharistiæ instituit, nisi vt significaret, vt ait Leo loco citato, antiquã obseruantiam nouo Sacramento adimpleri, & tolli. Denique constat Agni Paschalis cæremoniam non tã fuisse positam in immolatione, quàm in manducatione, vt patet Exod. 12. igitur illi respondet in Testamento nouo Agnus ille, qui tollit peccata mũdi, quatenus manducatur; quod certè non aliter fieri solet, quàm in Eucharistia.

Iam verò Agnum Paschalem Iudæorum rem fuisse præstantiorem Eucharistia nostra, si in ea non verè Christi corpus continetur nullo negotio demonstrari potest. Si enim consideremus agnum & panem, vt B res naturales, dubitari non potest, quin agnus excellat: Si verò ea consideremus vt Sacramenta, id est, symbola externa, eo modo etiam agnus excellit. Nã caro Christi melius significatur carne agni, quã pane: item mors Christi melius significatur morte agni, quàm fractione panis; Christi innocentia, mansuetudo, & aliæ proprietates melius significantur per agnum illum electum, anniculum sine macula, qui in lege iubebatur immolari, & manducari, quàm pane, qui nihil horũ habet: effectus etiã Sacramenti, siue sit nutritio quędã spiritualis, siue excitatio fidei, melius obtinetur per esum agni, quàm esum panis. Magis enim caro nutrit, quàm panis; & id etiam fidem magis excitat, quod melius repræsentat Christi mortem. Quare illa verba Domini: *Hoc est corpus meum*, aptius per metonymiam dici possunt de Agno Paschali, quàm de pane Eucharistiæ.

ALTERA figura est sanguis Testamenti. Nam C Exod. 24. & Hebr. 9. describitur Testamentum vetus, vbi legimus, Moysem nomine Dei mandata legis proposuisse: deinde aspersisse sanguinem in populum, ac dixisse: *Hic est sanguis Testamẽti, quẽ misit ad vos Deus.*

Impleta est autem hæc figura in institutione huius Sacramenti; quod facilè probari potest: posset enim aliquis existimare, illam esse figuram passionis Christi, & non institutionis huius Sacramenti. Probatur igitur PRIMO, quia Lucæ cap. 22. disertis verbis Dominus ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine:* igitur in ipsa cœna Testamentum institutum fuit. SECVNDO, quia videtur Dominus de industria vti voluisse ijsdem ferè verbis, quibus vsus fuit Moyses: nam Matth. cap. 26. ita scribit cum dixisse: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Et præterea. TERTIO, tunc Dominus proposuit etiam legem, vt antea fecerat Moyses, cùm ait, Ioan. 13. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* & aspersit sanguinem in pectora discipulorum; quorum neutrum in passione factũ D legimus. QVARTO, Testamentum fieri debet ab homine libero, ante mortem coram testibus, & per aliquod publicum instrumentum, quod extet ad memoriam. Hæc omnia videmus adfuisse vltima cœna, non autem in passione. Nam in vltima cęna Dominus adhuc liber erat, in passione autem, erat quodammodo iuris alieni, cùm vinctus esset in manibus Iudæorum. Item in vltima cœna testes aderant Apostoli, & confectum est publicum instrumentum extans ad memoriam, id est, Sacramentum ipsum Eucharistiæ. In passione autem inimici aderant, non testes excepto Ioanne, neque vllum nunc instrumentum factum est. Denique in vltima cœna Dominus viuebat, in passione non tam viuebat, quàm moriebatur. Vnde Apostolus Hebr. 9. dicit: Testamentum morte confirmari; non enim valet dum viuit, qui testatus est, quasi dicat, ante mortem fieri, sed morte consequente firmari.

Hoc

Hoc ergo posito, sanguinem illum Testamenti veteris, figuram fuisse sanguinis, qui nobis datur in Eucharistia; iisdem argumentis probari posset, meliorem fuisse figuram reipsa figurata, si ibi verus sanguis, hic tantùm sit vinum, quibus probauimus Agnum meliorem esse pane. Sãguis enim, & nobilior substantia est, quàm vinum, & melius representat Christi sanguiné, quàm vinum.

TERTIA figura est Manna, quod Iudæis in deserto pluebat, Exod. 16. fuisse enim Manna figuram Eucharistiæ, patet ex verbis Domini, Ioan. 6. *Patres vestri manducauerunt Manna in deserto, & mortui sunt; qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Idem PRÆTEREA colligitur ex Apostolo, qui 1. Cor. 10. mare rubrum comparat Baptismo, & Manna Eucharistiæ. IDEM & Patres docent, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, & Augustinus in cap. 6. Ioannis, & præterea Ambrosius libro 5. de Sacrament. cap. 1. de iis, qui init. myst. cap. 8. & 9. DENIQVE tanta est inter Manna, & Eucharistiam similitudo, vt res ipsa clamet, illud huius fuisse typum. Manna datum est in deserto, dum filij Israël transito mari rubro ad terram promissionis pergerent: ita etiã (vt notat Augustinus tractat. 11. in Ioannem) Eucharistia datur in huius vitæ deserto, dum post Baptismũ tendimus ad veram patriam nostram, quæ est vita æterna. Deinde manna id habuit singulare, vt licet aliqui multum, aliqui parum collegisse viderentur, omnes tamen candẽ mensuram inuenirent: Exod. 16. quod certè aptissimè quadrat in Eucharistiam, cùm idem sit Sacramentum, eadem virtus, idem fructus in magna parte signorum, & in parua. Denique non caret mysterio, quod & Manna, & aqua de petra, quibus vtraque species Sacramenti figuratur, contemptum, dubitationes, & contradictiones passa sint, & propterea multi inde perierint, vndè refici debuissent. De manna Psal. 77. *Nunquid panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?* Et Numer. 20. legimus aquam illam, aquam contradictionis appellatam. Et Numer. 21. *Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo.* Ibidem describitur strages occisorum propter huiusmodi murmurationes. Porrò dubitationes, murmurationes, & contradictiones circa Eucharistiam hoc potissimum tempore notissimæ sunt. Et certè si (vt Apostolus ait, 1. Cor. 11.) multi dormiebant, id est moriebantur corporaliter olim, quia indignè sumebant Eucharistiam, multò plures credendum est mori in æternum, propter contemptum, & blasphemias in tam admirabile Sacramentum.

Iam verò, quòd Manna res fuerit multò præstantior, quàm Eucharistia, si ea non verè continet corpus Domini, facilè probari potest. Nam si consideremus Manna, & panem Eucharistiæ, vt dona quædam, abstrahendo à significatione; Manna fiebat manibus Angelorum, vnde dicitur panis Angelorum, Psalm. 77. & Sapient. 16. Panis Eucharistiæ fit manu pistorum. Manna pluebat è cœlo; panis iste prodit è furno. Manna habuit omnem saporem, immò summo miraculo, cuique sapiebat, quod is desiderabat, Sap. 16. panis, nihil nisi panem sapit. Quid igitur est, quod Christus Ioan. 6. ait: *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum;* & alia quæ ibidem subiungit, longè anteponens Eucharistiam suam Mannę Iudęorum? Si verò considerentur vt symbola externa, melius Christum significat manna, quàm panis, & quia illud erat è cœlo, & quia habuit omnem saporem, & quia æqua mensura sumebatur ab omnibus, licet diuersa esse videretur.

CAPVT IIII.

Refellitur solutio aduersariorum ad argumentum nostrum.

AD HOC argumentum respondet Petrus Martyr in sua defensione de Eucharistia, part. 3. pag. 692. ac duo docet. PRIMO iacit fundamentum quoddam, videlicet in Sacramentis veteribus fuisse symbolum externum, & rem ipsam, sicut in nostris; & licet symbola nostra, & illorum sint diuersa, tamen rem esse eandem. Et probat ex Apostolo 1. Cor. 10. qui dicit, Hebræos eandem nobiscum escam manducasse; & ne quidquam de re dubitemus, eam ait disertis verbis fuisse Christum.

At in hac probatione bis peccat Martyr. PRIMO, quia Paulus nusquam dicit Hebræos eandem nobiscũ escam mãducasse. Illa enim particula (*nobiscum*) quam sæpe inculcat Martyr, & in qua totum præsidium ponit, non habetur in Apostolo, & nos suprà in disputatione de Sacramentis in genere demonstrauimus, Apostoli sensum esse, quod Hebræi eandem escam inter se comederint, non autem nobiscum. SECVNDO, quia Paulus nusquam dicit, escam, vel potũ illum Hebræorum, seu rem Sacramẽtorum illorum fuisse Christum, quod tamen disertis verbis eum dicere, Martyr solita confidentia scripsit. Verba enim Apostoli hæc sunt: *Bibebant autem de spirituali, cõsequente eos petra; petra autem erat Christus.* Vbi Apostolus nõ dicit Christum fuisse aquam, quam illi bibebant, sed petram, vnde illa aqua fluebat; & petram non illam materialem, ex qua visibiliter, & quodammodò materialiter aqua fluebat, sed petram inuisibilem, quæ Hebræos vbique comitabatur, id est, diuinam Christi prouidentiam, & virtutem, quæ erat caussa efficiens illius aquæ, & omnium bonorum. Sed de hac re satis multa loco citato disputauimus.

Vnicus restat scrupulus, quia apud Paulũ (vt Martyr ibidem annotauit) idem est edere, & bibere aliquid, & de aliquo: Nam 1. Cor. 11 dicit: *Bibere calicem*, &, *bibere de calice;* & similiter, *edere panem*, & *de pane*. At id verum est, cùm agitur de re comestibili, vel potabili, vt in exemplis positis. Quia verò nõ rectè dicimur bibere Petram; ideò cùm legimus, *bibere de petra*, non potest exponi, quasi idem sit, quod bibere petram, sed (vt nos diximus) quod bibere aquam ex petra manantem. Quare quantumlibet se vertat in omnem partem Martyr, non efficiet, vt Paulus dicat Hebræos bibisse Christum.

SECVNDO igitur Petrus Martyr iacto illo putrido fundamento, addit, Sacramenta nostra, quantum ad symbola externa, præstare antiquis Sacramentis, quia sunt magis firma, nec amplius mutanda, vsque ad finem seculi; & quia ostendunt rem factam, non vt illa, futurã; & quia sunt simpliciora, & pertinent ad populum numerosiorem, & quia sunt clariora, nõ propter externam repræsentationem, sed ex claritate verborũ, quæ ibi proferuntur; vnde etiam sequitur, quod maiorem fidem excitant, & sic vberiorẽ fructum adferunt. Ac per istas prærogatiuas satisfieri putat argumento Catholicorum.

SED minimè satisfit. Nam quod attinet ad Sacramenta, vt signa; extrinsecæ sunt illæ prærogatiuę, quod nostra sint durabiliora, & quòd significent rem præteritam, & quod ad plures pertineant; id enim totum pẽdet ex volũtate instituentis; & idcirco, aut nullam, aut ferè nullam dignitatem addunt signis, vt signa sunt. Exempli gratia, immolatio agni ex se non minus durabilis esse posset, & ad multos pertinere, & rem præteritam significare, quàm fractio panis: quare per accidens est, quod Hebræi adhiberent immolationem

agni

tem ad rem futuram significandam, nos fractionem panis ad rem præteritam, vt notum est. Et idem de ceteris dici potest. ANTE, cùm Dominus Eucharistiam instituit, mors ipsius, quæ eo Sacramento significatur, futura erat, non præterita: igitur Eucharistia illa, quam Dominus ipse celebrauit, nihil habuit præ cœna typica Agni Paschalis. Quorsum ergo Dominus iterauit cœnam, & Eucharistiam tunc dedit? Comparatio facienda est in ipsa significatione, si propria, & intrinseca dignitas signorũ quæritur: illa enim sunt meliora, quæ melius significant. Signa vetera melius significare, quantum ad externam repræsentationem, aduersarius non negat, & nos in nostro argumẽto planissimum fecimus.

Solùm ergo restat, quod nostra videantur excellere ratione verborum. Sed hoc aduersarios nihil iuuat: nam ipsi nolunt verba esse de essentia signorum, vt Catholici dicunt. Tria sunt enim genera verborum in Sacramentis. PRIMO, sunt verba institutionis; & hæc communia sunt Sacramentis veteribus, & nouis, & non sunt propriè de essentia, cùm ad caussam efficientem pertineant. SECUNDO, sunt verba promissionis; & hæc etiam sunt communia, & non sunt de essentia: distinguuntur enim per aduersarios verba, & Sacramenta, sicut diploma, & sigillum; vel sicut fœdus, & signum fœderis. Vnde Caluinus libro 4. Institut. cap. 14. §. 1. dicit Sacramenta esse appendicem promissionum, & omnes aduersarij dicunt Sacramenta esse signa confirmantia promissiones. Quamuis igitur verba promissionis sint clariora in nouo Testamẽto, quàm in veteri, non tamen sequitur ideo Sacramẽta etiam esse clariora. potest enim fieri, vt diploma clarius obsignetur sigillo obscuriore, & diploma obscurius sigillo clariore & meliore. Et hoc admittere coguntur aduersarij in materia Sacramentorum, cùm fateantur signa vetera fuisse clariora, quoad externam repræsentationem. Quare si maior fides excitetur in perceptione Sacramentorum nouorum, quàm veterum, vt Martyr dicit, id non est ex vi signorum, sed ex vi verborum tantùm, quæ distinguuntur à signis essentialiter, vt diximus. TERTIO, sunt verba consecratoria; & illa sunt de essentia apud Catholicos, & ratione eorum sunt Sacramenta nostra signa clariora: sed hoc genus verborum aduersarij explodunt, tam quam incantationem, & magiam. Nihil ergo illis remanet, vnde probent, signa nostra esse clariora veteribus.

Sed licet etiam id probare possent, adhuc remanet insolutum argumentum nostrum ex comparatione rerum inter se, omissa significatione; & hæc est comparatio, quæ fit in Scripturis, & apud Patres. Non enim Scripturæ, & Patres dicunt, nostra Sacramenta excellere veteribus, quia melius significãt, sed quia illa erãt figuræ, & ista res figurata, & proinde res ipsæ considerandæ sunt. Si autem res ipsæ considerentur, quis dubitet meliorem esse agnum pane, & Manna etiam de cœlo, quàm panem ex furno? Et hæc est comparatio, quam Christus facit Ioan. 6. vbi non meminit significationis, sed dicit, Manna non fuisse panem verè de cœlo, si cum pane Eucharistiæ conferatur. Pari ratione Patres, non dicunt, Eucharistiam esse præstantiorem, quàm Manna, quia melius significat, sed quia cõtinet corpus Christi, quod est incomparabiliter nobilius, quàm Manna: vnde nunquam comparant Mannam cum pane, vt facere debuissent, si de significatione ageretur, sed cum ipso corpore Domini. Loca Patrum multa ad hoc propositum attulit Gardinerus in eo libro, cui respondet Martyr, vt Origenem homil. 7. in Numeros. Cyprianum serm. de cœna Domini. Ambrosium de ijs, qui init. myster. cap. 9. Hieronymum in 1. cap. ad Titum. Chrysostomum homil. 83. in Matthæum. Cyrillum libro 4. in Ioannem, cap. 16.

A Hesychium lib. 6. in Leuiticum cap. 22.

Explicationes autem, quas ad ea loca Martyr adhibet, adeò sunt absurdæ, vt magis confirment argumentum nostrum. Tres autem sunt eius solutiones. PRIMA est ad locum Cypriani; sic autem loquitur CYPRIANUS in serm. de cœna Domini: *Cœna disposita inter Sacramentales epulas obuiauerunt sibi instituta antiqua, & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis.* Hoc loco Cyprianus apertè comparat Agnum Paschalem non cum pane, qui non minus consumitur in cœna, quàm agnus, sed cum corpore Christi; quod ita sumitur in cœna, vt semper integrum maneat. RESPONDET Martyr, agnum dici consumptibilem, quia cæremonia illa cessare debebat; panem Eucharistiæ dici inconsumptibilem cibũ, quia Sacramentum Eucharistiæ vsque ad finem seculi durabit. QUIO magis, quæso, hæc explicatione

B extortum? Nam non loquitur Cyprianus de cæremonia ipsa in genere, quæ tunc abroganda erat, sed de illo agno particulari, quem tunc Apostoli cum Domino comederant: *Agno*, inquit, *consumpto, quem antiqua traditio proponebat.* Sicut igitur ille agnus propriè per comestionem consumptus fuerat, ita è cõtrario si antithesis valet, cibus inconsumptibilis, non est cæremonia noui Sacramenti in genere, sed est res aliqua particularis, quæ dum comeditur, non absumitur, quę certè non est panis, sed corpus Christi. Præterea, etiãsi Sacramentum Eucharistię durabit vsque ad mundi finem, tamen cessabit tandem: quare non rectè dici potest inconsumptibilis cibus, nisi ratione rei contentæ, quæ est absolutè inconsumptibilis; alioqui posset omnis panis, & quilibet alius cibus dici inconsumptibilis, quia durabit in specie vsque ad mundi finem.

Adhibet DEINDE aliam solutionem, quæ etiam

C conuenit testimonio Ambrosij, ac dicit posse inconsumptibilem cibum vocari ipsum Domini corpus; sed quia idem corpus, & eodem modo, (id est, per fidem) percipiebant veteres in agno, quod nos in pane iuxta aduersarios, ideo Martyr dicit, Cyprianum opponere agnum illum irrationalẽ non pani, vt par erat, sed corpori Domini, quia agnus ille obscurius significabat corpus Domini, quàm noster panis, & res tunc futura erat, quæ iam facta est. Poterant enim veteres propter illam obscuritatem per quendam tropum dici nõ habuisse corpus Christi.

AT quis non misereatur huius hominis in tantis angustijs positi? Nam & falsum est, vt ostendimus, agno illo obscurius significatum esse Christum, quam pane, cùm potiùs multò clarius illo significaretur: & falsum est etiam saltem de Eucharistia, quam Dominus ipse discipulis distribuit, quod rem præteritam significauerit. Significabat Christi mortem, quæ futura erat, non præterita. Et præterea quis ferat tropum

D illum, quo dicantur non habuisse Christum veteres, & nos dicamur habere, cùm eundem Christum, & eodem modo, id est, per solam fidem habeamus? Ad hunc enim modum habendi, parum aut nihil interest, vtrum Christus venturus fuerit, an venerit, sicut non magis reficit memoria præteriti cibi, quàm exspectatio futuri. Neque refert etiam vtrum habeamus per signa clariora, vel obscuriora. Ac, vt similitudine rem illustremus: Si quis dimitteret debitori debitum centum aureorum in gratiam amici, qui donaturus est ei mille aureos post annũ, & faceret ei syngrapham donationis, & obsignaret sigillo paulò rudiori; deinde post duos annos dimitteret alteri debitum, item centum aureorum in gratiam eiusdẽ amici, qui ei donauit mille aureos ante vnum annum, & daret huic etiam syngrapham donationis, & obsignaret pulcherrimo sigillo: quæro, num propter sigilli, & temporis diuersitatem

sitatem posset dici priori debitori datam obsignatam syngrapham, posteriori autem verè debitũ remissum? nullus certè sanę mentis homo ita loqueretur, & hoc modo tamen loquitur Martyr.

ALTER locus erat AMBROSII, qui ita loquitur de Mãna, sicut Cyprianus de Agno Paschali: sic enim ait de his, qui initiantur mysterijs, ca.9. *Considera nũc, vter præstantior sit, panis Angelorum, an caro Christi, quæ vtiq; corpus est vitæ. Mãna illud de cœlo, hoc supra cœlum; illud cœli, hoc Domini cœlorum; illud corruptioni obnoxium, si in alterum diem seruaretur, hoc alienum ab omni corruptione.* Ad hunc locum non respondet Martyr, sed remittit nos ad solutionem iam datam ad locum Cypriani; & nos eum remittamus ad superiorem confutationem.

Ad alia testimonia Hieronymi, Origenis, Chrysostomi, Hesychij (nam à Cyrillo fatetur se dissentire) respondet illos tribuere Hebræis tantùm symbola, nobis autem rem ipsam; quia non intelligebant multi Hebræorum, quid symbola significarent, & proinde non habebant nisi externa symbola. AT solutio non satisfacit, tum quia Hieronymus, & alij comparãt inter se res ipsas, non autem habentes; tum quia etiam Christiani, qui nõ intelligunt quid symbola significant, nõ habent nisi symbola secundum aduersarios.

CAPVT V.

Quod Ioan. 6. agatur de Eucharistia.

IAM vt ad SECVNDVM argumentũ ex Scripturis venimus, probanda est eadem veritas ex promissione Domini, quæ habetur apud Ioãnem cap. 6. Tria autem de hoc argumento tractanda erunt. PRIMO disputandum est, an Ioan. 6. loquatur Dominus de Eucharistia. SECVNDO, deducendum inde argumentum pro veritate corporis Domini. TERTIO, soluenda argumenta aduersariorum, qui putant Ioan. 6. non agi de Eucharistia.

Quantum ad PRIMVM, non est controuersia, an in toto capite agatur de Eucharistia: constat enim non ita esse. Nam & de miraculo panum, & de fide, & de Incarnatione agitur in magna parte capitis. Solùm igitur quæstio est de illis verbis: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita;* & de sequentibus ferè ad finem capitis.

Ac hæretici quidem huius temporis ferè omnes negant hæc verba ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere. Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, cap. 1. dicit caput 6. Ioãnis in totũ seponendum esse, vt quod nihil ad hanc rem pertineat. Idem habet Zvvinglius in libro de vera & falsa religione, cap. de Eucharistia. idem Oecolampadius in libro de verbis Domini: *Hoc est corpus meum* Idem Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis, pag. 657. ad cap. 1. sess. 21. Concilij Tridentini. Ioãnes Caluinus videtur quidem nonnullis in alia esse sententia. Nam lib. 4. Institut. cap 17. §. 1. & 5. & deinceps tractans de hoc Sacramento, citat cap. 6. Ioannis: tamen §. 33. apertè sententiam suã aperit. Nam cùm citasset illa verba. *Quisquis ederit carnem meam, & biberit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Ita subiungit: *Excipiunt, illic non agi de sacramentali esu quod ego fateor.* Non igitur voluit Caluinus intelligi debere sextum caput Ioannis de Sacramentali manducatione: citauit tamen verba huius capitis, cùm de Sacramento ageret, quia existimat in hoc capite tractari de spirituali Christi manducatione, cui postea Dominus addidit externa symbola. Id quod clarissimè exposuit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 1. ad solutionem 32. obiecti: *De sexto capite,* inquit, *Ioannis an ad Eucharistiam pertineat,*

A *nos ita respondemus, sermonem ibi de Sacramento cœnæ non institui.* Et infrà: *Quoniam tamen res ipsa, id est, corporis & sanguinis Christi, spiritualis manducatio, & potus ibi luculenter traditur, ad quam postea Euangelistæ ad finem historiæ suæ declarant, Christum adiunxisse symbola externa panis, & vini, idcirco nos caput illud a Sacramento Eucharistiæ non putamus esse alienum.* Atque hæc de hæreticorum sententia.

Porrò Catholici ferè omnes intelligi volunt huius capitis verba de Sacramento ipso Eucharistiæ, siue de Sacramentali manducatione corporis Domini in Eucharistia. Sunt tamen pauci quidam, qui vt facilius responderent Hussitis, vel Lutheranis ex hoc capite probantibus communionem sub vtraque specie, docuerunt non agi in hoc capite de Sacramentali mãducatione, & potu corporis, & sanguinis Domini. In hoc numero sunt Gabriel lect. 84. super canon. missæ. B Nicolaus Cusanus epist. 7. ad Bohemos. Thomas Caietanus in 3. part. quæst. 80. artic. vlt. Ruardus Tapper in explic. art. 15. Louaniensium. Ioannes Hesselius in libro de Communione sub vna specie. & Cornelius Iansenius cap. 59. Concordię. Multum autem interest inter Catholicos, & hæreticos, licet in sentẽtia eadem conuenire videantur; quòd Catholici id senserunt optima intentione, vt videlicet facilius defenderent veritatem: hæretici autem, vt eandem facilius oppugnarent. Deinde Catholici subijciunt se, ac sua censuræ Conciliorum, ac Pontificum, quod hæretici non faciunt.

Porrò ceteri scriptores Catholici, quos in maximo numero citat Nicolaus Sanderus in libro de sexto capite Ioannis, summo cõsensu docent in hoc capite agi de manducatione Sacramentali: quod sine dubio verissimum est; & probari potest quatuor argumẽtis. PRIMO ex hoc ipso loco Scripturæ. SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ. TERTIO ex Patribus. QVARTA ex absurdis, quæ sequuntur ex aduersariorum sententia.

C Quantum ad PRIMVM, ex ipso textu sumuntur hæc argumenta. PRIMVM, Dominus loquitur de futuro, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est.* At si panis eo loco significaret Christum vt fide percipitur sine vlla relatione ad species Sacramentales, non diceret in futuro. Manducatio enim illa per fidem res est omnium temporum: nam etiam Patres veteris Testamenti ita Christum manducauerant. Et confirmatur ex textu Græco, quem hæretici Latino anteponere solent; sic enim habetur: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Vbi illud secundum, *Dabo*, non potest exponi, nisi pro re verè, & propriè futura; ergo & primum, *Dabo*, ita exponi debet. Promisit igitur Dominus carnem suam, non absolutè, sed in Sacramento sumendam, quod promissum impleuit in vltima cœna. Confirmatur secundò ex di- D stinctione, quam facit Dominus inter donum Patris, & donum suum. Nam de Patre dicit in præsenti: *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum;* de se autem in futuro: *Panis, quem ego dabo*, quia nimirum donũ Patris iam aderat, id est, Filius eius incarnatus: donum Filij, id est, caro in Sacramento, futurum erat.

SECVNDVM argumentum sumitur ex collatione horum verborum, cum verbis cœnæ: tanta enim est similitudo, vt planè clamare videatur diuina Scriptura, ibi reddi, quod hic fuit promissum: Hic enim dicitur: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita.* Ibi autem: *Accipite & manducate, hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur in remissionem peccatorum.*

TERTIVM argumentum ex sequentibus verbis: *Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicentes; Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?*

& ex illis discipulorum paulò infrà: *Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ex his enim colligitur tam Iudęos ceteros, quàm discipulos ipsos intellexisse, aliquid nouum, & mirandum proponi à Christo. Dominus autem non correxit eorum sententiam, sed iterum inculcauit: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c.* Quis credat rem facillimam, qualis est credere in Christum, voluisse Dominum cum tanto offendiculo discipulorum inuoluere tot obscurissimis metaphoris, cùm potuisset, vno verbo rem totam declarare? Et cõfirmatur, quia solebat Dominus, si quid per parabolas obscurè proponeret, postea discipulis explicare, vt patet Matth. 13. de parabolis seminantis, & zizaniorum, & Ioan. 3. cùm dixisset: *Oportet vos nasci denuò*, & Nicodemus non intellexisset, explicuit paulò post id fieri ex aqua, & Spiritu sancto. & Ioan. 10. explicuit parabolam de pastore, ouibus, ostio, &c. Idẽ fecit & Ioan. 16. de illis verbis: *Modicum, & videbitis me, & iterum modicum & non videbitis me*. Hic autẽ non explicuit aliter, sed dixit ijs, qui non recesserant: *Vultis & vos abire?* quasi diceret; Non habeo aliud quod faciam, insinuaui mysterium, fide hic opus est, qui non vult acquiescere, abeat.

QVARTVM argumentum, ex illis verbis: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis; qui mãducat meã carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: & Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus, &c.* Ista enim distinctio tam frequens carnis, & sanguinis, & cibi, ac potus, apertè indicat Christũ loqui de communicatione sui sub speciebus panis, & vini: alioqui enim quorsum ista distinctio toties præsertim repetita? Spiritualis enim perceptio Christi per fidem, non eget ista distinctione, cùm vno modo fiat: idem enim est manducare, & bibere in sumptione per solam fidem. Adde, quòd illa expressio: *Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus*, significat diuersum modum sumendi carnem, & sanguinem Christi, qui planè perit, si tollas species Sacramentales.

QVINTVM est, in illis verbis: *Non sicut manducauerunt Patres uestri manna, &c.* Siquidem comparatio non fit inter manna, & corpus Christi, vt sumitur sola fide, sed vt sumitur in Sacramento, id quod perspicuum est, tum ex Apostolo 1. Corinth. 10. vbi comparat transitum maris rubri cum Baptismo, & manna cum Eucharistia: tum etiam, quia corpus Domini, vt sumitur sola fide, non defuit veteribus; immò illud in manna ita sumebant opinione aduersariorum, vt nos sumimus in Eucharistia.

SEXTVM ex miraculo panũ. Adiunxit enim Dominus hanc disputationem illi miraculo, quia multiplicatio illa panum fuit insignis figura hujus Sacramenti.

SEPTIMVM ex verbis manducandi carnem, & bibendi sanguinem tam sæpè repetitis, & cum iuramento, *Amen, amen*, confirmatis. Illa enim verba non possunt figuratè accipi, sed propriè; tum quia semper propria significatio sequenda est, nisi euidenter probetur contrarium; tum quia valde absurdum esset Dominũ non semel, sed sæpius iuramento confirmasse, oportere manducari ipsius carnem, si hoc non nisi figuratè faciendum esset: neque enim iuramento confirmare licet, nisi sentẽtias apertissimas, & certissimas, & quæ non possint in alium sensum torqueri, ne detur occasio periurijs. At propriè caro significat carnem, & mãducare significat corporalem actioné, qua cibus traijcitur ab ore ad stomachum. Id autem non fit quando creditur in Christum, sed tantùm quando sumitur in Eucharistia; loquitur ergo Dominus de Sacramento Eucharistiæ.

OCTAVVM ex collatione huius capitis cum 3. cap. eiusdem Euangelij. Sicut enim cap. 3. Dominus vt Baptismum insinuaret, dixit Nicodemo, & aliquoties repetiuit: *Oportet uos nasci denuò*, &, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto:* ita hoc loco, vt insinuaret alterum Sacramentum, nimirum Eucharistiæ, dixit, & repetiuit sæpiùs: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, &, *Qui manducat meam carnem, &c.* Et sicut eo loco mirabatur Nicodemus, neque poterat capere, quomodo fieri deberet illa regeneratio: sic etiam hoc loco mirantur discipuli, quomodo possit fieri ista manducatio.

Probatur SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ: Nam Concilium Alex. quod approbatum fuit in III. Synodo generali, in epist. ad Nestorium exponit illud: *Nisi manducaueritis*; de Sacramenti huius perceptione. Item facit VII. Synodus act. 6. in fine tertij tomi. Similiter Concilium Trident. sess. 13. cap. 2. exponit de hoc eodem Sacramento illa verba: *Qui manducat me, & ipse uiuet propter me.* Itaque licet ista Concilia non condiderint decretum aliquod de hac re: tamen satis apparet, quid senserint omnes Episcopi trium generalium Conciliorum, & proinde omnis Ecclesia, quam illi repræsentabant. Adde, quod in die festo venerabilis Sacramenti, Euangelica lectio proponitur ab Ecclesia ex cap. 6. Ioan. Adde vltimò, quòd Romanus Catechismus, qui omnibus pastoribus communis esse debet, adducit testimonia ex hoc capite, cùm de Sacramento Eucharistiæ tractat; quæ argumenta ex Ecclesiæ præsentis testimonio, licet ab hæreticis contemnantur, tamen Catholicis maxima esse debent.

Probatur TERTIO ex Patribus. Ac primùm, qui cõmentaria scripserunt in Ioannem, summo consensu hæc loca de Sacramento Eucharistiæ exponunt, nimirum Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Rupertus, S. Thomas, Nicolaus Lyranus, & Dionysius Carthusianus. Præter hos interpretes, qui ex proposito Euãgelium explicant, Origenes hom. 7. in Num. Athanasius homil. in illud: *Qui dixerit uerbũ in Filium hominis.* & in synopsi Basilius lib. 1. de Baptismo, ca. 3. & in regulis moralibus, cap. 21. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica. Theophylus Alexandrinus lib. 2. Paschali; Epiphanius hæres. 55. Theodoretus lib. 4. hist. cap. 11. Damascenus lib. 4. de fide, cap. 14. Ex Latinis Cyprianus serm. de orat. Dominica, & lib. 1. contra Iudæos, cap. 21. & in serm. de cœna Domini. Hilarius lib. 8. de Trinit. Ambrosius lib. 6. de Sacramentis, cap. 1. & de ijs qui initiantur mysterijs, cap. 8. & lib. 4. de fide, cap. 5. Hesychius lib. 6 in Leuit. ca. 22. Eusebius hom. 5. de Paschate. Etsi enim Hesychius, & Eusebius videtur Græci homines fuisse, tamen Latinè scripserunt. Hieronymus in epist. ad Hedibiam, q. 2. & in primum cap. ad Ephes. August. serm. 2. de verbis Apostoli q. 57. in Leuiticum, in Psal. 33. concion. 1. de consensu Euangelistarum, lib. 3. cap. 1. & alibi. Leo serm. 6. de ieiunio 7. mensis. Cassiodorus in Psal. 109. Haymo, Sedulius, & Primasius in cap. 10. & 11. ad Cor. Gregor. lib. 7. moral. cap. 4. Isidorus lib. 1. de officijs diuinis, cap. 18. Bernardus serm. 1. in vigilia Natiuit. & ser. 1. de Paschate.

Ad hæc loca respondent Ruardus, & Iansenius, Patres in homilijs ad populum præsertim, accommodasse verba Ioan. 6. ad Sacramentum Eucharistię. AT maior pars auctorum allegatorum, scripsit commentaria, vel disputationes, in quibus literalis sensus exprimi debet, nõ sensus mystici, & accommodationes. Et sanè si licet hoc dicere de isto capite, cur non licebit idem dicere de cap. 3. Ioan. nimirum Patres accommodasse eũ locum ad Baptismum? Adde, quod aduersarij ne vnũ quidem proferre possunt, qui docuerit hunc locum Ioannis intelligi debere solùm de spirituali manducatione, & nullo modo de Sacramentali.

Præter hos Patres notandi sunt alij posteriores doctores, ne quis putet recentiores Catholicos contrarium sensisse, exceptis illis paucissimis, quos suprà nominaui.

minaui. Ita igitur exposuerunt, qui scripserunt olim cõtra Ioãnem Scotum, vel Berengariũ, vt Paschasius lib. de Sacramentis, ca. 14. Adelmannus in epist. ad Berengarium, Guitmundus lib. 3. Algerus lib. 1. cap. 10. 12. & 17. Ita etiam Scholastici qui postea sequuti sunt cum Magistro lib. 4. dist. 10. Ita quoq; Thomas VValdensis contra VViclefum tomo II. de Sacramentis, cap. 92. & 94. & Ioannes Gerson contra Hussitas in lib. de Communione laicorum. Denique nostro tẽpore contra Lutheranos plurimi, sed præter alios Nicolaus Sanderus, librum integrum scripsit de hac re.

Probatur QVARTO hæc eadẽ veritas ex absurdis, quæ sequerentur. PRIMO, sequeretur Ioannem nihil planè scripsisse de hoc Sacramento; nam nusquam attigit hanc materiam nisi hoc loco. At certè valdè absurdum est, Euangelistam primarium, & diligentissimum in summis mysterijs explicandis, nihil de hoc summo Sacramento scriptum reliquisse, præsertim cũ tam multa scripserit de Baptismo. Quare Augustinus lib. 3. de cõsensu Euangelistar. cap. 1. monet, Ioannem nihil scripsisse de cœna Domini in proprio loco, vt ceteri fecerunt, quia plurima de ea re antè scripserat. SECVNDO sequeretur, Christum nunquam explicuisse fructum, aut excellentiam huius Sacramenti, cùm id tam sæpe fecerit de Baptismo: nam in vltima cœna solùm instituit, sed nihil addidit ad eius explicationem. Et confirmatur, quia (vt Chrysostomus annotauit in commẽt. cap. 26. Matth.) Apostoli sine dubio commoti fuissent, & turbati, cùm audiebant: *Accipite, & comedite, hoc est enim corpus meum*, nisi antea instructi fuissent. TERTIO, sequeretur nullum extare præceptum diuinum de hoc Sacramento percipiendo. Nam apud alios Euangelistas solùm extat institutio, & quoties Sacramentum sumitur, id fiat in memoriã Dominicæ passionis. Argumenta in contrarium soluentur infrà cap. 7.

CAPVT VI.

Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia ex cap. 6. Ioannis.

NVNC iacto fundamento solidissimo, possumus inde sumere æquè solidum argumẽtum ad probandam veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia. Dominus enim loquens de pane, quem daturus erat in cœna, disertè dixit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

Posset autem dupliciter hoc argumentum refutari. PRIMO, si quis diceret (quod reuera dicunt hæretici) per panem hoc loco intelligi Christum absolutè, non autem vt est in Sacramento sub speciebus. SED hæc solutio profligata iam est omnibus argumentis, quę fecimus capite superiori.

SECVNDO, si quis admitteret, per panem intelligi Eucharistiam, sed diceret, panem illum Eucharisticũ dici carnem Christi, non propriè sed figuratè, siue tropus sit in verbo (*est*) siue in nomine (*caro*.)

HÆC autem solutio refutanda est fusiùs in explicatione verborum illorum: *Hoc est corpus meum*; nunc autem refutari potest ex verbis huius ipsius loci multipliciter, & quidem solidissimè. PRIMO, ex comparatione panum miraculo multiplicatorum, & Mãnæ, quod pluit in deserto. Dominus enim contendit panẽ hunc suum, quem daturum se pollicebatur, præstãtiorem esse vtrisque. At certè simplex panis ob solam significationem corporis Christi non præstat panibus illis miraculo creatis, & multò minus ipsi Mãnæ, quod etiam Christum significabat, vt suprà ostendimus. Pręterea illi signũ petebant à Christo, obijcientes illi Manna, quod nõ sine magno miraculo pluebat Patribus in deserto; Christus autem respondet se daturum panem

A de cœlo verum. Nullum autem est miraculum in pane communi significante corpus Christi; neque etiam in apprehensione, & mãducatione Christi per fidem. Denique Dominus aliquid promisit, quod Patres nõ habuissent: sicut illi habuerunt manna, quod nos non habemus. At carnem Christi per figuram, sed significatiuè etiam Patres habuerunt.

SECVNDO, ex dubitatione Capharnaitarum, qui sine dubio intellexerunt veram carnem à Christo promissam; & similiter ex offensione discipulorum, qui eodem modo verba Christi intellexerãt: quorum opinionem Dominus non correxit, sed arguit eorum dubitationem. At quis credat, Dominum, qui tantoperè sitiebat hominum salutem, passurum fuisse, vt tot discipuli ab ipso discederent, si potuisset vno verbo eos reuocare, dicendo se figuratè loqui; & rem facillimam creditu se proposuisse?

TERTIO ex illis verbis: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem.* B Nam in apprehensione Christi per fidem, non solùm non est vera manducatio, sed nulla potest fingi distinctio inter cibum, & potum, vt suprà diximus; ergò hic promittitur vera caro, & verus sanguis, qui manducari & bibi possunt.

QVARTO, ex illis verbis: *Hoc vos scandalizat? Si ergò videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius?* Ista enim dupliciter exponi solent, & vtraque expositio confirmat nostram sententiam. VNA expositio est, quòd voluerit Dominus rem vnam mirabilẽ alia mirabiliore, vel æquè mirabili confirmare. Sicut enim cùm dubitabant Iudæi, an Christus posset remittere peccata, id ipse probauit, sanando paralyticum, Matthæi 9. & idem sæpè alibi fecit, vt Ioan. 1. cum Nathanaele, & Ioan. 3. cum Nicodemo. Ex qua expositione sequitur veritas nostræ sententiæ: si enim Dominus non promisisset veram carnem suam se daturum in Sacramento, non fuisset opus probare potẽtiam suam exemplo Ascensionis.

C ALTERA expositio est, quam indicare mihi videtur Chrysostomus in commentario, & sanè valdè literalis, quòd Dominus reprehendat incredulitatem discipulorum, ac doceat, maiorem occasionem eos habituros dubitandi in Christi absentia, si in eius præsentia dubitant, quasi dicat; Hoc vos scandalizat, quod carnẽ meam vobis edendam dare velim? quid ergo facietis, quando in cœlum ascendero, & tam procul à vobis abierit corpus meum? quomodo nunc poteritis credere idem corpus vobis in Eucharistia præsens exhiberi? Porrò hæc etiam expositio mirificè confirmat Catholicam veritatem. Nam si Dominus solum promisisset corpus suum fide percipiẽdum, non fuisset difficilius, sed facilius ita illud sumere ijs, qui vidissent Ascensionem Christi: Ascensio enim conspecta roborauit Apostolos in fide; non ergo Dominus diceret: *Quid ergo si videritis filium hominis ascendentem?*

D

CAPVT VII.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

AD hoc nostrum secundum argumẽtum ex cap. 6. Ioan. nihil habent, quod obijciant, nisi caput illud, ad Sacramentum non pertinere. Soluenda igitur sunt eorum argumenta.

PRIMVM argumẽtum Lutheri est, quo vtitur etiã Kemnitius, & alij. Cœna Domini instituta fuit pridie passionis Christi. Sermo autem ille, qui describitur Ioan. 6. habitus est integro anno ante Christi passionem; non igitur in eo de cœna agitur. Cõfirmat Kemnitius, quia si ideò Papistæ reformare volunt Communionem, quia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*; oportebit etiam dicere in cœna solam aquam adhibendam, quia Ioan. 4. dicitur: *Qui biberit ex aqua hac, non sitiet in æternum.*

RESPON-

RESPONDEO; Non negamus cœnam Domini institutam fuisse pridie passionis, & non vno anno antè; dicimus tamen vno anno antè promissam à Christo, & de eius cœnæ futuræ eximijs fructibus ab eodē disputatum. Id quod in alijs etiam multis rebus Dominus fecit. Nam claues regni cœlorum Petro promisit, Matt. 16. & explicuit quam vim essent habituræ; quas tamen non tradidit, nisi post resurrectionem. Ioan. 21. Ad confirmationem RESPONDEO, Catholicis nō reformare Communionem traditam, Matt. 26. ex cap. 6. Ioannis, vt Kemnitius mentitur: non enim deformatur Communio, Matth. 26. vt reformatione indigeat. Dicimus tamen rectè explicari vnum locum per aliū: & quia Ioannis 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum;* rectè colligimus, sub vna specie sumptum Sacramentum ita sufficere, vt non necessariò requirantur duæ ad fructum Communionis percipiendum. Magna est autem dissimilitudo inter aquam, de qua loquitur Dominus Ioan. 4. & panem de quo loquitur idem Dominus Ioan. 6. Nam omnes interpretes posteriorem locum exponunt de Eucharistia, vt suprà demonstrauimus, priorem autem nullus omninò. Deinde Ioannes ipse exposuit per aquam gratiam Spiritus sancti. Ioan. 7. *Hoc autē dixit*, inquit, *de spiritu, quē accepturi erant credentes in eum;* panē autem, Ioan. 6. Christus ipse dixit, esse carnem suam, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est.*

SECVNDVM argumentum eiusdem Lutheri. Ioan. 6. disserit Dominus de illa manducatione cœlestis panis, quæ dat vitam. Sed sola manducatio spiritualis per fidem dat vitam; ergo de illa sola agitur.

RESPONDEO, falsum assumi; nam etiam Sacramentalis manducatio dat vitam; sicut in Baptismo non sola interna ablutio, sed etiam externa mundat animas, illa formaliter, ista efficienter, atque instrumentaliter: & sicut scriptum est Act. 15. *Fide purificans corda eorum;* ita scriptū est: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*, Ephes. 5. Neque obstat, quòd manducatio Sacramentalis non det vitam sine fide: nam id prouenit ex indispositione accedentis, non ex ipso Sacramento, quod ex se semper est efficax.

TERTIVM argumētum eiusdem Lutheri, & Martyris in defensione contra Gardinerum par. 1. ad obiectum 13. pagin. 94. Dominus Ioan. 6. non solùm dicit, manducationem huius panis dare vitam, sed etiam dicit sine hac manducatione neminem posse viuere: *Nisi manducaueritis &c.* At hoc præceptum tam arctum non potest intelligi de manducatione Sacramentali; alioqui perirent omnes infantes, qui manducare nihil possunt, sed solùm lac sugere: perirent etiam omnes, qui non communicarent, impediti aliqua necessaria caussa, etiamsi alioqui baptizati & iustificati essent.

RESPONDEO, communem esse difficultatem, quomodocunque hic locus intelligatur. Nam si velint aduersarij intelligi de mãducatione spirituali per fidem; quomodo, quæso, infantes manducabunt, qui nullum habent vsum spiritus, nec fidem actualem vllam? immò facilius esset infantibus instillare aliquid Sacramēti, quàm efficere, vt credant. Dico igitur hunc locum ad solos adultos pertinere, qui quidē, aut re ipsa si possunt, aut saltem desiderio, tenētur hoc Sacramentum aliquando percipere. Id ita esse PATET, quia hoc Sacramentum non est institutum ad vitam dandam ijs, qui non habent, sicut Baptismus; sed ad conseruandā ijs, qui habent. Et sic intelligitur illud: *Non habebitis vitam in vobis*, id est, non poteritis retinere, sed eam amittetis, sicut dicitur 1. Ioan. 3. *Omnis homicida non habet vitam in se manentem.* Non enim sensus est, non acquirit vitam; sed non retinet, amittit, moritur: hinc enim non regeneratio, sed mãducatio dicitur. Porrò ista conseruatio non est necessaria, nisi ijs, in quibus vita iam acquisita minui, aut perdi potest, quales nō sunt infantes. Vnde Dominus non ait; Nisi quis manducauerit, sicut dixit de Baptismo: *Nisi quis renatus fuerit;* sed, *Nisi manducaueritis;* vbi alloquitur circunstantes, & eorum similes, qui capaces sunt huius pcepti. Et PRÆTEREA cùm loquitur de manducatione panis, id est, cùm carnem suam panem vocat, satis apertè indicat, se non loqui de infantibus, qui non vescuntur pane, sed lacte. DENIQVE, vel hæc verba: *Nisi manducaueritis*, sonant præceptum vel medium ad salutem necessarium. Si præceptum, aut ad infantes nō pertinet, cùm eius non sint capaces, aut certè excusantur cùm non possint illud implere; id enim est commune omni præcepto. Si medium ad salutem necessarium; certè solum est medium ijs, qui vitā amittere possunt, quales non sunt, qui vsu rationis carent.

QVARTVM argumentum eiusdem. Augustinus lib. 2. contra Iulian. docet infantes manducare carnem Christi, quatenus fidei communicant; igitur hic locus de manducatione per fidem intelligitur. Huc addi possunt alia loca Patrum, quæ à Martyre, & ab alijs adferuntur. Nam idem AVGVSTINVS tract. 25. in Ioan. ca. 6. Ioann. adeò spiritualiter exponit; vt dicat: *Crede, & manducasti.* & tract. 26. *Credere in eum, hoc est, manducare panem viuum.* Idem etiam de doctr. Christia. lib. 3. cap. 16. dicit illa verba: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis*, nihil aliud significare, nisi passioni Domini communicandum, & mente suauiter cogitandū, Christi carnem pro nobis fuisse crucifixam. Præterea Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagogi, ca. 6. exponit hoc loco per carnem, & sanguinem Christi, verbum Dei, quo spiritualiter alimur, & inebriamur. Item Basilius epist. 141. exponit per carnem & sanguinem doctrinā Christi, & mysticū eius aduentum. Hieronymus quoque in Psalm. 147. per carnem, & sanguinem Domini Scripturas intelligit. Deniq; S. Bernardus in 3. versiculum Psalm. 90. *Qui habitat*, dicit manducare Christi carnem, esse passioni Domini communicare, eiusque vitam imitari.

RESPONDEO ad locum Augustini allatum à Luthero, qui habetur lib. 1. in Iulianū, non lib. 2. vt ipse citat. AC PRIMO obseruandum est, Augustinum non rarò dicere infantes debere edere corpus Dñi, si salui futuri sint, ceterùm non intelligit id fieri debere necessariò reipsa. Nam idem Augustinus ibidem, & lib. 3. de peccator. meritis, & remiss. c. 4. & in serm. ad infantes, quē citat Beda in comment. 1. Cor. 10. scribit infantes in ipso Baptismo communicare corpori Christi, & per susceptionem Baptismi implere etiā præceptum de sumptione Eucharistiæ.

Notandum SECVNDO, infantes nō solùm non obligari ad Communionē reipsa, sed nec in voto explicito, cuius nō sunt vllo modo capaces, sed tm̄ in voto implicito, quod votū infantes habent dū baptizantur: tūc. n. infantes ius accipiunt ad Eucharistiā percipiendā. Et quia omnis qui nascit̃, naturaliter appetit cibū; ideò ēt illi hoc ipso, qđ renascuntur in Christo, appetunt cibū renatorū, suo tñ loco, & tempore percipiendum. Itaq; infantes non cōmunicant spiritualiter, nec Sacramentaliter in re, sed Sacramentaliter in voto implicito; ex quo sequitur, vt non sit omninò idem illis baptizari, & communicare, licet simul fiant, cùm vnum sequatur ex altero. Itaq; S. AVGVSTINVS, licet locis notatis, dicat infantes manducare Domini carnē in Baptismo, tñ alibi apertè distinguit baptizari, & comedere Christi carnem: *Aliud* (inquit serm. 11. de verbis Domini) *est nasci de Spiritu; aliud pasci de Spiritu; sicut aliud est nasci de carne, quod fit, cùm parit mater, & aliud pasci de carne, quod fit cum lactat infantem.* & lib. 1. de peccator. meritis, & remiss. c. 20. apertè demonstrat hoc præceptum: *Nisi manducaueritis*, distingui à præcepto Baptismi, etiam in infantibus.

Ad argumentum ergò RESPONDEMVS, Augustinum exponere hunc locum Ioan. 6. de manducatione Sacramentali, sed eam tamen manducationem tribuere infantibus, nõ in re, sed io voto implicito, quod per Baptismum habetur, vt diximus.

Ad alia duo loca AVGVSTINI ex tractat. 25. & 26. in Ioann. RESPONDEO, illud: *Vt quid paras dentem, & ventrem? crede, & mãducasti*; & illud: *Credere in eum, hoc est manducare carnem eius*: dicta esse ab Augustino, non de Sacramento, sed de fide Incarnationis: nondum enim peruenerat ad locum Euangelij, vbi agitur de Sacramento. Illud autem: *Qui manducat corde, non qui premit dente*, dixit Augustinus cùm de Sacramento loqueretur, non vt excluderet Sacramentalẽ esum, sed vt significaret, finem Sacramenti huius esse, alere animam, non corpus, licet per instrumẽtum corporis sumatur. Verè enim reficitur hoc cibo, qui manducat corde, non qui premit dente, nimirum solo: non enim excludit corporalem esum, cùm ibidem dicat Iudam comedisse solo corpore; sed solùm anteponit spiritualem manducationem corporali, quod illa sine illa prosit, ista sine illa non prosit, sed obsit. Similis locus est Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium*; nõ enim Dominus respuit sacrificia, sed non vult illa, si absque misericordia sint.

Ad alios Patres RESPONDEO, eos exposuisse mysticè, non ad literam: sed non negasse vsquam debere illa verba accipi ad literam de Sacramentali manducatione. Immò contrà citauimus nos suprà pro nostra sententia, Basilium, Hieronymum, & Bernardum: non enim pugnant sensus literalis, & mysticus.

Ad vltimum Augustini ex lib. 3. de doctrina Christiana, RESPONDEMVS, figuram ponere Augustinum in his verbis, ratione modi sumendi carnem Christi, non ratione substantiæ ipsius rei. Non enim vult dicere, carnem Christi tropicè dictam manducari, id est, panem, quo significatur caro; nec veram carnem tropicè manducari, si essentiam mãducationis spectemus, quæ solùm requirit, vt verus cibus ab ore traijciatur ad stomachum per instrumenta vitalia; sed vult dicere tropicè manducari, quoad modum; nam ordinarius, & proprius modus manducandi carnem est, vt ea visibiliter secetur in partes, & particulatim sumatur, & cocta, non cruda, &c. Caro autem Christi sumitur integra, & inuisibiliter, & sine vlla sui læsione: quare non propriè, sed tantum figuratè Christi caro occiditur, & laceratur in hac manducatione; repræsentamus enim Christi passionem. Augustinum id voluisse, perspicuũ est ex duobus. PRIMO, quia dicit tropicè id exponendum, ne scelus aliquod, vel flagitium præcipi videatur. Porrò scelus esset, Christi carnem occidere, & secare in partes; nõ autem spirituali quodam modo ipsam veram carnem, sine vlla sui læsione in Sacramento sumere. SECVNDO, quia ipse idem explicat, quis sit literalis sensus, qui scelus sonare videatur, videlicet is, in quo verba Christi acceperunt Capharnaitæ, qui putarunt Christi carnem laniandam, sicut in macello fieri videmus, & cuique particulam dandam. Vide tract. 27. in Ioann. & in Psalm. 98. Cùm igitur Augustinus dicit, hoc præcepto: *Nisi manducaueritis* mandari, vt communicemus Christi passioni, & eam recolamus, ac mente reuoluamus; id ipsum significat, quod Apostolus ait 1. Corinth. 11. sumendam Christi carnem in Sacramento in memoriam passionis, & mortis Domini.

QVINTVM argumentum Zuinglij est, io lib. de vera, & falsa religione: Cibus, de quo disseritur in cap. 6. Ioan. est fides; nam cùm Dominus dixisset: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet*, dixerunt Iudæi; Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Respondit Dominus: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille.*

RESPONDEO, in eo capite multa tractari: fit enim mentio triplicis panis, & ab vno transitur ad alterum occasione data inter loquendum. PRIMVM narratur de pane illo materiali; quem Dominus multiplicauit. DEINDE, quia Iudæi eum solum panem quærebant, monuit eos Dominus, vt alium panem operarentur, id est, parare, & habere satagerent. Atque hunc secundum panem dicit seipsum esse, qui de cœlo descendit, per Incarnationem. De hoc pane dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi*, &c. *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum*. Hunc autem panem, id est, Christum incarnatum fide apprehendere debemus, vt nos reficiat: & hoc est, qđ Dominus ait: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille.* Vbi cibus, qui parandus est, non est fides, vt Zuinglius dicit, sed Christus ipse; Fides autẽ est operatio, qua panis iste acquiritur. Denique TERTIO, inde transitum fecit Dominus ad panem Eucharisticum, cùm ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, &c.*

Argumentum SEXTVM eiusdem Zuinglij, Christus ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* At id non est uerum, nisi de spirituali manducatione: multi enim Sacramentaliter manducando, non solùm non viuunt, sed manducando moriuntur: *Qui enim manducant indignè, iudicium sibi manducant*, 1. 1. Corinth. 11.

RESPONDEO, verba Domini intelligi cum conditione, si ritè manducetur. Panis enim ille, quod ad se attinet, semper viuificat, & hoc significant verba Domini: potest tamen impediri effectus aliūde, nimirum ex indispositione accedentis. Id quod commune est promissionibus similibus, ferè omnibus Luc. 11. *Omnis qui petit, accipit*, & tamen multi non accipiunt, quia (vt exposuit Iacobus cap. 4.) nõ bene petunt. Ioel. 2. *Quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Et tamen dicitur Prouerb. 1. *Tunc inuocabunt me, & non exaudiã, eò quod exosam habuerint disciplinam.* Mar. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Et tamen Act. 8. Simon post fidẽ, & Baptismum, perijt. Deniq; Apostolus 1. Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus*: omnium consensu de Sacramento loquitur; & tamen multi de vno pane participant, qui nõ sunt nobiscum vnus panis, & vnũ corpus, ut omnes hęretici, & schismatici, qui ritum huius Sacramenti integrè celebrant.

SEPTIMVM argumentum Petri Martyris io sua defensione contra Gardinerum part. 1. obiectio 13. Si illa verba: *Panis quem ego dabo*, ad symbola cœnæ Domini pertinent, cur panem abijciunt Papistæ? nec enim accidentia sola panis dici possunt.

RESPONDEO, Panis uocabulum in illis uerbis: *Panis quem ego dabo*, non significat panem triticeum, neque etiam corpus Christi absolutè, & sine respectu ad symbola, ut Martyr existimat, sed significat cibum generatim. Id enim frequens est apud Hebræos, ut nomine panis intelligatur omnis cibus: unde in isto ipso ca. 6. Ioan. Manna dicitur panis; & in Psalm. 77. *Panem de cœlo dedit eis, panem Angelorum mãducauit homo.* Est igitur sensus: Panis, id est, cibus, quem ego dabo, est ipsamet caro, quæ crucifigenda, & occidenda est, pro salute humani generis.

OCTAVVM eiusdem Martyris, obiectio 32. Dominus Ioan. 6. nullam mentionem facit panis materialis, nec calicis, neque gratiarum actionis, neque fractionis, neque distributionis, neque Testamenti, neq; memoriæ, neque annunciationis mortis Christi: non igitur loquitur de Sacramento cœnę, quod sine symbolis illis esse non potest.

RESPONDEO, argumentum hoc rectè probat, non fuisse hoc Sacramentum institutum, Ioann. 6. sed non fuisse promissum, non probat: satis enim ad

pro-

Promissionẽ est, quòd expresserit Dominus id, quod est præcipuum, id est, carnem suam, & sanguinem. Adde, quòd etiam symbola futura insinuauit, cùm tam sæpe distinxit carnem à sanguine, & illam cibum, hunc potum appellauit: & fortasse ideo carnem suã aliquoties panem appellauit, vt indicaret sub specie panis nobis edendam.

Nonvm argumentum est quorundam Catholicorum. Dominus ait Ioan. 6. *Ego sum panis vitæ; qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum*; ergo panis, de quo agitur Ioan. 6. credendo mãducatur, & bibitur. Expressit enim Dominus credere esse bibere: & sine dubio idem est venire ad Christum, & credere in Christum. Nã de fide loquitur, cùm ait ibidem: *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum*; ergo illud: *Qui venit ad me, non esuriet*, significat; Qui venit ad me per fidem, seu, qui fide mãducat me, non esuriet.

Respondeo, verba, quę citantur, non pertinent ad Sacramentum propriè, sed ad fidem incarnationis, vt suprà diximus: quæ verò sequuntur postea, ad Sacramentum pertinent.

Decimvm argumentum, & ferè solùm, quo persuasi sunt quidam Catholici, est, quoniam ægrè videtur posse defendi vsum Ecclesiæ de Communione sub vna specie, si ad literam de Sacramento intelligamus illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

Respondeo Primo, non oportere ob rei difficultatem deserere cognitam veritatem. Secvndo, facilè solui posse hunc nodum, si dicamus (quę est communis solutio) vim præcepti nõ consistere in modo sumendi, sed in ipsa re, quę sumenda est. Verba quidem præcepti sonãt, vt sumam carnem sub specie panis per modum cibi, & sanguinem sub specie vini per modum potus: tamen mens legislatoris, ex qua lex ipsa explicãda est, non erat obligare, nisi ad res ipsas sumendas, id est, veram carnem, & verum sanguinem; quæ res tam sumũtur integrè sub vna specie, quàm sub duabus. Probatur autem eam esse mentem legislatoris, tum quia fructus huius perceptionis oritur ex ipsis rebus perceptis, non ex modo sumendi; sicut etiam medicina corporalis nõ prodest, quia sumitur per modum cibi, aut potus, sed quia ipsa vim habet sanãdi: tum etiam quia idem Christus explicans, quod dixerat, ait ibidem: *Qui manducat me, viuet propter me*; vbi videmus idem esse manducare carnem, & bibere sanguinẽ, quod Christum ipsum totum manducare.

CAPVT VIII.

Referuntur variæ expositiones verborum Domini; Hoc est corpus meum.

Seqvitvr argumentum Tertivm ex ipsa institutione Sacramenti, quę habetur Matt. 26. Marci 14. Luc. 22. & 1. Cor. 11. de qua institutione, quę sanè præcipuum fundamentum est totius controuersię, atq; adeo totius huius altissimi mysterij, tria dicemus. Primo, referemus expositiones præcipuas horũ verborũ: *Hoc est corpus meum*. Secvndo, confirmabimus eam, quę est vera, & refellemus falsas. Tertio soluemus argumenta aduersariorum.

Quantum ad Primvm expositiones aduersariorũ plurimæ sunt, ita vt ferè numerari non possint. Lutherus in libro, quòd verba cęnæ adhuc firmiter stent, scribit decem fermè suo tempore fuisse Sacramentariorũ opiniones, ac sectas. Nuper etiam anno M.D.LXXVII. prodijt libellus, in quo ducentæ numerantur hæretico rum vel expositiones, vel deprauationes horum paucorum verborum: *Hoc est corpus meum*, tamen præci-

A puæ sunt solùm nouem; quarum tres fundãtur in pronomine Hoc; duæ in verbo Est; tres in nomine Corpvs; vna in pronomine Mevm.

Prima igitur est Andreæ Carolstadij, qui intelligi voluit aduerbium, ex pronomine, id est, Hic, ex hoc, vt sit hæc sentẽtia uerborum: *Hoc est corpus meum*; id est, Hic sedet corpus meũ, Ac ne dubitarem° de hac expositione, asseruit in lib. edito Basileæ anno M.D.XXIV. se ex reuelatione Patris cęlestis didicisse hanc expositionem. Quare Lutherus librum contra Carolstadiũ inscripsit, contra cœlestes Prophetas.

Secvnda est Buceri in retractationibus suis, & tribuitur etiam Ioanni à Lasko, qui volunt pronomen *Hoc*, significare totam actionem cœnæ, vt sensus sit; Hæc actio corpus Christi repræsentat; siue in hac actione exhibetur corpus Christi.

Tertia est Ioannis Langi, in annotatione ad 2. Apologiam Iustini, qui per *Hoc*, intelligit panem, sed pa

B nem exponit metaphoricè hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, corpus meum est hoc, nimirũ panis, quia nutrit animas, & reficit instar panis.

Qvarta est Zuuinglij, qui in libro de uera & falsa religione, cap. de Eucharistia, scribit, uerba ista accipienda esse tropicè, sed tropum non esse in pronomine *Hoc*, sed in uerbo *est*, quod accipi debet pro significat. Et sicut Carolstadius, ut fidem faceret, cœlestis Patris reuelationem, ita hic spiritus cuiusdam per quietẽ apparitionem protulit. Nam in libro, quem edidit anno XXV. & Subsidium de Eucharistia inscripsit; refert se biduo disputasse in senatu Tigurino contra Missam & Eucharistiam, nec tamẽ fidem facere potuisse (resistente sibi scriba quodam) *est* accipi pro significat: sed tandẽ nocte sequenti dormienti sibi astitisse nescio quẽ (*ater autem*, inquit, *an albus fuerit nihil memini*) qui moneret, eum locum Exod. 12. arriperet: *Est enim phase, id est, transitus Domini*, ubi *est*, accipitur pro significat. Ita

C que die sequenti de eo loco uerba fecisse ad populum, & quod uolebat obtinuisse. Sequuntur Zuuinglij expositionem Bernardinus Ochinus in defensione ueræ doctrinæ de cœna Domini contra VVephalum, & alij.

Qvinta est Petri Boquini, qui in examine libri Heshusij non procul ab initio, contendit rectè dici panem esse corpus Christi, propter idiomatum communicationem, sicut propter eandẽ rectè dicimus in Christo, Hic homo est Deus: in qua expositione uerborũ, *est*, accipiendum est, pro dicitur, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, hic panis dicitur corpus meum, propter idiomatum communicationem. Vbi notat Boquinus tres uniones, ex quibus resultat idiomatum communicatio. Vnam naturalẽ, qualis est animæ, & corporis. Alteram hypostaticam, qualis est Dei, & hominis in Christo. Tertiam Sacramentalem, qualis est inter panem, & corpus Christi in Sacramento. Simile quid habet Lutherus in lib. de Babyl. capt. cap. 1.

D vbi dicit, ita verum esse, Hic panis est corpus Christi, sicut est verum, Hic homo est Deus. Hoc tamẽ interest inter Lutherum & Boquinum, quòd Lutherus ponit veram, & realem coniunctionem panis cum corpore Christi, ex qua vult oriri illam idiomatum communicationem: at Boquinus, qui Sacramentarius est, nõ ponit vnionem, nisi Sacramentalem, qua vniuntur res distantissimæ, id est, panis qui est in terra, & corpus Christi, quod est in cęlo.

Sexta expositio est Ioannis Oecolampadij, qui tropum non agnoscit in pronomine *Hoc*, neque in verbo *est*, sed in nomine *corpus*. Vult enim panem dici corpus per figuram Metonymiæ, qua nomen rei significatæ tribuitur signo, vt sensus sit; *Hoc est corpus meum*, id est, hic panis est figura corporis mei. Ita habet in libro de genuina expositione horum verborum.

SEPTIMA est Ioannis Caluini, qui lib.4. Instit.cap. 17.§.21.admittit, cum Oecolampadio, tropum metonymiæ esse in nomine *corpus*; sed addit nõ esse panem Eucharistiæ nudam figuram corporis Christi, sed esse figuram, quæ rem ipsam exhibeat: ac propterea Christum non dixisse, Hic panis est figura corporis, sed corpus ipsum. In idem recidit, quod habet Petrus Martyr in lib.de vtraque natura Christi, vbi per *corpus*, intelligit Sacramentum corporis. Nam ipse idem in defensione contra Gardinerum in fine tertiæ partis dicit, Christum noluisse dicere, Hic panis est figura, vel signum, vel Sacramentum corporis, sed corpus, vt exprimeret signum esse efficax, & cum quo res ipsa exhiberetur, &c.

OCTAVA est quorũdam Caluinistarum, quorum sententiam sine nomine citat Cornelius Iansenius, in comment.capitis 59.concord.in illa verba: *Nisi manducaueritis*. Hi docent vocabulũ *corpus*, accipi pro corpore mystico, id est, pro Ecclesia, vt sit sensus: *Accipite & manducate, Hoc est enim corpus meum*, id est, quia vos discipuli estis corpus meum.

NONA est in pronomine *meum*, quam per iocum excogitauit Lutherus anno XXVII. in lib. Quòd verba Domini firmiter stent. Vt enim irrideat Sacramentarios, dicit se posse adferre pulchriorem expositionem in eorũ gratiam, vt hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis est corpus à me factum, & creatum. Quod autem ioco Lutherus protulit, seriò accepit, ac defendit Ioannes Campanus, vt restatur Lutherus in sua breui confess.edita anno XLIV.

Cum his omnibus pugnat Ecclesiæ Catholicæ sententia, quæ hæc verba simpliciter, & propriè docet esse accipienda, vt sensus sit; Hoc, id est, quod his speciebus continetur, est verè, & propriè corpus ipsum meũ verum, & naturale.

CAPVT IX.

Propriè, non figuratè explicanda esse illa verba; Hoc est corpus meum.

NVNC, vt veram sententiam comprobemus. PRIMO in vniuersum demonstrabimus, nõ esse probabile, Dominum figuratè loqui voluisse. DEINDE expendemus singula verba institutionis, ac simul refellemus hæreticorum opiniones. PRIMVM igitur non esse probabile, Dominum loqui voluisse figuratè, probamus argumẽtis ductis à materia, de qua agitur. DEINDE à personis, cum quibus Dominus loquebatur, à loco, & tempore in quo loquebatur. TERTIO ex consensu Patrum. QVARTO ex regula interpretandi Scripturas.

PRIMVM igitur argumentum sumitur à materia. Est autẽ materia de qua hic agitur, pactum, Sacramentum, Testamentum, lex & dogma; quæ omnia requirunt propriam, nõ figuratam loquutionem. SACRAMENTVM esse; de quo hic agitur, nemo negat: Sacramenta autem solere à Deo institui proprijs verbis, vt in eorum vsu non erretur, perspicuum est ex institutione Sacramẽtorum omnium veteris, & nouę legis. Certè Genes.17. vbi instituitur Circumcisio, & Exod. 12. vbi instituitur Agnus Paschalis, & in toto Leuitico, vbi tot sacrificia, & expiationes instituuntur, vix vnquam occurrit vna aliqua vox figurata: sic etiã Matth. vlt. Mar.vlt. & Ioan.3. vbi de Baptismi institutione vel potius promulgatione, & præcepto agitur, omnia proprijs vocibus explicantur. Neque obstat, quod Ioan.3. Dominus vtitur voce renascendi, quæ videtur metaphorica: nam ibidem explicatur vox illa per adiuncta: *Ex aqua & Spiritu sancto*. Et prȩterea nõ pertinet vox

A illa ad Sacramenti essentiam, sed ad effectum significãdum. Quis ergo credat Christum in instituendo Sacramento primario nostrę religionis, ita figuratè, & ambiguè loqui voluisse, vt ne ipsi quidem Doctores legis diuinæ inter se cõuenire possint, quid sit hoc Sacramentum, panisne an corpus Domini?

DEINDE Testamentum nouum fuisse simul à Domino institutum, patet ex illis verbis: *Hic est sanguis meus noui Testamenti*. Matth.26. vel vt habet Luc.22. *Hic est calix nouum Testamentum in meo sanguine*. Iam verò nihil solet magis propriè, simpliciter & exquisitè explicari, quàm Testamẽtum, ne videlicet detur occasio litigandi de voluntate testatoris. Ita videmus Exod.24. Vbi Testamentum vetus instituitur, oĩa proprijssimis, & apertissimis vocibus, explicari; sic enim refert illam institutionem Apostolus, Hebr 9. *Lecto*, inquit, *omni mandato legis à Moyse uniuerso populo, accipiens sanguinem uitulorum, & hircorum cum aqua, &* B *lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoque librum, & omnẽ populum aspersit, dicens; Hic est sanguis Testamenti, quõ misit ad uos Deus*. Sic etiam in testamentis hominum fieri videmus; nam Genes.49. Iacob, vbi inter vaticinandum varijs figuris vsus fuisset, ad ipsum Testamentum veniens, clarissimis verbis vtitur: *Ego congregor ad populum meum, sepelite me cum patribus meis, in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi cõtra Mãbre in terra Chanaam, quam emit Abraham*. Ita quoq; & Rex Dauid 3.Reg.2. & Tobias cap.4. & Mathatias lib.1. Machab. cap.2. testamenta sua verbis simplicissimis composuerunt. Quidni igitur etiam Christus Testamentum suum tanti momenti, quo de æterna hæreditate agitur, verbis proprijs, & apertis composuerit? nisi fortè deceat, vt Testamentum vetus, quod figura erat, & vmbra, proprijs, ac perspicuis vocibus proponatur; Testamentum autem nouum figuratis, & typicis loquutionibus obscuretur? Confirmatur ex humano more, à quo etiam Apostolus argumentum sumpsit C Galat.3. vbi dicit, testamẽtum hominis ita esse ratum, vt nemo audeat aliquid addere, uel demere. Iam ergo testamenta humana in proprio sensu uerborum intelligenda esse, iubent humanæ leges, ff. de legat.3. leg. nõ aliter, & ideo si testamento relinquatur domus, aut ager, & uellet aliquis cauillari, non esse relictam domũ ueram, sed depictam, & exponeret, relinquo domum, id est, signum domus; apud nullum iudicem obtineret. Quantò igitur minus obtinere debent aduersarij, qui Testamentum ipsum Christi contra morem omnium testamentorum, detorquere audent ad metonymias?

PORRO, pacta, seu fœdera sunt etiam, ex eo genere rerum, quæ exquisitissimis, & proprijs uerbis explicãtur, ne locus ullus relinquatur cauillis. Testamentum autem Christi simul Testamentum & pactum fuit; nam est Testamentum conditionatum. Id quod patet ex ueteri Testamento, cui nouum respondet, ut res figurata suæ figuræ. Idcirco enim à Moyse uocatur pa- D ctum, Exod.24. & à Paulo Testamẽtum, Hebr.9. quia utrumque simul erat; cõtinebat enim donationem hæreditatis, sed cum eo pacto, & conditione, si perseuerarent in cultu, & religione unius ueri Dei.

SEQVITVR lex, seu præceptum. Esse enim in hac institutione præceptum aliquod diuinum, nemo negat; & patet ex illis verbis: *Accipite, edite*, item, *hoc facite*. Etsi enim, vt suprà dixi, non est in his verbis præceptum, quo obligentur omnes ad Eucharistiam sumendam: tamen præceptum est saltem, quo iubebantur Apostoli tunc illam accipere, & etiam præceptum est, vt quando sumimus, hoc modo, aut illo sumamus. Verba autem legum perspicua, & propria esse debent, ne detur occasio præuaricationi: vnde omnia præcepta non solùm Decalogi, sed etiam alia, quibus certi ritus instituuntur, in lege veteri

pro-

proprijs verbis explicantur. DICET aliquis; Verba in quibus lex posita est, propria sunt, nimirum: *Accipite, edite, facite.* RESPONDEO; Non satis est, nisi etiam propriè, & apertè significetur quid sit, quod est accipiendum, edẽdum, faciendum: longè. n. aliter accipiendum est frustum panis, aliter Christi corpus.

DENIQVE, dogmata præcipua non nisi proprijs verbis tradi solent in diuinis literis. Tropi enim locum habent, vel in prophetijs ad rem obscurandam, vel in laudationibus ad rem ornandam, vel denique in cohortationibus ad rem amplificandam, non autem in dogmatibus, quæ præcisè credi, aut seruari debent. Vnum autem ex præcipuis dogmatibus Christianæ religionis in illis verbis: *Hoc est corpus meum*, contineri, nemo hactenus negauit.

Ad hoc argumentum respondet Petrus Martyr in fine tertiæ partis defensionis suę contra Gard. non deesse in Scriptura Sacramenta, dogmata & pręcepta tropis explicata. Et quidem exempla pręceptorum ponit illa Matth. 7. *Attendite à falsis Prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium.* Et Matth. 16. *Attendite à fermento Pharisæorum.* Et Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum.* Et Matth. 6. *Nolite cogitare de crastino, sufficit. n. dies malitia sua; & crastinus sollicitus erit sibypsi.* Exempla dogmatum ponit illud: *Deus noster ignis consumens est.* Et illud: *Nos omnes vnus panis sumus*; & illa, vbi Christus dicitur lapis, leo, vitis &c. Deniq; exempla Sacramentorum ponit: *Petra erat Christus. & Agnus erat Pesach, & Circumcisio est fœdus, & denique calix est Testamentum nouum.*

Respondeo, nihil aduersarium dixisse ad argumentum nostrum depromptum ex vocibus Testamenti, & pacti. DEINDE, quod ad præcepta attinet, distinguẽda sunt præcepta peculiaria, & propriè dicta à cohortationibus, licet etiam ipsæ præcepta quædam continere videantur. Nã præcepta peculiaria, & propriè dicta sunt efferenda proprijs vocibus, ne sit locus tergiuersationi: at in cohortationibus, quæ non continent peculiaria pręcepta, sed tantùm persuadent facienda, vel nõ faciẽda ea, quæ alioqui notissima sunt; aptissimè admiscentur tropi; & eiusmodi sunt allata exempla. Nã esse cauendum à falsis Prophetis, omnes norunt, etiamsi non præcipiatur: ideo Dominus, non tam id pręcipit, quàm hortatur ad id faciendum adhibita similitudine ouium, & luporum. Sic etiam cauendum ab hypocrisi, & falsa doctrina, quis nescit? ideò Dominus, vt non tam id præciperet, quàm excitaret ad faciendum, vtitur tropo fermenti. Non esse aliquid agendum, quod displiceat Deo, nullus ignorat; idcirco Apostolus non simpliciter id scripsit, sed vt magis permoueret, vti voluit tropo contristandi Spiritum sanctum. Denique esse vitandas superuacaneas curas, & sollicitudines, omnes norunt; ideo Dominus adhibuit tropos.

Quod attinet ad dogmata, OBSERVANDVM est, non vocari dogmata quaslibet de Deo sententias, sed solùm eas, quæ habent peculiarem difficultatem, siue ad credendum, siue ad operandum, quales sunt articuli fidei, & canones Conciliorum: cetera autem, quę ex illis apertissimè consequuntur, non dicuntur dogmata. Verbi gratia Deus est vnus, Deus est trinus, Deus est infinitus; Christus est Deus, & homo, & similia, dogmata sunt. At Deus est ignis consumens, Christus est vitis, lapis, leo, &c. non dicuntur dogmata, sed explicationes proprietatum notissimarum Dei, & Christi.

Rursus tum de præceptis, tum de dogmatibus. NOTANDVM est, cùm dicimus dogmata, & præcepta debere proprijs verbis efferri, sic esse intelligendum, vt vel tantùm proprijs verbis efferantur; vel si vno in loco tropicis, in alio proprijs: nihil enim prohibet, quod haberi expressè & propriè in vno loco, alibi obscurius

A haberi. Quod notauit AVGVSTINVS lib. 2. doctr. Christ. cap. 6. & 9. *Nihil est*, inquit, *obscurè dictum in Scripturis, quod spectet ad fidem, vel mores, quod nõ planissimè dictum sit in alijs locis.* Ita videmus, quod de fermẽto Dominus dixerat obscurius, paulò pòst clarè explicuisse. Nam Matth. 16. addidit se loquutum de doctrina, non de fermento panum. & Luc. 12. *Attendite*, inquit, *à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.* Sic etiam illud: *Christus est lapis angularis*, sine tropo habetur in infinitis locis apud Paulum; & illud: *Vnus panis sumus*, habetur propriè frequentissimè, vbi dicimur vnus populus, vna Ecclesia, vna familia Dei. Sic illud Ioan. 2. *Soluite templum hoc*; explicuit Euangelista esse intelligẽdũ de corpore Domini. & illud Ioan. 7. *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*; explicuit intelligẽdum de Spiritu sancto. & Ioan. vlt. illud *Alius cinget te, et ducet, quo tu non vis*; explicuit de morte Petri accipiendum. At hoc dogma & præceptum peculiare, & præcipuum de Eucharistia nusquam habetur aB lijs verbis in Scriptura: nusquã enim legimus panem Eucharistiæ significare, aut esse figuram corporis Domini. Quare cogimur propriè accipere id, quod legimus: *Hoc est corpus meum.*

IAM quod attinet ad Sacramenta, ostendemus paulò pòst non esse tropum in exemplis allatis. Id solum nunc est obiter ANNOTANDVM, in exẽplo: *Petra erat Christus.* 1. Corint. 10. tria esse peccata Petri Martyris. PRIMO enim dicit, petram illã, ex qua fluxit aqua in deserto, Sacramẽtum fuisse. At id nullo modo verum esse potest, cùm fuerit res tẽporaria, & non cæremonia religionis, quæ frequentanda esset in populo Dei. SECVNDO dicit, petram illam, vt etiam Manna, conferri cum Baptismo, 1. Corinth. 10. At Apostolus transitum maris confert cum Baptismo; Manna autem, & aquam de petra cum Eucharistia, vt omnes exponunt: nec tamen ita confert, quasi Sacramenta cum Sacramentis, sed quasi figuras Sacramẽtorum cum ipsis SaC cramentis. TERTIO dicit, exemplum tropi in Sacramentis esse in illis verbis: *Petra erat Christus.* At Sacramentum erat (per aduersariũ) petra illa materialis; Paulus autem nõ de illa loquitur, sed de alia inuisibili, quæ reuera erat Christus, vt Deus. Sic. n. ait: *Bibebãt de spirituali consequente eos petra; petra autem erat Christus.* Vbi est quidem tropus in eo, quod Christus vocatur petra; sed hoc nihil ad propositum: nõ enim Christus erat Sacramentum, sed petra illa visibilis per aduersarios. Hic autem nõ petra visibilis dicitur Christus: sed Christus dicitur petra; sicut alibi dicitur leo, vel agnus, vel vitis; vnde nullum ducitur exemplum tropi in Sacramentis.

Argumẽtum SECVNDVM sumitur à personis cum quibus Dominus loquebatur, cũ diceret; *Hoc est corpus meum*; nam loquebatur cum solis Apostolis. Dominus enim, etiãsi Pharisæis multa obscurè dicebat, quia indigni erãt cognitione tam sublimium mysteriorum; D tamen Apostolis, qui rudes, ac simplices erant, & instituebantur, vt magistri futuri totius humani generis, omnia vel clarissimè proponebat, vel obscurius dicta, continuò exponebat. Pręterea loquebatur eo loco, & tempore, quo minimè oportebat obscurè loqui, nimirum cùm Apostoli essent primi participes tanti Sacramenti futuri. Nam vt cum debita reuerentia Sacramentũ perciperent, necesse erat, vt planè intelligerent, quid eis daretur.

Quod autem Dominus in cęna non explicuerit tropum, manifestè colligitur ex duobus. PRIMO ex eo, quod nullum exstat vestigium explicationis, vt in omnibus alijs locis. Verbi gratia, Matth. 13. Dominus parabolicè loquuturus, ait: *Simile est regnum cælorum.* & Ioan. 15. vbi dixerat: *Ego sum vitis, & vos palmites* subiungit explicans: *Si quis in me non manserit, sicut palmes, &c.* At hic nihil tale.

SECVNDO ex eo, quòd omnes scriptores huius historiæ ijsdem verbis vtantur. Solent enim Euãgelistę, se inuicem supplere, vel explicare, vt quod vnus obscurius dixit, alius dicat clarius. Hic autem omnes ijsdem verbis vtuntur, cũ tamen sint scriptores quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Paulus; & scripserint diuersis in locis, & temporibus; quod argumentum est Dominum nihil aliud dixisse.

TERTIO, probatur ex consensu interpretum. Nullus enim vnquam ita exposuit, vt tropice hunc locum intelligendum esse diceret: cùm tamen scripserint in Matthæum Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Beda, Anselmus; in Lucam: Ambrosius, Theophylactus, Beda; in Paulum: innumerabiles. Immò contrà multi expreſsè monent, non esse accipiendum tropicè, sed propriè. Vide Chrysostomum, & Theophylactum in hunc locum, Cyrillum Hierosolymitanum catechef. 4. mystagog. Ambrosium lib. 4. de B Sacramentis, cap. 5. Cyrillum Alexandrinum epist. ad Calosirium, Eusebium Emissenum hom. 5. de Paschate, Epiphanium in Ancorato, qui omnes docent, hic opus esse fide, vt credatur res, quæ absurdissima sensibus esse videtur. At certè, si tropicè hic locus intelligẽdus esset, nulla esset difficultas fidei. Quæ enim difficultas, si solùm credendum pane significari corpus Christi?

VLTIMO, probatur ex communi regula explicandæ Scripturæ, quæ est vt nunquam dimittamus proprium verborum sensum, nisi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Ecclesiæ explicatione: alioqui enim peribit fides, & remanebit sola opinio de rebus diuinis, & aperietur porta infinitis erroribus. Id probari potest exemplo aduersariorum, qui non habent fidem, sed meram opinionem de hoc Sacramento: nam eorum sententia non nititur expresso verbo Dei, cùm verba ex- C preſsa nõ sint, Hoc significat, sed: *Hoc est corpus meum.* Neque nituntur alio verbo Dei: nusquam enim inuenient in Scripturis: *Hoc est corpus meum*, debere exponi tropicè. Etsi enim proferunt quædam loca, vbi verbum, *Est*, putant debere exponi per, Significat; tamen fatentur non vbiq;, *Est*, exponi debere per, Significat. Proinde non possunt ex verbo Dei solidè concludere, hęc verba accipienda esse tropicè, nisi proferant locum, vbi expreſsè dicatur in particulari, hæc verba exponenda esse tropicè; qualem locum nusquam inuenient.

Nec habent articulum fidei, cui propria acceptio horum verborum expreſsè repugnet. Solent illi vrgere articulum Ascensionis: sed illi non repugnare hanc veritatem, patet; quia nos vtrumque credimus, & Christũ verè ascẽdisse, & esse in cęlo, & simul esse in Eucharistia. Neq; ꝓbabile est inter tot Catholicos, qui sunt, D & fuerunt à tot annorum centurijs, non fuisse vllum, qui videret istam repugnantiam: præsertim cùm Doctores Scholastici longè melius norint regulas contradictionum, quàm omnes Lutherani, qui contemnunt subtilitatem disputationum. Idem apertiſsimè patet ex eo, quod Dominus cum primùm hoc Sacramentum præbuit discipulis non in cœlo erat, sed in terra, nondũ enim ascenderat in cœlum: tunc igitur non repugnabit hęc veritas articulo Ascensionis. Non igitur cogimur accipere hęc verba tropicè. Denique non magis repugnat hęc veritas articulo Ascensionis, quàm repugnat veritas Trinitatis, articulo vnitatis diuinæ. Sicut illi colligunt, Christus est in cœlo; ergo nõ in terra; ita possent colligere, Deus est vnus, ergo non trinus: neutrum enim intelligimus, tamen vtrumque fatemur, quia vtrumque legimus in diuinis literis, nec est euidens repugnantia.

Sed nec saltem possunt proferre communem aliquam expositionem Ecclesiasticam, cùm inter se non A conueniant. Nituntur igitur solùm auctoritate vnius, aut alterius Doctoris, & leuibus coniecturis, quæ certè non fidem diuinam, sed opinionem faciunt. Prætereà experimur etiam, quot sectæ natæ sint his paucis annis, & nascantur indies propter hãc solam caussam, quòd relicto sensu proprio Scripturæ, tropos temerè consectentur.

CAPVT X.

Explicantur verba institutionis, & refelluntur hæreticorum deprauationes.

VENIAMVS nunc ad verba institutionis. AC PRIMVM narrant Euangelistæ, Dominum accepto pane gratias egisse Deo, & panem benedixisse. Vbi OBSERVANDVM est, Euangelistas variè vsurpasse has voces εὐλογεῖν, id est, benedicere; & εὐχαριστεῖν, id est, B gratias agere. Nam Marcus, cùm de pane loquitur, vtitur verbo εὐλογήσας; cùm de calice, εὐχαριστήσας; Lucas & Paulus vtunt in vtroq; loco voce εὐχαριστήσας. Matthæus in Latinis codicibus, & in Gręco Cõplutensi, & in Syriaco habet; *Benedixit*, in multis tamen Græcis habet; *Gratias agens*.

Hinc nonnulli Catholicorum contendunt, vtrumque verbum in Scriptura idem significare, & eius significationem esse, Benedicere aliquid, non Gratias agere alicui. Hæretici contrà volunt, vtrumq; verbũ poni pro Gratias agere, seu Benedicere Deo, ita vt nõ referatur ad panem benedictio, de qua hic agitur. Optimè autem uidetur Iansenius in commentario huius loci in sua Concordia obseruare, utrumque uerbum seruare suam significationem, sed in una actione intelligi etiam alteram, quia simul fiunt gratiarum actio & C oratio. Id satis probatur ex eo, quòd unus Euangelista dicat; *Benedixit*; alius: *Gratias egit*; hinc enim colligimus utrumque esse factum, sed Euangelistas ex uno intelligi uoluisse etiam alterum. Idem illustrat Iansenius apposito exemplo: ait enim Apostolus, 1. Tim. 4. *Nihil reyciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per uerbum Dei, & oratione.* Vbi per gratiarum actionem intelligit etiam orationem sanctificantem cibos; clarè enim dicit: ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ, καὶ ἐντεύξεως. Oportet igitur, vel εὐχαριστεῖν, non significare Gratias agere, sed solùm Benedicere, quod est ualde durum, uel significare quidẽ Gratias agere, sed in ea actione intelligi etiam aliam, quæ ordinariè cõiungi solet, nimirum orationem, seu benedictionẽ. Quocirca rectè Ecclesia in Canone Missę, utrumque exprimit: *Accepit panem, & eleuatis oculis ad te Deum Patrem suum omnipotentem, sibi gratias* D *agens, benedixit, fregit, &c.*

Quod autem Dominus ipsum panem benedixerit, euidenter probat contra aduersarios. NAM 1. Cor. 10. Paulus ait: *Calix cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* vbi in Græco est, ὃ εὐλογοῦμεν, id est, *quem benedicimus.* Neq; dubiũ esse põt, quin Apostolus ritũ seruauerit, quẽ antea nouerat à Christo ipso fuisse seruatũ. ITEM Luc. 9. narrans miraculũ de panibus, dicit, εὐλόγησεν αὐτούς, id est, *Benedixit eos.* DENIQVE modus loquendi Euangelistarũ, ac pręcipuè Marci c. 14. idẽ apertè indicat. Nã cũ dicit: *Accepto pane, benedixit, fregit, deditq; discipulis.* dubitari non põt, quin sicut, *fregit & dedit*, refertur ad materiam, quæ erat in manibus, ita ẽt, *benedixit*, ad eandem referatur. Adde, ꝙ Iustinus in 2. Apologia verbũ ipsum εὐχαριστεῖν retulit ad panẽ, quẽ vocanit τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν cibum Eucharistizatũ (vt sic loquamur) id est, panem sanctificatum, & benedictum. DENIQVE omnes Liturgię Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & aliorũ habent tum in consecratione panis, tum vini, & *gratias agens*,

&

& sanctificauit, seu benedixit. & Cyprianus lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium, dicit à Domino calicem benedictum, quod tamen expreßè nullus Euangelista posuerat.

Hinc igitur argumentũ sumitur pro veritate corporis Domini in Sacramento. NAM Dominus non consueuerat gratias agere, nisi cùm aliquid magnum, & mirabile facturus esset: solùm enim legitur gratias egisse, cùm quinque panes multiplicare vellet, Ioan. 6. rursus cùm septem panes, Matth. 15. & cùm Lazarũ excitaturus esset ab inferis, Ioan. 11. & denique in institutione huius Sacramenti. PARI ratione non consueuit benedicere res insensibiles, nisi cùm in eis aliquid mirabile operaturus esset: tantùm enim legitur hoc fecisse, cùm benedixit panes multiplicandos, Luc. 9. & Marc. 8. & in Eucharistia; sicut contrà cùm maledixit ficui, eam cõtinuò arefecit. Nam benedicere Dei, est benefacere: benedictio enim Dei non est imprecatio (vt nostra) sed effectio, vt patet Genes. 1. cùm benedixit animantibus: tribuit enim eis ea benedictione fecunditatem. ADDE etiam, quòd nusquam legitur Christus benedixisse aquam, quam symbolum Baptismi esse volebat, sicut benedixit panem, in quo Eucharistiam instituebat, quia nimirum nulla mutatio fiebat in substantia aquæ. ADDE vltimò, quòd Patres ex hoc loco colligunt argumẽtum ad probandum idem, quod nos probare contẽdimus. AMBROSIVS (vt vnum exempli gratia proferamus) libro de his, qui initiantur mysterijs, cap. 9. *Quantis,* inquit, *vtimur exemplis, vt probemus hoc non esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit; maioremque esse vim benedictionis, quàm naturæ? quia benedictione, & ipsa natura mutatur.* Expendamus nunc singula verba institutionis, & refutemus nouem suprà citatas opiniones hæreticorum.

H O C

PRIMA vox est pronomẽ hoc, quod quidẽ quadrupliciter exponitur ab aduersarijs. Alij volunt significare, *Hic,* vt Carolstadius, quæ fuit PRIMA opinio. Alij, *hæc tota actio,* quæ fuit SECVNDA opinio. Alij volunt esse demonstratiuum panis, sed ita vt panis sit prędicatũ, hoc modo: *Hoc est corpus meum,* id est, corpus meum est hoc, nimirum panis: quam suprà diximus esse TERTIAM opinionem. Alij DENIQVE volunt ea particula demonstrari panem, sed ita vt panis sit subiectũ hoc modo, *Hoc,* id est, hic panis: & est communior sententia aduersariorum, & minus absurda, quàm ceteræ.

Sed PRIMA explicatio ridicula est, & ridetur ab ipsis etiam hęreticis. Nam frustrà Dominus diceret, Hic sedet corpus meum, cùm id Apostoli oculis cernerent, neque admonitione egerent. Deinde malè cohærent ista verba cum superioribus. Illud enim: *Hoc enim est, &c.* reddit rationem, cur debeant accipere & edere: quæ autem ratio est, Edite, quia hic sedeo?

SECVNDA explicatio refellitur ęquẽ facilè. Nam (vt omittam, quod est inauditus tropus, *Hoc,* id est, hæc actio, cùm Dominus panem ostẽderet, cùm ait: *Hoc est corpus*) verba quæ dicuntur à Luca, & Paulo in consecratione calicis, conuincunt apertissimè hunc errorẽ; aiunt enim: *Hic calix.* Certè autem, *Hic calix,* nõ potest totam actionem significare: est enim calix res quædam vna, & certa.

Porrò QVARTA explicatio facilè etiam refelli potest. Nam, vel illud *Hoc,* accipitur adiectiuè, vel substantiuè; si adiectiuè, debet concordare cum substantiuo; quare non potest demonstrare panẽ, sed corpus. Nam panis est generis masculini tàm Latinè, quàm Gręcè; at in neutro genere habetur τοῦτο Græcè & Latinè, *Hoc,* quod conuenit cũ corpore, quod Latinè, & Græ-

A cè est neutri generis. Similiter in altera specie, vinum Græcè est generis masculini, & sanguis neutri, Dominus autem non dixit οὗτος hic, sed τοῦτο. Latinè autem è contrario, vinum est neutri, & sanguis masculini, & tamen omnes legunt: *Hic est sanguis,* non Hoc, vinum scilicet, est sanguis. Si accipitur substãtiuè, tunc sensus erit; Hoc, id est, hæc res est corpus meum. Si autem illud Hoc, siue Hæc res, de pane dicatur, absurdissima propositio erit; non enim potest dici, Hoc, de re quæ cernitur, & apertè cognoscitur, nisi sit generis neutri res illa. Nemo enim demonstrato fratre suo diceret, Hoc est frater meus; vel demonstrata imagine Cæsaris, diceret, Hoc est Cæsar; ergo nec de pane, quem discipuli videbant, dici rectè potuit: *Hoc est corpus meum.* Ratio est, quia cùm semper subiectum debeat esse notius prædicato; cùm subiectum est notum audientibus in particulari, non debet efferri per nomen vniuersale, sed tunc solùm efferri debet per nomen vniuersale,
B cùm non est notum, nisi in vniuersali. Verbi gratia, vident aliqui longè nescio quid, sed nõ discernunt quid sit, arbor ne, an lapis, an homo, ego autẽ video esse hominem; quare dicam ceteris, illud est homo; non autẽ, ille est homo; at si videant esse hominem, sed non discernant quis sit, Petrus, an Paulus, an quis alius; non dicam, Illud est Petrus, quia iam sciunt esse hominem, sed dicam, Ille est Petrus. Cùm ergo discipuli panem viderent, & panem esse non ignorarent, absurdissima fuisset loquutio, si de illo pane Dominus dixisset: *Hoc est corpus meum,* cùm debuisset dicere, Hic panis est corpus meum. Non igitur potest fieri, vt illud, *Hoc,* demonstret panem tanquam subiectum propositionis.

Sed ADDO argumentum robustissimum ex Scriptura. Nam si, *Hoc,* demonstraret panem; ita etiam in consecratione vini, *Hic,* siue Hoc, Græcè, demonstraret vinum: quod quidem illi concedunt, sed apertè re-
C pugnat Lucas cap. 22. qui sic ait; τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον; id est, *Hic calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur,* vbi, *qui effunditur,* non coniungitur cum illis verbis, *In sanguine meo,* sed cũ illis, *Hic calix,* vt patet ex Græcis verbis. Dicit ergo Lucas calicem effundi pro nobis: non autem vas aut vinum effusum est pro nobis, sed verus sanguis; calix igitur non significat calicem vini, sed calicem sanguinis. Ad hoc argumentum nõ potuit Beza respondere, nisi negando textum Euangelij esse integrum. Nam cùm in hunc locum scribit, fatetur ita legi in omnibus libris, etiam vetustissimis; tamẽ quia destruit hic locus eius sententiam; audet dicere, locum esse corruptum in omnibus codicibus; aut ex margine irrepsisse in textum. Quod si recipitur nulla caussa est, cur non liceat totam Scripturam negare.

TERTIA explicatio, quæ habet etiam suos aucto-
D res, vt suprà ostẽdimus, refellitur hac rõne. Dñs ex sententia aduersariorũ nõ dedit Apostolis corpus suũ, sed panẽ, cũ ait: *Accipite, & manducate;* ergo debuit explicare vim, & efficaciam illius panis, non corporis sui: ergo nõ debuit dicere, Corpus meum est hoc, nimirum panis, quia reficit instar panis; sed dicere debuit, Panis est hoc, id est, corpus meum, quia reficit significando, vel repræsentando corpus meum. Quemadmodum si quis daret panem edendum, ineptè diceret, Sume, comede istum panem: nam castaneæ sunt panis, id est, reficiunt instar panis: rectè autẽ loqueretur, si castaneas daret, ac diceret, Comede has castaneas; nam sunt & ipsæ quidam panis.

DICENT, Dñm dedisse Apostolis corpus suum spiritualiter mãducandũ per fidẽ, ac de illo dicere potuisse, Corpus meum est hoc, id est, panis. CONTRA; nam disputatio nostra est de verbis Dñi. Cum autem Dñs di-

xit *Accipite & manducate*, non obtulit per ea verba corpus suum fidei, sed panem manibus, & ori corporali Apostolorũ, vt patet ex illis verbis: *Accepit panem, & cum gratias egisset, fregit, dedítq; eis dicens, &c.* Itaque panem obtulit manducandum, siue (vt aduersarij volunt) panem verum, & naturalem; vel, vt volũt Catholici, panem conuersum in suam carnem, manentibus tamen accidẽtibus, & specie exteriore panis. Cùm ergo panem dederit; ineptissima est illa ratio, Accipite, edite hunc panem: quia corpus meum nutrit instar panis.

Præterea nititur hęc sententia baculo arundineo: probat enim eam Langus, quia sic tradidit præceptor linguæ Græcæ, Valentinus Crotoaldos: & quia apud Græcos articulus est signum subiecti in propositione; in hac autem sententia τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, articulus adiungitur corpori, non pronomini. At stultũ est in re tãta dimissis omnibus sanctis Patribus, & tot Concilijs Ecclesiæ Catholicæ, audire quid vnus ludimagister in suo angulo mussitet. Neque est vniuersalis lex illa Grammaticæ Græcæ de articulo: sæpissimè enim ponitur articulus in prædicato ad rem demonstrandam, & definiendã, siue energiæ caussa, vt Matth. 5. *Vos estis sal terræ*, ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας; & ibidem. *Vos estis lux mundi*, τὸ φῶς, & cap. 21. *Hic est hæres*, & alibi. Quid, quod Paulus 1. Corin. 11. non ait τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, sed ad confundendum hæreticum dixit τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα?

Restat igitur, vt vera sit Catholicorum sentẽtia, qui illud, *Hoc*, demonstrare volunt, non panem, sed rem contentam sub speciebus panis; quæ etsi antea fuerat panis, tamen tunc iam erat Christi corpus. Ex quo sequitur, vt etiam ex hac particula probetur veritas corporis Domini in Eucharistia.

E S T.

Secvndo consideranda est particula Est, circa quam refutandæ sunt duæ hæreticorum sententiæ Qvarta & Qvinta. Igitur eã particulam Zuinglius contendit accipiendam esse, pro Significat, quod etiam Caluinus, & Petrus Martyr, & Beza in libro de cœna Domini, cap. 5. aliquando dicunt; licet aptius putẽt, si tropus ponatur in nomine, *Corpus*, quàm in verbo, *Est*. At verò Catholici propriè accipi volunt, ita vt, *Est*, nihil significet, nisi, *Est*. Quod autem Caluinus scribit lib. 4. Institutionum, cap. 17. §. 20. Catholicos accipere, *Est*, pro Transubstantiatur, qui est tropus omnibus gentibus inauditus, mera lumina est. Catholici enim dicunt quidem colligi ex hac voce transubstantiationem, vt infrà contra Lutherũ demonstrabimus, sed non dicunt, *Est*, poni pro Transubstantiari; nec solùm hoc non dicunt, sed ne verisimiliter quidem id potest eis affingi, cùm ipsi contendant pronomen, *Hoc*, non demonstrare panem, qui solus (eorum sententia) mutatur in corpus Christi.

Quod igitur verbum, *Est*, hoc loco significet, *Est*, probatur Primo, quia hoc verbum non potest vllo modo accipi in alia significatione, quã in sua propria. Nam Inprimis habet simplicissimam, & communissimam significationem; ita vt omnia alia verba resoluantur in hoc, & aliquid aliud: sic enim resoluimus, Homo ambulat, id est, est ambulans; ridet, id est, est ridens, &c. ergo hoc verbum non potest trahi ad significationem alterius verbi; quia tunc posset, ac deberet resolui in se, & aliud, quod nullo modo fieri potest, cùm sit omnium simplicissimum. Præterea hoc verbum est copula omnium propositionum, coniungens prædicatum cum subiecto; ergo est in omni propositione necessarium; ergo nunquam potest dimittere suam significationem, vt induat aliam. Præ-

A terea tropi non ponuntur in verbis, nisi ratione peculiaris alicuius rei, seu naturæ, quæ in vno verbo implicatur, & non in altero; vt verbi gratia, ridere sumitur tropicè propter risum, quem significat, & sic de ceteris. At hoc verbum, *Est*, nihil significat, nisi coniunctionem vnius cum altero, aut ipsum esse commune cum omnibus rebus: vnde dicitur substantiuum, & alia adiectiua. Quare fieri non potest, vt in eo sit aliquis tropus. Deniqve nullus vnquam Rhetor scripsit, tropum fingi posse in verbo, *Est*. Opinio igitur Zuinglij, & sectatorum eius, ex mera imperitia nata est; ac propterea prudentiores Sacramentarij, non in verbo, *Est*, sed in nomine *Corpus*, tropum posuerunt.

Dices, in explicatione vocabulorum, *Est*, accipitur ordinariè pro Significat, vt, Amare est diligere, id est, significat diligere. Respondeo; Id verum est, & tamen non est hic vllus tropus. Nam quia in eiusmodi
B sentẽtijs prædicatur signum de signo, ideo explicatur, *Est*, per Significat; essentia enim signi est significatio. Itaque etiam in his sententijs, *Est*, significat Esse, sed quia ipsum esse, est significare, in vocibus, ideo, *Est*, explicatur per Significat; at in alijs sententijs, vbi quod prædicatur, non est signum formaliter, non potest, *Est*, explicari per Significat.

Sequitur explicatio Boquini, quæ erat Qvinta opinio. Is, vt diximus, vult illud, *Est*, significare cõmunicationem idiomatum nascentem ex vnione Sacramentali panis & corporis Christi: sed toto cœlo aberrat, licet multum sibi placeat cum isto suo nouo figmento. Nam communicatio idiomatum non oritur ex qualibet vnione, sed solùm ex hypostatica, vbi est vnum suppositum in duabus naturis. Id verò patet exemplo vnionis naturalis, quæ est inter animam, & corpus in homine. Etsi enim ex hac vnione putat Boquinus nasci communicationem idiomatum, quia i-
C dem homo dicitur corporalis, & mortalis ratione corporis, & spiritualis, & immortalis ratione animæ: tamen apertè fallitur. Nam in rigore, id est, verè, & propriè homo non dicitur spiritualis, & immortalis, sicut verè, & propriè dicitur corporalis, & mortalis. Nam post mortem homo non est amplius homo, proinde non est homo immortalis. sed solus spiritus eius: ergo moltò minus ex vnione Sacramentali, quæ est minor quàm naturalis, orietur communicatio idiomatum.

Secvndo, Communicatio idiomatum non est inter naturas vnitas, sed in solo supposito communi: nõ enim dicimus, Deitas est humanitas, vel contrà; sed Verbum dicitur Deus, & homo; & in exemplo hominis dicitur homo secundum Boquinum corporalis, & spiritualis: at non corpus esse spiritus, vel contrà spiritus corpus. Ergo non potest dici vi istius communicationis; Hic panis est corpus, sed solùm, Hoc Sacramentum est panis, & corpus. Nam vt ipse Boquinus expli-
D cat, Sacramentum est id, in quo fit vnio Sacramentalis, sicut Christus est id, in quo fit vnio hypostatica; & homo est id, in quo fit vnio naturalis.

Tertio, Communicatio idiomatum est mutua: at ex vnione Sacramentali non oritur mutua communicatio. Nam tametsi signum accipit interdum nomẽ signati, tamen non contrà; imago Cæsaris dicitur Cęsar, sed Cæsar non dicitur imago; hedera est signum vini, & posset aliquo modo dici vinum, nimirum repręsentatiuè: at vinum nullo modo dicitur hedera: ita igitur licet panis posset dici Sacramentaliter corpus, quia illud significat; tamen Christus non potest dici Sacramentaliter panis. Non ergo exponi possunt verba Domini Sacramentalia, per communicationem idiomatum.

Qvarto, Communicatio idiomatum non solùm communicat nomina naturarum, sed etiam proprie-

tatum

satum ipsarum. De Christo enim dicimus; Hic homo est æternus, omnipotens, &c. & hic Deus esurijt, sitijt, mortuus est, &c. at non licet tribuere pani, corporis Domini proprietates, neq; è contrario proprietates panis corpori: nemo enim ferret, si quis dicere vellet; Panis est animatus, vnitus diuinitati, &c. & multò minus, si quis diceret, Corpus Domini est rotundum, triticeum, expers vitæ, & sensus. Quare ineptum est Boquini figmentum.

C O R P V S.

Sequitur alia particula, nimirum, CORPVS, quam tribus modis aduersarij exponunt. Alij enim significari volunt ea voce corpus Christi mysticum; Alij signũ corporis Christi; Alij signum quidem, sed efficax, quę sunt tres opiniones ex illis nouem, quas suprà recitauimus, nimirum, SEXTA, SEPTIMA & OCTAVA.

Sed PRIMA expositio ineptissima est, nec vllo nititur fundamento, & apertè repugnat sequentibus verbis: *Quod pro nobis datur*; nec enim corpus mysticum datum est pro nobis, sed corpus verum. Magis autem repugnat verbis, quæ dicuntur in consecratione calicis: non enim Ecclesia, seu corpus mysticum Christi, dici potest calix sanguinis, vel Testamenti; nec pro nobis effunditur, in remissionem peccatorum.

SECVNDA autẽ expositio refellitur his argumentis. PRIMO, quia nusquam in Scriptura, accipitur corpus Christi, nisi vel pro corpore vero, & naturali ipsius, vel pro corpore mystico: pro signo, vel figura corporis nunquam; ergo expositio illa est planè temeraria, & sine exemplo vllo Scripturæ introducta. Et cõfirmatur, quia Scriptura cùm accipit impropriè corpus Christi, id est, pro Ecclesia, continuò id ipsum explicat: vt Coloss. 1. *Adimpleo, quæ desunt passionibus Christi pro corpore eius, quod est Ecclesia.* At hoc loco nullus Euangelista, neq; Paulus explicuit corpus accipi impropriè: relinquitur igitur, vt propriè accipi debeat.

SECVNDO idẽ probatur ex dictis de pronomine, *Hoc*: Nam si pronomen, *Hoc*, non demõstrat panem, vt clarissimè antea ostendimus, certè ruit fundamentum aduersariorum: nec enim habent, de quo prædicent, *signum corporis*, nisi velint ipsum verum, & naturale corpus esse signum sui ipsius.

TERTIO probatur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur.*. Est autem OBSERVANDVM, paulò aliter legi in Græcis & Latinis codicibus. Mat. 26. & Marc. 14. & Luc. 22. Grecè habetur, de sanguine ἐκχυνόμενον, id est, effunditur, Latinè *effundetur*. Luc. 22. de pane dicitur διδόμενον, & Latinè *datur*, 1. Cor. 11. κλώμενον, id est, frangitur, Latinè *tradetur*.

Quæ verba dupliciter exponi possunt. VNO modo, vt hęc omnia dicant de corpore, & sanguine, vt est in Eucharistia, non autem vt fuit postea in cruce, vt sensus sit: *Hoc est corpus meum, quod pro nobis datur*. id est, offertur, & donatur Deo Patri in sacrificium. Neque obstat uocabulum frangitur: nam iuxta morem Scripturæ, frangere, est dare, Isaiæ 58. *Frange esurienti panẽ tuum*. Vnde Lucas posuit, *quod datur*, pro eo, quod habet Paulus, Frangitur. Verborum autem calicis hunc esse volunt sensum. *Hic est sanguis meus, qui pro nobis effunditur*, id est, qui libatur, & offertur Deo in sacrificium pro salute vestra. Porrò hęc explicatio si recipiatur, planè euertit hęreticorum sententiam de corpore Domini tropicè intelligendo. Neque enim corpus tropicè acceptum, id est, panis, datus est pro nobis, sed datus est nobis; neque vinum sanguinem significans effusus est in institutione cœnæ, sed infusus potius; neque id pro nobis, sed nobis; neque in remissionem peccatorum, quod propriè conuenire vero sanguini omnes fatentur.

ALTERA tamen expositio, quę refert hęc omnia ad A passionem, & crucem Domini, & quã recipit Petrus Martyr in commentar. cap. 11. primæ ad Corinth. & Caluinus atque alij in cap. 27. Mat. est etiam vera, & non pugnat cum superiore, vt in 1. lib. de sacrificio, cap. 10. demonstramus. Quod autem hæc etiam expositio, quam aduersarij recipiunt, ostendat corpus propriè, non tropicè accipiendũ, probatur hoc modo. Ista additio: *Quod pro nobis datur*, nõ videtur apposita alia de caussa, quã vt distingueretur corpus Christi, quod dabatur discipulis, ab alio, quod eis non dabatur. Sicut enim addidit: *Meum*, vt distingueret corpus suum à corporibus nõ suis; ita adiecit (*quod pro nobis tradetur*) ad distinguendum corpus verum, & naturale suũ ab alio corpore suo, sed nõ naturali, quale est, corpus mysticum Ecclesiæ. Quod etiã satis apertè indicat articulus appositus nomini Grecè τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα, &c. Nã vt Cyrillus docet lib. 1. in Ioan. cap. 4. articulus facit, vt nomẽ accipiatur in vna certa, determinata, & propria significatione. Itaque sicut cum dicimus; Hic est ille B Petrus, qui accepit claues regni, distinguimus eum ab alijs eiusdem nominis; ita cum Dominus ait; Hoc est illud corpus (hanc enim vim habet articulus) quod pro vobis tradetur, intelligimus Dominũ distinguere corpus suum verum ab omni alio, & determinatè loqui de illo solo. Iã igitur si Dominus Apostolis tradidit verum corpus propriè dictum, optimè se habet illa additio: dedit enim eis comedendum corpus suum naturale, non mysticum; si autem (vt aduersarij volunt) dedit eis panem, qui esset signũ corporis; falsa est additio. Panis enim, vt symbolum corporis Dominici, vtrumque corpus significat, & mysticũ, & naturale: quocirca malè addita fuisset illa distinctio. Quod enim panis Eucharistiæ vtrumque corpus Christi significare debeat, & verum, & mysticum, dubitari non potest: inde enim 1. Cor. 10. dicitur: *Vnus panis, & vnũ corpus multi C sumus, qui de vno pane participamus.* & Augustinus tract. 26. in Ioan. dicit, ideo in specie Panis, & vini cõsecrari Eucharistiam, vt significetur vnitas corporis mystici. Vt enim panis ex multis granis efficitur, & vinum ex multis racemis confluit; ita Ecclesiæ corpus, ex multis fidelibus cõponitur. Præterea corpus in crucem traditum, & sanguis in cruce effusus uerè sunt corpus, & sanguis Christi propriè, non significatiuè.

DICENT, Panis est signum seu figura veri corporis, & sanguinis pro nobis traditi, & effusi. Contrà; nã illæ voces in recto positæ διδόμενον, & ἐκχυνόμενον debent coniungi cum substantiuo in recto, non in obliquo; ergo iunguntur cum eo, quod dicitur corpus, & sanguis, non cum vocibus in obliquis positis, id est, corporis, & sanguinis. Ergo aut verum corpus & sanguis sunt in Eucharistia, aut corpus, & sanguis significatiuè, id est panis, & vinum, tradita sunt pro nobis ad crucem, & mortem, quo nihil absurdius fingi potest.

D Sequitur TERTIA explicatio, quę, vt diximus Caluini est, qui existimat panem Eucharistiæ non appellari signum corporis, sed ipsum corpus, quia est signum efficacissimum. Quod idem admittit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum in fine tertiæ partis: vbi dicit, Christũ non dixisse, Hoc significat, vel Hoc est signum, sed hoc est ipsum corpus meum, vt distingueret hoc signum ab alijs signis inanibus & sterilibus; dũ enim panem istum Eucharistiæ ore sumimus, verè simul ipsum Christi corpus spiritu manducamus.

EST autem hic reuocandum ad memoriam, quod suprà diximus in 1. cap. non existimare Caluinum nobis cũ pane dari reipsa ipsũ Christi corpus, ita vt Christi corpus dici possit esse hic, & in cœlo, & nobiscũ, sed solùm dari per quãdam communicationem ipsius, & omnium bonorum eius, quæ non requirit localem præsentiam, quomodo dãtur aliquando regna, & ciuitates, vel prædia absentibus. Id autem fieri existimat per instrumentum fidei: dum enim credimus in Christum,

stum, fit ipse noster cum omnibus bonis suis. Vide quę A supra diximus loco citato.

Hæc opinio, seu potius figmentum, duplici argumẽto refutari potest. PRIMO ex principio quodam ipsius Caluini. Credere in Christum, non est verè manducare Christum; nec diceretur panis Eucharistiæ corpus Christi, si credere esset manducare. At ex sentẽtia Caluini apertè sequitur, nihil esse aliud manducare Christum, nisi credere in ipsum; ergo ex sententia Caluini non verè manducatur in Eucharistia corpus Christi, nec dici potest panis ille corpus Christi. Maior propositio est ipsius Caluini lib. 4. Institu. cap. 17. §. 5. *Sunt*, inquit, *qui manducare Christi carnem, & sanguinem eius bibere, vno verbo definiant, nihil esse aliud, quã in Christum ipsum credere: sed mihi expressius quiddam, ac sublimius videtur voluisse Christus in præclara illa concione, vbi carnis suæ manducationem nobis commendat*. Et infrà: *Quemadmodum enim nõ aspectus, sed esus panis corpori alimentum sufficit: ita vere ac penitus* B *participem Christi animam fieri conuenit, ut ipsius virtute in vitam spiritualem vegetetur*. Vbi comparat actũ credendi, cum actu videndi cibum, vt significet ita credere non esse manducare, sicut videre cibum non est manducare, qualia etiam repetit, §. 11.

Probatur nunc minor propositio. Nam manducare est actio quædam, & actio manducantis, non cibi mãducati, vt notissimum est. At in manducatione corporis Domini secundum Caluinistas, nulla est actio hominis mãducantis, nisi ipsum credere; ergo ipsum credere est manducare secundum Caluinum. Probatur minor. Nam illa vnio corporis Domini nobiscum, quę sequitur post actum fidei, non est aliqua actio, sed relatio sequens apprehensionem fidei, vel si actio est, non est nostra, sed Christi: ita enim ipsi docẽt, ex hoc quod quis credit, sequi vt Christus se totum ei donet, & cõmunicet; vel explicent ipsi, post actum fidei, quam aliã actionem exerceat homo in coniunctione cum Christo facienda. Et confirmatur exemplo corporalis man- C ducationis: in hac enim manducare est apprehendere cibum, & traijcere ab ore ad stomachum, non autem vnio cibi, & hominis; ergo eodem modo in spirituali manducatione, mãducare erit apprehendere Christũ, qui est actus fidei, non autem vnio Christi nobiscum, quæ non est actio, sed actionis effectus. Confirmatur etiam ex loco Pauli, quem Caluinus adducit ad illustrandam sententiam suam. Cùm Paulus ait Ephes. 3. Christum habitare in nobis per fidem, non intelligimus idem esse credere, & habitare Christum in nobis, sed vnum ex altero sequi; ita etiam cum dicimus, corpus Domini manducari per fidem. At habitare Christum in homine, non est actio aliqua hominis distincta ab actione fidei: ergo eodẽ modo vnio Christi nobiscum, per manducationem spiritualem Eucharistiæ, non est actio distincta ab actione fidei; igitur manducare nihil est aliud nisi credere.

SECVNDO omissa ista inepta Caluini metaphysica, D probo, non posse panem dici corpus, quia sit signum efficax. Nam eandem efficaciam habent Sacramenta vetera, nouæ legis, Baptismus, verbum Dei, & imago depicta, vel sculpta crucifixi. At ineptus esset qui diceret, Imago crucifixi non est nuda imago, sed est verè ipse Christus, qui pro nobis passus est: & eodem modo esset ineptus, qui diceret, Sacrificia, & Sacramenta vetera, vel Baptismus noster, aut verbũ Dei, sunt ipse Christus, non eius tantùm symbola, ergo ineptus est etiam qui dicit, Panis Eucharistię est ipsum corpus Domini, non nudum symbolum. Probatur maior propositio. Nam (vt suprà ostendimus in 1. cap.) nihil aliud tribuit Caluinus Eucharistiæ, nisi vt sit symbolum reuocans ad memoriam Christi passionem, & ea ratione fidem excitans, vt patet ex lib. 4. Institut. cap. 17. §. 2. & 5. & alibi. At hoc idem faciunt Sacramenta vetera, & Ba- A ptismus, & verbum Dei, & imago crucifixi. Omnia enim hęc repręsentãt Christi mortem, & proinde fidem excitant: immò multò melius mortem Christi repręsentat imago depicta, vel sculpta crucifixi, quàm panis fractio. Et idem dici potest de sacrificijs vitulorũ, & agnorum apud veteres; & maximè de verbo Dei expressè proponente Christi mortem.

Ad hoc argumẽtum ex parte aliqua respondere conatur Petrus Martyr, in lib. contra Gardinerum par. 3. obiecto 94. dicit enim Sacramenta vetera nõ fuisse appellata corpus Christi, sicut appellatur panis Eucharistiæ, licet illa etiam fuerint signa efficacia huius rei; quia nondum peracta erat Christi passio; nunc autem peracta est.

AT vanissima est solutio. Nam quando Christus dixit: *Hoc est corpus meum*, nondum peracta erat passio. Et præterea, quod signa repræsentent rem præteritam vel futuram, ad hoc, vt accipere possint nomen rei significatæ, est omnino per accidens, & impertinens. B Nam si cùm Deus reuelauit aliquem nasciturum, sicut reuelauit de Cyro, Ioãne Baptista, & alijs depicta fuisset imago illius, nõ minus illa imago dici potuisset Cyrus, vel Ioannes, quàm illæ, quæ modò pinguntur.

DEINDE esto, solutio aliquid valeat, quantum ad Sacramenta vetera: certè nihil responderi potest ad instantiam de Baptismo, in quo repræsentamus Christi mortem iam præteritã, teste Paulo Rom. 6. & de imagine crucifixi, & de verbo Dei. & tamen rideretur qui diceret verbum, aut Baptismũ esse ipsum corpus Christi, & imaginem depictam nõ esse nudum signum, sed ipsum Christum, qui pro nobis mortuus est.

M E V M.

Sequitur ultima particula MEVM, ad quam pertinet VLTIMA opinio hæreticorum, & ea quidem ineptissima, eorum videlicet, qui dicunt vocari panem C corpus Christi, quia ab ipso creatus. Id enim facillimè refellitur ex sequentibus verbis: *Quod pro nobis datur*; & clarius de sanguine: *Qui pro nobis effundetur in remissionem peccatorum*. Panis enim, & vinum, quamuis sint res à Christo creatæ; tamen non sunt datę, aut effusæ pro nobis in remissionem peccatorum.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta, quibus probant aduersarij verba institutionis figuratè accipienda.

VIDEAMVS nunc quibus argumentis probẽt aduersarij verba institutionis figuratè accipienda. Obijciunt illi PRIMO argumentum, quod olim obijciebat Berengarius teste Guitmundo libro 2. Particula D (*Hoc*) est demõstratiua. Dominus autem cùm ait: *Hoc est corpus meum*, panem solum in manibus habuit, quẽ demonstraret: ex sententia enim Catholicorum, non fuit corpus Domini in Sacramẽto, cũ diceretur (*Hoc*) sed peracta demum cõsecratione. SECVNDO, augetur difficultas ex illis verbis Matt. 26. *Bibite ex hoc omnes*, illud enim (*ex hoc*) non potest referri nisi ad vinum. Quare iussit Dominus, ut uinum biberent, proinde uinum, non sanguinem biberunt, nisi figuratè: uel si repentè mutauit uinum in sanguinem, præstigijs usus uidebitur, quippe qui uinum obtulerit, & dum essent bibituri, illud è medio sustulerit. TERTIO Lucas, & Paulus dixerũt *τοῦτο τὸ ποτήριον, hic calix*; ergo pronomen demonstrat calicem, non sanguinem. At eadem ratio est panis, & calicis, ergo illud: *Hoc est corpus*, significat, Hic panis est corpus. QVARTO est argumentum Lutheri cap. 1. de Babyl. captiu. Hebræi non

habeat

habent genus neutrum; ergo Dominus nō dixit: *Hoc est corpus meum*, sed, Hic est corpus meum: ergo demō strauit panem, non corpus. QVINTO est argumentū Caluini, & aliorum. Quod accepit Dominus, ac benedixit, & fregit, id discipulis dedit; nā omnia verba, *Accepit, benedixit, fregit, dedit*, regunt eundem accusatiuum. Sed accepit, & benedixit, ac fregit panem; ergo, & panem dedit; ergo illud (*Hoc*) panem demonstrat.

Vt soluantur obiectiones, & tota res aperiatur. NOTANDVM est secundum Græcos codices, pronomen τοῦτο, accipi posse substantiuè, & adiectiuè: præterquā Luc. 22. & 1. Cor. 11. vbi dicitur τοῦτο τὸ ποτήριον, *hic calix*: tamen in Latinis codicibus, nō potest accipi substantiuè, nisi in illis verbis: *Hoc est corpus*. Nam in consecratione calicis omnes habent, *Hic est sanguis*, aut *Hic calix*, quę non possunt exponi substantiuè. Est quidem in quibusdam codicibus Cypriani lib. 2. epistol. 3. *Hoc est sanguis*: sed correctiores Manutij, Morelij, Pamelij habent, *Hic est sanguis*, vt etiam habetur in omnibus liturgijs Latinis. Quare vt omnia conueniant; præstat exponere vbiq; illud pronomen adiectiuè, vt hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, id est, Hoc edulium est corpus meum: *Hic est sanguis*, id est, Hic potus est sanguis meus: *Hic est calix sanguinis mei*; id est, Hic calix est calix sanguinis mei.

Nota SECVNDO Catholicos etsi conueniant in re, tamen non conuenire in modo explicandi, quid propriè demonstret illud pronomen, *Hoc* vel *hic*. Sūt autem duæ celebriores sententię. VNA, quod pronomen *Hoc*, demonstret corpus, & pronomē, *Hic*, demōstret sanguinem. Et ad argumentum aduersariorum respondent, in huiusmodi propositionibus, quę significant id, quod nunc fit, cum dicitur; pronomina demonstratiua non demonstrare id quod est, sed id quod erit: & ponunt exempla, vt si quis dum pingit lineā, aut circulum, dicat; hæc est linea; hic est circulus: quomodo etiam exponi debet pronomen in illis verbis Domini Ioan. 15. *Hoc est præceptum meum*. Et rursus: *Hæc mando vobis*. Et Luc. 22. *Hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad uos; quoniam necesse est impleri omnia, &c.* & sic accipiuntur illa exordia Prophetarum: *Hæc dicit Dominus*.

Hæc explicatio non videtur plenè satisfacere, propter duas caussas. PRIMO, quia etsi pronomen demōstratiuum demonstret rem futuram, quando nihil est præsens, quod demonstretur, vt in exemplis allatis; tū si quis digito aliquid ostendat, dum pronomen effert, valde absurdum videtur dicere pronomine illo non demonstrari rem pręsentem. Atqui Dominus accepit panem, & illum porrigens ait: *Accipite, edite, hoc est corpus meum*: videtur igitur demonstrasse panem. Neq; obstat, quod propositio nō significat, nisi in fine totius prolationis. Nā etsi ita est de propositione, quę est oratio quædam: tamē demonstratiua pronomina mox indicant certum aliquid, etiam antequam sequantur cæteræ voces. Et sanè in illis verbis: *Bibite ex hoc omnes*, valde durum est non demonstrari id, quod erat, sed id tantùm, quod futurum erat.

SECVNDO verba Sacramentalia secundum Catholicos, non sunt speculatiua, sed practica; efficiunt enim quod significant: vnde etiam à Patribus operatoria dicuntur, vt postea videbimus. At si pronomen demonstrat solùm corpus, verba erūt speculatiua, non practica. Semper enim verum est demōstrato Christi corpore, dicere: *Hoc est corpus Christi*. siue id dicatur ante cō secrationem, siue postea; siue à laico, siue à sacerdote. At verba Sacramentalia, quia operatoria non sunt vera, nisi dicantur ab eo, qui est legitimus minister; neq; sunt vera antequam Sacramentum efficiatur.

Est igitur ALTERA sententia S. Thomæ 3. par. quę. 78. art. 2. & 5. & in cap. 11. prioris ad Corinth. necnō aliorum multorum, qui eum sequuntur, quod pronomen, *Hoc*, nō demonstret pręcisè panem, nec corpus, sed in communi substantiam, quę est sub illis specieb⁹: sic tamen vt demōstratio propriè ad species pertineat; nō quidem, vt sensus sit: *Hoc*, id est, hę species sunt corpus meum; sed in obliquo, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, sub his speciebus est corpus meum. Quomodo etiam exposuit olim Guitmundus libro 2. qui hunc vult esse sensum eorum verborum: *Hoc est corpus meum*, id est, hoc hactenus panis, nunc est corpus meum: atque hoc modo omnia optimè cohærent. Nā quia Sacramenta significant quod efficiunt, & nō efficitur in hoc Sacramento, ut corpus Christi, sit corpus Christi, id enim semper fuit, neq; efficitur, ut panis sit corpus Christi, id. n. fieri nequit; sed efficitur, ut sub speciebus illis sit corpus Christi, sub quibus antea erat substantia panis; ideo illud, *Hoc*, non demonstrat panem, nec corpus Christi, sed contentum sub speciebus.

Hinc argumentū optimè soluitur. Nam cum aiunt, *Hoc*, demonstrat panem; ergo panis est corpus Christi: propriè autem id esse non potest, ergo figuratè. RESPONDEO illud, *Hoc*, non demonstrare panem præcisè, sed contentum sub illis speciebus; quod quidem licet fuerit panis ante consecrationem, tamen vi illorū verborum incipit esse corpus Domini.

Idem dico ad illud, *Bibite ex hoc omnes*: illud enim, *ex hoc*, non significat ex hoc vino, sed ex eo quod in calice sub speciebus vini continetur: quod quidem licet vinum fuerit ante consecrationem, tamen finitis verbis consecrationis, non uinum, sed sanguis erat, ut Dominus testatur subijciens: *Hic enim est sanguis meus*. Quare non iussit Dominus (sicut aduersarij mentiuntur) ut Apostoli in sacra cœna uinum biberent; nec fuerūt ullæ pręstigiæ: id enim fuit uerè, quod Dominus dixit, nimirum sanguis eius. Præstigiatores enim unum pollicentur, & aliud præstant: immò contrarium Dominus fecit eius, quod præstigiatores faciunt: illi enim dicunt se aliquid dare, & non dant uerè, sed apparenter: Dominus autem dedit verè, quod dicebat se dare, licet non appareret ita esse.

Illud quod obijciebatur ex verbis Lucę & Pauli, *Hic calix*, pro nobis facit. Nam nomine calicis, intelligitur ex cōmuni usu loquendi non ipsum uas, sed quod in uase continetur: rectissimè igitur exponitur, *Hic calix*, id est, quod in hoc calice continetur. Neque est eadem ratio panis, & calicis; nam panis non potest significare nisi panem, calix autem significat generatim, quidquid in calice continetur, siue sit uinum, siue sanguis, siue quid aliud.

Ad argumentū Lutheri respondeo PRIMO. Sicut Hebræi non habēt genus neutrum in pronomine, ita nec habere in nominibus: quocirca etiam corpus Hebraicè est generis masculini, & demonstrari potuit per pronomē masculinum. SECVNDO uerba Domini Hebraica dico rectius exposita à Marco & Luca, & ab eo, qui Matthæum Græcum fecit, qui sine dubio antiquissimus auctor fuit, quàm ab ullo alio exponi possint: porrò hi auctores cum panem nominassent ἄρτον generis masculini, pronomen posuerunt in genere neutro τοῦτο.

Ad vltimum RESPONDEO, Dominum accepisse, ac benedixisse Panem: sed dedisse panem non vulgarem, vt acceperat, sed benedictum, & benedictione mutatum. Intercedit enim inter, *accepit*, & *dedit*, verbum, *benedixit*, quod facit, ne omnia verba regant eundem accusatiuum eodem modo se habentem. Neq; est hoc inusitatum: nam si quis dicat: Percussit quidam Petrū, occidit, & sepeliuit; non intelliget Petrum fuisse viuū sepultū, tametsi viuus fuerit percussus. ADDE, q̄d etiā illi hoc modo coguntur soluere hoc argumentum: nā volunt Dominum accepisse panem vulgarem, & tamen dedisse panem Sacramentalem.

Obijciunt contra hanc solutionē Caluinus, & Petrus

trus Martyr. Caluinus lib. 4. Institutionum, c. 17. §. 20. *Nihil absurdius*, inquit, *quàm ad speciem transferre, quod de pane prædicatur*. Respexit nimirum Caluinus ad verba S. Thomæ 3. par. quæstione 78. art. 2. vbi dicit pronomen, *Hoc*, demonstrare species sensibiles panis, quæ solæ manent in illa mutatione panis in corpus Christi.

Sed S. Tho. explicuit se in art. 5. ad 2. vbi dicit pronomen, *Hoc*, non demonstrare accidentia, quasi esset sensus, Hoc, id est, hæc accidentia sunt corpus Christi; (id enim verè absurdissimum esset, vt Caluinus dicit, qui videtur in hoc sensu accepisse verba S. Thomæ) sed demonstrare substantiam sub illis accidentibus contentam, quæ antea erat panis, & nunc est corpus Christi; ita vt hic sit sensus; Hoc, id est, substantia sub his accidentibus contenta, est corpus Christi. Et hic sensus nō modo nō est absurdus, sed est necessarius; quoniam (vt suprà ostendimus) illud, *Hoc*, non pōt demonstrare panem, neque etiam corpus Christi præcisè; vt essēt aptū exemplum, si Dominus quando mutauit aquam in vinum, ostendisset hydrias aquæ, ac dixisset, Hoc est vinum, & illis verbis mutasset aquam in vinum. Neque enim possemus ita exponere illam sententiam; Hoc est vinum, id est, aqua est uinum; id. n. falsum esset; neque ita, Hoc, id est, hoc uinum, sine hæc res demonstrando uinum, est uinum: nam falsa fuisset demonstratio, non enim aderat uinum, cum diceretur; Hoc, sed hic esset sensus; Hoc est uinum, id est, in hoc uase est uinum.

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 1. obiecto 13. & 14. ridet hanc solutionem; & quia dicim^9 demonstrari substantiam sub speciebus contentam, quæ uideatur esse quoddam indiuiduū uagum; ait ipse indiuiduum vagum mente posse concipi, demonstrari autem planè non posse: Dominum autem demonstrasse quod in manibus habebat, id est, rem certam, & determinatam. Et ut se in Scholasticis uersatum ostenderet; addit Scotū fuisse parentem huius indiuidui uagi in explicatione horum uerborum.

Sed in utroque fallitur. Nam inprimis Scotus in 4. d. 8. q. 2. ubi fusè de hac re agit, neque nominat indiuiduum uagum, neque ita exponit hunc locum, ut pronomen, *Hoc*, demonstret aliquid incertum seu vagū, sed dicit, *Hoc* significare Hoc ens; illud antè, Hoc ens, supponere pro Christi corpore; proinde esse propositionem illam singularem, & determinatam; quā sententiam suprà refutauimus. Porrò indiuidui vagi meminit Dominicus à Soto in explicatione sententiæ S. Tho. in 4. d. 11. q. 1. art. 5. Quamuis autem simile sit in indiuiduo vago substantia sub speciebus panis contenta; & ex se non magis possit supponere pro pane, quam pro corpore Christi, & pro qualibet alia re, quæ sub iisdem speciebus maneat: tamen in hac propositione: *Hoc est corpus meum*, substātia illa determinatur vi verbi, *Est*, ad supponendum pro corpore Christi; atque ita propositio est singularis, & determinata.

Ad id verò, quod illeait indiuiduum vagum non posse demōstrari. Respondeo formaliter in hac propositione demonstrari species, quæ sunt certæ, & determinatæ, quamuis, vt dixi, in obliquo, non in recto. Quocirca non dicimus, *Hoc*, id est hæc substantia, vel hoc ens cum Scoto, sed, *Hoc*, id est, substantia sub his speciebus, vt pronomen demonstratiuum teneat se ex parte specierum, non ex parte substantiæ: interest autem inter illa duo *Hoc*, id est, hæc substantia, & Hoc, id est, substantia sub his speciebus. Quod si dicas, *Hoc*, id est, hæc substantia, necesse est, vt substantia illa tunc sit præsens, quando dicitur, *Hoc*, & tamen tunc nō est præsens substātia corporis Christi, & falsa redditur demonstratio. At si dicas, Hoc, id est, substātia sub his speciebus, non est necesse, vt illa substātia tunc sit præsens, sed satis est, si præsentes sint species, quæ demonstrantur pronomine. His. Id quod clarius erit, si tacita sub-

A stantia dicas: *Hoc est corpus meum*, id est, sub his speciebus est corpus meum. Sed de his satis.

Secundum argumentum sumitur ex particula, Est. Docet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerū, parte 3. pag. 658. cogi papistas, vt verbum, *Est*, accipiāt tropicè pro Fit, vel transubstantiatur. Nam alioqui esset falsa propositio; *Hoc est corpus meum*, prius enim debet esse res, quàm pronūcietur eam esse; vera enim est propositio, si res ita se habeat, non cōtrà, ac præsertim secundum Catholicos, qui uolunt hæc verba esse caussam conuersionis panis in corpus Christi: semper enim caussa est prior suo effectu. Sed corpus Domini non est in Eucharistia, antequam dicatur, *Est*, ergo falsò dicitur, *Est*, nisi sumatur pro Fit. Præterea ista oratio est operatoria ex sententia Papistarum, sicut illa, *Fiat lux*; ergo verbum, *Est*, debet sumi pro Fit.

Respondeo cum S. Thoma, 3. par. q. 78. ar. 2. & 5. (vnde videtur Petrus Martyr accepisse hæc argumenta) verba illa consecratoria (vt quamuis aliam sīiam) non habere perfectā significationem, nisi in vltimo instanti, quo profertur vltima vox: pēdet. n. intellectus, donec ad finem veniatur: in eodem autem vltimo instanti ponitur effectus verborum in esse, id est, conuersio panis in corpus Christi. Neque obstat, quòd verba non videantur habere vltimum instans positiuum, cùm finiantur per motum. Nam etsi non datur vltima pars motus, & proinde verborum; tamen datur vltimum mutatum esse, & proinde vltimum instans terminatiuum verborum, quomodo in linea non datᵉ vltima pars, datur tamen vltimum punctum. Quare simul tempore sunt completa significatio verborum, & conuersio panis in corpus Christi: ordine tamen naturæ inuicem se præcedunt, & sequuntur hæc duo. Nā verba illa, quatenus caussa sunt illius conuersionis, præcedunt cōuersionem: & contra, quatenus veritas pro-

C positionis pendet à rei essentia, conuersio præcedit significationem.

Ad illam confirmationem Respondeo, verba esse operatoria, etiamsi nō ponatur, *Fit*, pro Fiat, quia cùm Deus, qui mentiri non potest, dicit aliquid esse, necesse est, vt illud sit; & ideo si antea non fuerit, necesse est, vt tunc fiat. Cur autem dixerit olim Deus, *Fiat lux*, & Christus non dixerit, Fiat corpus, sed est corpus; rationem reddit S. Thom. quia verba Dei in principio creationis operabantur solum effieienter, non autem Sacramentaliter: uerba autem Christi operantur vtroque modo; & ideo debent significare suum effectum in facto esse; quod fit per verbum substantiuum indicatiui modi, & temporis præsentis. Sed etiamsi ista caussa nō esset: quis potuit Christo legē, vt semper eodem modo loqueretur cùm aliquid faciebat? nonne in Euāgelio legimus dictum Lucæ 13. *Mulier dimissa es ab infirmitate tua*? & Ioan. 4. *Vade Filius tuus viuit*? Et certè non

D minus his verbis curauit hos ægrotos, quàm alium illis verbis: *Tolle grabatum tuum, & ambula*. Ioan. 5.

Obijciūt Zuingliani quędam exempla Scripturæ, in quibus, *Est*, accipi videtur pro significat, vt: *Semē est verbum Dei*, *Petra erat Christus*. Sed de his dicemus in sequenti disputatione; nam communia sunt etiam Oecolampadio, & Caluino, & alijs. Perinde enim est, si dicas: *Semen est*, id est, significat verbum, &, *Semen est verbum Dei*, id est, est signum verbi Dei: quomodo etiam possunt exponi omnes similes loquutiones.

Tertium argumentum, sicut, & quatuor proximè sequentia, ex particula, Corpus, desumitur. Igitur Caluinus & Martyr, & cæteri sæpe hoc argumentum repetunt. Illa sententia: *Hoc est corpus meum*, est Sacramentalis; ergo Sacramentaliter exponenda; ergo significat, panem esse corpus Christi Sacramentaliter; seu significatiuè. Hoc argumentum tanti fecit Caluinus, vt in vltima admonitione ad VVestphalum de hoc argumento dixerit: *Hic murus aheneus esto*.

Re-

RESPONDEO, Sacramẽtalem propositionem sumi posse duobus modis. PRIMO, vt dicatur Sacramentalis, quia explicat Sacramentum, siue eius significationem, qualis est Apocalyp. 17. *Septem capita, septem colles sunt, &c.* Nam ostenderat in visione Deus Ioanni mulierem sedentem super bestiam septem capitum, quę significabat Romam, quæ sita est in septem montibus; ait ergo Angelus: *Ego dicam tibi Sacramentũ mulieris; septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet.* Tales sunt etiam illæ Matt. 13. *Semen est verbum Dei.* Et Genes. 41. *Septem boues septem anni sunt.* Atque in hoc genere propositionum accipiuntur semper prædicata tropicè, non propriè.

SECVNDO, potest dici Sacramentalis propositio, quia per eam Sacramentum instituitur, vel declaratur aut conficitur: vt cũ de materia Baptismi dicitur Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto.* Et cum de forma dicitur Mar. vlt. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* aut cùm nos baptizantes dicimus: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et in hoc genere propriè accipiũtur vocabula, quę designant materiam, & formam Sacramenti. Neque enim dicit licere, non oportere assumere aquam propriè dictam in Baptismo, sed aliquid per eam significatum; aut non esse inuocandam proprijs verbis Trinitatem, sed aliquem tropum in illis verbis subesse: alioqui nihil certi haberemus de Sacramentis.

Tota igitur quæstio est, vtrum illa verba: *Hoc est corpus meum*, dicantur ad explicandum Sacramentum, an ad instituendum, vel conficiendum, vel potius non est quæstio; sed certum est dici ad instituendum, & conficiendum Sacramentum. Nam apud Catholicos hæc verba sunt de essentia Sacramenti, & sunt operatoria, vt Ambrosius testatur libro 4. de Sacramentis, ca. 4. Apud hæreticos autem etiamsi hæc verba non propriè dicantur forma Sacramenti, nec cẽseantur operatoria; tamen sunt necessaria ad Sacramẽti confectionem; quia continent promissionem, sine qua nullum Sacramentum constare potest. ET quia Sacramentum secundum Caluinum est posterius verbo promissionis, tanquam sigillum eius, & appendix, vt ipse loquitur lib. 4. Institut. cap. 14. §. 2. inde fit, vt panis non fuerit Sacramentum, nisi post ea verba recitata. Non ergo fuit illa explicatio Sacramenti, cùm Sacramentum nondum esset, sed institutio, & confectio. DEINDE, cur omnes hęretici ista verba præmittunt in suę cœnę celebratione, nisi quia putant sine his verbis nullum esse Sacramentum? DENIQVE vbicunque in Scripturis est explicatio mysterij, pręcedit ipsũ mysterium, & indicat Scriptura esse declarandum per sequentia verba. Id patet in omnibus parabolis, somnijs, & visionibus, quæ declarantur in Scriptura. Hoc autem loco nullum narratum est mysterium, nec vlla indicatur sequutura declaratio; constat igitur illa verba ad institutionem, & confectionem Sacramenti, nõ ad declarationem significationis eius pertinere. Ita murus aheneus inuentus est luteus.

Argumentum QVARTVM eiusdem Caluini lib. 4. Institit. cap. 17. §. 23. Nisi Apostolis venisset in mentem, *Corpus*, figuratè accipi debere, turbati fuissent de re tã prodigiosa. Atqui tranquillè, & quietè leguntur participasse sacram illam carnem.

RESPONDEO; Cur Apostoli mirati, ac turbati nõ fuerint, duplex est caussa VNA, quia fuerant iam antea instructi, & præmoniti, Ioann. 6. vt Chrysostomus docet homil. 83. in Mat. ALTERA, quia idem Christus, qui mysteria tradebat, mentem eorum fide illustrabat, vt simpliciter crederent. Nam multa alia mirabiliora sine turbatione audierant, & crediderant; quale erat inprimis hominem illum, quem videbãt comedere, bibere, dormire, fatigari, esse verum Deum; & iam tunc esse in cœlo cùm loqueretur in terris Ioann. 3. *Nemo ascẽdit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo.* Denique cur hodie tot millia simpliciũ Catholicorum non turbantur, cùm primùm audiunt in Eucharistia esse totum, & integrum Christum? nisi quia fide illustrante persuasi sunt Christum, qui hoc dixit, Deum esse, qui mentiri non potest.

QVINTVM argumentum Klebitij in libro de victoria veritatis par. 1. arg. 8. & aliorum. Christus de corpore suo ait: *Accipite & mãducate.* At corpus Christi nõ potest propriè manducari, cùm non possit dentibus teri: ergo vel accipitur corpus figuratè, vel certè ipsum manducare, vt vel sensus sit: Manducate panem, qui signum est corporis mei; vel, manducate corde, non corpore, fide, non ore, ipsum uerum corpus meum.

RESPONDEO, corpus Christi uerè ac propriè mãducari etiam corpore in Eucharistia. Nam ad rationem manducationis non est necessaria attritio, sed satis est sumptio, & transmissio ab ore ad stomachum, per instrumenta humana, & naturalia, id est, linguam, & palatum. Alioqui senes, & pueri edentuli nihil unquam comederent, & nos, cum deglutimus integros aliquos cibos, uel ipsas hostias non consecratas, nõ diceremur comedere. ADDO præterea, si de ratione manducationis esset attritio dentibus facta; corpus Christi propriè manducari in Eucharistia, non tropicè. Non enim dicimus, corpus Christi absolutè manducari, sed manducari sub specie panis; quæ sententia significat ipsas species manducari uisibiliter, ac sensibiliter, ac proinde ipsas dentibus atteri: sed sub illis inuisibiliter sumi ẽt & trãsmitti ad stomachũ corpus Christi. Nã ẽt panis ipse uerus non atteritur dẽtibus, nisi rõne accidẽtium suorum: substantia enim cuiuslibet rei non est per se diuisibilis. Hoc tamen interest inter substantiam panis, & corpus Christi sub speciebus panis; quòd illa extenditur ad extensionem quantitatis, quà verè informatur: hoc autem non extẽditur, nec informatur, sed est totum sub qualibet particula. Ideo panis absolutè manducatur, corpus Christi non absolutè, sed sub specie panis.

SEXTVM argumentum sumit ex uarijs locis Scripturæ, vbi vel, *Est*, accipitur ꝓ Significat, vel certè prędicatum accipitur figuratè. Caluinus lib. 4. Institut. capit. 17. §. 21. & §. 22. exempla profert Genes. 17. *Circumcisio est fœdus.* Exod. 12. *Angelus dicitur Deus. Agnus est phase. id est, transitus.* Leuit. 16. *Sacrificia sunt expiationes.* Psalm. 84. *Arca est Deus.* Matth. 3. *Columba dicitur Spiritus sanctus.* Ioan. 7. *Nondum erat Spiritus.* vbi, *Est*, non potest accipi substantiuè, alioqui non esset æternus Spiritus sanctus. 1. Corint. 10. *Petra erat Christus.* Et ibidem: *Panis est communicatio corporis Christi.* 1. Corinth. 12. *Ecclesia est Christus.* Tit. 3. *Baptismus est lauacrum regenerationis.* Si illud, *Est*, acciperetur substantiuè, omnes, qui baptizantur, regenerarentur, multis tamen scimus inutilem esse Baptismum. Alij adferunt alia, vt: *Septem boues sunt septẽ anni.* Gen. 41. *Sėmen est verbum Dei.* Mat. 13. *Ego sum ostium.* Ioan. 10. & alia id genus. Confirmant argumentum; quia multæ hæreses ortæ sunt ex Scriptura propriè, & literaliter intellecta, vt Anthropomorphitarum, & aliorum. Exempla multa enumerat Caluinus lib. 4. Inst. cap. 17. §. 23. & Klebitius de victoria veritatis par. 1. arg. 16.

RESPONDEO, hoc argumentum multis modis deficere. Nam INPRIMIS nõ potest colligi ex aliquot exẽplis, sic vbique accipi verbum, *Est*, aut prædicatum propositionis; nos enim proferre possumus multa plura loca, in quibus, *Est*, significat, *Est*, & prędicatum propriè accipitur.

Refellit hanc solutionem Klebitius in lib. de victoria veritatis, parte 1. argumen. 16. dicit enim simili modo argumentari aduersarios suos, qui inde probant locum

eum Euangelij: *Hoc est corpus meum*, accipiendum sine tropo, quia multa loca in Scripturis accipiunt sine tropo. AT mētitur in caput suū; nos enim generali regula vtimur, ac dicimus vbique seruandam esse verborum proprietatem, nisi euidenter doceatur alicubi esse tropum; ex illa vniuersali regula probamus hunc locum accipiendum sine tropo. Idem dico ad coofirmationem; non rectè probari vbique cauendum sensum literalem, quia aliqui inde occasionem errandi sūpserunt. Nam hoc modo probaremus etiam nunquā sequendum sensum mysticum, quia inde occasionem errandi sumpserunt Chiliastæ, Origenistæ, Donatistę, & alij: immò cauendū esset ab ipsa tota Scriptura, quia errores multi, ac ferè omnes ex ipsa malè intellecta orti sunt.

SECVNDO peccat argumentum aduersariorum, quia nullum exemplum simile attulerunt. Nam in exemplis allatis, semper prædicatur de disparato disparatum, vt patet ex illis; Boues sunt anni, Semen est verbum, Christus est vitis, &c. in his enim cùm nullo modo possit fieri, vt illa propriè sint vera, cogimur necessario recurrere ad tropos. At in hac sententia: *Hoc est corpus*, non prædicatur disparatum de disparato, saltē verbis disertis. Quid enim illud, *Hoc*, referat, in quæstione est, & non debet assumi tanquam certum, quod referat panem, cùm expresse Scriptura id non habeat. Deberent igitur adferre exemplum, vbi de prooomine, *Hoc*, prædicaretur aliquid tropicè.

Klebitius duo exempla ponit. VNVM argumen. 16. Exod. 24. *Hoc est Testamentum*: vbi, *Hoc*, sanguinem refert. ALTERVM in fine libri ex Confessione Ducis VVirtembergensis, Ezechiel. 5. *Ista est Hierusalem*: vbi demonstratur imago Hierosolymę depicta in latere, vt patet ex cap. 4. AT illud, *Hoc est Testamentum*, non legitur, Exod. 24. sed, *Hic est sanguis Testamenti*; illud autem: *Ista est Hierusalem*, non intelligitur de imagine Hierosolymæ, sed de ipsa vera Hierosolyma, vt ex ipso textu, & Hieronymi commentario patet. Nam etiamsi cap. 4 iussus fuerit Ezechiel depingere illam vrbem; tamen cap. 5 non loquitur amplius de illa imagine. ADDO; quod nō ait Ezechiel, Hoc est Hierusalē, ostensa imagine, sed, *Ista est Hierusalem*. Dominus autem dixit: *Hoc est corpus*, non iste est corpus, quod dicere debuit si panem ostendere uolebat. Itaque non sunt illa similia.

TERTIO peccat argumentum, quòd multa falsa admiscet. Nam, QVÆDAM falso citantur. vt verbi gratia: *Sacrificia sunt expiationes*; citant Caluinus, & Klebitius ex Leuitic. 16. nec tamen habetur talis sententia eo loco, aut alibi. Item citat Caluinus Psalm. 84. v. 8. vt probet arcam dici Deum. At non hoc ibi habetur; illa enim verba, ad quæ Caluinus respexit: *Videbitur Deus Deorum in Syon*; exponuntur ab Augustino, Hieronymo, Theodoreto, & aliis, non de arca, sed de ipso Deo vero, qui in cœlesti Syon in se videbitur: & in terrena Syon visus est cùm carnem induisset. Adde quòd etiā si de arca intelligeretur hic locus, non propterea dici posset: Hæc arca est Deus, sed per hanc arcam videtur Deus, vt per locum Deo sacrum, in quo responsa dabantur. Sic etiam citat, & valde vrget Caluinus ex 1. Cor. 12. *Ecclesia est Christus*. At non hoc Paulus dicit, sed hoc: *Ita & Christus*. Vbi vocat Christum, ipsum Dominum cum suo corpore mystico; sed non propterea licet dicere, Ecclesia est Christus; sicut nec dicimus, Corpus est caput, vel regnum est Rex, licet aliquando nomine Regis intelligamus ipsum Regem cum suo regno. Illud etiam: *Nondum erat Spiritus sanctus*. Ioan. 7. aliter habetur in textibus correctioribus, nimirum, *Nondum erat Spiritus datus*. Sic enim legit Didymus libro secundo de Spiritu Sancto. Augustinus tractatu 52. in Ioann. Leo sermone 2. de Pentecoste, & alij: Et præterea etsi legeretur: *Nondum erat Spiritus*, non propterea est ibi vllus tropos, sed intelligeremus non fuisse Spiritum in Apostolis, vt legit Hieronymus q. 9. ad Hedibiam.

QVÆDAM citantur rectè, sed malè exponuntur, ut illud: *Agnus est Pascha, id est, transitus*. Nam Agnus Paschalis non dicebatur Pascha tropicè, quia significaret transitum; nulla enim erat similitudo inter agni occisionem, & transitum Domini; sed dicebatur propriè Pascha, sicut etiam festus dies dicebatur Pascha, nomine deriuato ab illo trāsitu Dñi, quia agnus immolabatur, & dies festus agebatur in memoriam & honorē illius transitus. Vnde in Euangelio absolutè Agnus Paschalis dicitur Pascha; *Vbi vis tibi paremus comedere Pascha?* &, *Necesse erat occidi Pascha*, Marc. 14. Luc. 22.

ILLVD etiam 1. Corinth. 10. *Petra erat Christus*: secundum Chrysostomi, Theophilacti, Theodoreti, & Ambrosij expositionem veriorem, & literalem, non accipitur de petra materiali, quæ significaret Christū; illa enim non sequebatur Hebræos: sed de petra inuisibili, & spirituali, quæ Iudæis omnia necessaria prouidebat, quæ petra verè, & propriè erat Christus, ut Deus. Etsi enim est tropus in eo, quòd Christus vocatur petra, tamen per additionem, spiritualis explicatur tropus, & deriuatur illa vox ad Christum significandum; & proinde ipsa propositio: *Spiritualis petra erat Christus*, propriè, non figuratè accipitur.

Caluinus, etsi in institutione loco notato per petrā intelligat saxū, tamē in vltima admonitione ad VVestphalum, intelligit aquam nomine petræ per metonymiam: aqua enim facilè sequi poterat Hebræos per riuulos fluens. AT hoc commentum refutauit olim Theodoretus in hunc locum, & Petrus etiam Martyr non ei pepercit in commentario huius loci. Nam repugnat Scripturæ illa expositio: siquidem paulò pòst indiguerunt rursus aqua, vt patet Num. 20. & 21. qua certè non eguissent, si aqua de petra eos sequuta fuisset.

Martyr duas expositiones adfert. VNAM, quòd illud: *Consequente eos petra*, significet, Obsequente, & ministrante eis petra. Quia tamen Græci Patres, qui optimè nouerant vim Græcæ vocis ἀκολουθούσης, constanter explicant, *Comitante*, non, Obsequente, vt etiā Erasmus, cui aduersarij multum tribuunt: ideo ponit ALTERAM, quod illud, *Comitante*, referatur ad Christum, non ad petram, ut nos diximus. SED non aduertit hac sua expositione, quam præ ceteris probare videtur, se destruere id, quod supra dixerat. Nam hoc modo non potest habere tropum in Sacramentis. Nam si petra comitans non erat petra materialis, sed Christus petra inuisibilis; certè non potest exponere: *Petra erat Christus*, id est, petra significabat Christum, quod tamē ille maximè contendit.

Est tamen hic OBSERVANDVM, non negari à nobis, quin petra illa materialis figura Christi fuerit, & aqua inde manās figura fuerit sanguinis Christi: sicut etiam non negamus species panis signa esse corporis Christi; sed negamus per illa verba, *Petra erat Christus*, explicari illam figuram, sicut negamus per illa verba: *Hoc est corpus meum*, explicari significationem specierum panis.

ILLVD etiam: *Panis est communicatio*, 1. Corint. 10. non rectè exponitur, cùm aiunt: *Panis est communicatio, id est, significat communicationem*: sed sensus est; Communicatio panis consecrati in cœna Domini, nonne communicatio corporis Domini est? Vbi non est tropus vllus tollens veritatem rei, aut obscurās sententiam: nam accipitur vsitatè panis, pro panis vsu, & communicatione. Neq; est tropus in voce panis, quia loquitur de pane consecrato, qui verè est corpus Domini, vt in sequenti capite ostendemus,

DENIQVE illud: *Baptismus est lauacrum regenerationis*, malè exponitur per illa verba, Baptismus significat

gnificat lauacrum: nam non significat solùm, sed verè etiam lauat animas à peccatis, quod ad se attinet, licet impediri possit effectus per nostram indispositionem.

QVARTO peccat argumentum, quod in omnibus locis adductis, vbi est vel tropus, vel aliquid obscurum; semper additur explicatio, vt Gen. 17. vbi Circumcisio vocatur fœdus; ibidem dicitur etiam signum fœderis. Exod. 12. vbi agnus dicitur phase; ibidem dicitur victima transitus Domini. 1. Corin. 10. *Petra erat Christus*. ibidem explicatur de spirituali consequente eos petra: denique in omnibus parabolis, & visionibus, seu somnijs, semper indicatur parabolam esse, vel visionem mysticam.

Vbi præterea est ADNOTANDVM in eiusmodi locis parabolarum, similitudinum, visionum, &c. sine vllo tropo posse accipi, *Est*, pro Significat; quia essentia talium rerum tota posita est in significando, sicut suprà diximus de explicatione vocabulorum. Vt verbi gratia cùm dicitur Genes. 41. *Septem boues sunt septē anni*, non est sensus, quod boues significent annos, sed quòd boues in uisione ostensi sunt ad significandos annos. Hæc autem sententia; *Hoc est corpus meum*, vt sæpe diximus, non est explicatio signi aut parabolæ, sed assertio rei. Quocirca Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 21. allaturus exemplum troporum, præfatur se nolle adferre exempla ex parabolis, nimirum aduertebat illa non esse ad rem.

SEPTIMVM argumentum est Caluini lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. Si corpus in illa sententia: *Hoc est corpus meum*, accipitur propriè, vel significat solum corpus, vel totum Christum. Si solum corpus; ergo erit alicubi corpus Domini sine anima, sanguine, & deitate. Si totum Christum; ergo erit cōfusa battologia: *Hoc est corpus*, &, *Hic est sanguis*, idem enim ista significabunt, & poterit dici de pane: *Hic est sanguis*, & de calice: *Hoc est corpus*. Confirmatur, quia si totum Christum significat vox, *Corpus*, erit tropus, qui dicitur, Intellectio: non ergo possumus tropos fugere in hac sententia, nisi impiè distrahamus corpus Dñi à sanguine ipsius.

RESPONDEO, verba propriè significare; & nomine corporis solum corpus intelligi, nomine sanguinis solum sanguinem; nec tamē distrahitur corpus à sanguine, quia coniuncta sunt illa ob necessariam concomitantiam, licet ista coniunctio non significetur illis vocibus: sicut neq; negatur. Quemadmodum si quis demonstrato corpore Petri, dicat; Hoc est corpus Petri; is propriè solum corpus significat, nec tamen sequitur corpus illud carere aïa, quia non ait ille; Hoc est corpus sine anima, sed simpliciter; Hoc est corpus, quod est verum, siue ibi sit anima, siue non sit: quare neq; vlla est hic battologia, neque intellectio. Quanquam si cogeremur intellectionem admittere, non grauatè id faceremus, quia magnum est discrimen inter intellectionem, & metaphoram, ac metonymiam: illa enim non tollit rei veritatem, istæ tollunt. Vnde in illis uerbis: *Verbum caro factum est*, Catholici intellectionem, qua ex parte intelligimus totum, omnes admittūt, metonymiam nulli, sicut nec metaphoram, nisi hæretici, qui negant ueram carnem in Christo.

OCTAVVM argumentum Caluini §. 20. & Martyris in cap. 11. 1. Corinth. & aliorum, ex illis uerbis: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*. Hic enim duplex tropus necessariò est admittendus. PRIMVS in voce, *Calix*, accipitur enim omnium consensu continens pro re contenta, qui tropus dicitur metonymia. SECVNDVS in uoce testamenti: neque enim uinum, aut sanguis est propriè testamentum, sed signū Testamenti. Quod probant PRIMO, quia alioqui singulis diebus renouaretur Testamentum Christi, & præcedens antiquaretur. SECVNDO, necesse esset sæpe Christum mori: Testamentum enim non ualet, nisi moriatur qui testatus est, Hebr. 9. Præterea TERTIO Matthæus ait: *Hic est sanguis meus noui Testamenti*; ergo sanguis non erat Testamentū; at q̃d erat in calice erat Testamentum, teste Luca; ergo in calice non erat sanguis. QVARTO Lucas, & Paulus dicunt, calicem esse Testamentum in sanguine; ergo quod erat in calice, non erat sanguis: esset enim sensus; Hic sanguis est Testamentum in sanguine, quod est absurdum, & impossibile. Nam quando vnum est in alio, non possunt illa esse unum & idem; nisi dicamus idem esse in seipso. Ex his colligit Caluinus exponi debere uerba Matthæi, & Marci per uerba Lucæ & Pauli, quia illa sunt pauciora, ista plura. Itaque illud: *Hic est sanguis meus*, quod Matthæus & Marcus dixerunt, sic debet exponi; Hoc est Testamentum in sanguine meo, id est, signum Testamenti sanguine meo confirmati; & similiter illud: *Hoc est corpus meum*; exponi debet; Hoc est Testamentum in corpore meo. Non solùm enim sanguis, sed etiam corpus Christi Testamentum nouum stabiliuit: non ergo propriè accipi potest vocabulum corporis, nisi idem esse velimus corpus, & Testamentum in corpore. Atq; hic videtur esse Achilles Caluini in hac materia.

RESPONDEO, non negamus in verbo, *Calix*, tropum esse; sed tropum ibidē clarissimè explicatum; qui de tropo, quem aduersarij ponunt in voce, *Corpus* dici non potest. Dominus enim ait: *Accipite, bibite, hic est calix*: at certè non bibitur vas, sed liquor in eo contentus. ITEM (vt supra diximus) Lucas addit de calice: *Qui pro vobis effunditur*; at vas non effunditur, sed liquor. DENIQVE, quod Lucas & Paulus dicunt: *Hic est calix*; Matthæus & Marcus dixerunt: *Hic est sanguis*. Oportet autem exponere obscura verba per clariora, & figurata per propria. Certè si idem homo de eodem vase diceret: Bibite ex hoc poculo, & adderet; Bibite ex hoc vino, nemo dubitaret illo poculo cótineri vinum, & eum hominem explicare voluisse, quid in poculo contineretur: cùm ergo idem Spiritus sanctus de eadem re dicat per duos scriptores sanctos; *Hic est sanguis*, per alios duos: *Hic est calix*, dubitari nō debet eo calice sanguinem contineri. Demonstrent aduersarij explicari tam clarè in Scripturis tropum, quem fingūt in vocabulo corporis, & vicerint. Omitto quod accipere calicem pro re contenta in calice, est tropus tam vsitatus, & vulgaris, vt non minus apertus sit; quàm voces ipsæ propriæ.

Quantumuis ad alterum tropum, quem ponunt in voce, *Testamenti*, dico nullum esse ibi tropum. OBSERVANDVM enim est duo esse, quæ nomine Testamenti appellari solent. PRIMO, ipsa voluntas testatoris, quæ de hæreditate disponit, siue sit absoluta, siue conditionem requirat, & pactum etiam dici possit, Sic accipitur Exod. 24. *Hic est sanguis fœderis*; seu (vt citat Apostolus Heb. 9.) *Hic est sanguis Testamenti*; est enim sensus. Hic est sanguis, quo sancitur, & confirmatur voluntas, pactum, promissio Dei. Sic accipitur etiam Genes. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis. & Gal. 4. Heb. 8. & Hierem. 31. vbi distinguuntur duo Testamenta.

SECVNDO, vocatum est Testamentum authenticum instrumentum, quo continetur voluntas testatoris, & per quod acquirit hæres ius ad hæreditatem. Et hoc modo non impropriè vocamus Testamentum vetus & nouum, sacra Biblia, in quibus continetur voluntas Dei de bonis temporalibus dandis populo Hebræorum, & de bonis æternis dandis populo Christianorum: necnon Sacramenta, quæ sunt instrumenta authentica, quibus applicatur nobis ius ad hæreditatem; immò etiam ipsa hæreditas saltem ex parte. Hæreditas enim est gratia, & gloria: datur autem nobis per Sacramenta in præsenti gratia, & ius ad gloriam. Vnde Circumcisio, quæ erat Sacramentum Testamēti veteris, & per quod dabatur Hebræis ius ad terram promissionis.

promissionis, Testamentum vocatur Eccles. 4. *In carne eius stare fecit Testamentum*. Eadem etiam dicitur signum fœderis, & ipsum fœdus, Genes. 17. & vtrumque propriè. Nam erat ipsa signum fœderis, vt fœdus accipit pro diuina promissione: & simul erat fœdus, vt fœdus accipitur pro instro, quo explicatur illa promissio. Inter omnia autem Sacramenta dicitur Testamentum præcipuè ipsa Eucharistia, quia non solum est instrumentum conferendæ hæreditatis, sed etiam continet apertissimam repræsentationem effusionis sanguinis Domini, à quo uim suã hẽt Testamentũ nouũ.

Ex his ad omnes obiectiones respondemus. Ad PRIMAM nego quotidie fieri nouum Testamentum, & antiquari præcedens. Nam celebratio Eucharistiæ non est noua institutio Testamenti, sed repetitio eiusdem; vt cùm describitur sæpius idem Testamentum, quæ repetitio fit ad applicandam hæreditatem varijs hæredibus, qui subinde exoriuntur; sicut etiam Circumcisio repetebatur sæpissimè, nec tamen antiquabatur præcedens.

Ad SECVNDAM nego, debere Christum quotidie mori. Nam mors eius non fuit Testamentum, sed confirmatio Testamenti: sufficit autem vna eius mors ad confirmandum Testamentum ipsius, etiamsi infinities repetatur.

Ad TERTIAM dico, in Matthæi verbis: *Hic est sanguis Testamenti*, accipi uocem Testamenti 1. modo, id est, pro diuina promissione in verbis autem Lucæ: *Hic calix Testamentum est*, accipi 2. modo, id est, pro instrumento illius promissionis. Itaque vtrumque est verè, ac propriè dictum.

Ad QVARTAM dico, non esse absurdam loquutionem: *Hic calix Testamentum est in meo sanguine*, etiã si illud: *Hic calix*, significet, Sanguis in calice contentus. Nam sanguis accipitur diuerso modo in his duobus locis. Cùm enim dicitur: *Hic calix*, sumitur sanguis in eo cõtentus, ut est sub speciebus vini, & est Sacramentum, ac proinde Testamentum, cùm autem dicitur, *In sanguine meo*, sumitur pro ipso sanguine visibiliter in cruce effuso, ut hic sit sensus; Hic calix, id est, res contenta in hoc calice sub speciebus vini, est nouum Testamentum dedicatum, & sanctum, in sanguine meo.

Ad illud quod obijciunt, necessariò distingui ea, quorum vnum est in alio, RESPONDEO; illud (*in*) hoc loco significare continentiam, sed caussam instrumentalem: est enim positum (*in*) loco (*per*) vt sit sensus; Testamentum nouum in sanguine Christi sanciri, id est, per Christi sanguinem. Quomodo dicitur Romanor. 3. Christus propitiator in sanguine suo. & Roman. 5. dicimur iustificati in sanguine Christi. Et Ephes. 2. *Qui eramus longè, facti sumus propè in sanguine eius*.

Denique ad consequentias illas Caluini, dico non debere exponi Matthæum per Lucam, neque cõtrà; quia vterque propriè loquitur, & satis apertè: tamen si tropus esset in illis verbis: *Hic calix Testamentum est*, deberet exponi per verba Matthæi, quæ sunt clariora; *Hic est sanguis noui Testamenti*. Potest tamen concedi Caluino, licere dicere, Hic est sanguis Testamenti, id est, *Hic calix Testamentum est in meo sanguine*. & etiam: *Hoc est corpus meum*, id est, Testamentum in corpore meo. Neque sequitur corpus accipi figuratè: quia, vt diximus, verum corpus, & sanguis Domini sub speciebus panis, & vini; verè, & propriè Testamẽtum sunt.

NONVM argumentum ex illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*. Nam memoria est rerum absentium; ergo panis & vinum non sunt corpus & sanguis, nec in ea mutantur, sed sunt mera symbola rei absentis; ergo corpus, & sanguis figuratè accipiuntur pro signo corporis, & sanguinis. Cõfirmatur, quia cõ-

A memoratio mortis Domini est proprius finis symbolorum illorum Eucharistiæ: ipsius autem veri corporis alius est finis sublimior. At Dominus in institutione Sacramenti solùm meminit commemorationis; ergo corpus figuratè accipitur pro symbolo corporis.

RESPONDEO, quid sit, *in mei memoriam*, explicatum esse à Paulo 1. Corinth. 11. illis uerbis: *Mortem Domini annunciabitis donec ueniat*. Itaque iubemur sumere Eucharistiam in memoriam Dominicæ passionis, & mortis, quæ non præsens, sed absens est, immò non est, sed fuit. Ad cõfirmationem. RESPONDEO, Dominum meminisse vtriusque finis. Nam cùm ait: *Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur*. Et: *Hic est sanguis, qui pro uobis effunditur in remissionem peccatorum*, apertè significat finem huius Sacramenti esse peccatorum remissionem. ADDE, quòd de fructu Sacramenti huius multa dixerat Dominus Ioan. 6. vt necesse non fuerit hic plura adiungere.

B DECIMVM argumentum ex illis verbis: *Non bibam amodò ex hoc genimine uitis, donec illud bibã nouum in regno Dei*. Hæc dicuntur post consecrationem; ergo etiam post consecrationem vinum fuit, quod erat in calice, ergo non fuit sanguis, nisi figuratè.

RESPONDEO, ex Luca apertè colligi verba ista pertinere ad calicem vini, quem dedit Apostolis Dominus post esum agni Paschalis ante consecrationem mysteriorum; ac proinde alios duos Euangelistas, non narrasse hoc suo loco. Nam INPRIMIS Lucas meminit duorum calicum, vnius ante consecrationem panis, alterius post cõsecrationem panis; & de priore non dicit: *Hic est sanguis*, vel, *Testamentum in sanguine*, sicut dicit de posteriore: de eodem autem priore dicit: *Non bibã de hoc genimine uitis*. PRÆTEREA coniungit Lucas ista verba: *Non bibã de genimine uitis*, cum illis: *Nõ manducabo ex hoc*, nimirũ Paschate, *donec impleatur in regno Dei*. At certum est Pascha ibi vocari Agnum

C Paschalem, quo nomine vtuntur in hac significatione omnes tres Euangelistæ; ergo pertinẽt illa verba: *Non bibam de genimine uitis*, ad vinũ, quod biberunt, cùm Agnum Paschalem comederent.

DICES, Mattheus cap. 26. non facit mentionem, nisi unius calicis, nimirum Eucharistiæ; ergo cùm ait: *Non bibã de hoc genimine vitis*, illud; *Hoc*; refertur ad calicem Eucharistiæ, non ad alium: videtur enim valde absurdum, vt demonstret calicem alterum, de quo nihil omnino dixerat. RESPONDEO, Matthæum non demonstrasse vllum calicem ex duobus, sed simpliciter demonstrasse vinum, quod erat in mensa, vel quod biberant in cœna: tamen ex Luca colligimus, Dominum non solùm respexisse ad vinum, quod biberant, sed etiã ad certum quoddam poculum, quod ipse Apostolis porrexit in fine cœnæ Iudaicæ, dum imponeret finem legalibus, quod Matthæus, ut multa alia prætermisit.

Si rursus objicias Augustinum, qui libro tertio de

D consensu Euangelistarum, cap. 1. dicit, Lucam non narrasse historiam suo ordine, sed per anticipationem narrasse id, quod suo loco Matthæus, & Marcus narrarunt. RESPONDEO, Augustinum, non expendisse hũc locum diligenter, vt ex eo patet, quòd breuissimè se expendit ab hac difficultate. Porrò Hieronymus in cap. 26. Matthæi, Beda, & Theophylactus in cap. 22. Lucæ, apertè duo pocula distinguunt in cœna Domini, & de priore, quod erat Iudaicum, intelligunt illa verba: *Non bibã de genimine vitis*. ADDE, quod multò probabilius est (si nulla alia esset ratio) Matthæum, & Marcum non narrasse suo loco rem parui momenti, quàm Lucam nõ narrasse recto ordine summum mysterium. DENIQVE, si conuinceremur, verba illa Domini: *Non bibã de hoc genimine vitis*, dicta esse post cõsecrationem calicis; adhuc nihil aduersarij obtinerent. Possent enim ac deberent ea verba referri, non ad calicem

licem

licem consecratum, sed antea potatum; vt ea refert Anselmus in eum locum Matthæi: non enim voluit Dominus dicere, se non amplius celebraturum Eucharistiam, sed non se biiturum more humano ad reficiendas vires.

CAPVT XII.

Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia ex locis Scripturæ, quæ continent vsum huius Sacramenti, ac primum ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

QVARTVM argumentum ex Scripturis sumi diximus ex his locis, quæ declarant vsum Eucharistiæ tempore Apostolorum. Sunt autem duo loca præcipua, quæ ad propositum faciunt. VNVS habetur 1. Corinth. 10. in illis verbis: *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est?*

Ex hoc loco plura sumuntur argumenta ad veritatem Catholicam comprobandam. PRIMVM, ex illis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus*. Significatur enim his verbis, consecrationem necessariam esse ad hoc Sacramentum conficiendum; quæ tamen necessaria non esset, si tantùm contineret hoc Sacramentum figuram, seu repræsentationem sanguinis Domini: ad hoc enim sufficeret prima institutio, & voluntas Christi declarata in Scripturis. Nam Manna, & aqua de petra, & Agnus Paschalis erant etiam figuræ, & signa corporis Christi, immò & Sacramenta secundum aduersarios eiusdem generis cum nostra Eucharistia, & tamen nulla erat necessaria consecratio ad hoc, vt Manna, & Agnus Paschalis essent figuræ, vel Sacramenta.

ATQVE hinc refellitur expositio Caluini, & Martyris in commẽtario huius loci qui dicunt benedictionem calicis esse consecrationem, qua efficitur, vt vinum commune sit Sacramentum. Nam si ita esset, vel quia Sacramentum est signum ad placitum, vel quia habet analogiam quandam ad rem signatam ex natura rei. Non primum, quia ad illud sufficit prima institutio. Non secundum, quia illa analogia cùm sit naturalis, est in re ante omnem consecrationem: quod enim panis, & vinum alant corpora, sicut Christi corpus, & sanguis animas, non habent ex consecratione, sed ex natura. Denique cur in aqua Baptismi nulla est necessaria benedictio, vt Baptismus sit Sacramentum? cur etiam in Manna, & aqua de petra, & Agno Paschali? Neque dicere possunt, hanc benedictionem calicis esse similem illi, quã adhibemus in mẽsa communi ad benedicẽdos cibos. Nam illa adhibenda est, ne videamus ingrati creatori, & est vtilis, non autem planè necessaria: nam etiam sine benedictione cibi sapiunt, & nutriunt. At hic fatentur etiam aduersarij necessariam esse consecrationem, vt vinum fiat Sacramentum.

SECVNDVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Panis quem frangimus*. Nam in mysterio Eucharistiæ fractio idem est, quod immolatio, siue oblatio; vt patet ex illis verbis Pauli, 1. Corinth. 11. *Hoc est corpus meũ, quod pro vobis frangitur*. Nã & Caluinus, & Martyr, & multi ex Catholicis referunt hoc ad passionem; & Caluinus disertis verbis dicit: Frangi, in eo loco idem esse, quod immolari. Ergo etiam hoc loco fractio erit immolatio: est enim verbum eiusdem auctoris, in eadẽ epistola, & de re eadem tractantis. Et cõfirmatur, quia Paulus calicem descripsit per verba consecrationis, nõ per verba distributionis: non enim dixit; calix, quem propinamus, sed, *cui benedicimus*; ergo etiam panem A describere debuit per verba consecrationis, non distributionis. Ergo illud *frangimus*, non significat distribuimus, sed offerimus, & immolamus Deo, quod fit per verba consecrationis. Si autem frangere est immolare, sequitur necessariò, vt vox illa, *panis*, non significet panem triticeum, sed ipsum Christi corpus, quod est panis supersubstantialis, & cœlestis. Neque enim panem triticeum immolamus; sicut etiam paulò infrà, cum dicitur: *Vnus panis, vnum corpus multi sumus*, non accipitur nomen panis pro pane triticeo, sed pro corpore Christi: non enim sumus nos panis triticeus, sed panis quidam mysticus, id est, (vt Apostolus exponit) vnum corpus Christi. Hinc autem euidenter probatur, Christi corpus verè esse præsens in cœna. Nam non immolamus panem (vt diximus) triticeum, sed corpus Christi; neque corpus Christi, vt est in cęlo; ergo vt est in ipsa mensa sub specie panis. Ad hoc argumentum respõderi non potest, nisi admittendo duplicem æquiuocationem; vnam in verbo, *frangimus*, alteram in nomine, B *panis*: quare id saltem obtinebimus, vt nostra explicatio sit censenda aptior, cũ non admittat ęquiuocationes, & Paulum per Paulum exponat.

TERTIVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Cõmunicatio sanguinis Domini*. Et: *Communicatio corporis Domini, est*. Vbi NOTANDVM est vocem *κοινωνία* tripliciter accipi in Scriptura. ALIQVANDO enim significat distributionem, vt Rom. 12. *Necessitatibus Sãctorum communicantes*. Et hoc modo exponendum esse hunc locum negant aliqui Sacramentarij, vt Klebitius in solut. 1. arg. ne cogantur admittere, distribui cũ specie panis ipsum Christi corpus. Sed Martyr, & alij, etsi ipsi quoque Sacramentarij sint, non reijciunt hãc expositionem. Nam satis putant se præsidij habere in suo tropo contra omnia argumenta: dicunt enim distribui quidem corpus Christi cum specie panis, sed significatiuè, & spiritualiter tantum. ALIQVANDO *κοινωνία* significat societatem, seu cõfœderationem, vt C Gal. 2. *Dederunt mihi, & Barnabæ dexteras societatis*. Et hanc significationem videntur Caluinus, & Martyr anteponere ceteris, vt sensus sit, calicis sacri potum signum esse societatis, quæ est omnibus fidelibus, qui eodem sanguine redempti sunt, atque eodem etiã spiritualiter hausto nutriuntur. Denique ALIQVANDO significat participationem eiusdem rei, vt Ephes. 4. *Tribulationi meæ communicantes*, id est, participes effecti. Et hanc significationem sequitur ex aduersarijs Klebitius loco citato, & vt ipse dicit, etiam Melanchthon. Sed certè omnes videntur probabiles, & in idem recidere: siue enim sit distributio, siue confœderatio, siue participatio, omnium consensu, Paulus docet sumi in Sacramento corpus Domini.

Sed tota difficultas est, an corporaliter realiter, propriè sumatur sanguis, & caro, an solùm significatiuè, & spiritualiter. Quod autem corporaliter, & propriè, probari posset omnibus argumentis, quibus suprà pro D bauimus propriè esse intelligenda illa verba institutionis: *Hoc est corpus meum*; sed illis omissis, tripliciter id probamus. PRIMO, quia sensus proprius, & literalis semper est eligendus, nisi euidenter probetur contrarium. Neque debent à nobis petere aduersarij, cur sequamur proprium sensum verborum: simile enim id esset, ac si quis peteret ab ijs, qui sunt in itinere, cur sequantur viam communem & tritam: nemo enim sanus id quærit: vel cur ingrediamur per portam, non per fenestram.

SECVNDO, quia sic exposuerũt veteres sancti, ac pſertim CHRYSOSTOMVS, quẽ alij sequũt. Nã in cõmentarijs huius loci, id est, hom. 24. in priorẽ ad Cor. exponẽs ista verba: *Calix benedictionis, &c. Horum*, inquit, *verborũ hæc sententia est; quod est in calice, id est, quod a latere fluxit, & illius sumus participes*. & addit: Paulũ noluisse dicere, *μετοχήν*, id est, participationẽ, sed *κοινωνίαν*

id est, communicationem, vt indicaret per hoc Sacramentum ita participari corpus, & sanguinem Domini, vt fiant vnum participans, & res participata, intima quadam, & vera coniunctione, quomodo verè coniuncta sunt per Incarnationem verbum Dei, & caro. Certè Dei verbum, & caro non sunt coniuncta figuratè, aut per fidem tantùm, sed verè, & realiter. Cyrillus quoque lib. 10. in Ioan. cap. 13. ex hoc loco probat, Christum per Eucharistiam nobis vniri non solùm per charitatem, sed etiam verè, & corporaliter.

Tertio, probatur ex intẽtione, & proposito Apostoli, quod erat auertere Corinthios à sacrificijs Gentilium, & ab esu carnium immolatarum, vt patet ex toto contextu: auertit autem illos ostendendo mensam, & sacrificium longè præstantius, quo frui possũt. Illustrat autem rem totam Chrysostomus insigni similitudine. Sicut enim amans quispiam, cùm videt personam à se amatam desiderare vestes, aut aliud aliquid alicuius alterius, continuò offert ipse sua illis meliora, & præstantiora: ita etiam Apostolus, cùm videret Corinthios desiderare sanguinem sacrificiorum, & esum carnium immolatarũ, vt eos reuocaret, ostendit illis mensam Domini, in qua sanguinem, & carnẽ habent sine comparatione præstantiorem. Sed si vera esset sententia aduersariorum, nihil Apostolus obtinuisset. Si enim vera caro, & verus sanguis non est in altari, sed tantùm figura & signum, non magis mouebit oratio Apostoli, quàm moueret qui personæ amatæ offerret vestem sericam depictam, vt eam auerteret à veste serica vera concupiscenda.

CAPVT XIII.

Idem probatur ex cap. 11. prioris ad Corinthios.

ALTER locus ad vsum Sacramenti pertinens habetur cap. 11. prioris ad Corinth. vbi præter verba institutionis, quæ suprà tractata sunt, habentur illa verba: *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Et suprà: *Reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Hinc enim conficitur hoc argumentum. Reprehenduntur quidam, quod indignè recipiant corpus Christi, & inde dicuntur non vitam, sed iudicium haurire. At isti non recipiunt spiritu, & fide corpus Christi, quia vtiliter reciperent, si ita reciperent; ergo recipiunt solo corpore; ergo corpus Christi verè præsens est in Eucharistia, neque enim ore corporali sumi potest corpus Christi, vt est in cœlo.

Aduersarij duobus modis eludere conantur hunc locum: dicunt enim eos, qui indignè accedunt, duplici de caussa reos fieri corporis Domini, & iudicium sibi manducare. PRIMO, quia non recipiunt verè corpus Domini, quod eis in illis symbolis Deus offert, quod idem est, ac si illud in terram abijcerent, & conculcarent. SECVNDO, quia iniuria afficiunt symbola corporis Domini: iniuria autem symboli, seu imaginis refertur ad ipsum, cuius est symbolum, vel imago. Vtramque caussam breuiter attingit Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 17. §. 33. fusiùs autem Petrus Martyr in cõment. huius loci, vbi ponit exemplum statuę principis, & Petrus Boquinus in lib. contra Heshusiũ, pag. 164. vbi etiam adfert exemplum Theodosij, qui grauissimè puniuit, qui vxoris suæ imaginem affecerant contumelia.

SED neutra caussa solida est. Ac, vt à posteriore incipiamus, miranda est inconstantia Caluinistarum. In caussa enim imaginum non putant se peccare in Christum & sanctos, cũ eorum imagines demoliuntur; & rident Catholicos, cùm illis obijciunt, honorẽ,

A & contumelias imaginum referri ad exemplar: nunc autem summum sacrilegium esse volunt indignè sumere figurã corporis Christi, quòd ea iniuria in Christum ipsum redundet. Porrò Klebitius tam est sine mẽte, vt in eadem pagina in solut. 7. argument. inuehatur in eos, qui imagines Christi, & Sanctorum non demoliuntur, in qua dixerat peccare eos, qui indignè sumunt symbola corporis Domini; quia in Regem peccat, qui sigillo eius iniuriam facit, quia nimirum in sigillo inest Regis imago.

PRÆTEREA non censetur fieri iniuria imagini, nisi quando eo animo quis imaginem violat, vt illi iniuriam faciat: si enim alia de caussa imago discerpatur, conculcetur, maculetur, vt sæpissimè vsu venit in imaginibus, vel humi depictis, vel in vasis, vestibus, alijsq; eiusmodi rebus existentibus, nemo dicit violatum esse eum, cuius illæ imagines sunt. Atqui Sacramentum Eucharistiæ percipiunt cum conscientia peccati lethalis, rei fiunt corporis Domini, & iudicium sibi mandu- B cant etiamsi non accesserint animo Eucharistiam violandi: non igitur illa caussa est huius peccati, quod Eucharistia sit figura corporis Christi.

AD HÆC, si ideo peccarent, qui indignè sumunt Eucharistiam, quia illa Christum repræsentat; non liceret homini peccatori aspicere, vel tractare imaginẽ Christi depictam; neq; verbum Dei audire. Nam ista etiam Christum repræsentant, & offerunt: immò opinione aduersariorũ, melius verbi Dei prædicatio Christum nobis significat, & offert, quàm vllum Sacramẽtum. Et cur quæso, Manna, & aquam de petra fruebant promiscuè boni, & mali; digni, & indigni, & tamen non dicebantur vlli rei corporis Domini, neque iudicium sibi manducabant, licet illa etiam Christum repræsentarent, & offerrent eo modo, quo Eucharistia aduersariorum sententia.

Si OBIICIAS non licuisse in Testamento veteri homini polluto edere de carnibus sacrificij, Leuit. C 7. nec de panibus propositionis, 1. Reg. 21. RESPONDEO, id pro nobis facere. Illa enim, quia erant typi quidam, & figuræ Sacramenti Eucharistiæ, exigebant munditiam quandam corporalem, vt inde intelligeremus spiritualem munditiam, quam exigit res figurata.

Si rursus OBIICIAS, in Baptismo esse aquam veram, & naturalem, & non Spiritum sanctum sub speciebus aquæ; & tamen, qui aquam illam sine debita dispositione sumit in Baptismo, sine dubitatione peccat in Sacramẽtum Dei, & proinde etiam in ipsum Deũ. RESPONDEO, id quidem esse verum, peccare, qui Sacramẽtum quodcunque indignè, & sine dispositione sumunt, quia ponunt obicem gratiæ Dei, non autem quia materia illa significat, vel repræsentat aliquid sacrum. At in Eucharistia sumenda præter dispositionẽ, ne in vacuum Sacramentum recipiatur, requiritur et singularis quædam, & specialis reuerentia, & puritas. D quod patet tum ex verbis Pauli: *Reus erit corporis Domini; iudiciũ sibi manducat.* nihil enim tale de vllo alio Sacramento vsquam legimus, nec vllus diceret reum esse Spiritus sancti, qui aquam Baptismi indignè tractat; tum ex pœna, qua puniebantur olim, qui Sacramentum Eucharistiæ indignè percipiebant; nam vel ægrotabant, vel moriebantur, vt Apostolus testatur: *Ideo inter nos multi infirmi, & dormiunt multi;* & exẽpla aliqua refert Cyprianus in ser. de lapsis, qualia de Baptismo nusquam inueniuntur: tum denique, quòd semper in Ecclesia diligentissimè cauerint, ne vlla particula Eucharistiæ in terram caderet. TERTVLLIANVS de coronat. milit. *Calicis, aut panis nostri aliquid decuti in terram, anxiè patimur:* at aquam Baptismi ipsi proijcimus, dum baptizamus. Quare non ideo solũ honorãda est Eucharistia, quia est Sacramentũ, vel figura, vel signum corporis Domini, sed ob aliam longè

maiorem

maiorem caussam: nulla autem fingi potest, nisi quia ipsum Dominum verè continet, nam cetera communia sunt alijs Sacramentis, & figuris..

Iam ALTERA caussa, quam adferunt aduersarij, cur Paulus reprehendat indignè sumentes Eucharistiam, quòd videlicet illi nō recipiant verè corpus Domini, quod sacra symbola illis offerunt; nihil habet probabilitatis. NAM Apostolus non dicit eos peccare, quòd non recipiant, sed quòd recipiant indignè: vbi crimen ponit in ipsa sumptione, non in omissione sumptionis.

PRÆTEREA illa verba: *Iudicium sibi manducat, & bibit*, apertè indicant, ipsum quod sumitur ab indignis, adferre illis mortem, cùm alijs adferat salutem: hoc enim est manducare iudicium, sumere aliquid, quod sumptum noceat.

PRÆTEREA illa verba: *Non dijudicans corpus Domini*, quid aliud significare possunt, nisi non discernēs corpus Domini; sed ita sumens, ac si non esset corpus Domini? vbi certè non negatur manducatio veri corporis, sed asseritur maximè.

PRÆTEREA, si nollent impij sumere corpus Christi, non accederent ad Communionem: ergo cùm accedunt, nō in eo peccāt, q̄d nolunt corpus Domini, sed in eo, quod illud volunt, cùm sint eo indigni.

DENIQVE omnes interpretes, atque omnes veteres ita hunc locum semper intellexerunt. Basilius lib. 2. de Baptismo, cap. 3. Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinth. prope finem homil. 83. in Matth. & hom. 45. in Ioan. Origenes homil. 2. in Psal. 37. Hesichius lib. 6. in Leuiticum, cap. 26. Hieronymus in 1. cap. Malach. Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, & Theodoretus in cap. 11. primę ad Cor. in eo ponunt peccatum, de quo loquitur Apostolus, quod immundi, ac sordidi purissimum Domini corpus sumere audeamus. Et Chrysostomus quidem addit exemplū de eo qui purpuram regiam in lutum abijcit, qui non minus peccare censetur, quàm si eam scinderet. Theophylactus ponit exemplum de luce solis, quæ oculis ægris nocet, non quia non videtur, sed quia nimia lux offendit debiles & infirmos oculos. Oecumenius comparat indignè communicantes cùm iis, qui Christum crucifixerunt; qui certè non solum peccarunt, quia Christum vt Deum nō receperunt, sed quia eundem iniuria grauissima affecerunt. CYPRIANVS serm. de cœna Domini: *Vbi sacrum cibum mens perfida tetigit, & in sceleratum os panis sanctificatus intrauit, &c.*

Denique AVGVSTINVS lib. 5. de Baptismo, cap. 8. *Sicut*, inquit, *Iudas, cui bucellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se Diabolo præbuit: sic indignè quisque sumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit: corpus enim Domini, & sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus; Qui mā ducat indignè, iudicium sibi manducat.* & lib. 1. cōtra Cresconium, cap. 25. probare volens vsum malum rerum bonarum nocere: *Quid*, inquit, *de ipso corpore, & sanguine Domini, vnico sacrificio pro salute nostra, quamuis ipse Dominus dicat; Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam; nonne idem Apostolus docet, etiam hoc perniciosum malè vtentibus fieri, cùm ait; Quicunque manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini?* Quo loco Augustinus apertissimè dicit, indignos peccare, qui sumunt ipsum corpus Domini, vnicum sacrificium salutis nostræ: certè autem vnicum sacrificium salutis non est symbolum panis, sed ipsum verum Domini corpus. Idem Augustinus in epist. 120. ad Honoratū,

A cap. 27. loquens de superbis, qui indignè communicant: *Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius; sed adorant tātum, non etiam saturantur quia non imitantur.* Vbi dicit, superbos licet sine fructu communicent, tamē percipere corpus Domini: & ne putemus eum loqui de corpore figuratè, id est, de pane, qui est signum corporis, dicit eos adorare id, quod sumunt, sed inde non saturari. Denique in epist. 162. vltra medium: *Tolerat*, inquit, *ipse Dominus Iudam Diabolum, furem, & venditorem suum: sinit accipere inter innocentes discipulos, quod fideles nouerunt, precium nostrum.* At certè non est precium nostrum, frustum panis, sed vera Christi caro.

SED objicit Caluinus lib. 4. Instit. ca. 17. §. 34. quędam loca Augustini, vbi videtur sanctus ille Doctor negare sumi ab impijs corpus Christi. Tract. 26. in Ioan. distinguit Augustinus visibile Sacramentum à B virtute, seu re Sacramenti: ac dicit ab impijs sumi tantùm visibile Sacramentum, non virtutem, aut rem Sacramenti: & Sacramētum quidem proponi omnibus, siue ad vitam, siue ad exitium; rem verò ipsam omnibus ad vitam, nulli ad exitium. Quòd autem per virtutem, & rem Sacramenti non solùm intelligatur gratia iustificans, sed etiam corpus Christi, probat Caluinus ex antithesi inter visibile, & inuisibile. Nam corpus Christi non est visibile in Eucharistia; ergo non comprehenditur nomine Sacramenti visibilis, quod à bonis, & malis sumitur: sed nomine rei inuisibilis, quæ sumitur solùm à bonis.

RESPONDEO, S. AVGVSTINVS per virtutem seu rem Sacramenti, non intelligit corpus Christi absolutè, sed gratiam iustificātem, id est effectum carnis Christi spiritualiter reficientis. Id patet tum ex eo, quod ibidem dicit, Patres Testamenti veteris in Manna de cœlo pluente sumpsisse virtutem, & rem Sacramenti, quam nos in Eucharistia suscipimus; Patres autem nō C sumebant reipsa carnem Christi, quæ nondum erat, sed sumebant effectum eius, id est, gratiam, quæ dabatur ex merito passionis Christi futuræ: tum ex eo, q̄ ibidem cùm asserit impios non sumere carnem Christi, addit vocem, *Spiritualiter: Ac per hoc*, inquit, *qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter carnem eius, nec bibit sanguinem, licet carnaliter, & visibiliter premat dentibus signum corporis, & sanguinis.* Hæc ille. Porrò, corpus ipsum Christi sine effectu suo, id est, sine spirituali nutritione animæ, non distinguit Augustinus à visibili Sacramento, sed simul cum illo comprehendit, licet non sit visibile ipsum corpus nisi in specie panis. Ratio, cur non distinguat corpus à signo visibili, est, quia non maiorem fructum percipiunt ex Communione, qui sic accipiunt corpus Christi, quàm si nihil perciperent, nisi solum signum. Ac ne miretur Caluinus, nos dicere comprehendi corpus Christi nominè D signi visibilis, cogitet Scholasticos omnes dicere solitos Christi corpus sumi ab impijs Sacramentaliter tantū; cùm tamen constet, à Scholasticis non negari sumi ab impijs verè ipsum Christi corpus. Itaque Sacramentaliter tantùm, siue quod Augustinus dicit, in signo visibili tantùm non excludit corpus Christi, sed effectum corporis Christi.

SED objicit alium locum ex tract. 59. in Ioan. vbi Augustinus dicit, Apostolos ceteros manducasse panē Dominum, Iudam manducasse panem Domini. & serm. 2. de verb. Apostol. *Tunc erit*, inquit AVGVSTINVS, *vnicuique corpus, & sanguis Christi, si quod in Sacramento sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducetur spiritualiter bibatur.* Objicit etiam alia loca, sed in eandem sententiam.

RESPONDEO, apud Augustinum sepissimè illud solum dici tale, & verè tale, quod habet effectum suum

coniunctum: res enim ex fructu æstimatur. Itaque illos dicit verè comedere corpus Christi, qui vtiliter comedunt: quomodò etiam nos vulgò dicimus aliquem nihil comedisse, qui tam parum comedit, vt non sufficiat ad eius vitam sustentandam; aut certè, quod comedit, non retinet, sed continuò eijcit. Idem etiam Augustinus lib. 4. in Iulianum, cap. 3. cùm dixisset, opera virtutum sine fide esse mala, & vitiosa, explicat, se illud solùm appellare verum bonum, quod ad æternam salutem ducit. Et lib. 11. contra Faustum, cap. 7. ostendit in Scripturis ita sæpe accipi vocabula, vt non substantiam rei, sed qualitatem, vel effectum significent: vt 1. Cor. 15. dicuntur corpora post resurrectionem futura spiritualia; quia talia erunt quoad effectum, non quoad substantiam; & ibidem dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*, vbi caro accipitur pro carnis corruptione: & 2. Cor. 5. *Si nouimus Christum secundum carnem, iam non nouimus*, vbi etiam caro nō substantiam carnis significat, sed mortalitatem. Sic igitur dicuntur impij non comedere corpus Christi, licet sumant Sacramentum Eucharistiæ, quia nihil eis prodest, nec inde nutriuntur, aut roborantur. Denique in serm. 2. de verbis Apostoli à Caluino citato, AVGVSTINVS dicit: *Illud manducare, refici est; illud bibere, quid est nisi viuere?* cùm ergo manducare apud illum codem sit refici, quid mirum, si dicat eos non verè manducare, qui non reficiuntur?

SED vrget Caluinus alium locum ex lib. 21. ciuitat. cap. 25. vbi Augustinus refert quorundam opinionem, qui putabāt impios quoscunque saluandos esse, modò non in Sacramento solùm, sed reipsa comedissent corpus Christi: refellit autem eam opinionem, atque affirmat, impios non posse dici verè comedere corpus Christi, sed solùm Sacramento tenus.

RESPONDEO, eo loco per corpus Christi accipit Augustinus corpus Christi mysticum, cuius etiam Sacramentum est Eucharistia, vt ipse ibidem dicit. Nam opinio, quam refutat, ita accipiebat corpus Christi: dicebant enim illi non posse perire eos, qui Sacramentum percepissent, in vera Ecclesia constituti, quia eo modo non solùm Sacramentum sumebant vnitatis fidelium, sed etiam comedebant corpus Christi, id est, incorporati erant illi vnitati. Augustinus autem refellit ac dicit; neq; etiam eo modo impios comedere corpus Christi, quia non possunt esse membra Christi, cùm sint membra meretricis: vbi tamen non negat impios esse de corpore Christi, quod est Ecclesia, sed negat esse membra viua eius corporis. Itaque argumentum Caluini in manifesta æquiuocatione versatur. Sed de his hactenus.

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex verbo Dei.

NVNC tandem soluenda sunt argumenta, quæ aduersarij ex verbo Dei proferunt, vt probent Christi corpus non esse reuera in Eucharistia. Proponam autem argumenta secundum ordinem librorum Scripturæ sacræ, memoriæ caussa.

PRIMVM argumentum sumunt ex illis verbis Psal. 113. *Deus autem noster in cœlo.* Et Esa. 66. *Cœlum mihi sedes est.* Ex his locis hoc argumentum instituit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, parte 1. in 8. obiecto: *Christus vt homo post resurrectionem est in eadem sede cum Patre, quia sedet ad dexteram Dei; ergo sicut Deus Pater in cœlo sedem habet, ibiq; quærendus est, non in templo, vel pixide; ita etiam Christus; nisi velimus, sedem Dei & cœlum in pixide contineri.*

RESPONDEO; Argumentum hoc nihil omnino probare, vel potius contrarium probare eius, quod auctor intendit. Nam licet sedes Dei dicatur cęlum, quia in eo loco Deus manifestat gloriam regni sui; tamen etiam extra eum locū Deus inuenitur, cū sit vbique: & falsum est Deum non esse quærendum, nisi in cœlo, cùm Act. 17. Paulus dicat, vbiq; posse quæri, & inueniri Deum, quia non longè est ab vnoquoque nostrum: in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Eodem igitur modo Christus homo, licet sit in cœlo, & ibi sedeat in throno regni, manifestans Angelis & beatis gloriam suam: tamē etiam extra cœlum esse potest, vbi ipse voluerit: non ergo dicimus cœlum esse in pixide, sed Christum in cœlo, & extra cœlum esse posse.

SED vrget Martyr in solutione obiecti 48. hoc sophisma: *Christi corpus est in cœlo, Christi corpus est in Sacramento, ergo Sacramentum est in cœlo.* Et quia respōderat Gardinerus vitiosum esse argumentum, cùm cōstet quatuor terminis, iterum Martyr affirmat, non esse nisi tres terminos, videlicet Christi corpus, existens in cœlo, existens in Sacramento: & duobus alijs argumentis contendit omnino sequi, vt Sacramentum sit in cœlo, si corpus Christi est in cœlo, vt Scriptura dicit, & etiam in Sacramento, vt nos dicimus. SECVNDVM igitur argumentum est: *Esse idem corpus eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento, contradictio est manifesta; ergo Christi corpus in cœlo erit etiam cum Sacramento, proinde Sacramentum erit in cœlo: nam si sit in cœlo sine Sacramento, erit eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento.* TERTIVM est in prima figura: *Omne Christi corpus, vel quidquid est Christi corpus, est in cœlo. Sed Sacramētum Eucharistiæ est Christi corpus, ergo Sacramentum Eucharistiæ est in cœlo.*

RESPONDEO; In PRIMO argumento verè sunt quatuor termini, vt Gardinerus dixit. Nā in conclusione: *Ergo Sacramentum est in cœlo*, nō accipitur, existēs in Sacramento, qui fuit tertius terminus in præmissis, sed ipsum Sacramentum, qui est quartus terminus: aliud enim est esse in Sacramento, aliud esse Sacramētum. Itaque vel argumentum est omnino vitiosum, vel ita concludi debuisset, Christi corpus est in cœlo, Christi corpus est in Sacramento; ergo quod est in Sacramento, est in cœlo: sicut; ergo res existēs in Sacramēto, est res existens in cœlo. Et hoc est verum, sed non inde sequitur; ergo Sacramentum est in cœlo, cū aliud sit Sacramentum, aliud res existens in Sacramento.

SECVNDVM argumentum nihil concludit: quia ex eo, quod Christi corpus est in cœlo, vbi non est Sacramentum, non sequitur Christi corpus esse cum Sacramento, & non esse cum Sacramento: sed tantum sequitur Christi corpus esse in Sacramento, & extra Sacramentum; vel esse cum Sacramento, & esse sine Sacramento, vel esse nō cum Sacramento. Quæ omnia sunt vera, & nullo modo cōtradicentia, cum omnia sint affirmantia: contradicentium enim altera negare, altera affirmare debet. Idem videmus in similibus. Nā ex eo, quod idem Deus eodem tempore est in cœlo, & in terra, & in cœlo non est Deus cum terra, nec in terra est cum cœlo: non colligimus; ergo Deus est in cœlo, & non est in cœlo, vel est cum cœlo, & non est cum cœlo: sed solùm colligimus; ergo Deus est in cœlo, & extra cœlum; est cum cœlo, & sine cœlo. Idem apparet in anima, quæ simul est in capite, & pedibus; cum tamen nec pedes sint in capite, nec caput in pedibus.

TERTIVM argumentū est quidem in prima figura si accipiatur corpus Christi pro corpore Christi naturali, & mystico, sed tunc est falsa propositio: *Omne corpus Christi est in cœlo*: nam Ecclesia militans est corpus Christi, & non est in cœlo. Si verò accipiatur corpus Christi pro solo naturali corpore; tūc vera est propositio, sed non est vniuersalis, neq; argumentum esse poteit

test in prima figura. Non enim propositio est vniuersalis, si signum illud (*Omne*) addatur ad terminum singularem: idem enim est; Petrus, &, Omnis Petrus, si de vno tantùm loquaris. Præterea etiam assumptio est falsa. Non enim Sacramentum Eucharistiæ est corpus Christi, sed continet corpus Christi: Sacramentū enim est signum sensibile.

SECVNDVS locus est Matth. 15. *Omne quod intrat in os, in vētrem vadit, & in secessum emittitur. Sed corpus Christi non emittitur in secessum, sed solus panis; ergo non intrat corpus Christi in os, sed solus panis.* Argumētum est Petri Martyris in lib. contra Gardinerum, 1. par. obiect. 88.

RESPONDEO cum Angelo initio secundi libri, ad similia obiecta oportuisse quidem aures obturare, & nihil respondere: tamen ob hæreticorum importunitatem, ac ne pusilli scandalizentur, breuiter argumento satisfaciendum. Dico igitur, apud Catholicos quæstionem esse Physicam, quid fiat de speciebus corruptis in stomacho, de qua nos hoc loco nō disputamus: de corpore autem Christi, de quo solo disputationem instituimus, nullam esse quæstionem, sed certum esse, Christi corpus intrare per os Communicantium, & tamen non emitti in secessum, sed corruptis in stomacho speciebus sine vlla sui læsione desinere ibi esse: sicut ante consecrationem panis, sine vllo detrimento suo ibi non erat. Solùm igitur quæstio manet de verbis Domini, quomodo cum illis cohæreat, quod dicimus; aliquid per os intrare, & in secessum non emitti: Sed solutio apertissima est. Loquitur enim Dominus de cibis, qui sumuntur ad alendum corpus: illi enim ordinariè eum cursum tenent, quem Dominus describit. Quare ipse Dominus post resurrectionem verè comedit, & bibit, vt testantur omnes Euangelistæ in vlt. cap. Euangelij, & Petrus Actor. 10. & tamen non emisit cibos in secessum, quia non comedit ad nutriendum corpus, sed vt exactione illa vitalis manducationis probaret se verum, & viuum corpus habere. Sic igitur corpus Christi, quod à fidelibus manducatur, non ad corpus nutriendum, sed ad animam sustentandam, vt Ambrosius dicit lib. 1. de Sacramentis cap. 4. non est necesse vt corporaliter digeratur, vel in secessum emittatur.

Excipit Petrus Martyr, exemplum allatum de Christo comedente post resurrectionem, non esse ad rem, quia Dominus loquebatur Matth. 15. de hominibus mortalibus comedentibus, non de immortalibus. AT sicut ipse restringit verba Dñi ad manducātes mortales: ita nos restringere possemus ad cibū corruptibilē, quale non est corpus Christi, quod in Sacramento sumimus. Et præterea exemplum nostrum maximè est ad rem. Nam Dominus si tantùm loquebatur de mortalium manducatione, ideo de eis tantùm loquebatur, quia illi soli comedunt, vt nutriantur: quocirca per se loquebatur de omnibus, qui comedunt vt nutriantur, per accidēs autem loquebatur tantum de mortalibus. Nam si immortales indigerēt nutritione, certè etiam ipsi post comestionem digererent cibum, & egererent excrementa: sicut è contrario cùm aliquis mortalis comedit, & inde non nutritur, sed euomit quod comederat, quod intrauit per os, in secessum non vadit. Exemplum igitur Christi comedentis post resurrectionem, aptissimum est ad demōstrandum eum solum cibum intrare per os, & in secessum emitti, qui sumitur ad corpus nutriendum.

TERTIVS locus est Matth. 24. *Si dixerint vobis, Ecce hic, aut illic est Christus, nolite credere. Non igitur credendum est, cùm dicunt (Papistæ) Ecce in illo altari, aut in illa pixide est Christus.* Argumentum est eiusdem Petri Martyris in libro cōtra Gardinerum 1. par. obiect. 9.

RESPONDEO; Monet Christus, vt caueamus impostores, qui se nomine Christi venditabunt: subiungit enim: *Surgent Pseudochristi, &c.* Sed duabus conditionibus describit hos impostores, quæ omnino repugnant Eucharistiæ, vt nulla probabilitate trahi possit hic locus ad Eucharistiam. PRIMO dicit, eos impostores clanculum venturos, non apertè, & manifestè, vt patet ex illis verbis: *Ecce in deserto est, ecce in penetralibus.* Vnde etiam opponit his clancularijs Pseudochristis aduentum suum toti orbi terrarum conspicuum, quem comparat fulgori solis. nemo enim dicit; Hic est sol, aut ibi est sol: nam vix apparuit supra Horizontē, cum totum hemisphærium splendore implet, vt non sit opus indicare vbi sit. SECVNDO dicit, eos venturos visibiliter, & more humano loquentes, & tractantes cum hominibus, licet in angulis, & penetralibus: nam dicit fore homines, qui verbis, & falsis prodigijs decipiant. Vtraque conditio deest Eucharistiæ. Nam INPRIMIS non in deserto aut penetralibus, sed in medijs vrbibus, in frequentissimis templis, in edítis, & conspicuis altaribus cōsecratur, & asseruatur. Et PRÆTEREA licet ita publicè in toto mundo Eucharistia habeatur, & honoretur, tamen Christus non visibiliter, nec more humano ibi adest, neque prædicat, aut miracula facit, sed ita est ibi, ac si non esset, quod attinet ad iudicium exteriorum sensuum.

SED, instat Petrus Martyr: *Licet Christus non loquatur eo loco de Eucharistia, tamen rectè adfertur iste locus contra Papistas errantes circa Eucharistiam. Nam Christi mens eo loco fuit, admonere fideles, ne temerè credendo decipiantur, & pro vero Christo recipiāt impostores: at non minus periculum imminet, si Christum in pane esse credant, & creaturam pro creatore adorent.* AT probare debuit, non assumere, idem esse periculum. Siquidem magnum imminet periculum, si credamus alicui homini prædicanti in deserto se esse Christum; cùm Dominus apertè monuerit, se non venturum more prædicatoris, aut Prophetæ clancularij, sed solùm more iudicis, idque in nubibus cœli manifestissimè. Nusquam autem Christus monuit, se non futurum inuisibiliter in Sacramento: immò contrarium dixit, tum per se, cùm ait: *Hoc est corpus meum*; tum per Ecclesiam, cui vt obediremus, imperauit.

QVARTVS locus est Matth. 26. *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis.* Vrgent hunc locum vehementer Caluinus lib. 4. Instit. c. 17. §. 26. & Martyr cōtra Gardinerum in 2. obiecto: *Nam si verè Christus est in Eucharistia*, inquit Martyr, *contraria sententia erit vera, nimirum: Pauperes non semper habebitis, me autem semper habebitis. Nam post resurrectionem non habebimus pauperes, sed in hac vita tantùm, atque ita non semper habebimus; Christum autem, & hic in omnibus templis, & in alia vita in cœlo semper habebimus.* ET quia Catholici fortè respondere possent, hic agi de præsentia Christi pauperis, & egentis hominum obsequijs, qualis nunc non habetur à nobis: contrà illi probant, Christū, hoc loco se à pauperibus distinxisse, cùm ait: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*; Nec loqui eum de obsequio vtili; sed de cultu, & honore: nam ideo Apostoli murmurabāt, quia videbant subtractum precium pauperum necessitatibus, & effusum in cultum, & honorem quendam, quo Christus non egebat, neq; enim requirebat. At eiusmodi cultum adhuc possemus exhibere Christo præsenti, si in Eucharistia adesset. Quare necesse esse concludunt, vt vel non sit Christus in Eucharistia, vel falsa sint illa verba: *Me autem non semper habebitis*, id est, ita præsentē, vt rebus preciosis corpus meum honorare possitis. ADDIT Martyr Christum his verbis apertè notasse Papistarū idololatriam,

qui Eucharistiam honorant auro, argento, suffitu, alijsque rebus preciosis. DENIQVE, tum Caluinus, tum Martyr confirmãt expositionem suam ex Augustino qui tract. 50. in Ioan. conferens hunc locum: *Me autem non semper habebitis*, cum illo: *Vobiscum sum omnibus diebus*; dicit, priorem locum intelligi de præsentia carnis, posteriorem de præsentia maiestatis.

RESPONDEO; Loquitur Dominus de pręsentia sua corporali, ac visibili, & secundum eum statum in quo aliquid vtilitatis corporalis ab hominibus recipere poterat. Id patet, quia loquitur de obsequio à Maria sibi præstito in illa vnctione, ac dicit non semper se ita fore præsentem vt tale obsequium recipere possit. Porrò Magdalena vnxit certam partem corporis, quam videbat, & tangebat; proinde more humano cum ea versabatur Dominus. PRÆTEREA loquitur Dominus de præsentia, qua habemus nobiscum pauperes: id enim requirit antithesis: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*, id est, eo modo, quo habetis pauperes, id est, visibiliter, & more humano conuersantem. NEQVE illud Magdalenę obsequium, fuit solius honoris, sed etiam commodi, & vtilitatis; siue respiciamus intentionem Mariæ, siue intentionem Spiritus sancti illam mouentis. Illa enim sine dubio id fecit ad refocillanda Christi membra ex laboribus fatigata: Spiritus sanctus autem intendebat etiam per hoc Mariæ ministerium significare Christi mortem, & sepulturam imminere; sic enim Dominus ait: *Præuenit vngere corpus meum in sepulturam*. Vnctio autem corporum nõ est tantùm honoris, sed etiam vtilitatis, quia cõseruat, & odorem tribuit. Secũdum presentiam igitur talem, id est, visibilem, & obsequio indigentem, non habemus nunc Christum: nec tamen carentia huius præsentiæ repugnat præsentiæ eiusdem Christi in Eucharistia, quæ est inuisibilis, & nullo indigens obsequio. Nam si Dominus Luc. vlt. dixit. *Hæc loquutus sum vobis, cũ adhuc essem vobiscum*, vbi significauit, se non esse iam cum illis, quia non versabatur amplius cum eis more humano, licet verè, & visibiliter adesset: quantò magis nos dicere possumus, Christum nõ esse iam nobiscum iuxta illud: *Me autem non semper habebitis*: cũ non modò nõ versetur nobiscum more humano, sed ne adsit quidem visibiliter?

Ex his ruunt omnia obiecta aduersariorum. Nam INPRIMIS non sunt contrariæ sententiæ, vt Martyr obijciebat: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*: &, Pauperes non semper habebitis, me autem semper. Nam si intelligantur de diuerso modo præsentiæ, ambæ sunt veræ.

DEINDE falsum est, quod illi assumebant, posse Christo exhiberi obsequium tale in Eucharistia, quale exhibuit Maria. Nam (vt paulò ante ostendi) illud obsequium fuit non solius honoris, sed etiã vtilitatis; qualis obsequij nunc Dominus capax non est. Et pręterea illa obsequium præstitit Christo visibiliter præsenti, & vnxit certa membra, quod nos facere non possumus: immò si quid valeret obiectum aduersariorum, sequeretur Christum, ne in cœlo quidem nunc esse. Nam etiam in cœlo existentem possumus honorare, auro, argento, soffitu, ac similibus rebus, vt honoramus in Eucharistia. Nec enim suffitum adhibemus, vt oblectemus nares Christi, vel aurum, vt oblectemus eius oculos corporales, sed adhibemus ista extrinsecus ad species illas panis, & vini, vt testemur pium affectum erga ipsum; sicut etiam facimus, cùm ornamus templa, cruces, imagines, & alia vel loca, vel instrumenta, etiã absente Eucharistia.

Quod autem Martyr dicebat, notari à Christo Papistarum idololatriam, qui auro honorant Eucharistiam: multò nos melius retorquemus in ipsum. Dominus enim dum factum Mariæ laudauit, satis apertè docuit cultum sui corporis anteponendum esse ali-

A quando eleemosynis in pauperes. Et Theophylactus in cap. 14. Marci scribit, eos Iudæ Iscariotis socios esse, & cum eo à Domino reprehendi, qui discum aureũ, in quo iacere solet Christi corpus in sacra mensa, dant pauperibus, & in viliori vase illud reponunt. Quod tamen intelligitur, quando nõ ea vrget calamitas pauperum, vt aliter prouideri nõ possit eorum necessitati.

Denique ad locum Augustini RESPONDEO; Per carnis præsentiam intelligere AVGVSTINVM præsentiam visibilem Christi, more humano inter homines conuersantis: ita enim ipse se explicat: *Non semper habebitis*, inquit, *me vobiscum. Quare? quoniam conuersatus est secundum corporis præsentiam quadraginta diebus cum discipulis, & eis deducentibus videndo, non sequendo, ascendit in cœlum.* Et infrà: *Habuit illum Ecclesia secundum præsentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt*. Hæc ille. Vbi indicat

B præsentiam carnis vocari, quando Christus oculis videbatur, quam certè modò non habemus: nam Christum in Eucharistia fide tenemus, oculis nõ videmus. Adde, quòd Augustinus ibidem non tacuit præsentiã Domini in Eucharistia. Dixit enim nunc adesse tribus modis, per maiestatem, per prouidentiam, & per ineffabilem atque inuisibilem gratiam: sub quo vltimo membro, etiam Caluino teste, includitur præsentia Domini per Eucharistiam. Sed intelligit ipse more suo non de reali præsentia, sed per signum, aut fidei apprehensionem. Verùm id repugnat eidẽ Augustino, qui superiùs in eodem tractatu scribit, Christum nũc esse præsentem per fidem, per signum Christi, id est, per signum crucis, per Baptismum, & per Eucharistiam: vbi distinguit Eucharistiam à signo, & apprehensione fidei.

Vbi etiam NOTANDVM est, fidem, signũ crucis, & Baptismum non requirere realem præsentiam Christi, vt requirit Eucharistia. Nam fide apprehendimus

C etiam absentia; signum crucis repræsentare potest etiã absentia: in Baptismo adest Christus vt regenerans: potest autem regenerare, etiamsi corpore absit, quemadmodum sol manens in cœlo, gignit herbas in terra. At in Eucharistia Christus adest, vt cibus reficiens; dum manducatur: non potest autem cibus manducari, & reficere, nisi reipsa sit præsens.

QVINTVS locus est Marci vlt. *Assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Dei*. Item Act. 1. *Videntibus illis eleuatus est, &c.* & Act. 3. *Oportet illum cœlum suscipere vsque ad tempus restitutionis omnium*. Phil. 3. *Conuersatio nostra in cœlis est, vnde etiam Saluatorem exspectamus*. Hinc ita argumentatur Caluinus lib. 4. c. 17. §. 27. *Scriptura testatur Christum, quod attinet ad naturam humanam ascendisse in cœlum; ibiq; mansurũ vsq; ad diem iudicij; & tunc demum, & non ante ad inferiora hæc loca rediturum: non igitur verum est tam sæpe descendere, vt sit in Eucharistia, vt Papistæ volunt.*

D RESPONDEO; Hoc argumentum, quod videtur aduersarijs insolubile (vnde perpetuò clamant nos destruere vnum articulum Symboli) nullam reuera difficultatem habet. Nos enim fatemur Christũ, quoad naturam humanam ascendisse in cęlum, ibiq; nunc esse, & futurum vsque ad diem iudicij, neq; ante descensurum. At negamus consequentiã: *Ergo non est verè in Eucharistia*. Non enim vt sit in Eucharistia, debet cœlum deserere, aut descendere motu locali: sicut etiam, vt appareret Paulo Act. 9. & Petro cũ ei dixit: *Vado Romam iterum crucifigi*, & alijs Sanctis frequenter; non cœlum deseruit, sed solùm se constituit, vbi voluit, & quomodo voluit. Non igitur de articulo Ascẽsionis vlla quæstio est; sed potius de articulo omnipotentiæ, vtrum scilicet Christus possit se in pluribus locis constituere, & sit verè omnipotẽs, an id non possit: de qua re suo loco disseremus.

At,

At, inquit Caluinus, *è cœlo illum expectare, iubemur, non igitur in terris quærere.* RESPONDEO; Expectare iubemur, vt veniat cũ gloria reformaturus corpora nostra, mundum iudicaturus, &c. cum qua exspectatione non pugnat inuisibilis præsentia ad nos interim reficiendos.

SEXTVS locus est Luc. 24. *Palpate, & videte, quia Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 29. ita argumentatur: *Veritas carnis, Christo teste, probatur aspectu, & contactu. At in Eucharistia nihil videtur, aut tãgitur, nisi panis; non igitur ibi caro, sed panis est.* Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 123. alio modo consequẽtiam deducit: *Si posset fieri, vt sensus fallerentur, & aliquid panis videretur, & esset caro: Christi argumentum infirmum fuisset, cum probauit se carnem habere, quia videri, & tangi poterat: potuisset enim respõderi, videri quidem sensuum iudicio esse carnem, sed tamen aliud quidpiam esse.*

RESPONDEO ad Caluinum, aliud esse affirmatiuè colligere. Hoc palpatur & videtur, ergo corpus est; aliud negatiuè, Hoc nõ palpatur, nec videtur, ergo nõ est corpus. Prior consequentia optima est, quam Dñs facit: siquidem nullo modo fieri potest, vt res incorporalis videatur, aut tangatur sensibus corporalibus, nec sensus falluntur circa proprium obiectum. Itaq; necessariò quod videtur, & tãgitur, corporale est. Posterior consequentia, quam Dominus nequaquam facit, sed Caluinus facit, mala est. Potest enim fieri, vt verũ corpus sit præsens, & non tangatur, nec videatur, quia tectum est alio corpore; vel quia Deus impedit, ne species sensibiles ad sensus transmittat: quomodo Lucæ 4. ipse transiens per medium illorum ibat, qui eum de monte præcipitare volebant. Et de S. Gregorio Taumaturgo scribit Nyssenus in eius vita; & de S. Felice Nolano Paulinus in natalibus eius, ita interdum eos persequutoribus occultatos, vt nulla re interposita præsentes non viderentur, aut sentirentur. Addo etiã, posse diuina virtute fieri, vt corpus existat more spirituum indiuisibiliter, vt videri ac tangi nullo modo possit; cùm tamen fieri nequeat, vt spiritus existat more corporum diuisibiliter. Sed de hoc infrà dicemus: nũc satis est ostendisse non esse bonam consequentiã; Non videtur, aut tangitur, ergo non est corpus; licet optima sit, Videtur, & tangitur, ergo corpus est.

Iam ad Petrum Martyrem RESPONDEO; Sensus corporales falli non posse circa proprium obiectũ; falli tñ posse circa id, quod latet sub obiecto sensuũ; quod tñ magis conuenit sensui interno, quã externo. Sæpe enim accidit, vt pictores decipiant oculos, vel imaginationem intuentium, cùm aliquid ad viuum exprimũt: quod de illo refertur, qui ita scitè vuas depinxit, vt ad illas, aues accurrerẽt, quasi veræ essent vuæ. Et in Scripturis, qui videbant, & tangebant assumpta ab Angelis corpora, Gen. 18. & 19. nõ fallebãtur, cùm se corpus videre, & tangere credebant: fallebantur tñ, cùm se corpus humanum tangere, & videre existimabant. Sic ẽt in Eucharistia, non falluntur sensus nostri, cum nos album quid, rotundum, solidum sentire arbitramur: falluntur tñ cum nobis substantiam panis, sub illis accidẽtibus latere denunciant. At non propterea infirmum fuit argumentum Domini, sed efficacissimum. Solùm enim probare voluit Dominus, se non esse inane spectrum, aut vmbram, seu phantasma, vt Apostoli suspicabantur, sed verum corpus; id verũ ex testimonio sensus tangendi optimè probauit: illud autem corpus esse humanum, viuum, idem quod antea fuerat, nõ probauit Dominus hoc solo argumento ex tangendi sensu deprompto, quod sine dubio nõ erat sufficiẽs; sed multis alijs modis, loquẽdo, mãducando, testimonio Angelorũ, miraculo piscium, allegatione Scripturarũ, &c.

SEPTIMVS locus est Ioan. 6. *Spiritus est, qui viuifi-*
A *cat, caro non prodest quidquam.* Hoc est potissimũ fundamentum Zvvinglij, in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Eucharistia; hunc enim locum vocat murum aheneum, & adamantem infractum. Petrus etiã Martyr in libro contra Gardinerum obiecto 34. eodẽ hoc loco vtitur, atq; ita argumentum deducit: *Capharnaitæ putabant Christi carnem corporaliter manducandã, vt nunc arbitrantur Papistæ. At Christus errorem illorum reprehendit, cùm ait; Caro non prodest quidquam: significat igitur Dominus carnem suam non corporaliter manducandam sed sola fide spiritualiter.*

RESPONDEO; Murum istum non modo non aheneum, aut adamantinum, sed vix luteum dici posse. Nam INPRIMIS etiamsi Christus loqueretur de carne sua, & eam diceret nihil prodesse: non tamen rectè colligeremus, non esse veram carnem in Sacramẽto, idq; propter duas caussas. PRIMO, quia eodem modo concludi posset, non esse panem in Sacramento: nã
B si caro Christi non prodest, multò minus panis triticeus proderit. SECVNDO, quia si de carne sua hoc Dominus dixisset, certè non intellexisset eam absolutè nõ prodesse, sed non prodesse, si sola sit, id est, absque spiritu eam viuificante, vt exponunt Augustinus & Cyrillus; alioqui enim si caro Christi non prodesset manducantibus eam, quomodo in eodem capite Dominus dixisset: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam?* &, *Nisi manducaueritis, non habebitis vitam in vobis?* Et DENIQVE summa impietas est negare Christi carnem Diuinitati vnitam nihil prodesse, cui totam nostram salutem B. Paulus tribuit, dum Colos. 1. dicit, nos Deo reconciliatos per carnem Christi. Cùm igitur in Sacramento nos esse credamus non nudam carnem, sed vnitam diuinitati, & per spiritum Dei viuã, & viuificantem; nihil facit contra nos illud: *Caro non prodest quidquam.*

Sed PRÆTEREA est alia solutio. Nam verus & literalis sensus eorum verborum, non est, quòd caro
C Christi, siue substantia carnis non prosit, sed quòd carnalis intelligentia non prosit: vt exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Euthymius in hunc locum; necnon Origenes in lib. 3. in epist. ad Romanos, explicans illa verba cap. 3. *Ex operibus legis nõ iustificabitur omnis caro.* & Cyprianus in sermone de cœna Domini, & alij. Vocatur enim eo loco nomine carnis, humana & carnalis cogitatio, vt distinguitur à cogitatione spirituali, & ex fide, atque inspiratione cœlesti excitata.

Id probatur PRIMO, quia caro in Scripturis ferè vbicunq; distinguitur contra spiritum, vel contra aliquid sublimius; non significat substantiam carnis, sed vel infirmitatem, vel corruptionem, vel (vt dixi) humanam, & carnalem cogitationem; quæ omnia in idem ferè incidunt: siquidem ex corruptione est, vt homo humano suo sensu de rebus diuinis iudicare velit. Genes. 6. *Non permanebit Spiritus meus in homine, quia caro sunt*, id est, carnales, infirmi. Matth. 16. *Caro, &*
D *sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus.* Rom. 8. *Qui secundum carnalem ambulant, & non secundum spiritum.* &, *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* &, *Prudentia carnis mors est, prudentia spiritus, vita & pax.* Galat. 1. *Non acquieui carni, & sanguini.* Hoc ergo modo caro non prodest quidquã, id est, cogitare, & intelligere manducationem carnis Christi humano, & carnali modo, quasi scindenda esset in partes, & coquenda, ac masticanda, & conuertenda in propriam substantiã per actionem caloris naturalis.

SECVNDO idẽ probatur ex occasione, quam habuit Dominus, vt diceret illa verba. Occasio enim fuit error Capharnaitarum, qui non solùm cogitabãt, quod Martyr dicit, veram carnem Christi nobis promitti, quod est verissimum, sed cogitabant eam manducandam eo modo, quem illis suggerebat proprium iudicium, & humanum experimẽtum, vt Augustinus, &

alij exponunt, nimirum quo modo comeduntur aliæ carnes. Huic enim errori aptissimè respondet hæc Domini sententia: idem enim est ac si dixisset; Animalis homo non assequitur diuina mysteria.

TERTIO probatur ex verbis sequentibus; subiungit enim immediatè: *Verba quæ ego loquutus sum vobis, spiritus, & vita sunt*, id est, sunt verba explicantia, & tradentia res diuinas, spirituales, vitam æternam adferentes, propterea non debent humano sensu accipi, sed fide, & intelligētia à Deo inspirata: quasi dicat Dominus; Non mirum est si vos non intelligitis, quia vos humana cogitatis, & ego loquor diuina. Quomodo etiam Ioan. 3. cùm Dominus loqueretur de mysterio regenerationis, & Nicodemus cogitaret carnalem quandam natiuitatem ex vtero matris, reprehendit cū illis verbis: *Qui de terra est, de terra loquitur; qui de cœlo venit, super omnes est*, id est, tu homo terrenus, terrena cogitas, & loqueris; ego qui de cœlo veni, loquor ea, quæ superant captum omnium hominum: & ideo fide diuina, non humano iudicio hic opus est. Idem ēt colligitur ex alijs sequentibus verbis: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt.* Ista enim verba nullo modo cohærent cum illa explicatione: *Caro non prodest quidquam*, id est, non prodest manducare carnem in Sacramento. Quę enim est ista connexio; Non prodest manducare carnem in Sacramento; sed sunt ex vobis qui non credunt? At cum nostra explicatione aptissimè cohærent. Idem enim est, ac si diceret; Caro non prodest ad credendum, sed spiritus fidei: ideo quidam ex vobis non credunt, quia non habent spiritum, sed toti sunt caro, & carnali iudicio res diuinas metiuntur. Vnde etiam cōsequenter adiungit: *Propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi Pater meus traxerit illum.* Vbi videmus Dominum semper loqui de intelligentia spirituali, quæ datur à Deo ijs, qui credūt verbis ipsius, & opponitur humanæ cogitationi, & sapientiæ.

Vbi etiam illud est OBSERVANDVM, istam sententiam: *Caro non prodest quidquam*, ideo adferri vt murū aheneum contra Sacramentum ab hæreticis, quia verè caro sunt ipsi, & caro non modò non prodest quidquam, sed etiam plurimùm obest: est enim radix, & quasi parens omnium hæresum. Ideo enim hæretici sunt hæretici, quia nolunt subijcere iudicium suum verbo Dei, sed humana sua ratione omnia metiri volunt; & præsertim Sacramentarij. Caussa enim præcipua cur non credant, est, quia humana ratio, qua sola ducuntur, non assequitur arcana Dei, & ipsi nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. Prætexunt quidem Scripturas, sed tota quæstio est de sensu Scripturæ in quo assequendo nolunt illi Ecclesiæ acquiescere, ad quam nos Scripturæ apertissimè mittunt, sed iudicio suo niti volunt. Itaque Apostolus Gal. 5. inter opera carnis, hæreses numerauit.

OCTAVVS locus est Ioan. 12. *Vbi sum ego, illic & minister meus erit. At Sancti non sunt in Eucharistia, igitur neque Christus ibi est.* Hoc argumentum satis indicat inopiam solidarum rationum, qua laborant aduersarij: neque enim ad has ineptias descenderent, si aliquid solidi proferre possent.

Sed tamen respondeo. PRIMO, Christum non dixisse, Vbicunque ego sum, sed, *Vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Satis igitur est si Sancti alicubi sint cū Christo, etiamsi non sint vbicunque est ipse: alioqui etiam in cruce cum ipse omnes esse debuissent. SECVNDO, certum est Christum illis verbis promisisse consortium regni, & gloriæ: sic enim ait clariùs Ioan. 17. *Pater volo vt vbi sum ego, & isti sint mecum, vt videant claritatem meam.*

Sed instat Petrus Martyr contra hanc solutionem in libro contra Gardinerum obiecto 37. *Vel Christus in Eucharistia est in gloria Patris, uel non: Si non est, impie faciunt, qui eum à gloria Dei Patris ad hæc inferiora deuocant.*

RESPONDEO; Sophisticè argumentari Pseudomartyrem istum: siquidem Christum in Eucharistia esse in gloria Patris, dupliciter intelligi potest. VNO modo, vt dum est in Eucharistia, videat Deum sancta illa anima, & proinde sit etiam in gloria Patris; & hoc modo Christus in Eucharistia est in gloria; nec enim vnquam, aut vsquam gloria priuatur. ALTERO modo, vt esse in Eucharistia, sit illi gloria, & beatitudo; & hoc modo in Eucharistia non est in gloria. nec enim species illæ sunt gloria Dei Patris; non igitur opus est, vt Sancti sint in Eucharistia, vt sint cum Christo in gloria. ADDO autem secundum Sanctorum Patrum doctrinam, Christo in Eucharistia existenti adesse semper choros Angelorum, vt apertè testatur Chrysostomus lib. 6. de sacerdotio, & homil. 65. ad populum Antiochenum; & Ambrosius in cap. 1. Lucę, in illa verba: *Apparuit illi Angelus:* & Gregorius lib. 4. Dialogor. cap. 58.

NONVS locus est Ioan. 14. *Relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Ac ne fortè respondeamus Dominum reliquisse mundum visibiliter, sed mansisse tamen in mundo inuisibiliter, occurrit Martyr libro contra Gardinerum obiecto 3. & Caluinus lib. 4. Institutionum, cap. 17. §. 26. ac probat id non rectè posse responderi, quia Dominus in eodem loco promittit alium Paracletum, id est, Spiritum sanctum, qui suppleat absentię suæ defectum. Non autem verè suppleret defectum absentiæ Christi Spiritus sanctus, nisi is verè saltem vt homo, abesset: si enim totus Christus, & vt Deus, & vt homo adest, quorsum eget vicario? Denique notat Caluinus, antithesia esse, Christi ascensum, & descensum Spiritus sancti: quocirca necesse esse, vt verè ex mundo Christus abierit quoad carnem, si ei succedere debuit Spiritus sanctus.

RESPONDEO; Christum reliquisse mūdum, quoad conuersationem humanam; non enim post mortem suam versatus est in mundo more aliorum hominū: hæc tamen absentia non repugnat præsentiæ alterius generis, vt suprà diximus, & probanimus ex eo loco Luc. 24. *Hæc loquutus sum uobis cum essem uobiscum.*

PORRO, argumentum de aduentu Spiritus sancti, aut ego nihil video, aut iuuat caussam nostram. Nam Spiritus sanctus non promittebatur, vt suppleret omnem Christi præsentiam; ipse enim ibidem dicit: *Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos.* & Matth. vlt. *Vobiscum sum vsq; ad mundi consummationē.* & Ioan. 1. *In mundo erat.* Solùm ergo supplere debuit præsentiā Christi inter homines humano more conuersantis. Quia enim Apostoli carituri erant conspectu Christi, & concionibus, atque exemplis eius; egebant maiori gratia interna, quæ suppleret externam illam consolationem, & auxilia: atq; hoc est, quod eis Christus promisit, cùm alium Paracletum promisit. Quod certè nihil facit contra præsentiam Christi in Eucharistia: sic enim ibi præsens est Christus, vt eum nec videamus, nec audiamus; neque nobiscum humano more conuersetur.

DENIQVE illa antithesis ascensus Christi, & descensus Spiritus sancti, videtur etiam contra Caluinum. Nam sicut Spiritus sanctus verè descendit, & tamen in cœlo etiam mansit; ita Christus uerè ascendit; & tamen verè etiam mansit nobiscum, nō solùm vt Deus (quomodo vbique est) sed etiam vt homo in Eucharistia, sed modo spirituali & inuisibili.

DECIMVS locus est Ioan. 20. *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Vrget hunc locum Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 29. *Dominus*, inquit, *ipse non oculos tantum, sed omnes sensus nostros è terra subducere uoluit, se tangi a mulieribus uetans, donec ascendisset ad Patrem. Cum pio reuerentiæ studio*

Mariam videat properare ad osculandos pedes, cur tactum hunc improbet, ac prohibeat, donec in cœlum receptus fuerit, nulla caussa est, nisi quia nusquam alibi vult quæri. A

RESPONDEO; Tantum abest, vt nulla sit alia caussa, nisi ista; vt ista non sit vera caussa, & multæ aliæ reddi possint. Istam enim veram caussam non esse, perspicuum est ex eo, quod paulò pòst permisit Dominus se tangi, non modò à Magdalena, sed etiam ab alijs mulieribus, vt Matthæus habet, cap. 28. & Augustinus notauit tract. 121. in Ioan. Sicut ergo Caluinus ex prohibitione probat, Christum nolle quæri, aut tangi, nisi in cœlo; ita ex permissione nos probamus velle quæri, & tangi etiam in terra. Deinde si Christus noluisset quæri, nisi in cœlo, non debuisset se ostendere nisi de cœlo; at in terra sæpissimè apparuit, tum ante ascensionem, tum etiam postea.

Multas autem caussas illius prohibitionis reddi posse non dubitabit, qui Patres legerit. Chrysostomus homil. 85. in Ioan. & Theophylactus in hunc locum dicunt, Mariam voluisse solito sibi more familiariter ad Dominum accedere, eumque complecti, Dominum autem id prohibuisse, vt indicaret corpus suum iam gloriosum & immortale, maiori reuerentia tractandum, quàm antea; & hoc significant illa verba: *Nondum ascendi, sed vade, &c.* id est, nondum quidem ascendi, sed paulò pòst ascensurus sum: iam enim corpus habeo gloriosum, & dignum cœlesti mansione. Vnde cùm ipsa cum alijs mulieribus paulò pòst adoraret, & pedes reuerenter oscularetur, non legitur eas prohibuisse. B

Augustinus tract. 121. in Ioannem, & Leo serm. 2. de ascensione dicunt, Mariam typum gessisse Ecclesiæ Gentilium, & quia Christus non se ostensurus erat videndum, & tangendum Ecclesiæ Gentium, sed tantùm fide, per Apostolorum prædicationem post ascensionem, ideo dixisse: *Noli me tangere, nondum enim ascendi, &c.*

Idem Augustinus ibidem, & Gregorius lib. 26. Moral. cap. 26. dicunt, per illum contactum significari contactum fidei: & quia Maria nondum credebat Christum esse Patri æqualem; ideo Christum noluisse ab ea tangi; & hoc significari illis verbis: *Nondum enim ascendi;* id est, in corde tuo nondum ascendi, opinione tua non sum cum Patre. C

Cyrillus lib. 12. cap. 50. in Ioannem scribit, Christũ voluisse his verbis significare carnem in Eucharistia non debere tangi, nisi ab hominibus puris, & qui iam acceperint Spiritum sanctum. Et quia Maria typum gerebat peccatorum, quatenus tangere eum voluit, antequam per aduentum Spiritus sancti planè purgata fuisset, ideo dictum esse: *Noli me tangere.*

Bernardus serm. 28. in Cantica, dicit hunc esse sensum: *Noli me tangere*, id est, noli iudicio sensuũ probare meam resurrectionem, sed exspecta ascensionem, & aduentum Spiritus sancti: tunc enim roborata in fide, ipsa fide longè meliùs, & tutiùs cognosces me resurrexisse, quàm nunc possis tangendo. D

Addi potest alia explicatio, quæ mihi videtur simplicissima, & literalis maximè; non prohibitum contactum, sed cohibitam festinationem tangendi, vt hic sit sensus; *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed uade ad fratres meos, & dic eis, &c.* hoc est; Noli ita festinare ad me tangendum, adhuc satis temporis habebis; nondum enim recessi à vobis: vade prius ad Apostolos, nuncia me resurrexisse, & tũc commodiùs poteris vnà cum alijs me videre, & tangere. Ista expositio, ideo videtur optima, quia cohæret aptissimè cum illa caussa: *Nondum enim ascendi*, & etiam cum eo, quod Dominus se tangi permisit à mulieribus, & Apostolis; immò ipse inuitauerit eos, dicens: *Palpate & videte*, Luc. 24. & Thomæ: *Tange latus meum*, Ioan. 20. Denique ista explicatio totum Caluini fundamentum euertit.

VNDECIMVS locus est Actor. 7. & 17. *Deus non in manufactis templis habitat: non igitur manet inclusus Christus, cùm sit Deus, in singulis templis.* Vtitur hoc argumento Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 8. sed quia viderat facilè solui posse, dicit hanc esse vim huius argumenti, & hoc modo à suis proponi solere: *Deus ob suam immensitatem non potest ullo templo concludi, quia est maior omni templo: ergo neque corpus Christi, quod iustam hominis staturam habet, poterit includi in pixide, quia maius est pixide.*

RESPONDEO; Loca illa intelliguntur propriè de diuinitate, quæ licet sit vbique, & peculiari modo in templis, dicitur tamen verissimè non habitare in templis manufactis; quia habitare significat indigentiam loci: illi enim propriè habitant in domo, qui nisi ibi essent, malè essent; significat etiam comprehensionem, & conclusionem in loco. Vtrumque repugnat Deo vero, & tamen vtrumque conueniebat idolis Gentilium: idcirco Paulus Actor. 17. hoc dicit, Deum non habitare in templis, vt distingueret eum ab idolis. Quamuis autẽ hæc loca propriè de diuinitate intelligantur; tamen cõueniunt suo modo etiam corpori Christi in Eucharistia existenti. Etsi enim est ibi verè Christus, tamen nõ propriè habitare ibi dicendus est, cùm non indigeat ipse tecto, aut domo vlla, nec concludatur ita vno in loco, vt non sit etiam extra eum locum.

Iam ad argumentum Martyris RESPONDEO; Si rectè accommodetur proportio, argumentum esse pro nobis, non contra nos. Nam sicut Deus ob suam immensitatem non concluditur templo, tamen ibi reuera totus Deus est; ita etiam corpus Christi, ob omnipotentiam ipsius Christi nòn concluditur in pixide, aut speciebus panis, tamen totum ibi reuera est. Quomodo autem possit corpus humanum non occupare locum, & proinde sub specie modici panis contineri, in alia quæstione explicabitur: hic enim solùm ex verbo Dei agitur. Verbum autem Dei non habet, nõ posse magnum corpus esse in paruo loco: sed contrarium potius, cùm Mat. 7. legamus posse Deum facere, vt trãseat camelus per foramen acus.

DVODECIMVS locus est 1. Cor. 10. *Patres nostri eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt. At illi non manducarunt carnem Christi, nec biberunt ore corporali, ut notum est, sed fide tantum: igitur etiam nos fide tantum manducamus, & bibimus.* Hoc argumentum vrget Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, par. 1. obiecto 82.

SED facilis solutio est. Nam INPRIMIS demonstrauimus in disputatione de Sacramentis in genere, non velle Paulum dicere eandem escam nos & Hebræos comedisse, sed eandem escam comedisse omnes illos, qui tunc viuebant, tum boni, tum mali.

QVIA verò citat Augustinum Petrus Martyr, qui in Psal. 77. & tract. 26. in Ioannem dicit, eandem escã nos, & Hebræos comedisse ex hoc loco Pauli: ideo ad Augustinum duo quædam respondeo. PRIMO, Augustinum non exposuisse hunc locum in commentario aliquo proprio, sicut fecerunt Chrysostomus, Theophylactus, & alij; sed solùm adduxisse ad suum propositum aliquid ex hac Pauli sententia, propterea non mirum videri debere, si anteponimus in hac parte in sensus literalis inuestigatione Chrysostomũ, & alios, qui ex proposito hunc locum exposuerunt, Augustino tractanti hæc verba in alienis locis. Certè Paulus apertissimè ad literam loquitur de esca eadem inter omnes illos, non autem nobiscum. Nam secũdum Augustinum, & etiam aduersarios, non omnes Hebræi, sed boni duntaxat, qui symbola intelligebant, eandem nobiscum escam mãducarunt. At Paulus significat bonos, & malos eandem manducasse; subiungit enim:

Sed

Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: omnes ergo manducarunt, & tamen plurimi eorum non placuerunt Deo, quia nimirum multi mali cum bonis illam escam manducabant. Et ſicut dicit: *Omnes eandem escam spiritualem manducarunt;* ita etiam dicit: *Omnes mare transierunt.* At certè mare trāsierunt omnes, & mali, & boni.

Dico SECVNDO, veram esse AVGVSTINI sententiam, licet Pauli loco ad literam non conueniat: nec tamen nobis vllo modo aduersari. Nam dicit ipse, eandem nobiscum escam manducasse Hebræos; sed explicat quomodo eandem, nimirum significatione: quia idem significant Sacramenta illa, & nostra. Sic enim ait tract. 26. in Ioan. *Sacramenta illa fuerunt, in signis diuersa sunt, in re, quæ significatur paria sunt.* Et præterea eadem sunt significatione, quia nostra continent, quod illa significant, vt apertè Augustinus ait in Psal. 73. vbi dicit, Sacramenta vetera promisisse Saluatorē, nostra dare salutem, & in Psal. 75. *Idem,* inquit, *in mysterio cibus, & potus illorum, & noster; sed significatione idem, non specie; quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus.* Vbi vides, Iudæis tribui Christum in petra, nobis in carne, quam nimirum petra illa figurabat. Denique lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud,* inquit, *est Pascha, quod Iudæi de oue celebrant, aliud quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.* Vbi vides, pro oue, quam habebant Iudæi, nobis non tribui panem, sed corpus, & sanguinem Domini, quæ oue illa significabantur. Non igitur apud Augustinum eadem erat esca Iudæorum, & Christianorum, quoad rem ipsam, sed solum quoad significationem: quomodo dicuntur idem esse signa, & figuratum, quia vnum est verè, quod alterum est typicè.

DECIMVS TERTIVS locus est 1. Corint. 10. & 11. *Vbi aliquoties Eucharistia vocatur panis, etiam post consecrationem: nihil igitur aliud est Eucharistia, nisi panis reipsa, significatione autem corpus Christi.* Vtitur hoc argumento, quod est commune aduersariorum, Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto decimonono.

RESPONDENT nonnulli, Eucharistiam vocari panem per tropum, quia fit ex pane, siue quia antea fuit panis: & adferunt multa exempla Scripturæ, vt quòd Genes. 3. Eua dicitur os Adami: Exodi 7. virgæ cōuersæ in dracones, adhuc vocentur virgæ: quod Matt. 11. dicantur cæci videre, claudi ambulare: quod Matt. 21. dicantur publicani, & meretrices præcedere in regnū cælorum. SED hæc solutio non videtur solidissima: possent enim aduersarij dicere, non ideo, quia alicubi res denominatur ab eo, vnde facta est, vbique ita accipienda esse vocabula. SECVNDO igitur dici potest, Scripturam vocare ordinariè res vt exterius apparent; sic enim serpentem æneum vocat serpentem: Angelos, qui apparebant in forma humana, vocat viros; boues æneos, malogranata aurea, & similia ornamenta templi simpliciter vocat boues, malogranata, &c. Quoniam igitur Eucharistia forma exteriore nihil differt à vero pane, quid mirum si vocatur panis? TERTIO dici potest, & (meo iudicio) optimè, vocari panem phrasi Hebraica, quia nomine panis intelligitur generatim omnis cibus. Et denique QVARTO vocari panem, quia non solum est cibus, sed est cibus solidus, præcipuus, substantialis, qualis est panis triticeus inter cibos corporales. Ac vt videas argumentum aduersariorum nihil efficere, illud perpende, in 6. cap. Ioannis, corpus Domini frequenter vocari panem, & tamen aduersarij contendunt in eo capite nō tractari de Eucharistia, ac proinde coguntur per panem non intelligere panē materialem, sed cibum cælestem.

DECIMVS QVARTVS locus est Philip. 3. *Saluatorem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ: configuratum corpori claritatis suæ.* Hinc tale argumentum facit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 29. *Corpora nostra post resurrectionem habebunt eas dotes, quas nunc habet corpus Christi. At stultum esset exspectare, ut nostra corpora esse possint in pluribus locis, uel sub modica panis specie.*

RESPONDEO; Quòd Christi corpus esse possit in multis locis, aut sub modica specie panis, non oritur ex aliqua dote corporis gloriosi, sed ex infinita Dei potentia. Nam etiam ante Christi resurrectionem credimus, Christi corpus fuisse in Eucharistia; nihil igitur ad rem facit gloria corporis, quam exspectamus.

DECIMVS QVINTVS locus est Coloss. 3. *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* Ex hoc loco Caluinus colligit lib. 4. Instit. ca. 17. §. 36. Christum non esse quærendum in pane Eucharistiæ; & addit, non sine caussa, in antiqua Ecclesia fuisse institutum, vt ante mysteriorum celebrationem diceretur: *Sursum corda.*

RESPONDEO; Si timeremus hoc argumentum, iamdodum valere iussissemus illam præfationem: *Sursum corda;* quam tamen nos diligenter frequentamus, & aduersarij negligunt. Tametsi enim in libro de ritu Sacramentorum ministrandorum iubet Caluinus, vt concionator inter cōcionandum moneat, sursum cor esse habendum; tamen non vult præscriptis verbis recitari præfationem illam cum suis responsionibus, vt veteres faciebant, teste Cypriano in sermon. de orat. Domin. & Augustino libro de bono perseuerant. cap. 13. & omnibus Græcis liturgijs, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & omnibus Latinis. Id quod etiam hoc tempore nos facimus.

RESPONDEO igitur: *Sursum corda,* non significare eleuationem ad locum corporalem: alioqui astrologi pijssimi essent omnium hominum, qui semper versantur animo, & oculis inter sydera: sed eleuationem à rebus terrenis, & curis huius vitæ ad Deum, & res æternas, & diuinas. Vnde, sacerdoti dicenti: *Sursum corda,* non respondemus, Habemus ad Firmamentum, sed, *Habemus ad Dominum.* Et certè, qui in hoc mundo Christum quærebāt, vel in præsepi, vt tres Magi, vel in tēplo, vt ipsa Virgo Mater, vel in sepulchro, vt Magdalena; sursum cor habebant, quia illum quærebant, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Et potest fieri, vt quis dum terram intuetur, & cogitat, cor habeat sursum; & contrà, dum quis cælum intuetur, & cogitat, cor habeat deorsum; si nimirum ille in terra cogitet Dei potentiam, quæ ibi relucet; hic autem in cælo nihil cogitet, nisi naturam, & qualitates cæli. Sic igitur qui in Eucharistia Christum quærunt, & venerantur, sursum cor habent, si de ipso Christo, non de negotijs huius vitæ, interim cogitent.

DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA EX TESTIMONIIS PATRVM:

LIBER SECVNDVS:

HACTENVS ex verbo Dei controuersiam disputauimus de præsentia corporis Domini in Eucharistia; nunc ex testimonijs veterum Patrum, qui ante hanc litem exortam floruerunt, eandem controuersiam disputare aggredimur. Nam etsi aduersarij, Patres contemnere soleant, cùm eos sibi aduersari non dubitent: in hac tamen quæstione aliquid eis tribuere videntur: certè laborant, quantum possunt, vt eos ad se pertrahant. Ioannes Caluinus in vltima admonitione ad VVestphalum: Constat, *inquit,* vetustos omnes scriptores, qui totis quinque seculis post Apostolos vixerunt, vno ore nobis patrocinari. *Petrus Martyr in præfatione sua defensionis contra Gardinerum ad Reginam Angliæ, iactat se defendere sententiam Patrum Græcorum, & Latinorum veterum de Eucharistia. Petrus Boquinus initio libri de cœna Domini contra Heshusium dicit, nullam esse rationem certiorem, & breuiorem inueniendæ veritatis, in hac, de qua agimus, controuersia, quàm insistendo vestigijs antiquorum Patrum.*

Nos igitur, vt apertissimè, & breuissimè (quàtum rei magnitudo patietur) intelligamus, quid Patres senserint, singulos seorsim excutiemus ordine ætatis, quo in Ecclesia floruerunt: ac in singulis quatuor considerabimus. PRIMO, quid ipsi doceant pro Catholica veritate. SECVNDO, quid ad ea respondeant aduersarij. TERTIO, quid ex ijsdem contra nos illi adferant. QVARTO, quid ad ea sit respondendum.

Est autem illud OBSERVANDVM, testimonia Patrum, non quidem æquari per se Scripturarum testimonijs: tamen ex ijs apertè cognosci, quæ fuerit sententia, & fides eius Ecclesiæ, quam omnes fatemur veram Christi Ecclesiam fuisse, & veram de Sacramentis fidem ac doctrinam habuisse: quocirca ex illis colligitur argumentum firmissimum, & infallibile pro veritate. Vnde AVGVSTINVS lib. 3. de peccatorũ meritis & remiss. cap. 7. cùm attulisset Patrum testimonia quædam, vt Cypriani, & Hieronymi pro peccato originali: Hæc, *inquit,* non ideo commemoraui, quòd disputatorum quorumlibet sententijs tanquam canonica auctoritate nitamur; sed vt appareat ab initio, vsque ad præsens tempus, quo nouitas ista orta est, hoc apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum, vt, &c.

CAPVT PRIMVM.

PRIMA ætas Ecclesiæ ab anno Domini I. vsque ad C.

Testimonium discipulorum S. Andreæ Apostoli.

PRIMO igitur excutienda sunt testimonia eorum, qui Apostolos viderunt, & audierunt, quæ fuit prima ætas Ecclesiæ. Ac PRIMVM occurrit liber passionis S. ANDREÆ Apostoli scriptus ab eius discipulis, qui passioni interfuerunt. Hũc librum legitimum esse satis constat; tum, quia nulli (quod sciam) adhuc in quæstionem eius auctoritatem vocarunt; tum, quia reuera nihil continet, quod nouitatem redoleat; tum, quia genus passionis S. Andreæ, & illa eius verba: *Salue sancta crux*, in tota Ecclesia ce- A lebreerrima, ex hoc libro sine dubitatione sumpta sunt: tum quia Petrus Damianus in serm. 2. de S. Andrea de hac historia sic loquitur. Non immeritò in singularem Auctoritatis arcem suscepta est, quam qui viderunt, scripserunt orbi, & ministri fuere sermonis: tum denique, quia Ioannes à Louanio in sua censura de passionibus Sanctorum, quæ habetur in Martyrologio Molani, hunc librum omnibus modis legendum censet; & idem indicauit vir grauissimus Aloysius Lipomannus, qui ex probatis auctoribus vitas Sanctorum descripsit; vt omittam quod in Breuiario Romano, nuper recognito, ac repurgato, suum locum habet passio

S. An-

Sancti Andreæ ex hoc libro.

In eo igitur lib. habentur hæc verba Apostoli Andreæ: *Ego omnipotenti Deo immaculatum agnum quotidie sacrifico.* Et infrà: *Qui cum sit verè sacrificatus, & verè à populo carnes eius manducata, integer perseuerat, & viuus.* In quibus verbis, illud (*Verè manducata*) excludit manducationem in solo signo aut spiritu. Ac præterea paulò infrà, cùm Ægeas miraretur, ac peteret, sibi explicari, quomodo posset fieri, vt agnus verè manducatus, integer & viuus maneret, & S. Andreas recusaret homini Ethnico mysterium explicare: & ille instaret, ac per tormenta cogere vellet Apostolum; tandem Apostolus subiunxit, fieri non posse vllo modo, vt sine fide in Christum, ad huius mysterij notitiã perueniret. At certè si nihil est Eucharistia, nisi panis significans Christum, non erat difficile etiam sine fide intelligere, quomodo Christus in signo manducatus, integer perseueret. Nam si in pane imprimatur imago Principis alicuius; certè sine vlla sua læsione, B comedi poterit Princeps ille in sua imagine; nec vlla difficultas est in hac re intelligenda. Ad hunc locum non vidi vllam responsionem hæreticorum.

CAPVT II.

Testimonium S. Ignatij.

SECVNDVS auctor Apostolorum tempore est S. IGNATIVS, de cuius epistolis dubitari non potest, cùm eæ citentur ab Eusebio, Athanasio, Hieronymo, Theodoreto, & alijs veteribus frequentissimè. Is ergo in episto. ad Smyrnenses (vt citat Theodoretus dialog. 3.) sic ait: *Eucharistias, & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitauit.*

AD hunc locum Beza respondet in Dialogo Cy- C clops, fateri se veram carnem Christi nobis dari fide manducandam. At Ignatius non dicit, carnem Christi nobis dari quocunq; modo, sed dicit Eucharistiam esse carnem Christi. Petrus Boquinus in lib. de cœna Domini, respondet Ignatium differere contra eos, qui negabant Christum habuisse veram carnem: & ex Eucharistia argumentum duxisse, quia si Christus nõ habuit veram carnem, nõ potest Eucharistia esse caro vera, id est, signum, seu symbolum veræ carnis.

AT contrà; nam Ignatius dicit, hæreticos illos, contra quos agit, omnino repudiasse Eucharistiam, ne fateri cogerentur, Christum habuisse veram carnem, si Eucharistiam, quæ est ipsa caro Christi, admisissent. OBSERVANDVM enim est, hæreticos illos (vt ex ipsa epistola ad Smyrnenses patet) docuisse Christum putatiuè natum, passum, mortuum, resurrexisse: ac per hoc non negasse Christum habuisse carnem aliquam visibilem, & apparentem, sed negasse habuisse eum veram carnem humanam. Ex quo sequitur, vt non de- D buerint repudiare imagines, & figuras carnis Christi, sed solùm ipsam veram carnem. Nam corpora humana apparentia depingi possunt, & figulis exprimi, licet verè humana non sint, vt patet de imaginibus Angelorum. Ergo hæretici illi non negabant Eucharistiam significare posse carnem Christi, sed negabant esse carnem Christi (vt Ignatius disertè dicit) ne videlicet cogerentur admittere, Christum habuisse veram carnem. Reprehenduntur autem ab Ignatio; igitur Ignatius contrarium sentiebat, nempe Eucharistiam esse verè & propriè Christi carnem. Habentur alia loca in episto. ad Rom. & in epist. ad Ephes. sed facilius eludi possunt.

PORRO ex Ignatio obijcit Petrus Martyr in lib. cõtra Gardinerum 1. parte, obiecto 149. illa verba ex epistola ad Philadelphienses: *Rogo vos, vt insistatis vni fidei,* A *vni prædicationi, vna Eucharistia vtentes: una est caro Domini Iesu, & vnus eius sanguis, qui pro nobis effusus est: vnus etiam panis pro omnibus confractus, & unus calix totius Ecclesiæ.* Notat enim Petrus Martyr Ignatium distinguere panem, & calicem, à carne, & sanguine Christi, cùm dicat: *Vna caro, unus sanguis: unus etiam panis, unus calix.* Ex quo sequi videtur, vt in Sacramento non sit nisi panis, & vinum, quæ tamen carnem, & sanguinem, quæ sunt res Sacramenti, significent. Addit etiam argumentum ex nomine panis, & fractionis, quæ non conueniunt propriè, nisi vero pani.

RESPONDEO; Quod attinet ad nomina panis & fractionis, non esse faciendam nouam quæstionem, cũ sint ista ipsa vocabula Pauli, 1. Cor. 10. *Panis, quem frangimus; &c.* de quibus suprà diximus. Quod autem pertinet ad illam distinctionem carnis, & sanguinis à pane, & calice, dico Ignatium distinguere carnem, vt in cruce passam, & sanguinem, vt in cruce fusum à Sacramento Eucharistiæ; & rectissimè. Sacramentum enim Eucharistię, siue cõtineat verè (vt nos credimus) Christi carnem, siue non contineat, est signum repræsentans carnem Christi, vt morientem in cruce, & sãguinem, vt in cruce effusum, & proinde distinguitur ab illis. Vult autem eo loco Ignatius hortari ad vnitatem & charitatem consectandam, & ad schismata, & hæreses fugiendas. Itaq; monet vt in vna fide maneãt, eidem prædicationi dent operam, & vna vtantur Eucharistia, id est, simul communicent, non faciant schismata, non erigant contraria altaria. Probat autem debere eos simul communicare, quia vnum est Sacramẽtum Eucharistiæ: vnum autem Sacramentum esse, probat, quia vna est caro Christi, & vnus sanguis. Quæ probatio efficax esset, etiamsi hoc Sacramentum significaret tantùm carnem Christi, vt aduersarij volunt: sed est efficacior, si Sacramentum non tantùm significet, sed etiam verè contineat Christi carnem.

CAPVT III.

Testimonium S. Dionysij Areopagitæ.

DIONYSIVM AREOPAGITAM Apostolorum tempore floruisse nemo dubitat: libros qui ei adscribuntur, negant hæretici illius Dionysij esse, & nos alibi probauimus esse. Sed hoc loco supersedendum est hoc labore, quia Petrus Martyr non solùm admittit, eos libros esse alicuius antiqui Patris, sed etiam argumentum inde petere audet pro suo errore. Et prętereà cùm citetur hic auctor tanquam antiquus, & venerabilis Pater à S. Gregorio hom. 34. in Euangelia; necesse est omnino vixisse illum in primis quinque seculis, quæ à Caluino recipiuntur. Nam si Gregorio, qui ante annos mille floruit, fuit hic auctor antiquus, & venerabilis Pater, quid erit nobis?

D Ille igitur auctor in lib. de hierarchia Eccles. cap. 3. par. 3. prętet alia multa, quæ de hoc Sacramento dicit, ita ipsum alloquitur: *O diuinissimum, & sacrosanctum Sacramentum, obducta tibi significantium figurarum operimenta dignanter aperi, & perspicuè nobis fac appareas; nostrosq́; spirituales oculos, singulari, & aperto tuæ lucis fulgore imple.* Hęc ille. At eiusmodi inuocatio stultissimè, & impiè referretur ad Sacramẽtum, si solùm esset panis triticeus, non autem panis cœlestis viuus, & diuinus.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 1. obiecto 150. Dionysium apostrophen fecisse ad rem significatam, id est, ad ipsum Christum, qui per symbola panis, & vini repræsentatur: *Quemadmodum in templis Papistarum,* inquit ipse, *videas procumbere homines ante signa, & statuas, & ad illas exclamare, quasi aut B. Virgo, aut Petrus, & Paulus præsẽs esset.*

AT

At bis peccat in hac responsione Pseudomartyr. Primo, quia se ipse damnat cum ceteris Sacramentarijs, qui acerrimè reprehendere solent, & idololatriæ accusare Catholicos, quòd orent ante imagines, aut venerabile Sacramentum: nunc enim vsum istum ipse defendit, dum eum sanctissimo Patri tribuit. Secundo peccat, quòd non aduertit, aliud esse ante imagines inuocare Christum, vel Sanctos quos imagines repræsentant, quod Catholici rectè faciunt: aliud inuocare ipsas imagines, quod Catholici non faciunt, nec potest nisi stultè, & impiè fieri. Dionysius autem ipsum inuocat Sacramentum, atque ab ipso petit, quæ à solo Deo rectè peti possunt: existimauit igitur in Sacramento verè Christum ipsum Deum, & hominem contineri, immò ipsum Christum vnà cum externis symbolis Sacramentum esse.

Idem Dionysius ibidem, sed paulò Inferius: *Pontifex* inquit, *quod hostiam salutarem, quæ supra ipsum est, litet, se excusat ad ipsum exclamans; Tu dixisti, Hoc facite, &c.* At certè purus panis non supra nos est; neq; esset opus vlla excusatione, si merum panem tractare debemus, etiamsi is Christum significaret: alioqui debuissent etiam Aaronici sacerdotes se excusare, quòd indigni essent, qui tangerent oues, & boues illos, quod ridiculum est.

Audiamus nunc quid ipse pro se adferat ex Dionysio. Adfert igitur illa verba ex eodem cap. 3. par. 3. *Pontifex opertum panem & indiuiduum aperit, & in frusta concidit.*

Respondeo; Miram esse aduersariorum importunitatem, qui si in vno, vel altero Patre legant Eucharistiam vocari panem, statim clamant, Eucharistiam nihil esse, nisi panem propriè dictum: & cùm in omnibus Patribus in infinitis locis legant Eucharistiam esse corpus Christi, tamen non volunt admittere corpus vllo in loco propriè accipi. Dico igitur panem vocari Eucharistiam, sed panem cœlestem, & diuinum, nō triticeum: nam paulò antè (vt diximus) idem Dionysius scribit eum panem esse hostiam ipso Pontifice longè digniorem, ita vt excusatione illi opus sit, quòd rem tam eximiam tractare audeat.

CAPVT IV.

Secunda ætas Ecclesiæ ab anno Domini C. ad CC.

Testimonium S. Iustini.

Post Apostolorum discipulos in Secunda ætate Ecclesiæ tres habemus testes insignes, & indubitatos, Iustinum Martyrem, Pium I. Pontificem, & Irenæum. Ivstinvs igitur Martyr in Apologia 2. ad Antoninum Imperatorē, sic loquitur de Eucharistia. οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ᾽ ὃν τρόπον διὰ λόγου θεοῦ σαρκοποιηθεὶς ἰησοῦς χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν: οὕτω καὶ τὴν δι᾽ εὐχῆς λόγου τοῦ θεοῦ παρ᾽ αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφὴν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος ἰησοῦ, καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. *Non enim vt communem panem, neque communem potum hæc sumimus, sed quemadmodum per verbum Dei incarnatus Iesus Christus Saluator noster, & carnem, & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiā per preces verbi Dei ab ipso Eucharistiam factum cibū, ex quo sanguis, & carnes nostræ per mutationem aluntur, illius incarnati Iesu, & carnem, & sanguinem esse edocti sumus.* Hæc ad verbum ex Græco interpretatus sum:

A quia queri solent hæretici sæpenumero de interpretationibus Catholicorum. Solùm ambigi posset de illa voce: *Eucharistiam factum*; nam Græca vox, εὐχαριστηθεῖσαν, significare potest, super quem gratiæ actæ sunt, vel barbaro vocabulo, Eucharistizatum, vel (vt nos reddidimus) *Eucharistiam factum*; Sed non refert quidquam hoc ad rem propositam.

Ex hoc igitur loco duobus modis colligitur sensisse Iustinum, veram Christi carnem propriè in Eucharistia contineri. Primo ex eo, quod simpliciter asserit panem Eucharistiæ non esse communem panem, sed carnem Christi: neque vllam mentionem facit tropi, aut figuræ alicuius. Nam si Eucharistia esset significatiuè caro Christi, & non realiter, id Iustinus omninò dicere debuisset: scribebat enim Apologiam pro Christianis, quibus præter alia crimina obijciebatur manducatio carnium humanarum in sacris, vt patet ex Tertulliano in Apologetico, cap. 7. & ex Minutio
B Felice in Octauio: & quod maximum est, ex Athenagora, qui in Apologia ad eundem Antoninum tria crimina refellit falsò Christianis obiecta; quòd Deum non esse crederent; quòd humanis carnibus vescerentur; quòd promiscuo concubitu vterentur. Certè enim ad hoc abolendum crimen omninò dicendum fuit Christi carnem à Christianis non comedi, nisi significatiuè. Et etiamsi id crimen non fuisset Christianis obiectum; stultus fuisset Iustinus, si absque vlla necessitate mysteria religionis facillima ipse incredibilia suis verbis fecisset, ad ethnicum Imperatorem scribens.

Secvndo, id colligimus ex comparatione Eucharistiæ, quam facit Iustinus cum mysterio Incarnationis. Vt enim doceret non temerè Christianos credere panem fieri carnem, adducit in medium aliud mysterium æquè difficile: qua enim potentia fieri potuit, vt Deus incarnaretur, eadem fieri potuisse dicit, vt panis fieret caro. Vbi nisi reipsa velit affirmare, panem fieri carnem, sed solùm significatiuè, frustrà
C adducit exemplum Incarnationis: nullum enim est miraculum facere, vt panis significet corpus Christi.

Vtrumque argumentum soluere nititur Petrus Martyr, & contrarium etiam colligere ex hoc loco Iustini in lib. contra Gardinerum, obiecto 13. & 151. Ad Primvm nostrum respondet, Iustinum non dixisse panem Eucharistiæ esse figuram corporis Christi, sed dixisse esse ipsum corpus, quia ita inter se loqui solebant Christiani eo tempore, nec fuisse periculum, ne ethnici putarent nos verè & propriè comedere carnem Christi, tum quia dixerat Iustinus, panem, & vinum proponi in sacra mensa; tum quia poterant facilè Gentiles colligere, verba illa Christi: *Hoc est corpus meum*, à Iustino citata, esse intelligenda sacramentaliter; tum denique quia Iustinus dicebat, non cuiusuis hominis carnem à Christianis manducari,
D sed solius Christi, qui iam resurrexerat, & in cœlum ascenderat.

At Petrus Martyr multa dicendo, nihil dicit. Nā etiamsi Christiani ita inter se loquerentur, tamen debuit defensor Christianorum Imperatori ethnico, & imperito rerum nostrarum, explicare tropum in illis verbis constitutum; alioqui non tollebat, sed augebat suspicionem criminis Christianis obiecti. Deinde, etiamsi Iustinus dixerit, panem, & vinum proponi in sacra mensa; tamen addidit, post mysticas preces non esse amplius panem, & vinum commune, sed ipsam carnem, & sanguinem Christi. Et ridiculum est debuisse, vel potuisse Imperatorem ethnicum per se intelligere verba Christi esse accipiēda sacramentaliter: vnde enim id colligeret homo Gentilis, qui neque an Sacramenta essent, audiuerat? Opinatur fortasse Petrus Martyr Imperatorem illum versatum fuisse

in

in schola Caluinistarum, vt statim ad tropos omnia reuocaret. DENIQVE, quod additur de Christi resurrectione, non tam explicat, quàm implicat magis difficultatem, & sine vlla caussa reddit fidem nostram homini Genoli prorsus incredibilem. Itaque insolubile manet hoc dilemma; Aut poterat Iustinus verè dicere, carnem Christi à Christianis solùm in signo manducari, aut non poterat: si poterat, præuaricator fuit caussæ Christianæ; nam odiosissimam reddidit fidem, & auxit criminum suspicionem, cùm posset vno verbo & fidem probabilem facere, & crimen diluere: si non poterat, certè ideò non poterat, quia verè, & non in signo tantùm datur nobis comedenda Christi caro.

Ad SECVNDVM nostrum argumentum respondet Martyr, Iustinum ideò explicuisse Eucharistiam exemplo Incarnationis, vt ostenderet contra hereticos Marcionistas nos veram Christi carnem per fidem accipere. Nam si Christus non assumpsisset per Incarnationem veram carnem, sed simulatam, & fictam, vt Marcionitæ, & Valentiniani hæretici dicebant, non esset Eucharistia signum veræ carnis, neq; nos veram carnem participaremus.

AT non probat hoc loco Iustinus Incarnationem ex Eucharistia, sed è contrario, Eucharistiam ex Incarnatione. PRÆTEREA Iustinus hoc loco non scribit cōtra hæreticos, nec mentionem eorum facit, sed persuadere vult Imperatori non esse impossibile mysterium Eucharistiæ apud eos, qui credunt mysterium Incarnationis. ADDE, quòd Imperatores, & ceteri ethnici tantùm aberant ab opinione Marcionis, vt nihil dubitarent Christum habuisse veram carnem, cùm id perpetuò Christianis obijcerent, Christum à Pilato verè crucifixum, & necatum fuisse: nulla ergo fuit caussa, cur Iustinus exemplum Incarnationis adferret ad probandum Christum habuisse veram carnem. PRÆTEREA, si Eucharistia nihil esset nisi panis significans carnem Christi, nihil inde concluderetur contra Marcionem: nam diceret ille Christum habuisse carnem phantasticam, & apparentem, & eam significari per Eucharistiam; ideò veteres non probant ex signo isto Eucharistiæ, Christum habuisse veram carnem, sed probant ex communi sententia, & fide Ecclesiæ, quæ erat, Eucharistiam esse verè carnem Saluatoris. Quocirca (vt dicit Ignatius) hæretici illi simpliciter repudiabant Eucharistiam. DENIQVE Iustinus comparat Eucharistiam cum Incarnatione, quoad modum, quo vtrumque factum est: dicit enim eo modo per preces verbi Dei panem fieri Eucharistiam, & tunc esse carnem Christi; quomodo per verbum Dei, id est, per virtutem, seu imperium Dei, Incarnatio facta est. At si Eucharistia non esset corpus Christi, nisi significatiuè, non esset opus vlla prece consecratoria, sed satis esset prima institutio Christi: vnde etiam Caluinistæ nullam adhibent consecrationem. Ergo Iustinus, qui scribit panem Eucharistiæ fieri corpus Christi per preces verbi Dei, credebat Eucharistiam non esse solam figuram, sed reipsa corpus Christi.

Quod autem Martyr cauillatur, consecrationem apud nos non fieri prece, sed verbis illis: *Hoc est corpus meum*, nimis leue est, quia (vt suprà sæpè ostendimus) sancti Patres vocant mysticas preces omnium Sacramentorum formas, etiamsi non videantur habere formam precum; quia omnes illæ formæ, quocunque modo pronuncientur, continent inuocationem Dei; cuius virtute Sacramenta, & eorum effectus producuntur.

Videamus nunc quid Petrus Pseudomartyr adferat pro suo errore ex vero Martyre Iustino. Duo igitur argumenta profert. VNVM, ex hoc ipso loco à nobis citato, quòd Iustinus dicat, pane Eucharistiæ ali corpora nostra: hinc enim colligit verum esse panem in Eucharistia, non autem corpus Christi, nisi significatiuè; non enim corpore Christi aluntur corpora nostra, sed animi tantùm. Eandem obiectionem facit Boquinus in libro de cœna Domini. Sed Petrus Martyr proponit ALTERVM ex Dialogo cum Triphone, vbi Eucharistiam vocat Iustinus panem, & poculum.

SED hoc posterius iam suprà refutatum est. Ad illud prius respondeo dupliciter. PRIMO illa verba: (*Ex quo carnes nostræ per mutationem aluntur*) esse periphrasim *panis*, ex quo conficitur Eucharistia, vt sit sensus; Cibus ille, ex quo carnes nostræ ali solent, cùm prece mystica consecratur: efficitur corpus Christi. Neque obstat, quod Iustinus prius meminerit consecrationis, quàm dicat ex eo cibo ali carnes nostras: nā non dicit ipse, ex pane consecrato ali carnes nostras, vt aduersarius contendit, sed dicit, per consecrationem cibum illum, ex quo carnes nostræ aluntur, fieri corpus Christi.

SECVNDO respondeo, non esse nouum apud veteres, ac præsertim Irenæum, Hilarium, Nyssenum, Cyrillum, & alios, vt Eucharistia dicatur alere corpora nostra. Sed non intelligunt Patres, cùm hoc dicunt, Eucharistia nutriri, vel augeri mortalem substantiam corporis nostri; sic enim facerent Eucharistiam cibum ventris, non mentis, quo nihil absurdius fingi potest: sed intelligunt, vt posteà videbimus, per Eucharistiam ali corpora nostra ad immortalitatem, id est, suscipere ex contactu carnis Christi vim quandam, seu dispositionem ad gloriosam resurrectionem, & vitam immortalem; id quod ex verbis illis deducunt, Ioann. sexto: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Sed de Iustino hactenus.

CAPVT V.

Testimonium S. Pij I. Papæ.

IAM verò PIVS Papa I. qui eodem tempore sedit in Pontificatu, quo Iustinus florebat, statuit pœnam satis grauem in eos, quorum negligentia aliquid Dominici sanguinis in terram, vel etiam super altare decideret: iussitque locum lambi, radi, &c. vt patet ex Gratiano de consecratione distinct. 2. canon. Si per negligentiam, & ex libro 1. decreti Iuonis, & lib. quinto Burckhardi. Quamuis autem non habeamus nunc epistolam ipsam Pontificis, tamen satis probabile reddit hoc testimonium, tum auctoritas Iuonis, Burckhardi, & Gratiani; tum etiam, quòd legamus in Tertulliano, Origene, Cyrillo, & alijs, qui proximi fuerunt ijs temporibus, summam diligentiam adhiberi solitam in Ecclesia, ne quid Sacramenti huius vllo modo in terram decideret. Testimonia Tertulliani, Origenis, & Cyrilli, infrà suo loco ponentur.

Porrò ista cautio argumentum est euidens fidei antiquorum. Si enim panis Eucharistiæ non esset corpus Christi, nisi repræsentatiuè; non esset adhibenda maior diligentia, ne caderet in terram, quàm ea sit, quam adhibemus, ne sacra Biblia in terram cadāt, aut imago aliqua Christi, aut aqua Baptismi, aut quam adhibebant Hebræi in conseruando Manna, aut Agno Paschali. Quis autem audiuit unquam debere lambi, aut radi terram, vbi cecidisset codex Euangelij, aut imago aut Manna, aut aqua Baptismi? Ad hoc testimonium, non legi aduersariorum responsum.

CAPVT VI.

Testimonium S. Irenæi.

SEQVITVR IRENÆVS, qui eodem seculo floruit, quo Iustinus, licet paulò posteriùs. Is igitur in lib. quarto contra hæreses, cap. 34. disputans contra hæreticos, qui negabant Christum esse Filium Creatoris, & Creatorem mundi huius, ita loquitur: *Quomodo autem constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primum quidem fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica?* Ex hoc loco nos tale argumentum facimus Irenæus probat Christum esse Creatorem, ex eo, quòd panis per consecrationem fit corpus Christi: igitur credebat reipsa, & nō sola significatione mutari panem in corpus Christi; nam mutatio realis requirit planè omnipotentiam Creatoris, nō autem impositio nouæ significationis.

Respondet ad hoc argumentum Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 62. & 157. Irenæum nō probare Christum esse Filium Creatoris, vel Creatorem ex transmutatione panis in corpus suum, sed ex eo, quod vtitur pane ad corpus suum significandū, & quia Patri gratias agit, cùm pane illo vtitur: non enim decebat, vt Filius illius Dei, qui est contrarius Creatori, vteretur rebus aduersarij sui, & de illis Patri suo gratias ageret.

AT contrà; nam INPRIMIS argumentum ex vsu rerum Creatoris fecerat Irenæus in proximis verbis superioribus: dixerat enim solam Ecclesiam rectè offerre Deo oblationem cum gratiarum actione ex creatura eius; hæreticos autem offerre non posse, cùm nō agnoscant eum esse Creatorem. Quid ergo opus erat, vt rursus idem argumētum repeteret? ADDE, quòd illa verba: *Quomodo autem constabit eis, &c.* indicant nouum argumentum inchoari; alioqui dixisset: Quomodo enim, si hæc ratio ad argumentum præcedens pertineret. DEINDE, Irenæus hoc locu ex Eucharistia probat Christum non solùm esse Filium Creatoris, sed etiam ipsum Creatorem, cùm ait, non posse constare panem Eucharistiæ esse corpus Domini sui, nisi fateantur ipsum esse Verbum illud, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, &c. At hoc argumentum nihil concludit, nisi ponamus veram, & realem mutationem in pane fieri. Posset enim Christus vti pane ad corpus suum significandum, etiamsi non esset Creator illius panis; quemadmodum nos vtimur hedera, quam non creauimus, ad vinum designandum. Immò nec probat hoc argumentum Christum esse Filium Creatoris: potest enim vti rebus Creatoris etiam is, qui non est Filius Creatoris. Si quid autem probat, id solum est, Christum non esse aduersarium Creatoris; nec enim vteretur rebus aduersarij sui. At Irenæus Filium Creatoris, & Creatorem affirmat esse Christū ex hac mutatione panis in corpus suum.

SECVNDVM testimonium est in eodem cap. in illis verbis: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini, & sanguine alitur?* Et paulò infrà: *Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena, & celesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.*

Ex his verbis tria argumenta colligimus. PRIMVM est: Corpora nostra incorruptibilia fiunt, qui aluntur corpore Christi: ergo corpus Christi non solùm animis percipitur, sed etiam corpore ex Irenæi sententia. At corpus non potest in cœlum conscendere, vt ibi gustet Christi carnem; ergo verè præsens est in Eucharistia ipsa Christi caro. SECVNDVM est: Panis terrenus post inuocationem Dei, seu mysticas preces, non est amplius communis panis, sed est cibus constans duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti. Non potest autem res illa cœlestis esse, nisi corpus Christi; igitur verè est in Eucharistia corpus Christi. TERTIVM: Ita panis mutatur ex terreno in cœlestem per inuocationem Dei, sicut corpora nostra mutabuntur per Eucharistiam ex mortalibus in immortalia. Sed corpora nostra reipsa fient immortalia, non autem sola significatione: igitur panis terrenus reipsa fit corpus Christi, non sola significatione.

Ad omnia respondere conantur hæretici. Ad PRIMVM Beza respondet in Cyclope, per Eucharistiam corpora fieri immortalia, quia per eam fide coniungimur ipsissimo corpori Christi, ex quo tam animus, quàm corpus viuificatur. Paulò planiùs id explicat Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 151. vbi dicit, per Eucharistiam corpora nostra fieri immortalia, quia per eam fide apprehendimus Christum; ex ea fide renouatur anima; ea renouatio redundat in corpus, illudque facit paulatim aptum instrumentū Dei, & vitæ æternæ capax.

AT contrà. NAM Irenæus (vt aduersarij fatentur) contendit probare hæreticis sui temporis veram carnis nostræ resurrectionem aliquando futuram; idque probat, quia ipsa caro nostra per Eucharistiam coniungitur immortali, & viuificatrici Christi carni. At si esset vera aduersariorum sententia, Irenæi argumentum vel nihil concluderet, vel certè esset superuacaneum. Nam qui negant resurrectionem carnis, non admittunt illam redundantiam gratiæ ex anima in corpus, in qua ponit Petrus Martyr totam vim argumenti Irenæi; neque admittent, quod dicit Beza, Christū corpus animo apprehensum, animam & corpus viuificare; immò dicent inde sequi, corpus non viuificari, sed solam animam, cùm illa sola Christum apprehendat. DEINDE, quid erat opus vrgere tantoperè Eucharistiam ad probandam resurrectionem, quod Irenæus facit, tum hoc loco, tum lib. 5. & alibi? Nam satis erat dicere, Christum per fidem apprehensum viuificaturum animas, & corpora nostra: impertinens autem est; vnde excitetur illa fides, vtrum sumptione Eucharistiæ, aut Baptismi, aut solo Dei verbo, aut aliquo miraculo: ista enim omnia nihil sunt apud aduersarios, nisi instrumenta excitandæ fidei.

Ad SECVNDVM respondet Martyr, libro contra Gardinerum, obiecto 152. & 153. Eucharistiam vocari panem non communem, quia est Sacramentum quoddam, proinde panem sacrum non vulgarem dici debere. Constare autem, ait, re terrena, & cœlesti, id est, symbolo, & re significata; licet res significata procul absit, siue pane, & sanctificatione. Est enim panis res terrena, sanctificatio autem, qua panis Sacramentum efficitur, res est cœlestis.

Vtraque absurda est explicatio: ac PRIMVM rem terrenam esse symbola, rem cœlestem esse rem significatam, sed absentem, nullo modo fieri potest. Nam nihil constare dicitur ex eo, quod in ipso non est: Eucharistiam autem cōstare dicit Irenæus ex duabus rebus, terrena vna, altera cœlesti; vult ergo vtramque rem esse in ipsa Eucharistia.

Respondet Martyr, omnino constare posse aliquid ex eo, quod in ipso non est: *Nam sermo noster,* inquit, *constat ex voce, & re significata; & tamen res significata sæpe longissimè abest à voce. Præterea Paulus dicit, Sacramenta veteris Testamenti constitisse ex symbolis, & corpore Christi: manducabant enim eandem escam nobiscum.* 1. Corinthior. 10. *At cor-*

corpus Christi iam procul aberat, vt ne natum quidem esset.

Hic verò prodit suam imperitiam Petrus Martyr. Quis enim vnquam dixit, sermonem constare ex voce, & re significata? nonne relatiuè opponuntur signum, & res significata? quomodo igitur potest aliquid ex oppositis constare? fefellit eum fortasse, quod dici solet, sermonem constare ex voce, & significatione. Sed significatio in ipsa voce est, vt relatio in suo subiecto; ac proinde nō potest ex ea probare Petrus Martyr aliquid constare ex eo, quod in ipso non est. Quod verò addit de Sacramentis veteribus ex Paulo, impudens mendacium est. Nusquam enim Paulus dixit, Sacramenta vetera constituisse ex symbolis, & corpore Christi: nec dixit Patres veteris Testamenti manducasse eandem escam nobiscum, vt suprà sæpiùs demonstrauimus.

Iam verò illa ALTERA expositio, qua per rem cœlestem intelligunt consecrationem, siue sanctificationem, æquè facilè refelli potest. Nam nullam ipsi agnoscunt veram consecrationem panis; quam enim nos adhibemus, incantationem vocant; sed solùm illis consecratio est, panem deputari à Deo ad Sacramenti vsum, id est, vt repræsentet corpus Christi: quæ consecratio nihil reale ponit in pane, sed merum respectum rationis. Porrò Irenæus de rebus loquitur, non de entibus rationis, cùm dicit Eucharistiam constare duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti. Et confirmatur argumentum ex ipso aduersariorum testimonio. Nā cùm quæritur, quid sit res terrena, & nos dicimus esse accidentia panis sensibilia; illi clamant, rem terrenam debere esse substantiam, non sola accidentia. Si ergo res terrena, vt verè dici possit res, debet esse substātia; res cœlestis, vt res verè dici possit, nonne debet esse etiam substantia? quomodo igitur exponunt per rem cœlestem, consecrationem, quæ in re nihil est? PRÆTEREA nemo ita loquitur de alijs Sacramentis, vt dicat aquam Baptismi constare duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti; & tamen aqua Baptismi, symbolum est Sacramenti, vt panis Eucharistiæ. DENIQVE consecratio nō habet eam vim, quam tribuit Irenæus rei cœlesti in Eucharistia: ipse enim vult Eucharistiam, quia re cœlesti constat, facere corpora nostra immortalia ex mortalibus. At non habet sola consecratio istam virtutem, & præsertim secundum aduersarios, qui nullam vim tribuunt Sacramentis, nisi ad fidē excitandam repræsentando. Vera igitur expositio est, rē terrenam esse id, quod sensu percipitur in Eucharistia (illud enim etsi reuera substantia non sit, tamen vera res, & verè terrena est, alioqui sensibus corporalibus apprehendi non posset) rem cœlestem esse id, quod creditur, nimirum Christi corpus gloriosum, & immortale.

Ad TERTIVM nostrum argumentum respondet Petrus Martyr, libro contra Gardinerum, obiecto 152. ex verbis Irenæi colligi contrarium eius, quod nos volumus. Ille enim dicit, sic mutari panem per consecrationem, & ex communi fieri sacrum, & cœlestem, quomodo per ipsam Eucharistiam corpora nostra fiunt immortalia ex mortalibus. At nostra corpora non mutantur substantialiter, sed accidentaliter tātùm; ergo & panis ille non mutatur nisi accidentaliter; quia nimirum fit Sacramentum religionis, cū antea cibus esset tantùm vulgaris.

Respondeo dupliciter. PRIMO, quæ adferuntur vt similia, debere esse similia in re, de qua disputatur, non autem in omnibus. Volebat autem Irenæus ostendere, corpora nostra verè resurgere, & fieri ex mortalibus immortalia; id ostendit hac similitudine; Sicut panis communis & proinde corruptibilis per consecrationem fit panis cœlestis, & incorruptibilis, ita corpora nostra corruptibilia per Eucharistiæ per

A ceptionem fiunt incorruptibilia. In qua similitudine id requiritur, & sufficit, vt sicut corpora nostra verè mutantur, & fiunt incorruptibilia ex corruptibilibus; ita panis ille communis verè mutetur & fiat incorruptibilis: vtrum autem id fiat per mutationem substantiæ, aut accidentium, impertinens est, vt patet.

SECVNDO tamen respondeo cum Ioann. à Louanio in lib. de Eucharistia, Irenæum loqui de mutatione substantiali, tam panis, quàm etiam corporum nostrorum. Nam loquitur de mutatione, quæ fiet in resurrectione, quando pulueres, seu cineres corporum nostrorum mutabuntur, in corpora humana gloriosa, & immortalia: id enim apertissimè Irenæus demōstrat lib. 5. cap. 2. Ibi enim cum dixisset non posse fieri, quin caro nostra resurgat immortalis, cùm nutriatur corpore & sanguine Christi, rebus nimirum immortalibus; ita subiungit: *Et quemadmodum lignum vitis depositum in terra suo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & dissolutum: multi-*
B *plex surgit per Spiritum Dei, qui continet omnia, quæ deinde per sapientiam in vsum hominibus veniunt, & percipientia verbum Dei fiunt Eucharistia, quod est corpus, & sanguis Christi: sic & nostra corpora ex ea nutrita, & reposita in terram, & resoluta in ea, resurgent in suo tempore Verbo Dei resurrectionem eis donante, in gloriam Dei Patris.* Vt pulchrè Irenæus comparat corpora nostra cum grano tritici, quod in terra dissoluitur, & corrumpitur; virtutem autem Eucharistiæ cum spiritu illo, seu genitali virtute, quæ corruptum granum resurgere facit. Nam quemadmodum granum frumenti, etiamsi mutatum fuerit in putredinem; tamen propter illam vim genitalem, quam habet, resurgit in spicam: ita corpora nostra, quamuis in puluerem resoluantur; tamen propter virtutem receptam à communicatione carnis, & sanguinis Domi-
C ni, resurgunt gloriosa, & immortalia. Et hoc est etiam, quod Irenæus significat, cùm ait, corpora nostra consistere, & augeri ex corpore & sanguine Christi; quia nimirum Eucharistia facit, vt corpora non solum non pereant, sed etiam vt resurgant aucta pluribus donis, quàm antea haberent: sicut etiam granum non resurgit simpliciter in granum, sed in spicam, id est, multiplicatum & auctum.

Vnum argumentum ex Irenæo pro se adducit Petrus Martyr lib. contra Gardinerum obiecto 154. 156. 157. Nam Irenæus scribit, ipsum panem esse corpus Christi, quod non potest esse verum, nisi tropicè accipiendo corpus Christi, lib. 4. ca. 32. *Eū*, inquit Irenęus, *qui est ex creatura panem accepit, & gratias egit dicens; Hoc est corpus meum: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est.* Et libro eodem, cap. 34. *Quomodo constabit eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse cor-*
D *pus Domini? &c.* Et libro eodem, cap. 57. *Accipiens panem, suum corpus confitebatur.*

RESPONDEO, Irenæus non significat panem simpliciter esse corpus Christi, sed panem in quo gratiæ actæ sunt, id est, panem sanctificatum, & factum Eucharistiam, vt IVSTINVS loquebatur, τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν, Credibile enim omninò est, Irenæum eadē voce Græca vsum, quam interpres nō potuit reddere vnica voce, sed per circumloquutionē expressit. Porrò, panis factus Eucharistia, verè, & propriè est corpus Christi. Similis loquutio esset, si quis diceret; Virga Mosis versa in draconē ambulabat, & comedebat: & aqua à Christo in vinū cōuersa, colorē, & saporē vini hēbat.

Profert etiam aliud argumentum Petrus Martyr ex eo, quod Irenæus dicit, corpore Christi ali, & augeri corpora nostra. Sed hoc iam est solutum.

CAPVT VII.

Tertia ætas Ecclesiæ ab anno Domini CC. ad CCC.

Testimonium Tertulliani.

IN TERTIA ætate habemus tres testes, Tertullianum, Origenem, Cyprianum. TERTVLLIANVS ad initium anni CC. floruit, & qnamuis hęreticus fuerit Montanista in extrema ætate sua, tamen à nullo veterum Patrum reprehenditur hoc nomine, quòd errauerit circa Sacramentum Dominici corporis. Itaq; potest ad testimonium dicendum, tanquam auctor antiquissimus & doctus, admitti, vt etiam eum admittunt hæretici huius temporis.

Is igitur in lib. 2. ad vxorem, cùm hortaretur fœminas Christianas, vt non nuberent Gentilibus maritis, præter alia argumenta, quibus id persuadere nititur, vnum sumit ab Eucharistiæ communicatione. Nam aut oportebit clam marito sumere Eucharistiã, & hoc vix fieri poterit; aut illo sciente, & tum exponetur Sacramentum contẽptui: *Non sciet*, inquit, *maritus quid secretò ante omnem cibum gustes; & si sciuerit, panem, non illum credit esse qui dicitur.* Hæc ille. Vbi Tertullianus satis apertè indicat Eucharistiam non esse panem materialem, licet id videatur esse Gentilibus, sed esse Christum.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerũ, obiecto 160. velle Tertullianum dicere, Gentiles non scire Eucharistiam esse Sacramẽtum, sed prophanum panem solummodo credere.

AT repugnat ratio Grammaticæ. Nam Tertullianus ait: *Et si sciuerit, panem, non illum credit esse, qui dicitur:* non autem ait: Non illud credit esse, quod dicitur: certè Sacramentum est generis neutri, non masculini. Denique nulla difficultas erat, vel fœminæ Christianæ significandi panem illum esse sacrum, quod repræsentaret Christum; vel viro Gẽtili id credendi. Tertullianus autem loquitur de re, quam maritus Gentilis non facilè credere posset, nec tutò illi explicanda esset.

Idẽ Tertullianus in lib. de corona militis inter alios Christianos ritus ponit summam cautionem, q̃ adhibebant Christiani, ne aliquid Eucharistiæ in terram caderet: *Calicis*, inquit, *aut panis etiam nostri aliquid decutis in terram anxiè patimur.* Hæc ille. de quo argumẽto suprà diximus in testimonio S. Pij Papæ.

Idẽ Tertullianus in lib. de resurrect. carnis probat, verè carnem resurrecturam, & non solam animam saluandam, ex eo, quòd omnia Sacramenta per corpus transeunt ad animam: *Caro*, inquit, *abluitur, ut anima emaculetur; caro inungitur, ut anima consecretur; caro corpore, & sanguine Christi uescitur, ut anima de Deo saginetur.*

Respondent Petrus Martyr loco citato, & Beza in Cyclope, & Boquinus in libro de cœna Domini, à Tertulliano vocari corpus Christi, ipsum Sacramentũ corporis, quia reprę sentat per modum signi ipsum verum corpus Christi.

AT si ita est, argumentum Tertulliani concidit. Dicent enim hæretici, qui negabant veram resurrectionem, quòd sicut sola anima verum corpus Christi percipit, caro autem non ipsum corpus, sed eius figuram: ita solam animam verè, & propriè resurgere, carnem autem non verè & propriè, sed metaphoricè.

Idem denique in libro de idololatria reprehendens quosdam, qui artifices idolorum ad Sacerdotium, vel certè Diaconatum promouebant: *Proh scelus*, inquit, *semel Iudæi Christo manus intulerant, isti quotidie corpus eius lacessunt. ò manus præcidendæ, &c.* Ac certè nõ conferret Tertullianus crimen eorum, qui indignè tractant hoc Sacramẽtum, cum Christi crucifixione, nec manus illas præcidendas diceret, si tantùm putaret esse in Sacramento corporis Christi figuram. Nam etiamsi iniuria imaginis refertur (vt suprà diximus) ad exemplar; tamen quando non fit ea intentione, vt lædatur exemplar, non est crimen vllo modo conferendum cum iniuria, quæ fit ipsi exemplari in se. Tertullianus autem nõ loquitur de illis, qui dedita opera, & vt Christum iniuria afficerent, Sacramentum eius violabant; sed de illis, qui cùm peccatores essent, audebant corpus Domini tractare & porrigere cõicatitis.

Sed videamus quid illi ex Tertulliano adferant. Tria igitur testimonia ex illo producunt. PRIMVM est lib. 1. contra Marcionem, paulò ante medium: *Sed ille*, inquit, *vsq; nunc nec aquam reprobauit Creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos vngit, nec mellis & lactis societatem, quo suos infantat, nec panem, in quo ipsum corpus suum repræsentat.*

RESPONDEO; verbum Repræsentandi ambiguum est: significat enim præsentem rem aliquam facere, siue reipsa, siue in signo aliquo, vel imagine. Ac, vt omittam testimonia Ciceronis, & ẽt sanctorum Patrum, qui frequenter vtuntur hac voce ad significandũ rem aliquam verè, & propriè præsentẽ exhiberi: Tertullianus ipse vtriusque significationis exempla præbere potest, lib. 4. in Marcionem, circa medium: *Itaque*, inquit, *iam repræsentans eum: Hic est Filius meus, &c.* vbi dicit Deum Patrem, qui aliquando promiserat Filium, eundem repræsentasse, cùm ait in monte Thabor: *Hic est Filius meus.* vbi apertissimè vocat repræsentare, exhibere reipsa: & in libro contra Praxeam vocat Filium Patris repræsentatorem, quia reuera Pater est in Filio. Sed ipse idem in lib. de pęnit. distinguit adulterium reipsa commissum, ab adulterio per concupiscentiam in mente reprę sentatum; vbi repræsentare est exhibere non reipsa, sed in imagine.

Cùm ergo vox ambigua sit, nõ potest rectè vllo modo colligi, Tertullianum loqui de repræsentatione in signo, & non in re; immò cõtrà potiùs, quia magis propriè dicitur repræsentari, quod reipsa exhibetur, quàm quod solùm in signo: probabilius colligetur Tertullianum loqui de repræsentatione, qua reipsa corpus Domini exhibetur.

Quare Petrus Martyr lib. cõtra Gardin. obiect. 160. tractans hunc locum Tertulliani, fatetur non posse ex hoc solo loco aliquid certi concludi, sed oportere ex alijs locis venari mentẽ Tertulliani, & remittit nos ad alium locum, quem nos paulò pòst excutiemus.

SECVNDVM testimonium proferunt ex lib. 3. contra Marcionẽ, & ex lib. contra Iudæos: nam eadẽ verba in vtroq; libro habẽtur. Sic ergo Tertullianus in lib. cõtra Iudęos, ait: *De hoc ligno Deus p Hieremiã insinuat, quod essetis dicturi; Venite mittam⁹ lignũ in panẽ eius. Vtiq; in corpus eius lignũ missum est: sic. n. Christus reuelauit, panẽ corpus suum appellans, cuius retro corpus in panẽ Prophetes nunciauit.* Et rursus sic ait lib. 3. in Marcionẽ: *Hoc lignũ, & Hieremias tibi insinuat dicturis prædicans Iudæis: Venite mittamus lignum in panẽ eius, vtique in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro reuelauit, panem corpus suum appellans, vt & hinc iam cum intelligas corporis sui figurã panis dedisse, cuius retrò corpus in panem Prophetes figurauit.*

RESPONDEO, hic locus Catholicis fauet, nõ hęreticis, si sñia Tertulliani diligenter consideretur. Nã scribit ipse apud Hieremiã per panẽ intelligi corpus Christi, qđ in ligno crucis affixũ fuit: atq; addit Christũ ipsum ita explicuisse prophetiã Hieremiæ, cũ de pane Eucharistię dixit: *Hoc est corpus meũ, qđ pro vobis traditur.*

Vbi necesse est per panem apud Hieremiam non accipere panem materialem, qui significet corpus Christi (vt hæretici loquuntur de pane Eucharistiæ) sequeretur enim panem fuisse crucifixum, nō autem ipsum Christum, si ita acciperemus eo loco panem; sed accipere cogimur per panem, ipsum verū Christi corpus, quod est panis vitæ. Itaque Hieremias loquitur quidē figuratè, sed tropus non est in eo, quòd panis dicatur corpus, quia sit corporis signum; sed in eo, quòd corpus dicatur panis, quia nutrit animas nostras instar panis: vt etiam rectè exposuit Lactantius lib. 4. diuin. Institut. cap. 18. vbi dicit corpus Domini vocari panem à Hieremia, quia est cibus, & vita hominum, qui credunt in eum. Sed Christus per Tertullianum declarauit prophetiam Hieremiæ, cùm ait de pane: *Hoc est corpus meum*; ergo Christus non de pane materiali dixit: *Hoc est corpus meum*; sed de pane cęlesti, qui est verè corpus eius. Nam si Dominus de pane materiali dixisset: *Hoc est corpus meum*, sequeretur, panem materialem fuisse pro nobis crucifixum; de illo enim pane dixit: *Hoc est corpus meum*, secundum Tertullianum, de quo dixit Hieremias: *Mittamus lignum in panem eius*. Quare ex sententia Tertulliani, illud pronomen, *Hoc*, demonstrat quidem panem; sed panē cęlestem, vel certè demonstrat panem terrenum, non qui maneat; sed qui mutetur in corpus Christi, vt sensus sit eorum verborum (secundū Tertullianum) *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis, quem vobis porrigo, non est panis communis, sed est ipsum corpus meum: vel, Hoc, quod hactenus fuit panis communis, iam est corpus meum.

Porrò illa verba obscurissima Tertulliani ex libr. 3. contra Marcionem: *Hinc intelliges corporis sui figuram panis dedisse*, non significant Christum dedisse Apostolis figuram corporis sui, non ipsum corpus: alioqui nō diceret corporis figuram panis, sed figuram corporis panem dedisse. Significat igitur Christū dedisse, id est, explicuisse, siue implesse figuram corporis sui, quā in pane Hieremias posuerat. Itaque sic ordinanda sunt illa verba; Hinc intelliges corporis sui figuram; figurā, inquam, panis, id est, in panis vocabulo latentē, Christum aperuisse; vnde subiungit: *Cuius retro corpus in panem Prophetes figurauit*. Est enim antithesis quædā in his verbis notanda: nam sicut Hieremias panem dixit, cùm significare vellet corpus Domini; sic è contrario Dominus corpus suum esse dixit, cùm panem vitæ discipulis daret.

Sequitur TERTIVS locus ex lib. 4. contra Marcionem, vbi sic legimus: *Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit; Hoc est corpus meū dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autē non fuisset, nisi veritatis esset corpus.*

RESPONDEO; Priora verba huius testimonij, quod omnes Sacramentarij tanquam Achillem quendam in prima acie constituunt: pro nobis maximè faciunt: posteriora autē nihil obsunt caussæ nostræ. Illud enim: *Acceptum panem corpus suum fecit dicendo; Hoc est corpus meum*, apertè indicat panis realem mutationem in corpus Christi; illud autē: *Hoc est figura corporis mei*, non significat (vt Sacramentarij credunt) panem Eucharistiæ esse figuram corporis Domini, sed quod fuit olim figura in Testamento veteri, nunc in corporis veritatem esse mutatum. Coniungitur enim illud, *Figura corporis mei*, non cum voce proximè præcedente, *corpus meum*, sed cum pronomine, *Hoc*, vt sit hic sensus; Acceptum panem corpus suū fecit, dicendo, Hoc, id est, panis, qui olim fuit figura corporis mei, nunc est corpus meum: vbi pronomen, *Hoc*, demonstrat panem, non qui manet, sed qui mutatur, vt suprà diximus.

Id autem ita esse probatur PRIMO ex illis verbis sequentibus: *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset*

A *corpus*. Si enim per figuram intelligeret Eucharistiam, non diceret, *non fuisset*, sed, non esset: loquitur igitur de figura Testamenti veteris, quæ sine dubio vera figura non fuisset, nisi corpus verum ei responderet.

SECVNDO idem patet ex verbis paulò infrà sequentibus: *Cur*, inquit, *panem corpus suum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis locò habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Hieremiam; Venite coniiciamus lignū in panem eius, scilicet crucem in corpus eius? Itaque illuminator antiquitatum quid tūc voluerit significasse panem, satis declarauit, corpus suum vocans panem*. Vbi Tertullianus dicit, Christum vocasse corpus suū panem, nō peponem, aut aliquem alium cibum, vt impleret figuram Hieremię, qui nomine panis significauerat Christi corpus: nō ergo Christus instituit in Eucharistia figuram corporis sui, vt aduersarij volunt, sed

B impleuit figuram veterem ex pane conficiendo corpus suum.

TERTIO ex verbis alijs sequentibus, vbi explicans prophetiam Iacob. Gen. 49. *Lauabit in uino stolam suā, & in sanguine vuæ pallium suum. Stolam*, inquit, *carnē demonstrat, & vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinē suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit*. Vbi NOTANDVM, quòd sicut apud Hieremiā panis significabat corpus, quia corpus Domini est cibus fidelium, vt suprà diximus: ita vinum apud Iacobū Patriarcham significat sanguinem Domini, quia sanguis Domini est potus fidelium. Christus autem vt explicaret istas figuras, seu vaticinia, corpus sub specie panis, & sanguinē sub specie vini nobis tradidit: & sanè si nō verum corpus, & sanguinem reipsa dedisset, non rectè explicuisset, vel implesset vaticinia. Nā tam Hieremias per panem verum corpus, quàm Iacob per vinum verum sanguinem prænunciauit, vt Tertullianus dicit.

C Illa autē verba Tertulliani: *Qui tunc vinum in sanguine figurauit*, referuntur ad illa verba Iacobi, *in sanguine vuæ pallium suum*. Vult enim dicere: per sanguinē vuæ, intelligi vinum, sed per vinū intelligi sanguinem Domini, vt ipse explicat, cùm ait per stolam carnem, per vinum sanguinem demonstrans.

QVARTO denique idem patet ex progressu totius libri. Nam propositum eius erat ostendere Christum in Euangelio non destruxisse Testamentum vetus, sed illud implesse. Itaque percurrit Tertullianus plurima Christi opera, ac demonstrat Christum in omnibus illis dedisse operam, vt impleret figuras legis: igitur hoc etiam loco non inducit figuram institutam in Testamento nouo, sed impletionem tantùm veterum figurarum.

CAPVT VIII.

Testimonium Origenis.

D ORIGENES, qui Tertulliano nōn multò posterior fuit, multis in locis de Sacramento Eucharistiæ loquitur: ac PRIMVM hom. 13. in Exod. exponēs cap. 25. eius libri, cùm hortari vellet populū, vt non contēneret verbū Dei, adducit exēplū diligentiæ oīum Christianorū in conseruando Christi corpore: *Volo*, inquit, *vos admonere religionis vestræ exemplis: nostis, qui diuinis mysterijs interesse consueuistis, quomodo cùm suscipitis corpus Domini, cùm omni cautela, & veneratione seruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur; reos.n. vos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligentiā decidat.* Hæc ille. Porrò aduersarij, neq; corpus Dñi seruant, cū non agnoscant Sacramentum, nisi in vsu, neq; consecrant, neq; reos se putāt, si qd illius panis, aut vini in terrā cadat. Et meritò nō putant, quia nihil nisi panē habent: at si verè

verè corpus Domini haberent, aut habere se crederẽt, certè vel diligentissimè conseruarent, vt semper Ecclesia fecit, aut se apertè impios, & sacrilegos testarentur. Ad hoc testimonium, vt etiam ad sequens, non vidi responsionem aduersariorum.

ALTERVM testimonium Origenis est in homil. 5. in diuersa loca Euangelij, in qua tractat de puero Cẽturionis: *Quando sanctum cibum, illudque incorruptũ accipis epulum, quãdo vitæ pane, & poculo frueris, manducas, & bibis corpus, & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humiliãs temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito; Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Sanè ista non possunt rectè dici nisi de vero corpore Domini, quod verè ore corporis accipiatur. Nam si loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, id est, de pane significante corpus Christi, non vocaret eum panem incorruptum epulum, nec ei dici vellet: *Domine non sum dignus, &c.* Si verò loqueretur de ipso Christo per panem significato, qui per fidem accipitur, non diceret: *Vbi indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Nam secundum aduersarios Christus per fidem non potest accipi nisi à pijs, & ad vitam; quod enim indignè accipitur ab impijs, non est nisi externum symbolum, secũdum aduersarios. At Origenes illi, qui ingreditur ad pios, & impios, vult dici: *Domine non sum dignus*, ergo vel vult adorari, & inuocari panem, quod est absurdissimum; vel vult sub illis speciebus verè Christum ipsum contineri.

TERTIVS locus est hom. 7. in libro Numeri: *Tunc,* inquit, *in ænigmate est Manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei, & verus cibus, sicut ipse dicit, quia caro mea verè est cibus.* Hæc ille. At certè species cũ ęnigmati opponitur, idem significat, quod veritas collata figuræ. Si autem Eucharistia esset corpus CHRISTI solum tropicè; non in specie, sed in ęnigmate dici deberet caro Domini: nam etiam Manna erat corpus Domini tropicè, id est, significatiuè. Et confirmatur argumentum ex verbis præcedentibus, vbi Origenes dicit Hebræos habuisse Baptismum in ænigmate, dum transirent mare rubrum, nobis autem in specie per Baptismum cõferri regenerationem. At vera regeneratio nobis datur in Baptismo, quam non dabat, sed adumbrabat solùm transitus maris rubri: ergo eodem modo vera caro nobis datur in Eucharistia, quam nõ dabat, sed in ænigmate significabat Manna Iudæorum.

Ad hunc locum respondent aduersarij, ac maximè Petrus Martyr in libro contra Gardinerum par. 4. Origenem loqui de modo loquendi, non de existentia rerum, id est, asserere Iudæos habuisse corpus Christi in ænigmate, quia non declarabatur eis, quid significaret Manna: nobis autem dari in specie, quia apertè nobis dicitur, quid significet panis Eucharistiæ.

Sed fallitur, aut fallit Petrus Martyr. Nã Origenes vtrumq; dicit, & Deum loquutum olim in ęnigmate, nunc autem apertè loqui; & Deum dedisse in ęnigmate, quod nunc in specie dat. Sic enim ait: *Veruntamen Moyses, priusqua acciperet Aethiopissam, non est scriptum, quia in specie loquutus sit ei Deus, & non in ænigmate: sed vbi accepit Aethiopissã, tũc dicit de eo Deus, quia os ad os loquar ad eum, in specie, & non in ænigmate. Modò enim cùm Moses venit ad nos, & coniunctus est huic nostræ Aethiopissæ, lex Dei, iam non in figuris, & imaginibus, sicut prius, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: et quæ prius in ænigmate designabantur, nũc in specie, & veritate cõplentur.* Hæc ille. Vides hic non solùm Deum clarius loqui, sed etiam reipsa præstare, quæ in ægnimate designabat? Eucharistia igitur ve-

A ram carnem continet, quam in ænigmate Manna designabat.

Videamus nunc quid illi contra nos adferant ex Origene. Profert Petrus Martyr loca sex Origenis in libro contra Gardinerum, obiecto 162. & sequentibus, quę tamen, aut nihil concludunt, aut nobis magis, quã aduersarijs fauent. PRIMVS locus est ex homil. 16 in Numeros: *Bibere,* inquit, *dicimur sanguinem Christi non solum Sacramentorum ritu, sed etiam cum sermones eius recipimus.* Hæc ille. Hinc aduersarij probare nituntur in Sacramentis non bibi sanguinem Christi, nisi spiritualiter, sicut non nisi spiritualiter bibitur in concione.

AT contrarium potius sequitur. Non enim dicit Origenes eodem modo bibi Christi sanguinem in Sacramentis, quo bibitur in concione; immò cùm distinguat hos duos modos, indicat esse modos diuersos; & per hoc bibi in concione spiritualiter, in Sacramentis
B autem reipsa.

SECVNDVS locus est ex commentario Origenis in cap. 26. Matthæi, vbi sic legimus: *Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritoriũ animarum.* NOTAT Martyr panem ipsum vocari corpus Christi; proinde panem materialem esse in Eucharistia. DEINDE addit: eũ panem dici verbum, quia Sacramenta sunt verba visibilia. ADDIT deniq; nõ posse panem dici verbum nutritorium, si per transubstantiationem euanescat: id enim quod nihil est, non potest aliquid nutrire.

RESPONDEO; Origenes prætermisso literali sensu omnibus noto, exponit mysticè totum hunc locum. Nec per panem intelligit panẽ materialem, qui sit verbum visibile: sed intelligit sermones Christi, seu verba Dei non visibilia, sed audibilia; dicit enim hoc verbum esse verbum de Deo Verbo procedens, & panem de pane cœlesti, id est, esse sermonem quẽ loquitur Christus, qui est Deus Verbum, & panis cœlestis. Vide to-
C tum locum tract. 35. in Matthæum, & nihil dubitabis, quin mystica sit, non literalis Origenis expositio.

TERTIVS locus est in hom. 7. in Leuiticũ, vbi postquam dixerat Origenes, carnem Christi esse verbum Dei, subiungit: *Si enim secundum literam sequaris hoc, quod dictum est: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, occidit hæc litera.* Vbi videt non admittere vllum alium sensum, nisi mysticum.

Respondeo PRIMVM; Siquid probat hoc testimonium, solùm probat non agi de Eucharistia in sexto ca. Ioan. non autem probat in Eucharistia non esse verũ Christi corpus. Nam ẽt aduersarij docent Ioan. 6. non agi de Eucharistia; & tñ non concederent, carnẽ Christi non manducari, nisi audiendo cõcionem: hoc enim esset planè tollere Sacramentum Eucharistiæ.

Dico SECVNDO, illa verba: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis*, tribus modis exponi posse. VNO modo prorsus mysticè, & figuratè, & hoc modo exponit
D hoc loco Origenes, dum per carnem Domini intelligit sermones diuinos. ALTERO modo prorsus ad literam, id est, sine vlla adiunctione mysterij; & hoc modo acceperunt Capharnaitæ, qui putarũt edendam Christi carnem, quomodo comeduntur ceteræ carnes, id est, eam lacerando & consumendo: & de hoc sensu rectè dicit hoc loco Origenes: *Litera occidit.* & Augustinus libro 3. doctrinæ Christianæ, capit. 16. dicit, verba Domini ita ad literam accepta, scelus quoddam sonare. TERTIO modo non omnino ad literam, nec omnino figuratè, sed ad literam quoad substantiam rei, & manducationis, figuratè autem, quoad modum manducationis, vt videlicet sensus sit; manducandam verè Christi carnem, sed sine vlla sui lęsione, vt suprà diximus in explicatione sententiæ Sancti Augustini de his verbis: atque hunc sensum hoc loco Origenes non attingit, sed non reijcit; & homilia 7.

in Numeros, eundé apertè recipit cùm de Eucharistia ad literam exponit illa verba: *Caro mea verè est cibus.*

QVARTVS locus est hom. 9. in Leuiticum prope finem: *Non hareas in sanguine carnis, sed disce potius sanguinem Verbi, & audi ipsum tibi dicentem, quia hic sanguis meus est, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Hic Petrus Martyr doceri contendit, vt non existimemus in Sacramento esse verum sanguinē carnis Dominicæ; sed erigamus mentem ad significationē Verbi. Si enim reuera sanguis Domini esset in Eucharistia, oporteret illi inhærere, vt precio nostro, illudque submissè adorare.

RESPONDEO; Toto cœlo hoc loco aberrat Petrus Martyr cum alijs Caluinistis, dum existimat sanguinē Verbi esse prædicationem, seu significationem verborum Domini. Vocat enim Origenes sanguinem Verbi, sanguinem verum, & corporalem Dei Verbi, id est, Christi; ac monet vt non inhæreamus in eo sanguine, tanquā in sanguine carnis, ac si nihil esset, nisi sanguis quidam humanus; sed consideremus eum esse sanguinem ipsius Dei, quo redempti sumus. Vel (quod videtur probabilius) monet, vt non hæreamus in sanguine carnis, id est, in sanguine vitulorum, & hircorum, de quo loquit Moses in eo loco Leuitici; sed eo dimisso ascendamus ad sanguinem Dei Verbi, qui per sanguinem illum vitulorum, & hircorum significabatur. Intelligere autem Origenem per sanguinem Verbi ipsum verum, & corporalem Christi sanguinem, patet, quia de hoc sanguine Verbi dicit Origenes, eo nos esse redemptos. At non sumus redempti significatione verborum, sed veri sanguinis effusione. ITEM dicit de hoc sanguine scriptū esse: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur.* At hæc verba non possunt intelligi de concione, sed de vero sanguine, vt patet. DENIQVE addit ibidem Origenes hæc verba: *Nouit qui mysterijs imbutus est, & carnem, & sanguinem Verbi Dei: non ergo immoremur in his, quæ & scientibus nota sunt, & ignorantibus patere non possunt.* Vbi Origenes dicit fideles satis nosse, quid sit caro, & sanguis Verbi Dei; infideles autem nec scire, nec discere posse, nisi prius ad fidē veniant. At quid sit concio, quid passio Christi prædicata, etiam infideles norunt: omnibus enim in commune prædicatur Euangelium; non igitur loquitur de cōcione, sed de mysterio altissimo Eucharistiæ, quod infideles non norunt, nec discere possunt. Vides quomodo testimonium Origenis contra nos allatum maximè nobis faueat?

QVINTVM testimonium sumunt ex commentario in cap. 15. Matthæi, vbi Origenes tractans illa verba Domini: *Quod intrat per os, non coinquinat hominē.* quædam dicit de hoc Sacramento, quæ Petrus Martyr & alij Caluinistæ pro sua sententia adducunt. PRIMO dicit, corporalé esum Eucharistiæ rem esse indifferentem, id est, nec bonum, nec malum: *Quod*, inquit, *ad esum per se attinet, neque ex hoc, quod non edimus de pane, verbo Dei & per obsecrationem sanctificato, fraudamur aliquo bono; neque ex edendo abundamus aliquo bono: siquidem caussa defectus est malitia, peccataque; & abundantia caussa est iustitia, & recta facta.* Hęc ille. At si esset in Eucharistia reipsa Domini corpus, rectè prodesset vi sua, & non solum ex bonitate sumentis. SECVNDO dicit, in Eucharistia esse materiam panis, quæ in secessum emittitur: *Et ille cibus*, inquit, *qui sanctificatur per verbum Dei, & orationem, iuxta id, quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum emittitur.* Et infrà: *Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè Domino comedenti illū.* TERTIO, vocat Eucharistiam corpus typicum, & symbolicum, & distinguit illud à vero Christi corpore: *Et hęc quidem*, inquit *de typico, symbolicoq; corpore. Multa porrò & de ipso Verbo dici possint, quod*

A *factum est caro, verusque cibus, &c.* QVARTO dicit, corpus Christi non posse manducari à peccatoribus: *Si fieri posset*, inquit, *vt quis malus adhuc perseueret, edat Verbū factum carnē, cùm sit Verbū, & panis viuus, nequaquam scriptum esset; Quisquis ederit panē hunc, viuet in æternū.* Ob hæc loca ita triūphat Petrus Martyr, vt dicat lib. 1. contra Gardinerum, obiecto 169. *Locū hūc nunq̄ nobis excutiet: verba ita sunt perspicua, vt nullis ambagibus, aut commentis possint mitigari.*

AD hæc loca quidam respondent, commentaria ista non esse integræ fidei, neque omnino constare, an sint Origenis: modus enim loquendi (quidquid sit de re) non parum dissonat ab his locis, quę nos suprà citauimus ex veris libris Origenis.

Alij respondent, Origenem hoc loco non loqui de Eucharistia, sed de pane quodam sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ, de quo scribit B etiam Augustinus lib. 2. de peccator. meritis, & remiss. c. 26. qui panis rectè dici poterat corpus Domini symbolicum, quia repræsentabat Eucharistiam, cùm eius loco daretur. Vnum obstat huic explicationi, quòd Origenes de isto pane indignè mādūcato intelligat Apostolū 1. Cor. 11. vbi ait: *Propter hoc multi inter vos imbecilles, & dormiunt multi.* Nisi fortè Origenes extendere voluerit verba illa Pauli, quæ propriè ad Eucharistiam pertinēt, ad panem illum Catechumenorum; nam suo modo, id est, seruata proportione, peccat etiā, qui contemnit panem illum sanctificatum, licet multò minus, quàm qui despicit Eucharistiam.

Sed his omissis, respondeo illa omnia, quæ Origenes dicit, posse rectè intelligi de Sacramento Eucharistiæ. Ad PRIMVM igitur respondeo, loqui Origenem præcisè de esu corporali Eucharistiæ, abstrahendo à bonitate, vel malitia sumentis; & hoc modo verum est, esum illum non prodesse, si adsit; nec obesse, si absit. Nihil enim prodest comedere corporaliter Eucharistiā, C nisi adsit etiam spiritualis manducatio; quia hic cibus mentis est, non ventris: neque obest non manducare, si non ex contemptu, sed aliqua iusta de caussa omittatur Sacramentalis manducatio. Neque ex hoc colligi debet, Eucharistiam esse rem indifferentem, & non habere vim sanctificandi, nisi ex fide sumentis. Nam non dicit Origenes, eam non habere vim ex se, sed dicit nō exercere eam vim in eos, qui indignè sumūt; quod est verissimum.

AT, inquies, *comparat Eucharistiam Origenes cum cibis communibus, qui sunt verè indifferentes.* RESPONDEO; Non comparat, quoad omnia, sed solùm quoad effectum: alioqui idem ipse dixerat, panem illum sanctum vim habere sanctificandi ex verbo Dei, quo consecratus est.

Ad SECVNDVM respondeo, materiale, quod in secessum abit, appellari ab Origene accidentia visibilia. Neque obstat, quod ait Petrus Martyr, illa accidētia ad for-D mam potius pertinere, quàm ad materiam, cùm sint qualitates quædam, id est, accidentales formæ. Nā hoc loco non vocatur aliquid materiale, respectu formę naturalis, sed respectu sanctificationis, & significationis. Et præterea ex accidentibus Eucharistiæ principale est magnitudo, in qua fundantur omnia alia: magnitudo autem ad materiam potius, quàm ad formam pertinet.

Ad TERTIVM respondeo, symbola panis, & vini rectè dici corpus typicū, & symbolicū, modò sanè, & Catholicè intelligatur: oēs. n. Catholici Eucharistiā Sacramentum esse dicunt, signum seu symbolum rei sacræ, id est, corporis Christi. Sed quæstio est inter nos, & Sacramentarios, vtrū hæc symbola sint rei absentis, an præsentis: nos. n. dicimus sub illis symbolis verè contineri corpus Dominicū, illi negant. Et præterea ipsum verū corpus, vt est in Eucharistia, est typus ac symbolum sui ipsius,

ipsius, vt fuit in cruce, & vt est nunc in cœlo. Nam nō solùm per Eucharistiam commemoramus passionem Domini, sed etiam accipimus pignus æternæ gloriæ. Ab hoc igitur corpore symbolico, & simul vero, distinguit Origenes Verbum Incarnatum, vt extra Sacramentum fide accipitur.

Ad QVARTVM respondeo, Origenē loqui de manducatione corporis Christi extra Sacramentum, cùm dicit non posse ab impijs manducari. Et hoc etiam verissimum est; nam extra Sacramētum manducatur solùm spiritualiter. Loqui autem Origenem de manducatione extra Sacramētum, patet, tum quia distinguit hanc manducationem à manducatione panis sanctificati per verbum Dei, qui est Eucharistiæ Sacramentū; tum etiam, quia allegat illa verba Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. quæ verba non intelliguntur de Eucharistia, sed de ipsa CHRISTI Incarnatione. Distinguuntur enim eo loco à Domino duo panes. VNVS, qui iam tunc præsens erat, & fide comedendus erat, id est, verbum Incarnatum; & de hoc dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. ALTER futurus, in Sacramento videlicet, & de hoc subiungit: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Deniq; mirum est, cur tantam vim faciant in hoc loco aduersarij, cùm nihil esse putent in 6. cap. Ioan. quod ad manducationem Sacramentalem pertineat.

VLTIMVM testimonium Origenis sumunt ex lib. 8. contra Celsum, paulò antè medium; vbi sic ait: *Nos, qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus, & gratiarum actione pro beneficijs acceptis, oblatos panes edimus*. Vbi Eucharistiam panem vocat.

RESPONDEO; Hic locus maximè nobis fauet. Nam non ait Origenes, nos panes simpliciter edere, sed panes mutatos in corpus Christi; sic. n. ait: *Oblatos panes edimus corpus sanctum quoddam per preces effectos, & sanctificantes eos, qui cū sancto proposito ipso vtuntur*. Quibus verbis non solùm dicit Origenes, panes mutari in corpus, sed etiam offerri Deo, & sanctificare homines: quorum vtrumque negant aduersarij.

At instant Petrus Martyr libro contra Gardinerum obiecto 168. Origenem non dixisse, mutari panes in corpus sanctum Christi, sed in corpus quoddam sanctum; illud enim, *quoddam*, est diminutiuum, vt cùm dicimus; Hic est quidam Isidorus, lachrymæ sunt quidam sanguis.

RESPONDEO; Si Origenes dixisset, panes mutari in quoddam corpus Christi, haberet locum aduersarij obiectio; significari enim posset panes mutari in corpus non verum, sed repręsentatiuum. At non ita dixit, sed mutari in sanctum quoddam corpus; vbi illud, *quoddam*, non est diminutiuum, sed declaratiuum in confuso veri corporis Domini. Noluit enim Origenes ethnico palàm dicere, panes mutari in corpus Christi, ne daret illi occasionem magis irridendi mysteria, quę nō intelligebat: sed dixit obscuriùs, mutari in sanctum quoddam corpus; quod corpus norant fideles cuiusnam esset.

CAPVT IX.

Testimonium S. Cypriani.

TERTIVS testis in eadem TERTIA ætate, est S. CYPRIANVS, q passus est anno Domini CC. LIX. vel circiter. Is igitur in sermone quinto, qui est de lapsis, reprehendens eos, qui post negatum Christū ad Sacramentum Eucharistiæ accedebant, non prius per debitam pœnitentiam purgati. *Vis*, inquit, *infertur corpori eius, & sanguini: & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quam cum Dominum negauerunt*. Hæc ille. At profectò incredibile videtur Cyprianum sensisse, maius esse peccatum indignis manibus tangere signum aliquod, seu figuram Christum repræsentantem, quàm Christum ipsum negare. Quis enim ita desiperet, vt diceret, grauius peccare eum, qui tangeret librum Euangelij, aut imaginem Crucifixi cum conscientia peccati, quàm eum, qui Christum coram persecutore negaret? Vult igitur Cyprianus dicere, eos, qui indignè sumunt Eucharistiā, ipsam Christi personā in se, & immediatè iniuria afficere, & propterea grauissimè peccare, & grauius (saltem ex hac parte) quàm ij faciant, qui Christum negando, in fidē, & honorem eius peccant. Ibidem narrat Sanctus Cyprianus quatuor miracula, quæ facta fuerant in eos, qui indignis manibus corpus Domini tractare voluerant, quæ satis abundè arguunt non esse Eucharistiam signū tantum Dominici corporis, cùm nulla eiusmodi miracula legatur in eos edita, qui alia signa indignè tractarunt, præsertim cùm illi, de quibus loquitur Cyprianus, non ex contemptu, vel odio Christi ad Sacramentum accederent.

Exstat inter opera Cypriani sermo de cœna Domini, qui etsi Cypriani Episcopi Carthaginensis, de quo nunc agimus, esse non videatur: tamen est omnino antiqui alicuius, & doctissimi, ac sanctissimi Patris, vt aduersarij fatentur. Inde igitur petemus sub nomine Cypriani duo, vel tria clarissima testimonia. PRIMVM est in principio sermonis: *Cœna disposita inter Sacramentales epulas obuiauerunt sibi instituta antiqua, & noua; & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum magister apponit discipulis*. De hoc loco suprà disseruimus, vbi egimus de figuris Sacramenti huius, atque ostendimus contra Petrū Martyrem per cibum inconsumptibilem non posse intelligi panem, qui non minus consumitur, quàm agnus; neque corpus Christi, ut sola fide manducatur, quia eo modo habuissent eundē cibum Iudæi in Agno Paschali, quem nos in Eucharistia, & propterea non rectè opponeret Cyprianus cibum consumptibilem datum Iudæis, cibo inconsumptibili, qui datur Christianis.

SECVNDVM testimonium habetur paulò inferius: *Panis iste*, inquit, *quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus; omnipotētia Verbi factus est caro, & sicut in persona Christi humanitas apparebat, & latebat diuinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia*. Hoc testimonium nullam admittit solutionem, etiamsi aduersarij sæpe ad illud respondere conati sint.

Respondet igitur Petrus Martyr in 2. par. libri contra Gardinerum prope finem, & rursum in 4. parte libri eiusdem, panē mutari, quia ex prophano fit sacer, & ex non Sacramento Sacramētum. Dicit autem mutari non effigie, sed natura, quia noua illa significatio Sacramentalis non accedit accidentibus panis, quæ à Cypriano dicuntur effigies, sed ipsi naturæ, & substantiæ panis. Analogia enim est inter panem, & corpus Christi, quòd sicut panis nutrit corpora, ita caro Christi nutrit animas: porro nutrire ad substantiam pertinet, non ad accidentia. Addit verò (ne decipiamur) substantiam, seu naturam panis mutari, non quòd ipsa desinat esse, quod erat, sed quòd acquirat aliquid, quod non habebat: quemadmodum mutari dicitur homo, cùm ex non Grammatico fit Grammaticus, & ex priuato Princeps.

SED facilè refellitur hæc solutio ex omnibus ferè vocibus, quibus vtitur Cyprianus. PRIMO ex illa, *non effigie*. Nam si mutatio ista nihil est aliud, nisi additio significationis, nō solùm natura panis, sed etiam effigies mutatur; immò magis effigies, quàm natura: siquidem id, quod propriè significat, est aliquod signum sensibile, qualia sunt accidētia panis; cur ergo Cyprianus ait: *non effigie, sed natura mutatus?*

Respondet Martyr, fubftantiam panis fenfibilem eſſe per accidentia ſua, & ipſi propriè conuenire analogiam illam nutritionis.

AT licet ſubſtantia ſenſibilis ſit per accidentia, tamen, ſignum eſſe, magis conuenit accidentibus, quàm ſubſtantiæ: ſignum enim eſt id, quod per ſe, & immediatè ſenſibus percipitur. Neque verum eſt, analogiã illam nutritionis eſſe in ſubſtantia, & non in accidentibus; tum quia ſubſtantia ſine accidentibus non nutrit: tum verò maximè vt aliquid ſit ſignũ nutritionis ſpiritualis, non requiritur, vt verè nutrire poſſit corporaliter, ſed requiritur, vt repræſentet externa ſpecie eã rem, quæ nutrire ſolet. Nam ſerpens æneus fuit vera figura Chriſti crucifixi, ob analogiam inter ſerpẽtem, & Chriſtum; & tamen ſerpens ille æneus non habuit ſubſtãtiam veram, ſed ſolum figuram ſerpentis. Et linguæ igneæ, quæ ſuper Apoſtolos apparuerunt, rectiſſimè ſignificabant donum eloquentiæ diuinitus datum Apoſtolis, ob analogiam inter linguam, & illud donũ: & tamen linguæ illæ non habuerunt ſubſtantiam, ſed ſolam figuram linguæ. Denique in omnibus viſionibus Prophetarũ, & in ſomnijs diuinitus immiſſis, Pharaoni, Nabuchodonoſor, & alijs, & in tota Apocalypſi deſcribuntur plurima ſigna rerũ aliarum, ob analogiã inter res naturales, & diuinas; & tamen ſigna illa non habebant ſubſtantiam rerum naturalium, ſed figuram externam tãtùm. Sic igitur accidentia panis propriè ſigna ſunt corporis Domini, ob analogiam inter panẽ, & Chriſtum: per accidens aũt eſt, vt ſub illis accidẽtibus ſit ſubſtantia panis, vel non ſit: nulla igitur cauſſa reddi poteſt, cur Cyprianus dixerit, nõ effigie, ſed natura mutari panem; ſi mutari eſt acquirere nouam ſignificationem.

SECVNDO refellitur ex illa voce, *ſed natura*. Nam non dixit Cyprianus, naturam panis mutari, vt Martyr videtur accepiſſe, ſed, panem, natura mutari: panẽ autem natura mutari, eſt, panem naturaliter, id eſt, ſubſtantialiter mutari; naturam.n. eo loco pro ſubſtãtia accipi fatetur aduerſarius. At acquirere ſignificationem nouam, non eſt mutari ſubſtantialiter, ſed accidentaliter tantùm, immò ne accidentaliter quidem, niſi ſecundum rationem, cùm ſit illa ſignificatio relatio rationis.

SED, inquit Petrus Martyr, *non ſolum mutatur panis, quia acquirit nouam ſignificationem; ſed etiam quia efficitur inſtrumentum Dei ad mouendos animos noſtros.* AT ſi petas, quomodo ſint Sacramenta inſtrumenta Dei ad mouendos animos, nihil reſpondere poterit, niſi ſignificando, repræſentando: nec enim tribuunt ipſi Sacramẽtis vllam efficientiam veram, vt ſuprà demonſtrauimus.

TERTIO refellitur ex illis verbis: *Omnipotentia Verbi*. Nam quæ omnipotentia requiritur ad faciendum nihil? SED ait Petrus Martyr, requiri omnipotentiam, quia ſolus Deus poteſt inſtituere Sacramenta. CONTRA; nam omnipotentia requiritur in eo, qui inſtituit Sacramenta, vt verè perficiat, quod Sacramenta ſignificant, id eſt, iuſtificet hominem. At non requiritur vlla omnipotentia ad faciendum, vt res aliqua ſignificet: id enim etiam homines facere poſſunt. Porrò Cyprianus non ponit omnipotentiam Dei in efficiendo, quod Sacramenta ſignificant; ſed in mutatione panis in carnem; ſic enim ait: *Omnipotentia Verbi factus eſt caro*.

QVARTO ex illa ſimilitudine; *Sicut in perſonâ Chriſti humanitas apparebat, latebat diuinitas; ita Sacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia.* Vbi Cyprianus non dicit, qđ aduerſarij ex hoc loco colligunt, in Sacramento eſſe duas naturas, vt ſunt in Chriſto: ac proinde manere naturam panis; ſed dicit ita latere ſub ſpecie viſibili panis Deum verum: vt latebat ſub ſpecie viſibili carnis Chriſti, dum is in terris conuerſaretur.

A Et ne quis dicat in Sacramento latere Deum per ſolã repræſentationem, addit aduerbium, *ineffabiliter*, quo declaratur myſterium hic ſubeſſe maximum, & difficillimum: nulla autem difficultas in eo eſt, quod panis ſignificet Chriſtum.

TERTIVM teſtimonium eſt in eodem ſermone: *Noua eſt huius Sacramenti doctrina, & ſcholæ Euangelicæ hoc primum magiſterium protulerunt, & Doctore Chriſto primum hæc mundo innotuit diſciplina, vt biberent ſanguinem Chriſtiani, cuius eſum legis antiqua auctoritas diſtrictiſſimè interdicit; lex quippe eſum ſanguinis prohibet, Euangelium præcipit vt bibatur.* Hæc ille. Vbi niſi propriè de ſanguine loquatur, nihil prorſus dicit: non.n. lex vetus prohibebat ſanguinẽ figuratè ſumptum; immò Hebræi in potu aquæ de petra ſcaturientis, Chriſti ſanguinem bibebant figuratè: vt modò Sacramentarij facere ſe dicunt in Euchariſtia.

B Sed iam adferenda ſunt teſtimonia, quæ ex Cypriano adſert Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 170. & ſequentibus nouem; collegit enim ipſe omnia loca, quę ab alijs citari ſolent. PRIMVM ergo ex iſto ipſo ſermone de cœna Domini profert illa verba; *Vſque hodie hoc veraciſſimum, & ſanctiſſimum corpus ſuum creat, & ſanctificat, & benedicit, & piè ſumentibus diuidit.* Quo loco pro ſe aduerſarij arripiunt illud; *Creat, ſanctificat, benedicit, diuidit*, hæc enim omnia pani conueniunt, non ipſi corpori vero Chriſti.

RESPONDEO; Cyprianum alludere voluiſſe ad Canonem Miſſę, vbi poſt conſecrationem panis, dicimus: *Per quem omnia ſemper nobis bona creas, ſanctificas, benedicis, & præſtas nobis*. Porrò tam in verbis Canonicis, quàm in verbis Cypriani, illa: *Creat, ſanctificat, & benedicit*, referuntur ad materiam vnde cõficitur corpus Chriſti; agimus enim Deo gratias, quod per Chriſtum nobis panem primùm creet, deinde per eundem

C ſanctificet, & benedicat, conuertendo in corpus ſuum, & ſic nobis præbeat. Itaq; ſimilis eſt illa ſentẽtia; Chriſtus corpus ſuum creat, ſanctificat, diuidit; ac ſi quis de pane diceret, hic panis primò ſeminatur, deinde metitur, tum molitur, coquitur, & tandem comeditur. Nõ enim ſenſus eſſet, panẽ ſub forma panis, ſeminari, meti, moli, &c. ſed quoad materiam vnde fit, primò ſeminari, deinde meti, &c. Quod autem loquatur Cyprianus de vero corpore, non de ſigno corporis, quod nobis diuidi, id eſt, diſtribui dicit, poſteaquam panis creatus, & ſanctificatus eſt, patet ex illo adiuncto, *veraciſſimum*; neque enim dici poteſt veraciſſimum, quod nõ niſi figuratè corpus eſt.

SECVNDVM teſtimonium ex eodem ſermone: *Panis iſte communis in carnem, & ſanguinem mutatus procreat vitam, & incrementũ corporibus: ideoque ex conſueto rerum effectu fidei noſtræ adiuta infirmitas ſenſibili*

D *argumento edocta eſt, viſibilibus Sacramentis ineſſe vitæ æternæ effectum*. Hæc ille. Hinc deducit Petrus Martyr, panem Euchariſtiæ, etiam poſt mutationem Sacramentalem nutrire noſtra corpora, & eſſe verum panẽ, & ex illa analogia nutritionis vocari corpus Chriſti, &c.

RESPONDEO, Errat hoc loco toto cœlo Petrus Martyr. Neque enim Cyprianus loquitur de pane Euchariſtiæ, cùm dicit, *mutari in carnem*, & alere corpora noſtra; ſed rõnem reddit, cur ex pane cõi fiat Euchariſtia, & cur aliqñ Corpus Chriſti dicatur panis. Rõnẽ aũt eſſe dicit, quia ſicut panis cõmunis, id eſt, verè materialis, & triticeus, dũ mutatᷣ in carnẽ, & ſanguinẽ noſtrũ per naturalẽ actionẽ caloris naturalis, nutrit nos, & auget: ita corpꝰ Chriſti ſpiritualiter nos nutrit, & auget. Itaq; non loquitur de nutritione Sacramentali, cũ dicit: *Panis cõmunis in carnẽ, & ſanguinem mutatus*, ſed de naturali mutatione, q̃ fit in nobis, dũ cibo nutrimur.

TERTIVM teſtimonium ex fine eiuſdem ſermonis: *Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acu-*

acuimus, sed fide syncera panem sanctum frangimus.

RESPONDEO; Declarat his verbis Cyprianus fructum Sacramenti non consistere in corpore nostro delectando, vel saginando, sed in animo nutriendo, & reficiendo. Non enim acuere dicuntur dentes quicunq; aliquid sumere volunt per oris instrumentum; sed qui auidè sumere cupiũt, vt palatum delectent. Certè qui medicamentum amarum comedere iubentur, non dicuntur acuere dentes, quia non sumũt, vt delectentur eo cibo, sed inuiti accipiunt, vt sanentur.

QVARTVM testimonium est ex eodem sermo. vbi legimus. *Solus quippe Filius patri consubstãtialis est, nec diuisibilis est, nec partiabilis substãtia Trinitatis: nostra verò & ipsius cõiunctio nec miscet personas, nec vnit substantias, sed affectus consociat, et confœderat voluntates.* Hæc ille. Ex quo loco Petrus Martyr colligit, nullam esse inter nos, & Christum corporalem vnionem, sed solùm spiritualem; proinde non corpore, sed spiritu solo Christi corpus à nobis manducari.

RESPONDEO; Loquitur Cyprianus de illa vnione, quæ est proprius, & principalis finis Eucharistiæ: ac negat per Eucharistiam ita nobis vniri Christum, vt efficiamur cum illo vna persona, sicut fit in mysterio Incarnationis; vel vt efficiamur vna natura, quomodo vnum est Pater cum filio in arcano Trinitatis: & solùm affirmat vniri nos Christo per affectus, & voluntatis confœderationem. Porrò corporalem vnionem, qualis est inter nos, & Christi corpus per Eucharistiã, Cyprianus neque negat, quia reuera fit, neque asserit, quia non est illa vnio finis Eucharistiæ, sed potius medium. Nam etiam in impijs illa vnio inueniri potest; & obest, non prodest, cùm non perducit ad spiritualem vnionem, quæ est verus finis huius Sacramenti.

QVINTVM testimonium ex eodem sermone: *Vt sciremus*, inquit, *quod mansio nostra in ipso; sit manducatio.* Et infrà: *Esus igitur huius carnis, quædam auiditas est, & desideriũ manendi in ipso.* Et infrà: *Quod est esca carni, hoc animæ est fides.*

RESPONDEO; Cyprianus his verbis de Sacramenti effectu loquitur; id.n. est comedere Christi carnẽ, quãtum ad effectum, & fructũ manere in ipso per fidem, & charitatem. Hoc tamen testimonium non Petrus Martyr, sed alij quidam adferre solent.

SEXTVM testimonium sumit Petrus Martyr, ex sermo. de vnctione Chrismatis: *Dedit* inquit, *Dominus noster in mensa, in qua vltimum cum Apostolis particeps conuiuium, panem & vinum, in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum: vt in Apostolis secretius impressa syncera veritas, & vera synceritas, exponeret gentibus; quomodo vinum et panis caro esset & sanguis; & quibus rationibus caussæ effectibus conuenirent; & diuersa nomina, vel species ad vnam reducerentur essentiam; & significãtia, & significata ijsdem vocabulis censerentur.* Ex hoc loco colligit aduersarius panem tantùm, & vinum, vt opponuntur vero corpori in cruce mortuo esse in Eucharistia, & ideo panem vocari corpus, & vinum sanguinem, quia illa significant, ista significantur.

RESPONDEO; verba Cypriani non carent obscuritate: tamen rectè expensa, Catholicis, non hereticis fauent. PRIMVM igitur cùm Cyprianus ait Christũ in mensa dedisse Apostolis panem edendum, militibus autem in cruce dedisse corpus vulnerandum: non opponit panem corpori, sed corpus sub specie panis eidem corpori in specie sua; siue corpus vt cibum, eidem corpori vt victimę. Id patet PRIMVM, quia idem iste auctor in superiore sermone disertis verbis docuit; panẽ natura mutari, & fieri carnem omnipotentia Verbi. DEINDE idem patet, quia in toto eo sermone tractat hic auctor de excellentia religionis Christianæ suprà Iudaicam, conferens hinc inde Sacramenta: at certè ni-

A hil ad hanc excellentiam pertinet, quod habeamus merum panem in Sacramento.

PRÆTEREA explicat continuò Cyprianus, cur dederit Dominus panem, & vinum in cęna; ratio autem eius non bene cohæret, nisi per panem, & vinum intelligamus corpus, & sanguinem sub specie panis, & vini. Ratio quam subiungit, habet quatuor membra; dicit enim Dominum dedisse panem, & vinum, vt Apostoli secretò edocti synceram veritatem, possent alijs omnibus explicare ista quatuor. PRIMO, quomodo panis, & vinum caro sit, & sanguis. SECVNDO, quomodo caussæ effectibus conueniant. TERTIO, quomodo diuersa nomina, vel species ad vnam reducantur essentiam. QVARTO, quomodo & significantia, & significata ijsdem vocabulis censeantur.

PRIMVM membrum à nobis rectissimè exponitur. Dicimus enim Apostolos facilè intellexisse, & alijs explicare potuisse; quomodo panis esset caro; quia verè

B panis ille sanctificatus, qui exteriùs panis videbatur cõmunis, & vsitatus, caro Domini erat dicente ipso: *Hoc est corpus meum.*

SECVNDVM etiam mẽbrum nos rectè exponimus. Intellexisse enim Apostolos dicimus ex eo, quod acceperunt corpus sub specie panis quomodo caussæ cum effectibus conueniant, id est, quomodo caro Domini verè nutriat, & reficiat animas fideliter eã manducantium: id enim intellexerunt ex analogia panis, sub cuius specie carnem Domini sibi dari videbant.

TERTIVM quoque membrum rectè exponimus. Dicimus enim Apostolos intellexisse, quomodo nomina ac species diuersæ ad vnam reducantur essentiam: quia videlicet per consecrationem Eucharistiæ ex pane fit caro Domini, & vnica tãtùm essentia remanet, carnis videlicet; quæ tamen diuersa nomina recipit; nã & dicitur caro, quia talis est per substantiam, & dicitur panis, quia talis est per effectum.

Denique QVARTVM membrum rectè à nobis ex-

C ponitur, quomodo scilicet & significantia, & significata ijsdem vocabulis censeantur, id est, cur panis Eucharistiæ dicitur caro, & cur caro Domini dicatur panis. Nam caro Domini quæ est res significata, potest dici panis, quia datur sub specie panis; & potest ille panis, qui exteriore specie sua corpus Domini significat, dici caro, quia reuera quoad substantiam est caro. Itaque omnia cohærent in nostra interpretatione. At aduersarius non ita facilè se expedire potest, & præsertim quoad tertium membrum illius rationis. Quomodo enim, quæso, ad vnam essentiam reducuntur diuersæ species, id est, panis & caro, si nulla fit realis mutatio?

Respondet Petrus Martyr reduci ad vnam essentiã, quia fiunt vnum Sacramentum: Sacramentum enim Eucharistiæ integrum constat ex signo, & re significata. AT absurdissimum est quod dicit. Cùm enim signum & res significata sint opposita relatiuè, quomo-

D do potest vnum aliquid ex signo, & re significata constare? Non enim vult ipse dicere, quod Catholici dicunt, Sacramentum constare materialiter ex signo, & re significata reipsa præsente, & cum signo coniuncta; sed formaliter constare ex signo, & re signata, quorũ vnum tantum abest ab altero, quantum cęlum à terra; signum enim est tãtùm in terra, & res signata tantùm in cœlo.

SEPTIMVM testimonium sumit ex epistol. 6. lib. 1. ad Magnum, vbi scribit Cyprianus, corpus Domini panem vocari ex multorum granorum adunatione cõgestum, & sanguinem vinum ex botris pluribus expressum.

SED nulla est hic noua difficultas; explicat enim Cyprianus, cur Dominus ex pane, & vino hoc Sacramentum conficere voluerit, & non ex aliqua alia re; rõnem autem esse dicit propter analogiã, quæ est inter

panem, & vinum, & Ecclesiam Domini, quæ per Sacramentum illud significatur.

SED vrget aduersarius illa verba: *Panem vocauit corpus;* atque inde colligit, *ergo panis est corpus; non est autem propriè; ergo tropicè.* RESPONDEO, panē ex Cypriani sententia vocatum esse à Domino corpus, cùm dictum est in cœna: *Hoc est corpus meum.* Quare panis vocatus est corpus, sed ipsa vocatione factus est verè corpus: & ideo non sequitur, panem, dum est panis, esse corpus, sed qui fuerat panis, iam esse corpus. Quemadmodum cùm exercitus priuatum aliquem militem appellabat Imperatorem, ipsa appellatione fiebat ille Imperator: nec poterat dici, homo priuatus est Imperator, sed qui fuerat paulò antè priuatus, nunc est Imperator.

OCTAVVM testimonium proferunt ex lib. 2. epist. 3. ad Ceciliū, vbi sic legimus: *Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Et infrà: *Videmus in aqua populum intelligi, in vino verè ostendi sanguinem Christi.* Et infrà: *Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque sibi misceatur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage solidatum.* Ex hoc loco deducunt aduersarij PRIMO, vinum necessariò debere esse in calice, etiam post consecrationem. Nā post consecrationem, vinum ostendit sanguinem Domini; quod autem non est, nihil potest ostēdere. SECVNDO, eo vino sanguinem Domini ostendi, id est, significari, ac proinde nō esse in calice Domini, nisi figuratè. TERTIO, eo vino non ostendi sanguinem præsentem, & in calice reipsa existentem, sed absentem. Nam eo modo per vinum ostenditur sanguis, quo per aquam populi: populi autem non sunt in calice, nisi significatiuè. Hoc argumentum vrgent Petrus Martyr, Petrus Boquinus, Beza, & alij.

RESPONDEO; Locum hunc Cypriani, quo Petrus Martyr lib. contra Gardinerū, obiecto 175. in fine gloriatur, ita perspicuè asseri suam sententiam, vt ex nullo alio possit asseri clarius, nihil omnino pugnare cū sententia Catholicorum, sed apertè destruere sententiam hæreticorum.

OBSERVANDVM est enim, multum interesse inter has duas propositiones; Vinum est sanguis Domini, & Sanguis Domini est vinum. Nam prior propositio docet vinum esse sanguinem per similitudinem; reipsa autem, & propriè esse vinum, non sanguinem: posterior contra docet, sanguinem esse vinum per similitudinem; reipsa autem, & propriè esse sanguinem, nō vinum; nec enim propriè esse potest, aut vinum sanguis, aut sanguis vinum, cùm res illæ sint specie diuersæ, & (vt loquuntur) termini disparati. Hinc fit, vt prior propositio, si apud Cyprianum vel alium Patrem inueniatur, non sit pro nobis, neque contra nos: posterior autem sit apertè, pro nobis contra aduersarios. Nam illa propositio; Vinum est sanguis Christi significatiuè, solùm requirit, vt in Eucharistia sit vinum, quantum ad id, quod significat, id est, quantum ad accidentia exteriora: nam, vt suprà ostendimus, ratione accidentium tantùm vinum significat. Verè autem in Eucharistia remanet vinum, quantum ad accidentia significantia sanguinem Christi. Vtrum autem cum accidentibus illis sit in Eucharistia substantia vini, aut ipse Christi sanguis; illa propositio nihil dicit; atque ita neque est contra nos, neque pro nobis. Altera autem propositio, nimirum, Sanguis Christi est vinum per similitudinem, est omnino pro nobis: nam requirit necessariò vt in calice sit sanguis propriè, qui tamen habeat cum vino similitudinem. Neque possunt dicere, sanguinem Domini esse alicubi, quoad accidētia, non quoad substantiā,

A vt nos dicimus de vino. Nam non est impium separare accidentia vini ab ipsa eius substantia: impium autē esset separare accidentia realia Christi ab eius substantia; id enim esset Christum verè perimere.

Iam igitur aduersarij in Cypriano priorem tantùm propositionem videre potuerunt, quæ, vt ostendi, non est contra nos: at posteriorem etiam illis in eodem loco Cypriani ostendemus, quæ est apertissimè contra eos. Sic enim loquitur in illa epistola nō procul à principio: *Nam cū dicat Christus; Ego sum vitis vera; Sanguis Christi non aqua est vtique, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redēpti sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Hæc ille. Vbi sicut dicit, Christum esse vitem, non vitem esse Christum; ita dicit sanguinem eius esse vinū, non vinum esse sanguinem: & cum sanguinem, quo redempti sumus, dicit esse in calice, sed demonstrari debere per vinum, quia sanguis est similis vino, nō aquę.

B Et infrà citat illud Gen. 49. *Lauabit in vino stolā suam, & in sanguine vuæ amictum suum.* Et illud Isa. 63. *Quare rubicunda sunt vestimenta tua, & indumenta tua velut à calcatione torcularis?* vt probet sanguinem Domini dici vinum, non uinum dici sanguinem. Non enim Dominus lauit stolā suam (id est, carnem suam in passione) uino significāte sanguinem; sed uero sanguine, qui habet cum uino similitudinem. Habemus ergo in Cypriano posteriorem illam sententiam, quam ostendere volebamus.

Iam ad illa tria, quæ ex Cypriano colligebant aduersarij, nullo negotio responderi potest. Ad PRIMVM dico, uinum debere esse in calice, saltem quoad accidētia, ut diximus, quia per ea sanguinem ostendit. Ad SECVNDVM dico, sanguinem Domini uino significari, sed præsentem in calice, non absentem. Nam ut ex Cypriano audiuimus, quod est in calice, uinū dicitur per similitudinem, sanguis autem est per proprietatem, &

C is sanguis, quo redempti sumus. Ad TERTIVM dico, comparationes non in omnibus rebus conuenire debere. Quare licet dicat Cyprianus per uinum significari sanguinem, per aquam populos: non tamen inde colligi debet, in omnibus pares esse populos, & sanguinē Domini, ut si sanguis uerè in calice sit; ibi etiam populos esse oporteat. Nam alioqui sanguis Domini significatur ut precium, & ut potus, populi autem non ita significantur: & denique principaliter in Eucharistia repræsentatur corpus, & sanguis Domini, secūdariò autem populi. Ac de Cypriano hactenus.

CAPVT X.

Quarta ætas Ecclesiæ ab anno Domini CCC. ad CD.

Testimonium Niceni Concilij.

D SEQVITVR nunc ætas Ecclesiæ QVARTA, in qua habemus insignia testimonia, uidelicet Niceni I. Concilij, Athanasij, Hilarij, Cyrilli Hierosolymitani, Ambrosij, Basilij, Optati, Gregorij Nysseni, Gregorij Nazianzeni, Ephrem, & Epiphanij. AC PRIMVM exstat testimonium NICÆNI Concilij I. in Actis eiusdem Concilij in Vaticana Bibliotheca his verbis: *Item etiam hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositū panem, & calicē, sed attollentes mentē fide intelligamus sitū in sacra illa mensa agnū illū Dei, tollentē peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatū, & preciosum ipsius corpus, & sanguinē verè nos sumentes credere hæc esse nostræ resurrectionis symbola: propter hoc.n. neq; multum accipimus sed parum, vt sciamus non ad satietatem, sed ad sanctificationem sumi.*

Hos

Hoc testimonium agnoscunt etiam aduersarij, vt Ioanoes Oecolampadius in Dialogo cum Nathanaële, Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. c. 17. §. 36. Petrus Boquinus in lib. de cœna Domini contra Heshusiũ. VVilhelmus Klebitius in libr. de vict. veritatis in solutione 3. argumenti: ac nituntur ipsi grauissimum hoc testimonium ad suam hæresim stabiliendam trahere, quasi Concilium admoneat, vt non quæramus Christi corpus in sacra mensa sub speciebus panis, sed in cœlum mente conscendamus, atque ibi fide Christi corpus comedamus. SED falluntur apertissimè. Iubet enim Cõcilium, vt nõ hęreamus in speciebus panis, & vini quasi nihil ibi sit, nisi quod oculi nobis renunciant, sed fide intelligamus ibi verè esse corpus Christi, licet corporalibus oculis non videatur.

Hanc esse Coocilij sententiam, ita probari potest. PRIMO, quoniam Concilium, postquam dixerat non humiliter hærendum esse in pane, & vino, sed mentẽ attollendam, adiungit, fide conspiciẽdum agnum Dei situm in sacra mensa. Debuisset autem secundum aduersarios dicere, fide conspiciendum esse Christum in cœlo ad dexteram Patris. Vult igitur Concilium, vt ad ipsam mensam attendamus, sed in ipsa non tam symbola externa, quàm quod sub ipsis latet consideremus. Klebitius per sacrã mensam intelligit cęlũ; dicit enim, Concilium velle, vt in cœlesti mensa, non in altari lapideo agnum Dei quæramus. At fallitur apertissimè. Nam Concilium in eadem diuina, & sacra mensa ponit symbola panis, & vini, in qua ponit agnum Dei, vt patet ex primis verbis: *Hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem.* Atqui symbola panis non sunt in cœlo, sed in altari lapideo: ergo diuina mensa non est cœlum, sed altare in terris. Ac ne fortè dicant in altari esse corpus Christi significatiuè, & Concilium velle, vt non attendamus ad symbola, quatenus sunt res materiales, sed quatenus Christum repræsentant: addidit Concilium illam particulam, *situm*. Cùm enim dicit agnum Dei situm esse in sacra mensa, & eundem agnum opponit symbolis manifestè declarat, agnum Dei verè & propriè ac reipsa esse in mensa, & non solùm quatenus per symbola repræsentatur.

SECVNDO idem probatur ex eo, quod Concilium dicit, agnum Dei in sacra mensa à sacerdotibus immolari; nam per agnum omnes intelligunt ipsum Christum, vt distinguitur contra symbola, quem aduersarij solùm in cœlo esse dicunt. At non potest manibus sacerdotum immolari, si tantùm est in cœlo; neque enim tam longas manus habent sacerdotes, vt ad cœlum pertingant.

TERTIO probatur ex illis verbis: *Preciosum corpus eius nos verè sumentes.* Quorsum.n. illud, *verè*, nisi vt opponatur figuræ? *At*, inquiunt, *nos verè sumimus corpus Domini, sed corde, non corpore.* SED repugnant verba sequentia, vbi symbola resurrectionis nostræ dicuntur corpus, & sanguis Domini. Quia enim mortalia corpora nostra, cum immortali corpore Domini verè cõiunguntur, inde aptissimè significatur futura corporũ nostrorum resurrectio: si autem sola esset cõiũctio animorum cum corpore Domini, solus animus resurrecturus significaretur.

CAPVT XI.

Testimonium S. Athanasij.

SANCTVS ATHANASIVS, qui ipso tẽpore Niceni Cõcilij floruit (quippe qui eidẽ Concilio interfuit) citatur à Theodoreto in 2. Dialogo in hæc verba: *Corpus est, cui dicit; Sede à dexteris meis; cuius etiam fuit inimicus Diabolus cum malis potestatibus, & Iudæi, & Græci, per quod corpus Pontifex, & Apostolus fuit, & dictus est per id, quod nobis tradidit, mysterium dicẽs, Hoc est corpus meum, quod pro nobis frangitur, & sanguis noui Testamenti, non veteris, qui pro nobis effunditur. Diuinitas autem, neque corpus habet, neque sanguinem.* Hæc citantur ex oratione de fide, quæ etsi fortasse nunc non extet, tamen sufficit Theodoreti testimonium, vt non dubitemus hęc verba esse S. Athanasij. Porrò in hoc loco ꝓbare vult Athanasius, Christum verum corpus habuisse, & non solam in eo fuisse veram diuinitatem; sed veram etiam carnem. Id autem probat, quia Christo dicitur à Patre: *Sede à dexteris meis*; sedere autem in certo loco, non diuinitati, sed corpori conuenit. Item probat ex eo, quod Christus vt Pontifex, & sacerdos corpus suum obtulit, & tradidit nobis, cum ait: *Hoc est corpus meum.* Vbi si non verũ, & propriè dictum corpus intelligeret Athanasius, hæreticis faueret, quod oppugnabat: illi.n. fatebãtur Christum habuisse corpus quoddam apparens, atq; adeò figuram corporis, sed negabant verum corpus humanum habuisse.

SED obijciũt aduersarij alium locum ex Athanasio. Nam in tractatu super illa verba: *Quicunque dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei, &c.* Sic ait: *Quot hominibus corpus eius suffecisset ad cibum, vt vniuersi mundi alimonia fieret? Sed propterea ascensionis suæ in cęlum mentionem fecit, vt eos à corporali intellectu abstraheret, ac deinde carnem suam (de qua loquutus erat) cibum è supernis cęlestem, & spiritualẽ alimoniam, & ab ipso donandam intelligerent. Quæ enim loquutus sum vobis, inquit, spiritus, & vita sunt; quod perinde est, ac si diceret; Corpus meum, quod ostenditur, & datur pro mundo, in cibum dabitur, vt spiritualiter vnicuique tribuatur, & fiat singulis tutamen, pręseruatioque ad resurrectionem vitæ æternæ.* Hæc ille. De hoc loco ita triumphat Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiect. 180. vt dicat: *Hoc argumento vix puto vllum aliud firmius esse, aut magis inuictum ex his, quæ sumuntur ex Patribus.*

RESPONDEO; in tribus modis consistit vis argumẽti aduersariorum. PRIMVM in eo, quod Athanasius dicat manducationem corporis Domini non debere accipi carnaliter, quia non sufficeret caro Christi tã multis, qui eam manducaturi sunt, si carnaliter sumi deberet. ATQVI hoc non pugnat cõtra sententiam nostrã, sed cõtra Capharnaitas, qui putabant debere diuidi carnem Christi in particulas, & sic distribui manducantibus: hoc enim modo verè non sufficeret tam multis sine nouo aliquo miraculo. Nos autem dicimus ita sumi carnem Christi, vt indiuisibiliter ab omnibus sumatur tota.

DEINDE in eo quod Athanasius dicit, carnẽ Christi esse alimoniam spiritualem, & spiritualiter distribui. SED neque hoc pugnat cum sententia nostra. Vocatur enim caro Christi rectissimè alimonia spiritualis, quia datur in cibum spiritus, non corporis, & distribuitur spiritualiter, non corporaliter, quia nõ diuiditur in partes, sed datur tota simul, vt diximus, indiuisibiliter. Vnde etiam S. Bernardus in sermone de S. Martino dicit, carnem Christi spiritualiter dari, & manducari, & tamen ibidem dicit in Sacramento adesse veram carnis substantiam.

VLTIMO in eo, quod Athanasius dicit, Christum cùm loqueretur de mãducatione carnis suę meminisse ascensionis in cœlũ, ut auditores abstraheret a corporali intellectu. Sed neque hoc officit caussę nostrę. Dominus enim meminit ascensionis, vt ostenderet, carnem suam non manducandam more aliarum carniũ, qui erat corporalis intellectus Capharnaitarum, sed spiri-

spirituali quodam modo: si.n. Dominus dedisset carnẽ suam in particulas discerptam, vt Capharnaitæ suspicabantur esse dandam, certè in cœlum ascendere non potuisset cum illa carne. Cùm ergo discimus, Christũ ascendisse in cęlum cum immortali, & gloriosa carne; simul discimus carnem illam non manducari carnaliter, ita vt laceretur, & consumatur.

Nihil igitur ex loco illo Athanasij colligitur contra Catholicorum sententiam, sed contrà potius aliquid pro ea colligitur. Nam quod ait ibidem Athanasius, illud ipsum corpus, quod ostensum est mundo, & datũ ad mortem pro mundi vita, dari nunc nobis in cibum, satis apertè indicat verum corpus nobis dari, non corpus symbolicum; non enim corpus symbolicum datũ fuit ad mortem pro mundi vita. Istud autem verũ corpus dari nobis non solùm per apprehensionem fidei, sed etiam per apprehensionem oris corporalis, indicat illa verba Athanasij: *Vt sit nobis tutamen, & præseruatio ad resurrectionem.* Nam (vt suprà diximus) veteres Patres probare solebant corporũ resurrectionem, ex coniunctione corporis nostri mortalis cum corpore Christi immortali in Sacramento Eucharistiæ.

CAPVT XII.

Testimonium S. Hilarij.

BEATVS HILARIVS æqualis Athanasij fuit: hos enim duos eximios Doctores simul Dominus excitauit, vt fidem contra Arianos defenderent, ille in Oriente, hic in Occidente. Is igitur sic ait in 8. lib. de Trinitat. *Si enim verè Verbum caro factum est, & nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimãdus est?* Et infrà: *De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim, & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est, &c.*

At hæc duobus modis aduersarij respõdent: neq; habent ipsi preterea locum ullum, quem ex Hilario proferant. Caluinus in vltima admonitione ad VVestphalum, contendit Hilarium hyperbolicè loqui. Sed refellitur facillimè ex ipso Hilario, qui quasi preuidisset, qđ Caluinus dicturus erat; in eodem ipso loco affirmat se loqui propriè, & simpliciter; sic enim ait: *Nõ est humano, aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam, aut impudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati, alienæ, atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus; ipse enim ait: Caro mea verè est esca, &c.* Vides vt Hilarius dicat, se nihil asserere humano aut seculi sensu, sed solùm id, quod Scriptura ipsa rectè intellecta docet. Preterea cũ Hilarius disputet, aduersus Arianos, & ex naturali vnione Christi nobiscum per Sacramentum Eucharistiæ, concludat naturalem vnionem inter Deum Patrem, & Deum Filium; si hyperbolicè loquitur de naturali vnione Christi nobiscum; oportebit etiam vt loquatur hyperbolicè de vnione Patris, & Filij, ex quo sequetur eum aut Arianum fuisse, aut certè imperitè caussam fidei defendisse: neque enim Ariani negassent naturalem vnionem inter Patrem, & Filium hyperbolicè.

Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, par. 4. Theodorus Beza in Dialogo Cyclope contra Heshusium, & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini contra eundem, respondent, Hilarium, cùm is ait nos

A verè sumere in Eucharistia carnem Domini, intelligere de sumptione spirituali, quæ fit per fidem; cum autem ait, naturaliter Christum nobiscum vniri, intelligere de vnione, quę facta est in Incarnatione. Christus enim nobiscum naturaliter vnitus est, quia naturam nostræ carnis assumpsit.

ADDIT Petrus Martyr, naturalem vnionem apud Hilarium non esse realem cõmixtionem naturarum, sed esse vnionem aliquam maiorem, quàm sit vnio voluntatum, opponit enim ille vnionem naturalem vnioni per consensum solius voluntatis, quã Ariani in Patre, & Filio ponebant. Hanc autem vnionem naturalem, id est, maiorem, quàm solius volũtatis cum Christo habemus, ex sententia Petri Martyris, tum quia, vt diximus, Christus naturam nostram assumpsit; tũ quia nos per fidem in Sacramento carnem eius verè sumimus. Probat uerò idem Petrus Martyr, Hilarium non loqui de reali naturarum cõmixtione, cùm dicit, Christum nobiscum vniri naturaliter per Eucharistiã, quia
B Hilarius quinq; uniones ponit naturales. PRIMO.n. dicit, omnes fideles esse unum naturaliter, quia per fidem sunt unum. SECVNDO dicit, nos esse unum naturaliter, quia sumus unum per regenerationem. TERTIO dicit, nos esse unum naturaliter, quia sumus unũ per Sacramentum Baptismi. QVARTO dicit, nos esse unum cum Patre, & Filio per honorem nobis à Christo communicatum. QVINTO dicit, nos esse unum cũ Christo naturaliter per Eucharistiam. Sicut ergo uniones illæ per fidem, per regenerationem, per Baptismũ, per honorem dicuntur naturales, quia includunt aliquid præter consensum uoluntatis, licet non includãt naturarum cõmixtionem: ita etiam unio qua Christo coniungimur, dum per fidem carnem eius apprehendimus, dici potest naturalis: licet non includat realẽ unionem carnis Domini cum nostra. Hæc illi.

C At refelli possunt hęc aduersariorum figmẽta ex ipso Hilario multis modis. PRIMO ex illis verbis: *Nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus.* Quod.n. ait (*cibo Dominico*) cogit vt intelligamus de manducatione corporali, non de sola spirituali, vt ipsi uolunt: nam cibus Dominicus omnium consensu, est Eucharistia. Vult igitur Hilarius nos, dum Eucharistiam percipimus, in illa, & per illam, verè carnem Domini sumere.

SECVNDO ex illis uerbis: *De naturali in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus.* Hæc enim uerba indicant, mysteriũ Eucharistiæ tale esse, vt paradoxum stultissimum videri possit, nisi à Deo proponeretur. At Christum sola fide manducari, & esse in nobis eo tantum modo, quo sunt cetera, quæ animo apprehenduntur; neque paradoxum, neque stultum aliquid uideri potest etiamsi id non diceretur à Deo. Verè autem stulti haberi possemus, si absque Dei verbo crederemus, veram Christi
D carnem ore corporali manducari: nam id semper infideles stultissimum paradoxum æstimarunt, ut notum est de Auerroe, & de alijs.

TERTIO ex illis verbis: *De ueritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra uerè caro est, & uerè sanguis est.* Et mox: *An hoc ueritas non est? contingat planè his uerum non esse, qui Christum Iesum uerũ esse Deum negant.* HAEC verba non possunt accipi, nisi uno ex his tribus modis. Aut enim uult Hilarius dicere, ueram carnem Christum assumpsisse; aut uerã carnem fide manducari in Sacramento; aut ueram carnem reipsa & ore corporis sumi, cum sumitur Eucharistia. PRIMA intelligentia, quam amplectũtur Beza, & Boquinus, & fortè Petrus Martyr, non est ad mentem Hilarij. Nam non disserit eo loco de Incarnatione, sed de Eucharistia; neq; disputat cõtra Manichęos,

qui

qui negabant Christum habere verã carnem, sed contra Arianos, qui negabant diuinitatem Christi nõ carnem. Præterea paulò antè dixerat de veritate Christi in nobis, *nisi ab eo discimus, &c.* & attulerat illam Scripturã: *Caro mea uerè est cibus*, vt pbaret Christi carnẽ nobis naturaliter vniri: post illa autem verba immediatè subiungit, *De ueritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus*; & quæ sequuntur. Loquitur igitur de veritate carnis nobis communicatæ, non veritate carnis assumptæ. Denique illa probatio, qua probat Hilarius non posse ambigi de veritate carnis Domini, quia Christus, qui dixit: *Caro mea vere est cibus*, verè Deus est; apertissimè indicat eum loqui de veritate carnis in Eucharistia, non de Incarnatione. Nam non rectè probatur, Christum habere veram carnem, quia idem Christus Deus est, vel quia dixit: *Caro mea verè est cibus.* At rectissimè probatur in Eucharistia esse veram carnem Domini, quia Christus Deus est, qui dixit, carnem suam esse cibum nostrum: cùm .n. Deus sit, potuit præstare quod dicebat. SECVNDA intelligentia coincidit cum prima. Nihil enim aliud est, verã carnem fide manducare, nisi credere Christum habere veram carnem, & in ea carne verè esse mortuum pro nobis. Neque ad hoc probandum oportebat adducere argumentũ ex diuinitate Christi id asserentis: non enim difficilè est (posito mysterio incarnationis) veram carnem fide manducari. Remanet igitur TERTIA intelligentia, quæ sine dubitatione est ad mentem Hilarij.

QVARTO, probatur ex eo: quod Hilarius sæpissimè repetit, Christũ naturaliter esse in nobis per sumptionem Eucharistiæ. Nam apud Hilarium, vnum esse in alio naturaliter, est naturam vnius verè in altero esse, vt patet ex multis locis, sed maximè ex illis verbis, quæ habentur in eadem pagina: *Cur gradum quendam, atque ordinem consumandæ vnitatis exposuit, nisi vt cùm ille in Patre per naturam diuinitatis esset, nos contrà in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille rursus in nobis per Sacramentorum inesse mysterium crederetur?* Vbi docet, Filium esse in Patre naturaliter, quia natura Filij verè est in Patre, cùm sit vna vtriusque natura: item nos esse in Christo naturaliter, quia verè naturã nostram sibi Deus vniuit per mysterium Incarnationis. Denique Christum naturaliter esse in nobis, quãdo sumimus Eucharistiã, quia naturam carnis suæ nobis vnit. Sicut igit̃ verè, & propriè natura filij est in Patre, & natura nostra est in Christo; ita necesse est verè, & propriè natura carnis Christi sit in nobis, quãdo Eucharistiam sumimus.

QVINTO, probatur ex illis alijs verbis eius, vbi explicans illud: *Sicut misit me uiuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat meam carnem, & ipse uiuet propter me*: sic ait: *Hæc uerò uitæ nostræ caussa est, quod in nobis carnalibus manẽtẽ per Carnẽ Christũ habemur, victuris nobis per eũ ea conditione, qua vixit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter, secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam carnis suæ adepti, quomodo non naturaliter secundum Spiritum in se Patrem habeat, cùm uiuat ipse per Patrem?* Et infrà; *Dicis Filium Dei carnaliter in nobis manere per Eucharistiam.* Quid potuit, quæso, clarius dici, quàm in nobis carnalibus Christum per carnem suam carnaliter manere? Si enim fide tantùm, & non corporis instrumento Christi carnem manducaremus; non esset in nobis carnalibus, id est, in nobis, quatenus carne cõstamus, sed esset in mente, & animo nostro tantùm; neque esset in nobis per carnem, sed per fidem, & spiritum, neque esset carnaliter, sed spiritualiter. Præterea comparatio Hilarij apertè conuincit. Ipse enim dicit, Filium secundum spiritum viuere propter Patrẽ, quia vita Patris, quę spiritus est, verè tribuitur Filio: & eo-

dem

A dem modo nos viuere propter Christum secundum carnem, quia uerè caro eius nobis in Sacramento cõmunicatur.

Neque obiectio Petri Martyris concludit, quam ex Hilario ille adferebat: quod uidelicet eo modo simus naturaliter vnum cum Christo per Eucharistiam, sicut sumus inter nos vnum per fidem, per regenerationem, & per Baptismum; & sicut sumus unum cũ Christo per honorem: Sunt autem tria OBSERVANDA, pro huius argumenti solutione.

PRIMO, notandus est scopus Hilarij, & occasio totius disputationis. Obiecerat ille Arianis eum locum: *Ego & Pater vnum sumus*; Ioan. 10. sed responderant Ariani intelligi ea verba de vnitate voluntatis, & consensus, non de vnitate naturæ; & attulerant in exemplum illa Scripturę loca: *Multitudinis credentium erat cor unum, & anima vna*, Act. 4. Et: *Qui plantat, & qui rigat vnum sunt*, 1. Cor. 3. Et *Et ipsi unum sint in nobis*, B Ioan. 17. Hilarius igitur, ut nulla in re cedat hæreticis, ex illis ipsis locis ab Arianis allatis, probat Patrem, & Filium esse unum naturaliter, & non sola cõcordia voluntatum: *Ex his, inquit, ipsis, quibus vtuntur, refellendi sunt.* Ac PRIMVM docet, fideles inter se esse vnum cor, & unam animam, non solo consensu, sed naturaliter; quia sunt vnum per fidem, & per regeneratione, & per Baptismum, ac proinde sunt unum per eandem fidei naturam, & per eandem naturam nouæ regenerationis, & Baptismi: omnes enim sunt fideles, omnes Filij Dei, omnes baptizati, etiamsi fortè inter se nõ nouerint, nec sciat vn⁹ quid alter uelit: *Quomodo*, inquit, *non naturalem in his intelligis vnitatem, qui per naturã vnius fidei unum sunt?* Et idem dicit de regeneratione, & Baptismo, quod de fide dixit. DEINDE docet illud: *Qui plantat, & qui rigat, vnum sunt*, 1. Cor. 3. indicare etiam naturalem unitatem: sunt enim illi unum, quia sunt ministri eiusdem Christi, & proinde unum sunt C per naturam eiusdem ministerij: *Itaque*, inquit, *qui per rem eãdem idem sunt, natura etiam unum sunt, non tantùm uoluntate; quia & ipsi rei eadem effecti sunt, & eiusdem rei atque efficientiæ sunt ministri.* Denique venit ad TERTIVM locum ex Ioann. 17. *Vt & illi vnum sint in nobis*; & docet nos esse vnum cum Christo naturaliter, quia per Eucharistię participationem vnitur nobis carnis Christi natura, & hic habet illa omnia, quæ suprà exposuimus.

Nota SECVNDO, aliud esse apud Hilarium, aliqua esse vnum naturaliter; aliud autem, vnum esse in alio naturaliter. Nam vt aliqua sint vnũ naturaliter, satis est, si uerè participẽt naturã ipsius rei, in qua sunt vnũ: & hoc modo dicit ipse, omnes fideles esse vnum naturaliter per fidem, per regenerationem, & per Baptismũ, quia participant naturam eiusdem fidei, eiusdem regenerationis, & eiusdẽ Baptismi: & similiter dicit omnes ministros esse vnum naturaliter per ministerium, quia participant eiusdem ministerij naturam. Sed vt D vnum sit in alio naturaliter, non satis est, vt participẽt quomodocũq; eandem naturam, sed necesse est, vt natura vnius verè sit in alio; & hoc modo dicit Filiũ esse in Patre per Diuinitatem naturaliter, quia natura diuina Filij, verè est in Patre: & similiter dicit, Christum esse in nobis per carnem naturaliter, quia natura carnis eius nobis verè vnitur per Eucharistiam. Atq; ex his soluitur ferè tota obiectio Petri Martyris, & Bezæ, & aliorum. Nõ enim eodem modo loquitur Hilarius (vt illi falsò assumebant) de vnione per fidem, seu regenerationem, vel Baptismum; & de vnione per Eucharistiam. Nam non dicit, Christum esse in nobis per fidẽ, vel per Baptismum, sicut dicit esse per Eucharistiã neque dicit ex fidelibus vnum esse in alio per fidem; sed omnes esse vnum per fidem.

Nota TERTIO, vnitatem per honorem apud Hilarium eandem esse cum vnitate per Eucharistiam. Nã

expli-

explicans illud eiuſdẽ capitis 17. Ioannis: *Ego claritatẽ, quam dediſti mihi, dedi eis*; dicit honorem, quem Filius habet à Patre, dediſſe eundem Filium nobis, quia fecit vt eſſemus vnum cum illo, ſicut ipſe eſt vnum cũ Patre; vt autem vnum eſſemus cum illo, dicit eum feciſſe per myſterium Euchariſtiæ, per quod ipſe in nobis per carnem ſuam verè manet. Atque ita ſoluitur tota obiectio aduerſariorum: non enim ipſi intellexerunt, quid eſſet apud Hilarium, fieri vnum per honorem. Ac de Hilario hactenus.

C A P V T XIII.

Teſtimonium S. Cyrilli Hieroſolymitani.

SANCTVS CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, cuius laus eſt in II. Synodo generali, eodem tempore floruit, quo S. Hilarius, vt patet ex epiſtola eius ad Conſtantium Imperatorem. Ac de Sacramento Euchariſtiæ tam propriè, & perſpicuè loquitur, vt nõ magis apertè loqui potuerit, ſi vixiſſet tẽporibus noſtris. Quocirca nihil habẽt hæretici, quod ex illo nobis obijciant: nos verò multa, & firmiſſima teſtimonia contra illos habemus.

PRIMVM igitur initiò Catecheſis 4. myſtagogicæ, & in tota ferè Catecheſi, hortatur ad non dubitandũ de veritate corporis Domini in Euchariſtia: quod certè ſuperuacaneum eſſet, ſi Euchariſtia eſſet ſolum ſignum corporis Domini; nemo enim dubitare ſolet de eiuſmodi rebus, quæ nullam habent difficultatem. Sic ergo loquitur: *Hæc B. Pauli doctrina ſatis poteſt efficere nos certiſſimos de diuinis myſterijs, &c.* Et infrà: *Cum Chriſtus ipſe ſic affirmet atque dicat de pane: Hoc eſt corpus meum; quis deinceps audeat dubitare? ac eodem quoque confirmante, & dicente: Hic eſt ſanguis meus; quis inquam dubitet, & dicat non eſſe illius ſanguinem?* Quod aũt dicit de pane, Chriſtum affirmaſſe illum eſſe ſuum corpus, non ſignificat panem materialem eſſe corpus Domini, ſed panem conſecratum, qui figura externa panis materialis eſt, ſed quoad ſubſtantiam panis cœleſtis eſt; illum, inquam, panem, corpus Domini eſſe confirmat.

SECVNDO, in eadem Catecheſi apertè ponit Cyrillus tranſmutationem panis in corpus Domini & ſolas panis ſpecies remanere poſt eam tranſmutationẽ: *Aquam*, inquit, *aliquando mutauit in uinum, quod eſt ſanguini propinquum, in Cana Galileæ ſola uoluntate; & non erit dignus cui credamus, quod uinum in ſanguinem tranſmutauit? Quare omni cum certitudine corpus, & ſanguinem Chriſti ſumamus: nam ſub ſpecie panis datur tibi corpus, & ſub ſpecie vini datur ſanguis.* Hęc ſunt tam perſpicua, vt omnino neſciam, quid fingi poſſit ad eorum peruerſionem.

TERTIO ibidem dicit, Chriſti corpus, non ſolũ animis noſtris, ſed etiam corporibus verè cõiungi per Euchariſtiam; *Sic*, inquit, *Chriſtophori erimus, id eſt, Chriſtum ferentes, cum eius corpus & ſanguinem in membra noſtra receperimus, atque ut B. Petrus dicit, Diuinæ naturæ conſortes efficiemur.* Hæc ille. Neque poteſt intelligi hic locus de corpore ſymbolico, quaſi ſolum panem in membra noſtra recipiamus: nam de illo corpore loquitur, de quo immediatè antea dixerat, corpus Domini ſub ſpecie panis ſumi, vbi diſtinguitur corpus à pane.

QVARTO monet ibidem, ſenſus noſtros falli circa Euchariſtiam, neque eſſe illis obtemperandum: *Ne ergo conſideres tanquam nudum panem, & nudum uinum; corpus enim eſt, & ſanguis Chriſti, ſecundum ipſius Domini uerba. Quamuis enim ſenſus hoc tibi ſuggerit; tamen fides te confirmet, ne ex guſtu rem iudices.*

A Et infrà: *Hoc ſciens, & pro certiſſimo habens, panem hunc, qui uidetur à nobis non eſſe panem, etiamſi guſtus panem eſſe ſentiat; ſed eſſe corpus Chriſti: & uinũ, quod à nobis conſpicitur, tametſi ſenſui guſtus vinum eſſe videatur; non tamen vinum, ſed ſanguinem Chriſti eſſe.* Quid clarius dici poteſt.

NEQVE enim poteſt reſponderi, non uocari nudũ panem, quia habet adiunctam ſignificationem, & ſenſus in eo falli, quòd nudum panem eſſe iudicant. Nam ſenſus non iudicant, vtrum panis ſignificet, vel non ſignificet; ſed iudicant rem eam eſſe, quæ ſolet naturaliter eſſe ſub accidentibus, quæ ſentiuntur. Et PRÆTEREA Cyrillus non dicit falli ſenſus, quia non iudicant eſſe corpus Chriſti ſub ſpecie panis, ſed quia iudicant rem illam, quam ſentiunt, eſſe panem, cùm non ſit. At re vera panis eſſet, ſi ſolùm adderetur ſignificatio: non igitur ſenſus fallerentur, vt Cyrillus dicit. DENIQVE
B in ſequenti Catecheſi prope finem, monet communicantes, vt ſumma diligentia prouideant, ne mica vlla Euchariſtiæ cadat, neue amittatur: quod, vt ſuprà diximus, magnum eſt argumentum veritatis: & ibidem iubet, vt flexo genu, & in adorantium morem accedant ad Euchariſtiam.

SED obijciet aliquis quod idem Cyrillus Catech. 3. myſtagogica de ſancto Chriſmate dicit, non eſſe nudum vnguentum poſt conſecrationem; ſicut ibidẽ dicit, panem Euchariſtiæ non eſſe nudum panem poſt conſecrationem. ATQVI id confirmat ſententiam noſtram: nam Cyrillus nõ eodẽ modo loquitur de Chriſmate, & de Euchariſtia. De Euchariſtia o. dicit, poſt conſecrationem non eſſe panem communem, ſed corpus Chriſti; de Chriſmate autem dicit quidem nõ eſſe commune vnguentum, ſed non addit eſſe Spiritum ſanctum, vel corpus Chriſti, ſed eſſe Chriſma Chriſti, ſeu ſanctificatum oleum.

Hæc de Cyrillo, cuius teſtimonium vel ſolum ſuffi
C cere deberet: eſt enim hominis ſancti, & antiquiſſimi, & ex opere eius indubitato, & clariſſimum, atq; apertiſſimum, vt nullo modo peruerti poſſit, & eſt ex Catecheſi, in qua ſolent omnia propriè, & ſimpliciter explicari: & denique nemo vnquam reprehendit Cyrillum erroris alicuius circa Euchariſtiam.

C A P V T XIV.

Teſtimonium S. Ambroſij.

SANCTVS AMBROSIVS rectè adiungitur Cyrillo, quia & eodem tempore floruit, & ſimiles Catecheſes, nimirum libros de Sacramentis, de ijs, qui initiantur myſterijs, & non minus apertè loquitur, quã Cyrillus, ut videamus eodem tempore, eandem fuiſſe Orientis, & Occidentis ſententiam de Euchariſtia.

PRIMO igitur Ambroſius in lib. de myſterijs initiãdis, cap. 9. & lib. 4. de Sacramentis, cap. 3 4. & 5. fusè
D docet longè excellentiorem eſcam nobis dari in Euchariſtia, quàm olim in manna Iudęi habuerint, cũ illis Chriſti corpus in figura, nobis detur in veritate: de quo argumento ſuprà diximus, cùm ageremus de figuris huius Sacramenti.

SECVNDO, idem Ambroſius in ijſdem locis dicit, mutari panem & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti, & non eſſe amplius panem & vinum, ſed corpus, & ſanguinem.

Ad quod argumentum dupliciter aduerſarij reſpõdent. PRIMO reuocant in dubium, ſintnè Ambroſij libri, qui inſcribuntur de Sacramentis. SECVNDO dicũt mutationem, de qua loquitur Ambroſius, nõ eſſe realem, ſed Sacramentalem, ita vt panis, & vinum, ex cõmunibus & prophanis rebus adiuncta noua ſignificatione, fiant Sacramenta religionis. Vide Petrum Mar

tyrem

tyrem lib.contra Gardinerum, p.1.obiect. 190. & sequẽtibus, & p.4.in explicatione verborum Ambrosij.

Sed PRIOR solutio timidè ab illis proponitur, & meritò. Nam citantur hi libri sub nomine Ambrosij à Lanfranco, Guitmundo, & alijs, qui ante annos D. floruerunt. DEINDE constat, librorũ de mysterijs init. esse Ambrosij: nam in præfatione dicit, se tractasse moralia quędam ex vitis Patriarcharum, & ex Salomone; quæ opera nemo negauit vnquam esse Ambrosij. Libros autem de Sacramentis eiusdem auctoris esse, cuius est liber de myst.init. res ipsa per se clamat, tanta est styli, & sententiarum similitudo. DENIQVE, etiamsi non essent Ambrosij, essent tamen antiqui alicuius auctoris. Sed stultum est ambigere de auctore horum librorum, cùm nullum aduersarij argumentum adferant, cur ambigere debeamus.

POSTERIOR solutio refellitur ex ipsis Ambrosij verbis. Nã in lib. 4. de Sacram.c.4. *Tu*, inquit, *forte dicis meus panis est vsitatus; sed panis iste, panis est ante verba Sacramentorum; ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi*. Hæc ille. At si panis tantùm mutaretur Sacramentaliter, non desineret esse panis post cõsecrationẽ. Ibidem probat multis miraculorum exemplis, Christi verba esse operatoria; & eiusmodi, vt naturas verè mutare possint, quę omnia sine caussa adducuntur, si nulla realis mutatio fit in pane Eucharistiæ. Sed adferamus testimonium ad idem probandum ex lib. indubitato de myst.init.c.9. *Forte*, inquit, *dicas; Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit? maioremq; vim esse benedictionis, q̃ naturæ, quia benedictione ẽt natura ipsa mutatur? virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens.* Hęc ille: Qui postea quam multa alia miracula narrauit Moysis, Heliæ, & Helisęi, concludit: *Quod si tantùm valuit humana benedictio, ut naturã conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantum ualuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mũdi operibus legisti: Quia ipse dixit, et facta sunt; ipse mãdauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat; non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas.* Hęc ille: ubi tam apertè loquitur de reali mutatione, vt nimia impudẽtia sit id negare. Ibidem paulò infrà idem probat ex mysterio Incarnationis: *Liquet*, inquit, *quod præter naturæ ordinem Verbo generauit: & hoc quod cõficimus, corpus, ex Virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinẽ in Christi corpore; cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine?* Hæc ille. Quàm ineptè ista omnia dicerentur, si nulla fieret realis mutatio? Quid.n. opus erat probare, non posse naturaliter fieri ex pane corpus Christi, quẽadmodũ nec vt Virgo pariat; si nõ reipsa, sed solùm significatiuè panis fit corpus Christi?

TERTIVM testimonium est in eodẽ lib.4. de Sacra. c.5. vbi probat, non esse dubitandum de veritate corporis Domini. Quæ probatio superuacanea est; si verum est, q̃d aduersarij sentiunt: nemo.n. dubitare solet, verũ panis possit esse corpus Christi significatiuè: *Deinde inquit, ipse Dominus IESVS testificatur nobis, quòd corpus suũ accipiamus, & sanguinẽ; nunquid debemus de eius fide, & testificatione dubitare?* & ibidẽ paulò infrà: *Dicit tibi Sacerdos, Corpus Christi, & tu dicis Amen: hoc est*

A *verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.* Hic certè loquitur de eo, quod offert manibus Sacerdotis, quod quidẽ, nisi verè sit corpus Christi, decipit nos Ambrosius, qui vult nos id, & confiteri lingua, & affectu sentire. Et lib.6.cap.1. *Sicut verus est Dei Filius, Dominus noster IESVS CHRISTVS: non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris; ita vera caro sicut ipse dixit, quam accipimus.*

QVARTVM testimonium ex li.1. in Lucam, vbi exponens illa verba capitis 1. *Apparuit illi Angelus: Nõ dubites*, inquit, *assistere Angelum, quando Christus assistit, Christus immolatur.* At certè non assisteret Angelus, si sola figura corporis Domini, non ipse Christus in altari adesset.

QVINTVM testimonium est lib. 3. de Spiritu sãcto, cap.12. vbi tractans illud Psalm.98. *Adorate scabellum pedum eius. Itaq;*, inquit, *per scabellũ terra intelligitur, per terram autem caro Christi; quam hodie quoq; in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino IESV,* B *vt suprà diximus, adorarunt.* Hic locus nullam admittit solutionem: nam & liber est indubitatus, & sermo est de adoratione latriæ; & apertè Ambrosius dicit, carnem Christi verbo vnitã adorari à nobis in mysterijs, id est, in Eucharistia.

Diluamus nũc breuiter, quæ Petrus Martyr ex Ambrosio profert, lib.contra Gardinerum, obiectio 188. & sequentibus. PRIMO igitur obijcit ex commentario in 1. cap.1. ad Corinth. quod Ambrosius in mysterijs dicat significari carnem & sanguinem, quæ oblata sunt pro nobis, & mysticũ calicem typũ esse sanguinis Dñi.

RESPONDEO, neque ea commentaria sunt Ambrosij, neque quidquam habent cõtra nos; fatemur enim, immò & docemus, Eucharistiam signum ac typum esse mortis Christi, seu carnis, & sanguinis, vt visibiliter in cruce illa suffixa, ille effusus est.

C SECVNDO obijcit ex lib.4. de Sacr. c.4. illa Ambrosij verba: *Hoc igitur astruamus, quomodo potest, qui panis est, esse corpus Christi? consecratione.* Hinc ita Petrus Martyr argumentatur: *Qui panis est, corpus etiam Christi est per consecrationem. At panis non potest esse corpus propriè; ergo solum significatiuè.* Idem confirmat ex illis verbis, quæ ibidem habentur: *Si tanta uis est in sermone Domini, vt ea incipiant esse, quæ non erant, quanto magis operatorius est, ut sint, quæ erant, & in aliud cõmutentur?* vbi videmus sic mutari panem in corpus, vt tamẽ maneat panis.

Ad PRIOREM locũ RESPONDEO, non dicere Ambrosium panem manere post consecrationem, sed potius non manere; illa enim verba: (*Quomodo potest qui panis est, esse corpus Christi?*) hunc sensum faciunt; Quomodo potest, qui nunc est panis, paulò post esse corpus Christi? & respondet: *Consecratione*; consecratio enim facit, vt qui panis est ante consecrationem, corpus fit D post consecrationem. Illum esse sensum patet ex illis verbis lib. de myst.init.cap.9. *Probemus, nõ hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit*: vbi vides non esse panem post consecrationem. Immò in ipso lib.4. de Sacram.cap.4. nonne Ambrosius ait: *Panis iste panis est ante uerba consecrationis, ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi?*

Ad ALTERVM locum respondit olim Lanfrancus in lib.contra Berengarium, dupliciter. PRIMO, in alijs codicibus Ambrosij non haberi illa verba: *Ut sint quæ erant*; sed hoc modo legi: *Quanto magis operatorius est ut quæ erant, in aliud commutentur?* Quæ lectio verior, esse videtur, quia est cõformior lib. de myst.init.c.9. vbi sic legimus: *Sermo ergo Christi, Qui potuit ex nihilo facere, q̃d non erat, nõ potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erant?* SECVNDO respondet illa verba: *Vt sint quæ erant*, hunc sensum facere: *Vt sint quæ erant*, nimirum quoad speciem exteriorem, & tamen verè mutentur, quoad interiorem substantiam. POSSET etiam respon-

responderi, Ambrosium voluisse dicere; Si potuit Christus ex nihilo aliquid facere, cur non poterit ex aliquo aliquid facere, non annihilãdo id, quod antea erat, sed in melius commutãdo? vnde non dixit: *Vt sint id, quod erant*: tunc enim panis manere deberet, sed: *Vt sint quæ erant* id est, non annihilentur, sed maneant, quamuis mutata.

Tertio objicit ex lib.4. de Sacra.ca.5. & de his, qui init.myst.c.8. & de benedict. Patriarc.c.9. vbi Ambrosius dicit, corpus Domini accipientibus fieri peccatorũ remissionẽ. Atque inde colligit non sumi corpus Domini ab impijs, ac per hoc non sumi corporali instrumento, quod est commune cum impijs, sed ore tantũ spirituali, quo impij carent.

Sed hæc sæpius iam dissoluta sunt: corpus enim Domini, quod ad se attinet, omnibus adfert peccatorum remissionem, licet in quibusdam ob eorum indispositionem id non fiat.

Qvarto objicit ex lib. de myster. init. cap.9. illa verba: *Ante benedictionẽ verborũ cœlestiũ alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur*. Et lib.4. de Sacr.c.4. dicit, nos bibere similitudinẽ preciosi sanguinis, & cap.5. dicit, oblationem altaris esse figuram corporis Christi. & lib.1. de officijs, cap.48. dici, vmbram fuisse in lege, imaginem in Euangelio, veritatem in cœlestibus.

Respondeo in primis verbis citatis illud *significatur*, idem ualet, *appellatur*, seu *dicitur*. Non enim loquitur de significatione rerum, sed vocum; nec docet quid Eucharistia significet, sed quomodo appelletur. Itaque sensus est: *Ante benedictionem alia species nominatur* id est, panis vocatur id, quod est in altari: *Post consecrationem corpus Christi significatur*, id est, non amplius panem esse significamus, seu dicimus, si quis nos interroget, quid sit in altari, sed corpus Domini esse significamus, seu dicimus. Vnde ibidem; *Ante consecrationem*, inquit, *aliud dicitur, post cõsecrationem sanguis nuncupatur*. Ad alia verba fateor nos bibere similitudinem cruoris, sed sub qua veritas contineatur. Docet enim Ambrosius, nos nõ in specie sanguinis sanguinẽ sumere, ne vt ipse ibidẽ dicit, horror esset cruoris; sed in similitudine sanguinis, id est, specie vini, quod habet sanguinis similitudinem; ipsum sanguinẽ bibere. Ad illud de figura corporis: quamuis non esset absurdũ, Sacramentum Eucharistiæ vocare figurã corporis ratione specierum externarum: tamen eo loco Ambrosius loquitur de pane ante consecrationem, vt ex eius verbis patet. Neque est absurdum, panem vocari figuram corporis Domini ante consecrationem, licet nondum sit Sacramentum: nam panis naturalem habet analogiam ad corpus Christi, & præterea ex eo, quod ponitur super altare, vt consecretur, incipit repræsentare ipsum domini corpus, licet nondum habeat Sacramentalem significationem. Ad aliud ex li. de officijs, Ambrosius distinguit imaginem à veritate, non quoad substãtiam, seu præsentiam rei, sed quoad notitiã: nũc enim habemus Christum, sed signis, & imagine velatum; in cælo videbimus sine vllo signo facie ad faciem. Id patet ex verbis eius, quibus explicat, quod dixerat: *Hic ergo*, inquit, *in imagine ambulamus, in imagine uidemus, illic facie ad faciem; ubi plena perfectio, quia perfectio omnis in ueritate est*. Vnde etiam paulò antè distinguens vmbram ab imagine: *Ante*, inquit, *agnus offerebatur, offerebatur uitulus: nunc Christus offertur, seu offertur, quasi homo recipiens passionem*.

Qvinto objicit illud ex libr.5. de Sacra.cap.4. *Non iste panis est, qui uadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ex his uerbis*, inquit Petrus Martyr, *uel cæcus uidere potest Ambrosium non tam crassè sensisse de corpore Christi, vt putauerit illud ingredi, & recipi in corpus nostrum*.

A Respondeo; Non negat Ambrosius corpus Christi ingredi in corpus nostrũ, sed negat illud conuerti in substãtiam corporis nostri more ciborum corporaliũ. Id patet manifestè ex aduersatiua: *Sed animæ substantiã fulcit*. Est enim sensus; iste panis non uadit in corpus, id est, non trãsit in corpus per nutritionem, sed animã reficit. Alioqui.n. quomodo negaret Ambrosius corpus Christi in corpus nostrũ ingredi, cùm dicat in ser. de S. Agnete: *Iam corpus eius corpori meo sociatum est*? & cùm tam apertè docuerit in tot locis à nobis citatis, id quod sumimus, dum sumimus Eucharistiam, verã esse carnem Domini? Hæc de Ambrosio.

CAPVT XV.

Testimonium S. Basilij.

Sanctvs Basilivs eodem tẽpore, quo Ambrosius floruit; & in 2. lib. de Baptismo, cap.2. sic loquitur: *Si tales minæ aduersus eos positæ sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hoĩbus sanctificãtur: quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quantò enim maius aliquid is est templo secundum Domini vocem, tantò grauius, & terribilius est in animæ impuritate constitutum corpus Christi temerè contingere, quã sit accedere ad arietes, uel tauros, &c.* Hoc loco Basilius affirmat tantò grauius peccare, qui indignè sumunt corpus Christi, quam eos, qui indignè sumebãt arietes, & tauros Deo immolatos, quãtò Christus maior est, non solùm arietibus, & tauris, sed etiam ipso templo Domini: quæ certè sententia vera esse nõ potest, nisi in Eucharistia sit verè corpus Domini præsens. Nam inter Christum, & arietes ab Hebræis immolari solitos, distantia est planè infinita: inter panem autem Eucharistiæ secundum aduersarios, C & illos arietes penè nulla distantia: uel si distantia est notabilis; arietes excellebant, non panis Eucharistiæ, vt nos suprà demõstrauimus. Basilius autem affirmat tanto grauius peccare, qui indignè tractant Eucharistiam, quàm ij, qui indignè tractabant sacrificia illa vetera, quantò Christus maior est non solùm sacrificijs, sed etiam templo.

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par.4. respondere conatur, sed se ipse inuoluit, ac secum turpiter pugnat in eadem pagina. Dicit enim Primvm, Basilium ita conferre Eucharistiam cum Sacramentis veterũ, vt ab vna parte ponat nuda symbola, id est in Sacramentis veterum, ab altera ponat rem ipsam, nulla facta symboli mẽtione, id est, in Eucharistia nostra. Itaque vult corpus Christi in illa collatione Basilij significare corpus Christi propriè dictum: illud enim est per eum res, & veritas Sacramenti, vt opponitur symbolo externo. Sed quia Basilius dicit, illud Christi corpus sumi ab indignis; D indigni autem non sumunt rem Sacramenti, sed nuda symbola secundũ aduersarios; ideò Petrus Martyr paulò post addit Basilium loqui de symbolis Eucharistiæ, quæ sola sumuntur ab impijs, & ea conferre cum symbolis veteribus.

Hæc autem apertè inter se pugnant, & vnum destruit aliud; & præterea vtrumque dictum est falsum. Quod pugnent, sic ostendo. Cũ Basilius nominat corpus Christi in illa collatione cum sacrificijs veterum, vel intelligit corpus Christi verum vel symbolicum. Si corpus Christi verum; ergo falsum est posterius dictum, quo asseruit Petrus Martyr Basilium loqui de symbolis, quæ sola sumuntur ab impijs: si corpus symbolicum; ergo falsum est prius dictum eiusdem, quo asseruit Basilium cõferre rẽ ipsam, id est, corpus Christi cum symbolis ueteribus. Quod autem sit falsum etiam absolutè vtrumque dictum Petri Martyris, sic demõstro. Nam Basilius non confert cum sacrificijs veterũ

solum

solum corpus Christi uerum, quod erat primum dictum Petri Martyris: nam impij non sumunt curpus Christi vetum secundum aduersarios: neque sumūt illud corpus extra symbola secundum Catholicos. At Basilius illud ipsum dicit sumi ab impijs; ergo non loquitur de solo corpore Christi vero. Adde, quod non debuit Basilius, nec potuit ita comparare Sacramenta vetera cum Eucharistia, vt in illis tantum poneret nudum signum, in hac, verum corpus, cum vtraque Sacramenta eodem modo contineant corpus Christi secundum aduersarios; immò melius vetera, q̄ noua, quia melius repręsentabant. Sed de hoc alibi diximus.

Neq; verò confert Basilius cum sacrificijs veterum solum symbolum Eucharistiæ, quod erat SECVNDVM dictum Petri Martyris: nam symbola sola Eucharistiæ non præstant sacrificijs veterum, sed sunt illis inferiora, vt alibi ostendimus; & tamen Basilius hoc loco cōstituit infinitam distantiam inter corpus Christi, & sacrificia veterum. Sequitur igitur necessariò, vt Basilius loquatur de corpore Christi vero, vt cōtinetur sub specie panis verè, & realiter: sic enim omnia cohærent. Nam hoc corpus verè excellit sacrificijs veterum infinita distantia, & verè sumitur ab impijs corporali instrumento. Et confirmatur hoc totum argumentū ex sequentibus verbis eiusdem Basilij in eo loco: monet enim vt sumpturi Eucharistiam diligentissimè purgemur à sordibus peccatorum, ne incidamus in peccatū eorum, qui Christum occiderunt. Ista enim comparatio indignè communicānum cum illis, qui Christum occiderunt, cogit omnino vt intelligamus verè, & realiter Christi corpus contineri in Eucharistia. Nā ideò comparantur inter se ista peccata, quia vtrunque attingit Christum in seipso; & Christum, nō vt est in cœlo, sed vt est in Eucharistia; quia impij nō possunt Christum attingere, vt est in cœlo, sed solùm vt est in Eucharistia.

ALTERVM testimonium Basilij est in lib. de Spiritu sancto, cap. 17. vbi sic ait: *Verba inuocationis cum ostēditur panis Eucharistiæ, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit?* Hinc enim habemus morem fuisse in Ecclesia veteri, vt post consecrationem ostenderetur populo Eucharistia, quod etiam nunc fieri videmus; & cōceptis verbis inuocaretur, quæ verba quidam suspicātur fuisse, KYRIEELEISON. Sed certè ex inuocatione manifestè colligitur veritas Christi in Eucharistia: neq; enim panem inuocare possumus quantumlibet significet, vel repræsentet corpus Christi. Ibidem Basilius de mysterijs his loquens, dicit, nec intueri fas esse ista non initiatis. At certè nulla reddi potest caussa, cur Eucharistiam ne videri quidem permitterent infidelibus, vel etiam Catechumenis, si nihil est nisi signum: Nam rem significatam, id est, Christi passionem publicè prædicabāt, & signum etiam manifestissimum eiusdem passionis Catechumenis quotidie ferè imprimebant, dum eos signo crucis signabant. Qui igitur signa clarissima cōcedebant; cur negassent signū obscurius?

PORRO ex Basilio obijciunt aduersarij, quòd in sua Lyturgia Eucharistiam appellet *ἀντίτυπα*, id est, figuram corporis Christi, de qua re multa scribit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum obiect. 185.

Ad hoc argumētum tres dari solent solutiones, sed duæ priores mihi non videntur solidæ. PRIMA est, vocem illam *ἀντίτυπα* non semper accipi pro figura, sed aliquādo sumi pro exemplari: cuius significationis proferunt exemplum ex 1. epist. Petri ca. 3. vbi Baptismus uocatur antitypon diluuij, cū tñ diluuiū figura fuerit Baptismi, nō Baptismus diluuij. Itaq; hac acceptione cōtendunt quidam à Basilio Eucharistiā dici antitypō, quòd sit exemplar veterum figurarum.

SED hęc opinio facilè reijci potest. Nam vox antitypon (vt etiam notauimus in 1. libro de Sacramentis in genere) nūquam accipitur pro exemplari, sed pro imagine, quæ è regione respondet exemplari; & ita illud imitatur, vt ferè cum eo contendere videatur. Quomodo valdè propriè vocatur antitypon imago, quæ resultat in speculo, dū quis in illud intuetur: etenim ea imago ita ad viuū repræsentat, vt cum ipso homine de forma ipsius hominis certare videatur. Et hoc modo accipitur hæc vox ab Apostolo Heb. 9. & ab auctoribus passim: neque aliter accipitur 1. Pet. 3. Nam Baptismus aliquo modo est exemplar, aliquo modo imago diluuij, & vt imago, non vt exemplar, dicitur à S. Petro antitypon diluuij. Nam si consideremus significationem ad placitum, seu diuinam ordinationem, diluuium figurā fuit Baptismi, non contrà, Baptismus diluuij: neque. n. Deus instituit Baptismum, vt repræsentaret diluuium; sed è contrario, diluuium Deus induxit in mūdum, tū ob alias caussas, tum etiam vt esset figura Baptismi. At si consideremus naturalem similitudinem, Baptismus B est potius imago diluuij, quàm diluuium Baptismi: si quidem magis propriè, & verè diluuium suffocauit homines impios, quā Baptismus peccata suffocet, illa. n. vera & propria, hæc metaphorica suffocatio est. Quia tamen valde similis est effectus Baptismi, id est, suffocatio iniquitatum, effectui diluuij, id est, suffocationi hominum impiorum: ideò S. Petrus Baptismum antitypon diluuij appellauit. Sed prætere licet antitypō pro exemplari accipi posset, non tñ id nobis prodesset. Nam Basilius non dicit, Eucharistiam esse antitypō Sacramētorum veterum, sed corporis Domini; quare certum est à Basilio non accipi hanc vocem pro exemplari, sed pro imagine imitante ipsum exemplar.

ALTERA solutio est aliorum, vocari à S. Basilio panem Eucharistiæ antitypon corporis Domini, sed ante consecrationem, nō postea. Ita respondit olim Ioan. Damascenus lib. 4. de fide, c. 14. & Epiphanius in VII. Synodo, act. 6. tomo 3.

C SED hæc solutio multas habet difficultates. Nā in Liturgia Basilij inuenimus panem Eucharistię vocari antitypon corporis Domini post recitationem verborū illorum: *Hoc est corpus meum*. Quocirca oporteret Damascenum, & Epiphanium existimasse, non consecrari Eucharistiam illis verbis: *Hoc est corpus meum*; sed alijs, quæ infra ponuntur: quod minus adhuc probabile est; de qua re disputabimus in 4. lib. su controuersia de verbis, quibus Sacramentum Eucharistiæ conficitur. Adde, quòd licet Basilius non vocaret Eucharistiā antitypon corporis Domini post consecrationem: tamen Theodoretus apertissimè ita eam vocat in 1. Dialogo, necnon Macharius Ægyptius hom. 27 immò & Dionys. cap 3. Eccles. hierarch. & Nazianzen. orat. in Gorgoniam.

Est igitur TERTIA solutio, Eucharistiā etiam post consecrationem rectè dici antitypon corporis, & sanD guinis, non solum quia species panis, & vini sunt signa corporis, & sanguinis ibi reuera existentium; sed etiā quia ipsum corpus, & sanguis Domini, vt sunt sub illis speciebus, signa sunt eiusdem corporis, & sāguinis, vt fuerunt in cruce; repræsentat enim Eucharistia passionem Christi. Et ideò fortasse Basilius, & alij Patres non vocant Eucharistiam figuram, seu typum, sed antitypon; quia, vt diximus, antitypa non dicuntur quęlibet figuræ, sed illæ tantum, quę nihil ferè differunt à veritate. Porrò panis, & uinum, remoto corpore Domini, non ita ad viuum repræsentant corpus, & sanguinem, ut dici possint antitypa: melius enim repræsētabat Agnus paschalis, & tamen non dicebat antitypō, sed typus. At si sub specie panis sit uerè corpus Christi, tum verè Eucharistia erit antitypon corporis in cruce immolati. Vnde Chrysostomus homil. 17. in epist. ad Hebręos dicit, Eucharistiam esse typum, seu figurā sacrificij crucis; & tamen ibidem asserit, nunc eundem Christum offerri, qui tunc oblatus fuit. Simile esset, si Rex aliquis grauissimo bello cōfecto idem ipsum bel-

luta

lum ad oblectandum populo in scena repræsentari vellet, & ipse idem, qui verè pugnauerat, in scena seipsum repræsentaret: esset enim ipse verè antitypo sui ipsius. Similia habemus in alijs Christi repræsentationibus: nam cùm tribus diebus latuit, & tandem tertia die inuentus est in templo, significare voluit, teste Ambrosio in ca. 2. Lucæ, se triduo futurum in sepulchro absconditum, & tandem tertia die resurrecturum. Et Matth. 17. cùm transfiguratus est in monte coram Prophetis, & Apostolis, significare voluit, se eo modo videndũ in gloria cœlesti ab oĩbus Sãctis veteris, & noui Testamẽti. Ipse igitur non semel fuit typus, & figura sui ipsius.

CAPVT XVI.

Testimonium S. Gregorij Nisseni.

SANCTVS GREGORIVS NYSSENVS S. Basilij frater, insigne testimonium nobis præbet: ex quo etiã intelligi posset, quid Basilius sensisset, si de ea re vlla dubitatio oriretur. Constat enim Nyssenum in ijs, quę ad B fidem pertinent, nulla in re à Basilio dissensisse. Igitur in libro de vita Moysis, vbi disputat de Manna Iudæorum, & eum cibum cum Eucharistia cõfert, sic loquitur de Eucharistia: *Panis est absque semine, absq; oratione absq; vllo humano opere nobis paratus. Is desuper defluẽs inuenitur in terris. Panis. n. qui de cœlo descẽdit, q verus cibus est, qui ænigmaticè hac historia significatur, non incorporea quædam res est: quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? res autem quæ incorporea non est, corpus omninò est.* Hæc ille. Hic duo habemus, quæ excludunt omnes, quæ fingi possent ab aduersarijs, expositiones. Nam PRIMO Gregorius dicit, Panẽ Eucharistiæ sine semine, sine aratione, sine opere humano fieri; qđ certè nõ cõuenit pani triticeo: loquitur igitur de vero corpore Christi, cui illa oĩa conueniunt.

SECVNDO dicit, eundẽ panẽ corpore mãducari: nõ C ergo loquitur de corpore Dñi, vt est in cœlo, & sola fide sumitur, sed de vero corpore, vt est in Eucharistia.

Idem Gregorius in oratione Catechetica, ca. 36. & 37. multa habet expressè de ueritate huius Sacramenti, & citatur hic locus ab Euthymio in Panoplia, part. 2. tit. 21. & à Bessarione in lib. de verbis cõsecrationis. Inter alia dicit, & sępius repetit, corpus Christi immortale cõiungi p Eucharistiã cũ nostro mortali corpore, & illud sibi simile reddere, id est efficere, vt gloriosũ, & immortale aliquando resurgat: *Quemadmodum*, inquit, *paruum fermenti totam massam sibi similem reddit: sic & corpus illud, quod à Deo factum est immortale, in nostrum corpus ingrediens totum in se transfert; atque commutat. Nam, vt pestiferum cum salubri cõmistum illud efficit perniciosum: sic & corpus immortale reddit totum illud, in quo susceptum est, naturæ simile immortali.* Et infrà: *Fidelium corporibus coniungitur,* D *vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat.* Hæc ille.

SECVNDO quærit, quomodo possit vnum corpus toti mundo communicari, & tamen semper integrũ maneat: quæ quidem quæstio absurdissima esset, si tantum in signo corpus Christi manducaretur; nulla .n. difficultas in ea re fingi posset: *Cõsiderandũ est*, inquit, *quomodo fieri queat, vt cum vnũ illud corpus assiduè per totum orbem terrarum tot fideliũ millibus impertiatur; totum cuiusque per partem euadat, & in seipso totum permaneat.* Hæc ille.

TERTIO, respondet ad quæstionem, ac dicit panem qui ponitur in altari, conuerti in carnem Christi, & eo modo omnes, qui eo pane reficiuntur, verè sumere Christi carnem sine vllo eius detrimẽto: quæ sanè est acutissima, & verissima respõsio. Nã vult dicere, vt habeamus, & comedamus veram Christi carnem, non esse opus, vt Christus de cœlo descendat, sed manente il- A lo saluo, & incolumi in cœlo, verti quotidie panem in corpus eius, & eo modo à multis manducari.

Quòd aũt non loquatur de mutatione panis in carnem per solã significationẽ, vt aduersarij dicere solent, sed de vera, & reali mutatione, patet PRIMO, ex ipsa quęstione, quę (vt dixi) inepta esset, si de mutatione significationis ageret. SECVNDO, patet ex ipsa eius explicatione, dicit. n. ita mutari nunc panẽ in carnem Dñi virtute verborũ ipsius, queadmodum cũ ipse in terris viueret, mutabatur panis, quo ipse vescebatur in carnẽ ipsius. TERTIO patet, quia dicit hanc mutationẽ fieri diuina virtute, seu virtute diuinæ benedictionis: nulla aũt virtus requirebatur ad mutandã significationẽ, cũ sit res merè voluntaria. Hęc aũt sũt verba eius: *Diuinũ illud corpus panis nutrimentũ accipiens, idẽ quodãmodo erat cũ illo cibo (vt diximus) in eius corporis naturã immutato.* Et infrà: *Quamobrẽ rectè & nunc Dei verbo sanctificatũ panẽ in Dei Verbi corpus credimus immutari.* Et infrà: *Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (id est, panis, & uini,) naturam mutans.* Hæc ille. Quę tam perspicua sunt, vt non fuerit ausus vllus aduersariorũ, quod sciam, vel ad hæc loca respondere, vel aliquid ex hoc auctore nobis obijcere.

CAPVT XVII.

Testimonium Beati Optati Mileuitani.

OPTATVS MILEVITANVS floruit eodem tempore, quo Ambrosius, & Basilius, vt patet ex lib. 2. contra Parmenianum, vbi scribit se scribere tempore Siricij Papæ, qui Damaso successerat. Is igitur in 6. lib. contra Parmenianum, sic ait: *Quid enim est tam sacrilegum, quã altaria Dei, in quibus aliquãdo & vos obtulistis frangere, radere, remouere? in quibus uota populi,* C *& membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritus sanctus, vnde à multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est.* Et infrà: *Quid est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi?* Et infra: *Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus, & sanguis habitabat?* Et infrà: *Hoc tamen immane facinus geminatum est dum fregistis etiã calices Christi sanguinis portatores.* Hæc ille.

Quod autem per corpus Christi, quod tã sæpe repetit Optatus in altari manere solitũ, non intelligatur corpus significatiuẽ, sed verè, id est, non sol⁹ panis, quĩ Christi corpus repræsentet, sed ipsum verũ, & propriè dictũ corpus, multis modis pbari pôt ex hoc ipso loco. PRIMO ex eo, φ cũ toties id repetat, ne semel quidem dixerit, signum corporis in altari manere, vel offerri, C. sed perpetuò corpus Christi, aut membra Christi.

SECVNDO, ex eo, quod dicit, inuocari super altare Deũ õipotentẽ, & descẽdere super idem altare Spiritũ S. quod sine dubio referendũ est ad cõsecrationẽ: videmus. n. in oĩbus Liturgijs antiquis inuocari Spiritũ sanctum, vt descendat, & transmutet panem in corpus Christi; neque potest reddi alia ratio huius descensus Spiritus sancti, nisi ad Sacramentum conficiendum. At quorsum iste descensus, quorsum inuocatio omnipotentis, si nihil mirabile, & supernaturale fieri deberet?

TERTIO ex eo, quod Eucharistiã uocat Optatus, pignus salutis, tutelam fidei, & spem resurrectionis: alludit enim ad id, quod ueteres, Irenæus, Hilarius, Cyrillus, Nyssenus, & alij dicere solent, ideò coniungi cũ corpore nostro corpus Christi, vt ex illo trahat vim quandam ad beatam immortalitatem assequendam.

QVARTO ex eo, quod dicit per certa momenta habitare corpus Christi in altari. Si enim loqueretur de signo corporis, non diceret: *Per certa momẽta*, sed, semper; semper enim in altari manere solet crux, vt Chrysosto.

sostomus testatur in orat. quòd Christus sit Deus; immò etiam (vt ipse ibidem ait) in culminibus, in parietibus, in vasis, &c. Crux autem signum est Christi crucifixi; & ipsum etiam altare figura quędam est, & signū Christi, vt fatetur Petrus Martyr lib. contra Gardin. obiecto 38. alio igitur modo, quàm per significationē, Eucharistia corpus Christi est.

CAPVT XVIII.

Testimonium S. Gregorij Nazianzeni.

SANCTVS GREGORIVS NAZIANZENVS, qui eodem tempore floruit quo superiores Patres, in 2. orat. de Paschate ita loquitur: *Absq; confusione & dubio comede corpus, & sanguinem bibe, si saltem vitæ desiderio teneris, neq; sermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neq; ob passionem offendaris; cōstans esto, firmus, & stabilis, in nulla re propter aduersariorū sermones, fluctues.* Hæc ille. Vbi hortatur ad fidem erga tantum mysterium, etiamsi aduersarij, id est, Philosophi Gentiles nos irrideant, quòd dicamus nos carnem Christi manducare: hæc autem cohortatio superuacanea esset, si tantùm in signo Christi carnem manducaremus.

Respondet Petrus Martyr, Gregorium loqui de fide passionis Christi, atq; hortari Christianos, vt certa fide credant Christum habuisse veram carnem, & verè esse mortuum, & hoc modo spiritualiter manducēt carnem Christi. AT non disputabat eo loco Gregorius de passione, sed de Eucharistia, cuius figura fuit manducatio Agni Paschalis; explicat enim eo loco varios ritus, quibus manducabant Iudæi Paschalem Agnum, & accommodat illos ad manducationem Eucharistiæ. Et quoniam inter alios ritus Iudæorū vnus erat, vt baculis nixi manducarent, dicit eo baculo significari, vt etiam nos firmi, & stabiles, & sine vllo dubio manducemus carnem, & bibamus sanguinem.

ALIVD testimonium exstat in orat. de obitu Gorgoniæ sororis suæ, vbi refert, Gorgoniam morbo incurabili affectam, nocte quadam sese in templum proripuisse, ac procumbentem ante altare coram venerabili Sacramento ita orasse, vt statim conualuerit: *Ad altare* inquit, *cum fide procumbit, eumq; qui super illud colitur, magno cum clamore obtestans, &c.* Quid autem super altare colatur, dubium esse non potest, cùm nihil ibi ponatur à Christianis, nisi panis, & vinum mutanda in corpus & sanguinem Christi: vnde Optatus paulò antè citatus, vocabat altare sedem corporis Christi.

Petrum Martyrem valde vssit, pupugitq; hic locus, vt apparet ex lib. eius cōtra Gardinerum, obiecto 38. Nam PRIMVM conatur se expedire, ac dicit, super altare coli quidem Christum, sed coli in symbolo, sicut in symbolo significatur. AT hæc responsio nihil eum iuuare potest. Nam si colitur in symbolo, vel est ipse reuera in eo symbolo, vel non est. Si est; errant Sacramentarij, qui id negant: si non est; ergo licet saltem coram symbolis procumbere, & ibi Christum licet absētem adorare; ergo licet Eucharistiā, & imagines Christi venerari, neq; est idololatria, vt ipsi passim clamāt.

Sed hac solutione non contentus Petrus Martyr, paulò infrà aperit mentem suam, ac dicit, mulierculā illam parùm in Christiana religione fuisse instructam; & abusum, ac superstitionem esse, quod illa fecit, cùm nec vllum sit altare Christianis, nec vllus Sacramenti vsus esse debeat, nisi ad sacram cœnam. AT illam sanctam fœminam satis defendit ab istius impij Apostatæ petulantia tum sancti Gregorij auctoritas, qui illam non solùm prædicat, vt sanctissimam, & optimā; sed etiam testatur fuisse doctissimam in literis vtriusq;

A Testamenti; tum euidēs miraculum, quod illa ipsa nocte accidit, siquidem continuò curata est ab incurabili morbo. Quis autem credat abusum, & superstitionem tanti miraculi caussam esse potuisse? ANNE, quòd si imperitia, & superstitio est, mensam Domini vocare altare, & Christum in Eucharistia colere, non sola Gorgonia, sed etiam ipse Gregorius accusandus erit imperitiæ, & superstitionis. Nam ipse est, qui mensam vocat altare, & qui Christum in Eucharistia coli dicit; ipsius enim Gregorij, non Gorgoniæ verba sunt illa: *Ad altare cum fide procubuit, eum, qui super illud colitur, magna voce obtestans, &c.*

CAPVT XIX.

Testimonium S. Ephrem.

SANCTVS EPHREM, æqualis superiorum Patrum fuit, quippe sancto Basilio familiaris, ac tantæ auctoritatis, vt eius scripta publicè post diuinas Scripturas in Ecclesia legerentur, vt testatur S. Hieron. in Catal. scriptor. Is ergo in lib. de natura Dei minimè scrutanda, cap. 5. *Quid scrutaris,* inquit, *inscrutabilia? si ista curiosè rimaris, non iam fidelis vocaberis, sed curiosus. Esto fidelis, atq; innocēs, participa immaculato corporis Domini tui, fide plenissima, certus quod agnum ipsum integrum comedis. Ignis immortalis sunt mysteria Christi, noli temerè ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris.* Hæc ille. Et infrà: *Hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemque sermonem, quod fecit nobis vnigenitus Filius Christus Saluator noster. Ignem, & spiritum manducandum, ac bibendum præstitit nobis, corpus scilicet, & sanguinem suum.* Hæc ille.

Ad hoc testimonium neq; respōdēt aduersarij, neq; C respondere aliquid possunt. Nam difficultas ad credendum, mysterij inscrutabilitas, & miraculum superans omnē mentem (quæ tria in hoc Sacramento prædicat S. Ephrem) clarissimè testantur, nō esse Eucharistiam panem materialem, qui tm̄ significet corpus Domini, sed esse ipsum verū Domini corpus. Adde, q̇ Ephrem facit antithesim quandam: dicit. n. mirabile fuisse, quòd Angeli, qui sunt incorporei, in corpore assumpto manducarint cibos corporeos: sed mirabilius esse, quòd nos homines corporei, & lutei comedamus ignem, & spiritum, id est, corpus cœleste Christi. At nulla esset admirationis caussa, si tantum in signo corpus Christi manducaremus; immò mirabilior multò fuisset illa Angelorum manducatio, quàm nostra sit.

CAPVT XX.

Testimonium S. Epiphanij.

D SANCTVS EPIPHANIVS omnium superiorum æqualis (nam etiam Athanasio familiaris fuit, licet omnibus superuixerit) in Ancorato, circa medium, cū docere vellet, hominem verè esse factum ad imaginem Dei, licet non facilè appareat, in quo consistat similitudo inter Deum, & hominem, cùm homo sit corporalis, finitus, mutabilis; Deus incorporalis, immensus, immutabilis, dicit, multa esse eiusmodi, quæ aliud sunt, aliud videntur esse, & ponit exemplum de Eucharistia, quæ verè est corpus Christi, & tamen nihil minus esse videtur; cum id, quod apparet exterius, sit rotundū, & insensibile, & proinde valde dissimile corpori Christi. *Videmus,* inquit, *quod accepit Saluator in manus suas, veluti Euangelista habet, quod surrexit a cœna, & accepit hæc, & cum gratias egisset, dixit; Hoc meum est, Hoc & Hoc. Et uidemus quod non æquale est, neq; simile, non imagini in*

carne, non inuisibili Deitati, non lineamentis membrorum: hoc enim est rotunda forma, & insensibile, quantũ ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere; Hoc meum est, Hoc, & Hoc: & nemo non fidem habet sermoni; qui enim non credit esse ipsum verum, excidit a gratia, & salute. Hæc ille.

Hic sanè locus omninò conuincit. Nam quod dicit Epiphanius oportere credere esse ipsum verum, excludit tropos, & præsertim cum addat excidere à salute, qui id non credunt. Quod etiam addit esse id credendum, licet sensus repugnent, apertissimè testatur non loqui eum de significatione, sed de reipsa: nam sensus non modò non repugnant, sed etiam iuuant, vt credamus Sacramentum significare.

Respondent aduersarij, ac præcipuè Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 186. Epiphaniũ loqui de repræsentatione corporis Domini, ac velle dicere, credendum esse panem Eucharistiæ verè esse corpus Christi repræsentatiuè, licet nulla appareat in pane similitudo cum corpore Christi. Id verò ex eo potissimum colligit, quòd Epiphanius panem dicit esse corpus Christi: affirmat enim id, quod Dominus accepit in manus, quodq; ait rotundum, & insensibile esse; illud, inquam, ipsum vocatum à Christo per gratiam corpus ipsius. Panis autem rotundus, & insensibilis, id est, panis verus, ac materialis nõ potest esse corpus Domini, nisi repræsentatiuè.

SED hæc solutio facilè refelli potest duplici ratione. PRIMO, quia Epiphanius non sine caussa mutauit cõclusionem in comparatione Eucharistię cum homine. Nam cùm dixisset hominem esse imaginem Dei, licet non appareat similitudo inter Deum, & hominem: debuisset dicere consequenter, panem Eucharistiæ esse imaginem corporis Domini, licet non appareat similitudo inter panem, & corpus Domini; id. n. requirere videbatur ratio exempli allati. At nõ ita dixit, sed ait panem Eucharistiæ esse ipsum verum corpus Domini. Et certè non dixisset de hõie, esse ipsum verum Deum, sicut dixit de Eucharistia, esse ipsum verum corpus; & tñ non minus homo est verus Deus repræsentatiuè, cùm sit eius imago, q̃ sit per aduersarios Eucharistia verum corpus repræsentatiuè. Quorsum igitur hæc mutatio, nisi vt intelligeremus, non conferri Eucharistiã, vt imaginem cum homine; sed Eucharistiã, quatenus in ea verè continetur corpus Domini?

SECVNDO, refellitur solutio aduersariorum, quia si Epiphanius vellet solùm dicere panem Eucharistiæ esse corpus Domini repręsentatiuè, exemplum ipsius nihil valeret. Nam Sacramenta signa quidem sunt repręsentantia rem aliquam sacram, sed non repræsentant ratione figuræ, aut formę, aut colorum, quemadmodũ repræsentant imagines depictæ, vel sculptæ; sed repræsentant partim vt signa ad placitum, partim ob analogiam naturalem inter effectus ipsorum signorum, & rei significatæ, quemadmodum etiam verba sunt signa rerum, & hedera signum est vini. Quare nihil est nouum, vel mirum, quòd Sacramentum Eucharistiæ repræsentet Christum, licet non sit illi simile, vel æquale, quoad figuram & formam: non enim repræsentat vt imago. Et quemadmodum stultus esset, qui miraretur, quomodo voces possint esse signa rerum, cùm nõ sint illis in figura, vel colore similes, vel magnitudine æquales: sic etiam stultus esset, qui miraretur quomodo panis Eucharistiæ possit Christum repræsentare, cùm non sit Christo æqualis, nec habeat lineamenta corporis Christi. Atqui Epiphanius adfert in mediũ, vt rem mirabilem, & sola fide comprehensibilẽ, quòd panis Eucharistiæ dicatur verè esse corpus Christi, cũ non sit illi similis, nec æqualis, nec referat vlla corporis illius lineamenta; non igitur Epiphanius loquitur de pane repræsentante corpus Domini, sed de ipso vero corpore, quod verè adest in illa sacra hostia, quam oculis videmus, & manibus tangimus, licet sensus omnes reclament.

Ad argumentum autem Petri Martyris, RESPONDEO, Epiphanium nunquam dixisse panem materialẽ esse corpus Christi; sed tantùm dixisse, Dominum accepto pane, gratias egisse, atq; Eucharistiam fecisse, & dixisse: *Hoc est corpus meum.* vbi pronomen, *Hoc*, non demonstrat panem, sed id quod in manibus Domini erat, siue quod sub speciebus illis continebatur, vt suprà diximus: quod quidem antea fuerat panis, sed prolatis illis verbis, corpus Domini erat.

AT, inquit Petrus Martyr, de ea re, quam vocat rotundam, & insensibilem, de eadem pronunciat quòd sit corpus Domini. Illa autem res panis sine dubio est. RESPONDEO, res illa rotunda, & insensibilis non est panis eo loco, sed aliquid speciem panis præ se ferens: vult enim Epiphanius dicere, sacram Eucharistiam verè esse corpus Domini, licet exteriori forma, ac specie rotunda, & insensibilis sit, vt panis merus videatur. Immò in hoc consistit (vt diximus) tota sententia Epiphanij, quod videlicet credere debeamus, verum Domini corpus nos in Sacramento Eucharistiæ percipere, cùm tamen nihil videamus, nisi panis materialis accidentia.

CAPVT XXI.

Quinta ætas Ecclesiæ ab anno Domini CD. ad D.

Testimonium S. Gaudentij.

BEATVS Episcopus GAVDENTIVS ad initium QVINTI seculi floruit, vt patet ex serm. ipsius de dedicatione Basilicæ Concilij Martyrum. Vbi dicit, se accepisse reliquias quasdam à duabus neptibus S. Basilij; & ante paucos annos refert inuenta fuisse corpora Sanctorum Geruasij, & Prothasij à S. Ambrosio. Hic igitur insignis auctor tractat. 2. de Exodo, dicit, in veteri Testamento Agnum Paschalem non fuisse eũdem omnium Iudæorum, sed multos; siquidem vnaquæq; familia suum occidebat, & mãducabat: ille enim agnus figura erat, non veritas. At in nostra veritate vnum, & eundem in omnibus Ecclesijs immolari, & manducari affirmat. Quæ comparatio manifestè indicat in nostro Sacramento verum Christi corpus in seipso, nõ in solo symbolo adesse: alioqui etiam Iudæi, vnum & eundem agnum habuissent, cùm omnes illi eorum agni vnum Christum significarent.

DEINDE idem auctor sic loquitur: *Ipse naturarũ Creator, & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus (quia & potest, & promisit,) efficit propriũ corpus: & qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinẽ suum.* Et infrà: *O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei. Pascha est Domini, hoc est transitus Domini. Ne terrenum putes, quod cæleste effectum est, per eum, qui transit in illud, & fecit illud suum corpus, & sanguinem.* Et infrà: *Quod annunciatum est credas, quia quod accipis, corpus est illius panis cęlestis, & sanguis est illius sacræ vitis. Nam cùm panem consecratum, & vinũ discipulis suis porrigeret, sic ait: Hoc est corpus meũ, Hic est sanguis meus. Credamus cui credidimus: nescit mendacium veritas.* Et infrà: *Non infringamus os illud solidissimum; Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Si quid autem superfuerit etiam nunc in vniuscuiusq; sensu, quod expositione ista non ceperit, ardore fidei concremetur.* Ad hæc loca aduersarij non responderunt, nec respondere possent.

C A-

CAPVT XXII.

Testimonium S. Chrysostomi.

AD initium anni CD. floruit etiam S. IOANNES CHRYSOSTOMVS, qui multis modis testatus est, quid sentiret de Sacramēto corporis Domini. PRIMVM testimonium eius hr̄ hom. 60. ad popul. Antiochen. & hom. 83. in Matth. *Credamus*, inquit, *vbique Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui, & cogitationi nostra absurdum esse videatur, quod dicit. Superet & sensum, et rationem nostram sermo, quæso, ipsius; quod in omnibus rebus, sed præcipuè in mysterijs faciamus, non illa, quæ ante nos iacent solummodò aspicientes, sed uerba quoque eius tenentes: nam uerbis illius defraudari non possumus, sensus uerò noster deceptu facillimus est. Quoniam ergo ille dixit: Hoc est corpus meum; nulla dubitatione teneamur, sed credamus, &c.* Et hom. 51. in Matt. *Qui*, inquit, *maius, id est, animam suam, pro te posuit, quare dedignabitur suum tibi tradere corpus? Audiamus igitur tam Sacerdotes, quàm alij, quàm magna, quam admirabilis res nobis concessa est, audiamus, oro, & perhorrescamus, carnes suas nobis tradidit, seipsum immolatum proposuit.* Sanè non potuisset Chrysostomus clariùs loqui, si Caluinistam aliquem ante se habuisset, quē hortari ad fidem voluisset.

SECVNDVM testimonium habetur in ijsdem duob. locis: *O, quot modo dicunt, vellem formam, & speciem eius, uellem uestimenta ipsa, uellem calciamenta videre; ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr, Boquinus, & alij, Chrysostomum tribuere nomen rei significatæ symbolis ipsis, & hyperbolicè loqui. Et probat eū loqui de symbolis, non de ipso vero corpore, quia dicit videri Christum, & tangi in Sacramento, cùm tn̄ sola symbola tangantur, & videantur: de ipso aūt vero corpore suprà dixit, oculis mētis per fidem esse vidēdū; & infrà dicit, in rebus sensibilibus donū insensibile nobis dari. Quod aūt insensibile est, nec tangi, nec videri potest: non igitur de ipso vero Christo loquitur, sed de pane, cùm ait: *Ipsum uides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

AT solorio ista facilè refellitur: Chrysosto. n. cùm dicit, Christom ipsum videri, & tangi, intelligit ipsum verum Christum videri, & tangi, sed in specie aliena, non in sua, id est, verè adesse, & recipi sub illis speciebus, quæ propriè videntur, & tanguntur; licet in propria specie Christus in Sacramento non videatur, nisi oculis fidei, neq; sensibilis sit, vt in Sacramento est. Exemplum habemus in Angelis. Nam verè dicebantur videre, tangere, & hospitio excipere Angelos, qui illos recipiebant in corpore assumpto, vt Abraham, Loth, Tobias, & alij. Id autem velle Chrysostomū, patet ex eo, quod dicit, multos cupere videre vestimenta, & calciamenta, & in Sacramento plus hr̄e, q̃ cupiant, cùm ipsum Christum habeant: illi enim qui cupiunt vestimenta, vera vestimenta cupiunt, non imaginem vestimentorum. Et sanè optabilius esset videre, vel habere vera Christi indumenta, quàm imaginē corporis eius: non ergo verè dicit Chrysostomus, illos habere plus q̃ optent, nisi ipsum verum Christum verè habeant.

PRÆTEREA ibidem dicit Chrysost. nullom vnquā pastorem pauisse oues carne, & sanguine suo, vt Christus facit, & multas matres dedisse filios alijs nutriendos; at Christum carne sua nos alere. Quæ comparationes omnino frigebunt, si tantùm in symbolo carne sua nos nutrit.

ADDE, ꝙ hom. 24. in priorem ad Cor. dicit, Magos hoc ipsum corpus adorasse in præsepi: nos aūt aliquid amplius habere, q̃ habuerint Magi: nā illi habuerūt in præsepi, nos in altari; illi in vlnis mulieris, nos in manibus Sacerdotis; illi simplex corpus viderunt, nos & corpus idem videmus, & scimus eius potentiā, & virtutem, &c. At si tantum in signo Christum habemus, non modò non sumus Magis superiores, sed tantò inferiores, quantò inferior est imago Christi ipso vero Christo.

IBIDEM dicit, amantes consueuisse personis amantibus donare vestes, pecunias, & alia id genus: at carnē suam non posse dare; Christum aūt rationem inuenisse per hoc mirabile Sacramentum; quo se nobis verè donaret habendū. Sed falsum erit, qđ Chrysost. dicit, si tantùm in symbolo se nobis Christus donat: possunt enim etiam homines se donare, & reipsa donant amicis in symbolo, cùm imagines suas illis donant.

Item hom. 51. in Matth. *Adeamus*, inquit, *Christum singuli ægrotantes magna cum fide. Nam si qui fimbriam uestimēti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quantò magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus?* Vbi non loquitur Chrysost. de Christo habito tm̄ in symbolis: non. n. maior est virtus imaginis Christi, q̃ fimbriæ illius, quam qui tangebant, curabantur oēs.

ITEM homil. 3. in ep. ad Ephes. dicit, Eucharistiam nihil prorsus differre ab illo corpore, quod in cœlo ab Angelis adoratur: *De corpore*, inquit, *nobis sermo est, & eo, quod nihil ab illo dissidet. Quod istius corporis efficimur participes? quot eius sanguinem gustamus? Recolito, quia illius corpus, & sanguis est, qui supra cœlos residet, qui ab Angelis suppliciter adoratur.*

DENIQVE homil. 3. de incomprehensibili natura Dei prope finem, reprehendit acerrimè populum, ꝙ ad eius concionem frequentissimè accederent, ad sacrum autem rariores: *Me*, inquit, *uehemens cœpit suspirium, quòd cum ego disputò uester conseruus, studium adhibetis, & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit, & saltat, ut ipse propius adsit, frequentes ad finem usque dicendi patientissimi perseueratis: cùm autem ipse Christus communis omnium Magister, & Dominus in sacris mysterijs se ostensurus est, uacua Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum?* Hæc ille. Quæ sanè comparatio, & exclamatio ineptissima esset, si nihil in Eucharistia præter signum haberemus: potuissent enim illi respondere, se domi satis multas habere imagines Christi, in quibus eum videre possent.

TERTIVM testimonium habetur in ijsdem locis, homil. videlicet 60. ad popul. & 83. in Matth. vbi Chrysostomus sic ait: *Non sufficit ipsi, hominem fieri, flagellis interim cedi: sed nos secum in unam (vt ita dicam) massam reducit; neque id fide solùm, sed reipsa nos corpus suum effecit.* Et hom. 61. ad popu. & homil. 45. in Ioan. addit non sola charitate, sed reipsa nobis commisceri carnem ipsius per hoc Sacramentum. Et hom. 24. in priorem ad Corinth. dicit, sic nos vniri corpori Christi per Eucharistiam, quemadmodum corpus illud vnitum est Verbo per Incarnationem, id est, verè & realiter. Et ibidem dicit, amantes aliquādo præ nimio amore morsu appetere eos, quos diligunt, vt eo modo indicent, cupere se, si posset fieri, intimè vniri, & fieri vnū cum illis: Christum autem hoc mirabili modo per Eucharistiam effecisse, vt verè corpori eius intimè vniremur. Quæ omnia frigidissima, & ridicula essent, si tantùm in signo Christi corpus acciperemus.

Respondet Petrus Martyr, duplicem esse vnionem fidelium cum Christo; vnam per fidem, & charitatē; alteram, quę ex ista sequitur, qua sumus membra Christi, & ipse caput nostrum; & de hac posteriore loqui Chrysostomum, cùm dicit, nos reipsa vniri Christo, & non sola fide, aut charitate.

SED contrà. Nam ista vnio membrorum cū capite, qua efficimur vnū corpus mysticum Christo, propriè obtinetur per Baptismū, & necessariò præcedere debet sumptionē Eucharistiæ: qui. n. non est membrū Christi, non nisi indignè ad hoc Sacrm̄ accedit. At Chrysost. dicit, per Eucharistiam nos coniungi Chri-

A sto noua quadam, & vera vnione. PRÆTEREA, quod ait Chrysostomus, reipsa nobis coniungi corpus Christi: non minus opponitur coniunctioni mysticæ membrorum cum capite, quàm coniunctioni per fidem, & dilectionem: neq; enim illa magis realis est, quàm ista. DENIQVE illa exempla Incarnationis, & amantium, satis refellunt figmenta ista aduersariorum.

QVARTVM testimonium est in his locis, vbi miraculo tribuit Chrysostomus, qđ Christi corpus simul sit in cœlo, & in altari, lib. 3. de sacerdotio: *O miraculū, ô Dei benignitatem, qui cum Patre sursum sedet in illo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus illū excipere, & amplecti.* Itē hom. 2. ad popul. Antioch. in fine: *Helias melotem discipulo reliquit: Filius autem Dei ascendens suam carnem dimisit: sed Helias quidem exutus, Christus autem, & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.*

B Ad hunc locū respondet Beza in Cyclope, Christi carnem in cœlo esse propriè, in terra symbolicè. Et probat, quia ibidē Chrysost. dicit, Heliam simul fuisse sursum & deorsum; quia nimirū sursum erat in sua persona, & deorsum erat, quia requieuerat spiritus eius in Heliseo: & sic in alio erat deorsum, non in se. Adducit etiam Beza eundem Chrysostomum hom. 24. in priorem ad Corinth. vbi dicit, per hoc mysterium fieri, vt terra nobis sit cœlum, & hortatur, vt mente conscendamus in cœlum, vbi Christum habeamus.

SED nihil Beza dicit. Nam etiamsi Helias nō erat propriè sursum & deorsum, tamen alia ratio est de Christi carne, quam Chrysostomus non confert cum Helia, sed cum eius melote.

QVOD aūt propriè carnē Dñi Chrysost. intellexerit in terra nobis relictā, & simul in cęlo, patet, tū ex loco citato ex li. 3. de sacerdotio, vbi miraculū in hac re agnoscit Chrysost. neq; .n. miraculū esset, si tm̄ in symbolo carnē Dñi haberemus: tum ex hoc ipso loco, de quo agimus. Dicit .n. Chrysost. rē nobis lōgè maiorē à Christo relictam, q̃ ea fuerat, quā Helias Heliseo reliquit:
C quia Helias vestē, Christus carnē reliquit. At certè nō est res maior caro in symbolo, q̃ vestis propriè dicta.

DENIQVE locus alius à Beza productus ex hom. 24. in priorem ad Corinth. vel solus sufficeret ad eum conuertendum ad verā fidem, nisi in sua hæresi planè obdurauisset. Nam non dicit Chrysost. vt mente in cœlum ascendamus, vt ibi tm̄ Christum habeamus, sed vt videamus, nihil esse in cœlo præstantius Christo, & ideo terram per hoc Sacrm̄ fieri cœlum, quia verè habemus in terris id, quod est in cœlo præstantissimum. Verba eius hæc sunt hom. 24. in priorē ad Cor. in fine: *Dum in hac vita sumus, vt terra nobis cœlū sit, facit hoc mysterium. Ascende igitur ad cœli portas, & diligenter attende, immo non cœli, sed cœli cœlorum, & tunc quod dicimus intueberis. Etenim quod summo honore dignum est, id tibi in terra ostendam: nā quemadmodum in regijs non parietes, non tectum aureū, sed regium corpus in thro-*
D *no sedens, omnium præstantissimum est: ita quoq; in cœlis regium corpus, quod nunc in terra videndum tibi proponitur: neq; .n. Angelos, neq; Archangelos, non cœlos, non cœlos cœlorum, sed ipsum horū omnium Dominum tibi ostendo.* Quo loco Chrysost. si solū in signo Christum in terra esse vellet, planè deciperet auditores; nec anteponeret eū Angelis, & Archangelis. Quis .n. nō malit veros Angelos videre, q̃ solam Christi imaginē? Adde quod ibidem rursus ait Chrysost. *Si puer regius purpura, & diademate ornatus tibi ferendus traderetur, nonne omnibus rebus humi abiectis eum exciperes? Verum nunc cùm non hominis regium puerum, sed vnigenitum Dei Filium accipias, non horrescis, & omnem secularium rerum amorem abijcis?* Hęc ille. Vbi si de Christi signo, non de ipso Christo loqueretur, nullo modo cum eū regio puero, sed cum imagine pueri regij conferret; aut certè ineptissimus esset.

A QVINTVM testimonium, est in his locis, vbi Chrysost. dicit, Christum in Eucharistia, non modò ab hominibus, sed ēt ab Angelis adorari. Hom. 41. in priorē ad Corinth. *Non frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus pro istis agnū illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecātes.* Hæc ille. Vbi apertissimè dicit inuocari (quæ species est summæ adorationis) agnum in altari iacentem; & fortè alludit ad illa verba: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona eis requiem.*

Idem in orat. de S. Philogonio, loquens de Magis, qui ad Christum adorandū ex Perside venerūt, sic ait: *Si cum fide accesserimus, procul dubio videbimus eum in præsepi iacētem. Nam hæc mensa vicem explet præsepis: siquidem & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fascijs inuolutū, sicut tunc, sed undequaq; Spiritu sancto conuestitum. Ac Magi quidem nihil aliud, q̃ adorarūt:*
B *sibi verò si cum pura accesseris conscientia, permittimus ut sumas, & sumpto domum abeas.* Vbi indicat nos non tm̄ adorare posse, quod Magi fecerunt, sed etiā sumere.

Idem hom. 60. ad popul. Antioch. *Cogita quali sis insignitus honore, qua mensa fruaris. Quod Angeli videntes horrescūt, neq; liberè audent intueri, propter emicantem inde splendorem, hoc nos pascimur, huic nos vnimur.* Et hom. 61. *Huic & supernæ potestates assistunt, quoniam & illę nobis manifestius propositorum virtutē speculantur, & inaccessibiles admirantur splendores.* Et hom. 3. in epist. ad Eph. *Et tu ad salutarē hanc hostiā accessurus, quam Angeli ipsi cum tremore suspiciūt.* Et lib. 6. ad sacerdot. *Per id tempus,* inquit, *& Angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatū vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorē, qui immolatur, Angelorū choris plenus est: id quod credere abundè licet, vel ex tāto illo sacrificio, quod tūc peragitur. Ego verò, & commemorantem quendam au-*
C *diui, cùm diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelationū mysteria multa diuinitùs fuissent detecta, sibi narrasse se tali olim visione dignum habitū à Deo fuisse; ac per illud quidem tempus derepentè Angelorum multitudinem cōspexisse (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium: deniq; sic capite inclinatorū, vt si quis milites præsente Rege stātes videat.* Hom. 21. in acta: *Quid dicis? hostia in manibus est, adsunt Angeli, adsunt Archangeli, adest Filius Dei: cum tāto horrore astant omnes, &c.* Denique homil. de Eucharistia in encænijs: *Agnus Dei immolatur: Seraphim astant sex alis faciem tegentia, &c.*

Ad hæc aduersarij neq; respondent, neq; respōdere possunt. Si .n. Angeli ad altare astant capitibus inclinatis, & cum timore, ac tremore, vix audent liberè intue-
D ri propter splendorem inde emicantē; quis negare potest ibi aliud esse, quàm panem? & si Angeli adorant, quis homines reprehendere potest si & ipsi adorent?

SEXTVM testimoniū est in his locis, vbi Chrysost. dicit mutari panem hom. 83. in Matth. & hom. 60. ad populum: *Non sunt humanæ virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus, qui verò sanctificat ea, & immutat, ipse est.* Et infrà: *Qui dixit; Hoc est corpus meū, & verbo factū confirmauit.* Et in hom. de proditione Iudæ dicit ista verba: *Hoc est corpus meū,* similia esse illis: *Crescite & multiplicamini.* Et hom. de Eucharist. in encęnijs: *Nū vides panem? num vinū? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? absit, ne sic cogites. Quemadmodum enim si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia.*

Ad hunc vltimum locum respondet Petrus Martyr in

A io lib. contra Gardinerum, par. 4. Chrysostomum non negare in Eucharistia esse verum panem; sed modo illo loquendi significare velle, non esse attendendum ad panem, sed ad id, quod per eum significatur: neque substantiam panis propriè velle consumi ab ipso Domini corpore superueniente, sicut ceram ab igne; sed istum esse tropum, quo indicetur oportere nos mentē abstrahere à pane, & vino, & in rebus significatis eam ponere. Id aūt probat, quia Chrysostomus non solum substantiam panis, sed ēt accidentia cōsumi dicit, cùm ait mysteria consumi, & cùm ait nihil superfluere, & cùm adhibet ceræ similitudinem, quæ tota omnino perit in igne, tum quoad substantiam, tum quoad accidētia. Atqui accidentia panis non consumuntur verè & propriè, cùm adhuc sensibus percipiantur; ergo neq; substantia verè, & propriè consumitur. SECVNDO idē probat, quia ibidē Chrysostomus dicit: *Ne putetis quod accipiatis diuinum corpus ex homine, sed ex ipsius Seraphim forcipe ignem.* Quæ certè verba propriè accipien-
B da non sunt, quia falsa essent: eodem igitur modo, cùm idem auctor dicit, non esse panem, & vinum, & consumi mysteria, intelligenda sunt omnia impropriè.

SED hæc solutio nullo negotio refelli potest. Nā si Chrysostomus non negaret reipsa panem adesse, & tantùm vellet, non adesse quoad cogitationem nostrā; nō diceret Eucharistiam non emitti in secessum, sicut alios cibos: ista enim nihil ad cogitationem, sed ad rem ipsam pertinent. Vnde Petrus Martyr, quamuis multa dixerit de hoc loco; nunquam tamen respondit ad istam sententiolam, sed eam semper, quasi scopulum quendam infestum euitauit. Præterea valde absurda esset similitudo illa, de cera ab igne consumpta, si nō reipsa panis consumeretur.

Ad argumentum eius PRIMVM respondeo, Chrysostomum non dicere consumi accidentia panis; immò disertis verbis expressit ille substantiam discedere adueniente alia substantia. Vnde cum ait mysteria con-
C sumi, intelligit quoad substātiam, de qua loquebatur; & cùm ait, nihil superfluere, nihil substāuæ remanere significat. Et deniq; cum cera, quæ tota consumitur solā substantiā panis comparat, nō quidquid in pane est.

Ad SECVNDVM dico, nō esse similes illas loquutiones: *Ne putes diuinum corpus ex homine te accipere;* &, *Num panem vides? num vinum?* Nam in priore manifesti sunt tropi, dum sacerdotem vocat Angelū Seraphicum, & corpus Domini ignem, & manum sacerdotem forcipem: neq; negat accipi corpus Domini à sacerdote, sed negat illum eo tempore gerere se, vt hominem, sed potius Angelico ministerio illum vti confirmat. At in posteriore omnes circumstantiæ clamant non esse ibi tropum, cùm dicat, eum panem non ire in secessum, & totam substantiam consumi.

SEPTIMVM testimonium est in his locis, vbi dicit in Eucharistia esse veritatē sanguinis, cuius figura præcesserat in Testamento veteri. Homilia ad Neophytos
D disputans de sanguine agni, quo liniebātur postes filiorum Israël in Ægypto, vt ab Angelo percutiente liberarentur: *Sicut*, inquit, *regnantium statuæ, nonnunquā ad se confugientibus hominibus subuenire consueuerūt, non quia sunt ære confectæ, sed quia retinent imaginem principalem: ita & sanguis ille liberauit, non quia sanguis fuit, sed quia huius sanguinis ostendebat aduentum. Nunc ergo si viderit inimicus non postibus impositum sanguinem typi, sed fidelium ore lucentem sanguinem veritatis, multò magis se subtrahet. Si enim Angelus cessit exemplo, quantò magis terrebitur inimicus, si ipsam perspexerit veritatem?* Similia repetit hom. 45. in Ioan. & homil. 61. ad populum Antiochenum. Ad quæ loca nihil omnino responderi potest: nam sanguinis veritatem ponit Chrysostomus, non solùm in animo, sed etiam in ore fidelium.

Iam cōtra Catholicam veritatem ex Chrysostomo nouem testimonia Petrus Martyr adducit in lib. contra Gardinerum, obiecto 197. & sequētibus, sed sex ex illis, nullam habent difficultatem. VNVM sumit ex homil. 83. in Matth. vbi Chrysostomus Eucharistiam vocat symbola passionis Christi. QVOD quidem & nos fatemur, vt suprà sæpe diximus.

ALTERVM, sumit ex eadem homilia, vbi dicit Israëlitas Agnum Paschalem comedisse habitu viatorum, quia in Palæstinam profecturi erant; nos autem in cęlum profecturos esse: ex quo loco deducit Petrus Martyr nos, dum manducamus Eucharistiam, debere in cęlum mente conscendere, & ibi Christum quærere, nō in Sacramento. ATQVI ista mira est vel stupiditas, vel pertinacia. Nam non docet Chrysostomus, vt dum sumimus Eucharistiam, ascendamus in cœlum, sed vt sumamus Eucharistiam tanquam cibum, & viaticū, quo roboremur in hac vita, dum proficiscimur ad patriam cœlestem, ad quam post mortem perueniemus. Id qđ ex allata comparatione perspicuū est: neq; enim Israëlitæ dum comederent agnum, ibant in Palæstinam, vt ibi quærerent agnum; sed comedebant agnum quem præsentem habebant, habitu tamē viatorum, quia paulò post iter facturi erant ad terram promissionis.

TERTIVM testimonium sumit ex hom. 24. in priorem ad Corinthios, vbi Chrysost. ait: *Quid est panis? corpus Christi: Ergo*, inquit Petrus Martyr, *panis est corpus Christi; ergo verus panis manet in Eucharistia.* RESPONDEO, Chrysostomus non de pane materiali, sed de pane consecrato prædicat corpus Christi: verissimè autem panis consecratus nō est panis communis, sed panis vitæ, id est, corpus Christi. Vnde ibidē Chrysost. disertis verbis dicit, in calice sacro illud esse, quod ex latere Christi fluxit, id est, sanguinem eius.

QVARTVM testimonium sumit ex eadem homil. vbi Chrysostomus dicit, Eucharistiam esse cibum aquilarum, iuxta illa verba Domini: *Vbi fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.* proinde more aquilarum debere nos in altum euehi, & ad Christum accedere. Hinc autem nititur ostendere Petrus Martyr, Christū non esse quærendum in altari. SED frustrà nititur. Chrysostomus enim loquitur de ascensione non in cęlum corporale, sed in Deum, ac res eternas, & spirituales, neglectis terrenis curis, quòd sanè facit, qui Christum quærit, eique adhæret, vbicunq; tandem is sit.

QVINTVM testimonium sumit ex hom. 27. in priorem ad Corinthios, vbi panem, & calicē vocat Eucharistiam. SED ad hoc iam sæpe responsum est: vtitur enim Chrysostomus verbis Pauli.

SEXTVM testimonium est in hom. 20. in posteriorē ad Corinthios, vbi Chrysostomus dicit, non solùm Eucharistiam esse corpus Domini, sed etiam pauperes esse corpus Domini, de quibus Dominus ait: *Quod uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis.* At pauperes non sunt corpus Christi nisi repræsentatiuè; ergo & Eucharistia solum repræsentatiuè corpus est Christi. RESPONDEO; Nō dicit Chrysostomus eodem modo corpus Christi esse pauperes, quo est Eucharistia: & ex alijs eius locis istius satis iam probatum est, Eucharistiam esse ipsum verum Christi corpus, quale certum est non esse pauperes.

SEPTIMVM testimonium sumit ex commentario Psalm. 22. Sic enim ibi legimus: *Vt quotidie in similitudinem corporis, & sanguinis Christi panem, & uinum secundum ordinem Melchisedech nobis ostenderet in Sacramento.*

RESPONDEO, Commentarium in eum Psalmum, sine dubio non esse Chrysostomi, immò neq; Græci alicuius phrasis. n. Latina est, & cùm res, tum uerba longissimè absunt à scriptis Chrysostomi: potest tamē responderi, (cuiuscunque sit illa sententia) panē, & vinum in Sacramento ostēdi, quoad externam speciem.

Nam vt suprà diximus, etiam more Scripturarnm res denominantur ab exteriore specie: quomodo serpens æneus vocatur serpens, & Angeli qui apparebant in forma humana, passim dicuntur in Scriptura homines. Neq; negamus panem Eucharistiæ similitudinē gerere corporis Domini, quoniam eius Sacramentū est, licet simul etiam doceamus, præsens Domini corpus, non absens eo Sacramento significari. Porrò ille auctor panem & vinum appellare voluit Eucharistiam, non corpus, & sanguinem, quia exponebat illa verba Salomonis: *Venite comedite panes meos, & bibite vinum, quod miscui vobis.*

Octavvm testimonium sumit ex libro, siue epistola ad Cæsarium Monachum, vbi legimus, panem post consecrationem non vocari amplius panem, licet natura panis in ipso permaneat.

Respondeo; Nihil eiusmodi vnqoam scripsisse Chrysostomum: neq; n. in toto Chrysostomi opere vllus est liber, vel epistola ad Cæsarium. Verba autē huius auctoris (quicunq; ille fuerit) eandem prorsus sententiam habent cum sententia Theodoreti, & Gelasij; ideò, quod postea ad illos respōdebimus, idem & huic responderi poterit: nolo enim cum Chrysostomo miscere testimonia incerta, & nullius auctoritatis.

Nonvm testimonium sumit ex hom. 11. in Matth. vbi sic legimus: *Si ergo hæc vasa sanctificata ad priuatos vsus transferre sic periculosum est, in quibus non verum corpus Christi, sed mysterium corporis eius continetur; quanto magis vasa corporis nostri, quæ sibi Deus ad habitaculum præparauit, non debemus locum dare Diabolo agendi in eis quod vult.*

Respondeo; Non dubium est, opus homiliarum imperfectum, vnde sumptum est ab aduersarijs testimonium, non esse Chrysostomi: nec minus certū est, opus illud varijs erroribus scatere. Id annotauit Erasmus in præfatione; idem fatetur Petrus Martyr; & omnes, qui legerint, facilè iudicabunt. Porrò verba illa: *In quibus non est verum corpus Domini, sed corporis eius mysterium continetur:* ab aliquo Berengarij discipulo inserta illi homiliæ esse videntur. Nam nō sunt in omnibus exemplaribus, vt ibidem ad marginem annotatur: & præterea ad rem non faciunt. Nam loquebatur auctor homiliæ de vasis sacris templi Salomonis, quæ Balthasar trāstulit ad prophanum vsum; & propterea regnum, & vitam perdidit. In illis autem vasis, non solùm non erat verum corpus Domini, sed nec mysterium eius. Deniq; cōstat opus illud multis modis corruptum à varijs hæreticis, & varia hinc inde inserta habere. Id quod rectè probat Sixtus Senensis lib. 4. Bibliothecæ sanctæ, pag. 413. tribus argumentis. Primo, quia in quibusdam antiquissimis exemplaribus non inueniuntur hi errores. Secvndo, quia si auferantur, nihil perit de sensu & contextu verborum. Tertio, quia non solùm sunt in hoc libro errores diuersissimorum hæreticorum, vt Montani, Donati, Manichæi, Arij, Pelagij, Berengarij; sed etiam inueniuntur cōtrariæ sententiæ, & planè Catholicæ, & præsertim aduersus Arianos: id enim argumentum est manifestū, non esse illa omnia eiusdem auctoris. Habemus igitur, nihil solidi ex vero Chrysostomo ab hæreticis adferri potuisse, cùm tamen nos tam multa ex indubitatis eius libris attulerimus pro Catholica veritate.

CAPVT XXIII.

Testimonium S. Hieronymi.

Sanctvs Hieronymvs æqualis Chrysostomi fuit, licet ei aliquandiu superuixerit: obijt enim anno Domini CD. XXII. cùm obijsset Chrysostomus anno CD. IX. Ex hoc igitur auctore quędam testimonia produci possunt. Primvm est in cōment. Matt. c. 26. vbi sic legimus: *Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verū Paschæ transgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat: ipse quoq; veritatem sui corporis, & sanguinis repræsentaret.*

Hunc locum etiam hæretici pro se adducunt, vt Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 210. propter illam vltimam voculam, *repræsentaret*; sed locus planè noster est totus. Nam repræsentare apud Hieronymum, exhibere reipsa significat, vt suprà diximus in testimonijs Tertulliani: qua significatione vtitur etiā Ambrosivs lib. 1. de officijs, cap. 36. cùm ait: *Intellige prius, quæ habentur in ferculis dapes, & tūc mitte manum, vt quæ legis, vel accipis à Deo, tu operibus exequaris, & collatam in te gratiam officijs repræsentes:* vbi pro eodem accipit, exequi, & repræsentare.

Sic accepisse Hieronymum, patet Primo ex eo, qđ opponit typicum Pascha Iudæorum vero Sacramento Paschatis Christianorum. Nā si Eucharistia solùm repræsentaret corpus Christi in symbolo, & non reipsa; nulla esset caussa cur diceretur verum Sacramentum, & cur opponeretur typico: nam etiam Pascha Iudæorum repræsentabat in symbolo corpus Christi. Secvndo patet ex eo, quod dicit Melchisedechum offerendo panem, & vinum præfigurasse; Christum autē instituendo Eucharistiam repræsentasse corporis veritatem: vbi antithesis requirit, vt Christus exhibuerit corporis veritatem, cuius figura in Melchisedechi oblatione præcesserat. Quod ipse idem clarius exponit in commētario Psal. 109. *Quomodo*, inquit, *Melchisedech Rex Salem obtulit panem & vinum, sic & tu offeres corpus, & sanguinem tuum, verum panem, & verum vinū. Iste Melchisedech ista mysteria, quæ habemus, tradidit nobis. ipse est, qui dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, &c.* Hic videmus apertè opponi pani, & vino Melchisedechi corpus, & sanguinē Christi, quæ dicuntur verus panis, & verum vinum, non ratione naturæ, sed ratione effectus; quomodo idem Dominus ait: *Ego sum vitis vera.* Nam alioqui etiam panis Melchisedechi fuit verissimus panis, si naturam spectes.

Secvndvm testimonium est in epist. ad Hedibiā, quæst. 2. *Nos*, inquit, *audiamus, panem, quem fregit Dominus, deditq; discipulis, esse corpus Domini Saluatoris.* Et infrà: *Nec Moses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus ipse conuiua, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur.*

Hunc ēt locum pro se Petrus Martyr adducit, quia nomen panis in hoc testimonio legit: sed locū esse pro nobis, dubium esse non potest, tum quia declarat Hieronymus panem illum non esse panem materialē, sed ipsum Domini corpus; tum quia nō verè diceret, Mosem non dedisse panē verum, id est, Christi corpus, si Eucharistia nō esset corpus Christi, nisi significatiuè.

Tertivm testimonium est in cōment. 1. c. ad Eph. *Dupliciter*, inquit, *caro Christi, & sanguis intelligitur, vel spiritualis illa, atq; diuina, de qua ipse dixit; Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: vel caro, & sanguis, quæ crucifixa est, & qui militis effusus est lāceá. Iuxta hanc diuisionem & in Sanctis eius diuersitas sanguinis, & carnis accipitur: ut alia sit caro, quæ visura est salutare Dei, alia caro, & sanguis, quæ regnum Dei non queant possidere.* Hæc ille. Vbi distinguit carnē, quæ est in Eucharistia, ab illa, quæ fuit crucifixa, solū quoad accidentia, nimirū qđ in cruce fuit caro passibilis; in Eucharistia sit impassibilis, & spirituali ac diuino quodā modo se habēs: quēadmodū distinguit caro nřa mortalis, ab ipsa nřa carne immortali, qualis erit post resurrectionē. Nec potest responderi, carnē spiritualē, quæ

est

est in Eucharistia, solùm esse in signo, & non reipsa: nam si ita acciperet, destrueret id, quod astruere volebat, veram carnem resurrecturam, cõtra Origenistas. Deinde Caro Christi, vt in Eucharistia significatur, non põt distingui ab ea, quæ fuit in cruce, nec vocari diuina; Eucharistia.n. Sacramentum, siue symbolũ passionis Christi: non ergo Hieronymus distingueret vnam ab alia, si de symbolo tantùm loqueretur. Neque etiam respondere possunt aduersarij, Hieronymũ non loqui de Eucharistia, sed de spirituali manducatione carnis Domini, de qua intelligunt ipsi verba Domini ab Hieronymo citata. Hoc, inquam, respondere non possunt: nam verba Domini secundum aduersarios intelliguntur de carne Domini, vt fuit in cruce, quæ per fidẽ manducatur spiritualiter, cui manducationi adiunxit postea Dominus, vt ipsi dicunt, symbola externa. At Hieronymus distinguit carnem Domini, quæ verè est cibus, & quam manducamus, à carne crucifixa; ergo non loquitur de mãducatione per fidem, sed de vera, & reali, vt diximus.

Qvartvm testimonium est in comment. cap. 1. epist. ad Titum, vbi cùm dixisset, oportere ab officio coniugali eos abstinere, qui corpus Domini suscipere volũt, & attulisset exemplum Achimelech, qui noluit Dauidi panes propositionis dare manducandos, nisi prius audiuisset, eum ab vxore se aliquandiu continuisse, subiungit: *Tantum interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter imaginem, & veritatem; inter exemplaria verorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria præfigurabantur.* Hic sanè locus apertissimus est. Nam si in Eucharistia est ipsa veritas, quæ per panes propositionis signabatur; certè non est in Eucharistia panis materialis significans corpus Christi, sed ipsum verum corpus: id enim omnium consensu est veritas per illos panes adumbrata. Quod autem Petrus Martyr dicit, Eucharistiã vocari ipsam veritatem, quia est symbolum clarius, quàm fuerint panes propositionis; suprà refutatum est, cùm ageremus de figuris.

Porrò ex Hieronymo quædam loca adducit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerũ, obiecto 207. 208. & 209. in quibus videtur Hieronymus dicere, non manducari corpus Christi ab impijs. Sed nihil ea loca cõcludunt: nam loquitur de manducatione vtili, & fructuosa, id est, quæ reuera spiritualiter nutriat, ac reficiat. Loca, quæ ipsi citant, sunt in comment. in cap. 66. Isaiæ in c. 22. Hieremiæ, & in c. 8. Oseæ, quibus locis opponi debet commẽt. in 1. cap. Malac. vbi disertis verbis Hieronymus dicit, ab impijs pollui mensam Dñi, dum immundi ipsi mundissimum sanguinem bibunt.

CAPVT XXIV.

Testimonium S. Augustini.

Sanctvs Avgvstinvs proximè S. Hieronymũ sequitur, quippe qui eius amicissimus fuit, & annos circiter decem illi superuixit: obijt enim teste Prospero in Chronico Augustinus anno Domini CD. XXXIII. cùm obijsset Hieronymus, eodem Prospero auctore anno CD. XXII. Hunc autem Patrem Caluinus totum suum esse mentitur lib. 4. Inst. cap. 17. §. 28. Eundem Petrus Martyr, & ceteri Caluinistæ præter ceteros omnes citant, ac suum esse iactãt vt etiam olim Berengarius, teste Guitmũdo lib. 2. solum Augustinum non respuebat. Proferam igitur ad hãc eorum iactantiam comprimendam, testimonia ex omnib. omnino tomis operum Augustini.

Ac primum ex Primo tomo testimoniũ habemus in lib. 9. confess. ca. 13. *Tãtummodo*, inquit, *memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chyrographum, quod erat contrarium nobis.* Et infrà: *Ad cuius precij nostri Sacramentum ligauit ancilla tua animam suam vinculo fidei.* Hæc ille. Qui per victimam, qua deletum est chyrographum contrarium nobis, non potest intelligere, nisi veram Christi carnem, quæ pro nobis immolata fuit in cruce; neq;.n. panis est eiusmodi victima: & cùm dicit eam victimam dispensari ex altari, apertissimè indicat, carnem Christi non tñ fide, sed etiam manibus, & ore suscipi. Deniq; cùm dicit sanctam Monicam alligasse animam suam vinculo fidei, ad Sacramẽtum corporis Domini, manifestè significat in eo Sacramento non esse nudum signum, sed ipsum etiam verũ Domini corpus: neq; enim alligasset mulier sapientissima animam suam pani, vt per eum secura esset.

In Secvndo tomo in epist. 44. ad Maximum, cùm Maximus homo gentilis obiecisset Augustino, quòd Christiani in abditis locis Deum suum se videre credant: nihil omnino respondit. Nam neque negare poterat Christum videri in Sacramento altaris, cùm ipse idem dicat lib. 3. Trinit. cap. 10. in specie panis Dominum oculis apparere mortalium: neque tamẽ tutum, aut æquum putauit homini gentili explicare hoc mysterium. At certè si non nisi in signo Christus in Eucharistia adesset, potuisset, & debuisset obiectionem illam refellere.

Exstat testimonium in epist. 86. ad Casulanum, vbi reprehendit Augustinus quendam Vrbicum, qui dixerat, ita mutatum esse Testamentum vetus in nouum, vt cedere pecus pani, & sanguis poculo: *Dicit*, inquit, *cessisse pani pecus, tanquam nesciens, & tunc in Domini mensa panes propositionis poni solere, & nunc se de agni immaculati corpore partem sumere; dicit cessisse poculo sanguinem, non cogitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinem.* Et infrà: *Quantò ergo meliùs, & congruentiùs vetera transisse, & noua in Christo facta esse sic diceret, vt cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini?* Hæc ille. At certè si vera esset aduersariorum sententia, Vrbicus ille rectissimè dixisset: nam verè cessisset pecus pani, & sanguis poculo. Quod enim ad signum attinet, in pecore illo non minus fuisset Christus, quàm in nostro pane: & sanguis Domini non minus fuisset in sanguine illo, quàm in nostro vino. Quocirca tunc habuissent Christum in pecore, quem nos habemus in pane; & sanguinem in sanguine, quem nos habemus in vino: ac per hoc cessisset pecus pani, non pecus pecori; & sanguis poculo, non sanguis sanguini. Vult igitur Augustinus ita esse omnia mutata, vt pro pane propositionis panem cœlestem habeamus; pro pecore irrationali, agnum Dei; pro sanguine brutorum animantium, sanguinem Christi.

Idem in epist. 118. c. 3. dicit, Eucharistię deberi singularem venerationem: & ibidem comparat eos, qui ex deuotione accedunt quotidie ad hoc Sacramentũ, vel ex deuotione etiam aliquando non accedũt, cum Zachæo & Centurione, quorum alter Dominum excepit in domum suam gaudens, alter dixit: *Domine non sum dignus*, quę comparatio frigida, & inepta esset, si nihil nisi signum corporis Domini sumeremus.

In epistola 120. ad Honoratum, cap. vigesimo septimo, idem Augustinus exponens illud Psalm. 21. *Manducauerunt, & adorauerunt omnes diuites plebis. Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore, & sanguine eius, sed adorant tantùm non etiam saturantur, quia non imitantur: manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes.* Hoc loco Augustinus apertè dicit, homines superbos accipere de mensa Domini, corpus Domini, & adorare, sed non saturari. Ex quo sequitur, vt per corpus Domini non intelligat signum corporis, id est, panem, quia panis non adoratur: nec intelligat corpus

Domini, vt est in cœlo, sed vt est in altari; quia dicit sumi ex mensa Domini, & sumi ab impijs. Vide etiam epist. 162. & 163.

In TERTIO tomo sũt duo alia testimonia. VNVM est lib. 3. de Trinitate, ca. 4. vbi cùm dixisset aliter significari Christum per linguam, & voces scriptas, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis, subiungit: *Nec linguam quippe, nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa litterarũ conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantùm, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem spiritualem in memoriam pro nobis Dominicæ passionis.* Hæc ille. At certè si Eucharistia tantùm esset corpus Christi significatiuè, cur non possent corpus Domini vocari verba ipsa, seu scripta, seu pronũciata, quæ clarissimè idem corpus significant?

Sed paullò pòst idem Augustinus subiungit: *Quod cùm per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, vt sit tam magnum Sacramentum, nisi operãte inuisibiliter spiritu Dei: cùm hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiũt, Deus operetur, &c.* Vbi dupliciter asseritur ab Augustino veritas corporis Domini. PRIMO, quia dicit, operante inuisibiliter Spiritu sancto fieri hoc Sacramentum: nec enim illa operatio necessaria esset, si tantum significatiuè esset Eucharistia corpus Domini. SECVNDO, quia numerat hanc operationem inter miracula: ibi enim de miraculis agit, ac multa profert exempla, vt de pluuia ab Helia impetrata, de tonitruis in monte Syna, de aqua mutata in vinum à Christo, de virga Aaron quæ floruit, & de virga Mosis versa in draconem. Quæ porrò mirabilis operatio in confectione huius Sacramenti esse potest, si nihil omnino fit?

Ex his refelli potest solutio Petri Martyris, quã ad hunc locum adhibet in lib. contra Gardinerum, par. 4. dicit enim operari inuisibiliter Spiritũ sanctum in hoc Sacramento; tum quia Sacramenta à solo Deo instituuntur, tum quia efficacia Sacramenti, qua mentes nostræ excitantur, à Spiritu sancto est. SED sunt hæc mera effugia. Nam Sacramenti institutio, & etiã confectio, si nihil fit nisi signum nullam requirit inuisibilem operationem Spiritus sancti: operatio autem, qua mentes nostræ excitantur ad fidem, in mentibus nostris est, non in Sacramento.

ALTERVM testimonium est lib. 3. Trinit. c. 10. vbi sic ait: *Illas etiam nubes, vel ignes quomodo fecerint, vel assumpserint Angeli ad significandum quod annunciabant, etiamsi Dominus, uel Spiritus sanctus illis formis ostendebatur; quis nouit hominũ? sicut infantes non nouerunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, vnde uel quomodo cõficiatur, vnde in usum religionis assumatur. Et si nusquam discant experimento vel suo, vel aliorum, & nunquã illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationem Sacramentorum, cùm offertur, & datur, dicaturq; illis auctoritate grauissima, cuius corpus, & sãguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso liquorem illum omnino fluxisse.* Hęc ille. Vbi disputat de formis, in quibus Angeli, vel Deus apparuerunt in Testamento veteri. Ac vt ostendat nos ignorare, quomodo illæ formæ factæ sint, & tamen certò credere, in illis Deũ vel Angelos apparuisse, assumit similitudinem ab Eucharistia: ignorant enim infantes cùm factis intersunt, quomodo fiat illa forma, in qua consecratur Eucharistia; & tamen certò credunt in illa forma apparuisse Dominum, & in calice sanguinem Domini esse, quia

A dicitur eis, Christum in Euangelio hoc docuisse, cùm ait: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

Habemus autem hinc argumentum firmissimum contra aduersarios. Nam infantes, quibus dr̃ auctoritate grauissima, in illa forma visibili esse corpus Christi, & liquorem qui est in calice, esse sanguinem, non credũt illa esse corpus & sanguinẽ significatiuè, sed verè, & propriè: non. n. valẽt ipsi per se intelligere istos tropos, sed credunt simpliciter id, quod eis dicitur. Vnde August. ait: *Nihil aliud credent, nisi Dominum oculis apparuisse mortalium in illa specie, & liquorem illum de latere Christi omnino fluxisse.* Neq; dicendum est hos infantes falsam fidem habere; tum quia Augustinus dicit, illos id credere, quia dr̃ eis auctoritate grauissima; tum etiã quia si falsa esset ista fides, debuissent instrui, & admoneri, præsertim cùm etiam ipsi eo tempore ad Communionem admitterentur. Præterea comparat Augustinus Eucharistiam cum formis, in quibus

B Angeli apparebant; sed in illis formis Angeli verè, & propriè aderant præsentes. Igitur etiam in forma panis verè, & propriè præsens adest corpus Christi: alioqui nihil valebit comparatio, & tota Augustini disputatio corruet. Vide præterea eũdem Augustinum lib. 4. Trinit. cap. 14. & in Enchiridio, cap. 100.

In tomo QVARTO habemus testimonium in li. 3. super Leuiticum, quæst. 57. *Quid sibi vult,* inquit, *quod a sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis, offerebantur, tantopere populus prohibetur, si illis sacrificijs vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera sit remissio peccatorum: a cuius tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendũ potius oẽs exhortantur, qui volũt habere vitã?* Hæc ille. At certè quæstio ista non modò superuacanea, sed ẽt ineptissima esset, si tantùm in signo, & spiritualiter sanguinem Domini sumeremus: non. n. prohibebãtur Iudæi sanguinem bibere spiritualiter per fidẽ, sed corporaliter. Quare Cyprianus, vel quicunq; fuit

C auctor, in serm. de cęna Domini, rectè dixit, nouã esse, & inauditam hanc doctrinã, quæ iubet sanguinẽ bibi, cũ lex vetus esum sanguinis districtissimè prohiberet.

In QVINTO tomo exstat testimonium lib. 17. ciui. Dei, cap. 20. in hæc verba: *In alio libro qui dicitur Ecclesiastes, vbi ait; Non est bonum homini, nisi quod mãducabit, & bibet; quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator Testamenti noui exhibet secundum ordinem Melchisedech de corpore, & sanguine? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris Testamenti, quę immolabãtur in vmbra futuri. Propter quod etiam vocem illam in Psal. 39. eiusdẽ mediatoris per prophetiam agnoscimus; Sacrificium, & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: quia pro illis omnibus sacrificijs, & oblationibus corpus eius of-*

D *fertur, & participantibus ministratur.* Hæc ille. Quo loco non potest Augustinus loqui de signo corporis, sed de ipso vero corpore, cùm dicit offerri & ministrari illud corpus, quod successit sacrificijs antiquis: nam etiam illa erant signa corporis Domini. Ac præterea illud corpus offerri, & ministrari dicit August. de quo scriptum est in Psal. 39. *Corpus autem aptasti mihi:* qđ quidem verum & naturale corpus fuisse, nemo negat. Neque possunt aduersarij respondere, loqui Augustinum de vero corpore, sed quod fide tantum percipiatur; nam cùm ait: *Offertur & ministratur,* apertissimè loquitur de corporali tractatione corporis Domini. Vide etiam de hac re expositionem eiusdem Augustini in Psal. 39. vbi vocat corpus, quod norunt fideles, & quod sumunt in Eucharistia, complexiuum omnium veterum sacrificiorum.

In

In SEXTO tomo lib. 12. contra Faustũ, cap. 10. dicit, fideles eum sanguinem ore percipere, quo redempti sunt. & cap. 20. dicit, nunc bibi, quod ex latere Christi manauit. & lib. 2. contra aduersarium legis, & prophetarum, capite 9. *Mediatorem*, inquit, *Dei, & hominum hominem Christum Iesum carnem suam nobis manducandam, bibendumq; sanguinem dantem fideli corde, atque ore suscipimus: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quam perimere, & humanum sanguinem potare, quam fundere*. Hæc ille. Vbi NOTANDVM est, quod dicit, non solùm corde, sed etiã ore sumi à nobis carnem Domini.

In SEPTIMO tomo lib. 2. contra literas Petiliani, ca. 37. *Aliud est Pascha, quod adhuc illi de oue celebrant: aliud autem quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus*. Hæc ille. Vbi opponit Agno Paschali corpus Domini, quod sumimus in Eucharistia; quod certè non faceret, si de signo corporis, non de vero corpore loqueretur: nam etiam ille agnus erat corpus Domini significatiuè, & expressiùs, quàm panis. Vide et lib. 1. cõtra Cresconium, cap. 25. & lib. 1. de peccat. meritis, cap. 24.

In OCTAVO tomo sunt apertissima testimonia. In Psalm. 33. conc. 1. explicans Augustinus titulum Psalmi, in quo scriptum erat: *Et ferebatur in manibus suis: Hoc*, inquit, *quomodo posset fieri in homine quis intelligat? quis enim portatur manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo; manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum literam non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait; Hoc est corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus suis*.

Ad hunc locum dignatus est Caluinus respondere lib. 4. Instit. cap. 17. §. 28. qui tam multa testimonia omnium Patrum, & ipsius Augustini alto silentio præterijt. Dicit igitur, Christum, seipsum manibus suis tulisse, sed impropriè, ac figuratè, quia nimirum Sacramẽtum corporis sui ferebat. Idem autem probat, quia Augustinus conc. 2. in eundem Psalmum rem eandem repetens, addidit particulam, *Quodammodo*; sic enim ait: *Quomodo ferebatur in manibus suis? quia cùm commendaret ipsum corpus suum, & sanguinem, accepit in manus suas, quod norunt fideles, & ipse se portabat quodammodo, cùm diceret; Hoc est corpus meum*. Eandem & solutionem adhibet ad hunc locum Petrus Martyr.

SED facilè refelluntur. Nam Augustinus non solùm dicit Christum suis ipsius manibus portatum, sed addit rem istam esse difficillimam, & impossibilẽ alijs hominibus; sic enim ait: *Quomodo possit fieri in homine, quis hoc intelligat*: & rursus; *Manibus aliorum portari potest homo; manibus suis nemo portatur*. At quàm facile est, vt quis seipsum in signo portet? certè cùm princeps monetam suam in sacculo portat, seipsum portat in signo, cùm in ea moneta imago ipsius inueniatur impressa, & vnusquisque nostrum cùm literas ad se datas legit, vbi nomen suum scriptum habet, nonne seipsum in signo portat? Cùm igitur tam frequenter, & vsitatè hoc fiat, cur diceret Augustinus id non posse fieri, & vix etiam intelligi, si de signo tantùm loqueretur?

SED inquit Petrus Martyr: *Nemo potest se portare, quomodo Christus se portabat, quia nemo potest Sacramentum instituere, & eo modo seipsum in Sacramento portare*. AT RESPONDEO; Nemo potest Sacramentum instituere, quatenus Sacramentum est instrumẽtum gratiæ conferendæ, vel infallibile signum eiusdẽ gratiæ: sed bene potest instituere, quatenus est simplex alicuius rei signum. Christus autem si portare se ipse dicebatur, quia Sacramentum portabat; ideo dicebatur se portare, quia Sacramentum illud erat signum ipsius; non quia erat instrumẽtum gratię, vt etiam ipsi

A fatentur, qui dicunt Sacramentum corporis Domini vocari corpus Domini, quia nomen rei signatæ aliquã do tribuitur signo. Quicunque ergo portat imaginem suam à se depictam, ille nõ minus se ipse portat, quàm se Christus portaret, si vera est sententia aduersariorũ.

Addit Petrus Martyr: *Velint, nolint Papistæ, non potest vllo modo fieri, vt corpus suum Christus portauerit propriè, quia duo corpora tunc fuissent*. Hoc nimirũ est, quod illi dolebat, mysterium esse sublimius, quàm vt ipse illud capere posset. Sed si Arianus quispiam illi diceret, non posse fieri, vt vna natura sit in duabus personis distinctis reipsa, nisi natura illa geminetur; quid, quæso, respondebit, nisi fide opus esse ad ista intelligenda, quæ humanam rationem superant? idem ergo sciat à nobis responderi de hoc mysterio. Vel si Ariano ipse respondeat, diuinam essentiam ob suam infinitatem posse esse in pluribus personis re distinctis: & nos ei dicemus, corpus Christi ob omnipotentiam Christi posse

B se simul statui in diuersis locis. Sed de hoc in sequenti libro differemus.

Ad illud igitur obiectum ex particula *quodammodò*, respondeo, illam particulam significare Christum nõ se portasse in propria specie, sed in aliena, nec se portasse quomodo ordinariè portantur corpora humana, nimirum magno labore in humeris, vel alio simili modo, sed mysticè & sacramentaliter, sic tamen, vt verè sub eo mysterio corpus eius contineretur. Ac breuiter quidquid illud *quodammodò*, significet, id nobis hoc loco sufficit, non significare, *in signo*, vel *figuratè*, vt ostendimus.

ALIVS insignis locus est in comment. Psal. 98. vbi explicãs illud: *Adorate scabellum pedum eius*, dicit, scabellum pedũ Domini esse terram iuxta illud Isaiæ 66. *Terra autem scabellum pedum meorum*: & quærit quomodo liceat terram adorare sine impietate: *Fluctuans*, inquit, *cõuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic,*

C *& inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, adoretur scabellum pedum eius. suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit; inuentum est, quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, vt non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando*. Hæc ille.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum parte 4. loqui S. Augustinum de vera, & propriè dicta carne Domini, quam spiritualiter ore fidei manducamus, & quam in cœlo existentem adoramus: atque ibidem obiter notat, impios secundum Augustinum non manducare carnem Domini, quia impij nõ adorant Christi carnem; & secundum Augustinũ nemo eam carnem comedit, nisi prius adorauerit.

D AT falsus ille Martyr, non bene legit Augustinum, & ideo audacter colligit ex Augustino omnino contraria ijs, quæ Augustinus scripsit. Nã in Psal. 21. conc. 1. de diuitibus superbis & impijs, inquit Augustinus: *Manducauerũt corpus humilitatis Domini sui etiam diuites, non sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt*. Et in epist. 120. suprà citata: *Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mẽsam Domini, & accipiunt de corpore & sanguine eius, sed adorãt tantùm, non etiam saturantur, quia non imitantur*. Hæc ille. Vides igitur secundum Augustinum impios adorare, & mãducare carnem Domini de ipsa mensa, id est, de altari acceptam. Ex illis igitur locis hunc locum explicamus, ac ex ipso Augustino docemus loqui ipsum de ipsa manducatione carnis Domini per corporale instrumentum, quandoquidem etiam impij eam carnem manducant.

PRÆ-

PRÆTEREA si tantùm vellet Augustinus dicere terra n sine impietate adorari, quia caro Christi vt est in cœlo, adoratur; sine caussa dixisset, eam carnem nobis manducandam datam esse. Quorsum enim Eucharistiæ meminit, si non in ipsa Eucharistia carnem Domini præsentem adoramus? Voluit igitur Augustinus ostendere, carnem ipsam Domini adorari, & quia nō habemus aliud argumentum illustrius, quàm ex quotidiano vsu adorandæ Eucharistiæ, ideo illius meminit: nam præter istam adorationem non facilè potest discerni, an quis adorent carnem Domini, an solam diuinitatem.

DENIQVE probabile est Augustinum totum hunc locum desumpsisse ex Ambrosio, qui vt suprà citauimus, apertè dicit carnem Domini à nobis in mysterijs adorari, vt eam Apostoli in propria specie adorarunt: & hoc esse adorare scabellum pedum Domini. Vide præterea in Psal. 33. 65. 93. 94. & 100.

In NONO tomo tractat. 11. in Ioannem explicans illud: *IESVS autem non se credebat eis*, dicit istud conuenire Catechumenis, quibus non se præbebat Dominus per Eucharistiam; *Si dixerimus*, inquit, *Catechumeno, Credis in Christo? respōdet, Credo; & signat se cruce Christi, portat in fronte, & non erubescit de cruce Domini sui. Ecce credit in nomine eius. Interrogemus eum, manducas carnem filij hominis, & bibis sanguinem filij hominis? nescit quid dicimus, quia* IESVS *non se credidit ei*. Et infrà: *Quò perducit credentes, & baptizatos? ad Manna, ecce dico Manna. Notum est quid acceperint Iudæi, populus Israël; notum est quid illis pluisset Dominus de cœlo: & nesciunt Catechumeni, quid accipiant Christiani? Erubescant ergo, quia nesciunt. transeant per mare rubrum, mādūcent Manna, vt quomodo crediderunt in nomine* IESV, *sic se ipsis credat* IESVS. Hæc ille. qui etiam lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione, cap. 26. dicit, Catechumenis dari solitum C panem sanctum, qui non esset quidem corpus Christi, tamen sanctus esset, & sanctificaret, & Sacramentum etiam dici posset, ac proinde sacræ rei signum. Ex his habemus argumentum insigne. Nam PRIMO, si non esset in Eucharistia verum Christi corpus, & si non manducaretur Christi caro, nisi in symbolo, & per fidem, non esset verum, Christum non se credere Catechumenis; nam & illi habent Christum in signo, & manducant eum fide; nam & signant se signo crucis, & credunt in Christum. SECVNDO, nulla esset ratio cur non daretur eis Eucharistia, cum dentur illis alia signa clariora, vt sunt verba Dei scripta. TERTIO, potuisset etiam ille panis sanctus dici corpus Domini, vt patet, cùm tamen id Augustinus constanter neget.

Idem auctor tract. 26. in Ioan. explicans illud: *Panis quem ego dabo, caro mea est; Hoc*, inquit, *quando caperet caro, quod dixit panem carnem? vocatur caro; quod non capit caro, &c.* At profectò facillimè D caperet caro, panem esse carnem significatiuè. Vide etiam tract. 27. & 31. in Ioan.

In tomo DECIMO serm. 2. de verbis Apostoli: *Audiuimus veracem Magistrum, diuinum Redemptorem, humanum Saluatorem commendantem nobis precium nostrum sanguinem suum: loquutus est enim de corpore, & sanguine suo, quod corpus dixit escam, & sanguinem potum. Sacramentū fidelium agnoscunt fideles*. Hæc ille. Vbi sanè loquitur de sanguine suo, non de figura sanguinis: nec enim figura est precium nostrū; atque hunc sanguinem potum esse dicit, sicut etiam corpus escam. Ac ne dicerent aduersarij, potum, & escam istam sola fide, ac mente sumi, adiunxit, Sacramentum esse fidelium, quod norunt fideles: vbi indicat, esse mysterium solis fidelibus notum, quomodo

A corpus Christi, & sanguis sint esca, & potus. Quam phrasim, *norunt fideles*, in infinitis locis in Augustino reperimus, vt lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 6. in Psal. 39. in Psal. 109. lib. 50. hom. 42. & alibi. At profectò non est arcanum solis fidelibus notum, quod Christi corpus, & sanguis fide percipiatur: id enim publicè prædicatur etiam gentilibus, & notissimum erat non solùm fidelibus, sed etiam Catechumenis. Intelligit igitur Augustinus id, quod Ecclesia Catholica intelligit, arcanum esse verè mirabile in Eucharistia, quod nec debet aperiri infidelibus, nec sine fide intelligi potest.

In serm. ad Neophitos, vt testatur Iuo Carnotensis Episcopus in epist. ad Haymericum, & Paschasius in epistola ad Frudegardum: *Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce; hoc accipite in calice, quod manauit de Christi latere*. Lib. 50. hom. 26. monet, vt summa diligentia, caueant, ne aliqua particula Eucharistiæ in terram cadat. Serm. 2. de tempore: *Inuitati sumus ad mensam, ubi non inuenitur cibus hominum, sed panis ponitur* B *Angelorum*. Denique citat etiam Gratianus ex Augustino in libro sententiarum Prosperi apertissimas sententias. Vide dist. 2. de consecratione, can. Nos autem, & can. Hoc est quod dicimus. Easdem citat Algerus lib. 1. cap. 5. *Caro*, inquit Augustinus, *eius est, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus, & sanguis eius, quem sub uini specie, & sapore potamus*. Verba tamen illa, Hoc est, quod dicimus, &c. videntur potius esse Lanfranci quam Augustini, vel Prosperi. habentur enim in libro Lanfranci & eius nomine citantur ab Iuone par. 2. cap. 9.

Obiectiones ex Augustino.

VIDEAMVS nunc quid aduersarij objiciant ex Augustino, ac eodem ordine per Tomos eius progrediamur.

Ex SECVNDO tomo (nam ex PRIMO nihil objiciūt) C proferunt duo loca. VNVM ex epist. 23. ad Bonifaciū. Alterum ex epist. 57. ad Dardanum. In epist. 23. loquitur Augustinus in hæc verba: *Si Sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent: ex hac autem similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita Sacramentum fidei, fides est.*

Producunt hunc locum Caluinus, Petrus Martyr, & omnes alij, sed ante eos olim protulit etiam Berengarius, & responsum ei fuit. quare vt aduersarij repetunt argumenta suorum maiorum, & nos repetemus solutiones maiorum nostrorum. PRIMO igitur PASCHASIVS in epist. ad Frudegardum, & Lanfrancus in lib. contra Berengarium, respondent, Sacramētum D corporis Domini vocari quodammodò corpus Domini; quia licet in Sacramento Eucharistiæ sit verum corpus Domini, quoad substantiam, non tamen est ibi eo modo, quo fuit in cruce, nisi per similitudinem: loquitur enim ibi Augustinus de passione & morte Christi, quæ in sacrificio altaris repræsentatur. Idem itaque est, ac si dixisset, Celebratio mysteriorum altaris est quodammodò passio Christi: non enim est verè, sed tantùm repræsentatiuè passio Christi; vel si dixisset, Corpus Domini, vt est sub specie panis, est quodammodò corpus in cruce pendens: non est enim verè, sed repræsentatiuè corpus in cruce pendens. Et illustrat Lanfrancus rem totam insigni similitudine. Luc. vlt. Dominus finxit se longius ire: quod exponit Augustinus lib. contra mendac. cap. 13. vbi dicit, Christum ea fictione significasse, se supra omnes cœlos ascē surum. Idem igitur Christus, cuius ipsius figura fuit, &

dici

dici rectissimè posset, Christus fingens se longius ire, & quodammodò Christus in cœlum ascendens.

Gvitmvndvs lib. 2. adhibet duas alias solutiones. Vnam, quòd loquatur de Sacramentis veteribus, vt de Manna, vel de pane Melchisedech, quæ secundum quendam modum erant corpus Domini, quia Sacramenta, id est, signa, & figuræ corporis Domini. Alteram, quòd loquatur de Eucharistia, quatenus signum est corporis Christi mystici: nam ipse idem Augustinus tract. 26. in Ioannem dicit, Eucharistiam esse fidelium societatem, quia est signum, seu Sacramentum eius societatis.

Porrò Algervs lib. 1. cap. 5. de Sacramēto Eucharistiæ exponit aliter, nec minus rectè hunc locum Augustini. Vult enim loqui Augustinum de speciebus panis & vini, quæ sunt maximè propriè Sacramentum corporis, & sanguinis Domini, id est, signa sensibilia repræsentantia corpus, & sanguinem Domini, ac de ijs rectissimè dictum esse, Sacramentum corporis Christi est quodammodò corpus Christi: neque enim illæ species sunt corpus Christi, nisi quodam modo, id est, repræsentatiuè. Dices: Non solemus ita loqui, vt dicamus species illas esse corpus Domini. Respondeo; Nec solemus etiam dicere Baptismum esse fidē: & tamen Augustinus hoc loco ait, Sacramentū fidei, id est, Baptismum quodammodò, esse fidem. Sicut igitur Augustinus dicit posse Baptismum vocari fidem, quia est Sacramentum fidei: licet reuera non sic loqui soleant homines ordinariè; ita etiam dicit, Sacramentum Eucharistiæ quodammodò esse corpus Domini, quia est Sacramentum corporis Domini, licet non ita loqui soleamus.

Alter locus, quem Caluinus & Petrus Martyr, & alij passim objecerunt, est in epistola 57. ad Dardanū: *Spacia tolle corporibus, & nusquam erunt, & quia nusquam erunt, nec erunt. tolle corpora qualitatibus corporum: non erit vbi sint, & ideo necesse est, vt non sint.* Hinc probare nituntur, neque esse posse corpus Christi indiuisibiliter in Sacramento, vt nos dicimus, neq; accidentia panis, & vini sine proprio subiecto.

Respondeo; Loquitur Augustinus de rebus secundum naturæ cursum, non secundum omnipotentiam Creatoris; fatemur autem naturaliter non posse intra cœlum corpus non occupare locum, neque accidentia posse sine subiecto existere: siue (quod idem est) loquitur de corporibus quæ modum existendi corporalem retinent; vtrum autem possit aliquod corpus per omnipotentiam Dei accipere modum existendi spirituum, & proinde non occupare locum, non disputat eo loco Augustinus. Sed de toto hoc argumēto tractabimus infrà suo loco.

Ex Tertio tomo objiciunt Primo cap. 9. lib. 3. de doctr. Christ. vbi dicit Augustinus, Christum instituisse pauca quædam signa, vt Baptismum & Eucharistiam. Sed locus non est ad rem, quia non negamus Eucharistiam esse Sacramentum, & proinde signum. Sed negamus nihil esse nisi signum.

Secvndo objiciunt cap. 16. lib. 3. de doctr. Christ. vbi dicit, figuratè accipiendam manducationem carnis Christi. Sed hoc explicatum est suprà, vbi tractauimus cap. 6. Ioan.

Tertio proferunt cap. 19. libri de fide ad Petrum, vbi vocatur Eucharistia Sacramentum panis, & vini. Sed nulla est in hac re difficultas: siquidem à materia rectissimè potest eo modo Eucharistia nominari.

Qvarto proferunt cap. 4. lib. 3. de Trinit. vbi sic legimus: *Apostolus potuit significando prædicare Dominū Iesum, aliter per linguam, aliter per epistolam, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis eius.* Atqui hic etiā nulla difficultas est. Nunquam enim Catholici non asseruerunt per Sacramentum corporis Domini significari ipsum corpus Domini; sed præsens, non absens:

A id quod Augustinus ibidem apertè asseruit, cùm ait, aliter significari per hoc Sacramentum, aliter per sonos & literas; ista enim sunt nuda signa rei absentis, illud est signum rei præsentis. Vnde ibidem dicit, nec literas, nec sonos dici corpus Christi, licet illud significent, sed tantùm panem consecratum, corpus Christi dici.

Qvinto proferunt cap. 10. eiusdem lib. 3. de Trin. vbi Augustinus dicit, panem in altari positum peracta pietatis celebratione consumi: *At corpus Christi verum*, inquiunt, *non consumitur; igitur verus panis est, qui sumitur, cum Eucharistia sumitur.* Respondeo; Panis, qui in altari ponitur, peracta celebratione consumitur; nam consumitur quoad interiorem substantiam peracta consecratione; quoad externam verò formam consumitur, dum manducatur. Nec enim dubium est, quin Augustinus loquatur de symbolo tantùm visibili: nam loquitur de corporalibus formis, in B quibus Deus, vel Angeli apparebant, & cum eis comparat symbola Eucharistiæ.

Ex Qvarto tomo nihil habent. Profert quidem Petrus Martyr vnum locum ex lib. de catechiz. rudib. cap. 26. vbi Sacramenta dicuntur signacula visibilia rerum inuisibilium. Sed neque constat an loquatur eo loco Augustinus de Eucharistia, an de Baptismo, an de pane benedicto, qui dabatur Catechumenis, & præterea nunquam negauimus Sacramentum Eucharistiæ signaculum esse visibile rei inuisibilis, sed præsentis tamen.

Ex Qvinto tomo nihil etiam habent solidi. Proferunt illud lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 5. *Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij Sacramētum, id est, sacrum signum est.* At locus iste non facit ad rem, quia loquitur Augustinus de sacrificijs Testamenti veteris. Item illud lib. 21. cap. 25. vbi Augustinus dicit impios non comedere corpus Christi. Sed loquitur de corpore mystico, vt suprà ostendimus, cùm explicaremus locū C Pauli 1. Cor. 11.

Ex tomo Sexto producunt Caluinus, Petrus Martyr, & alij locum illum ex libro contra Adimantum, cap. 12. *Non dubitauit Dominus dicere, Hoc est corpus meum; cum signum daret corporis sui.*

Ad hunc locum respondent nostri multis modis. Dicunt aliqui, nec malè, Augustinum loqui ex Manichæorum sententia, vt eos ex proprijs ipsorum sententijs refellat. Ipsi enim cùm Christo non tribuerent corpus verum, sed externa tantùm specie, & apparentia; & quidquid Christus passus est, dicant, in signo & apparentia passum: illa etiam verba: *Hoc est corpus meū*, in eo sensu accipiebant, ac si dictum esset, Hoc est signum, & apparētia corporis mei. Consueuisse autem Augustinum disputare cū Manichæis ex eorum principijs, constat ex lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 11. & 12. Vbi cùm Augustino objiceretur, quod scripsisset in libris de libero arbitrio, naturalem esse ignoran-D tiam, & difficultatem, cum qua nascimur; cùm ipse cōtra Pelagianos cōtrarium assereret, nimirum non esse naturalem, sed ex peccato primi parentis ortam: respōdit se loquutum in libris de libero arbitrio ex mente Manichæorum, vt eorum errorem redargueret ex ipsa ipsorum sententia.

Alia solutio est, Augustinum hoc loco per signū intelligere non nudum signum, sed cum quo reipsa coniuncta sit res significata. Nam explicat illa verba Deuteronomij 12. *Sanguis est anima;* ac docet sanguinem dici animam, nō quia sit anima, sed quia signum sit animæ; & ad hoc illustrandum adfert illam sententiam, Eucharistiam appellari corpus Domini, quia est signum corporis Domini. Porrò sanguis non est signum animæ absentis, sed præsentis: longè enim aliter sanguis animam demonstrat, quàm statua principem. Quare idem Augustinus quæst. 57. in Leuiticum, explicans,

plicans, quomodo sanguis dicatur anima, docet animã dici, quia continet animam. Sic igitur sanguis animam significat, vt simul eam contineat, & cum ea reipsa cõiunctus sit: eodem autem modo Eucharistiam signum esse corporis Domini, omnes Catholici fatentur.

Tertia solutio est, loqui Augustinum de signo corporis, vt in cruce immolati: quomodo panis Eucharistiæ, de quo Dominus ait: *Hoc est corpus meum*, & est verè corpus Domini, & signum eiusdem corporis. Sic respondet ad alium similem locum Guitmundus lib. 2. Vide quę suprà diximus ad testimonium ex epist. 23. nam eadem est, meo iudicio, sententia vtriusque loci.

Et hinc etiam soluitur, quod proferunt ex lib. 20. contra Faustum, cap. 21. vbi sic ait Augustinus: *Huius sacrificij caro, & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per Sacramentum memoria celebratur.* Hæc ille. Videmus autem hoc loco Augustinum manifestè loqui de memoria passionis, & mortis Domini.

Denique ex eodem tomo Sexto profert Petrus Martyr, & alij testimonium Augustini lib. 3. contra Maximinum, capite 22. vbi dicit, Sacramẽta signa esse rerum, aliud existentia, aliud significantia. Sed quid hoc ad rem? quis enim Catholicorum id non semper docuit de Sacramentis in genere, de quibus ibi loquitur Augustinus?

Ex tomo Septimo nihil habent. Ex tomo Octavo duo testimonia producunt. Primvm ex cõment. in Psal. 3. *Christus adhibuit Iudam ad conuiuium, in quo corporis sui figuram discipulis commendauit.* Respondemvs, quod ad superiora respondimus, loqui Augustinum de figura corporis in cruce suspensi, id est, de repræsentatione Dominicę passionis; eodem enim modo Augustinus Eucharistiam figuram corporis vocauit, quo veteres Græci antitypa, de qua voce diximus in testimonijs Basilij.

Altervm locum proferunt ex comment. in Psal. 98. *Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendaui vobis, &c.* Respondit olim Lantfrancus libro contra Berengarium, voluisse Augustinum dicere, nõ idem corpus manducandum, id est, non eodem modo. Nam corpus in specie mortali, & visibili aderant tunc præsens; comedendum autem erat in aliena specie, & impassibiliter, ac inuisibiliter se habens. Itaque idem erat (vt ait Lantfrancus) & non erat idem; idem quoad substantiam, non idem quoad modum, speciem, & qualitatẽ. Nam & Apostolus 1. Corinth. 15. *Non corpus*, inquit, *quod futurum est, seminas, sed nudum granum.* Vbi similiter intelligit, non idem corpus humanum mori, & seminari in sepulchro, quod postea resurrecturum est: non quod non sit idem corpus numero futurũ, quoad substantiam (idem enim maximè probare volebat) sed quia nõ erit idem, quoad qualitates; seminatur enim, vt ipse explicat, corruptibile, & surget incorruptibile. Et hunc modũ loquendi notauit Augustinus in epist. 146. Et Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 10. refert quendam rectè dixisse: *Ego non sum ego*, quia mutauerat vitam, & mores. Et Hieronymus in cap. 1. ad Ephesios, dicit aliam esse carnem in Eucharistia, aliam fuisse in cruce; cùm tamen euidenter probatum sit, eum in Eucharistia ponere veram carnem, & eandem cum illa, quę fuit in cruce, quoad substantiam, licet nõ qualitate. Deniq; Dominus ipse Luc. 24. distinguit seipse à se, cum ait: *Hæc loquutus sum vobis, cùm adhuc essem vobiscum.* Porro hanc fuisse mentem Augustini, ex illo ipso loco colligimus. Nam verum corpus Domini sumi in Eucharistia, ibidem docet, cùm ait, esse ipsam carnem, in qua Dominus ambulauit, & à nemine manducari, nisi prius adoretur. Quomodo autem

A non idem corpus manducetur, explicat ibidem cùm ait, putasse Capharnaitas scindendam in particulas Christi carnem, & sic manducandam: ad hanc enim absurdam cogitationem respondet Dominus, cùm ait: *Non hoc corpus, quod videtis, &c.*

Sed obijcit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 220. vnum dilemma: *Cum Dominus in vltima cœna corpus suum discipulis dedit, vel erat mortale illud corpus, vel immortale. Si mortale, non ergo differebat qualitate ab eo, quod tunc videbatur: nec poterat rectè dici, Non hoc corpus, quod videtis, &c. Si immortale, quomodo paulò post mortuum est?*

Respondeo; In vltima cœna corpus datum discipulis, fuisse mortale, sed datum illis modo immortali, & impassibili; vt enim erat sub specie panis, lædi non poterat, licet alioqui in propria forma pati, & mori posset.

Ex tomo Nono multa proferunt testimonia, sed
B vel leuissima, vel alibi explicata. Primo illud tractatu 25. in Ioan. *Quid paras dentem & ventrem? crede, & manducasti.* Ad hunc locum suprà respondimus in explicatione cap. 6. Ioannis, loqui Augustinum de manducatione Christi spirituali per fidem Incarnationis, non autem de Eucharistia.

Secvndo addunt illud tractat. 26. in Ioan. quòd mãducarint Hebræi eandem escam nobiscum. Ad hoc respondimus suprà in explicatione figurarum Testamenti veteris, quod manducarint eadem significatione, non reipsa.

Tertio proferunt illud tractat. 30. in Ioan. *Corpus Christi in quo resurrexit, vno in loco esse potest: veritas eius vbique diffusa est.* Sed non negat hoc loco Augustinus, corpus Domini, pluribus in locis esse posse, sed negat eius veritatem posse restringi ad vnum locũ, cùm sit vbique diffusa: quod verissimum est. Quale etiam esset, si quis diceret, Christi humanitas vno in loco esse potest, diuinitas non potest.

C Qvarto proferunt illud tractat. 50. in Ioan. vbi dicit, nunc non adesse Christum secundum præsentiam carnis. Ad hunc locum respondimus, cùm tractaremus locum illum: *Me autem non semper habebitis*; ac diximus loqui Augustinum de præsentia visibili.

Qvinto proferunt illud tract. 59. *Illi manducabant panem Dominum, Iudas autem panem Domini.* Ad quem locum respondimus, cùm tractaremus cap. 11. prioris ad Corinthios, vbi demõstrauimus corpus Domini ab impijs etiam manducari.

Sexto proferunt illud tract. 10. in epist. Ioan. vbi Augustinus dicit corpus Christi naturale esse in cœlo, quo sublatum est per ascensionem: in terra autem relictum esse corpus Christi mysticum, id est, Ecclesiam. At ipse se explicat Augustinus; nam sic ait: *Iam non inuenis loqui Christum in terra.* & ibidem: *Ascensurus dixit verba nouissima; post ipsa verba non est loquutus in terra.* Itaque loquitur de præsentia Christi visibili, &
D more humano cum hominibus cõuersantis: hoc enim modo non est in terra, nisi in corpore suo mystico.

Ex Decimo tomo Primo profert Petrus Martyr, & etiam Caluinus ex sermone de verbis Apostoli, quod impij non verè sumant corpus Domini. Sed ad hoc respondimus suprà, cum exponeremus cap. 11. prioris ad Corinthios, vbi diximus, impios dici non manducare, quia non nutriuntur spiritualiter: nam ibidem ait Augustinus: *Illud manducare refici est, illud bibere, quid est, nisi viuere?* Ex eodem fundamento soluitur quod Petrus Martyr citat ex Augustino in sententijs Prosperi, vbi legimus non manducare panem Domini, nec bibere eius sanguinem, qui ab illo discordat, licet Sacramentum eius accipiat.

Secvndo profert ex lib. 50. homil. serm. 26. quod Augustinus dicat, æquale esse peccatum, si quis corpus Domini in terram cadere sinat, & si quis verbum

Dei

Dei sibi ex corde permittat effluere. Quæ comparatio A non videtur vera, si corpus Domini verum, & natura lesit in Eucharistia: maius enim peccatum esset sinere corpus Domini in terrã cadere, quàm verbũ Christi ex corde perire.

RESPONDEO, Non comparat Augustinus verbum Christi ratione soni, aut characterem cum corpore Christi, sed ratione veritatis diuinæ, quæ illis sonis, & characteribus significatur. Vnde non dicit verbum Dei ex auribus effluere, sed ex corde: neque dicit idem esse peccatum, si quis Eucharistiam, & si quis Biblia in terram cadere sinat. Si enim hoc Augustinus dixisset, tum verè Petri Martyris argumẽtum aliquid valeret. Porrò veritas diuini verbi in multis similis & æqualis est corpori Christi. Nam vt illud est immortale, impassibile, Deo vnitum: ita veritas verbi Christi est æterna, immutabilis, diuina. Et sicut illud corpus datur nobis in specie rerum visibilium, ac terrenarum: ita hæc veritas datur nobis in signis externis literarum, & so- B norum. Quare ista collatio Augustini nobis maximè fauet. Nam hinc sequitur, verè esse peccatum, & graue peccatum, sinere Eucharistiam in terram cadere, sicut est peccatum, & graue peccatum, conceptam in corde veritatem extingui sinere: non autem est peccatum, aquam Baptismi in terram proijcere, quæ tñ apud aduersarios nõ minus sancta est, quã Eucharistia.

VLTIMO proferunt sermonem ad infantes, cuius fragmentum recitat Beda in cap. 10. prioris ad Corinthios: *Quod vidistis*, Inquit, *panis est, & calix, quod nobis etiam oculi renunciant: quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, & calix est sanguis*. Et infrà, cùm dixisset Christum esse in cœlo, quærit: *Quomodo est panis corpus eius? & calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius?* deinde respondet: *Ista fratres ideo dicuntur Sacramenta, quia in illis aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Corpus ergo Christi, si vis intelligere, audi Apostolum dicentem; Vos estis corpus Christi, &c.*

RESPONDEO; Tota vis huius testimonij in duobus posita est. PRIMO in eo, quod Augustinus dicat, panem esse id, quod est in altari, vt oculi ipsi renunciant. SECVNDO quod ad quæstionem; Quomodo panis est corpus Christi, si Christus est in cœlo? non responderit Augustinus per transmutationem, aut aliquid eiusmodi, sed dixerit, Sacramenta esse signa quædam visibilia, & corporalia rerum spiritualium, & intelligibilium.

Ad PRIMVM facilè est respõdere. Augustinus enim declarat, quid sit, quod est in altari, ac dicit, panem esse, quoad speciem exteriorem, vt oculi rectè iudicant; quoad interiorem substantiam, esse corpus Christi, vt fides rectè iudicat. Nam si Augustinus vellet dicere in D altari esse panem etiam quoad substantiam, & id probaret testimonio oculorum, vt verba eius prima fronte sonare videntur: repugnaret apertissimè Cyrillo, Ambrosio, Nysseno, Epiphanio, Gaudentio, Chrysostomo, qui disertis verbis dicunt sensus falli, & non esse iudicandum ex gustu, & denique non esse panem. Quis autem credat Augustinum in re tam magna tot Patribus repugnasse? & præterea si repugnasset, quomodo nec ipse vnquam eos reprehendisset, nec ipse ab alijs reprehensus fuisset? Quare cùm verba eius dupliciter exponi possint, & vno modo repugnet Patribus ceteris, alio modo cum eis congruant, quis non videt vter sensus præferendus sit? Adde quod nõ solùm alijs Patribus, sed etiam sibi ipse repugnaret, si sensuum iudicio in hoc mysterio locum dare vellet, vt patet ex tot locis à nobis citatis.

Ad SECVNDVM respondeo Augustinum ad quæstionem, Quomodo panis sit corpus Christi? noluisse directè respondere, quia non erant auditores capaces; homilia enim illa habebatur ad pueros recens baptizatos: ideo monuisse, vt simpliciter crederent, panem illum esse corpus Christi, & operam darent, vt essent ipsi corpus Christi per fidem, & opera bona, quia postea vbi creuissent, & profecissent in via Dei, mysteria ista eis aperirentur. Id ita esse patet, quia cùm esset propositum de corpore Christi naturali, quod est in cœlo, quomodo sit in Eucharistia; ipse omisso corpore Christi naturali, transijt ad corpus mysticum, ac dixit, Eucharistiam esse signum societatis fidelium, & nos esse corpus Christi, & nos manducare quod sumus, & mysterium nostrum esse in mensa, & alia id genus; nunquam autem dixit, panem esse signum corporis Christi, aut corpus naturale non esse in altari, aut esse symbolicè, quæ certè dicere debuit, si directè ad quæstionem respondere voluisset, & in hæresi Caluinistarum fuisset. Sicut ergo illi à nobis quærunt, quare Augustinus non soluit quæstionem dicendo panẽ esse corpus per transubstantiationem? sic & nos ab illis quærimus, quare non soluit quæstionem dicendo, esse corpus Christi repræsentatiuè: & pro vtrisque respondemus, Augustinum dedita opera dissimulasse quæstionem, & ad moralem cohortationẽ digressum. Ac de Augustino hactenus.

CAPVT XXV.

Testimonium S. Cyrilli Alexandrini, & Synodi Ephesinæ generalis.

SANCTVS CYRILLVS Episcopus Alexandrinus, qui paulò pòst Augustini tempora floruit, multa nobis testimonia præbet. Sed PRIMO loco poni debet testimonium, quod à III. Synodo generali, cui ipse C præsedit, ac deinde in IV. & V. approbatum fuit. Extat epistola S. Cyrilli ad Nestorium cum duodecim anathematismis, quæ vt dixi, ab EPHESINA Synodo, & ab alijs duabus approbata fuit: in ea sic legimus: *Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris effecti: non vt communem carnem percipientes, quod absit; nec vt viri sanctificati, &c. sed ipsius Verbi propriam factam.*

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr in lib. cõtra Gardinerum extremo, Cyrillum loqui de participatione veræ carnis Christi, sed quę fit in animo, & fide, non ore corporali.

VERVM falsam esse istam interpretationem facilè probari potest, tum ex hoc ipso loco, tum ex alijs testimonijs eiusdem Cyrilli: nullus enim interpres melior ipso auctore inueniri potest. Et quidem hoc loco apertè loquitur de Eucharistia, ad quam accedimus communicaturi, quam ille vocat sacram benedictionem, & illam ipsam dicit esse carnem verbi Dei. Sed videamus alia eius loca adhuc clariora. Lib. 4. in Ioannem, cap. 3. explicans illud: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum. Firmam*, inquit, *fidem mysterijs adhibentes, nunquam in tam sublimibus rebus, illud (quomodo?) aut cogitemus, aut proferamus.* Hæc ille. Deinde ostendit, Deo nihil esse impossibile, & probat potuisse nobis dare carnem suam ad manducandum, quia multa alia mirabilia fecit, vt cùm virgam in serpentem, & aquas in sanguinem mutauit; cùm diuisit mare, cum ex petra scaturire fecit aquas, &c. quæ omnia ineptissimè dicerentur, si nihil esset Eucharistia, nisi signum corporis Domini. Eodem lib. 4.

cap. 14.

cap. 14. docet non solùm animam per Spiritum sanctum in beatam vitam ascendere, sed etiam corpus nostrum corruptibile per contactum, & manducationẽ carnis Christi incorruptibilis, immortale fieri. & cap. 15. idipsum repetit, atque illustrat similitudine insigni: *Sicut enim scintilla ignis in fœnum, aut paleam immissa totum inflammat; sic Verbum Dei per Eucharistiam naturæ nostræ corruptibili coniunctum totam resurgere faciet immortalem, & gloriosam.* & cap. 16. dicit, nos membra Christi esse, quia per Eucharistiam ipsum Dei Filium suscipimus, & cap. 17. dicit, rem istã esse arduam, & sola fide comprehensam, & rursum illustrat alia similitudine de cera liquefacta & alteri ceræ admixta. Idem Cyrillus lib. 10. in Ioan. cap. 13. *Non negamus*, inquit, *rectâ nos fide, charitateque sincera Christo spiritualiter coniungi, sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idque à diuinis Scripturis omnino alienum dicimus.*

Et quia nugatur Petrus Martyr loqui Cyrillum de coniunctione corporali, quæ nobis est cum Christo per incarnationem, quia natura nostra in Christo est; audi quomodo Cyrillus ipse se exponat: is enim paulò infrà exponens, quæ sit ista coniunctio, sic ait: *An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? quæ cùm in nobis sit, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi Christum in nobis habitare?* Et infrà: *Vnde considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse verùm etiam participatione naturali.* Et infrà: *Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem, & vitã traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. non credis mihi hæc dicenti, Christo, obsecro te, fidem præbe.* Similia fusè repetit lib. 11. cap. 26. Denique citari solet passim epist. S. Cyrilli ad Calosyrium, in qua tria dicit. PRIMO, firmiter esse credendum verbis Domini: *Hoc est corpus meum.* SECVNDO, in Eucharistia esse corpus Domini, etiam extra vsum manducationis. TERTIO, transmutari panem in veritatem carnis Christi. Vide hunc locum apud Ioannem Garezium.

Iam ex Cyrillo contra veritatem multa aduersarij colligere conati sunt, sed planè frustrà. PRIMO proferunt ex libro ad Euoptium in explicatione 11. anathematismi, vbi Cyrillus dicit in Sacramento Eucharistiæ, non contineri hominis manducationem; id enim esse ad crassas cogitationes credentium mentes deducere. Addit Petrus Martyr in libro contra Gardinerũ, obiecto 211. id ipsum haberi in Concilio Ephesino, siue in Epistola Cyrilli à Concilio approbata. *Inter cætera*, inquit Petrus Martyr, *ait Eucharistiam nostram non esse comestionem nudi, & puri hominis: quod non est aliud, quam mutatis verbis negare ἀνθρωποφαγίαν.* Hæc ille.

SED excæcauit eos malitia eorum. Nam Cyrillus in vtroque loco negat Eucharistiam esse manducationem puri hominis, vt Nestorius existimabat, & affirmat esse manducationẽ hominis Dei: & id vocat crassam, & humanam cogitationem, si quis existimet in Eucharistia esse carnem puri hominis, quæ nihil reuera esset, nisi caro, id est, res terrena, & corruptibilis, quæ vitam adferre non posset. Legatur tantum vterq; locus, & nulla remanebit quæstio.

SECVNDO profert Petrus Martyr quædam loca, vbi Cyrillus dicit, carnem Christi adferre vitam, vt lib. 4. in Ioan. cap. 10. 14. & 17. & in epist. ad Calosyrium: & inde concludit, carnem Christi non manducari ab impijs; proinde non manducari ore corporali.

SED hæc inanissima sunt, & sæpe refutata. Non enim sequitur, impios non manducare carnem Christi, etiamsi vitam inde non accipiant: caro enim Christi ex se virtutem habet viuificandi, sed ob indispositionem accedentium aliquando mortem adfert, non vitam, quomodo sol sanos oculos illustrat, infirmos lædit.

TERTIO profert idem Petrus Martyr testimoniũ ex eadem epistola ad Calosyrium, vbi Cyrillus dicit, in pane, & vino sumi carnem, & sanguinem Domini. Item aliud ex lib. 4. in Ioan. cap. 24. vbi Cyrillus dicit, Christum dedisse Apostolis fragmenta panis, cùm ait: *Accipite & manducate, hoc est corpus meum.*

RESPONDEO; Cyrillus panem, seu fragmenta panis vocat Eucharistiam, quia in specie panis datur: nã alioqui in eadem epistola ad Calosyrium disertis verbis Cyrillus ait, panem mutari in veritatem carnis Christi.

QVARTO profert Petrus Martyr testimonium ex lib. 6. in Ioan. cap. 14. vbi legimus Christum præsentiam corporis sui hinc subduxisse, tamẽ diuinitatis maiestate semper adesse.

HIC verò prodit Pseudomartyr negligentiam, & impudentiam suam. Nam sextus ille liber non est Cyrilli, sed Iodoci Clicthouei, vt etiam inscriptio librorum indicat; perierunt enim ex duodecim libris Cyrilli in Ioannem quatuor intermedij, sed eos suppleuit Clicthoueus. Cùm autem Clicthoueus ante paucos annos vixerit, & scripserit contra Oecolampadium de Eucharistia, & apertissimè hostis Sacramentariorum fuerit, dubitari non potest, quin illa eius verba non repugnent veritati Eucharistiæ. Atque hinc discimus non esse mirandum, si Augustinus, Theodoretus, & alij veteres, quædam dixerint, quæ in speciem videantur fauere hæreticis, cùm etiam Iodoco quædam exciderint, quæ ad aduersarijs trahantur ad suam caussam. Voluit igitur dicere, Christũ secũdum præsentiam carnis, non vbique, nec semper nobis adesse, secundum diuinitatem autem vbique & semper.

CAPVT XXVI.

Testimonium Procli Episcopi Constantinopolitani.

PROCLVS eodem tempore Episcopus erat Constantinopolis, quo Cyrillus Alexandriæ. Exstat eius testimonium breuissimum, & robustissimum in libro de traditione diuinæ Liturgiæ. Nam postquam multa dixerat de mirifico affectu Apostolorum, atque aliorum Patrum antiquissimorum, erga Sacramentum Eucharistiæ, & quod semper in mente habebant illa verba: *Hoc est corpus meum*, & longissimas preces, & psalmodias inter sacra mysteria peragebant; ita subiunxit: *Per has preces Spiritus sancti aduentum expectabant, vt eius diuina præsentia propositum in sacrificio panem, & vinum aqua permistum, ipsum illud corpus, & sanguinem Saluatoris nostri Iesu Christi efficeret.* Hæc ille. His enim verbis tam apertè docet iste auctor mutari panem, & vinum in corpus, & sanguinem supernali virtute Spiritus sancti, vt nullum hic locum habeãt solutiones aduersariorum de mutatione Sacramentali per additionem solius significationis: ad istam enim mutationem non esset opus inuocare præsentiam Spiritus sancti.

CAPVT XXVII.

Testimonium Theodoreti & Gelasij.

THEODORETVS æqualis Cyrilli fuit, & ei etiam superuixit, vt patet ex epist. Theodoreti ad Ioannem

pem Antiochenum de obitu Cyrilli, quę legitur in V. Synodo.

Duo loca proferũtur ex Theodoreto, tum à Catholicis, tum ab hæreticis. PRIOR est in primo Dialogo: *Seruator*, inquit, *noster nomina commutauit, & corpori quidem id, quod erat symboli, ac signi nomen imposuit: symbolo autem quod erat corporis.* Hæc ille. Quæ verba pro se accipiunt aduersarij. SED paulò pòst ita subiungit, reddens caussam mutationis nominum: *Volebat enim*, inquit, *eos, qui sunt mysteriorum participes, nõ attendere naturam eorũ, quę vidẽtur. sed propter nominum permutationem mutationi, quæ fit ex gratia, credere.* Hæc ille. vbi dicit, panem vocatum esse corpus, vt ex nominis mutatione intelligeremus, & crederemus rei mutationem. Non ergo vult Theodoretus (vt aduersarij dicunt) Eucharistiam vocari corpus, solùm, quia repræsentat externa specie corpus Domini; sed quia reuera interiùs mutatus est panis in corpus.

POSTERIOR locus est in 2. Dialogo: *Neque enim*, inquit, *signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura, manent enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt, sicut priùs: intelliguntur autem ea esse, quæ facta sunt, & credũtur, & adorantur, vt quæ illa sint, quæ creduntur.* Hæc ille. Huius loci priorem partem arripiunt hæretici, posteriorem Catholici.

Sed OBSERVANDVM est locum istum in specie quidem iuuare nonnihil caussam Lutheri, qui putauit cum pane vero coniunctum esse corpus Christi verũ: at caussam Caluini & Petri Martyris, & aliorum Sacramentariorum penitus destruere. NAM apertissimè asserit hoc loco Theodoretus præsentiam corporis Domini in Eucharistia, cùm dicit, intelligi, credi, & adorari corpus Domini in Eucharistia, & ideo intelligi, credi, & adorari, quia panis Eucharistiæ, id est, panis consecratus, est verè id quod intelligitur, creditur, & adoratur. ADDE, quòd ibidem nolebat Theodoretus apertè loqui, metuens ne adesset inter auditores aliquis non initiatus: *Non oportet*, inquit, *apertè dicere; est enim verisimile adesse aliquos non initiatos.* At de Eucharistia, vt iam intelligunt Caluinistæ, potuisset quibusuis infidelibus apertissimè loqui, cùm nihil in ea mirabile, nihil arduum sit. DENIQVE probare vult Theodoretus in illis omnibus dialogis, in Christo verè esse duas naturas, idq; exemplo Eucharistiæ, vbi verè credimus cum symbolis panis esse corpus Christi. At si negasset veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia, contra seipsum pro aduersarijs pugnasset.

SED nec Lutheri caussam adiuuat, si diligenter consideretur Theodoretus. Nam cùm dicit, substantiam symbolorum remanere, & non mutari non loquitur de substantia, quæ distinguitur contra accidentia, & quam in prima categoria posuit Aristoteles, sed de essentia, & natura accidentium, quæ ipse perpetuò symbola appellat, quomodo alij auctores Græci & Latini passim accipiunt vocabulum substantiæ: sed maximè Græcæ voces φύσις & οὐσία, quibus Theodoretus vsus est, omnem essentiam & naturam amplectuntur. Nec solùm Græci, sed Latini etiam interdum per substãtiam intelligunt naturam accidentium. PETRVS CLVNIACENSIS in lib. de sacrificio, & transubstantiatione: *Annòn cernis*, inquit, *præter glacialem duritiã, præter lapideam firmitatem (quantum ad speciem, vel perspicuitatem iàm dicti elementi pertinet) nihil vtique substantiæ detractum?* vbi per substantiam intelligit naturam externæ figuræ & perspicuitatis, quæ manent, quando mutatur glacies in crystallum.

Hoc igitur Theodoretus docet, naturam symbolorum, id est, accidentium sensibilium, quæ sunt in Eucharistia, fuisse etiam ante consecrationem. Eum ita loqui patet. PRIMO, quia in Dialogo secundo hæreticus ex communi fide vrgebat mutationem panis in corpus Christi, vt inde probaret suum errorem de mutatione vnius naturæ in alteram in mysterio incarnationis. Catholicus autem non negat mutationem aliquam panis in corpus Christi fieri, quod certè facere debuisset, si esset vera sententia Lutheranorum. Immò ipse potius debuisset ex Eucharistia argumentari contra Eutychianum. Si enim verum esset, quod Lutherani dicunt, manere in Eucharistia panem, & corpus sine vlla reali mutatione panis, exemplum Eucharistiæ nihil omnino, ne quoad speciem quidem, Eutychianos iuuisset. Catholicus ergo in Dialogo Theodoreti, quia non poterat negare mutationem essentiæ panis, confugit ad symbola externa, ac dixit, naturam symbolorum non mutari, & eo modo esse in Eucharistia duas naturas impermixtas. SECVNDO, quia ita se ipse explicat. Nã vbi dixisset naturam symbolorum manere, probat, quia videmus, & tangimus eundem colorem, eandem figuram, & formam, quam antea videbamus, & tangebamus. TERTIO, quia alioqui pugnaret secum. Nam ipse dicit mutari, & non mutari symbola; & videri quidem ac tangi symbola, tamen intelligi, & credi corpus Domini; quæ non cohærent, nisi dicamus mutari, quoad internam substantiam panis, non mutari quoad exteriorem naturam, & proprietates accidentium. QVARTO, quia non est vllo modo credibile, Theodoretum tam apertè repugnare voluisse Chrysostomo, Ambrosio, Cyrillo, & alijs, qui negant panem manere in Eucharistia: hos enim auctores in illis Dialogis frequentissimè citat, & præcipuè Chrysostomo Theodoretus addictissimus fuit.

Eadem prorsus ratio est de sententia GELASII in libro de duabus naturis. Nam quicunque fuerit is Gelasius (neque enim satis constat, quis ille fuerit) idem prorsus docet, quod Theodoretus, & ad eandem rem confirmandam: dicit enim manere naturam panis in Eucharistia, & tamen ibidem dicit mutari Spiritu sancto perficiente in diuinam substantiam, & esse Eucharistiam rem diuinam, ita vt eius perceptione efficiamur diuinæ consortes naturæ.

Vbi obiter est NOTANDVM, Gelasium istum non fuisse Romanum Pontificem, vt aduersarij impudenter iactant. Nam Kemnitius 2. parte Examinis Tridẽtini Concilij sess. 13. cap. 4. mirabiliter triumphat ex hoc testimonio, tanquam Romani Pontificis. At non esse Romani Pontificis, argumento certissimo esse potest, quòd cum dicat se velle referre testimonia omniũ Patrum, nullam mentionem facit Hieronymi, Augustini, Leonis, & similium, qui Gelasio Papæ notissimi erant. PRÆTEREA quòd multa testimonia adferat, iste Gelasius ex Eusebio Cæsariensi; quod nunquam Gelasius Papa fecisset, cùm Eusebij libros reprobauerit in suo decreto de libris authenticis & apochryphis. ADDE, quòd videtur iste Gelasius scripsisse ante Concilium Chalcedonense, & is ipse esse, quem Theodoretus citat in 3. Dialogo, & cuius meminit Hieronymus in lib. de scriptor. Eccles. nimirum Gelasius Episcopus Cæsariensis, qui non potuit nisi valdè senex esse, cùm librum istum scripsit contra Eutychianos. Sed quicunque tandem fuerit, non discrepat ab alijs Catholicis scriptoribus, vt iam ostendimus.

CAPVT XXVIII.

Testimonium S. Leonis.

SANCTVS LEO, licet iunior Theodoreto esset, eodem tamen seculo floruit, vt patet ex epistola Theodoreti ad Leonem, & ex altera Leonis ad Theodoretum.

Quatuor

Quatuor testimonia ex Leone citari solent. PRIMVM est serm. 7. de passione Domini, vbi sic ait: *Vt ergo umbra cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur.* Hæc ille. SECVNDVM est serm. 14. de passione Domini: *Ipsum*, inquit, *per omnia & spiritu, & carne gustemus.* TERTIVM est serm. 6. de ieiunio septimi mensis: *Sic sacra mensa communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur, & frustrà ab illis, Amen respondetur, à quibus contra id, quod accipitur, disputatur.* QVARTVM est in epist. 23. ad Clerum, & populum Constantinopolitanum: *In Ecclesia Dei, in omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis Sacramenta fidei taceatur.* In duobus postremis locis probare nititur S. Leo Christum habuisse veram carnem contra errorem tunc exortum Eutychetis; id verò probat ex Eucharistia. Neque enim acciperemus veram carnem, si Christus non haberet veram carnē.

Respondet Petrus Martyr, argumentum Leonis in eo consistere, quòd non esset Eucharistia symbolum corporis Domini, si Christus non haberet corpus. SED fallitur, nam adhuc esset symbolum corporis, quale ponebant Eutychiani, nimirum apparentis: possunt enim etiam corpora apparentia signo aliquo repræsentari. PRÆTEREA Leo dicit idipsum ore sumi, quod fide creditur. At fide credimus Christū habere veram carnē: verā igitur carnem ore sumimus. Et qui respondet, *Amen*, dum suscipit Sacramentum, non cōfirmat cōfessione sua, id quod accipit, esse symbolū, sed esse corpus: sacerdos enim non dicit, Accipe symbolū, sed, Accipe corpus, vt etiam ex Ambrosio suprà notauimus. DENIQVE dicit linguas infantium non tacere corporis Domini veritatem in Sacramentorum celebratione: infantes autem simpliciter loqui solent, non figuratè, & symbolicè.

CAPVT XXIX.

Testimonium Hilarij Papæ.

HILARIVS Papa S. Leoni successit. Ex ipsius decretis proferunt aduersarij vnum testimonium, quod planè pro nobis, nō pro illis facit. Testimonium exstat apud Gratianum de consecrat. dist. 2. can. Corpus, in hæc verba: *Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videntur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.* Hæc ille. Sententia huius testimonij ista est; Si spectes Sacramentū Eucharistiæ, quoad ea, quæ exterius videntur figura est, immo & panis est; at si consideres, quid intùs lateat, & quid ibi fides videat, corpus & sanguis in veritate est.

CAPVT XXX.

Testimonium Eusebij Emisseni, seu Fausti Rhegiensis, seu Cæsarij Arelatensis.

POSTREMVS in hac ætate quinta sit nobis EVSEBIVS EMISSENVS, seu quicunq; fuit auctor eius celeberrimi sermonis de corpore Domini, qui incipit: *Magnitudo cælestium beneficiorum.* Citatur quidem hic sermo nomine Eusebij Emisseni à Paschasio Corbiensi, qui ante annos fermè DCCC. floruit: tamen certum est non esse illius Eusebij Emisseni Græci, cuius meminit Hieronymus in Catalogo virorū illustr.

A meminit enim in hoc ipso sermone hæresis Pelagianę, quæ exorta est post mortē Eusebij illius Emisseni Græci. Et præterea auctor huius sermonis sine dubitatione Latinus fuit non Gręcus: & vt ex eius homilijs ad Monachos, & ex homilia de S. Maximo, colligitur, Abbas fuit Monasterij Lirinensis. Quare nonnulli non sine caussa suspicantur auctorem omnium illarum homiliarum esse Faustum Gallum, qui teste Gennadio, ex Abbate Lirinensi Episcopus Rhegiensis factus est, & floruit ad finem IV. seculi. Alij tamen existimant eas homilias esse B. Cæsarij, qui teste Trithemio ex Abbate Lirinensi Episcopus Arelatensis factus est.

Quicunque tādem fuerit, insignis auctor est etiam aduersariorum testimonio: ac de Eucharistia hæc docet. PRIMO nihil esse ambigendū de veritate corporis Domini in Eucharistia: *Recedat*, inquit, *omne infidelitatis ambiguum, quandoquidē qui auctor est muneris, ipse testis est veritatis.* Et infrà: *Ad cognoscendum, & percipiendum sacrificium* B *veri corporis, ipsa te roboret potentia consecrantis.*

SECVNDO docet, non esse credendum sensibus: *Verè*, inquit, *vnica, & perfecta hostia fide æstimanda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu.*

TERTIO docet, verè & realiter mutari panē in carnem: *Inuisibilis*, inquit, *sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis verbo suo secreta potestate commutat.* Hæc ille. Ac deinde probat, id esse credendum exemplis rerum similium, quia eodem iubente Deo repentè ex nihilo substiterunt excelsa cœlorū, profunda fluctuum, vasta terrarum, &c.

QVARTO docet, corpus Christi totum esse in qualibet parte Sacramenti: *Quod corpus*, inquit, *sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto, quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis: ita integrum esse probatur in singulis.* Hæc ille. Vbi si loqueretur de pane, non diceret, tantum esse in exiguo, quantum in magno, siue in toto: & si lo- C queretur de corpore Christi, vt est in cœlo, & fide solum à fidelibus mentibus apprehenditur, non diceret, dispensari à sacerdote.

QVINTO docet, post consecrationem non esse amplius panem: *Quando*, ait, *benedicenda verbis cælestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi nominis consecrentur, substantia illic est panis, & vini; post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. quid mirum autem si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? Immò iam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare: Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia, & inuisibilia voluntatis imperio suscitare.*

Porrò ex hoc auctore vnum proferunt testimoniū aduersarij. Confert enim hic auctor mutationem panis in corpus Christi, cum ea mutatione, quæ fit in nobis per iustificationem: quæ sanè mutatio non est sub- D stantialis, sed accidentalis, vt omnes fatentur.

ATQVI hoc ipsum nobis maximè fauet. Iste enim auctor non probat mutationem substantialem fieri in Eucharistia ex alia substantiali mutatione, sed probat non esse impossibilem mutationem substantialem in Eucharistia ex alia mutatione, accidentali quidem, sed vera, ac reali, & magis difficili, ac mirabili, quā sit mutatio substantialis panis in corpus Christi. Iustificatio enim impij, & vera ac realis mutatio est animæ à peccato ad gratiam: & mirabilior est, quàm ipsa creatio cęli, & terræ, vt Augustinus testatur tract. 72. in Ioannē. Et simul ostendit, non esse mirum, si dicamus panem mutari, cùm nulla exteriùs appareat mutatio: nam etiam in nobis nulla mutatio apparet exterius, cùm tamen interiùs in anima maxima mutatio fiat. Sed verba Eusebij audiamus: *Vt tibi nouum, & impossibile non debeat videri, quod in Christi substantiam*

terrena

terrena & mortalia commutantur, teipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas, subitò initiatus Christi legibus, & salutaribus mysterijs innouatus in corpus Ecclesiæ non viuendo, sed credendo transisti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius fieri occulta puritate meruisti, in mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, &c.

CAPVT XXXI.

Testimonia Patrum VI. ætatis Remigij & Primasij.

HACTENVS expendimus testimonia Patrum, qui primis quinque seculis floruerunt, quos sibi fauere Caluinus iactauerat. Nũc breuiter annotabimus sequentium ætatum pauca testimonia, tum propter audaciam Petri Martyris, qui posteriores etiam, vt Theophylactum, & Bernardum pro suo errore citare non dubitauit; tum etiam, vt appareat continuatio doctrinę Catholicę ad nostram ætatem à temporibus Apostolicis, quod aduersarij de sua doctrina demonstrare nullo modo possunt. Igitur ex ætate sexta duo testimonia proferemus; vnũ Remigij, alterum Primasij.

REMIGIVS floruit in Gallia tempore Clodouei Regis ad initium anni Domini D. & in hæc verba scripsit in comment. cap. 10. prioris ad Cor. *Panis*, inquit, *quẽ frangimus in altari, nonne participatio corporis Domini est? Utique primum consecratur, & benedicitur à Sacerdotibus, & à Spiritu sancto, &c. deinde frangitur, cũ iam licet panis videatur, in veritate corpus Christi est.* Et infrà: *Caro quam verbum Dei Patris assumpsit in vtero virginali, in vnitate suæ personæ, & panis, qui consecratur in Ecclesia, vnum corpus sunt; sicut enim illa caro, corpus Christi est, ita iste panis transit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed vnum corpus.*

PRIMASIVS floruit tempore V. Synodi, circa annũ Domini DL. vt patet ex ipsa V. Synodo collatio. 2. Scripsit autẽ in ca. 10. epist. ad Hebr. in hæc verba: *Est vnũ corpus Christi cum illo, quod suscepit de vtero virginali; non multa corpora, &c.* vbi cõtendit hoc interesse inter sacrificia vetera, & sacrificium Christianorum, quòd illa quotidie mutabantur; nec enim idem agnus bis immolabatur, sed hodie vnus, cras alius: at Christiani in diuersis altaribus, & temporibus, semper idem Christi corpus sacrificant. Quod certè non potest intelligi de pane materiali: is enim quotidie mutatur; nec de pane vt significat corpus Christi; nam hoc modo etiam Hebręi idem corpus semper immolassent, quippe qui omnibus suis victimis eundem Christum repræsentabãt: nec potest intelligi de corpore, vt est in cęlo, & fide apprehenditur; nam Primasius dicit immolari à sacerdotibus in altari: cogimur ergo intelligere, ipsum verum Christi corpus, quod vtique vnum est, verè in altari adesse, & sub specie panis ac vini, à sacerdotibus immolari. Ex quo testimonio apertissimo illud etiam colligitur, S. Augustinum nihil aliud sensisse, quàm Catholici sentiunt. Fuit enim Primasius Augustini doctrinæ addictissimus.

CAPVT XXXII.

Testimonia Patrum VII. ætatis S. Gregorij & Isichij.

SANCTVS GREGORIVS, qui ad initium septimi sæculi, id est, anno DCI. Romæ sedebat in cathedra Sancti Petri, ita loquitur, homil. 22. in Euangelia: *Quid sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis; qui sanguis super vtrumque postem ponitur, quando non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur.* & lib 4. Dialog. cap. 58. *Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cęlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cęlestibus iungi, vnum quid ex visibilibus, atque inuisibilibus fieri?* Hæc ille. Vbi satis apertè descripsit præsentiã veram & realem corporis Christi cęlestis, summi & inuisibilis, in specie panis terreni, imi, & visibilis.

Idem quoque Gregorius insigni miraculo probauit, verè panem in carnem Domini conuerti, vt testatur Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ Sancti Gregorij, cap. 41. & Paulus Diaconus in vita eiusdem Gregorij. Addit verò PAVLVS Diaconus patrato miraculo ita Gregorium fuisse loquutum ad mulierem, quæ de veritate corporis Domini in Eucharistia dubitauerat: *Disce veritati, vel modò etiam contestanti credere; Panis quem ego dabo, caro mea est, & sanguis meus verè est potus. Sed præscius Conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper Virginis operante Spiritu sancto fabricauit, panem & vinum aqua mistum, manente propria specie in carnem & sanguinem suum, ad Catholicam precem ob reparationem nostram Spiritus sui sanctificatione conuertit.* Hæc ille.

ISICHIVS Hierosolymæ Presbyter, ac deinde Episcopus, S. Gregorij æqualis fuit: falluntur enim, qui eum Hieronymi, & Augustini temporibus floruisse dicunt. Nam Episcopus fuit Hierosolymæ, vt Glossa ordinaria in Leuit. testatur: nullus autem fuit Hierosolymæ Episcopus, qui Isichius diceretur, nisi ille ad quem scribit Sanctus Gregorius libro nono Registri epistol. 40. Et pręterea exponit hic auctor in comment. in Leuit. versionem Hieronymi, tanquam communem, & receptam in Ecclesia, cùm satis constet eam non fuisse ita communiter receptam, nisi longo tempore post ipsius Hieronymi obitum.

Igitur Isichius lib. 2. in Leuit. cap. 8. *Est*, inquit, *locus sanctus altare: ibi enim sanctus sanctorum requiescit.* & infrà, explicans ritum, quo igni tradebatur quidquid ex Agno Paschali homines comedere non poterant, dicit eo ritu significari, vt quod non possumus capere in mysterio Eucharistiæ, id omnipotentiæ Dei relinquamus: *Ergo*, inquit, *ex hoc, quod agitur sensibiliter, significatio cuiusdam intelligibilis rei est, qui intendunt, prouenit; vt quando ad comestionem sacrificij deficimus, & comedere illud integrè non possumus, metu forsan lacescente, siue deficiente, vtrum ea quæ videntur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli possunt prospicere, non relinqui, sed etiam tradi ea igni oportet Spiritus, vt ea comedat, quæ nobis sunt ex infirmitate inesibilia. Quomodo autẽ comedat? cum cogitauerimus virtuti Spiritus esse possibilia ea, quæ nobis impossibilia videntur.* Et lib. 6. cap. 22. *Per ignorantiam*, inquit, *percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundum veritatem.* Et infrà: *Sanctificationem*, inquit, *mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo oportet dari, id est, ipsi de eis miraculũ cedere, & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, iam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedut sensum.*

SED obijcit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 187. illa verba Isichij ex lib. 2. in Leuit. cap. 8. *Propterea carnes cum panibus comedi præcipiens,*

vt nos intelligeremus, illud ab eo mysterium dici, quod si mul panis, & caro est. AT hoc testimonium si quos hæreticorum iunaret, Lutheranos iuuaret, qui in Sacramento verum panem, & verum Christi corpus agnoscunt, nõ autem Zuuinglianos, & Caluinistas, qui tanto interuallo separant panem à corpore Christi, quanto summum cœlum abest ab ima terra. Sed nec Lutheranos iuuat, quia ibidem Isichius dicit, Eucharistiam esse panem, & carnẽ, quia corpus Christi, quod in Eucharistia sumimus, est panis vitæ, qui de cœlo descendit.

SED instat Petrus Martyr: *Sed per panem hoc loco intelligere debemus non panem triticeum, sed panem cœlestem, id est, carnẽ Christi; ergo cum Isichius ait, mysterium Eucharistiæ esse panem, & carnem, sensus erit, esse carnem, & carnem; quod sanè per absurdum videtur*. RESPONDEO; Obiectionem istam non nobis, sed ipsi Isichio fieri debere. Ipse enim sententiam suam ita exposuit, vt per panem, non panem triticeum, sed panem cœlestem intelligendum diceret. Nulla autẽ est in eius verbis absurditas: id enim dicere voluit, Eucharistiam eiusmodi cibum esse, vt carnis, & panis appellationem mereatur ob varios suos effectus, quemadmodum etiã Dominus Ioan. 6. ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est*. Sed de his satis.

CAPVT XXXIII.

Testimonia Patrum VIII. ætatis Ioannis Damasceni, & Epiphanij, eius æqualis.

IOANNES DAMASCENVS tempore Leonis Iconomachi floruit circa annũ Domini DCC.XL. Scripsit verò de Eucharistia lib 4. de fide, cap. 14. pro instituto suo plenissimè, & apertissimè. Nam cùm aliquot argumẽtis probasset, nihil esse Deo impossibile, ita subiungit: *Quemadmodum omnia, quæcunque fecit Deus, Spiritu sancto cooperante fecit, sic & nunc Spiritus sancti operatione hæc super naturam operatur, quæ non potest capere nisi sola fides*. Et infrà: *Panis, vinumque, & aqua per inuocationem Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus, & sanguinẽ Christi: & non sunt duo, sed vnum, & idem. Non est figura panis, & vinum corporis, & sanguinis Christi; absit enim hoc, sed est ipsum corpus Domini deificatum*.

EPIPHANIVS Damasceni æqualis, & doctissimus, in disputatione cum Gregorio, quæ habetur in VII. Synodo act. 6. tom. 3. multis verbis probat, Eucharistiã non esse figurã corporis & sanguinis, sed ipsum verũ corpus, & sanguinẽ Dñi: *Nunquam inuenies*, inquit, *neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod a sacerdote offertur, imaginẽ dixisse; verum ipsum corpus, & ipsum sanguinem*.

CAPVT XXXIV.

Testimonia Patrum IX. ætatis Theophylacti & Paschasij.

THEOPHYLACTVS post annũ Domini DCCC. omnium consensu floruit, ac de veritate corporis Domini Chrysostomum imitatus apertissimè & copiosissimè scripsit. In cap. 26. Matth. *Porrò dicens, Hoc est corpus meum, ostendit quod ipsum corpus est panis, qui sanctificatur in altari, & non respõdens figura. Non enim dixit; Hoc est figura, sed, Hoc est corpus: ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis uideatur panis*. Vide etiam eundem in ca. 14. Marci, & in ca.

A 6. Ioan. & in cap. 10. & 11. prioris ad Corinth. in quo vltimo loco explicans illa verba: *Non diiudicans corpus Domini*. Sic ait: *Si certiores essemus, quisnam, & quantus sit ille, qui nobis in conspectu adiacet, nulla fermè rei alterius ope indigeremus, sed solus ille, & continentiam nobis, & vigilantiam compararet*.

Sed inuenerunt in Theophylacto vnum verbum, quod pro se arriperent aduersarij. Nam in cap. 14. Marci, dicit Theophylactus, panem transmutari in virtutem carnis Christi; ex quo exponi volunt, quod idem habet in cap. 26. Matt. & in cap. 6. Ioannis, panẽ transmutari in carnem Domini. Itaque sensum esse volunt omnium istorum locorum, panem per mutationem Sacramentalem fieri instrumentum diuinæ virtutis, quo nimirum animi nostri excitentur ad fidem. Ita Petrus Martyr disputat libro contra Gardinerum, ob-

B iecto 13.

AT nimia impudentia est de Theophylacti testimonijs disputare, cùm ipse in cap. 6. Ioan. disertè dicat, nõ esse panem post consecrationem, licet oculis videatur, & transformari ineffabili operatione (nulla autem ineffabilis operatio requiritur vt sit instrumentum excitandæ fidei) & non esse figuram, sed ipsum corpus; & ita verti panem in carnem Christi per cõsecrationem, vt vertebatur olim per nutritionem, cùm Dominus hic in terris viueret: & denique oportere in Eucharistia sumenda simpliciter credere, & non dicere Quomodo potest id fieri? &c. Quod ergo Theophylactus dicit mutari substãtiam panis in virtutem carnis Christi, significat mutari in essentiam carnis Christi, quæ vim habet nutriendi animos, vt substantia panis vim habet nutriendi corpora: idem enim est, ac si dixisset, sub speciebus panis antea erat vis quædam nutriendi corpora, nimirum substantia panis, nunc est vis quædam nutriendi animos, nimirũ substantia carnis Chri-

C sti. ADDE, quod si Theophylactus dicere voluisset panem fieri instrumentum diuinæ virtutis, non dixisset mutari in virtutem carnis Christi, sed in virtutem Spiritus sancti: nam Spiritus sanctus est (vt ibidem ait Petrus Martyr) qui in sacra functione vtitur Sacramento tanquam instrumento; immò nec dixisset, transelementari, sed fieri. Quis enim tam absurdè loqueretur, vt si dicere vellet, calamum aptari oportere: vt fiat instrumentum scribæ, diceret calamum transelementari in virtutem scriptoris?

Eodem seculo floruit PASCHASIVS Abbas Corbeiensis, qui librum acuratissimum scripsit de corpore Domini ducentis fermè annis, antequam Berengariana hæresis nasceretur. In eo sic ait capite primo; *Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, & quia voluit, licet figura panis, & vini hic sit, tamen omnino nihil aliud, quàm caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt*.

D & infrà prolixè id probat. Idem in epistola ad Frudegardum ex professo idem probat; & rursus in libello de institutione Sacramenti: *Nec*, inquit, *sic dixit cùm fregit, & dedit eis panem. Hæc est, vel in hoc mysterio est quædam virtus, vel figura corporis mei: sed ait non fictè, Hoc est corpus meum: & ideo, hoc est quod dixit, non quod quisq; fingit*.

CAPVT.

CAPVT XXXV.

Testimonia Patrum X. ætatis Stephani Heduensis, & Fulberti Carnotensis.

STEPHANVS Episcopus Heduensis, qui floruit circa annum Domini CM. L. (vt Ioannes Garetius testatur) sic ait in lib. de Sacramento altaris, ca. 15. (Extat hic liber tomo 4. Bibliothecæ sanctorum Patrum) *Itaque fides nostra est, & verè credendum est, quod sacerdote proferente hæc verba, Hoc est corpus meũ; iam non est panis terrenus, sed ille panis, qui de cęlo descendit, mediator Dei, & hominum Iesus Christus.*

FVLBERTVS Episcopus Carnotensis vir sanctissimus, & doctissimus floruit ad finem huius decimæ ętatis. Nam Adelmannus Episcopus Brixinensis in epistola ad Berengarium indicat, se & Berengarium discipulos olim in adolescentia fuisse sancti senis B. Fulberti, quem suum Socratem appellat. Si igitur Berengario adolescentulo Fulbertus senex erat, necesse est Fulbertum floruisse ante annum Domini M. Siquidem constat Berengarium circa annum Domini M. XL. cum sua hæresi apparere cœpisse.

Hic igitur sanctissimus vir in epistol. ad Adeodatum, quæ excudi solet cũ libris Paschasij, sic loquitur: *Quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in precium, paulò pòst à nostris visibus sublaturus erat in cælum; ne sublati corporis fraudaremur præsenti munimine, corporis nihilominus, & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, non inanis mysterij symbolum sed cõpaginante Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibilis creaturæ forma inuisibiliter virtus secreta in sacris solennijs operatur.* Et infrà: *Dubitari nefas est, vt ad cuius nutum cuncta subitò ex nihilo substiterunt; si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies panis, & vini naturam, & meritum generis sui transcendens, in Christi substantiam commutetur, cùm ipse dicat; Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

CAPVT XXXVI.

Testimonia Patrum XI. ætatis Anselmi & Oecumenij.

IAM verò ætate XI. exorta hæresi Berengariana plurimi ex professo scripserũt de veritate corporis Domini in Eucharistia, vt S. Anselmus, Lãfrancus, Guitmundus, Adelmannus, Algerus, Hugo Lingonensis, & alij, qui floruerunt ab anno M. ad MC. Eodem seculo scripsisse creditur Oecumenius Gręcus. Satis verò hoc loco erit S. Anselmi, qui sanctitate, & eruditione præter ceteros claruit, & Oecumenij testimonia ponere.

Igitur S. ANSELMVS in cap. 11. primæ ad Corinthios exponens illud: *Hoc est corpus meum; Manducate,* inquit, *quod tribuo, quia hoc est corpus meum. Sensibus quidem exterioribus videtur esse panis, sed sensibus cognoscite mentis, quia hoc est corpus meum, non aliud, sed idem substantialiter, quod pro vobis redimendis tradetur ad mortem.*

OECVMENIVS in cap. 11. prioris ad Corinth. *Cùm sæpe,* inquit, *corpus, & sanguinem memoret: indicat, nequaquam exilem esse hominem, qui sacrificatur, immò ipsum Dominum omnium creatorem.* Et infrà: *Si sciremus quantus sit, qui appositus est (in altari)*

A *nullo alio indigeremus, verùm hoc ipsum sobrios nos redderet.*

CAPVT XXXVII.

Testimonia Patrum XII. ætatis Euthymij, & S. Bernardi.

IN ætate XII. plurimi quoq; de hac re apertissimè, & fusissimè scripserunt, vt Petrus Cloniacensis, Petrus Lombardus, Hugo, & Richardus de S. Victore, Euthymius Zigabenus, S. Bernardus, & alij. Nobis autem satis erit duo testimonia ponere, vnum S. Bernardi pro Latinis, alterum Euthymij pro Græcis.

S. BERNARDVS in vita S. Malachiæ: *Fuit,* inquit, *quidam clericus, probabilis, vt fertur, vita, sed fidei non ita: is sciolus in oculis suis præsumpsit dicere, in Eucharistia esse tantummodò Sacramentum, & non rem Sacramenti,* B *id est, solam sanctificationem, & non corporis veritatem.* Hæc ille. Vbi subnectit insigne miraculũ, quo ille à B. Malachia coactus est, vel inuitus veritatẽ tandem amplecti & confiteri.

EVTHYMIVS in c. 26. Matth. *Non dixit,* inquit, *Hæc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei, sed, Hæc sunt corpus, & sanguis meus.* Et infrà: *Quẽadmodum supernaturaliter assumptã carnẽ deificauit, si ita loqui liceat; ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum viuificũ corpus suum.* Vide etiam Panopliam eiusdem tit. 21. vbi ex Patribus Nysseno, & Damasceno fusè probat, transmutationem panis in carnem Domini.

Audet tamen Petrus Martyr testimoniã ex Bernardo proferre in lib. cõtra Gardinerum, obiect. 252. 253. & 254. Scribit. n. Bernardus ser. 33. in Cant. *Habeo & ego Verbum, sed in carne; & mihi apponitur veritas, sed in Sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo satiatur grano. Me oportet interim quodam Sacra*C*menti cortice esse contentum, carnis furfure, litera palea, velamine fidei.* Et infrà: *At quantalibet sanè abundantia pinguescant ista; non pari omnino iucũditate sumitur cortex Sacramenti, & adeps frumenti: fides & spes: memoria & præsentia: æternitas; & tempus: vultus, & speculum: imago Dei, & forma serui.* Idem quoq; Bernardus in serm. de cœna Domini, comparat Sacramenta annulo & baculo, quibus tanquam signis confertur dignitas aliqua, vel possessio.

Hæc illi proferunt, ex quibus nos multum omnino lucramur. Nam dubitari non potest de sententia S. Bernardi, tum ex testimonio à nobis paulò antè citato; & ex alijs plurimis, quæ adferri possent, tum quia cõstat eum fuisse coniunctissimum Romanæ sedi, quæ multis Concilijs damnauerat hæresim Berengarij; necnõ amicissimum Hugoni de Sancto Victore, & Petro Cluniacensi, qui ex professo scripserant de Sacramento contra hæresim paulò antè exortam; tum denique, D quia Petrus Martyr in fine obiecti 252. dicit, Bernardum non rectè de hoc negotio sensisse, quòd illa tempora tenebris essent mirabiliter obfuscata. Quæ cùm ita sint, necesse est, verba eius, quæ ab aduersarijs citantur, Catholicum sensum habere, quidquid tandem significent.

Ex quo intelligimus, non deberi videri mirum, si antiquiores Patres, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & alij, ante exortam hęresim quędã scripserint, quæ possent trahi in malam partẽ, cùm videamus Bernardum post hęresim exortam & damnatam, quędã scribere, quæ ab aduersarijs ad suam hęresim stabiliendam rapiuntur; quare oportet ex verbis apertis, & perspicuis sanctorum Patrum exponere ea, quæ videtur obscura, & dubia in alijs Patribus, cùm cõstet eos omnes idem sensisse.

Vt igitur ad locum Bernardi ex Canticis respon-

deam; confert Bernardus modum, quo Angeli fruuntur Verbo æterno in cœlo, cum eo, quo nos eodem fruimur in terris, ac dicit, Angelos esse longè feliciores, quòd illud apertè, & perspicuè videant: nos autem habeamus velatum, & occultatũ in cortice Sacramentorum, in surfure carnis, in palea literę, in velamine fidei. Quibus verbis non dicit nos habere solùm corticem, surfurem, paleam, & velamen; sed habere ipsum etiam Verbũ, sed occultatum in his quasi inuolucris: vnde nihil ista pugnant contra veritatem corporis Domini in Eucharistia.

Quòd verò paulò infrà adiũgit, Angelos habere pręsentiam, nos memoriam; quod maximè vrget Petrus Martyr, facillimè soluitur. Nam per præsentiam intelligit conspectum; id enim appellat præsens, quod cernitur, id absens, quod non cernitur. Id verò inde patet, quia non loquitur de præsentia carnis Domini, sed de præsentia Verbi æterni. Illud enim dicit esse Angelis præsens; quia facie ad faciem ab illis cernitur: nobis verò dicit esse absens, & in memoria, non in pręsentia, quia non cernimus illud vt est, sed tantùm cum eo cogitatione versamur; licet alioqui Verbũ Dei, cũ Deus sit, vbique sit. Neque est hic modus loquendi alienus à Scripturis: Scripturæ enim Deum vbique esse testantur, & hortantur tamen, vt eum quæramus, dum inueniri potest. Si vbique est, certè præsens est; & tamen si quærendus est, aliquo modo absens est.

Eodem modo intelligimus quod ibidem Bernardus dicit, nos habere corticem, Angelos adipem: significat enim Angelos frui ipsa adipe, quia facie ad faciem intuentur Verbum, nos autem in conspectu non habere nisi corticem Sacramenti. Nec enim videmus aliud, quàm species panis & vini: sed tamen intra eum corticem, latere etiam adipem, suprà dixerat Bernardus. Denique id sufficere deberet, quod (vt antè dixi) non loquitur de carne Christi, de qua nostra quæstio est cũ aduersarijs; sed de præsentia, seu fruitione Verbi æterni.

In sermone autem de cœna Domini, non dicit Bernardus per Sacramentum Eucharistiæ dari carnẽ Christi, tanquam per signum, vt datur dignitas aliqua per baculum, & annulum; sed dicit gratiam Dei, dari per Sacramenta vt per signa; sic enim loquitur: *In hunc modum appropians passioni Dominus, de gratia sua curauit inuestire suos: ut inuisibilis gratia signo aliquo uisibili præstaretur*. Hæc ille. Quomodo autem Sacramenta non sint nuda signa, sed etiam caussæ instrumentales gratiæ, explicuimus in disputatione de Sacramentis in genere, vbi etiam hũc locum sancti Bernardi tractauimus.

CAPVT XXXVIII.

Testimonia ætatum reliquarum.

IN ætate XIII. præter plurima testimonia insigniũ Theologorum Alexandri Alensis, Alberti, S. Thomæ, S. Bonauenturæ, & aliorum, exstat testimonium Concilij generalis LATERANENSIS sub Innocentio III. in ipso 1. cap. decretorum eius Concilij; vbi sic legimus: *Christi corpus & sanguis in Sacramẽto altaris, sub speciebus panis, & uini ueraciter continetur, &c.*

In ætate XIV. præter plurima Doctorum testimonia, vt Scoti, Henrici, Durãdi, & aliorum, exstat decretum Concilij generalis Viennensis sub Clemente V. de festo corporis Domini, vbi expressa testimonia permulta leguntur de veritate corporis Domini in Eucharistia. Vide Clemenonam vnicam de Reliq. & vener. Sanctor. Exstat etiam decretum de adoratione huius Sacramenn cõtra errores Begardorum. Vide Clementinam Ad nustrum, de hæret.

In ætate XV. exstant testimonia duorum generaliũ Conciliorum, Constantiensis sess. 13. & Florentini, tũ in decreto de vnione cum Græcis, tum in instructione Armenorum. Quo etiam tempore non solùm multi Latinorum de hac re scripserunt, vt Thomas VValden Ioannes Gerson, & alij; sed etiam multi Gręci scriptores, vt Samonas Episcopus Gazę, Nicolaus Methonensis, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius, & Bessarion Cardinalis, qui omnes disertè asserunt veram ac realem transmutationem panis in corpus Christi. Vide tomum IV. Bibliothecæ sanctorum Patrum.

In ætate denique XVI. exstat testimonium Concilij generalis Tridentini sess. 13. Exstat etiam Græcorũ perspicuum testimonium, in censura, quam ante paucos annos ediderunt ad Confessionem Lutheranorũ. Nam cap. 10. eius censuræ disertis verbis affirmant panem per consecrationem verè conuerti in ipsum verũ Christi corpus. Habemus igitur continuationem Catholicæ doctrinæ per omnes ætates Ecclesiæ, non solùm in Occidente, sed etiam in Oriente.

CAPVT XXXIX.

Compendium argumentorum, quæ sumuntur ex Patribus.

SI QVIS velit ad classes reducere argumenta omnia, ex quibus probamus, quid Patres locis iam antea à nobis citatis, de hoc Sacramento senserint, poterit ad sex classes omnia reuocare.

PRIMA erit ex modo loquendi Patrum de hoc Sacramẽto. Vtuntur enim veteres Patres vocabulis quibusdam, à quibus Sacramentarij nostri valde abhorrent; quod certè non facerent, si cum Patribus in sententia conuenirent. Nam Sacramentarij vix vnquam aliter Eucharistiam appellãt, quàm symbola corporis, & sanguinis Domini. At veteres omnes passim appellãt, corpus & sanguinem Domini, quod non faciunt, cùm de alijs signis loquuntur. Præterea vocant preciosum corpus, tremenda mysteria, pignus salutis, precium nostrum. Vide Optatum, Chrysostomum, Ephrem, Augustinum, & alios. Denique Damascenus, Theophylactus; Euthymius, Paschasius, & alij, disertis verbis dicunt non figuram esse, sed ipsum verum corpus.

SECVNDA erit ex comparatione huius Sacramenti cum alijs rebus: ac PRIMO cum Sacramentis Hebræorum. Patres enim palam affirmare non timent, differre hoc Sacramentum à Manna, agno Paschali, pane propositionis, & similibus rebus; vt veritatem à figuris, & corpus ab vmbra, & rem cœlestem, diuinam, & inconsumptibilem à re terrena, & consumptibili. Vide Origenẽ, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, Chrysostomum, Augustinum, Cyrillum Alexandrinum. SECVNDO comparant cum mysterio Incarnationis, vt Iustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Gelasius, Remigius, Damascenus. TERTIO comparat Chrysostomus Christum, vt est in altari per Eucharistiam, cum eodem Christo in præsepi, & cum Christo in cœlo. QVARTO comparat Augustinus Christum in Eucharistia, cum Angelis apparentibus in forma corporali. QVINTO comparant Tertullianus, Cyprianus, Basilius, & alij, indignè tractantes Eucharistiam cum illis qui Christum occiderunt.

TERTIA classis sumitur ex mutatione panis; nã indicant Patres realem mutationem fieri multis modis. PRIMO, quia dicunt, non remanere panem post mutationem, vt Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gaudentius, Chrysostomus, Gregorius Nyssenus, Emissenus. SECVNDO dicunt, sensus falli in hac re: vt

ijdem auctores, & præterea Hilarius, & Epiphanius. TERTIO dicunt, sic mutari panem in carnem, vt mutabatur per nutritionem Christo comedente, vt Nyssenus, Damascenus, & Theophylactus. QVARTO comparant cum realibus mutationibus aquæ in vinũ, virgarum in serpẽtes, & similibus. Vide Ambrosium, Cyrillum Hierosolymitanum, Cyrillum Alexandrinum, Augustinum, Emissenum, Damascenum. QVINTO dicunt, ad istam mutationem requiri omnipotentiam Dei; Iustinus, Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Nyssenus, Gaudentius, Proclus, & alij.

QVARTA classis sumitur ex mysterio altissimo, quod Patres in Eucharistia agnoscebant. Nam PRIMO dicebant, non posse intelligi sine fide, vt Andreas Apostolus, Ephrem, Gaudentius, Augustinus, Damascenus. SECVNDO hortabãtur sępe ad fidem certam, & ad non dubitandum de veritate huius mysterij; vt Hilarius, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Nazianzenus, Epiphanius, Ephrem, Gaudentius, Chrysostomus, Emissenus, Cyrillus Alexãdrinus. TERTIO dicebant, miraculum esse superans humanum captũ; Ephrem, Chrysostomus, Augustinus, Gaudentius, Isichius. QVARTO non loquebatur de eo coram ethnicis & catechumenis, nisi tectè, vt illis verbis: *Norunt fideles*. Vide Tertullianum, Origenẽ, Chrysostomum, Augustinum, Theodoretum. QVINTO interrogantes, Quomodo potest fieri? remittebant ad omnipotentiam; vt Cyrillus Alexandrinus, Euthymius, Theophylactus, & alij.

QVINTA classis sumitur ex veneratione. Nã PRIMO adorabant Eucharistiã. Vide Cyrillũ Hierosolymitanũ, Ambrosiũ, Nazianzenum, Chrysostomum, Augustinum, Theodoretum. SECVNDO inuocabãt, vel inuocandã dicebãt. Vide Dionysium Areopagitam, Originem, Nazianzenum & Chrysostomum. TERTIO diligentissimè cauebant ne caderet in terram. Vide Pium Papam, Tertullianum, Origenem, Cyrillũ Hierosolymitanum, Augustinum. QVARTO non permittebant videri ab infidelibus, vel catechumenis. Vide Basilium & Augustinum. QVINTO asserebant, Angelos astare prope altare dum peragitur sacrificium, Ambrosius, Chrysostomus, Gregorius Papa: ex quibus Chrysostomus apertè dicit, Angelos capite inclinato astare coram Eucharistia.

SEXTA classis sumitur ex effectu, quem tribuunt Eucharistiæ. Nam PRIMO dicunt nobis per eam vniri Christum corporaliter; Hilarius, Nyssenus, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus, & Cyrillus Alexandrinus. SECVNDO dicunt, nostra corpora resurrectura, quia vniuntur cum Christi corpore; Concilium Nicænum, Irenęus, Hilarius, Ambrosius, Optatus, Nyssenus, Gaudentius, Chrysostomus, Cyrillus. TERTIO dicit Chrysostomus, donare Christum se nobis per Eucharistiam, vt eum verè habeamus intra nos, quomodo cupiunt, & non possunt donare se homines ijs, quos amant. QVARTO dicunt, Chrysostomus, & Cyrillus Alexandrinus, & alij, coniungi Christum nobiscum, nõ solùm per fidem, & charitatem, sed etiam reipsa, cùm eum in Eucharistia percipimus. QVINTO dicunt, per huius Sacramenti perceptionem, nos fieri diuinę consortes naturæ, vt Cyrillus Hierosolymitanus, & alij.

LIBER TERTIVS,

DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur quæstio; An poßit fieri, vt corpus Christi præsens constituatur in Eucharistia.

X Verbo Dei, & veterũ Patrum A
sentẽtijs disputauimus hactenus controuersiam de veritate corporis Domini in Sacramento altaris: nunc ad plenã quæstionis huius grauissimæ explicationẽ fingemos, non posse ex solo verbo Dei, aut Patrum sententijs quidquam certi colligi (tametsi cõtrarium duobus superioribus libris apertissimè docuerimos) ac inuestigabimus ratione adiuta varijs principijs fidei, quid tandẽ de hac re sentiendum sit homini sapienti, & pio. Secabitur autem quæstio tota in partes duas. PRIMVM enim quæremus, an potuerit Deus reipsa præsens exhibere corpus & sanguinem Domini io specie panis & vini. DEINDE an voluerit.

De PRIMA quęstione Ioãnes VVicleſus apud Thomam VValdensem, tom. 2. cap. 72. & 73. & eius disci- B
pulus Ioannes Caluinus apertè negant id posse fieri. Nam etiamsi ad inuidiam declinandam Caluions sic loquitur lib. 4. Instit. c. 17. §. 24. *Non quæritur quid Deus potuerit, sed quid voluerit.* Tamen paulò infrà sic ait: *Cur (inquiunt) non faciat Deus, vt caro eadem plura, diuersaq; occupet loca, vt nullo loco contineatur; vt modo, & specie careat? Insane, quid à Dei potentia postulas, vt carnem faciat simul esse, & non esse carnem?* Et infrà, §. 29. respondet ad argumenta, quibus Catholici probãt fieri posse, vt vnũ corpus sit in duobus locis, vel nõ occupet locum. Similia habet Petrus Martyr lib. contra Gardinerũ, obiect. 10. 11. & 12. & 106. & Theodorus Beza in lib. de cęna Domini contra VVestphalum. Catholici contrà certò credunt, id fieri potuisse.

Tres autem sunt difficultates, in quibus ab aduersarijs dissentimus. VNA, an possit vnum corpus poni simul in diuersis locis. ALTERA, an possit corpus alicu- C
bi esse non occupando locum; & hæ sunt nobis cum solis Sacramentarijs, non autem cum Lutheranis. TERTIA est etiam cum Lutheranis de modo, quo corpus Domini incipiat esse in Eucharistia, vbi de transubstantiatione tractabitur.

Vt igitur quæstionem de potentia Dei in hoc mysterio contra Sacramentarios disputemus, & ordine rẽ totam explicemus. PRIMO inuestigabimus, quæ sit certa regula cognoscendi qoid Deus possit. SECVNDO probabimus posse Deum facere, vt vnum corpus simul sit in diuersis locis. TERTIO soluemus obiectiones aduersariorum. QVARTO probabimus posse Deum facere, vt unum corpus indiuisibiliter maneat, ita vt locum non repleat. QVINTO soluemus obiectiones.

CAPVT II.

Quæ sit regula cognoscendi quid Deus possit.

REGVLA cognoscendi quid Deus possit, vel sumi potest ab ipso Deo, de cuius potentia agitur, vel ab homine, qui eum cognoscere debet, vel à rebus ipsis, quæ per eam potentiam fiunt.

A Deo regulam quandam sumunt Ioannes Caluinus in Catechismo breui, vbi explicat primum articulum Symboli. & in Institut. cap. 6. §. 27. & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini propè finem, vbi de omnipotentia disputant. Dicunt ij homines potentiam Dei noo esse separandam à voluntate, & operatione: id enim Deum posse facere, quod reipsa vult facere, & facit; nullam autem esse in Deo potentiam, qua possit facere id, qood non decreuit facere.

Hæc regula falsa est, & inutilis. Falsa est, qoia Scripturæ apertissimè docent, Deum posse facere multa, quæ nunquam faciet. Matthæi tertio, & Lucæ tertio. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* In quem locum Chrysostomus, Ambrosius, & Hieronymus, dicunt, posse Deum ex veris lapidibus homines formare: quod tamen nunquam fecit, & probabile est nunquam facturum. Item Matthæi vigesimo sexto. *Possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum.* Et Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt; transfer calicem hunc a me.* Vbi satis apertè indicat Dominus potuisse reparari mundum sine morte sua; & potuisse impediri passionem suam per diuinam potentiam, & tamen scimus hoc non esse factum. Quod etiam notauit Gregorius Nazianzenus in epistol. 1. ad Chelidonium: qui rursus libro 4. de Theologia dicit, posse Deum facere, vt camelus transeat per foramen acus; & vt senex iterum redeat in vterum matris suæ, & renascatur; quæ tamen nunquam fecit. Quare Augustinus in Enchiridio capit. 95. rectè scribit multa Deum posse, quæ non velit, nihil autem velit, quod non possit; & libro de spiritu & litera, cap. primo, docet, multa esse possibilia Deo, quæ nunquam fient, & ponit exemplum de camelo transeunte per foramen acus. Sed quamuis ista regula vera esset, est tamen inutilis, quia non magis notum est nobis, quid Deus velit facere, quàm quid possit facere.

Si quis autem diceret, regulam cognoscendę diuinę potentiæ esse eius voluntatem, vel intellectum, in hoc

sensu; quod id omne possit Deus facere, quod potest velle facere, vel quod intelligit esse factibile; regulã verissimam daret, sed inutilem. Verissimã quidem, quia in hoc differt Deus à creaturis, quòd creaturæ multa possunt animo concipere, vt factibilia, & etiam velle facere, quæ tñ non possunt reipsa facere: at Deus quidquid potest velle, vel intelligere vt factibile, id totũ potest facere, & nihil potest facere, quod non potest uelle, aut quod non intelligit esse factibile. Sed regula est inutilis, quia nõ minus obscurum est nobis, quid Deus possit uelle, aut intelligere, ut factibile, quàm quid possit facere.

Ex parte hominis posset accipi hęc regula: Id omne posse Deum facere, quod potest homo cõcipere. Nam cùm obiectum mentis nostræ, sit ipsum ens, & uerum in uniuersum, id quod potest concipi, siue intelligi, reuera existere poterit; quod autem non potest concipi, nihil erit; proinde omnia poterit facere, qui poterit id totum, quod homo potest concipere.

Sed hæc regula partim est uera, partim falsa. Vera quidem est, quatenus affirmat posse Deũ facere, quidquid potest homo intelligere esse factibile: at quatenus negat posse Deum facere, quod homo non potest intelligere, fallax est, & contraria diuinis literis. Nam etiamsi totum ens est ex se intelligibile, & id solũ, quod non est, non potest intelligi tamen mens nostra ob suã imbecillitatem, nisi diuinitus adiuuetur, sæpe fallitur in rebus intelligendis, & multa putat non posse existere, & proinde nec esse intelligibilia, nec factibilia, quæ tamen intelligi, fieri, & existere possunt. Hinc dicit Ioãnes: *Maior est Deus corde nostro*, 1. Ioan. 3. Et Apostolus Ephes. 3. dicit, Deũ operari suprà quàm petimus, aut intelligimus. Et S. Augustinus, lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 5. 6. & 7. ostendit multa esse uera, quæ tamen homines intelligere non possunt. Et similiter Hilarius, libro 3. de Trinitate, & alij Patres. Et sanè multa nostrę fidei mysteria ethnici Philosophi prorsus impossibilia esse iudicabant, quæ tamen fideles homines non minùs, quam illi periti naturalium scientiarum, uerissima esse credunt. Et si potest unus homo interdum ea facere, quæ alij homines non capiunt, & nisi facta uiderent, crederẽt nullo modo fieri potuisse, qualia sunt, quæ de Archimede narrãtur à Plutarcho in uita Marcelli: quãtò magis poterit Deus multa facere supra captum omnium hominum? Atque hoc ipsum uerbis fatentur etiam aduersarij, ut Caluinus lib. 4. Insiit. c. 17. §. 10. & 24. & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini, ubi mysterium Eucharistiæ dicunt sublimius esse, quàm vt à nobis plenè intelligi possit: tamen reipsã satis indicant se nihil velle credere, nisi quod capiunt, cùm passim afferant non posse fieri, id quod orbis terrarum credit nõ modò fieri potuisse, sed etiam factum esse; & mysterium quod ipsi dicunt, superare humanum captum, nullam habeat difficultatem, vt suprà ostendimus.

Restat igitur, vt regula sumatur à rebus ipsis. Posset autem dupliciter sumi regula à rebus. VNO modo, si diceremus, Deum habere tantum actiuę potentię, quãtum est passiuæ potentiæ in omnibus rebus, siue in tota natura. Et hoc modo Deum omnipotentem Philosophi ethnici fortasse facerent; at Christiani maiorem aliquam potentiam Deo tribuere debent, cùm fateantur Deum ex nihilo mundum procreasse: qui enim ex nihilo aliquid facit, non pendet à potentia passiua subiecti.

ALIO igitur modo regula sumetur à rebus, si dicamus Deum posse facere omnia, quæ vllo modo existere possunt, iuxta illud verbum Angeli Gabrielis; Lucę 1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum* Et illud Saluatoris Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt*. Id autem omne existere potest, quod in sua ratione non dicit, non esse, sed tantum esse. ET hoc est, quod scribit

A S. Thomas 1. par. quæst. 24. artic. 3. & omnes Theologi, Deum dici omnipotentem, quia potest id omne, qđ non implicat contradictionẽ; quod enim implicat contradictionem, non est possibile vllo modo, quia ponit esse, & non esse simul, & proinde si illud fieret, fieret aliquod, cuius esse esset non esse. Solùm autem nõ esse, non potest à Deo fieri, quia omne quod fit, debet esse aliquo modu simile ei, à quo fit: Deo autem qui est ipsum esse, omne quod est, simile est, & solum nõ ens, non est ei vllo modo simile. PRÆTEREA facere quod non est, non est facere, sed deficere, & proinde ad illud non potentia, sed impotentia requiritur. Et hinc dicimus, Deum non posse mori, non posse peccare, non posse deficere, quia mors, peccatum, defectus formaliter sunt, non entia, & illa posse non est potentiæ, sed impotentiæ. DENIQVE est primum principium in lumine naturæ, Omne est, aut non est: quo sublato tollitur omnis cognitio. Itaq; etiam aduersarij in hoc conB ueniunt, id non posse fieri, quod implicat contradictionem. Et siquidem in particulari euidenter constaret, quæ sit essentia vniuscuiusque rei, simul etiam constaret quid implicet, & quid non implicet contractionẽ; & quæstio omnis finita esset: sed quia id non satis constat, ideo laborandum est nobis, vt ostendamus quod volumus.

CAPVT III.

Posse vnum corpus simul esse in pluribus locis.

ACCEDAMVS nunc ad singula capita mysterij Eucharistiæ, quæ aduersarij contendunt implicare contradictionẽ, atq; ideo esse impossibilia. AC vt incipiamus ab eo quod est omnium difficillimũ, probabi-
C mus non implicare contradictionem, & proinde possibile esse, vt vnum corpus sit in pluribus locis.

PRIMVM argumentum sumitur à Scriptura, quę testatur Deo nihil esse impossibile, Matth. 19. *Apud Deũ omnia possibilia sunt*. Explicabũt aduersarij, omnia præter ea, quæ implicant contradictionem, quale est, vnũ corpus esse in duobus locis. AT refelli potest hæc explicatio multis modis, etiam ex eorum principijs.

PRIMO, principium eorum est, nihil esse credendũ sine verbo Dei. At verbum Dei nusquã excipit à Dei omnipotentia, vnum corpus esse in duobus locis. Excipit quidem alicubi, mentiri Deum, Hebræo. 6. *Impossibile est mentiri Deum*. Et alibi; *Negare seipsum non potest*. 1. Timoth. 2. Ex quibus rectè colligitur, Deum illa tantum non posse, quæ facere, non est facere, sed deficere. Sed vnum corpus in duobus locis esse, non potest clarè ad ista reduci; proinde excipi non debuit.

SECVNDO, principium eorum est, eam esse ve-
D ram doctrinam, quæ Deum exaltat, & hominem deprimit; & contrà falsam esse, quæ hominem exaltat, & deprimit Deum. At qui dicit, inter ea, quæ potest Deus, esse etiam, ponere vnum corpus in pluribus locis, hic Deum exaltat, & hominem deprimit, cùm fateatur plura posse facere, quàm nos intelligamus: qui autem id negat, Deum deprimit, & hominem exaltat, cùm dicat, Deum non posse facere, quod homo non potest capere.

TERTIO, illa implicant contradictionem, quæ pugnant cum essentia rei, ita vt dicatur res esse, & non esse. At esse in loco, nõ est de essentia corporis, sed quid extrinsecum, & accidentarium: nam vltimum cœlum est verum corpus, & non est in loco; ergo non repugnat essentiæ corporis esse in vno, vel pluribus locis, cùm sint omnia extrinseca, & posteriora ipsa corporis essentia.

SECVNDVM argumentum ducitur ab exemplo Scripturæ diuinæ. Christus cum Apostolo Paulo apparuit, Actor. 9. & 22. fuit simul in summo cœlo, & in terra, siue in aëre terræ vicino; igitur vnũ corpus in pluribus simul locis esse potest. Christum fuisse tunc in cœlo aduersarij non negant, & probari potest ex illo Actor. 3. *Quem oportet cœlum suscipere vsque ad tempus restitutionis omnium.*

Ad hoc argumentum duplex solutio dari potest. VNA, quod Paulus non viderit reipsa Christum in propria persona, sed in specie aliqua sibi apparente, & audierit vocem non ex ipso Christi ore, sed vocẽ quandam diuinitùs factam, qualis fuit vox Dei Patris super ipsum Christum in Baptismo, & in mõte Thabor. Ita videtur totum hunc locum intellexisse Caluinus in cap. 9. Actorum.

ALTERA, quod Paulus viderit quidem, & audierit Christum, sed in cœlo existentem, ita vt diuina virtute factum fuerit, vt oculi & aures Pauli penetrarent cœlos. Et hoc modo respondit ad argumentum propositum Caluinus lib. 4. Institutionum, cap. 17. §. 29. Cui sanè commodum esset objicere, quod ipse idem scribit lib. 3. Institut. cap. 20. §. 24. vbi ridet Sanctorum inuocationem: *Quis* inquit, *eousque longas esse illis aures reuelauit, quæ ad voces nostras porrigantur? oculos etiam tã perspicaces, qui necessitatibus nostris aduigilent?* Hæc ille. Quid igitur, si illi objiciamus nõ habuisse Paulum tam longas aures, nec oculos tam perspicaces, vt in cęlum vsque penetrarent, & ibi Christum viderent, & audirent? quid, quæso, respondebit, nisi diuina virtute id fieri potuisse? At si diuina virtute fieri potest, vt oculi carnei, & aures carneæ in cœlum penetrent: non poterit eadem virtute fieri, vt oculi, & aures spirituales animarum glorificatarum in terram vsque penetrent?

Sed his omissis probãdum nobis est, à Paulo ipsum Christum verè, & propriè visum fuisse oculis corporalibus; idq; in terra, non in cœlo. Ac PRIMVM quidem non modò certissimum, sed etiã euidentissimum est. Nam Act. 9. cùm dicit Lucas de comitibus Pauli: *Viri autem illi, qui comitabantur, cum eo stabant stupefacti, vocem quidem audientes, neminem autem videntes.* Ponit antithesim inter Paulum, & comites eius, quasi dicat; Comites eius audiebant vocem loquentis, sed non videbant quis loqueretur, Paulus autem, & vocem audiebat, & videbat eum, qui loquebatur. Ibidem narrabat Barnabas Apostolis, quemadmodum Paulus vidisset Dominum. Et cap. 22. Ananias dicit ad Paulum de visione illa, quam habuerat in via: *Deus Patrum nostrorum præordinauit te, vt cognosceres voluntatem eius, & videres iustum, & vocem audires ex ore eius.* Hæc ibi. Vidit igitur tunc Paulus Christum, & vocem audiuit, non ex aliqua nube, aut Angelorum ministerio formatam in aëre, sed ex ore Christi. Et cap. 26. ipse Christus Paulo dicit: *Ad hoc apparui tibi, vt constituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti.* Vbi facit illum Apostolum, & testem oculatum resurrectionis: nõ autem fuisset verus testis, nisi ipsum corpus vidisset, quod resurrexerat, idq; oculis corporalibus. PRÆTEREA, 1. Corinth. 9. idem Paulus probaturus Apostolatum suum: *Nonne,* inquit, *Dominum nostrum vidi?* Et 1. Corinth. 15. enumerans testes oculatos resurrectionis Christi, postea quam posuerat Petrum, Iacobum, & alios, tandẽ ait: *Nouissime tanquam abortiuo visus est & mihi:* quę probatio nihil valeret, nisi vidisset ipse, vt alij viderant. Itaque dubitari non potest, quin verè oculis corporalibus corpus ipsum Christi viderit.

IAM verò quòd Christum viderit, non in cęlo, sed in terra, vel in aëre propinquo terræ, probatur; quia iã ta lux eius, qui illi apparuerat, Paulum circumfulsit, vt eum planè excæcauerit, vt patet Actor. 9. non autẽ lædere potuisset eius oculos lux illa corporis Domini, nisi propinqua fuisset. DEINDE lumen quoddam etiam comites eius viderunt, & sonum quoque vocis audierunt, Actor. 9. & 22. quod est argumentum certissimum, in terra, vel in aëre proximo Christum apparuisse: nec enim comites Pauli summum cœlum oculis & auribus penetrare potuissent. ADHÆC licet comites Pauli audierint vocem, Actor. 9. tamen non distinctè intellexerunt, quid Dominus dixerit, Actor. 22. Quare propinquior Paulo Dominus fuit, quàm alijs, & quasi in aurem ei loquutus est. Si autem de cęlo vox facta fuisset, omnes æquè audiuissent. PRÆTEREA illa interrogatio: *Quis es Domine?* & illa responsio: *Ego sum Iesus, quẽ tu persequeris,* apertè indicant pręsentiam Domini. Si enim vidisset Paulus Christum in summo cœlo, vt eum vidit Stephanus, non dubitasset quisnam esset: sed quia repentè vidit coram se hominem quendam supra lucem solis rutilantem, ideo dixit: *Quis es Domine?* DENIQVE si solùm in cœlo Paulus Christum vidisset, non fuisset idoneus testis resurrectionis: potuissent enim facilè homines calumniari eius testimonium, ac dicere eum deceptum fuisse, aut sola imaginatione vidisse.

Confirmatur argumentum ex alijs Christi apparitionibus. Nam INPRIMIS Petro Apostolo Christum apparuisse in terra, & cum eo collocutũ testantur grauissimi auctores, vt Ambrosius in oratione contra Auxẽtium. Egesippus lib. 3. de excidio vrbis Hierosolym. cap. 2. Et Athanasius, licet paulò obscuriùs, in Apologia pro fuga sua. DEINDE Christum apparuisse S. Antonio, posteaquam à dæmonibus grauissimè cęsus fuerat; & ad Christi pręsentiam Dæmones fugisse, & plagas Antonij repentè curatas, testatur Athanasius in vita eius. Sanctus Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 16. affirmat ipsum Christum verè apparuisse sanctę Tharsillæ amitæ suæ paulò ante obitum; & realem, nõ imaginariam fuisse visionẽ probat ex immensa odoris fragrantia, quæ in cubiculo relicta est. Et ipsi Gregorio Dominũ humana specie verè apparuisse, testatur Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ ipsius, cap. 22. aliaq; id genus multa ex probatis auctoribus adduci possent: quæ si quis velit omnia negare, meritò impudentiæ, ac temeritatis argui posset. Sed præter ceteras apparitiones legatur ea, quam fusè narrat S. Paulinus in epist. ad Macharium, quæ sola abundè sufficit testatissimum efficere id quod volumus. Hoc argumentum aduersus hæreticos huius temporis, qui contendunt, Christum nõ descensurum è cœlo nec priuatim nec publicè vsq; ad diem iudicij, efficacissimum est: absolutè autem non conuincit, quia non est improbabile Christum priuatim & ad breue tẽpus descendisse de cœlo post Ascensionem.

TERTIVM argumentum sumitur à testimonijs Patrum, qui rem vnam in pluribus simul locis, esse posse docent. Ac primum Chrysostomus lib. 3. de sacerd. (vt supra citauimus) disertis verbis affirmat, eundem Christum eodem temporis articulo, & sursum in cœlo, cum Patre sedere, & in terra omnium communicantium manibus pertractari: & non loqui eum, de pertractatione solum in symbolo, patet, quia tribuit id miraculo. Idem etiam Chrysostomus, & cũ eo Primasius, & Anselmus, & commentarius Ambrosio adscriptus in cap. 10. ad Hebr. idem corpus Domini in multis altaribus simul offerri dicunt, nec loquũtur de signo corporis, sed de vero corpore (vt suprà ostendi, lib. 2. c. 31.) Item Cyrillus lib. 12. in Ioannem, cap. 32. & Theophylactus in caput 19. Ioãnis, disertis verbis docent, Christum per carnem suam in Eucharistia perceptam sanctificare animas, & corpora omnium communicantium in toto mundo, & esse in omnibus totum, & impartibilem. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap. 16. proponit quæstionẽ, vtrum cùm in diuersis locis simul, fiant miracula ad memorias alicuius

Marty-

Martyris, ſit ipſe Martyr præſens vno tempore tã multis locis, an iſta fiant miniſterio Angelorum: ac reſpondet, quæſtionem eſſe ſupra ingenij vires.

Ex quo intelligimus, non exiſtimaſſe Auguſtinum impoſſibile eſſe, vt vna res ſit in diuerſis locis; alioqui non dubitaſſet, ſed apertè dixiſſet (vt Caluiniſtæ dicũt) implicare contradictionem, vt ſit vnum aliquid in diuerſis locis ſimul. Præterea ca. 57. refert hiſtoriam quã dam S. Ioannis Monachi, qui cùm ex monaſterio ſuo non diſceſſiſſet, apparuit tamen adhuc viuens in ſomnis cuidam alteri longè poſito: ac deinde dicit dubium eſſe, an ſpiritus eius reuera fuiſſet in vtroque loco, an id eſſet factum alio modo: *Si ipſe*, inquit, *interfuit ſomnianti, mirabili gratia vtique id potuit, non natura; & Dei munere, non propria facultate, &c.* Ac denique dicit ſe, ſi cum ſancto illo Monacho loqui potuiſſet, ab eo quæſiturum fuiſſe ſolutionem vtriuſq; quæſtionis, & verbis eius crediturum.

Si qvis obijciat, aliam eſſe rationem corporum, aliam ſpirituum; Auguſtinum autem ſpiritibus concedere, vt poſſint eſſe in pluribus locis ſimul, non corporibus: is facilè refelli poterit. Nam ratio, cur corpora non videantur poſſe eſſe in pluribus locis, non tã eſt moles, quàm vnitas. Non enim quæſtio eſt, an poſſit corpus occupare duo loca; nam corpus Chriſti, non occupat niſi vnum locum ordinariè; in Sacramento enim non eſt localiter, niſi ratione dimenſionum panis. Et licet etiam localiter arbitramur poſſe vnum corpus eſſe in pluribus locis, & id probant exempla allata in ſecundo argumento; tamen ad myſterium Euchariſtiæ defendendum, non requiritur, vt vnum corpus poſſit occupare ſeu replere plura loca, ſed ſatis eſt, ſi poſſit quocunque modo eſſe in pluribus locis.

Ideo autem non videtur poſſe eſſe, quia non poteſt diuelli à ſeipſo, & videtur neceſſariò debere diuelli, ac diſtrahi à ſe, ſi ponatur in varijs locis. Quocirca Petrus Martyr cùm negat idem corpus poſſe eſſe in duobus locis, rationem reddit, quia geminaretur. Porrò iſta repugnantia, quæ ſumitur ab vnitate rei, non minus inuenitur in ſpiritu, quàm in corpore, vtrumque enim eſt vnum, & à ſe diuidi nõ pôt; quare perinde eſt in hac quæſtione ſiue de corpore, ſiue de ſpiritu probetur.

Qvartvm argumentum ſumitur ab exẽplis Dei, & animæ rationalis. Deus enim cũ ſit res vna, & ſimpliciſſima, atque indiuiſibilis; tamen eſt ſimul in infinitis locis: eſt enim præſens totus Deus omnibus rebus creatis. Quod certè ſuperat captum hominum: nec. n. poſſumus cogitare rẽ vnam in diuerſis locis, niſi cogitemus; aut loca illa fieri vnum locum, aut rem vnam diuidi in plures. Vnde Avgvstinvs in epiſt. 3. ad Voluſianum de hac exiſtentia Dei in tot locis ſimul, ſic ait: *Miratur hoc mens humana, & quia non capit, fortaſſe non credit.* Pari ratione anima rationalis tota eſt in qualibet parte corporis; alioqui enim ſi extenderetur ad extenſionem corporis, eſſet materialis, & à corpore penderet, proinde non eſſet immortalis, quod cum fide Catholica pugnat.

Ad hoc argumennum nihil reſponderi poteſt, niſi, Deum, & animam nõ eſſe in diuerſis locis, ſed in vno: replet enim Deus totum mundum, quaſi vnum locũ, & anima totum corpus. Cuius rei ſignum eſt, quod ſi ſeparetur vnum membrum à corpore humano, in eo deſinit eſſe anima, quia mẽbrum illud incipit eſſe corpus aliud per ſe exiſtens. At non magno negotio id refellitur. Nam etſi non poſſit naturaliter anima eſſe in mẽbro abſciſſo, tamen nulla prorſus ratio fingi poteſt, cur non poſſit Deus in brachio abſciſſo conſeruare animam, vt ante abſciſſionẽ erat. Deniq; poſſet Deus aliũ mundũ creare, qui iſtum, qui nunc eſt, nulla ex parte contingeret; & in eo etiam eſſet Deus, ſicut in iſto, ac proinde eſſet in locis diſſitis, ac diſtantibus. Conſtat igitur nullam eſſe implicationem, vt res ſit in pluribus locis.

Qvintvm argumentum ſumitur à myſterijs noſtræ fidei, vel difficilioribus, vel æquè difficilibus, atq; hoc eſt de quo agimus. Primvm myſterium Trinitatis eſt, quod etiam Lutherani, & Caluiniſtæ admittũt, in quo vnam naturam in tribus perſonis reipſa veriſſimè diſtinctis credimus, quod ſanè mirabilius eſt, quã vt corpus vnum ſit in pluribus locis. Nam ſicut hic eſt realis diſtinctio locorum, ita ibi perſonarum: ſicut hic eſt vnitas corporis, ita ibi vnitas naturæ; ſed mirabilius eſt myſteriũ Trinitatis, quia natura in Trinitate identificatur realiter, & non formaliter cum ſingulis perſonis, corpus autem idẽtificatur vllo modo cum locis. Si ergo poteſt vna numero natura non diſtrahi à ſeipſa, licet identificetur cum perſonis realiter diſtinctis, cur non faciliùs poterit vnum corpus coniungi extrinſecus cum diſtinctis locis, & tñ non diſtrahi à ſeipſo?

Secvnnvm eſt myſterium Incarnationis, in quo vnam hypoſtaſim in duabus naturis perfectis, & diſſimillimis confitemur. Et quia longè maior vnio eſt inter hypoſtaſim, & naturam, quàm inter locatum & locum, cum illa intrinſeca & ſubſtantialis, hæc extrinſeca & accidentaria ſit: profectò rectè inſpicienti mirabilius videbitur vnam eſſe hypoſtaſim in duabus naturis, quàm vnum corpus in duobus locis. Adde, quòd illa hypoſtaſis identificatur prorſus realiter, & formaliter cum altera naturarum, id eſt, cum natura diuina, & tamen vnitur intimè cum natura humana, quę realiter, & formaliter differt à natura diuina. Ex quo ſequitur, vt ſit planè incomprehenſibile, quomodo in illa vnione, vel non confundantur naturæ, vel non diuidatur hypoſtaſis.

Tertivm eſt myſterium reſurrectionis mortuorum, quod vt ſemper Philoſophis impoſſibile viſum eſt, ita ſemper à fidelibus certa fide creditũ eſt, & nunc etiam à Lutheranis, & Caluiniſtis creditur, ſi tamen creditur. Porrò in hoc myſterio id maximè difficilè, & mirabile eſt, vt vnum & idem indiuiduum bis fiat. Si enim bis fit, quomodo non duplici actione? ſi duplici actione, quomodo non ſunt duo? nam effectus per ſe ab actione dependet, ut eius terminus. Atque id maximè cernitur in accidentibus, quę penitus perierunt, & tamen eadem numero reſtituuntur à Deo.

Qvartvm eſt creatio, & annihilatio, quæ ab omnibus fidelibus diuinæ potentię conceduntur, licet à Philoſophis rideantur, & contradictionem implicare credantur. Nam qui dicit ex nihilo aliquid fieri, quod eſt creari, uel ex aliquo nihil fieri, quod eſt annihilari, uidetur dicere, nihil eſſe aliquid, uel aliquid eſſe nihil. Et ſanè ſuperat humanam cogitationem, quod aliqua res nunc exiſtat, quæ paulò antè nihil omnino erat. Quis enim concipiat, unde uenerit? unde extracta ſit? unde proceſſerit in lucem, ſi nuſquã latebat, niſi ipſum nuſquam aliquid ſit? Pari ratione quis intelligat ex aliquo nihil fieri, niſi ipſum nihil ſit aliquid? Et tamen iſta credunt, aut credere ſe dicunt, qui nolunt credere ea, quæ ſunt faciliora; ut unum corpus poſſe à Deo poni in pluribus locis.

Qvintvm myſterium æternitas eſt. Difficilius. n. uidetur, ut unum inſtans durationis ſimul ſit in diuerſis temporibus, ſiue coëxiſtat diuerſis tẽporibus, quàm ut unum corpus ſimul ſit in diuerſis locis. Tempora enim fluunt, & impoſſibile eſt ſimul manere præteritum & futurum; at loca ſimul permanent, licet diſtincta, & ſeparata ab inuicem. Iam æternitas eſt unum inſtans durationis non fluens, & proinde coëxiſtens toti tempori præterito, & futuro; & tamen nec ipſum inſtans diuiditur, nec tempora confunduntur, quod ſuperat planè humanum captum.

Sextvm argumentum ſumitur à ſimili. Nam poteſt vnus locus capere duo corpora ſibi adęquata ſimul & tamen, neq; locus ille diuiditur in duo loca, neque corpora illa confunduntur in vnum corpus: ergo poterit

rit etiam vnum corpus replere duo loca, etiamsi nec ipsum corpus diuidatur in duo corpora, nec loca illa conueniant in vnum locum.

Consequentia videtur optima, quia ita se habet locatum ad locum, sicut locus ad locatum. Antecedens verò certum est exemplis diuinæ Scripturæ de egressu corporis Christi ex clauso sepulchro, & alijs, quæ in sequenti difficultate tractabuntur.

Quidam tamen Catholici, atque in eis sanctus Thomas in 4.d.44.quæst.2. art. 2.quæst.3. existimant non posse vnum corpus esse in duobus locis localiter, sed tantùm Sacramentaliter; & ideo negant consequentiam argumenti adducti. Et rationem hanc reddunt, quia vnum est illud, quod est indiuisum in se, & diuisum à quocunque alio: ex quibus conditionibus, prior, nimirum indiuisum esse in se, essentialis est, & inseparabilis: posterior autem non, nimirum diuisum esse à quocunque alio, accidentaria est, & separabilis. Cùm autē duo corpora sunt in vno loco, tollitur tantùm posterior conditio vnitatis, ac proinde non destruitur vnitatis essentia: cùm verò vnum corpus ponitur in diuersis locis, tollitur prior conditio, ac destruitur tota essentia vnitatis.

Sed hæc ratio, pace tanti Doctoris, non videtur solida. Nam duplex est indiuisio in se, & diuisio ab alijs. VNA respectu loci, quæ extrinseca est, & planè accidētaria. ALTERA respectu rei ipsius, quæ intrinseca est, & vel est de essentia, vel certè proprietas quædam vnitatis. Iam igitur, quādo duo corpora sunt in vno loco, non tollitur indiuisio à se, nec diuisio ab alijs intrinseca, sed extrinseca solùm, quæ est respectu loci. Nam licet se penetrent duo corpora, sunt tamen duo diuersa, & distincta, quoad omnia principia essentialia, immò etiam, quoad accidentalia, excepto situ. Sic etiam, cùm vnum corpus est in diuersis locis, non tollitur indiuisio intrinseca, sed solùm extrinseca respectu loci: nam non diuiduntur principia intrinseca, quæ corpus cōstituunt, sed solū diuidūtur situs, siue vbi illius corporis.

Adde, quod si non posset esse vnum corpus localiter in duobus locis, quia diuideretur à seipso: profectò nec esse posset Sacramentaliter, eadem ratione. Licet enim esse alicubi Sacramentaliter, non dicat esse per loci occupationem; tamen dicit esse per realem, & verā præsentiam in pluribus hostijs, siue altaribus, quæ realis præsentia in tot altaribus, & non in locis intermedijs, non minus tollere videretur indiuisionem rei, q̄ repletio plurium locorum. Sed iā ad solutionem obiectionum veniamus.

CAPVT IV.

Soluuntur obiectiones, quibus aduersarij probare conantur implicare contradictionem, vt vnum corpus sit in pluribus locis.

ADVERSARII multa argumenta proponunt, ac PRIMVM ex Scriptura, & Patribus duo argumenta proferūt. PRIMO, Caluinus in vlt. admonit. ad VVestphalū, vrget illam consequentiam Angeli, Mat. vlt. *Non est hic, surrexit enim*; quæ consequentia infirma esset, si posset idem corpus esse in pluribus locis: posset enim discedere, & remanere.

SECVNDO, proferunt ea loca, vbi Deo tanquam proprium tribuitur, vt non circumscribatur loco, sed vbique sit: *Cælum, & terram ego impleo*, Hierem. 23. ET confirmant ex Patribus, qui probant Spiritum sanctū esse Deum, quia vbique est, iuxta illud Psal. 138. *Quò ibo à Spiritu tuo?* Vide Ambrosium primo libro de Spiritu sancto, cap. 7. Hieronymum & Cassiodorum in Psalmum citatum. Augustinum tertio libro cōtra Maximinum, cap. 21. Basilium lib. de Spiritu sancto, capit.

A 22. Didymum lib. 1. de Spiritu sancto. Cyrillum lib. 7. Dialog. de Trin. At si corpus Christi posset esse in multis locis, eadem ratione posset esse in omnibus, & tamen non esset Deus: ergo ratio Patrum nihil concluderet. PRÆTEREA Patres, qui scripserunt contra Eutychetem, probant humanam Christi naturam non esse confusam cum diuina, quia diuina est vbique, humana autem etiam post resurrectionem certo loco circūscribitur. Vide Theodoretum Dialogo 2. & 3. Vigilium lib. 1. & 4. contra Eutychetem, & Fulgentium libro 2. ad Trasymundum, cap. 17.

ADDIT VViclef apud VValdensem tomo 2. capit. 72. alium locum ex Augustino in epist. 3. ad Volusianū, vbi Augustinus dicit, nullum corpus posse esse vbique totum. Posset DENIQVE addi alius locus ex libr. 20. contra Faustum cap. 11. vbi sic loquitur AVGVSTINVS de Christo secundum præsentiam corporalem:
B *Simul & in sole, & luna, & in cruce esse non posset.*

RESPONDEO ad locum Scripturæ: *Non est hic, surrexit enim*; duobus modis. PRIMO, consequentia illa Angeli optima est, sed si applicetur (vt applicanda est) ad mentem illarum sanctarum mulierum, cum quibus Angelus loquebatur: illæ enim quærebant corpus Domini mortuum in sepulchro, vt illud vngerent. Quare cùm Angelus aio *Non est hic*, sensus est: Nō iacet mortuus in sepulchro, vt vos creditis. Et id probat, cùm addit: *Surrexit enim.* nec enim poterat mortuus iacere si resurrexerat.

SECVNDO, consequentia illa optima est etiā absolutè, sed moraliter loquendo, vt Angelus loquebatur nō metaphysicè. Nam moraliter loquendo, qui resurgit à morte non remanet in sepulchro, sed egreditur: sepulchrum enim est locus mortuorum, non viuentium: tamen fieri etiam potest, vt aliquis viuens in sepulchro
C iaceat, si velit. Itaque moraliter verissimè dixit Angelus: *Non est hic, surrexit enim*; quanquam absolutè potuisset ibi esse Christus, licet surrexisset. Simile est si quis dicat: Talis homo non sedet ad mensam, cœnatus enim est.

Ad alias Scripturas, & testimonia Patrum dico duas esse differentias inter Deum, & corpus Christi, quod pertinet ad existētiam in loco. PRIMA est, quod Deus reipsa, ac de facto est vbique; corpus Christi, reipsa, ac de facto non est vbique, neque vnquam erit, sed vno in loco est localiter, nimirum in cœlo, in multis, Sacramentaliter; in multis alijs nullo modo. Et hoc sufficit ad saluanda argumenta Patrum de Spiritus sancti diuinitate, & de differentia naturarum, in Christo. Nam si solus Deus de facto est vbique; certè Spiritus sanctus conuincitur Deus esse, quia est vbiq;, & Christi humanitas conuincitur non esse confusa cum diuinitate, quia non est vbique. SECVNDA differentia est,
D quòd diuinitas non solùm est vbique, sed etiam nō potest cōstringi ad vnū locū, immò nō pōt nō esse vbiq; cùm sit intrinsecè, & essentialiter immensa. At Christi corpus licet possit esse, & sit per Dei potentiam in multis locis, tamē potest etiam redigi ad vnum solum locum, quemadmodum ante Sacramenti institutionē in vno solo loco erat; & post mundi consummationē in vno solo loco erit. Et hinc habemus argumentum propositum optimè concludere contra Vbiquistas, sed nihil contra Catholicos. Nam Vbiquistę docent, Christi corpus per vnionem ad verbum semper reipsa, & de facto esse vbiq;, nec posse redigi ad vnum locum. Et hoc est, quod ex professo oppugnāt, Theodoretus, Vigilius, & alij, qui scribunt contra Eutychetem.

Ad locum autem ex epistola ad Volusianum, respōdeo, loqui Augustinū de corpore existente in loco naturaliter, id est, secundū modū naturæ suæ conuenientem. Omne enim corpus quantum est, & quia quantum etiam extensum est, ita vt maior pars, maiorē locum, & minor minorem occupet; & implicat planè

contra-

contradictionem, vt corpus extensum maneat, & tñ sit totum in qualibet parte. Eodem modo in lib. 20. cõtra Faustum, loquitur Augustinus de corpore Christi: Manichæi enim, nõ arbitrabantur Christum esse vnũ hominem, sed lucem quandam expansam per solem, lunam, & omnia alia loca; vt ibidem Augustinus testatur, illum autẽ, qui in forma humana crucifixus fuit à Pilato, dicebãt phantasma fuisse, nõ verũ hoĩem. Quare Augustinus vtitur hoc dilemmate: Si Christus est Spiritus seu phantasma, crucifigi non potuit; si autem est corpus expansum per solem, lunam, & alia loca, non potuit totus simul esse in sole, & in luna, & in cruce, quia corpus expansum per tot loca non potest totũ esse in singulis locis. Quòd si Augustinus loqueretur de corpore Christi, vt est reuera, & non secundum sententiam Manichæorum; respondere possemus, eum loqui de corpore, secundum ordinarium cursum naturę; & non secundum id, quod põt in illo facere omnipotẽtia Creatoris. Nam ibidem dicit, spiritum nullo modo pati posse in cruce; quod necessariò intelligi debet, secundum ordinarium cursum naturæ, alioqui Augustinus pugnaret secum; quippe, qui libr. 21. de ciuitat. Dei, cap. 10. scribit, spiritum pati posse ab igne corporeo per diuinam potẽtiam. Et certè si potest alligari spiritus igni corporeo, vt ab eo recipiat pœnam miris, sed veris modis, vt Augustinus loquitur, cur non posset alligari cruci, & ab ea pœnam recipere miris, sed veris modis? sed de hoc argumento satis.

SECVNDO, adferunt etiam Philosophicas rationes. Ac PRIMVM Ioannes VViclefus illo argumento vtebatur; Non potest aliquid simul esse in duobus temporibus; ergo nec in duobus locis.

SECVNDO, Caluinus, & Petrus Martyr argumentãtur ab vnitate rei; Si vnum corpus sit in diuersis locis simul, erit vnum, & multa. Nam non continuatur corpus vt est in altari, cum eodem, vt est in cęlo; ergo diuisum est; ergo non vnum; & tamen ponitur esse vnum; ergo vnum, & non vnum.

Confirmatur PRIMO, quia si ponatur corpus vnũ in pluribus locis, erit in loco, & non in loco; nam erit in loco, immò in locis, vt ipsi ponimus, & tamen non erit in loco: quia omne, quod est in loco, aut circumscribitur loco, aut saltem ita cõtinetur, vt non sit alibi, quod Theologi vocant esse in loco definitiuè. At corpus CHRISTI non ita est in cœlo, aut in altari aliquo, vt non sit etiam alibi; non igitur est in loco.

SECVNDO, quod incipit esse alicubi, vbi antea non erat, aut venit eò per motum localem, aut ibi generatum est. Sed corpus Christi non venit de cœlo ad altare per motum localem: quia quod mouetur localiter, deserit vnum locum, ut acquirat alium; Christus autẽ nunquam deserit cœlum, neq; generatur in altari; nõ enim potest id, quod est, fieri: nõ ergo potest fieri, vt sit Christus simul in cœlo, & in altari.

TERTIO, sequuntur multæ contradictiones, si idẽ corpus sit in pluribus locis. Nam poterit esse sursum & deorsum, proinde remotum, & non remotum ab eodem loco: item moueri, & quiescere, accedere ad vnum locum, & simul ab eo recedere: item poterit vno in loco summè calefieri, in altero summè frigefieri: vel etiam vno in loco vulnerari, & occidi, in altero benè valere: quæ sunt apertissimè repugnantia.

RESPONDEO, de his argumentis rectissimè dici potest, quod ait AVGVSTINVS libr. 22. de ciuitat. cap. 11. *Ecce qualibus argumentis omnipotentiæ Dei humana contradicit infirmitas, quam possidet vanitas.* Nam qđ vna res non possit esse in duobus temporibus, non nascitur ex ipsa re, sed ex temporibus, quę non possunt esse simul, cum semper fluant: vnde non est simile in locis, quæ permanent. Ad illud autem de vnitate, iam antea responsum est, vnitatem essentialem rei non pendere ab vnitate loci, cùm prius sit rem esse vnam, quã esse in vno loco, sed pendere ab internis suis principijs. Itaque imaginatio quidem non potest concipere vnum corpus in diuersis locis, sed ratio tamen iudicare potest, si sana sit, falli imaginationem, sicut fallitur, dũ Deũ, vel animam non potest cogitare in diuersis locis, vel duo corpora in vno loco.

Ad illud de continuatione dico, corpus Christi, vt est in altari, non continuari cum corpore, vt est in cœlo, nec tamen esse discõtinuum, vel diuisum ab illo. Nã continuari & diuidi, est eorum, quæ multa sunt, siue sint tota quędam, siue partes eiusdem. Corpus autem, vt in cœlo, & in altari, non sunt duo tota, nec partes eiusdem, sed idem omnino totum.

AT, inquies, *intercedunt multa corpora inter corpus Christi, vt in cœlo, & vt in altari est; ergo discontinuũ, & diuisum est à seipso.* RESPONDEO, hoc argumento rectè probari, loca ipsa esse discõtinua, nimirum cęlũ, & terram, & per hoc etiam corpus Christi diuisum esse à se respectu loci, sed non respectu proprię substantię, siue quantitatis, vt suprà dictum est.

Ad PRIMAM cõfirmationem responderet S. Thomas; Corpus Christi esse in cœlo circumscriptiuè, in Sacramento, aũt nõ esse in loco, nec circumscriptiuè, nec definitiuè secundum se, tñ ratione dimensionum panis esse circumscriptiuè in omnibus locis, vbi sunt hostiæ consecratæ.

At quia nos existimamus, posse corpus Christi esse in pluribus locis etiam localiter, & visibiliter, ideo dicimus corpus idem posse esse circumscriptiuè, & etiam definitiuè in pluribus locis. Nã vt corpus sit circumscriptiuè in aliquo loco, tantum requiritur, vt commẽsuretur illi loco; ita vt termini loci & locati sint simul: non autem requiritur vt non sit alibi, tanquam in alio loco; & hoc seruatur in pręsenti. Nam corpus Christi in cœlo commensuratur loco suo, quem ibi habet; & quando simul erat in terra, cum videlicet apparuit Paulo, commensurabatur loco suo, quem in terra, vel in aëre habebat. Itaq; in vtroque erat circumscriptiuè.

DICES, si corpus aliquod commensuretur loco triũ cubitorũ, & ponatur in duobus, vel tribus locis ęqualibus, nonne occupabit spacium sex, vel nouem cubitorum? Quomodo ergo commensuratur, & circumscribitur loco trium cubitorum?

RESPONDEO, dupliciter potest intelligi, vt corpus trium cubitorum, occupet spacium nouem cubitorũ. VNO modo, quia magnitudo talis corporis commensuretur tali loco, & hoc modo fieri non potest, vt corpus trium cubitorum, occupet spacium nouem cubitorum.

ALTERO modo, vt magnitudo talis corporis non commensuretur, nisi loco trium cubitorum, tamen eadem magnitudo, bis, aut ter ponatur in loco: & hoc fieri posse contendimus. Idem dici potest de modo existendi definitiuè. Nam, vt aliquid sit definitiuè in loco, satis est si definiatur certo quodam spacio, ita vt in toto illo sit, & non in maiori; siue sit in alio loco etiam definitiuè, siue non: & hoc modo corpus Domini in qualibet hostia potest dici esse definitiuè, quia est in tanto spatio, quantum occupat hostia consecrata, & non in maiori. Quod si quis contendat esse in loco tam circũscriptiuè, quàm definitiuè, id requirere, vt res nullo modo sit alibi; dicere possumus dari tertium modum existẽdi in loco, nimirum per solam pręsentiam, quomodo Deus est in loco: & hoc modo esse in loco ea corpora, quæ per diuinam potentiam simul sunt in varijs locis.

Ad SECVNDAM cõfirmationem dico, Domini corpus incipere esse in altari, vbi antea non erat; non per generationem, nec per motum localem, sed per conuersionem panis in ipsum. Nec desunt exempla similia. Nam cùm homo per nutritionem augetur, anima rationalis incipit esse in materia illa addita, vbi antea

non

A non erat, & tamen non producitur anima noua, nec mouetur localiter, sed solùm incipit informare materiam sibi adiunctam, quam nō informabat. Et contrà, cùm membrum aliquod abscinditur, anima desinit ibi esse, & tamen non perit, nec recedit localiter: sic etiam Deus cùm aliquid in mundo nascitur, incipit in ea re esse, & cũ illud perit desinit ibi esse, & tñ nec generatᷣ, aut corrũpitur Deus, nec localiter accedit, aut recedit.

Ad TERTIAM confirmationem variè Theologi respondent. Alii enim existimant ex positione vnius corporis in diuersis locis, multiplicari respectus, non autē absoluta; Vt verbi gratia, dicunt idem corpus in cœlo, & in terra existens, habiturum varias relationes, ita vt dicatur esse propinquum terræ, vt est hic, quàm relationem non habebit, vt est in cœlo, & contrà. At si hic calefiat, ēt ibi erit calidum, &c. Alij putant ēt absoluta multiplicari, & eousq; progrediũtur, vt dicant posse eundem hominem vno in loco ebrium esse, in alio sitire; immò in vno mori, in altero viuere. B

Sed media via tutissima esse videtur, pro qua intelligenda, NOTANDVM est, vnum corpus in pluribus locis positum, habere vnum esse substantiale, sed multa esse localia. Ex quo fit, vt illa omnia multiplicari debeant, quæ consequuntur esse locale: illa autem non multiplicentur, quæ aliunde proueniunt, quàm ex esse locali.

Ac PRIMVM relationes ad loca necessariò multiplicabũtur: quia cum sit corpus verè in pluribus locis, & relatio terminetur ad ipsa loca, quæ plura sunt; non potest ipsa relatio non multiplicari. Itaq; erit idem corpus sursum & deorsum; remotũ, & propinquum; poterit moueri ad locum, & quiescere in alio loco. Neque absurdum est in eodem subiecto esse contrarias relationes, cùm insint in eo subiecto per diuersa fundamenta, aut diuersas fundandi rationes. Nec tamen implicatur hic vlla contradictio.

C Nam etsi possit dici propinquum, & remotum; & etiam remotum, & non remotũ: sed sub diuersa ratione, vt nimirum est in diuersis locis; illa enim dicuntur contradicentia, quæ conueniunt vni respectu eiusdē, eodem tempore, loco, modo, &c. Ac ne mirum id esse videatur, exemplum adferre possumus animæ humanæ, quæ cùm in toto corpore, & in quolibet membro sit tota, certè vt est in capite, est remota à terra, vt est in pedibus, nō est remota: & si quis vnam manum moueat, altera quiescente; nonne etiam anima simul mouebitur, & quiescet? Hæc igitur de relationibus ita se habent.

IDEM porrò iudiciũ esse videtur de actionibus, quæ terminãtur ad loca, vt si uerbi gratia, una facula ponatur in multis locis, omnia illa simul illustrabit, & si applicentur in omnibus locis combustibilia, omnia comburet. Itaq; posset fieri per diuinam potentiã, vt una facula totum mundum illustraret, si poneretur in pluribus locis. Nã caussa cur uoa facula posita in uno loco D non illuminet ea, quę procul absunt, est, quia illa non sunt intra sphæram actiuitatis illius faculæ.

AT si facula ponatur in pluribus locis, iam erunt illa omnia intra sphæram actiuitatis eius, nec propterea tamen sequetur, faculam illam esse soli æqualem, aut agere ultra suam uirtutem; nam ipsa sua uirtute non illuminat, nisi modicum sibi proportionatum, sol autem sua virtute illuminat totum orbem: sed ex positione in multis locis id illi faculæ accedit, vt multas habeat sphæras actiuitatis, omnes tamen exiguas, & sibi proportionatas. Et simile est omnino de corpore trium cubitorum, quod (vt suprà diximus) occupare potest spacium sex, & nouem cubitorum, non unica extensione sua, sed quia sæpius illa extensio ponitur in loco. Atque hæc dicta sunt de actionibus corporis locati, quæ recipiuntur in ipsis locis, vel alijs extrinsecis corporibus.

A CONTRARIVM porrò iudicium esse debet de his, quæ recipiuntur in corpore locato: quæ enim recipiũtur in corpore, siue sint actiones, siue qualitates, siue quæcunque alia: non multiplicantur, quia corpus vnũ est, non multa. Itaque si corpus vno in loco calefiat, etiam in alio erit calidum; & si vno in loco sit prope ignē, in altero prope glaciem; nec summè calefiet, nec summè frigefiet, sed eodē modo alterabitur, atque alteraretur, si in eodem loco applicarentur ei contraria illa agētia: & si vno in loco vulneretur, aut occidatur; in altero ēt vulneratũ apparebit, & morietur: & si vno in loco comedat, in altero non esuriet, etiãsi nō comedet, quia idem est corpus. Sed de his satis multa dicta sunt.

CAPVT V.

Proponitur, & explicatur SECVNDA difficultas, quæ in eo posita est, quòd corpus non occupet locum. B

ANTEQVAM ad probationem SECVNDI pronunciati veniamus, duo sunt obseruanda. PRIMVM est, duas opiniones particulares falsas, & erroneas excogitatas fuisse ĩ Scholis, ob huius mysterij magnitudinē; quæ etiam nonnullam occasionem dederũt hæreticis huius temporis, argumenta subtiliora contra veritatē fidei obijciendi. VNA fuit Durandi in 4. dist. 10. quæstio. 2. qui probabilē esse putauit in Eucharistia substantiam corporis Christi esse absque magnitudine: & argumenta fecit ad hoc probandum, quæ nunc etiã à Sacramentarijs fiunt, vt quod de essentia magnitudinis sit occupare locum, & alia, quæ postea adferemus. ALTERA sententia veterum quorundam, quam sine nomine refert, & refellit Alb. in 4. distinc. 13. art. 10. & quam postea sequutus videtur Okam in 4. q. 4. qui di- C cunt esse quidem in Eucharistia magnitudinem corporis Christi, quam ipsi à sobstantia distingui reipsa non putant, sed addunt, ita penetrari singulas partes cũ omnibus alijs, vt nulla figura sit in corpore Christi, nec distinctio, & ordo partium corporis.

At sententia communis scholarum, & Ecclesiæ est, in Eucharistia totum Christum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad locum cœlestem, quam habet, vt est in cœlo, & ijs, quæ ad existentiam in eo loco consequuntur: & contrà in cœlo totum Christum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad species panis, quam habet, vt est in Eucharistia: & prætetea corporis Christi partes, & membra non se penetrare, sed ita distincta esse & disposita inter se, vt figuram, & ordinem habeant corpori humano cōuenientem. Ita docent Albertus, S. Thomas, Bonauentura, Richardus, Scotus, & alij in 4. dist. 10. vel 13. & Alexan. 4. par. summæ quæst. 10. myst. 7. artic. 3. & alij. Et hanc esse doctri- D nam Ecclesiæ dubitari non potest. NAM Ecclesia vniuersa, vt patet ex Concilio Trident. sessio. 13. caoon. 1. nō solùm corpus, & sanguinem, sed etiam animam, & diuinitatem, atque adeò totum Christum in Eucharistia esse docet. Certum autem est animam, & Diuinitatem noo esse in Eucharistia ex vi consecrationis, sed ex naturali concomitantia; quia vbi est vnum, ibi esse necesse est quidquid cum illo est unitum. At magnitudo & figura, unita sunt corpori Christi, & quidem naturaliter, & inseparabiliter; igitur & illa adsunt.

PRÆTEREA cũ Dominus ait: *Accipite, & comedite, hoc est corpus meum quod pro uobis tradetur*, idem corpus manducandum dedit, quod ad mortem tradendũ fuerat sequenti die: ad mortem autē non fuerat tradēdum corpus sine magnitudine, & figura, & alijs accidentibus, quę in ipsa magnitudine fundantur.

Ad

ADDERE, in Eucharistia sub specie panis caro Domini propriè continetur, iuxta illud Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* Et rursus: *Caro mea vere est cibus.* Et illud Ecclesiasticum: *Verbum caro panem uerum verbo carnem efficit.* At certè substantia sine quantitate, & complexione quadam accidentiū caro dici non potest.

DENIQVE in Eucharistia non sola caro, sed etiā anima continetur, vt supra ex Concilio Trident. probatū est. Atqui anima in corpore esse nequit, nisi disposito, & organizato: sine quantitate nulla esse potest dispositio, nulla organizatio; non igitur fieri potest, vt Durandi opinio cum Ecclesię doctrina facilè concilietur. Sed hæc fusiùs tractanda Scholasticis relinquimus.

SECVNDO, obseruandum est, vt Ecclesiæ sententia planius intelligatur, magnitudini tria quædam conuenire, quorum vnum ex altero sequitur. PRIMVM est, extensam esse in se, & partem habere extra partem, ac proinde situm quendam intrinsecum, & ordinem, ac B dispositionem partium; & hoc primum omnino essentiale magnitudini est. Quid enim est linea, nisi extensio in longitudinem? quid superficies, nisi extensio in longitudinem, & latitudinem? quid corpus, nisi extensio in longitudinem, latitudinem, & profunditatē? Si tollas itaque extensionem, & partes, tolles pariter magnitudinem. ALTERVM est, coëxistendi loco, seu commensurari loco, & habere situm extrinsecum in ordine ad locum; atque hoc posterius est, & ex primo sequitur, & ideo separari potest ab illo. Nam supremum cęlum reuera extensum est in seipso, & tamē nullum occupat locum, cùm à nullo corpore ambiatur. TERTIVM est, extrudere aliud corpus ex loco, seu non pati secum aliam magnitudinem in loco sibi adæquato: & hoc est posterius secundo, & ex illo sequitur. Ideo enim corpus vnum non patitur alterum secum, quia replet totum locum. Quia tamen semper posterius per Dei potentiam separari potest à priore, ita vt C maneat prius sine posteriore; non contrà, quia nō pendet prius à posteriore: inde est, quod secundum Catholicos, potest vnum corpus occupare locum, & tamen non expellere aliud; quæ dicitur propriè penetratio corporum.

His notatis, Catholicorum communis sententia est, in Sacramento Eucharistiæ verè adesse totam magnitudinem corporis CHRISTI, sed habere primam conditionem, quæ (vt diximus) essentialis est, nō autem secundam, & tertiam, quæ separabiles sunt. Et quamuis in Sacramento, nulla sit propriè corporum penetratio, cum desit secunda conditio: tamen existimamus posse etiam per Dei potentiam dari penetrationem, ita vt corpus aliquod habeat primam, & secundam conditionem sine tertia. Quę quia aduersarijs impossibilia videntur, nunc ea probare aggrediemur duplici argumentorum genere. D Quorum ALTERVM sumitur ab omnipotentia Dei, quam Scripturæ prædicant. ALTERVM ab exemplis, tum à Scriptura, tum aliunde petitis.

CAPVT VI.

Posse corpus alicubi esse, & locum non occupare.

PRIMVM igitur argumentum sumitur ab illis Scripturis, quæ dicunt esse apud Deū omnia possibilia, Matt. 19. Marc. 14. Lucæ 1. Porrò inter illa omnia esse etiam id, de quo nunc agimus, probari potest ex principijs aduersariorum, vt suprà fecimus in probando alio Catholicorum pronunciato. Vide caput tertium.

Sed præter ea probatur ex ipsa rei natura. Conuenit enim inter nos, non debere excipi ab eorum nume-
A ro, quæ Deus potest facere, nisi ea, quæ implicant contradictionem. Corpus autem esse alicubi, & non occupare locum, vel occupare, & non expellere alterum, nullam implicat contradictionem. Nam id est implicare, repugnare essentiæ: non autem repugnat essentiæ magnitudinis, non occupare locum, aut non expellere alterum corpus. Id quod probatur PRIMO, quia occupare locum, est quid posterius ipsa magnitudine, prius enim res in se magna est, & apta replere locum, deinde replet locum. Nihil autem posterius est de essentia prioris: essentiæ enim in indiuisibili consistunt. SECVNDO, potest magnitudo intelligi, atque etiam definiri sine loco, sine repletione loci; immò nemo hactenus in definitione magnitudinis posuit locū. Et quod maius est, potest esse sine loco, vt patet de vltima sphæra, & de corporibus, quæ sine dubio à Deo collocari possent supra conuexum vltimæ sphæræ: non igi- B tur de essentia magnitudinis est occupare locum. TERTIO, officium, seu functio non est de essentia vllius rei creatæ: solùm enim in Deo, qui infinitus, & simplicissimus est, idem est esse, & agere. At replere locum, & expellere alia corpora, est officium magnitudinis, & functio quædam externa: non igitur ad essentiam pertinet. QVARTO, ita se habet mòles, seu extensio ad magnitudinem, vt se habet grauitas ad corpus graue. Nam vt magnitudo sua mole replet locū, & aliud corpus extrudit: ita corpus graue, sua grauitate ponderat, & alia corpora deprimit. At non est de essentia grauis ponderare, vt patet, quia in propria regione aqua, & aër nō ponderat: igitur neq; est de essentia magnitudinis replere.

ALTERVM argumentum sumitur ab exemplis diuinæ Scripturæ. Primum exemplum est Matthæi 19. Marc. 10. Lucæ 18. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorū:* C Et cùm Apostoli dicerent: *Quis ergo poterit saluus fieri?* Respondit Dominus: *Hoc apud homines impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt.* Vbi Dominus, cū dicit, possibile esse Deo, id quod difficilius est, significat esse etiam possibile id, quod facilius est: facilius autem esse dicit, vt transeat camelus per foramen acus: igitur hoc Deo possibile esse voluit. At non potest camelus transire per foramen acus, nisi locum non occupando: alioqui maius esset minus suo minore.

ET PRÆTEREA quomodocunque hoc fiat, certè non minus repugnare videtur rationi, vt camelus intret per foramen acus, quàm vt corpus Christi contineatur in parua specie panis: immò minor est proportio foraminis acus ad camelum, quàm hostiæ cōsecratæ ad corpus Domini, nisi quis dicat per camelum nō intelligi magnum illud animal, quod camelum vocamus, sed funem nauticum, vt quosdam sensisse testa- D tur Theophilactus in capite 19. Matthæi. Sed tum erit quidem minor proportio corporis Domini ad hostiā consecratam, quàm cameli ad foramen acus: tamen etiam hoc erit hominibus impossibile, vt Dominus dicit, & vt experientia docet. Quis enim intelligat, qua ratione possit crassissimus funis, quales nautici sunt, per foramen acus transire.

ADDE, quod expositio communis Patrum animal gibbosum, non funem nauticum intelligit. Vide Origenem, Hieronymum, Hilarium, & Chrysostomum in Matthæum: Ambrosium in Lucam, & Augustinum libro 2. quęst. Euangel. quæstione 47. Adde etiā, quod funis nauticus Græcè scribitur per iota κάμιλος, vt est apud Suidam, in Euangelio autem scribitur per ita κάμηλος, qua voce non funem, sed animal Græci intelligunt.

Quod autem quidam dicunt, per foramen acus intelligi portam quandam angustam Hierosolymæ, per quam cameli intrare non poterant onusti, nisi magno labore genua flecterent, (quam sententiam Caieta-
nus

nus etiam approbauit) non solùm fabulosum est, & sine vllo fundamẽto assertum; A nec solùm Patribus omnibus repugnat, sed etiam verbis Domini aduersatur, dicentis Lucæ 18. *Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum*. Quomodo enim ista impossibilia sunt apud homines, si poterat arte humana fieri, vt cameli genua flecterent, & intrarent?

Ex eodem refellitur, quod Pelagiani dicebant apud Augustinum, epistola 89. quæstione 4. verba Domini esse intelligenda in sensu diuiso, non in sensu composito; ita vt impossibile sit diuitem, si maneat diues, ingredi in regnum cœlorum, non autem si abiectis diuitijs desinat esse diues: & eodem modo impossibile sit camelum, si maneat camelus, trãsire per foramen acus, non autem si extenuetur ad filij subtilitatem. Hæc inquam refelluntur ex eodem fundamento. Nam non est impossibile apud homines, vt camelus transeat per foramen acus, si desinat esse camelus, & conuertatur in subtilissimum filum. B Quare Augustinus epistola 89. quæstione 4. rectè docet, posse hominem diuitem, etiamsi non desinat esse diues, per Dei gratiam, & potentiam ingredi in regnum cœlorum; licet sine gratia Dei solis viribus naturæ non solùm impossibile sit, sed etiam valde impossibile: omnibus enim hominibus impossibile est sine gratia Dei saluari, sed multò magis diuitibus, quàm pauperibus. Idem etiam Augustinus, lib. de spiritu, & litera, cap. 1. apertè dicit, posse camelũ per Dei potentiam transire per foramen acus, licet id nunquam sit factum, & nunquam fortasse futurum. Quod idem affirmat Gregorius Nazianzenus, lib. 4. de Theologia, & Origenes in cap. 19. Matth. vbi dicit, quomodo id fieri possit, soli Deo esse notum.

Alterum exemplum Scripturæ est Ioan. 20. vbi Euangelista scribit, Christum venisse ad discipulos, cũ fores essent clausæ; & rursus post dies octo iterum ad eos intrasse ianuis clausis. Ex quo necesse est, vt corpus Christi, vel non occupauerit locum, cùm transiuit per C ianuas clausas, vel se cũ alio corpore penetrauerit: quorum vtrumque est impossibile viribus creatis, & intelligentiam nostram superat.

Hunc tamen locum deprauare semper hæretici conati sunt. Nam & Berengariani, teste Guitmundo, lib. 3. negabant, Christum intrasse ianuis clausis: & nostro tempore Ioan. Oecolampadius Christum intrasse voluit per fenestram, aut alium aditum, cùm fores essent clausę, nec eas penetrare posset; quod accepisse videtur à Durando in 4. dist. 44. quæst. 6. qui satis temerè singulares suas opiniones in medium adducit. Ioan. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 29. dicit, Christum diuina virtute sibi aditum patefecisse: atque id ipsum clarius explicans in vltima admonit. ad VVestphalum dicit, Christum intrasse ianuis clausis secundum Euangelium, quia nõ expectauit, donec Apostoli aperirent, sed ipse sua virtute ostium aperuit, vel etiam in nihilũ redegit, & cõtinuò restituit. Petrus autem Martyr lib. D contra Gardinerum, obiect. 11. & 12. dicit, Christum intrasse per aditum patefactum, siue rarefecerit Dominus portas illas, siue etiam cedere iusserit.

At hæ sunt meræ corruptelæ, & deprauationes Euangelij. Nam Inprimis Euangelista Ioannes miraculorum Domini diligentissimus enarrator, & qui alioqui non solet verba sine causa multiplicare, magno studio addere curauit: *Ianuis clausis*, idque non semel, sed bis. At si per fenestram intrauit Dominus, aut aditu, quocunque modo patefacto, nullum erit miraculum intrare ianuis clausis.

Deinde Lucas capite 24. eandem apparitionem narrans, dicit, Dominum repente constitisse in medio Apostolorum, & propterea spiritum esse putatum: quæ certè indicant, Dominum nullo strepitu facto, sed rota dumo immota manente comparuisse.

Præterea, Patres communi consensu agnoscunt miraculum in eo, quod Dominus corpus suum solidũ per aliud solidum introduxerit. Vide Chrysostomum, Cyrillum, Augustinum, Euthymium, Theophylactũ, in hunc locum Ioannis. Et præterea Iustinum quæst. 117. ad Orthodoxos. Ambrosium in cap. vltim. Lucæ. Amphilochium apud Theodoretum in secundo dialogo. Epiphanium hæres. 64. Hieronymum in epistola ad Pammachium de erroribus Ioann. Hierosolymitani. Leonem epist. 10. ad Flauianum. Gregorium hom. 26. in Euangelia. Bernardum ser. 1. de resurrect. & præter cæteros Hilarium, lib. 3. de Tri. vbi videtur preuidisse impudentiã nostri tẽporis hæreticorũ: *Integra*, inquit, *sunt omnia, & obserata, sed ecce assistit medius, cui per virtutem suam vniuersa sunt peruia. Nihil cedit ex solido, neque per naturam suam aliquid tanquam lapsu insensibili, ligna & lapides amittunt. Corpus Domini à sese non deficit, vt sese resumat ex nihilo; & vnde qui assistit, in medio est? Cedit ad hæc & sensus, & sermo, & existimationem humanam est veritas facti. Idcircò ergo, vt de natiuitate Domini fallimur, ita & de ingressu Domini mentiamur: dicamus factum non fuisse, quia intelligentiam facti non apprehendimus, & cessante sensu nostro, facti ipsius cesset effectus. Sed mendacium nostrum facti ipsius fides vincit. Assistit Dominus clausa domo in medio discipulorum, & Filius est natus ex Patre.*

Adde, quòd Patres maximam habuerunt occasionem negandi, Christum intrasse per ianuas clausas. Nam Marcionistæ, Valentiniani, Origenistæ, & alij; qui negabant veram corporis resurrectionem, ex hoc loco argumentabantur: vt patet ex Cyrillo, Epiphanio, Hieronymo locis citatis: non videtur enim uerũ corpus esse posse, quod ianuis clausis intrare potest. Huic autẽ obiectioni facillimè occurrere possent Patres, si dixissent, Christũ intrasse per fenestras, aut per ianuã a se antea patefactam, vel annihilatam: & tamẽ nulli vnquam ante Berengarij tempora ista solutio venit in mentem; immò contra potiùs, ex hoc principio tanquã certissimo & explorato probabant alia dogmata. Nam Hilarius loco notato probat, non esse impossibile Deum Filium ex Patre generari sine ulla substantiæ paternę diminutione, quandoquidem corpus Christi potuit ingredi per clausas ianuas sine vlla lęsione, vel sua, uel ianuæ.

Tertium exẽplum est de Domini natiuitate: Exiuisse enim Dominum de utero Matris clauso, inuiolata videlicet manente integritate carnis, colligitur ex uerbo Dei, & à Patribus disertis verbis asseritur. Nam beatæ Mariæ uirginitas in partu, habetur in symbolo Apostolico, *Natus ex Maria Virgine*. Symbolum autem Apostolorum, uerbum Dei esse non scriptum Catholici omnes fatentur, & hæretici nostri tẽporis non solẽt apertè symbolum illud reijcere. Et hęc ueritas symboli ex illa Scriptura colligitur Isai. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium*, ubi dicitur non solùm Virgo conceptura, sed etiam Virgo paritura. Et Ezech. 44. describitur porta quædam clausa, per quam solus Dominus intrat, quam portam, uterum semper clausum Virginis Deiparæ esse docent, Ambrosius libro de Instit. Virg. cap. 7. & Hieronymus in commen. huius loci. Præterea Iouinianus hoc nomine inter hæreticos ponitur à Siricio, & Ambrosio in epistolis, quę sunt apud Ambros. 80. & 81. & Augustinum lib. de hęresibus, ca. 82. quòd asseruerit, B. Mariam pariendo fuisse corruptam.

Idem Augustinus libro 22. ciuitat. cap. 8. hoc ipsum probat alio simili miraculo, quod tempore ipsius accidit: scribit enim fœminam quandam nobilissimam nomine Petroniam accepisse à quodam Iudæo annulum

in quo

in quo esset lapis quidam utilis ad sanandum morbũ nescio quem, quo illa vexabatur; fuisse autem annulũ illum capillario vinculo inuolutum, ac diligentissimè alligatum; sed cùm illa iret ad memoriam sancti Stephani primi Martyris, apud quem verè curanda erat, ne tribueretur virtus miraculi alligaturæ Iudaicæ, repentè annulum illum ante pedes mulieris astitisse illęsum, illæso etiam vinculo, & vndique diligentissimè clauso. De hoc miraculo sic loquitur AVGVSTINVS: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum Iesum per integra virginalia Matris enixum, & ad discipulos suos ianuis clausis ingressum fuisse non credunt. Sed hoc certè quærant, etsi verum inuenerint, illa credant. Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat, ampla ciuitas, ampla persona, rem quærẽtes latere non sinunt. Martyr certè, quo impetrante illa sanata est, in filium permanẽtis Virginis credidit, in eũ, qui ostijs clausis ad discipulos ingressus est, credidit.* Idem B. Augustinus in epist. 3. ad Volusianum de vtroque isto miraculo disserens, id est, de ingressu in mundum per non reseratum Matris vterum, & ingressu, ad discipulos ostijs clausis, dicit in huiusmodi operibus totam rationem facti, esse potentiam facientis. Idem communi consensu docent alij Patres, qui etiam coniungunt hæc duo miracula, vt Gregorius Nazianzenus in Tragœdia, Christus patiens, Theodoretus Dialogo 2. Hieronymus in Apologia pro libris contra Iouinianum. Maximus, homil. 2. de Natali Domini. Gregorius, homil. 26. in Euangel. Fulgentius in sermone de laudibus B. MARIÆ, & Bernardus serm. 1. de resurrect. Domini.

Pudet iam referre quid ad hæc Durandus, vel Beza respondeant. Ille enim in 4. distinct. 44. quæst. 6. dicit, integra quidem fuisse claustra pudoris, sed tamen dilatatos à Deo fuisse naturales meatus, ac per eos liberè Christum exiuisse. Iste autem in libro de omnipræsentia carnis Christi contra Brentium vltra medium, audet dicere, Virginis vterum reuulsum, & apertum Christo egrediente, sed continuò diuina virtute coaluisse partes vteri, vt etiam post partum Virgo dici posset.

AT quæro, PRIMVM, vnde nã ista didicerint? nec enim Scripturam, aut Patrem vllum proferent. DEINDE, si dilatati sunt meat⁹, non peperit Virgo sine dolore: dolor. n. parturiẽtium in sola illa dilatatione consistit. Immò (si verum diceret Beza) supra omnes mulieres beata Virgo dolorem experta esset: grauius enim sentitur carnis reuulsio, quàm dilatatio. At ne Mahumetani quidem admitterent, beatam Virginem cum dolore peperisse. PRÆTEREA, si ita esset, vt isti dicunt, beata MARIA non fuisset virgo in partu, quia Virginem esse in partu, nihil aliud significare potest, quàm in ipsa actione pariendi inuiolatum, illæsumque vterum permanere. At hoc negãt isti, vt olim negabat Iouinianus. Nam quod Durandus ait, inuiolatam mansisse carnis integritatẽ, & solùm meatus dilatatos; iuxta doctrinam peritissimorum Medicorũ, implicat contradictionem. Nam, vt Ioannes Fernelius docet, in 1. lib. de partium corporis humani descrip. cap. 7 integritatis virginalis amissio non in fractione membranę alicuius consistit, sed in sola dilatatione partium coniunctarum, sed contiguarum. Verùm nec post partum Virgo mãsisset. Nam virginitas carnis semel amissa reparari nequit, vt rectè ait Hieronymus in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis. Nam etiamsi possint iterum cõiungi partes reuulsæ, tamen fieri nequit, quin reuulsæ fuerint, si reuulsæ fuerũt. Atqui esse Virginem est nunquam fuisse corruptum.

SED obijcit Beza Ambrosium, & alios quosdam Patres, qui dicunt, Christum aperuisse vterum Matris cùm natus est. Sic enim scripsit AMBROSIVS lib. 2. in

A Lucam, cap 7. *Qui vuluam sanctificauit alienam, vt nasceretur Propheta, hic est, qui aperuit matris suæ vuluam, vt immaculatus exiret.* Similia habet Origenes, hom. 14. in Lucam, & Tertullianus in libro de carne Christi.

Ac de Tertulliano quidem ambiguum est, quid sibi voluerit, nec magni facienda est eius auctoritas, cũ contradicit alijs Patribus, cùm constet eum (vt Hieronymus loquitur) hominem Ecclesiæ nõ fuisse. De Origene, & Ambrosio, facilis solutio est: id. n. solum docet, Christum sua virtute, non auxilio obstetricum, vel alia humana opera de vtero egressum, sed ipsum sibi aperuisse aditum. Porrò aperuisse sibi aditũ per clausum vterum, non eum diuidendo, sed mirabiliter penetrando, docet idem AMBROSIVS locis suprà citatis. Sic enim ait in lib. de Instit. Virgin. cap. 7. *Quæ est hæc porta, nisi MARIA, ideo clausa, quia virgo? Porta igitur MARIA, per quam Christus intrauit in hũc mundũ,*
B *quando virginali fusus est partu, & genitalia virginitatis claustra non soluit. Mansit intemeratum septum pudoris, & inuiolata integritatis durauere signacula, cùm exiret ex Virgine, cuius altitudinem mundus sustinere non potest.* Et cap 8. *Hæc porta clausa erit, & non aperietur; bona porta MARIA, quæ clausa erat, & non aperiebatur: transiuit per eam Christus, sed non aperuit.* Origenes quoque tract. 26. in Matth. asserit, B. MARIAM etiam post partum virginem fuisse.

QVARTVM exemplũ est de egressu Domini ex clauso monumento. Nam vt colligitur ex Matt. cap. 28. & Marco cap. 16. lapidem ab hostio monumenti non reuoluit Christus, cùm resurrexit; sed post resurrectionem Angelus de cœlo descendit, & reuoluit lapidem, vt ostenderet sanctis mulieribus, qui Christum ungere volebant, monumentum vacuum esse. Vnde S. Hieronymus in epist. ad Hedibiã, quæst. 6. docet, nulli ho-
C minum notam esse horam, qua Dominus resurrexit, cùm tamen ex Euangelio satis constet, qua hora fuerit lapis reuolutus à monumento.

Ad hoc argumentum Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17 §. 29. Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, object. 11. Theodorus Beza in lib. de omnipræsentia carnis Christi supra citato, nõ negant Christum surrexisse, atq; exiuisse de monumento antequam lapis amoueretur per Angelum: licet existiment probabilius esse, amotum prius fuisse lapidem: sed more suo respondẽt eodem modo, quoad superiora, nimirum diuina virtute lapidem cessisse, vel annihilatũ, & cõtinuo restitutũ.

SED ista non possunt ipsi probare, nisi propria auctoritate; cui nos obijcimus testimonia Patrum, qui in eo ponunt miraculum, quod per clausum sepulchrum verum corpus exiuerit. Iustinus quęst. 117. Nazianzenus in Tragœdia, Christus patiens, Chrysostomus hom. de sancto Ioanne Baptista, tom. 3. Hieronymus in epist.
D ad Hedibiam, quæst. 6. Augustinus sermone 138. de tẽpore, qui est tertius de resurrectione. Beda hom. in vigilia Paschæ. Euthymius in cap. 28. Matt. Bernardus ser. 1. de resurrectione.

QVINTVM exemplum est de ascensione Christi, & beatorum in cœlum. Nã fide certissima tenemus Christũ ascendisse super oẽs cœlos, Ephes. 4. & similiter corpora beatorum post resurrectionem ascensura. Nulla autem est in cœlo ianua, nulla fenestra, nulla rima, per quam supra cęlum ascendi possit; & vt dicitur Iob. 37. *Solidissimi quasi ære fusi sunt cœli.* Necesse igitur est, vt possint plura corpora esse in eodem loco.

Ad hoc argumentum id solum responderi posse videtur, quod respondet Durandus in 4. distin 44. quæst. 6. diuina virtute cœlum diuidi, quando corpora beatorum illuc ascendant.

AT si cœlum natura sua solidum est, & incorruptibile, vt ferè omnes hoc tempore Theologi, & Philoso-

phido-

phi docent, certè probabile non est, tot foramina in cœlo esse facienda, quot corpora beatorum ascendēt, A præsertim cùm illa plurima sint futura. Sed quidquid de hoc sit, de corpore Christi non nisi temerè dici potest, cœlos omnes disruptos fuisse, cum ipse ad Patrem ascēderet. Nam PRIMO, Scriptura nusquam id habet; immò contrarium insinuat, Hebræor. 4. cum dicit, Christum penetrasse cœlos. Et sanè tam nouum, & inauditum miraculum sine Scripturæ testimonio affirmare, mirum est, si non insignis temeritas iudicetur, præsertim apud eos, qui nihil credere volunt, nisi quod in diuinis literis continetur. SECVNDO, si corpus Christi clausis ianuis in cœnaculum intrauit, vt ex Scriptura antè probauimus, cū tamen facillimè potuisset eas aperire; quantò credibilius est non disrupto cœlo, quod natura sua disrumpi nequit, idem illud corpus supra sydera collocatum.

• Neq; his repugnat quod in Scriptura sæpe legimus B apertum vel diuisum esse cœlum, vt Matth. 3. Ioann. 1. Actor. 7. & 10. & Apocalyp. 19. NAM Scriptura in his locis, loquitur de apertione cœli secundum apparētiam, ac metaphoricè: significat enim speciem quandā in cœlo apparuisse, ac si diuideretur. Non fuisse autem reales cœli diuisiones, vel ex eo colligi potest: quod eodem modo loquitur Scriptura de apertione cœli, quæ facta est in sola imaginatione & intelligētia, qualis est illa, quæ describitur Actorum 10. & Apocalyp. 19. & de ea, quæ facta est in oculis corporalibus, Matthæi 3. Ioann. 1. & Acturum 7. constat autem illam priorem non fuisse realem. DEINDE, nulla fuit caussa, cur cœlum diuidi deberet. Nam Matth. 3. dicitur diuisum cœlum, cùm de cœlo Spiritus sanctus descendit in forma columbæ: at neque Spiritus sanctus egebat cœli apertione, vt descenderet, cùm sit vbique: neque ea columba de cœlo propriè dicto missa est, sed in aëre, & ex aëre C producta fuit: tamen vt intelligerent homines, rem illam fuisse diuinam, ita apparuit, quasi è summo cœlo missa fuisset. Ioan. 1. dicit aperiri cœlum ob descensum Angelorum. Angeli autem cùm spiritus sint, omniū consensu, per quælibet corpora penetrare possunt. Actorum 7. aperitur cœlum, vt sanctus Stephanus videat Christum in dextera Patris. At neque tum vlla ratio fuit, cur cœlum scindi deberet. Nam aut oculis corporis, aut oculis mentis vidit Stephanus Christum, cœlum autem cùm sit perspicuum, aut diaphanum, neutram visionem impedire poterat. Itaque vocata est eo loco apertio cœli, non scissio corporis cœlestis, sed noua quædam illustratio, qua factum est, vt oculis Martyris appareret, quod antea non apparebat: quemadmodum Lucæ vltimo dicuntur aperti oculi duorum discipulorum, quando Dominum agnouerunt; non quòd anteà clausos oculos habuerint, sed quia tunc agnouerunt, quem ante cognoscere non D potuerant.

SEXTVM exemplum est de pœnis damnatorum; sunt enim in his pœnis multa miracula difficiliora, vel æquè difficilia, atque est hoc, de quo agimus. Ac PRIMVM quòd corpora damnatorum ab igne corporali comburantur, & verè, ac realiter torqueantur, & tamen non dissoluantur: nam dolor corporalis ad dissolutionem corporis tendit. Si est igitur in illis pœnis verus dolor corporalis, quomodo nunquam dissoluitur corpus? si nulla dissolutio, vnde dolor? Itaque ethnici hæc ridebant, vt impossibilia, & tamen Catholici non propterea voluerūt vnquam spiritualiter, vel metaphoricè interpretari illa supplicia, certò persuasi Deum posse facere supra id, quod cogitare possumus, vel intelligere.

DEINDE, non minus difficile videtur, vt spiritus teneatur, & impediatur à corpore, ne transeat quocunque voluerit, quàm vt corpus non teneatur, nec impediatur à corpore, sed liberè transeat per solida corpora, ac si nulla essent: non enim minus conuenit naturæ spirituali non posse impediri, quàm corporali posse impediri. At diuina potentia alligat spiritus hominum, & etiam Dæmonum in Gehenna certis locis, & corporibus, quasi carceribus, ut nullo modo egredi valeant. Et quid opus est in Gehennam descendere, vt hoc miraculum videamus? annon potest vnusquisque in seipso id cernere? siquidem animus noster spiritus est per se existens, & à corpore independens & tamen tam mirabili artificio est inclusus à Deo in corpore mortis huius, quasi in carcere, vt non possit inde egredi, nisi prius corporis constitutio dissoluatur.

DENIQVE, illud est supra modum mirabile in pœnis damnatorum, vt non solùm animæ, ac Dæmones teneantur ab igne corporali, sed etiam affligantur, & torqueantur: quod tam difficile est, vt adhuc nemo inuentus sit, qui rationem huius rei, in qua alij acquiescerent, reddere potuerit. Nam si ignis incendium nō affligit, nisi (vt diximus) dissoluendo continuum: quomodo potest intelligi, vt affligat indiuisibilē spiritum? Vide de hoc toto argumento Augustinum libr. 21. de ciuitate Dei, cap. 2. 3. 4. 5. 6. & 10. vide etiam epistol. 49. ad Deogratias, quæstione 6. vbi Augustinus quosdam reprehendit, qui quædam miracula Christianæ religionis credebant, quædam credere nolebant. Id enim rectissimè in Sacramentarios conuenit: deberent enim, aut omnia credere, quæ ex diuinis literis Ecclesia proponit, aut omnia negare.

SEPTIMVM exemplum sumitur à multis rebus similibus. Nam non magis conuenit corpori quanto occupare locum, quàm graui ponderare, colorato videri, lucido lucere, calido calefacere. Sed potest Deus efficere, vt graue non ponderet, vt coloratum non videatur, etiamsi sit in lumine, & medium sit diphanum, & oculi astantium sint aperti, & intenti; vt lucidum non luceat, & calidum non calefaciat: cur igitur facere non poterit, vt corpus quantum non occupet locum?

Assumptio perspicua est in diuinis literis. Nam Matth. 14. Christus, & Petrus cùm adhuc corpora mortalia haberent, super aquas ambularunt: & Iosue 3. aquæ Iordanis non modò non descendebant, sed etiam ascendebant, & instar montis eleuabantur, dum transiret populus Dei: & simile miraculum scribitur à sancto Hieronymo in vita beati Hilarionis. Christus item non semel inuisibilem se fecit, ita vt à vicinis hominibus non videretur, cùm tamen ibi esset, neque colorem amisisset, neque aliquid inter se, & illos opposuisset Luc. 4. *Ipse autem transiens per medium illorum ibat.* Et Ioan. 8. abscondit se, ne lapidaretur: non autem se abscondit in aliquo angulo, quod nec decebat eum, nec poterat commodè fieri, cùm esset in media turba, & omnium oculi in eum coniecti. Et Luc. vlt. cùm euanuit ex oculis eorum. Ex quibus locis Marcionitæ probare nitebantur; Christi corpus non uerum, sed phantasticum fuisse, vt B. Hieronymus refert in epistola ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani, quibus ipse B. Hieronymus respondet: verum fuisse corpus Domini, sed diuina virtute se inuisibile facere potuisse, qua etiam per ianuas clausas potuit penetrare. Idem etiam Domini corpus post resurrectionem sole isto cœlesti lucidius est, vt Paulus testatur Actor. 26. qui & ex eius aspectu excæcatus fuit: & tamē sæpius apparuit Apostolis, & cū eis familiarissimè conuersatus sine vllo insolito splendore. Potuit ergo id efficere, ut corpus lucidum non luceret: & sicut de corpore suo fecit, ita prorsus de sole isto cœlesti facere posset, si uellet. Deniq; ignem diuina virtute non calefacientem habemus Danielis 3. & sæpe idem legimus in historijs Sanctorum. Qui ergo potuit tam multa æquè difficilia, cur non poterit hoc unum de quo disserimus?

Respondet

Respondet Petrus Martyr ad hoc argumentum in libro contra Gardinerum, obiecto 12. ac dicit, non esse similia exépla, quæ adducimus: siquidem facile fuit Deo suspendere grauitatem corporis, ne mergeretur in aquis, & actionem ignis, ne calefaceret; non enim propterea destrui naturam corporis, aut ignis: sed vt corpus sit præsens, & non occuper locum, non posse fieri sine destructione corporis.

At nostrum argumentum, non est nostrum, sed Patrum, qui illam ipsam consecutionem probant, quã Petrus Martyr improbat. Nam Iustinus quæst. 117. ad Orthodoxos. Hieronymus in Epistola de erroribus Ioãnis Hierosolymitani, & in epistola de obitu Paulæ; Augustinus in libro de Agone Christiano, cap. 24. & Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 53. qui obijcientibus hæreticis non potuisse Christi corpus intrare per clausas ianuas, obiecerunt exemplum de ambulatione Christi, & Petri super aquas. & Augustinus lib. 13. de ciuitate Dei, cap. 18. & lib. 22. cap. 4. & 11. multum laborat, vt respondeat Gentilibus, qui putabant, fieri nullo modo posse, vt corpora terrena, id est, humana, post resurrectionem supra aërem ascenderent, cùm ipsa grauiora sint aëre.

Prætérea ratio planè conuincit, exempla esse similia. Nam tota ratio cur possit diuina potentia fieri, vt graue non ponderet, lucidum non luceat, calidũ non calefaciat, coloratum non videatur, est, quia caussa est prior effectu, & proinde ab eo non pendet, & sine illo esse potest. At eadem ratio valet in magnitudine, quæ est caussa, & occupatione loci, quæ est effectus. Neque multum interest, sitne caussa formalis, an efficiens, quod ad rem præsentem pertinet. Nã etiamsi effectus formalis à sua ꝓpria caussa separari nequeat, & ideo non possit à Deo suppleri, possit autem effectus efficientium caussarum: tamen caussa ipsa quæcunque, etiam formalis, sine suo effectu esse potest, cùm nulla caussa ab effectu pendeat. Adde, quòd grauitas in eodem genere caussæ dat corpori graui ponderare, in quo moles dat quanto replere: & tamen fatetur Petrus Martyr posse Deum facere, vt corpus graue etiam extra regionem suam non ponderet.

Quod autem videatur destrui natura corporis (vt dicit Petrus Martyr) si non occupet locum, idem etiã videtur in exemplis allatis. Nam si lapis ingens marmoreus, Deo impediente grauitatis officium, duobus digitis attolli posset, & instar plumę huc atque illuc iactari quis non diceret, illud videri marmor, sed non esse? Et si ignis ardens, Deo impediente actionis calorem, manibus tractari posset sine vllo sensu caloris, quis non diceret depictum illum esse, nõ verum ignẽ? Et si niuem candidissimam manibus tractaremus, & tamen videre non possemus, quis non arbitraretur se deludi? Denique si solem in medio cœlo conspiceremus non lucentem, & nihil tamen interpositum esse videremus, quis non assereret naturam solis mutatam esse? Si igitur fieri possunt ista omnia sine destructione naturæ, vt Petrus Martyr affirmat, licet ignorantibus miraculũ videatur omnino destrui natura in eiusmodi suspensione caussalitatum: cur non idem fieri poterit in magnitudine locum non occupante?

CAPVT VII.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

Dvo sunt aduersariorum argumenta præcipua. Vnvm ex Augustino in epistol. 57. ad Dardanũ, quod & à Caluino, & à Petro Martyre millies repetitur; sic enim Avgvstinvs loquitur: *Non potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas; nam ita distantibus partibus, quæ simul esse non possunt, quoniam sua quæque spatia locorum teneat, minores minora, & maiora maiores, non potuit esse in singulis quibusque partibus tota, vel tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta, quanta per totum.* Et infrà: *Spatia locorum tolle corporibus, & nusquam erunt; & quia nusquam erunt, nec erunt.* Et suprà iam dixerat, destrui naturam humanam Christi, si non detur ei certum spatium, quo more aliarum rerum corporatarũ contineatur.

Respondeo; Avgvstinvs in ea epistola quędam dicit de corpore Christi, quædam de corporibus generatim, quæ non sunt confundenda. De corpore Christi docet, illud non esse vbique diffusum, ita vt forma, & figura humana careat; id enim esset naturam eius destruere. Sic enim loquitur initio epistolæ: *Hoc fortasse intelligendum dicis, Paradisum quasi in aliqua cœli parte compositam; aut quia vbique Deus sit, hominem quoque illum, qui in Deo sit, vbique esse diffusum.* Et infrà hoc ipsum refellens: *Sic venturus est,* inquit, *illa Angelica voce testante, quemadmodum ire visus est in cœlum, id est, in eadem carnis forma, atque substantia; cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam non est putandus vbique diffusus: cauendum est enim, ne ita diuinitatem astruamus hominis, vt veritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, vt quod est in Deo, ita sit vbique vt Deus.* Hæc ille: nec alia dicit de corpore Christi in particulari.

Hæc autem directè pugnant cum sententia Vbiquistarum Lutheranorum, qui per vnionem hypostaticam, ita Christi corpus vbique diffusum esse volunt, vt nusquam seruet figuram, formam, & situm humano corpori conuenientem: quod est (vt Augustinus dicit) destruere naturam humanam Christi. At nos fatemur Christi corpus non esse vbique diffusum; & vbicunque est, habere suam formam, & figuram humanam, & partium situm, ac dispositionẽ; quamuis hæc figura, forma, dispositio partium in cœlo conspiciatur, vbi locum replet; in Sacramento autem sit quidem, sed nõ repleat locum, nec videri à nobis possit: quemadmodum etiã vt suprà diximus, non caruit figura, & forma Christus, cùm se non semel inuisibilem fecit; neque carne, & ossibus caruit, quando super aquas ambulauit, & per clausas portas intrauit.

Iam verò de corpore generatim duo dicit Augustinus. Primo corpora magnitudinem habentia extensa esse, & habere certum ordinem partium, & proinde non posse fieri vt tanta sit magnitudo vnius partis, quanta totius; vel tanta in paruo corpore, quanta in magno: cuius contrarium videmus non solùm in rebus spiritualibus, sed etiam in qualitatibus corporalibus. Nam eadem anima, & tota potest esse in parte corporis, & in toto corpore; & similiter in paruo corpore, & in magno; & potest fieri, vt tantus sit candor, vel calor in parte corporis, quantus in toto, immò etiã vt maior sit candor, vel calor in paruo corpore, quàm in magno.

Quæ omnia verissima sunt, & nihil pugnant cum sententia nostra de Eucharistia; quia solùm requirit Augustinus, vt omne verum corpus sit extensum in se, non autem, vt necessariò coëxtendatur loco. Quòd si in verbis Augustini primo loco allegatis ab hæreticis, fit mentio loci, id fit, quia à posteriori probat Augustinus corpus in se extensum esse ex eo, quod occupat certum spatium loci, sed non inde sequitur nõ posse extensum esse in se, nisi occupet locum. Ac per hæc explicata manent prima verba Augustini suprà citata: *Non potuit obtinere quantitas, &c.*

Secvndo Augustinus dicit, corpora ita esse in loco, vt pẽdeant à loco, cùm è cõtrario Deus ita sit in loco, vt nõ pendeat à loco, sed potius locus pendeat à Deo.

Sed hoc dictum intelligendum est de corporibus, quæ sunt infra cœlum, & quatenus naturaliter existunt: nam alioqui falsum esset. Siquidem, vt sæpè diximus, vltimum cœlum non est in spatio, vel loco aliquo, sed est in seipso, & in Deo; & sicut vltimum cœlum non eget vllo spacio in quo sit, ita posset sine dubio Deus conseruare alia corpora sine spacio, tametsi naturaliter egeant spatio.

Neque mirum, aut durum videri debet dictum Augustini non esse verum absolutè, sed solùm cum duabus illis limitationibus: id enim abundè sufficit proposito ipsius; solùm enim docere volebat, Deum ita esse in loco, vt non pendeat à loco. Vt aũt ostenderet, quid sit esse in loco, & nõ pẽdere à loco, explicuit per cõtrariũ, quod est nobis notius, id est, per exempla corporũ, quæ ita sunt in loco, vt pendeant à loco: ad huius autẽ exẽpli veritatẽ satis est, si quędã corpora nõ possint naturaliter existere, nisi in loco sint. Atq; hinc explicata manẽt illa alia verba: *Spacia locorũ tolle corporibus, &c.*

ALTERA obiectio Philosophica est: nituntur enim ostendere destrui essentiam quantitatis, si alicubi ponatur, & tamen non occupet locum. Sic enim Caluinus argumentatur lib. 4. Institut. cap. 17. §. 29. *Hac est propria corporis veritas, vt spatio contineatur, vt suis dimensionibus cõstet, vt suam faciem habeat: facessat igitur stultum illud commentum, quod tam mentes hominum, quam Christum pani affigit.* SECVNDO Petrus Martyr in lib. cõtra Gardinet. obiecto 74. probat, quædam esse ita intrinseca rei, vt licet sint posteriora, tamẽ separari nequeant vllo modo: *Nam facultas intelligendi est posterior ipsa hominis essentia, cùm illa qualitas, ista substantia sit, & tamen non potest separari ab homine facultas intelligendi, neq; enim homo erit, si ratione careat. Similiter quantitas est posterior corporata substantia, & tamen separari nequeunt, sine interitu substantię. Sed occupare locum, est quædam intrinseca proprietas quantitatis; ergo separari non poterit à quantitate, licet posterior sit.* TERTIO idem ibidem argumentatur: *Non potest separari quaternarius à modo quaternarij, ita vt existat per modum vnitatis; ergo nec poterit linea, aut alia quantitas continua separari à modo suo, ita vt existat non extensè, sed indiuisibiliter.* Huc pertinet aliorum etiã argumẽtum, quod sit QVARTVM: *Non potest substãtia existere nisi substantialiter; ergo nec quantitas, nisi quantitatiuè:* & aliud quod sit QVINTVM: *Non potest vllo modo spiritus indiuisibilis existere per modum corporis diuisibiliter, & extensè; ergo nec potest corpus diuisibile existere vllo modo per modum spiritus indiuisibiliter.* SEXTVM: *Videtur implicare contradictionem vt corpus trium cubitorum contineatur sub dimensionibus frustuli panis vnius digiti: nam si ita fiat, erit idem corpus maius, & minus; & proinde maius & non maius respectu eiusdem.* SEPTIMVM: *Si corpus Domini suam habet in Eucharistia figuram, & partium distinctionem, & ordinem; ergo distant pedes magis quàm pectus à capite. At distãtia maior, & minor sine relatione ad locum intelligi nequit: illa enim magis distãt inter se, inter quæ maius interuallum interiectum est.* OCTAVVM: *De essentia quantitatis est habere partem extra partem; ergo vbi est vna pars, non est alia; non igitur tota quantitas corporis Domini in eadem hostiæ particula esse potest.*

Sed hæc omnia solui possunt ex fundamentis iactis cap. 5. Ad PRIMVM igitur Caluini argumentum, Respondeo illũ admiscuisse vera falsis, vt aliquid dicere videretur. Nam quod ait ad corporis veritatem requiri, vt suas dimẽsiones, & suam faciem habeat, verum est: A neq; nos dicimus, Christi corpus in Eucharistia dimẽsionibus, aut facie carere. Quod verò addit, requiri etiã, vt spacio contineatur; falsum est, vt suprà ostendimus. Et sanè si ex tota hac aula, in qua nũc sumus, Deus totum aërẽ auferret, nec aliũ ingredi pateretur, nos oẽs retineremus dimensiones nostras, & facies, & tñ nec spatio cõtineremur, nec vllus alterius faciem videret.

Ad SECVNDVM Petri Martyris dici posset IN PRIMIS illa non esse similia, quę ipse vt similia adducit. Nã replere locum est actus quidam, non potentia; at facultas intelligendi est potentia, non actus: & magis absurdũ est, rem carere potentia, q̃ actione. Vnde nos qui dicimus quantitatem aliqñ diuino miraculo non replere locum: tamen simul dicimus, illam ex se aptam esse replere locũ, & repleturam, si suæ naturę relinquatur.

DEINDE etiã rñdeo facultatem intelligendi per diuinã potentiã tolli posse nec tñ inde sequi, vt homo desinat esse homo, sed tñ, vt desinat exercere, quæ hominis sunt, quia instrumentis actionũ humanarũ careat: B quemadmodum infantes, ac moriones homines sunt, quia rationabilem animum possident, licet nõ minus careant vsu intelligendi, quàm si facultatem illam penitus non haberent. Quod idem dico de substantia, & quantitate; licet enim naturaliter seiungi nequeant, tñ nullam inuoluit contradictionẽ, vt vnũ sine altero sit.

Ad TERTIVM eiusdem respondeo quaternarium non posse separari à modo quaternarij essentiali, sed posse ab accidentario, id est, non potest fieri, vt quaternarius redigatur ad locum vnitatis, ita vt quatuor homines sint vnus homo: sed potest fieri, vt redigatur ad locum vnitatis, ita vt quatuor homines occupent locum vnius hominis. Et eodem modo non potest linea, vel corpus separari à modo suo essentiali, ita vt fiat in se indiuisibile, sed potest tamen separari à modo accidẽtario, ita vt non occupet locum diuisibilem.

Ad QVARTVM de substantia, quæ non videtur posse existere, nisi substantialiter, respondeo eodem modo, C substantiam non posse separari à modo suo essentiali, quod fieret, si inhæreret in subiecto more accidentium: tamen posse separari à modo suo intrinseco, & proprio, sed non essentiali, qui est per se existere. Nam substantia humanitatis Christi, ab isto modo separata est, cùm existat in verbo, & non habeat propriam subsistentiam: sic igitur, & quantitas non potest existere nisi quantitatiuè, quantum ad essentialem modum, quia non potest existere sine extensione, & partium distinctione in se; tamen bene potest existere non quantitatiuè in ordine ad locum, vt sæpe diximus.

Ad QVINTVM de spiritu & corpore, Respondeo, ex eodẽ principio colligi posse, cur non possit spiritus extendi in loco, & possit corpus non extendi. Nã extendi in loco est effectus formalis extẽsionis in se: ideo enim potest aliquid extendi in loco, quia in se est extensum, non è contrario. Potest autem caussa formalis ab effectu separari, non contrà, effectus à caussa; quia caussa D prior est, effectus posterior. Hinc igitur potest corpus in se extendi in loco, quia per hoc separatur tñ caussa ab effectu: non autem potest spiritus in se indiuisibilis extẽdi in loco, quia per hoc poneretur effectus formalis sine caussa, & posterius sine priore: qđ fieri nequit.

Ad SEXTVM respondeo, si consideremus dimensiones corporis Christi seorsim, & dimensiones hostiæ consecratæ, maiores multò esse illas, quàm istas; tamen si consideremus easdem corporis Domini dimensiones, vt sub specie panis ineffabiliter continentur, non esse maiores, nec minores, quia nõ commensurantur illæ istis, sed existunt sine ordine ad locum, eo modo ferè, quo anima est in corpore, quæ nec minor, nec maior corpore dici potest.

Ad SEPTIMVM respondeo, distantiam, quę est inter membra corporis, quatenus in se extensum est, non esse distantiam localem, sed alterius cuiusdam generis: dicuntur

dicuntur enim ea distare inter se, quæ non sunt immediatè coniuncta; & ea magis distare, inter quæ plura sunt interiecta, & non interualla, sed membra. Quod perspicuè cernitur in corpore humano, quod supra cęlum collocatum esse cogitare possemus: in eo siquidē distarent pedes à capite, non per spácium locale, quod ibi nullum est, sed per interiectionem pectoris, aliorumque membrorum.

Ad OCTAVVM, quod omnium videtur esse difficillimum ob ingenij humani imbecillitatem, respondeo, corpus quantum habere partem extra partem, si illud (extra) dicat habitudinem ad subiectum, non autem si dicat habitudinem ad locum. Et similiter cùm in argumento colligunt; Ergo vbi est vna pars, non est alia; dico rectè colligi, si illud (vbi) dicat situm internum partium in subiecto, non autem si dicat situm in loco; & hoc modo intelligitur, quod ait Philosophus in prædicamento quantitatis quandam speciem quantitatis cōstare ex partibus habentibus positionem: loquitur enim de positione in toto, siue subiecto, non de positione in loco.

SED contra solutionem quidam acutè instant; Corpus quantum habet partem extra partem in ordine ad totum seu subiectum, ergo & in ordine ad locū. Probatur consequentia. Nam pars corporis coëxistit certæ parti loci: vel ergo eidem parti loci coëxistit alia pars corporis; vel non; si non, ergo etiam in loco habet corpus illud partem extra partem, & proinde non est totum in qualibet parte: si coëxistit, ergo etiam inter se partes corporis coëxistunt. At hoc fieri nequit, cùm inter se distent, & vna sit extra aliam, vt dictum est.

RESPONDEO; Nego primam illam consequentiam, Ergo & in ordine ad locum habet partem extra partem. Ad probationem dico, duas partes corporis, coëxistere eidem parti loci. Cùm infertur; Ergo coëxistunt etiam inter se; dico coëxistere etiam inter se in loco, non tamē in subiecto; cuius ratio est sæpe reddita, quia videlicet extensio, & distinctio partium in subiecto nō impeditur, nec impediri potest, cùm sit essentialis; extensio, & distinctio quoad locum impediri possit, & reipsa impediatur à Deo, cùm corpus Domini in Sacramento manet. Sed de his satis.

CAPVT VIII.

Ostenditur Deum voluisse, & fecisse, vt reipsa corpus Domini in Eucharistia præsens adesset.

DEMONSTRAVIMVS hactenus non esse impossibile DEO corpus Domini in Eucharistiæ Sacramento verè ac realiter cōstituere: sequitur videamus, an voluerit id facere. Et Sacramentarij quidem vno ore Deum noluisse dicunt, quidquid tandem de potentia sit: id verò non aliter probant, nisi quia non videtur, id neq; vtile, neque decens. At nos habemus omissis etiam Scripturis, & Patribus, testimonia credibilia nimis, & ad quæ nihil omninò responderi possit ab ijs, qui Christianæ fidei nomen dederunt.

Ac PRIMVM quidem argumentum sumitur à natura, & cōditione hæresis. Illa enim tam aptè quadrat in opinione Sacramentariorum, vt nulla sit in mundo hæresis, si illa non est hæresis. Quòd si illa est hæresis, contraria erit veritas fidei, proinde veritas à Deo reuelata: atq; ita constabit Deum hoc voluisse, & fecisse.

Conditio primaria hæresis est nouitas doctrinæ, vt veritatis Catholicæ antiquitas. Porrò nouitas his coniecturis cōuincitur, si notari possint auctor, locus, tempus, si incipiat cum paucis sectatoribus, si cum admiratione, & perturbatione fidelium appareat; & si ei contradicatur, ad iudicium & examen adducatur, & tan-

A dem à Concilio Episcoporum, & consequenter à populis fidelibus condemnetur. Id enim in omnibus hæresibus grauioribus inuenitur, vt in Ariana, Nestoriana, Eutychiana, Pelagiana, & similibus.

Iam sententia Sacramentariorum habet auctorem suum certum, Berengarium Turonensem natione, & Andegauensem Archidiaconum. Id patet ex PASCHASIO, qui in libro de verbis Institut. Sacramenti, affirmat suo tempore non defuisse aliquos, qui quæstiones mouerent de veritate corporis Domini in Eucharistia (fuerant enim Ioannes Scotus, & Bertramus) tamen nullum fuisse, qui apertè negaret: *Et ideo*, inquit, *quamuis ex hoc quidem de ignorantia errent, nemo tamen est adhuc in aperto, qui hoc ita esse contradicat, quod totus orbis credit, & confitetur.* Hæc ille. Itaque tempore Paschasij adhuc nullus fuerat, qui apertè profiteri ausus esset, non esse verè, & realiter Christi corpus in Eucharistia. Post Paschasij autem tempora nullus fuit an-

B te Berengarium, qui apertè vel obscurè de hac re scripserit; sed ipse primus se doctorem noui dogmatis venditare ausus est. Quare Adelmannus Episcopus Brixinensis, & Hugo Episcopus Lingonensis in epistolis ad Berengarium, ad eum scribunt tanquam primum assertorem eius hæresis, & seriò monent, ne Ecclesiā perturbet, & vt meminerit, quem exitum habuerint Hæresiarchæ, qui ante eum fuerunt. Deniq; GVITMVNDVS lib. 3. non procul à fine: *Notissimum*, inquit, *est, hoc tempore, priusquam Berengarius insanisset, huiusmodi vesanias nusquam fuisse.* Itaque auctor notissimus est.

Tempus æquè notū; quippe ab Historicis, & Chronologis, alijsq; scriptoribus eorum temporum annotatum. Scribit Sigebertus in Chronico, anno M.LI. cœpisse Berengarium nouo suo dogmate Gallias perturbare; quod idem indicant Lantfrancus, & Guitmundus, & alij, inter quos præcipuè legendus est Gulielmus Bibliothecarius, Malmes Beriensis lib. 3. de gestis

C Anglorum, qui illo ipso tempore floruit.

Locus item notissimus; nam in Gallia cœpit suam hæresim prædicare, vt omnes citati auctores scribunt.

Paucitas sectatorum initio describitur à Guitmundo libro primo, vbi dicit, Berengarium cœpisse audiri à pauperibus scholaribus quibusdam, quos ille data stipe ad se alliciebat: Admiratio, & perturbatio Ecclesiæ, quæ est euidens indicium nouitatis, describitur ab ijsdem auctoribus, & præsertim ab Adelmanno in epist. ad Berengarium, & à Lantfranco initio libri contra Berengarium, vbi dicit lectam fuisse in Concilio Romano sub Leone IX. epist. Berengarij à se; in qua epistola cùm scriptum esset, panem & vinum Eucharistię esse tantummodò Sacramentum, omnes Episcopos miratos esse, quòd illa verba aduersarentur vsitatissimæ fidei Catholicæ Ecclesiæ.

Denique contradictio, examen, iudicium, & condemnatio habentur ibidem. Sic enim scribit LANT-

D FRANCVS: *Tempore sancti Leonis Papæ delata est heresis tua ad Apostolicam sedem. Qui cum Synodo præsideret, ac resideret secum non parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersiq; ordinis à diuersis regionibus religiosarum personarum, iussum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore & sanguine Domini literas transmisisti.* Et infrà: *Intellecto, quòd communi de Eucharistia fidei aduersa sentires, promulgata est in te damnationis sententia, priuans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu priuare sancta eius communione satagebas.* Hæc ille.

Videmus igitur omnia signa nouitatis in opinione Berengarij reperiri: quorum ne vnum quidem in sententia nostra reperitur. Neq; enim hactenus vllus hereticorū dicere potuit, quis auctor fuerit nostræ sententiæ: vnde & Berengarius vocabat eam sententiā vulgi vt ibidem Lantfrancus testatur. Neque tempus, aut lo-

eum, aut paucitatem primorum sectatorum, aut admirationem populorum, aut deniq; vllum publicum judicium cōtra eam proferre vnquam potuerunt aduersarij.

Et sanè non esse innentum Papistarum (vt aduersarij nos vocant) sententiam nostram de Eucharistia, sed rem antiquissimam, patet euidenter ex consensu Græcorum. Græci enim à Romanis Pontificibus à lōgissimo tempore dissidere cœperunt, & proinde eorū noua dogmata non facilè recepissent: & tamen in hac re nunquam à Latinis dissenserunt, neque hoc tempore dissentiunt, vt ex censura Orientalium ad Confessionem Lutheranorum patet. Confirmatur hoc totū argumentum à facilitate sententiæ aduersariorum, & difficultate nostræ sententiæ. Nam cùm sententia aduersariorum sit facillima, & humanis sensibus accommodata, facilè potuisset occultè irrepere, & à plurimis continuò admitti, ita vt laterent signa illa nouitatis. At sententia nostra, quæ difficillima est, & repu- B gnat sensibus, ac superat rationem, non potuit occultè irrepere, nec potuit facilè tantæ multitudini persuaderi. Cū ergo videamus in sententia nostra nulla apparere signa nnuitatis, quæ tamen non potuit vllo modo occultè subintrare; & contrà inueniamus omnia signa nouitatis in sententia aduersariorum, quæ tamē facilè potuisset occultè insinuari: euidenter sanè ostenditur nostram esse antiquissimam, & proinde veram; contrariam verò nouam, & proinde falsam, & hæreticam.

ALTERVM argumentum veritatis fidei nostræ, est consensus Ecclesiæ. Nam habemus consensum Ecclesiæ totius Latinæ, Græcæ, Barbaræ. Scribit enim Paschasius in libro de Instit. Sacramenti, vbi explicat verba Domini: *Hoc est corpus meum;* nullum omnino fuisse, qui se Christianum diceret, qui negare auderet carnem Domini verè esse in Eucharistia. LANTFRANCVS autem de suo tempore sic scribit in extremo libro contra Berengarium: C *Interroga vniuersos, qui Latina lingua, nostrarum ve literarum notitiam perceperunt, interroga Græcos, Armenios, seu cuiuslibet nationis quoscunq; Christianos, uno ore hanc fidem se testabuntur habere.* Nostro autem tempore tantus consensus erat in nostro orbe terrarū, antequā Carolstadius, & Zvvinglius apparere cœpissent, vt Zvvinglius scribat in commentario de vera & falsa religione, cap. de Eucharistia, se valdè occultè initio egisse, & cum paucis amicis cōtulisse negotium istud noui dogmatis proponendi: metuebat enim, ne omnes offenderet, cùm nullū omnino sciret esse eius sententiæ, quam ipse inuehere in Ecclesiam cogitabat.

Hoc igitur consensu posito, necessariò sequitur, vt vel nostra sit vera fides de Eucharistia: vel nunquam fuerit Ecclesia in mundo, vel fuerit, sed perierit, vel mā serit in solis Berengarianis; vel simul maneant Ecclesia Dei, & summum ac publicum sacrilegium, summaq; & publica idololatria. At Ecclesiam nunquam D fuisse in mundo, pugnat cum Scripturis, & cum Symbolo, & à nullo vnquam vel hæreticissimo id fuit assertum. Ecclesiam fuisse, sed perijsse omnino pugnat cū apertissimis promissionibus Dei. Lucæ primo: *Regni eius non erit finis.* Matth. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Matth. vltimo: *Et ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Mansisse in solis Berengarianis dici non potest, quia tunc, ante Berengarium nō fuisset. Nam saltem per annos ducētos ante Berengarium constat ex testimonio Paschasij, & omnibus historijs, totam Ecclesiam credidisse id, quod nos credimus. Deinde Berengariani paucissimi fuerunt, & vix alibi, quàm in Gallia, & breui tempore ad nihilum redacti. Et licet post annos circiter CCC. à Ioanne VViclefo, renouata fuerit hæresis Berengariana, tamen extra Angliam, & Bohemiam pedem nō

A posuit; & in illis etiam locis, ita extincta fuit, vt annis circiter centum ante Zvvinglium nusquam fuerit. At Ecclesia semper viuit, semper conspicua est, nec potest (vt ista hæresis fecit) modò interire, modò renasci, nisi falsæ sint promissiones suprà citatæ. Denique Ecclesiam esse, & simul in summo errore, sacrilegio, & idololatria versari, nullo modo fieri potest: nā alioqui nulli hæretici essent extra Ecclesiam, & falsò Paulus diceret 1. Tim. 3. Ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis.

Videtur Petrus Martyr in sua precatione ad Deū, qua concludit librum suum contra Stephanum Gardinerum, existimasse Ecclesiam veram esse posse, vbi hæresis, & idololatria regnent: sed ita aduersus eum pugnat illa ipsius precatio, vt mirum sit ipsum etiam non id animaduertisse. Sic enim alloquitur Christum: *Si desperata, inquit, est plaga, neq; veritati tua in tua Ecclesia amplius futurus est publicus, & apertus locus, ad* B *exercendum iudicium quamprimum uenito.* Hæc ille; qua quidem precatione nullam vnquam stultiorem legi. Nam si per veritatem intelligit sententiam Zvvinglij, quam in toto eo libro asserere conatus est; fateri cogitur apud nos esse verā Ecclesiam Christi, & proinde se esse extra Ecclesiam: nostra enim Ecclesia est, in qua non permittitur locus sententiæ Zvvinglij. Si vero suum cœtum vocat Ecclesiam Christi, tum fateri cogitur, sententiam nostram de Eucharistia esse veritatem Dei: nam sententia nostra est, cui non datur locus in cœtu Zvvinglianorum. Quare quocunque se vertat, suo se gladio ferit; vt omittam, nimiam esse stupiditatem, dicere in Ecclesia Dei non dari locum veritati Dei. Vbi enim erit veritas Dei, si in Ecclesia Dei non est? Sed iusto iudicio Dei, qui Ecclesiam Dei perdiderunt, iam nec qualis illa sit, videre possunt.

TERTIVM argumentum sumi potest à diligentia, quam Ecclesia adhibuit in præsenti controuersia examinanda, & à constantia in ueritate retinēda. Si enim C Ecclesia quæstionem discutere noluisset, aut leuiter discussisset: possent hæretici aliquem colorem obtendere, cùm dicunt Ecclesiam in errore versari. At nulla vnquam quæstio sæpius, ac diligentius examinata est.

PRIMVM discussa fuit in Concilio Romano sub Leone IX. & damnata hæresis Berengarij. SECVNDO in Vercellensi, eodem Leone præsente, ac præsidente, eadem quæstio discussa & eodem modo explicata: quò et Berengarius uocatus est, & cùm accedere noluisset, cum eius cōfœderatis, qui se Berengarij legatos nominabant, disputatū est. TERTIO mortuo sancto Leone iterum in Concilio Turonensi præsidentibus legatis Victoris Papæ, qui Leoni successerat, cum ipso Berengario acerrimè disputatum, eoq; conuicto & hæresim abiurante, eadem fides confirmata est. QVARTO cùm Berengarius ad vomitum redijsset, iterum Romæ in generali Concilio Nicolao II. præsidente, & Berengario præsente, eadem quæstio proposita, & discussa di- D ligentissimè fuit, & tum secundò Berengarius abiurauit, & librum ipse suum corā omnibus cremauit. Atq; horum quatuor Conciliorum meminit Lantfrancus in libro contra Berengarium, qui omnibus interfuit. QVINTO cùm Berengarius iterum secunda abiuratione contempta, ad suam hæresim redijsset, coactum est quintum Concilium Romæ à Gregorio Papa VII. & rursus quæstio discussa diligenter, & hæresis damnata fuit: vbi etiam Berengarius tertiò abiurauit, neque amplius defecit. Huius Concilij non meminerunt Lantfrancus, & Guitmundus, quia nondum celebratum erat, cū illi scriberēt: sed meminit Thomas VValdensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 43. SEXTO in Cōcilio amplissimo totius orbis sub Innocentio III. Romæ celebrato, iterum eadem hæresis damnata est. SEPTIMO eadem veritas explicata est in Cōcilio generali Viennensi, anno Dñi M.CCC.XI. vnde extat

Clementina

Clementina vnica de reliquijs, & veneratione Sãctorum. OCTAVO idem est factum in Concilio generali Romano sub Ioãne XXIII. anno Domini M.CD.XIII. vt testatur Ioãnes Cochlæus lib. 1. historiæ Hussitarum. NONO idipsum actum est in Concilio Constantiensi propter hæresim eandem à Ioanne VVicleffo renouatam. DECIMO in Concilio Tridentino nostris diebus propter Zvvinglianos, & Caluinistas: vt omittam Concilium Florentinum, & plurima alia, in quibus obiter idem est definitum.

Quæ cùm ita sint, quis poterit sibi persuadere, Deũ permissurum fuisse, vt Ecclesia in hac re erraret? Quid enim facere debuit, & non fecit? congregauit homines doctos, rem excussit, Deum inuocauit, idque non semel, nec bis, sed sæpius. Quod si dubitare possumus an hac in re errauerit Ecclesia, de omnibus alijs definitionibus contra varias hæreses dubitare poterimus; immò etiam, an Deus sit, siue an res nostras curet, dubitare poterimus; quid enim curat, si ista non curat?

HVC accedit quòd Ecclesia Catholica semper in eadem sententia mansit, neque deterrita est ob argumenta varia, & difficilia, quæ vel Berengariani, vel postea VVicleffistæ, vel Zvvingliani excogitauerunt: in omnibus enim citatis Concilijs eadem sententia inuenitur. Contrà verò aduersarij, nec vlla Concilia Episcoporum habuerunt, nec inter se vnquam conuenerunt. Scribunt enim Guitmundus lib. 1, & Algerus in Prologo librorum de corpore, & sanguine Domini, statim in ipso initio Berengarianæ hæreseos ortas esse sex diuersas opiniones, ac sectas, quas ipsi enumerant. Nostro autem tempore (vt suprà diximus) multò plures existunt, præsertim si coniungamus errores Lutheranorum cum erroribus Zvvinglianorum.

QVARTVM argumentum sumi potest à patronis sententiæ nostræ. Nam sententia nostra ab eo tempore, quo propter Berengarium clarissimè explicata est, id est, ab anno Domini M. LI. patronos habuit plurimos viros tam claros vitæ sanctitate, & miraculis, vt etiam ab hereticis huius temporis sancti habeantur, & nominentur. In hoc numero sunt S. Anselmus, S. Bernardus, S. Malachias, S. Dominicus, S. Frãciscus, S. Antonius de Padua, S. Petrus Martyr, S. Thomas, S. Bonauẽtura, S. Nicolaus Tolentinas, S. Ludouicus Rex, S. Bernardinus, S. Vincentius, S. Antoninus, S. Franciscus Paulanus, & alij plures. ISTI verè sancti, & amici Dei fuerunt, & cum Christo nunc in cœlis regnant: nam præter commune Ecclesiæ testimonium, omnes miraculis claruerunt, & aliqui eorum pluribus, & certioribus, quàm vlli ferè veterum; vt Bernardus, cuius miracula præ multitudine numerari non possunt; vt Vincentius, in cuius canonizatione dicuntur certis testibus probata plusquam octingenta miracula; vt Frãciscus, cuius etiam propè innumerabilia, & maxima narrãtur à S. Bonauẽtura. Sunt aũt hæc miracula certiora, quàm veterum Sanctorum, quia Ecclesia his posterioribus seculis non solet referre in numerum Sanctorum aliquos, nisi miracula certissimis testibus comprobentur, quod olim non fiebat. ET denique aliquos horum, vt Bernardum, Frãciscum, Dominicum sanctos esse fatentur etiam aduersarij. Lutherus in libro de captiu. Babylon. cap. de Eucharistia, Thomam Aquinatem vocat sanctum, & cap. de Baptismo, sanctos vocat Bernardum, Dominicum, & Franciscum. Philippus Melanchthon in Apologia Cõfess. artic. 4 & 5. & 27. sanctos vocat Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum. Et Petrus Martyr in comm. 3. c. 1. ad Cor. in illud: *Dies enim Domini declarabit*, saluatos affirmat eosdẽ Caluinus in Instit. c. 10. & 17, Bernardum pium scriptorem vocat. Hos autem in nostra sententia de Eucharistia fuisse tum ex libris eorum constat, tum ex eo, quod omnes Romanis Pontificibus adhæserunt; tum denique quia Romana Ecclesia nunquam eos in sanctorum catalogum retulisset, si in tanta re ab illa dissensissent.

AD HÆC extra controuersiam est, sanctos, & amicos Dei esse non posse, qui vera fide carent; cùm sine fide impossibile sit placere Deo, Hebr. 11. & cùm iustus ex fide viuat Hebr. 10. ET denique non est vllo modo credibile, Deum, qui sanctis illis dedit spiritũ Prophetię, & reuelauit plurima etiam non necessaria, tanquam amicis, noluisse saltem alicui eorum reuelare veritatem huius rei tam necessariam.

NEQVE potest dici sanctos istos excusari posse, licet errauerint, quòd in re parui momenti, aut in re nondum explicata, & definita, aut certè non pertinaciter, sed simpliciter, & ex ignorantia lapsi fuerint. Nam INPRIMIS res grauissima est, & in qua vel summa pietas, & religio, vel summa impietas, idololatria, & sacrilegium continetur. DEINDE res tractata, discussa, & definita iam erat in multis Concilijs, vt diximus, & inter hæreticos iam numerabantur, qui aliter sentiebant. DENIQVE ipsi homines sancti non simpliciter hoc asseruerunt, sed ferè omnes contra hæreticos propugnarunt; vel libris, vel concionibus, vel etiam disputationibus cum hæreticis habitis. Quare necesse est omnino aut veram esse sententiam nostram, aut homines illos hæreticos, & inimicos Dei fuisse: neque aduersarij nostri vnquam inter se conciliabunt ista duo, viros illos sanctos fuisse & in errore grauissimo versatos, atque ideo idololatras, & sacrilegos tota vita sua fuisse.

QVINTVM argumentum sumitur ab auctoribus, & patronis contrariæ sententiæ: tales enim fuerunt, vt nullo modo probabile sit, Deum per tales homines Ecclesiam suam corrigere, vel reformare voluisse. Etsi enim Deus eligere solet aliquãdo homines simplices, ignobiles, imperitos, vt per eos magnalia sua operetur; tamen ipse eos instruit diuina sapientia, charitate, dono miraculorum, & similibus ornamẽtis, vt homines ceteri tutò credere possint illos à Deo missos. Tales fuerunt Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Institutores Ordinum religiosorum, & alij similes.

Inspiciamus nunc qualis fuerit Berengarius, quem parentem suum agnoscit Caluinus, in vltima admonitione ad VVestphalum, vbi dicit se non ægrè ferre, quòd sententiam suam olim in Berengario damnauerit Nicolaus Papa in Concilio Romano, & Gregorius VII. in Concilio Vercellensi, sed contrà potius sibi spectam sibi futuram fuisse, si Romani Pontifices illã approbassent.

Iste igitur Berengarius multis modis insignis fuit. PRIMO præuisus fuit diuinitus. Nam vt scribit Gulielmus Bibliothecarius in libro 3. de gestis Anglorũ, S. Fulbertus Episcopus Carnotensis in extremis agẽs, cùm inter alios, qui illi morienti aderant, Berengariũ tunc adolescentem, & nondum hæresiarcham vidisset, iussit eum expelli, protestatus videre se immanem Dæmonem prope illum, qui etiam blando anhelitu multos ad eum allicere videbatur. Quę sanè visio apertè significauit Berengarium opera Diaboli plurimos per nouam hæresim seducturum. In quo Berengarius æqualis Ario dici potest; nam Arij futuram hæresim S. Antonio Deus præmonstrauit, vt in eius vita testis est Athanasius. Solet enim Deus grauissima mala vt iustissimo iudicio suo interdum permittere, ita etiã ex magna sua misericordia præsignificare, vt homines sibi caueant, & minus inde lædantur.

SECVNDO excellit Berengarius in periurijs, & inconstantia. Nam (vt suprà diximus) ter diuersis temporibus hæresim abiurauit, ac proinde bis periurus fuit; ideo enim ter abiurare coactus est, quia post primam abiurationem bis periurus fuit, cum in hæresim relapsus esset: tandem tamen Catholicus obijt, vt idem Gulielmus ibidem refert.

Fuit PRÆTEREA Berengarius, (vt patet ex 1. libro Guitmundi, qui eius vitam breuiter describit) supra modum superbus, & arrogans, & ex ipsa superbia occasionem accepit noui dogmatis promulgandi. Nam prima illi controuersia cum Lanfranco fuit de rebus ad Dialecticam pertinentibus; sed cùm ab eo superari, & ab auditorib. quotidie magis ac magis deseri se videret, ignominiam illam non ferens, Dialectica omissa ad Theologiam se transtulit: & quia malebat (vt ait Guitmundus) cum aliqua hominum admiratione esse hæreticus, quàm in oculis Dei occultè Catholicus viuere, ea diligentissimè sectabatur, quæ noua & inaudita ceteris essent. Inde ergo initium hæresis.

ACCESSIT adhæc, quod præter hanc sententiam de Eucharistia, duas alias promulgauit, quas ne ipse quidem Caluinus negaret hæreses esse. Docuit enim, vt ibidem Guitmundus testatur, legitima Matrimonia destrui posse, ac licere omnibus fœminis vti, & non esse infantes baptizandos; quæ duo in Anabaptistis huius temporis, Caluinus, & Lutherus damnant. Quis igitur credat voluisse Deum per hominem ita erroneum, aduersariorum etiam iudicio: atque adeò manifestè hæreticum, Ecclesiam illustrare & reformare?

De sectatoribus Berengarij scribit ibidē Guitmundus, homines sceleratos ad eum concurrere solitos, qui lætabantur se magno metu liberatos, cùm intelligerent Eucharistiā non esse rem tam diuinam, vt propter eius perceptionem à sceleribus, & flagitijs se continere deberent.

Iam de VViclefo, de Carolstadio, Zvvinglio, Caluino, Petro Martyre, & alijs huius hæresis patronis, nimis longum esset, quales fuerint, explicare. Illud constat, neminem ipsorum vllum vnquam miraculum edere, aut signum vllum sui Apostolatus ostendere potuisse.

POSTREMVM argumentum sumitur à miraculis, quæ in confirmatione huius veritatis facta sunt, qualia hæretici pro suo errore, neque à Deo, neque à Dæmone extorquere potuerunt. Nam nec Deus testis mendacij esse potest, nec permisit hactenus hæreticis, vt saltem opera Diaboli, si non vera, saltem apparentia miracula facerent. Multa referuntur miracula circa Sacramentum Eucharistiæ à Ioanne Garetio in libro de vera præsentia corporis Domini, & à Tilmanno Bredenbachio toto lib. 1. sacrarum collationum. Septē mihi videntur ad rem nostram maximè facere.

PRIMVM est in vita B. Gregorij à Paulo Diacono scripta, & in lib. 2. cap. 41. vitæ eiusdem Gregorij per Ioannem Diaconum scriptę. Summa historiæ hęc est, cùm S. Gregorius Eucharistiam populo distribueret, venit ad mulierem, quæ fortè panem, qui in altari fuerat consecrandus, suis manibus fecerat. Cùm ergo illi S. GREGORIVS diceret, *Corpus Domini nostri IESV CHRISTI custodiat animam tuam*; illa Diabolo tentante subrisit, & Pontifex manum retraxit, & particulam in altari reposuit. Deinde completis solennijs interrogauit mulierem coram populo, cur in iam tremēda actione risisset. Illa diu mussitans tandem respondit, recognouisse se panem, quē suis manibus fecerat, atque inde credere non potuisse corpus Domini reuera esse. Tum S. Gregorius à Deo petijt, & impetrauit, vt etiam specie externa panis, in carnem mutaretur; quo facto, tam illam ad fidem reduxit, quàm totū populum confirmauit.

ALTERVM miraculum extat apud Paschasium in libro de corpore Domini, cap. 14. vbi refert Presbyterum quendam valde pium & sanctum, optasse aliquādo videre corporalibus oculis speciem eius, quem certa fide credebat sub speciebus panis, & vini latere: & tandem quod petebat obtinuisse, ac vidisse Christi corpus in forma humana, sed puerili, quod etiam ipse petierat. Vt enim eo loco idem Paschasius refert, duplici de caussa Deus hæc miracula facere solet, vel ad dubitantes in fide confirmandos, vel ad consolandos eos, à quibus ardenter amatur.

TERTIVM est S. Malachiæ, quod refert Bernardus in eius vita. Cùm enim Clericus quidam aliquando dicere præsumpsisset, in Eucharistia solum esse Sacramentum, non corporis veritatem. S. Malachias secretò, ac sæpe cum conuenit, & admonuit non resipiscentem adducit in conuentum Clericorum, ibique data facultate pro suo errore dicendi, cum illo disseruit, eumq; apertissimè confutauit. Nondum ad mentem redire volentem, coram omni populo publicè arguit, hæreticumque denunciat, & cum alijs Episcopis, qui fortè aderant, anathemate ferit. Sed cum adhuc ille furens diceret, omnes fauere homini, se autem solū nō accipere psonas, nec deserere veritatem, S. MALACHIAS dixit: *Dominus faciat te veritatem fateri, vel ex necessitate.* cui ille respōdit, *Amen.* Sed ecce die eodem corripitur grauissimo ac lethali morbo, redit ad mentem, reconciliatur Ecclesiæ, expirat. Poteratne clarius Deus ostendere à qua parte sit veritas?

QVARTVM est ipsius BERNARDI. Nam vt scribitur in eius vita lib. 2. cap. 3. Mediolani præsente populo innumerabili inter Sacramentorum celebrationem curauit Dæmoniacam, cuius sanitas desperata iam videbatur. Siquidem multos annos Diabolus eam possederat, & oculorum, aurium, ac linguæ vsum illi eripuerat; ipsam etiam linguam in morem promuscidis elephantinæ illi extenderat, vt monstrum horribile, non mulier videretur. Igitur sacram hostiam patenæ impositam super caput Dæmoniacę tenēs, atq; in hunc modum loquēs, Diabolum expulit: *Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas; iam resiste, si potes; adest ille, qui pro nostra salute passurus, Nunc, inquit, princeps huius mundi eycietur foras. Hoc illud corpus, quod de corpore Virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cęlū. In huius ergo maiestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens cōtingere eam deinceps non præsumas.* Hæc ille. Vbi sicut fides veritatis à Deo exaudiri meruit; ita prorsus deceptionis, & erroris auctor dici posset (quod absit) Deus, si falsum esset quod S. Bernardus dixit, & tota Ecclesia credit.

QVINTVM est S. ANTONII de Padua, quod insigne est, nec tñ à Ioāne Garetio, vel Tilmanno Bredenbachio annotatū. Describitur in eius vita apud Suriū, tomo 3. & à S. Antonino in summa historiali, p. 3. tit. 24. cap. 3. §. 2. Disputante S. Antonio de veritate corporis Dñi in Eucharistia cum hęretico quodā in partibus Tolosānis (siquidem eo tempore Albigenses vexabāt Ecclesiam, qui cum alijs plurimis hoc etiam errore infecti erant) petijt hæreticus ab Antonio, quem nouerat dono miraculorum prędirū esse, eiusmodi signū. *Habeo,* inquit, *iumentum, cui per integrum triduum cibum non dabo. Exacto triduo adsis tu cum Sacramento; ego adero cum iumēto, atq; ante illum hordeum effundā; si iumentum hordeo derelicto ad Sacramenti venerationem accesserit, credam.* Factum est vt ille voluit, & triduo exacto S. Antonius, turbis fidelium comitatus, & venerabile Sacramentū manu tenens, sic ad iumentū loquutus est: *In virtute & nomine Creatoris tui, quem in manibus, licet indignus, veraciter teneo, tibi dico animal, & pcipio, vt confestim venias humiliter modo tuo, & ei reuerentiā exhibeas: vt ex hoc cognoscat hęretica prauitas, ꝙ omnis creatura suo subditur Creatori, quē sacerdotalis dignitas iugiter tractat in altari.* His verbis prolatis, iumentum hordei ante se effusi, & famis oblitum ad sanctū accurrit, & capite inclinato, ac genibus,

curuatis,

curuatis, eo modo quo potuit, Dominum adorauit, & hæreticum confutauit.

SEXTVM narrat Thomas VValdensis testis oculatus, tomo 2. cap. 63. Scribit enim sartorem quendam hæreticum publicè in Ecclesia S. Pauli Londini in iudicio coram Archiepiscopo & aliis Prælatis constitutum, dixisse, digniorem esse araneam cultu, ac reuerentia, quàm Eucharistiam; & continuò de alto tecti culmine horribilem araneam directo filo ad os eius properasse, ac vix multorum manibus prohibitam, ne ingrederetur.

SEPTIMVM narrat Tilmānus Bredenbachius lib. 7. sacrarum collationum, cap. 60. quod quidem in illis partibus, vbi contigit, dicit esse notissimum, & celeberrimum, ac non solùm soluta oratione, sed etiam carmine conscriptum. Eius hæc est summa. Anno Domini M.D.LXI. die 8. Aprilis, feria 2. Paschæ tribus horis ante meridiem, Nouiomagi, quod oppidum est in Geldria, Parochus quidam nomine Antonius VVorstius, completis Missarum solenniis, venerabile Sacramentum ad fœminam ægrotam de more Catholico deferebat. Casu accidit, vt tempore eodem ad ianuam tabernæ, iuxta quam Parocho transeundum erat, duo iuuenes consisterent, Nouiomagensis vnus, alter Traiectensis, qui oua Paschalia in manibus habentes, inter se contendebant, vter celeriùs ouum deglutiret. Interea Parocho propinquante, Traiectensis blasphemus, & irrisor tanti mysterij, & vt apparet, hæreticus Caluinista, sodali suo dixit, se multo citius ouum suū deuoraturum, quàm mulierculam Deastrum illum: & continuò ouum in os iniecit. Sed ouum in medio gutture constitit, & cùm ille suffocari se sentiens, vndique circumspiceret, vidit candelam sebaceam ex pariete dependentem, eaque arrepta, atque in os iniecta, vt ouum detruderet, ita hæsit totum seuum in ouo, vt nudum filum, seu stamen candelæ miser extraxerit; tum denique concidit, & in Æthiopum nigredinem mutato vultu, elisoq; gutture expirauit. Repertum est autem postea ouum instar tuberis in altera parte colli, non in gutture, vt par erat. Ita nimirum Christus, nō Deastrum, sed verum Deum se esse demonstrauit. Sed de his hactenus.

Ad hoc argumentum ex miraculis Petrus Martyr breuiter respondet in libro contra Gardinerum, obiecto 158. esse meras præstigias ista, quæ à nobis dicuntur miracula. Id verò probat, quia Irenæus lib. 1. cap. 9. testatur, Marcum Hæresiarcham, & Magum præstigiis quibusdam solitum fuisse in sua Eucharistia efficere, vt in calice cruor appareret.

AT quænam est ista consequentia? Marcus Hæresiarcha, & Magus præstigiis cruorem in calice apparere faciebat; ergo B. Gregorius vir sanctissimus, S. Bernardus, S. Antonius, & alij, quos sanctos fuisse etiam hæretici confitentur, non nisi præstigiis miracula circa Eucharistiam fecerunt. Sanè si ita liceat argumentari, poterimus etiam hoc modo colligere; Magi Pharaonis per incantationes conuertebant virgas in dracones, & aquam in sanguinem; ergo & Moses cum similia faceret, per incantationes faciebat: & breuiter omnia miracula Christi, & Apostolorum calumniari possemus.

Dico SECVNDO, responsionem Petri Martyris vtcunque aptari posse ad miracula, quæ fiunt, cùm exterius in Eucharistia apparet caro, vel aliquid eiusmodi; at nullo modo aptari posse ad ea miracula, quæ consistunt in interitu hominum, vt est tertium & septimū à nobis recitatum: illæ enim verę mortes fuerunt, non simulatæ, ac fictæ.

Dico POSTREMO in hoc mysterio maximè locum habere dilemma Augustini lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 5. Nam aut facta sunt miracula ad hoc mysterium confirmandum, aut nō sunt facta. Si facta sunt, credamus igitur, quod tot miraculis confirmatum est. Si nō sunt facta, hoc ipsum est summum miraculum, quòd sine miraculis res tam difficilis credi potuerit à tot Philosophis, atque adeò à toto orbe terrarum. Nam sententia aduersariorum, quæ facillima est, nō est mirum, si absque vllis miraculis admittatur: nostram autem sententiam, quæ non modò cum sensibus, sed etiam cum ratione pugnare videtur, quis credat tantæ multitudini, sine multis, magnisq; miraculis persuaderi potuisse, nisi, vt dixi, hoc ipsum summum miraculū esse dicatur?

CAPVT IX.

Soluitur obiectio deprompta ab inutilitate realis præsentiæ.

DVÆ sunt, vt suprà diximus, obiectiones aduersariorum. PRIMA est eiusmodi: Deus nihil frustrà facere solet. At frustra poneretur in Eucharistia vera corporis Domini præsentia, cùm satis sit, si eam illic habeamus in signo. PRIMO, quia finis, ac fructus Eucharistiæ est, nutrire animas. Non minus autem nutrit animas Christus in symbolo existens, quàm reipsa delitescens in pane. Animæ enim nutriuntur fide, & charitate: fides autem, & charitas tam bene possunt complecti Christum in cœlo, quàm in Eucharistia. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 32. *Fidem*, inquit, *nos ista, quam enarrauimus, corporis participatione non minus lautè, affluenterq; pascimus, quam qui ipsum Christum è cœlo detrahunt.* Similia habet Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 52. & 60. vbi etiam addit Scripturæ testimonium. Nam Ioan. 16. Dominus ait Apostolis. *Expedit vobis, vt ego vadā: Si enim non abiero, Paracletus non ueniet ad uos.* Non erat igitur vtilis Apostolis corporalis Christi præsentia, alioqui expediuisset ipsum manere cum eis, non autem ab eis recedere. At non potest esse vtilior corporalis Christi præsentia in Eucharistia, quàm esset illa eadem cū Apostolis manifesta, & visibilis: igitur si illa inutilis erat post certum quoddam tempus, quantò magis ista inutilis erit?

SECVNDO, Baptismus confert gratiam, regenerat animam, ac proinde vitam spiritualem confert, licet non transmutetur aqua in Christum, vel Spiritum sanctum, sed vera & sola aqua maneat, vt antea erat: cur ergo non poterit Eucharistia conferre gratiam, & vitam iam acceptam conseruare, & augere, etiamsi nō mutetur panis in carnem, sed verus & solus panis maneat, vt antea erat?

TERTIO, ista præsentia Christi inuisibilis est, immò nullo sensu, ac ne ipsa quidem mente perceptibilis, nisi per fidem. At fides non egebat ista præsentia, vt Christum apprehendere posset: nihil igitur confert præsentia ista Christi in Eucharistia.

QVARTO, qui sola fide in symbolo Christum recipiunt, fructū passionis Domini sine dubio consequuntur, qui Christum reipsa in Eucharistia sine fide percipiunt, nullum fructum consequuntur.

QVINTO, argumentatur Caluinus contra VVestphalum: *Ista præsentia realis plus incommodi, quàm cōmodi adfert: nam facit, ut corpus Christi sit commune piis, & impiis, quod certè incommodum est non leue. Et præterea breuissimo tempore nobis adest, nimirum quandiu species illæ conseruatur; quod exiguum commodum est; igitur inutilis est ea præsentia.*

RESPONDEO, ista argumenta leuissima sunt. Ad PRIMVM negari potest consequentia, & antecedens. Consequentia enim illa si quid probat, solū probat, nō fuisse necessarium absolutè, vt in Sacramēto reipsa corpus Dñi poneretur, sed non probat nō fuisse vtile, vel frustrà poni. Id enim omne vtile est, & non frustrà fit,

per quod nobis aliquid boni cōfertur, licet illud ipsum alia via conferri potuisset. Id verò manifestè colligitur ex multis similibus. Nam eodem modo argumentari possemus in mysterio Incarnationis: Poterat Deus sine Incarnatione Filij nos liberare; frustrà igitur Deus homo factus est. Item poterat Christus homo, per quodcunque opus bonum nobis reconciliationem apud Patrem mereri; frustrà igitur labores, & dolores sustinuit. Item poterat vna sanguinis gutta nos redimere, quorsum igitur tot ludibria, verbera, vulnera, & sanguinis totius effusio? Item poterat sine descensu ad Inferos sanctos Patres inde eruere, Dæmones alligare, aliaque id genus operari solo imperio; quorsum igitur illa descensio? Denique poterant ægroti sola fide in Christum sanati, sine contactu manuum, vel fimbriæ eius; quorsum igitur Dominus manus imponebat? quorsum illi tanto studio ad fimbriam accurrebant? Atque id genus infinita exempla possem adferre. Sic igitur non sequitur frustrà corpus Domini reipsa in Eucharistia exhiberi, etiamsi eundem fructum ex solo symbolo per fidem recipere possemus.

Deinde nego, eundem fructum recipi ex solo symbolo per fidem. Nam Primvm magis excitatur fides, charitas, deuotio, pietas, reuerentia, cùm cogitamus reipsa nobiscum vniri Christum, quàm si solùm in cœlo eum sedere credamus. Et hoc experimentum ipsum abundè testatur: longè enim aliter afficiuntur pij fideles erga venerabile Sacramentum, quàm erga imagines Saluatoris, quæ sunt mera Christi symbola. Deinde Christus ipse dum nobis reipsa coniungitur, multa nobis largitur, quæ non largiretur sine ista coniunctione, etiamsi posset. Quemadmodum omnes, quotquot tangebant eum, curabat ab omnibus languoribus, quos certè non curasset, nisi eum tetigissēt; vt infinitos alios, qui eum non tangebant, non curabat, & tamen quis negat potuisse eum sine illo contactu omnes curare? Sæpè etiam Principes, si carceres inuisant, multos liberant, quos alioqui non liberassent, tametsi possent solo imperio omnes liberare sine illa carceris visitatione.

Ad locum Euangelij dantur à Patribus duæ expositiones: neutra nobis aduersatur. Vna est Augustini tract. 94. in Ioan. & Bernardi serm. 3. de ascensione Domini, qui dicunt Apostolos allectos dulcissima Christi consuetudine amasse illum humano quodam amore, dum is in terris degeret: sed oportuisse eos abstrahi, & quasi ablactari ab humana illa consolatione, vt ad amorē spiritualem Christi proueherentur. Quæ expositio nostræ sententiæ non aduersatur, quia præsentia Christi in Eucharistia cùm sit inuisibilis, non conciliat amorem humanum (nec enim illum videmus aut audimus, aut cum eo versamur, vt Apostoli faciebant) sed planè diuinum, & spiritualem: quare præsentia ista solùm prodesse, non autem obesse vllo modo potest.

Altera expositio est Græcorum, Cyrilli lib. 10. in Ioan. cap. 32. & Theophylacti in cap. 16. Ioan. qui dicunt expediuisse, vt Christus recederet, nō quia præsentia eius corporalis vnquam possit esse inutilis, sed quia vtilior erat Apostolis & nobis omnibus, eius recessus per mortem, & ascensionem in cœlum, quàm conuersatio illa in terris. Deus enim constituerat non mittere Spiritum sanctum, nisi prius sacrificium crucis perageretur, & nisi dispensatio Christi per eius Ascensionem compleretur. Itaque non impediebat aduentum Spiritus sancti præsentia corporalis Christi, sed impediebat decretum illud Dei, quo statuerat, vt mors, & ascensio Christi præcederent.

Ad Secvndvm argumentum concedo potuisse Deum, per Sacramentum Eucharistiæ etiam sine reali præsentia corporis Domini conseruare, & augere in nobis vitam spiritualem in Baptismo acquisitam; sed

A non ideo inutilis est ea præsentia. Nam etiam potuisset Deus sine symbolis aquæ, & panis, id est, sine Sacramētis sensibilibus, Baptismi & Eucharistiæ eandem nobis gratiam conferre, quam per ea symbola confert: & tamen non dicunt aduersarij inutilia esse symbola externa aquæ, & panis.

Anne, quod non est eadem ratio Baptismi, & Eucharistiæ. Nam Baptismus nihil est aliud, nisi Sacramentum regenerationis: Eucharistia autem non est solùm Sacramētum refectionis, seu mutationis, sed præterea est memoriale omnium miraculorum, & quasi compendium vitæ, passionis, & resurrectionis Domini, iuxta illud Psalm. 110. *Memoriam fecit mirabiliū suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timentibus se.* Quare debuit esse res plena miraculo, nō autem simplex aliquod symbolum, vt non esset inferior sed superior Mannæ Iudæorum, quod similiter fuit memoriale mirabilium, quæ in deserto Hebræis
B contigerunt. Deinde est testimonium, & quasi pignus amoris Christi erga sponsam suam Ecclesiam: & ideo sicut amor ille est infinitus, & potentia ipsius Christi est infinita, ita debuit hoc pignus supra modū esse mirabile. De qua re multa præclara extant apud Chrysostomū, hom. 24. in priorem ad Corint. & alibi. Tertio est caussa, & quasi semen resurrectionis corporum nostrorum, idq; per contactum: & coniunctionem corporis gloriosi cum corporibus nostris mortalibus, vel supra ex Irenæo, Hilario, Cyrillo, alijsq; Patribus demonstrauimus. Deniqve est sacrificium religionis Christianæ (velint nolint hæretici) & quia sacrificium Christianorum impletiuum esse debuit figurarum veterum, & proinde præstantius sacrificijs omnibus Hebræorum, nō potuit in solo pane, & vino cōstitui, quæ sunt longè inferiora vitulis & arietibus, sed necesse fuit ipsum verū Domini corpus in hoc sacrificio cōtineri, vt eo modo veritas imagini, & exemplar figuræ, & corpus vmbræ quàm aptissimè responderet.

C Ad Tertivm nego, corpus Domini in Eucharistia non percipi, nisi fide. Nam etiam si in propria specie, & immediatè non attingitur ab vllo sensu, nec ab ipsa mente, nisi per fidē; tamen in specie aliena, & mediatè attingitur oculis, manibus, lingua, & ipso etiam pectore. Quomodo etiam interdum saluberrima pharmaca ita inuoluta dantur ægrotis in varijs integumentis, vt nullo sensu immediatè percipiātur, & tn̄ quia ipsa re vera ad stomachum penetrant, vtilissima sunt.

Ad Qvartvm concedo, sola fide sine reali præsentia corpus Domini apprehensum prodesse; & contrà solo corpore per realem præsentiam acceptum nihil prodesse: sed nego inde sequi, realem præsentiam, & corporalem perceptionem inutilem esse. Nam etiamsi ista sine fide non prosunt; & fides sine istis prodest magis tamen prodest fides, cum istis, quam sine istis. Quemadmodum opera bona sine fide non prosunt; fides autem sine operibus prodest, cùm quis videlicet
D ab operibus legitimè impeditur. Et tamen plus ꝓsunt opera bona cū fide, quàm sola fides: & B. Mariæ nihil profuisset Christum corpore concipere, & parere, nisi etiam mente per fidem, & charitatem eundem concepisset: & contrà multum profuisset sola mente concipere, licet eundem corpore non concepisset. Et tamen quis dicere auderet, non magis ei profuisse mente & corpore Christum, quàm sola mente concipere?

Ad Vltimvm dico, nullum incommodum; sed maximum commodum consequi ex reali præsentia: nam non læditur corpus Domini ex eo quod impijs communicatur; & in eo demonstratur summa Dei charitas. Quamuis autē breui tempore inter nos Dominum habeamus, tamen breui illo tempore maxima dona nobis largitur; alioqui etiam breui tempore tangebant fimbriam Christi multi ægroti, qui tamen ex eo contactu curabantur.

CA-

CAPVT X.

Soluitur altera obiectio, quæ sumitur ab indignitate rei.

ALTERA, eaque postrema hæreticorum obiectio ab indignitate rei sumitur. Scribit enim Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 32. absurda oportere reijcere, quæ cœlesti Christi maiestate indigna sunt. Quæ autem illa sint absurda, ipse eo loco non dicit: sed ab alijs ista ferè enumerari solent, quod oportebit concedere Christum in terram cadere, dentibus atteri, in vẽtrem, & in secessum ire, à muribus corrodi, vel etiam deuorari, putrescere, vel acescere, deniq; etiã cremari. Quæ omnia, & nunc ab hæreticis obijciũtur, & olim à Berengarianis obijciebantur, vt patet ex Guitmundo, lib. 2. & ex Algero, lib. 2. cap. 1.

SED respõdemus, quod ad similia obiecta veteres Patres maiores nostri respõderunt. Neq; enim solùm hoc mysterium, sed omnia ferè alia Iudæi, pagani, hæretici tanquam indigna, & stulta irriserunt: de quibus AVGVSTINVS in episto. 49. ad Deo gratias, quæst. 6. *In ipsum*, inquit, *Christum non crederemus, si fides Christiana cachinnum metueret paganorum.*

AC PRIMVM apud Iudæos Saducæi ipsi Christo quæstionem ridiculam proponere ausi sunt contra resurrectionem, ut ex absurditate, quæ inde sequebatur, concluderent, nullam futuram esse corporum resurrectionem. Videtur enim sequi, vt si mulier aliqua hic habuerit septem viros per mortem sibi inuicem succedentes, in altera vita, aut pro vxore litigent, aut vna sit vxor septem virorum simul. Eodem modo Marcionistæ apud Tertullianum in lib. de resurrect. carn. & Origenistæ apud Hieronymum in epist. ad Pammachiũ contra errores Ioan. Hierosolymit. ut resurrectionem carnis exploderent, argumenta petebant ab absurdis: quia si erunt tunc sexus distincti, erit etiam procreatio, erunt nutrices, & obstetrices; si vẽter & palatum, erunt etiam cibi, erunt egestiones, erunt latrinæ, &c. DOMINVS autem respondit: *Erratis, nescientes Scripturam, & virtutem Dei: in resurrectione enim, neq; nubent, neque nubentur*, Matth. 22. QVOD idem nos hæreticis dicere possumus; Errans, ignorantes Scripturã, & virtutem Dei. Christus enim verè in Sacramento existit, sed nullo modo lædi potest; proinde nõ cadit in terram, non teritur, non roditur, non putrescit, nõ crematur: ista enim in speciebus illis recipiũtur, sed Christum non afficiunt, licet coniunctæ sint species illæ cum Christo. Ipsa quoque diuinitas nonne vbique est præsens, & tamen nec sordescit in sordibus, nec crematur in flammis, nec putrescit in putrescentibus rebus.

DICES, si verè corpus Domini in Eucharistia est, cadente Eucharistia in terram, non cadit corpus Domini; ergo separatur in illo casu corpus Domini ab Eucharistia, & vnum manet in terra, alterum in altari, vel in manibus eius, cui cecidit Eucharistia.

RESPONDEO, Corpus Domini non separatur ab Eucharistia, donec species illæ integræ manẽt: & ideò, si Eucharistia cadat in terram, corpus Domini in terra erit, sed non dicetur cecidisse; id enim propriè cadit quod corpus est, & corporaliter existit, ac mouetur. Quare cadente homine, corpus cadit, anima non cadit, licet per accidens moueatur: sic etiam corpus Domini, quòd indiuisibiliter manet in Eucharistia, locum mutat cadente hostia, sed non propriè cadit.

SECVNDO, multi Philosophi, ac præsertim Epicuræi, negabãt prouidentiam Dei respectu rerum earũ, quæ sunt infra lunam, quòd dicerent, indignum Deo, vt ad res tam viles procurandas se deijciat. SED Christiani ex Scripturis didicerunt, non esse Deo indignũ,

A immò dignissimum, vt absque vllo suo labore, & incommodo erga passeres, fœnum, & res omnes, quamuis minutissimas beneuolentiam suã ostendat. QVOD idem nos hæreticis dicere possumus: non enim indignum est, sed dignissimum CHRISTO, sine vlla sui læsione ita se nobis præbere, vt summum erga nos amorem ostendat.

TERTIO, qui negabant Incarnationem, nulla ferè argumenta fortiora sibi videbantur obijcere, quàm ab indignitate. Hinc Marcionistæ apud Tertullianum in libro de carne Christi, obijciebant indignum esse Deo in vtero fœminæ includi, poni in præsepi, & alia id genus. Et Nestorius apud Theodoretum, lib. 4 hæret. fabular. & Euagrium lib. 1. histor. cap. 2. nihil fortius adferebat, quàm, indignum esse, si Deus dicatur bimestris, & bicubitus; quæ tamen dici posse videntur, si verè infans aliquando fuit Christus, & simul Deus. Porrò Iudæi & Pagani nihil magis horrebant, & ridebant

B in Christiana religione, quàm indignitatem illã, quòd dicerentur Christiani credere in hominem suspẽsum, & spem habere in homine inter latrones cruci fixo, vt videre est apud Iustinum in dialogo cum Triphone, & Minutium Felicem in Octauio. SED contempsit Ecclesia illorum irrisiones edocta ab Apostolo, 1. Corinth. 1. mysterium crucis Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam esse, sed ipsis electis, Dei virtutem, & Dei sapientiam. Neq; enim ex omnibus Christi passionibus, Diuinitas lædi vllo modo potuit, & tamen inde ingens Deo gloria, & summa hominibus vtilitas nata est. IDEM nos, & multò maiore ratione Sacramentarijs possumus respondere. Nam maior indignitas videtur Christum Deum, & hominem in propria specie, quàm in specie panis lædi potuisse. Et præterea Christus homo in specie panis, nihil omnino patitur: at in specie propria, verè passus est verbera, vulnera, & ipsam mortem, eamq; cum summa ignominia in patibulo, atque inter latrones.

C QVARTO, Ariani, vt oppugnarent Christi Diuinitatem, semper obijciebant, id requirere honorem Dei Patris, vt ex Hilario colligitur lib. 12. de Trinit. & in lib. contra Constantium. Nouatiani quoque (vt Ambrosius refert, lib. 1. de Pœnit. cap. 2.) vt negarent Ecclesiæ potestatem absoluendi peccatores, dicebant, indignum esse, si id hominibus tribuatur, quod est proprium Dei. SED responderunt Patres, à nullis magis Deum Patrem affici contumelia, quàm ab illis, qui non crederent verbis eius: *Hic est Filius meus.* Et: *Quæcunque solueritis super terram.* IDEM & nos Sacramentarijs respondemus; non enim clarius dixit illa Deus, quàm Christus dixerit: *Hoc est corpus meum.* Non amat Deus eiusmodi patronos, qui nesciant honorem, & dignitatem ipsius tueri, nisi verba eius corrumpant, & mendacem (quantum in se est) efficiant.

DENIQVE, quia nonnulli vix ferre possunt, Christũ

D quocunque modo posse includi in parua pixide, cadere in terram, comburi, rodi à bestia; ab ipsis ego libenter discerem an non credant Christum infantulũ inclusum verè fuisse primùm in angustissimo, & obscuro fœminæ vtero, deinde fascijs ac pannis inuolutum? eundem non modò cadere in terram potuisse, sed etiã humi sæpe iacuisse? eundem infantulum remoto miraculo, & comburi, & à bestia morderi potuisse? Si igitur ista pati potuit in propria specie, & cum læsione, cur mirum videri debet, si similia in specie aliena, & sine ulla læsione eidem accidere posse dicamus? Dixi autem in aliena specie, quoniam absolutè non concedimus, Christi corpus in Eucharistia posse comburi, vel corrodi, ne in propria specie Christum hæc pati posse significare videamur.

CAPVT XI.

De modo exiſtentiæ corporis Domini in Euchariſtia, ſententiæ variæ referuntur.

GRAVISSIMA controuerſia de reali præſentia Dominici corporis expedita, ſequitur alia de ratione, & modo, quo corpus Domini in Euchariſtia adeſſe incipit. Et quidem Catholica Eccleſia ſemper docuit per conuerſionem ſubſtantiæ panis, & vini in corpus, & ſanguinem Domini, quæ conuerſio poſtmodũ tranſubſtantiatio appellata eſt, fieri, vt corpus & ſanguis Domini, verè ac realiter in Sacramento Euchariſtiæ præſentia ſint. Sed præter hanc ſententiam, quę ſola eſt antiquiſſima, & veriſſima, ſeptem omnino exiſterunt errantium opiniones.

PRIMA Berengarij. & diſcipulorum eius fuit, vt ex lib. 1. & 3. Guitmundi colligitur. Illi enim conuicti fidelium argumentis, cùm defendere non poſſent, B Euchariſtiam nihil eſſe aliud, niſi ſignum corporis Domini; ab iſto quidem errore receſſerunt, ſed ad veritatem non peruenerunt: docuerunt enim verum panem & vinum, ſimul cum vero corpore & ſanguine Domini in Euchariſtia conſiſtere. Et licet impanationem Chriſti rem iſtam Guitmundus appellet, non tamen apertè declarat, an panis hypoſtaticè à Verbo aſſumeretur ex illorum ſententia, an non; immò ita illos impugnat, ac ſi ſolùm docuiſſent, miſceri ſimpliciter Chriſti corpus pani.

ALTERA ſententia aliorum fuit, qui, vt ibidem Guitmundus ait, panem aſſerebant partim mutari in corpus Domini, partim nõ mutari: id quod ea de cauſſa aſſerebant, quia putabant omnino improbabile, vt verum corpus Domini ab impijs ſumeretur. Itaq; volebant eam panis partem, quæ à pijs ſumenda erat, verti per conſecrationem in corpus Domini, eam verò, C quæ ab impijs erat accipienda, nõ conuerti. Cuius ſententiæ auctores, Guitmundus dicit, Berengarij hoſtes fuiſſe, & tamen iiſdem ferè argumentis ad ſuum dogma ſtabiliendum vti conſueuiſſe.

Huc referri poſſunt duæ aliæ ſententiæ iſti ſimiles. Nam vt iſti docebant, partem integrantem panis conuerti, & partem nõ conuerti: ita DVRANDVS docuit, partem vnam eſſentialem, id eſt, formam panis conuerti, partem alteram, id eſt, materiam non conuerti. Exiſtimat enim Durandus in 4. diſt. 11. quæſt. 3. conuerti panem in corpus Domini per conſecrationem, ſed ita, vt forma panis recedente, materia panis maneat informata Chriſti anima, omnino ad eũ modum quo cibus conuertitur in carnem noſtram per nutritionem.

ALII autem (vt nullus error deeſſet) è contrario docuerũt, materiam panis mutari in corpus Chriſti, ſed formam panis ſubſtantialem remanere eandem. Refert hunc errorem ſine nomine auctoris, ſanctus Tho D mas 3. par. quæſt. 75. art. 6.

QVINTA ſententia eſt Ruperti Abbatis Tuitienſis, qui circiter XL. annis Guitmundo poſterior fuit. Rupertus igitur docuit, panem Euchariſtiæ hypoſtaticè aſſumi à verbo, eo prorſus modo, quo natura humana ab eodem Verbo aſſumpta eſt. Id patet ex lib. 6. in Ioan. vbi exponens illa verba: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt*, dicit Verbum æternum per Incarnationem factum hominem non deſtruendo, vel mutando, ſed aſſumendo perſonaliter humanitatem, & eodem modo per conſecrationem Euchariſtiæ, idem Verbum fieri panem non deſtruendo, vel mutando, ſed aſſumendo perſonaliter panem. Vbi apertè fatetur, Chriſtum dici, & eſſe panem facta conſecratione, ſicut dicitur, & eſt homo, per Incarnationem. Idem auctor in 2. libro de diuinis officijs, cap. 2. fusè idipſum docet: vbi decla- A rat ipſum panem fieri corpus CHRISTI, nõ quia vertatur in carnem Domini, ſed quia aſſumatur à Verbo. Ex quo ſequitur panem eſſe corpus CHRISTI, ſed corpus non humanum, neq; carneum, ſed panaceum; & longè diuerſum ab illo, quod de Virgine ſumptum eſt. Ibidem docet, hæc duo corpora poſſe dici vnum, quia vnum eſt ſuppoſitũ vtriuſq;, ſiue vnus eſt CHRISTVS, qui vtrumque aſſumpſit: & diſertis uerbis dicit, illa corpora, panaceum, & carneum, eſſe vnum, quia idem Chriſtus ſurſum, id eſt, in cęlo, eſt in carne, deorſum, id eſt, in altari, eſt in pane. Denique in eodem lib. 2. cap. 9. multa ſimilia docet, & addit impios in Communione ſacra nihil accipere, niſi corpus panaceum; pios autem accipere vtrumque corpus. Nam quia idem Dominus ſurſum eſt in carne, deorſum in pane, ideo ſolùm in pane ſumitur ore corporali, quod eſt commune pijs, & impijs; in carne autem, quæ eſt ſurſum, non ſumitur niſi ore ſpirituali, quo carent impij.

B Hunc errorem notauit, & refutauit Algerus, lib. 1. de Sacrament. cap. 6. vbi dicit, hanc eſſe nonam hæreſim, & abſurdiſſimam: Algerus enim vixit eodem tempore, quo Rupertus. Siquidem Rupertus viuebat anno M.C.XXIV. teſte Tritemio; Algerus autem vixit, & obijt tempore Petri Cluniacenſis, vt idem Petrus teſtatur in epiſt. ad Alberonem Epiſcopum Leodienſem: Petrus autem Cluniacenſis æqualis ſancti Bernardi fuit, qui floruit circa annum M.C.XL. Et notat ibidem Petrus, Algerum refutaſſe accuratiſſimè modernorum quorundam errorem de corpore Domini.

Hinc refelli poteſt communis quidem error, quo hoc tempore plurimi tenentur de auctore huius hæreſis. Nam vt teſtatur Thomas VValdenſis, tomo 2. de Sacrament. cap. 47. 65. & 93. exſtabat olim quidam liber de diuinis officijs ſine nomine auctoris, quo Ioãnes VViclefus mirabiliter triumphabat, & Catholi- C cos vexabat, nunc Ambroſij, nunc Iſidori, nunc Fulgentij nomine eum librum venditans. Quare Catholici diu quæſierunt auctorem verum eius libri, & tandem certò deprehenderunt eum auctorem, vixiſſe tẽpore ſancti Anſelmi, & ab ipſo Anſelmo refutatum: & neſcio quibus coniecturis ſuſpicati ſunt auctorem illum fuiſſe VValramum, ſeu Valeramum, ad quem exſtant duo opuſcula S. Anſelmi, vnum de azymo, alterum de diuerſitate Sacramentorum. Hinc Dominicus à Soto, Claudius Sanctius, Gulielmus Alanus, & alij, qui ſcribunt de Euchariſtia, primum auctorem impanationis faciunt Valeramum. Sed nec ille fuit primus, cùm præceſſerint Berengariani; nec fuit Valeramus, ſed Rupertus Tuitienſis, ex cuius libris eruenda eſt eius ſentẽtia, quam ſanè perperam exponit Dominicus à Soto in 4. diſt. 9. quæſt. 2. art. 2.

Eſſe autem Rupertum auctorem illorum librorũ de officijs diuinis, in quibus iſti errores continentur, D dubitari nullo modo poteſt. Nam ſententiæ omnes, quas citabat VViclefus apud VValdenſem, inueniuntur ad verbum in ſecundo libro Ruperti de officijs, capit. 9. Initium quoque librorum de officijs apud VValdenſem eſt: *Ea, quæ per anni circulum*; & idipſum eſt initium librorum Ruperti. Denique conueniunt iſti errores librorum de officijs diuinis cum alijs eiuſdem Ruperti in comment. in Exodum, & in Ioannem. Vnde non ſine cauſſa libri iſti Ruperti ſine honore & titulo iacuerunt annis fermè CD. nam ætate noſtra primùm lucem liberè aſpexerunt. Neque dubium eſſe poteſt, an libri iſti de officijs diuinis eiuſdẽ Ruperti ſint, cuius ſunt omnia alia opera, quæ eidem adſcribuntur: nam in prologo horum librorum de officijs diuinis enumerat ipſe omnia alia ſua opera.

SEXTA opinio, ſeu potius hæreſis eſt cuiuſdam Ioãnis Pariſienſis, qui (vt refert Thomas VValdenſis, to-

mo

mo 2. de Sacramentis, ca. 65.) palam oppugnauit hæresim præcedentem, & aliam excogitauit: docuit enim panem assumi à verbo, sed mediante corpore parte, id est, mediante corpore Christi, vt corpus accipitur pro parte hominis, non vt accipitur pro toto hoīe. Dixit autem mediante parte hominis, non mediante toto, ne admittere cogeretur, Deum esse panem. Quomodo enim Æthiops non dicitur albus absolutè, quia nō est candor in toto ipsius corpore, sed solùm in dentibus: ita existimabat Deum non debere dici panem absolutè, quia non coniungitur Deo panis, nisi mediante parte humanitatis eius.

SEPTIMA opinio, seu hæresis, Lutheranorum est, quæ quatuor capitibus continetur. Lutherus in lib. de captiuit. Babylonica, cap. de Eucharistia, duo dicit. PRIMO, non esse articulum fidei, vtrum panis maneat, vel non maneat cum corpore Domini in Eucharistia, sed vtrumque posse defendi sine periculo hæresis. Et in hoc valde distinguuntur Lutherani à Caluinistis. Caluinistæ enim dicunt, transsubstantiationē, sceleratam esse hęresim, & rem prorsus impossibilem: Lutherani dicunt, esse possibilem, & non pugnare apertè cum fide. Vnde etiam Brentius in confess. VVirtemberg. cap. de Eucharistia, & Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Trident. sess. 13. cap. 4. magis reprehendunt Catholicos, quod transubstantiationem faciant articulum fidei, quàm quòd eam defendant. SECVNDO dicit, videri sibi probabilius, & conformius Scripturis, & hoc etiam receperunt omnes Lutherani, vt panis maneat. TERTIO, addit veram esse propositionem; Panis est corpus Christi; propter vnionem panis cum corpore, sicut est vera; Christus homo est Deus: vbi insinuat impanationem Ruperti, vel Ioan. Parisiensis; tamen non apertius id explicat. Et Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. ad cap. 4. sess. 13. Concilij Trident. disertis verbis dicit, Lutheranos non ponere vnionem personalem Christi cum pane: vnde etiam ceteri Lutherani magis adhærent primo errori ex citatis, quàm quinto, vel sexto. QVARTO idem Lutherus in serm. de Sacram. cœnæ Dom. & in lib. *Quod verba Christi; Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stet.* Et in lib. qui inscribitur: *Confessio Mart. Lutheri, de cœna Domini,* explicat modum seu rationem, quo corpus Domini cum pane coniungitur, ac dicit, corpus Domini per vnionem ad Verbum id assequutum esse, vt sit vbicunq; est Verbum, id est, vbique: quod si vbique est, certè etiam in pane cœnæ Domini erat.

Atque hanc Lutheri sententiam sequuti sunt postea Ioann. Brentius in Apologia pro Confess. VVirtemberg. in tractatu de cœna Domini, & in libro de duabus naturis Christi, & Ascensione, & sessione à dextris, & in libro de Maiestate Christi hominis. Matthias Illyricus in lib. de Ascensione Domini. Iacobus Schmidelinus in Thesibus de Maiestate Christi hominis. Martinus Kemnitius in libro de duabus Christi naturis. Ioann. VVigandus in lib. de commun. idiom. Ioann. Tilmannus in libro quem vocat Farraginem sententiarum. Denique ferè omnes Lutherani, vt apparet ex libro Concordiæ nuper edito. Itaque Lutherani hoc tempore maxima ex parte sequuntur quartum hoc dictum Lutheri de Vbiquitate. Si qui tamen sunt qui ab eo abhorreant, ij sequuntur tria priora, & proinde primum errorem suprà citatum Berengarianorum: & in hoc numero videtur Kemnitius in Exam. sess. 13. cap. 4. vbi dicit fundamentum præsentiæ corporis Domini, non esse vbiquitatem; tametsi ibidem in libro de duabus naturis satis apertè vbiquitatem tueatur.

CAPVT XII.

Refellitur SECVNDVS error Berengarianorum.

ANTEQVAM ad sententiam Ecclesiæ confirmandam veniamus, refellendi sunt errores delirantium: idque quàm breuissimè fieri poterit, quod errores illi, excepto primo & postremo, extincti ac sepulti iam sint: postremus autem, qui est de Vbiquitate, à nobis alio loco diligenter fuerit confutatus; primus autem iisdem argumentis confutandus sit, quo sentētia vera confirmanda.

Igitur SECVNDVS error (PRIMVM enim differemus in alium locum) facilè refutari potest. PRIMO, quia (vt Guitmundus scribit lib. 3.) fundamentum huius erroris erat, ne daretur indignis corpus Domini. At hoc fundamentū pugnat cum Apostolo, 1. Cor. 11. *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, &c.* quem locum suprà lib. 1. exposuimus, vbi etiam ostendimus consensum Patrum in eandem doctrinam, & respondimus testimonijs Augustini, quæ contrà à Caluino afferuntur, & olim ab auctoribus huius secundi erroris afferebantur.

SECVNDO, cùm Sacerdos solus communicaturus est, vt sæpe accidit, si is fortè indignus sit, vel consecrabitur panis, & cōuertetur in carnem Domini ipso impio Sacerdote agente, vel non. Si consecrabitur; ergo impius sumet corpus Domini: si non consecrabitur; ergo pendet cōsecratio à bonitate, & malitia ministri, quæ est antiqua hæresis Donatistarum, iam dudū explosa à Catholica Christi Ecclesia.

TERTIO, si esset vera ea sententia, nunquam sciremus an aliqua hostia sit verè consecrata; nec posset Sacerdos, nisi temerè, dicere; Corpus Domini Iesu Christi; nec liceret vllam hostiam venerari. Nam nemo scit, qui sint iusti, qui peccatores; & secundū hanc sententiam non est hostia verè consecrata, nisi quam iusti accipiunt.

QVARTO, oporteret nouum & continuum miraculum Dei in consecratione, & distributione Eucharistiæ adesse, quo fieret, vt Sacerdote consecrante, vel nulla pars consecraretur, si omnes communicaturi essent indigni, vel totum consecraretur, si omnes essent digni; vel partim consecraretur, & partim non consecraretur, si pars communicantium digna esset, pars indigna: & rursum in distributione opus esset nouo miraculo, quo fieret, vt Sacerdos non erraret in distributione, licet ignoraret, quæ sint partes verè consecratæ, & qui sint homines verè digni. At eiusmodi miracula sine vllo fundamento Scripturæ, Conciliorum, Patrū asserere, mera stultitia est. Sed de his satis.

CAPVT XIII.

Refellitur error Durandi.

TERTIVS error eorum, qui volunt solam materiam panis remanere, pugnat INPRIMIS expressè cum Tridentino Concilio, sess. 13. c. 4. & can. 2. vbi legimus, mutationem fieri totius substantiæ panis in corpus Domini: & cùm Concilio Constantiensi, sess. 8. vbi reprobatur secundus error VViclefi, qui erat, accidentia non manere sine subiecto. Nam ex sententia Durandi, si materia panis manet, manent etiam accidentia omnia in suo subiectio: subiectum enim accidentium materia est, ex sententia meliorum Philosophorum. Immò etiam cum Concilio Lateranensi pugnare videtur hæc Durandi sententia. Neq; enim Cōcilium illud transubstantiari dixisset panem in carnē, nisi totam panis substantiam mutari, significare voluisset:

fet: illa autem mutatio, quam Durandus inducit, non transubstantiatio, sed transformatio dici potest. Itaque sententia Durandi hæretica est, licet ipse noo sit dicendus hæreticus, cùm paratus fuerit Ecclesiæ iudicio acquiescere.

Seevnno, refellitur hæc sententia. Nam vel informaret materia panis sola Christi aoima, vel tota Christi humanitate. Vtrumque autem est apertissimè falsum. Non enim vllo pacto dici potest informari materiam illã tota Christi humanitate: oec enim fingi potest, quomodo materia informetur à materia; materia enim potentiam habet ad formam, non ad materiam. Sed neque hoc Durandus dicit, qui vult conuersionẽ panis similem esse nutritioni. At nec potest dici, materiam panis à sola Christi anima informari: nam illud compositum ex materia panis, & anima Christi, nooesset caro, aot certè uoo esset illa caro, quæ de Virgine sumpta est, & io cruce suspensa. Scriptura verò disertis verbis affirmat, Eucharistiam esse carnẽ illam, quæ crucifixa est, Ioann. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea ea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Et Matth. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

Dicet aliquis pro Durando; Per concomitantiam erit in Sacramento etiam caro illa, quæ de Virgine sumpta est. Sed hoc non sufficit ad Scripturæ veritatem: Scriptura enim testatur id, quod ex vi Sacramenti est in Eucharistia, esse corpus illud, quod pro nobis ad mortem traditum est: debet igitur non per cõcomitantiam, sed ex vi Sacramenti esse in Eucharistia caro illa Domioi, quæ de Virgine sumpta est.

Tertio, vel materia panis accedit reliquo corpori Christi, & in eo manet; vel accedit, sed non manet; vel non accedit. Si accedit, & manet; ergo quotidie augetur, & crescit corpus Domini, & iam in immensam molem excreuit: si accedit, & postea recedit, ergo quotidie crescit, & decrescit, quod sanè quis ferat? si non accedit, ergo tria sunt Christi corpora re ipsa distincta; vnum de Virgine sumptum, alterum conflatum ex materia panis, & Christi anima; tertium ex materia vini, & forma sanguinis Domini. Ecce qualia figmenta Patribus omnibus contraria Durandi temeritas admittere cogitur.

Qvarto, si materia manet, & Christi anima informatur: ergo dimensiones panis, dimensiones Christi erunt; ergo extensè, & corporaliter corpus Christi in loco erit; ergo verè, & propriè diuidi, calefieri, corrumpi poterit. Dices; Noo poterit: quia gloriosum est, & incorruptibile. At hoc ipsum probat argumentum, corpus illud non esse gloriosum, & incorruptibile, aut certè corpus gloriosum & incorruptibile lædi, & corrumpi posse: experimur enim consecratum panem, qui per Durandum est materia panis, Christi anima informata, diuidi, alterari, corrumpi.

Sed videamus, quid pro se Durandus adferat. Ille satis appositè ad persuadendum probat. Primo, sententiam cõtrariam esse impossibilem. Secunndo, suã esse possibilem. Tertio, suam re ipsa esse veram.

Primvm hoc pacto probat: *Conuersio fieri nequit, nisi manente materia, seu subiecto in utroque termino cõuersionis. Hoc enim interest inter creationem, annihilationem, & conuersionem; quod in creatione fit, quod non erat; in annihilatione desinit esse id, quod erat; in conuersione transit aliquid de vno esse ad aliud: oportet igitur, ut remaneat id, quod transit.*

Respondeo, hoc argumentum tolerabile esset, si ab ethnico Philosopho fieret. Verè enim naturaliter fieri nequit conuersio, nisi manẽte materia: nec enim possunt agentia naturalia materiam ipsam producere. At Christiani, qui certa fide tenent Deum ex nihilo fecisse materiam, & eam in nihilum posse redigere: mirum profectò est, si noo credant ab eodem omnipotente Deo posse mutari materiam, & quodlibet in quodlibet, ex creatis rebus videlicet: nam in Deum nihil verti potest, nec ipse in aliud, siquidem repugnat actui puro omnis potentia passioa. Ad argumeotum ergo dico, conuersionem posse fieri totius in totum; distingui autem eam ab annihilatione, & creatione, quia per cõuersiooem vna, & eadem actione ex vno fit aliud, cõ per creationem ex nihilo fiat aliquid, per annihilationem ex aliquo nihil.

Secvndvm probat Durandus hoc modo: *Christus post resurrectionem verè manducauit*, Luc. vlt. *& proinde verè nutritus est; ergo potest verti in corpus eius gloriosum panis per modum nutritionis.*

Respondieo, Christum post resurrectionem verè comedisse, qui a vero palato, verisque dentibus, & lingua verum cibum sumpsit, & ad stomachum traiecit. Sed potuit non inde nutriri, sed eum cibum in aërem conuertere; id quod indicare videtur Beda io commẽt. cap. vltimi Lucæ, vbi ponit hanc similitudioem inter manducationem nostram, qui ex indigentia manducamus, & illam Christi, quæ ex potestate facta est: *Sicut*, inquit, *aliter aquam terra sitiens absorbet, aliter solis radius candens: sic etiam aliter nos manducamus, aliter ille manducauit.* Porrò terra verè sibi adiungit aquam, & ea iuuatur; & pinguescit: solis autẽ radius noo sibi adiungit aquam, quam absorbet, sed eam in auram, & vapores dissoluit. Posset etiam dici cum Ioãne à Louanio, in lib. de corp. Domioi, Christum verè nutritum eo cibo post resurrectionem, sed sine vlla accessione, vel mutatiooe sua: potuit enim totum eum cibum vertere in carnem suam præexistentem, ita vt nec materia, nec forma panis remaneret. Sed prior solutio facilior est.

Tertivm probat Durandus ex Damasceno libr. 4. de fide, ca. 14. cui possumus addere Gregorium Nyssenum in orat. Catechet. cap. 37. & Theophylactum in cap. 6. Ioannis, qui dicunt eo modo mutari nunc panem io carnem Christi per consecrationem, quo mutabatur olim, dum ipse in terris viueret, per nutritiooem.

At Patres illi similitudine nutritionis vtuntur, vt veram, & realem mutationem ostendant, non autem, vt in omnibus similia esse velint consecrationẽ, & nutritionem; neq; exempla, & similitudines id vnquam exigunt, vt in omnibus omnino conueniunt.

CAPVT XIV.

Refellitur QVARTVS error.

Iam verò Qvartvs error de forma panis, ineptissimus est, nec alio fundamento nititur, nisi imperitiæ. Existimabãt enim auctores eius erroris, panẽ rem esse merè artificiosam, quia manibus, & arte hominum fit, & proinde formam panis nihil esse, nisi figuram illam externam, & accideotariam, quam in Sacramento remanere videmus. At panis non est res merè artificiosa, nec sola arte humana fieri potest, vt fiũt scamna, vestes, ædificia; sed res est naturalis, & actione naturali agentium naturalium ab hominibus applicatorum conficitur. Quemadmodum etiam ranæ, scorpiones, apes, calx, vitrum, & alia nonnulla humana arte fieri possunt, quæ tamen naturalia sunt, & formam substantialem habent, eò quòd ad ea producenda adhibeantur agentia, seu caussæ naturales.

Porrò formam substantialem panis, quam esse in paoe præter figuram externam, iam ostendimus, in Sacramento Eucharistiæ non remanere, facilè probari potest. Nam aut eum materia sua maneret, aut sine illa; & si absque illa, aut informaret materiam corporis Domini, aut sine ioformatione, & separata à materia omni maneret. Si Primvm, tunc nulla fieret conuer

sio

sio, & coincideret hæc sententia cum prima. Si SECVNDVM, tunc non panis fieret corpus Domini, sed è contrario corpus Domini fieret panis, & Eucharistia formaliter esset panis, non corpus, & Dominus non dixisset accepto pane: *Hoc est corpus meum*, sed ostenso corpore dixisset, Hic est panis meus: à forma enim res vnaquæque accipit esse, & nomen. Si TERTIVM, frustrà fieret miraculum hactenus inauditum, vt forma essentialis, & tamen corporalis sine materia maneret. Quorsum enim istud miraculum? Nam accidētia quidem externa vtiliter manent in Eucharistia ad velandum corpus Domini; at ista forma inuisibilis sine vlla caussa maneret.

CAPVT XV.

Refellitur error Ruperti.

QVINTVS error, quem Ruperti esse diximus, refellitur PRIMO, quia repugnat apertissimis verbis Domini. Dominus enim ait Ioan. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea est*. At panis ille assumptus à Verbo, est quidem corpus Christi, sed non caro Christi; neque enim per assumptionem illam speciem suam mutat: panis autem corpus est, caro non est. Rursus Dominus ait Matth. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur*. At corpus illud panaceum non fuit pro nobis traditum; corpus igitur datum Apostolis à Christo manducandum in vltima cœna, non fuit panaceū, sed carneum. Vel si contendas corpus panaceum datū discipulis; oportebit etiam fateri corpus panaceum pro nobis fuisse crucifixum, vt facetè deducit Tertullianus lib. 4. contra Marcionem.

Responderi posset de corpore panaceo propter vnionem hypostaticam prædicari corpus carneum; ac proinde dici potuisse, Hic panis est corpus illud, quod pro vobis tradetur, & hic panis est caro mea pro mundi vita; sicut dicimus, Hic homo est Deus, & hic Deus est homo.

AT non potest ita responderi. Nam prædicatio diuersarum naturarum propter vnionem hypostaticam non valet, nisi in ijs, quæ significantur vt tota quædā, & integra supposita. Vnde non dicimus, Corpus est anima, vel homo est anima: neque dicimus, Hic Deus (Christus) est corpus Christi, vel anima Christi, sed tantùm, est homo. Eodem igitur modo posita assumptione hypostatica panis à verbo, liceret dicere, Hic panis est Deus, vel est Christus, vel est homo; non tamē posset dici, Hic panis est caro Christi, vel hic panis est corpus carneum Christi: caro enim, seu corpus carneum significantur, vt partes naturæ humanæ, nō vt integra supposita. Nec potest dici, carnem & corpus Ioan. 6. & Matth. 26. accipi pro supposito, seu pro re totali, saltem per figuram intellectionis, quomodo legimus: *Omnis caro corruperat uiam suam*, Gen. 6. & *Verbum caro factum est*, Ioann. 1. Nam pronomina addita in vtroque loco cogunt, vt accipiamus carnem & corpus pro parte, non pro toto. Sic enim Dominus ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est*. & *Hoc est corpus meum*, vbi, *mea*, & *meum*, non permittunt vt illa accipiantur pro toto, seu supposito.

Posset quis rursus pro Ruperto respondere, corpus Christi carneum per concomitantiam naturalem esse in Eucharistia simul cū corpore Christi panaceo, quādoquidem vnita sunt illa corpora in eodem supposito: & ideo verè dici potuisse de Eucharistia: *Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur*.

AT neque hæc responsio solida est. Nam vnio hypostatica non trahit secum concomitantiam vnius naturæ cum altera; alioqui vbicunq; est Verbum cū sua Diuinitate, ibi etiam esset humanitas Christi per naturalem concomitantiam: quod falsum esse docent omnes Catholici contra Vbiquistas. Adde, quod Rupertus ipse non admittit istam concomitantiam: nam lib. secundo de officijs diuinis, cap. 2. dicit, eundem Christum sursum, id est, in cœlo esse in carne; deorsum, id est, in altari, esse in pane.

SECVNDO posset hic error refutari omnibus fermè testimonijs Patrū, quæ suprà toto lib. 2. adducta sunt: omnes enim vna voce clamāt, nobis in Eucharistia dari corpus Christi carneum de Virgine sumptum, & in ligno crucis extensum, &c.

TERTIO ratione refelli potest. Nam nulla omnino caussa reddi potest, cur panem hypostaticè Christus assumere voluerit: cur enim hominem assumpserit, tota caussa fuit, vt hominem liberaret. Ideo enim neque Angelum, neque naturam aliam assumpsit, quia res ceteræ aut non egebant liberatione, aut non poterant liberari: solus homo capax, & indigens liberationis erat. Quorsum igitur panem assumeret, qui nulla liberatione egebat.

ADDE, improbabile esse omnino, vt vnio hypostatica Dei cum creatura quotidie fiat, & quotidie destruatur: nihil enim maius, & mirabilius Deus creaturis donauit, quàm suam ipsius personalitatem, cùm Verbū caro factum est. At quis ferat, donum tam singulare quotidie cum pane communicari, & iterum paulò post auferri?

Adde VLTIMO, quòd hæc opinio fidem nostram sine caussa facit odiosam, & ridiculam infidelibus, & dat ansam cum fundamento blasphemandi. Nam absurda, quæ hæretici falsò colligunt, cùm dicunt, Christum in Eucharistia posse cadere in terram, rodi à muribus, ire in secessum, comburi, &c. secundum hāc sententiam verissima essent. Si enim panis materialis per vnionem hypostaticam est corpus Christi, atque adeò Christus ipse: quomodo negari posset, Christum, siue eius corpus cadere, rodi, putrescere, ire in secessum, cremari, cùm panis ille cadit, roditur, putrescit, in secessum abit, crematur?

SED pro hac sententia adduci posse videntur quædam Patrum testimonia. Nam CYPRIANVS in serm. de cœna Domini comparans Eucharistiam cum Incarnatione, sic ait: *Sicut in persona Christi humanitas uidebatur, & latebat Diuinitas, ita Sacramento uisibili diuina sese infudit essentia*. REMIGIVS Remensis in cap. 10. prioris ad Corinth. *Caro*, inquit, *quam Verbum Dei Patris assumpsit in utero uirginali in unitate sua personæ, & panis, qui consecratur in Ecclesia, unum corpus sunt. Diuinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illa, replet & istū panem*. Similia habent Haymo in comment. eiusdem loci; & Damascenus lib. 4. cap. 14. Huc etiam trahi possent testimonia Theodoreti in 1. & 2. Dialogo. & Gelasij in libro de duabus naturis Christi, qui videntur ita uelle panem, & corpus Domini vniri in Sacramento, quomodo vniuntur in Christo Diuinitas, & humanitas.

SED hæc omnia facilè solui possunt. Nam Cyprianus, Remigius, & Damascenus cùm dicunt, pani se infundere Diuinitatem, intelligunt ita se infundere, vt conuertat panem in corpus Domini omnipotētia sua, non autem, vt hypostaticè sibi coniungat. Nam Cyprianus dicit ibidem apertè panem mutari, quoad naturam, & sic fieri carnem omnipotentia Verbi. Remigius quoque (quem Haymo sequutus est) dicit esse idem corpus panem consecratum, & corpus ex Virgine, quia panis in corpus vertitur. Sic etiam Damascenus multis verbis conuersionem panis in carnem docet, & probat. Porrò Theodoretus, & Gelasius comparant Eucharistiam cum Incarnatione propter quandam similitudinem, non quod in omnibus paria sint: similitudo autē in eo sita est, quòd sicut in Eucharistia sunt species panis, & etiam est caro Christi, & non cōfunduntur ista, nec permiscentur; ita in Christo sunt

duæ

duæ naturæ inconfusæ, & impermistæ. Quod autẽ atti net ad substãtiam panis, mutari illam non negant. Nã etiam ipsi ibidem (vt suprà docuimus) apertè meminerunt mutationis terreni panis in rem cœlestem, id est, carnem Christi gloriosam. At Rupertus contraria via ingreditur, quippe qui in cap. 6. Ioannis apertissimè docet, à Christo panem fieri corpus non mutando, vel destruendo panem, sed assumendo ad personam suam.

CAPVT XVI.

Refellitur error Ioannis Parisiensis.

SExtvs error Ioannis Parisiensis iisdem argumẽtis refellitur, quibus error præcedens Ruperti: & præterea habet aliud maius incommodum, quod vult panem immediatè assumi à corpore Domini. Multi enim non sine caussa dubitant an possit fieri, vt creatura creaturam hypostaticè assumat. Et præterea corpus B Domini in Christo caret propria personalitate; quomodo igitur poterit alijs communicare, quod in se nõ habet?

Sed nec obtinet iste error, quod cupit, nimirum, vt possit dici verè, Panis est corpus, & non cogamur admittere, panem esse Deum. Nam adhuc posita illa assumptione panis à Verbo mediante corpore Christi, nõ est vera propositio, Panis est corpus: siquidem corpus, vt hic sumitur, est pars quædam naturæ humanæ, & proinde non potest prædicari, vel de toto, vel de altera parte coassumpta. Sicut enim non dicimus, Deus est corpus Christi, nec Diuinitas est corpus Christi, sed solùm, Deus est homo: ita non posset dici, Panis est corpus Christi, vel essentia panis est corpus Christi; licet in eodem supposito subsisterent. Quomodo etiam nõ dicimus, Digitus est manus, vel annulus est digitus; licet digitus mediante manu in corpore subsistat, & annulus mediante digito sit in manu. Et præterea posita C illa assumptione, poterit omnino verè dici, panis est Deus, & Deus est panis; quod est alterum incommodum, quod Ioannes ille vitare cupiebat. Nam licet panis à verbo assumatur mediante solo corpore Christi; tamen quia Verbum indiuisibile est, à toto Verbo assumitur, & in toto Verbo subsistit ille panis, perinde planè, ac si mediante tota humanitate Christi assumeretur; quare verè diceretur Deus Verbum esse panis. Nec similitudo Æthiopis repugnat: nam si cãdor, qui est in dentibus æthiopis, mediatibus dentibus in toto corpore existeret, totus æthiops diceretur, candidus. Vide plura apud Durandum in 4. dist. 10. quæst. 1.

CAPVT XVII.

Refellitur error Vbiquistarum.

DE Errore Vbiquistarum fusè tractauimus in libris de Christo, ad quem locum lectorem D remittendum putauimus. Hic autem contenti erimus breuissimè demonstrare, per figmentum Vbiquitatis, non modò non explicari vel confirmari, sed planè obscurari, & euerti Sacramentum Cœnæ Domini.

Primo igitur ex Vbiquitate sequitur, Eucharistiã non esse Sacramentum. Sacramenta enim noui Testamenti à Christi institutione pendent, & à ritu, & verbis, quæ ille præscripsit. At, præcipuum quod est in Eucharistia, ab institutione, ritu, & verbis Christi non pẽdet, si vera est Vbiquistarum doctrina; non igitur Eucharistia Sacramentum Christi est. Propositio conceditur ab omnibus, & suprà à nobis in lib. de Sacramentis in genere probata est, nullo ex aduersarijs dissentiente. Assumptio autem est ipsius Lutheri in lib. quod verba Domini, Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent. Ibi enim affirmat ex eo, quod Christus sedet ad

A dexteram Dei, euidenter sequi vt eius corpus sit in pane, etiamsi illa verba, *Hoc est corpus meum*, neque à Christo dicta fuissent, neque scripta essent. Et quanquam id Lutherus non diceret, tamen apertè sequeretur ex eius sententia. Si enim ex vnione hypostatica Christi corpus est vbique, certè fuit in pane ante Sacramenti institutionem, neque ab ea vllo modo pẽdet præsentia ista Christi in cœna.

Dicent fortasse, Sacramentum Cœnæ pendere ab institutione, & verbis Christi quantum ad symbola panis, & vini, quæ non essent symbola, nisi à Domino ad hoc instituta fuissent. Sed hoc est incidere in sententiam Sacramentariorum, ob quam cauendam, inuenta erat Vbiquitas. Nam Sacramenta & eorum efficacia & veritas integrè pendent ab institutione & verbis Christi. Si ergo ab institutione & verbis Cœnæ nõ pendent, nisi symbola illa, & eorum significatio; ergo Sacramentum Cœnæ nihil omnino est, nisi symbolũ externum significans corpus Christi: & proinde illa verba; *Hoc est corpus meum*, quibus hoc Sacramentum conficitur, exponenda erunt, vt Sacramentarij faciũt, per illa, Hic panis significat corpus meum, vel est signum corporis mei.

Secvndo, ex Vbiquitate sequitur, Christi corpus non posse verè mãducari ore corporali, sed solùm ore spirituali per fidem & gratiam, seu energiam & effectum; & consequenter non posse mãducari, nisi à pijs. At hæc est ipsissima hæresis Sacramentariorum, ob quam destruendam Vbiquitas in mundo apparuit. Quod id sequatur, sic ostendo. Quod est vbique, non potest moueri, nec transire de loco ad locum; ergo licet corpus Christi sit in pane, tamen non mãducatur, cùm panis manducatur, quia non mouetur, nec transit cum pane è manu ad os, & ab ore ad stomachum: nam etiam antea erat in ore & in stomacho, priusquã panis eo veniret. Et explicatur exemplo Dei: Deus vbique est, & quia vbique, non mouetur cum rebus, in quibus est; nec per se, nec per accidens; & ideo licet sit in pane, non tamen manducatur cum pane; & licet in aëre, non tamen attrahitur cum aëre intra pectus, neque eijcitur cùm respiramus. Et confirmatur. Nam si corpus Domini, quia est in pane, cum pane manducatur, ergo quia in terra, cum terra calcatur; & quia est in ligno, cum ligno comburitur; & quia est in saliua, cum saliua expuitur. At hæc & similia, falsa esse constat. Quòd si Christi corpus re ipsa & ore corporali nõ sumitur, sequitur aut esse inanem Cœnam Domini, aut saltem spiritualiter sumi per energiam, & per fidem, & solùm à pijs, qui habẽt fidem, & hoc est quod volunt Caluinistæ.

Tertio, etiamsi posset sumi corpus Christi ore corporali, cogentur nihilominus fateri, nullum esse fructum Cœnæ Domini, nisi energiam quandam, vt dicunt Caluinistæ. Nam si Christi corpus est vbique, non egemus Cœnæ Domini, vt Christi corpus habeamus, neque opus est ad Ecclesiam ire, aut parare se ad Communionem, aut institutionem audire, sed possumus domi nostræ in pane, & vino, & in quolibet cibo, immò & in aëre quem inspiramus, Christi corpus habere. Quorsum igitur Cœna Domini? quid illa nobis prodest?

Lutherus hoc argumentum sibi ipse obiecit, in lib. quòd verba Domini firmiter stent: ac respondit, Christi corpus esse vbique, sed non posse vbique capi, sed solùm in ea re, quam ipse ad hoc instituit. Et ponit exemplum de radijs solaribus, qui licet vndique nos circundent & impleant, cùm in Sole consistimus, tamen non possumus ex eis cistam implere, & nobiscum deferre. Similia dicit in serm. de Eucharistia, vbi docet Christi corpus esse vbique, non debere quæri, vel accipi citra verbum eius: verbum autem non dicit Christi corpus debere quæri, vel accipi, nisi in pane

Cœnæ

Cœnæ Domini. Nam etiam in laqueo (istis enim exē- A plis nouus Propheta mirificè delectatur) est, & tamen non debeo collum in laqueum inijcere, & longam literam facere, quia verbum Dei hoc non dicit.

AT hæc omnia frustrà dicuntur. Nam aut vult Lutherus corpus Domini, quod vbiq; est, non vbiq; posse vtiliter haberi, aut simpliciter non posse vbiq; haberi. Hoc antè, quod posterius dixi, nulla ratione defendi potest. Nam quod vbique est, impossibile est non vbiq; haberi; implicat enim contradictionem, vt habeā panem, & non habeam in illo corpus Domini, si vbique est corpus Domini. Neq; exemplum de radijs solaribus ad rem facit: radij enim illi non sunt vbique. Neq; valet quidquam illa ratio de verbo Dei. Nam aut verbum Dei docet, Christi corpus esse vbique, vel non: si non id docet, ergo temerè Lutherani docent Vbiquitatem: si verò id docet, ergo non citra verbum, sed planè duce verbo vbique Christum habemus, & B sumimus. Sed verisimile est Lutherum id intellexisse, quod primo loco posuimus, nimirum, non vbique, sed solùm in Cœna, Christi corpus haberi vtiliter, & efficaciter: nam ita exponit Brentius in lib. de duabus naturis, & ascensione Christi. Dicit enim corpus Domini esse vbiq; personaliter, sed in Cœna esse etiam definitiuè, id est, ex definitione, & decreto Dei, qui modus essendi addit solùm efficaciam, nam in Cœna Domini sumitur efficaciter, & nusquam alibi. At quid est hoc aliud, nisi Caluinismum inducere, dum oppugnare conaris? Nam hoc modo nihil habemus in Cœna, quod non habeamus extra Cœnam, nisi efficaciam quandam; & proinde vi Cœnæ non sumi corpus, sed energiam eius, quæ est Caluini sententia.

QVARTO, dogma est à Lutheranis omnibus receptum, corpus Domini non esse in Eucharistia extra vsum, id est, non esse nisi dum sumitur: & ea de caussa non seruant species consecratas, neq; deferunt ad ægrotos. At Vbiquitas destruit istud dogma: si enim corpus Domini vbique est, erit etiam ante vsum in pane.

Ridicula autem responsio Smidelini est in libro ad- C uersus Albertum Sperlingum, vbi dicit: *Quod aiūt Lutherani, corpus Domini non esse in Eucharistia extra vsum, non intelligi de præsentia, sed de distributione, quia nimirum non distribuitur extra vsum.* AT vel Smidelinus loquitur de quocunq; vsu in genere, vel de vsu Cœnæ Domini, id est, de ritu illo, quo vtimur in consecratione, & distributione Eucharistiæ. Si de quocunque vsu, idem est dicere non distribui extra vsum; & non distribui, nisi cùm distribuitur; quod est certum, sed nunquam fuit in controuersia. Si de vsu, & ritu Cœnæ Domini, falsum est non distribui corpus Domini extra illum vsum. Nam quidquid porrigimus, seu distribuimus in quocunque loco, in eo distribuimus corpus Domini, si corpus Domini ita est vbique, vt tamen distribui possit. Nam (vt suprà demōstraui) quod est vbique, non potest distribui, cùm necessariò sit immobile.

QVINTO, accedat confessio ipsorum Vbiquistarū, D qui etsi valde vrgeant Vbiquitatem, tamen satis apertè indicant, se coactos inopia rationum ad eam confugisse. Nam Brentius in libro qui inscribitur, Recognitio Brentij; apertè fatetur, non posse Lutheranos euadere quin cogantur admittere consecrationem Papistarum, nisi ponatur ista Vbiquitas. Itaque videmus, Vbiquitatem non per se placere, sed solùm quia non habent quod dicant, quando ab eis petitur, vnde fiat, vt corpus Domini sit in Eucharistia, si reijcitur consecratio.

Illyricus autem in libro de mystica, Sacramentali, & externa præsentia corporis Domini in Cœna, dicit oportere admittere Christi præsentiam in Ecclesia, etiam hic in terris secundum humanam naturam, quia alioqui Ecclesia careret capite, & cogeretur admittere eius Vicarium, id est, Papam. Quare Vbiquitas ista, non ideo placuit Illyrico, quia sit in se valde speciosa, sed quia videtur conferre aliquid contra Papam.

Kemnitius quoque in 2. parte Exam. cap. 4. sess. 13. & liber Concordiæ in præfat. monent, fundamentum præsentiæ corporis Domini in Eucharistia non esse ponendum in Vbiquitate, sed in verbis Domini: *Hoc est corpus meum*, & tamen postea, cùm ad rem venitur, quia non possunt reddere vllam rationem illius præsentiæ, cùm reiecerint consecrationem, ad Vbiquitatem confugiunt, eamque totis viribus tuentur. Sed de his satis.

CAPVT XVIII.

Explicatur sententia Ecclesiæ.

B ERRORIBVS confutatis, explicanda, & confirmanda est veritas. Ecclesiæ igitur sententia est, rationem proximam, & propriam cur sit in Eucharistia verum Domini corpus, non esse assumptionem panis ad personam Verbi, neque Vbiquitatem, neque simplicem, & quasi localem vnionem panis cum corpore, neque mutationem partialem panis in corpus, sed totalem conuersionem substātiæ panis & vini in corpus & sanguinem Domini. Et quamuis in hoc Theologi conueniant ob Conciliorum, & Ecclesiæ auctoritatē; tamen in modo explicandi nonnihil discrepāt. Sequar autem in hoc mysterio explicando communiorem, & tutiorem viam S. Thomæ, atq; aliorum grauiorum Theologorum.

Igitur tria sunt obseruanda. PRIMVM est, ad veram conuersionem quatuor conditiones requiri. PRIMA, vt aliquid desinat esse: non enim est intelligibile, vt vnum conuertatur in aliud, nisi id quod conuertitur, desinat esse, quod antea erat. Hinc Augustinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 18. docet, non fuisse veras conuersiones illas, quas Gentiles iactabant factas à suis Magis, vel C Dijs, vt Arcadum in lupos, sociorum Diomedis in aues, sociorum Vlyssis in varias bestias, Iphigeniæ in ceruam, & alias similes. nam cùm Iphigenia inuenta esset alibi viua, post conuersionem in ceruam, intelligi potuit non eam verè conuersam fuisse, sed Dæmonis arte subitò inde abductam, & in eius locum ceruam substitutam.

SI OBIICIAS, in conuersione uxoris Loth in statuam salis, nulla pars substantiæ illius fœminæ perijt, sed tantùm translata est anima in alium locum, & in materia eius introducta est forma salis: & tamen ea verissima conuersio fuit. RESPONDEO; Conuersio non requirit vt desinat esse, nisi id, quod conuertitur. Quare si id quod conuertitur, sit aliquod compositum, satis est si desinat esse ipsum compositum; etiamsi fortè pars aliqua, vel etiam omnes, post dissolutionem compositi maneant. Ita igitur uera conuersio fuit uxoris D Loth, quia illud compositum, id est, illud corpus carneum, & illud animal rationale, uerè desijt esse: quomodo etiam Philosophi uerè dicunt, conuerti aquam in aërem, licet materia remaneat; quia quod conuertitur est aqua, non materia, & uerè post conuersionem non remanet aliquid, quod sit aqua, uel quod fuerit aqua. At si id quod conuertitur, non solum sit compositum, sed etiam partes eius, tunc etiam partes debent simpliciter desinere esse; & hoc fit in Eucharistia. Nam ideo Concilium Trident. dixit, conuersionem fieri totius substantiæ panis, id est, tam formæ, quàm materiæ.

SECVNDA conditio est, ut aliquid succedat in locū eius, quod desinit esse; alioqui non esset conuersio, sed corruptio, uel annihilatio, si terminus illius actionis esset nō esse rei. Atque hoc significamus cùm dicimus, vnum conuerti in alterum, siue quod fuit unum, nūc esse

esse alterum: indicamus enim his sententijs unum alteri successisse.

Hinc intelligimus inanem, & supernacaneam fuisse Caietani subtilitatem, in comment. sancti Thomæ 3. part. quæst. 75. artic. 4. vbi concedit quidem nullam partem substantiæ panis remanere post consecrationem, & tamen docet remanere id quod fuit panis, nimirum vt verè dici possit; Quod fuit panis, nunc est corpus Christi. Sed non erat opus ista speculatione: verè enim dici potest; Quod fuit panis, est corpus Christi; licet nihil omnino maneat, quod prius fuerit panis. Nam illæ sententiæ ex communi modo loquendi, significant solùm id quod conuertitur, non desinere in nihil, sed in aliquid, quod ei succedit. Hoc enim modo, sine vllo mysterio, dicunt de naturalibus mutationibus Philosophi; Quod fuit lignum, nunc est ignis, & quod fuit aqua, nunc est aër: & tamen nihil manet, qd prius fuerit lignum, vel aqua; materia enim quæ manet, nunquam fuit lignum, vel aqua.

TERTIA conditio est, vt sit connexio quædam & dependentia inter desitionem vnius, & successionem alterius, ita vt vnum desinat, vt alterum succedat, & vi desitionis fiat successio. Nam si ista non essent connexa, non esset vna actio, quæ dici posset conuersio, sed essent duæ actiones per accidens se concomitantes, quarum vna annihilatio, altera creatio diceretur. Vt exēpli gratia; Si Deus annihilasset vxorē Loth, & deinde vbi illa fuerat, creasset statuā salis, nulla esset ibi conuersio. At cōuersio fuit; quia illa ipsa actio, per quā desijt esse vxor Loth, introduxit in eius locū statuā salis.

Atque hinc intelligi potest, cur panis in Eucharistia reuera non annihilatur, licet nihil eius remaneat post consecrationem, quia nimirum actio per quam panis desinit esse, non terminatur ad nihil, sed ad aliquid, nimirum ad corpus Domini; annihilatio autem est actio, quæ terminatur ad nihil. Id quod etiam cernimus in naturali transmutatione. Nam cùm aqua vertitur in aërem, nihil prorsus remanet formæ aquæ, & tamen ea forma non annihilatur; quia actio, qua illa destruitur, non terminatur ad non esse illius formæ, sed ad esse formæ aëris: nam ab eodem agente, eadem actione, & ijsdem dispositionibus vna pellitur, & alia introducitur, immo ideo vna pellitur, vt alia introducatur. Quod enim quidam dicunt, non annihilari formam aquæ, quia remanet in potentia materiæ, inane est. Siquidem in potentia materiæ manet quidem forma aquæ in vniuersum, sed non illa singularis forma quæ tunc corrumpitur, cum generatur aër: illa enim nusquam manet, nisi in potentia Dei obiectiua. Sed hoc non impedit annihilationem, alioqui nihil annihilari posset.

QVARTA conditio est, vt tam terminus à quo, quā terminus ad quem, sit verè positiuus. In hoc enim distinguitur perfecta conuersio, non solùm à creatione, & annihilatione, sed etiam à naturali conuersione, nam licet ex vno fiat aliud, vt ex aqua aër, & proinde sit aliquo modo vterque terminus positiuus: tamen quia non introducitur forma aëris in materia aquæ, nisi prius ea disposita sit per certas qualitates; inde est quod præcedit priuatio formæ aëris in materia aquæ, ipsam introductionem formæ aëris: tunc enim materia dicitur priuata, cùm habet dispositionem ad formam. Itaque terminus à quo in tali conuersione, non tam est aqua, quàm priuatio aëris, & proinde terminus à quo non est positiuus, sed priuatiuus propriè loquendo. At in conuersionibus supernaturalibus, qualis fuit vxoris Loth in statuā salis, & aquæ in vinum in Cana Galilææ, & virgæ in draconem tempore Mosis, vterque terminus propriè positiuus erat. Nō enim Deus disposuit materiam vxoris Loth, ad formam salis recipiendam, aut aquæ materiam ad formam vini, aut virgæ ad formam draconis, sed in momento effe-

A cit, vt vnum desineret in ordine ad alterius successionem: atque ita nō fuit facta statua illa, aut vinum, aut draco ex materia habente priuationem, sed ex materia habente formam contrariam.

Ex quo intelligimus conuersionem panis in corpus Domini esse perfectissimam conuersionem, & distingui ab omnibus alijs mutationibus, sed similiorem tamen esse conuersionibus supernaturalibus iam dictis, quàm vllis alijs: solùm enim in duobus ab his distinguitur. PRIMO, quod in illis conuersionibus probabile est materiam primam mansisse sub utroque termino, in hac autem certum est non manere. SECVNDO, quòd in illis accidentia, aut omnia, aut aliqua mutata sunt cum forma substantiali, in hac autem omnia accidentia remanent, quæ prius erant, sola substātia mutata. Hæc igitur dicta sint de conditionibus, & natura conuersionis.

SECVNDO notandum est. Ad veram conuersionem
B non requiri, vt id, in quod aliquid conuertitur, de nouo producatur, sed satis esse si vnum alteri succedat (vt diximus) siue id tunc producatur, siue aliunde adducatur, siue alio modo id fiat. Tribus enim modis fieri potest conuersio. NAM si terminus ad quem non existat, vi conuersionis, necessariò producetur, & inde vocatur à quibusdam ea conuersio productiua; qualis fuit conuersio aquæ in vinum in Cana Galilææ, & aliæ permultæ. SI verò terminus ad quem existat, sed non in eo loco, vbi est terminus à quo, tunc vi conuersionis adducetur ad eum locum, & inde vocatur ea cōuersio adductiua: talis ferè est conuersio cibi in hominem per nutritionem; quod attinet ad introductionē animæ. quamuis enim caro, quæ fit ex cibo, verè producatur; tamen anima non producitur, sed tantùm per nutritionem fit ut incipiat esse in ea materia, vbi antea erat forma cibi. SI denique terminus ad quem existat, & in ipso loco eodem, vbi est terminus à quo, ut uerbi gratia, si duo corpora æqualia se penetrent, &
C unum diuina uirtute totaliter uertatur in aliud, tunc ui conuersionis nō producetur, neque adducetur terminus ad quem, sed solùm conseruabitur, & inde dicitur ea conuersio conseruatiua: nam cùm non possint naturaliter duo corpora simul esse, si Deus vnum interimeret, ut alterum naturaliter ibi seruaret, diceretur unum in alterum conuerti, ex eo quod unum desineret esse, vt alterum permaneret in esse.

Ex his colligimus conuersionem panis in corpus Domini non esse productiuam, nec conseruatiuā, sed adductiuam. Nam corpus Domini præexistit ante cōuersionem, sed non sub speciebus panis: conuersio igitur nō facit, ut corpus Christi simpliciter esse incipiat, sed ut incipiat esse sub speciebus panis. Porro adductiuam uocamus istam conuersionem, non quia corpus Christi per hanc adductionem deserat suum locum in cœlo, vel quia per motum localem huc de cœlo adducatur, sed solùm quia per eam fit, vt corpus Christi,
D quod antea solùm erat in cœlo, iam etiam sit sub speciebus panis, & non solùm sub illis sit per simplicem præsentiam, siue coexistētiam, sed etiam per unionem quandam, qualis erat inter substantiam panis, & accidentia panis, excepta tamen inhærentia: de qua re plura infrà dicemus.

SED obijciet aliquis. Si per conuersionem istā non producitur corpus Christi, sed tm̄ fit præsens; ergo terminus ad quē non est substātia, sed accidens; ergo conuersio illa non substantialis, sed accidentalis est.

Respondeo, etiam terminus ad quem, est substātia. Non enim per conuersionem istam fit præsentia (relationes enim non fiunt, sed cōsequuntur) sed fit, ut corpus Christi succedat pani: proinde substantia in substātiam transit, & substātia substantiæ succedit; non enim panis conuertitur in præsentiam corporis Domini, sed in ipsum corpus Domini.

TER-

Tertio notandum est. Subiectum in quo recipitur actio diuina huius conuersionis, partim esse panem, partim corpus Christi. Nam illa actio, vt conuersio, in pane recipitur; panis enim est, qui conuertitur, proinde panis solus mutatur substantialiter. At illa eadem actio, vt adductiua corporis Christi, in ipso Christi corpore, recipitur: illud enim est, quod adducitur, id est, acquirit esse sub speciebus panis, quod antea non habebat.

Quod autem S. Thomas, & alij dicunt, corpus Christi incipere esse in Sacramento, non per mutationẽ sui, sed per mutationem panis in ipsum, verum est, sed intelligi debet de mutatione deperditiua; non autem de omni mutatione. Nam verè corpus Christi quod est in cœlo, non mutat, nec substantiam, nec vlla accidentia, nec ipsum etiam locum; tamen acquirit aliquid q̃d non habebat, nimirum esse Sacramentale, quod sine aliqua mutatione intelligi nequit. Nam si absque conuersione vlla in ipsum, idem corpus Domini in cœlo manens, poneretur à Deo etiam in terra, quod fieri posse nos suprà docuimus; immò & factum esse probauimus ex apparitionibus Domini post ascensionem: certè negari non posset, quin actio Dei, qua illud corpus in terra poneretur, in ipso corpore, tanquam in subiecto reciperetur, & proinde ipsum corpus aliquo modo mutaretur. Eodem igitur modo, cùm per cõuersioné panis, idem corpus in sacra hostia ponitur, actio illa in corpore Domini recipitur, non quidem vt conuersio, sed vt adductio est. Præterea corpus Domini per illam conuersionem acquirit nouam, & realem relationem præsentiæ, ad species panis, & ad altare: requiritur igitur aliquod fundamentum illius relationis, quod sanè aliud fingi non potest præter mutationem aliquam. Denique conuersio, quatenus panem destruit, nõ tam est actio, quàm negatio actionis: Deus enim destruit panem, dum desinit eum conseruare. At per negationem nihil positiuè, & realiter fieri potest; ergo positio corporis Domini sub illis speciebus, quæ est quid positiuum, non fit ab illa conuersione, vt ea est in pane, sed vt est, & recipitur in corpore Christi.

Dices; Si panis destruitur per negationem actionis, & corpus Domini ponitur in Eucharistia p̃ actionem positiuã; ergo transubstantiatio non est vna actio, sed continet duo quædam, nimirum negationem actionis, & actionem. Respondeo; Transubstantiatio est vna actio, quia est quædam voluntas, seu volitio Dei, qua ipse vult non conseruare panem, vt in eius locum ponatur corpus Domini.

CAPVT XIX.

Probatur ex verbo Dei transubstantiatio.

Nvnc tandem confirmanda est sententia Catholicæ Ecclesiæ, quæ docet, panem conuerti in corpus Domini, & eam conuersionem esse propriam rationem præsentiæ corporis Domini in Eucharistia: ex quo simul confutabitur prima sententia Berengarianorum, quam etiam Lutherani sequuntur de simplici coniunctione panis cum corpore Domini in hoc Sacramento.

Primvm autem argumentum ducitur ex illis Domini verbis: *Accipite, & manducate, hoc est enim corpus meum*, Matth. 26. Hæc enim verba necessario inferunt, aut veram mutationem panis, vt volunt Catholici, aut mutationem metaphoricam, vt uolunt Caluinistæ, nullo autem modo sententiam Lutheranorum admittunt: nam Dñs accepit in manibus panem, eumq; benedixit, & dedit discipulis, & de eo ait: *Hoc est corpus meum*. Itaq; panẽ accepit, panem benedixit, panem A dedit, & de pane dixit: *Hoc est corpus meum*. Vel igitur benedicendo mutauit in corpus reipsa verè, & propriè, vel mutauit impropriè, & figuratè, addendo significationem, quam non habebat; vel nullo modo mutauit. Si mutauit reipsa, verè, & propriè; ergo panem mutatum dedit, & de pane mutato verissimè dixit: *Hoc est corpus meum*. Id est, quod sub specie panis continetur, non est amplius panis, sed corpus, & hoc est quod dicunt Catholici. Si uerò quis dicat, panem mutatum esse figuratè, tamen datus erit Apostolis panis, qui figuratè erit corpus Domini, & illa uerba: *Hoc est corpus meum*, hunc sensum habebunt, Hic panis est figura corporis mei. Hæc autem est sententia Sacramentariorũ, quam & nos, & Lutherani communi consensu reijcimus. Si quis denique dicat nullam fieri mutationem, is cogetur dicere, panem non mutatum datum esse Apostolis, & de illo esse dictum: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis uerus ac triticeus, verè, & propriè est corpus meum. B Atqui hoc nullo modo admitti potest, siue agamus de reipsa, siue de propositione: nec enim ullo modo fieri potest, vt vna res non mutetur, & tamẽ fiat alia; esset enim ipsa, & nõ esset ipsa. In propositione autem affirmatiua, necesse est, vt pro eodem supponant subiectum, & prædicatum; alioqui esset falsa prædicatio. Nõ igitur potest fieri, ut uera sit propositio, in qua subiectum supponit pro pane, prædicatum autem pro corpore Christi: panis enim & corpus Domini res diuersissimæ sunt.

Ad hoc argumentum respondit Lutherus in lib. de Babyl. captiu. cap. de Eucharistia, non oportere Aristotelem iudicem facere rerum tam sublimium. Deinde addit, si propter istam regulã Philosophicam, oportet panem transubstantiari, oportebit etiam propter eandem transaccidentari; alioqui dicemus, Hoc album, & hoc rotundum est corpus Christi. Deniqve ponit exemplum, in quo apparet posse prædicari diuersum de diuerso sine trãsubstantiatione: dicimus enim in Christo, C Hic homo est Deus, & Hic Deus est homo: & tamen nulla fit transubstantiatio hominis in Deum, uel contrà. Ex his ita concludit: *Ego sanè, si non possum consequi, quomodo panis sit corpus Christi, captiuabo tamen intellectum meum in obsequium Christi, & uerbis eius simpliciter inhærens credo firmiter, non modò corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi.*

Sed hęc nullo negotio refelluntur. Nam quod ad Primvm attinet, si Aristotelẽ iudicem uocaremus in q̃stione Dialectica, seu Philosophica, qualis est hęc de natura enunciationis affirmatiuæ, non deberet Lutherus id tantoperè ægrè ferre. Sed nõ hic opus habemus Aristotele, cũ sensus cõmunis sufficiat. Nam si liceat affirmare disparata de disparatis, licebit eodem iure affirmare de nihilo aliquid, de aliquo nihil, de luce tenebras, de tenebris lucẽ, de Christo Belial, & de Belial Christũ: neq; fides nostra ad id nos obligat, vt ea defendamus, quæ euidenter implicant cõtradictioné. Adde, quod nusquam Dominus disertis uerbis dixit; Hic pa- D nis est corpus meũ; ut opus sit in ea re ita captiuare intellectũ, ut non obstante euidentia contradictionis, cogamur credere panem triticeum esse corpus Christi.

Quod uerò Lutherus Secvndo loco adfert de trãsaccidentatione, leuissimum est. Non. n. admittimus illas propositiones; Hoc album, uel hoc rotundum est corpus Christi; neq; cogimur eas admittere, licet fateamur panis accidẽtia in Eucharistia remanere. Nã illud: *Hoc est corpus meum*, non significat, Hoc albũ est corpus meũ; pronomen. n. *Hoc*, non supponit pro accidẽte, sed pro substãtia. Itaq; nõ cogimur dicere, Hoc albũ est corpus meũ, sed nec possumus admittere. Nã Hoc album ante consecrationem supponit pro pane; post consecrationem non supponit pro pane, quia panis ibi non est; nec pro corpore Christi, quia corpus Christi non est subiectum illorum accidentium, sed sup

ponit pro quantitate remanente, quæ eſt ſubiectum accidentium reliquorum: porrò quantitas illa alba & rotunda non eſt corpus Chriſti, vt patet.

Vide de iſta quæſtione, An hoc albũ ſit corpus Chriſti, miras fraudes VVicleſi apud Thomam VValdenſem, tomo 2. cap. 52. Ille enim iubebat vno verbo reſpõderi, an hoc album, & rotũdum (demonſtrata ſacra hoſtia) ſit corpus Chriſti. Si enim cõcederetur, inſerebat; Ergo corpus Chriſti eſt album, & rotũdum, &c. Si negaretur, turbabãtur ſimplices fideles, qui putabant negari veritatem corporis Domini in Euchariſtia. Sed reſpondendum fuit; Hoc album non eſt corpus Chriſti, ſed eſt quantitas quædam rotundæ figuræ, & albi coloris; tamẽ ſub hoc albo & rotundo, verè & realiter corpus Chriſti latet.

DENIQVE illud exemplum eſt de Incarnatione nõ eſt ad rem. Nam in Chriſto propter vnionem hypoſtaticam veriſſimæ ſunt illæ propoſitiones: Hic Deus eſt homo, &, hic homo eſt Deus; quia in vtraque tam ſubiectum, quàm prædicatum, pro eadem perſona ſupponit. At in iſta propoſitione, Hic panis eſt corpus Domini, pro diuerſis ſupponunt ſubiectũ, & prædicatum, vt ſuprà dictum eſt.

Porrò Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. ſeſſ. 13. cap. 4. ad idem noſtrum argumentum reſpondere conatur. Ac PRIMVM reſpondet, panẽ in Euchariſtia mutari, quia vt dicit Irenæus; ex pane communi fit Euchariſtia, duabus rebus conſtans, vna terrena, altera cœleſti. Atque hoc dicit ſufficere, vt rectè & verè dicamus, Panis eſt corpus Chriſti; licet panis nõ conuertatur in corpus, ſed ſimul cum illo maneat.

DEINDE paulò infrà repetitis Lutheri nugis de Philoſophia Ariſtotelis, dicit ſecundum morem Scripturę ſanctæ illa inuicem prædicari, quæ diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, licet in eiuſmodi propoſitiones non quadret regula Ariſtotelis. Ad veritatem autẽ harum propoſitionum dicit requiri tantum, vt ſignificetur vnio, & præſentia vnius rei cum altera.

Exempla verò hæc adfert. PRIMVM de Chriſto, in quo rectè dicimus; Hic homo eſt Deus; tametſi ad regulas prædicabilium non congruat ea propoſitio. Vbi tamen monet ſe non ponere vnionem perſonalem inter panem, & corpus Chriſti, ſed tantùm vti ſimilitudine Incarnationis, vt ea vſi ſunt nonnulli veterum in eadem cauſſa. SECVNDVM exemplum Ioan. 20. Dominus inſufflauit, & dixit: *Accipite Spiritum ſanctum*, vbi ipſum corporis flatum, Spiritum ſanctum vocauit, vt ſignificaret cum eo flatu dari Spiritum ſanctum. TERTIVM exemplum Matth. 3. Columba vocatur Spiritus ſanctus, cùm dicitur Ioannes Spiritum vidiſſe, qui tamen non viderat, niſi columbam. QVARTVM exemplum dicit eſſe poſſe illas viſibiles ſpecies, in quibus Angeli, vel Deus olim oſtendebantur: nemo enim auſus fuit articulum inde facere, quòd ſpecies illæ fuerint accidentia ſine ſubiecto. QVINTVM exemplum; Progrediente arca dicebat Moſes: *Exurgat Dominus*, nec tamen opus fuit tranſſubſtantiari lignum, vel aurum arcæ. SEXTVM exemplum in vulgari loquutione. Nã de dolio & vino, dicimus, Hoc eſt vinum; de marſupio & pecunijs dicimus, Hæ ſunt pecuniæ; de faſcijs & infante dicimus, Hic eſt infans vteri mei. His exẽplis iactat Kemnitius gladio Spiritus ſe feliciter diſſoluiſſe uel pręcidiſſe telam noſtri argumenti.

SED profectò nos non egemus gladio, ut telam ſolutionis eius deſtruamus: eſt enim ea telæ aranearum ſimillima, quæ leui flatu diſſipari queat; nam multa dicit, ſed nihil ad rem. AD illud igitur de mutatione ex pane communi in Euchariſtiam duabus rebus conſtãtem, dico illam mutationem ſecundum ueram Irenæi ſententiam (vt nos libro ſecundo, capit. 6. oſtendimus) ſubſtantialem mutationem eſſe panis in carnem Chriſti, manẽtibus accidentibus, & proinde rem terrenam

A eſſe accidentia panis ſenſibilia, rem cœleſtem, carnem Chriſti glorioſam: & hoc modo verè prædicari corpus Chriſti de pane Euchariſtiæ, quia panis ille non eſt panis communis, id eſt, triticeus, ſed panis cœleſtis. At ſecundum Lutheranos, qui per rem terrenam exponũt panem, per rem cœleſtem intelligunt corpus Chriſti, nulla eſt ibi vera mutatio panis, ſed ſola adiunctio corporis Domini ad panem, quæ non eſt ſatis, vt poſſit verè dici, Panis eſt corpus Chriſti: alioqui etiam verè dicere poſſem⁹ in homine, Anima eſt corpus; & in Chriſto, Humanitas eſt Diuinitas; & in ferro ignito (quod eſt exemplum Lutheri loco ſuprà citato ad illuſtrandam coniunctionem panis cum corpore Chriſti in Euchariſtia) Ferrum eſt ignis, vel ignis eſt ferrum; quæ tamen nemo concederet.

Ad illud quod ſubiungit Kemnitius de more, & vſu Scripturæ, dico falſum eſſe in Scripturis vllas tales propoſitiones inueniri, quales ipſe fingit. Ac in PRIMO
B quidem exemplo bis peccat Kemnitius. PRIMO, quia dicit illam propoſitionem, Hic homo eſt Deus, nõ eſſe veram ſecundum regulas Ariſtotelis: in quo ſatis oſtendit, ſe non legiſſe, vel quod eſt credibilius, non intellexiſſe regulas Ariſtotelis. Poſita enim aſſumptione humanæ naturæ ad perſonam Verbi, illa propoſitio veriſſima eſt ſecundum omnes regulas Philoſophiæ, cùm pro eodem ſuppoſito ſupponant tam *hic homo*, quã *hic Deus*. Niſi fortè Kemnitius nõ agnoſcat in Chriſto ueram, & hypoſtaticam unionem duarum naturarum; quod ſanè inſinuat, cũ ait eiuſmodi propoſitiones tantùm ſignificare vnionem, & pręſentiam unius rei cum altera. Sed ſi hoc uelit, apertè ſe Neſtorianis fauere ſignificat: illi enim uolebant inter hominem, & Deum in Chriſto, eſſe tantùm unionem & præſentiam quandam mutuam.

SECVNDO, quia dicit inter panem, & corpus Domini non eſſe perſonalem unionem; & tamen contendit, ita eſſe ueram iſtam, Hic panis eſt corpus Chriſti, ut eſt
C illa, Hic homo eſt Deus. Nam aut vult non eſſe etiam perſonalem unionem inter Deũ & hominem in Chriſto, quod eſt apertè Neſtorianum; aut certè neſcit quid loquatur, cùm ſimilitudinem ponat, & interim tollat fundamentum ſimilitudinis. Tota enim ratio, cur illa ſit uera, Hic homo eſt Deus, eſt unitas perſonalis. Cũ igitur hæc unitas ponatur in Chriſto, & non ponatur in Sacramento Euchariſtiæ, nullo modo fieri poteſt, ut ſint æquè ueræ, illa, Hic homo eſt Deus, & illa, Hic panis eſt corpus Chriſti.

SECVNDVM exemplum non eſt ad rem. Non enim Dominus dixit, Hęc inſufflatio eſt Spiritus ſanctus; ſed inſufflando dixit: *Accipite Spiritum ſanctum*. vbi ſolum oſtendit, ſę ſigno exteriori repræſentare id, quod interna, & inuiſibili operatione faciebat. Vnde illa verba: *Accipite Spiritum ſanctum* non faciunt hunc ſenſum; Accipite hãc inſufflationem, quæ eſt Spiritus ſanctus, ſed hunc; Accipite in hac inſufflatione, ſeu per hanc in
D ſufflationem, vt per ſignum & cauſſam inſtrumentalem, donum Spiritus ſancti.

TERTIVM exemplum ſimile eſt ſuperiori. Nuſquã enim expreſſe legimus, Columba eſt Spiritus ſanctus; ſed ſolùm legimus, viſum à Ioanne Spiritum ſanctum deſcendentem ſicut columbam: nam omnes Euangeliſtæ, Matth. cap. 3. Marc. cap. 1. Luc. cap. 3. Ioan. ca. 1. addiderunt particulam ſimilitudinis, vel tanquam, vel ſicut, vel quaſi. Ex quo intelligimus, columbam ſignum duntaxat Spiritus ſancti fuiſſe, & Spiritum ſanctum in columba, vt in ſigno viſum.

QVARTVM exemplum, eſt merum parergũ. Nec. n. diſputamus nunc, an accidentia panis maneãt ſine ſubiecto, ſed an ſit vera propoſitio in proprio ſenſu. Hic panis eſt corpus Chriſti: nuſquam autẽ inueniet Kemnitius hãc propoſitionẽ in totis Biblijs, Corpus ab Angelo aſſumptum eſt ipſe Angelus.

QVIN-

QVINTVM exemplum simile est secundo. Cùm enim eleuabatur arca, dicebat Moses: *Exurgat Dominus*, non quòd arcam appellaret Dominum, sed quia simul cum arca Dominus procedebat cum filijs Israël, & viam demonstrabat.

SEXTVM exemplum indicat sapientiam Kemnitij. Nam antea dixerat cum Luthero, eiusmodi propositiones non conuenire cum regulis Philosophiæ, & esse Scripturarum proprias, & oportere intellectum captiuare, si eæ credendæ sint; nunc autem vult esse adeò vulgares, tritas & faciles, vt in cōmuni sermone quotidie vsurpentur. Istud nimirum est sapere. Sed nec in istis vulgaribus exemplis aliquid simile nostræ propositioni inuenire potuit. Nam etsi dolium vino plenū, & marsupium plenum pecunijs, & infantē fascijs circumligatum, simpliciter vinum, pecunias, & infantem nominamus: tamen nemo diceret, Dolium est vinum, marsupium est pecunia, fascia est infantulus; vt ipsi verè dici volunt, Panis est corpus Christi.

Sed licet aduersarij euidentissimè conuincantur ex eo, quod volunt illud pronomen, *Hoc*, significare, Hic panis; posset tamen aliquis dicere, in Eucharistia manere quidem panem cum corpore Domini, sed illa verba: *Hoc est corpus meum*, dicta esse solū de corpore Domini, ita vt pronomen, *Hoc*, supponat in confuso pro eo, quod continetur sub speciebus (vt nos suprà diximus) & tamen virtute prædicati determinetur ad corpus Domini, & nulla mentio fiat substantiæ panis, licet ibi maneat. Nam abstrahentium non est mendacium: & exempla esse possunt illa, quæ attulit Kemnitius. Nam de dolio vini, rectè dicimus, Hoc est vinum; cùm tamen sint ibi duæ substantiæ, vna vini, altera dolij: & similiter de marsupio, & pecunijs dici potest, Hę sunt pecuniæ.

RESPONDEO, Absolutè ex verbis Domini colligi transubstantiationem. Nam in propositionibus de re continente, & contenta pronomen, *Hoc*, potest quidē demonstrare alterutrum, id est, tam rē continentem, quàm rem contentam: rectè enim dicimus de dolio vini. Hoc est dolium, & etiam, Hoc est vinum. At cùm demonstratur res contenta, demonstratur vna res tantùm, & excluduntur omnes aliæ, quæ ibi cōtineri possent, & proinde ex modo communi loquendi falsa est demonstratio, si plura contineātur. Verbi gratia, si quis de dolio, vbi sit vinum & oleum, dicat, Hoc est vinum; fraudator censetur: Illud enim, (Hoc est vinum) ex modo communi loquēdi significat, In hoc dolio nihil est, nisi vinum. Pari ratione, si quis de marsupio pleno partim auro, partim argento, dicat, Hoc est aurum; vel de sacco pleno partim tritico, partim arena, diceret, Accipe & vtere, hoc enim est triticum; deceptor iure haberetur. Eodē igitur modo illa verba: *Hoc est corpus meū*, ex modo communi loquendi, quidquid sit de Metaphysicis subtilitatibus, significant sub illis speciebus nō fuisse aliud quàm corpus Domini; si enim fuisset etiā panis, debuisset Dominus dicere, Hic, id est, in hoc pane, est corpus meum, aut certè, hoc non tantum est panis, sed etiam corpus meum.

Sed dicet aliquis; Totus panis est res continens respectu corporis Domini; ergo, &c. sicut de dolio vini dicimus, Hoc est vinum; licet dolium sit substantia, & sicut de Angelo apparente in forma humana, dici posset, Hic est Angelus Raphaël, licet illa forma corporalis esset etiam substantia.

RESPONDEO; In Eucharistia sola accidentia locum habent rei continentis; substantia autem panis, aut ibi non est (vt Catholici credūt) aut si ibi est, vt volunt Lutherani, est res contenta simul cum corpore Christi, & proinde falsa est ꝓpositio, Hoc est corpus, si ibi sint duæ substantiæ. Quòd autem sola accidentia sint res continens, ex eo patet, quòd corpus Christi non est in pane, vt in vase, aut in loco, sed est vt substantia sub accidentibus. Nā inde est, quod ex natura rei, posita consecratione, ad motum illorum accidentium mouetur corpus Christi, & ad illorum eleuationem eleuatur, ad illorum depressionem deprimitur, & ad illorum corruptionem desinit ibi esse corpus Christi, quomodo desineret substantia panis, si ibi fuisset. Quod non videmus in exemplis allatis de vino, & Angelo, quia illa nō manent vt substantiæ sub accidentibus; sed vt res in vase, vel in loco: non enim ad motum corporis assumpti, mouetur Angelus necessariò, & ex natura rei, sed posset non moueri, & quando mouetur, voluntariè mouetur, immò ipse est, qui mouet illud corpus; & quando dissoluitur illud corpus, non necessariò Angelus desinit esse in eo loco, sed potest manere, si velit.

ADDE, quòd licet in verbis Domini esset aliqua obscuritas, vel ambiguitas, ea tamen sublata est, per multa Concilia Catholicæ Ecclesiæ, & Patrum consensum.

CAPVT XX.

Transubstantiatio probatur testimonijs Patrum.

IAM testimonijs veterum Patrum res eadem est demonstranda, id quod necessariò faciēdum est: siquidem aduersarij iactant, transubstantiationem, non fuisse cognitam antè annum Domini, M.CC. id est, vsque ad Concilium Lateranense sub Innocentio III.

Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. non semel affirmat, transubstantiationem esse inuentum Sancti Thomæ, & opinionem Thomistarum, & ibidem indicat eam opinionem probatam fuisse à Papa, in cap. Firmiter, quod caput deprompium est ex Concilio Lateranensi sub Innocenoo III. vbi Lutherus turpiter labitur in historia: siquidem sanctus Thomas, nondum natus erat, cùm ederetur cap. Firmiter, & Concilium illud celebraretur. Constat enim Concilium celebratū anno M.CC.XV. S. verò Thomam natum postea anno M.CC. XXIV. Petrus Martyr in lib. contra Stephanum Gardinerum obiecto 128. Innocentium III. cum Concilio Lateranensi facit auctorem primū transubstantiationis, tum quoad nomen, tum etiam quoad rem. Ioan. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 15. eodem respexit, cùm ait, tempore S. Bernardi nondum innotuisse orbi transubstantiationem. Idem quoque significat Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. Concil. Trident. sess. 13. cap. 4. vbi dicit, tempore Petri Lombardi nihil certi de hac re fuisse in Ecclesia.

Igitur ad hoc mendacium refellendum, adducenda erunt testimonia Patrum ab Apostolorum tempore, vsq; ad tēpora Innocentij III. siue ad annum Domini M.CC. PRIMA ætate post Apostolos ab anno Dñi C. ad CC. floruerunt Iustinus, & Irenæus. IVSTINVS in Apologia 2. prope extrema, dicit, eum cibum ex quo carnes nostræ aluntur, id est, panem prece verbi Dei sanctificatum, esse carnem Domini. IRENÆVS lib. 4. ca. 34. *Quomodo*, inquit, *constabit eis eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini sui, &c.* Vterq; igitur vult hanc propositionem esse veram, Panis consecratus est corpus Domini. Atqui hæc vera esse non potest, sine mutatione panis in corpus Domini: neque e. panis manens panis, esse potest corpus Domini, vt suprà ostendimus; igitur mutatio fit, & eo modo panis mutatus, verè est corpus Domini.

Ab anno CC. ad CCC. floruerunt Tertullianus, & Cyprianus. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionē; *Acceptum panē*, inquit, *corpus suum fecit, dicendo; Hoc est corpus meum*. At quomodo potuit panis fieri corpus, sine sui mutatione? CYPRIANVS in serm. de Cœna Dñi: *Panis iste, quē Domin⁹ discipulis porrigebat nō effigie, sed*

natura mutatus omnipotentia Verbi factus est caro. Hic planè vides, panem mutari quoad naturam seu substantiam, & tamen effigiem, id est, accidentia remanere: & hoc est, quod vocamus transubstantiationem.

Ab anno CCC. ad CD. floruerunt Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gregorius Nyssenus, & Gaudentius. CYRILLVS catechesi 4. mystagog. *Aquam*, inquit, *aliquãdo mutauit in vinum, & non erit dignus, cui credamus, quòd vinum in sanguinẽ transmutarit?* En realem mutationem. Paulò infrà: *Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur tibi sanguis*. En accidentia panis, quę remanent. Et infrà: *Hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui uidetur a nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat*. En absentiam substãtiæ panis, manente colore, & sapore; & proinde integram transubstantiationem.

AMBROSIVS lib. de ijs, qui initiantur mysterijs, c. 9. *Quãtis utimur exemplis, ut probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit? maioremque uim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur?* Ecce non manet panis, quem natura formauit, & tamen accidentia manent, vt experimento constat; ergo substantia mutata est, accidentibus non mutatis.

GREGORIVS NYSSENVS in orat. magna catechetica, cap. 37. *Rectè Dei Verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari*. Et infrà: *Hæc autẽ tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ uidentur (panis & uini) naturam mutans*. Et hic vides naturam panis mutari, manente specie exteriore: nam ideo dicit mutari naturam rerum, quæ videntur.

GAVDENTIVS tract. 2. de Exodo: *Ipse naturarũ creator & Dominus, qui producit de terra panẽ, de pane rursus, quia & potest, & promisit, efficit propriũ corpus, & qui de aqua vinũ fecit, de vino sanguinem suum facit.*

Ab anno CD. ad D. floruerunt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus Alexandrinus, & Eusebius Emissenus, Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Non sunt humanæ virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus; qui verò sanctificat ea, & immutat, ipse est*. Et homil. de Eucharistia in Encenijs: *Nũ vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadũt? absit: ne sic cogites. Sicut enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria cõsumi corporis substantia*. Hic etiam videmus totam substantiam mysteriorum, id est, panis consecrati, consumi ab adueniente substantia corporis Domini, vt ceram ab igne: & tamen manere exteriorem speciem panis, vt sensus ipsi testantur.

AVGVSTINVS in serm. quem citat Beda in cap. 10. prioris ad Corint. *Non omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi*. Aduerte, non dixisse Augustinum, Panis est corpus Christi, vt Lutherani loqui solẽt, sed, *Fit corpus Christi*. Quæ verba mutationem significãt panis in corpus; vt quidem Zvvingliani vtcunque respondere possent, mutatione significationis ex pane fieri corpus: at Lutherani quid respõdere possint, nescio. Nã ipsi volunt realiter corpus Domini adesse in Cęna: Augustinus aũt dicit, panem fieri corpus, proinde fateri debent ex Augustini s̃nia, panẽ reipsa cõuerti in corpus. Item serm. 28. de verb. Dom. *Dixi vobis quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur; vbi Christi verba deprompta fuerint, iã non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica ait, Panem nostrum? panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον, hoc est: supersubstantialem: non iste panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit*. Thomas VValdensis to-

A mo 2. ca. 83. citat alium locum ex lib. Augustini de corpore Domini, quem dicit se transcripsisse ex antiquissimo libro, antiqua valde manu descripto: *Nec credendum est*, inquit, *quòd substãtia panis, uel uini remaneat; sed panis in corpus Christi, & uinum in sanguinem uertitur, solummodò qualitatibus remanentibus*. Suspicor eum librum non Augustini, sed Alcuini esse; nobis tamen satis est antiqui auctoris fuisse.

CYRILLVS ALEXANDRINVS in epistol. ad Calosyriom: *Ne horreremus carnem, & sanguinem apposita sacris altaribus, condescendens Deus nostris fragilitatibus influit oblatis vim vitæ, conuertens ea in veritatẽ propriæ carnis, vt corpus vitæ quasi quoddam semen inueniatur in nobis.*

EVSEBIVS Emissenus, seu quicunque auctor fuit serm. de corp. Dom. *Quando benedicendæ verbis cælestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam*
B *innocatione summi Numinis consecrentur, substantia illic est panis & vini, post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid mirum est autem, si ea quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere?*

Ab anno D. ad DC. floruit S. REMIGIVS Remensis, qui in c. 10. prioris ad Corin. sic loquitur: *Caro, quã Verbum Dei Patris assumpsit in vtero virginali, in vnitate suæ personæ, & panis, qui consecratur in altari, vnũ corpus Christi sunt; sicut enim illa caro corpus Christi est, ita iste panis transit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed vnum corpus.*

Post annum Domini DC. GREGORIVS Papa I. teste Paulo Diacono in eius vita, ita corã populo loquutus est: *Præscius conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, panem & vinum aqua mistum manente propria specie, in carnem & sanguinem suum spiritus sui sanctificatione conuertit.*

C Post annum Domini DCC. BEDA in serm. de Epiphania: *Panis & vini creatura in Sacramentum carnis et sanguinis eius, infallibili Spiritus sanctificatione trãsfertur*. NOTA, per Sacramentum intelligi ipsum corpus sub specie panis existens: nam alioqui non opus esset ineffabili Spiritus sanctificatione, si sola significatione panis mutaretur. Præterea idem Beda in lib. de mysterijs Missæ, quem citat Thom. VValdens. tomo 2. ca. 82. *Ibi*, inquit, *forma panis videtur, vbi substantia panis non est: nec est ibi panis alius, quàm panis, qui de cælo descendit.*

Ioan. DAMASCENVS in 4. lib. de fide, cap. 14. *Panis, vinumque & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti, supernaturaliter transmutatur in corpus, & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed vnum & idem.*

Post annum Domini DCCC. multi scripserunt.
D THAOPHYLACTVS in cap. 6. Ioannis: *Transformatur arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem sancti Spiritus in carnem Domini.*

STRABVS auctor Glossæ ordinariæ in Glossa capitis 11. prioris ad Corinth. *Nos*, inquit, *incerta relinquẽtes, quod ex auctoritatibus certum est, profitemur, scilicet substantiam panis & vini, in substantiam corporis & sanguinis Dominici conuerti: modum verò conuersionis nos ignorare non erubescimus fateri. Quæ autem remanent de priori substantia accidentia, scilicet color, sapor, forma, pondus, nec ipsum corpus Christi afficiunt, nec in eo fundantur.*

ALCVINVS, qui floruit circa annum Dñi DCCC. in lib. de diuinis offic. cap. de Missa, exponens illa verba

Cano-

Cenonis: *Ratam, rationabilem, &c. Panis,* inquit, *per ſe irrationabilis eſt, ſed orat Sacerdos, vt ab omnipotente Deo conſecratus, rationabilis fiat transeundo in corpus Filij ſui.* Et infrà: *Conſulens Deus infirmitati noſtræ, qui non ſolemus carnes crudas manducare, & ſanguinem bibere, facit vt in priſtina remaneant forma duo illa munera; & eſt in veritate corpus Chriſti & ſanguis.*

Remigius Antiſiodorenſis in Pſal. 21. *Panis & vinum à Chriſtiana veritate dicuntur, non quòd naturam panis & vini poſt conſecrationem in ſe retineant, niſi quantum ad ſpeciem & ſaporem & odorem; illi namq; qui carnem in vtero Virginis aſſumptam Verbo ſuo perſonaliter & ineffabiliter vnire potuit, qui etiam mortalia corpora noſtra imperij ſui potentia faciet immortalia, panis & vini materiam in ſui corporis & ſanguinis naturam transferre poſſibile eſt.*

Amalarius Treuirenſis lib. 3. de Eccleſiaſt. offic. cap. 24. *Hic credimus naturam ſimplicem panis & vini mixti verti in naturam rationabilem, ſcilicet corporis & ſanguinis Chriſti.*

Paschasius Corbeienſis in lib. de corpore & ſanguine Domini, cap. 1. *Licet figura panis & vini hic ſit, omninò nihil aliud, quàm caro Chriſti et ſanguis poſt conſecrationem credenda ſunt.* Si nihil aliud; non igitur ſubſtantia panis & vini.

Sed omittenda non eſt elegantiſſima & acutiſſima reſponſio Kemnitij ad hunc locum. Nam in fine diſputationis de tranſubſtātiatione, in 2. par. Exam. Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 4. volens exemplo quodam oſtendere, quid ſit reſpondendum ad loca Patrum, obiecit ſibi hunc locum, tanquam Ambroſij (cum tamen non Ambroſij, ſed Paſchaſij ſit) ac reſpondet, nihil aliud credendum eſſe in Euchariſtia, quàm carnem & ſanguinem Domini: non quòd panis ibi non ſit, ſed quia panis non creditur, ſed videtur; corpus autē Domini ſola fide apprehēditur. At ſi id voluit dicere Paſchaſius; ergo ante conſecrationē panis non videbatur, ſed credebatur: ipſe. n. dicit, poſt conſecrationem non credi, niſi corpus. Et cur, obſecro, idem auctor præmiſit, Deum omnia poſſe conuertere & mutare pro arbitrio?

Poſt annum Domini CM. floruit S. Fulbertus Carnotenſis, qui in epiſt. ad Adeodatum: *Dubitare,* inquit, *nefas eſt, vt ad cuius nutum cuncta ſubitò ex nihilo ſubſtiterunt, ſi pari potentia in ſpiritualibus Sacramentis terrena materies naturam & meritum generis ſui tranſcendens, in Chriſti ſubſtantiam commutetur, cū ipſe dicat; Hoc eſt corpus meum, & paulò poſt; Hic eſt ſanguis meus. Si Deū omnia poſſe credis, & hoc conſequitur vt credas; nec humanis diſputationibus diſcernere curioſius inſiſtas, ſi creaturas quas de nihilo potuit creare, has ipſas multò magis valeat in excelſioris naturæ dignitatem conuertere, & in ſui corporis ſubſtantiam transfundere.*

Atque hactenus de Patribus, qui floruerunt primis mille annis, antequā hæreſis Berengarij oriretur: nūc ſubijciemus eadem breuitate eorum teſtimonia, qui ſcripſerunt duobus poſterioribus ſeculis, qui omnes vt manifeſtam hæreſim refellunt, remanentiam panis & vini in Euchariſtia. Igitur ab anno M. ad MC. hi ſcripſerunt. Lanfrancus in lib. de corpore & ſanguine Domini: *Eccleſia Chriſti,* inquit, *panem in carnem, vinum conuerti credit in ſanguinem.* Et infrà: *Confitetur Eccleſia toto terrarū orbe diffuſa, panem & vinum ad ſacrandum proponi in altari, ſed inter ſacrandum incomprehenſibiliter, et ineffabiliter in ſubſtantiam carnis & ſanguinis commutari.*

A Adelmannus in epiſt. ad Berengarium: *Qui dixit in principio: Fiat lux, & facta eſt lux de nihilo: non potuit dicendo de pane; Hoc eſt corpus meum; ita fieri efficere? Et qui tacita virtute aquam conuertit in vinum: non efficacius poterat (ſi quid tamen efficacius de Deo dici debet) ſonante velociter eadem virtute, vinum ipſum in ſanguinem ſuum transferre?*

Hugo Lingonensis in epiſto. ad Berengarium: *Sicut non capis, quomodo Verbum caro factum eſt: ſic non potes iterum capere, quomodo panis iſte mutetur in carnem, & vinum in ſanguinem transformetur, niſi te docuerit omnipotentiæ fides.*

Guitmundus Auerſanus lib. 3. cōtra Berengariū. *Nunc,* inquit, *contra illos habenda eſt ratio, qui Eccleſiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeūt, ſubſtantiam corporis Chriſti cibo ineſſe Dominico: panē* B *tamen & vinum per verba Saluatoris in carnem eius, & ſanguinem verti nequaquam credentes, ſed Chriſtū pani & vino commiſcentes, tanquam ſubtiliori ratione hæreſim alteram condiderunt.* Videſne hæreſim appellari eam ſententiam, quam nunc Lutherani defendūt? & tamen nondum notus erat Innocentius III.

Anselmus Cantuarienſis in lib. de corpore Domini apud Ioannem Garetium (nec enim librum ipſum Anſelmi adhuc videre potui) *Contra omnem ſecularis Philoſophiæ rationem, & intellectum mutata panis ſubſtantia in aliam ſubſtantiam ad quoddam myſterij obſequium quædam accidentia, quæ illi inhærebant, ſic tranſtulit non mutata, vt corpus Domini (licet adſit albedo) non faciat album, nec rotunditas rotundum.*

Ab anno Dñi M.C. ad M.CC. ſequentes auctores floruerunt. Algerus lib. 1. de corp. Dom. cap. 7. ſic in titulo poſuit: *Quod remanentibus qualitatibus ſuis ſubſtantia panis, & vini in verum corpus Chriſti mutetur.* C Et ibidē, & c. 8. fusè docet, cur Deus noluerit ſubſtantiam panis manere, & cur voluerit accidentia manere. Petrus Cluniacensis in lib. de ſacrificio, & trāſubſtantiatione contra Henricum, & Petrum Bruis: *Hoc ſacrum, & ſalutare Sacramentum aliud eſſe videtur, & aliud eſt; per virtutem Verbi diuini ſubſtantia (vt iam ſæpe dictum eſt) mutata, ſpecie reſeruata.* Vbi et fusè docet, omninò eſſe credendū, per conſecrationem mutari ſubſtantiam panis, & accidentia remanere, exēplis plurimis in medium adductis, quibus probat id nō eſſe impoſſibile. Hugo Victorinus lib. 2. de Sacram. par. 8. c. 7. *Videtur,* inquit, *ſpecies panis, & vini, & ſubſtantia panis & vini non creditur: creditur aūt ſubſtātia corporis, & ſanguinis Chriſti, & tamē ſpecies non cernitur.* Et c. 9. *Per verba ſanctificationis vera panis, & vera vini ſubſtantia, in verū corpus & ſanguinē Chriſti conuertitur: ſola ſpecie panis & vini remanente, & ſubſtātia in ſubſtantiā trāſeunte. Conuerſio aūt ipſa non ſecundū vnionē.* (Nota contra Lutheranos) D *Sed ſecundū trāſitionē credenda eſt.* Petrus Lombardus lib. 4. ſenten. diſt. 11. lit. D. *Poſt conſecrationē,* inquit, *non eſt ſubſtantia panis, vel vini, licet ſpecies remaneant.* Euthymius Zigabenus in ca. 26. Matt. *Panem,* inquit, *& vinum ineffabiliter transmutat in ipſum corpus, & ſanguinem ſuum.*

Habemus triginta duos probatiſſimos teſtes, quorū poſtremi quinque tpe S. Bernardi, oēs aūt ante Innocentiū III. floruerunt. Ex quibus colligimus, Primo, veriſſimū eſſe; qđ ait Concil. Trid. ſeſſ. 13. c. 4. Eccleſiæ Catholicę ſemp fuiſſe perſuaſū, ita trāſmutari panē in corpus Dñi, vt ſubſtātia panis recedente, ſola maneret Chriſti caro ſub accidētibus panis. Secundo, mēdacia eſſe impudentiſſima tū Lutheri, tū Lutheranorū, qui hanc mutationē excogitatā eſſe volunt, vel ab Innocētio III. vel à S. Thoma. Tertio, mentitr Caluinus, cū li. 4. Inſti. c. 17. §. 14. de hac trāſubſtātiatione ſic loquitur:

Vetustatis patrocinio, quod euidenti Dei Verbo sæpe opponere audent, in confirmando isto dogmate destitui palàm est. Nec enim ita pridem excogitatum fuit, ignoratum quidem non melioribus illis seculis modò, quibus purior adhuc vigebat religionis doctrina; sed cùm iam admodum inquinata esset illa puritas. Nemo est veterum, qui sacra Cœnæ symbola non fateatur disertis verbis panem, & vinum esse, etsi (vt dictum est) varijs epithetis illa interdum insigniunt ad commendandam mysterij dignitatem. Hæc ille: cui satis fuit dixisse; nam probare quod dicebat; & vel vnum ex Patribus testem adducere, indignum erat grauitate tanti hęresiarchæ.

CAPVT XXI.

Probatur idem ex definitione, & consensu Ecclesiæ ab annis quingentis.

NVNC probanda est eadem veritas ex definitione sub anathemate, & consensu totius Ecclesiæ, saltem ab annis quinquentis. Quæ probatio duabus de caussis adhibenda est. PRIMO, quia aduersarij, etsi fateantur à tempore Innocentij III. inuectam esse opinionem transsubstantiationis in Ecclesiam, tamē Kemnitius loco citato contendit, non fuisse definitam sub anathemate, nisi hoc nostro seculo à Concilio Triden. idque probat, quia Græci in Concilio Florentino noluerunt huic dogmati assentiri, & tamen cum eis non obstante ea discordia, reconciliati sunt. Petrus etiā Martyr in lib. contra Gardiner. obiect. 84. dicit, Gręcos semper à transubstantiatione abhorruisse, & ex eodē Concilio Florentino id probat. Nos igitur Deo volente, facillimè demonstrabimus in sex Concilijs ante hoc nostrum seculum fuisse sub anathemate definitam veritatem transubstantiationis; quorum duo ante annos quingentos celebrata sunt. Ex quo sequitur, saltem ab annis quingentis, id est, à tempore hæresis Berengarianæ dogma transubstantiationis sub anathemate stabilitum, & ipsos etiam Græcos cum Latinis in hac re semper mirificè consensisse.

SECVNDO, adhibēda est hæc probatio, quia hoc fundamento posito, duæ rationes colligi poterunt, cur de hac veritate dubitari non debeat. PRIMVM enim fieri nequit, vt Ecclesia vniuersa tot seculis in grauissimo errore versata sit. DEINDE hoc ipso tempore, quo hęc veritas tanquam certissimum dogma, atque adeò vt fidei articulus colebatur, floruerunt in Ecclesia plurimi sanctissimi viri, vitæ innocentia, miraculis, alijsque diuinis donis clarissimi, quos nulla ratio admittit, vt & Deo amicissimi fuerint, & simul in fide grauiter errauerint.

PRIMVM igitur generale Cōcilium ROMANVM, sub Nicolao II. quod celebratum est circa annum Domini M. LX. Berengarium abiurare coēgit illis verbis: *Ego Berengarius anathematizo eam hæresim, de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo Sacramentum, & non verum corpus, & sanguinem Domini nostri* IESV CHRISTI *esse.* Hæc abiuratio, & anathematizatio apertissimè significat rem à Concilio definitam sub anathemate fuisse: nec. n. coguntur vlli abiurare, & anathematizare sententias dubias, sed eas tantùm, quæ damnantur ab Ecclesia, tanquam hæreses exploratæ. Quod autem Cōcilium hoc generale, cùm iussit credi panem post consecrationem esse corpus Domini, intellexerit non esse corpus, manendo panē, sed desinendo esse panem per mutationē in corpus; ac proinde definierit transubstantiari panā in corpus, testantur tres optimi viri, qui illis temporibus vixerunt, Lantfrancus, Guitmundus, Anselmus, quorum vnus ipsi Concilio interfuit, & fortasse etiam duo interfuerunt.

LANTFRANCVS igitur, qui Concilio interfuit, in libro de corp. Dom. sic alloquitur Berengarium: *Nicolaus Papa comperiens te docere, panem vinumque altaris post consecrationem sine materiali mutatione in pristinis essentijs remanere, concessa tibi respondendi licentia, cum non auderes pro tuæ partis defensione aliquid respondere, pietate motus ad preces tuas præcepit tradi Scripturā tibi. Eius principium est; Ego Berengarius, &c.* Itaq; voluit Cōcilium (vt Lantfrancus affirmat) illa confessione destruere hæresim, quæ asserit, panem non mutatum in Sacramento remanere.

GVITMVNDVS, qui eidem Concilio videtur interfuisse, sic de eodem Concilio loquitur lib. 3. de corpor. Dom. *Panem et vinum altaris Domini in corpus & sanguinem Christi substantialiter conuerti, non sicut delirat Berengarius, corporis & sanguinis Domini figuras tantum esse, & vmbras, aut intra se latentem Christum tegere, vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est.* Et ibidem vtitur hoc argumento; Si quod vniuersa Ecclesia tenet, Apostolicum cēsendum est, etiamsi nullis sit munitum Concilijs: quanto magis illud Apostolicum cēsendum erit, quod vniuersa Ecclesia tenet, & Concilijs roboratum est?

Denique S. ANSELMVS, qui etiam eodem tempore vixit, in epist. de corp. Domini, sic ait: *Panis substantiam post Domini corporis consecrationem in altari superesse semper abhorruit pietas Christiana, nuperq; damnauit in Berengario Turonēsi, eiusque sequacibus.* Vides igitur ab Ecclesia apertè definitum ipso tempore Berengarij, id est, ante annos quingentos, non remanere substantiam panis in Eucharistia, ac proinde definitam transubstantiationem, vt Catholicam veritatem.

SECVNDVM Concilium fuit ROMANVM, sub Gregorio VII. celebratum anno Domini M. LXXIX. mēse Februario, vt refert Thomas VValdensis, tom. 2. de Sacram. cap. 43. in quo alia fidei professio clarior edita est propter fraudes varias, quibus Berēgariani priorem illam professionem editam sub Nicolao II. deprauare solebant. Sic igitur habet posterior fidei cōfessio: *Ego Berengarius, corde credo, & ore confiteor, panem et vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri Redemptoris substantialiter conuerti in veram, ac propriam, & viuificatricem carnem, & sanguinem Domini nostri* IESV CHRISTI, *&c.* Nihil igitur noui, si de re ipsa agatur, statuit Concilium Lateranense, & multò minus Tridentinum.

TERTIVM est Concilium generale LATERANENSE, sub Innocentio III. celebratum anno Domini M. CC. XV. in quo non negant aduersarij hoc nostrum dogma etiam sub nomine transubstantiationis confirmatum: sed negāt aliqui eorum, vt Kemnitius, & quidam alij, definitum sub anathemate, atq; vt decretum de fide, à quo non liceat dissentire sine periculo hæreseos. At hoc nullo negotio demōstrari potest. Nam initium capitis 1. eius Concilij sic incipit: *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur.* Ac deinde subnectitur integra confessio fidei de Trinitate, de creatione mundi, de Incarnatione Verbi, de Ecclesia, & Sacramentis; & deinde c. 3. de prædicta confessione sic loquitur idē Concilium: *Excommunicamus, & anathematizamus omnem hæresim extollentem se, aduersus hanc sanctam, Orthodoxam, Catholicam fidem, quam superius exposuimus.* Ecce igitur anathema, quod Kemnitius requirebat. Quid quod Lutherus ipse in lib. de capti. Babyl. c. 1. agnoscit in cap. Firmiter, quod ex hoc Concilio sumptum est, transubstantiationem, vt articulum fidei definitam? Quę cùm ita sint, Kemnitij mendacium, & temeritas nō modò cum ipso nostro Concilio, sed etiam cum suo Propheta, & Apostolo pugnat.

QVAR-

QVARTVM Concilium est ROMANVM generale, celebratum anno Domini M.CD.XIII. in quo damnati sunt tanquã hæretici articuli Ioan. VViclefi, quorum PRIMVS est: *Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis manet in Sacramento altaris.* SECVNDVS est: *Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento.* Huius Concilij meminit, & decretum ipsum recitat Ioann. Cochlæus lib. 3. hist. Hussitarum.

QVINTVM Concilium est CONSTANTIENSE generale, celebratum anno Domini M.CD.XIV. in cuius sess. 8. confirmatur sententia Romani Concilij, & rursus nominatim; & sub anathemate damnantur articuli Ioan. VViclefi, & damnatio ipsa in fine Concilij iterum approbatur à Martino V. vero, ac legitimo summo Pontifice.

SEXTVM denique Concilium est FLORENTINVM generale, in cuius sessione vlt. celebrata anno Domini M.CD.XXXIX. consentiente vniuerso Concilio Latinorum, & Græcorum, data est instructio Armenis de fide, & Sacramentis: in ea instructione sic habemus de Eucharistia: *Substantia panis in corpus Christi, & vini in sanguinem conuertuntur.* Ex his ergo euidenter apparet, q̃ apertè & impudenter Kemnitius mentiatur.

Quòd autem Petrus Martyr, & idem Kemnitius obiciunt de Græcis, aliud est mendacium, & impostura planè digna ijs hominibus, qui auctorem illũ sequuntur, qui pater mendacij ab ipsa veritate nominatur. Nã vt ex ipsius Concilij actis cognosci potest, nunquã fuit quæstio inter Latinos, & Græcos, an panis verè, & substantialiter mutaretur in corpus Domini, sed quæstio fuit, & adhuc est de verbis, quibus fit illa ineffabilis mutatio. Latini enim sentiebant, vt etiam semper sentiũt, solis Christi verbis fieri illam mutationem; Græci contrà sentire videbantur, non solis Christi verbis, sed quibusdam alijs precibus ab hominibus compositis mutationem illam fieri. Hanc autem solam fuisse quæstionem patet, tum ex ipso Concilio prope finem, tum ex auctoribus Græcis, qui de hac ipsa quæstione illo tempore scripserũt, qui sunt Bessarion Card. Nicenus, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius.

Quòd autem Græci nunquam abhorruerint à transubstantiatione (vt Pseudomartyr audacter mẽtitur) colligitur PRIMO ex antiquis auctoribus suprà citatis, Cyrillo Hierosolymitano, Gregorio Nysseno, Ioanne Chrysost. Cyrillo Alexandrino, Ioann. Damasceno, Theophylacto, & Euthymio.

SECVNDO, ex auctoribus recẽtioribus, Nicolao Methonensi, Samona Gazensi, Nicolao Cabasila, Marco Ephesio, & Bessarione, quorum opuscula extant nuper impressa, qui omnes apertissimè confitentur mutationem illam, de qua loquimur.

TERTIO, ex Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. suprà citato: siquidem interfuerunt Græcorum etiam Patriarchæ, & cap. 4. eius Concilij indicat Innocentius eo tempore Græcos ad obedientiam Romanę Ecclesiæ redijsse.

QVARTO ex Concilio Florentino. Nam in instructione Armenorum disertis verbis ponitur hæc mutatio substantiæ panis in corpus Christi. Consensisse autem in eam instructionem etiam Græcos, patet ex initio, & fine illius instructionis, initiò enim dicitur facta sacro approbãte Concilio, & in fine dicitur data in publica Synodali sessione. Quòd autem quidam dicunt, Græcos discessisse ex ciuitate Florentina, antequam Armenij aduenirent, falsum est, vt patet ex vltimis verbis Concilij, quæ sic habent: Dum autem hæc gerebantur, Armeniorũ Patriarchæ legati ad Synodum ipsam venerunt. & infrà: vnà cum Græcis Florentia discesserunt.

QVINTO, patet ex eo, quod cùm Græci tempore Leonis IX. & deinceps multa obiecerint Latinis, ob

A quæ ab illis dissentire se dicerent: nunquam tamen hoc obiecerunt de mutatione panis in corpus Christi, quã ab Ecclesia Latina doceri, vt dogma fidei, ignorare non poterant.

SEXTO, denique patet ex censura Orientalium ad Augustanam Confessionem: diuina enim prouidentia factum est, vt Lutherani ad suam ipsorum sempiternã confusionem, iudices facerent controuersiarum, quas nobiscum habent, inimicos nostros. Itaque miserunt Augustanam Confessionem ad Patriarcham Cõstantinopolitanum, qui censuram remisit pro approbatione, & cùm in alijs articulis eos reprehẽdit, tum potissimum in art. 10. qui est de cœna Domini. Sic enim habetur in ea censura, cap. 10. *Multa in hac parte de vobis* (Lutheranis Confessionistis) *referuntur; quæ nobis nullo pacto probari possunt. Ecclesia igitur sancta illud iudicium est. In sacra Cœna post consecrationem, & benedictionem, panem in illud ipsum corpus Iesu Christi, vinum autem in illum sanguinem virtute Spiritus sancti transire ac* B *immutari:* Et paulò infrà dicunt; Corpus Christi non descendere de cœlo, vt in Eucharistia præsens adsit, sed fieri præsens per transmutationem, & transitionem panis in corpus. Et paulò pòst dicunt; Sub speciebus panis verum corpus Domini cõtineri. Desinat igitur Pseudomartyr dicere, Græcos semper à transubstãtiatione abhorruisse: desinat etiam Kemnitius mentiri, Græcos in Concilio Florentino admittere noluisse mutationem istã panis in corpus Domini. Ecce.n. inimici nostri sunt iudices; ipsi sunt, qui & Caluinistas reprehenderunt, quòd solùm signum corporis Domini in Eucharistia agnoscant, & simul Confessionistas arguunt, quod verum corpus Domini in Eucharistia agnoscant, & simul Confessionistas arguunt, quòd verum corpus Domini, sed sine panis mutatione in eodem Sacramento confiteantur.

C

CAPVT XXII.

Probatur eadem veritas ex conuenientia rationis.

NVNC VLTIMO probanda est eadem veritas ex congruentia secundum rationem. Nam posito quod Deus voluerit, Corpus Christi, verè ac realiter communicari fidelibus manducandum, vt Lutherani (cum quibus nunc disputamus) concedunt; ratio profectò indicat omnino conueniens fuisse, vt non solùm in pane & vino, qui est cibus & potus cõmunissimus & optimus, id fieret, sed etiam vt substantia panis recederet, & accidentia remanerent.

Ac PRIMVM congruũ fuisse, vt substantia panis abesset. Probatur his rationibus. PRIMA ratio est, quia corpus Dñi, vt suprà diximus, manet sub accidentibus panis, nõ vt in vase, aut in loco, sed planè ad eũ modum, quo substantia panis manet sub accidentibus suis, excepta D informatione: nã ideo ex natura rei mouet᷑ ad motum accidentiũ, & desinit esse Sacramentaliter ad accidentiũ illorum desitionẽ. Quod si cũ corpore Dñi maneret substantia panis, tunc duæ substantiæ haberẽt ordinẽ ad eadẽ accidentia, & ab ijsdem accidentibus, tanq̃ externis signis demonstrarentur. Et quia substantia panis informaretur illis accidẽtibus, nõ aũt corpus Christi; primarius ordo ad illa accidentia esset substantiæ panis, secundarius aũt corporis Christi, & consequenter ipsa accidentia per se primò demonstrarent, & significarent panem, secundario autẽ corpus Christi, quod sanè absurdum esset. Nam si quis peteret, quid sit quod est in altari, oporteret respondere; Est panis triticeus, & etiam corpus Christi: & si quis quæreret, quid significant illa accidentia? respondendum esset, substantiam panis illic esse, & simul corpus Christi & si alius interrogaret; Quid frangit Sacerdos, & cõicantibus tan-

ta religione distribuit? diceremus, panem triticeum, & simul corpus Christi. Profectò igitur multò conuenientius fuit, vt solum Christi corpus ad illa accidentia ordinem haberet, & illa soli Christi corpori deseruirent.

SECVNDA ratio est ob venerationem Sacramenti. Nam si vnà cum corpore Domini substantia panis sub ijsdem accidentibus contineretur, periculum esset, ne simpliciores adorarent panem: illi enim non distinguunt, sed simpliciter adorant, quod sub illis speciebus continetur.

TERTIA ratio est ob dignitatem; quia non videtur rationi consentaneum, vt simul maneant cibus vētris, & cibus mentis, panis terreous, & panis cœlestis.

QVARTA ratio est, quia si panis substantia adesset, non posset corpus Domini sumi, quin solueretur ieiunium: ex quo sequeretur, vt nemo posset eodem die sæpius communicare; siquidem ex decreto Apostolorū, teste Augustino in epist. 118. cap. 6. nō nisi à ieiunis corpus Domini ritè sumi potest. Et tamen cōstat ante M. annos fuisse in Ecclesia morem, vt Sacerdotes ter sacra celebrarent in die Natalis Domini, vt patet ex Gregorio, hom. 8. in Euangelia, & præterea extra eum diē certis de caussis permittunt canones, vt vnus presbyter sæpius eodem die sacrum faciat, & corpus Domini sumat.

IAM verò congruum fuisse, immò etiam necessarium, vt panis accidentia maneant, multis rationibus probari potest; quæ notandæ sunt, quoniam & Lutherus, & Petrus Martyr, & Kemnitius, & alij mirantur, cur sicut dicimus, panem transubstantiari, non etiam dicamus transaccidentari.

PRIMA igitur ratio est, quia si etiam accidentia abessent, nullum esset in Eucharistia signum sensibile; proinde nullum esset Sacramentum. SECVNDA, quia non posset vllo modo vera esse Domini sententia: *Hoc est corpus meum*, si ita mutaretur totum in totum, vt nihil in vtroque termino commune remaneret. TERTIA, quia hoc modo maius est meritum fidei. QVARTA, quia horror esset humanam carnē in propria specie manducare.

Quam rationem oppugnandā sumpsit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum multis in locis, sed maximè parte 3. PRIMO, quoniam etsi Christi caro velatur speciebus panis, tamen nō propterea assatur, sed adhuc remanet cruda; ac per hoc nō tollitur horror. SECVNDO, quia maior est horror mentis, quàm oculorum: horret enim qui scit se occidendum, etiamsi oculis nō videat gladium. Et certè magis horreret quis, si deberet comedere artocream, quam sciret ex carne humana confectam, etiamsi nō videret, nisi panaceum illud tegmen; quàm si iuberetur comedere verum panem, sed ad humani corporis similitudinem conformatum. TERTIO, quia Deus non solet parcere sensibus, quando aliquid nobis vtile est: vnde proponit fidelibus suis calicem passionis, & mortis, horroris plenum. Sed hęc facilè solui possunt.

Ad PRIMVM respōdeo, per illas species panis Christi, carnem non assari, neque vllo modo coqui; tamen magis tolli horrorem, quàm si assaretur. Nam caussa horroris in carne humana comedenda est læsio ipsius carnis: horret enim naturaliter homo vesci, & nutriri carne humana, quia horret lacerare, & destruere carnem suæ speciei. At si quis posset amicum suum totū & integrum sine vlla eius læsione intra pectus suum recipere libentissimè faceret. Nam ex vehementi amore hoc desiderari, testantur amplexus arctissimi corū, qui se valdè diligunt: & in hoc modo comedendi magis horret animus assam carnem, quàm crudam, & viuam recipere: siquidem nouit sine læsione assari non posse. Iam igitur, quia in specie panis sumitur Christus integer, & viuus, & sine vlla eius læsione, &

A nostra summa cum vtilitate, inde fit, vt animus non horreat.

Ad SECVNDVM dico, maiorem esse horrorem mentis, q̄ sensuum; sed per species panis, & doctrinā fidei, tolli vtrumque horrorem in Eucharistia sumenda.

Ad TERTIVM dico, Deum non parcere sensibus, quando agitur de sola pęna; parcere autem quādo horror sensuum cum scelere coniungeretur: scelus autem esset, Christi carnem in propria specie sumere, quia deberet necessariò lacerari, & destrui. Deinde in hoc Sacramento Deus consolari suos cupiebat, non affligere: vnde debuit in hac re tollerre horrorem, etiamsi in alijs rebus aliquando non tollat.

ADDE, quòd hęc ratio sumpta ab horrore, non est solius S. Thomæ, & Scholasticorū, sed multorum veterum Patrum; Ambros. lib. 4. de Sacramen. c. 4. & lib. 6. cap. 1. Cyrilli in epist. ad Calosyrium; Gregorij apud Paulum Diaconum in eius vita; Damasceni lib. 4. cap.
B 14. Theophylacti in cap. 6. Ioā. & Augustini apud Gratianum, de consecr. dist. 2. can. Vtrum.

CAPVT XXIII.

Refelluntur Kemnitij obiectiones.

SVPEREST, vt ad ea respondeamus, quæ aduersarij contra transubstantiationē obijciunt. Ac PRIMVM soluam argumēta Kemnitij: ipse. n. omnia collegit, quę Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. 1. & Caluinus in lib. 4. Instit. c. 17. §. 13. 14. & 15. contra transubstantiationem scripserunt. DEINDE soluam argumenta Petri Martyris, qui multa noua addidit ad superiora.

Igitur Kemnitius Lutherum & Caluinum secutus, PRIMO loco proponit argumentum à nomine transubstantiationis, quod nomen peregrinum & barbarum transubstantiationis, Concilium hoc inuenerit,
C quod signum est nouæ, peregrinæ, & barbarę snię.

Respondeo PRIMO, stultum esse, cùm de re cōstet, litigare de nomine: de re autem ita constat: vt non possit magis constare. Nam Patres, vt suprà vidimus, dixerunt panem substantialiter conuerti in panem Christi, manentibus tamen accidentibus panis: & Hugo dixit, substantiam in substātiam ire; & Guitmundus, Algerus, Petrus Cluniacensis ante hoc Conciliū ex professo disputarunt, mutari substantiam panis, accidentibus non mutatis, quę actio non potest vno verbo significari, nisi dicamus transubstantiari.

SECVNDO, licuit Cōcilio Nicæno in ipso symbolo ponere nomē *ὁμοούσιος*, & Concilio Ephesino nomē *Θεοτόκος*; maiori igitur ratione licuit Cōcilio Lateranensi in confessione fidei nomen transubstantiationis ponere. Nam in Concilio Nicæno CCC. XVIII. Episcopi fuerunt, in Epphesino CC. at in Lateranensi Episcopi supra CD. & Patres in vniuersum plusquā M. DEINDE ante Nicænum, & Ephesinum Concilium pau-
D ca testimonia veterum exstabant de reipsa: at ante Lateranēse innumerabilia. NEQVE obstat, q nomē *ὁμοούσιος*, nō fuerit primò inuentū in Concilio Nicæno, vt nos ostendimus in 2. lib. de Christo, ca. 1. nā satis est, qđ in eodē Concilio fuerit publicè ab Ecclesia receptū, & stabilitū, vt Augustinus affirmat lib. 3. contra Maximinū, c. 14. PRÆTEREA, ante Nicęnū Conciliū nō exstabat vnū aliqđ nomē ęquiualens nomini *ὁμοούσιος*: at ante Conciliū Lateranēse exstabant multa nomina ęquiualentia nomini trāsubstantiationis. Nā Patres passim vocant cōuersionē, & transmutationē, & Theophylactus in c. 14. Marci vocat transelementationē, quæ certè vox nihil minus significat, q̄ trāsubstantiatio: nā trāselementatio significat mutationē totius rei vsq; ad prima elemēta, id est, vsq; ad ipsā materiā, q̄ ab Aristotele elementū vocatur. DENIQVE, si mutatio solius formę

rectè dr à Græcis μεταμόρφωσις, & à Latinis trāsformatio, & mutatio externæ figuræ, dicitur transfigoratio etiam in Euangelio, cur mutatio substantiæ non poterit rectè dici transubstantiatio?

DEINDE proponit argumētum negatiuum hoc modo: *Verissimum est illud axioma, nihil pro articulo fidei Ecclesiæ proponendum esse, quod non ex manifestis, certis, & firmis Scripturæ testimonijs apertè ostendi & probari potest. Sed transubstātiatio ab Andradio* (vno videlicet ex Catholicis Doctoribus) *collocatur inter illas res, quæ nullis Scripturæ sacræ testimonijs apertè definitæ, & explicatæ sunt: Scotus item, Cameracensis, & alij disertè fatentur, nec verbis Scripturæ, nec symbolis fidei, nec veterum sententijs cogi nos ad dogma trāsubstantiationis.*

RESPONDEO, ad singulas partes argumenti. Axioma Kemnitij falsissimum est: Nam si nihil pro articulo fidei proponendum est, quod non ex manifestis Scripturis probari possit; certè pro articulo fidei ꝓponi nō poterit, quod libri Euangelistarum, & epistolæ Pauli sint Scripturæ diuinæ: id enim ex nulla Scriptura, sed ex traditione sola probari potest. Remoto aūt ab articulis fidei, quod libri illi sint Scripturæ diuinæ, simul concident omnes alij articuli, qui ex Scripturis illis probātur: axioma igitur Kēnitij vniuersam fidē destruit.

Quod autem ex Andradio, & Scoto, atque Cameracensi Kemnitius refert, mala fide, vt ei solēne est, refert. Nam ANDRADIVS in lib. de cœna Domini, non dicit absolutè transubstantiationem in his rebus numerari, quæ ex Scripturis probari nequeunt; sed ex hypothesi loquitur, ac dicit: *Etiamsi transubstantiatio ex manifestis Scripturis, vt tu*, inquit, *arbitraris, probari non posset, tamen furor esset in ijs rebus, quæ ex certis locis Scripturarum, nec probari, nec refelli possent, velle suo iudicio potiùs, quàm toti Ecclesiæ credere*. Itaque Kemnitius ex hypothetica Andradij sententia, absolutam fecit, vt calumniandi occasionem haberet: qua ratione posset etiam dicere, Christum esse mendacem, idque probare ex ipsius Christi testimonio, qui dixit, Ioann. 8. *Si dixero, quia non noui eum, ero similis vobis, mendax.*

Vbi etiam obiter NOTANDA est alia impostura Kēnitii contra eundem Andradium. Sic enim Kemnitius loquitur loco citato: *Andradius meus texit tale argumentum; Scriptura affirmat non esse apud Deum impossibile omne verbum: ergo credenda est transubstantiatio, etsi natura vires, ac modum superet.* ac deinde argumentum ineptum facilè eludit. Sed nunquam Andradio venit in mentem, vt tale argumentum faceret: nec. n. ex omnipotentia probat transubstātiationem fieri, sed non esse impossibilem. Legatur locus Andradij, & per se mendacium cadet.

Non dissimili arte in Scoto, & Cameracensi Kemnitius ludit: Scotus enim in 4. dist. 11. q. 3. quem sequitur Cameracensis, tria dicit. PRIMO, potuisse Deū efficere, vt in Sacramento verè adesset corpus Christi cū pane; & si hoc fecisset, mysterium futurum fuisse facilius, & minus miraculorum in se continens. Quod quidem aliqui negant, alij concedunt: sed res ad fidem non pertinet, neque de eo est nobis cum hæreticis controuersia.

SECVNDO dicit, non extare locum vllum Scripturæ tam expressum, vt sine Ecclesiæ declaratione euidēter cogat transubstantiationem admittere. Atq; id non est omnino improbabile. Nam etiamsi Scriptura, quā nos suprà adduximus, videatur nobis tam clara, vt possit cogere hominem non proteruum: tamen an ita sit, meritò dubitari potest, cū homines doctissimi, & acutissimi, qualis inprimis Scotus fuit, contrariū sentiant.

TERTIO addit, quia Ecclesia Catholica in generali

A Concilio Scripturam declarauit, ex Scriptura sic declarata manifestè probari substantiationem. Non enim potest non esse verus Scripturę sensus, quem is tradit, qui Scripturam cōdidit: idem autem Spiritus sanctus est, qui & Scripturam dictauit Apostolis, & Prophetis, & qui eam per Ecclesiam declarauit. Vtinā modū istum loquendi Scoti Kemnitius, & ceteri Lutherani imitarentur; nulla enim controuersia remaneret.

VNVM tamen addit Scotus, quod minimè probandum est; ante Lateranense Concilium non fuisse dogma fidei transubstantiationem: id. n. ille dixit, quia non legerat Concilium Romanum sub Gregorio VII. neque cōsensum illum Patrū, quē nos suprà adduximus.

Ad argumentum igitur Kēnitij RESPONDEO, dogma transubstantiationis ad fidem Catholicam pertinere, quia colligitur ex Scriptura diuina, secundum explicationem communem Patrum, & iuxta declarationē Ecclesiæ in Concilijs generalibus.

B TERTIVM argumentum sumit Kemnitius ex illis Scripturis, quæ Eucharistiam panem appellant: siquidem ante benedictionem vocatur panis, Matth. 26. *Accepit panem*, & de ipso quod accepit, ait: *Hoc est corpus meum.* Et ne dubium esse posset, an particula demōstratiua denotaret id, quod acceperat Dominus: Lucas & Paulus id expresserunt in altera specie; siquidem dicunt: *Accepit poculum, benedixit, dedit illis, & ait: Hoc poculum, &c.* ergo simplex historia cogit, vt dicamus panem esse corpus Domini, & poculum vini esse poculum sanguinis. At quomodo potest panis esse corpus si nullus sit ibi panis? & vinum esse sanguis, si nullum sit ibi vinum? Deinde post benedictionem in ipso vsu Paulus Eucharistiam 1. Corinth. 10. & 11. quinquies panem appellat: *Panis quem frangimus. De uno pane participamus. Quoties manducabitis panem hunc. Qui manducauerit hunc panem indignè. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat.* Ergo verus panis est in

C Eucharistia, non autem spectrum panis, id est, accidentia sine substantia: *Hæc argumenta*, inquit Kemnitius, *sunt perspicua, firma, & valde urgentia.*

RESPONDEO, quod pronomen, *Hoc*, non demonstret panem materialem, satis apertè demonstrauimus in 1. lib. cap. 10. & 11 neq; opus est illa repetere, quia quod pronomen, *Hoc*, demonstret panem materialē, vtile est Caluinistis, contra quos tunc disseruimus, Lutheranis autem non modo nihil prodest, sed vehemēter obest. Quare valde miror Lutheri, Kēnitij, & aliorum imprudentiam, qui tantoperè vrgent, panem demonstrari pronomine illo: quantò enim fortius id probant, tantò seipsos fortiùs ligant, & impediunt. Nam (vt suprà deduxi) si Dominus ait; Hic panis est corpus meum, necessariò sequitur, vt aut falsa sit Domini sententia, si nimirum propriè panis materialis dicatur esse corpus Domini, quod apertè implicat contradictionem: aut panis sit corpus non propriè, sed figuratè, quod volunt Caluinistæ: aut deniq; panis non ma-

D nēs panis, sed benedictione mutatus sit in corpus Domini, quæ est sētētia Ecclesiæ Catholicę, & verissima.

Ad illas ergo argutias: *Si panis est corpus Domini, ergo panis manet*, RESPONDEO, falsum esse panem esse corpus Dōi, nisi addas, aut certè subintelligas, mutatum. Panis enim mutatus verè est corpus Domini: sed tunc non sequitur, debere manere panem; nam panis mutatus non est, sed fuit panis. Simile est, si dicas; Homo occisus, est cadauer: neq; enim inde colligi potest; ergo homo manet, sed potius colligitur non manere, quia homo occisus non est homo.

Quod attinet ad alteram partem argumenti de nomine panis post benedictionem, respondi etiam libr. 1. cap. vlt. siquidem ea loca à Caluinistis objiciebantur: nunc breuiter RESPONDEO, apud Paulum panem vocari post consecrationem non spectrum, nec accidentia sine subiecto, sed verum cibum supersubstantialē,

qui

qui panis dicitur, vel quia ex pane factus eſt, vel quia ſiguram externã panis retinet, vel quia habet effectus, & proprietates panis, vel quia more Hebraico omnis cibus dicitur panis: ſiquidẽ Manna vocatur panis in Scriptura frequẽtiſſimè, Exod. 16. Sap. 16. Pſal. 77. Ioan. 6.

SED ſolutio iſta Kemnitio non ſatisfacit: dicit enim eſſe valde abſurdum in Scripturis ita ludere, vt in eodẽ capitulo modò panis accipiatur propriè, modò metaphoricè. Cùm ergo 1. Cor. 11. panis omnium cõſenſu accipiatur propriè pro pane triticeo, quãdo Paulus ait: *Accepit panem, & gratias agens, &c.* oportet etiã paulò infrà propriè accipere, quando idem ait: *Quotieſcunque manducabitis panem hunc, &c.*

RESPONDEO, non eſt ita abſurdum, vt Kemnitius putat in eodem cap. variè accipere aliquã vocem, quãdo analogia aliqua, & ſimilitudo inter eas res inuenitur. Nam Exod. 7. Virga Aarõ vocatur virga, antequã verteretur in colubrum; & rurſum in eodem capitulo vocatur virga, cùm eſſet coluber, nõ virga: *Deuorauit*, inquit Scriptura, *virga Aaron virgas Magorum.*

At inſtat Kemnitius; nam Exod. 7. apertè declarata eſt conuerſio virgarum in colubros: ea autem declaratione facta, non eſt abſurdum idem nomen tribui rei ante & poſt conuerſionem. Paulus verò non declarauit tranſubſtantiationem, 1. Corint. 11. quare ſine fundamento aſſeritur, panis nomen accipi varijs modis apud Paulum.

RESPONDEO, aliud exemplum ex ipſo Paulo adduci poteſt, vbi nulla notatur conuerſio, & tamen idem nomẽ variè accipitur, 1. Cor. 10. cùm dicitur: *Panis quẽ frangimus*, de pane triticeo Paulus loquitur ſecundũ Kemnitium; & de pane cœleſti, id eſt, de corpore Chriſti naturali ſecundum Catholicos; & tamen ibidẽ Paulus ait: *Vnus panis multi ſumus*, vbi non de pane triticeo, nec de corpore CHRISTI naturali, ſed de Eccleſia loquitur. ADDE, quòd Apoſtolus 1. Cor. 11. ſatis apertè declarauit variam panis ſignificationem, ex mutatione facta in pane. Nam ante conſecrationem abſolutè nominauit panem, dicens: *Accepit panem*; poſt conſecrationem autẽ ſemper addidit pronomen, quo indicaretur ſermonem eſſe de pane conſecrato, & mutato; ait enim: *Quotieſcunque manducabitis panem hunc*, id eſt, panem ſic benedictum, & conſecratum, & proinde mutatum in aliam ſubſtantiam. ADDE, quod de pane nõ mutato falſum eſſet, quod Paulus dicit: *Qui mãducat indignè, iudicium ſibi manducat, & reus erit corporis, & non diiudicans corpus Domini.*

QVARTVM argumentum Kemnitius ſumit à ratione Sacramenti. Nam ſecundum Scripturas Euchariſtia Sacramentum eſt ſicut Baptiſmus. At ſi deſit ſubſtantia panis, tollitur ratio Sacramenti; ergo non eſt Scripturis conformis iſta tranſubſtantiatio. Aſſumptio probatur. PRIMO, in Sacramẽto requiritur, vt ſint duę res, materia, & forma; res terrena, & cęleſtis; verbũ. n. accedens ad elementum, nõ annihilat elementum, ſed facit Sacramentum. At tranſubſtantiatio tollit materiam, & rem terrenam, & annihilat elementum.

SECVNDO, Sacramenta ſunt inſtituta ad confirmandam fidem rerum inuiſibilium per ſigna viſibilia: ideo. n. abluimur in Baptiſmo, vt credamus nos ita verè, & certò interius lauari per gratiam, vt exterius lauamur per aquã, & eodẽ modo panẽ mãducamus in Euchariſtia, vt credamus nos ita verè, & certò accipere corpus Domini, vt accipimus panem externum. Sed ſi ille non eſt panis, ſed ſpectrum panis, & ludificamur, ac decipimur in ſymbolo externo; quomodo fides rerum cœleſtium confirmabitur?

TERTIO debet eſſe analogia inter Sacramenta, & rem cuius Sacramenta ſunt, iuxta Auguſtinum in epiſtol. 23. Duplex autem analogia eſt in Sacramento Euchariſtiæ. VNA, quòd ſicut panis materialis alit, & ſuſtentat corpus animale; ita corpus Chriſti eſt cibus nu-

A triens, & ſuſtentans nouum, & internum hominem. ALTERA, quòd ſicut panis triticeus eſt quædam ſubſtantia ex multis granis coacta; ita vnum corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Euchariſtiæ participant. Quæ ſignificationes omnes intercidunt, ſi ſubſtantia panis tollitur.

RESPONDEO; Subſtantia panis non pertinet vllo modo ad rationem Sacramenti Euchariſtiæ, ſed ſola accidentia externa, vt ſuprà oſtẽdimus lib. 2. cap. 9. Sacramentum enim eſt ſignum ſenſibile, cui per accidens eſt, vt habeat ſubſtantiam annexam, vel non habeat.

Ad PRIMAM probationem dico, rem terrenam in Euchariſtia eſſe ſpecies illas ſenſibiles, quæ terrenis ſenſibus percipiuntur, materiam autem, ex qua Sacramẽtum conficitur, dico eſſe verum panem triticeum; qui in Sacramento iam confecto remanet, quatenus opus eſt, id eſt, remanet quantum ad id, quo Sacramentum, id eſt, ſignum ſenſibile eſt. Porrò verbum ad elemen-

B tum accedens, non annihilat elementum, ſed tamẽ mutat eo modo, quo opus eſt, vt fiat hoc magnum, & mirabile Sacramentum. Quod autem nulla ſit in hac mutatione annihilatio, & ſuprà breuiter docuimus, & infrà iterum docebimus in ſolutione argumentorum Petri Martyris.

Ad SECVNDAM probationem dico, ad fidem confirmandam rerum inuiſibilium, ſatis eſſe ſi externum ſignum verè percipiatur, etiamſi non ſequatur effectus eius ſigni, vt eſt res naturalis. Explico: in Baptiſmo aſpergimur aqua, ad ſignificandam internam lotionem animæ, & tamen non eſt opus, vt reipſa ſordes corporis aqua illa purgẽtur, ſed ſatis eſt ſi leuiter ab illa aqua contingamur. Non enim aſpergimur, vt lauemus corpus, ſed ſolùm gratia ſignificationis; & ideo ſatis eſt ſi ita ab aqua attingamur, vt eſt ſignum internæ ablutionis. Sic igitur in Euchariſtia, quia nõ ſumimus cibum corporalem, vt caro inde nutriatur, & pingueſcat; ſed

C ſolùm gratia ſignificandæ internæ refectionis, ideo ſatis eſt, ſi verè corporali ore ſumamus panem, quateous ſignificare poteſt. Significat autem panis ratione accidentium, quæ ſola ſunt ſigna ſenſibilia; itaque ſatis eſt, ſi panis ſumatur, quoad accidentia. Neque eſt hic vlla ludificatio, quia norunt fideles ſe nõ ſumere panẽ illum, niſi cauſſa ſigni, ſignum autem veriſſimum, & veriſſimè ſumunt. ADDE, quod etiam aduerſarij id fateri coguntur. Nam ſi fortè ſtetur alicui ab ipſis tam exigua particula panis cõſecrati, vt non ſufficiat ad hominem alendum corporaliter; vel detur magna quidẽ portio, ſed homo qui recipit, & viriũ debilitate, & graui morbo nutriri nequeat: non propterea negabunt verum Sacramentum ab illo fuiſſe acceptum; non igitur eſt opus vt cibus ille nutriat, ſed tantum vt ſit nutritionis ſignum. Adde VLTIMO, quòd etiam ſpecies Sacramenti nutrirent, ſi in magna copia ſumerentur: ſicut enim diuino miraculo manent ſine ſubiecto, ita etiam

D nutriunt, vt Theologi docent.

Ad TERTIAM probationem dico; analogiam inter panem, & Chriſtum non requirere, vt panis verè nutriat, & ex multis granis conſtet, ſed ſatis eſſe ſi naturaliter repræſentet eam rem, quæ verè nutrit, & ex multis granis conſtat. Nam Spiritus ſanctus apparuit in ſpecie columbæ ob analogiam inter columbam & Spiritum ſanctum; & tamen non fuit opus, vt illa columba eſſet vera columba, quoad ſubſtãtiam, ſed ſatis fuit, vt ſpeciem exteriorem columbæ haberet. Et ſerpens æneus Chriſtum repræſentauit ob analogiam totet ſerpentem, & Chriſtum; & tamen non fuit ille verus ſerpens, quoad ſubſtantiam.

VLTIMO ex Patribus multa collegit Kẽnitius contra tranſubſtantiationem, ſed ea omnia explicata ſunt à nobis in 2. libro: nam illa eadem afferebantur etiam à Caluiniſtis contra veritatem corporis Domini in Euchariſtia. Vide quæ diximus de teſtimonijs Irenęi, Ambroſij,

brosij, Theodoreti, Gelasij, & Isichij. Horum.n. dũtaxat testimonia adducit, & cùm nihil noui adferat, frustrà in eorum confutatione immoraremur.

CAPVT XXIV.

Refelluntur obiectiones Petri Martyris.

PETRVS Martyr in libr. contra Stephanom Gardinerum multa argumenta, vel proponit. vel ab alijs antea proposita confirmat contra transubstantiationẽ: sed ex ijs multa, quæ ex verbo Dei, vel ex Patribus sumuotur, supra à nobis refutata sunt. Nunc ijs omissis, reliqua prosequemur.

PRIMVM argumentum habetur obiectione 13. cui argumento ad marginem libri hoc elogium adscripsit: *NOTA utile argumentum.* Sic igitur argumentatur: *Sicut Dominus Ioan. 6. de se dixit, Ego sum panis; ita Mat.* B *26. de pane dixit, Hoc est corpus meum. Sed cùm ait, Ego sum panis; non se mutauit in panem: ergo cũ ait, Hoc est corpus meum; non mutauit panem in corpus suum.*

RESPONDEO; Nõ sunt omnino similes illæ duę sententiæ. Nam cùm Dominus ait: *Ego sum panis*, non loquebatur de pane triticeo, sed de pane cœlesti; nunquã enim dixit absolutè: *Ego sum panis*, sed, *Ego sum panis uiuus*, aut *panis uitæ*, aut aliud huiusmodi. Quare non fuit opus vlla mutatione, vt illæ sententiæ verę essent, cùm pro eodem Christo supponerent, tam pronomẽ, *ego*, quàm nomen *panis*. At cùm idem Dominus ait: *Hoc est corpus meum*; ex aduersariorum seotentia, illud, *Hoc*, demonstrat panem triticeum; ex sententia autem Catholicorum demonstrabat id, quod continebatur sub triticei panis speciebus. Itaque ex sententia aduersariorum, sensus erat, Hic panis triticeus est corpus meũ; quæ sententia non potest esse vera, nisi panis mutetur in corpus Domini, vt suprà ostendimus. Ex sen- C tentia ẽu Catholicorũ non potest esse verum illud Domini pronunciatum, nisi fiat mutatio paois in corpus; non enim ante mutationem, id qood sub speciebus illis continetur, est corpus Domioi, sed panis triticei substantia. Quare in illo vtili argumento maior propositio est falsa, si illud, *sicut*, dicat similitudinem propositionum: si autem ita accipiatur illud, *sicut*, vt solùm significet eiusdem Christi esse vtramque sententiã; tunc maior propositio est vera, sed consequentia est mala, quia in alio sensu Dominus vnum dixit, & in alio sensu aliud.

SECVNDVM argumentum io obiectio. 14. *Transubstantiatio aperit fenestram Marcioni, Valentino, Eutycheti, alijsq́; hæreticis, qui Christi corpus phãtasticũ esse dicebant; nam si substantia corporis eius inuisibiliter volitat per innumera loca, & modò hic incipit esse, modò illic, quis non suspicetur esse phantasma?*

D TERTIVM argumentum est ibidem: *Nõ potest panis totaliter desinere esse, quin annihiletur. At quòd annihilatur, non potest conuerti, vel transire in aliam substantiam, & proinde nec trausubstantiari, uisi vocabulis abuti uelimus; ergo est impossibilis transubstãtiatio, qualis à Catholicis ponitur.* Probat PRIMAM propositionem: nam panis erat aliquid, & iam est nihil; ergo est aooihilatus. Quod autem sit nihil probat, quia nusquam est, nollus est, nulla pars eius remanet. Nec potest responderi non annihilari, quia succedit ei res nobilior, nam quando cibus in stomacho vertitur in carnem humanam, succedit ei res nobilior, & tamen dicitur simpliciter corrumpi. Probat autem SECVNDAM propositionem, quia conuerti, vel transite vnum io aliud significat, si propriè loquẽdum sit, voum & idem manere sub vtroque termino, alioqui non transit, sed resilit, vel recedit vnum ab alio, si vno veniente alterũ A cedit. Et qoia hoc argumentum videtur Petro Martyri insolubile, ita loquitur nobiscum.: *Si ageretis cum beluis non deberetis audire tam ἄτοπα, & monstrosa loqui. Gratia sit Deo, qui tam manifestè perdit sapientiam sapientium, & intelligentiam intelligentium reijcit. Ipse nouit cogitationes hominum quoniam uanę sũt. Hoc quoque tempore ad nostram institutionem non dedignatur comprehendere, sapientes in astutia ipsorum.* Hæc ille.

Caluinus quoque lib. 4. Iostitut. cap. 17. §. 14. contendit, Catholicos non ponere veram conuersionem, sed annihilationẽ panis. Quod idem asserit Kemninius loco notato: & ante eos Ioanoes VViclephus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 68. vbi etiam deducebat Christum esse Deum malum Manichæorum, si vera sit transubstantiatio, quia annihilabit res bonas à Deo creatas.

RESPONDEO; Argumentum de phantasmate Marcionistarum, verum phantasma mihi esse videtur: habet enim faciem quandam argumenti, sed verum argumentum noo est, cùm nihil concludat pro aduersario. Nam phantasma, seu phãtastica corpora, quale esse putabant Christi corpus Marcionistæ, Manichæi, Euthychiani, videntur esse vera corpora, si externis oculis cõsiderentur, & tamen reipsa noo sunt vera. At corpus Christi in Eucharistia ex Catholicorum sententia nõ videtur oculis externis esse verum corpus, & tamẽ reipsa est. Itaque habet corpus Christi in Eucharistia cõtrarias conditiones ijs, quæ conueniunt corpori phantastico. Quare argumentum aduersarij concludit contrarium eius, quod ipse volebat.

Ad ALTERVM ex ijs, quæ suprà diximus cap. 18. patet solutio: sed ne Martyr nimium glorietur, respondebo ad singulas partes argumenti ipsius. Nego igitur panẽ anoihilari, atq; assero verissimè cõuerti. Ad illã probationem: *Panis aliquid erat, & nunc nihil est, nullus est, nusquam est, &c.* RESPONDEO, non propterea esse anoihilatum. Nã etiãsi panis nihil sit, tameo id in quod ipse conuersus est, non est nihil, nec nullum, nec nusquam. Non enim dicitur annihilari quod manet nihil in se, sed quod terminat͛ in nihil, ita vt terminus actionis, qua ipsum desinit esse, nihil sit: alioqui aqua, quæ à Domino versa est in vinum, annihilata fuisset; nam post conuersionem nihil fuit, nulla fuit, & nusquam foit. Neq; obstat quod fortè materia manserit; nã materia non est aqua; & præterea saltem forma substantialis aquæ, & multa eius accidẽtia annihilata fuissent, quia oihil omnino eorum mansit.

Ad exemplum de cibo, qui in stomacho corrumpi dicitur etiamsi succedat ei res alia nobilior, RESPONDEO propriè loquendo, cùm succedit res nobilior, tota illa actio generatio dicitur, non corruptio, sicut è contrario, cùm succedit res ignobilior corruptio dicitur, non generatio. Quia tamen reuera vbicunque est generatio vnius, ibi est corruptio alterius, admitto cibũ verè corrumpi, vt caro humana generetur, & eodem modo adioitto panem per consecrationem interire, vt ei succedat corpus Christi: sed aliud est corrumpi, & interire, aliud annihilari. Corrũpitur.n. siue interit, quid quid desinit esse: at nõ anoihilat͛, nisi qđ ita desinit esse, vt oibil ei succedat, ita vt eius desitio terminet͛ ad nihil. Itaq; cibus corrũpit͛ quidẽ, quia desinit esse, sed nõ annihilatur, q̃a oõ desinit in nihil, sed in carnẽ humanã.

Quantum autem ad ALTERAM propositionem argumeoti Petri Martyris. RESPONDEO, aliud esse trãsire de vno ad aliud, aliud transire vnum in aliud. Cùm enim dicimus transiuisse aliquid de vno ad aliud, tunc significamus permanentiam eiusdem rei in vtroq; termino: & hoc modo quando vnum sic cedit alteri venienti, vt migret ad aliud, dicitur resilire, seu recedere; & transire ab illo, cui cedit, non autem in illud transire. At

re. At verò, cùm dicimus, vnum transire in aliud, tunc non significamus permanentiam eiusdē rei in vtroq; termino, sed significam⁹ desitionē vnius rei, & inchoationem alterius. Sic dicimus vsitatissimè noctem conuerti, seu transire in diem per ortum solis, & diem in noctem per solis occasum; ligna in ignem per combustionem; cibum in hominem per nutritionē; & elementa in inuicem per mutuum conflictum; atq; hoc modo dicimus panem conuerti, seu transire in corpus Christi; non autem aliquid tertium de pane trāsire ad corpus Christi. Hinc igitur patet quàm inepta, & frigida fuerit Pseudomartyris gloriatio.

QVARTVM argumentum habetur obiectione 59. vbi ex confessione Berēgarij, quę habetur can. Ego Berengarius, de consecrat. distinc. 2. argumentum sumit. Nam in ea Confessione, quæ à Concilio Romano approbata fuit, habetur panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem esse non solum Sacramentum, sed etiam verum corpus, & sanguinem Domini, & sensualiter, & in veritate Sacerdotum manibus tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ex qua cōfessione apertè colligitur, panem verum esse in Eucharistia, & eum sensualiter tractari, frangi, atteri: neque enim ista de Christi carne dici possunt sine ingenti blasphemia.

Idem argumentum antea fecerat Ioan. VViclefus apud Thomam VValdensem, tom. 2. ca. 42. & 43. obijciebat enim VViclefus, Ecclesiam tempore Innocentij III. defecisse ab Ecclesia, quæ fuit tempore Nicolai II. quòd illa negauerit substātiam panis manere in Eucharistia, cuius cōtrarium posuerat ista in abiuratione Berengarij. Caluinus etiam lib. 4. Institut. ca. 17. §. 12. & alij tum Lutherani, tum Caluinistæ istam confessionē Berengarij aut contra nos obijciunt, aut eam vt monstrosam irrident. Et denique primus omnium Berengarius (teste Lantfranco in libro de corpore Domini) post illam abiurationem periurus cœpit obijcere fidelibus, ex illa confessione colligi posse verum panem esse in Eucharistia: *Sicut enim qui dicit, Christus est lapis angularis, Christum non tollit, sed ponit; ita etiam* (dicebat ipse) *qui ait, Panis est corpus Christi, panem non tollit, sed ponit.*

RESPONDEO, Confessio illa Romani Cōcilij, quòd ad verba attinet, tota desumpta est ex antiquis sanctis Patribus, & ideo non potest reijci, vel irrideri, quin simul veteres S. Patres reijciantur, & irrideātur. Quod autem attinet ad rem ipsam, nihil continet falsum, aut contrarium fidei, quam & antea, & postea Catholica Christi Ecclesia tenuit.

Quatuor sunt partes eius confessionis. PRIMA est, panem post consecrationem esse Sacramētum: & hoc nullus negat aduersariorum, & habetur expressè apud Augustinum lib. 20. contra Faustum, cap. 13. vbi dicit, panem & calicem certa consecratione fieri mysticum, alioqui esse alimentum refectionis, non Sacramentū religionis.

SECVNDA pars est, eundem panem post consecrationem esse verum, & naturale Christi corpus: quod intelligitur de pane mutato substantialiter virtute consecrationis, vt suprà cap. 21. probauimus ex Lantfranco, Guitmundo, & Anselmo. Itaque panis consecratus, quoad species externas, est Sacramentum; quoad internam substantiam, est verum, & naturale Christi corpus. Et hoc non solū est verum quoad sensum, sed etiam conforme sententijs Patrum suprà citatis, cap. 20. ac præsertim S. AVGVSTINI in homil. ad infantes apud Bedam in com. 1. Cor. 10. vbi dicit: *Panis est corpus, & vinum est sanguis.*

Ad argumentum autem Berengarij, VViclefi, Petri Martyris, & aliorum, qui dicunt; Si post consecrationem panis est corpus Domini, ergo post consecrationem manet panis; respondit optimè Lantfrancus, omnino manere panem post consecrationem, sed panem cœlestem non triticeum; panis enim post consecrationem est panis mutatus substantialiter in carnē Domini, vt sæpe diximus.

TERTIA pars est, corpus Domini sensualiter manibus tractari, frangi, & atteri dentibus; qui modus loquendi inuenitur apertissimè in Patribus. CHRYSOSTOMVS hom. 83. in Matt. *Ipsum*, inquit, *vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* Et hom. 45. in Ioan. *Non se tantum videri permittit desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni sua infigi.* Et homil. 24. in priorem ad Corinth. *Quod in cruce passum non est, id in oblatione patitur, & propter te frangi sustinet, vt omnes satiet.* Hæc ille. Itaque Chrysostomus asserit, corpus Domini in Eucharistia, videri, tangi, frangi, & dētes in illud infigi: qualia etiam leguntur apud Cyrillum lib. 12. in Ioan. cap. 58. & alios Patres. Sensus autem horum verborum est, Christi corpus videri, tangi, frangi, & teri mediantibus speciebus panis, quæ solæ formaliter videntur, tanguntur, franguntur, teruntur. Quomodo Luc. 8 dicebat Dominus; *Quis me tetigit?* Et rursus: *Tetigit me aliquis.* Et tamen nemo ipsū, siue eius corpus immediatè tetigerat, sed solùm mediāte fimbria vestis: & nos vsitatè dicimus; Pluuia me totum madefecit, & humectauit; cuamsi fortè solū pallium aspersum fuerit aqua. Deniq; in Scripturis frequentissimè dicebantur Angeli videri, & tangi, cū in corporibus assumptis viderentur, & tangerentur.

QVARTA pars est, cōtactum istum sensualem carnis Christi non esse tantùm in Sacramento, id est, in symbolo, sed etiam in rei veritate: quæ particula addita est ob fraudes hęreticorum. Nam duobus modis potest Christi caro sensualiter videri, & tangi, mediantibus speciebus panis. VNO modo mediantibus speciebus, vt signis quibusdam; quomodo qui imaginē Christi depictam, vel sculptam videt, & tangit; dicere potest se sensualiter vidisse, & tetigisse Christum mediāte illo signo: & hoc modo tātùm Christum videri & tangi in Eucharistia, negat confessio illa Romani Cōcilij. ALTERO modo mediantibus illis speciebus, vt re ipsa tegētibus pręsentem Christi carnem; & hoc vult illa confessio, & ad hoc faciunt exempla allata de tactu Christi mediante veste; & de tactu Angelorū mediante corpore assumpto: atque hunc modum loquēdi habet etiam CHRYSOSTOMVS hom. 83. in Matth. vbi sic ait: *O, quot modò dicunt, Vellem speciem eius, & formam videre.* Et subdit: *Ipsum igitur vides, ipsum tāgis, &c.* Vbi opponit præsentiam Christi in Eucharistia, præsentiæ eius in imagine, & forma ad viuum expressa; quod certè non faceret, si in Eucharistia nō haberemus Christum nisi in signo.

QVINTVM argumentum habetur obiectione 63. 64. 121. 122. 123. 129. Sensus falli non possunt circa sēsibilem substantiam: at illi iudicant in Eucharistia esse panē. Item Patres probant, Christum fuisse verū hominem, contra Marcionem, Manichæū, & similes hæreticos, quia manducabat, bibebat, dormiebat, fatigabatur; ergo eodem modo probare possumus in Eucharistia esse verum panem, quia ibi est color, sapor, odor, figura veri panis. Vel si hic sensus falluntur, & licet nobis dicere; Non est panis, licet videatur omnibus sensibus, cur non licebit Marcionitis dicere, Christus nō fuit homo, licet omnibus sēsibus videretur esse homo? ergo ista transubstantiatio præiudicat fidei, & fauet hæreticis, &c. Hæc est summa illarum obiectionum. Similia habet etiam Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 45. & 46. vbi argumentatur, in Eucharistia esse verum panem, quia ita iudicant mures.

Potest addi argumentum paulò grauius ex Scoto, qui & proponit, & soluit. Est autem huiusmodi: *In Sacramento veritatis nihil decet esse falsum. At si substantia pa-*

panis desit, erit falsitas in accidentibus: accidentia enim externa, sunt naturalia signa interna substantia, vnde & per ea a posteriori indagatur à Philosophis substātia.

RESPONDEO ad PRIMVM; Illa sententia Philosophorum, sensum non falli circa suum obiectum, vera est, sed eget multis limitationibus, quæ notandæ sunt, vt videamus, quā debile fundamentum habeāt aduersarij. PRIMO, vera est de obiecto per se, id est, de accidentibus, non de substantia, quæ est obiectum sensuū per accidens. Videmus enim circa substantias etiā sensibiles, homines falli frequentissimè, cùm ex sola apprehensione sensuum iudicant, vt patet in glacie, quæ videtur crystallum, in aurichalco, quod non discernitur ab auro, & sic de alijs: & hoc sufficeret ad argumētum soluendum. Fatemur enim sensus non falli in accidentibus panis, quæ sunt obiecta per se, sed in substātia tantùm, quæ est obiectum per accidens. Allatū est ad nos Romam anno M. D.LXXXV. à quibusdā ex Syria, fragmen ligni conuersum in lapidem, manentibus accidentibus quibusdam ligni, vt figura, colore, asperitate, &c. quod quidem ita verum lignum videbat iudicio oculorum, vt sanè qui rem non nosset, iuraturus fuisset illud esse lignum, cùm tamen non lignum, sed verissimus lapis esset.

SECVNDO, vera est ea sententia de obiecto proprio, nō de obiecto communi. Vnde videmus homines passim decipi in iudicanda magnitudine stellarum, in figura baculi in aqua existentis, in motu & quiete cum nauigamus: putamus enim littora recedere, & nauim quiescere.

TARTIO, vera est de obiecto proprio, si sint organū, & medium bene disposita: nam alioqui etiā circa proprium obiectum falli possumus; sæpe enim per virida perspicilla colorem album putamus esse viridē; & gustus infectus dulcia iudicat esse amara.

QVARTO, vera est de obiecto proprio in generali; nam in particulari videtur posse contingere error, ēt organo, & medio rectè dispositis. Vera est (inquā) de obiecto in genere, quia sensus videndi non errat vnquam in eo, quod apprehendit colorem, vel lumē: nullo enim modo fieri potest, vt apprehēdat saporem, & odorem, aut aliquid aliud, excepto colore, & lumine. Quomodo etiam intellectus non errat in eo, quod apprehendit ens in genere: at in particulari videtur posse contingere error, nimirum, vt apprehēdat vnū pro alio. Nam in iride iudicant oculi verissimos esse colores, qui tamen non sunt, nisi lumen reflexum. Cū igitur hæc ita sint, meritò Patres reprehendunt eos, qui ex apprehensione sensuum de hoc Sacramento, & alijs rebus fidei iudicare volūt. Vide Cyrillum catechesi quarta mystagogica. Chrysostomū hom. 83. in Mat. & Augustinum ser. 33. de verbis Domini.

Ad SECVNDVM respondeo contra Marcionē, Manichæum, & similes probari à Patribus, Christi corpus verum, & solidum, non autem phantasticum fuisse experimento sensuum: idq; rectissimè propter duas caussas, quarum vtraque deest argumento aduersariorum circa panem Eucharistiæ. PRIMA caussa est, quia disputabatur cum illis hæreticis de obiecto proprio sēsuum, id est, de soliditate corporis; phantasma enim tāgi nequit. Vnde etiā Dominus Luc. 4. probauit se non esse spiritum seu phantasma, sed corpus solidum ex tactu: *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa nō habet, sicut me videtis habere*. Nos aūt cum Lutheranis disputamus de substantia panis, quæ non est obiectum sensuum, nec proprium, nec commune, nisi per accidens, & in quo sæpe erratur.

Secunda caussa est, quia Scriptura nusquam dicit, Christum non habere verum corpus, immò contrarium affirmat, & similiter Ecclesia in Concilijs idem semper docuit: Posito autem hoc fundamento fidei ex verbo Dei per Ecclesiam explicato, rectè adhibentur

A omnia argumenta alia, quæ idem confirmare possunt; licet alioqui non possint certitudinem fidei Catholicę efficere. At in caussa Lutheranorum, verbum Dei per Ecclesiam Catholicam in multis Concilijs declaratū affirmat, in Eucharistia non esse panem: proinde argumenta ex experimento sensuum, quæ (vt ostendi) in se fallacia sunt, in hac re fallacissima iudicanda sunt.

Ad argumentum Scoti, dico nihil esse falsi in signo sensibili Eucharistiæ; quia accidentia illa significāt naturaliter sub illa specie latere substantiā panis, & ideò, nisi præter cursum, ordinemque naturę Deus aliquid faciat, per illa accidentia venitur in cognitionem substantiæ. In Eucharistia autem non naturaliter, sed supra ordinem naturæ fit, vt sub illis accidentibus desit substātia panis. Itaque in ipsis signis nulla est falsitas, cùm id solùm significent, naturaliter sub illa specie latere substantiam panis. Quòd si imaginatio hominū fallitur in hac re, id nascitur ex ipsorum vitio: nā vel B sunt fideles, vel infideles. Si fideles non falluntur, quia sciunt testimonio Dei, & Ecclesiæ ibi esse accidentia sine substantia. Si infideles, falluntur, vel quia credere nolunt Deo, & Ecclesiæ, vel si fortè non audierunt quidquam de hoc mysterio, falluntur simpliciter ex ignorantia mysterij, non ex falsitate, quæ sit in re. Et hoc nullum est absurdum: nam hoc modo fallebātur etiam sancti viri, Abraham, Loth, Tobias, Manue, Gedeon, & alij, qui Angelos in specie humana sibi apparentes, veros homines esse credebant, & vt homines tractabant: & duo discipuli fallebantur, qui Dominū peregrinum aliquem esse existimabāt: & Magdalena, quæ eundem hortulanum esse putabat.

Argumētum SEXTVM est apud eundē obiectione 66.67.68.69.70.71.72.73. *Panis Eucharistiæ mutationes varias recipit, quæ nullo modo fieri possunt sine substantia panis, qua sit subiectum illarum mutationum; ergo substantia panis, & non sola accidētia in Eu-* C *charistia reperiuntur. Antecedens probatur, quia panis Eucharistiæ potest alterari, vt calefieri, immò etiā veneno infici: constat enim Victorem III. Papam, & Henricum VII. Imperatorem veneno periisse, quod in Eucharistia positum fuerat. Item panis Eucharistiæ aliquando corrumpitur, & inde aliud generatur: nam ex eo homines nutriri constat, & vermes inde procreari, & illum etiam posse comburi, & vinum Eucharistię verti aliquando in acetum.*

RESPONDEO; Tractantur hæc omnia accuratè à Scholasticis: sed quod attinet ad argumenta aduersariorum, facilè solui possunt. Nam vel mutatio in pane Eucharistiæ est sola alteratio, vel est corruptio. Si sola alteratio, vt calefactio, condensatio, &c. tum nō requiritur materia, seu substantia; nam accidētia omnia pro subiecto habent quantitatem, quæ in Sacramento manet. Vnde hostia consecrata dicitur alba, sapida, rotunda, parua, &c. hæc enim omnia denominant quantitatem, alioqui nō posset fieri ista denominatio: nō enim D accidentia de seipsis dicuntur in cōcreto, sed solùm de subiecto, excepta quantitate, quæ & dicitur quātitas, & quanta. Et sicut fieri potest, vt maneant qualitates in quantitate separata à materia, sic etiam potest fieri, vt introducantur nouæ qualitates in eandem quantitatem à materia separatam. Si verò fit corruptio specierum, vt in nutritione humana, combustione, &c. tum requiritur quidem materia, sed ea substituitur à Deo in illo ipso instanti, quo desinunt esse illæ species, & in quo aliud generatur; & hoc sine miraculo. Sicut enim cùm disposita est materia corporis humani sufficienter, Deus animam creat, & infundit, & hoc non dicitur miraculum, quia hoc exigit ordo rerum à Deo institutus: ita etiam quando per alterationem specierum panis eò venitur, vt adsint dispositiones requisitæ ad

tæ ad

tæ ad aliquam formam introducendam, exigente ordine rerum, Deus materiam substituit, & in illo ipso instanti ab agente naturali, mediantibus dispositionibus præmissis, introducitur forma substantialis. Atq; hæc est simplicissima, & tutissima explicatio huius rei; sic enim omnia cohærent. Nam nec dicimus, fieri generationem, & corruptionem sine materia, nec multiplicamus miracula, nec dicimus ab agente naturali fieri materiam, aut certè nihil ab eo fieri, sed totum à solo Deo: & simul ostendimus nihil materiæ mundo deperire ex tot panum consecratione.

SED obijcit Petrus Martyr obiectione 67. argumentum suo iudicio insolubile, re autem vera prorsus ineptum, & indignum vel mediocri Philosopho: *Nam si disponuntur*, inquit ipse, *illæ species ad materiam recipiendam, vel id fit manente Christi corpore in Eucharistia, vel post eius abscessum. Manente Christi corpore id fieri nequit, quia nunquam simul esse debent materia panis, & corpus Christi; essent autem simul si dispositio fieret manente Christi corpore: nam simul est vltima dispositio, & introductio eius, ad quod fiebat dispositio. Abscedente autem corpore Christi, species pereunt, nec vsquam sunt, vt omnes Theologi docent, qui volunt corpus Christi manere, donec species manent. At quod perit, non potest disponi; igitur fictitia est illa dispositio.*

RESPONDEO; Dispositiones non fiunt ad materiã recipiẽdam, vt imperitè Martyr dicit, sed ad formam: sed quia forma introduci non posset, nisi adesset materia, ideo (vt dixi) materiam Deus substituit. Porrò dispositiones illæ inchoantur manente Christi corpore: vltima autem dispositio, cum qua simul, & materia substituitur à Deo, & forma ab agente naturali introducitur, fit in illo instanti, quod est primum nõ esse corporis Domini in Eucharistia, & primum esse rei genitæ.

SED, inquit Martyr, *tunc species non sunt*. RESPONDEO; Non sunt in sua natura, sed sunt tamen in natura aliarum qualitatum introductarum: neque est hoc nouum, aut singulare, sed commune, & ordinariũ in omni generatione, & corruptione.

Ad illud autem de veneno in Eucharistia propinato, RESPONDEO, quidquid sit de veritate historiarum (neque enim desunt, qui eas historias falsas esse contẽdant) vel venenum consistebat in sola qualitate aspersa vino Eucharistiæ, vel in substantia aliqua admista illi vino ante vel post consecrationem. Si in sola qualitate, tum nullum sequitur absurdum, si dicamus in ipsa specie consecrata posse manere, vel introduci istam qualitatem, vt possunt aliæ, quæ se compatiuntur cũ accidentibus panis, & vini. Si verò sit aliqua substantia venenata, vt aliquis liquor, in illo corpus Domini non erit, licet in eodem calice sit ille liquor cum vino cõsecrato: nihil enim verti potest in corpus, & sanguinem Domini, nisi quod ipse Dominus instituit, id est, panis & vinum.

Argumentum SEPTIMVM est in obiectione 106. *De accidentium ratione, & essentia est, vt inhæreant in subiecto. Sed in pane Eucharistiæ accidentia panis inueniuntur; ergo & subiectum eorum, quod est substantia.* Probat maiorem propositionem. PRIMO, quia accidẽtis esse est inesse, vt colligitur ex lib. 5. Metaph. tex. 35. Vnde accidens nõ tam dicitur ens, quàm entis, id est, aliquid entis, siue aliquid in ente existens.

SECVNDO, Aristoteles Platonem reprehendit, quod posuit Ideas à materia separatas. Quod si formę substantiales, quales Ideæ sunt, à materia separari nequeunt, quanto minus poterunt separari formæ accidentales?

TERTIO, sicut accidenti cõuenit inhærere in alio, ita substantiæ non inhærere: Sed nullo modo fieri potest, vt substantia inhæreat in alio; ergo neq; vt accidẽtia non inhæreant.

QVARTO, ista accidentia vel sunt in se, vel in alio. Si in se; ergo subsistunt per se, & proinde substantiæ sunt, non accidentia. Si in alio; ergo inhęrent; ergo nõ manent sine obiecto.

QVINTO, AVGVSTINVS in epist. 57. ad Dardanũ: *Tolle*, inquit, *ipsa corpora qualitatibus corporum, non erit vbi sint; & ideo necesse est, vt non sint*. Alium locũ huic similem adferebat Ioannes VViclefus ex libr. 2. Soliloquiorum, cap. 12. vbi sic loquitur Augustinus: *Cui fieri posse videatur, vt id, quod in subiecto est, maneat, ipso intereunte subiecto?*

RESPONDEO, falsum esse ad accidentis essentiam pertinere inhęrentiam in subiecto: id enim negant nõ solùm veteres Patres, & omnes Theologi, ac Philosophi Christiani, sed etiam multi ex Ethnicis. Ex Patribus Basilius, non solùm credidit, accidẽs sine subiecto esse posse, sed etiam reipsa fuisse initio creationis rerũ. Nam hom. 2. de opere sex dierum, & clarius homil. 6. docet lucem solis creatam fuisse primo die, & mansisse absque sede, & vehiculo tribus diebus, & tandem die quarta creatum fuisse corpus solare, & in eo, vt in subiecto positam fuisse lucem illam, quæ fuerat prima die creata. Et ne quis dicat, per lucem non intelligi à Basilio veram, & solam qualitatem, sed substantiã aliquam lucidam: ipse se clarissimè explicat. Dicit.n. aliud esse albedinem, aliud esse corpus, quod per eam fit album; & eodem modo aliud esse lucem, aliud corpus lucidum: & quamuis nos separare non possimus vnum ab alio, nisi sola cogitatione, tamen posse à Deo reipsa separari, quę nos mente, & cogitatione separamus. Nec potest etiam dici Basilium fortè confundere lucem cum lumine, & solùm velle dicere primis illis tribus diebus fuisse lumen in mundo sine sole, ita tamen vt non defuerit subiectum (lumen enim in aëre, & aqua, vt in subiecto erat) sed defuerit caussa secũda efficiens, id est, corpus lucidum; à quo illuminatio illa fieret. Hoc, inquam, dici non potest. Nam hom. 2. distinguit Basilius lucem primigeniam, quam postea in corpore solari collocatam dicit, à lumine quod per aquam, & aërem diffundebatur: ait enim lucem illam per emissionem radiorum, & rursus per eorundem contractionem effecisse diem, & noctem; dum enim lux illa emitteret radios; omnia corpora diaphana illustrabantur, dum radios contraheret, eadem corpora obscurabãtur. Similia habet Ioannes Damascenus Basilium sequutus lib. 2. de fide Orthodoxa, cap. 7.

Porrò Thomas VValdensis, tomo 2. cap. 76. profert multa testimonia veterum Philosophorum, qui docebant posse accidentia existere sine subiecto, Aristoteles aũt idquidem non cõcedit, quia nõ potest naturaliter fieri: tamen apertè docet non esse inhęrentiã de essentia accidentis; quod nobis hoc loco sufficit ad refutandam Petri Martyris vanitatem. Nam Aristoteles lib. 3. de anima, tex. 9. dicit: *Aliud est magnitudo, aliud magnitudinis esse.* Quod si ipsum esse, id est, existẽtia accidentis, distinguitur ab eius essentia, certè multò magis inhærentia distinguetur, quæ est modus quidam existentiæ. Rursus lib. 4. Phys. tex. 58. quærit Aristoteles, an spacium censendum esset vacuum, vbi solus esset color, aut sonus: quæ sanè quęstio inanis esset omnino, si inhærentia esset de essentia: qui enim diceret colorem, necessariò includeret etiam subiectum, & proinde corpus.

Ad PRIMAM igitur probationem dico illam sentẽtiam Accidentis esse est inesse; &, Accidens nõ ens, sed entis: nihil significare aliud, nisi accidentis naturam esse imperfectam, & habere ordinem quendam ad substantiam, ob cuius gratiam existit.

SCIENDVM enim est, accidentia habere propriam

essentiam,

essentiam, vt patet: nam accidentia habent sua genera, & species distinctas planè à substantiæ generibus, & speciebus; sunt enim diuersa prædicamenta. Rursum negari non potest, quin habeant accidentia propriam existentiam distinctam ab existentia subiecti, seu substantiæ, vt patet, quia terminant actiones reales; nam alteratio propriè qualitatem producit, & augmentatio quantitatem: tamen habent accidētia triplicem ordinem ad substantiam. PRIMVS est essentialis, quia, vt dixi, sunt entia essentialiter imperfecta, & ideo essentialiter respiciunt substantiam. Hic autem ordo non est relatio propriè dicta, sed est ipsa natura imperfecta, & ratione huius dicitur esse non tam ens, quàm entis, & eius esse dicitur inesse, quia ordinatur ad inhærendum in subiecto. SECVNDVS ordo est quædam potentia, seu aptitudo ad inhærendum: & hic ordo non est de essentia, sed est proprietas quædam accidentis, quæ oritur ex natura illa imperfecta, vt diximus. TERTIVS ordo est actualis inhærentia, qui est quasi actus quidam, & officium accidentis, & proinde quid posterius ipso accidente. Non enim accidens, verbi gratia, candor talis est, qui facit parietem candidum, sed contrà, ideò facit parietem candidum, quia ipse in se est cādor. Nulla igitur repugnantia admittitur, si diuina potentia separaretur accidens ab eo, quod nec est de essentia eius, & à quo ipsum non pendet, cùm sit prius.

Ad SECVNDAM probationē dico, meritò reprehendi ab Aristotele eos, qui ponebant formas substantiales separatas: illi enim existimabant, hanc esse naturam rerū, vt formæ separatæ sint. Sed hęc reprehensio ad nos non pertinet, qui fatemur naturaliter non solū nō existere, sed etiam non posse existere formas separatas.

Ad TERTIAM respondeo, fallaciam latere in argumento: nam cum dicit Petrus Martyr; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita substantiæ non inhærere: comparat actum accidentis, non cum actu substantiæ, vt debuit, si rectè comparare voluit; sed cum negatione actus accidentis. At si rectè comparasset hoc modo; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita substantię conuenit subsistere: vel negatiuè; Sicut accidenti conuenit non subsistere, ita substantiæ non inhærere vidisset argumentum suum nihil valere, imò pro nobis esse. Nam sicut substantię conuenit naturaliter subsistere, & tamen supernaturaliter potest separari à sua subsistētia, vt patet in mysterio Incarnationis, vbi natura humana est substantia, & tn̄ non subsistit, id est non per se existit, sed à Verbo sustentatur: ita accidenti conuenit naturaliter inhærere, & tamen fieri potest diuinitus, vt non inhæreat. Sic etiam, sicut substantia nullo modo potest inhærere, ita accidens nullo modo potest subsistere per se: nam in Sacramento licet non sint accidentia in subiecto, tamen non per se subsistūt more substantiæ, sed à Deo sustentantur modo supernaturali. Ratio autem cur non possit substantia inhærere, vel accidens per se existere, in promptu est; quia nō potest effectus formalis separari à caussa sua, à qua intrinsecè pendet, licet è contrariò possit caussa separari ab effectu, quia prius non pendet à posteriori. Porrò inhærere est effectus formalis accidentis, sicut subsistere, substantiæ; inde ergo non potest vllo modo illa res inhærere, quæ non est accidens, neque illa subsistere, quæ non est substantia.

Ad QVARTVM, quod erat eiusmodi: *Accidentia ista, vel sunt in se, vel in alio. Si in se, ergo subsistunt: si in alio, ergo inhærent.* RESPONDEO, esse in se, & non subsistere, quia sunt in se negatiuè, non positiuè. Nā ideo dicuntur esse in se, quia non sunt in aliquo supposito, & tamen reuera non subsistunt per actum positiuū, qualis manat ex naturis substantialibus; sic enim dico esse in alio, & non inhærere, quia sunt in alio, vt in conseruante, non vt in subiecto.

Ad QVINTAM probationem ex Augustino, RESPONDEO, eū loqui de eo, quod pōt fieri naturaliter.

Argumentū OCTAVVM habetur in obiectione 125. & 126. *Transubstantiatio, vel fit ante verba consecrationis, vel post, vel simul. Si ante; ergo non fit virtute verborum illorum: si post; ergo verba illa sunt falsa, Hoc est corpus meum: si simul; ergo transubstantiatio fit successiuè, non autem in instanti, vt omnes Theologi docent.*

RESPONDEO, fit simul: & ad argumentum in contrarium, dico fieri non toto tēpore quo durat pronuntiatio, sed in vltimo instanti terminatiuo illius prolationis. Etsi enim non detur vltima pars illius motus, quo proferuntur verba, neq; etiam temporis ei respōdentis: datur tamen vltimum mutatum esse terminatiuum illius motus, & vltimum instās terminatiuum illius temporis.

Quod autem Petrus Martyr obijcit, sequi ex hac solutione totam vim consecrationis consistere in illo vltimo (VM) quod videtur esse ridiculum; leue est. Nam illud (VM) non operatur virtute sua sola, quippe quod per se nihil significat, sed virtute totius sententiæ, quę tunc habet esse completum, cùm finitur tota prolatio.

SED posset aliquis objicere; Sicut corpus Domini incipit esse in Sacramento in instanti, sic etiam panis desinit esse in instanti: non enim corrumpitur paulatim per dispositiones pręuias, sed per simplicem actionem diuinam desinit esse. At ea, quæ desinunt in instāti, desinunt per vltimum sui esse, sicut ea quæ incipiunt in instanti, incipiunt per primum sui esse: ergo dandū est instans affirmatiuum tam desitionis panis, quā successionis corporis Domini. Rursus, aut est idem instans desitionis, & successionis; aut diuersum. Si idē; ergo simul erunt sub illis speciebus, panis, & corpus Domini: si diuersum; ergo in tēpore intermedio (nec enim dantur duo instantia immediata) erunt species illæ sine substantia panis, & sine corpore Domini.

RESPONDEO; Licet panis desinat in instanti, tamē illud instans non potest assignari, vel notari, nisi negatiuè, ita vt sit primum non esse panis, non autem vltimum esse panis. Cuius ratio est, quia panis desinit ad desitionem verborum, in quorum virtute fit illa conuersio: verba autem non habent vltimum esse, sed primum non esse. Itaq; illud instans terminatiuum prolationis verborum, est primum non esse verborum, & consequenter substantiæ panis: & simul est primum esse corporis Domini sub illis speciebus. Quod idē cernimus in naturali transmutatione. Nam substātia quę corrumpitur, in instanti desinit esse, non enim sunt gradus in substantia, sicut in qualitatibus; & tamen, quia desinit ad desitionem dispositionum, non habet vltimum esse, sed primum nō esse: dispositiones enim per motum successiuum desinunt.

Argumentum NONVM habetur obiectione 108. & sequentibus vsq; ad 116. *Posita transubstantiatione, sequitur ex pane fieri corpus Christi: at hoc multis nominibus est absurdum; igitur transubstantiatio admittenda non est. Probatur assumptio.* PRIMO, *si ex pane fit corpus Christi; ergo generatur corpus Christi: mutatio enim ad substantiam nulla est, nisi generatio. At absurdum est quotidie Christum generari.* SECVNDO, *in Eucharistia est Christus Deus & homo; ergo, si quod est in Eucharistia, fit à sacerdote per consecrationem; ergo Deus & homo fit à sacerdote.* TERTIO, *corpus Christi, qd̄ fuit in cruce, & in vtero matris, nō fuit factum ex pane, sed ex carne Virginis. At quod est in Eucharistia, fit ex pane; ergo corpus Domini quod est in Eucharistia, non est illud, quod fuit in cruce, & in vtero matris.* Hoc argumentū sæpius, ac sępius repetit, & in varias formas syllogismorum redigit, vt nullus ca-

nullis

uitiis relinqui possit locus.

RESPONDEO; Nō est vllū absurdū ex pane fieri corpus Christi: ita enim loquitur Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4. Gaudentius trac. 2. in Exod. & alij Patres.

Ad PRIMAM probationem miror imperitiam, vel audaciam Petri Martyris, qui toties inculcat, corpus Christi necessariò dicendum esse generari, si conuersio ista terminatur ad substantiam. Nam etiamsi generatio rectè distinguatur à Philosophis ab alteratione, augmētatione, & latione; quia generatio terminatur ad substantiam, alteratio ad qualitatem, augmentatio ad quātitatem, & latio ad vbi, siue ad locum: tamen quis Christianorum ignorat generationē distingui à creatione, licet vtraq; sit ad substantiam? & rursus, conuersiones miraculo factas aquæ in vinū, & vxoris Loth in statuā salis, terminatas fuisse ad substantiam, & tamen nō esse propriè generationes? Dico igitur transubstantiationem terminari ad substantiam, & tamen non esse generationem, sed conuersionem supernaturalem, per quam (vt suprà ostendi) corpus Christi non producitur, sed succedit substantiæ panis.

Ad SECVNDAM nego, Christi corpus, vel ipsum Christum Deum, & hominem absolutè a sacerdotib⁹ fieri. Aliud enim est Christi corpus ex pane conficere, quod sacerdotes faciunt, aliud absolutè Christi corpus efficere: ex pane enim Christi corpus efficere, non est ipsum producere, sed in ipsum præexistens panis substantiam commutare. Quanquam si de modo loquendi agatur, nō dubitauit Hieronymus in epistola ad Heliodorum, & in altera ad Euagrium dicere sacerdotes Christi corpus sacro ore conficere.

Ad TERTIAM dico, corpus Christi ex pane fieri, nō tanquam ex materia, quomodo factū est ex carne sanctæ Virginis, & quomodo ex ligno fit sedes, ex auro

A & argento vasa preciosa; sed tanquā ex termino à quo, quomodo ex nihilo factum est cœlum, ex die fit nox, & etiam ex aqua, factum est vinum. Neq; enim aqua mansit, vt materia vini, licet manserit materia prima, quæ aqua dici non potest. Porrò ista varia effectio, nō mutat rei naturam. Nam si quis à Deo ex nihilo produceretur, non esset diuersæ naturæ ab illis hominibus, qui ex materia præexistente fiunt, neq; vinū factum ex aqua in Cana Galileæ fuit diuersæ naturæ à vino, quod fit ex vuis. Quamuis autem nunquam mutetur species, tamen nouum indiuiduum producitur distinctum ab omnibus alijs, quando cōuersio est productiua: in præsenti autem negotio conuersio non est productiua, vt suprà ostendimus. Panis enim conuertitur in ipsum corpus Christi præexistens; & ideo corpus ex carne Virginis factum, & ex pane factum, nō sunt diuersa, sed vnum & idem omnino.

B Ad argumentum autem Petri Martyris comprehēsum syllogismo expositorio, in quo ille tantopere confidit, respondeo in forma. Argumentum hoc est: *Hoc corpus (demonstrando corpus crucifixum) non est factum ex pane. Hoc corpus (demonstrādo corpus Domini in Eucharistia) est factum ex pane; ergo hoc non est illud.* RESPONDEO; Si per *factum ex pane* intelligatur productum; concessa propositione, negatur assumptio: non enim corpus Domini in Eucharistia producitur, sed solùm succedit pani. Si verò per *factum ex pane*, intelligatur successisse pani in ipsum conuerso, & mutato; tūc assumptione concessa, negatur propositio. Nā verè corpus illud quod fuit crucifixum, factum fuit ex pane: Illud enim est, in quod panis per consecrationem conuersus fuit à Christo ipso dicēte: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Atque hactenus de transubstātiatione.

LIBER

LIBER QVARTVS. DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit propriè Sacramentum Eucharistia, & num extra vsum sit verè corpus Domini sub specie consecrati panis.

HACTENVS de Veritate corporis Domini in Eucharistia disseruimus, quod erat fundamẽtum controuersiarum omnium de Sacramento Eucharistiæ. Nunc de Sacramento ipso disseremus, atq; eas controuersias explicabimus, quæ de ipsa natura Sacramenti, deq́ue eius causis, & partibus, id est, de materia, forma, fine, & efficiente, & denique de vsu eius existunt.

PRIMA igitur quæstio est, quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, consecratione panis, & vini, an res ipsa consecrata, an potius sumptio, & manducatio, ex qua quæstione pendet alia quæstio; Num corpus Domini sit in Eucharistia solùm, dum sumitur, an verò permaneat in ea, dum seruantur species illæ consecratæ. Nam cùm Domini corpus non sit in specie B panis, nisi quatenus illæ ad Sacramentum pertinent, si fortè sola sumptio Sacramentum sit, non erit corpus Domini in illis speciebus, quando seruantur in pixide, vel quando deferuntur ad ægrotos, &c. ex qua quæstione rursus pendent aliquo modo aliæ controuersiæ de adoratione Eucharistiæ, & de sacrificio, vt notũ est. Hoc autem ordine præsentem controuersiam explicabo. PRIMO, referam aduersariorum sententiam. SECVNDO, eam refutabo, & respondebo ad eorum obiectiones. TERTIO, explicabo sententiam Catholicorum.

Quod ad PRIMVM attinet, Lutherani, & Caluinistæ, aliiq́ue huius temporis hæretici in ea sunt opinione, vt existiment, Sacramentum Eucharistiæ non esse rem permanentem, sed actionem transeuntem: cum è contrario Catholici omnes sentiant, Sacramentum Eucharistiæ propriè rem permanentem esse, nimirum hostiam consecratam. Auctor primus sententiæ aduersariorum Martinus Bucerus fuit: nam (vt scribit Ioannes Cochlæus lib. 3. Miscellaneorum tractat. 8.) anno Domini M.D. XXXVI. 23. die Maij, persuasit Luthero Bucerus, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi dum sumitur, & proinde ipsam sumptionem propriè Sacramentum esse. Excogitauit hanc sententiam Bucerus, vt per eam conciliaret inter se Lutheranos & Zvvinglianos: videbatur enim temperamentum quoddam, & quasi medium quid inter extremas illorum sententias. Sed quamuis concordia non successerit, tamen hanc sententiam libenter arripuerunt, tum Lutherani, tum Zvvingliani, quod viderent per eam destrui adorationem Eucharistiæ, & alia nonnulla quæ in vsu erant apud Catholicos. Itaque Philippus Melanchthon ex Lutheranis A eam tuetur in locis communibus, loco de cœna Domini. Ioannes Brentius in Confession. VVirtembergens. capit. de Eucharistia. Matthias Illyricus in Apologia pro Confess. Antuerpiensi, capit. de Cœna Domini. & Martinus Kemnitius, qui verbosissimè de hac re tractat in secunda parte Examinis Tridentini Concilij, sess. 13. capit. tertio, & capit. sexto. Ex Zvvinglianis, Ioannes Caluinus libro quarto Institut. capit. decimo octauo, §. 37. & 39. & Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 88. & 132. & alibi.

Sed OBSERVANDVM est, non eodem modo vsum istum Sacramenti explicari. Nam Caluinus, & Martyr, & Illyricus contendunt tunc solum panem & vinum esse Sacramentum, dum comeditur, & bibitur, sicut aqua Baptismi tunc solum est Sacramentum, cũ abluit: vnde negant manere Sacramentum, si deferatur ad ægrotos. B At Kemnitius, vt eludat testimonia Patrum, docet in tota actione Cœnæ Domini Sacramentum, & corpus Domini manere, id est, dum panis benedicitur, frangitur, distribuitur, & etiam dum ex ipsa Cœna immediatè defertur ad ægrotos, vel ad absentes, vt illum comedant, non vt seruent. Quidam etiam eò vsque progressi sunt, vt dicerent toto triduo posse seruari Eucharistiam propter ægrotos, & toto illo spatio temporis esse Sacramentum, & in ea re ipsa manere corpus Domini, vt ex Lindano refert Claudius Sanctes, repetitione quarta de Eucharistia, capit. 12. extremo. Sed profectò qui concedunt triduum, mirum est, cur non etiam quatriduum, & octiduum, & eadem ratione integrum mensem, vel annũ concedant.

Porrò fundamenta aduersariorum tria sunt. PRIMVM institutio Domini, qui ait: *Accipite, edite.* C SECVNDVM similitudo Baptismi, & aliorum Sacramentorum, quæ omnia in actione consistunt. TERTIVM testimonia quædam veterum, qui iubebant reliquias cœnæ Domini, vel comburi, vel dari puerulis edẽdas, ne quid superesset.

CAPVT II.

Probatur ex verbis institutionis Dominicæ, Sacramentum Eucharistiæ esse rem permanentem, & in eo corpus Domini permanenter existere.

IAM verò Catholici omnes conueniunt, panem ritè consecratum, sine corpus Domini sub specie pa-

nis contentum verè, & propriè esse Sacramentum, siue sumatur, siue seruetur in pixide. Id quod expresse habetur in Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 3. & 6. & can. 4. & 7.

Esse autem hoc verissimum, probatur PRIMO ex verbis Domini in institutione Sacramenti prolatis. Verba Domini (*Hoc est corpus, Hic est sanguis*) prius dicta sunt, quàm fieret actio manducandi, & bibendi; ergo ante illam actionem fuit corpus Domini præsens in cœna, & proinde etiam Sacramentum Eucharistiæ confectum. Consequentia probatur dupliciter. PRIMO, quia iuxta Augustinum tractatu 80. in Ioann. *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*. Sed ante actionem comedendi, & bibendi, verbum ad elementum accessit; ergo ante actionem comedendi, & bibendi factum est Sacramentum. SECVNDO, verba Domini mox atque prolata fuerunt, vera fuerunt. Sed prolata sunt ante illam actionem manducandi, & bibendi; ergo ante illam vera fuerunt; ergo fuit verè corpus Domini, & proinde Sacramentum, ante illam actionem.

Ad hoc argumentum Illyricus, Caluinus, & Kemnitius respondent. Illyricus negat antecedens: dicit enim Dominum locutum esse de pane in actu existente, id est, dum comedebatur. Et posset id confirmari ex verbis Domini: nam Euangelistæ dicunt, panem datũ discipulis, & postea dictum esse: *Hoc est corpus meum*. nam Matth. 26. sic legimus: *Accepit IESVS panem, & benedixit, ac fregit, deditq́; discipulis suis, & ait; Accipite, & comedite, hoc est corpus meum*. Itaque videmus simul concurrisse prolationem verborum Domini, & actionem manducandi: nam sicut post panis distributionem immediatè sequuta est prolatio verborum, ita etiam post eandem distributionem immediatè sequuta est manducatio.

RESPONDEO; Non oportet attendere in hac re; quæ verba Euangelistæ prius posuerint, & quæ posterius: illi enim certis de caussis sibi notis aliquando mutant ordinem verborum. Nam Marcus cap. 14. sic ait de calice: *Et accepto calice gratias agens dedit eis; & biberunt ex illo omnes, & ait illis; Hic est sanguis meus noui Testamenti*. Vbi si attendamus ordinem verborum Euangelistæ, colligemus verba illa (*Hic est sanguis*) dicta esse post actionem bibendi; quod nemo admittit: quia tunc nihil demonstraret pronomen (*Hic*) & verba essent falsa, vel oporteret post actionem bibẽdi remansisse partem aliquam vini consecrati, & de ea dictum esse: *Hic est sanguis*; quod apertè pugnat cũ sententia aduersariorum. Oportet igitur colligere ex verborum sensu, & significatione, non ex ordine, quo sunt scripta, quid prius, & quid posterius in sacra cœna factum sit.

PORRO sensus verborum cogit, vt dicamus prius fuisse à Domino prolata illa verba: *Hoc est corpus*, &, *Hic est sanguis*; quàm dederit discipulis cibum illum, & potum. Nam illa verba: *Hoc est corpus*, continent rationem, cur debuerit comedi ille cibus: & similiter illa verba: *Hic est sanguis*, continent rationem, cur debuerit bibi ille potus. Vnde Matth. 26. ponitur particula caussalis, cum dicitur: *Hic est enim sanguis, &c.* Prius autem debuit ratio illa à Domino explicari, & etiam percipi ab audientibus, quàm eis daretur panis ille comedendus, nimirum vt scirent, quid acciperent. PRÆTEREA si inuitantur ad bibendum, quia est sanguis; ergo prius fuit sanguis, quàm illi biberent. AD HÆC Lucas capit. 22. & Paulus 1. Corint. 11. scribunt: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo*. Ergo in calice fuit sanguis, & non solùm in ore sumentium; & sanè prius in calice, quàm in ore sumentiũ; nam ex calice ad os peruenit, non contra. ADDE verba Pauli 1. Corinth. 10. *Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Domini est? & calix cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est?* Hic enim apertè Paulus indicat, panem prius consecrari, & mutari in corpus Domini, quàm frangatur, & distribuatur: dicit enim id, quod frangitur, non esse futurum, sed iam esse corpus Domini. Vnde CHRYSOSTOMVS in commentario eius loci: *Quid est*, inquit, *in calice? quod ex latere Christi fluxit*. Huc etiam pertinent illa capitis 11. *Non diiudicans corpus Domini*. vbi dum arguit Corinthios, quod non discernerent corpus Domini ab alijs cibis, qui in mensa ponebantur, significat potuisse discerni, & proinde ibi fuisse ante manducationem. DENIQVE, in omnibus Liturgijs etiam antiquissimis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, & in nostra Latina, quæ sancti Petri, & Clemẽtis esse censetur, verba Dominica: *Hoc est corpus, Hic est sanguis*, multò antè pronunciantur, quàm panis sanctificatus distribuatur, & manducetur.

Alia solutio (si tamen alia) est Ioannis Caluini lib. 4. Instit. cap. 17. §. 37. vbi nõ disputat, quid Dominus prius pronunciauerit, sed contendit verba Domini: *Hoc est corpus meum*, non antè impleri, & verificari, quàm ipsa manducatio reipsa exerceatur. Id verò probat, quia Dominus simul coniunxit præceptum, & promissionem; præceptum enim fuit: *Accipite, & comedite*. promissio autem: *Hoc est corpus meum*, non debet autem promissio impleri, nisi præceptum impleatur. Itaque accipientibus, & manducantibus, iuxta Domini mandatum, panis ille fit corpus Christi: sed extra illum vsum non fit, quia non est annexa promissio, nisi tali mandato. Illustrat rem totam Caluinus similitudine: *Mandatum*, inquit, *dedit Deus, cum diceret; Inuoca me: promissionem addidit; Exaudiam te. Si quis inuocato Petro; aut Paulo, hac promissione glorietur, nonne omnes clamabunt eum perperam facere?*

Hæc Caluini solutio non magno negotio refutari potest. Nam INPRIMIS, si verba illa, *Hoc est corpus*, promissionem continerent, certè per verbum futuri temporis expressa fuissent, vt factum videmus in similibus promissionibus; sic enim de Baptismo legimus Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*. Et in exẽplo Caluini: *Inuoca me, & exaudiam te*. Hoc autem loco non dixit Christus, Hoc erit, sed; *Hoc est corpus meum*.

DEINDE, si ista verba promissionem præcepto annexam continerent, impletio eius promissionis non comitaretur, sed sequeretur actionem manducationis; proinde non haberent fideles Sacramentum, & ipsum corpus Domini, dum manducarent, sed solùm posteaquam manducassent; atque ita non manducarent corpus Domini, ne in Sacramento quidem, quod est absurdissimum, & ipsis etiam Caluinistis repugnans. Id autem sequi probatur, quia id videmus in omnibus similibus promissionibus; semper enim actio præcedit, quæ imperata fuit, & tandem sequitur impletio promissionis. Et ratio etiam reddi potest huius ordinis, quia impletio promissionis est effectus actionis imperatæ, & semper caussa est prior suo effectu, saltem natura. Itaque sicut prior est Baptismus, quàm remissio peccatorum, & prior est inuocatio, quàm exauditio: ita prior erit manducatio, quàm præsentia corporis Domini, siue in re, siue in Sacramento. Quod autem hoc sit absurdum, etiam ex Caluini sententia, probatur. Nam cùm tractatur de Communione impiorum, de quibus Apostolus ait primæ Corinth. vndecimo: *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat*. Caluinus dicit, hoc interesse inter pios, & impios, quod pij, dum sumunt ore corporali Sacramentum, simul sumunt ore fidei ipsum verum Domini corpus: impij autem sic sumunt ore corporali Sacramentum, vt non sumant ore fidei corpus Domini. Vide Caluinum lib.

lib. 4. Institut. cap. 17. §. 34. Omnes igitur, qui communicant, Sacramentum mãducant ore corporali: at quo modo manducant, si non prius incipit esse Sacramentum, quàm absoluta sit manducatio?

TERTIO, Scriptura, & Patres corpus Domini non solùm in ore fidelium, sed etiam in altari, & vasis sacris agnoscunt; ergo verba illa extra manducationem verificantur, & non in sola manducatione Sacramentum consistit. Antecedens probatur ex illis Pauli locis: *Panis quem frangimus*, &c; *Calix benedictionis*, &c; *Hic calix nouum Testamentum est*, &c; *Non diiudicans corpus Domini*, 1. Cor. 10. & 11. Concilium Nicænum dicit, in sacra mensa agnum Dei situm esse: quem Canonem Niceni Concilij esse fatetur Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 36. Optatus Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum, vocat altare sedem corporis Christi, & calices, Christi sanguinis portatores. Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinthios, dicit eundẽ Christum nunc in altari consistere, qui aliquando in præsepi à Magis fuit adoratus. Cyprianus in sermone de lapsis dicit, corpus Domini fuisse in arca. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica, iubet accipi dextera manu. Augustinus concione prima & secunda, in Psalm. 33. dicit, Christum portasse in manibus corpus suum, quando de eo, quod in manibus habebat, dixit: *Hoc est corpus meum*. Siue autem portauerit corpus suum verum, & naturale, vt nos credimus, siue in Sacramento tantùm, vt Caluinistæ volunt, nihil interest ad id, quod nunc tractamus: semper enim concludimus, Sacramentum ante manducationem cõfectum fuisse, & proinde falsum esse, quod ait Caluinus, verba illa: *Hoc est corpus meum*, non adimpleri, nisi dum panis manducatur. Et quia eiusmodi testimonia passim occurrunt, non modò in Patribus, sed etiã in ipsis hæreticorũ scriptis; manifestè colligimus Caluini sententiam improbabilissimam esse, & cum ipso suo auctore pugnantem.

Restat Kemnitij responsio. Is animaduertens, non posse vllo modo defendi, quod maiores sui responderant, in sola sumptione Sacramentum consistere: alia via sibi ingrediendum esse censuit. Itaque docuit, quod Lutherani dicunt, Sacramentum hoc in solo vsu consistere, non debere restringi ad solum vsum manducationis, sed ad omnem vsum, siue omnem actionem, quæ exercetur in cœna. In cœna autem quinque actiones fuisse, acceptionem panis in manibus, benedictionem, fractionem, distributionem, mãducationem; & de his omnibus intelligi posse illud: *Hoc est corpus meum*, vt sit sensus: Hoc quod accepi, quod benedixi, quod fregi, quod distribui, quod manducatis, est corpus meum. Ex quo deducit Sacramentum Eucharistiæ, & ipsum corpus Domini fuisse ante manducationem in sacra mensa, tamen non fuisse ante omnem actionem cœnæ; nec superesse post omnem actionẽ cœnæ, & eo modo in sola actione consistere.

AT hæc responsio est omnium absurdissima. Nam aut vult Kemnitius in istis quinque actionibus simul sumptis consistere hoc Sacramentum, aut in singulis seorsim. Si in omnibus simul sumptis, tunc redit opinio Caluini, & Illyrici: nam non erit perfectum, & integrum Sacramentum, nisi peracta manducatione, atq; ita falsum erit, quod dicit Kemnitius, ante manducationem esse corpus Domini in mensa: Si in singulis seorsim; ergo quinq; erunt Sacramenta Eucharistiæ, eaque diuersissima.

PRÆTEREA, vel ita est in singulis, vt sit formaliter quælibet illarum actionum, aut vt tantùm coëxistat singulis. Non potest esse formaliter quælibet illarum actionum, quod sic probo. Actio accipiendi, quæ est omnium prima, non potest esse formaliter Sacramentum Eucharistiæ; nam quod est formaliter acceptio, non existit, nisi dum accipitur. At hoc

A Sacramentum existit post acceptionem, dum frangitur, distribuitur, manducatur; ergo, &c. RVRSVS, actio manducandi, quæ est vltima, non potest esse formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non existeret, nisi dum manducatur: existit autem ante manducationem, dum accipitur, frangitur, &c. DENIQVE, actiones intermediæ, benedictio, fractio, distributio, nõ possunt esse formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non existeret, nisi dum illæ actiones fiunt. Atqui existit ante illas, & post illas; ergo non est aliqua illarum, sed tantùm coëxistit illis; ergo est res permanens: nam quod est aliquid, & non est actio transiens, necessariò est res permanens.

TERTIO probo, Sacramentum hoc necessariò esse rem permanentem ex doctrina Kemnitij, ac per hoc probo doctrinam ipsius seipsam destruere. Sacramentum Eucharistiæ, & præsentia corporis Domini durant toto tempore, quo fit sacra cœna. Sed inter vnam B actionem, & aliam, sæpe intercedit, aut certè intercedere potest tempus (quis enim prohibet quò minus minister post fractionẽ panis aliquantulum quiescat, antequam illum distribuere incipiat? vel qui Sacramentum de manu ministri accepit, aliquandiu retineat, antequam manducare aggrediatur?) Quæro igitur, vtrum illo tempore interiecto inter duas actiones, Sacramentum, & corpus Domini perseuerent, an non. Dici non potest non perseuerare, nam tunc non in toto tempore cœnæ Sacramentum, & corpus Domini adessent, quod est contra aduersarium: & præterea oporteret Christi corpus tempore cœnæ sæpius accedere, & recedere, quod est omnino ridiculũ. Quis enim credat Christi corpus adesse, dum panis accipitur in manibus, & statim euanescere, deinde iterũ adesse, dum panis frangitur, & finita fractione euanescere; tum iterum redire, dum distribuitur panis, & rursus continuò abire? Ergo necesse est confiteri Sa- C cramentum, & corpus Domini præsens adesse tempore illo interiecto inter duas actiones, & proinde rem esse permanẽtem: quod enim manet omni actione cessante, non potest dici res transiens, sed manens.

QVARTO, ex posito fundamento in argumento superiori, probo etiam post omnem actionem cœnæ, Sacramentum, & corpus Domini perseuerare in ea parte Sacramenti, quæ non fuerit à communicantibus consumpta. Nam perseuerat Sacramentum, & corpus Domini in eo tempore, quod est interiectum inter distributionem, & manducationem, si quis velit (vt diximus) aliquantulùm hærere, & quiescere ante manducationem; ergo perseueraret etiam, si quis differret manducationem illam in alterum diem, vel mensem. Si enim perseuerare potest per quadrantem horæ, cur non per integram horam? & si per horam, cur non per diem? & si per diem, cur non per mensem? & si per mensem, cur non per annum? & tandem semper dum species illæ non con- D sumuntur.

Ex his soluitur argumentum primariũ aduersariorum, quod ex Scriptura petitum huiusmodi est: *Sacramenta pendent à diuina institutione, ita vt Sacramenta non sint, si non seruetur in illis conficiẽdis ritus, & institutio Domini. At Dominus iussit panem benedici, frangi, distribui, manducari, non autem iussit seruari in pixide, gestari in supplicatione, exhiberi adorandum in Ecclesia; ergo non est Sacramentum, cùm seruatur in pixide, gestatur, adoratur, sed solùm cùm benedicitur, frangitur, distribuitur, manducatur.*

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, negando consequentiam, quia asseruatio in pixide, gestatio, & adoratio non repugnant vllo modo diuinæ institutioni. Dominus enim iussit panem benedici, & manducari,

sed non iussit continuò post benedictionem manducari, præsertim totum, & ab omnibus: vnde non repugnat institutioni dilatio manducationis, modò ad eum finem benedictio, seu consecratio ordinetur. Atq; hoc fecit Ecclesia: semper enim consecrat Eucharistiam in ordine ad manducationem, sed conseruat aliquam partem Sacramenti, non vt non manducetur, sed vt tempore oportuno manducetur, nimirum, vt deferatur ad ægrotos, quandocunque necesse fuerit. Oportet enim ob varios, & maximè repentinos casus Eucharistiam semper esse paratam: eo autem tempore, quo conseruatur, nihil impedit, quo minus possit vel gestari, vel ostendi ad deuotionem populi excitandam.

SECVNDO dico, si quis legitimus Sacerdos existens Eucharistiam consecraret, ijs seruatis, quæ ad Sacramenti essentiam requiruntur, non tamen in ordine ad manducationem, sed ad quemuis alium finem, is quidem malè faceret, tamen verum Sacramentum conficeret, & perseueraret Sacramentum illud, quamdiu species illæ panis perseuerarent. Ratio est, quia institutio Domini non complectitur solùm essentiam Sacramenti huius, sed etiam Sacramenti vsum: benedictio enim, seu consecratio ad Sacramẽtum faciendum pertinet; distributio, & manducatio ad vsum. Porrò res non pẽdet quoad esse suum, ab vsu. Sicut ergo, si quis faciat sedem, cuius sedendo vsus est, & tamen nemo vnquam ibi sedeat, non propterea desinet esse sedes; immò etiam si quis faciat sedem, non vt ibi sedeatur, sed vt in spectaculo exhibeatur, adhuc erit verissima sedes: sic etiam sacrosanctum Sacramentum non desinit esse Sacramentum, licet nemo illo vtatur ad id, ad quod est institutum.

CAPVT III.

Probatur ex dissimilitudine Baptismi, & Eucharistiæ, Eucharistiam rem esse permanentem.

NVNC iam expẽdemus alterum aduersariorum fundamentum, & sicut ipsi ex similitudine Sacramentorum probare nituntur, Eucharistiam in solo vsu consistere: ita nos ex dissimilitudine contrariũ ostendemus. Sit igitur hæc ratio. In Baptismo non est aliqua res permanens, sed sola actio, quæ dicatur, & sit Baptismus; in Eucharistia è contrario, non est aliqua actio, sed sola res permanens, quæ dicatur, & sit Eucharistia, siue corpus Domini, siue Sacramentum corporis Domini; ergo Sacramenta ista dissimilia sunt, & vnum in actione, alterum in re permanente consistit.

Probatur antecedens. AC PRIMVM de Baptismo, notum est, aquam, quæ est res permanens, non dici Baptismum, nec Sacramentum Baptismi, sed ablutionẽ, quæ est actio, dici & Baptismum, & Sacramentum Baptismi. Beatus Paulus Baptismum vocat lauacrum aquæ in verbo vitæ, Ephes. 5. & lauacrum regenerationis, Tit. 3. Si autem de reipsa agatur, certum est, aquam, vt est res permanens, non esse Sacramentum Baptismi: nam Sacramenta, vt Augustinus dicit lib. 20. contra Faustum, cap. 13. non nascuntur, sed fiunt per mysticam precem, aqua autem non fit per mysticam precem, sed olim à Deo creata fuit. Neque obstat quòd in Ecclesia benedici solet; nam illa benedictio non est de essentia Sacramenti: possent enim in aqua fluminis, aut maris sine vlla præcedente benedictione aquæ, homines verè baptizari. Et similiter certum est, Sacramenti definitionem optimè conuenire ablutioni; illa enim est signum & caussa instrumentalis inuisibilis gratiæ, & à Deo per ministrum efficitur. Et denique verba, quibus efficitur Baptismus, non diriguntur ad aquam, sed ad hominem qui Baptismum recipit. Dicimus enim: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vnde baptizare non est aquam consecrare, sed hominem abluere.

Atque hinc apparet ineptissimè ratiocinari Kemnitium in 2. parte Exam. Trident. Concilij, sess. 13. cap. 3. cùm ait; Si quis verba institutionis Baptismi pronunciet super aquam, & nemo adsit qui baptizetur, nullũ fieri Sacramentum. Nam verba Baptismi: *Ego te baptizo, &c.* non possunt nisi à stulto aliquo pronunciari super aquam, cùm non ad aquam, sed ad hominem referantur. At alia ratio est de verbis Eucharistiæ, vt mox dicemus. Itaq; de Baptismo nullum est dubium, quin propriè in actione consistat.

At in Eucharistia omnia aliter se habent. Nam INPRIMIS, si agamus de modo loquẽdi, nemo vnquam vocauit Eucharistiam, vel corpus Domini fractionẽ, vel consecrationem, vel distributionem, vel manducationem, vel aliam actionem, sed rem permanentem, id est, panem sanctificatum. Sic IVSTINVS in Apol. 2. *Hic cibus*, inquit, *à nobis Eucharistia appellatur*. IRENÆVS lib. 4. cap. 34. dicit, panem communem post acceptam benedictionem non esse amplius panem communem, sed Eucharistiam constantem ex re terrena, & cœlesti. Sic TERTVLLIANVS in lib. de resurrect. carnis: *Caro* inquit, *corpore & sanguine Domini vescitur*. vbi corpus Domini non appellatur actio vescendi, sed cibus ipse quo vescimur. Sic Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 13. panem consecratum appellat Sacramentum religiosum. Optatus lib. 2. queritur de furore Donatistarum, qui Eucharistiam canibus dederunt: & Victor Vticensis lib. 1. histor. cap. 3. narrat Arrianos Eucharistiam in terram abiecisse, & pedibus cõculcasse. At quomodo potuerunt ista fieri, si Eucharistia non est res permanens? ITEM Iustin. Ambros. Euseb. Emissenus, Theodoretus, Gelasius, & alij passim conferunt Eucharistiam cum Verbo Incarnato; quia sicut in Christo duæ sunt naturæ, ita in hoc Sacramento duæ sunt naturæ, nimirum corpus Christi, & accidentia panis. DENIQVE Patres passim dicũt, Eucharistiam, seu corpus Domini offerri, confici, portari, manducari, quæ nullo modo conueniunt actioni, sed rei permanenti.

Quod autem ad rem attinet, Sacramentum Eucharistiæ non consistere in actione, sed in re permanente, probatur. AC PRIMVM, quòd non in actione consistat, patet; quia nulla est actio, cui conueniat tota ratio Sacramenti. Pręcipua actio per aduersarios est manducatio: at hæc nullo modo potest esse Sacramentum. Nam ista est actio solius suscipientis, non Dei, aut ministri: nec enim Deus, aut minister manducat, sed suscipiens manducat. At Sacramenta non sunt actiones suscipientis, alioqui essent opera nostra: vnde in Baptismo Sacramentum est ablutio, vt à Deo per ministrum datur. PRÆTEREA verba Sacramentalia, sine quibus Sacramentum non fit, non dicuntur à manducante, neque ad manducantem, sed à ministro super panem: illa enim verba: *Hoc est corpus*, ad panem pertinent, non ad manducantem. Et hinc est, quod non dicitur Eucharistiæ Sacramentum facere, qui manducat, sed potiùs illud consumere: & tamen reuera dici posset Sacramentum facere, si in illa actione consisteret; sicut dicitur baptizare, qui abluit. Idem probari potest de actione frangendi, & distribuendi panem sanctificatum. Illæ enim actiones non sunt Sacramenta; nam non significant gratiam inuisibilem: nec dicitur Sacramentum facere, qui frangit, aut distribuit. RESTAT sola consecratio, quam aduersarij præter ceteras negligunt: sed nec est ipsa propriè Sacramentum Eucharistiæ. Nam consecratio non est signum, neque caussa proxima inuisibilis gratiæ, quæ duo requiruntur ad rationem Sacramenti

nouæ

nouæ legis. Consecratio enim, vt verba ipsa sonant, solùm significat, & efficit corpus Domini ex pane; proinde Sacramentum efficit, non est ipsa Sacramentum.

QVOD autem rei permanenti, id est, pani consecrato conueniat tota definitio Sacramenti, perspicuum est. Nam ille panis est signum sensibile, & caussa internæ atq; inuisibilis nutritionis spiritualis. PRÆTEREA fit à Deo per ministrum, idque ritu, & cæremonia à Deo instituta. DENIQVE elementum & verbum concurrunt ad hoc Sacramentum, vt ad omnia alia. Neq; obstat, quod non maneat in hoc Sacramento iam confecto elementum, id est, panis triticeus, neque verbú. Nam elementum, & verbum requiruntur ad Sacramenti effectionem, & ideo in his Sacramentis quæ in actione consistunt, & quorum idem est fieri & esse, elementum & verbum sunt principia, tum effectionis, tum essentiæ ipsius Sacramenti. At in hoc Sacramento, in quo aliud est fieri, aliud esse, principia illa concurrunt propriè ad Sacramenti effectionem: in ipsa autem re effecta manent, sed alio modo. Nam elementum manet, quoad externas species, & verbum manet, quoad virtutem: sicut etiam in mistione elemétorum manent elementa, sed alterata, & secundùm multos manent solùm, quoad virtutes, non quoad substantiam.

Ex his soluitur argumentum SECVNDVM aduersariorum, quod huiusmodi est: *Sacramentum Baptismi in actione consistit; ergo & Sacramentum Eucharistiæ. Probatur antecedens; nam Sacramenta nouæ legis eiusdem generis sunt. Et præterea, si Sacramentum Baptismi in actione consistit, quia Dominus dixit; Baptizate omnes gentes.* Matth. vlt. *quanto magis Eucharistia in actione consistet, cùm Dominus in eius institutione non vno verbo, vt in Baptismo, sed multis actionem declarauerit, dicens; Accipite, manducate, bibite, hoc facite, &c.*

RESPONDEO, Sacramenta nouæ legis sunt eiusdé generis, sed non eiusdem speciei: & quamuis eiusdem speciei essent, adhuc posset vnum in actione, alterum in re permanente consistere; ista enim differentia materialis est, & ad rationem formalem Sacramenti non pertinet. Verba autem Scripturæ citata, vsum Sacramenti continent, non essentiam, nisi per accidens, quando vsus ab essentia non distinguitur, vt in Baptismo.

CAPVT IV.

Probatur eadem veritas testimonijs Patrum.

VLTIMO loco probanda est eadem veritas testimonijs Patrum: semper enim in Ecclesia ista fides viguit. Ac PRIMVM ipso tempore Apostolorum, CLEMENS Romanus lib. 8. constit. cap. 13. in alia editione, cap. 20. iubet peracta Communione, quod superest de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reuerentia in pastophorio. Quid autem sit pastophorium, explicat Hieronymus in comment. ca. 22. Isaiæ, vbi dicit, pastophorium significare tabernaculum, seu thalamum, vbi templi Præpositus habitat. Hinc igitur Apostoli vas illud, in quo Sacramentum asseruandum recondebatur, pastophorion dixerunt, quòd in eo Sacramento verè Christus sit, qui est verus templi Præpositus. Opera autem Clemétis, etsi non ab omnibus recipiantur, tamen Kemnitius repudiare non potest, quippe qui (vt infrà videbimus) vtitur eiusdem Clementis testimonio contra Catholicos.

Post annum Domini C. primo seculo post Apostolos. IVSTINVS in Apologia 2. prope finem, scribit post A sacra peracta in Ecclesia, dari consueuisse Eucharistiá Diaconis deferendam ad absentes fratres, qui aliqua de caussa impediti fuerant, ne interessent celebrationi mysteriorum. Quo loco dubitari non potest, quin Diaconi non antè discederent ex conuentu Ecclesiæ, quá tota actio finiretur: ex quo apertissimè sequitur, post ipsam actionem totam, fuisse in Eucharistia verum Sacramentum, ac verum Christi corpus. Nam alioqui quorsum ille labor deferédi Eucharistiam ad absentes?

Eodem seculo IRENÆVS in epistola ad Victorem Papam, quam refert Eusebius lib. 5. histor. cap. 24. testatur morem fuisse illius temporis, vt Papa Eucharistiam mitteret in signum pacis, & communionis ad alios Episcopos. At quid, quæso, mittebat, si Eucharistia non est, nisi dum manducatur, vel dum peragitur sacra Cœna?

Post annum Domini CC. TERTVLLIANVS in li. 2. ad Vxorem, testatur consueuisse suo tempore deferre B Christianos Eucharistiam ad suas domos, vt ibi eá oportuno tempore sumerent: *Non sciet*, inquit, *maritus, quid in occulto ante omnem cibum sumas?*

Eodem seculo CYPRIANVS in serm. de lapsis: *Mulier quædam*, inquit, *cum arcam suam, in qua sanctum Domini fuerat, indignis manibus tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est.* At quid, obsecro in illa arca includi potuit, si Eucharistia (de ea enim loquitur) extra actionem Cœnæ, neq; corpus Domini est, neque Sacramentum?

Eodem seculo DIONYSIVS ALEXANDRINVS in epist. ad Fabium, quam refert idem Eusebius li. 6. hist. cap. 36. scribit, Serapionem quendam in extremis agétem misisse puerum ad Presbyterum, vt ad se veniret cum Sacramento Eucharistiæ: sed presbyterum fortè tunc ægrotantem non potuisse per se accedere, sed misisse per eundem puerum particulam Eucharistiæ. Ex quo loco apertissimè patet, moré fuisse asseruandi Eucharistiam propter ægrotos: neq; enim presbyter ille C tunc sacram Cœnam celebrauit, quippe qui ægrotabat, & fortè hora intempestiua erat.

Eodem seculo S. THARSICIVS Martyr (vt scribitur in vita S. Stephani I. Papæ, & apud Bedam in Martyrologio die 15. Augusti) cùm Eucharistiam deferret, & paganis quærentibus, quid illud esset, noluisse aperire, ab illis continuò necatus est, & tamen diuino miraculo ita Sacramentum disparuit, vt nunquam sacrilegi illi inuenire illud potuerint.

Post annum Domini CCC. extat insigne testimonium Concilij I. NICÆNI, cano. 14. aliàs 18. aliàs 20. vbi iubet Synodus, vt in absentia Presbyterorum, Diaconi Eucharistiam porrigant. Ex quo euidenter colligitur, Eucharistiam seruari solitam in Ecclesia, vt distribui posset quouis tempore, etiam quando Cœna non celebratur. Nam loqui Concilium de tempore, quo sacra Cœna non celebratur, perspicuum est, quia Cœna sine presbyteris celebrari non potest: Diaconis e- D nim non est data auctoritas offerendi, vt in eodem canone legimus. Est autem hic OBSERVANDVM, istam partem canonis non haberi in omnibus editionibus, tñ haberi expressè apud Ruffinum, lib. 10. histor. c. 6. Canones auté, quos Ruffinus descripsit, esse ipsos veros, & authenticos Nicæni Concilij canones, testatur etiã S. Cyrillus in epist. ad Concilium Carthaginense, quæ extat in tomo 1. Conciliorum in actis Concilij Africani: quod est obseruandum propter Kemnitium, qui in dubium reuocare istum canonem contendit.

In eodem Nicæno extat canon. 13. & quidem in omnibus editionibus, in quo Patres iubent, vt secundũ antiquam regulam in mortis articulo nemini denegetur sacra Communio: qui canon sæpe postea renouatus fuit in Concilijs posterioribus. Certum autem est, ægrotos in articulo mortis existentes ad Ecclesiam venire non potuisse: certum est & non potuisse

celebrari in cubiculis singulorum ægrotantium totam actionem Cœnæ, & præsertim secundum opinionem aduersariorum, qui damnant Missas priuatas: ergo necesse est, vt Eucharistia seruaretur consecrata pro ægrotis, vel certè extra actionem publicæ Cœnæ, quã solam pro vera Cœna agnoscunt aduersarij, Eucharistia ægrotis præberetur.

Eodem seculo BASILIVS in epist. ad Cæsariam Patritiam, testatur, Anachoretas qui non poterant commodè sępiùs Ecclesias frequentare, consueuisse Eucharistiam secum in eremum deferre: quæ epistola, licet non habeatur in omnibus exemplaribus, tamẽ passim citatur etiam ab ipso Kemnitio.

Eodem seculo Gregorius NAZIANZENVS in orat. in Gorgoniam testatur, sanctam illam fœminam nocturno tempore in Ecclesia ad altare procubuisse, & partem Eucharistiæ, quam fortè seruauerat de more illius temporis, in conspectu habuisse. Quod etiam testimonium clarissimum est; neque enim tunc sancta Cęna celebrabatur, cum & nocturnum tempus esset, & ipsa sola in templum ad orandum se recepisset.

Eodem seculo AMBROSIVS in orat. de obitu Satyri fratris sui, cap. 7. scribit, eum in orario inuolutam Eucharistiæ particulam suspendisse ad collum suum in periculo naufragij, & eo auxilio fretum se deiecisse in mare, ac liberum ad littus euasisse.

De hoc exemplo multa garrit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 88. PRIMO dicit, hanc esse fabulam ab Ambrosio, non tam vt Episcopo, aut Theologo, quàm vt Rhetore narratam. SED refellitur mendacium istud ab ipso Ambrosio, qui eam historiam narrat, vt inde religionem Satyri demonstret, & vt rem verissimam, & multis notam refert.

SECVNDO, reprehendit Ambrosium, ac dicit, eum excusari non posse, quod factũ illud Satyri laudauerit. SED ad Ambrosij defensionẽ satis est illum esse Ambrosium, istum esse infelicem apostatam.

TERTIO dicit, inde refutari huius temporis superstitiones. Nunc enim Eucharistia sub clauibus asseruatur, nec sine pompa, & luminibus producitur; tunc omnibus etiam Catechumenis, qualis erat Satyrus, permittebatur. AT nunc sub clauibus seruatur propter abusus, qui paulatim exorti sunt: tunc autem, cũ simpliciores essent Christiani, nec dum cœpissent ad magias abuti Sacramentis, facilius permittebãtur, nec tamen etiam tunc licebat Catechumenis Eucharistiã sumere, aut etiam videre. Vnde ibidem Ambrosius dicit, Satyrum non fuisse ausum Eucharistiam videre; & multò minus ore percipere, sed ne omni præsidio careret, iussisse sibi à fidelibus, qui in eadem naui erant, & Eucharistiam secum habebant, particulam inuolutam orario sibi tradi. Quod autem creuerit honor externus sanctissimi Sacramenti, præsertim deuotione interna decrescente, nemini displicere potest, nisi hostibus Christi, & religionis.

QVARTO dicit, crimen idololatriæ Satyrum commisisse, dum spem in Eucharistia posuit; & tamen ibidem continuò addit, fortasse Deum ornare voluisse reliquias illas Eucharistiæ, miraculo, vt quõdam ossa Helisei, & pallium Heliæ. AT quomodo ista cohærent, vt Deus miraculo ornauerit Eucharistiam in gratiam idololatriæ? num Deo fortasse placet idololatria, vt etiã miraculis confirmare voluerit?

QVINTO dicit, Satyrum fortè alicunde suffuratum illam particulam Eucharistiæ. AT Ambrosius dicit, eum accepisse à Christianis, qui erant in naui.

SEXTO dicit, illas reliquias non fuisse Sacramentũ, sed tantùm reliquias quasdam panis, quæ extra vsum Cœnæ Sacramenta dici non possunt. AT AMBROSIVS disertis verbis vocat Sacramentum: *Quos*, inquit, *initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fide-*

A *lium Sacramentum poposcit.*

Post annum CD. S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in epistol. priore ad Innocentium Papam, quæ exstat tum inter opera eiusdem Chrysostomi, tomo 5. tum apud Nicephorum lib. 13. cap. 19. scribit, milites quosdam ad vesperam magni Sabbathi Sanctuarium ingressos tantum excitasse tumultum, vt etiam sacratissimus Domini sanguis, qui in Sanctuario erat, in eorum vestes effunderetur. Quod autem id gestum non fuerit, dum sacra Cœna celebraretur, sed extra illam actionem patet ex eodem loco: ibi enim Chrysostom. dicit, hoc factum esse, cùm mulieres iam præpararentur ad Baptismum. Itaq; tum imminebat Baptismus, qui in Sabbatho Paschali celebrari solet: constat autẽ mysterium Eucharistiæ semper celebrari post Baptismum, non ante, vel simul cum Baptismo, nimirum, vt Neophyti tunc primùm sancto illi mysterio intersint, & Eucharistiam percipiant. Quare sanguis ille B Dominicus, qui in Sanctuario erat, non tunc consecrabatur, aut distribuebatur, sed aliquo alio die consecratus fuerat.

Eodem seculo S. HIERONYMVS in epist. ad Rusticum, laudat S. Exuperium Tholosæ Episcopum, quod ob inopiam voluntariam cogeretur Christi corpus in canistro portare.

Eodem seculo S. CYRILLVS in episto. ad Calosyrium, insanire dicit eos, qui asserunt, Eucharistiam, si in alterum diem seruetur, vim suam amittere: vbi apertissimè errorem istum nostrorum aduersariorum reprehendit.

Post annum Domini D. S. BENEDICTVS, vt in eius vita scribit sanctus Gregorius, lib. 2. dialogorum, cap. 24. cùm defunctus quidam Monachus sepeliri nequiret, misit aliquos, qui Eucharistiam super pectus mortui ponerent, & eo facto sepeliri potuit. Et sanè delatio Eucharistiæ cùm supra mortui pectus poneretur, non fuit vlla actio Cœnæ Dominicæ; neque sanctus Benedictus Eucharistiam tunc consecrauit, quippe C qui Sacerdos non erat, sed habebat in Ecclesia sua asseruatam, de more totius Ecclesiæ. Vbi etiam NOTANDVM est mendacium Petri Martyris in libro contra Gardinerum, obiectione 38. quo in loco, vt hoc exemplum odiosum faciat; scribit iussu Benedicti, Eucharistiam in os mortui fuisse iniectam: *Benedictus*, inquit Pseudomartyr, *iussit Eucharistiam in os inseri defunctæ mulierculæ*; quod est apertum mendacium. Nam hæc sunt verba sancti Benedicti, referente sancto Gregorio: *Ite, & hoc Dominicum corpus supra pectus eius cum magna reuerentia ponite.* Neque credendum est, relictum Dominicum corpus in sepulchro cum homine mortuo, sed tantùm positum supra pectus eius, dum collocaretur in tumulo, ac deinde continuò ablatum. Nisi fortè loquatur Petrus Martyr de eo, quod scribit Gregorius, cap. superiore de duabus sanctimonialibus: sed in eo etiam mentiretur iste miser D rimus Pseudomartyr; non enim Benedictus iussit inferi Eucharistiam in os earum defunctarum mulierum, sed pro illis Domino immolari.

Eodem seculo Monachi quidam S. Gregorij à Constantinopoli Romam nauigãtes, in naui secum Eucharistiam deferebant, vt in periculo naufragij non sine Communione discederent. Refert Ioannes Diaconus in vita S. Gregorij, lib. 2. cap. 33.

Post annum Domini DC. in Synodo, quæ dicitur Quinisexta, can. 52. statuunt Patres illi, vt in Quadragesima solùm die Sabbathi, & die Dominico consecratio fieret, alijs diebus communicarent ex præsanctificatis. Itaque seruabant Eucharistiam consecratam, vt minimum sex diebus, id est, à die Dominico vsq; ad sequentem feriam sextam.

Atque hæc ex Patribus satis esse possunt: nam tempora posteriora ab aduersarijs planè contemnuntur.

Et

Et præterea exstant multa decreta Conciliorum de hac re, vt Turonensis, VVormatiensis, Aurelianensis; quæ vide apud Burckhardum, lib. 5. decreti, & Iuonem parte 2. decreti, & Gratianum de consecratione, dist. 2.

CAPVT V.

Diluuntur responsiones aduersariorum ad testimonia Patrum.

AD Hæc, & huiusmodi testimonia Ioan. Caluinus vno verbo respondens, lib. 4. Instit. cap. 17. §. 39. *Sed enim*, inquit, *qui sic faciunt, habent veteris Ecclesiæ exemplum. Fateor. Verùm in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quàm veritatem sequi.* Hæc ille. SED non fuit vnquã quæstio, tutiusne sit sequi veritatem, an falsitatem, sed quæstio est à qua parte stet veritas: & sanè nisi planè desipimus, tutius est in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, veterem Ecclesiæ consuetudinem & doctrinam, quàm nouas adinuentiones sequi.

Petrus Martyr à Caluino in hac parte nõ dissentit, nisi quòd impudentius, & nominatim, nunc Ambrosium, nunc Nazianzenum, nunc Bernardum, nũc Damascenum, nunc alios reprehendit.

Vnus est Martinus Kemnitius, qui sic omnia confundit, vt nescias, vtrum Patres sequi, an ab eis dissentire, constituerit. Duæ tamen colliguntur ex eius verbosissima disputatione responsiones. PRIMA est, illa testimonia simpliciter admittenda, quæ habent ab ipsa actione Cœnæ missam fuisse Eucharistiam ad absentes, vel ad ægrotos, vt eam continuò sumerent: existimat enim toto illo tempore perseuerare actionem, siue vsum Cœnæ.

Hic autem multis modis deficit responsio Kemnitij. PRIMO, quia hæc responsio non potest aptari manifestè, nisi vnico testimonio S. Iustini; reliqua enim asseruationem indicant Eucharistiæ, non delationem ab ipsa Cœnæ actione.

SECVNDO, quia si verum est, quod toties Kẽnitius repetit, non esse Sacramẽtum, nisi dum fit, quod Christus expresè fecit, aut fieri iussit, quomodo erit Sacramentum in illa delatione ad absentes? neq; enim Christus detulit ad absentes, aut deferri iussit.

TERTIO, superuacanea est ista delatio, secundum principia Lutheranorum; ergo à Kemnitio non fuit admittenda. Nam (vt rectè Caluinus colligit ex communi Lutheranorum doctrina, quàm etiam agnoscit, & recipit Kemnitius in fine disputationis in 6. capit. sess. 13. Concil. Trident.) vel qui deferebant Eucharistiam ad absentes aut ægrotos, in domibus eorum erant recitaturi institutionem, ac Cœnæ ritum repetituri, aut non. Si recitaturi institutionem, ac Cœnæ ritum repetituri erant, quid opus erat tam longè panem asportare? nonne ex illa ipsa domo panem accipere potuissent? Et præterea si illa delatio intra actionem Cœnæ concluditur, & ideo perseuerat in ea corpus Domini, vt ibidem Kemnitius docet, quid opus est noua consecratione? Si autem non erant institutionem repetituri, nihil vtilitatis absentibus illis attulissent: non enim symbola externa sine verbo quidquam prosunt, nec Sacramenta dici possunt, nisi adhibeantur ad confirmandum verbum.

Adde QVARTO, certum esse illos, qui tempore Iustini deferebant Eucharistiam ad absentes, non consueuisse in domibus eorum ritum Cœnæ celebrare, & eo modo Eucharistiam consecrare: nam Diaconi erãt, non Sacerdotes, vt Iustinus, clarissimis verbis testatur. Diaconis autem nunquam licuisse Eucharistiam consecrare, certissimum est, tum ex Concilio Nicæno suprà citato, & ex Hieronymo in epist. ad Euagrium, alijsque Patribus, tum ex perpetua totius Ecclesiæ praxi. Quare necesse est, vt Kemnitius, aut reijciat testimonium Iustini, aut fateatur, non esse opus repetere consecrationem Eucharistiæ in domibus eorum, ad quos defertur, cuius tamen contrarium ipse affirmat loco notato.

ALTERA responsio Kemnitij complectitur alia testimonia Patrum, qui in hac re errasse videntur; quæ autem de ijs dicit, ad quatuor capita reuocari possunt omnia. PRIMVM igitur dicit, posse illis ignosci, quia simpliciter errauerunt, vt Cyprianus dicit, de ijs, qui ex ignorantia in calice Dominico solam aquam ponebant, lib. 2. epist. 3. SECVNDO dicit, non defuisse alios antiquos Patres, qui contrarium sentirent, & proinde non fuisse vniuersalem consuetudinem asseruandi Eucharistiam. Et citat Clementem, Origenem, Isichium, Nicephorum, Concilium Matisconense II. Humbertum, & Gabrielem. TERTIO dicit, consuetudinem, quæ alicubi fuit asseruandi Eucharistiam, fuisse abrogatam postea, quia nimirum aduertit tandem Ecclesia, pugnare cum institutione Christi illam asseruationẽ: citat autem pro hac abrogatione Concilium Toletanum, & Cæsaraugustanum. Denique QVARTO dicit, veteres, qui Eucharistiam asseruabant, sine superstitione id fecisse, quia asseruabant, vt manducaretur: nunc à Catholicis asseruari superstitiosè, quia non ad manducationem, sed ad pompam, & gestationem, & adorationem, & alios eiusmodi fines alienos à Christi institutione, asseruatur. Et hęc est summa verbosissimę & confusissimæ disputationis Kemnitianæ.

Ad PRIMAM partem huius responsionis dico, valde dissimilem esse caussam illam, de qua Cyprianus loquitur, ab hac nostra. Nã Cyprianus loquitur de paucis quibusdam Sacerdotibus, qui ex simplicitate contrarium morem seruabant in sacrificio celebrando ab eo, qui in tota seruatur Ecclesia: quocirca meritò illos reprehendit, & tamen ignosci vult eorum simplicitati. At doctrina, & consuetudo asseruandæ Eucharistiæ, non à paucis, nec pauco tempore seruatã est, sed à Patribus omnium ætatum, & ab ipso Nicæno Concilio, & ab omni omnino Ecclesia. Quis autem ferat, vt post annos M. D. LXVI. vnus minister Brunsuicensis dicat se ignoscere Concilio Nicæno, plurimis Patribus, & toti Ecclesiæ Christi simpliciter erranti?

Ad SECVNDAM nego vlla esse testimonia contraria nostræ sententiæ. CLEMENS Romanus PRIMO loco adducitur, qui in 2. epistola iubet, vt tot ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere posse videntur: si quid autem supersit post Communionem, non seruetur in crastinum, sed à clericis absumatur. RESPONDEO, intelligi debere hunc locum exceptis his partibus, quæ seruandæ erant pro Communione infirmorum: nolebat enim nimis multum Eucharistiæ conseruari. Porrò ex ipso Clemente manifestè probo partem Eucharistiæ asseruari debuisse; nam in illa secunda epistola non procul ab initio sic ait: *Tribus gradibus commissa sunt Sacramenta diuinorum secretorum, Presbytero, Diacono, & Ministro, qui tum timore, & tremore reliquias fragmentorum corporis Dominici custodire debent, ne qua putredo in sacrario inueniatur, ne cùm negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria.* Hæc ille. At quæ custodia adhibenda esset, & quodnam periculum putredinis timeri potuisset, si nihil seruandum fuisset? Idem etiam Clemens lib. 8. Constit. capit. 13. aliàs 20. iubet peracta Communione, quod superest corporis Domini, à Diaconis in pastophorium inferri, vt suprà citauimus. Adde, quòd Iuo Carnotensis par. 2. Decreti, & Burchardus lib. 5. decreti inseruerunt

runt decretum istud Clementis de consumendis reliquijs, in medio variorum decretorum, in quibus expresse iubetur Eucharistia asseruari pro ægrotis; quod certè non fecissent, si decretum istud aduersaretur asseruationi huius Sacramenti.

SECVNDO loco profertur ORIGENES, seu Cyrill. in cap. 7. Leuitici hom. 5. vbi sic ait: *Dominus panem, quem discipulis dabat non distulit, nec differri iussit in crastinum*. RESPONDEO; Verum est Dominum nō iussisse Eucharistiam à se consecratam differri in crastinum; sed nō potest inde colligi, non debuisse vnquam postea Eucharistiam cōseruari: multa enim Dominus per se non iussit, quæ postea per Apostolos iussit, etiā circa Sacramentum Eucharistiæ, vt Augustinus testatur in epist. 118. Neque Origenes hoc agebat, vt probaret non posse Eucharistiam conseruari, sed cùm docere vellet, placere Deo sacrificium laudis recens, & nouum, ac spirituale, non autem vetus; vsus est exemplo Domini, qui Eucharistiam à se consecratam, cōtinuò manducari iussit; & illo etiam testimonio Euangelij, vbi Dominus prohibet portari panem in via, & altero testimonio ex libro Iosue, vbi Gabaonitæ reprehendūtur, quòd panes veteres attulissent, vt deciperent Israëlitas. Et sanè non vult Origenes ostendere, non licere nunc deferre panes in via, aut vti pane veteri; sed simpliciter vtitur illis exēplis, quatenus aliquo modo propositum ipsius adiuuant.

TERTIO loco profertur ISICHIVS lib. 2. in Leuit. ca. 8. vbi dicit, morem esse Ecclesiæ cōburendi id, quod superest ex Sacramento Eucharistiæ. SED ibidē est solutio. Nam Isichius addit, non prohiberi asseruationem Sacramenti per vnum, vel duos, vel plures dies, sed comburi debere, id, quod vel ob temporis diuturnitatem, vel alia de caussa per manducationem consumi nequit: id quod expressè etiam cautum est in Concilio Aurelianensi, testibus Iuone & Burchardo locis suprà citatis; statuit enim Cōcilium, vt species corruptæ duntaxat comburerentur, non autem id quod per mā ducationem absumi potest. Vide Guitmundum lib. 2. & Algerū lib. 2. cap. 1. qui docent, tunc solere absumi species Sacramētales igni, quando aliquid accidit, vnde horror sit eas manducare: ignis enim est elementorum omnium purissimum.

QVARTO profertur NICEPHORVS lib. 17. hist. ca. 25. vbi refertur morem fuisse in Ecclesia Græca, vt reliquiæ Eucharistiæ darentur pueris innocentibus mā ducandæ: quod idem antea scripserant Euagrius lib. 4. histor. cap. 35. & Gregorius Turonicus lib. 1. de gloria Martyrum, cap. 10. SED & hic nulla est difficultas: loquuntur ij auctores de reliquijs, quæ nimirum superabundabant. Nam (vt suprà diximus) non debēt nimis multæ particulæ Sacramenti conseruari, sed quot pro ægrotorum necessitatibus requiruntur. Quare nō quotidie fiebat illa reliquiarum cōsumptio, sed solùm feria quarta, vel sexta, quando videlicet renouabatur Sacramentum in pixide. ET eadem responsio adhibenda est ad Concilium II. MATISCONENSE, can. 6. ibi enim statuit, vt feria quarta, & sexta aduocentur innocentes paruuli, & indicto eis ieiunio, detur ipsis si quid ex Sacramenti particulis consumendum est.

QVINTO profertur HVMBERTVS in libro contra Niceiam, qui reprehendit morem Græcorum, qui in Quadragesima, vt suprà diximus, ex Concilio Trullano, vtuntur præsanctificatis quotidie, excepto Sabbatho, & Dominica. VERVM Humbertus non reprehēdit Sacramenti asseruationem, sed quòd Græci sacrificium Missæ ex illis præsanctificatis celebrarent: sacrificium enim verè fieri nequit, nisi panis consecretur, & consumatur.

SEXTO profertur GABRIEL Biel, qui lect. 36. in canonem Missæ sic ait: *Postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in consecratione. Neque dedit discipulis, ut ipsum honorificè conseruarent, sed dedit in sui vsum, dicens; Accipite, & manducate*. RESPONDEO; Hoc verè est impudenter tractare scripta Catholicorum auctorum, & velle per fas & nefas hereticos facere eos, qui semper hæresibus fortissimè restiterunt. Gabriel enim in isto ipso opere fortissimè defendit sacrificium, & adorationem Eucharistiæ, & transubstantiationem, & alia id genus: ad quæ refellenda aduersarij excogitarūt istam sententiam de præsentia Christi solùm in vsu cœnæ. Præterea exstant tres sermones eiusdem Gabrielis habiti in festo corporis Domini, in quo agitur celeberrima illa gestatio corporis Domini in publica supplicatione. In loco autem citato Gabriel disputat de primario fructu, & vsu Eucharistiæ, ac docet, multò amplius prodesse Eucharistiam, dum reipsa manducatur, quàm dum in pixide cōseruatur. Id quod verissimum est, & probatur à Gabriele ex verbis Domini, in quibus non fit mentio asseruationis honorificæ, sed solius manducationis: inde enim manifestè colligitur, primarium fructum non consistere in asseruatione, sed in manducatione.

Ad TERTIAM partem responsionis, nego fuisse vnquam in Ecclesia Catholica abrogatam consuetudinem asseruandi Eucharistiam. Concilium autem Toletanum I. canon. 14. & Cæsaraugustanum can. 3. non prohibent asseruari in Ecclesia Eucharistiam, sed iubent fidelibus communicantibus, vt in Ecclesia communicent, & non secum asportent venerabile Sacramentum, vt aliquando fiebat. Ratio autem huius prohibitionis redditur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 20. ne videlicet abutantur aliqui tanto Sacramento ad veneficia, & alia huiusmodi scelera. Ex quo sequitur prohibitionem istam nihil facere contra sententiam nostram, sed eam potius mirificè confirmare. Nam si extra vsum cœnæ non esset Sacramentum, neque corpus Domini, posset permitti cuicunque panis ille sanctificatus: neq; enim periculum esset vllius sacrilegij, si extra vsum cœnæ nihil esset, nisi merus panis. Concilia igitur quæ tam seuerè propter pericula sacrilegiorum prohibent Sacramenti asportationem, manifestè indicant etiam extra vsum cœnæ verissimum permanere, tum corpus Domini, tum etiam Sacramentum.

Ad QVARTAM partem responsionis breuissimè respondeo, falsam esse, apud veteres non fuisse alium Sacramenti vsum, quàm ad manducandum: id quod patet ex testimonijs suprà allatis. Nam Gorgonia soror Nazianzeni, ipso NAZIANZENO teste in oratione de obitu Gorgoniæ, Sacramento Eucharistiæ vsa est ad impetrandam à Deo corporalem sanitatem, Christi corpus in Sacramento adorando, inuocando, oculis applicando. Satyrus Ambrosij frater, eodem teste AMBROSIO in oratione de obitu Satyri, eodem Sacramento ad collum appenso, vsus est ad naufragium euitandum. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica, monet communicantes, vt post Communionem digito tangant labia sanctificata contactu corporis, & sanguinis Domini, & deinde eodem digito sanctificent per contactum oculos, frontem, & alia membra. AVGVSTINVS libro vicesimo secundo, de ciuitate Dei, capite octauo, scribit à suis Presbyteris oblatum fuisse Deo sacrificium Dominici corporis ad curandum domum quandam à dæmonum vexatione. DENIQVE antiquissimus ille vsus mittendi Eucharistiam Episcopis peregrinis in signum pacis, & Communionis, cuius meminit Irenæus apud Eusebium libro quinto, histor. capite 24. apertè indicat, Eucharistiæ vsum non fuisse solam manducationem: nulla enim necessitas erat, quæ cogeret Episcopos illos, vel in itinere communicare Dominico corpori, vel mox atque in vrbem venissent.

De-

DEINDE, falſum eſt etiam, quod Kemnitius dicit, A apud nos non ſeruari Euchariſtiam ad manducationem, ſed ad alios fines alienos ab inſtitutione: nam, vt ſuprà diximus, primarius finis ſeruandi Euchariſtiam ſemper fuit, & eſt, manducatio: ſeruatur enim potiſſimum ob viaticum infirmorum. Interim autem dum non conſumitur, nihil prohibet ſumere ex eo alias vtilitates, vt Patres fecerunt.

DENIQVE quidquid de hoc ſit, tota iſta quarta pars reſponſionis extra propoſitum adducta eſt. Nam ad quæſtionem quam tractamus, vtrum extra vſum mãducationis, Euchariſtia ſit Sacramentum, & corpus Domini, impertinens eſt, in quem vſum hoc Sacramẽtum conſeruetur. Quidquid enim ſit de iſto vſu, euidenter probatur ex conſenſu veterum, Sacramentum permanere extra vſum cœnæ, quandoquidem illud conſeruabant.

CAPVT VI.

Explicatur quid propriè ſit Sacramentum Euchariſtia.

ERRORE Sectariorum confutato, nunc breuiter explicabimus, quid ſit Sacramentum Euchariſtię. Eſt autem obſeruandum. PRIMO SACRAMENTVM tribus modis accipi poſſe. PRIMO, ampliſſimo vocabulo Sacramenti accepto pro omni ſigno rei ſacræ. SECVNDO, paulò ſtrictius pro ſigno rei ſacræ ſanctificantis animam. TERTIO, propriè & ſtrictiſſimè pro ſigno non ſolùm ſignificante, ſed efficiente etiam animæ ſanctitatem: quomodo vox Sacramenti non conuenit niſi Sacramentis nouæ legis propriè dictis.

SECVNDO obſeruandum eſt, in Sacramento Euchariſtiæ multa conſiderari poſſe, nimirum conſecrationem, ſumptionem, ſpecies panis, & vini, corpus, & ſanguinem Chriſti: & denique ipſam Euchariſtiam conſiderari poſſe, vel vt Sacramentum religionis, vel vt alimentum ſpirituale, vel vt pignus amoris diuini, vel vt victimam, & ſacrificium nouæ legis. His autem fundamentis poſitis, res tota paucis propoſitionibus explicabitur.

PRIMA propoſitio: *Conſecratio Euchariſtia Sacramentum dici poteſt primo modo, non autem ſecundo vel tertio.* Nam ſignum eſt rei ſacræ, nimirum corporis Domini, non tamen eſt ſignum, neque cauſſa gratiæ ſanctificantis animam.

SECVNDA propoſitio: *Sumptio Euchariſtia Sacramentum dici poteſt ſecundo modo, non autem tertio.* Nã ſignificat quidem illa externa manducatio internam manducationem, & refectionem, ſed nõ eſt cauſſa internæ illius refectionis: cauſſa enim internæ refectionis, ſiue gratiæ interius nos reficiens, non poteſt eſſe actio noſtra, ſed eſſe debet actio Dei per miniſtrum Eccleſiaſticum. Itaque illa ſumptio concurrit, vt conditio ſine qua non applicaretur nobis, neque in nos ageret diuinum hoc alimentum; nõ autem vt cauſſa propriè dicta.

TERTIA propoſitio: *Sola ſpecies panis & uini, non habent integram Sacramenti rationem.* Probatur: nam ſpecies illæ ſignificant quidem cibum ſpiritualem, ſed non ſunt ipſæ cibus ſpiritualis; & proinde non reficiunt, nec ſuſtentant animam, atque adeò non ſunt cauſſa gratiæ. Dominus enim Ioan. 6. non de ſpeciebus, ſed carne, & ſanguine dixit: *Caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus.* DEINDE, Sacraſacramentum Euchariſtiæ excellit omnibus Sacramentis, & adoratur cultu latriæ, iuxta illud hymni Eccleſiaſtici: *Tantum ergo Sacramentum ueneremur cernui.* Atqui ſpecies illæ neque excellunt alijs Sacramentis, A immò ſunt inferiores omnibus, cùm ſint pura accidẽtia, neque adorari poſſunt. DENIQVE, S. Patres ita loquuntur de hoc Sacramento, vt apertè indicent, ſe per hoc Sacramentum non intelligere ſolas ſpecies. Irenæus lib. 4. cap. 34. dicit, Euchariſtiam conſtare ex re terrena & cœleſti. Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſ. cap. 24. dicit, Sacramentum Euchariſtiæ rectè lingua Punica dici vitam, quia eſt panis viuus qui de cœlo deſcendit.

QVARTA propoſitio: *Corpus Domini, & ſanguis ſine ordine ad ſpecies, non habet rationem Sacramenti.* Probatur: nam Sacramentum eſt ſignum externum, ac ſenſibile; non eſt autem eiuſmodi corpus Domini, & ſanguis ſine ordine ad ſpecies.

QVINTA propoſitio: *Etſi tam ſpecies panis & uini, quam corpus & ſanguis Domini ad eſſentiam Sacramẽti Euchariſtia pertineant; ratio tamen Sacramenti magis conuenit ſpeciebus, ut continent corpus, quam corpori* B *Chriſti, ut eſt ſub ſpeciebus.*

Huius concluſionis intelligendæ gratia, OBSERVANDVM eſt, hoc intereſſe inter Sacramenta cetera, & Euchariſtiam, quòd alia conſtant ex elemento externo, & virtute diuina illi impreſſa, vt poſſint eſſe ſigna, & cauſſæ. Euchariſtia conſtat ex elemento, ſeu ſpeciebus externis, & corpore, & ſanguine Domini quæ ſunt loco impreſſæ illius virtutis; & hinc apparet ſingularis huius Sacramenti excellentia, quòd pro virtute eaq; tranſeunte, quæ eſt in ceteris, hic eſt permanenter Chriſtus ipſe, qui eſt ipſa virtus, & potentia Dei. Hinc igitur habemus illa omnia eſſe de eſſentia; ſed de modo loquendi dicimus Sacramentum Euchariſtiæ debere potius dici ſpecies, vt continent corpus Domini, quàm corpus, vt eſt ſub ſpeciebus. Nam ita loquitur Concilium Tridentinum, ſeſſ. 13. cap. 3. dicit enim hoc eſſe commune Euchariſtiæ cum alijs Sacramentis, vt ſit ſymbolum externum, & viſibilis forma, inuiſibilis gratiæ. At certè viſibilem eſſe formam magis cõ C uenit ſpeciebus, quàm corpori Chriſti. Deinde in alijs Sacramentis licet concurrant ſignum externum, & virtus operatiua, tamen nemo vnquam dixit, Sacramentum eſſe virtutem operatiuam, vt eſt in ſigno, ſed è cõtrario ſignum, vt eſt operatiuum; & ratio eſt, quia in definitione Sacramẽti ſignum eſt tanquam genus, virtus operatiua, vt differentia: ſemper autem genus ponitur primo loco, deinde differentia: in inſtrumentis etiam naturalibus, nemo dicit gladiũ eſſe vim ſcindendi in ferro exiſtentem, ſed eſſe ferrum habens ſcindendi virtutem. Ita igitur Sacramentum Euchariſtiæ ſunt ſpecies corpus Domini continentes, non corpus Domini ſub ſpeciebus, ſi propriè loqui velimus.

SEXTA propoſitio: *Ratio ſacrificij, necnon pignoris, & alimenti diuini, magis conuenit corpori Domini, ut eſt ſub ſpeciebus, quam ſpeciebus, ut continent corpus Domini.* Ratio perſpicua eſt: nam quòd offertur Deo Patri, non ſunt ſpecies panis, ſed id quod in cruce fue- D rat oblatum: & ſimiliter pignus amoris, & alimentum non in ſignificatione, ſed in re ipſa conſiſtunt.

CAPVT VII.

De materia Euchariſtiæ, ſitne azymo pane, an fermentato Sacramentum conficiendum.

SEQVITVR nunc, vt materiam Sacramenti huius explicemus: de qua ſatis conſtat inter nos, & aduerſarios, panem triticeum, & vinum ex vite ad materiã aſſumendum eſſe. ſed duæ reſtant controuerſiæ. VNA circa panem, ALTERA circa vinum.

PRIOR controuerſia eſt, vtrum panis azymus, an fermentatus eſſe debeat: quæ ſanè controuerſia circa

annum

annum Domini M.LIII. est exorta, vt Leo Papa IX. testatur in epistola ad Michaëlem Episcopum Constantinopolitanum, cap. 5. tunc enim primùm Græci reprehendere cœperunt Latinos, quod azymum panem in Sacramento Eucharistiæ assumerent, vnde etiam azymitas nos vocare ausi sunt; in qua sententia ad hãc vsque diem perseuerant. Siquidem in censura, quam nuper edidit Hieremias Cõstantinopolitanus Patriarcha ad Confessionem Lutheranorum, ca. 10. quod est de cœna Domini, affirmat Christum fermentatum panem consecrasse, nec posse in azymo hoc Sacramentũ confici, quod azymus non sit verus panis, quodq́; azyma ad Iudaismi figuras pertineant.

Hæretici autem Lutherani, & Zuuingliani non disputant de necessitate fermenti (quippe res etiam longè grauiores pro adiaphoris habent) tamen, & verbis, & factis Græcorum consuetudinem Latinorum consuetudini anteponunt, atque fermentatum panẽ aptiorem esse censent ad Sacramentum conficiendum, quã azymum. Nam Inprimis Illyricus cum suis collegis cent. 11. cap. 8. describit schisma Grecorum & Latinorum propter quæstionem de azymo, sed ita describit, vt satis apertè victoriam Græcis tribuat. Deinde Ioannes Caluinus lib. 4. Institu. cap. 17. §. 43. tria dicit. Primo, non multum referre azymone, an fermentato vtamur. Secundo, addit ex hystorijs constare, vsque ad tempora Alexandri Papæ totam Ecclesiam pane fermentato vsam. Tertio, dicit Alexandrum Papam instituisse, vt in azymo Sacramentum conficeretur, idq́ue eum fecisse, non alia ratione, nisi vt nouo illo spectaculo populum in admirationem traheret; vbi satis apertè vsum azymorum reprehendit. Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij Tridentini sess. 22. cap. 7. Caluino assentitur, perinde esse vti azymo, vel fermentato, sicut perinde est vti vino albo, vel rubro. Deniqve Caluinistæ, fermentato pane vtuntur Græcorum more, quod certè non facerent, nisi morem illum meliorem esse iudicarent.

Quia verò præcipuum fundamẽtum, tum Latinorum, tum Græcorum est factum Christi (neq; enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideo ista quæstio ab alia pendet, vtrum Dominus Sacramentum instituerit primo die azymorum, quando fermentum inueniri non poterat in omnibus finibus Israël, an verò ante eum diem. Si enim Dominus Sacramentum instituit in primo die azymorum, certum erit, azymo pane vsum fuisse in eiusmodi institutione. Nam Exod. 12. & 13. præcipitur sub pœna mortis, ne fermentatus panis inueniatur in domibus, aut in vllo alio loco filiorum Israël. Si alio tempore instituit, res non erit omnino certa.

S. Thomas in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 2. quæst. 5. scribit, quocunque tempore Christus Sacramentum instituerit, semper posse conuinci in azymo Sacramentum institutum fuisse. Nam ante Sacramenti institutionem Pascha manducauit, vt omnia Euangelia testãtur: Pascha autem sine azymis manducari non poterat, vt patet ex cap. 12. Exodi.

Et quidem S. Thomas rectè iudicauit, ab immolatione Paschæ incipere vsum azymorum, sed tamen Græci nonnulli ex doctoribus cõtrà sentiunt potuisse anteuerti immolationem Paschæ, licet vsus azymorum in reliquo victu non anteuerteretur. Itaque Evthymivs in comment. cap. 26. Matth. & post eum Nicephorvs lib. 1. histor. cap. 28. dicunt, Christum comedisse suum Pascha legale ante primum diem azymorum, & ideo manducasse quidem agnum Paschalem eo ritu, quem lex præscribebat, id est, cum azymis, & ceteris rebus necessarijs: tamen ea cœna legali finita, dimissis azymis redijsse ad panem cõmunem, quo vesci licebat, quia nondum aduenerant dies azymorum, & proinde in pane communi, id est, fermentato Sacramentum instituisse. Duo enim præcepta distincta de azymo inueniuntur. Vnvm, vt agnus Paschalis, cum azymis comedatur. Altervm, vt septem diebus sola azyma edantur in quouis conuiuio. Dominus igitur ex Græcorum sententia seruauit primũ præceptum, quia ad illud obligabatur, cùm agnum mãducare vellet: secundum non seruauit, quia nondum venerat tempus, quo illud obligare inciperet. Quare necessariò questio ista disputanda est de tempore, quo Christus Sacramentum instituit, vt nullum omnino Græcis effugium relinquatur.

Sunt igitur de præsenti quæstione sententiæ quatuor. Prima est Græcorum, qui affirmant Dominum manducasse suum Pascha, & Sacramentum instituisse die 13. seu luna 13. mensis primi: sequenti autem die post Christi mortem ad occasum solis, incœpisse tempus Paschale Iudæorum, & fermẽti abiectionẽ. Ita docent Euthymius, & Nicephorus suprà citati.

Est enim Observandvm apud Hebræos menses omnes numerari à nouilunio, & idem esse apud eos primam lunam, secundam lunam, &c. & primum diẽ mensis, secundum diem mensis, &c. Porrò secundum legem Exodi 12. die 14. primi mensis, id est, die 14. à nouilunio, post solis occasum, incipiebant dies azymorũ, & durabant septem diebus, id est, vsque ad diem 21. inclusiuè. Qui omnes dies erant Paschales, & azymorum dies vocabantur, tamen primus, & vltimus, id est, XV. & XXI. soli erant solennes, & festiui, ita vt non liceret in eis opera seruilia facere, vt patet Leuit. 23. Dicunt ergo Græci feria quinta in cœna Domini fuisse diem XIII. mensis apud Hebræos; & proinde nondum incœpisse tempus azymorum: feria autem sexta, in qua Dominus mortuus est, dicunt fuisse prophanũ, non festiuum: sed illo ipso die post occasum solis cœpisset tempus azymorum, quia ille erat dies XIV. & postea die Sabbati fuisse XV. diem, & solennissimum.

Secvnda sententia est Ruperti in commentario Leuitici, cap. 23. & Matth. cap. 26. vbi docet Hebræos, ex quadam traditione Patrum suorum, nunquam solitos fuisse celebrare duos dies festos continuos, & ideo quando festum azymorum occurrebat feria sexta, ex illa traditione differri solitum in Sabbatum sequens, sic tamen, vt celebratio Paschæ nunquam mutaretur. Ex quo colligit eo anno, quo Dominus mortuus est, die Iouis fuisse quidem XIV. lunam, contra Græcorum opinionem, & illo ipso die ad vesperam, tum Dominum, tum Hebræos comedisse suum Pascha: diem autem Veneris non fuisse festum azymorum, sed diẽ prophanum, vt etiam Græci volunt; sed prophanum fuisse, quia secundum prędictam traditionem dilatum fuerit illud festum in diem Sabbati.

Hæc sententia Ruperti non solùm falsa mihi videtur, sed etiam non respondet ad potissimum Græcorum fundamentum. Nam si dies azymorum incipiebant die Sabbati; ergo die Iouis ad vesperam post agnũ Paschalem manducatum cum pane azymo licebat ex sententia Græcorum, redire ad fermentatum, & illo vti toto sequenti die: non ergo conuinci potest Sacramentum in azymo pane institutum secũdum Ruperti sententiam, nisi prius ostendatur cum immolatione agni quandocunque illa fieret, cœpisse vsum azymorum per septem dies continuandum.

Tertia sententia est Pauli Burgensis in additione ad Lyranum in commentario capit. 26. Matthæi, quem auctorem multi recentiores sequuntur. Et in ijs est Caluinus, qui in illud Matthæi 26. *Scitis quia post biduum, &c.* ita hanc sententiam defendit, vt dicat nullo cauillo posse eludi eius argumenta. Hæc sententia non differt à sententia Ruperti, nisi in eo, quod Rupertus dicebat ex traditione maiorum differri festum azymorum aliquando in diem sequentem, celebrationem autem Paschæ nunquam mutari. Burgensis au-

tem dicit vtrumque differri, & inde colligit eo anno, quo Dominus mortuus est Hebræos manducasse suũ Pascha die veneris ad vesperam, Christum autem die Iouis ad vesperam.

Ceterùm hæc etiam sententia nõ probatur. SCIENDVM est enim mutationem illam dierum apud Hebræos ex traditione Patrũ, quæ à multis annis viguit, & modò viget, non sic esse intelligendam, quasi dies XV. lunę, seu mensis aliquando occurrat die veneris, & ipsi tunc transferant festum in diem 16. id est, in Sabbatum: id enim falsum est, & absurdissimum. Sed qui Kalendarijs præsunt apud Hebræos, ita accommodant nouilunia præsertim; initio anni, vt nunquam accidat diem primum, & consequenter diem 15. primi mensis esse feria 2. vel 4. vel 6. & hoc est quod ipsi לא בדו פסח. vulgò dicunt, id est, non contingit Pascha die 2. 4. & 6. Neque videtur mala ista consuetudo: neque pugnat apertè cum lege pręcipiente festum azymorum celebrari die 15. mensis. Neque enim lex loquitur de die 15. secũdum calculum astronomicum, paucissimis notum, sed secundum computum communem & vulgarem Kalẽdariorum totius populi: secundum computum autem vulgarem communium Kalendariorum, semper illud seruatur, vt festum azymorum agatur die 15. mensis. Neque absimilis est apud nos consuetudo, qui pro termino Paschali habemus lunã 14. post æquinoctium vernum, & tamen in æquinoctio, & in ipsa luna 14. inueniendis: non obseruamus motum verum solis, & lunæ, sed obseruamus dies in Kalendario notatos, qui non rarò nonnihil discrepant à vero motu: sed aliter fieri non potest, si certa aliqua regula tenenda est. Immò ante correctionem Kalendarij Gregorij XIII. iussu factam, distabat dies æquinoctij in Kalendario positus ab æquinoctio vero totis decem diebus, & nouilunia in Kalendario notata distabant quinque diebus à veris nouilunijs, & tamen melius erat Kalendarium illud quamuis incorrectum sequi, quam nullam habere communem regulam festorum inueniendorum. Ex quo sequitur, quod si tempore Christi fuisset tale Kalendarium, quale modò Hebrei habent, non fuisset licitum, nec liberum vlli aliter festos dies celebrare, nec etiam prætextu errantis Kalendarij: alioqui debuisset quisque sibi suum Kalendarium fabricare, & suo modo numerare dies mensium, quod intolerabile fuisset, & apertè malum & illicitum.

Quare posita hac sententia, necessariò dicendum esset Christum manducasse agnum Paschalem die 13. mensis, vt dicunt Græci, idque fecisse, non vt mutaret ordinem festorũ, sed vt quoquomodo (licet extra tempus) manducaret agnum Paschalem, quia sequenti die erat moriturus, & nõ poterat cum ceteris agnum comedere: proinde non tenebatur ad vsum azymorũ (nisi in comestione agni Paschalis) quia nondum venerant dies azymorum, & idcircò potuisse in fermẽtato Sacramẽtum instituere. Vides igitur ex hac sententia fundamentum Ecclesiæ Latinæ funditus tolli.

QVARTA sententia est communis Theologorum in 4. dist. 11. Christum Sacramentum instituisse illo ipso tempore, quo secundum legem, & secundum Hebræorum (qui tunc viuebant) consuetudinem abijciebatur fermentum ex toto Israële, ita vt non licuerit vllo modo eo vti, qui erat dies mensis primi XIV. illo enim die ad vesperam inchoabantur dies azymorum, & sequens dies XV. erat dies solennis azymorum. Quæ sententia verissima est, & sola Græcos euidenter conuincit: quocirca breuiter probanda est, & simul omnes aliæ refellendæ.

A CAPVT VIII.

Probatur Christum instituisse Sacramentum 14. die mensis secundum legem, & secundum morem Hebræorum.

IGITVR probatur ex textu omnium quatuor Euãgelistarum. Matthæus cap. 26. sic ait: *Prima die azymorum, accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Marcus cap. 14. *Primo autem die azymorum, quando Pascha immolabant.* Luc. cap. 22. *Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.* Hæc loca refellunt tres superiores sententias.

AC PRIMVS Græcorum error manifestè refellitur: nusquam enim in tota Scriptura dies primus azymorum dicitur dies XIII. mensis, sed solũ XIV. vel XV. B vt patet ex libro Exod. cap. 12. & 13. & Leuit. cap. 23. ex Num. cap. 28.

Respondent Græci aliqui, referente S. Thoma in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 2. quæst. 3. tres Euangelistas errasse, & à Ioanne correctos fuisse. AT hæc ingens blasphemia est. Et deinde si Euangelistæ inter se non conuenirent, quod tamen fieri nequit, cur potius vni crederemus, quàm tribus?

Euthymius & alij modestiores respondent, Euangelistas loqui de die azymorum, non qui iam aderat, sed qui proximus erat: id enim volunt significare illud Lucæ: *Venit dies azymorum*, id est, imminet, seu propinquat. Refellitur hæc expositio. PRIMO, quia si ita esset, Christus præuaricatus esset legem, & potuisset iustè accusari, & certè Hebræi si hoc illi obijcere potuissent, nõ tantùm laborassent in quærẽdis falsis testibus.

Respondet Euthymius legem non prohibuisse anticipari, sed solùm postponi diem Paschæ. SED qui præscribit, vt aliquid certo die fiat, simul præscribit, vt C non fiat antè, neque pòst. Præscripsit autem lex, & sæpissimè repetiuit, vt die 14. ad vesperam fieret Pascha; non ergo licuit id facere die 13. alioqui etiam licuisset die 10. vel etiam 1. Adde, quòd lex permisit Pascha celebrari post vnum mensem, modò seruaretur idẽ dies XIV. vt patet ex cap. 9. Numeri. Anticipari posse diẽ, aut mẽsem Paschæ, nullo neque præcepto, neq; exemplo probari potest.

DICENT fortasse quod ait Ioãnes Hentenius in præfatione Euthymij, & alij qui sequũtur Burgẽsem, Christum egisse suum Pascha ita secreto, vt nemo sciuerit præter Apostolos, & patremfamilias, in cuius domo Pascha fiebat; atq; ita non fuisse periculum, vt accusaretur. AT nunquid Iudas proditor, qui cœnæ interfuit, & mox à cœna eucurrit ad principes sacerdotum, non potuisset id Iudæis indicare? Verum igitur est, quod ait Chrysostomus hom. 85. in Matthæum, Christum vsque ad mortem seruasse legem Mosis, & D Pascha suo tempore legitimè celebrasse. Neque iuuat Euthymium quod Lucas dixerit: *Venit dies.* Nam refellitur hęc falsa expositio ex Matthæo & Marco, qui nõ dicunt, Venit dies azymorum; sed aiunt, primo die azymorum Apostolos Christo dixisse: *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?*

ACCEDIT quod omnes fermè Patres, & maximè Græci dicunt Christum 14. die Pascha celebrasse, Origenes tract. 35. in Matth. vbi apertè dicit, luna 14. Christum fuisse captum. Chrysostomus hom. 85. in Matth. dicit Christum comedisse illo die, quem lex pręcipiebat. Idem habet etiam Theophylactus, Theophilus Alexandrinus apud Bedam libro de ratione temporum, cap. 57. & 59. & Theodoretus q. 24. in Exod. & ex Latinis Tertullianus lib. contra Iudæos, Cyprianus in sermone de cœna Domini, Ambrosius in epistol. 83. Hieronymus in cap. 26. Matth. Augustinus in

epist.

epist.86.ad Casulanum, & Beda libro de temporum ratione, cap.61.

Præter hoc argumentum ex tribus Euangelistis, & tot Patrum sententijs, habemus aliud argumentũ ex Ioanne, quem Græci se profitentur sequi. Nam S.Ioannes affirmat diem passionis Christi, id est, sextam feriam fuisse illo anno solennem, ac festam, ex quo necessariò sequitur, vt die præcedente agnum comederint. Ioan.13. *Ante diem festum sciens Iesus, quia venit hora, &c.* Hoc dixit Christus pridie passionis; ergo dies passionis, erat dies festus. Sed quia possent Græci tergiuersari, vt faciunt, ac dicere loqui eum de festo futuro die Sabbati, non de festo immediatè cõsequente eam ipsam noctem feriæ quintæ, in qua Dominus loquebatur; additur ibidem, quod cùm Iudæ Dominus dixisset: *Quod facis, fac citius;* ille exiuit continuò, cùm iam nox esset: & Apostoli putarunt, dictũ illi esse, vt emeret quæ necessaria erant ad diem festũ. At quomodo suspicari poterãt tanta festinatione opus esse in parandis ad festum necessarijs, si adhuc supererat totus dies sequens ante festi solennitatem?

Præterea Ioan.18. Hebræi dicunt Pilato: *Nobis non licet interficere quenquam;* quod significat non licuisse id eis ob festum, quod tunc agebatur, vt exponũt Chrysostomus homil.82.in Ioan. & hom.86.in Matt. Cyrillus lib.12. in Ioan. cap.6. Augustinus tract.114. in Ioan. Beda in cap.18.Ioan. & alij. Nã alioqui licuisse eis alio tẽpore blasphemos occidere, patet ex Actor. 7. vbi Stephanum in Concilio iudicatum publicè lapidarunt: & Act.24. conqueruntur apud Felicem Præsidem Syriæ, quod volentibus Paulum secundum suã legem interficere, Tribunus Lysias violenter eum eripuerit de manibus ipsorum.

Quod autem Iansenius dicit, & quidam alij, potuisse Hebræos occidere reos mortis secundum legem suã, sed non potuisse crucifigere, nimis improbabile est. Nã nec Hebræi soliciti erant præcipuè de cruce, sed de morte Christi in genere, vnde eundem aliquando præcipitare, aliquando lapidare voluerunt: nec est vlla ratio, cur eis licuerit occidere, & tamen non licuerit crucifigere.

Adde, quòd illa verba subiuncta (*vt sermo Iesu impleretur*) non quadrant nisi in nostram expositionem; nam Dominus prædixerat se à Gentilibus crucifigendum; quæ vera, & mirabilis prophetia fuit, si Hebræis etiam occidere licebat. Nam si eis id non licebat, facile erat prædicere se non occidendũ, nisi à Gentilibus, & illo supplicio, quod erat apud Gẽtiles frequentissimũ.

Deniqve Ioan.18. Pilatus ait: *Est autem consuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis Regem Iudæorum?* Hinc ergo apparet, iam tunc agi cœpisse dies Paschales: & clarius Matth.27. vocatur idem dies solennis, & Marci 15. & Luc. 23. vocatur apertè dies festus.

Accedvnt ad hæc testimonia Patrum, qui dicunt Christum occisum fuisse ipso die solenni Hebræorũ. Vide Tertullianum in libro contra Iudæos. Origenem hom.23. in Num. Clementem Romanum lib.5. constit. cap.14. aliàs 16. Epiphanium hær.70. Theophilum Alexandrinum in epist. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporum, cap.57. Cyrillum Hierosolymitanum catechef.13. Chrysostomum hom.86. in Matth. Augustinum tract.10. in Ioan. Socratem lib.5. hist. cap.21. Leonem serm.7. de Paschate. Bedam in ca.18. Ioan. Anselmum in cap.26. Matth. & Victorem Antiochenum nuper versum ex Græco in cap.14. Marc. vbi dicit Hebræos libenter diem festum, qui occurrebat illo anno feria sexta, fuisse translaturos in alium diem, si per legem id eis licuisset.

Iam Secvnda opinio, quæ Ruperti erat ex ijsdem Scripturæ testimonijs confutatur. Nam si die Iouis, in quo Dominus Sacramentum instituit, erat primus

A dies azymorum, vt Euangelistæ tres disertis verbis affirmant, necessariò sequitur, vt festum azymorum fuerit illo anno die Veneris, non die Sabbati.

Est enim Observandvm aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos considerari. Nam dies festi incipiunt ab occasu solis, & desinunt in occasum solis, vt patet Leuit.23. proinde festus dies azymorum cõtinetur nocte sequẽte diẽ 14. & die toto artificiali 15. Dies autem naturalis, & ordinarius incipit ab ortu solis, & desinit in ortu solis, proinde continet diem, & noctem artificialem, non autem noctem & diem artificialem. Id patet ex principio Geneseos: illud enim: *Factum est vespere, & mane dies primus,* vt exponũt Ambrosius & Basilius, & alij in eum locum, significat ex die artificiali, qui terminatur in vesperam, & ex nocte sequente, quæ terminatur in mane, factum esse primum diem. Ex quo facilè conciliari possunt verba triũ prædictorum Euãgelistarum, qui vocant primũ diem B azymorum diem 14. mensis, cum verbis Mosis in Exodo, Leuitico & Numeris, qui semper primum diem azymorum vocat diem 15. mensis. Nam cùm dies primus azymorum quatenus festiuus, vt diximus, contineatur posteriore parte diei 14. & priori parte diei 15. accipiendo dies modo ordinario, seu naturali, potest dies azymorum vt festiuus, per intellectionis figuram vocari tam XIV. vt Euangelistæ faciunt, quam XV. vt Moses facit.

Ex his autem refellitur opinio Ruperti. Nam si dies XIV. vt Euangelistæ dicunt, erat primus azymorum, nimirum ex parte, necesse est, vt etiam XV. dies esset primus azymorum pro alia parte. Ergo non potuit transferri in diem 16. vt ipse vult: nisi fortè velit (quod est absurdissimum) mediam partem solùm illius diei solennis translatam fuisse.

Adde præterea rationem cur debeat fieri illa translatio, quam Rupertus reddit, esse prorsus vanam. Affirmat enim ipse transferri diem primum azymorum C in Sabbatum, quando occurrit feria sexta, ne sint duo festa continua, nimirum primus azymorum, & Sabbatum: & non aduertit, in idem incommodum se incidere ex ista ipsa translatione. Nam dies septimus azymorum est æquè solennis ac primus, vt patet Leuit. 23. Si autem dies primus ponatur in Sabbato, vt ipse vult, tunc septimus ponetur feria sexta, atque ita erũt duo dies festi continui, septimus azymorum, & dies Sabbati.

Deniqve contra Ruperti sententiam pugnant omnia testimonia Scripturæ, & Patrum, qui dicunt, diem mortis Christi fuisse festum, & solẽnem illo anno apud Hebræos.

Restat sententia Burgensis refellenda ex ijsdem Euangelij locis, & quidem facilè refellitur. Nam cùm dicunt Euangelistæ, primo die azymorum Christum comedisse Pascha, vel loquuntur de primo die azymorum secundum ordinariam consuetudinem, & Kalen D daria Synagogæ, vel non. Si detur primũ, iam refutata manet Burgensis opinio; nec enim verum erit, quod ipse ait, alio die Christum, alio die populum Hebræorum Pascha comedisse. Si autem detur secundum, repugnabit Marcus, qui ait: *Prima die azymorum, quando Pascha immolabant;* id enim significat Hebræos eo die Pascha immolare.

Sed respondent qui Burgensem sequuntur, illud (*immolabant*) vel referendum esse ad morem legitimum, vt sensus sit, quando Pascha secundum legem immolari debebat, vel etiam ad aliquos paucos perfectiores, qui reipsa immolabant in die legitimo, non curantes Pharisæorum traditionem.

At neutrum horum rectè dici potest. Primo, quia etiamsi facta esset illa mutatio, debuissent omnes etiam optimi viri illam mutationem sequi. Nam vt suprà ostendi, non erat contra legem Dei, sed erat accommoda-

commodatio quædam Kalẽdarij prudenter facta; vnde meritò vt schismatici, & vt inobedientes synagogæ puniri potuissent, qui secus fecissent.

Secundo, falsum est tempore Christi fuisse illam traditionem in vsu, vt nunquam festum azymorum celebraretur die 2. 4. vel 6. est enim traditio illa multò recentior. Atque hoc est, quod decepit plurimos scriptores modernos, alioqui eruditissimos: crediderunt enim omnes Burgensi tanquam in sua arte perito, nã & ipse Rabinus Hebræorum fuerat. Esse autem falsum, traditionem illam tempore Christi in vsu fuisse, probo. Inprimis Rabbi Abenezra in commentario Leuitici, cap. 23. disertis verbis affirmat hanc traditionem non solùm non fuisse ab initio secundi templi, vt multi fabulantur, sed nec fuisse eo tempore, quo fiebat Thalmud. Nam & in Misna, & in Thalmud, vt ipse dicit, innuenitur Pascha in בדר, id est, die 2. 4. & 6. constat autem Thalmud cõfectum fuisse aliquot annorum centurijs post passionem Christi.

Præterea S. Epiphanius, qui etiam Hebræus fuerat, & optimè nouerat linguam, & ritus Hebræorum, hæresi 30. Ebionitarum, & hæresi 51. Alogorum, dicit festum azymorum apud Hebræos incidere in quamlibet diem hebdomadæ, etiam in II. III. & IV. Neque dici potest, Epiphanium loqui de festo azymorum secũdum legem, & non, secundum consuetudinem, quæ erat tempore suo, aut tempore Christi. Nam loquitur de consuetudine, quæ erat tempore Christi: explicat enim illud Luc. 6. *Factum est in Sabbato secundo primo, & Apostoli ibant per sata, & vellebant spicas, &c.* ac dicit, Sabbatũ secundo primum, non vocari septimam diem, quæ est Sabbatum naturale, sed festum azymorum, in quo dies erant solennes, & Sabbata vocabantur, nimirum primus dies azymorum, qui dicitur Sabbatum primum, & VII. dies azymorũ, qui dicitur Sabbatum secundum, seu secundo primũ, qui est æqualis primo, vt apud nos dies octauus in festis quæ habent octauam, quia est solennis sicut primus, vocari posset dies festus secundo primus. Dicit igitur Epiphanius, diem illum, in quo Apostoli vellebant spicas, nõ fuisse Sabbatum naturale, sed aliũ diem hebdomadæ, nimirũ II. III. & IV. aut quemuis aliũ, in quem fortè inciderat illo anno VII. dies azymorũ.

Prætarea est aliud argumentum omnino conuincens, quod hoc syllogismo comprehendi potest. Ecclesiæ Asiaticæ initio nascentis fidei celebrabant Pascha eodem die, quo Hebræi sui temporis. Eædem Ecclesiæ celebrabant Pascha luna 14. primi mensis, quacunque die hebdomadæ luna illa incidisset: idque sine vllo dierũ discrimine, vel exceptione; ergo etiam Hebræi illius temporis Pascha celebrabant quolibet hebdomadæ die sine vlla exceptione. Ergo festum azymorum incidere poterat in diem II. IV. & VI. & proinde nondum cœperat eo tempore illa traditio Iudaica, neque adhuc fuerat auditum illud בדר לא פֶּסַח igitur tempore Christi non fuit illa traditio. Propositio huius argumenti certissima est, habetur enim expressè in epistola Niceni Concilij, quam refert Theodoretus lib. histor. 1. cap. 9. & in epistola Constantini ex eodem Concilio ad Ecclesias missa, quæ extat apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini, cap. 17. Idem fatetur Polycrates apud Eusebiũ lib. 5. histor. cap. 23. Tertullianus in lib. de præscriptionibus hæret. Athanasius in epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ, Epiphanius hæresi 50. Tessarescedecatitarum, & 70. quæ est Audianorum. vbi sæpius repetit, Asianos illos celebrasse Pascha quando Iudæi celebrabant, ita vt non computarent ipsi dies, & menses, sed tantùm obseruarent tempus, quo Iudæi sui temporis, azyma incipiebant. Denique idem habet Augustinus lib. de hæresibus, cap. 29. Assumptio eiusdem argumenti non minus est

A certa. Nam Eusebius lib. 5. hist. cap. 22. dicit Asianos Pascha celebrare solitos quolibet die hebdomadæ. Augustinus libro de hæresibus, cap. 29. addit, quolibet septẽ dierum. Philastrius in lib. de hæresibus, cap. de hæresi de festo Paschæ, adhuc expressius dicit, eos Pascha celebrare solitos etiam die 2. vel 4. vel 6. quibus diebus nõ fuisset celebratum, si esset vera Burgensis opinio.

Præterea est argumentum huic non dissimile. Epiphanius hær. 70. Audianorũ, Theophilus in epist. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporum, ca. 57. Ambrosius epist. 83. ad Episcopos Æmiliæ, & Beda de ratione temporum, cap. 59. ponunt aliud discrimen inter Pascha Christianorum & Iudæorum, ac Iudaizantium, quod Pascha Christianorum non solùm nõ fit luna 14. si illa venerit extra Dominicam, sed neque si venerit in Dominica. Quando enim id accidit, vt luna 14. venerit in Dominica, nunc exspectamus sequentem Dominicam, & Pascha celebramus luna 21.

B At Iudæi, & Iudaizantes in ipsa 14. luna celebrabant etiam si esset Dominica; quare aliquando fiebat (vt notat Beda) vt per integram hebdomadam distarent Paschata, & Christiani eo die inciperent, quo Iudæi finiebant. Ex hac autem obseruatione manifestè sequitur, Pascha Iudæorum tempore illorum Patrum aliquando incidisse in Dominicum diem, & diem festum azymorum in diem lunæ, ac per hoc nondum cœpisse traditionẽ illã Iudaicam, quæ cauit, ne die Lunæ, Mercurij, & Veneris festum azymorum celebrare liceret.

Adde his omnia testimonia Scripturæ, & Patrum suprà citata, quibus probauimus in die Passionis Domini fuisse Hebræis diem festum, ac solennem: inde enim necessariò sequitur, vt eodem die tum Christus, tum Hebræi Pascha celebrauerint.

CAPVT IX.

C *Soluuntur argumenta Græcorum, & aliorum, qui quocunque modo eis fauent.*

Restat nunc, vt argumenta Græcorum, & eorum, qui eis fauent, breuiter diluamus. Argumẽta ducunt Primum ex Scripturis. Deinde ex Patribus. Postremo ex ratione.

Primum testimonium Scripturæ, Matth. 26. *Dicebant autem; Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.* Respondeo; Fuit illa quorundam sententia in eo Concilio, sed non obtinuit: prænaluit enim eorum sententia, qui iudicarunt non esse negligendã occasionem Christum necandi quocunque tempore.

Secundum testimonium Marci 15. Ioseph mercatus est sindonem, & Luc. 23. mulieres parauerunt aromata. Ibidem Iudæi egerunt caussam criminalem contra Christum, & eum comprehenderunt, examinarunt, &c. Quæ sanè in die festo licita non erant: nam

D Leuit 26. in festo azymorum prohibentur omnia opera seruilia. Respondeo; In festo prohibentur opera seruilia, sed non opera pietatis, & charitatis, & maximè necessaria. Sepelire autem mortuos, opus charitatis est, non opus seruile; & proinde etiam aromata parare, & sindonem emere ad corpus sepeliendum, non potuit esse prohibitum, præsertim cùm opus illud differri non posset, imminente iam Sabbato. In Sabbato enim maior quies præcipiebatur, quàm in vllo alio festo. Vnde in Sabbato neque ignis accendi poterat, neque cibi præparari: quæ licita erant in alijs festis, etiam in Paschate, vt patet cap. 12. Exodi. Quod autem attinet ad Iudæos, qui caussam criminalem egerunt, non erant illi tam delicatæ conscientiæ, vt putarent id fieri non posse: satis existimabant se detulisse honoris diei festo, quod non suis manibus Christum lapidarunt.

Ter-

TERTIVM testimonium Ioan. 13. *Ante diem festum Pascha*. RESPONDEO; Loquitur de die artificiali, vt suprà diximus. Etsi enim in illa nocte, in qua Dominus loquebatur, festum Paschæ inciperet, tamẽ dies festus erat is, qui sequebatur eam noctem, nõ qui præcesserat: quemadmodum & nos solemus in vespera Sabbati sancti dicere; Cras erit festum Paschę; licet iam cœperit festum celebrari in officio Ecclesiastico.

QVARTVM testimonium Ioan. 18. *Ipsi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha*. RESPONDEO; Omissis alijs solutionibus, Pascha vocatur eo loco non agnus Paschalis, qui solùm 14. die ad vesperam immolabatur, sed victimæ Paschales, quæ ex ouibus, & bobus quotidie in diebus Paschæ immolabantur. Deut. 16. *Immolabis Phase Domino Deo tuo de ouibus, & bobus in loco, quem elegerit Dominus*. 2. Paral. 35. *Dederunt sacerdotibus ad faciendum Phase pecora duo millia, & boues sexcentos*. Iosephus lib. 3. antiquit. cap. 13. referens id quod habetur Num. 28. de immolatione duorum vitulorum, arietis, & hirci, & septem agnorum, quæ fiebat singulis diebus Paschæ: dicit vitulos arietem, & agnos holocausta fuisse, sed hircum fuisse sacrificium pro peccato, & ex eo quotidie parari solitum epulum sacerdotibus. Illa igitur victima Paschalis, quæ edẽda à sacerdotibus erat, est illud Pascha, de quo loquitur S. Ioãnes, cũ ait: *Ipsi*, nimirũ Pontifices, *nõ introierunt, vt nõ contaminarentur, sed vt mãducarent Pascha*. Nã nõ licuisse Sacerdotibus, nisi purificatis, edere sacrificia, patet Leuit. 22.

QVINTVM testimonium Ioan. 19. *Erat autem Parasceue Paschæ hora quasi sexta*. RESPONDEO; Parasceue non erat apud Hebræos, nisi propter Sabbatum: siquidem ante Sabbatum necessaria erat Parasceue, id est, præparatio ciborum, quia in Sabbatho cibi parari non poterant. Quare Ioan. 19. sic legimus: *Propter Parasceuen Iudæorum, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato: erat enim magnus dies ille Sabbati*. Vbi vides, Parasceuen fuisse nõ ad Pascha, sed ad Sabbatum, quod illo anno celebrius erat, & magnum Sabbatum dicebatur, quia incidebat intra hebdomadam Paschalem, quæ tota solennis erat, licet primus, & vltimus dies solenniores essent. Hinc etiam Marcus cap. 15. ita illud idem expressit: *Erat Parasceue, quod est ante Sabbatum*, & Lucas cap. 23. inquit, *Erat autem Parasceue, & Sabbatum illucescebât*. Illud igitur Parasceue Paschæ non significat Parasceuen ad Pascha, sed Parasceuen in Paschate occurrentem: quomodo si nos diceremus, Erat feria VI. Paschæ.

VLTIMO, proferebant olim Græci teste Anselmo illud Amos 4. *Sacrificate de fermentato laudem*, vel vt vertit Aquila: *Sacrificate de fermentato Eucharistiam*. RESPONDEO; Testimonium hoc, testimonium est imperitiæ, vel impudentiæ Græcorum. Nam Propheta illa dicit irridendo, & reprehendendo Hebræos, qui pro Deo idola colebant, & pro azymis fermentum offerebant. Sic enim præcedit: *Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicate præuaricationem, &c.* Vide Hieronymum, & Rupertum in hunc locũ Prophetæ. Atq; hæc sunt quę ex Scripturis proferre solẽt.

Iam ex Patribus nonnulli proferuntur, quorũ testimonia breuiter explicanda sunt. PRIMO S. IRENÆVS lib. 4. cap. 23. dicit, Mosem Deut. 16. prædixisse Christi passionem, quoad locum, cùm ait, immolandum esse agnum Paschalem in loco, quem elegerit Dominus, id est, in Hierusalem; quoad diem, cùm nominauit diem Paschæ, & quoad horam, cùm dixit ad vesperam esse immolandum. Ex his nõnulli colligunt, Christum occisum esse secundum Irenæi sententiam luna 14. quãdo agnus immolari solebat, & proinde cœnam Domini celebratam luna 13.

RESPONDEO; Quæ dicit Irenæus verissima sunt, sed nihil faciunt pro aduersarijs: nam Christus occisus

A est in Hierusalem: item in die Paschæ, quamuis luna 15. non 14. Nam (vt suprà diximus) primus dies Paschæ incipiebat in vespera diei 14. & durabat vsque ad vesperam diei 15. Denique occisus est ad vesperã, quia obijt hora nona, quæ est hora vespertina. Adde, quòd Irenæus per vesperam, non tam intellexit vesperam diei, quàm vesperam mundi: dicit enim per vesperam significasse Mosem temporum extremitatem; ad quẽ modum exposuerunt illud, *ad vesperam*, etiam Cyprianus lib. 2. epist. 3. & Ambrosius epist. 3.

SECVNDO obijcitur TERTVLLIANVS, qui in lib. contra Iudæos sic ait: *Hoc enim & Moyses initio primi mensis nouorum facturos vos prophetauit cum omne vulgus filiorum Israël ad vesperam agnum esset immolaturum*. Vbi loquitur de Christi passione, ac dicit, prædictum fuisse, vt Christus occideretur illo tempore, quo agnus immolabatur: constat autem agnum immolari solitum luna 14. ad vesperam.

B RESPONDEO; Significat Tertullianus illa ipsa die, qua agnus immolabatur, Christum immolandum, & hoc impletum est: nam (vt suprà diximus) dies prima Paschæ extendebatur vsque ad vesperam feriæ sextæ. Non autem significat eadem hora pręcisè fuisse immolandum Christum, qua agnus immolabatur; id enim fieri non poterat. Nam agnus immolabatur post occasum sôlis, & Christus immolandus erat in meridie. Et PRÆTEREA si die Veneris ad vesperam fuisset agnus immolandus, vt aduersarij dicunt, tunc non fuisset Christus occisus in Paschate: nam ipse occisus fuit ante occasum solis; Pascha autẽ incipiebat post occasum solis. DENIQVE occisionem Christi non peractam, nisi die 15. apertissimè ibidem Tertullianus docet, cùm ait, fuisse diem illum Hebræis festiuum; & de illo exponit verba Amos 8. *Occidet sol in meridie, & conuertam diem festum vestrum in luctum, &c.*

TERTIO obijcitur EPIPHANIVS, qui hæresi 50. sic ait: *Oportebat Christum in decima quarta die immolari*
C *secundum legem*. Quòd si dies passionis Christi fuit XIV. certè sequitur (vt Græci volunt) diem cœnæ Domini fuisse XIII.

RESPONDEO; Loquitur Epiphanius de immolatione Christi non in se, sed in typo, & figura, ac si clarius dixisset; oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari luna 14. ad vesperam. Nam idcirco addidit, *secundum legem*: reprehendit enim eo loco Epiphanius Quartadecimanos iudaizantes, ac dicit, eos multum detrimenti accipere ex eo, quod celebrant Pascha decimaquarta die cum Iudęis, & non potius die Dominico cum Christianis; & rationem reddit, quia immolatio Christi, typica nimirum, quę fiebat secundum legem die 14. significabat Synagogam lumen suum amissuram Christo veniente. Nam dies XIV. est vltima incrementi ipsius lunę; peracta autem die 14. incipit lunę lumen deficere, nimirum in die 15. Itaq; Iudęi cũ agnum immolabant luna 14. ad vesperam; obscurationem suam prophetabant: cuius obscurationis partici-
D pes fiunt quotquot eos in Paschę celebratione imitari malunt, quàm Ecclesiã Christi. Hęc est eo loco sententia Epiphanij, cuius auctoris apertissima testimonia pro nobis suprà retulimus.

QVARTO obijciunt CHRYSOSTOMVM homil. 82. in Ioan. vbi duo dicit. PRIMVM est Christum comedisse suum Pascha pridie, quàm illud comederint Iudęi. ALTERVM, Christum pręuenisse vnum diem in cœna manducanda, vt reseruaret mortem suam Parasceuę, quando etiam olim fuit Pascha. Ex quibus colligitur secundum Chrysostomum diem Parasceues, in quo Dominus necatus fuit, fuisse lunam 14. in qua Pascha secundum legem celebrari debuit. Similia omnino scribit THEOPHYLACTVS in cap. 18. Ioan.

RESPONDEO; Hic locus Chrysostomi, & Theophylacti explicandus est per alium eorundem auctorum.

Nam

Nam Chrysostomus hom. 85. in Matthæum, & Theophylactus in cap. 26. Matthæi, scribunt Principes sacerdotum tota nocte occupatos fuisse in negotio mortis Christi procurandæ, & ideo non potuisse cum ceteris debito tempore Pascha manducare, nimirum in nocte feriæ quintæ, sed distulisse cœnam illam agni Paschalis in sequentem diem. Vbi etiam addunt ij auctores in hac re prævaricatores esse legem Dei, Principes illos sacerdotum, quòd Pascha non egerint tempore debito, & hoc modo exponunt locum illum: *Ipsi non introierunt, ut non contaminarentur, sed vt māducarent Pascha*, Ioan. 18. Hinc ergo intelligendum est in testimonio nobis obiecto, cùm Chrysostomus, & Theophylactus dicunt, Christum comedisse Pascha pridie, quàm illud ipsi comederint, non significare, Pridie, quā populus Iudæorum, sed solùm pridie, quàm sacerdotes illi, qui in nece Christi tota nocte occupati fuerant. Itaque Dominus manducauit illa nocte, qua omnes alij communiter manducabant.

DEINDE quod Chrysostomus & Theophylactus addunt, Christum præuenisse vnum diem, vt seruaret mortem suam in Parasceuen, quando etiam olim Pascha fuerat, duobus modis exponi potest. PRIMVM; vt illud, (*quando etiam olim Pascha fuerat*) non referatur ad Parasceuen, sed ad præcedentem diem. vt sensus sit, Christus præuenit vno die Principes Iudæorū in Pascha edendo, vt cædem suam seruaret in Parasceuen: Ipse enim Pascha manducauit pridie Parasceues, id est, luna 14. quando etiam olim Pascha fuit: & secūdum hanc expositionem nulla remanet difficultas.

SECVNDO dici potest illud (*quando etiam olim*) referri ad Parasceuen: sed Chrysostomum non loqui de Pascha, vt Pascha significat immolationem agni, vt falsò Græci existimant, sed vt significat festū Paschæ. Quare hic est eorum verborum sensus; Christus in manducando agno Paschali præuenit vno die Principes illos sacerdotum, & proinde manducauit die Iouis, qui fuit XIV. lunæ, vt seruaret mortem suā in ipsum Paschæ festum, id est, in diem XV. lunæ, quando etiam olim Pascha, id est, Paschæ festum erat. Quod autem hic sit verus sensus, & non velit Chrysostomus dicere, feria illa sexta fuisse diem 14. & tempus legitimum immolationis agni Paschalis, ex duobus manifestè colligitur. PRIMVM, quia si ita esset, Pontifices illi non fuissent prævaricati legem, dum distulerunt manducationem agni in feriam sextam. At Chrysostomus disertis verbis prævaricatos illos fuisse docet. DEINDE, quia idem Chrysostomus homil. 86. & 87. in Matth. affirmat, ipsum diē occisionis Christi fuisse festiuum & solennem Hebræis.

QVARTO obijcitur AVGVSTINVS, & cum eo venerabilis BEDA. Nam Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistarum, cap. 13. refert quosdam dixisse Pascha Iudæorum eo anno, quo Christus mortuus est, incœpisse in sequenti Sabbato: & ideo sextam illam feriam dictam esse Parasceuen Paschæ. SED cùm id Augustinus non approbet, sed simpliciter referat, non est multum de ea re laborandum. Approbat quidem Augustinus, quod illi ijdem dixerant, præparationem ad Christi immolationem cœpisse ab hora nona noctis; & proinde horam tertiam diei fuisse horam sextā Parasceues, Paschæ Christianorum, id est, Christi mortis: & hoc idem repetit tract. 117. in Ioan. & idem habet Beda in cap. 19. Ioannis. Priorem autem illam sententiam de Pascha Iudæorum inchoante die Sabbati; nusquam approbat Augustinus, vel Beda, vel alius bonus auctor ex veteribus.

RVRSVS obijci solet, quod dicunt, Augustinus tract. 120. in Ioan. & Beda in cap. 19. Ioan. acceleratam fuisse Domini sepulturam propter Parasceuen Iudæorum, quia illis nocte cœnam puram comesturi erant. SED nulla hic difficultas est: non enim cœna pura significat agni Paschalis manducationem, sed cœnam quandam solennem, quam Iudæi sumunt in vespera feriæ sextæ, ad initium videlicet Sabbati. Vnde ab ea cœna, ipsa etiam feria sexta dicebatur ab eis cœna pura, vt patet ex Irenæo lib. 1. cap. 10. & lib. 5. cap. 23. & ex Beda in cap. 23. Lucæ.

SEXTO obijci potest ANSELMVS, qui in cap. 27. Matt. dicit, se certa ratione comperisse Christum luna 14. esse occisum, & luna 13. præter ordinem diuinæ legis celebrasse suum Pascha. SED dubium esse non potest, quin totus iste locus ab aliquo Græcorum fautore fuerit insertus in lib. S. Anselmi, & quidem parùm prudenter. Nam Anselmus apertissimè contrarium docet in comment. cap. 26. in illa verba: *Prima autem die azymorum*; vbi dicit, Christum 14. die comedisse agnum, & 15. die fuisse crucifixum.

SEPTIMO obijciebant Græci can. 11. VI. Synodi, in quo cauetur, ne clerici, aut laici comedant azyma Iudæorum. RESPONDEO; Prohibetur eo canone commercium cum Iudæis, præcipuè circa ritus religionis. Itaque noluerunt Patres, ne Christiani celebrarent cum Hebræis dies azymorum, aut alios eiusmodi ritus.

OCTAVO obijciunt Ioannes Hentenius præfationes in Euthymium, & Cornelius Iansenius in comment. Matth. cap. 26. testimonium Illescas cuiusdam antiqui, qui Hebraicè scripsit librum סדר עולם seder olam, in quo asseritur, traditionem illam Hebræorum, ne festum Pascha celebretur feria 2. 4. aut 6. initium habuisse statim à templo reparato post redituum à capt. Babyl. ex quo sequitur, Christi tempore iam vsu receptā fuisse illam traditionem.

RESPONDEO; In libro seder olam, tam maiore, quàm minore, quem nuper Latinum fecit Gilbertus Genebrardus, nō inuenitur ea traditio. Deinde etiamsi ibi inueniretur, cùm auctor ille vix ante quingentos annos scripserit, & multa alia falsa tradiderit, nihil mirum esset, si etiam in hoc mentitus esset. Certè falsum esse, Christi tempore eam traditionem in vsu fuisse, suprà euidentissimè demonstrauimus etiam testimonio Rabbi Abenezræ.

VLTIMO obijcit Caluinus loco citato testimonia historiarum, quæ dicunt, ab Alexandro Papa institutum esse, vt ex pane azymo Eucharistia conficeretur, cum ante Alexandrum omnis Ecclesia fermentato vti consueuisset. Itaque mos Græcorum fuit in primitiua Ecclesia, & Apostolicus censendus, ac meritò retinendus videtur.

RESPONDEO; Rectè fecit Caluinus, quod nullius historici nomen adscripsit: nullus enim id tradit, quod ipse dicit; nec verisimile est vllo modo. Nam loqui nō potest Caluinus de Alexandro II. aut III. aut alijs posterioribus: isti enim fuerunt omnes post Leonem IX. qui acerrimè defendit sententiam Latinæ Ecclesiæ de Eucharistia in azymis conficienda. Loquitur igitur de Alexandro I. qui sedit circa annum Domini C.X. Ac vt omittam, à nemine scriptum esse, quod hic Alexander azyma instituerit, non est probabile primis illis annis, in quibus Ecclesiæ in plurimis iudaizabant, & factum Domini adeò recens erat, vt aliqua Ecclesia fermentato vti maluerit, quàm azymis. Adde, quòd Leo IX. in epist. ad Michaëlem cap. 5. dicit, Romanam Ecclesiam à Petro, non ab Alexandro, vt Caluinus mentitur, didicisse qualiter diuina mysteria celebrari debeant: & per mille, & XX. annos à passione Domini, retinuisse eundē morem. & cap. 24. dicit, sanctos Martyres primitiuæ Ecclesiæ nostris azymis saginatos. Atque hæc de testimonijs.

Restant argumenta ex ratione. Et quidem Græci, triplici ratione potissimùm vtebantur, quæ sunt apud Anselmum in libro de azymo, & verbosissimè referuntur à Cēturiatoribus Magdeburgensibus, ex quibus

Michaelis

Michaëlis Episcopi Constantinopolitani, & Nicetæ Cent. 11. cap. 8. & apud Euthymium in cap. 26. Matt. & nuper etiam repetitæ sunt ab Hieremia Episcopo Constantinopolitano in censura ad Cōfessionem Augustanam, cap. 10.

PRIMA ratio est eiusmodi: *Dominus cùm Eucharistiam instituit, panem accepit. At azymum non est panis. Panis enim Græcè dicitur ἄρτος à verbo αἴρω quod est attollo: non autem attollitur farina, seu conspersio, nisi per fermentum.*

RESPONDEO; Hoc argumentum, vel nihil probat, vel pro nobis facit contra Græcos: nam in Scriptura nomen panis commune est ad azymum, & fermentatum. Et quia de fermentato nemo dubitat; probatur de azymo ex illo Lucæ vlt. *Accepit panem, benedixit, &c.* Et infrà: *Quomodo cognouerunt illum in fractione panis.* Illum enim fuisse panem azymum, certum est, quia id factum est, quod Lucas narrat, tertia die azymorum, vel secunda die secundum Græcos; quibus diebus non inueniebatur apud Hebræos nisi azymus panis. PRÆTEREA Leuit. 7. dicuntur panes cum fermento, & panes absque fermento. DENIQVE Theodoretus, Græcus auctor in cap. 10. Danielis notat inscitiæ eos qui panem azymum; panem vocari posse negant.

Hoc ergo fundamento posito, colligimus Matth. 26. illa verba: *Accepit panem, benedixit, &c* de azymo exponi posse, cùm nomen sit commune: & præterea non solùm posse, sed etiam oportere, cùm iam ostenderimus id factum primo die azymorum. Vel igitur panis azymus differt specie à fermentato, vel non. Si differt, vt Græci volunt; ergo non potest Eucharistia confici in fermētato: nō enim confici potest in alia specie, quàm in ea, quam Dominus instituit. Si non differt, vt verè Latini affirmant; ergo potest confici, tum in azymo, tum in fermentato; in azymo quidem, quia Dominus sic fecit; in fermentato autem, quia non differt specie ab azymo. Itaque vides argumentum, si quid valet, contra Græcos valere. Sed reuera nihil valet, cùm non differat essentialiter azymus, & fermentatus.

Porrò illa Etymologia vocis ἄρτος ab eleuando, aut ab accidentali conditione sumpta est, vt in alijs multis factū videmus: aut nō dicitur ἄρτος, quia eleuetur per fermentum, sed potius, quia eleuet naturam humanā nutriendo, & augendo corpora nostra, qui effectus cōmunis est pani azymo cum fermentato.

Sed hinc nascitur argumentum Caluini loco suprà notato. Nam si accidentaria differentia est inter azymum, & fermentatum, qualis est etiam inter vinum album, & rubrum; non oporteret in Sacramento Eucharistię maiori cura quærere panem azymum, quàm quærimus vinum album; sed esset omnibus permittendum, vt liberè vterentur quouis pane, vt liberè vtuntur quouis vino.

RESPONDEO; Multum interest inter differentiam azymi, & fermentati, & differentiam albi, & rubri vini. Nam INPRIMIS constat Dominum vsum esse azymo: non autem cōstat vtrum vino albo, an rubro vsus sit; & idcircò constanter retinemus azymum propter Domini exemplum, de vino non sumus soliciti, quia non habemus simile exemplum. DEINDE differentia azymi, & fermentati Deus sæpe vsus est ad varia mysteria significanda, vt patet ex toto Leuitico, vbi ferè semper præscribuntur panes azymi, ob significationē puritatis, & synceritatis; nusquam autem Deus vsus est differentia vini albi, aut rubri ad aliquid significandum: ideo Ecclesia ob significationem retinet azymū, vinum autem indifferenter adhibet seu album sit, seu rubrum.

SECVNDA ratio Græcorum est, quia azyma sunt propria Iudæorum; ergo consecrare Eucharistiam in azymo pane, est iudaizare.

A RESPONDEO, Non est iudaizare, vti ijsdem rebus, quibus vtebantur Iudæi; sed vti eodem ritu, & ad eundem finem. Itaque vti azymis cum agno Paschali, & ad significādam Christi puritatem, & synceritatem futuram, & ipsius passionem & mortem, est planè iudaizare; & illicitum: at vti azymis ad Sacramētum Eucharistiæ conficiendum, & ad significandam Christi puritatem & synceritatem, quæ fuit, & est; non est iudaizare, sed implere Iudaismi figuras. Alioqui non deberemus vti aqua in Baptismo, quia illa vtebantur & Iudæi in suis purificationibus: & denique Christus ipse nos iudaizare docuisset, si hoc esset iudaizare. Adde, quòd Iudæi in rebus sacris, non tantùm vtebantur azymis, sed etiam fermentato, vt patet Leuitic. 7. vbi iubētur offerri panes, absque fermento; & paulò pòst in alio sacrificio iubentur offerri cum fermento, & Leuitic. 13. iubetur Phase fieri cum azimis, & ibidem præcipitur in festo hebdomadarum, id est, festo Pentecostes, B sacrificium ex simila fermentata. Quare si vti azymis non licet, ne iudaizemus, eadem de caussa nec fermento vti licebit.

TERTIA ratio: *Immolatio agni Paschalis figura fuit passionis Christi. Sed agnus immolabatur die 14. ergo & Dominus pati debuit die 14. ergo cœnā instituit die 13.*

RESPONDEO; Agnus Paschalis, vt suprà diximus; cū explicaremus figuras Eucharistiæ, figura fuit Christi, vt in Sacramento nobis apponendus erat manducandus, & ideo illa immolatio potius significabat immolationem Christi mysticam, quæ fit in Sacrificio Missæ, quàm immolationem cruentam, quæ in cruce peracta est: nam ideo ritus agni Paschalis potius tradit modum manducandi, quàm immolandi. Quia tamen agni immolatio erat etiam figura passionis Domini, debuit eodem die passio peragi, quo agnus immolabatur. Et sic factum est: nam illa vespera diei 14. in qua agnus immolabatur, ad diem sequentem pertinebat, vt dies ille festiuus erat. Itaque institutio Eucharistiæ, C quæ principaliter figurata fuerat per agnum Paschalem, peracta est eodem die; & eadem hora, qua agnus secundum legem immolabatur: Christi autem passio, quæ minus principaliter per eandem immolationem figurata fuerat, eodem die, licet non eadem hora, peracta fuit.

QVARTA ratio addi posset, non parùm difficilis. Nam secūdum legem dies Pentecostes celebratur die quinquagesimo à secundo die azymorum, vt patet Leuit. 23. Sed eo anno, quo Dominus mortuus est, dies Pentecostes fuit in Dominica die, vt ex traditione Ecclesiæ patet; ergo etiam secundus dies azymorum fuit in Dominica die. Nam si numerentur dies quinquaginta à secundo azymorum inclusiuè, vt lex præcipit, necessariò fiet, vt in eodem die hebdomadæ occurrat Pentecostes, in quo occurrit dies secundus azymorum. At si dies Dominica fuit secundus azymorum: ergo dies Sabbati fuit ante diem azymorū, & multo magis dies cœnæ Domini; atque ita vera esse videtur D Græcorum sententia.

RESPONDEO; De hoc argumento fusè tractaui in 3. libro de Ecclesia triumphante, propè extremo. Summa responsionis est: dies Pentecostes numerandos esse à primo die prophano post festum primæ diei azymorum: & ideo si secundus dies azymorum sit prophanus, vt plerumque accidit, ab eo numerari debere dies Pentecostes. Si autem fortè sit dies festus, vt si occurrat in Sabbato dies secundus azymorum, tunc à tertio die azymorū numerandos esse dies Pentecostes. Quia igitur eo anno, quo Dominus mortuus est, secundus dies azymorum fuit Sabbatum, propterea illo anno à tertio die azymorum, qui fuit die Dominico, qui apud Iudæos prophanus est, numerari cœperunt dies Pentecostes; & inde factū est, vt in diem Dominicum incideret illo anno Pentecostes.

Atque

Atque hęc de tota ista disputatione dicta sint, in qua negare non possum, quin multum me iuuerit egregiũ opus Doctoris Marcelli Francolini de horis canonicis, in quo fusissimè quæstionem istam pertractat, cap. 51. & sequentibus. Illud autem omnino miratus sum, quẽ admodum in eandem solutionẽ inciderimus, circa difficultatem de tempore Pentecostes, nam neque ego librum eius videram, cùm scriberem de Festis in 3. lib. de Ecclesia triumphante, neque ipse scripta mea viderat, cùm librum suum conscriberet, vt idem mihi postea confirmauit.

CAPVT X.

De vino temperando aqua in sacro calice.

ALTERA controuersia de materia Eucharistię est de mistione vini, & aquæ. Ac PRIMVM referẽdę erunt sententiæ aliorum, seu potius errores. DEINDE confirmanda veritas. Ac DEMVM confutanda argumẽta, & mendacia aduersariorum.

Quod ad PRIMVM attinet, non defuerunt olim, qui prætextu sobrietatis solam aquam in calice offerendam dicerent: vt Ebionitę apud Epiphanium, hęres. 30. & Tatiani apud eundem, hæresi 46. Aquarij apud Augustinum lib. de hæresibus cap. 64. SED ea opinio continuò à Patribus explosa fuit, quod satis constaret, Dominum non aquam solam, sed vinum etiam in sacro calice ponendum esse docuisse. Vide Cyprianum libro 2. epistol. 3. ad Cæcilium, & Chrysostomum homil. 83. in Matth. qui ex instituto disputant contra eam sententiam.

Vbi etiam non est omittẽda impudentissima calumnia Magdeburgensium, qui Centur. 3. cap. 6. & 7. affirmant; errorem istum de sola aqua in calice offerenda, ab Episcopis Romanis excogitatum esse, & à Cypriano refutatum in epistol. ad Cornelium Romanũ Pontificem; quod quidẽ sine vllo fundamento ex sola mentiendi libidine Centuriatores affirmant. Nam epistola Cypriani non est ad Cornelium, vt ipsi mẽtiuntur, sed ad Cæcilium, nec in ea vlla mentio fit Episcoporum Romanorum.

Non defuerunt rursus, qui solum vinum offerendũ censerent, ij fuerunt Armeni, vt Patres Trullani Concilij affirmant, can. 32. Caussam autem, cur Armeni in eam sententiam descenderint, refert Nicephorus lib. 18. hist. cap. 53. vbi scribit Armenos non miscere aquã vino in sacrificio, ne significare videantur vnionẽ duarum naturarum in Christo, quam ipsi non credunt. Eiusdem erroris accusantur Græci à Guidone Carmelita in catalogo hæreticorum, & ab Innocentio III. li. 4. de officio Missæ, cap. 32. SED contrarium tamen colligimus ex ipsorum scriptis, tum veterum, tum recentiorum, vt infrà ostendemus. Quare credibile est, Innocentium, & fortasse etiam Guidonẽ per Gręcos intellexisse, quosuis Orientales, non autem eos, qui propriè Græci dicuntur.

Lutherani, & Caluinistæ Armenos imitantur: nam absque aqua vino vtuntur. Lutherus in primo scripto cõtra Regem Anglię, anno M. D. XXII. edito, fatuos & stolidos vocat eos, qui peccatum esse putant sine aqua celebrare; & ibidem sic addit: *Meo sensu melius, & tutius foret, aquam non miscere vino, cùm sit merum figmentum humanum, & sinistram, immò pessimam habeat significationem.* Et in formula Missæ, seu communionis pro Ecclesia VVittembergensi anno M. D. XXIII. edita: *Nondũ constitui*, inquit, *mecum, miscendane esset aqua vino, quamquam huc inclino, vt merum vinum paretur absque aqua mixtura.* Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij Tridentini, sess. 22.

A cap. 7. & can. 9. docet rem esse omnino indifferentem, aquæ mixtionem in calice; & multis conatur ostendere non esse certum, quid Dominus fecerit, id est, an vino aquam admiscuerit; & præterea non esse id necessarium, nec posse præcipi ab Ecclesia: & tandem addit Ecclesias Lutheranorum reipsa, & factis ostẽdere voluisse hanc libertatem. Tilmannus Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorũ, tit. 17. tres errores Pontificijs adscribit. VNVM, quòd dicãt aquam miscendam vino in calice. ALTERVM, quòd doceant sine peccato mortali non posse omitti aquam. TERTIVM, quòd velint Apostolicam esse traditionem, misceri debere aquam vino.

Caluinistæ longius progrediuntur. Nam Petrus Richerus Caluinista (referente Nicolao Villagagnonio libro 1. contra articulos quosdam Caluinianos, ca. 73.) affirmat esse hęreticos, blasphemos, sacrilegos, falsarios, B qui vino cœnæ aquam admiscent; quod ad puritatem Euangelij adijciant sua commenta: & à Caluino se hæc omnia didicisse fatetur. Quare non est mirum, si Caluinus, nec in Institutione, nec in Catechismo, nec in formula Sacramentorum ministrandorum vllam aquæ mentionem facit in mysterio cęnæ Domini.

Porrò Ecclesia Catholica semper credidit ita necessarium esse aqua vinum misceri in calice, vt non possit id sine graui peccato omitti. Vtrum autem sine aqua Sacramentum consistere possit, non est adeò certum; communis tamen opinio in partem affirmatiuam propendet. Quare falsò Kemnitius Catholicis in commune tribuit, quod asserant, aquam in Eucharistia esse de necessitate Sacramenti, cùm paucissimi id affirment. Probatur Ecclesiæ sententia. PRIMVM ex facto Christi. Dominus vinum aqua mixtum consecrauit; igitur & nos ita facere debemus.

C Antecedens huius argumenti Kemnitius fatetur esse probabile, sed non certum, & ideo incertam conclusionem ex eo colligi contendit. Deinde etiamsi certum esset antecedens, infirmam esse vult consequutionem. Nam Dominus si aquam admiscuit, id fecit pro more illius regionis; in Oriente enim vinum est fortiùs, quam in his partibus, & ideò ordinariè solet in illis locis aqua temperari. At si in hac regione nostra, uel in partibus frigidioribus Dominus fuisset, cùm Sacramentum instituit, pro more patriæ aquam non miscuisset.

Ceterum multùm in vtroque errat Kemnitius. Antecedens enim illud non minus certum est, quàm quòd Dominus vinum consecrauerit, non siceram, aut aquam solam: quod sanè nemo negat esse certissimũ. Nam ex Euangelio, & ex Paulo expresè non habetur, nisi calicem sanguinis Apostolis propinatum, vini nulla mentio est, cùm agitur de calice Eucharistico. Legantur omnia loca Matth. vigesimo sexto, Marc. decimo quarto, Luc. vigesimo secundo, Ioann. sexto, 1. D ad Corint. decimo, & vndecimo, non inuenietur mentio vini, nisi in illis verbis: *Amen dico uobis, non bibam de hoc genimine uitis, donec illud bibam nouum in regno Dei*; quæ habentur in tribus locis citatis Euangeliorum. Sed ea verba, vt libro 1. capite vndecimo, fusè docuimus, non pertinent ad calicem Eucharistiæ, sed ad calicem qui datus fuit post agni Paschalis manducationem, vt ex Luca manifestè colligitur. Neque obstat, quòd aliqui Patres ea verba de calice Eucharistiæ exposuerint: nam alij, qui magis ex professo rem tractarunt, contrarium docuerunt, vt tunc ostendimus; non possumus autem ex Patrum sententijs aliquid certi colligere, quando inter se non conueniunt. Atque id potissimùm locum habet in sententia Kemnitij, qui (vt suprà vidimus in controuersia de transubstantiatione) non vult argumenta efficacia posse duci à Scripturis, quæ varijs modis exponuntur. Quid ergo in calice fuerit ante conse-

crationem, an vinum purum, an vinum aqua mistum, an sicera, an aqua sola, ex sola Scriptura expressè non habetur, sed necessariò recurrendum est ad traditionem eorum, qui ab Apostolis, & eorum discipulis hæc mysteria didicerũt. Traditio autem habet, fuisse vinum aqua mistum; ergo ita certò credendum est, aut nihil certi de materia calicis habemus.

S. IACOBVS in sua Liturgia (cuius Liturgiæ mentionem facit Concilium Trullanum, cap. 32. ante annos nongentos) ita habet: *Similiter postquam cœnauit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & benedicens dedit. &c.* S. CLEMENS lib. 8. constit. Apostol. cap. 17. refert Dominũ in cœna vinum aqua miscuisse, antequam illud consecraret. S. IRENÆVS lib. 4. ca. 57. *Dominus*, inquit, *temperamentum calicis sui sanguinem confirmauit.* S. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Admonitos*, inquit, *nos sciat, vt in calice Domini offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecit, vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.* S. BASILIVS in sua Liturgia dicit Christum acceptum calicem miscuisse, & postea dixisse: *Hic est calix, &c.* THEODORETVS Dialog. 1. ait Christum suum sanguinem fecisse id, quod in calice commistum erat. EVSEBIVS Emissenus in serm. 5. de Paschate, qui est de corpore Domini, dicit Christũ ipsum exemplo suo nos docuisse, vt calicem ex vino aqua misto consecraremus. Denique Concilium III. CARTHAGINENSE, canon. 24. (in quo etiam Augustinus interfuit) sic ait: *Vt in Sacramẽto corporis, & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis, & vinum aqua mistum.* Hæc testimonia certum argumentum faciũt, tum quia grauissimorum, & antiquissimorum auctorum sunt, tum quia nullus Patrum contrarium scripsit.

Quod autem Kemnitius ait de consuetudine Orientalium, non multum facit ad rem. Nam si illa esset potissima caussa, cur Dominus calicem miscuisset, certè Patres variorum locorum nunquam tanto consensu, & absolutè dixissent, miscendam vino aquam in calice.

Habemus autem testimonia Patrum omnium regionum. Ac primùm ex Syria habemus testimonia citata S. Iacobi & Theodoreti: vterque enim in Syria Episcopus fuit. Et prӕterea ex recentioribus idem docet Samona Episcopus Gazæ in disputatione cũ Achmet Saraceno, quæ exstat in 4. tom. Bibliothecę sanctorum Patrum.

Ex Italia habemus Iustinum Martyrem: is enim Romæ scripsit Apologias suas, & de Romanæ Ecclesiæ consuetudine loquitur in 2. Apologia prope finem, cũ dicit offerri poculum vino, & aqua temperatum. Habemus item Alexandrum I. in epist. 1. vbi omnino iubet, vt nec vinum solũm, nec sola aqua, sed vtrumq; simul offeratur. Habemus quoque Iulium I. apud Gratianum de consecratione dist. 2. Habemus præterea Ambrosium, qui in ea parte Italiæ scripsit, vbi certè uina non sunt adeò fortia, & tamen lib. 4. de Sacrameo. cap. 4. & lib. 5. ca. 1. vinum, & aquam in calice ponenda esse affirmat.

Ex Africa habemus loca citata S. Cypriani, & Concilij Carthaginensis: & potest addi testimonium Augustini tract. 120. in Ioan.

Ex Gallia habemus S. IRENÆVM Episcopum Lugdunensem, qui lib. 5. ca. 1. *Quando*, inquit, *mistus calix & fractus panis percipit uerbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Domini.* Eusebius quoq; Emissenus, cuius locũ ante citauimus, in Gallia scripsit: fuit enim is auctor, vt aliàs diximus, Abbas Monasterij Lirinensis. Adde etiam Bernardum epist. 69.

Ex Hispania habemus S. Isidorum lib. 1. de offic. diuinis, cap. 18. vbi satis copiosè de hac re agit.

Ex Lusitania habemus Concilium Bracarense III. can. 1. vbi idem habetur.

Ex Anglia habemus Bedam in commentario c. 14. Marci, in illa verba: *Hic est calix sanguinis mei.* Itẽ Anselmum Episcopum Cantuariensem in cap. 26. Matth. vbi ipsa Bedæ verba transcripsit.

Ex Germania habemus Amalarium Treuirensem lib. 3. de officijs Ecclesiast. cap. 19. Rabanum lib. 5. de Institutione Clericorum, cap. 31. Item TRIBVRIENSE Concilium ante annos DCC. in media Germania celebratum, nimirum propè Moguntiam, can. 19. asserit à Papa Alexandro I. traditum, quod & ipse à Patribus suis, id est, ab Apostolis acceperat, vt in calice vinum aqua misceretur, & postea Concilium ita subiungit: *Cuius rei ueritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne ullus sine commistione uini, & aquæ mysteria sacra perficiat.*

Denique ex Grӕcia habemus prӕter Basilium suprà citatum testimonium Gregorij Nysseni in sermo. Catechetico, ca. 37. Ioannis Chrysostomi in sua Liturgia. Item Procli Episcopi Constantinopolitani, qui paulò iunior Chrysostomo fuit, in tractatu de traditione diuinæ Liturgiæ. Item Synodi Trullanæ, can. 32. & in capitulis Græcarum Synodorum à Martino Bracarensi collectis, cap. 55. & præterea S. Ioannis Damasceni lib. 4. de fide, cap. 14. Theophylacti in cap. 19. Ioannis, vbi reprehendit Armenos hunc morem non seruantes: & S. Germani Episcopi Constantinopolitani in theoria rerum Ecclesiasticarum. Floruit autem S. Germanus eodem tẽpore, quo Damascenus circa annum Domini DCC. Præterea exstant testimonia etiam recentiorum Græcorum, vt Nicolai Methonensis Episcopi in lib. siue oratione de Eucharistia, Nicolai Cabasilæ, in libro de sacrificio altaris, cap. 8. Marci Ephesij in libro de verbis consecrationis, Nicephori lib. 18. histor. cap. 53. Ex quibus testimonijs apparet, falsò imponi Græcis hunc errorem, quod solo vino vtantur in sacrificio altaris.

ADDE, quòd Concilium Florentinum, in quo Grę ci & Latini aderant, in instruct. Armenorum, iubet Armenis, vt deinceps in calice vinum aqua temperent, quoniam omnes aliæ Ecclesiæ Latinorum, & Græcorum ita semper fecerunt.

DENIQVE refelli potest Kemnitij vanitas ex rationibus, quas Patres reddunt huius mistionis vini, & aquæ: nullus enim somniauit vnquam, nedum protulit, caussam illam, quòd in Oriente vina sint fortia. Rationes igitur, quas Patres adferunt, sex sunt. PRIMA & potissima, quia Dominus ita fecit. Hanc reddunt plurimi Patres, & Concilia recentiora, Florentinum & Tridentinum.

SECVNDA ratio est, quia de latere Domini exiuit sanguis, & aqua, Ioan. 19. Nos. n. in calice repræsentamus Christi sanguinem, vt effusum, sicut in pane consecrato repręsentamus Christi corpus, vt mortuum. Quare CHRYSOSTOMVS hom. 24. in priorem ad Cor. *Quod est*, inquit, *in calice? quod ex latere fluxit.* & AVGVSTINVS lib. 3. de Trinit. c. 15. dicit, de latere Domini percusso, illum fluxisse liquorem, qui est in calice. Quibus verbis significatur in calice esse verum Domini sanguinem, quoad substantiam, & esse eo modo, quo ex latere fluxit, id est, effusum, quoad repræsentationẽ. Quia igitur in calice repræsentamus id, quod ex latere fluxit; & quod ex latere fluxit, fuit sanguis, & aqua; ideo non solo vino, sed etiam aqua rem illam repræsentamus. Atq; hãc rationem attingunt Alexander Papa, Ambrosius, Chrysostomus, Eusebius, Germanus, Rabanus, & alij.

TERTIA ratio est, quia in mysterio Eucharistiæ significatur vnio Christi cum Ecclesia: id autem aptissimè fit, cùm admiscetur aqua vino. Vinum. n. Christũ, aquę populos significant: vt ẽt idem significatur ex admistione farinæ cum aqua in pane conficiendo. Hãc rationem

rionem habent Cyprianus, Iulios Papa, Eusebius, Isidorus, Rabanus, & Concilia Bracarense, & Triburiense citata. Quare ea ratio, licet à Lutheranis rideatur, magnos auctores, & plurimos habet.

QVARTA ratio est, quia calix Eucharistiæ non solùm figuratus fuit in Testamento veteri per vinum, quo vtebantur Hebræi in varijs sacrificijs, & in vino, quod cum pane protulit Melchisedech Genes. 14. sed etiam in aqua, quæ fluxit ex petra, vt B. Paulus docet 1. Cor. 10. Atque hanc rationem attingunt Ambrosius & Eusebius locis notatis.

QVINTA ratio est, quia Eucharistia est cibus, ac potus spiritualis, & proinde dari debuit sub specie cibi, & potus corporalis. Porrò corporalis potus maximè conueniens naturæ humanæ est vinum aqua admistum, vt docet Gregorius Nyssenus in oratione Catechetica apud Euthymium, tit. 21. Panopliæ: & ante eum Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi, cap. 2.

SEXTA ratio esse potest, quam ponit Nicephorus lib. 18. cap. 53. ad significandam duarum naturarum in Christo coniunctionem.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST nunc, vt ad nugas Lutheri & Kemnitij respondeamus. PRIMA obiectio Lutheri, & Kemnitij loco citato est huiusmodi: *Vinum cum aqua permistio pessimam habet significationem. nam Isai. 1. dicitur; Vinum tuum mistum est aqua: quod significat teste Hieronymo in eum locũ Scripturæ, & verbi Dei syncerilatem corruptam fuisse à Pharisæis per admistionem humanarum traditionum.*

RESPONDEO; In Scripturis vna, & eadem res alio, & alio modo cõsiderata, nunc bonam, nunc malam habet significationem. Leo propter fortitudinem Christum significat, Gene. 49. *Catulus Leonis Iuda*, & Apocal. 5. *Vicit Leo de tribu Iuda*. Idem Leo propter crudelitatem diabolum significat, Psal. 90. *Conculcabis Leonem & draconem.* 1. Pet. 5. *Tanquam Leo rugiens circuit quærens, quem deuoret.* Sic igitur mistio, vini cum aqua, si sumatur similitudo ab ijs, qui vinum vendunt, significat fraudem, & corruptionẽ: decipitur enim qui pro uino mero emit vinum mistum aqua. Et de hac re agitur Isaiæ 1. vbi Hieronymus legit: *Caupones tui miscent vino aquam.* Si autem sumatur similitudo ab ijs, qui bibunt, habet optimam significationem illa mistio: nam sobrietatem, & tẽperantiam significat. Vnde Prouerb. 9. *Bibite vinum, quod miscui vobis.* Quoniam igitur in calice vinũ miscetur aqua, non ad vendendum, sed ad bibendum, optimè fit, & optimam habet significationem.

SECVNDVM argumentum Lutheri, & Kemnitij est contra rationem illã de sanguine, & aqua, quæ profluxerunt ex latere Christi. *Ea ratio non probat, miscendam aquam in calice: Et tamen adducitur à Catholicis, tanquam vnum ex præcipuis fundamentis; igitur non solidè probant Catholici suam sententiam.* Propositionem probant aduersarij. PRIMO, quia non fuit aqua illa mista cum sanguine, sed seorsim per se fluxit: nam alioqui quomodo discerni potuisset? nõ ergo pertinet ad istam mistionem aquæ cum vino. SECVNDO, illa effusio sanguinis, & aquæ significabat duo Sacramenta diuersa, nimirum Baptismum; & Eucharistiam, vt Augustinus tracta. 120. in Ioann. & alij Patres dicunt: non igitur illa aqua ad Eucharistiam pertinet. TERTIO, ex figuris, & mysticis sensibus non sumitur solidum argumentum.

RESPONDEO; Primaria ratio, & verum, & solidum fundamẽtum nostræ sententiæ est, Christi exemplum,

A & Ecclesiæ vniuersæ consuetudo; reliquæ rationes afferuntur ad confirmandum, & declarandum id, quod iam credidimus esse faciendum. Sed tamen argumenta aduersariorum nihil concludunt.

Ad PRIMVM dico; Licet sanguis & aqua impermista fuerint dum fluerent, tamen si in vas aliquod recepta fuissent, nõ nisi permista in illo vase existerent. Nos autem repræsentamus in calice id totum, quod ex latere fluxit, non autem modũ, quo fluxit; & ideo vinum aqua mistum in calice ponimus.

Ad SECVNDVM; Aliud est repræsentari, & significari; aliud repræsentare, & significare: hæc enim sunt diuersa, nec se inuicem impediunt. Nos igitur non dicimus, sanguinem & aquam significasse mistionem vini, & aquæ in calice; sed è contrario significari, & repræsentari per hanc mistionem calicis, quidquid tandem significauerit illa effusio sanguinis & aquæ. Quare Augustinus & Theophylactus, qui dicunt, sanguiB nem & aquam significare duo Sacramenta, ijdem affirmant, inde colligi, miscendam esse aquam in calice Eucharistiæ.

Ad TERTIVM dico; Nullam hic esse figuram, aut mysticum sensum: nam (vt diximus) non attendimus, quid illa significauerint; sed ea nos repræsentamus, quę reuera facta sunt.

TERTIVM argumentum eorundem, est contra aliam rationem nostram de vnione Ecclesiæ cum Christo. Nam PRIMO, non cõmemoramus in Eucharistia vnionem Christi cum Ecclesia, sed passionem Christi tantummodò; ergo frustra quæritur illa significatio. SECVNDO, non vnimur Christo, nisi post sanguinis eius effusionem; illa enim effusio caussa fuit nostræ vnionis: nõ ergo rectè ante effusionem; immò ante consecrationem sanguinis Domini miscetur aqua vino ad significandam vnionem. TERTIO, solus Christi sanguis nos redemit sine permistione cum nostro: non igiC tur in calice, in quo Christi passio, & nostra redemptio repræsentatur, oporteret aquam miscere, ne videamur velle coniungere nostra opera cum Christi laboribus, quasi illi non suffecissent. Et hoc loco more suo Kemnitius calumniatur Ecclesiam Catholicam, quasi hæc præcipuè intendat in ista mistione aquæ, vt non solus Christus, sed etiam populus Deo Patri sistatur, cùm sacrificium offertur.

RESPONDEO; Frustrà conantur aduersarij eam rationem concutere, quam tot sancti Patres plurimi fecerunt. Ad PRIMAM probationem dico, falsum esse non commemorari in Sacramento Eucharistiæ vnionem Ecclesiæ cum Christo: nam Paulus apertè dicit, 1. ad Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* Itaque principaliter quidem commemoratur in eo Sacramento Christi passio: sed cõmemoratur etiam secundariò effectus illius passionis, qui fuit, vt omnes vnum corpus cum Christo efficeremur.

D Ad SECVNDAM, non ponitur aqua in calice ante consecrationem, vt tunc significet vnionem populi cum Christo, sed vt significet suo tempore, nimirum facta consecratione. Nam testimonio, & consensu aduersariorum, & maximè Lutheri in sermone de Eucharistia, & Kemnitij in 2. part. Examinis Concilij Tridentini, sessio decima tertia, cap. quarto, panis consecratus factus est ex multis granis, vt inde significetur vnio fidelium, qui de illo vno pane participant: & tamen panis fit ex multis granis ante consecrationem, & non significat illam vnionem nisi post consecrationem.

Ad TERTIAM, signa ad placitũ, interpretanda sunt iuxta mentem imponentis. Aqua igitur, quæ in calice ponitur, varia significat in varijs actionibus. Nam quatenus offertur cum vino ante consecrationẽ, nõ significat populum, sed repræsentat aquam illam, quæ ex la-

tere Domini fluxit cum ſanguine: quatenus autem aqua vnitur cum vino, & illi incorporatur, ſignificat vnionem populi cum Chriſto, quæ conſecuta eſt ipſius paſſionem.

ADDE, quòd oblatio præcipua, quæ fit in Miſſa, non eſt vini, neque aquæ, neque re ipſa, neque in ſigno (illa enim oblatio panis, & vini cum aqua, quæ fit ante cõſecrationem, non eſt propriè ſacrificium Miſſæ, ſed tãtum oblatio rei conſecrandæ, & proinde præparatio ſacrificij) ſed eſt oblatio veri corporis, & veri ſanguinis Domini. Id enim offertur, quod reipſa eſt in calice, nõ autem quidquid eſt ibi ſignificatiuè: reipſa autem non eſt in calice populus, ſed ſolus Chriſti ſanguis, non tamen à corpore ſeparatus, & anima, & diuinitate. Licet igitur aqua ſignificet populum, nõ tamen offertur, vel ipſa, vel populus Deo Patri in redẽptionem noſtram, ſed ſola Chriſti paſſio. Ac vt intelligant aduerſarij, ſe ſine cauſſa reijcere aquam ex Sacramento; cogitent eandem rationẽ eſſe de pane miſto ex aqua, & farina, quæ eſt de calice miſto ex aqua, & vino. Nam Cyprianus, cuius eſt illa ratio lib. 2. epiſto. 3. dicit, idẽ ſignificari per farinam, & aquam in pane, quod per vinũ, & aquam in calice. Si igitur aquam reiiciunt ex calice, ne populus cum Chriſto offerri Deo Patri videatur: reijciant etiam aquam ex pane, ne idem incommodum conſequatur. Vel ſi apud eos nulla fit oblatio, nullum ſacrificium, ſed ſola communio corporis, & ſanguinis Domini, non timeant illud incommodum ſignificationis, quod nullum eſt, vbi nulla oblatio eſt.

Præter hæc argumenta Kemnitius ſex obiectiones alias profert contra Concilium Tridentinum in materia miſtionis aquæ cum vino, quæ non tam Conciliũ premunt, quàm ipſum Kemnitium. PRIMO, accuſat Concilium, quod tam acriter pugnet pro aqua in calice, cum interim totum calicem contra Dei mandatum populo abſtulerit. SED de hac re infrà diſputandũ erit: interea id ſolum obſeruamus, defuiſſe aduerſario, quod de re propoſita diceret, & idcircò ad alia digreſſionem feciſſe.

SECVNDO, accuſat Concilium, quod falsò inſimulet Lutheranos, qui aſſerant, miſtionẽ aquæ pugnare cum Chriſti inſtitutione. AT Concilium nõ nominat Lutheranos, ſed generatim damnat eos, qui id aſſerunt: non defuiſſe autem qui id aſſererent, ſuprà oſtendi ex Nicolao Villagagnonio.

TERTIO, accuſat Concilium, quod propter rem indifferentem, qualis eſt miſtio aquæ cum vino, anathematizet eos, qui contrarium ſentiunt. AT Concilium non anathematizat (vt patet ex can. 9.) niſi eos, qui negant eam miſtionem fieri debere tanquam pugnãtem cum inſtitutione Chriſti, nõ eſt autem res indifferens, ſed dogma neceſſarium, & ad fidem pertinens, quod Eccleſia nihil doceat pugnans cum Chriſti inſtitutione. Deinde, licet ponere aquam in calice, ex ſe fortaſſe ſit res indifferens, quia ſine illa Sacramentum conſtare poſſet; tamen poſteaquam expreſsè imperatum, uel à Deo immediatè, vel per Concilia & Eccleſiam, ut id fiat, non eſt res indifferens, ſed neceſſaria.

QVARTO, accuſat Concilium, & totam Eccleſiam, quod iſtam miſtionem aquæ faciant cum opinione falſa, quaſi id eſſet neceſſarium & præceptum, cùm ſit res libera. AT iam diximus, non eſſe liberum, quod per Eccleſiam expreſsè præcipitur. Deus enim non reliquit liberum obedire, vel non obedire Eccleſiæ, ſed planè iuſſit, cùm ait Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.*

QVINTO, accuſat Eccleſiam, quod exiſtimet non poſſe eſſe calicem Domini, niſi aqua adſit, & hanc vocat falſam opinionem neceſſariò taxandam. AT opinio illa, quod attinet ad modum loquendi, S. Cypriani eſt lib. 2. epiſt. 3. Quod ad rem attinet, non eſt Eccleſiæ Catholicæ, fortaſſe etiam nec S. Cypriani: nam, vt ſuprà di-

A ximus, maior pars Theologorũ docet, non eſſe aquam de neceſſitate Sacramenti.

VLTIMO, accuſat Eccleſiam, quod tribuat miſtioni aquę cum vino id, quod erat tribuendum Communioni, nimirum vnire fideles cũ Chriſto. AT Kemnitius nimis craſſus fuit, ſi intelligere non potuit unionẽ populi cum Chriſto fieri per miſtionem aquæ cum vino, non reipſa, ſed ſolùm quoad ſignificationem. Sed de his hactenus.

CAPVT XII.

Quibus verbis fiat conſecratio Euchariſtiæ.

DE forma, quæ eſt altera cauſſa Sacramenti Euchariſtiæ, quinque ſunt controuerſiæ, ſed ex iis, alijs in locis explicatæ ſunt quatuor. PRIMA controuerſia eſt, vtrum aliqua verba neceſſariò requirantur
B ad Euchariſtiam conficiendam. SECVNDA, vtrum ea verba debeant eſſe conſecratoria, an concionalia, id eſt, vtrum dici debeant ad populum inſtruendum, an potius ad materiam conſecrandam. TERTIA, vtrum certa quædam, & determinata verba eſſe debeant. Ac tres iſtæ ſatis accuratè explicatæ ſunt in lib. de Sacramentis in genere, cap. 19. 20. & 21. QVARTA eſt, quænam ſint illa verba, ſiue vtrum illa ſola uerba: *Hoc eſt enim corpus meum, Hic eſt enim calix, &c.* pertineant ad formam in Sacramento Euchariſtiæ. Atque iſta ſola quæſtio hoc loco explicanda eſt: ex cuius explicatione manebunt etiam aliæ tres explicatæ, vt notum eſt. Si enim illa ſola verba conſtituant formam Sacramenti, certè ſequitur, verba aliqua requiri, quod petebatur in prima quæſtione: & uerba illa eſſe conſecratoria, non concionalia, quod ſecunda quæſtio poſtulabat; & uerba eſſe certa, & determinata, de quo erat quæſtio tertia. QVINTA quæſtio eſſe poſſet de ſenſu illorum uer-
C borum: ſed de hac re fuſiſſimè egimus in primo libro de Euchariſtia, ubi ſingulas uoces diligenter excuſſimus.

Eſt igitur quæſtio hoc loco tractanda, utrum illa ſola uerba: *Hoc eſt enim corpus meum, &, Hic eſt enim calix ſanguinis, &c.* ad formam Sacramenti huius pertineant. Et quidem Eccleſia Catholica magno conſenſu docet, illa ſola uerba ad formam pertinere. Ita enim habemus in Concilio Florentino in inſtructione Armenorũ, & in Catechiſmo Concilij Tridentini; & idem docent Theologi cum Magiſtro ſententiarum lib. 4. diſtinct. 8. & Iureconſulti apud Gratianum diſt. 2. de conſecratione; & ſuper caput, Cùm Marthæ, extra de celebratione Miſſarum. Et ſi enim Theologi diſputẽt, nec inter ſe omnino cõueniant, utrum ſingulæ uoces, quæ habentur in forma conſecrationis calicis in Latinis Miſſalibus, ſint de eſſentia formæ, tamen omnes conueniunt, omnes illas uoces eſſe de integritate for-
D mæ, ita ut ſine peccato nulla earum omitti poſſit, & conſenſus in hac re ſufficit, ut habeamus aliquid certi in conſecratione, & confectione tanti Sacramenti.

Habemus autem contra hanc ueritatem magnũ numerum aduerſariorum. Græci recentiores contendũt, non ſolis iſtis uerbis, ſed quibuſdam alijs precibus confici Sacramentum. Ita ex profeſſo docent, Marcus Epiſcopus Epheſious in lib. de uerbis cõſecrationis, & Nicolaus Cabaſila in explicatione Liturgiæ, ca. 29. & 30. ubi conatur Latinos conuincere ex ipſa ẽt Latina Liturgia, qua nos omnes utimur. Eãdem ſententiam breuiter indicat Hieremias Patriarca Conſtantinopolitanus in Cenſura ad Auguſtanam Confeſſionem, c. 10.

Hæretici huius temporis nihil adhuc certi ſtatuere potuerunt, cùm inter ſe ualde diſſentiant, & in hoc ſolo conueniant, ut non integrè admittant

Eccle-

Ecclesiæ Catholicæ sententiam: referam igitur breuiter opiniones. PRIMA eorum est, qui verba omnino reijciunt ab huius Sacramenti confectione: quam sententiam referunt Kemnitius in 2. par. Exam. Concilij Tridentini, sess. 13. c. 1. & Ioachimus VVestphalus in lib. qui inscribitur, Recta fides de Cœna. Videtur ea sententia Martinum Bucerum habere auctorem: is enim in ca. 26. Matth. apertè scribit, non esse necessarium, vt recitentur verba, quòd nulla Scriptura id doceat; Dominus enim iussit panem frangere, & manducare, sed non iussit dici super panem: *Hoc est corpus meum*.

SECVNDA sententia est aliorum, qui verba quidem recitari volunt, sed per modum concionis, seu lectionis ad instruendam fidem, non ad elementum consecrandum. Ita Caluinus docet lib. 4. Instit. cap. 17. §. 39. Dominus enim non alloquebatur panem, sed Apostolos, cùm ait: *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, &c.* Quocirca in formula Sacramentorum ministrandorum præscribit Caluinus lectionem ex cap. 11. prioris ad Corinth. & concionem ministri, & paucas quasdam præfatiunculas. Hanc sententiam Lutherani passim reijciunt, ac præsertim Kemnitius loco notato, licet eam ex Luthero hausisse Sacramentarij videantur. Lutherus enim in lib. de captiui. Babyl. cap. de Baptismo, apertè scripsit, parùm referre, quibus verbis Sacramentum cõficiatur, modò adsit fides accipientis: Sacramenta enim consistere in promissione, quæ non accipitur nisi fide.

TERTIA est aliorum sentẽtia, qui, quo ad modum loquendi, proximè accedunt ad veritatem, tamen reipsa parùm dissentiunt à Caluino, & multum dissentiũt ab Ecclesia. Hi dicunt, verba certa requiri ad consecrationem, quę non historicè tantùm, siue ad instruendũ, sed etiam ad consecrandum adhibeantur. Hęc est Kemnitij sententia loco citato, quæ in quatuor, vt ipse eam exponit, differt à sententia Catholicorum. PRIMO existimat ipse, ad essentiam formæ pertinere omnia verba, quæ Dominus in institutione loquutus est, nimirum: *Accipite manducate, &c.* & inde Catholicos reprehendit, quòd formam consecrationis valde mutilauerint. In quo tamen, vel fallitur, vel mentitur; nos enim in Missa etiam illa verba dicimus; *Accipite & manducate, &c.* licet ea distinguamus à verbis, quę sunt de essentia formæ. Quare non mutilamus verba Domini, sed tantùm indicamus, quæ in eis verbis ad essentiam formæ pertineant.

SECVNDO dicit, sola Christi verba debere pronunciari; ex quo arguit Catholicos, quòd quædam addiderint, vt ex canone Missæ perspicuum est. SED in hoc etiam fallitur, aut mentitur. Nam verba omnia quæ dicimus, Christi sunt, licet non ex eodem loco habeantur, vt infrà ostendemus; & præterea verba illa, quę adduntur, vt, *enim*, in forma consecrationis corporis, &, *mysterium fidei*, in forma consecrationis sanguinis, non putamus ad essentiam formæ pertinere.

TERTIO affirmat, verba consecrationis pronunciari quidem à ministro, sed nõ pendere vllo modo à personæ ipsius qualitate, vt consecratione, vel intentione. Et hinc distinguit suam sententiam à sententia Catholicorum, quod nimirum ipse dicat, consecrationem fieri à Deo per os ministri; Catholici autem existiment, consecrationem esse opus hominis, & ideo considerẽt an sacerdos sit consecratus, & an intentionẽ hẽat, &c. SED in hoc tertio valde Kemnitius apertè fallitur. Catholici enim non negant, consecrationem esse opus Dei per ministrum, sed dicunt Deum non uti ministerio humano in hac re, quomodo vteretur ministerio picæ, aut asinæ Balaam, sed uti ministerio hominis, ut homo est, quomodo utuntur Principes ministerio legatorum, aut iudicum; & proinde nõ posse quemlibet esse ministrum, sed eum solum, qui à Deo ad hoc ordinatus est. De qua re disputauimus fusè in libris de Sacramentis in genere.

QVARTO dicit, uerba Sacramentalia non debere recitari merè historicè, ut nimirum Caluinistæ faciunt; nec etiam ita ut magicum quid sonare uideãtur, ut uidelicet Catholici faciunt; sed ita ut Deo operante efficacia sint ad faciendum, ut panis sit, & dicatur corpus Christi, & uinum sit, & dicatur sanguis, quod ex natura sua illis nõ conueniebat. Est autem hoc loco diligenter NOTANDVM, uerba Kemnitij aliud sonare, aliud significare. Nam dedita opera obscurè loquitur, quia facilè non poterat à Caluinismo recedere, quin in sententiam Catholicorum ueniret; neq; contrà, à sententia Catholica recedere, quin in Caluinismũ laberetur. Reuera autem in Caluinismum labitur, licet in modo loquendi ab eo alienissimus uideatur.

Cùm igitur dicit, ac sæpius repetit, per uerba Sacramentalia panem fieri corpus, & uinum fieri sanguinẽ, non idem affirmat quod similibus uerbis Catholici solent. Nam nos Catholici dicimus uerba Sacramentalia ex diuina institutione esse uera instrumenta consecrationis, ita ut uim habeant tanquã instrumenta Dei, conuertendi panem in corpus Domini, & uinum in sanguinẽ Domini, & hoc illi impiè & blasphemè magiam, & incantationem uocant; ipse autem uult uerba esse efficacia, ut instrumenta Dei, non ad faciendã conuersionem panis in carnem, sed ad significandam præsentiam corporis Christi cum pane. Nam quod hoc solum tribuat uerbis Sacramentalibus, perspicuum est PRIMO, quia ipsi non credunt mutari panem in corpus Domini; ergo non tribuunt uerbis efficaciam ueram mutandi panem in corpus Domini. SECVNDO, sentiunt ipsi (ut suprà ostendimus) corpus Christi esse ubique; ergo uerba non faciunt, ut corpus Christi incipiat esse præsens. TERTIO, Ioannes Brentius, à quo in hac re non dissentit Kemnitius, apertè docet, uerba cõsecrationis non facere, sed annunciare solùm præsentiam corporis Christi. Nam in lib. contra Henricũ Bullingerum, qui inscribitur Recognitio, illo argumento probat oportere Lutheranos credere Vbiquitatem corporis Domini, quia alioqui nõ possent probare pręsentiam corporis Domini, nisi per efficaciam consecrationis Papisticæ; atque ita cogerentur fateri, verba Domini non solùm annunciare præsentiam corporis Domini, sed etiam facere. QVARTO, si Kemnitius veram efficaciam mutandi substantiam panis tribueret verbis Samentalibus, sine dubio non obijceret nobis magicam incantationem, nisi etiam sibi eam cõmunem esse vellet. QVINTO denique, ipse ibidem Kemnitius cùm explicat quomodo per verba illa panis fiat corpus Christi, nihil aliud dicit, nisi nos certos reddi per ea verba, distribui in cœna Domini verum corpus, & sanguinem Christi: ergo ex eius sententia per verba panis fit corpus, quia significatur, & annunciatur præsentia corporis Domini, vt alij clariùs dixerunt.

Hinc habemus, Kemnitium verbis quidem admittere verba Domini esse consecratoria, reipsa autem non agnoscere vllam veram consecrationem, sed solam instructionem fidei; quę sententia refutata est in libris de Sacramẽtis in genere. Nos igitur hoc loco probare conabimur, cõtra Græcos, & alios siue schismaticos, siue hæreticos, verba Domini: *Hoc est enim corpus meum*, &, *Hic est enim calix sanguinis, &c.* & necessariò requiri, & sola sufficere ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendũ: proinde reliqua, quæ in Liturgiæ actione pronunciantur, siue sint lectiones, siue preces, vtiliter quidem adhiberi ad preparandos animos ad tam magnum mysterium, non tamen in eis vim vllam inesse ad Sacramentum conficiendum.

extant. Nam in omnibus verba Domini: *Hoc est corpus meum*, &, *Hic est sanguis*, recitantur seorsim, & nō solùm in lectione epistol. ad Corinthios, vt Caluinistæ faciunt: & recitantur certo ritu, & admistis precibus antè, & pòst, vt planè appareat fieri Sacramentum, nō concionem. Quare ritus cœnæ Caluinistarum non solum est nouus, sed planè inauditus in antiqua Ecclesia.

DEINDE, sancti Patres dicunt corpus Domini fieri mystica prece, aut inuocatione diuini nominis, aut solenni benedictione, aut gratiarum actione, aut certa cōsecratione; quæ omnia euidenter ostendunt, verba illa non dici ad instruendum populū, sed ad panem ipsum sacrandum. IVSTINVS Apolog. 2. dicit, prece fieri Eucharistiam. AVGVSTINVS lib. 3. de Trinit. cap. 4. dicit mystica prece. Idem CYPRIANVS lib. 1. epist. vlt. CYRILLVS catechef. 3. & 4. mystag. & EVSEBIVS Emissenus serm. 5. de Paschate dicunt inuocatione summi nominis fieri Eucharistiam. CYRILLVS Alexandrinus lib. 11. in Ioan. cap. 24. & alij passim, dicunt benedictione fieri, immò ipse APOSTOLVS 1. Cor. 10. *Calix benedictionis cui benedicimus.* IRENÆVS lib. 4. c. 57. *Quomodo*, inquit, *constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini sui, &c.* vbi vides gratiarum actione fieri corpus Domini. Denique AVGVSTINVS libro 20. contra Faustum, ca. 13. *Panis noster*, inquit, *& calix certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur: et q̃d non ita fit, alimentum est refectionis, non Sacramentum religionis.* Quare si ab Augustino quis quæreret, quid de cœna Caluini sentiret, responderet, alimētum esse refectionis, non Sacramentum religionis.

Atque hæc pauca contra Lutheranos sufficiant: nūc contra Græcos adferamus testimonia Patrum Græcorum & Latinorum. IVSTINVS in secunda Apologia prope finem dicit, panem fieri corpus Domini per preces verbi Dei. Quæ sint autem illæ preces, ipse paulò pòst exponit, cùm dicit, haberi in Euangelijs, & esse illa verba, quæ Dominus dixit: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* IRENÆVS lib. 5. c. 1. dicit, mixtum calicem, & panem percipere verbum Dei, & tunc fieri Eucharistiam. Non est autem aliud verbum Dei in consecratione Eucharistiæ, nisi: *Hoc est corpus, &c.* nam illa verba, quæ Græci addunt, non sunt verba Dei, sed preces ab hominibus excogitatæ.

TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem disertis verbis ait, Christum acceptum panem corpus suum fecisse, dicendo: *Hoc est corpus meum.* CYPRIANVS non minus perspicuè in serm. de cœna Domini, & Christum his verbis consecrasse, & nos ijsdem consecrare debere affirmat. *Hoc est*, inquit, *corpus meum. Manducauerat, & biberant de eodem pane, secundum formam visibilē: sed ante verba illa, cibus ille communis tantum nutriendo corpori commodus erat, & vitæ corporalis subsidium ministrabat. Sed ex quo à Domino dictum est, Hoc facite in meam commemorationem, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus: quotiescunque his verbis, & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis vitam, salutemque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.* Hæc ille.

Gregorius NYSSENVS in oratio. Catechetica apud Euthymium in panoplia titul. 21. *Panis*, inquit, *statim per verbum in corpus mutatur, vt dictū est à Verbo, Hoc est corpus meum.* Et suprà dixerat, panem verbo Dei sanctificatum, mutari in corpus Domini: non est autē verbum Dei, oratio illa Græcorum. AMBROSIVS lib. 4. de Sacramen. cap 4. *Cum*, inquit, *venitur, vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi.* Et cap. 5. explicat quæ sint verba Domini, quibus hoc Sacramentum

A conficitur, & recitat illa: *Hoc est corpus meum, &c.* & in lib. de initiandis mysterijs, c. 9 *Ipse clamat Dominus Iesus, Hoc est corpus meum, ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur; post consecrationem, corpus Christi est.*

CHRYSOSTOMVS hom. 2. in 2. ad Tim. *Quemadmodum*, inquit, *verba quæ loquutus est Christus, eadē sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem est; eadem quoque Baptismi ratio est.* Hæc ille. Vbi illud est OBSERVANDVM Chrysostomum probare voluisse, nihil minus habere Eucharistiam quæ conficitur à malo sacerdote, ab ea, quæ conficitur à bono, etiamsi ille sit B. Petrus, aut Christus ipse. Id antē probat, quia semper Eucharistia efficitur virtute eorundē Christi verborum: certum autem est Christum non dixisse verba illa, quibus Græci vtuntur: *Fiat hic panis corpus Christi tui, &c.* Quare ex sententia Chrysostomi

B falsa est Græcorum recentiorum sentētia. Idem Chrysostomus in serm. de proditione Iudæ, tomo 3. operum ipsius; *Hoc est*, ait, *corpus meū. Hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa semel dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernam diem, & vsque ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem.*

Ad hunc locum respondere conati sunt Nicolaus Cabasilas, & post eum Marcus Ephesinus. Dicunt autem sententiam Chrysostomi esse, verbo Domini consecrari panem, sed cooperante prece sacerdotis: sicut etiam illis verbis: *Crescite & multiplicamini*, producuntur animantia, sed non sine cooperatione naturalium caussarum.

Hanc solutionem multis verbis refellit Bessarion in

C suo lib. de verbis consecrationis. Summa est, discrimen inter illa verba: *Crescite & multiplicamini*; & ista: *Hoc est corpus meum*, ex ipso Chrysostomo sumi debere. Ipse enim dicit, illa verba: *Crescite & multiplicamini*, esse efficacia operante natura, quia nimirum Deus per illa verba nihil immediatè produxit, sed tantùm tribuit naturæ fœcunditatem, & instituit, vt quandocunque tales caussæ existerent, talis etiam sequeretur effectus. Ista autem verba: *Hoc est corpus meum*, non dicit Chrysostomus, esse efficacia operante humana prece; sed simpliciter dicit, Christum per illa operari. Sicut enim in prima cœnæ Institutione, Christus per illa verba sua sine vllius humanæ precis cooperatione corpus suum ex pane fecit: ita etiam nunc per illa eadem verba idem opus facit. Sed de Chrysostomo hactenus.

AVGVSTINVS serm. 28. de verbis Domini: *Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur in altari, pa-*

D *nis dicitur; vbi verba Christi deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.* Et apud Gratianum de consecrat. dist. 2. can. Vtrum, dicit Augustinus eandem esse Eucharistiam à bono & malo consecratam, quia non merito precantis, sed verbo efficitur Creatoris. EVSEBIVS Emissenus sermo. 5. de Paschate: *Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens: Accipite & edite, hoc est corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite, Hic est sanguis meus.* ISICHIVS lib. 6. in Leuit. cap. 22. Per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis sensum excedunt. Ioannes DAMASCENVS lib. 4. ca. 14. de fide: *Dixit*, inquit, *Dominus. Hoc est corpus meum, &, hoc facite in meam commemorationē: & omnipotēti eius præcepto efficitur donec venias.* PASCHASIVS lib. de

corpore Domini, cap. 12. *Virtute Spiritus sancti per verbum Christi, fit sanguis Domini.*

Denique idem habent Alcuinus lib. de diuin. offic. cap. de Missa; Amalarius lib. 3. de offic. Ecclesiast. c. 24. Adelmannus in epist. ad Berengarium, & omnes Latini scriptores posteriores.

Atque hæc quidem sunt testimonia contra Græcos, quibus addi possunt rationes. PRIMA est huiusmodi. Eadem ratio est Baptismi & Eucharistiæ, vt Chrysostomus docet in 2. hom. in 2. epist. ad Tim. & Augustinus apud Gratianum dist. 2. de consecr. can. Vtrum. At in Baptismo id, quod Sacramentum facit, non sunt humanæ preces quæ præcedunt, vel sequuntur infusionem aquæ; sed illa verba Domini: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, siue vt Græci dicunt: *Baptizetur talis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, quæ dicuntur dum infunditur aqua, vt omnes fatétur, & inde manifestè colligitur, quia si quis solis illis verbis baptizetur: *Ego te baptizo, &c* nulla adiúcta prece, censetur ab omnibus baptizatus, nec vel ab ipsis Græcis rebaptizaretur. Ergo in Eucharistia id, qđ Sacramentum facit, non sunt preces humanæ, sed verbum Domini: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis, &c.* alioqui vnum Sacramentum verbo Domini conficeretur, aliud autem verbis hominum.

SECVNDA ratio est. Sacramenti confectio debet esse certissima, siue à bono, siue à malo ministro fiat; ergo non debet pendere ab humana prece, nisi constet de pacto absoluto, & promissione facta eiusmodi precibus à Deo. Nam sine eiusmodi pacto preces humanæ non necessariò sunt impetratoriæ, præsertim si à malo ministro fiant: non autem constat tale aliquod pactum factum esse à Deo de exaudienda oratione illa Græcorú.

Neq; valet responsio Cabasilæ, qui dicit, Sacramentalium precum effectum esse certissimum, quia Deus promisit se exauditurum; & ponit exemplum de extrema Vnctione, quę est Sacramentum, & tamen eius forma sunt preces sacerdotis. Hoc, inquam, non valet, nam in extrema Vnctione habemus promissioné Dei expressam in sacris literis Iacobi vltim. & eodem modo sentiédum est de alijs formis Sacramentorum, siue habeant formam precum, siue non, modò constet ex verbo Dei, aut ex testimonio Ecclesiæ, talia verba esse formam Sacramenti. Græci autem non possunt ostendere ex verbo Dei, neque vllo testimonio Ecclesiæ illas suas preces esse formam Sacramenti, aut illis annexam esse diuinam promissionem. Et confirmatur ex doctrina S. Augustini. Nam lib. 6. contra Donatistas, cap. 25. cùm obiecissent quidam, precibus hęreticorú non posse aquam sanctificari, & ideo Baptismum ab hæreticis datum nó esse ratum: respondit Augustinus, quidquid sit de precibus illis, quæ simul cum verbis Euangelicis in Baptismo dici solent, Deum adesse verbis Euangelicis, quibus iussit Baptismum dari, & ideo si illa verba rectè pronuncientur, Baptismum ratum esse: etiamsi preces adiunctæ, non solum ab hæretico dicantur, sed etiam fortasse hæreticæ sint; quia nimirum promissio diuina alligata est verbis Euangelicis, non humanis precibus.

TERTIA ratio est. Quia fatentur Græci, Christum cósecrasse Eucharistiam verbis illis: *Hoc est corpus meũ*, sine alijs precibus: id enim pręter antiquos, quorum testimonia citauimus, ipse etiam Cabasilas fatetur in explicatione Liturgiæ, ca. 30. & Latini etiam ferè omnes. Tametsi enim Innocentius III. lib. 4. de mysterijs Missæ, ca. 6. opinatus sit Christum nullis verbis consecrasse: id tamen communiter refelli solet; & ipse idem Innocentius in epistolis decretalibus cap. Cum Marthæ, de celebratione Missarum, admittit, Dominum consecrasse illis verbis, quæ in Euangelio habentur. Igitur videtur euidenter sequi, et nos solis illis verbis cósecrare; nam Dominus ait: *Hoc facite*, nimirum quod ego feci.

QVARTA ratio. Omnium consensu, sacerdos consecrat in persona Christi, siue quod idem est, Christus consecrat per os sacerdotis: vt sæpe Chrysostomus dicit, & habetur etiam in Concilio Florentino in instructione Armenorum. At illa sola verba: *Hoc est corpus meum, &c.* dicuntur à Christo per os sacerdotis; illa. n. alia: *Fac panem istum pretiosum corpus Christi tui*, non dicuntur in persona Christi, sed planè in persona ministri, vt minister est à Christo distinctus, vt patet. Consecratio igitur non fit alijs verbis, quàm illis, quæ à Christo initio prolata sunt.

QVINTA ratio. Si esset vera Græcorum sententia, simul fierent corpus, & sanguis Domini; nam ipsi vna oratione vtramque speciem consecrant; At Dominus seorsim, & diuersis verbis consecrauit, primò corpus, deinde sanguinem, vt ex Euangelijs apertissimè constat.

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones Græcorum & Latinorum contra formam consecrationis Eucharistiæ.

NVNC ad argumenta ipsorum veniamus. Ac PRIMVM Græci argumentum petunt ex Liturgia S. Clementis, quæ habetur lib. 8. constit. Apostol. cap. 12. aliàs 17. S. Iacobi, S. Basilij, & S. Chrysostomi, in qua post verba Domini recitata: *Accipite, manducate, hoc est corpus meum, &c.* habetur illa oratio: *Fac Domine panem istum corpus Christi tui, &c.* non enim panem appellarent sancti illi Patres, neque peterent mutari in corpus Domini, si id iam esset factum per verba Domini antea recitata.

RESPONDEO; Tres solutiones dari possunt ad hæc loca. PRIMA est, fortasse mutatum esse ordinem istarum Liturgiarum, & hanc orationem: *Fac panem istum, &c.* debere collocari ante verba Domini, nó postea. Ita sensisse aliquos testatur Bessarion in suo lib. de verbis consecrationis; & coniectura non leuis esse potest huius mutationis; quòd in Liturgia Romana habeat similis oratio ante verba Domini. Sic enim nos dicimus; *Quã oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris, vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui pridie quã pateretur. &c.* quo ordine ista omnia recitat etiam Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Non est autem verisimile, Ambrosium & Basilium, qui coætanei fuerunt, tam diuerso ordine Liturgiam celebrare consueuisse.

SECVNDA solutio est, quam attingit Bessarion loco citato, oratione illa Græcorum non peti, vt verba sonare videntur, mutationé panis in corpus Domini, quippe quæ iam facta est; sed peti confirmationem, & stabilitatem rei iam factæ, non quòd sacerdos timeat, ne euanescat munus iam consecratum, sed vt ostendat desiderium suum, & amoré erga pręsentiã Dominici corporis. Similis loquutio est Marc. 5. vbi mulieri, quæ sanata iam fuerat per cótactũ fimbriæ Domini, Christus ait: *Fides tua te saluam fecit, vade in pace, & esto sana à plaga tua.* Vbi illud: *Esto sana*, non significat, Volo vt saneris; iam. n. sana erat: sed idem est, ac si dixisset, Placet quod sanata sis: ratum habeo, quod factum est. Similis loquutio est Luc. 7. vbi primùm dicitur de Magdalena: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*; & postea tamen Dominus eidem dicit: *Remittuntur tibi peccata tua*; quasi tunc primùm dimitterentur, cùm tamen antea iam remissa fuissent.

TERTIA solutio, eaq; omnium solidissima est, per ea verba nó peti absolutè, vt panis fiat corpus Domini,

ni, sed vt nobis fiat, id est, vt panis ille consecratus, qui reuera iam est in se corpus Domini, fiat per effectum nutritionis spiritualis etiam nobis corpus Domini: *Qui enim indignè manducant*, vt Paulus ait 1. Cor. 11. *iudicium sibi manducant*. Hanc esse veram intelligentiam illarum precum, probari potest multis modis. PRIMO, quia in Liturgia Clementis & Basilij, non dicitur: *Fac panem istum corpus Christi*, sed *Ostende panem istum corpus Christi, &c.* Neque dubium est, quin Iacobi, & Chrysostomi Liturgiæ, quæ habent (*Fac*) idē significare voluerint: porro (*Ostende panem esse corpus Domini*) significat, Ostende per effectum salutarem in mentibus nostris, istum panem sanctificatum; non esse panem vulgarem sed cœlestem.

SECVNDO idem patet ex similibus precibus, sed clarioribus, quæ habentur in Liturgia Latina. Nam ante consecrationem (vt suprà notauimus) dicit: *Fiat nobis corpus, & sanguis:* non autem fiat simpliciter; & post consecrationem iterum petimus idem per illa verba: *Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, &c.* vbi id solū petimus, vt sacrificium nobis sit vtile.

TERTIO denique idem patet ex confessione multorum Græcorum, qui in vltima sess. Concilij Florentini interrogati à summo Pōtifice Eugenio, cur post cōsecrationem Eucharistiæ dicerent illas preces, quibus videtur peti consecratio, responderūt se nihil dubitare, quin consecratio fieret per verba Christi; illas autē preces addi, vt peteretur à Deo nobis vtilitas ex tanto sacrificio, eo modo, quo Latini idem petūt per illam orationem: *Iube hæc perferri.*

Duæ aliæ solutiones ad idem argumētum sunt apud Bessarionem; sed eæ minus solidæ esse videntur.

SECVNDVM argumentum sumūt ex testimonio S. Dionysij Areopagitæ, qui in lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 3. post illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, ponit consecrationem Eucharistiæ. At verba Domini: *Hoc est corpus meum*, dicūtur ante illa: *Hoc facite in meam commemorationem*; ergo ex Dionysij testimonio, consecratio non fit per verba Domini: *Hoc est corpus meum.*

RESPONDEO; Dionysius nō explicat quibus verbis fiat consecratio, neq; quid ante illa verba: *Hoc facite*, dictum fuerit; neque etiam quid post illa: quare incertum est, quid sibi Dionysius velit. Probabile autem est, in Liturgia, qua vtebatur Dionysius, bis fuisse illa verba: *Hoc facite*, semel in oratione quadam, qua se excusat Sacerdos, quod audeat tātum munus aggredi; quia Dominus ipse id iussit, dicens: *Hoc facite*, & huius orationis meminit eo loco Dionysius; & rursus postea in loco proprio peracta consecratione, vt in omnibus Liturgijs habentur.

TERTIVM argumentum sumunt ex Ioanne Damasceno, qui lib. 4. cap. 14. dicit, Basilium in Liturgia vocare panem Eucharistiæ, antitypa corporis Domini ante consecrationem, non autem post consecrationem: & idem habet Epiphanius ille, qui in VII. Synodo, actio. 6. tom. 3. disputat pro Catholicis cōtra Iconomachos. Apud Basilium autem habetur illa vox: *ἀντίτυπα* post post verba Domini: *Hoc est corpus meum*, non autē post illam orationem, qua Græci recentiores existimant fieri consecrationem; ergo existimarunt Damascenus, & Epiphanius, consecrationem nō fieri per verba Domini, sed per illam orationem, quæ post verba Domini recitatur.

RESPONDEO, aliqui suspicantur tēpore Damasceni, & Epiphanij, Liturgiam Græcam alium ordinem habuisse, quàm modò habeat, & illa verba, vbi panis Eucharistiæ vocatur antitypum corporis Domini, & rogatur Deus, vt illum efficiat corpus Domini, fuisse posita ante recitationē illorum verborum Domini: *Hoc est corpus meum, &c.* & idō rectè dixisse Damascenū &

A Epiphanium, panem vocari à Basilio antitypum ante consecrationem, non postea. SED hæc solutio non videtur habere locum. Nam S. Germanus Patriarcha Cōstantinopolitanus, qui fuit Damasceni, & Epiphanij æqualis, in theoria rerum Ecclesiastic. exponens Liturgiam, quæ suo tempore erat in vsu, apertè indicat habuisse eam Liturgiam illum ipsum ordinem, quem modo habet: quare si mutatio facta est, vt suprà diximus: improbabile non esse, certè facta est ante tempora Damasceni.

ALIA igitur solutio dari pōt, iuxta ea, quæ diximus in 2. solutione ad primum argumentum Græcorum. Nam quemadmodum diximus verba illa: *Fac panem istum corpus Christi tui*, sonare quidē mutationem panis in corpus tanquam futuram: tamen reuera non significare nisi confirmationem rei factæ, vt ibi explicuimus; sic etiam dicendum est, vocem (antitypa) ex sententia Damasceni, & Epiphanij vsurpatam esse à Basilio

B eo loco, quia loquebatur de pane, ac si nondum consecratus esset, licet reuera esse consecratus, & nō esset amplius antitypum, sed ipsa veritas. Quod igitur Damascenus, & Epiphanius dicunt, antitypa vocari ante cōsecrationem, referendum est ad modum loquendi, nō ad ipsam realem consecrationem: nam etiamsi tunc facta esset consecratio, tamen quoad modum loquendi significabatur, vt futura.

QVARTVM argumentum est Nicolai Cabasilę, qui contendit ex nostra Missa probari posse, consecrationē fieri post verba Domini. Dicit enim illa verba: *Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, &c.* significare panem trāsferri per manus Christi, qui est magni consilij Angelus, in sublime altare, id est, vt sit corpus Domini, &c.

RESPONDEMVS, hanc esse deprauationem, non expositionem canonis nostri: nullus. n. vnquam ita exposuit, sed omnes intelligunt; orari illis precibus, vt sacri-

C ficium, quod visibiliter offertur manibus Sacerdotis, offeratur in cęlo inuisibiliter per manus Christi, & sit Deo acceptum ministerium, & deuotio nostra.

QVINTVM argumentum est, Patres passim scribūt Eucharistiam precibus, & inuocatione Dei consecrari, vt patet ex testimonijs citatis contra Lutheranos. Sed illa verba: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis*, non habent formam precum, neq; inuocationis; ergo non consecratur illis verbis Eucharistia, sed prece consequā te, vt Græci volunt.

RESPONDEO duplici de caussa Patres consecrationē vocāt preces, vel inuocationes, vel ēt gratiarū actionem, aut benedictionem: VNA caussa est, quia per consecrationem interdum accipiunt totam Liturgiam, vel certè totam actionem, quam nos canonem vocamus: & quia in ea actione sunt preces, gratiarum actiones, benedictiones, inuocationes, &c. ideo Patres nunc ab vna parte, nunc ab alia totam actionem denominant. Quando autem indicare volunt, quorum verborum virtute fiat consecratio, tunc separant verba Domini

D Euangelica ab alijs verbis precum, & inuocationum, quæ adhibentur in Missa, vt patet ex Ambrosio libr. 4. de Sacramentis, cap. 4. & ex Augustino lib. 6. cōtra Donatistas, cap. 25. & alibi. ALTERA caussa est, quia ipsa ēt verba Domini: *Hoc est corpus meum*, vt omniū aliorum Sacramentorum formæ, vt proferuntur à Sacerdote cum intentione Sacramenti faciendi, continent implicitè inuocationem diuinæ virtutis, quæ est caussa primaria effectus Sacramentalis: intendit enim Sacerdos per illa verba vt instrumenta Dei, consecrationem efficere.

SEXTVM argumentum pro Græcis. Possunt verba duobus modis dici, aut narratiuè, ac recitatiuè, aut significatiuè. Vt exempli caussa, cùm ex Euangelio recitamus, dixisse Iudæos de Christo: *Hic blasphemat*, illa verba (hic blasphemat) à Iudæis dicebantur significatiuè, id

uè,id enim significare volebant, Christum esse blasphe- A mum:à nobis autem non dicuntur significatiuè,sed tã tùm narratiuè,non enim significare volumus Christũ esse blasphemum,sed Iudęos hoc dixisse. Hac distinctione posita,est hoc argumentum. Verba illa: *Hoc est corpus meum*, vel dicuntur à Sacerdotibus recitatiuè, vel significatiuè. Sed neutro modo possunt esse forma Sacramenti;igitur non sunt ista verba forma Sacramẽti. Probatur assumptio. Nã si verba ista dicerẽtur recitatiuè. PRIMO, sequeretur per illud, *Hoc*, demonstrari panem qui fuit in manibus Christi, non istum, qui est in manibus Sacerdotis, ac proinde non consecraretur panis,qui cõsecrãdus proponit in altari. SECVNDO, sequeret nõ posse cõsecrari qdquã his verbis. Nã verba cõsecrant,dũ faciunt,qđ significant; ista aũt nihil significant,cũ dicant materialiter tantùm,& non significatiuè. Si aũt dicerẽtur significatiuè, PRIMO illud: *Hoc est corpus meum*,demonstraret corpus Sacerdotis, non B Christi:ac dicere oporteret, Hoc est corpus Christi. SECVNDO, omnia verba præcedentia clamant non dici significatiuè,sed recitatiuè, cùm legamus: *Accepit panẽ in sanctas ac venerabiles manus, &c.* Et infrà; *Benedixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens; Accipite, &c.*

RESPONDEO, verba illa dici vtroque modo, & recitatiuè, & significatiuè;in cuius rei gratiam NOTANDA sunt tria. PRIMVM est, in actione Liturgiæ, Sacerdotem aliquando agere personam suam,aliquãdo personam Christi. Nam quando confitetur peccata sua, quando orat,quando laudat Christum,agit sine dubio personam suam,non Christi;quando dicit: *Hoc est corpus meum*,agit personam Christi. Quare vestes illæ sacrę partim significant Christi passionem, cuius personam Sacerdos agit,partim etiam virtutes Sacerdoti necessarias.

SECVNDVM est, in hac actione longè aliter Sacerdo- C tẽ agere personam Christi,quàm in alijs Sacramentis. Nam in alijs agit quidem, vt Christi minister, tamen loquitur in persona sua, vt cùm dicit; Ego te baptizo, ego te absoluo;quomodo etiam Prætor, licet sit minister Regis, tamen in persona sua propria loquitur, cũ sententiam dicit pro Tribunali. At in cõsecratione Eucharistiæ, Sacerdos non solùm agit, vt minister Christi, sed induit omnino Christi personam, & loquitur, ac si ipse esset Christus:quomodo Exod. 3. Angelus dicit: *Ego sum Deus Patris tui.* Et aliquando legati Regũ referentes personam Principum suorum, admittunt honores,qui Regibus ipsis debentur.

TERTIVM est, Sacerdotem in actione Liturgiæ, vsque ad illa verba: *qui pridie quam pateretur*, agere personam suam, nõ Christi, vt patet; quia eousque orat, vel laudat:ab illis autem verbis, vsque ad finem consecrationis, agere personam suam & Christi, & ideo recitatiuè simul, & significatiuè verba pronunciare; intendit enim recitare, quid Christus egerit, & dixerit, & simul omnia imitari in psona Christi, ac si Christus per D ipsius ministerium iterum omnia faceret, & diceret, sicut reuera inuisibiliter ita fit. Et hinc est, quod cùm dicit: *Accepit panem*, ipse simul accipit panem, & cũ ait: *Eleuatis oculis in cœlum*, & ipse eleuat oculos in cœlũ, & cùm ait: *Benedixit*, & ipse benedicit, & cùm ait: *Hoc est corpus meum*, intendit, quod sicut Christus de pane illo, quem olim accepit, dixit: *Hoc est corpus meũ*, & dicendo fecit, vt esset; ita etiam de pane isto, qui nũc accipitur, idem Christus per os Sacerdotis dicat: *Hoc est corpus meum*, & dicendo efficiat. Quare longè alia ratione dicuntur ista verba in canone Missæ, quà recitentur ab eodem Sacerdote in epistola B. Pauli in festo corporis Domini; vel in Euangelio in die Palmarũ: in canone enim dicuntur significatiuè; aliàs autem solùm narratiuè, & historicè. Atq; hinc soluuntur oĩa argumẽta: nã priora probabãt nõ dici solùm recitatiuè, posteriora probabant, non dici solùm significatiuè.

SEPTIMVM argumẽtum est Caluini, loco suprà citato. Dominus cùm ait: *Accipite & manducate*, *Hoc est corpus meum*, non alloquebatur panem, sed Apostolos; ergo verba illa non referuntur ad panẽ consecrãdũ, sed ad fidem instruendam. ADDIT, virtute verborum transmutari panem, speciem esse Magicæ incantationis.

SED ad hoc VLTIMVM sæpe iam respondimus. Et sanè intolerabilis blasphemia est vocare Magiam id, quod Christi verbis ex ipsius Christi instituto fieri dicimus: & si hæc magia esset, multò magis Magia dici deberet, cùm Dominus luto & sputo cęcum sanauit. Sed his omissis, ad PRIMVM respondeo, verba Domini dicta esse ad Apostolos, sed de pane, & super panem, & proinde circa panem efficacia fuisse, non circa Apostolos. Simile est Luc. 7. Dominus dixit ad Simonem de Magdalena: *Propter quod dico tibi, remittentur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hęc verba dicuntur ad Simonem, & tamen efficacia fuerunt circa Magdalenam, quæ tunc liberata est à peccatis. Et Ioan. 8. cùm Dominus ait Regulo: *Vade, filius tuus viuit*; verba dicuntur ad Regulum, sed in filium eius, non in ipsum Regulum efficacia fuerunt.

OCTAVVM argumẽtum Buceri: Nusquã scriptum est debere Sacerdotes dicere: *Hoc est corpus meum*; ergo sufficit panem benedicere, & frangere.

RESPONDEO, iam suprà ostendimus, Dominum præcepisse, vt illa verba dicerentur, cùm ait; *Hoc facite.*

NONVM argumentum Kemnitij, & aliorum Lutheranorum. Oportet nihil addere, vel detrahere verbis Domini. At Catholici multa addunt & detrahunt: nam addiderunt ad verba calicis multa; item detraxerunt: *Accipite, & manducate.* Et: *Quod pro vobis tradetur.*

RESPONDEO, ac dico duo. PRIMO, verba quę simpliciter necessaria sunt ad consecrationem, esse illa tantùm: *Hoc est corpus meum.* Et: *Hic est sanguis meus*, vel, *Hic est calix sanguinis mei*, reliqua omnia, etsi dici debeant iuxta Canonem ab Ecclesia institutum, & sine peccato omitti non possint, tamen non esse ita necessaria, vt sine illis consecratio nõ possit fieri. Probatur hoc dupliciter. PRIMO, quia hæc pauca verba sufficienter exprimunt effectum consecrationis. Neque est opus, ut exprimant actionem ministri, vt in alijs Sacramentis fit: nam alia Sacramenta in actione consistunt; hoc autem in re permanente. SECVNDO, quia hæc habentur in omnibus Liturgijs, & apud Matthæum, Marcum, Lucam, & Paulũ; reliqua autem variantur. Non est autem dubitandum, quin forma Sacramenti huius sufficienter expressa sit à quolibet Euangelista: alioqui enim sequeretur non habuisse veram Eucharistiã eos, qui non habuerunt nisi vnum Euangelium.

Quod si quis dicat, Euangelistas non voluisse tradere integras formas Sacramentorum, sed solùm historiam breuem passionis Domini, formas autem haberi ex traditione: vrgebimus argumentum ex Liturgijs. Certum enim est in Liturgijs poni integras formas, & simul certum est verum Sacramentum habuisse eos, qui vtebantur Liturgia, S. Clementis, S. Iacobi, S. Basilij, S. Ambrosij, S. Chrysostomi, & tamen istæ omnes Liturgię variãt, & nulla est, quę habeat illa omnia verba, quæ habentur in nostra Romana Liturgia. Nam illa verba; *Noui, & æterni Testamenti.* Et; *Mysterium fidei*, in nulla inueniuntur prætetquam in nostra. Hinc ergo Kemnitio respondemus, si quid additum, aut detractum est in forma Sacramenti, id non pertinere ad essentiam eiusmodi formæ.

SECVNDO respondeo, non sine ratione, & exemplo detractum esse, vel additum quidquid in nostra forma additum est, vel detractum. Quod sic ostẽdo. PRIMO, calumniantur detracta esse illa: *Accipite & manducate*,

RE-

se. RESPONDEO, illa non esse detracta; nã pronunciant à nobis: separari autem à partibus formæ essentialis, quia illa verba significant præceptum datum de vsu Sacramenti, non autem pertinẽt ad panem sanctificandum; quare etiamsi absolutè omitterentur, tamen Sacramentũ fieret. Simile est in illis verbis Luc. 7. *Dico tibi, remittuntur ei peccata multa* in quibus verbis, illud (*Dico tibi*) non facit quidquam ad effectum remissionis peccatorum. Sic etiam Ioan. 8. *Uade, filius tuus viuit.* illud (*Uade*) nihil operatur in sanitate pueri illius. Adde, quòd Luc. 22. omittuntur illa verba: *Accipite, & manducate.* Et 1. Cor. 11. omittuntur illa: *Accipite, & bibite.* quare etiamsi apud nos omnino omitterentur, reprehendi minimè possemus.

SECVNDO, calumniantur detracta illa verba ex consecratione panis: *Quod pro vobis traditur*, vel, *frangitur*. RESPONDEO, illa verba nõ haberi apud Matthæũ, & Marcum: nec apud Iustinum Apol. 2. Cyrillum Catech. 4. mystag. & Eusebium Emissenum hom. 5. de Paschate, cum tamen ij omnes referant formam cõsecrationis. Et sicut hos auctores reprehendere non possumus, ita nec nostram missam reprehendere vllus deberet: præsertim cùm antiquior sit Liturgia nostra, si à S. Petro prodiit, vt S. Thomas docet, 3. par. quæs. 78. ar. 2. ad 4. & ante eum, Leo IX. epis. ad Michaëlem, cap. 5. quàm Euangelium Lucæ, & epistola Pauli, qui addiderunt illa verba: *Quod pro uobis frangitur*.

TERTIO, addita calumniantur illa: *Eleuatis oculis in cælum ad te Deum, &c.* quæ non habentur in vllo Euangelio, nec apud Paulum.. RESPONDEO, illa verba haberi in Liturgia S. Iacobi, & S. Clementis libr. 8. const. cap. 17. & apud Ambros. lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. omnes enim legunt: *Suspexit in cælum*. Et præterea, vt argumentatur Innocentius III. cap. Cũ Marthæ. de celebratione Missarum, semper Dominus consueuerat oculos in cœlum tollere, cùm Patri gratias ageret, vt patet Mat. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioan. 11. Quare dubium esse nõ potest, quin etiam in hac vltima gratiarum actione oculos in cœlum leuauerit.

QVARTO, calumniantur particulam (*enim*) additam ad formam cõsecrationis panis; & similiter ea verba: *Ex eo omnes*; cùm dicitur: *Manducate ex eo omnes*, non enim ista habentur in Scripturis. RESPONDEO, illas omnes particulas haberi in forma calicis, Matt. 26. *Bibite*, inquit, *ex eo omnes, Hic est enim sanguis, &c.* Ex quo intelligimus illas particulas subintelligi in consecratione panis: eadem. n. ratio est vtriusq; formæ. Quid autẽ absurdi est, si exprimatur perspicuè id, quod alioqui subintelligẽdum esset? Vnde Ambrosius etiam lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. illa omnia exprimit, vt in nostra Liturgia exprimuntur.

QVINTO, calumniantur addita illa in forma consecrationis calicis: *Noui, & æterni Testamenti.* Et: *Mysterium fidei* nam in Euãgelio non habetur, nisi (*noui Testamẽti.*) RESPONDEO, istas particulas à S. Petro ex traditione haberi; proinde reprehendi non posse: præterea verissimas esse, & ex Scripturis colligi. Nam Testamẽtum Christi æternum esse ad distinctionem Testamenti veteris, quod fuit temporale, patet ex illo Psalm. 109. *Tu es Sacerdos in æternum*. & ex Paulo ex professo hoc probante in epistola ad Hebræos cap. 7. Item mysterium fidei rectè vocari calicem sanguinis Domini, dubium esse non potest, cùm nulla in re alia magis, & frequentius exercenda sit fides reclamantibus omnibus sensibus, quàm in hac.

CAPVT XV.

Mendacia Kemnitij de forma Sacramenti Eucharistiæ.

PRÆTER obiectiones notanda sunt etiam aliquot mendacia Kemnitij in hac disputatione de forma

A consecrationis Eucharistiæ in 2. par. Exam. Trid. Concilij sess. 13. cap. 1. PRIMVM est pag. 336. & 337. Catholicos multum inter se disputare, quæ sint verba, quibus Eucharistia consecranda est: & Concilium Tridentinum noluisse determinare, quæ sint illa verba, cùm à multis id ab eo petitum esset. SED mẽdacia esse ista crassissima, patet ex omnibus Missalibus, vbi literis magnis & sæpe rubeis adscribũtur verba consecrationis, vt nemo illa ignorare possit. Nec vllus id à Concilio petijt, neq; Concilium id tractauit, quia sciebat rem esse notissimam, & iam antea sufficienter explicatam in Cõcilio Florentino. Non ignoro Scotum in 4. sent. dist. 8. q. 2. art. 2. quæstionem mouisse, an solis illis verbis: *Hoc est corpus meum*, consecratio perficiatur. Sed idem Scotus affirmat, illa sola ad formæ essentiam pertinere: neque negat omnia, & sola illa recitanda esse in mysterio Eucharistiæ, quæ in Missalibus præscribuntur.

SECVNDVM est eadem pag. 336. ubi dicit, quosdam
B Theologos docuisse quatuor tantùm verba esse de substantia formæ in consecratione panis, nimirũ illa: *Hoc est corpus meum*; sed S. Thomam existimasse alia quædã esse necessaria. At mẽtitur in caput suum: nam S. Thomas 3. par. q. 78. ar. 2. de forma consecrationis panis in nulla re dissentit ab alijs.

TERTIVM est pag. 337. vbi dicit, Colonienses in suo Antididagmate, & Lindanum publicè scribere, panem & vinum per sola Christi verba non consecrari; nisi addantur reliquæ preces Canonis Papistici. Hoc etiam esse mendacium patet ex ipsis auctoribus. Nam in Antididagmate, tit. An sine prece canonica Ecclesiæ consecretur Sacramentum: & in Panoplia Lindani, libr. 4. cap. 41. solùm docetur eos non verè consecrare, qui verba Domini solùm recitant in lectione epistolæ ad Corinthios, quod est verissimum, neque à Kemnitio negari solet.

QVARTVM est ibidem, vbi dicit, apud Catholicos dubitari, an ad consecrationem Eucharistiæ sit necessa-
C rium altare sacrum, sacræ vestes, sacer minister, & reliqua Papalis Missæ panoplia. SED Catholici nunquam de his rebus dubitarunt. Omnes enim docent ad essentiam consecrationis non requiri, nisi materiam, formam, & ministrum: reliqua adhibenda quidem esse, neque sine peccato omitti posse: tamen ad essentiam nõ pertinere.

QVINTVM est pag. 339. vbi Canonem Missæ ex corrupto, & integro, immò ex multis corruptis consarcinatum mentitur. Sed non debuisset, vel vnum verbulũ notare, quod corruptionem aliquam redoleret.

SEXTVM est pag. 340. vbi dicit, Lindanũ Basilio tribuere Eucharistiæ consecrationem fieri verbis, nõ scriptis. AT Lindanus hoc non dicit, ut ex loco notato patet: sed solùm ait ueteres Patres non fuisse contentos uerbis consecrationis, quando sacra faciebant, sed addidisse alia non scripta. Id quod uerè extat apud Basiliũ lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

SEPTIMVM est pag. 346. vbi dicit, Catholicos existimare per sola uerba institutionis non posse fieri con-
D secrationem, nisi adhibeantur ea, quæ addita sunt in Canone Missæ. SED & hoc merum mendacium est. Catholici enim requirunt quidem uniuersum Canonem, ut ritè, & sine peccato consecratio fiat; fatentur tamen ueram esse consecrationem, quæ solis uerbis institutionis fieret.

OCTAVVM pag. 347. ubi dicit, Proclum quendã fingere Apostolos intra diem Ascensionis, & Pentecostes composuisse Canonem, ut esset forma cõsecrationis. At S. Proclus unus est ex antiquis & Orthodoxis Patribus; quippe qui paulò post Chrysostomum, Episcopus fuit Constantinopolitanus. Eius extat libellus de traditione diuinæ Liturgiæ, in quo nõ dicit Apostolos Canonem composuisse ante diem Pentecostes, ut Kemnitius mentitur, quod nec ullo modo uerisimile

mile est: sed dicit eos post Ascensionem Domini, antequam diuiderentur in uarias regiones, totos se ad orationem colligere solitos, & maximè ad sacrificium celebrandum, semper in memoriam habentes illud: *Hoc est corpus meum*.

VLTIMVM est ibidem, ubi dicit, Catholicos tribuere consecrationem non solùm recitationi uerborum; sed uarijs sacrificuli gestibus, expansioni manuum, eleuationi, inclinationi ceruicis, conuersioni corporis, libri transpositioni. SED hæ sunt meræ nugæ, nemo .n. Catholicorum in his ponit essentiam consecrationis; etsi cæremonias ipsas meritò omnes uenerantur.

CAPVT XVI.

De ministro Sacramenti Eucharistiæ.

EXPLICATIS caussis intrinsecis, Sacraméti huius materia videlicet & forma: sequitur vt de extrinsecis, efficiente, & fine, siue effectu disputemus. Ac de efficiente quidem primaria caussa, nulla controuersia est: constat enim Christum esse, qui & Sacramentum hoc instituit, & primus confecit, & nunc etiam per ministros suos quotidie conficit. De caussa secundaria, id est, de ministro, multa disputata sunt in libro de Sacramẽtis in genere, vt, an requiratur fides in ministro, an bonitas, an intentio, & alia id genus, quæ sunt communia ministris omnium Sacramentorum: tractatũ quoque fuit, an ministri Sacramentorum quilibet Christiani sint, an solùm ij, qui certo ritu ad hoc ministerium consecrati sunt. Quare hoc loco id solùm tractãdum est in particulari, num ad Eucharistiæ consecrationem, requiratur certa ministrorũ ordinatio, an verò non requiratur.

Et quidem Ioannes VViclefus in dubium hoc reuocauit teste Thoma VValdensi, tomo 2. de Sacramentis, cap 7. & 28. Videbatur illi valde mirum, si posset malus Sacerdos consecrare Eucharistiam, & id non posset laicus bonus: non tamen omnino rem definire voluit.

At Lutherus audacior apertissimè rem definiuit: siquidem Lutheri sententia manifestissima est, quemlibet Christianum ex Baptismo potestatem habere Eucharistiam consecrandi, licet officium sumere nemo debeat, nisi legitimè vocatus, excepto casu necessitatis. Id habet Lutherus in lib. de Babyl. captiu. cap. de Ordine; in lib. de instituendis ministris ad senatum Pragensem; in lib. de Missa abroganda, in lib. de notis Ecclesię, & alibi, Quare Lutherus ordinationem ministrorum solũ necessariam putat ob disciplinam & ordinem Ecclesię: esset enim nimia confusio, si quilibet Sacramenta conficere vellet: non autem, quod Sacramentum non esset verum, si ab aliquo non ordinato conficeretur Immò in libr. de Missa priuata, & vnctione Sacerdotum, edito anno M.D.XXXIV. eò vsq; progressus est, vt diceret, Sacramentum verum futurum, etiamsi à Diabolo conficeretur.

Ab hac sententia Sacramentarij apertè recesserunt. Etsi enim initiò Zvvinglius Lutherum sequeretur, vt patet ex libro de vera, & falsa relig. cap. de alijs Sacramentis; Caluinus tamen non solùm Eucharistiam, sed etiam Baptismum irritum esse docet, si ab alio, quàm à publico ministro conficiatur, vt patet ex lib 4. Inst. ca. 1. §. 22. & cap. 3. §. 10. & ca. 15. §. 22. & in antidoto Cõcilij, sess. 7. can. 10. & idem habet Henricus Bullingerus decade 5. ser. 8. & 9. Quare nihil hoc loco cum Sacramentarijs negotij nobis erit.

Porrò Martinus Kẽninus, & alij recentiores Lutherani timidè Lutherum sequuntur: nam etsi idem sentiunt, quod ipse sensit, tamen istam quæstionem, ut plurimum dissimulare solent. Nam ab una parte uidẽt argumenta Catholicorum euidentissima, quæ sine summa impudentia negari nequeunt; ab altera parte non possunt ad Catholicos accedere, quin deserant non solùm suum Prophetam Lutherum, sed etiam duo principia doctrinæ Lutheranæ ab omnibus receptissima; ob quæ valde mirandum est, Sacramentarios dissentire in hac re à Lutheranis.

Principia communia hæc sunt. PRIMVM Sacramẽta non operari, nisi excitando fidem; ex quo principio (in quo omnes omnino conueniunt) euidenter sequitur Sacramentum non pendere ab vlla ministri qualitate. Verba enim Sacramentalia, & signa fidem excitare possunt à quocunque exhibeantur: idem enim verba significant, & significando mouent animum audiẽtis, siue dicantur ab ordinato, siue à non ordinato; immò siue ab homine, siue à dæmone, siue etiam à psitaco vel coruo. Vnde Kemnitius in 2. par. Exam. Concilij sess. 13. cap. 1. in fine, Catholicos reprehendit, q̄ Eucharistiæ consecrationem pẽdere velint non à sola verborum recitatione, sed etiam à cõsecratione, siue ordinatione personæ recitantis.

SECVNDVM principium est, per ordinationem ministrorum non imprimi vllum characterem; neque dari vllam nouam spiritualem potestatem, sed solũ vsum seu officium. Vnde tam apud Lutheranos, quã apud Calninistas potest vnus & idem hodie esse minister, cras non minister, siue hodie clericus, cras laicus: dimisso enim officio, nulla est inter eos clericorum à laicis distinctio. Ex hoc etiam principio manifestè sequitur nõ requiri vllam electionem, vel ordinationem ministrorum, vt verum Sacramentum Eucharistiæ conficiatur; sed tantùm vt ordo, & disciplina seruetur. Quare Lutherani omnes, nisi doctrinam suam destruere ipsi velint, coguntur Lutheri sententiam sequi de potestate consecrandæ Eucharistiæ omnibus Christianis communi.

At Catholica Christi Ecclesia longè aliam ab Apostolis doctrinã accepit, & in hanc vsque diẽ seruat: semper enim in Ecclesia pro indubitato habitum est, ita necessariam esse Ordinationem sacerdotalem ad Eucharistiã conficiendã, vt sine ea nullo modo cõfici possit.

Hæc autem veritas probatur, PRIMVM ex verbo Dei. Nã illud Christi, *Hoc facite*, Luc. 22. nõ est dictũ, nisi Apostolis, qui eo mãdato ordinati sunt primi sacerdotes noui Testamenti. Id aũt probatur hoc modo: Illud, *Hoc facite*, nõ significat solũ Manducate, & bibite, quod cõuenit omnibus Christianis, sed significat, Cõsecrate, sumite, & alijs distribuite, vt me facere vidistis. Ista autem tria non possunt conuenire omnibus; ergo illud mandatum non est datum omnibus, sed solùm quibusdam, qui ideo dicuntur Sacerdotes; ergo ceteri nullo modo possunt Eucharistiam consecrare, & si id tentauerint, nihil facient. Nam Sacramenta conficiuntur in persona Christi: quare cui Christus id non cõmisit, is nihil facere potest.

Probatur maior propositio, PRIMO, ex ipso textu Lucæ. Lucas enim, qui solus inter Euangelistas habet illa verba: *Hoc facite*, non dixerat antea, Accipite, mãducate, &c. sed solũ dixerat, *Accepit panem, benedixit, & dedit, dicẽs, Hoc est corpus meũ*. Ergo nõ retulit Lucas illud, *Hoc facite*, ad actionẽ solã manducandi, cùm eius ne meminerit quidem; sed retulit ad actionẽ benedicendi, & distribuendi, quas expresserat, & simul ad actionẽ manducandi, quia Dñs etiam manducauit, vt est cõmunis sententia, licet in Euangelio non exprimatur. SECVNDO, quia nulla est ratio, cur illud, *Hoc facite*, non debeat referri ad omnia, quæ Dñs fecit. TERTIO, quia nisi ad omnia referretur, nõ haberemus mãdatũ diuinum in verbo Dei expressum de consecranda Eucharistia: & proinde non posset ab aduersarijs cõsecrari. Ipsi .n. contendunt, nõ debere fieri nisi id, quod est expressè in diuinis literis mãdatũ. DENIQVE aduersarii fatent illud; *Hoc facite*, referri ad omnes tres actiones,

nes, quas Christus fecit, videlicet benedicẽdi, distribuẽdi, & sumendi. Lutherus ita docet in libro de instituẽdis ministris ad Pragenses, Confessio Augustana, cap. de Missa. Caluinus lib. 4. Inst. cap. 15. §. 20. & Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 534. initio disputationis de Cõmunione sub vtraque specie.

DICET aliquis; Videtur beatus Paulus 1. Cor. 11. restringere illud: *Hoc facite*, ad actionem manducãdi, & bibẽdi; ait.n. *Hoc facite, quotiescunque bibetis in meam commemorationem*, ac si dicat, quotiescunq; biberis, bibite in memoriam passionis meę. RESPONDEO, nõ restringit Apostolus, sed exemplũ ponit in actione vna; quod etiam facere potuisset de alijs duabus; quare vera sunt verba Pauli, sed non pugnãt cum verbis Lucæ magis vniuersalibus.

Probatur nunc minor propositio: PRIMO, si illud mandatum daretur omnibus; tenerentur omnes consecrare, & distribuere: id autem non solùm esset absurdissimum, sed etiam est contra consuetudinem omniũ tum Catholicorum, tum hæreticorũ. SECVNDO, quia ita semper intellexit hoc mandatum vniuersa Ecclesia, vt ex testimonijs, quæ iam adferemus, perspicuũ erit. Neq; obstat, quod sanctus Thomas 3. par. q. 81. ar. 11. colligit ex hoc loco esse de iure diuino, vt omnes aliquando sumant Eucharistiam; vbi videtur intellexisse illud: *Hoc facite*, dictũ esse omnibus. Nã sanctus Thomas non vult colligi immediatè, sed mediatè. Quia.n. Dominus iubet Apostolis, vt consecrent, sumant, & distribuant; consequenter iubet alijs, vt accipiant de manu Sacerdotum distribuentium. Quibus enim tenerẽtur Sacerdotes distribuere, si nulli tenerẽtur accipere? Simile est illud Ioan. vltimo: *Pasce oues meas*, vbi mandatur Petro, vt pascat gregem, & consequenter mandatur gregi, vt pastori obediat. Quare idẽ sanctus Thomas 3. par. q. 82. ar. 1. docet, per illud: *Hoc facite*, institutos fuisse à Domino Sacerdotes.

Probatur igitur SECVNDO eadẽ veritas ex traditione, & consensu totius Ecclesię. Ac PRIMVM habemus quatuor generalia Concilia, Nicænum 1. can. 54. Lateranense sub Innocentio III. ca. 1. Florentinum in Instr. Armen. & Tridẽtinũ sess. 22. c. 1. & ses. 23. c. 1. & 4.

PRÆTEREA sanctos Patres. Nã DIONYSIVS Areopagita cap. 5. Ecclesiast. hierarchiæ parte prima: *Nec ipse*, inquit, *Sacerdos erit, nisi Pontificalibus officijs ad hoc fuerit promotus*. IGNATIVS in epistola ad Trallianos, dicit, esse infideli deteriorem eum, qui audet aliquid facere circa altaris ministerium, nisi fuerit Episcopus, aut Presbyter. CLEMENS libro 2. Apostolic. const. ca. 31. *Omnis laicus sine sacerdote aliquid attentans, frustra facit*. Et loquitur apertè de sacrificij oblatione. Et libro octauo, cap. vltimo dicit, Christum solis Apostolis dixisse: *Hoc facite*. Et deinde per Apostolos ad alios Presbyteros hanc potestatem deriuatam esse. IVSTINVS in Apologia 2. prope finem, dicit solis Apostolis dictum esse: *Hoc facite*. TERTVLLIANVS in lib. de prę scriptionibus irridet Marcionistas, quòd apud eos aliqui hodie sint clerici, cras laici, & quòd laicis sacerdotalia munia committantur. Quę sententia apertissimè ét Lutheranos nostros confutat: nam apud eos ministri qui sunt, volente Magistratu, fiunt laici, immò sẽper sunt laici. Neq; enim veras habent ordinationes, sed solùm iniungitur eis officium prædicandi, & Sacramenta ministrandi sine vera ordinatione: & hoc est (vt Tertullianus dicit) laicis sacerdotalia munia committere.

CYPRIANVS lib. 1. epist. 2. & 9. & lib. 3. epist. 15. nõ solùm docet, non posse Eucharistiam conficere nisi Sacerdotes: sed etiam inde colligebat, non esse apud hæreticos veram Eucharistiam, cum non sit apud eos verũ Sacerdotium. ATHANASIVS in 2. Apologia cõtra Arianos refert epistolam Synodi Alexandrinæ, in qua Patres probant quendam Ischiram Arianum nõ po-

A tuisse sacro calice vti, nec sacra celebrare, quòd nõ esset ordinatus à vero Episcopo. BASILIVS lib. 2. de Baptismo, cap. 8. ex professo docet, esse quidem omnes Christianos Sacerdotes, largo quodam modo: quia omnes offerre debent spirituales hostias operum bonorum: at propriè non esse nisi eos, qui ad hoc ordinati sunt, &c. EPIPHANIVS hæres. 79. Collyridianorum, docet solos Apostolos à Christo ordinatos ministros Eucharistiæ; & deinde ab Apostolis alios Episcopos, & Presbyteros: cæteris autem laicis, & maximè fœminis, adeò hoc non licuisse vnquam, vt ne ipsi quidem B. Virgini fuerit concessum. CHRYSOSTOMVS non raro scribit, ob hanc vnam eximiam potestatem consecrandæ Eucharistiæ, Angelos à sacerdotibus superari. Vide librũ 3. & 6. de sacerdotio, & hom. 51. & 83. in Mat. & hom. 60. ad populum Antiochenũ. HIERONYMVS freqnẽter hoc asserit, non posse nisi Episcopos, & Presbyteros Eucharistiam conficere. **B** In libro contra Luciferianos docet, Hilarium quendam, quia solùm Diaconus erat, non potuisse Eucharistiam consecrare, neque clericos ordinare: & in epist 1. ad Heliodorum, & 85. ad Euagrium, illo potissimo argumento Diaconorũ quorundam superbiam comprimit, & Presbyteris longè inferiores esse demonstrat, quod non habeant potestatem cõsecrandi Eucharistiam, quam Presbyteri habent.

De AMBROSIO scribit Theodoretus libr. 5. histor. cap. 17. dixisse eum Theodosio: *Purpura Imperatores facit, non sacerdotes*. & in li. de dignitate sacerdotali, ca. 2. anteponit idem Ambrosius sacerdotalem potestatẽ Regiæ. Quod etiam facit Nazianzenus in oratione ad populũ timore perculsum, & Chrysost. hom. 4. in cap. 6. Isaiæ. Quod etiam reipsa docuit S. Martynus cùm in cõuiuio Imperatoris anteposuit presbyterum suũ Imperatori, vt in eius vita scribit Sulpitius. At si sacerdotalis potestas communis esset omnibus Christianis, vt **C** aduersarij dicunt, cùm Regia nõ sit omnibus communis, multò inferiores essent Regibus sacerdotes. Vide etiam Paulinum epist. 4. ad Amandum, Isichium lib. 2. in Leuit cap. 8. Denique Augustinum lib. 20. de ciuitate Dei ca. 10. vbi distinguit sacerdotes spirituales, & impropriè dictos ab Episcopis, & Presbyteris, qui propriè dicuntur sacerdotes.

His ACCEDIT, quod nullum proferri potest exẽplũ antiquitatis, quo probetur in aliquo casu Diaconum, aut laicum cõsecrasse Eucharistiam: sicut exempla nõ pauca proferuntur, quibus ostenditur in certis casibus Diaconos, immò & laicos baptizasse. Constat.n. ex ca. 8. Acto. Philippum Diaconum baptizasse: ex Ruffino libr. 1. hist. cap. 14. constat ratum fuisse Baptismum, quẽ Athanasius laicus, & puer contulerat. At de Eucharistia nullum tale exemplum proferri potest: sed cõtrà in summis etiam necessitatibus constat Catholicos caruisse potius Eucharistia, quàm vt eam non sacerdos conficere auderet. Scribit THEODORETVS lib. 4. hist. **D** cap. 12. cùm Valens Imperator Arianus omnes sacerdotes passim è suis sedibus exturbaret, zelo Dei motũ Eusebium Episcopum Samosatenum, militari habitu peragrasse illa omnia loca, & clàm ordinasse in varijs locis Presbyteros, & Diaconos, vt populi Sacramentis non carerent. AVGVSTINVS in epist. 180. ad Honoratũ scribit tempore belli non debere deseri plebes à Clericis, etiamsi periculũ vitæ immineat: ne desint, qui Sacramenta ministrent, sine quibus non euitatur mors æterna. Scribit quoq; EPIPHANIVS in epistola ad Ioãnem Hierosolymitanum, se necessitate compulsum ordinasse presbyterum quendam in Monasterio sancti Hieronymi, quòd duo presbyteri, qui in eo Monasterio erant, ob nimiam humilitatem Eucharistiam conficere non auderent. Ex quibus exemplis manifestè colligitur falsum esse, quod Lutherus docet, posse in certis casibus quoscunque homines consecrare Eucharistiam.

His

His ADDE antiquissimos Ecclesiæ ritus. Nam PRIMO, imperabatur omnibus altaris ministris perpetua continentia, idq; ex Apostolorum doctrina, vt habet Concilium II. Carthaginense. can. 2.

SECVNDO prohibebatur laici tãgere, vel seruare sacra vasa, vbi conficitur Eucharistia: vt præter alia testimonia, patet ex epistola Synodi Alexandrinæ in Apologia secunda Athanasij contra Arianos, vbi probant calicem quendam non fuisse sacrum, quia seruabatur in domo laici hominis. Et Naziãzenus in oratione cõtra Arianos, & de seipso, mysterij vasa populo ad tangendum prohibita esse dicit.

CAPVT XVII.

De effectu Eucharistiæ, & de præparatione ad Communionem: sententia hæreticorum.

QVÆSTIO de effectu Eucharistiæ adeò coniuncta est cum quæstione de præparatione ad Communionem, præsertim ex sententia aduersariorum, vt nullo modo separari queant. Nos igitur PRIMVM fideliter referemus quid aduersarij de vtraq; quæstione sẽtiant. DEINDE explicabimus, & probabimus veritatẽ. TERTIO soluemus eorum obiectiones. QVARTO addemus aliquid de præparatione minus principali.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, Lutherus nouorum paradoxorũ in perniciem multorum milliũ animarum seminator, tria docuit. PRIMO effectum primarium Sacramenti Eucharistię esse remissionẽ mortalium peccatorum. SECVNDO, non requiri ad dignã præparationem Communionis, vt quis non sit sibi cõscius peccati mortalis, immò quò plurium, & maiorũ sibi conscius est, eò esse aptiorem ad Eucharistiã. TERTIO, ad præparationem Eucharistiæ nõ requiri, ut quis per confessionem, & pœnitentiam à peccatis iustificetur, sed satis esse fidem, qua certò credat sibi in eo Sacramento omnia peccata esse remittenda.

Hanc esse Lutheri sententiam patet ex multis eius testimonijs. In concione de digna præparatione ad Sacramentum Eucharistiæ, habita anno M. D. XVIII. *Optima*, inquit, *dispositio est, non nisi ea, qua pessime es dispositus, & e contrariò, tunc pessime es dispositus, quando optimè es dispositus*. Et probat, quia Christus etiã in hoc Sacramento non venit vocare iustos, sed peccatores: & ibidem suadet pœnitentiam non agere ante Cõmunionẽ, sed postea. Ibidem dicit esse perniciosum errorem, si quis accedat nixus ea fiducia, quod sit confessus, & quod non sit sibi conscius peccati, & quod orationes, & alia præmiserit. Hos. n. omnes dicit, in iudicium accipere corpus Domini, quia his præparationibus non fiunt puri, sed magis polluuntur; fiunt autem puri per fidem, quam dicit esse solam, & summam dispositionẽ. Similia habet in concione de confessione & Eucharistia, habita anno M. D. XIX. vbi dicit, illum esse aptissimum ad Communionem, qui in fœda crimina prolapsus est, quæ malè afficiunt animum. In libro de captiuit. Babylon. cap. de Eucharistia, edito anno M. D. XX. *Concludimus*, inquit, *ex omnibus his quibusnam Missa parata sit, & qui dignè communicent, nempe soli illi, qui tristes afflictas, perturbatas, confusas, & erroneas habent conscientias. Nam verbum diuinæ promissionis huius Sacramenti, cùm exhibeat remissionem peccatorum, securè accedit, quicunq; peccatorum suorum vexatur, siue morsu, siue titillatione*.

Est autem hic obiter NOTANDVM, intra paucas lineas apertissimam contradictionem inueniri in verbis Lutheri: nam paulò infrà, id est, in vltimis verbis illius capitis, sic habet: *Fides sola est pax conscientiæ, infidelitas sola, turbatio conscientiæ*. Hæc ille. & tamen ibidem in medio sententiarum allegatarum, hortatur Christianos vt cum fide indubitata accedant. Quæ sanè nullo modo cohærent. Nam si illi soli dignè accedunt, qui habent turbatam conscientiam, & sola infidelitas turbatio conscientiæ est; ergo soli illi dignè accedunt, qui carent fide; qui enim fidem habent, pacatã (vt ipse dicit) conscientiam habent, non perturbatam. Viderit ergo ipse, quomodo & cum fide, & cum infidelitate, cum pacata, & cum turbata conscientia accedendum sit.

In libro de abroganda Missa, edito anno XXI. docet furorem esse præparatorijs confessionibus, & orationibus se mundos reddere ante Communionem, cũ non debeant accedere, nisi qui egent remissione peccatorũ. In tractatu de Communione populi, edito anno M. D. XXIII. docet non debere admitti ad Communionem, nisi eos, qui dicunt se accedere, quia vexantur cõscientia peccati mortalis. Quo testimonio Lutherus Beatam Virginem, & omnes Apostolos post acceptũ Spiritum sanctum excommunicauit: neq; enim isti dicere poterant, se vexari conscientia peccati mortalis. In sermone de Eucharistia, habito anno M. D. XXVI. dicit illum esse aptissimum ad communicandum qui antè, & retrò est peccatis contaminatissimus: & sine peccatis mortalibus nullum debere accedere. Deniq; similia habet in libro contra articulos Louanienses, edito anno M. D. XLV. paulò ante vitæ ipsius finem. Atq; hęc de Lutheri sententia.

Martinus Kemnitius in secũda parte Examinis, sess. 13. cap. 2. & 7. admittit, & propugnat pro viribus primum Lutheri pronunciatum, effectum primariũ Eucharistiæ esse remissionem peccatorum mortalium. Alia duo non solùm non apertè affirmat, sed potius cõtrarium, saltem quoad modum loquendi, docet. Vult enim requiri ad dignam præparationem Eucharistiæ pœnitentiam, & propositum non peccandi: & addit etiam apud suos in more positum esse, vt prius examinentur, & absoluantur, qui accessuri sunt ad Communionem. Quod habetur quoq; in Confessione Augustana, cap. de Confessione, & ca. de Missa, vbi dicũt, neminem se admittere ad Communionem, nisi antea discussum, & absolutum.

SED (vt mox videbimus) doctrina ista Kemnitij ipsa secum pugnat: nec. n. vllo modo ista cohęrere possunt, vt Eucharistia accipiatur ad remissionem mortalium peccatorum, & tamen nemo accedere permittatur, nisi prius à peccatis fuerit absolutus.

Addit Kẽnitius, se non negare alios esse etiã effectus Eucharistiæ, vt quòd animam nutriat, roboret, & omnia Christi bona illi communicet: & inde queritur de Concilio Tridentino, quòd can. 5. damnet Lutheranos, quasi sentiant, nullum esse alium effectum Communionis, nisi remissionem peccatorum.

SED immeritò Kemnitius conqueritur. Nam Cõcilium canon. 5. neque Lutheranos nominat; & sub distinctione loquitur. Hæc enim sunt verba Concilij: *Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit*. Cùm igitur Kemnitius solam priorem partem huius canonis contra se esse fateatur, accipiat quod suũ, & est reliquum dimittat alijs.

Multa præterea pro more suo mendacia admiscet Kemnitius, quæ longum esset referre. Vnum tantùm quàm breuissimè annotabo, quod est in Examine cap. 2. pagina 359. vbi dicit Catholicos ita diuidere gratiã iustificationis inter Missæ sacrificium, & sumptionem Eucharistiæ, vt Missæ sacrificio tribuãt ex opere operato remissionem peccatorum mortalium sine vllo negotio vel periculo peccatoris, cui fit illa remissio: sumptioni Eucharistiæ tribuant solũ remissionem venialium, & eam non sine magno periculo sumentis, qui nisi

niſi prius acceſſerit, in iudicium ſumet. Atq; hinc fieri dicit, vt homines apud Catholicos retrahantur à Cõmunione, & alliciantur ad emendas Miſſas.

Sed hoc impudentiſſimum eſt mendacium. Nullus enim Catholicorum vnquam ſcripſit, ſacrificium Miſſæ ex opere operato remittere peccata mortalia ſine vllo negotio peccatoris, nec vllus in Eccleſia eſt vſus petendi, nedum emendi miſſas pro remiſſione peccatorum. Immò multò amplius tribuimus ſumptioni Euchariſtiæ, quam dicimus ex opere operato cõferre gratiam gratum facientem; quàm ſacrificio miſſæ, vt pro peccatore aliquo offertur, quod ſolum docemus impetrare peccatori aliquod ſpeciale auxilium, quo is paulatim ad mentem redeat, & non ſine vllo negotio, vt Kẽnitius mentitur, ſed per veram contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem ad remiſſionem peccatorũ tandem perueniat.

Ioannes Caluinus lib. 4. Inſt. cap. 17. §. 40. 41. & 42. multa dicit, quæ videntur inter ſe omnino pugnare, & ob quæ non eodem modo ab omnibus accipitur Caluini ſententia. Nam §. 40. ſic ait: *Cibus hic ſpiritualis, ſi in animam inciderit malitia, nequitiaq; pollutam, maiore illam ruina præcipitat.* Hęc ille. Vbi videtur negare, quod Lutherani dicunt, per Euchariſtiam remitti peccata mortalia, & requirere cum Catholicis, vt homo antè per pœnitentiam iuſtificetur, quàm ad Sacramẽtum accedat. Præterea §. 42. dicit requiri fidem, & charitatem ad dignam ſumptionem Euchariſtiæ, & reprehendit quoſdam, quòd requirant fidem, & charitatem nimis perfectã, & abſolutã, cui nihil addi poteſt: quos dicit errare non in re, ſed in modo. Itaque in his duobus locis videtur Caluinus cum Catholicis ſentire. Quos autem reprehendit Caluinus, quòd requirant perfectiſſimam fidem, & charitatem, ij non ſunt Catholici, ſed Anabaptiſtæ. Nam de Anabaptiſtis refert Auguſtinus Marloratus in expoſitione, quam ex varijs ſcriptoribus collegit in capit. 11. prioris ad Corinthios, eos ante Communionem proteſtari, ſe habere tantam charitatem, quantam habuit Chriſtus in cruce pendens.

Porrò idem Caluinus, §. 41. apertè Catholicos reprehendit, quod requirant ad dignam præparationem, vt homo ſit in ſtatu gratiæ: & in ſtatu gratiæ eſſe definiũt, purum, ac purgatũ eſſe ab omni peccato. Et §. 42. apertiſſimè teſtatur, Euchariſtiam remittere peccata mortalia, & niſi peccata adſint fruſtra ſumi, vt Lutherus dicebat: *Meminerimus*, inquit, *has ſacras epulas ægrotis eſſe pharmacum, peccatoribus ſolatium, pauperibus largitionem; quæ ſanis, iuſtis, & diuitibus, ſi qui reperiri poſſent, nullum adferent operæ precium*. Et infrà: *Cùm in vitã detur, intelligimus nos ſine ipſo in nobis planè mortuos eſſe*. Hæc ille.

Quæ duo Caluini pronunciata ſecundũ verã Theologiam inter ſe manifeſtè pugnant. Nam animam non eſſe pollutam nequitia, & habere fidem, & charitatẽ; quæ in primo pronunciato Caluinus requirit, hominẽ ſine dubio iuſtum, viuum, & ſanum conſtituunt: & tũ in ſecundo pronũciato requirit idem Caluinus, vt homo non ſit iuſtus, ſed peccator; non ſanus, ſed ęgrotus; non viuus, ſed mortuus; alioqui nihil ei prodeſſe dicit Euchariſtiam. Sed quamuis hæc inter ſe pugnent, ſecũdum principia verę Theologię: tamen ſecundum principia ipſius aliquo modo cohærẽt. Nam cum dicit, animam non debere eſſe pollutam, ſed fide, & charitate prędità, ſignificat, vt ipſe ſe exponit, non debere habere propoſitum peccandi, ſeu perſeuerandi in peccato, ſed deſiderium potius bene viuendi, & fiduciam remiſſionis. Quare ſimul erit homo immundus, & mortuus, quia reuera peccata mortalia habet; & erit tamen non immundus, quia non habet affectum, nec propoſitum permanendi in illis.

Iam verò Catholica Eccleſia in Concilio Tridentino, ſeſſ. 13. cap. 2. & 7. & can. 5. & 11. duo docet. Primo, effectum Euchariſtiæ pręcipuum non eſſe remiſſionem peccatorum mortalium, ſed nutritionem animę, & pręſeruationem à peccatis, & alia quæ ſequunẽ ex augmento gratiæ, & charitatis, quam ſecum adfert hoc Sacramentum. Secundo docet, præparationem ad Euchariſtiam non eſſe ſolam fidem, ſed veram pęnitentiam, & confeſſionem peccatorum, ſi quis poſt Baptiſmum in peccata mortalia lapſus ſit.

Et quia de alijs effectibus Euchariſtiæ conueniunt nobiſcum aduerſarij, vt Kemnitius fatetur, tota quæſtio ad hunc vnum articulum reuocatur; Vtrum Sacramentum Euchariſtiæ exhibeat remiſſionem peccatorum mortalium, quorum homo conſcientiam habet: ſiue (& eſt idem) Vtrum ad dignè communicandũ requiratur, vt homo non habeat conſcientiam peccati mortalis. Catholici enim omnes docent, Euchariſtiã non remittere eiuſmodi peccata, quorum homo conſcientiam habet, & ideo requiri vt antea purgentur. Hæretici autem contrarium ſentiunt: nec poſſunt aliter ſentire, ſi ſequi velint principia ſuæ doctrinæ. Nam illi non agnoſcunt aliam iuſtificationem, quàm remiſſionem peccatorum: non enim volunt infundi gratiã, quæ hominem reipſa iuſtum coram Deo, vel iuſtiorẽ efficiat. Volunt autem Sacramenta omnia eſſe inſtrumenta iuſtificationis; quare coguntur dicere, Sacramẽta omnia remittere peccata, eumq; eſſe proprium illorum effectum.

CAPVT XVIII.

Indignè ſumere Euchariſtiam omnes illos, qui accedunt cum conſcientia peccati mortalis.

Esse autem veriſſimam Eccleſiæ Catholicæ ſentẽtiam, probatur Primo ex cap. 6. Ioannis. Nam in eo capite etiamſi negent aduerſarij, tractari de Sacramento Euchariſtiæ, quod ad ſymbola attinet, tamen cõcedunt agi de ſpirituali manducatione, & etiam de fructu, ſeu effectu Euchariſtiæ. Dicunt enim in eo capite tractari in genere de manducatione corporis Domini, quæ, & in Sacramento, & extra Sacramẽtum fieri poteſt: ſed poſtea Matt. 26. Dominum addidiſſe ſymbola. In hoc igitur capite nuſquam docetur, Euchariſtiam inſtitutam eſſe ad peccata remittenda, ſed tantum ad vitam ſpiritualem conſeruandam, & augendam, vt patet ex cap. 6. Ioan. vbi nuſquam dicitur; Qui manducat hũc panem, reſurget à peccatis, vel viuere incipiet; ſed dicitur: *Non eſuriet, non morietur, viuet in æternum, in me manet, & ego in eo*, & ſimilia. Quare aduerſarij ſi verum fateri velint, id quod docent, non ideo docent, quia in verbo Dei habeatur, ſed quia neceſſario ſequitur ex doctrina Lutheri.

Secundo probatur ex illis verbis eiuſdem capitis: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Ex quo loco diſcimus propriam rationem huius Sacramenti eſſe, vt ſit cibus ſpiritualis. Quod etiam apertè clamat tum externa ſpecies panis, & vini; tũ actio per quam nobis applicatur, quæ eſt manducatio, & potatio. At abſurdiſſimum eſt cibum, & potum dare mortuis, cùm inde nõ magis nutriri poſſint, quàm ſi lapides eſſent.

Quare ineptè argumentatur Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 42. vbi probat Euchariſtiam nullum adferre emolumentum ſanis, & iuſtis; quia eſt cibus quidam, & ſine cibo homines tabeſcunt, & deficiunt. Nam quod ſine cibo homines tabeſcant, non id efficit, vt cibus nõ dẽat dari niſi ęgrotis, ſed vt debeat dari ſanis, ne ægrotent: ſanis enim periculum imminet ægrotandi, & tabeſcen-

bescendi; alioqui homines corporaliter sani, non deberent corporaliter manducare. Deniq; etiamsi eibus nō daretur nisi ægrotis, tamen nunquam probabit Caluinus, debere dari mortuis: non igitur dari debet illis, qui sciuntur mortui esse Deo.

TERTIO probatur ex figuris, & similitudinibus diuinæ Scripturæ. Nam INPRIMIS agnus Paschalis, qui erat figura euidentissima Sacramenti huius, non poterat edi, nisi ab hominibus purificatis, & mundis: & potius permittebat Deus, vt aliqui differrent in alterū mensem manducationem agni Paschalis, quàm vt nō purificati manducarent, Numer. 9. & 2. Paralip. 30. DEINDE panes propositionis, qui etiam erant figura Eucharistiæ, non nisi à mundis edi poterant, vt patet 1. Reg. 21. DENIQVE quicunq; aliqua immūditia pollutus edebat de carne sacrificiorū, peribat anima eius de populo suo, Leuit. 22.

DEINDE in Testamento nouo Ioan. 13. Dominus lauat pedes discipulorum, antequam eis Sacramentū edendum porrigat, & Matth. 22. seuerissimè punitur, qui ad conuiuium Regium sine veste nuptiali intrare præsumpsit. DENIQVE Luc. 15. Filius prodigus, Prius Patri reconciliatur, & vestimentis, & annulo ornatur, & tum demùm ad vitulum saginatum edendum admittitur.

QVARTO probatur ex cap. 10. prioris ad Corinthios, vbi dicitur: *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus.* Hinc enim intelligimus hoc Sacramentum nō prodesse nisi membris vnitis cum capite, & alijs membris, & de eodem spiritu viuentibus, vt declarat Augustinus tract. 26. in Ioannē, & hoc idem testatur externum symbolum panis, & vini, quæ fiunt ex multis granis, vel vuis in vnam rē coëuntibus. At qui sunt in peccato mortali, ij non sunt membra viua Christi, & Ecclesiæ, neq; viuunt de spiritu Christi; ergo nihil eis Sacramentum prodest; immò nocet potius, quia mentiūtur eo signo, se esse id, quod non sunt.

QVINTO probatur ex verbis S. Pauli 1. Corint. 11. *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit.* Hunc locum aduersarij mirè deprauant, omnia enim referūt ad probationem, num fidem habeamus.

Petrus Martyr in comment. illius loci, facit tres gradus indignè accedentium. PRIMVM eorum, qui planè sunt ἄθεοι, & nihil credunt. SECVNDVM eorum qui habent fidem historicam, sed nihil curant de pœnitentia, & proposito emendandæ vitæ: atque hos omnes, qui carent vera fide iustificante, in iudicium æternæ mortis sumere Sacramētum. TERTIVM eorum, qui sunt ornati vera fide, & tamen remissius. & negligentiùs viuunt; & hos dicit vtiliter accipere, non in iudicium, & damnationem æternam, sed tantùm in iudicium tēporalis castigationis, de quibus idem Apostolus dicit: *Dum iudicamur autem à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* Pari ratione Kemnitius, & alij, omnia exponunt de fide, seu fiducia erga promissiones.

SED longè aberrant à scopo B. Pauli. Siquidē Apostolus non reprehendit Corinthios, quod nihil crederent, aut quod tantum historicam fidem haberent, aut quod non satis fiderent promissis Dei, aut denique quòd non haberent propositum vitæ mutandæ: nihil. n. horum in toto illo capite inueniri poterit. Sed reprehēdit Corinthios, quod quidam ex eis ditiores adferrent in Ecclesiam sumptuosam cœnam, quam sumerent post Cōmunionem mysteriorum, & eam seorsim ab alijs, maximè pauperibus, absumerēt: in quo multis modis peccabant. Nam & Christi corpus iniuria afficiebant, dū cū illo miscerent alios cibos, vt notat Augustinus epistol. 118. cap. 3. & proximum offendebant, & Ecclesiā ipsam scandalizabant, dum ipsi lautè conuiuarentur,

A pauperibus videntibus, & esurientibus: & deniq; peccabant intemperātiæ & crapulæ vitio. Id patet ex verbis Apostoli, qui hæc sola vitia reprehendit: *Alius*, inquit, *esurit, alius ebrius est*, &; *Nunquid domos non habetis ad manducandū, & bibendū? aut Ecclesiā Dei contemnitis, & cōfunditis eos, qui non habēt?* Et in fine concludit: *Itaq; fratres mei, cū cōuenitis, inuicē expectate, si quis esurit, domi māducet, ut non in iudicium conueniatis.* Cū ergo B. Paulus solū peccata quædā circa mores reprehenderit in Corinthijs, cū addit: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat*: nihil aliud monere cēsendus est, nisi vt quisq; videat, an habeat conscientiam eiusmodi, vel aliorum peccatorum: qui enim cū conscientia peccati accedit, iudicium sibi manducat, & bibit.

DEINDE probatur hoc idē ex traditione, & consensu Patrum. Ac primū in Græcis Liturgijs clamat Diaconus: *Sancta sanctis*; quibus verbis nō arcētur soli Catechumeni, vt perperā exponit Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 506. sess. 13. ca. 7. sed oēs peccatores, vt rectè B exponit Chrysostomus. hom. 61. ad populū Antiochenū. IVSTINVS in Apol. 2. prope finē: *Porrò*, inquit, *alimentū hoc apud nos appellatur Eucharistia, quod nulli alij participare licitum est, nisi verā esse doctrinā nostram credēti, & lauacro propter remissionē peccatorū, & regenerationē abluto, & ita ut Christus tradidit, viuēti.* CYPRIANVS lib. 3. epist. 14. reprehendens quosdam, qui admittebant ad Eucharistiam peccatores nondū absolutos: *Nondum*, inquit, *pœnitentia acta, nondū exomologesi, nōdū manu eis ab Episcopo, & clero imposita, Eucharistia illis datur, cū scriptū sit; Qui ederit panē, aut biberit calicē Domini indignè; reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Similia habet in epist. 15. & 16. & in toto libro de lapsis, vbi & verbis, & exemplis ostēdit, quàm perniciosum sit ad Eucharistiam accedere cum conscientia peccati lethalis. BASILIVS ex professo de hac re agit lib. 2. de Baptismo, cap. 3. cuius capituli titulus est: C *An tutum sit, si quis non repurgatus ab omni inquinamēto carnis, & spiritus edat corpus Domini.* AMBROSIVS lib. 6. in Lucam, ca. 37. exponens ca. 9. *Vbiq;*, inquit, *mysterij ordo seruatur, vt prius per remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur: postea alimonia mēsæ cœlestis exuberet.* Et lib. 7. ca. 66. in com. cap. 15. Lucæ, exponens parabolam de filio prodigo affirmat non debere vllum ad Eucharistiam accedere, nisi signaculum iustitiæ custodierit, vel receperit. Deinde etiam facto idem probauit, cùm Theodosium Imperatorem non admisit post cędem quandam factā Thessalonicæ, ad Communionem, nisi publica pœnitentia peracta, & peccatum planè purgato. Cuius rei meminit ipse in epist. 28. ad Theodosium, vbi hortatur illum ad pœnitētiam; & in oratione de obitu eius, vbi eius pœnitentiam laudat. Scribit etiam totam historiam Theodoretus lib. 5. ca. 17. & Sozomenus lib. 7. ca. 24. & Paulinus in vita B. Ambrosij.

D HIERONYMVS in com. cap. 1. ad Titum ex figura panis propositionis, probat summam puritatem requiri in his, qui ad Eucharistiam accedunt. CHRYSOSTOMVS nihil sæpius repetit, quàm puros, & purgatos esse debere, qui ad Eucharistiam accedūt, idq; multis & argumentis, & exemplis probat: hom. 30. in Genes. homil. 83. in Matt. hom. 45. in Ioan. hom. 24. in priorē ad Corinthios, homil. 3. in epistola ad Ephesios, in quo vltimo loco fusissimè vndiq; desumptis argumentis probat purissimam animam esse debere, quæ ad Sacramentum hoc accedat: *Cum tali*, inquit, *puritate accede semper, sine hac nō præsumas vnquam. Regem vtiq; non audeas osculari, siquidem os tuum olet grauiter, & Regem cœlorum impudens oscularis anima tua vitijs olente*, &c. AVGVSTINVS tract. 26. in Ioan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate.*

Deni-

Denique vide Leonem serm. 2. de Resurrectione, Cyrillum lib. 4. in Ioannem, cap. 17. Isichium lib. 7. in Leuiticum, cap. 16. Gregorium lib. 2. cap. 1. in lib. 1. Regum, & Bernardum in sermone de cœna Domini.

POSTREMO accedant etiam rationes. PRIMA ratio. Sacramentū Eucharistiæ diuersum est à Sacraméto Baptismi, & à Sacramentis cæteris; ergo finem proximum; siue effectū proprium habere debet diuersum à fine, & effectu aliorum Sacramentorū. Sed alia Sacramenta habét pro fine, seu effectu remissioné peccatorum; igitur Eucharistia alium finem, seu effectum proprium habere debet, quàm remissionem peccatorum.

Et quidem apud Lutheranos illos, qui tria Sacramenta admittunt, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem, argumentum nostrum euidéter concludit. Nam Baptismus habet pro fine proximo remissionem originalis peccati, & aliorum, quæ cum illo adiuncta inueniuntur, vnde regeneratio propriè vocatur, & ablutio. Absolutio habet pro fine proximo remissionem peccatorum cōmissorum post Baptismum: quare Eucharistia, si Sacramentum est, & ab illis duobus diuersum, alium finem debet habere, quàm remissioné peccatorum. Apud Caluinistas autem, & alios Lutheranos, qui non agnoscunt nisi duo Sacramenta, idem argumentum paulò aliter fieri potest. Nam ipsi loco Sacramenti Absolutionis Baptismum substituunt; dicunt enim Baptismum sufficere ad peccata delenda vsque ad finem vitæ: per memoriam enim Baptismi semel accepti, omnia peccata deleri putant. Quod si ita est, quorsum opus fuit Sacramentum Eucharistiæ instituere ad peccata delenda?

SECVNDA ratio sumitur ex consuetudine Ecclesiæ antiquissima, Eucharistiā dandi Neophytis immediatè post Baptismum, vt patet tum ex Ambrosio, in libro de ijs, qui initiantur mysterijs, & ex catechesibus mystagogicis Cyrilli Hierosolymitani; tum ex ipso vsu Ecclesiæ, qui adhuc viget. Si enim per Baptismum homines ita abluūtur ab oībus peccatis, vt sancti, & immaculati dici possint, iuxta illud Apostoli, 1. Cor. 6. *abluti estis, iustificati estis, sanctificati estis*, certè Eucharistia immediatè superueniens post Baptismum, non inuenit peccata, quæ tollat: non igitur est effectus eius primarius remittere peccata.

TERTIA ratio. Semper in Ecclesia consuetudo fuit arcendi à Communione Catechumenos, energumenos, & pœnitentes, id est, eos, qui pœnitentiam agunt, sed nondum absoluti, & recōciliati sunt. Id patet; tum ex Chrysostomo, homil. 60. & 61. ad populum; tum ex vsu Ecclesiæ; tum ex antiquis Concilijs, vt Ancyrano can. 4. 5. 6. & 7. Nicæno I. can. 11. & 12. Elibertino in singulis ferè canonibus, & alijs multis: pleni enim sunt tomi Conciliorum, eiusmodi decretis. At si Eucharistia nihil est aliud nisi pharmacum ægrotorum, & solatium peccatorum (vt Caluinus dicit) & si eius effectus primarius est (vt Lutherus, & Kemnitius volūt) remittere peccata; quare Catechumeni, & pœnitentes isto pharmaco fraudantur? quare non datur eis dum ægrotant, sed solùm, quando per Baptismum, vel recōciliationem sanati sunt?

Nec respondere possunt, Catechumenos, & pœnitentes non esse idoneos ad Communionem, quòd careant fide, vel proposito mutandæ vitæ, vel etiam pœnitētia, quæ sola aduersarij requirunt. Nam multi Catechumeni, & multi pœnitentes ista omnia habent: & non admittuntur ad Cōmunionem, nisi prius per Baptismū Catechumeni, & pœnitentes per Absolutioné à peccatis soluantur. Effectus igitur Eucharistiæ nō est tollere peccata mortalia, & vera præparatio ad Eucharistiam, est à peccatis planè absolutum, & purgatū esse.

QVARTA ratio sumitur ex doctrina, & consuetudine aduersariorum. Nam omnes fatentur ante Cōmunionem requiri fidem; & aliqui eorum requirunt

A etiam pœnitentiam, & aliqui quoq; Absolutionem, vt suprà ostendimus. At fides etiam sola iustificat, apud Lutheranos; & multò magis pœnitentia cum fide; & maximè omnium, Absolutio cum fide, & pœnitentia, quia tunc annunciatur remissio peccatorum ex verbo Dei, & fide apprehenditur. Quid igitur faciet Eucharistia? certè peccata inuenit sublata & purgata?

Ad hoc argumentum respondere conatur Kemnitius, sed quò magis se expedire nititur, eò se magis impedit, & inuoluit. Tres solutiones adhibet. PRIMA est in Examine, cap. 2. pag. 361. vbi dicit remissionem peccatorum non esse in anima, sicut colorem in subiecto, ita vt hæreat immobiliter, & ideo opus esse perpetuo, & quotidiano exercitio fidei; immò nullum esse momentum, quo non oporteat per fidem apprehendere Christum, & remissionem peccatorum, si eam retinere volumus. Quare licet per fidem, & pœnitentiam acquiratur remissio peccatorum, tamē per fidem in vsu
B Sacramenti acquiri etiam remissionem peccatorum.

Hæc solutio ineptissima est. Nam vel vult Kemnitius remissionem peccatorū, non durare nisi quamdiu actus fidei durat: vel vult aliquantulum quidem permanere, & hærere, sed non diu. Si dicat primum, vt reuera indicant eius verba, nihil vnquam dictū fuit absurdius. Nam tunc sequeretur, eos, qui desinunt actu credere, sine vlla sua culpa iterum recidere in omnia sua peccata: & qui dormiunt, semper esse peccatores; & qui moriuntur sine vsu rationis, quod plerisq; contingit, non posse vllo modo saluari. Deinde esto ita sit, quid opus est Eucharistia? nonne facilius actu fidei repetito retinebitur remissio peccatorum? Si verò dicat hærere aliquandiu, sed non longo tempore remissionem peccatorum, tunc argumentum nostrum manet in suo robore. Nam poterit contingere, vt post actum fidei, & acceptam per eum iustificationem, continuò sumatur Eucharistia, permanente adhuc remis-
C sione peccatorum accepta; non igitur tunc Eucharistia peccata remittet.

SECVNDA solutio habetur ibidem; dicit enim Kemnitius in tentationibus sæpe angi mentem, ac dubitare, an sibi peccata remittantur: & quia promissio verbi Dei loquitur in genere, non in particulari isti, aut illi, ideo additur Sacramentum Eucharistiæ, quæ in particulari applicat promissionem, & eo modo fidem iustificantem excitat.

Hæc solutio peior est, quàm superior. Nam INPRIMIS si quid valeret, solùm probaret Eucharistiam remittere peccata ijs, qui ex sola promissione verbi Dei non potuerunt fidem cōcipere: alijs autem qui fidem ex promissione verbi Dei concipiunt, nihil prodesse. DEINDE, si Eucharistia non requiritur, nisi ad applicandam in particulari promissionem, planè superuacanea est. Nam applicatio illa fit ante Communionem per Absolutionem, quam Kemnitius dicit laudabiliter seruari in sua Ecclesia: & præterea potest fieri faci-
D lius per memoriam Baptismi. DENIQVE, aut fidem habent homines ante Communioné, vel non habent. Si habent, ergo sunt iustificati à peccatis omnibus; si non habent, ergo indignè accedunt, quia sine præparatione necessaria accedunt. Quare quidquid dicatur, Eucharistia aut peccata non inuenit, quæ remittat: aut si inuenit, ea non tollit, sed auget, cùm indignè sumitur.

TERTIA solutio habetur in Examine, capite 7. pagina 499. dicit enim Eucharistiam dari in testificationē, & obsignationem remissionis peccatorum, vt certiores efficiamur gratiæ iam acceptæ.

Sed hæc solutio est testificatio victoriæ Catholicorum. Nam si Eucharistia solùm obsignat remissionem peccatorum iam acceptam; ergo non illam exhibet sed præsupponit; ergo non licet cum peccati conscientia ad Sacramentum accedere.

CAPVT XIX.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

NVNC argumenta aduersariorũ dissoluenda sunt. AC PRIMVM Lutherus illo argumento vtitur, quod Christus dixerit: *Non veni vocare iustos, sed peccatores:* & quod dum hic in terris viueret, sese tangendum omnibus exhibuerit etiam peccatoribus.

RESPONDEO; Christus cùm primùm ad se vocat, peccatores vocat: nulli enim sine ipso iusti esse possũt. At quos ad se vocauit, & per fidẽ, & pœnitentiam, ac Baptismum iustificauit, & regenerauit, ac filios suos, seu potius membra sua fecit, tum demùm illos cibo corporis sui alit. Itaque cùm Dominus dicit se peccatores vocare, loquitur de prima vocatione ad fidem, & pœnitentiam; non de inuitatione ad Eucharistiam. Quod autem idem Dominus se tangi passus fuerit à peccatoribus, dum hic viueret, id faciebat, quia versabatur cum hominibus more humano, loquendo, audiendo, tractando, & ea conuersatio vtilis peccatoribus esse poterat. At in Eucharistia Dominus non ita existit vt videatur, loquatur, & doceat more humano, sed existit per modum cibi, & cibi vtilis solùm mentibus bene dispositis: quare peccatoribus nullum commodum adferret. Adde, quòd si argumentum hoc aliquid concluderet, efficeret etiam dandam esse Eucharistiam ethnicis, & hæreticis, & pueris; nam Dominus etiam cum talibus versabatur, & ab eis tangi se permittebat.

Aliud argumentum proponit Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 41. & 42. Si ab omni peccato purgatum esse oportet, qui accessurus est ad communionem Eucharistiæ, quotquot in terris vnquam fuerũt, aut sunt homines, ab hoc Sacramento arcebuntur. RESPONDEO; Non sequitur.

Probat ille hoc modo. Nam si hoc agitur, vt nostrã à nobis dignitatem petamus, actum de nobis est. RESPONDEO; Non hoc agitur, vt à nobis dignitas nostra petatur, sed à gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: ipse enim reliquit in Ecclesia potestatem reconciliandi peccatores per veram pœnitentiam.

SED contrà obijcit Caluinus; Etiamsi quis contritione, confessione, & satisfactione peccata sua expiare conetur, tamen nunquam certus erit, se esse sine peccato; ergo si non nisi puri, & purgati accedere possunt, nemo audere debet accedere.

RESPONDEO; Non requirit Deus, vt qui accedit ad Sacramentum, certus sit se non habere peccata, sed solùm vt faciat, quod Apostolus iubet 1. Corinth. 11. nimirum, vt probet seipsum, & faciat, quod in se est, vt peccatum purgetur. Illi enim dignè accedunt, qui moraliter faciunt, quod in se est; non quidem dignitate æqualitatis, vel etiam meriti, quasi mereantur tantum donum, vt Kemnitius mentitur nos dicere; cùm potiùs fateamur in ipso accessu ad Cõmunionem nostram indignitatem, dicentes cum pio illo Centurione: *Domine non sum dignus, &c.* sed dignitate illa, quam Deus à nostra imbecillitate exigit, quæ potius est non indignitas, quàm dignitas. Illi autem indignè accedunt, non qui habent peccata, sed qui habent affectum vel conscientiam peccati nondum expiati. Quare beatus Thomas 3. part. quæst. 79. art. 3. docet eum, qui fortè habet peccatum mortale, sed non habet affectum, neque conscientiam, quia post diligens examen non ei occurrit, & si occurreret, sine dubio daret operam, vt per Sacramentum expiaretur: & dolorem habet omnium peccatorum suorum, licet non sit is dolor perfecta contritio; eum, inquam, dicit S. Thomas non indignè, nec inutiliter accedere, immò planè vti-

A liter. Quia etsi hoc Sacramentum non sit institutum ad peccata mortalia remittenda, tamen gratiam confert gratum facientem, & consequenter delet etiã peccata mortalia, si quæ inueniat in eo, qui non indignè accedit: gratia enim cum peccato simul manere nullo modo potest.

TETIVM argumentum Kemnitij est in Examine 2. cap. Filius Dei Eucharistiam vocat Testamentum nouum, Luc. 22. Sed in nouo Testamento includitur pactum de remissione peccatorum, vt patet ex Hieremia, cap. 31. Et confirmatur argumentum, quia in ipsa institutione Sacramenti fit aperta mentio remissionis peccatorũ, dum dicitur: *Hic est sanguis, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

RESPONDEO; Testamentum nouum accipitur varijs modis. PRIMO pro voluntate testatoris, & hoc modo Eucharistia non dicitur Testamentum. SECVNDO pro hæreditate, seu bonis à testatore legatis, & hoc B etiam modo Eucharistia non est Testamentum. TERTIO pro instrumento publico, quod simul sit, & signum voluntatis testatoris, & caussa instrumentalis applicandæ hæreditatis: & hoc modo fatemur Sacramenta, & maximè Eucharistiam dici posse Testamentum nouum. Et quidem si Eucharistia dicatur Testamentum nouum, quia est signum voluntatis testatoris, nulla est difficultas. Nam Eucharistia, quia est signum, & repræsentatio mortis Christi, est etiam signũ voluntatis testatoris, & omnium bonorum nobis promissorum, atque adeò etiam remissionis peccatorum. Neque vllus nostrum negat in Eucharistia contineri remissionem peccatorum, quatenus per eam repræsentatur effusio sanguinis Domini, per quam omnia peccata remittuntur. Et hinc soluitur confirmatio argumenti Kemnitiani. Nam illa verba, quæ dicuntur in institutione. *Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, non significant, bibi sanguinem in remissionem peccatorum, sed effusum fuisse in remissionem C peccatorum, & hoc per Eucharistiam repræsentari. Si autem dicatur Eucharistia Testamẽtum, vt caussa instrumentalis applicandæ hæreditatis, tum respondemus esse quidem Eucharistiam etiam hoc modo Testamentum, sed applicari per eam hæreditatem alio modo, quàm per alia Sacramenta, & ideo applicari per Christi merita, & gratiam Dei, quæ est hæreditas, nõ propriè ad peccata remittenda, sed ad animam nutriendam, & præseruandam à peccatis. Id quod patet ex ipsa ratione Sacramentorum. Nam in Baptismo applicantur Christi merita per modũ lauacri, ad abluẽdas maculas; in Sacramento Pœnitentiæ applicantur per modum emplastri, vel pharmaci ad curanda vulnera: in Eucharistia autem applicantur per modum cibi, & potus ad reficiendum, & nutriendum, & præseruandum à morbis.

Posset etiam dici, Eucharistiam applicare hæreditatem etiam quantum ad remissionem peccatorum, sed D tum solum, cùm ea est necessaria, nimirum, cùm ij qui non indignè accedunt, habent aliqua peccata mortalia, quorum tamen conscientiam non habent.

QVARTVM argumentum eiusdem Kemnitij ibidem; In omnibus Liturgijs habentur preces, quibus oratur Deus, vt faciat Sacramentum nobis esse in remissionem peccatorum.

RESPONDEO; Multis de caussis oratur, vt Sacramẽti perceptio sit in remissionem peccatorum. PRIMO, quia prodest ad delenda peccata mortalia, quorum nõ habemus conscientiam, vt suprà diximus. SECVNDO, quia prodest ad tollendam pœnam, quæ remanet luenda etiam post culpam dimissam: vnde etiam pro peccatis defunctorum oramus in Missa. TERTIO, quia prodest ad delenda peccata venialia, & quotidiana, quæ charitatem, & vitam animæ non extinguunt.

Sed

Sed contra hoc est argumentum QVINTVM eiusdẽ Kemnitij in Examine tum 2. cap. tum etiam 7. Si Eucharistia delet peccata venialia, cur non etiam mortalia delere potest? num est tam exigua virtus sanguinis Domini in hoc Sacramento, vt delere non possit peccata, nisi venialia? Deinde si potest homo accedere cũ peccato veniali ad Sacramentum, cur non etiam cum mortali?

RESPONDEO; Non negamus tantam esse virtutem sanctissimæ Eucharistię, vt peccata mortalia delere possit: nam cùm gratiam conferat, eo ipso peccata delere potest, quæcunq; inuenerit, quæ cum gratia pugnent, & aliquando etiam id facit. Sed dicimus ex propria ratione Sacramenti, nõ ordinari ad peccata mortalia tollenda, sed ad vitam spiritualem conseruandam; quia cibus est, non lauacrum, vel emplastrum: & ex eadem ratione conuenit ei peccata venialia tollere. Nam peccata venialia debilitant quodãmodò spiritum, & languorem quendam animi, ac lassitudinem inducunt: cibus autem id proprium habet, vt vires reficiat, & lętitiam, atq; alacritatem adferat. Quare beatus Ambrosius libro 5. de Sacramentis, cap. 4. dicit, Sacramentum hoc dici panem quotidianum, quia medicina est cõtra peccata quotidiana. Ex eadem ratione intelligimus, cur liceat accedere cum peccatis venialibus, & non cũ mortalibus, quia nimirum homines debiles comedere solent, mortui non solent: & peccata mortalia occidunt animam, venialia nõ occidunt, licet, vt dixi, aliquo modo debilitent. Quare beatus AVGVSTINVS tract. 26. in Ioan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate, peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera.*

DICET aliquis, Si mortuis cibus non prodest, vt ratio euidenter docet; non igitur Eucharistia, quæ cibus quidã est, proderit ijs, qui sunt in peccato mortali, licet conscientiam eius non habeãt. Non enim magis prodest cibus ijs, qui mortui esse nesciuntur, si verè mortui sint, quàm ijs, qui & sunt, & sciuntur esse mortui.

RESPONDEO; Eucharistia eiusmodi cibus est, vt nõ solùm nutriat viuẽtes, sed etiam vim habeat mortuos excitandi, vt ex eo patet, quòd gratiam gratum facientem confert, vt sæpe diximus. Nec tamen ideo ad eam accedere debent, qui habent conscientiam peccati mortalis, quia tales indignè accedunt, & accedendo peccant, & proinde non prodest, sed etiam nocet: indignè autem accedunt, quia contra ordinem à Deo præscriptum accedunt. Deus enim instituit hoc Sacramẽtum per modum cibi, vt non nisi à viuentibus, & amicis, & filijs sumeretur: & pro remissione peccatorũ mortalium alia remedia instituit.

CAPVT XX.

Proponitur quæstio, & sententia aduersariorum de Communione sub vna, vel vtraque specie.

EXPLICATIS ijs, quæ ad naturam, & caussas Sacramenti huius pertinebant: sequitur nũc, vt de vsu disputemus. Vsus autem primarius est ipsa communicatio, seu participatio Eucharistiæ: de qua vna est controuersia principalis: Vtrum videlicet necessariò participanda sit Eucharistia sub vtraque specie, an satis sit sub altera. Est autem hæc quæstio diligenter explicanda, quia hæretici nihil sæpius, nec aliquid magis inuidiosum obijciunt, cùm apud suos Romanam Ecclesiã accusant, quàm quod contra expressum Dei mandatum priuauerit populum vsu calicis.

Erunt partes sex huius cõtrouersiæ. In PRIMA referemus hæreticorum sententias, & qui de hoc argumẽto fusè scripserint. In SECVNDA tractabimus, vtrũ totus Christus sit in quauis duarum specierum: nam hæc est prima radix, cur necessaria videri possit vtraq; species. In TERTIA tractabimus, an tota ratio Sacramenti in vna specie reperiatur. In QVARTA, an omnis fructus, qui ex vtraq; specie habetur, haberi possit etiam ex altera tantùm. In QVINTA tractabimus, vtrum diuino præcepto aliquo præcipiatur sumptio vtriusq; speciei. In SEXTA tractabimus, vtrum Ecclesia iustis de caussis prohibuerit laicis vsum calicis.

Quantum ad PRIMVM. Controuersia de Communione sub vtraq; specie, exorta est Pragæ in Bohemia circa annum Domini M.CD.XII. auctoribus duobus Germanis, Petro Dresdensi, & Iacobello Misnensi. Nam vt scribit Æneas Siluius in historia Bohemorũ, cap. 35. Petrus ille Dresdensis cũ incidisset in illa verba Domini: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, Ioan. 6. miratus est cur contra tam apertum præceptum Domini, laici omnes fraudarentur vsu calicis. Itaque monuit Iacobellum, qui tum Pragæ concionator erat, atque illum impulit, vt pro concione populum instrueret, non posse eos saluari, nisi de calice Domini biberent. Placuit vehementer hic articulus omnibus hæreticis, vt Æneas testatur, quod se inuenisse tamen aliquando viderent expressum locum Euangelij contra vsum, & doctrinam Romanæ Ecclesiæ.

Successerunt deinde hoc nostro seculo hæretici Lutherani, qui licet non existiment Ioan. 6. tractari de Sacramento Eucharistiæ, & ideo nec magnifaciant fundamentum Hussitarum pro Communione vtriusque speciei; tamen in sententia cum illis ferè conueniunt, & aliunde argumenta non pauca coaceruant.

AC PRIMVM Lutherus varia scripsit de hoc articulo, vt patet ex Septicipite Ioãnis Cochlæi, ca. 23. & ex tabula Gasparis Querhameri, vbi notãtur 36. contradictiõnes de hoc vno articulo; sed tres sunt pręcipuę eius mutationes, ex quibus apparet quomodo semper in peius proficeret. Nã initio suæ Apostasiæ scripsit declarationem quandam in sermonem de Eucharistia à se habitũ; vbi sic loquitur: *Non dixi*, inquit, *neq; consului, nec est intẽtio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate incipiant alicui vtramq; speciem porrigere, nisi ita institueretur, ac præciperetur in aliquo generali Cõcilio.* DEINDE paulò pòst in Assert. art. 16. ita mutat illã sentẽtiam: *Consultum mihi videtur nunc, vt non modò per Conciliũ, sed per quamq; diœcesim quilibet Episcopus etiam inuito Papa, Christũ sequutus in Euãgelio, rursum vtramq; speciẽ laicis daret.* Sed POSTREMO in formula Missæ ita scripsit: *Si quod Concilium statueret, aut permitteret vtrãq; speciẽ, nos nequaquã vtraq; vti vellemus, sed in despectũ Concilij, eiusq; statuti aut vna, aut neutra, & minime vtraq; vti vellemus maledicturi vniuersos, q. ex potestate, aut statuto Cõcilij vtraq; vterẽtur.*

Similem progressum facit, quod attinet ad ipsos cõmunicãtes laicos. Nam in sermone citato de Eucharistia apertè dicit, non esse necesse dari vtramq; speciem laicis. Postea tñ in lib. de captiu. Babyl. ca. 1. fusè probat, iure diuino compelli sacerdotes, vt dent laicis vtramque speciem, si ipsi eam velint; tñ addit liberum esse laicis vnam, vel vtramq;, vel etiam neutram sumere. Sed in Assert. art. 16. dicit eos, qui non possunt impetrare vtramq; speciẽ, si omittãt saltẽ eam desiderare, impios esse, & Christũ ab eis negari: & in libro de Saxonica visitatione, damnat planè Cõmunionem sub vna specie.

Ioãnes Brentius in Apologia pro Cõfessione VVitembergensi in 2. parte secundæ pericopes, prolixè disputat pro vsu necessario vtriusq; speciei; & idem facit Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ: sed fusissimè omniũ, quos viderim, Martinus Kemnitius in 2. parte Concilij Tridentini, sess. 21. & Hermannus Hamelmannus in libro de Communione sub vtraq; specie: & ex Sacramentarijs Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 47. 48. 49. & 50. & in Antidoto articulorum Parisiensium, art. 7.

Ex Catholicis multi copiosè, & doctè scripserunt: & in ijs Ruardus Tapper in explicatione articuli 15. Louaniensium, Albertus Pighius in controuersijs Ratisponensibus controuersia 7. Ioannes Eckius in homilijs de Sacramentis. Cardinalis Hosius in Dialogo de Communione sub vtraque specie. Ioannes Roffensis in refutatione art. 16. Lutheri. Æneas Syluius in epist. 130. Thomas Caietanus in 3. parte S. Thomæ, quæst. 80. Dominicus à Soto in 4. sentent. dist. 12. quæst. vnica, art. 12. Censura Coloniensium contra errores Monhemij, art. 27. cui adiungi debet, qui eam censurã contra Kemnitium eloquẽtissimè propugnauit. Dieghus Payua in lib. 7. qui est de cœna Domini. Ioannes à Louanio in lib. de Communione sub vtraque specie, vbi præcipuè refellit librum cuiusdam Consultoris, qui sine nomine auctoris librum edidit de hac re, sed postea cognitum est, auctorem illum fuisse Georgium Cassandrum. Iodocus Tiletanus in Apologia pro Cōcil. Tridentino. Scripserunt etiam nuper Claudius Sain[ct]es in vltima repetitione de Eucharistia: & VVilhelmus Alanus lib. 1. de Eucharistia, cap. 39. & sequentibus, vsque ad finem libri.

CAPVT XXI.

Totum esse Christum sub vtraque specie.

VT igitur ad PRIMAM quæstionem veniamus, Sacramentarij apertè rident cōcomitantiam corporis Domini cum sanguine in calice, & concomitantiam sanguinis cum corpore in pane, seu panis specie. Vide Caluinum lib. 4. Institut. cap. 17. §. 18. 35. & 47. vbi oppugnat istam concomitantiam: & Petrum Martyrem in libro de cœna Domini cōtra Gardinerum in defensione obiecti 36. Neque mirum est, si Sacramentarij concomitantiam non admittant, cùm corpus, & sanguinem tantùm in signo, non autem reipsa in Sacramento Eucharistię esse velint: signum enim corporis sine vlla Christi iniuria, vel læsione solum corpus significat, & signum sanguinis solum sanguinem.

Lutherus variè admodum de hac re loquitur. Nam in Assertione, art. 16. fatetur apertè totum Christum accipi sub qualibet specie: in informatione autem ad quendam amicum de Communione sub vtraque, ridet concomitantiam. In libro ad VValdenses de Eucharistia, dissimulat quæstionem tanquam minus necessariam; dicit enim quosdam se torquere inanibus quęstionibus, quomodo anima Christi, & diuinitas sit in Sacramento.

Lutherani autem tripliciter sunt diuisi. Quidam cũ Sacramentarijs audacter concomitantiam negant, cũ tamen verum corpus, & sanguinẽ in Eucharistia adesse contendant. In ijs est Tilmannus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 4. & 18. numerat enim inter errores, quòd totum Christum sub vtraque specie contineri dicamus. Hermannus quoque Hamelmannus in lib. de Communione sub vtraque specie, dicit concomitantiam esse Diabolicum inuentum. Illyricus in lib. contra Sacramentarios, parte 2. argumento 25. & parte tertia; in solutione tertiæ obiectionis, apertè negat totum Christum esse sub qualibet specie.

Alij contrà, cum Catholicis fatentur totum planè Christum sumi sub qualibet specie, vt Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi art. de Eucharistia, & Kemnitius in fine disputationis de vtraq; specie; & idem coguntur docere omnes, qui defendunt Vbiquitatem. Si enim Christus totus vbique est, certè totus in pane, & totus in calice erit.

Alij denique prudentiores quæstionem istam dissimulãt, vt sæpius Lutherus fecit, & in ijs est, Philippus Melanchthon in Apologia art. 10. Confessionis Augustanæ. Nam cùm Catholici petijssent explicari, an totum Christum sub qualibet specie Confessio Augustana ponat: Philippus nihil ad hoc expressè, & in forma respondere voluit; sed in fine tantùm illius Apologiæ dixit, se loqui de corpore viuo.

Ceterùm veritas est, eaq; necessariò credenda, totũ planè Christum in specie panis, & totum in specie vini contineri: ita enim expressè definiunt tria generalia Concilia, Constantiense, sess. 13. Florentinum in instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. 13. cap. 3. & sess. 21. cap. 3. Ac non esse istam veritatem inuentum Scholasticorũ, vt hæretici mentiuntur, probatur PRIMO ex verbo Dei. SECVNDO ex consensu Patrum.

Sed antequam fundamenta solida proferamus, breuiter refellenda est opinio quorundam. Sunt enim qui existimant, ex verbis Cœnæ Domini: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, colligi, sub specie panis esse integrum Christum. Dicunt enim voce corporis, eo loco significari corpus viuum, & proinde corpus cum anima, & sanguine. Significari autem corpus viuum probant, quia Dominus loquitur de corpore, quod habebat, cùm illa diceret: tunc autem viuum corpus habebat, non mortuum. Et præterea, quia loquitur de corpore, quod tradẽdum erat, nimirum ad mortem; ergo de corpore morituro, & proinde tunc viuo loquebatur.

SED hæc sententia repugnat Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 3. vbi Concilium docet, vi verborũ non esse in specie panis, nisi corpus: animam autem, & diuinitatem, & sanguinem, per concomitantiam. Quod etiam docet S. Thomas in 3. par. q. 76. art. 1. ad primũ, & Catechismus Concilij Tridentini: quamuis concomitantia animæ sumatur ex vi naturalis vnionis, concomitantia autem diuinitatis, ex vi vnionis hypostaticæ. At si in verbis Domini, vox (corpus) significaret corpus viuum; vi verborum esset ibi corpus cũ anima, & sanguine. DEINDE repugnat mysterio Eucharistiæ. Eucharistia enim est repræsentatio mortis Domini; & proinde sub specie panis repræsentatur corpus à sanguine separatũ, & sub specie vini sanguis separatus à corpore: ergo quod est sub speciẽ panis, vi Sacramentalium verborum, non est nisi corpus.

NEQVE argumenta illa concludunt. Nam etiamsi Dominus viuus esset, cũ dicebat: *Hoc est corpus meum*, & proinde loqueretur de corpore, quod tunc viuum erat, tamen per vocem (*corpus*) nō significabat nisi corpus, id est, illa partem naturæ humanæ, quæ cum anima componit hominem; illa enim pars corpus Domini erat, & quando viuebat, & quando mortua erat.

Hac ergo opinione dimissa, solida fundamẽta ex verbo Dei sunt tria. PRIMVM est apud Ioãnem in epist. 1. cap. 4. *Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Nam etsi loquebatur Ioannes contra hæresim Ebionis, qui soluebat Iesũm, quia negabat esse Deum, & hominem: tamen sententia generalis est, & omnes illos damnat, qui quomodo soluunt hypostaticam vnionem Dei, & hominis, vel naturalẽ animę, & carnis. Quare S. Patres ex hoc testimonio varios hæreticos confutare solent, vt patet ex Irenæo lib. 3. cap. 18. Augustino tract. 6. in epist. Ioannis, & Leone epist. 10. Qui autem concomitantiam negant, apertissimè soluunt Iesũm, cùm ponant alicubi corpus sine anima, & sanguine, & deitate.

ALTERVM fundamentum Ioan. 6. habetur. Nam illud caput ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere, probatũ est in 1. libro de Eucharistia. Dominus igitur Ioan. 6. *Qui manducat me*, inquit, *viuet propter me*. At non manducatur Dominus, nisi in specie panis; ergo in specie panis, non est solum corpus, sed totus Christus; neque enim de solo corpore diceret: *Qui manducat me*. Ibidem: *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi*. Et infrà: *Hic est panis, qui de cælo descendit*.

TERTIVM

TERTIVM fundameorum pendet ex tribus principijs fidei, quæ euidéter habentur in verbo Dei. PRIMVM est corpus Domini verè, & realiter esse in Eucharistia, propter illud testimonium Matth. 26. *Hoc est corpus meum.* De quo principio conuenimus cum Lutheranis.

SECVNDVM est, Christum post resurrectionem viuere, nec vllo modo amplius moriturum, iuxta illud Rom. 6. *Christus resurgès ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.* Ex hoc secundo principio manifestè colligitur, in specie panis non esse corpus Christi sine anima, & sanguine. Nam si exanimũ, & exangue esset, mortuum esset: at Christus iam non moritur. Neque multum refert, vtrum possit Deus de potentia absoluta efficere, vt solum corpus Christi sine anima in specie panis existat, & proinde simul in cœlo sit viuus, in terra sit mortuus: nam non disputamus, quid Deus absolutè posset facere si vellet, sed quid sit facturus, & quid reipsa faciat. Ille autem non facit, nec est facturus in æternum, vt Christi corpus alicubi reperiatur mortuum: id quod scimus, quia reuelauit Spiritus eius per manum Pauli loco notato.

TERTIVM principium est, Christum esse vnã personam diuinam in duabus naturis subsistentem, iuxta illud Ioan. 1. *Verbum caro factum est.* Ex hoc autẽ principio manifestè colligitur, corpus Christi, vbicunq; sit, non habere aliam, quàm diuinam subsistentiam Christi: & quia subsistentia idem est re cum diuina essentia, nec vllo modo ab ea separari potest, inde efficit', vt vbi est corpus Christi, ibi sit etiam diuinitas Christi. Habemus igitur ex principijs fidei, & ex verbo Dei manifestè probari, in specie panis cũ corpore Christi esse etiã animam, & sanguinem, & diuinitatem, & similiter in calice.

Accedat nunc Patrum consensus. Sanctus ANDREAS (vt in vita eius scribunt presbyteri Achaiæ, quam authenticam esse in 2. libro probauimus) apertè dicit, in altari agnum immaculatum offerri, & immolari, & à populo manducari, & tamen viuum, & integrum permanere. ORIGENES in diuersa loca Euangelij, homil. 6. meminit eius ritus, quo dicimus communicaturi: *Domine non sum dignus.* CYPRIANVS lib. 4. epist. 6. dicit eos, qui corpus Domini sumunt, in ipso Dominum suum amplecti. NICÆNA Synodus in canone citato in 2. libro, quem canonem omnes etiam hæretici admittunt, dicunt in sacra mensa situm esse agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Neque respõderi potest ipsum agnũ esse in altari, sed partim in pane, partim in vino. Nam qui ita sentiunt, non ponunt reuera integrum agnum; nõ enim ponunt animam, sed corpus tantùm, & sanguinem: corpus autẽ, & sanguis sine anima non efficiunt agnum Dei, id est, Christum.

HILARIVS lib. 8. de Trinitate, scribit, & sæpius repetit, per manducationem Eucharistiæ fieri, vt ipse Filius Dei, in nobis sit. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica dicit, nos esse Christiferos, quando communicauimus, quia Christum ipsum in nobis habemus. 5. mystagogica dicit sub specie panis summum Regem sumi, & ideo maxima reuerentia sumendum, & cauendum ne in terram cadat. AMBROSIVS libro de initiãdis mysterijs, cap. 9. dicit Christum in Sacramento illo esse, quia ibi corpus est Christi: colligit enim rectè totum esse Christum, vbi pars est vna, à qua ceteræ diuelli nequeunt. BASILIVS in Liturgia alloquitur Christum in Eucharistia latentem: *Qui supra,* inquit, *cum Patre sedes, & hic inuisibiliter nobiscum es.* HIERONYMVS in epist. ad Hedibiam, quæst. 2. *Ipse,* inquit, *conuiua, & cõuiuium, ipse comedens, & qui comeditur.* Et in Apologia pro libris in Iouinianum, reprehendens illos, qui post actum coniugalem nõ audebant in Ecclesia sumere Eucharistiam, & tamen domi sumebant: *An,* inquit, *alius in publico, alius in do-*

A *mo Christus est?* Ioãnes CHRYSOSTOMVS hom. 83. in Matthæum: *Ipsum,* inquit, *vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* Et hom. 24. in priorem ad Corint. *Non regium puerum,* inquit, *sed ipsum unigenitum Dei Filium accipis, &c.* & lib. 6. de sacerdotio dicit, in illa hora communem omnium Dominum manibus tractari. AVGVSTINVS lib. 3. de Trinitate, cap. 10. dicit, infantes, cùm sacram hostiam vident, nescire quomodo facta sit illa species, tamen rectè credere Dominum in illa specie oculis apparuisse mortalium, & tract. 11. in Ioannem de Catechumenis, quia non communicant, dicit eos credere in Iesum, sed Iesum non se credere ipsis. & in Psalm. 33. dicit, Christum seipsum portasse manibus suis, quando dicebat: *Hoc est corpus meum.* CRYILLVS Alexandrinus lib. 10. in Ioan. cap. 13. docet per sacram Eucharistiam Christum in nobis manere, & habitare non solùm per affectum, sed etiam reipsa.

DENIQVE communis est Christianorum sensus, vt B in Eucharistia sub specie panis se accipere credant non aliquod cadauer, sed ipsum viuum atque integrum Christum. Apud hæreticos autem, qui concomitantiã negant, non solùm sumitur cadauer ipsorum opinione, sed etiam ipsi eorum ministri quoties Cœnam faciunt, toties Christum reipsa occidunt, vel certè occidere se credunt: quæ sanè absurdissima sunt.

ACCEDIT etiam ratio Scholasticorum. Nam quandocunque aliqua sunt, & manent inter se coniuncta, nisi nouum miraculum fiat, non potest vnum alicubi esse, vbi non sit etiam alterum, manente illa cõiunctione. Sed corpus Domini, anima, sanguis, & diuinitas inter se coniuncta sunt, nec potest iam solui illa coniunctio; ergo vbi est corpus, ibi sunt reliqua, & similiter vbi est sanguis, ibi sunt reliqua.

DICES; Ista ratio non videtur solida: nam inde probaretur, vbicunq; est diuinitas, ibi etiã esse Christi corpus, & sanguinem, quæ est hæresis Vbiquitarum.

RESPONDEO; Regula illa debet intelligi sano modo. C Quæ enim adæquatè vniuntur, ita vt vnum nõ pateat latiùs, quàm alterũ, in ijs regula est simpliciter vera. Si verò vnũ latiùs pateat, tunc vbicunq; est minus, ibi est etiam maius, non è contrario. Vt caussa exempli, quia gemma & annulus, sol & cœlum, anima & oculus nõ adæquatè vniuntur; inde est, quod vbicunq; est gemma, ibi est annulus; & vbi est sol, ibi est cœlum solis, vbi est oculus, ibi est anima; non contrà. Quoniam igitur diuinitas longè superat humanitatem, vbicunq; est humanitas Christi ibi, cum ea etiam diuinitas; nõ autem vbicunque est diuinitas, ibi est humanitas.

ACCEDANT miracula à Deo ostensa: nã vt credamus in specie panis esse corpus cum sanguine, nõ semel ex fractione panis, copiosus sanguis manauit. Exempla exstant in commentario Surij anni M.D.X. & M.D.LVI. Item apud Vincentium in speculo historiali lib. 30. ca. 24. & apud Alexandrũ Alensem 4. parte quæst. 53. memb. 1. & in noua editione q. 11. m. 2. art. 4. §. 3.

D ADDE, quòd argumenta hæreticorum leuissima sunt. Caluinus libro 4. Institut. cap. 17. §. 18. *Quod obtendunt,* inquit, *per concomitantiam in corpore esse sanguinem, & in sanguine vicissim corpus, nimis sanè friuolum est; cum symbola, quibus includuntur, ita distincta sint.*

RESPONDEO; Nimis sanè friuola consequentia est, Symbola sunt distincta; ergo & res ipsæ sunt disiunctæ atque ab inuicem separatæ. Solùm enim sequitur diuersa esse, quæ symbolis illis significãtur; duobus enim signis duo significata respondent: non tamen sequitur res illas significatas à se inuicem distare, & vnam esse sine alia.

Idem Caluinus §. 35. *Primum,* inquit, *si sua illa, quam obtendunt concomitantia ipsis negetur, quid facient? quis sanus, & sobrius Christi corpus Christum esse sibi persuadeat?*

Respondeo; Si negetur concomitantia, neganda erunt Scripturæ, & principia fidei certissima, & Patrum omnium consensus. Neque sumus tam stulti, vt dicamus per concomitantiam fieri, vt corpus Christi sit Christus, sed vt corpus Christi nusquam sit absque anima, & sanguine suo; & ideo vbi corpus Christi est, ibi totum Christum esse.

Idem denique §. 74. *Dominus panem ostendens corpus suum esse dicit, calicem dum ostendit, sanguinem vocat, humana rationis audacia contrà reclamat, panem esse sanguinē, vinum esse corpus; at si Dominus nulla causa corpus suum à sanguine, & verbis, & signis distinxisset: & vnquam fando auditum esset; corpus Christi, aut sanguinem Deum, & hominem appellari. Sanè si designare se totum voluisset dicere poterat; Ego sum, non autem; Hoc est corpus meum.*

Respondeo; Nemo nostrum dicit, panem esse sanguinem, & vinum esse corpus, sed sub specie panis esse corpus cum suo sanguine, & sub specie vini esse sanguinem in suo corpore. Porro Dominus non sine caussa distinxit verbis, & signis corpus, & sanguinem, quia ita oportebat passionem, & mortem eius repræsentari. Sed non ideo corpus, & sanguis reipsa ab inuicem diuulsa sunt, quia verbis, & signis distincta sunt: alioqui non posset pingi in vna tabella caput alicuius, & in alia pedes, nisi reipsa caput à pedibus diuelleretur. Etsi autem fando non est auditum, corpus Domini esse Deum, & hominem; quod neque nos dicimus: tamen qui sub specie illa panis latet esse Deum, & hominem, omnes Patres dicunt, quos suprà citauimus. Denique non dixit Dominus, Ego sum; sed, *Hoc est corpus*, quia id solum exprimere voluit, quod eo signo repræsentatur. Nam alioqui Ioan. 6. satis apertè dixit: *Qui manducat me, viuet propter me.*

Hermannus Hamelmannus, præter Caluini argumenta, quæ ipse etiam repetit, argumentatur ex illis rithmis sancti Thomæ: *Dogma datur Christianis, quod in carnem transit panis, & vinum in sanguinem.* Nullū C ã item datur dogma, quod in panem transit corpus, & sanguis. Et rursus profert illud: *Caro cibus, sanguis potus, manet tamē Christus totus sub vtraq; specie.* Si enim sub vtraque totus; non ergo sub altera tantùm.

Respondeo; Hæc sunt testimonia verbi Dei, quæ se habere iactant contra dogmata Catholicæ Ecclesiæ, nisi enim S. Thomas rithmum illum scripsisset, nō haberet Hermannus vllum argumentum, quo reprobaret inuentum diabolicum (vt ipse vocat) concomitātię. Sed nimis stupidus est, si existimat rithmum S. Thomæ pugnare cum doctrina eiusdem, & omnium Catholicorum. Dico igitur, nullum esse dogma, quod corpus, & sanguis in panem transeant: neque etiam rithmus habet; In panē transit corpus, sed: *in corpus transit panis.* Verè enim (vt sanctus Thomas dicit) panis in carnem, & vinum in sanguinem transit: non panis in carnem, & sanguinem, neque vinum in sanguinem, & carnem: tamen quod non est sub specie panis ex vi conuersionis, est ex vi concomitantiæ naturalis; & quod non est sub specie vini ex vi conuersionis, est ex vi similiter concomitantiæ.

Quod autem nugatur Hermannus, totum Christum esse sub vtraque specie, non autem sub altera tātùm; ex mera vel imperitia, vel impudentia nascitur. Dum enim sanctus Thomas dicit, totum Christum esse sub vtraque, intelligit sub vtraq; disiunctim, & seorsum: nam alioqui non poneret particulam aduersatiuam (tamen) sed coniunctiuam (et). Et præterea caro, & sanguis non faciunt Christum totum, nisi addantur anima, & diuinitas: non ergo significat sanctus Thomas (vt Hermannus somniat) totum Christum esse in Eucharistia, quia in pane est caro, & sanguis in vino.

Habemus ergo principale fundamētum eorum qui Communionem vtriusq; speciei necessariam esse iu-

A dicant, prorsus inutile, & plane putridum esse. Vnde Concilium Cōstantiense sess. 13. & Basileense sess. 30. cùm definiunt alteram speciem satis esse, hoc argumēto vtuntur, quia totus Christus in altera, sicut in vtraque sumitur. Nunc ad alterum fundamentum de ratione Sacramenti accedamus.

CAPVT XXII.

Totam Sacramenti rationem in vna specie inueniri.

Quæritur igitur Secvndo, num in vna specie tota Sacramēti ratio inueniatur. Hinc enim valde in Catholicos hæretici inuehuntur, quod Sacramentum Domini mutilent, & sic mutilatum, & imperfectum laicis porrigāt. Nam vel panis, & calix sunt B duo Sacramēta, vel vnum. Si duo; ergo populum integro Sacramēto fraudant, qui calicem ei negāt. Si vnū; ergo dimidiatum Sacramentum laicis datur. Et confirmatur argumentum. Nam Eucharistia est conuiuium spirituale: ad conuiuium autem non sufficit cibus, sed requiritur etiam potus; quare populum parùm ciuiliter tractant, qui ad sacras epulas eum inuitant, & solum cibum sine potu illi tribuunt.

Vt quæstio ista facilè, & perspicuè explicetur, reuocandum est ad memoriam, Eucharistiam tribus modis considerari posse. Primo, vt sacrificium. Secvndo, vt pignus diuini amoris. Tertio, vt Sacramentum. De singulis breuiter explicabimus, vtrum in vna tantùm specie saluari possint, tametsi præcipua nostra quæstio de Sacramento sit.

Sit igitur Prima propositio: *Eucharistia, vt est pignus amoris, potest optimè in quauis specie conseruari.* Nam Eucharistia est pignus, quatenus significat, & exhibet Christum præsentem: id autem quælibet spe-C cies facit. Vnde etiam Ecclesia Catholica vnam tantū speciem exhibet spectandam, extra sacrificium, & in processione circumfert.

Secvnda propositio: *In vna specie non habetur perfectè, & integrè sacrificij ratio, sed vtraque necessaria est.* Nam Eucharistia, vt sacrificium, significat Christi passionem: est enim quædam imitatio sacrificij in cruce peracti. Sola autem species panis non repræsentat exactè Christū, vt mortuum, nisi ab altera parte conspiciatur sanguis, vt effusus. Et similiter sola species vini nō repręsentat sufficienter Christum, vt immolatum; nō enim solus sanguis est victima. Præterea in sacrificio Missæ debet esse reipsa, qđ fuit in typo in sacrificio Melchisedech, cùm sit Christus Sacerdos secundū ordinem Melchisedech, Psal. 109. Melchisedech autē obtulit panem & vinum, Genes. 14. Denique sacrificium propriè ordinatur ad remissionem peccatorum; vnde dicitur propitiatorium: sine sanguinis autem effu-D sione, nō fit remissio, Heb. 9. Necesse igitur fuit, vt perspicuè repræsentaretur sanguinis effusio.

Idem colligitur ex Ecclesię consuetudine, quæ nunquam passa in vllo casu est sacrificium offerri sine vtraq; specie, si vtraq; species haberi possit. Nam in Concilio Tolet. VII. can. 2. statuitur, vt si Sacerdos post inchoatum sacrificium, id est, post consecratam vnam specię (vt communiter exponitur illud decretum) adeò ęgrotare incipiat, vt prosequi nequeat, alius Sacerdos succedat, & perficiat sacrificium. Et sanctus Thomas 3. par. q. 83. art. 6. addit, si Sacerdos post consecratam vnā speciem, recordetur se non esse ieiunū, aut esse in peccato mortali, aut excōmunicatum, aut alio vinculo impeditum, doleat corde cum proposito faciendi postea, quod debet, & nullo modo imperfectū sacrificiū relinquat. Itaq; duarum specierū necessitas, quod nō aduertunt aduersarij potissimùm ad sacrificium pertinet.

Tertia

TERTIA propoſitio: *In qualibet ſpecie inuenitur tota eſſentia, ac ratio Sacramenti: ita vt hoſtia conſecrata, vt conſeruatur in templis, & vt a laicis ſumitur, ſine ſpecie vini, abſolutè, verè, & propriè dici debeat Sacramentum Euchariſtiæ, non Sacramentum mutilatum, aut dimidiatum.* Quæ ſententia habetur expreſsè in Concilio Trident. ſeſſ. 21. cap. 3. vbi definitur, ſub vna ſpecie non ſolùm totum Chriſtum ſumi, ſed etiam verum Sacramentum.

Probatur iam hæc ſententia. Nam in quolibet Sacraméto requiritur ſignificatio, & cauſſalitas: eſt enim Sacramentum ſignum, & cauſſa gratiæ. Hæc autem reperiuntur in qualibet ſpecie, id eſt, tam in ſpecie panis, quàm in ſpecie vini ſeorſim ſumptis. Siquidem ſignificatio Euchariſtiæ, vt Sacramentum, duplex eſt, iuxta duplicem eius effectum. PRIOR eſt ſignificatio internæ refectionis. POSTERIOR eſt ſignificatio vnionis fidelium inter ſe, & cum Chriſto. De priore dicitur Ioan. 6. *Caro mea verè eſt cibus, &c.* De poſteriore 1. Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus.*

Vtraque autem ſignificatio in qualibet ſpecie reperitur. Nam in ſpecie panis ſignificatur ſufficienter refectio animæ, etiamſi non adderetur ſpecies vini, & ſimiliter in ſpecie vini, etiamſi non adderetur ſpecies panis. Nam etiamſi ſpecies panis non ſignificet refectionem ſpiritualem, niſi per modum cibi; & ſpecies vini non ſignificet eandem refectionem, niſi per modũ potus: tamen vt aliquid dici poſſit abſolutè, & verè Sacramentum, ſatis eſt, ſi ſignificet refectionem aliquam ſpiritualem, & eandem reuera efficiat. Quocirca duo illa ſigna, ſpecies videlicet panis, & ſpecies vini, non tam eſſentiales, quàm integrales partes huius Sacramenti eſſe videntur: ex quo ſequitur, vt Euchariſtia ſub vna ſpecie ſit verum, & integrum Sacramẽtum eſſentialiter, licet etiam pars Sacramenti dici poſſit, ſi partes materiales ſymboli externi conſiderentur. Dixi autem (ex parte ſymboli externi) nam ex parte rei ſignificatæ, id eſt, ex parte refectionis ſpiritualis, nihil deeſt vlli ſpeciei; ſiquidẽ in ſpirituali refectione non diſtinguuntur cibus, & potus, ſed vna, & eadem res, & nutrit, quod eſt cibi officium, & refrigerat, ſiue irrigat, & inebriat mentem, quod eſt officium potus. Itaque in diuinis literis iuſtitia, & ſapientia, & ſimilia dicuntur eſuriri, & ſitiri vt cibus, & potus Matth. 5. *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* Vides eandem iuſtitiam, & cibum eſſe, & potum. Et Eccleſ. 24. *Qui edunt, me adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Et Cyprianus ſermone de cœna Domini diſertis verbis dicit, ad eandem rationem pertinere cibum; & potum ſpiritualem: & ſimilia docet Auguſtinus in illud Pſalm. 103. *Panis cor hominis confirmet.* Quare Ioan. 6. licet dicat Dominus: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus,* tamen ibidẽ ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum; & qui manducat me, viuet propter me.*

Iam quod attinet ad aliam ſignificationem; manifeſtum eſt in ſpecie panis etiam ſola, optimè ſignificari vnionem fidelium cum Chriſto, & inter ſe. Nam panis quatenus conſtat ex multis granis in vnum redactis, ſignificat vnionem fidelium; quatenus conſtat ex farina & aqua, ſignificat vnionem Chriſti cum Eccleſia, vt Cyprianus teſtatur lib. 2. epiſt. 3. ad Cæcilium. Quocirca beatus Paulus cùm dixiſſet: *Vnum corpus ſumus, qui de vno pane participamus,* non putauit eſſe addendum, Et de vno calice bibimus; quia nimirum intelligebat ex ſola panis ſpecie ſufficienter ſignificari hanc vnionẽ. Idem dici poteſt de ſpecie vini. Vinum enim, quòd ex multis vuis confluat, vnionem fidelium inter ſe deſignat; quod autem in ſacro calice aqua vino admiſceatur, eodem Cypriano teſte, vnionem Chriſti cũ Eccleſia repræſentat. Quod ergo ad hanc ſignificatio-

A nem attinet, nihil deſiderari poteſt in qualibet ſpecie ad verum & integrum Sacramentum.

Iam vero quantum ad cauſſalitatem, ſeu efficientiã, eadem reperitur in qualibet ſpecie Sacramenti huius: nam tota efficientia naſcitur ex ipſo Chriſto, qui ſub illis ſpeciebus continetur, vt ſuprà diximus, cùm de natura Sacramenti Euchariſtiæ diſputaremus. Chriſtus autem idem, & totus eſt tam ſub ſpecie panis, quã ſub ſpecie vini, vt capite ſuperiore demonſtratum eſt: quare eadem efficientia eſt in ſpecie panis, quæ in ſpecie vini; & eadẽ in ſingulis, quæ in vtriſq; ſimul ſumptis.

Huc accedit, quòd quælibet ſpecies habet propriam materiam, propriam formã, & quod eſt amplius, propria quadam actione, & conſecratione conficitur, nec vllo modo, vt Sacramentum ſit, vna ſpecies pendet ab alia. Nam Dominus prius ſub ſpecie panis Sacramentum confecit, & manducandum dedit, ac deinde manducatione abſoluta, ſub ſpecie vini Sacramentum con-

B fecit, & bibendum tradidit. Et Eccleſia Catholica, non ſine cauſſa poſt ſpeciem panis conſecratam, Sacramentum populo adorandum exhibet, antequam ſub ſpecie vini conſecrare aggrediatur.

Accedit etiam communis fidelium conſenſus: nemo enim hoſtiam cõſecratam videns, dicit eſſe partem Sacramenti, aut Sacramentum mutilum, ſed Sacramẽtum ſimpliciter omnes appellant.

Accedunt denique typi, & figuræ Teſtamenti veteris. Quæ enim figuræ erant Euchariſtiæ, vt Sacramentum eſt, in ſola ſpecie manducabili conſiſtebant, vel in ſola ſpecie potus; vt patet de pane propoſitionis, de Agno Paſchali, & de Manna, quæ ſine potu data ſunt: & in aqua de petra ſcaturiente, quæ ſine cibo aliquo myſtico data eſt. Nam etiamſi Apoſtolus coniungat, 1. Corint. 10. cibum ſpiritualem, id eſt, Manna, & potum ſpiritualem, id eſt, aquam de petra: tamen illæ duę figuræ ſunt diſtinctæ, & diuerſis temporibus datæ.

C Manna enim datum eſt in deſerto Syn. Exod. 16. & poſtea aqua in Raphidim, Exod. 17. Quare Dominus Ioan. 6. vbi comparat Manna cum Sacramento Euchariſtię, nullam mentionem facit aquæ; & ibidem Dominus in ſignum eiuſdem rei multiplicauit panes inſigni miraculo, vinum vel aquam non multiplicauit.

QVARTA propoſitio: *Duæ ſpecies Sacramenti cùm ſimul ſumuntur, non ſunt duo Sacramenta, ſed vnum.* NOTA duas ſpecies Sacramenti duobus modis poſſe ſumi. PRIMO, ſimul vt iam ſumuntur à Sacerdotibus, in Miſſa. SECVNDO, non ſimul, ſed temporibus diuerſis, vt ſi quis hodie ſolã ſpeciem panis ſumeret; alio die ſolam ſpeciem vini. Et ſiquidem ſumãtur ſecundo modo, id eſt, temporibus diuerſis; tũ ſine dubio ſunt duo Sacramẽta numero diſtincta. Nam quælibet per ſe eſt integrũ Sacramentum, vt ſuperiore propoſitione oſtẽdimus: & ſunt ibi duæ diuerſæ refectiones, non ſecus, ac ſi quis ſub ſpecie panis duobus diuerſis temporibus communicaret. At ſi ſumantur ſimul, vt Sacerdotes fa-

D ciunt, tunc non ſunt duo Sacramenta, ſed vnum, quia ad vnam refectionem ordinantur, & vnam rem ſignificant, & vnum effectum producunt. Simile quid cernimus in conuiuijs corporalibus: ſi quis enim tria, vel quatuor, vel plura fercula eodem tẽpore ponat in mẽſa, illa omnia vnum conuiuium facient: ſi verò duo tãtùm ponantur hodie, & cras reliqua, iam erunt duo conuiuia. Similiter in Baptiſmo, ſi quis eodem tempore ter mergatur, vnus erit Baptiſmus: ſi autem diuerſis temporibus, cũ trina repetitione formæ, tria eſſent Baptiſmata. Et in Sacramento altaris, ſi quis vno tempore ſumat duas, vel plures particulas, vnũ Sacramentum accipit; ſi autem diuerſis temporibus, plura Sacramenta erunt. Licet enim quælibet particula integrum Sacramentum contineat, tamen cùm adiungitur alteri, non multiplicantur Sacramenta, ſed ſolùm augetur, quod eſt materiale in ſymbolo.

Ex his ad argumentum aduersariorum initio factũ respondemus, populo dari integrum Sacramentum, non tantillum, vel dimidiatum; siquidem in qualibet specie seorsim inuenitur veri atque integri Sacramenti ratio.

DICES, si est integrum quod accipit laicus; ergo sunt duo integra Sacramenta, quæ accipiuntur à Sacerdote? RESPONDEO; negatur consequentia. Nam duæ species simul sumptæ non faciunt duo Sacramenta; sicut nec duæ particulæ cõsecratæ simul iunctæ, vel duo calices sanguinis in eodem altari existentes, nec tres mersiones sunt tria Baptismata.

Ad confirmationem respondeo, populo datur cibus spiritualis, qui est integra, & totalis refectio, & virtualiter continet cibum & potum, vt supra ostendimus. Neque obstat, quòd à Sacerdotibus in ipso sacrificio distinctè sumatur Eucharistia per modum cibi, & per modum potus: id enim fit potissimùm ob sacrificij, nõ ob Sacramenti integritatem. Neque inde aliquid populus perdit; nam idipsum, quod sumit Sacerdos sub duplici Symbolo, sumit populus sub vno: quemadmodum si vni alicui darentur in vna schedula 100. aurei à mercatore accipiendi, alteri darentur totidem aurei, sed in schedulis duabus.

CAPVT XXIII.

Non maiorem vtilitatem sumi ex Communione sub vtraque specie, quàm sub vna.

SEQVITVR quæstio TERTIA de fructu, qui ex Communione percipitur. Nam postquam totum Christum, & integrum Sacramentum in vna specie sumi demonstrauimus: id vnum superest, vt videamus vtrum aliquis fructus ijs depereat, qui sub altera tantùm specie Eucharistiam sumunt. Et quoniam de fructu Sacramentorum lõgè aliter disputant hęretici nostri temporis, atque Catholici faciunt, iuxta vtrorumque sententiam de Eucharistiæ fructu disseremus.

Ac vt à sententia hæreticorum incipiamus, statuo hanc propositionem PRIMAM: *Eius fructus, quem Lutherani omnes in Sacramentis quærunt, non minus percipiunt, qui sub vna specie communicant, quàm qui sub duabus.* Probatur. Nam fructus quem Lutherani in Sacramẽtis quærunt, est excitatio fidei, vel confirmatio: dicunt enim Sacramenta non aliter prodesse, quã significatione sua, tanquam visibili verbo repræsentando promissiones Dei. Quam eorum sententiam copiosè declarauimus, & confutauimus in lib. 2. de Sacramentis in genere, in disputatione de effectu Sacramentorum. Iste autem fructus melius obtinetur videndo Eucharistiam in mensa, quàm eam manducãdo. Nam dum manducatur, continuò perit significatio, at dum cernitur, & attentè cogitatur, semper repræsentat, & significat promissiones Dei, etiamsi per integrum annum quis eam cernere vellet. Præterea significatio melius apprehenditur per oculos, quàm per gustandi sensum, cùm sit ille longè spiritualior, & aptior ad intelligentiam adiuuandam. Nihil ergo fructus perit cõmunicantibus sub vna, quia licet vnam tantùm ore sumant, tamen oculis vtramque sumunt non minus, quàm Sacerdotes, & possunt, si volunt, ex illo aspectu significationem percipere.

Sit iam SECVNDA propositio de fructu Sacramenti secundum Catholicos: *Ex qualibet specie percipitur tantum eius fructus, quem Catholici in Sacramento quærunt, quantum necessarium est ad salutem.* Habetur hęc propositio in Concilio Tridentino, sess. 21. can. 3. vbi Concilium directè damnat hæreticorum sententiam de necessitate vtriusque speciei. Nam fructus quem Catholici in Sacramento quærunt, est gratia Dei animæ infusa per quam conseruatur vita animæ, vt per ciborum nutritionem conseruãtur corpora: sed quælibet species confert gratiam, vt suprà demonstrauimus, cùm sit verum Sacramentum, & quilibet gradus gratiæ sufficit ad implenda mandata, immò ad pellenda etiã omnia peccata. Et confirmatur ex Ioan. 6. vbi Dominus pollicetur vitam sumenti vnam speciẽ: *Qui manducat hunc panem viuet in æternum.*

TERTIA propositio: *Licet plus gratiæ, & fructus ex vtraque specie, quàm ex vna tantùm caperetur, non propterea opus esset, vel expediret, vt omnes vtramque speciem sumerent.* Probatur. Nam ex duobus malis semper est eligendum minus malum: est autem minus malum vt homines aliqui careant aliquo bono non necessario, quam vt Sacramentum Dei euidenti periculo irreuerentiæ exponatur. Exponeretur autem euidenti periculo, si communiter populo daretur Eucharistia sub specie vini; moraliter enim fieri non posset, quin sæpius effunderetur sanguis Domini. Et confirmatur hæc ratio ab exemplis similibus. Certè Sacerdotium gratiam confert, nec tamen expedit omnibus fieri Sacerdotes. Paruulis Eucharistia gratiam conferret, & tamen quia ea non indigent necessariò, nec sine irreuerentia eis dare posset, non eis datur, neq; à Catholicis, neque ab hæreticis.

PRÆTEREA plus gratiæ recipi potest ex frequenti Communione sub vna specie, quàm ex rara sub vtraque: nõ igitur est necessaria Communio sub vtraque, cùm facili negotio compẽsari possit damnum, si quod sit. Nam si communicant iam singulis mensibus sub vtraque; cõmunicent decimoquinto, aut octauo, quoque die sub vna, & sine dubio multò amplius lucrabuntur.

DENIQVE, posita veritate secundæ conclusionis, quæ certissima est, magis lucratur qui (vt Ecclesiæ obediat) communicat sub vna, quàm qui sub duabus, sine illo ingenti obedientiæ fructu.

Sit VLTIMA propositio: *Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capiatur ex vna.* Hæc propositio non est adeò certa, vt superiores: de hac enim variè sentiunt Theologi, neque Concilium eam apertè definire videtur. Est tamen nostra sententia, atque assertio communis, & probabilissima, adeò vt simpliciter asseri, & ex pulpito in concione ad populum proponi possit. Nam INPRIMIS Concilium Tridentinum licet non apertissimè hoc definierit, tamen satis indicat, sess. 21. canon. 3. cùm dicit, sub vna specie sumi integrum Christum omnium gratiarum fontem: significat enim his verbis sub vna specie sumi omnem gratiam, quæ ex Eucharistia sumi potest. In Concilio etiam Basileensi ea conditione concessus fuit calix Bohemis, vt Ruardus testatur, vt crederent non plus fructus sumi ex duabus speciebus, quàm ex vna.

PRÆTEREA, est hæc sententia communis Theologorum, tum veterum, vt sancti Thomæ, opusc. 58. cap. 29. in fine. & 3. part. quæst. 80. artic. vltimo. Sancti Bonauenturæ, & Richardi in 4. distinct. 11. tum etiam recentiorum, vt Gabrielis lect. 84. in canonem Missæ, Ioann. Roffensis, Caietani, Domin. à Soto, Ruardi, Ioan. à Louanio, & aliorum.

Vnus est ex veteribus, qui contrarium sensit, Alexander Alensis in 4. parte summæ, quæst. 53. memb. 1. Ex recentioribus autem Gaspar Cassalius in 2. libro de Cœna, & Calice, capite 25. rem in dubium reuocat. Et quamuis Ruardus videatur interdum in contrariam sententiam propendere, id facit, vt aliquo modo conciliet Alexandrum cum sententia communi: alioqui enim plurimis in locis apertissimè docet, nihil omnino plus vtilitatis recipi ex duabus speciebus, quàm ex vna, quæ loca diligenter notauit Ioannes à Louanio.

Probatur

Probatur igitur propositio nostra. Si sumptio vtriusque speciei plus gratiæ, aut fructus spiritualis conferret, quàm sumptio vnius, id necessario oriretur vel ex symbolo continente, vel ex re contenta. Ex symbolo id nasci non potest, quia symbolum non operatur, nisi per virtutem sibi impressam; in Eucharistia autem loco virtutis impressæ est ipse Christus, siue corpus eius & sanguis: non igitur ex symbolo oritur maior gratia.

Dices; Licet symbolum operetur per virtutem impressam, tamen id operatur, quod significat; ergo quando symbolum cumulatius, & plenius significat, effectum etiam pleniorem, & maiorem operatur. At duæ species cumulatius, & plenius significant, quàm vna.

Respondeo, Symbolum efficit quod significat, sed id non efficit per significationem, sed per vim operatiuam: significatio enim non operatur, nisi in mẽte, excitando affectum aliquem dum apprehenditur. Id ergo symbolũ, quod significat cumulatius, & plenius, si significet plenius, id est, aliquid plenius, & melius; tunc sine dubio operatur etiam effectum pleniorem, quia virtus operatiua proportionatur significationi. Si autẽ significet plenius, id est, distinctius, & clarius, rem eandem non efficit meliorem, vel maiorem effectum: alioqui moneta melius impressa plus valeret, quàm alia; & literæ, quibus diplomata continentur, quò accuratius scriptæ essent, eò maioris essent auctoritatis. Et ut exemplis proprijs vtamur, Baptismus trina mersione collatus magis iustificaret: & hostia sacra cum imagine crucifixi impressa in exteriore superficie magis reficeret. Talis autem significatio est duarũ specierum, quia nimirum exactius, & clarius significat Christum esse alimentum animorum, non tamen aliquid significat, quod ab altera specie, licet paulò obscurius non significetur.

Omisso igitur symbolo ad rem contentam veniamus. Si ex re contenta maior illa gratia oritur, id fit, vel quia res contentæ in vtraque specie sunt reuera duæ, & diuersæ, & quælibet operatur aliquid in animam suscipientis; & hoc dici non potest, cùm vnus & idem Christus in vtraque specie sit: vel quia vna res quidem & eadem in vtraque specie continetur, sed ea bis sumitur, cùm sumitur vtraque species, semel autem tantùm sumitur, cùm vna species sumitur. At neque hoc dici potest. Nam non augetur gratia vel fructus, quando bis sumitur eodem tempore, quia sumitur per modum vnius refectionis; alioqui qui duas tresue particulas sumeret, vnam post alteram, in eadem participatione mysterij maiorem gratiam acciperet, quàm qui vnam tantum: nam in singulis particulis Christus est. Et pari ratione cùm Sacerdos non vno haustu, sed duobus, aut tribus sumit sanguinem Domini, plus gratiæ acciperet, quàm qui vno haustu totum ebibit; quæ sanè absurdissima sunt omnium consensu.

Sed argumenta quædam, quæ contrà objciuntur, dissoluẽda sunt. Primo, Caluinus objcit li. 4. Instit. c. 17. §. 47. fraudari populum magna fidei confirmatione: nam multò clarius nobis significant duæ species, quàm vna, Christum esse cibum, & potum animarum nostrarum.

Respondeo, iam suprà docui fructum ex vtraque specie à populo capi posse, etiamsi vtraq; species non manducetur; nam videndo symbola melius percipit homo eorum significationem, quàm comedendo. Præterea sententia ista Caluini, & Lutheranorum, quod Sacramentorum fructus consistat in confirmanda fide, absurdissima est, & proinde argumentum, quo probare volunt vtriusque speciei necessitatem, falso nititur fundamento. Nam si fructus Sacramentorum in eo consisteret, vt apprehensa significatione moueretur animus, homines rudes nihil ferè vtilitatis ex Sacramentis perciperent; infantes autem ex Baptismo nihil omnino lucrarentur; & deniq; quo quis esset ingeniosior, eò maiorem fructum perciperet; atque ita Sacramentorum effectus magis penderet ex natura, quã gratia. Sed de hac re satis multa diximus in libro de Sacramentis in genere.

Secundo, objcit Gregorius Cassander apud Ioannem à Louanio (nam librum ipsum Georgij nõ vidi) Sancti Patres tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, qui ex calice sumitur. Sic enim Ambrosius loquitur libro 5. de Sacramentis, capite tertio: *Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris spiritu.* Et Cyprianus lib. 1. epistola 2. *Quomodo docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis, Christi sanguinem denegamus?*

Respondeo, sancti Patres non tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, vt distinguitur contra corpus eiusdem Domini, sed simpliciter tribuunt effectum quendam sanguini Domini, quia verè illi conuenit, sed non negant eundem conuenire etiam corpori Domini, quemadmodum sæpè multa tribuuntur Deo Patri, vel Filio, & tamen non negantur eadem Spiritu sancto, licet non exprimatur tunc Spiritus sanctus. Hoc autem esse verum patet, quia ijdem auctores in alijs locis eosdem effectus tribuunt corpori Domini. Ambrosius enim qui lib. 5. cap. 3. tribuit sanguini remissionem peccatorum; idem lib. 4. cap. 5. sic ait: *Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.* Et Cyprianus in illa ipsa epistola, vbi dicit, Martyres futuros confirmari, atq; armari debere potu sanguinis Domini; ibidem dicit muniri debere protectione corporis Domini. Ipse quoque Apostolus cũ de fructu passionis Domini loquitur, nunc tribuit omnia corpori, nunc sanguini, vt patet Coloss. 1. *Pacificans,* inquit, *per sanguinem crucis eius.* Et infrà: *Reconciliauit in corpore carnis eius per mortem.* Adde quòd Patres non tribuunt illum effectum speciebus vini, sed ipsi Dominico sanguini: sanguinem autem accipiunt, qui sub vna specie communicant, licet vini speciem non accipiant.

Tertio, objcit idem argumenta quædam Ruardi, qui ea proposuit, non vt probaret sententiam aduersariorum, sed vt rei difficultatem ostenderet. Sit igitur hoc argumentum Tertium. Alius est effectus cibi, alius potus; cibus enim famem sedat, potus sitim extinguit. Sed Eucharistia sub specie panis est cibus, sub specie vini est potus: igitur Eucharistia sub vtraque specie plures effectus producit quàm sub vna.

Respondeo, alius est effectus cibi, qui solùm est cibus; & alius potus, qui solùm est potus. At non alius effectus est cibi, & potus, quando vterque continet vtrumque, qualis est in rebus corporalibus lac, quo infantes nutriuntur: est enim ille potus cibalis, qui & sitim, & famem sedat: & panis vino, vel aqua maceratus, qui est cibus quidem, sed potum continens. Talis igitur est cibus, & potus animarum, ut suprà demonstrauimus: vna enim, & eadem res, siue detur sub specie panis, siue sub specie vini, siue vtriusque, & famẽ, & sitim animæ sedat. Nec vlla differentia cerni potest, nisi in symbolis externis, quibus per quandam similitudinem effectus, & proprietates alimenti spiritualis explicantur.

Quartum argumentum. Eucharistia sub specie panis, Sacramentum est; ergo gratiam confert. Vel igitur superaddita sumptio calicis gratiam auget, vel non auget. Si primum, ergo maior fructus capitur ex duplici specie, quàm ex vna. Si secundum, ergo verum Sacramentum non cõfert gratiam; ergo frustrà sumitur à Sacerdotibus.

Respondeo, idem argumentum fieri posset de

dua-

A duabus particulis consecrati panis, & de duabus haustibus vini consecrati, vt suprà diximus: ex qno perspicuum est, hoc argumentum de duplici specie non concludere. Dico igitur sumptionem Eucharistiæ sub specie panis gratiam cõferre, sed eam gratiam in sumptionem vtriusque speciei, vt in vnam caussam esse referédam, quandoquidem ad vnam refectionem vtraque species confert. Quocirca Eucharistia sub specie vini, quæ paulò pòst sumitur, non nouam aliquam gratiam tribuit, nisi fortè maiori aliquo ardore spiritus percipiatur.

Posset etiam dici, Eucharistiam sub specie panis non conferre gratiam, nisi tota sumptione Eucharistiæ absoluta. Et quia cum sequitur vtraque species, non censetur absoluta sumptio, nisi cùm sumpta est vtraq; species; ideo Eucharistiam sub specie panis conferre quidem gratiam, sed non ante sumptionem alterius speciei. Tunc autem vtramque simul gratiam conferre, B sed eandem quam sola contulisset vna species, si sola sumpta fuisset; sicut etiam in Baptismo, cùm adhibetur trina mersio, non datur gratia, nisi vbi omnes tres absoluuntur, cùm tamen post primam detur, cum adhibetur vna sola.

Neq; ideò frustrà, aut inutiliter sumitur à Sacerdotibus vtraque species: non enim est inutile id quod aliquid facit, licet etiam sine eo id fieri potuisset. Id quod manifestè patet in miraculis Domini. Dominus enim aliquando sola voluntate operabatur miracula, vt cùm aquam in vinum conuertit; aliquando voluntate & verbo, vt cùm Lazarum excitauit; aliquando voluntate, verbo, & contactu, vt cùm excitauit puellam mortuam; aliquando voluntate, verbo, contactu, & alio instrumento, vt sputo, vt cùm cæcum illuminauit, & alibi surdum, & mutum curauit. In his omnibus nihil erat inutile, & superfluum, quàm omnia operabantur, & tamen non erát omnia necessaria, neque maiorem effectum producebant omnia simul, quàm vnum, aut C duo tantùm. Non enim melius reuixit puella, quàm Lazarus, etiamsi illam, & voce appellauit, & manu apprehendit, Lazarum autem solùm vocauit. Præterea Sacerdotes, non solùm non inutiliter sumunt vtramque speciem, quia vtraque species, vt dixi, operatur, sed etiam qnia ea sumptio, licet nõ sit necessaria ex parte sumentis, est tamen necessaria ex parte Sacramenti: Nam quia Sacramétum sub duplici specie institutum est, vtraq; species necessariò ab aliquibus sumésda est; sed nõ necessariò ab omnibus. Sed maximè omnium, vt suprà diximus, necessaria est vtriusque speciei sumptio ob sacrificij perfectionem.

Qvintvm argumentum est. Eucharistia sub specie vini instrumentum est conferendæ gratiæ, distinctum ab Eucharistia sub specie panis; ergo diuersam, ac distinctam gratiam operatur. Consequentia notissima est. Nam idem Deus per diuersa Sacramenta diuersam gratiam confert, quia vtitur instrumẽtis diuer D sis. Antecedens probatur; nam in Eucharistia sub specie panis instrumentum conferendæ gratiæ est solum corpus Domini, non autem sanguis, aut anima; in Eucharistia autem sub specie vini instrumentum est solũ sanguis Domini, non autem corpus, aut anima. Id quod si fortè negetur, ita probabitur: In specie panis solùm corpus Domini est vi cõsecrationis, reliqua per concomitantiam, & planè per accidens, quod ad Sacramentum pertinet; ergo solum corpus Domini est instrumentum cõferendæ gratiæ in Eucharistia sub specie panis. Illud enim solum est instrumentum, qnod per se ad Sacramentum pertinet; anima autem, & sanguis; licet non per accidens, sed per se conueniant humano corpori viuenti, tamen corpori, vt est in specie panis, non nisi per accidens. Nam si in triduo mortis Domini Eucharistiam Apostolus aliquis consecrasset, ea certè solum corpus sine anima, & sanguine habuisset, & tamen eiusdem virtutis fuisset, atque modò est.

Respondeo, corpus & sanguinem Domini etiam præcisè sumpta non esse duo instrumenta formaliter, sed vnum. Instrumenta enim formaliter differunt per diuersam virtutem operatiuam; eadem enim virtus operatiua est tam in corpore, quàm in sanguine, sicut eadem erat in verbis, & in tactu, vel etiam in luto, & sputo, cùm Dominus illuminabat cæcos. Et ideo idem effectus sequebatur ex verbis solis, & ex verbis, & tactu, & ex verbis, tactu, & luto. Esse autem eandem virtutem in corpore, & sanguine, ex eo patet, quòd Scriptura tribuit vtrique eosdem effectus, Coloss. 1. & alibi; & vtrumque omnem suam vim habet ex coniunctione ad diuinitatem. Corpus enim ideo operatur, quia est corpus Filij Dei, & sãguis ideo operatur, quia est sanguis Filij Dei. Falsum enim est, quod in argumẽto assumitur, diuinitatem per accidens esse in Sacramẽto. Nam etiamsi panis nõ conuertitur in diuinitatem, sed in solum corpus, & ideo diuinitas est ibi per concomitantiam, tamen conuertitur in corpus non quodcunque, sed Filij Dei: dixit enim Dominus: *Hoc est corpus meum*. Quare vi verborum est in specie panis corpus non quodlibet, sed Filij Dei, & proinde corpus subsistens diuina Verbi susistentia, & consequenter vnitum diuinitati. Vnde Cyrillus lib. 4. in Ioannem, ca. 23. dicit, corpus Christi (de Eucharistia loquens) viuificare, quia non est corpus cuiusuis hominis, sed vitæ auctoris, & in quo habitat diuinitatis plenitudo.

CAPVT XXIV.

Non pugnare cum diuinis literis, seu cum Christi mandato Communionem sub vna specie, probatur varijs rationibus.

Qvarta iam sequitur quæstio; Vtrum diuino mandato præcipiatur omnibus Communio sub vtraque specie. Iam enim ostẽdimus ex natura rei nullam esse talem obligationem, idcircò quærendum superest, vtrum saltem præcepto diuino positiuo eiusmodi obligatio in Ecclesia sit. Quamuis autem Lutherus permissionem potiùs diuinam, quàm legem cogẽtem in pluribus locis agnoscat, vt suprà citauimus: tamen Ioan. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 47. *Edictum*, inquit, *æterni Dei est, ut omnes bibant*. Et Kemnitius initio disputationis de vtraque specie, omnino contendit mandato Domini teneri omnes ad vtramque speciem sumendam.

Porrò in hac quæstione aduersariorum est probare, nostrum respondere: nos enim negamus, illi asserunt; probare autem illi incumbit, qui affirmat, non ei qui negat. Vt tamen accuratior, ac plenior disputatio sit. Primvm adferemus uarias rationes, quibus omnino credibile fiat, nullum præceptum à Christo datum de utraque sumenda specie. Deinde respondebimus ad omnia argumenta, quæ illi proferunt.

Quod igitur ad Primvm attinet. Prima ratio sumitur ex figuris. Pleræque figuræ Eucharistiæ manducationem sub una specie significant. Non est igitur ullo modo probabile, Christum imperaturum fuisse manducationem utriusque speciei: figuratum enim figuræ respondere debet. Vnde Euangelistæ passim, cũ describunt acta Christi, addunt (*ut Scriptura impleretur*) Ioan. 19. notat S. Ioannes ideo Deum non permisisse ut frangerétur crura Domino crucifixo, qnia præcesserat illa figura Agni Paschalis, cuius ossa cõfringi non poterant. Et Apostolus 1. Cor. 10. *Omnia*, inquit, *contingebant illis in figura*.

Prima figura fuit ligni uitæ in medio paradisi Genes. 2. & 3., quod Sacramenti Eucharistiæ figurã fuisse docet

docet Paschasius lib. de corp. Domini, cap.7. Constat autem nullum fuisse potum illi arbori adiunctum. SECVNDA fuit Agni Paschalis, Exod.12. quæ notissima est.

Neque obstat Kemnitij responsio, qui vult vtriusq; speciei figuram præcessisse in Agno Paschali, quia & caro manducabatur, & sanguis in postibus aspergebatur; aspersionem autem sanguinis potum calicis significasse probat ex Gregorio homil.22. Hæc, inquam, responsio non valet. Nam Gregorius ponit duas explicationes. VNAM minus probabilem & partieularé, quòd per sanguinem in postibus aspersum significetur potus sanguinis Domini. Nec tamen dicit potum sanguinis sub specie vini; de quo nos agimus, sed potum sanguinis absolutè, vt pro Eucharistia accipitur: non enim distinguit eo loco Gregorius duas species. Deinde ponit ALTERAM communem, quòd per sanguinem in postibus significetur signum crucis in fronte, vt exponit etiam Augustinus lib.12. contra Faustũ, cap.30. Hieronymus in cap.66. Isaiæ. Cyprianus in tractatu contra Demetrianũ, & Isidorus in ca.12. Exod. Et hæc sine dubio est vera: sanguis enim ille nõ potest referri ad potum, cùm nec biberetur, nec daretur hominibus, & prius linirentur ex eo postes, quàm agnus manducaretur.

TERTIA figura est Manna, Exod.16. QVARTA, panes propositionis, Exod.25. in quibus nullus admiscebatur potus. QVINTA denique erat participatio sacrificiorum. Nam etiamsi in sacrificijs esset caro, & sanguis, & etiam libamina multa, vt patet ex eodem cap.25. Exod. tamen sola caro manducabatur, sanguis, & libamina effundebãtur Deo. Vnde 1. Cor.10. inquit Apostolus: *Qui manducant hostias, participes sunt altaris*; neq; addidit quidquam de potu, quia non consueuerant Hebræi habere vinum libaminum.

DICES, ex ista figura colligitur non debere Sacerdotes bibere calicem Domini in altari, quãdoquidem nec Sacerdotes Testamenti veteris bibebant libamina Deo oblata, sed solùm victimas comedebant.

RESPONDEO, quòd Sacerdotes nunc faciunt, dum manducant, & bibunt sub specie panis & vini, corpus & sanguinem Domini, non respondet manducationi victimarum, sed consumptioni per ignem. Est enim Eucharistia aliquo modo holocaustum; aliquo modo hostia pacifica, aliquo modo hostia ꝓ peccato. Et quia in holocausto omnia consumebantur, & victimæ, & libamina, ideo etiam nunc à Sacerdote, cuius est consumere holocaustum, omnia sumuntur. A populo autem, qui solùm participat de sacrificio, satis est manducari carnes agni immaculati.

DICES SECVNDO, etiamsi in istis figuris commendetur Communio sub specie cibi tantùm; sunt tamen aliæ, in quibus commendatur sub vtraque. Vt Genes. 14. vbi Melchisedech, obtulit panem, & vinum, & vtrumq; dedit sumendum Abrahæ, & ijs, qui eum sequebantur, & 1. Cor.10. vbi dicuntur Hebræi mãducasse cibum spiritualem, & bibisse potum spiritualem: quem locum Kemnitius magni facit.

RESPONDEO, non contendimus nos pro necessitate vnius speciei, sicut aduersarij pro necessitate duarũ, & ideo contra nos non est, si aliquę figuræ pro duabus speciebus inueniantur, sed planè contra aduersarios facit, si inueniantur aliquæ, vt reuera inueniuntur plurimæ, pro vna specie. Deinde non constat, an Melchisedech dederit panem, & vinum comedendum Abrahæ, an solùm Deo obtulerit. Scriptura enim id apertè non dicit. Quod enim Deo obtulerit, patet ex sequentibus verbis: (*Erat enim Sacerdos Dei altissimi*) quod autem dederit manducandum ex nullo verbo colligitur. De potu autem spirituali, id est, de aqua ex petra iam suprà diximus, figuram illam fauere vni speciei. Aqua enim cùm data est populo in signum spiritualis

A potus, sola data est, sine vllius cibi spiritualis adiunctione: quomodo etiam sanguis, & aqua, quæ ex latere Domini fluxerunt, duo Sacramenta significant, Baptismum, & Eucharistiam, teste Augustino, & Theophylacto in cap.19. Ioan. vbi sub vna tantùm specie Eucharistia designatur, vt intelligamus vnam sufficere.

SECVNDA ratio sumitur ex doctrina, & exemplo Christi. Dominus enim cùm Ioan.6. de fructu Eucharistiæ loquitur, non semel, sed quater vnam speciem sufficere docet ad salutem: *Qui manducat me, viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternũ. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis eo manducet, non moriatur.* Nõ ergo fieri potest, vt idem Dominus mandauerit vtramque speciem sumendam, tanquam necessariam ad salutem. Esse autem hoc caput Ioan. de Sacramento intelligendum, suprà ostendimus in prima controuersia de Eucharistia.

Rursus exemplo suo Dominus idem comprobauit. PRIMVM Ioan.6. vbi multiplicauit panes, & inde B saturauit turbam, remanẽtibus duodecim cophinis: nec vllum potum multiplicauit, neq; dedit. DEINDE Lucę cap.24. cum in Emaus in cœna cum duobus discipulis accepit panem, benedixit, fregit, dedit eis, &c.

De hoc loco duæ sunt Catholicorum sententiæ. PRIMA est Ioan. à Louanio, & aliorum, qui contendunt Sacramentum Eucharistiæ datum fuisse à Christo duobus discipulis, & adducunt in hanc sententiam Augustinum lib.3. de consensu Euangel. cap.25. Auctorem operis imperfecti in Matth. homil.17. Bedam, & Theophylactum in eum locum Lucæ. Hieronymum in Epitaphio Paulæ, & Isichium lib.2. in Leuiticum, cap.9.

ALIA sententia est Cornelij Iansenj in expositione huius loci, qui docet, panem à Domino benedictũ in Emaus, non fuisse quidem Eucharistiam, sed fuisse tamen figuram Eucharistiæ, & voluisse Dominũ hoc exemplo demonstrare fructum, & vtilitatem Eucha- C ristiæ in vna specie: quare ex hoc loco non minus probari vsum vnius speciei, quàm ex multiplicatione panum, Ioan.6. Id autem probat, tum ex Augustino, Beda, & Theophylacto locis citans, qui hoc tantùm docere videri possunt, nempe fuisse in illa panis benedictione mysterium quoddam, quo significaretur vtilitas Eucharistiæ, quomodo etiam loquitur Innocẽtius III. lib.6. de myst. Missæ, cap.7. & 9. tum etiam ex ipso textu, nam fuisse hic aliquod mysterium, patet partim ex benedictione, quam non legitur Dominus adhibuisse, nisi ad aliquid mirabile operandum; partim ex effectu, nam per illum panem illuminati sunt.

Quamcunque autem sententiam ex his duabus amplectamur, ostendit hoc exemplum Christi, eam esse vtilitatem Eucharistiæ in vna specie, vt minimè sit existimandum, fuisse imperatum omnibus illius vsum in specie vtraque.

D SED occurrit hoc loco Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in articulo de vtraque specie, vbi fatetur hoc exemplum ad Eucharistiam pertinere, sed dicit, non colligi ex eo vsum vnius speciei, quoniam in fractione panis per figuram intellectionis significatur totum Sacramentum cum vtraque specie. AT facilè id refelli potest; historia enim Euangelica ita coniungit distributionem panis benedicti cum Domini recessu, vt nullum relinquat locum benedicendo, vel distribuendo calici. Sic enim loquitur: *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerũt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum.*

Instat Kemnitius, & probat ex Augustino tractatu 2. in epist. Ioannis, Christum dedisse duobus discipulis vtramq; speciem. Sic enim AVGVSTINVS loquitur:

Et

Et verè, qui non ſibi iudicium mãducat, & bibit, in fractione panis Chriſtum agnoſcit. A T argumentum eſt nimis longè petitum. Non enim Auguſtinus dicit, Chriſtum dediſſe vtramque ſpeciem, ſed dicit in fractione panis Chriſtum agnoſci, vt illis diſcipulis contigit in Emaus; ſed addit hunc fructum eos tantùm conſequi, qui non indignè ſumunt, & allegat verba Pauli, ſeu alludit ad illa, vbi legimus, 1. Cor. 11. eos, qui indignè manducant, & bibunt, iudicium ſibi manducare, & bibere; quod veriſſimum eſt, ſiue vna ſpecies, ſiue vtraque ſumatur indignè. A

Deniq; addit Kemnitius, Chriſtum non addidiſſe: *Hoc facite*, cum panem benedictum in Emaus dedit: ergo non tenemur eum in hoc imitari, ſi vnam tantũ ſpeciem dedit. S E D neque nos dicimus teneri; ſed tantùm probamus hoc exemplo licere, & vtile eſſe communicare ſub vna.

T E R T I A ratio ſumitur ex doctrina, & vſu Apoſtolorum. Nam Actor. 2. ita deſcribitur communicatio Euchariſtiæ: *Erant autem perſeuerãtes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Quo loco negari non poteſt, quin agatur de Euchariſtia, tum quod coniungatur fractio panis cũ doctrina, & oratione, tum etiam quòd, vituperatio potius quàm laus fuiſſet de fidelibus commemorare, perſeuerantes eos fuiſſe in prandijs, & cœnis corporalibus. Denique id fatetur Lutherus in ſermone de Euchariſtia, & Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 35. B

Neque Kemnitius negat ita hunc locum à veteribus explicatum; ſed reſpondet per fractionem panis intelligi etiam calicem, per figuram videlicet intellectionis, qua ex parte ſignificamus totum. Id verò probat, quia Apoſtoli alioqui ſub vna ſpecie conſecraſſent, qđ ne Catholici quidem admitterent. A T hæc eius ratio nihil concludit. Non enim Lucas deſcribit, quid Apoſtoli, ſed quid populi facerent, dum dicit, eos perſeuerãtes fuiſſe in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & oratione. Apoſtoli igitur in vtraque ſpecie Euchariſtiam conſecrabant, ſed populis in vna ſpecie miniſtrabant. C

Quod etiam ex eo confirmatur, quia plurimi in Hieruſalem Chriſtiani erant, qui in illis initijs ſeruabant legalia Moyſis, Apoſtolis permittentibus, vt patet ex cap. 21. Actorum; & ex ijs nonnulli vſque ad certũ tempus Nazaræi erant, non bibentes vinum, nec radentes capita, vſque ad finem dierum voti ſui. Hos autem neque credibile eſt contra votum ſuum bibiſſe de calice Domini, neque probabile eſt abſtinuiſſe omnino à Communione, cùm Lucas dicat, omnes perſeuerãtes fuiſſe, in doctrina, & communicatione fractionis panis. Quare probabiliſſima coniectura eſt, ideo Lucam ſolùm meminiſſe fractionis panis, quod ab ea ſola ſpecie nulli abſtinerent. Vnde etiam Beatus Paulus 1. Corinth. 10. non ſine cauſſa de calice dicit: *Calix benedictionis, cui benedicimus*; de pane autem: *Panis quem frangimus.* Calix enim ſemper benedicebatur, ſed non ſemper diſtribuebatur. Vnde etiam paulò infrà dicit: *Vnus panis, & vnum corpus ſumus, qui de vno pane participamus.* D

Et miranda eſt ſanè Kemnitij ſapientia, qui cùm vbique vulgatam editionem contemnat, hoc loco eam diligenter defendit. Scribit enim in ſua diſputatione pag. 600. in vulgata editione, quam Tridentinum Concilium nullo prætextu reijci poſſe decreuit, haberi 1. Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus ſumus, qui de vno pane, & de uno calice participamus.* S E D Concilium Tridentinum non ſtatuit recipiendam eſſe quamlibet lectionem vulgatæ editionis, ſed eam, quam conſtet eſſe lectionẽ vulgatæ editionis, alioqui nõ iuſſiſſet idem Concilium vulgatam editionem quàm emẽdatiſſimè imprimi. Porrò illud (*& ex vno calice*) non habetur in Biblijs correctioribus vulgatæ editionis, ſed ſolùm in paucis quibuſdam minus emendatis; in Græcis autem nullis habetur.

Q V A R T A ratio ſumitur ex teſtimonio veteris Eccleſiæ, quæ cùm vera Eccleſia fuerit, ſine dubio contra expreſſum Chriſti mandatum nihil egiſſet. Tribus autem modis vetus Eccleſia teſtatur Communionem ſub vna ſpecie eſſe licitam. P R I M O, quia nunquam eã reprehendit, aut damnauit, cùm tamen non ignoraret eam ſaltem apud aliquos in vſu fuiſſe. Nam (vt alia interim omittam) Manichæi nunquam communicabant, niſi ſub ſpecie panis, vt Leo I. teſtatur ſerm. 4. de Quadrageſima: arbitrabantur enim illi vinum eſſe fel draconis. Et præterea negabant Chriſti veram mortem: & ideo nec vinum, nec ſub ſpecie vini ſanguinẽ Domini vnquam ſumebant. Et tamẽ nec Epiphanius, nec Auguſtinus, nec alij, qui de erroribus Manichæorum ſcripſerunt, notarunt errorem illum, quod cõtra Domini mandatum ſub vna tantum ſpecie Euchariſtiam ſumerent.

D E I N D E, teſtimonium Eccleſiæ veteris haberi poteſt, ex duobus illuſtribus exemplis hæreticarum fraudum. Scribit Sozomenus lib. 8. hiſtor. cap. 5. & Nicephorus lib. 13. cap. 7. Fœminam quandam hæreticam Macedonianam, cùm vellet tegere ſuam hæreſim, & ſe Catholicam ſimulare; accepiſſe in manibus Chryſoſtomo ſacris operante, panem Euchariſtiæ, tanquam paulò pòſt illum manducaturam; ſed clàm dediſſe illũ ancillæ, & ab ea ſumpſiſſe panem prophanum, quem ex domo adferri iuſſerat, vt illum palàm comederet: loco Euchariſtiæ: ſed eum panem conuerſũ lapidem eſſe conuerſum. Ex hoc facto intelligimus, morem fuiſſe, vt acciperent, qui vellent, Euchariſtiam ſub vna tantum ſpecie. Nam ſi omnes coacti fuiſſent bibere de calice Domini, mulier illa nullo modo ſimulare potuiſſet: non enim pro calice Domini aliquid aliud ſumere potuiſſet; ſiquidem calix non dabatur in manus, ſed manu Diaconi admouebatur ori communicantium.

Alterum exemplum eſt apud Leonem ſerm. 4. de Quadrageſima, vbi S. Leo dicit, Manichæos, vt hæreſim ſuam tegerent, panem Euchariſtiæ ſumere ſolitos eſſe cum Catholicis, non tamen calicem bibere. Si autem Romæ non fuiſſet libera Communio ſub vtraq; ſpecie, ſed omnes ſemper ſumere debuiſſent ſub vtraque, non potuiſſent vllo modo Manichæi latere, qui ſanguinem Domini nunquam ſumebant. Vnde ſanctus Leo non iubet obſeruari eos, qui aliquando ſumebant, aliquando non ſumebant, ſed qui nunquam omnino ſumebant ſanguinem: illud enim eo tempore pro ſigno Manichæiſmi haberi potuit. T E R T I O, ex varijs ritibus, ex quibus apertè colligitur vſus vnius ſpeciei: non enim vetus Eccleſia, quæ aduerſariorum teſtimonio vera Eccleſia erat, contra Dei mandatum tã apertè pugnaſſet. Sunt autem hi ritus; aſſeruatio Sacramenti, communicatio domeſtica, communicatio infantiũ, communicatio ægrotorum, communio laica, communio ex præſanctificatis.

A C P R I M V M aſſeruari ſolitum Sacramentum Euchariſtiæ fuiſſe, ſuprà probauimus multos Patrum & Conciliorum teſtimonijs. Quod autem ſolùm ſub vna ſpecie aſſeruarent, & proinde ſub vna ſpecie ſumerent, patet, quia aliquando ad longiſſimum tempus aſſeruabant. Meminit enim Sophronius in Prato ſpirituali, cap. 79. aliquando per annum integrum ſeruatũ fuiſſe; immò Græci ad huc diem ſeruant per integrũ annum. Non autem poſſet vinum in parua quantitate tamdiu conſeruari, quin aceſceret, & corrumperetur. Præterea qui meminerunt aſſeruationis, vt Cyprianus in ſermone de lapſis, & Ambroſius in orat. de obitu Satyri, & Sophronius iam citatus, ſolius ſpeciei panis meminerunt, quam inuolutam orario, vel linteo dicunt.

Kem-

Kemnitius contra hunc ritum obijcit, quod Gregorius Nazianzenus dicat, Gorgoniam reseruasse symbola corporis, & sanguinis; & quòd Ambrosius dum de Satyro loquitur, meminerit haustionis, & fusionis in viscera, quæ ad potum potiùs, quàm ad cibum pertinent.

SED facilè est illa refellere. Nam Gregorius sub disiunctione loquitur, ac dicit, Gorgoniam recondidisse quidpiam signorum corporis, aut sanguinis Domini; & loqui eum de specie panis, non vini, satis colligitur ex communi vsu illius temporis. Quod autem de Ambrosio Kemnitius dicit, est omnino ridiculum. Nā Ambrosius loquitur de haustu, & transfusione ad viscera illius speciei, quam inuolutam in orario Satyrus habebat. Quis autem ambigat, quid illud fuerit? Neq; vox hauriendi, vel transfundendi, ita ad potum pertinet, vt non etiam ad cibum referri possit, quando aliquid integrum sumitur. Ambrosius autem eo modo loquendi vtitur, quia loquebatur de re signata, potiùs quàm de signo: res autem signata integra hauritur.

SECVNDVS ritus erat Ecclesiæ antiquæ, vt Eucharistiam domum deferrent, & ibi tempore opportuno sumerent, quod certissimum est ex Tertulliano lib. 2. ad vxorem, Clemente Alexandrino lib. 1. Stromatū non procul ab initio, Cypriano ser. de lapsis, Basilio in epist. ad Cæsariam Patritiam, Hieronymo in Apologia pro libris in Iouinianum, & ex alijs. Domi autem sub vna tantùm specie Christianos communicare solitos perspicuum est, tum ex eo, quòd sola species panis dabatur in manus fidelium, sanguis autem dabatur ex calice bibendus, vt Cyrillus demonstrat Catech. 5. mystagog. tum etiam quia non erant in domibus laicorum vlli calices sacri, seu vasa, quibus contineri posset sanguis Domini, vt clarissimè patet ex Apologia secūda Athanasij contra Arianos.

Hoc loco fatetur Kemnitius in domibus priuatis vsum fuisse vnius tantùm speciei: sed dicit, illos eosdem qui domi sumebant sub specie panis, in Ecclesia prius sumpsisse sub specie vini; & proinde sub vtraq; specie per interualla temporum. Deinde addit se non disputare de eo, quod fiebat in priuatis domibus, sed de eo, qđ fiebat in publica Cœnæ administratione.

SED hæc somno cū ipso suo auctore pugnat. Nā si in Ecclesia in publica Cœnæ administratione sumebant panis speciem, sed eam seruabant deferendam in domum, & alio tempore manducādam, solam autem speciem vini, quam deferre non poterant, in Ecclesia bibebant: ergo in Ecclesia non communicabāt, nisi sub vna specie, nimirum vini. Non enim communicare est sumere in manibus Eucharistiam, sed manducare, & bibere.

EST præterea ADVERTENDVM, haustum sanguinis in Ecclesia, & manducationem corporis Domini in priuatis ædibus, non potuisse haberi pro vna Cōmunione, sed necessariò fatendum esse fuisse diuersas Communiones, & vtramq; sub altera tantùm specie, neutram sub vtraque. Nam diuersis diebus sumebantur illæ species, nō autem eodem die: ideo enim domū deferebant, vt possent sequentibus diebus communicare, etiamsi templum non adirent. Vnde Hieronymus in Apologia pro libris cōtra Iouinianum scribit, illis diebus consueuisse quosdam domi corpus Domini sumere, quibus ob actum coniugalem patratū non audebant ingredi Ecclesiam.

Neque obstat, quòd illa consuetudo deferendæ Eucharistiæ in priuatas ædes, fuerit postea abrogata: abrogata enim fuit ob irreuerentiam, qua tantum Sacramentum afficiebatur, non autem quòd Communio sub vna specie non sit licita.

TERTIVS ritus erat, communicatio infantium. Cōmunicabant enim veteres aliquando infantes, sed sub vna tantùm specie, nimirum instillando in os eorū aliquid sanguinis Domini, vt patet tum ex Cypriano in serm. de lapsis, tum ex manifesta ratione, quia non possunt infantes cibum aliquem solidum sumere.

QVARTVS erat, communicatio ægrotorū, quæ vt plurimum fiebat sub vna tm̄ specie. Scribit EVSEBIVS lib. 6. hist. cap. 36. ex epist. Dionysij Alexandrini, presbyterum dedisse puero particulam Eucharistiæ deferendam Serapioni seni ægroto, ac iussisse, vt eam prius madefaceret, q̄ seni porrigeret. Cùm enim seruarent longo tempore Eucharistiam pro ægrotis, necessariò fiebat, vt duresceret species illa panis, ita vt non facilè deglutiri posset, præsertim à valdè debilitatis. PAVLINVS in vita sancti Ambrosij scribit, eum paulò ante mortē ab Honorato Episcopo Vercellensi, sub vna specie Eucharistiam accepisse: dicit enim, corpore Domini sumpto, vbi illud deglutinerat, continuò animam Deo reddidisse. AMPHILOCHIVS in vita S. Basilij scribit, eū in morte Eucharistiam accepisse in sola specie panis, quā longo tempore asseruauerat. Deniq; AMALARIVS de offic. Eccles. lib. 3. cap. 35. & MICROLOGVS de reb. Ecclesiast. c. 17. testantur, ex antiqua consuetudine in Missa tres partes hostiæ consecratæ fieri solere, vt vna cum sanguine misceretur, altera sumeretur à Sacerdote ante sanguinis sumptionem, tertia seruaretur pro ægrotis, quæ viaticum morientium dicebatur.

QVINTVS ritus erat, vsus Cōmunionis laicæ, quæ in pœnam grauis alicuius delicti olim dabatur clericis, ablata eis Communione clericali. Est autem huius Cōmunionis laicæ crebra mētio in decretis antiquissimorum Pontificum & Conciliorum. Vide Felicem III. qui sedit ante annos mille, & centum, epist. 1. cap. 2. & Siricium Papam, Felice III. antiquiorē annis circiter centum, in epist. 1. c. 11. Concilium præterea Elibertinum ante Siricij tempora celebratum, can. 76. & Sardicense, cap. 2. & Agathense, cap. 2. 5. & 50.

SED hoc argumentum ridens Philippus, & Kemnitius, ac mirantur inscitiam, vel impudentiam Papistarum. Philippus in Apologia Confess. August. dicit Cōmunionem laicam dictam esse Communionem laicorum, non quod esset sub vna specie tantum, sed quòd esset eorum, qui non consecrabant: & hanc fuisse pœnam olim Sacerdotibus infligi solitam, vt priuati ministerio consecrandi Eucharistiam, contenti essent sola manducatione.

At si res ita se haberet, vt Philippus dicit, hæc pœna non fuisset inflicta Diaconis, alijsq; inferioribus Clericis, ad quorum ministerium nunquam spectauit Eucharistiam cōsecrare, sed solùm Presbyteris, & Episcopis. Decreta autem suprà citata ferè omnia de Diaconis loquuntur, & alijs Clericis inferioribus: Falsa est igitur Philippi interpretatio.

Kemnitius loco suprà notato pag. [illegible] & 668. dicit, Communionem laicam fuisse, quam sumebant Clerici inter laicos, id est, in loco tēpli inferiore, & post Clericos; ita vt Communio laica distinguatur à Clericali solùm tempore, & loco, quòd videlicet Clerici priùs, laici posteriùs; Clerici intra sacrarium, laici extra eum locum communicarent.

SED neq; hæc est vera expositio. Nam Felix Papa III. loco citato, iubet ob delicta quædam, Clericis non dari, nisi in morte Communionem laicam. Et Concilium Sardicense, ca. 2. ne in morte quidem laicā Communionem dari permittit ob crimina quædam grauiora. In morte autem cùm detur Communio soli ægroto, idq; in priuato cubiculo, nulla distinctio notari potest loci, aut temporis inter Clericos, & laicos. Laica igitur Communio dicta est ea, quæ laicis permittebatur tangenda, & etiam deferenda si vellent. Sola autē species panis dabatur in manus: ex calice autem bibebant, qui volebant, in Ecclesia, sed non licebat laicis calicem tangere, ne dum secum deferre. Vide Cyrillum Hierosolymitanum Catechesi 5. mystagog. extrema, vbi descri

bit

bit moduto comtounicandi. Eadem Commnnicatio dicitur ẽt peregrina in Concilio Agathensi, can. 2. & 5. ex eo fortasse, quòd olim mitteretur peregrinis aduentannibus in signum communionis, & pacis. Pœna igitur inflicta Clericis, erat, quòd communicantibus alijs Clericis sub vtraque specie, ipsi prohiberentur à calice Domini, & cogerentur vnam tannùm speciem sumere.

SEXTVS ritus erat, Communio præsanctificatorũ, cuius vsus apud Græcos erat in tota Quadragesima, excepto die Dominico, & Sabbato; in Latina Ecclesia iste vsus fuit, & adhuc manet feria VI. hebdomadæ sanctæ. Nam eo die non fit consecratio, & ipse etiam Sacerdos in publica actione cõmunicat sub vna specie. Huius consuetudinis, quod ad Græcos attinet, meminit Laodicenum Cõcilium can. 49. & Conciliũ Trullanum can. 52. Quod attinet ad Laónos, meminit Innocentius I. in epist. 1. cap. 4. liber Sacramentorum S. Gregorij in officio Parascenes, Ordo Romanus antiquus in officio eiusdem diei, Rabanus lib. 2. de Instit. Clericorum, cap. 37. & Micrologus in libr. de Ecclesiasticis obseruationibus, cap. 19.

Quòd in Parasceue Communio fiat solùm sub specie panis, patet ex ordine Romano citato; ibi. n. non solùm habetur, in Parasceue non confici Sacraméta, sed etiam communicari Sacerdotem, & populum sub specie panis tãtùm absque sanguine Domini: sanguinem etiam totum consumi iubet feria V. & solùm corpus Domini conseruari pro Communione sequentis diei, quo Sacramenta non conficiuntur. Ex quo intelligimus in publico etiam cœtu Ecclesiæ vsuto fuisse vnius speciei, idque ab annis plus mille.

QVINTA ratio sumi potest ex cõsensu, & testimonio Ecclesiæ posterioris. Nam constat ab annis plus octingeotis fuisse vsum in quibusdam Ecclesijs Communionis sub vna specie, etiam in publico cœtu fidelium, & extra diem Parasceues. Et simul constat Græcos nunquam hoc Latinis obiecisse tanquam errorẽ, cùm tñ alia multa obiecerint, in quibus à nobis dissidebant. Ex quo intelligimus totam Ecclesiam tum Latinam, tum Græcam hunc vsum vt licitum approbasse.

Fuisse antem bunc vsum lnngo tempore in Ecclesijs quibusdam, testantur Concilia, CONSTANTIENSE, sess. 13. & BASILEENSE, sess. 30.

Deinde S. THOMAS qui floruit ante annos CCC. 3. p. q. 80. art. 12. dicit eas Ecclesias rectè facere, quę nõ communicant populum nisi sub vna specie.

S. BERNARDVS qui ante annos CD. vixit, in Monasterio suo sub vna specie Communionem prębebat, vt apertè colligitur ex lib. 1. cap 11. vitæ ipsius. Scribit enim Gulielmus Abbas S. Bernardi æqualis, in celebri quadam solennitate S. Bernardo Eucharistiam ministrante, accessisse inter alios Monachum quendam, quem ob certain culpam, idem sanctus vir accedere prohibuerat: verùm, quia res occulta erat, datam illi etiam Eucharistiam, sed diuino miraculo non potuisse Monachum illum Eucharistiam deglutire. Finitis autem solennijs accessisse Monacbum ad Abbatem, & aperto ore ostendisse, quid pateretur: & tum demum confessum, & absolutum, Sacramenta Domini liberrimè ad viscera traiecisse. Ex hoc exemplo manifestè apparet, solam speciem panis à sancto Bernardo dari solitam; nam speciem vini tamdiu io ore seruare ille nõ potuisset.

Cardinalis HOSIVS in Dialogo de vtraque specie ex bistorijs, & monuméris Polonicæ Ecclesiæ scribit, nõ posse colligi, fuisse vnquam in Polonia vsum vtriusque speciei in Communione populari: & inde suspicatur non sine caussa Ecclesiam illam ab ipsa prima sua fundatione, id est, ab annis plus minus quingeotis, recepisse vsum vnius speciei.

Beda qui ante annos DCCC. floruit, non obscurè indicat in Anglia ab initio prædicationis discipulorum S. Gregorij Papæ cœpisse vsum publicum vnius speciei. Sic enim scribit lib. 2. histor. cap. 5. de Regis cuiusdam Christiani defuncti paganis filijs: *Cum, inquit, viderent Pontificem celebratis Missarum solennijs Eucharistiam populo dare, dicebant; Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri nostro dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis?* Hæc illi, qui cũ sæpius id repeterent, nunquam tamen vllam vini mentionem fecerunt.

ORDO Romanus, qui vt minimùm ante annos octingẽtos editus fuit, cùm ab Alcuino Caroli Magni præceptore, qui anno DCCC. florebat, citetur, apertissimè indicat in Romana Ecclesia publicum vsum fuisse vnius tantùm speciei. Nam io capite de ordine celebrandi Missam, significat in paruo calice sanguinem Domini consecrari solitum: deinde pro Communione populi ex eo paruo calice effundi modicum sanguinis Domini in magnum calicem vino, & aqua plenum, atq; ex eo magno calice consueuisse populũ bibere post corpus Domini sumptum. Et quia calix vnus, quantumuis magnus, non sufficere poterat tantæ multitudini, verisimile est (quamuis ibi id nõ legatur) sæpiùs eũdem calicem vino fuisse repletum. Porrò calix ille magnus dicebatur calix sanguinis, quia cõsecratus erat contactu sanguinis Domini, non quòd reuera esset sanguis Domini: non enim ex cõtactu illo mutari potuit vinum in sanguinem.

Est autem coniectura valde magna, etiam in alijs Ecclesijs, vbi dicebatur populus de calice bibere, non alium morem fuisse, quàm Romæ. Nam intelligi planè non potest, quo pacto in Ecclesijs valde numerosis potuerit dari Communio toti populo ex calice veri sãguinis Domini. Neq; enim vnquam fuit vsus consecrandi simul multos calices, vt patet ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium Episcopum Moguntinum, vbi reprehendit quosdam, qui cõtra morem Ecclesiæ plures calices in altari simul babebant. Neq; fuit vsus vnquam consecrandi vinum in altari in calice aliquo vastissimo, qui tantum vini caperet, quantum populo vniuerso sufficiat. Debuit. n. calix nõ adeò magnus esse, vt posset à Sacerdote eleuari, & à Diacono huc, & illuc deferri. Neq; inueniuntur vlli calices tam magni, cùm tamen multi in multis Ecclesijs antiquissimi inueniantur; ergo necesse fuit, vt idem calix sæpius repleretur inter ipsam Cœnæ actionem, vt modò facimus in distribuendo vino ad ablutionem. Certum autẽ est non potuisse in eadem actione repeti sæpius consecrationem: vinum igitur, non sanguis Domini populis dabatur. Aduersarij quidem non laborant in hac re. Cùm enim existiment nullam requiri consecrationẽ, sed hoc ipso corporis, & sanguinis Domini symbola esse panem, & vinum, quod in mensa ponuntur, & distribuuntur: facilè possunt sæpius pocula replere, & hoc ipso Sacramenta iuxta suum errorem conficere, sed veritas Catholica longè aliter se habet, vt ostendimus.

SEXTA ratio sumi potest, ab incommodis, quæ sequerentur ex necessitate vtriusq; speciei: ex quo colligitur Christum sapientissimum omnium legislatorũ nunquam fuisse eiusmodi præceptum positurum.

PRIMVM incommodum est, impossibilitas implẽdi legem istam in ijs locis, vbi sit populus valde numerosus, & vnus tantùm sacerdos, vt sæpe accidit in frequẽtissimis pagis: de qua re paulò antè diximus.

SECVNDVM incommodum est, irreuerentia sanctissimi Sacramenti. Semper enim Ecclesia diligentissimè cauit, ne mica aliqua consecrati panis in terram caderet, vt suprà probauimus ex Tertulliano, Origene, Cyrillo Hierosolymitano, Augustino, & alijs: maior est autem irreuerentia in effusione sanguinis, qui rursus colligi nequit, quàm io casu panis, qui iterum colligi potest.

poteſt. Quare Ioannes Chryſoſtomus in epiſtol. 1. ad Innocentium, inter maxima mala numerat, quod ex quodam militari tumultu intra Eccleſiam facto, ſanguis Domini in militum veſtimenta effunderetur. Fieri autem non poteſt, vt ſanguis Domini miniſtretur tantis populorum turbis, quantæ in Paſchate ad Communionem accedunt, quin ſæpius effundatur; præſertim cùm multi ſint ſenes, debiles, ruſtici, qui vix ad bibendum de manu alterius accommodare ſe norunt. In deportatione etiam ad ægrotos, facillimum eſſet, vt vel effunderetur, vel ex illa agitatione turbidum, & ineptum ad bibendum fieret: quod non rarò accidiſſe teſtantur exempla, quæ referuntur ab Ænea Syluio in Dialogo de Communione ſub vtraq; ſpecie, & in Actis inter legatos Baſileenſes, & legatos Bohemorum in Egra oppido Germaniæ, vbi communi conſenſu cõuenerant.

Neq; ad hoc incommodum ſatisfaciunt aduerſarij, cùm dicunt, Chriſtum iſta omnia prævidiſſe, & tamẽ non propterea deterritum ab inſtitutione Euchariſtiæ ſub duplici ſpecie; & Eccleſiam veterem iſta eadem expertam eſſe, & tamen, ijs non obſtantibus, miniſtraſſe Communionem ſub vtraque ſpecie. Nam Chriſtus inſtituit quidem ſub duplici ſpecie, ſed non iuſſit dari omnibus ſub duplici. Eccleſia autem vetus miniſtrabat ſub duplici ſpecie, quando Chriſtiani erant pauci, & præterea non omnes accipiebant vtramque ſpeciem, vt ſuprà oſtendimus. Creſcente autem multitudine magis, & magis apparuit incommodum, & ſic paulatim deſijt vſus ſub vtraque, vt paulò pòſt dicemus.

Tertium incommodum eſt, quod multi abhorrẽt à vino, & vel natura abſtemij ſunt, vel educatione, vt in calidis regionibus. Aſſueſiunt enim pueri, & puellæ etiam nobiles aquæ potui, vnde multi poſtea etiam in matura ætate nõ poſſunt abſq; nauſea vinum guſtare. Quid ergo iſti facturi ſunt? abſtinebunt à Communione perpetuò? at id non licet per diuinas leges.

Ioannes Brentius hoc incõmodo adductus in Apologia pro Confeſſione VVirtembergenſi, in 2. parte ſecundæ pericopes, admittit abſtemios poſſe ſub vna ſpecie communicare, non obſtante Iure diuino vtramq; ſpeciem præcipiente. At vbi legit ipſe à diuino mãdato generaliter poſito excipi debere abſtemios? vel ſi Eccleſia Brentij ius habet interpretandi ius diuinum, ac declarandi in eo mandato non comprehendi abſtemios, cur Eccleſia Catholica ius non habebit interpretandi idem ius diuinum, ac declarandi in eo non comprehendi niſi ſacerdotes ſacrificantes?

Quartum incommodum eſt, penuria vini. Siquidem in multis regionibus vinum non creſcit, & quod aliũde adfertur, partim ſummo precio emitur, partim non diu conſeruatur: ex quo oporteret plurimos, aut nũquam, aut rariſſimè communicare, ſi non poſſet fieri Communio ſub vna ſpecie. Certè in Iaponia, adeò nulla eſt copia vini, vt vix ad ſacra facienda commodè haberi poſſit. Et ſcribit Volaterranus li. 7. Geographiæ ab Innocentio VIII. conceſſum Noruegijs, vt ſine vino ſacrificarent, quòd vinum in Noruegia non creſcat, & aliunde importatum continuò aceſcat. Quod quidem Pontifex ille conceſſit, ſi tamen conceſſit, vel quòd eius ſententiæ eſſet, non eſſe de iure diuino, vt ſacrificium in vtraque ſpecie neceſſariò cõfici debeat; quæ ſententia ſuos habet patronos, vt Gabrielem lect. 84. in Canonem Miſſæ, & Ioannem Maiorem in 4. diſt. 13. quæſt. 3. & alios quoſdam; vel quod iudicauerit, ius diuinum ita interpretandum eſſe vt excipiatur caſus neceſſitatis. Etſi enim ſacrificium eſt imperfectum ſine vtraque ſpecie, tamen præſtat imperfectum habere, quàm nullum; præſertim cùm duæ illæ ſpecies, partes ſacrificij ſint integrantes potius, quàm eſſentiales.

Deniq; hoc incommodum ipſis etiam aduerſarijs adeò viſum eſt magnum, vt Philippus Melanchthon in libro de vſu integri Sacramenti, ſcripſerit Ruthenos ob vini inopiam rectè facturos, ſi pro vino vterentur τοῦ ὑδρομέλιτος, id eſt, aqua mellita, ſeu medone. Sed quis dedit Philippo auctoritatem mutandi Sacramentorum materiam?

Quantò ſapientius Eccleſia Catholica non mutat Sacramentorum materias, ſed incommodo illi medetur, vnam ſpeciem tantùm populis miniſtrando; quod quidem Deo placere ſignis, & prodigijs aliquando demonſtratum eſt. Scribit Alexander Aleſius in 4. parte ſummæ Theologicæ, q. 11. memb. 2. art. 4. §. 3. in noua editione, quoſdam Monachos aliquãdo, apud quos vſus erat vnius ſpeciei, cœpiſſe vtramq; ſpeciem poſtulare: ſed interim accidiſſe, vt cùm ſacerdos inter ſacrorũ ſolennia hoſtiam frangeret, totum patenæ concauum ſanguine ex ipſa hoſtia profluente repleretur. Quo ſignificare voluit Deus, fruſtrà illos tumultuari pro calice ſanguinis, cùm omnia haberent in ſpecie illa panis, quam de more ſolebant accipere.

CAPVT XXV.

Soluuntur obiectiones ex Scriptura petitæ.

Restat nunc, vt ad argumenta aduerſariorum reſpondeamus, quæ illi partim ex Scripturis, partim ex Patribus, partim ex ratione deſumũt. Primus Scripturæ locus eſt Ioan. 6. *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quem locum ſoli Bohemi obijciunt: Lutherani enim, & Caluiniſtæ non exiſtimant Ioan. 6. de Sacramento Euchariſtiæ tractari.

Tres ſolutiones à Catholicis datæ ſunt. Prima eſt communis, quam etiam in 1. libro attigi, dum locum Ioannis exponerem; vim huius præcepti in re, quæ ſumitur, non in modo ſumendi conſiſtere. Continent enim verba illa: *Niſi manducaueritis*, non ſimplex præceptum, ſed medium, ſeu remedium conſeruandæ vitæ per Baptiſmum acceptæ, & conſequenter præceptum, quia tenemur cõſeruare uitam. Vnde non obligant iſta uerba Catechumenos, quia nondum uitam per Baptiſmum acceperunt, quam conſeruare debeãt; neque infantes baptizatos, quia non egent conſeruatione uitæ, cùm eam non poſſint amittere ſine uſu rationis. Porrò remedium conſeruandæ uitæ non conſiſtit in ſpeciebus panis, & uini, neq; in modo manducandi, & bibendi, ſed in ſumptione corporis, & ſanguinis Domini: quocunque enim modo illa ſumãtur, modò uerè ſumantur, ſumentem nutriunt, & reficiunt. Caro enim Domini uerè eſt cibus, & ſanguis uerè eſt potus: ad ſolam igitur ſumptionem illa uerba obligãt, non ad modum ſumendi. Sumuntur autem uerè tam corpus, quàm ſanguis ſub qualibet ſpecie; igitur præcepto ſatisfaciunt, qui ſub una ſpecie Sacramentum percipiunt. Accedit, quòd ipſe Dominus quod dixerat: *Niſi manducaueritis, & biberitis*, declarauit cùm diceret: *Qui manducat me, viuet propter me.* Idem enim eſt mãducare carnem Chriſti, & bibere ſanguinem eius; & totum Chriſtum ſumere: totum autem manducando ſumimus, ut ipſe fatetur.

Quod ſi aduerſarij omnino conuincerent, quod tamen non faciunt, vim præcepti conſiſtere in modo manducandi & bibendi, & planè ſub præcepti obligationem cadere ſumptionem ſub tali, uel tali ſpecie, adhuc nihil obtinerent; tunc enim adhibenda eſſet Secunda ſolutio, quæ eiuſmodi eſt; In Scripturis ſæpenumero coniunctio, &, accipitur pro diſiunctiua; ut Actorum 3. *Argentum & aurum non eſt mihi*. Eſt enim ſenſus; Argentum, uel aurum nõ eſt mihi; ſiue,

neque

neque argentum, neque aurum est mihi: non enim aliter rectè sanctus Petrus docuisset, se pecuniariam eleemosynam facere non potuisse. Ioan. 15. *Si non venissem, & loquutus fuissem eis, peccatum non haberent.* Sensus est; Si neque venissem, neq; loquutus fuissem: subintelligitur enim negatio præcedens, more Hebraicæ linguæ, quam aliquando interpretes imitantur. Hebræi enim vt plurimum simplicem coniúctionem ponunt, cùm tamen subintelligant negationem præcedentem; vt Psalm. 1. in Hebræo est: *Non surgunt impij in iudicio, & peccatores in Concilio iustorum.* Sed quia subintelligitur negatio, ideo rectè Latini verterunt: *Non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum.* Ceterùm, vt dixi, interpretes non raro imitantur phrasim Hebraicam: & hoc modo verba Domini Hebraicè, vel Syriacè à Domino pronunciata, Ioannes quidem Græcè scripsit, sed phrasim Hebraicam seruare potuit, vt hic sit sensus: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & nisi biberitis eius sanguinem,* id est, si neque manducaueritis, neque biberitis, &c. vel, si non manducaueritis, aut non biberitis. Esse autem hoc modo ista verba intelligenda, probatur ex verbis sequentibus. Nã Dominus paulò post addit: *Qui manducat me, viuet propter me.* Et rursus ibidem: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Quæ sanè falsa essent, si coniunctiuè, & non disiunctiuè intelligerentur illa verba: *Nisi manducaueritis, &c.*

Sed etiamsi aduersarij has duas solutiones confutare possent, quod hactenus non fecerunt, & omnino conuincerent, verba Domini intelligenda esse de modo manducandi, & bibendi, & coniunctim, non disiũctim: adhuc haberemus præsidium TERTIÆ solutionis. Multa enim præcepta sunt in Scripturis, quæ dantur vniuersæ Ecclesiæ, sed implenda per aliquos, non per singulos: quod obseruandum esse monet B. Augustinus in explicatione Scripturarum, lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 17. Tale est illud: *Crescite, & multiplicamini;* id enim dicitur humano generi, sic tamen, vt satis sit, si per aliquos species humana propagetur, & non cogantur omnes liberis procreandis operam dare. In hunc igitur modum possunt hæc verba explicari: *Nisi manducaueritis, &c.* id est, nisi sint in Ecclesia aliqui, qui hoc Sacramentum sub vtraq; specie sumant, non habebitis vitam in vobis. Si enim nulli tales sint, consequenter nulli erunt, qui Sacramentũ conficiant, nulli qui ministrent: atque ita peribit totus fructus saluberrimi Sacramenti. Sed de hoc loco satis dictum est.

SECVNDVS locus, qui est planè Achilles, Lutheri, Buceri, Philippi, Caluini, Kemnitij, Hamelmanni, & omnium aliorum, sunt illa verba Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes;* id enim edictum esse dicit Caluinus, æterni Dei, quo omnes coguntur ad vtramq; speciem Sacramenti percipiendam.

RESPONDEO; Hæc verba dicuntur solis Apostolis, qui tum ad mensam cum Christo sedebant. Id probo hac ratione: Particula, *omnes*, non semper in Scriptura accipitur vniuersalissimè pro omnibus hominibus, sed sæpè pro omnibus certi alicuius generis. Alioqui illud Pauli: *Omnes quærunt quæ sua sunt,* includeret etiã sanctissimos quosque, & illud: *Omnes peccauerunt,* Christum quoque comprehenderet; & illud: *Clamauerunt omnes, Crucifige eum;* & similia, in Apostolos Domini conuenirent.

Videndum igitur est, an illud: *Bibite ex eo omnes,* vniuersalissimè capiatur, an pro aliquo certo genere. Et quidem vniuersalissimè, id est, pro omnibus hominibus capi non potest: nam sequeretur debere Sacramentum dari Turcis, Iudæis, Ethnicis; & illi enim homines sunt. Oportet igitur pro certo genere hominum illud accipere: quæro igitur quod sit illud hominum genus. Si dixerint omnes viros, excludentur

A fœminæ: si omnes fideles, includentur infantes, quos tamen etiam aduersarij excludunt. DICENT, esse omnes fideles adultos. SED INPRIMIS gratis hoc dicent; nec enim id facilè probare poterunt. DEINDE includentur abstemij, quos tamen ipsi plerumque excipere solent. DENIQVE repugnat Marcus apertissimè, qui sic ait cap. 14. *Et biberunt ex eo omnes;* ista enim verba respondent illis: *Bibite ex eo omnes.* Quare eodem modo accipitur, *omnes*, apud Matthæum, & apud Marcum. Apud Marcum autem non intelligitur per, *omnes*, omnes fideles adulti: nec enim verum esset: *Biberunt ex eo omnes;* ergo nec apud Matthæum intelligi possunt omnes fideles adulti. Quod si fortè dicant apud Marcum per, *omnes*, intelligi omnes fideles adultos, quia in Apostolis biberunt omnes: colligemus iã non obligari fideles ad calicem Domini bibendũ, quia mandatum iam impleuerunt; iam enim biberunt, vt eis fuerat imperatum.

B Restat igitur, vt mandatum solis Apostolis datum fuerit. Id quod potest etiam confirmari ex circumstantijs totius illius loci Euangelistę Matthæi. Omnes enim clamant, hæc verba solis Apostolis dicta esse: *Cœnãtibus*, inquit, *eis.* Quid est, *eis*, nisi Apostolis? Sequit: *Accepit IESVS panem, & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis.* Quibus discipulis dedit, nonne illis qui cum illo cœnabant? Sequitur: *Et ait; Accipite, & comedite, hoc est corpus meum.* Certè illis dixit: *Accipite, & comedite,* quibus dedit comedendum; dedit autẽ Apostolis solis, vt iam ostendimus. Sequitur: *Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis.* Quibus illis? ijsdem, quibus dederat panem, id est, solis Apostolis. Sequitur: *Dicens; Bibite ex hoc omnes.* Quibus hoc dixit, nisi illis, quibus dedit calicem? nam dedit dicens. Dedit autem solis Apostolis; ergo solis Apostolis dixit. Sequitur: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti, tunc dicit illis; Oẽs vos scandalum patiemini in me, &c.*

C Qui dixerunt hymnum cum Christo? qui exierunt in montem Oliueti? qui erant omnes illi scandalum passuri in illa nocte? nõne soli Apostoli? Clarissimè igitur patet, verba illa ad solos Apostolos pertinere.

Sed videamus nunc quid adferant aduersarij, vt probent illa dici ad omnes fideles. Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia tribus argumẽtis probat, illud: *Bibite ex hoc omnes,* non ad solos Apostolos dictum esse.

PRIMVM est, quia non sine mysterio Dominus nõ dixit, Manducate ex hoc omnes; sicut dixit: *Bibite ex hoc omnes;* nimirum præuidebat futuros, qui dicerent, panem omnibus datum, calicem non item. Idem argumentum habet Caluinus in antidoto articulorum Parisiensium, art. 7.

RESPONDEO; Negamus, Christum non dixisse: *Manducate ex hoc omnes.* Tametsi enim id Euangelistæ non scripserint, Ecclesia tamen ex Apostolica traditione edocta, in sacro Canone Missæ disertis verbis po-

D nit, Christum dixisse: *Manducate ex hoc omnes.* Quam partem Canonis refert etiam S. Ambrosius lib. 4. de Sacram. c. 5. & post eum Paschasius in lib. de corpore Christi, cap. 15. Sed quid si etiã certò cõstaret, à Christo dictum non fuisse: *Manducate ex hoc omnes,* vt ab eo dictum fuisse cõstat: *Bibite ex hoc omnes,* quid inde aduersarij nostri lucrarẽtur? omnino nihil: caussa enim eius diuersitatis esset in promptu. Dominus enim panem fregit, & vnicuiq; partem suam dedit, nõ autem dedit panem integrum, quem inter se diuiderent, ideo nõ fuisset necesse dicere: *Manducate ex hoc omnes.* At calicem vnum & eundem dedit, vt ex eodem biberent omnes; dixit igitur: *Bibite ex hoc omnes,* vt intelligeret primus, non totum sibi exhauriendum, sed tantum relinquendum, quod omnibus sufficeret.

SECVNDVM argumentum. Iisdem dictum est: *Manducate*, quibus dictum est; *Bibite.* Vel igitur to-

tum

tum Sacramentum datum est solis presbyteris, vel simul etiam laicis. Si laicis etiam, ergo omnibus dictum est; *Manducate, & bibite.* Si solis presbyteris, ergo nō licet laicis dare vllam partem Sacramenti, nec eis dictū erit, Manducate; non enim temerè dandū est, cui Christus prima institutione nō dedit. De hac ratione ita gloriatur Lutherus: *Ego, inquit, fateor, ista me ratione mihi inuicta superatum, nec legisse, nec audiuisse, nec inuenisse, quid contra dicam.*

Respondeo; Christus prima illa institutione, Apostolis solis dedit totum Sacramentum, ut ante probatū est. Nec tamen valet illa Lutheri consequentia; Christus non dedit laicis, ergo non potest dari à nobis. Nam etsi non dedit, non tamen prohibuit dari: & alibi iussit etiam dari, cùm ait: *Hoc facite*, de quo loco postea dicemus.

Tertium argumentum Christus dixit: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur.* Hic clarissimè vides, sanguinem dari omnibus, pro quorū peccatis fusus est. Quis aūt audeat dicere pro laicis nō esse fusum? ergo omnibus datur, & omnibus dicitur; *Bibite.* De hoc argumento sic Lutherus triumphat: *Hoc*, inquit, *maxime omnium urget penitusque me concludit.*

Respondeo; Argumentū hoc verè concludit, non pro Luthero, sed contrà ipsum. Nam si sanguis Domini dandus esset omnibus, pro quibus fusus est; dandus esset omnibus omnino hominibus, etiam Turcis, Iudæis, Ethnicis, & quibuscunque impijs. Sanguis enim ille pro omnibus fusus est, vt Scripturæ passim tradūt, Coloss. 1. 1. Cor. 15. 1. Ioan. 2. & alibi.

Philippus in Con. Aug. in art. de vtraque specie, probat illud: *Bibite ex hoc omnes*, dictum esse non solum Apostolis, sed etiam alijs, quia Ecclesia Corinthiorum à Paulo, qui à Domino edoctus fuerat, instituta, vtraque specie vtebatur.

Respondeo; Argumentum est nimis infirmum. Ecclesia enim Corinthiorum vtebatur vtraque specie, quia Paulus, vel Domini exemplo, uel aliunde ostēdit, & tradidit, licitam esse Communionem sub vtraq; specie. Sed nec Paulus citauit illud mandatum: *Bibite ex hoc omnes*; nec vllo verbo docuit, esse necessariam omnibus Communionem sub vtraque specie.

Ioannes Caluinus lib. 4. Insti. cap. 17. §. 48. 49. & 50. antequam solutionem nostram refellat, ita præfatur: *Alterum, inquit, effugium est, solos Apostolos in huius Cœnæ participationem à Christo admissos, quos iam in sacrificiorum ordinem allegerat, & cooptauerat. Velim tamē mihi ad quinque postulata respondeant: quibus elabi non poterunt, quin facile cum suis mendacijs reuincantur.* Hæc ille. Sed nec postulata illa quinque aliquid momēti habent ad refellendum id quod asserimus.

Primum postulatum est; *Quo oraculo reuelata sit nobis ea solutio?* Respondeo; Oraculo Spiritus sancti per Scripturam Matthæi, & Marci, vt suprà ostendimus.

Secundum; *Cur meliore illo seculo ab Apostolis ad mille vsque annos postea sine exceptione omnes fiebant vtriusque symboli participes? Ignorabatne vetus Ecclesia, quos Christus conuiuas ad cœnam suam admisisset?* Respondeo; Falsissimū est, quod Caluinus assumit; iam enim ostendimus in Communione domestica, & ægrotorum, & laica clericorum, & in ipso etiam publico cœtu in templis sub vna specie fuisse communicatum in antiquissima Ecclesia. Deinde si esset uerū, quod ipse assumit, non propterea sequeretur verba illa: *Bibite ex hoc omnes*, dicta esse alijs, quàm Apostolis. Nam Ecclesia vti potuit vtraq; specie, quia Dominus id non prohibuit, etiamsi non iusserit.

Tertium postulatum: *Cur de pane simpliciter dixit, vt ederēt, de calice, ut omnes biberent?* Quartum; Si Dominus solis Apostolis, vt sacerdotibus Sacramētum dedit, quo iure datur nunc, uel ex parte, laicis? Ad

A hæc respōsum est paulò antè; sunt enim hæc Lutheri argumenta, primum & secundum.

Vltimum postulatum: *An mentiebatur Paulus, cùm dicebat Corinthijs se accepisse à Domino, quod illis tradiderat? Nam postea traditionem declarat, ut omnes promiscuè vtroque symbolo communicarent.* Respondeo; Apostolus nequaquam mentiebatur: sed planè mentitur Caluinus, dum ei tribuit, quod ipse non dicit. Non enim Paulus ita declarat traditionem Domini, vt dicat debere omnes à diuino mandato sub vtraque specie cōicare. Sed de loco Pauli infrà plura dicemus; & iā aliquid diximus in solutione argumenti Philippi.

Martinus Kemnitius loco citato in Exam. pag. 635. addit hoc argumentum, quod more suo verbosissimè persequitur. Christus dixit: *Accipite, edite, bibite*; sed priora duo Synodus Tridentina vult ad laicos etiā pertinere; ergo & tertium illud, *Bibite*, ad laicos pertinet: nulla enim assignari potest caussa diuersitatis.

B Respondeo; Remoueantur mendacia, & argumē tum per se corruet. Nusquam enim Synodus Tridentina scriptum reliquit, illa verba; *Accipite, edite*, ad laicos pertinere, illud autem, *Bibite*, non pertinere. Concilium id solum docet, non teneri eos, qui Sacramentū non conficiunt, siue laici sint, siue sacerdotes, iure diuino ad vtramque speciem: cur autem qui conficiunt ad vtramq; speciem teneantur, ratio est, quia sacrificium integrum esse, & integrè consumi debet.

Hermannus Hamelmannus in lib. de vtraq; specie par. 2. duo argumenta profert, præter argumēta Lutheri. Primum est; Si solis Apostolis dictum esset; *Bibite ex hoc omnes*: ergo soli Episcopi communicare deberēt sub vtraque; illi enim soli Apostolis succedūt. Respondeo; Etiam Sacerdotes succedunt Apostolis quatenus ad illos etiam pertinet præceptum conficiendæ Eucharistiæ, quod datum fuit Apostolis per illa verba; *Hoc facite in meam commemorationem* Quare Sacerdotes e-

C tiam, propter perfectionē Sacramenti, tenentur sumere vtramque speciem, cùm conficiunt Eucharistiam.

Secundum argumentum Hamelmanni. Dominus ait Marc. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico*, ergo illud; *Bibite ex hoc*, dictum Apostolis, omnibus dictum esse censendum est. Respondeo; Marcus non absolutè, & simpliciter posuit: *Quod vobis dico, omnibus dico* sed addidit, *Vigilate.* Id ergo omnibus dictum est, vt vigilemus, & ad iudiciū præparemur, de quo in eo loco Dñs concionatus fuerat, & multa omnibus utilia dixerat. Alioqui si omnia quæ dicta sunt Apostolis, ad omnes pertinerēt, oporteret omnes ire per mundum vniuersum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, & alia id genus, quæ nemo sanæ mentis concederet. Atq; hæc de primario aduersariorum fundamento.

Tertium testimonium Scripturæ est illud Lucæ: *Hoc facite*; iubet enim Dominus, ut faciant, quod ipse fecit. Ipse autem tria fecit, cōsecrauit, sumpsit, & distribuit omnibus præsentibus vtramq; speciem: debēt igitur Apostoli, & qui eis succedunt, non tantum consecrare & sumere, sed ēt omnibus præsentibus dare spe-

D ciem vtramq;. Et cōfirmatur argumentum ex illa particula; *Similiter & calicem* Nam ista particula (vt Kemnitius diligenter obseruari iubet pag. 533. & 535.) significat eandē esse rationē panis, & calicis; & sicut Dñs accepit, & dedit panē, & dixit: *Hoc facite*; ita quoq; similiter accepisse & dedisse calicem, & dixisse, *Hoc facite.*

Respondeo; Mirabilis est prouidentia Dei in sanctis literis: nam vt non haberent hæretici iustam excusationem, sustulit eis omnem tergiuersandi occasionē. Nam Lucas illud, *Hoc facite*, posuit post datum Sacramentum sub specie panis, post datum autem calicem illud nō repetiuit, vt intelligeremus iussisse Dominum, vt sub specie panis omnibus distribueretur Sacramentum; sub specie autem vini non item.

Nec quidquam momēti habet illud, *similiter*, quod

tantopere Kemnitius vrget: nam non refert illud, *similiter*, nisi acceptionem, est enim sensus, Similiter postquam cœnauit, accepit calicem. Quod autem non referat omnia, quę Christus fecit circa panem, vt vellet Kēnitius, patet, quia Christus panē non solùm accepit, & benedixit, & dedit, sed etiam fregit, & fractum diuisit inter accumbentes: calicem autem non fregit, nec diuisit ipse discumbentibus, sed dedit integrum, vt vnus alteri porrigeret. Præterea Paulus 1. Corint. 11. cùm habeat eandem particulam, *similiter*, non tamen habet, *dedit*, sed solùm, *accepit*. Non igitur illud, *similiter*, referri potest ad verbum, *dedit*. Quod autem non referat illud mandatum, *Hoc facite*, perspicuum est ex ipso contextu; sic enim legimus: *Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicēs; Hic calix, &c.* Vbi debet subintelligi verbum, cum quo bene cohæreat ille accusatiuus *calicem*. tale autem verbum nō est, *Hoc facite*. Quæ enim esset hæc oratio, Similiter & calicem hoc facite? Sententia ergo illa est, quam diximus: *Similiter & calicem accepit dicens, &c.*

QVARTVM testimonium Scripturæ est in verbis illis B. Pauli 1. Corinth. 11. *Ego accepi a Domino, quod & tradidi vobis, &c.* Traditio Apostolica sine dubio omnes obligat: tradidit autem Paulus omnibus vtramque speciem esse sumendam. Et præterea Paulus tam post speciem panis, quàm post speciem vini repetit Domini Mandatum: *Hoc facite.* Et denique postea adiungit: *De pane illo edat. & de calice bibat.* In hoc argumēto mirè sibi placent aduersarij. Lutherus in lib. de captiuita. Babylon. cap. de Eucharistia: *Vltimo*, inquit, *stat inuictus Paulus, omnium obstruens ora. &c.* Et infrà: *Non dicit*, inquit, *permisi vobis*. Et infrà: *Tradidisse est præcepisse.* Et in libro contra Angliæ Regem: *Hoc argumentum*, inquit, *dixit assertori Sacramētorum, Noli me tangere.*

RESPONDEO; In vltimis verbis nulla est difficultas; illud enim: *De pane illo edat, &c.* sequitur post ea verba: *Probet seipsum homo. & sic de pane illo, &c.* Quibus verbis non iubet Apostolus, vt fideles edant panem, vel calicem bibant absolutè; sed modum præscribit, quo vti debent, si edere, & bibere velint vtiliter.

PORRO illa verba: *Ego tradidi vobis*, in nullo auctore significarunt vnquam, Ego præcepi, seu imperaui. Et DEINDE, quàm esset pulchra illa verborum Pauli connexio, si ita efferretur: Ego tradidi vobis, id est, mandaui, quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur? Et illud 1. Corint. 15. *Tradidi vobis, quoniam Christus mortuus est*, quàm pulchrè hoc modo interpretaremur: Præcepi vobis, quòd Christus mortuus est? ADDE, quòd Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 541. non est veritus Prophetæ Germanico Luthero in faciem resistere. Scripsit enim illud *tradidi*, non significare Præcepi, cuius tamen contrarium, vt suprà citauimus, Lutherus dixerat.

Sed tamen alio modo ex eodem verbo Kemnitius argumentatur, & vt ipse dicit, pulcherrimum conficit argumentum. Paulus enim cùm ait, *tradidi*, non præcipit; non enim ausus fuit in vsu Sacramētorum aliquid præcipere, sed tradit Christi præceptū. Et ne putemus eum tradere præceptum solis presbyteris, qui erāt Corinthi, in principio epistolæ dicit se scribere omnibus qui erant Corinthi; immò etiam omnibus alijs Christianis. Nam addidit *Cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri IESV CHRISTI.*

SED hæc omnia falsa, friuola, & ineptissima sunt. Nam INPRIMIS falsum est, Paulum tradidisse præceptum Christi de vtraque specie sumenda. Quid enim tradiderit, explicat, cùm ait: *Quoniam Dominus IESVS, in qua nocte tradebatur, accepit panē, &c.* vbi videmus tradi historiam de institutione Sacramenti, non autem pręceptum de vtraque specie sumenda.

DEINDE falsum est, Paulum nihil fuisse ausum pręcipere circa vsum tanti Sacramenti; illud enim: *Probet seipsum homo*, præceptum Pauli est, nec enim in Euangelio legitur. Et illa: *Cum conuenitis, inuicem exspectate*, &c; *Qui esurit, domi manducet*, eiusdē Apostoli sunt qui etiam plura se ordinaturum asserit, cùm ait; *Cetera cum venero disponam.* Quare Augustinus epistol. 118. Apostolorum præceptum esse dicit, vt hoc Sacramentum à ieiunis sumatur.

POSTREMO falsum est, epistolam ad Corinthios scriptam esse ad omnes fideles, ita vt omnia, quæ ibi habentur, ad omnes pertineāt. Num enim ad omnes pertinet: *Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes?* &c; *Alius dicit: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ?* Porrò illud in inscriptione: *Cum omnibus qui inuocant nomen Domini*, non significat scribi epistolam ad omnes, sed significat scribi ad Corinthios, quibus Apostolus precatur pacem & gratiam cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri IESV CHRISTI. Nec tamen negamus, quin epistola illa aliquo modo ad omnes pertineat; doctrina enim, quæ ibi traditur, communis est omnibus: sed non ideo omnia, quæ ibi dicuntur, ad omnes pertinent, ac si ad oēs scripta esset.

Iam verò illud, *Hoc facite*, quod in hac epistola bis ponitur, nihil caussæ nostrę officit. Nam post panis consecrationem absolutè ponitur, *Hoc facite in meam commemorationem*; post calicem autem idem repetitur, sed cum conditione, *Hoc*, inquit, *facite quotiescunque bibetis.* Et certè non sine caussa Spiritus sanctus modum loquendi mutauit. Non significant igitur hæc verba posteriora, vt calix debeat dari, vel sumi necessariò, sed modum præscribunt, vt si id fiat, fiat in memoriam Dominicæ passionis.

Quæritur à Doctoribus, quid propriè demonstret illud, *Hoc*, cùm Dominus ait: *Hoc facite*; an demonstret id, quod Dominus egit, id est, consecrationem, & distributionem, an quod egerunt discipuli, id est, manducationē, & bibitionem, an vtrumq; simul. Sed ad rem nostram id non refert, quando constet illud præceptum non dari absolutè, nisi de vna specie.

Videtur tamen sententia Ioannis à Louanio valde probabilis, qui docet, verba Domini apud Lucā, ad omnia referri, id est, ad id, quod fecit Christus, & id, quod egerunt Apostoli, vt sensus sit; Id quod nunc agimus, ego dū consecro & porrigo, & vos, dū accipitis, & comeditis, frequentate deinceps vsq; ad mundi consummationem. Profert enim prædictus auctor veteres Patres, qui illa verba modò referūt ad Christi actionem, vt Cyprianū epist. 3. lib. 2. & Damascenū lib. 4. de fide, c. 14. modò ad actionem discipulorū, vt Basilium lib. regularum moraliū, Reg. 21. & Cyrillum Alexandrinū lib. 12. in Ioan. c. 58. Paulū aūt idem auctor docet referre potissimùm illa verba ad actionem discipulorum, id quod ex verbis sequentibus colligitur: *Quotiescunque enim*, inquit, *manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis.* Et præterea idē planum fieri potest ex instituto, & proposito B. Pauli. Nā Apostolus eo loco emēdabat errorem Corinthiorum, Corinthij autem non errabant in consecratione, sed in sumptione, quia nō debita cum reuerentia sumebant: quare accommodat ea verba ad suum vsum, ac docet, Christum præcepisse, vt actio cœnę celebraretur in memoriam passionis, & ideo attentè, & reuerenter sumēda esse tanta mysteria.

CAPVT XXVI.

Refelluntur obiectiones ex Patribus.

MVLTA loca ex Patribus aduersarij citant; quæ duabus de caussis parum, aut nihil eis prodesse pos-

possunt. PRIMO, quia ijsdem Patribus (vt Ioannes à Lo A uanio rectè monuit) in rebus grauioribus nihil credũt. Maior pars eorum Patrum apertissimè docet transubstantiationem panis in carnem vi consecrationis, quã tamen aduersarij magno consensu reijciunt, & cùm citantur à nobis Patres, ipsi ad solum verbum Dei prouocant, Patribus omnibus contemptis. SECVNDO, quia reuera Patres bene intellecti nihil eorum habent, quę ipsi illis tribuũt. Nec tamen mirandum esset, si aliquis eorum obscurius loqueretur, cum tempore ipsorum nõ fuerit ista quæstio introducta, sitne vtraque species necessariò sumenda.

Percurramus Patres, quos illi citant, ordine temporum, quo floruerunt. IGNATIVS in epist. ad Philadelphienses: *Vnus est*, inquit, *panis omnibus confractus, unum poculum omnibus distributum.*

Respondeo PRIMVM; In Latinis codicibus, non habetur unus calix omnibus distributus, sed vnus calix totius Ecclesiæ. Est enim communis calix, quia pro om- B nibus offertur Deo. Neque multum fidendum est Gręcis codicibus, quos Kemnitius magni facit: multi sunt enim in eis errores, vt quiuis facilè animaduerteret qui conferret eos codices Græcos, qui nũc exstãt, cum testimonijs Ignatij, quæ citantur ab Athanasio in epistol. ad Epictetum, & à Theodoreto in Dialogis contra Eutychianos. Adde, quòd ipsi Magdeburgenses, Cent. 2. cap 4. art. de Eucharistia, citant hunc locum Ignatij, vt nos habemus.

SECVNDO respondeo; Ignatium in illis verbis, etiã vt à Kemnitio citantur, facere vim in vnitate calicis, non in vniuersalitate bibentium. Docet enim vnum esse calicem, non autem debere, vel etiam solere ab omnibus sumi; vt hic sit sensus: Cùm in Ecclesia aliqui sumunt Eucharistiam sub specie panis, omnes illi vnum panem sumũt, non multos; & cùm aliqui sumunt sub specie vini, vnus calix omnibus illis distribuitur, non multi. Vnde ibidem ait: *Vna est caro, vnus est sanguis,* C *vnus panis unum poculum, unus Christus, unum Baptisma, una Ecclesia, &c.*

TERTIO denique addere possumus, ad summum quantumuis exprimantur ista verba, nihil aliud ex eis elici posse, nisi fuisse vsum illo tempore, cùm pauci erãt Christiani, vt omnibus daretur potus calicis. Sed hoc exemplum est, non præceptum.

SECVNDO loco IVSTINVM proferunt: *Iustinus*, inquit Kemnitius, *vetustissimus scriptor. cum descripsisset Communionem sub vtraque specie, mox subiungit. Apostoli in Euangelijs, ita sibi Christum præcepisse tradiderunt.*

RESPONDEO, illa verba Iustini, vbi commemoratur Christi præceptum, non pertinent ad Communionem, sed ad consecrationem. Nam etiamsi de Communione aliquid dixerat Iustinus antea, tamen immediatè ante illa verba, quæ aduersarij citant, Iustinus declarat, quid sit, & quomodo fiat Eucharistia, ac dicit, panẽ D per verbum Dei prolatum in consecratione, fieri Eucharistiam, & non esse amplius communem panẽ, sed ipsius IESV carnem, & sanguinem: tum ne uideatur rem tam miram ex capite suo finxisse, subiungit: *Apostoli enim in commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita præcepisse sibi IESVM tradiderunt.* Quibus verbis significat Apostolos tradidisse, sibi à Domino præceptũ, vt verbo Dei consecrarent panem, & ea consecratione ex pane facerent corpus ipsius. Idem patet ex sequentibus verbis: Iustinus enim addere curauit verba illa Euangelij, quibus Domini præceptum continetur, atq; ait: *Eum enim pane accepto, cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in meã recordationem: hoc est corpus meum; & similiter accepto calice dixisse, Hic est sanguis meus.* vbi nulla fit mentio Communionis, sed solius institutionis.

TERTIVS est CLEMENS Alexandrinus, qui lib. 2. Pædagogi, cap. 2. ait: *Bibere sanguinem IESV est participem esse incorruptionis diuinæ.* Hinc uerò colligunt aduersarij, nõ posse participare incorruptionem, qui non bibit sanguinem.

Respondeo PRIMVM; Non sequitur illa negatiua ex affirmatiua. Non enim quia potus sanguinis dat incorruptionem, ideo nõ habet incorruptionem, qui nõ bibit sanguinem; potest enim aliunde, nimirum ex corpore Domini, haberi eadẽ illa incorruptio, iuxta illud Ioann. 6. *Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum.* Nam etiam in rebus corporalibus argumentum non valeret; Vinum nutrit, ergo qui vinum non bibunt, nutriri non possunt. Non valet, quia non solùm uinum, sed multa etiam alia nutriunt.

SECVNDO; Sanguis Domini non dat incorruptionem, quia bibẽdo sumitur, sed quia sumitur. Vis enim in ipso sanguine est, non in modo bibendi; sanguinem autem verè sumũt, qui sub vna specie communicant, vt suprà diximus.

Eadem solutio valet ad locum TERTVLLIANI, qui QVARTVS numerari potest. Ex libro de resurrectione citat Caluinus illud: *Caro corpore, & sanguine Christi uescitur, ut anima de Deo saginetur.* Sed præter communem solutionẽ, non est prætereundum Tertullianum dixisse, nos sanguine vesci, non, bibere sanguinẽ; vescimur autem sanguine, cùm eum sumimus per modum cibi sub specie panis.

QVINTO proferunt ORIGENEM homil. 16. in Numer. *Populus Christianus in usu habet sanguinem bibere.*

Respondeo PRIMO: Habet in usu, non in precepto. SECVNDO; Vt eum vsum habeat populus Christianus, nõ necesse est, ut singuli de populo bibant, sed satis est, si in Ecclesia aliqui sint, qui id faciant: multa enim sunt in vsu populi Christiani, quæ tamen non à singulis fiunt.

SEXTVS est S. CYPRIANVS, ex quo tria loca producunt. PRIMVS est in epist. 2. lib. 1. vbi dicit sanguinẽ Domini dandum esse fidelibus, vt roborentur ad martyrium. SED ad hunc locum respondimus suprà cap. 22.

Vrgent porrò illa verba eiusdem epistolæ: *Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini iure Communicationis admittimus?* Hinc enim colligi videtur, ius habere laicos ad sanguinem Domini petendum, ac proinde iustè non posse eis denegari.

RESPONDEO; Hoc loco confirmatur potiùs, quàm infirmatur sententia nostra. Cyprianus enim loquitur in ea epistola de lapsis, quibus ab Episcopis ablatum erat ius Communionis: ac hortatur Cornelium Papam, vt lapsis imminente noua persequutione restituatur ius communicandi, si nimirum ad pœnitentiam redierint, ne inermes ad prælium pro fide inueniantur. Ius ergo laicorum ad communicandum à sacerdotibus datur, & à sacerdotibus tollitur: & sicut possunt Prælati ob crimina tollere ius communicandi, ita possunt ob alias iustas caussas disponere, & ordinare de modo communicandi, sub vna specie, vel altera. Præterea si tempore Cypriani habuissent laici ius petendi calicem, certè habuissent ex consuetudine illius temporis: ergo cùm sit hoc tempore contraria consuetudo introducta, & lex præterea in generalibus Concilijs promulgata, non habent amplius ius illud laici, nisi fortè probare possint, quod hactenus non fecerunt, expresso Dei mandato se ius illud habere.

SECVNDVS locus est in libro 2. epistol. 3. vbi sic loquitur Cyprianus: *Quidam uel ignoranter, uel simpliciter in calice Domini sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt, quod Christus fecit, & docuit.*

ALTERA solutio est, Gelasium reprehendere illos duntaxat, qui ex errore Manichæorum à calice abstinebant, quales erant tum ipsi Manichæi, tum Priscillianistæ. Isti enim ideo à calice abstinebant, tum quia abhorrebant à vino, tum quia existimabant Christum non habuisse verum sanguinem. Quare Gelasius non damnat eos, qui iusta de caussa à calice se abstinent, sed qui ex superstitione, vt verba ipsius indicant: *Quoniam*, inquit, *nescio qua superstitione docentur obstringi*. Isti.n. magno sacrilegio Sacramentum diuidebant, quia soluebant IESVM opinione sua, & ideò rectè iubebantur aut integra Sacramenta, & quidem sub vtraq; specie sumere in signum correcti erroris, aut simpliciter à Sacramento arceri. Vnde (vt suprà diximus) S. Leo sermo. 4. de Quadragesima, ad Manichæos detegendos iubebat obseruari, non eos, qui modò sub vna; modò sub vtraq; specie communicabant; sed eos tantùm, qui nunquam sub vtraque communicabant. Illud enim eo tempore signum erat Manichæismi: errore autem illo sublato, ordinariè omnes sub vna communicabant, ut ex ordine Romano suprà ostendimus.

DVODECIMO proferunt GREGORIVM Papã, qui lib. 4. Dialog. ca. 58. dicit Christi sanguinem iam non in manus infidelium, sed in ore fidelium fundi: & homil. 22. in Euangel. dicit ore corporis, & ore cordis Christi sanguinem hauriendum esse.

DECIMO TERTIO proferunt BEOAM, qui similia verba habet in homilia festi Epiphaniæ. RESPONDEO; Sancti isti Patres sumi dicunt Christi sanguinem ore corporis, quod nos non negamus esse faciendum; bibi autem debere ore corporis, aut sub specie vini sumi, ipsi non dicunt.

DECIMO QVARTO proferunt HAYMONEM, qui in ca. 10. 1. ad Cor. exponens illud: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est?* dicit eum calicem vocari participationem, seu communionem, quia omnes ex illo uno participant. RESPONDEO; Loquitur iste auctor, vt supra loqui diximus Ignatium, & Chrysostomum de unitate calicis: significat enim eos, qui sanguinem Domini sumunt, ex vno calice sumere.

DECIMO QVINTO proferunt THEOPHYLACTVM, qui sic ait in cap. 11. prioris ad Cor. *Tremendus hic calix cunctis, pari conditione est traditus*. RESPONDEO; Loquitur Theophylactus de eo tempore, quo scripta est epistola ad Corinth. edisserit enim Pauli sententiã, atque id loquitur, quod Paulus in summa, & breuissimè dixerat. Paulus arguebat diuites, qui in cœnis illis, quæ tunc fiebant in Ecclesia, non dignabãtur communicare epulas suas lautiores cum pauperibus. Hos ergo arguit, quasi Pauli nomine Theophylactus, & inter alia hoc argumentum adducit, non debere eos abhorrere à pauperibus, quando calicem suum Christus ex æquo omnibus dederit, id est, tam pauperibus, quã diuitibus. Hæc autem sententia etiamsi tunc maximè locum habuit, cùm Communio sub vtraq; specie erat omnibus libera: tamen etiam nunc locum habet. Nam & nunc pari conditione calix iste cunctis, id est, tam diuitibus, quàm pauperibus conuenit: sumunt enim ex calice cuncti sacerdotes, siue diuites sint, siue pauperes; laici non sumunt, siue diuites, siue pauperes sint.

DECIMO SEXTO proferunt PASCHASIVM, qui in lib. de corpore Christi, ca. 15. sic exponit illud: *Bibite ex hoc omnes; id est*, inquit, *tam ministri, quam reliqui credentes*. RESPONDEO, tria sunt hic breuiter obseruãda. PRIMVM est, locum istum videri omnino corruptum, & pro illa voce, *Bibite*, debere esse, Edite; vt Ioannes à Louanio non sine caussa suspicatur. Nã hęc verba precedunt; *Hic solus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes, &c.*

SECVNDO obseruandum est, non exponere Paschasium verba Domini, vt sunt apud Matthæum: *Bibite ex hoc omnes*, sed vt uidentur dici à Christo, dum in Ecclesia distribuitur Sacramentum. Nam ipse ait Christum hoc dicere, cùm per manus ministrorum Sacramentum distribuit credentibus: verba autem illa Domini Matth. vigesimo sexto, dicta sunt, cùm Dominus per se, non per ministros, Sacramentum distribueret. Et præterea uerba illa, ut dicta sunt in prima institutione Sacramenti, nullo modo admittunt illam explicationem; Bibite omnes, tã ministri, quàm reliqui credentes: nulli enim tunc erant ministri à credentibus distincti in mensa Domini.

TERTIO obseruandum est, verba Paschasij, vt iam se habent, nostrę sententiæ plurimum fauere: significãt enim bibendum esse Domini sanguinem, sed in specie panis, non in specie vini; quomodo etiam Cyprianus sermo. de cœna Domini dixit, panem manducari & bibi. Vnde Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacrament. c. 93. ex hoc loco Paschasij colligit sanguinem bibi posse sub specie panis.

DECIMO SEPTIMO proferunt BERNARDVM, qui sermone tertio in ramis palmarum, dicit alimoniam corporis, & sanguinis Domini in prima cœna Domini exhibitam, ac deinceps frequentari mandatam.

RESPONNIO; Sub specie panis integra alimonia est corporis, & sanguinis Domini, vt suprà ostendimus: quare Dominus iussit frequentari istam alimoniam, sed non præcepit, an sub vna, uel sub utraque specie id fieri deberet.

DECIMO OCTAVO proferunt Concilinm TVRONICVM, quòd Burchardo referente lib. quinto, capit. nono decreuit, dandam esse ægrotis Eucharistiam intinctam sanguine Domini, vt presbyter vere possit dicere: *Corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi*.

RESPONDEO; Locus hic nihil iuuat aduersarios: nam panem intinctum comedere, præsertim exsiccatum, & in pixide diu retentum, vt in eo Concilio habetur, non est bibere, ipsi autem potum requirunt. Deinde decretum illud emendatum fuit: damnatur enim illa intinctio panis in Concilio Bracarensi III. canon. primo, & rectè. Nam intinctio uel fit vt habeatur sanguis Domini, vel vt habeatur per modum potus. Si vt habeatur, frustrà intingitur panis, quia in specie panis non deest sanguis cum corpore. Si ut habeatur in specie potus, frustrà etiam intingitur, quia (vt dixi), non bibitur ille panis sic intinctus, sed solum editur.

DECIMO NONO proferunt Concilinm III. BRACARENSE, citatum can. 1. sed vt plurimum nomine Iulij Papæ, quomodo citatur istud decretum etiam à Burchardo libro quinto, cap. 1. à Gratiano distinctio. 2. de consecratio. canon. Cùm omne, & à Micrologo de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. decimo nono. Proferunt igitur testimonium huius decreti, ubi habetur non esse dandum populo panem intinctum in sanguine, quia Dominus legitur dedisse vtramque speciem seorsim, id est, primò speciem panis, postea speciem vini.

RESPONDEO; Concilium probibet quidem rectè illam intinctionem ex eo, quòd Dominus non intinctum panem dedit, nec poterat probari illa intinctio vllo testimonio, vel exemplo Scripturarum, non tamen Concilium addit, debere dari vtramque speciem. Præterea si hoc etiam Concilium diceret, responderemus Concilium loqui de eo tempore, quo libera erat Communio sub utraque specie: tunc enim ijs, qui utramque speciem cupiebant, Concilium iubet dari utramque speciem, non autem panem intinctum.

VICESIMO proferunt impudentissima tria mendacia sub nomine trium generalium Cōciliorum. Lutherus in disputatione contra Concilium CONSTANTIENSE, dicit Concilium in hæc verba loquutum in suo decreto: *Licet Christus instituerit, ut omnes communicent sub utraque, tamen hoc non obstante, nos uolumus, ut omnes communicent sub una.* Ex quibus verbis habemus Cōcilium agnouisse: & docuisse veritatem, quòd sit de iure diuino Communio sub vtraq;: licet idem Concilium contrarium statuerit. Vnde Lutherus ibidem dicit, Concilium damnasse Christi doctrinam, & ipsum Christum pro Hæresiarcha habuisse. SED est mendacium intolerabile: nam nihil eiusmodi habet Concilium, immò è contrario definit, non esse de iure diuino sumere vtramque speciem. Verba autem vnde Lutherus mendacium fabricauit, sunt ista in sess. 13. *Licet Christus instituerit, & dederit Sacramentum post cœnam sub utraque specie discipulis; hoc non obstante observanda est Ecclesiæ consuetudo, ut non sumatur nisi a ieiunis.* Vbi Concilium non loquitur de vtraque specie, cùm ait: *Hoc non obstante*; sed tantùm de tempore communicandi. Neq; dicit seruandū Ecclesię morem, non obstante Christi præcepto, sed non obstante Christi exemplo: ille enim dedit post cœnam ex peculiari caussa, quæ modò non habet locum.

Quamuis aūt hoc mendacium iamdudum in Luthero à Catholicis detectum, & confutatum fuerit: tamen discipuli eius semper illud vrgent, vt apertissimè indicent, se ex lectione, & ex pura malitia mentiri velle. Idem enim mendacium non ante multos annos repetiuit Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi cap. 14. vbi expressè dicit, Concilium agnouisse Christum instituisse, vt daretur Sacramentum sub vtraque. Kemnitius in secunda parte Examin. pag. 570. temperat non nihil hoc mendaciū, tamē ipse quoque mentitur, illud *non obstante*, quam vocat sceleratam clausulam, referri ad Communionem sub vtraque specie.

SECVNDO idem Lutherus in lib. de capt. Babyl. cap. de Eucharistia, dicit Concilium BASILEENSE declarasse, licere Bohemis vtramque speciem sumere contra id, quod ante statuerat Concilium Constantiense. SED hæc est mera impostura. Concilium enim Basileense idem docet sess. 30. quod Constantiense sess. 13. Neq; vsquā declarauit licere Bohemis Communionē sub vtraq; sine Ecclesiæ dispensatione; sed concessit eā facultatem (teste Ænea Syluio in historia Bohemica, cap. 52.) cum ea conditione, vt crederent Communionem sub vna esse licitam, & proinde non esse contra ius diuinum.

TERTIO incredibili impudentia Illyricus in Apologia confessionis Antuerpiensis, cap. 14. dicit Conciliū TRIDENTINVM conuictum fulgore verbi Dei, tandem agnouisse suum errorem, & permisisse Communionem sub vtraque. SED legantur sess. 21. & 22. Concilii, & mendacium euanescet.

CAPVT XXVII.

Refelluntur obiectiones ex ratione.

PRÆTER testimonia Scripturę & Patrum, obijciūt aduersarij aliquot rationes ex Scripturis depromptas, quas breuiter diluemus. PRIMA ratio à figura Hebræi omnes in deserto biberunt aquam de petra, dicente Paulo 1. Corint. 10. *Et omnes eundem potum spiritualem biberunt.* Ergo in deserto huius vitę debent omnes bibere sanguinem Domini: illa enim in figura cōtigerunt illis.

RESPONDEO; Non biberunt illi aquam de petra simul cū cibo spirituali, vt supra ostendimus, sed diuerso loco, & tempore: quare tam cibus ille, quàm potus

A signum fuit Eucharistiæ sub vna specie sumendę.

SECVNDA ratio ab institutione. Christus instituit cœnam sub duplici specie: ergo sub duplici sumenda est, alioqui non erit cœna Domini, sed pars eius.

RESPONDEO; Si propriè, & secundum Euangelium loqui velimus, cœna Domini non constat nisi ex vna specie. Nam Luc. 22. sic legimus: *Cœnantibus illis accepit Iesus panem, &c.* Et postmodum multis interiectis; *Similiter & calicem postquam cœnauit.* Et 1. Cor. 11. *Similiter & calicem postquam cœnauit.* Itaque in cęna nō dedit nisi Eucharistiam sub specie panis, quæ propriè respondet cœnæ Iudaicæ, & agno Paschali: post cęnam autem dedit calicem. Vnde etiam Cyprianus in serm. 5. de lapsis dicit, calicem offerri solere præsentibus post expleta solennia, id est, finita iam Missa. Deinde etiamsi cœna Domini vtraque specie constaret: tamen quia quælibet species continet rem vtriusque speciei tam esset integra cœna ex vna specie, quàm ex duabus; tota B enim differentia esset in vasis, quibus inferuntur cibi. Pertinent tamen duæ species ad sacrificij perfectionē, vt sæpe diximus, sed non est necesse, vt sacrificiū, quoad omnia signa sumatur ab omnibus, satis enim est, si pro omnibus offeratur.

TERTIA ratio ab exemplo Domini, & Apostolorum. Dominus calicem omnibus præsentibus dedit: Apostoli quoque omnibus dabant. Vnde 1. Corinth. 10. *Non potestis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum.* Et 1. Corinth. 12. *Omnes in uno Spiritu potati sumus.*

RESPONDEO; Exempla probant rem non esse illicitam iure diuino, non autem esse præceptam, vel necessariam; alioqui teneremur sumere Eucharistiam post alios cibos, & noctu, & post lotionem pedum: hæc. n. omnia Dominus fecit, Locus autem ille: *Omnes in uno Spiritu potati sumus*, perperam adducitur, & sæpissimè inculcatur à Kemnitio: nō enim ibi agitur de potu sanC guinis Domini, sed de potu Spiritus, quem haurimus in Baptismo.

QVARTA ratio à Testamento. Christus proximus morti, Testamentum condidit, & eo legauit omnibus filijs suis corpus, & sanguinē suū, vt patet Luc. 22. & 1. Cor. 11. Ergo Testamentum corrumpunt, & iniustè filios Dei fraudant paterna hæreditate, qui laicis negant sanguinem Domini.

RESPONDEO; Hęreditas nobis relicta, non est panis, neq; vinum, sed corpus, & sanguis Domini, quæ dno dantur tam sub vna, quàm sub duplici specie; hoc solum interest, quod qui bibunt ex calice, accipiunt hęreditatem in duabus tabulis: qui non bibunt, accipiūt illud idem in vna tabula. Sed hæc differentia nullius momenti est, quod attinet ad participandam hæreditatem.

QVINTA ratio à fine huius Sacramenti. Finis est Sacramenti huius, vt commemoremus Christi mortē. Sed non significatur Christi mors integrè per vnam speciem; ergo debent vtrāq; sumere, qui volunt Christi mortē per hoc Sacramentum commemorare. D Tenentur aūt omnes mortem Domini commemorare, dum Sacramentū hoc percipiunt, teste Paulo 1. Cor. 11. ergo tenentur omnes vtramque speciem sumere.

RESPONDEO; Dupliciter commemoratur in Sacramento Christi mors. VNO modo per repræsentationem, & significatiōnem. ALTERO modo per memoriam, & narrationem. Aliter enim commemoratur aliqua victoria in comœdia, vbi omnia repræsentātur ad viuum; alio modo cùm quis eius victoriæ recordatur, & alijs narrat, & inde lætatur. Priore modo commemoratio mortis Domini, non fit manducando, & bibendo, sed consecrando, & offerendo Deo Eucharistiam: imitatio enim mortis Domini est illa separatio corporis à sanguine in signis sensibilibus. Vnde Gregorius libr. 4. Dialog. capit. 58.

& alij

& alij Patres passim in immolatione cõstituunt repræsentationem mortis Dominicæ: atque ad hanc repræsentationem perfectè exprimendam fatemur requiri vtramque speciem. Posteriore modo commemoratio fieri potest manducando, & bibendo: qui enim participant de hoc sacrificio, recordari debent cum gratiarum actione mortis Domini, quæ in eo sacrificio repræsentatur. Sed ad hoc non requiritur vt vtraque species sumatur. Qui enim vnam speciem sumit, iam didicit ex consecratione, & oblatione per eam repræsentari corpus vt mortuum; atque ita illam vnam sumendo, in memoriam reuocare potest & debet Christi mortem. Quare Paulus 1. Corinth. 11. de vtraque specie seorsim dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

SEXTA ratio à fructu. Dicit enim Kemnitius dulcissimam consolationem sumi ex calice, qua necesse est priuari eos, qui sub vna tantùm specie communicant. RESPONDEO; Non dubium est, quin in potu optimi vini valde dulciter palatum, & gula oblectentur: sed Catholici non quærunt in Sacramentis istam corporalem palati, & gulæ consolationem. Si dicant se loqui de calice vt inuisibili, & insensibili modo sanguinem Domini continet; nos respondemus eundem sanguinem totum in specie panis contineri, & ideo non priuari laicos dulcissima consolatione spiritus, quæ ex Domini sanguine percipitur.

SEPTIMA ratio à simili. Si potest laicis tolli pars Eucharistiæ, ergo & pars Baptismi, vel Pœnitentiæ. RESPONDEO; Si agatur de partibus essentialibus, nulla pars Sacramenti vllius tolli potest: non est autem pars essentialis species vini, sed materialis, & integralis tantùm Eucharistiæ. Si agatur de integralibus, planè tolli potest pars aliqua, etiam in alijs Sacramentis. Nam Baptismus olim fiebat per immersionem, nunc plerumque per aspersionem; & certè multò minus abluit aspersio, quam immersio; immò trina mersione aliquando vtebantur fideles, aliquando vna duntaxat.

OCTAVA ratio. Si potest tolli calix, ergo & panis; & ita poterunt laici priuari penitus Sacramento. RESPONDEO; Potest tolli panis, si detur calix: vtrumq; autem simul tolli nequit, quia tenemur Sacramentũ Eucharistiæ percipere.

NONA ratio à maiori. Datur laicis remissio peccatorum, ergo non potest eis negari signum illius remissionis: signum autem calix est. RESPONDEO; Argumentum contrario modo valeret. Datur signum remissionis, ergo remissio negari non potest, quia alioqui signum esset falsum. At remissio cur non potest sine signo dari? Præterea signum remissionis propriè non est calix, sed Baptismus, & Absolutio: calix enim signum est precij, quo peccata remissa sunt, & spiritualis potus, quo animæ nostræ reficiuntur.

DECIMA ratio, item à maiori. Datur laicis sanguis Domini, ergo negari non debet symbolum eius sanguinis, quod est longè vilius. RESPONDEO; Si habent ipsum Domini sanguinem, cur tantopere litigant pro signo? certè qui pecunias per schedulam promissas iam accepit, non multum laborat de schedula. Deinde negatur symbolum, quia tutius datur res illa preciosissima sub vno, quàm sub duobus symbolis. Et hæc de ratiunculis Lutheri, & sectatorum eius: ex quibus manifestè colligitur nihil eos habere iustæ caussæ, cur tantopere de Ecclesia querantur ob calicis ablationem.

CAPVT XXVIII.

Ecclesiam iustis de caussis præcepisse Communionem sub vna specie.

SEQVITVR iam illa quæstio; Vtrum iustè Ecclesia præscripserit modum communicandi sub vna tantùm specie: quæ sanè quæstio, si vera sint quæ hactenus diximus, facili negotio explicari potest. Demonstrabimus autem Ecclesiam rectè id fecisse, si breuiter probauerimus Ecclesiam potuisse id facere, & iustissimas caussas habuisse, cur id faceret.

Ac PRIMVM quidem illud ita demonstratur. Ecclesia potest ordinare, & præscribere ea, quæ ad substantiam Sacramentorum non pertinent, nec sunt iure diuino ordinata. Sed ritus communicãdi sub vna, vel sub duabus speciebus eiusmodi est: potest igitur ab Ecclesia ordinari, & præscribi. Propositio certissima est, nam cũ à Deo nulla regula data sit, aut nulla erit regula, nullus ordo, aut is ab Ecclesia statui debet. Præterea patet exẽplis. Nam aliquando Ecclesia iussit baptizari homines trina mersione, quãdo caussa id requirebat, vt patet ex can. 49. Apostolorum, & Tertulliano lib. de corona militis: & tamen eadem Ecclesia, postulante certa caussa contrarium ritum, cõtrarium statuit, nimirum, vt tantùm vna mersione daretur Baptisma, vt patet ex Concilio IV. Toletano, cap. 5. Denique id expressè docet Augustinus in epist. 118. & probat ex illo 1. Corint. 11. *Cætera cum venero, disponam*. Assumptio autem probatur. Nam non esse iure diuino mandatum Communionem sub vtraque, tota disputatione superiore probatum est: non pertinere autem ad Sacramẽti substantiam, patet, quia vsus rei nunquam est de essentia rei permanentis, cùm sit reipsa posterior. Communio autem est vsus Sacramenti, & Sacramentum, ut suprà probauimus, quod est res permanens, non actio transiens; non igitur est de essentia eius.

IAM uerò habuisse Ecclesiam legitimas caussas id præscribẽdi, probatur. Nam PRIMO mouit Ecclesiam consuetudo iam recepta, & approbata consensu gentium, & populorum: non enim Concilium Constantiense primum instituit istum usum, sed prohibuit tolli, & abrogari.

SECVNDO mouit Ecclesiam ad hunc vsum stabiliendum, & lege firmandum, quod videret ab hæreticis & ex errore oppugnari. Nam primus, qui cœpit oppugnare vsum receptum Communionis sub vna specie, fuit Petrus Dresdensis, vt initio docuimus ex Aenea Syluio: ille autem infectus erat lepra VValdensium, & proinde erat Sacramentarius, vel ipso teste Luthero, qui librum de Eucharistia ad VValdenses scripsit. Sacramentarij autem non credunt concomitantiam sanguinis Domini cum corpore in specie panis, vnde etiam ij Lutheranorum maximè vrgent vtramque speciem, qui cum Sacramentarijs rident concomitantiam, vt Illyricus, Hamelmannus & Heshusius. Ceteri autem Lutherani qui concomitantiam non negant, ex alio pernicioso errore petunt vtramque speciem, quia nimirum existimant iure diuino esse præceptam, & propterea totam Ecclesiam à longo tempore in hac re turpiter errasse, quod nullo modo fieri potest. Cùm igitur Ecclesia certa fide teneret in qualibet specie totum esse Christum, & vsum eiusdem Ecclesiæ non posse esse erroneum, meritò ob huius grauissimi erroris detestationem non permisit abrogari consuetudinem vnius speciei.

TERTIO mouit Ecclesiam vniformitas, & concordia populi Christiani in Sacramento hoc percipiendo,

quod est Sacramentum pacis, & vnitatis. Nam si in vna specie detur Communio, in toto orbe terrarum poterit esse idem vsus, vt modò videmus in Ecclesia Catholica toto orbe dispersa: at si libera esset Communio, vel sub vtraque specie imperaretur, nõ posset vllo modo seruari vniformitas. Nam qui vinum non ferunt, vt abstemij, & qui vinum comparare non possunt, nisi difficulter, cogerentur aut nunquam, aut rarissimè communicare, aut vnam speciem vel inuiti accipere, cùm interim alij sub vtraque frequentissimè communicarent, quæ certè magna inæqualitas esset. Ex quo etiam nonnulli rectè colligunt, quòd si Dominus voluisset Communionem sub vtraque esse necessariam omnibus, non instituisset Sacramentum in pane & vino, sed in pane, & aqua; vt esset materia facilis, & in promptu in qualibet regione. Nam alioqui possent Boreales prouinciæ, & aliæ, vbi vinum non inuenitur, existimare, se Christo curæ non fuisse, aut non ita, vt alias prouincias, quando Sacramentum instituit.

QVARTO mouit, & quidem vehementer, irreuerentia, & prophanationes tanti Sacramenti, quæ vix euitari possent in tanta fidelium multitudine, si omnibus daretur vtraque species, vt suprà demonstrauimus.

CAPVT XXIX.

De veneratione huius Sacramenti.

POSTREMA controuersia restat de veneratione sanctissimi Sacramenti; quæ quidem breuissimè disputabitur, quòd magna ex parte depẽdeat ab his, quę iam dicta sunt.

Quod igitur ad adorationem attinet, Sacramentarij omnes negant, Sacramentum adorandum, & idololatriam appellant eiusmodi adorationem, vt patet ex Caluino lib. 4. Instit. cap. 17. §. 35. & alibi. Neque id mirum videri debet, cùm ipsi non credant Christum reipsa esse præsentem, & panem Eucharistiæ reipsa nihil esse nisi panem ex furno. Quare Clebitius in lib. de victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici 3. par. arg. 9. docet ex Lutheranorum sententia, qui agnoscunt in Eucharistia verum Christi corpus, necessariò sequi adorationem esse concedendam. Et Ministri Tigurini in Apologia, edita anno M.D.XLV. contra vltimam Lutheri Confessionem, apertè fatentur, se cum Catholicis fideliter adoraturos Sacramentum, si crederent ibi esse verum Domini corpus.

Porrò Lutherani distinguunt de adoratione, uel enim fit adoratio in vsu cœnæ Domini, vel extra eum, vt cùm defertur Eucharistia honoris gratia per plateas cum facibus, & hymnis. Et quidem extra vsum, omnes ferè clamant idololatriam esse illam adorationem. Vnde Lutherus in libro ad VValdenses vehementer agit contra processionem, quæ fit in festo corporis Domini.

De adoratione autem in vsu, non eodem modo loquuntur omnes. Nam alij simpliciter damnant eam adorationem, etiamsi credant ibi esse corpus Domini verè, vt Lutherus in libro de Eucharistia ad VValdenses, Philippus in iudicio suo de cœna Domini, quod edidit anno M.D.LIX. quando iam Sacramentarius magna ex parte factus erat. Item Illyricus in Confessione Antuerpiensi, & Apologia eiusdem Confessionis, cap. 14.

Alij tamen in vsu cęnæ contendunt Christi corpus esse adorandum, vt idem Lutherus in formula Missæ; & in lib. de verbis: *Hoc est corpus meum*, & alibi. Bucerus in actis Colloquij Ratisponensis, Ioannes Brẽtius in Apologia pro Confessione VVittembergensi pericope 2. Kemnitius in 2. par. Exam. Tridentini Concilij, sess. 13. cap. 5. vbi tamen more suo insigne mendaciũ admiscet, nullum esse, qui dubitet an Christi corpus in cœna sit adorandum, nisi qui cum Sacramentarijs aut neget, aut dubitet in cœna verè Christum esse præsentem. SED hoc mendacium redarguit abundè Illyricus cum alijs, qui cum Sacramentarios acerrimè oppugnent, negant tamen Christum in Eucharistia esse adorandum.

Tametsi autem posteriores isti auctores concedant Christum in Eucharistia esse adorandum: vt tamen à Catholicis, saltem in modo loquendi dissentiant, negãt Sacramentum Eucharistiæ esse adorandum, & eo nomine Catholicos reprehendunt, quasi ἀρτολατρείαν doceant, quia Sacramentum ipsum absolutè dicimus adorandum. Vide Kemnitium & Brentium, loco citato, & Tilmannum Heshusium in lib. de erroribus Põtificiorum, tit. 17. errore 21. & 22.

SED hæc mera calumnia est. Catholici enim cùm negent panẽ in Sacramento remanere, quomodo possent asserere ἀρτολατρείαν, id est, panis adorationem? Neque vllus Catholicus est, qui doceat ipsa symbola externa per se, & propriè esse adoranda cultu latriæ, sed solùm veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis conuenit, cultu autem latriæ dicimus per se, & propriè Christum esse adorandum, & eam adorationem ad symbola etiam panis, & vini pertinere, quatenus apprehenduntur vt quid vnum cum ipso Christo, quem continent. Quemadmodum, qui Christum in terris vestitum adorabant, non ipsum solùm, sed etiã vestes quodammodò adorabant, neque enim iubebant eum vestibus nudari, antequam adorarent, aut animo, & cogitatione separabant à vestibus, cùm adorarent: sed simpliciter Christum, vt tunc se habebat, adorabãt, tametsi ratio adorandi non erant vestes, immò nec ipsa humanitas, sed sola diuinitas.

De modo autem loquendi, fatemur Sacramentum ipsum dici adorandum, vt Concilium Tridentinum loquitur: sed hoc exponitur dupliciter. Qui enim sentiũt Sacramẽtum Eucharistiæ formaliter esse corpus Christi, vt est sub illis speciebus, cõcedunt etiam formaliter Sacramentum dici adorandum; qui autem docent Sacramentum Eucharistiæ formaliter esse species panis & vini, vt Christum continent, illi docent consequenter Sacramentũ Eucharistiæ materialiter adorandum. Sed quidquid sit de modo loquendi, status quæstionis non est, nisi an Christus in Eucharistia sit adorandus cultu latriæ.

His præmissis, probatur Christũ in Eucharistia esse adorandum hoc argumento. Deo vero debetur adoratio latriæ, Deuter. 6. & Matt. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Christus autem vt est in Eucharistia, siue in vsu, siue extra, est Deus verus, ut omnes fatentur; igitur adorandus est cultu latriæ.

Ad hoc argumentũ respondent Lutherus, Illyricus & Caluinus. PRIMO, negando cõsequẽtiã; quia Christus adorandus quidem est, sed vbi ipse iubet se adorari, siue vbi est vt adoretur, nimirum in cęlo. In Eucharistia aũt non est vt adoretur, sed vt mãducetur; non. n. ait; Accipite & adorate. Sed; *Accipite & manducate.*

SECVNDO respondent, Christum quidem esse adorandum, sed non esse in Eucharistia Christum, sed corpus Christi, nec esse idem corpus Christi, & Christum.

SED illa friuola sunt. Nam IN PRIMIS adoratio Dei non est alligata certo loco, vt patet Ioan. 4. sed vbique Christus adorari potest, & debet, quando eum contractare debemus: non enim cõuenit illi adoratio, quia in cœlo est, vel in alio loco, sed quia est Deus. PRÆTEREA non erat Christus quondam in præsepi, vt adoraretur, sed vt membra eius requiescerent, & tamen Magi illum in præsepi adorarunt, Matth. 2. sic etiam cùm ambularet in terris, non ambulabat, ut adoraretur,

raretur, sed vt doceret, & tamen passim adorabatur, vt Matth. 8. 9. 14. 15. 20. Ioan. 9. & alibi. Et quando hic in terris Principes aliquò proficiscuntur, non eunt ad eũ finem, vt ab occurrentibus salutentur, & tamen nemo illis occurrit, quin se eis prosternat, ac reuerenter salutet. Quare aduersarij pluris faciunt Principem externum, immò quemlibet amicum suũ, quàm Christum, cùm solum Christum sine vllo honore excipiant, nec dignentur ei assurgere, nisi expressè id eis præcipiatur. ADDE, quòd licet non sit primaria ratio institutionis Sacramenti, vt Christus ibi adoretur, tamen etiã ista ratio quædam fuit, vt haberemus Christum magis præsentem, & vt præsentem honoraremus: vnde Eusebius Emissenus hom. 5. de Paschate, dicit institutum esse Sacramentum hoc, vt coleretur Christus iugiter per mysterium.

ALTERA solutio planè est impia & Nestoriana. Nã etiamsi non esset nisi corpus Christi in Eucharistia, tamen adhuc adorari deberet ab ijs, qui recipiunt mysterium Incarnationis: illud enim corpus vnitum esset diuinitati hypostaticè etiãsi ab anima, & sanguine diuulsum esset, vt fuit, quando iacuit in sepulchro. Adde, quod satis probauimus suprà totum Christum esse in quauis Eucharistiæ specie.

SECVNDO, probatur adoratio ex traditione Patrum: & quoniam loca plurima in 2. lib. adducta, & expensa sunt, hic satis erit loca ipsa annotare. Vide Dionysium de Ecclesi. hierarch. cap. 3. par. 3. Clementem lib. 2. constit. Apostol. cap. 61. Origenem hom. 5. in diuersa loca Euangelij; Cyrillum Hierosolymitanum catec. 5. mystag. Ambrosium lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. Eusebium Emissenum hom. 5. de Paschate; Theodoretum in 2. Dialogo; Naziãzenum in oratione de sancta Gorgonia; sed duos pro oĩbus audiamus. S. Ioãnes CHRYSOSTOMVS hom. 61. ad populum Antiochenum: *Si pura sunt vestimenta*, inquit, *adora & communica*. Vide eundem hom. 83. in Mat. hom. 24. in 1. ad Corinth. hom. 3. in epist. ad Ephes. & in homil. de encenijs, & in altera de S. Philogonio. AVGVSTINVS in Psalm. 98. *Nemo*, inquit, *illam carnem manducat, nisi prius adorauerit*. Vide eundem epist. 118. cap. 3. epist. 120. cap. 27. in Psal 21. conc. 1.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones.

SVPEREST vt obiectiones aduersariorũ diluamus. PRIMO, Lutherus in lib. ad VValdenses obijcit, in Sacramentis præcipuè ad verba Sacramentalia attẽdere oportere: & inde colligit, non debere homines occupari circa adorationem, ne videlicet adorationi intẽti obliuiscantur verborum.

RESPONDEO; Nititur hoc argumentum fundamẽto illo putrido, quòd Sacramenta sint instituta ad instruendum animum, & excitandam fidem, quod millie iam refutatum est. Deinde adoratio ex verbis nititur: inde enim mouemur ad adorãdum, quia audimus illud esse corpus Domini. Vnde vnum iuuatur ex altero, tantum abest, vt vnum alterum impediat.

SECVNDO, obijcit idem. Adoratio ex fide procedere debet; fides autem nititur verbo Dei. Sed verbum Dei non dicit, Christum in Eucharistia esse adorandum.

RESPONDEO; Verbum Dei satis monet, & præcipit, Christum adorari debere in Eucharistia, cùm docet illum verè esse Deum, & esse in Eucharistia: & alibi iubet Deum adorari.

TERTIO, obijcit Caluinus. Apostoli cùm primum communicarent, non leguntur prostrati in terrã adorasse Sacramentum.

RESPONDEO; Apostoli nõ debuerunt maiorem honorem exhibere Christo in specie panis latenti, quàm

A in forma humana visibiliter præsenti: non autem poterant semper prostrati eum Christo agere, & præsertim in cena, quando recũbere cum eo illis necesse erat. Itaque certis vicibus illum proni adorabant, aliàs autẽ mente, & animo venerabantur agnoscentes verũ Dei Filium. Reliqua Caluini argumenta ex Nicæna Synodo, & ex illa præfatione; *Sursum corda*, & ex alijs quibusdam locis suprà soluta sunt in 2. lib.

QVARTO, argumentantur alij. Si ideo Sacramentum Eucharistiæ adorandum est, quia ibi Christus est: igitur omnis creatura adoranda erit, quia in omni creatura Deus est.

RESPONDEO; Longè aliter est Christus in Eucharistia, & in alijs rebus Deus. Nam in Eucharistia vnum tantùm suppositum est, idq; diuinum; cetera omnia ad illud pertinent, & cũ illo vnum quid faciunt, licet non eodem modo: ideo rectè totum illud simul adoratur, vt ante diximus de Christo vestito. At in alijs rebus

B Deus quidem est, sed non est vnum suppositum cum illis; neq; dici possunt vnum quid Deus, & creatura, in qua est Deus.

QVINTO; Ista adoratio exposita est manifesto periculo idololatriæ; fieri enim potest, vt impius Sacerdos fingat se consecrare, nec tamẽ reipsa cõsecret: igitur omittenda est.

RESPONDEO; Si argumentum valeret, omittẽda esset non solùm adoratio, sed etiam Communio. Nam Communio exposita est periculo accipiendi merũ panem pro corpore Christi. Sed nullũ est periculũ idololatriæ in eo, qui simpliciter, & bona fide Sacramentũ adorat: adoratio enim ex intentione potissimùm pendet. Quare sicut is, qui panem non consecratum iniuria afficeret, putans consecratum esse, grauissimè peccaret in Christum: sic etiam contrà, qui panem eundem adorat, quòd certò credat non esse panem, sed Christum, is propriè, & formaliter Christum adorat, non panem.

C SEXTO. Honorius III. instituit, vt Sacramentũ adoraretur; & paulò pòst Vrbanus IV. addidit festum diẽ, & solennem processionem: ergo totus iste ritus nouus est, & ab humano ingenio excogitatus.

RESPONDEO; Honorius, vt ex cap. Sanè, de celebratione Missarum, intelligi potest, non instituit primus Sacramenti huius adorationem, sed monuit solùm, vt præsides Ecclesiæ operam darent, ne tantum Sacramẽtum debito honore fraudaretur. Vrbanus autem IV. instituit quidem primus festum corporis Domini, & solennem illam processionem, & eius decretum confirmauit Clemẽs V. cum vniuerso Concilio Viennẽsi, vt habetur in Clementina vnica, de reliquijs, & veneratione Sanctorum; sed ea institutio nullo modo reprehendi potest. Nam aut reprehẽdenda esset, quia noua, & sine Dei mandato, vel quia sine iusta caussa introducta. Nouitas non potest reprehendi: omnia enim festa aliquando fuerunt noua, nec vlla inueniuntur in

D Testamento nouo ab ipso Christo instituta, vel imperata. Exstant etiam exempla legis veteris. Nam festum sortium à Mardocheo, & Ester sine vllo Dei mandato institutum fuit, & ab omni Synagoga receptum, vt patet Ester. 9. Festum item victoriæ Iudith, institutũ fuit ab Hebræis sine vllo Dei præcepto, Iud. 16. Denique festum Enceniorum, institutum à Machabæis, 1. Machab. 4. ipse etiam Dominus celebrare de more Iudæorum voluit, Ioan. 10. vt intelligeremus licere Ecclesiæ noua festa introducere.

Fuisse autem optimas rationes eius festi introducẽdi, patet ex Clementina suprà citata; sed duę videntur præcipuæ. PRIMA est, vt populus Christianus Deo gratias ageret, ob tantum & tam singulare beneficiũ nobis impensum; quæ ratio est omnium festorum, tũ veteri Testamento, tum in nouo institutorum. Quare nisi quis neget, in hoc Sacramento singulare beneficiũ

à Deo

à Deo nobis præſtitum, aut certè non putet, Deo pro beneficijs gratias eſſe agendas, noo video qua ratione poſſit hoc feſtum reprehendere.

ALTERA cauſſa eſt, vt populus inſtruatur circa myſteria fidei noſtræ, & eorum aſſiduè recordetur, ac præſertim, quando ea myſteria ab hæreticis oppugnantur: facilius enim rudiores diſcunt, & retinent myſteria Incarnationis Domini, Paſſionis, Reſurrectionis, Aſcẽſionis, & ſimilia, ex celebratione feſtorum, quæ ſingulis annis recurrunt, quàm ex libris, vel coocionibus. Pari ratione melius diſcunt rudiores in Euchariſtię Sacramento verè eſſe Chriſtum præſentem, & proinde falſam eſſe hæreticorum doctrinam, ex publica adoratione totius Eccleſiæ, & honore illo eximio, qui huic Sacramento exhibetur, quàm ex multis concionibus. Quare ſi hoc feſtum nondum inſtitutum eſſet, expediret planè, vt hoc tempore inſtitueretur, tum vt fideles inſtituerentur, tum etiam vt reipſa hæreſim confutarent, & fidem veram facto proteſtarentur.

SEPTIMO, obijcit Kemnitius argumentum (vt ipſe putat) inſolubile, contra proceſſionem, & circumgeſtationem venerabilis Sacramenti. Nã 1. Reg. 4. legimus, filios Iſraël bona quidem intentione, ſed abſque Dei mandato, adduxiſſe arcam Dei in caſtra, exiſtimantes per eam arcæ circumgeſtationem ſe victoriam de hoA ſtibus relaturos. Sed contrà accidit; nam & exercitus fuſos eſt, & Sacerdotes occiſi, qui arcam adduxerant, & ipſa arca ab hoſtibus capta fuit.

RESPONDEO; Cauſſa tot malorum non fuit arcæ adductio ad caſtra, ſed peccata præterita Iſraëlitarum, & præcipuè Sacerdotum Ophni, & Phinees filiorum Heli; ut Deus ipſe teſtatur, 1. Reg. 2. & 3. Nam alioqui arca erat in caſtris, quando inſignem victoriam retulit Saul 1. Regum 14. & rurſus erat io caſtris, quando Ioab ſuperauit filios Ammon, 2. Regum 11. Et cùm Iſraëlitæ, Num. 14. ab Amalecitis victi ſunt, Scriptura monendum putauit, oon fuiſſe tunc arcam Dei cum illis, qui præliabantur.

Denique placuiſſe Deo, honorem arcæ impenſum B in ſolenni proceſſione, & circumgeſtatione, ſiue ipſe id mandaſſet, ſiue non, perſpicuum eſt ex varijs Scripturæ diuinæ teſtimonijs. Ioſue 6. ſolennis circumgeſtatio arcæ ſeptem diebus celebrata, effecit, vt Hierico ſine ſanguine Hebræorum caperetur: & illa quidem proceſſio à Deo mandata fuit. Sed 2. Regum 6. & 7 & 3. Reg. cap. 8. ſolenniſſimæ, & Deo gratiſſimæ leguntur proceſſiones, cùm arca Domini referretur de loco in locum, quas tamen Dominus minimè fieri iuſſerat. Atque hæc de tota controuerſia pro inſtituta breuitate ſufficiant.

LIBER

LIBER QVINTVS.

DE EVCHARISTIA,

QVI EST PRIMVS DE SACRIFICIO MISSÆ.

DE Sacrosancto, ac diuinissimo sacrificio MISSAE, aduersus huius temporis hæreticos disputaturus, commodum esse duxi in tot controuersias disputationem vniuersam partiri; quot sunt de sacrificio eodem canones in Concilio Tridentino. PRIMA igitur controuersia erit, sitne Missa sacrificium verè, ac propriè dictum. SECVNDA, quale sacrificium sit, propitiatoriumne, an solùm laudis, & gratiarum actionis. TERTIA, quibus prosit, viuentibus tantùm, an etiam mortuis. QVARTA, liceatne in Sanctorum honorem, & memoriam Missas celebrare. QVINTA, de modo, ac ritu celebrandi, an licitæ sint Missæ priuatæ. SEXTA, an Missa lingua vulgari celebranda sit. SEPTIMA, an quæ leguntur in Missa, debeant omnia alta voce legi. OCTAVA, de cæremonijs Missæ, quæ in actione, aut rebus consistunt. NONA, de veritate, & antiquitate eorum omnium, quæ leguntur in Missa.

Sed ante has omnes quæstiones duo quædam præmittenda sunt. VNVM, de vocabulo Missæ. ALTERVM, de voce, natura, definitione, & partitione sacrificij. His enim explicatis, intelligetur status principalis quæstionis, sitne Missa verum sacrificium: quem statum aduersarij, & Kemnitius maximè, dedita opera perperam explicant. Auctores, qui de sacrificio tractant, habes in fine capitis quinti.

CAPVT PRIMVM.

De voce, Missa.

VT IGITVR à vocibus incipiamus, de nomine Missæ, quatuor dicenda sunt, quæ sit eius antiquitas, quæ etymologia, quæ significationes, & quo sensu accipiatur à Catholicis, cùm dicunt Missam esse sacrificium.

Antiquissimam, & vsitatissimam in Ecclesia Latina esse hanc vocem, dubitari non potest. Extat enim apud AMBROSIVM lib. 5. epist. 33. *Ego*, inquit, *mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione Deũ, vt subueniret.* Extat apud AVGVSTINVM serm. 91. de tempore: *In lectione*, inquit, *quæ nobis ad Missas legenda est, audituri sumus, &c.* Extat idem vocabulum apud Victorem Vticensem, lib. 2. hist. de persecutione VVandalica, apud Cassianum, lib. 3. de canonico diuinarum orationum, & psalmorum ordine: apud Leonem epist. 81. ad Dioscorum, & 88. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: apud Felicem IV. in epist. 1. apud S. Benedictum in regula ca. 17. Apud Gregorium I. lib. 1. epist. 12. & lib. 4. epist. 10. & alibi passim. Deniq; in antiquissimis Cõcilijs, vt in Romano, sub Syluestro I. in Carthaginensi II. can. 3. in Carthaginensi IV. can. 84. Ilerdensi can. 4. Valentino can. 1. Agathensi can. 47. Aurelianensi I. cano. 28. quæ omnia testimonia ante annos circiter mille, & eo amplius conscripta sunt.

Quod verò attinet ad etymologiã, Lutherani solita impudentia deducunt à voce Hebraica מָעֻזִּים quæ A habetur Dan. 11. vbi de Antichristo legimus: *Deum autem Mahuzim colet in loco suo.* Itaque volunt aduersarij, atque inprimis Kemnitius in 2. par. Exam. Concilij Tridentini, in ipso principio disputationis de sacrificio Missæ, Missam esse Deum, seu arcẽ, & robur Antichristi Romani, id est, Papæ: idq; probant, quia diuina prouidentia factum videtur, vt Missa in voce congrueret cum Deo illo Antichristi.

SED nos ex hoc ipso loco Danielis, probamus Deũ Mahuzim nihil habere cõmune cum Missa, & esse potiùs idolum aliquod, si in diuinis literis ludere liceat, Lutheranorum. Nam in eodem cap. legimus, Regem illum, qui colit Deum Mahuzim, esse Regem Aquilonis, & cõtra eum in prælium venturum Regẽ Austri, B & nominatim Romanos contra eundem illum Regẽ pugnaturos: nam voces illas Hebraicas צִיִּים & כִּתִּים testatur S. Hieronymus in commentario, ab Hebræis exponi, Romanos & Italos. Quod si Australes, & nominatim Romani pugnãt cum Rege, qui colit Deum Mahuzim; certè Deus Mahuzim non est Deus Romanorum, neque est Missa, nisi velint iam Missam à Romanis oppugnari, ab Aquilonaribus defendi.

PRÆTEREA Rex ille, qui colit Deum Mahuzim, vt in eodem capite legimus, non colit vllos alios Deos, neque Deos Patrum suorum, sed contra vniuersa numina cõsurgit. Porrò Romanos aduersarij asserunt colere Deos innumerabiles, & plurima idola, nimirum

omnes

omnes Sanctos, & Sanctas, & eorum reliquias atque imagines. Ipsi autem aduersarij nostri contra imagines, reliquias, & ipsos etiam Sãctos apertè consurgũt; deberent igitur, si consequenter loqui vellent, ingenuè confiteri, suum esse Deum Mahuzim, non autem Papistarum.

ADHAEC, si Deus Mahuzim est Deus ab Antichristo fabricatus, & erectus, & Antichristus natus est post annum Domini DC. vt cõmuniter Lutherani docent, quomodo potest Deus ille Mahuzim esse Missa, quæ longè est antiquior, vt iam ostendimus ex Ambrosio, Augustino, alijsque Patribus vetustioribus.

DENIQVE Deum Mahuzim non palàm, sed clàm Antichristus colet. Sic enim conciliantur verba eiusdẽ Prophetæ, quæ inter se pugnare videntur, cùm dicat ab Antichristo omnes Deos contemnendos, vt solus ipse, vt Apostolus declarat ad Thessalonicenses, habeatur Deus; & tamen in eodem capite mox adiungat: *Deum Mahuzim venerabitur in loco suo.* Nam hęc verba ideo non pugnant inter se, quia Antichristus palàm Deos omnes oppugnabit, sed clàm in arce quadam munitissima (id enim significat propriè Mahuzim) Diabolum pro Deo colet, cuius artibus ad illam potentiã deueniet, vt Deus credatur, & signa, & prodigia mendacia patrabit. Quare si Deus Mahuzim solũ in abditissimo loco, atque occulto colendus est, quis non videt, quàm longè à veritate aberrent, qui de Missa Danielem interpretantur, cùm Missa in toto orbe terrarum, publicè, in medijs templis, spectantibus populis celebretur?

B

His ergo nugis omissis, veniam ad sententias Catholicorum. Plurimi conãtur ostendere nomen MISSA esse Hebraicum, & oblationem voluntariam significare; habetur enim Deuter. 16. vox מִסָּה in ea significatione. Nec solùm Catholici, sed etiam Philippus Melanchthon in Apologia Cõfessionis Augustanæ in disputatione de vocabulo Missæ agnoscit Etymologiã hanc, & significationem, atq; eam ad suum propositũ detorquere conatur.

C

Sed non videtur Apostolis in vsu fuisse hoc vocabulum Hebraicum, multoque probabilior est eorũ sententia, qui docent Missam, vocem esse Latinam, & à Latinis primùm vsurpatam in celebratione mysterij Eucharistiæ. Nam si vox ista Hebraica in vsu Apostolis fuisset, certè retinuissent eam etiam Græci, & Syri atque alię nationes, vt retinuerunt alias similes voces, vt Amen, Alleluia, Sabaoth, Osanna, Satan, Sabbathum, Pascha. Vocabula enim Hebraica per Græcos ad nos deuenerunt; cùm ipsi etiam Apostoli, & primi Ecclesiæ Doctores Græcè scripserint. Porrò apud Græcos, nulla est mentio huius vocis Missa, sed pro eo λειτουργίαν dicunt. Est autem λειτουργία munus seu ministerium publicum; & quamuis à Patribus Græcis vix aliter accipiatur, quàm pro ministerio sacrificij Eucharistiæ offerendi: tamen vox ipsa ex se latiùs patet. Nam & Demosthenes in oratione contra Leptinem, frequẽtissimè hanc vocem vsurpat pro publico munere; & ipse etiam Apostolus Philip. 2. Epaphroditum vocat τὸν λειτουργὸν necessitatis suæ. ADDE, quòd Syri, vt Maronitæ, qui Chaldaica lingua celebrant diuinum sacrificium, non habent Missæ vocabulum, sed pro eo dicũt קֻדָּשָׁא, id est, sanctum, seu sacrum. Et tamen si Hebraica vox apud vllos conseruari debuit, apud eos maximè, qui semper ea lingua, licet nonnihil corrupta, vsi sunt. ADDE, quòd viri docti linguæ Hebraicæ, vt Origenes, Epiphanius, Iustinus, Hieronymus hac voce nũquam vtuntur, quod meritò admirandum videri posset, si ea vox esset Hebraica. ADDE vltimò, q; si vox illa esset Hebraica, non Missa, sed Missah dicendum esset: quo modo tamen nemo scribit, aut loquitur.

D

Qui Latinam vocem esse volunt, non eodem modo omnes exponunt: alij enim Missam dici volunt, quod

A oblatio, & preces ad Deum mittantur. Ita Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 8. cap. vlt. Alij minus probabiliter, quod Angelus à Deo mittatur qui sacrificio assistat, & illud ad Deũ deferat, vt Magister in 4. dist. 13. & S. Thom. 3. par. quæst. 83. art. 4.

Alij, & ij vt plurimum hæretici, dictam esse volunt Missam apud veteres à mittendis, & conferẽdis in medium muneribus, quasi symbolis quibusdam, vnde fieret sacra Cœna, & epulum daretur pauperibus, vnde etiam volunt idem fuisse Missam, & quam Gręci dicũt ἀγάπην. Ita Ioannes Caluinus breuiter lib. 4. Institut. cap. 18. §. 18. & Petrus Martyr in cap. 5. prioris ad Corinthios, & fusiùs, Philippus Melanchthon in Apologia Confess. Augustanæ in disputatione de vocabulis Missæ. Quæ expositio nullum habet ab antiquitate testimonium, & falsa est omnino, quatenus confundit Missam cum ἀγάπῃ. Erat enim ἀγάπη conuiuiũ Christianorum ob refrigerium pauperum potissimum excogitatum, vt ex Tertulliani Apologetico, capit. 39. & Augustino lib. 20. contra Faustum, cap. 21. colligi potest, sobrium quidem, & temperatum, sed tamẽ humanum, & politicum. Per Missam autẽ Ambrosius, Augustinus, Leo, & ceteri omnes quos citauimus, semper accipiunt actionem sacram, & mysticam, & in qua pręcipua pars religionis nostræ consisteret.

Probabilissima est eorum sententia, qui Missam dici volunt à missione, seu dimissione populi, vt idẽ sit Missa, quod Missio, sicut idem sunt apud veteres collecta, & collectio, & Græcè συλλογή & σύλλεξις, & peccati remissa, & remissio; remissam enim passim vsurpat Cyprianus lib. 3. epist. 8. lib. de bono patientiæ, in epist. ad Iubaianum, & alibi. Hæc sententia est Isidori lib. 6. originum, Rabani lib. 1. cap. 32. de instit. Clericorum, & Alcuini lib. de officijs Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missæ. Hugo etiam loco notato, & alij recentiores hanc etymologiam admittunt.

Quamuis autem à missione Missa dicatur, non tamen eam solam significat, sed traductum est inde vocabulũ ad alia significanda. Sunt igitur quinq; MISSÆ acceptiones apud Scriptores Ecclesiasticos.

PRIMO, accipitur simpliciter pro missione: ita accipitur in Concilio Carthaginensi IV. canon. 84. *Episcopus nullum prohibeat vsque ad Missam Catechumenorum, neque hæreticum, neque Iudæum, neq; Gẽtilem Ecclesiam ingredi, & audire verbũ Dei.* Quo loco Missa non potest accipi pro sacrificio, seu cœna sacra: nam illa non erat Catechumenorum, sed fidelium tantùm. Neque potest accipi pro Euangelio, & Lectionibus, quæ recitabantur præsentis Catechumenis: nam Concilium volebat ea ab infidelibus etiam audiri. Quare nõ potest Missa eo loco accipi, nisi pro missione Catechumenorum. Eodem modo accipitur ea vox in Concilio Ilerdensi, can. 4. vbi prohibentur incestuosi permanere in Ecclesia, nisi vsque ad Missam Catechumenorũ. Sic Augustinus in eodem sensu serm. 237. de tempore (qui absque dubio est Augustini) *Ecce,* inquit, *post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles, &c.* Eodem modo accipitur Missa apud Cassianum libr. 2. de canonico orationum, & psalmorũ modo c. 7. & in titulo c. 15. vbi Missam orationis, vocat dimissionẽ finita oratione. Et lib. 3. c. 7. vbi vocat Missã cõgregationis, dimissionẽ congregationis, & c. 8. vocat Missam vigiliarũ, dimissionẽ post vigilias. Quomodo etiã accipitur Missa, quę iubentur fieri à sancto Benedicto in Regula cap. 17. post singulos nocturnos. Denique hoc modo accipitur in nostra Liturgia, cùm dicitur à Diacono: *Ite Missa est*, vt enim rectè exponit Alcuinus loco citato, sensus est; Iam dimissio est cõgregationis; abire omnibus licet.

SECVNDO, accipitur Missa pro diuino officio lectionum, precum, & aliorum id genus, quod celebratur in Ecclesia ante dimissionem Catechumenorum. Et

iam

fanè illa verba Concilij antiquissimi Valentini, cap. 1. *Hoc esse censuimus obseruandum, vt sacrosancta Euangelia ante munerum illationem in Missa Catechumenorum in ordine lectionum post legantur, &c.* nō possunt intelligi de dimissione Catechumenorū, sed de officio diuino cui ipsi intererant.

TERTIO, accipitur pro illa parte Liturgiæ, quæ est ab Offertorio vsque ad finē, quæ propriè dicitur Missa fidelium, teste Alcuino, loco notato. Ita accipitur Missa ab Ambrosio lib. 5. epist. 33. *Ego mansi in munere, Missam facere cæpi, orare in oblatione, &c.*

QVARTO, accipit pro tota celebratione diuini officij, in quo Eucharistia consecrabatur, vt comprehendit simul Missam Catechumenorum, & fidelium. Ita accipitur in locis citatis, Leonis, Gregorij, Felicis IV. & Conciliorum Agathēsis & Aurelianensis: & hæc est communissima acceptio apud omnes posteriores auctores.

QVINTO, accipitur pro ipsis collectis, seu precibus, quæ dicuntur in Liturgia: ita accipitur in Concilio Mileuitano, cap. 12.

Sed quarta significatio est, in qua accipitur nomen Missæ, cùm quærimus; Vtrum Missa sit sacrificium: est enim sensus quæstionis; Vtrum actio illa sacra, in qua conficitur Eucharistia, multis præcedentibus, & sequentibus precibus & cæremonijs, sit sacrificium. Nec intelligimus quæstionem esse, an singuli illi ritus sint de essentia sacrificij, sed solùm, an inter illos ritus sit aliquis, qui propriè sacrificium dici debeat, ad quem reliqui omnes referantur.

Ex quo refellitur impostura Kemnitij. Nam in 2. p. Examinis Tridentini Concilij, pag. 717. proponit explicandum; Quid illud sit in Missa, quod Pōtificij propriè intelligunt sacrificium, ac dicit illud clarissimè explicari à Ioan. Eckio, lib. 1. de sacrificio Missæ, cap. 10. & tandem citatis quibusdam verbis Eckij, ita concludit, pag. 719. *Sacrificium igitur Missæ, de quo Pontificij dimicant, in eo consistit, quod sacrificulus certis ornamentis, & instrumentis, super panem, & vinum Eucharistiæ varijs vtitur gestibus, motibus, & actibus: vt sæpius geniculari, inclinari, strictis manibus, modò distendere, modò reducere brachia. subinde se conuertere, nunc esse clamosum, nunc magno silentio quædam demurmurare, suspicere in altum, esse pronum, consistere vno in loco, nunc in dextram, nunc in leuam altaris partem commigrare, &c.*

SED hæc est mira fraus noui istius Euangelistæ. Nā Ioannes Eckius vir doctissimus, & qui semper de Luthero, & eius sectatoribus triumphauit, dicit quidem in Missa repræsentari Christi passionem varijs actibus, gestibus, ornamentis, ritibus, &c. Sed non ait in illa repræsentatione, & illis gestibus consistere essentiam sacrificij, de quo disputamus. vt Kemnitius impudenter mentitur, sed docet, sacrificium propriè consistere in oblatione corporis, & sāguinis Domini, quæ à Sacerdote fit Deo. Nam in fine illius capitis decimi à Kemnitio citati, facit quadrimembrem diuisionem. Est enim quędam actio sacrificium, & non repræsentatio sacrificij: quædam repręsentatio, & non sacrificium. Et hæc duplex est: nam alia est simplex repræsentatio, qualis esse solet eùm aliquid cernitur pictum, aut ex libro historia recitatur: alia est repræsentatio ad viuum per varias actiones, vt cùm prælium, vel triomphus in scena ab actoribus repræsentatur, vbi & personæ, & vestes, & arma, & ipsæ actiones cernuntur, & verba audiuntur. Quædam denique sacrificium, & repræsentatio sacrificij.

Ad PRIMVM membrum pertinet mors Christi verè in cruce: illa enim fuit sacrificium, & non repræsentatio alicuius sacrificij. Ad SECVNDVM membrum pertinet manducatio Eucharistiæ. Qui enim id faciūt simpliciter, commemorant Christi passionem; sed nec sacrificium propriè offerunt, nec etiam sacrificium crucis ad viuum repræsentant. Ad TERTIVM membrū pertinet officium diuinum, quod in Ecclesia agitur in die Parasceues; in illo enim repræsentatur accuratè passio Christi varijs gestibus, motibus verbis, vestibus, instrumentis, &c. sed non est in toto eo officio vlla actio, quæ sit propriè sacrificium. Ad QVARTVM membrum pertinet Missa, in qua & repræsentantur varijs gestibus, & actionibus sacrificium crucis, & simul offertur Deo verum, & proprium sacrificium corporis Domini.

Hæc est Eckij doctrina, & omnium Catholicorum, ex qua perspicuè constat, sacrificium non consistere propriè in illis varijs gestibus, & motibus: nam alioqui in die Parasceues verum sacrificium offerretur, cùm in officio eius dici plurimi eiusmodi gestus, & motus fiant, quod tamen ECKIUS disertis verbis negat.

Adde quòd Eckius cùm probare vult sacrificium Missæ, in toto illo opere omnia sua argumenta dirigit ad probandum in Missa fieri oblationem Deo: non autem ad probandum fieri debere varios gestus, & motus. Non igitur ille per sacrificium intellexit gestus, & motus, vt Kemnitius calumniatur, sed oblationem corporis, & sanguinis Domini. Hæc de primo.

CAPVT II.

De sacrificij definitione.

EXPLICVIMVS vocabulum Missæ: nunc explicanda est vox sacrificium, vt planè intelligatur status controuersiæ; An Missa sit sacrificium. Porrò in voce SACRIFICIVM non est quærēda etymologia, aut vulgaris aliqua significatio, quæ notissima sunt: sed quid propriè sit sacrificium, siue quæ sit eius natura, & definitio; in hac enim re non pauci falluntur.

Ac PRIMVM Philippus Melancthon in Apologia Confessionis in articulo de Missa, ita sacrificium definit: *Sacrificium est cæremonia vel opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus.* Deinde diuidit sacrificium in duas species, in sacrificium videlicet propitiatorium, & sacrificium εὐχαριστικόν. Propitiatorium esse dicit, quod est satisfactio pro peccatis, & Deum placat. εὐχαριστικὸν esse vult, quod non reconciliat hominem Deo, sed est gratiarum actio, quæ à reconciliatis pro acceptis beneficijs exhibetur Deo: quo genere continerī dicit fidem, prædicationem Euangelij, orationes, castigationes carnis, & breuiter omnia bona, vnde laus Deo consurgit. Atque ex his fundamentis colligit Missam posse dici sacrificium hoc modo posteriore, quia sumptio Eucharistiæ fieri potest ad laudem Dei, sicut cetera opera bona, non tamen esse sacrificium prioris generis.

Ab hac Philippi sententia non procul abesse videtur opinio Doctoris cuiusdam moderni, hominis alioqui valde eruditi, & pij, qui in libro de sacrificio capite 5. docet, sacrificium propriè dictum esse omne opus bonum, quod fit, vt sanctā societate inhæreamus Deo, siue ex se sit opus virtutis, siue non, ita vt nō minus propriè sit sacrificium castigatio corporis propter Deum assumpta, quàm sacrificium Eucharistiæ. Diuidit autē eadem opinio sacrificia propriè dicta in duas species, in sacrificia videlicet typica, & non typica. Typica vocat, quæ fiunt ad aliud significandum, qualia erant sacrificia omnia veteris legis, & qualia sunt omnia Sacramenta nouæ legis. Non typica, vocat opera virtutum, quæ tametsi nihil significent, tamen Deo gratissima sunt.

Hæc sententia falsa est, ac multis, & perspicuis argumentis

mentis refutari potest. PRIMVM, Scriptura sacra opponit opera multarum virtutum sacrificijs, vt cùm ait Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium.* Et 1. Regum 15. *Melior est obedientia, quàm victima.* Et Psal. 50. *Si voluisses sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.* At si omnia opera virtutum essent sacrificia propriè dicta, certè etiam obedientiæ, misericordiæ, pœnitentiæ opera essent propriè sacrificia: non igitur veræ essent illæ sententiæ Scripturarum suprà citatæ. Quomodo. n. vult Deus misericordiam, & nō sacrificium, si ipsa misericordia est verum, ac propriè dictum sacrificium? aut quomodo melior est obedientia, quàm victimæ, si ipsa obedientia verè, ac propriè victima est? quēadmodum autem non vult Deus sacrificium, & holocausta, sed cor contritum & humiliatum, si hoc ipsum est verissimum sacrificium?

SECVNDVM argumentum. In omni sacrificio propriè dicto requiritur res aliqua sēsibilis, quę offeratur, nec in sola actione sacrificium consistere potest. At si sacrificium esset quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum, nihil obstaret quò minus in sola actione sacrificium consisteret, & qui voce psallit, aut genua flectit, aut aliquid eiusmodi facit, is propriè sacrificare diceretur: non igitur sacrificium est quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum. Probatur maior propositio, Gen. 22. Isaac ait patri: *Ecce ignis, & ligna, vbi est victima holocausti?* Hebr. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur: vnde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi Apostolus colligit ex ratione communi sacrificiorum, non potuisse Christum verè dici Pontificem, nisi habuisset victimam, quam offerret.

TERTIVM argumentum. Negari non potest, quin sacrificare sit actus proprius, & elicitus religionis, vt præter Doctores Scholasticos docet S. Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 21. Non potest autem idem actus esse proprius, & elicitus diuersarum virtutum: igitur opera propria misericordiæ, temperantię, aliarūque virtutum non possunt propriè sacrificia dici, sed solū per quandā participationē. Quamuis. n. vnus, & idē actus non possit esse proprius, & elicitus diuersarū virtutum, potest tamē ab vna elici, & ab alia imperari, & eo modo ad vnam propriè pertinere, ad alteram participatiuè. Quemadmodum sobriè cibum sumere, est actus elicitus temperantię; tamen si imperetur à fortitudine, vt homo sit magis aptus ad pugnandum, participabit fortitudinem; si à iustitia, vt nimirum habeat vnde debitum reddat pecuniarium, participabit iustitiam. Sic igitur opera quarumlibet virtutum, possunt imperari à religione, & participatiuè sacrificia dici, non tamen absolutè, & propriè, cùm à religione non eliciantur. Atque hinc est, quod in diuinis literis opera virtutum non vocantur absolutè sacrificia, sed cum addito, vt sacrificium laudis, hostię spirituales, vituli labiorum, & de ceteris ad eundem modum: illa verò, quæ sunt propriè sacrificia, simpliciter, & absolutè talia nominātur, vt in locis allegatis in primo argumento: *Misericordiam volo, non sacrificium, &c.*

QVARTVM argumentum. In Ecclesia Christi vnū est tantùm verum, ac proprium sacrificium: non igitur sunt propriè sacrificia omnia Sacramenta, vel omnia bona opera, quæ fiunt ad colendum Deum. Antecedens est S. Augustini, & omnium sanctorum scriptorum. Lib. 8. de ciuitate Dei, cap. vlt. probare volens AVGVSTINVS non esse sacrificium epulas illas, quæ ponebantur à quibusdam super sepulchra Martyrum, sic ait: *Ea non esse sacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum, quod Deo offertur, sacrificium Christianorum.* Idem quoque lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, capit. vlt. & lib. 1. contra aduers. legis, & Prophetarum ca-

A pit. 20. dicit, omnibus sacrificijs veterū, successisse vnicum & singulare Eucharistię sacrificium: lib. de spiritu & litera, ca. 11. vocat Eucharistiæ sacrificiū verissimū, & singulare: & lib. 1. contra Cresconium, ca. 25. vnicē appellat. S. LEO serm. 8. de passione Domini: *Nunc,* inquit, *carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, una corporis, & sanguinis tui implet oblatio.* Sanctus etiam Ioannes CHRYSOSTOMVS in Psal. 95. *Magnus,* inquit, *erat, & sine modo numerus sacrificiorum in lege, quæ oīa noua superueniēs gratia uno complectitur sacrificio, unam, & ueram statuens hostiam.*

QVINTVM argumentum. Sacrificium, & sacerdotium relatiua sunt, ita vt sacrificio propriè dicto sacerdotium propriè dictū; & sacrificio impropriè dicto sacerdotium impropriè dictum respondeat. At nō sunt omnes, qui operātur bona opera ad honorem Dei Sacerdotes propriè dicti: nō igitur sunt omnino talia opera
B sacrificia propriè dicta.

Maior propositio certissima est. Nam Sacerdotis, vt talis est, proprium munus est offerre sacrificiū, vt Apostolus docet, Hebr. 5. & Iustinus Martyr in Dialogo cum Triphone vltra medium, vbi dicit, Deum non accipere sacrificiū nisi à Sacerdotibus. Augustinus quoque semper coniungit hęc duo tanquam inseparabilia, sacrificium, & Sacerdotem. Vide epist. 49. quæst. 3. libro 8. de ciuitate Dei, capit. vltim. & lib. 22. capit. 10. Id etiam docent ipsa vocabula. Latinè enim pro eodem accipiuntur sacerdos, & sacrificus. Græcè à θύειν, quod est sacrificare, fit θυσία sacrificium, & θύτης Sacerdos, & ab ἱερεύειν, sacrificare, ἱερεῖον sacrificiū, & ἱερεὺς Sacerdos. Denique non alia de caussa Lutherani non agnoscunt in Ecclesia verum, & propriè dictum sacerdotium, nisi quod non agnoscant verum, & propriè dictum sacrificium.

C Probatur nunc assumptio. Nam in Testamento veteri notissimum est non fuisse Sacerdotes propriè dictos, nisi filios, & nepotes, atque alios posteros Aaronis, vt Regi Oziæ sacerdotium vsurpare volenti, dictum legimus ab Azaria Pontifice, 2. Paralip. 26. & tamen omnes filij Israël bona opera facere debebāt. In Ecclesia verò Christi, velint nolint Lutherani, nūquā dicti, vel habiti sunt Sacerdotes propriè, nisi Episcopi & Presbyteri. Hos autem hoc nomine appellant Dionysius Areopagita lib. 1. de Ecclesiastica hierarchia, capit. 1. 3. & 5. Iustinus in dialogo cum Triphone vltra medium. Tertullianus lib. de præscript. vltra medium, & de velandis virginibus vltra medium. Cyprianus libro 1. epist. 4. & omnes posteriores passim. Ipse etiam Apostolus Hebr. 5. de sacerdotio loquēs: *Nemo* inquit, *assumit sibi honorem, nisi qui vocatur a Deo, tanquam Aaron*: & hoc vsque adeo verum est, vt ipsum etiam Christum dicat ibidem Paulus non sibi per, sacerdotium assumpsisse, sed à Patre illud accepisse. Denique
D (vt multa prætercam) Concilium Nicænum, cap. 14. & Tridentinum, quod à Catholicis reijci non potest, sess. 23. can. 1. & 7. apertè docent, in Ecclesia non omnes, sed certos quosdam Sacerdotes esse. Quare id necessariò sequitur, vt aut ceteri fideles bene operari nō debeant, quod est absurdissimum; aut non sint propriè Sacerdotes omnes, qui bene operantur, quod est verissimum.

SEXTVM argumentum. Altare, & sacrificium relatiua sunt: non est autem altare propriè dictum necessarium propter omne opus bonum, nec propter omnes cæremonias, quibus Deum colimus; non igitur est sacrificium propriè dictum omnis eiusmodi cæremonia, seu opus bonum. Propositio maior perspicua est. Nam INPRIMIS & Hebraicè, & Græcè ab eadem radice deducitur sacrificium, & altare. A זבח sacrifi-

canis,

cauit, fit זֶבַח sacrificium, & מִזְבֵּחַ altare, & à verbo A
θύειν sacrificare, fit θυσία, sacrificium, & θυσιαστήριον altare. Latini à forma, & ritu nomen deducere maluerunt. Dixerunt enim altare quasi altum, & arã, quasi ansam, vt Varro interpretatur, quia Sacerdos aram tenere consueuerat, dum sacrificium offerret. Vnde est illud Poëtę:

Talibus orantem dictis, arasq; tenentem.

DEINDE Genes. 8. vbi primum altare erectum legimus, sacrificij caussa erectum fuisse legimus: & in omni gente, & religione semper altaria ad sacrificia erigebantur. Et sicut sacrificium soli Deo vero ritè potest offerri, ita etiam altare soli Deo vero ritè potest erigi, vt S. Augustinus docet lib. 20. contra Faustum, capit. 21. Porrò assumptio huius argumenti nulla probatione eget. Quis enim non videt plurima bona opera, multasq; cęremonias sine vlla ara fieri ad honorẽ Dei posse?

Non igitur verum est, quod Melanchthon scripsit, omnem cæremoniam, seu opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus, esse sacrificium. Qua- B
re Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 13. sine nomine auctoris, eam definitionem apertè reprehendit his verbis: *Qui sacrificij vocabulum ad omnes cæremonias, & religiosas actiones extendunt, qua ratione id faciant, non video.*

Vnũ est argumentum in contrarium, ac præsertim Catholici illius Doctoris: testimonium videlicet S. Augustini, qui lib. 10. ciuit. cap. 6. sic definit sacrificium: *Sacrificium*, inquit, *verum, est omne opus, quod agitur, vt sancta societate inhæreatur Deo, relatum ad illum finẽ, quo beati esse possimus.*

SED facilis est responsio. Nam S. Augustinus non definit sacrificium in genere, nec sacrificium propriè dictum, sed solum sacrificium, quod præcipuè est internum, & opponitur sacrificijs legalibus, & merè externis. Et vocat sacrificium verum ratione dignitatis, & ratione effectus, non ratione formæ, & essentiæ sacri- C
ficij propriè dicti. Non enim vult dicere sacrificia interna esse magis propriè dicta sacrificia, quàm externa, cum oppositum sit verum, sed esse præstantiora, & Deo gratiora, & facilius Deum placare. Similis sententia est, Ioann. 15. *Ego sum vitis uera.* Nec enim Dominus eo loco significare volebat se magis propriè esse vitem, quod attinet ad formam, & essentiam vitis, quàm sit illa, quæ plantatur in vineis: sed solùm esse vitẽ nobiliorem, & effectus excellentiores producere, vt Euthymius in commentario huius loci rectè exponit.

Expendamus nunc Caluini definitionem; reprehẽdit enim alios, sed nec ipse meliorem definitionem attulit. Sic autem loquitur loco citato: *Nos perpetuò Scripturæ vsu sacrificium appellari scimus, quòd Græci nunc θυσίαν, nunc προσφοράν, nunc τελετὴν dicunt: quod generaliter acceptum complectitur quidquid omnino Deo offertur.* Hæc ille: vbi apertè docet idẽ esse D
sacrificium quod oblationem Deo factam. Ac deinde partitur sacrificium in duas species, ad eum modum, quo Philippus fecit; nisi quod sacrificiũ non propitiatorium, contendit vocari posse non solùm εὐχαριστικόν, vt Melanchthon vocabat, sed etiam λατρευτικόν, & σεβαστικόν, id est sacrificium cultus, & venerationis.

SED omissa partitione, de qua non magna cõtrouersia est, definitio certè à Caluino allata admitti non potest. Nam licet secundum Scripturæ vsum, omne sacrificium oblatio quædam sit, non tamen omnis oblatio est sacrificium. Sacrificium. n. pręter oblationem requirit mutationem, & consumptionem rei, quæ offertur, quam non requirit simplex oblatio.

A Id verò probatur PRIMVM ex nomine sacrificij. Nam Hebraicè זֶבַח dicitur à זָבַח quod est mactare; & Græcè θυσία, vel dicit à θύειν, id est mactare: vnde est illud Mat. 22. Ταῦροι, καὶ σιτιστὰ τεθυμένα, tauri, & altilia occisa; vel dicitur à nomine θυμίασις, id est, exhalatio, vt Porphyrius contendit apud Eusebium libr. 1. præparat. Euangel. cap. 6. Vult enim sacrificia dicta esse ab exhalatione, & fumo, qui ex combustione, sacrificij ascẽdit. Vnde etiam Chrysostomus, & Theophilactus in cap. 10. epist. ad Hebr. notant, differentiam esse inter θυσίαν & προσφοράν, id est, sacrificium, & oblationem, quod θυσία, dicatur de rebus illis, quæ occiduntur, vel aliter consumuntur. Quò etiam pertinet, vox τελετή, dicitur enim ea vox à verbo τελέω, quod est consumo. Ex quibus colligitur, nõ rectè Caluinum confudisse illa nomina: προσφοράν, quæ significat simplicem oblationem, θυσίαν ac τελετὴν, quæ addũt consumptionem supra oblationẽ.

B SECVNDO, probatur ex vsu Scripturarum. Nam in in Scripturis multa dicuntur Deo offerri, quæ nec secundum vsum Scripturæ diuinæ, nec iuxta communẽ loquendi modum dici possunt sacrificari. Exod. 25. & 35. offerenda Deo dicuntur aurum, argentum, æs, ligna, lapides preciosi, byssus, coccus, pili caprarum, & similia, quę nonnisi absurdissimè sacrificari dici possent. Numeri 8. Aaron offert Leuitas in munus Domino à filiis Israël, & tamen nec Scriptura dicit, homines illos sacrificatos fuisse, nec dici potest, nisi valde impropriè, cùm homines illi non sint occisi, sed solùm ad ministerium deputati. Cõtrà verò Isaac verè, & propriè sacrificandus dicebatur à Patre, quãdo occidendus, & cremandus Domino ducebatur. Genes. 22. Et omnia omnino, quæ in Scriptura dicuntur sacrificia, necessariò destruenda erant; si viuentia, per occisionem; si inanima solida, vt simila, & sal, & thus, per combustionẽ; si liquida, vt sanguis, vinum, & aqua, per effusionem, Leuit. 1. & 2.

C Neq; his repugnat exemplum Melchisedechi, qui erat Sacerdos Dei altissimi, & obtulit panem & vinũ: nec tamen legitur illam oblationem consumpsisse, Genes. 14. Nam Scriptura non explicat modum illius sacrificij; sed ex alijs locis colligimus eum more solito sacrificasse, ita vt panem illum, & vinum ad honorẽ Dei, consumpserit. Constat igitur sacrificium nõ esse quidquid offertur Deo, vt Caluinus dicit, nisi aliquid aliud addatur.

Denique TERTIO, accedant argumenta ducta à sacerdotio, & ab altari, quę paulò antè fecimus aduersu Melãchthonem. Nam oblatio generatim sumpta, nec sacerdotium, nec altare requirit: verè enim ac propriè obtulit Deo vidua illa Euangelica duo æra minuta, cũ nec Sacerdos ipsa esset, nec altare vllum haberet.

Venio nunc ad Martinũ Kemnitium: is initio dispu-
D tationis de sacrificio Missæ in 2. par. Exam. Tridentini Cõcilij, pag. 712. & seq. primo loco adfert acceptiones huius vocis, SACRIFICIVM, quas in genere tres esse dicit. PRIMO enim, accipi vult pro sacrificio externo, & cæremoniali, quale dicit fuisse in solo Testamento veteri; & in hoc genere numerat holocausta, hostias pacificas, hostias pro peccato, & denique sacrificiũ professionis, ut decimas, & primitias. SECVNDO, accipi dicit pro morte Christi, quę dicitur sacrificium crucis. TERTIO, pro sacrificio interiore, inuisibili, & spirituali fideliũ; atq; ad hoc genus reducit prædicationẽ Euangelij, orationes, eleemosynas, laudes Dei, mortificationem, & similia opera bona. Addit paulò infrà, pag. 717. QVARTO, acceptionem pro sacrificio commemorato, id est, pro ea re, quæ fit in memoriam sacrificij crucis, quamuis fateatur non haberi in Scripturis hanc acceptionem. Ex his concludit ob tam varias acceptio-

nes sacrificij, bene definitum esse sacrificium in genere à S. AVGVSTINO lib. 10. de ciuitate Dei cap. 5. & 6. *Omne opus bonum, quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo, &c.*

SED in hac doctrina Kemnitij plurima sunt errata. PRIMVM, non rectè numerantur decimę, & primitię cum sacrificijs veteris legis propriè dictis: nusquam .n. in Scriptura dicuntur sacrificia, eiusmodi decimæ, & primitiæ, nec eis nomen, aut ratio sacrificij conuenit, vt suprà ostendimus. Adde, quòd sacrificium soli Deo offerri potest, vt omnes fatentur: decimæ autem immediatè Sacerdotibus offerebantur, & offeruntur, non Deo.

DEINDE, quod Kẽnitius dicit, sacrificia externa, & cæremonialia fuisse solùm in lege veteri, & iam omnino desijsse, pugnat cum eo, quod idem Kemnitius dicit, omne opus bonum factum ad Dei honorem esse etiam hoc tempore sacrificium. Nam certè Baptismi, & Eucharistiæ Sacramenta conficere, dare, sumere, sunt opera bona, facta ad Dei honorem, & tamen sunt externa, & cæremonialia. Immò idem Kemnitius paulò infrà multis modis probat Eucharistiæ consecrationem, & sumptionem dici posse sacrificium: quam tamen externam, & cæremonialem esse nemo negare potest.

TERTIO, mirum est, cur admittat Kemnitius quartam sacrificij acceptionem, cùm eam fateatur non posse colligi ex diuinis literis, sed videtur eam admittere, vt possit eludere loca Patrum, in quibus Missa dicitur sacrificium. Ceterum ea acceptio planè arbitraria, & conficta est: nam nec Scriptura, nec Patres sacrificiũ appellant, id quod est solùm figura, vel commemoratio sacrificij.

DENIQVE, falsò concludit Kemnitius ab Augustino definiri sacrificium in genere, lib. 10. ciuit. cap. 6. Tantum enim abest, vt Augustinus definire voluerit eo loco sacrificium in genere, vt potius expresse excluserit à sua definitione oĩa sacrificia veteris legis, quę in mactatione ouium, & boum sita erant, quæ proprijssimè sacrificij nomen, & rationem retinent. Quare Kẽnitius, neque diuidendo, neque definiendo id assequi potuit, quod cupiebat, vt quid sit proprium sacrificiũ explicaret.

His ergo reiectis, vera definitio sacrificij propriè dicti in genere hęc esse potest: *Sacrificium est oblatio externa facta soli Deo, qua ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ Maiestatis a legitimo ministro res aliqua sensibilis, & permanens ritu mystico cõsecratur & transmutatur.* Hæc definitio paulò longior esse debuit, vt omnes conditiones sacrificij propriè dicti complecteretur.

PRIMO igitur dicimus esse oblationem, vt genus sacrificij indicaremus: hoc .n. loco sacrificium accipimus pro actione sacrificandi; non pro ipsa victima, quæ sacrificatur, tametsi ipsa etiam sacrificium dici solet. Sacrificium igitur pro actione acceptum, species est oblationis: id .n. est sacrificium, quod propriè & per se ad actionem Sacerdotis pertinet. Porrò Sacerdotis proprium munus est offerre, Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, in his, quæ sunt ad Deum ut offerat dona, &c.* Apud sacros, & Ecclesiasticos scriptores pro eodem accipit' offerre & sacrificare, Gen. 4. vbi primum fit mentio sacrificij, dicitur Abel obtulisse de primogenitis gregis sui: & Gen. 8. Noë obtulit holocausta; & eodẽ modo Scriptura passim loquitur, TERTVLLIANVS inter Patres in libro de velandis virginibus, & in lib. de exhortatione castitatis, dicit tria esse munera Sacerdotum nouæ legis, tingere, offerre, docere, id est, baptizare, sacrificare, cõcionari: Deniq; idẽ indicat nomẽ, quo passim vtũt' Gręci, cũ de sacrificio loquũtur, nimirum προσφορά, id est, oblatio, quod etiam Caluinus notauit, vt suprà vidimus.

A SECVNDO diximus, externam oblationem esse sacrificium. Duplex .n. oblatio, & largo modo, duplex sacrificium distingui potest, vt S. Augustinus distinguit lib. 10. de ciu. Dei, cap. 5. inuisibile, siue internum, & visibile, siue externum. Inuisibile est pia voluntas, quę diuinæ Maiestati, se, & sua omnia offert: visibile autem est testificatio quædam externa interni affectus. Quare ibidem AVGVSTINVS definiens visibile sacrificiũ, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacrum signũ esse dicit. Quamuis autem inuisibilis oblatio sit nobilior, & melior visibili, & placeat Deo inuisibilis sine visibili; visibilis sine inuisibili Deo non placeat: tamen nomen, & ratio sacrificij propriè non conuenit inuisibili oblationi, sed solùm visibili, & externæ, vt nos in definitione posuimus. Oblatio .n. inuisibilis, semper est occulta, & priuata; nomine autem sacrificij propriè omnes intelligunt publicum, & manifestum honorem Deo exhibitum à communi, & publico ministro. Itaq; necessariò requiritur ad sacrificium propriè dictum, vt sit B oblatio externa.

TERTIO diximus in definitione: *Facta soli Deo.* Nã oblatio externa potest fieri etiam homini, vel homini, & Deo, vt cùm dãtur eleemosynæ pauperibus propter Deum; illæ .n. offeruntur hominibus, & simul etiam Deo, dicẽte Christo: *Quod uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis*, Matt. 25. Sed non sunt sacrificia eiusmodi oblationes: sacrificium .n. propriè pertinet ad cultum latriæ, qui soli Deo exhiberi põt. Vt enim est interior quidam cultus, quem soli Deo exhibemus, cùm eum agnoscimus primum & summum bonum, caussam efficientem, & finalem omnium rerum, & vt tali cor nostrum illi demississimè prosternimus; sic etiam debuit esse externum aliquod signum quo protestaremur cultum istum soli Deo debitum. Tale autem signum non est, nisi sacrificium: nam omnis alia externa reuerẽtia, quam exhibemus Deo, siue caput nudãdo, siue genua flectendo, siue corpus totũ prosternendo, siue etiã sup C plicando, & inuocando, solet etiam hominibus aliquãdo exhiberi. Vnde Exo. 22. legimus: *Qui sacrificat Diis occidetur, præterquam Domino soli.* Neque id solũ Scriptura docet, sed etiam idipsum naturali lumine omnes Gentes agnouerũt: *Quis uero*, inquit, S. AVGVSTINVS lib. 10. de ciuit. Dei cap. 4. *sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deũ, aut sciuit, aut putauit, aut finxit?* Et lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 18. *Dæmon sibi sacrificium non exigeret, nisi Deo vero deberi sciret.* Nã *obsequia cetera quæ diuinitati exhibentur, ausi sunt sibi etiã superbiæ fastu homines arrogare: rarissimi aũt commemorantur, qui sibi vt sacrificaretur, cum regia potestate possent, ausi fuerint imperare. Quicunq; tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi noluerunt.*

QVARTO diximus: *Ad agnitionẽ humanæ infirmitatis, & professionẽ diuinæ Maiestatis.* Qm̃ hic est finis generalis omnium sacrificiorum: sunt .n. quasi tributa, D quæ Deo redduntur in recognitionẽ supremi dominij ipsius, & nostræ subiectionis. Et hæc est ẽt ratio, vnde laudẽ habet, & est opus virtutis actio sacrificandi. Nã ex se opera indifferentia sunt occidere, & cremare animalia, & similia; sed cùm illa fiunt ad significandũ, omnia à Deo procedere, & in ipsius honorem consumenda esse; iam sunt opera religionis, & proinde bona, & laudabilia.

QVINTO diximus: *A legitimo ministro*, Nõ .n. est cuiusq; offerre sacrificium, sed publici, & certi hominis, qui communi nomine id peragat. In lege quidẽ naturę, Sacerdotes erant, vel capita familiarum, ut Noë, Abraham, vel ij, quibus Deus id inspirabat. In lege autẽ scripta, soli filij Aaron. In lege gratiæ, soli Episcopi, & Presbyteri ritè ordinati, vt oĩa Concilia, & oẽs Patres, & omnium Ecclesiarum consuetudo docet. Atq; hinc excluduntur à ratione sacrificij propriè dicti multæ oblationes

lationes priuatorum hominum, factę fuli Deo, vt cùm fideles candelas accendunt, & consumunt in templo ad honorem Dei.

SEXTO diximus: *Res aliqua sensibilis, & permanens*, vt nimirum excludantur à ratione sacrificij propriè dicti, actiones transeuntes, in honorem Dei factæ, qua les sunt psalmodiæ, preces, genuflexiones, & alia quæ fiunt à Sacerdotibus actu externo ad honorem Dei, & tamen sacrificia propriè non dicuntur.

SEPTIMO diximus: *Ritu mystico consecratur*. Nam debet res illa, quæ Deo offertur, ex prophana fieri sacra, & Deo dicata: id enim significat sacrificare, sacrũ facere, vt Sanctus Thomas rectè monet in 2.2.quæst. 85.articu. 3. Ista autem consecratio, & dedicatio semper fiebat in lege veteri certo ritu, & cæremonia mysterium continente, vt impositione manuum super victimam, vel eleuatione oblationis in altum. Et in hoc distinguitur sacrificium à simplici oblatione, quæ non requirit ex se vllam eiusmodi mysticam consecrationem.

OCTAVO diximus: *Et transmutatur*. Quia ad verũ sacrificium requiritur, vt id quod offertur Deo in sacrificium, planè destruatur, id est, ita mutetur, vt desinat esse id quod antè erat: & in hoc maximè differt à simplici oblatione, quæ interdum quidem ritu mystico eleuabatur coram Deo, sed non destruebatur, nisi quando verò sacrificabatur. De qua conditione plura diximus paulò superiùs in refutatione definitionis Ioãnis Caluini. Ratio autem huius rei duplex esse videtur. VNA ob significationem mortus Christi. Deus enim, qui primus sine dubio inspirauit Abeli, & alijs sanctis viris vsum sacrificiorum, voluit per ea sacrificia sacrificium omnium sacrificiorum præstantissimum adumbrari: illud autem morte, & destructione rei oblatę cõstabat. ALTERA ratio est, quia sacrificium est summa protestatio subiectionis nostrę ad Deum, & summus cultus externus, qui exhiberi possit. Summa autem ista protestatio requirit, vt nõ solùm vsus rei Deo offeratur, sed ipsa etiam substantia: & ideo non solùm vsus, sed substantia consumatur.

CAPVT III.

Mortem Christi sacrificium esse propriè dictum.

SED vna occurrit dubitatio circa sacrificij definitionem. Nam sacrificium crucis, id est, Christi passio & mors, verissimum, ac perfectissimum sacrificiũ fuit, vt Augustinus docet lib. 1. contra aduersl. leg. & prophet.capit. 18. & tamen non videtur ei conuenire definitio assignata. Nam (vt alia omittam) ratio sacrifici) à nobis descripta requirit, vt non sit actio alicu ius virtutis, nisi religionis: mors autem Christi actio fuit charitatis, patientiæ, fortitudinis, humilitatis, obedientiæ, vt Apostolus prædicat Rom. 5. Philipp. 2. Hebr. 12. & alibi.

RESPONDEO, Sacrificium crucis propriè actum re ligionis fuisse. Christus enim præcipuè in mortem se obtulit, vt esset oblatio, & sacrificium Deo pro expiatione peccatorum totius mundi, vt sacri scriptores passim docent, ac præcipuè Apostolus Ephes. 5. & Hebr. 7.8.9. & 10. tamen nihil repugnat quò minus actus proprius religionis possit etiam participare multas alias virtutes: sicut è contrario actus omnium aliarum virtutum, vt suprà diximus, religionis rationem participant, & sacrificia suo quodam modo nominantur. Sicut enim si quis obedientiam superiori præstet ob Dei honorem, illa obedientia sacrificium erit: sic etiam si quis veram hostiam Deo offerat, quia id ei superior imperauerit, actio illa, obedientia dici poterit,

A Et quemadmodum eleemosyna pauperi propter Dei honorem data, sacrificium quoddam est; sic etiam sacrificium pro peccatore Deo oblatum, misericordia est.

DICET aliquis; Si res ita se habet, poterunt etiam Martyrum passiones verè, & propriè sacrificia dici, licet ad charitatem, & fortitudinem potissimùm pertinere videantur.

RESPONDEO; Martyrum passiones sacrificia dici possunt largo modo, vt omnia alia bona opera; non autem propriè, & in rigore, vt Christi passio: differt enim passio Christi à passionibus Martyrum quatuor modis, ratione videlicet personæ, actus, formæ, & finis.

Ratione personæ, quia Christus verè, & propriè erat sacerdos, Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum* & sacerdos magnus, vt ait Apostolus Heb. 10. immò planè summus, & maximus, qui posset hostiam quamlibet ri

B tè offerre, & ideo etiam corpus suum. Sancti autẽ Martyres, vel sacerdotes non erant, vel certè non tales, qui possent eligere victimam lege præscriptam.

Ratione actus, quia Christus propriè seipsum sacrificauit, cùm in eius potestate fuerit mori, & non mori. Isa. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Ioann. 10. *Ego pono animam meam; nemo tollit eam a me, sed ego pono eam.* Ioan. 17. *Et pro eis ego sanctifico meipsum*; id est, sacrificium offero meipsum, vt exponunt Ioannes Chrysostomus homil. 81. in Ioan. & Cyrillus lib. 11. in Ioan. cap. 25. Martyres autem nec poterant mori, quãdo volebant, nec etiam impedire passionem suam, & mortẽ, quando volebant.

Ratione formæ, quia Christus verè mystico ritu sacrificatus est; non enim casu, sed ex electione ipsius factum est, vt in die festo Paschæ, & in altari crucis, & manibus extensis, & extra portam vrbis Hierosolymæ pateretur, vt S. Leo notat in epist. 83. ad Mona-

C chos Palæstinos. Et Ioannes Euangelista, scribit, ca. 13. *Sciens IESVS, quia venit hora eius.* Et Paulus Hebr. 13. *Quorum animalium infertur sanguis pro peccato, horum corpora cremantur extra castra; ita & IESVS, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* In mortibus Martyrum nihil eiusmodi reperimus.

Ratione finis, quia ille fuit proximus, & principalis finis mortis Christi, placare Deum generi humano, qui est finis veri sacrificij, Coloss. 1. *Pacificans per sanguinem crucis, &c.* & idem clamant omnes Scripturę. Quare omnia sacrificia legis veteris, figuræ erant, ac typi huius verissimi, & summè propitiatorij sacrificij, vt Augustinus testatur lib. 1. contra aduersl. leg. & prophet. ca. 18. & alibi. Finis autem proprius mortis Martyrum, non erat Deum placare, sed testimonium veritati præbere; & ex genere suo mors Martyris actus est fortitudinis, quia magis eligit vitam perdere, quàm

D fidem negare. Quare S. Leo epistola 83. suprà citata. *Quamuis*, inquit, *in conspectu Domini multorum Sanctorum preciosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Accepere iusti, non dedere coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientię, non dona iustitiæ; singulares quippe in singulis mortes fuere, nec alterius quisquam debitum suo fine persoluit.* Ac de definitione hactenus.

CAPVT IV.

De partitione sacrificij.

NVNC de partitione pauca dicenda sunt. Sacrificium igitur propriè dictum, duobus modis diui

A di solet, ratione materiæ, & ratione formæ, & finis. Ratione materiæ diuiditur in tria genera, in victimas, seu hostias, immolationes, & libamenta. Victimæ, seu hostiæ dicuntur sacrificia ex animantibus, videlicet ouibus, capris, bobus, columbis, passeribus, & turturibus: nec enim vlla alia animantia sacrificari poterant. Et quamuis hæc nomina generalia sint, tamen apud Latinos deriuata sunt ab ijs sacrificijs, quæ offerebantur post victoriam de hostibus reportatam. Victima enim à victoria, & hostia ab hostibus dicta est, iuxta illud Ouidij lib. 1. Fastorum:

Victima quæ cecidit dextra victrice vocatur,
Hostibus à victis hostia nomen habet.

Immolationes dicuntur sacrificia ex rebus inanimis, sed solidis, vt ex farina, pane, sale, thure: dicebantur autem immolationes à mola, siue à molendo. Quamuis deinde vocabulum immolandi ad omne genus sacrificij deriuatum sit: nã & in Scripturis sanctis, & in prophanis auctoribus sacrificare, & immolare pro eodem accipiuntur. Libamenta dicuntur sacrificia rerum liquidarum, vt vini, & aquæ.

B Ratione formæ, & finis diuiditur in tria genera, in holocausta, hostias pro peccato, hostias pacificas. Holocausta offerebantur propriè in reuerentiam diuinæ Maiestatis, & ideo tota cremabantur, vt resoluta in vaporem tota sursum ascenderent, in signum quod quidquid habemus, Dei est. Hostiæ pro peccato dicebantur eæ, quæ offerebantur pro expiatione peccati; & hæ partim cremabantur, partim à sacerdotibus in ipso atrio sancto manducabantur. Erant autem multa genera hostiarum pro peccato, nam & variabantur pro varietate peccati, & pro varietate personarum. Aliud enim offerebatur pro periurio, aliud pro alijs peccatis; & similiter aliud pro Pontifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga, aliud pro priuatis hominibus. Hostiæ pacificæ partim cremabantur, partim manducabantur à sacerdotibus, partim ab ijs, qui donauerant. Erant autem duæ species pacificorum: quædam enim offerebã-
C tur pro beneficio accepto: quædam pro beneficio accipiendo, quæ hoc solum differebãt à superioribus, quòd illæ poterant etiam in crastino manducari, illæ autem debebant consumi ipso die sacrificij.

Ex quo rectè colligit Sanctus Thomas 1. 2. quæst. 102. articul. tertio, vbi de tota hac materia egregiè disputat, præstantissimum sacrificium fuisse holocaustũ, secundum locum dignitatis obtinuisse sacrificium pro peccato, tertium sacrificium pacificum pro beneficio accepto, postremum sacrificium pacificum pro beneficio accipiendo. Maximè enim obligamur Deo honorem deferre ob ipsius infinitam maiestatem, deinde secundò ob offensam in ipsum commissam, tertiò ob acceptum iam beneficium, postremò propter sperata beneficia.

Colligit SECVNDO tribus illis generibus sacrificiorum significari tres fidelium status. Nam holocau-
D stum significat statum perfectorum, qui totos se Dei obsequio dedicant. Sacrificium pacificum, statum proficientium, qui Deo gratias agunt pro accepta iustificatione peccatorum, & petunt perseuerantiam in bono: & ideo eius sacrificij sunt tres partes, vna crematur Deo, altera manducatur à sacerdote, tertia ab offerente; quia perseuerantia in bono acquiritur gratia Dei, ministerio sacerdotum, & merito etiam proprio operum bonorum. Deniq; sacrificium pro peccato, significat statum incipientium, seu pœnitentium, qui quærunt à Deo veniam peccatorum. Et quia iustificatio à peccatis non potest acquiri proprijs meritis, sed sola Dei gratia per ministerium sacerdotum: idcirco eius sacrificij vna pars Deo offertur, altera sacerdoti, nulla ipsi offerenti cedit.

CAPVT V.

Explicatur status controuersiæ, & sententiæ referuntur Catholicorum & hæreticorum.

EXPLICATIS vocibus Missę, & sacrificij, sequitur vt ipsa quæstio explicetur; Vtrum Missa sit sacrificium. Porrò quæstio principalis cum hæreticis huius temporis, non est de sacrificio spirituali, aut improprio. Fatentur enim Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, & Martinus Kemnitius in Examine Tridentini Concilij, & Brētius in Confessione VVitembergensi, & alij, Missam, siue sacram cœnam multis modis sacrificium dici posse: sed de sacrificio externo visibili, verè, ac propriè dicto; ac potissimum de ipso genere sacrificij propriè dicti, id est, de oblatione visibili Deo facta ministerio sacerdotum.

Itaq; status controuersiæ hic erit. Vtrum in Missa, siue in actione cœnæ Domini, si ritè celebretur, Eucharistia Deo offerri debeat. Hunc esse verum statum quæstionis, facilè probari potest ex testimonijs aduersariorum, & nostris. Ac primum formulę ab ipsis editę, cœnæ Domini celebrandæ, satis apertè indicant quid in nostra Missa illis displiceat.

Formula Missę pro Ecclesia VVittembergensi à Luthero edita anno M. D. XXIII. admittit PRIMO, Introitum cum Psalmo. SECVNDO, Kyrieeleison cum hymno Angelico: *Gloria in excelsis Deo*. TERTIO, Collectam, seu orationem cum lectione sequente. QVARTO, Graduale cum Alleluia. QVINTO, Prosas, seu Sequentias quasdam paucas, vt de Spiritu sancto, & de Natali Domini. SEXTO, Euangelium. SEPTIMO, Symbolum. Deinde ita subiungit. OCTAVO: *Sequitur tota illa abominatio, cui seruire coactum est quidquid in Missa præcessit: vnde & Offertorium vocatur; & ab hinc omnia ferè sonant, ac olent oblationes.* Et infrà: *Proinde omnibus illis repudiatis, quæ oblationem sonant cum vniuerso Canone, retineamus, quæ pura & sancta sunt.* Hæc ille, qui deinde breuissimè præscribit consecrationem Eucharistiæ prolatis verbis Domini, & Communionem.

Formula Caluini Sacramentorum ministrandorum pro Ecclesia Geneuensi, & omnes aliæ, quas videre potui, diligentissimè cauent, ne vlla fiat mentio oblationis.

Præterea Lutherus in omnibus libris, quos multos de hac ipsa quæstione scripsit, id vnum agit, vt doceat in actione cœnæ, seu Missa nihil nos Deo offerre præter orationes, sed contrà potius offerri nobis à Deo Sacramentum Eucharistiæ in testimonium promissionis. Anno M. D. XX. libellum edidit de captiuitate Babylon. vbi cap. de Eucharistia prope finem capitis, hoc fusè tractat. Anno M. D. XXI. edidit librum de abroganda Missa priuata, vbi illud idem fusius, & furiosius agit. Anno M. D. XXII. librum edidit contra Regem Angliæ, in quo idem repetit. Anno M. D. XXIII. edidit librum contra Canonem Missæ. Anno M. D. XXVII. in libro de verbis Cœnæ contra Zuuinglianos, idem habet. Similiter in confessione sua, quam edidit anno M. D. XXVIII. supra omnes abominationes dicit se habere Missam, & nihil magis dolere, quàm quod per annos quindecim Missas celebrauerit more Catholicorum. Anno M. D. XXXIV. librum edidit de Missa priuata, & vnctione sacerdotum: in quo non erubuit confiteri se à Diabolo edoctum, & persuasum, Missam esse summam abominationem, idque non per somnum, & quietem, sed palàm dum vigilaret.

Idip-

Idipsum docent omnes huius temporis hæretici. Nam & Philippus Melanchthon in locis, tit.de sacrificio. & Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap.de Eucharistia, & Matthias Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, cap. 15. & Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis Concilij Tridentini. & Ioannes Caluinus lib.4. Instit. ca. 18. §. 1.& 2. & sequentibus,& Petrus Martyr in comment. cap.4.& 10.prioris ad Cor. & Theodorus Beza in sua confessione cap.7. §. 3. & alij negant Eucharistiā Deo offerri posse,aut debere.

E contrario verò Catholici scriptores, qui hoc nostro seculo de sacrificio Missæ scripserunt, omnes in eo potissimùm laborant, vt ostendant,in Missa offerri Deo verè, ac propriè corpus, ac sanguinem Domini, sub specie visibili panis & vini. Vide Ioannem Eckium in tribus libris de sacrificio Missæ, Iodocum Clictoueum, in propugnaculo Ecclesiæ lib.1. Gasparem Schatzgerum, tract. de Missa; Ioannem Fabrum lib.2.4.& 5.de Missa & Eucharistia, Ioannem Roffensem in lib.de visibili sacerdotio; Caietanum tract. de sacrificio Missæ,qui est tract. 10.tomi 3. Martinum Peresium in lib.de traditionibus par. 3. considerationes 4. Ioannem Driedonem lib.4.de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, cap.5 par.4. Ambrosium Catharinum in lib.de veritate incruenti sacrificij noui & æterni Testamenti; Dominicum à Soto in 4.sentent. dist. 13.quæst.2. Iodocum Tiletanum in Apologia pro Concilio Tridentino contra Kemnitium; Ruardum Tapperum in explicatione art.16.Louaniensium; Albertum Pighium lib.2.hierarch.Eccles.cap. 5. & controuers. 5.& 6. Antonium Democharem in lib. quatuor de sacrificio Missæ; Alphonsum de Castro in lib. 10.contra hæreses, verbo Missa; Gasparem Casalium in libris tribus de sacrificio Missæ; Hosium Cardinalem in Confessione Polonica, cap.41. VVilhelmum Lindanum libro 4.Panopliæ, cap.37. & sequentibus; Melchiorem Canum lib. 12.de locis Theologicis,cap. 13. VVilhelmum Alanum lib.2.de Eucharistia; Gregorium de Valentia in tract. & Apologia de sacrificio Missæ.

Ex his colligimus Philippum, & Kemnitium perperam exposuisse statum huius quæstionis. Philippus enim tum in locis titulo de sacrificio, tum in Apologia Confessionis Augustanæ,cap.de Missa, quia nec bene definit, nec bene diuidit sacrificium, totam controuersiam in eo ponit, vtrum in Missa offeratur sacrificium propitiatorium. Sed alia est controuersia prior, vtrū verè,ac propriè sacrificium offeratur: possunt enim verissima sacrificia esse, quæ tamen non sint propitiatoria, vt suprà ostendimus.

Kemnitius autem non modò imperitè,sed etiam inuerecundè, & impudenter in 2. parte Examinis,pag. 739.744.761.766.& 777.asserit, statum quæstionis esse,vtrum illa repræsentatio per varios gestus,& vestes, quæ in Missa Catholicorum cernitur,sit sacrificium à Christo institutum. Et in postremo loco à nobis notato dicere audet,Panopliam illam verborum,rituum, gestuum,actuum, ornamentorum, vestium, quæ postea accessit ad simplicem Christi institutionem, esse ipsos neruos, & substantiam Missæ Pontificiæ; cùm tamen nullus Catholicorum id vnquam scripserit; omnes enim summo consensu docent, ista omnia quæ accesserunt ad Christi institutionem, esse accidentaria ornamenta. Quod autē ille obijcit ex li. Ecxij, [...]iam suprà in 1.cap. refutatum est.

CAPVT VI.

In Missa verum sacrificium offerri, probatur ex primo testimonio Scripturæ, & ex sacerdotio Melchisedech.

NVNC tandem ad argumenta pro veritate veniendum est. Ac PRIMVM afferemus testimonia Scripturarum. TVM veterum Patrum. POSTREMO rationes. Ac ex diuinis literis PRIMVM locum obtinebunt, figuræ Testamenti veteris. SECVNDVM, vaticinia Prophetarum. TERTIVM,testimonia ex Euangelio. QVARTVM,ex Actis Apostolorum. QVINTVM,ex epistolis B. Pauli.

PRIMVM igitur testimonium Scripturæ sit illud Genes. 14. *Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi.* Hunc locum ad Christum ita refertur Dauid Psalm. 109.& Paulus Heb.7.vt non dicant Melchisedechum figuram tantū Christi gessisse, quod etiam de Aarone dici potuisset, sed Christum sacerdotem fuisse secundum ordinē Melchisedech,& non secūdum ordinem Aaronis, vt aperte scribit Paulus.

Porro differentiæ duæ sunt inter duo illa sacerdotia, ex quibus duo argumenta peti possunt. PRIMA & potissima differentia posita est in externa specie sacrificij. Nam etiamsi omnia sacrificia veterum conueniebant in re significata,cùm eundem Christū crucifixum significarent: tamen in signis diuersa erant: Sacrificia enim Aaronica cruenta erant, & sub specie animantium occisorum,Christi mortem repræsentabant: Melchisedechi sacrificium incruentum fuit,& sub specie panis, & vini eiusdem Christi corpus, & sanguinem figurauit. Quare si Christus sacerdos est secundum ordinem Melchisedech,& non Aaronis, sacrificium instituere debuit incruentum, & sub specie panis & vini, vt Ecclesia Catholica rectè canit in vesperis festi corporis Domini: *Sacerdos in æternum Christus Dominus secundum ordinem Melchisedech panem & uinum obtulit.* Quod si ex vi sacerdotij secundum ordinem Melchisedech non certò colligeretur, vt certò colligitur, Christum sacrificare debuisse hostiam in specie panis & vini; id tamen colligeretur ex vi typi & figuræ. Fuit enim Melchisedech in illa cæremonia panis & vini, figura manifestissima, consensu Patrum, quem paulò pòst adferemus, Christi Sacramentum Eucharistiæ instituentis in pane & vino. Sed Melchisedech panem & vinum obtulit, vt sacerdos Dei altissimi, ac proinde verè sacrificauit; igitur & Christus in institutione Eucharistiæ, vt sacerdos egit,& verè sacrificauit,alioqui non exactè figurā illam impleuisset.

Est etiam ALTA differentia inter sacerdotium Melchisedechi & Aaronis; quod illud fuit vnius tantùm hominis, qui nec successit alteri, & cui non successit alter;istud autem fuit multorum,qui per mortem sibi inuicem succedebant. Quam differentiam Apostolus persequitur Hebr. septimo, vbi dicit Melchisedechum fuisse sine patre,sine matre,sine genealogia, neque initium dierum,neque finem vitæ habentem: & illa omnia ad Christum applicans dicit eum esse sacerdotem in æternum,qui nimirum nulli successerit, & cui nullus debeat succedere,cùm semper viuat, & cùm iurauerit Deus, sacerdotium ipsius non esse mutandum, aut transferendum in aliud,vt sacerdotio Leuitico cōtigit. Id enim Paulus probat ex illis verbis Psalm. 109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum,&c.* Quod si sacerdotium Christi durat vsque ad mundi consummationem (id enim Scriptura æternū vocat hoc loco, vt exponūt Anselmus & Theophylactus in cap. 5.ad Hebræ.) certè, & sacrificij ritus

dutare debet; nisi fortè ociosum habet Christus sacerdotium. At sacrificium crucis semel tantùm peractũ est, nec repeti amplius potest, cùm Christus mori iam nequeat: ergo aliud sacrificium esse oportet, quod iugiter offeratur; nec enim sacerdos dici potest, qui nullũ habet sacrificium quod offerat. Admittere igitur necesse est in Ecclesia veram sacrificandi actionem, quæ Christo summo sacerdoti per ministros suos tribuatur: qualis certè actio nulla erit, si Missæ sacrificium auferatur è medio.

Præterea ante Christi incarnationem, quia Christus reipsa nondum erat sacerdos (sacerdotium enim Christo conuenit, vt minor est Patre, & proinde vt homo est, non vt Deus est, vt Augustinus etiam notat, in Psalm. 109. in illud: *Tu es sacerdos in æternum*) non poterat per se sacrificium offerre: tamen vt etiam eo tempore sacerdos dici posset, & esset, ipse vnus ab initio mundi, vsque ad finem summus Sacerdos; eo modo quo poterat, sacrificium offerebat, nimirum per typos, & figuras. Vt enim omnia sacrificia vetera figuræ erant sacrificij crucis, & in omnibus illis victimis ipse immaculatus agnus typicè mactabatur; vnde in Apocalypsi cap. 13. dicitur agnus occisus ab origine mundi: sic omnes illi sacerdotes, typi quidam Christi erant, & in omnibus sacrificantibus ipse sacrificabat. Quod si propter sacerdotij æternitatem, Christus etiam ante Incarnationem eo modo, quo poterat, sacerdotio fungebatur, quantò magis post Incarnationem, quando reipsa à Patre sacerdos appellatus est, & sacerdos sine successore, non debet vsq; ad mundi consummationem ab officio sacrificandi cessare? quorsum enim sacerdotium illius manet, si nunquam deinceps sacrificare debet?

Ad hæc argumenta aduersarij respondere conantur. Siquidem Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 2. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 740. & 747. & alij in expositione, quam vocant, Ecclesiasticam, in Genesim, & Petrus Martyr in cap. 5. 1. ad Corint. admittunt Melchisedech sacerdotem fuisse, & Christi typum gessisse; sed negant panem, & vinum ab eo in sacrificium Deo fuisse oblata. Et inde colligunt, sacerdotium Christi non consistere in oblatione panis & vini, & tamen esse secundum ordinem Melchisedech: æternitatem quoque eiusdem sacerdotij Christi, non in eo positam esse quod vsque ad mundi consummationem in Ecclesia sacrificium in specie panis, & vini Domino offeratur.

Quam solutionem vt accuratè refellamus, nos PRIMO expendemus textum Geneseos. SECVNDO adducemus consensum Patrum, qui disertè scribunt Melchisedech obtulisse Deo, panem & vinum; & in eo ponunt æternitatem sacerdotij Christi, & similitudinem ad sacerdotium Melchisedech, quod in Ecclesia sacrificium offeratur in specie panis & vini. TERTIO refellemus quæ ipsi contrà obijciunt.

Quod ad PRIMVM attinet, hæc sunt verba Scripturæ in editione vulgata: *At verò Melchisedech Rex Salem proferens panem & vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, &c.* Genes. 14. Hic PRIMVM queritur Kemnitius in vulgata editione legi: *Melchisedech obtulit panem & vinum*, & addit editionem Hebræam, Chaldæam, & Græcam non habere verbum sacrificatorium, *obtulit*, sed verbum quod simpliciter significat educere, vel depromere, nimirum, *protulit*, quomodo etiam legisse Cyprianum. AT nos verius querimur de Kemnitio, quod tam apertè de nostra editione mentiatur. Nec enim in vlla editione Latina legi vnquam, *obtulit*, sed constanter video omnes habere *proferens*. Quod tamen verbum licet ex se nihil aliud significet, nisi proferre, seu adducere, tamen pro loci exigentia sæpe vsurpatur pro adductione hostiæ ad immolationem, vt Iud. 6. vbi bis habetur

A idem verbum הוֹצִיא quod hoc loco in Genesi cernimus, & apertè significat adductionem hostiæ. Quod idem videmus in verbo הֵבִיא quod propriè adducere significat, & tamen passim in Scriptura restringitur ad sacrificium, vt idem sit quod offerre, vt patet Gen. 4. vbi describitur sacrificium Caiu & Abel.

Sequitur in sententia citata: *Panem & vinum*. Hic Caluinus & Kemnitius contendunt, panem & vinũ prolata fuisse in refectionem Abrahæ, & sociorum eius, qui fatigati, reuertebantur ex prælio. AT nos nõ negamus data illa in cibum Abrahæ, & socijs, sed dicimus prius fuisse Deo oblata, & consecrata, & tum data hominibus, vt de sacrificio participarent. Nam INPRIMIS nulla erat caussa cur corporalem refectionẽ præberet Melchisedech Abrahæ. Nam vt scriptura ibidem habet, redijt Abrahã ex prælio cum ingenti præda, in qua etiam erant ea, quæ ad cibum pertinent, vt illic dicitur: immò in fine capitis additur, milites Abrahæ cibum sumpsisse, antequam eis occurreret Melchisedech. Quid igitur opus erat pane & vino ijs, qui spo-

B lijs abundabant, & paulò antè comederant & biberant? PRÆTEREA cùm Scriptura tot in locis describat nobis sacerdotium Melchisedech, vt distinctum ab Aaronico, & vt simillimum sacerdotio Christi, debuit profectò alicubi tradere, quale fuerit sacrificium Melchisedech. Siquidem ad sacrificium ordinatur sacerdotium, & sacrificio ignorato necesse est etiam sacerdotium ignorari. Nusquam autem fit mentio sacrificij, quod obtulerit Melchisedech, nisi hoc loco: oportet igitur per panem & vinum, non prophanos cibos, sed sanctificatos, & Deo prius oblatos intelligere. DENIQVE id probatur efficacissimè ex verbis sequentibus; subiungit enim Scriptura: *Erat enim sacerdos Dei altissimi.* Quæ ratio ab ipso Spiritu sancto reddita, cur Melchisedech panem, & vinum protulerit, omnino cogit, vt intelligamus panem; & vinum prolata fuisse ad sacrificium.

C SED occurrit Kemnitius, & rursus editionem Latinam accusat, quòd posuerit particulam caussalem pro coniunctiua; non enim in Hebræo est כִּי caussalis, sed ו coniunctiua. Quare sic ipse vertit, Caluinum sequutus: *Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit ei, &c.* Et sic distinguit actiones ipsius Melchisedech Regis, & sacerdotis, vt adductio panis, & vini ad munificentiam Regis pertineat, benedictio autẽ ad sacerdotium. AT frustrà Kemnitius vulgatam editionem lacerat. Licet enim ad verbum non sit in Hebræo: *Erat enim sacerdos*, sed; Et erat sacerdos: tamen illa particula coniunctiua apud Hebræos frequentissimè locum obtinet caussalis, & verti debet per, *enim*, si sentẽtia eleganter Latina phrasi exprimenda sit, quod S. Hieron. facere solet. Exẽpla sunt ad manus, Gen. 20. *En morieris propter mulierem, quam tulisti, habet enim virum.* In Hebræo erat וְהִיא בְּעֻלַת בָּעַל *& ipsa habet*

D *virum.* Genes. 30 *Experimẽto didici, quia benedixerit mihi Dominus.* In Hebræo est copulatiua: *Experimẽto didici, & benedixit mihi Dominus.* Isa. 64. *Tu iratus es, & peccauimus:* id est, Tu iratus es, quia peccauimus; vbi apertissimè ponitur ו pro כִּי copulatiua pro caussali.

DEINDE perturbant aduersarij totam distinctionem orationis, vt ad suam sententiam verba Scripturæ accõmodent; quod si liceret, possemus totam Scripturam perperam interpretari. NAM in Hebræo codice, post illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, inuenitur accentus, quem Hebræi vocant soph pasuch, qui indicat ibi terminari periodum. Quare non potest illud: *Et erat sacerdos*, coniungi cum sequentibus, *& benedixit*, sed debet superioribus illis annecti: *Protulit panem & vinum.* Eandem quoq; distin

ctio-

ctionem inuenimus in Chaldæo, & Græco, & Latino textu. Posita autem hac vera, & communi interpretatione, & distinctione orationis: etiamsi nulla adesset caussalis particula, per se clamaret oratio, panem & vinum prolata fuisse ad sacrificium. Quorsum enim cũ illis verbis: *Protulit panem & uinum*, coniungerentur illa: *Et erat sacerdos Dei*, nisi vt intelligeremus panẽ, & vinum à Melchisedech sacerdote prolatum, vt offerretur Deo?

PRÆTEREA non rectè aduersarij dicunt, Melchisedech vt sacerdotẽ, benedixisse Abrahæ, & proinde malè ita interpretantur Scripturam, cùm sic reddũt: *Erat sacerdos, & benedixit ei*, vel (vt habet Caluinus) *Cum sacerdos esset Dei, benedixit Abrahæ*. NAM etiam Abraham sacerdos erat, vt patet ex plurimis sacrificijs, quæ obtulit: oon igitur Melchisedech vt sacerdos, vel quia sacerdos erat, benedixit Abrahæ, sed quia maior sacerdos, vel quia absolutè maior erat, cùm & Rex, & sacerdos esset. Non enim est solius sacerdotis benedicere, B sed omnis maioris. Nam Salomon Rex, qui sacerdos non erat, beoedicit populo 3. Reg. 8. & idem fecit Dauid 2. Reg. 6. & antea idem fecerat Iosue cap. 8. & 22. cùm nec ipse sacerdos esset, sed princeps politicus. Et Iacob Genes. 48. precatur Angelum, vt benedicat filijs Ioseph. Quare B. Paulus Heb. 6. ex eo, quod Melchisedech benedixit Abrahæ, non colligit, vt secũdum Caluinum, & Kemnitium debuisset, Melchisedech sacerdotem fuisse, sed Abrahamo maiorem fuisse: minor enim, vt ipse ibidem dicit, sine controuersia à maiore benedicitur.

ACCEDAT nunc, vt ad SECVNDVM veniamus, consensus veterũ Patrum, qui certè vel solus sufficere deberet, vt confunderet nouorum istorum interpretum temeritatem. Ac PRIMVM tota Ecclesia in Canone Missæ id testatur, cùm ait: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit* C *summus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificiũ, immaculatam hostiam*. Cuius partis Canonis meminit expressè Ambrosius lib. 4. de Sacramẽtis, cap. 6. ex quo perspicuum est, esse antiquissimam, & publicam totius Ecclesiæ istam sententiam.

Sed PRÆTEREA adducemus testimonia singulorũ Patrum Græcorum, & Latinorum ordine temporis. CLEMENS Alexandrinus lib. 4. Stromatum, nõ procul à fine: *Melchisedech*, inquit, *Rex Salem sacerdos Dei altissimi, qui vinum & panem sanctificatum dedit nutrimentum in typum Eucharistiæ*. OBSERVA hoc loco, panem non prophanum io refectionem vẽtris, vt aduersarij volunt, sed sanctificatum datum esse à Melchisedech. AD HÆC vides panem, & vioum dari à Melchisedech, vt sacerdote Dei altissimi, proinde oblatum antea fuisse Deo, & eo modo sanctificatum. DENIQVE panem, & vinum sacerdotis Melchisedech typum esse Eucharistię: ex quo sequitur, sacerdotium Christi ideo D vocari secundum ordinem Melchisedech, quia in specie panis, & vini consistit.

S. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium, postquã illa verba Psalmi citauerat: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Ita subiungit: *Qui ordo vtique hic est de sacrificio illo veniens, & inde descẽdens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem, & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster IESVS Christus? qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus, & sanguinẽ?* Hic perspicuè vides, Melchisedech obtulisse Deo panem, & vinum in sacrificium, & propter huius sacrificij imitationem, sacerdotium Christi, & Christianorũ,

A vocari secundum ordinem Melchisedech. Id. Cyprianus, vel quicunq; fuit auctor, in serm. de cœna Domini, non procul ab initio: *Significata*, inquit, *olim à tempore Melchisedech prodeunt Sacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius summus Sacerdos panẽ profert, & vinum; Hoc est, inquit, corpus meum*. Et infrà idem auctor æternitatem sacerdotij Christi ponit in eo, quod iugiter sacrificium Eucharistiæ offertur: *Perpes*, inquit, *est hoc sacrificium, & semper permanens holocaustum*. Et superius dixerat interituram esse religionem, si corpus Domini io Eucharistia manducando cõsumeretur, quia nulla superesset victima, sine qua religio esse non potest.

EVSEBIVS Cęsariensis in 5. lib. demonst. Euang. c. 3. *Et sanè, inquit, oraculi exitus admirabilis ei, qui contẽpletur, quemadmodum Saluator noster IESVS, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium iu hominibus gerendum spectant, per suos mini-* B *stros perficiat. Nam quẽadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus; sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse Saluator, ac Dominus noster, deinde qui ab eo profecti sunt sacerdotes, in omnibus gentibus spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentant; quę sanè mysteria Melchisedech tanto antè Spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat*. Et hic vides Melchisedech in sacrificio solo pane, & vino vsũ: & tum Christum, tum eius Ministros toto orbe terrarum in specie panis & vini sacrificium offerre, & hoc modo perpetuari, (vt sic loquar) sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech.

S. AMBROSIVS lib. 5. de Sacrament. cap. 1. *Cognouimus*, inquit, *Sacramentorum istorum figuram Abrahæ* C *temporibus præcessisse, quando obtulit sacrificium S. Melchisedech*. Et infrà: *Diximus quod in altari constituatur calix & panis. in calice mittitur vinum: & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis; Quomodo ergo Melchisedech panẽ, et uinũ obtulit? quid sibi vult admistio aquę?* Vide similia lib. 4. de Sacrament. cap. 3. & 6. & de initiandis myst. cap 8. Idem seu quicunq; fuit auctor, in cap. 5. ad Hebr. exponens illud: *Tu es sacerdos in æternum, &c. Constat*, ioquit, *pecudum victimas perijsse, quæ fuerunt in ordine Aaron: sed manere Melchisedech institutum, quod toto orbe terrarum in Sacramentorum erogatione celebratur*.

S. EPIPHANIVS hæresi 55. quæ est Melchisedechianorum, docet sacerdotium Aaronicum translatum esse per Christum ad sacerdotium Melchisedechi. *Quod sanè*, inquit, *nunc viget in Ecclesia à Christo, & hucusque, dum non amplius semen secundum successionem eligi-* D *tur, sed forma iuxta uirtutem quæritur*.

S. HIERONIMVS io epistola ad Marcellam, vt migret Bethlehem: *Recurre*, inquit, *ad Genesim, & Melchisedech Regem Salem huius principem inuenies ciuitatis, qui iam tunc in typo Christi panem, & vinum obtulit, & mysterium Christianum in Saluatoris, sanguine, & corpore dedicauit*. Et in epist. ad Euagrium de Melchisedech, scribit ex sententia antiquissimorum Patrum, Irenæi, Hippolyti, Eusebij tum Cæsariensis, tum Emisseni, Apollinarij, & Eustachij, ordinẽ Melchisedech in eo consistere, quod ipse non immolauerit cruentas victimas, sed pane, & vino simplici, puroque sacrificio Christi dedicauerit Sacramentum. Idem in quæstionibus in Genesim, explicans cap. 14. *Mysterium*, inquit, *nostrum in uerbo ordinis significatur, nequaquã per Aaron irrationalibus victimis immolandis sed*

oblato pane & uino, id est, corpore, & sanguine Domini Iesu. Idem in commentario Matt. 22. in fine dicit, Melchisedechum pro Abrahamo obtulisse panem & vinum, & cap. 26. dicit Melchisedechum sacerdotē Dei summi panem, & vinum offerendo præfigurasse mysterium Eucharistiæ.

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 35. in Genes. *Videns typum*, inquit, *cogita, oro, & ueritatem.* Et hom. 36. *Postquam*, inquit, *& Melchisedech Rex Salem panem, & vinū attulit (erat enim sacerdos Dei altissimi,) ab illo Abraham accepit oblata.*

S. AVGVSTINVS epist. 95. ad Innocentium Papam, quam scribit nomine suo, & aliorum multorum Episcoporum: *Melchisedech*, inquit, *prolato Sacramento mensæ Dominicæ nouit æternum eius sacerdotiū figurare.* Hic apertissimis, & paucissimis verbis Augustinus docet, oblationem Melchisedech figuram fuisse Eucharistiæ, & in Eucharistia offerenda consistere æternitatē sacerdotij Christi. Et lib. 16. de ciuit. Dei, ca. 22. loquēs de oblatione Melchisedech: *Ibi*, inquit, *primum apparuit sacrificium, quod nunc a Christianis offertur Deo, toto orbe terrarum, &c.* Et lib. 17. c. 17. & lib. 18. cap. 35. & in Psal. 109. clarissimè dicit, sacerdotiū Christi perpetuum secundum ordinem Melchisedech esse, id qđ nunc in Ecclesia viget in oblatione, quæ ad altare fit. Quod idem fusius persequitur in lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 20. vbi inter alia sic loquitur: *Ibi quippe, & hoc dictum est; Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech. Nouerūt qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham; & iam sunt participes eius: vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio: & quod Deū non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit, mutauit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron.* Deniq; ser. 11. de sanctis, qui est quartus de Innocentibus, tractans de reliquijs Martyrum, quę sub altaribus requiescunt: *Quid reuerentius*, inquit, *quid honorabilius dici potest, quam sub illa ara requiescere in quo Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est; Tu es sacerdos in æternum secū dum ordinem Melchisedech?*

THEODORETVS in comment. Psal. 109. *Inuenimus*, inquit, *Melchisedech sacerdotem, & Regem esse, & afferentem Deo non sacrificia ratione carentia, sed panē & vinum.* Et infrà: *Sacerdos nunc est Christus non ipse aliquid offerens, sed vocatur caput eorum, qui offerunt, quandoquidem corpus suum Ecclesiam vocat.* Et suprà iam dixerat Christum exorsum esse sacerdotium secundū ordinem Melchisedech in cęna nouissima, qñ panem, & vinum consecrauit. Vide eundē quæst. 63. in Gen.

S. LEO I. serm. 2. de anniuersario assumptionis suę ad Pontificatum: *Tu es*, inquit, *sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, hoc est non secundū ordinem Aaron, cuius sacerdotium per propaginē sui seminis currens tēporalis ministerij fuit, & cum veteris Testamenti lege cessauit: sed secundū ordinē Melchisedech, in quo æterni Pontificis forma præcessit. Deniq; cū huius diuini sacerdotij Sacramentum etiam ad humanas peruenit functiones, non per generationum tramitē currit, nec quod caro & sanguis creauit, eligitur; sed cessāte priuilegio Patrum, & familiarum ordine pretermisso eos rectores Ecclesia accipit, quos Spiritus sanctus præparauit.*

EVSEBIVS Emissenus, seu quicunq; fuit auctor, sermo. 5. de Paschate: *Melchisedech*, inquit, *oblatione panis, & uini hoc nimirū quod in Eucharistia celebratur) Christi sacrificium figurauit.* Et antea dixerat, perpetuā

A esse futuram in Ecclesia hanc oblationem.

ARNOBIVS in Psal. 109. *Christus*, inquit, *per mysterium panis, & uini factus est sacerdos in æternum.*

EVCHERIVS lib. 2. cap. 18. in Gen. *Melchisedech*, inquit, *sacerdos Dei summi, panem, & vinum in sacrificium offerens.* Et infrà: *Sine aliqua sacerdotali genealogia, Christus homo extitit ex hominibus, vtpotè nō ex tribu Leui, sed ex tribu Iuda; ex qua tribu nihil de sacerdotali præcepto accepit: vtiq; propter mysterium Sacramenti, quod Christianis celebrare præceptum est, vt non secundum Aaron pecudum victimas, sed oblationē panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius Sacramentum in sacrificium offeramus.*

PRIMASIVS in comment. cap. 5. epistolæ ad Hebr. *Quare secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaron, dicatur existere sacerdos, diuersæ causæ existunt: & prima quidem est, quia Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secun-*
B *dum cuiusdam singularis sacerdotij dignitatem, panem offerens Deo, non brutorum animalium sanguinē: in cuius ordine sacerdotij Christus factus est sacerdos, nō temporalis, sed æternus; nec offerens victimas legales, sed instar illius panem & vinum, carnē videlicet & sanguinem suum.* Et infrà: *Vnde patet sacrificium pecudum periisse, quod fuit ordinis Aaron & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech, quia Christus corroborauit, & Ecclesiam tenere docuit.*

CASSIODORVS in Psal. 109. *Quem ordinē*, inquit, *Melchisedech per mysticam similitudinem iustissimus Rex instituit, quando Domino panis, & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas periisse, quæ fuerunt ordinis Aaron: & Melchisedech manere potius institutum, quod toto orbe in Sacramentorum erogatione celebratur.*

C REMIGIVS Antisiodorensis, & EVTHYMIVS Zigabenus in eundem Psal. 109. non dissimilia scribunt.

Ioannes DAMASCENVS lib. 4. de fide, c. 14. *Mensa illa (Melchisedech) mysticam hanc adumbrabat, quemadmodum & sacerdos ille veri Pontificis Christi figurā, & imaginem præ se ferebat.*

OECVMENIVS in comment. cap. 5. epist. ad Hebr. *Melchisedech*, inquit, *fuit primus, qui hostiam sine sanguine, panem, inquam, & vinum obtulit.* Et infrà: *Non ad ipsum*, inquit, *tantùm, quæ à Deo semel facta est, hostiam & oblationem dixit, in æternum: sed ad nostri temporis sacerdotes inspiciens, per quos Christus, & sacrificat, & sacrificatur, quique eis in mystico illo conuiuio, ac cœna sacerdotij huius tradidit formulam.*

THEOPHYLACTVS in cap. 5. ad Hebr. explicans il-
D lud: *Tu es sacerdos in æternum, &c. Apertissimè*, inquit, *de Christo dictum id esse constat. Hic enim & solus Melchisedech, in mortem illius pane & vino sacrificabat.* Et infrà. *In æternum dixit, quia quotidia offertur, in perpetuum offertur per Dei ministros oblatio, Christum Dominum, & Pontificem habens, & sacrificium, qui seipsum nostri ob gratiam sanctificat, frangit, & tribuit.*

ANSELMVS in ca. 5. ad Hebr. *Tu es sacerdos*, inquit, *id est, sacra dans per te, & per tuos. in æternum, id est, quamdiu durabit seculum, quia non transibit sacerdotium Christi, ut aliud succedat, sicut transiuit Leuiticum.*

Ad hæc testimonia, quæ mirum est si non sufficiant ad nouorum istorum hominum audaciam com pri-

primendam, accedant etiam testimonia veterum Hebræorum, quæ recitantur in Berescit Rabba. Nam inter alia habentur hęc verba R. Samuel in cap. 14. Gen. *Albus sacerdotij tradidit: erat enim ipse sacrificans panem, & vinum Deo sancto, & benedicto.* Ibidem R. Phinees in cap. 28. Num. *Tempore Messia omnia sacrificia cessabunt, sed sacrificium panis, & vini non cessabit, sic dictum est Gen. 14. & Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinum. Melchisedech enim, id est, Rex Messias excipiet à cessatione sacrificiorum sacrificium panis & vini, sicut dicitur Psal. 110. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

Superest, vt videamus quid aduersarij cõtra nostrũ argumentum, & pro sua solutione objiciant. PRIMO igitur Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 2. objicit sic: *Perperam trahunt ad panem & vinum illa verba; Et erat sacerdos Dei altissimi; quæ Paulus ad benedictionẽ refert. Nam Hebr. 7. colligit eius præstantiam, quia minor benedicitur à maiore.*

RESPONDEO; Falsum est illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, à Paulo ad benedictionem referri: illa enim verba Paulus ne citat quidem, sed solùm breuiter, & verbis suis scribit, Melchisedech Regem Salem sacerdotem Dei summi occurrisse Abrahæ reuertenti à cæde Regum, eique benedixisse; quæ verissima sunt, sed non inde sequitur, illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, in textu Mosis coniungenda esse cum sequentibus: *Et benedixit*; & non potius cum præcedentibus: *Protulit panem & vinum*. Quod autem Apostolus subjicit, minorem à maiore benedici, non probat Melchisedech sacerdotem Dei fuisse, sed sacerdotem Abrahamo maiorem, vt nos suprà deduximus.

SECVNDO Caluinus ibidem objicit hoc modo: *Quod si oblatio Melchisedech sacrificij Missalis figura esset, an Apostolus, obsecro, qui minima quæque excutit, rem adeò seriam, & grauem fuisset oblitus.*

RESPONDEO; Caussa cur Apostolus non meminerit sacrificij panis & vini, primaria notissima est: quia videlicet id ad propositum eius non faciebat. Volebat enim Apostolus ex Melchisedech ostendere Christi excellentiam supra Leuiticos sacerdotes: Hebræi enim ad quos ipse scribit, valde se efferebant ad sacerdotium Aaronicum. Itaque beatus Paulus adducit in medium, quod Melchisedech, secundum cuius ordinem Christus Pontifex erat, benedixerit Abrahæ, & in eo Aaroni, & proinde maior fuerit Aarone. Item quod decimas acceperit ab Abrahamo, & in eo ab Aarone, qui tunc in lumbis Abrahæ erat, & per hoc maior fuerit Aarone; summus enim Pontifex ab inferioribus sacerdotibus decimas accipit. Deniq; quod Melchisedech fuerit quodammodo æternus, cùm nec ortus, nec interitus eius in Scripturis describatur: quæ omnia ad excellentiam Christi pertinent, & iden commemoranda fuerunt. Quod autem obtulerit panẽ & vinum, non perspicuè ad excellentiam facit, neq; Melchisedech, neq; ipsius Christi, & idcirco non mirum, si fuerit omissum.

ACCEDIT præterea quod Apostolus dedita opera omisit oblationem panis & vini, ne cogeretur explicare mysterium Eucharistiæ, quod altius erat, quàm vt ab illis capi tunc posset. Sic enim ipse Paulus dicit, cap. 5. *De quo* (Melchisedech) *grandis nobis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.* Et sanè cùm Apostolus omnia planè exposuerit, quæ de Melchisedech dicuntur in Genesi, excepta oblatione panis & vini, non videtur posse negari, quin per sermonem ininterpretabilem, cui non erant idonei Hebræi, intelligi debeat mysterium Eucharistiæ.

ADDE, quòd veteres Grçci, vt Hieronymus refert A in epistola ad Euagrium, dicebant Paulum omisisse quoddam Sacramentum Melchisedech, & hoc vocasse sermonem ininterpretabilem, quia scribebat Iudæis infidelibus: constat aũt Sacramentum, quod non poterat infidelibus prodi, vix aliud fuisse q̃ Eucharistiæ.

Neque his repugnat quod Chrysostomus, & Theophylactus in argumento huius epistolæ volunt, eam scriptam esse Iudæis fidelibus. Nam scripta fuit vtrisque, vel certè ita scripta fuit fidelibus, vt ab illis communicari deberet etiam cum infidelibus: nam idcirco in magna parte epistolæ multum Apostolus laborat, vt probet Christum esse Filium Dei, & vnicum orbis terræ doctorem.

Kemnitius loco citato pag. 750. postquam ex textu Hebræo perperam efficere conatus est, Melchisedech non obtulisse Deo sacrificium panis & vini, quæ suprà refutata sunt; addit, etiamsi cõstaret Melchisedech obtulisse Deo sacrificium prædictum, tamen non posse B inde effici, Christum obtulisse simile sacrificium. Id quod probat duplici argumento.

PRIMVM est huiusmodi, quod erit ordine argumẽtorum TERTIVM: *Ex figuris non sunt fabricãda dogmata, nisi in Scripturis eæ figuræ clarè explicentur. Porrò Dauid explicat quidem Melchisedech fuisse Christi figuram, cùm dicit Psal. 110. Tu es sacerdos in ęternum, secundum ordinem Melchisedech; sed non explicat in quo consistat illa similitudo inter Melchisedech, & Christum: Apostolus autem Hebr. 5. & 7. explicat in quo consistat, & multa dicit, sed non attingit oblationem panis & vini. Non igitur affirmandum est Melchisedech typum Christi gessisse, cùm panem, & vinum in sacrificium obtulit Deo.*

RESPONDEO; Ex figuris dogmata fabricari possunt, quando ex Scripturis iuxta communem Patrum con C sensum intellectis colligitur explicatio. Non enim necesse est, vt semper Scriptura apertissimè loquatur, sed satis est, si ita loquatur, vt communem Patrum interpretationem sequuti, sententiam eius assequamur: alioqui paucissima, ac ferè nulla essent dogmata certa in Ecclesia. Iam verò Scriptura in Psal. 109. vel secundum Hebr. 110. testatur Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, quod idem sæpius repetit Apostolus ad Hebræos: in quo autem consistat iste ordo Melchisedech, Scriptura apertè non explicat. Paulus enim, vt diximus, non tractat quis fuerit ordo Melchisedech, sed solùm ostendit excellentiam Christi suprà Aaronem. Sed licet Scriptura non apertè dicat in quo consistat ordo Melchisedech, & figura sacerdotij Christi, tamen ita insinuat & indicat, vt Patres omnes summo consensu in eandem expositionẽ inciderint, vt suprà ostendimus.

ET PRÆTEREA ratio manifestè docet, eam esse veram expositionem. Nam si Christus est sacerdos se D cundum ordinem Melchisedech; ergo debet in sacerdotio conuenire cum Melchisedech, hoc est in eo, quod est proprium sacerdotij Melchisedech: nihil autem est proprium illius sacerdotij, nisi forma talis sacrificij. Nam quod Melchisedech benedixerit, & quod decimas acceperit, non est proprium illius sacerdotij, sed commune etiam cum sacerdotio Leuitico. Quod Melchisedech non fuerit vnctus oleo sensibili, nec successerit alteri, nec ei alius successerit, non est propriũ Melchisedech, se commune cum Abel, & cum alijs nonnullis. Denique, quod non scribatur eius genealogia, & inde sit typus æternitatis sacerdotij Christi, præterquam quod est quid extrinsecum ad sacerdotium, non est proprium Melchisedech, sed commune cum Iob, Helia, & alijs, qui & sacerdotes erant, & non describitur eorum genealogia, vt Epiphanius ostendit hæres. 55. At panem, & vinum offerre est

proprium Melchisedech, & ad sacerdotium maximè pertinet, cùm sit proprius eius actus. Nulla igitur dubitatio remanet de explicatione huius figuræ; quanquam apud prudentes Christianos etiam sine hac ratiocinatione sufficere debuisset tot Patrum auctoritas, cùm nullus contrà proferri possit, qui id neget.

QVARTVM argumentum, quod est SECVNDVM Kemnitij, contra hanc ipsam solutionem pugnat. Sic igitur ille loquitur: *Typus sacerdotij Melchisedech cõsistit in his, quæ non communia habet cum sacerdotio Aaronico, sed in quibus discernuntur Melchisedech & Aaron. Sed sacrificium panis, & vini quotidianũ fuit in sacerdotio Aaronico, Exod. 29. Num. 28.*

RESPONDEO PRIMVM; In sacerdotio Aaronico erat quidem sacrificium panis & vini, sed vt pars quædam, & quasi condimentum alterius sacrificij; non autem vt sacrificium principale: nam in ijsdem locis Scripturæ iubentur offerri agni, aut vituli, & simul cum eis simila, & libamentum. At Melchisedech, panem, & vinum per se in sacrificiũ obtulit. DEINDE panes, qui offerebantur in sacrificio Aaronico cum animalibus, vt diximus, semper conspergebantur oleo, & vt plurimum inde fiebant lagana. At sacrificium Melchisedech erat simplex panis. DENIQVE posset etiam dici, differentiam inter sacerdotia illa hanc fuisse, quod Aaron offerebat sacrificia omnium generum, id est, tam cruenta, quàm incruenta. At Melchisedech vtebatur solo incruẽto, puro, ac simplici sacrificio, vt ex Hieronymo, Eusebio, & omnibus Patribus suprà citatis docuimus.

SED contra hanc solutionem est QVINTVM argumentum. Nam si Melchisedechi sacerdotium hoc differt ab Aaronico, quod in illo nihil cruenti sacrificabatur: sequitur Christum non posse dici sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, siquidem præcipuum Christi sacrificium cruentum fuit, nimirum sacrificium crucis.

RESPONDEO; Sacrificium crucis, si per se consideretur, non est secundum ordinem Aaron, nec secũdum ordinem Melchisedech. Quod non sit secundum ordinem Aaron, certissimum fidelibus esse debet: nam Christus non erat sacerdos secundum ordinem Aaron, vt Apostolus apertè docet ad Hebræos 7. & patet etiam manifestissimè, quia non erat de tribu Leui, sed de tribu Iuda. Quomodo ergo sacerdos non secundum ordinem Aaron, sacrificium Aaronicum obtulisset? DEINDE sacrificium crucis est sacrificium omnium perfectissimum, & ipso etiam sacrificio Missæ præstantius, quatenus distinguuntur. At quis ferat, vt dicatur sacrificium Aaronicum præstantius omnibus sacrificijs, & ipsa etiam Missa, quæ est secundum ordinem Melchisedech? PRÆTEREA Apostolus ad Hebr. 7. disertis verbis docet, sacrificium Aaronicum imperfectum fuisse, nec potuisse consummare sanctificatos. At crucis sacrificium perfectissimum fuit, & consumauit in perpetuum sanctificatos, vt ibidem dicitur: non igitur sacrificium crucis ad ordinem Aaronis pertinere potest. DENIQVE sacrificium Aaronicum duas conditiones necessariò requirit: alteram vt sit cruentum, alteram vt sit typicum, seu repræsentatiuum. Sacrificium autem crucis, etsi cruentum fuit, tamen non fuit typicum: nec enim opus fuit typis, vbi ipsa veritas aderat.

Ex qua ratione colligitur etiam non fuisse sacrificiũ crucis, si per se consideretur, secundum ordinem Melchisedech. Nam sacrificium Melchisedechi fuit typicum, sed incruentum: vnde conueniebat cum Aaronico, in eo, quod vtrumque erat typicum; immò eiusdem rei typus, seu figura, id est, passionis Christi; sed differebant in specie typorum, quod typus Aaronicus erat cruentus, & in forma animalium, Melchisedechi autem erat incruentus, & in forma panis. Ex quo sequitur ratione sacrificij crucis Christum non esse sacerdotem, nec secundum ordinem Melchisedech, nec secundum ordinem Aaron, quia non obtulit se in cruce sub forma panis, nec sub forma agni, aut vituli, sed sub ipsa sua humana forma. Ex quo rursum sequitur, Christum non posse dici sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, vt tamen in Scripturis passim dicitur, nisi sacrificium instituerit, vel obtulerit sub forma panis: quemadmodum non potest dici sacerdos secundum ordinem Aaron, quia non obtulit sacrificium sui ipsius sub forma vituli, aut agni, aut alicuius alterius typi cruenti secundum ritum Aaronicum. Nam agnum Paschalem, vt dicemus, non obtulit secũdum ritum Aaronicum; neque ipse instituit, sed potius abrogauit.

DICES; Si Christus obtulit sacrificium cruentum, etiamsi nõ obtulerit illud iuxta ordinẽ Melchisedech, tamẽ ipsum obtulisse tale sacrificium impedit, quò minus possit Christus appellari sacerdos secundum ordinem Melchisedech, cùm proprium sit huius ordinis non habere sacrificium vllum cruentum.

RESPONDEO; Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, non quomodocunque, sed in æternum, id est, respectu eius sacrificij, quod in æternum duraturum, id est, perpetuò frequentãdum erat, abrogatis sacrificijs legalibus; & quod erat futurum proprium sacrificium Christianæ religionis. Et quia Christus non instituit, neque obtulit sacrificium perpetuò celebrandum, & proprium religionis suæ, nisi incruentum, ideo verè ac propriè est sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Vbi tamen illud est OBSERVANDVM, quod licet Christus non fuerit sacerdos secundum ordinem Melchisedech ratione sacrificij crucis, sed solùm ratione sacrificij Eucharistiæ. tamen sacrificium crucis dici potest secundum ordinem Melchisedech ratione ipsius sacerdotis Christi, à quo offerebatur: ipse enim absolutè sacerdos erat secundum ordinem Melchisedech. Quare Apostolus ad Hebr. 5. etiam in ipsa cruce Christum sacerdotem vocat secundum ordinem Melchisedech.

SEXTVM argumentum sumit Matthias Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, capit. vigesimo sequinto, à dissimilitudine sacrificij Melchisedech, & nostræ Missæ. Melchisedech enim, si quid obtulit, panem & vinum obtulit. At in Eucharistia nõ manet panis, & vinum, sed sola accidentia, vt Catholici ipsi docent.

RESPONDEO; Sacrificium Missæ est verè secundũ ordinem Melchisedech, tum quia est incruentum; id enim erat proprium sacrificij Melchisedech, tum etiã quia Missa Christum repræsentat in specie panis, & vini, vt etiam illum repræsentabat sacrificium Melchisedech, atque ita in symbolo exteriore planè conueniũt. Quod autem substãtia interior sit diuersa, non refert, quia, vt ostendimus suprà, significatio, seu repræsentatio in accidentibus, non in substantia est. Addo, quòd necessariò substantia sacrificij Missæ, debuit esse diuersa à sacrificio Melchisedech, cùm illud præstantius, ac diuinius esse debuerit, in quo ipsa veritas cum symbolo, quàm illud, in quo solum symbolum continetur.

SEPTIMVM argumentum sumunt ex Patribus. Nam Petrus Martyr in caput quintum, primæ ad Corinthios, probat Melchisedech non obtulisse Deo panem, & vinum, quia R. Salomon in caput decimum quartum Genes. & Ambrosius in libris de Sacramentis, & Augustinus in quæstionibus veteris, ac noui Testamenti, dicunt à Melchisedecho panem, & vinum datum esse Abrahamo. In eandem sententiam citat Kemnitius loco citato Iosephum, & Chrysostomum.

SED

SED hæc loca nihil omnino efficiunt. Nam INPRIMIS R. Salomon non modò Hebræus est, & nullo modo conferendus cum tot sanctis Patribus, quos citauimus, sed etiam apertissimus hostis Christianæ Religionis. PRÆTEREA ipse ibidem indicat, vt etiam Petrus Martyr fatetur, oblationem illam Melchisedech significasse futurum aliquãdo, vt in Hierusalem offerretur sacrificium panis, & vini. At quomodo sacrificium futurum significare poterat oblatio illa, si erat tantum prophanum conuiuium, & non potius conuiuium sacrum, ex participatione nimirum rei Deo prius oblatæ? Itaque R. Salomon, licet dicat panem, & vinum prolatum à Melchisedech in refectionem Abrahæ & sociorum fuisse, non tamen negat, immo subindicat prius Deo fuisse oblatũ. Quod apertissimè docent Rabini antiquiores, vt iam ostẽdimus.

Sanctus Ambrosius totus est noster, vt suprà demonstratum est, & ideo fortasse Petrus Martyr, vt est in huiusmodi rebus cautus, certum librum & caput noluit annotare.

Locus ex Augustino citatus, neque Augustini est, neq; pro aduersarijs facit, sed pro nobis. Auctor enim illarum quæstionum multos habet errores, qui ab Augustino refelluntur, & inprimis in illa ipsa quæstionẽ 109. quam pro se Martyr adducit, contendit ille auctor Melchisedechum esse Spiritum sanctum, quem errorem ex professo refellit Hieronymus in epistola ad Euagrium de Melchisedech. Quod autem ille auctor, quicunque fuerit, de oblatione Melchisedech scribit, pro nobis facit contra aduersarios: dicit enim Melchisedechum obtulisse Abrahamo Eucharistiam corporis, & sanguinis Domini. Ex quo intelligimus, illi auctori non fuisse commune, & prophanum conuiuium, quod exhibuit Melchisedech Abrahæ, sed sacrum typum Eucharistiæ, quod nunc aduersarij pertinaciter negant.

Porrò Iosephus quem citat Kemnitius, scribit, panem illum datum Abrahę, quod non negamus, sed nõ negat prius Deo fuisse oblatũ, quod nos affirmamus.

Denique Chrysostomus noster est, vt suprà est demonstratum.

OCTAVVM argumentum oppugnat alteram partem nostræ rationis, ductam ab æternitate sacerdotij secundum ordinem Melchisedech. Est autem argumẽtum tale: Vt Christus sit sacerdos in æternum, nõ necesse habet quotidie per Ministros offerre; non igitur ratio illa concludit. Antecedens probat Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 742. vbi demonstrat ex Apostolo Hebr. 7. & 9. negatiuè, & affirmatiuè, vt ipse loquitur, quemadmodum sit Christus, aut non sit sacerdos in æternum. Ac PRIMVM dicit non esse sacerdotem in æternum, quia sæpius offerat seipsum; id enim expressè Paulus non semel repetit. DEINDE addit ob quinque caussas dici Christum sacerdotem in æternũ. PRIMA est, quia viuat in æternum. SECVNDA, quia virtus vnicæ oblationis eius in sempiternum duret, & efficax sit. TERTIA, quia semper in cœlo intercedat pro nobis. QVARTA, quia per ipsum vt sacerdotem habeamus accessum ad Patrem. QVINTA, quia in perpetuum saluare possit, & saluet qui per ipsum ad Deum accedunt.

RESPONDEO; Quod attinet ad partem huius argumenti negatiuam, cùm Paulus dicit non fuisse opus, vt Christus sæpius se offerret; apertissimè loquitur de cruenta oblatione, quæ sufficientissima, immò infiniti pretij, & valoris fuit: ceteræ oblationes repetebantur, & repetuntur, quia finiti sunt valoris. Quod autem ad æternum sacerdotium Christi necesse sit, vt sæpius offerat per se, vel per suos ministros, non quidem cruente, sed aliquo alio modo, idem Paulus docet, Hebræ. octauo, vt sanctus Thomas in commentario præclarè exponit. Cùm enim Apostolus dixisset, Christũ

A esse Pontificem, & ministrum Sanctorum, & tabernaculi, quod fixit Deus, & non homo, id est, esse Pontificem Ecclesiæ, nõ Synagogæ, subiungit: *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur, vnde necesse est, & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi vides Paulum per necessariam consequentiam colligere, debere Christum, si verè est Põtifex, habere aliquid quod offerat, & consequenter debere offerre, quia omnis Pontifex constituitur ad offerendum. Quare secundum Pauli sententiam, Christus non est Pontifex in ęternum, nisi assiduè aliquid offerat, nec satis est, quod semel cruentè obtulerit seipsum. Subiungit postea idẽ Apostolus, declarans victimam, quam nunc assiduè Christus offert, non esse aliquid terrenum, vt oues, & boues, sed aliquid cœleste, nimirum sacratissimam Eucharistiam: *Si ergo*, inquit, *esset super terram, nec esset sacerdos, cum essent qui offerrent secundum legem munera; qui exemplari, & vmbra deseruiũt cœlestium.* Quorum verborum hæc est sententia: Si hostia immolanda esset super teram, id est, si esset aliquid terrenum, & mortale, vt oues, & boues, &c. CHRISTVS non esset sacerdos, quia non esset vlla necessitas noui sacerdotij, cùm satis multi sine ipso secundum legem eiusmodi munera terrena assiduè offerant. Deinde pergit Paulus, ac ostendit, Christum esse Pontificem melioris Testamenti, quàm antiquum fuerit, ex quo sequitur offerri nũc meliores hostias, quàm antiquæ illæ fuerint.

Atq; hinc etiam perspici poterit, quinque illas caussas, quas attulit Kemnitius, non sufficienter ostendere, cur Christus dicatur sacerdos in æternum. PRIMA illa, quia viuit in æternum, non est sufficiens. Nam requiritur quidem vita æterna, in eo, qui debet sacerdotium æternum habere, sed non sufficit: alioqui omnes Leuitici sacerdotes post resurrectionem dicerentur sacerdotes in æternum, quia habuerunt sacerdotium, & viuent in æternum. Requiritur igitur, vt viuens fungatur sacerdotio in æternum. Quemadmodum nõ potest aliquis rectè dici fuisse Rex per 30. annos, si nec regnauerit, nec regnare potuerit, nisi per vnum diem. Id quod maximè locum habet in sententia aduersariorum, qui existimant sacerdotium seu ministerium Ecclesiasticum, esse merum officium. Denique id apertissimè beatus Paulus requirit, vt ostendimus, cùm ait, oportere Christum, si est Pontifex, habere aliquid quod offerat. Paulus autem Hebr. 7. vbi ponit istam caussam Kemnitii, cùm ait: *Christus autem, eo, quod maneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium*: non probat ideo solum Christum esse æternum sacerdotem, quia manet in æternum; sed probat ex eo, quod manet in æternum, posse illum perpetuò fungi sacerdotio, nec esse opus, vt quis illi succedat; sicut in sacerdotio Leuitico opus erat continua successione, quia nullus eorum poterat perpetuò ministrare, cùm morte prohiberentur permanere.

SECVNDA caussa, quòd virtus oblationis crucis perpetua sit, non etiam est sufficiens. Illa enim ostendit, effectum sacrificij crucis esse perpetuum, & proinde impropriè ipsum etiam sacrificium posse dici perpetuum. Propriè tamen non dicitur sacrificium æternũ, quod semel factum est, nec dicitur æternum sacerdotium, cùm non iugiter sacrificatur: alioqui sacerdotiũ, & sacrificium Noë, æterna dici possent, quia (vt colligitur ex cap. 8. Gen.) effectus sacrificij oblati à Noë post diluuiũ, semper manet, & manebit: impetrauit enim, ne iterum diluuium aquæ rediret super terram. Pari ratione Christi natiuitas ex matre, passio, & mors, dici possent æterna, & Christus dici posset semper nasci, pati, & mori, quia effectus horum omnium semper manet.

TERTIA ratio, quòd Christus in cœlo semper intercedat pro nobis, aut nõ probat illum esse sacerdotẽ, aut probat illum nunc per ministros offerre. Nam si

volunt

volunt aduersarij Christum intercedere per solam orationem, non habent inde illum esse propriè sacerdoté: nam quilibet homo, quãtumuis laicus, potest pro alio per orationem intercedere. Si verò contendant illum intercedere, vt sacerdotem, id est, mediante oblatione victimæ: tum necesse est Christum semper offerre; & proinde Eucharistiam esse sacrificium, quod à Christo per ministerium humanum Deo iugiter offeratur.

DICENT, Christum offerre seipsum in cœlo, dum passionem suam assiduè Patri repræsentat, & per eam nos reconciliat. Hoc enim videtur sentire Caluinus lib. 4. Instit. ca. 18. §. 2. vbi dicit, non esse amplius in terris vllum sacerdotium, cùm sit translatum in cœlum, Christo ibi in æternum sacerdote existente.

RESPONDEO; Aut volunt oblationem quæ fit in cęlo, esse verum ac propriè dictum sacrificium; aut solũ impropriè, & figuratè. Si primum, plurima sequentur contra aduersarios, & aliqua eorum etiam contra veritatem. PRIMO, religionem, ac legem Christianam non esse amplius in terris, sed translatum esse in cœlũ: nam translato sacerdotio, necesse est vt etiam legis translatio fiat Hebr. 7. SECVNDO, in cœlo non esse nudam veritatem, sed vmbras etiam, & figuras, ac cæremonias: nam omnia sacrificia propriè dicta, debent esse repræsentatiua sacrificij crucis, & cæremoniæ quędam religionis. TERTIO, oportebit aduersarios concedere, repeti sæpius oblationẽ Christi, quod illi nullo modo cócedere volunt. Si secundum, tum necesse erit confiteri Christi verum sacrificium in terris offerri, quod nos contendimus, aut certè Christum non esse verè, ac propriè sacerdotem, quod est absurdissimum, & contra manifestas Scripturas. Id autem sequi perspicuum est, quia nõ potest esse verè, ac propriè sacerdos, qui sacrificium verum, ac proprium offerre non potest.

QVARTA Kemnitij ratio similis est superiori: perinde enim est Christum sacerdotem pro nobis intercedere, quæ erat tertia ratio; & nos per sacerdotem Christum aditum habere ad Patrem, quæ erat quarta.

QVINTA ratio, quòd saluare in perpetuum possit, probat eum Saluatorem esse, non autem sacerdotem. Neque hæc ratio dissimilis est secundæ ac tertiæ, proinde eodem modo refellitur. Quare nõ probauit Kemnitius Christum dici posse æternum Sacerdotem sine oblatione victimæ per Ecclesiæ Ministros. Est autem hoc loco addẽdum, nos minimè negare, quin Sacerdotium Christi absolutè sit futurum æternum ratione effectus, quatenus virtus oblationis eius consummat in æternum sanctificatos, vt ex Apostolo docet S. Thomas p. 3. q. 22. art. 5. Et quia Christus in quo semper residet summa sacerdotalis dignitas, verè manet in æternum, & semper. Deo sacrificium laudis & gratiarum actionis immolat: tamen ratione officij sacerdotalis propriè dicti & iuxta vaticinium Psalm. 109. Sacerdotium Christi dici existimamus ęternum, nõ quia duraturum sit infinito tempore, sed quia nullum ei sacerdotium vnquam succedet. Neque enim Dauid solùm ait, Tu es sacerdos in æternum, sed addit, secundũ ordinem Melchisedech, id est, vt ex Patribus demonstrauimus, Tu es Sacerdos in æternum offerens per ministros tuos in Ecclesia tua sacrificium corporis, & sanguinis tui in specie panis, & vini. Sacrificium autẽ in specie panis, & vini non durabit infinito tempore, & tamen durabit in æternum, quia semper durabit, quamdiu sacrificium propriè dictũ necessarium erit, id est, vsque ad mundi consummationem. Iurauit enim Dominus, & non pœnitebit eum, hoc est, non mutabit vnquam hoc sacerdotium cum alio sacerdotio, sicut mutauit sacerdotium secundum ordinem Aaron cum sacerdotio secundum ordinem Melchisedech.

CAPVT VII.

Probatur sacrificium Missæ ex figura Agni Paschalis.

ALTERVM testimonium pro sacrificio Missæ sumitur ex lib. Exod. cap. 12. & similibus locis, vbi agitur de Agno Paschali. Est autem hoc argumentum: Celebratio Agni Paschalis figura erat expressa celebrationis Eucharistiæ. Sed illa immolatio quædam erat victimæ Deo oblatæ; ergo celebratio Eucharistiæ immolatio victimæ Deo oblatæ esse debet, vt figura figurato respondeat. Quia verò aliqui, vt Kemnitius, negant propositionem, aliqui assumptionem: vtraque probanda erit, ac deinde argumenta Kemnitij diluenda, quibus hanc rationem infirmare conatur.

Quod igitur celebratio Agni Paschalis fuerit figura celebrationis Eucharistiæ, probatur PRIMO ex Scripturis, 1. Cor. 5. *Et enim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis*. Ex hoc loco certò constituere possumus, Agnũ Paschalem, qui & Pascha dicitur in Euangelio, figurã immolationis Christi fuisse: quando autem fuerit impleta, non ita certò ex hoc solo loco constitui potest.

DICENT enim aduersarij, Apostolum loqui de immolatione in cruce facta, & de manducatione spirituali, quæ fit per fidem. SED nos ex Euangelio probabimus figuram illam propriè impletam fuisse in institutione, & celebratione Eucharistiæ. Nam INPRIMIS ex Euangelio constat, Apostolos ante Christi passionem manducasse carnem Christi in nouissima cœna, & proinde manducasse verum agnum Paschalem, ad cuius epulas nos hortatur Apostolus, cùm ait: *Itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis*. Sed epulum sequitur immolationem: prius enim agnus immolatur, postea comeditur; non è contrario, prius comeditur, & postea immolatur. Debuit ergo præcedere immolatio Christi illam mãducationem cœnæ, quam fecerunt Apostoli ante passionem Domini; non ergo sola passio est immolatio de qua loquitur Paulus, sed etiam consecratio, & oblatio Eucharistiæ est immolatio per Agni Paschalis immolatione figurata.

PRÆTEREA, vt ex eodem Euangelio constat, Dominus post cęremoniã Agni Paschalis cõtinuò subiunxit celebrationem Eucharistiæ; neque distulit in aliud tempus, aut locum, vt apertè ostenderet se noua ista cæremonia finem imponere cæremoniæ veteri.

DEINDE, si consideremus circumstantias vtriusq; celebrationis, videbimus nullam figuram à Christo manifestius impletam, quàm istam. Agnus Paschalis 14. die primi mẽsis ad vesperam immolari debuit Exo. 12. & fuit hæc circumstantia summè necessaria, vt ex multis locis Scripturæ probari posset: Eucharistiam Christus instituit hoc ipso tempore, vt notum est. SECVNDO, agnus immolabatur in memoriam transitus Domini, & liberationis populi de Ægypto: & Eucharistia celebratur in memoriam transitus Domini per passioné ex hoc mundo ad Patrem, & nostræ liberationis de potestate Satanæ, quę per ipsam Christi mortem facta est. TERTIO, agnus immolabatur vt manducaretur & esset quasi viaticum peregrinorum; nam ideo manducabatur à Iudæis, habitum peregrinorum præ se ferentibus cum baculis, & calceis, &c. Et Eucharistia quid est aliud, nisi refectio, & viaticum peregrinantium ad veram ac cœlestem patriam? QVARTO, agnus non poterat manducari, nisi à circumcisis, & mundis, & in Hierusalem; ita Eucharistia non potest sumi, nisi à baptizatis, & mundis, & intra Ecclesiã Catholicam existentibus.

AD HÆC, si non impleuit Christus eam figuram in institutione Eucharistiæ, dicant aduersarij, quando

cam

eam impleuerit: nam cùm, teste Paulo, figura fuerit, debuit necessariò impleri.

DICENT fortasse impletam eam figuram à Christo, vel quando ipse manducauit Agnum Paschalem, vel certè quando fuit crucifixus: nec enim aliud occurrit, quod verisimiliter dici possit.

At illud PRIMVM, nulla ratione defenditur. Cùm enim Dominus Agnum Paschalem manducauit, legem obseruauit, quod semper faciebat dum in terris viueret, non figuram impleuit. Siquidem implere figuram, non est illud ipsum, quod lex præscribit agere, sed aliquid aliud ei substituere excellentius, ad quod significandum figura illa præcesserit; quemadmodum figuram circumcisionis non impleuit cùm Circumcisionem accepit, sed cùm Baptismum ei substituit. Vnde à Paulo Coloss. 2. Baptismus vocatur Circumcisio Christi non manufacta.

Illud autem ALTERVM de passione Domini, est quidem aliquid, sed non eiusmodi, vt sufficiat. Nam immolatio Agni Paschalis potest quidem dici figura passionis Christi. Nam si agnus ille figura est Eucharistiæ, & Eucharistia est repræsentatio passionis, quis neget etiam agnum illum, fuisse figuram, & repræsentationem passionis? Quare Ioan. 19. videmus Euangelistam reddere caussam, cur non fuerunt Christi crura in passione cōfracta, quia scriptū est de Agno Paschali: *Os non comminuetis ex eo*; tamen magis immediatè, & principaliter cæremonia Agni Paschalis figura fuit Eucharistiæ, quem passionis, vt patet ex circumstantijs paulò antè explicatis. Passio enim non incidit in diem 14. nec in vesperam, sed in meridiem diei 15. Neque fuit Christus crucifixus in memoriam transitus alicuius, aut liberationis. Neq; crucifigebatur vt manducaretur, nec fuit vllus tunc, qui eum sic immolatū manducauerit. Neque in domo, aut Hierusalem, sed extra portam in aperto campo immolatus fuit. Denique non solùm baptizati & mundi, sed etiam alij possunt ac debent Christum, vt in cruce immolatum, fide manducare: fides enim præcedit, & Baptismum, & iustificationem.

Probatur nunc ex Patrum communi consensu, Agnum Paschalem Eucharistiæ figuram fuisse. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem non procul à fine, exponit de Eucharistia illud Lucæ 22. *Desiderio desideraui hoc Pascha māducare vobiscum. Professus*, inquit, *se concupiscentia concupisse edere Pascha ut suum (indignum enim ut quid alienum concupisceret Deus) acceptum panem, corpus suum fecit, &c.* Et Paulò antè dixerat, Christum non cōcupisse veruecinam Iudæorum, cùm ait se desiderasse edere Pascha. Quare Tertullianus de Pascha intelligit Eucharistiam, non Agnum Paschalem: non autem per Pascha Eucharistiam intelligeret, nisi Eucharistiam esse crederet per Agnum illū Paschalem figuratam.

CYPRIANVS lib. de vnit. Eccles. probat non posse extra Ecclesiam māducari vtiliter Eucharistiam, quia scriptum est de Agno Paschali: *in domo una comedetur*. Et serm. de cœna Domini: *Cœna*, inquit, *disposita inter Sacramentales epulas obuiauerunt sibi instituta antiqua, & noua: & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis.*

AMBROSIVS in cap. 1. Lucæ: *Quando*, inquit, *sacrificamus, Christus adest, Christus immolatur; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.*

Gregorius NAZIANZENVS orat. 2. de Pascha, exponens cæremonias Agni Paschalis, dicit imperasse Deum, vt ad vesperam agnus immolaretur, quia Christus ad vesperam Sacramentum corporis sui discipulis tradidit.

GAVDENTIVS tract. 2. in Exodum, totam celebrationem agni de Eucharistia exponit: *In vmbra*, inquit,

A *illius legalis Paschæ, non vnus agnus occidebatur, sed plures. Singuli enim occidebantur per domos, nam sufficere vnus non poterat vniuersis.* Et infrà: *Idem per singulas Ecclesiarum domos in mysterio panis, & vini reficit immolatus, viuificat creditus; consecrantes sanctificat consecratus, hæc agni caro, hic sanguis est.*

HIERONYMVS in ca. 26. Matth. *Postquam*, inquit, *typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur Sacramentum.*

Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudæ, tomo 3. *In ipsa mensa*, inquit, *vtrumque Pascha, & typi, & veritatis celebratum est.* Et infrà: *Fuit quidem aliquādo Pascha Iudaicum, sed exemptum, & euacuatum est Paschæ spiritalis aduentu, quod Christus*
B *tradidit. Nam cùm manducarent, & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit, Hoc est corpus meum, &c.* Et hom. 83. in Matth. de institutione Sacramenti loquens: *Veritatem*, inquit, *figuræ adiunxit*. Et paolò pòst: *Si figura à seruitute liberauit, multò magis veritas orbem terrarum vindicabit.*

AVGVSTINVS lib. 2. cōtra literas Petil. ca. 37. *Aliud*, inquit, *est Pascha quod illi de oue celebrāt, aliud quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.*

LEO serm. 7. de passione Domini, de Pascha loquēs: *Vt ergo*, inquit, *vmbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis; antiqua obseruantia nouo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur.* Et infra de Sacramenti institutione loquens: *Vetus*, inquit, *Testamentum consumabat, & nouum Pascha condebat. Discumbentibus enim secum*
C *discipulis, &c.*

ISICHIVS lib. 2. in Leuiticum, cap. 8. *Prius*, inquit, *figuratam ouem cum Apostolis cœnans Dominus, postea suum obtulit sacrificium.* Vide etiam lib. 6. cap. 23. Procopius Gazæus in cap. 12. Exodi, idem habet.

GREGORIVS homil 22. in Euangelia, totam cæremoniam Agni Paschalis exponit accommodatè ad Eucharistiam: *Quid*, inquit, *sit sanguis agni non iam audiendo, sed bibendo didicistis, &c.*

BEDA in cap. 22. Lucæ, & ex illo ANSELMVS in ca. 26. Matth. *Finitis*, inquit, *veteris Phase solennis, quæ in commemoratione antiqua de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, transit ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare volebat, vt scilicet pro carne agni ac sanguine, sui corporis, sanguinisque Sacramentum institueret.*

RVPERTVS lib. 2. in Exodum, ca. 6. *Tandem*, inquit,
D *quartadecima die ad vesperam, vbi illum veteris Paschæ Agnum comedit cum discipulis suis, tunc ipse noui sacrificij agnus continuò capiendus, & ducendus ad immolandū, iam in angustia passionis agonizans, prius proprijs manibus Deo Patri semetipsum immolauit, accipiens panem, & vinum, & mira, atque ineffabili sanctificationis potentia transferens hæc in corporis sui, & sanguinis Sacramentum.*

Ex his igitur propositio nostri argumenti satis confirmata videtur. Assumptio verò, celebrationem Agni Paschalis, sacrificium quoddam fuisse, minori adhuc negotio comprobabitur. Nam legimus Exod. 12. *Immolate Phase.* Et infrà: *Victima transitus Domini est.* Num. 9. *Ecce*, inquit, *quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase, in die illo accedentes*

dentes ad Moysem, & Aaron dixerunt; Immundi sumus super anima hominis, quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israël? Et infrà: *Si quis mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino nõ obtulit tempore suo.* Ex his habemus Agnũ Paschalem verè, & propriè sacrificium fuisse, cùm & victima, & sacrificium in Scripturis absolutè dicatur; & præterea offerri Domino per immolationem, quod est veri sacrificij proprium, debuerit.

ANNE, quòd eodem modo loquitur Euangelium, Marc. 14. *Et primo die azymorum, quando Pascha immolabant.*

DENIQVE, quid clarius verbis Pauli primæ Corint. 5. *Pascha nostrum immolatus est Christus?* neque enim negabunt Christi passionem verum sacrificium fuisse. Cur autem Paulus sacrificium Christi Paschæ immolationem appellaret, si non fuisset verum sacrificium Agni Paschalis immolatio? Neque obstat, quod non offerebatur à solis Sacerdotibus, sed à multis non Sacerdotibus. Nam hoc sacrificium fuit institutum, antequam familia Aaron determinaretur ad sacerdotium, & ideo quantum ad hoc sacrificium, mansit antiquum priuilegium, vt omnes patresfamilias sacerdotio fungerentur. Vide Philonem lib. 1. de vita Moysis.

Sed iam videamus, quid Kemnitius contra hoc nostrum argumentum obijciat in secunda parte Examinis, pag. 758. & 759. PRIMO, obijcit testimonium AVGVSTINI, libro de vnitate Ecclesiæ, contra literas Petiliani, cap. 16. *Non ea colligant & commemorent, quæ obscurè, ambiguè, vel figuratè dicta sunt, quæ quisque sicut voluerit, interpretetur secundũ sensum suum: talia enim rectè intelligi, exponique non possunt, nisi prius ea, quæ apertissimè posita sunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos aliud ad vestrum sensum detorquere conemini.* Et cap. 19. *Hæc mystica sunt, operta sunt, figurata sunt; aliquid manifestum, quod interprete non egeat flagitamus.* Item: *Quod si ambiguè posita & pro nobis, & pro vobis possunt interpretari, nihil vtique adiuuant caussam vestram, sed planè talia malam caussam, vel moras faciendo sustentant.*

RESPONDEO; Testimonia Scripturæ figurata, quia possunt varijs modis exponi, non faciunt fidem, nisi ex alio loco Scripturæ certò constet, quemadmodum sint accipienda. Scriptura autem tribus modis solet figuram aliquam explicare. PRIMO, quando immediatè, & in particulari exponit proprijs verbis, quod figuratè dictum erat. Hinc ex parabolis Domini de piscibus bonis, & malis in ijsdem retibus; & de ouibus, & hœdis in eodem ouili, & alijs similibus, Catholici conuicerunt Donatistas negantes in Ecclesia esse bonos, & malos: quia Dominus ipse parabolas explicuit, applicans eas ad Ecclesiam Matthæi 13. & 25. De qua re vide Augustinum in breuiculo collationis tertiæ diei. SECVNDO, quando Scriptura immediatè figuram non explicat, tamẽ approbat Ecclesiæ explicationem, dum ei apertissimis verbis testimonium perhibet, quòd sit columna, & firmamentum veritatis, 1. Timoth. 3. Augustinus lib. 1. contra Cresconium, cap. 33. & alibi passim tradit hanc formam argumentandi. TERTIO, quando Scriptura docet, in verbis quibusdam figuram in Christo, vel à Christo implendam cõtineri: & deinde manifesta ratione colligimus, quo tempore, & loco fuerit impleta, licet Scriptura id nõ explicauerit. Nam cùm constat aliquam esse figuram, simul constat impleri debuisse: proinde si possimus ratiocinando concludere, aut tali tempore, & loco fuisse impletam, aut absolutè non fuisse impletam, firmissimè quod volumus demonstramus.

Nostrum igitur argumentum ex figura Agni Paschalis, & eiusdem figuræ explicatio, habet testimoniũ à Scriptura secundo, & tertio modo. Nam INPRIMIS protulimus consensum veterum Patrum Græcorum, & Latinorum, qui est consensus eius Ecclesiæ, quam & nos, & aduersarij veram Ecclesiam esse, & proinde iuxta Apostolum columnam, & firmamentum veritatis esse non dubitamus. DEINDE, Scriptura testatur illam esse figuram in CHRISTO implendam, vt ex eodem Paulo ostendimus, 1. Corinth. 5. Et nos ex manifestis circumstantijs euidenti ratione conclusimus, aut nunquam, aut in nouissima cœna in institutione Sacramenti fuisse impletam.

PORRO Augustinus in locis à Kemnitio citatis, loquitur de figuris illis, quarum explicatio nullum habet à Scriptura testimonium; & ideo semper adiungit esse obscuras, opertas, interprete indigentes, & quæ possint pro arbitrio in varios sensus detorqueri. Non enim simpliciter reijcit argumentum ex figuris, sed ex figuris obscuris, & nondum explicatis, vel in alio Scripturæ loco, vel ab Ecclesia. Nam alioqui in ipso libro eodem de vnitate Ecclesiæ, ca. 13. probat Augustinus Ecclesiam constare ex bonis & malis, ex parabolis zizaniorum, & bonorum, ac malorum, piscium, & similibus figuratis loquutionibus. Solum igitur reijcit argumentum ab illis figuris, quarum est incerta interpretatio; quale illud erat ex Canticis: *Vbi cubas in meridie*, quod semper Donatistæ iactabant, vt probarent in sola Africa esse Ecclesiam; quibus Augustinus rectè obijcit illud Psalm. 47. *Latera Aquilonis ciuitas Regis magni*; & similia æquè obscura.

ADDE, quòd Augustinus in eo libro, ideo petit à Donatistis testimonia Scripturæ apertissima, nec libenter admittit obscura, quia habebat ipse pro se apertissima testimonia. Nam agebatur de loco Ecclesiæ, an esset Africa sola, an totus orbis terrarum. Et quia sunt plurima testimonia, quæ sine vlla obscuritate docent, Ecclesiam in toto orbe terrarum esse futuram; meritò Augustinus requirit ab aduersario similia testimonia: non enim debent aperta & propria, obscuris & figuratis cedere. At in alijs quæstionibus obscurioribus, qualis fuit eo tempore quæstio de Baptismo, Augustinus non prouocat ad aperta Scripturæ testimonia, sed ad Ecclesiæ auctoritatem, quæ non potest errare in Scriptura explicanda, vt patet ex loco citato contra Cresconium. Quare si Kemnitius putat, caussam suã similem esse caussæ Augustini, proferat apertum testimonium Scripturæ, quod non egeat interprete, vbi legamus Eucharistiæ celebrationem non esse sacrificium, & tum iure poterit cum Augustino reijcere argumenta ex figuris.

SECVNDO, Kemnitius obijcit, ex figura Agni Paschalis multa sequi absurda, si ea ad Eucharistiam applicanda sit. Nam INPRIMIS non respondebit figura figurato, cùm immolatio Agni Paschalis cruenta fuerit; Eucharistia sit incruenta. DEINDE Agnus Paschalis non à Sacerdotibus, vt Eucharistia, sed à multitudine immolabatur. Et DENIQVE sacrificiũ Agni Paschalis nõ erat propitiatorium pro peccato, vt nos Eucharistiam esse dicimus, sed in memoriam fiebat liberationis de Ægypto.

RESPONDEO; Eucharistia non à solo Agno Paschali, sed etiam à sacrificio Melchisedech, & à Manna, & ab alijs rebus in Testamento veteri figurata fuit: ideo nõ omnia, quæ in Agno Paschali fiebant, ad figurã Eucharistiæ pertinent, sed illa tantùm, quæ non pugnant cum impletione aliarum figurarum. Itaque ex figura Agni Paschalis habemus in Eucharistia veram carnẽ, & sanguinem Christi Agni immaculati: sed modo incruento,

cruento, & in specie panis, & vini, vt locū habeat alia figura sacrificij Melchisedech in pane & vino oblati. Atque ita oblatio & manducatio agni, ad figuram Eucharistiæ pertinet, modus cruentę mactationis, ad hāc figuram non pertinet, quia pugnaret cum figura sacrificij Melchisedech, sicut è contrario forma seu species externa panis & vini in sacrificio Melchisedech, ad figuram Eucharistiæ pertinet: substantia panis, & vini interior ad hanc figuram non pertinet, quia pugnaret cum figura Agni Paschalis, quæ veram carnis substantiam requirit in figurato, ne sit figuratum sua figura vilius. Quod autem modus ille cruentæ mactationis non impediat, quò minus Agnus Paschalis figura fuerit Eucharistiæ, patet ex Augustino lib. 17. ciuit. ca. 20. & lib. 1. contra aduers. leg. & Prophet. cap. 18. & Leone serm. 8. de passione Domini, qui omnia sacrificia veteris legis quantumuis cruenta, figuras fuisse docet sacrificij Eucharistiæ.

Iam verò, quod attinet ad ALTERVM absurdum, B nulla est difficultas. Nam quod in Scriptura dicitur, Agnum Paschalem debuisse à tota multitudine filiorum Israël immolari, non sic intelligitur, quasi debuerint singuli de populo agnum immolare: sed quod debuerit in singulis domibus, ac familijs immolari, patrefamilias propriè, & per se immolante, reliquis per illum immolantibus, & voluntate, ac participatione in sacrificium consentientibus. Quod etiam in Ecclesia circa Eucharistiam obseruatur: presbyteri enim, qui in Christi familia patres sunt, propriè ac per se immolāt, populus autem per illos immolat, & simul voluntate, & participatione in sacrificium consentit.

Denique TERTIVM absurdum, quod Kemnitius proferebat, nullius ponderis est. Nam Eucharistiæ sacrificium, vt diximus, non solo Agno Paschali, sed multis alijs typis adumbratum fuit. Et quidem Agnus Paschalis typus Eucharistiæ fuit, non vt sacrificium propitiatorium, sed vt commemoratiuum liberationis, & vt propriè Eucharisticum: C sacrificia autem, quæ plurima in lege pro peccato fiebant, eiusdem Eucharistiæ, vt sacrificij propitiatorij, typi ac figuræ fuerunt.

TERTIO obijcit Kemnitius, Agnum Paschalem figuram gessisse passionis Dominicæ, id quod operosè probare nititur ex Scripturis, & ex ipso etiam Ecclesiastico testimonio, ex præfatione Missæ deprompto.

SED argumentum iam antè solutum est. Agnus enim Paschalis vtriusque rei typus fuit, & passionis, & Eucharistiæ; immò non potuit Eucharistiæ typus esse, quin etiam passionis esset, cùm Eucharistia repræsentatio, & commemoratio passionis sit. Neque id proprium est Agni Paschalis, sed commune omnibus sacrificijs legis veteris, vt simul & passionis Dominicæ, & Eucharistiæ figuræ fuerint.

CAPVT VIII.

Probatur sacrificium Missæ ex figuris variorum sacrificiorum Testamenti veteris.

TERTIVM argumentum sumitur ex cap. 24. Exodi, vbi describitur dedicatio, ac celebratio Testamenti veteris. Nam post datam legem in monte Syna, pepigit Deus fœdus cum Hebræis, ac promisit eis multa bona, & ipsi vicissim obedientiā mandatorum promiserunt Deo. Sancitum autem fuit hoc fœdus solenni sacrificio, & sanguinis aspersione, illis verbis: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus,* vt Apostolus recitat Hebr. 9. allegans verba Moysis, Exod. 24. Hanc figuram impletam esse in vltima cęna, in institutione Sacramenti Eucharistiæ, nos probauimus supra in 1. lib. de Eucharistia: nec videtur vllo modo negari posse. Nam IMPRIMIS expressè Lucas cap. 22. & A Paulus 1. Cor. 11. dicunt: *Hic calix nouum Testamentum est in sanguine meo.* Matth. c. 26. & Marcus ca. 14. dicunt: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.*

DEINDE Patres veteres apertè docēt, Christum in vltima cœna condidisse Testamentum nouum. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem: *In calicis mentione,* inquit, *Testamentum constituit sanguine suo obsignatum.* Idem expressè docent Chrysostomus, & Theophylactus in loca allegata Matthæi, & Pauli: necnon Ambrosius in Paulum, & Beda in Marcum, & Lucā, locis citatis.

PRÆTEREA id Lutherani negare non possunt, cùm eorum præcipuum argumentum contra sacrificium Missæ hoc sit: *Missa est Testamentum Christi; nō igitur est sacrificium.* Hoc argumentum præ omnibus vrget Lutherus in lib. de capt. Babylon. cap. 1. & in lib. de abroganda Missa, & alibi vrget idem argumentum Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 753. & 802. vrgent B etiam alij communiter. Quid momenti hoc argumentū habeat, postea videbimus: interim accipimus, quod dant, Missam esse Testamētum Christi; inde enim manifestè sequitur, Christum in vltima Cœna condidisse suum Testamētum, & proinde impleisse figuram Testamenti veteris.

Accedit POSTREMO, quod si Testamentum Christi in cœna factum nō fuisset, certè factū fuisset in cruce, vt quidam suspicari videntur. At omnes conditiones Testamenti in cœnam quadrant, nullæ in crucem. PRIMVM qui testatur, viuere debet vsq; ad completū, & obsignatum Testamentum. Christus in cœna semper vixit, in cruce mortuus est. Quare rectè B. Paulus Hebr. 9. non ait Christi morte Testamentum nouum factum fuisse, sed confirmatum: non enim testamentū valet, dum viuit, qui testatus est. DEINDE qui testatur, sui iuris esse debet. Christus in cœna sui iuris erat; in cruce non modò captus, & vinctus, sed etiam damnatus, & iam patibulo affixus erat. TERTIO qui te- C statur, semper aliquid mandat hæredibus. Christus in in cœna: *Hoc est,* inquit, *præceptum meum, vt diligatis inuicem.* Et rursum: *Hoc facite.* In cruce nihil mandasse legitur. QVARTO qui testatur, aliquid promittit, seu relinquit, idq; nominatim exprimere solet, vt etiā personas, quibus relinquit. In cœna Dominus expressit remissionem peccatorum, quæ est promissio propria Testamenti noui, Hierem. 31. & expressit etiam hæredes, cùm ait: *Pro vobis, & pro multis.* In cruce nihil eiusmodi, excepta promissione soli latroni facta. QVINTO qui testatur, testes adhibet, & sicut Moyses, non testes quoscunque, sed ipsum populum conuocauit, cùm Testamentum vetus nomine Dei sanciebat: sic etiam Christus testes, & non quoscunque, sed ipsam Ecclesiam conuocare debuit; id fecit in cœna, aderant enim omnes Apostoli, qui Patriarchæ fuerunt, & veri Patres totius Christiani populi. Ad crucem nec aderant, nec facilè conuocari potuissent. SEXTO qui te- D statur, solet disertis verbis explicare Testamentum se facere. In cruce Testamentum Christus ne nominauit quidem: at in cœna expressit nomen Testamēti, & quidem illis ferè verbis, quibus olim Moyses; vt enim ille dixerat: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus:* ita ipse dixit: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* SEPTIMO qui testatur, instrumentum publicum conficit, quod perpetuò vim habeat applicandæ hæreditatis. Id instrumentum Christus in cœna cū fecit dum Sacramentum instituit; in cruce nihil omnino eiusmodi. Maneat igitur ratum & certum in cęna Testamentum nouum conditum, & proinde figuram Testamenti veteris impletam.

Hoc fundamento posito, ita argumentamur; Sanguis Testamēti veteris apud Moysem, erat sanguis victimæ iam immolatæ, & verè, ac propriè sanctificatæ, vt patet Exod. 24. ergo sanguis Testamenti noui apud

Christum,

Christum, est sanguis victimæ immolatæ, & verè, ac propriè sacrificatæ. Est autē sanguis ille sanguis Christi, vt ipse dicit: *Hic est sanguis meus;* ergo ipse fuit victima in cœna immolata, & sacrificata.

Neque responderi potest, sanguinem Christi in cœna fuisse sanguinem victimæ futuræ in cruce. Nam in Exodo prius immolata est victima, deinde sanguis aspersus in populum illis verbis: *Hic est sanguis, &c.* ergo etiam Christus prius debuit se ipse victimam facere, & immolare; deinde de sanguine dicere: *Hic est sanguis, &c.* PRÆTEREA, nulla ratio patitur, vt prius sanguis victimæ hauriatur, deinde victima immoletur, cùm è contrario ex immolatione sanguis sequatur. DENIQVE, cùm in figura Testamēti veteris, Exod. 24. tria inueniantur. PRIMO, promulgatio legis coram populo. SECVNDO, immolatio victimæ fœderalis, seu pacificæ. TERTIO, aspersio sanguinis, & mãducatio victimæ; & Christus impleuerit primum, cum ait: *Hoc est preceptum meum, &c.* Et tertium, cū ait: *Comedite, hoc est corpus meum; Bibite, hic est sanguis meus;* quis credat prætermissum fuisse, secundum nimirum victimę immolationem? Ad hoc argumentum nullam legi, vel Kemnitij, vel aliorum confutationē.

Huc referri possunt omnia illa Scripturæ diuinæ loca vbi describuntur varia sacrificia veteris legis propriè dicta. Illa enim omnia fuerunt typi, ac figuræ sacrificij Eucharistiæ; ex quo sequitur vt etiam Eucharistia verum sacrificium esse debeat.

Respondet ad hoc argumentū Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 771. sacrificia veteris Testamenti fuisse quidem figuras implendas in nouo Testamēto, sed impletas esse in vnico sacrificio crucis; & nunc etiam impleri in sacrificijs spiritualibus operum bonorum.

SED nos contra probamus, figuras fuisse sacrificia illa non solùm crucis, & operum bonorum, sed etiam Eucharistiæ dupliciter. PRIMO ex Patribus. TERTVLLIANVS in lib. contra Iudæos, cap. 1. apertè dicit, sacrificium Abel figuram fuisse sacrificij Eucharistiæ. IVSTINVS in Triphone: *Similæ,* inquit, *oblatio, figura fuit Eucharistiæ.* CHRYSOSTOMVS in Psalm. 95. *Omnia veterum sacrificia noua superueniēs gratia vno complectitur sacrificio.* AVGVSTINVS lib. 17. ciuit. cap. 20. *Mensa quam sacerdos noui Testamenti exhibet, de corpore ac sanguine suo est; id est enim sacrificium, quod successit omnibus sacrificijs, quæ immolabantur in vmbra futuri. Propter quod etiam agnoscimus vocē illam in Psalmo 39. eiusdem Mediatoris, Corpus autem aptasti mihi; quia pro illis omnibus sacrificijs, & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.* LEO serm. 8. de passione Domini: *Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, vna corporis & sanguinis tui implet oblatio: & sicut vnum est pro omni victima sacrificium; ita nunc vnū de omni gente fit regnum.* Vide etiam Isichium in Leuiticum lib. 5. Isidorum libro 1. de officijs, cap. 17. & Damascenum lib. 4. de fide, cap. 14. Ex quibus testimonijs Patrum refellitur mendacium Kemnitij, pagina 778. vbi sic ait: *Ignota est veteribus illa dispusatio, quod abrogatione Leuiticorum sacrificiorum, præter sacrificium Christi in cruce, aliud successisset ceremoniale sacrificium in nouo Testamento.*

SECVNDO probatur, quia sacrificium crucis non fuit impletiuum figurarum illarum, nisi quoad ipsam mactationem, & paucas alias cæremonias. Multæ autem aliæ cæremoniæ sacrificiorum, quæ sine dubio figurales erãt, vt quòd in tabernaculo offerrentur, quòd coram multitudine populi fidelis, quòd manus imponerentur super victimam, quòd victima immolata cōtinuò manducaretur, & aliæ similes, in cruce impleri non potuerunt: quare aut in Eucharistia implentur, aut simpliciter non implentur.

CAPVT IX.

Probatur sacrificium Missæ ex vaticinijs Prophetarum.

QVARTVM argumentum principale, sumi potest ex vaticinijs Prophetarū. Nam, vt rectè ait Augustinus epist. 49. quæst. 3. *Nostrum sacrificium non solum Euangelicis, sed etiam Propheticis libris demonstratum est.* Sex testimonia Prophetarum adduci solent, sed postremum est præcipuū, & ideò cetera breuiter solū attingemus, vt in postremo diutius liceat immorari.

PRIMVM testimonium habetur lib. 1. Regum cap. 2. prope finem, vbi quidē Propheta innominatus prędicit Heli Sacerdoti, futurum aliquãdo tempus, vt cesset Sacerdotium ipsius, & patrum suorum, & surgat nouus sacerdos, qui ambulet coram Christo Dei, omnibus diebus. Quem locum exponūt de sacerdotio, & sacrificio Christianorum, quod successit Aaronico, & manebit vsque ad mundi consummationem: Cyprianus lib. 1. contra Iudęos, c. 17. Augustinus lib. 17. ciuit. cap. 5. Eusebius lib. 4. demonstrat. Euangel. cap. 26. Gregorius, Beda, & Eucherius in comment. eius loci.

SED contrà obijci posset, videri impletum illud vaticinium in Samuele, vel in Sadoc. Nam Samuel successit Heli; & deinde Salomon eiecit Abiathar, qui descendebat de familia Heli, & constituit pro eo Sadoc, & addit Scriptura, lib. 3. Regum, cap. 1. id factum esse vt impleretur verbum Domini contra Heli in Silo.

RESPONDET ad hanc obiectionem AVGVSTINVS loco citato, vaticinium illud impletū fuisse in Samuele, vel Sadoc, quatenus illi gerebant figuram Christianorum Sacerdotum. Itaq; eiectio Heli, erat figura eiectionis sacerdotij Aaronici, & Assumptio Samuelis, & Sadoc, fuit figura assumptionis sacerdotij Christiani: id quod probat Augustinus ex eo, quod Scriptura cū dicit, eijciēdum Heli cum Patribus suis, apertè loquitur de Aarone, siquidem nominat eum, qui primus in exitu de Ægypto constitutus est à Deo Sacerdos.

SECVNDVM vaticinium sumitur ex cap. 9. Prouerb. *Sapientia ædificauit sibi domū, immolauit victimas suas, miscuit vinum, & posuit mensam suam.* De hoc loco ita CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Per Salomonē Spiritus sanctus typum Dominici sacrificij præmōstrat, immolatæ hostiæ, & panis, & vini, sed & altaris, & Apostolorum faciens mentionem.* Vide etiam Augustinū lib. 17. ciuit. cap. 20. vbi totum hunc locum de Eucharistia exponit.

TERTIVM testimonium sumitur ex illo Isaiæ c. 19. *Cognoscent Aegyptij Dominum in die illa, & colent eū in hostijs, & muneribus.* Eusebius lib. 1. demōstrat. Euãgel. ca. 6. & Hieronymus in commētario ex hoc loco, probant, legem esse translatam, quandoquidem sacerdotium est trãslatum, cùm apud Aegyptios, id est, apud Gentiles sacrificia Deo vero offerantur. Neque valet responsio Caluini, lib. 4. Instit. cap. 18. §. 4. Isaiam loqui de sacrificijs spiritualibus, quæ à Christianis omnibus offeruntur. Nam in eodem loco fit mentio altaris Domini in loco visibili constituti: *In die illa* inquit, *erit altare Domini in medio Aegypti.* Ad sacrificia autem spiritualia nullum altare visibile necessarium est.

QVARTVM testimonium habetur Isaiæ 66. *Et assumam ex eis Sacerdotes, & Leuitas, dicit Dominus.* Cui simile est illud Hierem. 33. *Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronum domus Israël: & de Sacerdotibus, & de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocaustomata, &c.* Hæc loca Hieronymus in Isaiam, & Theodoretus in Hieremiam, exponunt de Sacerdotibus Christi, qui perpetuò permanebunt vsque ad mundi consummationem. Nec possunt aliter exponi, cùm apertissimè vterque Propheta loquatur de conuersione Gentium, & ædificatione Ecclesiæ.

Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 753. agnoscit illa loca

loca debere exponi de noui Testamēti Sacerdotibus: neque aliud respondet, nisi ista vaticinia partim impleta esse in Christo: qui fuit verus Sacerdos, & successit Sacerdotibus Testamenti veteris, partim impleri in omnibus Christianis, qui sunt spirituales Sacerdotes. AT neutra expositio facit ad rem. Nō de solo .n. Christo possunt intelligi ea vaticinia, cùm disertè in numero multitudinis ponant Sacerdotes, & Leuitas: neque de oībus Christianis intelligi possunt, cùm vterq; Propheta distinguat Sacerdotes futuros à reliquo populo.

Dicet aliquis; Loquuntur vaticinia de ministris Testamenti noui, qui successerunt ministris Testamenti veteris in ministeriū doctrinæ, & Sacramentorum, licet non successerint in ministerio sacrificandi. AT si ita esset, cur vocarentur Sacerdotes? cur Hieremias diceret, illos holocausta oblaturos? Succedere igitur debent veteribus illis veri Sacerdotes, qui sacrificia verè, & propriè offerant.

QVINTVM testimonium est Danielis 8. & 12. vbi dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium: quem locum de sacrificio Missæ exponit Hyppolitus Martyr in lib. de Antichristo. Nec obstat, quòd Daniel loqui videatur de Antiocho, loquitur enim de Antiocho, vt figuram gerebat Antichristi, vt patet ex collatione huius loci, cum Apocalypsi cap. 13.

RESPONDET Kemnitius, pag. 733. locum intelligi ad literam de Antiocho, & per Allegoriam tantùm de Antichristo: ex allegorijs autem non duci solida argumenta. SED ex hac allegoria solidissimum argumentum sumi potest. Nam explicata est à Ioanne in Apocalypsi, cap. 13. & à Paulo, 2. Thessal. 2. immò ipse etiā Daniel eam explicat, cùm dicit Regem istum, qui auferet iuge sacrificium, cōtra omnes Deos pugnaturum, & contra ipsum Deum patrum suorum. Non enim ista de Antiocho intelligi possunt, quem constat palàm coluisse Deos patrum suorum, vt Hieronymus in cōmentario ostendit, sed in Antichristum optimè conueniunt, de quo Paulus scribit, 2. Thessal. 2. quòd extollet se super omne quod dicitur Deus.

Respondet SECVNDO Kemnitius, posse intelligi locum istū Danielis de sacrificio spirituali, id est, de prædicatione verbi, & Sacramentorum administratione; immò conatur probare, ablatum esse iuge sacrificium ab Antichristo, quia Papa Romanus, vt ipse dicit, sustulit puritatem verbi, & Sacramentorum. AT ista omnia vanissima sunt. Nam INPRIMIS aliud est tollere, aliud corrumpere. Antichristus non corrumpet, sed simpliciter auferet iuge sacrificium saltem ex publicis templis: vnde, vt ibidem additur, manebit locus sacrificij desolatus. DEINDE, in Scriptura nusquam appellatur sacrificium absolutè, & præsertim in numero singulari, nisi id, quod est verè ac propriè sacrificiū. DENIQVE, iuge sacrificium apud Hebræos, nō erat sacrificia spiritualia, sed sacrificium propriè dictū, id est, duo agni, qui offerebantur quotidie in holocaustum, vnus manè, alter vesperi, vt patet Exod. 29. & Numer. 28. Quare Daniel cùm vocet sacrificium, iuge loquitur de vero ac proprio sacrificio, cuius typus fuit iuge illud sacrificium Hebræorum.

CAPVT X.

Probatur idem ex Malachia.

SED insigne testimoniū pro sacrificio Missæ habetur Malachiæ 1. in illis verbis: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiā de manu vestra: ab ortu enim solis, vsq; ad occasum, magnum est nomen meū in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio mūda, quia magnū est nomen meū in gentibus, dicit Dominus exercituum.*

Hoc testimonium non potest intelligi de sacrificio crucis, quia illud non offertur in omni loco, sed semel tantùm in vno in loco oblatum fuit, nec de sacrificio aliquo Iudaico, quia Propheta dicit à gētibus offerendū, & apertè illud opponit sacrificijs Hebræorum. Neque etiam de sacrificijs Gentilium piorum, qui erant in mundo ante Christi aduentum, vt Melchisedech, Iob, & similium. Hi enim viri sancti inter Gentiles paucissimi erant, ac præsertim temporibus Prophetarum, quando idololatria mundum planè repleuerat, ita vt Dauid diceret: *Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius.* Psal. 75. Malachias autem contrario modo vaticinatur: *Magnum est nomen meum in gentibus, & ab ortu solis vsq; ad occasum, &c.* Nec deniq; potest locus hic Malachiæ intelligi, vt quidam suspicati sunt, de sacrificijs Gentilium idololatrarum: nō enim illa oblatio munda vllo modo dici posset, nec Deo vero offerebatur, sed Dijs alienis: *Quæ enim gētes immolāt*, inquit Apostolus 1. Cor. 10. *Dæmonijs immolant, & non Deo.*

Quare nullo modo admittenda est expositio Benedicti Ariæ Montani in hunc locū: nam non tātùm repugnat omnium Patrum, quos paulò post citabimus, sententi[æ], sed etiam ipsi Apostolo, & apertissimæ veritati. Quorsum enim tot millia Martyrum sanguinem profundere maluerunt, quàm communicare in sacrificijs Gentilium, si illa erant sacrificia munda, & Deo grata?

AT, inquit ille, *cognouerunt Gentiles magnum quendam Deum ex motibus cælorum, & illi sacrificabant.* RESPONDEO; Cognouerunt quidem illi Deum, sed non sicut Deum glorificarunt, & creaturę potius, quā creatori seruierunt, vt Apostolus dicit Rom. 1. Itaque vel magno illi Deo non sacrificabāt, vel paucissimi, & rarissimi id fecerunt, Malachias autem loquitur de sacrificijs, quæ in omni loco offerunt, qualia apud Gentiles non nisi idolis, & dæmonibus offerebantur. Restat igitur quod nobiscum fatentur etiam aduersarij, vt Malachias vaticinetur de sacrificio Ecclesiæ Christianæ, quod & successit Iudaicis sacrificijs, & Deo placet, ac mundum est, & in toto orbe terrarum à Gentibus ad Deum verum conuersis iugiter offertur. Neq; obstat, quod Malachias loquitur in præsenti, non in futuro; id enim Prophetę faciunt, quia res futuras ita certō norunt Deo eis indicāte, ac si præsentes intuerētur.

Tota controuersia circa hunc locum est, an Malachias loquatur de sacrificio propriè dicto, quale in Ecclesia aut est Eucharistia, aut nullum omnino est; an verò de sacrificio impropriè dicto, quales sunt orationes, laudes, bona opera, patientia in persecutionibus, & similia. Nam Philippus in Apologia Cōfess. & Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 4. Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 760. & alij contendunt, Malachiam loqui de sacrificijs spiritualibus, ac impropriè dictis.

Adducit autem Kemnitius tria argumenta pro sua opinione, quæ facilè solui possunt. PRIMVM est: *Malachias non dicit, sacrificulum debere mimicis gestibus, ritibus, & actibus in pane, & vino repræsentare passionē Christi, & illam actionem esse sacrificium Deo gratum pro viuis, & mortuis, &c.* RESPONDEO; Hoc non argumentum, sed impostura est. Neq; enim de gestibus, & ritibus, sed de substantia rei, id est, de oblatione sacrificij propriè dicti nostra quæstio est: ac satis probamus, quod volumus, cùm ostendimus ex Prophetæ testimonio, esse in Ecclesia sacrificium propriè dictum.

SECVNDVM argumentum: *Malachias in genere prædicit futurum in Ecclesia sacrificium mundum, non autem explicat, quale sacrificium. In Testamento autem nouo inuenimus sacrificia fidelium esse sacrificia spiritualia,* 1. Petri 2. Rom. 12. Hebr. 12. Philip. 2. *ergo loquitur Propheta de sacrificio spirituali.* RESPONDEO; Si in nouo Testamento legeremus, nulla esse sacrificia fidelium, nisi spiritualia, argumentū Kemnitij rectè cōcluderet. At nusquā id legimus. Non aūt licet concludere ex eo, quod sunt in Ecclesia quædam sacrificia spiritualia; nulla

esse

esse propriè dicta, vel Prophetã loqui de spiritualibus. Alioqui quoniam in Testamento veteri, multa erant etiam sacrificia spiritualia, liceret eodem modo cõcludere, non fuisse in Testamẽto veteri sacrificia propriè dicta: & cũ Malachias ait: *Non accipiam munus de manu vestra*, intelligeremus eum loqui de sacrificio spirituali, non de propriè dicto, quod aperte falsum est.

Tertium argumentum sumit ex Patribus, quod postea discutiendum est.

Catholici contra his argumentis probant verba huius Prophetæ intelligenda esse de sacrificijs propriè dictis. Primo, ex voce qua vtitur Propheta, nam vocat absolutè מִנְחָה minhha, vbi duo consideranda sunt. Primo, Scripturam non solere nomen sacrificij absolutè ponere, cùm loquitur de sacrificio impropriè dicto, sed cum adiuncto aliquo, vt sacrificium laudis, sacrificium iustitiæ hostiam vociferationis, &c. hoc antẽ loco absolutè ponitur oblatio munda. Deinde ipsa vox Hebraica מִנְחָה significat propriè certum genus sacrificij externi, quod ex simila, oleo, & thure conficiebatur, vt patet Leuit. 2. & 6. & alibi passim.

Ad hoc primũ argumentum rñdent Caluinus, & Kemnitius. Caluinus dicit, Prophetã vti vocabulo sacrificij, qm̃ mos est Prophetarum cùm de cõuersione Gẽtium vaticinantur, cultum spiritualẽ externo legis ritu designare: Sic enim pro cõuersione ad Dñm, ascẽsum in Hierusalẽ, pro Dei adoratione, munerũ oẽ genus oblationẽ, pro ampliore eius notitia, quia in regno Christi fideles donãdi erãt, somnia, & visiones ponũt.

Respondeo; Negari non potest, quin sæpissimè in Scripturis Testamenti veteris, describantur res futuræ, per typos, & ritus externos legis, vt cùm per Hierusalem intelligitur allegoricè Ecclesia, per Leuitas clerici, per sacrificia ouium & boum, sacrificium Eucharistiæ, tñ id fieri solet, cùm describuntur res nouæ, & futuræ, quæ nõ erant eo tempore in vsu: ideo enim describuntur per figuras, seu per voces tunc cognitas, quia non potuissent aliter intelligi. Ea verò, quæ sunt communia oĩbus temporibus, & locis, & quę nun minus tunc in vsu erant, quã modo sint, nulla caussa est, cur per figurras significari deberent. Porrò sacrificia spiritualia, orationes, hymni, eleemosynę, & similia, cõmunia sunt omni loco, & tẽpori, & passim occurrũt in Scripturis, tum veteris, tũ noui Testamenti. Quare per vocem illam מִנְחָה non debet intelligi sacrificiũ spirituale, quod non erat nouum, nec futurum, nec vllo modo inusitatum, vel incognitum: sed verũ aliquod sacrificiũ in Ecclesia celebrandum, & tunc incognitũ; quale reuera est Eucharistia. Non enim ita crassè intelligimus Prophetam, vt existimemus oportere nunc offerri minhha propriè dictum, id est, similam conspersam oleo, & thuri admistam: sed intelligimus Prophetam per vocem tunc cognitam descripsisse sacrificium nouum, & verum, per illud antiquum adumbratum.

Falsum est etiam, quod Caluinus dicit, pro adoratione Dei futura in Ecclesia, poni in Scripturis oblationes munerum omnis generis. Nam illis oblationibus debet respondere aliquid verè futurum & nouum; adoratio autem semper fuit in vsu.

Iã verò Kemnitius alia via ingreditur, scribit enim istam ipsam vocem מִנְחָה accipi in Scripturis pro sacrificio spirituali (legimus enim in Psal. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum*.) & nomen oblationis haberi, Rom. 15. & Philip. 2. pro conuersione Gentium.

Respondeo, Dauid proprijssimè sacrificiũ vespertinũ vsurpauit pro vero, atq; externo sacrificio, quod secũdum legem quotidie offerebatur ad vesperam, Leuit. 6. Neq; enim dicere voluit, eleuationem manuum suarum in oratione, esse sacrificium vespertinũ, eleuatio enim manuum omni tempore fieri potest, sed orat

A Deum vt gratam habeat orationem suam, sicut habere solet gratum sacrificium vespertinum. Sic enim ait: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum*; id est, dirigatur oratio sicut incensum, & eleuatio manuũ sit velut quoddã sacrificium vespertinũ. Quod ẽt clarius posuit Daniel, cùm ait, c. 3. *In animo contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium*. Loca aũt illa, Rom. 15. & Philip. 2. ad rem nõ faciunt. Nam in vtroq; loco ponitur nomen sacrificij, & oblationis cum adiuncto, nõ aũt absolutè: vocat enim oblationem Gentium, vel fidei. Manet igitur nostrũ argumentum primum, ex nomine oblationis depromptũ.

Secundum argumentũ sumitur ex illa voce: *Munda*; opponit enim Propheta oblationem Ecclesiæ mundam, oblationibus immundis Sacerdotum Iudęorum. Quod argumentum duobus modis concludi potest.

B Primo, ex opinione aduersariorum, opera bona, quę à nobis procedũt, omnia sunt immunda, cùm sint peccata, & quidem mortalia natura sua. Per oblationem igitur quam Spiritus sanctus mundam appellat, non debent intelligi opera nostra, id est, sacrificia impropriè dicta, sed sacrificium à Deo institutum, quod ab ipso Deo, non à nobis vim suam habet.

Respõdet Kemnitius, opera nostra, esse quidem immunda, vt pannum menstruatæ, tamen in Scripturis aliquando vocari munda, & Deo accepta, 1. Petri 2. *Offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum*, & fideles dicuntur eleuare puras manus, 1. Timoth. 2. & omnia dicuntur munda mundis, Tit. 1.

Sed quęrerẽ libenter à Kemnitio, quomodo in Scripturis dicantur munda, & acceptabilia ista opera. Nam vel sunt verè, ac propriè munda, & tunc ruit eorũ opinio de operum nostrorũ bonitate: vel non sunt verè & propriè munda, sed dicuntur talia vel ob imputationẽ Dei, vel quacunq; alia de caussa, & tũc si Malachias loquitur de sacrificio spirituali, oportebit illa verba: *Offertur nomini meo oblatio munda*, sic exponere; Offertur nomini meo oblatio verè immunda, sed quã ego mundam esse reputo. Quæ expositio absurdissima est: nam sententia Malachiæ indicat oblationem istam Deo placere, quia est munda; non autem esse mundam, quia Deus eam reputet talem.

C

Secundo Propheta opponit sacrificium ita mundum ex se, & generaliter, vt nõ possit malitia ministrorum fieri immundum, ei sacrificio, quod facilè pollui potest, & quod nõ est semper mundum. Id patet. nam de sacrificio Iudaico dicit: *Offertis panem pollutum*. Et: *Si offeratis cæcum, & claudum, nõne malum est? &c.* vbi ostẽdit sacrificia illa potuisse pollui. Neq; credibile est, ita generaliter fuisse reiecta ratione pollutionis tm̃ ex parte offerẽtium, quia eadem ratione & nostrum reijci posset. Et præterea multi Hebræorum bene offerebãt: quare si ista esset caussa reiectionis reiecisset Deus

D in particulari ista, vel illa, non ita in genere omnia. Itaque reiecta sunt generaliter omnia, quia caussa erat generalis, cùm omnia pollutioni obnoxia essent.

Quod verò illis opponat sacrificiũ mundum generaliter, & non obnoxium pollutioni, patet, quia dicit: *In omni loco offertur oblatio munda*. Nam si esset mundum ratione offerentiũ, non in omni loco offerri mundum diceretur, cũ in plurimis locis mali ministri, quod est in se, sacrificium polluant: sed dr̃ in omni loco offerri mundum, quia tale est in se, nec potest reuera pollui ex malitia ministrorum. Et præterea, si caussa repudiationis illorũ sacrificiorum est, obnoxia fuisse pollutioni, certè opponi debet illis oblatio non obnoxia pollutioni. At sacrificia spiritualia, cùm ab opere nostro pendeãt, obnoxia sunt pollutioni, & reipsa sępe polluũtur, nõ minus nũc à Christianis, q̃ olim polluerentur à Iudæis; ergo loquitur Propheta de sacrificio Eucharistię,

quod

quod vnum, & solum est verè mundum, & quod nullius ministri malitia pollui potest, cũ præcipuus Sacerdos sit Christus, & ipse idem sit sacrificium.

TERTIVM argumentũ sumitur ex illis verbis: *Non accipiam munus de manibus vestris, &c.* Hinc.n.colligitur, oblationem Ecclesiæ non solùm esse mundam, sed etiam nouam, & quę anteà non fuerit: nam oblatio illa munda, succedit oblationibus Iudæorum, quæ occasione pollutionis reprobantur. Non aũt succederet, si vnà cum illis in vsu fuisset: debet igitur esse noua oblatio. Et præterea distinguitur à Propheta sacrificium Gentilium, à sacrificio Iudæorum; proinde loquitur de sacrificio nouo, & quod Iudæis in vsu non fuerit. Constat autem sacrificia spiritualia precum, psalmorum, & similium rerum, omnia fuisse apud Iudæos, ergo non loquitur de sacrificio spirituali Malachias, sed de sacrificio propriè dicto, quale nullum est in Ecclesia, si Eucharistia non est sacrificium propriè dictum.

QVARTVM argumentum sumitur ex antithesi contemptus, & gloriæ Dei, quæ describitur hoc loco à Propheta. Dicit.n. S. Malachias per Hebræos Sacerdotes contemptum ac despectum fuisse nomen Dei: sed per oblationem Gentilium glorificatum. Hebraici autẽ Sacerdotes Deum offendebant in publico, & visibili sacrificio: ergo gloria Dei apud Gentes nasci debuit etiam ex publico, & visibili sacrificio. Alioqui maior fuisset cõtemptus illatus nomini Dei in sacrificio Gentium: ille enim fuisset contemptus interior, & exterior, & priuatus, & publicus; hæc autem gloria esset solùm priuata, & magna ex parte interior.

QVINTVM argumentum sumitur ex antithesi Sacerdotum. Opponit.n. Malachias non omni populo, sed Sacerdotibus tantum veteris legis, nõ omnes Christianos, sed certos homines, qui propriè Sacerdotibus illis succedunt: ergo non loquitur de sacrificio spirituali, quod ab omnibus Christianis offerri solet, sed de sacrificio propriè dicto, quod à solis veris Sacerdotibus offerri potest. Et quidem quod loquatur de Sacerdotibus tantùm, non de omni populo, patet ex illis verbis: *Ad vos ò Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, &c.* quòd autem illis opponat solos Sacerdotes, non autem omnem populum; patet ex eodem Propheta. Nã postquã dixerat c.1. *Offertur nomini meo oblatio mũda, &c.* exponit cap.3. à quibus offerenda sit ista munda oblatio: *Purgabit*, inquit, *filios Leui, & colabit eos, quasi aurum, & quasi argentum, & erunt offerentes Domino sacrificium in iustitia, &c.* vbi per filios Leui non possunt intelligi Leuitæ Testamenti veteris, quia loquitur Propheta apertissimè de sacrificio Ecclesiæ Christianæ: & Sacerdotes Leuiticos iam reprobauerat. Et deniq; initio capitis legimus *Ecce ego mitto Angelũ meum.* Quæ verba exponit ipse Dñs de Ioan. Baptista Matth. 11. & inde cogimur totũ hunc locum intelligere de aduentu Dñi, & tempore Testamenti noui. Nec possunt intelligi per filios Leui omnes Christiani, quia filij Leui vna tñ pars erat in populo Dei, non totus populus; quare respondet eis pars quædã populi Christiani, non totus populus. Et confirmatur ex c.66. Isaiæ, vbi, vt paulò antè ostendimus, distinguũtur Sacerdotes à populo Christiano, cũ dicitur: *Assumam ex eis Sacerdotes.* Nõ igitur oẽs Christiani sunt propriè Sacerdotes, sed certi quidã ex eis assumpti, ac proinde sacrificiũ propriè dictũ esse debet, quod ab illis tantùm & non ab oĩbus offeratur.

Denique accedat cõsensus veterum Patrum, qui locum hunc Malachiæ de sacrificio Eucharistiæ semper intellexerunt, non de operibus bonis, quæ ab omnibus fieri possunt. IVSTINVS Martyr in Dialogo cũ Triphone, disertis verbis (Kemnitio etiam teste) hunc locũ exponit de sacrificio Eucharistiæ, quod in specie panis, & vini toto orbe terrarũ Deo offertur: *De nostris*, inquit, *Gentium, quæ in omni loco offeruntur sacrificijs, hoc est, pane Eucharistiæ, & poculo similiter Eucharistiæ, iã tum*

A *loquutus Malachias, prædicit nos quidem glorificare nomen eius, vos autem prophanare.*

Kemnitius nititur hunc locum deprauare, ex eo qđ Iustinus ibidem addit, Eucharistiam fieri in memoriã passionis Christi, & in gratiarum actionẽ Deo, qui mũdũ pro nobis cõdidit, & nos à peccatis liberauit. Hinc enim ipse colligit, sacrificium, de quo Malachias secundum Iustinũ loquitur, esse sacrificium spirituale, id est, memoriam passionis Domini, & gratiarum actionem Deo pro beneficio creationis, & redemptionis.

SED frustrà laborat. Nam Iustinus illis verbis explicat caussam finalẽ sacrificij à Malachia prædicti, non ipsum sacrificium. Sacrificium enim esse dicit oblationem Eucharistiæ ex pane, & vino confectæ; caussam autem sacrificij esse dicit memoriã passionis Domini, & actionem gratiarum. Et sanè si liceret hoc modo cauillari, probare possemus, nulla vnquã fuisse, ne apud
B Iudæos quidem, sacrificia propriè dicta: Omnia.n. fiebant in repræsentationem passionis Domini, & gratiarum actionem, aut similem aliquam caussam.

IRENÆVS lib.4.cap.32. *Eum*, inquit, *qui est ex creatura panem accepit, & gratias agit, dicens: Hoc est corpus meũ, & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti, nouam docuit oblationem. Quam Ecclesia ab Apostolis accipiens offert Deo in vniuerso mundo ei, qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum: de quo & in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificauit, Non est mihi voluntas in vobis, &c.* Similia habet cap.33. & 34.

Hunc etiam locum Kemnitius ad suam sententiam detorquere conatus est, sed vsq; adeò debiliter, vt vix vlla responsione sit opus. Dicit.n. Irenęum loqui de oblatione eleemosynarũ, quę inter actionem Cœnæ Do-
C mini fieri solebat: atque has eleemosynas sacrificij appellasse, quod Deo offerri dici possit, id quod propter Deum pauperibus offertur, iuxta illud: *Qui miseretur pauperis, fœneratur Deo.* Et illud: *Esuriui, & dedisti mihi manducare*, quæ duo loca Irenæus allegat cap.34.

SED non aduertit Kemnitius Irenæum à simili ducere argumentum. Nam cum vellet ostendere, sacrificium Deo exhiberi, non quod ipse indigeat, sed quia nobis vtile est gratitudinem erga illum ostendere: adfert in exemplum eleemosynã, quæ Deo fieri dicitur, cùm tamen non sit vtilis Deo, sed nobis. Quod aũt Irenæus intelligat Malachiam de sacrificio propriè dicto, nõ de eleemosynis, patet ex illis verbis, quæ habentur in fine capitis 32. *Manifestè*, inquit, *significans Malachias per hæc, quoniam prior quidem populus cessabit offerre Deo; omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in Gentibus.* Et ex illis, quæ habentur c.34. *Et genus oblationũ reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hic, sacrificia in*
D *populo, sacrificia & in Ecclesia.* Vbi Irenæus dicit, sacrificium nostrum succedere illi, quod cessauit apud Hebræos: & Deũ non reprobasse sacrificia absolutè, sed genus quoddã sacrificiorum, nimirum Iudaicorum. Porrò apud Iudæos non cessarunt eleemosynæ, & orationes, & alia impropriè dicta sacrificia: sed cessarũt verę, ac propriè dictæ immolationes, quæ non nisi in Hierusalẽ fieri poterant; ergo loquitur Irenæus de sacrificio propriè dicto, & tale vult esse sacrificiũ Eucharistię. Deniq; illa verba c.32. *Noui Testamenti nouã docuit oblationem*, nonne clarissimè, qđ volumus, ostendunt? non enim eleemosyna est noua oblatio, nec propria Testamenti noui, cum etiã apud Iudæos sit, & fuerit in vsu.

TERTVLLIANVS lib.3. cõtra Marcionẽ declarans sacrificiũ à Malachia pdictũ: *in omni loco*, inquit, *offertur sacrificiũ nomini meo, & sacrificiũ purum, gloriæ scilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni, quæ omnia, cũ in te quoq; reprehendantur, & signaculũ frontiũ, & Ecclesiarum Sacramenta, & munditiæ sacrificiorum, &c.*

Hunc locum ad se rapit Kemnitius, ob illas voces: A *Gloria relatio, laus, & hymni*. SED Tertullianus describit breuiter, & more suo, paulò obscurius, totum ritum sacrificij Missæ: siquidem in eo sacrificio, & ante, & post consecrationem, & oblationem sacrificij, laodatur Deus, & oratur, & hymni canuntur, vt notum est. Vocat autem Tertullianus benedictionem, ipsam consecrationē Eucharistiæ; vnde mox subiungit: *Ecclesiarum Sacramenta, & munditiem sacrificiorum*. Deniq; alludit Tertullianus ad ipsam primam huius sacrificij oblationem. Dominus enim in vltima cœna primò gratias egit, deinde benedixit, & tādem hymnum cecinit: nam hymno dicto exijt in montem oliuarum, vt in Euangelio legimus. Quę omnia totidem ferè verbis Tertullianus expressit, cùm ait: *Gloria relatio, benedictio, laus, & hymni*.

Profert Kemnitius duo alia loca ex Tertulliano. VNVM ex libro cōtra Iudæos, vbi dicit de sacrificijs spiritualibus loquutum esse Malachiam, non de terrenis. B ALTERVM lib. 4. contra Marcionem, vbi legimus simplicem orationem de conscientia pura esse sacrificium, de quo loquitur Malachias.

SED facilè est respondere. Tertullianus enim non vocat Eucharistiam sacrificium spirituale, quia non sit verè, ac propriè dictum sacrificiū: sed tū quia à Spiritu sancto est, nō ab humano, & carnali sensu excogitatū; tum ēt quia nō constat victima terrena, sed cęlesti, nec carnali modo per gladiū & ignem, & sanguinis effusionē, sed modo spirituali per verborum benedictionē, & consecrationem sacrificatur. Neq; id durum vlli videbitur, qui cogitet ab eodem Tertulliano in eodē loco, sacrificium Abelis vocari spirituale respectu sacrificij Cain, quia nimirū Abel Spiritu sancto duce sacrificauerit, Cain aūt non tam spiritum, quàm sensum carnis suæ in sua oblatione ducem habuerit. Quod si sacrificium Abel, licet spirituale dicatur, nō desinit esse verū, immò ēt cruentum sacrificium; C quantò magis Eucharistia poterit spirituale sacrificium appellari, & tā veri sacrificij nomen, & rationem retinere? Adde, quod ibidem Tertullianus dicit, sacrificium Abel fuisse figuram Eucharistiæ; ex quo sequitur sic ab eo appellari Eucharistiam sacrificium spirituale, quomodo sacrificiū Abel.

In ALTERO loco Tertullianus non exponit testimonium Malachiæ per orationem, vbi nominat sacrificiū, sed vbi nominat incensum. Nam in Hebræa, & Græca editione sic legimus: *Incensum offertur, nomini meo, & sacrificium mundum*. Vbi vocem illā *incensum* Tertullianus interpretatur orationem, quod etiā ante eum fecit Irenæus loco citato, & post eum Hieron. in commen. Malachię; sed posteriorem vocem, sacrificiū, communiter exponunt de Eucharistia.

CYPRIANVS lib. 1. contra Iudæos, ca. 16. ponit in titulo capitis, quod sacrificium vetus euacuetur, & nouū celebretur: ac deinde citat hūc locū Malachiæ. Nō est aūt nouū sacrificiū, nisi sacrificium Eucharistiæ: illa. n. spiritualia, quæ hæretici commemorant, semper fuerunt.

EVSEBIVS Cęsariensis lib. 1. demonst. Euangel. c. vlt. D citato loco Malachiæ, sic ait: *Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis, sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium, sacrificamus nouo more, secundum nouum Testamentum, hostiam mundam*. His verbis apertimè describitur sacrificiū Eucharistiæ; hoc enim solum est propriū Testamenti noui, & nouo more offertur, & est Deo plenum, & sacrosanctum: orationum, & eleemosynarum sacrificia, nec sunt propria Testamenti noui, nec nouo more offeruntur, nec sunt Deo plena, &c.

Kemnitius citat ex eodem Eusebio lib. 1. demonstra. Euang. c. 6. aliud testimonium. Scribit. n. Eusebius Malachiæ sacrificium significare, quòd Gentes in toto mūdo orationis incensum, & sacrificiū mundum, non per cruores, sed per pias actiones essent oblaturæ.

AT non videtur intellexisse Eusebium Kemnitius; illa enim verba Gręca Eusebij: Τὸ δι' εὐχῶν θυμίαμα, nō significant orationis incensum, quasi ipsa oratio sit incēsum, seu sacrificium, de quo loquitur Malachias, sed incensum, seu sacrificium quod per orationē, id est, per verba consecrationis perficitur. Solent. n. Patres consecrationis verba, orationes, seu mysticas preces appellare. Deinde etiamsi per incēsum intelligere deberemus orationem: tamen sequentia verba ad Eucharistiā pertinent; ipsa enim est sacrificium mundū, quod non per cruorem, sed per pias, & religiosas actiones, id est, per mysticas consecrationes offertur. Itaq; Eusebius vtroque loco per sacrificium à Malachia prædictum intelligit Eucharistiam.

Ioan. CHRYSOSTOMVS in cōment. Psal. 95. posteaquam verba Malachiæ citauerat, subiungit: *Vide quàm luculenter, atque dilucide mysticam interpretatus est mēsam, quæ est incruenta hostia. Thymiama autem purum vocat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur*. Ex quo loco exponi potest alius eiusdē Chrysostomi ex homil. 2. contra Iudæos quem citat Kemnitius, vbi verba Malachię intelligit de cultu spirituali, qui carnali cultui Iudæorum successit. Vocat. n. cultum spiritualem sacrificium Eucharistiæ, quia, vt suprà diximus, non carnali modo per gladium, & sanguinis effusionē, sed per Spiritum sanctum, & per verba consecrationis efficitur. Vnde ibidem Chrysostomus scribit, nostrum vocari sacrificium mundum, quia adeò excellenter est mundū, vt comparatione eius omnia alia videantur immunda. Quod encomium certè non quadrat in opera nostra, quę sunt sacrificia impropriè dicta, sed in Eucharistiam optimè conuenit.

HIERONYMVS in comment. Malachiæ, licet per incensum intelligat orationem (quem locum frustrà vrget Kemnitius) tamen per sacrificium intelligit Eucharistiæ oblationem; dicit enim offerri Deo hostiā mundam in cæremonijs Christianorum.

AVGVSTINVS lib. 1. cōtra aduers. legis, & Prophet. ca. 20. tractans hunc locum Malachiæ. *Ecclesia*, inquit, *per successiones Apostolorum immolat in corpore Christi sacrificium laudis*. Vbi quod loquatur de vero sacrificio, quod à solis Sacerdotibus propriè dictis offerri pōt, patet ex illis verbis: *Per successiones Apostolorum*. Illi. n. soli rectè immolant sacrificium corporis Christi, qui legitimè Apostolis succedunt, qui primi à Christo Sacerdotes instituti fuerunt. Quare friuolum est, quod Kēnitius ad hunc locum respondet, ideo non esse contra se, vel pro nobis, quòd Augustinus non meminerit mimicæ repræsentationis. Nam, vt sæpe diximus, non de illa repræsentatione, sed de oblatione Eucharistiæ Deo facta controuersia est. Quod etiam Kemnitius addit, ab Augustino per incensum intelligi orationes, iam suprà declaratum est.

Idem Augustinus de sacrificio corporis Domini in Eucharistia loquens, lib. 18. ciuit. cap. 35. *Hoc sacrificiū*, inquit, *per Sacerdotes secundum ordinem Melchisedech cum in omni loco a solis ortu vsque ad occasum Deo iam videant offerri; sacrificium Iudæorum, de quibus dictum est; Non est mihi voluntas in vobis, iam cessare, negare non possunt, aut alium Christum exspectant*. Vide eundē lib. 19. ciuit. cap. 23. In oratione contra Iudæos, cap. 9. & in Psal. 106. in illa verba: *Posuit desertum in stagna aquarum*.

THEODORETVS in cōment. Malachiæ disertis verbis dicit, secundum Malachiæ prædictionem, nunc immolari agnum immaculatum, loco victimarum irrationalium, quæ erant in lege Iudæorum.

DAMASCENVS lib. 4. de fide, ca. 14. *Hoc*, inquit, *illud est purum & incruentū sacrificium, quod a solis ortu vsque ad occasum Dominus oblatū iri per Prophetam prædixit*. Denique Rupertus in commentario apertissimè de sacrificio Eucharistiæ vaticinium exponit.

C A-

CAPVT XI.

Idem probatur ex cap. 4. Ioannis.

ARGVMENTVM QVINTVM duci potest ex cap. 4. Euangelij secundum Ioannem, vbi Dominus ipse vancinium Malachiæ, de quo satis iam disseruimus, explicare videtur, cùm sic ait: *Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem.* Et paulò pòst: *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate.* Hoc enim loco per adorationem non intelligitur quæuis adoratio, sed solênis, & publica, per sacrificium propriè dictum. Id verò tribus argumentis comprobabimus, si primùm breuiter ostenderimus, in Scripturis non esse inusitatum, vt per adorationem intelligatur sacrificium.

Genes. 22. Abraham instructus gladio, & igne ad sacrificandum, dixit famulis suis: *Expectate hic cum asino, ego & puer illuc vsque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos.* Hoc loco, *adorare*, sacrificare significat: nam alioqui vbique adorare potuisset, si tantùm per adorationem incuruatio quædam intelligeretur; sed iusserat ei Dominus, vt in môte sacrificaret, & eò proficiscebatur, vt diximus, ad sacrificādum gladio, atque igne instructus. Ioan. 12. *Erant quidam Gentiles, qui ascenderant, vt adorarent in die festo.* Act. 8. Eunuchus Aethiops venerat adorare in Hierusalem. In his, & similibus locis (adoratio) sacrificium significat; ideo enim ex longinquis regionibus homines in Hierusalē veniebant, quia non poterant in alio loco Deo vero sacrificia ritè offerri: adoratio autē simplex, vt etiam preces, vbique fieri poterant.

His ergò præmissis. PRIMVM argumentū, quo probamus illa verba Domini: *Veri adoratores adorabūt in spiritu, & veritate*, intelligenda esse de sacrificio, ducitur à principali scopo totius illius loci. Quæstionem
C proposuerat Samaritana Domino de schismate Iudæorum, & Samaritanorum: *Domine*, inquit, *video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet.* Ista quæstio necessariò de adoratione per sacrificium intelligenda est. Nam (vt ex Iosepho intelligi potest, lib. 11. antiquit. cap. 8.) schisma Iudæorum, & Samaritanorum exortum est ex eo, quòd Samaritani templum ædificauerunt in monte Garizim, & ibi sacrificandum esse côtendebant: Iudæi autem contrà docebant, in solo templo Hierosolymitano legitimè sacrificari posse. Hanc igitur quæstionem, quæ tunc multos vexabat, Samaritana Christo vt Prophetę proposuit.

Præterea ipsa verba Samaritanæ cogunt, ut per adorationem intelligamus sacrificium: nam loquitur de adoratione alligata certo loco, & quæ alibi non ritè fiat:
D *Vos*, inquit, *dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet*; ac si dixisset; Vos Iudęi reprehenditis nos, quòd extra Hierusalem adoremus iuxta ritum Patrū nostrorum, neque alibi, quàm in Hierusalem licitam esse adorationem asseritis. At certè nūquam fuit apud Iudæos adoratio alligata certo loco, nisi ratione sacrificij: loquitur igitur Samaritana de adoratione per sacrificium. Quod si hoc ita se habet, necesse est, vt etiā Domini responsio de adoratione per sacrificium intelligatur, alioqui Dominus non satisfecisset quæstioni propositæ. Ergo cū Dominus ait: *Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*: sensus erit; Veniet tempus, quando non erit alligatā adoratio per sacrificium, neq; huic monti, neque Hierosolymis, sed in omni loco offeretur Dño sacrificium. Et hoc est quod prædixit Ma-
A lachias: *In omni loco offeretur nomini meo oblatio mūda.*

Verba autem sequentia: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate*, hūc sensum faciunt; Veri adoratores, id est, qui verum Deum legitimè colent, nimirum Christiani, adorabunt Patrem, id est, Deo sacrificabunt in spiritu & veritate, id est, sacrificio spirituali, & vero, non carnali, & typico, vt Iudęi faciebant. Opponitur enim spiritus carni, & veritas figuræ: erāt enim sacrificia Iudaica carnalia, quia in mactatione carnis, & sanguinis effusione consistebant, & simul typi, & vmbræ erant futurorum. At Eucharistia sacrificium est spirituale, quia (vt sæpè diximus) per Spiritū sanctum, & verba consecrationis efficitur, & simul est verum ac impletiuum veterum figurarum. Nam etsi est etiam typicum respectu sacrificij crucis, tamen respectu sacrificiorum Iudaicorum, non typicum, sed uerum dicendum est. Ita exponunt has particulas: *In spiritu, & veritate*, Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius in hunc locum. Possent tamen etiam ita distingui illæ uoces, ut Theophylactus, & sanctus Thomas in com-
B mentario distinguunt, ut spiritualis cultus, opponatur cultui carnali Iudæorum: uerus autem opponatur cultui falso Samaritanorum, qui reuera non legitimè, & per hoc non verè Deum colebant sacrificijs suis.

SECVNDVM argumētum ducitur ab illis uerbis: *Venit hora, & nunc est.* Hæc enim uerba manifestè significant Dominum loqui de adoratione noua, quæ antea non erat, & quæ initium haberet à Christo. At adoratio simplex, & oīa sacrificia impropriè dicta, ut hymni, preces, eleemosynæ, semper in usu fuerunt, tum in lege, tum etiam ante legem; non ergo Dominus loquitur de adoratione simplici, sed de adoratione per sacrificium, & per sacrificium non impropriè dictum, & commune omni ætati, sed per sacrificium propriè dictum, & proprium Testamento nouo, & Ecclesiæ Christianorum.

TERTIVM argumentum sumitur ex eo, quod sine dubio loquitur Dominus de adoratione externa, pu-
C blica, & solenni; non de interna, & priuata. Nā & quæstio Samaritanę id postulat, & preterea Dominus apertissimè loquitur de adoratione apud Christianos, quæ succedat illi, quæ apud Iudæos non fiebat legitimè, nisi in tēplo Hierosolymitano; illa autem erat externa, publica, & solennis. Atqui adoratio simplex, & sacrificia impropriè dicta, possunt omnia priuatim fieri, & sæpe sola mente; non ergo loquitur Dominus de ista adoratione, neque de illis sacrificijs, sed de vero, externo, & publico sacrificio Ecclesię, quod aut nullum est, aut Eucharistia est.

ADDE, quòd Theodoretus, & Rupertus in cōmentario Malachiæ hunc locum Ioannis, uolunt omnino similem esse uaticinio Malachiæ suprà explicato, quod etiam ante eos asserit Eusebius lib. 1. demonstrat. Euāgel. c. 6. Quare si locus Malachiæ de sacrificio propriè dicto intelligitur, ut satis iam demonstrauimus, certè etiam locus hic Ioannis de sacrificio propriè dicto in-
D telligendus erit.

CAPVT XII.

Probatur sacrificium Missæ ex verbis institutionis.

SEXTVM argumentum principale sumitur ab institutione, & prima celebratione huius mysterij, quę habetur Matth. 26. Marc. 14. Lucæ 22. & 1. Corin. 11. Est autem argumentum huiusmodi: Christus in ultima Cęna seipse sub specie panis, & uini Deo Patri obtulit, & idipsum iussit fieri ab Apostolis, & eorum successoribus usque ad mundi consummationem. Sed hoc est sacrificium uerè, ac propriè dictum obtulisse,

& offerendum instituisse; ergo celebratio Eucharistiæ est sacrificium propriè dictum. Assumptio argumenti extra controuersiam est: sed propositionem aduersarij pertinacissimè negant. Antequam autem progrediamur ad eam comprobandam, operæ pretium erit, imposturam aduersariorum breuiter refutare.

Ioánes Caluinus in antidoto articulorum Parisiensium, fingit Catholicos ita probare propositionem nostri argumenti: *Christus dixit; Hoc facite. Sed facere, est sacrificare, iuxta illud Virgilij; Cum faciam vitula: ergo Dominus iussit sacrificare.* Deinde argumento à se conficto, respondet, Dominum, cùm ait: *Hoc facite*, non esse loquutum Latinè, vt locum habeat acceptio illa Virgiliana, sed Syriacè, siue Hebraicè, vbi non habet locũ illa subtilitas Grammaticalis: proinde argumentum nihil concludere. Martinus etiam Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 746. Catholicos ridet, quòd vtantur illo argumento ex vocabulo faciendi, quòd apud Virgilium accipiatur pro eo, quod est sacrificare.

SED errant in duobus aduersarij. PRIMVM quòd non bona fide referant argumenta Catholicorum; nõ enim Catholici tam ineptè argumentantur. DEINDE, falsum est, quod assumunt, in lingua Syriaca, vel Hebraica, verbum (facere) non posse accipi pro sacrificare: nihil enim sępius occurrit in Scriptura, quàm illud verbũ in ea significatione. Leuitic. 15. v. 15. loquens Moses de duobus turturibus in sacrificium offerendis: *Faciet*, inquit, *vnum pro peccato, & alterum in holocaustum*, vbi etiam in Hebræo est, verbum עָשָׂה quod propriè significat facere, עָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן 3. Reg. 18. v. 23. dicit Helias Prophetis Baal: *Deutur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frustra cędentes ponant super ligna, ignem autem non supponant, & ego faciam bouem alterum* וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת הַפָּר הָאֶחָד Oseæ 2. v. 8. *Ego dedi ei frumentum, vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.* עָשׂוּ לַבָּעַל. Vide similia Leuit. 9. 14. 23. 24. Num. 6. 8. 14. 28. 3. Reg. 8. Ezech. 46. & alibi.

Sed his omissis, probabimus propositionem nostri argumenti, quòd videlicet Dominus in cœna obtulerit Deo, & iusserit offerri corpus suum in specie panis, & vini. Et quidem, quod si ipse obtulit, iusserit etiam offerri, certum est ex illis verbis Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; illud enim, *Hoc*, demonstrat, vt suprà ostendimus, id quod Dominus fecit in cœna.

Quod autem Dominus in cœna obtulerit corpus suum Patri in Eucharistia, & non solùm Apostolis mãducandum porrexerit, in quo tota est difficultas, vt etiam Kemnitius & alij fatentur, probatur PRIMO ex dictis in 1. 2. & 3. argumẽto principali. Non enim fuit verè sacerdos secundum ordinem Melchisedech, neque impleuit figuram agni Paschalis, neque fuit verè sanguis cœnæ, sanguis Testamenti noui, nisi in cœna se obtulerit in sacrificium, vt satis fusè demonstratum est.

Præter illa argumenta, habemus alia tria. PRIMVM Christus dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, Lucæ 22. vel vt habet Paulus 1. Cor. 11. *Quod pro vobis frangitur.* Itẽ: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, Luc. 22. & addit Matthæus, c. 26. *In remissionem peccatorum.* Illa verba temporis pręsentis, *datur, frangitur, funditur* non significant dari, vel effundi Apostolis ad manducãdum, & bibẽdum, sed dari, & effundi Deo in sacrificium: nã non ait Dominus; Vobis datur, frangitur, effunditur, sed pro vobis. Et præterea non dabatur, aut effundebatur cibus ille, & potus tunc nisi Apostolis præsentibus, & tamen Dominus ait etiã: *Pro multis effunditur*, Matth. 26. sensus igitur est; Pro vobis, & pro multis datur;

A & libatur Deo in sacrificium propitiatorium, in remissionem videlicet peccatorum.

Ad hoc argumentum non potest responderi, nisi id quod respondet Kemnitius in secunda par. Exam. pag. 716. illa verba: *traditur, frangitur, effunditur*, referri ad crucem, vt sensus sit; Hoc est corpus meum, quod paulò pòst dabitur ad mortem, & hic est sanguis, qui paulò pòst in cruce fundendus est: quod enim paulò pòst futurum est, non inusitatè dicitur iam fieri. Et probat Kemnitius debere accipi hoc loco præsens pro futuro, his argumentis. PRIMO, quia in Canone Missæ legimus; *Effundetur*. SECVNDO, quia si ipsa actione Missæ sanguis effunderetur, non esset Missa incruentum sacrificium. TERTIO, Scriptura tradit Christi sanguinẽ fusum esse in cruce. QVARTO, in Scriptura sæpe accipitur præsens, vel etiam præteritum pro futuro, vt in in illis verbis: *Ego pono animam meam: Puer natus est nobis. Agnus occisus est ab origine mundi.* Addit etiam

B QVINTO, quod si ista verba, *Quod pro vobis datur*, essent substantialia verba sacrificij Missæ, magnum scelus impingeretur Canoni Missæ, quòd illa verba prætermiserit.

Sed ista Kemnitij argumẽta parum ualent. Ad PRIMVM, non solùm canon Missæ, sed etiam vulgata editio Scripturæ Lucæ 22. & Cyprianus lib. 2. episto. 3. legunt in futuro: *Effundetur*. Sed istæ lectiones non pugnant inter se, immò vna inducit alteram; nam ex eo, quod Dominus in præsenti dixit, *funditur*, id est, offertur, ac libatur Deo in repræsentationem effusionis futuræ in cruce, sequitur effusionem in cruce fuisse futuram; & simul etiam sequitur, deinceps vsque ad mundi consummationem fundendum sanguinem Christi, id est, offerendum, & libandum Deo in sacrificio Missæ, quod omnibus veteribus sacrificijs successit. Itaq; omnes sunt veræ lectiones, siue dicamus, Funditur, id est, nunc in cœna, siue Fundetur, id est, in cruce, siue Fundetur, id est, deinceps in sacrificio per Ecclesiã fre-

C quentando. Sed nulla negari debet, & præsertim prima, cùm Euangelistæ, & Paulus scripserint in præsenti; *datur, effunditur*; & nõ oporteat negare propriũ, & simplicem literæ sensum sine vrgentissima ratione.

Ad SECVNDVM, non effunditur in cœna sanguis in ꝓpria specie, sed in specie vini: dicitur enim sanguis in cœna fundi, dum in specie liquida in calice collectus offertur Deo, ac deinde in eadem specie funditur in ora sumentium. Sed hæc effusio non facit sacrificium cruentum, cùm sanguis reipsa de corpore non egrediatur.

Ad TERTIVM, Scriptura verissimè tradit Christi sanguinem fusum esse in cruce, sed non negat fusum etiam fuisse in Cœna, immò id apertissimè docet; neq; ista, vt diximus, inter se pugnant.

Ad QVARTVM, fateor in Scriptura sæpe accipi pręsens, aut præteritũ pro futuro: sed sæpius præsens pro præsenti, quàm pro futuro accipiendum nemo, credo,

D inficiabitur. Probandum igitur esset Kemnitio hoc loco, illud: *Datur. & effunditur*, accipi pro futuro, nõ pro præsenti: vt interim omittam, quàm ineptum sit illud exemplũ à Kẽnitio adductũ, *Agnus occisus est ab origine mũdi.* Si.n. vt ipse iubet, exponas præteritũ pro futuro, hic erit sensus; Agnus occidetur ab origine mundi, qui sensus q̃ repognantiam includat, nemo nõ videt.

Ad QVINTVM illa verba: *Quod pro vobis datur*, non sunt verba substãtialia sacrificij, quasi necessariò requiratur eorum pronunciatio, vt sacrificium perficiatur: sunt tamẽ eiusmodi, vt manifestè indicent sacrificium à Christo in Cœna fuisse oblatum.

Non igitur probauit Kemnitius quod volebat: nos verò contrà probamus, illa verba: *datur, & funditur*. debere referri ad actionem cœnæ, & in præsenti accipienda esse. PRIMO, quia id requirit propria, & simplex eius loci sententia.

SE-

SECVNDO, quia Paulus 1. Cor. 11. dixit: *Quod pro vobis frangitur*, frangi autem non conuenit Christi corpori, nisi in specie panis. Quare S. Ioannes Chrysostomus hom. 24. in priorem ad Corint. scribit Christũ iñ Sacraměto pati fractionem, quam in cruce pati noluit. Et quamuis vtcunque possit fractio etiam ad passionẽ Christi in ꝑpria specie accõmodari, propter cõfractionem cutis, & neruorum, ac venarum, &c. tamen vix dubiũ esse potest, quin Apostolus respexerit ad species panis, cùm ait, *frangitur*. Scriptura enim propriè vti solet hac voce cùm loquitur de pane, vt: *Frange esurienti panem tuum*. Isaiæ 58. *Panis quem frangimus*, 1. Cor. 10. *Frangebant circa domos panem*. Actor. 2. Nec tamen possumus de solo pane intelligere illa verba: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur*. non enim panis pro nobis frangitur, sed nobis. Oportet igitur intelligere verba illa de vero corpore, sed sub specie panis, vt sensus sit; Hoc est corpus meum, quod nunc pro vobis in specie panis frangitur, id est, datur, & immolatur Deo.

TERTIO, quia Lucas cap. 22. cùm ait: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis funditur* illud, *funditur*, non coniunxit cum voce, *sanguine* sed cum voce, *calix*. vt ex Græco textu apparet, vbi habetur, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. At certè si Lucas dicere voluisset, sanguinem fundendum in cruce tantummodò, dixisset; Hic est calix nouum Testamẽtum in sanguine meo, qui, nimirum sanguis, funditur: nũc autem dixit; Hic est calix, qui funditur. Itaque indicauit sanguinem fundi, vt erat in calice, & proinde fundi in cœna.

SECVNDVM argumentum principale ad probandã propositionem supradictam, quòd Christus in cœna ieobtulerit in sacrificium, sumitur ex vera præsentia corporis, & sanguinis Christi in cœna, quam Lutherani concedunt, & Caluinistæ concederent, nisi cum apertissimis Scripturæ verbis pugnare vellent. Nam Christi corpus, & sanguis in cœna sumũtur, & caro, & sanguis victimæ pro nobis oblatæ; ergo necessariò in ipsa cœna prius immolantur, & offeruntur Deo, quàm à nobis sumantur.

Sumi autem Christi corpus, & sanguinem, vt participationem victimæ, Lutherani non negant: & si negarent, facillimè probaretur. Nam INPRIMIS ideò in cœna seorsim consecratur corpus, & seorsim sanguis, vt intelligamus, præsentiam corporis & sanguinis in cœna esse ad modum occisi, & mortui corporis. DEINDE corpus, & sanguis sunt in cœna, vt cibus, & potus. At caro, & sanguis, non sunt apta ad cibum, nisi prius animal moriatur; Christus autem non moritur, nisi per immolationem. Et hoc est argumentum Gregorij Nysseni in prima oratione de Resurrect. vbi colligit in cœna Christum immolari, quia non possemus aliter carne eius vesci. Hinc etiam Augustinus lib. 9. Confess. c. 13. dicit matrem suam omnibus diebus seruisse altari, vnde sciret dispensari victimam sanctam.

Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 771. & 773. egregiè se ad hoc argumentum respondisse putat. Dicit. n. non sufficere præsentiam veram, & realem corporis Christi ad sacrificium; nam etiam in vtero matris, & postea in præsepi, fuit vera, & realis præsentia corporis Christi, vbi tamen nullum fuit sacrificium. Itaq; vult quatuor conditiones requiri ad verum sacrificiũ. PRIMO, substantiam rei, quæ immolatur. SECVNDO, certam offerendi actionem à Deo præscriptam. TERTIO, certã personam à Deo deputatam ad offerendum. QVARTO, vt fiat ea intentione, & ad eum finem, qui in verbo Dei præscriptus est. Ex his autem conditionibus primam duntaxat haberi dicit in celebratione cœnæ, reliquas omnino deesse.

RESPONDEO primùm, quòd Christi corpus in vtero matris, vel in præsepi verè, ac realiter fuerit præsens,

A & tamen non fuerit sacrificium, ad rem nihil facit. Nã non erat in vtero, vel in præsepi, vt victima, sed vt viuens infantulus: in cœna autem esse, vt victimam, ipsi fatentur. Sic enim scribit ipse Kemnitius, vt alios interim omittam, pag. 717. *Ibi (in cœna) dispensatur, & sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est*. Hæc ille. Si igitur nos argumentum instruimus: Christi corpus, ut in Cœna reipsa adest, victima quædam est; ergo aliqua præcedente immolatione victima factum est. Quæro, quæ fuerit illa immolatio? dices; Immolatio crucis. At cùm primùm Apostoli participarunt istam victimam, nondum Christus in cruce fuerat immolatus. Præterea neque nunc victima, quæ est in altari, potest dici facta per immolationem crucis: nam illa immolatio semel tantùm facta est, & victima per eam facta, paulò pòst desijt esse victima. Christi enim corpus post resurrectionem dum apparebat discipulis, & dum in cœlum ascendebat, victima nõ poB terat; & multò minus nunc, vt in cœlis viuit ac regnat, victima dici potest. Cùm igitur victima per immolationem crucis facta, desierit esse victima, si iterum Christi corpus incipit esse victima, debet alia immolatione id fieri. Sed immolatio crucis non potest repeti, alia igitur noua requiritur immolatio. Quare aut immolatio, quę victimam ponit in altari, seu in sacra cœna, est ipsa actio, celebratioque mysterij Eucharistiæ: aut nõ est in sacra cœna vlla victima.

Quod verò attinet ad illas tres cõditiones sacrificij, quas in Eucharistia desiderari Kemnitius putat, nos facilè possumus eas demonstrare. Nam inprimis certæ personæ deputatæ ad sacrificium, sunt Apostoli, & qui eis succedunt; illis enim solis Dominus dixit: *Hoc facite*. Intentio, & finis in verbo Dei præscriptus, habetur ibidem in illis verbis: *In meam commemorationem*. Nã vt finis erat sacrificiorum præcedentium, Christum re præsentare sacrificium crucis, vt futurum: sic finis est C sacrificij Eucharistiæ commemorare, & repræsentare sacrificium crucis, vt præteritum. Et sicut vetera illa sacrificia non amittebant suam, & veram, & propriam sacrificij rationẽ ex eo, quod essent repræsentatiua; ita etiam sacrificium Eucharistiæ, non amittit suam, & veram, ac propriam sacrificij rationem, quia simul est alterius sacrificij commemoratiuum.

Restat vna conditio demonstranda, nimirum actio offerendi, quam quidem certò scimus adesse, etiamsi fortè eam non facilè possemus distinguere, & separare ab alijs actionibus quæ simul fiunt. Nam ex prima conditione, quam Kemnitius admittit, necessariò infertur secunda, quam ipse negat. Vbi enim est victima, ibi necessariò præcedere debet immolatio, & proinde oblatio, cùm victima non fiat, nisi per immolationem; sed satis manifesta est actio immolationis, & oblationis in Eucharistia, nimirum ipsa consecratio. Neq; enim petere debent aduersarij, vt ostendamus vbi Dominus dixerit; Ego offero, vel sacrifico: aut vbi inserit, Offerte, vel sacrificate: sed satis est, si actio ipsa offerendi, & imD molandi ostendatur. Nam in Testamento veteri nusquam legimus dixisse sacerdotes; Ego offero, vel sacrifico; sed hoc ipso, quod ad Dei honorem, & ad significandam Christi mortem, animalia cæsa super altare ponebant, offerre Deo, & sacrificare censebantur. Quemadmodum etiam Dominus in cruce nõ legitur dixisse; Ego me offero, & sacrifico: & tamen quis dubitet spontaneam illam ascensionem crucis, veram oblationem fuisse? Ad eundem igitur modum illa actio, qua Christi corpus ad Dei honorem super mensam ponitur, vt consumatur, idque fit ad repræsentandam eiusdẽ Christi passionem, oblatio, & immolatio dicenda est. Illa autem actio consecratio est: nam per consecrationem fit, vt Christi corpus verè, & immobiliter adsit super mensam, & adsit aptè ad repræsentandã passionem, & mortem eiusdem.

TERTIVM argumentum priocipale ad eandem probandam propositionem, sumiinr ex Patribus, qui apertè dicunt, Christum in cęna seipsum Deo Patri sub speeie panis, & vini obtulisse.

IRENÆVS lib. 4. capit. 32. *Noui Testamenti nouam docuit oblationem.* CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Iesus Christus? qui sacrifitium Deo Patri obtulis, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, panem scilicet, & vinum, hoc est, suum corpus, & sanguinem.* AMBROSIVS in Psal. 38. in illa verba: *In imagine pertransit homo: Vidimus*, inquit, *Principem sacerdotum ad nos venientem, vidimus, et audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum. Sequamur, vt possumus, Sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrifitium. Nam etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrifitium quod offertur.* Gregorius NYSSENVS orat. 1. de Resurrect. *Pro ineffabili, arcanoq;, & qui ab hominibus cerni nequit, sacrificij modo, sua dispositione præoccupat impetum violentum, at sese oblationem, ac victimam offert pro nobis sacerdos simul, & agnus Dei. Quando hoc accidit? cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus præbuit.* Ioann. CHRYSOSTOMVS hom. 24. in priorem ad Corinthios: *Pro brutorũ*, inquit, *cæde seipsum offerendum præcepit.* Et homil. 2. in posteriorem ad Timotheum, prope finem: *Sacra ipsa oblatio, siue illã Petrus, siue Paulus, siue alius cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modo quoque conficiũt: nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat.* AVGVSTINVS in Psal. 33. concin. 2. *Ipse de corpore, & sanguine suo, sacrifitium instituit secundum ordinem Melchisedech.* Vide et lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, c. 19. lib. 20. cõtra Faustũ, c. 21. epist. 5. ad Marcellinum, lib. 17. de ciuit. Dei, c. 20. & lib. 83. quæst. 61. LEO ser. 7. de passione Domini: *Vt vmbræ cederent corpori, &c.* ISICHIVS lib. 2. in Leuitic. c. 8. *Prius figuratam ouem cum Apostolis cænans Dominus, postea suum obtulit sacrificiũ.* RVPERTVS lib. 2. in Exodum cap. 6. *In angustia passionis agonizans, prius proprijs manibus Deo Patri semetipsum immolauit, accipiens panem, &c.*

CAPVT XIII.

Probatur sacrificium Missæ ex cap. 13. Actorum.

SEPTIMVM argumentum sumitur ex illis verbis, quæ S. Lucas 10 Actis ponit, vbi refert ordinationẽ Pauli, & Barnabæ: *Ministrantibus*, inquit, *illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus; Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos*, Act. 13. Ministerium enim illud Domino exhibitum, non videtur aliud esse potuisse, quàm sacrificium, & sacrificium Missę: aut enim hoc sacrificium est in Ecclesia, aut nullum.

Significari aũt illa voce: *Ministrantibus*, sacrificium, probatur PRIMO ex voce Gręca λειτουργούντων. Nã 10 primis ẽt aduersarij confitentur, & potissimùm Apologiã Confessionis Augustanæ in articulo de Missa, vocem illam λειτουργίαν, non significare quodcunq; mini-A sterium, sed publicum. Itaq; hoc loco non significat aliquid priuatum, & internum, sed publicum, & proinde externum. Neq; sigoificare potest ministerium verbi, aut Sacramẽtorum: quia ista publica quidem sunt, sed nou exhibentur Deo. Non. n. concionamur Deo, neq; Sacramenta Domino dispeosamus, sed populo. Hic autem dicitur: *Ministrantibus illis Domino.*

DICES; Qui concionantur, aut Sacramenta populo præbeot, Dominu ministrare dici possunt, quia ad eius honorẽ id faciũt. AT si ista esset caussa, cur Lucas scripserit; *Ministrantibus Domino*, non addidisset, *& ieiunantibus*; oam ẽt ieiunare, est eo modò. Domioo ministrare. Qui. n. bene ieiunant, ad honorẽ Dei ieiunant; iuxta illud Rom. 14. *Qui manducat, Domino manducat. & qui non manducat, Domino non manducat.*

PRÆTEREA verbum illud λειτουργεῖν, licet possit accommodari ad sacra, & prophana ministeria, tamen cũ

B accommodatur ad sacra, & absolutè pooitur io Scripturis, vbique accipitur pro ministerio sacrificij, vt patet ex cap. 1. Lucæ, & episto. ad Hebræos, cap. 2. 8. 9. & 10. Quare hoc loco Erasmus, qui apud aduersarios in precio esse solet, vertere ausus est: *Sacrificantibus illis Domino*; & hinc etiam factũ est, vt Græci Missæ celebrationem λειτουργίαν appellent.

CAPVT XIV.

Probatur sacrificium Missæ ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

ARGVMENTVM POSTREMVM ex his quæ petuntur à Scripturis, est apud Apostolum 1. Cor. 10. *Fugite*, inquit, *ab idolorum cultura. Vt prudentibus loquor; vos ipsi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui*

C *benedicimus, nõne communicatio sanguinis Domini est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? quoniam vnus panis, & unum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Videte Israel secũdum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? quid ergo? dico quod idolis immolatũ sit aliquid, aut quod idolum sit aliquid? Sed quæ immolant Gentes, dæmonijs immolant, & non Deo: nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorũ: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Hæc ille.

Ex his verbis tria argumenta colliguntur. VNVM ex comparatione mensæ Domini, cum mẽsa Gentilium, & Iudæorum. Apertissimè. n. comparat Apostolus mẽsam Dñi, vnde sumimus Eucharistiam, cũ altari Gentiliũ, vbi immolabatur idolis, & cum altari Hebræorũ, vbi immolabant sacrificia carnalia Deo vero. Inde aũt sequitur meosam Dñi esse ẽt quoddã altare, & proinde

D Eucharistiã esse sacrificium: nunq̃. n. altare propriè dictum erigitur, nisi ad sacrificia propriè dicta. Existimãt quidẽ aliqui, vt Haymo, & alij nonnulli graues auctores non improbabiliter mensam Dñi expresse vocari altare, Heb. 13. in illis verbis: *Habemus altare de quo edere nõ habẽt potestatẽ, qui tabernaculo deseruiunt*: tñ quia nõ desunt ex Catholicis, qui eo loco per altare intelligant crucẽ, aut ipsum Christũ; nõ vrgeo ipsũ locum.

ALTERVM argumentum sumitur ex comparatione Eucharistiæ cum sacrificijs Gentilium, & Hebræorum. Apostolus. n. apertissimè dicit, ita nos fideles sumere de mensa Domini corpus, & sanguinem Dñi, vt sumunt Iudæi hostias, & Gentiles idolothyta ex suis altaribus seu mẽsis. Quæ cõparatio inepta sit necesse est, & perperam ab Apostolo adducta, si Eucharistia non est sacrificium Deo immolatum, sicut cibi illi Iudæorũ, & Gẽtiliũ sunt sacrificia Deo, vel idolis immolata.

TERTIVM argumentum sumitur ex comparatione

societatis,

societatis, quam habemus cum Deo per manducationem Eucharistiæ, cum societate quam habebant Gentiles cum idolis per manducationem idolothytorum. Paulus enim docet eos, qui manducant idolothyta ita coniungi cum idolis, vt censeantur veri idololatræ, ideo hanc que initio dixit: *Fugite ab idolorum cultura*. Vtitur igitur hoc argumento; Qui mãducat idolothyta, fit particeps altaris idolorum; ergo consentit in sacrificium idolorum, immò fit socius immolantium idolis. Ergo est idololatra; sacrificium enim est propriùs actus latriæ. Quare si apta est Pauli comparatio, oportebit etiam circa Eucharistiam ita argumentari; Qui manducat Eucharistiam, fit particeps altaris Domini, ergo consentit in oblationem Eucharistiæ Deo factam, immò fit socius eam offerentium; ergo Deum hac oblatione cultu latriæ honorat.

Ad hæc argumenta respondet Kemnitius in 2. part. Examin. pag. 767. Ac PRIMVM more suo impudenter admodùm, & scurriliter in re tam sacra se gerit: *Ex Ethnicorum*, inquit, *sacrificijs, quæ dæmonijs offeruntur, deplorata Missa sua subsidium accersere non verentur: non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium, inquit:*

Vos mihi Manes

Este boni, quoniam Superis auersa voluntas.

Hæc ille: nec animaduertit impius hæreticus, se hoc modo Apostolum ipsum irridere; illique insultare. Si enim nos à Dijs Manibus censemur subsidium petere, quia probamus sacrificium Missæ ex comparatione Eucharistiæ ad sacrificia Gentilium: multò magis Paulus censebitur à Dijs Manibus auxilium petijsse, qui probauit non esse manducanda idolothyta ex eadem comparatione Eucharistiæ ad sacrificia idolorum. SED facessant impiæ nugæ, vel blasphemiæ potius: non enim à Dijs Manibus, sed à verbis diuinæ Scripturæ, & à comparatione in eadem Scriptura posita, subsidium flagitamus.

DEINDE Kemnitius seriò respondet, ac duo dicit. PRIMO, mensam Gentilium, cum qua Apostolus comparat mensam Domini, non esse altare idolorum, sed mensam communé, in qua conuiuari solebant. Id probat; quia non erat consuetudo Gentilium, vt ad aras discumberet, sed vt de reliquijs immolatorum domi suæ conuiuium instruerent, & ad illud amicos suos inuitarent. Loquitur autem B. Paulus de mensa, in qua comedebantur idolothyta; ergo non loquitur de altari, sed de communi mensa. Præterea non erat quæstio B. Pauli, an liceret Christianis apud aras Gentilium interesse ipsorum sacrificijs, & sacrificare dæmonijs; id enim Christianis notissimum erat: sed an liceret ire ad conuiuia Gentilium, vbi edenda apponebantur idolothyta.

Hæc PRIMA solutio Kemnitij parum valet. Nam INPRIMIS falsum est non cõsueuisse Gentiles ad aras idolorum discumbere. Quid enim, quæso, est quod ait Apostolus 1. Cor. 8. *Si quis viderit eum, qui habet scientiam, recumbentem in idolio?* quid enim est idolium nisi locus vbi est idolum? Neque obstat quod idem Paulus dicit 1. Cor. 10. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis appponitur, manducate; si quis dixerit; Hoc immolatum est, nolite manducare, &c.* Nã vtrumque est verum, solebant quippe Gentiles, & ad aras idolorum discumbere, & etiam de reliquijs immolatorum domi suæ conuiuium instruere. Quare malè proponit Kẽnitius quæstionem Apostoli. Nam etsi nõ erat quæstio, an liceret idolis sacrificare: tamé nec erat quæstio, an liceret in cõuiuijs Gentilium interesse; sed an liceret vesci idolothytis, & præsertim in idolio: & Paulus negat licere, quia hoc est socium fieri dæmoniorum, & interpretatiuè sacrificare dæmonibus.

DEINDE etiamsi non consueuissent Gentiles ad aras idolorum discumbere, vt falsò dicit Kemnitius, tamen mensa dæmoniorum, cui comparatur mensa Domini, adhuc altare ipsum, non mensam communem significaret. Apostolus enim vbi mensam dæmoniorum nominat, non loquitur de mensa, vbi comedebatur, sed de mensa, vbi immolabatur, & vnde cibi immolati ad mensam communem deferebantur, vt manifestè patet ex collatione cum altari Iudæorum: *Videte*, inquit, *Israël secundum carnem, nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?*

DEINDE idem colligitur ex eo, quod Apostolus vocat mensam Gentilium mensam dæmoniorum: vocat enim eam mensam dæmoniorum, quia sacra erat dæmonijs. Non enim vocaret mensam dæmoniorũ, mensam communé Gentilium, ad quam permittebat etiam fidelibus accedere. PRÆTEREA non compararet mensæ Domini si loqueretur de mensa communi & prophana, nisi velit Kemnitius mensam Domini esse mensam communem, & prophanam.

AD HÆC Apostolus, cùm dehortatur à mensa dæmoniorum, dicit caussam esse, vt fugiant cultum idolorum: ergo loquitur de mensa, in qua immolabat idolis, ex qua qui sumebant cibum, censebatur idololatræ.

DENIQVE idem Paulus in eodem capite dicit, licitum esse ire ad mensas Gentilium, & ibi mãducare idolothyta, si quis ignoret cibos illos esse immolatitios; & simul dicit; *Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum*: ergo nisi secum ipse pugnet Apostolus, non potest per mensam dæmoniorum intelligere mensam Gentilium, vbi solùm materialiter comeduntur idolothyta. Quod autem Kemnitius dicit, Apostolum scribere, liberum quidem esse, tamen non conuenire, vt fideles simul mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes fiant: absurdissimum, & falsissimum est. Non enim Apostolus dicit liberum esse, sed absolutè dicit: *Non potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes esse*. Et quid absurdius dici potest, quàm vt liberũ sit fidelibus mensæ dæmoniorum participare, & dæmoniorum socios fieri?

Adde VLTIMO, quod etiamsi non possemus conuincere per mensam dæmoniorum intelligi altare idolorum, tamen argumentum nostrum esset solidum ex comparatione mensæ Domini cum altari Iudæorum, quod Apostolus expressè nominat.

Sed Kemnitius non fuit tam hebes, quin viderit hoc modo refelli posse solutionem suam; ideo ad finem addidit SECVNDAM solutionem, ac dicit, eos qui sumunt Eucharistiam, participare de sacrificio peracto in cruce; sicut ij, qui manducabant idolothyta, participant de sacrificio peracto in altari idolorum.

AT neque hac via euadere poterit. Nam Apostolus non comparat mensam dæmoniorum cum cruce, sed cum mensa Eucharistiæ, proinde vult esse mensam Eucharistiæ uerum altare ad sacrificandum erectum: & in hoc sita est comparatio; quod sicut Gentiles manducabant immolata in altari, ita nos manducamus id quod immolatur in mensa Eucharistiæ. Deinde, vt suprà diximus, sacrificiũ ex immolatione factum in cruce fuit aliquãdo, & postea desijt esse, nec potest rursum fieri nisi per nouam immolationem. Atque hactenus de testimonijs Scripturarum.

CAPVT XV.

Probatur sacrificium Missæ ex traditione Patrum, ac primùm ex vocibus sacrificij, oblationis, immolationis, &c.

HACTENVS ex diuinis literis testimonia pro sacrificio Missæ deprompsimus: nunc ad SECVNDVM locũ accedimus, videlicet ad testimonia veterũ Patrũ. Rectè enim Kemnitius dicit pagin. 775. bonas mentes plurimum moueri consensu, & testimonio antiqui-

tis eius potissimũ, quæ fuit purioribus, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporibus. Sed quia nimis longũ esset singula testimonia seorsim excutere, vt fecimus in disputatione de veritate corporis Domini in Eucharistia: reducemus omnia ad aliquot capita, & simul refellemus responsiones aduersariorum.

Primvm igitur caput, siue argumentum sumi potest ex nominibus sacrificij, hostiæ, victimæ; & ex verbis, offerre, immolare, sacrificare, quibus Patres vtuntur cùm de celebratione Cęnæ Domini verba faciunt; passim enim tum Grçci, tum Latini, nõ solùm dicunt Eucharistiam esse sacrificium, seu oblationem, sed dicunt, offerri Deo, immolari, & sacrificari. Neque opus est loca notari vbi eiusmodi voces habeantur: aduersarij enim fatentur eas apud Patres esse frequentissimas: *Negari non potest*, inquit Kemnitius pag. 782. *veteres quando loquuntur de celebratione cœna Dominica, vsurpare vocabula, sacrificij, immolationis, oblationis, hostia, victima; item vti verbis, offerre, sacrificare, immolare*. B Hæc ille.

Hic igitur modus loquendi satis indicat quid Patres senserint: si enim existimarent Eucharistiam solum esse Sacramentum, non etiam sacrificium, vt aduersarij sentiunt, nulla esset caussa cur aliter loquerẽtur de Eucharistia, quàm de Baptismu. Nusquam autem Patres Baptismum vocãt sacrificium, hostiam, victimam; nec dicunt baptizare esse sacrificare, vel immolare. Præterea quæ caussa esset cur Patres de Sacramento Eucharistiæ aliter loquerẽtur, quàm aduersarij nostri loquantur? quomodo enim credibile erit veteres Patres in modo loquendi nobiscum, in sententia cum aduersarijs conuenisse?

Sed videamus quid illi respondeant. Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. timidè dicit, Patres fortasse vocare sacrificium, non ipsam Eucharistiam, sed orationes, quæ in Missa dicuntur. Quia verò videbat istam solutionem non esse sufficientem, cùm Patres passim C ipsam Eucharistiam sacrificium vocent, & offerri dicant Deo à sacerdotibus, vt paulò pòst ostendemus, audacter valedicit Patribus: *Si nihil habetur*, inquit, *quod dicatur, tutius est omnia negare, quam Missam sacrificium esse concedere*. Et in lib. de abroganda Missa, initio ita scribit: *Profiteor inprimis aduersus eos qui clamaturi sunt, quod contra ritum Ecclesia, contra statuta Patrum docuerim, nihil horum me auditurum*. Et infrà apertè dicit, se nõ curare quid Patres de Missa dixerint, sed quid debuerint dicere. Similia habet in lib. contra Regẽ Angliæ: *Vltimò*, inquit, *dicta Patrum inducit Rex pro Missario sacrificio, & ridet meam stultitiam, quod solus velim sapere præ omnibus. Hoc est quod dixi, Thomisticos asinos habere nihil quod producant nisi multitudinem hominum & vsum antiquum*. Et paulò infra dicit, se nihil curare si mille Augustini, & mille Cypriani contra se stent. Denique in libro de Missa priuata: D *Hic non moramur*, inquit, *si clamitẽt Papistæ, Ecclesia, Ecclesia, Patres, Patres: quia, vt dixi, hominũ dicta, aut facta, nihil in tam magnis caussis curamus. Scimus enim ipsos Prophetas lapsos esse, adeoque Apostolos: verbo Christi iudicamus Ecclesiam, Apostolos, adeoque ipsos Angelos*.

Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. c. 18. §. 10. respondet initio Sacramentum Eucharistiæ à Patribus vocari sacrificium, quia est memoriale sacrificij crucis. Quam solutionem fusius persequitur Kẽnitius, & ideò paulò infrà cum Kemnitij solutionibus eam refellemus: pręsertim cum Caluinus non multum videatur in hac solutione confidere. Nam paulò pòst §. 11. non solùm fatetur veteres vsos esse vocabulis, quæ sacrificium significant, sed ẽt agnoscit eos in modo actionis ad sacrificij rationem accessisse, & apertissimè eos reprehẽdit, quis A ineptè sensum eorum excusare nitatur: *Quia veteres quoq;*, inquit, *video aliò hanc memoriam detorsisse, quàm institutioni Domini conueniebat (quòd nescio quam repetitæ, aut saltem renouatæ immolationis faciem eorum Cęna præ se ferebat) nihil tutius pijs pectoribus fuerit, quàm in pura, simplicique Dei ordinatione acquiescere, cuius etiam ideo vocatur cęna, quoniam sola hic eius auctoritas vigere debet*. Et §. 12 *Et certè si cogitamus Domini, non hominum cœnam esse, non est cur vlla hominũ auctoritate, vel annorum præscriptione patiamur nos ab illa vel latum vnguem dimoueri*. Hæc ille.

Itaque Lutherus, & Caluinus nõ sunt homines bonæ mentis, iudice Kemnitio, cùm non moueantur cõsensu, & testimonio veteris ac veræ, & florentissimæ Christi Ecclesiæ. Ipse autem Kemnitius, vt se bonam mentem habere lectoribus persuadeat, quatuor quędã B dicit de testimonijs Patrum. Primvm, pag. 776. & sequentibus multa nugatur de statu quęstionis; scribit. n. non posse probari ex Patribus histrionicam illam repręsentationem, quam Pontificij Missam vocant, esse sacrificium. Sed iam suprà respõdimus, statum quæstionis non esse de cæremonijs, & ritibus Missæ; de his. n. postea loco proprio disseremus; sed de substantia sacrificij. Quare nõ tenemur hoc loco probare ex Patribus ritus Missę, sed solùm Eucharistiam offerri Deo, & non solũ distribui populo: id enim est de quo nunc disputamus.

Secvndo, pag. 780. & sequentibus disserit de vocibus Missæ, & sacrificij; ac tradit sex rationes explicandi loca Patrum, qui videntur asserere Missam esse sacrificium. Prima est, quòd loquãtur de eleemosyna, quæ fiebat in Missa. Offerebat enim populus panem, & uinum, ex quo pars quædam consecrabatur in Eucharistiam, pars cedebat in vsum pauperum: Eleemosyna autem est genus quoddam sacrificij. Secvnda, quòd C loquantur de precibus, quæ fiebant in celebratione Cęnæ: sunt enim preces sacrificia quędã. Tertia, quòd loquantur de gratiarum actione, ad quam excitantur homines in celebratione Cœnæ, ex consideratione beneficiorum Dei: nam & gratias agere ad laudis sacrificium pertinet. Qvarta, quòd loquantur de prędicatione, & annunciatione mortis Domini, quæ adiungi solebat celebrationi Cœnæ: nam Paulus Rom. 15. ministerium Euãgelij sacrificium vocat. Quinta, quòd loquantur de varijs exercitijs pietatis quæ occurrunt in Cœna Domini, vt fidei, pœnitentiæ, spei, dilectionis: istæ enim dicuntur à beato Petro spirituales hostię. Sexta, quòd loquantur de oblatione fidelium, qui in actione Cęnæ se ipsi Deo vouent, & cõsecrant, hoc est, corpus & animam suam. Paulus enim Rom. 12. vocat hostiam Deo placentem exhibitionem corporis ad obsequium eius.

Sed istæ omnes rationes nihil ad rem faciunt. Patres enim cùm de oblatione Eucharistiæ loquuntur, a- D pertè dicunt, solis sacerdotibus licitum esse id sacrificiũ offerre Deo: eleemosynæ autem, preces, laudes, & cetera quæ Kemnitius laboriosè coaceruauit, à toto populo offeruntur. Tertvllianvs in lib. de velandis virginibus: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, nec docere, nec tingere, nec offerre*. Idem in lib. de exhortatione castitatis, dicit officium sacerdotis esse docere, tingere, offerre. Epiphanivs similiter hæresi 79. multis verbis contendit, non licere mulieribus offerre sacrificia, & ideo Christũ ne ipsi quidem Matri suę permisisse, vt sacrificaret, sed solis Apostolis, quos sacerdotes ordinauerat. Cõcilium Nicænvm can. 14. & Hieronymvs in epistola ad Euagrium, & alia Concilia, & Patres, passim docent, non habere Diaconos potestatem offerendi sacrificium, sed id munus sacerdotum esse. At quis vnquam negauit licere Diaconis, immò etiam laicis, & mulieribus offerre eleemosynas, orationes,

tiones, & alia sacrificia spiritualia, & impropriè dicta?

PRÆTEREA Patres disertis verbis dicunt sacrificiũ, quod in Ecclesia offertur à sacerdotibus, esse ipsum Domini corpus, & sanguinem; proinde solutiones illæ Kemnitij omnes sunt vanæ: nisi forte velit inaudito aliquo tropo, per corpus Domini intelligere eleemosynas, preces, &c.

S. ANDREAS Apostolus, vt scribunt Presbyteri, & Diaconi Achaiæ in eius passione; dixit Ægeę proconsuli: *Ego immaculatum agnum in altari offero, cuius carnes posteaquam omnis populus credentium manducauerit, agnus, qui immolatus est, integer perseuerat, & viuus.* HIPPOLITVS Martyr in oratione de Antichristo, inducit Christum ita loquentem ad sacerdotes: *Venite Pontifices, & Sacerdotes qui preciosum corpus, & sanguinem meũ quotidie immolastis.* AMBROSIVS in Psal. 38. *Etsi nunc Christus non videatur offerre, ipse tamen offertur in terris, cùm corpus eius offertur.* Et in cap. 1. Lucæ: *Cùm sacrificamus,* inquit, *Christus adest, Christus immolatur.* Gregorius NYSSENVS in or. de resurrect. *Dominus,* inquit, *præoccupans impetum Iudæorum, seipsum victimam offert idem simul sacerdos, & agnus. Sed dices mihi, quando hoc accidit? tum cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus dedit.* CHRYSOSTOMVS hom. 24. in priorem ad Corint. *Pro victimarum, & pecorum cæde seipsum offerendum præcepit.* Et hom. 17. in epist. ad Hebr. *In multis locis offertur, non plures Christi, sed vnus vbiq; Christus, hic & illic plenus existens, vnum corpus, non multa corpora.* Quod idem scribit auctor Commentariorum, quę tribuuntur Ambrosio, in cap. 10. ad Hebr. & post eos Primasius in eundem locum. AVGVSTINVS lib. 2. quæst. Euangel. q. 3. reddens rationem, cur Dominus iusserit leproso, vt sacrificium pro sua emundatione offerret secundũ ritum Mosis. *Quia* inquit, *nondum institutum erat hoc sacrificium, sanctũ sanctorum, quod corpus eius est.* Idem lib. 4. de Trinitat. cap. 14. *Quid gratiùs offerri, aut suscipi posset, quã caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?* Similia habet Cyrillus libro de adoratione in spiritu, & veritate. Leo sermone octauo de passione. Fulgentius libro secundo ad Monymum, capite secundo, & alij Patres passim. Et ipsum Nicænum Concilium in eo canone, quem Caluinus, & alij omnes recipiunt, apertè dicit in sacra mensa situm esse magnum Dei incruentè immolatum.

Quod cùm non ignoraret Kemnitius, addidit TERTIVM dictum pag. 788. & sequentib. *Sed excipiunt,* inquit, *non illa tantùm pietatis exercitia, sed ipsam actionem Cęnę Dominicę, & quidem ipsum corpus, & sanguinem in Cęna à veteribus vocari sacrificium, oblationem, hostiam, victimam; Ego verò non nego hoc, &c.* Deinde ponit tres modos explicandi loca Patrum, quæ ipsam cœnę actionem, vel Christi corpus, sacrificium vocant: quos modos singillatim refellemus, omisso tertio, quod is ad ea loca Patrum solùm pertineat, qui dicunt sacrificium altaris esse propitiatorium, quę est altera controuersia suo loco inferius explicanda.

Igitur primus modus est, vt sacrificium appellent actionem Cœnæ, quia cõsecratio, & dispẽsatio Eucharistiæ est quędam sacra actio, quæ à Dionysio vocatur Gręcè ἱερουργία; Latini enim sacrificare dixerunt, quod Græci dicunt ἱερουργεῖν. Id verò probat. Nam Paulus ad Romanos decimo quinto, describit per vocabula sacrificij, & oblationis ministerium Euangelij, quia est quędam sacra actio. Et AVGVSTINVS epist. 59. ad Paulinum, vocat sancti altaris oblationem, quæ offert Deo, quando id, quod in mensa Domini est, benedicitur, san-

A ctificatur, & ad distribuendum comminuitur, & præparatur. Et CYPRIANVS libro secundo, epistola tertia, vbi in principio totius epistolæ argumentum ponit de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificij, & oblationis, & quod Christus sumpsit calicem non sola aqua, sed vino, & aqua mixtum, illumque benedixit, & distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita effert: *Christus obtulit Deo Patri non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice.* Non enim ista oblatio videtur posse esse ea, quã Catholici docent; nam corpus, & sanguinem, non vinum, & aquam Catholici Deo offerri dicunt. Vocat igitur Cyprianus oblationem Deo factam, ipsam consecrationem panis & vini, quemadmodum Actor. 13. Lucas dixit, Apostolos ministrasse Domino, cùm, interprete Chrysostomo, loqueret de prædicatione Euãgelij. Vnde etiam Augustinus epistola vicesima tertia, dicit Christum immolari nobis, & in Psal. 79. dicit, im-
B molari fidelibus: vbi immolationem vocat ipsam consecrationem factam in vsum fidelium. Denique CYRILLVS in epistola ad Nestorium, vocat incruentum sacrificium, seu latriam, quando id, quod confectum est, nominamus corpus, & sanguinẽ Christi: quando accedimus ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti corporis, & sanguinis omnium redemptoris Christi. Hæc Kemnitius.

Ad hunc primum modũ RESPONDEO; Kemnitiũ multa dicendo nihil dicere, sed tantũ mentibus simplicium rem inuoluendo nebulas offundere. Nam si ideo solũ diceretur sacrificium actio Cœnæ, quia est quædam sacra actio; cur eodem modo non diceretur sacrificium, actio Baptismi, cùm & illa sit sacra actio, & eiusdem generis cum actione Cęnę, cũ vtraq; sit tantũ Sacramentum secundum aduersarios?

DEINDE esto, quæuis sacra actio possit vocari sacrificium, ob vocabulorum similitudinem, quia sacrificium sonat sacrum facere: tamen non quælibet sacra
C actio potest dici oblatio, vt notum est. Non enim quicunque sacram actionem facit, continuò aliquid offert alteri. At Patres disertè dicunt in Cœna offerri Deo sacrificium corporis Domini: non igitur possunt verba Patrum exponi de sola cõsecratione panis ordinata ad communicationem fidelium, cùm illa non possit dici oblatio.

PRÆTEREA etsi vocabulum sacrificij esset ambiguum, & posset accipi pro quauis sacra actione; tamẽ quando tribuitur ea vox rei permanenti, id est, cùm vocatur sacrificium non ipsa actio sacrificãdi, sed res quæ illa actione sacrificatur, tunc certè non potest exponi, nomen sacrificij pro sacra actione. At Patres ipsum corpus Christi, quod offertur sacrificium vocant: nam determinatè dicunt in sacra Cœna offerri Deo sacrificiũ corporis Christi. Non igitur potest exponi sentẽtia Patrum de sacra actione consecrandi, & dispensandi Eucharistiam: neq; enim illa actio est, aut dici potest vllo
D modo corpus Christi.

Adde VLTIMO, quod Kemnitius non bene probauit quod assumpsit, & in quo totum robur suæ solutionis constituit, nimirum idem esse Latinis sacrificium, & sacrificare, quod Græcis ἱερουργία, & ἱερουργεῖν. Nam licet etymologia sacrificij sumatur à sacra actione, cùm sit sacrificare sacrum facere: tamen non quælibet sacra actio est sacrificium, sed ea sola, qua Deo res aliqua offertur cum certo quodam solẽni ritu, & reali illius rei consumptione, vt suprà ostendimus. Quare Latini eruditi interpretes Græcorum librorum, non reddunt per vocabulum sacrificij nisi Gręcam vocem θυσίας, quæ propriè significat sacrificium, aut certè vocem, ἱερουργίαν, aut aliam similem ambiguam, & generalem, quãdo ex circumstantijs vident eo loco positam esse pro vero sacrificio. Id quod facilè potest intelligi ex testimonijs à Kemnitio allatis. Nam apud Dionysium, vocem

ἱερουρ-

ἱερουργίαν, reddunt interpretes sacrum ministeriū, non autem sacrificium: & quod DIONYSIVS crediderit in Missa offerri Deo verum sacrificium, patet ex illis verbis, cap. 3. pat. 3. de Ecclesiastica hierarchia: *Pontifex excusat se, quod hostiam salutarē, quæ supra seipsum est, liter.* Apud Paulum Roman. 15. vocem ἱερουργοῦντα vertit interpres non sacrificantem, vt debuisset secundū Kemnitium, sed sanctificātem: vocem autem προσφορὰν vertit rectissimè oblationem; nomen sacrificij in toto eo capite non legitur.

Porrò AVGVSTINVS altaris oblationem apertissimè vocat corpus Domini, quod in altari, vt verum ac proprium sacrificium Deo offertur. Neq; obstāt verba à Kēnitio citata. Nam Augustinus non dicit, vt ille pessima fide citat, oblationem Deo fieri, cùm quod est in mensa, ad distribuendum comminuitur: sed postquā dixerat, id quod est in mensa benedici, & comminui, &c. multis interpositis dicit, voueri Deo id omne qđ ei offertur, maximè autem sancti altaris oblationem. Itaque Kemnitius coniunxit ista cum superioribus, ac si vnam sententiam facerent, cùm ad diuersas sententias pertineant.

Iam verò CYPRIANVS cùm in argumento epistolæ ponit de calice sanctificando, & plebi ministrando: per sanctificationem non intelligit simplicem consecrationem, consecrationem videlicet solùm ordinatā ad Communionem, sed intelligit consecrationem ordinatam ad sacrificium: nam ipse frequenter dicit offerri Deo sacrificiū illud. Vnde merito Cyprianus ingeminat vocem sacrificij, & victimæ. Quod autem ponderat Kemnitius Cyprianum dixisse, oblatum à Christo panem, & vinum, non corpus, & sanguinem: nihil facit aduersus sententiam nostram. Loquitur enim Cyprianus de oblatione panis, & vini, quæ sacrificiū præcedit, & quæ necessariò requirit subsequens sacrificiū: offertur enim panis, & vinum, vt etiam nunc in Missa fieri videmus, tāquam materia sacrificij futuri à Deo benedicenda.

De loco Actorum suprà disseruimus, atque ostendimus probabiliorem esse illorum sententiam, qui per illa verba: *Ministrantibus illis Domino*, intelligunt sacrificium Missæ. Sed etiamsi admitteretur alia sententia, vt probabilis, ꝙ loquatur Lucas de ministerio concionandi: nihil inde lucraretur Kemnitius. Nam verba Lucæ sunt generalia, neque explicate continent certum aliquod ministerium: non enim dixit Lucas, Offerentibꝰ illis Domino sacrificium corporis Christi, sed in genere: *Ministrantibus illis Domino.* Quamuis autem non ineptè possit, qui concionatur, dici, ministrare Domino; & eodem modo possit qui Eucharistiæ, vel Baptismi Sacramentum dispensat, dici ministrare Domino: non tamen potest nisi valde durè, insusitatè, & ineptè dici is qui baptizat offerre Domino aquam, vel is qui Eucharistiam dispēsat, offerre corpus Christi Deo. Cùm igitur Patres passim dicant, in sacra Cœna offerri Deo corpus, & sanguinem Christi in sacrificium: non possunt eorum verba ita deprauari, vt Kemnitius vellet.

At loca Augustini, vbi dicitur Christus immolari nobis, vel populis, facilè responderi potest. Illud enim *nobis*, vel *populis*, significat in nostram vtilitatem sacrificium Deo offerri: nam etiam sacrificium crucis, quod est verissimum sacrificium Deo oblatum, potest dici factum nobis, quia pro nobis oblatum est. Immò Augustinus in posteriore loco, loquitur de sacrificio crucis; dicit enim tunc nobis Christum immolari, quando incipimus participare fructū mortis eius: perinde enim nobis est, ac si tunc primum Christus in cruce oblatus fuisset.

Denique CYRILLVS nihil habet contra sententiā nostram. Vocat enim incruentam latriam consecrationem, & Communionem Eucharistiæ, quatenus per il-

A las actiones offerimus Deo sacrificium, & deinde illud consumamus, vel inde participamus: non enim appellaret latriam, nisi primarius finis illius actionis, esset Deum immediatè colere cultu illi soli debito, quod fit solùm per sacrificium propriè dictum. Hinc est.n. quod neq; Cyrillus, neq; alij Patres, qui vocāt Missam incruentam latriam, vnquam vocant incruentam latriam Baptismi celebrationem, quia nimirum Baptismus immediatè refertur ad nostram sanctificationem, non ad cultum Deo soli debitum reddendum. Atque hæc de primo modo.

ALTER modus exponendi dicta Patrum est, vt intelligamus Cœnam Domini vocari à Patribus sacrificium, oblationem, immolationem, quia est commemoratio quædam, & repræsentatio veri sacrificij, nimirū mortis Christi. Et eodē modo Christus dicitur in Cœna immolari, non qđ reuera in se propriè immoletur, sed qđ immoletur in Sacramento, id est, in imagine, & similitudine. Quam solutionem, vt suprà indicauimus, accepit Kemnitius à Caluino, eamque probat ex Patri-
B bus, qui sępe dicunt, Christum semel tm verè fuisse immolatum: & Eucharistiam esse repræsentationem illius immolationis. Hoc.n. habet Augustinus in sententijs Prosperi, de fide ad Petrum, cap. 18. contra Faustū libr. 20. cap. 18. in epist. 23. & in 120. & in Psalm. 79. Ambrosius, Chrysostomus, & Theophylactus in cap. 10. epist. ad Hebr.

Denique Longobardus lib. 4. dist. 12. quærit, si quod gerit sacerdos dicatur propriè sacrificium, vel immolatio; & respondet id quod offertur, & consecratur à sacerdote vocari sacrificium, & oblationem, quia memoria est; & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis factæ in ara crucis. Vbi notat Kemnitius Concilium TRIDENTINVM sessione vicesima secunda, canone primo, dixisse anathema huic sententiæ Longobardi ex Patribus confirmatæ. Nam Longobardus ex Patribus docet, sacrificium Missæ dici sacrificium, quia est memoria sacrificij crucis, non quod in se sit propriè
C sacrificium; Concilium autem ait: *Si quis dixerit in Missa non offerri Deo uerum & proprium sacrificiū, anathema sit.*

Ad hunc SECVNDVM modum respondeo, verissimum esse, quod Patres dicunt, Christum semel tantū immolatum fuisse, & illius immolationis memoriam, & similitudinem esse actionem sacræ Cœnæ: nam loquuntur de immolatione in propria specie, siue de cruenta immolatione, quæ semel tantùm verè, & propriè facta est: nunc autem non propriè, sed per repræsentationem agitur. Sed hoc non impedit, quò minus Patres existimauerint in Missa offerri verum, & proprium sacrificium.

Porrò Longobardus, cùm quærit, an quod sacerdos gerit sit dicendum sacrificium, & immolatio; accipit nomen sacrificij & immolationis pro occisione, ac si apertius quæsiuisset, an quod gerit sacerdos, sit dicenda Christi occisio: respondet autem rectissimè, Chri-
D stum semel tantum verè immolatum, id est, occisum fuisse; nunc autem non propriè immolari, id est, occidi, sed solùm in Sacramento, & repræsentatione. An autem sit quod sacerdos gerit, sacrificium propriè dictū, sed incruentum, Longobardus non quærit, sed præsupponit, vt omnibus notum, ex ipsa celebratione quotidiana sacrificij. Ad quem modum etiam sanctus Thomas, & alij Scholastici non fuerūt sollicitì de eo, quod nunc est in controuersia, sed solùm qua ratione sacrificium Missæ possit dici Christi immolatio, id est occisio, & ideo fere respondere solent, dici immolationem, quia est repræsentatio immolationis, vel quia habet effectum similem cum ipsa vera, & reali Christi occisione. Quare Concilium Tridentinum nihil contrarium docuit Longobardi, aut Scholasticorum doctrinæ.

Quod

Quod autẽ Patres senserint, sacrificium Missæ non esse solùm commemoratiuũ, sed etiam verum, & proprium, probatur PRIMO, quia Augustinus in locis à Kẽnitio citatis de fide ad Petrum, cap. 18. & lib. 20. contra Faustum, ca. 18. sicut dicit actionem Cœnæ esse commemorationem sacrificij crucis iam peracti; ita dicit sacrificia veteris Testamenti fuisse commemorationem sacrificij crucis postea futuri: & tamen negari non potest, quin sacrificia illa vetera fuerint in se verè, & propriè dicta sacrificia.

SECVNDO, si Patres putassent sacrificiũ Eucharistię non esse sacrificium, nisi repræsentatiuum, nunquam dixisset in numero multitudinis, offerri Deo victimas, & sacrificia in altari, vt loquitur passim Cyprianus libro primo, epistola secunda; libro secundo, epistola tertia; libro tertio, epistola 2. 6. 25. in sermone de eleemosyna, & in alio de oratione Dominica; sed solum in singulari, sacrificium. Vnum enim tantum est, quod repræsentatur: & ideo nomen eius non potest, nisi in singulari efferri. Nam hac de caussa Caluinistæ nunquam dicunt multos panes consecratos, esse multa corpora Christi, quia vnum corpus repræsentat: & nos de imaginibus dicimus quidem nos habere, aut vidisse multas imagines Cæsaris, sed non dicimus, nisi ineptè, multos Cæsares.

TERTIO, Baptismus est Sacramentum repræsentatiuum mortis Christi, vt Apostolus docet Roman. 6. Dum enim immergimur in aqua, Christo commorimur, & cum de aqua emergimus, cum Christo resurgimus: & tamen nulli veterum Baptismum sacrificiũ Deo oblatum vnquam appellauerunt. Non igitur ista sola repręsẽtatio caussa esse potuit cur actio Cęnę Domini sacrificium appelletur.

QVARTO, si celebratio Eucharistiæ non esset oblatio noua realis & vera, Deo facta, sed solum imago quędam, ac repręsentatio oblationis in cruce peractæ, non possemus verè Deo dicere, Offero tibi hoc munus, seu, accipe Domine hoc sacrificium. Qui enim dicit alicui, Offero tibi, seu Accipe, reipsa tunc aliquid porrigit, & non solùm repræsentat oblationem, nisi fortè irridere velit eum, quem honorare se simulat. Quare aduersarij nostri, cum hoc probè intelligunt, abstinent omnino in suæ Cœnæ celebratione ab eiusmodi vocibus, & eas in nobis maximè repræhendunt. At veteres Patres frequentissimè ita loquuntur, ac præsertim AVGVSTINVS lib. 8. de ciuit. cap. vltim. *Quis*, inquit, *audiuit aliquando fidelium, sacerdotem stantem ad altare, dicere in precibus, Offero tibi Petre, aut Cypriane? &c.* ADDE, quòd Patres non solùm dicunt, se offerre, sed ét dicunt per hanc oblationem commemorari oblationẽ crucis; vbi duas distinguunt oblationes, vnam repræsentantem, & vnam repræsentatam, incruentam vnam, alteram cruentam. AVGVSTINVS lib. 20. contra Faustũ, cap. 18. *Christiani*, inquit, *iam peracti sacrificij memoriã celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis Christi.* Vbi illud ét est obiter OBSERVANDVM, quod sicut participatio corporis Dñi non desinit esse vera, & realis participatio, licet sit commemoratiua; ita etiã oblatio, quæ simul fit cum illa participatione, non desinit esse vera, & realis oblatio, licet sit alterius oblationis commemoratiua.

QVINTO, Patres ad nomen sacrificij sæpe addunt epitheta, quæ soli vero sacrificio conueniũt; & quę ineptè dicerentur de sola repræsentatione. Cyprianus lib. 1. epist. 3. vocat plenũ, ac verum sacrificium. Chrysostomus hom. 60. ad populũ, & omnes Greci passim vocãt sacrificium terribile, & plenum horroris. Augustinus lib. 10. de ciu. ca. 20. vocat summum, & verissimum sacrificium, libr. de spiritu & litera, capit. 11. appellat verissimum, & singulare sacrificium, Euseb. libro primo, demonstrat. Euangel. cap. vltim. vocat sacrificium Deo plenum.

DENIQVE vltimò accedit quod Patres apertissimè dicunt per hoc sacrificium, quod nunc ab Ecclesia toto orbe terrarum offertur Deo, exhiberi eidem Deo cultum latriæ illi soli debitum, vt patet ex loco Augustini iam citato, vbi inde probat, nos nõ habere Sanctos pro Dijs, quia nemo ad altare dicit, Offero tibi Petre, aut Cypriane: & ex Cyrillo, alijsq; Græcis, qui, ipso etiam teste Kemnitio, vocant hoc sacrificium incruentam latriam. At si non esset hoc sacrificium nisi repræsentatio, & memoria sacrificij crucis, non esset cultus latriæ: non enim commemorare sacrificium alterius, sed verè, & propriè sacrificare, est cultus latriæ. Ita igitur confutatur secundus modus à Kemnitio excogitatus.

VLTIMVM Kemnitij pronunciatum de testimonijs Patrum, habetur pagina 798. & 799. Nam post omnes datas solutiones, cùm animaduerteret non posset rere lectoribus satisfieri, ipse quoque cum Magistris suis Luthero, & Caluino, Patrib. valedicit, oblitus eius, quod antea scripserat, bonas mentes semper plurimi fecisse consensum antiquitatis: *Neque*, inquit, *veterũ qualiscunque sententia, sed Scriptura canonica regula est, & norma fidei & iudicij, in hac controuersia.* Et paulò infrà, næuos appellat testimonia Patrum: tandem reddit tres caussas, cur malit ipse cum suis Eucharistiam vocare Sacramentum, & non sacrificium, licet Patres omnes appellauerint sacrificiũ. PRIMA est, quia Scriptura diuina Cœnã Domini nusquam vocat sacrificium. SECVNDA, quia ista appellatio sacrificij, nõ parum obscurat veram Doctrinam, & vsum Cęnæ Dominicæ. TERTIA, quia ex illa catechesi appellationis sacrificij, non dextrè interpretata, extructũ est theatricum Pontificiæ Missæ sacrificium. Hæc ille.

Istæ verò caussæ continent. INPRIMIS maximam Patrum reprehensionem: significant enim Patres nõ esse loquutos secundum morem Scripturæ, & obscurasse veram doctrinam, & vsum Cœnæ Domini, & sua licentia, & improprietate loquendi, maxima incõmoda Ecclesiæ attulisse. At quis id credat de illis doctissimis hominibus, qui floruerunt prioribus, vt Kemnitius loquitur, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporibus?

DEINDE prima caussa ineptissima est, vt nihil de secunda & tertia, quę meras calumnias continent, dicamus. Nam si displicet nomen sacrificij, quia Scriptura eo non vtitur, cur non eadem ratione displicet nomẽ Sacramenti? neque enim credo, locum ostendent in diuinis literis vbi Cœna Domini Sacramentum nominetur. Quid est ergo quod Kemnitius loquitur, cũ ait: *Hæc consideratio de næuis quorundam veterum ostendit, quare maluimus Cęnam Dominicam Sacramentum potius, quàm sacrificium appellari. PRIMO enim Scriptura, quæ omnium rectissimas, & commodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nullibi Cęnam Dominicam vocat sacrificium?*

ADDE, quod Scriptura disertis verbis Cœnam Domini vocat sacrificium apud Isaiam, & Malachiam, vt suprà ostendimus: Apud Paulum autem tam apertè confert Cœnam Domini cum sacrificijs Hebræorum, & Gẽtilium, vt planè sit cæcus, qui non videt eam ex Pauli sẽtentia sacrificium esse.

CAPVT XVI.

Probatur sacrificium propriè dictum ex ritu altarium.

ALTERVM caput, vnde agnosci potest sententia veterum Patrum, sumitur ex ritu altarium erigẽdorum ad huius sacrificij celebrationem. Nam altaria

ria non confiteuisse erigi nisi ad sacrificia propriè dicta, aduersarij non negant: nam ideo Caluinus libr. 4. Institut. cap. 18. §. 12. ita loquitur de differentia Sacramenti Eucharistię, & sacrificij propriè dicti: *Mensam*, inquit, *nobis dedit, in qua epulemur, nō altare super quod offeratur victima.* Et Petrus Martyr libro contra Gardinerum, parte tertia, in respōsione ad obiectum 16. pag. 710. scribit, nullum esse debere altare in Ecclesia. Et denique non alia caussa est, cur hoc tempore aduersarij altaria vbique demoliantur, & pro altaribus mensas cōuiuiales substituant, nisi quod intelligant altaria signa esse euidentissima sacrificij propriè dicti. Adde quæ supra diximus, capite secundo, vbi ex Scriptūra, & Patribus, & ex ipso vocabulo Hebræo, Græco, & Latino id ipsum ostendimus. Quare si veteres Patres ad Eucharistiam celebrandam altaria semper habuisse demonstrare poterimus, demonstratum simul erit, Eucharistiam ex eorum sententia sacrificium esse verè ac propriè dictum.

Ac primùm in Canonibus Apostolorū 3. & 4. aperta est mentio altaris ad Eucharistiam offerendam erecti. DIONYSIVS quoq; capite tertio Ecclesiasticę hierarchiæ, altaris meminit. TERTVLLIANVS in libro de Pœnitentia, inter alia signa humilitatis pœnitentium numerat, presbyteris aduolui, aris Dei aggeniculari, & in lib. de oratione in vltimis verbis: Solennior, inquit, erit statio tua, si & ad aram Dei steteris. CYPRIANVS libro primo, epistola nona iubet, vt non offeratur sacrificium pro quodam Christiano defuncto, qui reliquerat presbyterum rerum temporalium procuratorē, & caussam reddit, quia non est dignus vt pro illo sacrificetur, qui sacerdotem Dei ab altari abstraxit. EVSEBIVS libro primo demonstrat. Euangel. cap. 6. multa dicit de altari Ecclesiæ. OPTATVS Mileuitanus libro 6. cōtra Parmenianum: *Quid est*, inquit, *tam sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando & vos obtulistis, frangere?* Et ibidem altare esse dicit sedē corporis Christi. AMBROSIVS lib. 5. epist. 33. *Certatim*, inquit, *milites nunciare, & irruentes in altaria osculo pacem significare.* S. ANTONIVS, vt in eius vita scribit Athanasius, cùm præuidit futuram hæresim Arianā, vidiere sibi visus est, feroces quosdam mulos calcibus euertentes Christi altaria. Gregorius NAZIANZENVS oratione in Gorgoniam, scribit eam ad altare procubuisse, & inuocasse illum, qui super altare coli solet. Gregorius NYSSENVS in libro de Baptismo dicit, altare esse lapidē natura sua, sed cōsecratione fieri sanctum, &c. CHRYSOSTOMVS hom. 53. ad populum: *Si quis*, inquit, *vellet hoc altare subruere, nonne illum lapidibus obrueretis?* Et homilia vicesima in posteriorem ad Corinthios: *Tu*, inquit, *altare honoras quod accipit corpus Christi.* Hieronymus in libro contra Vigilantium. Augustinus libro 8. ciuitat. capit. vlt. & libro 22. ca. 8. & alij Patres, & etiam antiqua Concilia frequentissimè altarium meminerunt.

SED fortè obijciet aliquis MINVTIVM Felicem, qui in Dialogo, qui inscribitur, Octauius, inducit Cæcilium Ethnicum ita loquentem cum Octauio Christiano: *Cur nullas aras habent (Christiani) nulla templa, nulla simulachra?*

SED facilis est solutio; nam Christiani illis temporibus duplici de caussa diligentissimè cauebant; ne vlli Ethnici interessent sacris nostris. PRIMVM, quia non erant idonei ad tanta mysteria intuenda. DEINDE, ob metum persequutorum, propter quam caussam etiam frequenter in cryptis, & cauernis, vel certè in priuatis domibus furtim rem diuinam facere cogebantur: quare vulgò existimabantur Christiani planè athei, quod nullis Dijs palam sacrificare cernerentur. Ceterùm non solùm tempore Minutij Felicis, sed etiam multò ante habuisse Christianos altaria, perspicuum est ex locis citatis Tertulliani, Dionysij, & Clementis, qui

A sunt omnes Minutio antiquiores, & ex Cypriano, qui fuit æqualis Minutij.

CAPVT XVII.

Idem probatur ex nomine Sacerdotis.

TERTIVM caput sumitur ex vocabulo, SACERDOS. Fatentur enim Caluinus, & Martyr loco suprà notato, sacerdotes propriè ordinari ad sacrificiū; & ideo contendunt non dedisse Christum Ecclesiæ sacerdotes, sed ministros tantùm verbi, & Sacramentorum.

Porrò veteres Patres adeo frequenter hac voce vtū tur, vt coactus sit Kemnitius confiteri in secunda parte Examinis. pag. 140. vbi de Sacramento Ordinis disputat, inualuisse apud veteres vsum, vocādi ministros B Ecclesiæ sacerdotes, & eorum ministerium sacerdotium, licet in Scriptura Testamenti noui, eiusmodi vocabulum in hac significatione non inueniatur: quod quidem verissimum est. Nam non solùm Augustinus libro vicesimo de ciuitate Dei, capite decimo, & Chrysostomus in libris sex de sacerdotio, quos Kemnitius citat, & omnes posteriores passim vtuntur hac voce, sed etiam his antiquiores, vt GAVDENTIVS tract. 2. de Exodo: *Dominus*, inquit, *discipulis fidelibus mādat, quos primos Ecclesiæ suæ cōstituit sacerdotes, ut indesinenter ista uitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus per singulas totius orbis Ecclesias celebrari.* Item Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos prope finem. Ambrosius in Psalmo 38. Eusebius libro quinto demonstrat. Euangelic. cap. 3. Cyprianus in singulis fermè epistolis. Tertullianus de præscriptione, & de velandis virginibus. Dionysius cap. 1. 3. & 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ, & alij om- C nes hac voce vtunt. Et quod amplius est, ipsum S. Ioānem Apostolum sacerdotio functum, & laminam Pōtificalem gestasse scribit Polycrates apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 23.

Neque obstat, quod in nouo Testamento ministri Ecclesiastici non dicantur sacerdotes; caussa enim in promptu est. Quia enim tempore Apostolorum adhuc vigebat sacerdotium Iudaicum, & sacrificia cruenta offerebantur in templo Hierosolymitano, Apostoli (Domino inspirante) non vtebantur nominibus sacerdotij, sacrificij, templi, altaris, & similium rerum, vt facilius distinguerent Christiana sacra à Iudaicis, & ne putarētur, si ijsdem vterentur vocibus, eosdem illos ritus innouare, aut confirmare. Sed paulò pòst euerso templo Hierosolymitano, & cessātibus omnino sacrificijs Hebræorum, liberè cœperunt antiquissimi Patres vti nominibus, templi, altaris, sacerdotis, & sacrificij, vt res ipsa postulabat.

D Quare manifestè fallitur, vel potius mentitur Caluinus libro quarto institutionum, capite 18. §. 10. cùm dicit, honorem sacerdotij sic vni Christo veteres vendicasse, vt Antichristi vocem fore affirmet Augustinus libro secundo contra Parmenianum, capite octauo, si quis Episcopum inter Deum, & hominem intercessorem faciat. Nam Augustinus contra Parmenianum non loquitur de sacerdote, sed de mediatore, & nō de quocunque mediatore, sed de mediatore per modum redemptionis, quæ soli Christo propria est. Nā per modū deprecationis multos esse intercessores, & mediatores passim fatētur Patres. Nā sic appellat sanctos Martyres Basilius in orat. in 40. Martyres, & Hieronymus in epist. ad Fabiolā de veste sacerdotali, appellat Episcopos sequestres, id est, mediatores inter Deū & populū, per oblationem sacrificij altaris: quod et est apud Chrysostomum in 6. libro de sacerdotio. Nec solùm intercesso-

cessores, sed nominatim sacerdotes AVGVSTINVS vocat Episcopos, & presbyteros lib. 20. de ciui. c. 10. *Episcopi, inquit, & presbyteri propriè dicuntur sacerdotes.* A

Neque valet responsio Kemnitij loco notato, vbi fatetur nomen sacerdotij esse apud veteres, sed non vult accipi pro ministerio sacrificãdi, sed pro ministerio verbi, & Sacramentorum: istud enim solum ministerium tribui contendit in Scriptura noui Testamenti illis hominibus, qui à Patribus sacerdotes appellari consueuerunt. Hæc, inquam, solutio non est sufficiens. Nam IN PRIMIS sequeretur omnes Patres Græcos, & Latinos vel ignorasse vim huius vocis, vel de industria illa abusos voluisse. Nam vt ait Apostolus ad Hebræos 5. *Omnis Pontifex constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia* Et cap. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.* Et inde probat idem Apostolus Christum non esse sacerdotem, si nihil habeat quod offerat. Quis ergo credat doctissimos Patres nomen sacerdotis tribuisse ijs, qui solùm docent populos, & ijs Sacramenta ministrãt; sed Deo nullum offerunt sacrificium? PRÆTEREA docere, & Sacramẽta ministrare, non solũ conuenit Episcopis, & presbyteris, sed etiam Diaconis, & tamen Diaconi à veteribus non dicuntur sacerdotes; vt patet ex Augustino loco citato libro 20. de ciuit. cap. 10. vbi dicit Episcopos, & presbyteros propriè sacerdotes nominari: & ex Concilio IV. Carthag. can. 4. ubi apertè dicitur, Diaconos nõ ad sacerdotium, sed ad ministerium ordinari. B

DICES, Diaconi non poterant omnia Sacramenta ministrare, & ideo fortasse non dicebantur sacerdotes. At nec presbyteri omnia Sacramenta ministrare poterant, vt patet de Sacramento Ordinis, & Confirmationis, & tamen sacerdotes dicebantur. Illa igitur sola vera caussa est, quam reddit Concilium Nicænum canone 14. quia videlicet Diaconi non habẽt potestatem sacrificia offerendi, sed solùm in sacrificio sacerdotibus ministrandi.

CAPVT XVIII.

Probatur sacrificium ex Liturgijs.

QVARTVM caput sumitur ex ritu celebrandi. Nã inprimis ex omnibus antiquis Liturgijs, quæ extant, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & ex libro quinto & sexto de Sacramẽtis Ambrosij, & ex Catechesi quarta & quinta mystagogica Cyrilli Hierosolymitani, qui magnam partem Liturgiæ exponunt; clarissimè patet, veteres Patres eo ritu celebrasse mysterium Eucharistiæ, vt nihil dubitauerint, eam esse verissimum sacrificium: plena sunt enim nominũ oblationis, sacrificij, victimæ, signorum, benedictionum, eleuationum, aliorumq́; eiusmodi rituum. Quare Lutherus (vt suprà notauimus) in libro de formula Missæ, totum Canonem abstulit, quod non putaret eo incolumi existente, posse defendi, Missam non esse sacrificiũ. Canon autem verbis non multum mutatis, totus fermè inuenitur in Liturgijs, & in libris Ambrosij: & Cyrilli iam citatis: illa certè inueniuntur omnia, quæ Lutherum offendebant, nimirum nomina oblationis, & sacrificij. D

Caluinus libro quarto Institutionum, capite 18. §. 11. excusari dicit nõ posse veteres, quin in actionis modo peccauerint: *Imitati sunt enim*, inquit, *propius Iudaicum sacrificandi morem, quam aut ordinauerat Christus, aut Euangelij ratio ferebat.* SCILICET melius nouit Caluinus, qui heri natus est, quid ordinauerit Christus, quàm Iacobus frater Domini, qui Cœnæ Domini cum ipso Christo interfuit, aut Clemẽs, qui ab Apostolo Petro didicit, aut Basilius, Cyrillus, Ambrosius, Chrysostomus, qui mille, & ducentis annis Caluinum præcesserunt:

CAPVT XIX.

Idem probatur ex ijs, pro quibus sacrificium Missæ offertur.

VLTIMVM caput, vnde Patrum sententiam adeò perspicuè cognoscimus, vt nullus pateat aduersarijs exitus, nisi Patres omnino reijciant, sumitur ex ijs, pro quibus sacrificium veteres offerebant. Nam si Eucharistia nihil esset aliud, nisi Sacramentum, certè non prodesset nisi sumenti, & mãducanti; quemadmodum Baptismus non alijs prodest, quàm ijs, qui baptizantur. Quod quidem aduersarij nõ negant: immò Philippus, Caluinus, Kemninus, & alij totam controuersiam inter nos, & ipsos esse dicunt; An Eucharistia non solũ debeat distribui manducantibus, sed etiam offerri pro salute aliorum, tum viuentium, tum mortuorum: id enim posterius ad uerissimum sacrificiũ pertinere non dubitant.

Iam verò Patres non solùm in Liturgijs citatis, offerunt Eucharistiam pro peccatis viuorum, & defunctorum, pro pace, pro incolumitate, pro omnibus denique necessitatibus, tum spiritualibus, tum temporalibus: sed etiam in alijs libris passim docent, id fieri debere; quæ testimonia infrà suo loco adducenda erunt, cũ ad eam quæstionem venerimus, sitne hoc sacrificium propitiatorium. Interim autem vnus, aut alter ex patribus sufficient.

Ioan. CHRYSOSTOMVS hom. 79. ad populũ Antiochenum: *Altari*, inquit, *assistens sacerdos, pro terrarum orbe, pro Episcopis, pro Ecclesia, pro gubernantibus Ecclesiam iubetur Deo offerre.* Et hom. 72. in Matthæum, addit offerri etiam pro infirmis, pro sanis, pro terræ fructibus. Homil. 21. in Acta, & libro sexto de sacerdotio, & alibi addit etiam pro mortuis. AVGVSTINVS libro 22. de ciuitat. Dei, capit. 8. scribit à suis presbyteris oblatum sacrificium Eucharistiæ pro domo liberanda à dæmonum vexatione, & libro nono Confessionum capite duodecimo, scribit, sacrificium pro matre sua defuncta oblatum. C Et ne putemus meram esse cæremoniam pro defunctis offerre, ipse idem in Enchiridio, capite 110. scribit, hostiam hanc pro non valde malis propitiationem esse. Sed de ijs satis. Si quis autem velit testimoniorum farraginem, legat Ioannem Garetium.

CAPVT XX.

Probatur sacrificium Missæ ex coniunctione legis, & sacrificij.

VENIO nunc ad argumenta, quæ ex ipsa ratione Scripturarum, & Patrum lectione instructa peti possunt. PRIMA ratio desumitur ex cõiunctione, quæ D est inter religionem, seu legem, & sacrificium: & hoc syllogismo concludi potest. Tanta coniunctio est inter legem, seu religionem, & sacrificium externum, ac propriè dictum, vt omnino necesse sit, aut legem, & religionem verè & propriè in Christi Ecclesia non reperiri; aut sacrificium quoque externum, & propriè dictum in Christi Ecclesia reperiri. Nullum autem est, si Missam tollas: est igitur Missa sacrificium externum, & propriè dictum.

Propositio prima probatur. PRIMO ex eo, quòd ferè omnis religio, seu vera, seu falsa, omni loco & tempore, semper ad cultum Dei sacrificia adhibuit. Hinc. n. colligitur id prodire ex lumine, & instinctu naturæ, & esse primum quoddam principium à Deo nobis ingenitum Falsissimum enim est, quod dicit Kemnitius, vt

hoc

argumentum eludat in secunda parte Examinis, pag. 743. hunc esse instinctũ naturæ corruptæ quę est fons, & radix omnium superstitionũ. Nam etsi natura corrupta reuera fons est, ac fuit idololatriæ, & aliarum omnium superstitionum: tamen cùm omnes Gentes in vno aliquo principio conueniunt, id sine dubio nõ ex corruptione naturæ, sed ex bono naturæ, id est, ex eo lumine prodit, qđ Deus illi inseruit: q̃.n. ex corruptione prodeũt, non sunt eadẽ apud oẽs. Itaq; Deũ esse, colẽdum esse, inuocandũ esse, illi sacrificia deferenda, & similia; quæ in genere apud omnes sunt, & semper fuerunt eadem, ex bono naturæ sunt. At Deos esse multos, colenda idola, sacrificandos homines, & alia quæ multipliciter variantur, ex corruptione sunt. Præterea id quod ex corrupta natura prodit, non est commune bonis, & malis, nec à Deo probatur. Ad sacrificandum esse, multi optimi, & sanctissimi viri cẽsuerũt, vt Noë, Abrahã, Iob, Melchisedech. & Deus ipse sacrificia approbauit, & iussit etiam fieri: non igitur ex corruptione naturæ oritur sacrificandi instinctus.

Probatur SECVNDO eadem propositio. Sacrificium cum ipsa religione natum est, & cum illa extinguitur; est igitur inter ea coniunctio quædam planè necessaria. Antecedens patet. Nam primi homines, qui Deum coluisse leguntur, Filij Adami fuerunt Cain, & Abel; illi autem sacrificia obtulisse leguntur Genes. 4. Deinde mundo per diluuium abolito, cùm iterum renouaretur religio, simul renouata sunt sacrificia p Noë Gen. 8. & deinde cum ob varias persequutiones, religio vera in periculum adduceretur, nihil prophetæ magis lamentabantur, quàm sacrificiorum cessationem. 3. Regum 19. inquit Helias. *Dereliquerunt pactum tuum filij Israel, altaria tua destruxerunt, & Prophetas occiderunt.* 2. Paral. 15. inquit Azarias: *Transibũt multi dies in Israel absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque lege.* Danielis 3. inquiunt tres S. Pueri; *Non est in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum apud te, vt possimus inuenire misericordiam tuam.* Et Dan. 12. dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium, nimirum, vt religionem penitus tollat. Deniq; Apostolus. Hebr. 7. dicit, populum sub sacerdotio Leuitico accepisse legem, & deinde addit translato sacerdotio necesse esse, vt & legis translatio fiat.

Probatur TERTIO. Sacrificium propriè dictum est cultus proprius Dei, id est, qui soli illi omnium cõsensu debetur: nam alia omnia genera honoris sũt aliquo modo communia cum creaturis, vt suprà probatũ est; ergo nulla esse potest religio sine sacrificio propriè dicto. Nam religio ad colendum Deum instituitur: non autem colit Deum, sed potius ignominia illum afficit, qui cultum illi soli debitum, ei non adhibet. Certè inter homines si quis Regi non tribueret titulum honoris, qui solis cõuenit Regibus, Maiestatem videlicet, ẽt si conseruaret omnes inferiores titulos, non modò Regem non honorare, sed etiam contumelia afficere iudicaretur.

Probatur nunc assumptio primi syllogismi; sublato videlicet sacrificio Missæ, nullum restare in Ecclesia Christi sacrificium propriè dictum. Nam si vllum assignari posset, id esset sacrificiũ crucis: id.n. vnum aduersarij assignãt, atque id esse volunt vnicum, & verũ Christianę religionis sacrificium. Sed nos probabimus, sacrificium crucis, quamuis verissimum sacrificium fuerit, non esse eiusmodi, quale requiritur ad legem, seu religionem constituendam, & conseruandam; qualem in terris, vsque ad mundi consummationem Christus esse voluit: & ideo si nullum aliud habeamus, planè sequi, vt nullam habeamus religionem.

Probatur igitur PRIMO, quia sacrificium crucis, nõ est proprium Christianæ religionis, sed commune omnibus veris religionibus, quæ ab initio mundi fuerunt. Nam, & in lege naturæ, & in lege scripta, omnia sacrificia in hoc vnum respiciebant, & hoc vnum profitebantur, & quotquot iusti fuerunt ab initio mundi, ob huius sacrificij participationem iusti fuerunt: non igitur distinguitur Christiana religio ab antiquis, per sacrificium crucis.

SECVNDO, sacrificium crucis semel peractum est, ac deinde desijt esse, neque mansit postea nisi per effectum, & virtutem, vt notum est; immò nunquam fuit tempore Christianæ religionis; ea enim post Christi mortem propriè cœpit. At sacrificium proprium religionis debet ipsam perpetuò comitari, vt suprà probatum est.

TERTIO, religio quæuis sacrificium externum, ac visibile requirit, ad quod homines illius religionis peragendum conueniant, & quod ab ipsis frequentari possit. At nihil huiusmodi in sacrificio crucis reperitur. Est enim respectu Christianorum inuisibile, cùm sola fide non oculis cernatur, vnde nec ad illud conueniri potest à populis; nec etiam si cerneretur, à populo, vel sacerdotibus Christianis frequentari posset, non enim fas esset vt Christum Christiani toties interficerent.

QVARTO, sacrificium Christianæ religionis debet esse ritus quidam à Deo Christianis præceptus, pertinens ad illum cultum, qui latria dicitur, vt rectè Augustinus affirmat libro vicesimo contra Faustum capite vicesimo primo. At Christi occisio, quæ dicitur sacrificiũ crucis, neque ritus dici potest, cum fuerit ipsa veritas, quam omnes ritus adumbrabant; & multò minus ritus Christianis præceptus dici potest, nisi quis velit nobis à Deo imperatum summum scelus, Christi videlicet interfectionẽ, & mortem. Et deniq; minimè omnium cultus latriæ dici potest, cum potius Christum occidere summum sacrilegium dici debeat.

ACCEDANT testimonia Patrum, quos suprà citauimus in explicanda definitione sacrificij, qui dicunt sacrificium Eucharistiæ esse vnicum, & singulare sacrificium Christianorum.

ACCEDAT deniq; testimonium CYPRIANI in ser. de Cœna Domini, vbi dicit, si Eucharistia manducãdo consumeretur, fore vt nullum nobis remaneret sacrificium, & per hoc tota religio interiret.

DICES; Cur ergo B. Paulus Hebr. 7. cùm dicit, trãslato sacerdotio debere etiam transferri legem; non dicit trãslatum esse sacerdotium Leuiticum ab Aarone, & successoribus in S. Petrum, & successores, sed solùm in Christum? RESPONDEO; Apostolus non dicit translatum esse Leuiticum sacerdotium ab Aarone in Christum, sed translatum esse sacerdotium Leuiticum in sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quod sacerdotium æternum esse, & in Ecclesia perpetuò vigere debet. Vnde cùm postea nominat Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, non ipsum considerat, vt præcisè obtulit sacrificium crucis, sed vt per ministros suos perpetuò sacrificat seipsum in Eucharistia: hoc enim solo modo, vt suprà ostendimus, perpetuum habet sacerdotium.

CAPVT XXI.

Probatur sacrificium Missæ ex comparatione legis Christianæ ad Mosaicam.

ALTERA ratio principalis ducitur à collatione Ecclesiæ, & Synagogę, siue legis nouę, & veteris; populi Christiani, & Iudaici. Est autem hęc ratio; In populo

pulo Iudaico fuerũt sacrificia propriè dicta; ergo & in populo Christiano esse debent.

Probatur consequentia; nam antecedens extra controuersiam est. PRIMO, Christus non omnino sustulit ea, quæ Deus in veteri lege instituerat; nec enim contrarius erat Patri suo, aut sibi ipsi; sed aut perfecit, aut mutauit in meliora; vt patet in præceptis, & Sacramētis. Nam præcepta non sustulit, sed explicuit, Matth. 5. & consilia addidit quæ ad præceptorum perfectam obseruationem conducunt. Pari ratione Sacramenta Circumcisionis, Agni Paschalis, & similia non sustulit, sed mutauit in alia verè, & propriè dicta Sacramenta, sed vt Augustinus dicit epist. 118. pauciora, faciliora, & pręstantiora: ergo eodem modo sacrificia non debuit omnino tollere de medio, sed mutare.

SECVNDO, sacrificium est summus cultus, qui Deo tribui possit. Nam sine controuersia res verbis pręstant; & inter res, sacræ prophanis; & inter sacras, publicę priuatis; & inter publicas; eæ, quarum ipsa substātia in Dei honorem consumitur, quàm eæ, quarum solus vsus. Tale autem est sacrificium propriè dictum, vt notum est. Quare si hoc genus cultus fuisset in veteri lege, & non in noua; fuisset Deus in veteri lege longè maiori honore affectus, quã in noua: & proinde Christus Patris sui, non gloriam, vt dicebat, sed ignominiam procurasset.

TERTIO, caussa cur populus Hebræorum sacrificia externa, & propriè dicta habuerit, omnes inueniuntur etiam in populo Christiano. Habuerunt illi sacrificia externa, & visibilia, quia & ipsi populus erãt externus, & visibilis, nempe non ex solo spiritu, sed carne, & spiritu constans. At populus etiã Christianus externus, & visibilis est, & carne, & spiritu constat. Habuerunt illi sacrificia, vt Christi mortem, quę est vnicum precium, & vnica salus nostra, sæpe repræsentarent, & commemorarent, cùm eam præsentem intueri non possent. At nos etiam Christi mortem præsentem intueri nequimus; ergo egemus sacrificio, quo sacrificium illud crucis iugiter commemoremus. Habuerunt illi sacrificia, quibus Deum colerent honore summo, & soli illi debito. At nos etiam debemus Deũ colere honore summo, & soli illi debito. Habuerunt deniq; illi sacrificia vt Deum placarent, vel ab eo beneficia impetrarent, vel pro impetratis gratias agerent. At iisdem de caussis & nos sacrificijs indigemus; immò quò nos plura à Deo beneficia accepimus, eò magis ad sacrificandum obligamur. Quare rectè Petrus Cluniacensis scribit hęreticos qui sacrificiũ de Ecclesia tollere cupiunt, id tentare Diabolo suggerēte, vt gens illa Deo pręter cęteras sit ingrata, quæ præter cæteras pluribus, & maioribus à Deo beneficijs ornata est.

QVARTO, reipsa Christiani retinent omnia alia genera honoris, & cultus, quibus Hebræi Deũ colebant, nimirum adorationem, inuocationem, votorum nuncupationem, hymnos, psalmos, cantica, dies festos, ieiunia, eleemosynas, & similia. Quis igitur sibi persuadere possit, solum illud genus honoris, quod est proprium Dei, nobis à Christo prohibitum esse, cùm omnia alia sint ab eo permissa; præsertim cùm Christus nihil ardentius procurauerit, quàm Dei gloriam, & honorem?

Neque satisfaciunt, qui dicunt, cultum internum esse nobiliorem externo: Christianos autem internum cultum Deo pręstare. Nam etsi internus cultus nobilior externo sit, tamen vtrique præstat internus cũ externo coniunctus, siue internus cultus cum externa illius protestatione. Est autē signum, & protestatio summi interni cultus, ipsum sacrificium, vt Augustinus sæpe docet lib. 10. ciuit. Vnde tres pueri Daniel 3. *In animo*, inquiunt, *contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur; sicut in holocausto arietum, & taurorũ, & sicut in millibus agnorum pinguium; sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie* Optant enim sancti pueri in captiuitate positi, vt internus eorum affectus sic Deo placeat, quemadmodum placeret si eum ostendere, & protestari possent, externo signo sacrificiorum.

QVINTO, sacrificia non sunt primum in lege Mosis instituta, sed ex lege naturæ ortum habent, vt patet ex sacrificijs Abel, Noë, Melchisedech, Iob, & aliorum: ergo etiamsi Christus abrogare voluisset omnia instituta legis Mosaicæ, non tamen sacrificia omnino abrogare debuisset.

CAPVT XXII.

Probatur idem ex differentia Sacramenti, & sacrificij.

TERTIA ratio ex differentia, quæ est inter Sacramentum, & sacrificium, sumi potest. Nam cōmune est omnibus Sacramentis, vt ab alio dentur, ab alio accipiantur: neque vllus sibi ipse Sacramentum administret. Ita videmus in Baptismo, alijsque Sacramentis accidere; nemo enim seipse baptizare sinitur, etiamsi extrema adsit necessitas. Pari ratione nemo seipse confirmat, nemo se absoluit, nemo se sacris Ordinibus initiat, nemo se inungit. Eodem igitur modo si Eucharistia solummodò Sacramentum esset, nemo sibi eam ministrare posset; cuius tamen contrarium semper fuit in vsu quod attinet ad eos, qui Eucharistiam consecrant.

DEINDE, Sacramenta omnia in actione consistunt, non in re aliqua permanente, vt patet de Baptismo, & ceteris Sacramentis; non enim aqua consecrata, sed ablutio est Sacramentum Baptismi. Sola Eucharistia non in actione, sed in re permanente consistit, vt suprà probatum est, cuius differentiæ vix alia ratio reddi potest, nisi quia Eucharistia nō solùm Sacramentum, sed etiã sacrificium esse debuit.

DENIQVE, nullum aliud Sacramentum continet reipsa corpus Christi, sed solùm sunt signa visibilia, continentia virtualiter gratiam sanctificationis neq; aliud requiritur ad rationem Sacramenti, cùm Sacramenta nihil sint aliud, nisi instrumēta sanctificationis. Quare etiam Eucharistia potuisset verè, & propriè Sacramentum esse, etiamsi Christi corpus reipsa non contineret. Quæ igitur caussa est cur debuerit necessario Eucharistia Christi corpus reipsa continere, nisi vt posset verè, & propriè Deo Patri à nobis offerri, & proinde sacrificium esse verè ac propriè dictum? Et sanè mirũ est, cur Lutherani concedant, corpus Christi verè, & realiter præsens esse in Sacramēto Eucharistiæ, & simul admittant victimam esse omnium, quæ vnquam fuerũt, præstantissimam; & tamen pertinacissimè negent, posse, aut debere offerri Deo, quasi non sit omnino exploratũ & certum, debere Deo offerri id, quod habemus optimum.

CAPVT XXIII.

Probatur idem ex consensu Ecclesiæ.

POSTREMA ratio, eaq; meo quidē iudicio, efficacissima apud illos omnes, qui nō nimium sibi placēt, quosq; superbiæ fumus non omnino excæcauit, sumitur ex cōsensu & testimonio totius Christianæ Ecclesiæ, Græcæ, Latinę, Barbarę; quę ab annis mille floruit. Nã aduersarij fatentur Missam Pontificiã vt nunc est, sacrificiũ esse. Id habent expresse Lutherus in primo scripto contra Regē Angliæ. Caluinus lib. 4. Inst. cap. 18. §. 1. & Kemnitius pag. 774. & alij. Missa aũt, vt nunc est, tempore S. Gregorij Papæ I. absoluta est, vt Kemnitius

tius fatet pag. 826. & 827. vbi de canone Missæ disputat: A & constat à tempore S. Gregorij nihil ad Canonē Missę aditū esse. Porrò Gregorius ante annos circiter mille floruit; ergo testimonio aduersariorum, Missa pro sacrificio haberi cœpit in Ecclesia, ab annis vt minimum mille.

Fuisse aūt hanc sententiam receptam non in sola Vrbe Roma, sed in toto orbe terrarum, fatentur etiā aduersarii: nam ideo Lutherus in lib de captiuit. Babyl. cap. 1. *Missa*, inquit, *creditur passim esse sacrificiū, quod offertur Deo. Accedunt his dicta sanctorū Patrū, tot exempla, tantusq; vsus per orbem constanter obseruatus.* Et infrà: *Nec moueat*, inquit, *quòd totus orbis cōtrarium & sensum, & vsum habet.* Et in principio libri de abroganda Missa, seu potius in epistola dedicatoria eius libri: *Magnum est*, inquit, *certè tot seculorum consuetudini, tantæ multitudinis sensui, tantorumque auctoritati reluctari.* Et paulò infrà apertè dicit se esse solum contra orbem terrarum; sic enim sibi ipse obiicit: *Tu solus sapis? totne errant vniuersi? tanta secula ignorauerunt?* Sic etiam Ioan. Caluinus lib. 4. B Instit. cap. 18. §. 1. *Pestilentissimo*, inquit, *errore Satan totum penè orbem obcæcauit, vt crederet Missam sacrificium, & oblationem esse ad impetrandum remissionem peccatorum.* Et paulò infrà: *Congredi me lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanus Antichristus, & eius Prophetæ totum orbem imbuerunt.* Et infrà §. 18. dicit, hanc sententiam, quòd Missa sit sacrificium; inebriasse omnes Reges terræ, & populos à summo vsq; ad nouissimum.

Et quamuis aduersarij id non dicerent, res tamē certissima esset. Constat enim apud Latinos semper fuisse eandem Missam, ex ijs, qui diuersis temporibus illam exposuerunt, Isidoro, Amalario, VValfrido, Ruperto, Hugone, Innocentio III. Bonauētura, & alijs: & similiter apud Græcos id clarissimè cōstat, ex Maximo Monacho, Germano Cōstantinopolitano, Simeone Thessalonicensi, & Nicolao Cabasila; & nunc demùm ex censura Orientaliū ad Confessionē Augustanam c. 13. C

Et hoc igitur principio certissimo, & ab aduersarijs concesso, nēpe Missam habitam esse pro sacrificio ab annis vt minimum mille, in toto orbe terrarū, sequitur necessariò, si non est verum quod nos docemus, PRIMO Ecclesiam totam perijsse, & Christum sponsam suā, & hæreditatem amisisse; non. n. Ecclesia Christi esse potuit, quæ palàm idololatriæ tot seculis seruiuit. SECVNDO sequit' falsa esse vaticinia Prophetarum Oseæ 2. & aliorū, qui prædixerunt post Christi aduentū idololatriam cessaturam. TERTIO falsam Christi promissionē Mat. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eā*, & Angeli Luc. 1. *Regni eius nō erit finis.* QVARTO falsā Apostoli sentētiam 1. Tim. 3. Ecclesiam esse columnā, & firmamentum veritatis. QVINTO Sanctos omnes, qui plurimi his postremis seculis vita, & miraculis floruerunt, idololatras, īpios, & sacrilegos fuisse. SEXTO Deū D qui tam multa futura, & minus necessaria illis reuelauit, hoc tamen mysterium summè necessarium nulli omnino, quamuis sanctissimo viro, ante Lutherum reuelasse. Quod si hæc absurdissima sunt, & nullo modo credibilia, certè sequitur, vt verum sit quod nos cū Ecclesia Catholica docemus: quod sanè etiam aduersarij intelligerent, si non omnino in reprobum sensum dati essent. Istam enim consequentiam nulla ratione negare possunt; Orbis terræ ab annis mille credidit Missam esse sacrificium, ergo vel Missa est sacrificium, vel ab annis mille desijt Christi fides esse in terris; perijt Ecclesia; redijt idololatria; vana fuerūt Prophetarū, & Christi ipsius oracula.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

NVNC demùm soluendæ sunt aduersariorū obiectiones, Lutheri, Caluini, Kemnitij; nam reliqui vix aliquid noui adferunt. PRIMVM igitur Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. & in libro de abroganda Missa, duo argumenta proponit, eaque confidenter opponit omnibus omnium Sanctorum testimonijs, & totius orbis terræ, atq; omnium seculorum consensui. PRIMVM argumētum sumitur à verbis. SECVNDVM ab exemplo Christi.

PRIMVM eiusmodi est; Cœna Domini est Sacramētum, ac Testamentum Christi; sic enim ipse ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*; ergo sacrificium esse non potest. Nam sacrificij ratio cum ratione Sacramenti, & Testamenti omnino pugnat. Sacrificiū enim est aliquid, quod nos Deo offerimus: at Sacramē B tum datur nobis à Deo, & similiter Testamentum cōtinet promissionem hæreditatis nobis factam. PRÆTEREA Sacramenti, & Testamenti promissio fide accipitur; sacrificium contrà ex fide procedit. Sacramētum, & Testamentum ad nos à Deo descendunt; sacrificiū à nobis ad Deum ascendit. Item sicut non possunt idē esse oratio & quod oratione accipitur; ita non possunt idem esse Testamentū, & sacrificium. DENIQVE sicut ridiculum est dicere per Testamentum dari aliquid testatori ab hærede, cum è contrario detur aliquid hæredi à testatore: sic etiam ridiculum videri debet, si quis dicat per Eucharistiæ Sacramentum nos Deo aliquid offerre, cùm ipse potius nobis aliquid promittat, & donet. Hoc argumentum per multas paginas versat Lutherus, ac fundamentum esse dicit totius doctrinæ suæ in hac materia: ac propter huius rei ignorantiam, pronunciat idololatras esse omnes Sacerdotes, & Episcopos, cum omnibus suis maioribus.

RESPONDEO; tribus modis peccat argumētum Lutheri. PRIMO, quia assumit, sacrificium esse opus, quod nos Deo exhibemus, & illud opponit, vt nostrā actio- C nem, actioni Christi. At nos non hoc dicimus, sed asserimus tam Sacramentum, seu Testamentum, quàm sacrificium esse Christi opus, & actionem: idem. n. Christus, qui nobis seipsum per Eucharistiam præbet in cibum, idem seipsum per Eucharistiam Patri obtulit, & quotidie per ministros suos se offert in sacrificium. Immò inter alia bona, quæ nobis Christus moriens Testamento suo reliquit, vnum fuit corpus ipsius, & sanguis, quo vteremur, tum vt illa Deo offerremus, tum vt inde animæ nostræ reficerentur. Neq; dissimile est quod agunt homines pij, dum Testamenta sua condūt primùm enim aliquid donant Deo in vsum Ecclesiarum, aut pauperum, deinde hæreditatem filijs relinquunt.

Sed etiamsi hoc sacrificium esset omnino opus no- D strum, adhuc argumentum Lutheri nun concluderet: nam peccat SECVNDO, quòd confundit promissionem cum signaculo promissionis. Siquidem in Sacramēto, & Testamento Christi, distinguenda sunt in doctrina Lutheri promissio, quæ consistit in verbis: *Accipite, manducate, &c.* & signaculum, quod est ipsum corpus Domini, & sanguis sub specie panis, & vini: ex his duobus promissio non est sacrificium. Et hoc probat, si quid probat, argumētum Lutheri. Aliud enim est, promitti nobis aliquid à Deo, aliud, nos Deo aliquid offerre. At signaculum promissionis, nulla est ratio cur sacrificiū esse non possit: cur. n. nō possit Deus victimā sibi oblatā, instituto & mādato suo, assumere in signaculū promissionis? immò reipsa in lege veteri sic Deus fecit. Nam Testamentum vetus Exod. 24. obsignauit sanguine victimæ, tunc sibi immolatæ, dicente Mose: *Hic*

est

est sanguis Testamenti, quod misit ad vos Deus. Sic etiā omnia sacrificia legis veteris, & vera sacrificia erant, & tñ signacula erāt promissionis Christi venturi, & morituri. Quid igitur mirum, si sanguis Domini in altari existens, per consecrationem simul sanguis sit victimæ Deo oblatæ, & signaculum promissionis diuinæ?

TERTIO peccat argumentum Lutheri, quod non distinguat rationes formales Sacramenti seu Testamēti, & sacrificij. Ita enim argumentum procedit, ac si nos diceremus, sacrificium, qua sacrificium est, esse Sacramentum, vel Testamentum, & contra; vel dare, idem esse quod accipere; petere, idem quod promittere. At non ita sumus hebetes, aut rudes, vt ista dicamus: sed quod dicimus, hoc est; Eucharistiam Sacramentum esse, quatenus est signum externum, & visibile inuisibilis gratiæ, & refectionis, quæ nobis confertur, dum Eucharistiam ritè sumimus: eandem esse Testamentum, quatenus est instrumentum publicum, & authenticum diuinæ voluntatis, & promissionis: eandem esse victimam & sacrificium, quatenus Deo offertur. Neq; repugnat, vnum & idem accipi, & dari; neq; valet quidquam illa consequentia: Accipimus à Deo Eucharistiam, ergo non possumus eandem illi offerre: Nam nihil omnino habemus quod Deo offeramus, nisi quod ab eo accepimus; iuxta illud Dauidis in lib. 1. Paral. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.*

SECVNDVM Lutheri argumentum sumitur ab exēplo Christi, qui in vltima cœna legitur in mensa sedisse, & Sacramentum discipulis distribuisse, non autem illud Patri obtulisse.

RESPONDEO; Christi exemplum nobis maximè fauet. Nam etiamsi Euangelistæ non expresse dixerint, Christum se Patri in cœna obtulisse; tamen neque expressè dixerunt, non se obtulisse. Et præterea nos ex loci illius circumstantijs, ex figuris, & vaticinijs Prophetarum, ex testimonio expresso antiquissimorum Patrum scimus, Christum se Patri in cœna in sacrificiū obtulisse; & hoc ipsum fieri mandasse, cum ait: *Hoc facite.* Neque est id nouum in mysterijs fidei. Nam nullus Euangelista scribit, in vltima cœna Christum immolasse agnum Paschalem, & eundem comedisse accinctis renibus, & cum baculis in manu; immò neque expressè scribunt Euāgelistæ, illum comedisse agnum Paschalem: & tamen nemo dubitat ista omnia facta esse, cùm esset Dominus obseruantissimus legis, & Pascha parari iussisset. Neq; dicunt expressè Euāgelistæ, Christum in calice, quem sanguinis sui calicem appellauit, posuisse vinum; nam illa verba: *Nō bibam ex hoc genimine vitis*, suprà ostendimus dicta esse de calice, quem bibendum dedit Dominus post agni Paschalis manducationem, non de calice Eucharistiæ: & tamen quis hoc tempore inficiatetur, in illo calice fuisse vinum? id enim omnes scriptores tradunt. Quare si Lutherus ab exemplo Christi probare cupit, Missam non esse sacrificium; certum aliquod testimonium adferat, vbi legamus Christum non se obtulisse in cœna: nam illa argumenta negatiua; Non habetur expressè in Scriptura; ergo non est factum iam ipsis etiam pueris ridicula sunt.

Præter hæc argumenta, habet idē Lutherus insignē imposturam in principio libri de abroganda Missa priuata, vbi dicit, Papam ingressurum in epistolas decretales, pro fundamento citare illa verba Pauli: *Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat*; & inde deducere, post Christi ascensionem translatum fuisse sacerdotium à Christo in Petrum, deinde à Petro in Papam, & à Papa in suos successores. Quā Lutheri imposturam iterum repetit Illyricus in Apologia Cōfessionis Antuerpiensis, cap. de Missa, vbi etiam addit Papā loqui de sacerdotio secundū ordinem Melchisedech.

SED hic tria sunt mendacia. PRIMVM, quod Papa

A ista dicat ingressurus in decretales epistolas, & pro fundamēto iaciat. Nam ille Canon; *Translato sacerdotio*, non habetur in 1. titulo, sed in 2. nec in principio illius tituli; nam duo alij canones præcedunt.

SECVNDVM mendacium est, quòd Papa ista dicat. Nam in toto illo canone, non est nomen Christi, nec Petri, nec Papę, sed ponuntur ipsa verba Pauli cū quadam annotatiuncula S. Augustini, quæ solùm cōtinet, legem & sacerdotium esse omnino connexa.

TERTIVM mendacium est, quòd in eo canone agatur de sacerdotio Christi, vel Melchisedech. Nam expressè agitur de sacerdotio Leuitico, vt glossa bis notat. Itaque mera sunt Lutheri somnia, translatum esse sacerdotium à Christo in Petrum, vel à Petro in Papam.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Ioannis Caluini.

B IOANNES Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. quinq; argumenta proponit, cùm dicit se verbo Dei clarissimè demonstraturum sacrificium Missæ insigni cōtumelia Christum afficere; crucē eius sepelire, & opprimere; mortem eius in obliuionem tradere; fructū, qui ex ea nobis proueniebat, tollere; Sacramentū quo mortis memoria relicta erat, eneruare, & dissipare: quæ oīa argumenta exequitur in sequentibus sectionibus.

PRIMVM igitur tale est argumentum. Christus est sacerdos in æternum: ergo nulli substitui debent Christo successores, aut vicarij. Ergo nulli sunt modò sacerdotes in terris, proinde nec sacrificia: nam in veteri lege ideo multiplicabantur sacerdotes, quia morte prohibebātur permanere, vt Apostolus dicit ad Hebr. c. 7. Neque responderi potest, eos qui nunc ordinantur sacerdotes, non succedere Christo, sed eos suffraganeos esse. Nam Apostolus loco citato non cōcedit vllorum sacerdotum multiplicationem, nisi propter mortem C prçcedentium, Christus autem semper viuit, & sacerdos manet; ergo solus fungitur sacerdotio: vel si multi sunt in terris sacerdotes, Christo sacerdotium abrogat.

RESPONDEO; Nullus Catholicorum affirmat, sacerdotes, qui sunt in Ecclesia, Christo succedere: quare non erat opus, vt id Caluinus refelleret; nam quod Lutherus, & Illyricus mentiuntur, id haberi in epistolis decretalibus paulò antè refutatum est.

Quod autem attinet ad vicarios, & suffraganeos, vel potius ministros Christi in sacerdotio secūdum ordinem Melchisedech, falsum est horū multiplicationē repugnare vnitati, & æternitati sacerdotij Christi. Nā Christus non solùm est sacerdos, sed ēt est vnicus, & ęternus Magister noster, vt ipse dicit Matth. 23. Immò ēt ad sacerdotium pertinet docere, vt idem Caluinus fatetur eodem lib. 4. Instit. cap. 1. §. 5. & tñ quia Christus non docet nunc per se humano more, & visibiliter, vt hominum natura requirit, non repugnat vnitati, & D æternitati magisterij ipsius, vt sint multi homines, qui dicantur Doctores, & Magistri, & in hac re vicarij, suffraganei, & ministri Christi, vt patet ex Paulo, qui 1. Timoth. 2. & 2. Timoth. 1. vocat se Doctorē, & Magistrū, & 1. Cor. 3. vocat se & alios nōnullos, Dei coadiutores, & ministros, & 2. Cor. 5. dicit: *Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Itaq; obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo:* quibus verbis se, & legatū, & vicariū Christi facit. Idē dici potest de officio pascēdi, & Sacramenta ministrādi. Christus enim est pastor oīum ouiū, & ipse est, qui baptizat, & Sacramenta cetera confert, oīum consensu; & tñ quis vnquam negauit, debere esse in Ecclesia multos pastores, & Sacrorum ministros, q̃ loco Christi, & vt ministri Christi visibiliter ista faciāt? Nōne ipsi ēt aduersarij pastores, & doctores, & ministri dici volūt, & quotidie docēt, & baptizant, & tñ nō putant se derogare vnitati

Magisterij, & Pastoratus Christi? Eodē igitur modo, quia Christus nō sacrificat nūc per se visibiliter, & humano more in terris: non repugnat vnitati, & æternitati sacerdotij eius, vt habeat in terris sacerdotes ministros, & vicarios, per quos id faciat. Immò vt suprà demonstrauimus, non potest Christus alia ratione verè dici sacerdos in æternum, nisi per ministros sacrificet, quandoquidem certum est, eum per se propriè non sacrificare.

Ad locum autem Apostoli, qui videtur absolutè excludere multiplicationem sacerdotum in Testamento nouo in promptu est responsio. Apostolus enim excludit absolutè multiplicationem sacerdotum in eadem dignitate, & potestate; non autem sacerdotum inferiorum, & qui respectu Christi ministri sint, & dicantur. Nam in lege veteri ob mortem Aaronis, successit illi in eadem dignitate, & potestate Eleazarus, Eleazaro Phinees, & sic de alijs, & si nunquam Aaron mortuus esset, nullus ei successisset; tamen viuente etiam Aarone multi alij erant inferiores sacerdotes. Sic igitur Christo nemo succedit in eadem dignitate, & potestate, quia nunquam moritur: tamen ipso viuente, multi inferiores ordinātur, qui sint eius vicarij, & administri. Quod etiam videmus in regno temporali, vbi Regi, quamdiu viuit, nūquam succeditur, licet is multos habere soleat vel Proreges, vel ministros, per quos in varijs prouincijs ius dicat.

SECVNDVM Caluini argumentum tale est, Non potest erigi altare, quin euertatur crux Christi, nec potest offerri sacrificium Missæ, sine iniuria sacrificij crucis. Nam sacrificium crucis habet vim infinitam, & æternam: ergo non egemus alio sacrificio; ergo multiplicare tot sacrificia Missæ, nihil est aliud, quàm negare virtutem, & sufficientiam sacrificij crucis. Neque valet effugium eorum, qui dicunt Missæ sacrificium idem esse cum sacrificio crucis. Nam si sacrificium crucis verè habet infinitam, & æternam vim, non solùm non egemus alio sacrificio, sed neque alia repetitione eiusdem sacrificij. Neq; illud aliorum effugium valet, qui dicunt, repetitionem huius sacrificij ad id necessariam esse, vt applicetur singulis vis primæ oblationis sacrificij crucis. Nam ad hāc applicationem satis esse possunt media à Christo instituta, prædicatio scilicet Verbi, & sacræ Cœnæ administratio. Et confirmantur hęc omnia ex Apostolo Hebr. 9. & 10. vbi legimus Christum semel apparuisse per immolationem suam: item voluntate Dei nos sanctificatos esse per oblationem corporis Iesu Christi semel: item Christum vna oblatione consummasse in perpetuum sanctificatos: deinque acquisita semel remissione peccatorum, nullā amplius restare oblationem. Accedit vltimò Christi vox, Ioan. 19. *Consummatum est*; quibus verbis testatur Dominus vno suo sacrificio perfectum esse, & completū, quidquid in salutem nostram erat.

RESPONDEO; Quod Apostolus ait Roman. 3. de lege & fide: *Nunquid legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*; idem nos de cruce, & Missa dicere possumus; Nunquid crucem euertimus per Missam? absit, sed crucē statuimus. Quomodo enim Missa crucem euerteret, quæ nihil fermè est aliud, nisi continua commemoratio crucis? Sed ad argumentum. Fatemur sacrificium crucis, vim infinitam, & sempiternam habere ad sanctificandum, atque inde sequi concedimus, non esse opus alio sacrificio crucis, aut eiusdem sacrificij crucis repetitione; id est, nō esse opus, vt alius Christus moriatur pro nobis, aut vt idem Christus sępius moriatur. Negamus aūt inde sequi, nō posse sine crucis Christi iniuria multiplicari sacrificia repræsentantia sacrificium crucis, & eius fructum nobis applicantia. Nam si ita esset, non solùm tollerentur Missæ de medio, sed etiam efficeremus omnia sacrificia Testamenti veteris fuisse peracta in iniuriam crucis Christi. Nā sacrificium crucis non solùm vim habuit sanctificandi futuros homines, sed etiam præteritos: inde enim dicitur, agnus occisus ab origine mundi, Apocalyp. 13. Illa igitur Caluini consequentia: Sacrificiū crucis est per se efficacissimum; ergo nō potest erigi altare, quin euertatur crux Christi: si quid valet contra altare Ecclesiæ, valebit etiam contra altare Synagogæ: negemus igitur cū Manichæis, vt Caluino pareamus Testamentū vetus, quod tot altaria erexerit in contumeliam crucis.

Illud autem, quod Caluinus addebat fructum crucis satis applicari per prædicationem Verbi, & administrationem Cœnæ Domini: proinde non esse opus sacrificio Missæ: nihil concludit. Nam INPRIMIS eodē argumento probarem superuacaneam esse Cœnam Domini, quia fructus crucis satis applicatur per Baptismum; immò, & Baptismum superuacaneum esse, quòd sola prædicatione Verbi possit excitari fides, per quam applicatur fructus crucis. Placuit igitur Deo varia media instruere, quibus faciliùs, suauiùs, pleniùs fructum crucis consequeremur, atque vnum ex his, nos sacrificium Missæ esse contendimus: neque aduersarij contrarium adhuc ostendere potuerunt. DEINDE etiamsi ad applicandum fructum crucis, non esset sacrificium Missæ necessarium, nec vtile, non tamen sequeretur esse in iniuriam crucis, quod Caluino probandum erat; immò nec sequeretur non esse necessarium. Nam adhuc necessarium esset ad religionem cōstituendam, quæ sine externo sacrificio esse nō potest; ad Deum cultu supremo, & illi soli debito honorandum ad sacrificium crucis commemorandum; & ad alios fines, de quibus suprà diximus.

Ad loca ex Paulo adducta facillimè respondetur. Nam verba illa capitis 9. *Neq; vt sæpius se offerat, &c.* apertissimè omnium expositorum consensu de cruenta oblatione accipienda sunt; nam mox idem Paulus subiungit: *Alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi*. Sensus igitur est; Christus non intrauit in cœlum per primam sui oblationem, id est, per mortem suam, vt deinde exeat, & se offerendo, & moriendo iterum intret; & hoc sæpius repetat, quemadmodum Pōtifex Leuiticus per victimam intrabat sanctuarium, & exibat, & rursus iterum per aliam victimam intrabat, & exibat: alioqui oportuisset Christum ab origine mundi pro singulis generationibus se offerre, ac mortem pati; sed vnica oblatione, id est, vnica morte peccata totius mundi purgauit, & cœli aditum omnibus hominibus aperuit. Videmus igitur Apostolum non excludere quamlibet iterationem oblationis Christi, sed eam solam, quæ mortem ipsius requirit.

Illa quoque verba capitis 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel.* Et illa: *Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos*: similiter de cruenta oblatione intelligenda sunt. Sensus enim est; Per vnam Christi mortem sanctificati sumus, immò etiam consummati sumus, adepti videlicet non solùm remissionem peccatorum, sed etiam ornamenta iustitiæ, & ipsam beatitudinem; & hoc in sempiternū, id est, pro omni ætate, & generatione, vt iam non egeamus alio Christo, qui morte sua nos redimat: vel vt idē Christus pro nobis, vel pro alijs sæpius moriatur.

Illud autem ex eodem capite: *Vbi est remissio peccatorum, iam non est remissio pro peccato*, quod aduersarij maximè vrgent, si quid probaret, tantùm probaret, nō esse locum post sacrificium crucis, vlli sacrificio propitiatorio, non autem vlli sacrificio absolutè: nam multa sunt sacrificia verè, & propriè dicta, quę nō sunt propitiatoria. Quare parū fideliter Caluinus ex Paulo citauit, nullā amplius restare oblationem, cū Paulus disertis verbis dixerit, nullam esse oblationem pro peccato.

Sed neq; admittimus ex hoc loco posse colligi, Missam non esse sacrificiū propitiatoriū, seu oblationē pro peccato. Nā duo requirūtur ad remissionē peccatorū,

VNVM

VNVM, vt inueniatur precium liberationis, seu satisfactio iusta & debita diuinæ iustitiæ. ALTERVM, vt precium in particulari applicetur hominibus. Quod attinet ad PRIMVM, sacrificium crucis remisit omnia peccata, præterita, præsentia, & futura; siquidem precium acquisiuit sufficientissimum pro peccatis totius mundi: & ideo illo sacrificio peracto, & peccatis remissis, non restat vlla similis oblatio pro peccato, id est, pro acquirendo precio ad remissionem peccatorum. Et hoc solum est, quod Apostolus eo loco scribit. Quantum ad SECVNDVM, nondum facta est remissio peccatorum omnium: nam adhuc sunt, & erunt vsque ad mundi consummationem, quibus applicandum sit precium liberationis, & remittenda peccata, & ideo remanet hostia pro peccato, nimirum sacrificium Missæ.

DICES; Videtur Apostolus, cùm ait: *Iam non est oblatio pro peccato*, respicere ad sacrificia Iudaica, quæ pro peccato dicebantur; ac docere illa sacrificia esse omnia abrogata, cùm iam peracta sit remissio peccatorũ:
B non ergo solùm excludit Paulus nouam oblationem, qua acquiratur precium, sed omnes alias oblationes pro peccato, etiamsi tantùm repræsentatiuæ, & applicatiuæ sint sacrificij crucis.

RESPONDEO; Non cogimur dicere, Apostolum respexisse ad sacrificia Iudaica: sententia enim eius hoc tantùm postulat, vt acquisito precio remissionis peccatorum, non requiratur oblatio acquisitiua illius precij. Potest tamen concedi Paulum respexisse ad illa sacrificia veteris legis, nõ vt erant repræsentatiua, & aliquo modo applicatiua sacrificij crucis, sed vt erant figuræ, & promissiones futuri sacrificij: peracto enim sacrificio crucis, & precio acquisito, frustrà adhiberentur figuræ promittentes id, quod iam habemus. Quod autem non excludat Paulus sacrificia repræsentatiua, & applicatiua sacrificium crucis, manifestissimè patet ex eo, quod alioqui exclusisset etiam Baptismum, & cœnam Domini, quæ sunt etiam Sacramẽta repræsentantia, & applicantia fructum crucis;
C immò & verbum, & fidem, & orationem, & omnia media, seu instrumẽta, quibus applicatur fructus crucis. Nam sic argumẽtari possemus; Per crucem sunt remissa omnia peccata; ergo frustrà sunt omnia instrumenta iustificationis.

Denique illud, *Consummatum est*, perperam à Caluino adducitur. Non enim significat, vt ipse somniat, vnica oblatione crucis consummata, & completa omnia, quæ in salutem nostram erãt; quasi supervacanea fuerint cetera, doctrina, Sacramenta, exempla, & omnes labores ante crucem obiti: sed significat, vt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, & alij exponunt, consummatas fuisse pœnas, & afflictiones, quas in carne passurus erat, vel, quod in idem recidit, consummata fuisse Prophetarum oracula, quæ passionem eius prædixerant.

TERTIVM argumentum Caluini sumitur ex eo, quod sacrificium Missæ vnam Christi mortem oblite-
D ret, & ex hominum memoria excutiat. Nam Testamenti confirmatio à morte testatoris pendet: ergo & Testamenti Christi confirmatio à morte Christi pendet. Sed Missa est nouum Testamentum; immò quot sunt missæ, tot sunt Testamenta: ergo vt rata sint, oportet Christum toties mori, quoties dicitur Missa: ergo vnica illa Christi mors aut non creditur, aut pro nihilo ducitur. PRÆTEREA hostiam quæ offertur, occidi & mactari necesse est: ergo si Christus singulis Missis sacrificatur, eum singulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportet. Neque valet si respondeant, sacrificium Missæ esse *ἀναίμακτον*: nam nõ pendet ex arbitrio hominum, vt sacrificiorum naturã mutent; & Apostolus ait: *Sine sanguinis effusione non fit remissio.*

RESPONDEO; Si Catholici dicerẽt, in sacrificio Missæ verè Christum mori, Caluini argumentum aliquid virium habere videretur: sed cùm dicant omnes, Chri-
A stum non mori nisi in Sacramento, seu signo repræsentante vnicam illam mortem, quam aliquãdo obijt; tantum est, vt Missa oblitteret Christi mortem, vt potius efficiat, ne vnquam oblitteretur. SED inquit Caluinus: *Etsi dicant Papistæ, se Christum nec velle, nec posse interficere, tamen id sequi ex eorũ dogmate, argumenta nostra probant.* Videamus igitur an ita sit.

PRIMVM argumentum ex nomine Testamenti, nihil probat. Nam Missa non est noua Testamenti Christi institutio, sed est repetitio illius eiusdem, quod Christus aliquando fecit, & sua morte cõfirmauit. Quemadmodum inter homines, cùm testamẽtum morte cõfirmatum sæpius in iudicio exhibetur, & recitatur, aut etiam describitur ad applicandam huic, aut illi hæreditatem, non est opus vt testator iterum moriatur: sed satis est, si cõstet testatorem esse mortuum, nec ante mortem reuocasse, aut immutasse suum testamentum.

SED contrà probare nititur Caluinus, singulas Missas esse Testamenta noua, id est, diuersa ab illo Testamento quod Christus initio fecit, & morte sua confirmauit: *Singulæ Missæ*, inquit, *nouam peccatorum remissionem, nouam iustitiæ acquisitionem promittunt; ergo tot sunt noua, ac diuersa Testamenta, quot Missæ.*

RESPONDEO; Remissio peccatorum, & iustitię acquisitio, quam Missa promittit, respectu eius cui promittitur, noua dici potest, quippe qui eam antea non habebat: sed respectu sacrificij crucis, de quo Caluinus loqui debet, non est noua, sed est illa ipsa, quæ per sacrificium crucis parta est; nam, vt sæpe diximus, sacrificium Missæ applicat fructum sacrificij crucis. Atq; in hoc est totus error aduersariorum, quod sibi falsò persuaserint, nos tribuere Missæ vim remittendi peccata sine vllo ordine ad sacrificium crucis.

Ad aliud argumentum ex occisione hostiæ, quæ offertur, RESPONDEO; Sacrificium Missæ esse verissimum sacrificium, & tamen non exigere veram hostiæ occisionem. Solùm enim occisio requiritur in oblatio-
C ne rei viuentis, & quæ in forma rei viuentis offertur, vt cùm offerebantur agni, vituli, aues, & similia, quorũ destructio in morte consistit. At cùm forma sacrificij est rei inanimæ, vt panis, vini, thuris, & similium, non potest requiri occisio, sed solùm consumptio rei illi cõueniens. In Missa igitur offertur quidem Christus, qui est res viuens, & offertur in forma rei viuentis, quantum ad repræsentationem, vbi solum requiritur mors repræsentata, non autem mors reipsa: sed vt est sacrificium reale, & propriè dictum offertur in forma panis & vini, iuxta ordinẽ Melchisedech, & proinde in forma rei inanimæ. Vnde in Canone vbi habentur verba oblationis potissimæ post consecrationem, dicimus: *Offerimus panem vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* Quare consumptio huius sacrificij non debet esse occisio, sed manducatio.

Ad illud: *Sine sanguinis effusione non fit remissio.* RESPONDEO; Apostolum loqui de sacrificijs legis veteris,
D in qua nullum erat sacrificium pro peccato sine sanguinis effusione. Sic enim ait Hebr. 9. *Omnia penè in sanguine mundantur, secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio.*

PRÆTEREA potest etiam absolutè, & generatim accipi Pauli sententia, non quod quotiescunque fit remissio, tum sanguinem fundi oporteat, sed quòd remissio nunquam fiat, nisi in virtute effusionis sanguinis, siue ea nunc fiat, siue facta, siue futura sit.

DENIQVE in sacrificio Missæ rectissimè potest dici sanguis Christi effundi, vt ipse Dominus loquitur, cùm ait: *Hic est sanguis meus, qui pro multis funditur*; siue cõsideremus mysticam sanguinis effusionem, siue realẽ effusionem, id est, libationem, seu oblationem sanguinis Domini. Vt enim vsitatè secundum Scripturas, dicitur panis frangi cùm distribuitur, etiamsi integri panes dentur: sic etiam vinum fundi dici potest cùm di-

ftribuitur, licet plenæ amphoræ donentur, & eodẽ mo A do corpus sub specie panis frangitur, & sanguis sub specie vini funditur, dum offertur & donatur Deo in sacrificium.

QVARTVM Caluini argumentum ducitur à fructu mortis Christi; quem Missa nobis præripit, dum ne eum agnoscamus, & cogitemus, facit. Quis enim cogitet, se morte Christi redemptum esse, vbi nouam in Missa redemptionem viderit? Quis peccata sibi remissa confidat, vbi nouam remissionem viderit?

RESPONDEO; Argumentum non est dissimile superioribus: nititur enim falso illo fundamento, quòd Missa Catholicorum sententia, vim habeat expiandi peccata sine crucis sacrificio. Si enim hoc diceremus, rectissimè Caluinus colligeret, Missam nobis præripere fructum mortis Christi: sed quia id nulli Catholici docent, aërem verberat Caluinus.

Sed contrà instat ille: *Neque euadet, inquit, qui dixerit, non alia caussa nos peccatorum remissionem in* B *Missa obtinere, nisi quia morte Christi iam acquisita est. Non enim aliud adfert, quã si iactet, nos ea lege à Christo redemptos esse, vt nos ipsi redimeremus: vt nihil iam passioni Christi relinquatur, nisi, vt sit exemplum redemptionis, quo discamus nostri esse redemptores.*

RESPONDEO; Mira est huius hominis cæcitas, vel malitia, qui nondum potuit, aut certè noluit Catholicorum sententiam intelligere. Nam INPRIMIS Missa non est opus nostrum, sed Christi: ipse enim est verus sacerdos, qui per Ministros sacrificium offert, & per illud purgat, & remittit peccata. Quare etiamsi Missa haberet vim per se absque sacrificio crucis, non ideo tamen nos ipsi redimeremus, sed Christus nos redimeret. DEINDE non ita comparamus, vt perperam facit Caluinus, passionem Christi cũ sacrificio Missæ, vt dicamus ex passione Christi sumi tantùm exemplũ redemptionis. Dicimus enim passione Christi totum precium redemptionis acquisitum, & propterea C nos omnes ea morte redemptos, quod attinet ad sufficientiam precij pro omnibus persoluti: per sacrificium autem Missæ applicari precium illud, vt etiam applicatur per Sacramenta, quamuis alio, & alio modo, vt suo loco infrà dicemus. Sicut igitur, qui baptizat, non dicitur exemplum tantùm sumere redemptionis à passione Christi, nec propriè redimere, sed applicare donatum precium per passionem acquisitum: sic etiam de sacrificio Missæ cogitari debet.

QVINTVM argumentum iam est solutum: nihil enim adfert, preter id, quod Lutherus dicebat, non posse idem accipi, & donari. Hæc sunt argumenta ex libro Institutionum. Alia duo addit in Antidoto art. 6. Parisiensis, quæ breuissimè solui possunt.

PRIMVM est hoc: *Institutio Christi sic habet: Accipite & manducate, non autem, Offerte; ergo sacrificium non ex instituto Christi est, sed palam cũ eo pugnat.* RESPONDEO: Nusquam legimus Christum dixisse, Non D offerte: quod si legeremus, tum verè pugnaret cum instituto Christi sacrificiũ Missæ. Quod si illud vrgeat Caluinus, quod non dixerit Christus, Offerte, iam suprà responsum est, tum nihil colligi ex pura negatione; tum satis Christum apertè iussisse offerri, cùm ait: *Hoc facite.*

ALTERVM argumentum est: *Nemo vsurpare debet honorem sacerdotij, nisi à Deo vocatus, teste Apostolo. Nemo autem præter Christum vocatus legitur.* RESPONDEO; Cùm Apostolos Christus ad honorem sacerdotij vocauerit illis verbis: *Hoc facite*, nemo potest dicere eos non esse à Deo vocatos, nisi qui Christum neget esse Deum. Qui autem Apostolis legitima ordinatione succedunt, non minus à Deo vocari censendi sunt, quã olim à Deo iudicarentur vocari, qui Aaroni per carnalem propagationem substituebantur.

CAPVT XXVI.

Soluuntur obiectiones Kemnitij.

MARTINVS Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 800. & seq. proponit argumenta sua sub hoc titulo: *Argumenta ostendentia abominationẽ Missæ Pontificiæ.* Sunt autem argumenta sex.

PRIMVM tale est: *Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, vanum est, immò idololatria est, cùm scriptum sit, Frustra colunt me mandatis, & doctrinis hominum. Sed theatrica repræsentatio per verba, ritus, gestus, sicut in Pontificia Missa fit, nullum habet verbi testimonium, immò nec exemplũ Christi, aut Apostolorũ. Fatentur enim Pontificij scriptores, Apostolos sola Dominica oratione vsos in celebratione Cœnæ, & notãt qui Romani Põtifices, & quo tempore singulos actus, & scenas mystici dramatis inuenerint: ergo, &c.* RESPONDEO; De propositione huius argumẽti sæpe iam in alijs disputationibus disseruimus. Hoc autem loco, etiamsi ea propositio verissima esset, nihil tamen argumentũ concluderet: nam in assumptione continetur vitium est. Nõ enim, vt sæpe diximus, quæstio nostra est, de cæremonijs Missæ, sed de substantia sacrificij: illam autem à Christo institutam, suprà demonstrauimus testimonijs Scripturæ, & Patrum, & totius Ecclesiæ.

SECVNDVM argumentum Kemnitij: *Sacramenta extra vsum à Christo institutum in aliam actionem toto genere diuersam transferre, ingens est piaculum. Christus autem Sacramenti; & non sacrificij actionem in verbis institutionis præscripsit: contumelia igitur cœnæ Dominicæ est, Missa Pontificia.* RESPONDEO; Assumptio argumenti probanda fuerat: nam eam falsam esse, suprà plurimis & clarissimis argumentis demonstrauimus.

TERTIVM argumentum: *Administrationem cœnæ Christus moriturus testamenti forma instituit. Magnum autem scelus est, vel hominis testamento, quando ratum & confirmatum est, aliquid superordinare: Manifestum igitur est, quid sit Pontificia Missa, quæ Testamento Filij Dei aliquid superordinat.* RESPONDEO; Vltima particula probanda erat. Quod enim Missa aliquid superordinet Testamento Filij Dei, falsum est, cũ nihil sit aliud Missa, nisi frequentatio eius rei, quam Christus moriturus frequentari mandauit. Sed facilè est aduersarijs, verba profundere, etiam cùm nihil habent, vnde ista probare queant.

QVARTVM argumentum: *Missa Pontificia, pugnat cum sacrificio crucis, &c.* QVINTVM: *Missa pugnat cum vnico sacerdotio Christi, &c.* SEXTVM: *Missa obscurat cœnam Domini, & alia media à Christo instituta, ad applicandum fructum passionis Christi.* RESPONDEO; Hæc omnia sumpta sunt ex institutione Caluini, & à nobis paulò antè soluta.

CAPVT XXVII.

Soluitur vltima obiectio, & explicatur in qua parte Missæ propriè consistat essentia sacrificij.

POSTREMO loco soluenda est obiectio quædam, quam partim hæretici faciunt ad Missam oppugnandam: partim etiam Catholici ad rem melius explicandam. Si Missa sacrificium esset propriè dictũ, certè in aliqua eius parte inueniretur ratio sacrificij propriè dicti,

dicti, & suprà definitione explicati, nullam autem eiusmodi partem esse, sic ostenditur. Post Missam Catechumenorum, in qua certum est non consistere sacrificij rationem, quinq; partes inueniuntur. PRIMA oblatio panis, & vini. SECVNDA consecratio, & transmutatio panis in corpus, & vini in sanguinem Domini. TERTIA oblatio corporis, & sanguinis per expressa verba. QVARTA fractio, & commistio Sacramenti. QVINTA distributio, & consumptio eiusdem. In oblatione panis, & vini sacrificium Missæ non consistere, extra controuersiam est: non enim res terrenæ esse possunt illud vnicum sacrificium, quod in Ecclesia vigere pro omnibus veteribus sacrificijs Patres affirmant.

In consecratione, quæ est secunda pars, non apparet vlla oblatio, quæ tamen de intrinseca ratione sacrificij est. Præterea non fit in consecratione vlla sensibilis immutatio rei, quæ offertur: quæ mutatio ad rationem externi sacrificij omnino pertinere videtur.

Oblatio corporis & sanguinis, tertia videlicet pars, quæ sequitur ad consecrationem, ad essentiam Missæ pertinere non potest; proinde neque in ea ratio sacrificij constitui debet. Nam Dominus Christus, quem sacrificij huius auctorem habemus, post consecrationē continuò Sacramentum distribuit, ac manducari præcepit. Sic enim ait: *Accipite & manducate, hoc est corpus meum.* Nullum igitur fuit tempus, in quo Dominus consecratum panem Deo offerre potuerit. Deinde, si verum est, quod S. Gregorius scribit, lib. 7. epist. 63. solummodò orationem Dominicā Apostolos addidisse ad verba consecrationis, certè nec ipsi faciebant illam oblationem, quam nos post consecrationem facimus: non igitur illa oblatio ad essentiam sacrificij pertinet.

Porrò fractio, quæ quarta pars est, sine dubio nō habet Dominum auctorem. Dominus enim fregit quidem panem, sed fregit vel ante cōsecrationem, vt multi volunt, vel statim à consecratione, vt distribueret eā discipulis. At nostra fractio fit post consecrationē multis alijs actionibus interiectis, & non fit ad distribuendum, sed ad certum mysterium significandum.

Denique manducatio, seu consumptio non videtur propriè sacrificium, cùm non fiat a solo Sacerdote. Et quamuis ad essentiam sacrificij pertineret, nō potest tamen in ea sola tota essentia sacrificij constitui: nam sine oblatione, & dedicatione præcedente, sacrificium esse non potest. Atque hæc est ratio cur apud Catholicos feria sexta maioris hebdomadæ non censeatur sacrificium Missæ propriè celebrari, licet vera hostia adsit & frangatur, & consummatur: quia videlicet cōsecratio, & oblatio deest.

RESPONDEO; Vt rem totam facilè, & breuiter explicemus, duo aperienda sunt. PRIMVM, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro re, quæ sacrificatur. DEINDE quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro actione sacrificandi. Vtrumq; autem ex sequentibus sententijs, seu propositionibus patebit.

PRIMA propositio: *Negari non debet, panem, & vinum aliquo modo in Missa offerri, & proinde pertinere ad rem, quæ sacrificatur.* Hæc patet PRIMVM ex ipsa Liturgia. Nam cùm ante consecrationem dicimus: *Suscipe sancte Pater hanc immaculatam hostiā*, certè pronomen *Hanc*, demonstrat ad sensum id, quod tunc manibus tenemus: id autem panis est. Et similes sunt in Liturgia non paucæ sententiæ, quæ panem offerri apertissimè demonstrant.

DEINDE veteres Patres passim idem tradunt. IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dicit, Ecclesiam offerre Deo sacrificium ex creaturis, id est, ex pane & vino. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. dicit, Christum obtulisse Patri calicē vino & aqua mistum, & in sermone de eleemosyna, reprehendens diuites fœminas, quæ non adferebant

A panem consecrandum: *Locuples*, inquit, *& diues in Dominicum sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit sumis;* vbi per sacrificium, panem intelligit, qui per Sacerdotes Deo sacrificandus erat. S. GREGORIVS lib. 2. Dialog. cap. 23. de S. Benedicto loquens: *Manu sua*, inquit, *oblationem dedit dicens; Ite, & hanc oblationem pro eis offerri Domino facite, & vlterius excommunicatæ nō erunt. Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata, &c.* Et lib. 4. cap. 55. *Omnipotenti Deo*, inquit, *pro me offer hunc panem.* Similes sententiæ passim inueniuntur.

SECVNDA propositio: *Corpus, & sanguis Domini sunt id sacrificium, quod in Missa propriè offertur, & sacrificatur.* Hęc certissima est, & probata plurimis testimonijs.

TERTIA propositio: *Panis, & corpus Domini, vinum, & sanguis Domini, non sunt duo sacrificia, sed vnum.* Non enim offerimus Deo panem simpliciter, B sed panem consecrandum, & transmutandum in corpus Domini: neque offerimus corpus Domini absolutè; tunc enim aut cruentum fieri deberet sacrificium, aut reuera sacrificium nullum esset, sed offerimus corpus Domini in specie panis, & ex pane confectum. Itaque sicut apud Hebræos offerebatur ouis viua, & offerebatur etiam mortua, & licet specie differant viuum, & mortuum, si natura physicè spectentur, tamen vnum erat sacrificium, non duo sacrificia; nam ouis viua offerebatur consecranda per mortem Deo, & deinde per ignem absumenda. Sic etiam, licet panis & corpus Domini, res sint diuersissimæ, si eorum natura consideretur: vnum tamen sacrificium faciunt, quod est panis in corpus Domini transmutatus, siue corpus Domini in specie panis Deo oblatum. Atque hinc est, quod in Missa non offertur panis, vt sacrificium perfectum, sed vt sacrificium inchoatum, & perficiendum, vt patet ex illis verbis: *Benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum.* Et in secre- C tis aliquoties legimus: *Sacrandum tibi munus offerimus.* Vnde rectissimè IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dixit: *Calicem, sanguinem suum confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem.* vbi oblatio noui Testamenti propriè vocatur vinum in sanguinem Domini commutatum.

Huc faciunt omnia loca Patrum qui docent, vnicum esse Ecclesiæ sacrificium, quod successit toti multitudini veterum sacrificiorum; Leonis serm. 8. de passione Domini Ioannis Chrysostomi in Psalm. 95. & Augustini lib. de spiritu & litera, cap. 11. lib. 3. contra Donatistas, de Baptismo, capit. vlt. lib. 1. contra aduersar. leg. & prophet. cap. 20. lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. & lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt.

Hinc patet, improbabilem esse sententiam Gasparis Cassalij, lib. 1. de sacrificio, cap. 20. qui affirmat duo esse sacrificia Eucharistiæ, vnum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Domini.

D QVARTA propositio: *Oblatio panis, & vini consecrationem præcedens, ad integritatem & plenitudinem sacrificij pertinet, non tamen ad essentiam.* Quod ad essentiam non pertineat, extra controuersiam esse videtur. Nam oblatio vocalis, vt suprà ostendimus, non est ad sacrificium necessaria: satis enim Deo se demōstrat aliquid offerre, qui reipsa offert. Et quamuis oblatio aliqua ad essentiam sacrificij necessariò requiratur, nō tamen necesse est, vt ea immolationem præcedat: ipsa enim immolatio, oblatio esse potest. Quod autē ad integritatem quandam pertineat, inde patet, quod in omnibus Liturgijs, quantumuis antiquis, seu Græcis, seu Latinis, pars actionis est oblatio rerum consecrandarum. Et quamuis Dominus non ijsdem verbis panem consecrandum obtulerit, quo nos modo offerimus, tamen obtulisse aliquo modo, apertè scribit Cyprianus, lib. 2. epist. 3. & colligitur ex illa cæremo-

nia eleuandi oculos in cœlum, & gratias agendi, quam Dominum consecrationi præmisisse, partim Euangelistæ, partim antiquissimæ Liturgiæ testantur.

QVINTA propositio: *Oblatio quæ sequitur consecrationem ad integritatem sacrificij similiter pertinet, non ad essentiam* Quod non ad essentiam probatur, tum ex eo, quod Dominus eam oblationem non adhibuit: imò nec Apostoli in principio, vt ex Gregorio demonstratum est; tum ex eo, quod verba huius oblationis non dicuntur in persona Christi, sed in persona ipsius Ministri, & Ecclesiæ, vt patet ex illis verbis: *Vnde & memores nos serui tui, &c.* Sacrificium autem in persona Christi, principaliter offertur. Itaque ista oblatio consecrationem subsequens, est quædam testificatio, quod tota Ecclesia consentiat in oblationem à Christo factam, & simul cum illo offerat. Quod autem ad integritatem pertineat, patet ex antiquissimis Liturgijs, quæ sine dubio ab Apostolis originem ducunt. Nam etsi Apostoli initio solam orationem Dominicam addidisse dicantur, tamen postea ijdem ordinauerunt ritũ celebrandi, & multa alia addiderunt, vt ex Liturgia Iacobi, & Clementia intelligi potest.

SEXTA propositio: *Fractio Sacramenti ad essentiam non pertinet, sed solum ad integritatem.* Quod non ad essentiam, perspicuum est ex ipso vsu Ecclesiæ. Nam si fortè dum cum ipso Sacramento signum crucis exprimitur super calicem, panis consecratus in calicem decidat, non solet frangi, sed relinquitur ita integrum, vsque ad sumptionem: nec tamen sacrificium irritum, aut essentialiter immutari creditur. Adde, quòd hac cæremonia Dominus non videtur esse vsus, vt initio diximus. Pertinere autem ad integritatem, perspicuum est ex omnibus Liturgijs Græcis & Latinis.

SEPTIMA propositio: *Sacramenti consumptio vt à populo fit, non est pars sacrificij vt autem fit a Sacerdote sacrificante, pars est essentialis sed nõ tota essentia.* Quod attinet ad populi sumptionem, res certissima est: qui enim edunt victimas, participes sunt altaris, vt Apostolus ait, 1. Cor. 10. & Hebr. 13. Non est autem idem, sacrificium offerre, & de altari participare. Consumptio autem, quæ fit à Sacerdote sacrificante, non tam est comestio victimæ, quàm consummatio sacrificij; & propriè combustioni holocausti respondere censetur. Itaque adeò necessaria semper iudicata est ab Ecclesia, vt si fortè Sacerdos ante cõsumptionem moriatur, vel alio modo à consumptione impediatur, oporteat aliũ Sacerdotem illi succedere, & sacrificium cõsummare, vt patet ex Concilio Toletan. 12. can. 5. & ex regulis libri Missalis.

Quòd autem sit pars essentialis, inde probatur, quia in tota actione Missæ, vt mox ostendemus, nulla est alia realis destructio victimæ præter istam: requiri autem realem destructionem, suprà probatum est, cùm definitionem constitueremus. Vnde Abraham Patriarcha, licet filium iam colligasset, & super aram constituisset, & manum ad mactandum sustulisset, quia tamen desuit realis occisio, non dicitur eum, nisi voluntate sacrificasse. Neque obstat, quod ista consumptio nõ videatur fieri in persona Christi, qui tamen est primarius sacerdos. Nam Christus quidem non se ipse manducat, neque immediatè cõsumit Sacramentum: tamen ipse dici potest consumere, quia ad consummãdum tradit. Quemadmodũ etiam in sacrificio crucis, Christus verè se ipse sacrificauit, quia occidẽdum obtulit, licet non se ipse occiderit. Nam etiam in Testamẽto veteri de ratione holocausti erat combustio, quæ tamen immediatè non à Sacerdote, sed ab igne fiebat: sed verè dicebatur Sacerdos cremare victimam, quando ignem illi subijciebat.

OCTAVA propositio: *Consecratio Eucharistiæ ad essentiam sacrificij pertinet.* Hæc sententia ita generatim proposita, multos habet auctores. Nã ex Græcis eam apertè docet Nicolaus Cabasilas in explicatione sacræ Liturgiæ, cap. 32. & ex Latinis Ruardus in defensione art. 16. Louaniensium, Iodocus Tiletanus in responsione ad Apologiam Illyrici, c. 15. Gaspar Casalius lib. 1. de sacrificio, cap. 20. Alanus lib. 2. de sacrificio, ca. 15. & alij; sed non omnes eodem modo illam exponunt.

Aliqui existimant ideo in consecratione consistere sacrificij essentiam, quia per consecrationem fit vera, realisque mutatio panis in corpus Christi: sacrificium autem verum requirit eiusmodi veram, & realem mutationem, qua res desinat esse ad Dei honorem.

SED hæc sententia habet contra se non leuia argumenta. Nam INPRIMIS, si ea vera sit, sequetur propriè solum panem triticeum sacrificari. Id enim propriè sacrificari dicitur, quod realiter mutatur, ita vt desinat esse: at solus panis mutatur. Id autem absurdissimum esse, nemo negare potest; quia si ita esset, haberet Ecclesia sacrificium inanimum, & vilius multò, quàm habuerint olim Hebræi. DEINDE mutatio, quæ ponitur quasi forma sacrificij sensibilis, & externi, debet esse externa, & sensibilis. At mutatio panis in corpus Christi, est omnino interna, & nullo sensu, sed fide sola perceptibilis. TERTIO, non esset idem sacrificium Ecclesiæ, & sacrificium crucis, quoad rem oblatam: nec esset verum, quod Patres dicunt, in sacrificio Missæ eundem esse sacrificium, & Sacerdotem; neque illud, quod Chrysostomus, Ambrosius, Primasius, & alij notant in cap. 10. epistolæ ad Hebr. sacrificia Hebræorum fuisse multa, quia hodie vnum agnum, cras alium offerebant: nostrum autem esse vnum, quia semper eundem offerimus Christum; nam & nos, si de pane agamus, non semper eundem offerimus.

Alij volunt ideo in cõsecratione sacrificij essentiam consistere, quod per eã verè, licet mysticè, & incruentè, immoletur Christus. Nam cùm vi verborum. *Hoc est corpus meum*, solũ Christi corpus sine anima & sanguine incipiat esse in altari, & vi aliorum verborum: *Hic est sanguis*, incipiat sanguis solus, & seorsim à corpore esse in altari: & vbi est verum corpus à sanguine separatum, ibi sit vera quædam immolatio: certè sequitur, vi totius consecrationis, verè immolari Christũ: & tamen incruenta est immolatio, quia naturalis concomitantia impedit, quo minus verè sanguis aut anima à corpore separentur.

Hæc sententia non vr̃ ita satisfacere, vt omnino animus cõquiescat. Nã INPRIMIS verum, & reale sacrificium, verã, & realem mortẽ, aut destructionẽ rei immolatæ desiderat: consecratio aũt, non veram, & realẽ mortem; sed mysticam tm̃ efficit. Neq; satis tũdere, videntur, qui dicunt consecrationem ex se veram mortẽ adferre, sed per naturalem concomitantiam fieri, ne mors reuera sequatur. Nam si naturalis cõcomitantia impedit mortem, hoc ipso impedit sacrificium. Certè, si tempore veteris Testamenti Sacerdos immolaturus ouem, ictum adhiberet, qui ex se mactare posset, sed aliquo impedimẽto interueniẽte ouis nõ mactaretur, nõ diceretur peracta reipsa mactatio, sed voluntate sola.

PRÆTEREA, si per consecrationem vera, & realia immolatio fieret, ea tamen nõ fieret in altari, sed in cœlo. Nam immolatio ibi fieri dicitur, vbi animal viuum occiditur; siue vbi diuisio fit corporis ab anima, & sanguine; porrò diuisio corporis Christi ab anima, & sanguine, si qua fit per verba Sacramentalia, non fit in altari, sed in cœlo. Ibi enim fieri debet diuisio, vbi præexistit res ante diuisionem: Christus autem ante diuisionem illam, in cœlo, non in altari præexistit. Itaque secundum hanc sententiam immolatio non fit in altari, sed tantùm partes rei immolatæ post immolationem in altari collocantur. At quis concederet immolationem, quæ est sacrificium Christianæ religionis, non in terra, sed in cœlo tantummodo celebrari?

DENIQVE

DENIQVE vel in Missa fit vera, & realis Christi mactatio, & occisio, vel non fit. Si non fit, non est verum, & reale sacrificium, Missa; sacrificium enim verum, & reale, veram, & realem occisionem exigit, quando in occisione ponitur essentia sacrificij. Si autem fit; ergo verum erit dicere, à Sacerdotibus Christianis verè, & realiter Christum occidi: at hoc sacrilegium, non sacrificium esse videtur.

His igitur omissis, ita rem explicandam arbitror. In cõsecratione Eucharistiæ tria fiunt, in quibus sacrificij veri, & realis ratio cõsistit. PRIMVM, res prophana fit sacra: panis enim res alioqui terrena, & communis, per consecrationem vertitur in corpus Christi, rem videlicet omnium sacratissimam.

DICES: Ex hoc sequi videtur, vt panis solus propriè sacrificetur: quod esse absurdum suprà diximus. Nam quod fit sacrum ex prophano, id propriè sacrificatur; si ergo panis fit sacer ex prophano, panis propriè sacrificabitur.

RESPONDEO; Quod ita fit sacrum ex prophano, vt maneat, id sine dubio propriè sacrificatur: atq; ideo apud Hebræos ouis sacrabatur, & eadè ouis sacrificabatur, quia manebat eadem etiam post mortem, saltem quoad partem materialem, & ouis tam viua, quàm mortua dicebatur. At panis non manet dum sacratur, sed in aliud vertitur: & ideo non panis, sed id quod ex pane factum est, propriè sacrificatur.

SECVNDO, in consecratione res illa sacra ex prophana effecta, Deo offertur, dum in altari Dei collocatur. Nam, vt suprà diximus, victimam in altari ponere, est reipsa illam Deo offerre, & quia vi consecrationis fit, vt corpus Christi, & sanguis incipiat reipsa esse super altare mediante manu Sacerdotis, ideo verbis consecrationis vera & solennis oblatio celebratur. Neq; his repugnat, quod aliquando sine altari celebratum est sacrificium. Nam non disputamus hic de altari lapideo; sed id omne vocamus altare, vbi recipitur victima per verba consecrationis effecta. Neque obstat, quod videatur esse oblatio rei inuisibilis; cùm tamen externa, & sensibilis victima requiratur in externo, & propriè dicto sacrificio. Nam corpus Christi non est victima in sacrificio Missæ, absolutè, sed vt est in specie panis: in specie autem panis planè visibile est.

TERTIO, per consecrationem, res quæ offertur, ad veram, realem & externam mutationem, & destructionem ordinatur, quod erat necessarium ad rationẽ sacrificij. Nam per consecrationem, corpus Christi accipit formã cibi: cibus autem ad comestionem, & per hoc ad mutationem, & destructionem ordinatur. Neque obstat, quòd corpus Christi nullam in se læsionem patiatur, neque esse suum naturale amittat, cùm man-

A ducatur Eucharistia: nam amittit esse Sacramentale, & proinde desinit realiter esse in altari, desinit esse cibus sensibilis.

Hæc mihi S. Thomæ sententia esse videtur, qui in 2.2. quæst. 85. art. 3. cum doceret ad sacrificij rationem pertinere, vt circa rem oblatam aliquid fieret, vt cùm animalia occidebantur, & cremabantur ad Dei honorem, non addidit, id quod fit in sacrificio Missæ, consistere in cõuersione panis in corpus Domini, sed in fractione, benedictione, & manducatione panis.

Hac explicatione præmissa, probatur nostra propositio octaua, & postrema. PRIMO, quia sacrificium Missæ offertur in persona Christi: nihil autem facit Sacerdos tam perspicuè in persona Christi, quàm consecrationem, in qua dicit: *Hoc est corpus meum, &c.*

SECVNDO, quia Christus ipse aut consecrando & consumendo sacrificauit, aut nullo modo sacrificauit: B nam vt ostendimus, non est alia Christi actio, quæ sacrificium dici possit, neque ante, neque post consecrationem.

TERTIO, quia Apostoli initio, si nihil addebant ad verba consecrationis præter Dominicam orationem; necesse est, vt consecrando sacrificarent: neque enim oratio Dominica sacrificium dici potest.

QVARTO, quia in consecratione consistit repræsentatio sacrificij crucis, vt S. Thomas docet, 3. par. quęst. 80. art. 12. ad 3. At simul esse debent sacrificium reale, & sacrificium repræsentatiuum: siquidem ipsum reale est alterius repræsentatiuum.

QVINTO, quia hæc est sententia veterum Patrum. Nam IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dicit, Christum tunc docuisse oblationem noui Testamẽti, quam Ecclesia per orbem terræ frequentat, cùm ait: *Hoc est corpus meum.* C CYPRIANVS in sermone de cęna Domini, dicit, cùm verbis consecrationis panis benedicitur, tunc Eucharistiam fieri medicamentum simul, & holocaustum. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudę, dicit verba Domini: *Hoc est corpus meum*, vsque ad mundi consummationem præstare sacrificio firmitatem. GREGORIVS lib. 4. Dialogorum, cap. 58. cùm ait in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem Angelorũ choros adesse cęlum aperiri, ima summis coniungi, vnum ex visibilibus & inuisibilibus fieri apertè docet immolationem consecratione perfici. Illa enim est hora, qua ad Sacerdotis vocem Christus verè in altari esse incipit sub specie panis; nam id est ima summis coniungi, terrena cœlestibus sociari, & vnum quid ex visibilibus, & inuisibilibus fieri; neque dubium est, quin ob Christi præsentiam, Angeli de cœlo in terram veniant, Atque hæc de prima controuersia dicta sunt.

LIBER SEXTVS.

DE EVCHARISTIA,

QVI EST SECVNDVS DE SACRIFICIO MISSÆ.

CAPVT PRIMVM.

Ponitur controuersia; An Missa sit propitiatorium sacrificium.

EXPEDITA primaria controuersia, sequuntur aliæ multò quidē, & breuiores, & faciliores, sed tamen in quibus minus, quàm in prima, cum aduersarijs conuenimus. Est igitur SECVNDA controuersia. Quale sacrificium Missa sit, Eucharisticum tantùm, & honorarium, an etiam propitiatorium, & impetratorium. Nam vt in principio libri superioris explicatum est, tria sunt genera sacrificiorum; seu potiùs quatuor, cùm postremum ex tribus in duo genera, diuidatur. VNVM est, quod in Scriptura dicitur holocaustum; quod etiam λατρευτικὸν, & honorarium dici potest, cuius finis est solus Dei cultus, atque honor. ALTERVM dicitur, in Scriptura sacrificium pro peccato, quod etiā propitiatorium appellatur: cuius finis est præter Dei cultum, propitiatio irati Dei & peccatorum remissio. B TERTIVM, in Scriptura nominatur pacificum, & hoc est duplex; alterum Eucharisticum, id est, oblatum ad agendas gratias pro beneficio accepto; alterum quod communi vocabulo impetratorium dici potest, cuius finis est impetratio beneficij.

Aduersarij facilè cōcedunt Missam esse sacrificium εὐχαριστικὸν & λατρευτικὸν, non quidem quod velint esse sacrificiū propriè dictū, sed impropriè, & largo modo, vt supra demonstratum est. Nam ipsa Eucharistiæ distributio & manducatio, ad honorem Dei fit, & in gratiarum actionem pro beneficio accepto passionis Christi: ista enim cōuenire possent Eucharistię, etiamsi non esset aliud, nisi Sacramentum. At esse propitiatorium, & impetratorium, præsertim alijs, quàm ipsis sumentibus, nulla ratione admittunt, nec possunt admittere, nisi fateantur Eucharistiam non solùm esse Sacramentum, sed etiam sacrificium propriè dictum: C non enim Sacramenta prosunt alijs, quàm sumentibus. Vide Lutherum in lib. de captiu. Babyl. cap. 1. Apologiam Confess. Augustanæ, in art. de Missa. Confessionem VVittembergensem, cap. 16. quod est de Eucharistia. Caluinum lib. 4. Institut. cap. 18. §. 13. 14. 15. & 16. & Kemnitium in secunda parte Examinis Tridenti. Concil. sessione 22. cap. de Missa.

Cōtrarium docet, ac docuit semper Catholica Christi Ecclesia; & Synodus TRIDENTINA, vt rem totā penitus declararet, sess. 22. can. 2. apertè docuit, sacrificium Missæ non solùm propitiatorium esse pro pęnis, sed etiam pro culpis, nec solùm pro culpis leuibus, sed etiam pro grauibus, atque adeò mortalibus: id enim significat, cùm ait: *Crimina, & peccata, & etiam ingentia dimittit*. Præterea non solùm impetratorium esse A spiritualium beneficiorum, sed etiam temporalium, & idcircò offerri posse pro peccatis, pro pœnis, & pro quibuscunque alijs necessitatibus. Quam sententiam, vt ordine defendamus, & explicemus, probabimus PRIMVM, sacrificium Missæ propitiatorium esse. SECVNDO, esse impetratorium. TERTIO, ostendemus vtrumq; illi conuenire ex opere operato, & breuiter explicabimus, quæ sit propria efficientia sacrificij. QVARTO, soluemus obiectiones hæreticorum.

CAPVT II.

Probatur sacrificium Missæ propitiatorium esse.

IGITVR sacrificium MISSÆ propitiatorium esse B probatur. PRIMVM, testimonijs veteris Testamenti. Scriptura enim Testamenti veteris apertè docet, fuisse in lege naturæ, & Moysis sacrificia propitiatoria. Nā Iob cap. 1. legimus sanctum Iob, qui in lege naturæ viuebat, quotidie pro peccatis filiorum suorum sacrificasse Deo, & Iob vlt. Deū ipsum iussisse, vt amici Iob sacrificarent pro peccato suo Leuit. 4. 5. & 6. describuntur varia sacrificia pro peccato.

Hæc, & similia testimonia dupliciter probant sacrificium Missæ esse propitiatorium. PRIMO, quia illa sacrificia erant typi, ac figuræ huius nostri sacrificij, vt suprà probatum est.

SECVNDO, quia si sacrificium crucis, quod est singulariter propitiatorium, non impedit, quò minus illa vetera fuerint suo modo propitiatoria, nec impedire debet, quò minus sacrificiū Ecclesiæ sit propitiatoriū. Nam sacrificium crucis vim habuit ab initio mundi, C & habebit, vsq; ad mundi consummationem; ac propterea si impediret sacrificium nostrum, quò minus esset propitiatorium, impediret etiam illa; & contrà, si illa non impediuit, nec nostrum impedire debet.

TERTIO, quia sacrificium nostrū est, verè, ac propriè dictum sacrificium, non minus quàm vetera, vt libro superiore demonstratum est; est etiā cōmemoratiuum passionis Domini, vt illa, immò expressius quā illa, denique continet hostiam Deo gratiorem, quàm illa continerent; quæ igitur caussa esse potest, cur illa propitiatoria dici possent, hoc non possit?

RESPONDEO Caluinus lib. 4. Institut. cap 18. §. 13. illa vetera dicta esse sacrificia propitiatoria, non quòd verè expiarent peccata, Deumue placarent, sed quòd adumbrarent, ac significarent futurum aliquando sacrificium crucis, quo peccata verè purgarentur.

At

AT etiamsi sacrificia vetera nihil aliud, quàm typi, & vmbræ fuissent, adhuc solutio Caluini non satisfaceret: nam non solius sacrificij crucis, sed etiam sacrificij Eucharistiæ typi, & vmbræ erant. Vnde AVGVSTINVS quæst. 57. in Leuiticum: *Illis*, inquit, *sacrificijs vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera fit remissio peccatorum. à cuius sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortantur.* Deinde, si illa sacrificia tantùm significabant futuram purgationem, non etiam aliquo modo purgabant: falsa erunt verba Scripturæ, Leuit. 4. quæ sæpè repetuntur: *Offeras sacrificium & orabit Sacerdos pro peccato eius, & dimittetur ei.* Et similiter falsum esset, quod legimus Iob vlt. Dominum placari voluisse iram suam sacrificijs. Illa igitur sacrificia non expiabant peccata quo ad culpam coram Deo, quasi iustificarent, & homines verè Dei amicos efficerent ex opere operato; rectè enim Apostolus dicit, Hebr. 10. impossibile esse sanguine hircorum, & vitulorum auferri peccata: sed tamen expiabant maculas legales, & etiam Deum propitiabant, quoad pœnas temporales, & etiam quoad culpas ex offerentium fide, cuius fidei protestationes erant sacrificia illa

SECVNDVM argumentum sumitur à verbis institutionis. Nam illa verba: *Hic est sanguis, qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum*, apertissimè docent, Christum obtulisse in cœna sacrificium pro peccatis Apostolorum. Idem autem est sacrificium nostrum cũ illo, quod in cœna oblatum fuit; iussit enim Dominus Apostolis, vt idem postea frequentarent.

PRÆTEREA, sacrificium Missæ est sacrificium applicans promissiones Testamenti noui: nam ideo etiã Luc. 22. Testamentum nouum appellatur, vt suprà exposuimus. At inter promissiones noui Testamenti vna est de remissione peccatorum, vt patet Hiere. 32. & Hebr. 8.

DENIQVE fatentur Lutherani, vel potiùs contendunt, Eucharistiam institutam esse ad peccati remissionem: quare necesse est, vt peccata remittat, vel vt sacrificium, vel vt Sacramentum. Et quidem vt Sacramentum, non est propriè instituta ad peccati remissionem, sed ad vitæ spiritualis conseruationem. Nam, vt Sacramentum, non prodest nisi sumenti: sumẽs autem probare se antea iubetur, nec potest cum conscientia peccati accedere, nisi iudicium sibi manducare velit, & bibere, 1. Cor. 11. Sequitur igitur vt ad remissionem peccati instituta sit Eucharistia, vt sacrificium est. Et sanè aduersarij non intelligunt quid loquãtur, cùm Eucharistiam ad peccati remissionem institutam volunt, & tamen Sacramentum tantùm, non etiam sacrificium illam esse contendunt.

TERTIVM argumentum sumitur ex Apostolo, qui Hebr. 5. sic ait: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deũ, vt offerat dona, & sacrificia pro peccato.* vbi videmus præcipuum munus Sacerdotis cuiuslibet esse offerre pro peccato. Si ergo, vt in superiore libro demonstratum est, habemus in Ecclesia sacerdotium, & sacrificium; necesse est, vt ad peccata purganda illa habeamus. Præterea sicut Apostolus dicit, Hebr. 10. *Vbi est horum remissio, iam non est oblatio pro peccato*: ita nos è contrario dicere possumus; Vbi nondum facta est remissio, adhuc relinquitur hostia pro peccato. At remissio perfecta nondum facta est, sed quotidie fit, & fiet vsque ad mundi consummationem; ergo manet adhuc, & manebit vsque ad mundi consummationem hostia pro peccato.

SECVNDO probatur testimonijs antiquorum Patrum. IACOBVS in Liturgia: *Offerimus*, inquit, *tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignorantijs populi.* IVSTINVS in Dialogo cum Triphone, dicit sacrificium vaccæ, quod offerebatur pro elephantiacis, fuisse figuram Eucharistiæ, quę offertur pro expiatione peccatorum. ORIGENES homil. 13. in Leuiticum, cùm adduxisset verba Domini, quibus iubemur mysterium Eucharistiæ conficere in memoriam eius: *Ista est*, inquit, *commemoratio sola, quæ propitium facit Deum hominibus*: ATHANASIVS in sermone de defunctis, quem Damascenus citat in sermone eiusdem argumenti: *Incruenta*, inquit, *hostiæ oblatio, propitiatio est.* BASILIVS in Liturgia non procul ab initio; *Dignos*, inquit, *efficito nos, qui puro corde sistimus coram te, tibiq; ministremus, & offeramus sacrificium hoc reuerendum ad abolenda delicta nostra, & pro piaculo populi tui, &c.* CYRILLVS catechesi 5. mystagogica, uocat Eucharistiam hostiam propitiationis, & postea dicit: *Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui est benignissimus, propitium reddamus.* CHRYSOSTOMVS lib. 6. de sacerdotio: *Sacerdos*, inquit, *pro vniuerso orbe terrarum legatus intercedit, deprecatorq; est apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modo, sed etiam defunctorum peccatis propitius fiat.* Idem in Liturgia: *Idoneos*, inquit, *nos redde ad inferenda tibi dona, & sacrificia pro peccatis nostris, & populi ignorantijs.* Idem hom. 3. in epist. ad Ephes. sæpe vocat sacrificium Eucharistiæ, hostiam salutarem. Deniq; DAMASCENVS lib. 4. cap. 14. dicit hoc sacrificio sordes peccatorum purgari.

Ex Latinis CYPRIANVS in sermone de cœna Domini, dicit, Eucharistiam esse holocaustum ad purgandas iniquitates. AMBROSIVS lib. 1. de officijs, cap. 48. de Eucharistia loquens: *Offert*, inquit, *Christus seipsum quasi Sacerdos, vt peccata nostra dimittat.* Et in exhortatione ad virgines in vltimis verbis, vocat sacrificium, quod in altari offertur, hostiam salutarem, per quam peccatum mundi huius aboletur. HIERONYMVS in comment. cap. 1. epistola ad Titum: *Si laicis*, inquit, *imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populiq; peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas?* Vide eundem in episto. ad Damasum de filio prodigo. Et in episto. ad Fabiolam de veste sacerdotali. AVGVSTINVS quæst. 57. in Leuit. *In multis*, inquit, *sacrificijs, quæ pro peccatis offerebantur, vnum hoc nostrum sacrificium significatur, in quo vera fit remissio peccatorũ.* Et lib. 20. de ciuitat. Dei, cap. 25. scribit, sacrificium pro peccato offerri in Ecclesia vsque ad diem Iudicij, sed non vlteriùs, quia post eum diem non erunt, quibus peccata remitti possint, & lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. vocat sacrificium Eucharistiæ, vnicum sacrificium pro salute nostra. Sermo. 11. de Sanctis, qui est IV. de Innocentibus, de altari loquens: *Ibi*, inquit, *pro peccatoribus Christi sanguis effunditur.* GREGORIVS lib. 4. Dialog. cap. 58. *Hæc victima singulariter ab æterno interitu animam saluat.* Vide etiam homil. 37. BEDA lib. 4. hist. gentis suæ, cap. 22. *Sacrificium*, inquit, *hoc salutare ad redemptionem valet animæ, & corporis sempiternam.*

Accedat Concilium BRACARENSE III. quod ante Bedæ tempora celebratum fuisse constat, can. 1. sic legimus; *Cum omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificijs deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?*

Accedant denique omnia testimonia in sequenti controuersia adducenda, quibus probabimus sacrificiũ Eucharistiæ esse propitiatorium defunctis. Nam qui asserunt hoc sacrificium propitiatorium esse defunctis; necessariò asserunt esse propitiatorium: quod nũc tantùm demonstrandum suscepimus. Hęc testimonijs Patrum.

CA-

argumentum eludat in secunda parte Examinis, pag. 743. hunc esse instinctũ naturæ corruptæ quę est fons, & radix omnium superstitionũ. Nam etsi natura corrupta reuera fons est, ac fuit idololatriæ, & aliarum omnium superstitionum; tamen cùm omnes Gentes in vno aliquo principio conuenirent, id sine dubio nõ ex corruptione naturæ, sed ex bono naturæ, id est, ex co lumine prodit, qđ Deus illis inseruit: q. n. ex corruptione prodeũt, non sunt eadē apud oēs. Itaq; Deũ esse, colendum esse, inuocandũ esse, illi sacrificia deferenda, & similia; quæ in genere apud omnes sunt, & semper fuerunt eadem, ex bono naturæ sunt. At Deos esse multos, colenda idola, sacrificandos homines, & alia quæ multipliciter variantur, ex corruptione sunt. Præterea id quod ex corrupta natura prodit, non est communis bonis, & malis, nec à Deo probatur. Ad sacrificandum esse, multi optimi, & sanctissimi viri cēsuerũt, vt Noë, Abrahã, Iob, Melchisedech. & Deus ipse sacrificia approbauit, & iussit etiam fieri: non igitur ex corruptione naturæ oritur sacrificandi instinctus.

Probatur SECVNDO eadem propositio. Sacrificium cum ipsa religione natum est, & cum illa extinguitur; est igitur inter ea coniunctio quædam planè necessaria. Antecedens patet. Nam primi homines, qui Deum coluisse leguntur, Filij Adami fuerunt Cain, & Abel; illi autem sacrificia obtulisse leguntur Genes. 4. Deinde mundo per diluuium abolito, cùm iterum renouaretur religio, simul renouata sunt sacrificia per Noë Gen. 8. & deinde cum ob varias persequutiones, religio vera in periculum adduceretur, nihil prophetæ magis lamentabantur, quàm sacrificiorum cessationem. 3. Regum 19. inquit Helias. *Dereliquerunt pactum tuum filij Israel, altaria tua destruxerunt, & Prophetas occiderunt.* 2. Paral. 15. inquit Azarias: *Transibũt multi dies in Israel absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque lege.* Danielis 3. inquiunt tres S. Pueri: *Non est in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum apud te, vt possimus inuenire misericordiam tuam.* Et Dan. 12. dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium, nimirum, vt religionem penitus tollat. Denique, Apostolus. Hebr. 7. dicit, populum sub sacerdotio Leuitico accepisse legem, & deinde addit translato sacerdotio necesse esse, vt & legis translatio fiat.

Probatur TERTIO. Sacrificium propriè dictum est cultus proprius Dei, id est, qui soli illi omnium cōsensu deberur: nam alia omnia genera honoris sũt aliquo modo communia cum creaturis, vt suprà probatũ est; ergo nulla esse potest religio sine sacrificio propriè dicto. Nam religio ad colendum Deum instituitur: non autem colit Deum, sed potius ignominia illum afficit, qui cultum illi soli debitum, ei non adhibet. Certè inter homines si quis Regi non tribueret titulum honoris, qui solis cōuenit Regibus, Maiestatem videlicet, ēt si conseruaret omnes inferiores titulos, non modò Regem non honoraret, sed etiam contumelia afficere iudicaretur.

Probatur nunc assumptio primi syllogismi; sublato videlicet sacrificio Missæ, nullum restare in Ecclesia Christi sacrificium propriè dictum. Nam si illum assignari posset, id esset sacrificiũ crucis: id. n. vnum aduersarij assignãt, atque id esse volunt vnicum, & verũ Christiane religionis sacrificium. Sed nos probabimus, sacrificium crucis, quamuis verissimum sacrificium fuerit, non esse eiusmodi, quale requiritur ad legem, seu religionem constituendam, & conseruandam; qualem in terris, vsque ad mundi consummationem Christus esse voluit: & ideo si nullum aliud habeamus, planè sequi, vt nullam habeamus religionem.

A Probatur igitur PRIMO, quia sacrificium crucis, nõ est proprium Christianæ religionis, sed commune omnibus veris religionibus, quæ ab initio mundi fuerunt. Nam, & in lege naturæ, & in lege scripta, omnia sacrificia in hoc vnum respiciebant, & hoc vnum profitebantur, & quotquot iusti fuerunt ab initio mundi, ob huius sacrificij participationem iusti fuerunt: non igitur distinguitur Christiana religio ab antiquis, per sacrificium crucis.

SECVNDO, sacrificium crucis semel peractum est, ac deinde desijt esse, neque mansit postea nisi per effectum, & virtutem, vt notum est; immò nunquam fuit tempore Christianæ religionis; ea enim post Christi mortem propriè cœpit. At sacrificium proprium religionis debet ipsam perpetuò comitari, vt suprà probatum est.

TERTIO, religio quænis sacrificium externum, ac visibile requirit, ad quod homines illius religionis peragendum conueniant, & quod ab ipsis frequen-
B tari possit. At nihil huiusmodi in sacrificio crucis reperitur. Est enim respectu Christianorum inuisibile, cùm sola fide non oculis cernatur, vnde nec ad illud conueniri potest à populis; nec etiam si cerneretur, à populo, vel sacerdotibus Christianis frequentari posset, non enim fas esset vt Christum Christiani toties interficerent.

QVARTO, sacrificium Christianæ religionis debet esse ritus quidam à Deo Christianis præceptus, pertinens ad illum cultum, qui latria dicitur, vt rectè Augustinus affirmat libro vicesimo contra Faustum capite vicesimo primo. At Christi occisio, quæ dicitur sacrificiũ crucis, neque ritus dici potest, cum fuerit ipsa veritas, quam omnes ritus adumbrabant; & multò minus ritus Christianis præceptus dici potest, nisi quis velit nobis à Deo imperatum summum scelus, Christi videlicet interfectionē, & mortem. Et deniq; minimè om-
C nium cultus latriæ dici potest, cum potius Christum occidere summum sacrilegium dici debeat.

ACCEDANT testimonia Patrum, quos suprà citanimus in explicanda definitione sacrificij, qui dicunt sacrificium Eucharistiæ esse vnicum, & singulare sacrificium Christianorum.

ACCEDAT deniq; testimonium CYPRIANI in ser. de Cœna Domini, vbi dicit, si Eucharistia manducādo consumeretur, fore vt nullum nobis remaneret sacrificium, & per hoc tota religio interiret.

DICES; Cur ergo B. Paulus Hebr. 7. cùm dicit, trãslato sacerdotio debere etiam transferri legem; non dicit trãslatum esse sacerdotium Leuiticum ab Aarone, & successoribus in S. Petrum, & successores; sed solùm in Christum? RESPONDEO; Apostolus non dicit translatum esse Leuiticum sacerdotium ab Aarone in Christum, sed translatum esse sacerdotium Leuiticum in sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quod sacerdotium æternum esse, & in Ecclesia perpetuò vige
D re debet. Vnde cùm postea nominat Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, non ipsum considerat, vt præcisè obtulit sacrificium crucis, sed vt per ministros suos perpetuò sacrificat seipsum in Eucharistia: hoc enim solo modo, vt suprà ostendimus, perpetuum habet sacerdotium.

CAPVT XXI.

Probatur sacrificium Missæ ex comparatione legis Christianæ ad Mosaicam.

ALTERA ratio principalis ducitur à collatione Ecclesiæ, & Synagogę, siue legis nouę, & veteris; populi Christiani, & Iudaici. Est autem hęc ratio; In populo

pulo Iudaico fuerũt sacrificia propriè dicta; ergo & in populo Christiano esse debent.

Probatur consequentia; nam antecedens extra controuersiam est. PRIMO, Christus non omnino sustulit ea, quæ Deus in veteri lege instituerat; nec enim contrarius erat Patri suo, aut sibi ipsi; sed aut perfecit, aut mutauit in meliora; vt patet in præceptis, & Sacramẽtis. Nam præcepta non sustulit, sed explicuit, Matth. 5. & consilia addidit quæ ad præceptorum perfectam obseruationem conducunt. Pari ratione Sacramenta Circumcisionis, Agni Paschalis, & similia non sustulit, sed mutauit in alia verè, & propriè dicta Sacramenta, sed vt Augustinus dicit epist. 118. pauciora, faciliora, & pręstantiora: ergo eodem modo sacrificia non debuit omnino tollere de medio, sed mutare.

SECVNDO, sacrificium est summus cultus, qui Deo tribui possit. Nam sine controuersia res verbis pręstant; & inter res, sacræ prophanis; & inter sacras, publicę priuatis; & inter publicas; eæ, quarum ipsa substãtia in Dei honorem consumitur, quàm eæ, quarum solus vsus. Tale autem est sacrificium propriè dictum, vt notum est. Quare si hoc genus cultus fuisset in veteri lege, & non in noua; fuisset Deus in veteri lege longè maiori honore affectus, quã in noua: & proinde Christus Patris sui, non gloriam, vt dicebat, sed ignominiam procurasset.

TERTIO, caussa cur populus Hebræorum sacrificia externa, & propriè dicta habuerit, omnes inueniuntur etiam in populo Christiano. Habuerunt illi sacrificia externa, & visibilia, quia & ipsi populus erãt externus, & visibilis, nempe non ex solo spiritu, sed carne, & spiritu constans. At populus etiã Christianus externus, & visibilis est, & carne, & spiritu constat. Habuerunt illi sacrificia, vt Christi mortem, quę est vnicum precium, & vnica salus nostra, sæpe repræsentarent, & commemorarent, cùm eam præsentem intueri non possent. At nos etiam Christi mortem præsentem intueri nequimus; ergo egemus sacrificio, quo sacrificium illud crucis iugiter commemoremus. Habuerunt illi sacrificia, quibus Deum colerent honore summo, & soli illi debito. At nos etiam debemus Deũ colere honore summo, & soli illi debito. Habuerunt deniq; illi sacrificia vt Deum placarent, vel ab eo beneficia impetrarent, vel pro impetratis gratias agerent. At iisdem de caussis & nos sacrificijs indigemus; immò quò nos plura à Deo beneficia accepimus, eò magis ad sacrificandum obligamur. Quare rectè Petrus Cluniacensis scribit hęreticos qui sacrificiũ de Ecclesia tollere cupiunt, id tentare Diabolo suggerẽte, vt gens illa Deo pręter cęteras sit ingrata, quæ præter cæteras pluribus, & maioribus à Deo beneficijs ornata est.

QVARTO, reipsa Christiani retinent omnia alia genera honoris, & cultus, quibus Hebræi Deũ colebant, nimirum adorationem, inuocationem, votorum nuncupationem, hymnos, psalmos, cantica, dies festos, ieiunia, eleemosynas, & similia. Quis igitur sibi persuadere possit, solum illud genus honoris, quod est proprium Dei, nobis à Christo prohibitum esse, cùm omnia alia sint ab eo permissa; præsertim cùm Christus nihil ardentius procurauerit, quàm Dei gloriam, & honorem?

Neque satisfaciunt, qui dicunt, cultum internum esse nobiliorem externo: Christianos autem internum cultum Deo pręstare. Nam etsi internus cultus nobilior externo sit, tamen vtrique præstat internus cũ externo coniunctus, siue internus cultus cum externa illius protestatione. Est autẽ signum, & protestatio summi interni cultus, ipsum sacrificium, vt Augustinus sæpe docet lib. 10. ciuit. Vnde tres pueri Daniel 3. *In animo*, inquiunt, *contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur; sicut in holocausto arietum, & taurorũ, & sicut in millibus agnorum pinguium; sic fiat sacrificium nostrum* A *in conspectu tuo hodie* Optant enim sancti pueri in captiuitate positi, vt internus eorum affectus sic Deo placeat, quemadmodum placeret si eum ostendere, & protestari possent, externo signo sacrificiorum.

QVINTO, sacrificia non sunt primum in lege Mosis instituta, sed ex lege naturæ ortum habent, vt patet ex sacrificijs Abel, Noë, Melchisedech, Iob, & aliorum: ergo etiamsi Christus abrogare voluisset omnia instituta legis Mosaicæ, non tamen sacrificia omnino abrogare debuisset.

CAPVT XXII.

Probatur idem ex differentia Sacramenti, & sacrificij.

TERTIA ratio ex differentia, quæ est inter Sacramentum, & sacrificium, sumi potest. Nam cõmune B est omnibus Sacramentis, vt ab alio dentur, ab alio accipiantur: neque vllus sibi ipse Sacramentum administret. Ita videmus in Baptismo, alijsque Sacramentis accidere; nemo enim seipse baptizare sinitur, etiamsi extrema adsit necessitas. Pari ratione nemo seipse confirmat, nemo se absoluit, nemo se sacris Ordinibus initiat, nemo se inungit. Eodem igitur modo si Eucharistia solummodò Sacramentum esset, nemo sibi eam ministrare posset; cuius tamen contrarium semper fuit in vsu quod attinet ad eos, qui Eucharistiam consecrant.

DEINDE, Sacramenta omnia in actione consistunt, non in re aliqua permanente, vt patet de Baptismo, & ceteris Sacramentis; non enim aqua consecrata, sed ablutio est Sacramentum Baptismi. Sola Eucharistia non in actione, sed in re permanente consistit, vt suprà probatum est, cuius differentiæ vix alia ratio reddi potest, nisi quia Eucharistia nõ solùm Sacramentum, sed etiã C sacrificium esse debuit.

DENIQVE, nullum aliud Sacramentum continet reipsa corpus Christi, sed solùm sunt signa visibilia, continentia virtualiter gratiam sanctificationis neq; aliud requiritur ad rationem Sacramenti, cùm Sacramenta nihil sint aliud, nisi instrumẽta sanctificationis. Quare etiam Eucharistia potuisset verè, & propriè Sacramentum esse, etiamsi Christi corpus reipsa non contineret. Quæ igitur caussa est cur debuerit necessario Eucharistia Christi corpus reipsa continere, nisi vt posset verè, & propriè Deo Patri à nobis offerri, & proinde sacrificium esse verè ac propriè dictum? Et sanè mirũ est, cur Lutherani concedant, corpus Christi verè, & realiter præsens esse in Sacramẽto Eucharistiæ, & simul admittant victimam esse omnium, quæ vnquam fuerut, præstantissimam; & tamen pertinacissimè negent, posse, aut debere offerri Deo, quasi non sit omnino exploratũ & certum, debere Deo offerri id, quod habemus D optimum.

CAPVT XXIII.

Probatur idem ex consensu Ecclesiæ.

POSTREMA ratio, eaq; meo quidẽ iudicio, efficacissima apud illos omnes, qui nõ nimium sibi placẽt, quosq; superbiæ fumus non omnino excæcauit, sumitur ex cõsensu & testimonio totius Christianæ Ecclesiæ, Græcæ, Latinę, Barbarę, quę ab annis mille floruit. Nã aduersarij fatentur Missam Pontificiã vt nunc est, sacrificiũ esse. Id habent expressè Lutherus in primo scripto contra Regẽ Angliæ. Caluinus lib. 4. Inst. cap. 18. §. 1. & Kemnitius pag. 774. & alij. Missa aũt, vt nunc est, tempore S. Gregorij Papæ I. absoluta est, vt Kemnitius

tius fatetur pag. 826. & 827. vbi de canone Missæ disputat: A & constat à tempore S. Gregorij nihil ad Canonē Missę additū esse. Porrò Gregorius ante annos circiter mille floruit; ergo testimonio aduersariorum, Missa pro sacrificio haberi cœpit in Ecclesia, ab annis vt minimum mille.

Fuisse aūt hanc sententiam receptam non in sola Vrbe Roma, sed in toto orbe terrarum, fatentur etiā aduersarii; nam iden Lutherus in lib de captiuit. Babyl. cap. 1. *Missa*, inquit, *creditur passim esse sacrificiū, quod offertur Deo. Accedunt hic dicta sanctorū Patrū, tot exempla, tantusq; vsus per orbem constanter obseruatus.* Et infrà: *Nec moueat*, inquit, *quòd totus orbis cōtrarium & sensum, & vsum habet.* Et in principio libri de abroganda Missa, seu potius in epistola dedicatoria eius libri: *Magnum est*, inquit, *certè tot seculorum consuetudini, tantæ multitudinis sensui, tantorumque authoritati reluctari.* Et paulò infrà apertè dicit se esse solum contra orbem terrarum; sic enim sibi ipse obiicit: *Tu solus sapis? totne errant vniuersi? tanta secula ignorauerunt?* Sic etiam Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. *Pestilentissimo*, inquit, *errore Satan totum penè orbem obcæcauit, vt crederet Missam sacrificium, & oblationem esse ad impetrandum remissionem peccatorum.* Et paulò infrà: *Congredi me lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanus Antichristus, & eius Prophetæ totum orbem imbuerunt.* Et infrà §. 18. dicit, hanc sententiam, quòd Missa sit sacrificium; inebriasse omnes Reges terræ, & populos à summo vsq; ad nouissimum.

Et quamuis aduersarij id non dicerent, res tamē certissima esset. Constat enim apud Latinos semper fuisse eandem Missam, ex ijs, qui diuersis temporibus illam exposuerunt, Isidoro, Amalario, Valfrido, Ruperto, Hugone, Innocentio III. Bonauētura, & alijs: & similiter apud Græcos id clarissimè cōstat, ex Maximo Monacho, Germano Cōstantinopolitano, Simeone Thessalonicensi, & Nicolao Cabasila; & nunc demùm ex cēsura Orientaliū ad Confessionē Augustanam c. 13. C

Ex hoc igitur principio certissimo, & ab aduersarijs concesso, sæpe Missam habitam esse pro sacrificio ab annis vt minimum mille, in toto orbe terrarū, sequitur necessariò, si non est verum quod nos docemus, PRIMO Ecclesiam totam perijsse, & Christum sponsam suā, & hæreditatem amisisse; non. n. Ecclesia Christi esse potuit, quæ palàm idololatriæ tot seculis seruiuit. SECVNDO sequi falsa esse vaticinia Prophetarum Oseæ 2. & aliorū, qui prædixerunt post Christi aduentū idololatriam cessaturam. TERTIO falsam Christi promissionē Mat. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eā*. & Angeli Luc. 1. *Regni eius nō erit finis.* QVARTO falsā Apostoli sententiam 1. Tim. 3. Ecclesiam esse columnā, & firmamentum veritatis. QVINTO Sanctos omnes, qui plurimi his postremis seculis vita, & miraculis floruerunt, idololatras, impios, & sacrilegos fuisse. SEXTO Deū D qui tam multa futura, & minus necessaria illis reuelauit, hoc tamen mysterium summè necessarium nulli omnino, quamuis sanctissimo viro, ante Lutherum reuelasse. Quod si hæc absurdissima sunt, & nullo modo credibilia, certè sequitur, vt verum sit quod nos cū Ecclesia Catholica docemus: quod sanè etiam aduersarij intelligerent, si non omnino in reprobum sensum dati essent. Istam enim consequentiam nulla ratione negare possunt; Orbis terræ ab annis mille credidit Missam esse sacrificium, ergo vel Missa est sacrificium, vel ab annis mille desijt Christi fides esse in terris; perijt Ecclesia; rediit idololatria; vana fuerūt Propheturū, & Christi ipsius oracula.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

NVNC demùm soluendæ sunt aduersariorū obiectiones, Lutheri, Caluini, Kemnitij; nam reliqui vix aliquid noui adferunt. PRIMVM igitur Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. & in libro de abroganda Missa, duo argumenta proponit, eaque confidenter opponit omnibus omnium Sanctorum testimonijs, & totius orbis terræ, atq; omnium seculorum consensui. PRIMVM argumētum sumitur à verbis. SECVNDVM ab exemplo Christi.

PRIMVM eiusmodi est; Cœna Domini est Sacramētum, ac Testamentum Christi; sic enim ipse ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*; ergo sacrificium esse non potest. Nam sacrificij ratio cum ratione Sacramenti, & Testamenti omnino pugnat. Sacrificiū enim est aliquid, quod nos Deo offerimus: at Sacramē B tum datur nobis à Deo, & similiter Testamentum cōtinet promissionem hæreditatis nobis factam. PRÆTEREA Sacramenti, & Testamenti promissio fide accipitur; sacrificium contrà ex fide procedit. Sacramētum, & Testamentum ad nos à Deo descendunt; sacrificiū à nobis ad Deum ascendit. Item sicut non possunt idē esse oratio & quod oratione accipitur; ita non possunt idem esse Testamentū, & sacrificium. DENIQVE sicut ridiculum est dicere per Testamentum dari aliquid testatori ab hærede, cùm è contrario detur aliquid hæredi à testatore: sic etiam ridiculum videri debet, si quis dicat per Eucharistiæ Sacramentum nos Deo aliquid offerre, cùm ipse potius nobis aliquid promittat. & donet Hoc argumentum per multas paginas versat Lutherus, ac fundamentum esse dicit totius doctrinæ suæ in hac materia; ac propter huius rei ignorantiam, pronunciat idololatras esse omnes Sacerdotes & Episcopos, cum omnibus suis maioribus.

RESPONDEO; tribus modis peccat argumētum Lutheri. PRIMO, quia assumit, sacrificium esse opus, quod nos Deo exhibemus, & illud opponit, vt nostrā actionem, actioni Christi. At nos non hoc dicimus, sed asserimus tam Sacramentum, seu Testamentum, quàm sacrificium esse Christi opus, & actionem: idem. n. Christus, qui nobis seipsum per Eucharistiam præbet in cibum, idem seipsum per Eucharistiam Patri obtulit, & quotidie per ministros suos se offert in sacrificium. Immò inter alia bona, quæ nobis Christus moriens Testamento suo reliquit, vnum fuit corpus ipsius, & sanguis, quo vteremur, tum vt illa Deo offerremus, tum vt inde animæ nostræ reficerentur. Neq; dissimile est quod agunt homines pij, dum Testamenta sua condūt primùm enim aliquid donant Deo in vsum Ecclesiarum, aut pauperum, et deinde hæreditatem filijs relinquunt.

Sed etiamsi hoc sacrificium esset omnino opus nostrum, adhuc argumentum Lutheri non concluderet: nam peccat SECVNDO, quòd confundit promissionem cum signaculo promissionis. Siquidem in Sacramēto, & Testamento Christi, distinguenda sunt in doctrina Lutheri promissio, quæ consistit in verbis: *Accipite, manducate, &c.* & signaculum, quod est ipsum corpus Domini, & sanguis sub specie panis, & vini: ex his duobus promissio non est sacrificium. Et hoc probat, si quid probat, argumētum Lutheri. Aliud enim est, promitti nobis aliquid à Deo, aliud, nos Deo aliquid offerre. At signaculum promissionis, nulla est ratio cur sacrificiū esse non possit: cur. n. nō possit Deus victimā sibi oblatā, instituto & mādato suo, assumere in signaculum promissionis? immò reipsa in lege veteri sic Deus fecit. Nam Testamentum vetus Exod. 24. obsignauit sanguine victimæ, tunc sibi immolatæ, dicente Mose: *Hic est*

est sanguis Testamenti, quod misit ad vos Deus. Sic etiã omnia sacrificia legis veteris, & vera sacrificia erant, & tñ signacula erãt promissionis Christi venturi, & morituri. Quid igitur mirum, si sanguis Domini in altari existens, per consecrationem simul sanguis sit victimæ Deo oblatæ, & signaculum promissionis diuinæ?

TERTIO peccat argumentum Lutheri, quod non distinguat rationes formales Sacramenti seu Testamẽti, & sacrificij. Ita enim argumentum procedit, ac si nos diceremus, sacrificium, qua sacrificium est, esse Sacramentum, vel Testamentum, & contra; vel dare, idem esse quod accipere; petere, idem quod promittere. At non ita sumus hebetes, aut rudes, vt ista dicamus: sed quod dicimus, hoc est; Eucharistiam Sacramentum esse, quatenus est signum externum, & visibile inuisibilis gratiæ, & refectionis, quæ nobis confertur, dum Eucharistiam ritè sumimus: eandem esse Testamentum, quatenus est instrumentum publicum, & authenticum diuinæ voluntatis, & promissionis: eandem esse victimam & sacrificium, quatenus Deo offertur. Neq; repugnat, vnum & idem accipi, & dari; neq; valet quidquam illa consequentia: Accipimus à Deo Eucharistiam, ergo non possumus eandem illi offerre. Nam nihil omnino habemus quod Deo offeramus, nisi quod ab eo accepimus; iuxta illud Dauidis in lib. 1. Paral. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.*

SECVNDVM Lutheri argumentum sumitur ab exẽplo Christi, qui in vltima cœna legitur in mensa sedisse, & Sacramentum discipulis distribuisse, non autem illud Patri obtulisse.

RESPONDEO; Christi exemplum nobis maximè fauet. Nam etiamsi Euangelistæ non expresse dixerint, Christum se Patri in cœna obtulisse; tamen neque expressè dixerunt, non se obtulisse. Et præterea nos ex loci illius circumstantijs, ex figuris, & vaticinijs Prophetarum, ex testimonio expresso antiquissimorum Patrum scimus, Christum se, Patri in cœna in sacrificiũ
C obtulisse; & hoc ipsum fieri mandasse, cum ait: *Hoc facite.* Neque est id nouum in mysterijs fidei. Nam nullus Euangelista scribit, in vltima cœna Christum immolasse agnum Paschalem, & eundem comedisse accinctis renibus, & cum baculis in manu; immò neque expressè scribunt Euãgelistæ, illum comedisse agnum Paschalem: & tamen nemo dubitat ista omnia facta esse, cùm esset Dominus obseruantissimus legis, & Pascha parari iussisset. Neq; dicunt expressè Euãgelistæ, Christum in calice, quem sanguinis sui calicem appellauit, posuisse vinum; nam illa verba: *Nõ bibam ex hoc genimine vitis*, suprà ostendimus dicta esse de calice, quem bibendum dedit Dominus post agni Paschalis manducationem, non de calice Eucharistiæ: & tamen quis hoc tempore inficiaretur, in illo calice fuisse vinum? id enim omnes scriptores tradunt. Quare si Lutherus ab exemplo Christi probare cupit, Missam
D non esse sacrificium; certum aliquod testimonium adferat, vbi legamus Christum non se obtulisse in cœna: nam illa argumenta negatiua; Non habetur expressè in Scriptura; ergo non est factum iam ipsis etiam pueris ridicula sunt.

Præter hæc argumenta, habet idẽ Lutherus insignẽ imposturam in principio libri de abroganda Missa priuata, vbi dicit, Papam ingressurum in epistolas decretales, pro fundamentum citare illa verba Pauli: *Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat*; & inde deducere, post Christi ascensionem translatum fuisse sacerdotium à Christo in Petrum, deinde à Petro in Papam, & à Papa in suos successores. Quã Lutheri imposturam iterum repetit Illyricus in Apologia Cõfessionis Antuerpiensis, cap. de Missa, vbi etiam addit Papã loqui de sacerdotio secundũ ordinem Melchisedech.

SED hic tria sunt mendacia. PRIMVM, quod Papa
A ista dicat ingressurus in decretales epistolas, & pro fundamẽto iaciat. Nam ille Canon; *Translato sacerdotio*, non habetur in 1. titulo, sed in 2. nec in principio illius tituli; nam duo alij canones præcedunt.

SECVNDVM mendacium est, quòd Papa ista dicat. Nam in toto illo canone, non est nomen Christi, nec Petri, nec Papę, sed ponuntur ipsa verba Pauli cũ quadam annotatiuncula S. Augustini, quæ solùm cõtinet, legem & sacerdotium esse omnino connexa.

TERTIVM mendacium est, quòd in eo canone agatur de sacerdotio Christi, vel Melchisedech. Nam expressè agitur de sacerdotio Leuitico, vt glossa bis notat. Itaque mera sunt Lutheri somnia, translatum esse sacerdotium à Christo in Petrum, vel à Petro in Papam.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Ioannis Caluini.

B IOANNES Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. quinq; argumenta proponit, cùm dicit se verbo Dei clarissimè demonstraturum sacrificium Missæ insigni cõtumelia Christum afficere; crucẽ eius sepelire, & opprimere; mortem eius in obliuionem tradere; fructũ, qui ex ea nobis proueniebat, tollere; Sacramentũ quo mortis memoria relicta erat, eneruare, & dissipare: quæ oĩa argumenta exequitur in sequentibus sectiunibus.

PRIMVM igitur tale est argumentum. Christus est sacerdos in æternum: ergo nulli substitui debent Christo successores, aut vicarij. Ergo nulli sunt modò sacerdotes in terris, proinde nec sacrificia: nam in veteri lege ideo multiplicabantur sacerdotes, quia morte prohibebãtur permanere, vt Apostolus dicit ad Hebr. c. 7. Neque responderi potest, eos qui nunc ordinantur sacerdotes, non succedere Christo, sed eos suffraganeos esse. Nam Apostolus loco citato non cõcedit vllorum sacerdotum multiplicationem, nisi propter mortem
C præcedentium, Christus autem semper viuit, & sacerdos manet; ergo solus fungitur sacerdotio: vel si multi sunt in terris sacerdotes, Christo sacerdotium abrogat.

RESPONDEO; Nullus Catholicorum affirmat, sacerdotes, qui sunt in Ecclesia, Christo succedere: quare non erat opus, vt id Caluinus refelleret; nam quod Lutherus, & Illyricus mentiuntur, id haberi in epistolis decretalibus paulò antè refutatum est.

Quod autem attinet ad vicarios, & suffraganeos, vel potius ministros Christi in sacerdotio secũdum ordinem Melchisedech, falsum est horũ multiplicationẽ repugnare vnitati, & æternitati sacerdotij Christi. Nã Christus non solùm est sacerdos, sed ẽt est vnicus, & ęternus Magister noster, vt ipse dicit Matth. 23. Immò ẽt ad sacerdotium pertinet docere, vt idem Caluinus fatetur eodem lib. 4. Instit. cap. 1. §. 5. & tñ quia Christus non docet nunc per se humano more, & visibiliter, vt hominum natura requirit, non repugnat vnitati, &
D æternitati magisterij ipsius, vt sint multi homines, qui dicantur Doctores, & Magistri, & in hac re vicarij, suffraganei, & ministri Christi, vt patet ex Paulo, qui 1. Timoth. 2. & 2. Timoth. 1. vocat se Doctorẽ, & Magistrũ, & 1. Cor. 3. vocat se & alios nõnullos, Dei coadiutores, & ministros, & 2. Cor. 5. dicit: *Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Itaq; obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo:* quibus verbis se, & legatũ, & vicariũ Christi facit. Idẽ dici potest de officio pascẽdi, & Sacramenta ministrãdi. Christus enim est pastor oĩum ouiũ, & ipse est, qui baptizat, & Sacramenta cetera confert, oĩum consensu; & tñ quis vnquam negauit, debere esse in Ecclesia multos pastores, & Sacrorum ministros, q loco Christi, & vt ministri Christi visibiliter ista faciãt? Nõne ipsi ẽt aduersarij pastores, & doctores, & ministri dici volũt, & quotidie docẽt, & baptizant, & tñ nõ putant se derogare vnitati

Magisterij, & Pastoratus Christi? Eodẽ igitur modo, quia Christus nõ sacrificat nũc per se visibiliter, & humano more in terris: non repugnat vnitati, & æternitati sacerdotij eius, vt habeat in terris sacerdotes ministros, & vicarios, per quos id faciat. Immò vt suprà demonstrauimus, non potest Christus alia ratione verè dici sacerdos in æternum, nisi per ministros sacrificet, quandoquidem certum est, eum per se propriè non sacrificare.

Ad locum autem Apostoli, qui videtur absolutè excludere multiplicationem sacerdotum in Testamento nouo in promptu est responsio. Apostolus enim excludit absolutè multiplicationem sacerdotum in eadem dignitate, & potestate; non autem sacerdotum inferiorum, & qui respectu Christi ministri sint, & dicantur. Nam in lege veteri ob mortem Aaronis, successit illi in eadem dignitate, & potestate Eleazarus, Eleazaro Phinees, & sic de alijs, & si nunquam Aaron mortuus esset, nullus ei successisset; tamen viuente etiam Aarone multi alij erant inferiores sacerdotes. Sic igitur Christo nemo succedit in eadem dignitate, & potestate, quia nunquam moritur: tamen ipso viuente, multi inferiores ordinãtur, qui sint eius vicarij, & administri. Quod etiam videmus in regno temporali, vbi Regi, quamdiu viuit, nũquam succeditur, licet is multos habere soleat vel Proreges, vel ministros, per quos in varijs prouincijs ius dicat.

Secundum Caluini argumentum tale est, Non potest erigi altare, quin euertatur crux Christi, nec potest offerri sacrificium Missæ, sine iniuria sacrificij crucis. Nam sacrificium crucis habet vim infinitam, & æternam: ergo non egemus alio sacrificio; ergo multiplicare tot sacrificia Missæ, nihil est aliud, quàm negare virtutem, & sufficientiam sacrificij crucis. Neque valet effugium eorum, qui dicunt Missæ sacrificium idem esse cum sacrificio crucis. Nam si sacrificium crucis verè habet infinitam, & æternam vim, non solùm non egemus alio sacrificio, sed neque alia repetitione eiusdem sacrificij. Neq; illud aliorum effugium valet, qui dicunt, repetitionem huius sacrificij ad id necessariam esse, vt applicetur singulis vis primæ oblationis sacrificij crucis. Nam ad hãc applicationem satis esse possunt media à Christo instituta, prædicatio scilicet Verbi, & sacræ Cœnæ administratio. Et confirmantur hęc omnia ex Apostolo Hebr. 9. & 10. vbi legimus Christum semel apparuisse per immolationem suam: item voluntate Dei nos sanctificatos esse per oblationem corporis Iesu Christi semel: item Christum vna oblatione consummasse in perpetuum sanctificatos: denique acquisita semel remissione peccatorum, nullã amplius restare oblationem. Accedit vltimò Christi vox, Ioan. 19. *Consummatum est*; quibus verbis testatur Dominus vno suo sacrificio perfectum esse, & completũ, quidquid in salutem nostram erat.

Respondeo; Quod Apostolus ait Roman. 3. de lege & fide: *Nunquid legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*; idem nos de cruce, & Missa dicere possumus; Nunquid crucem euertimus per Missam? absit, sed crucẽ statuimus. Quomodo enim Missa crucem euerteret, quæ nihil fermè est aliud, nisi continua commemoratio crucis? Sed ad argumentum. Fatemur sacrificium crucis, vim infinitam, & sempiternam habere ad sanctificandum, atque inde sequi concedimus, non esse opus alio sacrificio crucis, aut eiusdem sacrificij crucis repetitione; id est, nõ esse opus, vt alius Christus moriatur pro nobis, aut vt idem Christus sępius moriatur. Negamus aũt inde sequi, nõ posse sine crucis Christi iniuria multiplicari sacrificia repræsentantia sacrificium crucis, & eius fructum nobis applicantia. Nam si ita esset, non solùm tollerentur Missæ de medio, sed etiam efficeremus omnia sacrificia Testamenti veteris fuisse peracta in iniuriam crucis Christi. Nã sacrificium crucis non solùm vim habuit sanctificandi futuros homines, sed etiam præteritos: inde enim dicitur, agnus occisus ab origine mundi, Apocalyp. 13. Illa igitur Caluini consequentia: Sacrificiũ crucis est perfectissimum; ergo nõ potest erigi altare, quin euertatur crux Christi: si quid valet contra altare Ecclesiæ, valebit etiam contra altare Synagogæ: negemus igitur cũ Manichæis, vt Caluino pareamus Testamentũ vetus, quod tot altaria erexerit in contumeliam crucis.

Illud autem, quod Caluinus addebat fructum crucis satis applicari per prædicationem Verbi, & administrationem Cœnæ Domini: proinde non esse opus sacrificio Missæ: nihil concludit. Nam Inprimis eodẽ argumento probarem superuacaneam esse Cœnam Domini, quia fructus crucis satis applicatur per Baptismum; immò, & Baptismum superuacaneum esse, quòd sola prædicatione Verbi possit excitari fides, per quam applicatur fructus crucis. Placuit igitur Deo varia media instruere, quibus faciliùs, suauiùs, plenius fructum crucis consequeremur, atque vnum ex his, nos sacrificium Missæ esse contendimus: neque aduersarij contrarium adhuc ostendere potuerunt. Deinde etiamsi ad applicandum fructum crucis, non esset sacrificium Missæ necessarium, nec vtile, non tamen sequeretur esse in iniuriam crucis, quod Caluino probandum erat; immò nec sequeretur non esse necessarium. Nam adhuc necessarium esset ad religionem cõstituendam, quæ sine externo sacrificio esse nõ potest; ad Deum cultu supremo, & illi soli debito honorandum ad sacrificium crucis commemorandum; & ad alios fines, de quibus suprà diximus.

Ad loca ex Paulo adducta facillimè respondetur. Nam verba illa capitis 9. *Neq; vt sæpius se offerat, &c.* apertissimè omnium expositorum consensu de cruenta oblatione accipienda sunt; nam mox idem Paulus subiungit: *Alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi*. Sensus igitur est; Christus non intrauit in cœlum per primam sui oblationem, id est, per mortem suam, vt deinde exeat, & se offerendo, & moriendo iterum intret; & hoc sæpius repetat, quemadmodum Põtifex Leuiticus per victimam intrabat sanctuarium, & exibat, & rursus iterum per aliam victimam intrabat, & exibat: alioqui oportuisset Christum ab origine mundi pro singulis generationibus se offerre, ac mortem pati; sed vnica oblatione, id est, vnica morte peccata totius mundi purgauit, & cœli aditum omnibus hominibus aperuit. Videmus igitur Apostolum non excludere quamlibet iterationem oblationis Christi, sed eam solam, quæ mortem ipsius requirit.

Illa quoque verba capitis 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel.* Et illa: *Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos*: similiter de cruenta oblatione intelligenda sunt. Sensus enim est; Per vnam Christi mortem sanctificati sumus, immò etiam consummati sumus, adepti videlicet non solùm remissionem peccatorum, sed etiam ornamenta iustitiæ, & ipsam beatitudinem; & hoc in sempiternũ, id est, pro omni ætate, & generatione, vt iam non egeamus alio Christo, qui morte sua nos redimat: vel vt idẽ Christus pro nobis, vel pro alijs sæpius moriatur.

Illud autem ex eodem capite: *Vbi est remissio peccatorum, iam non est remissio pro peccato*, quod aduersarij maximè vrgent, si quid probaret, tantùm probaret, nõ esse locum post sacrificium crucis, vlli sacrificio propitiatorio, non autem vlli sacrificio absolutè: nam multa sunt sacrificia verè, & propriè dicta, quę nõ sunt propitiatoria. Quare parũ fideliter Caluinus ex Paulo citauit, nullã amplius restare oblationem, cũ Paulus disertis verbis dixerit, nullam esse oblationem pro peccato.

Sed neq; admittimus ex hoc loco posse colligi, Missam non esse sacrificiũ propitiatoriũ, seu oblationẽ pro peccato. Nã duo requirũtur ad remissionẽ peccatorũ.

Vnum

Vnvm, vt inueniatur precium liberationis, seu satisfactio iusta & debita diuinæ iustitiæ. Altervm, vt precium in particulari applicetur hominibus. Quod attinet ad Primvm, sacrificium crucis remisit omnia peccata, præterita, præsentia, & futura; siquidem precium acquisiuit sufficientissimum pro peccatis totius mundi: & ideo illo sacrificio peracto, & peccatis remissis, non restat vlla similis oblatio pro peccato, id est, pro acquirendo precio ad remissionem peccatorum. Et hoc solum est, quod Apostolus eo loco scribit. Quantum ad Secvndvm, nondum facta est remissio peccatorum omnium: nam adhuc sunt, & erunt vsque ad mundi consummationem, quibus applicandum sit precium liberationis, & remittenda peccata, & ideo remanet hostia pro peccato, nimirum sacrificium Missæ.

Dices; Videtur Apostolus, cùm ait: *Iam non est oblatio pro peccato*, respicere ad sacrificia Iudaica, quæ pro peccato dicebantur; ac docere illa sacrificia esse omnia abrogata, cùm iam peracta sit remissio peccatorũ: non ergo solùm excludit Paulus nouam oblationem, qua acquiratur precium, sed omnes alias oblationes pro peccato, etiamsi tantùm repræsentatiuæ, & applicatiuæ sint sacrificij crucis.

Respondeo; Non cogimur dicere, Apostolum respexisse ad sacrificia Iudaica: sententia enim eius hoc tãtùm postulat, vt acquisito precio remissionis peccatorum, non requiratur oblatio acquisitiua illius precij. Potest tamen concedi Paulum respexisse ad illa sacrificia veteris legis, nõ vt erant repræsentatiua, & aliquo modo applicatiua sacrificij crucis, sed vt erant figuræ, & promissiones futuri sacrificij: peracto enim sacrificio crucis, & precio acquisito, frustrà adhiberentur figuræ promittentes id, quod iam habemus. Quod autem non excludat Paulus sacrificia repræsentatiua, & applicantia sacrificium crucis, manifestissimè patet ex eo, quod alioqui exclusisset etiam Baptismum, & cœnam Domini, quæ sunt etiam Sacramẽta repræsentantia, & applicantia fructum crucis; immò & verbum, & fidem, & orationem, & omnia media, seu instrumẽta, quibus applicatur fructus crucis. Nam sic argumẽtari possemus; Per crucem sunt remissa omnia peccata; ergo frustrà sunt omnia instrumenta iustificationis.

Denique illud, *Consummatum est*, perperam à Caluino adducitur. Non enim significat, vt ipse somniat, vnica oblatione crucis consummata, & completa omnia, quæ in salutem nostram erãt; quasi supernacanea fuerint cetera, doctrina, Sacramenta, exempla, & omnes labores ante crucem obiti: sed significat, vt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, & alij exponunt, consummatas fuisse pœnas, & afflictiones, quas in carne passurus erat, vel, quod in idem recidit, consummata fuisse Prophetarum oracula, quæ passionem eius prædixerant.

Tertivm argumentum Caluini sumitur ex eo, quod sacrificium Missæ vnam Christi mortem oblitteret, & ex hominum memoria excutiat. Nam Testamenti confirmatio à morte testatoris pendet: ergo & Testamenti Christi confirmatio à morte Christi pendet. Sed Missa est nouum Testamentum; immò quot sunt missæ, tot sunt Testamenta: ergo vt rata sint, oportet Christum toties mori, quoties dicitur Missa: ergo vnica illa Christi mor, aut non creditur, aut pro nihilo ducitur. Præterea hostiam quæ offertur, occidi & mactari necesse est: ergo si Christus singulis Missis sacrificatur, eum singulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportet. Neque valet si respondeant, sacrificium Missæ esse *ἀναίμακτον*: nam nõ pendet ex arbitrio hominum, vt sacrificij naturã mutent; & Apostolus ait: *Sine sanguinis effusione non fit remissio.*

Respondeo; Si Catholici dicerẽt, in sacrificio Missæ verè Christum mori, Caluini argumentum aliquid virium habere videretur: sed cùm dicant omnes, Chri- A stum non mori nisi in Sacramento, seu signo repræsentante vnicam illam mortem, quam aliquãdo obijt; tantum est, vt Missa oblitteret Christi mortem, vt potius efficiat, ne vnquam oblitteretur. Sed inquit Caluinus: *Etsi dicant Papistæ, se Christum nec velle, nec posse interficere, tamen id ſi qui ex eorũ dogmate, argumenta nostra probant.* Videamus igitur an ita sit.

Primvm argumentum ex nomine Testamenti, nihil probat. Nam Missa non est noua Testamenti Christi institutio, sed est repetitio illius eiusdem, quod Christus aliquando fecit, & sua morte cõfirmauit. Quemadmodum inter homines, cùm testamẽtum morte cõfirmatum sæpius in iudicio exhibetur, & recitatur, aut etiam describitur ad applicandam huic, aut illi hæreditatem, non est opus vt testator iterum moriatur: sed satis est, si cõstet testatorem esse mortuum, nec ante mortem reuocasse, aut immutasse suum testamentum

Sed contrà probare nititur Caluinus, singulas Mis- B sas esse Testamenta noua, id est, diuersa ab illo Testamento quod Christus inito fecit, & morte sua confirmauit: *Singula Missæ*, inquit, *nouam peccatorum remissionem, nouam iustitiæ acquisitionem promittunt; ergo tot sunt noua, ac diuersa Testamenta, quot Missæ.*

Respondeo; Remissio peccatorum, & iustitiæ acquisitio, quam Missa promittit, respectu eius cui promittitur, noua dici potest, quippe qui eam antea non habebat: sed respectu sacrificij crucis, de quo Caluinus loqui debet, non est noua, sed est illa ipsa, quæ per sacrificium crucis parta est; nam, vt sæpe diximus, sacrificium Missæ applicat fructum sacrificij crucis. Atq; in hoc est totus error aduersariorum, quod sibi falsò persuaserint, nos tribuere Missæ vim remittendi peccata sine vllo ordine ad sacrificium crucis.

Ad aliud argumentum ex occisione hostiæ, quæ offertur, Respondeo; Sacrificium Missæ esse verissimum sacrificium, & tamen non exigere veram hostiæ occisionem. Solùm enim occisio requiritur in oblatio- C ne rei viuentis, & quæ in forma rei viuentis offertur, vt cum offeruntur agni, vituli, aues, & similia, quorũ destructio in morte consistit. At cum forma sacrificij est rei inanimæ, vt panis, vini, thuris, & similium, non potest requiri occisio, sed solum consumptio rei illi cõueniens. In Missa igitur offertur quidem Christus, qui est res viuens, & offertur in forma rei viuentis, quantum ad repræsentationem, vbi solum requiritur mors repræsentata, non autem mors reipsa: sed vt est sacrificium reale, & propriè dictum offertur in forma panis & vini, iuxta ordinẽ Melchisedech, & proinde in forma rei inanimæ. Vnde in Canone vbi habentur verba oblationis potissimæ post consecrationem, dicimus: *Offerimus panem vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* Quare consumptio huius sacrificij non debet esse occisio, sed manducatio.

Ad illud: *Sine sanguinis effusione non fit remissio.* Respondeo; Apostolum loqui de sacrificijs legis veteris, D in qua nullum erat sacrificium pro peccato sine sanguinis effusione. Sic enim ait Hebr. 9. *Omnia penè in sanguine mundantur, secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio.*

Præterea potest etiam absolutè, & generatim accipi Pauli sententia, non quod quotiescunque fit remissio, tum sanguinem fundi oporteat, sed quòd remissio nunquam fiat, nisi in virtute effusionis sanguinis, siue ea nunc fiat, siue facta, siue futura sit.

Deniqve in sacrificio Missæ rectissimè potest dici sanguis Christi effundi, vt ipse Dominus loquitur, cũ ait: *Hic est sanguis meus, qui pro multis funditur*; siue cõsideremus mysticam sanguinis effusionem, siue realẽ effusionem, id est, libationem, seu oblationem sanguinis Domini. Vt enim vsitatè secundum Scripturas, dicitur panis frangi cùm distribuitur, etiamsi integri panes dentur: sic etiam vinum fundi dici potest cùm di-

stribuitur, licet plenæ amphoræ donentur, & eodē modo corpus sub specie panis frangitur, & sanguis sub specie vini funditur, dum offertur & donatur Deo in sacrificium.

QVARTVM Caluini argumentum ducitur à fructu mortis Christi; quem Missa nobis præripit, dum ne eum agnoscamus, & cogitemus, facit. Quis enim cogitet, se morte Christi redemptum esse, vbi nouam in Missa redemptionem viderit? Quis peccata sibi remissa confidat, vbi nouam remissionem viderit?

RESPONDEO; Argumentum non est dissimile superioribus: nititur enim falso illo fundamento, quòd Missa Catholicorum sententia, vim habeat expiandi peccata sine crucis sacrificio. Si enim hoc diceremus, rectissimè Caluinus colligeret, Missam nobis præripere fructum mortis Christi: sed quia id nulli Catholici docent, aërem verberat Caluinus.

Sed contrà instat ille: *Neque euadet*, inquit, *qui dixerit, non alia caussa nos peccatorum remissionem in Missa obtinere, nisi quia morte Christi iam acquisita est. Non enim aliud adfert, quā si iactet, nos ea lege à Christo redemptos esse, vt nos ipsi redimeremus: vt nihil iam iam passioni Christi relinquatur, nisi, vt sit exemplum redemptionis, quo discamus nostri esse redemptores.*

RESPONDEO; Mira est huius hominis cæcitas, vel malitia, qui nondum potuit, aut certè noluit Catholicorum sententiam intelligere. Nam INPRIMIS Missa non est opus nostrum, sed Christi: ipse enim est verus sacerdos, qui per Ministros sacrificium offert, & per illud purgat, & remittit peccata. Quare etiamsi Missa haberet vim per se absque sacrificio crucis, non ideo tamen nos ipsi redimeremus, sed Christus nos redimeret. DEINDE non ita comparamus, vt perperam facit Caluinus, passionem Christi cū sacrificio Missæ, vt dicamus ex passione Christi sumi tantùm exemplū redemptionis. Dicimus enim passione Christi totum precium redemptionis acquisitum, & propterea nos omnes ea morte redemptos, quod attinet ad sufficientiam precij pro omnibus persoluti: per sacrificium autem Missæ applicari precium illud, vt etiam applicatur per Sacramenta, quamuis alio, & alio modo, vt suo loco infrà dicemus. Sicut igitur, qui baptizat, non dicitur exemplum tantùm sumere redemptionis à passione Christi, nec propriè redimere, sed applicare duntaxat precium per passionem acquisitum: sic etiam de sacrificio Missæ cogitari debet.

QVINTVM argumentum iam est solutum: nihil enim adfert, præter id, quod Lutherus dicebat, non posse idem accipi, & donari. Hæc sunt argumenta ex libro Institutionum. Alia duo addit in Antidoto art.6. Parisiensis, quæ breuissimè solui possunt.

PRIMVM est hoc: *Institutio Christi sic habet: Accipite & manducate; non autem, Offerte; ergo sacrificium non ex instituto Christi est, sed palam cū eo pugnat.* RESPONDEO: Nusquam legimus Christum dixisse; Non offerte: quod si legeremus, tum verè pugnaret cum instituto Christi sacrificium Missæ. Quod si illud vrgeat Caluinus, quod non dixerit Christus; Offerte, iam suprà responsum est, tum nihil colligi ex pura negatione; tum satis Christum apertè iussisse offerri, cùm ait: *Hoc facite.*

ALTERVM argumentum est: *Nemo vsurpare debet honorem sacerdotij, nisi a Deo vocatus, teste Apostolo. Nemo autem præter Christum vocatus legitur.* RESPONDEO; Cùm Apostolos Christus ad honorem sacerdotij vocauerit illis verbis: *Hoc facite*, nemo potest dicere eos non esse à Deo vocatos, nisi qui Christum neget esse Deum. Qui autem Apostolis legitima ordinatione succedunt, non minus à Deo vocari censendi sunt, quā olim à Deo indicarentur vocati, qui Aaroni per carnalem propagationem substituebantur.

CAPVT XXVI.

Soluuntur obiectiones Kemnitij.

MARTINVS Kemnitius in 2.par.Exam.pag.800. & seq. proponit argumenta sua sub hoc titulo: *Argumenta ostendentia abominationē Missæ Pontificiæ.* Sunt autem argumenta sex.

PRIMVM tale est: *Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, vanum est, immò idololatria est, cùm scriptum sit, Frustra colunt me mandatis, & doctrinis hominum. Sed theatrica repræsentatio per verba, ritus, gestus, sicut in Pontificia Missa fit, nullum habet verbi testimoniū, immò nec exemplū Christi, aut Apostolorū. Fatentur enim Pontificij scriptores, Apostolos sola Dominica oratione vsos in celebratione Cœnæ, & notāt qui Romani Pōtifices, & quo tempore singulos actus, & scenas mystici dramatis inuenerint: ergo, &c.* RESPONDEO; De propositione huius argumēti sæpe iam in alijs disputationibus dissemimus. Hoc autem loco, etiamsi ea propositio verissima esset, nihil tamen argumentū concluderet: nam in assumptione etiam vitium est. Non enim, vt sæpe diximus, quæstio nostra est, de cæremonijs Missæ, sed de substantia sacrificij: illam autem à Christo institutam, suprà demōstrauimus testimonijs Scripturæ, & Patrum, & totius Ecclesiæ.

SECVNDVM argumentum Kemnitij: *Sacramenta extra vsum à Christo institutum in aliam actionem toto genere diuersam transferre, ingens est piaculum. Christus autem Sacramenti; & non sacrificij actionem in verbis institutionis præscripsit: contumelia igitur cœnæ Dominicæ est, Missa Pontificia.* RESPONDEO; Assumptio argumenti probanda fuerat: nam eam falsam esse, suprà plurimis & clarissimis argumentis demonstrauimus.

TERTIVM argumentum: *Administrationem cœnæ Christus moriturus testamenti forma instituit. Magnum autem scelus est, vel hominis testamento, quando ratum & confirmatum est, aliquid superordinare: Manifestum igitur est, quid sit Pontificia Missa, quæ Testamento Filij Dei aliquid superordinat.* RESPONDEO; Vltima particula probanda erat. Quod enim Missa aliquid superordinet Testamento Filij Dei, falsum est, cū nihil sit aliud Missa, nisi frequentatio eius rei, quam Christus moriturus frequentari mandauit. Sed facilè est aduersarijs, verba profundere, etiam cùm nihil habent, vnde sua probare queant.

QVARTVM argumentum: *Missa Pontificia, pugnat cum sacrificio crucis, &c.* QVINTVM: *Missa pugnat cum vnico sacerdotio Christi, &c.* SEXTVM: *Missa obscurat cœnam Domini, & alia media a Christo instituta, ad applicandum fructum passionis Christi.* RESPONDEO; Hæc omnia sumpta sunt ex institutione Caluini, & à nobis paulò antè soluta.

CAPVT XXVII.

Soluitur vltima obiectio, & explicatur in qua parte Missæ propriè consistat essentia sacrificij.

POSTREMO loco soluenda est obiectio quædam, quam partim hæretici faciunt ad Missam oppugnandam: partim etiam Catholici ad rem melius explicādam. Si Missa sacrificium esset propriè dictum, certè in aliqua eius parte inueniretur ratio sacrificij propriè dicti,

dicti, & suprà definitione explicati, nullam autem eiusmodi partem esse, sic ostenditur. Post Missam Catechumenorum, in qua certum est non consistere sacrificij rationem, quinq; partes inueniuntur. PRIMA oblatio panis, & vini. SECVNDA consecratio, & transmutatio panis in corpus, & vini in sanguinem Domini. TERTIA oblatio corporis, & sanguinis per expressa verba. QVARTA fractio, & commistio Sacramenti. QVINTA distributio, & consumptio eiusdem. In oblatione panis, & vini sacrificium Missæ non consistere, extra controuersiam est: non enim res terrenæ esse possunt illud vnicum sacrificium, quod in Ecclesia vigere pro omnibus veteribus sacrificijs Patres affirmant.

In consecratione, quæ est secunda pars, non apparet vlla oblatio, quæ tamen de intrinseca ratione sacrificij est. Præterea non fit in consecratione vlla sensibilis immutatio rei, quæ offertur: quæ mutatio ad rationem externi sacrificij omnino pertinere videtur.

Oblatio corporis & sanguinis, tertia videlicet pars, quæ sequitur ad consecrationem, ad essentiam Missæ pertinere non potest; proinde neque in ea ratio sacrificij constitui debet. Nam Dominus Christus, quem sacrificij huius auctorem habemus, post consecrationē continuò Sacramentum distribuit, ac manducari præcepit. Sic enim ait: *Accipite & manducate, hoc est corpus meum*. Nullum igitur fuit tempus, in quo Dominus consecratum panem Deo offerre potuerit. Deinde, si verum est, quod S. Gregorius scribit, lib. 7. epist. 63. solummodò orationem Dominicā Apostolos addidisse ad verba consecrationis, certe nec ipsi faciebant illam oblationem, quam nos post consecrationem facimus: non igitur illa oblatio ad essentiam sacrificij pertinet.

Porrò fractio, quæ quarta pars est, sine dubio nō habet Dominum auctorem. Dominus enim fregit quidem panem, sed fregit vel ante cōsecrationem, vt multi volunt, vel statim à consecratione, vt distribueret cū discipulis. At nostra fractio fit post consecrationē multis alijs actionibus interiectis, & non fit ad distribuendum, sed ad certum mysterium significandum.

Denique manducatio, seu consumptio non videtur propriè sacrificium, cùm non fiat à solo Sacerdote. Et quamuis ad essentiam sacrificij pertineret, nō potest tamen in ea sola tota essentia sacrificij constitui: nam sine oblatione, & dedicatione præcedente, sacrificium esse non potest. Atque hæc est ratio cur apud Catholicos feria sexta maioris hebdomadæ non censeatur sacrificium Missæ propriè celebrari, licet vera hostia adsit & frangatur, & consummatur: quia videlicet cōsecratio, & oblatio deest.

RESPONDEO; Vt rem totam facilè, & breuiter explicemus, duo aperienda sunt. PRIMVM, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro re, quæ sacrificatur. DEINDE quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro actione sacrificandi. Vtrumq; autem ex sequentibus sententijs, seu propositionibus patebit.

PRIMA propositio: *Negari non debet, panem, & vinum aliquo modo in Missa offerri, & proinde pertinere ad rem, quæ sacrificatur*. Hæc patet PRIMVM ex ipsa Liturgia. Nam cùm ante consecrationem dicimus: *Suscipe sancte Pater hanc immaculatam hostiā*, certè pronomen *Hanc*, demonstrat ad sensum id, quod tunc manibus tenemus: id autem panis est. Et similes sunt in Liturgia non paucæ sententiæ, quæ panem offerri apertissimè demonstrant.

DEINDE veteres Patres passim idem tradunt. IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dicit, Ecclesiam offerre Deo sacrificium ex creaturis, id est, ex pane & vino. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. dicit, Christum obtulisse Patri calicē vino & aqua mistum, & in sermone de eleemosyna, reprehendens diuites fœminas, quæ non adferebant panem consecrandum: *Locuples, inquit, & diues in Dominicum sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit sumis*; vbi per sacrificium, panem intelligit, qui per Sacerdotes Deo sacrificandus erat. S. GREGORIVS lib. 2. Dialog. cap. 23. de S. Benedicto loquens: *Manu sua*, inquit, *oblationem dedit dicens; Ite, & hanc oblationem pro eis offerri Domino facite, & vlterius excommunicatæ nō erunt. Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata, &c.* Et lib 4. cap. 55. *Omnipotenti Deo*, inquit, *pro me offer hunc panem*. Similes sententiæ passim inueniuntur.

SECVNDA propositio: *Corpus, & sanguis Domini sunt id sacrificium, quod in Missa propriè offertur, & sacrificatur*. Hęc certissima est, & probata plurimis testimonijs.

TERTIA propositio: *Panis, & corpus Domini, vinum, & sanguis Domini, non sunt duo sacrificia, sed vnum*. Non enim offerimus Deo panem simpliciter, sed panem consecrandum, & transmutandum in corpus Domini: neque offerimus corpus Domini absolutè; tunc enim aut cruentum fieri deberet sacrificium, aut reuera sacrificium nullum esset, sed offerimus corpus Domini in specie panis, & ex pane confectum. Itaque sicut apud Hebræos offerebatur ouis viua, & offerebatur etiam mortua, & licet specie differant viuum, & mortuum, si natura physicè spectetur, tamen vnum erat sacrificium, non duo sacrificia; nam ouis viua offerebatur consecranda per mortem Deo, & deinde per ignem absumenda. Sic etiam, licet panis & corpus Domini, res sint diuersissimæ, si eorum natura consideretur: vnum tamen sacrificium faciunt, quod est panis in corpus Domini transmutatus, siue corpus Domini in specie panis Deo oblatum. Atque hinc est, quod in Missa non offertur panis, vt sacrificium perfectum, sed vt sacrificium inchoatum, & perficiendum, vt patet ex illis verbis: *Benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum*. Et in secretis aliquoties legimus: *Sacrandum tibi munus offerimus*. Vnde rectissimè IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dixit: *Calicem, sanguinem suum confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem*. vbi oblatio noui Testamenti propriè vocatur vinum in sanguinem Domini commutatum.

Huc faciunt omnia loca Patrum qui docent, vnicum esse Ecclesiæ sacrificium, quod successit toti multitudini veterum sacrificiorum; Leonis serm. 8. de passione Domini Ioannis Chrysostomi in Psalm. 95. & Augustini lib. de spiritu & litera, cap. 11. lib. 3. contra Donatistas, de Baptismo, capit. vlt. lib. 1. contra aduersar. leg. & prophet. cap. 20. lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. & lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt.

Hinc patet, improbabilem esse sententiam Gasparis Cassalij, lib. 1. de sacrificio, cap. 20. qui affirmat duo esse sacrificia Eucharistiæ, vnum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Domini.

QVARTA propositio: *Oblatio panis, & vini consecrationem præcedens, ad integritatem & plenitudinem sacrificij pertinet, non tamen ad essentiam*. Quod ad essentiam non pertineat, extra controuersiam esse videtur. Nam oblatio vocalis, vt suprà ostendimus, non est ad sacrificium necessaria: satis enim Deo se demōstrat aliquid offerre, qui reipsa offert. Et quamuis oblatio aliqua ad essentiam sacrificij necessariò requiratur, nō tamen necesse est, vt ea immolationem præcedat: ipsa enim immolatio, oblatio esse potest. Quod autē ad integritatem quandam pertineat, inde patet, quod in omnibus Liturgijs, quantumuis antiquis, seu Græcis, seu Latinis, pars actionis est oblatio rerum consecrandarum. Et quamuis Dominus non ijsdem verbis panem consecrandum obtulerit, quo nos modo offerimus, tamen obtulisse aliquo modo, apertè scribit Cyprianus, lib. 2. epist. 3. & colligitur ex illa caremo-

nia eleuandi oculos in cœlum, & gratias agendi, quam Dominum consecrationi præmisisse, partim Euaogelistæ, partim antiquissimæ Liturgiæ testantur.

QVINTA propositio: *Oblatio quæ sequitur consecrationem ad integritatem sacrificij similiter pertinet, non ad essentiam* Quod non ad essentiam probatur, tum ex eo, quod Dominus eam oblationem non adhibuit: immò nec Apostoli in principio, vt ex Gregorio demonstratum est; tum ex eo, quod verba huius oblationis non dicuntur in persona Christi, sed io persona ipsius Ministri, & Ecclesiæ, vt patet ex illis verbis: *Vnde & memores nos serui tui, &c.* Sacrificium autem in persona Christi, principaliter offertur. Itaque ista oblatio consecrationem subsequens, est quædam testificatio, quod tota Ecclesia conseotiat in oblationem à Christo factam, & simul cum illo offerat. Quod autem ad integritatem pertineat, patet ex antiquissimis Liturgijs, quæ sine dubio ab Apostolis originem ducunt. Nam etsi Apostoli initio solam oratiunem Dominicam addidisse dicantur, tamen postea ijdem ordinauerunt ritū celebrandi, & multa alia addiderunt, vt ex Liturgia Iacobi, & Clementis intelligi potest.

SEXTA propositio: *Fractio Sacramenti ad essentiam non pertinet, sed solum ad integritatem.* Quod non ad essentiam, perspicuum est ex ipso vsu Ecclesiæ. Nam si fortè dum cum ipso Sacramento signum crucis exprimitur super calicem, panis consecratus in calicem decidat, non solet frangi, sed relinquitur ita integrum, vsque ad sumptionem: nec tamen sacrificium irritum, aut essentialiter immutari creditur. Adde, quòd hac cæremonia Dominus non videtur esse vsus, vt initio diximus. Pertinere autem ad integritatem, perspicuum est ex omnibus Liturgijs Græcis & Latinis.

SEPTIMA propositio: *Sacramenti consumptio vt à populo fit, non est pars sacrificij vt autem fit a Sacerdote sacrificante, pars est essentialis sed nō tota essentia.* Quod attinet ad populi sumptiunem, res certissima est: qui enim edunt victimas, participes sunt altaris, vt Apostolus ait, 1. Cor. 10. & Hebr. 13. Non est autem idem, sacrificium offerre, & de altari participare. Consumptio autem, quæ fit à Sacerdote sacrificante, non tam est comestio victimæ, quàm consummatio sacrificij; & propriè combustioni holocausti respondere censetur. Itaque adeò oecessaria semper iudicata est ab Ecclesia, vt si fortè Sacerdos ante cōsumptionem moriatur, vel alio modo à consumptione impediatur, oporteat aliū Sacerdotem illi succedere, & sacrificium cōsummare, vt patet ex Concilio Toletan. 12. can. 5. & ex regulis libri Missalis.

Quòd autem sit pars esseotialis, inde probatur, quia in tota actione Missæ, vt mox ostendemus, uulla est alia realis destructio victimæ præter illam: requiri autem realem destructionem, suprà probatum est, cùm definitionem constitueremus. Vnde Abraham Patriarcha, licet filium iam colligasset, & super aram constituisset, & manum ad mactandum sustulisset, quia tamen defuit realis occisio, non dicitur eum, nisi volontate sacrificasse. Neque obstat, quod ista consumptio nō videatur fieri in persona Christi, qui tamen est primarius sacerdos. Nam Christus quidem non se ipse manducat, neque immediatè cōsumit Sacramentum; tamen ipse dici potest consumere, quia ad consummādum tradit. Quemadmodū etiam io sacrificio crucis, Christus verè se ipse sacrificauit, quia occidēdum obtulit, licet non se ipse occiderit. Nam etiam in Testamēto veteri de ratiooe holocausti erat combustio, quæ tamen immediatè oon à Sacerdote, sed ab igne fiebat: sed verè dicebatur Sacerdos cremare victimam, quando ignem illi subijciebat.

OCTAVA propositio: *Consecratio Eucharistiæ ad essentiam sacrificij pertinet.* Hæc sententia ita generatim A proposita, multos habet auctores. Nā ex Græcis eam apertè docet Nicolaus Cabasilas in explicatione sacræ Liturgiæ, cap. 32. & ex Latinis Ruardus io defensione art. 16. Louaniensium, Iodocus Tiletanus in responsiooe ad Apologiam Illyrici, c. 15. Gaspar Casalius lib. 1. de sacrificio, cap. 20. Alanus lib. 2. de sacrificio, ca. 15. & alij; sed non omnes eodem modo illam exponunt.

Aliqui existimant idco in consecratione consistere sacrificij essentiam, quia per consecrationem fit vera, realisque mutatio panis io corpus Christi: sacrificium autem verum requirit eiusmodi veram, & realem mutationem, qua res desinat esse ad Dei hooorem.

SED hæc sententia habet cootra se noo leuia argumenta. Nam INPRIMIS, si ea vera sit, sequetur propriè solum panem triticeum sacrificari. Id enim propriè sacrificari dicitur, quod realiter mutatur, ita vt desinat esse: at solus panis mutatur. Id autem absurdissimum esse, nemo negare potest; quia si ita esset, habe- B ret Ecclesia sacrificium inanimum, & vilius multò, quàm habuerint olim Hebræi. DEINDE mutatio, quæ ponitur quasi forma sacrificij seosibilis, & externi, debet esse externa, & sensibilis. At mutatio panis in corpus Christi, est omnino ioterna, & nullo seosu, sed fide sola perceptibilis. TERTIO, non esset idem sacrificium Ecclesiæ, & sacrificium crucis, quoad rem oblatam: nec esset verum, quod Patres dicuot, in sacrificio Missæ eundem esse sacrificium, & Sacerdotem; neque illud, quod Chrysostomus, Ambrosius, Primasius, & alij notant in cap. 10. epistolæ ad Hebr. sacrificia Hebræorum fuisse multa, quia hodie vnum agnum, cras alium offerebant: nostrum autem esse voum, quia semper eundem offerimus Christum; nam & nos, si de pane agamus, non semper eundem offerimus.

Alij volunt ideo in cōsecratiooe sacrificij essentiam consistere, quod per eā verè, licet mysticè, & incruentè, immoletur Christus. Nam cùm vi verborum. *Hoc est corpus meum*, solū Christi corpus sine anima & san- C guine incipiat esse io altari, & vi aliorum verborum: *Hic est sanguis*, incipiat sanguis solus, & seorsum à corpore esse in altari: & vbi est verum corpus à sanguine separatum, ibi fit vera quædam immolatio: certè sequitur, vi totius consecrationis, verè immolari Christū: & tamen incruenta est immolatio, quia naturalis concomitantia impedit, quo minus verè saoguis aut anima à corpore separentur.

Hæc senteotia non vř ita satisfacere, vt omnino animus cōquiescat. Nā INPRIMIS verum, & reale sacrificium, verā, & realem mortē, aut destructionē rei immolatæ desiderat: consecratio aūt, non veram, & realē mortem; sed mysticam tm̄ efficit. Neq; satis tēdere, videntur, qoi dicuot consecrationem ex se veram mortē adferre, sed per naturalem concomitantiam fieri, ne mors reuera sequatur. Nam si naturalis cōcomitaotia impedit mortem, hoc ipso impedit sacrificium. Certè, si tempore veteris Testamenti Sacerdos immolaturus D ouem, ictum adhiberet, qui ex se mactare posset, sed aliquo impedimēto interueniēte ouis nō mactaretur, nō diceretur peracta reipsa mactatio, sed voluntate sola.

PRÆTEREA, si per consecratiooem vera, & realis immolatio fieret, ea tamen nō fieret in altari, sed in cœlo. Nam immolatio ibi fieri dicitur, vbi animal viuum occiditur; siue vbi diuisio fit corporis ab anima, & sanguine; porrò diuisio corporis Christi ab anima, & saoguine, si qua fit per verba Sacramentalia, non fit in altari, sed in cœlo. Ibi enim fieri debet diuisio, vbi præexistit res ante diuisionem: Christus autem ante diuisionem illam, in cœlo, oon in altari præexistit. Itaque secundum hanc seotentiam immolatio non fit io altari, sed tantùm partes rei immolatæ post immolationem in altari collocantur. At quis concederet immolationem, quæ est sacrificium Christianæ religionis, non in terra, sed in cœlo tantummodo celebrari?

DENIQVE

DENIQVE vel in Missa fit vera, & realis Christi mactatio, & occisio, vel non fit. Si non fit, non est verum, & reale sacrificium, Missa; sacrificium enim verum, & reale, verain, & realem occisionem exigit, quando in occisione ponitur essentia sacrificij. Si autem fit; ergo verum erit dicere, à Sacerdotibus Christianis verè, & realiter Christum occidi: at hoc sacrilegium, non sacrificium esse videtur.

His igitur omissis, ita rem explicandam arbitror. In cõsecratione Eucharistiæ tria fiunt, in quibus sacrificij veri, & realis ratio cõsistit. PRIMVM, res prophana fit sacra: panis enim res alioqui terrena, & communis, per consecrationem vertitur in corpus Christi, rem videlicet omnium sacratissimam.

DICES: Ex hoc sequi videtur, vt panis solus propriè sacrificetur: quod esse absurdum suprà diximus. Nam quod fit sacrum ex prophano, id propriè sacrificatur; B si ergo panis fit sacer ex prophano, panis propriè sacrificabitur.

RESPONDEO; Quod ita fit sacrum ex prophano, vt maneat, id sine dubio propriè sacrificatur: atq; ideo apud Hebræos ouis sacrabatur, & eadẽ ouis sacrificabatur, quia manebat eadem etiam post mortem, saltem quoad partem materialem, & ouis tam viua, quàm mortua dicebatur. At panis non manet dum sacratur, sed in aliud vertitur: & ideo non panis, sed id quod ex pane factum est, propriè sacrificatur.

SECVNDO, in consecratione res illa sacra ex prophana effecta, Deo offertur, dum in altari Dei collocatur. Nam, vt suprà diximus, victimam in altari ponere, est reipsa illam Deo offerre, & quia vi consecrationis fit, vt corpus Christi, & sanguis incipiat reipsa esse super altare mediante manu Sacerdotis, ideo verbis consecrationis vera & solennis oblatio celebratur. Neq; his C repugnat, quod aliquando sine altari celebratum est sacrificium. Nam non disputamus hic de altari lapideo; sed id omne vocamus altare, vbi recipitur victima per verba consecrationis effecta. Neque obstat, quod videatur esse oblatio rei inuisibilis; cùm tamen externa, & sensibilis victima requiratur in externo, & propriè dicto sacrificio. Nam corpus Christi non est victima in sacrificio Missæ, absolutè, sed vt est in specie panis: in specie autem panis plenè visibile est.

TERTIO, per consecrationem, res quæ offertur, ad veram, realem & externam mutationem, & destructionem ordinatur, quod erat necessarium ad rationẽ sacrificij. Nam per consecrationem, corpus Christi accipit formã cibi: cibus autem ad comestionem, & per hoc ad mutationem, & destructionem ordinatur. Neque obstat, quòd corpus Christi nullam in se læsionem patiatur, neque esse suum naturale amittat, cùm man-A ducatur Eucharistia: nam amittit esse Sacramentale, & proinde desinit realiter esse in altari, desinit esse cibus sensibilis.

Hæc mihi S. Thomæ sententia esse videtur, qui in 2.2. quæst. 85. art. 3. cum doceret ad sacrificij rationem pertinere, vt circa rem oblatam aliquid fieret, vt cùm animalia occidebantur, & cremabantur ad Dei honorem, non addidit, id quod fit in sacrificio Missæ, consistere in cõuersione panis in corpus Domini, sed in fractione, benedictione, & manducatione panis.

Hac explicatione præmissa, probatur nostra propositio octaua, & postrema. PRIMO, quia sacrificium Missæ offertur in persona Christi: nihil autem facit Sacerdos tam perspicuè in persona Christi, quàm consecrationem, in qua dicit: *Hoc est corpus meum, &c.*

SECVNDO, quia Christus ipse aut consecrando & consumendo sacrificauit, aut nullo modo sacrificauit: B nam vt ostendimus, non est alia Christi actio, quæ sacrificium dici possit, neque ante, neque post consecrationem.

TERTIO, quia Apostoli initio, si nihil addebant ad verba consecrationis præter Dominicam orationem; necesse est, vt consecrando sacrificarent: neque enim oratio Dominica sacrificium dici potest.

QVARTO, quia in consecratione consistit repræsentatio sacrificij crucis, vt S. Thomas docet, 3. par. quæst. 80. art. 12. ad 3. At simul esse debent sacrificium reale, & sacrificium repræsentatiuum: siquidem ipsum reale est alterius repræsentatiuum.

QVINTO, quia hæc est sententia veterum Patrum. Nam IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dicit, Christum tunc docuisse oblationem noui Testamẽti, quam Ecclesia per orbem terræ frequentat, cùm ait: *Hoc est corpus meum.* C CYPRIANVS in sermone de cœna Domini, dicit, cum verbis consecrationis panis benedicitur, tunc Eucharistiam fieri medicamentum simul, & holocaustum. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudæ, dicit verba Domini: *Hoc est corpus meum*, vsque ad mundi consummationem præstare sacrificio firmitatem. GREGORIVS lib. 4. Dialogorum, cap. 58. cùm ait in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem Angelorũ choros adesse cęlum aperiri, ima summis coniungi, vnum ex visibilibus & inuisibilibus fieri apertè docet immolationem consecratione perfici. Illa enim est hora, qua ad Sacerdotis vocem Christus verè in altari esse incipit sub specie panis; nam id est ima summis coniungi, terrena cœlestibus sociari, & vnum quid ex visibilibus, & inuisibilibus fieri; neque dubium est, quin ob Christi præsentiam, Angeli de cœlo in terram veniant. Atque hæc de prima controuersia dicta sunt.

tis eius potissimũ, quæ fuit purioribus, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporibus. Sed quia nimis longũ esset singula testimonia seorsim excutere, vt fecimus in disputatione de veritate corporis Domini in Eucharistia: reducemus omnia ad aliquot capita, & simul refellemus responsiones aduersariorum.

PRIMVM igitur caput, siue argumentum sumi potest ex nominibus sacrificij, hostiæ, victimæ; & ex verbis, offerre, immolare, sacrificare, quibus Patres vtuntur cùm de celebratione Cęnæ Domini verba faciunt; passim enim tum Gręci, tum Latini, nõ solùm dicunt Eucharistiam esse sacrificium, seu oblationem, sed dicunt, offerri Deo, immolari, & sacrificari. Neque opus est loca notari vbi eiusmodi voces habeantur: aduersarij enim fatentur eas apud Patres esse frequentissimas: *Negari non potest*, loquit Kemnitius pag. 782. *veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula, sacrificij, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ; item vti verbis, offerre, sacrificare, immolare*. Hæc ille.

Hic igitur modus loquendi satis indicat quid Patres senserint: si enim existimarent Eucharistiam solùm esse Sacramentum, non etiam sacrificium, vt aduersarij sentiunt, nulla esset caussa cur aliter loquerẽtur de Eucharistia, quàm de Baptismo. Nusquam autem Patres Baptismum vocãt sacrificium, hostiam, victimam; nec dicunt baptizare esse sacrificare, vel immolare. Præterea quæ caussa esset cur Patres de Sacramento Eucharistiæ aliter loquerẽtur, quàm aduersarij nostri loquantur? quomodo enim credibile erit veteres Patres in modo loquendi nobiscum, in sententia cum aduersarijs conuenisse?

Sed videamus quid illi respondeant. Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. timidè dicit, Patres fortasse vocare sacrificium, non ipsam Eucharistiam, sed orationes, quæ in Missa dicuntur. Quia verò videbat istam solutionem non esse sufficientem, cùm Patres passim ipsam Eucharistiam sacrificium vocent, & offerri dicant Deo à sacerdotibus, vt paulò pòst ostendemus, audacter valedicit Patribus: *Si nihil habetur*, inquit, *quod dicatur, tutius est omnia negare, quam Missam sacrificium esse concedere*. Et in lib. de abroganda Missa, initio ita scribit: *Profitetor inprimis aduersus eos qui clamaturi sunt, quod contra ritum Ecclesiæ, contra statuta Patrum docuerim, nihil horum me auditurum*. Et infrà apertè dicit, se nõ curare quid Patres de Missa dixerint, sed quid debuerint dicere. Similia habet in lib. contra Regẽ Angliæ: *Vltimò*, inquit, *dicta Patrum inducit Rex pro Missario sacrificio, & ridet meam stultitiam, quod solus velim sapere præ omnibus. Hoc est quod dixi, Thomisticos asinos habere nihil quod producant nisi multitudinem hominum & vsum antiquum*. Et paulò infra dicit, se nihil curare si mille Augustini, & mille Cypriani contra se stent. Denique in libro de Missa priuata: *Hic non moramur*, inquit, *si clamitẽt Papistæ, Ecclesia, Ecclesia, Patres, Patres: quia, vt dixi, hominũ dicta, aut facta, nihil in tam magnis caussis curamus. Scimus enim ipsos Prophetas lapsos esse, adeoque Apostolos: verbo Christi iudicamus Ecclesiam, Apostolos, adeoque ipsos Angelos*.

Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. c. 18. §. 10. respondet initio Sacramentum Eucharistiæ à Patribus vocari sacrificium, quia est memoriale sacrificij crucis. Quam solutionem fusius persequitur Kẽnitius, & ideò paulò infrà cum Kemnitij solutionibus eam refellemus: pręsertim cum Caluinus non multum videatur in hac solutione confidere. Nam paulò pòst §. 11. non solùm fatetur veteres vsos esse vocabulis, quæ sacrificium significant, sed & agnoscit eos in modo actionis ad sacrificij rationem accessisse, & apertissimè eos reprehẽdit, q̃uis

A ineptè sensum eorum excusare nitatur: *Quia veteres quoque*, inquit, *video aliò hanc memoriam detorsisse, quã institutioni Domini conueniebat (quòd nescio quam repetitæ, aut saltem renouatæ immolationis faciem eorum Cęna præ se ferebat) nihil tutius pijs pectoribus fuerit, quàm in pura, simplicique Dei ordinatione acquiescere, cuius etiam ideo vocatur cęna, quoniam sola hic eius authoritas vigere debet*. Et §. 12 *Et certè si cogitamus Domini, non hominum cœnam esse, non est cur vlla hominũ auctoritate, vel annorum præscriptione patiamur nos ab illa vel latum vnguem dimoueri*. Hæc ille.

Itaque Lutherus, & Caluinus nõ sunt homines bonæ mentis, iudice Kemnitio, cùm non moueantur cõsensu, & testimonio veteris ac veræ, & florentissimæ Christi Ecclesiæ. Ipse autem Kemnitius, vt se bonam mentem habere lectoribus persuadeat, quatuor quędã
B dicit de testimonijs Patrum. PRIMVM, pag. 776. & sequentibus multa nugatur de statu quęstionis; scribit. n. non posse probari ex Patribus histrionicam illam repręsentationem, quam Pontificij Missam vocant, esse sacrificium. SED iam suprà respõdimus, statum quæstionis non esse de cæremonijs, & ritibus Missæ; de his. n. postea loco proprio disseremus; sed de substantia sacrificij. Quare nõ tenemur hoc loco probare ex Patribus ritus Missę, sed solùm Eucharistiam offerri Deo, & non solũ distribui populo: id enim est de quo nunc disputamus.

SECVNDO, pag. 780. & sequentibus disserit de vocibus Missæ, & sacrificij; ac tradit sex rationes explicandi loca Patrum, qui videntur asserere Missam esse sacrificium. PRIMA est, quòd loquãtur de eleemosyna, quæ fiebat in Missa. Offerebat enim populus panem, & uinum, ex quo pars quædam consecrabatur in Eucharistiam, pars cedebat in vsum pauperum: Eleemosyna autem est genus quoddam sacrificij. SECVNDA, quòd
C loquantur de precibus, quæ fiebant in celebratione Cęnæ: sunt enim preces sacrificia quædã. TERTIA, quòd loquantur de gratiarum actione, ad quam excitantur homines in celebratione Cœnæ, ex consideratione beneficiorum Dei: nam & gratias agere ad laudis sacrificium pertinet. QVARTA, quòd loquantur de prędicatione, & annunciatione mortis Domini, quæ adiungi solebat celebrationi Cœnæ: nam Paulus Rom. 15. ministerium Euãgelij sacrificium vocat. Quinta, quòd loquantur de varijs exercitijs pietatis quæ occurrunt in Cœna Domini, vt fidei, pœnitentiæ, spei, dilectionis: istæ enim dicuntur à beato Petro spirituales hostię. SEXTA, quòd loquantur de oblatione fidelium, qui in actione Cęnæ se ipsi Deo vouent, & cõsecrant, hoc est, corpus & animam suam. Paulus enim Rom. 12. vocat hostiam Deo placentem exhibitionem corporis ad obsequium eius.

SED istæ omnes rationes nihil ad rem faciunt. Pa-
D tres enim cùm de oblatione Eucharistiæ loquuntur, apertè dicunt, solis sacerdotibus licitum esse id sacrificiũ offerre Deo: eleemosynæ autem, preces, laudes, & cetera quæ Kemnitius laboriosè coaceruauit, à toto populo offeruntur. TERTVLLIANVS in lib. de velandis virginibus: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, nec docere, nec tingere, nec offerre*. Idem in lib. de exhortatione castitatis, dicit officium sacerdotis esse docere, tingere, offerre. EPIPHANIVS similiter hæresi 79. multis verbis contendit, non licere mulieribus offerre sacrificia, & ideo Christũ ne ipsi quidem Matri suę permisisse, vt sacrificaret, sed solis Apostolis, quos sacerdotes ordinauerat. Cõcilium NICÆNVM can. 14. & HIERONYMVS in epistola ad Euagrium, & alia Concilia, & Patres, passim docent, non habere Diaconos potestatem offerendi sacrificium, sed id munus sacerdotum esse. At quis vnquam negauit licere Diaconis, immò etiam laicis, & mulieribus offerre eleemosynas, orationes,

tiones, & alia sacrificia spiritualia, & impropriè dicta?

PRÆTEREA Patres disertis verbis dicunt sacrificiũ, quod in Ecclesia offertur à sacerdotibus, esse ipsum Domini corpus, & sanguinem; proinde solutiones illæ Kemnitij omnes sunt vanæ: nisi fortè velit inaudito aliquo tropo, per corpus Domini intelligere eleemosynas, preces, &c.

S. ANDREAS Apostolus, vt scribunt Presbyteri, & Diaconi Achaiæ in eius passione, dixit Ægeę proconsuli: *Ego immaculatum agnum in altari offero, cuius carnes posteaquam omnis populus credentium manducauerit, agnus, qui immolatus est, integer perseuerat, & viuus.* HIPPOLITVS Martyr in oratione de Antichristo, inducit Christum ita loquentem ad sacerdotes: *Venite Pontifices, & Sacerdotes qui preciosum corpus, & sanguinem meũ quotidie immolastis.* AMBROSIVS in Psal. 38. *Etsi nunc Christus non videatur offerre, ipse tamen offertur in terris, cùm corpus eius offertur.* Et in cap. 1. Lucæ: *Cùm sacrificamus*, inquit, *Christus adest, Christus immolatur.* Gregorius NYSSENVS in or. de resurrect. *Dominus*, inquit, *præoccupans impetum Iudæorum, seipsum victimam offert idem simul sacerdos, & agnus. Sed dices mihi, quando hoc accidit? tum cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus dedit.* CHRYSOSTOMVS hom. 24. in priorem ad Corint. *Pro victimarum, & pecorum cæde seipsum offerendum præcepit.* Et hom. 17. in epist. ad Hebr. *In multis locis offertur, non plures Christi, sed vnus vbiq; Christus, hic & illic plenus existens, vnum corpus, non multa corpora.* Quod idem scribit auctor Commentariorum, quę tribuuntur Ambrosio, in cap. 10. ad Hebr. & post eos Primasius in eundem locum. AVGVSTINVS lib. 2. quæst. Euangel. q. 3. reddens rationem, cur Dominus iusserit leproso, vt sacrificium pro sua emundatione offerret secundũ ritum Mosis. *Quia* inquit, *nondum institutum erat hoc sacrificium, sanctũ sanctorum, quod corpus eius est.* Idem lib. 4. de Trinitat. cap. 14. *Quid gratiùs offerri, aut suscipi posset, quã caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?* Similia habet Cyrillus libro de adoratione in spiritu, & veritate. Leo sermone octauo de passione. Fulgentius libro secundo ad Monymum, capite secundo, & alij Patres passim. Et ipsum Nicænum Concilium in eo canone, quem Caluinus, & alij omnes recipiunt, apertè dicit in sacra mensa situm esse magnum Dei incruentè immolatum.

Quod cùm non ignoraret Kemnitius, addidit TERTIVM dictum pag. 788. & sequentib. *Sed excipiunt*, inquit, *non illa tantùm pietatis exercitia, sed ipsam actionem Cęnę Dominicę, & quidem ipsum corpus, & sanguinem in Cęna à veteribus vocari sacrificium, oblationem, hostiam, victimam; Ego verò non nego hoc, &c.* Deinde ponit tres modos explicandi loca Patrum, quæ ipsam cœnę actionem, vel Christi corpus, sacrificium vocant: quos modos singillatim refellemus, omisso tertio, quod is ad ea loca Patrum solùm pertineat, qui dicunt sacrificium altaris esse propitiatorium, quę est altera controuersia suo loco inferius explicanda.

Igitur primus modus est, vt sacrificium appellent actionem Cœnæ, quia cõsecratio, & dispẽsatio Eucharistiæ est quędam sacra actio, quæ à Dionysio vocatur Grecè ἱερουργία; Latini enim sacrificare dixerunt, quod Græci dicunt ἱερουργεῖν. Id verò probat. Nam Paulus ad Romanos decimo quinto, describit per vocabula sacrificij, & oblationis ministerium Euangelij, quia est quędam sacra actio. Et AVGVSTINVS epist. 59. ad Paulinum, vocat sancti altaris oblationem, quæ offert Deo, quando id, quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, & præparatur. Et CYPRIANVS libro secundo, epistola tertia, vbi in principio totius epistolæ argumentum ponit de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificij, & oblationis, & quod Christus sumpsit calicem non sola aqua, sed vino, & aqua mixtum, illumque benedixit, & distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita effert: *Christus obtulit Deo Patri non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice.* Non enim illa oblatio videtur posse esse ea, quã Catholici docent; nam corpus, & sanguinem, non vinum, & aquam Catholici Deo offerri dicunt. Vocat igitur Cyprianus oblationem Deo factam, ipsam consecrationem panis & vini, quemadmodum Actor. 13. Lucas dixit, Apostolos ministrasse Domino, cùm, interprete Chrysostomo, loqueret' de prædicatione Euãgelij. Vnde etiam Augustinus epistola vicesima tertia, dicit Christum immolari nobis, & in Psal. 79. dicit, immolari fidelibus: vbi immolationem vocat ipsam consecrationem factam in vsum fidelium. Denique CYRILLVS in epistola ad Nestorium, vocat incruentum sacrificium, seu latriam, quando id, quod confectum est, nominamus corpus, & sanguinẽ Christi: quando accedimus ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti corporis, & sanguinis omnium redemptoris Christi. Hæc Kemnitius.

Ad hunc primum modũ RESPONDEO; Kemnitiũ multa dicendo nihil dicere, sed tantũ mentibus simplicium rem inuoluendo nebulas offundere. Nam si ideo solũ diceretur sacrificium actio Cœnæ, quia est quædam sacra actio; cur eodem modo non diceretur sacrificium, actio Baptismi, cùm & illa sit sacra actio, & eiusdem generis cum actione Cęnę, cũ vtraq; sit tantũ Sacramentum secundum aduersarios?

DEINDE esto, quæuis sacra actio possit vocari sacrificium, ob vocabulorum similitudinem, quia sacrificium sonat sacrum facere: tamen non quælibet sacra actio potest dici oblatio, vt notum est. Non enim quicunque sacram actionem facit, continuò aliquid offert alteri. At Patres disertè dicunt in Cœna offerri Deo sacrificium corporis Domini: non igitur possunt verba Patrum exponi de sola cõsecratione panis ordinata ad communicationem fidelium, cùm illa non possit dici oblatio.

PRÆTEREA etsi vocabulum sacrificij esset ambiguum, & posset accipi pro quauis sacra actione; tamẽ quando tribuitur ea vox rei permanenti, id est, cùm vocatur sacrificium non ipsa actio sacrificandi, sed res quæ illa actione sacrificatur, tunc certè non potest exponi, nomen sacrificij pro sacra actione. At Patres ipsũm corpus Christi, quod offertur sacrificium vocant: nam determinatè dicunt in sacra Cœna offerri Deo sacrificiũ corporis Christi. Non igitur potest exponi sentẽtia Patrum de sacra actione consecrandi, & dispensandi Eucharistiam: neq; enim illa actio est, aut dici potest vllo modo corpus Christi.

Adde VLTIMO, quod Kemnitius non bene probauit quod assumpsit, & in quo totum robur suæ solutionis constituit, nimirum idem esse Latinis sacrificium, & sacrificare, quod Græcis ἱερουργία, & ἱερουργεῖν. Nam licet etymologia sacrificij sumatur à sacra actione, cùm sit sacrificare sacrum facere: tamen non quælibet sacra actio est sacrificium, sed ea sola, qua Deo res aliqua offertur cum certo quodam solẽni ritu, & reali illius rei consumptione, vt suprà ostendimus. Quare Latini eruditi interpretes Græcorum librorum, non reddunt per vocabulum sacrificij nisi Grçcam vocem θυσίαν, quæ propriè significat sacrificium, aut certè vocem, ἱερουργίαν, aut aliam similem ambiguam, & generalem, quãdo ex circumstantijs vident eo loco positam esse pro vero sacrificio. Id quod facilè potest intelligi ex testimonijs à Kemnitio allatis. Nam apud Dionysium, vocem

ἱερουρ-

ἱερουργίαν, reddunt interpretes sacrum ministeriũ, non A autem sacrificium: & quod DIONYSIVS crediderit in Missa offerri Deo verum sacrificium, patet ex illis verbis, cap. 3. par. 3. de Ecclesiastica hierarchia: *Pontifex excusat se, quod hostiam salutarẽ, quæ supra seipsum est, litet.* Apud Paulum Roman. 15. vocem ἱερουργοῦντα vertit interpres non sacrificantem, vt debuisset secundũ Kẽnitium, sed sanctificãtem: vocem autem προσφοράν vertit rectissimè oblationem; nomen sacrificij in toto eo capite non legitur.

Porrò AVGVSTINVS altaris oblationem apertissimè vocat corpus Domini, quod in altari, vt verum ac proprium sacrificium Deo offertur. Neq; obstãt verba à Kẽnitio citata. Nam Augustinus non dicit, vt ille pessima fide citat, oblationem Deo fieri, cùm quod est in mensa, ad distribuendum comminuitur: sed posteaquã dixerat, id quod est in mensa benedici, & comminui, &c. multis interpositis dicit, voueri Deo id omne qđ ei offertur, maximè autem sancti altaris oblationem. Itaque Kemnitius coniunxit ista cum superioribus, ac si vnam sententiam facerent, cùm ad diuersas senten- B tias pertineant.

Iam verò CYPRIANVS cùm in argumento epistolæ ponit de calice sanctificando, & plebi mioiltrando: per sanctificationem non intelligit simplicem consecrationem, consecrationem videlicet solùm ordinatã ad Communionem, sed intelligit consecrationem ordinatam ad sacrificium: nam ipse frequenter dicit offerri Deo sacrificiũ illud. Vnde meritò Cyprianus ingeminat vocem sacrificij, & victimæ. Quod autem ponderat Kemnitius Cyprianum dixisse, oblatum à Christo panem, & vinum, non corpus, & sanguinem: nihil facit aduersus sententiam nostram. Loquitur enim Cyprianus de oblatione panis, & vini, quæ sacrificiũ præcedit, & quæ necessariò requirit subsequens sacrificiũ: offertur enim panis, & vinum, vt etiam nunc in Missa fieri videmus, tãquam materia sacrificij futuri à Deo benedicenda.

De loco Actorum suprà disseruimus, atque ostendimus probabiliorem esse illorum sententiam, qui per il- C la verba: *Ministrantibus illis Domino*, intelligunt sacrificium Missę. Sed etiamsi admitteretur alia sentẽtia, vt probabilis, φ loquatur Lucas de ministerio concionandi: nihil inde lucraretur Kemnitius. Nam verba Lucæ sunt generalia, neque explicatè continent certum aliquod ministerium: non enim dixit Lucas, Offerentib⁹ illis Domino sacrificium corporis Christi, sed in genere: *Ministrantibus illis Domino*. Quamuis autem non ineptè possit, qui concionatur, dici, ministrare Domino; & eodem modo possit qui Eucharistiæ, vel Baptismi Sacramentum dispensat, dici ministrare Domino: non tamen potest nisi valde durè, inusitatè, & ineptè dici is qui baptizat offerre Domino aquam, vel is qui Eucharistiam dispẽsat, offerre corpus Christi Deo. Cùm igitur Patres passim dicant, in sacra Cœna offerri Deo corpus, & sanguinem Christi in sacrificium: non possunt eorum verba ita deprauari, vt Kemnitius D vellet.

At loca Augustini, vbi dicitur Christus immolari nobis, vel populis, facilè responderi potest. Illud enim *nobis*, vel *populis*, significat in nostram vtilitatem sacrificium Deo offerri: nam etiam sacrificium crucis, quod est verissimum sacrificium Deo oblatum, potest dici factum nobis, quia pro nobis oblatum est. Immò Augustinus in posteriore loco, loquitur de sacrificio crucis; dicit enim tunc nobis Christum immolari, quando incipimus participare fructũ mortis eius: perinde enim nobis est, ac si tunc primum Christus in cruce oblatus fuisset.

Denique CYRILLVS nihil habet contra sententiã nostram. Vocat enim incruentam latriam consecrationem, & Communionem Eucharistiæ, quatenus per illas actiones offerimus Deo sacrificium, & deinde illud consumamus, vel inde participamus: non enim appellaret latriam, nisi primarius finis illius actionis, esset Deum immediatè colere cultu illi soli debito, quod fit solùm per sacrificium propriè dictum. Hinc est.n. quod neq; Cyrillus, neq; alij Patres, qui vocãt Missam incruentam latriam, vnquam vocant incruentam latriam Baptismi celebrationem, quia nimirum Baptismus immediatè refertur ad nostram sanctificationem, non ad cultum Deo soli debitum reddendum. Atque hæc de primo modo.

ALTER modus exponendi dicta Patrum est, vt intelligamus Cœnam Domini vocari à Patribus sacrificium, oblationem, immolationem, quia est commemoratio quædam, & repræsentatio veri sacrificij, nimirũ mortis Christi. Et eodẽ modo Christus dicitur in Cœna immolari, non qđ reuera in se propriè immoletur, sed qđ immoletur in Sacramento, id est, in imagine, & similitudine. Quam solutionem, vt suprà indicauimus, accepit Kemnitius à Caluino, eamque probat ex Patribus, qui sępe dicunt, Christum semel tm̃ verè fuisse immolatum: & Eucharistiam esse repræsentationem illius immolationis. Hoc.n. habet Augustinus in sententijs Prosperi, de fide ad Petrum, cap. 18. contra Faustũ libr. 20. cap. 18. in epist. 23. & in 120. & in Psalm. 79. Ambrosius, Chrysostomus, & Theophylactus in cap. 10. epist. ad Hebr.

Denique Longobardus lib. 4. dist. 12. quærit, si quod gerit sacerdos dicatur propriè sacrificium, vel immolatio; & respondet id quod offertur, & consecratur à sacerdote vocari sacrificium, & oblationem, quia memoria est; & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis factæ in ara crucis. Vbi notat Kemnitius Concilium TRIDENTINVM sessione vicesima secunda, canone primo, dixisse anathema huic sententiæ Longobardi ex Patribus confirmatæ. Nam Longobardus ex Patribus docet, sacrificium Missæ dici sacrificium, quia est memoria sacrificij crucis, non quod in se sit propriè sacrificium; Concilium autem ait: *Si quis dixerit in Missa non offerri Deo uerum & proprium sacrificiũ, anathema sit.*

Ad hunc SECVNDVM modum respondeo, verissimum esse, quod Patres dicunt, Christum semel tantũ immolatum fuisse, & illius immolationis memoriam, & similitudinem esse actionem sacræ Cœnæ: nam loquuntur de immolatione in propria specie, siue de cruenta immolatione, quæ semel tantùm verè, & propriè facta est: nunc autem non propriè, sed per repræsentationem agitur. Sed hoc non impedit, quò minus Patres existimauerint in Missa offerri verum, & proprium sacrificium.

Porrò Longobardus, cùm quærit, an quod sacerdos gerit sit dicendum sacrificium, & immolatio, accipit nomen sacrificij & immolationis pro occisione, ac si apertius quæsiuisset, an quod gerit sacerdos, sit dicenda Christi occisio: respondet autem rectissimè, Christum semel tantum verè immolatum, id est, occisum fuisse; nunc autem non propriè immolari, id est, occidi, sed solùm in Sacramento, & repræsentatione. An autem sit quod sacerdos gerit, sacrificium propriè dictũ, sed incruentum, Longobardus non quęrit, sed præsupponit, vt omnibus notum, ex ipsa celebratione quotidiana sacrificij. Ad quem modum etiam sanctus Thomas, & alij Scholastici non fuerũt solliciti de eo, quod nunc est in controuersia, sed solùm qua ratione sacrificium Missæ possit dici Christi immolatio, id est occisio, & ideo ferè respondere solent, dici immolationem, quia est repræsentatio immolationis, vel quia habet effectum similem cum ipsa vera, & reali Christi occisione. Quare Concilium Tridentinum nihil contrarium docuit Longobardi, aut Scholosticorum doctrinæ.

Quod

Quod autē Patres senserint, sacrificium Missæ non esse solùm commemoratiuū, sed etiam verum, & propriū, probatur PRIMO, quia Augustinus in locis à Kēnitio citatis de fide ad Petrum, cap. 58. & lib. 20. contra Faustum, ca. 18. sicut dicit actionem Cœnæ esse commemorationem sacrificij crucis iam peracti; ita dicit sacrificia veteris Testamenti fuisse commemorationem sacrificij crucis postea futuri; & tamen negari non potest, quin sacrificia illa vetera fuerint in se verè, & propriè dicta sacrificia.

SECVNDO. si Patres putassent sacrificiū Eucharistię non esse sacrificium, nisi repræsentatiuum, nunquam dixisset in numero multitudinis, offerri Deo victimas, & sacrificia in altari, vt loquitur passim Cyprianus libro primo, epistola secunda; libro secundo, epistola tertia; libro tertio, epistola 2. 6. 25. in sermone de eleemosyna, & in alio de oratione Dominica; sed solùm in singulari, sacrificium. Vnum enim tantum est, quod repræsentatur: & ideo nomen eius non potest, nisi in singulari efferri. Nam hac de caussa Caluinistæ nunquam dicunt multos panes consecratos, esse multa corpora Christi, quia vnum corpus repræsentat: & nos de imaginibus dicimus quidem nos habere, aut vidisse multas imagines Cæsaris, sed non dicimus, nisi ineptè, multos Cæsares.

TERTIO, Baptismus est Sacramentum repræsentatiuum mortis Christi, vt Apostolus docet Roman. 6. Dum enim immergimur in aqua, Christo commorimur, & cum de aqua emergimus, cum Christo resurgimus: & tamen nulli veterum Baptismum sacrificiū Deo oblatum vnquam appellauerunt. Non igitur ista sola repręsētatio caussa esse potuit cur actio Cęnę Domini sacrificium appelletur.

QVARTO, si celebratio Eucharistiæ non esset oblatio noua realis & vera, Deo facta, sed solum imago quędam, ac repręsentatio oblationis in cruce peractæ, non possemus verè Deo dicere, Offero tibi hoc munus, seu, accipe Domine hoc sacrificium. Qui enim dicit alicui, Offero tibi, seu Accipe, reipsa tunc aliquid porrigit, & non solùm repræsentat oblationem, nisi fortè irridere velit eum, quem honorare se simulat. Quare aduersarij nostri, cum hoc probè intelligunt, abstinent omnino in suæ Cœnæ celebratione ab eiusmodi vocibus, & eas in nobis maximè reprehendunt. At veteres Patres frequentissimè ita loquuntur, ac præsertim AVGVSTINVS lib. 8. de ciuit. cap. vltim. *Quis*, inquit, *audiuit aliquando fidelium, sacerdotem stantem ad altare, dicere in precibus, Offero tibi Petre, aut Cypriane? &c.* ADDE, quòd Patres non solùm dicunt, se offerre, sed et dicunt per hanc oblationem commemorari oblationē crucis; vbi duas distinguunt oblationes, vnam repræsentantem, & vnam repræsentatam, incruentam vnam, alteram cruentam. AVGVSTINVS lib. 20. contra Faustū, cap. 18. *Christiani*, inquit, *iam peracti sacrificij memoriā celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis Christi.* Vbi illud ēt est obiter OBSERVANDVM, quòd sicut participatio corporis Dñi non desinit esse vera, & realis participatio, licet sit commemoratiua; ita etiā oblatio, quæ simul fit cum illa participatione, non desinit esse vera, & realis oblatio, licet sit alterius oblationis commemoratiua.

QVINTO, Patres ad nomen sacrificij sæpe addunt epitheta, quæ soli vero sacrificio conueniūt; & quę ineptè dicerentur de sola repræsentatione. Cyprianus lib. 2. epist. 3. vocat plenū, ac verum sacrificium. Chrysostomus hom. 60. ad populū, & omnes Greci passim vocāt sacrificium terribile, & plenum horroris. Augustinus lib. 10. de ciu. ca. 20. vocat summum, & verissimum sacrificium, libr. de spiritu & litera, capit. 11. appellat verissimum, & singulare sacrificium, Euseb. libro primo, demonstras. Euangel. cap. vltim. vocat sacrificium Deo plenum.

A DENIQVE vltimò accedit quod Patres apertissimè dicunt per hoc sacrificium, quod nunc ab Ecclesia toto orbe terrarum offertur Deo, exhiberi eidem Deo cultum latriæ illi soli debitum, vt patet ex loco Augustini iam citato; vbi inde probat, nos nō habere Sanctos pro Dijs, quia nemo ad altare dicit, Offero tibi Petre, aut Cypriane: & ex Cyrillo, alijsq; Græcis, qui, ipso etiam teste Kemnitio, vocant hoc sacrificium incruentam latriam. At si non esset hoc sacrificium nisi repræsentatio, & memoria sacrificij crucis, non esset cultus latriæ: non enim commemorare sacrificium alterius; sed verè, & propriè sacrificare, est cultus latriæ. Ita igitur confutatur secundus modus à Kemnitio excogitatus.

VLTIMVM Kemnitij pronunciatum de testimonijs Patrum, habetur pagina 798. & 799. Nam post omnes datas solutiones, cùm animaduerteret non posset reuera lectoribus satisfieri, ipse quoque cum Magistris suis B Luthero, & Caluino, Patrib⁹ valedicit, oblitus eius, qđ antea scripserat, bonas mentes semper plurimi fecisse consensum antiquitatis: *Neque*, inquit, *veterū qualiscunque sententia, sed Scriptura canonica regula est, & norma fidei & iudex, in hac controuersia.* Et paulò infrà, næuos appellat testimonia Patrum: tandem reddit tres caussas, cur malit ipse cum suis Eucharistiam vocare Sacramentum, & non sacrificium, licet Patres omnes appellauerint sacrificiū. PRIMA est, quia Scriptura diuina Cœnā Domini nusquam vocat sacrificium. SECVNDA, quia ista appellatio sacrificij, nō parum obscurat veram Doctrinam, & vsum Cęnæ Dominicæ. TERTIA, quia ex illa catechesi appellationis sacrificij, non dextrè interpretata, extructū est theatricum Pontificiæ Missæ sacrificium. Hæc ille.

Istæ verò caussæ continent. INPRIMIS maximam Patrum reprehensionem: significant enim Patres nō esse loquutos secundum morem Scripturæ, & obscurasse veram doctrinam, & vsum Cœnæ Domini, & C sua licentia, & improprietate loquendi, maxima incōmoda Ecclesiæ attulisse. At quis id credat de illis doctissimis hominibus, qui floruerunt purioribus, vt Kemnitius loquitur, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporibus?

DEINDE prima caussa ineptissima est, vt nihil de secunda & tertia, quę meras calumnias continent, dicamus. Nam si displicet nomen sacrificij, quia Scriptura eo non vtitur, cur non eadem ratione displicet nomē Sacramenti? neque enim credo, locum ostendent in diuinis literis vbi Cœna Domini Sacramentum nominetur. Quid est ergo quod Kemnitius loquitur, cū ait: *Hæc consideratio de næuis quorundam veterum ostendit, quare maluimus Cęnam Dominicam Sacramentum potius, quàm sacrificium appellari.* PRIMO *enim Scriptura, quæ omnium rectissimas, & commodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nullibi Cęnam Dominicam vocat sacrificium?*

D ADDE, quòd Scriptura disertis verbis Cœnam Domini vocat sacrificium apud Isaiam, & Malachiam, vt suprà ostendimus: Apud Paulum autem tam apertè confert Cœnam Domini cum sacrificijs Hebræorum, & Gētilium, vt planè sit cæcus, qui non videt eam ex Pauli sētentia sacrificium esse.

CAPVT XVI.

Probatur sacrificium propriè dictum ex ritu altarium.

ALTERVM caput, vnde agnosci potest sententia veterum Patrum, sumitur ex ritu altarium erigēdorum ad huius sacrificij celebrationem. Nam altaria

ria non consueuisse erigi nisi ad sacrificia propriè dicta, aduersarij non negant: nam ideo Caluinus libr. 4. Institut. cap. 18. §. 12. ita loquitur de differentia Sacramenti Eucharistiæ, & sacrificij propriè dicti: *Mensam*, inquit, *nobis dedit, in qua epulemur, nō altare super quod offeratur victima.* Et Petrus Martyr libro contra Gardinerum, parte tertia, in respōsione ad obiectum 16. pag. 710. scribit, nullum esse debere altare in Ecclesia. Et denique non alia caussa est, cur hoc tempore aduersarij altaria vbique demoliantur, & pro altaribus mensas cōuiuiales substituant, nisi quod intelligant altaria signa esse euidentissima sacrificij propriè dicti. Adde quæ supra diximus, capite secundo, vbi ex Scriptura, & Patribus, & ex ipso vocabulo Hebræo, Græco, & Latino id ipsum ostendimus. Quare si veteres Patres ad Eucharistiam celebrandam altaria semper habuisse demonstrare poterimus, demonstratum simul erit, Eucharistiam ex eorum sententia sacrificium esse verè ac propriè dictum.

Ac primùm in Canonibus Apostolorū 3. & 4. aperta est mentio altaris ad Eucharistiam offerendam erecti. DIONYSIVS quoq; capite tertio Ecclesiasticæ hierarchiæ, altaris meminit. TERTVLLIANVS in libro de Pœnitentia, inter alia signa humilitatis pœnitentium numerat, presbyteris aduolui, aris Dei aggeniculari, & in lib. de oratione in vltimis verbis: Solennior, inquit, erit statio tua, si & ad aram Dei steteris. CYPRIANVS libro primo, epistola nona iubet, vt non offeratur sacrificium pro quodam Christiano defuncto, qui reliquerat presbyterum rerum temporalium procuratorē, & caussam reddit, quia non est dignus vt pro illo sacrificetur, qui sacerdotem Dei ab altari abstraxit. EVSEBIVS libro primo demonstrat. Euangel. cap. 6. multa dicit de altari Ecclesiæ. OPTATVS Mileuitanus libro 6. cōtra Parmenianum: *Quid est*, inquit, *tam sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando & vos obtulistis, frangere?* Et ibidem altare esse dicit sedē corporis Christi. AMBROSIVS lib. 5. epist. 33. *Certatim*, inquit, *milites nunciare, & irruentes in altaria osculo pacem significare.* S. ANTONIVS, vt in eius vita scribit Athanasius, cùm præuidit futuram hæresim Arianā, vidit sibi visus est, feroces quosdam mulos calcibus euertentes Christi altaria. Gregorius NAZIANZENVS oratione in Gorgoniam, scribit eam ad altare procubuisse, & inuocasse illum, qui super altare coli solet. Gregorius NYSSENVS in libro de Baptismo dicit, altare esse lapidē natura sua, sed cōsecratione fieri sanctum, &c. CHRYSOSTOMVS hom. 53. ad populum: *Si quis*, inquit, *vellet hoc altare subruere, nonne illum lapidibus obrueretis?* Et homilia vicesima in posteriorem ad Corinthios: *Tu*, inquit, *altare honoras quod accipit corpus Christi.* Hieronymus in libro contra Vigilātium. Augustinus libro 8. ciuitat. capit. vlt. & libro 22. ca. 8. & alij Patres, & etiam antiqua Concilia frequentissimè altarium meminerunt.

SED fortè objiciet aliquis MINVTIVM Felicem, qui in Dialogo, qui inscribitur, Octauius, inducit Cæcilium Ethnicum ita loquentem cum Octauio Christiano: *Cur nullas aras habent (Christiani) nulla templa, nulla simulachra?*

SED facilis est solutio, nam Christiani illis temporibus duplici de caussa diligentissimè cauebant; ne vlli Ethnici interessent sacris nostris. PRIMVM, quia non erant idonei ad tanta mysteria intuenda. DEINDE, ob metum persequutorum, propter quam caussam etiam frequenter in cryptis, & cauernis, vel certè in priuatis domibus furtim rem diuinam facere cogebantur: quare vulgò existimabantur Christiani planè athei, quod nullis Dijs palam sacrificare cernerentur. Ceterùm non solùm tempore Minutij Felicis, sed etiam multò ante habuisse Christianos altaria, perspicuum est ex locis citatis Tertulliani, Dionysij, & Clementis, qui

A sunt omnes Minutio antiquiores, & ex Cypriano, qui fuit æqualis Minutij.

CAPVT XVII.

Idem probatur ex nomine Sacerdotis.

TERTIVM caput sumitur ex vocabulo, SACERDOS. Fatentur enim Caluinus, & Martyr loco suprà notato, sacerdotes propriè ordinari ad sacrificiū; & ideo contendunt non dedisse Christum Ecclesiæ sacerdotes, sed ministros tantùm verbi, & Sacramentorum.

Porrò veteres Patres adeo frequenter hac voce vtūtur, vt coactus sit Kemnitius confiteri in secunda parte Examinis. pag. 1140. vbi de Sacramento Ordinis disputat, inualuisse apud veteres vsum, vocādi ministros

B Ecclesiæ sacerdotes, & eorum ministerium sacerdotium, licet in Scriptura Testamenti noui, eiusmodi vocabulum in hac significatione non inueniatur: quod quidem verissimum est. Nam non solùm Augustinus libro vicesimo de ciuitate Dei, capite decimo, & Chrysostomus in libris sex de sacerdotio, quos Kemnitius citat, & omnes posteriores passim vtuntur hac voce, sed etiam his antiquiores, vt GAVDENTIVS tractat. 2. de Exodo: *Dominus*, inquit, *discipulis fidelibus mādat, quos primos Ecclesiæ suæ cōstituit sacerdotes, ut indesinenter ista uitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus per singulas totius orbis Ecclesias celebrari.* Item Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos prope finem. Ambrosius in Psalmo 38. Eusebius libro quinto demonstrat. Euangelic. cap. 3. Cyprianus in singulis fermè epistolis. Tertullianus de præscriptione, & de velandis virginibus. Dionysius cap. 1. 3. & 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ, & alij om-

C nes hac voce vtunt. Et quod amplius est, ipsum S. Ioānem Apostulum sacerdotio functum, & laminam Pōtificalem gestasse scribit Polycrates apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 23.

Neque obstat, quod in nouo Testamento ministri Ecclesiastici non dicantur sacerdotes; caussa enim in promptu est. Quia enim tempore Apostolorum adhuc vigebat sacerdotium Iudaicum, & sacrificia cruenta offerebantur in templo Hierosolymitano, Apostoli (Domino inspirante) non vtebantur nominibus sacerdotij, sacrificij, templi, altaris, & similium rerum, vt facilius distinguerent Christiana sacra à Iudaicis, & ne putarētur, si ijsdem vterentur vocibus, eosdem illos ritus innouare, aut confirmare. Sed paulò pòst euerso templo Hierosolymitano, & cessātibus omnino sacrificijs Hebræorum, liberè cœperunt antiquissimi Patres vti nominibus, templi, altaris, sacerdotis, & sacrificij, vt res ipsa postulabat.

D Quare manifestè fallitur, vel potius mentitur Caluinus libro quarto institutionum, capite 18. §. 14. cùm dicit, honorem sacerdotij sic vni Christo veteres vendicasse, vt Antichristi vocem fore affirmet Augustinus libro secundo contra Parmenianum, capite octauo, si quis Episcopum inter Deum, & hominem intercessorem faciat. Nam Augustinus contra Parmenianum non loquitur de sacerdote, sed de mediatore, & nō de quocunque mediatore, sed de mediatore per modum redemptionis, quæ soli Christo propria est. Nā per modū deprecationis multos esse intercessores, & mediatores passim fatētur Patres. Nā sic appellat sanctos Martyres Basilius in orat. in 40. Martyres, & Hieronymus in epist. ad Fabiolā de veste sacerdotali, appellat Episcopos sequestres, id est, mediatores inter Deū & populū, per oblationem sacrificij altaris: quod et est apud Chrysostomum in 6. libro de sacerdotio. Nec solùm inter-

cesso-

cessores, sed nominatim sacerdotes AVGVSTINVS vo A cat Episcopos, & presbyteros lib. 20. de ciui. c. 10. *Episcopi, inquit, & presbyteri propriè dicuntur sacerdotes*.

Neque valet responsio Kemnitij loco notato, vbi fatetur nomen sacerdotij esse apud veteres, sed non vult accipi pro ministerio sacrificãdi, sed pro ministerio verbi, & Sacramentorum: istud enim solum ministerium tribui contendit in Scriptura noui Testamenti illis hominibus, qui à Patribus sacerdotes appellari consueuerunt. Hæc, inquam, solutio non est sufficiens. Nam IN PRIMIS sequeretur omnes Patres Græcos, & Latinos vel ignorasse vim huius vocis, vel de industria illa abuti voluisse. Nam vt ait Apostolus ad Hebræos 5. *Omnis Pontifex constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia* Et cap. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur*. Et inde probat idem Apostolus Christum non esse sacerdotem, si nihil habeat quod offerat. Quis ergo credat doctissimos Patres nomen sacerdotis tribuisse ijs, qui solùm docent populos, & ijs Sacramenta ministrãt; sed Deo nullum offerunt sacrificium? PRÆTEREA docere, & Sacramẽ B ta ministrare, non solũ conuenit Episcopis, & presbyteris, sed etiam Diaconis, & tamen Diaconi à veteribus non dicuntur sacerdotes; vt patet ex Augustino loco citato libro 20. de ciuit. cap. 10. vbi dicit Episcopos, & presbyteros propriè sacerdotes nominari: & ex Concilio IV. Carthag. can. 4. ubi apertè dicitur, Diaconos nõ ad sacerdotium, sed ad ministerium ordinari.

DICES, Diaconi non poterant omnia Sacramenta ministrare, & ideo fortasse non dicebantur sacerdotes. At nec presbyteri omnia Sacramenta ministrare poterant, vt patet de Sacramento Ordinis, & Confirmationis, & tamen sacerdotes dicebantur. Illa igitur sola vera caussa est, quam reddit Concilium Nicænum canone 14. quia videlicet Diaconi non habẽt potestatem sacrificia offerendi, sed solùm in sacrificio sacerdotibus ministrandi.

CAPVT XVIII.

Probatur sacrificium ex Liturgijs.

QVARTVM caput sumitur ex ritu celebrandi. Nã inprimis ex omnibus antiquis Liturgijs, quæ extant, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & ex libro quinto & sexto de Sacramẽtis Ambrosij, & ex Catechesi quarta & quinta mystagogica Cyrilli Hierosolymitani, qui magnam partem Liturgiæ exponunt; clarissimè patet, veteres Patres eo ritu celebrasse mysterium Eucharistiæ, vt nihil dubitauerint, eam esse verissimum sacrificium: plena sunt enim nominũ oblationis, sacrificij, victimæ, signorum, benedictionum, eleuationum, aliorumq; eiusmodi rituum. Quare Lutherus (vt suprà notauimus) in libro de formula Missæ, totum Canonem abstulit, quod non putaret eo incolumi existente, posse defendi, Missam non esse sacrificiũ. Canon autem verbis non multum mutatis, totus fermè inuenitur in Liturgijs, & in libris Ambrosij: & Cy- D rilli iam citatis: illa certè inueniuntur omnia, quæ Lutherum offendebant, nimirum nomina oblationis, & sacrificij.

Caluinus libro quarto Institutionum, capite 18. §. 11. excusari dicit nõ posse veteres, quin in actionis modo peccauerint: *Imitati sunt enim*, inquit, *propius Iudaicum sacrificandi morem, quam aut ordinauerat Christus, aut Euangelij ratio ferebat*. SCILICET melius nouit Caluinus, qui heri natus est, quid ordinauerit Christus, quàm Iacobus frater Domini, qui Cœnæ Domini cum ipso Christo interfuit, aut Clemẽs, qui ab Apostolo Petro didicit, aut Basilius, Cyrillus, Ambrosius, Chrysostomus, qui mille, & ducentis annis Caluinum præcesserunt.

CAPVT XIX.

Idem probatur ex ijs, pro quibus sacrificium Missæ offertur.

VLTIMVM caput, vnde Patrum sententiam adeò perspicuè cognoscimus, vt nullus pateat aduersarijs exitus, nisi Patres omnino reijciant, sumitur ex ijs, pro quibus sacrificium veteres offerebant. Nam si Eucharistia nihil esset aliud, nisi Sacramentum, certè non prodesset nisi sumenti, & mãducanti; quemadmodum Baptismus non alijs prodest, quàm ijs, qui baptizantur. Quod quidem aduersarij nõ negant: immò Philippus, Caluinus, Kemnitius, & alij totam controuersiam inter nos, & ipsos esse dicunt; An Eucharistia non solũ debeat distribui manducantibus, sed etiam offerri pro salute aliorum, tum viuentium, tum mortuorum: id enim posterius ad uerissimum sacrificiũ pertinere non B dubitant.

Iam verò Patres non solùm in Liturgijs citatis, offerunt Eucharistiam pro peccatis viuorum, & defunctorum, pro pace, pro incolumitate, pro omnibus denique necessitatibus, tum spiritualibus, tum temporalibus: sed etiam in alijs libris passim docent, id fieri debere; quæ testimonia infrà suo loco adducenda erunt, cũ ad eam quæstionem venerimus, sitne hoc sacrificium propitiatorium. Interim autem vnus, aut alter ex patribus sufficient.

Ioan. CHRYSOSTOMVS hom. 79. ad populũ Antiochenum: *Altari*, inquit, *assistens sacerdos, pro terrarum orbe, pro Episcopis, pro Ecclesia, pro gubernantibus Ecclesiam iubetur Deo offerre*. Et hom. 72. in Matthæum, addit offerri etiam pro infirmis, pro sanis, pro terræ fructibus. Homil. 21. in Acta, & libro sexto de sacerdotio, & alibi addit etiam pro mortuis. AVGVSTINVS libro 22. de ciuitat. Dei, capit. 8. scribit à suis presbyteris oblatum sacrificium Eucharistiæ pro domo liberanda à dæmonum vexatione, & libro nono Confessionum capite duodecimo, scribit, sacrificium pro matre sua de- C functa oblatum. Et ne putemus meram esse cæremoniam pro defunctis offerre, ipse idem in Enchiridio, capite 110. scribit, hostiam hanc pro non valde malis propitiationem esse. Sed de ijs satis. Siquis autem velit testimoniorum farraginem, legat Ioannem Garetium.

CAPVT XX.

Probatur sacrificium Missæ ex coniunctione legis, & sacrificij.

VENIO nunc ad argumenta, quæ ex ipsa ratione Scripturarum, & Patrum lectione instructa peti possunt, PRIMA ratio desumitur ex cõiunctione, quæ D est inter religionem, seu legem, & sacrificium: & hoc syllogismo concludi potest. Tanta coniunctio est inter legem, seu religionem, & sacrificium externum, ac propriè dictum, vt omnino necesse sit, aut legem, & religionem verè & propriè in Christi Ecclesia non reperiri; aut sacrificium quoque externum, & propriè dictum in Christi Ecclesiæ reperiri. Nullum autem est, si Missam tollas: est igitur Missa sacrificium externum, & propriè dictum.

Propositio prima probatur. PRIMO ex eo, quòd ferè omnis religio, seu vera, seu falsa, omni loco & tempore, semper ad cultum Dei sacrificia adhibuit. Hinc. n. colligitur id prodire ex lumine, & instinctu naturæ, & esse primum quoddam principium à Deo nobis ingenitum. Falsissimum enim est, quod dicit Kemnitius, vt

hoc

argumentum eludat in secunda parte Examinis, pag. 743. hunc esse instinctũ naturæ corruptæ quę est fons, & radix omnium superstitionũ. Nam etsi natura corrupta reuera fons est, ac fuit idololatriæ, & aliarum omnium superstitionum: tamen cùm omnes Gentes in vno aliquo principio conueniunt, id sine dubio nõ ex corruptione naturæ, sed ex bono naturæ, id est, ex eo lumine prodit, qđ Deus illi inseruit: q.n. ex corruptione prodeũt, non sunt eadẽ apud oẽs. Itaq; Deũ esse, colẽdum esse, inuocandũ esse, illi sacrificia deferenda, & similia; quæ in genere apud omnes sunt, & semper fuerunt eadem, ex bono naturæ sunt. At Deos esse multos, colenda idola, sacrificandos homines, & alia quæ multipliciter variantur, ex corruptione sunt. Præterea id quod ex corrupta natura prodit, non est commune bonis, & malis, nec à Deo probatur. Ad sacrificandum esse, multi optimi, & sanctissimi viri cẽsuerũt, vt Noë, Abrahã, Iob, Melchisedech. & Deus ipse sacrificia approbauit, & iussit etiam fieri: non igitur ex corruptione naturæ oritur sacrificandi instinctus.

Probatur SECVNDO eadem propositio. Sacrificium cum ipsa religione natum est, & cum illa extinguitur; est igitur inter ea coniunctio quædam planè necessaria. Antecedens patet. Nam primi homines, qui Deum coluisse leguntur, Filij Adami fuerunt Cain, & Abel; illi autem sacrificia obtulisse leguntur Genes. 4. Deinde mundo per diluuium abolito, cùm iterum renouaretur religio, simul renouata sunt sacrificia p Noë Gen. 8. & deinde cum ob varias persequutiones, religio vera in periculum adduceretur, nihil prophetæ magis lamentabantur, quàm sacrificiorum cessationem. 3. Regum 19. inquit Helias. *Dereliquerunt pactum tuum filij Israel, altaria tua destruxerunt, & Prophetas occiderunt.* 2. Paral. 15. inquit Azarias: *Transibũt multi dies in Israel absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque lege.* Danielis 3. inquiunt tres S. Pueri: *Non est in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum apud te, vt possimus inuenire misericordiam tuam.* Et Dan. 12. dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium, nimirum, vt religionem penitus tollat. Deniq; Apostolus. Hebr. 7. dicit, populum sub sacerdotio Leuitico accepisse legem, & deinde addit translato sacerdotio necesse esse, vt & legis translatio fiat.

Probatur TERTIO. Sacrificium propriè dictum est cultus proprius Dei, id est, qui soli illi omnium cõsensu debetur: nam alia omnia genera honoris sũt aliquo modo communia cum creaturis, vt suprà probatũ est; ergo nulla esse potest religio sine sacrificio propriè dicto. Nam religio ad colendum Deum instituitur: non autem colit Deum, sed potius ignominia illum afficit, qui cultum illi soli debitum, ei non adhibet. Certè inter homines si quis Regi non tribueret titulum honoris, qui solis cõuenit Regibus, Maiestatem videlicet, et si conseruaret omnes inferiores titulos, non modò Regem non honorare, sed etiam contumelia afficere iudicaretur.

Probatur nunc assumptio primi syllogismi; sublato videlicet sacrificio Missæ, nullum restare in Ecclesia Christi sacrificium propriè dictum. Nam si vllum assignari posset, id esset sacrificiũ crucis: id. n. vnum aduersarij assignãt, atque id esse volunt vnicum, & verũ Christiane religionis sacrificium. Sed nos probabimus, sacrificium crucis, quamuis verissimum sacrificium fuerit, non esse eiusmodi, quale requiritur ad legem, seu religionem constituendam, & conseruandam; qualem in terris, vsque ad mundi consummationem Christus esse voluit: & ideo si nullum aliud habeamus, planè sequi, vt nullam habeamus religionem.

A Probatur igitur PRIMO, quia sacrificium crucis, nõ est proprium Christianæ religionis, sed commune omnibus veris religionibus, quæ ab initio mundi fuerunt. Nam, & in lege naturæ, & in lege scripta, omnia sacrificia in hoc vnum respiciebant, & hoc vnum profitebantur, & quotquot iusti fuerunt ab initio mundi, ob huius sacrificij participationem iusti fuerunt: non igitur distinguitur Christiana religio ab antiquis, per sacrificium crucis.

SECVNDO, sacrificium crucis semel peractum est, ac deinde desijt esse, neque mansit postea nisi per effectum, & virtutem, vt notum est; immò nunquam fuit tempore Christianæ religionis; ea enim post Christi mortem propriè cœpit. At sacrificium proprium religionis debet ipsam perpetuò comitari, vt suprà probatum est.

TERTIO, religio quæuis sacrificium externum, ac visibile requirit, ad quod homines illius religionis B peragendum conueniant, & quod ab ipsis frequentari possit. At nihil huiusmodi in sacrificio crucis reperitur. Est enim respectu Christianorum inuisibile, cùm sola fide non oculis cernatur, vnde nec ad illud conueniri potest à populis; nec etiam si cerneretur, à populo, vel sacerdotibus Christianis frequentari posset, non enim fas esset vt Christum Christiani toties interficerent.

QVARTO, sacrificium Christianæ religionis debet esse ritus quidam à Deo Christianis præceptus, pertinens ad illum cultum, qui latria dicitur, vt rectè Augustinus affirmat libro vicesimo contra Faustum capite vicesimo primo. At Christi occisio, quæ dicitur sacrificiũ crucis, neque ritus dici potest, cum fuerit ipsa veritas, quam omnes ritus adumbrabant; & multò minus ritus Christianis præceptus dici potest, nisi quis velit nobis à Deo imperatum summum scelus, Christi videlicet interfectionẽ, & mortem. Et deniq; minimè omnium cultus latriæ dici potest, cum potius Christum C occidere summum sacrilegium dici debeat.

ACCEDANT testimonia Patrum, quos suprà citauimus in explicanda definitione sacrificij, qui dicunt sacrificium Eucharistiæ esse vnicum, & singulare sacrificium Christianorum.

ACCEDAT deniq; testimonium CYPRIANI in ser. de Cœna Domini, vbi dicit, si Eucharistia manducãdo consumeretur, fore vt nullum nobis remaneret sacrificium, & per hoc tota religio interiret.

DICES; Cur ergo B. Paulus Hebr. 7. cùm dicit, trãslato sacerdotio debere etiam transferri legem; non dicit trãslatum esse sacerdotium Leuiticum ab Aarone, & successoribus in S. Petrum, & successores; sed solùm in Christum? RESPONDEO; Apostolus non dicit translatum esse Leuiticum sacerdotium ab Aarone in Christum, sed translatum esse sacerdotium Leuiticum in sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quod sacerdotium æternum esse, & in Ecclesia perpetuò vigeD re debet. Vnde cùm postea nominat Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, non ipsum considerat, vt præcisè obtulit sacrificium crucis, sed vt per ministros suos perpetuò sacrificat seipsum in Eucharistia: hoc enim solo modo, vt suprà ostendimus, perpetuum habet sacerdotium.

CAPVT XXI.

Probatur sacrificium Missæ ex comparatione legis Christianæ ad Mosaicam.

ALTERA ratio principalis ducitur à collatione Ecclesiæ, & Synagogę, siue legis nouę, & veteris populi Christiani, & Iudaici. Est autem hęc ratio; In populo

pulo Iudaico fuerũt sacrificia propriè dicta; ergo & in populo Christiano esse debent.

Probatur consequentia; nam antecedens extra controuersiam est. PRIMO, Christus non omnino sustulit ea, quæ Deus in veteri lege instituerat; nec enim contrarius erat Patri suo, aut sibi ipsi; sed aut perfecit, aut mutauit in meliora; vt patet in præceptis, & Sacramẽtis. Nam præcepta non sustulit, sed explicuit, Matth. 5. & consilia addidit quæ ad præceptorum perfectam obseruationem conducunt. Pari ratione Sacramenta Circumcisionis, Agni Paschalis, & similia non sustulit, sed mutauit in alia verè, & propriè dicta Sacramenta, sed vt Augustinus dicit epist. 118. pauciora, faciliora, & præstantiora: ergo eodem modo sacrificia non debuit omnino tollere de medio, sed mutare.

SECVNDO, sacrificium est summus cultus, qui Deo tribui possit. Nam sine controuersia res verbis præstant; & inter res, sacræ prophanis; & inter sacras, publicę priuatis; & inter publicas; eæ, quarum ipsa substã tia in Dei honorem consumitur, quàm eæ, quarum solus vsus. Tale autem est sacrificium propriè dictum, vt notum est. Quare si hoc genus cultus fuisset in veteri lege, & non in noua; fuisset Deus in veteri lege longè maiori honore affectus, quã in noua: & proinde Christus Patris sui, non gloriam, vt dicebat, sed ignominiam procurasset.

TERTIO, caussa cur populus Hebræorum sacrificia externa, & propriè dicta habuerit, omnes inueniuntur etiam in populo Christiano. Habuerunt illi sacrificia externa, & visibilia, quia & ipsi populus erãt externus, & visibilis, nempe non ex solo spiritu, sed carne, & spiritu constans. At populus etiã Christianus externus, & visibilis est, & carne, & spiritu constat. Habuerunt illi sacrificia, vt Christi mortem, quę est vnicum precium, & vnica salus nostra, sæpe repræsentarent, & commemorarent, cùm eam præsentem intueri non possent. At nos etiam Christi mortem præsentem intueri nequimus; ergo egemus sacrificio, quo sacrificium illud crucis iugiter commemoremus. Habuerunt illi sacrificia, quibus Deum colerent honore summo, & soli illi debito. At nos etiam debemus Deũ colere honore summo, & soli illi debito. Habuerunt deniq; illi sacrificia vt Deum placarent, vel ab eo beneficia impetrarent, vel pro impetratis gratias agerent. At ijsdem de caussis & nos sacrificijs indigemus; immò quò nos plura à Deo beneficia accepimus, eò magis ad sacrificandum obligamur. Quare rectè Petrus Cluniacensis scribit hæreticos qui sacrificiũ de Ecclesia tollere cupiunt, id tentare Diabolo suggerẽte, vt gens illa Deo præter cęteras sit ingrata, quæ præter cæteras pluribus, & maioribus à Deo beneficijs ornata est.

QVARTO, reipsa Christiani retinent omnia alia genera honoris, & cultus, quibus Hebræi Deũ colebant, nimirum adorationem, inuocationem, votorum nuncupationem, hymnos, psalmos, cantica, dies festos, ieiunia, eleemosynas, & similia. Quis igitur sibi persuadere possit, solum illud genus honoris, quod est proprium Dei, nobis à Christo prohibitum esse, cum omnia alia sint ab eo permissa; præsertim cùm Christus nihil ardentius procurauerit, quàm Dei gloriam, & honorem?

Neque satisfaciunt, qui dicunt, cultum internum esse nobiliorem externo: Christianos autem internum cultum Deo præstare. Nam etsi internus cultus nobilior externo sit, tamen vtrique præstat internus cũ externo coniunctus, siue internus cultus cum externa illius protestatione. Est autẽ signum, & protestatio summi interni cultus, ipsum sacrificium, vt Augustinus sæpe docet lib. 10. ciuit. Vnde tres pueri Daniel 3. *In animo*, inquiunt, *contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur; sicut in holocausto arietum, & taurorũ, & sicut in millibus agnorum pinguium; sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie* Optant enim sancti pueri in captiuitate positi, vt internus eorum affectus sic Deo placeat, quemadmodum placeret si eum ostendere, & protestari possent, externo signo sacrificiorum.

QVINTO, sacrificia non sunt primum in lege Mosis instituta, sed ex lege naturæ ortum habent, vt patet ex sacrificijs Abel, Noë, Melchisedech, Iob, & aliorum: ergo etiamsi Christus abrogare voluisset omnia instituta legis Mosaicæ, non tamen sacrificia omnino abrogare debuisset.

CAPVT XXII.

Probatur idem ex differentia Sacramenti, & sacrificij.

TERTIA ratio ex differentia, quæ est inter Sacramentum, & sacrificium, sumi potest. Nam cõmune est omnibus Sacramentis, vt ab alio dentur, ab alio accipiantur: neque vllus sibi ipse Sacramentum administret. Ita videmus in Baptismo, alijsque Sacramentis accidere; nemo enim seipse baptizare finitur, etiamsi extrema adsit necessitas. Pari ratione nemo seipse confirmat, nemo se absoluit, nemo se sacris Ordinibus initiat, nemo se inungit. Eodem igitur modo si Eucharistia solummodò Sacramentum esset, nemo sibi eam ministrare posset; cuius tamen contrarium semper fuit in vsu quod attinet ad eos, qui Eucharistiam consecrant.

DEINDE, Sacramenta omnia in actione consistunt, non in re aliqua permanente, vt patet de Baptismo, & ceteris Sacramentis; non enim aqua consecrata, sed ablutio est Sacramentum Baptismi. Sola Eucharistia non in actione, sed in re permanente consistit, vt suprà probatum est, cuius differentiæ vix alia ratio reddi potest, nisi quia Eucharistia nõ solùm Sacramentum, sed etiã sacrificium esse debuit.

DENIQVE, nullum aliud Sacramentum continet reipsa corpus Christi, sed solùm sunt signa visibilia, continentia virtualiter gratiam sanctificationis neq; aliud requiritur ad rationem Sacramenti, cùm Sacramenta nihil sint aliud, nisi instrumẽta sanctificationis. Quare etiam Eucharistia potuisset verè, & propriè Sacramentum esse, etiamsi Christi corpus reipsa non contineret. Quæ igitur caussa est cur debuerit necessario Eucharistia Christi corpus reipsa continere, nisi vt posset verè, & propriè Deo Patri à nobis offerri, & proinde sacrificium esse verè ac propriè dictum? Et sanè mirũ est, cur Lutherani concedant, corpus Christi verè, & realiter præsens esse in Sacramẽto Eucharistiæ, & simul admittant victimam esse omnium, quæ vnquam fuerũt, præstantissimam; & tamen pertinacissimè negent, posse, aut debere offerri Deo, quasi non sit omnino exploratũ & certum, debere Deo offerri id, quod habemus optimum.

CAPVT XXIII.

Probatur idem ex consensu Ecclesiæ.

POSTREMA ratio, eaq; meo quidẽ iudicio, efficacissima apud illos omnes, qui nõ nimium sibi placẽt, quosq; superbiæ fumus non omnino excæcauit, sumitur ex cõsensu & testimonio totius Christianæ Ecclesiæ, Græcæ, Latinę, Barbarę; quę ab annis mille floruit. Nã aduersarij fatentur Missam Pontificiã vt nunc est, sacrificiũ esse. Id habent expresſè Lutherus in primo scripto contra Regẽ Angliæ. Caluinus lib. 4. Inst. cap. 18. §. 1. & Kemnitius pag. 774. & alij. Missa aũt, vt nũc est, tempore S. Gregorij Papæ I. absoluta est, vt Kemnitius

tius fatetur pag. 826. & 827. vbi de canone Missæ disputat: & constat à tempore S. Gregorij nihil ad Canonẽ Missæ aditũ esse. Porrò Gregorius ante annos circiter mille floruit; ergo testimonio aduersariorum, Missa pro sacrificio haberi cœpit in Ecclesia, ab annis vt minimum mille.

Fuisse aũt hanc sententiam receptam non in sola Vrbe Roma, sed in toto orbe terrarum, fatentur etiã aduersarij: nam ideo Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. *Missa*, inquit, *creditur passim esse sacrificiũ, quod offertur Deo. Accedunt his dicta sanctorũ Patrũ, tot exempla, tantusq; vsus per orbem constanter obseruatus.* Et infrà: *Nec moueat*, inquit, *quòd totus orbis cõtrarium & sensum, & vsum habet.* Et in principio libri de abroganda Missa, seu potius in epistola dedicatoria eius libri: *Magnum est*, inquit, *certè tot seculorum consuetudini, tantæ multitudinis sensui, tantorumque auctoritati reluctari.* Et paulò infrà apertè dicit se esse solum contra orbem terrarum; sic enim sibi ipse obiicit: *Tu solus sapis? totne errant vniuersi? tanta secula ignorauerunt?* Sic etiam Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. *Pestilentissimo*, inquit, *errore Satan totum penè orbem obcæcauit, vt crederet Missam sacrificium, & oblationem esse ad impetrandum remissionem peccatorum.* Et paulò infrà: *Congredi me lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanus Antichristus, & eius Prophetæ totum orbem imbuerunt.* Et infrà §. 18. dicit, hanc sententiam, quòd Missa sit sacrificium; inebriasse omnes Reges terræ, & populos à summo vsq; ad nouissimum.

Et quamuis aduersarij id non dicerent, res tamẽ certissima esset. Constat enim apud Latinos semper fuisse eandem Missam, ex ijs, qui diuersis temporibus illam exposuerunt, Isidoro, Amalario, VValfrido, Ruperto, Hugone, Innocentio III. Bonauẽtura, & alijs: & similiter apud Græcos id clarissimè cõstat, ex Maximo Monacho, Germano Cõstantinopolitano, Simeone Thessalonicensi, & Nicolao Cabasila; & nunc demùm ex cẽsura Orientaliũ ad Confessionẽ Augustanam c. 13.

Et hoc igitur principio certissimo, & ab aduersarijs concesso, nẽpe Missam habitam esse pro sacrificio ab annis vt minimum mille, in toto orbe terrarũ, sequitur necessariò, si non est verum quod nos docemus, PRIMO Ecclesiam totam perijsse, & Christum sponsam suã, & hæreditatem amisisse; non. n. Ecclesia Christi esse potuit, quæ palàm idololatriæ tot seculis seruiuit. SECVNDO sequit' falsa esse vaticinia Prophetarum Oseæ 2. & aliorũ, qui prædixerunt post Christi aduentũ idololatriam cessaturam. TERTIO falsam Christi promissionẽ Mat. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eã.* & Angeli Luc. 1. *Regni eius nõ erit finis.* QVARTO falsã Apostoli sentẽtiam 1. Tim. 3. Ecclesiam esse columnã, & firmamentum veritatis. QVINTO Sanctos omnes, qui plurimi his postremis seculis vita, & miraculis floruerunt, idololatras, ĩpios, & sacrilegos fuisse. SEXTO Deũ qui tam multa futura, & minus necessaria illis reuelauit, hoc tamen mysterium summè necessarium nulli omnino, quamuis sanctissimo viro, ante Lutherum reuelasse. Quod si hæc absurdissima sunt, & nullo modo credibilia, certè sequitur, vt verum sit quod nos cũ Ecclesia Catholica docemus: quod sanè etiam aduersarij intelligerent, si non omnino in reprobum sensum dati essent. Istam enim consequentiam nulla ratione negare possunt; Orbis terræ ab annis mille credidit Missam esse sacrificium, ergo vel Missa est sacrificium, vel ab annis mille desijt Christi fides esse in terris; perijt Ecclesia; redijt idololatria; vana fuerũt Prophetarũ, & Christi ipsius oracula.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

NVNC demùm soluendæ sunt aduersariorũ obiectiones, Lutheri, Caluini, Kemnitij; nam reliqui vix aliquid noui adferunt. PRIMVM igitur Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. & in libro de abroganda Missa, duo argumenta proponit, eaque confidenter opponit omnibus omnium Sanctorum testimonijs, & totius orbis terræ, atq; omnium seculorum consensui. PRIMVM argumẽtum sumitur à verbis. SECVNDVM ab exemplo Christi.

PRIMVM eiusmodi est; Cœna Domini est Sacramẽtum, ac Testamentum Christi; sic enim ipse ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*; ergo sacrificium esse non potest. Nam sacrificij ratio cum ratione Sacramenti, & Testamenti omnino pugnat. Sacrificiũ enim est aliquid, quod nos Deo offerimus: at Sacramẽtum datur nobis à Deo, & similiter Testamentum cõtinet promissionem hæreditatis nobis factam. PRÆTEREA Sacramenti, & Testamenti promissio fide accipitur; sacrificium contrà ex fide procedit. Sacramẽtum, & Testamentum ad nos à Deo descendunt; sacrificiũ à nobis ad Deum ascendit. Item sicut non possunt idẽ esse oratio & quod oratione accipitur; ita non possunt idem esse Testamentũ, & sacrificium. DENIQVE sicut ridiculum est dicere per Testamentum dari aliquid testatori ab hærede, cùm è contrario detur aliquid hæredi à testatore: sic etiam ridiculum videri debet, si quis dicat per Eucharistiæ Sacramentum nos Deo aliquid offerre, cùm ipse potius nobis aliquid promittat, & donet. Hoc argumentum per multas paginas versat Lutherus, ac fundamentum esse dicit totius doctrinæ suæ in hac materia: ac propter huius rei ignorantiam, pronunciat idololatras esse omnes Sacerdotes, & Episcopos, cum omnibus suis maioribus.

RESPONDEO; tribus modis peccat argumẽtum Lutheri. PRIMO, quia assumit, sacrificium esse opus, quod nos Deo exhibemus, & illud opponit, vt nostrã actionem, actioni Christi. At nos non hoc dicimus, sed asserimus tam Sacramentum, seu Testamentum, quàm sacrificium esse Christi opus, & actionem: idem. n. Christus, qui nobis seipsum per Eucharistiam præbet in cibum, idem seipsum per Eucharistiam Patri obtulit, & quotidie per ministros suos se offert in sacrificium. Immò inter alia bona, quæ nobis Christus moriens Testamento suo reliquit, vnum fuit corpus ipsius, & sanguis, quo vteremur, tum vt illa Deo offerremus, tum vt inde animæ nostræ reficerentur. Neq; dissimile est quod agunt homines pij, dum Testamenta sua condũt primùm enim aliquid donant Deo in vsum Ecclesiarum, aut pauperum, deinde hæreditatem filijs relinquunt.

Sed etiamsi hoc sacrificium esset omnino opus nostrum, adhuc argumentum Lutheri non concluderet: nam peccat SECVNDO, quòd confundit promissionem cum signaculo promissionis. Siquidem in Sacramẽto, & Testamento Christi, distinguenda sunt in doctrina Lutheri promissio, quæ consistit in verbis: *Accipite, manducate, &c.* & signaculum, quod est ipsum corpus Domini, & sanguis sub specie panis, & vini: ex his duobus promissio non est sacrificium. Et hoc probat, si quid probat, argumẽtum Lutheri. Aliud enim est, promitti nobis aliquid à Deo, aliud, nos Deu aliquid offerre. At signaculum promissionis, nulla est ratio cur sacrificiũ esse non possit: cur. n. nõ possit Deus victimã sibi oblatã, instituto & mãdato suo, assumere in signaculũ promissionis? immò reipsa in lege veteri sic Deus fecit. Nam Testamentum vetus Exod. 24. obsignauit sanguine victimæ, tunc sibi immolatæ, dicente Mose: *Hic*

est

est sanguis Testamenti, quod misit ad vos Deus. Sic etiã omnia sacrificia legis veteris, & vera sacrificia erant, & tñ signacula erãt promissionis Christi venturi, & morituri. Quid igitur mirum, si sanguis Domini in altari existens, per consecrationem simul sanguis sit victimæ Deo oblatæ, & signaculum promissionis diuinæ?

TERTIO peccat argumentum Lutheri, quod non distinguat rationes formales Sacramenti seu Testamẽti, & sacrificij. Ita enim argumentum procedit, ac si nos diceremus, sacrificium, qua sacrificium est, esse Sacramentum; vel Testamentum, & contra; vel dare, idem esse quod accipere; petere, idem quod promittere. At non ita sumus hebetes, aut rudes, vt ista dicamus: sed quod dicimus, hoc est; Eucharistiam Sacramentum esse, quatenus est signum externum, & visibile inuisibilis gratiæ, & refectionis, quæ nobis confertur, dum Eucharistiam ritè sumimus: eandem esse Testamentum, quatenus est instrumentum publicum, & authenticum diuinæ voluntatis, & promissionis: eandem esse victimam & sacrificium, quatenus Deo offertur. Neq; repugnat, vnum & idem accipi, & dari; neq; valet quidquam illa consequentia: Accipimus à Deo Eucharistiam, ergo non possumus eandem illi offerre. Nam nihil omnino habemus quod Deo offeramus, nisi quod ab eo accepimus; iuxta illud Dauidis in lib. 1. Paral. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.*

SECVNDVM Lutheri argumentum sumitur ab exẽplo Christi, qui in vltima cœna legitur in mensa sedisse, & Sacramentum discipulis distribuisse, non autem illud Patri obtulisse.

RESPONDEO; Christi exemplum nobis maximè fauet. Nam etiamsi Euangelistæ non expresse dixerint, Christum se Patri in cœna obtulisse; tamen neque expresse dixerunt, non se obtulisse. Et præterea nos ex loci illius circumstantijs, ex figuris, & vaticinijs Prophetarum, ex testimonio expresso antiquissimorum Patrum scimus, Christum se, Patri in cœna in sacrificiũ obtulisse; & hoc ipsum fieri mandasse, cum ait: *Hoc facite.* Neque est id nouum in mysterijs fidei. Nam nullus Euangelista scribit, in vltima cœna Christum immolasse agnum Paschalem, & eundem comedisse accinctis renibus, & cum baculis in manu; immò neque expresse scribunt Euãgelistæ, illum comedisse agnum Paschalem: & tamen nemo dubitat ista omnia facta esse, cùm esset Dominus obseruantissimus legis, & Pascha parari iussisset. Neq; dicunt expresse Euãgelistæ, Christum in calice, quem sanguinis sui calicem appellauit, posuisse vinum; nam illa verba: *Nõ bibam ex hoc genimine vitis*, suprà ostendimus dicta esse de calice, quem bibendum dedit Dominus post agni Paschalis manducationem, non de calice Eucharistiæ: & tamen quis hoc tempore inficiaretur, in illo calice fuisse vinum? id enim omnes scriptores tradunt. Quare si Lutherus ab exemplo Christi probare cupit, Missam non esse sacrificium; certum aliquod testimonium afferat, vbi legamus Christum non se obtulisse in cœna: nam illa argumenta negatiua; Non habetur expresse in Scriptura, ergo non est factum iam ipsis etiam pueris ridicula sunt.

Præter hæc argumenta, habet idẽ Lutherus insignẽ imposturam in principio libri de abroganda Missa priuata, vbi dicit, Papam ingressurum in epistolas decretales, pro fundamento citare illa verba Pauli: *Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat*; & inde deducere, post Christi ascensionem translatum fuisse sacerdotium à Christo in Petrum, deinde à Petro in Papam, & à Papa in suos successores. Quã Lutheri imposturam iterum repetit Illyricus in Apologia Cõfessionis Antuerpiensis, cap. de Missa, vbi etiam addit Papã loqui de sacerdotio secundũ ordinem Melchisedech.

SED hic tria sunt mendacia. PRIMVM, quod Papa

A ista dicat ingressurus in decretales epistolas, & pro fundamẽto iaciat. Nam ille Canon; *Translato sacerdotio*, non habetur in 1. titulo, sed in 2. nec in principio illius tituli, nam duo alij canones præcedunt.

SECVNDVM mendacium est, quòd Papa ista dicat. Nam in toto illo canone, non est nomen Christi, nec Petri, nec Papę, sed ponuntur ipsa verba Pauli cũ quadam annotatiuncula S. Augustini, quæ solùm cõtinet, legem & sacerdotium esse omnino connexa.

TERTIVM mendacium est, quòd in eo canone agatur de sacerdotio Christi, vel Melchisedech. Nam expresse agitur de sacerdotio Leuitico, vt glossa bis notat. Itaque mera sunt Lutheri somnia, translatum esse sacerdotium à Christo in Petrum, vel à Petro in Papam.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Ioannis Caluini.

B IOANNES Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. quinq; argumenta proponit, cùm dicit se verbo Dei clarissimè demonstraturum sacrificium Missæ insigni cõtumelia Christum afficere; crucẽ eius sepelire, & opprimere; mortem eius in obliuionem tradere; fructũ, qui ex ea nobis prouenicbat, tollere; Sacramentũ quo mortis memoria relicta erat, eneruare, & dissipare: quæ oĩa argumenta exequitur in sequentibus sectionibus.

PRIMVM igitur tale est argumentum. Christus est sacerdos in æternum: ergo nulli substitui debent Christo successores, aut vicarij. Ergo nulli sunt modò sacerdotes in terris, proinde nec sacrificia: nam in veteri lege ideo multiplicabantur sacerdotes, quia morte prohibebãtur permanere, vt Apostolus dicit ad Hebr. c. 7. Neque responderi potest, eos qui nunc ordinantur sacerdotes, non succedere Christo, sed eos suffraganeos esse. Nam Apostolos loco citato non cõcedit vllorum sacerdotum multiplicationem, nisi propter mortem C præcedentium, Christus autem semper viuit, & sacerdos manet; ergo solus fungitur sacerdotio: vel si multi sunt in terris sacerdotes, Christo sacerdotium abrogat.

RESPONDEO; Nullus Catholicorum affirmat, sacerdotes, qui sunt in Ecclesia, Christo succedere: quare non erat opus, vt id Caluinus refelleret; nam quod Lutherus, & Illyricus mentiuntur, id haberi in epistolis decretalibus paulò antè refutatum est.

Quod autem attinet ad vicarios, & suffraganeos, vel potius ministros Christi in sacerdotio secundum ordinem Melchisedech, falsum est horũ multiplicationẽ repugnare vnitati, & æternitati sacerdotij Christi. Nã Christus non solùm est sacerdos, sed ẽt est vnicus, & ęternus Magister noster, vt ipse dicit Matth. 23. Immò ẽt ad sacerdotium pertinet docere, vt idem Caluinus fatetur eodem lib. 4. Instit. cap. 1. §. 5. & tñ quia Christus non docet nunc per se humano more, & visibiliter, vt hominum natura requirit, non repugnat vnitati, & D æternitati magisterij ipsius, vt sint multi homines, qui dicantur Doctores, & Magistri, & in hac re vicarij, suffraganei, & ministri Christi, vt patet ex Paulo, qui 1. Timoth. 2. & 2. Timoth. 1. vocat se Doctorẽ, & Magistrũ, & 1. Cor. 3. vocat se & alios nõnullos, Dei coadiutores, & ministros, & 2. Cor. 5. dicit: *Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Itaq; obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*: quibus verbis se, & legatũ, & vicariũ Christi facit. Idẽ dici potest de officio pascẽdi, & Sacramenta ministrãdi. Christus enim est pastor oĩum ouiũ, & ipse est, qui baptizat, & Sacramenta cetera confert, oĩum consensu; & tñ quis vnquam negauit, debere esse in Ecclesia multos pastores, & Sacrorum ministros, q loco Christi, & vt ministri Christi visibiliter ista faciãt? Nõne ipsi ẽt aduersarij pastores, & doctores, & ministri dici volũt, & quotidie docẽt, & baptizant, & tñ nõ putant se derogare vnitati

Magisterij, & Pastoratus Christi? Eodē igitur modo, quia Christus nō sacrificat nūc per se visibiliter, & humano more in terris: non repugnat vnitati, & æternitati sacerdotij eius, vt habeat in terris sacerdotes ministros, & vicarios, per quos id faciat. Immò vt suprà demonstrauimus, non potest Christus alia ratione verè dici sacerdos in æternum, nisi per ministros sacrificet, quandoquidem certum est, eum per se propriè non sacrificare.

Ad locum autem Apostoli, qui videtur absolutè excludere multiplicationem sacerdotum in Testamento nouo in promptu est responsio. Apostolus enim excludit absolutè multiplicationem sacerdotum in eadem dignitate, & potestate; non autem sacerdotum inferiorum, & qui respectu Christi ministri sint, & dicantur. Nam in lege veteri ob mortem Aaronis, successit illi in eadem dignitate, & potestate Eleazarus, Eleazaro Phinees, & sic de alijs, & si nunquam Aaron mortuus esset, nullus ei successisset; tamen viuente etiam Aarone multi alij erant inferiores sacerdotes. Sic igitur Christo nemo succedit in eadem dignitate, & potestate, quia nunquam moritur: tamen ipso viuente, multi inferiores ordinātur, qui sint eius vicarij, & administri. Quod etiam videmus in regno temporali, vbi Regi, quamdiu viuit, nūquam succeditur, licet is multos habere soleat vel Proreges, vel ministros, per quos in varijs prouincijs ius dicat.

SECVNDVM Caluini argumentum tale est, Non potest erigi altare, quin euertatur crux Christi, nec potest offerri sacrificium Missæ, sine iniuria sacrificij crucis. Nam sacrificium crucis habet vim infinitam, & æternam: ergo non egemus alio sacrificio; ergo multiplicare tot sacrificia Missæ, nihil est aliud, quàm negare virtutem, & sufficientiam sacrificij crucis. Neque valet effugium eorum, qui dicunt Missæ sacrificium idem esse cum sacrificio crucis. Nam si sacrificium crucis verè habet infinitam, & æternam vim, non solùm non egemus alio sacrificio, sed neque alia repetitione eiusdem sacrificij. Neq; illud aliorum effugium valet, qui dicunt, repetitionem huius sacrificij ad id necessariam esse, vt applicetur singulis vis primæ oblationis sacrificij crucis. Nam ad hāc applicationem satis esse possunt media à Christo instituta, prædicatio scilicet Verbi, & sacræ Cœnæ administratio. Et confirmantur hæc omnia ex Apostolo Hebr. 9. & 10. vbi legimus Christum semel apparuisse per immolationem suam: item voluntate Dei nos sanctificatos esse per oblationem corporis Iesu Christi semel: item Christum vna oblatione consummasse in perpetuum sanctificatos: denique acquisita semel remissione peccatorum, nullā amplius restare oblationem. Accedit vltimò Christi vox, Ioan. 19. *Consummatum est*; quibus verbis testatur Dominus vno suo sacrificio perfectum esse, & completū, quidquid in salutem nostram erat.

RESPONDEO; Quod Apostolus ait Roman. 3. de lege & fide: *Nunquid legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*; idem nos de cruce, & Missa dicere possumus; Nunquid crucem euertimus per Missam? absit, sed crucē statuimus. Quomodo enim Missa crucem euerteret, quæ nihil fermè est aliud, nisi continua commemoratio crucis? Sed ad argumentum. Fatemur sacrificium crucis, vim infinitam, & sempiternam habere ad sanctificandum, atque inde sequi concedimus, non esse opus alio sacrificio crucis, aut eiusdem sacrificij crucis repetitione; id est, nō esse opus, vt alius Christus moriatur pro nobis, aut vt idem Christus sępius moriatur. Negamus aūt inde sequi, nō posse sine crucis Christi iniuria multiplicari sacrificia repræsentantia sacrificium crucis, & eius fructum nobis applicantia. Nam si ita esset, non solùm tollerentur Missæ de medio, sed etiam efficeremus omnia sacrificia Testamenti veteris fuisse peracta in iniuriam crucis Christi. Nā sacrificium crucis non solùm vim habuit sanctificandi futuros homines, sed etiam præteritos: inde enim dicitur, agnus occisus ab origine mundi, Apocalyp. 13. Illa igitur Caluini consequentia: Sacrificiū crucis est perfectissimum; ergo nō potest erigi altare, quin euertatur crux Christi: si quid valet contra altare Ecclesiæ, valebit etiam contra altare Synagogæ: negemus igitur cū Manichæis, vt Caluino pareamus Testamentū vetus, quod tot altaria erexerit in contumeliam crucis.

Illud autem, quod Caluinus addebat fructum crucis satis applicari per prædicationem Verbi, & administrationem Cœnæ Domini: proinde non esse opus sacrificio Missæ: nihil concludit. Nam INPRIMIS eodē argumento probarem superuacaneam esse Cœnam Domini, quia fructus crucis satis applicatur per Baptismum; immò, & Baptismum superuacaneum esse, quòd sola prædicatione Verbi possit excitari fides, per quam applicatur fructus crucis. Placuit igitur Deo varia media instruere, quibus faciliùs, suauiùs, plenius fructum crucis consequeremur, atque vnum ex his, nos sacrificium Missæ esse contendimus: neque aduersarij contrarium adhuc ostendere potuerunt. DEINDE etiamsi ad applicandum fructum crucis, non esset sacrificium Missæ necessarium, nec vtile, non tamen sequeretur esse in iniuriam crucis, quod Caluino probandum erat; immò nec sequeretur non esse necessarium. Nam adhuc necessarium esset ad religionem cōstituendam, quæ sine externo sacrificio esse nō potest; ad Deum cultu supremo, & illi soli debito honorandum ad sacrificium crucis commemorandum; & ad alios fines, de quibus suprà diximus.

Ad loca ex Paulo adducta facillimè respondetur. Nam verba illa capitis 9. *Neq; vt sæpius se offerat, &c.* apertissimè omnium expositorum consensu de cruenta oblatione accipienda sunt; nam mox idem Paulus subiungit: *Alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.* Sensus igitur est; Christus non intrauit in cœlum per primam sui oblationem, id est, per mortem suam, vt deinde exeat, & se offerendo, & moriendo iterum intret; & hoc sæpius repetat, quemadmodum Pōtifex Leuiticus per victimam intrabat sanctuarium, & exibat, & rursus iterum per aliam victimam intrabat, & exibat: alioqui oportuisset Christum ab origine mundi pro singulis generationibus se offerre, ac mortem pati; sed vnica oblatione, id est, vnica morte peccata totius mundi purgauit, & cœli aditum omnibus hominibus aperuit. Videmus igitur Apostolum non excludere quamlibet iterationem oblationis Christi, sed eam solam, quæ mortem ipsius requirit.

Illa quoque verba capitis 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel.* Et illa: *Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos*: similiter de cruenta oblatione intelligenda sunt. Sensus enim est; Per vnam Christi mortem sanctificati sumus, immò etiam consummati sumus, adepti videlicet non solùm remissionem peccatorum, sed etiam ornamenta iustitiæ, & ipsam beatitudinem; & hoc in sempiternū, id est, pro omni ætate, & generatione, vt iam non egeamus alio Christo, qui morte sua nos redimat: vel vt idē Christus pro nobis, vel pro alijs sæpius moriatur.

Illud autem ex eodem capite: *Ubi est remissio peccatorum, iam non est remissio pro peccato*, quod aduersarij maximè vrgent, si quid probaret, tantùm probaret, nō esse locum post sacrificium crucis, vlli sacrificio propitiatorio, non autem vlli sacrificio absolutè: nam multa sunt sacrificia verè, & propriè dicta, quę nō sunt propitiatoria. Quare parū fideliter Caluinus ex Paulo citauit, nullā amplius restare oblationem, cū Paulus disertis verbis dixerit, nullam esse oblationem pro peccato.

Sed neq; admittimus ex hoc loco posse colligi, Missam non esse sacrificiū propitiatoriū, seu oblationē pro peccato. Nā duo requirūtur ad remissionē peccatorū.

VNVM

VNVM, vt inueniatur precium liberationis, seu satisfactio iusta & debita diuinæ iustitiæ. ALTERVM, vt precium in particulari applicetur hominibus. Quod attinet ad PRIMVM, sacrificium crucis remisit omnia peccata, præterita, præsentia, & futura; siquidem precium acquisiuit sufficientissimum pro peccatis totius mundi: & ideo illo sacrificio peracto, & peccatis remissis, non restat vlla similis oblatio pro peccato, id est, pro acquirendo precio ad remissionem peccatorum. Et hoc solum est, quod Apostolus eo loco scribit. Quantum ad SECVNDVM, nondum facta est remissio peccatorum omnium: nam adhuc sunt, & erunt vsque ad mundi consummationem, quibus applicandum sit precium liberationis, & remittenda peccata, & ideo remanet hostia pro peccato, nimirum sacrificium Missæ.

DICES; Videtur Apostolus, cùm ait: *Iam non est oblatio pro peccato*, respicere ad sacrificia Iudaica, quæ pro peccato dicebantur; ac docere illa sacrificia esse omnia abrogata, cùm iam peracta sit remissio peccatorũ: non ergo solùm excludit Paulus nouam oblationem, qua acquiratur precium, sed omnes alias oblationes pro peccato, etiamsi tantùm repræsentatiuæ, & applicatiuæ sint sacrificij crucis.

RESPONDEO; Non cogimur dicere, Apostolum respexisse ad sacrificia Iudaica: sententia enim eius hoc tãtùm postulat, vt acquisito precio remissionis peccatorum, non requiratur oblatio acquisitiua illius precij. Potest tamen concedi Paulum respexisse ad illa sacrificia veteris legis, nõ vt erant repræsentatiua, & aliquo modo applicatiua sacrificij crucis, sed vt erant figuræ, & promissiones futuri sacrificij: peracto enim sacrificio crucis, & precio acquisito, frustrà adhiberentur figuræ promittentes id, quod iam habemus. Quod autem non excludat Paulus sacrificia repræsentatiua, & applicantia sacrificium crucis, manifestissimè patet ex eo, quod alioqui exclusisset etiam Baptismum, & cœnam Domini, quæ sunt etiam Sacramẽta repræsentantia, & applicantia fructum crucis; immò & verbum, & fidem, & orationem, & omnia media, seu instrumẽta, quibus applicatur fructus crucis. Nam sic argumẽtari possemus; Per crucem sunt remissa omnia peccata; ergo frustrà sunt omnia instrumenta iustificationis.

Denique illud, *Consummatum est*, perperam à Caluino adducitur. Non enim significat, vt ipse somniat, vnica oblatione crucis consummata, & completa omnia, quæ in salutem nostram erãt; quasi superuacanea fuerint cetera, doctrina, Sacramenta, exempla, & omnes labores ante crucem obiti: sed significat, vt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, & alij exponunt, consummatas fuisse pœnas, & afflictiones, quas in carne passurus erat, vel, quod in idem recidit, consummata fuisse Prophetarum oracula, quæ passionem eius prædixerant.

TERTIVM argumentum Caluini sumitur ex eo, quod sacrificium Missæ vnam Christi mortem obliteret, & ex hominum memoria excutiat. Nam Testamenti confirmatio à morte testatoris pendet: ergo & Testamenti Christi confirmatio à morte Christi pendet. Sed Missa est nouum Testamentum; immò quot sunt missæ, tot sunt Testamenta: ergo vt rata sint, oporteret Christum toties mori, quoties dicitur Missa: ergo vnica illa Christi mor, aut non creditur, aut pro nihilo ducitur. PRÆTEREA hostiam quæ offertur, occidi & mactari necesse est: ergo si Christus singulis Missis sacrificatur, eum singulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportet. Neque valet si respondeant, sacrificium Missæ esse *ἀναίμακτον*: nam nõ pendet ex arbitrio hominum, vt sacrificij naturã mutent; & Apostolus ait: *Sine sanguinis effusione non fit remissio.*

RESPONDEO; Si Catholici dicerẽt, in sacrificio Missæ verè Christum mori, Caluini argumentum aliquid virium habere videretur: sed cùm dicant omnes, Christum non mori nisi in Sacramento, seu signo repræsentante vnicam illam mortem, quam aliquãdo obijt; tantum est, vt Missa obliteret Christi mortem, vt potius efficiat, ne vnquam obliteretur. SED inquit Caluinus: *Etsi dicant Papistæ, se Christum nec velle, nec posse interficere, tamen id sequi ex eorũ dogmate, argumenta nostra probant.* Videamus igitur an ita sit.

PRIMVM argumentum ex nomine Testamenti, nihil probat. Nam Missa non est noua Testamenti Christi institutio, sed est repetitio illius eiusdem, quod Christus aliquando fecit, & sua morte cõfirmauit. Quemadmodum inter homines, cùm testamẽtum morte cõfirmatum sæpius in iudicio exhibetur, & recitatur, aut etiam describitur ad applicandam huic, aut illi hæreditatem, non est opus vt testator iterum moriatur: sed satis est, si cõstet testatorem esse mortuum, nec ante mortem reuocasse, aut immutasse suum testamentum.

SED contrà probare nititur Caluinus, singulas Missas esse Testamenta noua, id est, diuersa ab illo Testamento quod Christus initio fecit, & morte sua confirmauit: *Singulæ Missæ*, inquit, *nouam peccatorum remissionem, nouam iustitiæ acquisitionem promittunt; ergo tot sunt noua, ac diuersa Testamenta, quot Missæ.*

RESPONDEO; Remissio peccatorum, & iustitię acquisitio, quam Missa promittit, respectu eius cui promittitur, noua dici potest, quippe qui eam antea non habebat: sed respectu sacrificij crucis, de quo Caluinus loqui debet, non est noua, sed est illa ipsa, quæ per sacrificium crucis parta est; nam, vt sæpe diximus, sacrificium Missæ applicat fructum sacrificij crucis. Atq; in hoc est totus error aduersariorum, quod sibi falsò persuaserint, nos tribuere Missæ vim remittendi peccata sine vllo ordine ad sacrificium crucis.

Ad aliud argumentum ex occisione hostiæ, quæ offertur, RESPONDEO; Sacrificium Missæ esse verissimum sacrificium, & tamen non exigere veram hostiæ occisionem. Solùm enim occisio requiritur in oblatione rei viuentis, & quæ in forma rei viuentis offertur, vt cum offerebantur agni, vituli, aues, & similia, quorũ destructio in morte consistit. At cum forma sacrificij est rei inanimæ, vt panis, vini, thuris, & similium, non potest requiri occisio, sed solum consumptio rei illi cõueniens. In Missa igitur offertur quidem Christus, qui est res viuens, & offertur in forma rei viuentis, quantum ad repræsentationem, vbi solum requiritur mors repræsentata, non autem mors reipsa: sed vt est sacrificium reale, & propriè dictum offertur in forma panis & vini, iuxta ordinẽ Melchisedech, & proinde in forma rei inanimæ. Vnde in Canone vbi habentur verba oblationis potissimæ post consecrationem, dicimus: *Offerimus panem vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* Quare consumptio huius sacrificij non debet esse occisio, sed manducatio.

Ad illud: *Sine sanguinis effusione non fit remissio.* RESPONDEO; Apostolum loqui de sacrificijs legis veteris, in qua nullum erat sacrificium pro peccato sine sanguinis effusione. Sic enim ait Hebr. 9. *Omnia penè in sanguine mundantur, secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio.*

PRÆTEREA potest etiam absolutè, & generatim accipi Pauli sententia, non quod quotiescunque fit remissio, tum sanguinem fundi oporteat, sed quòd remissio nunquam fiat, nisi in virtute effusionis sanguinis, siue ea nunc fiat, siue facta, siue futura sit.

DENIQVE in sacrificio Missæ rectissimè potest dici sanguis Christi effundi, vt ipse Dominus loquitur, cũ ait: *Hic est sanguis meus, qui pro multis funditur*; siue cõsideremus mysticam sanguinis effusionem, siue realẽ effusionem, id est, libationem, seu oblationem sanguinis Domini. Vt enim vsitatè secundum Scripturas, dicitur panis frangi cùm distribuitur, etiamsi integri panes dentur: sic etiam vinum fundi dici potest cùm di-

dicti, & suprà definitione explicati, nullam autem eiusmodi partem esse, sic ostenditur. Post Missam Catechumenorum, in qua certum est non consistere sacrificij rationem, quinq; partes inueniuntur. PRIMA oblatio panis, & vini. SECVNDA consecratio, & transmutatio panis in corpus, & vini in sanguinem Domini. TERTIA oblatio corporis, & sanguinis per expressa verba. QVARTA fractio, & commistio Sacramenti. QVINTA distributio, & consumptio eiusdem. In oblatione panis, & vini sacrificium Missæ non consistere, extra controuersiam est: non enim res terrenæ esse possunt illud vnicum sacrificium, quod in Ecclesia vigere pro omnibus veteribus sacrificijs Patres affirmant.

In consecratione, quæ est secunda pars, non apparet vlla oblatio, quæ tamen de intrinseca ratione sacrificij est. Præterea non fit in consecratione vlla sensibilis immutatio rei, quæ offertur: quæ mutatio ad rationem externi sacrificij omnino pertinere videtur.

Oblatio corporis & sanguinis, tertia videlicet pars, quæ sequitur ad consecrationem, ad essentiam Missæ pertinere non potest; proinde neque in ea ratio sacrificij constitui debet. Nam Dominus Christus, quem sacrificij huius auctorem habemus, post consecrationẽ continuò Sacramentum distribuit, ac manducari præcepit. Sic enim ait: *Accipite & manducate, hoc est corpus meum.* Nullum igitur fuit tempus, in quo Dominus consecratum panem Deo offerre potuerit. Deinde, si verum est, quod S. Gregorius scribit, lib. 7. epist. 63. solummodò orationem Dominicã Apostolus addidisse ad verba consecrationis, certè nec ipsi faciebant illam oblationem, quam nos post consecrationem facimus: non igitur illa oblatio ad essentiam sacrificij pertinet.

Porrò fractio, quæ quarta pars est, sine dubio nõ habet Dominum auctorem. Dominus enim fregit quidem panem, sed fregit vel ante cõsecrationem, vt multis volunt, vel statim à consecratione, vt distribueret cũ discipulis. At nostra fractio fit post consecrationẽ multis alijs actionibus interiectis, & non fit ad distribuendum, sed ad certum mysterium significandum.

Denique manducatio, seu consumptio non videtur propriè sacrificium, cùm non fiat à solo Sacerdote. Et quamuis ad essentiam sacrificij pertineret, nõ potest tamen in ea sola tota essentia sacrificij constitui: nam sine oblatione, & dedicatione præcedente, sacrificium esse non potest. Atque hæc est ratio cur apud Catholicos feria sexta maioris hebdomadæ non censeatur sacrificium Missæ propriè celebrari, licet vera hostia adsit & frangatur, & consummatur: quia videlicet cõsecratio, & oblatio deest.

RESPONDEO; Vt rem totam facilè, & breuiter explicemus, duo aperienda sunt. PRIMVM, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro re, quæ sacrificatur. DEINDE quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro actione sacrificandi. Vtrumq; autem ex sequentibus sententijs, seu propositionibus patebit.

PRIMA propositio: *Negari non debet, panem, & vinum aliquo modo in Missa offerri, & proinde pertinere ad rem, quæ sacrificatur.* Hæc patet PRIMVM ex ipsa Liturgia. Nam cùm ante consecrationem dicimus: *Suscipe sancte Pater hanc immaculatam hostiã*, certè pronomen *Hanc*, demonstrat ad sensum id, quod tunc manibus tenemus: id autem panis est. Et similes sunt in Liturgia non paucæ sententiæ, quæ panem offerri apertissimè demonstrant.

DEINDE veteres Patres passim idem tradunt. IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dicit, Ecclesiam offerre Deo sacrificium ex creaturis, id est, ex pane & vino. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. dicit, Christum obtulisse Patri calicẽ vino & aqua mistum, & in sermone de eleemosyna, reprehendens diuites fœminas, quæ non adferebant panem consecrandum: *Locuples*, inquit, *& diues in Dominicum sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit sumis*; vbi per sacrificium, panem intelligit, qui per Sacerdotes Deo sacrificandus erat. S. GREGORIVS lib. 2. Dialog. cap. 23. de S. Benedicto loquens: *Manu sua*, inquit, *oblationem dedit dicens; Ite, & hanc oblationem pro eis offerri Domino facite, & vlterius excommunicatæ nõ erunt. Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata, &c.* Et lib. 4. cap. 55. *Omnipotenti Deo*, inquit, *pro me offer hunc panem.* Similes sententiæ passim inueniuntur.

SECVNDA propositio: *Corpus, & sanguis Domini sunt id sacrificium, quod in Missa propriè offertur, & sacrificatur.* Hęc certissima est, & probata plurimis testimonijs.

TERTIA propositio: *Panis, & corpus Domini, vinum, & sanguis Domini, non sunt duo sacrificia, sed vnum.* Non enim offerimus Deo panem simpliciter, sed panem consecrandum, & transmutandum in corpus Domini: neque offerimus corpus Domini absolutè; tunc enim aut cruentum fieri deberet sacrificium, aut reuera sacrificium nullum esset, sed offerimus corpus Domini in specie panis, & ex pane confectum. Itaque sicut apud Hebræos offerebatur ouis viua, & offerebatur etiam mortua, & licet specie differant viuum, & mortuum, si natura physicè spectetur, tamen vnum erat sacrificium, non duo sacrificia; nam ouis viua offerebatur consecranda per mortem Deo, & deinde per ignem absumenda. Sic etiam, licet panis & corpus Domini, res sint diuersissimæ, si eorum natura consideretur: vnum tamen sacrificium faciunt, quod est panis in corpus Domini transmutatus, siue corpus Domini in specie panis Deo oblatum. Atque hinc est, quod in Missa non offertur panis, vt sacrificium perfectum, sed vt sacrificium inchoatum, & perficiendum, vt patet ex illis verbis: *Benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum.* Et in secretis aliquoties legimus: *Sacrandum tibi munus offerimus.* Vnde rectissimè IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dixit: *Calicem, sanguinem suum confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem.* vbi oblatio noui Testamenti propriè vocatur vinum in sanguinem Domini commutatum.

Huc faciunt omnia loca Patrum qui docent, vnicum esse Ecclesiæ sacrificium, quod successit toti multitudini veterum sacrificiorum; Leonis serm. 8. de passione Domini, Ioannis Chrysostomi in Psalm. 95. & Augustini lib. de spiritu & litera, cap. 11. lib. 3. contra Donatistas, de Baptismo, capit. vlt. lib. 1. contra aduersar. leg. & prophet. cap. 20. lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. & lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt.

Hinc patet, improbabilem esse sententiam Gasparis Cassalij, lib. 1. de sacrificio, cap. 20. qui affirmat duo esse sacrificia Eucharistiæ, vnum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Domini.

QVARTA propositio: *Oblatio panis, & vini consecrationem præcedens, ad integritatem & plenitudinem sacrificij pertinet, non tamen ad essentiam.* Quod ad essentiam non pertineat, extra controuersiam esse videtur. Nam oblatio vocalis, vt suprà ostendimus, non est ad sacrificium necessaria: satis enim Deo se demõstrat aliquid offerre, qui reipsa offert. Et quamuis oblatio aliqua ad essentiam sacrificij necessariò requiratur, nõ tamen necesse est, vt ea immolationem præcedat: ipsa enim immolatio, oblatio esse potest. Quod autẽ ad integritatem quandam pertineat, inde patet, quod in omnibus Liturgijs, quantumuis antiquis, seu Græcis, seu Latinis, pars actionis est oblatio rerum consecrandarum. Et quamuis Dominus non ijsdem verbis panem consecrandum obtulerit, quo nos modo offerimus, tamen obtulisse aliquo modo, apertè scribit Cyprianus, lib. 2. epist. 3. & colligitur ex illa ca-

nia eleuandi oculos in cœlum, & gratias agendi, quam Dominum consecrationi præmisisse, partim Euangelistæ, partim antiquissimæ Liturgiæ testantur.

QVINTA propositio: *Oblatio quæ sequitur consecrationem ad integritatem sacrificij similiter pertinet, non ad essentiam* Quod non ad essentiam probatur, tum ex eo, quod Dominus eam oblationem non adhibuit: immò nec Apostoli in principio, vt ex Gregorio demonstratum est; tum ex eo, quod verba huius oblationis non dicuntur in persona Christi, sed in persona ipsius Ministri, & Ecclesiæ; vt patet ex illis verbis: *Vnde & memores nos serui tui, &c.* Sacrificium autem in persona Christi, principaliter offertur. Itaque ista oblatio consecrationem subsequens, est quædam testificatio, quod tota Ecclesia consentiat in oblationem à Christo factam, & simul cum illo offerat. Quod autem ad integritatem pertineat, patet ex antiquissimis Liturgijs, quæ sine dubio ab Apostolis originem ducunt. Nam etsi Apostoli initio solam orationem Dominicam addidisse dicantur, tamen postea ijdem ordinauerunt ritũ celebrandi, & multa alia addiderunt, vt ex Liturgia Iacobi, & Clementis intelligi potest.

SEXTA propositio: *Fractio Sacramenti ad essentiam non pertinet, sed solum ad integritatem.* Quod non ad essentiam, perspicuum est ex ipso vsu Ecclesiæ. Nam si fortè dum cum ipso Sacramento signum crucis exprimitur super calicem, panis consecratus in calicem decidat, non solet frangi, sed relinquitur ita integrum, vsque ad sumptionem: nec tamen sacrificium irritum, aut essentialiter immutari creditur. Adde, quòd hac cæremonia Dominus non videtur esse vsus, vt initio diximus. Pertinere autem ad integritatem, perspicuum est ex omnibus Liturgijs Græcis & Latinis.

SEPTIMA propositio: *Sacramenti consumptio vt à populo fit, non est pars sacrificij vt autem fit a Sacerdote sacrificante, pars est essentialis sed nõ tota essentia.* Quod attinet ad populi sumptionem, res certissima est: qui enim edunt victimas, participes sunt altaris, vt Apostolus ait, 1. Cor. 10. & Hebr. 13. Non est autem idem, sacrificium offerre, & de altari participare. Consumptio autem, quæ fit à Sacerdote sacrificante, non tam est comestio victimæ, quàm consummatio sacrificij; & propriè combustioni holocausti respondere censetur. Itaque adeò necessaria semper iudicata est ab Ecclesia, vt si fortè Sacerdos ante cõsumptionem moriatur, vel alio modo à consumptione impediatur, oporteat aliũ Sacerdotem illi succedere, & sacrificium cõsummare, vt patet ex Concilio Toletan. 12. can. 5. & ex regulis libri Missalis.

Quòd autem sit pars essentialis, inde probatur, quia in tota actione Missæ, vt mox ostendemus, nulla est alia realis destructio victimæ præter istam: requiri autem realem destructionem, suprà probatum est, cùm definitionem constitueremus. Vnde Abraham Patriarcha, licet filium iam colligasset, & super aram constituisset, & manum ad mactandum sustulisset, quia tamen defuit realis occisio, non dicitur eum, nisi voluntate sacrificasse. Neque obstat, quod illa consumptio nõ videatur fieri in persona Christi, qui tamen est primarius sacerdos. Nam Christus quidem non se ipse manducat, neque immediatè cõsumit Sacramentum: tamen ipse dici potest consumere, quia ad consummãdum tradit. Quemadmodũ etiam in sacrificio crucis, Christus verè se ipse sacrificauit, quia occidẽdum obtulit, licet non se ipse occiderit. Nam etiam in Testamẽto veteri de ratione holocausti erat combustio, quæ tamen immediatè non à Sacerdote, sed ab igne fiebat: sed verè dicebatur Sacerdos cremare victimam, quando ignem illi subijciebat.

OCTAVA propositio: *Consecratio Eucharistiæ ad essentiam sacrificij pertinet.* Hæc sententia ita generatim

A propositam, multos habet auctores. Nã ex Græcis eam apertè docet Nicolaus Cabasilas in explicatione sacræ Liturgiæ, cap. 32. & ex Latinis Ruardus in defensione art. 16. Louaniensium, Iodocus Tiletanus in responsione ad Apologiam Illyrici, c. 15. Gaspar Casalius lib. 1. de sacrificio, cap. 20. Alanus lib. 2. de sacrificio, ca. 15. & alij; sed non omnes eodem modo illam exponunt.

Aliqui existimant ideo in consecratione consistere sacrificij essentiam, quia per consecrationem fit vera, realisque mutatio panis in corpus Christi: sacrificium autem verum requirit eiusmodi veram, & realem mutationem, qua res desinat esse ad Dei honorem.

SED hæc sententia habet contra se non leuia argumenta. Nam INPRIMIS, si ea vera sit, sequetur propriè solum panem triticeum sacrificari. Id enim propriè sacrificari dicitur, quod realiter mutatur, ita vt desinat esse: at solus panis mutatur. Id autem absurdissimum esse, nemo negare potest; quia si ita esset, haberet Ecclesia sacrificium inanimum, & vilius multò, B quàm habuerint olim Hebræi. DEINDE mutatio, quæ ponitur quasi forma sacrificij sensibilis, & externi, debet esse externa, & sensibilis. At mutatio panis in corpus Christi, est omnino interna, & nullo sensu, sed fide sola perceptibilis. TERTIO, non esset idem sacrificium Ecclesiæ, & sacrificium crucis, quoad rem oblatam: nec esset verum, quod Patres dicunt, in sacrificio Missæ eundem esse sacrificium, & Sacerdotem; neque illud, quod Chrysostomus, Ambrosius, Primasius, & alij notant in cap. 10. epistolæ ad Hebr. sacrificia Hebræorum fuisse multa, quia hodie vnum agnum, cras alium offerebant: nostrum autem esse vnum, quia semper eundem offerimus Christum; nam & nos, si de pane agamus, non semper eundem offerimus.

Alij volunt ideo in cõsecratione sacrificij essentiam consistere, quod per eã verè, licet mysticè, & incruentè, immoletur Christus. Nam cùm vi verborum. *Hoc est corpus meum*, solũ Christi corpus sine anima & sanC guine incipiat esse in altari, & vi aliorum verborum: *Hic est sanguis*, incipiat sanguis solus, & scorsim à corpore esse in altari: & vbi est verum corpus à sanguine separatum, ibi sit vera quædam immolatio: certè sequitur, vi totius consecrationis, verè immolari Christũ: & tamen incruenta est immolatio, quia naturalis concomitantia impedit, quo minus verè sanguis aut anima à corpore separentur.

Hæc sententia non vr̃ ita satisfacere, vt omnino animus cõquiescat. Nã INPRIMIS verum, & reale sacrificium, verã, & realem mortẽ, aut destructionẽ rei immolatæ desiderat: consecratio aũt, non veram, & realẽ mortem; sed mysticam tm̃ efficit. Neq; satis tũdere, videntur, qui dicunt consecrationem ex se veram mortẽ adferre, sed per naturalem concomitantiam fieri, ne mors reuera sequatur. Nam si naturalis cõcomitantia impedit mortem, hoc ipso impedit sacrificium. Certè, si tempore veteris Testamenti Sacerdos immolaturus D ouem, ictum adhiberet, qui ex se mactare posset, sed aliquo impedimẽto interueniẽte ouis nõ mactaretur, nõ diceretur peracta reipsa mactatio, sed voluntate sola.

PRÆTEREA, si per consecrationem vera, & realis immolatio fieret, ea tamen nõ fieret in altari, sed in cœlo. Nam immolatio ibi fieri dicitur, vbi animal viuum occiditur; siue vbi diuisio fit corporis ab anima, & sanguine; porrò diuisio corporis Christi ab anima, & sanguine, si qua fit per verba Sacramentalia, non fit in altari, sed in cœlo. Ibi enim fieri debet diuisio, vbi præexistit res ante diuisionem: Christus autem ante diuisionem istam, in cœlo, non in altari præexistit. Itaque secundum hanc sententiam immolatio non fit in altari, sed tantùm partes rei immolatæ post immolationem in altari collocantur. At quis concederet immolationem, quæ est sacrificium Christianæ religionis, non in terra, sed in cœlo tantummodo celebrari?

DENIQVE

DENIQVE vel in Missa fit vera, & realis Christi mactatio, & occisio, vel non fit. Si non fit, non est verum, & reale sacrificium, Missa; sacrificium enim verum, & reale, veram, & realem occisionem exigit, quando in occisione ponitur essentia sacrificij. Si autem fit; ergo verum erit dicere, à Sacerdotibus Christianis verè, & realiter Christum occidi: at hoc sacrilegium, non sacrificium esse videtur.

His igitur omissis, ita rem explicandam arbitror. In cõsecratione Eucharistiæ tria fiunt, in quibus sacrificij veri, & realis ratio cõsistit. PRIMVM, res prophana fit sacra: panis enim res alioqui terrena, & communis, per consecrationem vertitur in corpus Christi, rem videlicet omnium sacratissimam.

DICES: Ex hoc sequi videtur, vt panis solus propriè sacrificetur: quod esse absurdum suprà diximus. Nam quod fit sacrum ex prophano, id propriè sacrificatur; si ergo panis fit sacer ex prophano, panis propriè sacrificabitur.

RESPONDEO; Quod ita fit sacrum ex prophano, vt maneat, id sine dubio propriè sacrificatur: atq; ideo apud Hebræos ouis sacrabatur, & eadẽ ouis sacrificabatur, quia manebat eadem etiam post mortem, saltem quoad partem materialem, & ouis tam viua, quàm mortua dicebatur. At panis non manet dum sacratur, sed in aliud vertitur: & ideo non panis, sed id quod ex pane factum est, propriè sacrificatur.

SECVNDO, in consecratione res illa sacra ex prophana effecta, Deo offertur, dum in altari Dei collocatur. Nam, vt suprà diximus, victimam in altari ponere, est reipsa illam Deo offerre, & quia vi consecrationis fit, vt corpus Christi, & sanguis incipiat reipsa esse super altare mediante manu Sacerdotis, ideo verbis consecrationis vera & solennis oblatio celebratur. Neq; his repugnat, quod aliquando sine altari celebratum est sacrificium. Nam non disputamus hic de altari lapideo; sed id omne vocamus altare, vbi recipitur victima per verba consecrationis effecta. Neque obstat, quod videatur esse oblatio rei inuisibilis; cùm tamen externa, & sensibilis victima requiratur in externo, & propriè dicto sacrificio. Nam corpus Christi non est victima in sacrificio Missæ, absolutè, sed vt est in specie panis: in specie autem panis plenè visibile est.

TERTIO, per consecrationem, res quæ offertur, ad veram, realem & externam mutationem, & destructionem ordinatur, quod erat necessarium ad rationẽ sacrificij. Nam per consecrationem, corpus Christi accipit formã cibi: cibus autem ad comestionem, & per hoc ad mutationem, & destructionem ordinatur. Neque obstat, quòd corpus Christi nullam in se læsionem patiatur, neque esse suum naturale amittat, cùm man-
A ducatur Eucharistia: nam amittit esse Sacramentale, & proinde desinit realiter esse in altari, desinit esse cibus sensibilis.

Hæc mihi S. Thomæ sententia esse videtur, qui in 2.2. quæst. 85. art. 3. cum doceret ad sacrificij rationem pertinere, vt circa rem oblatam aliquid fieret, vt cùm animalia occidebantur, & cremabantur ad Dei honorem, non addidit, id quod fit in sacrificio Missæ, consistere in cõuersione panis in corpus Domini, sed in fractione, benedictione, & manducatione panis.

Hac explicatione præmissa, probatur nostra propositio octaua, & postrema. PRIMO, quia sacrificium Missæ offertur in persona Christi: nihil autem facit Sacerdos tam perspicuè in persona Christi, quàm consecrationem, in qua dicit: *Hoc est corpus meum, &c.*

SECVNDO, quia Christus ipse aut consecrando & consumendo sacrificauit, aut nullo modo sacrificauit:
B nam vt ostendimus, non est alia Christi actio, quæ sacrificium dici possit, neque ante, neque post consecrationem.

TERTIO, quia Apostoli initio, si nihil addebant ad verba consecrationis præter Dominicam orationem; necesse est, vt consecrando sacrificarent: neque enim oratio Dominica sacrificium dici potest.

QVARTO, quia in consecratione consistit repræsentatio sacrificij crucis, vt S. Thomas docet, 3. par. quæst. 80. art. 12. ad 3. At simul esse debent sacrificium reale, & sacrificium repræsentatiuum: siquidem ipsum reale est alterius repræsentatiuum.

QVINTO, quia hæc est sententia veterum Patrum. Nam IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dicit, Christum tunc docuisse oblationem noui Testamẽti, quam Ecclesia per orbem terræ frequentat, cùm ait: *Hoc est corpus meum.*
C CYPRIANVS in sermone de cœna Domini, dicit, cum verbis consecrationis panis benedicitur, tunc Eucharistiam fieri medicamentum simul, & holocaustum. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudæ, dicit verba Domini: *Hoc est corpus meum*, vsque ad mundi consummationem præstare sacrificio firmitatem. GREGORIVS lib. 4. Dialogorum, cap. 58. cùm ait in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem Angelorũ choros adesse cœlum aperiri, ima summis coniungi, vnum ex visibilibus & inuisibilibus fieri apertè docet immolationem consecratione perfici. Illa enim est hora, qua ad Sacerdotis vocem Christus verè in altari esse incipit sub specie panis; nam id est ima summis coniungi, terrena cœlestibus sociari, & vnum quid ex visibilibus, & inuisibilibus fieri; neque dubium est, quin ob Christi præsentiam, Angeli de cœlo in terram veniant. Atque hæc de prima controuersia dicta sunt.

LIBER SEXTVS.

DE EVCHARISTIA, QVI EST SECVNDVS DE SACRIFICIO MISSÆ.

CAPVT PRIMVM.

Ponitur controuersia; An Missa sit propitiatorium sacrificium.

EXPEDITA primaria controuersia, sequuntur aliæ multò quidē, & breuiores, & faciliores, sed tamen in quibus minus, quàm in prima, cum aduersarijs conuenimus. Est igitur SECVNDA controuersia. Quale sacrificium Missa sit, Eucharisticum tantùm, & honorarium, an etiam propitiatorium, & impetratorium. Nam vt in principio libri superioris explicatum est, tria sunt genera sacrificiorum; seu potiùs quatuor, cùm postremum ex tribus in duo genera, diuidatur, VNVM est, quod in Scriptura dicitur holocaustum; quod etiam λατρευτικόν, & honorarium dici potest, cuius finis est solus Dei cultus, atque honor. ALTERVM dicitur, in Scriptura sacrificium pro peccato, quod etiā propitiatorium appellatur: cuius finis est præter Dei cultum, propitiatio irati Dei & peccatorum remissio. TERTIVM, in Scriptura nominatur pacificum, & hoc est duplex; alterum Eucharisticum, id est, oblatum ad agendas gratias pro beneficio accepto; alterum quod communi vocabulo impetratorium dici potest, cuius finis est impetratio beneficij.

Aduersarij facilè cōcedunt Missam esse sacrificium εὐχαριστικὸν & λατρευτικὸν, non quidem quod velint esse sacrificiū propriè dictū, sed impropriè, & largo modo, vt supra demonstratum est. Nam ipsa Eucharistiæ distributio & manducatio, ad honorem Dei fit, & in gratiarum actionem pro beneficio accepto passionis Christi: ista enim cōuenire possent Eucharistię, etiamsi non esset aliud, nisi Sacramentum. At esse propitiatorium, & impetratorium, præsertim alijs, quàm ipsis sumentibus, nulla ratione admittunt, nec possunt admittere, nisi fateantur Eucharistiam non solùm esse Sacramentum, sed etiam sacrificium propriè dictum: non enim Sacramenta prosunt alijs, quàm sumentibus. Vide Lutherum in lib. de captiu. Babyl. cap. 1. Apologiam Confess. Augustanæ, in art. de Missa. Confessionem VVittembergensem, cap. 16. quod est de Eucharistia. Caluinum lib. 4. Institut. cap. 18. §. 13. 14. 15. & 16. & Kemnitium in secunda parte Examinis Tridenti. Concil. sessione 22. cap. de Missa.

Cōtrarium docet, ac docuit semper Catholica Christi Ecclesia; & Synodus TRIDENTINA, vt rem totā penitus declararet, sess. 22. cap. 2. apertè docuit, sacrificium Missæ non solùm propitiatorium esse pro pœnis, sed etiam pro culpis, nec solùm pro culpis leuibus, sed etiam pro grauibus, atque adeò mortalibus: id enim significat, cùm ait: *Crimina, & peccata, & etiam ingentia dimittit*. Præterea non solùm impetratorium esse A spiritualium beneficiorum, sed etiam temporalium, & idcircò offerri posse pro peccatis, pro pœnis, & pro quibuscunque alijs necessitatibus. Quam sententiam, vt ordine defendamus, & explicemus, probabimus; PRIMVM, sacrificium Missæ propitiatorium esse. SECVNDO, esse impetratorium. TERTIO, ostendemus vtrumq; illi conuenire ex opere operato, & breuiter explicabimus, quæ sit propria efficientia sacrificij. QVARTO, soluemus obiectiones hæreticorum.

CAPVT II.

Probatur sacrificium Missæ propitiatorium esse.

B IGITVR sacrificium MISSÆ propitiatorium esse probatur. PRIMVM, testimonijs veteris Testamenti. Scriptura enim Testamenti veteris apertè docet, fuisse in lege naturæ, & Moysis sacrificia propitiatoria. Nā Iob cap. 1. legimus sanctum Iob, qui in lege naturæ viuebat, quotidie pro peccatis filiorum suorum sacrificasse Deo, & Iob vlt. Deū ipsum iussisse, vt amici Iob sacrificarent pro peccato suo Leuit. 4. 5. & 6. describuntur varia sacrificia pro peccato.

Hæc, & similia testimonia dupliciter probant sacrificium Missæ esse propitiatorium. PRIMO, quia illa sacrificia erant typi, ac figuræ huius nostri sacrificij, vt suprà probatum est.

SECVNDO, quia si sacrificium crucis, quod est singulariter propitiatorium, non impedit, quò minus illa vetera fuerint suo modo propitiatoria, nec impedire debet, quò minus sacrificiū Ecclesiæ sit propitiatoriū. Nam sacrificium crucis vim habuit ab initio mundi, C & habebit, vsq; ad mundi consummationem; ac propterea si impediret sacrificium nostrum, quò minus esset propitiatorium, impediret etiam illa; & contrà, si illa non impediuit, nec nostrum impedire debet.

TERTIO, quia sacrificium nostrū est, verè, ac propriè dictum sacrificium, non minus quàm vetera, vt libro superiore demonstratum est: est etiā cōmemoratiuum passionis Domini, vt illa, immò expressius quā illa, denique continet hostiam Deo gratiorem, quàm illa continerent; quæ igitur caussa esse potest, cur illa propitiatoria dici possent, hoc non possit?

RESPONDEO Caluinus lib. 4. Institut. cap 18. §. 13. illa vetera dicta esse sacrificia propitiatoria, non quòd verè expiarent peccata, Deumue placarent, sed quòd adumbrarent, ac significarent futurum aliquando sacrificium crucis, quo peccata verè purgarentur.

At

At etiamsi sacrificia vetera nihil aliud, quàm typi, & vmbræ fuissent, adhuc solutio Caluini non satisfaceret: nam non solius sacrificij crucis, sed etiam sacrificij Eucharistiæ typi, & vmbræ erant. Vnde AVGVSTINVS quæst. 57. in Leuiticum: *Illis*, inquit, *sacrificijs vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera fit remissio peccatorum, a cuius sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortantur*. Deinde, si illa sacrificia tantùm significabant futuram purgationem, non etiam aliquo modo purgabant: falsa erunt verba Scripturæ, Leuit. 4. quæ sæpè repetuntur: *Offerat sacrificium & orabit Sacerdos pro peccato eius, & dimittetur ei*. Et similiter falsum esset, quod legimus Iob vlt. Dominum placari voluisse iram suam sacrificijs. Illa igitur sacrificia non expiabant peccata quoad culpam coram Deo, quasi iustificarent, & homines verè Dei amicos efficerent ex opere operato; rectè enim Apostolus dicit, Hebræ. 10. impossibile esse sanguine hircorum, & vitulorum auferri peccata: sed tamen expiabant maculas legales, & etiam Deum propitiabant, quoad pœnas temporales, & etiam quoad culpas ex offerentium fide, cuius fidei protestationes erant sacrificia illa

SECVNDVM argumentum sumitur à verbis institutionis. Nam illa verba: *Hic est sanguis, qui pro nobis funditur in remissionem peccatorum*, apertissimè docent, Christum obtulisse in cœna sacrificium pro peccatis Apostolorum. Idem autem est sacrificium nostrum cũ illo, quod in cœna oblatum fuit; iussit enim Dominus Apostolis, vt idem postea frequentarent.

PRÆTEREA, sacrificium Missæ est sacrificium applicans promissiones Testamenti noui: nam ideo etiã Luc. 22. Testamentum nouum appellatur, vt suprà exposuimus. At inter promissiones noui Testamenti vna est de remissione peccatorum, vt patet Hiere. 32. & Hebr. 8.

DENIQVE fatentur Lutherani, vel potiùs contendunt, Eucharistiam institutam esse ad peccati remissionem: quare necesse est, vt peccata remittat, vel vt sacrificium, vel vt Sacramentum. Et quidem vt Sacramentum, non est propriè instituta ad peccati remissionem, sed ad vitæ spiritualis conseruationem. Nam, vt Sacramentum, non prodest nisi sumenti: sumẽs autem probare se antea iubetur, nec potest cum conscientia peccati accedere, nisi iudicium sibi manducare velit, & bibere, 1. Cor. 11. Sequitur igitur vt ad remissionem peccati instituta sit Eucharistia, vt sacrificium est. Et sanè aduersarij non intelligunt quid loquãtur, cùm Eucharistiam ad peccati remissionem institutam volunt, & tamen Sacramentum tantùm, non etiam sacrificium illam esse contendunt.

TERTIVM argumentum sumitur ex Apostolo, qui Hebr. 5. sic ait: *Omnis Põtifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deũ, vt offerat dona, & sacrificia pro peccato*. vbi videmus præcipuum munus Sacerdotis cuiuslibet esse offerre pro peccato. Si ergo, vt in superiore libro demonstratum est, habemus in Ecclesia sacerdotium, & sacrificium; necesse est, vt ad peccata purganda illa habeamus. Præterea sicut Apostolus dicit, Hebr. 10. *Vbi est horum remissio, iam non est oblatio pro peccato*: ita nos è contrario dicere possumus; Vbi nondum facta est remissio, adhuc relinquitur hostia pro peccato. At remissio perfecta nondum facta est, sed quotidie fit, & fiet vsque ad mundi consummationem; ergo manet adhuc, & manebit vsque ad mundi consummationem hostia pro peccato.

SECVNDO probatur testimonijs antiquorum Patrum. IACOBVS in Liturgia: *Offerimus*, inquit, *tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignorantijs populi*. IVSTINVS in Dialogo cum Triphone, dicit sacrificium vaccæ, quod offerebatur pro elephantiacis, fuisse figuram Eucharistiæ, quę offertur pro expiatione peccatorum. ORIGENES homil. 13. in Leuiticum, cùm adduxisset verba Domini, quibus iubemur mysterium Eucharistiæ conficere in memoriam eius: *Ista est*, inquit, *commemoratio sola, quæ propitium facit Deum hominibus*: ATHANASIVS in sermone de defunctis, quem Damascenus citat in sermone eiusdem argumenti: *Incruenta*, inquit, *hostiæ oblatio, propitiatio est*. BASILIVS in Liturgia non procul ab initio: *Dignos*, inquit, *effice nos, qui puro corde stemus coram te, tibiq; ministremus, & offeramus sacrificium hoc reuerendum ad abolenda delicta nostra, & pro piaculo populi tui, &c.* CYRILLVS catechesi 5. mystagogica, uocat Eucharistiam hostiam propitiationis, & postea dicit: *Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui est benignissimus, propitium reddamus*. CHRYSOSTOMVS lib. 6. de sacerdotio: *Sacerdos*, inquit, *pro vniuerso orbe terrarum legatus intercedit, deprecatorq; est apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam defunctorum peccatis propitius fiat*. Idem in Liturgia: *Idoneos*, inquit, *nos redde ad inferenda tibi dona, & sacrificia pro peccatis nostris, & populi ignorantijs*. Idem hom. 3. in epist. ad Ephes. sæpe vocat sacrificium Eucharistiæ, hostiam salutarem. Deniq; DAMASCENVS lib. 4. cap. 14. dicit hoc sacrificio sordes peccatorum purgari.

Ex Latinis CYPRIANVS in sermone de cœna Domini, dicit, Eucharistiam esse holocaustum ad purgandas iniquitates. AMBROSIVS lib. 1. de officijs, cap. 48. de Eucharistia loquens: *Offert*, inquit, *Christus seipsum quasi Sacerdos, vt peccata nostra dimittat*. Et in exhortatione ad virgines in vltimis verbis, vocat sacrificium, quod in altari offertur, hostiam salutarem, per quam peccatum mundi huius aboletur. HIERONYMVS in comment. cap. 1. epistola ad Titum: *Si laicis*, inquit, *imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populiq; peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas?* Vide eundem in episto. ad Damasum de filio prodigo. Et in episto. ad Fabiolam de veste sacerdotali. AVGVSTINVS quæst. 57. in Leuit. *In multis*, inquit, *sacrificijs, quæ pro peccatis offerebantur, vnum hoc nostrum sacrificium significatur, in quo vera fit remissio peccatorũ*. Et lib. 20. de ciuitat. Dei, cap. 25. scribit, sacrificium pro peccato offerri in Ecclesia vsque ad diem Iudicij, sed non vlteriùs, quia post eum diem non erunt, quibus peccata remitti possint, & lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. vocat sacrificium Eucharistiæ, vnicum sacrificium pro salute nostra. Sermo. 11. de Sanctis, qui est IV. de Innocentibus, de altari loquens: *Ibi*, inquit, *pro peccatoribus Christi sanguis effunditur*. GREGORIVS lib. 4. Dialog. cap. 58. *Hæc victima singulariter ab æterno interitu animam saluat*. Vide etiam homil. 37. BEDA lib. 4. hist. gentis suæ, cap. 22. *Sacrificium*, inquit, *hoc salutare ad redemptionem valet animæ, & corporis sempiternam*.

Accedat Concilium BRACARENSE III. quod ante Bedæ tempora celebratum fuisse constat, can. 1. sic legimus; *Cum omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificijs deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?*

Accedant denique omnia testimonia in sequenti controuersia adducenda, quibus probabimus sacrificiũ Eucharistiæ esse propitiatorium defunctis. Nam qui asserunt hoc sacrificium propitiatorium esse defunctis; necessariò asserunt esse propitiatorium: quod nũc tantùm demonstrandum suscepimus. Hęc testimonijs Patrum.

CAPVT III.

Probatur idem sacrificium esse etiam impetratorium.

IAM verò non solùm propitiatorium sacrificium esse, ac pro peccatorum remissione offerri posse corpus Dominicum, sed etiam esse impetratorium omnis generis beneficiorum, ac pro ijs etiam ritè offerri, facilè probari potest testimonijs Scripturæ & Patrum.

PRIMO, in Testamento veteri erant hostiæ non solùm pro delicto, sed etiam pacificæ, tum pro actione gratiarum, tum etiam votiuæ pro beneficio aliquo impetrando, vt patet Leuit. 7. & alibi passim: & Dauid 2. Reg. vlt. obtulit pacifica pro peste auertenda, & impetrauit. Onias obtulit hostiam salutarem pro vita temporali Heliodori, quam etiam impetrauit, 2. Machab. 3. & Hebræi 1. Esdræ 6. immolabant hostias pro vita Regis Darij, & filiorum eius. Quare, si verū est, quod scribunt Chrysostomus in Psalm. 95. Augustinus lib. 1. contra aduers. legis & prophet. cap. 20. & Leo serm. 8. de passione Domini, omnes differentias hostiarum veterum vna Eucharistiæ oblatione contineri: necesse est, vt Eucharistia offerri possit, etiam pro impetrandis eiusmodi beneficijs.

SECVNDO, quod scribit Apostolus, 1. Tim. 2 faciendas in Ecclesia obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus, exponunt sancti Patres de publicis precibus, quæ fiunt in Missa: & volunt Apostolum hoc præcepisse, vt sacrificium etiam offerretur pro temporali pace, & tranquillitate Ecclesiæ. Vide Augustinū in epist. 59. ad Paulinum, & commētaria Chrysostomi, Theophylacti, & Oecumenij in hunc locum, & Ambrosiū lib. 6. de Sacramentis, cap. vlt.

TERTIO, Liturgiæ omnes, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, non semel inter offerendum, orandū præcipiunt pro pace, pro copia fructuum, & pro alijs id genus temporalibus beneficijs.

QVARTO, veteres scriptores idem passim testātur. TERTVLLIANVS in libro ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro salute Imperatoris*. Et in lib. de Corona militis scribit, oblationem pro natalitijs fieri solitam. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi 5. mystagogica: *Postquam confectum est*, inquit, *illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro socijs, pro ægrotis, & afflictis, & in summa pro omnibus, qui egent auxilio.* CHRYSOSTOMVS homil. 18. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi sæpe docet, offerri sacrificium pro fructibus terræ, proque alijs necessitatibus. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. meminit sacrificij Eucharistiæ oblati ad purgandam domum à Dæmonum vexatione. PROSPER in lib. de prædictionibus Dei, cap. 6. dimidij temporis, scribit suo tēpore sacrificium Missæ oblatum pro dæmoniaca, & rursus ea curata, iterum oblatum in gratiarum actionem. GREGORIVS homil. 37. in Euangelia, & BEDA 4. lib. hist. Angliæ, cap. 22. scribunt diuersis temporibus idem miraculum contigisse, vt cùm sacrificium Missæ offerretur pro homine captiuo in alia regione posito, & ignorante quid pro se fieret, eius vincula diuinitus soluerentur ipsa hora sacrificij.

QVINTO & vltimò, ratio ipsa hoc docet: nā si oblatio Eucharistiæ pro peccatis dimittendis valet, certè etiam pro alijs necessitatibus, quæ ex peccato ortæ sūt, valere debet. Et si Deus hoc sacrificio placatus in gratiam cum inimicis suis redit, quantò faciliùs ob idem

A sacrificium adducetur, vt amicis, & reconciliatis bona temporalia tribuat, si id eis vtile fuerit?

CAPVT IV.

Explicatur efficientia propria sacrificij Missæ.

SEQVITVR nunc, vt explicemus, num sacrificium Missæ ex opere operato vim habeat, & simul, vt promisimus, quæ sit propria efficientia sacrificij. Sunt autem tria præmittenda, vt hoc rectè intelligatur. PRIMVM est, sacrificium Missæ à tribus offerri, à Christo, ab Ecclesia, à Ministro; sed nō eodem modo. Christus enim offert, vt primarius Sacerdos, & offert per Sacerdotem hominem, vt per suum proprium Ministrum. Ecclesia non offert, vt Sacerdos per Ministrum, sed vt
B populus per Sacerdotem. Itaque Christus per inferiorem offert, Ecclesia per superiorē: Sacerdos enim quatenus talis maior est reliquo populo, quippe qui, vt mediator quidam, pro populo apud Deum intercedit, nec est propriè in ea re Minister Ecclesiæ, sed Christi principalis mediatoris. Ex quo etiam sequitur, vt Ecclesia non propriè sacrificet exercendo actum sacerdotalem, sed tantùm offerat Sacerdoti rem sacrificandā, aut curet fieri sacrificium, aut certè consentiat in sacrificium, & voluntate, ac desiderio offerat, cum Sacerdos offert.

Vbi est etiam OBSERVANDVM, totam quidem Ecclesiam offerre omnia sacrificia, quæ à Sacerdotibus omnibus offeruntur, sed non eodem modo. Nam aliqui solùm habitualiter offerunt, qui nimirum absunt, neque de sacrificio cogitant, sed tamen habitualiter cupiunt offerri: aliqui offerunt actu, qui nimirum intersunt sacro, & actuali desiderio offerunt: aliqui præterea offerunt etiam caussaliter, quia caussa sunt, vt sa-
C crificium fiat, siue hortando, siue rogando, siue iubendo. Denique Minister ipse offert, vt Sacerdos verus, sed ministerialis.

SECVNDO, reuocandum est ad memoriam, quod sæpe dictum est in disputatione de Sacramentis in genere: illud habere vim ex opere operantis, quod vim habet ex bonitate, vel deuotione eius, qui operatur, ita vt opus multum, aut parum, aut nihil valeat, prout magna, parua, aut nulla est bonitas, & deuotio operantis: qualis est valor precum, & meritorum nostrorum. Illud autem habere vim ex opere operato, quod ex se valet, modò fiat sicut lex præscribit, quidquid sit de bonitate, vel malitia operantis Ministri, ita vt opus semper idem valeat, nec fiat melius ex Ministri bonitate, neque peius ex Ministri iniquitate. Talem esse valorem Baptismi, ne aduersarij quidem hoc tempore negant, licet à vocabulo operis operati abhorreant: idem enim est Baptismus, & idem efficit, siue à bono, siue à malo
D Ministro conferatur. Quare controuersia est; Vtrum sacrificium vim habeat ex ipso opere, qualem habent Sacramenta, aut ex bonitate Ministri, qualem habent nostræ preces.

TERTIO, considerandum est, valorem ex opere operato, posse duobus modis in aliquo opere inueniri. VNO modo, si opus illud sit instrumentum quoddā efficienter, & immediatè producens effectum, quasi per modum naturæ, & hoc modo Sacramenta vim habent ex opere operato, quia actio Sacramentalis est instrumentum Dei, quod efficienter, & immediatè iustificat, nisi ponatur obex: nec pendet uirtus huius instrumenti à bonitate Ministri, sed à sola Dei institutione. ALIO modo, si opus quidem quod fit, non sit instrumentum efficienter, & immediatè producens effectū, sed tamen infallibiliter, & independenter à bonitate Ministri, moueat Deum ad effectum producendum.

Exem-

Exemplum esse posset in rebus humanis, si quis ignotus, vel etiam inuisus Principi aliquid ab eo peteret nomine alterius, cui Princeps nihil negare posset: ista enim huius hominis supplicatio infallibiliter impetrat, & tamen non habet vim ex opere operantis, id est, ex bona qualitate supplicantis, cum sit ipse ignotus, vel inuisus Principi.

His notatis, ponam aliquot propositiones, quibus res tota aperiatur. PRIMA propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim solum, aut potissimum ex opere operantis, sed etiam ex opere operato.* Dicimus, *solum*, quia negari non potest, sacrificium habere vim etiam aliquam ex bonitate, & deuotione Ministri sacrificantis. Si enim cetera opera virtutum Deo placent, quatenus ab amico aliquo suo, & ex charitate, & deuotione procedunt, cur non placeat eadem ratione opus istud religionis præstantissimum? Sed negamus, hinc tantùm, aut hinc potissimum vim habere sacrificium Missæ; atque asserimus vim habere præcipuè ex opere operato.

Quæ sententia communis apud Theologos est, cũ vnus tantùm, aut alter inueniatur, qui dissentiat: & est etiam Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 2. Vbi cùm doceet Cõcilium per sacrificium hoc remitti peccata, reddit caussam, quia eadem est hostia, & idem offerens, qui fuit in sacrificio crucis: eadem autem est hostia, & idem offerens, qui fuit in cruce, siue Minister sit bonus, siue malus. Quæ ratio sine dubio est etiam omnium Patrum, immò & Scripturarum, ex quibus suprà probatum est Christum esse, qui (vt Sacerdos primarius, & sempiternus) nunc offert seipsum per manus omnium Ministrorum: quare non pendet effectus principalis huius sacrificij ex bonitate Ministri immediati.

SECVNDA propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim ex opere operato ad modum Sacramentorum.* Explico propositionem. Non operatur sacrificium efficiẽter & immediatè, neque est propriè instrumentũ Dei ad iustificandum. Id quod docet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 2. vbi dicit, per hoc sacrificium peccata etiam ingentia dimitti, quia Deus hoc sacrificio placatus, gratiam & donum pœnitentiæ concedit. Non igitur sacrificium immediatè iustificat, vt Baptismus, & Absolutio faciunt; sed donum pœnitẽtiæ impetrat, per quod homo peccator ad Sacramentum accedere velit, & per illud iustificetur. Quod idem antea docuerat S. Thomas in 4. sent. dist. 12. quæst. 2. art. 2. quæst. 2. ad 4. vbi dicit, sacrificium iustificare eos, pro quibus offertur, non vt caussam proximam, sed donum cõtritionis impetrando.

Quæ sententia S. Thomæ, & Concilij PRIMO probatur, quia si sacrificium immediatè iustificaret, requireret necessariò præuiam dispositionem in eo, pro quo sacrificium offerretur. Quod si verum esset, nõ liceret sacrificium offerre pro ijs, quos scimus in peccato libẽter manere, nec pro obduratis, & impœnitẽtibus: quorum tamen contrarium certissimum est: peccarent etiam, qui pro se sacrificium offerri peterent, nisi simul se ad gratiam recipiendam præpararent; quod falsum esse, nemo dubitat.

SECVNDO probatur ex sacrificio crucis. Non enim maiorem vim habere potest sacrificium Missæ, quàm sacrificium crucis, cùm sacrificium Missæ vim suã habeat à sacrificio crucis, sacrificium autem crucis non efficienter, & immediatè iustificauit, sed tantùm impetratoriè, & meritoriè, alioqui omnes homines continuò iusti effecti essent, cùm Dominus pro omnibus hominibus se Deo in sacrificium obtulerit. Prætera, qđ non est in re, non potest efficienter operari. Sacrificiũ crucis modò non est in re, sed solùm in mente Dei, proinde non operatur efficienter. Vt igitur sacrificiũ crucis non iustificauit immediatè peccatores, sed placauit Deum, & impetrauit, vt per debita media peccatores ad salutem perducerentur: sic etiam sacrificium Missæ nõ iustificat homines immediatè, sed impetrat, vt ex merito sacrificij crucis detur hominibus gratia, & donum pœnitentiæ.

TERTIO probatur, quia ad peccatũ immediatè tollendum, instituta sunt Sacramenta Baptismi, & Pœnitẽtiæ, illud pro infidelibus, hoc pro fidelibus; siue illud pro originali, hoc pro actuali diluendo: non igitur credibile est ad eundem prorsus effectum institutum esse aliud medium, siue aliam caussam à Deo, qui omnia facit in numero, pondere, & mensura.

TERTIA propositio: *Sacrificium Missæ vim habet per modum impetrationis: & eius propria efficientia est impetrare.* Probatur PRIMO, quia hæc est efficientia sacrificij in genere, & proinde huius etiam sacrificij: sacrificium enim propriè orantis, & supplicantis est, & ad orationem iuuandã adhibetur. Vt enim pulchrè explicat Gregorius Nyssenus in 2. orat. in orationẽ Dominicam, προσευχὴ, id est, oratio, dicitur ab εὐχὴ, id est, votum, quia solent præmitti vota, id est, promissiones, & oblationes ante orationem, vt oratio facilius impetret. vnde est illud Virgilij:

Aenea cessas in vota, precesq.?

Quare sicut oratio, licet possit esse meritoria, quatenus fit ab homine iusto, & ex charitate, & simul etiam satisfactoria, quatenus est opus laboriosum; tamen ex se, & ex proprio officio impetratoria est: sic etiam sacrificium, quod est quędam oratio, vt sic dicam, realis, nõ verbalis, propriè impetratorium est.

SECVNDO probatur, quia sacrificium Missæ præcipuam vim habet, vt à Christo summo Sacerdote offertur. Christus autem nunc, nec mereri, nec satisfacere potest, sed solùm impetrare: igitur impetratio, propria est huius sacrificij vis, & efficientia.

Atque hinc tria sequuntur, quæ ad rem hanc illustrandam non parum faciunt. PRIMVM est, discrimẽ esse inter sacrificium Missæ, & sacrificium crucis, quatenus à Christo vtrumq; oblatum est. Nam sacrificiũ crucis fuit meritorium, satisfactorium, & impetratorium verè, & propriè, quia Christus tunc mortalis erat, & mereri, ac satisfacere poterat: sacrificium Missę, vt dixi, propriè solùm est impetratorium, quia Christus nunc immortalis, nec mereri, nec satisfacere potest. Cùm autem dicitur propitiatorium, vel satisfactorium, id est intelligendum ratione rei quæ impetratur. Dicitur enim propitiatorium, quia impetrat remissionem culpę; satisfactorium, quia impetrat remissionem pœnæ; meritorium, quia impetrat gratiam benefaciendi, ac merita acquirendi. Quanquam non negauerim, dici etiam satisfactorium, quòd ex Christi institutione per sacrificium hoc applicetur eiusdem Christi passio ad pœnas tollendas, seu viuentium, seu mortuorum, quæ post culpam remissam aliquando remanent, vel in hac vita, vel in purgatorio luendæ.

SECVNDVM est, ad sacrificium Missæ, licet non sit necessaria bonitas Ministri offerentis, tamen alicuius offerentis bonitatem necessariò requiri. Sacrificium enim, cùm ad impetrationem tendat, & simile sit orationi, sine dubio non potest placere, nec impetrare, nisi offerens placeat: vnde dicitur, Gen. 4. *Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius.* Neque obstat, quòd in sacrificio Missæ, res ipsa, quæ offertur, ex se Deo gratissima est. Nam non res illa, sed rei illius oblatio propriè sacrificium est; sacrificium enim est actio, non res permanens. Porrò licet res ipsa placeat ex se, tamen oblatio rei non placet, nisi offerens placeat, ac presertim Deo, cuius sunt omnia, & qui nulla re indiget. Vnde in Euãgelio plus placuit Deo oblatio duorum minutorum à sancta vidua facta, quàm oblationes multorum aureorum nummorũ ab hypocritis, & superbis factę: quãuis

uis ceteris paribus gratior sit oblatio rei præstantioris, & proinde gratissima oblatio corporis Domini, rei videlicet omnium præstantissimæ.

TERTIVM est, sacrificium Missæ, vt à Christo offertur, vim habere ex opere operantis, sed infallibiliter; quia placet ex bonitate offerentis Christi, quæ semper est eadem, & nec minui, nec crescere potest. Vt autem offertur ab homine, vim habere ex opere operato; quia placet Deo, etiamsi homo, qui offert, Deo nō placeat. Itaque quod est opus operantis respectu Christi: est opus operatum respectu Ministri. Absolutè tamen cū dicitur Missa vim aliquam habere ex opere operantis, semper intelligitur de valore, quem habet ex bonitate Ministri, quia ipse est, qui propriè operatur: Christus enim non operatur, nisi per Ministrum.

QVARTA propositio: *Valor sacrificij Missæ finitus est.* Hæc est communis sententia Theologorum, & probatur apertissimè ex vsu Ecclesiæ. Nam si Missæ valor infinitus esset, frustrà multæ Missæ, præsertim ad rem eandem impetrādam offerrentur. Si enim vna infinitæ valoris est, certè ad omnia impetranda sufficiet; quorsum igitur aliæ? Et confirmatur ex sacrificio crucis, quod non alia de caussa vnum tantùm fuit, neque vnquam repetitur, nisi, quia illud vnum infiniti valoris fuit, & precium acquisiuit pro omnibus peccatis præteritis, & futuris remittendis.

Sed licet res ipsa certa sit, caussa tamen non est adeò certa: mirum enim videtur, cur valor sacrificij huius sit finitus, cùm idem sit hoc sacrificium cum sacrificio crucis; & cùm ipsa hostia, & offerens Christus, infinito modo sint Deo grata. Videntur mihi, saluo meliore iudicio, tres esse caussæ huius rei. PRIMA sumitur ex parte hostiæ, quæ offertur. Nam in sacrificio crucis destruebatur ad honorem Dei, ipsum esse naturale Christi in forma humana; in sacrificio Missæ destruitur tantùm esse Sacramentale: nobilius autem est; & magis preciosum, esse Christi naturale, quàm Sacramentale. Ceterùm hæc ratio solùm demonstrat maioris valoris fuisse sacrificium crucis, quàm sacrificium Missæ, sed non reddit caussam, cur hoc sit finitum, & illud fuerit infinitū. Non.n. est infinita distātia inter esse Christi naturale, & Sacramentale: neque infiniti valoris fuit sacrificium crucis, quia in eo destruebatur esse naturale humanitatis Christi; sed quia eam destructionem spontè patiebatur, & in sacrificium offerebat Filius Dei, qui verè est infinitè Deo gratus, cùm & ipse sit verus Deus.

SECVNDA igitur ratio efficacior est, quæ sumitur ex parte offerentis. Nam in sacrificio crucis, offerens est ipsa persona Filij Dei per se; at in sacrificio Missæ offerēs est Filius Dei per Ministrum. Multum autem interest inter actionem Filij Dei per se, & per Ministrum: illa enim est actio immediatè producta à diuino supposito, ista ab humano. Quare licet multò sit gratior actio Ministri quatenus fit in persona Christi, q̄ si fieret in persona propria; tamen sine comparatione est gratior illa, quæ fit immediatè ab ipso Christo. Quē admodum inter homines, multò plus valet apud Principem aliquē postulatio Legati, nomine sui Principis, quàm nomine proprio: tamen multò adhuc magis valeret postulatio ipsius Principis, si ipsemet ore suo aliquid peteret.

TERTIA ratio sumitur ex ipsa Christi voluntate. Nam etiamsi posset Christus per vnam oblationem sacrificij incruenti, siue per se, siue per Ministrum oblati, quælibet à Deo, & pro quibuscunque impetrare, tamen noluit petere, nec impetrare, nisi vt pro singulis oblationibus applicaretur certa mensura fructus passionis suæ siue ad peccatorum remissionem, siue ad alia beneficia, quibus in hac vita indigemus. Cur autē id voluerit, non est nostrum curiosius inquirere. Videtur tamen id voluisse, tum vt hoc modo frequentaretur hoc sanctum sacrificium, sine quo religio consistere non potest: tum etiam, quia id requirebat ordo diuinæ prouidentiæ. Quæ est etiam caussa, cur Christus assiduè interpellet pro nobis in cœlo, cùm tamen videatur, vnica interpellatione potuisse omnia statim impetrare; & similiter cur precium infinitum, quod in cruce acquisiuit, quo totus mundus denuò saluari potuisset, non nisi quibusdam, & in certa mensura applicari voluerit: horum enim omnium caussa est, quia voluit Christus omnia fieri secundum ordinem diuinæ prouidentiæ.

CAPVT V.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

NVNC obiectiones diluendæ sunt, quæ ab aduersarijs contra efficaciam sacrificij propitiatorij, & impetratorij fieri solent. Ac primum argumenta hæreticorum præcipua, iam soluta sunt in libro superiore: illi enim omnia confundunt.

VNVM superest Lutheri argumentum ex lib. de captiu. Babyl. *Baptismus vnius non prodest alteri, nec potest vnus pro alio baptizari: ergo nec sumptio Eucharistiæ potest ab vno pro alio fieri. Non igitur Missa est sacrificium propitiatorium, quia si ita esset, Missa & Communio vnius, alteri prodesset.*

RESPONDEO; Multum interest inter Sacramenti susceptionem, & sacrificij oblationem. Susceptio enim Sacramenti ad sanctificandum suscipientem ordinatur, & ideo non sanctificat, nisi suscipientem: at oblatio sacrificij ordinatur ad impetrandum beneficia ijs omnibus, pro quibus offertur. Quare sacrificium, vt suprà diximus, simile est orationi, quod attinet ad efficientiam: oratio enim non solùm prodest oranti, sed etiam ijs, pro quibus oratur. Ex his colligimus, manducationem Eucharistiæ, quæ fit à Sacerdote, vt est Sacramenti susceptio, soli sumenti prodesse: vt autem est sacrificij consummatio, prodesse illis omnibus, pro quibus oblatum est sacrificium.

SECVNDO obijciunt alij, atq; inter eos Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 40 . & 861. *Si Missæ sacrificium propitiatorium esset, ac peccata remitteret: vtile esset non accedere ad Sacramenta pro remissione peccatorum percipienda. Nam remissio peccatorum per vnā Missam ab alio dictam sine vllo labore, & periculo haberetur: per Sacramenta autem non nisi cum labore, & periculo haberi potest.*

RESPONDEO; Si Missa immediatè peccata remitteret, argumentum aliquid concluderet: at non hoc docemus, sed tantùm per Missæ sacrificium impetrari donum pœnitentiæ, quo homines peccatores moueantur ad Sacramenta desiderāda, & quærenda, in quibus iustificentur, vt suprà diximus.

TERTIO, posset aliquis contra solutionem datā ab experimento argumentum ducere. Nam sæpe dicuntur Missæ pro peccatoribus, qui tamen non recipiunt donum pœnitentiæ: non igitur Missa præsertim ex opere operato, confert donum pœnitentiæ. Et idem argumentum fieri potest contra vim huius sacrificij ad cetera beneficia obtinenda: non enim semper obtinentur ea, pro quibus Missæ sacrificium offertur.

RESPONDEO; Missæ sacrificium cùm pro peccatoribus offertur, infallibiliter impetrat nouum, ac certum auxilium diuinum, quo peccatores ad pœnitentiam perducantur; sed illud auxilium variè operatur, pro varia hominum dispositione. Nam si is, pro quo Missa offertur, dispositus est ad contritionem, efficietur in illo

vi

vi noui auxilij contritio, quæ propriè donum pœnitentiæ est: & hoc est, quod dicunt Concilium Tridentinum, & S. Thomas suprà citati; si verò non sit dispositus, efficietur in illo homine noua quædam dispositio, sed quæ sine suo frustrabitur, si ille ex arbitrij libertate vocationem Dei reijciat. Itaque non est mirum, si peccatores non semper conuertantur, pro quibus Missæ sacrificium offertur, cùm tamen sine dubio semper iuuentur. Adde, quòd non est necessarium, vt effectus sacrificij continuò existat: sed solùm vt Deus auxiliũ, & gratiam det, quando ipsi opportunum videbitur. Nam etiam sacrificium crucis non continuò habuit suum effectum: & oratio sancti Stephani, Pauli cõuersionem impetrauit, sed futuram tempore à Deo determinato.

Quod autem attinet ad temporalia beneficia, multæ possunt esse caussæ, cur non continuò obtineantur, licet infallibilis sit efficacia sacrificij. Nam vel ea Deus non largitur, quia non esse vtilia ad salutem æternam intelligit, vel differt, vt opportuniore tempore illa concedat, vel denique indigni sunt pro quibus sacrificium offertur, vt temporalia illa beneficia accipiant, & contrà dignissimi, qui seuerissimè castigētur. Nam etiamsi sacrificium offeratur ad Deum placandum etiam indignis, tamen aliquando maiora sunt hominum demerita, quàm vt Deus vno, vel altero sacrificio placari possit: siquidem, vt diximus, finitus ac limitatus est Missæ valor.

CAPVT VI.

Sacrificium Missæ omnibus viuentibus prodest.

TERTIA sequitur quæstio, pro quibus sacrificium Missæ offerri debeat, aut possit: Sunt autem sex hominum genera, de quibus dubitari posse videtur. Alij enim adhuc viuunt, alij mortui sunt: qui viuunt, aut sunt membra corporis viua, aut mortua, aut nullo modo, id est, aut sunt iusti, aut peccatores, sed fideles, aut deniq; impij, & infideles: eorum qui mortui sunt, alij in purgatorio, alij in cœlo iam degunt, alij etiam apud inferos æternis supplicijs addicti sunt.

Et de ijs quidem, qui viuunt intra Ecclesiam, & de ijs, qui sunt in gehenna, id est, de primis & vltimis, nulla controuersia est. Nam pro ijs omnibus, qui sunt intra Ecclesiam, siue iusti, siue peccatores sint, Catholici omnes docent, sacrificium offerri posse, immò etiam reipsa quotidie offerri: dicimus enim in Canone, pro omnibus Orthodoxis, & Catholicæ, atque Apostolicæ fidei cultoribus nos offerre. Hæretici autem nihil habent peculiare, quod de hac re dicant.

Pro ijs autem qui sunt in gehenna, certum est, sacrificium offerri non posse: neque id vlli aut hæretici, aut Catholici negant; nam damnatorum ad gehennam, & culpæ, & pœnæ sunt irremissibiles. Quare AVGVSTINVS ex professo docet, lib. 1. de origine animæ, ca. 9. & 11. sacrificium offerri non posse pro defunctis paruulis sine Baptismo, & in Enchiridio, cap. 109. & 110. dicit, nihil prodesse damnatis sacrificium, si pro eis offeratur. Sed de hac re plura diximus in 2. lib. de purgatorio, cap. vlt.

De ijs qui viuunt, & extra Ecclesiam sunt, facilè res explicari potest. Nam INPRIMIS constat eis saltem indirectè sacrificium prodesse, & pro eis etiam indirectè offerri posse. Dum enim offerimus sacrificium pro Ecclesia Catholica propaganda, vnienda, purganda; quod certum est licere, simul indirectè offertur pro conuersione infidelium, & hæreticorum. PRÆTEREA in libris nostris Missalibus extat Missa propria ad tollendum schisma: vbi licet pro Ecclesiæ pace sacrificium offeratur, tamen implicitè offertur pro schismaticis, vt videlicet conuertantur. DENIQVE in oblatione calicis, dum pro totius mundi salute orare iubemur; certè aliquo modo pro infidelibus etiam oramus.

DEINDE certum est, etiam ex natura rei, si nulla sit prohibitio Ecclesiæ, licere offerre pro eiusmodi hominibus. Nam sacrificium crucis pro omnibus fuit oblatum: cur igitur non possit etiam Missa pro omnibus offerri? DEINDE, in antiqua Ecclesia offerebatur pro Principibus & Regibus, qui tamen erant omnes infideles: quod enim Apostolus ait, 1. Timoth. secũdo: *Volo igitur fieri orationes, &c.* communiter à Patribus exponitur de orationibus, quæ fiunt in sacrificio. Et CHRYSOSTOMVS expresè hom. 6. in hanc epistolã, dicit pro Rege gentili esse offerendum. Et TERTVLLIANVS in libro ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro salute Imperatoris.* Et in lege veteri, vt suprà ostendimus, sacrificabatur pro vita Regis Darij, & filiorũ, 1. Esdræ 6. & in 2. lib. Machab. cap. 3. pro salute Heliodori gentilis. Præterea Clemens lib. 8. constitutio. capit. 18. docet, Apostolos obtulisse sacrificium Eucharistiæ pro Regibus sui temporis, necnon pro Catechumenis, & pro reductione eorum, qui versabantur in errore. Et in Liturgia Iacobi fit expressa oratio pro extirpatione hæresum. Chrysostomus, & Basilius in Liturgia similiter orant pro toto orbe terrarum, & nominatim pro errantibus, vt reuocētur ab errore. Chrysostomus præterea lib. 6. de sacerdotio, dicit Sacerdotē sacrificantem orare pro peccatis omnium hominum, vt illis Deus propitius fiat, & in homil. de Adam & Eua dicit, Sacerdotes publicè orare pro infidelibus, Hæreticis, Iudæis, Catechumenis, &c. In ordine Romano, vbi describuntur scrutinium tertium, quod agitur Feria 4. post IV. Dominicam Quadragesimæ, instituitur Missa propria pro Catechumenis, & infra actionem in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ &c.* expresè additur eam offerri pro Catechumenis. Non igitur dubitari potest, quin absolutè liceat sacrificium offerre pro ijs, qui sunt extra Ecclesiam.

Neque his repugnat, quod ait AVGVSTINVS, lib. 1. de orig. animæ, cap. 9. *Quis offerat sacrificium corporis Christi, nisi pro ijs, qui sunt membra Christi?* Nam vt rectè respondit ad hanc obiectionem S. Thomas in 4. dist. 12. quæst. 2. art. 2. quæst. 2. ad 4. id intelligi debet de ijs, qui sunt membra Christi, actu vel potentia: tunc enim offertur etiam pro membris Christi, quando offertur pro aliquibus, vt fiant membra Christi. Adde, quòd Augustinus non loquitur eo loco, nisi de defunctis: & quia defuncti aut sunt membra Christi actu, aut nullo modo, ideo absolutè dicere potuit, non posse offerri pro defunctis, nisi sint membra Christi.

Sed quamuis hæc ita se habeant, prohibuit tamen Ecclesia cap. A nobis, de sentētia excommunicationis, publicè orare pro excommunicatis, & consequenter pro hæreticis, qui sunt omnes excommunicati: proinde etiam prohibuit, sacrificium pro eis directè, & expresè offerri; sacrificium enim semper est publicum.

SED quæret aliquis, vtrum vbi Rex infidelis est, vt in Græcia, vbi Turca dominatur, & in India, in Iapone, apud Sinas, vbi Ethnici regnant, liceat sacerdotibus, qui ibi sunt, expresè offerre pro Rege. RESPONDEO; Existimo licere, modò Rex ille non sit excommunicatus, vt sunt Reges hæretici; sed paganus, siue Ethnicus. Nam hæc traditio, immò & constitutio Apostolica est, vt paulò antè ostendimus; neque extat, quod sciam, vlla Ecclesiæ manifesta prohibitio.

RVRSVS aliquis petet, vtrum liceat hoc tempore sacrificium offerre pro hæreticorum, siue infidelium aliorum conuersione: ratio dubitandi est, quia tota Litur-

turgia Latinæ Ecclesiæ, quæ nunc est in vsu, refertur ad fideles, vt patet ex precibus oblationis, tum extra, tum intra Canonem. RESPONDEO; Existimo id licere, modò nihil addatur ad Missam, sed solùm per intentionem sacerdotis applicetur sacrificium conuersioni infidelium, siue hæreticorum; id enim multi faciunt viri pij, & docti, quos reprehendere non possumus, neque exstat expressa Ecclesiæ prohibitio. Tutissimum tamen est, quod alij faciunt, qui intentionem suam ita moderantur, vt directè intendant, offerre pro augmento, vnitate, & pace illius Ecclesiæ, quæ inter hæreticos, vel ethnicos conuersatur: qui enim ita offerunt, eundem habent effectum, quem superiores. Nō enim potest augeri, & vniri, ac pacificari Ecclesia in illis locis; nisi conuertantur infideles, aut hæretici: & simul horum intentio conformior est Ecclesiastico ritui, quàm superiorum.

CAPVT VII.

Sacrificium Missæ pro defunctis in purgatorio degentibus, ritè offertur.

DE mortuis duæ sunt cum hæreticis huius temporis controuersiæ. VNA de ijs, qui sunt in purgatorio. ALTERA de beatis.

Quod attinet ad priorem, hæretici omnes in superiore controuersia nominati, & ijsdem in locis, maximè detestantur sacrificia pro defunctis; nec tamen habent nisi leuissimum argumentum, quòd videlicet Christus dixerit: *Accipite & manducate*, cùm de vsu Eucharistiæ loqueretur; mortui autem neque accipere, neque edere valeant. Hoc enim argumentum, & Caluinus in Antidoto articulorum Parisiensium, & Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij Tridentini in vltimo argumento, & alij passim objiciunt; quod tamen nihil concludit. Nam quod mortui non manducent, probat eos non posse participare de carnibus sacrificij, non autem probat nō posse eos participare fructum sacrificij: siquidem Iob, pro absentibus filijs, & Iudæi pro Rege Babylonis similiter absente, non inutiliter sacrificabant. Et Dominus cum ait: *Accipite & manducate*, loquebatur ijs, quibus Sacramentum porrigebat, nō autem ijs omnibus, pro quibus sacrificium offerebat: nam ibidem habemus, sanguinem Domini oblatum pro illis, & pro multis.

Nos igitur certissimam veritatem confirmare aggrediamur. PRIMO ex Testamenti veteris consuetudine, & ex ipsa Scripturæ auctoritate. Nam in 2. lib. Machab. cap. 12. Iudas Machabæus iussit offerri sacrificiū pro peccatis mortuorum: & Scriptura hoc factum laudans, apertè dicit: *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur.*

Scio quid aduersarij respondere soleant, librum nō esse Canonicum, sed hæc est antiqua cantilena, & à nobis duobus in locis refutata, lib. 1. de verbo Dei, & lib. 1. de Purgatorio. Sed esto, non esset liber Canonicus; quis tamen negauerit historicum esse antiquissimum, & bonæ fidei, non minus quàm Iosephum aut Sallustium? Quod igitur narrat, de facto Iudæ, & Hebræorum consuetudine in sacrificijs pro mortuis offerendis, nulla caussa est, cur putetur non esse verū; nam si idem Iosephus narraret, aut quiuis alius bonæ fidei auctor, nemo non crederet. Habemus igitur, vt minimum, illam fuisse Ecclesiæ antiquæ consuetudinem; quam bonam, & laudabilem fuisse vel ex eo probatur, quod neque à Christo, neque ab Apostolis, neque ab vllo Concilio, vllisue doctoribus, nisi Ecclesiæ hostibus, fuerit reprehensa. ADDE, quòd Augustinus, quem sanè tutius sequimur, quam Caluinum, libro de cura pro mortuis, cap. 1. & lib. de origine animæ, cap. 11. ex hoc loco probat, defunctis prodesse sacrificia pro eis oblata.

SECVNDVM argumentum sumimus ex consuetudine Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ. Nam vt scribit Epiphanius in compendiaria doctrina, & Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 1. & vlt. & sermone 34. de verbis Apostoli; Ecclesia vniuersa in sacrificio Missæ pro defunctis orat. Id quod etiam patet ex omnibus Liturgijs, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, & ceteris. Ac denique patet ex Concilijs omnium prouinciarum, in quibus fit mentio sacrificij pro defunctis, tanquam recepti, & vsitati. Vide pro Africa Concilium III. Carthaginense, cap. 29. & IV. cap. 79. pro Hispania Bracarense I. capit. 34. & 39. pro Gallia Cabilonense, vt habetur cano. Visum est, de consecrat. dist. 1. pro Germania, VVormatiense capit. 10. pro Italia Concilium VI. sub Symmacho, pro Græcia, capit. 69. capitulorum ex Græcis Synodis collectorum à Martino Bracarensi Episcopo. Ex quo refellitur mendacium Kemnitij; Kemnitius enim in 3. parte Examinis Tridentini Concilij in tractatu de purgatorio, scribit consuetudinem sacrificandi pro mortuis, fuisse quidem alicubi, sed non in tota Ecclesia.

TERTIVM argumentum sumitur ab Apostolica traditione. Nam constat hunc ritum sacrificandi pro peccatis mortuorum, ab Apostolis ad nos manasse: id enim apertè docet Rabanus lib. 2. de Institut. Clericorum, cap 44. & ante eum Isidorus lib. 1. de officijs diuinis, cap. 18. & ante Isidorum CHRYSOSTOMVS homil. 69. ad populum Antiochenum: *Non temere*, inquit, *hæc ab Apostolis sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio: sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, multam vtilitatem*. Idem habet homil. 3. in epistola ad Philipp. Idem docent Gregorius Nyssenus, & alij, quos citat Damascenus in oratione pro defunctis. Idem apertè colligitur ex Liturgia Iacobi, qui Apostolus fuit, & Clementis, qui ea scripsit, quæ ab ore Apostolorum accepit.

Denique idem probatur ex regula sancti Augustini lib. 4. de Baptismo, cap. 24. quæ est; vt id certissimè credatur ex Apostolica traditione descendere, quod in omni Ecclesia seruatur, nec in aliquo Concilio institutum, sed semper seruatum, & retentum est. Talem autem esse hunc ritum, negari non potest. Nam in omni Ecclesia seruari, iam suprà ostendimus, in nullo autem Concilio institutum, sed semper seruatum fuisse, patet ex testimonijs antiquissimis Patrum eorum, qui omnia Concilia præcesserunt, vbi fit mentio de sacrificijs pro defunctis. Primum enim Concilium, in quo mentio huius rei habetur, est Carthaginense III. quod celebratum est circa annum Domini CD.XVII. At sacrificij pro defunctis meminit Eusebius Cæsariensis lib. 4. de vita Constantini, qui fuit cētum annis antiquior Concilio Carthaginensi; meminit etiam Tertullianus, in lib. de corona militum, qui fuit ducentis annis eo Concilio antiquior; meminit denique Clemens lib. 8. constit. cap. 19. qui trecentis annis idem Concilium præcessit.

Ad hoc argumentum multum laborat, vt respondeat Kemnitius loco citato, ac PRIMVM fatetur Chrysostomum dicere, hunc ritum ab Apostolis esse institutum. DEINDE falsam esse Chrysostomi sententiam conatur ostendere. PRIMO, quia in nulla diuina Scriptura reperitur ista Apostolica constitutio. SECVNDO, quia Hieronymus, & Gregorius dicunt solam orationem Dominicam adhibuisse Apostolos ad consecrationem. TERTIO, quia Tertullianus de corona militis, scribit hunc ritum ex consuetudine fluxisse.

AT nos etiamsi solum Chrysostomum haberemus, mal-

mallemus illi, quàm Kẽnitio credere: plus enim multò valet illius auctoritas, quàm omnia huius argumẽta. Nam quod dicit in Scripturis id non reperiri, quis negat? Neque enim nos ad Scripturam, sed ad traditionem non scriptam Apostolorum referimus hanc eorũ constitutionem: & ad eiusmodi traditiones certò inuestigandas, valet regula S. Augustini.

Quod ex Hieronymo, & Gregorio allegatur, partim est verum, partim falsum, & totum impertinens: verum est Gregorium id dicere, sed falsum quòd à Hieronymo idem dicatur. Hieronymus lib. 3. cont. Pelagianos, dicit Christum Apostolos docuisse, vt in sacrificio Eucharistiæ recitarent orationem Dominicam, sed non dicit eam solam. Est autem totum impertinẽs, tum quia poterant Apostoli primo tempore solam orationem Dominicam adhibere post consecrationem, deinde alio tempore addere alias preces, tum etiã quia sine vlla certa prece poterant offerre sacrificium pro defunctis; ad hoc enim, sola interior mentis intentio abundè sufficit.

Quod denique addit Kemnitius de Tertulliano, ex eodem auctore refellitur. Tertvllianvs enim non dicit hunc ritum sacrificandi pro mortuis ex consuetudine primùm fluxisse, sed ex consuetudine retentum, & confirmatum, quod ex Apostolica traditione descenderat: *Traditio*, inquit, *est auctrix*, *consuetudo confirmatrix*, *& fides obseruatrix*. Adde, quòd Tertullianus non loquitur de sacrificio pro defunctis absolutè, sed de sacrificio annuo. Quare potuit fieri, vt illud annuũ ex aliquorum consuetudine manarit: sed hoc ipsum est argumentum, iam tunc vsu receptum, vt pro defunctis sacrificaretur. Et quamuis non apertè dicat Tertullianus, traditionem hanc esse Apostolicã, tamen neque id negat: & ex regula Augustini colligitur necessariò esse Apostolicam.

Qvartvm argumentum sumitur ab hæresi Aërij, quæ publicè in Ecclesia damnata fuit. Aërius enim docebat non esse pro mortuis sacrificium offerẽdum; quam heresim cùm Ecclesia antiqua, que etiam aduersariorum testimonio vera Ecclesia erat, dãnauit, simul omnes Lutheranos, & Caluinistas damnauit.

Pupugit hoc argumentum valde Philippum, & ideo in Apologia Confessionis Augustanæ in disputatione de vocabulis Missæ prope extrema, mendacij medicamentum vulneri adhibendum curauit: *Falso*, inquit, *citant aduersarij contra nos damnationem Aërij, quem dicunt propterea damnatum esse, quod negauerit in Missa oblationem fieri pro viuis, & mortuis*. Et infrà: *Epiphanius testatur Aërium sensisse, quod orationes pro mortuis sint inutiles. id reprehendit; neque nos Aërio patrocinamur*. Hæc ille; vbi duo insignia mendacia sunt.

Vnvm quod Lutherani non patrocinentur Aërio neganti orationes pro mortuis esse vtiles. Nam quis, quæso Lutheranorum non oppugnat purgatorium? quis non irridet orationem pro mortuis?

Altervm, quod Aërius negauerit orationes, non autem oblationes pro defunctis, quod mendacium disertis verbis Epiphanij, Augustini, & Damasceni, triũ sanctissimorum testium confutabitur. Epiphanivs hæresi 75. subobscurè indicat Aërium negasse commemorationem mortuorum inter sacra mysteria, sed in alio libro qui inscribitur Anacephalæosis, id est, recapitulatio omnium hæresium, sic ait: *Aërius multa contra Ecclesiam docuit, fide quidem existens Arianus perfectissimus, verùm amplius docet, non oportere offerre pro ijs, qui obdormierunt*. Avgvstinvs in libro de hæresibus, cap. 53. dicit Aërium propria dogmata addidisse, & inter ea primo loco numerat, orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere. Damascenvs in lib. de centum hæresibus: *Negat*, inquit, *Aërius quidquam esse pro mortuis offerendum*.

Qvintvm argumentum sumitur à probatissimorum Patrum testimonijs Græcorum & Latinorum. Tertvllianvs in lib. de corona militum: *Oblationes*, inquit, *pro defunctis, pro natalitijs annua die facimus*. Similia habet in lib. de Monogamia, & in exhortatione castitatis, & in 2. lib. ad vxorem.

Cyprianvs lib. 1. epist. 9 *Episcopi* inquit *antecessores nostri, religiosè considerantes, & salubriter prouidentes censuerunt, ne quis frater excedẽs, ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec pro dormitione eius, sacrificiũ celebraretur.*

Evsebivs Cæsariensis lib. 4. de vita Constantini, cap. 71. ex versione Christophorsoni, scribit Constantinum consequutum quod optauerat, vt sepeliretur in Basilica Apostolorum, & iam frui communione orationum, quæ ibi funduntur, & mystici sacrificij.

Cyrillvs Hierosolymitanus catechesi 5. mystagogica: *Maximum*, inquit, *esse credimus animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius, & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij*.

Ambrosivs in lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque*, inquit, *non tam deplorandam, quam prosequendam orationibus reor, nec mæstificandam lachrymis tuis, sed oblationibus animam eius Domino cõmendãdam*. Vide orationes de obitu Theodosij, Valentiniani, & Satyri, in quibus omnibus se pro animabus eorum sacrificaturum pollicetur.

Ephrem in testamento suo, quod exstat in 1. tomo Surij, rogauit, sacrificium altari pro anima sua offerri. Epiphanivs in compendiaria doctrina, ponit inter dogmata Ecclesiæ, orare pro defunctis, & pro eisdem perficere diuinum cultum, & mysteriorum dispensationem. Chrysostomvs iam suprà citatus est, cuius sunt apertissima testimonia hom. 69. ad populum, & hom. 3. in epistolam ad Philip.

Avgvstinvs in singulis ferè tomis operum suorum huius ritus meminit; tomo I. lib. 9. Confess. ca. 12. & 14. tomo II. epist. 64. ad Aurelium. tomo III. in Enchiridio, cap. 110. tomo IV. lib. de cura pro mortuis, capit. 18. tomo V. lib. vigesimo de ciuitat. Dei, cap. nono, tomo VI. libro de sancta Virginitate, capit. 45. tomo VII. lib. de origine animæ primo, capit. 9. & 11. tomo IX. tract. 84. in Ioan. tomo X. serm. 17. & 34. de verbis Apostoli.

Possidivs in vita B. Augustini scribit, pro eius morte sacrificium Deo fuisse oblatum. Vide Gregor. lib. 4 Dialog. cap. 55. & Theophylactum in cap. 12. Lucæ, & Damascenum in orat. pro defunctis, & Bedam lib. 4. hist. cap. 22. & lib. 5. cap. 13.

Ex his testimonijs cognosci potest, quàm sint leuia, & inepta quæ aduersarij ad Patrum testimonia respondere solent. Aliqui enim contendunt nos non habere nisi testimonia Gregorij, & recentiorum, ad probandũ sacrificium pro defunctis: ita Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in art. de Missa.

Alij concedunt nos habere testimonia etiam Augustini & Epiphanij, sed non antiquiora: ita Kemnitius in 3. parte Examinis loco citato. At nos citauimus plurimos Patres, non solùm Gregorio, sed etiam Augustino, & Epiphanio antiquiores, vt Ambrosium, Ephrem, Nysseuum, Cyrillum, Eusebium, Cyprianum, Tertullianum.

Alij contendunt Patres loqui de sacrificio precum, siue eleemosynarum, non de sacrificio corporis Domini, cum dicunt offerre sacrificium pro defunctis: ita exponit loca Tertulliani & Cypriani Kemnitius loco citato, & loca Augustini Georgius Maior in refutatione prophanationis cœnæ. At falluntur apertissimè. Nam Cyprianus lib. 1. epist. 9. citata, dicit sacrificiũ

celebrari pro defunctis in altari. Augustinus autem A distinguit tria, quæ offeruntur pro defunctis, & omnia dicit prodesse, eleemosynas, preces, & sacrificia, vt in Enchiridio, cap. 110. & serm. 34. de verbis Apostoli, & lib. de cura pro mortuis, cap. 18. Item dicit offerri pro mortuis sacrificium precij nostri, lib. 9. Confess. c. 12. & sacrificium corporis, & sanguinis Domini, lib. 1. de orig. animæ, cap. 9. & 11. & sacrificium mediatoris, quæst. 2. ad Dulcitium; & sacrificium altaris, lib. de cura pro mortuis, cap. 18.

SED Kemnitius occurrit, ac dicit, in celebratione quidem Eucharistiæ consueuisse commemorari mortuos, sed non in eum finem, vt oblatio Eucharistiæ esset propitiatio pro peccatis mortuorum; verùm vt eo tempore adhiberetur confessio, & testificatio illius articuli: *Communionem Sanctorum*. vt nimirum profiteamur ad corpus Christi, & Ecclesiæ pertinere tū viuentes, tum mortuos.

AT hoc est merum figmentum. Nam Cyrillus, B Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, & alij citati, clarè dicunt, multum prodesse animabus defunctorū ad refrigerium, sacrificium Eucharistiæ: & AVGVSTINVS in Enchirid. cap. 110. vtitur voce propitiationis, cùm ait: *Pro non valde malis, propitiatio est.* Et deniq; idem Augustinus, vbicunque agit de hac re, semper distinguit sanctos præcipuè Martyres, ab alijs fidelibus defunctis, ac dicit vtrosq; in sacrificio altaris commemorari, sed Sanctos vt ipsi pro nobis orent, alios autē vt nos pro illis oremus. At si solùm ea commemoratio, testificatio esset communionis, & societatis, eodem modo omnes commemorarentur. Vide loca Augustini tract. 84. in Ioan. lib. de sancta Virginitate, cap. 45. & serm. 17. de verbis Apostoli.

CAPVT VIII.

Sacrificium Missæ rectè celebrari pro Sanctis.

EX ijs, pro quibus sacrificium offerri potest, soli supersunt Sancti, qui iam in cœlo cum Christo regnant. Et quoniam aduersarij, & Kemnitius maximè, mira fraude statum quæstionis inuoluunt, & nobis affingunt, quæ nunquam somniauimus. PRIMO explicanda erit diligenter Ecclesiæ sententia; & aperiendus status quæstionis. DEINDE probanda veritas. VLTIMO respondendum ad obiectiones.

Quod ad PRIMVM attinet, Ecclesiæ sententia his tribus capitibus continetur. PRIMO; Sacrificia nō prosunt Sanctis ad culpæ vel pœnæ remissionem, nec ad gratiæ vel gloriæ essentialis augmentum. Hoc certum est apud Catholicos, neque de eo contentio est vlla cū hæreticis. Quare S. Augustinus tract. 84. in Ioann. & serm. 17. de verbis Apostoli, & alibi, monet in sacrificio memoriam fieri Sanctorum, sed non orari pro il- D lis. Et idcirco cùm in nostra Liturgia petimus, vt oblatio Sanctis prosit ad gloriam, non tam oramus pro Sā ctis, quàm pro nobis: petimus enim à Deo gratiam ita sanctè, piè, deuotè, rectè sacrificium offerendi, vt meritò Sancti inde gaudere possint, & gloria illis coram hominibus accedat. Et similiter cùm Cyprianus, Cyryllus, Epiphanius, Augustinus, & Chrysostomus, quos infrà citabimus in probatione primæ propositionis, dicunt sacrificium offerri pro Apostolis, & Martyribus, non intelligunt offerri pro eorum salute, sed pro eorum honore.

SECVNDO; Sacrificium non offertur Sanctis, & proinde neque templa, neque altaria eriguntur Sanctis, licet in eorum memoriam ista omnia fieri possint, vt mox dicemus. Hoc habetur expresè in Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 3. & apud AVGVSTINVM lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. vbi sic legimus: *Nos Martyribus non constituimus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia.* Quæ verba citat Kemnitius, pag. 818. & subiungit impudenti mendacio: *Atqui hoc in Papatu, & factum est, & adhuc defenditur.* Sed poterat eodem modo in Augustinum mentiri, ac dicere. Atqui hoc tempore Augustini fiebat, & ab ipso defendebatur. Nam in quo sensu Augustinus negat altaria, templa, & sacrificia Sā ctis, & nos pariter negamus: & tamen in alio sensu cum eodem Augustino, templa, altaria, & sacrificia Sā ctis attribuimus. Negat Augustinus, & nos cum illo, sacrificia offerri Sanctis, & proinde templa, & altaria erigi, vt in ijs sacrificetur Sanctis: at concedit, & nos cum eo pariter concedimus, sacrificia offerri in memoriam Sanctorum, & proinde templa, & altaria, erigi in Sāctorum memoriam; vnde etiam templa, & altaria, in quibus soli Deo sacrificatur, passim ab Augustino dicuntur memoriæ Sanctorum.

Probantur hæc omnia ex ipsius Augustini verbis. Nam loco citato à Kemnitio lib. 8. de ciuit. Dei, ca. 27. ita AVGVSTINVS explicat quod dixerat, Sanctis non constitui templa, & sacrificia: *Quis audiuit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare dicere in precibus; Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cum apud memorias eorum Deo offeratur?* Et lib. 20. contra Faustum, cap. 21. *Nulli Martyrum*, inquit, *quamuis in memorias Martyrum, constituimus altaria. Quis enim Antistitum in locis Sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit; Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit.* Porrò templa dedicari Sanctis in eo sensu, quem diximus, patet ex eodem Augustino lib. 1. de ciuitate Dei, ca. 1. *Testantur*, inquit, *hoc Martyrum loca, & Apostolorum Basilicæ.* & lib. de cura pro mor- C tuis, cap. 1. meminit Basilicę S. Felicis. Vide testimonia plurima variorum Patrum de templis Sanctorum in nostro lib. 3. de Sanctis, cap. 4.

TERTIO; Sacrificium Missæ non est per se institutum tanquam ad finem proprium, & præcipuum, ad Sanctos honorandos, vel inuocandos. Hoc asserimus contra calumnias Kemnitij, qui pagina 810. dicit Catholicos docere cœnam Dominicam institutam esse, vt in eius celebratione implorentur Sancti, &c. Nos enim fatemur, sacrificium Missæ per se institutum ad Deum colendum, & propitiandum: & verum sacrificium futurum, etiamsi nulla in eo fieret Sanctorum memoria. Quare solùm secundariò, & consequenter existimamus ad sacrificium pertinere Sanctorum cultum, & inuocationem: nam ex eo quod aguntur Deo gratiæ in sacrificio pro victorijs Sanctorum, consequitur honor Sanctorum; & quia eos hoc modo honoramus, consequitur etiam vicissim, vt ipsi sint nostri D memores in cœlo, & pro nobis orent. Atque id vel ex ipsa nostra Liturgia intelligi potest: Nam in ea nusquā directè Sancti inuocantur, nisi bis, aut ter in aliquo versiculo, & in confessione, quæ præmittitur ante Missæ introitum: alioqui ipsa oblatio expresè dirigitur ad solum Deum; similiter Collectæ tam publicæ, quàm secretæ, & omnes Canonis orationes diriguntur ad Deum, nullæ ad Sanctos. At si Missa esset instituta per se ad cultum, & inuocationem Sanctorum, certè directè Sancti inuocarentur in ipso Canone, vt inuocātur in Litanijs.

Non igitur est status quæstionis, quem proponit Kemnitius; An cœna Domini sit instituta ad cultum, & inuocationem Sanctorum; sed an repugnet institutioni cœnæ Domini, vt in eius celebratione fiat memoria Sanctorum, & consequenter honorentur, & inuocentur Sancti, siue directè, siue indirectè. Et quidem

Ca-

Catholici omnes affirmant vtrumque, id est, non solũ non repugnare institutioni, vt in sacrificio nominentur Sancti cum honore, sed nec etiam vt inuocentur. Quæ duo tum ex Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 3. tum ex ipsa Liturgia manifesta sunt. At Kemnitius illud primum admittit consuetum fuisse in antiqua Ecclesia, & vtcunque tolerari posse; secundum autẽ vult ad manifestam prophanationem cœnæ Domini pertinere, & aduersa fronte pugnare cum institutione Dominica, idq; non tam apertè, quàm palpabiliter. Quare nos vtrumque breuiter confirmabimus.

Quod igitur ad SECVNDVM attinet, statuo has propositiones.

PRIMA: *Non repugnat institutioni cœnæ Domini, vt in ea nominentur, & honorẽtur Sancti.* Probatur PRIMO ex Apostolo 1. Tim. 2. vbi iubet fieri orationes, & gratiarum actiones in sacrificio Missæ (nam de hoc sacrificio locum illum exponunt veteres, vt suprà ostendi) pro omnibus, & maximè pro Regibus; vult igitur B Apostolus in Missa non solùm supplicari Deo pro accipiẽdis beneficijs, sed etiam agi gratias pro acceptis. Est autem beneficium singulare, quod fratribus nostris Deus eam gratiam contulerit, vt mundum, & Satanã superauerint, & post eam victoriam gloria, & honore eos coronauerit: quale licitum erit, vel potius dignum, & iustum, vt sacrificium offeramus ad agẽdas Deo gratias pro victoria, & triumphis Sanctorum, & per hoc etiam Sanctos ipsos in sacrificio cum honore, & exultatione nominemus.

SECVNDO probatur testimonio omnium Liturgiarum, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & aliorum; nam in omnibus nominantur Sancti, idque non semel.

TERTIO probatur ex Patribus. Nam CYPRIANVS lib. 3. epist. 6. petit annotari, & ad se scribi diem mortis Martyrum singulorum, vt possit nominatim in dic anniuersario passionis eorum, pro eis sacrificium facere. EPIPHANIVS hęres. 75. & CYRILLVS catechel. 5. mystagog. apertè scribunt, in sacrificio nominari Apostolos, & Martyres. CHRYSOSTOMVS hom. 21. in Acta, non solùm nominari dicit, sed affirmat ingentem esse honorem sanctis, quòd nominentur Domino præsente, dum horrendum illud sacrificium peragitur. AVGVSTINVS in lib. de sancta Virginitate, ca. 45. & alibi frequenter dicit, Sanctos nominari in sacrificio; & præcipuè lib. 22. de ciuit. Dei, ca. 10. *Ad quod sacrificium*, inquit, *suo loco & ordine nominantur.*

QVARTO probatur ex vtilitate huius instituti: prodest enim PRIMVM ad protestandam communionem Sanctorum. Nam sacrificium corporis Christi veri, nomine totius corporis mystici offertur, & offerri debet: proinde sicut nominantur viuentes Põtifices, Reges, & multi alij, ita etiam mortui nominari debent, siue in purgatorio sint siue in cœlo; omnes enim ad idem corpus pertinent. Accedit quod vt Augustinus scribit lib. 10. de ciuit. Dei, c. 6. & lib. 22. c. 10. in sacrificio altaris significatur sacrificiũ generale, quo vniuersum corpus Christi mysticum, id est, tota redempta ciuitas offertur Deo per Christum Sacerdotem magnum: & quia ad compagem huius corporis pertinẽt etiam Sancti, qui sunt in cœlo; ideo etiam illi suo ordine in sacrificio altaris nominandi sunt.

ALTERA vtilitas est, excitatio sanctæ æmulationis: quam vtilitatem attingit S. AVGVSTINVS lib. 8. de ciuit. Dei, c. 27. Nam reddens rationem, cur in memorijs, & apud memorias sanctorum dicantur sacra, sic ait: *Vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoriæ renouatione adhortemur.*

SECVNDA propositio: *Non repugnat institutioni* A *cœnæ Domini, vt in ea inuocentur Sancti, eo modo, quo ab Ecclesia Catholica inuocari solent.* Explico; tribus modis Sãcti in sacrificio Missæ inuocari possunt. VNO modo per ipsam oblationẽ, ita vt eis oblatio offeratur; ipsa enim oblatio tacita quædam, sed efficacissima est inuocatio; & hoc modo non inuocat Sanctos Ecclesia in Missa, nec inuocare posset sine peccato idololatriæ, vt diximus.

SECVNDO modo per precem ad eos directam, vt cũ dicimus: *S. Petre, ora pro me;* & hoc modo nõ inuocantur Sancti in Missa, vt suprà diximus, nisi obiter, in versiculis post lectionem, idq; solùm in vna, vel altera Missa: qui tamen modus nihil habet absurdi. Nam si licet à viuentibus petere, vt nos iuuent orationibus suis, dum tam sublimi fungimur ministerio, vnde ẽt dicimus in Liturgia: *Orate fratres*, cur nõ liceat idem à Sanctis petere? Sed non est opus nũc de ista re disputare, quia nec B aduersarij illos versiculos oppugnant, qui canuntur in Missa Catechumenorũ, quæ nõ est propriè sacrificium; in Missa autem fidelium, quæ incipit ab oblatione, nunquam ita directè Sancti inuocantur.

TERTIO modo per preces ad Deum directas, vt cũ à Deo petimus, vt intercedentibus Sanctis nos iuuet; & hoc modo in Missa tum in Canone, tum extrà inuocantur Sancti: atq; hoc est quod reprehendunt aduersarij, & ideo hoc solum probandum est.

Probatur PRIMO ex Patribus. CYRILLVS catechesi 5 mystagogica, explicans ritũ sacrificij Missę: *Cùm hoc sacrificiũ*, inquit, *offerimus, mentionẽ facimus eorum, qui ante nos obdormierunt; primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum, & deprecationibus suscipiat preces nostras.* BASILIVS in Liturgia post cõsecrationem, C memoriã faciens Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, sanctæ Dei genitricis, & omnium Sanctorum: *Vt*, inquit *assiduas preces pro nobis tibi offerant, eorúq; memoriã illorum celebramus, vt quando nobis ipsi parum fidimus, memoria, & legatione illorum protecti, per eos audeamus ad te accedere, atq; tremẽdo hoc, & sacro munere defungi.* CHRYSOSTOMVS in Liturgia: *Honorabilium*, inquit, *incorporalium supercœlestium S. Ioannis præcursoris & Baptistæ, sanctorũ gloriosorum Apostolorum, Sancti huius, cuius memoriã agimus, & omnium Sanctorum tuorum; quorum supplicationibus, respice nos Deus.* Et infrà: *Stabili*, inquit, *nostros gressus precibus, & supplicationibus sanctæ Deiparæ, & semper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum.* AVGVSTINVS tractat. 84. in Ioan. *Ideo quippe*, inquit, *ad ipsam mensam non sic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt* D *etiam pro eis oremus; sed magis vt orent ipsi pro nobis.* Idem habet serm. 17. de verbis Apostoli.

SECVNDO probatur ratione. Nã Sancti sine vllo dubio pro nobis in cœlo orare possunt, & orant; ergo bonum est à Deo petere, tum vt Sanctos pro nobis orare faciat, tum vt illos pro nobis orantes exaudiat, quæ duo in Missa petũtur. Consequentia apertissima, & certissima est. Nam si vnum ex medijs nostræ salutis est, Sanctorũ oratio, cur non liceat à Deo petere, vt per hoc mediũ nos adiuuet? Et si licet petere, vt per bonos doctores, & pastores in terris nos dirigat, doceat, tueatur, cur non licet etiam petere, vt idem faciat per Angelorum & Sanctorum suffragia? Et si licet Deũ rogare, vt excitet eos qui hic viuunt ad orandum pro nobis, eorúq; exaudiat, cur non idem licet in Sanctis?

Antecedens autem huius argumẽti fusè probatum est à nobis in 1. libro de Sanctis; nec aduersarij multũ de hac re contendunt. Nam etiamsi pertinacissimè

negent inuocandos esse à nobis Sanctos, quia non credunt illos audire posse nostras preces; tamen illos in genere sollicitos esse pro Ecclesia, & orare posse, atq; et reipsa orare, fatentur Philippus in Apolog. Confessio. Augustanæ, articulo de inuocatione Sanctorum, Brentius in Confessione Virtembergensi, cap. de inuocatione Sanctorum, Kemnitius in 3. parte Exam. Concilij Tridentini, Caluinus quoque lib 3. Instit. cap. 20. §. 21. & 24. nō repugnat huic sententiæ, tametsi ægrè ad eam admittendam adduci se patiatur. Et sanè id negari non potest, nisi negetur imprimis Scriptura, quæ 2. Machab. vlt. testatur Hieremiam & Oniam defunctos orasse pro populo, & Apoc. 5. describuntur viginti quatuor seniores in cœlo offerre incensum, quo Ioannes ipse exponit significari orationes Sanctorum: nisi etiā negetur vnitas corporis Ecclesiæ, vel communio Sanctorum, quam in symbolo Apostolico confitemur. Si enim vnum corpus sumus, & alij aliorum mēbra, certè inuicem solliciti esse debemus: ea enim est membrorum natura, vt Apostolus docet 1. Cor. 12. Deniq; Augustinus quæst. 108. in Exod. dicit Martyrum orationibus propitiari Deū peccatis populi sui. & q. 149. dicit, Sanctorū meritis nos releuari posse apud Deum, quando mala nostra merita nos grauant.

Restat, vt Kemnitij obiectionibus respōdeamus. PRIMU sic argumentatur pag. 810. *Christus dicit; Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei commemorationem. Et præterea ideo corpus, & sanguinem suum nobis tradit in cœna, vt adituri thronum gratiæ, misericordiā consequamur per merita vnicæ oblationis Christi: ergo prophanatur cœna Domini cùm à Deo petitur, vt per merita, & preces Sanctorum, in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio.*

RESPONDEO; Christus nusquam dixit; Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei commemorationē; neque dixit: Hoc facite in mei solius commemorationem: quare non potest rectè colligi; Ergo repugnat institutioni cœnæ, Sanctorum commemoratio. Præterea etiamsi Dominus dixisset; Hoc facite in mei solius commemorationem; adhuc nihil aduersarij obtinerent: loquitur. n. Dominus nō de qualibet cōmemoratione, sed de ea, qua per mysterium cœnæ repræsentatur ipsius passio, & mors; quo genere commemorationis non solet, nec potest Ecclesia Sanctorum memoriā in Missa facere: non enim Eucharistia est symbolū passionis Sanctorum, sed Christi solius. Alia igitur est memoria Sanctorum, quam in sacrificio celebramus: nimirum enim Sanctos nominamus, vt pro eorū victoria Deo sacrificium gratiarum actionis offeramus, ut suprà diximus.

Ad aliam partem argumenti respōdemus, aliter per Christi intercessionem, & merita, & aliter per Sāctorum merita, & preces nos à Deo misericordiam exspectare, ac petere. Nam per Christi merita immediatè à Deo misericordiam petimus: ipse enim solus est immediatus intercessor noster apud Deum. Per Sanctorum autem merita, & preces à Deo misericordiā petimus, eodem Christo mediante: nam & ipsi cùm pro nobis orant, per Christum orant. Itaque sicut nostra oratio pro nobis ad Deum, non est superuacanea, nec iniuriā Christo facit, licet ipse sit apud Deum aduocatus noster, quia nos per illum pro nobis Deum oramus: ita Sanctorum preces pro nobis non sunt vel superuacaneæ, vel in Christi iniuriam, licet Christus sit noster aduocatus, quia ipsi per Christum petunt. Et sicut Sancti pro nobis Deum orare possunt, nonobstante Christi intercessione; ita & nos possumus ab eis petere, vt pro nobis orent, & à Deo petere, vt illos ad orandum impellat, & orantes exaudiat, non obstante Christi intercessione.

A SECVNDA obiectio ex Augustino, qui lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 10. dicit, in administratione cœnæ Dominicæ à sacerdote Sanctos quidem nominari, nullo modo autem à sacerdote inuocari.

RESPONDEO; Verba AVGVSTINI Kemnitius si citasset, fraudem suam etiā nobis tacentibus, omnibus patefecisset. Hæc autem sunt illius verba: *Vni Deo, & Martyrum, & nostro sacrificiū immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco, & ordine nominantur: non tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocātur. Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamuis in memoria sacrificet eorū, quia Dei sacerdos est, non illorum.*

Vides hic PRIMO, Augustinum non dicere: *In administratione cœnæ Domini*, sed *in sacrificio quod immolamus*; & bis, terve repetere, sacerdotem sacrificare Deo sacrificium, non cœnam administrare. B SECVNDO vides, Augustinum apertissimè dicere, sacrificium fieri in memoriam Sanctorū, & Sanctos in eo nominari: quod non solùm est contra horum sectariorū nouitates, qui in sua cœna nullam Sanctorū mentionem faciūt, sed est expressè contra Kemnitium, qui paulò antè disputabat Christum dixisse, Hoc facite, nō in Sanctorum commemorationem. TERTIO vides, Augustinum, cùm is negat Sanctos inuocari, loqui de inuocatione per sacrificium, id est, de oblatione, quę, vt suprà diximus, est efficacissima inuocatio: nam formaliter loquitur, cū ait: *Non tamen a sacerdote, qui sacrificat, inuocantur.* vt patet ex verbis sequētibus: *Deo quippe, non ipsis sacrificat, quia Dei sacerdos est, non ipsorum.*

Quod autem Augustinus non neget, posse ac debere Sanctos inuocari in Missa, eo modo, quo facit Ecclesia Catholica, patet ex tract. 84. in Ioannem à nobis suprà citato, vbi dicit, Sanctos ad mensam Domini commemorari, non vt nos pro eis oremus, sed vt ipsi orent pro nobis. C Ex his apparet, quàm inaniter propter locū Augustini Kemnitius exultauerit, & quam immeritò, & procaciter Synodum Tridentinam Thaidem Babylonicam appellauerit.

TERTIA obiectio ex historia antiquitatis. colligit autem Kemnitius hoc modo progressum antiquitatis. PRIMO dicit, in primitiua Ecclesia morem fuisse, vt annua memoria Martyrum solenniter celebraretur in ipsis locis, vbi corpora Martyrum sepulta erant: idq; probat ex epistola Ecclesiæ Smyrnensis apud Eusebiū lib. 4. hist. cap. 15. SECVNDO dicit, progressu temporis id accessisse, vt corpora Sanctorum sub ipsis mensis ponerētur: & probat ex Ambrosio lib. 10. epist. 85. TERTIO dicit, in orationibus Ecclesię factā fuisse memoriā Martyrū, quia Ecclesia orabat, vt aliquādo consors fieret in vita æterna ipsorū Martyrum; id quod ex epistola suprà citata Smyrnensium probat. Atq; hæc tria dicit esse fm vsū purioris Ecclesiæ, & Scripturę cōsentanea. QVAR D TO dicit, tempore Augustini ortas esse opiniones peregrinas, & vitiosas de singularibus Martyrum pro suis cultoribus intercessionibus, de meritis, & operationibus Martyrum. QVINTO dicit, Augustinum has opiniones in medio reliquisse, tanquā nec veteres, nec certas: id quod probat ex lib. 22. de ciuit. Dei, c. 10. & de cura pro mortuis, c. 16. SEXTO dicit, Augustinum paulatim cœpisse aliquid tribuere his opinionibus; sed Hieronymum, Basilium, Nazianzenum audaciores fuisse in hac quęstione. SEPTIMO dicit, postremis temporibus, fabricatum esse articulum fidei de patrocinijs, & meritis Sāctorum, & quod horribilius est, ipsam actionem cœnæ Domini, eò detorqueri cœptam.

Ex hac longa narratione Kemnitius simplicioribus persuadere nititur, rem esse nouam, & à Papistis confictam, de inuocatione Sanctorum in sacrificio Missæ. AT si quis paulò attentius rem expendat, ex hac ipsa

dispu-

disputatione Kemnitius, & eius sodales apertissimè refelluntur. Nam prima illa TRIA capita, quæ fatetur aduersarius fuisse in puriore Ecclesia, & esse consentanea Scripturæ, contra nos nihil faciunt, cùm non contineant aliquid contrarium nostræ doctrinæ: at contra aduersarios maximè faciunt cùm sint omnino contraria scriptis, & factis ipsorum. Ipsi enim nec celebrant Sanctorum memoriam apud Sanctorum reliquias; nec Martyrum corpora sub sacra mensa reponunt, sed eijciunt potius, nec deniq; in precibus, & mysterio Eucharistiæ vllam Sanctorum mentionem faciunt: quare testimonio Kemnitij, concludimus, Kemnitium, & eius sodales recessisse ab vsu primitiuæ purioris Ecclesiæ, sacris literis consentaneo.

QVARTVM caput falsum est, & ex sexto refelli potest. Nam si Basilius, Nazianzenus, & Hieronymus sequuntur eas opiniones de intercessionibus, & meritis Sanctorum, vt habet cap. 6. non igitur cœperunt illæ opiniones Augustini ætate, vt habet cap. 4. nam ætas Augustini posterior est Basilij, & Nazianzeni ætate. Adde, quòd sententia Ecclesiæ de inuocatione Sanctorum, non cœpit etiam Basilij ętate, sed longè antiquior est. Nam EVSEBIVS Basilio antiquior lib. 13. pręparat. Euangel. cap. 7. *Vota*, inquit, *Sanctis facimus, quorum intercessione apud Deum non parum iuuari nos profitemur*. Et IRENAEVS Eusebio antiquior lib. 5. contra hæreses: *Vt Virginis Euæ*, inquit, *virgo Maria fieret aduocata*.

QVINTVM caput continet manifestum mendacium, & imposturam. Nam Augustinus in locis à Kemnitio citatis, non relinquit in medio tanquam rē incertam, an Sancti nos iuuent, sintque nostri intercessores; & aduocati, & vt tales, à nobis inuocandi; sed solùm quomodo nos iuuent, quando miracula apud eorum sepulchra fiunt. Ambigit enim Augustinus, an id fiat opera Angelorum, an per ipsos Martyrum spiritus, an alio modo; atque hoc in medio relicto, asserit rē esse indubitatam, quod à Sanctis iuuentur, qui illos inuocant. Nam lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. probat hoc ipsum innumerabilibus fermè exemplis, quæ certissima esse affirmat.

SEXTVM caput non eget alia refutatione; nescio enim quis non videat, quantum præiudicium caussæ suæ Kemnitius fecerit, cùm iam apertè reprehendere ausus est quatuor illos Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ columnas, Basilium, Nazianzenū, Hieronymum, & Augustinum.

SEPTIMVM caput falsissimum esse patet ex testimonijs à nobis citatis, Cyrilli, Basilij, Chrysostomi, & Augustini, qui apertissimè scribunt, in sacrificio altaris peti à Deo Sanctorum intercessiones. Quanto enim mendacio postremis temporibus fabricatum fuisse fingitur, quod ante annos M.CC. in vsu Ecclesiæ Catholicæ fuit?

CAPVT IX.

De Missis priuatis.

SEQVITVR controuersia de Missa priuata, de qua post Lutherum scripserunt Brentius in Confessione VVirtēbergensi, cap. de Eucharistia, & Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 858. & sequentib. & Philippus tū in Confess. August. tum in Apologia in articul. de Missa. Quam controuersiam ita tractabimus, vt PRIMVM doceamus sex modis posse Missam dici priuatā, & omnibus modis esse licitam. DEINDE obiectiones aduersariorum refellamus.

Igitur PRIMO dici potest Missa priuata ratione loci; quæ. n. celebrantur in priuato aliquo oratorio, seu sacello, dici possunt priuatæ, si comparentur ad eas, quæ celebrātur in publico templo. Ac de his non est magna controuersia: nam etiamsi aduersarij eas Missas odiosè traducant, & angulares per cōtumeliam vocent: tamē habemus de his exempla manifestissima antiquitatis. Nam inprimis Dominus primam Missam instituit, ac celebrauit in priuata domo: & Apostoli initio frāgebāt circa domos panem, Act. 2. ac deinde sancti Pontifices tempore persequutionis, non in domibus tantùm priuatis, sed etiam in cryptis, & foraminibus terræ sacra faciebant: immò sanctus Lucianus in carcere sacrificauit, & suo ipsius pectore pro altari vsus est, cùm iaceret onustus catenis, nec erigere se ipsum posset. Refert id Nicephorus lib. 8. hist. cap. 31.

Nec solum ob persequutiones, sed etiā alijs de caussis aliquando veteres in priuatis locis sacrificia offerebant. Gregorium NAZIANZENVM in exigua cellula extructo oratorio sacra fecisse ibidem, Sozomenus testatur, lib. 7. histor. cap. 5. quem locum Kemnitius etiā citat. Sanctus AMBROSIVS, teste Paulino in vita ipsius, in domo clarissimæ cuiusdam fœminæ ab ea rogatus, sacrificium obtulit. Sanctus AVGVSTINVS lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. testatur quendam à suis presbyteris in domo rustica sacrificium corporis, & sanguinis Domini obtulisse. THEODORETVS in historia religiosa, c. 20. scribit, se in cellula Maris anachoretæ sacra mysteria celebrasse. GREGORIVS homil. 37. in Euangelia, scribit Cassium Narniensem Episcopum, virum sanctissimū, aliquando in Episcopij oratorio Missam celebrasse, qđ videlicet ad Ecclesiā morbo impeditus descendere non valeret. & lib. 5. epist. 43. ad Ioannem Syracusanum Episcopum, iubet vt non prohibeat in domo Venantij patritij Missas celebrari. S. Ioannes Eleemosynarius, vt in eius vita scribit Leontius, cum populum de Ecclesia egredi videret, quo tēpore sacra celebrabat, ad illos conuersus ait: *Ego filij propter vos ad Ecclesiā descendo, nam mihi ipse in Episcopio Missas facere poteram*. Deniq; (vt alia exempla prætermittam) Ioānes DAMASCENVS in historia de Barlaam, & Iosaphat, scribit B. Barlaam presbyterū fuisse, & in sua cellula, solo præsente Iosaphat, Missæ sacrificium offerre solitum.

SECVNDO Missa priuata dici potest à tempore; vt publica sit, quæ festis diebus; priuata, quæ pro festis celebratur. Et quanquam aduersarij non nisi rarò admodum, ac ferè solum in Dominicis, aut maioribus festis sacram cœnā faciunt; tamen non apertè reprehendunt vsum Missæ quotidianę: & certè nullo modo reprehendi potest. Nam INPRIMIS, ideo iuge sacrificium appellatur, Danielis 12. quia iugiter, & quotidie celebrari deberet.

DEINDE negari non potest, quin olim singulis diebus in multis locis Missę celebrarentur. Nam CASSIVS singulis diebus Missam celebrabat, teste Gregorio loco citato, hom. 37. AVGVSTINVS epistola vicesima tertia, dicit Christum semel in cruce immolatum, omni die in Sacramento populis immolari. CHRYSOSTOMVS hom. 3. in epistolam ad Ephesios scribit, quotidianam oblationem suo tempore fieri solitam. HIERONYMVS in caput 1. ad Titum dicit, sacerdotes quotidie pro peccatis populi, ac suis sacrificare. HYPPOLITVS Martyr in oratione de Antichristo scribit Christum in die Iudicij dicturum: *Venite Pontifices qui pretiosum corpus meum quotidie immolastis* Denique sanctus ANDREAS, vt in eius historia legimus, singulis diebus agnum immaculatum sacrificabat. Sed neque de hac re tam aduersarij multum laborant.

TERTIO dici potest Missa priuata à fine, quia nimirū pro aliquo particulari homine, vel negotio celebret, vt ꝑ hoc vel illo defuncto; pro ista, vel illa necessitate. Et quidē si Missa aliqua vni soli applicaretur, excludendo oēs alios homines, tum verè priuata dici posset: sed

talis nulla est, aut fuit vnquam in Ecclesia. Nam omnis Missa offertur à Ministro publico, & publico nomine pro tota Ecclesia, tum quæ in terris, tum quæ in cœlis, vel in purgatorio est: nam horum omnium in qualibet Missa mentio habetur. Si autem Missa applicetur vni peculiariter, sic tamen vt non excludantur ceteri; tum priuata Missa dici poterit, & erit, si cōparetur ad alias, quæ nulli particulari applicantur.

Neque dubium est, eiusmodi Missas priuatas fuisse in usu antiquæ Ecclesiæ, & licitas esse. Nam in Testamento veteri sacrificia fiebant plurima pro particularibus. Leuitici 4. & 5. præscribuntur sacrificia pro sacerdote, pro principe, pro quolibet priuato, pro synagoga, Iob 1. habemus sacrificium pro filijs Iob. & Iob 42. sacrificium pro amicis Iob 2. Machabæor. 3. pro Heliodoro.

In Testamento nouo Missæ in natalitijs Sanctorū, quas suprà defendimus, omnes erant priuatæ hoc tertio modo: & habemus insigne exēplum, præter ea quæ suprà allata sunt, apud Bedam lib. 4. historiæ, cap. 14. vbi sancti Apostoli Petrus, & Paulus cuidam apparentes, iusserūt Missas celebrari in die sancti Osvvaldi Regis, in memoriam eiusdem sancti Osvvaldi, & visionem illam fuisse verissimam manifestè patuit ex mirabili euētu rerum, quas iidem Apostoli futuras prædixerant. Pari ratione Missæ pro defunctis, vt plurimum particulares erant, & priuatæ: sic enim scribit AVGVSTINVS de obitu matris suæ lib. 9. Confes. cap. 12. *Cum offerretur pro ea sacrificium precij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadauere, &c.* Denique sacrificium illud à presbytero eiusdem Augustini oblatum pro liberatione domus à dæmonum vexatione, libro 22. de ciuitate Dei, capite 8. & alia id genus, sine dubio priuata erant, nec reprehendi possunt, nisi tota antiquitas reprehendatur.

QVARTO Missa priuata dici potest à paucitate eorum qui intersunt, vt dicatur publica, quæ fit corā populo, qualis est Missa quæ dici solet Parochialis, vel Cōuentualis, quæ non celebratur, nisi populus adsit: priuata autem, ad quam non exspectatur populus, sed pro arbitrio sacerdotis habetur, siue multi adsint, siue pauci. Has Missas ita priuatas aduersarij non rarò reprehēdere solent. Certè Philippus in Apolog. Confess. accersit hinc inde argumenta, vt probet, non debere fieri nisi vnam Missam, nimirum eam cui populus intersit: tamen alij ex aduersarijs non volunt de hac re contendere. Nam Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de Eucharistia, contentus est, vt Missa celebretur si duo vt minimùm adsint, vnus qui consecret & ministret Sacramentum, & alter cui porrigatur. Et hoc ipsum probant testimonia allata pro Missis priuatis ratione [illegible]; & de his Missis priuatis loquitur S. Gregorius lib. 4. epist. 43. ad Castorium, vbi prohibet in Monasterio fieri Missas publicas, 'ne, vt ipse dicit, in recessibus seruorum Dei fiant conuentus populares. Ex quo loco colligitur Missas publicas vocari, quibus interest populi multitudo; priuatas autem, quæ sine cōuentu populi intra Monasteria, vel alibi celebrantur.

Quare fallitur apertissimè Melanchthon in Apologia Confession. cum dicit, ante Gregorij tēpora nullam fieri mentionem priuatarum Missarum. Nam si apud Gregorium priuatæ Missæ censentur, quæ celebrantur absque populi conuentu, vt ex hoc loco perspicuum est; Missa priuata erat, quæ dicta est à presbytero Augustini in domo rustica, ipso teste libro 22. de ciuitate Dei, cap. 8. & ab Ambrosio in domo cuiusdam matronæ Romæ, teste Paulino, & à Theodoreto, in cellula S. Maris, & à Luciano in carcere; immo ab Apostolis cùm circa domos frangebant panem, vt suprà citauimus: Et ab ipso Christo, qui non conuocauit populum, sed tantùm primarios discipulos duodecim.

QVINTO Missæ priuatæ dici possunt, quæ dicūtur in eodem templo, eodem die, præter vnam. Nam vna tantum solet esse Missa publica, & solennis, quæ dicitur in summo altari; ceteræ quæ dicūtur in minoribus altaribus eodem die, & priuatæ dici possunt, licet multi interdum adsint auditores. Et quidem hanc multiplicationem Missarum valde oderunt, ac reprehendūt omnes aduersarij. Sed nos probamus licitam esse, PRIMVM ex Testamento veteri, in quo plurima offerebātur sacrificia eodem die, & loco.

SECVNDO multi erant in eadē Ecclesia sacerdotes: nam tempore S. Cornelij Papæ Romæ erant quadraginta Presbyteri, vt ipse scribit ad Fabium, teste Eusebio lib 6. hist. cap. 33. ac deinceps semper magis, ac magis creuit sacerdotum multitudo. Multi autem quotidie celebrabant: ergo vel omnes alij cessabant à sacrificio offerendo, vel multi eodem die, & loco sacra faciebant. Fuisse autem, qui quotidie sacrificium offerrent, dubitari non potest; id enim perspicuum est ex testimonijs suprà citatis, vbi egimus de Missa priuata ex parte temporis.

TERTIO idem probat testimonium suprà allatum ex Beda, lib. 4. histor. c. 14 ibi enim Apostoli præcipiunt in die S. Osvvaldi celebrari Missas per omnia Monasterij oratoria. Simile est quod scribit Eusebius lib. 4. c. 45. de vita Constantini, Episcopos inuitatos ad templi dedicationem incruentis sacrificijs Deo oblatis, diem festum celebrasse.

QVARTO idem probat antiquissima consuetudo, quæ est in Ecclesia, vt in die Natalis Domini singuli sacerdotes Missæ sacrificiū ter offerant, cuius ritus meminit Gregorius in homilia de Natali Domini, & ante eum Telesphorus in epistola decretali. Quod si potest vnus sacerdos vno in loco ter sacrificium eodem die offerre, cur non poterunt multi singula offerre sacrificia?

QVINTO idem probat altarium multitudo in eadē Ecclesia. AMBROSIVS epist. 33. *Irruere in altaria, &c.* & loquitur de vna Basilica. GREGORIVS lib. 5. epistol. 50. ad Palladium, scribit in vna Ecclesia tredecim altaria fuisse. & GVLIELMVS Abbas in vita S. Bernardi lib. 1. cap. 12. in Ecclesia Monasterij S. Bernardi fuisse tria altaria, vnū in memoriam B. Virginis, alterum S. Laurentij, tertium S. Benedicti. Vide etiā Petrum Damianū in vita S. Romualdi. Quorsum autem tot altaria, si semel tantum in die sacrificium offerri poterat in vna Ecclesia?

DENIQVE PROSPER in libro de prædictionibus dimidij tēporis, cap. 6. scribit, bis intra paucas horas vno in loco sacrificium oblatum. LEO epist. 81. ad Dioscorum, monet vt Alexandriæ seruetur Romanus ritus de iterando sacrificio eodem die.

VLTIMO priuata Missa dici posset, in qua solus sacerdos communicat: & hæc est Missa priuata, de qua potissimùm aduersarij altercantur, & quam nullo modo admittunt. Sed eam licitam esse, probatur PRIMO ratione Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 6. quæ talis est. Missæ, in quibus solus sacerdos communicat, etiā si priuatæ dici possent, ratione communicātium Sacramentaliter, tamen absolutè non priuatæ, sed publicæ & cōmunes sunt; ergo non debent vt priuatæ reijci, & damnari. Antecedens probatur à Concilio dupliciter. PRIMO, quia in eiusmodi Missis sæpe multi communicant spiritualiter, proinde fructus est publicus, & communis: & per hoc etiam Missa est ex hac parte publica, & communis. SECVNDO, quia sacerdos publicus est Minister, & pro tota Ecclesia sacrificium offert.

Hanc totam rationem refellere conatus est Kemnitius pag. 868. & sequentibus: sed non tam rationem Concilij refutauit, quàm se mendacem, & ineptum demonstrauit. PRIMO, miratur cur Concilium audeat

vocare

vocare has Missas communes, & negare esse priuatas, cùm per multas annorum centurias sint à Catholicis appellatę priuatæ, & cùm apud Gregorium in registro crebra fiat mentio priuatæ Missæ; & cùm Glossa in Canonem, & hoc attendendum, de consecra. dist. 1. eas priuatas appellet.

ATQVI hoc totum est mendacium: nam apud Gregorium nusquam exstat vocabulum Missæ priuatæ. Exstat quidem semel vocabulum Missæ publicæ lib. 4. epist. 43. sed vt suprà diximus, non vocat publicas Gregorius, in quibus communicatur, sed in quibus adest populi multitudo: & ijs opponit Missas, in quibus non adest populus, siue in ijs communicent aliqui, siue nulli. Eodem modo accipitur vocabulum Missæ publicæ, & peculiaris, seu priuatę in Canone, & in glossa citata.

SECVNDO, Kemnitius oppugnat argumentum Côcilij ductum à spirituali Communione; & quia nô poterat negare spiritualem Communionem, affingit nouo mendacio ipsi Concilio, quod affirmauerit per spiritualem Communionem satisfieri institutioni, & præcepto Christi de sumenda Eucharistia.

SED nihil eiusmodi in Concilio reperitur: immò sessio. 13. can. 9. Concilium docet teneri fideles adultos saltem semel in anno ad Communionem Sacramentalem, nimirum, vt eo modo satisfaciant Christi institutioni, & præcepto.

TERTIO, oppugnat alterum argumentum Concilij, sumptum ex eo quod sacerdos est publicus Minister, ac dicit argumentum non valere, quoniam Minister verbi, est etiam publicus Minister, & tamen non potest concionari nisi populo præsente; & qui baptizat est publicus Minister, & tamen non potest baptizare nisi aliquis adsit baptizandus.

SED hæ sunt meræ ineptiæ. Aliter enim est sacerdos Minister publicus sacrificando, aliter concionando, & Sacramenta ministrando. Nam sacrificando dirigit actionem suam ad Deum pro populo; concionando, & Sacramenta ministrando, dirigit actionem suam ad populum propter Deum.

Et hinc nascitur ALIA ratio ex natura sacrificij: Nã si aduersarij concederent Missam non solum esse Sacramentum, sed etiam sacrificium, fortasse in hac re facilè conuenirent: siquidem ad sacrificium, vt sacrificiũ est, nihil refert, si multi, vel pauci, vel nulli intersint aut communicent, cùm sacrificium offeratur Deo pro populo; potest enim sacerdos pro populo offerre, etiamsi populus nec adsit, nec communicet. Et côfirmatur ex lege veteri; cùm enim sacrificia offerebantur pro peccato, nihil inde manducabat is, pro quo offerebatur, vt patet Leuit. 6. & 7. & tamen illi proderat. Et côfirmatur rursus à simili: nam sacrificium simile est orationi, vt suprà diximus, immò est quædam realis & efficacissima oratio. Porrò orationem prodesse ei, pro quo fit, etiamsi ille non adsit, nec sciat quid agatur, certum & exploratum est.

TERTIO probatur ex consuetudine veterum. Nam etiamsi nusquam expresse legamus à veteribus oblatũ sacrificium sine Communione alicuius, vel aliquorũ, præter ipsum sacerdotem: tamen id possumus ex coniecturis facilè colligere. PRIMA coniectura ex Concilio NANNETENSI, ca. 30. quod citatur ab Iuone in decret. par. 3. cap. 70. vbi iubentur presbyteri non celebrare soli Missam, nisi habeant saltem vnum secum, qui respondeat. Ex quo intelligimus quosdam planè solos celebrare solitos Missæ sacrificium: & proinde sine cômunicantibus. Item ex Concilio Toletano XII. cano. 5. vbi grauiter reprehenduntur quidam sacerdotes, qui sacrificium offerentes non communicabant: *Quale erit*, inquit Concilium, *illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans participasse dignoscitur?* Quæ verba satis apertè indicant, in eiusmodi sacrificio nullum omnino fuisse, qui communicaret; & tamen Concilium non

A requirit, nisi vt sacerdos ipse communicet: proinde admittit tanquam rata, & vt apparet, vsitata sacrificia, in quibus solus communicat sacerdos. Est autem hoc Concilium ante annos circiter CM. celebratum.

SECVNDA coniectura. Quidam initiabantur sacris absque vlla certa procuratione animarum, qui proinde non poterant vlli Sacramentum administrare, & tamen sine dubio Missas celebrabant. Exemplum habemus in S. Paulino Nolano, qui presbyter ordinatus fuit, vt ipse scribit epist. 6. ad Seuerum, in sacerdotium Domini, sed nulli certæ Ecclesiæ alligatus.

TERTIA coniectura. Plurimi sacerdotes quotidie celebrabant, vt suprà ostendimus, & tamen populus in multis locis rarò admodum communicabat, vt vel ex illa querimonia CHRYSOSTOMI cognosci pôt, quæ habetur hom. 3. in epist. ad Ephes. *Frustra*, inquit, *habetur quotidiana oblatio, cum nemo sit, qui simul participet*. Et hom. 17. in epistol. ad Hebr. scribit, plurimos tan-
B tùm semel in anno ad Sacramenti Communionem accessisse. AMBROSIVS etiam lib. 5. de Sacram. c. 4. dicit, Græcos post annum communicare solere.

QVARTA coniectura. Multa sacra fiebãt pro caussa ita particulari, vt non sit vllo modo verisimile, ministratam fuisse Communionem in eiusmodi sacris: ut exempli caussa, cùm scribit Augustinus lib. 9. Confess. ca. 12. oblatum sacrificium pro matre sua, cadauere iuxta sepulchrum constituto; & cùm scribit lib. 22. ciuit. cap. 8. unum è suis presbyteris sacrificium obtulisse in domo rustica, ad eandem domum à malignorum spirituum vexatione liberandam. Sed aduersariorum argumenta soluamus.

CAPVT X.

Soluuntur argumenta contra Missas priuatas.

C PRIMA obiectio Kemnitij in 2. par. Exam. pag. 862. (nam quæ ipse fabulatur de origine Missæ priuatę, quia nullo argumento probauit, omitto) sumitur ex illis verbis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*. Iubet enim Christus, vt faciamus quod ipse fecit; ipse autem non solùm consecrauit, sed etiam dedit Sacramentum ijs, qui aderant manducandum; quare côsecrare, & non distribuere, est ipsam Cœnam Domini prophanare.

RESPONDEO; Iussit Dominus fieri quod ipse fecit, sed pro loco, tempore, personis: ea enim est vis affirmatiuorum præceptorum. Et sine dubio non iussit Sacramentum dispensari inuitis, aut indignis. Quare si fortè nulli sint, qui velint, aut possint communicare; non tenemur Sacramentum ministrare; nec tamen ideo prohibemur à celebratione cessare.

DICES; Si licet diuidere actiones, quas Dominus exemplo suo coniunxit, & Sacramentum aliquando consecrare, & nemini ministrare: licebit etiam conse-
D crare, vel ministrare, & non sumere.

RESPONDEO; Non est eadem rô oĩum illarum actionum. Nam consecratio & consummatio, de essentia sacrificij sunt, ideo nullo modo possunt omitti: at dispensatio, nec est de essentia, nec de integritate, sed solùm affirmatiuo Domini præcepto necessaria; & ideo facienda quidem est, sed pro loco & tempore, vt diximus.

SECVNDA obiectio. Apostolorum Synaxis describitur Act. 2. per fractionem panis; ergo distributio, & dispensatio Sacramenti fuit in vsu primitiuæ Ecclesię in celebratione Cœnæ Domini.

RESPONDEO; Nihil verius dici potest: sed non inde sequitur non posse vnquam sacrificiũ sine dispensatione offerri. Nã & apud nos in templis oĩbus celebratur Synaxis cum dispensatione Sacramenti, & tamen non

A ideo damnantur sacra quæ in priuatis oratorijs, vel sacellis sine tali dispensatione celebrantur.

Tertia obiectio. B. Paulus 1. Cor. 10. describens ritum Cœnæ Domini, apertè scribit, corpus Domini cõmunicari, & distribui fidelibus, & fideles participes esse mensæ Domini, non spectando vnum manducantẽ, sed manducando.

Respondeo; Apostolus eo loco non describit ritũ Cœnæ Domini, vt declaret quid sit ipsa celebratio huius mysterij, vel in quo præcipuè consistat, sed tantùm vt ostendat, eos qui Eucharistiam sumunt, participes esse mensæ Domini, & socios Christi fieri: quemadmodum fiunt socij dæmoniorum, & participes sunt altaris idolorum qui scienter manducant idolothyta. Ex quo non sequitur, Missam sine Communione populi esse illicitam, vel eos, qui Missæ intersunt, & nõ communicant, nihil vtilitatis capere. Nã ista affirmans pro
B posito verissima est, & ex Paulo colligitur, Qui reipsa Eucharistiam mãducat, cum Christo coniungitur: ista autem negans falsa est, nec habetur in Paulo, Qui non sumit reipsa Eucharistiã, sed solo voto ac desiderio, nullo modo cũ Christo iũgi, aut frustrà interest sacrificio.

Qvarta obiectio. Apostolus 1. Cor. 11. opponit inter se Dominicam Cœnam; & priuatam Cœnam; & quidem ita, vt confirmet, vbi priuata Cœna agitur, ibi non posse Dominicam Cœnam celebrari. Definit autem priuatam Cœnam, vbi quis priuatim, quod Cœnæ Dominicæ est, manducat, & præoccupat nõ simul participantibus alijs: & dicit, non dissimile esse, ac si instrueretur talis cœna, vbi vnus saturaretur, alter verò cogeretur esurire: *Hic certè locus tanquam fulmen*, inquit Kemnitius, *prosternit priuatas Pontificiorum Missas, in quibus solus sacerdos celebrans sacramentaliter communicat: & clarissima est Chrysostomi sententia in illũ Pauli locum: Quod Dominicum est, priuatum fece-*
C *runt; Cœna enim Domini debet esse communis, &c.*

Respondeo; Primvm cùm Paulus opponit Cœnam Domini cœnæ priuatæ, non loquitur de Eucharistia, sed de conuiuio, quod in Ecclesia olim in pauperum refrigerium fieri solebat, quod conuiuium vocat Cœnam Domini, ut Chrysostomus interpretatur, quia fiebat ad repræsentandam Cœnam Domini vltimam cum discipulis, & etiam quia fiebat in loco sacro, & denique quia coniungebatur cum Eucharistiæ communicatione. Quod autem per Cœnam Domini intelligatur conuiuium illud, perspicuum est ex illis uerbis: *Vnus esurit, alius autem ebrius est.* Non.n. in communicatione Eucharistiæ poterat esuries, aut ebrietas inueniri, cùm illa sit cibus mentis, non ventris. Deinde idẽ patet, ex proposito Pauli. Vult enim ipse (Chrysostomo, & omnibus alijs exponentibus) Corinthios reprehendere, quòd non amplius conuiuia illa faciant, sicut oportet, sed diuites seorsim & lautè conuiuentur, pau
D peres autem etiam seorsim, & vix ad satietatem reficiãtur: hunc autem abusum reprehendit illis verbis: *Iam non est Dominicam Cœnam mãducare; vnusquisq; enim suam cœnam præsumit, &c.* Hoc est; Vestra ista conuiuia; vt nunc celebrantur, non repræsentant amplius cœnam Dominicam. Dominus enim simul cum discipulis in eadem mensa accubuit, etiamsi ipse Dominus, illi serui essent; vos autem fratres vestros, quòd pauperes sint, à mensa vestra excluditis, &c. Quæ omnia ad conuiuia illa pertinent, non ad Eucharistiam: nã quod attinet ad Eucharistiam, omnes æquè sobriè, & æquè lautè epulabantur, cùm omnibus daretur corpus Dominicum in modica specie panis. Itaque totum argumentum Kemnitij in æquiuocatione laborat.

Secvndo, etiamsi B. Paulus de Eucharistia loqueretur, cùm cœnam communem priuatæ opponit, vt Theodoretus, & aliqui alij veterũ probabiliter docent: nihil inde colligi posset pro aduersarijs. Paulus.n. reprehendit cœnam priuatam, à qua excludubitur alij, non ad quam non coguntur. Porrò Missæ nostræ nõ excludunt communicantes; immò vt Concilium Tridentinum affirmat sess. 22. can. 6. optat Ecclesia, vt in singulis Missis, qui adstant, communicent; sed si nulli sunt qui cõmunicare velint, nulla culpa est sacerdotis, nec potest reprehendi, quasi solus participare velit cœnam Dominicam.

Qvinta obiectio. In veteri Ecclesia semper in actione Cœnæ Domini fiebat distributio Sacramenti; vt patet ex descriptione omnium Liturgiarum, quæ apud Patres exstant.

Respondeo; Contrarium colligitur ex tam multis exemplis, quæ nos suprà attulimus. Porrò in Liturgijs fit mentio distributionis: quia vt diximus, semper fieri potest, ac debet Sacramenti distributio in Missa, eorum sacerdotum, qui curam animarum ex officio gerunt, si sint aliqui parati ad communicandum. Sed nõ ideo cessandum est à sacrificio, si nulli sint, qui communicare velint.

Sexta obiectio. Commẽtum, quòd celebratio Cœnæ Dominicæ prosit illis, qui non communicant, sed tantùm intersunt, & audiunt, & cum deuotione spectant quod sacerdos agit: non tantùm ignotum est antiquitati, sed seriò, & grauiter à veteribus reprehenditur Chrysostomvs hom. 3. in epist. ad Ephes. *Frustrà*, inquit, *habetur oblatio quotidiana, cùm nemo sit, qui simul participet.* Et infrà: *Quisquis mysteriorum consors nõ est, impudẽs, & improbus adstat.* Et rursum: *Si quis*, inquit, *ad conuiuium vocatus, manus quidem lauerit, et accubuerit, & tamen nihil ciborum gustauerit, nonne infert contumeliam conuiuatori à quo fuerat vocatus? an non satius fuerit, eum qui talis est, prorsus non comparuisse? Audis*, subiungit Kemnitius, *non verba, sed fulmina contra Pontificiam persuasionem de spectaculo priuatarum Missarum.*

Respondeo, Veteribus non fuisse incognitum vsum assistendi Missæ sacrificio, & tamen in ijs non communicandi Sacramentaliter, perspicuum est ex Concilio Agathensi ante M. annos celebrato. Nam can. 18. iubentur oẽs laici saltẽ ter in anno communicare, in Natali, Pascha, & Pentecoste: & tñ can. 47. iubẽtur ijdẽ laici singulis diebus Dñicis Missæ interesse, idq; vsq; ad sacerdotis benedictionẽ, q̃ datur in fine Missæ; Præterea non dubitasse veteres, Missã prodesse adstantibus, licet non cõicarent, certissimũ est ex ijs, quæ suprà diximus de Missis pro defunctis, & pro qualibet necessitate. Si enim Missa prodest defunctis, vt omnes Patres vno ore fatentur, nec non viuentibus, absentibus, ægrotis, iter facientibus, immò etiam infidelibus, & hæreticis, quantò magis proderit fidelibus præsentibus, & simul voto, ac desiderio offerentibus?

Ad locum Chrysostomi dico, illa verba: *Frustrà fit oblatio quotidiana*, non significare absolutè oblationem frustrà fieri, sed frustrà quatenus ordinatur ad Cõmunionem. Nã cùm celebratio Missæ partim ordinetur ad sacrificium Deo offerẽdum, partim ad populum sacro illo pane reficiendum: cùm nulli sunt, qui communicent: frustrà fit, quatenus ordinatur ad posteriorem finẽ, sed non fit frustrà quatenus ordinatur ad finẽ priorem. Itaq; Chrysostomus, etiamsi dicat frustrà fieri, nõ tamen propterea omittebat quotidie sacrificare: quod certè fecisset, si absolutè frustrà fieri existimasset.

Ad illud aũt quod Chrysostomus dicit, melius esse non interesse sacrificio, quàm interesse, & nõ communicare, dico Chrysostomum, vt quædam alia, per excessum ita esse loquutum, cùm solùm hortari cuperet homines ad frequenter, & dignè cõmunicandũ. Nã quia videbat excusare se homines à Communione, quòd se indignos, & imparatos dicerent, ipse animaduertens

negli-

negligentiam, & desidiam totius illius damni caussam esse, vehementer illos arguit, ac dicit, indignos etiã esse, qui simul cum ceteris orent, immò dignos, qui ab Ecclesia eijciantur tempore sacrificij, quomodo eijciuntur pœnitentes, & Catechumeni; & melius facturos si nõ venirent; & alia id genus, quæ certum est, dicta esse amplificandi gratia. Simile est, quod ait Apostolus 1. Cor. 6. *Contemptibiles qui sunt in Ecclesia hos constituite ad iudicandum*. Non enim reuera iubet beatus Paulus, vt contemptibiles iudices constituantur: sed ita loquitur, quia cuperet in Ecclesia nullas lites, aut tam sapientes, & bonos esse omnes Christianos, vt etiam minimi sufficerent ad dijudicandas temporales controuersias.

Porrò Chrysostomum non fuisse in ea sententia, ut putaret nihil prodesse sacrificium ijs, qui adsunt, & nõ communicant, dubitari non potest; tum ex tam multis locis suprà citatis, vbi scribit sacrificium prodesse defunctis, & viuentibus absentibus; tum etiam ex homil. 3. de incõprehensibili natura Dei: vbi grauiter reprehendit auditores suos, quòd finita concione recederent, & sacrificio non interessent. Vbi nihil de Communione dicit, cùm tamẽ sciret plurimos non communicare nisi rarissimè; sed tantum hortatur vt maneant, & simul orent, ac spectent Christum, qui in mysterijs se ostendit.

SEPTIMA obiectio. In veteri Ecclesia prohibitas fuisse Missas priuatas, in quibus solus sacerdos communicat, testatur Chrysostomus hom. 18. in 2. ad Cor. vbi scribit, in celebratione Eucharistiæ non fieri, sicut fiebat in Testamento veteri, vbi solus sacerdos quædam comedebat.

RESPONDEO; Chrysostomus eo loco in eo solùm ponit discrimen inter sacrificia Testamenti veteris & noui, quod in illis, aut solus sacerdos edebat victimas, aut ipse maiorem partem, populus minorem obtinebat ex immolatis: in his autem totam victimam sacerdos, & totam populus edit, idem videlicet, & integrum Christi corpus, & sanguinem. Sed nihil hoc facit contra Missas priuatas: quod enim nunc sæpè sacerdos solus victimam edat, non est culpa sacerdotum, aut natura sacrificij, sed populi negligentia.

OCTAVA obiectio. Canon decimus Apostolorum iubet excommunicari eos, qui nõ permanent in Ecclesia, vsque dum Missa peragitur, & non accipiunt sanctam Communionem: atque hic canon renouatur in Concilio Antiocheno, cap. 2. & exstat etiam decretum ANACLETI in epist. 1. & apud Gratianum, can. Peracta, de consecr. dist. 2. *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus: sic enim, & Apostoli statuerunt, & S. Romana tenet Ecclesia*. Ergo prohibitæ tunc erant Missæ priuatæ.

RESPONDEO; PRIMVM isti canones iubent, vt fideles communicent in Missa; sed nõ prohibent sacerdoti sacrificare, si populus non adsit, aut communicare nolit. DEINDE canon Apostolorũ ita explicatur in Concilio Antiocheno, vt intelligamus non damnari eos, qui absolutè non communicant, sed eos, qui certa de caussa, nimirum ob aliquam superstitionem, aut prauã opinionem auersantur sacram Communionem. Decretum autem Anacleti, si epistola eius consulatur, & non solùm fragmentum, quod est apud Gratianum, solos obligat clericos Episcopo in diebus solennibus sacrificanti solenniter ministrantes: quocirca si die aliquo non solenni, aut sine aliorum clericorum solenni ministerio quis sacrificet, non cogitur ex hoc decreto Cõmunionem dare. DENIQVE certum est, decreta ista, quæ fine dubio nõ diuini, sed humani iuris erant, si ad populum pertinebant progressu tẽporis abrogata fuisse; constat enim tempore Ambrosij, & Chrysostomi, vt suprà citauimus, Græcos non nisi post annum communicare solitos esse.

NONA obiectio. Humbertus contra Nicetam scribit, imperfectam esse Missam, in qua non simul fit consecratio, fractio, seu distributio, & communicatio; & VValfridus in lib. de rebus Ecclesiasticis; cap. 22. similiter docet illam esse legitimam Missam, in qua adsunt sacerdos, respondens, offerentes, & communicantes. Ad idem citantur duo decreta, vnum Soteris Papæ apud Gratianum, can. Hoc quoque. de consecrat. dist. 1. alterum Concilij Nannetensis apud Iuonem par. 3. decreti, cap. 70.

RESPONDEO; Si Missa præcisè accipiatur pro sacrificio, perfectam, & legitimam esse constat, etiam sine communicantibus, modò sacrificium à sacerdote consumatur: quia tamen, vt diximus, Missæ celebratio non solum ad sacrificium Deo offerendum, sed etiam ad populum nutriendum spirituali pabulo ordinatur; propterea ex hac parte negari non potest, quin sit magis perfecta, & legitima Missa, vbi communicãtes adsunt, quàm vbi desunt, & hoc solum volunt auctores citati. Porrò decreta illa Papæ Soteris, & Concilij Nannetẽsis ad rem non pertinent: non enim iubent, vt adsint qui communicent; sed tantùm vt adsint, qui sacerdoti respondeant. Vbi obiter NOTANDVM est mendaciũ Kemnitij: scribit enim Kemnitius, Concilium illud ridiculum iudicasse, muris, & parietibus à sacerdote in susurrari, quæ ad populum pertinent. At Concilium nõ meminit populi, sed iubet, vt saltem vnus adsit, qui respondeat in Missa, ne videatur sacerdos parietibus dicere: *Dominus vobiscum*; & *Orate fratres*.

DECIMA obiectio. Ludibria sunt, quòd in Missa, in qua nulli communicant, dicat sacerdos, *Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus*, & *Sacramenta, quæ sumpsimus*. Itẽ, quòd hostia frangatur: fractio enim ad distribuendum ordinatur, vt Augustinus docet in epist. 59. ad Paulinum.

RESPONDEO; Illa verba dicuntur in numero multitudinis, tum propter præsentes communicantes, si qui adsint; tum etiam propter eos, qui alibi communicãt: cùm. n. vnum corpus simus, non solùm præsentes, sed etiam absentes pro omnibus oramus. Simile est in oratione Dominica, quam quisque potest etiam solus in suo cubiculo recitare, & tamen ita composita est, ac si dicenda esset solùm à multitudine congregata.

Quod attinet ad fractionem, ea non solùm ad distribuendum, sed etiam ad significandum ordinatur. nã in Missa Chrysostomi fit confractio in quatuor partes in modum crucis, & vna ex illis particulis in calicẽ immittitur cum certa verborum recitatione: vt etiam Latini faciunt. Quare Kemnitius cùm cæremoniam fractionis ludibriũ appellat, & apertè irridet; antiquam, & veram Ecclesiam, Græcam, & Latinam irridet. Atq; hactenus de obiectionibus Kemnitij.

VNDECIMA obiectio, est Ioan. Brentij in Confess. VVirtebergensi, cap. de Eucharistia: vbi præter ea, quæ illi sunt communia cum Kemnitio, facit hoc argumentum: *Christus instituit cœnam suam, non vt esset priuata actio sacrificuli, sed commune totius Ecclesiæ; non igitur licita sunt priuatæ illæ Missæ, in quibus sacerdos sibi soli legit verba Cœnæ, & Eucharistiam consecrat*.

RESPONDEO; Missa Catholicorũ nunquam est priuata actio sacerdotis, sed semper est communis toti Ecclesiæ, quia à communi ministro pro communi omniũ vtilitate offertur: proinde semper est in Missa communio Ecclesiæ, si per communionem intelligas fructum communem sacrificij. Quod si per communionem intelligas Eucharistiæ manducationem: fatemur Christũ instituisse Cœnam, vt esset simul & sacrificium & communio, sed non iussisse vt illa duo nunquam separarentur, quasi non possit Deo sacrificium offerri; quando nulli adsunt, qui communicare velint.

DVODECIMA obiectio est Philippi in Apologia Confess. Augustanæ in articulo de Missa, vbi producit

epistolam quandam S. Franeisci ad omnes fratres suos, A in qua iubet vnam tantùm Missam vno in loco celebrari, etiamsi plures adsint sacerdotes.

RESPONDET Ioannes Eckius in Enchiridio, epistolam illam non agnosci à fratribus Ordinis Minorum, pro vera S. Francisci epistola. Addit præterea, auctorē illius epistolæ loqui solùm de feria V. in Cœna Domini, non de alijs diebus; & sanè si epistola illa de quouis die loqueretur, falsum apertissimè contineret. Scribit enim auctor epistolæ, secundum vsum Romanæ Ecclesiæ vnicam Missam duntaxat vno in loco celebrari. At Honorius Papa III. qui sedit Romæ tempore S. Francisci. cap. Cùm creatura. de celebratio. Missarum, iubet non omitti anniuersaria sacra pro defunctis, ob festum, vel feriam occurrentem, sed vtraque sacra eodem die celebrari.

VLTIMA obiectio est aliorum, quā recitat Eckius ex BASILIO in Psal. 115. prope finem, vbi dicit: *Non in latebris delitescens sacrificabo, sed publicum exhibebo tibi sacrificium.* Et infrà dicit, vnum esse altare Ecclesię. Et confirmatur ex Hieronymo in cap. 5. Amos, vbi dicit vnum esse altare in Ecclesia. B

RESPONDET rectè Eckius, Basilium per sacrificiū occultum intelligere sacrificium schismaticorum, qui se ab Ecclesia segregant, & in suis conuenticulis sacrificia offerre præsumunt, & idcò etiam vnū altare agnoscere, id est, vnum sacerdotium, vnum ritum, &c. Nā subiūgit ibidem BASILIVS: *Audite qui Ecclesiam relinquitis, & in publicis domibus versati, miseras facitis corporis pretiosi scissuras.* Et infrà: *Tu aram erigis ex aduerso altaris tibi à Patribus constituti*, quemadmodum et Augustinus, Optatus, Cyprianus, & alij passim schismaticos describunt, cùm dicunt, quosdam erigere altare contra altare. Hieronymus quoq; distinguit vnum altare Ecclesiæ à multis altaribus hæreticorum, quia vt ipse dicit, tot habēt altaria, quot schismata. Alioqui multa fuisse in Ecclesia altaria materialia, supra ostēdimus ex Ambrosio, Gregorio, & alijs: vnde Tertullianus in lib. de pœnitentia, ponit inter alias pœnitentium cæremonias, aris Dei aggeniculari. C

CAPVT XI.

De genere linguæ.

SEQVITVR controuersia de genere linguæ, an scilicet necessarium sit Missam vulgari lingua recitari: id enim contendunt aduersarij, & maximè Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 883. & sequentibus. Sed istam quæstionem maxima ex parte tractauimus partim libro 2. de verbo Dei, extremo, partim lib. 2. de Sacramentis in genere, extremo. Nam tria quædam ad Missam pertinent. PRIMO, lectio Scripturarum, & publica oratio. SECVNDO, Sacramenti Eucharistiæ consecratio, & dispensatio. TERTIO sacrificij oblatio. De lectione, & oratione disseruimus in lib. de verbo Dei, locu citato: De D Sacramenti consecratione, & dispensatione tractatum est in libris de Sacramentis in genere, vt iam diximus: solùm igitur superest disputatio de ipsa sacrificij oblatione.

Sed ea facillima est: nam INPRIMIS sacrificij oblatio magis in re, quàm in verbis consistit. Nam vt suprà diximus, illa actio, qua corpus Domini super altare ponitur ad Dei honorē, vera, ac realis oblatio est, etiamsi verbis non dicatur, Offero, vel offerimus. Porrò illa actio verba quidem aliqua necessariò requirit, nimirū verba consecrationis: sed illa verba non diriguntur ad instruendos auditores, sed ad elementū consecrandū, vt notum est. Elementum autem nullam linguam intelligit; quare impertinens est ad realem oblationem, vtrùm Missa dicatur lingua vulgari, vel non vulgari.

SECVNDO, licet oblatio ipsa necessariò verbis exprimenda esset, vt iam reipsa in Missa exprimitur, tamen adhuc impertinens esset, qua lingua id fieret; siquidem oblationis verba diriguntur ad Deū, non ad populum; Deus autem omnes linguas intelligit.

TERTIO, verba oblationis submissa voce pronuncianda sunt, vt in sequenti capite demonstrabimus: nō igitur necesse est, vt ea lingua recitentur, quam intelligit populus. Quid enim prodest nosse quid verba significent, si sonum vocis exaudire non valeas?

QVARTO, sacrificium non offertur ad populum instruēdum, si de primario, & proprio fine agatur, sed ad Deum colendum, & ad impetranda populo beneficia: non igitur id requiritur, vt populus intelligat id, quod dicitur, sed satis est si Deus intelligat.

QVINTO, si lingua vulgari sacrificium offerendum esset, duo grauissima incommoda sequerētur. VNVM, quòd oporteret frequenter mutare verba sacrificij, cū vocabula, quæ vno tempore sunt volgaria, nō diu pōst desinant esse vulgaria. ALTERVM, quòd tolleretur cōmunicatio Ecclesiarum: nec enim posset sacerdos Italus in Gallia, neque Gallus in Italia; neque Italus aut Gallus in Germania, neque Germanus in Italia, aut Gallia sacrificium offerre; quod idem de Hispania, Anglia, Polonia, alijsq; regionibus intelligendum est.

SEXTO, accedit antiquissima Ecclesiæ consuetudo. Nam in toto Oriente non inueniuntur antiquæ Liturgiæ, nisi Græcæ, aut Chaldaicæ; in toto autem Occidēte antiquæ Liturgiæ nullæ sunt nisi Latinæ; & tamen à multis iam seculis desierunt omnes istæ linguæ esse vulgares, immò Germanis, Francis, Anglis, Polonis, nunquam fuit lingua Latina vulgaris: rectè igitur Cōcilium Tridentinum sessio. vicesima secunda, canone vltim. statuit Missam non esse lingua vulgari celebrandam. Argumenta quę aduersarij contrà obijciunt, sunt à nobis omnia refutata in duobus locis paolò antè notatis. Quare non putaui operæ precium esse illa repetere; præsertim cum non pugnent contra sacrificij actionem.

CAPVT XII.

Non esse omnia necessariò in Missa alta voce pronuncianda.

ALIA quæstio est superiori non multùm absimilis, de modo vocis. Accusant enim aduersarij Ecclesiam Latinam, quòd pleraque in Missa submissa voce pronunciari iubeat: de qua re exstat canon vnus in sessione 22. Concilij Trid. Vbi illud initio est: SI QVIS DIXERIT (?) … ECCLESIÆ ROMANÆ RITVM, QVO SVBMISSA VOCE PARS CANONIS ET VERBA CONSECRATIONIS PROFERVNTVR, DAMNANDVM ESSE … tum totam Missam alta voce celebrare; nec enim ignoramus modum vocis non pertinere ad substantiam sacrificij, & posse ista omnia ad arbitrium Ecclesię immutari. Tota igitur quæstio in eo sita est: vtrum consuetudo Latinæ Ecclesiæ, quædam submissa voce pronunciandi, repugnet Christi institutioni, ac proinde sit mala, & necessariò corrigenda.

Et quidem Kemnitius in secunda parte Exam. pag. 890. contendit contra Christi institutionem esse, vt quædam submissa voce legantur in Missa: Concilium autem contrà definit. Concilij verò sententiam verissimam esse hæ rationes ostendunt. PRIMO, vtile est ad reuerentiam tanti mysterij, vt non omnia alta voce dicantur: nam vt Sanctus Basilius rectè docet libro de Spiritu sancto cap. vigesimo septimo, multum confert ad dignitatem, & reuerentiam conseruandam mysteriorum, vt non assuescant homines eadem sæpius audire, vel potius, vt non efferantur ad aures vulgi. Qualia enim mysteria sunt quæ ad omnium aures perferuntur?

SECVNDO habemus exemplum antiquæ Liturgię, tum Græcæ, tum Latinæ. Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi, quod etiam Kemnitius notauit, quædam pręscribunt dicenda sub silentio, & concludenda alta voce: qđ idem nos seruamus, cùm secretas orationes concludimus, vocem attollendo in illis verbis: *Per omnia secula seculorum*. Neque valet Kemnitij responsio, qui illud ita interpretatur, ac si Liturgiæ illæ pręscriberent, quædam pronunciari moderata voce, sic tamen vt ab omnibus audiantur, concludi autem cum clamore, & cãtu. Nam in Liturgia CHRYSOSTOMI, vbi legimus: *Sacerdos orat secretò*, vox græca μυστικῶς, nõ significat voce moderata; sed planè secretò, nec.n. dicuntur mysteria, quæ moderata voce publicantur, sed quæ omnino celantur. Et prætereà ibidē monetur sacerdos illas preces secretò recitare, dum Diaconus alta voce canit Litaniam, vel dum cantores alia quædam concinunt: proinde non potest populus ijs attendere, quæ dicit sacerdos, atque ideo verè & propriè secreta sunt.

De Latina autem Liturgia habemus testimoniũ Innocẽtij I. in epistola prima ad Episcopum Eugubinum, cap. 1. vbi interrogatus de tempore, quo in mysterio Missæ pax danda est, apertè indicat, præcipuam partem Missæ esse secretam; nec audet aperire quę sint illa, quę recitantur antequam pax detur. At si totus populus illa omnia audire consueuisset, certè nihil fuisset secretum, nihil arcanũ, & facile potuissent literis committi, quæ erant vulgò omnibus nota.

TERTIO habemus exempla sacrificiorum veteris legis. Nam (vt omittam quod in sacrificijs plerumque sola mente orabant, sine vllis verbis) Leuit. 16. describitur solenne sacrificium incẽsi, ac iubetur solus sacerdos intra velum ingredi, & sacrificare, atque orare pro se, & populo, omnibus alijs foris exspectantibus, & nõ modò non audientibus, sed nec videntibus sacerdotē: quo etiam ritu sacrificasse Zachariam patrem Præcursoris, legimus Luc. 1.

QVARTO Christus ipse in sacrificio crucis, qđ exēplar fuit omnium sacrificiorum, in silentio oblationē peregit, nec trium horarum spacio loquutus est audiētibus circumstantibus, nisi septem breuissimas sententias: quot sunt etiam sententiæ, quæ in Canone nostræ Liturgiæ alta voce pronunciantur.

Sed videamus quid pro sua sententia Kemnitius adferat. PRIMO obijcit Christi institutionem, qui in sua Cœna iussit sui memoriam fieri, non per silentiũ, sed, vt Paulus explicat, per annunciationem. Et posset argumentum cõfirmari Christi ipsius exemplo qui verba consecrationis alta voce pronunciauit, vt oẽs qui aderant, audire potuerint.

RESPONDEO; Christi memoria, & annunciatio nõ tam verbis, quàm reipsa fieri debet; sic enim scribit AVGVSTINVS libro vicesimo contra Faustum, capit. 18. *Christiani*, inquit, *iam peracti sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis Christi, &c.* Neq; posset alio modo impleri quod Paulus præcipit, vt omnes annuncient mortem Domini: qualis.n. confusio fieret, si omnis populus in Ecclesia mortem Domini verbis annunciare deberet?

Quod attinet ad Christi exemplum, sciendum est, Christum non solùm ea verba pronunciasse vt consecraret, sed etiam vt Apostolos doceret ritum consecrãdi: quocirca oportuit eum ita loqui, vt ab Apostolis audiretur. Quod etiam hoc tempore Episcopi seruant, cũ inter Missarum solēnia ordinant sacerdotes; sic.n. pronunciant verba cõsecrationis, vt omnes illi noui sacerdotes audire possint. Alia autem ratio est eorum, qui ad populum Missas celebrant.

SECVNDA obiectio. Christus non ita Sacramenta instituit, vt actio quidem esset visibilis, & publica, verbum verò, quæ est præcipua pars Sacramentorum, occultetur, & sepeliatur.

RESPONDEO; Alia ratio Sacramenti, alia sacrificij est: nunc enim de sacrificio propriè agimus. Sacrificiũ autem non in verbis, sed in oblatione rei consistit: verba verò in sacrificio Missæ requiruntur, non vt sint ipsa sacrificium, vel pars sacrifici, sed solùm vt victimæ præsentiam nobis exhibeant. Verbis enim consecrationis, vt suprà ostendimus, id efficitur, vt corpus Christi verè adsit in altari: quare sacrificium erit verè externum, & sensibile, etiamsi verba quibus id efficitur, sentiri non possint. Adde, quòd in Sacramentis quoque, ad quorum efficatiã verba potissimũ pertinent, non est necesse, vt verba ab ijs percipiantur, qui Sacramenta suscipiunt, modò percipiantur ab ijs, qui ea ministrãt: alioqui baptismus infantibus, amentibus, surdis collatus, irritus esset, quod ne Kemnitius quidem admitteret. Ad argumentum igitur respondemus, Christum non quidem instituisse, vt verba occultentur, & sepeliantur, sed neque instituisse ita pronunciari, vt ab omnibus, qui adsunt, audiantur; sed solùm instituisse, vt reipsa adhibeantur: libertate relicta Ecclesiæ, vt modum recitandi constituat. Id quod non solùm Catholici docent, sed etiam Kemnitij præceptor & Propheta Lutherus in libro de formula Missæ, vbi liberum permittit, vt verba Cœnę, alta vel submissa voce pronuncientur.

TERTIA obiectio. Apostolus 1. Cor. 14. disertè distinguit hæc duo: In Ecclesia loqui, de ijs scilicet, quæ ad publicum ministerium pertinent; & priuatim sibi ipsi, & Deo loqui.

RESPONDEO; In Ecclesia loqui beato Paulo est exhortari, & instruere Ecclesiam; sibi & Deo loqui, est orare, vel laudare Deum: *In Ecclesia*, inquit, *volo quinque verba in sensu meo loqui, vt & alios instruã.* Et rursus: *Si non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autē loquatur, & Deo.* Itaque distinguit concionem ab oratione. Ad neutrum autem propriè pertinet sacrificiũ: sacrificare enim non est loqui sed facere; vel si quo modo loqui est, non est in Ecclesia, vel Ecclesiæ loqui, sed Deo. Qui enim sacrificium Deo offert, cum Deo agit, non cum hominibus, licet non priuatim, sed publicè agat, quia non pro se tantùm, sed pro Ecclesia vniuersa agit.

QVARTA obiectio. In antiqua Ecclesia dimissis ijs, qui non poterant interesse mysterijs, alta voce pronũciabãtur preces, gratiarum actiones, & ipsa etiam verba cõsecrationis. Quod quidem de verbis consecrationis tradit Bessarion Cardinalis in libro de verbis Cœnę, & idem patet ex ritu antiquo respondendi, *Amen*, ad verba consecrationis: cuius ritus meminerunt Dionysius Alexandrinus apud Eusebium lib. 7. hist. cap. 9. & Augustinus in libro ad Orosium quęst. 49. Idem patet ex Chrysostomo homilia 18. in posteriorem ad Corinthios, vbi legimus preces, & gratiarum actiones in celebratione Eucharistię populo cum sacerdote fuisse communes. Denique idem colligitur ex Nouella constitutione 123. Iustiniani, vbi seuerè præcipitur sacerdotibus, vt quæ in oblationis celebratione recitanda sunt, alta voce pronuncient, vt populus exaudire possit.

RESPONDEO; Verba consecrationis in Ecclesia Orientali alta voce recitari consueuisse, nõ negamus, cùm id apertissimè constet ex Liturgia Chrysostomi. Neque nos id reprehendimus: non enim contendimus necessariò ea verba submissa voce recitanda esse, sed liberum esse Ecclesiæ statuere de eo ritu, & proinde neque Græcorum, neque Latinorum ritum reprehendi posse, aut debere. Sed quanquam verba consecrationis apud Græcos alta voce efferrentur, tamen alia quædã submissa voce, ac planè secretò pronunciata apud eos fuisse, ex eadē Chrysostomi Liturgia euidenter ostendimus. Ad testimonium igitur Bessarionis, & Dionysij Alexandrini, nihil opus est respõdere.

Ad

Ad locum Augustini RESPONDEO, Nec librum illum esse Augustini, vt eruditi fatentur, nec ad rem facere: non enim loquitur ille auctor de consecratione, sed de dispensatione Sacramenti; id enim solùm dicit, eos, *Amen*, respondere solitos; qui accipiunt sanguinem Domini, dicente videlicet sacerdote: *Sanguis Domini nostri* IESV CHRISTI. Cuius ritus meminit etiam Ambrosius libro quarto, de Sacramentis, capite 5.

Ad locum Chrysostomi respondeo, Chrysostomũ id potissimum velle, vt populus non ocietur in tẽplo, sed oret pro ijs rebus, pro quibus & sacerdos orat: id quod potest fieri, etiamsi tum sacerdos, tum populus in silentio oret. Immò Cyprianus in tractatu de oratione Dominica, scribit tempore sacrificij imitandam esse Annam matrem Samuelis, quæ ita orabat, vt labia mouerẽtur, sed vox penitus non audiretur. 1. Reg. 1. & eam typum Ecclesiæ gessisse dicit, dum in silentio orabat. In nostra quoque Liturgia tunc dicitur populo: *Orate fratres*, cùm secretò est orandum. Adde, quòd Chrysostomus non dicit omnes preces esse communes populo cum sacerdote: quare etiamsi loqueretur de communione earundem omnino precum, nihil tamẽ aduersarij obtinerẽt. Nã in Liturgia Chrysostomi apertè distinguuntur, quæ ab omnibus, & quæ à solo sacerdote, & quidem secretò dicenda sunt.

Ad Nouellam Iustiniani responderi posset inprimis non ad Imperatorem pertinere de ritu sacrificandi leges ferre: proinde non multum referre quid ille sanxerit. Sed illud etiam respondemus, non esse legem illam sententiæ nostræ contrariam: solùm enim ille iubet, vt quæ in Ecclesijs Orientalibus alta voce dici solebant, ab omnibus alta voce dicerentur. Erant enim quidam, vt ex illa ipsa Nouella colligitur, qui submissa voce pronunciabant ea quæ ex recepta consuetudine alta voce pronuncianda erant, vt eo modo ignorãtiam suã tegerent: qui quidem iure reprehenduntur, tum quod cõtra morem Ecclesiæ facerent, tum quod ex imperitia legendi id facerent.

VLTIMA obiectio. Fatentur Pontificij, vsum istum non esse antiquum. Scribunt enim Honorius, & Beleth olim alta voce verba consecrationis pronũciari cõsueuisse: sed postea imperatum fuisse, vt sub silentio dicerentur, hac de caussa. Cùm verba illa ab omnibus audirentur, à multis etiam laicis memoria tenebãtur: inde factum est, vt quidam pastores in agro super panem, & vinum ea verba pronunciauerint. Continuo autem panis in corpus & vinum in sanguinẽ conuersa sunt: & pastores illi diuinitus percussi interierunt. Ex qua historia colligitur, vsum recitandi verbum consecrationis sub silentio, non esse antiquum, & ex opinione superstitiosa natũ, quasi verba illa magica essent.

RESPONDEO; Miraculum, cuius in hoc argumento mentio fit, verè accidit, sed aliter, & antiquiore tempore, quàm à Kemnitio narretur. Scribit enim Sophronius in Prato spirituali, cap. 196. suo tempore hoc miraculum accidisse: Floruit autem Sophronius ante tempora VII. Synodi, & Ioannis Damasceni; nam citatur eius liber, id est, Pratum spirituale à VII. Synodo actione 4. & à Damasceno in 3. oratione de cultu imaginũ. Proinde contigit hoc miraculum ante annos plus minus CM. quod etiam breuiter commemoratur ab Alcuino in libro de diuinis officijs, cap. de celebratione Missæ: Floruit autem Alcuinus ante annos DCCCC. Porrò miraculum illud non conuertit panem in carnem, nec pastores illos interfecit, vt Kemnitius ex obscuris, ac recentioribus auctoribus colligit; sed igne de cœlo demisso, panem, & vinum & lapidem, super quẽ illa sita erant, absumpsit, & pastores illos obstupefecit, vt ad longum tempus vix loqui possent. Neque scribit Sophronius istam esse caussam, cur verba illa secretò nunc dicantur: quanquam si ista esset caussa, non video quid contra obijci posset. Certè vsus iste antiquissimus esset, etiamsi non antè cœpisset, quàm post miraculum illud diuinitus mundo ostensum.

CAPVT XIII.

De cæremonijs Missæ quid hæretici sentiant.

DE cæremonijs in genere disputatum est in 2. libr. extremo de Sacramentis: nunc ea solùm tractãda sunt, quæ propriè ad Missæ cæremonias pertinent. Duo potissimũ hoc loco explicanda sunt. PRIMO aperiendum erit quid aduersarij sentiant de cæremonijs Missæ, & quid in controuersia sit. SECVNDO probanda erit veritas, & simul refellendæ obiectiones.

Scribunt aũt de cæremonijs, & partibus Missæ multi auctores. PRIMVS videtur fuisse Gelasius, cuius librum de Missarum solennijs coarctauit Gregorius I. vt scribit Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ Gregorij, cap. 17. & ipse eiusdem libri meminit lib. 7. epistol. 63. SECVNDVS fuit Isidorus post annum Domini DC. cuius libri duo extãt de diuinis officiis. TERTIVS fuit auctor Ordinis Romani, qui floruisse videtur post annum Domini DCC. QVARTVS fuit Alcuinus eodẽ seculo, cuius extat liber de officijs Ecclesiasticis. QVINTVS Amalarius eodem seculo, cuius etiam libri extant eiusdem tituli. SEXTVS fuit Rabanus Maurus post annum Domini DCCC. SEPTIMVS eodem seculo VValfridus Strabo. OCTAVVS post annum fortasse CM. Solitarius in libro de gemma animæ. NONVS Micrologus post annum M. DECIMVS Rupertus Tuitiẽsis post annum MC. VNDECIMVS Hugo de S. Victore eodem seculo. DVODECIMVS Innocẽtius III. post annum MCC. DECIMVS TERTIVS Bonauẽtura, eodem seculo. DECIMVS QVARTVS Guilielmus Durãdus post annum MCCC. DECIMVS QVINTVS Thomas VValdensis post annum MCD. DECIMVS SEXTVS Conradus Brunus post annum MD. quo seculo scripsit etiam Rapsodiam Georgius Cassander, & nõnulla beatus Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de corona militis: qui tamen auctor cautè legendus est; superior autem, etiamsi hæreticus fuerit, nihil tamen de suo addidisse videtur. Feruntur etiã multa collegisse de Liturgia Ioan. Garetius, & Iacobus Pamelius: sed eorum libros nondum videre potui.

His præmissis, ad illa, quæ proposuimus accedamus. Quod ad PRIMVM attinet, Caluinistæ omnes ferè cæremonias Missæ execrantur, & abrogandas censent: Nam nec illis vtuntur in sua Cœnæ Domini administratione: & Caluinus generatim eas reprehendit in libr. 4. Instit. cap. 17. §. 43. vbi admittit antiquissimas esse, immò scribit non longe ab ætate Apostolorum cœpisse; sed eas rubiginem Cœnæ Domini appellat, & ait natas esse ex procacitate humanæ confidentiæ, quæ se continere non potest, quin in Dei mysterijs ludat, & lasciuiat.

At Lutherus, & Lutherani non omnino cæremonias reijciunt. Nam, & in suis Ecclesijs aliqua seruant, & Philippus in Apologia Confess. art. de Missa in principio, dicit apud suos seruari in Missa cæremonias consuetas: quod est verum de quibusdam, non de omnibus.

Porrò Lutherus in lib. de cap. Babyl. cap. de Eucharistia, tria de cæremonijs scribit. PRIMO, Missam eò esse magis Christianam, quò est simplicior, & similior Missæ Christi, in qua nulla fuit vestiũ, gestuũ, cantuũ, aliarumq; cæremoniarum pompa: quibus verbis oblique cæremonias reprehendit.

SECVNDO addit, non esse propterea calumniandam

vniuer-

vniuersam Ecclesiam, quæ multis alijs ritibus, & cæremonijs Missam ornauit, & ampliauit: & in libro de formula Missæ, permittit lumina, & incensum, & aliqua alia eiusmodi. Sed hoc dictum secundum non valde cohæret cum primo. Nam si pompa cæremoniarum faceret Missam minus Christianam, vt habet primum dictum, meritò Ecclesia, quæ pompam illam inuexit, reprehendi posset, ac deberet, cuius contrarium asserit hoc secundum dictum.

Tertio dicit, cæremonias sine fide esse irritabula impietatis potius, quàm officia pietatis. Quod si Lutherus de fide Catholica loqueretur, qua credimus in Eucharistia verè esse præsens corpus Domini, & verè in sacrificium Deo offerri pro peccatis viuorum, & mortuorum, non malè dixisset, cæremonias sine fide esse irritabula impietatis: sed quia loquitur de fide quadam speciali, qua vult nos certo credere remissa esse peccata, ideo dictum illud eius iure damnatur in Concilio Tridentino, sess. 22. can. vlt. Cæremoniæ. n. deuotioni, & reuerentiæ excitandæ seruiunt, etiam in ijs, qui nõ certò credunt sibi remissa esse peccata. sed de hac fide alibi differendum est.

Iam verò Kemnitius in 2. parte Exam. pagina 852. ponit quadrimembrem partitionẽ cæremoniarũ Missæ. Qvasdam enim esse dicit, quę habeant mandatũ diuinum, & exempla Scripturæ, & quæ substantiales sint, vt accipere panem, benedicere, manducare, mortẽ Domini nunciare. Qvasdam, quę licet non habeant expressum mandatum, neque omnino necessariæ sint, tamen pias, & bonas esse, si ad ædificationem vsurpentur, vt psalmos, lectiones, preces, cõfessionem fidei per symboli recitationem. Qvasdam per se superstitiosas, & impias, vt oblationem pro viuis, & mortuis, inuocationem Sanctorum, satisfactionẽ pro animabus Purgatorij, Missam priuatam, consecrationem salis, benedictionẽ aquæ. Alias denique adiaphoras, vt vestes, vasa, ornamenta cetera, quæ verbo Dei nõ repugnant. Ex his docet eas, quæ sunt primi generis, oĩno seruandas; quæ sunt tertij, omnino abrogandas; quæ sunt secundi, & quarti retinendas esse, sed cum libertate, ac vt minimè necessarias.

Nos cum Kemnitio in primo genere conuenimus; in tertio ab illo dissentimus; in secundo & quarto partim conuenimus, partim dissentimus. Sed nõ sunt ista omnia huius loci: nã non disputamus hoc loco de quibusuis cæremonijs, sed solùm de illis, quæ sunt extra essentiam sacrificij, de quibus Cõcilium Tridentinum loquitur, quare non disputamus de primo genere. Deinde disputamus de cæremonijs propriè dictis, non de omnibus partibus, vel caussis, vel effectis Missæ; porrò psalmi, lectiones, preces, non sunt propriè cæremoniæ, & per hoc non agimus de secundo genere. Pari ratione oblatio pro viuis, & mortuis, inuocatio Sãctorum, satisfactio, Missa priuata, & similia, non sunt cæremoniæ, neq; de illis nunc disputamus. Solũ ergo de quarto genere nunc quæstio est, adiuncta aqua benedicta, quam in tertio genere Kemnitius posuerat.

Porrò de isto quarto genere, in tribus dissidemus à Kemnitio, & ceteris Lutheranis. Primo, q̃ illi paucissimas, nos plures cæremonias in Missa adhibemus. Secundo, quòd illi nullo modo admittunt cæremonias esse necessarias, vel posse imperari ab Ecclesia: nos etsi fateamur non esse ex se necessarias, tamen iudicamus imperari posse, & hoc præcepto posito, non posse sine peccato omitti. Tertio, quòd illi nullam vim tribuũt vlli cæremoniæ, & irrident consecrationes aquæ, salis, thuris, cereorum, &c. nos quibusdam cæremonijs vim quandam tribuimus ex consecratione, & precibus Ecclesiæ. Sed de his duobus postremis quæstionibus satis multa diximus in 2. lib. de Sacramentis in genere, & in alijs locis: idcirco solùm hoc loco ostendendũ erit, non solùm paucas illas cæremonias, quas Lutherani admit-

A tũt, sed omnes alias, quibus Ecclesia Catholica in Missa vtitur, esse antiquas & pias.

Sed antequam ad cæremonias nostras veniamus, refellenda sunt mendacia, quibus planè scatet Kemnitij disputatio. Primo, pag. 853. dicit, Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 5. sine distinctione omnes cæremonias approbare, siue piæ, siue superstitiosæ sint. At Concilium non loquitur nisi de his cæremonijs, quas Ecclesia instituit, vt ex ipso textu Concilij patet, & quę ad quartum genus à Kemnitio positum, pertinent; quas idem Kemnitius fatetur non esse superstitiosas.

Secvndo ibidem dicit, à Concilio definiri, omnes cæremonias quæ in Missa adhibentur, esse ex traditione Apostolica: & probat ipse hoc esse falsum, quia Dominus in vltima cœna, eas non adhibuit, neque earum meminit Paulus, cùm describit Synaxim Apostolicam 1. Cor. 11. At Concilium non dicit omnes, sed multas esse ex Apostolica traditione: & probatio Kemnitij ineptissima est. Nã traditio Apostolica cœpit post ascẽ-

B sionem Domini, & ideo non mirum si in ultima cena Dñi eæ cæremoniæ non fuerint adhibitæ: quia videlicet nondum eas Apostoli instituerant. Porrò Paulus 1. Cor. 11. non refert totam Synaxim Apostolicam, sed solùm narrat quid à Domino acceperit.

Tertio dicit, Pontificios veterum cæremonias cumulasse multis admistis ociosis, & superstitiosis ritibus. At hoc falsissimum esse patet ex Liturgia Græcorum, & ex Ambrosiana, quas non instituerunt Pontificij, & tamen plures cæremonias habent, quã nostra Romana, quam Kemnitius Pontificiam uocat.

Qvarto dicit, apud Catholicos ita necessariam existimari cæremoniarum obseruantiam, vt pronuncient mortaliter peccare, qui aliquid in illis neglexerint. At hoc etiam mendacium est: non enim apud nos quælibet negligentia peccatum est mortale, sed contemptus, aut notabilis negligentia in rebus grauibus.

Qvinto dicit, Pontificios vix credere rectè celebrari Cœnam Domini, si non adhibeatur totus ille cæremoniarum apparatus. At si per illud, *rectè*, intelli-

C gat rectitudinem essentialem, vt uidetur intelligere, mendacium est apertissimum: constanter enim Catholici docent, totam essentiam huius sacrificij à Christo institutam, & proinde sine his cæremonijs, quas postea Ecclesia addidit, nemo dubitat sacrificium celebratum esse verum, & ratum. Si autem Kemnitius per illud, *rectè*, intelligat rectitudinem accidentariam, nihil dicit: nã quis dubitet non rectè fieri id, in quo faciendo aliqua omittuntur, quæ omittenda non erant?

Sexto dicit, cæremonijs illis, & ritibus per se & absolutè, tribui à Catholicis peculiaria merita. At hoc impudentissimum est mendacium: Catholici enim sine fide, & charitate nulla merita agnoscunt, neque vllus nisi planè insipiens diceret, attollere manus; vel curuare genua, & alia id genus, esse per se, & absolutè meritoria.

D

CAPVT XIV.

Cæremonias, quæ Missam præcedunt esse antiquas, & pias.

Nvnc vt facilius Missæ cæremonias defendamus, ad quædam capita omnes reuocabimus. Quędã enim sumuntur à persona, quędam à loco, alię à tempore, & hę in rebus consistunt, & prærequiruntur ad sacrificium. Alię consistunt in actione, & adhibentur inter sacrificandum, partim erga Deum, partim erga populum, partim erga ipsum sacrificium. Ex parte personę requiruntur vestes sacrę, ex parte loci requiruntur

tur templa, altaria, vasa sacra, vt calix, discus, corporalia, item lumina. Ex parte temporis requiritur, vt fiat præcipuè Dominicis diebus, vt ante meridiem, vt ante omnem cibum. De his igitur singulis breuissimè dicamus.

De vestibus sacris.

Ac PRIMVM de vestibus sacris habemus exemplum Testamenti veteris, in quo sacerdos sacrificium oblaturus, certis vestibus à Deo præscriptis induebatur: fuisse autem eas vestes, typos ac figuras vestium sacrarum, quibus nunc induuntur sacerdotes Christiani, ostẽdunt auctores quos iam citabo, qui singillatim demonstrant, quæ ex nostris vestibus cui ex Iudaicis respondeant.

Habemus DEINDE vsum Ecclesiæ antiquissimum: nam omnia indumenta, quibus nunc vtimur in Missa, enumerant, & significationes eorum explicãt, multi antiqui scriptores, vt Innocentius III. lib. 1. de mysterijs Missæ. Rupertus lib. 1. de diuinis officijs. Bonauentura in lib. de explicatione Missæ. V Valfridus Strabo in libro de rebus Ecclesiasticis. ca. 24. Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 4. Amalarius libr. 2. de officijs Ecclesiasticis. Rabanus lib. 1. de institutione Clericorum, & Alcuinus in libro de officijs Ecclesiasticis, ca. de vestibus sacris. Floruerunt autem hi auctores, alij ante annos CCC. vt Innocentius, & Bonauẽtura: alij ante annos CD. vt Rupertus, & Hugo: alij ante annos DCC. vt V Valfridus, & Rabanus; deniq; Amalarius, & Alcuinus ante annos DCCC.

Præter hos auctores, qui omnia indumenta ordine enumerant, nec dicũt suo tempore incepisse, sed quod à maioribus acceperant, tradunt; non desunt alij antiquiores, qui breuiter aliquid attingant de eiusmodi vestibus. Nã Iulianus POMERIVS, qui ante annos CM. floruit, in vita S. Hildefonsi, quę extat apud Surium tomo 1. scribit ab ipsa sanctissima Virgine de cœlo allatã vestem sacerdotalem, ac S. Hildefonso donatam, qua vteretur in Missa.

GREGORIVS Papa ante annos circiter M. misit in Brittaniam ad nouam illam Ecclesiam præter sacra vasa, & reliquias Sanctorum, ac altarium ornamenta, et vestimenta sacerdotalia, & clericalia, vt scribit Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ beati Gregorij, cap. 37. & Beda libr. 1. hist. cap. 29.

HIERONVMVS lib. 1. contra Pelagianos, vltra medium, scribit, Episcopos, & Presbyteros, & omnem clerum in sacrificij administratione candidis vestibus vti. Quod idem habet Chrysostomus hom. 83. in Mat. qui etiam initio Liturgiæ describit orationes, quæ dicuntur, dum sacerdos induit sacras vestes. Idem etiam Hieronymus in epist. ad Heliodorum de obitu Nepotiani, scribit sibi à Nepotiano Presbytero moriente, relictã fuisse tunicam, qua vtebatur in ministerio Christi: floruit autem vterque ante annos M. C.

Concilium CARTHAGINENSE IV. tẽpore Augustini celebratum, prohibet can. 41. ne Diaconi vtantur alba, nisi in sacro ministerio.

Auctor quęstionũ veteris, ac noui Testamenti, quę habentur tom. 4. operum Augustini q. 46. scribit Diaconos vti solere Dalmaticis: vixit autem hic auctor ante Augustinum, vt patet ex quæst. 44.

SYLVESTER ante annos M. CC. vt in eius vita refert Damasus, constituit vt Diaconi in Ecclesia Dalmaticis vterentur, & palla linostina læuam cooperirent.

Denique huc referri potest, quod scribit Polycrates ante annos M. CD. apud Eusebium libro 5. hist. capit. 24. ipsum etiam sanctum Ioannnem sacerdotale petalon gestasse.

Accedit etiam manifesta ratio. Nam vt Reges, ac A Magistratibus in publicis actionibus non vulgari vtuntur vestitu, sed alio augustiore, & certis insignib⁹, quo & reuerentia ipsis concilietur, & simul imperium ipsorum, & potestas repræsentetur: sic etiam omnino cõueniebat, vt in hac publica totius Ecclesiæ actione, sacerdos sacro, ac peculiari habitu vteretur; tum ad reuerentiam mysterij, tum ad ipsam Christi passionẽ repræsentandam idoneo.

De templis & aris.

Iam verò de templis & aris multa disputauimus in lib. 3. de Ecclesia triumphante, cap. 1. & sequẽtibus: & plena sunt scripta veterum, tum Patrum, tum Conciliorum, vbi fit mentio templi, & altaris; & nos libro superiore cap. 14. non pauca testimonia adduximus. Et quia aduersarij non tam rejciunt templa, & altaria, q̃ mysticas consecrationes cùm templi, tum altaris; vide antiquissima testimonia eiusmodi consecrationis in B Concilio V. Carthaginensi, canon. 6. & Agathensi canon. 14. & in scriptis Patrum, Eusebij libro 4. de vita Constantini; Athanasij in Apologia ad Constantium; Basilij in Psalm. 114. Gregorij Nysseni in libro de Baptismo; Ambrosij libro 1. epistol. 5. ad Felicem; Gaudentij in tractat. de dedicatione; Augustini serm. 251. & sequentibus de tempore; Gelasij I. in epistol. 1. & Felicis IV. in epist. decretali de Ecclesiarum, & altarium consecratione, qui Põtifex atauus S. Gregorij fuit, & non modo Ecclesias, & altaria consecrari debere confirmat, sed etiam, quod est huius loci proprium, testatur antiquis Canonibus prohibitum, ne sacra Missarum solennia alibi quàm in locis Deo sacratis, magna necessitate excepta, vllus celebrare præsumat.

De vasis sacris.

DE sacris autem vasis multa extant antiquissima te- C stimonia. DAMASVS in vita S. Vrbani Papæ & Martyris, meminit argenteorum vasorum, quę iam tum erant in Ecclesia ad vsum Sacramentorum. Sedit autem Vrbanus circa annum Domini CC. XXX. PRVDENTIVS in hymno de S. Laurentio, meminit aureorum vasorum, quæ erant tempore S. Laurentij, id est, circa annum Domini CC. LX. *Libent vt auro antistites*. Tempore autem Syluestri circa annum Domini CCC. plurimos fuisse aureos, & argenteos calices, patinas, candelabra, thuribula, testis est idem Damasus. ATHANASIVS in 2. Apologia contra Arianos, multa scribit de mystico poculo, quod ab eo confractum calumniabantur Ariani: ex quo loco constat calices Eucharistiæ sacros fuisse, & non nisi ab initiatis tangi, nec sine sacrilegio pollui potuisse. Gregorius NAZIANZENVS in oratione de seipso contra Arianos, scribit ab Arianis direpta sacra vasa, laicis ad tangendum prohibi- D ta: & ideo comparat eos Nabuzardano, & Balthasari, quorum alter sacra vasa templi Hierosolymitani abstulit, alter prophanauit. OPTATVS Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum, queritur de Donatistis, quòd sacra, & preciosa vasa Ecclesię, in quibus Christi sanguis continetur, diripuerint, conflauerint, & vendiderint: similiter pallas, & velamina. AMBROSIVS lib. 2. de officijs, cap. 28. multa scribit de sacris Ecclesiæ vasis, atque ea aurea, & consecrata fuisse demonstrat. AVGVSTINVS in Psal. 113. *Et nos*, inquit, *pleraque instrumenta, & vasa ex auro, & argento habemus in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur*. Denique CHRYSOSTOMVS hom. 4. in Mat. & fusiùs in libro de S. Babyla contra Gentiles, scribit Iulianum Iuliani Imperatoris auunculum, & alium quendam, qui Quæstoris officio fungebatur, sacra Ecclesiæ vasa diripuisse, ac prophanasse, sed continuò

nuò vltricem manum Domini sensisse, ita vt Iulianus vermibus corrosus interierit; Quæstor autem subitò medius crepuerit. Similia exempla refert Gregorius TVRONENSIS de gloria Martyrum cap. 85. quæ satis ostendunt ceremoniam istam sacrorum vasorum antiquissimam, & Deo gratam esse.

Sed Caluinus in præfatione Institutionis obijcit duo loca Patrum. VNVS est AMBROSII lib. 2. de officijs, c. 28. vbi sic legimus: *Aurum Sacramenta non quærunt, neq; auro placent, quæ auro non emuntur.* ALTER est ACACII, quem refert Socrates lib 7. hist. cap. 21. sic aliquando loquuti, cũ accusaretur, quòd sacra vasa propter pauperes vendidisset: *Deus noster, neque discis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

RESPONDEO; Vterq; locus nobis fauet, nã in vtroque loco legimus Ecclesiam abundasse vasis preciosis, & sacris; & ea debuisse diligenter conseruari, nisi vrgeret summa pauperũ necessitas. In tali autem necessitate volunt sancti illi Patres licere sacra vasa conflare, & vendere, & rationem reddunt, quia vasa illa preciosa non sunt absolutè necessaria ad Sacramenta ministranda. Et hoc est, quod ait Ambrosius: *Aurum Sacramenta non quærunt*, id est non necessario exigunt; & quod subdit: *Nec auro placent.* non significat, in auro displicent, vel, nullo modo placent magis in auro, quàm in vitro: sed, non ideo principaliter placent, quia ministrãtur in auro. Nam si displicerent in auro, vel non magis placerent, quàm in alia materia; Ambrosius ea nõ seruasset vsque ad illam necessitatem, sed nunquam eis vsus fuisset.

Verba Acacij eundem sensum habent: significant enim vasa aurea nullam Deo adferre vtilitatem, sed esse in Ecclesia ad honorem Dei, & vtilitatem nostram; & ideo quando se offert occasio, quo possint nobis vtiliora esse si vendantur, vẽdi debent, quia id etiam Deo gratius erit, qui misericordiam potius vult, quàm sacrificium. Vide quæ diximus in 3. lib. de Ecclesia triumphante, cap. 6.

De cereis.

DE cereis autem quibus in Missa vtimur, ac præsertim dum legimus Euangelium, non desunt antiqua testimonia. ATHANASIVS in epistola ad omnes Ortodoxos nõ procul ab initio, scribit inter alia sacrilegia Arianorum vnum fuisse, quod cereos Ecclesiç idolis adolerent. HIERONYMVS in lib. contra Vigilantium scribit in Ecclesia Catholica sole rutilante accendi cereos, dum legitur Euangelium, ad signum lætitiæ demonstrandum. CHRYSOSTOMVS in Liturgia scribit, sacerdotem procedere ad altare, ministro præcedente cum lumine. ORDO etiam Romanus meminit cereorum, qui & ad Euangelium, & ad oblationem corporis Domini accenduntur. Cõcilium IV. CARTHAGINENSE, can. 6. docet, Acolutho in sua ordinatione tradi ab Archidiacono cereum, vt sciat ad suum ministerium pertinere lumina accendere in Ecclesia. Quo autem tempore lumina ab Acoluthis accendenda essent, explicat ISIDORVS lib. 7. Etymolog. cap. 12. vbi scribit, cũ Euangelium legitur, & cùm Christi corpus offertur, debere Acoluthos accendere cereum in Ecclesia. Denique MICROLOGVS cap. 11. asserit, Missam nunquam sine lumine celebrari, etiamsi in meridie celebretur.

De die celebrandi.

PORRO, quod attinet ad tempus sacrificij celebrandi, Catholici sentiunt die Dominico præcipuè id faciẽdum; neque hæretici repugnant. Habemus IN PRIMIS testimonium Scripturæ Act. 20. *Una Sabbathi cũ conuenissemus ad frangẽdum panem.* Nã per vnam Sab-

A bathi, dies Dominica intelligitur, vt Chrysostomus, & Beda exponunt: & perspicuum est ex alijs similibus locis. Quod enim scribitur 1. Cor. 16. *Per vnam Sabbathi vnusquisque apud se reponat, &c.* omnes interpretes Græci, & Latini exponunt de die Dominica, in qua Christiani conuenire solebant in Ecclesiam Marc. vlt. dicitur Christus vna Sabbathi resurrexisse: quo loco per vnam Sabbathi intelligi diem Dominicam, nemo vnquam negauit. Dicitur autem dies Dominica vna Sabbathi, quia est prima dies hebdomadæ, phrasi enim Hebraica vnum accipitur pro primo, & Sabbathũ pro hebdomada.

DEINDE IVSTINVS Martyr in 2. Apologia extrema, apertè scribit, die solis, id est, die Dominica Christianos solitos fuisse ad sacrificium Eucharistiæ conuenire. AVGVSTINVS in epist 118. scribit in quibusdam locis sacrificium omni die offerri solere, alibi solũ die Dominica, & Sabbatho, alibi die solùm Dominica. Ex
B quo intelligimus nullos vnquam dubitasse, quin dies Dñica aptissima esset ad hoc sacrificium celebrandum.

De hora celebrandi, & de ieiunio necessariò ad sacrificium celebrandum.

DE hora diei conuenit apud Catholicos sacrificiũ celebrandum esse horis antemeridianis, & ante omnẽ cibum; & quidem veteres sacra faciebant ab hora 3. vsque ad 9. quia eo tempore ad horam nonam protrahebatur ieiunium: aliquando etiam sub vesperam celebrabant, vt feria V. in Cœna Domini, & in Sabbatho sancto; aliquando media nocte, vt in Natali Domini. Vide VValfridum, cap. 23. Nunc, excepta Missa, quę adhuc media nocte canitur in Natali Domini ordinariè ab hora prima siue ab aurora, vsque ad sextam, id est, ad meridiem sacra celebrantur, & ieiunia de more protrahuntur.

C Lutherani, & Caluinistæ ista planè contemnũt: scribit enim Lutherus in libro contra Regem Angliæ, edito anno M. D. XXII. esse articulum Papæ, tantùm mane, & ante omnem cibum esse communicandum, & addit: *Nos autem istos merè fatuos, & stolidos appellamus, & Communionem liberam habemus, siue per diẽ, siue per noctem, siue mane, siue vesperi. Apud nos non peccat, qui modestè ederit, & biberit ante Cõmunionẽ.* Et in libro de formula Missæ, liberum permittit ieiunium ante Communionem, & solùm necessariò requirit, vt sobriè accedat, id est, vt ipse exponit, ne quis crapula ructuet, aut distento ventre pigrescat. Similia habet in libro de abroganda Missa priuata: vbi tamen falsò Catholicis affingit, q̃ doceant eũ indignũ esse Cõmunione, qui guttulam vnam aquæ imprudens sorbuerit. Neque enim tam rigidè Catholici ieiuniũ hoc exponunt: immò in casu necessitatis permittũt etiam post cibũ Cõmunionẽ sumere, vt qñ ægrotus aliquis
D de vita periclitatur, & nondũ viaticũ accepit, & periculũ est in mora, tunc enim quacunq; hora dari solet Cõmunio: & extra hunc casum, qui inter abluendum aliquas aquæ guttas traiecerit cum saliua fortuitò ad stomachum, non censetur soluisse ieiunium, nec prohibebetur à sacro faciendo, vel Communione sumẽda, de qua re uide S. Thomam 3. par. quæs. 80. ar. 8.

Quòd autem nostra cõsuetudo sine dubio antiquissima, & Apostolica sit, & necessario seruanda, excepto casu necessitatis: facilè demonstrari potest. TERTVLLIANVS in 2. li. ad uxorem: *Non sciet*, inquit, *maritus quid ante omnem cibum sumas, &c.* & loquitur omniũ consensu de Eucharistia. CYPRIANVS lib. 2. epistol. 3. propè extrema, obijcit sibi argumentum, quod postea fecit Lutherus, nimirum ab exemplo Christi, qui post cœnam sacrificium obtulit, & respõdet, Christum certa de caussa obtulisse ad vesperam, & post cęnam, quia

sic

sic prædictũ fuerat à Prophetis: nos tamen manè offerre debere, quia resurrectionem Domini celebramus: & ibidem tanquam rem valde absurdam infert: *Nũquid ergo post cœnam Dominicum celebrare debemus?* Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. 27. in priorem ad Corinthios non procul à fine: *Tu*, inquit, *priusquam accipias, ieiunas, vt aliquo modo dignus Communicatione videaris.* Idem Chrysostomus in epist. 3. ad Cyriacum Episcopum scribit, se accusatum, quòd non ieiunis Communionem præbuerit, ac iurat id se nõ fecisse: *Si id feci*, inquit, *abijciat me Christus à regno suo.*

AVGVSTINVS in epist. 118. cap. 6. proponit idẽ argumentum, quod suprà à Cypriano solutum diximus: *Et liquidè*, inquit, *apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus, & sanguinem Christi, non eos accepisse ieiunos; nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto vt in honorem tanti Sacramenti, in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi: nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia Dominus post cibos dedit, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent; aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit, & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Saluator quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat: & ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum.* Ex hoc testimonio habemus multa. PRIMO, Dominum nihil de hac præcepisse. SECVNDO, Apostolos Spiritu sancto inspiratos instituisse, vt à ieiunis Eucharistia sumeretur. TERTIO, id seruari in toto orbe terrarum ab omni Christi Ecclesia. QVARTO, rationem huius rei fuisse ob honorem tanti Sacramenti: quam eandem rationem attingunt etiam posteriores auctores, vt Isidorus lib. 1. de officijs diuinis, capit. 18. & Amalarius lib. 3. de officijs Ecclesiasticis, ca. 34. & VValfridus Strabo, libro de rebus Ecclesiasticis, cap. 19.

Sed Lutherus, vt erat omnium hominum impudentissimus, tanti Doctoris testimonium irridet in libr. de abroganda Missa, part. 2. his verbis: *Indignum est inquiunt, vt in os Christiani aliud intret, priusquam corpus Domini intrauerit. O festiua ratio, fortè nec nebulam, nec aerem prius intrare licet os Christiani, quàm corpus Domini intrauerit, vt sacerdotibus respiratione, & vita interdicatur, vsque post Missam, & Communionem.* Hæc ille.

Horrenda sanè, & planè Diabolica audacia, toti Ecclesiæ insultare non solida aliqua ratione, sed deprauato loco Augustini. Non enim Augustinus ait, indignũ esse, vt aliud prius intret in os Christiani, quàm Christi corpus: sed vt alius cibus prius intret, quàm sacratissimus cibus carnis Dominicæ. Non igitur prohibemur aërem inspirare, vt nugatur Lutherus, sed cibum aliquem sumere.

Præter hæc Patrum testimonia, habemus etiam decreta Conciliorum antiquorum in varijs mundi partibus celebratorum. Concilium III. CARTHAGINENSE in Africa celebratum ante annos M. C. can. 29. ita decreuit. *Vt Sacramenta altaris non nisi a ieiunis hominibus celebrentur.* Idem repetitur cano. 48. & rursus in Concilio Africano can. 8. Concilium Matisconense II. in Gallia celebratum ante annos M. can. 6. renouat canonem Concilij Carthaginensis, & addit pœnam depositionis à propria dignitate. Ibidem etiam statuit, vt reliquiæ corporis Domini dentur pueris manducãdæ, indicto eis ieiunio: quem vsum fuisse olìm in Græcia testatur Euagrius lib. 4. hist. cap. 35. Concilium Bracarense I. celebratum in Lusitania ante annos CM. can. 16. statuit, vt etiam feria V. in cœna Domini, Missæ à ieiunis celebrentur. Concilium Toletanum VII. celebratum in Hispania ante annos item CM. can. 2. pœnã excommunicationis statuit in eos, qui post sumptum cibum quamlibet exiguum, Missam facere audent. Cõcilium Constantiẽse in Germania celebratum, annis centum ante Lutheri hæresim exortam sess. 13. dãnat errorem, siue abusum quorundam, qui Sacramentum altaris post cibum sumptum celebrare audebant.

Huc demùm accedat horribilis vindicta, quã Deus exercuit in presbyterum quendam, qui in die Natalis Domini Missas celebrare præsumpsit non ieiunus: de qua re vide Gregorium Turonicum, cap. 86. libri de gloria Martyrum.

Sed argumenta Lutheri videamus. PRIMO obijcit exemplum Christi, qui post cœnam Sacramentum instituit, & ministrauit. SED hoc est iam solutum à Cypriano: & Augustino, quib. addere possumus, Christũ nõ post quãlibet cœnã, sed post cœnã agni Paschalis Eucharistiã instituisse, & ministrasse, vt indicaret vnã cœnã alterius vmbrã, & figuram fuisse; nobis autem iam non licet cœnam illam Iudaicam remittere, cùm sit abrogata, quemadmodum etiam Christus post Circumcisioné acceptam suscepit Baptismum, nec tamé Christiani iam debent Circumcisionem accipere antequã baptizentur.

SECVNDO obijcit testimonium Apostoli 1. Cor. 11. *Si quis esurit, domi manducet.* vbi videt' Apostolus permittere, vt qui ieiunium ferre non valent, aut non volunt, post cibum domi sumptum ad Ecclesiam communicaturi accedant.

RESPONDEO, duobus modis hic locus exponi solet. PRIMO, vt sensus sit. Si quis non potest iamdiu ieiunus in Ecclesia permanere, prius domi suæ cibum sumat, & sic ad Ecclesiam veniat: ita exponit Anselmus, qui tamé addit, eum qui cibo sumpto ad Ecclesiam venit, non debere Eucharistiam sumere. SECVNDO, vt sensus sit; Si quis in Ecclesia constitutus, famem tolerare non potest, egrediatur; & domum redeat, atque ibi manducet, non in Ecclesia. Quæ tamen non dicuntur ab Apostolo, vt ita fiat, sed vt confundantur eiusmodi homines, gulæ addicti, tanq̃ qui indigni sacra cõmunione, ab Ecclesia expellant', & ad suas domos amãdẽtur: ita exponũt Chrysostomus, & Theophylactus, & alij; quæ expositio videtur omnino verior, sed neutra pro Luthero facit.

TERTIO obijcit, moderato cibo sumpto, hominem esse aptiorem ad Communionem, quã ieiunum, quia post cibum sumptum caput solet esse purgatius, os mũdius; halitus incorruptior, &c. RESPONDEO; Magis nos mouere dẽt Apostolica traditio, & totius Ecclesiæ consuetudo, quã ista Lutheri Philosophia. Falsum præterea Lutherus assumit; nam etiamsi ad opera corporis cibus prosit, non tamen ad opera spiritus. Ac præcipuè ad orationem multum conferre ieiunium, ex Scriptura diuina perspicuum est, quæ vbiq; ferè coniũgit orationem cum ieiunio. Tob. 12. *Bona est oratio cum ieiunio.* Iudit. 4. *In ieiunijs, & orationibus.* Luc. 2. *Ieiunijs, & orationibus seruiens Deo.* Mat. 17. *Hoc genus non eijcitur, nisi in oratione, & ieiunio.*

VLTIMO obijcit; Christum id liberum reliquisse, proinde liberũ esse debere. RESPONDEO; Multa Christus per se non præcepit, quæ tamen libera esse noluit siquidem ea per Apostolos, aut eorum successores præcepit, & de illis dixit Luc. 20. *Qui vos audit, me audit.*

CAPVT

CAPVT XV.

De cæremonijs, quæ fiunt in Missa, & in actione consistunt.

NVnc de cæremonijs illis breuiter est dicendum, quæ in ipsa Missæ celebratione adhibentur, quæ ad quinque capita reuocari possunt. ALIÆ enim ad Deum referuntur, vt eleuatio manuum, eleuatio oculorum, adoratio per inclinationem corporis totius, aut per genuum curuationem. ALIÆ ad sacrificium, vt eleuatio, ostēsio, fractio, commixtio. ALIÆ ad sacerdotem celebrantem, vt tōsio pectoris, & lotio manuum. ALIÆ ad populū, vt salutatio, & dimissio. ALIÆ ad ea, quæ leguntur in Missa, vt cantus, & instrumenta Musica. Præter has, quædam aliæ sunt communes multis rebus, vt signum crucis, aspersio aquę, thurificatio, osculum.

PRIMA igitur cæremonia erga Deum, id est, eleuatio manuum, exemplum habet in diuinis literis. Nam Exod. 17. Moses eleuatis manibus orans impetrauit. Item 3. Reg. 8. Salomon oraturus expandit manus in cœlum. Dauid Psal. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Apostolus 1. Timoth. 2. *Volo vi ros orare in omni loco leuantes puras manus.* Deniq; naturalis hæc cæremonia esse videtur, cùm etiam apud Ethnicos passim legantur, qui orabant, ad cœlum manus extendisse.

SECVNDA, quæ est eleuatio oculorū, Christo familiaris fuit: nam in plurimis locis oculos ad cœlum leuasse dicitur, vt patet Mat. 14. Marc. 6. & 7. Luc. 9. Ioā. 6. 11. & 17. Et quamuis in actione cœnę non legatur expresśe in Euangelio, oculos ad cœlum sustulisse: id tamen constanter asserunt eum fecisse, S. Iacobus in sua Liturgia, & S. Ambrosius lib. 4 de Sacramentis, capit. 5. Tertullianus in Apologet. capit. 30. scribit Christianos cęlum intuētes, manibus extensis, nudo capite orare solitos.

TERTIA, quæ est inclinatio corporis, aut genuum incuruatio, index est humilitatis, & reuerentiæ, & passim à Sanctis vsurpata. 2. Paralip. 6. Salomon flexis genibus orat. Luc. 22. Dominus ipse positis genibus orabat Act. 21. Paulus positis genibus orauit cum omnibus, qui secum erant. Neque possunt hæ cæremoniæ erga Deum vllo modo repræhendi: nam vt S. Cyprianus docet in serm. de orat. Dominica, placēdum est diuinis oculis etiam habitu corporis. Non solùm aūt inter sacrificandum sacerdos inclinat caput Deo, sed etiā cruci, aut imagini crucifixi, & ipsi etiam altari, & id sæpius: quàm cæremoniam antiquissimam esse intelligi potest ex Liturgia CHRYSOSTOMI; vbi habentur hæc verba: *Sacerdos egreditur ex paruo hostio, & conuersus ad Christi imaginem, inflexo capite cum exclamatione dicit hanc rationem. &c.*

PRIMA ceremonia erga sacrificium, est eleuatio hostiæ consecradæ coram Deo, quæ fit in Offertorio; quę cæremonia non potest reprehendi, si concedatur oblatio, quam libro superiore defendimus. Nam si licet offerre Deo sacrificium visibile; cur non liceat id ipsum eleuare in signum oblationis? Habemus etiam in Scriptura exemplum, siquidem Leuit. 8. 9. 10. & alibi, sacerdos eleuat coram Deo id quod offertur. Deniq; habetur in antiquis Liturgijs.

SECVNDA, quæ est ostēnsio Sacramenti ad populū, antiquissima est: habetur enim inprimis in Liturgijs Basilij, & Chrysostomi, & apud Dionysium, cap. 3. Eccles. hier. Et præterea meminit eius, vt Apostolicæ traditionis, S. BASILIVS in lib. de Spiritu sancto, cap. 27. *Verba,* inquit, *inuocationis cùm ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scri*

A *pto nobis reliquit?* CHRYSOSTOMVS crebram facit mētionem illius ritus, qui apud Græcos erat, vt Eucharistia consecraretur ad altare velis obducta, ac deinde reductis velis populo ostenderetur. Hom. 61. ad populū Antioch. *Cum vela,* inquit, *videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, &c.* Idem habet hom. 36. in 1. Cor. & hom. 3. in epist. ad Ephes.

TERTIA, quę est fractio & commixtio, habetur expresśe in Liturgia Iacobi, & in Liturgia Chrysostomi: quare ipsa quoque antiquissima est. Vnde Chrysostomus hom. 24. in priorem ad Corinth. scribit Christum in altari confractionem pati, quam in cruce pati noluit.

ALIA est cæremonia erga sacrificium, mixtio aquę, & vini, de qua nihil hic dicimus, quia in 4. libr. de Eucharistia copiosè de ea tractauimus.

PRIMA ceremonia, quā erga seipsum sacerdos adhibet, est tonsio pectoris: ea enim vtitur in confessione, B quæ fit ad initium Missæ, & ad illam precem: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, &c.* Et ad illa verba: *Domine non sum dignus.* Hæc autem cæremonia pœnitentiā īndicat, & naturalis est, atq; in Euangelio exemplū habet. Nam Luc. 18. Publican⁹ orans percutiebat pectus suum, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Et Lucæ 22. *Reuertebantur percutientes pectora sua.*

SECVNDA est lotio manuum, paulò antè consecrationem, quæ habetur etiam in Liturgijs Græcorum: eiusdem cæremoniæ meminit Dionysius cap. 3. Ecclesiast. hierarc. & Clemens lib. 8. constit. cap. 5. & Cyrillus catec. 5. myst. *Vidisti,* inquit, *Diaconum aquam lauādis manibus porrigentem sacerdoti?* Et ibidē reddit caussam huius cæremoniæ, ac dicit, non adhiberi eam lotionem ad sordes corporis abluendas, cùm nemo in Ecclesiam sordidis manibus accedere audeat: sed ob symbolū puritatis animi, qua pollere debent, qui tantum peragunt sacrificium.

C PRIMA cæremonia erga populum, est salutatio per *Dominus nobiscum:* de qua in sequenti capite disseremus.

SECVNDA cæremonia est dimissio populi per *Ite missa est,* de qua etiam infrà dicemus: nam illæ cæremoniæ in verbis consistunt, non in actione tantum.

PRIMA cæremonia erga ea, quę leguntur in Missa, est cantus: de qua non est hoc tempore magna controuersia; nam ipsi etiam hæretici passim canunt. Et præterea habemus ipsius Domini exemplum. Nā Matth. 26. legimus Dominum in vltima Cœna, in qua prima Missæ institutio, & celebratio consistebat, hymnum cecinisse: illa enim verba: *Et hymno dicto,* Græcè *ὑμνήσαντες*, propriè cantum significant. Nam vt Augustinus docet, in titulum Psalm. 72. vsq; adeò de ratione hymni est cantus, vt nisi cantetur, hymnus dici non possit. Vnde etiam Concil. Toletanum IV. ca. 12. de hymnis canendis in sacro officio, dicit nos exemplum Domini habere: ex quo falsum esse colligimus quod scribit Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. 1. Missam Domini si D ne cantu celebratam esse. In disputatione de horis Canonicis, tom. 3. de hac re copiosiùs disseremus.

SECVNDA cæremonia, sunt instrumenta Musica, quæ in Ecclesia adhiberi cœpta sunt in sacro officio, tēpore Vitaliani Papę circa annum Domini DC.LX. vt ex Pontificali refert Platina; vel vt mauult Aimonius lib. 4. de gestis Francorum, cap. 114. post annum Domini DCCC.XX. tempore Ludouici Pij. Licita antè esse, & vtilia eiusmodi instrumenta, si sobriè, & grauiter eis vtamur, negari certè non potest, cùm & habeamus exemplum Testamenti veteris, & experiamur deuotionem per ea excitari, & tædium minui, quod ex longitudine, & grauitate officiorum alioqui oritetur.

Neque valet responsio Petri Martyris ad exemplū Testamenti veteris: scribit Petrus Martyr, in cap. 14.

prioris

prioris ad Corinth. instrumenta Musica pertinere ad Iudaicas cæremonias, neque nobis magis conuenire, quàm Circumcisionem, & neomenias. Sed fallit aper tissimè. Siquidem Iudaicæ cæremoniæ duplices erant. QVÆDAM ipsorum propriæ, quæ videlicet ad aliud fu turum significandum erant institutæ, vt Circũcisio, & similes: & hæ nobis verè non conueniunt. ALIÆ erãt communes ipsis cum alijs Gẽtibus, eæ scilicet, quę naturali ratione nituntur, non autem significatione rerũ futurarum, vt genua flectere, pectus tondere, &c. Et hæ nobis etiam conueniunt, atque ad hoc genus pertinent Musica instrumenta, quippe quæ in Dei laudibus adhibentur, propter infirmos, quorum non pauci in Ecclesia numerantur; iuuant enim, vt dixi, tum ad excitandam pietatem, tum ad fastidium, ac tædium mi nuendum.

Ex cæremonijs communibus. PRIMA est, aspersio aquę benedictæ. Nam in Dominicis diebus ante initiũ solennis Missę, Sacerdos aquam benedicit, ac deinde a- B spergit se, & Ministros, & altare, & populum: quæ aspersio est quedam expiatio, & præparatio ad futurum sacrificium. De aqua benedicta fusè tractauimus in 3. lib. de Ecclesia triumphante, cap. 7. Hic solùm annotasse sufficiet aquæ benedictionem à S. Basilio inter Apostolicas traditiones numerari, lib. de Spiritu sancto, c. 27. & Dominicis diebus ad Missã adhiberi solitã aquę aspersionem, colligi ex Micrologo in lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 46.

SECVNDA cæremonia communis, est thurificatio: nam thus adoletur in Missa, tum ad altare, tum ad Euãgelium, tum ad Sacerdotem, tum etiam ad clerum, & populum; & quidem hæc ceremonia antiquissima est. Nam can. 4. Apostolorum dicitur thymiama, seu incẽsum offerendum ad altare, cùm sacra celebratur oblatio. Dionysius, ca. 3. Ecclesiast. hierar. describens ritum celebrandi sacrificij Eucharistiæ, meminit etiam thuris. In Liturgijs Iacobi, & Chrysostomi, mentio fit be- C nedictionis thuris, & thurificationis ad altare. Preterea Damasus in Pontificali in vita Soteris & Syluestri Põtificum, inter alia sacra vasa Ecclesiæ numerat thuribula, seu thymiamateria: quare falsum est, quod Platina in vita Sixti I. & Polidorus Virgilius in lib. de inuẽtoribus rerum scribunt, Leonem III. qui sedit anno DCCC. fuisse primum, qui thus in Missa adhibuit. Quod autem Arnobius scribit, lib. 7. contra Gentes, religionem thuris nouellam esse: intelligi debet de consuetudine Gentilium: nã apud populum Dei, antiquissima consuetudo est, thuris adhibendi in sacrificio diuino, vt patet ex lib. Exod. 25. & 30. & seq. Porrò Christiani thuris religionem non à Gentilibus, sed ab Hebræis acceperunt.

Caussa verò cur thuris odor, ac fumus in sacrificio adhibeatur, vt colligitur ex precibus Liturgiæ tũ Græcæ, tum Latinæ, est, tũ vt significetur bonus odor Euãgelij, & eorum qui Euangelium prædicare debent; tũ ob similitudinem, quam habet incensum cum oratio- D ne; vnde dicitur in Psalm. 141. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Et Apocalyp. 9. incensum Deo oblatum interpretatur Ioannes esse orationes Sãctorum: tum etiam ad gloriam Dei repræsentandam. Deus enim in nebula se ostendere solebat in Testamento veteri: tum denique ad tetrum odorem, si quis ex multitudine hominum in Ecclesia existeret, abstergendum.

TERTIA cæremonia communis, est osculum: osculatur enim Sacerdos frequenter ipsum altare, deinde librum Euangelij, tum Ministrum suum, & per eum in vniuersum clerum, & populum pacem diffundit. Quę cęremonia habetur in Liturgijs oĩbus, tũ Gręcis, tũ Latinis; & eiusdem meminit Iustinus in fine 2. Apologię. Tertullianus lib. de orat. cap. vltimo, Cyrillus Catechesi 5. mystagogica, & Chrysostomus homil. 77. in

A Ioannem. Duplex autem ratio est huius osculi: nam altare, & librum in signum reuerentiæ osculamur, fratres autem in signum charitatis, & pacis.

QVARTA cæremonia est, signũ crucis: quæ omniũ communissima, & antiquissima est. Nam signo crucis seipsum Sacerdos consignat, item librum, altare, res offerendas, & oblatas, ac denique populum dum ei benedicit.

NOTAT autem Micrologus, lib. de obseruationib⁹ Ecclesiasticis, cap. 14. signum crucis aut semel, aut ter, aut quinquies exprimi solere super oblationẽ, aut bis, aut quater: quia semel exprimitur ad essentiæ diuinæ vnitatem, ter ad personarum Trinitatẽ, quinquies ad quinque plagas Domini repræsentandas.

Esse autem antiquissimam cæremoniam perspicuũ est. PRIMO, ex Liturgijs sancti Iacobi & aliorum, quę plenæ sunt eiusmodi consignationibus. SECVNDO, ex Chrysostomo, homil. 55. in Matthæum, & Augustino B tractat. 118. in Ioannem, qui dicunt omnia Sacramenta, & ipsum diuinum sacrificium signo crucis perfici. TERTIO, ex Tertulliano in lib. de Corona militis. Cyrillo Catechesi 4. & 13. & Hieronymo in Epist. ad Eustochium de custodia Virginitatis, qui docent, in omni negotio signum crucis adhibendum. Quod si in omni negotio, cur non in actione tremendi sacrificij?

CAPVT XVI.

De ijs, quæ recitantur in Missa Catechumenorum.

RESTAT POSTREMA controuersia de veritate Canonis, & aliorum, quæ in Missa recitantur. Vbi illud est OBSERVANDVM, Missã in quatuor par- C tes diuidi solere. PRIMA est, ab initio vsque ad Offertorium, quæ dici solet Missa Catechumenorum. SECVNDA, ab Offertorio vsq; ad Consecrationem, quæ dicitur à Grecis ἀναφορὰ à Latinis nonnullis Canõ minor. TERTIA, à Consecratione vsque ad Communionem, quæ dicitur Canõ maior. QVARTA, à Communione vsque ad finem.

De Psalmo, Iudica, & Confessione.

PRIMVM igitur ante Missæ initium pronunciatur Psalm. 42. *Iudica me Deus*, & fit generalis confessio. Et quidem Psalmum reprehendere nemo potest, neque etiam confessionem, quatenus fit Deo, & proximis astantibus: sed quatenus fit Sãctis, aduersarij eam non probant, quòd existiment Sanctos eam audire non posse, cùm tam procul absint. Sed Ecclesia Catholica nihil dubitat, Sanctos cognoscere, vt orationes, ita D etiam confessiones nostras, tum ex ritu inuocationis Sanctorum, qui semper fuit in vsu apud veros Christianos, vt fusè docuimus in primo libro de Ecclesia triumphante, tum ex miraculis, quæ omnibus seculis facta sunt ad Sanctorum inuocationem, quorũ multa refert Augustinus, lib. 22. ciuit. cap. 8. Nos igitur confitemur Deo, Sanctis, & Ecclesiæ præsenti, quia omnes offendimus, cùm peccamus, vt ille etiam dicebat, Lucæ 15. *Peccaui in cœlum & coram te.*

Vsum autem confessionis antiquum esse ante Introitum Missę patet tum ex Micrologo, cap. 1. vbi apertè dicit, pręmitti solere confessionem, tum etiam ex Liturgia S. Iacobi, quæ à confessione incipit.

De Introitu.

SEQVITVR Introitus, qui constat ex Antiphona, & Psal-

& Psalmo, cum *Gloria Patri.* Dicitur Introitus, quia canitur à Choro in Introitu Sacerdotis ad altare, vt vult Micrologus, capite 1. vel vt Conradus Brunus, lib. 2. cap. 1. & alij volunt, quia est Introitus, id est, initium MISSÆ. Conuenit ferè inter auctores, vsum Introitus introductum esse à Celestino I. Pontifice: sic enim scribit VValfridus, cap. 22. Micrologus capite 1. & alij passim. Sed non est hoc ita simpliciter accipiendum. Nam INPRIMIS non instituit ipse vsum canendi vnum versiculum, vt nunc facimus, sed vt Psalmi Dauidis 150. antiphonatim canerentur per ordinem ante sacrificium: vt in eius vita scribit Anastasius Bibliothecarius. Sed postea vitandæ prolixitatis caussa selecti sunt versiculi aliqui, qui ad excitandam deuotionem viderentur aptiores: & Psalmi integri relicti sūt horis Canonicis. DEINDE, Celestinus non fuit absolutè primus, qui Psalmos ad sacrificium adhibuit, sed fortè primus fuit, qui Romæ id obseruari voluit. Nam alioqui Dionysius Areopagita, cap. 3. Ecclesiast. hierarchiæ, meminit Psalmorum, qui ad initium Missæ canebantur: & sanctus Basilius in sua Liturgia circa initiū iubet tres aut quatuor versiculos Psalmi decātari. Sed etiamsi à Celestino hæc institutio ortum habuisset, reprehendi non posset, cùm Introitus ferè semper ex diuina Scriptura sumatur, & ab vniuersa Ecclesia iste vsus ab annis amplius mille retentus sit.

De Gloria Patri, &c.

VERSICVLVS: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, &c.* qui additur ad Introitum, putatur à nonnullis à S. Hieronymo compositus, rogatu Damasi Papæ; in qua opinione est Alcuinus, in lib. de officijs diuinis: sed verius est, quod scribit VValfridus in lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 25. compositum eum versiculum fuisse à Nicæno Concilio. Nam ante Hieronymi, & Damasi tempus fuisse vsum in Ecclesia canendi eum versiculum ad finem psalmorum, patet ex Theodoreto, lib. 2. hist. cap. 24. & Sozomeno, lib. 3. ca. 19. qui scribunt Antiochię temporibus Constantij Imperatoris Catholicos, & Arianos in psalmorum fine discerni solitos, quod illi canerent: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto,* isti autē: *Gloria Patri, per Filiū, in Spiritu sancto.* Basilius etiam de hoc versiculo, *Gloria Patri, &c.* disputat. lib. de Spiritu sancto, ca. 28. Testatur quoque Concilium Vasense, quod ante annos M.C. celebratum est, can. 5. non solùm Romæ, sed etiā in toto Oriente, & per Africam, post *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto,* subiungi solitum: *Sicut erat in principio, &c.* Porrò epistolæ duæ, quæ circumferūtur de hac re, Damasi ad Hieronymum, & Hieronymi ad Damasum, supposititiæ, & ineptissimæ sunt, & ideo ad tomum 4. meritò relegatæ.

De Kyrieeleison.

SEQVITVR inuocatio KYRIEELEISON, quam Græci Litaniam vocāt, à verbo Græco λιτανεύειν, quod est, supplicare. Esse autem antiquissimam hanc Missæ partem, patet ex Liturgijs, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi. Differit etiam de hac supplicatione Basilius in epistol. 63. quam scribit ad Neocæsarienses. Apud Latinos etiam antiquissima consuetudo est, eandem Litaniam Græcis vocibus canendi. Nam sanctus Gregorius, lib. 7. epistol. 63. cùm accusaretur, quod Kyrieeleison, & alia nonnulla ex Græcorum cæremonijs in Latinam Ecclesiam inuexisset: respōdit se cæremonias antiquas Ecclesiæ Romanæ conseruare, vel renouare, non autem à Græcis accipere; id quod etiam ex eo probat, quod apud Græcos dicatur Kyrieeleison à populo, apud Latinos à Sacerdote; & quod Græci non interponant Christeeleison, vt Latini faciunt, sed simpliciter dicant, Kyrieeleison. Esse autem verissimum, quod sanctus Gregorius dicit, non à se introductam in Latinam Ecclesiam, hanc supplicandi formam, intelligi potest ex Concilio Vasensi, quod annis centum, & quinquaginta ante Gregorij ætatem celebratum est. Nam in eo Concilio, canon. 3. iubentur Sacerdotes in Gallijs ad Missam dicere Kyrieeleison, & ratio redditur, quòd in sede Apostolica, & per omnem Italiā supplicatio illa ad Missas diceretur. Sanctus etiam Augustinus in altercatione cum Pascentio, quæ habetur inter epistolas numero 178. dicit ab omnibus Christianis Græcis, Latinis, Barbaris, supplicari Deo vt misereatur, lingua Græca.

De Gloria in excelsis.

DE *Gloria in excelsis Deo,* qui Angelicus hymnus nominatur, tradunt ferè omnes, institutionem esse sancti Telesphori Papæ, vt his hymnus ad Missas dicatur. Ita VValfridus, cap. 22. de obseruationibus Ecclesiasticis, & omnes alij. Et quidem quod attinet ad prima verba, ea in Euangelio habentur, Lucæ 2. & recitātur etiam in antiquissima sancti Iacobi Liturgia: sed quis adiecerit cetera, non est vsque adeò certum. Innocentius III. lib. 2. de mysterijs Missæ, cap. 20. scribit eam additionem à nonnullis tribui Telesphoro, sed à pluribus tamen tribui Hilario Pictauiensi: sed quicunque tandem auctor fuerit, nihil omnino offensionis habet, vnde etiam Luthero placuit, vt patet ex eius lib. de formula Missę.

De Dominus vobiscum.

SEQVITVR salutatio: *Dominus vobiscum,* qua cæremonia vtimur, quotiescunque populum excitamus, vel ad orandum, vel ad audiendum: vnde præmittitur ante *Oremus* & ante Euangelium, & præfationem, & alia huiusmodi. Itaque est quædam religiosa excitatio, seu inuitatio, & seruit loco aduerbij vocandi, quomodo religiosi olim, Augustino teste in Psalm. 132. cùm alium vocarent, dicere solebant: *Deo gratias,* quod etiam nunc à multis seruatur: quomodo etiam sancta Paula ad virgines conuocandas vtebatur illa voce: *Alleluia,* vt in eius vita scribit sanctus Hieronymus: & nunc in Monasterijs virginum dici solet: *Aue Maria.* Porrò hæc salutatio *Dominus vobiscum,* sumpta est ex more Hebræorum, qui salutantes dicebant, Dominus tecum, aut vobiscum, vt patet Iudicum 6. Ruth 2. 2. Paral. 27. & Luc. 1.

Scribit de hac salutatione integrum librum Petrus Damianus, qui inscribitur, De Dominus vobiscum, vbi probat debere dici etiam ab ijs, qui recitant soli Horas Canonicas: vbi etiam monet in Missa ab Episcopis dici debere: *Pax vobis,* loco Dominus vobiscū, quia Dominus, Matt. 10. docuit Apostolos, quibus Episcopi succedunt, vt pacem annunciarent cùm ingrederentur aliquem locum. Et quamuis Concilium Bracarense I. cano. 21. iubeat omnes tum Episcopos, tum Presbyteros in Missa eodem modo populum salutare; tamen seruanda est in eiusmodi Ecclesiarum consuetudo.

Esse autem antiquissimam cæremoniam in Missa, vt Sacerdos populum salutet, perspicuum est, non solum ex Concilio citato, quod ante annos CM. celebratum est, sed etiam ex vetustissimis Liturgijs, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & aliorum, in quibus passim legimus, aut *Pax vobis,* aut *Dominus vobiscum,* & ad vtrumq; respondetur: *Et cum spiritu tuo.*

De Collecta.

Post salutationem dicitur Collecta, de qua tria dicenda sunt. Primo, de nomine. Secundo, de antiquitate. Tertio, de forma. De nomine multi multa non admodum probabilia scripserunt: duæ sunt veriores opiniones. Vna, quòd Collecta dicatur, quia paucissimis verbis colligit quidquid pro toto populo à Deo postulandum est. Ita docent Strabo, cap. 22. & Micrologus, cap. 3. Altera opinio, quæ fortassè verior est, vult preces illas dici Collectas, per intellectionis figurã ab ipsa Missæ celebratione, quæ ab antiquis dicebatur Collecta, quia ad eam populus colligebatur: fuisse enim ab antiquis Missæ celebrationem appellatam Collectam, patet ex illis verbis S. Augustini in breuiculo collationis, collatione tertij diei: *Confitebantur se Collectam, & Dominicum egisse.* Exstant apud Surium in fine primi tomi acta Martyrum quorundam, & videntur esse illa, quæ Augustinus citat, in quibus frequentissimè legimus, Collectam facere, seu celebrare, pro eo, quod est Missam celebrare. Hinc etiam Tertullianus in lib. de fuga in persecutione, extremo: *Quomodo colligemus*, inquit, *quomodo Dominica solennia celebrabimus?* Hinc igitur oratio, quæ dicitur in Missa, Collecta dicta esse videtur, quia est finis; immò etiam principium, & medium totius illius actionis, quæ Collecta dicebatur. Orationes enim dicuntur eodem numero & ordine initio Missæ, in medio, & in fine: qua etiam ratione aliquando eædem Collectæ, dicuntur Missæ, quia sunt pars quędam, eaq; non minima Missæ. Hæc de nomine.

Porrò antiquitas inde cognosci potest, quod vsus semper fuit in Ecclesia, vt nunquam Christiani congregarentur, quin finis esset oratio, vt patet ex Iustino Apologia 2. extrema, & Tertulliano in Apologetico, cap. 39. immò & Apostolo hoc præcipiente 1. Tim. 2. Collectę autem nostri Missalis, quę sanè pulcherrimæ sunt, ab antiquis Pontificibus compositæ, & à S. Gregorio in vnum congregatæ creduntur, vt VValfridus Strabo significat, cap. 22.

Quod ad formam attinet, præscribitur in Concilio III. Carthaginensi, cap. 23. vt oratio, quæ in Missa dicitur, dirigatur ad Patrem, nec tamen inde sequitur, Filium, & Spiritum sanctum non esse inuocandos, vel in Missa non inuocari: nam vt Tertullianus in lib. de oratione rectè docet, propter essentiæ vnitatem, semper in Patre intelliguntur Filius, & Spiritus sanctus. Idem videmus in oblatione sacrificij, quæ propriè ad Patrem dirigitur, vt patet ex illo initio Canonis: *Te igitur, clementissime pater, per* Iesvm Christvm, & tamen sacrificium toti Trinitati offertur, vt probat S. Fulgentius lib. 2. ad Monimum, cap. 2. 3. 4. & 5. immò ex conclusione Collectæ apertè colligitur, cum Patre simul inuocari Filium, & Spiritum sanctum: dum enim dicimus Filium, & Spiritum sanctum cum Patre viuere & regnare per omnia secula seculorum; simul indicamus nos cum Patre Filium & Spiritum sanctum inuocare.

Cur autem Collectę ordinariè dirigantur ad Patrẽ, non ad Trinitatem, duæ sunt caussæ. Vna, quia Dominus ita docuit nos orare, Matth. 6. *Pater noster qui es in cœlis*, & Ioan. 6. *Quidquid petieritis Patrem in nomine meo.* Altera, quia debet semper oratio concludi per Christum, cùm sit ille aduocatus noster, per quem omnia petimus. Incommodum autem fuisset dirigere orationem ad Trinitatem, & concludere: *Per Filium tuum, &c.* videremur enim eo modo facere Christvm Filium Trinitatis: quod si omissa voce Filij, diceremus: *Per Christum Dominum nostrum*, videremur diuidere Christi personas, nam vnam includeremus in Trinitate, quam inuocamus, alteram exclu-

A deremus, per quam inuocamus. Tolluntur autem omnia incommoda, cùm diriguntur ad vnam personam: & quia persona Patris est prima, & ab illa ceteræ originem ducunt; visum est optimum, vt quando ad vnam personam dirigendæ erant, ad Patrem dirigerẽtur. Sunt tamen quædam Collectæ, quæ diriguntur ad Filium, & concluduntur: *Qui viuis & regnas, &c.* Sed eæ paucæ sunt, & fortasse non tam antiquæ, quã alię. Fortasse etiam dedita opera voluit Ecclesia aliquas Collectas dirigi ad Filium, ne homines crederent, non posse disertis verbis inuocari nisi Patrem.

Finita oratione, respondetur, Amen, quod significat, verè, seu fideliter: à verbo Hebræo אמן, quod in Hiphil significat credere, & in Niphal, stabilem esse. Græci vertere solent γένοιτο, fiat: optat enim qui id respondet, verè & fideliter ita fieri, vt in oratione postulatur. Esse autem vsum antiquissimum respondendi, *Amen*, patet ex Apostolo 1. Corinth. 14. *Qui supplet*
B *locum idiotæ, quomodo respondebit, Amen?* Idem patet ex Iustino in 2. Apologia extrema. Hieronymo in Prologo, lib. 2. in epist. ad Galatas: & Augustino in epist. 107. ad Vitalem.

De Epistola.

Post Collectam sequitur lectio ex Propheta, vel Apostolo: quem morem antiquissimum esse, patet ex Iustino Apologia 2. citata, vbi dicit, in Synaxi lectiones ex Prophetis, & Apostolis legi consueuisse. Idem patet ex Tertulliano in Apologetico, cap. 39. ex Dionysio, capit. 3. de Ecclesiastica hierarch. Videtur autem hic mos ab Hebræis acceptus, apud quos per omne Sabbathum, adhuc hodie leguntur in Synagogis lectiones ex Prophetis. Vide Luc. quarto, Actor. 13.
C 15. 17. & 18.

De Graduali, Alleluia, Tractu, Prosa.

Lectione finita, leguntur aliquot versiculi, qui vt vt plurimùm ex Scripturis sumuntur. Et quidem in Græcorum Ecclesia, antiquissima consuetudo est aliquid interserendi inter Epistolam, & Euangelium, vt patet ex Liturgia Chrysostomi: apud Latinos non videtur vsque adeò antiqua vniuersalis consuetudo. Nã in Concilio Toletano IV. celebrato ante annos CM. canon. 11. prohibentur Laudes post Epistolam, tamen postea Romana consuetudo interserendi Gradualia, & alia eiusmodi, paulatim omnibus placuit, & vbique recepta; & approbata fuit, vt scribit VValfridus, cap. vigesimosecundo.

Sunt autem quatuor genera horum versiculorum: nam alij dicuntur Responsorium seu Graduale, alij Alleluia, alij Tractus, alij Sequentia, seu Prosa. Responsorium dicitur, quia vno incipiente alij re-
D spondent, vt scribit Rabanus lib. 2. de Institut. Clericorum, cap. 51.

Cur autem Graduale dicatur, non eodem modo ab omnibus traditur: vera ratio esse videtur, quam tradit beatus Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de Corona militis, quod scilicet dicatur Graduale, quia canebatur dum Diaconus gradus ascenderet ad Euangelium decantandum. Ex quo etiam intelligi potest, cur eiusmodi versiculi decantentur, nimirum ne ociosè transigeretur tempus illud, quod necessariò interponendum erat inter Epistolam, & Euangelium, dum se Diaconus ad illud cantandum præparabat. Fuisse autem morem Ecclesiæ, vt Euangelium ex loco altiore caneretur, quod etiam nũc in multis locis obseruatur, perspicuũ est ex illis verbis Ordinis Romani: *Cum ascendit Diaconus ad legendum Euangelium, solus ascendit vltimum*

mum gradum. Et Cypriano lib. 2. epist. 5. vbi de Aurelio Confessore, quem ad legendum in Ecclesia Euangelium ordinauerat, dicit eum ad pulpitum post catastam venire. Denique in antiquis Ecclesijs vbiq; inueniuntur lapidea pulpita in vsum Euangelij legendi instituta: quæ à Micrologo, capit. 9. & ab alijs dicuntur Ambones, Græco vocabulo; nam ab ἀναβαίνω, ascendo, fit ἄμβων, quod in Concilio Laodiceno, ca. 15. Latinus interpres vertit, pulpitum.

Porrò Alleluia, quod significat, Laudate Dominũ, canitur post Graduale, teste V Valfrido, cap. 22. & eius loco in diebus ieiuniorum dici solet Tractus, qui sunt alij versiculi ex Scripturis desumpti; dicuntur autem hi versiculi Tractus, quia grauiter, & tractim cani debent in signum mœstitiæ, vt placet Durando. Deniq; In festis solennissimis, vt in Paschate, & Pentecoste addi solet Sequentia, seu Prosa, qui sunt versus quidã rythmici.

Nihil horum à Luthero reprehenditur, nisi quod non dicamus semper Alleluia: quocirca statuit ipse in formula Missæ; vt etiam in Quadragesima, & in ipsa Hebdomada sancta decantetur Alleluia. SED recedit in hac re omnino temerè ab vsu antiquitatis. Nam inprimis in Concilio Toletano IV. cano. 10. expressè cauetur, ne in Quadragesima cantetur Alleluia. Augustinus in epist. 119. cap. 15. dicit, vsum fuisse celeberrimum, vt solùm à Paschate, vsq; ad Pentecosten quotidie, & in Dominicis diebus caneretur Alleluia, in signum lætitiæ, ob CHRISTI resurrectionem. Et sanctus Gregorius aliquando reprehensus fuit, quod extra tempus Pẽtecostes ad Missas cani iuberet Alleluia; nimirum in omnibus festis; exceptis ijs, quæ incidunt inter Septuagesimam, & Pascha; quibus ipse respondet, vsum istum non à se incipere, sed introductum tẽpore Damasi, auctore S. Hieronymo. Vide libr. 7. episto. 63. ad Ioann. Syracusanum Episcopum. Esse autem canticum lætitiæ Alleluia, & meritò intermitti in diebus pœnitentiæ & luctus, patet ex Scriptura diuina. Nam Tobiæ 13. vbi describitur gloria cœlestis Hierusalem, inter alia legimus: *Et per vicos eius Alleluia cantabitur.* Et Apocalypsis 19. describitur lætitia Sanctorum, quæ erit in cœlo post diem Iudicij: *Et audiui*, inquit, *quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium, Alleluia, gaudeamus, & exultemus, &c.*

Vnum hic addi potest ex Ruperto, lib. 1. de diuinis officijs, cap. 34. Graduale, esse versiculos ad pœnitentiã pertinentes: & ideo tempore Paschali omitti, & eius loco duplicari Alleluia, quia totum illud tempus remissionis, & lætitiæ est: sicut è contrario à Septuagesima vsq; ad Pascha omitti Alleluia, & duplicari ea, quæ ad luctum, & pœnitentiam pertinent.

Sequitur deinde lectio Euangelica, quam antiquissimam esse constat, non solùm ex omnibus Liturgijs, sed etiam ex Concilio Laodiceno, cap. 16. Carthaginẽsi IV. canon. 84. & Valentino, cano. 2. Item ex Patribus, Chrysostomo, homil. 6. de pœnitentia, & hom. 3. in posteriorem ad Thessalonicenses, Augustino præfatione in epistolam Ioannis, vbi meminit certarum lectionum ex Euangelio, quæ pro festorum diuersitate legebantur, Hieronymo in epistola ad Sabinianum Diaconum, ac demum ex epistola decretali Anastasij Papæ I. vbi iubentur omnes stantes Euangelium audire, ob reuerentiam Domini loquentis. Quam cæremoniam non ipse primus instituit, vt multi putant, sed confirmauit, & obseruari mandauit, etiam in his locis, vbi non seruabatur. Clemens enim lib. 2. constitut. cap. 57. aliàs 61. dicit, Apostolos hoc præcepisse, vt omnes cùm clerici, tum laici assurgant, cùm legitur Euangelium.

Porrò cæremoniæ petendæ benedictionis ante Euãgelium, & excitatio populi, per illa verba: *Sequentia sancti Euangelij secundum Matthæum*; & responsio: *Gloria tibi Domine*, habentur etiã in Missa S. Ioãnis Chrysostomi; & apud Amalarium lib. de officio Missæ, cap. 18. & Alcuinum in lib. de officijs diuinis.

De Symbolo.

SYMBOLVM rectè post Euãgelium pronunciatur, quia fides ex auditu verbi Dei sequitur. Vsus autem Symbolum Constantinopolitanum in Missa canendi, apud Orientales antiquior est, quam apud Occidentales: nam in Missa Chrysostomi expressè habetur, & idẽ ex Concilio III. Toletano colligitur, quod tamen Cõcilium ante annos circiter M. celebratum est; in eo enim Concilio cap. 2. statuitur, vt iuxta morem Orientalium Symbolum dicatur ad Missam singulis Dominicis diebus. Scribit etiam V Valfridus Strabo, cap. 22. apud Germanos, & Gallos, vsum Symboli ad Missas recitandi, tempore Caroli Magni potissimùm inualuisse, occasione Felicis Vrgelitani Episcopi, qui eo tẽpore hæreseos damnatus fuerat.

CAPVT XVII.

De Offertorio, & Præfatione.

De Offertorio.

OFFERTORIVM ordine sequitur quod ex Scripturis perpetuò sumitur, & inde nomen accepit, quòd caneretur dum populus offerebat, vt V Valfridus tradit, cap. 22. & Micrologus cap. 10. Quinque autem illæ orationes: *Suscipe sancte Pater: Offerimus tibi Domine: Veni sanctificator: In spiritu humilitatis*, &: *Suscipe sancta Trinitas*; neque antiquæ admodũ sunt, neq; in Romana Ecclesia ante quingentos annos legebantur. scribit enim Micrologus ca. 11. illas preces: *Veni sanctificator*, &: *Suscipe sancta Trinitas*, iuxta ordinẽ Gallicanum recitari, sed in Ordine Romano nullas orationes esse institutas inter Offertorium, & Secretas. Vnde etiam V Valfridus, Amalarius, Rupertus, Alcuinus, immò etiam Innocentius III. & alij veteres, non meminerunt illarum orationum, sed transeunt ab Offertorio ad Secretas: Quia tamen nihil cõtinent, quod offendat, paulatim ab omnibus receptæ sunt.

Sed obiectiunculæ quædam soluendæ sunt, quas Georgius Maior in preces illas euomuit. PRIMO obijcit, cur dicatur calix salutaris, in quo nihil est nisi vinum. RESPONDEO; Non vocamus calicem salutarem, sed calicem salutaris; est autem calix ille vini, calix salutaris, id est, Christi, quia Christus Saluator eum calicem offerendum & consecrandum instituit. Præterea possemus etiam rectè vocare calicem salutarem, calicem illum vini, tum quia salutem est allaturus post consecrationem, tum quia ipsum etiam vinum significando, & repræsentando salutem adfert, quomodo verba Dei dicuntur salutaria, quia saluant significando & fidem excitando.

SECVNDO obijcit, cur Sacerdos oret pro calice, & non potiùs pro se? RESPONDEO; Nõ orat Sacerdos pro calice, sed pro se & vniuerso mũdo, cũ petit, vt oblatio illa ascendat ad Deum cũ odore suauitatis; nã statim addit: *Pro nostra, & totius mundi salute.* Et etiãsi hoc nõ exprimeretur, per se posset intelligi: nam oblationẽ acceptari à Deo, non est vtile oblationi, sed nobis.

TERTIO obijcit, cur in illa oratione: *In Spiritu humilitatis*, petat Sacerdos, vt oblatio placeat, postquam illam obtulit: id enim signum est, eum dubitare an placeat, & proinde peccasse, offerendo sine fide. RESPON-

nto; Non dubitat Sacerdos, quin placeat Deo sacrificium Missæ ex se, siue ex Christi instituto, & ideo certissima fide offert sacrificium Deo gratissimum, sed dubitat de propria dispositione, & idcirco petit sibi spiritum humilitatis, & contritionis, vt sacrificium inchoatum ita peragat, vt etiam ex parte sua Deo placeat: neque peccat offerendo sine certa fide propriæ dignitatis, quia non tenetur habere istam certitudinem, sed solũ tenetur non habere conscientiam peccati, dicente Paulo, 1. Cor. 11. *Probet seipsum homo, &c.*

QVARTO obijcit, cur dicatur in illa oratione: *Veni sanctificator, &c.* sacrificium præparari cùm iam antè sit oblatum. RESPONDEO; Illa prior oblatio, præparatio fuit ad posteriorem oblationem, in qua propriè sacrificium consistit, proinde rectè dicitur præparatum sacrificium, quando materia sacranda Deo, per quandam oblationem est dedicata.

De Præfatione.

OFFERTORIO finito, & materia sacrificij præparata, lotisque manibus, & oblatione Deo cõmendata per secretas Collectas, dicitur Præfatio, quæ quidem hoc nomine appellatur, quia est præparatio, & excitatio populi ad illam actionem, in qua propriè sacrificium consistit. Ac PRIMVM illa verba: *Per omnia secula seculorum*, pertinent ad superiores orationes silentio recitatas, sed dicitur alta voce ista conclusio, vt populus respondere possit, *Amen*; & ea voce confirmet superiores orationes, ita scribit Micrologus, cap. 7.

DEINDE incipit Præfatio per illud: *Dominus vobiscũ*, & vsq; ad ea verba: *Verè dignum & iustum est.* habetur in antiquissimis auctoribus Græcis, & Latinis. Nam vt omittam Liturgias, in quarum nulla deest hæc præfatio, meminerunt horum verborum Clemens lib. 8. constit. cap. 16. Cyprianus in serm. 6. de orat. Dominica. Cyrillus Hierosolymit. Catechesi 5. mystagogica, CHRYSOSTOMVS passim, vt homil. de Eucharistia: *Quid facis ò homo, non promisisti Sacerdoti, qui dixit; Sursum corda, & dixisti; Habemus ad Dominum?* Vide etiam hom. 4. de natura Dei, & Augustinus nõ minus frequenter, vt in epist. 57. ad Dardanum, & 120. ad Honoratum, & 156. ad Probam, lib. de spiritu, & litera, cap. 11. lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 13.

RELIQVA verba, vsque ad illum versum: *Sanctus, Sanctus, &c.* non sunt eadem in Græcis, & Latinis Liturgijs: tamen quæ in nostra, id est, Romanæ Ecclesiæ Liturgia habentur, certum est antiquissima esse. Nam ante annos M. Pelagius II. Papa interrogatus ab Episcopis Germaniæ, & Galliæ, quænam essent, & quot authenticæ Præfationes, respondit esse nouem. PRIMAM, de Natali Domini. SECVNDAM, de Epiphania. TERTIAM, de Quadragesima. QVARTAM, de Cruce. QVINTAM, de Pascha. SEXTAM, de Ascensione. SEPTIMAM, de Pẽtecoste. OCTAVAM, de Trinitate. NONAM, de Apostolis. Vide epistolam Pelagij, & Gratianum can. Inuenimus, de consecr. dist. 1. DECIMAM Præfationem, quæ est de S. Maria, addidit Vrbanus II. in Cõcilio Placẽtino circa annũ Domini M. LXXX. teste Gratiano, can. Sanctorum, dist. 70.

Sanctus, Sanctus, &c.

FINITA Præfatione dicitur Cãticum: *Sanctus, Sanctus &c.* quod quidem partim desumptum est ex hymno Angelorum, quem Isaias ca. 6. audiuisse se narrat; partim ex cantico Hebræorum, quod Christo cecinerunt, cùm in die Palmarũ intraret in Hierusalẽ, Matt. 21. & habetur in antiquis Liturgijs, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi: & de eo exstat peculiaris canon in Concilio Vasensi, can. 4. aliàs can. 6.

CAPVT XVIII.

De nomine Canonis.

NVNC ad sacrum Canonem à morsibus impiorum Lutheranorum defendẽdum aggredimur: quem quidem vt summa veneratione semper Catholici retinuerunt, ita incredibili furore hæretici huius temporis lacerant.

Lutherus in lib. de abrogãda Missa, vt se ex malitia, non ex ignorantia peccare ostenderet, ita loquitur: *Et quanquam habeam, quod pro sano sensu Canonis dicere possim, vt aliàs feci, tamen nunc non dignabor eum tali honore.* & ibidem multa scommata, & iocos planè impios, & blasphemos iacit in sacrum illud mysteriũ. Sed longè adhuc furiosius agit in lib. de abominatione Canonis, vbi ita rem amplificat, vt velit homines audito nomine Canonis signare se cruce, & fugere, ac si illis Diabolus occurrisset.

Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 825. & sequentibus, de Canone disputat, ac quatuor sunt, quæ præcipuè reprehendit. PRIMO, quòd ritum illum celebrandæ Missæ Canonem esse velimus, id est, regulam fixam, & stabilem: vellet enim ipse, liberum esse debere vti his, aut illis precibus. SECVNDO, quod auctorem Canonis Tridentinũ Conciliũ faciat partim Christũ, partim Apostolos, partim antiquos Romanos Pontifices: ipse autem probat auctorem fuisse quendã Scholasticum, teste S. Gregorio. TERTIO, quod antiquum esse affirmemus: *Fumi*, inquit, *& nugæ sunt, quod de antiquitate Canonis fabulantur.* QVARTO, quòd nullũ errorem in toto Canone inueniri pronunciemus: enumerat autem ipse errores septemdecim.

Scripsit etiam multa contra Canonem Missæ Georgius Maior, Zvvinglius, Illyricus, & alij. Nos igitur PRIMO, de nomine Canonis. TVM de auctore. DEINDE, de antiquitate. POSTREMO, de veritate eiusdem, & singularum eius partium disseremus.

Quod ad PRIMVM attinet; exstat hoc nomẽ in hac significatione apud S. GREGORIVM, lib. 7. epist. 63. vbi rationem reddit, cur post Canonem recitari voluerit orationem Dominicam. Apud AMBROSIVM, seu quicunque fuit auctor in comment. cap. 2. epist. prioris ad Timotheum, vocatur regula Ecclesiastica, qua omnes Sacerdotes vtuntur apud OPTATVM Mileuitanum Ambrosij æqualem lib. secundo contra Parmenianũ, vocatur Legitimum: *Nam quis dubitat*, inquit, *vos illud legitimum in Sacramentorum mysterio præterire non posse? Offerre vos Deo dicitis pro Ecclesia, quæ vna est. &c.* vbi Legitimum vocat statum, & certum ordinem precum, quibus in consecranda Eucharistia vtimur, in cuius ordinis initio offerre nos dicimus pro Ecclesia. ISIDORVS, libro primo de officijs diuinis, cap. decimoquinto vocat Ordinem precum, quo oblata Deo sacrificia consecrantur. VVALFRIDVS, cap. vigesimosecundo vocat tum Actionem, tum Canonem, quibus duabus vocibus omnes posteriores vtuntur: dicitur autem Actio illa pars Missæ, quia in ea celebratur actio sacrificij; cetera enim verba sunt potius, quàm actiones. Porrò hæc nomina, Canon, Regula, Legitimum, Ordo, satis apertè indicant, apud veteres ordinem celebrandi non fuisse arbitrarium, vt Kemnitius vellet, sed ab Ecclesia ita præscriptum, vt qui secus facerent, planè præuaricari legem iudicarentur.

Sed obijcit Kemnitius, pag. 835. duo argumenta, VNVM ex Concilio Africano, cann. 70. & Mileuitano, can. 12. vbi præscribitur, vt in Missa non dicantur preces, nisi quæ prius sint cũ prudẽtioribus viris collatæ, aut à Synodo approbatæ, ne fortè aliquid cõtra fidẽ contineant; hinc enim colligitur, non fuisse antiquo tempore

pore præscriptum certum Canonem orationum, qui omnes obligaret, sed permissum fuisse, vt quisque componeret preces, modo ex analogæ essent fidei. ALTERVM argumentũ sumit ex diuersitate Liturgiarũ, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, Gregorij, Isidori.

SED hæc argumenta nihil concludunt. Nam inprimis Canones Conciliorum citatorum nõ loquuntur de Canone Missæ; sed de Collectis, quæ semper fuerũt multiplices, & variæ. De Canone enim Missæ iam audiuimus Optatum Episcopum Mileuitanum dicentẽ, legitimum esse, & prætermitti non posse.

Neq; negamus verba Canonis diuersa fuisse, & etiam hodie esse apud Græcos, & apud quasdam Latinorum Ecclesias; neque cogit Romana Ecclesia, vt Kẽnitius mentitur, pag. 836. vt omnes Canonem Missæ Romanæ tanquam necessarium omnino ad Eucharistiam consecrandam seruent: nam & in ipsa Vrbe Roma, & alibi per Italiam, videmus Romano Pontifice consentiente, à Græcis retineri Liturgiam Basilij, vel Chrysostomi, & Mediolani, Ambrosianam, & Toleti in Hispania, quam dicunt, Morarabam. Sed quod asserimus, est, ordinem sacrificij celebrandi rectissimè Canonem nominari, quod debeat esse certus, & ab ijs pręscriptus, qui legitimè in Ecclesia præsident, nõ autem in arbitrio cuiuuis positus. Quocirca meritò reprehẽdimus, Lutherum & Caluinũ, & similes, qui propria auctoritate, cùm re vera priuati homines essent, ausi sunt mutare ordinem à summis Pontificibus institutum, & in Ecclesijs Germaniæ, & Galliæ ab annis, vt minimum DCCC. conseruatum.

CAPVT XIX.

De Auctore Canonis.

IAM verò, quod attinet ad auctorem, non est vnius auctoris totus Canon Missæ Romanæ, sed vt Cõcilium Tridentinum rectè docet, sess. 22. cap. 4. partim constat verbis Domini, partim Apostolica traditione, partim sanctorum Pontificum institutione.

Primus quidem, qui formam aliquam sacrificij celebrandi, adiunctis nimirum ad verba Domini certis precibus, & ritibus, Romanæ Ecclesiæ dedit, S. Petrus fuit, vt Isidorus testatur, lib. 1. de officijs, cap. 15. sed postea tamen diuersi Pontifices preces diuersas addiderunt, vsque ad Gregorium I. qui fuit vltimus eorum, qui ad Canonem aliquid adiunxerunt, vt ex VValfrido colligi potest, libro de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 22.

Vbi illud etiam est OBSERVANDVM, quod licet quædam Liturgia dicatur Basilij, alia Chrysostomi, alia Ambrosij, alia Gelasij, seu Gregorij, nostra videlicet Romana, alia Isidori: non tamen isti auctores Liturgiam de integro composuerunt, sed solùm eam, quæ suo tempore erat in vsu, ad meliorem formam redegerunt, vel detrahendo, si quid irrepserat minus conueniens, vel addendo aliquid pro temporum varietate, vel denique ob tædium vitandum aliquid inde subtrahendo, sic tamen, vt substantiales partes Liturgiæ ab Apostolis institutæ, integræ permanerent. Nam sanctus Gregorius Gelasianum codicem coarctauit; vt scribit Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ Gregorij, cap. 17. & ipse epist. 73. libri 7. asserit, se restituisse in Missa antiquas consuetudines, & sustulisse quædam, quæ postea irrepserant: itaq; fuit auctor non institutionis, sed reformationis Liturgiæ. Gregorius item Septimus, iterum emendauit officium Ecclesiasticum, sed (vt ipse testatur, canone, In die, de consecrat. distinct. 5.) non nouum instituit, sed antiquum reduxit: quod nostris diebus fecit etiam Pius Quintus, tum in Breuiario, tum in Missali restituendo, vnde dicitur Missale Pij Quinti, seu Missale nouum, cùm tamen non sit absolutè nouum, sed antiqui emendatio, & restitutio.

Sed in his quæ diximus de auctore, Kemnitius PRIMO reprehendit, quod habeamus Canonem ab auctoribus nullis compositum.

AT inanis est illa reprehensio. Nam etiam Symbolum Apostolicum est vna simplex fidei confessio, & tamen composita est à duodecim Apostolis, singulis sententiam suam adijcientibus, vt sanctus Leo scribit in episto. 13. ad Pulcheriam, & ante Leonem Ruffinus in explicatione Symboli, & Augustinus sermo. 115. de tempore. Et deinde idem Symbolum auctum, siue explicatum fuit in Concilio Nicæno, & Constantinopolitano, vnde tandem prodijt symbolum illud plenius, quod propriè Constantinopolitanum vocatur. Liber item Psalmorum multos auctores habet, si S. Hieronymo credimus, in epist. ad Sophronium, & in alia ad Cyprianum, cùm tamen vnicus liber censeatur. Deniq; id est maximè admirandum, & commendandum, quòd Canon Missæ sit multorum auctorũ, & tamen ita aptè partes omnes inter se iungantur, & cohæreant, vt vnius auctoris videatur.

SECVNDO obijcit Kemnitius sancti Gregorij testimonium lib. 7. epistol. 63. vbi duo quædam scribit sententiæ nostræ, vt apparet, contraria. VNVM est, Apostolos ad solam Dominicam orationem Eucharistiam consecrare solitos; ex quo refelli videtur, id quod nos diximus, auctorem nostri Canonis fuisse Beatum Petrum, & multa in Canone habeti ex Apostolica traditione. ALTERVM est, Canonem compositum à Scholastico quodam: Scholasticum autem esse nomẽ proprium alicuius hominis, probat Kemnitius ex eodem Gregorio libro 2. episto. 54. & libro 9. epistola 14. Quod si Scholasticus auctor Canonis fuit, non igitur verum est, quod nos cum Tridentino Concilio diximus, Canonẽ partim à Christo, & Apostolis, partim à sanctis Pontificibus compositum fuisse: nullus enim Apostolus, aut Pontifex fuit, qui proprio nomine Scholasticus diceretur.

Hoc argumentum penè totum accepit Kemnitius ex Beato Rhenano in annotationibus ad librum Tertulliani de Corona militis: sed non erit difficile respondere. Ac PRIMVM non desunt, qui negent Apostolos vnquam ad solam Dominicam orationem Eucharistiæ mysterium celebrasse. Videtur enim Gregorius id accepisse ex Hieronymo in lib. contra Pelagianos: sed Hieronymus dicit, Apostolos Dominico præcepto ad celebrationem Eucharistiæ adhibuisse orationẽ Dominicam, non autem dicit solam Dominicam orationem adhibuisse.

SED quidquid de hoc sit (non enim facilè repudiandum est, quod sanctus Gregorius scripsit, neque est verisimile tantum virum non animaduertisse, quid Hieronymus antè scripserit) RESPONDEO, quòd non semel suprà docuimus, Apostolos initiò solam Dominicam orationem ad verba consecrationis in mysterio Eucharistiæ addere solitos: tamen postea eosdem Apostolos multa alia adiunxisse: nam certè orationem pro defunctis in sacrificio Missæ ex Apostolica traditione descendere, constanter docet S. Ioannes Chrysostomus, homil. 3. in epistola ad Philippenses, & alibi.

Quod autem de Scholastico Gregorius scribit contra sententiam nostram non pugnat. Nam inprimis non constat, Scholasticum eo loco esse nomen proprium: non enim quia tempore Gregorij aliqui nomine proprio dicebantur Scholastici, ideo vbicunq; inuenitur hoc nomen, ita accipiendum est, ac si alicui esset proprium; quin potius longè probabilius est, per Scholasticum eo loco intelligi virum insignem eruditione, & eloquentia. Sic Hieronymus libr. de scripto-

ribus io Serapione, scribit Serapionem virum doctissimum ob ingenij elegantiam, Scholastici cognomen adeptum. Sanctus Gregorius, lib. 10. epist. 2. vocat Matthæum Scholasticum virum clarissimum: & Gennadius in Catalogo scriptorum vocat Prosperum sermone Scholasticum, id est, eloquentia & eruditione præstantem: & Honorius in Catalogo scriptorum, vocat Alcuinum officio Scholasticum. In eodem sensu accipit Scholasticum in tractatu super Psalmum 44. S. Augustinus. Tales erāt presbyteri quidam doctissimi, qui præficiebantur olim Scholæ Christianæ, ad eos erudiēdos, qui ex Iudæis, aut Gentibus ad Ecclesiam veniebant: quales fuerunt Pantenus, Clemens Alexandrinus, Origenes, & alij. Deniq; adhuc hodie in quibusdam Ecclesijs, & nomen, & dignitas Scholastici perseuerat, licet ipsa functio penè cessauerit.

Iam igitur si apud Gregorium accipiatur Scholastici nomen pro homine doctissimo in vniuersum, admittere possumus, totum Canonem, exceptis verbis Domini, à Scholastico compositum, quia nimirum & S. Petrus, & ceteri sancti Pōtifices Scholastici dici possunt. Neque hoc est alienum à sententia S. Gregorij: ille enim non loquitur de Scholastico per contemptū, sed eum opponit Christo, vt hominem Deo, ac si diceret; Si oratio ab homine composita super oblationem recitatur, quantò magis recitari debet oratio composita ab ipso Deo?

Si verò Gregorius per Scholasticum intelligat certum aliquem hominem, qui ætate ipsius vixerit, vt aduersarij contendunt, tum respondere cogimur, S. Gregorium non loqui de Canone Missæ, aut certè nō de toto Canone, cùm dicit, precem Scholastici recitari super oblationē, sed de aliqua alia prece extraordinaria, quales sunt tres illæ, quæ dicuntur ante Communionem, post *Agnus Dei:* quæ, vt scribit Micrologus, c. 18. non sunt de Canone, neq; ex ordinario præscribūtur; sed ex cōsuetudine religiosorum recitantur. Id autem ita esse, certum est, quia orationes quæ sunt in Canone, inueniuntur magna ex parte apud Ambrosium, vt paulò post demonstrabimus, & proinde non potest fieri, vt compositæ fuerint tempore Gregorij, qui ducentis annis Ambrosio posterior fuit.

Neque hæc explicatio abhorret à verbis sancti Gregorij: nam ille scribit se accusatum fuisse, quòd iussisset orationem Dominicam recitari mox post Canonem; & respondet id se fecisse, quia indignum existimabat orationem à Scholastico compositam super oblationē dici, & ipsam Christi orationem super corpus eius nō dici: quibus verbis indicat Gregorius se non agere de Canone, sed de orationibus, quæ dicebantur post Canonem. Et quidem ante ipsius tempora post Canonē ante Communionem videtur in vsu fuisse, vt diceretur aliqua oratio à Scholastico composita: oratio autem Dominica vel diceretur post Communionem, oblatione consumpta, vel non diceretur. Sed Gregorius hunc ordinem mutauit, & voluit, vt oratio Dominica diceretur mox post Canonem, adhuc in altari corpore Domini præsente, oratio autem Scholastici sequeretur. Ex his duabus sententijs vtraque probabilis est, & neutra contra nos facit.

CAPVT XX.

De antiquitate Canonis.

SVPEREST nunc, vt de antiquitate dicamus. Ac PRIMVM, ridenda videtur Kemnitij leuitas, qui pag. 828. nugas, & fumos esse dicit, quòd Conciliū scripserat, Canonem Missæ multis antè seculis institutū, & tamen pag. 826. idem Kemnitius affirmaret Canonem absolutum intra primos sexcentos à Christo na-
A to annos; & pag. 827. scribit Canonis auctorem vixisse circa annum Domini D.XC. quod etiam repetit, pag. 828. vbi vltimum auctorem Canonis facit Gregoriū anno D.XC. Nam si Canon anno Domini D.XC. absolutus est, quis non videt eum ante decem propemodum secula institutum, & proinde verum esse, quod ait Concilium; & Kemnitium sibi ipsum esse contrarium in eadem pagina? Deinde querendū esset ab istis, qui negant, Canonem nostrum esse antiquum, vt ipsi sui Canonis vetustatem ostenderent: quale enim est, vt ij Canonem nostrum tanquam nouitium contemnant, quem ante annos prope mille editum esse fatentur, cùm ipsi Canonem habeant, si tamen Canon dici meretur, hoc ipso nostro seculo editum?

SED his omissis, veram antiquitatem nostri Canonis ostendamus. PRIMVM igitur illud constat, Canonem nostrum integrum, vt eū nunc in Missalibus habemus, fuisse in vsu Ecclesiæ ante annū Dñi DCCC. Nam exstat in Ordine Romano, non procul ab initio, quem Ordinem citant Alcuinus, & Amalarius, qui tē-
B pore Caroli Magni vixerunt. Deinde Alcuinus in lib. de officijs Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missę, totū Canonem verbatim exponit: ac deinceps ab omnibus alijs posterioribus idem omnino Canon exponitur, vt ab Amalario, Hugone, Ruperto, Innocentio, & ceteris. Porrò Ordo Romanus non instituit Canonem; sed refert, vt rem vsitatam, & celebrē in Ecclesia. Quare necesse est, Canonem esse adhuc antiquiorem, quā sit Ordo Romanus.

Quamuis aūt non exstet fortasse alius liber Ordine Romano antiquior, vbi totus Canon habeatur: tamē exstant libri multò antiquiores, vbi habentur partes Canonis, ex quibus cōiectura fieri potest de reliquis.

Ac primùm apud Ambrosium, lib. 4. de Sacrament. cap. 5. & 6. habetur verbis parum mutatis illa pars Canonis: *Quam oblationē tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, &c.* Et illa: *Qui pridie quàm pateretur, &c.* Et illa: *Vnde & memores, &c.* Et
C illa: *Supra quæ propitio, &c.* quæ sunt quatuor partes potissimæ totius Canonis: duæ enim proximè præcedunt, duæ proximè sequuntur cōsecrationem. Et quoniam S. Ambrosius nō primus instituit has partes Canonis, sed eas allegat ex antiquo ritu Ecclesiæ ad confirmandum id, quod eo loco tractabat de veritate corporis Domini in Eucharistia: sequitur necessario, vt earum institutio Ambrosij ætatem præcesserit, proinde ante M.CC. annos in vsu fuerit. Idem Ambros. lib. 4. de Sacramentis, capite 4. apertè meminit primę orationis Canonis, vbi oratur pro Ecclesia, & pro Rege, licet ipsa verba non ponat: eiusdem etiam meminit Optatus, lib. 2. contra Parmenianum, vbi dicit, Legitimū esse, vt offeratur pro Ecclesia Catholica. Illius autem orationis, vbi nominantur, & inuocantur Sancti, & illius, vbi oratur pro defunctis, meminit Augustinus tractat. 84. in Ioannem; immò earum orationum mē-
D tionem faciunt plurimi Patres, quos suprà in proprijs locis adduximus. Itaque totus Canon partim quoad sententiam, partim etiam quoad verba, inuenitur in auctoribus; qui ante M.C. vel M.CC. annos floruerunt.

HIS accedunt aliquot coniecturæ insignes ad probandam Canonis antiquitatem. PRIMA coniectura est, quia in toto Canone nulla fit mentio Cōfessorum, aut Virginum non Martyrum, sed Martyrum tm̄, seu virorum, seu fœminarum: quod etiam notauit Augustinus, lib. de sancta Virginitate, cap. 45. Huius autem rei caussa nulla est alia, nisi quam reddit Innocentius, lib. 3. cap. 10. de mysterijs Missæ, quia videlicet eo tempore Canon compositus est, quo nondum cœperant publicè coli in Ecclesia sancti Confessores. Siquidem certum est, Martyres cępisse publicè inuocari, & eorum nominibus dies festos coli, & Basilicas erigi,

ab

ab initio planè Ecclesiæ: Confessores autem multò serius hunc honorem in Ecclesia meruisse. Constat autem ex Concilio Moguntino, sub Carolo Magno celebrato, canon. 36. festa Confessorũ iam in vsu fuisse anno DCCC. Siquidem in Catalogo festorũ dierum ponuntur dies festi sancti Martini, & sancti Remigij: igitur ante annum Domini, DCCC. Canonem compositum fuisse necesse est.

SECVNDA coniectura est, quia veteres diligenter annotarunt pauca quædam verba, quæ aliqui Pontifices ad Canonem addiderunt. In vita Leonis I. scribit auctor Pontificalis, addita fuisse à Leone illa verba ad Canonem: *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*; cuius rei, vt valde notabilis, meminerunt etiam Strabo, cap. 22. & reliqui auctores, qui de Missa scribunt. Gregorium I. addidisse ad Canonem pauca illa verba: *Diesq; nostros in tua pace disponas, &c.* non solùm annotarunt Strabo loco citato, & similes auctores, sed etiam Beda lib. 2. histor. Anglicanæ, cap. 1. & Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ B. Gregorij, cap. 17. Hoc autem est argumentum certissimum, Canonem esse antiquiorem Leone, & Gregorio, & habitum semper in maxima veneratione: alioqui enim cur tam diligenter historici annotassent, vnum, vel alterum verbũ a Leone, vel Gregorio additum, si Canon esset recens, & ab aliquo priuato homine, qui Scholasticus diceretur, institutus?

TERTIA coniectura est, ipsa ignoratio auctoris præcipuarum partium Canonis. Nam orationes illæ, quarum meminit Ambrosius: *Quam oblationem*. Et: *Unde & memores*; & ceteræ, si fuissent ab aliquo Romano Pontifice compositæ, certè aliquis historicus id prodidisset: si enim non omiserunt, quis aliquas particulas addiderit, quantò magis non omisissent, qui vitas Pontificum scripserunt, quis totum ferè Canonem composuerit? Relinquitur igitur, vt Canon sit omni memoria antiquior, & ab Apostolis, vt multa alia, per manus traditionem ad nos deuenerit. Neque obstat, quòd in Canone fit mentio Apostolorum, & Martyrum, qui primis trecentis annis floruerunt: nam ea nomina postea paulatim addita fuisse, dubium esse non potest.

QVARTA coniectura est VValfridi, cap. 22. qui inde colligit Canonem esse antiquissimum, quia dum enumerantur Apostoli, non seruatur ordo, qui est in Euangelijs per Hieronymum emendatis: id enim argumento est, eam partem Canonis prius fuisse compositam, quàm à Hieronymo Euangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Græca corrigerentur; ipse enim Hieronymus in præfatione Euangeliorum ad Damasum, testatur magnam fuisse in antiquis Latinis codicibus confusionem.

CAPVT XXI.

De veritate primæ orationis Canonis.

NVNC demùm veritas Canonis demonstrãda est quod facilè fiet, si ad ea respondeamus, quæ aduersarij contrà singulas preces Canonis obijciunt.

PRIMA igitur oratio Canonis, quæ incipit: *Te igitur clementissime Pater* extenditur vsq; ad illud: *Hanc igitur oblationem*; illud enim: *Memento Domine*. Et illud: *Communicantes & memoriam venerantes*, nõ sunt diuersæ orationes, sed partes sunt primæ orationis, ut colligitur, tum ex conclusione, *Per eundem Dominum nostrum*, quæ ponitur in fine harum omnium precũ; tum etiam, quia illud: *Communicantes*, non haberet vllum sensum, nisi continuaretur cum præcedentibus verbis. Itaque prima oratio Canonis continet nomina eorum, pro quibus offertur, & in quorum honorem inseritur sacrificium, id est, mortalium, qui sunt in Ecclesia militanti, & etiam Sanctorum, qui cum Christo regnant in cœlis. Ac PRIMVM nominatur Ecclesia. SECVNDO, Papa. TERTIO, Episcopus loci. QVARTO, Rex in quibusdam Ecclesijs. QVINTO, omnes Orthodoxi in genere. SEXTO, particulares personæ, sed secretò. SEPTIMO & vltimò, S. Apostoli, & Martyres.

Vbi est OBSERVANDVM, orationem pro Ecclesia, haberi in omnibus Liturgijs, & vt suprà ostendimus, nominatim id notatur ab Optato Mileuitano, lib. 2. contra Parmenianum: sic etiam pro Episcopo loci, habetur in Liturgijs omnibus.

Papæ nomen non habetur in antiquis Græcis Liturgijs, sed in Liturgia Chrysostomi à Leone Tusco Latinè reddita, inuenitur nomẽ Nicolai Papæ: ex quo intelligimus etiam Græcos posterioribus temporibus illud addere solitos. Apud Latinos videtur esse antiquissima consuetudo: nam non solùm Alcuinus ante annos DCCC. in lib. de officijs, Canonem explicans, meminit huius rei, & caussas reddit, cur post Ecclesiam subiungatur nomen Papæ; sed etiam Vasense Concilium ante annos M.C. celebratum, can. 4. aliàs 6. constituit, vt in Gallicanis Ecclesijs nomẽ Papæ Vrbis Romæ in omnibus Missis recitetur.

Nomen Regis rectè etiam adiungitur in ijs locis, quæ Regibus subsunt: nam & Innocentius III. & Bonauentura in explicatione Canonis agnoscunt hanc vocem; & omnes antiquæ Liturgiæ id seruant, & ex Apostolo, 1. Timoth. 2. id colligunt Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & Augustinus epist. 59. ad Paulinum.

Quod sequitur: *Pro omnibus Orthodoxis*, Micrologus cap. 13. scribit, esse superfluum, & non haberi in emendatioribus libris: tamen habetur apud Alcuinum loco notato, qui vixit CCC. annis ante Micrologum, & apud Innocentium III. & alios omnes; quocirca vsu ipso auctoritatem obtinuit, nec debet omitti. Intelligimus autem hic per omnes Orthodoxos, vt sanctus Bonauentura exponit, non omnes omnino fideles*; tunc enim verè esset superflua hæc particula, cùm idem sit offerre pro tota Ecclesia, & omnibus Orthodoxis: sed omnes alios præter Papam, Episcopum proprium, & Regem proprium, ac si diceremus; Offerimus primò pro omni Ecclesia in vniuersum, deinde in particulari pro Papa, pro Episcopo, pro Rege, & pro omnibus alijs fidelibus, siue Principibus, siue priuatis.

Aduersus hanc primam orationem, PRIMA obiectio est Lutheri in lib. de abroganda Missa: *Quis non videat*, inquit, *Canonem esse compositum ab aliquo verboso, & parum spirituali? quid enim attinet verbis ita superfluere; Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia?* Similis obiectio est in libro contra abominationem Canonis, vbi reprehendit illud: *Omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultoribus*; idem enim esse videtur pro Orthodoxis & pro Catholicæ fidei cultoribus.

RESPONDEO; Satis apparet, Lutherum solùm calũniandi libidine hæc obiecisse; nam alioqui non poterat ignorare, ad affectum explicandum, multum facere repetitionem eiusdem rei, præsertim vocibus diuersis. Certè Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi plenæ sunt eiusmodi repetitionibus, Confessiones itẽ Augustini, quæ ad effectũ excitandũ potissimùm diriguntur, passim inculcant eadẽ multis vocabulis. Cantica Scripturarũ, & Psalmi, vix aliquid semel pronunciãt, quod non iterũ alijs verbis repetãt, Psal. 92. *Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt*, Psal. 115. *Ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ*, immò Psalmus ille 118. qui est omnium longissimus, idẽ ferè omnibus versiculis repetit, Lucas cap. 18. cùm nar-

tasset Dominum prædixisse Apostolis mortem suam A propinquare, subiungit: *Et ipsi nihil horum intellexerunt; & erat verbum istud absconditum ab eis: & non intelligebant quæ dicebantur.* Si Lutherum cōsulamus, verbosum Lucam, & parum spiritualem appellabit: at ipse spiritu sancto dictante illa verba multiplicauit, vt intelligeremus, Apostolos eo tempore longissimè abfuisse ab ea cogitatione, vt existimarent, Christum moriturum. Apostolus etiam 2. Cor. 11. cùm ait: *Hebræi sunt, & ego; Israelitæ sunt, & ego; semen Abrahæ sunt, & ego;* certè idem ter repetit, nec tamen frustrà, quia repetitio illa magnam emphasim habet.

SECVNDA obiectio eiusdem Lutheri in eodem loco. Ante consecrationem vocantur panis & vinum sacrificia sancta, & illibata, quod videtur absurdū; quia si sancta sunt, cur petitur in eadem oratione à Deo, vt illa benedicat? Si sacrificia; ergo panem, & vinum Deo sacrificamus.

RESPONDEO; Panis, & vinum rectè dici possunt paulò ante consecrationem, sacrificia sancta, & illibata. Sacrificia quidem, quia sunt materia sacrificij, & iā B dedicata, & parata, vt ex ijs fiat sacrificium; nam & in lege veteri dicebantur passim sacrificia oues adhuc viuentes, quando scilicet adducebantur, vt immolarentur. vnde est illud CYPRIANI in sermo. de eleemos. *Diues, & locuples in Dominicum sine sacrificio venis?* Dicuntur autem meritò sancta, & illibata, quia iam dedicata, & consecrata ad vsum diuinum per priorem oblationem sunt: & etiam quia pura, & sancta intentione offeruntur ab Ecclesia. Sed quanquam eo modo sancta sint, tamen sanctiora fieri debent per mutationem in corpus, & sanguinem Christi, & ideo rectè petimus, vt Deus illis benedicat, eaque sanctificet, nimirum vt sic fiant nobis corpus, & sanguis Christi, vt infrà in alia oratione petimus.

TERTIA obiectio eiusdem ibidem, In Canone dicitur: *Quæ tibi offerimus inprimis pro Ecclesia tua.* At illa sacrificia ex mero pane, & vino constant; ergo panem, & vinum Deo offerimus pro Ecclesia. Neq; po- C test responderi, illud, *offerimus*, accipi pro futuro, & referendum ad hostiam cōsecratam, quasi sensus sit, Offerimus id est, mox offeremus: nam repugnat huic solutioni demonstratiua particula: *Hæc dona, hæc munera, &c.* dicimus enim nos offerre illa dona, quæ ad sensum tuo ostenduntur.

RESPONDEO; Mira est hæreticorum lenitas. Nam idem Lutherus qui in hoc libro de abominatione Canonis, tanquam rem valde absurdam ex Canone colligit, quod videamur Deo panem offerre, non Christū: idem in libro de capt. Babyl. cap. de Eucharistia, dicit, Catholicos existimare se Christum Patri offerre; & ibidem monet sacerdotes, vt intentionem suam dirigant ad panem offerendum, non ad Eucharistiam: *Obseruent*, inquit, *se Sacerdotes hoc perdito, & periculosissimo seculo, qui sacrificant, vt verba Canonis maioris, & minoris, cum Collectis, quæ nimis apertè sonant sacri* D *ficium, dirigant non ad Sacramentum, sed ad ipsum panem, & vinum consecrandum: nam panis, & vinum antea offeruntur ad benedicendum, sed postquam est benedictus, & consecratus, iam non debet offerri.*

Sed ad argumentum RESPONDEO; Panem rectè dici offerri pro Ecclesia, non quod ista oblatio sit propriè sacrificium propitiatorium, sed quia est dedicatio rei, ex qua faciendum est sacrificium propitiatorium: sicut paulò antè dicebamus de nomine sacrificij, quod tribuitur pani, quia est materia sacrificij. Quare cùm dicimus, nos offerre panem Deo pro Ecclesia, sensus est, nos offerre Deo panem consecrandum, & ex quo per consecrationem verum sacrificium Deo immolādū est pro Ecclesia. Neq; alienū est hoc à modo loquēdi Scripturæ diuinæ, siquidē Leuit. 4. 5. 6. & alibi, iubē-

A tur singuli quiq; de populo offerre agnum, vel aliquid eiusmodi in sacrificium pro peccato, & tamen nō quilibet de populo propriè sacrificabat: id enim erat solius Sacerdotis munus, sed dicebantur illi offerre sacrificiū pro peccato, quia offerebant materiam, ex qua sacrificium pro peccato faciendum erat.

QVARTA obiectio Lutheri ibidem, In prima oratione Canonis dicitur: *Qui tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro redemptione animarum suarum.* Et ibidē de ijsdem offerentibus dicitur: *Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio.* Si igitur isti fideles & deuoti sunt, certè redempti sunt; si redempti sunt, quorsum offerunt pro redemptione animarum suarum? nonne idē est, ac si diceretur, redemptos Christi sanguine non esse verè redemptos, sed indigere iterum redimi vno panis frustulo?

RESPONDEO; Quod attinet ad frustum panis, iam diximus panem non offerri, vt sit sacrificium propitiatorium, sed vt sit materia sacrificij propitiatorij. Quārum ad redemptionem fidelium & deuotorum, apud B Lutheranos quidem nulli putantur esse fideles, & deuoti, quin simul iusti sint, proinde redempti, quoad animam: apud Catholicos tamen, qui fidem sine charitate esse posse sentiunt, non dubitantur esse multo fideles, & ēt deuoti imperfecta quadam deuotione, qui tñ nondū iustificati, & per hoc nec redempti sint, eo modo, quem mox explicabimus, quales sunt, qui pœnitentiam agere incipiunt, & cupiunt quidem ad Deum cōuerti, & pro hac renrant, & Missas deuotè exposcunt, licet nondum ad perfectam contritionē peruenerint. De his igitur verba Canonis cōmodè accipi possunt.

Sed præterea, vt Lutherani intelligant non esse absurdum, si redempti redemptione alia indigere dicantur, ANIMADVERTENDVM est, in Scriptura quinq; modis accipi redemptionem, & proinde posse eos, qui vno modo redempti sunt, opus habere, vt alijs modis redimantur. PRIMA dicitur redemptio ab omni malo culpæ, & pœnæ, per solutionem precij sufficientis: & C hoc modo omnes omnino homines redempti sunt per Christi crucem, iuxta illud Apostoli 1. Timoth. 2. *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.*

SECVNDA est redemptio à malo culpæ per applicationem illius precij in cruce soluti: & hæc redēptio est ipsa iustificatio. Rom. 3. *Iustificati estis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu.* & hac redemptione plurimi egent, etiamsi prima redemptione redempti sint.

TERTIA redemptio est à debito pœnæ, quod sæpe manet dimissa culpa, iuxta illud Prouer. 13. *Redemptio animæ viri, diuitiæ sua:* diuitiæ enim cùm in pauperes expenduntur, à pœna liberant homines, & hac redemptione sæpe indigent illi etiam, qui primo & secundo modo redempti sunt.

QVARTA redemptio est à peccato futuro; dī enim Deus redimere eos, quos præseruat à peccato, in qd a- D lioqui incidissēt. Ps. 33. *Redimet Dominus animas seruorum suorum, & non delinquent omnes, qui sperāt in eo.*

QVINTA redemptio est à corruptione, & ærumnis omnibus huius vitæ, quæ fiet tandem in vltima resurrectione. Luc. 21. *Leuate capita vestra quoniam appropinquat redemptio vestra.* & hac vltima, vt ēt superiore redemptione, oēs egent quamuis sanctissimi sint. PORRO prima redemptio non obtinetur per Missam, quia in cruce peracta est, tñ in Missa repræsentatur, & applicatur: ad reliquas omnes obtinendas Missa non parū confert, & ideo nihil est mirum, si dicatur offerri pro redemptione fidelium, & deuotorum.

QVINTA obiectio est eiusdem Lutheri ibidem, qui reprehendit illud: *Communicantes, & memoriam venerantes.* Christus enim instituit Cœnam, vt esset Communio viuorum; auctor autem Canonis facit etiam mortuos communicantes.

RE-

Respondeo; illud, *Communicantes*, dupliciter exponitur à veteribus. Quidã, vt Alcuinus, Amalarius, & alij, referunt illud, ad Communionem cum Sãctis, vt sensus sit; Offerimus hoc sacrificium communicantes memorijs Sanctorum, & eosdem Sanctos venerãtes: vbi non fit mentio Communionis per manducationem Eucharistiæ, quæ non conuenit mortuis: sed Cõmunionis per societatem, & coniunctionem in corpore Christi mystico. Alij, inter quos est Micrologus, cap. 12. & Hugo Victorinus lib. 2. de officijs, cap. 29. volunt illud, *Communicantes*, referri ad offerentes inter se, non cum Sanctis, vt sensus sit; Offerimus communicantes, id est inter nos vniti, & coniuncti, vt decet membra eiusdem corporis; & præterea memoriam Sanctorum venerantes. Id probat Micrologus optima ratione; nam in Natali, Epiphania, Pascha, Ascensione, & Pentecoste, post illud *Communicantes*, additur, *& diem sacratissimum celebrantes, &c.* & paulò pòst, *sed & memoriam venerantes, &c.* vbi aperiè videmus, illud, *Communicantes*, non coniungi cum memoria Sãctorum, sed per se manere, & ad solos offerentes referendum esse.

Sexta obiectio est Georgij Maioris, qui ordinem reprehendit illorum verborum: *Vt accepta habeas, & benedicas hæc dona.* prius enim debent esse benedicta, quàm acceptentur à Deo.

Sed facilis est solutio. Nam vt est oblatio duplex, vt suprà diximus, vna rei consecrandæ, altera rei consecratæ; ita est acceptatio duplex; benedictio autem, & sanctificatio vnam earum oblationum, & acceptationum sequitur, alteram præcedit. Vnde sicut hoc loco, vbi agitur de prima acceptatione, postponitur benedictio: ita paulò pòst in illa oratione: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, benedictam, adscriptam, ratam, acceptabilem facere digneris;* vbi agitur de posteriore acceptatione, præponitur benedictio.

Septima obiectio est Zvvinglij, qui non probat illud: *Memento Domine famulorum, &c. Videmur enim*, vt ipse ait, *monere, ne Deus obliuiosus sit; & ideo tanquam in immemorem eum commonefacere velle.*

Sed videtur ipse potius obliuioni mandasse Scripturarum loquutiones, aut certè si earum meminerat, Spiritum sanctum corrigere voluisse: quid enim in Scriptura frequentius occurrit, quam Memento, vel recordare Dñe? Vide Exod. 32. v. 13. Deuteron. 9. v. 27. Iudic. 16. v. 28. 4. Reg. 20. v. 3. 2. Esdræ 5. v. 19. Psalm. 131. v. 1. Lucæ 23. v. 42. & alibi. Nec solùm in Scriptura passim legimus: *Memento Domine*, sed etiã, quod videtur mirabilius: *Ne obliuiscaris*, vel, *Quare obliuisceris*, vt Psal. 9. v. 32. Psal. 12. v. 2. Psal. 41. v. 50. & alibi in Psalmis potissimum: Porrò dicitur Deus per metaphoram obliuisci, quando non iuuat, & contrà recordari, quando iuuare incipit.

Octava obiectio est eiusdem Maioris, qui ponderat illa verba: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt;* ac dicit, illam correctionem; *vel qui tibi offerunt*, apertè monstrare Canonem loqui de eleemosynis, quas populus offerebat ad altare pro pauperibus: proinde non rectè nunc ista detorqueri ad sacrificium Eucharistiæ.

Huc etiam pertinet Prima obiectio Kemnitij ex illis septemdecim, quas facit contra Canonem in 2. parte Exam. pag. 839. & sequẽtibus. Nam prima obiectio solùm id habet, olim verba Canonis dirigi consueuisse ad benedicendas, & commendandas eleemosynas; nunc autem perperam trahi ad mimicam repræsentationem sacrificuli: & præterea non rectè offerri Deo panem pro Ecclesia. Cuius obiectionis pars prior desumpta est ex argumento Maioris, quod iam refellimus: pars posterior ex argumẽto Lutheri, quod paulò antè solutum est.

Respondeo; Non est illa correctio, sed disiunctina A sententia propter duos ordines eorum, quos sacerdos Deo commẽdauerat: alij enim sunt absentes, pro quibus offertur, sed ipsi actu non offerunt; alij sunt præsentes, qui simul cum sacerdote offerunt astando, & consentiendo. Hic igitur est sensus eorum verborum; Memento Domine talium, & talium absentium, & omnium etiam circumstantium, atque præsentium, pro quibus omnibus offerimus, vel etiã qui simul nobiscum desiderio, & consensu offerunt. Non pertinere autem preces vllas Canonis ad cõmendandas eleemosynas, quod falsò assumunt Maior, & Kemnitius, ex toto contextu Canonis cognosci potest. Nam Inprimis hæc dona, quæ nominantur in Canone, dicuntur offerri Deo pro Ecclesia, pro Papa, pro Rege, pro omnibus Orthodoxis; at eleemosynæ non solent offerri, nisi pro ijs qui eas dederunt. Deinde de eadem oblatione, quæ nominata est in principio Canonis, quã isti volunt ad eleemosynas pertinere, subiun- B gitur paulò infrà: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ. &c.* vbi aperiè ostenditur eam oblationẽ esse propriè sacrificium, quippe quæ per ministerium sacerdotum Domino offertur: & paulò pòst de eadẽ dicitur: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, &c. vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi Filij tui. &c.* vbi manifestè videmus in toto Canone de illa oblatione mentionem fieri, quæ per consecrationem efficitur corpus, & sanguis Domini. Denique omnes expositores Liturgiæ, tum Græci, vt Germanus, & Cabasilas, tum Latini, vt Alcuinus, Amalarius, & ceteri totum Canonem explicant de Eucharistia.

Nona obiectio est Kemnitij, quam Secundo loco ipse ponit; põderat enim ipse illud verbum: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis;* ac vult canonem iuxta antiquum ritum agere hoc loco de sacrificio spirituali, quod consistit in laude Dei, & gratiarum actione pro redemptione acquisita in cruce. Deinde hoc fundamento posito, reprehendit C Catholicos, tum quòd sacrificium laudis mutauerint in silentiarium murmur sacerdotis, tum quòd sacrificium laudis pro redemptione in cruce acquisita detorserint ad repræsentationem sacrificuli pro impetranda, & promerenda, redemptione animarum.

Respondeo; Hæc obiectio, vt etiam superior, & aliquot sequentes, non sunt contra Canonẽ, sed contra intentionem sacerdotum, qui Canonem recitant: siquidem verba Canonis ipsemet dicit posse accipi de sacrificio laudis, vel de eleemosynis, &c. Proinde istæ obiectiones non multum ad rem faciunt; siquidem propositum Kemnitio erat, demonstrare multos errores in ipso Canone inueniri, vt patet ex pag. 839. vbi sic loquitur: *Tanquam in tabella spectandum proponemus, quos errores, & quæ vitia Pontificius Canon cõtineat.* Hæc ibi. At vbi incœpit istos errores enumerare, non tam verba Canonis reprehendit, quàm sacerdotes, qui ea, vel submissa voce recitant, vel detorquẽt D ad repræsentationem.

Deinde falsa sunt ea, quæ in argumento Kemnitius more suo assumit, & non probat. Primum enim falsum est, per sacrificium laudis, cuius in Canone fit mentio, debere accipi sacrificium spirituale, quod in laude, & gratiarum actione consistit: significatur enim ea voce sacrificium veri corporis Domini, quod sacrificium laudis dicitur, quia per illud Deus magnoperè laudatur, & gratię illi aguntur, pro summis eius in nos beneficijs: vnde etiam sacrificium Eucharisticum metiò nominatur. Id ita esse patet. Primum ex ipso Canone, nam de hoc sacrificio laudis paulò pòst loquens Ecclesia, à Deo petit vt hanc oblationẽ benedicere dignetur, & efficere corpus dilectissimi Filij sui. Deinde idem patet ex Augustino, qui ipsam Eucharistiam non semel appellat sacrificium laudis, vt lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 20. vbi bis, terve sacrificium

laudis

laudis vocat id, quod offerimus secundum ordinem Melchisedech, ex pane, vinoque confectum. Quod si sacrificium laudis, non sunt laudes, quæ recitentur voce, sed est ipsa oblatio corporis Dominici, inane est, & falsum quod Kemnitius dicit, nos conuertisse sacrificium laudis in silentiarium murmur; non enim in voce, sed in actione hoc sacrificium consistit. Et falsum est etiam, quod VLTIMO addit, nos detorsisse sacrificium laudis ad mimicam repræsentationem: nō enim rei præteritæ repræsentatio, sed vera, & realis oblatio præsentis corporis Dominici est sacrificium, quod nos propriè in Ecclesia immolamus.

DECIMA obiectio, & Kemnitij TERTIA est cōtra illa verba Canonis: *Reddunt tibi vota sua æterno Deo, viuo, & vero*. Dicit enim Kemnitius olim in Ecclesia vsum fuisse, vt iuxta illa verba Psal. 116. *Vota mea Domino reddam*, gratiæ agerentur Deo pro beneficijs; sed nunc sublato antiquo ritu, Canonem Missæ referre illa verba ad Missas votiuas, quæ data pecunia celebrari iubentur.

RESPONDEO, Ista omnia calumniæ, & mendacia sunt: non enim Canon per vota intelligit Missas votiuas, sed pia desideria, & oblationem astantis populi: dicuntur enim hæc verba in omnibus Missis etiam non votiuis, & ab ijs, qui pecuniam nunquam accipiunt, vel acceperunt pro Missę celebratione. Sed Kemnitius probare debuisset aliquo testimonio, quæ tam audacter affirmat.

VNDECIMA obiectio, quę est Kemnitij QVARTA, est contra illud: *Et memoriam venerantes*; obijcit enim Kemnitius, quòd olim in Ecclesia vsus fuerit prædicandi memorias Martyrum, & certamina ac victorias ipsorum: nunc autem Canon Missæ solum præscribat memoriam per nominum recitationem, idque submissa voce.

Sed & in hac obiectione, præter calumnias, & mendacia inuenimus nihil. Veteres enim non in Liturgia, sed in concionibus, & lectionibus Martyres prædicabant, quod & nos facimus tum in concionibus ad populum, tum in lectionibus, quæ assiduè decantantur in horis Canonicis: alioqui proferatur ex Liturgia Basilij, vel Chrysostomi, vel qualibet alia, iste vsus prædicandi res gestas Martyrum; certè nihil in eis nisi nomina inueniuntur, vt in nostra Liturgia cernimus.

DVODECIMA obiectio, quæ est QVINTA Kemnitij, pugnat contra inuocationem, quæ annectitur memoriæ Sanctorum: sed nihil noui adfert præter ea, quę suprà refutauimus, cùm ageremus de Missis in honorem Sanctorum, capite octauo.

CAPVT XXII.

De veritate secundæ orationis Canonis.

ALTERA oratio Canonis incipit in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ*, &c. in qua continentur quatuor petitiones. PRIMA, vt oblationem nostram Deus placatus accipiat. SECVNDA, vt dies nostros in sua pace disponat. TERTIA, vt ab æterna damnatione nos eruat. QVARTA, vt in electorum grege nos numeret.

Contra hanc orationem est PRIMA obiectio Lutheri: *Hic rursus*, inquit, *offere panem, & vinum, vt fideles liberentur ab æterna damnatione. Tātam efficaciam pani, & vino tribuunt: nam ad hanc redemptionem vilius est momenti mors, & passio Filij Dei.*

RESPONDEO; Calumniæ sunt, nō argumenta, quæ hic à Luthero obijciuntur: non enim sacerdos orat, vt per oblationem panis, & vini liberemur ab æterna dānatione, sed orat Deum, vt ipsam oblationem panis, & vini accipiat, vt materiam sacrificij futuri, & eam videlicet benedicat, & sanctificet. Deinde adiungit alias

A tres petitiones supra enumeratas, & non precatur eas impleri per oblationem panis, & vini, sed per eundem Christum Dominum nostrum.

SECVNDA obiectio est Kemnitij, SEXTA apud ipsum: *Vetus Ecclesia*, inquit, *obtulit Deo in celebratione Eucharistiæ, preces pro impetrandis per Christum beneficijs temporalibus, & æternis: ad hoc sacrificium precum commodè referri potuerunt hæc verba; Hanc oblationem placatus accipias, &c. Pōtificius verò Canon hæc transfert ad mimicam sacrificuli repræsentationem panis nondum consecrati, & orat, vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies nostros in sua pace disponat, & a damnatione nos eripiat.*

RESPONDEO; Quòd vetus Ecclesia obtulerit Deo preces pro beneficijs per Christum impetrandis, verissimum est, & idem nostra Ecclesia in hac ipsa oratione Canonis facit. Mendacium enim est apertissimum Kemnitij, & Lutheri, quòd hic petamus beneficia B propter oblationem panis: ipsa enim oratio non est obscura, neq; ambigua, neq; aliud continet, nisi quatuor petitiones: *Per Christum Dominum nostrum.*

Quòd autem Kemnitius dicit, illud: *Hanc oblationem* posse commodè referri ad sacrificium precum, & contra ipsum Kemnitium, & contra veritatem est. Cōtra ipsum Kemnitium, quia ipse in prima obiectione referebat ad eleemosynas illa verba primæ orationis: *Hæc dona, hæc munera, &c.* At de eadem oblatione loquitur Canon in prima & in secunda oratione, vt patet ex illa particula (Igitur) *Hāc igitur oblationem, &c.* Quare si in prima oratione agebatur de eleemosynis, & in hac secunda agitur de eleemosyna: proinde Kemnitius sibi ipse repugnat. Est autem id totum contra veritatem, quia de eadem oblatione agitur in prima, secunda, & tertia oratione Canonis. In tertia autē perspicuè ostenditur, per oblationem intelligi debere oblationem panis cōsecrandi, cùm expressè dicatur, vt hæc nobis corpus, & sanguis, &c. non igitur ad eleemosy- C nam, nec ad orationem, sed ad Eucharistiæ sacrificium referendum est, quidquid dicitur in his orationibus.

CAPVT XXIII.

De veritate tertiæ orationis Canonis.

ORATIO TERTIA Canonis incipit ab illis verbis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus*; & continuatur vsque ad finem consecrationis.

PRIMA obiectio Lutheri est loco suprà notato, qui obijcit nos hic orare pro Christo, & mediatores nos facere inter Christū, & Patrem, ac Deum rogare, vt benedicat, & sanctificet corpus, & sanguinem Christi.

At Lutherus non videtur memor fuisse verborum Canonis, cùm hęc scriberet: non enim oramus pro Eucharistia consecrata, sed pro pane, & vino consecrādo, neque petimus, vt Deus benedicat, & sanctificet cor- D pus, & sanguinem Christi, sed vt benedicat, & sanctificet panem, & vinum, vt per eam benedictionē, & sanctificationem fiat corpus, & sanguis Domini.

SECVNDA obiectio est eiusdem Lutheri ibidem contra illa verba: *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq́, facere digneris: Portenta*, inquit, *illa verborū, neq; ego intelligo, nec stolidus ille qui scripsit.*

AT ista eadem verba habentur apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & exponuntur multis, & varijs modis elegantissimè ab Alcuino, Amalario, Ruperto, Hugone, Innocentio, Bonauentura, & alijs. Literalis expositio, vt ex Alcuino, & Hugone atque Innocentio colligitur hęc esse videtur. Petimus à Deo, vt ipse oblationem nostram consecrando, benedictam ex prophana efficiat; eandem approbando, faciat adscriptam, id est, adscribat, & numeret inter dona, quæ ipsi probantur, confirmando ratam efficiat, id est, stabilem,

& firmam

& firmam, vt fructum certum, & perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, vt non solùm bona, sed etiam bene, rationabiliter, & prudenter offeramus, ac sit rationabile obsequium nostrum, iuxta Apostolum Rom. 12. Denique acceptabilem faciat, id est, ita vndique bene se habentem, non solùm ex parte doni, sed et ex parte Ministri offerentis vt digna sit, quæ à Deo acceptetur. Vide plura apud auctores allegatos.

TERTIA obiectio est Kemnitij SEPTIMA apud ipsum. Scribit autem Kemnitius hanc orationem haberi quidem apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, ca. 5. & apud Augustinū referente Gratiano can. Vtrum, de consecrat. dist. 2. sed alium sensum habere ista verba apud Ambrosium, & Augustinum, alium autem apud Pontificios: apud illos enim referri ad sumptionē Sacramenti, apud nos ad repræsentationem.

SED in multis peccat Kemnitius. PRIMO, quòd non probat id, quod se probaturum suscepit. Volebat enim, vt suprà notauimus, demonstrare errores Canonis; quæ autem nunc adfert, non pugnant contra Canonem, sed contra sensum, in quo illum Pontificij accipiunt.

SECVNDO, perperam allegat Augustinum; nusquā enim illa extant apud Augustinum, sed partim apud Ambrosium loco notato, partim apud Paschasium in lib. de corpore Christi, cap. 4. quamuis in hac re Gratianus quoque videatur fuisse deceptus.

TERTIO, fallitur apertè, cùm scribit, Augustinum illa verba: *Benedictam, scriptam, ratam, rationabilem, &c.* interpretari de sumptione Eucharistiæ, quasi, iuxta errorem Lutheranorum, in sola sumptione putauerit Augustinus panem fieri corpus Christi, per quod benedicimur, adscribimur in cœlo. Nam Augustinus, vt dixi, nusquam habet aliquid eiusmodi: Ambrosius autem, ex quo Paschasius, & Gratianus acceperunt; non de sumptione, sed de consecratione illa omnia exponit, vt patet legenti caput 5. lib. 4. de Sacramentis. Neque obstant illa verba eiusdem AMBROSII, quæ falsò Kemnitius Augustino tribuit: *Quia in Baptismo similitudinē mortis Christi accepimus, similitudinē quoque carnis, & sanguinis eius sumamus.* Nam illa dicuntur ab Ambrosio alio loco, nimirum cap. 4. lib. 4. & ad alium finem.

QVARTO, mentitur Kemnitius, nomen oblationis in ista oratione Canonis: *Quam oblationem tu Deus, &c.* à Pōtificijs detorqueri ad actionem sacrificuli, cū reuera de pane, & vino dicatur. Nullus enim tam fuit vnquam absurdus, vel stupidus, vt non videret nomen oblationis hoc loco ad panem, & vinum, non ad actionem posse referri. siquidem à Deo petimus, vt hanc oblationem ita benedicat, vt ea fiat nobis corpus & sanguis Christi. Quis enim vel per somnium diceret, actionem debere fieri corpus Christi? Sed benè facit Kemnitius, cùm ista mendacia de Catholicis fingit, quòd nullum citat, neq; librum vllius nominatim indicat, ne videlicet mendacium statim deprehendatur.

CAPVT XXIV.

De veritate quartæ orationis Canonis.

ORATIO QVARTA illa est, quæ proximè post cōsecrationem habetur in illis verbis: *Vnde & memores Domine, &c.* & extenditur vsque ad illud: *Memento etiam Domine.* nam ante (Memento) ponitur conclusio: *Per Christum Dominum nostrum.*

PRIMA obiectio contra hanc orationem, est Lutheri: qui iterum obijcit verbositatem, propter illā adiunctorum multiplicationē: *Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam.*

SED similia verba habētur apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. & eodem planè spiritu Apostolus scripsit Rom. 12. *Hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium.*

SECVNDA obiectio eiusdem Lutheri, & omnium aliorum, qui calumniantur illa verba: *Supra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris;* dicunt enim nos hic orare pro Christo, & reconciliare velle Filium Patri. Suspicantur etiam quidam illorum, hæc verba fuisse olim ante consecrationem, nunc autem ab indocto Canonis collectore posita esse post consecrationem.

SED facilis responsio est; nam inprimis habentur ista etiam apud Ambrosium post consecrationem lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. Omnes item Græcæ Liturgiæ post verba consecrationis ponunt orationem pro donis preciosis, & sanctificatis. Quare non est nouus, sed antiquissimus ritus orandi pro oblatione iam consecrata. Neque hoc est orare pro Christi reconciliatione apud Patrem, sed pro nostra potius infirmitate: etsi enim oblatio consecrata ex parte rei, quæ offertur, & ex parte Christi principalis offerentis, semper Deo placeat; tamen ex parte Ministri, vel populi astantis, qui simul etiam offerunt, potest non placere. Id igitur est, quod petimus, vt Deus benignè respiciat hoc munus vt à nobis offertur. Simile quid cerni potest in sacrificijs veterum Hebræorum: illi enim suppliciter postulabant, vt clementer Deus ipsorum sacrificia, ouium, & boum aspiceret, nec tamen orabant propriè pro ouibus, & bobus; nec mediatores se cōstituebant inter oues, & Deum, nec reconciliare pecora illa Deo volebant: sed pro se orabāt, & obsequium suum in illis rebus offerendis Deo gratum esse cupiebant.

TERTIA obiectio Lutheri ibidem, vbi reprehendit illud: *Sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ.* Videmur enim non plus tribuere hoc loco efficaciæ ipsi Christo pro nobis immolato, quàm irrationali pecori.

RESPONDEO; Habentur ista quoque apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. Porrò comparatio non fit inter sacrificium nostrum, & sacrificium Abelis, & Abrahæ absolutè, sed tātùm ratione fidei, & deuotionis offerentium. Id enim optamus, vt det nobis Deus tanta fide, & deuotione sacrificium offerre, quāta Abel, & Abraham obtulerunt: & proinde, vt ex parte Ministri offerentis non minus placeat Deo sacrificium nostrum, quàm illorum placuit. Fieri autem cōparationem inter sacrificium illorum, & nostrum ratione fidei, & deuotionis, non absolutè perspicuum est ex eo, quod sacrificia ouium, & boum absolutè, & per se nihil habent, vnde placere Deo, eumq; placare possint. Quare B. Paulus Hebr. 11. non ait sacrificium Abelis absolutè placuisse, sed propter fidem: *Fide, inquit, plurimam hostiam Abel, quàm Cain obtulit.* Et Genes. 4. Moses: *Respexit, inquit, Deus ad Abel, & ad munera eius.*

QVARTA obiectio Lutheri, contra id quod sequitur: *Et quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech.* Hic mendacij Canonē arguit Lutherus: *Mentiuntur, inquit, in eo, quod asserunt Melchisedech sacrificasse panem, & vinum.*

RESPONDEO; Non habet Canon Missæ, Melchisedech sacrificasse panem, & vinum, sed solùm sacrificiū aliquod obtulisse: quod quidem qui mendacium esse dicit, mendacem facit Spiritum sanctum, qui per os Pauli Hebr. 5. 6. & 7. Melchisedech sacerdotem fuisse testatur; & per eundem Paulum Hebr. 5. & 8. docet, omnem sacerdotem aliquid habere debere, quod offerat. ADDE, quòd Melchisedech panem, & vinum sacrificasse, satis à nobis libro superiori, demonstratum est. Adde VLTIMO, quòd hanc partem Canonis, vbi Melchisedech summus Sacerdos appellatur non solū agnoscit Ambrosius li. 4. ca. 6. de Sacrament. sed etiam auctor quæstionum noui ac veteris Testamenti apud Augustinum

Augustinum tomo 4. q. 109. Est autem auctor ille Ambrosij equalis, vt ex ijsdem quæstionibus manifestè colligitur.

Quinta obiectio eiusdem contra illud: *Iube hæc perferri per manus S. Angeli tui in sublime altare tuum;* absurdum enim videtur, vt sacerdos petat deferri in cęlum, quod ipse paulò pòst consumpturus est. Nec minus videtur absurdum, vt altare aliquod esse cogitetur in cœlo.

Respondeo; Non tam crassè hæc intelligenda sunt, vt existimemus in cœlo altare aliquod corporale, & sensibile erectum esse, atque ad illud reipsa, & corporaliter Sacramentum corporis Domini manibus Angelorum oportere deferri: altare tamen aliquod, spirituale videlicet, in cœlo esse, vt etiam tabernaculũ, thronum, incensum, tubas, coronas, palmas, & alia id genus, nemo negare potest, qui Scripturas negare noluerit. Siquidem Apoc. 6. 8. 9. & 14. sæpe legitur, altare aureum in cœlo coram oculis Dei: Apoc. 4. leguntur in cœlo throni, tubæ, & coronæ: Apocal. 7. leguntur etiam palmæ in manibus Sanctorum: Apoc. 8. legitur thuribulum, & incensum: Apoc. 21. legitur tabernaculum; cuius etiam tabernaculi cœlestis meminit Christus, Lucæ 16. & Paulus Hebr. 8. & 9. Eiusdem altaris in cœlo positi meminerunt Irenæus lib. 4. cap. 34. & Augustinus in Psalm. 25. in illud: *Lauabo inter innocentes manus meas.* non igitur somnium Catholicorũ, sed ipsa diuina Scriptura altare in cœlo constituit.

Porrò altare illud cœleste, vel Christum ipsum significat, per quem ad Deum orationes, & oblationes nostræ ascendunt: vel certè altare dicitur esse in cœlo, quia in cœlo recipiuntur sacrificia, quæ Deo verè immolantur in terris. Deferri autem sacrificia nostra ad Deum per manus Angeli, nihil est aliud, nisi Angelorum intercessione iuuari, & commendari Deo nostrũ obsequium, & cultum, quem illi immolando exhibere desideramus. Neque dissimile est, quod legimus Tobiæ 12. & Apocal. 8. orationes nostras ab Angelis deferri ad Deum: neque enim Angeli voces, & verba nostra corporalia sursum deferunt, sed vota, & desideria nostra intercessione sua Deo commendant. Itaq; frustrà, & ineptè argumentatur Lutherus non posse sacrificium deferri in cœlum, cùm totum consummatur in terris.

Sexta obiectio eiusdem contra illud: *Vt quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus:* reprehendit enim Lutherus, quòd sacerdos loquatur quasi de multis communicantibus, cùm solus ipse sit communicaturus.

Respondeo; Non loquitur absolutè de multis, nec de vno: sed orat, vt quotquot sumpserint, siue vnus, siue multi illi sint, vtiliter sumãt. Sed de hac re suprà etiã aliquid diximus, cùm ageremus de Missa priuata.

Septima obiectio est Georgij Maioris, qui reprehendit illud: *Panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ;* quæ verba suspicatur adiecta ab aliquo indocto, & superstitioso, qui sibi persuaserat, Christũ in Missa Deo Patri offerri. Id autem probat, quia cùm paulò antè in eadem prece dicatur: *Offerimus de tuis donis, ac datis;* quæ sine dubio ad eleemosynas, quæ à populo offeruntur, referenda sunt: non potuit nisi indoctus aliquis, sermonem de eleemosyna institutum, continuò transferre ad Christum.

Respondeo; Verba quæ adiecta ab aliquo indocto suspicatur Maior, habentur etiam apud Ambrosiũ lib. 4. de Sacramentis, ca. 6. tanquam vsitata, & recepta in tota Ecclesia; & quædam similia habentur etiam in Liturgijs Græcis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, & apud Clementem lib. 8. Constitutionum Apost. cap. 17. Neque malè cohærent ista cum illis: *De tuis donis, ac datis;* nam illa possunt referri ad panem, & vinum, ex quibus fit Eucharistia, vt sensus sit; Offerimus tibi

A hostiam puram, panem sanctum, & calicem salutis, quem ex creaturis tuis à te datis, & donatis, ex pane scilicet, & vino per consecrationem habemus: sic exponit Innocentius lib. 5. cap. 3. de mysterijs Missæ. Possunt etiam referri omnia ad ipsam Eucharistiam, siue ad Christum, vt in Eucharistia existentẽ: rectissimè enim dicitur Christus, Dei datum, & donum. Sic enim loquitur Isaias, cap. 9. *Filius datus est nobis.* & ipse Christus Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum; vt Filium suum vnigenitum daret.* & ipsum Sacramentum, & Sacrificium nonne verissimum est Dei donum, & datum?

Octava obiectio est Kemnitij, qui fatetur illud: *Vnde & memores,* sumptum esse ex veteribus; sed ait apud illos alta voce recitari consueuisse, cùm Cyrillus dicat fuisse annunciationem, & Dionysius vtatur verbo ὑμνεῖν: in Canone autem Pontificio cautum esse, vt submissa voce legatur.

Respondeo; Neque hæc obiectio vllum in verbis B Canonis errorem, aut vitium inesse demonstrat, quod tamen solum aduersario propositum erat; neque aliquid solidi adfert. Nam illud: *Vnde & memores,* legitur post verba consecrationis secretò, non solùm apud Latinos, sed etiam apud Græcos: in Missa enim Basilij notatur secretò id esse dicendum, & ea oratione finita, voce alta pronunciandum, *tua ex tuis.* Quod item de mutatione illa vocis in fine orationis, legimus in Missa Chrysostomi. Porrò Cyrillus catechesi 5. mystagogica, vbi Liturgiam explicat, non meminit huius orationis, neque enim omnia exponit: quare viderit Kemnitius vbi legerit, quod ex Cyrillo citauit. Sed neque negamus, in Missa annunciari mortem Domini iuxta Apostolum 1. Cor. 11. sed vt supra non semel diximus ex Augustino lib. 20. contra Faustum, cap. 18. id non tam verbis, quàm oblatione, & participatione corporis Domini faciendum est. Dionysius verò de Ecclesiastica hierarchia, cap. 3. vbi ritum Liturgiæ describit, meminit quidem hymnorum, quibus laudantur, Chri C sti opera, sed eos poni ante verba cõsecrationis, & etiã in fine, cum aguntur gratiæ Deo post Communionẽ: proinde non loquitur Dionysius de ista oratione: *Vnde & memores.* Sed licet Kemnitio in Patribus ludere, & ex qualibet voce, quidlibet concludere.

Nona obiectio eiusdem Kemnitij *Antiquitus,* inquit, *de oblatis à populo donis, & datis sumebatur quod sanctificabatur verbo Christi, vt fieret Eucharistia corporis, & sanguinis Domini, & hæc sumptio, & sanctificatio dicebatur oblatio. Nunc cùm mos ille non seruetur, verba transferuntur ad repræsentationem sacrificuli.*

Respondeo; Et hoc quid facit contra verba Canonis, quæ aduersarius oppugnanda suscepit? & nonne mendacium est apertissimum, quod verba transferantur à Catholicis ad repræsentationem sacrificuli? omnes enim Catholici verba illa: *Offerimus præclaræ Maiestati tuæ,* de quibus aduersarius loquitur, referunt ad ipsam hostiam puram, & sanctam, consecratam per con D secrationem ex Dei donis, & datis, vt verba ipsa Canonis sonant, non ad aliquam repræsentationem. Impertinens autem est, vtrum panis, & vinum, vnde fit Eucharistia, sint à populo data, an à sacerdote oblata: vndecunque enim venerint, Dei dona, & data rectissimè nominantur, & Eucharistiæ materia esse possunt.

Decima obiectio eiusdem. Reprehendit illa verba: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu, &c.* vbi horrendam comparationem fieri dicit inter Christum, & bruta animalia, quæ ab antiquis immolabantur. Et addit hanc orationem apud Basilium exstare ante consecrationem, vbi comparatio fit sacrificij Abelis, Noë, Abrahami, & aliorum veterum, cum oblationibus panis, & vini, quæ à populo adferuntur: sed imperitia auctoris Canonis, positam esse post consecrationem, & inde esse factum, vt intolerabilem errorem contineat.

Respon-

RESPONDEO, Quod attinet ad cõparationem Christi cum brutis animalibus, iam antè solutum est argumentum in 3. obiectione Lutheri. Quod verò ad transpositionem pertinet, falsum est hanc orationem esse transpositam; constat enim ex Ambrosio lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. eam fuisse post consecrationem, etiã tempore Basilij; Ambrosius enim, qui eam legit post consecrationem, æqualis Basilij fuit. Neque obstat, quod apud Basilium alia quædam similis oratio habetur ante consecrationem, nam in vtroque loco ea oratio rectè inseri potest. Vnde in nostro Missali habetur quædam similis oratio ante consecrationem, vt idem Kemnitius annotauit, in Collecta secreta Dominicæ septimæ post Pentecosten; & tamen rursus habetur post consecrationem in loco, de quo nunc agimus.

VNDECIMA obiectio eiusdem, est contra illa verba: *Iube hæc perferri, &c.* Nam INPRIMIS absurdissimũ esse demõstrat Kemnitius, quod petamus Christi corpus nunc primùm in cœlum ab Angelis deferri, cùm Apostolus Hebr. 9. dicat Christum iamdudum in cœlum ingressum esse. DEINDE affirmat, hæc verba debere ante consecrationem legi, & ad preces, & eleemosynas esse referendas. Id probat tum ex Irenæo, qui lib. 4. cap. 34. dicit orationes, & eleemosynas deferri ad altare, quod est in cœlo, tum ex Augustino, can. Vtrum, de consecrat. dist. 2. tum ex cap. 12. Tobiæ, & ca. 5. Apocalypsis, vbi preces dicuntur Ab angelis in cœlum deferri.

RESPONDEO; Fatemur absurdissimè dici Christi corpus nunc primùm in cœlum ab Angelis corporaliter oportere deferri: sed nemo Catholicorum ita sentit, aut loquitur. Solùm enim, vt paulò antè explicuimus, docemus oblationem corporis Christi ab Angelis in cœlum deferri, quatenus Angeli sua prece nostrũ obsequium Deo commendant: quod idem Kemnitius de precibus, & eleemosynis dicere cogitur, quas ab Angelis in cœlum deferri ex Tobia, Ioanne, & Irenæo paulò ante ducebat. Neque enim dicturus est eleemosynas reipsa, & corporaliter in cœlũ deferri: quid enim pauperibus eleemosynæ prodessent, si reipsa deferrentur in cœlum? aut quomodo deferri possunt in cœlũ, si à pauperibus consumuntur? Non igitur est absurdum, vel, vt ipse loquitur, horrendum, sacrificium Eucharistiæ in cœlum ab Angelis deferri, si id spiritualiter, vt par est, intelligatur.

Quod attinet ad ALTERAM partem obiectionis, falsum est hæc verba fuisse olim posita in Canone ante consecrationem. Nam, & Ambrosius ea legit post consecrationem, lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. & ita etiã habent Liturgiæ Iacobi, Clementis lib. 8. constitutionum, Basilij, & Chrysostomi, vt planè miranda sit audacia istorum nouatorum, qui obscurissimas ratiunculas de ijs rebus iudicant, quas omnino ignorant. Locus enim Tobiç, & Apocalypsis nihil faciunt aduersus sententiam nostram, sed eam potius explicant, & confirmant. Locus Irenæi deprauatè adducitur: nõ enim de eleemosyna, sed de Eucharistia loquitur Irenæus, vt suprà ostendimus lib. 1. de sacrificio, cap. 8. & etiamsi de eleemosyna Irenęus loqueretur: quid inde Kemnitius lucraretur? Num quia Irenæus de eleemosyna alicubi scribit, eam in cœleste altare deferri solitam, ideo oratio ista Canonis de eleemosyna intelligenda erit, cum eam orationem Irenæus ne nominet quidem?

Quod autem adducitur ex Augustino, vt suprà dixi, non est Augustini testimonium, sed rapsodia quædam fragmẽtorum ex Ambrosio, Paschasio, & alijs: in qua rapsodia non seruatur ordo Liturgiæ. Nam primò ille auctor meminit consecrationis, qua panis vertitur in carnem, & vinum transit in sanguinem: deinde allegat illa verba: *Iube hæc perferri, &c.* tũ subiungit illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam, &c.* Sicut igitur contendit Kemnitius, illud: *Iube hæc perferri,* fuisse olim ante

A consecrationem, quia ista verba ponuntur ab auctore illius Canonis ante illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam, &c.* ita nos contrà demonstramus fuisse post consecrationem, quia ponuntur post ipsam consecrationem ab eodem auctore: sed veritas est, non seruari ab illo auctore ordinem Liturgiæ.

Sed illud hoc loco minimè prætereundũ est, esse in isto testimonio duo quædam cõtra Kemnitium. PRIMO exponitur in hoc testimonio illud: *Iube hæc perferri*, de pane consecrato, vt nos existimamus, aut certè de consecrando, vt vult Kemnitius: ergo non de eleemosyna intelligi debet, vt idem Kemnitius intendit; proinde contra se hoc testimonium Kemnitius attulit. SECVNDO in hoc testimonio apertè legimus, virtute Spiritus sancti ex pane fieri carnem, & vinum transire in sanguinem, quod est contra omnes Lutheranos, qui negant transubstantiationem.

B

CAPVT XXV.

De veritate quinta orationis Canonis.

QVINTA oratio illa est: *Memento etiam Domine, &c.* in qua fit memoria defunctorum.

PRIMA obiectio Lutheri est, qui hãc orationem secum ipsam pugnare, seque ipsam destruere affirmat. Nam hic oramus pro ijs, qui dormiunt in somno pacis, & qui in Christo requiescunt: & tamen eis precamur locum refrigerij, lucis, & pacis. Si dormiunt, ac requiescunt, quid illis refrigerium petimus? si pacem habent, cur pacem illis optamus?

RESPONDEO; Pacem illi quandam, & quietem habent, quia certi, ac securi sunt de præmio æternæ fœlicitatis, & quia liberi sunt à bello tentationum, & concupiscentiæ, & ab omni opere malo; sed nondum pacem, & quietem habent à tormentis, & à desiderio visionis diuinæ. Nec poterat aptiùs hæc oratio componi, C vt solis ijs conueniret, qui in purgatorio degunt. Nam qui sunt in gehenna, ij nullam pacem, & quietem habent: qui sunt in regno, omnem pacem, & quietem possident; soli autem ij, qui in purgatorio exercentur, qui ita in somno pacis requiescunt, vt adhuc refrigerio, & pace indigeant.

SECVNDA obiectio, est Kemnitij DVODECIMA, qui audacter affirmat, olim solam memoriam defunctorum fieri solitam, ad imitationem scilicet, & in testimonium, quod mortui apud Deũ viuant, teste Dionysio: postea ad illam memoriam accessisse etiam preces pro defunctis: postremò sacrificium ipsum pro defunctis offerri cœptum; ita nimirum paulatim veterum instituta in superstitiones degenerasse.

RESPONDEO; Multa de hac re suprà diximus, cap. 7. vbi etiam ex Tertulliano antiquissimo auctore ostendimus vsum offerendi pro defunctis, vt non possit nõ esse mendacium, quòd hic scribit Kemnitius, instituta D veterum paulatim degenerasse in abusum. Hoc loco solius Dionysij testimonium proferam, vt Kemnitius erubescat, si frontem habet. DIONYSIVS igitur lib. de Ecclesiast. hierar. cap. 7. part. 3. *Accedens,* inquit, *venerandus Antistes precem sacram super mortuum peragit, post quam precem, & ipse eum Præsul salutat, & suo deinceps ordine, qui adstant omnes. Precatur oratio illa diuinam clemẽtiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumq; in luce statuat, & regione viuorum, &c.*

CAPVT XXVI.

De sexta oratione Canonis.

SEXTA oratio, quæ & vltima est in canone propriè dicto, incipit ab illis verbis: *Nobis quoque peccatoribus,*

ribus, & extenditur vsque ad *Per omnia secula seculorum*, ante Dominicam orationem concluditur enim totus Canon alta voce illis verbis. *Per omnia secula seculorum*, vt populus totum confirmet respondendo, *Amen*. Quare feria VI. maioris hebdomadæ, quia totus Canon, qui pertinet ad cõsecrationem omittitur, nulla harum sex orationum legitur, nec dicitur, *Per omnia secula seculorum*, sed immediatè post lotionem manuum, fit transitus ad orationem Dominicam.

In hac oratione pro se ipso orat sacerdos, ac de suis meritis diffisus, precatur sibi ex diuina misericordia partem, & societatem cum sanctis Apostolis, & Martyribus. Vbi illud est ANNOTANDVM, hic nominari PRIMO loco Ioannem. SECVNDO Stephanum. TERTIO Matthiã: de quibus multi dubitant cur solus Ioannes hic repetatur ex ijs, qui nominantur ante consecrationem; & cur Stephanus Diaconus præponatur Matthiæ Apostolo, & cur Matthias in priore ordine non fuerit nominatus. Et quidem Innocẽtius, & quidam alij, respondent Ioannem bis nominari, quia fuit Apostolus, & virgo; & ideo etiam coniungi cum Stephano, qui excellere visus est continentiæ dono, cùm viduis præpositus fuerit. Sed verior mihi videtur VValfridi sententia, cap. 22. qui Ioannem, qui hoc loco nominatur, nõ Euangelistam, sed Baptistam esse dicit, qui Martyr etiã Domini fuit, & aliquo modo Apostolus, iuxta illud Ioan. 1. *Fuit homo missus a Deo.*

Cur autem Stephanus Matthiæ præponatur, vera ratio est, quia seruat hoc loco Ecclesia ordinem passionis, non dignitatis: prius autem passus est Ioannes, quã Stephanus, & prius Stephanus, quàm Matthias.

Cur verò Matthias ante consecrationem in Canone cum alijs Apostolis non sit nominatus, existimo caussam esse duplicem, tum vt esset etiam aliquis Apostolus ex duodecim in hoc secundo ordine, ac verè dici posset: *Cum tuis Apostolis, & Martyribus*; tum etiã quia Matthias non fuit Apostolus ante passionem Domini, neque legitur in ordine Apostolorum in Euangelijs. Neque obstat, quòd Paulus quoque non fuerit Apostolus ante passionem Domini, neque in Euangelio nominetur, & tamen in priori ordine recenseatur: nam id est Pauli priuilegium, vt semper cum Petro coniungatur.

Iam contra hanc orationem, est obiectio PRIMA Lutheri, qui reprehendit sacerdotem, quòd non precetur hoc loco se admitti ad consortium Christi, quasi eo non indigeat; sed tantùm ad consortium Sanctorum: & rursus, quòd solum petat partem cum Sanctis, cùm Christus non partem, sed totum thesaurum suum dare paratus sit.

RESPONDEO; Meræ calumniæ sunt. Nam consortium Sanctorum est Christi consortium: id enim petimus, vt in regno Christi consortium Sanctorum habeamus, non in regno Diaboli consortium impiorum. Quod attinet ad vocem, *Partem*, ea desumpta est ex diuinis literis, quæ per partem cum Sanctis describunt omne bonum & felicitatem. Colos. 1. *Qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum*. Et Ioan. 13. Dominus: *Si non lauero te, nõ habebis partem mecum*. Adde, quòd hãc partẽ orationis, quam Lutherus ita reprehendit, ac ridet; è contrario Kemnitius vehementer laudat, pag. 843. *In altera*, inquit, *commemoratione Sanctorum in Canone verba sunt pulcherrima. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, &c. Hac absq; dubio fuit formula veteris commemorationes Sanctorum*. Hæc ille. Vides igitur, Lector, quàm bene conueniat discipulo Lutheri cum magistro suo.

SECVNDA obiectio est Lutheri contra illud: *Per quem hæc omnia semper bona creas* Obijcit enim quòd Christum nos creare existimemus. Huc etiam pertinet obiectio DECIMATERTIA Kemnitij, qui more suo contendit, hæc olim ante consecrationem dici cõsueuisse ad eleemosynas populi commendandas.

RESPONDEO; Hæc verba nusquam inueniuntur in Liturgijs, vel apud expositores, ante consecrationem posita: inueniuntur autem post consecrationem apud Alcuinum, & Amalarium lib. 3. de officijs Ecclesiasticis, cap. 26. & apud omnes posteriores; quocirca inanis est Kemnitij coniectura.

Nihil autem absurdi hæc verba continent, sed potius aptissimè conueniunt in Canonis conclusionem; commemorant enim breuissimè omnia beneficia diuina circa hoc Sacramentum, inchoando à prima productione materiæ, vnde illud conficitur. Itaque dicimus à Deo per Christum hoc Sacramentum ratione materiæ, PRIMO creari, cum panis videlicet creatur, SECVNDO sanctificari, cùm dedicatur per primã oblationem ad Sacramentum conficiendum. TERTIO viuificari, cùm efficitur mysterium vitæ, & in verum corpus Domini, & in ipsum Christum, qui est vita nõstra, conuertitur per consecrationem. QVARTO benedici, cùm omnis benedictionis effectum recipit, vt scilicet Sacramentali efficacia caput cum mẽbris vniat, QVINTO denique, nobis præstari, cùm ad sumendum, vt ex eo vitam hauriamus, datur. Ita Alcuinus totum hunc locum exponit, & post eum Hugo lib. 2. de officijs diuinis, cap. 36.

CAPVT XXVII.

De oratione Dominica, & sequentibus orationibus.

POST Canonem sequitur oratio Dominica, & quædam aliæ orationes, quibus ad Communionẽ præparamur, & hic incipit QVARTA pars Missæ. Quamuis enim Innocentius, & alij recentiores, includant intra Canonem etiam orationem Dominicam, & aliqua alia; tamen Gregorius lib. 7. epist. 63. & Strabo cap. 22. scribunt, orationem Dominicam legi post Canonem. Porrò Dominica oratio habetur in omnibus Liturgijs, & præterea legendam esse ad Missam, perspicuum est ex Cyrillo catechesi 5. mystagogica, ex Ambrosio libro 5. de Sacramentis, cap. 4. ex Hieronymo lib. 3. contra Pelagianos, ex Augustino epist. 59. ad Paulinum, & ex Gregorio libro 7. epist. 63. & ex Concilio IV. Toletano, can. 17. Post eam orationẽ, subiungitur oratio quædam, quæ incipit: *Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis, &c.* quam reprehẽdit Kemnitius obiectione 14. quia in ea fit mentio intercessionis Sanctorũ; sed de hac re satis multa dicta sunt, ca. 8. Adde, quòd hæc oratio habetur apud Alcuinum, & alios veteres, proinde antiquissima est.

Sequitur deinde alia oratio dum hostia frangitur, & commiscetur corpus Dominicum sanguine: *Pax Domini; &c.* &, *Hæc commixtio, & consecratio*. Et quidem: *Pax Domini*, Luthero, & Kemnitio non displicet; displicet autem valde id quod sequitur: *Hæc commixtio, & consecratio, &c.*

Ac PRIMVM obijcit Lutherus, blasphemum esse, quod hic dicitur de commixtione corporis Christi cũ sanguine, cùm vnus sit Christus, & indiuisus.

RESPONDEO; Non intelligunt Catholici, corpus & sanguinem in propria specie commisceri: id enim sciunt fieri nõ posse, nisi Christus iterum vulneretur; sed in specie panis, & vini. Quemadmodum enim ratione specierum, dicitur videri, tangi, & frangi, ita etiã ratione earundem dici potest commisceri.

SECVNDO obijcit, absurdum esse vt dicatur cùm ista mixtione fieri consecrationem, cùm iam antea per verba Domini facta sit consecratio.

RESPONDEO; Illud verbum, *Consecratio* non habetur apud Amalarium lib. 3. ca. 31. & apud Innocentium

tium lib. 5. sed solùm: *Fiat commixtio corporis, &c.* quo circa nonnulli supervacaneum esse credunt. At Ordo Romanus distinctè habet: *Commixtio, & consecratio.* & eodem modo legit Micrologus, ca. 18. & fuit auctor Ordinis Romani antiquior Amalario, & Micrologus Innocentio. Neque habet aliquid incommodi ea vox, si bene intelligatur: non enim petimus vt nunc fiat consecratio, sed vt consecratio antea facta, sit nobis ad vitam æternam salutaris. Posset etiam fortasse commodè responderi, agi hoc loco de noua quadam consecratione, quæ ex commixtione nunc primùm exurgit. Nam in Liturgia Iacobi, vbi fit ceremonia commixtionis, leguntur hæc verba: *Vnitum est, & sanctificatum.* Porrò hæc consecratio nihil est aliud, nisi noua quædam significatio Sacramentalis: vt enim consecrari dicitur, quod acquirit Sacramentalem significationem; ita etiam dicitur iterum consecrari, quod acquirit aliam significationem Sacramentalem. Significatur autem per illam commixtionem, resurrectio Domini, vt Amalarius lib. 3. ca. 31. & omnes alij scribunt: nam in resurrectione iterum caro Domini cum sanguine suo coniuncta fuit. Itaque in illa commixtione, noua fit consecratio, dum species illæ, quæ diuisæ, Christi mortem repræsentabant, nunc inter se coniunctæ, resurrectionem Domini repræsentant.

TERTIO obijcit idē Lutherus, non rectè tribui isti commixtioni vim conferendæ æternæ vitæ: cùm enim commixtio illa opus nostrum sit, si eam vim habet salutis conferendæ, certè opere nostro salutem consequemur.

RESPONDEO, Non esse absurdum, si dicamur opere nostro ex diuinæ gratiæ auxilio procedente, salutē nostram adipisci. nam & Paulus habet: *Cum timore, & tremore salutem vestram operamini*, Philip. 2. &, *Ore autem confessio fit ad salutem*, Rom. 10. Sed hoc loco tamen non dicimus propriè salutem acquirere per commixtionem, & consecrationem, vt illa opera nostra sunt. Nam commixtio, & consecratio dicuntur fieri in nostram salutem, non quod ipsa actio commiscendi, & consecrandi nos saluet, sed quia res ipsæ cōmixtæ, & cōsecratæ dum à nobis deuotè suscipiuntur, multum prosunt ad salutem; vnde hic dicimus: *Fiat sumentibus nobis in vitam æternam.*

QVARTO obijcit Kemnitius (& est eius obiectio DECIMA QVARTA) Canonem Missæ, dum istam cōmixtionem fieri iubet, non solùm non conuenire cū Scriptura, & Patribus, sed neq; cū antiquis Romanis Pontificibus: extat enim prohibitio Iulij Papæ apud Gratianum, canone, Cùm omne, de consecratione, distinct. 2.

RESPONDEO; Iulius Papa non prohibet commixtionem quæ fit in Missa, sed eam, quam nonnulli faciebant, cùm populo Sacramentum Eucharistiæ porrigere volebant. Vnde Micrologus cap. 18. describit commixtionem, quæ fit in Missa, vt antiquissimam, & legitimam: deinde cap. 19. reprehendit commixtionem illam, quam Iulius reprehendit. Concilium Toletanum IV. can. 17. meminit commixtionis, quæ fit in Missa, eamque probat: Concilium autem Bracarense III. can. 1. prohibet commixtionem, quam Iulius prohibet. Non est autem verisimile in eadem Hispania, eodem ferè tempore, contraria decreta cōdita fuisse: Cōcilia enim illa eodem ferè tempore circa annum Domini DC. L. celebrata esse constat. Denique commixtio quæ fit in calice, habetur in omnibus Liturgijs Græcis, & in Ordine Romano, nec non apud Alcuinum, Amalarium, & omnes alios. Quis autem credat, aut Iulium damnasse vsum omnium Ecclesiarum, aut omnes Ecclesias, & Romanam inprimis, obtemperare Iulio noluisse?

Sequitur postea: *Agnus Dei, &c* quod à Sergio Papa ante annos C M. institutum referunt VValfridus A cap. 22. Micrologus cap. 18. & omnes alij. Neque aduersarijs displicet.

Tum sequuntur tres orationes ante communionem, quas (vt suprà notauimus ex Micrologo, ca. 18.) non præscripsit ordo antiquus Missæ, sed deuotio religiosorum inuexit. Earum primam reprehendit Lutherus, ob illa verba: *Non respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ.* Dicit enim his verbis, sacerdotes damnare seipsos, quod affirment se sine fide indignè, instar canum, tractare hoc Sacramentum: & hinc factum esse, vt Papistæ sentiāt, hoc sacrificium placere Deo ex opere operato, sine bono motu vtentis.

At hic ter peccat Lutherus. PRIMVM enim non dicit sacerdos se non habere fidem, sed tantùm se habere peccata. Potest autem quis non solùm fidem, sed etiam charitatem habere, & tamen agnoscere se peccatorem: alioqui nemo iustus posset dicere in oratione Dominica: *Dimitte nobis debita nostra.* Sacerdos igitur B fatetur se peccatorem, & non habere tantam fidem, quantam hoc mysterium requireret: vnde etiam paulò pòst dicit; *Domine non sum dignus.* & ideo mauult, vt Deus ad fidem Ecclesiæ, quàm ad suam propriam respiciat. Duplex enim dignitas circa hoc Sacramentū distinguitur. VNA quam Sacramentum necessariò requirit, & hæc in eo consistit, vt quis non habeat conscientiam peccati mortalis: & qui ista carent, dicuntur indigni 1. Cor. 11. & grauissimè peccant accedētes. ALTERA dignitas est, quam Sacramentum requireret, si non nostram imbecillitatem, sed eius excellentiam respiciamus: & hæc in eo posita est, vt solis radijs, & ipsis etiam Angelis puriores simus; & de hac loquuntur sacerdotes, cùm se indignos fatentur.

DEINDE falsum est, Catholicos existimare sacrificium hoc placere Deo, sine bono motu vtentis. Nam etiamsi ipse minister offerens fortè sit malus, & careat bono motu, tamen Christus principalis offerens non caret bono motu; immò ideo hic oramus, vt Deus re- C spiciat fidem, id est, bonum motum Ecclesiæ, quia existimamus sine bono motu alicuius offerentis sacrificium Deo minimè placiturum. Quod si fortè Lutherus agat de bono motu eius, pro quo sacrificium offertur, distinguendum est, de effectu sacrificij immediato, qui est, placere Deum, & de mediato, qui est iustificare hominem. Nam si de priore agatur, non est absurdum, sacrificium prodesse sine bono motu eius, cui prodest. Quemadmodum enim orare possumus pro dormiente, & indeuoto, vel etiam impœnitente, ita etiam sacrificium offerre: & sicut oratio, ita & sacrificium illi prodesse poterit, licet ignoret quid agatur. At si de posteriore, falsum est, sacrificium prodesse sine bono motu eius, cùm ad hoc potissimùm sacrificium offeratur, vt Deus hoc sacrificio placatus, bonū illi motum, id est, conuersionem inspiret.

DENIQVE fallitur Lutherus, cùm opus operatum ex sententia Catholicorum, opponit bono motui, quasi D idem sit, sacrificium prodesse ex opere operato, & prodesse sine bono motu vtentis. Nam Catholici omnes docent, Sacramenta vim habere ex opere operato: & tamen requirunt bonum motum, id est, fidem, & pœnitentiam ex parte suscipientis.

Sequitur illa oratio: *Quod ore sumpsimus, &c.* Et illa: *Corpus tuum Domine, quod sumpsi.* quas Lutherus etiam approbat in formula Missę, Collectas autem solùm reprehendit, quod in eis fiat mentio sacrificij. sed de hac re satis multa dicta sunt.

Sequitur: *Ite Missa est.* qua etiā dimissione vtuntur Græci, sed per illa verba: *In pace Christi eamus:* & respōdetur: *In nomine Domini*, vt patet ex Liturgijs Iacobi, Basilij, & Chrysostomi. Porrò: *Ite Missa est* vt Alcuinus rectè docet, nihil aliud significat, nisi, Ite, dimissio conceditur, de qua re initio primi libri disseruimus. Cur in quibusdam Missis, non dicatur, *Ite Missa est,*

sed,

sed, *Benedicamus Domino*. caussam reddit Micrologus, cap. 64. Scribit enim, in Missis festiuis populum semper ad Missas conuenire; & ideo in fine publicè dimissionem denunciari: in diebus ferialibus, non conuenire, vt plurimùm, nisi Clericos, & Monachos, quibus non esse dicendum, *Ite*, sed potiùs inuitandos ad permanendum in Dei laudibus, cum ipsorum officium sit, in precibus, & laudibus Domini occupari. Sunt tamen Missæ quædam solennes, & ad quas populus concurrit, & tamen in eis non dicitur: *Ite Missa est*, sed, *Benedicamus Domino*, vt in Dominicis aduentus, & Quadragesimæ. Sed hoc fit solùm ad significandam mœstitiam illius temporis: videtur enim nescio quid lugubre præ se ferre, quòd non publica denunciatur dimissio, sed vnusquisque per se discedit.

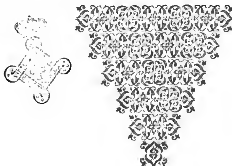
Sequitur postea: *Placeat tibi sancta Trinitas*. Quam orationem arguit Lutherus, quòd dicat in ea rursus orari pro Christo: sed hoc solutum est suprà in 2. obiectione Lutheri contra 4. orationem Canonis.

Eandem orationem damnat Kemnitius obiectione 16. vbi dicit, hic proponi Deo repræsentationem Sacerdotis pro sacrificio propitiatorio. Sed Kemnitius semper hæret in eodem luto: non enim repræsentationem nostram, sed sacrificium corporis Domini, reipsa oblatum, Domino commendamus; vt illud benignus accipiat, & nobis propitiabile esse concedat.

Sequitur Benedictio: *Benedicat vos, &c.* quem vsum esse antiquissimũ patet, tũ ex Liturgijs Græcis, tum ex Concilio Agathensi, can. 47. vbi populis imperatur, vt diebus Dominicis Missæ celebrationi intersint, neque inde ante Sacerdotis benedictionem recedant. De hac benedictione vide Micrologum, cap. 21. vbi probat non solis Episcopis, sed etiam Presbyteris licere post Missam populo benedicere; & ad epistolam Damasi de Corepiscopis; & ad Canonem 44. Concilij Agathensis, vbi id Presbyteris interdictum esse videtur, respondet ea decreta, aut intelligenda esse de benedictione Presbyteri, Episcopo præsente, aut certè vsu tandem abrogata fuisse. Atque hæc de sacrificio, pro instituta breuitate, sint dicta.

Finis librorum de Sacramento Eucharistiæ.

Ad honorem DEI.

QVARTA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ.

QVATVOR LIBRIS COMPREHENSA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

LIBER SECVNDVS,

Qui est de Contritione.

PRAEFATIO.

LIBER TERTIVS,

In quo de Confessione disseritur.

LIBER QVARTVS,

In quo de Satisfactione agitur.

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

LIBER PRIMVS.

DE Sacramento Pœnitentiæ quatuor sunt controuersiæ principales, quas, pro vt Dominus, pro cuius solius gloria scribimus, dederit, explicabimus. PRIMA est de genere, an videlicet Pœnitentia sit Sacramentum propriè dictum, & quæ sint eius partes. ALTERA de Contritione, quæ prima pars est materialis Pœnitentiæ. TERTIA de Confessione, quæ est pars secunda. QVARTA de Satisfactione, quæ est pars tertia.

Sed antequam ad ipsas controuersias accedamus, opera pretium esse duximus, tria quædam præmittere: Qui auctores de hoc argumento scripserint; quibus imposturis, & mendacijs veritatem inuoluere nitantur aduersarij; & quid nomine Pœnitentiæ cùm apud Latinos, tum apud Hebræos, & Græcos intelligatur.

CAPVT PRIMVM.

Qui scripserint de Pœnitentia tum Catholici tum Hæretici.

IGITVR ex Catholicis multi de Pœnitentia egregia volumina reliquerunt. Ac vt à veteribus incipiamus, PRIMVS de Pœnitentia librum integrum scripsit Tertullianus, quem tamē inter Catholicos non numeramus. DEINDE, S. Cyprianus de eodem argumento scripsit tum in serm. 5. de lapsis, tum in lib. ad Nouatianum. TERTIO, scripsit Pacianus epistolas tres cōtra Nouatianos, & Parænesim ad Pœnitentiam; quæ omnia nunc habentur in primo tomo Biblioth. sanctorum Patrum. QVARTO, sanctus Ephrem scripsit librum de Pœnitentia, & alterum de vera Pœnitentia. QVINTO, S. Ambrosius scripsit libros duos de Pœnitentia aduersus Nouatianos. SEXTO, S. Ioannes Chrysostomus scripsit homilias duodecim de Pœnitentia. SEPTIMO, S. Augustinus scripsit homilias duas quæ sunt 27. & 50. & in lib. 50. homiliarum. quarum altera sub titulo libri de vtilitate Pœnitentiæ; altera sub titulo libri de Pœnitentiæ medicina, in tomo 9. etiam habentur. OCTAVO, Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum, de Pœnitentia proprium tractatum fecit. NONO, Victor Cartennensis insigne volumen scripsit de Pœnitentia. DECIMO, Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramētis, par. 14. VNDECIMO, Petrus Lombardus, & post eū Theologi Scholastici lib. 4. sent. dist. 14. & Gratianus, ac post eum Iurisconsulti 33. quæst. 3.

Propriè autem aduersus Hæreticos recentiores hi Theologi scripserunt. Thomas VValdensis tom. 2. de Sacramentis, cap. 135. & seq. Ioannes Eckius in homilijs de Sacramentis, & in tribus libris de Pœnitētia. Ioannes Roffensis in refutatione articulorum Lutheri. Albertus Pighius controuersia nona. Petrus à Soto de institutione sacerdotū. Ruardus Tapperus in explicatione articulorum Louaniensium. Ioannes Gropperus in Enchiridio Concilij Coloniensis. Alphonsus à Castro in libris contra Hæreses. Dieghus Payua lib. 8. Orthodoxarum explicationum. Iacobus Latomus in

A defensione articuli tertij Louaniensium, & in lib. de Confessione secreta; & in altero contra Oecolampadium. Ioannes Antonius Delfinus lib. 2. de Ecclesia. Marianus Victorius historiam scripsit de Sacramento Confessionis. Hosius Cardinalis in Confessione Polonica, cap. 44. & sequentibus. VVilhelmus Lindanus lib. 4. Panopliæ, cap. 57. & sequentibus. Peresius Aiala in libro de traditionibus, par. 3. Andreas Vega lib. 13. in Cōcilium Tridentinum. Ioannes Cochlæus in discussione articulorum 11. & 13. Augustanę Confessionis. Ioannes à Dauentria in refutatione eorundem articulorum. Ioannes Hoffmeisterus in iudicio de ijsdem articulis. Alphonsus Viruesius Philippica 9. 10. & 11. Ioannes Medina tractatu de Pœnitentia, Confessione & Satisfactione. Melchior Canus in relectione de Pœnitentia. Chrysostomus Iauellus lib. de Philosophia Christiana, par. 5. tractat. 5. Tilmannus in lib. de Sacramentis, cap. 4.

B Iam verò ex Hæreticis nostri temporis, scripsit primus Martinus Lutherus de Pœnitentia in lib. de capt. Babyl. cap. de Sacramento Pœnitentiæ; in assertionibus articulorum suorum; in disputationibus contra Antinomos. Philippus Melanchthon in Confessione Augustana, & eius Apologia, ar. 11. & 12. in locis communibus, titulo de Pœnitentia, Contritione, Confessione & Satisfactione: & in disputatione quadam de Pœnitentia. Ioannes Oecolampadius in lib. de Confessione. Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi, & in eius Apologia, & in homilijs de Pœnitentia. Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. ca. 4. & lib. 4. cap. 19. Ioannes VVigandus in lib. qui inscribitur Methodus doctrinæ Ecclesiæ Magdeburgensis, cap. 18. Petrus Palladius in Admonitione de Pœnitentia & Iustificatione. Dauid Chytræus in sua Catechesi, loco 8. Martinus Kēnitius in 2. par. Exam. Tridentini Concilij ad 14. sess. Theodorus Beza in sua Confessione fidei, cap. 7.

CAPVT II.

Deteguntur impostura, & mendacia quadam crassiora Lutheri.

NVNC vt ad mendacia veniamus: Lutherus in libello quem inscripsit: Aduersus execrabilem Antichristi bullam, de 6. art. disputans, sic ait: *Lege libros illorum Sophistarum de Pœnitentia, & videbis eos nec promissionis, nec fidei vllam mentionē facere. Has enim partes Pœnitentiæ vivas omittunt, & solis mortuis contritionibus homines exagitant.* Hæc ibi. Idem repetit his verbis, in lib. de capt. Babyl. cap. de Pœnitentia: *Non hoc contenta Babylonia nostra, fidem quoque adeò extinxit, vt impudenti fronte eam negaret necessariam esse in Sacramento isto, immo Antichristica impietate definiret hæresim esse, si fidem necessariam quis esse assereret.*

HAEC impudentissima calumnia non solùm refutatur omnibus Catholicorum libris, qui primo loco fidem exigunt in iustificatione adultorum: sed etiam ex ipsomet Luthero secum in eadem pagina intra septem lineas apertissimè pugnāte. Sic. n. ait in lib. suprà citato aduersus execrabilem Antichristi bullam, & in eadem ipsa pagina: *Hoc ea doctrina egi: pœnitentiam nullius esse momenti, nisi in fide, & charitate fieret; quod ipsimet docent quoque, nisi quod nec quid fides, nec quid charitas sit, aut sciunt, aut docent.* Hæc ibi.

SECVNDO, idem Lutherus in eodem libr. de captiu. Babylonica, capit. de Pœnitentia: *Principiò*, inquit, *Contritionem sic docuerunt, vt eā fide promissionis priorem facerent, & longè viliorem, vt quæ non esset fidei opus, sed meritum; immò non memorantur eam.* Et infrà: *His audaciores, & peiores finxerunt quandam attritionem, quæ virtute Clauium, quam ignorant, fieret Contritio: eam donant impiis, & incredulis, vt sic vniuersa Contritio aboleretur. O iram Dei insustentabilem. Hæccine in Ecclesia Christi doceri?* Hęc ille.

AT HÆC omnia imposturæ, & calumniæ sunt. Nemo enim Catholicorum Contritionem priorem esse fide, neque ipsam etiam attritionem nisi fide præcedente vllo modo modo haberi posse docuit: fidē autem ita certi sumus donum esse Dei, vt neq; Contritione, quę ex fide nascitur, neq; vllo alio opere, tanq̄ ex merito acquiri posse cōstāter doceamus. Neq; Lutherus vllū notare potuit auctorem ex nostris, id est, Catholicum, qui ea scripserit, aduersus quę ipse adeò tragicè vociferatur. Sed video vnde occasionem acceperit calumniandi; fidem enim nouus ille Apostolus longè aliter definit, quàm in epist. ad Hebræos B. Paulus definierit, & quàm acceperit hactenus Catholica Christi Ecclesia. Quia igitur inanem illam persuasionem, qua Lutherani iubent vnumquemq; firmissimè credere sibi à Deo remissa esse peccata, nos Catholici non agnoscimus, ac ne fidei quidem Catholicæ nomine dignamur; Lutherus vt simplicibus imponat, nos fidē simpliciter à Contritione separare, atque adeò de medio tollere calumniatur. At nos non fidem Christi, sed hæresim Lutheri minimè necessariam ad Contritionem esse contendimus.

TERTIO, idem Lutherus in 4. disput. aduersus Antinomos propos. 3. docet, apud Catholicos pœnitentem oportere esse incertum de remissione peccatorum. Et in eadem disputatione, propos. 9. affirmat Papistas cogere homines vt diffidant an Christus pro illorum peccatis sit mortuus. Et in serm. de Eucharistia, quē habuit anno XXVI. dicit, summè erratum esse; quòd nemo hactenus rationem Absolutionis habuerit, quòd vi-

A delicet non certò crediderint se absolutos.

Vbi est aliquid breuiter OBSERVANDVM, vt fundum harum calumniarū facilius detegatur. Cū tria concurrant ad remissionem peccatorū, Christi meritū, virtus Sacramenti, & propria dispositio per ipsam pęnitentiā, quæ sine actu fidei, aliarumq; virtutum haberi nō pōt: Catholici homines adeò non dubitant de Christi merito, & Sacramenti virtute, vt hæreticos censeant qui Christum non pro omnibus mortuū, aut eius mortem non ad omnia omniū hominum peccata delenda sufficere, aut Sacramēti virtutem inefficacem, incertamve esse disputare ausi fuerint. De propria dispositione, an ea sit qualis requiritur, non immeritò ambigi posse docent. Quod quidem ipsi etiam Lutherani fateri coguntur: nam fidē, & pœnitentiam requiri nō negant: posse aūt falli hominem in sua fide ac pœnitentia discernenda, concedunt. Sic. n. Lutherus loquitur in serm. de Baptismo habito anno M. D. XXXV. *Vt Baptismus certus sit in nobis, ideo non fundat eum Deus supra fidem* B *nostrā, cum illa possit incerta, & falsa esse, sed supra verbū & institutionem suā.* Et Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. c. 2. §. 10. de ijs loquens, qui fidem se habere existimāt, cùm tamen non habeant, *Tot vanitatis*, inquit, *recessus habet, tot mendacij latebris scatet cor humanum, tā fraudulenta hypocrisi obtectum est, vt seipsum sæpè fallat. At verò qui talibus fidei simulachris gloriantur, intelligant diabolis nihilo se in hac parte præcellere.* Hæc ille.

Lutherus igitur, vt et Lutherani passim, cùm intelligant Catholicos de consequutione remissionis peccatorum interdū non sine caussa dubitare ob indispositionem propriam; mira fraude, quod est vnius caussæ, ad aliā transferunt, & impudenter nobis affingunt, q̄ de mortis Christi precio, aut de Sacramēti virtute, & efficacia dubitemus. Accedit, quòd Catholici non docent oportere pœnitentes (vt Lutherus mentitur) esse incertos de remissione peccatorum, quin potius hortantur, vt ita viuant, & ea diligentia, eoq; studio Sacramētum percipiant, vt certò confidere possint sibi remissa esse C peccata, & testimonio pacatæ conscientiæ iucundissimè perfruantur.

Sed duo sunt quæ Catholici docent, & in quibus ab aduersarijs dissidemus. ALTERVM, certitudinem q̄ de remissione peccatorum habere possumus, & plurimi fidelium post Sacramenta percepta habent, non esse certitudinem fidei Catholicæ, sed moralem & humanam, nec tam fidei, quàm fiduciæ. ALTERVM, eos, qui hac certitudine carent, & ob sua infirmitatē metuunt ne forte Sacramenti fructum non perceperint, nō esse propterea inter infideles & impios numerandos; neq; ideo inutiliter Sacramenta percipere, quia timent ne forte inutiliter Sacramenta percipiant.

Aduersarij verò non minus certò credere iubent eos, quibus Sacramēta ministrant, sibi remissa esse peccata, quàm Christum Deum esse, & eadē de caussa qui de sua iustificatione dubitant, impios & infideles iudi- D cant: in quo apertissimè falluntur. Nam etiamsi ex verbo Dei certi simus, omnibus illis remitti peccata, qui vt oportet ad Pęnitentiæ Sacramentum accedunt, dicente Domino: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, Ioan. 20. hunc tn̄ aut illum hominem, vt oportet, ad Sacramentum accedere, ex verbo Dei colligi nō potest, sed ex humanis tantùm coniecturis, ac signis, proinde ad fidem Catholicam & diuinam, quæ verbo Dei nititur, id pertinere nullo modo potest.

QVARTO, idē Lutherus in lib. de Missa priuata edito anno XXXIV. scribit plerosq; Catholicorū horribili, & Satanica impudētia iā rursus docere, Christum tm̄ satisfecisse pro peccato originali; pro actualibus aūt nos ipsos satisfacere oportere, & ita ex Christianis nos iā fieri Turcas & Ethnicos, consputato Christo. Idē in pfatione cōmētariorū in epist. ad Galat. anno XXXV. longiùs progredit: dicit. n. à Catholicis minoris Christum

æstimari,

æstimari, quàm à Iudæis; cùm Iudæi Christum habeãt pro latrone meritò in cruce suspenso: Catholici autem (vt ipse mentitur) Christum habeant pro fabula, & tanquam aliquod fictum numen apud Gentiles.

MENDACIVM hoc tam est crassum, & manifestũ, vt nulla refutatione indigeat. Catholici enim Satisfactionem non ad ipsa peccata actualia delenda referũt, nisi fortè per modum dispositionis; sed ad pęnas temporales, quas diuina sapiẽtia remanere voluit remissa culpa: porrò culpas ipsas actuales Catholici omnes per Sacramentum Pœnitentiæ, quod vim habet ex Christi sanguine, purgari affirmant. Id quod neque Lutherus ipse ignorare potuit: nam in disputatione Philippi de partibus Pœnitentiæ, cui Lutherus epistolam laudatoriam præfixit, ita habet propositio 10. *Rectè fatentur aduersarij quod Satisfactiones non mereantur remissionem culpæ*, & idem repetit Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ in art. de Confessione, & Satisfactione. Adde, quòd non solùm Catholici docẽt, Christum satisfecisse pro culpis omnibus, sed etiam pro omnibus pęnis: cæterùm Christi satisfactionem non eodem modo nobis applicari pro culpa originali, & pro actuali; neque eodem modo pro pœna æterna, & pro temporali, vt infrà suo loco explicabimus.

QVINTO, idem Lutherus in comment. epist. ad Galat. in illa verba 2 cap. *Si enim quæ destruxi, iterum ædifico, &c.* scribit Catholicos in Confessionis Sacramento nullam mentionem facere meriti Christi, sed inculcare tantùm humanas satisfactiones: id quod probat ex forma Absolutionis, qua vtuntur religiosiores Papistæ.

SED hoc mendacium non opinor Lutherum vigilando, sed dormiendo scripsisse: nam in ipsa forma Absolutionis, quam eo loco ponit, & quam etiam ex Luthero Tilmannus Heshusius recitat in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, loco 9. num. 57. prima verba sunt hæc: *Meritum passionis Christi, & meritum B. Mariæ Virginis, & omnium Sanctorum, &c.*

SEXTO, idem Lutherus in captiu. Babyl. cap. de Sacramento Pœnitẽtiæ, in ipso principio sic ait: *Primum huius Sacramenti, & capitale malum est, quod Sacramentum ipsum in totum aboleuerunt, ne vestigio quidem eius relicto.*

AT SI ita esset, vt Lutherus hoc loco dicit, certè non existimarent Catholici ex Lutheri sententia, septẽ esse Sacramenta: nõ enim septem esse possunt si vnum dematur. Idem autem Lutherus in ipso principio eiusdem libri de capti. Babyl. cùm dicit, neganda sibi esse septem Sacramenta, & tantùm tria pro tempore ponenda, satis apertè significat apud Catholicos septẽ Sacramenta communiter numerari.

SEPTIMO, idem Lutherus in libro aduersus Papatũ Romæ fundatum, quem edidit anno XLV. vno anno videlicet antequam de hac vita migraret, ita impudenter mentitur, & obscœnè, ac petulanter loquitur, vt mirum sit ab ipsis suis hominibus non pro scurra potius, quàm pro Euangelista habitum. Audacter scribit Papã dicere: *Nemo extra me, meas Claues, & Missas, potest opem ferre: Christus & fides hic nihil possunt conferre.* Item: *Christus est ebrius, stolidus, fatuus, & oblitus quantam potestatem ligandi cum Clauibus mihi tradiderit.* Item: *Qui non adorat ventris mei crepitus, peccatum mortale committit, & dignus est inferno.* Ibidem seriò affirmat, Papã & oẽs qui illi adhærent, quos rudes, & stupidos, ac sceleratos asinos vocat, nihil omnino scire in sacris literis, nihil nosse de Deo, de Christo, de Baptismo, de Eucharistia, de Clauibus, de bonis operibus: & extra dubitationem esse dicit, nullum Catholicorum scire vnum ex decem Præceptis, vel vnam petitionem orationis Dominicæ, vel aliquem articulũ Symboli: immò neque ordinem Decalogi posse recen-

A sere, quæ apud suos Lutheranos etiam pueris quinque annorum notissima sint.

HÆC SI refellere velim, iniuriam faciam vel ipsis Lutheranis, quasi eos tam hebetes, & tardos esse censeam, vt hæc tam splendida mendacia sibi persuaderi passi fuerint.

OCTAVO, idem Lutherus in articulis Smalchaldicis, quos anno M.D.XXXVII. collegit, & in conuentu suorum promulgauit, in 3. par. titulo de falsa Pœnitentia Papistarum, præter alia multa mendacia, quibus titulus ille scatet, Catholicis imponit, quòd doceãt eos qui rectè Pęnitentiam agunt, mereri remissionẽ peccatorum. Item addit, apud Catholicos nullã fieri Christi, aut fidei mentionem, sed sperare vnumquemq; se proprijs operibus abolere omnia peccata coram Deo: itẽ Contritionem Catholicorum, esse fictam & simulatã cogitationẽ peccatorum ex proprijs viribus profectam sine fide, & sine cognitione Christi.

HÆC ET similia, quæ eo loco sæpiùs repetuntur, & inculcantur, tantum abest vt pro nostris agnosca-
B mus, vt ea in Pelagianis hæreticis prorsus damnemus. Sed, vt sæpe dixi, facile est sine teste quidlibet asserere, & procliue, ac familiare hæreticis mentiri.

CAPVT III.

Calumniæ & mendacia Melanchthonis.

PHILIPPVS Melanchthon Confessionis, & Apologiæ auctor, & Cõfessionistarum quasi proprius parens, vt locum hunc de Pœnitentia præter cæteros diligenter muniret, varijs imposturis, & calumnijs fucandum censuit: ac primùm in ipsa Confessione Augustana art. 12. mentitur, Catholicos non docere remissionem peccatorum per fidem contingere, sed per nostram dilectionẽ, & opera; & satisfactiones esse necessarias ad redimendas pœnas æternas.

Sed operæpretium erit audire, quàm variè hoc men-
C dacium in varijs editionibus expresserint. Nam in ipsa Confessione quam anno M.D.XXX. Imperatori Carolo exhibuerunt, ita legimus: *Reijciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed iubent nos mereri gratiam per satisfactiones vestras.* In editione autem VVittembergensi anno M.D.XXXI. ita mutarunt: *Reijciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed docent remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem, & opera. Reijciuntur & isti, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas æternas, aut pœnas purgatorij.* In editione anni M.D.XL. ita posuerunt: *Dãnant & illos, qui non docent remissionem peccatorum per fidem gratis propter Christum contingere: sed contendunt remissionẽ peccatorum contingere propter dignitatem Contritionis, Di-
D lectionis, aut aliorum operũ; & iubent dubitare conscientias in Pœnitentia, an consequantur remissionem peccatorum, & affirmant hanc dubitationem non esse peccatum, &c.* Eadẽ Confessio in articulo de Confessione, quæ est inter eos de abusibus, in editione anni XXXI. *Antea*, inquit, *immodicè extollebantur satisfactiones, fidei verò, & meriti Christi, ac iustitiæ fidei nulla fiebat mentio.* Et in editione anni XL. *Nusquã*, inquit Confessio, *quidquam certi docent quomodo contingat remissio peccatorum: de fide prorsus est altissimum silentium, immo iubent perpetuo dubitare de remissione peccatorũ.* Et infrà: *Docti*, inter Catholicos scilicet, *fingunt per satisfactiones compensari æternam mortem: indocti putabant hic operibus emi remissionem culpæ.*

Iam verò idem Philippus in Apologia ad art. 12. tot fraudes, & imposturas congessit, vt difficilè sit vel numerum inire: quarum tamen partem aliquam refutauimus in eo libello, quem inscripsimus Iudicium de libro Concordiæ Lutheranorum. Sed vnum est mendacium tum in Confess. in artic. de Confessione, editionis anni M. D. XL. tum in Apologia ad articulum de Pœnitentia, quod nullo modo præterire possum. Gloriatur Philippus maximam huic loco à suis esse lucem allatã. In Confessione sic loquitur: *Fuit obruta ingenti aceruo inutilium ac malarum opinionũ, simplex doctrina de Pœnitentia.* Et paulò pòst: *Ideo huic articulo maximè studuerunt nostri lumen adferre, quem quidem ita patefecerunt, atque illustrauerunt, vt etiam aduersarij saniores fateãtur hac in re bene meritos esse de Ecclesia.* In Apologia verò hæc addit: *Omnes,* inquit, *boni viri omnium ordinum, ac Theologici ordinis etiam, haud dubiè fatentur, ante Lutheri scripta confusissimam fuisse* B *doctrinam Pœnitentiæ. Exstant libri Sententiariorum, vbi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theologi vnquam satis explicare potuerunt populus neque rei summam complecti potuit, nec videre quæ præcipuè requirerentur in Pœnitentia, vbi quærenda esset pax conscientiæ. Prodeat nobis aliquis ex aduersarijs, qui dicat quãdo fiat remissio peccatorum: Bone Deus, quantæ tenebræ sunt: Dubitant vtrũ in Attritione, vel in Contritione fiat remissio peccatorum.* Et infra: *Nos igitur, vt explicaremus pias conscientias ex his labyrinthis Sophistarum, constituimus duas partes Pœnitentiæ, videlicet Contritionem, & Fidem, &c.*

AT NOS contrà verissimè dicere possumus, ante Lutheri defectionem, & scripta illa contentiosa, planissimam fuisse doctrinam de Pœnitentia, si ea spectẽtur, quæ ad hoc Sacramentum cum fructu suscipiendum C & ministrãdum pertinent, quæ sola à populo, & sacerdotibus communiter sciri necesse est. Sciebant enim, & fatebantur omnes, Pœnitentiam Sacramentum esse; neque de ea re vlla controuersia erat. Sciebant quo tẽpore necesse esset Pœnitentiam agere, atque ad hoc Sacramentum accedere. Sciebant quid esset agendum, vt Sacramentum hoc vtiliter perciperetur, nimirum dolendum esse de peccato præterito, & propositum concipiendum vitæ melioris; confitenda sacerdoti omnia peccata mortalia, quę ad mentẽ post examen venirent: mulctam denique subeundam, quam sacerdos imposuisset. Sciebãt per Absolutionem remitti peccata, Deo nimirum Christi merita per sacerdotum ministerium applicante: idque gratis, non ob meritũ vel dignitatem Contritionis, nedum Attritionis, vt mendacissimè Aduersarij nobis imponunt. Sciebant denique à quo Pœnitentiæ Sacramentum petere deberent, à proprio videlicet animarum suarum Pastore, vel certè ab eo, qui à communi Pastore totius Ecclesię ad id munus facul D tatem haberet. Hæc omnia, & nota erant omnibus, & extra cõtrouersiam posita, & ad populi instructionem in Catechismis, alijsque communibus libris passim inueniebantur.

Quòd si præterea quædam subtilius à Theologis disputabantur in scholis de Pœnitentiæ Sacramento, ea nihil populi fidem impediebãt, quemadmodum nec disputationes de Trinitate, de Incarnatione, de peccato originis, alijsq; fidei nostræ mysterijs impedimẽto sunt plebi, quo minùs simplicem Symboli fidem ex concionibus, & Catechismis haurire possint.

At post Lutheri scripta & concertationes, ita confusa & obscurata sunt omnia, vt nihil certi iam habeant Lutherani de præcipuis capitibus doctrinæ de Pœnitentia; vt mirum nõ sit, disputationes subtiliores Scholasticorum apud eos cessasse, cùm in primis elementis, A & ijs, quæ ab ipso ẽt populo cognosci debent nondum conuenire potuerint. Contendunt. n. adhuc, sitne vllũ Pœnitentiæ Sacramentũ; an sit retinenda priuata Confessio; quæ peccata sint confitenda necessariò; quo tempore sit facienda Confessio; cui sit facienda; & num ẽt feminæ, ac pueri possint absoluere; Fidesne Contritionẽ, an Contritio Fidem præcedere debeat. Nam Lutherus in capt. Babyl. c. de Pœnitẽtia, tragicè vociferatur in eos, qui Contritionẽ Fide priorem faciũt, quiq; eã impijs, & infidelibus tribuũt: *O iram,* inquit, *Dei insustentabilem. Haccine in Ecclesia Christi doceri?* & tñ Confessio Augustana art. 12. qui est de Pœnitẽtia, & in art. de Confessione, & Apologia ad art. 12. disertis verbis docent, Contritionem præcedere, Fidem autem subsequi; ex quo sequitur, vt Contritio nunq̃ nisi in impijs, & infidelibus reperiatur. Ita in re primaria pugnat Cõfessio, quæ est Lutheranis loco noui cuiusdam Euangelij, cũ ipso Luthero, qui est ijsdẽ loco noui cuiusdam Euangelistæ. Sed his omissis, pergamus ad cetera.

Idem Philippus in disputatione de Pœnitentia, propos. 7. sic ait: *Stultè, & impiè docuerũt Scholastici, peccata remitti per Contritionẽ sine fide.* Et propos. 11. *Tota,* inquit, *doctrina de Pœnitentia apud Scholasticos, plena est errorum, & impietatis, quia omittunt caput negotij, videlicet fidem, quia non docent hominem fide accipere remissionem peccatorum.* Idem in alia disputatione contra articul. Louanienses propos. 9. *Detrahunt,* inquit, *gloriæ Christi, quãdo dicunt remitti peccata propter nostra merita, non propter Christum.* Et propos. seq. *Hunc tetrum errorem, quo deletur præcipuus articulus fidei; Credo remissionem peccatorũ, impiè defendunt Louanienses in suo decreto:* Idem in Locis communibus ultimò editis, tit. de Confess. *Monachi,* inquit, *finxerunt enumerationem peccatorum in Confessione esse cultum, & meritoriam remissionis.*

C HÆC OMNIA mendacia sunt, neq; alio testimonio probari possunt, nisi quia Luthero libuit ea cõfingere; quod enim ille dixit, pro vero habendum, & sæpius repetendum est, licet alioqui falsissimum sit.

Denique in Locis communibus editis anno M. D. XXII. cùm primitias spiritus Lutherici se habere gloriaretur Philippus, mendacijs & imposturis contemptũ addebat antiquissimi, & celeberrimi Concilij œcumenici Niceni: sic enim scripsit in eo lib. tit. de humanis legibus: *In Synodo Nicena constituta sunt quædã Pœnitentiæ formæ: non pronuncio quo spiritu decreuerint Patres; at video bonã Euangelij partem, immò vim germanam Euangelij obscuratam esse ea traditione; nam inde primum nata sunt satisfactiones.* Et infrà: *Porrò nostrorum temporum Theologastri sequuti priscam traditionem Synodi Nicenæ, fecerunt ex satisfactionibus partem Pœnitentiæ; quo errore planè non est alius nocentior.* Hæc ille.

D IN QVIBVS verbis tria mihi animaduertenda esse vidẽtur. PRIMO, incredibilis audacia huius hominis, qui cùm eo tempore iuuenis esset, & sacras literas vix attigisset, in scholis Grammaticorum tñ versari solitus; tamen iam spiritu hæretico ebrius, pronũciare ausus sit, à Nicęna generali Synodo omniũ antiquissima, & sanctissima, vim germanam Euangelij esse obscuratam.

SECVNDO, inscitia intolerabilis in eo, qui se censorẽ Nicænæ Synodi profitebatur: neq; enim verum est, ex Concilio Niceno primùm natas esse satisfactiones, cũ Concilium Neocæsariense, & Ancyranum, quæ sunt Nicęno vetustiora, plena sint Canonibus pœnitentialibus; & S. Cypriani sermo de lapsis, ac Tertulliani liber de Pœnitentia (vt alios nunc omittã) nihil ferè aliud sonent nisi satisfactiones. Floruisse autem S. Cyprianũ annis circiter octoginta, & Tertullianũ annis plus cẽtum ante Synodum Nicænam, nemo inficiari potest.

TER-

Tertio, admirabilis inconstantia. Nam cùm doctrinam nostram de Pœnitentia, quam oppugnant, passim nouam esse clamitent, & Papistarum commenta appellare soleant: hic Philippus affirmare non dubitauit, Theologastros nostri temporis in eo quod Satisfactionem partem Pœnitentiæ fecerunt, secutos esse Patres Synodi Nicænæ. Quod si ita est, antiquissimã fateri oportet Catholicorum doctrinã: nouam autem, quæ illi repugnat, Lutheranorum.

CAPVT IV.

Calumniæ, & mendacia Tilemanni Heshusij.

Tilemannvs Heshusius, qui se Episcopum Sambiensem scribit, cùm animaduerteret multis iam annis Catholicos protestari, mendacia plurima à Luthero, Philippo, ceterisque sectarijs esse conficta, vt doctrinam Catholicam, quam solidis rationibus confutare non poterant, imposturis saltem odiosam facerent: consilium cœpit indicandi auctores eorum omnium errorum, qui nobis à Lutheranis objiciũtur, vt auctoribus nostrarum sententiarum conspectis atque agnitis, desineremus aliquando Lutheranos tot mendaciorũ, & calumniarum reos facere. Itaque librum scripsit de sexcentis erroribus, quos Romana Ecclesia contra Dei verbum furenter defendit: de quo libro in alijs locis non pauca diximus.

Nvnc inspiciemus solum locũ nouũ, qui est de Pœnitentia. In eo loco errores tres, & octoginta numerauit Heshusius, quos de Pœnitentia à Catholicis affirmari contendit. Sed in his non inueniuntur, qui à Luthero, & Philippo passim nobis objiciebantur, vt, quòd fidem excludamus à Sacramento Pœnitentiæ, quòd gratiam proprijs meritis acquiramus, & alia id genus: non igitur indicauit auctores eorum errorum, quos nobis falsò, & per summam impudentiam imponi cõtendimus. Deindè in erroribus quos Tilemannus enumerat, multi sunt nobis communes cum Lutheranis; qui certè aut errores nõ erunt, aut Lutherani cũ Papistis errabunt, vel etiam Papistę dici poterunt: multi sũt item ad verbum deprompti ex libris veterum, ac sanctissimorum Patrum, qui ante mille annos floruerũt, qui debent similiter aut expungi ex catalogo illorũ errorum, aut certè efficietur, veteres illos sanctissimosque Patres fuisse Papistas, & proinde Papistarum Ecclesiam, antiquam illã, & verã esse Ecclesiã, quæ ante annos mille florebat. Sũt etiam non pauci, qui sententias adeo veras comprehendũt, vt necesse omnino fuerit, vel Heshusium non intellexisse Catholicorum sententiam, aut studiosè ineptire, ne dicam insanire voluisse. Sunt deniq; plurimi, qui manifestas calumnias, & mendacia continent. His aũt omnibus de numero illo detractis, ad exiguum sanè reducetur cumulum ille ingens aceruus errorum.

Exempla Primi generis hæc esse possunt. Octavvs error apud Heshusium est, quòd in Cõcilio Tridentino, sess. 14 cap. 1. Catholici asserant, Pœnitentiam ante Christi aduentum Sacramentum non fuisse, neque etiam post illius aduentum cuiquam esse ante Baptismum. In hac certè sententia nobiscum Lutherani conueniunt omnes: neque enim Lutherus, aut vllus vnquam Lutheranus docuit Pœnitentiam Sacramentum esse, cùm agitur ante Baptismum, aut in veteri Testamento vllum fuisse Sacramentum propriè dictum Pœnitentiæ.

Error LIV. ab Heshusio notatur, quod idem Concilium Tridentinum, sess. 14. cap. 6. doceat, etiam eos sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per Spiritus sancti virtutem in ordinatione collatam, tanquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere.

A Hæc sententia ita est communis Catholicis cum Lutheranis, vt in ipsa Confessione Augustana ar. 8. dãnentur Donatistæ & similes, qui negabant ministeriũ malorũ in Sacramentis esse vtile, atque efficax: & ibidem apertè asseratur, Sacramenta propter Ordinationem, & mandatum Christi efficacia esse, etiãsi per malos exhibeantur. Vel igitur Heshusius errorem illũ expugnat, vel se vt Donatistã ab ipsa Augustana Confessione damnatum esse fateatur.

Error LXXIV. ponitur ab Heshusio, quod pro peccato originali non debeat fieri satisfactio: cuius erroris auctorem citat S. Thomam 4. dist. 16. quæst. 1. artic. 2. At qvis vnquam Lutheranus non idem sensit? qui Satisfactionem vniuersè de medio tollunt, an credibile est eos admissuros Satisfactionem ad expiandum originale peccatum?

Iam Secvndi generis hæc erunt exempla. Primvs error esse dicitur, quòd Pœnitentia sit præterita peccata plangere, & plangenda non admittere. Quæ verba apud sanctum Gregorium leguntur hom. 34.

B in Euangelia, & citantur simili nomine S. Ambrosij à Gratiano, can. Ecce nunc, de Pœnitentia, dist. 1. quare si ille error Papistarum est, vt Heshusius dicit, Gregorius & Ambrosius Papistæ, atque adeò Lutheranorum aduersarij erunt.

Tertivs error apud Heshusium hic est: *Secunda post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri.* At hæc ipsa verba S. Hieronymi sunt in epistola ad Pammachium & Oceanum, de errorib⁹ Origenis, & similem sententiam idem auctor habet in epist. ad Demetriadem, & in altera ad Sabinianum, & in ca. 3. Isai. Vides igitur lector, quàm antiquum ac nobilẽ Papistã nobis concedat Heshusius, quem sexcentis Lutheris optimo iure anteferre possimus.

Error XV. est, quòd Pœnitentiam esse dicamus Baptismum laboriosum, quodque in Tridentino Concilio, sess. 14. cap. 2. asserant Patres, ad vitę nouitatem per Sacramentum Pœnitentiæ non sine magnis fletibus, & laboribus perueniri. Atqvi hæc sentẽtia nõ vnius, aut alterius, sed omnium penè veterum scriptorum est, vt non possit hic error Papistarum dici, nisi omnes

C illi sanctissimi, atque antiquissimi Patres Papistæ concedantur fuisse. Nam qui ita comparant Pœnitentiam cum Baptismo vt tabulam naufragij cum nauigio integro, satis apertè indicant, Pœnitentiam Baptismum esse laboriosum. Sed præter Hieronymum in eandem sententiam scribunt S. Cyprianus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Pacianus, Ambrosius, Theodoretus, Damascenus. & alij, quorum testimonia cap. 12. infrà citantur.

Error XXVIII. est, dolorem ex Contritione susceptum adeo vehementem, acrem, & intẽsum esse oportere, vt doloris acerbitas cũ scelerũ magnitudine ęquari, conferriq; possit. Hanc vero sniam non solũ Catechismus Romanus, quẽ Heshusius citat, sed & sanctissim⁹ & doctissim⁹ Martyr Cyprianvs hẽt: sic. n. scribit i ser. de lapsis extremo: *Quã magna deliquimus, tam granditer defleamus: alto vulneri diligens, & longa medicina non desit; Pœnitentia crimine minor nõ sit.*

D Error XL. est, quòd confessio à morte liberet, Paradisum aperiat, & spem salutis tribuat: cuius erroris auctorem facit Heshusius Petrum Lombardum lib. 4. Sẽtent. dist. 17. At verba, quæ Lombardus loquitur, non ipse sibi finxit, sed ex Ambrosio citauit in sermone quodam de Quadragesima. Atque hæc de secundo genere.

Tertii generis exempla hec esse poterunt. Qvintvm errorem esse dicit, quòd Pœnitentiæ Sacramentum consistat essentialiter in actu eius qui sanctificatur: quam sententiam Catholici sic intelligunt, vt velint Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quas partes materiales Sacramenti huius appellant, in

actione

actione pœnitentis consistere. QVOD QVIDEM verum esse, nemo sobrius negabit: cuius enim actio esse potest dolere, confiteri, satisfacere, nisi eius qui dolet, confitetur, satisfacit? SEXTVM errorē esse dicit, quòd Pœnitētia secundum habitum debeat esse perpetua, secūdum actum non item. HANC VERO sententiam quis neget, si eam intelligat? nec enim Pœnitentiam actu agere dum dormimus possumus (vt varia negotia, quę Pœnitentiæ actionem impediunt, nunc omittam) proinde perpetuò illam agere minimè possumus: habitu autē promptos, ac paratos ad Pœnitentiam agendam si res postulet esse nos debere, ac posse, quis vnquam inficiatus est?

XIII. Errorē esse dicit, quòd fides non sit pars pœnitentiæ, sed eam antecedat. ET HANC sententiam, si per fidem intelligatur id quod Catholici intelligunt, firmus videlicet assensus ad ea omnia, quæ Deus verbo suo reuelare dignatus est; nec Lutherani, nec vlli omnino homines negare poterunt. Nisi .n. quis Deū, peccatum, Iudicium, & alia id genus esse certò credat, fieri non potest, vt ad Pœnitentiam adducatur: quare nisi fides præcedat, Pœnitentia nunq̄ subsequetur.

XIV. Errorem numerat, quòd duplex sit dolor in Contritione, vnus rationalis, alter sensualis, quòdque prior necessariò ad Contritionem requiratur, posterior non item. ET HIC quę dubitatio fingi potest? Negabit Tilmannus hominem, & mente, & carne dolorem posse cōcipere? at si id neget, angelum, vel beluā, non hominem dabit. Negabit dolorem illum qui mēte concipitur, sine dolore sensibili, atque externo esse posse? at quàm sępe experimur ipsi in nobis, cùm rem aliquam grauissimè animo auertemur, eiusque nos valde pœniteat; tamen lachrymam vnam nos ipsos à nobis impetrare non posse? quis verò Christianus ambigat ad peccati detestationē, cor contritum & spiritū cōtribulatum, etiam sine corporalibus lachrymis posse sufficere?

XXV. Errorem facit, quòd perfectam Contritionē esse oportere dicamus, & tantum dolorem ex peccatis concipiendum, vt maior nequeat cogitari: cuius erroris auctorem facit Catechismum Romanum. SED fallitur Heshusius: non enim sententiæ illius Catechismus Romanus, sed Spiritus sanctus est auctor, qui, cū & Mosis, & Christi ipsius ore tam sępe testatus sit, Deum tota mente, toto corde, atque omnibus viribus, id est, summo, & sincerissimo amore diligendum esse, vt nihil ei vel anteponamus, vel adæquemus: certè simul etiam nos admonuisse cēsendus est, vt de peccatis in Deū admissis, toto corde, tota mente, atq; omnibus viribus doleamus: neque ob vllius boni creaturam maiori, aut æquali dolore afficiamur (amor enim doloris mensura est) nisi fortè Heshusio videatur maiorem esse dolorem ex pecuniæ amissione, quàm ex Dei offensione concipiendum. Sed venio ad exempla VLTIMI generis, id est, ad calumnias, & mendacia.

In errore XII. notat ex CATECHISMO ROMANO haberi, quod vi, & efficacia Sacramenti Pœnitentiæ, quod consistit in actu externo hominis, sanguis Christi nostra peccata abluat, hoc est, sanguis Christi accipiat vim suam ab actu hominis; quæ est horrenda blasphemia. AT horrenda potiùs impudentia mentientis Heshusij, quàm vlla Catechismi blasphemia hoc loco reperietur. Id enim solùm Catechismus docet, vi Sacramenti, vt diuini cuiusdam instrumenti, Christi sanguinem ad nos deriuari, quo peccata purgentur: non autem (vt mentitur Heshusius) Christi sanguinē vim suam à Sacramentis accipere, id enim nullus vnquam neque scripsit, neque somniauit Catholicorum. Hæc autem sunt verba Catechismi, quæ citantur etiam ab aduersario: *Cum nemo salutem nisi per Christum, eiusque passionis beneficium consequi possit, consentaneum, nobisque vtilissimum fuit eiusmodi Sacramentum institui, cuius vi, & efficiētia Christi sanguis ad nos defluēt, peccata post Baptismum admissa elueret.* Quo loco nō significat Catechismus, vi & efficientia Sacramenti, Christi sanguinem peccata eluere: sed Christi sanguinem, qui solus peccata nostra eluere potest, vi, & efficientia Sacramenti ad nos defluere. Ex quo non magis sequitur, Christi sanguinem à Sacramento vim eluendi peccata accipere quàm sequatur, aquam vim humectandi à canali accipere, quia per canalem descendit: vel certè lucernam lucendi vim mutuari à cādelabro, quia per candelabrum defertur ad aulam.

In errore XIX. notat ex Gratiano & Longobardo, semel tantum Pœnitentiam agi posse. SED more suo impostorem agit. Nam Gratianus distinct. 2. & 3. de Pœnitentia, & Longobardus lib. 4. Sent. dist. 14. proferunt varia Patrum testimonia, quæ in specie contraria esse vīr, cùm alia semel tm̄ Pœnitentiā agi, alia sæpius iterari posse concedant: sed ijdem auctores Patrum dicta conciliant, ac docent Pœnitentiam solennem non nisi semel, priuatam sępius concedi solitam. Heshusius autem vt simplicibus imponat, quæ auctores illi pro vna parte quæstionis adducunt, ita citat, ac si ea sententia Catholicorum esset.

In errore XXIV. Catechismum Romanum, & Tapperum reprehendit quod asserunt, Contritionem non esse opus Spiritus sancti, sed actum voluntatis, vi liberi arbitrij elicitum. HIC verò audacissimum impostorem agit: vbi enim, quæso, in toto Catechismo, aut in omnibus Tapperi libris inuenietur illa negatio, non esse Contritionem opus Spiritus sancti? Dicunt quidem auctor Catechismi & Tapperus, Contritionem esse actum voluntatis, seu liberi arbitrij (quod solū Heshusius citat, & verissimum est) sed actum esse solius liberi arbitrij, aut non esse simul Spiritus sancti donum, non dicūt. Et puerilis est illa Heshusij Dialectica; Cōtritio est actus voluntatis, non igitur est opus Spiritus sancti; quasi non possit idem opus à Deo simul, & à nostra uoluntate fieri. S. AVGVSTINVS lib. de prædestinatione Sanctorū, cap. 3. disserens de actibus credendi, & amandi: *Vtrumque*, inquit, *nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & vtrumq; datum est propter spiritum fidei, & charitatis.*

In errore LVIII. cuius auctorem Heshusius inuenire non potuit, hæc verba habentur: *Docent absolutionem peccatorum non tantùm in nomine Iesu Christi debere fieri, sed & B. Mariæ, & omnium sanctorum, & nostrorum etiam operum: vnde est hæc communis, & blasphemiæ plena forma Absolutionis, qua in Monasterys sunt vsi. [Meritum passionis Domini nostri Iesu Christi: & B. Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum, meritū ordinis, & grauamen Religionis, humilitas Confessionis, contritio cordis, bona opera, quæ fecisti, & facies pro amore Domini nostri Iesu Christi, cedant sibi in remissionē peccatorum, in augmentum meriti & gratiæ, & in præmium vitæ æternæ.]*

HÆC ad verbum recitare volui, vt impudentia Hæreticorum: & mentiendi libido omnibus innotesceret: nam nec protulit, nec proferre potuit noster Heshusius vllum Catholicum auctorem, qui hęc verba pro forma absolutionis agnosceret. Forma enim vera, qua Catholici omnes vtuntur, illa verba sunt: *Ego te absoluo ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen*, in qua forma nulla mentio fit, B. Virginis Mariæ, aut Sanctorum ceterorum, sed solius Dei, cuius est proprium, per se aut per ministros suos, peccata remittere. Hanc autem esse formam Absolutionis, partim ex Concilijs, Tridentino & Florentino, & omnibus auctoribus, qui de ijs rebus tractant,

par-

partim ex ipsa Ecclesiæ consuetudine, omnes norunt. porrò illa, quæ citat Heshusius, non forma absolutionis, sed pia quædam precatio est, quam adhibere nonnulli solent post Absolutionem à peccatis datam. Neq; absurdè precamur iuuari ad pœnæ, quæ ex peccato relinquitur, remissionem, necnon ad gratiæ incrementum, & vitam æternam consequendam, meritis Christi, Sanctissimæ Deiparæ, omnium beatorum cum Christo regnantium, & nostris etiā proprijs operibus ac laboribus, cùm omnia suo modo prodesse valeant.

Sed iam de Heshusio satis diximus: neq; enim omnia excutere, sed quædam solùm exempli caussa in medium adducere propositum fuerat.

CAPVT V.

Calumniæ & mendacia Ioan. Caluini, & Theodori Bezæ.

NVNC de Caluini calumnijs, & mendacijs pauca quædam annotanda esse videntur. PRIMO igitur in 3. lib. Inst cap. 4. §. 1. ad hunc modum Caluinus loquitur: *Si sunt,* Catholici, *in externis exercitijs mordicus infixi, vt nihil aliud ex immensibus voluminibus colligas, quàm Pœnitentiam esse disciplinam, & austeritatem, quæ partim domandæ carni, partim castigandis puniendisque vitijs seruiat: de interiori mentis renouatione, quæ veram vitæ correctionem secum trahit, mirum silentium.* Hæc ille. QVAS sententia & ijs repugnat, quæ continuò ab eodem auctore subijciuntur, & apertum mendacium continet: sic enim ille in cōsequentibus loquitur: *De contritione quidem & attritione, multus apud eos sermo.* At si de contritione, & attritione multus apud Catholicos sermo est, quo modo de interiori mentis renouatione mirum apud eosdem silentium est? ad Contritionem enim propriè pertinet celebris illa Pœnitentiæ definitio, quam ijsdem Catholicis idem Caluinus attribuit. *Anteacta peccata deflere, & deflenda non committere.* Qui autem ita seriò peccata deflet, vt propositum certissimum cōcipiat animo, nunquam deinceps ad peccata redeundi, is profectò internam illā mentis renouationem acquirit; quæ veram vitæ correctionem secum trahit.

QVOD verò paulò infrà Caluinus subijcit, Catholicos leui cæremoniarum aspersione totam cordis amaritudinem sanare, noua calumnia est, & ipsius etiā Caluini testimonio refelli potest, si quidem paulò antè dixerat, Pœnitentiam apud Catholicos nihil esse aliud, nisi disciplinam, & austeritatem, quæ vitijs puniendis & castigandis seruiat. Quòd si apud nos eiusmodi requiritur in pœnitentibus austeritas; & Satisfactionis gratia, ieiunia, preces, eleemosynæ, peregrinationes, & alia id genus opera carni molesta, & laboriosa, à Sacerdotibus indicūtur; quomodo nō mentitur, qui hoc ipsum agnoscit, & tamen scribit, omnem cordis amaritudinem leui cæremoniarum aspersione sanari?

SECVNDO, ibidem Caluinus Doctores Catholicos singularis cuiusdam inscitiæ arguere sibi videtur, quòd se torqueant, & impediant tribus quibusdam, alioqui facillimis quæstionibus, An vnius peccati Pœnitentia Deo placeat, vbi in alijs durat obstinatio; An pœnæ diuinitùs inflictæ ad Satisfactionem valeant; An sæpiùs iterari possit pro mortalibus peccatis Pœnitentia. SED ego nullum actenus legi, qui his quæstionibus impeditus teneretur: omnes enim continuò respondent, non placere Deo Pœnitentiam vnius peccati, nec veram Pœnitentiam esse, vbi in alijs durat obstinatio; & pro certo axiomate habent verbum illud Augustini, seu quicunque fuerit auctor, in libro de vera, & falsa Pœnitentia, cap. 9. *Quædam impietas infidelitatis est, ab illo qui* A *iustus, & iustitia est, dimidiam sperare veniam.* nec minus consentiunt omnes flagella à Deo immissa, ad Satisfactionem valere: idque contra Hæreticos negantes defendunt, vt videre est in Concilio Tridentino sess. 14. canon. 13. nemo denique Catholicorum est, qui dubitet Pœnitentiam priuatam (nam de solenni alia ratio est) toties iterari posse, quoties quis in peccatum lapsus fuerit.

TERTIO, ibidem Caluinus impudenter mentitur, cùm ait: *Turpiter, & impiè definiunt, nonnisi de venialibus peccatis quotidie agi Pœnitentiam.* QVI enim quæso hoc definiunt? cur nullus citatur huius decreti auctor? Scribunt quidem Catholici, venialia peccata quotidiana esse, & idcirco quotidianam quoque de eis Pœnitentiam esse agendam: neque solùm recentiores, sed etiam S. Augustinus id verbis apertissimis docet in lib. 50. homiliarum, hom. postrema, c. 8. at non posse, & interdum etiam oportere de mortalibus peccatis toto vitæ tempore B Pœnitentiā agi, nemo Catholicus definiuit. Et contrà potius extant multi veteres Canones, qui Pœnitentiam perpetuam pro certis criminibus imperant; & laudantur apud nos ij vehementer, qui ad expianda adolescentiæ suæ peccata, vel in eremo, vel monasterijs toto vitæ suæ tempore durissimum vitæ genus complexi Pœnitentiam agunt.

QVARTO, idem Caluinus in eodem capite §. 2. scribit, exigere Catholicos à Pœnitentibus Contritionem adeò iustam & perfectam, vt in trutina appendatur cū fiducia veniæ, & §. 3. id ipsum planius explicans, scribit Catholicos velle, vt ea Contritio meritum sit remissionis peccatorum cùm tamen eam nemo habere possit: *Multum,* inquit, *interest, doceas ne emereri remissionem peccatorum iusta, & plena Contritione, qua nunquam defungi possit peccator; an eum instituas ad esuriendam, & sitiendam Dei misericordiam, &c.* SED Catholici non docent, Contritione nos emereri remis- C sionem peccatorū, ac per hoc nec illud docent, debere in trutina appendi cum fiducia veniæ doloris acerbitatem: audiunt enim Catholici omnes Synodum Tridētinam disertis verbis concionantem, nihil eorum quæ iustificationem præcedunt, mereri gratiam iustificationis, & ideo gratis per Christum homines iustificari, session. 6. cap. 8. Itaque Contritionem dispositionē esse volunt Catholici, non meritum remissionis peccatorum.

QVOD etiam Caluinus obiter dicit, nunquam posse hominem defungi iusta, ac plena Cōtritione; & neminem esse qui ex doctrina Catholica de Contritione, vel non sit ad desperationem adactus, vel simulationem doloris Deo pro vero dolore non opposuerit; meræ calumniæ sunt. Nam etiamsi fidei certitudine sciri non posse Catholici doceant, perfectamne Contritionem habuerimus, an imperfectā: tamen perfectā haberi posse, & à plurimis reipsa haberi docemus; neque vl- D lum nouimus qui ex hac doctrina ad desperationem adactus sit, aut simulatum Deo dolorem pro vero dolore obtulerit. Sed frustra contendimus, cùm aduersarius sola sua affirmatione contentus, nullos testes adhibeat.

QVINTO, in eodem cap. §. 16. 17. & 18. calumniatur doctrinam Catholicorum de enumeratione peccatorum in Confessione facienda: ac tandē addit, rem impossibilē ab illis præcipi: *Dicā,* inquit, *in summa, qualis lex illa fuerit, simpliciter est impossibilis.* SED calumniā haud esse nemo negabit, qui libros Catholicorum, aut certè Concilium ipsum Tridentinum, sess. 14. cap. 5. legere voluerit. Neque enim omnia omnino peccata enumerari oportere lex nostra iubet, sed ea solùm, quę post diligentiam in examine positam menti occurrerint: diligentiam autem moralem intelligimus, qualem in negotijs grauioribus adhibere solemus.

Quid

Quid, quod hoc idem eodem in loco ipse idem Caluinus docet? nam Deo peccata confitenda esse dicit non solùm generatim, sed etiam singula: *Quid*, inquit, *ergone cõfitenda non sunt singula delicta? ergo nulla confessio Deo accepta, nisi duobus istis verbis conclusa, Peccator sum? immò verò danda potius opera, vt quantum in nobis est, totum cor effundamus coram Deo, nec modò nos peccatores esse, sed quanta sit, & quã varia peccatorum labes; tota cogitatione recognoscamus non modò nos immundos, sed qualis, & quanta, quamque in multis partibus nostra immundicies; nõ modò nos debitores, sed quantis debitis grauati, & quot nominibus obstricti; non modò vulneratos, sed etiam quàm multis, & lethalibus plagis saucij simus.* Ac ne quis ei obijceret, id omnino fieri non posse, vt singula peccata Deo confiteamur, adiungit: *Hac tamen recognitione, cùm se totum peccator corã Deo effuderit, seriò ac sincerè cogitet plura adhuc restare, ac profundiores esse malorum suorum recessus, quàm quos penitus excutere possit: atque adeò exclamet cum Dauide: Errores quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine.* Hęc ille. Sicut igitur ipse nõ existimat legem esse impossibilẽ, qua iubemur singula peccata Deo confiteri; quia non tenemur id facere, nisi quantum in nobis est: ita nõ debet legem impossibilem iudicare, qua iubemur singula peccata sacerdotibus confiteri, quia non tenemur id facere nisi quantum recordari possumus; & de reliquis cum Propheta supplicare debemus, ac dicere: *Delicta quis intelligit? ab occultis munda me Domine.*

SEXTO, idem Caluinus in eodem cap. §. 25. rursus mentitur, nos docere, veniam peccatorum meritis acquiri: *In hanc summam*, inquit, *recidunt omnia: nos quidem à Dei clementia delictorum veniam impetrare, sed intercedente merito operum.* Et infrà §. 26. *Verum*, inquit, *qua sunt peruersitate, & peccatorum remissionem, & reconciliationẽ fieri semel dicunt, cùm in gratiam Dei per Christum in Baptismo recipimur: post Baptismum resurgendum esse per satisfactiones.* QVID facias huic calumniatori, qui dedita opera sententiã Catholicorum perperã exponit, vt odiosam reddat? quòd enim Catholici dicunt satisfaciendum esse pro pęnis tẽporalibus, quæ post reconciliationem cum Deo, & culpæ, ac pœnæ æternæ gratuitam remissionem, aliquando restant, id ipse trahit ad meritum reconciliationis. Tantùm autem abest, vt Catholici sentiant, reconciliationem acquiri meritis satisfactionum vt etiam doceant neminem posse Deo satisfacere, nisi recõciliatũ. Ac vt intelligas, lector, Caluinum non ignorantia, sed malitia peccare, legas §. 29. & 30. eiusdem capitis: ibi.n. fatetur, Catholicos non referre Satisfactionem ad reconciliationem, siue, quod est idem ad culpæ remissionem, sed solùm ad expiandam pęnam, eamq; temporalem: *Fingunt*, inquit, §. 29. *sibi distinctionem culpæ & pœnæ: culpam remitti fatentur Dei misericordia, sed culpa remissa pœnam restare, quam persolui Dei iustitia postulat.* Et §. 30. *Scio*, inquit, *subtilius adhuc ipsos elabi, dum inter æternam pęnam, & temporales distinguunt.*

SEPTIMO idem Caluinus lib. 4. Institut. capit. 19. §. 16. cùm docuisset Catholicos multũ laborare, & sudare, vt Sacramentum in Pęnitentia inuenire possint; indicat eis in Absolutione Sacerdotis multò speciosius & facilius Sacramentum constitui potuisse, quàm in actione pœnitentis: & miratur cæcitatem Scholasticorum, qui hoc non aduerterint: *Sanè*, inquit, *hallucinati sunt plusquam pueriliter, & cæci in sole fuerunt; qui cũ multa difficultate æstuarent, rem planam adeo, & cuius obuiam non perspexerunt.* Hæc ille: qui quidem impudentius mentiri non poterat, nisi fortè nullum Scholasticum legerit. NAM ex Scholasticis Scotus, Ockam & Gabr. in 4. sentent. dist. 14. Sacramentum Pœnitentiæ in sola Absolutione constituunt: ceteri omnes actus pęnitentis, Confessionem, Contritionem, & Satisfactionem, partem Sacramenti huius esse volunt, sed non absque Absolutione, quam Sacramenti formam, ac per hoc primariam Sacramenti partem esse docent. Itaque quod nulli in mentem venisse Caluinus fingit, omnibus in mentem venit: & ipse planè allucinatus est plusquam pueriliter, & cęcus in sole fuit, si libros Scholasticorum legit, & rem planam adeò, & cuius obuiam non perspexit.

OCTAVO, idem Caluinus in Antidoto articulorum Parisiensium, art. 3. introducit Catholicos ita loquentes: *Quantum uero pertinet ad Confessionem; notandum est quod materia sit de iure diuino, forma autem de iure positiuo.* Et paulò infrà dicit, formam superinductam ab Innocentio Põtifice, qui statuit confitendum esse proprio Sacerdoti. Denique fingit sententiam esse Lutheranorum, & Catholicis cõtrariam; Nos reconciliari gratis per satisfactionem Christi. SED hę mere sũt imposturæ: nam neque vllus Catholicus docuit formã Confessionis esse de iure positiuo: neque formã Theologi vocant, cõfiteri proprio Sacerdoti, cùm forma sit, omnium consensu, verbum Absolutionis: neque Innocentius instituit confitendum esse proprio Sacerdoti, sed explicuit, iure diuino non cõuenire potestatem Sacramenti huius administrandi, nisi ijs, qui iurisdictionem in alios habent, quales sunt proprij Sacerdotes: Sententia autem illa, Nos reconciliari gratis per Satisfactionem Christi, non modò nobis contraria non est; neque absurda Catholicis vllis videtur, vt Caluino fingere placuit, sed anathema dicimus ijs, qui illam negarevoluerint: neq; Caluinistæ proferẽt vnquam testimonia Doctorum Catholicorum, qui ea dicant, quæ nobis Caluinus imposuit.

Similia mendacia habet etiam Theodorus Beza in sua Confessione, cap. 7. art. 11. vbi de Pœnitentia Papistarum disserit. PRIMO, affirmat Catholicos non tam esse medicos, quàm carnifices crudelissimos animarũ, quòd in omnibus adultis requirant, vt necessaria ad salutem, Contritionem, Confessionẽ, & Satisfactionem, sed aut reipsa, si potest quis ea præstare, aut certè in voto, ac desiderio. Quæ aũt crudelitas est, exigere desiderium confitendi, & mulctam impositam adimplendi.

SECVNDO affirmat exigi à nobis, vt perfectè tria illa præstentur: quod esse videtur promptum iter ad desperationem. AT nõ exigimus perfectè, nisi quatenus vires humanæ à Deo adiutę se extendunt; neque enim requirimus confessionem, nisi eorũ peccatorum, quæ memoria tenentur, neque mulctam imponimus, nisi quam vnusquisque facilè ferre possit. Itaq; in tam prono itinere ad desperationem nullum vidimus vnquam desperasse.

TERTIO, affirmat in his tribus nos ponere remissionem peccatorum, insigni cum Christi contumelia. AT quę contumelia Christo esse potest, si dicamus, meritum passionis eius veram esse, atque vnicam peccatorum medicinam, eamque applicari per verbum Absolutionis ijs, qui per Contritionem & Confessionẽ, ac satisfaciendi propositum ad eam medicinam recipiẽdam ritè præparantur? Vel si hæc contumelia est, cur non erit etiam contumelia, si quis dixerit, Baptismum aquæ lauacrum esse regenerationis? vel, in eo lauacro positam esse remissionem peccatorum, quòd per id lauacrum applicetur nobis Christi meritũ, quo peccata donantur?

QVARTO, affirmat doctrinam Catholicorum de Contri-

Contritionem, blasphemam esse, quòd eam partem esse velimus Satisfactionis pro nostris peccatis corã Deo, atque ita transferamus ad homines, quod vnius Christi proprium est. AT non hoc docent Catholici, neque enim propriè satisfieri posse credunt pro culpis in Deũ admissis, quasi Contritio iustum pretium sit, qua offensioni, atque iræ diuinæ satisfiat: solùm enim iustificatos, atque amicos Dei per Christi meritum factos, docent, pro temporalibus pœnis posse ac debere satisfacere. Sed aduersarij nostri non laborant vt Catholicam doctrinam intelligant, sed id solùm quærunt, vt quouis modo eam reprehendant, ac in inuidiam vocent. Sed de his hactenus.

CAPVT VI.

Calumniæ & mendacia Martini Kemnitij.

NVNC tandem ad calumnias, & mendacia Kemnitij veniamus. PRIMVM, vt se, ac suos à Nouatianorum hæresi afferat, illorum sententiam perperam exponit: sic enim loquitur in 2. p. Exam. pag. 900. *Nequaquam sumus Nouatiani, qui semel iustificatos si post Baptismum lapsi essent, omnem spem veniæ, & reconciliationis cum Deo vel prorsus negabant, vel in dubium reuocabant, etiamsi rursus conuerterentur, & Pœnitentiam agerent.* SED non fuisse hanc Nouatianorũ hæresim, multis argumẽtis probare possemus, si opus esset: verùm Kemnitius hoc labore nos liberauit. Nã paulò infrà, pag. 904. refert ex historia Tripartita, quæ fuerit Nouatianorum opinio, his verbis: *Meritò improbatur Acesii Nouatiani dictum, qui in Tripart. lib. 1. cap. 13. ad Constantinum Imperatorem inquit: inuitandos quidem lapsos ad Pœnitentiam; spem verò remissionis non à Sacerdotibus, sed à Deo solummodò expectandã, qui solus potestatẽ habeat remittendi peccata.* Hic vides non negasse Nouatianos spem veniæ, & reconciliationis cum Deo, vt suprà falsò scripsit Kemnitius, sed negasse in Sacerdotibus potestatem absoluendi, quippè quæ in solo Deo sit: quod etiam negant pertinacissimè Lutherani, vt infrà ostendemus.

SECVNDO, idem Kemnitius pag. 902. S. Ambrosij verba deprauat, vt ea ad sentẽtiam suam accommodet: *Ambrosius*, inquit, *Nouatianorum opinionem ita describit: Pœnitentibus post lapsum non simpliciter sanè præcidendam esse omnem spem veniæ, sed Sacerdotes nec posse nec debere illis, ministerio Euangelij remissionem peccatorum annunciare, vel Absolutionem impertiri: ne Dei (sicut simulabãt) partes audaci temeritate sibi vsurparent.* Hæc ille. AT nusquam in Ambrosio inuenies modus ille loquendi, Lutheranorum proprius: *Ministerio Euangelij remissionem peccatorum annunciare.* Quod Ambrosius docet, vt ex lib. 1. de Pœn. ca. 2. colligitur, id est, negasse Nouatianos, potestatẽ remittendi peccata Sacerdotibus esse concessam: *Sed aiunt*, inquit, *se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent, &c.*

TERTIO pag. 905. *Peccatorẽ*, inquit Kemnitius, *post Baptismum lapsum, quando quærit & ambit reconciliationẽ cum Deo, & remissionem peccatorum. Pontificij per Sacramentum suum Pœnitentiæ deducunt ad humana, seu propria opera, vt illa, accedente verbo absolutionis, fiant & sint Sacramentum, hoc est, caussa efficiẽs & conferens gratiam reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum.* Hæc ille: vbi PRIMVM in eo errat, & secum ipse pugnat, quòd Contritionem, & Cõfessionem vocat opera humana & propria, cùm potiùs dona sint Dei, vt ipsemet Kemnitius confitetur pag. 955. vbi sic loquitur: *Est autem vera Contritio non opus liberi arbitrij, seu virium humanarum: sed Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum, & cogitatum, illam in nobis excitat, inchoat, operatur, & efficit.* Cũ igitur Contritio, & consequenter etiam Confessio, non sit nostrum tantùm opus, sed etiam Dei qui illam nobis inspirat, falsò Kemnitius paulò ante scribit Pontificios deducere peccatores ad opera humana, & propria.

DEINDE, Catholici etiamsi Contritionem, Confessionem, & Satisfactionẽ ad partem materialem Sacramenti Pœnitentiæ pertinere velint: tamen caussam efficiẽtem remissionis peccatorum vt instrumentũ Dei, vel solam Absolutionem faciunt, vel actiones pœnitentis cum Absolutione coniunctas, non vt actiones humanæ sunt, sed vt instrumenta Dei; alioqui enim ipsa et Absolutio, & ablutio, & corporis Dñi cõsecratio, ac distributio, actiones humanæ dici possent, cũ non minus ab hominibus fiant, quàm ipsa peccatorum enumeratio. Nihil igitur est cur Kemnitius clamitet, nos caussam efficientem remissionis peccatorum in humano, ac proprio opere pœnitentis constituere, cum in ipso verbo, per Sacerdotem nomine Dei pronunciato, cõstituamus.

QVARTO. Pag. 911. demonstrare Kẽnitius volens, cur Pœnitentia, quam prædicauit Ioan. Baptista, & post eum Christus, non sit apud Catholicos Sacramentum Pœnitentiæ, ita loquitur: *Quia in illa Pœnitẽtia gratis sine operibus, fide pp Christum remittebantur peccata, quia etiam tam Baptista, quã Christus, fidem in filium Mediatorem, partem conuersionis necessariam ad consequendã remissionem prædicarunt. Propter has caussas talis Pœnitentia Pontificijs non est Sacramentũ: id quod diligenter expendatur.* Hæc ille. O MISEROS Lutheranos, quorum ignorantia sic abutitur Kemnitius, vt palpabilia mẽdacia non solũ eis impudenter obtrudat, sed etiam iubeat tanquam magna mysteria diligenter expendi. Scribit quidem Concilium Tridentinum sess. 14. capit. 1. Sacramentum Pœnitentiæ institutum fuisse post Christi resurrectionem, & ea de caussa Sacramentalem Pœnitentiam non fuisse Catholici docent Pœnitentiam illam, quam Baptista & Christus prædicabãt. At caussas quas fingit Kẽnitius, nõ modò nullus agnoscit Catholicus, sed planè omnes pro hæreticis haberemus, qui illis de caussis Pœnitentiam Sacramentũ esse negarent. Tantùm enim abest, vt ideo Pœnitentiam aliquam pro Sacramento non habeamus, quia in ea gratis, sine operibus, fide propter Christum remittuntur peccata; vel quia fides in Christum pars conuersionis, & quidem necessaria ad remissionem obtinendam prædicetur, vt contrà potiùs vbi ista absint, Sacramentum Pœnitentiæ aut nullum esse, aut inutiliter administrari dicamus.

QVINTO. pag. 931. nõ minori audacia Kẽnitius Tridentino Concilio imponit ea, quæ nunquam Patres eius Concilij cogitarunt: *Sed*, inquit, *aliud est, quod Tridentinũ Concilium quærit, in Baptismo scilicet remissionem peccatorum gratis, sine nostris operibus, propter meritũ Christi donari, & fide accipi: in lapsis verò post Baptismum Pœnitentiam impetrare veniam, nõ fide gratis, & sine operibus, sed per & propter opera Pœnitẽtiæ.* Et pag. sequenti: *Idem est*, inquit, *quòd alibi dicunt, duplicẽ esse iustificationẽ quarũ prior sit gratis, fide, sine operibus pp Christum: altera non gratis, sed per, & propter opera fiat:* Hæc ille. PORRO, si ista mendacia non sunt, proferatur in medium vel vnus aliquis scriptor Catholicus; ne dicam Cõcilij Oecumenici, aut etiam particularis decretum, in quo habeatur, iustificationẽ in Sacramẽto Pœnitentiæ non donari gratis, per fidem

sine

sine operum merito, ob Christi denique passionem, & mortem? Neque enim quia requirimus Contritionem, & Confessionem, ac deinde etiam Satisfactionẽ, ideo non gratis, & per Christum, sed ex operibus proprijs iustificamur; illa enim opera non merita sunt iustificationis, sed dispositiones iustificandi: alioqui etiam iustificatio quæ fit in Baptismo, non gratis, sed ex operibus fieret, quia Pœnitentia quædam requiritur ante Baptismũ, dicente Apostolo Petro Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine IESV CHRISTI, in remissionem peccatorum vestrorum.*

Quid, quòd idem Kemnitius antè confessus fuerat Catholicos agnoscere, per meritum Christi fieri remissionem in Sacramento Pœnitentiæ? sic enim scripsit. pag. 903. *Pontificij asseuerant, Pœnitentiã, qua lapsi Deo reconciliantur, esse peculiare Sacramentum, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicatur.* Hæc ille: cuius testimonium hoc loco prolatum, verum est, sed malè cohærens cum his, quæ nobis falsò passim imponit.

SEXTO. Pag. 935. auctorem primum Sacramẽti Pœnitentiæ Kemnitius Petrũ Lombardum facit, qui post annum Domini MC. floruit: *Quia*, inquit, *Lombardus primum ex pœnitentia Sacramentum fecerat, cœperunt postea Scholastici quærere, quæ sit materia, et quæ forma, &c.* Hoc esse mendacium nemo dubitauit, qui aliquid in veteribus legerit; passim enim coniungunt veteres Pœnitentiam seu reconciliationem cum Baptismo, alijsque Sacramentis propriè dictis. Quę testimonia suo loco adducentur: nunc vnum S. AVGVSTINI testimoniũ nobis sufficiet; is enim in epist. 180. ad Honoratũ: *An non cogitamus*, inquit, *cùm ad istorum periculorũ peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi; quãtus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atque ab omni ætate concursus, alijs Baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs etiam ipsius Pœnitentiæ actionẽ, omnibus consolationem, & Sacramentorum confectionem, & erogationem? vbi si ministri desint, quãtum exitium sequatur eos, qui de isto seculo vel non regenerati exeunt, vel ligati?*

SEPTIMO. Pag. 944. & 945. vix credi potest quanta impudentia Kemnitius tùm mentiatur, tùm Concilij Tridentini sententiam omnino peruertat. Negauerat Concilium partes Pœnitentiæ esse terrores, & fidem: nã terrores & fides etiã in impęnitẽtibus esse possunt, cùm Iacobus dicat, dæmones credere, & contremiscere, quos certum est Pœnitẽtiã nunquã acturos: de qua etiam re suo loco dicemus. At Kemnitius ex capite suo ita Concilij sententiam exponit: *Et terrores quidẽ*, inquit, *à Deo voce Legis conscientiæ incussos: ideo nolũt esse partem Pœnitentiæ, quia Contritionem volunt esse dolorem voluntariè pro peccatis tanquam vindictam assumptum, qui hoc opere promereatur misericordiã Dei.* SED mentitur in caput suum, non enim Concilium vsquam dixit, Contritionem esse opus meritorium remissionis peccatorum, sed contrà potiùs sess. 6. can. 8. disertis verbis pronunciauit, ideo gratis per Christum nos iustificari secundum Apostolum, quia nihil eorũ quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam Iustificationis gratiam promerentur.

ET quia Concilium sic negat fidem partem esse Pęnitentiæ, ut tamen ad Pęnitentiam fidem necessariam esse concedat, & Theologi fidem Pęnitentiæ fundamentum esse docent: explicat Kemnitius mẽtem Concilii, ac Theologorum his uerbis: *Quando dicunt fidem esse fundamentum Pęnitentiæ, intelligunt talem persuasionem: si actiones illas Pœnitentiæ à Pontificijs præscriptas quis susceperit, & præstiterit, quod illis actionibus impetret veniam peccatorum, & recon-* A *ciliet ur Deo; & hoc est quod dicunt fidem esse fundamentum Pęnitentiæ.* AT longè aliter mentem suam ipsũ Concilium explicat: sic enim loquitur, sess. 6. ca. 6. vbi exponit quem locũ fides habeat in negocio Iustificationis: *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam iustitiã, dũ excitati diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitùs reuelata & promissa sunt, atque illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiã eius, per redemptionem, quæ est in CHRISTO IESV: & dum peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore; illumque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod, & dete-* B *stationem, &c.*

Ex his habemus, fidem, quæ est fundamentum Pœnitentię, non esse (vt mentitur Kemnitius) persuasionẽ, quòd actionibus Pœnitentiæ impetremus veniam peccatorum, & recõciliationẽ; sed quòd vera sint Dei promissa, & illud inprimis, iustificari impiũ per gratiã Dei per redemptionem, quæ est in Christo. Et simul habemus, non excludi fidem ac terrores à Pœnitentia, immò includi, non vt partes, sed vt caussas præcedentes Pœnitentiam: neque enim credere & terreri est pœnitere, sed ex fide & terroribus Pęnitentia gignitur. NEQVE multum refert, quòd in loco iam citato Conciliũ explicat iustificationem, quę in Baptismo acquiritur, non eam quæ in Sacramento Pœnitentiæ; nam idem est dispositionum & conuersionis progressus, licet Pœnitentiæ opera multò faciliora ad Baptismum, quã ad reconciliationem exigantur.

OCTAVO. Pag. 945. incredibili malitia vel inscitia, C ex can. 4. sess. 14. Concilij Tridentini Kemnitius colligit, totum Euangelium ex Pœnitentia à Catholicis tolli: *Quando*, inquit, *quartus Canon anathemate damnat eos, qui dicunt fidem conceptam ex Euangelio, vel Absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa esse peccata, necessariam partem esse Pęnitentiæ ad consequendam remissionem peccatorum; quid aliud facit, quã quòd totum Euangelium ex Pœnitentia tollit. & ipsam vocem Euangelij propriam sicut a Prophetis. Christo, & Apostolis tradita est, damnat?* Et pag. 946. *Quid reliquum erit Euangelio, si tollas inde Christum, fidem in Christũ et remissionem peccatorum, quæ fide per Christũ accipitur? & tamen Tridentinum Concilium non veretur anathemate damnare, si quis dixerit, partem Pęnitẽtiæ esse fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit sibi per Christũ remissa esse peccata.* Et pag. 947. *Ad perpetuam*, inquit, *rei memoriam notum sit veræ Ecclesiæ Dei: Concilium Tridentinum promittere Pęnitentiæ* D *recõciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, sine fide, quæ quidem ex Euangelio concepta sit, & qua quis credat per Christum sibi peccata remissa.* Hæc ille: qui quidem tam pueriliter errat, vt me sanè pudeat hæc tam leuia refutare; & non parũ Kemnitij, quamuis aduersarij, misereat. NEQVE. n. Concilium negat, fidem ex Euangelio conceptã ad Pęnitentiã esse necessariã: sed negat, tum fidem partem esse Pœnitentiæ, cùm ea potius (vt suprà diximus) Pęnitentiã gignat; tũ verò fidem, qua quis credit sibi remissa esse peccata: verã esse fidẽ ex Euangelio conceptã, cũ nihil nisi figmentum Lutheri iure dici possit. Euangelium. n. remissionem peccatorum omnibus verè Pęnitentibus promittit: sed vtrum hic aut ille veram Pœnitentiam habeat, Euangelium nunquam dicit, quare ex Euangelio fides illa cõ

cipi

cipi non potest, qua quis certò credat sibi remissa esse peccata. Sperare quidem possumus & debemus, vt Concilium docet, sess. 6. cap. 9. & sess. 14. cap. 4. Deum nobis propitium fore: sed certò id credere quo modo certò credimus articulos fidei, mera stultitia est.

Nono. Pag. 958. falsò tribuit S. Thomæ quod scripserit ad remissionem peccati requiri actum nostrum, qui sit meritorius, quia cadat sub libero arbitrio. Id enim neque vsquam S. Thomas scripsit, neque scribere potuit, nisi Theologiæ planè oblitus. Quis enim vel mediocris Theologus diceret, actum nostrum esse meritorium, quia cadat sub liberum arbitrium? quasi verò nõ possint multi actus sub liberum arbitrium cadere, nec tamen meritorij esse. Quid, quòd S. Thomas in 1. 2. q. vlt. art. 5. disertis verbis docet, neminem posse mereri gratiam iustificationis; cuius contrarium Kemnitius illi imponit?

Decimo. Similem omnino Kemnitius habet calumniam pag. 961. vbi sic ait: *Talis fides est Pontificiæ Pœnitentiæ, in nostra scilicet opera, non in Christum; talem misericordiam Dei volunt, nõ quæ sit gratuita, & gratis propter Christi meritum peccata remittat sed quæ operibus nostris tribuat mercedem, reconciliationem scilicet cum Deo, & remissionem peccatorum.* Hæc ille. Sed tantum abest, vt hæc sit Catholicorum senteñia, vt nullus sit Catholicorum, qui nõ toto corde anathema scribere paratus sit ijs, qui ita sentiunt, vt nos sentire Kẽnitius fingit.

Vndecimo. Pagin. 962. affirmat Scotum velle dilectionem Dei super omnia ex naturalibus viribus haberi posse, eamque esse dispositionem sufficientem immediatam & vltimam ad infusionem gratiæ. Deinde pag. 963. addit: *Et hoc est dogma Scholasticorũ, ad quod stabiliendum factum est hoc decretum.* Hic duo mendacia sunt. Vnvm Scholasticorum est illud dogma: nam Scotum, quem solum Kemnitius citat, longè aliter sensisse, fusè demonstrat Andreas Vega in lib. de Iustific. q. 10. & deinde quidquid de Scoto sit, constat S. Thomam, & meliorem Scholæ partem, contrarium omnino docere. Altervm est mendacium luculẽtius, Ad illud stabiliendum dogma, decretum Concilij Triden. esse formatum, quod habetur sess. 14. c. 4. & can. 5. Concilium enim in hoc ipso loco, Attritionem, quæ est imperfecta contritio, donum esse Spiritus sancti docet: ex quo rectè colligitur, multò magis ipsam Cõtritionem perfectam, quę dilectionem Dei super omnia includit, non ex solis naturæ viribus, sed Dei munere haberi. Et sess. 6. can. 3. his verbis sententiam istam damnat, quã ei Kemnitius affingere non veretur: *Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.*

Dvodecimo. Pag. 964. negat Kemnitius Lutherũ docuisse id, quod in Bulla Leonis X. damnatum legimus, Attritionem facere hominem hypocritam, & magis peccatorem: sed tñ Scholasticorum sententiam reprehendisse, quæ detestationem peccatorum per liberum arbitrium solis naturæ viribus productam, facit dispositionem sufficientem ad gratiam. Atqvi hęc est incredibilis audacia, cùm Verba Lutheri non vno in loco posita clarissima sint, neque vllam eiusmodi interpretationem admittant.

In sermone de Pœnitẽtia habito, anno M. D. XVII. ex quo articuli illi deprompti sunt, quos Leo X. damnauit; ita Lutherus loquitur: *Contritio duplici via paratur. Primò per discussionem, collectionem, detestationem peccatorum, qua quis (vt dicunt) recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorũ suorum grauitatem, damnum, fœditatem, multitudinem,* A *deinde amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, & alia, quæ possunt tristitiam ac dolorem excitare. Hęc autẽ tristitia facit hypocritam, immo magis peccatorem, quia solùm timore præcepti & dolore id facit: & tales omnes indignè absoluuntur.* Hæc ibi; vbi non damnatur Contritio, siue Attritio (vt Kemnitius dicit) quia fit ex solo libero arbitrio, sed quia nascitur ex timore præcepti, non ex amore iustitiæ.

Rursus idem Lutherus in lib. contra bullam Antichristi, posteaquam recitauit art. 6. à Leone damnatũ, vbi habetur ad verbum, quæ modò ex serm. de Pœnitẽtia citauimus, ita subiungit: *Meus certè est articulus, & Christianissimus, quem mihi innumerabilibus Papis & Papistis non sinam extorqueri.* Vtri, quæso, magis credendum, Luthero no articulum suum agnoscenti, an Kemnitio impudenter mentienti, nunquam Lutherũ ita sensisse?

B In assertione quoque omnium articulorum suorum, iterum recitat eundem sextum articulum, & suum esse fatetur, & multis argumentis confirmare nititur.

Denique in Resolutionibus super propositiones Lipsiæ disputatas, apertissimè dicit hæresim esse Pelagianam, admittere, Pœnitentiam inchoari ante dilectionẽ iustitiæ: vbi prorsus tollit primam partem Pœnitentiæ, quam Kemnitius, & Lutherani ceteri constituunt in illis terroribus fidem præcedentibus. Proinde nũc Luthero teste, Lutherani Pelagiani facti sunt: & ideo nõ mirum, si Kemnitius mauult impudenter Lutheri scripta negare, quàm Pelagianus haberi.

Decimo tertio. Pag. 967. mirabili stratagemate Kẽnitius Catholicis affingit, quæ sunt Lutheri propria. Reprehendit enim Scholasticos, quod doceant, Contritionem, si non oriatur ex dilectione Dei, sed ex timore iræ & iudicij diuini, etiamsi accedat fides petẽs C & statuens remitti nobis peccata propter Christum, tamen non esse salutarem, sed Iudæ Pœnitentiam. At hoc nũquam Scholastici docuerunt, sed Lutherum ita docentem Leo Pontifex: & Academiæ Catholicæ, & nuper Patres in Tridentino Concilio damnauerunt. Ita videlicet fideliter recitat sententias nostras Kemnitius. Atque hæc de calumnijs & mendacijs sufficiant.

CAPVT VII.

De nomine Pœnitentiæ.

Explicatis Hæreticorum mendacijs & calumnijs, nunc ad nõmen Pœnitentiæ veniamus. Aduersarij ab ipso Pœnitentiæ nomine fundamenta iacere incipiunt errorum suorum: & quia Poenitentia à pœna dicta videtur, & pœna referri potest tum D ad dolorem de peccatis præteritis, quẽ nos Contritionem vocamus, tum ad eã mulctam, quæ indicitur Pœnitentibus, quæque Satisfactio à Catholicis nominatur; propterea illi non libenter hac voce vtuntur, & pro eam Scripturis ferè vbique substituunt Resipiscentiã.

Laurentius Valla, qui velut percursor quidam Lutheranæ factionis videtur fuisse, in Annotatione ad ca. 7. posterioris ad Corinth. scribit, elegantiores voces esse μετάνοιαν & μεταμέλειαν Græcas, quã Pœnitentiã, Latinam, quòd Pœnitentia significet tristitiam commissi, illę mentis emendationem: atq; inde colligit, nihil agere eos, qui ex eo Pauli loco triplicem inducant Pœnitentiã, vnam quæ sit contritio, alterã, quæ sit confessio, tertiam quę sit Satisfactio, cùm apud Paulum duę illę voces μετάνοια, & μεταμέλεια tantùm inueniantur.

Erasmus, qui alter præcursor Lutheri dici potest, in Annotationibus noui Testamẽti ad ca. 3. Matth. & ali-

& alibi frequentissimè, mauult, resipiscere & resipiscentiam, quàm Pœnitere, & Pœnitentiam, esse vertendũ, vbi legimus μετανοεῖν, & μετάνοιαν. *Nostrum vulgus*, inquit, *putat esse Pęnitētiam agere; præscripta pęna quapiam, luere commissa: quòd apud Christianos, qui publicè peccassent, eiecti è cõsortio propalam affligerentur, eaq; satisfactio siue pęna, pœnitentia vocari cœpta. Qua quidē ex re non mediocris error Theologis quibusdam obrepsit, qui ꝗ Augustinus de Pęnitentia, hoc est, publica satisfactione scripsit, ad animi dolorē, quam Contritionē vocant, detorquent. Alioqui μετάνοια dicta est à μετανοεῖν, hoc est, à posterius intelligendo, vbi quis lapsus, re peracta tum demum animaduertit erratũ suũ.* Et infrà, non solùm vocem Græcam μετάνοιαν resipiscentiam sonare contendit, quod multi alij fecerunt, & inter alios Lutherus ipsum Erasmum auctorem citans in Resolutionibus: sed ēt, Pœnitentiam, quod fortè nullus est ausus, in resipiscentiam transformare conatur. Vult enim & hoc loco in cap. 3. Matth. & infrà in cap. 7. posterioris ad Corinth. non à pœna, sed à ponè tenēdo, Pęnitentiã ductã; quasi nihil sit aliud pœnitere, nisi posterius consilium tenere; siue, vt ipse loquitur, intelligere post factum, vnde & Græcis dicta est Metanœa.

Theodorus Beza annot. ad 3. cap. Matth. interpretationem eorum reprehendens, qui illud μετανοεῖτε non verterunt, Resipiscite, sed pœnitentiam agite; ita loquitur: *Quam interpretationem multas ob caussas repudio, sed ob eam potissimum, quod multi imperiti occasionem ex hoc dicēdi genere arripuerint falsarum opinionum de Satisfactione, quibus hodie agitatur Ecclesia.* Hæc ille. Scilicet imperiti, & (vt Erasmus loquebatur) vulgus de putandi sunt omnes, qui fidei simplicitatem cũ sanctis Patribus, & vniuersa Ecclesia tenent. Sic olim Berēgarius (Lanfranco teste in lib. de corpore Christi) Catholicorum sententiam, vulgi sententiam appellabat.

Porrò distinguit Beza vocem μετανοεῖν à voce μεταμέλεσθαι ac μετανοεῖν, quæ vox in Scripturis passim occurrit, propriè significare dicit, post factũ sapere, eiq; respōdere Latinã vocē, resipiscere, vnde est resipiscētia, & vocem Hebraicam שוב conuerti, vnde est תשובה conuersio: quod idem obseruauit Ioan. Caluinus lib. 3. Institut. cap. 3. §. 5. Vocem autem μεταμέλεσθαι, propriè significare dicit, post rem aliquam factam sollicitum esse, & anxium; atque huic voci, quæ nusquam ferè in Scripturis occurrit, cùm de cõuersione peccatoris agitur, respondere vult Latinam vocem, pœnitere, vnde est Pœnitentia; & Hebraicam נחם pœnitere, seu consolari.

Martinus Lutherus in epist. ad Vicarium sui Ordinis, quam scripsit anno M. D. XVIII. & extat in primo tomo operum eius, VVittembergæ excusorum, dicit se studio eruditissimorum virorum tandem didicisse, vocem Pœnitentiæ non significare odium, vel dolorem de vita præterita, vt olim dicebatur, sed significare amorem iustitiæ, & nouæ vitæ, & hoc nomen nihil habere amarũ, vel acerbũ, sed omnia grata, & dulcissima. Similia indicat idem Lutherus in ser. de Pœnitentia, & in Resolutionibus suarum propositionum.

Sed in eo multum errant doctores isti Grãmatici potiùs quã Theologi, ꝙ vocum significationes ex etymologia potius ducunt, quã ex cõi Scripturæ, & bonorũ auctorũ vsu. Nã si nō originem ac deriuationem, sed vsum spectemus harum vocum, videbimus non solũ נחם & μεταμέλεσθαι, sed etiam שוב, μετανοεῖν & ipsum præcipuè pœnitere, velit nolit Erasmus, externũ dolorem, ac pœnam ex interna conuersione profectam significare, & idcirco Latinum interpretem melius voce Pœnitentiæ vsum esse, quàm fecisset, si voce resipiscentiæ vti voluisset.

A Percurramus singulas voces. Vbi legimus in li. Iob, cap. ult. *Ago Pęnitentiam in fauilla, & cinere*, נִחַמְתִּי est in Hebręo. Ex quo intelligimus, verbum נחם nō aliquid dulce, vt Lutherus somniat sed amarum dolorem, & cum non solùm internam, sed etiam externam actionem comprehēdere: id quod ne Beza quidem negare ausus est.

Apud Ioëlem cap. 2. vbi habemus: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu, & planctu*, vox שובו non potest ad solam animi mutationē referri, cùm tam perspicuè Dominus iubeat eos cõuerti in ieiunio, fletu & planctu: proinde conuersio, quam vox illa Hebraica significat, internam & externam simul actionem comprehendit.

Sed veniamus ad Græcam vocem μετάνοιαν, de quã potissimum controuersia est. Mat. 11. & Luc. 10. *Si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in*
B *te olim in cilicio & cinere Pœnitentiam egissent.* Apud vtrumque Euangelistam est vox μετενόησαν quam omnino absurdè Beza reddidit: *Resipuissent*. Quid enim est, in cilicio & cinere sedendo resipiscere? certè resipiscentia, si propriè accipiatur, saccum & cinerem pręcedit, nemo enim saccum induit, & in cinere sedet, nisi antea resipuerit: Dominus autem actionem pœnalē significat, quæ tum assumitur & exercetur, dũ quis mœstus & dolēs in sacco & cinere sedet. Itaque μετενόησαν eo loco nihil aliud significare potest, nisi, corde simul & corpore auersari peccata præterita, & vindictam de illis à semet repetere.

Similis locus est Mat. 12. & Luc. 11. vbi Dominus Niniuitas laudat, ꝙ egerint Pœnitentiam in prędicatione Ionæ, & vtitur eodem verbo μετανοεῖν: quæ fuerit autem Pœnitentia Niniuitarum, scribitur Ionæ 3. nimirum ieiunia, cilicia, preces ad Deum.

C Ad hæc in posteriore ad Cor. epist. cap. 12. extremo: *Metuo*, inquit Apostolus, *ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt Pœnitentiam super immunditie, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.* Hoc etiam loco verbum μετανοησάντων vertitur à Beza: *Resipuerunt*, omnino contra proprietatem Græci, Latinique sermonis. Nam nec Latinè dicitur, Resipiscere super peccatum; & Græcè illud ἐπὶ coniunctũ Datiuo, vt hoc loco ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ, caussã significare solet, ac pro eo poni quod est OB vel PROPTER. Si quis autem dicat, Pœnitentiam esse agendã ob peccatum cõmissum, rectissimè dicet, est enim culpa caussa pœnæ, cùm ex culpa obligatio nascatur ad pœnam: at resipiscendum ob culpam, non nisi absurdè diceretur, non enim culpa resipiscentiæ caussa haberi potest, cùm non ex culpa, sed ex bona aliqua aspiratione resipiscentia oriatur.

NEQVE solùm Scripturæ diuinæ vsus, sed etiã au-
D ctores tum Græci, tum Latini hāc vocem μετάνοιαν accipiunt nō pro sola resipiscentia, sed ēt pro detestatione præteritæ culpæ, & vindicta, quam quis de se ob eã culpam expetit. Sic accipit S. Basilius in oratione de fame & siccitate, vbi μετάνοιαν appellat externam Pęnitētiam Niniuitarum: & Poëta Latinus AVSONIVS in illo Epigrammate de occasione & pęnitentia, eodem modo accepit, cùm ait:

Sum Dea, quæ facti non factiq; exigo pœnas:
Nempe vt pœniteat sic Metanœa vocor.

Neque probabile est quod scribit Beza loco citato, Ausonium metri caussa posuisse Metanœam pro Metamelia. Voluit enim Ausonius proprium nomen eius simulachri, quod vulgò, POENITENTIA dicebatur, exprimere; & quia Latinum nō extabat apud Ciceronē, & alios antiquos probatos auctores: *Sum Dea*, inquit, *cui nomen nec Cicero ipse dedit*, Græcũ substituit pro Latino. Non est autem credibile, eum qui propriũ nomen reddere volebat, alienum supposuisse, præsertim

cum

cùm facilè potuerit poëtica licentia dicere: *Nempe vt pœniteat, Metamelia vocor*, producendo primam syllabam vocis *Metamelia*, vt similem produxit VIRGILIVS: *Italiam fato profugus, &c.* immò Græcis solenne est primam producere, cùm tres breues in aliqua voce occurrunt.

LACTANTIVS lib.6.cap. 24. scribit quidem Metanœam Latinè reddi posse Resipiscentiam: sed explicat, per Resipiscentiam non debere intelligi solam mentis mutationem: *Resipiscit autem*, inquit, *quem errati piget, & seipsum castigat dementiæ, & confirmat ad rectius viuendum*. Atque hæc de Græca voce.

PORRO vox Latina POENITENTIA non est quidem apud Ciceronem, vt neq; etiam Resipiscentia, tamen verbum Pœnitendi, vnde sine dubio Pœnitentia dicta est, apud Ciceronem non eam vim habet, quam credit Erasmus, sed quam veteres Grammatici, qui à pœna, non à ponè, Pœnitere & Pœnitentiam deriuarunt. In 4. Tusculana extrema: *Quomodo*, inquit CICERO, *si naturalis esset ira, aut alius, alio magis iracundus esset; aut finem haberet priùs quàm esset vlta, vlciscendi libido; aut quenquam pœniteret, quod fecisset per iram? vt Alexandrum Regem videmus, qui cùm interemisset Clytum familiarem suum, vix à se manus abstinuit: tanta vis fuit pœnitendi.* Quo loco vox POENITENDI non significat solam agnitionem erroris, sed detestationem facti, cum desiderio puniendi.

OVIDIVS quoque in eadem significatione verbũ, Pœnitere, accepit lib. 1. de Ponto, cùm ait:

Pœnitet ô, si quid miserorum creditur vlli,
Pœnitet; & facto torqueor ipse meo.
Cumque sit exilium, magis est mihi culpa, dolori:
Estque pati pœnam, quàm meruisse, minus.

IAM verò apud Ecclesiasticos auctores, nomen Pœnitentiæ non pro sola erroris agnitione, & mentis mutatione, sed etiam pro vindicta, quam de se sumit peccator, sæpenumerò vsurpari, superuacaneum erit ostendere: ita passim testimonia Patrum occurrunt. Certè TERTVLLIANVS cùm in lib. de Pœnitentia ait: *Confessione Pœnitentia nascitur, Pœnitentia, Deus placatur*, non potest Pœnitentiam pro resipiscentia accipere; cũ non ex confessione resipiscentia, sed confessio ex resipiscentia oriatur. Itaq; Pœnitentiam, pœnam sponte assumptam ad peccatũ puniendum vocauit: quo sensu scripsit etiam S. CYPRIANVS in serm. 5. de lapsis: *Pœnitẽtia crimine minor nõ sit.* Et S. AVGVSTINVS in epist. 108. ad Seleucianam: *Est*, inquit, *Pœnitentia, bonorũ & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus dicentes: Dimitte nobis debita nostra.*

DENIQVE vnde vox, Pœnitentia, diphthongum haberet, quam habet vox Pœna, si à Ponè, vt vult Erasmus, & non à Pœna deriuaretur? Maneat igitur, omnes Pœnitentiæ voces, Hebraicam, Græcam, & Latinam, secundum scripturæ, & bonorum auctorum vsum, nõ solam mentis mutationem, aut erroris agnitionem, sed etiam detestationem peccati, & vindictam spontè assumptam significare.

CAPVT VIII.

Proponitur Controuersia prima.

An Pœnitentia sit Sacramentum propriè dictum.

CONTROVERSIA PRIMA, quæ est de genere, sitne videlicet Pœnitentia Sacramentum propriè dictum, quatuor partes habebit. PRIMO enim explicãdus erit quæstionis status. DEINDE asserendæ sententiæ A aduersariorum. TERTIO asserenda & propugnãda veritas. POSTREMO obiectiones contrariæ diluendæ.

Vt igitur controuersiæ status aperiatur, illud imprimis ponimus, non de quauis Pœnitentia controuersiam esse: potest enim, vt ad præsentem disputationem pertinet, vera Pœnitentia vel in sola mentis conuersione, atq; interna peccati detestatione consistere, vel etiam externis signis, mœrore, lachrymis, confessione, corporis afflictatione se prodere. Et quidem conuersio illa mentis ad Deum, etsi semper necessaria fuerit ad reconciliationem, & virtus quædam sit non exigua; tamen nisi signa externa adiuncta habeat, Sacramentum dici non potest: neque de hac re vlla controuersia est.

Posse autem, & vt plurimum solere, veram Pœnitẽtiam signa externa adiuncta habere, ex sacris literis paulò antè probatum est. Dominus enim Matth. 11. in cinere & cilicio Pœnitentiam acturos fuisse dicit Tyrios, & Sidonios, si prædicatũ eis fuisset: & Matth. 12. B laudat idem Christus Pœnitentiam Niniuitarum, quã externam fuisse testatur Ionas cap. 3.

Ipsi etiam aduersarij licet satisfactiones reijciant, tamen opera externa laboriosa in signum Pœnitentiæ, non reijciunt. Caluinus lib. 3. Instit. ca. 3. §. 15. *Quo seueriores*, inquit, *in nos sumus, eò debemus sperare magis propitium ad misericordiam Deum, & certè fieri non potest, quin anima iudicij horrore perculsa, partes vltionis in exigẽda de se pœna occupet.* Et Kemnitius in 2. par. Examin. in disputatione de Satisfactione pag. 1072. scribit, non reijci à suis opera laboriosa, vt fructus, & signa veræ Pœnitentiæ.

De hac igitur Pœnitentia, quæ signis externis proditur quæstio est, an Sacramentum dici debeat. Sed neq; de omni eiusmodi Pœnitẽtia cõtrouersia est: satis enim inter nos & aduersarios conuenit, Pœnitentiam Niniuitarum, & aliorum qui ante Christi aduentum vixerunt, Sacramentum nouæ legis, de quo nunc agimus, nequaquam esse potuisse. Sed neque Pœnitentiam eius- C modi, etiam post Christi aduentum & passionem Sacramentum facimus vel nos, vel aduersarij, si nulla sequatur Absolutio. Absolutionis autem ritum aliquem ferè omnes agnoscunt, licet de vi & efficacia Absolutionis, de Ministro, qui eam pronunciat, deque alijs multis rebus ad Absolutionem pertinentibus, multæ sint inter nos & aduersarios quæstiones.

Hic igitur status controuersiæ est: An Pœnitentia signis externis manifestata, accedente ad eam verbo Absolutionis, sit Sacramentum nouæ legis propriè dictum. Illum enim ritum reconciliandi lapsos post Baptismum, qui ex Pœnitentia signis externis prodita, & verbo Absolutionis constet, Catholici verũ ac propriè dictum Sacramentũ esse affirmant; Hæretici negant.

Kemnitius more suo dum queritur à Catholicis cõtrouersiæ statum confundi, ipse eum mira fraude confundit. Quia enim statu rectè constituto, videbat magnam Lutheranorum partem, & ipsum Confessionis D Augustanæ auctorem à Catholicis non dissentire, ne ipse cum suis tam apertè pugnare videretur statũ quæstionis lõgè alium esse finxit, quàm reuera sit. Is igitur pag. 905 & 908. hunc esse cõtendit statum controuersiæ: Vtrum peccatores post Baptismum quærentes reconciliationem cum Deo abducendi sint à fide obediẽtiæ, passionis, & satisfactionis Christi, ad fiduciã actionis propriæ Contritionis, Confessionis, & Satisfactionis ita vt istæ actiones, accedente ad eas verbo Absolutionis, sint Sacramentum, & caussa efficiens remissionis peccatorum.

AT ista quæstio si inter nos esset, non esset certè illa quam Catholici proponunt, cùm si quærunt: Sitne Pœnitentia Sacramentum propriè dictum; sed esset alia quæstio à priore dependens, nimirum: Quale sit Pœnitentiæ Sacramentum. Prius enim componenda est cõtrouersia, An Pœnitentia Sacramentum sit, quàm

Kemnitius fraudulenter dissimulare conatur: deinde A quærendum, Quale tandem Sacramentum sit.

Quid, quòd quæstio quam Kemnitius depingit, ac fingit, nulla est omnino? non enim Catholici (vt etiam superiore capite breuiter ostendimus) vsquam disputant, peccatores à fide obedientiæ, passionis, & satisfactionis Christi abducendos esse ad fiduciam actionis propriæ: sed contra omnes vno ore clamant, totã vim Sacramenti Pœnitentiæ, vt aliorum omnium Sacramentorum, à merito obedientiæ, passionis, & satisfactionis Christi pendere, neque absque fide in Christum, vllum à peccatis absolui, vel reconciliari cum Deo posse. Porrò vim Sacramentalem, quæ efficienter atque instrumentaliter concurrit ad remissionem peccatorum, propriè ac præcipuè in verbo, quod sacerdos Dei nomine pronunciat, dum absoluit, constituunt; vt perspicuum est ex S. Thoma in 4. sent. dist. 18. q. 1. artic. 2. actiones autem pœnitentis solùm concurrunt ad remissionem peccatorum efficiendam, quatenus vim Sacramentalem à verbo Absolutionis, à quo formantur, B participant.

Neque his repugnat, quòd Pœnitentiam ipsam, quæ in actione peccatoris consistit, Sacramentum appellamus: nomen siquidem Sacramenti, materiæ aptius tribui solet, quàm formæ, licet forma aut sola, aut præcipuè vim efficiendi contineat. Sic Baptismus ablutionem, hoc est, materialem partem propriè significat: illa autem verba: *Ego te baptizo, &c.* non Sacramentum, sed formam Sacramenti nominare solemus. Sic panem consecratum, Sacramentum dicimus: illa autem verba: *Hoc est corpus meum*, Sacramentũ nõ dicimus. Sic vnctionem confirmandorum, & vnctionem ægrotantium, Sacramentum vocamus potiùs, quã verba quibus Sacramenta illa perficiuntur. Sic deniq; Matrimonium, siue coniunctionem viri cum fœmina, nõ autem illa verba: *Ego te accipio in meam*, Sacramẽtum appellamus.

Huc accedit, quòd si actiones pœnitentis efficientes caussæ dicerentur remissionis peccatorum, nõ mi- C nus propriè & principaliter quàm ipsa Absolutio: nõ tamen ex caussæ dicerentur, nisi vt instrumenta Dei, & ideò nihil omnino detraheretur de efficientia Dei, & merito passionis Christi. Nam ipsa etiam Absolutio, & ablutio, & Eucharistiæ consecratio, actiones humanæ sunt: & tamen quia per eas actiones, vt per sua quædam instrumenta, Deus operatur, & Christi merita nobis applicat; nemo queritur abduci homines à merito Christi ad fiduciam actionis humanæ, quando ab homine baptizari, vel absolui, vel Eucharistiam ab homine consecratam sumere iubetur.

Verus igitur status quæstionis est, quem nos constituimus. Vtrum Pœnitentia signis externis declarata, cum verbo Absolutionis, sit verè, proprieque dictum nouæ legis Sacramentum.

CAPVT IX.

Explicantur sententiæ Aduersariorum de proposita quæstione.

POENITENTIAM Sacramentum esse, primi negarunt Montanistæ, & Nouatiani: quanquam ij nõ Sacramenti solùm rationem, & nomen, sed etiam potestatem reconciliandi peccatores, & omnem omnino ritum Ecclesiasticum reconciliationis sustulerunt. Neque verò, vt nonnulli falsò existimant, Pœnitentiam, & spem veniæ à Deo obtinendæ, Hæretici suprà nominati tollebant è medio, sed solùm ab Ecclesia solui ac reconciliari posse eos, qui post Baptismum fuerant lapsi, negabant.

De Montanistis S. HIERONYMVS in epist. ad Marcellam de erroribus Montani: *Illi*, inquit, *ad omne penè delictum Ecclesiæ obserant fores: nos quotidie legimus: Malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem.*

De Nouatianis refert Socrates lib. 4. histor. cap. 23. Nouatianum ipsum, quẽ ipse Nouatum vocat, ad Ecclesias omnes scripsisse, vt eos qui simulachris immolassent, minimè ad misteria admitterent, sed hortarentur ad Pœnitẽtiam, remissionemq; permitterent Deo, qui potest & habet auctoritatem remittendi peccata. Idem ex Cypriano lib. 2. epist. 4. & ex Ambrosio lib. 1. de Pœnitentia, c. 2. colligit. Monet autẽ AMBROSIVS, Nouatianos sui temporis nonnihil remisisse de rigore maiorum suorum: *Aiunt*, inquit, *se exceptis grauioribus criminibus relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem auctor vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini Pœnitentiam dandam putauit.* Et paulò pòst: *In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententiã, quia distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini.*

QVIA verò auctore huius hæresis post Mõtanũ alij Nouatum, alij Nouatianum vocant; sciendum est, Nouatum Presbyterum Carthaginẽsem, primum fuisse, qui post Montanum hanc hæresim excitauit: ab illo enim seductum fuisse Nouatianum Romanum Presbyterum, qui eum Cornelio in schismate sedit, intelligi potest ex Paciano in epist. 3. ad Sympronianum, & ex Hieronymo in libro de vtris illustribus, in Nouatiano. Quare idem Hieronymus in secundo libro aduersus Iouinianum, & Augustinus libro de Hæresibus, ca. 38. Nouatum auctorem hæresis faciunt: Græci hæc nomina confundunt, & vtrumque Nouatum vocant.

Hanc antiquissimam hæresim iam olim damnatam iterũ excitare conatus est Lutherus, & qui post eum surrexerunt falsi Prophetæ, Zvvinglius, Caluinus & ceteri. Nam etiamsi recõciliationem quandam lapsorum post Baptismum agnoscunt, in quo discrepare videntur à Nouatianis: tamen veram & iudiciariam potestatem peccata remittendi, non minus sacerdotibus negant Lutherani, quàm olim negarent Nouatiani.

Verum autem & propriè dictum Sacramentum esse Pœnitentiam, primus negauit hoc nostro seculo Lutherus, sed timidè, & inconstanter: nam in lib. de captiuit. Babyl. non procul ab initio: *Principiò*, inquit, *neganda mihi sunt septem Sacramenta, & tantùm tria pro tempore ponenda, Baptismus, Pœnitentia, Panis.* Sed in eodem libro, extremo, Pœnitentiam ad Baptismum reuocat, & ex tribus duo facit. *Propriè*, inquit, *ea Sacramenta vocari visum est, quæ annexis signis promissa sunt: quo fit, vt si rigide loqui volumus, tantùm duo sint in Ecclesia Dei Sacramenta, Baptismus, & Panis, cũ in his solis & institutum diuinitùs signum, & promissionẽ remissionis peccatorum videamus. Nam Pœnitentiæ Sacramentum, quod ego his duobus accensui, signo visi- D bili & diuinitùs instituto caret, & aliud non esse dixi, quàm viam ac reditum ad Baptismum.* Hæc ille. Idem tũ Lutherus, cùm alibi sæpe, tũ in propositionibus aduersus Louanienses, quas edidit anno M.D.XLV. propositione 35. Pœnitentiã Sacramentum esse concessit.

Philippus Melanchthon in locis communibus editis anno M.D.XXII. apertè negauit hoc Sacramentum: sic enim loquitur in tit. de Pœnitentia: *Pœnitentiam non esse signum, nihil obscurum est: est enim Pœnitentia vetustatis nostræ mortificatio, & renouatio spiritus. Sacramentum eius, vel signum non aliud nisi Baptismus est: atque hic omnium rectissimè vocetur Sacramentum Pœnitentiæ.* Idem tamen Philippus Lutherum suum sequutus, in libris postea editis, Pœnitentiam Sacramẽtum esse docuit, ac præsertim in Apologia Confessionis Augustanæ.

Et

Et quoniam Matthias Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, c. 18. & Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 903. scribere non verentur, Apologiam Confessionis Augustanæ non agnoscere hoc Sacramentum nisi impropriè, & modo quodam, non autem simpliciter & propriè; verba ipsa Apologię adferenda sunt, vt duo isti Lutherani non solùm ab Ecclesia Catholica, sed etiam ab Apologia Confessionis Augustanæ, in cuius verba iurauerant, defecisse intelligantur. Sic igitur habet Apologia in cap. de numero & vsu Sacramentorum: *Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facilè est iudicare, quæ sint propriè Sacramenta. Nam ritus ab hominibus instituti, non erunt hoc modo propriè dicta Sacramenta: non est enim auctoritatis humanæ, promittere gratiam. Quare signa sine mandato Dei instituta, non sunt certa signa gratiæ, etiamsi fortasse rudes docent aut admonent aliquid. Verè igitur sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est Sacramentum Pœnitentiæ: nam hi ritus habent mandatum Dei, & promissionem gratiæ, quæ est propria noui Testamenti. Certò enim debent statuere corda, cùm baptizamur, cùm vescimur corpore Domini, cùm absoluimur, quod verè ignoscat nobis Deus propter Christum.* Hæc ibi: vbi Apologia PRIMO appellat Pœnitentiæ Sacramentum, propriè ac verè Sacramentum: SECVNDO, dicit habere ritum diuinitùs institutum, & gratiæ promissionem, cùm tamen Kemnitius ideo solùm neget esse propriè Sacramentum Pœnitentiam, quòd eam carere existimet ritu diuinitùs instituto. TERTIO coniungit perpetuò eum Baptismo, & Cœna Domini, quæ sunt omnium consensu verè ac propriè Sacramenta. QVARTO, separat ac distinguit à ritibus humanis, qui non sunt propriè Sacramenta. Poteratne igitur Apologia clariùs asserere, Pœnitentiæ Sacramentum verè ac propriè Sacramentum esse?

ADDE, quòd in Locis communibus editis anno M. D. XLIII. in titulo de numero Sacramentorum idem Philippus sic loquitur: *Cum autem vocabulum Sacramenti de cærimoniis intelligitur institutis in prædicatione Christi; numerentur hæc Sacramenta; Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ sunt externi ritus, & sunt signa totius Euangelij, & quidem propriè sunt testimonia remissionis peccatorum, seu reconciliationis, de qua præcipuè dicitur in definitione vsitata: Sacramentum est signum gratiæ, id est, reconciliationis gratuitæ, quæ propter Christum donatur, & in Euangelio prædicatur.* Satis igitur constat, Philippum, & Lutherum reuocasse priorem illam sententiam, quàm initiò docuerant.

Sed erroris ab illis introducti, ac posteà deserti, non defuerunt qui patrocinium susciperent: ac primùm Zvvinglius in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Sacramentis, & Zvvingliani omnes, Pœnitentiam à numero Sacramentorum remouent. Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 15. & sequentibus, non negat solùm Pœnitentiæ Sacramentum, sed etiam multis argumentis nullum eiusmodi Sacramentum esse conatur ostendere: quod idem facit in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 6. cap. 15. Caluinum sequitur suus Beza in Confessione fidei, cap. 7. art. 11. nec desunt multi ex his qui Lutherani dici volunt, & in verba Confessionis Augustanæ & eius Apologiæ iurarunt, qui ad Sacramentarios in præsenti quęstione defecerint; vt Nicolaus Selneccerus in 2. parte suæ Pædagogiæ, vbi de numero Sacramentorum tractat: Ioannes VVigandus in Methodo doctrinæ Ecclesiæ Magdeburgensis, c. 14. Matthias Illyricus in præfatione libri, qui inscribitur: *De sectis & dissidijs Corruptorum*. Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij, in prima disputatione de Pęnitentia: alijq́; deniq; nō pauci, quos nihil attinet recensere.

A Aduersus hunc errorem edidit Synodus Tridentina canonem primum sess. 14. in hæc verba: *Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse verè ac propriè Sacramentum, pro fidelibus quoties post Baptismum peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à* CHRISTO *Domino nostro institutum, anathema sit.*

CAPVT X.

Pœnitentiam Sacramentum esse propriè dictum.

NVNC ad veritatem confirmandam accedamus. Ac primo quidem loco habemus verba Domini Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ex quibus verbis duo colliguntur, quæ ad omne Sacramentum propriè B dictum constituendum, & requiruntur, & sufficiunt; ritus externus siue symbolum diuinitùs institutum, & promissio gratiæ iustificantis, illi ritui siue symbolo annexa.

Nam cùm Dominus Apostolis potestatem concesserit remittendi peccata hominibus, dubitari non potest, quin signo aliquo externo eam potestatem exerceri voluerit: neque enim homines, qui corporales sunt, peccata sibi remitti intelligerent, nisi voce aut signo aliquo externo ac sensibili remitterentur. Neque Aduersarij id negant: agnoscunt enim ex hoc testimonio diuinę Scripturę rectè colligi verbum Absolutionis etiam priuatæ, vt patet ex Kemnitio 2. par. Examin. pag. 916. & 917. & ex Caluino lib. 3. Instit. cap. 4. §. 12. & 14. Verbum autem signum corporale, ac sensibile est. NEQVE solùm ritus externus absoluentis, sed etiam ritus externus pœnitentis ex eodem testimonio rectè colligitur: neque enim peccata remitti debent, nisi ijs, qui se peccata habere, eaq́ue sibi displicere C testantur. Nam vt ij absolui nequeunt, qui ligati non sunt; ita nec ij, qui solui nolunt: nolunt autem solui, qui non adferunt animum paratum, vt oportet, id est, qui sine fide ac Pœnitentia accedunt. Quare ipsi etiam aduersarij absoluendos non putant eos, qui Pœnitentiæ signa nulla ostendunt, quiq́ue absolutionem non petunt: *Priuata absolutio*, inquit Kemnitius pag. 916. *contritis, & fide petentibus consolationem, remittit peccata.* Habemus igitur symbolum, seu ritum externum, eumq́; duplicem; signa Pœnitentiæ, & verbum Absolutionis.

Promissionem verò gratiæ iustificantis nusquam Dominus apertius exposuit, quā hoc loco: quid enim est peccatorum remissio, nisi iustificatio?

Hoc testimonium varijs modis Hæretici deprauare conantur: sed duo sunt præcipua ipsorum effugia. VNVM est omnibus commune, loqui Dominum de remissione peccatorum, non Iudiciaria, & ex potestate D quadam quasi Prætoria, sed per Euangelij prædicationem: *Illis enim*, inquiunt, *Minister peccata remittit, in quibus prædicando fidem excitat, qua remissio ipsa apprehenditur.*

SED etiamsi solùm de remissione per annunciationem Euangelij Dominus loqueretur, adhuc aduersarij Sacramentum negare non possent: siquidem ipsi omnia Sacramenta nihil aliud esse volunt, nisi quandam Euangelij annunciationem ad excitandam fidem institutam. Quemadmodum igitur aquæ aspersio cum verbo: *Ego te baptizo*, Sacramentum est etiam apud aduersarios, licet illud: *Ego te baptizo*, referatur ad excitandam fidem, per annunciationem ablutionis nomine Dei factam: sic etiam signum Pœnitentiæ, quod peccator ostendit dum petit absolutionem, cum verbo: *Ego te absoluo*, Sacramentum censendum est, licet ipsorum opinione, illud:

Ego te absoluo. referatur ad excitandum fidem, per annunciationem absolutionis nomine Dei factam; debere autem Absolutionem in particulari applicari, Lutherani concedunt. vt suprà citauimus ex Kemnitio in 2. part. Exam. pag. 916. & ex Caluino lib. 3. Instit. cap. 4. §. 14.

ALTERVM effugium est Caluini in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 6. ca. 14. vbi posteaquam dixerat, Catholicos ex loco iam citato Euangelij colligere institutionem Sacramenti Pœnitentiæ; Respondet, verba illa Euangelij: *Quorum remiseritis peccata.* pertinere ad remissionem peccatorum, quæ tum efficitur, cùm per verbum prædicationis, impij & infideles conuertuntur ad fidem, & per Baptismũ ad Ecclesiam adiunguntur. *Quis,* inquit, *ignorat, munus Apostolis illic fuisse iniunctum, quo erga extraneos fungerentur? ea legatio est, quæ per Euangelium defertur in Ecclesiam nondum cooptatis.* Idem etiam habet Kemnitius in 2. part. Examinis. pag. 915. vbi hanc expositionem probat ex cap. vlt. Lucæ, vbi Dominus iussit prædicari Pœnitentiam, & remissionem peccatorum in nomine suo per omnes Gentes; hæc enim loca cùm de re eadem tractent, se inuicem explicant.

RESPONDEO, duobus modis potest intelligi locus Euangelij, qui habetur Ioan. 20. Vno modo, vt data sit Apostolis auctoritas peccata remittendi tum Infidelibus, tum Fidelibus. Altero modo, vt solùm Fidelibus.

PRIOR expositio est S. Cyrilli in eum locum; & eã sequi videntur aduersarij. Nam Kemnitius loco citato, & etiam pag. 920. apertè declarat, generalem esse promissionem Ioan. 20. quæ tam ante Baptismum, quàm post Baptismum locum habeat.

Caluinus autem tametsi in Antidoto ita loquitur, vt videatur eam promissionem restringere ad solos infideles; tamen alibi se ipse explicat. Siquidem lib. 3. Instit. ca. 4. §. 12. dicit Ministris esse iniunctum, vt de remissione peccatorum certiores reddant fidelium conscientias, & probat ex hoc loco Ioannis; & paulò pòst §. 14. ex hoc eodem loco colligit priuatam absolutionẽ, quæ datur in Ecclesia pœnitentibus: *Non vulgare,* inquit, *aut leue solatium est, habere illic præsentem Christi legatum, reconciliationis mandato præditum, à quo denunciari sibi Absolutionem audiat. Hic vtilitas Clauium meritò commendatur, cùm ritè, quo ordine & qua religione decet, ista peragitur legatio. similiter cùm is, qui se ab Ecclesia quodammodo abalienauerat, restituitur in fraternam veritatem, accepta venia. Quantum beneficium est, quod sibi ab ijs ignosci intelligit, quibus dixit Christus: Quibuscunque remiseritis peccata in terris, remissa in cœlo erunt?* Et lib. 4. Instit. cap. 1. §. 22. disertis verbis affirmat, generalem esse promissionem, immò magis in fidelibus, q̃ in infidelib. locũ hẽre: *Non enim,* inquit, *cum Apostolis mãdatum dedit Christus, & potestatem contulit remittendi peccata, hoc tantum voluit, vt eos soluerent à peccatis, qui ab impietate ad Christi fidem conuerterentur: sed magis vt hoc officio fungerentur perpetuò inter fideles.* Et probat ibidem Caluinus hoc ipsum ex Apostoli Pauli certissimo testimonio: nã 2. Cor. 5. Apostolus ad fideles scribens, eosq́ue exhortans ad reconciliationem cum Deo ob culpas post Baptismum admissas: *Deus,* inquit, *posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos; obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Neque dubitari potest, vt etiam Caluinus non dubitat, quin verbum reconciliationis tunc in Apostolis positum fuerit, cùm dictum est eis à Christo: *Quorum remiseritis peccata, &c.*

Posita hac expositione, satis facilè colligimus Sacramentum Pœnitentiæ. Nam, vt Cyrillus in hunc locũ docet, Christus dedit quidẽ Apostolis potestatem peccata remittendi ac retinendi, tùm infidelibus, tùm fidelibus: sed nõ eodem modo. Infidelibus enim remitti voluit per Baptismum, & retineri per exclusionem à Baptismo, si fortè indigni eo censeantur: at fidelibus remitti noluit per Baptismum, sed per alium ritum, nimirum per reconciliationem pœnitentium. Sicut igitur potestas remittendi infidelibus peccata, non sine Sacramento quodam exercetur, ita nec potestas remittendi fidelibus: proinde reconciliatio fidelium post Baptismum Sacramentum quoddam est.

NEQVE hæc negare aduersarij possunt, cùm admittant ex his verbis Domini, colligi priuatam Absolutionem à Domino institutam, qua post Baptismum reconcilientur. De qua re sic loquitur Kemnitius, pag. 902. *Hoc etiam apud nos extra controuersiam est, Deum in Scriptura instituisse & ordinasse certa media, per quæ lapsis post Baptismum, si conuertantur beneficium mortis Christi vult applicare, & obsignare ad reconciliationem, & remissionem peccatorum.* Hęc ille. Ea media nos contendimus verum Sacramẽtum cõtinere, cùm sint corporalia, à Deo instituta, & promissionem habeant gratiæ iustificantis, vt ipsi concedunt.

Et hæc dixerim, si prior illa expositio admittatur; sed tamen videtur omnino POSTERIOR expositio probabilior. Nam S. Ioannes non solet eã repetere, quę alij Euangelistæ scripserunt, nisi fortè cùm aliquid circa eandem historiam addendum iudicat. Iam de mandato Baptismi administrandi satis apertè scripserant Matthæus, & Marcus in vlt. cap. Euangelij: & iam etiam ante passionem suam Dominus dederat Apostolis baptizandi potestatem, vt idem Ioannes testatur cap. 4. nulla igitur caussa erat, cur aut Dominus post resurrectionem suam hanc potestatem Apostolis daret, aut id scriberet Ioannes.

PRÆTEREA potestas Clauium datur hoc loco sanctis Apostolis, vt Catholici & Hæretici concedunt: potestas autem Clauium non est ad Baptismum necessaria, cùm non soli ministri Ecclesiastici, quibus claues dantur, sed etiam laici, immò etiam non Christiani Baptismum, aliquando dare possint.

ADHÆC, potestas Clauium sine dubio, Iudicialis quædam potestas est, vt alio loco probaturi sumus: nõ autem iudicant Christiani de Infidelibus, sed de Fidelibus tantum: *Quid ad me,* inquit Apostolus 1. Corin. 6. *de his qui foris sunt iudicare?* Igitur hoc loco potestas datur Ecclesiæ Præpositis, fidelibus tantùm baptizatis peccata remittendi, eosque certo ritu post Baptismum reconciliandi.

Quare Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, & alij in hunc locum: & rursus Chrysostomus in 3. lib. de Sacerdotio. Ambrosius in lib. 1. de Penitẽtia, c. 2. cùm hunc locum exponunt, nullam Baptismi mentionem faciunt, Pacianus in epist. 3. ad Sympronianũ, refellit Nouatianos, qui hoc loco volebant, datam Ecclesiæ potestatem soluẽdi Catechumenos per Baptismũ.

NEQVE vim vllam habet argumẽtum Kemnitij ex vlt. cap. Lucę: falsù enim assumit Kemnitius, de re eadẽ loqui Ioannem, & Lucam. Nam longè aliud est, prædictum esse à Prophetis, prædicãdam esse Pœnitentiam, & remissionem peccatorum in Christi nomine per omnes Gẽtes, quod scribit Lucas: aliud, accepisse Apostolos à Domino Spiritum sanctum, & cum eo potestatẽ remittendi ac retinendi peccata, quod scribit Ioãnes. NEQVE dubium est, quin Lucas de ea Pœnitentia loquatur, quæ Baptismũ præcedit, quæq́; propriè Gentibus ad fidem adducendis conuenit, de qua loquitur Petrus Acto. 2. cũ ait: *Pœnitẽtiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum:* cùm Ioãnes aut generatim de omni Pœnitentia, aut solùm de ea quæ post Baptismũ agitur, verba faciat. DENIQVE iam diximus, Ioannis consuetudinem non esse repetere quæ ceteri scripserunt.

Quod si posterior hæc expositio admittatur, euacuatum est planè obiectum aduersariorum. Habemus igitur ritum absoluendi, per verbum reconciliationis,

vt

vt Apostolus loquitur, externum ac sensibile, cum promissione remissionis peccatorum in Euangelio fundatum, ipsis etiam aduersarijs testibus: ex quo quid ad Sacramenti propriè dicti rationem desit, omnino non video.

Sed vt clarius omnia perspiciantur, & aduersarij euidentius conuincantur, conferamus hunc ritum quem ex Scriptura deduximus, cum definitionibus, quibus tum Catholici, tum Hæretici Sacraméti naturam atq; essentiam explicare solent. Catholici Sacramétum esse volunt sacræ rei signum: sic autem definitionem suá exponunt, vt per signum intelligant signum practicũ, atque efficax, quod significando efficiat; per rem sacrá, gratiam iustificationis, quæ tunc à Deo in animam infundatur, cùm signũ illud extrinsecus adhibetur. Hæc definitio aptissimè quadrat in eum ritum, de quo agimus: nam & confessio pęnitentis, & verbum absoluentis, signa sunt gratiæ iustificãns. Quid enim Confessio significat, nisi animi renouationem? quid verò Absolutio, nisi peccati ipsius, quo quasi vinculo peccator constrictus tenebatur, relaxationem? Esse autem hoc signũ practicum, atq; efficax, ex eo intelligimus, quia falsum esse non potest quod veritas dixit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Lutherus in lib. de captiu. Babylon. propè finem scribit, propriè Sacramenta vocari, quæ signis annexis promissa sunt. Apologia Confessionis Augustanæ artic. de numero & vsu Sacramentorum, Sacramentum propriè dictum eodem modo definit: vult enim esse ritũ, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissió gratiæ. HANC definitionem in ritum Confessionis atque Absolutionis quadrare, certè negari non potest: nã vt de Confessione interim taceam; Absolutionem, etiá priuatam, habere mandatum Dei & promissioné gratiæ, omnes fatentur. Illud enim 2. Cor. 5. *Posuit in nobis verbum recõciliationis*, &, *Pro Christo legatione fungimur*, mádatum diuinum sonat. Illud autem, Ioan. 20, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, apertissimam gratiæ promissionem continet. Et licet etiã mandatum expressum nullum extaret; tamen in ipsa promissione absque dubio tacitè cõtineretur; quorsum. n. daret Christus Apostolis absoluendi potestatem, nisi etiam vt ea vterentur quando opus esset, iuberet?

Martinus Kemnitius communi hac definitione cõtentus non fuit: Itaque in 2. parte Exam. Tridentini Concilij pag. 41. vt excluderet à ratione Sacramenti propriè dicti, omnia Sacramenta Catholicorum, exceptis duobus, Baptismo & Eucharistia, definitionem lõgissimam fabricauit. Voluit enim octo conditiones requiri ad Sacramentum nouæ legis propriè dictum: quas omnes excussimus in primo libro de Sacramentis in genere; nunc satis erit ostendere, eas omnes Sacramento Pęnitẽtiæ, iudice etiá Kemnitió, conuenire.

PRIMA conditio postulat, vt adsit externum ac sensibile symbolum. Damus in præsenti verbum externũ ac sensibile. *Absoluo te*, seu, *Remitto tibi peccata*, ex illo testimonio Domini: *Quorum remiseritis peccata*. SECVNDA conditio exigit, vt symbolum illud habeat institutionem & mandatum Dei, non autem sit ab humano ingenio fabricatum. Id quoque iam demonstrauimus ex verbo Dei: *Quorum remiseritis peccata*. TERTIA, vt mandatum siue institutio sit in nouo Testamento. Et hoc extra controuersiam est, nisi quis Euãgelium Ioannis, & epistolam Pauli ad Corinthios ad nouum Testamentum pertinere nolit. QVARTA, vt sit ritus perpetuus, non ad breue tempus institutus. Ritum autem Absolutionis semper in Ecclesia permãsisse, ac permansurum, neque aduersarij negant, & ex Euangelio facilè probari potest. Cum enim Dominus in Ecclesia potestatem remittendi peccata esse voluerit, neque tempus vllum definierit; id manifestè sequitur, vt tamdiu ea potestas duratura sit, quamdiu Ec- A clesia purgatione & remissione indigebit. QVINTA, vt adsit etiam promissio gratiæ. SEXTA, vt sit promissio gratiæ non cuiuslibet, sed quæ in iustificatione, ac reconciliatione consistat. SEPTIMA, vt promissio illa gratiæ signo externo adiuncta, & vestita sit. Quæ tres conditiones in allegato testimonio: *Quorum remiseritis peccata*, euidẽtissimè conspiciuntur. OCTAVA, vt promissio non tantùm in genere annuncietur, sed etiam in particulari singulis applicetur. Hanc verò cõditionem in Absolutionis ritu inesse, nemo inficiari potest. Nam quemadmodum ex illis verbis: *Docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c.* colligimus, in particulari singulis esse dicendum: *Ego te baptizo &c.* sic etiã ex istis: *Quorum remiseritis peccata*, colligere debemus, in particulari singulis esse dicendum: Ego tibi remitto peccata; vel quod est idem: *Ego te absoluo à peccatis*. Vides igitur nihil desiderari in ritu Absolutionis, eorum quæ ad propriam perfectam Sacramenti rationem Kemnitius requisiuit.

B SED fortè Caluini definitio in hunc ritum nõ quadrat: ita quidem ille docet in 4. lib. Instit. cap. 19. §. 15. vbi ad suam definitionem prouocat. SED illa etiam (quamuis alioqui satis inepta, vt in primo libro de Sacramentis in genere, demonstrauimus) ad hunc ritum accommodari potest. Igitur ille, lib. 4. Instit. cap. 14. §. 1. Sacramentum definit: *Externum symbolum, quo beneuolentiæ erga nos suæ, promissiones conscientijs nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem, & nos vicissim pietatem erga eum nostrã, tàm coràm eo & Angelis, quàm apud homines testamur.* Symbolum externum, & gratię promissionem, iam non semel in ritu Confessionis & Absolutionis ostendimus: illum autem finem, ad sustinẽdam fidem & pietatem testificandam, non minus in ritu Absolutionis, quàm in ritu Baptismi locum habere video. Nam quemadmodum qui in Baptismo audit illa verba nomine Dei prolata: *Ego te baptizo*, erigit animum C ad spem, & in fide confirmatur, & roboratur: similiter facit, qui post Cõfessionem audit verba illa à Dei legato ad se propriè dirigi: *Ego te absoluo*. Et sicut qui ad Baptismum accedit, & in Christi familiam cooptari postulat, pietatem suam erga Deum apud homines testatur: ita etiam eandem testatur, qui signa Pœnitentiæ præ se ferens, & ad Absolutionem accurrẽs, cum Deo reconciliari enixè flagitat.

Quæ cùm ita sint; aut Sacramentum Pœnitentiæ verè propriéque dictum Sacramentum erit, aut Baptismus Sacramentum verè ac propriè dictum non erit: vel certè confingant nouam aliquam definitionem, si ritum reconciliationis ita cupiunt à Sacramenti ratione excludere, vt ab eadem Baptismum non excludant.

ACCEDANT præterea testimonia veterum. Duobus præcipuè modis intelligi potest, quæ fuerit de hac re Patrum sententia. Primum enim non raro, cùm vera D Sacramenta enumerant, ijs Pœnitentiam adiungunt: sæpe etiam Pœnitentiam cum Baptismo conferunt, ac docent, in vtroque Sacramento Deum esse, qui potissimum operatur.

TERTVLLIANVS in lib. de Pœnitẽtia: *Hæc*, inquit, *venena prouidens Deus clausa ignoscentiæ ianua, & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patere: collocauit in vestibulo pœnitentiam secũdam, quæ pulsantibus patefaciat.* Vbi Tertullianus duas ianuas esse docet ad remissionem peccatorum, Baptismum & Pœnitentiam: proinde tale aliquod remediũ esse iudicat Pœnitentiam, quale est Baptismus, licet specie diuersum. Vide etiam eundem lib. 1. cõtra Marcionem extremo.

S. CYPRIANVS vel quicunq; fuit auctor (antiquũ autem auctorem esse nemo negat) in sermone de ablutione pedum: *Post Baptismum*, inquit, *qui fit renerentia non patitur iterari, aliud lauacrum procurasti, &c.*

S. AMBROSIVS lib. 1. de Pœnitentia, cap. 7. *Cur*, inquit, *baptiZatis, si per hominem peccata remitti non licet? In Baptismo enim vtique remissio peccatorum omnium est; neque interest vtrum per Pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum Sacerdotes sibi vindicent: idem in vtroque mysterio est*. Et quia Nouatiani dicebant, posse hominem baptizare, quia in Baptismo Deus est, qui potissimum operatur; addit Ambrosius: *Quid in Pœnitentia, nonne nomen Dei operatur?* Vide etiam lib. 2. cap. 2. A

S. HIERONYMVS in lib. 1. contra Pelagianos: *Redimatur*, inquit, *sanguine Saluatoris, aut in domo Baptismatis, aut in Pœnitentia, quæ imitatur Baptismatis gratiam*. Et lib. 2. *Quod*, inquit, *scriptum est: Et sanguis IESV emundat nos ab omni peccato; tam in confessione Baptismatis, quam in clementia Pœnitudinis accipiendum est*. Et in epist. 1. ad Heliodorum: *Absit vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt; per quos & nos Christiani sumus; qui claues regni cælorum habentes, quodammodo ante diem iudicij iudicant*. vbi coniungit cum Baptismo, & Eucharistia, pœnitentiam absolutionem.

S. AVGVSTINVS epist. 180. ad Honoratum: *An non cogitamus*, inquit, *cùm ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atq; ab omni ætate concursus, alijs Baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs etiam Pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem, & Sacramentorum confectionem, & erogationem?* Et paulò post: *Si ministri adsint*, inquit, *alij baptizantur, alij reconciliantur, nulli Dominici corporis Communione fraudantur*. Et lib. 5. de Baptismo, cap. 20. *Si ad hoc valet quod dictum est in Euangelio, vt peccatorem Sacramenta non celebrentur; quomodo exaudit homicidam deprecantem vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiã, vel super capita eorum, quibus manus imponuntur?* vbi per manus impositionem, Ordinationem, & Reconciliationem intelligit. Nam pœnitentium reconciliationem vocari ab Augustino, manus impositionem; multis testimonijs probari posset: sed in præsenti vnũ aut alterum sufficiet. Lib. eodem 5. de Baptismo, ca. 23. *Manus*, inquit, *ab hæresi redeunti propterea imponitur, ne extra omnem culpam fuisse videatur*, &c. Et in Psal. 146. explicans illud: *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum*. *Quæ sunt*, inquit, *ista alligamenta? temporalia Sacramenta*. & exempla ponit Eucharistiæ, & manus impositionis, qua per Præpositum peccatores reconciliantur. Idẽ Augustinus in lib. 1. cap. vlt. de adulterinis coniugijs, & lib. 2. cap. 6. apertissimè confert Reconciliationem cum Baptismo.

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS lib. 3. de Sacerdotio, primò coniungit potestatem remittendi peccata cum potestate conficiendi Eucharistiam: deinde paulò pòst eandem confert cum Baptismo: *Neque enim*, inquit, *solùm cùm nos regenerant, sed etiam postea, condonandorum nobis peccatorum potestatem obtinent*.

S. CYRILLVS lib. 12. in Ioannem, cap. 56. duobus modis dicit remitti peccata à sacerdotibus, vt Dei ministris; per Baptismum, & Pœnitentiam.

THEODORATVS in Epitome diuinorum decretorum, cap. de Pœnitentia, dicit, sacrorum mysteriorum Baptismi, & Pœnitentiæ, figuras fuisse in Testamento veteri, ablutiones, & sacrificia. Vbi non solùm coniungit Theodoretus Pœnitentiam cum Baptismo, sed etiã vtrumque, Mysterium (qua voce Sacramenta nominare solent) appellat.

S. LEO epist. 91. ad Theodorum: *Multiplex*, inquit, *misericordia Dei, ita lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ*.

VICTOR VTICENSIS lib. 2. de persecut. Vandalica, inducit populos his vocibus alloquentes Sacerdotes, qui in exilia mittebantur: *Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aqua perennis? qui nobis munus Pœnitentiæ collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia nobis dictũ est: Quæcunque solueritis super terram, &c.*

VICTOR CARTENNENSIS in lib. de Pœnitentia, cap. 20. apertè nominat Sacramentum: *Denique*, inquit, *Dominum audis in Euangelio, quibus iaculis feriat peccatorem, vt intelligas quanti faciat Pœnitentiæ Sacramentum*. Floruit autem Victor Cartennensis circa annum Domini CD. L. teste Trithemio, & Gennadio.

ACCEDAT vltimò testimonium Ecclesiæ Latinæ, & Græcæ, quæ ab annis D. floruit. His enim quingentis annis in tota Ecclesia, Sacramentum Pœnitentiæ inter Sacramẽta verè ac propriè dicta numeratum esse, nullo modo negari potest, neque aduersarij, vt arbitror, negant. Satis enim id constat, tum ex Petro Lombardo, quẽ Theologi omnes posteriores sequuti sunt, lib. 4. Senten. dist. 14. tum ex decreto Lucij Papæ III. quod extat cap. Ad abolendam, extra. de Hæreticis, & ex definitione generalium Conciliorum, Florennni & Tridentini, quibus Catholici omnes libenter parent; tum denique ex responsione Hieremiæ Archiepiscopi Constantinopolitani ad Germanos: nam cap. 7. apertè docet Hieremias, Græcam Ecclesiam inter vera Sacramenta numerare Pœnitentię Sacramentum. B

Hæc autem testimonia nõ ideo profero, quòd ignorem ea nihili fieri ab aduersarijs: sed vt omnes intelligant, nos totis quingentis annis Ecclesiam vniuersam in grauissimo errore esse versatam, quod certè fieri non potest, cùm sit columna & firmamentum veritatis. 1. Tim. 3. aut verum esse, quòd nos ab eadem Ecclesia de Pœnitentię Sacramento didicimus. Hanc autem Ecclesiam, quæ his quingentis annis peregrinata est in terris, veram Christi fuisse Ecclesiam, & cum antiquiore illa continuatam; vel vno hoc argumento satis conuincimus: Quia cùm nulla alia Ecclesia ab aduersarijs demonstretur, quæ totis his quingentis annis sine interruptione vbique terrarum sparsa fuerit; aut hæc nostra vera Ecclesia fuit, aut nulla omninò fuit; nullam verò fuisse, nunquam affirmabit, qui verba illa Christi vera esse crediderit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*. Matth. 16. Sed de is satis: nunc ipsorum obiecta diluamus. C

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta Caluini & Kemnitij. D

IOANNES Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 15. 16. & 17. hæc argumenta proponit. PRIMO, obijcit difficultatem, quam Theologi Scholastici patiuntur in Sacramento reperiendo, cùm de Pœnitentia tractant. *Romanenses*, inquit, *Scholastici anxiè in reperiendo hoc Sacramento desudant: nec mirum videre debet, nodum enim in scirpo quærunt. Quod tamen optimum habent; rem implicatam, suspensam, incertam, opinionumque varietate confusam ac turbatam relinquunt*.

RESPONDEO; aptè omnino exordium à mendacio ducit: Theologi enim summo consensu Pœnitentiam Sacramentum esse docent, neque vlla est inter eos de hac re opinionum varietas: in eo solùm nonnihil laborant, vt ostendant in hoc Sacramento, quid sit Sacramentum tãntum, quid res tantum, quid res simul & Sacramen-

Sacramentum. Hæc enim tria perspicuè cernuntur in Baptismo, & quibusdam alijs Sacramentis; in quibusdam autem non ita facilè distingui possunt, neque necesse est. Sed hæc nihil ad rem nostrã faciunt, nõ enim cum Hæreticis disputamus, an hæc tria in Sacramento Pœnitentiæ distincta inueniãtur; quæ propria Scholarum quæstio est: sed an Sacramentum Pœnitentiæ verè propriéque dictum Sacramentum sit; à qua disputatione Theologi Scholastici facilè se breuissiméque expediunt.

SECVNDO, Caluinus objicit definitionem Sacramẽti à se allatam: ex ea enim colligit, Pœnitentiam Sacramentum non esse, cum ei definitio Sacramenti non conueniat: *Qui Sacramenti*, inquit, *definitionem suprà à nobis positam memoria tenent, ad eam exigant id quod dicunt esse Sacramentum, & inuenient non esse ceremoniam externam à Domino institutã ad fidei nostræ confirmationem.*

RESPONDEO, iam superiore capite ostendi non minus Pœnitentiam cum Absolutione ritum externum esse, atque à Deo institutum & fidem nostram confirmantem, quàm sit Baptismus. Sed licet fides ex eiusmodi ritibus confirmari possit: non est tamen is proprius, & primarius finis Sacramentorum, sed concionis, atque exhortationis, alioqui frustrà infantes, dormientes, amentes, Sacramenta vlla perciperent. Sed de hac re satis multa in primo libro de Sacramentis in genere diximus.

TERTIO, objicit testimoniũ S. AVGVSTINI ex sermone de Baptismo ad infantes, & ex lib. 3. quæst. vet. Testam. qui Sacramenta visibilia esse debere scribit: *Quid tale*, inquit, *aut ipsi vident, aut alijs queunt ostendere in eo quod Sacramentum Pœnitentiæ vocant?*

RESPONDEO, non desunt multa signa visibilia in Sacramento Pœnitentiæ, siue sacerdotem aspicias manus imponentem, siue pœnitentem ad genua Sacerdotis abiectum, & lachrymas fundentem: sed quia ista ita plerumque conspiciuntur, vt tamen etiam absque ijs Sacramentum Pœnitentiæ esse possit; breuiter Respondeo, visibile signum, idque à Deo institutum, esse tùm Confessionem, tùm Absolutionem. AVGVSTINVS enim visibile signum vocat, quod sensu externo aliquo percipitur, etiamsi is non sit sensus videndi, sed audiendi: nam vt idem Augustinus lib. 10. Confess. ca. 35. ait, rectè dicimus: *Vide quid sapiat, vide quid oleat, vide quid sonet, vide quam durum sit.* Et certè in Sacramentis visibile signum nõ opponit Augustinus ei rei, quæ non cernitur oculis; sed quæ sola mente, nullo autẽ corporali sensu apprehenditur; sic enim ait Serm. ad infantes, quem Caluinus ipse citauit: *Sacramentum ideo dicitur, quia aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur, speciem habet corporalem, quod intelligitur, fructum habet spiritualem.* vbi vides corporale opponi spirituali, & quod sensu percipitur, ei quod intelligentia apprehenditur. Verbum igitur corporale rectè signũ visibile, id est, sensibile, atque externum dicitur.

QVARTO objicit, nullam exstare promissionem: *Quæcunque*, inquit, *in parte Sacramentum posuerint, nego iure haberi pro Sacramento: primum, quod nulla Dei promissio singularis ad hanc rem exstet.*

RESPONDEO; nimia hæc impudentia, vel inconstantia est: exstare enim singularem promissionem Dei pro Absolutione priuata, quam minister pœnitenti annunciat (vt verbis vtar ipsius) ex pluribus Caluini locis superiore capite ostendimus. Et sanè quæ fingi potest clarior promissio, quàm illa sit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*, Ioan. 20.

QVINTO objicit, non esse cæremoniam in hoc Sacramento vllam à Domino institutam: *Deinde*, inquit, *quòd quæcunque hic cæremonia proferatur, merum sit hominum inuentum: mendacium, & impostura sunt, quod de Sacramento Pœnitentiæ commenti sunt.*

RESPONDEO, Absolutio non videtur Caluino cæremonia, quia id sibi persuasit, non referri verbum Absolutionis nisi ad instituendam, & excitandam mentẽ Pœnitentis, nõ secus ac si pars quædam concionis esset: quod idem docet de verbo Baptismi, & ceterorum Sacramentorũ. Sed hoc eius principium falsissimũ esse, in primo libro de Sacramentis in genere, multis rationis demonstrauimus. Si enim enim verbum Baptismi; *Ego te baptizo, &c.* ad mẽtem instruendam & excitandam potissimum refertur, quorsum (vt paulò antè dicebamus) infantes, interdum etiam dormientes & amentes baptizarentur? verba igitur Sacramentalia, & inter alia illud: *Ego te absoluo*, veræ cæremoniæ sunt, non conciones siquidem actiones sunt externæ, ad significandam & efficiendam iustificationem, atq; ad Deum eo ritu colendum à Christo institutæ. Et propterea non multum refert, vtrum ab eo qui Sacramentũ percipit, exaudiantur & intelligantur, an secus; & linguane patria, an latina, vel Græca aut Hebræa pronuncientur. Atq; hactenus de argumẽtis Caluini.

Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. Tridẽtini Cõcilij, pag. 903. PRIMO objicit, deesse Pœnitentiæ Sacramento elementum externum: *Ex diuina*, inquit, *institutione non habet tale externum, & materiale elementum, quale est in Baptismo, & in Eucharistia, quod ad integram definitionem, & genuinam proprietatem Sacramenti pertinet.*

RESPONDEO; non malè Kemnitius ex Baptismo, & Eucharistia, quæ omnium consensu vera Sacramẽta sunt, naturam, ac proprietatem Sacramentorum in genere inuestiganda esse censet: sed in eo fallitur, quod non rectè explicat, quo gradu similitudo requiratur inter elementum Baptismi atq; Eucharistiæ, & Sacramentorum ceterorum. Fatemur enim, in omni Sacramento requiri elemẽtum externũ, simile illi, quod in Baptismo & Eucharistia adesse cernimus: sed quæstio est, quo gradu, siue quatenus simile requiratur.

Ac primum certum est, nõ requiri simile in specie: alioqui deberent omnia Sacramenta ex aqua constare, quia Baptismus ex aqua cõstat, & tum Eucharistia, quæ constat ex pane & vino Sacramentum non esset. Eadem ratione certum est, non requiri similitudinem in genere proximo: alioqui Sacramenta omnia ex simplici corpore, quale est aqua, id est, ex aëre, aut igne, vel terra, conficienda essent. Sed fortè similitudo requiritur in superiore aliquo genere, vt elementum cuiuscunque Sacramenti, substantia quædam sit corporalis, quales substãtias esse videmus aquam, panem & vinum, ex quibus Baptismi & Eucharistiæ Sacramenta constant. At neq; hoc dici potest: nam Baptismi natura atque essentia propriè non in substantia, sed in actione consistit. Symbolum enim externum, cui annexa est gratia, & quod propriè Baptismus dicitur, nõ est aqua, sed ablutio cum sanctissimæ Trinitatis inuocatione: ablutio autem & inuocatio, non substantiæ, sed actiones sunt. Quare immeritò Catholicos Kemnitius reprehendit, pag. 936. quòd elementum de prædicamento Substantiæ, transformarint in elementum de prædicamento Actionis. Nec tamen generatim affirmari potest, omne Sacramẽtum in actione consistere, nam Eucharistiæ Sacramentum propriè non actio transiens, sed res permanens est: non enim actionem consecrandi, sed panem consecratum, & in corpus Dominicum commutatum, Eucharistiam vocamus.

Vera igitur ratio similitudinis inter externa symbola Baptismi, & Sacramentorum ceterorum, à fine sumenda est, ob quem Sacramenta instituta esse constat. Finem autẽ tum Baptismi, tum aliorũ Sacramentorũ, omnes admittunt esse, significare internam iustificationem; & eo modo hominem, qui corpore & spiritu constat, per sensibilia, & corporalia symbola ad rerum

intelligibilium & spiritualium cognitionem euehere: hinc enim signa, symbola, & Sacramenta dicuntur. Nam vt S. Augustinus in epist. ad Bonifacium loquitur: *Si Sacramenta similitudinem non gererent earum rerum, quarum Sacramenta sunt, Sacramenta nō essent.* Quemadmodum igitur in Baptismo ablutio exterior per aquam exhibetur, vt ablutio interior per spiritum significetur: sic etiam in Eucharistia panis & vinum, seu potius panis vinique species in conspectu ponuntur, vt corpus & sanguis Domini, cibus ac potus animorum esse intelligantur; & ad eundem modum in Sacramentis ceteris, id solùm necessarò Sacramenti natura postulat, vt externa signa ad spiritualem effectum aptè repræsentandum exhibeantur. Vtrum autem ea signa ad prędicamentum Substantiæ, an ad prędicamenta Accidentium, & vtrum oculis, an auribus percipiantur, nihil interest, neque Christus nos de prædicamentis sollicitos esse voluit, neque facilius ipse per substantiam quàm per Accidentia homines iustificat.

Quare in Sacramento Pœnitentiæ, in quo pro symbolo externo confessionem pœnitentis, & absolutionē voce corporali à sacerdote pronunciatam habemus, vera & propria Sacramenti ratio minimè desideratur. Verba enim non solùm signa externa, ac sensibilia, sed etiam in genere signorum præstantissima sunt, vt sanctus docet Augustinus lib. 2. ca. 3. de doctr. Christiana.

Quod verò idem AVGVSTINVS tract. 80. in Ioan. distinguit elementum à verbo, cùm ait: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* non debet ad omnia Sacramenta trahi: neque enim ille de Sacramentis generatim, sed de Baptismo tantùm loquebatur, vt ex illis verbis intelligimus: *Detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua?* Alioqui enim & verba loco elemēti, seu rei, & res loco verborum esse posse, in lib. 1. de Sacramentis in genere, demonstrauimus.

SECVNDA obiectio Kemnitij in eo consistit, vt probet, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum in verbo Dei, neque in Patribus: id verò prolixè persequitur, disputatione in quinque capita distributa; de quibus omnibus breuiter, atque ordine dicendum erit.

PRIMO igitur capite, quod habetur pag. 908. probat, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum in Testamento veteri, idque ex testimonio Concilij Tridentini, sess. 14. cap. 1. & inde colligit, per annos circiter quater mille non fuisse Pœnitentiæ Sacramentum. SED hæc inania sunt. Fatemur enim Sacramentum Pœnitētiæ à Christo institutum, vt etiam Baptismum & Eucharistiam, & idcirco mirum non esse, si per multa annorum millia non fuerit.

Ne tamen nihil fecisse Kemnitius videatur, argumentum quoddam proponit, quod hoc syllogismo cōprehendi potest. In Pęnitentia Testamenti veteris fuit Contritio, Confessio, & quædam veluti Satisfactio, cum potestate remittendi peccata: Atqui ea Pœnitentia non erat Sacramentum propriè dictum: igitur nec Pœnitentia, quam Catholici ex Contritione, Confessione, & Satisfactione, cum potestate remittendi peccata, constare volunt; Sacramentum propriè dictum existimandum est. Propositionem probat Kemnitius: nam in Testamento veteri exstant exempla Contritionis, & Confessionis peccatorum: & Mariæ sorori Mosis, ac Dauidi, Deus post reconciliationem imposuit certas castigationes, ex quibus Catholici Satisfactionē probare solent. Exstat præterea exemplum Absolutionis, Nathan; siquidem Dauidem contritum, & confitentem peccatū suum, absoluit. Assumptionem probat ex Concilio Tridentino sess. 14. cap. 1. vbi Patres docent, Pœnitentiam veterum, Sacramentum non fuisse.

RESPONDEO; propositio argumenti magna ex parte falsa est. Nam vt omittam cetera, non fuit in Testamento veteri potestas remittendi peccata; neque Nathan aut vllus alius, vt Dei minister, peccatores absoluit: nondum enim auditum erat illud: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Audi S. Ioannem CHRYSOSTOMVM lib. 3. de Sacerdotio: *Corporalem lepram purgare, seu verius dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat. At vero nostris sacerdotibus non corporis lepram, verum animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* Hæc ille.

NEQVE exemplum Prophetæ Nathan, quod exstat lib. 2. Reg. ca. 12. ad rem nostram facit, & omninò ineptè non semel à Kemnitio inculcatur. Non enim Nathan dixit; Ego te absoluo, vel tibi peccata remitto; sed solùm: *Dominus transtulit peccatum tuum a te,* quibus verbis significauit id, quod sibi vt Prophetæ, diuinitus indicatum erat, non autem peccatum ipse remisit. Quod si quicunque narrat aliquid factum esse, idem potest dici rem illam fecisse; quid prohibet, quo minus Euangelistæ Christum peperisse, interfecisse, & eundē à mortuis reuocasse, & in cœlum transtulisse, & Spiritum etiam sanctum misisse dicantur, quia hæc omnia facta esse literis prodiderunt? Non igitur dicimus, quod fingit Kemnitius, Nathan non absoluisse iudiciaria potestate, sed per ministerium, quasi apud nos sacerdotes non per ministeriū, sed regia ac suprema potestate absoluant, sed dicimus, in Sacramento Pœnitētiæ sacerdotes potestate iudiciaria, sed ministeriali, vt Christi ministros, non vt Reges ac Dominos, peccatores absoluere; Nathan autem, nec Regia, nec ministeriali potestate absoluisse, sed tantùm à Deo iam absolutum Prophetica virtute cognouisse, & renunciasse. Quanquam ne tum quidem aliquid obtineret Kemnitius, si Nathan iudiciaria ministeriali potestate Dauidem absoluisset: id enim factum esset semel extraordinaria quadam prouidentia Dei; singularia verò exēpla legem non faciunt.

SED instat Kemnitius: *Apostolus Petrus Act. 10. & Paulus Act. 26. affirmant se de Pœnitentia in Deum, & de accipienda remissione peccatorum, non aliter docuisse quam Prophetas.* AT quid hoc ad propositum facit? num ideo Pœnitentia Testamenti veteris Sacramētum erit? aut noui non erit? Apostoli enim loquuntur de Pœnitentiæ virtute, & ea præsertim quæ ad Infideles pertinet, qui conuertuntur ad fidem: eam autem semper in vsu fuisse, & à Prophetis frequenter prædicatam, non negamus. Aliud autem est virtus Pœnitentiæ, quæ semper necessaria fuit: aliud verò Sacramentum Pœnitentiæ, quod à Christo institutum, in solo Testamento nouo locum habet.

Cur igitur, instat Kemnitius, *ab exemplis Testamenti veteris, Sacramentum Pœnitentiæ confirmare nitimur si Pœnitentia in Testamento veteri Sacramentum nō erat?* RESPONDEO; non probamus ex Testamento veteri Pœnitentiæ Sacramentum, nisi fortè ex vaticinijs, & figuris, sed virtutem Pœnitentiæ, sine qua Sacramētum, aut esse, aut certè vtile esse non potest. Ex Pœnitentia enim Dauidis, & aliorum veterum, probamus Contritionem non esse solos terrores, sed verum dolorem de peccatis præteritis, cum certo proposito vitæ melioris; & rursum eodem exemplo discimus, remissa culpa non semper pœnam quoq; temporalem remittī & alia id genus multa; de quibus infrà suo loco disputandum erit.

In SECVNDO capite pag. 910. probat Kemnitius, Sacramentum Pœnitentię non habere fundamentum in prædicatione Pœnitentiæ Christi, & Præcursoris eius: quod totum libenter concedimus, cū doceamus, Sacramentum Pœnitentiæ post resurrectionem Domini institutum fuisse. Ceterū hic etiā ludere voluit Aduersarius, & ineptè, vt solet, ratiocinari. Sic igitur loquitur

Baptista prædicauit pœnitentiam in remissionem peccatorum: summa etiam prædicationis Christi ita describitur: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Docuit autem, & Baptista, & Christus de Contritione. Baptistæ auditores confessi sunt peccata sua, Matth. 3. & Christus priuatam Absolutionem impertijt, Matth. 9. & Luc. 7. Quare igitur iuxta definitionem Pœnitentiæ à Pontificijs traditam, Pœnitentia illa à Christo & Baptista prædicata, non est Sacramentum? atqui Tridentinum Concilium sess. 14. cap. 1. negat eam esse Sacramentum.

Ad hoc argumentum respondet ipse qui illud fecit, sed planè absurdè, vt nimirum ostendat non posse responderi, nisi multis concessis, quæ nulla ratione concedenda essent: *Respondeo*, inquit, *quia Contritio & Confessio non habuit enumerationem singulorum delictorum: Christus etiam absolutionem impertijt, non promisso processu Iudiciali, & imposita mulcta, sed gratis, ijs qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant & quærebant reconciliationem. Et summa*, inquit *quia in illa Pœnitentia gratis, sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata, quia etiam tam Baptista quàm Christus, fidem in Filium Mediatorem, partem conuersionis necessariam ad consequendam remissionem prædicarunt: propter has caussas talis Pœnitentia Pontificijs non est Sacramentum. Concedit itaque & fatetur Tridentinum Concilium Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium, vel exemplum, sicut non in veteri Testamento, ita nec in concionibus Baptistæ, & Christi ante Resurrectionem.* Hæc ille.

Ad argumentum initio factum RESPONDEO Pœnitentiam, quam Christus & Baptista prædicarunt, ideo Sacramentum non fuisse, quia deerat pars Sacramenti potissima, nimirum verbum Absolutionis, confessioni peccatorum adiunctum. Nam Matth. 3. legimus quidem auditores Baptistæ confiteri solitos peccata sua, cùm accederent ad Baptismum, sed Baptistam pronunciasse verbum Absolutionis, nō legimus: Christum autem, & paralytico, & fœminæ peccatrici peccata remisisse legimus, sed eos peccata confessos nequaquam legimus. Itaque nisi Kemnitius velit ex Confessione auditorum Ioānis, & ex paralytici ac peccatricis Absolutione, vnum Sacramentū facere; non habemus exemplum Sacramenti Pœnitentiæ, in actis Baptistæ, & Christi ante resurrectionem.

ADDE, quòd Christus, cùm paralyticum & peccatricem absoluit, non ritum instituit, quo reconciliarentur deinceps peccatores, neque Apostolis mandauit, vt eo modo quo ipse fecerat, inspecta fide aliorum, alij nihil petentes, peccata remitterent: proinde non verbo Sacramentali, sed propria, ac singulari sua potestate peccata dimisit.

PORRO illa Kemnitij responsio ad idem argumentum, nihil valet: neque Catholici eiusmodi responsionem vnquam agnoscerent. Primùm enim falsum est, contritionem illorum ita interiorem fuisse, vt non fuerit etiam exterior: certè qui confitebantur peccata Matth. 3. & quæ lachrymis pedes Domini lauit, satis apertis signis contritionem suam prodebant. Confessionem autem illorum non fuisse singulorum delictorum; aut falsum, aut incertum est: *Confitentes peccata sua*. ait Matthæus, neque addit Generatim, vel Singillatim.

Porrò Christum eis peccata remisisse, qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant & quærebant reconciliationem: nescio vbi Kemnitius legerit, nam Matth. 9. & Luc. 7. quæ loca ipse citat, ista non legimus. Paralyticus Matth. 9. nihil omnino per se petijt, per alios autem corporalem sanitatem, non reconciliationem quærebat: neq; vlla fit eo loco mentio agnitionis peccati, vel timoris iræ Dei. Lucæ autem 7. detestatio quidem peccati agnoscitur, sed ea non tam ex timore iræ Dei, vt Kemnitius somniat, quàm ex amore Christi vehementissimo nascebatur: quæ etiam caussa esse potuit, cur mulctam nullam ei Dominus imposuerit. Nam & hoc tempore Theologi docent, tantam esse posse in pœnitente vim contritionis & amoris, vt nullus omnino pœnæ & culpæ reatus post reconciliationem supersit: *Cui*, inquit, *minus dimittitur, minus diligit*, &, *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Mendacia autem illa, quòd ideo negemus, Pœnitentiam à Christo & Baptista prædicatam Sacramentum fuisse, quia in ea gratis, & propter Christum dabatur remissio: iam suprà notata & refutata sunt.

Denique conclusionem illam libenter admittimus, fateri Concilium Tridentinum, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium, aut exemplum in concionibus Baptistæ, & in toto veteri Testamento. Sed si cui mirabile id videtur, is miretur etiam, cur in Testamento veteri, & in concionibus Baptistæ, fundamentum, testimonium, & exemplum nō habeamus Baptismi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & Eucharistiæ, ex pane vinoq; per consecrationis verba confectæ.

In TERTIO capite pag. 911. & sequentibus, probat Kemnitius, Pœnitentiæ Sacramentum non fundari in illis verbis Domini: *Quorum remiseritis peccata.* Ioan. 20. & rursus repetit argumenta sua de absolutione Dauidis per Nathan Prophetam, & de Pœnitentia quam Christus & Baptista prædicauerunt.

SED hæc omnia iam anteà refutata sunt: quia enim ex testimonio illo Dominico verè colligitur Pœnitentiæ Sacramentum, ideo de verbis illis egimus capite superiore, vbi argumenta nostra pro veritate afferebamus.

In QVARTO capite pag. 921. probare conatur, ex Apostolorum doctrina & exemplis nihil adferri posse, ad Sacramentum Pœnitentiæ confirmandum: & quāuis id non multum referat, cùm satis esse debeat Christi verbum; tamen ne Kemnitius glorietur, ad hunc locum nihil esse responsum, respondeamus breuiter: *Paulus*, inquit Kemnitius, *Act. 26. recitans summam doctrinæ suæ de Pœnitentia, affirmat se nihil docuisse extra ea, quæ Prophetæ loquuti sunt.*

AT hic duo sunt mendacia. Nō enim Paulus Act. 26. recitat summam doctrinæ suæ de Pœnitentia, sed tantùm dicit se annunciasse hominibus, vt Pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna Pœnitentiæ opera facientes: hæc certè non est summa doctrinæ de Pœnitentia, sed cohortatio ad Pœnitentiam. Nec loquitur Paulus nisi de Pœnitentia, quæ Baptismum præcedit, quam nos fatemur Sacramentum nō esse. Deinde quod Paulus addit, se nihil esse loquutum extra ea, quæ Prophetæ prædixerunt futura: non refertur ad doctrinam de Pœnitentia, sed ad doctrinam de Christi aduentu, passione, & resurrectione: sic enim Apostulus ait: *Usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque maiori, nihil extra dicens, quam ea, quæ Prophetæ loquuti sunt futura esse, & Moyses: si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum lumē annunciaturus est populo, & Gentibus.*

SVBIVNGIT Kemnitius: *Petrus etiam Act. 10. affirmat, se illam rationem consequendæ remissionis peccatorum tradere, quæ à Prophetis testimonium habet.* AT nec Petrus tradit ritum Pœnitentiæ, neq; explicat quid ad eam necessariò requiratur; sed solùm scribit, Christo omnes Prophetas testimonium perhibere, remissionem peccatorum accipere in nomine eius omnes,

nes, qui credunt in eum, quæ verissima sunt, neq; vllo modo cum sententia nostra pugnant.

ADDIT Kemnitius: *Apostoli nusquam leguntur exegisse enumerationem peccatorum ad remissionem necessariam: nec leguntur imposuisse mulctam, quibus peccata remittebant.* AT nec leguntur alicui peccata remisisse. Proferat Kemnitius exempla, vbi Apostoli legantur in particulari alicui lapso post Baptismum Absolutionem impendisse, vel (vt ipsi malunt) annunciasse; & tum demum iure à nobis quæret, vt ostendamus, ea in reconciliatione Confessionem & mulctam adfuisse. Quis ambigit, multa Apostolos, & fecisse & docuisse, quæ scripta non sunt? alioqui facilè probabimus, non esse homines baptizandos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quia nusquam Apostoli hoc ritu baptizasse leguntur.

Proferetur fortasse exemplum Corinthij incestuosi. Sed Paulus non eum propriè absoluit, sed absolutionem à Corinthijs datam approbauit 2. Cor. 2. Corinthios autem non sine mulcta imposita illum absoluisse, significat idem Apostolus 2. Cor. 7. vbi inter alia nominat vindictam, quam de peccato illius incestuosi exegerant.

B

ADDIT rursus Kemnitius: *Vanum etiam & falsum est, Apostolos aliam docuisse Pœnitentiam, quod ad substantialia attinet, qua impij ante Baptismum ad Deum conuertuntur; & aliam diuersam, qua lapsi post Baptismum cum Deo in gratiam redeant: non enim aliam Legem, non aliud Euangelium, non alium Christum, nec aliam fidem lapsis post Baptismum proposuerunt.* Et vbinam legisti mendax, apud Catholicos Pœnitentiā ante Baptismum, ab ea differre, quæ agitur post Baptismum, quòd aliam fidem, aliam legem, aliud Euangelium, alium Christum requirat? hæc enim vestra sunt mendacia, non nostra dogmata. Lege, si placet, Tridentinum Concilium sess. 6. cap. 6. & 7. vbi describitur iustificatio impij per Baptismum, & rursus cap. 14. vbi describitur iustificatio per Pœnitentiæ Sacramentum: videbis in ijs locis, in vtraque iustificatione peccata remitti per Christi merita, præcedente fide, & Pœnitentia, ac Deo corda excitante, & adiuuante, vt seriò conuertantur, & Pœnitentiam, vt oportet, agant, idq; totum ex eodem Euangelio deriuari.

C

Discrimen inter Pœnitentiam ante, & post Baptismum, in eo ponimus; quòd posterior materia Sacramenti est, & confessionem singulorum peccatorum, ac opera quædam laboriosa exigit: prior, nec est Sacramenti materia, neque distinctam illam, ac particularē peccatorum confessionem, neque laboriosa illa opera necessariò postulat. Quæ omnia accidentaria ipsi Pœnitentiæ sunt, non substantialia: accidit enim virtuti Pœnitentiæ, vt tali vel tali modo exterius prodeat, atque vt signa eius externa cum verbo Absolutionis, Sacramentum efficiant.

VLTIMO addit Kemnitius: *Exstant verè in scriptis Apostolorum, exēpla conuersionis eorum, qui post Baptismum lapsi fuerāt, vt Galatarum. Illos verò Paulus non ad aliam nouam, & diuersam rationem reconciliationis cum Deo deducit, sed vehementissimè contra persuasionem de iustificatione operum concionatur, &c.* SED Galatarum ego apud Paulum conuersionem nusquam legi. Defecisse eos à fide semel accepta Paulus narrat, eosque ad viam veritatis iterum reuocare conatur: sed num illi redierint, & quo ritu reconciliati fuerint, nec Paulus, nec alius (quod sciam) vsquam retulit. Porrò cùm nondum illi conuersi essent ab errore, in quem dolis Pseudoapostolorum prolapsi fuerant: non opus erat vt Paulus eis Pœnitentiæ modum præscriberet, sed vt ad conuersionem, & Pœnitentiam simpliciter hortaretur, ac simul errorem ipsum quo te-

D

nebantur, refelleret, quod quidem Apostolus diligenter præstitit. Ad quem modum Catholici Doctores, cùm vos Lutheranos ad conuersionem hortantur, non antè ad confessionem singulorum peccatorū ad pedes Sacerdotis deponendam vos prouocant, quàm ad fidem Catholicam iterum profitendam, & Ecclesiam agnoscendam, disputando, atque errores vestros refellendo perduxerint. Quorsum enim ad Sacramentum Pœnitentiæ inuitaremus, quos scimus Sacramentum ipsum nihili facere?

Quis igitur fuerit Apostolorū tempore ritus, quæue ratio reconciliandi eos, qui post Baptismum lapsi fuerant, non potest ex epistol. sola ad Galatas planè cognosci. Illustrius aliquanto est exemplum Corinthij incestuosi 1. Cor. 5. & 2. Cor. 2. & 7. & quamuis nec de illius reconciliatione in particulari sit proditū, quo ritu ea peracta sit, tamen satis constat multò duriùs cū eo actum esse, quàm si ante Baptismum idem flagitiū perpetrasset.

IN QVINTO & vltimo capite probat Kemnitius, Sacramentum Pœnitentiæ nullum habere in antiquis Patribus fundamentum. AC PRIMVM dicit extra omnem dubitationem esse, primam originem Sacramenti Pœnitentiæ, à Catholicis excogitati, ductam esse ex spectaculis publicæ Pœnitentiæ, quam magna seueritate vetus Ecclesia in manifestis, & atrocibus criminib. seruabat. In illa enim requirebantur signa externa Contritionis, Exomologesis, seu Cōfessio criminum; & imponebātur certæ castigationes, tum exempli causā propter alios, tum verò explorationis gratia, an seriò esset Pœnitentia.

ADDIT, fuisse etiam antiquis in vsu priuatam Pœnitentiam; & Patres, vt Origenem, hortatos populū, vt etiam alia crimina, quamuis non notoria, nec ità magna, confiterentur. Inde autem cœpisse regulam & doctrinam generalem fieri, ad Pœnitentiam, qua lapsi in qualiacunque peccata post Baptismum, Deo reconcilientur, pertinere præter cordis contritionem, & fidem amplectentem Christum, etiam oris confessionem sacerdoti faciendam, & operis satisfactionem.

DEINDE attexit, varias esse opiniones Catholicorum de necessitate Confessionis: idque probat ex Gratiano, & eius Glossa, ac Bonauentura; hi sunt enim omnes Patres, omnesque Historici, quos Kemnitius citat, quamuis Bonauenturæ locum præ festinatione non annotauerit.

Hic ego PRIMVM à Kemnitio quæro, vnde illam historiam de origine Pœnitentiæ hauserit: nullo enim teste hæc probata reliquit. Legerat, credo, tale aliquid in Caluino; id ei satis fuit, sed nobis non est satis, qui multa ipsius etiam Caluini mēdacia deprehendimus. DEINDE, quid hoc ad quæstionem, de qua agimus? Esto enim, prima lapsorum reconciliatio, in publica Pœnitentia, fuerit: cur ea Sacramentum esse nun potuit? cur signa illa externa contritionis, & criminum confessio cum verbo Absolutionis, Sacramentū non fuerunt? DENIQVE esto, non sit confessio iuris diuini, vt ex Glossa quadam quam etiam Catholici reprehendunt, Kemnitius probare nititur: cur ipsa Absolutio Sacramentum non erit, cùm symbolum sit externum diuinitus institutum, & gratiæ ac iustificationis promissionem habeat; vt ipse etiam Kemnitius confitetur?

Sapientius igitur Kemnitius fecisset, si cum Apologia Confessionis Augustanæ, in cuius verba iuraue rat, Pœnitentiæ Sacramētum verè ac propriè dictum, aduersus Caluinianos, non Catholicorum modò, sed etiam Lutheranorum iudicio, ac censura, Hæreticos, defendisset.

CAPVT XII.

An Pœnitentia Sacramentum à Sacramento Baptismi diuersum sit.

HÆRETICI, qui Sacramentum Pœnitentiæ de medio sustulerunt, ex hoc errore in alium prolapsi sunt: quia enim negandum esse non putabant, peccatores post Baptismum posse Deo reconciliari, neque reconciliationem istam sine Sacramento aliquo fieri credebant, id eis in mentem venit, vt dicerent, Baptismum ipsum dici posse atque esse Pœnitentiæ Sacramentum. Itaque lapsos post Baptismum, reconciliari dixerunt per Baptismum, memoria, non autem reipsa, repetitum.

Ex hoc nouo dogmate, tria quædam aduersarij deduxerunt. PRIMO, non esse durius pactum, quod Deus cum peccatore fecit in reconciliatione post Baptismum, quàm ante Baptismum, sed esse æquè facile, vel potiùs prorsus idem: & inde grauissimè inueh untur in eos, qui dicunt Pœnitentiam esse tabulam naufragij, quasi non liceat ad ipsam nauim Baptismi amplius redire. SECVNDO, non minus integrè renouari hominem in reconciliatione post Baptismum, quàm antè Baptismum: & sicut in regeneratione, quæ fit in Baptismo, dimittuntur omnia peccata quoad culpam & pœnam; similiter fieri volunt in reconciliatione, quæ fit post Baptismum. TERTIO, non esse quærendum post Baptismum, symbolum externum diuinitùs institutum, quo Christi merita applicentur, cùm id satis cómodè præstet Baptismus, memoria (vt diximus) apprehensus, & repetitus.

Primus auctor huius erroris, vt etiam aliorum fermè omnium, qui hoc tempore inter Lutheranos versantur, Lutherus fuit: sic enim scribit in lib. de captiuit. Babylonic. cap. de Baptismo: *Præbuit his opinionibus occasionem verbum illud periculosum D. Hieronymi, siue malè positum, siue malè intellectum, quo Pœnitentiam appellat secundam tabulam post naufragium, quasi Baptismus non sit Pœnitentia. Hinc enim vbi in peccatum lapsi fuerint, de prima tabula seu naui desperantes, velut amissa, secundæ tantùm incipiunt niti & fidere tabulæ id est, Pœnitentiæ.* Et in eodem lib. propè extremum: *Pœnitentia Sacramentum*, inquit, *signo visibili, & diuinitùs instituto caret: & aliud non esse dixi, quàm viam ac reditum ad Baptismum.* Hæc ille. In quibus verbis obiter obseruanda est mira Lutheri inconstantia. NAM in eiusdem libri principio diserus verbis scripsit, tria esse Sacramenta, Baptismum, Pœnitentiam, & Panem; seu potiùs vnum Sacramentum, & tria signa Sacramentalia: quo in loco signum Sacramentale apertissimè in Pœnitentiæ Sacramento posuit distinctum à signo Baptismi, & Eucharistiæ. Sed in fine libelli, opinione mutata, vel potiùs oblitus eorum quę paulò antè scripsit, æquè apertè negat signum Sacramentale in Pęnitentię Sacramento distinctum à signo Baptismi.

Philippus Melanchthon in Locis editis anno XXI. titul. de Pœnitétia, Lutherum sequutus, scripsit signú Pœnitentiæ esse Baptismum. Idem habet Caluinus li. 4. Instit. cap. 15. §. 4. vbi dicit à Baptismo pendere Clauium potestatem, & vim Baptismi ad omnia peccata totius vitæ se extendere, & ex huius rei ignoratione natum esse commentitium Pœnitentiæ Sacramentū. Et ca. 19. §. 17. reprehendit HIERONYMI dictum de tabula naufragij: *Sed dictum*, inquit, *est Hieronymi. Cuiuscunq; sit, quin planè impium sit, excusari nequit, si ex eorum sensu exponitur: quasi verò per peccatum deleatur Baptismus, & non potiùs in memoriam reuocandus sit peccatori, quoties de remissione peccatorum cogitat, vt illinc sese colligat, animumq; recipiat, & fidem confirmet.* &c. Et infrà: *Aptissimè itaq; dixeris, si Baptismum vocaueris Pœnitentiæ Sacramentum, cùm in confirmationem gratiæ, & fiduciæ sigillum, ijs datus sit, qui Pœnitentiam meditantur.*

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 929. 930. 931. & 932. fatetur quidem aliud esse Pœnitentiam, aliud Baptismum; & maiorem luctam conscientiæ esse ijs, qui conuerti debent à peccato post Baptismum commisso, quàm in ijs, qui conuertuntur à peccato commisso ante Baptismum: tamen Lutherum & Caluinum sequutus, reprehendit similitudinem de tabula naufragij, & fœdus Baptismi vult esse perpetuū; ita vt vel in eo perseueremus, vel si fortè peccatum admiserimus, ad illud reuertamur. Reprehendit etiam Concilium Tridentinum, quod velit diuersam esse rationem reconciliationis in Baptismo ab ea, quæ est in Pęnitentia; & hanc quidem multò difficiliorem ac diuiorem esse, quàm illam. Detorquet autem impudentissimis mendacijs Concilij sententiam ad eam intelligentiam, de qua nunquam Patres Concilij cogitarūt, vel potiùs quam disertis verbis anathemate dānarunt, nimirum, quòd in Sacramento Pœnitentiæ non nitamur Christi satisfactione & merito, sed proprijs nostris operibus; de quibus mendacijs suprà diximus, quæ hoc loco dici potuissent.

Igitur aduersus hunc nouum errorem TRIDENTINVM Concilium sess. 14. can. 2. ita scripsit: *Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideo Pœnitentiam non rectè secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.* Quæ veritas tribus argumentis confirmanda est; testimonio Scripturæ, traditione veterum, & ratione.

CAPVT XIII.

Probatur veritas.

QVOD attinet ad PRIMVM: habemus inprimis exempla; vel potiùs typos & figuras Testamenti veteris. Extra controuersiam est, Circumcisionem datam Iudæis in figuram Sacramenti Baptismi: vnde etiam Baptismus ab Apostolo Coloss. 2. dicitur Circūcisio spiritualis, & non manufacta. Si quis autem diligenter euoluat Scripturam veterem, nusquam inueniet memoriam Circumcisionis præscribi tanquam remedium peccatorum post Circumcisionem perpetratorum; sed sacrificia, expiationes, confessionem peccatorum, vt ex cap. 4. 5. & 6. Leuitici colligi potest. Eodē igitur modo in Testamento nouo existimandum non est, Baptismi memoriam remedium esse ad ea peccata purganda institutum, quæ post Baptismum committū tur, sed sacrificium noui Testamenti, & expiationem per Confessionem, & Absolutionem.

Habemus DEINDE testimonium Apostoli Ioannis in epist. 1. cap. 1. vbi loquens idem Apostolus de remedio peccatorum, quæ baptizati indies committunt; non ait: Si Baptismum ad memoriam reuocauerimus; sed: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.*

Habemus TERTIO B. Pauli Apostoli testimonium, in epist. ad Hebr. cap. 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt; rursus renouari ad Pœnitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis Filiū Dei, & ostentui habentes.* Hoc enim loco

A loco non negat Apostolus, posse lapsos post Baptismũ Deo per Ecclesiam reconciliari, vt falsò Nouatianos sensisse, etiam aduersarij nostri concedunt. Quomodo enim Paulus negaret, lapsos post Baptismum reconciliari posse, qui Corinthium post Baptismum grauissimo scelere inquinatum, reconciliari permisit? Sed negat posse renouari per Baptismum: sic enim hunc locum intelligunt, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, & alij in cõmentario huius loci; & præterea Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 2. vbi copiosè hoc ostendit, Nouatianos refellens. Idem etiam apertissimè docet Augustinus in exposit. epis. ad Rom. inchoata, propè finem, vbi notat, eos qui post Baptismum labuntur, curari posse per Pœnitentiam, non autem renouari, quod est proprium Baptismi. Idem habet etiam auctor libri de vera & falsa Pœnitentia, cap. 3. qui liber habetur in 4. tomo operũ S. Augustini.

B DEINDE circumstantiæ loci vix patiuntur aliter accipi verba Apostoli. Nam initio capitis monet Apostolus Hebræos, vt non respiciãt iterum ad primordia Baptismi, & fidei, & eius Pœnitentiæ, quæ Baptismũ præcedit, estq; veluti fundamẽtum ædificij spiritualis: *Quapropter*, inquit, *intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus iacientes fundamentum Pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum, Baptismatum doctrinæ, impositionis quoq; manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij extremi.* De quibus Pauli verbis loquens AVGVSTINVS lib. de fide & operibus, cap. 11. *Hæc*, inquit, *omnia pertinere ad initia Neophytorum, satis aperteque Scriptura testatur.* Reddit autem in sequentibus verbis Apostolus rationem, cur non oporteat respicere ad illa primordia, cùm ait: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, &c.* ac si apertius diceret: Quia non contingit nisi semel, ea renouatio, quę habetur per Baptismum. Describi verò

C Baptismum per illuminationem, dubitari non potest: inde enim omnes veteres, ac maximè Græci, baptizari illuminari dicunt, & Baptismum Sacramentum luminis appellant.

Cùm ergo ex Apostolo habeamus, impossibile esse iterum renouari per eam Pœnitentiam, quæ cum Baptismo cõiuncta est: necesse est omnino, aut negare cũ Nouatianis reconciliationem, aut cum Catholicis admittere nouum Sacramentum à Baptismo distinctum, quo peccatorum remissio tribuatur. NEQVE dicere possunt aduersarij, Paulum tantùm velle, non debere iterum repeti actionem Baptismi: non enim Paulus de cęremonia, sed de eius effectu, id est, de renouatione loquitur. Quare si Baptismi effectũ iterum habere non possumus, certè alium ritum, aliud Sacramentum quęrere debemus.

ADDE, quòd cùm in Scriptura legamus exempla eorum, qui post Baptismũ lapsi sunt, vt Simonis, Actor. 8. & Corinthij incestuosi, 1. Cor. 6. nusquam tamen le-

D gimus eos remissos fuisse ad memoriam Baptismi. Et mirum sanè esset, vnicum remedium in tota vita esse Baptismi memoriam, & tamen in Scriptura nullã fieri huius remedij mentionem.

ACCEDAT nunc traditio veterum Patrum, qui quidem summo consensu docent id, quod aduersarij in Concilio Tridentino, sess. 14. cap. 2. reprehendunt, q videlicet non sine magnis fletibus, & laboribus ad eam integritatem reconciliationis peruenire possint, qui post Baptismum Pœnitentiam agunt, ad quam facili negotio per Baptismum antè peruenerant.

TERTVLLIANVS in lib. de Pœnitentia, vocat Pœnitentiam tabulam post naufragium, & secundam iannam, quæ pulsantibus patebit, obstructa per peccatũ ianna indulgentiæ, & sera intinctionis. Item appellat post Baptismum secundam spem, & secunda subsidia: & ibidem ostendit, per multos labores perueniri ad remissionem post Baptismum, cùm ante Baptismum facillimus sit aditus ad indulgentiam.

CLEMENS Alexandrinus apud Eusebium lib. 3. histor. cap. 17. aliàs 24. vocat Pœnitentiam Baptismũ lachrymarum: atque ibidem significat, multis orationibus & ieiunijs opus esse ad remissionem, quæ fit post Baptismum.

CYPRIANVS in sermo. 5. qui est de lapsis, nihil aliud agit, quàm, post Baptismum si quis labatur in peccatum, ei necesse esse multis lachrymis & ieiunijs culpam suam abluere: & lib. 3. epist. 15. & 16. grauiter reprehendit eos, qui Absolutionem pœnitentibus dabat, antequam iustam Pęnitentiam egissent. Similia habet Ambrosius in lib. ad Virginem lapsam, cap. 8. vbi comparat Pœnitentiam tabulæ naufragij. Item Gregorius Nazianzenus oratione in sancta lumina, vbi distinguit Baptismum aquæ, qui facilis est, à Baptismo laborioso, & lachrymarum, qui est eorum proprius, qui Pœnitentiam agunt post Baptismum. Eadem habent, & eadem similitudine naufragij vtuntur Pacianus epist. 1. ad Sympronianum, & Hieronymus in cap. 3. Isaiæ, & in epistola ad Demetriadem, & in altera ad Sabinianum.

EPIPHANIVS hæresi 59. quæ est Catharorum, scribit, eos qui post Baptismum in peccata labuntur, non posse amplius ad Baptismum confugere, sed aliud remedium esse quærendum videlicet Pœnitentiam.

AVGVSTINVS in epist. 23. ad Bonifaciũ. *Si infans*, inquit, *post Baptismum propria incipiat habere peccata; illa non regeneratione auferuntur, sed alia curatione sanantur.* Et lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 16. *Si à Catechumeno factum est homicidium, Baptismate abluitur; si à Baptizato, Pœnitentia & reconciliatione sanatur.* Et homil. 50. ex lib. 50. homiliarum, distinguit tres Pœnitentiæ actiones: vnam quæ agitur ante Baptismum: alteram quotidianam atque perpetuam pro peccatis venialibus, pro quibus assiduè dicimus: *Dimitte nobis debita nostra.* tertiam pro lethalibus peccatis, quæ post Baptismum committuntur; ac de tertia ista sic loquitur, cap. 9. *In hac Pœnitentia tam orem in se quisque seueritatem exercere debet, ut à seipso iudicatus, non iudicetur à Deo.*

CHRYSOSTOMVS lib. 3. de Sacerdotio, & CYRILLVS lib. 12. in Ioannem, ca. 56. apertè distinguunt modum peccata remittendi per Baptismũ, & per alia Sacramenta; quod certè non facerent, si Baptismo peccata omnia præterita, & futura dimitterentur.

THEODORETVS in Epitome diuinorum decretorum, ca. de Pœnitentia, scribit, vulnera quæ post Baptismum accipiuntur, curabilia quidem esse, sed non, vt olim, facili negotio per lauacrũ regenerationis, sed per multas lachrymas, & opera laboriosa.

Denique Ioannes DAMASCENVS, vt recentiores omittam, libro 4. de Fide, capit. 10. repetit Nazianzeni sententiam de distinctione Baptismatis aquæ à Baptismate laborioso, & lachrymarum. Verè igitur Sacramentum Pœnitentiæ Baptismus quidam est, sed Baptismus, vt Patres omnes testantur, laboris, & lachrymarum.

ACCEDANT postremò etiam rationes. PRIMVM. Nulla ratio patitur, vt eadem facilitate Deus ignoscat ijs, qui ignorantes, & qui scientes peccauerunt. Vera est enim Domini sententia: *Ille seruus, qui cognouit voluntatem Domini sui, & non præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis; qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Lucæ 12. cui sententiæ congruit, quod de se Apostolus ait: *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci, in incredulitate.* 1. Tim. 1. At si vera esset aduersariorum opinio, non eadem; sed, quod longè

absur-

absurdius est, maiori facilitate ad veniam peruenirent, qui scienter post fidem, & Baptismum, quàm qui ignoranter in incredulitate peccassent. Facilius enim est Baptismum olim acceptum ad memoriam reuocare, quàm reipsa iterum baptizari. Hoc autem est, quod aduersarij volunt, peccata ante Baptismum admissa, per Baptismum reipsa susceptum; contracta autem post Baptismum, per Baptismum quidem, sed memoria & cogitatione repetitum deleri. Quòd si hæc absurda sunt, vt reuera esse nemo sanæ mentis inficiari potest, illud efficitur, diuersum esse pactum Baptismi à fœdere reconciliationis post Baptismum; proinde diuersum etiam Sacramentum.

SECVNDO, Ritus Baptismi & Pœnitentiæ diuersam habent materiam, & formam: diuersa igitur Sacramenta existimanda sunt. Quod attinet ad materiam, infrà suo loco probandum erit, materiam Sacramenti Pœnitentiæ esse ipsius pœnitentis actiones; cum Baptismi materiam, aquæ aspersionem esse nemo neget. Baptismi formam admittunt omnes illis verbis Dominicis contineri: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Ad eam reconciliationem, quæ fit post Baptismum, nemo dicit: *Ego te baptizo*, sed, *Ego te absoluo*, quam Absolutionem etiam priuatam agnoscit, & ex verbo Dei rectè doceri fatentur, Kemnitius, & Caluinus, vt suprà ostendimus.

SED ad hoc argumentum respondet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 4. potestatem Clauium, quæ exercetur in Absolutione, non posse à Baptismate separari: non enim potestatem Clauium exerceri sine prædicatione Euangelij, qua annunciamus impios mundari Christi sanguine. Signum autem ac testimonium lauacri illius, non esse aliud, nisi Baptismum: ita signum vtriusq; verbi, id est, tam illius, *te baptizo*, quàm huius, *te absoluo*, vnum atq; idem, non aliud & aliud esse.

AT facilis est huius responsionis confutatio. Nam quidquid sit de signo materiali, certè verbum aliud esse in Baptismo, aliud in reconciliatione Pœnitentium, Caluinus negare non potuit. Cùm autem verbum potissima Sacramenti pars sit, necessariò efficitur, vt Sacramenta diuersa sint, Baptismus, & pœnitentium reconciliatio, quæ verbis diuersis constant. Quid? quòd verba diuersa, diuersa etiam signa materialia exigunt. Nam signum materiale est quasi visibile verbum, & illud idem sensibus offerre debet, quod offert verbum: neq; id aduersarij negant. Porrò verbum, BAPTIZO, quod lauacrum sonat, rectè adiunctum habet ritum Baptismi per aquam: idem enim oculis offert actio lauandi, quod auribus verbum baptizandi: At verbo ABSOLVO, quod à vinculis soluendis, non à sordibus abluendis ducitur, non congruit ritus ablutionis. Quare non potest esse signum externum reconciliationis pœnitentium Baptismus, cùm eandem similitudinem continere atq; exprimere debeant, verbum, & elementum. Et quamuis à virtute sanguinis Christi omnis nostra iustificatio pendeat; tamen idem Christi sanguis, & lauacrum, & precium & poculum etiam dicitur: & propterea per varia signa effectus eius repræsentari, & virtus applicari potest, per Baptismum vt lauacrum, per Absolutionem vt precium, per Eucharistiam vt poculum. Et sicut Eucharistia non censetur ab aduersarijs idem Sacramentum cum Baptismo, ita nec debet ritus absolutionis cum Baptismi ritu confundi, licet omnia ista signa, ac testimonia sint sanguinis Christi pro nobis effusi, cuius virtute lauamur, soluimur, potamur. Ex quo argumentum Caluini planè euacuatur. Fatemur enim Christi sanguine nos iustificari, siue cùm baptizamur, siue cum reconciliamur, siue cum potamur, sed per diuersa externa signa, atque adeò Sacramenta, vim sanguinis illius ita nobis applicari, vt modò mundari, modò solui, modò potari dicamur.

TERTIO, Ministri diuersitas diuersa Sacramenta esse testatur. Constat enim Baptismum ratum esse, etiamsi à non Sacerdote tribuatur: nam Actor. 8. Philippus Diaconus baptizauit. Actor. 9. Ananias, qui ne Diaconus quidem erat sed merè laicus, Apostolum Paulum baptizauit. Id enim contigit primo anno à passione Domini, quo tempore solum erant septem Diaconi ab Apostolis ordinati, è quorum numero Ananias non erat. Et Ruffinus lib. 10. hist. cap. 14. scribit, Baptismum verum ac ratum habitum esse, quem Athanasius laicus, & puer, alijs quibusdam pueris aliquando contulerat. At reconciliationem Pœnitentium, sic propriam semper fuisse scimus Episcoporum, & Presbyterorum, vt si laicus id facere quauis necessitate præsumeret, irritam esse reconciliationem nemo ambigeret. De qua re suo loco disseretur.

QVARTO, Si Baptismus Sacramentum Pœnitentiæ esset, ac per cogitationem & memoriam repetitus obsignaret, vt aduersarij loquuntur, promissionem reconciliationis, quocunque tempore opus esset; illud efficeretur, non debere nisi adultos baptizari, vt ab Anabaptistis, quos Lutherani etiam & Caluiniani reprehendunt, fieri videmus. Nam alioqui incertissima erit iustificatio, quippe, quæ ab hominum testimonio pendeat: neque enim qui infantes baptizantur, cùm postea adoleuerint, baptizatos se fuisse recordari possunt, sed coguntur alienis verbis, non suis oculis credere. Quo pacto igitur ista cohærent, vt Sacramenta percipi dicant, quo certò reddantur homines propriæ iustificationis: & tamen incertos eos esse cogant an Sacramentum perceperint, cùm infantes baptizent?

QVINTO, Si Baptismus valet ad peccata, nõ solùm præterita, sed etiam futura delenda; quæro, quo tempore futura peccata deleat: an tunc, cùm primùm suscipitur, an postea, cum ad memoriam reuocatur. Si enim cùm primùm suscipitur, omnia peccata etiam futura vsque ad finem vitæ deleat; incredibilis consequetur absurditas, vt videlicet peccata prius deleantur quàm fiant, & homini baptizato nulla peccata etiam post Baptismum admissa, nocere queãt, ac demum vt omnes baptizati, ac proinde omnes tum Catholici tum Hæretici, modo Baptismum susceperint, necessariò saluari debeant: verum enim esse Baptismum, & salutarem, quem infantes apud nos suscipiunt, Lutherani & Caluiniani non negant.

QVOD si fortè dixerint, peccata post Baptismum cõmissa non esse, antequam fiant, deleta, sed tũc demum purgari, cùm per fidem & Pœnitentiam ad signum, & fœdus Baptismi animo & cogitatione redeunt: duplex absurditas consequetur. Nam & incerta erit iustificatio, vt paulò antè dicebamus, cùm ab hominum testimonio pendeat: & eadem ratione tolletur Eucharistiæ frequentatio, cum ita sufficere possit memoria spiritualis cibi aliquando gustati, quemadmodum memoria sufficit lauacri aliquando percepti. Vel si ridiculum est, ita memoriam cibi ad saturitatem prodesse, vt cibus ipse prodest: cur non sit etiã ridiculum, ita memoriam lauacri ad maculas eluendas conferre, vt lotio ipsa confert?

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones.

SED iam argumenta aduersariorum diluenda sunt. Et quoniam in libro de Baptismo, ca. 18. soluimus argumenta Lutheri, Kemnitij, & Caluini, quæ ipsi attulerant in disputationibus de Baptismo: nunc ea soli argumenta dissoluenda restant, quæ Caluinus addidit lib. 4. Instit. cap. 19. §. 17. vbi de Sacramento Pœnitentiæ propriè disputat. Sic igitur ille argumentatur, Primus

mus per peccatum non deletur; igitur tota vita vtilis esse poterit, si ad memoriam reuocetur, quoties peccator de remissione cogitat: *Quasi verò*, inquit, *per peccata deleatur Baptismus, & non potius in memoriam reuocandus sit peccatori, quoties de peccati remissione cogitat, vt illinc sese colligat, animumq; recipiat, & fidem confirmet, &c.*

Respondeo; Multa sunt in Baptismo: Primum, actio ipsa ablutionis, quæ propriè cùm verbo Sacramentum facit: atq; hæc non permanet, sed dum efficitur, transit, vt notum est. Deinde, gratia regenerationis, & renouationis, quæ per Baptismum acquiritur: hæc verò manet in anima, donec per lethale peccatum eijciatur. Qui enim post Baptismum peccant, desinunt esse filij Dei, & hæredes Regni, atq; ad membra Diaboli, & Gehennam pertinere incipiunt: id quod in Scripturis apertissimum est. Tertio, character quidam spiritualis; & hic quidem semper manet, neq; per vllū peccatum aboleri potest, & ratione eius, Baptismus repeti nequit. Sed neque Caluinus characterem istum admittit, neq; est character signum visibile atq; externum, vt verbo adiunctum, propriè Sacramentum efficiat. Quare licet Baptismus in suo quodā effectu semper maneat: non tamē eam vim habet, vt per modum signi visibilis promissionem confirmare, atque, vt ipsi loquuntur, obsignare possit.

Dicent fortasse, ipsam Baptismi actionem visibilem atque externam semper manere, non quidem in se, sed in mente & cogitatione hominis baptizati. At id non sufficit vt Sacramentum Baptismi manere dicatur: & si id sufficeret, certè etiam Eucharistiæ manducatio semel peracta, semper maneret; proinde frustrà repeteretur.

Secundo, Caluinus ibidem S. Hieronymi testimoniū adducit: *Quòd*, inquit, *Hieronymus durè, & impropriè dixit, Pœnitentia reparari Baptismum (a quo excidunt, qui excommunicari ab Ecclesia merentur) boni isti interpretes ad suam impietatem trahunt.*

Respondeo, ipsa similitudo tabulæ naufragij, qua tot in locis S. Hieronymus vtitur, satis apertè docet, toto cœlo, vel potius mari, aberrare Caluinum. Nam si Hieronymus significare vellet, Pœnitentia reparari Baptismum; non diceret, Pœnitentiam esse tabulam post naufragium, sed scaphā, qua rediretur ad nauim. Neque enim eiusmodi tabulas, qui in discrimine vitæ versantur, arripere solent, vt per eas ad nauim redeāt, quam fractam esse sciunt: sed vt quoquomodo, licet ęgrè atque incommodè, ad littus enatare queant. Sic enim explicat S. Hieronymus similitudinem illam in epistol. ad Sabinianum: *Quòd si*, inquit, *nec sic Pœnitentiam vult agere, et fracto nauigio, tabulam per quam saluari poterat, non retentat; cogor dicere, &c.*

Tertio, à testimonio Scripturæ & veteris Ecclesiæ, argumentum ducit his verbis: *Aptissimè dixeris, si Baptismum vocaueris Pœnitentiæ Sacramentum, cū in confirmationem gratiæ, & fidei sigillum, ijs datus sit, qui Pœnitentiam meditantur. Quod ne commentum esse nostrum putes, præterquam quòd Scripturæ verbis conforme est, apparet in veteri Ecclesia fuisse peruulgatum instar certissimi axiomatis. Nam in libello de fide ad Petrum, qui Augustino inscribitur, Sacramentum fidei, & Pęnitentiæ dicitur. Et quid ad incerta confugimus? quasi verò apertius quippiam requirēdum sit, quā quod recitat Euāgelista, Ioannem prædicasse Baptismū Pęnitentiæ in remissionem peccatorum.*

Respondeo, Pœnitentiam quandam ante Baptismum necessariam esse, & rursus aliam ante reconciliationem, quæ post Baptismum datur; extra cōtrouersiam est. Nam de priore legimus, Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* De posteriore A Act. 8. *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua:* alloquitur enim S. Petrus Simonem Magum iam baptizatū. Probandum itaq; Caluino fuerat, Baptismum dari in sigillum fidei, ijs qui Pęnitentiam meditantur post Baptismum; aut eius Pœnitentiæ, quæ post Baptismū agitur, Sacramentum appellari: quod cùm non fecerit, nihil omnino fecit. Nam in lib. de fide ad Petrum, ca. 30. Baptismus vocatur Sacramentum fidei, & Pœnitētiæ, non cuiuscunque, sed eius quæ ante Baptismum agi debet. Et in Euangelio Marci cap. 1. & Lucæ cap. 3. vocatur Baptismus Ioannis, non autem Baptismus Christi de quo agimus, Baptismus Pœnitentiæ: neque dicebatur Baptismus Pœnitentiæ in remissionem peccatorum, is quem Ioannes prædicabat, quia pœnitentibus peccata remitteret, sed quia ad Pœnitentiam prouocabat, quam Pœnitentiam qui agerent vt par erat, remissionem peccatorum obtinerent. Itaque Baptismus Ioānis Pœnitentiam pariebat, Pœnitentia remissionem; B Christi verò Baptismus non Pœnitentiām gignit, sed per Pęnitentiam præparatos à peccatis purgat, eosque renouat, & regenerat: & ideo in Scripturis Baptismus Ioānis passim appellatur Baptismus Pęnitentiæ, quia ad pęnitentiam inuitabat, Matt. 3. Marc. 1. Luc. 3. Act. 13. & 19. Christi verò Baptismus non Pęnitentiæ Baptismus, sed lauacrum regenerationis, & renouationis dicitur, Tit. 3. Ephes. 5. Vide plura de hac re in libr. de Baptismo, cap. 23.

CAPVT XV.

De partibus essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ.

Demonstravimvs hactenus, Pęnitentiam Sacramentum esse verè proprieque dictum, atque C etiam à Sacramēto Baptismi distinctum: nunc de partibus eius disputare incipiemus.

Tribus partitionibus diuidi solet Pęnitentiæ Sacramentum. Prima sumitur ab essentia, quæ duabus partibus constat, materia & forma, id est, actibus pœnitentis, & absolutione Sacerdotis. Secunda à materia, quæ tres partes comprehendit, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem. Tertia à ritu, quæ est etiam trimembris: alia enim est Penitentia priuata, alia publica, & hæc rursus, aut solennis, aut non solennis. De his partitionibus nunc breuiter, & generatim dicemus: deinde in sequentibus libris seorsim de singulis partitionum membris, de quibus controuersiæ aliquę agitari solent, disseremus.

Igitur de partibus essentialibus huius Sacramenti, illud conuenit inter omnes, Verbum absolutionis ad huius Sacramenti essentiam pertinere: illud enim sine vllo dubio signum est, & causa remissionis peccatorū. Et quanquam Absolutio illis verbis, iuxta vsum Ec- D clesiæ, qui omnino seruandus est, continetur: *Absoluo te a peccatis tuis*; tamen si in eandem sententiam alia verba adhiberentur, vt: *Remitto tibi peccata tua*; vel, *Remittuntur tibi peccata tua*, nihil de Sacramēti essentiali perfectione decederet. Neq; verò quæstio esse potest de materia, quam dicunt remotam: constat. n. peccata, siue hominem peccatorem, materiam esse Sacramenti huius remotam, cùm ad peccata delenda, siue ad hominem peccatorem curandum Absolutio à sacerdotibus impendatur. Sed neque peccatum, neque peccator, talis materia dici potest, ex qua tanquam ex altera parte, Sacramentum perficiatur: sed potiùs circa quam Sacramētum operetur; quemadmodum corporalis morbus, aut ægrotus, non est id ex quo medicamentum constet, sed in quod vim suam medicamētum exerat.

Quæstio igitur est, Vtrum pręter Absolutionem, aliquid

quid aliud sit, quod ad Sacramenti huius rationē, atq; essentiam pertinere videatur. Quatuor autem sententiæ inueniuntur. PRIMA est, solam Absolutionem Sacramenti huius essentiam constituere. Ita ex Catholicis Theologis Scotus docuit in 4. Sent. dist. 14. q. 4. & dist. 16. quæst. 1. & qui eum sequuti sunt, Gulielmus Okam, Ioānes Maior, Iacobus Almayn, & si qui sunt alij. Ad quam sententiam accedunt etiam aliqui ex Hæreticis nostri sæculi. vt Illyricus in Apologia Confess. Antuerpien. cap. 18. & Kemnitius in 2. parte Examin. pag. 903.

Sed in duobus dissident Hæretici isti à Theologis suprà citatis. PRIMVM enim hæretici non agnoscunt Sacramentum Pœnitentiæ, nisi imperfectum, & impropriè dictum, cùm solo verbo, vt ipsi loquuntur, sine elemento constet: at Catholici illi integrum, & perfectum, ac propriè dictum Sacramentum esse volunt, licet in sola Absolutione essentia eius consistat. DEINDE Scotus, & qui eum sequuntur, etsi negent Confessionem essentialem partem esse Sacramenti huius, tñ non negant eam esse necessariam, & à Christo institutam, quod Illyricus & Kemnitius, & ceteri Sectarij negant. ADDE, quòd Scotus, & ceteri Doctores Catholici, ante Concilia illa vixerunt, in quibus accuratius hæc omnia explicata sunt; quod si hoc tempore superessent, sine dubio Ecclesiæ definitioni ac sententiæ acquiescerent.

ALTERA sententia eorum est, qui præter verbum Absolutionis, ritum etiam quendam visibilem à ministro adhiberi volunt, vt essentia Sacramenti huius integrè perficiatur, quanquam non satis explicant, quis sit ille ritus. Philippus Melanchthon in Apologia Cōfessionis Augustanæ art. 13. de vsu & numero Sacramentorum, huius sententiæ auctor est: scribit enim, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem vera Sacramenta esse, quòd habeant ritum cum promissione. Et ibidē, distinguit ritum à verbo: *Corda*, inquit, *simul per verbum & ritum mouet Deus: sicut autem verbum incurrit in aures, vt feriat corda, ita ritus ipse incurrit in oculos, vt moueat corda.* Et infrà: *Ritus oculis accipitur, & est quasi pictura verbi, idem significans quod verbum, quare idem est vtriusque effectus.*

TERTIA est eorum sententia, qui ex Baptismo seu Baptismi recordatione, & verbo Absolutionis, Sacramentum Pœnitentiæ constituunt: de qua superiore capite disseruimus.

POSTREMA sententia, eaq; verissima est Sacramentum Pœnitentiæ duplici parte intrinseca atq; essentiali constare, Absolutione sacerdotis tanquam forma, & actibus pœnitentis tanquam materia. Quæ sententia, & fuit olim multorum veterum Theologorum, S. Thomæ, Richardi, Durandi, & aliorum in 4. Sentent. dist. 14. & nunc est fermè omnium, qui de Pœnitētiæ Sacramento scribunt.

Sit igitur propositio PRIMA: *Non nisi absurdè dici potest, Pœnitentia Sacramentum ex Baptismo & Absolutione constare.* Hæc propositio satis capite superiore probata est: & certè sufficere deberet, quòd nec Baptismus ante multos annos peractus, nec eius recordatio, signa sensibilia dici possunt; cùm ad Sacramenti essentiam id maximè requiratur, vt cùm Sacramentum percipitur, corporale signum corporalibus sensibus obijciatur.

SECVNDA propositio: *Nullus est ritus a ministro adhibitus, præter verbum Absolutionis, qui Sacramenti huius materia rectè dici possit.* Optarem Philippus clarius explicuisset quisnam sit ritus, qui in oculos pœnitentis incurrit, dum verbum Absolutionis, eiusdem pœnitentis aures ferit: minus enim in eius sententia refellenda laboraremus. Veruntamen, nisi fallor, tres sunt ministri actiones duntaxat, de quibus aliqua ratione ambigi potest: quæ si omnes euidenter excludantur, euidenter etiam Philippi sententia refutata erit.

PRIMVM igitur Minister dum pœnitentes reconciliat, eisdem manum imponere cōsueuit. SED hic ritus etsi & in antiqua Ecclesia in vsu fuit, & nunc etiam in plerisque locis adhibetur; ad essentiam tamen Sacramenti huius non pertinet, vt S. Thomas docet in opusculo 22. de forma Absolutionis, vbi breuiter refellit obiectiones, quæ contrà fieri poterant. Erit autem hoc multò etiam certius, si aduersariorum doctrina locum habeat, siquidem ex verbo Dei non potest vllo modo demonstrari, manus impositionem in reconciliatione necessariò esse adhibendam: nec solum testimonium, sed neq; exemplum vllum huius manus impositionis in sacris literis inuenitur. *Quorum remiseritis peccata*, Dominus ait, *remittuntur eis*. Ioan. 20. non autem addidit: Et quibus imposueritis manus. Neq; ex verbis iam citatis colligitur, imponendas esse manus, quemadmodum sanè colligitur, confitenda esse peccata, vt suo loco ostendemus: quid enim prohibet, quo minus peccata remittantur, etiamsi manus non imponantur? Neque Dominus, cùm Paralitico Matth. 9. & Magdalenæ Lucæ 7. dixit: *Remittuntur tibi peccata*, manus eis imposuisse legitur.

QVOD autem in Concilio IV. Carthaginensi, can. 78. dicitur, vt pœnitentes, qui ob vitæ periculum, viaticum Eucharistiæ accipiunt, non se existiment absolutos sine manus impositione si superuixerint: non repugnat ijs, quæ diximus. Accipit enim Cōcilium manus impositionem pro ipsa Pœnitentiæ actione, in qua frequenter manus imponebantur: nam in eodem Cōcilio can. 80. præscribitur, vt singulis diebus ieiuniorū, manus à sacerdote pœnitentibus imponantur. Itaque hæc est Concilij illius sententia: Qui ob vitæ periculū priuatim à sacerdotibus absoluuntur, nondum completa Pœnitentiæ publicæ actione, ij si superuixerint, redeant ad ordinem pœnitētium, & cum illis manus impositionem suis temporibus percipiant; & nisi id fecerint, non se existiment absolutos à vinculo Excommunicationis; vel à pœna temporali, quæ illis præscripta à Sacerdotibus fuerat. Nam quòd à culpa absoluti fuerint dubitari non potest, cùm viaticum Eucharistiæ perceperint, quod Ecclesia nunquam tribuit, nisi ijs, quos à culpa lethali liberos credit.

ALTER ritus, quo in reconciliatione pœnitentium, vti solēt Catholici sacerdotes, est signum crucis super ipsum pœnitentem manu sacerdotis expressum. SED de hoc ritu nulla dubitatio esse potest; nam neque hoc signum aduersarij vlla in re adhibere solent, & idem signum non esse de essentia Sacramenti Pœnitentiæ, vt neque etiam Eucharistiæ, S. Thomas docet 3. part. quæst. 84. art. 4. cui nullus Catholicorum in hac re cōtradicit.

TERTIVS ritus fingi posset, motus ille visibilis linguæ, & labiorum, qui in verborum pronunciatione exercetur: quam sententiam Lutheranorum quorundam esse audio. Et sanè nihil aliud fingi posse videtur, si quo modo explicanda est opinio illa Philippi, distinguentis in pronunciatione Absolutionis ritū, qui obijcitur oculis, à verbo, quod incurrit in aures. SED absurda omnino, ac planè ridicula sententia est. Nam INPRIMIS commune est omni verbo corporali, vt non fiat sine motu linguæ & labiorum, & tamen nemo hactenus in verbo, quo Baptismum, vel Eucharistiam cōficimus, distinxit ritum à voce. DEINDE motus linguæ & labiorum nihil per se significat, sed solum est caussa vocis, quæ indicat animi conceptiones. Itaque si surdus quispiam videat hominem loquentem, non magis ex motu labiorum conijciet quid à loquente significetur, quàm si eundem motum labiorum cerneret in pecude. Non igitur fingi potest ritus vllus ex parte Ministri.

TERTIA propositio: *Actio pœnitentis quasi materia,*

ria, & verbum Sacerdotis quasi forma, Sacramenti Pœnitentiæ rationem atque essentiam complent. A Non est hoc loco ex diuinis literis probandum, actionem pœnitentis, Confessionē videlicet, & reliqua, quæ ex parte eius requiruntur, vel omnino necessaria esse, vel à Christo instituta: id enim infrà suo loco tractabitur, vt suprà diximus. Sed hoc posito, probandum est solùm, actionem pœnitentis ad Sacramenti essentiam pertinere vt materiam, ex qua, si forma accedat, Sacramentum constituitur. Et quoniam illa hypothesi facta, quæstio solùm inter Catholicos est, probabitur sententia nostra ex testimonijs illis, quæ à Catholicis omnibus admittuntur.

PRIMVM igitur Tridentinum Concilium, sess. 14. cap. 3. docet, formam Sacramenti Pœnitentiæ esse verba illa: *Ego te absolue, &c.* actus verò pœnitentis esse quasi materiam: & paulò pòst addit, tam Absolutionē, quàm actus pœnitentis, ad integritatem Sacramenti pertinere. Quo decreto satis apertè Concilium docuisse videtur, non sola Absolutione integrum Sacramen- B tum contineri: non enim distingui debuit forma à materia, si vnica simplex actio Sacerdotis totum Sacramentum constituit. Et quomodo, quæso, ad Sacramēti integritatem non minus requiritur actio pœnitentis, quàm Absolutio sacerdotis, si sola Absolutio Sacramentum perficit?

DEINDE Concilium Florentinum in instructione Armeoorum, ipsam Pœnitentiam vocat Sacramentū, & eius partes materiales esse dicit actus pœnitentis, formam autem verba Sacerdotis: *Ego te absolue, &c.* ad quem modū loquitur etiā Lucius Papa III. cap. Ad abolendam, de hæretic. vbi Sacramenta vocat, Baptismum, Confessionem peccatorum, & Matrimonium. At quomodo Confessio Sacramentum est, si ad essentiam Sacramenti nullo modo pertinet? NEQVE SCOTVS satis aptè loquutus videri debet, cùm ait in 4. dist. 14. quæst. 4. *Pœnitentia est absolutio pœnitentis, facta certis verbis, &c.* C Pœnitentia enim actio pœnitentis est, non Sacerdotis; Absolutio autem Sacerdotis, non pœnitentis. Quis enim ita loquitur, vt dicat hominem agere Pœnitentiam, dum absoluitur, & non potiùs dū plorat, confitetur, ieiunat?

Idem PRÆTEREA Concilium omnia Sacramenta tribus perfici dicit, materia, forma, & intentione Ministri: non igitur Sacramentum Pœnitentiæ sola forma Absolutionis & intentione constare potest.

DENIQVE actio pœnitentis signum est sensibile gratiæ iustificantis à Deo institutum, & ex eiusdem promissione concurrit ad remissionem peccatorum: cur igitur pars quædam Sacramenti non erit? Nam sensibile signum esse, in quæstionem verti non potest, cùm non debeat Sacerdos absoluere, nisi quem ex signis sēsibilibus pœnitentem esse cognoscit: esse autem signum gratiæ iustificantis, manifestè colligitur ex eo, quòd qui peccatum confitetur, & veniam à Deo petit, indicat se peccatum odisse, & ab eo iam, animo & D voluntate recedere, ac proinde iustificari, quod apertiùs significatur, & completur per Absolutionem. Porrò hoc signum à Deo institutum esse, alibi, vt diximus, est probandum, neque à Scoto eiusque sectatoribus negatur. Denique ad remissionem peccatorum aliquo modo concurrere, testatur S. Ioannes, qui in epist. 1. cap. 1. scribit: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate.* Et quemadmodum verè dicimus aliquem iustificari, quia absoluitur, sic etiam rectè dicere possumus, aliquem iustificari, quia peccata humiliter confitetur. Sed de hac re in sequenti capite plura dicemus.

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones.

NVNC obiectiones diluendæ sunt, tum Kemnitij, tum etiam aliquorum Catholicorum. Kemnitius igitur in 2. parte Exam. pag. 939. refellere nititur Concilij Tridentini doctrinam de partibus essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ, ac PRIMO obijcit, Antiquitati esse ignotam hanc disputationem, an in Pœnitētia sit materia & forma Sacramentalis.

RESPONDEO, nomina materiæ & formæ in Sacramentis, inuenta sunt à posterioribus Doctoribus ad rem facilius explicandam: ideo nihil est mirum, si apud veteres non legantur. Nam neque in Baptismo & Eucharistia, sancti Patres ita verbum ab elemento distinxerunt, vt vnum formam, alterum materiam appellarent: & tamen non negat Kemnitius, aquam in Baptis- B mo rectè vocari materiam, & verbum formam. Satis igitur nobis esse debet, quòd quemadmodum antiqui Patres in Baptismo, aquam, & inuocationem Trinitatis adesse debere docuerunt: sic etiam in Pœnitentia, actionem pœnitentis, & reconciliationem Sacerdotis necessariò adhibenda esse docuerunt.

SECVNDO obijcit, ne inter Scholasticos quidem de hac re quidquam constare, cùm alij peccata velint esse materiam, alij peccatorem cōfitentem, alij actiones pœnitentes, alij actionem sacerdotis proferentis certis ritibus Absolutionem: *Sic etiam formam quidam ponunt*, inquit, *verba Absolutionis; quidam ipsos actus absoluentis dicunt esse pro forma, etiamsi non fiant per limitata & determinata verba.*

RESPONDEO, Kemnitius semper est sui similis calumniator, & mendax. Nam inprimis nulli sunt Catholicorum, qui materiam huius Sacramenti fecerint actionem Sacerdotis, certo ritu pronunciantis Abso- C lutionem, si vnum excipias Gropperum, aut quicunque fuit auctor Enchiridij Coloniensis, qui non satis cautè interdum loquutus videtur. Theologi enim aut volunt in sola Absolutione Sacramentum consistere; & ij non distinguunt materiam à forma: aut (quę est communis ferè omnium sententia) materiam ex parte pœnitentis, formam ex parte sacerdotis assignant. Porrò, qui materiam esse dicunt peccata, aut peccatorem confitentem, aut ipsam Confessionem; non dissentiunt inter se, vt Kemnitius cuperet, sed idem omnino sentientes, de re eadem diuersa ratione loquuntur, non secus ac si alij dicerent in Baptismo materiā esse aquam, alij ablutionem, alij hominem, qui abluitur. Nam peccata dicuntur materia cùm de materia remota agitur, ad quam tollendam Sacramentum institutum est. Qui peccata cōfitetur, materia dr, cum de materia circa quam, siue, de subiecto in quod agit virtus Sacramentalis, disputatio est. Actio deniq; pœnitē- D ntis materia vocatur, cùm de materia illa disseritur, ex qua Sacramentum adiuncta forma cōstituitur. Simile quid cernimus in corporū medicina (est enim Pœnitentia medicina animorum) nam & morbus, & ægrotus, & ęgroti deambulatio, materia medicinę rectè dici possunt: siquidem morbus per medicinam tollitur; ægrotus per eandem curatur; deambulatio pars est medicamenti salutaris, & vnà cum pharmaco à medico propinato sanitatem restituit.

QVOD attinet ad formam, non dissentiunt inter se, qui certa verba Absolutionis formam esse dicunt, & qui contendunt nulla esse verba determinata, quibus Absolutio impendatur. Nam si de sono, & numero syllabarum agatur, nulla sunt verba determinata, quæ ad Sacramenti essentiam necessariò requirantur: siue enim quis dixerit: *Absoluo te*, siue, *Remitto tibi peccata*; & siue id Latinè, siue Græcè, siue barbara aliqua lingua

lingua pronunciauerit, semper efficitur Sacramētum. Si verò de sententia verborum sermo sit, nemo Catholicorum negat, verba esse determinata, atque ex diuinis literis deprompta. Quod idem cernimus in Baptismo: neque enim certus sonus aut numerus syllabarum in Scripturis determinatur, quo forma Baptismi pronunciari debeat, sed solùm sententia eius formæ ex Euangelio colligi potest. Quare quemadmodum ex eo quod Dominus ait Matt. vlt. *Docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, colligit Ecclesia formā illam: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, nec tamen censerentur non verè baptizare, qui dicerent; Ego te abluo, seu tingo, siue aspergo, &c. sic etiam ex eo quod idem Dominus ait Matth. 16. *Quodcunque solueris, erit solutum*. Et Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, colligit Ecclesia formam illam: *Ego te absoluo a peccatis tuis*, nec tamen censerentur non verè absoluere, qui alijs verbis eandem sententiam proferrent.

TERTIO obijcit, Sacramenta esse actiones Dei: proinde si opera humana, quales sunt actus pœnitentis, sint pars essentialis Sacramenti; humanis operibus diuinitatem quādam attribui, vt scilicet solium ipsorum iuxta astra Dei exaltetur, sicut de Rege Babylonico Isaias loquitur.

SED hoc iam solutum est suprà ca. 6. in tertio mendacio Kemnitij, vbi breuiter indicauimus, actiones pœnitentis non habere vim Sacramentalem iustificandi, nisi vt instrumenta sunt Dei, quemadmodum etiam verbum Sacerdotis, etiamsi actio quædam sit, ab hominis lingua & arteria, spirituque producta, tamen vt instrumentum Dei est, rem diuinam, id est, gratiam iustificationis efficit.

QVARTO obijcit, ante centum annos, tempore Gabrielis, nihil certi de materia Sacramenti Pœnitentiæ in Ecclesia fuisse.

RESPONDEO, more suo dicit Kemnitius, sed nō probat, nam Gabriel in 4. dist. 14. q. 2. art. 1. docet ex communi sententia, actiones pœnitentis esse pro materia huius Sacramenti, & verba Sacerdotis pro forma, & citat Alexandrum, Thomam, & Richardum. NEQVE mouere debet, quod nō dicit, actionem pœnitentis esse materiam, sed pro materia, quia idem dicit de materia omnium Sacramentorum dist. 3. quæst. 1. arti. 1. In nullo enim Sacramento inuenitur materia propriè dicta, si exactè loquamur de materia ad modum loquendi Philosophorum: & tamen in omni Sacramēto inuenitur res quædam, quæ instar materiæ dici possit. Et eodem modo loquitur Concilium Florentinum in instructione Armenorum, cùm dicit, Sacramenta tribus perfici, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & intentione Ministri. Ex quo etiam Cōcilio intelligimus, falsissimum esse quod scribit Kemnitius, ante centum annos, & Gabrielis ætate, adhuc fuisse dubium & incertum, quæ esset materia Sacramenti. Nam Concilium Florentinum, in quo disertis verbis explicantur materiæ & formæ omnium Sacramentorum, anno Domini M.CD.XXXIX. absolutū est: proinde ante annos centum & quadraginta, & ante Gabrielis ætatem, iam erat in Ecclesia non solùm indubitata & certa doctrina de materia Sacramēti Pœnitentiæ, sed etiam diligentius quàm vnquam anteà, explicata.

QVINTO obijcit verba Concilij Tridentini, quod non videtur ausum fuisse apertè scribere, actionem pœnitentis esse materiam Sacramenti huius, sed scripsit esse materiam, vel quasi. Ex quo pulchrè sibi videtur Kemnitius colligere, Pœnitentiæ Sacramentum esse Sacramentum, vel quasi; & effectum eius esse remissionem peccatorum, vel quasi.

RESPONDEO, omitto quòd Kemnitius non satis fideliter retulit verba Concilij, vt locum faceret argutiæ suæ: non enim Cōcilium posuit, esse materiam, vel A vel quasi; sed simpliciter, esse quasi materiam, sess. 14. cap. 3. Omitto etiam, quòd vox illa QVASI, non semper extenuat rem, de qua agitur: alioqui Ioan. 1. vbi dicitur Christus quasi vnigenitus à Patre; liceret argumentari cum Kemnitio, ac dicere, Christū esse vnigenitum, vel quasi. Sed his omissis, Concilium Tridentinum, vt etiam anteà Florentinum, actiones pœnitentis maluerunt dicere, quasi materiam, quàm absolutè, materiam, non quòd non sint verè, & propriè talis materia, qualem Sacramenta requirunt; sed quod non sint res aliqua solida, permanēs, ac tractabilis, qualis in multis alijs Sacramentis cernitur.

Quod vt planiùs explicet, ANIMADVERTENDVM est, duobus modis Sacramētorum materiam posse considerari. VNO modo, vt est pars quædam Sacramenti. ALIO modo, vt cum materia rerum naturalium, vnde nomen accepit, similitudinem habet. Et quidē priore modo nihil aliud requiritur ad Sacramenti materiā, nisi vt sit externum ac sensibile signum, quod per verbum perficiatur, & quasi formetur, & hoc modo verè ac propriè actio pœnitentis est materia Sacramenti. B Posteriore autem modo, nullius quidem Sacramenti, vt rectè Gabriel affirmat, materia est propriè, ac simpliciter, sed metaphoricè tātùm materia: sed maximè tamē omniū, materia Sacramenti Pœnitentiæ distat à perfectione Physicæ materiæ, cū, vt diximus, non sit aliquid solidum, & tractabile, sed actio quædā transiens. Quare quemadmodum aqua Baptismi, si cum materia Physica comparetur, quasi materia dici potest: sic etiam actio pœnitentis, si cum aqua Baptismi conferatur, quasi materia rectè dicitur, licet in ordine ad Sacramentum, vtraque verè & propriè, simpliciter & absolutè materia sit.

Atque hæc quidē præcipua sunt Kemnitij argumenta, nam ad reliquas eius calumnias suprà respōdimus, cùm Hæreticorum mendacia refutaremus. Nunc addemus illa argumenta, quibus vtuntur, qui Scotum sequuti, in sola Absolutione totam Sacramenti Pœnitentiæ rationem ponunt: actionem verò pœnitentis, non partem Sacramenti, sed dispositionem quandam ad C Sacramentum suscipiendum vocant.

Obijciunt igitur PRIMO, Sacramentum esse debere signum eius rei, quæ per Sacramentum efficitur: effectum autem Sacramenti huius, id est, remissionē peccatorum, per Absolutionem pulchrè significari, nō autem per Confessionem, aut Contritionem, vel Satisfactionem.

RESPONDEO, remissionem peccatorum, vt suprà diximus, non solùm Absolutione, sed etiam Confessione significari. Nam vt Sacerdos absoluens significat se peccatum expellere, ita pœnitens confitens, significat se à peccato recedere.

SECVNDO obijciunt, id Sacramentum esse quod à Ministro confertur: in Sacramento autem Pœnitentiæ solam Absolutionem à Ministro conferri, non autem Confessionem, vel Contritionem. Et præterea esse inauditum in Ecclesia, vt qui Pœnitentiam agit, Minister D Sacramenti Pœnitentiæ esse dicatur: proinde non esse actionem pœnitentis Sacramentum, aut partem Sacramenti.

RESPONDEO, Ministrum Sacramenti propriè dici, qui vel totū, vel potissimam Sacramenti partem conficit: si quis aūt à Ministro illo iussus aliquid faciat, eū non propriè Ministrum, sed Ministri cooperatorē nominari. Atq; hoc modo Sacerdos, qui formā Absolutionis pronunciat, & à quo pœnitens interrogatur, examinatur, & iniunctā satisfactionē accipit, propriè Minister Sacramēti dicitur: pœnitens autem, licet aliquid faciat ad Sacramentum illud pertinens, non tā Minister, sed Ministri cooperator dici dēt, quia ipsius actio non est pars Sacramenti, nisi quatenus potestati Sacerdotali subijcitur, & à Sacerdote dirigitur, vel iubetur.

Simile est in curatione morbi corporalis, si fortè medicus iubeat ægrotum post sumptum pharmacum inambulare: tametsi enim ægrotus id facit, quod ad partem medicamenti pertinet, tamen nō proptereà ipse fit medicus dicitur, sed is tantùm, qui pharmacum præbuit, & inambulationem iussit.

Obijciunt TERTIO, solam Absolutionem esse caussam gratiæ, cùm tota vis Sacramentalis in Clauibus resideat, Claues autem sacerdotis sint, non pœnitentis: proinde actionem pœnitentis partem Sacramenti esse non posse, non enim pars Sacramenti est, quæ ad Sacramenti effectum non concurrit.

RESPONDEO, PRIMVM negari posse consequentiā huius argumenti. Nam quemadmodum homo corpore & spiritu constat, & tamen solo spiritu intelligit: sic etiam facilè fieri posset, vt Sacramentum aliquod duabus partibus constans, per alteram tātùm operaretur. Et hanc solutionem sequuntur, qui vim Sacramentalem in sola absolutione constituunt; quæ sententia fuit olim S. Thomæ, & S. Bonauenturæ, & aliorum quorundam veterum in 4. Sent. dist. 18. & 22. & ex recentioribus Andreæ Vegæ in Concilium Tridentinū lib. 13. cap. 15. & Francisci Ferrariensis in commentario cap. 72. lib. 4. contra Gentes.

DEINDE potest etiam responderi, Absolutionē quidem esse potissimam caussam iustificationis, sed non solam: proinde negari posset, vim Sacramentalem in solis Clauibus residere, sed partim, & quidem præcipuè in Clauibus quarum vi Sacerdos absoluit, partim in actione pœnitentis, quatenus ea Deus vtitur vt instrumento ad significandam & efficiendam iustificationem. Et hæc esse videtur sententia S. Thomæ 3. par. q. 86. ar. 6. vbi reuocauit quod scripserat in 4. Senten. dist. 18. q. 1. art. 3. & d. 22. q. 2. ar. 1. Nos in 2. lib. de Sacramen. in genere, ca. 11. priorem sententiam secuti sumus; sed posteriorem nō minus probabilem existimamus, licet ea paulò difficilius defendi posse videatur.

CAPVT XVII.

De partibus materialibus Sacramenti Pœnitentiæ: Quæstio inter Catholicos.

SEQVITVR ALTERA partitio Pœnitentiæ, qua pars eius materialis rursum in partes tres, Contritionē, Confessionem, & Satisfactionem distribuitur. De qua partitione duæ sunt quæstiones: vna inter Catholicos, altera cum Hæreticis.

Quæstio PRIOR non est; An Cōtritio, Confessio, & Satisfactio sint necessariæ, & omnino adhibendæ: sed, An sint omnes veræ partes Sacramenti. Fuit enim opinio Durandi in 4. dist. 16. q. 1. solam Confessionem partem esse materialem Sacramenti Pœnitentiæ: Contritionem autem esse dispositionem, & Satisfactionem fructum Pœnitentiæ.

Argumēta eius præcipua duo sunt. PRIMVM, quia quælibet veri Sacramenti pars debet esse sensibilis; Cōtritio autem non est sensibilis. SECVNDVM, quia Sacramentum Pœnitentiæ non necessariò exigit Satisfactionem in re, sed in voto dūtaxat: verum enim Sacramentum erit, si confitenti peccata sua, detur Absolutio, etiamsi is nunquam posteà satisfaciat.

AT sententia Theologorum communis, in eadem distinctio. 16. & S. Thomæ 3. par. quæstio. 90. art. 2. & 3. non solam Confessionem, sed etiam Contritionem, & Satisfactionem, veras Sacramenti Pœnitentiæ partes materiales esse docet. Quæ sententia certissima est, neque iam amplius in dubium reuocari potest, cùm in Concilijs Oecumenicis, Florentino & Tridentino, disertis verbis legamus, actus Pœnitentis, Contritionem, Cōfessionem, & Satisfactionem, esse quasi materiam Sacramenti Pœnitentiæ.

NEQVE ijs repugnat, quòd in Scripturis sanctis satisfactionis opera dicuntur fructus Pœnitentiæ: nam aliud est loqui de virtute, aliud de Sacramento Pœnitentiæ. Virtus Pœnitentiæ non componitur ex partibus, cùm sit habitus quidā simplex: proinde non sunt partes, sed actus eius, Contritio, Confessio, & Satisfactio. Contritio quidem est actus eius internus, Confessio & Satisfactio, actus externi: & hoc modo Scripturæ loquuntur, cùm opera externa fructus Pœnitentiæ vocant. Sacramentum verò Pœnitentiæ duabus partibus constat, vt diximus, materiali atque formali. Et ad materialem quidem pertinent tres illi Pœnitentis virtutis actus, qui sunt etiam ipsius Pœnitentis actiones: ad formalem autem Absolutio Sacerdotis. Quia verò Cōtritio actio est interna; vt pars Sacramenti, quod est corporale ac sensibile, dici possit, signo aliquo externo prodi debet.

Et per hoc soluitur PRIMVM Durandi argumentum: non enim Contritionem, vt in corde sedem habet, sed vt per signa manifestatur, Sacramenti partem esse contendimus.

DICET fortassis aliquis, sæpe accidere, vt Contritio non alio signo, quàm ipsa peccatorum confessione prodatur: proinde tunc non distingui Contritionem, quatenus est pars Sacramenti sensibilis, à Cōfessione; ac per hoc duas tantùm Sacramenti partes esse, Confessionem, & Satisfactionem, non autem tres. RESPONDEO, fieri quidem posse, vt ijsdem verbis Contritio detegatur, & Confessio explicetur, veruntamen in illis verbis duo signa sensibilia cōtineri; & planè aliud esse, Contritionem verbo expressam, aliud, Confessionem verbo explicatā. Nam si quis fateatur se furtum, adulterium, homicidium, & alia id genus multa commisisse, sed iactando, & gloriando, vel simpliciter colloquendo illa narret; ille quidem confitebitur peccata, sed Contritionem non prodet. Quare aliud est, peccata confiteri, vt alter intelligat quot, & qualia illa sint; aliud, cum dolore, ac detestatione confiteri, vt non solùm peccatorum numerus, sed etiam peccatoris Contritio illa confessione aperiatur.

Ad ALTERVM argumentum Durandi, facilè est respondere, Nam sine Satisfactione, Sacramentum Pœnitentiæ esse potest, sed mancum ac mutilum; neque enim tres illæ partes, essentiales, sed integrales dicuntur: sine aliqua autem parte integrali res quidem esse potest, sed integra esse non potest. Illud admittimus, ex integralibus partibus quasdam esse principales, sine quibus essentia rei nullo modo consisteret, quales sunt in homine caput, & cor; & tales in Sacramento Pœnitentiæ sunt Contritio, & Confessio: nam nisi signa doloris aliqua conspiciantur, & nisi manifestatio aliqua peccatorum præcedar, Absolutio à Sacerdote impendi non potest. Aliæ sunt partes integrales secundariæ, sine quibus rei essentia consistere, licet imperfecta & manca potest: quales sunt in homine, manus, & pedes: & eiusmodi in Sacramento Pœnitentię videtur esse Satisfactio.

SED obijciunt aliqui: Aut Satisfactio pars est Sacramenti, vt est in voto & proposito Pœnitentis, aut vt reipsa exercetur. Si priore modo, non est res sensibilis; si posteriore, non est præsens cùm perficitur Sacramentum. Siquidem accedente verbo Absolutionis ad Confessionis elementum, perficitur Sacramentum. Satisfactio verò post Absolutionem datam atque acceptam peragitur.

RESPONDEO; vtroque modo Satisfactio pars est Sacramenti; incipit enim quodammodo, dum iniungitur & acceptatur: & posteà tempore suo completur. Et quamuis, vt est in voto & proposito, non

to, nō videatur esse sensibilis, tamen signis externis sensibilis redditur, dum verbo Sacerdotis indicitur, & verbo aut nutu pęnitentis admittitur. NEQVE absurdum est, si post Absolutionem datam atque acceptam, Satisfactio compleatur: nam accedente verbo Absolutionis ad elementum Confessionis, Sacramentum perficitur quidem, quod attinet ad essentiam, sed non omnino integrè, & perfectè, si partes integrales considerentur. Quemadmodum etiam dum in vtero matris corpus humanum formatur, & corde, alijsque nonnullis partibus perfectis, coniungitur anima corpori, homo inde existit, etiamsi fortè oculi, digiti, & alię quædam partes nondum perfectæ, atque distinctæ conspiciantur.

CAPVT XVIII.

De partibus Pœnitentiæ, sententiæ variæ Hæreticorum.

ALTERA quæstio iam cum Hæreticis tractanda est, quot sint partes Pęnitentiæ, siue quot sint actiones in homine pęnitente necessariæ, vt Absolutionem percipere, & cum Deo in gratiam redire possit. Neque enim cum Hæreticis disputare necesse erit, an istæ omnes actiones sint materiales Sacramēti partes, cùm illi (vt vidimus c. 15.) nullam partem materialem agnoscant, nisi fortè Baptismum, aut ritum quo Sacerdos verbum Absolutionis pronunciat.

Igitur Catholici summo consensu tres assignant Pęnitentiæ partes, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem; neq; de hac re vlla inter Catholicos controuersia est. Nam ipse etiā Scotus, qui Pęnitentię Sacramentum in sola Absolutione, & Durandus, qui in Absolutione & Confessione constituit, disertis verbis docent, ad percipiēdam in hoc Sacramento peccatorū remissionem, tria illa ex parte pęnitentis requiri.

Porrò Aduersarij à communi, frequentato, tutissimoque hoc doctrinę Ecclesiasticæ tramite aberrantes, in varias errorum vias abierunt. Tres præcipuè sunt apud eos sententiæ.

PRIMA eorū, qui docent duas esse Pęnitentiæ partes, Contritionem, & Fidem. Ac per Contritionē quidem intelligunt terrores conscientiæ ex minis legis incussos: per Fidem autem, fiduciam quandam certā remissionis peccatorum ex Euangelij, vt ipsi dicunt, pollicitatione conceptam.

Huius sententiæ primus auctor Lutherus fuit. Is enim etiamsi anno M. D. XX. in libro contra execrabilem bullam Antichristi, in defensione art. 5. & rursus anno M. D. XXI. in assertione articulorū suorum, eundem illum quintum articulum propugnans, scripserit, se non negare tres esse partes Pęnitentię, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, sed tantùm de Satisfactione docere, eam quæ arbitrio Ecclesiæ imponitur, non esse iuris diuini, aut si iuris diuini est, non posse per Claues Ecclesiæ tolli: tamen postea cùm non parū in Schola Sathanæ profecisset, anno M. D. XLV. in refutatione articulorum Louaniensium, propositione 37. his verbis priorem illam sententiam à se quoq; admissam damnauit: *Pœnitentia à Louaniensium Synagoga tradita (scilicet quòd sit Cōtritio, Confessio, & Satisfactio) est nulla nisi Iudæ proditoris, & similium; ideo vt hæretica est damnanda.* Et in articulis Smalchaldicis anno M. D. XXXVII. editis, in cap. de Pęnitentia, duas partes Pęnitentię esse docet, Legem & Euangelium, siue, quod est idem, vt ipse ibidem explicat, Contritionē ex minis legis, & Fidem ex Euangelij promissis conceptam; porro opera bona hoc loco, non partem, sed fructum Pęnitentiæ esse voluit. EADEM sententia fuit Philippi Melanchthonis, tum in locis editis anno M. D. XXI. tum in Confessione Augustana edita anno

A M. D. XXX. Sed in Locis cap. de Pœnitentia, duas Pœnitentiæ partes vocat Mortificationem & Viuificationem: in Confessione autem, artic. 12. vocat Contritionem, & Fidem; res tamen eadem per Mortificationem & Contritionem, per Viuificationem & Fidem significatur. IDEM quoque permulti alij Lutheranorū docent, vt Centuriatores Magdeburgenses, Cent. 1. lib. 1. c. 4. col. 148. & lib. 2. cap. 4. col. 341. Ioan. VVigādus in Corpore doctrinæ Magdeburgensis, cap. 18. Tilmānus Heshusius in lib. de erroribus Pontificiorum, loco 9. Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. ad cap. 3. de Pęnitentia, pag. 942. & 943.

ALTERA eorum sententia est, qui ad illas duas Pęnitentiæ partes adiungunt tertiam, videlicet opus bonum, siue nouam obedientiam.

Huius sententiæ videtur etiam auctor Lutherus fuisse. Nam in prima disputatione contra Antinomos, edita anno M. D. XXXVIII. propositione prima, dicit partes Pœnitentiæ esse dolorem de peccato, & B propositum melioris vitæ. In tertia autem disputatione cōtra eosdem, propositione 9. ad bonum propositum nō solùm pertinere vult fidem, seu fiduciam erga Deum, sed etiam omnia opera bona: *Omnia*, inquit, *opera post iustificationem, sunt aliud nihil, quam bonū propositum contra peccatum.* IDEM docet Philippus Melanchthon, qui vt fidus Achates Lutheri, cum ipso in formas varias facilè mutabatur. Is igitur in Apologia Cōfessionis Augustanæ, articulo de Pœnitentia, & in Locis editis anno M. D. XXXVI. & sequentibus, titulo de Pœnitentia, duas quidem partes Pœnitentiæ assignat, Contritionem & Fidem; addit tamen, se non repugnaturum, si quis tertiam partem adiungat, nouam obedientiam. Sed in disputatione de Pœnitentia, quam anno M. D. XLVIII. habuit, & cum Lutheri operibus circumfertur; disertis verbis dicit: ipsa nouam obedientiam, tertiam partem esse conuersionis, seu Pœnitentiæ: quod idem repetit in Examine ordinandorum, cap. de Pœnitentia. IDEM C docent illi omnes, qui Lutherani molles appellantur, & contra rigidos Lutheranos, siue Illyricianos, de hac re magna contentione digladiantur, vt auctores Confessionis Saxonicæ, cap. de Pœnitentia, Nicolaus Selneccerus in sua Pædagogia ad finem secundæ partis, vbi explicat articulū Symboli: *Remissionem peccatorum*; Dauid Chytræus in sua Catechesi, loco 8. & alij non pauci.

TERTIA sententia Caluini est, libro 3. Institut. cap. 3. §. 8. vbi duas Pœnitentiæ partes constituit, Mortificationem & Viuificationem; sed longè alio sensu, quàm Lutherani faciunt. Nam per Mortificationem non intelligit terrores incussos, vt Lutherani, sed mortificationē vitiorum, siue abnegationem sui, & spoliationem totius veteris hominis; proinde non paruo aliquo tempore, sed tota vita Pœnitentiam agendam esse dicit. Per Viuificationem, non intelligit fidem, vel fiduD ciam, aut consolationem ex Euangelio conceptam, vt Lutherani, sed pium bene viuendi studium, atque affectum ad opera bona; quæ opera nō partem, sed fructus Pęnitentiæ esse docet.

Refellit ibidem Caluinus apertè sententiam Lutheranorum. Nam §. 1. contendit fidem priorem esse Pœnitentia, quod est contra Lutheranos, qui fidem posteriorem partem Pœnitentiæ faciunt. §. 2. docet, incussos illos terrores, quos Lutherani priorem partem Pœnitentiæ esse volunt, non esse partem Pœnitentiæ, sed esse timorem quendam initialem, qui fidem præcedit, ex quo postea Pœnitentia vt fructus, emanat. §. 3. agnoscit, alios ante se Pęnitentiam esse partitos in Mortificationem & Viuificationem (id enim sine dubio legerat apud Melanchthonem in Locis communibus editis anno M. D. XXI.) sed addit, vocibus istis, si recta subsit interpretatio, vim Pęnitentiæ satis

commodè exprimi: sed non sibi placere eorum interpretationē. §. 5. refellit illos (Lutheranos videlicet nunc) qui fidem sub pœnitentia complectuntur, ac dicit eos Paulo repugnare.

In Caluini sententiam Theodorus Beza discipulus eius descendit, eamque tuetur & explicat, in lib. quem inscripsit, Abstersio calumniarum Tilmanni Heshusij, in responsione ad 4. calumniam.

CAPVT XIX.

Refelluntur sententiæ Hæreticorum, & Catholica confirmatur.

NVNC breuiter, & per partes nonnum Hæreticorum dogmata refellemus, ac veterem & communem Ecclesiæ Catholicæ, quæ sola vera est, sententiam comprobabimus.

Sit igitur propositio PRIMA: *Terror animo incussus à lege, quem Lutherani Contritionem, siue Mortificationem appellant, non rectè inter partes Pœnitentiæ numeratur.* Hæc propositio conformis est Tridentino Concilio sess. 6. cap. 6. vbi numeratur quidem terrores incussi inter ea, quæ hominem ad iustificationem iuuāt, & præparant: tamen non ponuntur Pœnitentiæ partes, sed ab ea potiùs distinguitur, cùm inter eos, & Pœnitentiam actus quidam spei & dilectionis intercedere dicātur. Aliud enim est, aliquid ad conuersionem & iustificationem requiri, aliud, partem siue actum esse Pœnitentiæ, si de Pœnitentia, vt Theologos decet, propriè loquamur. Igitur vt illos terrores ad conuersionem, vt plurimum requiri non negamus, ita partem esse Pœnitentiæ minimè concedimus.

Nam INPRIMIS Scriptura distinguit terrorem à Pœnitentia Vbi enim legimus in epistol. posteriore ad Corinth. cap. 7. *Quæ secundum Deum est tristitia, Pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Per tristitiam intelligi debet molestia quædam, & timor, ac pudor natus ex obiurgatione illa vehementi, & minis, quibus Apostolus apud Corinthios vsus fuerat. Nō enim vocat Apostolus eo loco tristitiam, dolorem de peccatis admissis, quæ est ipsa Contritio, siue Pœnitentia, sed molestiam illam, & verecundiam, quæ æquo animo accepta, & secundum Deum, Pœnitentiam saluberrimam gignit. Nam in eadem epistola, c. 2. Apostolus ait: *Ex multa tribulatione, & angustia cordis, scripsi vobis, non vt contristemini, sed vt sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vos.* Et cap. 7. *Gaudeo*, inquit, *non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad Pœnitentiam.* At certè Apostolus unu hæc diceret, si per tristitiam, dolorem illum acciperet quo quis angitur, quòd Deum offenderit. Non diceret, inquam, *Scripsi vobis, non vt doleatis de peccato*, cùm hoc ipsum vehementissimè cuperet; neq; diceret: *Non gaudeo, quia contristati estis*, cùm maximè gaudendum sit, quòd peccatores peccasse se doleant, & gaudium sit in cęlo super vno peccatore Pęniten iam agente. Itaque, vt Chrysostomus, & alij exponunt, sententia Pauli est: Nō gaudeo de tristitia, gaudeo de fructu, qui est Pęnitentia. Et quemadmodū medicus nō gaudet, quòd amaro pharmaco, vel sectione, aut adustione ægrotum cruciet; sed gaudet de sanitate, quæ ex illo pharmaco, vel sectione, aut adustione consequitur: sic etiam Paulus non gaudet, quòd aspera obiurgatione & minis, terrorē & molestiam Corinthijs attulerit; sed qòd ea molestia ac terrores, Pęnitentiā, eamq; stabilem & omninò salutarem pepererint. Videsigitur ex doctrina Apostoli Pœnitentiam non esse terrorem ex minis incussum, sed effectū, seu fructum quendam eius terroris, vt Concilium Tridentinum rectè docet.

DEINDE, si quis inspiciat definitiones omnes Pœnitentiæ, quæ apud Theologos tum veteres, tum recen-

A tiores extant, & simul inueniuntur apud Magistrum in 4. lib. Sententiar. dist. 14. & apud Gratianum de Pœnit. dist. 3. in nulla earum terrores istos inueniet, quos Lutherani partem Pœnitentiæ faciunt.

PRÆTEREA, cū partes Pœnitentiæ quærimus, non quosuis motus, qui quocunq; modo ad Pęnitētiā pertineant, quærimus, sed eos motus siue actus duntaxat, qui ex ipsa virtute Pęnitētiæ prodeunt. Porrò terrori, cū intentantur minæ; nō est vllius virtutis actus, sed naturalis affectio, q̄ & in pueris, & in ipsis bestijs cernimus.

AD HÆC, sæpe terrores in iis inueniuntur, qui Pœnitentiam nullam agunt, ac ne inchoant quidem, vt in dæmonibus, qui credunt, & cōtremiscunt. Iacobi 2. sæpe etiam nonnulli veram Pœnitentiam agunt, nullo pœnæ terrore, sed solo Dei & iustitiæ amore impulsi, qualem credibile est fuisse beatam illam fœminam, de qua Dominus ait, Luc. 7. *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quòd si terrores sine Pœnitentia, & Pœnitentia sine terroribus, aliquando esse potest, certè non debent terrores illi inter partes Pœnitentiæ numerari.

B DENIQVE fides, vt mox probabimus, non est pars Pęnitentiæ, sed eā præcedit. Atqui terrores incussi à lege, ex sententia Aduersariorum, ipsa & fide priores sunt: non igitur terrores incussi à lege, partes Pœnitentię rectè dici possunt. Vide plura in 2. lib. cap. 1.

SECVNDA propositio: *Fides non est pars Pœnitentiæ, licet ad eā efficiendam necessariò requiratur.* Hæc et propositio conformis est Tridētino Concilio, sess. 6. c. 6. vbi fides primo loco ponitur inter ea, quæ ad iustificationē disponūt; & à Pœnitentia, quæ inter eas dispositiones quintum locum obtinet, apertè distinguitur.

Probatur autem PRIMO ex illis ipsis locis, unde Aduersarij sententiam suam probant: proferunt. n. Melanchthon, Illyricus, Heshusius, Kēnitius, & alij passim, duo loca, vt probent duas esse Pœnitentiæ partes, Terrores, & Fidem. PRIOR locus est Marc. 1. *Pœnitentiā agite, & credite Euangelio.* ALTER Actor. 20. *Testificans Iudæis, atque Gentilibus in Deum Pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.* AT hæc

C loca maximè faciunt contra eos: siquidem distinguitur in vtroque loco fides à Pœnitentia. Non enim Dominus apud Marcum ait; Pœnitentiam agite credentes Euangelio; sed: *Pœnitentiam agite, & credite Euangelio*: dum sunt igitur, ac diuersa, Pœnitentiā agere, & credere Euangelio. Sic etiam B. Paulus non ait: Testificans in Deum Pœnitentiam, quæ ex fide & terroribus constat; sed: *Testificans in Deum Pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.*

DEINDE fides Pœnitētiam præcedit, eamq; gignit, vt exemplum Niniuitarum, & ratio manifestè docet: *Crediderunt*, inquit Scriptura Ion. 3. *Niniuitæ in Deū, & prædicauerunt ieiunium, & induti sunt saccis.* Et sanè intelligi non potest, quòd seriò aliquis Pęnitentiā agere incipiat, nisi priùs credat vera esse, quæ Deus tum peccatoribus comminatur, tum pœnitentibus pollicetur.

D Quòd si fides Pœnitentiam præcedit, certè caussa eius esse potest, pars autem nullo modo.

AD HÆC partes Pœnitentiæ, vt suprà diximus, illæ actiones censendæ sunt, quæ à virtute Pœnitentię manant. Atqui credere, non Pœnitentiæ, quæ virtus est moralis, sed fidei virtutis Theologicæ actio est.

DENIQVE veteres Patres cùm Pœnitentiam definiunt, nusquam fidei meminerunt: quod certè non facerent, si ea potissima Pœnitentiæ pars esset, vt Lutherani volunt. GREGORIVS hom. 34. Pœnitentiam definit: *Præterita peccata plangere & plangenda non admittere.* AMBROSIVS in præfatione enarrationis in Psal. 37. *Plena*, inquit, *est definitio Pœnitentiæ, commemoratio delictorum, vt vnusquisque peccata sua, velut quadā quotidiani sermonis castiget flagello, & cōmissa sibi flagitia condēnet.* Quibus verbis docet, Pœnitētia in eo cōsistere,

stere, vt quis peccata sua confiteatur, & confitendo castiget, ac damnet: quod sine detestatione, quã nos Contritionem vocamus, & sine Satisfactione, vel eius proposito fieri non potest. Quomodo enim seriò peccata confiteatur, qui ea non detestatur? & quomodo ea castiget, & damnet, qui satisfactione emendare non cupiat?

AT certè credere sibi remitti, vel remissa esse peccata; ad eam Confessionẽ minimè requiritur. Cur enim non possit aliquis cum dolore animi peccata sua fateri, & ea laboriosis operib⁹ castigare, & proinde ex Ambrosij sententia plenam agere Pœnitentiam, etiãsi nondum certò credat ea sibi esse remissa, aut etiam tunc remitti? Certè Niniuitæ crediderunt in Deum, teste Scriptura Ionæ 3. & tamen de remissione dubitabant, cùm dicerent: *Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus?* eos autem Pęnitentiam egisse gratam Deo, eadem Scriptura testatur. Itaque fides ista specialis, non modò non est Pęnitentiæ pars, sed neque ad eam vllo modo requiritur.

Quod verò nos in secunda propositione diximus, sine fide Pœnitentiam haberi non posse; de fide vera, & Catholica intelleximus, non de isto Lutheranorum figmento, quod tamen ipsis fides iustificãs, & pars præcipua Pęnitentiæ est.

TERTIA propositio: *Nõ sunt omnia bona opera, quæ post iustificationem fiunt, inter partes Pœnitentiæ numeranda.* Hoc est aduersus molles Lutheranos, qui omnia opera bona intra Pęnitentiam includunt. Non volumus autem negare, quin propositum bene viuendi ad Pęnitentiam pertineat, neq; etiam quin opera quædam bona, quæ ad eum finem tendunt, vt vel Pęnitẽtia interior ostendatur, vel pro peccatis satisfiat, in partibus Pœnitentię numerentur: sed id solùm asserimus, non omne bonum opus post reconciliationem cũ Deo factum, partem esse Pœnitentiæ. Id quod vix vllã probationem exigit: multa sunt enim opera bona, quę à iustificatis fiunt, sine vlla relatione ad peccata præterita; ex charitate in Deum, ex misericordia in proximos, ex iustitia in eos quibus aliquid debent, ex temperantia, fortitudine, ceterisque virtutibus, qualia opera facerent etiãsi nũquã peccassent, aut Pęnitentia egissent.

QVARTA propositio: *Non rectè ponuntur Pœnitentiæ partes, Mortificatio, & Viuificatio, ad eum sensum quo à Caluino & Beza accipiuntur.* Ratio propositionis huius certissima est. Nam Caluinus & Beza, vel cõfundunt omnino Pœnitentiam cum iustificatione, vel posteriorem iustificatione esse volunt: dicunt enim, Pęnitentiam esse fructum fidei iustificantis, & per Mortificationem & Viuificationem, intelligunt refrenationem vitiosarum affectionum, & pium studium bene operandi, quæ in reconciliatione inchoantur, ac deinde tota vita perficiuntur.

AT Scripturæ diuinæ passim docent, Pœnitentiã viam esse ad iustificationem, & proinde priorem ipsa iustificatione. Hierem. 18. *Si Pœnitentiam egerit gens illa à malo, agam & ego Pœnitentiam.* Ezechiælis 18. & 33. sępe repetit Dominus: *Si Pœnitentiam egerit impius iniquitatum eius non recordabor.* Luc. 3. *Nisi Pęnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Luc. 24. *Oportebat prædicari Pęnitentiam, & remissionem peccatorum.* Actor. 2. *Pęnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Actor. 3. *Pęnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Actor. 5. *Hunc Principem, & Saluatorem Deus exaltauit dextera sua, ad dandam Pęnitẽtiam Israëli, & remißionem peccatorum.* Actor. 8. *Pęnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Actor. 11. A *Ergo & Gentibus Pœnitentiam dedit Deus ad vitam.*

Quòd si Pęnitentia via est ad remissionem peccatorum; & prior iustificatione, secundum Scripturas; multò maiori ratione Mortificationem illam & Viuificationem præcedet, quæ opinione aduersariorum, fructus est fidei iustificantis, & iustificationem ipsam consequitur. Quare tam Lutherani, quàm Caluinistæ, extrema sectantur: & sicut Lutherani errant, quia Pœnitentiam in his motibus constituunt, qui veram Pœnitentiam antecedunt; ita quoq; errant Caluinistæ, qui Pęnitentiam in his actionibus ponunt, qui veram Pęnitentiam consequuntur.

ADDE, quòd Pęnitẽtia in Scripturis non dicitur, nisi à peccatis, siue ab operibus mortuis, iuxta illud Heb. 6. *Non rursus iacientes fundamentum Pœnitentiæ ab operibus mortuis, ad perfectionem feramur.* Nec Pœnitentia est omnium hominum, secũdum Scripturas, sed peccatorum tantùm: iustis enim Deus non posuit Pœnitentiam, vt legimus in oratione Manasse; & Dominus Lucæ 15. dicit, iustos non egere Pęnitentia. Nũ igitur rectè Caluinus Pęnitentiam vocat mortificationem illam afflictionum, & renouationem spiritalẽ, B quæ est omnium hominum, etiã iustorum: ista enim ad profectum, non ad Pęnitentiam pertinent.

QVINTA propositio: *Tres sunt partes Pœnitẽtiæ; Cõtritio, Confessio, & Satisfactio.* Hæc propositio, in qua conueniunt omnes Catholici, breuiter explicanda ac probanda est. PRIMO igitur OBSERVANDVM erit, hoc loco nomine Pœnitentiæ non significari habitum, seu virtutem Pœnitentię, quę, vt suprà diximus, partes nõ habet, cùm simplex qualitas sit; neque etiam actualem Pœnitentiam absolutè, cùm Confessio & Satisfactio Contritionis signa & effectus sint, & proinde ad eam non vt partes ad partem, sed vt effectus ad caussam referantur: sed designari actualem Pęnitentiam, quatenus ea ex parte pœnitentis ad remissionem peccatorũ in Sacramento reconciliationis necessaria est. Quia n. tres isti actus, qui ex virtute Pœnitentiæ (licet non æquè immediatè, & principaliter) oriũtur ex parte Pęnitentis necessarij sunt, ideo tres partes Pœnitentiæ numerantur.

SECVNDO est OBSERVANDVM, tres istas Pęnitentiæ partes non solùm requiri in ordine ad Sacramen- C tum, sed etiam extra Sacramentum suo quodam modo esse, ac fuisse necessarias in omni lege. Dixi aũt, Suo modo, propter duas caussas. PRIMVM, quia extra Sacramentum non requiritur confessio omnium peccatorum, quæ Sacerdoti fiat, neque Satisfactio à Sacerdote iniuncta: sed satis est confessio quædam generalis facta Deo, & Satisfactio per opera laboriosa sponte assumpta. DEINDE, quia extra Sacramẽtum, si quis aut angustijs tẽporis, aut alia de caussa legitimè impediatur, quo minus confiteri aut satisfacere queat, sola contritio interior ad salutem illi sufficiet.

TERTIO OBSERVANDVM est, non esse huius loci, de singulis his tribus partibus accuratè disserere, id enim ad librum sequentem propriè pertinet: nunc verò muneri nostro satisfecisse videbimur, si ex diuinis li- D teris, testimonijs veterum, & congruẽtia rationis ostẽdere potuerimus, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionẽ saltem in genere, actus quosdam esse virtutis Pœnitentiæ, ac per hoc partes ac veluti membra Pęnitentiæ actualis.

PRIMVM igitur Contritionem ad Pęnitentiam pertinere, Scripturę passim docent. Deut. 4. *Cùm quæsieris Dominum, inuenies, si tamen quæsieris in toto corde, & tota tribulatione animæ tuæ.* Ioel. 2. *Scindite corda vestra.* Psal. 50. *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Confessionem quoque Pœnitentię partẽ esse, perspicuũ est ex infinitis locis. Num. 5. *Vir siue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent*

hominibus accidere, confitebuntur peccatum suum,&c. A
Psal. 31. *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiã meam Domino.* Matth. 3. *Baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.* Actor. 19. *Multi credentes veniebant confitentes & annunciantes actus suos.* 1 Ioan. 1. *Si confiteamur peccata nostra fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra.* Denique satisfactionem per opera laboriosa, frequentissimè Scriptura commemorat, 2. Esdræ cap. 9 *Conuenerunt filij Israel in ieiunio, & in saccis, & humus super eos, & confitebantur peccata sua.* Daniel. 4 *Peccata tua eleemosynis redime.* Ioelis 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Matth. 11. *Olim in cinere & cilicio Pœnitentiam egissent.*

PRÆTEREA idem Scripturarum exemplis demonstrari põt. Illustre est exẽplum Dauidis 2. Reg 24. vbi B
cũ Dauid iussisset populũ numerari, & in ea re ex quadã animi elatione peccasset, inqt Scriptura, describens Pœnitentiam eius: *Percussit autem cor Dauid eum,* ecce Contritionem, *& dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valde in hoc facto,* ecce Confessionem, *sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis.* Et paulò infrà: *Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi; isti qui oues sunt, quid fecerũt? vertatur, obsecro manus tua contra me.* Et paulò pòst obtulit sacrificium, & sic Dominus placatus est: in quo apparet Satisfactio, per orationẽ, & subiectionem ad flagella Domini, & tandem per sacrificij oblationem.

ALIVD exemplum est Niniuitarum, quorum Pœnitentiam Dominus in Euangelio laudauit Matt. 12. ita verò ea describitur Ionę 3. *Conuertatur vir à via sua mala,* ecce Contritionem, *& clamẽt ad Dominũ in fortitudine,* ecce Confessionem, *& homines & iumenta* C
non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant, & operiantur saccis homines, & iumenta, ecce Satisfactionem.

TERTIVM exemplum habemus in Euangelio Luc. 18. vbi describitur Publicanus pęnitens, qui in signum Contritionis non audebat oculos ad cęlum leuare; & peccatum confitebatur, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori,* ac deniq; pectus suum percutiebat, quod pertinet ad Satisfactionem. Huic simile est exemplum filij prodigi Lucæ 15. qui PRIMVM ad se reuertitur, ac statum detestatur suum. DEINDE confitetur, dicens: *Pater peccaui in cælum, & coram te* POSTREMO subijcit se pęnæ à patre inferendæ. *Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum ex mercenarijs tuis.*

EADEM veritas ex Patrum testimonijs copiosè probari posset, sed quia testimonia illa suis locis infrà afferenda erunt, vbi de his tribus partibus seorsim disseretur: nunc solùm illa breuiter annotabo, in quibus om- D
nium trium partium simul mentio fit.

TERTVLLIANVS in lib. de Pęnitentia, posteaquam de Cõtritione dixerat, oportere pęnitentem animum męroribus deijcere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies ac noctes: & ibidem de Satisfactione; sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, ieiunijs preces alere, &c. subiungit de Confessione: *Hæc omnia Exomologesis, vt Pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorẽ ipsa pronuncians pro Dei indignatione fungatur.* Et paulò pòst; *Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat; cùm squalidum facit, magis mundatum reddit, cùm accusat, excusat; cùm condẽnat, absoluit.* S. CYPRIANVS in serm. de lapsis: *Deniq; inquit, quanto & fide maiore, & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificio, aut libelli facinore constricti, quia tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentur, Exomologesim conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet, & modicis vulneribus exquirunt.* Hæc ille: vbi vides primùm fidem & timorem, non inter partes, sed inter caussas Pęnitentiæ numerari: Deinde tres Pęnitentiæ partes distinctè, & perspicuè ostendi, Contritionem in verbo illo: *Dolenter;* Cõfessionem in illo: *Confitentur;* Satisfactionem in illis, *Salutarem medelam vulneribus exquirunt.* S. Ioan. CHRYSOSTOMVS in ser. de Pęnitentia, qui habetur in 5. tomo post homilias decem de Pęnitentia; *In corde,* inquit, *eius, contritio est, in ore confessio, in opere tota humilitas: hæc est perfecta, & fructifera Pœnitẽtia.* S. AVGVSTINVS tract. in Psal. 146. illa verba exponens: *Qui sanat contritos corde. Sanat,* inquit, *contritos corde, sanat confitentes, sanat seipsos puniẽtes:* vbi perspicuè audis tres partes veræ Pęnitentiæ.

ACCEDAT postremò etiam ratio ex ipsa natura Pęnitentiæ ducta. Pęnitentia enim de qua hic agimus, nõ est quælibet peccati detestatio, ac punitio, sed detestatio ac punitio peccati, vt est offensio diuinæ Maiestatis, & vt ad peccatum tollendum, & amicitiam cum Deo resarciendam ordinatur. Hinc enim Actor. 20. vocatur Pęnitentia in Deum: & Actor. 26. coniungitur cũ conuersione ad Deum; & passim in diuinis literis, ac præsertim Ezech. 18. & 33. Pęnitentiæ finis dicitur iustificatio, & reconciliatio. Hoc autem interest inter iustitiam vindicantem, & Pęnitentiam reconciliantem; quòd ad iustitiam vindicantem satis est, si reus pęnam luat à Iudice præscriptam, siue is libenter id faciat, siue inuitus, & siue is qui læsus est, id probet, siue improbet at mulcta in Pęnitentia reconciliãte subeunda est promptoanimo ab eo, qui læsit, & ad arbitrium eius qui læsus est. Quare necessariò hic exigitur PRIMVM, vt qui peccauit, doleat se peccasse, & amicitiam violasse: quãdo enim recuperare amicitiam cuperet, qui non doleret amissam? DEINDE, vt subijciat se pęnæ ad arbitriũ Dei, qui læsus est. ET, quia Deus per Ministros suos nobiscum agit, oportet, vt qui peccauit, illi homini se spontè subijciat, qui Dei locum tenet. Id verò fieri nequit, nisi & culpas suas ei per Confessionem aperiat, & mulctam suscipiat, quàm ille præscripserit. Sunt igitur tria illa necessaria: Detestatio peccati cũ proposito vitæ melioris, quæ Contritio dicitur; Confessio, & Satisfactio.

AD HÆC, tria ista, natura ipsa duce, quotidie, adesse videmus, cùm aut liberi cum parẽtibus, aut serui cum dominis, aut vxores cum viris in gratiam redeunt: nã & signa doloris ostendunt & peccatum fatentur, & se castigationi subijciunt, aut certè indulgentiam petunt; *Ad iudices,* inquit pro Ligario M. TVLLIVS, *sic agi solet; Non feci, non cogitaui, falsi testes, fictum crimen: Ad parentem autem, Erraui, temerè feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, vt ignoscas oro.* Docent autem sacræ literæ non vno in loco, Deum erga homines, & patris, & domini, & sponsi locum tenere; proinde non absimilem esse debere Pęnitentiam, & conuersionem hominum ad Deum illi, quæ est filij ad parentem, serui ad dominum, vxoris ad virum. Isaiæ 63. *Tu pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos: tu Domine pater noster, Redemptor noster, a seculo nomen tuum.* Psal. 122. *Sicut oculi seruorum in manibus dominorũ suorum: sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominũ Deum nostrũ, donec misereatur nostri.* Hierem. 3. *Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamẽ reuertere ad me, dicit Dominus.*

POSTREMO, neque illa congruentia contemnenda videtur, quòd quemadmodum tria sunt instrumenta peccandi, cor, lingua, manus; peccamus. n. corde, verbo, & opere: ita par est, vt tria sint veluti instrumẽta Pęnitentiæ; & aduersus peccatũ cordis, Contritione, oris, Confessione;

fessione; & operis, Satisfactione pugnemus, vt hac ratione iuxta Apostolum ad Roma. 6. *Sicut exhibuimus membra nostra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem.*

CAPVT XX.

Respondetur ad argumenta Aduersariorum.

RESTAT nunc vt ijs obiectionibus respõdeamus, quas Aduersarij contra doctrinam iam explicatã & confirmatam faciunt. PRIMVM igitur Ioan. Caluinus lib. 3. Instit. cap. 3. §. 8. probat duas esse Pœnitentiæ partes, ex illis Scripturæ locis: *Quiescite agere peruersè, discite bene facere.* Isai. 1. item: *Declina a malo, & fac bonum.* Psal. 34.

RESPONDEO; locus Isaiæ, Caluini sententiæ manifestè repugnat. Nam Isaias post illa verba, subiungit: *Si fuerint peccata vestra vt coccinum, sicut lana alba erũt.* proinde Pœnitentiam, quæ continet præteritorũ peccatorum detestationem, & propositum vitæ melioris, non post iustificationem constituit, vt Caluinus facit, sed ante: neq; fructum, sed caussam iustificationis esse docet. QVOD autem attinet ad alterum locum; quę ibi numerantur, partes iustitiæ, nõ pœnitentiæ sunt. Nam Pœnitentia ad peccatores tantùm pertinet, iuxta illud: *Non veni vocare iustos, sed peccatores ad Pœnitentiam.* Luc. 5. at declinare à malo, & facere bonum, iustorum est proprium. Itaq; perperam Caluinus confundit Pœnitentiam, cum iustitia: neq; vsquam in Scripturis inueniet Pœnitentiam appellari, declinare à malo, & facere bonum: sed, in fletu & planctu, in cinere & cilicio, eleemosynis & ieiunio, præterita malè facta purgare.

SECVNDO, idem Caluinus eodem lib. 3. ca. 4. §. 1. Catholicis obijcit, quòd dum tres partes Pęnitentiæ assignant, definitionem Pęnitentiæ destruant, quam ipsi tamen ex Patribus hausisse videri volunt. Siquidẽ apud MAGISTRVM Sententiarum lib. 4. dist. 14. & in Decreto GRATIANI, dist. 3. de Pœnitentia, hæ leguntur Pœnitentiæ definitiones: *Anteacta peccata deflere, & flenda non committere.* Item: *Mala præterita plangere, & plangenda non committere.* Item: *Vindicta quædam, puniens in se, quod dolet commisisse*, quæ ex Gregorio, Ambrosio, Augustino decerptæ esse dicuntur. Porrò cum his definitionibus non bene cohęrere videtur partitio illa Pœnitentiæ in Contritionem, Confessionem, & satisfactionem: potest enim facilè aliquis peccata prętenta plangere, & plangenda non committere; & punire etiam in se, quòd dolet commisisse, etiamsi ore nõ confiteatur.

RESPONDEO; iã suprà exposuimus, quo sensu Theologi doceant tres esse Pœnitentiæ partes, nimirum, tres esse Pœnitentis actiones, quæ in Sacramento reconciliationis ad remissionem peccati exigantur: nam alioqui satis apertè docuimus, extra Sacramentum facilè posse fieri, vt sine Confessione & Satisfactione, per internam cordis Pęnitentiam quis iustificetur. Quare nequaquam partitio Pœnitentiæ cum eius prima & secunda definitione pugnabit, si alio, & alio modo Pœnitentiæ vox accipiatur. IN PRIMA enim & SECVNDA definitione, Pœnitentia accipitur pro Contritione, qui primarius actus est Pœnitentiæ virtutis; in partitione autem, vox Pœnitentiæ sumitur pro actione integra Pœnitentis, quæ materialis pars dicitur Sacramenti Pęnitentiæ. Porrò, definitio TERTIA satis aptè cum partitione cohæret, siquidem in ea Contritio, & Satisfactio, apertissimè exprimuntur, cùm dolor ad Cõtritionem, vindicta ad Satisfactionem pertineat: Confessio autem non obscurè in Satisfactione includitur. Nam cum Satisfactio fieri debeat ad arbitrium partis læsæ, necessariò intelligitur, oportere eum qui læsit, subijcere se per humilem Cõfessionem ei, quem læsit, vel potius Ministro atque arbitro, quem is loco suo in terris constituit; qui quidem non potest iustam mulctam indicere, nisi per Confessionẽ cognoscat, qualis sit culpa.

TERTIA obiectio & sequentes, Kemnitij sunt, in 2. par. Exami. pag. 941. & sequentibus. Kemnitius igitur (vt etiam ceteri Lutherani) ita probat duas esse partes Pœnitentiæ; Terrores, & Fidem. *Lex diuina minas intentat peccatoribus, qui Dei præcepta transgrediuntur: proinde terret peccatores. Euãgelium deinde consolatur, proposita Christi iustitia, & satisfactione, quæ per Fidẽ apprehenditur: Ergo duæ sunt partes Pęnitentiæ; Terror, & Fides.* Confirmat hoc totum argumentũ Scripturis illis: *Pęnitentiam agite, & credite Euangelio.* Marci 1. *Oportet prædicari Pęnitentiam, & remissionẽ peccatorum, in nomine meo.* Lucæ ult. *Testificãs Iudæis atque Gentibus, in Deum Pęnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum*, Actor. 20.

RESPONDEO; quòd lex minas intentet, & Euangelium consoletur, verissimum est, sed nõ inde sequitur, Terrores & Fidem partes esse Pęnitentiæ. Siquidem incussi illi terrores à minis legis, Pœnitentiam gignunt: proinde caussa sunt, non pars Pœnitentiæ. Aliud enim est, terreri, quod etiam dæmonibus conuenit; aliud, Pęnitere, quod illis non conuenit. Consolatio quoq; quã Euangelium adfert, Pœnitentiam sequitur, aut etiam comitatur: sed non ideo Pœnitentiæ pars facienda est. Deniq; non est satis ex Scripturis ostendere; terrores, & consolationem, siue fidem, in conuersione aut iustificatione peccatoris locum suum habere, quod nos minimè negamus, nisi etiã simul probetur duas illas res, easque tantùm, partes Pęnitentiæ dici debere, quod hactenus probatum non est. AD Scripturas autem ex Marco, & Luca, & Paulo adductas, iam antè respondimus, eas omnes sententiæ nostræ mirificè fauere, cùm fidem à Pœnitentia distinguant. Hæc enim optima consequentia est; Prædicat Paulus Pœnitentiam, & fidem: non igitur fides pars Pœnitentiæ est, sicut nec Pęnitentia pars fidei est.

QVARTA obiectio eiusdem Kemnitij: *Partes Sacramenti Pęnitentiæ visibiles esse debent, est enim Sacramẽtum signum visibile: igitur per Contritionem, non internus animi dolor, sed signa externa doloris accipienda sunt: & per Confessionem, non ea quæ fit Deo, sed quæ fit homini, significatur. At signa externa doloris, & confessionem quæ fit homini, nulla Scriptura docet ad remissionem peccati necessariò exigi. Ergo duæ istæ partes sine testimonio Scripturæ excogitatæ sunt. Rursus, per Satisfactionem intelligunt Pontificij opera indebita. id est, verbo Dei non mandata; omnes igitur Pęnitentiæ partes sine Scriptura habent.*

RESPONDEO; signa doloris tam euidenter in diuinis literis commendantur, atque ad Penitentiam exiguntur, vt mirum sit cur id Kemnitius negare voluerit. Quid enim est, quod ait Propheta: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu?* Ioël. 2. an fletus & planctus, non sunt apertissima signa doloris? Confessionem Sacerdoti faciendam singulorum peccatorum, iure diuino exigi, in sequenti libro probaturi sumus: Confessionem autem aliquam visibilem, saltem in genere, adhibendam esse, atque etiam adhibitam in Testamento veteri & nouo fuisse, probauimus ex diuinis literis capite superiore. Porrò, opera indebita, etiamsi præcepta non sint absolutè, tamen ijs qui peccauerunt, & Pęnitentiam agere cupiunt, in diuinis literis imperantur, & ex indebitis debita fiunt. Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime*, Ioël. 2. *Conuertimini ad me, & cum ieiunio, &c.* Sed de his plura, & suprà diximus,

mus, & infrà suo loco dicemus; nunc satis est, breuiter ostendisse, partes visibilis Pœnitentiæ in verbo Dei esse fondatas.

QVINTA obiectio eiusdem: *Partes Pœnitentiæ quas enumerant Pontificij, hypocritæ quoque simulare, & præstare possunt: & tamen illis tribuunt remissionem peccatorum.*

RESPONDEO; si quid argumentum hoc valet, nō solùm Pœnitentiæ partes, sed etiam Baptismum & Eucharistiam euertet. Nam hypocritæ Baptismum & Eucharistiam sumere possunt: & tamen his Sacramentis Kemnitius tribuit remissionem peccatorum. Si respondeat, Sacramenta Baptismi & Eucharistiæ, & ab hypocritis posse sumi, & peccata remittendi vim habere; sed tamen nō ea remittere nisi ijs, qui seriò, & vt oportet, illa sumunt. Idem omnino de Sacramento Pœnitētiæ sibi ipse respondeat. Etsi enim Contritio, Confessio, & Satisfactio ab hypocritis simulari possint; & simul tres illæ partes adiuncta forma Absolutionis, peccata remittant, non tamen ea remittunt simulantibus, sed verè ac seriò Pœnitentiam agentibus, contritis, confessis, atque ad Satisfactionem subeundam paratis.

SEXTA obiectio eiusdem: *Iudas fide illa speciali destitutus, cùm partes Pœnitentiæ Pontificiæ haberet, Contritionem scilicet, Confessionem, & Satisfactionem, tamen laqueo se suspendit.*

RESPONDEO; idem Iudas & baptizatus iam fuerat, & Eucharistiam de manu Domini sumpserat, & tamē laqueo se suspendit. An igitur neganda erit vis Baptismi & Eucharistiæ, quia Iudæ non profuit? DEINDE eā non esse caussam, cur Iudæ Pœnitentiæ inutilis fuerit, quia fide illa speciali caruerit; testimonium amplissimū nobis Scriptura præbet, cùm Ionæ 3. testatur Niniuitas vtiliter Pœnitentiam egisse, licet fide illa speciali carerent, ac dicerent: *Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus?* DENIQVE falsum est; Iudam habuisse tres Pœnitentiæ partes, quas Catholici in Sacramento requirūt; immò nullam habuit omnino. Veram Contritionem certè non habuit, quæ sine spe remissionis esse nō pōt. Confessionem quoque non habuit, qualis exigitur, id est, singulorum criminum, atque ad veniam impetrandam Sacerdoti factam. Nec Satisfactionem habuit, præsertim à Sacerdote iniunctam: neque enim illi, vt se ipse suspenderet, ab vllo fuerat imperatum; neque se ipsum necare, opus est bonum, qualia esse debent opera satisfactoria.

SEPTIMA obiectio: *Trina illa enumeratio partium Pœnitētiæ, ex publicæ Pœnitentiæ ritibus sumpta; postea ritibus illis partim abrogatis, partim mutatis, indectè ad generalem Pœnitentiæ doctrinam accommodata est.*

RESPONDEO; hæc omnia facilè possent contemni, cùm nulla ratione vel testimonio muniātur: tamen nō grauabor vno verbo calumniam istam refellere. Quomodo, quæso, ad generalem doctrinam de Pœnitentia tres illæ partes ex ritibus publicæ Pœnitentiæ accommodatæ sunt, cùm etiam in veteri Testamento in vsu fuerint, vt suprà ostendimus exemplo Dauidis, & Niniuitarum: & ea ipsa ratione, ac natura Pœnitentiæ colligantur, vt paulò ante demōstratum est? ritum enim publicæ Pœnitentiæ, post Christi ascensionem in cœlum institutū esse, nemo, opinor, inficiabitur. Deinde, cùm apertè veteres mentionem faciant Pœnitentiæ, & publicæ, & priuatæ, vt in sequenti capite demōstrabo: vnde probabit Kēnitius, enumerationem illam ex ritibus publicæ Pœnitentiæ, & non ex priuatæ sumptam esse?

OCTAVA obiectio: *Veteres in multis locis loquuntur de Pœnitentia, non quatenus quærit & accipit remissionem peccatorum, sed quatenus est vitæ mutatio, & emendatio. Hæc non attendentes Monachi, fecerunt inde tres partes Pœnitentiæ, quibus acquiratur remissio peccatorum.*

A RESPONDEO; si Kemnitius veteres Patres diligēter legisset, non ita temerè pronūciaret. Nam vt omittam, quòd Confessio, de qua Patres passim loquuntur, nihil facit ad vitæ mutationem; vt etiam illud præteream, quòd ieiunia, lachrymæ, cineres, cilicia, & alia id genus opera, vel instrumenta Pœnitentiæ, de quibus frequentissima apud Patres mentio est, non ad vitam mutandam, sed ad peccata præterita castiganda apertissimè referuntur: nihil sæpius apud Patres inuenies, quàm tribus illis Pœnitentiæ partibus remissionem peccatorum acquiri.

Pœnitentia, inquit TERTVLLIANVS in lib. de Pœnitentia, *Dominus mitigatur.* CYPRIANVS in serm. de lapsis: *Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus: alto vulneri diligens, & longa medicina non desit, &c.* vbi perspicuè vides, Pœnitentiam medicinam esse peccati præteriti, non solam vitæ mutationem. B AMBROSIVS præfatione in Psal. 37. *Quis dubitet affligere animam suam, cùm Propheta cantus afflixerit, soluens pretium lachrymarum pro redemptione peccati?* AVGVSTINVS in epist. 54. ad Macedoniū: *Quosdam*, inquit, *à societate remouemus altaris, vt pœnitendo placare possint, quem peccando contempserant, seque ipsos puniendo.* Sed quid ego in Patribus moror? annon Scriptura ipsa passim hæc docet? quid est, quæso, quod ait Ezechiel cap. 18. *Si impius egerit Pœnitentiam, &c. omnium iniquitatum eius non recordabor?* & quod ait Daniel cap. 4. *Peccata tua eleemosynis redime?*

Atque hactenus de obiectionibus: nam mendacia illa de fide, quā à Catholicis damnari mentitur, iam suprà cap. 6. exposita, & refutata sunt.

CAPVT XXI.

C

De tertia partitione Pœnitentiæ, in priuatam, publicam, & solennem.

SEQVITVR VLTIMA partitio Pœnitentiæ, quā esse diximus, in priuatā, & publicam; & rursus publicæ, in solennem, & nō solennem: quæ partitio breuiter explicanda erit, quia nonnulli Aduersariorum vix aliam, quàm publicam Pœnitentiam agnoscere videntur.

Igitur publica, & priuata Pœnitentia in eo potissimū distinguuntur, quòd publica ea dicitur, in qua peccatū commissum publicatur, & pro eo publicè coram Ecclesia peragitur Satisfactio: priuata verò illa, in qua peccatum soli detegitur Sacerdoti, & Satisfactio occultè, ac priuatim iniungitur peragenda. Ex quo sequitur, vt publica peccata ad Pœnitentiam publicam, occulta ad priuatam pertineant; neq; enim licet peccatum occultum D publicare, aut etiam pro occulto Pœnitentiam ita publicam imponere, vt ex ea peccatum ipsum detegatur. Id patet ex epist. 80. S. LEONIS ad Episcopos Cāpaniæ in qua reprehendit abusum quorundam, qui peccata occulta priuatim in Confessione audita, coram Ecclesia publicabant. Qui etiam S. Leo epist. 92. ad Rusticū Narbonēsem Episcopum, c. 8. Monachum, qui relicta Professione, ad militiam vel coniugium transit; quia id occultum esse nō potest, publicæ Pœnitentiæ satisfactione dicit esse purgandū; vbi cū publicā Pœnitentiā nominat, significat aliā quandam esse Pœnitentiā priuatam.

Inter publicam autē Pœnitentiam solennem & publicam non solennem, multæ differentiæ sunt; quamuis hoc nomen SOLENNA, apud veteres fortè non inueniatur, sed solùm apud Gratianū, de Pœnitentia, dist. 3. can. Nihil prodest. & apud Magistrū lib. 4. Sent. dist. 14. & inde apud interpretes, tum Gratiani, tum Magistri.

PRI-

Primvm Pœnitentia solennis, quam Augustinus humillimam vocat, in epist. 54. & Ambrosius alijq; Patres, cõmuniter publicam appellare solent; non nisi pro grauissimis criminibus, quæ totam ciuitatem conturbassent, magnumue scandalum attulissent, imponi consueuerat. Concilium III. Carthaginense can. 32. de solenni Pęnitentia loquens: *Cuiuscunq;*, inquit, *pænitentis publicum & vulgatissimum crimen est, quod vniuersam Ecclesiam commouerit ante apsidam manus ei imponatur.* Concilium etiam Toletanvm I. can. 2. postquam docuit, pęnitentes non posse ad Clericatum ascendere, subiungit: *Eum verò pænitentem dicimus, qui post Baptismum, aut pro homicidio, aut pro diuersis criminibus grauissimisq; peccatis publicam Pænitentiam gerens, sub Concilio, diuino fuerit reconciliatus altari.* Origenes quoque hom. 15. in Leuit. & Ambrosius lib. 2. de Pęnitentia, cap. 10. & ceteri scriptores cõsentiunt, non nisi pro criminibus grauioribus iniungi potuisse Pęnitentiam illam, quæ repeti non poterat. Publicã autem nõ solennis Pęnitẽtia, pro publicis quibuscunq; peccatis, licet non ita grauia essent, neq; scandalum adferrent, imponi consueuerat.

Secvndo, Pœnitentia solennis semel tantùm concedebatur, vt patet ex Origene, hom. 15. in Leuit. Ambrosio lib. 2. de Pœnitentia, cap. 10. & Augustino epist. 54. cuius rei ratio præcipua duplex est, Vna, quã reddit Augustinus, ne medicina vilis minus vtilis esset ægrotis, quę tantò magis salubris est, quantò minus cõtemptibilis fuerit. Altera, quam insinuat Ambrosius, & clarius explicat S. Thomas in 4. dist. 14. q. 1. ar. 5. quia Pęnitentia solennis, est solennis quædam professio, non redeundi iterum ad publica illa scandala, sicut Baptismus est solennis professio non redeundi ad infidelitatem: & ideo sicut vnum Baptisma, ita & vna est Pęnitentia solennis. Atq; hoc idem fortasse sibi voluit Tertullianus, cùm in lib. de Pęnitentia, secundam non tertiam, aut quartam tabulam post naufragium Pęnitentiam appellauit. Pęnitentia publica non solennis, sæpius agi poterat, vt ex ijsdem auctoribus satis apertè colligitur.

Quid verò ageretur cum ijs, qui post solennem Pœnitentiam in eadem, vel grauiora crimina labebantur, explicat Siricivs Papa in epist. 1. cap. 5. his verbis: *Quia*, inquit, *iam suffragium non habent pænitendi. id duximus decernendum, vt sola intra Ecclesiam fidelibus oratione iungantur; sacra mysteriorum celebritati, quamuis non mereantur, intersint; à Dominicæ autem mensæ conuiuio segregentur, ut hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & alijs exemplum tribuant, quatenus ab obscænis cupiditatibus retrahantur. Quos tamen (quoniam carnali fragilitate ceciderunt) viatico munere, cùm ad Dominum cęperint proficisci, per Cõmunionis gratiam volumus subleuari.*

Tertio, Pęnitentia solennis Sacerdotibus imponi non poterat; & contra, qui Pęnitentiam solennẽ egissent, ad Ordines promoueri nequibant. Extat de hac re testimonium vel decretum Siricii Papæ in epist. ad Himerium Tarraconæ Episcopum, cap. 14. in hæc verba: *Illud quoque par fuit nos prouidere, vt sicut Pęnitentiã agere cuiquam non conceditur Clericorum: ita post pęnitudinem ac reconciliationem, nulli vnquam laicorum liceat honorem Clericatus adipisci.* Idem habemus in Concilio Cartha. IV. can. 68. & Concilio V. cano. 11. & Tolet. I. can. 2. & apud Innocentium I. in epist. 6. ad Agapitum, & S. Leonem epist. 92. ad Rusticum Narbonæ Episcopum, cap. 2. Pęnitentiam autem Sacerdotes subire potuisse, quæ licet non ageretur coram populo, tamen suo quodam modo publica esset, & non solennis; in dubium reuocari non potest. Nam & excommunicari poterant, & in Monasteria ad agé- A dam Pęnitentiam amandari, quam, secessionem priuatam S. Leo loco notato appellat, quia in priuato loco agebatur, licet alioqui notum & publicum esse posset, eum Sacerdotem pro suis criminibus in Monasterio esse inclusum. Et Clemens III. cap. Quæsitũ. de pœni. & remis. scribit, Sacerdoti non debere publicã imponi Pęnitẽtiã, nisi crimen eius publicum fuerit: ex quo intelligimus, posse publicã imponi etiam Sacerdoti pro peccato publico Pęnitentiã, modò sine solennitate id fiat.

Nec est improbabile quod quidam volunt, Sacerdoti deposito potuisse Pęnitentiam solennem iniungi; quod Sacerdos depositus cẽseatur ad laicorum ordinem redijsse. Nam S. Cyprianus lib. 3. epist. 8. ad Fidum, reprehendit Episcopum Teraphium, qui Victori quondã Presbytero ante expletum Pęniteotię tempus, sine petitu & conscientia plebis, nulla infirmitate aut necessitate vrgente, pacem dederat.

Qvarto, Pęnitentia solennis non poterat imponi coniugatis sine mutuo consensu, vt patet ex Concilio II. Arelatensi, can. 22. cuius rei ratio est, quia pęnitenB tibus interdicebat officiũ coniugale, & si innupti erãt, etiam nuptiæ, vt ex eodem Concilio Arelatensi, can. 21. & ex Concilio Toletano VI. can. 8. & ex epis. 92. Leonis, cap. 12. potest intelligi. Propter eandẽ caussam iuuenibus non facile solennis Pęnitentia concedebatur, vt ex cap. 15. Concilij Agathensis, & ex ca. 19. Cõcilij III. Aurelianensis intelligimus. Id autem locũ nõ habebat in Pęnitentia non solenni.

Qvinto, Pęnitentia solennis à solo Episcopo indicebatur, & ab eodem reddebatur pax Pęnitentibus: neque id Presbyteris licebat, nisi in absentia Episcopi, vrgente necessitate. Id patet ex Concilio II. Carthaginẽsi, can. 4. & Carthaginensi III. can. 31. & 32. & ex alijs canonibus, qui passim in Cõcilijs leguntur: immò ne Chorepiscopis quidem hãc facultatem concessam fuisse, testatur S. Leo in epist. 86. At Pęnitentiam non solennem, Presbyteri quoque iniungere poterãt, & Pęnitentes reconciliare.

Sexto denique variæ ac multiplices ritus erant, qui ad solennem Pęnitentiam adhibebantur, nec Pęnitentiæ priuatæ, aut etiam publicæ non solenni, comC munes erant: de quibus ritibus in sequenti capite breuiter disseremus.

CAPVT XXII.

De ritibus Pænitentiæ solennis.

Descriptvrvs solita breuitate solennis Pęnitẽtiæ ritus, dicam de nomine Pęnitentium, de habitu, de loco, de tempore, de Pęnis.

Nomen Pęnitentium, ordinis erat, vt nomen Clericorum, vel Catechumenorũ, Christiani enim Primvm in duos quasi ordines secabantur; in Fideles, & Catechumenos: *Catechmenis*, inquit Avgvstinvs tract. 96. in Ioan. *Sacramenta Fidelium non produntur.* D Deinde Catechumenorum duæ erant classes: alij s. n. audientes, alij competentes, siue electi dicebantur. Fidelium verò tres classes erant. Prima Clericorum, quo nomine omnes ordines Ecclesiastici intelligebantur. Secvnda Fidelium, id est, laicorum, qui commune nomen retinuerunt, cùm aliud excellentius nõ haberent. Tertia Pęnitentium, qui etsi fideles essent, tamen ob culpam suam à ceteris fidelibus segregati, & quasi in sentinam Ecclesiæ reiecti, peculiari nomine censebantur.

Hinc Pacianvs in sua Paręnesi ad Pęnitẽtiã, distinguẽs Pęnitẽtes à Fidelib⁹: *Catechumenis*, inq̃t, *ne in hoc transeãt, & Fidelibus, ne in hoc redeãt, prouisũ est: ipsis verò Pænitẽtibus, vt celeriter ad huius operis fructũ perueniant,*

niant, laborandum. Et S. AVGVSTINVS lib. 50. homiliarum, homil. 49. *Quod dico,* inquit, *Competentibus, & Fidelibus, audiant Pœnitentes: quod dico, Fidelibus dico, & Competentibus, & Pœnitentibus.* Et in libr. de sancta Virginitate, ca. 48. *Omnes,* inquit, *Christianos, ab Apostolis vsque ad vltimos Pœnitentes, quasi à summis cœlorum vsque ad terminos eorum, docuit orare, &c.* Sanctus quoque HIERONYMVS in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, scribit eam stetisse in ordine Pœnitentium. Declarauit autem, vt suprà notauimus, Cõcilium Toletanum I. can. 2. non dici propriè Pœnitentes, omnes qui quoquo modo Pœnitentiam agunt, sed eos tantũ, qui publicam, & vt nostri loquũtur solennem Pœnitentiam agunt.

HABITVS Pœnitentium erat certus, quo distinguerẽtur à ceteris, videlicet pulla vestis, cilicium, caput detonsum, exceptis fœminis. Meminerunt huius habitus plurimi auctores: Tertullianus in lib. de Pœnitentia. Pacianus in Parænesi ad Pœnitentiam. Optatus libr. 2. propè finem. Ambrosius lib. ad Virginem lapsam, c. 8. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ. Conciliũ Agathense can. 15. iubet non admitti ad Pœnitentiam eos, qui comã nõ deposuerint, vel habitũ nõ mutauerint. Concilium Toletanum III. can. 12. idem iubet, sed excipit mulieres, quæ nõ tondere, sed velare caput debẽt.

LOCVS Pœnitentium varius erat pro criminum varietate. S. Gregorius Neocæsariensis in epistola canonica, quæ adiungi solet canonibus Photij, quinq; loca Pœnitentium fuisse scribit. PRIMVM id est, infimum, & ab altari remotissimum, extra Portas Ecclesiæ constituit, qui πρόσκλαυσις dicebat' à fletu: qui enim in hoc loco consistebant, non permittebantur ingredi Ecclesiam, sed pro foribus flebant, & orationes fidelium postulabant. ALTER locus iam intra portas erat, vnde audire verbum Dei cum Catechumenis Audiẽtibus Pœnitentes poterant, non tamẽ ad orationem cum Competẽtibus admittebãt', & hic locus ab audiẽdo ἀκρόασις nominabatur. TERTIVS locus eorum erat, qui admittebantur, tum ad audiendum, tum etiam ad orandum cum Competentibus, non tamen ad sacrificium Missæ cum Fidelibus; & hic locus dicebatur ὑπόπτωσις quasi Cõtemplatio rerũ supernarũ. QVARTVS locus erat eorum, qui manebant cum Fidelibus dum sacrificium celebraretur; non tamen altari communicabant: & hic locus à stando σύστασις dicebatur. QVINTVS locus eorum erat, qui iam Pœnitentiam expleuerant, & solùm expectabant tempus reconciliationis; non enim reconciliabantur Pœnitentes solenni cæremonia, nisi feria V. in Cœna Domini, vel paulò pòst demonstrabimus: dicebatur locus horũ Pœnitẽtium μέθεξις, id est, expletio.

Ex his intelligimus, aliquos Pœnitentes postponi solitos omnibus Catechumenis, aliquos æquari, aliquos anteponi; proinde Pœnitentes aliquos omnino in fundum Ecclesiæ reiectos, vt rectè dixerit AVGVSTINVS de sancta virginitate, c. 48. *Ab Apostolis, vsque ad vlti-*

A *mos Pœnitẽtes, quasi à summis cælorum, vsq; ad terminos eorum.*

Iam verò quod attinet ad TEMPVS, imponebatur Pœnitentia publica feria IV. ante primam Dominicã Quadragesimæ, quæ dicitur, In capite Ieiunij, vt testatur Concilium Agathense, cap. 15. teste Gratiano dist. 50. can. In capite: nam ea verba nõ inueniuntur in vulgatis canonibus eius Concilij. Habemus adhuc vestigium huius ritus, in consecratione & aspersione cineris, quæ eo die fieri solet. Et quamuis tempus pœnitendi alijs longius, alijs breuius præscriberetur, vt trium, septem, decem, aut pluriũ annorum: tamen singulis annis in V. feria maioris hebdomadæ omnes reconciliabantur & cõmunicabant, vt INNOCENTIVS I. in epist. ad Decẽtium Episcopum Eugubinum, cap. 7. his verbis testatur: *De Pœnitentibus vero, qui siue ex grauioribus, siue ex leuioribus Pœnitentiam gerunt, si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat.* Idẽ habemus in Concilio Agathẽsi apud Gratianum can. In ca

B pite, dist. 50. & idẽ indicat S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ.

POENÆ denique Pœnitentium multiplices erant, & variæ. PRIMA communis, & grauissima; abstinere à participatione diuinorum mysteriorum. Id patet ex Cypriano lib. 3. epist. 8. & in serm. de lapsis, & alibi passim, vbi eos reprehendit, qui ante expletam Pœnitentiam corpus Domini, vt ipse loquitur, inuadebant. SECVNDA, vt Pœnitentes non promouerentur ad Clerũ, vt suprà ostendimus ex Siricio, epist. 1. ca. 14. TERTIA, vt abstinerent à nuptijs, de qua etiam suprà diximus: indulgebatur tamen interdum adolescentibus, vt patet ex Leone epist. 92. cap. 12. vt ad vitandam fornicationẽ vxorem ducerẽt. QVARTA, vt ad militiam secularem non accederent, sed soli Deo deinceps deseruire satagerent: vt ex eadem Leonis epist. ca. 11. intelligi potest. QVINTA, vt non essent Susceptores in Baptismo aut Confirmatione, dum in ordine Pœnitentium starent: testatur id Cõcilium Parisiense, tempore Ludouici & Lotharij celebratum, lib. 1. ca. vl. tribus enim libris Cõ

C cilium illud comprehensum est. SEXTA, vt Vnctione infirmorum carerent, teste Innocẽtio I. in epist. ad Decentium cap. 8. SEPTIMA, vt singulis diebus Ieiuniorum venirent ad Ecclesiam, & capita submitterent Sacerdotibus, qui eis manus imponerent, & pro eis orarent: vt monet Concilium IV. Carthaginense can. 80. OCTAVA, vt mortuos sepelirent: ex eodem Concilio can. 81. NONA, vt diebus Dominicis, & tempore Paschali, cùm Fideles stantes orabant, ipsi genua flecterẽt ad orandum; ex eodem Concilio can. 82. DECIMA, vt non irent ad balnea, neque ad conuiuia, & inuitati recusarent; vt indicat Pacianus in sua Parænesi ad Pœnitentiam: sed ieiunijs, & orationi, sacco & cineri incubantes, assiduè operam darent; vt Tertullianus in libr. de Pœnitentia, & Ambrosius ad Virginem corruptam, cap. 8. & alij omnes passim testantur.

LIBER SECVNDVS DE POENITENTIA:

Qui est de Contritione.

PRAEFATIO.

De Pœnitentiæ partibus, Contritione, Confessione, & Satisfactione disputaturi, à Contritione, vt rectus ordo postulat, initium faciemus: de qua Pœnitentiæ parte duabus de caussis pauca dicenda essent. PRIMVM, quòd multa quæ de Contritione hoc loco dici possent, commodius in disputatione de iustificatione disputari posse videntur. DEINDE, quòd Lutherani iam penè recesserint ab illis erroribus, quos initiò de Contritione Lutherus docuerat. Certè Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij, cap. 4. de Pœnitentia, ferè admittit omnia, quæ in eodem Concilio de Contritione definita sunt: sed quoniam eas Concilij definitiones, aduersus antiquos Lutheri errores constitutas esse non ignorabat; ne Lutherum tam apertè damnare, & etiam ne nihil dicere videretur, varijs calumnijs & mendacijs doctrinam Concilij perperam interpretando, odiosam reddere conatus est. Eas calumnias & mendacia iam suprà notauimus, & quantum necesse videbatur, absterfimus, in primo libro cap. 6.

CAETERVM, ne opus hoc nostrum imperfectum relinquamus, operæpretium esse duximus, doctrinam Ecclesiæ Catholicæ in medium adferre, & quæ vel Lutherus obiecit olim, vel nunc eius discipuli aduersus eam obijciunt, breuiter refutare.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur doctrina Catholica.

IGITVR Tridentinum Concilium sess. 14. cap. 4. septem capita de Contritione proponit, quæ apud Catholicos omnes certissima esse debent. PRIMVM est, Contritionem esse dolorem animi, ac detestationem de peccato cõmisso, cum proposito non peccandi de cetero. ALTERVM, Contritionem lapsis semper fuisse necessariam ad veniam obtinendam. TERTIVM, post Baptismum debere esse cõiunctam cum fiducia diuinæ misericordiæ, & cum voto præstandi cætera, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ requiruntur. QVARTVM, Cõtritionem charitate formatam reconciliare hominem, etiam antequam Sacramentum actu percipiatur. QVINTVM, Contritionem imperfectam, quæ attritio dici solet, quæ ex metu Gehennæ concipitur; si voluntatem peccandi excludat, & cum spe veniæ sit coniuncta, non solum non facere hominem magis peccatorem, sed esse donum Spiritus sancti, & viam ad iustificationem. SEXTVM, Attritioné sine Sacramẽto, quod reipsa percipiatur, non posse per se ad reconciliationem peccatorem perducere, eum tamen ad gratiam in Sacramento insipiendam disponere. SEPTIMVM, Cõtritionem non esse coactam, & extortam, sed liberam, & voluntariam.

Ex his capitibus habemus, quid sit Contritio, quæ eius necessitas, quæ species, quis effectus: sunt autem de his omnibus controuersiæ decem. PRIMA, An Contritio sit actus bonus, & liber, & num ad Legem, an ad Euangelium pertineat. SECVNDA, An sit actus solius
A liberi arbitrij. TERTIA, An includat odium, ac detestationé peccati præteriti. QVARTA, An includat propositum bene viuendi. QVINTA, An sit necessaria ad iustificationem. SEXTA, An summum dolorem exigat. SEPTIMA, An vim habeat peccatorem Deo recõciliandi. OCTAVA, An ante Absolutionem Sacerdotis. NONA, An peccata omnia delere queat. DECIMA, An attritio sit donum Dei.

CAPVT II.

Contritionem esse actionem bonam, & liberam atque ad Euangelium pertinentem.

VT à PRIMA quæstione principium faciamus: Sciendum est, magnam partem Lutheranorum,
B in ea sententia esse, vt Contritio nihil sit aliud, nisi terror quidam conceptus ex consideratione peccatorum, & supplicijs, quæ diuina lex peccatoribus cõminatur. Cui dogmati tria veluti paradoxa adiūgunt. PRIMVM, Contritionem non esse liberam, sed coactam, & extortam; immò non esse actionem, sed meram passionem: non enim homo se ipse cõterit, vt ipsi dicunt, sed Deus est qui eum conterit malleo legis, & minarum. SECVNDVM, Contritionem ad Legem, non ad Euangelium pertinere; Lex.n. est, quæ supplicia cõminando terret, Euangeliũ aũt Christũ offerendo consolat: proinde Pœnitentia, quæ Contritione & Fide (vt ipsi loquuntur) constat;

cõstat partim à Lege, partim ab Euangelio pẽdet. TERTIVM, Contritionem non modò non esse opus bonũ, sed etiam hominem omni bono opere spoliare, & peccatis ac maledictionibus replere, & eo modo mortificare, atq; occidere, vt deinde per fidem viuificetur, & resurgat, ac bonis omnibus repleatur.

Lutherus in prima disputatione cõtra Antinomos, propositione 2. scribit, Contritionem esse tactum, & sẽsum legis in cõscientia: & propositione 30. scribit, esse afflictionem, ac passionem, quam conscientia pati cogitur, etiamsi nolit. In articulis quoque Smalchaldicis, tit. de Penitentia, dicit Contritionem non esse actiuã, sed passiuam; & comparat Legem fulmini prosternenti, & citat verba illa Hierem. 23. *Verba mea sunt quasi malleus conterens petras*.

Eandem sententiam acriter tuentur Ioannes VVigandus, & alij rigidi Lutherani, vt intelligi potest ex Colloquio Altemburgensi: nam in collatione 4. vbi respondent rigidi Lutherani ad ternum scriptum VVitembergensium, siue mollium, & (vt in eo colloquio nominantur) Electoralium Lutheranorum, in argumento 21. hæc uerba habentur: *Tam lex, quàm Euãgelium, ad conuersionis doctrinam pertinent; quæ tamen confundenda non sunt. Lex quidem ad Contritionem pertinet*, Rom. 3. *sed Euangelium ad secundam partem conuersionis, nempe ad Fidem, referendum est*. Et infrà: *Cõtritio non est opus nostrum, est potius passio nostra, qua conterimur, & cõcutimur*. Et infrà: *Nos passiui tantùm sumus, nos nihil agimus, sed patimur: ipse Deus non conterit, non ipsi nos*. Et infrà: *Proprietates Cõtritionis sunt, hominem vel pertinacem, vel hypocritam, exuere & expoliare ab omnibus suis bonis operibus, eumq; replere innumerabilibus peccatis, hoc est, cognitione peccatorum, concutere eum timore, tremore, horrore*. Et infrà: *Manifestum igitur est, Legem ad Contritionem pertinere, Contritionem autem nos priuare omnibus operibus bonis coram Deo in negotio salutis; & peccatis, atq; maledictione nos replere*.

Ad eandem sentẽtiam accedere videtur Kemnitius, qui in 2. parte Examinis Tridentini Concilij, cap. 3. de Pœnitentia, pagin. 942. & 943. docet, Contritionem ad Legem pertinere. Fidem ad Euangelium. Et cap. 4. pag. 955. scribit, Contritionem non esse opus liberi arbitrij, cùm Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum, & cogitatum, illam in nobis excitet, inchoet, operetur, & efficiat. idem scribit. Cõtritionem, nisi accedat Fides, quæ statuat nobis remitti peccata propter Filium Dei; esse fugam Dei, & fremitum aduersus Deum, quibus tandem ruitur in externum exitiũ. Hæc ille.

Contrà autem sentiunt, Contritionem esse opus bonum, & nostram actionem, & ad Euangelium pertinere; Lutherani molles, vt perspicuum est ex Colloquio Altemburgensi citato, vbi ponitur responsio Electoralium Theologorũ ad quartum scriptum Saxonicorũ: cùm quibus etiã Caluinus sentit lib. 3. Inst. ca. 3. §. 20. Et hæc est verior sẽtẽtia, & omniũ Catholicorum: vt autem facilius, & clarius veritas comprobetur, subijciã aliquot propositiones.

PRIMA propositio: *Contritio non est terror ex minis legis conceptus*. Hæc propositio probata est in libro superiore, cap. 19. & sanè præter argumenta eo loco adducta, nomina ipsa, & metaphoræ vnde sumpta sunt ea nomina, satis apertè docent, aliud esse, terreri & cõtremiscere; aliud verò, conteri, molliri, & scindi. Potest. n. res integra & dura commoueri, & tremere: at non potest dura simul & mollis, integra & scissa seu contrita permanere. Quemadmodum autem cum lapidea moles ita conteritur, vt in puluerem redigatur, duritiem & tumorem deponit, vt iam flecti & formari se facile sinat ad artificis arbitrium: sic etiam cor peccatoris durum ac tumidum, Dei legibus & imperio resistens, per Contritionem mollitur, humiliatur, legi Dei subdit; pristinam suam duritiem & tumorẽ deponit. Et ideo in Scripturis idem est, cor contritum, & cor carneum; Deus. n. quasi malleo conterit petras, vt dicitur Hier. 23. quando aufert cor lapideum, & donat cor carneũ, iuxta Ezechielem ca. 11. vt exponit Hieronymus in cõmentario Hieremiæ ad cap. 23.

RVRSVS ferè semper humilitas cũ contritione coniungitur, vt Psal. 33. *Propè est Dominus ijs qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabuntur*. in quem locũ Basilius, & Augustinus pro tribulato, CONTRITO legunt; & cor contritum, cor humile esse dicunt, quia sequitur in Psalmo: *Et humiles spiritu saluabuntur*. Sic etiam in Psal. 50. *Cor contritum humiliatum Deus non despicies*. quem locum tractans Chrysostomus hom. 9. in epist. ad Heb. docet Contritionem sine humilitate esse non posse. Cùm igitur Contritio duritiem & tumorem, ac proinde peccati affectum, secum non patiatur, dubitari non potest, quin aliud sit Cõtritio, aliud simplex terror. Siquidẽ terrores in corde duro, & superbo esse possunt, vt perspicuum est imprimis de Satana & Angelis eius, qui credunt, & contremiscunt, Iacobi 2. & tamen nec peccatum suum oderũt, nec tumorem aut obstinationem vnquam deponunt. Planum est etiam de Felice illo Syriæ Præside, qui audiens Paulum de futuro Iudicio disputantem, non leuem terrorem concepit, vt scribit S. Lucas Actor. 24. nec tamen Contritionem habuisse dici potest, cum retinuerit cor lapideum, & nec infidelitatem, nec cetera sua peccata dimiserit.

DEINDE, Scriptura Cõtritioni tantam vim tribuit, vt Dauid dicat: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies*. Psal. 50. & Dominus apud Isaiam: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Isai. 66. & quod suprà citauimus: *Prope est Dominus ijs, qui tribulato*, id est, contrito, *sunt corde*, Psal. 33. Quis autem credat, terrores illos, qui in hominibus impijs, & in ipsis Dæmonibus esse queunt, à Deo non posse despici, & super eos, qui ita terrentur, semper Dominum clemẽter aspicere, ac propè esse Deum his, qui supplicia & tormenta sic timẽt, vt interim peccata non deserant?

DENIQVE Scripturæ diuinæ, & sancti etiam Patres, cùm describunt veram animi contritionem; non solos pauores, & terrores, sed gemitus, lachrymas, suspiria, dolentis animi, & peccata detestantis, nobis proponunt.

SECVNDA propositio: *Contritio non est passio, sed actio, & ea libera, non coacta*. Hæc propositio aduersus eosdem Lutheranos nullo negotio confirmari potest. Nam INPRIMIS extant apertissima præcepta diuina de Contritione. Ioëlis. 2. *Scindite corda vestra*. Mat. 3. *Pœnitentiam agite*. Acto. 17. *Nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique Pœnitentiam agant*. At ridiculũ est, ad passionem coactam, & non potiùs ad liberam actionem, eiusmodi præcepta referre. Quorsum enim imperentur ea, quæ nõ sunt in nostra potestate, & quæ velimus, nolimus, tolerare cogimur? quis nisi amens, hortaretur aliquem, vt fulmine de cœlo cadẽte, aut leone sibi occurrente, paueret?

DEINDE Contritio gratissimum Deo sacrificium est, vt ex Psalmo 56. suprà ostendimus; & oculos Domini ad se trahit, vt ex cap. 66. Isaiæ intelligi potest: & promissionem habet misericordiæ, & gratiæ, vt Scripturæ passim testantur. At passio coacta nihil habet, vnde placeat Deo, vt notum est: Contritio igitur non mera passio, sed actio, eaque voluntaria ac libera esse debet.

DENIQVE non aliã de caussa Contritionem Aduersarij

A sanì passionem esse volũt, & extortam, atque coactã, nisi quia sibi persuaserunt, Contritionem nihil esse aliud, nisi terrores illos ex minis præceptorum conceptos: neq;.n. fieri posse videtur, vt menti objiciatur peccati propnum, & simul ira Dei in peccatores, & supplicia æterna peccatoribus preparata, quin terror & pauor ingens hominem ista cogitantem inuadat. Atqui iam satis ostendimus, longè aliud esse Contritionem, quàm illos terrores. Et licet etiam terrores isti Contritio dici possent, adhuc tamen non coacti, sed liberi dici deberent: nã supplicia ista, quæ Deus peccatoribus cõminatur, non vt præsentia, & visibilia objiciuntur oculis, sed vt futura, absentia, inuisibilia, objiciuntur mẽti. Proinde nisi quis serio animum applicet ad ea cogitãda; non facilè commonetur: applicare autem animum ad ea, vel ab eis eundem animum auocare, in nostra potestate est. Quocirca plurimi cõciones audiũt, & libros sacros legunt, qui tamen non extimescunt: & Dominus ipse, cùm per Prophetas, tum per se ipse, ad hũc timorem hortatur, quod sanè non faceret, si timere, vel non timere, in potestate nostra non esset. B Ecclesiast. 12. *Time Deum, & mandata eius obserua.* Ecclesi. 7. *In tota anima tua time Dominum.* Psal. 33. *Timete Dominũ omnes sancti eius.* Luc. 12. *Timete eum, qui postquã occiderit, habet potestatem mittere in Gehennam; ita dico vobis, hunc timete.*

SED vnum est argumentum, quod & Lutherus, & Lutherani passim objiciunt. Hieremiæ 23. *Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? nũquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petras?* certè ignis violenter cõburit, quidquid illi objicitur; & malleus petras conterit, sine vlla ipsarum cooperatione.

AT facilis responsio est. Nam. vt S. Hieronymus in commentario loci huius admonet, comparat Dominus verba sua cum verbis falsorum Prophetarum. atque in eo discrimen ponit: quòd illi prædicarẽt ea, quæ C auditoribus placebant, quæque eis nihil prodesse poterant, cũ essent vana, & falsa; vnde ẽt paleas nominat, quæ medullam non habent, neque alere & satiare possunt; ipse verò per Prophetas suos flagella, & supplicia imminentia nunciaret, & non dulcia, sed vtilia concionaretur, quæ vim haberent ad Pœnitentiam commouẽdi. Itaque Dominus verba sua, triticum, ignem, & malleum appellauit: triticum, quòd vtilia, & solida essent; ignem, quòd acriter pungerent, ac pudore afficerẽt auditores; malleum, quòd ad conterenda & humilianda corda non parum valerent. Proinde metaphora ignis & mallei, non ad tollendam hominum cooperationẽ, sed ad efficaciam prædicationis Prophetice indicandã, atque ad eam, à somnijs & falsis pollicitationibus Pseudoprophetarum distinguẽdam, referenda est. Alioqui, sicut ipse Dominus dicitur verbo suo quasi malleo petras conterere, quia Contritionem in nobis, partim interna gratiæ aspiratione, partim externa prædicatione D operatur: sic etiam dicuntur homines corda sua conterere, quia diuinæ operationi per liberum cooperantur arbitrium. Sic enim legit Augustinus in Psalm. 33. *Iuxta est Dominus ijs, qui obtriuerunt cor*, pro eo quod nostra editio habet: *Propè est Dominus his, qui tribulato sunt corde*. Et perspicuè Ioelis 2. Dominus clamat: *Scindite corda vestra.* Et sicut Ezec. 36. Dominus ait: *Dabo vobis cor nouũ, et spiritũ nouũ.* sic ẽt ait Ezec. 18. *Facite vobis cor nouũ, & Spiritũ nouũ*. Et sicut Michez 7. legimus: *Projeciet in profundum Maris omnia peccata nostra.* Sic etiam legimus Ezec. 18. *Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras*. Et quemadmodum nos Deum oramus: *Conuerte nos Deus salutaris noster.* Psal. 84. sic ille vicissim postularà nobis: *Conuertimini, & agite Pœnitentiam*, Ezec. 18.

A Quare cùm & Deus conterat corda nostra, & nobis imperet vt ea scindamus, & conteramus; cùm det nobis cor nouum, & velit, vt nos ipsi nobis faciamus cor nouum, cùm projiciat peccata nostra, & nobis, vt ea projiciamus, mandet; cùm nos ipse conuertat, & Pœnitentiam nobis inspiret, & simul, vt cõuertamur, & Pœnitentiam agamus, iubeat; nulla remanet dubitatio, quin ad Contritionem nostram verè cooperemur, & sit Contritio non mera passio, sed etiam actio eaque voluntaria, ac libera.

TERTIA propositio: *Contritio ad Euangeliũ maximè pertinet.* Hæc est aduersus eosdem Lutheranos, & probatur PRIMO ex vaticinio Ezechielis, ca. 11. & 36. vbi Dominus pollicetur filijs Testamenti noui, spiritũ nouum, & cor carneum pro corde lapideo: idem .n. est, cor lapideum & cor durũ, idẽ etiã cor carneum & cor contritum, vt S. Hieronymus docet in illud Hier. 23. *Quasi malleus conterens petras.*

B SECVNDO id probatur. Nã Christus auctor Euangelii, Contritionem prædicauit cũ diceret: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorũ.* Matt. 4. & rursus: *Non veni*, inquit, *vocare iustos, sed peccatores ad Pœnitentiam*, Luc. 5. Apostoli quoq; à Christo missi ad Euangelizandum, exeuntes prædicabãt, vt Pœnitentiam agerent, Marc. 6. Et rursus post resurrectionẽ suã explicans Christus Luc. vl. quod Euãgelium prędicandum esset in nomine suo: *Oportet, prædicari Pœnitentiam, & remissionem peccatorum, in omnes Gentes*, Actor. 5. Petrus dicit Christum exaltatum à Patre, ad dandam Pœnitentiam Israeli. Act. 11. *Ergo & Gentibus Pœnitentiam dedit Deus ad vitam.* Act. 17. *Et tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique Pœnitentiam agant*. Act. 20. Paulus prædicasse C dicit Iudæis atque Gentilibus Pœnitentiam in Deum, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum: & cap. 26. iterum affirmat se prædicasse, vt Pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna Pœnitentiæ opera facientes. Ac nos omnia prosequamur, plena sunt volumina Euangelica & Apostolica, testimonijs. Quare nisi à Pœnitentia Contritionem excludere velint, aut Christum & Apostolos non Euangelij, sed legis veteris prædicatores faciãt, non possunt vllo modo negare, quin Cõtritio ad Euangeliũ propriè pertineat.

PRÆTEREA lex vetus, vt à noua distinguitur, nõ habet promissionem gratiæ, neque eius opera Deo sunt grata. Nam si ex lege esset iustitia: *Christus gratis mortuus esset*, ait Apostolus Gal. 2. &, *Qui operatur*, nimirũ sine gratia, quæ propria est Testamenti noui, *habet gloriam, sed non apud Deum.* Rom. 4. &, *Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non litera, sed spiritu: litera enim occidit, spiritus viuificat.* 2. Cor. 3. vbi litera Legis D sine spiritu Euangelij, tantum abest, vt vitam adferre dicatur, vt etiã dicatur occidere. At Contritio Deo gratissima est, & gratię, ac vitæ promissionem habet. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Psal. 50. Sacrificiũ autem ideo nominatur, quia instar sacrificij Deo grata & accepta Contritio est. Item in eodem Psalmo: *Cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.* Et Isa. 66. *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu?* Et Deut. 4. *Inuenies eum, si quæsieris in toto corde tuo, & in tota tribulatione animæ tuæ.* Et Ezec. 18. *Si impius egerit Pœnitentiã &c. vita viuet.* Cùm igitur hẽat Contritio, siue Pœnitentia, quæ potissimum in Contritione consistit, promissionem gratiæ, & vitæ; sine dubitatione ad Euangelium potius, quàm ad Legẽ pertinere dicenda est.

DENIQVE si vlla ratio esset, cur Contritio ad Legẽ rejicienda videretur, ea potissimum esset, quia propriũ Legis est terrere, vt Euangelij proprium est consolari.

At

At iam ostendimus, Contritionem non esse terrorem à Lege incussum'. Et præterea neque illud est verum, Euangelij propriam esse consolationem, nō autem minas: siquidem Euangelium, vt mirificè consolatur obedientes, & fideles, ita vehementer inobedientes, & infideles exterret. Sic enim de Christo Ioannes concionatur: *Cuius ventilabrum in manu eius, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suū: paleas autem comburet igni inextinguibili.* Mat. 3. & ipse Dominus nonne passim Mat. 5. 13. 24. & 25. Marc. 9. Luc. 12. & alibi, minatur Gehennam, ignem inextinguibilem, vermem, qui non moritur, tenebras exteriores, stridorem dentium, supplicium sempiternum? Et quid est, quod Apostolus ait in ipso principio epist. ad Rom. *Non erubesco Euangelium, virtus enim Dei est, in salutē omni credenti, Iudæo primum, & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est; Iustus autem ex fide viuit. Reuelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem, & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent?* certè hoc loco perspicuè Paulus docet, Euangelium continere nō solùm credentium salutem, sed etiam minas iræ Dei erga peccatores. Quare nulla omnino remanet dubitatio, quin Contritio ad Euangelium pertinere dicenda sit.

QVARTA propositio: *Contritio nō spoliat hominem bonis operibus; & peccatis, ac maledictionibus replet, sed contrà potius, & ipsa est opus bonum, & a peccatis liberat, & bona opera, ac benedictiones adducit.* Hæc propositio satis probabitur, si fundamenta aduersariorum cognoscantur, & euertantur.

Duo sunt igitur fundamenta ipsorum. VNVM, quia experientia testatur, eos, qui veram Contritionem peccatorum habent: seipsos contemnere, ac detestari, nihilq; in se boni, sed multa mala agnoscere, atque idcirco se indignos gratia, dignos odio, & supplicijs iudicare. ALTERVM, quia terrores illos, quos ipsi contritionem vocāt, antequam fides certa remissionis peccatorum accedat, nihil aliud esse volunt, nisi fugam Dei, fremitum aduersus Deum, viam ad desperationem, atque exitium sempiternum.

SED in vtroque multum errant. Nam quòd homo se bonis operibus vacuū, & peccatis onustū cernat; nō est Cōtritionis effectus, sed partim humilitatis, partim discussionis, & cognitionis sui ipsius: Contritio verò, eius cognitionis non caussa est, sed effectus. Non enim quia cōteritur quis, ideo se peccatis plenum agnoscit, sed è contrariò, quia se videt peccatis plurimis coopertum, ideo conteritur, angitur, dolet. Quemadmodum in rebus corporalibus, non ideo vulneribus ac morbis replemur, quia dolemus: sed quia vulneribus ac morbis nos plenos cernimus, ideo dolemus. Et facinorosi homines, non quia supplicium timent, & viso patibulo ac iudice, terrentur, ideo furtis, rapinis, homicidijs replentur; sed contrà, ideo timent ac terrentur, quia furta, rapinas, homicidia sua nouerunt. Perperā igitur loquuntur Aduersarij, cū nos per Contritionem omnibus bonis operibus spoliari, & peccatis ac maledictionibus repleri affirmant.

Deinde, quòd attinet ad alterum fundamentum: nihil absurdius dici potest, quam, Contritionem ante certam illam fidem remissionis peccatorum; esse fugam Dei, fremitum contra Deum, viam ad desperationem, & exitium sempiternū; presertim apud Aduersarios, qui Cōtritionem, etiam vt fidem præcedit, à solo Deo esse contendunt. Nam & Kemnitius loco notato dicit, Contritionem esse opus Spiritus sancti in nobis, non autem liberi arbitrij: & Lutherani illi Saxonici, siue rigidi, in colloquio Altemburgensi, loco antea citato, dicunt Contritionem esse opus bonum, sed Dei, non hominis; hominem enim pati, non agere dum cōteritur. At si Contritio ista opus Dei est, quo pacto tā mala est, vt sit fuga Dei, fremitus contra Deum, & via ad desperationem, & exitium sempiternum? nū Deus in nobis id efficit, vt eum fugiamus, vt contra eum fremamus, vt in desperationem, & exitium sempiternum ruamus? Hæc sanè opera non Deo, sed Diabolo auctore digna sunt: nisi cum Manichæis etiam Diabolū Deū faciatis.

DEINDE Niniuitæ, teste Iona capit. 3. nonne de remissione peccatorum dubitant, cùm dicerent: *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus?* & tamē territi & compuncti ad prædicationem Ionæ, non fugiebant à Deo, neque aduersus eum fremebant, sed eum potiùs Pœnitentiæ operibus placare satagebant, & ea ratione tandem misericordiam impetrarunt. Vera igitur Contritio etiam sine certa fide remissionis peccatorum, non est fuga Dei, neque replet hominem peccatis, neque bonis operibus priuat, sed est potiùs sacrificium Deo gratissimum, & antidotus peccatorum, & via ad gratiam, & salutem.

Cōpūctio, inquit S. EPHREM in libro de iudicio extremo, cap. 5. *sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio remissionem delictorum nobis acquirit: cōpunctio Iesum vnigenitum facit in nobis habitare.* Et infrà: *Grandis*, inquit, *virtus est lachrymarum, multūque præualent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt.* Et S. Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. 5. de Pœnitentia: *Pœnitentia*, inquit, *est medicamentum, peccatum extinguens, donum cælitus datum, virtus admirabilis, gratia vim legum superans.* Atque ad eundem modum loquuntur ceteri Patres, quos non est opus hoc loco adducere, cùm eorum testimonia in laudem Pœnitentiæ siue Contritionis passim occurrant.

NEQVE tamen Contritionem sine omni spe veniæ esse posse concedimus, sed solùm sine certa illa fide remissionis peccatorum, quam Lutherani requirunt: sequimur enim S. CYPRIANVM in serm. de lapsis ita loquentem: *Nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen iam veniam vindicantes.* A qua sententia Concilium Tridentinum nequaquam recessit, cùm & sess. 6. cap. 9. detestetur inanem fiduciam hæreticorum, qui certa fide credendum esse docent remissa esse peccata: & sessione 14. capite 4. cum vera Contritione, spem misericordiæ consequendæ coniunctam esse debere affirmet.

CAPVT III.

Contritionem sine speciali Dei auxilio haberi non posse.

ALTERA quæstio erat, Vtrum Contritio, quam liberam actionē esse iā demonstrauimus, ita procedat ex libero arbitrio, vt sine speciali Dei auxilio cor humanum præueniente & adiuuante, possit haberi. Quæ sanè controuersia hoc tempore nulla esset, si Aduersarij nostri finem aliquem facerent calumniandi. Fuit quidem olim cum Pelagianis grauissima concertatio, cùm illi (Augustino teste in libro de hæresibus, capite 88. & in epistola 106.) dicerent, gratiam qua liberamur ab impietate, secundum merita nostra dari: Catholici contrà. Conuersionem ad Pœnitentiam diuina gratia præueniri, atque inspirari contenderent. Sed hoc tempore satis cum Lutheranis conuenimus, Pœnitentiam, ac per hoc Contritionem, donum esse Dei, nec posse sine diuina inspiratione, solis naturæ viribus obtineri.

Quia tamen Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis, cap. 4. de Pœnitentia, pagin. 963. scribere ausus est, Concilium Tridentinum stabilire voluisse

dogma

dogma illud, quod tribuit humanis viribus sine speciali auxilio Dei eam Pœnitentiam, quę sit sufficiens dispositio ad remissionem peccatorum: idcirco necessarium esse duximus. PRIMVM adferre testimonia eiusdem Concilij, & recentium Theologorum. DEINDE sententiam Concilij, & Theologorum, atque adeo totius Ecclesiæ, testimonijs Scripturæ & veterum confirmare.

Igitur TRIDENTINVM Concilium sessione 6. capite quinto hæc habet verba: *Declarat præterea* (sancta Synodus) *ipsius iustificationis exordium in adultis à Dei per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse.* Deinde cap. 6. *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia, atque adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deũ, &c.* Tum cap. 14. *Qui verò*, inquit, *ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cùm excitante Deo per Pœnitentiæ Sacramentum meritò Christi amissam gratiam recuperare procurauerint.* Et infrà can. 3. *Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.* Denique sessione 14. cap. 4. non modò non habetur, quod Kemnitius fingit, Contritionẽ ex solis viribus liberi arbitrij concipi posse; sed etiam disertis verbis ipsa etiam Contritio imperfecta, quã Attritionem dicimus, Concilium esse docet donum Dei, & Spiritus sancti impulsum.

Nec solùm Concilium Oecumenicum, in cuius definitionibus omnes Catholici acquiescunt, sed etiam celeberrimæ Academię in articulis publicè editis eam fidẽ apertissimè profitetur. Extant articuli PARISIENSES aduersus Lutheranos editi anno M. D. XLII. eorum articulorum secundus ita habet: *Eadem fidei cõstantia est tenendum, homini inesse liberum arbitrium, quo potest bene, vel malè agere, & per quod, si etiam in peccato mortali fuerit, Deo adiuuante, ad gratiam resurgere valet.* Extant etiam articuli LOVANIENSES paulò posterius aduersus eosdem Ecclesiæ hostes promulgati, quorum septimus ita habet: *Certa fide tenendum est, hominem habere liberum arbitrium, quo potest malè, &, cum gratia Dei, bene agere, & post mortale peccatum admissum, Deo adiuuante, pœnitere, & peccatorum remissionem consequi.*

In eandem sententiam scripserunt Theologi Scholastici antiquiores; nam de his qui hoc seculo vixerunt, aut viuunt, nulla dubitatio esse potest. Nec solum S. Thomas in 1.2. quæst. 109. ar. 6. & 7. & S. Bonauentura in 2. librum Sentent. dist. 28. ar. 2. quęst. 1. & dist. 30. quæst. 1. & Gregorius Ariminensis in 2. Sent. dist. 26. quæst. 1. & Marsilius in eundem librum quæst. 17. & alij plurimi, eidem sententiæ apertissimè subscripserunt: Sed etiam Scotus, quem accusat Kemnitius nominatim, non vno in loco auxilij diuini in Pœnitentia concipienda necessitatem agnoscit. Nam in 1. Senten. dist. 44. quæst. vnica scribit, ideo posse quemlibet peccatorem saluari, quia potest eum Deus sua gratia preuenire: & in 4. dist. 14. quæst. 3. negat ab homine solis naturæ viribus posse cognosci, peccatum esse detestandũ, vt offensiuum Dei, atque auersiuum (vt ipse loquitur) ab eo: & in eundem librum, distin. 22. artic. 2. extremo, Pęnitentiam à Deo inspirari fatetur. Quemadmodum autem intelligenda sint loca quædam eiusdem Scoti, quę cum his pugnare videntur, explicat Vega in opusculo de iustificatione quæs. 11.

IAM verò sententię huius Catholicæ veritatem aduersus hæreticos Pelagianos ex diuinis literis nullo negotio comprobabimus. PRIMVM Psalmi Dauidis pleni sunt illis vocibus: *Conuerte nos Deus salutaris noster.* Psal. 84. *Deus virtutum conuerte nos.* Psal 79. *Erraui sicut ouis quę perijt, quære seruum tuũ.* Psal. 118. Deinde Hieremias cap. 31. *Cõuerte*, inquit, *me Domine, & conuertar.* Et paulò infrà: *Postquam conuertisti me, egi Pęnitentiam*, in quem locum S. HIERONYMVS scribens: *Vide*, inquit, *quãtum sit auxilium Dei, & quàm fragilis humana conditio, vt hoc ipsum, quòd Pœnitentiam agimus, nisi nos Dominus ante conuerterit, & nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus.*

TVM Ezechielis cap. 36. disertis verbis Dominus dicit: *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis carneum.* quòd certè nihil aliud, quàm donum Cõtritionis veræq; Pœnitentiæ significare potest.

AD HÆC Luc. 22. Conuersus Dominus respexit Petrum, & talem in eo contritionem excitauit, vt continuò amarissimè fleuerit: in quem locum scribẽs AMBROSIVS lib. 10. in Lucam: *Quos*, inquit, *Iesus respicit, plorant delictum. Negauit Petrus, & non fleuit, quia nõ respexerat Dominus: negauit secũdò, & non fleuit, quia adhuc non respexerat Dominus: negauit tertiò, & respexit Iesus, & ille amarissimè fleuit.*

DENIQVE, vt alia prætermittam, quid apertius illo B. Pauli testimonio, qui in epistola posteriore ad Timotheum, cap. 2. mouet, cum modestia corripiendos esse eos, qui resistunt veritati: *Ne quando det illis Deus Pœnitentiam, ad cognoscendam veritatem, & resipiscant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur?* Quem locum adducens AVGVSTINVS lib. 1. in Iulianum, cap. 3. *Quantumlibet*, inquit, *prebeat patientiã, nisi ipse dederit, quis agit Pœnitentiam?* Et lib. de fide ad Petrum cap. 31. ex eodem Pauli testimonio dogma Ecclesiasticum his verbis proponit, siue Augustinus, siue Fulgentius eius libri auctor fuerit: *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, neminem hic posse Pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuerterit.*

HIS accedunt veteris Ecclesiæ apertissimæ definitiones. Nam INPRIMIS in Synodo Palestina, in qua ipse etiam Pelagius errores suos anathematizare compulsus est, illud inter cetera declaratum fuisse scribit Augustinus in epist. 106. Pęnitentiam donum esse Dei. DEINDE in Concilio Arausicano II. can. 4. iterum explicatum est, per sancti Spiritus infusionem & operationem in nobis fieri, non tantùm vt à peccatis purgemur, sed etiam vt purgari velimus.

IDEM quoque docuerunt doctissimi Apostolicæ sedis Pręsules, Innocẽtius, Cęlestinus, & Leo, INNOCENTIVS in epist. ad Concilium Carthaginẽse, vt ad rectã redeamus viã diuino adiutorio nos egere confirmat. COELESTINVS in epis. ad Episcopos Galliarum, can. 11. idipsum probat ex orationibus Ecclesiæ, quibus à Deo petimus, vt infidelibus det fides, & vt lapsis Pęnitentiæ remedium conferatur; & ex gratiarum actione, quam Deo pro illuminatione infidelium, & lapsorum correctione deferimus. LEO in epistola 91. ad Theodorum Episcopum: *Ipsam*, inquit, *Pœnitentiam ex Dei credimus inspiratione cõceptam, dicẽte Apostolo: Ne fortè det illis Deus Pœnitentiam.* Sed de his satis.

CAPVT

CAPVT IV.

In contritione includi odium, ac detestationem peccati præteriti.

TERTIA controuersia erat, vtrum contritio includat odium ac detestationem peccati præteriti. Lutherus enim initio defectionis suæ à Catholica Ecclesia inter alia multa hæretica paradoxa, hoc etiam excogitauit ac docuit, non esse veram Contritionem, siue Pœnitentis, odium vitę præteritę, sed amorem iustitiæ, & nouam vitam.

Io sermone de Pęnitentia, loquens de Contritione, quæ paratur per discussionē, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat aonos suos in amaritudine animæ suæ, sic ait: *Hæc tristitia facit hypocritam, immò magis peccatorem.* Et quãuis paulò pòst, dum hoc probare nititur, non videatur damnare peccati detestationē absolutè, sed solū eam quæ oritur ex timore seruili: tamen in cōsequeotibus verbis apertè dãnat absolutè peccati detestationem, cùm ita loquitur: *Plus tibi discutiendum est confessuro, quantum diligas iustitiam, quàm quantum odias peccatum: multòq; maiore, immò solo hoc labore tibi cogitandum est, quomodo futuram vitam agas bonam, quā quomodo odias, aut deseras præterita mala. Verissimum est enim prouerbiū, & omni doctrina de contritionibus hucvsque data præstantius, Optima Pœnitentia, noua vita.* Hęc ille, qui, vt uides, solùm in eo laborandum iubet, quomodo vitam agas bonam, non quomodo præterita oderis mala. Idem etiam Lutherus in epistola ad Ioannem Staupitium Vicarium ordinis S. Augustini, quę extat in primo tomo operum eius, non obscurè scripsit, nomē Pœnitentiæ nō significare odium, vel dolorem de vita præterita, sed amorem, dilectionemq; iustitiæ; neq; enim aliquid habere amarum vel acerbum, sed omnia grata, & dulcissima. DENIQVE circa primā conclusionem resolutionum suarum: *Non ergo*, inquit Lutherus, *in vsu Scripturæ sacræ Pœnitentia dolor dicitur, sed mutatio mentis, & consilij.* Hæc ille.

SED ab hoc Lutheri paradoxo, iam omnes Lutherani recessisse videntur: ac, ut alios omittam, Martinus Kēmitius in 2. parte Examinis, pag. 954. sic loquitur: *Hinc sequitur dolor conscientiæ grauiter dolentis se peccasse, & peccatis offendisse Deum: incipit igitur peccatum odisse, & detestari, &c.* Sic etiam Ioannes Caluinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 2. *Equidem*, inquit, *sedulò & acriter instandum esse fateor, vt quisque amarè deflendo sua peccata, se ad eorum displicentiam, & odium magis acuat.* Ipse etiam Lutherus, cùm in articulis Smalchaldicis, tum alibi, vt capite superiore citauimus, dolorem de peccatis præteritis concipiendum esse confirmat.

Hæc igitur veritas, quam aduersarij vel inuiti cogūtur agnoscere; ex diuinis literis, ex veterum testimonijs, & ex ipsa naturalis iudicij ratione breuiter confirmanda est.

PRIMVM igitur in Scripturis, tum per se, tum per Apostolos, & Prophetas, Deus peccata frequentissimè in memoriam peccatoribus reuocabat, cuius nulla alia ratio reddi potest, nisi vt ipsi quoq; ea recogitarēt, & detestarentur. Genes. 3. dixit Deus mulieri: *Quare hoc fecisti?* Gen. 4. dixit idem Dominus Cain: *Quid fecisti?* Iudic. 2. Deus per Angelum populum increpat: *Noluistis audire vocem meam: quare hoc fecistis?* Isai. 58. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Hier. 7. *Et misi ad vos omnes seruos meos Prophetas per diem, consurgens diluculo, & mittēs, &*

A *non audierunt me.* Et cap. 8. explicans quid sit, de quo queritur Deus: *Nullus est*, inquit, *qui agat Pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci?* vbi perspicuè vides, Pœnitentiam referri ad peccata præterita detestanda. Ezec. 16. *Notas fac Hierusalem abominationes suas.* Ioël. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.* Sanè fletus, & planctus, & ipsa scissio cordis, non ad vitam nouam, sed ad peccata vetera pertinent. Denique Prophetæ omnes in hoc maximè laborabāt, vt suis hortationibus populū ad peccata agnoscenda, ac detestanda prouocarent. NEC minus in Testamento nouo Christus ipse assiduè peccata Scribarum, & Pharisęorū arguebat, ac præsertim Matt. 23. vt etiam Petrus Act. 2. & 3. Stephanus Act. 7. Paulus Act. 13. reuocāt in memoriam Iudæis peccata ipsorum, atq; illud maximè, quòd Christum interfecerint.

DEINDE idem ostendunt Scripturarum exempla. Nam Iob de seipso dicit, cap. 39. *Unum verbum loquu-*
B *tus sum, quod utinam non dixissem.* Et ca. 42. *Insipienter loquutus sum.* Et paulò post: *Idcirco me reprehendo, & ago Pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Videmus certè exemplo Iob, ad præterita mala Pœnitentiam pertinere. David Psalm. 50. *Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Ezechias apud Isaiam cap. 38. *Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Quare cum Lutherus in sermone suo de Pœnitentia reprehendit eos, qui recogitant omnes annos suos in amaritudine animæ suæ, Ezechiam reprehendit; eius enim sunt verba illa. Mulier illa peccatrix Luc. 7. lachrymis rigans pedes Domini, non vitam nouam, sed vetera peccata deflebat. Sanctus etiam Petrus Lucæ 22. fleuit amarè, non ob aliud certè, nisi quia Dominum suum negando, graue scelus admiserat.

ACCEDANT nūc testimonia aliqua Patrum. CYPRIANVS in sermone de lapsis, non procul à fine: *Vos*
C *verò fratres*, inquit, *quorum timor in Deum pronus est, & in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est, pœnitentes ac dolentes, peccata vestra perspicite, grauissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, &c.* Gregorius NAZIANZENVS orat. in sancta lumina, scribit, se pœnitentes recipere, si lachrymis confectos videat. AMBROSIVS lib. 2. de Pœnitentia, ca. 10. *Dū dolemus*, inquit, *admissa, admittenda excludimus; & fit quædam de condemnatione culpæ, disciplina innocentię.* CHRYSOSTOMVS in 1. lib. de compunctione cordis, propè extremo: *Quid corporis*, inquit, *viribus opus est, cùm cor conterere debeamus: hoc solùm est, quod à nobis exposcitur, vt semper recordemur mala nostra, & ad animum reuocemus, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt per hæc supplicemus Do-*
D *mino, & Gebennam ponamus in cōspectibus, &c.* HIERONYMVS in commen. ad cap. 31. Hieremiæ, explicans illud: *Postquam cognoui, percussi femur meum. Dolentis*, inquit, *& plangentis, & super errore pristino plorantis indicium est, vt femur manu percutiat.* Et infrà: *Quod tempus*, inquit, *non est confusionis nostræ, si recordemur antiqua peccata, & omniū quæ malè egimus, capiamus memoriam?* AVGVSTINVS in Enchiridio, cap. 65. *In actione*, inquit, *Pœnitentiæ non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris: cor enim cōtritum, & humiliatum Deus non spernit.* Item ser. 7. de tempore: *Pœnitentiam*, inquit, *certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei, quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita; & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente.*

in mente: iam tunc bene ingemiscis apud Deum, & dicis; Tibi soli peccaui, &c.

DENIQVE huc pertinet definitio illa communis: *Pœnitentia est, perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare*, ex GREGORIO hom. 34. in Euangelia: qui etiam 3. par. Pastoralis, cap. 31. ita de hac re loquutus est: *Admonendi sunt, qui admissa deserunt, neque tamen plangunt, ne iam relaxatas æstiment culpas, quas etsi agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundant.*

QVOD si etiam rationis iudicium consulatur, dubiũ esse non poterit, quin Pœnitentia siue Contritio, includat odium culpæ præteritæ. Nam & naturalis est illa Synderesis, quę malè facta in corde flagellat, etiamsi exterius non modo non puniantur, sed ne cognoscantur quidem: & apud Ethnicos dicuntur furijs agitari, qui grauibus se sceleribus inquinarunt.

AD HAEC, non videtur intelligi posse, quo pacto quis peccata deserat, & ad vitam meliorem se transferat; nisi peccata, & vita pristina, atque adeò ipse sibi displicere incipiat: cur enim deserit quod hactenus placuit, nisi quia placere iam desijt? *Nemo*, inquit AVGVSTINVS, homil. 27. in lib. 50. homiliarum, *eligit vitam nouam, nisi quem veteris pœnitet.*

CAPVT V.

Soluuntur obiectiones.

NEQVE Lutheri argumenta vllius sunt ponderis. Objiciebat ille INPRIMIS nomen Græcum Pœnitentiæ *μετάνοια*, quod Lactantij testimonio Resipiscentiam significat.

SED vanum est, etymologiam potiùs nominis, quã vsum eius considerare. Nam idem Lactantius lib. 6. diuinarum institutionum, capit. 24. vbi nomen illud *μετάνοια* Resipiscentiam significare dicit; addit, eos verè resipiscere, quos errati pœnitet, & qui seipsi castigant dementiæ. ET Tertullianus, qui lib. 2. in Marcionem scriptum reliquit, nomen Græcum Pœnitentiæ non à delicti confessione, sed à mentis demutatione dictum esse; in lib. de Pœnitentia fusissimè docet, veram Pœnitentiam exigere odium, ac detestationem vitæ præteritæ, confessionem peccatorum, opera laboriosa, & alia id genus multa. ET Antonius, vt in vita eius legimus, Metanœam esse docuit Deum, quæ facti, nõ factique pœnas exigit. DENIQVE Aristoteles lib. 3. de moribus, cap. 1. apertissimè docet, Pœnitentiam ad præteritum factum referri: nam cum vellet ostendere, non esse inuoluntarium, quidquid fit per ignorantiam; eo argumento vsus est, quia non semper homines pœnitet facti, neque dolent cùm resciscũt quid fecerint.

SECVNDO, Lutherus objicit Prouerbium illud: *Optima Pœnitentia, noua vita.* & valde miratur, quid in mentem venerit Leoni Pontifici, vt prouerbium illud damnare voluerit, cum prouerbia consensu omnia verissima esse soleant.

AT nõ damnauit summus Pontifex prouerbium, sed prauam Lutheri expositionem. Neque enim prouerbio illo significare volunt homines, ad Pœnitentiã nihil aliud exigi præter vitæ nouitatem: sed, vitæ nouitatem esse certissimum veræ Pœnitentiæ argumentũ. Qui enim sic peccata deflent, vt mox ad eadem reuertantur, aut etiam nunquam deserant; nihil omnino proficiũt: id quod pulchrè docuit Spiritus sanctus per ECCLESIASTICVM, cap. 34. *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauatio illius? sic homo qui ieiunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se?* Et S. GREGORIVS homil. 34. in Euangelia: *Qui sic*, inquit, *alia peccata deplorat, vt tamen alia committat; Pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat.* & in lib. de cura pastorali, par. 3. cap. 31. dicit, eos flendo inaniter se lauare, qui culpas post lachrymas repetunt: & in epist. ad Theoctistam patritiã, lib. 9. epistol. 39. copiosè refellit errorem quorundam, qui dicebant, de quolibet peccato Pœnitentiam triennio agendam, ac post in voluptatibus viuendum. Denique prouerbium illud rectissimè AMBROSIVS, seu quicunque est auctor eorum commentariorum, exponit, in cap. secundo posterioris ad Cor. vbi sic loquitur: *Hæc vera Pœnitentia est, iam cessare a peccato: sic enim probat dolere se sibi, si de cætero desinat.*

TERTIO, objiciebat verba illa B. Pauli: *In Christo enim Iesu, neque circumcisio, neque præputium aliquid valet, sed noua creatura.* Gal. 6.

AT B. Paulus non opponit nouæ creaturæ, Pœnitentiam, quę est via ad nouam creaturam, sicut nec Baptismum, qui est instrumentum, quo efficitur noua creatura; sed circumcisionem, quæ post Christi aduentum nullam vim habet ad iustificandum, vt nec præputium. Itaque nunquam Paulus diceret: Neque Pœnitentia, neque Baptismus aliquid valent, sed noua creatura: neque enim Paulus cum Petro committendus est, qui Act. 2. concionabatur: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* Et Act. 8. ad Simoné Magum: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua.* Multò etiã minùs B. Paulus Ioanni Baptistæ, & Christo ipsi repugnaret, qui prædicationem ab illis verbis exorsi sunt: *Pœnitentiam agite.*

ADDE; quòd Apostolus in epistola ad Galatas, nõ videtur loqui de iustificatione a peccato, sed de operibus iustificatorum: est enim sensus verborum eius; Iis qui sunt in Christo iam per Baptismum renati, & iustificati, noua vita necessaria est, siue (vt ibidem ipse loquitur) Fides, quæ per dilectionem operatur, vt nimirum iustè, sobriè, & piè viuant in hoc seculo: neq; periculum vllum imminet si præputium gerant, neque vtilitatem vllam conferre poterit circumcisio: Quocirca locus ille nihil facit pro errore Lutheri; neq; ad Pœnitentiam pertinet, quæ iustificandorum est, non iustificatorum.

QVARTO, posset objici pro Luthero locus ille Apostoli 2. Corinth. septimo: *Quæ secundum Deum tristitia est, Pœnitentiam in salutem stabilem operatur*, hic enim videtur Paulus ita tristitiam à Pœnitentia separare, vt Pœnitentia tristitiam non includat, licet ab ea oriatur. Quod etiam confirmant verba sequentia, vbi Paulus explicans quid sit Pœnitentia, quam tristitia illa peperit; nihil aliud ponit, nisi opera quædam bona, quæ noua vita dici possunt: *Ecce*, inquit, *hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam.*

SED non est vsque adeo difficilis responsio. Nam per tristitiam nõ intelligi ab Apostolo dolorem de peccatis, qui pars Pœnitentiæ est, sed mœrorem quendam ex obiurgatione natum, qui ad Pœnitentiam, id est, ad peccati detestationem inducit, ostendimus in libro superiore, capit. decimonono, neque in illis verbis: *Ecce enim hoc ipsum contristari vos. &c.* explicat Paulus quid sit Pœnitentia, sed effectus potius, ac fructus Pœnitentiæ. ADDE etiam, quòd si B. Paulus eo loco Pœnitentiam ipsam explicaret; nihil inde pro Lutheri errore colligi posset, siquidem inter alios actus numerantur etiam indignatio, & vindicta, quæ non nisi ad præteritum peccatum commodè possunt referri.

QVINTO posset objici, quod stultum esse videatur, nolle id esse factum, quod non potest non esse factum. Qui autem de peccato præterito dolent, quid

aliud cupiunt ac volunt, quàm se non peccasse? vt verò non peccauerit qui iam peccauit, nullo modo fieri potest. Satius igitur videtur esse, cogitare de bona uita instituenda, quàm anxium esse de mala transacta.

Ad hoc RESPONDEMVS, stultum planè videri, absoluta voluntate id optare, quod nulla ratione fieri potest. Proinde qui de peccato dolent, non dicunt (si sani sunt) Nolo me peccasse: sed cum conditione, Si fieri posset, nollem peccasse; & quia fieri potuit aliquando, & mea culpa non est factum ut non peccarem, ideo iustè doleo, meque ipse accuso ac reprehendo, quod peccauerim.

NEQVE enim probandum est quod Hadrianus, q. 1. de Pœnitentia, docet, ne conditionalem quidem voluntatem haberi posse impossibilium. Nam si desiderium haberi potest, vt ipse fatetur, rei amissæ; cur non etiam voluntas conditionalis, vt (si fieri posset) res illa non esset amissa? siquidem desiderium illud naturaliter hanc voluntatem conditionalem parit. Certè qui mortuum deflent amicum, non ideo lugent, quia diligunt amicum: sed quia nollent perijsse quem diligunt. Et Dauid cùm diceret: *Absalon, fili mi, quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te?* 2. Reg. 18. quid aliud significabat, quàm optare se, si fieri posset, filij mortem propria morte redimere? Et Apostolus Paulus cùm diceret: *Nolumus expoliari, sed superuestiri.* 2. Cor. 5. non id volebat, absolutè non mori, cùm in eodem loco subiungat: *Bonam voluntatem habemus, peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Et Philip. 1. *Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo:* sed volebat, si fieri posset, non incidisse hominem in hanc moriendi necessitatem. Christus quoque satis apertè volebat, si fieri posset, vt calix transiret, tametsi non ignorabat, id iam esse à Patre statutum ac definitum, vt biberet illum. Denique ipse etiam Aristoteles in 3. lib. de moribus, cap. 2. negat impossibilium esse electionem, sed voluntatem tamen esse concedit nimirum conditionalem: nemo enim eligit semper viuere, cùm id fieri nequeat, sed vellet tamen vnusquisque, si posset, nunquã mori.

CAPVT VI.

In Contritione includi propositum rectè viuendi.

QVARTA sequitur quæstio; Includat ne contritio propositum rectè viuendi, an solam peccati detestationem. Et quidem Hæretici huius temporis variè de quæstione ista loquuntur. Qui enim contritionem fide posteriorem faciunt, vt Lutherus in illis omnibus locis, quos capite superiore citauimus, & Caluinus lib. 3. Instit. cap. 3. ij facilè admittunt, propositum bene viuendi ad contritionem maximè pertinere. Qui autem contritionem fide priorem esse volunt, & Pœnitentiam diuidunt in contritionem & fidem: ij contritionem solis terroribus conscientiæ, & peccati detestatione ex terroribus illis concepta definiunt; propositum autem rectè viuendi, fructum fidei, non contritionis partem esse docent. Atque in hac sententia Lutheranorum pars maxima versari mihi videtur: loca allata sunt, tum in 1. cap. huius libri, tum cap. 18. libri superioris.

Porro, Catholici Scriptores in eo quidem consentiunt, vt ad veram contritionem, & peccati detestatio, & vitæ melioris propositum requiratur: sed in eo non conueniunt, vtrum hoc propositum expressè, & formaliter necessarium sit, an sufficiat virtuale, atq; implicitum. Neq; enim dubitari potest, quin is, qui seriò peccata sua odit, ac detestatur, & ob ea perpetrata dolet, cupiat simul, ac velit, saltem implicitè, & virtualiter, vt sic

A loquamur, deinceps in melius vitam mutare.

Et quidem veteres Theologi, vt Petrus Lombardus lib. 4. dist. 14. & 15. Alexander Alensis in summa Theologica par. 3. q. 69. m. 9. art. 2. S. Thomas in 4. sent. dist. 17. q. 2. art. 1. & 3. par. q. 86. art. 2. & lib. 3. contra Gentes, cap. 158. & lib. 4. cap. 72. Scotus, Durandus, Albertus, & alij in 4. sent. dist. 14. vel 17. simpliciter docẽt de ratione contritionis esse, cùm detestationem peccati, tum propositum bene viuendi: & quamuis non distinguant inter formale, & virtuale propositum, tamen satis apertè indicant de formali esse loquutos. Id quod apertius posteà docuerunt Hadrianus Pontifex VI. in quinto quodlibeto art. 3. Thomas Caietanus in additionibus ad 3. partem S. Thomæ q. 1. art. 1. Dominicus à Soto in 4. sentent. distinct. 17. quæst. secunda, artic. primo. & Melchior Canus in relectione de Pœnitentia, par. 1.

B Non defuerunt tamen pauci quidam, qui contrà disputauerint, ac virtuali proposito, quod in peccatorum detestatione includitur, contenti; formale propositum necessarium esse, & in ratione contritionis includi negauerint. In ijs fuerunt Ioannes Maior, & Iacobus Almaynus in 4. sentent. dist. 14. q. 1. & qui eos sequutus est; Andreas Vega lib. 13. in Concilium Tridentinum cap. 21.

SED nobis communis, ac trita à veteribus via semper visa est tutior & commodior. Probatur igitur, ad contritionem requiri explicitum, ac formale propositum vitæ melioris. PRIMO, ex diuinis literis. Amos 5. *Odite malum, & diligite bonum, & constituite in porta iudicium, si fortè misereatur Dominus Deus exercituũ.* Isaiæ 1. *Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum, quiescite agere peruersè, discite bene facere.* Et mox: *Si fuerint peccata vestra vt coccinum,*

C *quasi nix dealbabuntur.* Hic vides promissionem remissionis peccatorum post bona opera, saltem desiderio & proposito inchoata. Rursus Ezech. 18. *Si autem impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; vita viuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Hoc loco verba illa: *Et custodierit omnia præcepta, &c.* ad votum, & propositum custodiendi mandata, referenda esse videntur, non ad ipsam mandatorum obseruationem: neque enim vno die, aut vna hora, seruari possunt omnia mandata. Neque tamen expectanda est remissio peccatorum ad lõgum tempus, cùm idem Propheta cap. 33. dicat: *Quacunque die peccator conuersus fuerit*, indulgentiam habiturum.

AD hunc locum respondere conatur Vega loco citato, ac tria dicit. PRIMVM, objicit verba illa eiusdem capitis: *Conuertimini, & agite Pœnitentiam ab omni-*

D *bus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas.* vbi nulla fit mentio propositi seruandæ legis; & tamen promittitur remissio peccatorum. SED hic locus nobis apertissimè fauet. Nam cùm dixisset Propheta: *Conuertimini, & agite Pœnitentiam;* continuò explicuit quid sit conuerti, & agere Pœnitentiam, dicẽs: *Proijcite a vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* vbi vides quàm distinctè duo illa ponãtur, quæ nos ad veram Pœnitentiam, siue contritionem requiri diximus.

SECVNDO Vega addit, illa verba: *Et custodierit omnia præcepta, &c.* à Propheta adiecta fuisse, vt intelligeremus; præter Pœnitentiam de admissis, necessariũ esse, non adijcere alia noua peccata, iuxta illud GREGORII, hom. 34. in Euãg. *Quid prodest, si peccata quis luxuria defleat, & tamẽ adhuc auaritiæ æstibus anhelet? quid*

pro-

prodest si ira culpas iam lugeat, & tamen adhuc inuidiæ facibus tabescat? SED hæc responsio excluditur per vniuersalem particulam, quam Ezechiel ponit, cùm ait: *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis.* Qui etiam agit Pœnitentiam ab omnibus peccatis, frustrà admonetur, nedum vnum luget, aliud committat: neque enim fieri potest, vt quis eo tempore auaritiæ æstibus anhelet, aut inuidiæ facibus tabescat, quo non solùm luxuriæ, atque iræ, sed omnium vitiorum culpas luget.

TERTIO idem Vega respondet, illa verba; *Et custodierit omnia præcepta, &c.* posita esse contra illorum errorem, qui post Pœnitentiam peractam, licitum esse putant, ad sordes pristinas reuerti; vt Ezechiel nihil aliud voluerit, quàm post iustificationem per Pœnitentiam adeptam, in iustitia permanendum esse. SED repugnat huic expositioni, quòd Propheta satis apertè demonstrat, duo illa, Pœnitentiam videlicet à peccatis, & mandatorum obseruationem, in voto scilicet & proposito, viam quandam esse ad iustificationem; & proinde priora esse debere ipsa remissione peccatorum. Sic enim ait: *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, & custodierit omnia præcepta, &c. vita viuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius non recordabor.* ex quo etiam refellitur error eorum Lutheranorum, qui nouæ obedientiæ propositum, post iustificationem constituunt.

AD HAEC, illæ omnes Scripturæ, quæ Pœnitentiam per conuersionem describunt, qualis est illa inprimis, Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu,* sententiam nostram apertè confirmant: siquidem conuersio ad Deum, idem est, ac voluntas placendi Deo per obseruationem mãdatorum; sicut auersio à Deo, voluntas est præuaricandi. Quemadmodum igitur sine conuersione contritio esse non potest, ita nec sine proposito placendi Deo per mandatorum obseruationem.

HVC etiam facit, quod Apostolus ait ad Ephes. 4. *Deponite vos veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem.* & quod S. Gregor. scripsit homil. 34. in Euang. veram Pœnitentiam esse, admissa peccata plangere, & plangenda non committere; quam definitionem Theologi omnes magno consensu receperunt.

HVC pertinent quoque exempla rerum humanarum: nam & domini à seruis, & parentes à filijs, quos post offensionem in gratiam recipiunt, non magis peccati confessionem, quàm propositum vitæ melioris exquirunt.

SED quod me maximè ad hanc sententiam amplectendam ac defendendam mouet, est sacrosancta Florentinæ ac Tridentinæ Synodi auctoritas. In Cõcilio FLORENTINO, in instructione Armenorum; & in Cõcilio TRIDENTINO, sess. 14. cap. 4. ita contritio explicatur, vt sit *Dolor de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* NEQVE verò responderi potest, Cõcilia ista loqui de proposito implicito. Nam cùm propositum implicitum à peccati detestatione nullo modo separari possit; sine caussa Concilia addidissent illa verba: *Cum proposito non peccandi de cetero.* quorsum enim ista expressio, si propositum non expressè requiritur? Si Concilia ita posuissent; Contritio est detestatio peccati commissi cum proposito implicito non peccandi de cetero, nemo esset qui non iudicaret superuacaneam partem illam posteriorem definitionis, cùm detestatio peccati sine proposito illo implicito nunquam reperiatur. Igitur aut verba illa de formali proposito intelligẽda sunt, aut certè, quod absurdissimum est, superuacanea sunt. Quid, quod in eodem c. 4. Concilium Tridentinum paulò post adiungit, propositum nouæ vitæ principaliter in contritione contineri, cùm sic ait: *Declarat igitur sancta Synodus, Contritionem nõ solum cessationem à peccatis, & vitæ nouæ propositum, sed etiam veteris odium continere?*

DENIQVE sicut peccati detestatio, propositum non peccandi implicitum & virtuale includit: sic etiam cõtrà propositum non peccandi, detestationem peccati implicitam & virtualem includit. Quare si detestatio peccati commissi sine proposito formali non peccandi de cetero, ad iustificationem aliquando sufficit, sufficiet etiam aliquando propositum non peccandi de cetero, sine formali detestatione peccati commissi: nulla enim ratio reddi potest, cur hæc paria non sint. Atqui ipse etiam Vega, loco citato, rectè negat, sine detestatione formali peccati commissi per solum propositum non peccandi de cetero, impium posse iustificari: negandum igitur etiam est, sine proposito formali non peccandi de cetero, per solam detestationem peccati commissi, impium posse iustificari. SED respondendum est argumentis, quæ contra obijciuntur à Vega.

CAPVT VII.

Soluuntur obiectiones.

PRIMA obiectio continet exempla multorum, qui testimonio Scripturæ & Patrum, iustificationem adepti esse videntur sine formali proposito vitæ melioris. Nam 2. Reg. 12. Dauid mox iustificatus est, vt corde & ore dixit: *Peccaui Domino.* de qua re loquens AVGVSTINVS hom. 41. *Tres,* inquit, *syllabæ sunt, PECCAVI, sed de his tribus syllabis flamma sacrificij coram Domino ascendit in cælum.* & CHRYSOSTOMVS homil. 9. de Pœnitentia: *Dic,* inquit, *peccaui; & soluisti peccatum.* De Manasse 2. Paral. 33. nihil aliud legimus, nisi eum Pœnitentiam egisse, & orasse Dominum. De Niniuitis Ionæ 3. habemus conuersionem à peccatis, ieiunium, saccum, & orationem: propositi melioris vitæ nulla mentio. Idem dici potest de filio prodigo, Luc. 15. & Publicano, Luc. 18.

RESPONDEO, ex allatis exemplis non potest rectè colligi, Dauidem, Manassem, & ceteros, sine formali proposito vitæ melioris iustificatos esse. Nam etiamsi Dauid non dixerit, nisi, *Peccaui:* tamen credẽdum est, eo modo verbum illud ab eo pronunciatum, quo pronunciari oportebat, vt tam subita sequeretur iustificatio. Neq; enim quicunque dicit, *Peccaui,* iustificatur: cùm sciamus Iudam dixisse Matth. 27. *Peccaui tradens sanguinem iustum,* & tamen iustificatum minimè fuisse. Dauid igitur perfecta conuersione à Deo intus mutatus est, & dolorem de peccato, & propositũ non peccandi, sine dubio habuit, quod & coram Nathan vno verbo, & multis verbis in Psalmis suis postmodum expressit. PORRO de Manasse cùm Scriptura dicat, eum egisse Pœnitentiam valdè, quis prohibet, nomine Pœnitentiæ non solùm dolorem de peccato, sed etiam propositum vitæ melioris, & opera Pœnitentiæ eo loco accipere? Conuersionem QVOQVE Niniuitarum à Iona expressam, non video cur ad solam peccati detestationem restringere cogamur, cùm etiam opera Pœnitentiæ in eis legamus, quæ sine proposito bene viuendi effici non poterant. DENIQVE Publicanus, & filius Prodigus, qua fronte veniam peccatorum postulassent, nisi decreuissent non amplius eum offendere, à quo veniam postulabant? Ac vt intelligas, non posse ex solis verbis iudicium fieri de animo pœnitentis; expende quid Apostolus dixerit, cùm à Christo vocatus, & ea vocatione conuersus, & iustificatus fuit: nam neque peccasse se dixit, neque peccata detestari, sed solùm: *Domine quid me vis facere?* Actor. 9. Quemadmodum igi-

tur non licet argumentari, Paulum non habuisse de peccatis suis dolorem, etiamsi verbis nihil aliud expressit, nisi propositum Domino seruiendi: sic etiam nõ oporteret colligere Dauidem, Manassem, & ceteros in exemplum adductos, non habuisse propositum rectè viuendi, etiamsi verbis nihil aliud expressissent, nisi dolorem atque odium peccatorum.

Secunda obiectio: *Contritio seu Pœnitentia, supposita fide & spe, per legem & gratiam Dei, sufficit Christiano ad veniam obtinendam. At contritio non includit propriè, nisi actum, quo nolumus Deum offendisse: igitur sine proposito formali vitãdi deinceps peccata per solam peccati præteriti detestationem iustificari possumus.* Assumptionem probat duobus argumẽtis. Primo, quia nomen Pœnitentiæ, tum Græcum tum Latinum, ad præteritum, non ad futurum respicit. Secundo, quia propositum vitandi peccata, propriè actus est charitatis, siue obedientiæ, non Pœnitentiæ.

Respondeo, assumptio argumenti falsa est. Nam Concilia, Florentinum & Tridentinum suprà citata, apertissime ponunt in definitione contritionis, propositum non peccandi de cetero; & idem docent ex B. Gregorio Theologi omnes, qui Pœnitentiam definiunt: *Admissa peccata plangere, & plangenda non admittere.* Et sanctus Thomas, quem in hac parte sequimur, in 3. par. Summæ quæst. 87. art. 1. *Pertinet*, inquit, *ad rationem veræ Pœnitentiæ, quod non solùm homo doleat de peccato præterito, sed etiam proponat cauere de futuro.* & idem confirmat in responsione ad primum, & alibi multis in locis.

Quod autem contrà objicitur de nomine Pœnitẽtiæ, vanum est; nam, vt sæpe diximus, non tam sequenda est etymologia, quàm vsus Scripturæ & Patrum, in vera significatione vocabulorum assequenda. Neque verum est, quod objicitur, Græcam vocem [illegible], ad præteritum, non ad futurum respicere: nam Tertullianus Græcæ linguæ peritissimus, lib. 2. in Marcionem, disertis verbis contrarium asserit, cùm sic loquitur: *In Græco sono, Pœnitentiæ nomen non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositum est.* Et sanè, [illegible], si etymologiam inspicias, nihil est aliud nisi pòst sapere: proinde ad futurum potiùs, quàm ad præteritum pertinet. Sed hæc, vt dixi, inania sunt.

Quod verò addebatur in probatione assumptionis, propositum cauendi peccata esse actum charitatis, vel obedientiæ, non Pœnitentiæ; facilè retorqueri potest in auctorem. Nam etiam actus ille, quo nolumus Deũ offendisse, charitatis est, si absolutè cõsideretur. Quemadmodum igitur actus, quo nollemus Deum offendisse, absolutè charitatis est, & tamen vt refertur ad peccatum delendum, & amicitiam cum Deo reconciliandam, Pœnitentiæ est: sic etiam propositum vitandi peccata, absolutè charitatis, vel obedientiæ est, cùm etiam iustis conueniat, qui non indigent Pœnitentia; tamen vt assumitur ab eo qui peccauit, ad cõpensandam iniuriam Deo factam, & amicitiam redintegrandam, Pœnitentiæ est. Siquidem Pœnitentia, vt S. Thomas docet 3. p. q. 85. art. 3. pars quædam est potentialis iustitiæ, cujus proprium officium est, compensare iniuriam Deo factam, vt inde reconciliatio consequatur: compẽsatur verò iniuria per detestationem peccati, & propositum seruandi mandata, & cetera omnia adhibẽdi, quæ Deus requirit.

Tertia obiectio: *Dolor de peccatis propter offensam Dei, virtute includit propositum non peccandi de cetero: igitur ad reconciliationem sufficiet, etiamsi non distinctè feratur in futura. Qui enim sic dolet, non minus perfectè vniri poterit Deo, quàm ille, qui actu haberet eiusmodi propositum.*

Respondeo, si quid hoc argumentum concludit, efficiet etiam, vt propositum peccata vitandi, in quo

A virtualis dolor de præteritis continetur, sufficiat ad reconciliationem, sine formali ac distincto dolore de peccatis admissis; quod tamen disertis verbis negat is, cuius nunc argumenta refellimus. Dico igitur non posse fieri, vt verus sit in animo dolor de peccatis admissis, quin continuò oriatur etiam propositum vitandi peccata futura: sicut neque è contrario fieri potest, vt quis ex vera charitate propositum animo concipiat nõ peccandi, quin continuò exsurgat dolor de peccato admisso, & nondum per indulgentiam Dei dimisso; neque erit vera contritio, quæ dolorem afferat de peccato præterito, sine proposito non peccandi de cetero; neque erit vera charitas, quæ amorem iustitiæ sine peccati odio gignat in eo, qui sibi peccati lethalis conscius sit.

Quarta obiectio: *Apud homines benignos sola vehemens patratæ culpæ detestatio, nonnunquam impetrat illius veniam: Deus autem longè magis benignus est,*
B *quàm vlli homines sint. Neque credibile est, Christum expectare voluisse vt Petrus decerneret nunquam amplius peccare; sed continuò peccatum ei remisisse, cùm eum amarè plorantem vidit.*

Respondeo, benigni homines ad solam culpæ cõfessionem ac detestationem ignoscunt, quia non dubitant, quin ij, quos ita culpas detestari vident, iam animo proposuerint non peccandi de cetero: nam alioqui etiam per tormenta promissionem illam extorquent. Porrò S. Petrum dum amarè flebat, simul & peccatum detestatum esse, & propositum non peccandi concepisse, & veniam etiam à Deo si non orc, certè corde postulasse, omnino credibile est: id enim experimur in nobis, & in alijs, qui spiritu compunctionis accepto, seriò peccata sua detestantur ac deflent.

Quinta obiectio. *Petitio veniæ cum displicentia*
C *peccati, licet sit absque formali proposito deuitãdi peccata, satis est ad obtinẽdam remissionem peccatorum.* Isaiæ 55. *Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius.* Quis non videt, sola hic duo requiri ab impio, vt obtineat apud Deum misericordiam, & eallum præstare, si detestetur peccata sua, & misericordiam ab ipso humiliter flagitet? *Facile*, inquit Ambrosius de Deo, lib. 7. in Lucam, cap. 66. *reconciliatur, quando impensè rogatur.*

Respondeo, sæpenumero Scriptura diuina tribuit vim iustificandi, aut etiam saluandi, diuersis rebus; non quòd solæ illæ iustificare, aut saluare possint, sed quòd illæ vim suam habeant ad iustificationem, aut salutem, & ad eum finem perducant, si tamen cetera non desint. Sic legimus Rom. 3. *Arbitramur iustificari hominem per fidem.* Eccles. 1. *Timor Domini expellit peccatum.* Rom. 8. *Spe salui facti sumus.* Luc. 7. *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Tob. 12. *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat*
D *peccata.* Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Iacob. 1. *Suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras.* Hæc & alia id genus in sacris literis passim leguntur: neque tamen vllus est, qui inde colligit, solùm timorem, aut solam spem, aut solam eleemosynam, aut solum verbum, sine fide, & dilectione, alijsque ad eundem finem requisitis, sufficere posse ad salutem. Sic igitur etiamsi detestationi peccatorum & orationi alicubi Scriptura iustificationem tribueret: non tamen colligere oporteret, sola illa sufficere, sed illa quidem vim suam habere, & planè iustificare, si cetera non desint.

Adde, quòd in verbis Isaiæ citatis, non intelligo cur non potiùs propositum vitæ melioris, quàm peccatorum detestatio commendetur. Nam illa verba: *Derelinquat impius viam suam*, non tam significare videntur, oportere vt impius peccata sua defleat, quàm,

quàm, vt cesset à peccato, & nouam vitam instituat: hoc enim est derelinquere viam suam; non incedere antiquo & vsitato itinere, sed nouam arripere atq; ingredi viam. Pari ratione verba illa sequentia: *Et reuertatur ad Dominum*, quid aliud, quæso, significant, quàm vt impius Deum diligere, eique placere studeat? id verò sine proposito seruandi mandata, fieri non potest; nam, *Si diligitis me*, Dominus ait Ioann. 14. *mandata mea seruate.*

Sexta obiectio: *Potest contingere, subita morte aliquos ita præueniri, vt meminisse quidem possint peccatorum, quæ admiserunt, & de eis dolentes, & clamantes, Domine miserere; de vita discedant, antequam quidquã de futuris cogitare, vel decernere quiuerint: Nunquid ij venia carebunt? quid rigidius? quid durius? quid inclementius dici potest?* Accedit, *quòd felix ille Latro, qui cum Christo pendebat in cruce, non legitur propositum vitæ melioris habuisse, sed tantùm peccata sua* B *detestatum, ad Christi misericordiam confugisse. Luc. 23. Et in Sacramento Pœnitentiæ absoluendus censetur, qui signa doloris de peccatis ostendit, etiamsi nullo signo declaret quid in futurum proponat.*

Respondeo, non facilè concedo id posse contingere, vt quis ex vera dilectione Dei peccata defleat, & eorundem indulgentiam postulet, quin saltem animo proponat, Deum non amplius offendere: neq; periculum est, vt huius propositi obliuiscatur, cùm non solũ charitas, sed etiam natura ipsa suggerat, non posse pacem cum Deo componi, nisi propositum adsit nõ peccandi de cetero. Quod ad Latronem attinet, is neque peccata detestatus, neq; vitam meliorem proposuisse apertè legitur, sed solùm iustum supplicium sui agnouisse, Christoq; dixisse: *Memento mei dum veneris in regnum tuum.* verumtamen ex impetrata venia manifestè colligimus, eum vera fide, atque ardenti charitate C ad Deum fuisse conuersum, & ea omnia, licet breuissimo temporis spatio, præstitisse, quæ ad veram & legitimam Pœnitentiam internam requiruntur. Porrò, qui signa doloris ostendunt, etiãsi fortè loqui nequeãt, rectè in Ecclesia absoluuntur, quia veram peccatorũ detestationem, cum proposito peccata deinceps vitandi, in corde gerere, non temerè iudicantur.

Septima obiectio: *Patres veteres, & ipsum Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 14. cùm Pœnitentiam, secundam post Baptismum tabulam appellarunt, ad peccatorum detestationem sine dubio respexerunt: fieri potest igitur, vt aliquis interdum, sine proposito non peccandi de cetero, per solam detestationem peccatorum iustificetur.*

Respondeo, nec Patres, nec Synodus, ad solam peccati detestationem, tabulæ similitudinem retulerunt, sed ad totam atque integram Pœnitentiam: immò Concilium non tam Pœnitentiam, quàm Pœnitentiæ Sacramentum, secundam tabulam appellauit. D

CAPVT VIII.

Contritionem ad iustificationem omnino necessariam esse.

Qvinta controuersia erat de necessitate contritionis. Loquimur autem hoc loco de contritione in genere, vt tam perfectam, quæ propriè contritio, quàm imperfectam, quæ attritio dicitur, comprehendamus: & quæstionem non solùm de necessitate, quam vocant, medij, sed etiam præcepti, intelligi volumus.

A At Lutherus quidem & Caluinus, contritionẽ quæ iustificationem præcedat, nullam agnoscunt. Nam Caluinus, cùm totam Pœnitentiam, fructum fidei iustificantis esse doceat, vt suprà ostendimus ex lib. 3. Instit. cap. 3. §. 1. sine dubio nullam Pœnitentiæ partem, proinde neque ipsam contritionem, ad iustificationẽ obtinendam necessariam esse censet.

Lutherus in assertione articulorum suorum, nonnullis visus est contritionis necessitatem pernegasse, propter illa verba art. 11. *Si sacerdotis absolutionem obtinueris, crede fortiter te absolutum, & absolutus eris, quidquid sit de contritione.* Sed tamen in artic. 12. affirmat impossibile esse, vt quis sine contritione verè absolutus sit: *Si per impossibile*, inquit, *confessus non esset contritus, aut sacerdos non seriò, sed ioco absoluisset, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus*; & paulò infrà, declarat, ideo esse id impossibile, quia fides sine contritione esse non potest. *Dixi*, inquit, *per impossibile; quia satis supra dictum est, fidem sine contritione esse non posse, cum gratia non infundatur, nisi cum magna concussione animæ.* Quare non negauit Lutherus contritionem absolutè, sed eam negauit ad remissionem peccatorum necessariam, cùm eam postponat fidei, quæ (ipsius opinione) sola iustificat, vt in ijsdem articulis sæpissimè repetit.

Non desunt tamen ex Lutheri discipulis, qui contritionem ante confessionem necessariam esse doceãt. Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 961. *Est*, inquit, *& hoc, extra controuersiam apud nos, neminem posse Deo reconciliari, & remissionem peccatorum consequi, nisi agat Pœnitentiam.* Et paulò infrà dicit, contritionem esse medium ad acquirendam iustificationem, & addit hæc verba: *Sic territis, & contritis, Deus gratiam & remissionem peccatorum per ministerium Euangelij affert, & proponit.* Idem etiam repetit, pag. 956. & 957. *Necessaria*, inquit, *est contritio, non autem meritum est, &c.* Et infrà: *Ordo diuinus est, quod vult quidem euangelizare, sed pauperibus; vult sanare, sed contritos, &c.* Idem habet etiam Philippus in locis vltimò editis, titulo de contritione: & omnes illi ex Lutheranis, qui priorem partem Pœnitentiæ, contritionem; posteriorem, fidem esse volunt. Sed his dimissis, nos iuxta communem Theologorum Catholicorum sententiam, duas propositiones constituemus.

Prima propositio: *Contritio saltem imperfecta, omnino necessaria est in adultis, necessitate medij ad remissionem peccatorum & iustificationem obtinendam.* Hæc propositio ex Concilio Trident. sess. 6. capit. 14. & sess. 14. capit. 4. satis apertè colligitur. Cùm enim Concilium dicit, contritionem omni tempore ad iustificationem necessariam fuisse, de necessitate medij sine dubio loquitur; quæ enim sola præcepti necessitate necessaria sunt, non ita vniuersè omnia tempora complecti solent.

Probatur autem hæc propositio ex verbis illis Domini Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* hæc enim verba tã sunt perspicua, vt nullam omnino dubitationem relinquant. Præterea, idem apertè probant verba illa S. Petri, Act. 3. *Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Et illa B. Pauli ad Rom. 2. *Ignoras quia benignitas Dei ad Pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei.* Et illa Christi ipsius in 2. c. Apoc. *Memor esto vnde excideris, & age Pœnitentiam, & prima opera fac: sin autem; veniam tibi citò, & mouebo candelabrum tuũ de loco suo, nisi Pœnitentiam egeris.* Denique Ezechiel capit. 18. nihil aliud peccatoribus concionatur, nisi vt Pœnitentiam agant, si salui esse velint. Hoc idem illi omnes Patres do-

docent, qui Pœnitentiam, secundam post naufragium tabulam appellarunt, quorum testimonia in primo libro retulimus: quibus addi potest S. AVGVSTINI testimonium, qui in epistola 48. ad Vincentium, ita loquitur in extrema epistola: *Nec quenquam putes ab errore ad veritatem, vel a quocunque, seu magno seu paruo peccato, ad correctionem sine Pœnitentia posse transire.*

SECVNDA propositio: *De contritione præceptum diuinum extat.* Hæc PRIMVM ex superiore probari potest. Siquidem ea omnia, quæ necessaria sunt necessitate medij, censentur necessaria necessitate præcepti, licet non quæcunque necessaria sunt necessitate præcepti, sint etiam necessaria necessitate medij: tenemur enim homines ea necessario adhibere, sine quibus salui esse non possunt.

DEINDE extant in diuinis literis manifesta verba, quibus Pœnitentiæ præceptum indicatur. Ioel. 2. *Conuertimini ad me, & scindite corda vestra.* Matth. 3. *Pœnitentiam agite.* Ezech. 18. *Proiicite à vobis præuitates, & facite vobis cor nouum.* Apoc. 2. *Age Pœnitentiam.*

ADHÆC obseruatio mandatorum, sufficiens est medium ad salutem. Dominus enim interroganti cuidam, Luc. 18. *Quid faciens, vitam æternam possidebo?* respondit: *Mandata nosti.* Et apertius apud Matth. cap. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Quod si quid aliud præter mandatorum obseruationem requireretur ad vitam æternam obtinendam, Dominus illum adolescentem non tam docuisse, quàm decepisse videretur: Oportet igitur, vt vel de contritione mandatum aliquod habeamus, quod nos asserimus; aut certè non sit contritio ad salutem necessaria, quod falsum esse iam suprà docuimus. NEQVE verò responderi potest, Christum ea verba ad iustos, non ad peccatores dixisse; quasi iustis obseruatio mandatorum sufficiat ad salutem, peccatoribus non sufficiat: nam Dominus generatim & sine vlla exceptione respondit. Et præterea licet iuuenis ille, cui Dominus loquebatur, Luc. 18. bonus ac iustus fuerit, vt ex cap. 10. Marci colligi potest: tamen Legisperitus, qui de eadem re Dominum interrogauit, & eandem responsionem accepit, Luc. 10. peccator videtur fuisse, cum Dominum tentare, nō ab eo aliquid discere voluerit.

PRÆTEREA dubium esse non potest, quin diuino præcepto teneamur ea media non negligere, quæ ad vitam, & salutem corporis necessaria sunt: neque peccatum homicidij ille euaderet, qui cibum capere nollet, quo tempore sine cibo viuere non posset. Quanto igitur maiore ratione, diuino præcepto tenebimur ea media assumere, sine quib. animæ vita reparari nequit?

DENIQVE impœnitentiam non solum peccatum, sed etiam grauissimum peccatum esse constat, vsque adeò, vt nonnulli peccatum in Spiritum sanctum nihil aliud esse voluerint, nisi finalem impœnitentiam: & Scripturæ passim accusant impœnitentes, & pœnas eis grauissimas comminantur. Psal. 94. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Psal. 4. *Vsquequo graui corde?* Prouerb. 1. *Quia vocaui, & renuistis &c. ego quoq; in interitu vestro ridebo.* Zacha. 1. *Ne sitis sicut Patres vestri, ad quos clamabant Prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Dominus, Conuertimini de vijs vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neque attenderunt ad me.* Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, &c. & noluisti.* Rom. 2. *Secundum duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram.* Quod si nouum peccatum est, nolle conuerti, nolle pœnitere, nolle per contritionem veniam peccatorum suorum procurare; certè sequitur vt nouum etiam præceptum sit, quo teneamur conuerti ad Deum, & contritionem in nobis excitare. Quocirca rectè TERTVLLIANVS in lib. de Pœnitentia, ex eo probat bonum esse pœnitere, quia Deus id præcipit: *Bonum est,* inquit, *pœnitere, an non? quid reuoluis? Deus præcipit.*

Sed obiectiones aliquæ soluendæ sunt, quas non Hæretici, sed Catholici, explicandæ rei gratia, proponere solent.

CAPVT IX.

Soluuntur obiectiones.

PRIMA obiectio. Baptismus, vt etiam Sacramenta cetera, non ponenti obicem, gratiam confert: sed obicem non ponit, qui vitam nouam proponit, & nullius peccati complacentiam habet, etiamsi forte nō detestetur ipsa peccata.

RESPONDEO, non potest rectè dici, non ponere obicem, qui sine dispositione necessaria ad Sacramentum accedit: aliquis non solum sine detestatione peccati, sed etiam sine [illegible] potest aliquis per Baptismum iustificari. Esse autem Pœnitentiam, quæ sine peccati detestatione nulla est, dispositionem ad Baptismum, docet Apostolus Petrus Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum,* quod idem innuit Tridentinum Concilium declarauit sess. 6. cap. 6. & docet S. Thomas 3. par. quæst. 86. art. 2. ad 1. & alij Theologi communiter tradere consueuerunt. Qui enim propria voluntatis actione à Deo auersus per peccatum fuerat; non potest ad gratiam Dei rediens disponi, nisi per contrariam actionem conuertatur ad Deum. Neque tamen necesse erit, vt Pœnitentia, quæ Baptismum præcedit, contritionem illam perfectam contineat, quæ etiam sine Sacramento re ipsa suscepto, peccata omnia delet: nam cum Baptismus Sacramentum sit regenerationis & renouationis, vim habet verè iustificandi & renouandi, proinde non necessario exigit hominem iam per contritionem illam perfectam iustificatum. Et hoc fortasse sibi voluit auctor COMMENTARIORVM in Paulum, qui Ambrosio adscribuntur, cum in illa verba ca. 11. ad Rom. *Sine Pœnitentia sunt dona Dei,* scriptum reliquit, gratiam Dei in Baptismo neque gemitum, neq; planctum requirere, sed solam ex corde professionem. Non enim auctor ille peccati detestationem ac Pœnitentiam omnino reiecit ab eo, qui baptizandus est, sed perfectam illam contritionem, quæ sine exteriore actione vix reperitur.

SECVNDA obiectio. Charitas videtur omnino sufficere ad iustificationem, & salutem, etiamsi nusquam Pœnitentia & contritione in aliquo reperiatur; nam *Vniuersa delicta operit charitas.* Prou. 10.

RESPONDEO, charitas vera sine dubio sufficit ad salutem, & iustificationem: nam vbicunque adest charitas, ibi adest iustitia, & inde necessariò abest peccatum lethale; nam *Qui diligit, legem impleuit.* Roman. decimotertio, qui autem legem implet, iustus est, neque ei deest aliquid ad salutem, iuxta illud Matthæi decimonono: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Quare rectè Sanctus AVGVSTINVS tractat. 5. in epist. Ioann. *Dilectio* inquit, *sola discernit inter filios Dei, & filios Diaboli.* Et infrà: *Hæc est preciosa margarita, sine qua nihil tibi prodest, quodcunque habueris; quam si solam habes, sufficit tibi.* Et ipse etiam S. IOANNES, teste S. Hieronymo in comment. cap. 6. epist. ad Galat. de præcepto charitatis sententiam illam pronunciauit: *Præceptum Domini est & si solum fiat, sufficit.* Veruntamen charitas vera, sine vera contritione in eo, qui peccati mortalis conscientiam habet, nullo modo existere potest: & ideo, licet charitas etiam sola, sufficiat; rectè dicunt Theologi, contritionē in eo, qui eri-

crimen lethale commisit, esse medium necessarium ad iustificationem & salutem. Quemadmodum, & fides, ac spes necessariæ sunt, tametsi sola charitas (Augustino teste) sufficiat: nam charitas sine fide & spe nulla est. Itaque sola charitas sufficere dicitur, quia nunquam est sola, sed chorum aliarum virtutum partim sequitur, partim præcedit. Et hoc est, quod S. Thómas docet 3. p. quæst. 84. art. 5. ad 2. cùm negat, charitatem sine Pœnitentia ad iustificationem posse sufficere: rationem enim reddit, quia charitas Pœnitentiam requirit, & efficit. Quomodo enim potest aliquis verè Deum diligere, nisi peccatum detestetur, per quod à gratia Dei excidit?

SED obijciunt quidam; interdum mentem hominis ita repentè ad amorem Dei conuerti, vt ociú non habeat in peccata respiciendi: interdum etiam peccatores ad martyrium ita rapi, vt possint quidem dilectionis actum elicere, quo se ad mortem propter Christú offerant, sed metu illo præsenti turbatos, de peccatis præteritis cogitare non posse: interdum quoque ita esse oblitos peccatorum suorum, vt sine miraculo nequeant ea peccata ad memoriam reuocare.

SED primum & secundum membrum huius dubitationis, non difficulter explicari possunt. Nam qui conscientiam peccati mortalis gerunt, nihil prius cogitant, cùm conuertuntur ad Deú, quàm peccata sua; tunc enim maximè conscientiæ stimulus sentitur, cú is placere incipit, quem peccando offendimus, & cuius gratiam desideramus. Quod etiam experimur in rebus humanis. Qui enim non magnifaciunt amicitiam alicuius, facilè obliuiscuntur iniurias, quas illi fecerunt; sed cùm reconciliari cupiunt, tunc ad memoriam redeunt omnes iniuriæ: sic etiá mors imminens, seu per martyrium, seu alia ratione, non modò non impedit, sed etiam excitat recordationem peccatorum. Quod CHRYSOSTOMVS pulchrè probat, in hom. 4. de Lazaro, exemplo fratrum Ioseph, qui cùm penè iá obliti essent iniuriam, quam in illum contulerant, redacti posteà ad angustias, dixerût: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum*? Genes. 42. Et S. CYPRIANVS idem ostendit in serm. de lapsis, exemplo trium puerorum: *Ananias*, inquit, *Azarias*, *Misaël*, *illustres ac nobiles pueri, qui minus Exomologesin Deo fecerunt, nec inter flammas, & caminum æstuantis incendia quieuerunt.*

DE tertio verò membro dubitationis, equidem arbitror in eo locum habere, quod quidam docent de côtritione virtuali. Nam etiamsi contritionem planè formalem ordinariè requiri censeam; tamen in duobus casibus sufficere existimo virtualem. PRIMVM, quando aliquis post accuratam discussionem conscientiæ suæ, non potest ad memoriam peccatum, vel peccata sua lethalia reuocare. DEINDE cum aliquis neq; peccati lethalis conscientiam habet, neque ocium vitâ suam excutiendi, vt si fortè rapiatur subitò ad martyrium: tunc enim credibile est, posse hominem per actum dilectionis, in qua contritio virtute continetur, à peccatis occultis iustificari.

Ratio est INPRIMIS, quoniam alioqui frustrà cum Dauide diceremus Deo: *Ab occultis meis munda me Domine*. Psal. 18. Nam si absq; formali contritione nulla peccata deleri possunt, & contritio formalis de occultis haberi nequit, certè sequitur, vt ab occultis nulla ratione liberari possimus; quorsum igitur oramus, si quod petimus, impetrari non potest? DEINDE, sicut legimus Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*: sic etiam legimus Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Et Ioann. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis*. Atqui omnes concedunt, Baptismum & Eucharistiam, cùm re ipsa haberi nequeunt, per votum posse suppleri. AD HÆC S. Augustinus in epist. 48. ad Vincentiú, scribit, Cyprianum aut correxisse errorem illum suú, aut texisse vbere caritatis, & à Patre cœlesti purgatum in eo falce passionis. Et S. Thomas 3. par. q. 87. art. 1. disertis verbis scribit, virtualem displicentiam non sufficere ad remissionem peccati mortalis, nisi quantum ad peccata oblita post diligentem inquisitionem: quo loco admittit displicentiam virtualem, pro ijs diluendis criminibus, quæ ad memoriam reuocari non possunt. DENIQVE mirum est, si non absurdum videatur, posse contingere, vt homines aliqui in media Ecclesia, sine miraculo iustificari nequeant: quales nimirum illi essent, qui aut morbo, aut senectute, aut alia de caussa omnino peccatorum suorum memoriam perdidissent.

TERTIA obiectio aduersus alteram propositioné, quæ erat de præcepto contritionis. Impœnitentia non est speciale aliquod peccatum, sed circumstantia omnium peccatorum, vt S. Thomas docet in 2. 2. qu. 14. art. 2. non igitur speciale aliquod præceptum de Pœnitentia exstabit.

RESPONDEO, Impœnitentia interdum speciale peccatum est, interdum circumstantia alterius peccati. Speciale peccatum est, quando decurrit tempus, quo tenemur Pœnitentiam agere, & eam tamen non agimus. Neq; enim præceptum de Pœnitentia agenda, quouis tempore obligat, cùm sit affirmatiuum, sed solùm certis temporibus, vt cùm versamur in periculo vitæ, cùm ad confessionem est accedêdum, cùm Deus peculiari inspiratione ad Pœnitentiam nos inuitat, iuxta illud Psal. 94. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra*. At extra eiusmodi tempora, impœnitentia non tam peccatum nouum, quàm peccati patrati circumstantia est: quamdiu enim quisque in peccato hæret, tamdiu impœnitens dici potest, & semper magis, ac magis difficilem sibi reditum ad gratiam Dei facit. Porrò S. Thomas in 2. 2. q. 14. art. 2. de impœnitentia ista posteriore loquutus est: idem verò auctor in 3. par. quæst. 84. art. 7. ad 1. agnoscit præceptum naturale de Pœnitentia agenda; & q. 85. art. 2. speciale præceptum de Pœnitentia exstare confirmat. Sed de his ista sufficiant, de quibus integræ disputationes in libris nostrorum exstant.

CAPVT X.

De quantitate Contritionis.

SEXTA controuersia erat; Quantanam esse debeat contristitia, quam de peccatis suscipimus, vt ad iustificationem peccatorum sufficiat. Hic mirè triúphát, atq; exultant Aduersarij: existimant enim se locum reperisse, ex quo doctrinam Catholicam de Pœnitentia cum plausu vulgi reprehendant, vt quæ ad desperationem sternat viam, vel certè planè dubios, atq; incertos de sua iustificatione homines reddat.

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 963. scribit Concilium Tridentinum exigere ad iustificationem, contritionem charitate perfectam; eam autem contritionem, vt perfecta sit, probat ex Scoto, habere debere certum gradum intensionis, & certo spatio téporis continuari; cùm tñ neq; possit vlla ratione constitui, quotus ille gradus sit, neq; quantum spatiú téporis exigatur. Ita nimirum redduntur perplexa, & implicata omnia. Addit etiam ex testimonio Scholasticorum aliorum, contritioné oportere ex charitate procedere; charitate autem Deum super omnia diligi debere, ad quam perfectionem nullus Sanctorum in hac vita peruenire potest. Ex his ita colligit pagina sequéti: *Impossibilis igitur est sufficientia, & perfectio contritionis, & eius persuasio vel facit Pharisæos, vel despera-*

bundos. Conscientia enim, quæ nunquam potest certa esse de sufficientia & perfectione contritionis, semper dubia & incerta manebit de remissione peccatorum, & reconciliatione cum Deo. Hæc ille.

Ad eundem modum Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 2. *Contritionem*, inquit, *debitam exigunt, hoc est, iustam & plenam: sed interim non constituunt, quando securus aliquis esse possit, se hac contritione ad iustum modum defunctum esse.* Et infrà: *Sed vbi exigitur doloris acerbitas, quæ culpæ magnitudini respõdeat, & quæ in trutina appendatur cum fiducia veniæ; hic verò miseræ conscientiæ miris modis torquentur, & exagitantur, dum sibi debitam peccatorum contritionem imponi vident, nec assequuntur debiti mensuram, vt secum decernere possint, se persoluisse quod debebant.* Et §. 3: *Quòd si me*, inquit, *calumniari aiunt; prodeant sanè, & vnum aliquem ostendant, qui huiusmodi contritionis doctrina, vel non sit ad desperationem adactus: vel simulationem doloris, iudicio Dei, pro vero dolore nõ opposuerit.* Hæc ille. Nec dissimilia scripta reliquit Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 9. num. 25. & 28.

Nos igitur duo præstabimus in præsenti disputatione. Demonstrabimus PRIMVM, quod nobis obijciunt aduersarij, in ipsos verissimè conuenire, vt videlicet ad desperationem adigant pœnitentes. DEINDE doctrinam communem Theologorum veram, & consolationis plenam, de quantitate contritionis breuiter explanabimus.

Vt incipiamus à PRIMO, concedunt aduersarij, Kemnitius & Caluinus, cõtritionem, eamq; seriã & vehementem, esse necessariam. Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 942. *Ardua*, inquit, *quæstio est, quomodo Pœnitentia ita agi possit, vt certi simus nos consequi reconciliationem, & remissionem peccatorum: si enim Pœnitentia non rectè agitur, peccator licet quærat, non tamen assequitur remissionem peccatorum.* Deinde pag. 953. explicans quomodo agatur vera Pœnitentia: *Omnino*, inquit, *in ijs, qui veram & seriam Pœnitentiam agunt, necessaria est contritio.* Et pag 954. docet, contritionem acrem ac vehementem esse debere: *Hinc sequitur*, inquit, *dolor conscientiæ, grauiter dolentis se peccasse, & peccatis offendisse Deum.* Caluinus lib. 3 Instit. cap. 4. §. 2. *Equidem*, inquit, *sedulò & acriter instãdũ esse fateor, vt quisque amarè deflendo sua peccata se ad eorum displicentiam & odium magis acuat.* Et §. 3. *Diximus & nos*, inquit, *quodam loco, nunquam sine Pœnitentia obuenire peccatorum remissionem; quòd nulli nisi afflicti, & peccatorum conscientia vulnerati, Dei misericordiam implorare sincerè possint.* Hæc ille.

Quamuis autem ijsdem in locis dicant, ac protestentur, se non facere contritionem caussam, aut meritum remissionis peccatorum, & Caluinus iactet se sustulisse illa animarum tormenta; Quòd contritio debita præstanda sit; tamen ex ijs, quæ ipsi docent, apertissimè sequitur, neminem ex sententia ipsorum sine vera, seria, grauique contritione iustificari, siue ea contritio iustificationis caussa sit, siue cõditio tantùm, siue quid aliud; id enim ad rem nostram hoc loco non pertinet.

Quæ sit autem vera, seriaq; contritio, sine qua peccata non remittuntur, non possumus aliunde melius, ac tutius dicere, quàm ex literis sacris. Porrò, literæ sacræ vbiq; requirunt contritionem ex toto corde, qualis est etiam vera Dei dilectio, ex qua cõtritio vera procedit. Deut. 4. *Cùm quæsieris Dominum, inuenies eum, si toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ.* Deut. 30. *Si ductus pœnitudine cordis, reuersus fueris ad Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua, miserebitur tui.* 3. Reg. 8. *Si peccauerint tibi, & reuersi fuerint ad te in vniuerso corde suo, & tota anima sua, propitiaberis populo tuo.* 2. Paralip. 30. *Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt eum.* Hierem. 29. *Quæretis, & inuenietis me, cùm quæsieritis me in toto corde vestro.* Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu, & scindite corda vestra.*

Debent igitur Aduersarij velint nolint, admittere, sine contritione perfecta, & quæ ex toto corde sit, non remitti peccata. Atqui eiusmodi contritionem, vt etiã dilectionem Dei, ex toto corde, impossibilem in hac vita esse contendunt, & quam nullus vnquam Sanctorum habuerit, vt ex locis suprà citatis, & ex alijs multis omnes norunt qui eorum scripta legerunt. Quare sequitur, vt remissio peccatorum planè sit impossibilis, & pœnitentibus nihil supersit aliud, nisi desperatio, si vera est doctrina Kemnitij & Caluini. Quam enim, quæso, spem salutis ille concipiet, qui contritionem ex toto corde impossibilem esse censet, & eam solam veram ac seriam Contritionem esse, negare non potest; & sine vera seriaq; Contritione peccata non remitti sibi certissimè persuasit.

CAPVT XI.

De quantitate Contritionis, ex sententia Catholicorum.

SED iam dimissis Aduersarijs, veram de Contritionis quantitate sententiam aliquot propositionibus complectamur.

PRIMA propositio: *Non requiritur ad eam contritionem, quæ sit futura sufficiens ad remissionem peccati, vt æqualis sit magnitudini iræ diuinæ.* Hæc est contra calumniam & mendacium Caluini, qui lib. 3. Instit. cap. 4. §. 2. vt etiam in primo libro notauimus, scribere ausus est, tam perfectam contritionem à Catholicis exigi, vt in trutina appendatur cum fiducia veniæ: non potest autem in trutina appendi cum fiducia veniæ, nisi sit iustum precium peccatorum, & ex rigore iustitiæ satisfaciat Deo, atque iræ ipsius magnitudinem æquet.

Et quidem non exigi à Catholicis tantam contritionem, perspicuum est ex eo, quòd omnes Catholici negant, Contritione mereri nos ex condigno iustificationem, aliqui etiam negant ex congruo. Rectè autẽ non exigi, probari potest, tum quia scriptum est: *Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Psal. 89. tum quia peccatum lethale, Deum qui infinitæ dignitatis est, offendens, infinitam indignationem & pœnam meretur: non potest autem homo infinitum precium offerre Deo, quantumuis doleat ac seipse excruciet.

SED argumentũ euidens habemus ex diuinarum Scripturarũ testimonijs, atq; exemplis. Nã Scriptura nihil aliud à nobis exigit, nisi vt conuertamur ad Deũ in toto corde: conuerti autẽ ad Deũ in toto corde, non est, dolorẽ illũ concipere, qui æqualis sit offensioni vel iræ diuinæ, nã dolor ille sine dubio impossibilis est. Si verò impossibile esset conuerti ad Deum in toto corde, cur Deus ipse id postularet? cur diceret Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro?* an Deus ignorabat id fieri non posse, aut fieri volebat quod sciebat non posse fieri? DEINDE, Scriptura testatur aliquos in toto corde reuersos ad Deum, & alios pronunciat reuersuros; quę sunt argumenta certissima, id fieri posse; & proinde conuerti in toto corde, non signi-

significare contritionem æqualem iræ diuinæ. 4. Reg. A 23. *Similis illi non fuit Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo.* Hierem. 24. *Ego ero illis in Deũ, quia reuertentur ad me in toto corde suo.*

Quare quod S. CYPRIANVS ait in sermone de lapsis: *Quam magna deliquimus, tam granditer defleamus;* non significat, doloré absolutè offensioni æquandum esse, quod fieri non potest: sed proportionem illam inter peccata & dolorem de peccatis, esse debere, vt de maiore peccato magis, de minore minus doleamus. QVOD verò scribit S. AMBROSIVS in lib. ad Virginem corruptam, cap. 8. cùm ait: *Sed quanta putas, & qualis necessaria Pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat?* non ita accipiendum est, quasi Pœnitentia æquare, aut excedere debeat peccatum, vt offensam Dei, sed vt dolor Pœnitentiæ æquet, aut excedat voluptatem, quam peccando accepimus; quod alijs verbis ita scripsit HVGO de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 14. cap. 2. *Si in correctione minor est afflictio, B quam in culpa fuit delectatio, non est dignus Pœnitentiæ tuæ fructus.*

SECVNDA propositio: *Dolor de peccatis esse debet summus, saltem (vt Theologi loquuntur) appreciatiuè.* Rectè enim Doctores tradunt dolorem summum posse duobus modis intelligi, intensiuè & appreciatiuè. Summus dolor intensiuè dicitur, quando voluntas (nam de dolore spiritus, non sensus siue corporis, hic loquimur, licet vnus ex altero nasci soleat) quando, inquam; voluntas summo conatu detestatur aliquid: summus autem appreciatiuè, quando voluntas pluris æstimat detestationem alicuius mali, quàm cuiuscunque boni consequutionem, aut alterius mali euitationem. Itaque magnitudo doloris intensiuè, attenditur ex parte subiecti, magnitudo appreciatiuè, ex parte obiecti: & sæpe accidit, vt de re aliqua magis doleamus intensiuè, de qua minùs doleamus appreciatiuè, & contrà. Nam viri etiam boni grauius tristantur interdum & dolent, ob mortes filiorum, quàm ob peccata; qui C tamen, si daretur optio, mallent filios amisisse, quàm Deum offendisse. De sancta Paula Romana scribit S. Hieronymus in eius vita, in mortibus filiorum sic illã grauiter affligi solitam, vt semper de vita periclitaretur: qualem dolorem ob crimina in Deum admissa, nunquam sensisse legitur: nec tamen dubitari potest, quin fœmina illa sanctissima & optima, maluerit filios omnes perire, quàm vel leuiter Deum offendere.

Si quis objiciat, fieri non posse, vt voluntas non intensius doleat de eius rei amissione, quam pluris æstimat, cùm ideo doleat, quia rem charam, & quam magnifaciebat, amisit. RESPONDEBIMVS, id fieri non posse, si omnia sint paria: tamen non semper esse omnia paria: Sæpè enim fit, vt id quod minoris faciẽdum esse recta ratio iudicat, sit propinquius, notius, naturæ conuenientius, longa familiaritate coniunctum, quod proinde magis afficiat, & moueat, licet illi aliud quippiam absolutè ac simpliciter præferatur. Id quod in re- D bus etiam corporalibus experimur, quippe qui magis tristamur & angimur ob acrem dolorem dentium, aut vlcerationem aliquam digiti, quamuis nõ lethalem, quàm ob febrim lentam sed pestiferam: & tamen quis non libenter febrim illam lentam & pestiferam, cùm acerbissimo dentium aut digitorum dolore mutaret?

HIS explicatis, propositio nostra probatur ex omnibus illis Scripturę locis, quę paulò antè adduximus, vt ostenderemus, contritionem ex toto corde, atque adeò summam, & maximam esse debere. DEINDE, addi possent illa omnia loca, quæ iubent vt Deum ex toto corde diligamus, quæ extant Deut. 6. Matth. 22. Luc. 10. & alibi. Qui enim iubemur Deum ex toto corde diligere, iubemur pariter peccatum, quo Dei amicitiam violamus, toto pectore detestari. DENIQVE ratio id ipsum apertissimè docet. Nam cum peccatum sit malorum omnium maximum; super omnia detestandum, fugiendumq; est. Et quia teste Apostolo Rom. 3. *Non sunt facienda mala vt veniant bona*, ideo non licet peccatum eligere quacunque conditione proposita: proinde magis dolendum est appreciatiuè, de cõmisso peccato, quàm lætandum de quouis opere bono.

TERTIA propositio: *Non est necesse, vt contritio sit dolor summus intensiuè.* Probatur PRIMVM, quia si id esset necesse, maximè ob ea loca Scripturæ, quæ iubent vt conuertamur ad Deum in toto corde, & tota tribulatione animæ nostræ, Ioëlis 2. & Deuter. 4. sed ista loca exigunt quidem dolorem summum appreciatiuè, vt suprà diximus, non tamen intensiuè. Cõuerti enim ex corde, nihil est aliud, nisi seriò ac sincerè conuerti: ex toto autem corde conuerti, est integrè & perfectè conuerti, ita vt non partim peccata detestemur, partim illis afficiamur, siue, non vnum peccatum odio habeamus, & alteri adhuc adhæreamus, sed omnia detestemur, ab omnibus simpliciter auertamur; idque tam perfectè, vt nullũ sit malum quod vitatum malimus, quàm peccatum. Neque aliter intelligenda sunt loca illa, quæ conuersionem ex toto corde requirunt, quã illa, quæ dilectionem ex toto corde percipiunt. illa autem loca non exigere summam dilectionem intensiuè, sed solùm appreciatiuè, vt videlicet nihil Deo anteponatur, vel æquetur, ostendimus in 2. lib. de membris Ecclesiæ, qui erat de Monachis, cap. 13. vbi illa omnia diligenter excussimus.

DEINDE, probatur eadem propositio experimento hominum piorum, qui (vt paulò antè de sancta Paulã referebamus) intensiùs aliquando dolent ob mortem charorum, quàm ob peccata, licet paratissimi sint omnia perpeti potius, quàm vt peccatum in Deum committerent. Neque reprehendi potest vehemens ille dolor, qui ex amissione filiorum in parentibus cernitur, tum quia naturalis est, tum etiam quia in sanctissimis hominibus locum inuenit. Certè patriarcha Iacob ita doluit mortem filij sui Ioseph, vt Scriptura dicat Gen. 37. *Congregatis cunctis liberis eius, vt lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere; sed ait, Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Et S. Dauid 2. Reg. 19. ita vehementer Absalonem filium suum defleuit, vt licet multa legantur de insigni contritione eius ob peccatum adulterij, atque homicidij; maiora tamen signa doloris ob filij mortem ostendisse videatur.

Accedit TERTIO, quòd ex ijs, qui seriò & vt oportet, de peccatis suis dolent, alij magis, alij minus dolẽt: Non enim tantoperè celebraretur Mariæ Magdalenæ contritio, si omnes, qui rectè Pœnitentiam agunt, parem contritionem haberent, quoad intensionem, sicut reuera parem habent, quoad appretiationem.

PRÆTEREA, si dolor, summus pro quolibet lethali crimine exigeretur, nemo posset magis de vno, quàm de alio peccato dolere; quod est & contra experientiã, & contra rationem. Experimur enim, grauiora crimina acrius conscientiam pungere, & maiorem tum verecundiam, tum displicentiam parere, quàm leuiora: & iudicium rectæ rationis id postulat, vt maiora delicta maior Pœnitentia, & contritio intensior consequatur.

DENIQVE, si summus dolor intensiuè ad veram contritionem necessarius esset, vix vnquam possemus, nõ dico certò scire, sed ne probabiliter quidem cognoscere, nos id fecisse quod debemus, in sceleribus detestandis. Quis enim est, qui non possit, si studium adhibere velit, ad contritionem paulò maiorem se excitare? At profectò absurdum, & alienum à diuina benignitate videtur, vt eam medicinam instituerit, in qua pacẽ animi, ac tranquillitatem nullam inueniamus.

QVARTA propositio: *Non requiritur certus gradus intensionis, neq; mora vlla temporis, ad veram cõtritionem.* Hæc est aduersus nonnullos, qui veram contritionem

tionem esse negant, nisi ad certum quendam iotensionis gradum perueniat, & certò spacio temporis doret. Sed facilis est huius seotentiæ confutatio. Nam Scripturæ conuersionem & Pœoitentiam exigunt; sed certi gradus aut temporis mentionem nullam faciunt quare si certus gradus, certumve tempus requireretur, id esset omnino incognitum, & proinde non ex electione, sed casu fieret, vt aliqui ad iustam mensuram doloris peruenirent, & in eo dolore iusto tempore versarentur. DEINDE, quis vnquam in præceptis fidei, spei, dilectionis, aliarumque virtutum istas mensuras excogitauit, vt non sit fides, aut spes, aut charitas, nisi certum gradum intensionis, & certam moram temporis habeat? quod si in virtutibus ceteris ista non requiruntur, cur requirentur in Pœnitentiæ virtute?

QVID, quod Scriptura & Patres satis apertè tradunt, quouis momento posse hominem per veram Pœnitentiam iustificari? Isaiæ 30. iuxta editionem LXX. Interpretum: *Cum reuersus ingemueris, saluus eris*. & Exechielis cap. 18. non semel Deus indulgentiam promittit ijs, qui à peccatis auersi, atque ad vitam meliorem conuersi fuerint: Et Ecclesiast. cap. 11. *Facile est*, inquit, *in oculis Dei, subitò honestare pauperem.*

S. CYPRIANVS tract. 1. qui est ad Demetrianum, extremo: *In isto*, inquit, *mundo manēti, Pœnitentia nulla sera est*. Et infrà: *Tu sub ipso licet exitu, & vitæ temporalis occasu pro delictis roges, & Deum, qui vnus & verus est, confessione, & fide agnitionis eius implores; venia confitenti datur, &c.* Et in serm. de cœna Domini: *Sed*, inquit, *& in eodem articulo temporis, cùm iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit Pœnitentiam, clementissimi Dei benignitas non aspernatur*. Et infrà: *Nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio excludit à venia*. Et infrà, de bono latrone: *In momento*, inquit, *impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis Sanctorum, & domesticus Dei præmissus est in regnum*. S. BASILIVS hom. de Pœnitentia: *Tantummodò voles*, inquit, *& ipse Deus vltrò occurret*. Et probat, ibidē Basilius exemplo filij prodigi, incredibilem esse Dei benignitatem erga pœnitentes, S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in epist. priore ad Theodorum lapsum: *Non*, inquit, *ad temporis rationem, sed iuxta affectum animæ solet dijudicari Pœnitentia*. Et infrà de bono latrone: *In eo momento*, inquit, *totius vitæ peccata simul abstersit, atque ante Apostolos, officij grati præmium suscepit*. S. LEO in epist. 91. ad Theod. Episcopum. *Apud Deum*, inquit, *nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, saluus eris*. Sanctus etiam COELESTINVS I. Papa in epist. ad Gallos: *Desperat*, inquit, *de misericordia Dei, qui ei ad subueniendum morienti sufficere, vel in momento non credit posse*. Et infrà: *Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potiùs æstimanda est, quàm tempore Propheta hoc taliter asserente, Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris.*

QVINTA propositio: *Neque illud exigitur, vt tot sint actus contritionis, quot sunt peccata; modò de omnibus, quæ post examen menti occurrunt, ex animo doleamus*. Nam vt negandum non est, singula peccata detestanda esse, cùm scriptum sit Isaiæ 38. *Recogitabo tibi omnes annos meos, &c.* Et Ezechielis 18. *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, &c.*

A sic est etiam concedendū, posse hominem vnica actione peccata omnia, quæ memoriæ fortè occurrunt, detestari, atque ob ea commissa dolere: alioqui enim falsum esset, quod paulò antè demonstrauimus, in momento posse hominem conuerti, & iustificari.

SEXTA propositio: *Vtilissimum tamen est, peccata singula amarissimè, & longo tempore ita deflere, vt contritio non solum appreciatiuè, sed etiam intensiuè, & extensiuè, vt sic loquamur, summa dici possit.*

Hanc propositionem satis nobis persuadent exempla, & cohortationes Sanctorum. Nam & Dauid lauabat per singulas noctes lectum suum, Psal. 6. & S. Petrus fleuit amarè, Luc. 22. & Magdalena lachrymis suis pedes Domini irrigauit, Luc. 7. & S. AVGVSTINVS de se loquens lib. 8. Confess. cap. 12. *Vbi*, inquit, *à fundo arcano alta consideratio contraxit, & congessit totam miseriam meam in conspectum cordis mei, oborta est procella ingens, ferens ingentem imbrem lachrymarum*. Et infrà: *Ego sub quadam fici arbore straui me, nescio quomodo, & dimisi habenas lachrymis, & proruperunt flumina oculorum meorum, acceptabile sacrificium tuum*. Et infrà: *Dicebam hæc, & flebam amarissima cōtritione cordis mei*. S. CYPRIANVS in serm. de lapsis, extremo: *Orare, inquit, oportet impensiùs, & rogare, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, &c.* S. AMBROSIVS in libro ad Virginem corruptam, cap. 8. *Defluāt*, inquit, *oculi lachrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt: pallescat facies, quæ quondam viruit impudicè: cor verò sit liquescens, sicut cera, &c.*

Hęc & similia passim apud sanctos Patres inoeniūtur, quæ quidem non eo solùm toto animo amplectenda sunt, quod (vt diximus) contritio eo sit vtilior, quo est maior: sed etiam quia periculum est, ne homo se ipse fallat; & dum se ad acrem & intensam contritionē excitare non satagit, reuera ne appreciatiuè quidem toto corde crimina detestetur.

CAPVT XII.

Contritionem caussam esse remissionis peccatorum.

SEPTIMA controuersia ordine sequitur, Vtrum contritio peccata remittat. Lutherani etiamsi contritionem requirant ad remissionem peccatorum, tamen non ferunt, vt cōtritio dicatur caussa iustificationis; quod ideo faciunt, ne vlla ratione fidei derogetur, cui soli iustificationem tribuunt.

Lutherus in assert. art. 12. posteaquam docuerat fidem iustificare, etiamsi per impossibile homo nō esset contritus; subiungit *Dixi autem, per impossibile, quia satis suprà dictum est, fidem sine contritione esse non posse, cùm gratia non infundatur sine magna concussione animæ: volui enim fidei virtutem declarare, & commendare, quàm sola faciat ad remissionem peccatorum, & iustificationem pacis. Quod dico, ne quis me putet contritionem, seu perturbationem illam cordis in cognitione peccatorum suscitatam, negare. Volo eam; sed dico eā non operari iustificationem, aut remissionē peccatorum: fides enim in verbum Dei iustificat, & purgat*. Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 2. *Diximus*, inquit, *& nos quodam loco, nunquam sine Pœnitentia obuenire peccatorum remissionem; sed simul adiecimus, Pœnitentiam non esse caussam remissionis peccatorum*. Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 960. *Impetrationem,*

A *nem, inquit, veniæ, & reconciliationem cum Deo, manifestè tribuunt (Catholici) actui seu operi contritionis nostræ: & quidem ante Absolutionem, quæ est vox Euangelij gratis propter meritum Christi annuncians, & impertiens fidei reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Quid verò aliud est hoc, quàm reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum adimere Euangelio, & fidei, immò gratuitæ misericordiæ Dei, & merito Christi; & transferre illam in merita nostrorum operum?*

AT Catholici communi consensu docent, contritionem caussam esse remissionis peccatorum: quod & Tridentinum Concilium docet, tum sess. 6. cap. 6. tum sess. 14. cap. 4. Ex quibus etiam locis intelligere licet, duobus modis contritionem caussam esse iustificationis; quia videlicet disponit ad iustificationem, & impetrat remissionem peccatorum. Sess. 6. cap. 6. numerat B Concilium actum Pœnitentiæ inter dispositiones iustificationis: & quia dispositio non solum se tenet ex parte materiæ, sed etiam ex parte agentis; ideo actus Pœnitentiæ quatenus ab auxilio gratiæ, & libero arbitrio procedit, & hominem disponit ad iustificationem, ipsius iustificationis caussa dici potest aliquo modo etiam efficiens. Sess. 14. cap. 4. idem Concilium scribit: contritionem omni tempore necessariam fuisse ad veniam impetrandam: porrò impetrare est esse etiam aliquo modo caussam.

Theologi Scholastici in eo solùm dissentire videntur, quod nonnulli volunt actum Pœnitentiæ, vt etiã actum fidei & dilectionis, esse dispositionem ad remissionem peccatorum; sed non meritum neque de condigno, neque de congruo remissionis peccatorum: & huius sententiæ sunt Ioannes Capreolus in 2. Sentent. dist. 40. quæst. vnica, & Dominicus à Soto lib. 2. de natura & gratia, cap. 4. At alij, ijque plurimi, non solùm dispositionem, sed etiam meritum de congruo iustificationis esse volunt eiusmodi actus, quæ sententia est C Magistri Sententia. in 2. lib. Sent. dist. 27. & S. Thomæ in 2. dist. 27. quæst. 1. art. 4. Alberti in primum, dist. 41. art. 2. ad quintum. S. Bonauenturæ in 2. dist. 28. art. 2. quæst. 3. & in 4. dist. 15. art. 1. quæst. 5. Præterea Scoti, Durandi, Gabrielis, & aliorum, in 2. dist. 28. & ex recentioribus Andreæ Vegæ lib. 8. in Concilium Tridentinum, decem vltimis capitibus, & in opusculo de iustificatione quæst. 7. Et quamuis posterior hæc sententia nobis verior, & Scripturis, ac Patribus conformior videatur, tamẽ in eo potissimùm laborabimus, vt probemus, Pœnitentiam siue contritionem caussam esse remissionis peccatorum, quidquid sit de vocabulo meriti.

Habemus PRIMVM diuinas literas, ad quarũ apertissima testimonia nullam adhuc legi aduersariorum responsionem. Ezech. cap. 18. *Cum auerterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam viuificabit.* Quid D clarius? an viuificare animam suam, non est aliquid facere ad propriam iustificationem? In eodem capite: *Facite* inquit, *vobis cor nouum, & spiritũ nouum.* quomodo autem faciat homo sibi cor nouum, & spiritum nouum, paulò antè Propheta explicauerat dicens: *Conuertimini, & agite Pœnitentiam: proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras.* Quod si dum conuertimur, & Pœnitentiam agimus, facimus nobis cor nouum, & spiritum nouum; quis inficiari potest, conuersionem, ac Pœnitentiam caussam esse iustificationis?

Ionæ 3. *Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quã loquutus est vt faceret eis, & nõ fecit.* Hoc certè loco caussa redditur cur misertus sit Dominus Niniuitarum, quia conuersi sunt de via sua mala, & Pœnitentiæ opera fecerunt.

A Psal. 50. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* At sacrificium Deum placare, & gratiam impetrare solet; & ideo subiungitur: *Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.*

Dan. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Tobiæ 12. *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata.* Hæc loca non videntur intelligenda de eleemosyna quocunque animo facta; nam qui in peccato perseuerare volunt, nunquam per eleemosynas saluabuntur. Neque intelligi possunt de eleemosynis iustorum, qui pœnas temporarias post culpæ remissionem, iuxta Catholicorum sententiam, redimunt: siquidem Nabuchodonosor, quem Daniel alloquitur, impius erat, & Angelus apud Tobiam non tribueret eleemosynæ vim liberandi a morte, si de iustorum tantùm eleemosynis loqueretur. Quare loca illa de eleemosynis pœnitentium intelligenda sunt, qui saltem ex congruo per contritionem & opera Pœnitentiæ, Dominum placant.

B Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hoc loco dilectio, siue contritio ex dilectione, quam lachrymæ testabantur, apertissimè dicitur esse caussa remissionis peccatorum: siquidem particula illa QVONIAM, caussalis est.

Sed accedant testimonia Patrum, qui passim per contritionem peccata deleri, ablui, purgari dicunt: item contritione Deum placari, eique satisfieri affirmant; denique contritionem meritum, ac pretium appellare non verentur.

TERTVLLIANVS lib. 2. in Marcionem, ante medium: *Video,* inquit, *& Achab Regem maritum Iezabel, reũ idololatriæ, & sanguinis Nabuthæ, veniam meruisse Pœnitentiæ nomine.* Et in libro de Pœnitentia: *Pœnitentia,* inquit, *Dominus mitigatur.* ORIGINES hom. 11. in cap. 20 Leuitici: *Purgatio,* inquit, *peccati per Pœnitentiam constat: quam vtrum quis digne gerat, ita vt mereri pro ea veniam possit, videto.* C CYPRIANVS serm. 5. de lapsis, extremo, postquam dixerat, Pœnitentiam esse medicinam peccati, & per eam Dominum placari; & ad veram contritionem lapsos cohortatus, ita sermonem clausit: *Qui sic Deo satisfecerit, qui Pœnitentia facti sui, qui pudore delicti plus virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat, lætam faciet Ecclesiam; nec iam solùm Dei veniam merebitur, sed coronam.* Quibus verbis docet, vera contritione satisfieri Deo, & veniam impetrari, vt inde iustificatus homo, etiam ipsam gloriæ coronam per martyrium, vel alia sancta opera mercatur. ATHANASIVS in libro de Virginitate, vltra medium: *Vide,* inquit, *quale remedium in lachrymis: specta, quæso, quam iniquitatem deleuerint. Quid enim tetrius hoc vitio? quippe qui ter iureiurando Dominum abnegauerit, tantum tamen scelus per lachrymas deleuit.* BASILIVS in sermone de Pœnitentia: D *Statim,* inquit, *Dauid ad pharmacum properauit.* vbi contritionem pharmacum peccati appellat. Et infrà: *Tertiò Dominum Petrus negauit; lachrymatus est; flexerunt lachrymæ eum, qui nostri misertus est.* Et in epistola ad Virginem lapsam, in fine, dicit per Pœnitentiam purgari animam: & in libro de vera virginitate, vltra medium: *Pœnitentia,* inquit, *certum est, relaxari peccata.* AMBROSIVS libro 2. de Pœnitentia, cap. 3. loquens de filio prodigo: *Tam citò,* inquit, *veniam meretur, vt venienti, & adhuc longè posito occurrat Pater, & osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis.* Et libro 10. in Lucam, in illud Luc. 22. *Respexit Dominus Petrum, &c. Lachrymæ,* inquit, *veniã non postulant, sed merentur.* Et infrà: *Et tu si veniam vis mereri, dilue culpã lachrymis tuis.*

.A 3

Et

Et præfatione in Psal. 37. *Quis dubitet affligere animam suam, cùm Propheta tantùs afflixeris, soluens pretium lachrymarum pro redemptione peccati?* EPHREM in libro de die Iudicij, cap. 5. *Compunctio*, inquit, *sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio remissionem delictorum nobis acquirit*. HIERONYMVS in Epitaphio Fabiolæ, explicans contritionem ac pœnitentiam eius: *Quæ peccata*, inquit, *fletus iste non purget? quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant?* Et infrà: *O fœlix Pœnitentia, quæ ad se Dei trahit oculos*. Et in libro secundo contra Pelagianos: *Qui peccata*, inquit, *simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Saluatoris*. Ioannes CHRYSOSTOMVS in secundo libro de compunctione cordis: *Sola est*, inquit, *cordis compunctio, quæ sicut ignis, omne animæ vitium perurit, & adimit: & quæcunque in ea reperit mala, abstergit vniuersa, & penitùs delet*. AVGVSTINVS in epist. 54. ad Macedonium: *Quosdam*, inquit, *à societate remouemus Altaris, vt pœnitendo placare possint, quem peccando contempserant*. Et in Psal. 50. *Niniuitæ*, inquit, *Pœnitentiam egerunt, & certam misericordiam meruerunt*. cui sententiæ GREGORIVS subscribit lib. 3. ca. 4. in primum librum Regum, in hæc verba: *Niniuitæ dum veluti pro difficili reconciliatione, graui Pœnitentia se deijciunt, omnipotentis Dei misericordiam facilè meruerunt*.

Habemus igitur ex testimonijs veterum contritionem siue Pœnitentiam verè caussam esse iustificationis, cùm peccata deleat, abluat, abstergat, sanet. cùm Deum placet illi satisfaciat, eius misericordiam impetret, ac suo modo mereatur.

DENIQVE adferri potest etiam duplex ratio. PRIMA, oratio peccatoris pœnitentis non est inanis apud Deum, sed eum placat, & veniam impetrat, vt patet exemplo Publicani, Lucæ 18. multò igitur magis conuersio, ac Pœnitentia, quę orationis est caussa, non erit inanis, sed aliquid faciet ad remissionem impetrandam. SECVNDA, actus Pœnitentiæ à Spiritu sancto est, vt aduersarij concedunt, & ad iustificationem disponit; ergo suo modo caussa est iustificationis: neque enim Spiritus sanctus per eiusmodi actum nos disponens, nihil facit, aut nullius pretij siue meriti est, quod facit in ordine ad iustificationem.

SED obijciunt Aduersarij. Si contritione nostra iustificamur, quomodo gratis iustificari nos dicit Apostolus? si contritio iustificationem meretur, cur non potiùs redditur, quàm donatur?

RESPONDEO, quod ad similem obiectionem olim respondit AVGVSTINVS: ideo gratis nos iustificari, licet contritionis merito iustificemur, quia ipsa contritio donum Dei est; ille enim non gratis iustificaretur, qui ex opere proprio, id est, solius liberi arbitrij viribus acquisito, iustificaretur; *Non dicat*, inquit AVGVSTINVS in epist. 106. *sibi, Si ex fide, quomodo gratis? quod enim fides meretur, cur non potiùs redditur, quàm donatur? Non dicat ista homo fidelis. quia cùm dixerit; Vt merear iustificationem, habeo fidem: respondetur ei; Quid enim habes, quòd non accepisti? Cùm ergo fides impetrat iustificationem, non gratiam aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici*. Hæc ille, vbi meritum humanum, vocat opus ex solo libero arbitrio factū, sine speciali videlicet gratia Dei excitante & adiuuante: qua significatione accipiendo meritum, passim affirmat contra Pelagianos, gratiam non secundum merita nostra dari; vt videre licet in hac ipsa epistola 106. & in

A præcedente, & sequente; & præfatione in Psalm. 31. & libro de gratia & libero arbitrio, cap. 6. 7. & 8. vbi ante iustificationem nulla agnoscit merita, nisi mala. Sed nusquam negat, ex operibus cum auxilio Dei speciali factis, vt ex actibus fidei, orationis, pœnitentiæ, & similibus, non posse nos mereri aliquo modo ipsam remissionem peccatorum, & gratiam bene operandi: quin potiùs id apertissimè confitetur, epist. 105. *Nec ipsa*, inquit, *remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hāc impetrat. Neq; enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori; & descendit iustificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Restat igitur vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec vllis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque sunt merita: sed gratuitum Dei donum esse*
B *fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis cogitamus*. Et epist. 106. *Si quis dixerit, quòd gratiam benè operādi fides mereatur; negare non possumus, immò gratissimè confitemur*.

NEQVE verum est, quod quidam dicunt ab AVGVSTINO retractatam fuisse istam propositionem, Fides meretur iustificationem; quando retractauit illam: *Initium fidei est ex nobis*; lib. 1. Retract. cap. 23. Nam in epist. 105. & 106. vbi maximè contendit initium fidei non esse ex nobis, disertis verbis docet, fidem mereri iustificationem, vt iam ostendimus: & in illo ipso lib. 1. Retract. cap. 23. vbi retractat quod olim dixerat; initium fidei esse ex nobis; affirmat verissimè dictum esse, quod fides inchoat meritum. Porrò S. THOMAS in 1. 2. quæst. 114. art. 5. dicit hanc propositionem; *Fides meretur iustificationem*; esse retractatam, si fides accipiatur pro fide solis viribus liberi arbitrij acquisita: in quo sensu neque S. Augustinus accipit fidem, neque nos
C accipimus, cùm dicimus, fidem mereri de congruo iustificationem.

RESPONDEO secundò ad eandem obiectionē Aduersariorum, non solum gratis nos iustificari, licet Pœnitentia iustificationis gratiam mereatur, quia Pœnitentia donum Dei est, vt iam diximus: sed etiam quia meritum illud, quod Patres agnoscunt antè remissionem peccatorum, non est meritum ex condigno, sed ex congruo, neque illi merces ex iustitia, sed ex benignitate respondet, ac breuiter non est meritum simpliciter, sed aliquo modo, vt semper loquuti sumus. Meritum enim ex condigno & simpliciter, non præcedit iustificandum, sed sequitur iustificatum, vt Augustinus scribit in Psalm. 110. libro de fide & operibus, cap. 14. libro primo ad Bonifacium, contra duas epistolas Pelagianorum, capite 2. libro de spiritu & litera, cap. 29. & 30. & lib. 1. ad Simplicianum, quæst. 2.

De hoc merito ex condigno, siue ex iustitia loquens
D Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 8. dicit, iustificari hominem gratis, quia neque fides, neque opera, quæ iustificationem præcedunt, ipsam merentur: meritum enim ex iustitia, opponitur gratiæ, non autem meritum ex congruo, quod non in iustitia, sed in liberalitate fundatur. ET hoc modo de merito, nimirum ex condigno, nos in primo libro dum mendacia Hæreticorum refutaremus, sæpe diximus. Contritionem non esse meritum, sed dispositionem iustificationis. DENIQVE omnia loca Patrum à nobis adducta, vbi Contritio siue Pœnitentia dicitur meritum, pretium, satisfactio pro peccato; de merito, precio, & satisfactione ex congruo accipienda sunt, vt etiam loca Scripturæ: *Peccata tua eleemosynis redime*. Dan. 4. & similia.

CAPVT XIII.

Contritione perfecta cum voto Sacramenti suscipiendi, remitti peccata ante Sacerdotis absolutionem.

OCTAVA quęstio est; Vtrum Contritio ante Absolutionem Sacerdotalem peccata remittat: siquidem Catholici Doctores communi consensu docere solebant, Contritionem si perfecta sit, & votum Sacramenti Baptismi, aut Absolutionis adiunctum habeat, omnino reconciliare hominem Deo, & peccata remittere, etiam antequam Sacramentum reipsa perciperetur.

Ceterùm, nostro tempore Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 960. apertè reprehendit eos, qui Cōtritioni remissionem peccatorum tribuunt ante absolutionem. Fuit etiam Doctor quidam ante paucos an- B nos, qui in libro, quem de charitate conscripsit, aduersus communem sententiam docuit, Cathecumenis & pœnitentibus, quamuis perfectè conuersis, & charitate flagrantibus, non remitti peccata siue reatum mortis aeternę, nisi cùm vel baptizantur, vel reconciliantur ministerio Sacerdotum, nisi fortè in mortis articulo.

ET quidem cum Kemnitio, facili negotio controuersia finiri potest. Nam cùm ipse, & omnes Lutherani contendant, sola fide hominem iustificari, & Absolutionem ea tantùm de caussa requirant, vt per eam annuncietur verbum Dei, ex quo fides à pœnitente concipiatur: si quia ante Absolutionem, vel ex lectione Scripturæ, vel ex memoria Baptismi, vel aliunde fidem concipiat, quomodo negare possunt eum iustificari etiam ante Sacerdotalem Absolutionem? Nonne Lutherus ipse in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, scripsit, hominem iustificari, modò credat, etiamsi Baptismum non in nomine Domini, & proinde non verum & legitimum accipiat? & in asser- C tione articuli 12. nonne scripsit, vndecunque verbum audiatur, fidem concipi posse, & inde hominem iustificari, etiamsi per non per modum Absolutionis, sed per iocum, vel ad illud oppugnandum, verbum Dei pronuncietur? DENIQVE nisi Kemnitius probet, quod nunquam faciet, fidem concipi non posse, nisi per Absolutionem; nunquam obtinebit, non posse homines antè iustificari, Deoque reconciliari, quàm Sacerdotum ministerio absoluantur. PORRO Catholici non cuicunque Pœnitentiæ; sed illi soli remissionem peccatorum, tribuunt ante Absolutionem, quæ perfecta est; quæque ex fide, spe, & charitate procedit.

Iam verò scriptori illi Catholico, qui veram perfectamque Contritionem, cum reatu lethalis peccati vsque ad Sacramenti perceptionem, manere contendit, opponimus PRIMVM Concilij Oecumenici auctoritatem. Nam Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 4. declarat post Euangelium promulgatum neminem iu- D stificari sine Baptismo, aut eius voto: quo loco admittit Concilium, posse hominem per veram Pœnitentiam cum voto Baptismi, Deo reconciliari, antequam Baptismum reipsa percipiat. Et sess. 14. cap 4. disertis verbis docet, Contritionem charitate perfectam, reconciliare hominem Deo, priusquam Sacramentum Pœnitentiæ actu suscipiatur. Et sess. 13. cap. 7. idem Concilium declarat ad præparationem Eucharistiæ, Confessionem Sacramentalē necessariam esse ijs, qui conscientiam habent peccati lethalis: & simul excipit eos, qui fortè Missam celebrare tenentur, neque habent sacerdotem, cui peccata sua confiteantur; ijs enim Contritionem cum proposito Confessionis ad Eucharistiam non indignè percipiendam sufficere iudicauit. Itaque Concilium illud credidit, per veram contritionem, etiam ante sacerdotis Absolutionem, & extra mortis

A articulum, peccata remitti; neque enim suspicari fas est, in vllo casu Concilium Catholicum permissurum fuisse, vt cum conscientia reatus peccati mortalis, ad Sacramentum Eucharistiæ accederetur.

SECVNDO, opponimus testimonia Scripturarum, & sanctorum Patrum explicationes. Scriptura enim passim docet, eos, qui toto corde ad Dominum cōuertuntur, sine mora veniam peccatorum accipere.

Lib. 2. Reg. cap. 12. cùm audisset Dauid à Nathan Propheta peccatum suum, pœnitentia ductus ait: *Peccaui Domino;* & continuò subiecit Nathan: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum;* de qua re loqui videtur idem Dauid, cùm ait in Psal. 31. *Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam: & tu remisisti impietatem peccati mei.* S. AMBROSIVS in Apologia Dauid, cap. 7. *Si dixit,* inquit, *Pronunciabo; & veniā meruit antequam pronunciaret: quanto magis vbi de se* B *pronunciauit dicens: Iniquitatem meam ego cognosco; remissum est ei omne peccatum? Ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate, atque operuit peccata sua.* S. AVGVSTINVS concione 2. in Psal. 31. *Non pronunciat,* inquit, *sed promittit se pronunciaturum, & ille iam dimittit.* S. GREGORIVS in commentario eiusdem Psal. 31. *Attende,* inquit, *quanta sit indulgentiæ vitalis velocitas, quanta misericordiæ Dei commēdatio, vt confitentis desiderium comitetur venia, antequam ad cruciatum perueniat Pœnitentia: antè remissio ad cor perueniat, quàm confessio in vocem erumpat.*

Isaię 30. secundum versionem LXX. Interpretum: *Si reuersus ingemueris, tunc saluus eris.* ex quo loco ita colligit quod volumus, S. LEO epist. 91. ad Theodorum Foroiulij Episcopum: *Misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicente Spi-* C *ritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris.* Hęc ille, qui certè satis apertè docet, veram conuersionem nullas pati veniæ moras, proinde continuo remitti cōtritis peccata, etiam antequam Absolutio Sacerdotalia accedat.

Similia legimus apud Ezechielem, cap. 18. *Si impius auerterit se ab iniustitia sua, iniquitatem eius non recordabor amplius.* & cap. 33. *Impietas impij nō nocebit ei, in quacunq; die cōuersus fuerit ab impietate sua.* At profectò multum nocet impietas, quamdiu reum facit æternæ damnationis: nec potest Deus dici oblitus iniquitatum, quamdiu pœnas æternas iniquitati debitas non relaxat.

Huc etiam pertinet parabola filij prodigi, Lucæ 15. videmus enim in ea parabola, patrem occurrisse filio reuertenti, & antequam ille confessionem suam absoluisset, dedisse osculum pacis. Quam parabolam ad pœnitentium consolationem adducens AMBROSIVS lib. D 2. de Pœnitentia, cap. 3. *Tam citò,* inquit, *veniam meretur, vt uenienti, & adhuc longè posito occurrat Pater, & osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis.*

TERTIO, opponimus ea omnia loca Scripturæ & Patrum, quæ charitatem cum peccato, siue reatu mortis æternæ, simul habitare non posse testantur. Si enim charitas sine remissione peccatorū esse nequit, & Cōtritio nascitur ex charitate, eamque comitem indiuiduam habet, necessariò efficitur, vt etiam Contritio sine remissione peccatorum esse nequeat.

Prouerb. 8. *Ego diligentes me diligo.* Prouer. 10. & 1. Pet. 4. *Vniuersa delicta operit charitas,* 1. Ioan. 3. *Nos scimus quia translati sumus de morte ad vitā, quoniam diligimus fratres: qui non diligit, manet in morte.* Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

S. Ioannes

A S. Ioannes Chrysostomvs homil. 7. in posteriorem ad Timotheum: *Sicut*, inquit, *ignis vbi syluam occupauerit, omnia purgare consueuit; ita & charitatis feruor quocunque inciderit, omnia perimit, atque perrumpit: vbi charitas est, omnia sublata sunt mala.* S. Gregorivs homil. 33. in Euangelia: *Quid*, inquit, *esse dilectionem credimus nisi ignem? & quid culpam, nisi rubiginem? vnde nunc dicitur: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: ac si apertè diceretur: Incendit plenè peccati rubiginem, quia ardet validè per ignem amoris.* S. Avgvstinvs lib. 15. de Trinit. cap. 18. de charitate loquens. *Nullum est*, inquit, *isto dono Dei excellentius: solum est, quod diuidit inter filios regni æterni, & filios damnationis æternæ.* Hæc ille, quo reatum mortis æternæ cum charitate esse non posse, apertissimè conuincitur. Quomodo enim charitas diuideret inter filios regni æterni, & filios damnationis æternæ, si possent qui charitate flagrant esse rei damnationis æternæ? Idem Avgvstinvs tract. 5. in epist. Ioannis: *Dilectio*, inquit, *sola discernit inter filios Dei, & filios Diaboli.* Et infrà: *Si solam habes, sufficit tibi.* at quomodo sola sufficit, si hominem non liberat à reatu mortis æternæ? Et infrà: *Si quis in corde suo inuenerit charitatē, securus sit, quia transijt à morte ad vitam, iam in dextera est.* at nū in dexterâ esse dici potest, qui adhuc reus est Gehennæ, & filius iræ, ac perditionis? Vide similia loca, libro de vnitate Ecclesiæ, ca. 19. & homil. 50. de verbis Domini.

Qvarto, opponimus rationem ex effectis, & proprietate charitatis ductam. Charitas & consequenter Contritio, efficit filios Dei, vt S. Augustinus demonstrat libro de gratia Christi, cap. 21. ex illis verbis Scripturæ: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus.* 1. Ioan. 3. At qui filij Dei sunt, hoc ipso hæredes regni sunt, iuxta illud Apostoli C Gal. 4. *Itaque iam nō est seruus, sed filius: quod si filius, & hæres per Deum.* non igitur potest qui charitatem habet, reus esse mortis æternæ, quæ exhæredationem à regno cœlorum includit.

Rvrsvs, qui charitatem habet, implet legem, & rectè viuit, vt idem Augustinus ostendit in libro de fide & operibus, cap. 14. ex illis Apostoli verbis Roman. 13. *Plenitudo legis est dilectio.* At nemo rectè viuere, neque legem implere potest, nisi regeneratus, & iustificatus & filius Dei effectus. Libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 2. inquit Avgvstinvs: *Cum non viuant bene homines nisi effecti filij Dei, quid est, quod iste libero arbitrio tribuit bene viuendi potestatem?* Et præfatione in expositionem Psalm. 31. *Nihil*, inquit, *boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum.* & concione secunda in eundem Psalmum, explicans illud: *Pro hac orabit ad te omnis Sanctus*, scribit neminē esse sanctum, nisi potest remissionem peccatorum. Et in Psalm. 110. *Iustitiam*, inquit, *non operatur, nisi iustificatus*, & libro de spiritu & litera, cap. 26. *Factores legis iustificatio præcedit.* Sequitur igitur, vt qui charitatem habent, liberi sint à peccato, quādoquidem sancti sunt, & legem implent, quod nemo potest nisi à peccato iustificatus.

Præterea charitas facit amicos Dei, vel potius ipsa est amicitia hominis cum Deo. Prouerb. 8. *Diligentes me diligo.* Ioānis 15. *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* quid autem ipse præcipiat, explicat in eodem loco, dicens: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.* S. Ambrosivs in epist. 7. ad Simplician. *Libertas*, inquit, *liberum facit hominibus charitas amicum Deo.* At qui amicus Dei est, quomodo potest reus esse apud Deum mortis æternæ? potestne aliquis amicum putare, à quo sciat sibi sempiternum exitium præparatum?

Qvinto, opponimus Ecclesiæ totius consensum. Nam in Ecclesia sæpe conceduntur à Pontificibus Indulgentiæ habentibus contritionem peccatorum suorum cum proposito Confessionis Sacramentalis suo tempore faciendæ: & eædem Indulgentiæ à fidelibus toto orbe Christiano libenter & cum gratiarum actione suscipiuntur. At certum est, Indulgentias hoc requirere, vt qui eas sumit, iam sit in statu gratiæ, & liber à reatu mortis æternæ, & solùm pro temporalibus pœnis satisfacere teneatur: Indulgentiæ enim à temporalibus pœnis homines liberant, si tamen prius ab æternarum reatu liberati fuerint: Quare vniuersa Ecclesia credit, per contritionem cum voto Confessionis, à reatu peccati mortalis hominem liberari, atque in gratiā cum Deo redire.

B Postremo, opponimus id, quod etiam Aduersarius admittit, in articulo mortis, si nō adsit qui reconciliet pœnitentem, vel baptizet Catechumenum, posse eos per veram contritionem cum desiderio Sacramenti percipiendi, nō solum iustificari, sed etiam continuò ad æternam gloriam peruenire. Id enim docet Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani Iunioris. Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, ca. 22. Bernardus in epist. 77. ad Hugonem, & Innocentius III. cap. ad Apostolicam, de presbytero non baptizato. At certè non est articulus mortis, qui homines illos iustificat, sed vera conuersio, & cordis contritio cum desiderio Sacramenti suscipiendi. Articulus enim mortis solum excusat à præuaricatione præcepti, ac facit vt nō sit reus Sacramenti non percepti, qui non ideo Sacramentum non habuit quia noluit, sed quia non potuit. Ergo vbicunque eadem caussa reperietur, id est, vera Contritio cum proposito Sacramēti suscipiendi, idem etiam continuò sequetur effectus.

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones.

C Mvltæ sunt obiectiones & graues aduersus ea, quæ superiore capite disputata sunt. Prima obiectio. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Luc. 7. Dominus peccata dimisit, cùm ait: *Remittuntur ei peccata multa*, vt verba ipsa sonant, quæ præsentis tēporis sunt, & vt sentire videtur S. Thomas in 3. par. q. 64. art. 5. necesse est, vt aliquo tempore fuerit mulier in peccatis suis, licet charitate flagraret. Nō enim tunc primùm cœpit diligere, cum audiuit Absolutionem suā, sed multò antè cœperat. Dominus enim nō ait: Quia diligit multum, sed: *Quia dilexit multum.* Neqve responderi potest, remissam fuisse pœnam temporalem, non autem æternam, cum Dominus ait: *Dimittuntur ei peccata multa.* Nam in parabola duorum debitorum explicuit Dominus se loqui de condonatione debiti, pro qua debitores satisfacere nunquam D potuissent. *Non habentibus*, inquit, *vnde redderent, donauit vtrisque.* at satisfacere pro temporali pœna, possunt ij, quibus Deus donauit æternam, & quos gratia sua diuites fecit.

Respondeo; verba illa: *Dimittuntur ei peccata multa.* non cogunt vt dicamus, illo ipso tempore peccata fuisse fœminæ illi dimissa, quo verba illa Dominus pronunciauit: nam etiam posteà interiecto aliquanto spatio temporis, iterū Dominus ait: *Remittuntur tibi peccata tua.* nec tamen dicere debemus, tunc eadem peccata fuisse dimissa. Verba igitur Domini *Remittuntur ei peccata multa, &c.* nihil aliud significant, nisi, magnam dilectionem caussam fuisse magnæ indulgentiæ: & vt sanctus Gregorius explicat in homil. 33. magnam rubiginem peccati, magno charitatis igne purgatam. Illa autē verba: *Remittuntur tibi peccata tua*, quæ magis præferunt formam præsentis Absolutionis; partim absoluunt

soluunt exterius, & coram hominibus, eam quæ iam intùs à Deo absoluta erat; partim etiam confirmant Absolotionem inuisibiliter datam. Nam simile quid legimus Marci 5. vbi Dominus mulieri, quam iam sana uerat à fluxu sanguinis, ait: *Esto sana a plaga tua.* quo verbo non eam curauit, sed curationem iam factam confirmauit. PORRO sancti Thomę testimonium nihil concludit, quoniam in argumentis contrarijs rem illam breuiter attigit, sed non clare exposuit, quid inde sentiret.

DICET aliquis, Si dilectio Dei caussa fuit remissionis peccatorum, prius certè debuit esse dilectio, quàm peccati remissio: ergo dabitur tempus aliquod, quo dilectio Dei sine remissione peccatorum fuerit.

RESPONDEO, dilectionem Dei super omnia de qua hic loquimur, vltimam esse dispositionem ad gratiā, & peccati remissionem, & propterea esse quidem natura priorem, quàm sit remissio peccatorum, sed nullo puncto temporis eam præcedere: quod idem in naturalibus formis & dispositionibus vsu venire Philosophi docent.

SECVNDA obiectio: *Qui non diligit me, sermones meos non seruat.* Ioan. 14. At Catechumeni ante remissionem peccatorum, sermones Domini diligenter obseruant: igitur Catechumeni ante remissionem peccatorum Deum diligunt.

RESPONDEO; si de integra obseruatione mandatorum Dei agatur, falsa est assumptio: neque enim Catechumeni ante remissionem peccatorum omnia mādata seruant; vel si ea seruant, non carent remissione peccatorum, vt suprà ex Augustino demonstrauimus.

TERTIA obiectio: *Si quis diligit me, sermonem meū seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &c.* hic igitur est ordo iustificationis, vt primùm quis diligat Deum, deinde mandata seruet, postremò illi per aduentum Patris, & Filij, & Spiritus sancti peccata omnia remittantur.

RESPONDEO; illud: *Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &c.* ad gloriam æternam, non ad iustificationem à peccatis referendum est, vt sanctus Augustinus tract. 75. in Ioānem, & sanctus Cyrillus lib. 10. in Ioannem, cap. 1. referunt. Itaq; hic est ordo quē Dominus hoc loco statuit graduum ad vitam æternā, vt quis primùm diligat Deum, deinde mandata omnia seruet, postremò diligatur à Deo dilectione illa perfecta, quæ beatitudinem confert. Quod idem apertius paulò ante his verbis Dominus explicauerat: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligā eum, & manifestabo ei meipsum,* quod certè tunc fiet, cùm similes illi erimus. *Quia videbimus eum sicuti est.* 1. Ioan. 3.

QVARTA obiectio. Acto. 22. Ananias Paolo quem perfectè conuersum esse, & vas electionis factum ab ipso Domino audierat, sic ait: *Et nunc quid moraris? exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine illius.*

RESPONDEO; rectissimè dicuntur hæc Paulo ab Anania, quia debuit Paulus omnia facere, quæ ad peccata remittenda Dominus instituerat. Non enim certò sciebat Ananias, adeò perfectam Pauli conuersionē fuisse; vt sola sufficeret ad peccata eius delenda; licet eum à Domino singulariter præordinatum, & vas electionis futurum esse non dubitaret. Potuit ETIAM Ananias hortari Paulum, licet perfectissimè conuersum, & per hoc iustificatum, vt amplius peccata sua ablueret; iuxta illud Psalm. 50. *Amplius laua me ab iniquitate mea,* fortè enim non totius pœnæ reatus per cōuersionem ei remissus fuerat; & si totius pœnæ reatus fuerat remissus, certè non deerant volnera ex peccato relicta, vt propensiones malæ, & alia id genus multa, quæ per gratiam Dei curari poterant. DENIQVE & illud dici posset, debuisse Paulum iam intus lotum inuisibiliter, lauari etiam exterius visibiliter, vt non solùm A gratiam, sed etiam gratiæ signum haberet; vt sensus sit eorum verborum: *Ablue peccata tua,* id est, Ablutionis Sacramēntum accipe: quo modo de Cornelio loquitur S. AVGVSTINVS quæst. 33. in lib. Numeri: *Cornelius,* inquit, *audiens & credens quod prædicauerat Petrus, ita mundatus est, vt ante visibilem Baptismum, cum suis qui aderant, acciperet donum Spiritus sancti: veruntamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, vt ablutus etiam extrinsecus, lauaret quodammodo vestimenta sua.* Hæc ille.

QVINTA obiectio: *Si quis non amat Dominum nostrum* IESVM CHRISTVM *anathema sit.* 1. Cor. 16. At impium est, execrari Catechumenos & pœnitentes, anhelantes ad remissionem peccatorum: igitur in illis est charitas Christi ante remissionem peccatorum.

RESPONDEO, Catechumeni, & pœnitētes, si Christum super omnia diligunt, ac vera Dei charitate flagrant, iam apud Deum remissionem consequuti sunt, B ad cuius remissionis Sacramentum piè, religioséque anhelant. Si autem per inchoatam dilectionem Dei (vt Cōcilium TRIDENTINVM loquitur sess. 6. cap. 6.) paulatim disponuntur ad gratiam, non habent illi quidem remissionem peccatorum, sed neque ex eorum numero habendi sunt, quos Apostolus execratur: ille siquidem eis tantùm anathema dicit, qui Christū neq; perfectè, neque imperfectè diligunt, vel etiam oderūt ac persequuntur, aut certè contemnunt, & agnoscere dedignantur.

SEXTA obiectio: *Qui non diligit, manet in morte.* 1. Ioan. 3. Sed Catechumeni & Penitentes ante remissionem peccatorum viuunt, cùm peccata sua cōfiteantur, quod mortui facere nequeunt, dicente Scriptura: *A mortuo, tanquam qui non est, perit confessio.* Ecclesiastici 17. Igitur Catechumeni & Pœniteotes ante remissionem peccatorum Deum diligunt.

RESPONDEO, Catechumeni & Pœnitentes, dum diligere incipiunt (vt Concilium paulò antè citatum C loquitur) simul viuere incipiunt, perfectè victuri, quando perfectè diligent. Quare pulchrè Augustinus, libro 1. ad Simplicianum, quæst. 2. comparat Catechumenos embrionibus, qui in veteris matrum concepti, viuere incipiunt, sed nascuntur postea per Baptismum, vt ad vitam perueniant sempiternam. Porrò Confessio non est propriè opus vitæ, sed dispositio ad vitam: opera enim quæ propriè dicuntur vitę, sunt opera iustitiæ bona, ac vitæ æternæ meritoria. AVGVSTINVS in Psalm. 110. *Iustitiam,* inquit, *homo non operatur, nisi iustificatus.* & infrà: *Vnde ergo illa confessio? nondum quidem opus est iustitiæ, sed delicti improbatio.*

SEPTIMA obiectio. Apostolus 1. Corinth. 13. scribit, neque fidem, neque eleemosynas aliquid prodesse sine charitate. Sed impium est existimare vel dicere, nihil prodesse Catechumenis & pœnitentibus fidem quam habent, & eleemosynas quas faciunt, ante remissionem peccatorum: habent igitur illi charitatem, D etiam ante remissionem peccatorum.

RESPONDEO; quod Apostolus ait, fidem, & eleemosynas non prodesse sine charitate, non ita accipiendum est, quasi absolutè non prosint, hoc est, nullam adferāt vtilitatem, sed quòd nequeant hominem ad vitam æternam perducere, nisi cum charitate iungantur: alioqui enim fides, quamuis informis, donum Dei est, & multum prodest, cùm sit iustificationis initium, & iustitiæ fundamentum. Si quis ædificij materialis fundamentum iecisset, ac deinde parietes, neque tectum superædificaret, nihil ei prodesset quod fecit, cùm solo fundamento neque à sole, neque ab imbribus defendi posset: at si vellet in ædificatione pergere, multum ei prodesset, quòd fundamentum iam haberet. Sic etiam fides informis, si semper maneat informis, non prodest, quia non saluat, multum tamen prodest, si eis spes & charitas adiungantur.

OCTA-

Octava obiectio: *In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur.* Galat. 5. Sed fides, qua Catechumeni & pœnitentes impetrant remissionem peccatorum, multum valet; igitur per dilectionem operatur.

Respondeo; fides quæ per dilectionem operatur, dicitur sola valere, quia sola perfectè iustificat, & saluat: sed non ideo fides, quæ petit remissionem peccatorum, & inchoat iustificationem, nihil valet. Neque oportet Christianum hominem, idem iudicium facere de fide, quæ magnum donum Dei est, & sine qua impossibile est placere Deo; & de circumcisione ac præputio, quæ nullam omnino vim habent ad iustificandum.

Nona obiectio: *Scientia inflat, charitas ædificat.* 1. Cor. 8. Sed scientia Catechumenorum, & pœnitentiũ non inflat, sed ædificat, cùm ad remissionem peccatorum hominem perducat; igitur cum charitate coniuncta est etiam ante remissionem peccatorum.

Respondeo; non habet Apostolus, scientiam sine charitate semper inflare; sed scientiam occasionem superbiæ præbere solitam, & ideo magis charitati, quàm scientię incumbendum esse. His autem non repugnat, vt scientia sine charitate, sed cum timore, qui charitatem præcedit, non inflet, sed deprimat, quod sæpe in pœnitentibus videmus, qui ex contemplatione iudicij futuri, aut infernalium suppliciorũ non modò non inflantur, sed etiam terrentur, & humiliantur.

Decima obiectio. Concilium Mileuitanum cap. 4. dicit anathema ijs, qui dicunt gratiam dilectionis non esse necessariam ad non peccandum: sed non peccare, conuenit etiam Catechumenis ante remissionem peccatorum.

Respondeo; loquitur Concilium de gratia dilectionis, per quam homo vitare potest omnia peccata mortalia, siue omnia mandata seruare, quæ gratia non præcedit, sed simul infunditur cum remissione peccatorum; vt patet ex cap. 3. vbi dicitur gratiam Dei per Iesum Christum, nõ solum remittere peccata, sed etiã iuuare ad non peccandum; & statim cap. 4. dicitur, hãc eandem gratiam non esse scientiam tantum, sed etiam charitatem. Quòd verò dicitur in argumento: *Catechumenis ante remissionem peccatorum conuenit non peccare*; in eo sensu verum est, quia non licet eis peccare, & auxilium Dei habent, quo possint vitare singula peccata; non tamen omnia simul vitabunt, nisi postea quam gratiam iustificationis fuerint adepti.

Vndecima obiectio. Cõcilium Arausicanum can. vlt. *Deus*, inquit, *nullis præcedentibus meritis, fidem & amorem sui prius inspirat, vt Baptismi Sacramentũ fideliter requiramus.* Item Concilium Tridentinum sessione 6. cap. 6. dicit, quòd peccatores se ad iustitiam præparantes, Deum tanquam fontem iustitiæ diligere incipiunt.

Respondeo; ista argumenta ferunt secum solutionem. Nam Concilium Arausicanum apertè distinguit amorem illum imperfectum, quem habent homines ante remissionem peccatorum, à vera charitate, per quam seruantur omnia mãdata, quæ cum reatu mortalium peccatorum esse nõ potest: siquidem postquam dixerat: *Fidem & amorem sui prius inspirat*; subdit, *Vt Baptismi Sacramentum fideliter requiramus, & post Baptismum, quæ ipsi sunt placita implere possimus.* Concilium verò Tridentinum, clarissimè distinguit imperfectum illum amorem à charitate, quam cap. 7. dicit, cũ remissione peccatorum simul infundi.

Duodecima obiectio. S. Augustinus lib. 12. de ciuit. Dei, cap. 9. & lib. 14. cap. 7. & libro de gratia Christi, cap. 21. & alibi, docet bonam voluntatem esse id, quod in Scripturis vsitatius charitas nominatur: sed bonam voluntatem habet homo etiam ante remissionem peccatorum, cùm Lucæ 2. promittatur pax hominibus bonæ voluntatis.

Respondeo; bona voluntas, quam B. Augustinus vocat charitatem, non est, quæcunque bona voluntas, sed illa quæ datur nobis per Spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba Pater quæque diffunditur in cordibus nostris per Spiritum inhabitantem, & quæ sola perducit ad vitam æternam. Nam sanctus Augustinus eodem lib. 12. de ciuitate Dei, ca. 9. postquam dixit Angelos creatos cum bona voluntate, id est, cum charitate; statim rationem subdit, quia de Angelis quoque dici potest: *Charitas Dei diffusa est in cordibus eorum, per Spiritum sanctum qui datus est eis.* Præterea libro de gratia Christi, cap. 21. iam citato, postquam dixit bonam voluntatem dici charitatem, statim addit, ipsam esse per quam efficimur filij Dei. Item lib. 4. in Iulianũ, cap. 3 dicit se bonam voluntatem appellare bonum illud, per quod solùm homo potest ad æternam vitam, regnumque perduci. Denique lib. 1. de libero arbitrio, cap. 12. definit Augustinus bonam voluntatem, appetitum rectè viuendi, & ad summam sapientiam perueniendi: rectè autem viuere neminem posse, nisi prius Filius Dei per regenerationem effectus sit, docet idem Augustinus lib. 1. cap. 2. contra duas epistolas Pelagianorum.

Quod verò in argumento additur, promitti pacem hominibus bonæ voluntatis; nihil efficit contra nos. Nam inprimis codices Græci non habent: *Pax hominibus bonæ voluntatis*; sed, *In terra pax hominibus bona voluntas*: nomen quoque *Bonæ voluntatis*, non est θέλημα ἀγαθόν, sed, εὐδοκία, quod nomen non solet significare amorem hominis erga Deum, sed amorem Dei erga homines. Itaque cum dicitur: *In terra pax in hominibus bona voluntas* sensus est, Annunciatur hominibus pax, quæ est ipsa Dei bona voluntas erga ipsos. Secundum verò Latinos codices, in quibus habetur: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*, sensus est, Annunciatur in terra pax hominibus, pax (inquam) bonæ voluntatis Dei erga nos.

Decima Tertia obiectio. Augustinus epist. 143. ad Iulianum, dicit, per charitatem adimpleri in nobis, si quid diuinæ legis, & admonitionis implemus: Sed Cathecumeni ante remissionem peccatorum multũ implent diuinæ legis, cùm ad Baptismum accedunt. Item libro de gratia Christi, cap. 26. dicit, nullum bonum opus sine charitate imputari, nec esse verè bonũ opus. At Catechumenorum opera non sunt omnia peccata: igitur Catechumeni charitate præditi sunt, etiam ante remissionem peccatorum.

Respondeo; per charitatem impletur, si quid diuinæ legis impletur, quia sine charitate nullum mandatum seruare possumus, nisi secundum substãtiam operis: sine charitate etiam nullum bonum opus imputatur, nec est verè bonum, secundum Augustinum, quia ipse id vocat bonum, quod est meritorium vitæ æternæ: Catechumeni autem ante remissionem peccatorum seruant aliquid legis, secundum substantiam operis, & faciunt opera bona, sed non meritoria vitæ æternæ.

Decima Quarta obiectio. Augustinus lib. 2. contra duas epistolas, ca. 9. *Quid est*, inquit, *bona cupiditas, nisi charitas? de qua Ioannes sine ambiguitate loquitur, dicens; Charitas ex Deo est: nec initium eius ex nobis, & perfectio ex Deo, sed si charitas ex Deo est, tota nobis ex Deo est.* Sed initium bonæ cupiditatis habetur ante remissionem peccatorum; ergo & charitas.

Respondeo, Augustinus non dicit, quodlibet initium cupiditatis boni esse charitatem, sed ipsam perfectam boni cupiditatem: distinguit enim initium charitatis ab ipsa charitate, & vtrumque dicit esse ex Deo, quia qui infundit charitatẽ, ipse idem anteà inspirat bona desideria, quibus homo disponitur ad charitatem.

tatem. Id quod clarius docet lib. de gratia & libero arbitrio, ca. 18. *Sine ſuo fructu,* inquit, *admoneretur liberum arbitrium, quærere Dei donum, de quo Ioannes ait; Dilectio ex Deo eſt: niſi prius acciperet aliquid dilectionis.* Hic vides, dari homini aliquid dilectionis, quod nondũ charitas dici poteſt, & per illud diſponi ad veram charitatem, de qua Ioannes ait: *Charitas ex Deo eſt.*

Decima Qvinta obiectio ſumitur ex Leone, qui ſerm. 9. de paſſione Domini; & Bernardo, qui in lib. de diligendo Deo, dicunt, in Petro cùm Chriſtũ negauit, non fuiſſe extinctam charitatem.

Respondeo; S. Thomas in quæſtionibus diſputatis, quæſt. de charitate, art. vlt. & in 2. 2. q. 24. art. vlt. rectè dicit, charitatem Petri à Bernardo dici ſopitã fuiſſe, non extinctam, quia ſtatim rediit, ac ſi ſopita tantùm fuiſſet: à Leone autem dici non euerſam dilectionem, ſed conſtantiam fuiſſe turbatam. Quia nõ peccauit Petrus ex odio Chriſti, ſed ex timore mortis, & ideo manſit dilectio, ſed non ſuper omnia: dilexit enim Petrus ſemper Chriſtum, ſed in illo timore magis ſe, quàm Chriſtum dilexit.

Decima Sexta obiectio. Multi catechumeni vera charitate flagrant, & tamen nondum habent peccatorum remiſſionem, cùm non ſint in Chriſto regenerati; vera igitur charitas cum reatu peccati mortalis haberi poteſt. Avgvstinvs tract. 13. in Ioan. *Quantumcunque,* inquit, *Catechumenus proficiat, adhuc ſarcinã ſuæ iniquitatis portat, nec illi dimittitur, niſi cum venerit ad Baptiſmum.* Et lib. 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 21. *Non dubito,* inquit, *Catechumenum Catholicum diuina charitate flagrantem, hæretico baptizato anteponere, &c.* Et infrà: *Sicut autem bono Catechumeno Baptiſmus deeſt ad capeſſendum regnum cęlorum, ſic malò baptizato vera conuerſio.* Præterea idem Auguſtinus epiſt. 57. ad Dardanum, lib. 1. de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 7. & lib. 1. quæſt. 2. ad Simplicia. & lib. 1. de Baptiſmo, cap. 8. & lib. 4. ca. 21. dicit Corneliũ Centurionem, licet laudatum in Scripturis, nondum talem fuiſſe, vt ſaluus eſſe poſſet niſi per Sacramẽtum Baptiſmi incorporaretur Eccleſiæ: Et de ſe ſcribit lib. 9. Confeſſ. cap. 4. *Et inſinuati ſunt mihi in profundo nutus tui, & gaudens in fide laudaui nomen tuum, & ea fides me ſecurum eſſe non ſinebat de præteritis peccatis meis, quę mihi per Baptiſmum tuum remiſſa nondum erant.* Praeterea S. Leo epiſt. 91. ad Theodorum Epiſcopum Forojulij; *Diuinæ,* inquit, *bonitatis præſidiis ordinatum eſt, vt indulgentia Dei, niſi ſupplicationibus Sacerdotũ, nequeat obtineri.* Item Richardus de S. Victore, in libro de poteſtate ligãdi & ſoluendi, c. 91. dicit apertè, poſſe hominẽ eſſe in charitate, & ſimul in reatu æternæ damnationis: quod etiam affirmat Thomas VValdenſis tomo 2. de Sacramentis, cap. 97.

Respondeo ad Primvm locum Auguſtini, dico eum loqui de iis Catechumenis, qui negligunt ad Baptiſmum accedere: tales enim quantumuis proficiant, nũquam ſunt verè iuſtificati, cùm nec in re, nec in voto Sacramentũ Baptiſmi habeant, nec vera charitate flagrent; vera enim charitas, & verum Baptiſmi votum, non permittunt hominem eſſe negligentem, vel contemptorẽ Baptiſmi. Quare ibidem Avgvstinvs: *Ad hoc,* inquit, *viam præbuit Dominus noſter, ne quis arrogans, eò quòd habeat abundantiam alicuius gratię, dedignaretur baptizari Baptiſmo Domini: Quantumcunque enim Catechumenus proficiat, adhuc ſarcinam iniquitatis ſuæ portat, nec illi dimittitur, niſi cum venerit ad Baptiſmum,* quod intellige, in re, aut in voto & ardenti deſiderio: nam apud Deum animus pro facto reputatur. Quare idem Auguſtinus lib. 4. de Baptiſmo, cap. 23. ſcribit, latronem, qui cum Chriſto crucifixus fuit, non caruiſſe Baptiſmo; quia non eius accipiendi voluntas defuit, ſed non accipiendi neceſſitas adfuit.

Ad Secvndvm dico, Catechumenum diuina charitate flagrantem, non carere remiſſione peccatorum. Quòd autem deſit illi Baptiſmi ſuſceptio ad capeſſendum regnum cœlorum, non ideo eſt, quia non habeat remiſſionem peccatorum, ſed quia tenetur Baptiſmũ ſuſcipere, niſi neceſſitate aliqua excludatur, & ſi contempſerit, aut neglexerit accipere, reus erit, & damnabitur; non quia nunquam habuerit remiſſionem peccatorum, ſed quia Sacramentum contempſit, in cuius virtute & voto iuſtificatus erat. Ita Avgvstinvs ibidem: *Veruntamen,* inquit, *Cornelius, ſi etiam Spiritu ſancto accepto baptizari noluiſſet, contempti tanti Sacramenti reus fieret.*

Ad Tertivm dico, Cornelium ante Baptiſmũ procul dubio accepiſſe remiſſionem peccatorum, ſaltem poſteaquam fidem à B. Petro audiuit, & votum Baptiſmi habuit; nam vt dicitur Act. 10. etiam Spiritum ſanctũ inhabitantem habuit. Auguſtinus autem locis notatis, loquitur de eo tempore, quo Cornelius nihil adhuc de Chriſto audierat, & ne votum quidem Baptiſmi habebat: nam de alio tempore ita loquitur ipſe idem Avgvstinvs q. 33 in Num. *Cornelius,* inquit, *audiens, & credens, quod prædicauerat Petrus, ita mundatus eſt, vt ante viſibilem Baptiſmum, cum ſuis, qui aderant, acciperet donum Spiritus ſancti; veruntamen nec viſibile Sacramentum contemni potuit, ut ablutus etiam extrinſecus, lauaret quodammodo veſtimenta ſua.* Idem dicit Chrysostomvs hom. 24 in Act. Apoſt. *Vide,* inquit, *diſpenſationem Dei: non permittit abſolui ſermonẽ, neque ex præcepto Petri fieri Baptiſmum, ſed vbi exhibuerunt ſe mente admirabili, & crediderunt omnino Baptiſma eſſe remiſſionem peccatorum; tunc aduenit Spiritus.* Et infrà explicans illud: *Nunquid aquam quis prohibere poteſt? &c.* introducit Petrum loquentem: *Totum,* inquit, *factum eſt, quod magis neceſſarium fuit Baptiſma; iam factũ eſt, quo & nos baptizati ſumus, &c.* Hieronymvs lib. 2. in Iouinianum: *Cornelius Centurio, vt Spiritum ſanctum acciperet antequam Baptiſma, eleemoſynis meruit, crebriſque ieiunijs.*

Ad locum ex Confeſſionibus, dico, meritò Auguſtinum ante Baptiſmum nunquã fuiſſe ſecurum: quia non certò ſciebat, ſe veram charitatem & contritionẽ habere, nec fecerat totum quod poterat, ad remiſſionẽ peccatorum accipiendam. Cùm autem dicit: *Peccata mea nondum remiſeras*; loquitur ſecundum cõſcientiã ſuam, ipſe enim ita exiſtimabat, nec poterat homo pius & humilis aliter exiſtimare; non tamen propterea ſequitur id verum fuiſſe. Nam & plerique Sanctorum, dicunt, ſe maximos eſſe peccatores, & dignos Gehenna; & licet mendaces non ſint, quia dicunt quod ſentiunt; falſum tamen ſine dubio dicunt.

Ad locũ Leonis, qui ait non poſſe hominem Deo reconciliari ſine Sacerdotali Abſolutione, Reſpondeo, id eſſe intelligendũ, in re, vel in voto: nã ibidẽ ſcribit Leo, veram conuerſionem nullã veniæ morã pati, & citat illud Propheticũ: *Cũ reuerſus ingemueris, tũc ſaluus eris.*

Ad locum Richardi dico, eundẽ Richardum in eodem libro ſemet explicare. Nã cap. 4. docet, ſtatim atq; aliquis perfectè ad Deũ conuertitur, remitti ei reatum pœnæ æternæ, ſiue mutari reatum pœnæ æternæ in reatum pœnæ temporalis, ẽt ante Sacramẽti ſuſceptionẽ. Et c. 8. ſcribit, licet per contritionem pęna æterna ſit remiſſa, tñ verè ẽt remitti per Abſolutionem Sacerdotis; quia in voto & pacto huius Abſolutionis remiſſa fuerat. Quod igitur poſteà dicit, c. 19. charitatem conſiſtere cum reatu pœnæ æternæ; non eſt intelligendum, vt verba ſonare videtur, ſed ſenſus eius eſt, habere homi-

nem cum vera charitate adhuc debitũ mortis æternę, quando non suscepit actu Sacramentum, quia nondũ impleuit pactum & votum, in quo remissa sunt ei peccata; & si ex negligentia pactum illud non impleat, procul dubio damnandum, non quia non habuerit ante remissionem peccatorũ, sed quia pactum non seruauit. Id verò ex ea similitudine, quam ibidem adducit, apertissimè colligitur. Nã probare volens, charitatem consistere cum debito mortis æternæ, dicit, Patriarchas & prophetas cum magna charitate de hac vita migrasse, & tamen mansisse apud inferos cum debito mortis æternæ, donec Christus sua morte eos liberauit. Certum est autem, Patres illos non habuisse debitum mortis æternæ nisi ea ratione, quia remissa erant eis peccata in virtute mortis Christi futuræ, & si ea nunquam fuisset, ipsi quoque nunquam de inferno exissent. Atque ad hunc modum exponẽda videtur sententia Hugonis de Sancto Victore, libro 2. de Sacramentis, par. 14. cap. 8.

Ad VLTIMVM ex Thoma VValdẽsi, dicimus Thomam VValdensem docere velle, solam charitatem sine Sacramẽto, vel in re, vel in voto, hominem à peccato non liberare. Et quanquam vera charitas esse nõ potest sine Sacramẽto, vel in re, vel in voto: nec enim fieri potest, vt aliquis diligat Deum super omnia, & non desideret ea remedia, quę Deus instituit pro reconciliatione peccatoris; tamen si per impossibile aliquis diligeret super omnia Deum, & tamen nollet Sacramenta suscipere, non iustificaretur. VVALDENSIS autem illud scripsit contra VViclefum, qui sentiebat, Baptismũ aquæ non esse nisi signum internæ renouationis; quæ est etiam hæresis Caluinistarum. Verba eius hæc sunt: *Quamuis bonus fuerit, plena fide; dico tamen sine visibili Sacramento, vel re ipsa, vel affectu grauido consequuto, sine aqua saluus esse non poterat, &c.* quæ sunt omnino consentanea doctrinæ, quam tradit Cõcilium Tridentinum sess. 14. c. 4. vbi docet contritionem quidem reconciliare hominem Deo ante susceptionem Sacramenti: tamẽ eam reconciliationem non esse tribuendã soli contritioni, sed contritioni cum voto Sacramẽti suscipiendi, quod votum semper in ea includitur.

DECIMASEPTIMA obiectio. Si per contritionem peccata remittuntur, quorsum homines contriti baptizantur, vel reconciliantur? & nonne falsa est forma Sacramenti: Ego te baptizo, vel absoluo; si is iam lotus & absolutus est, cui sic loquimur?

RESPONDEO; Sacramentum non frustrà suscipitur ab eo, qui per veram contritionem iustificatus est. PRIMVM, quia Sacramẽtum auget gratiam, & pęnam temporalem remittit, vel totam, vt in Baptismo, vel ex parte, vt in Absolutione: Contritio enim cum solo Sacramenti voto, culpam quidem purgat, sed reatum totius pœnæ temporalis rarò admodũ tollit. SECVNDO, quia nemo certò scire potest, se veram contritionem habuisse; & attritio cum solo Sacramenti voto non iustificat. Itaque vt quis de adepta indulgentia securior sit, debet omnia illa remedia adhibere, quæ Deus ad peccata purganda instituit. TERTIO, quia pactum implere debet, quod cum Deo quodammodo pepigit, qui per votum Sacramenti suo tempore suscipiendi, gratiam reconciliationis accepit.

NEQVE forma Sacramenti redditur falsa. Nam qui dicit: Ego te baptizo, vel absoluo, non affirmat se absolutè baptizare vel absoluere, cùm non ignoret, multis modis fieri posse, vt neque baptizet, neque absoluat, licet ea verba pronunciet, nimirum si is, qui Sacramentum suscipere videtur, fortè non habeat suscipiendi intentionem, vel non sit ritè dispositus, aut obicem ponat. Igitur Minister illis verbis nihil aliud significat, nisi se, quod in se est, Sacramentum reconciliationis vel absolutionis impendere; quod vim habet in homine disposito peccata omnia dimittẽdi. Quare S. Thomas in 3. par. quæst. 84. art. 3. ad vltimum, ita exponit verba illa: *Ego te absoluo*, id est, Sacramentum Absolutionis impendo.

PRÆTEREA, quemadmodum (vt in responsione ad 4. obiectionem diximus) S. Dauid orabat: *Amplius laua me ab iniquitate mea*, ita potest etiam idem peccatũ sæpius ad Confessionem adduci, sæpiusque ministerio Sacerdotis absolui: quia dũ in hac vita sumus, semper aliquid ex peccato inductum, purgari potest, vt pœnæ temporalis reatus, aut vulnus aliquod ex peccato relictum. Sed de his satis.

CAPVT XV.

Nullum esse peccatum, quod per veram Pœnitentiam non deleatur.

SEQVITVR quæstio NONA; Vtrum omnia peccata per veram Contritionem siue Pœnitentiam deleantur: est autem duplex sensus huius quæstionis. ALTER, an omnis peccator possit agere pęnitentiam: sunt enim qui existiment, interdum aliquos, vel ob multitudinem, vel ob magnitudinem peccatorum ita deseri à Deo, vt nunquam sint auxilium diuinum ad rectè pœnitendum habituri. ALTER sensus est, an si quis egerit Pœnitentiam, nulla sit tanta peccatorum multitudo, vel grauitas, quæ pœnitendo non possit expiari. Nam & Nouatiani videntur in ea sententia fuisse, vt ob grauissima quædã scelera nulla ratione Deus placari posset, vt ex Paciano in epist. 3. ad Sympronianum, & ex Ambrosio lib. 1. de Pœnitentia, cap. 9. & lib. 2. cap. 2. & 4. intelligimus: & Richardus Armachanus, lib. 9. quæstionum Armenorum, ca. 27. probabile esse docuit; ob quædam ingentia crimina non posse veniam impetrari, etiãsi ageret peccator quidquid posset pro venia impetranda. Sed quoniam de sensu priore tractandum erit in disputatione de gratia, & libero arbitrio: nũc solùm de posteriore breuiter disseremus.

Illud igitur affirmamus, non vt probabile, quemadmodum loquitur Armachanus, sed planè vt certũ, & apud Catholicos exploratum; nullam esse peccatorum multitudinem, vel grauitatem, quæ per veram Pœnitentiam non expietur. Nam INPRIMIS Ezech. 18. & 33. Deus sæpius clamat: *Nolo mortem peccatoris*; & sine vlla exceptione veniam pollicetur omnium iniquitatum, si impium seriò pœnituerit vitæ præteritę, cum emendationis proposito: quod idem in Isaia cap. 1. & 55. & in Ierem. cap. 18. & alijs Prophetis legimus. Porrò Ioël cap. 2. addit particulam vniuersalem: *Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Nemo autẽ seriò Pœnitentiam agit, qui non inuocet nomen Domini; nam in eodem cap. describens idem Propheta Pœnitentiam, ait: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Et infrà: *Inter vestibulum & altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.* Et Ionæ 3. *Operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine.*

IN Testamento nouo Matth. 11. Dñs sine exceptione oẽs inuitat ad se: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Matt. 16. oĩum peccatorũ soluendorũ sine exceptione. Petro potestatẽ tribuit: *Quodcũq; solueris super terrã, erit solutum & in cælo.* Matth. 18. rursus generatim dicit Apostolis. *Quæcunque solueritis super terrã, erũt soluta & in cælis.* Et ibidẽ de numero, ne fortè quis peccata alicuius ob frequẽtes lapsus irremissibilia esse crederet, non solũ vsq; septies, sed etiam vsq; septuagies septies peccata dimittẽda esse admonuit, numerum certũ ac finitum, pro incerto & infinito

A infinito ponens, vt Origenes, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, & alij Patres in commentario huius sententiæ annotarunt. Et Ioan. 20. fine exceptione personarum: *Quorum*, inquit, *remiseritis peccata, remittuntur eis*. Cùm igitur Dominus omnes ad se peccatores inuitet ac vocet, quis audebit aliquos excludere? cùm ille, quæcunque soluuntur à suis in terrâ, soluta esse dicat in cœlis, quis obstrepere audebit, ac dicere quædam esse peccata, quæ per veram Pœnitentiã, & Sacerdotum ministerium solui nequeant? cùm ille, quorum peccata Apostoli remiserint, ijsdem remissa esse testetur, quis erit tam temerarius, qui aliorum peccata irremissibilia esse disputet? cùm ille denique toties remittenda esse peccata iudicauerit, quoties ad Pœnitentiam is qui peccauit redierit; quis indulgentiam Dei ad certam mensuram ac numerum peccatorum restringet?

ACCEDIT Ecclesiæ Catholicę definitio. Nam in primo capite Concilij LATERANENSIS Oecumenici, & frequentissimi, qđ sub Innocentio III. celebratũ est, habetur ea sententia: *Si post susceptionem Baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatũ, per veram potest semper Pœnitentiam reparari*. cui sententię consentiũt omnium ferè Patrum testimonia. HILARIVS can. 18. in Matth. *Neque fas est*, inquit, *nos ex præscripto legis dandæ venię numero concludi, cùm per Euangelij gratiam sine modo nobis à Deo fuerit indulta*. AMBROSIVS lib. 2. de Pœnitentia, cap. 4. *Omnibus*, inquit, *conuersis pollicetur veniam, quia scriptũ est: Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit*. HIERONYMVS in epist. ad Oceanum, de digamia: *Frustrà*, inquit, *mortuus est Christus, si aliquos viuificare non potest: mentitur Ioannes Baptista, & digito Christum, et voce demonstrans: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; si sunt adhuc in seculo, quorum Christus peccata non tulerit, &c*. AVGVSTINVS lib. 1. Retract. cap. 19. reuocat, quod in lib. 1. de sermo. Domini dixisse videbatur, esse ingens aliquod peccatum quod nulla ratione remitti possit: *Addendum*, inquit, *fuit; Si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitã: quoniam de quocunq; pessimo in hac vita constituto, nõ est vtique desperandum, nec pro illo imprudẽter oratur, de quo non desperatur*. Eandem sententiam apud Basilium, in epist. ad Virginem lapsam, Chrysostomum in epistolis duabus ad Theodorum de reparatione lapsi, atque apud alios passim inuenies.

HIS addi possunt exempla Scripturę diuinę. Nam in Regibus Israël peiorem Achabo, & in Regibus Iuda peiorem Manasse nõ facilè reperies: vterque tamen per Pœnitentiam veniam impetrauit. Vide de Pęnitentia Achab, lib. 3. Regum, cap. 21. de Pœnitentia Manasse lib. 2. Paral. cap. 33.

IN Testamento nouo orat Stephanus, Act. 7. pro lapidatoribus suis, qui tamen Spiritui sancto resistebant, vt ipse illis dixerat: &, vt ab Augustino paulò antè audiuimus, pro ijs non imprudẽter orat ut; de quibus nõ desperatur, Act. 8. hortatur Petrus Simonem Magum ad Pęnitentiam, eumq; corripit, qui tamẽ grauissimè peccauerat: &, vt loquitur AVGVSTINVS ser. 11. de verbis Domini: *Quis est fructus correptionis, sine vlla spe remissionis?* 2. Corinth. 2. Paulus Corinthium illum ad indulgentiam recipit, quem iusserat 1. Corinth. 5. tradi Satanæ, & de quo dixerat: *Auditur inter vos fornicatio, quales nec inter Gentes, vt vxorem patris sui aliquis habeat*.

CAPVT XVI.

Soluũtur obiectiones; ac de peccato in Spiritum sanctum breuiter disputatur.

SED obiectiones soluendæ sunt. Ac PRIMVM obijciebant olim Nouatiani illud Heli sacerdotis 1. Regũ 2. *Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus, si autem in Deum peccauerit vir, quis pro eo orabit?*

RESPONDET Ambrosius lib. 1. de Pœnitentia, cap. 8. illud: *Quis orabit*; non significare: Nullus orabit, sed: Quærendus erit insignis aliquis Dei amicus, qui oret, qualis fuit Moses, qui pro populo idololatra orauit, & exauditus est. Exod. 32. Videtur Heli more humano esse loquutus. Nam inter homines rari inueniuntur, qui apud Principem intercedere audeãt, quando reus Principẽ ipsum immediatè læsit: alioqui facilis est intercesB sio, quãdo inter priuatos iniuria consistit. Summa est, Heli nihil aliud significare voluisse, nisi peccata in Deũ difficilius expiari, quàm in homines.

SECVNDA obiectio sumitur ex lib. Prouerb. cap. 1. vbi sapientia Dei sic loquitur: *Quia vocaui, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret, &c. tunc inuocabũt me, & non exaudiam: manè consurgent, & non inuenient me*. Et Psal. 17. *Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum, nec exaudiuit eos*. Et Hierem. 14. *Cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorum*.

RESPONDEO. Verba Sapientiæ in Prouerbijs, de ijs potissimùm accipiẽda sunt, qui post hanc vitam in die Iudicij siue vniuersalis, siue particularis, inutilem Pœnitẽtiam agent, & refrigerium aliquod petent, nec impetrabunt, quia tempus Pœnitentiæ non est, nisi in vita præsenti; de quibus, etiam loquitur liber Sapientiæ, cap. 5. cùm ait: *Tunc dicent intra se, Pœnitentiam agen*C *tes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, &c*. Et Dominus Matt. 25. introducit fatuas virgines post clausum ostium dicentes: *Domine, Domine aperi nobis*. Et Luc. 13. clarioribus verbis: *Cùm intrauerit*, inquit, *paterfamilias, & clauserit ostium, & incipietis foris stare, & pulsare ostium dicentes; Domine, aperi nobis; & respondens dicet vobis: Nescio vos vnde sitis: tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis: Nescio vos vnde sitis; discedite à me omnes operarij iniquitatis; ibi erit fletus, & stridor dentium, &c*. Et Luc. 16 introducit diuitem in inferno implorantem Abrahamum, & nihil impetrantem. Loqui autem librum Prouerbiorum de vita futura, perspicuum est ex illis verbis: *Ego quoq; in* D *interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis quod timebatis aduenerit*.

QVOD si ea verba ad hanc etiam vitam referre placeat, sine dubio accipienda erunt de inuocatione Dei ad pœnas arcẽndas, nõn de vera Pœnitentia, neque de seria cupiditate liberationis à culpa: ad quem modũ intelliguntur alia duo loca, ex Dauide & Hieremia. Nã de inuocatione Dei ex vera Pœnitentia, non potest falsum esse quod scribit Ioël cap. 2. *Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit*.

TERTIA obiectio continet exempla duo eorũ, qui Pœnitentiam in hac vita egerunt, nec indulgentiam meruerunt. Lib. 2. Machab. cap. 9. de Antiocho inquit Scriptura; *Orabat hic scelestus Deum, a quo non esset misericordiam consecuturus*: Et in epistol. ad Heb. cap. 12. de Esau inquit Apostolus: *Scitote quoniã postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non enim inue-*

nit Pœnitentiæ locum, quanquam cum lacbrymis inquisisset eum.

Respondeo, dubitari non potest, quin Antiochus solam corporis mortem, & cruciatum illum viscerum quo vexabatur, auertere oratione sua desiderauerit; & ideo cùm vera non fuerit eius Pœnitentia atque conuersio, mirum esse non debet, si nihil etiam à Domino impetrauerit. Porrò Esau neque apud patrem locum benedictionis inuenit, quia iam in alterum collata benedictio illa, irrecuperabilis erat; neq; apud Deum Pœnitentia eius vim vllam habuit, quia non ex corde conuersus est ad Deum, neq; fleuit ob culpas in Deum admissas, sed solùm ob hæreditatem amissam. Nam illo ipso tempore, quo Pœnitentiam agere videbatur, necem fratris sui animo voluebat; sic enim ait Genes. 27. *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.* Itaque Apostolus exemplo Esau admonere voluit fideles, ne facilè se in peccata pertrahi finerent; tū quia damnum irrecuperabile per peccatum incurrit, qui innocentiam, aut virginitatem, aut aliquid eiusmodi peccando amittit; tum etiam quia nonnulli gemunt ac plorant, nec tamen veram Pœnitentiam habent: atque ita valde dubius, atque incertus est peccantium exitus.

Qvarta obiectio, eaque præcipua, quam & Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum, & Ambrosius in vtroque lib. de Pœnitentia, ex Nouatianis referunt, sumit ex quatuor locis Scripturæ diuinæ, in quibus peccatum in Spiritum sanctum dicitur esse irremissibile. Ac vt perspicuè res tota, & breuiter explicetur, duo tractanda erunt Pirmvm, quid sit propriè peccatum in Spiritum sanctum. Deinde, qua ratione dicatur irremissibile.

Quod ad Primvm attinet, quatuor sententię sunt, quarum tres posteriores in 2. 2. q. 14. B. Thomas recitat, & etiam Magister in 2. dist. 43.

Prima est Origenis in Matth. cap. 12. peccata in Spiritum sanctum, esse omnia illa, quæ contra Dei legem admittunt homines post Baptismum. Et ratio est, quia, vt ipse ibi docet, Pater est in omnibus rebus, etiam ratione carentibus, Filius in solis rationalibus, etiamsi Ethnici sint, Spiritus sanctus in solis regeneratis. Cum igitur peccent homines in eam personam diuinam, quam in se habent; sequitur peccata Ethnicorū esse in Patrem, aut Filium: peccata Christianorum in Spiritum sanctum. Eadem sententia fuit etiam Nouatiani; nam vt B. Hieronymus scribit in epist. ad Marcellam, de blasphemia in Spiritū sanctum; ideo Nouatianus negabat Christianis lapsis remissionem peccatorum, quia existimabat, omnes Christianorum lapsus esse peccata in Spiritum sanctum.

Hanc sententiam meritò refellit B. Athanasivs in libello quem edidit super eum locum Euāgelij: *Qui dixerit uerbum in Filium hominis, remittetur ei, &c.* Primo, quia sequeretur omnia peccata Christianorum esse talia, vt non remittantur, neque in hoc seculo, neque in futuro; quod constat esse falsum ex B. Paulo, qui 2. Cor. 2. remisit peccatum fornicario Christiano. Secvndo, quia Dominus accusat peccati in Spiritum sanctum Pharisæos, qui tamen Christiani non erāt. Tertio, quia falsum est, quod Origenes assumit, Patrem esse in pluribus rebus, quàm Filium, & Filium in pluribus, quàm Spiritum sanctum. Nam cùm sint vna numero essentia, necessariò vna persona diuina est in alia, iuxta illud Ioā. 14. *Ego in Patre, & Pater in me est.* & multò magis vbi est vna p̄sona, ibi sunt reliquę. Hæ sunt rationes Athanasij.

Altera sentētia est B. Avgvstini, qui nullum aliud voluit esse peccatum in Spiritū sanctum, quàm finalem impœnitentiam. Is enim asserit in Enchiridio, cap. 83. enucleatissimè de hac re à se disputatum esse in serm. 11. de verbis Domini: in illo autem sermone tandem hoc constituit. Idem etiam docet in episto. 50. ad Bonifacium & lib. de correp. & gratia, cap. 12. & lib. 4. contra Cresconium, cap. 8. Quòd autem in hac sententia vsque ad obitum perseuerauerit, patet tum ex Enchiridio, ca. 83. nam cum librum ex postremis scripsit, tum ex lib. 1. Retract. cap. 19. vbi corrigit id, quod dixerat libr. 1. de sermo. Domini in monte, cap. 43. Dixerat enim, peccatum ad mortem esse inuidentiam fraternæ gratiæ, & hoc esse peccatum in Spiritum sanctum: ceterum correxit in Retractationibus, dicens, addēdum fuisse: *Si in scelerata mentis peruersitate finiret hanc uitam.*

Hæc sententia B. Augustini vera quidem est, quatenus docet finalem impœnitentiam esse peccatum aliqđ in Spiritum sanctum: tamen non videtur posse defendi, si velit propriè peccatum illud in Spiritū sanctum, de quo Dominus in Euangelio loquitur, esse finalē impœnitentiam. Primo, quia peccatum in Spiritum sanctum, propriè blasphemia quædam est, vt patet Matth. 12. Luc. 12. & Marc. 3. finalis autem impœnitentia nō est blasphemia, sed circumstantia quædam, quæ in omni peccato reperiri potest.

Secvndo, quia finalis impœnitentia non committitur nisi in morte: peccatum autem in Spiritum sanctum, etiā in hac vita reperitur; alioqui non diceret Dominus, non remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro.

Tertio, quia Dominus notauit Pharisæos huius criminis, vt patet Marc. 3. *Qui blasphemauerit*, inquit, *in Spiritum sanctum, nō habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti: quoniā dicebat; Spiritum immundum habet.* At Pharisæi tunc non agebant animā, & multos annos fortasse superuixerunt.

Qvarto, quia Apostolus Hebr. 6. & 10. de hoc peccato loqui videtur; ait enim ca. 6. *Impossibile est, eos qui semel sunt illuminati, &c. & prolapsi sunt: iterum renouari ad Pœnitentiam:* & ca. 10. *Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hostia pro peccato, &c.* & infrà dicit, eos qui ita peccant, ideò grauissimè peccare, quia Spiritui gratiæ contumeliam faciunt. Certum autem est, Apostolum loqui de peccatis viuorum, non de finali impœnitentia; alioqui idem esset ac si diceret, non posse mortuos reuocari ad Pœnitentiam; quod indignum est tanto Apostolo.

Postremo, quia 1. Ioan. 5. vbi dicitur; *Est peccatū ad mortem; non pro eo dico, vt roget quis, &c.* sermo est de peccato in Spiritum sanctū, vt ipse Augustinus confitetur, lib. 1. de sermo. Domini in monte, cap. 43. & tamen Ioannes de peccatis viuorum loquitur. Sunt quidem aliqui, qui existimant Ioannem loqui de peccatis mortuorum, ac dicere, non esse orandum pro illis, qui vsque ad mortem in peccatis suis permanserunt: tamē textus Apostoli apertè reclamat; ait enim; *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, &c.* quibus verbis præsupponit, posse sciri cùm aliquis peccat, an illud peccatum sit ad mortem, vel non: ac proinde non loquitur de finali impœnitentia, quæ non potest cognosci, nisi post mortem. Præterea, si loqueretur de peccatis mortuorum, nō diceret; *Si quis scit fratrem suum peccare;* sed, Si quis scit fratrem suum peccasse.

Tertia sententia est, peccatum in Spiritum sanctum, esse peccatū ex malitia, sicut peccatum ex infirmitate, dicitur peccatum in Patrem, & peccatum ex ignorantia, dicitur peccatum in Filium. Hæc sententia, præ ceteris videtur placuisse Magistro sententiarum in 2. distin. 43. & beato Thomæ in 2. 2. q. 14. tametsi etiam alias sententias non repudiat.

Possimus autem idem de hac sententia dicere, quod diximus de sententia Beati Augustini, nimirum veram esse, sed nō satisfacere nostræ quæstioni. Nam etsi quod-

quodlibet peccatum ex malitia, dici potest peccatum in Spiritum sanctum: tamen non quodlibet peccatum ex malitia est est illud, de quo Scripturæ loquuntur, quod propriè & singulariter dicit peccatum in Spiritum sanctum, & quod non remittitur neque in hoc seculo, neque in futuro. Id quod facilè probari potest, quia peccatum in Spiritum sanctum est certa quædam blasphemia, vt patet ex Matth. 12. Marc. 3. & Luc. 12. peccatum autem ex malitia, neq; est speciale peccatum, sed generale; neque semper est blasphemia: diuidunt enim auctores huius sententiæ peccatum in Spiritum sanctum in sex species, ex quibus tantum vna ad blasphemiam pertinet.

Est igitur QVARTA sententia, quam veram esse nō dubitamus, peccatum in Spiritum sanctum propriè nihil esse aliud, quàm veritatem cognitam & manifestā, ex malitia improbare, & tanquam dæmoniacam, & detestabilem calumniari. Dicitur autem peccatum in Spiritum sanctum, non quia nō sit etiam contra Patrem & Filiū, sed quia Spiritui sancto tribuitur operatio miraculorum, & illustratio animorum ad cognoscēdam veritatem: ipse enim est qui docet omnem veritatem, Ioan. 16. & qui diuidit singulis, pro vt vult, vni gratiā sanitatum, alteri donum linguarū, & operatur omnia in omnibus 1. Cor. 12. Itaque ille peccat in Spiritum sanctum, qui cognitam veritatem Spiritu sancto illustrante, improbat, & signa ac prodigia, virtute Spiritus sancti facta, tribuit Satanæ.

Hanc sententiam veram esse, PRIMO probatur ex communi consensu veterum: ita enim docent Athanasius in libello de hac re scripto, & etiam oratione 2. in Arianos. Chrysost. hom. 42. in Matth. Basilius in Moralibus, summa 35. cap. 1. & in quæst. compendio explicatis, q. 273. Hilarius in cap. 5. & 12. Matth. Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. Hieronymus in cap. 12. Matth. & in epist. ad Marcellam, de blasphemia in Spiritum sanctum. Anselmus in ca. 12. Matth. Richardus de S. Victore, in lib. de spiritu blasphemiæ. Theophylactus, & Beda, in ca. 12. Matth. & c. 3. Marci: & ante hos Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum.

Verùm OBSERVANDVM est, cùm B. Hieronymus in epistola citata dicit, peccatum in Spiritum sanctum futurum, si quis ante tribunal Iudicis constitutus, non solùm neget Christum, sed etiam dicat eum esse Beelzebub, non esse hæc verba simpliciter intelligenda. Tūc enim solùm vult B. Hieronymus futurum peccatum in Spiritum sanctum, si is, qui dicit Christum esse Beelzebub, non dicat coactus tormentis, sed vltrò ea malitia cognitam veritatem oppugnans, vt ex tota illa epistola perspicuum est: & tales aliquos fuisse suo tempore B. Cyprianus testatur in serm. de lapsis.

SECVNDO, probatur ex eo, quòd Dominus peccatum in Spiritum sanctum vocat peccatum Pharisæorum, quo dicebant Christum in Beelzebub ejicere dæmonia, vt Mateus cap. 3. scribit: peccatum autem hoc Pharisęorum, nihil erat aliud, quàm oppugnatio cognitæ veritatis.

TERTIO, probatur ex eo, quòd Dominus Matth. 12. distinguit blasphemiā in Filium hominis, à blasphemia in Spiritum sanctum. Blasphemia autē in Filium hominis, secundum expositionem Athanasij, & Hieronymi, & aliorum, erat eorum, qui existimantes Christum non esse nisi hominem, opera eius calumniabantur, & dicebāt: *Ecce homo vorax, & potator vini*: ergo peccatum in Spiritum sanctum est eorum, qui sciētes Christum in virtute Dei miracula operatum, tamē ex malitia & inuidia, diuina illa opera nō Spiritui sancto, sed spiritui immundo adscribunt.

Ex his deduci potest, peccata Apostolorum Petri & Pauli, quorum prior Christum negauit, posterior apertè persequutus est, non fuisse peccata in Spiritum sanctum, Nā Petrus ex infirmitate negauit, timore videli-

A cet pœnæ: Paulus autem ex ignorantia. 1. Timoth. 1. *Misericordiam*, inquit, *consequutus sum, quia ignorans feci, in incredulitate*. At peccata Iudæorum lapidantium Stephanum, in Spiritum sanctum erant: nam cū resistere nō possent Spiritui sancto, qui loquebatur in eo, vt dicitur Actor. 6. tamen resistere conabantur. Et idem peccatum à multis Hæreticis committi credibile est, qui cùm in Scripturis & Patribus assiduè versentur, vix fieri potest, quin intelligant se vehementer errare: & tamen ne uideantur sine caussa de Ecclesia recessisse, doctrinam cognitam satis & exploratam obstinatè reprehendunt.

IAM verò, qua ratione hoc peccatum dicatur irremissibile, dubium est propter quatuor loca Scripturæ. PRIMVS est, Matth. 12. Luc. 12. & Marc. 3. vbi dicitur blasphemia in Spiritum sanctum non remitti, neq; in hoc seculo, neque in futuro. SECVNDVS est Hebræor. 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, &c.* TERTIVS Hebr. 10. *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hostia pro peccato.* QVARTVS 1. Ioan. 5. *Est peccatum ad mortem,*
B *pro eo non dico vt roget quis.*

Ad PRIMVM locum multiplex responsio dari solet. PRIMA est Theophylacti in hunc locum Matthæi. & Abulensis ibidem, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile, quia nunquam remittitur sine Pœnitentia, peccatum autem in Filium hominis dici remissibile, quia remittitur sine Pęnitētia, quia enim ex ignorantia procedit, non reputatur verum peccatum. AT si hæc sententia vera esset, sequeretur, omne verū peccatum, quod non est ex ignorantia inuincibili, esse peccatum in Spiritum sanctum; quod certè absurdissimum est.

SECVNDA est Richardi in libello de spiritu blasphemiæ, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile non ratione culpæ, sed ratione pœnæ; quia si homo Pęnitentiam non agit de hoc peccato, nihil ei remittitur de pœna damnationis; si verò Pœnitentiam agit, nihil ei remittitur de pœna temporali, quæ ad Satisfactionē requiritur: alia verò peccata dicūtur remissibilia, quia
C semper remittitur aliquid de pœna illis debita, ratione ignorantiæ, vel infirmitatis, quæ peccata illa diminuunt.

CONTRA hanc solutionem est, PRIMO, quòd omnes alij Patres intelligunt, Dominum esse loquutum de remissione culpę. SECVNDO, quia Dominus non dixit: Nihil de hoc peccato remittetur; sed absolutè: Hoc peccatum non remittetur: ergo non loquitur de diminutione pęnæ, sed de absoluta remissione totius peccati. TERTIO, quia sine ratione asseritur, nihil pęnæ relaxari peccantibus in Spiritum sanctum, si Pęnitentiam egerint: nam si reuera magno feruore aliquis talis conuertatur, cur non poterit Deus & Ecclesia, vel partem aliquam pœnæ temporalis relaxare?

ALIA igitur solutio est aliorum, peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dici, quia etiamsi remitti
D possit, si Pœnitentia adsit, tamen qui ita peccant, ad veram Pœnitentiam non perueniunt, quòd iusto iudicio Deus eos deseruerit, & in reprobum sensum traditi sint.

Hæc sententia videtur esse Athanasij, Hilarij, Hieronymi, & Anselmi in caput Matthæi 12. videtur tamen temperanda, vt eam temperant Chrysostomus in cap. 12. Matth. & Ambrosius lib. 2. de pęnitentia, c. 4. Nam si simpliciter intelligamus, peccatum in Spiritum sanctum nunquā remitti, sequetur, eos omnes qui sciunt se impugnare cognitā veritatem, meritò desperare debere de salute, quod absurdissimum esse videtur: sequetur etiam, nos non debere pro talibus orare, sicut pro damnatis non oramus; cum tamen sanctus Stephanus orauerit pro lapidatoribus suis, quos in Spiritum sanctum peccare sciebat, vt habemus Acto-

rum,7. Et beatus AVGVSTINVS lib.1. Retractat. cap. 19. *De nullo*, inquit, *quamuis pessimo in hac vita constituto, desperandum est; & pro eo non imprudenter oratur, de quo non desperatur.* S. AMBROSIVS quoque loco citato probat, peccatum in Spiritum sanctum per Pœnitentiam posse remitti, quia populus Iudæorum, qui dixerat de Christo: *In Beelzebub principe Dæmoniorum eijcit dæmonia*; posteà ad prædicationem B. Petri conuersus legitur, Actor.2.

Dicendum igitur, Scripturas & Patres dicere, peccatum in Spiritum sanctum non remitti, quia ordinariè & vt plurimum, non curatur: sicut de alijs peccatis Dominus ait: *Omnia peccata & blasphemia remittuntur*, non quia semper, & omnibus remittãtur, sed quia vt plurimùm & ordinariè remittuntur. Sunt antẽ duę caussæ cur ordinariè incurabile sit peccatum in Spiritum sanctũ. VNA, quia directè resistit, & repudiat gratiam Dei: quemadmodum si ægrotus vnico medicamẽto curari posset, & illud admittere non vellet, rectè diceretur morbus eius incurabilis. ALTERA, quia cùm sit peccatum ex malitia, non ex ignorantia vel infirmitate, nihil in se habet, vnde vel modicum excusari possit, ac proinde nihil misericordiæ meretur: hinc enim B Apostolus 1. Timor. 1. *Misericordiam*, inquit, *consequutus sum, quia ignorans feci, in incredulitate.*

Ac ne mirum videatur, si peccatum irremissibile, dicamus irremissibile ordinariè, sed non absolutè; considerentur alia similia loca. Matth. 19. Dominus ait, facilius esse, vt camelus intret per foramen acus, quàm vt diues ingrediatur in regnum cœlorum. Quo loco videtur planè diuitibus aditum ad salutem interclusisse: & tamen in eodem loco subiungit: *Quod impossibile est apud homines, apud Deum possibile est.* Et Hierem. 13. dicit Dominus: *Si mutare potest Aethiops pellem suam, & pardus varietates suas; & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malè.* & tamen in toto eo libro hortatur eos Deus vt reuertantur, & veniam pollicetur.

Ad SECVNDVM locum ex epist. ad Hebræos cap.6. posset PRIMO eodem modo responderi, impossibile esse vt qui semel sunt illuminati, & volũtariè postea peccent, ad Pœnitentiam renouentur; non absolutè, sed vt in plurimum. SED melior solutio est, quòd Apostolus hic solùm loquatur de Pœnitentia, quæ Baptismũ præcedit: sic enim exponunt Chrysostomus, Ambrosius, C & alij Patres. Et ipse Apostolus hoc insinuat illis verbis: *Qui semel sunt illuminati*, id est, baptizati: Nã apud veteres, illuminari est baptizari. Et illis: *Iterum renouari*. renouatur enim propriè in Baptismo. Et illis: *Iterum crucifigentes Filium Dei*, nam cùm baptizamur, cõformamur similitudini mortis Domini, vt dicit ad Rom. 6. & sicut Christus tantùm semel crucifixus est, ita & nos tãtum semel baptizamur, & qui vellet iterum baptizari, iterum sibi Christum crucifigeret.

Ad TERTIVM ex ca. 10. ad Hebræos dico cũ Chrysostomo, Ambrosio, & alijs: cùm Apostolus dicit, non relinqui hostiam pro peccato, sensum esse, non esse expectandum alium Christum, qui pro nobis moriatur, vel vt ille, qui semel mortuus est, iterum veniat moriturus: & consequenter nõ esse secundum Baptismum D expectandum. Eadem enim est sententia huius loci, & superioris.

Ad QVARTVM ex epistola Ioannis, Augustinus de correptione & gratia, cap. 12. & Gregorius lib.6. Moralium, ca. 31. siue vltimo, dicũt, peccatum ad mortem, esse peccatum in quo homo perseuerat vsque ad mortem. Sed tunc non dixisset: *Si quis scit fratrem peccare*, sed, Si quis scit peccasse non ad mortem: non enim cognosci posset peccatum ad mortem, nisi post mortem eius, qui illud commisit. Ambrosius lib. 1. de Pœnitentia, cap. 9. dicit, Ioannem non dixisse vt nemo oret pro ijs, qui peccant peccata ad mortem, id est, grauissima peccata; sed solùm vt non orent homines vulgares, & A imperfecti, ad quos epistolam illam scribebat: grauissima enim peccata, perfectis oratoribus indigent. Hieronymus lib. 2. in Iouinianum vltra medium, versus finem, tractans hunc locum, dicit nihil hic significari aliud, nisi pro peccato ad mortem difficulter orationem exaudiri. Et hic videtur verissimus esse huius loci sensus: nam immediatè anteà dixerat Ioannes; *Scimus quoniam audit nos, quidquid petierimus ab eo.* idcircò ne putaremus hoc habere locum etiam in petitionibus quibuslibet, quas pro alijs offerimus; subdit: *Qui scit fratrẽ suum peccare non ad mortem, petat, & dabitur ei, &c.* id est, cum fiducia petat, nam impetrabit. Si verò peccatum est ad mortem, id est, grauissimum ex genere illorum, quæ ordinariè non remittuntur, sed puniuntur æterna morte: *Non dico, vt roget quis*, id est, non prohibeo quidem orare, sed non audeo polliceri, quòd facilè impetrabitis; ideo non dico vt roget quis, nimirum cum illa certa fiducia impetrandi; sæpe enim Deus in tali negotio preces Sanctorum non audit, iuxta illud Hieremiæ septimo: *Noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te.*

B

CAPVT XVII.

Contritionem imperfectam, siue attritionem ex timore pœnæ ortam, bonam atque vtilem esse.

DECIMA sequitur quæstio; Vtrum Contritio, siue Attritio quæ oritur ex timore seruili, sit bona: siquidem Martinus Lutherus (vt ostendimus ex multis eius testimonijs in lib. 1. ca. 6.) initio defectionis suæ apertè dicebat, Contritionem ex timore seruili ortam, facere hominem hypocritam, & magis peccatorem. Et quamuis Lutherani posteà ab ea sententia recesserint, & iam communiter doceant, timorem pœnæ vtilem esse, atque inde Pœnitentiam inchoari, vt perspicuum est ex Kemnitio in 2. par. Examin. pag. 954. & ex Caluino lib. 3. Institu. cap. 3. §. 7. tamen operæpretium esse duximus, Lutheri sentẽtiam à Leone X. primùm in Bulla contra articulos Lutheranos, deinde à Concilio Oecumenico Tridẽtino, sess. 14. can. 5. damnatam, testimonijs Scripturarum, veterum traditione, & rationibus confutare.

Sed antequam ad argumenta veniamus, exponendum erit paucis, de quo timore pęnæ potissimum controuersia sit; possumus enim doctrinæ caussa quatuor timores distinguere, qui omnes pœnam, non culpam respiciant.

PRIMVS est timor naturalis, qui passio quædam est partis inferioris; & de hoc timore nulla controuersia est, tum quòd hic timor non se extendat ad pœnas æternas, quæ sola fide comprehenduntur, tum etiam quòd neque sit bonus, neque malus, nec solùm in hominibus, sed etiã in pecudibus reperiatur. Errat enim Rupertus Abbas lib. 9. de operibus Spiritus sancti, cap. 5. vbi duos timores malos à duobus bonis distinguens, priorem malum esse dicit eum, qui in quatuor præcipuis animæ passionibus numeratur, quæ sunt, timor, cupiditas, dolor, & gaudium; posteriorem esse vult eũ, qui nascitur ex fide, sed hominem non corrigit, qualis fuit in Felice præside Iudææ, qui disputante Paulo Actor. 24. de Iudicio futuro, valde perterritus est, sed inde non euasit melior. At passiones illæ animæ non rectè dicuntur malæ, cùm moraliter nec bonæ, nec malæ vocari possint, quippe quas non habemus in potestate, naturaliter autem bonæ sint, & à Deo ad multa cõmoda nobis ingenitæ, vt Sanctus Basilius demonstrat in oration. contra irascentes. Timor autem ille qui ex fide oritur, non ideo malus dici debet, quia ho-

minem

minem non corrigit, alioqui ipsa etiam fides dici posset mala, quando hominem non corrigit; sed vitium illud non fidei, vel timoris, sed hominis est, qui fidei ac timoris ductum non sequitur.

Alter timor est is, quem Theologi mundanum appellare solent; cum videlicet quis ita pœnas à rebus creatis infligendas metuit, vt propterea in creatorē peccare non metuat, qualis timor in Petro fuit, cùm Christum negauit. Neque de hoc timore vlla quæstio esse potest: is enim timor consensu omnium malus est, & ab ipso Christo damnatus, Matt. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* & ab Apostolo Petro, 1. Pet. 3. *Timorem eorum ne timueritis, Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris.* & ab Isaia, c. 51. *Quis tu, vt timeres ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnum, ita arescet?* Hunc eundem timorem sanctus Basilius in explicatione Psal. 33. hostilem appellat, ac sobolem incredulitatis esse dicit; & de eodem disputat S. Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli.

Tertius est timor pœnæ, quem Deus ipse peccatoribus comminatur; sed cum timore offensionis diuinę ita coniunctus, vt licet homo vehementer pœnam timeat, magis tamen offensionem Dei, quàm pœnam illam timeat. Atque hic timor seruilis dici solet secundū substantiam, sed absque seruilitate, & ordinatus, ac bonus est; neque de eo quæstio esse posse videtur, ac ne ipse quidem Lutherus, vt existimo, timorem istū reprehendisset. Nam & Dominus hortatur sanctos Martyres Matth. 10. vt timeant eum, qui potest animam & corpus perdere in Gehennam: & sancti Patres hunc timorem passim laudant, & in ipsis etiam iustis hominibus locum habere dicunt. S. Basilius oratio. in Psal. 33. docet peccatorum tentationes repellendas à viris iustis timore futuri Iudicij. Et oratione in principium Prouerbiorum, dicit homines iustos hoc timore impediri ne peccent, non secus ac impediuntur clauis, qui cruci affixi sunt, ne se commoueāt, iuxta illud Psal. 118. *Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui.* S. Ioānes Chrysostomus hom. 15. ad populum Antiochenum, scribit, metum Gehennæ esse in anima hominis iusti quasi militem fortem & armatum, qui fures & latrones, & oēs hostes procul arcet à domo. S. Ambros. in Psal. 118. sermo. 21. scribit, sanctos Martyres in agone martyrij constitutos, timore Gehennę ante oculos mentis propositæ, vincere solitos earum pœnarum timorem, qui à persequutoribus & carnificibus ingerebatur. S. Hieronymus in epistula ad Eustochium, de seruanda virginitate, scribit se metu Gehennæ solitudinē, & genus vitæ durissimum elegisse. S. Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio, cap. 18. scribit, sanctis viris timorem illum à Deo donari, de quo Dominus ait: *Timete eum, qui potest animam & corpus perdere in Gehennam.* & libro de sancta virginitate, cap. 38. apertè docet, hunc timorem à charitate nequaquam excludi. Denique sanctus Gregorius hom. 26. in Euāgelia, omnes hortatur, vt futurum Iudicium timeāt antequā veniat, ne postea cum appropinquare cœperit, timere debeant.

Quartus timor est propriè seruilis, quo videlicet ita peccator Deum punientem timet, vt solius pœnæ fugiēdæ caussa à peccatis perpetrādis caueat, & de perpetratis doleat: quem timorem ita explicat S. Augustinus conc. 15. in Psal. 118. *Timor quo non amatur Iustitia, sed timetur pœna, seruilis est, quia carnalis est, & ideo non crucifigit carnem. Viuit enim peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere, quando speratur impunitas; cùm verò pœna creditur sequutura, latenter viuit, viuit tamen: mallet enim licere, & dolet non licere, quod lex vetat, quia nō spiritaliter delectatur eius bono, sed carnaliter malum metuit, quod minatur.*

De hoc igitur timore tota controuersia est, hunc. n.

A Lutherus damnabat, vt qui faceret homines hypocritas, magisque peccatores; & hunc eundem Tridentina Synodus sess. 14. cap. 4. bonum atque vtilem esse, & à Deo excitari docet. Quæ sententia probatur Primo ex verbis illis Dauidis, Psal. 110. & Salomonis, Prou. 1. *Initium sapientiæ timor Domini.* & Eccles. cap. 1. *Timor Domini expellit peccatum, nam qui sine timore est, non poterit iustificari.* & cap. 25. *Timor Domini initium dilectionis eius.* Hæc dicuntur de timore qui est in peccatoribus, & qui dilectionem præcedit: in peccatoribus autem & ante dilectionem, timor filialis esse non potest, sed tantum seruilis.

Item Isaiæ 26. secundum versionem LXX. *A timore tuo concepimus, & peperimus Spiritum salutis.* Hierem. 5. *Me ergo non timebitis, & à facie mea non dolebitis, dicit Dominus?* Malach. 1. *Filius honorat Patrē, & seruus dominum: Si ego pater, vbi est honor meus? si*
B *dominus, vbi timor meus?* Quo loco Dominus exigit timorē à seruis, qui cū vt patrem amare nō nouerant.

Illud Etiam Domini, Matth. 10. *Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in Gehennam:* etiamsi ad iustos pertineat, qui timore isto iuuantur ne peccēt; tamen dubitari non potest, quin etiam ad iniustos referri debeat, qui timore eodem iuuantur, vt ad Pœnitentiam veniant.

Præterea Scripturæ passim terrorem incutiunt peccatoribus, nec sanè ad alium finem, nisi vt timorem concipiant, & ex eo timore Pœnitentiam meditentur. Deut. 32. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima.* Psal. 7. *Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Isaię 33. *Quis poterit habitare de vo-*
C *bis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Ionas cap. 3. illa comminatione Niniuitas conuertit, *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Math. 3. Ioannes Baptista ex timore pœnæ ad Pœnitētiam homines adducere satagebat: *Genimina viperarum, quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira?* & rursus: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur.* Et Christus ipse Matth. 5. 13. 24. & 25. Marc. 9. Luc. 12. & alibi sæpissimè, ignem Gehennæ, stridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem, & flammas inextinguibiles minabatur.

Denique eædem Scripturæ timorem istum à Deo inspirari tam apertè docent, vt nimis magna temeritas videri debeat, si quis eum adhuc damnare voluerit. Roman. 8. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.* &c. quo loco Beatus Paulus docet, in Testamento veteri
D datum à Deo spiritum seruitutis, quo timerentur, quem admodum in Testamēto nouo dedit spiritum adoptionis, quo diligeretur. Isa. 63. *Quare nos errare fecisti de vijs tuis? indurasti cor nostrum ne timeremus te?* vbi lamentatur Propheta, quòd Hebræi caruerint dono timoris, quo cōuerti ad Dominum potuissent. Nam (vt rectè docet S. Augustinus in epist. 105. ad Sixtum) non indurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam.

Accedat nunc traditio veteris Ecclesiæ. Tertullianus in lib. de Pœnitentia: *Si de Exomologesi, inquit, retractas, Gehennam in corde considera quam tibi Exomologesis extinguet: & pœnæ magnitudinem prius imaginare, vt de remedij adeptione non dubites.* Idē lib. 2. in Marcionem, timorem Iudicij bonum, & salutarē esse demonstrat.

Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum, ante medium: *Fides,* inquit, *est prima ad salutem inclinatio,*

post quam timor, & spes, & Pęnitentia. Et infrà: *Qui timorem damnant, ij legem etiam insectantur: quòd si legem, clarum est, quod & eum qui legem tulit.*

S. CYPRIANVS in serm. de lapsis, cùm ad timorem lapsos hortaretur: *Deus*, inquit, *quantum pietate patris indulgens semper & bonus est: tantum iudicis maiestate timendus est.*

S. BASILIVS orat. in Psal. 33. *Timor*, inquit, *salutaris, qui ad sanctitatem deducit, & animæ diuinitùs insitus est, qualis existat, si cupis audire, attẽde: quando fortè te ad aliquod peccatum videris paratum, illud horribile mandatũ, & Christi iudicium cogita, &c.* vide eundem oratione in principium Prouerbiorum.

S. PACIANVS in Parænesi ad Pęnitentiam, ferè extrema, *Timete*, inquit, *dilectissimi iusta iudicia, omittite errorem, damnate delicias: properat iam tempus extremum: Tartarus & Gehenna laxatos impiis sinus pandunt: post animarũ tempestiua supplicia, rediuiuis quoque corporis pęna seruatur, &c.*

S. AMBROSIVS in libello ad virginem corruptam, cap. 8. *Pęnitentia*, inquit, *non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur, si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te iam credas propè ipsas positam tenebras exteriores.*

S. HIERONYMVS in commentarijs ad caput primũ Malachiæ: *Vult*, inquit, *Deus vt primùm eius filij simus, & bonum voluntate faciamus: si hoc consequi noluimus; vt saltem nos seruos habeat, à malis per suppliciorum formidinem recedamus, vt de timore seruorum ad gratiam filiorum transeamus.* Et in caput secundum Micheæ: *Vt qui pudore*, inquit, *vel verecundia non tenentur, agant Pænitentiam saltem comminatione pænarum.*

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in 1. libro de compũctione cordis, extremo: *Hoc solùm est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur mala nostra, & ad animum reuocemus, & conscientiam gestorum nostrorũ habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt Gehennam ponamus in conspectibus nostris, & Angelos, qui in die Iudicij vbique discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui tradendi sunt in Gehennam ignis, ac supplicijs tradendi, &c.* vide etiam hom. 15. ad populum Antiochenum.

S. AVGVSTINVS in Psal. 127. in illud: *Beati omnes, qui timẽt Dominum. Ille*, inquit *timor nondum castus, præsentiam Domini & pęnas timet, timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum: non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in Gehennam. Bonus est & iste timor, vtilis est.* Et tract. 9. in epist. Ioannis: *Stimulat*, inquit, *timor, sed noli timere, intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor; timor Dei sic vulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit, opus est ergo vt intret timor primò, per quem veniat charitas: timor medicamentum, charitas sanitas.*

Ioannes CASSIANVS lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 39. *Principium*, inquit, *nostræ salutis, eiusdemque custodia, sicut dixi, timor Domini est: per hunc enim, & initium conuersionis, & vitiorum purgatio, & virtutum custodia his qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur.* Vide etiam eundem collat. 3. cap. 4. & collat. 11. cap. 6.

S. GREGORIVS hom. 34. in Euangel. *Praua mens*, inquit, *si non prius per timorem euertitur, ab assuetis vitiis non emundatur.*

S. BERNARDVS in sermo. de S. Maria Magdalena, quasi, præuidisset Lutherũ soli fidei omnia tribuentẽ: *Fallitur*, inquit, *qui sic osculatur misericordiæ pedem, vt pedem Iudicij non attendat; qui totum de misericordiæ pede præsumit, hoc solùm ad salutem sufficere credens, quòd credit.* Et in libro de præcepto & dispensatione: *Bonus quidem*, inquit, *obedientiæ gradus est, iuxta Magistri nostri sententiam: siue propter metum Gehennæ, siue propter professionem sanctam quam professus est, quisquis obediat: melior tamen, cùm ex Dei amore obeditur.*

ACCEDAT denique etiam ratio; nam consentaneũ est naturæ, ac rationi, timere malum quod accidere potest, ac præsertim malum summum, & sempiternum, qualis est cruciatus Gehennę. DEINDE, timoris huius effectus optimus est: aut enim coërcet voluntatẽ à peccando, aut saltem impedit opus: non potest autem arbor mala bonos fructus facere. POSTREMO, non solũ Deus causa est huius timoris, sed etiam probabile est, hunc eundem timorem inter illa præclara septem dona sancti Spiritus numerari, vt ex Scholasticis docuerunt Alexander in 3. p. summæ Theologicę, q. 76. m. 2. & S. Bonauentura in 3. Sent. dist. 34. par. 2. art. 1. quęst. 1. & ex antiquis Doctoribus S. Augustinus, & S. Gregorius, duæ columnæ Ecclesiæ.

S. Augustinus tract. 9. in epist. Ioannis, docet timorẽ seruilem esse, de quo loquitur Salomon cum ait Prouerb. 1. *Initium sapientiæ timor Domini*; quod etiam docẽt, S. Basilius oratione in principium Prouerbiorum, Beda in 1. cap. Prouerb. Bernardus hom. 23. in Cantic. & epistol. 9. ad Episcopum Coloniensem, & Magister cum Theologis Scholasticis in 3. Sent. dist. 34. RVRSVS idem Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 9. & Gregorius hom. 19. in Ezechielem, scribũt de eodem timore loquutum esse Salomonem, qui ait, *Initium sapientiæ timor Domini*; & Isaiam cap. 11. qui vltimo loco inter dona sancti Spiritus posuit Spiritum timoris Domini. Igitur ex sententia Gregorij, & Augustini, inter septem dona Spiritus sancti timor seruilis locum suum habet. ADDE, quòd Gregorius loco citato disertis verbis tradit, Spiritum timoris Domini, de quo loquitur Isaias, esse timorem pœnæ, qui minuitur crescente charitate. Et Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio, ca. 18. docet Spiritum timoris Domini, quem inter dona Spiritus sancti posuit Isaias, non esse timorem illum, quo Petrus Christum negauit, sed illũ, de quo Dominus ait: *Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in Gehennam.* qui quidem timor seruilis est, saltem secundum substantiam.

NEQVE his repugnat, quòd in Christo fuerint omnia dona Spiritus sancti, in quo tamen timor seruilis non fuit. Nam neque timor ille castus fuit in Christo, quo timemus, ne fortè Deum offendamus: sciebat enim ille se impeccabilem esse; & tamen quis affirmare auderet, timorem illum castum inter dona Spiritus sancti non esse numerandum? Igitur Propheta Isaias, per Spiritum timoris Domini, intellexit timorem Domini in vniuersum, vt comprehendit seruilem & filialem: Christus autem repletus fuit Spiritu timoris Domini, non secundum omnes species timoris, sed solùm secundum speciem timoris filialis, quatenus respicit reuerentiam patris, qui solus in ipso esse potuit.

CAPVT XVIII.

Soluuntur obiectiones.

MARTINVS Lutherus in sermone de Pœnitentia, & in assertione articuli sexti, aduersus ea, quæ iam explicata & constituta sunt, pauca quędã objicit argumenta, quæ licet iam olim à viris doctissimis Ioãne Roffensi, & Ruardo Tappero dissoluta fuerint, nihil tamen oberit, si etiam à nobis breuissimè dissoluantur.

PRIMO igitur objicit, Contritionem ex timore prę cepti & minarum, extortam, ac violentam esse, & augere peccatum, non minuere. Nam remoto præcepto & minis, qui anteà ex timore dicebant sibi displicere peccatum, iam dicerét placere, & eo magis peccant, & peccatis suis afficiuntur, quo magis coguntur: non autem volunt illa odisse; siquidem lex & cognitio peccati, magis abundare facit peccatum, vt ait Apostolus ad Rom. 5.

RESPONDEO, dubitari nõ potest, quin dolor de peccato ex solo timore legis & pœnarum profectus, non sit ita liber ac voluntarius, vt est ille, qui oritur ex amore iustitiæ, & Dei: simpliciter tamen liber, & voluntarius est etiam ipse; cum ex deliberato consilio, & electione nascatur, & possit homo, vt etiam reipsa multi faciunt, malle peccando præsenti iucunditate frui, quã non peccando futuras pœnas euadere. Sed etiamsi dolor iste aliquo modo extortus dici queat, non ideo tamen est malus, neq; peccatum auget, sed bonus est, & à peccato retrahit, alioqui lex ipsa, quæ timorem incutit, esset mala, & Deus, qui timorem illum inspirat, mali auctor esset. Quod aũt nitamur in vetitũ, & inde peccatum abundet ex cognitione legis, & timore pęnarũ; non oritur ex lege, vel timore, sed ex corrupta hominis voluntate, quæ ex bono accipit occasionem mali. Quocirca B. Paulus apertè scribit, non à lege occasionem dari, sed ex lege occasionem accipi: *Quid ergo*, inquit ad Rom. 7. *dicemus? lex peccatum est? absit: sed peccatum non cognoui nisi per legem, nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non cõcupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mãdatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Et infrà: *Peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me, & per illud occidit: itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustũ, & bonum*, quod idem de timore dici potest, esse videlicet eum sanctum, & bonum, cùm ex se retrahat à peccando, licet interdum corrupta hominis voluntas eò magis concupiscat, quò magis ab opere coërcetur.

Sed sciendum est præterea, duos quasi gradus distingui posse in timore seruili. PRIMVS est, quando impedit opus peccati externum, sed non voluntatem: & hic timor est bonus, & bonæ rei caussa, quia bonũ est impedire opus externum; sed quia coniunctus est cum mala voluntate, non gignit Contritionem neque Attritionem. SECVNDVS est, quando non solùm opus externum peccati, sed etiam voluntatem peccandi coërcet: sæpe enim homines etiamsi nondum toto corde Deum diligant, tamen cõsideratis malis effectibus peccati, & supplicijs æternis, ad quæ ipsos perducit; simpliciter odium contra peccatum concipiunt, & seriò abijciunt peccãdi voluntatem. Et hic timor est melior, neque ex eo vllo modo crescit peccãdi voluntas, & de eo loquuntur Theologi, cùm dicunt, Attritionem ex timore conceptam, dispositionem esse ad iustificationé, & Sacramento accedente, reuera iustificare, vt perspicuum est ex Concilio Tridentino, sess. 14. cap. 4. vbi legimus, attritionem disponere ad iustificationem, si voluntatem peccandi excludat.

SECVNDO objicit idem Lutherus in eodem ser. de Pœnitentia, neminé posse perfectè odisse aliquid, cuius contrarium non prius dilexerit, cùm amor sit prior odio, & odium ex amore naturaliter fluat; proinde nõ esse verum odium peccatorum, quod ex timore pœnarum oritur, sed illud solum, quod nascitur ex amore iustitiæ atque ideo peccatores hortatur, vt si veram Pœnitentiam concipere volunt, non attendant ad peccati fœditatem, sed ad speciem, & pulchritudinem virtutis.

RESPONDEO, si admitteremus, quod Lutherus assumit, nihil aliud inde efficeretur, nisi dolorem de peccatis ob timorem pœnæ non esse perfectum odiũ peccatorum, quod quidem nos minimè negamus: fatemur enim perfectum odium peccati esse illud, quod ex amore Dei iustitiæq; procedit, & ideo dolorem, siue odium ex timore pœnæ conceptum, non Contritionem, sed Attritionem nominamus. Veruntamen principium illud Lutheri, non posse videlicet aliquid verè perfecteque odio haberi, cuius contrarium prius non diligatur; non habet locum nisi in ijs rebus, quæ propter se odio habentur: nam si quid alterius rei gratia odio habeatur, verè ac perfectè odio haberi poterit, si res illa diligatur, cuius caussa istud odio habetur. Hoc modo sæpe cibum suauem detestamur, non quòd eius cõtrarium, id est, cibum insuauem diligamus, sed quia diligimus sanitatem, cui cibus ille suauis creditur obstiturus: sic igitur peccata verissimo, vehementissimoq; odio prosequi possumus, etiamsi contrarias illi virtutes minimè diligamus, quia diligimus felicitatem, à qua peccando nos excludi, atque excidere persuasi sumus. PORRO, cohortatio illa Lutheri, vt Pœnitentiam acturus, non in ea damna quæ gignit peccatum, sed in speciem virtutis oculos mentis intendat; prorsus inepta est. Qui enim sordibus peccatorũ assuetus est, nõ mouetur ad speciem virtutis; neque fieri potest vt auaro liberalitas, luxurioso castitas, superbo humilitas repentè placere incipiat, nisi Deus singulari miraculo in monstro hominem aliquem diuinitus illustrare, & immutare voluerit. At supplicia, quæ Deus peccatoribus cõminatur, facilè possunt cuiuslibet hominis, quãuis impij & nefarij animum permouere: & idcirco ordinariè diuina prouidentia à timore pœnarum incipere solet, cùm peccatorem ad Pœnitentiam ducit. Verè enim a Dauide, & Salomone scriptum est: *Initium sapientiæ timor Domini.* & AVGVSTINVS tract. 9. in epist. Ioãnis, verè dixit: *Si nullus est timor, non est quà intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur, seta prius intrat, sed nisi seta exeat non succedit linum: sicut timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceretur charitas.*

TERTIO, idem Lutherus in assertione art. 6. multa dicit vt probet, Contritionem ex timore Pœnarum cõceptã, esse hypocrisim quandam, & homines hypocritas facere: sed summa ratiocinationis hęc est. Quod nõ fit ex corde ac sincerè, simulatũ & hypocriticũ est, iuxta illud Matt. 15. *Cor eorum longe est à me*: rursus quod non fit ex charitate, non fit ex corde, & nihil, vanum, & falsum est, 1. Cor. 13. igitur quod non fit ex charitate, simulatum & hypocriticum est. At Contritio ex timore concepta, non oritur ex charitate; ergo simulata, & hypocritica est.

RESPONDEO, prima propositio verissima est, at secunda falsissima. Quod enim non fit ex charitate; non est quidem meritorium vitæ æternæ, quam Deus promisit diligentibus se, Iac. 1. tamen verum, sincerum, & vtile esse potest. Qui enim orat pro remissione peccatorum, & charitate accipienda, non frustrà laborat, etiamsi ex charitate, quam nondum habet, id facere nequeat: & qui peccatum odit, quia ad interitum sempiternum ducit, verè, ac seriò peccatum odit, sicut verè, ac seriò interitum sempiternum timet: & qui peccata sua eleemosynis redimebat, iuxta consilium Danielis, vel ad Ionæ prædicationem, verbis euersionem metuentes, ieiunio ac cilicio se affligebant, nequaquam

hypocri-

hypocritæ erant. Neque Apostolus Paulus 1. Cor. 13. scripsit, id quod fit sine charitate, nihil, vanum, & falsum esse; aut fidem, linguas, prophetiam, scientiã, miracula, sine charitate nihil esse, aut vana, & falsa esse: sed hominem, qui illa omnia sine charitate habet, nihil esse, quia non est amicus Dei, neq; illa omnia si charitas absit, beatum illum vnquam facient.

QVARTO objicit idẽ Lutherus in epistola ad Vicariũ ordinis sui, Pœnitentiam nihil amarũ, aut asperum, sed rem dulcem, & suauem sonare: timor autem pœnam habet, vt scribit S. Ioannes.

RESPONDEO. Id nimirũ Lutherani audire cupiunt, Pœnitentiam agi suauiter dormiendo, ac potando: quibus aptissimè conuenit quod scribit TERTVLLIANUS in lib. de Pœnitentia, cùm ait: *Num ergo in coccino, & Tyrio pro delictis supplicare nos condecet? cedò acũ crinibus distinguendis, & puluerem dentibus elimandis, & bisulcum aliquid ferri vel æris, unguibus repastinandis: si quid ficti nitoris, si quid coacti ruboris, in labia, aut genas urgeat: præterea exquirito balneas lætiores, hortulani maritimiuè recessus; adiicito ad sumptum, conquirito altilium enormem saginam, defæcato senectutem uini. Cùm quis interrogarit, cur animæ largiaris? Deliqui (dicito) in Deum, & periclitor in æternum perire.* Hæc ille. Non sic Petrus, qui fleuit amarè; non sic Publicanus, qui præ confusione non audebat oculos ad cęlum leuare, & cum dolore pectus suũ percutiebat: non sic mulier illa peccatrix, quę, vt sanctus loquitur Gregorius hom. 33. tanto dolore ardebat, vt etiam inter epulas flere non erubesceret. Deniq; longissimè abest Pœnitentia ista Lutheri, tota suauis & blãda, ab illis præceptis, qui iubet affligere animos, scindere corda, luctum facere quasi vnigeniti.

QVINTO posset objici, quòd timor seruilis inordinatus videatur, ac per hoc etiam malus, cùm magis pęnã, quàm culpam timeat.

RESPONDEO, argumentum rectè probat eos, qui timorem seruilem habent, inordinatos ac malos esse, nõ tamen ipsum timorem inordinatum esse, vel malum. Nam timor seruilis non dicitur seruilis ab aliqua forma seruilitatis sibi intrinseca, & essentiali, sed a forma seruilitatis extrinseca sibi, intrinseca autẽ subiecto suo. Dicitur enim timor seruilis, quia reperitur in seruis, quasi diceretur timor seruorum: quomodo fides informis est fides hominum peccatorum, sed ipsa non est peccatum, quia informitas est coniuncta eum fide; sed non est illi intrinseca. Itaq; qui seruiliter timet, malus est, quia pluris facit pœnam, quàm culpam, sed timor ipse non est malus, sed bonus: quia non ideo ille est malus, quia uehementer timet pœnam, sed quia non vehementius timet culpam; quod autem non vehementius culpam timeat, non oritur ex timore pęnæ, sed ex defectu charitatis. GREGORIVS in primum cap. Cant. *Recti*, inquit, *diligunt te, non recti adhuc timent te.*

DICAS, si hæc ita se habent, cur non potest etiam timor mundanus bonus & sanctus nominari, licet mali sint qui illum habẽt? quod enim peccet qui timore mortis Christum negat, non videatur adscribendum timori, mors enim iure timetur, sed defectui charitatis. RE-

A SPONDEO, maximum est discrimen inter timorem seruilem, & timorem mundanum: timor enim seruilis, timor Dei est; timor mundanus, timor creaturarum.

Ex hoc autem discrimine duo alia oriuntur. ALTERVM est, quòd timor seruilis, licet cum peccato coniunctus sit, tamen non est peccati caussa: neque enim fieri potest, vt quis ideo Deum offendat, quia Deum timet, sed contrà potiùs à peccãdo se abstinet, quia Deũ timet; & huius boni effectus non nisi bona caussa esse potest. Timor autem mundanus non solum cũ peccato coniunctus est, sed est ẽt peccati ipsius caussa, proptereà enim timidus Deum offendit, quia nimis timet creaturam, & ex eo timore peccatum eligit, tanquam medium ad fugiẽdum malum temporale quod timet; & huius mali fructus non nisi mala arbor caussa esse potest.

ALTERVM est discrimen, quod timor seruilis non potest esse nimius intensiuè: nemo enim Deũ iratum,

B aut sempiternum exitium nimis timere potest; quin etiam nemo tantum in hoc mundo timet Gehẽnam, quantum timeret si eam bene perspectam haberet. Potest quidem Gehenna nimis timeri appreciatiuè, vt si quis, data optione mallet Gehennam fugere, quã peccatum, sed iste excessus nõ oritur ex vitio timoris, quasi ille in se sit nimius, & proinde sit caussa malæ æstimationis, sed ex defectu charitatis. Itaque qui plus timet pœnam Gehennæ, quàm culpam, nõ ideo peccat, quia nimium timet pęnam Gehennæ, sed quia defectu charitatis non tantùm culpam timet, quantũ deberet. At mundanus timor, quia timor est mali creati, finiti, ac temporalis, facile potest esse nimius non solùm appreciatiuè, sed etiam intensiuè: & plerumq; ideo nimius est appreciatiuè, quia nimius est intensiuè, & tunc propriè dicitur timor mundanus. Quare mũdanus timor in se, atq; intrinsecè, inordinatus & malus est.

VLTIMO posset objici, peccare eos qui Deum diligũt propter aliud: proinde peccare etiam eos, qui Deũ

C timent propter aliud, id est, ad fugiendas pœnas.

SED facilis responsio est. Nam quia obiectum amoris est bonum, & timoris malum: & Deus in se bonus est, vel potius summum atque infinitum bonum; nõ autem est in se malus, sed solùm in effectis, quibus iustè peccatores affligit: idcircò propter se diligendus est, timendus autem propter aliud. Atque hæc de tota hac disputatione sint satis.

Vna quidem adhuc quæstio tractari potuisset. An videlicet Attritio, siue imperfecta Cõtritio, quam certũ est sine Sacramento non sufficere ad iustificationẽ; sufficiat cum Sacramento, ita vt pęnitens ex attrito virtute Absolutionis fiat contritus, & iustificetur. Lutherus enim id aliquando negauit, vt perspicuũ est ex eius responsione ad dialogum Syluestri Prieratis, vbi de cõclusione sexta loquens: *Error est*, inquit, *quod attritus fiat contritus virtute Clauium*. Ceterum discipuli eius, qui Contritionem in terroribus constituunt, & soli fidei ex verbo Absolutionis conceptæ, quę terrores illos consequitur, iustificationem adscribunt; nullo modo negare possunt, quin attritio, & sola non sufficiat, & cum Absolutione sufficiat: vt in Concilio Tridentino ses. 14. cap. 4. declaratum est.

LIBER

LIBER TERTIVS DE POENITENTIA:

In quo de Confessione differitur.

DE Contritione, Quæ prima pars est Sacramenti Pœnitentiæ, disseruimus libro superiore: sequitur, vt de secunda parte, quæ Confessio dicitur, disseramus. In qua controuersia explicanda hic ordo seruabitur, vt PRIMO loco referantur errores, qui de hac re versantur inter Aduersarios. DEINDE, sententia Catholicæ Ecclesiæ ex diuinis literis confirmetur. TERTIO, proferantur sanctiones & decreta Conciliorum. QVARTO, testimonia veterum Patrum. QVINTO, rationes variæ. POSTREMO, argumenta Aduersariorum proponantur, & dissoluantur.

CAPVT PRIMVM.

De erroribus circa Confessionis necessitatem.

A PRIMI qui Confessionem sustulerunt, veteres illi Hæretici censendi sunt, qui potestatem absoluendi sustulerunt, Montanistæ videlicet, & Nouatiani, de quibus in primo libro diximus: neque enim vlla necessitas confessionis est, si nulla sequitur Absolutio.

Fuit alia hæresis Audianorum, temporibus Valentiniani senioris, quæ (vt ex Theodoreto lib. 4. de fabulis Hæreticorum intelligi potest) Confessionem quidẽ peccatorum iubebat, & Absolutionem largiebatur, sed nullam iniungebat pœnitentibus mulctam; & ideo pęnitentes, quia per iocum ac ludum Confessionem à se exigi intelligebant, grauia peccata cælabant, & solùm pauca quædam ac leuia fatebantur; planè ad eum modum, quo nunc Lutherani confiteri peccata corã suis Ministris solent.

Messaliani quoque iisdem temporibus exorti (Damasceno teste, in libro de centum hęresibus) peccata dimittebant, nulla habita ratione Pœnitentiæ, & canonũ Ecclesiæ.

Postmodũ Ioannes VViclefus (teste Thoma VValdensi tomo 2. de Sacramentis, capit. 135.) Confessio- B nem Sacramentalem apertè oppugnare cœpit, asserẽs eam neq; in Scripturis fundari, & ex sola institutione Papali introductam esse.

Extitit etiam ante annos circiter centũ, quidam Petrus Oxoniensis, qui Confessionem peccatorum in specie, affirmabat non esse de Iure diuino, sed ex aliquo statuto vniuersalis Ecclesiæ: de quo vide summam Cõciliorum in decretis Sixti Papæ IV.

Nostro seculo in eodẽ errore versati sunt Erasmus Roterodamus, & B. Rhenanus. Ille, in Annot. ad epist. S. Hieronymi ad Oceanum de obitu Fabiolę, & in annotatione ad cap. 19. Act. & in Methodo Theologiæ; Hic, in annotationibus ad librum Tertulliani de Pœnitentia: vterq; .n. docet, Confessionem secretã singulorũ peccatorũ, non modò non esse iure diuino institutã, aut imperatã, sed neq; in vsu antiquę Ecclesię fuisse.

Portò Lutherani, & quotquot ab illis sectæ Hæreticorum exortæ sunt, licet variè sentiant de Confessione, omnes tamen in eo conueniunt, vt non sit necessarium omnia peccata Sacerdotibus confiteri: ex quo illud etiam sequitur, vt Confessio integra peccatorũ, qualis in Ecclesia Catholica exigi solet, non sit diuinitùs instituta.

Martynus Lutherus in lib. de cap. Babyl. cap. de Pœnitentia. scribit quidem Confessionem secretam, quæ modò celebratur, sibi valde placere, & esse vtilẽ, vel potius necessariam: tamen addit tres errores. PRIMO, nõ posse eam probari ex Scripturis. SECVNDO, nõ esse necessarium confiteri omnia sacerdotibus. Si quis enim correptus à fratre, quem fortè læsit, agnoscat coram illo peccatum suum, & veniam petat, docet Lutherus, eum nõn teneri peccatum illud sacerdotibus aperire. TERTIO, damnat omnino eos, qui docent circumstantias peccatorum in Confessione esse detegendas: *Ego*, inquit, *quicquid est circumstantiarum, consuluerim penitus contemnere.*

Item in ser. de Pœnitentia, docet non esse confitenda venialia, nec omnia mortalia, sed ea tantùm quę sũt manifestè mortalia. Ex quo loco deprompti sunt articuli, quos Leo X. damnauit. Nam art. 8 negat omnia peccata mortalia esse confitenda, & addit, in antiqua Ecclesia, sola peccata manifestè mortalia ad Confessionem adduci consueuisse: & art. 9. scribit, dum volumus purè omnia confiteri, nos nihil aliud facere, nisi vt misericordiæ Domini nihil ignoscendum relinquamus: & in assertione eiusdem articuli, carnificinam cruentissimam appellat, si quis à pœnitentibus omnium, & singulorum peccatorum confessionem exigat.

Dubitari solet, quid per manifesta peccata, quæ sola ad Confessionem pertinere voluit Lutherus, intellexerit: non enim defuerunt olim, qui eum excusare vellẽt. Aut igitur manifesta peccata occultis opposuit, aut dubijs, aut omnino incognitis etiam ipsi peccatori. De omnino incognitis non potest esse loquutus, ea siquidem ne Catholici quidem volunt esse confitenda: neque carnificinam Lutherus appellasset sententiã

Catho-

Catholicurum, si in eadem sententia et ipse fuisset. De occultis non se etiam loquutū, testatur ipse in asser. ar. 8. quare id solū restat, vt de dubijs intellexerit: qui certè non paruus est error.

Idem in serm. de Confes. & Eucharistia, edito anno M.D.XIX. dicit, Confessionem quę fit coram Sacerdote, non esse præceptam à Deo, sed à Papa. Item in libro de ratione confitendi, cap. 6. valde dubitat, an peccata cordis sint confitenda. Item in libro contra Latomum, anno M.D.XXI. *Nego*, inquit, *in totum Confessionem esse exigendam*: & in sermone de Eucharistia, anno M.D.XXVI. neminem vult cogi ad Confessionē faciēdā. In visitatione Saxonica, anno M.D.XXVIII. iterum reperit, Confessionem non esse præceptam, licet sit vtilis. Denique in articulis Smalchaldicis, anno M.D.XXVII. in articulo de Confessione, dicit, enumerationem peccatorum debere esse liberam, vt quisque enumeret illa, quæ voluerit.

Ioannes Oecolampadius librum scripsit, q Confessio non sit onerosa Christiano: sed non agnoscit Confessionem à Deo pręceptam, immò ne ab Ecclesia quidem, nisi manifestorum criminum.

Philippus Melanchthon in ipsa Confessione Augustana, ar. de Confessione: *De confessione peccatorum*, inquit, *docent nostri, quod Absolutio priuata in Ecclesijs retinenda sit, quāquam non sit necessaria delictorum enumeratio: est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum, iuxta illud: Delicta quis intelligit:* Hæc ille, qui quamuis ex ratione quam adfert, eam solùm enumerationem nō necessariam esse significare videatur, quæ est omnium peccatorum, siue ea cognoscantur à nobis, siue ignorentur: tamen sine dubio reprehendere voluit enumerationem illam, quæ est in vsu Catholicæ Ecclesiæ, videlicet omnium peccatorum, quę post examen animo occurrunt. Nam in Apologia articuli de Confessione & Satisfactione, sæpius reperit, enumerationem quæ modò fit, & quæ erat apud veteres, non esse necessariam Iure diuino: *Porro*, inquit, *Aduersarij nostri multos Doctores receptissimos damnabūt, si contendent, enumerationem delictorum in Confessione necessariam esse Iure diuino. Quanquam enim Confessionem probamus, & quandam examinationem prodesse indicamus, vt institui homines melius possint: tamen ita moderanda res est, ne conscientijs iniiciantur laquei, quæ nunquam erunt tranquillæ, si existimabunt, se non posse cōsequi remissionem peccatorum, nisi facta illa scrupulosa enumeratione.* Idem in Examine ordinandorū, vbi de Confessione agit. *Nulla*, inquit, *enumeratio delictorum necessaria est, quia manifestū est, nusquā extare præceptū diuinum de enumeratione singulorum.* Similia hēt in Locis cōibus, titulo de Confessione, vbi tñ vtilē esse indicat aliquā enumerationem, & idcirco satis prolixè instituit methodum discutiendi conscientiam per omnia præcepta decalogi.

Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 7. *Miror*, inquit, *qua fronte ausint contendere, Confessionem, de qua loquuntur, Iuris esse diuini: cuius equidem vetustissimū vsum esse fatemur; sed quem facilè euincere possumus olim fuisse liberum.* Deinde §. 11. admittit Cōfessionem generalē, quam Minister pro se & populo in Ecclesia faciat. Et §. 12. admittit etiam Confessionem priuatam coram Pastore, quando quis ita angitur & afflictatur peccatorum sensu, vt se explicare nisi alieno adiutorio nequeat; sed addit hanc moderationē: *Hinc sequitur*, inquit, *eiusmodi Cōfessionem liberam esse oportere, vt non ab omnibus exigatur, sed ijs tantùm commendetur, qui ea se opus habere intelligent. Deinde ne ij ipsi, qui illa vtūtur pro sua necessitate, ad enumeranda omnia peccata uel præcepto aliquo cogantur, uel arte*

A *inducantur: sed quoad interesse sua putabunt, ut solidū consolationis fructum referant.* Denique §. 19. de Confessione, qualis fit apud Catholicos: *Nihil*, inquit, *mirum si auricularem istam confessionem, rem adeo pestilentem, totiq; nominibus Ecclesiæ noxiam, damnamus, ac sublatam è medio cupimus.*

Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. cap. 5. de Pœnitentia, pagin. 976. & sequentibus de Confessione disputat; sed pag. 121. ita explicat usum Confessionis, quem apud suos obseruari dicit: *Priuatæ*, inquit, *Confessionis usus apud nos seruatur, ut generali professione peccati, & significatione Pœnitētiæ petatur Absolutio. Cumque non sine iudicio usurpanda sit Clauis, uel soluens, uel ligans, in priuato illo colloquio pastores explorant auditorum iudicia, an rectè intelligant doctrinam de peccatis exterioribus & interioribus, de gradi-*
B *bus peccatorum, de stipendio peccati, de fide in Christū: deducuntur ad considerationem peccatorum: explorantur an seriò doleant de peccatis, an iram Dei timeant, & cupiant illam effugere, an habeant propositum emēdationis: interrogantur etiam si in certis quibusdā peccatis hærere existimantur: traditur illis doctrina, & exhortatio de emendatione, quæritur uel consilium, uel cōsolatio in grauaminibus conscientiæ: & tali Cōfessioni impertitur Absolutio.* Hæc ille, qui non solùm à Catholico ritu, sed etiā à Lutheri, & Melāchthonis, quos magistros habere se gloriatur, doctrina longè abesse videtur. Illi enim confessionem peccatorum in specie faciendam esse docent, licet non omniū, neque ex legis diuinæ præcepto: at Kemnitius generali confessione, & pœnitentis instructione contentus est.

Eadem generali confessione, ac pœnitentis instructione contentus est Ioannes Brentius in Confessio-
C ne VVirtembergensi artic. 11. de Confessione, & alij, quos longum esset, & minimè necessariū enumerare.

CAPVT II.

Probatur Confessionis necessitas ex Euangelio.

ADVERSVS omnes iam notatos errores, Concilium Tridentinum ses. 14. ca. 5. & can. 6. 7. & 8. non solùm declarat, Confessionem omnium peccatorum mortalium Iure diuino necessariam esse ijs, qui post Baptismum in peccata labuntur; sed etiam anathema dicit ijs, qui contra ausi fuerint disputare.

Quam veritatem ex verbis Domini comprobaturus, ad hanc ratiocinationem, totam vim diuinorum testimoniorum reuocandam esse censui: Qui mortali peccato se obstrinxerunt, tenentur Iure diuino Pœni-
D tentiam agere, & reconciliationem cum Deo quærere: Sed medium necessarium ad reconciliationem post Baptismum, est confessio peccatorum omnium Sacerdoti facta. Ergo tenentur iure diuino, qui post Baptismum mortali peccato se obstrinxerunt, Sacerdoti peccata omnia confiteri.

Propositio in libro superiore probata est, ex illis verbis Mat. 3. *Pœnitentiam agite*, Ex illis Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis*, neq; Aduersarij eam negant. Quare tota difficultas in assumptione posita est, quæ rursus hac ratiocinatione concluditur: Christus instituit Sacerdotes iudices super terram cum ea potestate, vt sine ipsorum sententia nemo post Baptismum lapsus reconciliari possit: Sed nequeunt Sacerdotes rectè iudicare nisi peccata cognoscāt: Ergo iure diuino tenētur qui post Baptismum la-

psi

psi siit peccata sua Sacerdotibus aperire; ac per hoc est confessio peccatorum medium necessarium ad recõciliationem ijs, qui post Baptismum lapsi sunt.

Huius argumenti sola propositio confirmanda est, nã assumptio ita per se est euidens, vt nullo modo negari possit: iudicium enim sine cognitione caussæ, ne cogitatione quidem fingi potest. Quocirca Aduersarij cõmuniter ad nostrum argumentum respondere solent, Ministrum in hac re non iudicem, sed præconem esse Dei, neq; pro potestate absoluere, sed tantùm annũciare pœnitentibus indulgentiam.

Philippus in Apologia Cõfession. Augustanæ, ar. de Confess. *Quod obiiciunt*, inquit, *iudicem debere cognoscere caussam priusquam pronunciet, hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia Absolutio est executio alieni beneficij, non est iudicium*. Idem in locis anni M. D. XLIII. tit. de Cõfessione, ad idem argumentum his uerbis respondet: *Respondeo ad maiorem: differunt iudicium, & ministerium Euangelij. In iudicio necesse est fieri cognitionem: at ministerium Euangelij est mandatum certum impertiendi beneficij, scilicet annuncianda remissionis peccatorum, siue nota sint, siue ignota*. Et infrà: *Ministerium*, inquit, *est testimonium diuinæ absolutionis*. Et infrà: *Quod Euangelium publicè multis, & priuatim singulis applicari possit, testatur hæc sententia. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 18. *Nam*, inquit, *quòd contendunt, non posse fieri iudicium, nisi caussa cognita; in promptu est solutio, temerè hoc sibi arrogare qui sunt à seipsis iudices creati*. Et infrà: *Iactãt sibi ligandi, & soluẽdi munus esse mãdatũ, ac si quædã esset iurisdictio quæstioni adiũcta: porrò hoc ius Apostolis fuisse incognitũ, tota eorũ doctrina clamat*. & §. 21. declarat, remittere ac retinere peccata nihil esse aliud, nisi polliceri ex verbo Dei remissionem peccatorum credentibus, & edicere damnationem nõ amplectentibus Christum: quod idem copiosius docet lib. 4. cap. 11. §. 1. *Hoc*, inquit, *de remittendis, & retinendis peccatis mandatum, & illa de ligando & soluendo, Petro facta promissio, non aliò debent referri, quàm ad verbi ministerium; quod dum Apostolis committebat Dominus simul hoc ligãdi, soluẽdiq; munere ipsos instruebat. Quæ n. est summa Euangelij, nisi quòd omnes serui peccati & mortis, soluimur ac liberamur per redẽptionem, quæ est in Christo Iesu? qui uerò Christũ liberatorem, ac redemptorẽ non suscipiunt, nec agnoscunt, eos æternis uinculis damnatos, addictosq; esse?*

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, cap. 5. de Pœnitentia, pag 129. proponit his uerbis potissimum Catholicorum argumentum: *Christus*, inquit, *Sacerdotes iudices constituit, ut pro potestate Clauium pronuncient sententiam uel remissionis, uel retentionis peccatorum. Sed nullum iudicium rectè exerceri potest incognita caussa: Ideo omnia peccata Sacerdoti ut iudici, in Confessione quando petitur Absolutio, sigillatim enumeranda, exponenda, & detegenda sunt*. & infrà ponit responsionem, pag. 130. *Sed rectè*, inquit, *respondetur discrimen esse inter iudicium, & functionem ministerij Euangelici: In iudicio enim iuxta caussæ cognitionem pronunciatur, prout bona, vel mala est, vel prout reus adfert compensationem pro delicto: ministerium vero Euangelij mandatum habet annunciandi & impertiẽdi alienũ beneficium, Christi scilicet*. Et pag. 1033. *Ministri*, inquit, *tantùm legatione funguntur, & sunt* A *dispensatores alieni beneficij, quibus nõ mãdatum est, vt corda scrutentur, sed vt ijs, qui significãt se Pœnitẽtiã agere, & Euangelio credere, annũcient remissionem peccatorum*. Hęc ille.

Quare si ex Euangelio probauero, Apostolos & eorum successores iudices esse à Domino in Ecclesia cõstitutos in caussis pœnitentium, simul etiam probauero, Iure diuino confessionem peccatorum in specie coram Sacerdote esse faciendam.

Tria sunt loca præcipua, ex quibus iudiciaria ista potestas demonstrari potest. PRIMVS locus est Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cęlis*. ALTER Matth. 18. *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cęlo: & quæcunque solueritis super terrã, erũt soluta & in cęlo*. TERTIVS est Ioã. 20. B *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

PRIMVS locus cõtinet promissionem soli Petro factam: sed neque Catholici, neque Hęretici dubitãt, quin Petrus acceperit Claues, non tantùm vt ipse eis vteretur, sed etiam vt eas cum ceteris Sacerdotibus cõmunicaret. ALTER locus habet promissionem, factã Apostolis omnibus, siue prædictionem quandam eius potestatis, quam Apostoli & eorum successores accepturi erant. Et quia veritas mentiri nõ potest, etiamsi nihil aliud legeremus, non posset ambigi, quin eam potestatem alicubi accepissent. TERTIVS locus continet ipsam concessionem eius potestatis, & Sacramenti totius constitutionem.

Et quoniam aduersarij non negant, in his locis promitti vel dari Ecclesiæ potestatem soluendi, & ligandi, siue peccata remittendi aut retinendi; sed hanc potestatem interpretantur ministerium prædicandi, & annũ C ciandi pœnitentibus remissionem peccatorum, & impęnitentibus item, & damnationem, siue publicè multis, siue priuatim vni: idcircò probandum nobis est, ex his locis apertissimè colligi, datam esse veram potestatem ex auctoritate absoluendi, ac per hoc Sacerdotes iudices esse in caussis peccatorum vice Christi.

PRIMVM igitur id colligitur ex metaphora clauiũ, de quibus dicitur: *Tibi dabo claues*. Nam INPRIMIS claues non solent fieri, vel dari ad significandum, ostiũ esse clausum vel apertum, sed ad aperiendum & claudendum teipsa. DEINDE, apud homines claues dari solent Magistratibus in signum potestatis: & in ordinatione Ostiariorum dantur claues Ecclesiæ materiales, non vt Ostiarij declarent, sintne fores templi clausæ, vel apertę, sed vt eis verè claudant atq; aperiant. DENIQVE, cùm in APOCALYPSI, ca. 3. de Christo dicitur: *Qui habet clauem Dauid, aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit*, omnes intelligunt per clauem, ve- D ram & propriè dictam potestatem, qua possit Christus ex auctoritate iudiciaria absoluere & ligare, nõ autem significare aut declarare, quis sit ligatus, quis solutus.

Quare cùm suas claues Christus cum Apostolis, eorumque successoribus communicauerit, veram potestatem ex auctoritate iudiciaria soluẽdi & ligandi cũ illis communicauit. Et quemadmodum nemo in clausam domum ingredi potest, nisi qui habet eius domus clauem, ostium aperuerit: sic etiam nemo cui cœlum ob culpam sit clausum, in illud ingredi poterit, nisi Sacerdotum ministerio aperiatur. Nam si aliundè pateret aditus, frustrà claues apostoli accepissẽt: quid enim prodesset habere claues domus, si absque clauibus; inuito etiam ostiario, aditus pateret? *Nemo*, inquit S. AVGVSTINVS hom. 49. *sibi dicat, Occultè ago, apud Deũ ago. Ergo sine caussa dictum est, Quæ solueritis in terra,*

solu-

soluta erunt in cælis: ergo sine caussa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei: frustramus Euangelium, frustramus verba Christi.

NEQVE his repugnat, quod per Baptismum illi etiã qui claues non habent, intromittere possunt homines in regnum cælorum. Nam potestas clauium, est potestas iudiciaria, & ideo propriè erga nos tantùm exercetur, qui sunt in Ecclesia. *Quid enim ad me de iis qui foris sunt iudicare?* inquit Apostolus 1. Cor. 6. Itaq; per Baptismum admittuntur homines ad Ecclesiam, & Sacerdotum iudicio ac potestati subijciuntur: sed si deinde peccauerint, sine Clauium beneficio nullo modo reconciliari queunt.

SECVNDO, idem colligitur ex metaphora ligandi & soluendi: Ligare enim, & soluere, non significant denunciare, vel declarare, sed reipsa vincula iniicere, aut demere; & præsertim Mat. 16. & 18. alioqui non dixisset Dominus: *Quodcunque solueris erit solutum,* siue; *Quæcunque solueritis erunt soluta*: Sed; Quodcunq; solueris, erat solutum: &; Quæcunque solueritis, erant soluta.

DICES; Esto, possint Sacerdotes soluere & ligare, non tamen idcirco necesse erit ad eorum tribunal accedere: non enim Dominus ait; Et quæcunque nõ solueritis, non erunt soluta. Itaque poterunt illi quidem soluere, si quis eorum ministerio vti voluerit, sed poterit etiam peccator alia ratione sine ipsorum ministerio reconciliari. Quemadmodum cùm regum auctoritate Iudices publici constituuntur, possunt illi quidẽ iudicare omnes, qui ipsorum opera vti volunt; non tamen coguntur qui lites habent, ad publicos illos iudices accedere, sed possunt arbitros eligere, aut etiam ipsi per se caussam suam componere.

SED hæc obiectio facilè soluitur. Nam etiamsi possint priuati homines, lites, quas inter se habẽt, sine publicorum Iudicum sententia componere: non possũt tamen eas lites componere, quas cũ rege ipso habent, nisi illum adeant, quem loco suo Rex Iudicem esse voluit. Porrò peccata omnia caussæ sunt, quas cum Deo ipso habemus. & ideo cùm Deus iudicium de peccatis, Sacerdotibus permiserit in Ecclesia sua, non possunt qui in Ecclesia sunt, si eiusmodi caussas habeant, sine Sacerdotum iudicio cum Deo reconciliari. Quare illa negatio, Quæcunque non solueritis, non erunt soluta, quamuis expressa non fuerit in eo loco Euangelij: tamẽ apertè colligitur, tum ea illa affirmatione: *Quæcunque solueritis, erunt soluta,* qua Sacerdotes iudices futuri dicuntur in caussis contra Deum; tum etiã ex illa: *Quæcunque ligaueritis, erunt ligata,* ligare enim non solùm est nouum vinculum addere, vt Excommunicationis: sed etiam vinculum peccati confirmare, ac retinere, vt in alio Euangelista explicatur, & denique nolle soluere. Quod si possent rei sine Sacerdotum sententia à peccatis absolui, non esset vera Christi promissio: *Quæcunque ligaueritis, erunt ligata.*

TERTIO, colligitur idem ex illis verbis Ioann. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorũ retinueritis, retenta sunt.* Hoc enim loco expressè datur potestas non solùm remittendi peccata, sed etiam retinendi: retinere autem quid est, nisi nolle remittere? proinde negatur remissio illis, quibus noluerint Sacerdotes remittere. ANNE, quod non ait Dominus, Quorum remiseritis peccata, remissa erant, quod certè dixisset, si per remissionem, declarationem significare voluisset, sed ait, *Remittuntur eis,* quia nimirum ratam habet Christus sententiam à Sacerdote, nomine suo, latam.

QVARTO colligitur ex illa voce, QVORVM, nec.n. vult Dominus omnibus indefinitè peccata remitti, sed certis hominibus, iis videlicet, quos Sacerdotes absoluendos iudicauerint. At Euangelium omnibus indefi-

A nitè prædicandum est, iuxta illud Mar. vlt. *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* & omnibus omnino dari potest conditionalis illa absolutio Caluini: *Remittuntur tibi peccata, si credis.* Non igitur Dominus de prædicatione Euangelij, sed de vera potestate peccata remittendi loquitur.

QVINTO, colligitur ex cæremonia insufflationis, qua Dominus vsus est, cùm potestatem remittendorũ peccatorum Apostolis tribuit. Quemadmodũ.n. idem Christus Act. 2. Spiritum sanctum dedit in specie linguarum, quia dedit eo tempore donum concionandi: sic etiam Ioan. 20. dedit Spiritum sanctum insufflando, quia dedit donum peccata remittendi, non concionando, vt Aduersarij somniant, sed planè extinguẽdo, ac dissoluendo. Vt enim flatus extinguit ignem, & dissipat nebulas; sic etiam Absolutio Sacerdotis peccata dispergit, & euanescere facit; iuxta quam metaphoram legimus Isaiæ 44. *Deleui, vt nubem peccata tua.*

SEXTO, idẽ probatur ex Patribus, q̃ loca notata ita

B exponunt, vt apertè significent, Sacerdotes à Christo Iudices factos, & peccata ex potestate dimittere, nõ autem concionando annunciare esse remissa.

AC PRIMVM S. Ioannes CHRYSOSTOMVS lib. 3. de Sacerdotio, multis modis sententiam nostrã confirmat: *Etenim,* inquit, *qui terram incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est, vt ea quæ in cœlis sunt dispensent: iis datum est, vt potestatem habeant, quam Deus neq; Angelis, neq; Archangelis datam esse voluit: neq; enim ad illos dictum est: Quæcunq; alligaueritis in terra, &c.* At certè possunt Angeli annunciare hominibus, remitti peccata si credant, non remitti, si non credant: non igitur potestas annunciandi sed verè absoluendi ac ligandi data est Sacerdotibus ex sententia Chrysostomi.

Pergit ibidem CHRYSOSTOMVS: *Habent quidem & terrestres Principes vinculi potestatem, verùm cor-*

C *porum solùm: id autem quod dico, Sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cœlos vsque peruadit, vsque adeò, vt quæcunque infernè Sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet.* At principes terræ non solent annunciare quis vinctus sit, quis solutus, sed planè pro imperio corpora subditorum ligant & soluunt. Igitur & Sacerdotes cũ animas ligant, vel soluunt, non annunciant quis ligatus sit, quisue solutus: sed planè pro imperio, Christi vice, vincula iniiciunt, vel tollunt, si comparatio Chrysostomi aliquid valet.

Pergit CHRYSOSTOMVS: *Quorumcunq; (ait) peccata retinueritis, retenta sunt. Quenam, quæso, potestas hac vna maior esse queat?* At annunciare peccata fidelibus remitti, infidelibus detineri: nõ magna res est, id enim quilibet facere potest, qui modò Euangelium legere

D nouerit non solùm Sacerdotes, sed etiam laici; nec tantum Catholici, sed etiam Hæretici, quin etiam ipsi Dæmones.

Pergit: *Pater omnifariam Filio potestatẽ dedit, ceterum video ipsam eãdem omnifariam potestatẽ à Filio illis traditam: nam quasi iam in cœlum trãslati, ac supra humanam naturam positi, atque nostris ab affectibus exẽpti, sic illi ad principatum istum perducti sunt.* At Pater Filio non nudam Euangelij annunciandi facultatem dedit: sed planè ex auctoritate peccata dimittendi. Alioqui Dominus Mat. 9. cùm dixisset Paralytico: *Dimittuntur tibi peccata tua:* & quidam Pharisæi adiecissent: *Hic blasphemat:* potuisset vno verbo calumniam repellere, ac dicere, non se peccata propriè remittere, sed solùm annunciare esse remissa: ceterùm non hoc fecit, sed ex potestate mirabili repentè curandi corpora, demonstra-

monstrauit se habere etiam potestatem admirabilem curandi animas.

Addit Chrysostomvs: *Quid multa? Rex aliquis si cui ex subditis suis honorem hunc detulerit, vt potestatem habeat quoscunq; velit in carcerē conijcendi, eosdemq; rursus laxandi: beatus ille, & admirandus iudicio omnium fuerit. At verò qui à Deo tantò maiorem accepit potestatem, quantò cœlum terra pretiosius est, quantò etiam animę corporibus præstant: hic vilem eà vsq; dignitatem, accepisse nonnullis videri debet, vt vel in illorum cogitationem descendere queat, reperiri quandoque posse aliquem ex eorum numero, quibus tāta illa, quæ paulò antè dixi, fuerint concredita, cui ipsi munus suum sordescat, quique donū sibi à Deo datum despiciat?* Non poterat Chrysostomus apertiùs declarare, Sacerdotum potestatē verè ac propriè iudiciariā esse, quàm ea similitudine fecerit: comparat enim Sacerdotem non cum præcone regis, qui solùm nunciet quid factum, faciendumue sit; sed cum eo, qui pro potestate in carcerem detrudat, aut ex carceribus liberet.

Addit Vltimo ibidem Chrysostomvs: *Corporis lepram purgare, seu (verius dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum Sacerdotibus solis licebat: neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio, & concertatione Sacerdotalis dignitas id tēporis acquireretur. At verò nostris Sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* Hoc vero loco, tam perspicuè Chrysostomus sententiam Aduersariorum damnat, vt nihil omnino contrà responderi queat.

Sed audiamus etiam alios Patres. S. Gregorius Nazianzenvs oratione ad ciues timore perculsos, & Principem, siue Præsidem irascētem: *Ipsa*, inquit, *Christi lex, vos quoque Præsides, meo imperio, tū solio subijcit: nam & nos cum potestate sumus, addam etiam ampliore, perfectioreque.*

S. Ambrosivs lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. & sequētibus, probat ex locis allegatis Mat. 16. & Ioan. 20. Sacerdotibus datam à Christo potestatem remittēdi peccata. Loqui autem Ambrosium de vera potestate remittendi, nō de solo ministerio euangelizandi, perspicuum est; tum quia Nouatiani non negabant posse Euangelium omnibus prædicari, sed negabant peccata ex auctoritate remitti posse; tum quia cap. 7. Ambrosius scribit, Christum communicasse cum Sacerdotibus eam potestatem, quam ipse habet. Christum verò veram potestatem remittendi, non autem solùm annunciandi habere, paulò antè ostendimus.

S. Hieronymvs in epist. ad Heliodorum de vita solitaria: *Absit*, inquit, *vt de his quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus, qui claues regni cęlorum habentes, quodammodo ante diem Iudicij iudicant.*

S. Avgvstinvs lib. 20. de ciuit. Dei, capit. 9. explicans illud Apocalypsis: *Et uidi sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est*, ita loquitur: *Non hoc putandum est de vltimo Iudicio dici, sed sedes præpositorum, & ipsi Prępositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum nullum melius accipiendum videtur, quàm id, quod dictum est Quæ ligaueritis in terra, ligata erūt in cęlo. Vnde Apostolus: Quid enim mihi est, inquit: de his, qui foris sunt iudicare? nonne de his, qui intus sunt, vos iudicatis?*

S. Innocentivs I. in epist. 1. ad Decentiū, capit. 7. *De pondere*, inquit, *æstimando delictorum, Sacerdotis est iudicare.*

S. Gregorivs homil. 26. in Euangelia, exponens illa verba Domini: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. &c. Principatum*, inquit, *superni iudicij sortiuntur, vt vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent.*

Septimo probatur rationibus. Ac Primvm si nō essent Sacerdotes iudices, nec verè peccata remitterēt, sed solùm annunciarent esse remissa: nemo periret ex eo solùm, quod sacerdotem reconciliantem habere non posset; qui enim credit, ex sententia Aduersariorum, iam habet remissionem, etiamsi nemo sit, qui id verbis protestetur. At S. Avgvstinvs in epist. 180. ad Honoratum apertè scribit, aliquos reconciliari cupientes, & proinde credentes in Christum, in æternum perire, quòd antè moriantur, quàm à Sacerdote absolui potuerint. *An non cogitamus*, inquit, *cùm ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atq; ab omni ætate concursus, alijs Baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus cōsolationem & Sacramentorum confectionem, & erogationem? vbi si Ministri desint, quantum exitium sequitur eos, qui de isto seculo vel non regenerati exeunt, vel ligati? quantus est etiam luctus fidelium suorum, qui eos secum in vitæ æternæ requie non habebunt?* Hęc ille: nec his dissimilia scribit Sanctus Leo in epist. 91. ad Theodorum. Ex quibus locis intelligimus, Sacramentalem reconciliationem vim habere iustificandi, neq; esse solam annunciationem acceptæ, vel accipiendę iustificationis.

Deinde, si Sacerdos non aliter peccata remitteret, quàm annunciando diuinas promissiones; certè non nisi frustrà ac ridiculè absoluerentur surdi, & ij, qui ob vim morbi sensibus sunt destituti. *Ne effundas sermonem meum*, inquit Sapiēs Eccle. 32. *vbi non est auditus.* At in Ecclesia veteri, non solùm surdi, sed etiam ij, qui ob vim morbi extra se positi erant, aliquando recōciliabantur, vt patet ex Augustino lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. vlt. & Leone in epistol. paulò antè citata ad Theodorum. & ex Concilio Carthaginensi IV. can. 76. & Arausicano, can 12.

Tertio, si absolutio esset annunciatio remissionis peccatorum, vel temeraria esset, vel superflua. Nam cū Minister dicit, *Remittuntur tibi peccata*, aut absolutè hoc pronūciat, aut ex hypothesi, si videlicet credas, & vt oportet pœnitētiam agas. Si absolutè; temerè id pronunciat, cùm ignoret, an is, qui reconciliationem petit, sit verè pœnitens, & fidem habeat, qualis requiritur ad iustificationem: & præterea etiamsi aliquo modo id Minister nosset, melius tamē nouit ipse pęnitens; proinde non eget annunciatione illa Ministri, quę nihil ei addere potest certitudinis. Si verò est conditionalis Absolutio (vt Caluinus admittit) non potest talis Absolutio certum ac securum efficere pœnitentem, cùm ex incerta conditione depēdeat & tamen Aduersarij vix alium finem absolutionis agnoscūt, quàm vt certum reddat hominem acceptæ iustificationis.

Qvarto, si absolutio non est actus iudicialis, sed simplex annunciatio diuinæ promissionis, quæ in Euāgelio scripta extat, non minùs absoluere poterit laicus, immò etiam fœmina, aut puer, aut infidelis quispiam, aut diabolus, vel etiam psitacus, si doceatur ea verba, quàm Sacerdos: & quanquam Aduersarij id cōcedāt, quia sequitur euidenter ex ipsorum principijs, tamen est contra omnium veterum consensionem, & contra cōsuetudinem omnium Ecclesiarum, & omnium seculorum, de qua te suo loco plura dicemus.

CAPVT

CAPVT III.

Confirmatur eadem veritas ex figuris, quæ confessionem sacramentalem præcesserunt.

SACRAMENTA Christiana, ac pręsertim ea, quę magis necessaria sunt, non simpliciter in diuinis literis indicantur, sed primùm in lege naturæ & Mosis adumbrata, ac prænũciata, deinde à Christo promissa, tum instituta, posteà frequentata, & commendata in Scripturis inueniuntur.

Sic Baptismus in lege naturæ adumbratus fuit per arcam Noë, & circumcisionem in lege scripta, per trãsitum maris rubri, & probaticam piscinam; ac demũ propinquante lege gratiæ, per Baptismum Ioannis, deinde à Christo promissus fuit, Ioann. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* postea disertis verbis imperatus, Mat. vlt. *Baptizate omnes gentes. &c.* denique in Actis Apostolorum, & in epistolis B. Pauli passim exhibitus, & cõmendatus legitur.

Sic etiã Eucharistia figurata primùm fuit in lege naturæ per panem & uinum Melchisedech; in lege scripta per agnum paschalem & panes propositionis; in ipso Euangelio per multiplicationem panum: deinde, promissa Ioan. 6. *Panis quem ego dabo.* posteà instituta Mat. 26. *Accipite & manducate, &c.* denique frequẽtata, & commendata ab Apostolis, Act. 1. & 2. Corint. 10. & 11.

Quod idẽ de confessione demonstrari potest. Deus enim in lege naturæ non semel exegit confessionem peccati: clariùs eãdem præscripsit in lege Mosis: eandẽ Christus in Euangelio varijs figuris expressit: eandem posteà promisit, & instituit: accessit denique vsus eius tempore Apostolorum, nec non exhortatio, & commendatio.

Et quoniam de promissione, & institutione, ex quibus præcipuum argumentum sumitur, diximus, cap. superiore: nunc de ijs, quę promissionem & institutionem, vel præcesserunt, vel sequuta sunt, quæque ad eandem veritatem confirmandam non parùm valẽt, breuiter dicemus.

PORRO ex figuris duplex argumentum sumi põt. PRIMVM enim si confessio, quam Deus in Testamẽto veteri exigebat, figura quædam erat, vt reuera erat, cùm omnia contingerent illis in figuram, 1. Cor. 10. certè necesse est, vt in Testamento nouo sit etiam confessio peccatorum à Deo præcepta, & quidem tantò exactior & perfectior, quãtò res figurata figuris ipsis præstat. DEINDE, si confessio necessaria erat corã Dei Ministro, eo tempore, quo nondum data erat Sacerdotibus potestas remittendi peccata: quis non inde colligat, multò maiore ratione æquum fuisse, vt confessio tanquam necessaria imperaretur, tempore noui Testamenti, quo tanto cum fructu confiteri possumus, vt legitimam confessionem continuò certa Absolutio consequatur?

PRIMA igitur figura habetur Gen. 3. & 4. vbi Deus primùm ab Adamo & Eua, deinde à Cain Confessionem peccati exegit. In his locis exigitur confessio, nõ solum cordis, sed etiam oris, nec solum in genere, sed etiam in speciali, nec tantùm coram Deo, sed etiam coram eius Ministro: nam interrogatio illa facta est per Angelum in forma humana apparentem, vt patet ex eo, quòd ambulabat in Paradiso ad auram post meridiem. Ex quo intelligimus magnam fuisse similitudinem inter illam confessionem, & eam, quæ nunc fit Sacerdoti, qui est etiam Angelus Domini, teste Malachia, ca. 2. vt non sine caussa, vna dicatur fuisse figura alterius.

A Quare TERTVLLIANVS in libro 2. aduersus Marcionem, hanc figuram expendens, ita loquitur: *Interrogat Deus quasi incertus, & vt hic liberi arbitrii probans hominem, in caussa vel negationis, vel confessionis, vt daret ei locum sponte confitendi delictum, & hoc nomine reuelandi: sicut de Cain sciscitatur, vbi nam frater eius, quasi non iam vociferatum à terra sanguinem Abelis audisset, sed vt & ille habere potestatem ex eadem arbitrij potestate spontè negandi delicti, & hoc nomine grauandi: atq; ita nobis conderentur exempla confitendorum potiùs delictorum, quàm negandorum, vt iam tunc initiaretur Euangelica doctrina: Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo damnaberis.*

Sanctus etiam Ambrosius in lib de Paradiso, capit. 14. & lib. 2. de Cain & Abel, cap. 9. & S. Gregorius lib. 22. Moralium, cap. 13. & S. Ioannes Chrysostomus ho B mil. 18. in Gen. hæc loca de Confessione exponunt, ac dicunt, Deum ab illis confessionem extorquere voluisse, vt confessione delerent, quod transgrediendo commiserant.

SECVNDA figura habetur Leuit. 13. & 14. vbi iudicium lepræ solis committitur Sacerdotibus, & cogebantur leprosi se Sacerdotibus sistere, ac prodere, & iuxta eorum arbitrium vel extra castra manere, vel post curationem ad castra reuerti: quam etiam legem Dominus approbauit Matt. 8. cùm leproso à se curato dixit: *Vade ostende te Sacerdoti, &c.*

Hanc figuram fuisse Sacramenti Confessionis, docent Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, & S. Hieronymus in cap. 16. Matthęi. Hinc enim colligit S. Hieronymus oportere Sacerdotes cognoscere peccatorum varietates; & S. Chrysostomus monet, officium Sacerdotum Christianorum longè excellentius esse quàm olim fuerit Iudæorum, cùm illis, lepram non curare, C sed curatã ostendere; nostris, peccata non curata ostẽdere, sed verè curare concessum sit.

Ioannes Caluinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 4. hoc argumentum contemnere videtur, & tamen operosè diluere conatur: *Videamus*, inquit, *quibus argumentis Confessionem hanc Dei esse mandatum probant. Misit, inquiunt, leprosos Dominus ad Sacerdotes? Quid? misitne ad Confessionem? quis vnquam saudo audiuit, andiẽdis confessionibus præfectos Leuiticos Sacerdotes?* A ꝛ neque nos dicimus, missos leprosos à Christo ad Sacerdotes, vt illis peccata sua confiterentur, sed ex figura, cum Chrysostomo & Hieronymo, ducimus argumẽtum. Vt enim in lege veteri cognitio lepræ corporalis: ita in noua cognitio lepræ spiritualis ad Sacerdotes pertinet; & ideo cum legimus ab ipso Christo leprosos ad Sacerdotes Leuiticos missos, allegoricè intelligimus, missos peccatores ad Sacerdotes Euangelicos.

NEQVE hoc Caluinum ignorasse, sed ansam calum D niandi accipere voluisse, testantur verba sequentia: *Confugiunt*, inquit, *ad allegorias. Sancitum erat lege Mosaica, vt Sacerdotes discernerent inter lepram & lepram. Peccatum spiritualis est lepra: de hac pronunciare, Sacerdotum est. Antequam respondeo, quæro obiter, Si hic locus spiritualis lepræ eos iudices facit, cur naturalis & carnalis lepræ cognitionem ad se trahunt? scilicet hoc non est Scripturis ludere: Lex cognitionem lepræ defert Sacerdotibus Leuiticis, hanc nobis vsurpemus; peccatum est lepra spiritualis; simus & peccati cognitores. Nunc respondeo; translato sacerdotio, necesse est legis translationem fieri. Omnia Sacerdotia ad Christum trãslata sunt, in eo impleta, & finita: ad eum igitur vnũ ius omne & honor sacerdotij translatus est.*

Ad quæstionem obiter propositam RESPONDEO,

Caluinum

Caluinum obiter mentiri, cũ scribit, Sacerdotes Christianos ad se trahere cognitionem lepræ corporalis. Neque enim huius rei vel testimonium, vel exemplũ producere poterit: apud nos enim de lepra corporali medici respondere solent, non Sacerdotes. Exstat quidem in Iure canonico titulus de cõiugio leprosorum: sed is titulus nihil habet commune cum legibus leuiticis de leprosis. Leges enim Leuiticæ præscribunt rationem diiudicandæ lepræ, & sacrificia, quæ pro leprosis offerenda sunt; Ius verò canonicum neque de ratione lepræ diiudicandæ, neque de sacrificijs tractat, neq; leges illas Leuiticas vlla ex parte seruandas præscribit; sed solum docet, non esse lepram, vt neque vllum alium morbum corporalem, iustam caussam diuortij inter coniuges. Non igitur in Scripturis fudimus, neque cognitionem lepræ corporalis nobis vsurpamus, præsertim ex vi legis Mosaicæ: sed argumentum ex figura ducimus, vt antè diximus.

At solutionem autem argumento nostro à Caluino adhibitam, Respondeo, sacerdotium in Christum esse translatum, sed Christum, non per se, sed per suos Ministros in terris fungi sacerdotio. Itaque sicut per Ministros suos concionatur, baptizat, absoluit, ligat, sacrificium offert, &c. ita quoquè per suos Ministros cognoscit caussas lepræ spiritualis, & ad eiusmodi Ministros spirituales leprosi accedere, & morbos suos detegere debent. Quod si sacerdotium ita ad solum Christum translatum esset, vt ad eius ministros nullo modo pertineret, vel etiam (vt Caluinus loquitur) in Christo cõpletum, ac finitum esset, & nullum iam in terris sacerdotium remaneret: certè nec lex vlla in terris remaneret. Eadem enim ratio sacerdotij, & legis est: si translatum est sacerdotium in cœlum, & lex in cœlum translata est: si extinctum est sacerdotium, extincta quoque est lex. Si verò non nisi absurdissimè dicitur, lex Dei ita esse extincta, aut in cœlum translata, vt nulla sit in terris: profectò non minus absurdè dicitur, sacerdotium ita extinctũ, aut in cœlum esse translatum; vt inter homines nullum sit.

Addit deinde Caluinus: *Ad hæc, importuna est ipsorum allegoria, quæ legem merè politicam inter cæremonias reponit.* At hic duo sunt errata. Primum enim lex de purgatione leprosi, non merè politica, sed maxima ex parte cæremonialis erat: nam si merè politica fuisset, ad principem politicum, non ad Sacerdotes pertinuisset. Et quo modo politica lex est, & non potius cæremonialis, quæ iubet leprosum recludi septem diebus, dissutum gerere vestimentum, lauari aliquoties, offerre passeres, & agnos, tingi sanguine & oleo, in extremo auriculæ dextræ, & in pollice manus ac pedis dextri, & alia id genus multa? Deinde etiãsi merè politica lex illa fuisset, quid prohiberet quo minus alicuius mysterij figurã gerere posset? certè transitus maris rubri, manna de cœlo, aqua de petra, idololatrarum interfectio, non cæremoniæ, sed res gestæ fuerunt, & tamen Apostolus, 1. Cor. 10. apertè scribit, omnia illa in figuram Hebræis contigisse, & ad nos earum rerum significationes pertinere. Neque cæremonia dici potest, quod Abraham duos filios habuerit, vnum de ancilla, & vnum de libera: & tamen eius rei allegoriam B. Paulus exponit Galat. 4.

Concludit tandem Caluinus responsionem suam his verbis: *Quanquam in re clara suffragium vllius hominis accersere pudet: vbi Christus pronunciat, se ius legale relinquere Sacerdotibus integrum, tanquam professis Euangelij hostibus, qui semper ad obstrependum intenti erant, nisi os fuisset occlusum. Quare vt hanc possessionem retineant Papales sacrifici, palam concedant in eorum partes, quos necesse est os compesci, ne Christo maledicant, nam ad veros eius Ministros nihil hoc pertinet.*

At quid est aliud aërem verberare, & sine hoste pugnare, si hoc non est? sic enim nos Caluinus ad Iudaismum reijcit, quasi contenderemus, cognitionem lepræ corporalis iuxta legem Leuiticam, ad Sacerdotes Euangelicos pertinere; cum nos (vt sæpe diximus) non cognitionem lepræ corporalis, sed spiritualis, quæ per corporalem illam significabatur, nostris Sacerdotibus deferamus. Et verò si Caluini ratiocinatio quidquam valeret, illud etiam efficeret, neminem posse à circumcisione carnali ad circumcisionem spiritualẽ argumentum ducere, quin ad partes Iudæorum Christi hostiũ, concedere videretur: & tamen Apostolus Paulus, qui in epistola ad Galatas, circumcisionẽ Iudaicam ab Ecclesia totis viribus amouet, idem in epistola ad Colossenses, cap. 2. dicit nos omnes qui baptizati sumus, circumcisos esse circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed circumcisione Christi. Sicut igitur circumcisio ad nos non pertinet, pertinet autem Baptismus, qui per circumcisionem significatur, & circumcisio spiritualis nominatur: sic etiam cognitio lepræ ad Sacerdotes Christianos non pertinet, pertinet autem cognitio peccati, quod per lepram significatur, & lepra spiritualis aptissimè nominatur.

Tertia figura est Confessio, quam Deus instituit in Testamento veteri, & cui adiungi voluit loco cuiusdam satisfactionis, oblationem sacrificij: de qua Num. 5. & Leuitici etiam 5. testimonium habemus. Nã profectò si Confessio figuralis erat à Deo instituta, & necessaria Iure diuino, quanto magis Confessio figurata esse debet à Deo instituta, & necessaria Iure diuino?

Sed quoniam Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 984. contendit, Confessionem illam fuisse generalem, (*Talis Confessio*, inquit, *in veteri Testamẽto erat, quando aliquis ad Sacerdotem adducebat hostiã offerendam pro peccato, pro delicto, pro ignorantia, pro contumacia, &c. nec exigebatur vt peccatum illud in specie, & sigillatim cum omnibus circumstantijs sacerdoti exponeretur.*) ostendam breuiter Confessionem illam certi peccati in specie fuisse.

Verba Scripturæ in lib. Num. cap. 5. sic habent: *Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum.* Vbi duo sunt obseruanda; Primum illud, Confitebuntur, esse in coniugatione hitpael, quæ auget significationem, ita vt illud הִתְוַדּוּ rectè verti possit. Expressè, & distinctè confitebuntur. Deinde illa verba: *Confitebuntur peccatum suum*, in Hebræo haberi cum maiori explicatione, sic enim legimus: *Confitebuntur peccatũ suum* אֲשֶׁר עָשׂוּ, id est, *quod fecerunt*. Ex quibus colligimus hoc loco imperari, vt peccatum in specie per manifestam confessionem prodatur: si enim in genere tantum confiteri, sufficeret, non diceret Scriptura: *Confitebuntur apertè peccatum illud, quod fecerunt*, sed simpliciter, Confitebuntur peccata sua.

In Leuitico, cap. 5. vbi nostra editio habet: *Agat Pœnitentiam pro peccato*; in Hebræo est illud idem vocabulum, quod in lib. Num. sic enim legimus: וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה: *Et erit cùm peccauerit in vno ex his, confitebitur apertè peccatum quod peccauit.*

Ad hæc testimonia Rabinorum, & consuetudo gentis, satis apertè ostendit, præceptum hoc intelligendum esse de Confessione distincta, & in specie eius peccati, pro quo expiando sacrificandum erat. De consuetudine Hebræorum, testes sunt Thomas VValdensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 137. vbi scribit se in Austria ab ipsis Hebræis cognouisse hanc eorum consuetudinem: & sanctus Antoninus 3. parte, tit. 14.

cap.6.§.1.summæ Theologicæ, vbi dicit, solere Iudæos doctiores ante mortem confiteri omnia peccata Leuitæ alicui, si quem fortè nacti fuerint. De testimonijs Rabinorum vide Petrum Galatinum lib.10.cap.3. vbi multis testimonijs Rabinorum probat, oportuisse in Confessione detegere peccatum in specie, & cum suis circumstantijs.

Adde quod omnino probabile est, Eeclesiasticvm, capite quarto ad hoc præceptum legale obseruãdum exhortari, cum ait: *Non confundaris confiteri peccata tua.* porrò confusio timeri non solet in confessione, quæ soli Deo fit, aut quæ fit homini generatim, sed in ea solùm, quæ fit homini in specie, vt experientia satis testatur.

Qvarta figura est Matth.3. & Marc.1. vbi legimus plurimos accurrisse ad Baptismum Ioannis, confitentes peccata sua. Sicut enim Baptismus Ioannis figura fuit Baptismi Christi, ita quoque & confessio, quæ Ioanni fiebat, figura fuit Confessionis, quæ Christi Ministris facienda erat.

Quòd autem Caluinus lib.3. Institut.cap.4.§.6. & Kemnitius in 2.parte Examinis, pag.986. dicunt, eos qui confitebantur Ioanni, non in specie peccata sua confessos, sed in genere tantùm se peccatores agnouisse: non est conforme verbis Euangelistarum. Vterque enim Euangelista disertis verbis posuit: *Confitentes peccata sua*, & Græcè *ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν*. aliud autem est, agnoscere se peccatorem, aliud, peccata sua alicui confiteri.

Neqve multum refert, quòd illa confessio quæ coram Ioanne fiebat, cum Baptismo coniuncta esset, cùm nostra Confessin Sacramentalis solùm in ijs locum habeat, qui post Baptismum peccant. Nam Baptismus Ioannis non remittebat peccata ex opere operato, & ideo satis erat conueniens, vt non solùm baptizarentur qui ad Ioannem accedebant: sed etiam confiterentur, vt variis modis ad veram contritionem, & satisfactionem excitarentur. Christi verò Baptismus non ponenti obicem, ex opere operato peccata omnia, tum quoad culpam, tum quoad pœnam omnino remittit, & ideo nusquam leguntur Apostoli ante Baptismum confessionem exegisse, aut satisfactionem vllam indixisse.

Qvinta figura habetur Ioan.11. in historia Lazari. Quòd enim Dominus è sepulchro prodire iusserit Lazarum, & ab Apostolis solui voluerit funeralia illa vincula quibus ligatus erat, significari Patres dicunt, peccatores diuina voce excitatos, foras prodire per Cõfessionem, & ministerio sacerdotum liberari à peccatorum vinculis per Absolutionem. S. Irenævs lib.5.cap.13. *Hoc symbolum*, inquit, *eius hominis, qui inligatus fuerat in peccatis, & propter hoc ait Dominus: Soluite illum, & dimittite eũ abire.* S. Ambrosius lib.2. de Pœnitentia, ca.7. S. Augustinus tract.49. in Ioan. in Psal.101. concione 2. serm.8. & 44. de verbis Domini, & hom.27. in lib.50. homiliarũ & S. Gregorius hom.26. in Euang. & lib.22. Mor. cap.13. eandem figuram agnoscunt & exponunt.

Sed occurrit Ioannes Caluinus lib.3. Institu.cap.4.§.5. ac Primvm dicit, argumenta ex allegorijs non multum valere ad dogmata confirmanda. Sed neque nos in eiusmodi argumentis præcipuum fundamentum ad confirmanda dogmata collocamus, nisi allegoriæ in ipsa Scriptura explicentur, vel communi Patrũ consensu, aut certa aliqua Ecclesiæ definitione cõstet, quorsum pertineant: quin tamen probabile argumentum inde sumi possit, quando magni viri, quales sunt quos citauimus, allegorias exponunt, negari nullo modo debet.

Deinde addit Caluinus, mentiri eos, qui scribunt, Christum imperasse discipulis, vt Lazarum dissoluerent: *Dicunt*, inquit, *Dominus discipulis præcepit, vt suscitatum Lazarum fascijs soluerent, & expedirent. Hoc primum mentiuntur: nusquam enim legitur, hoc dixisse Dominum discipulis, estque multo verisimilius, dixisse Iudæis astantibus, quo citra vllam fraudis suspicionem euidentius fieret miraculum, & maior sua virtus eluceret, quòd nullo tactu, sed sola voce mortuos suscitaret.*

Miror impudentiam Caluini, qui tam audacter S. Augustinum, & S. Gregoriũ mendacij arguere non veretur. Augustinus.n. est, qui serm.8. & 44. de verbis Apostoli, scripsit, verba illa: *Soluite illum, & sinite abire*, ad discipulos dicta à Christo fuisse; quod idem non semel repetit Gregorius, hom.26. in Euangelia.

Sed quo argumento, quæso, Caluinus Augustinũ & Gregorium mentitos esse conuincet? siquidem in Euangelio tãtùm legimus: *Dixit eis, soluite illum, &c.* neque aliquid præcedit, vnde certò colligamus, illud pronomen, eis, non referri ad discipulos.

Videtur autem illud, eis, ad eos referri, quibus paulò antè dictum est: *Tollite lapidem.* ijsdem enim dixit: *Tollite lapidem*, &, *Soluite eum.* Porrò: *Tollite lapidem*, dixit circumstantibus, non exprimendo hos aut illos; sic enim legimus, *Ait Iesus, Tollite lapidem.* Domino autem absolutè præcipiente aliquid circumstantibus, certè credibile est, discipulos, aut solos, aut cumprimis obediuisse. Quare licet ex Euangelio non possit certò colligi, qui fuerint, qui Lazarum soluerunt: tamen magna coniectura est, Apostolos fuisse.

Neqve huic expositioni repugnat, Chrysostomus, aut si qui sunt alij, qui id factum alijs quibusdam præter Apostolos tribuunt. Potuit enim fieri, & credibile est ita factum esse, vt Domino iubente multi simul accurrerint, tum ex Apostolis, tum ex alijs, & hi coniunctis viribus lapidem sustulerint, ac deinde alij manus Lazari, alij pedes soluerint, alij velamen ex facie detraxerint, alij reliquum corpus expedierint; neque ex hoc, quòd Apostoli cum alijs Iudæis Lazarum soluerint, aliquid detrahitur de magnitudine miraculi.

Atque hæc dicta sint de calumnia mendacij; nam alioqui ad rem nostram nihil refert, vtrum Apostoli, an alij quidam Lazarum soluerint: vt enim hæc Lazari solutio figura sit Absolutionis Sacerdotalis, satis est, si ij, qui Lazarum soluerunt, in ea re ministri Christi fuerint, & Christo iubente id fecerint. Hoc enim contendimus, eos duntaxat potestatem habere peccata remittendi, quibus id Christus mandauit, quemadmodũ ij soli Lazarum de monomeoto prodeuntẽ soluerunt, quibus Christus dixerat: *Soluite eum.* Quare S. Avgvstinvs tract.49. in Ioan. non nominat discipulos, sed generatim, ministros, cùm de illis agit, quibus Christus dixit: *Soluite eum.*

Addit postremò Caluinus aliam allegoriæ huius explicationem: *Sed demus*, inquit, *hoc dictum discipulis: quid tum obtinebunt? Dominum dedisse Apostolis soluẽdi potestatem. Quantò aptiùs, & magis dextrè hæc allegoricè tractari poterunt, si dicamus, hoc symbolo Deum voluisse fideles suos instituere, vt soluerent à se suscitatos: hoc est, ne in memoriam peccata reuocarent, quę ipse oblitus esset: ne ceu peccatores damnarent, quos ipse absoluisset: ne adhuc exprobrarent, quæ ipse condonasset: ne vbi misericors ipse esset, & ad parcendũ facilis, ipsi ad puniendum seueri, & morosi essent? certè nihil ad ignoscentiam flectere nos magis debet, quàm Iudicis exemplum, qui se nimium rigidis & inhumanis implacabilem fore minatur. Eant nunc & allegorias suas venditent.* Hæc ille.

Qvæ sanè explicatio nihil est mirum, si nulli veterum Patrum in mentem venerit, cùm ineptissima sit. Nam

Nam quod Patres dicunt, per mortuum significari peccatorem; per excitationem, conuersionem; per egressionem ex monumento, confessionem; per vincula, peccata; per solutionem, remissionem; id totum & maximam habet signi cum re significata similitudinem, & ex Scripturis sanctis confirmari potest. At quod Caluinus dicit, nullum habet neque in Scripturis, neque in rei similitudine fundamentum. Quis enim vnquam legit, non exprobrare, aut non recordari, esse soluere? aut quis sanus diceret, non exprobrare esse soluere, cùm soluere sit aliquid agere, non exprobrare sit non agere? SED his nugis omissis, ad alia veniamus.

CAPVT IV.

Confirmatur eadem veritas ex alijs locis noui Testamenti.

DIXIMVS hactenus de figuris, quæ Confessionis institutionem præcesserunt: nunc de vsu, commendatione, atque exhortatione, quæ institutionem consequuta sunt, breuiter dicemus.

PRIMVS igitur locus habetur in Actis Apostolicis, cap. 19. vbi sic legimus: *Multi credentium veniebant, confitentes, & annunciantes actus suos: multi autem ex eis, qui erant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.*

Hic locus accipiendus est INPRIMIS de confessione fidelium post Baptismum; illi enim propriè dici solent credentes, vt patet Actor. 3. 4. & 5. 1. Thes. 1. & alibi: neque hoc negant aduersarij. DEINDE loquitur Scriptura de confessione peccatorum in specie, vt ex illis verbis colligitur: *Cōfitentes actus suos.* DENIQVE agitur hoc loco de confessione facta non soli Deo, sed etiā homini: nā ad Paulū veniebant, vt confiterentur actus suos. Et quoniam eo tempore nulla exstabat Ecclesiæ constitutio de confessione peccatorum facienda, id sequitur, vt ab ipso Christo eiusmodi Confessio fuerit instituta.

SED occurrit inprimis Lutherus, qui in sua versione, per actus, miracula intelligenda esse docuit: quem sequutus est Ioannes Brentius, in commentario huius loci.

SED hanc expositionem non solùm reijcit communis Catholicorum consensus, & ipsius etiam venerabilis Bedæ, in cap. 1. Marc. sed multò maxima pars Aduersariorum, vt Melāchthon, Caluinus, Beza, Bullingerus, Sarcerius in Acta Apostolorum, & Illyricus Centur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 347. & Kemnitius in 2. par. Examin. pag. 987. DEINDE inauditum est, vt miracula dicantur actus nostri, cùm sint opera planè diuina: multò etiam absurdius est, vt confiteri actus suos, sit, iactare miracula à se facta. ADDE, quòd caussa huius Confessionis, Luca teste, fuit ingens quidam terror ex diuina vltione in eos, qui abutebantur nomine Iesu & Pauli ad quæstum: terror autem diuinæ vltionis, ad cōfessionem peccatorum, non ad prædicationem propriæ laudis, homines impellere consueuit. DENIQVE Syriaca editio disertis verbis reddidit, OFFENSAS.

Kemnitius loco citato duas indicat solutiones ad nostrum argumentum. VNA est, quòd in hoc loco Actorum agatur de confessione generali, qua Ephesij agnoscebant, actiones suas ad normam verbi Dei non congruere. ALTERA, quod in specie confessi sint aliqua peccata, per modum exempli, non tamen omnia.

SED prima solutio facilè refellitur. Nam INPRIMIS voces illæ, *Actus suos*, satis indicant, confessionem factam esse in specie: nemo enim propriè dici potest cōfiteri actus suos, qui solùm dicit se peccatorem esse. DEINDE vox ANNVNCIO, & Græcè ἀναγγέλλω, qua vtitur hoc loco sanctus Lucas, significat distinctè aliquid narrare; & in editione Syriaca habetur vox שׁעי, quæ idem significat quod Hebraicum סָפַר Saphar: proinde rectè verti posset: *Numerātes peccata sua.* DENIQVE vnde cognouisset B. Paulus illos fuisse curiosa sectatos, adeò vt libros eorum comburi iuberet, nisi in specie peccata sua confessi fuissent?

ALTERA solutio, quæ est etiam Caluini in comment. Act. & Magdeburgensium Centur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 360. repugnat toti Scripturæ: vbique enim Scriptura, cùm absolutè de peccatis loquitur, de omnibus peccatis intelligi solet, & debet; & si liceret exponere de quibusdam, non de omnibus, absurdissimæ sententiæ in diuinis literis inuenirentur. Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Matth. 1. *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Matth. 9. *Confide fili, dimittuntur tibi peccata.* Luc. 7. *Remittuntur tibi peccata.* Luc. 11. *Dimitte nobis peccata nostra.* Ioan. 1. *Ecce qui tollit peccata mundi.* Actor. 26. *Ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius.* In his & alijs infinitis locis non ponitur signum vniuersale, & tamen nemo dubitauit vnquam, quin subintelligeretur; & idem sit: *Peccata tua eleemosynis redime;* &, Omnia peccata tua eleemosynis redime. Quare secundum vsum Scripturæ Confiteri, & annunciare actus suos, nihil potest esse aliud, nisi, palam facere omnia sua peccata.

Præter hanc solutionem, quam breuiter refutauimus, libuit Caluino in comment. Actor. aliquot antitheses proponere, inter confessionem horum Ephesinorum, & Confessionem, quæ nunc est in vsu apud Catholicos; vt videlicet ostenderet, nihil hunc locū Actorum ad rem nostram facere: *Hos*, inquit, *semel legimus confessos esse: Papæ lex quotannis vt minimùm repeti iubet. Isti sponte prodierunt: Papa necessitate omnes obligat. Lucas multos venisse dicit, non omnes: in lege Papæ nulla exceptio. Isti coram fidelium cœtu se humiliarunt: Papæ longè aliud mādatum, vt clancularijs susurris in aurem proprij Sacerdotis obmurmuret peccator. En quàm dextrè Scripturas ad probandas suas fallacias accommodent.* Hæc ille.

SED has calumnias, planè leues, ac pueriles, nullo negotio dissoluemus. Nam etiamsi semel legamus Ephesios illos confessos, non tamen sequitur, non sæpius id ab eis factum: alioqui ijdem Ephesij, quia nunquam leguntur Baptismum aut Eucharistiam suscepisse, iuxta Dialecticam istam Caluini, nunquam Baptismum, aut Eucharistiam suscepissent.

QVOD autem illi sponte prodierint ad confitendum, mirum videri non debet, tum quod nulla tunc exstaret lex de confessione certo aliquo tempore facienda, tum quod etiam nostro tempore plurimi extra tempus Paschale, in quo solo, lege Ecclesiastica confiteri tenentur, sponte sua prodeant ad Confessionem. Itaque etiamsi tunc lege cautum fuisset, vt quotannis omnes confiterentur, potuissent tamen Ephesij illi sponte ac liberè ad Confessionem prodire.

MVLTOS autem venisse ad Confessionem, non omnes; quid habet repugnantiæ cum ea lege, quæ iubet vt omnes quotannis vt minimùm, peccata sua confiteantur? neque enim lex omnes absolutè includit, sed omnes qui conscientiam habent peccati lethalis, neque istos omnes quouis tempore obligat, sed tantùm semel per annum. Quare si lex ista Ecclesiastica tempore beati Pauli viguisset, adhuc potuissent Ephesij quidam ad Confessionem faciendam accedere, quando non omnes accedebant.

DENIQVE quòd illi coram cœtu fideliũm se humiliauerint, ex capite suo depromsit Caluinus, non enim Lucas tale aliquid scripsit: *Multi*, inquit, *credentium veniebant, confitentes, & annunciantes actus suos.* Verũ autem venerint coram cœtu fidelium, aut priuatim, ad Paulum, aut aliquem alium, Lucas non dicit. DEINDE nonne etiam Catholici hoc tempore coram cœtu fidelium se humiliant, cùm in medijs basilicis, tota inspectante Ecclesia, ad sacerdotum pedes se abijciant, licet Confessionem secreto exponant? Habes igitur quam dextrè Caluinus antitheses suas ad calũnias pertexendas accommodet.

SECVNDVS locus est, 2. Cor. 5. in illis verbis: *Dedit nobis ministerium reconciliationis, & posuit in nobis verbum reconciliationis: pro Christo ergo legatione fungimur, &c.* hæc verba ad potestatem Clauium pertinere, fatetur Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. ca. 1. §. 22. & tam publicè, quàm priuatim apud fideles baptizatos esse debere vsum harum Clauium, libenter agnoscit. At profectò qui mittuntur Legati cum potestate reconciliandi inimicos regis cum ipso rege, non possunt rectè munere suo defungi, nisi cognoscant ex ipsis reis, quid egerint, quàm grauiter regiam maiestatem læserint, quam satisfactionem persoluere sint parati, &c. Quare potestas ista ministerialis reconciliandi eos, necessariò fert secum potestatem cognoscendi caussas reorũ, atque adeò confessiones exigendi, & audiendi: neque enim Ministris licet pro arbitrio quoslibet etiam non auditos reconciliare.

TERTIVS locus habetur Iacobi 5. vbi S. Iacobus ad Confessionem cohortatur, dicens: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* quæ cohortatio satis apertè indicat, Cõfessionem iam tum fuisse institutam, & quidem peccatorum, atque homini faciendam. Et satis apertè cohæret hæc sententia cum superioribus versus, secundum Catholicorum explicationem. Nã paulò antè Apostolus Iacobus monuerat ægrotos, vt Presbyteros accerserent, à quibus oleo sancto cum precibus vngerentur, & adiecerat effectum illius sacræ vnctionis, & precum, futurum, vt alleuaretur ægrotus, & sanaretur, & si in peccatis esset, ea illi remitterentur. Sed ne fortè qui hæc legeret, existimaret illa etiam peccata lethalia, quorum homo conscientiam habet, per sacram vnctionem posse deleri, subiunxit: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* non enim sacra vnctio peccata lethalia remittit, quorum aliquis cõscientiam habet, cum ea per Confessionis Sacramentum purganda sint; sed aut venialia, aut etiam lethalia, quorum conscientiam non habemus, quæ reliquiæ peccatorũ dici solent.

SED obijciunt Aduersarij, ac præsertim Philippus in Apologia Confessionis art. de Confessione & Satisfactione, & Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 14. & in annotatione ad hunc locum, particulam illam, ALTERVTRVM. Videtur enim ea particula cogere, vt dicamus S. Iacobum non loqui de Confessione Sacramentali, quæ soli Sacerdoti fieri potest, sed de confessione offensionis, quæ fit fratri offenso, ad obtinendam ab eo pacem & veniam, vt existimat Philippus; vel de confessione peccatorum, quæ fit homini spirituali, vt is cognito nostro spirituali morbo, nos instruere, & pro nobis ad Deũ preces fundere valeat, vt docet Caluinus: quæ Caluini expositio cõfirmari videtur ex verbis sequentibus: *Et orate pro inuicem, vt saluemini.*

SED hæc obiectio facilè solui potest. Nam Origenes homil. 2. in Leuit. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, Augustinus hom. 12. ex lib. 50. hom. & Bernardus in lib. Meditationum, cap. 9. hunc locum de confessione quæ fit sacerdoti, simpliciter accepisse videntur, & vt rectè exponunt Beda in commentario huius loci, & Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 14. cap. 1. voces illæ, ALTERVTRVM, & INVICEM, accipiendæ sunt prout exigit consequentia verborum Scripturæ diuinæ: Itaque: *Cõfitemini alterutrum*, nihil est aliud, nisi, Confitemini homines hominibus; qui Absolutione indigetis, illis, qui potestatem habent absoluendi. Quemadmodum 1. Petri 4. cùm Apostolus dicit: *Hospitales inuicem, sine murmuratione, vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes: si quis loquitur quasi sermones Dei, &c.* non significat, sine discrimine oportere omnes ab omnibus hospitio recipi, aut doceri, aut curari, &c. sed, eos qui tecto indigent, hospitio recipiendos esse ab his, qui domum habent; imperitos à doctis instruendos; ægrotos à medicis curandos; pauperes à diuitibus sustentandos; non contrà nutriendos diuites à pauperibus, aut curandos medicos ab ægrotis, aut doctos ab imperitis erudiendos, aut denique qui domibus abundant, excipiendos hospitio ab his, qui tecto carent: sic igitur qui peccatorum vinculis constricti tenentur, ad eos accedere debent, quibus dictum est: *Quæcunque solueritis, &c.*

Quod etiam sequitur in verbis Iacobi: *Orate pro inuicem, vt saluemini;* id significat, vt Presbyteri pro infirmis, nõ vt infirmi pro Presbyteris orent: respicit enim Iacobus ad id, quod anteà dixerat: *Infirmatur quis in nobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum.* Quod etiam indicat lectio Græca, quæ vbi nos habemus: *Orate pro inuicẽ, vt saluemini*, habet vocẽ ἰαθῆτε, quæ ad sanitatem corporis propriè refertur.

QVARTVS locus habetur 1. Ioan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Ex hoc loco probabiliter colligitur Confessio Sacramentalis singulorum peccatorum. Neque enim dubitari potest, quin loquatur Apostolus Ioannes de confessione peccatorum, & quidem singulorum in specie: nam id significant illa verba: *Si confiteamur peccata nostra.* non enim ait, Si agnoscamus, aut confiteamur nos peccatores; sed, *Si confiteamur peccata nostra.* Et cùm verba sequentia: *Remittet nobis peccata nostra;* omnium cõsensu, de remissione peccatorum omnium, & singulorum in specie, intelligantur; non possunt verba præcedẽtia sine vitio æquiuocationis alitèr accipi quàm de confessione omnium, & singulorum peccatorum in specie.

SED respondent Aduersarij, Apostolum loqui de confessione peccatorum, quæ Deo fieri debet, non de ea, quæ fit homini.

AT solutio hæc non difficulter refelli potest. PRIMVM enim verba illa: *Fidelis est & iustus, &c.* referuntur ad promissionem diuinam: ideo enim Deus fidelis & iustus dicitur, dum peccata confitentibus remittit, quia stat promissis suis nec fidem fallit. At promissio de remittendis peccatis ijs, qui confitentur Deo peccata sua, non videtur vlla extare in diuinis literis: exstat autem promissio apertissima ijs, qui ad illos accedunt, quibus dictum est Ioannis 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.* Quare, si qui confitẽtur sacerdoti peccata sua, Deus fidelis & iustus est, vt iuxta suam institutionem, & promissionem, remittat eis peccata ipsorum.

PRÆTEREA si hoc loco promitteret Apostolus remissionem iis, qui Deo confitentur peccata sua, frustra dictum esset à Christo Apostolis: *Quorum remiseritis peccata, &c.* &, *Quæcunque solueritis super terram, &c.* nam cùm multò facilius sit, Deo, quam hominibus confiteri; nemo esset qui ab hominibus remissionem quæreret, si soli Deo confitendo remissionem obtinere posset.

DENIQVE si quem sacerdos absoluendum non esse iudicaret, atque adeò peccatum eius retineret, frustrà id faceret, si per confessionem soli Deo factam, inuito et sacerdote, ille absolueretur. Quocirca nec vera esset illa

illa sententia: *Et quorum retinueritis, retenta sunt*, &c. *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo*:

Vt igitur omnia inter se aptè cohæreant, & vnus Scripturæ locus non pugnet cum altero, sed alter potius ex altero explicetur: omnino probabile est, S. Ioannem de Sacramentali confessione esse loquutum.

CAPVT V.

Idem probatur ex testimonijs Conciliorum.

ADDIMVS nunc testimonia Conciliorum veterum, quæ in diuersis Prouincijs, varijsque temporibus celebrata sunt, ex quibus cognosci poterit Ecclesiæ vniuersæ sententia. Porrò testimonia Conciliorum, quæ adferemus, etiamsi non apertè contineant, Confessionem esse Iuris diuini, continent tamen antiquam consuetudinem, & sæpe etiam indicant necessitatem confitendi peccata sacerdotibus. Ex quibus facile erit colligere, rem esse à Deo ipso præceptam; tum quia non inuenitur prima origo huius præcepti in vllo Concilio; tum etiam quia non est vllo modo probabile, populos fideles præceptum tam arduum ab hominibus admissuros fuisse, si per confessionem soli Deo, aut generatim factam, remissionem peccatorum obtinere potuissent.

PRIMVM igitur in Ecclesia Orientali habemus testimonium Concilij LAODICENI, ante M. C. annos celebrati: sic enim legimus can. 2. *His qui diuersorum peccatorum lapsus incurrunt, & instant orationi, confessioni, ac Pœnitentiæ, malorum suorum perfectam conuersionem demonstrantes, pro qualitate peccati tempus Pœnitentiæ tribuendum est.* Hic habemus Confessionem, & quidem in specie, & hominibus faciendam: nam alioqui non possent homines pro qualitate peccati, tempus Pœnitentiæ assignare.

In canonibus quoque SEXTÆ Synodi, qui à Græcis conditi sunt ante annos circiter C M. canon. 102. ita legimus: *Oportet autem eos, qui soluendi & ligandi potestatem a Deo acceperunt, peccati qualitatem considerare, & eius qui peccauit ad eam conuersationem promptum studium, & sic morbo conuenientem adferre medicinam.*

Ex quibus locis, vt etiam ex testimonijs Patrũ Græcorum, quę in sequenti capite adducentur, intelligi potest, falsum esse quod quidam dicunt, Græcos non solere confiteri peccata, nisi soli Deo: & in eo quod scribitur apud GRATIANVM, de Pœnitentia, dist. 1. can. Quidam: *Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, vt Græci*; illud, *vt Græci*, videtur irrepsisse in textum ex margine, & marginalem annotationem imperiti alicuius fuisse, qui ex facto Nectarij collegit, sublatam omnino Confessionem Sacramentalẽ apud Græcos. NAM alioqui in ipso capitulari Theodori, vnde canon ille descriptus est, non habentur duæ illæ voces, *vt Græci*, neque etiam habentur in Cõcilio II. Cabilonensi, ca. 33. vnde Theodorus capitulum illud accepisse videtur: sed nec Magister Sentẽtiarum in 4. lib. dist. 17. eandem sententiam adducens, addidit illud, *vt Græci*. NEQVE in Concilio Florentino vlla fuit controuersia de Confessione cum Græcis, ex eo excepto, quòd Eugenius Pontifex à nonnullis Græcorum Doctoribus priuatim quæsiuit, cur sacerdotes ipsorũ ante Sacrificij celebrationem peccata sua non confiterentur. DENIQVE Nicolaus Cabasilas in explicatione Liturgiæ, cap. 29. & Anastasius Nicenus in quæstionibus super Scripturam, quæst. 6. apertè docent Confessionem Sacramentalem, cùm tamen Græci sint; & nostris diebus Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in Censura Confessionis Augustanæ, cap. 11. reprehendit quod Lutherani dicebant, non esse necessarium omnia peccata per singulas species, in Confessione enumerari. Atque hæc de Ecclesia Græca.

IN Ecclesia Latina, exstat INPRIMIS can. 31. Concilij III. CARTHAGINENSIS ante annos M. & C. celebrati, vbi sic legimus: *Vt Pœnitentibus secundum peccatorum differentiam, Episcopi arbitrio, Pœnitentiæ tempora decernantur.* Et idem canon repetitus inuenitur in Concilio AFRICANO, can. 10. Dubium verò esse non potest, quin oporteat peccata omnia in Confessione detegi, si iuxta peccatorum differentias Pœnitentiæ tempora decernuntur.

DEINDE exstat canon 8. Concilij I. CABILONENSIS ante M. circiter annos celebrati, in hæc verba: *De Pœnitentibus a sacerdotibus, facta Confessione, vt decantur Pœnitentia, vniuersitas sacerdotum noscitur conuenire.*

Exstat ETIAM canon. 32. Cõcilij II. CABILONENSIS, ante annos circiter DCCC. vbi sic legimus: *Sed & hoc emendatione indigere perspeximus, quod quidam dum confitentur peccata sua sacerdotibus, non plenè id faciunt. Quia ergo constat, hominem ex duabus esse substantijs, anima videlicet, & corpore, & interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur: solerti indagatione debent inquiri ipsa peccata, vt ex vtrisque plena sit confessio; scilicet vt & ea confiteantur, quæ per corpus gesta sunt, & ea quibus in sola cogitatione delinquitur.*

IN Concilio TVRONICO III. circa idem tempus celebrato, cap. 22. ita legimus: *Episcopis & Presbyteris diligenti cautela pertractandum est, qualiter hominibus sibi sua delicta confitentibus, tempus abstinendi adscribant.* Similia habentur in Concilio Remensi eiusdẽ antiquitatis, can. 12. & 16. & Parisiensi ca. 32. & 46. Atque hæc omnia Concilia sunt Ecclesiæ Gallicanæ.

NEC minus perspicua testimonia, habemus Ecclesiarum Germaniæ: nam in Concilio MOGVNTINO sub Rabano Archiepiscopo, cap. 26. ita statuitur: *Vbi infirmus in mortis periculo positus, per Presbyteros pura inquirenda est confessio, non tamen illi imponenda quantitas Pœnitentiæ, sed innotescenda.* Vide etiam cap. 27.

In Cõcilio VVORMACIENSI celebrato anno Domini DCCC. LXVIII. vt initio eiusdem Concilij legimus, cap. 25. ita scriptum est: *Pœnitentibus secundum differentiam peccatorum, sacerdotis arbitrio Pœnitentia decernuntur. Debet itaque sacerdos in Pœnitentia danda singulorum caussas singulatim considerare, ordinem quoque, modumque culparum; & affectus, gemitusque delinquentium diligenter examinare, manifesteque cognoscere, temporum etiam, & personarum, locorum quoque, & ætatum qualitates inspicere, vt pro consideratione locorum, ætatum, vel temporum, seu pro qualitate delictorum, atque gemituum uniuscuiusque delinquentis, à sacris regulis oculos non deflectat.* Ex his testimonijs satis apparet, antiquas Germanię Ecclesias longè aliter de Confessione sensisse ac docuisse, quàm nunc Sectarij, ac nouatores Lutherani sentiant & doceant.

HIS accedant Concilia Generalia: Lateranense, sub Innocentio III. cap. 21. Constantiense sess. 8. Florentinum in Instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. 14. quæ licet, quòd recentiora sint, ab Aduersarijs contemnantur, tamen iniuria contemnuntur: nam & antiquissimis Concilijs congruentem fidem ac doctrinam tradiderunt, & totius Ecclesiæ Catholicæ, quæ his CD. annis floruit, sententiam continent, vt errare nõ potuerint, quin tota Ecclesia errasse, atque adeò portis Inferi succubuisse dicatur.

CAPVT VI.

Idem probatur ex traditione veterum Patrum, qui floruerunt ab anno Domini C. ad CC.

TESTIMONIIS Conciliorum meritò adiungi possunt testimonia veterum Patrum Græcorum & Latinorum, qui singulis ætatibus in Ecclesia floruerunt.

PRIMVS igitur sit S. IRENÆVS, qui in ipso PRIMO seculo post Apostolorum excessum floruit, quiq; proximè Apostolorum ætati successit. Is in 1. lib. cap. 9. ita scribit de quibusdam fœminis, quas Marcus hæreticus circumuenerat: *Hæ sæpissime conuersæ ad Ecclesiam Dei confessæ sunt, & secundum corpus exterminatas se ab eo velut cupidine, & inflammatas, valdè se illum dilexisse.* Et infrà de alia pariter seducta: *Cum magno labore fratres eam conuertissent, omne tempus in Exomologesi consummauit, plangens, & lamentans ob hanc quam passa est ab hoc Mago corruptelam.* Et lib. 3. cap. 4. *Cerdon*, inquit, *sæpe in Ecclesiam veniens, & Exomologesim faciens, sic cõsummauit, modo quidem latenter docens, modo verò Exomologesim faciens.*

Quo loco OBSERVANDVM est, nomine Exomologesis, apud veteres interdũ non intelligi solam Confessionem, sed etiam Cõtritionem & Satisfactionem, vt perspicuum est, tum ex Tertulliano in lib. de Pœnitentia, tum ex loco Irenæi citato ex lib. 1. cap. 9. interdum autem intelligi solam Confessionem, vt patet ex Cypriano in serm. de lapsis. Nunquam verò Contritionem vel Satisfactionem sine Confessione per eam vocem significari: Itaque Exomologesis Confessio est, vel sola, vel cum adiunctis alijs Pœnitentiæ partibus.

NEQVE vera sunt quæ dicit Kemnitius pag. 1000. per Exomologesim intelligi ab Irenæo confessionem publicam publicorum scelerum, ob quæ excommunicari homines merebantur. Nam in 1. lib. cap. 9. loquitur de occulto crimine, immò etiam de occulta cupiditate, quæ nisi ex confessione fœminarum illarum cognosci non potuisset: in lib. autem 3. cap. 4. apertissimè Irenæus dicit, Cerdonem Exomologesim fecisse, postquam latenter hæresim suam docuerat: Quare loquitur in vtroq; loco de confessione secretorum, siue occultorum scelerum.

SECVNDO loco habemus TERTVLLIANVM, qui floruit ad exitum eiusdem seculi, Seuero imperante, vt ipse testatus est in Apologetico, cap. 4. Is in lib. de Pœnitentia, multa docet, quæ notanda sunt, quoniam Kemnitius hunc etiam locum deprauat.

PRIMVM igitur explicat Tertullianus, quid sit Exomologesis, ac dicit esse actum Pœnitentiæ, quo delictũ nostrum confitemur Domino: *Is actus*, inquit, *qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, Exomologesis est, qua delictum nostrum Domino confitemur.* Quod autem dicit, Exomologesim fieri Deo, significat, Deo fieri per sacerdotem, non autem soli Deo: id quod ex sequentibus apertè colligitur. Nam continuò adiungit, per Cõfessionem disponi Satisfactionem, & Pœnitentiam nasci: quia videlicet sacerdos audita Confessione, disponit atque ordinat, quæ Satisfactio necessaria sit, & eam pœnitenti iniungit.

DEINDE paulò pòst addit, nonnullos ex pudore quodam, & humana verecundia à Confessione abhorruisse; quæ verecundia non habet locum in Confessione quæ soli Deo fit: *Plerosque*, inquit, *hoc opus, vt publicationem sui, aut suffugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescentia sua pereunt;* & paulò infrà per ironiam ita scribit: *Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur, videlicet, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeòne existimatio hominis, & Dei conscientia comparantur? an melius est damnatum latere, quàm palam absolui?* & in libro extremo, hanc Exomologesin à Deo institutam, atque adeò necessariam esse docet, cùm ait: *Si de Exomologesi retractas, Gehennam in corde considera, quam tibi Exomologesis extinguit.* Et infrà: *Peccator restituendo sibi institutam à Domino Exomologesim sciens, præteribit illam, quæ Babylonium Regem in regna restituit?*

Kemnitius loco notato duo dicit ad hoc testimoniũ Tertulliani. PRIMO, loqui eum de Pœnitentia publica tantum. SECVNDO, loqui de Confessione, quæ fiebat non solis Presbyteris, sed etiam laicis: nam sic loquitur TERTVLLIANVS: *Ergo cùm te ad fratrũ genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras.*

RESPONDEO, loquitur fortasse Tertullianus de Pœnitentia publica, sed quæ fiebat post Confessionem secretam. Sæpè enim agebatur publicè Pœnitentia, & tamen peccatum in specie non aperiebatur, nisi sacerdotibus: nam peccata solum publica publicè confitenda erant, quæ autem secreta erant, nemo cogebatur publicè confiteri. Tertullianus autem loquitur de peccatis secretis, vt ex verbis eius perspicuum est. Non enim diceret, homines suffugere aut differre Confessionem verecundiæ caussa; neque compararet eiusmodi homines cum ijs, qui morbo vexantur in partibus corporis secretis; neque illud adderet, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, non tamen Deo posse celari; nisi de peccatis occultis, ac secretissimis loqueretur. Itaque occultorum, ac secretorum Confessionem homini faciendam, necessariam ad salutem existimauit Tertullianus: talium autem peccatorum Confessio publica esse non debet, neque ab Ecclesia exigebatur, nisi secreta. Quòd si etiam Tertullianus vellet, secretorum peccatorum Confessionem publicam esse faciendam, certè multò magis concederet, saltem secretam esse necessariam. Proinde Tertulliani testimonio aut idipsum requiritur, quod nos docemus, aut aliquid grauius, & durius: nullo autem modo id quod Kemnitius, & Lutherani volunt, qui solum in genere, aut de peccatis publicis confitentur.

QVOD attinet ad id, quod Tertullianus dicit pœnitentes aduolui consueuisse fratribus; duobus modis responderi potest. Nam aut ipsos Presbyteros vocat fratres, siquidem paulò antè dixerat, pœnitentes aduolui presbyteris; & rectè vocare poterat eos fratres, quia de illis tractabat, vt distinguuntur à Deo, qui est communis omnium Pater: aut certè cùm dicit, pœnitentes aduolui fratribus, loquitur de oratione, non de Confessione, præsertim in specie. Solebant enim pœnitẽtes abijcere se ad pedes omnium fratrum, vt eorum precibus se cõmendarent: hoc enim sonant illa verba: *Cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras.* Et paulò antè apertius omnia distinguens ait: *Presbyteris aduolui, aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere.* Ac de Tertulliano satis.

CAPVT VII.

Testimonia Patrum ab anno CC. ad CCC.

ORIGENES ad initium SECVNDI seculi post Apostolos floruit, imperante Alexandro Mammeæ. Is in 2 hom. in Leuit. sic ait: *Est adhuc & septima, licet dura, & laboriosa per Pœnitentiam remissio peccatorum,*

torum, cùm lauat peccator in lachrymis stratũ suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte, & cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundum eum, qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei: in quo impletur & illud, quod Apostolus dicit: Si quis infirmatur, vocet Presbyteros, &c. Hoc loco Origenes loquitur de Confessione facienda Sacerdoti, vt verba eius indicant, & de Confessione peccatorum in specie, & occultorum, quorum homines erubescere solent; alioqui non diceret. *Non erubescit indicare peccatum suũ.* Denique loquitur de confessione, quæ in diuinis literis fundamentum habet, vt patet ex eo quod testimonium S. Iacobi adducit in medium.

Idem ORIGENES hom. 3. in Leuit. explicans illud: *Si peccauerit vnum ex istis, pronunciet peccatum, quod peccauit. Est, inquit, aliquod in hoc mirabile secretum.* B *Etenim omni genere pronuncianda sunt, & in publicum proferenda cuncta quæ egerimus; si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri; proferri autem ab illo, qui & accusator peccati est, & incentor: ipse enim nunc nos vt peccemus instigat; ipse etiam cùm peccauerimus, accusat. Si ergo in vita præueniamus eum, & ipsi nostri accusatores simus, nequitiam Diaboli inimici nostri & accusatoris effugimus; sic enim & alibi Propheta dicit: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris.* His verbis Origenes, sicut docet in die Iudicij omnia peccata nostra etiã occultissima, & solo sermone vel cogitatione patrata à Satana in medium proferenda: ita docet, vt si velimus ea purgari, omnia, videlicet etiam occultissima, & solo verbo vel cogitatu admissa, sacerdoti prodamus.

Idem auctor homil. 2. in Psal. 37. *Vide, inquit, quid* C *edocet nos Scriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinsecùs. Fortasse enim sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho grauiter, & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita ij qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati: si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum atque omnem morbi digerit caussam. Tantummodò circumspice diligentiùs cui debeas confiteri peccatum tuum; proba prius medicum, cui debeas caussam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi, & compatiendi nouerit disciplinam: vt ita demum, si quid ille dixerit, qui se priùs & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consi-* D *lij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & ceteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari; multa hoc deliberatione, & satis perito Medici illius cõsilio procurandum est.* Ex hoc loco discimus, Confessionem esse necessariam, etiam occultorum criminum, nec tamen oportere omnia peccata publicè confiteri, sed omnia quidem priuatim, publicè autem solum publica, aut ea, quæ maturo consilio Sacerdos iudicabit esse prodenda.

Kemnitius pag. 1004. ad hunc locum respõdet, Origenem non loqui de omnibus peccatis, cùm dicit, ea medico perito esse cõfitenda, sed solùm de illis, de quibus dubitari poterat, an essent publicè manifestanda.

A Quia enim nonnulli temerè peccata occulta publicè confitebantur, consilium dari ab Origene scribit Kemnitius, vt eiusmodi peccata non sine consilio alicuius periti medici publicentur. Probat autem Kemnitius, Origenem nõ loqui de omnibus peccatis, hoc modo: *Quod, inquit, Origenes in illo loco non in genere de omnibus & singulis peccatis sacerdoti confitendis loquatur, inde manifestum. In prima enim homilia, loquitur de delictis, cõcupiscentijs, & commissis, quæ ante Deum proferuntur; & in conspectu ipsius per gemitum exponuntur. Deinde in secunda homilia in principio, loquitur de lapsibus, qui olim ad publicam Confessionem pertinuerunt: quia verò inde sequebantur obtrectationes, suadet Origenes, vt tales lapsus primum Sacerdoti exponantur, vt de eius consilio vel suscipiatur publica Confessio, vel omittatur.*

B Sed hæc distinctio Kemnitij vanissima est: siquidem Origenes in vtraque homilia de omnibus peccatis loquitur. Ac in priore quidé, dicit omnia Deo esse confitenda, & pro omnibus gemendum, & supplicandum: in posteriore monet, illa eadem hominibus cõfitenda, primum priuatim, deinde publicè, iuxta consilium sacerdotis. Hæc autem sunt verba Origenis in fine prioris homiliæ: *Omnia, inquit, ex quo deliqui, siue concupiui concupiscentiam secularem, siue quid aliud commisi, omnia ante te profero, & in orationibus meis in conspectu tuo pono.* Vides quàm apertè de omnibus omnino loquatur in priore homilia, & non de quibusdam tantùm, quæ ad publicam Confessionem non pertinerent, vt fingit Kemnitius.

Idem etiam, Origenes homil. 17. in Lucam, explicans illud: *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes,* ostendit peccata, quæ Deo confitemur esse etiam hominibus confitenda: *Vnde, inquit, & nos si peccauerimus, debemus dicere: Peccatum meum notum tibi feci,* C *& iniquitatem meam non abscondi: Dixi; Annunciabo iniustitiam meam contra me Domino. Si enim hoc fecerimus, & reuelauerimus peccata nostra non solum Deo, sed & his qui possunt mederi vulneribus nostris, atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait: Ecce deleo vt nubem iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua.* Hæc ille, qui satis apertè ostendit, non esse distinguenda peccata, quæ Deo, & quæ Sacerdoti sint aperienda; sed eadem vtrique, atque omnia confitenda.

SECVNDO loco habemus S. CYPRIANVM, qui eodem seculo, licet aliquanto posterius, quàm Origenes floruit. Hic igitur beatissimus Martyr, in epist. 16. lib. 3. ad plebem suam ita loquitur; *Nam cum in minoribus delictis, quæ non in Dominum committuntur, Pœnitentia agatur iusto tempore, & Exomologesis fiat, inspecta vita eius, qui agit Pœnitentiam, nec ad commu-* D *nicationem venire quis possit, nisi priùs illi ab Episcopo & Clero manus fuerit imposita: quantò magis in his grauissimis & extremis delictis cautè omnia & moderatè secundum disciplinam Domini obseruari oportet?* Hic habemus Exomologesim necessariam secundum disciplinam Domini, & talem Exomologesim, vt ex ea pœnitentis vita inspici, & cognosci possit. Proinde habemus Confessionem omnium peccatorum, iure diuino esse necessariam: neque enim, Exomologesis generalis, aut aliquorum tantùm peccatorum, vitam pœnitentis ita detegit, vt ea planè inspici possit.

Idem auctor serm. 5. de lapsis: *Denique, inquit, quanta & fide maiore, & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentes, Exomologe-*

sim conscientiæ faciunt, animi pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet, & modicis vulneribus exquirunt.

AD hunc locum respondet Kemnitius, pag. 1003. ac dicit, hoc loco à Cypriano non proponi præceptū, vel consuetudinem vniuersalem, sed exemplum quorundam, qui fide maiore, & timore meliore erant. ADDIT etiam, non loqui Cyprianum de Confessione omnium peccatorum, vel omnium malarum cogitationum, sed eius tantùm cogitationis, quæ de Idololatria committenda, siue de Christo abnegando suscepta fuerat: proinde pertinere hanc sentētiam ad publicam Pœnitentiam, & ad publica crimina.

SED istę obiectiones ex eodem Cypriano facilè refelluntur: non enim Cyprianus exemplū proponit Cōfessionis liberæ, sed necessariæ, vt patet ex sequentibus verbis. Nam posteaquam dixerat: *Salutarem medelam paruis licet, & modicis vulneribus exquirunt*, adiungit continuò, *Scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Derideri & circumueniri Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi: plus immò delinquit, qui secundùm hominem Deum cogitans, euadere se pœnam criminis credit, si non palam crimen admisit.* & paulò infrà de ijsdem, qui sola cogitatione peccauerit, ita loquitur: *Minùs planè peccauerit non videndo idola, nec sub oculis circumstantis, atque insultantis populi sanctitatem fidei prophanando, non polluendo manus suas funestis sacrificijs, nec sceleratis cibis ora maculando. hoc eo proficit, vt sit minor culpa, non vt innocens conscientia; faciliùs potest ad veniam criminis peruenire, non est tamen immunis à crimine. nec cesset in agenda Pœnitētia, atque in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. confiteātur singuli, quæso, fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in seculo est, dum admitti Confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.*

Ex his manifestè colligimus auctore Cypriano, necessarium esse cōfiteri peccata omnia mortalia, etiamsi sola cogitatione commissa sint. Quare verba illa: *Quanto & fide maiore, & timore meliore sunt, qui &c.* non continent exemplum Confessionis non necessariæ, vt Kemnitius existimauit, sed argumentum à minore ad maius. Si enim qui sola cogitatione peccant, Pœnitentiam agunt, atque Exomologesim faciunt, quantò magis id fieri deberet ab ijs, qui verbo & opere peccata committunt?

QVOD autem Kemnitius addit, Cyprianum loqui solum de cogitatione abnegationis Christi, & proinde hanc sententiam pertinere ad Pœnitentiam publicam, & crimina publica; ridiculum est. Neque enim cogitatio de peccato aliquo patrando, publica dici potest, aut debet, etiamsi peccatum illud publicū esse possit: neque vllo modo ad peccatum publicum pertinet cogitatio, nisi peccatum ipsum publicum ex ea cogitatione prodierit. Quomodo enim ad peccatum publicum pertinet, quod neque in se est publicum, neque est peccati publici caussa? & quis vnquam audiuit in Ecclesia id fieri solitum, vt ob solam internam cogitationem abnegationis Christi, aliquis excommunicaretur, aut publicam Pœnitentiam subire cogeretur? etiāsi qui palàm Christum abnegant, iure excommunicentur, & Pœnitentiæ publicæ subijciantur. Non igitur Cyprianus Confessionem eiusmodi cogitationū exigebat, quòd eæ cogitationes ad peccata publica pertinerent: sed quod essent peccata lethalia, quamuis occulta, atque interna.

ADDE quòd si cogitatio abnegationis Christi necessariò cōfitenda esset, quia ad peccatum publicum pertineret, nimirùm vt caussa quædam peccati, quod publicum esse potuit: eodem modo cogitationes rapinæ, adulterij, homicidij, blasphemiæ, periurij, aliorumque fermè omnium criminū necessariò confitendæ erunt, cùm caussæ esse possint scelerum publicorum. Itaque quidquid dixerit, eò tamen illi veniendum erit, vt peccata omnia in Confessione detegenda esse fateatur.

CAPVT VIII.

Testimonia Patrum ab anno CCC. ad CD.

IAM verò TERTIO seculo post Apostolos, habemus primum LACTANTIVM, qui cum Crispi Cęsaris institutor fuerit, & Imperatori Cōstantino libros suos nuncupauerit, sine dubio ad initium tertiæ ętatis post Apostolica tempora floruit.

Is igitur in lib. 4. diuinarum Institutionum, cap. 17. explicans rationem cur Deus Circumcisionem in Testamento veteri imperauit, ac docens, eam Confessionis ac Pœnitentiæ figuram fuisse, ita loquitur: *Ob hanc caussam Deus nudari eam iussit, vt hoc argumento nos admoneret, ne inuolutum pectus haberemus, id est, ne quod pudendum facinus intra conscientiæ secreta velemus. Hæc est cordis circumcisio, de qua Prophetæ loquuntur, quam Deus à carne mortali ad animam transtulit, quæ sola mansura est. Volens enim vitæ ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, Pœnitentiam nobis in illa Circumcisione proposuit, vt si cor nudauerimus, id est, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus; veniam consequamur, quæ contumacibus, & admissa sua celantibus denegatur ab eo, qui non faciem sicut homo, sed intima, & arcana pectoris intuetur.*

Idem LACTANTIVS in extrem. lib. Nouatianos damnans, ponit pro nota veræ Ecclesię confessionem: *Sed tamen*, inquit, *quia singuli quique cœtus Hæreticorum se potissimùm Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant, sciendum est, illam esse veram, in qua est Confessio, & Pœnitentia, quæ peccata, & vulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat.* Hæc Lactantius.

DEINDE habemus S. ATHANASIVM, qui in serm. in illa verba: *Profecti in Pagum, qui ex aduerso est, inuenietis pullum alligatum, &c.* ad finem sermonis ita loquitur: *Nos ipsos examinemus, num soluta sint nostra vincula, vt in melius proficiamus. Quòd si nondum soluta sint vincula, tradas te ipsum discipulis Iesu: adsunt enim qui te soluant pro potestate ea, quam à Saluatore acceperunt. Quæcunq; enim ligaueritis, inquit in terra, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta & in cælis: & si quibus remiseritis peccata, remittuntur ei.*

TERTIO, habemus S. HILARIVM, can. 18. in Matth. vbi sic loquitur: *Ad terrorem autem metus maximi, quo in præsens omnes continerentur, immobile seueritatis Apostolicæ Iudicium præmisit, vt quos in terris ligauerint, id est, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, Confessione videlicet veniæ receperint in salutem, hi Apostolicæ conditione sententiæ, in cælis quoque, an soluti sint, aut ligati.*

QVARTO habemus S. BASILIVM in quæstionibus siue regulis breuioribus, ita præcipientem, regula 229. *Omnino in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquam quibusuis temerè homines*

tè homines aperiunt, sed ijs tantummodò, qui rationem, qua ea curanda sint, teneant; eodem modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare. & regula 228. explicat clariùs, qui sint qui peccata possint curare, nimirum soli sacerdotes: *Necessariò,* inquit, *ijs peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei.*

AD hunc locum (Lactātio, Athanasio & Hilario, prætermissis) respondet Kemnitius, pag. 988. & 1017. S. Basilium loqui de confessione generali, qua pœnitēs peccatorem se agnoscit, ac fatetur: vel de confessione aliquorum peccatorum, quæ magis conscientiam grauant: quæ quidem confessio fiat instructionis, & consilij gratia. Itaque neque omnium peccatorum, in specie, neque necessariò, sed aliquorum tantùm, & non necessariò Confessionem fieri debere Kemnitius docet.

AT ex ipsius S. Basilij verbis vtrunque refellitur. Quòd enim omnia peccata in specie confitenda sint, patet ex duobus. PRIMO ex illa similitudine medici, & medicinæ corporalis, quā Basilius adhibet regula 229. Neque enim curari potest corporaliter, qui medico solùm dicit, se morbo aliquo laborare, nisi in specie detegat morbum; & si pluribus morbis laborat, nisi eos omnes singillatim exponat, alioqui enim medicamentum potius oberit, quàm proderit, nisi ad certum morbum conuenienter applicetur. SECVNDO ex ratione, quam idem Basilius reddit regula 288. cur oporteat sacerdoti peccata detegere: ratio enim est, quoniam conuersionis modus accommodatus esse debet ad rationem peccati, vt ipse Kemnitius vertit pag. 1017. Quomodo autem poterit sacerdos accommodare modum conuersionis ad rationem peccati, id est, actionem externam Pœnitentiæ iniungere, qualem, & quantam peccata requirunt, nisi peccata ipsa omnia in specie nouerit?

ESSE autem Confessionem necessariam, & non solùm consilij gratia faciendam, perspicuum est, tū ex eadem morbi similitudine, & ratione iam explicata, tū ex ipsa voce, NECESSARIO, qua Basilius vsus est. Frustra enim Kemnitius pag. 988. vertit: *Necessarium videtur.* & pag. 1017. *Aptum est:* nam in ipso textu Græco, non est, *videtur*, neque *aptum est*, sed simpliciter, *ἀναγκαῖον*, *Necessarium*. Quare sic reddidit Godefridus Tilmānus: *Necessariò ijs peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei.*

QVINTO habemus S. AMBROSIVM, qui lib. 2. de Pœnitentia, ca. 6. sic ait: *Si vis iustificari, fatere delictum tuum: soluit enim criminum nexu verecunda confessio peccatorum,* & cap. 9. scribit multos fuisse, qui libenter confitebantur priuatim Sacerdotibus, sed publicè in Ecclesia satisfacere recusabant: *Plerique,* inquit, *futuri supplicij metu peccatorum suorum conscij, Pœnitentiam petunt: & cum acceperint, publicæ supplicationis reuocantur pudore.* & cap. 10. *An quisquam ferat, ut erubescas Deum rogare, qui non erubescis rogare hominem? & pudeat te Deo supplicare, quem non lates; cum non pudeat peccata tua homini, quem lateas, confiteri?*

Ipsum etiam S. Ambrosium Confessiones audire solitum, & quidem priuatim, testatur PAVLINVS in vita eiusdem, his verbis: *Quotiescunque illi aliquis ob percipiendam Pœnitentiam lapsus suos confessus esset; ita flebat, vt & illum flere compelleret; videbatur etiam sibi cum iacente iacere. Caussas autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quē intercedebat, loquebatur.*

SEXTO habemus S. Gregorium NISSENVM in epistola canonica ad Episcopum Mitylenes, quæ extat in Bibliotheca sanctorum Patrum, tom. 1. Is enim cap. 1. epistolæ eiusdem, meminit confessionis peccatorum, quæ singulis annis circa Paschæ festum fieri solet: *Rectè, inquit, habuerit, si hodierno die non solùm eos, qui ex regeneratione per lauacri gratiam transmutati sunt, adducamus, sed eos etiam qui per Pœnitentiam, & Confessionem, à mortuis operibus ad viuentem viam ascendunt, ad viuentem spem tanquam manu deducamus, à qua per peccatum alienati sunt.*

Ac de Confessione singulorum peccatorum, non autem generali, Gregorium loqui, testantur verba sequentia, in quibus ducta similitudine à morbis, & medicamentis, docet varias curationes adhibēdas esse peccatoribus pro ipsorū peccatorū varietate. Non autem possunt Sacerdotes varietatem peccatorum cognoscere, nisi pœnitentes ipsi peccata sua singillatim aperiāt: *Quemadmodum,* inquit, *in corporali medela unum est quidem institutum medicinæ, sanare eum qui laborat, varium autem est curationis genus, (pro morborū enim varietate, conuenienter quoque medicinæ ac disciplina vnicuiq; morbo applicatur) ita cùm multa sit in morbo quoq; animæ affectionum varietas, multiformis quoq; necessariò fuerit medica curatio, ad affectionis rationem medicinam exercens.* Hæc ille.

Extat etiam oratio eiusdem Gregorij in mulierem peccatricem, vbi hæc habentur verba de Confessione: *Audacter ostende sacerdoti, quæ sunt recondita, animi arcana tanquam occulta vulnera medico retege: ipse & honoris, & valetudinis tuæ rationē habebit.* quo in loco etiam occultorum Confessionem faciendam esse docet.

SEPTIMO habemus S. PACIANVM, qui in Parænesi ad Pœnitentiam, sic loquitur: *Vos primum appello fratres, qui criminibus admissis Pœnitentiam recusatis, vos inquam, post impudentiam timidos, post peccata uerecundos, qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri.* Et infrà: *Ecce iterum Apostolus ad sacerdotem: Manus citò nulli imponas, nec communices peccatis alienis. Quid facies tu, qui decipis sacerdotem? qui aut ignorantem fallis, aut non ad plenum scientem, probandi difficultate confundis?* Quo loco Pacianus docet oportere sacerdoti omnia peccata in Confessione detegi, vt his tutò manus imponere possit: addit etiam de occultis: *Rogo vos fratres etiam pro periculo meo, per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite uulneratam tegere conscientiam: prudentes ægri medicos non uerentur, ne in occultis quidem partibus, etiam secaturos, etiam perusturos.* Porrò infrà alloquitur eos, qui peccata quidem singillatim, & omnia ad plenum confitebantur, sed grauiorem Pœnitentiæ mulctam refugiebant: *Nunc,* inquit, *ad eos sermo sit, qui bene ac sapienter uulnera sua, Pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid sit Pœnitentia, nec quæ uulnerum medicina, nouerunt: similesq; sunt illis, qui plagas quidem aperiunt ac tumores, medicisq; etiam assidentibus confitentur, sed admoniti quæ imponenda sunt negligunt, & quæ bibenda, fastidiunt.* ex quo loco intelligimus, Confessionem accuratam semper in vsu fuisse apud Christianos.

CAPVT IX.

Testimonia Patrum ab anno CD. ad D.

QVARTO sæculo habemus S. Ioannem CHRYSOSTOMVM, quem satis constat ad initium quarti sæculi post Apostolos floruisse. Is in hom. 30. in Genes. meminit Confessionis, quæ in hebdomada sancta ante festum Paschæ fieri debet, cuius etiam Gregorium Nyssenum meminisse suprà notauimus: *Quia,* inquit, *in magnam hanc hebdomadam peruenimus, Dei gratia, nunc maximè & ieiunij cursus intendendus, & magis continuanda sunt preces, faciendaq; diligens, & pura* Con-

Confessio peccatorum. Hæc ille, qui tametsi non apertè dixerit, Confessionem sacerdoti faciendam esse, tamen in alijs locis id non tacuit: vt omittam, quòd cùm eiusdem cõsuetudinis meminerint Chrysostomus & Nyssenus; & hic disertis verbis docuerit sacerdoti confessionem esse faciendam, dubitari non potest, quin etiam ille hoc senserit.

Idem CHRYSOSTOMVS homil. 33. in Ioannem, hortatur ad confessionem criminum occultorum: & cùm certum sit ex multis alijs locis, Chrysostomum non probasse Confessionem publicam, sequitur vt ad Confessionem priuatam hortatus sit pœnitentes: *In peccatis*, inquit, *quæ commisimus, confitendis, neminè vereamur; Deum duntaxat, vt decet, formidemus, qui & nunc opera nostra videt, & tunc quos in præsentia non pœnitet, damnabit.* Et infrà: *Commisisti aliquod scelus, aut animo agitasti, homines celas, non Deum, & nihil curas, oculos hominum formidas.* Et infrà: *Vos autem hortor dilectissimi, vt etsi nemo opera nostra videat, vt singuli suam conscientiam ingrediantur, & iudicem sibi rationem constituant, errata sua in medium adducant, nisi velint in die illa horrenda vniuerso orbi ea manifestè patere: sanentur iam vulnera: sumatur Pœnitentia medicina.*

Porrò confessionem peccatorum apud sacerdotem faciendam esse, colligitur apertissimè ex libro 2. & 3. de sacerdotio: nam in 2. lib. sic ait CHRYSOSTOMVS: *Quamobrem multa quidem arte opus est, vt qui laborant Christiani, vltrò sibi persuadeant, Sacerdotum curationi sese submittere oportere.* Et paulò post: *Equidem complures recensere possim, quos constat in extrema mala adactos, non ob aliud, nisi quod digna ab eis pœna, & quæ peccatis perpetratis par esset, exigeretur. Neque enim temerè ad delictorum modum oportet & mulctam ipsam adhibere: sed tanquam coniecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus, ne qua fiat, vt dum consuere vis quod interruptum est, scissuram deteriorem facias.* Quo loco docet Chrysostomus, in iniungenda pœnitentia, non solùm rationem habendam esse sacerdoti grauitatis, & multitudinis peccatorum, sed etiam infirmitatis & debilitatis eius, qui peccauit. Constat autem non posse illa cognosci, nisi ex confessione diligenti & accurata delinquentis: quare voluit Chrysostomus, confessionem peccatorum omnium, etiam occultissimorum, quæ non minùs curatione egent, quàm manifesta fieri debere apud sacerdotes. Vide etiam lib. 3. de sacerdotio.

SECVNDO, habemus S. HIERONYMVM, Chrysostomi æqualem. Is in comment. ad cap. 10. Ecclesiastæ, habet hæc verba: *Si quem serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio, peccati veneno infecerit; si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri: magister, qui habet linguam ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat, medicina non curat.*

Idem in cõment. ad cap. 16. Matth. *Legimus*, inquit, *in Leuitico de leprosis, vbi iubentur vt ostendant se sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc à sacerdote immundi fiant: non quo sacerdotes leprosos faciant, & immundos, sed quo habeant notitiam leprosi, & possint discernere qui mundus, quiue immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum, vel immundum facit: sic & hic alligat vel soluit Episcopus, & Presbyter; non eos, qui insontes sunt, vel noxij, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus* A *sit, quiue soluendus.* Hæc ille. Quo loco sanctus Hieronymus apertissimè docet, oportere sacerdotem audire peccatorum varietates, atque id pro officio suo; ex quo intelligimus, non satis esse si pœnitentes generatim, aut manifesta peccata tantùm cõfiteantur, sed omnino necessarium esse, vt singillatim peccata omnia sacerdotibus detegant.

NEQVE mouere nos debet comparatio illa cum sacerdotibus Leuiticis, qui lepram non verè curabant, sed declarabant. Nam similitudo in eo solùm consistit, quòd quemadmodum sacerdotes Leuitici non poterant leprosos curare sine ipsorum cooperatione, sola sua potestate, sed tantùm iudicabant eos esse leprosos, & à consortio ceterorum segregabant: sic etiam sacerdotes Christiani, non possunt sola sua potestate peccatores iustificare, nisi ipsi etiam per Pœnitentiam, & Cõfessionem cooperentur, tamen si cooperentur, planè possunt. Quare idem sanctus Hieronymus cùm dixis- B set: *Pro officio suo cum peccatorum audierit varietates*, non addidit, Scit qui ligatus sit, quiue solutus, sed: *Qui ligandus sit, quiue soluendus.* Sacerdos enim, pro potestate sibi à Christo concessa, peccatores impœnitentes ligat, pœnitentes soluit, & non solùm ligatos aut solutos declarat. Quocirca non pugnat Hieronymus cũ Chrysostomo, qui in libr. 3. de sacerdotio, scribit, sacerdotes Leuiticos non purgasse, sed declarasse lepram corporalem, sacerdotes autem Christianos non declarare, sed planè purgare lepram spiritualem.

Vide eundem Hieronymum in comment. ad 2. cap. Hierem. & in epist. ad Pammachium, & Oceanum, de erroribus Origenis, vbi docet, necessariam esse Confessionem, cùm secunda tabula post naufragium sit, culpam simpliciter confiteri.

TERTIO, habemus S. INNOCENTIVM I. Pontificem, qui in epist. 1. ad Decentium Episcopum Eugubinum, cap. 7. ita loquitur: *Ceterùm de pondere æsti-* C *mando delictorum, Sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus atq; lachrymas corrigentis, ac tum iubere dimitti, cum viderit congruã satisfactionem.*

QVARTO, habemus S. AVGVSTINVM, qui in lib. 50. homiliarum, homil. 12. docet, confessionem peccatorum à Deo esse præceptam: *Deus noster*, inquit, *quia pius est & misericors, vult vt ea confiteamur in hoc seculo, ne pro illis confundamur postmodùm in futuro.*

Idem etiam in eodem opere homil. 41. docet Cõfessionem sacerdoti esse faciendam: *Non solum*, inquit, *post pœnitentiam ab istis vitijs se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam, dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo, & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit.*

Idem tractatu super Psalm. 66. docet, peccata omnia D esse confitenda: *Tristis esto*, inquit, *antequam confitearis, confessus exulta: iam sanaberis. Non confitentis conscientia saniem collegerat, apostema tumuerat, cruciabat te, requiescere non sinebat: adhibet medicus fomenta verborum, et aliquando secat, adhibet medicinale ferrum in correptione tribulationis. Tu agnosce medici manum, confitere, exeat in cõfessione, et defluat omnis sanies, iam exulta, iam lætare; quod reliquum est, facilè sanabitur.* Certè omnis sanies, omnia peccata significat, & sicut ex apostemate omnis sanies quàm diligentissimè exprimenda est, ita iudice Augustino, omnia peccata in Confessione aperienda sunt.

Idem etiam Augustinus interfuit Cõcilio III. Carthaginensi, & canonibus eius cum ceteris Coëpiscopis suis subscripsit: proinde canonem illum 31. suprà citatum sine dubio approbauit.

Habetur

Habetur item in IV. Tomo operum S. Augustini, liber de vera & falsa pœnitentia, qui licet non videatur S. Augustini esse, tamen negari non potest, quin sit alicuius antiqui, probatiq; scriptoris, cum inde Gratianus, & Petrus Lombardus, multa testimonia in libros suos retulerint. In eo igitur lib. cap. 10. *Quem*, inquit, *pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat, repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præueniat iudicium Dei per Confessionem. Præcepit enim Dominus mundatis, vt ostenderent ora sacerdotibus: docēs, corporali præsentia confitenda peccata, non per nunciū, non per scriptum manifestanda.* Et infrà: *Quare qui confiteri vult peccata vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare & soluere: ne cùm negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet.* Et cap. 11. de peccatis occultis: *Si peccatum*, inquit, *occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis.* Et cap. 14. de circumstantijs peccatorum: *Consideret*, inquit, *qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici executione.* Et paulò pòst: *Omnis*, inquit, *ista varietas confitenda est.*

QVINTO, habemus S. LEONEM in epist. 80. ad Episcopos Campaniæ, vbi cùm prohibuisset, ne peccata secreta publicè recitarentur, reddidit rationem, dicens: *Cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta.* Et paulò infrà: *Sufficit illa confessio, quæ primùm Deo offertur, tum etiam sacerdoti.*

AD hunc locum respondet Kemnitius, pag. 1007. ac dicit, S. Leonem non loqui de confessione omnium peccatorum occultorum, sed tantùm de confessione eorum, quæ si publicarentur, possent legum constitutionibus percelli, hoc est, eorum, quæ olim publicæ cōfessioni, & pœnitentiæ subiecta fuerunt. Id verò probat Kemnitius, quia S. Leo inter alias caussas cur prohibuerit confessionem publicam peccatorum occultorum, etiam illam reddidit, quia periculum erat, ne multi à Pœnitentiæ remedijs arcerentur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis facta sua referare, quibus possunt legum constitutionibus percelli.

SED in promptu est refutatio. Nam S. Leo non vnam, sed tres caussas reddidit, cur prohibenda esset confessio publica scelerum occultorum. VNA fuit, quam Kemnitius solam notauit, ne publicarentur crimina, quæ possent legum sanctione puniri; vt homicidia, furta, proditiones, & similia. ALTERA, quia cum multi erubescant flagitia sua publicè referare, ob eam verecundiam à pœnitentiæ remedijs arcerentur, si necesse esset occulta flagitia publicari. Ex hac autem secunda caussa manifestum est, S. Leonem non esse loqututum de illis solis criminibus, quæ legum seueritate puniuntur. TERTIA caussa fuit, quia sufficit reatus conscientiarum solis sacerdotibus indicari confessione secreta; proinde non sunt pœnitentes ad confessionem publicam adigendi: quæ sanè caussa generalis est, & peccata omnia comprehendit.

DEINDE, nulla prorsus ratio fingi potest, cur peccata illa confitenda esse velit S. Leo, quæ si publicarentur, legum sanctionibus punirentur, & non alia. Nā quod Kemnitius dicit, illa sola peccata apud veteres necessariò confitenda fuisse, quæ si publica fuissent, ad confessionem publicam pertinuissent; & suprà refutatū est, & hoc loco nihil Kemnitium iuuat. Nam ad confessionem publicam pertinebant peccata publica, non ea solùm, quæ legum constitutionibus coërcebantur, vt adulteria: sed etiam ea, quæ impunè committebantur, vt fornicationes. Non igitur rectè Kemnitius probat, S. Leonem de illis tantùm criminibus esse loqututum, quæ per leges publicas prohibebantur, ea ratione, quia eiusmodi crimina confessioni publicæ olim subiecta fuerunt: nam vt iam diximus, non ea solùm, sed alia multa præterea confessioni publicæ subiecta fuerunt.

Habemus PRÆTEREA aliud S. LEONIS testimonium, in epistol. 91. ad Theodorum Foroiulij Episcopum, vbi sic legimus: *Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ; & qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum peruenirent, sic diuinæ bonitatis præsidiis ordinatis, vt indulgentia Dei sine supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominū, homo Christus Iesus, hanc Ecclesiæ Præpositis tradidit potestatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.* Hoc loco S. Leo apertissimè docet, confessionem esse necessariam Iure diuino. Nam ab ipso Deo ordinatum esse scribit, vt indulgentia Dei sine sacerdotum ministerio nequeat obtineri: & deinde addit, Ministerium sacerdotum ex Christi instituto in eo consistere, vt confitentibus pœnitentiam iniungant, & eosdem ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admittant. Loqui autem S. Leonem de confessione secreta, & peccatis omnibus etiam occultis, perspicuum est tum ex loco superiore, tum etiā quia non possent sacerdotes congruam pœnitentiæ actionem iniūgere, nisi peccata omnia accuratè cognoscerent. PORRO ad hunc locum Kemnitius nullam solutionem reperire potuit.

SEXTO, habemus SOZOMENVM, qui lib. 7. hist. cap. 16. ita loquitur: *Cùm prorsus non peccare naturam superet diuinam, atq; pœnitentibus quamuis frequenter deliquerint, veniam dare Deus iussit, & ad impetrandam veniam, confiteri peccata necessarium est.* Hic audis ab homine Græco, & Ius diuinum, & Confessionis necessitatem.

CAPVT X.

Testimonia reliquorum Patrum ab anno D. ad MCC.

NVNC addemus testimonia aliqua eorum Scriptorum, qui floruerunt consequentibus ætatibus vsq; ad annum Domini MCC. quo demùm, tempore sub Innocentio III. Confessionis omnium peccatorum legem latam fuisse, Aduersarij mentiuntur.

Habemus igitur post annum Domini D. Sanctum GREGORIVM I. qui hom. 26. in Euangelia explicans illa uerba: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Videndum est*, inquit *quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia sequuta post culpam; vt quos omnipotens Deus, per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutio Præsidentis, cùm æterni arbitrium sequitur Iudicis.* Non potest autem sacerdos cognoscere an pro ratione culpæ pœnitentiā egerit, qui solui desiderat, nisi culpam ipsam, vel potius culpas omnes pœnitens apertè confiteatur: quare necessaria est Confessio omnium peccatorum. Quod etiam eodem in loco idem Gregorius colligit, ex Lazari excitatione & solutione: *Lazaro*, inquit, *dicitur, veni foras. ac si apertè cuilibet mortuo in culpa diceretur: Cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? foras iam per Confessionem egredere; qui apud te interiùs per nega-*

negationem lates. Veniat itaque foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator: venientem verò foras, soluant discipuli, vt Pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amouere, quam meruit, qui non erubuit confiteri quod fecit.

Eodem seculo floruit Ioannes CLIMACVS, qui in suo libro, qui inscribitur Climax, gradu 4. ita loquitur: *Ante omnia verò culpas nostras præclaro Iudici nostro soli confiteamur: omnibusq́; si ille iusserit, confiteri simus parati.* & infrà dicit, sine Cõfessione, quæ fit homini, nullum posse consequi remissionem.

Post annum Domini DC. habemus CÆSARIVM Episcopum Arelatensem. Is hom. 6. 7. 8. 9. & 10. de Pœnitentia egregiè disputat, & in septima quidem scribit, peccata confitendo, & pœnitentiam agendo purgari: in decima verò paulò fusiùs de necessitate Confessionis loquitur: *Vnde vos,* inquit, *frequenter admonui, fratres charissimi, iterum atque iterum admoneo, & contestor, vt qui se cognoscit de littore continentiæ, tempestate libidinis, in pelago luxuriæ fuisse iactatum, & castitatis incurrisse naufragium; peccatorum cõfessionem velut tabulam fractæ nauis velociter apprehendat, vt per ipsam de abysso ac profundo luxuriæ possit euadere, & ad portum Pœnitentiæ peruenire, vbi iã tutiori loco spei anchoram figere, & salutem perditam valeat reparare.* Porrò, loqui Cæsarium de Confessione omnium peccatorum in specie, perspicuum est ex hom. 7. vbi comparat peccata morbis, confessionem medicinæ, sacerdotem medico: neque enim, vt etiam suprà diximus, satis est ad sanandos morbos corporales, si medico ægrotus dicat, se malè habere, nisi in specie morbũ, vel morbos, si fortè pluribus simul vexatur, aperiat.

Post annum Domini DCC. venerabilis BEDA in comment. ad cap. 5. epistol. S. Iacobi, exponens illud: *Confitemini alterutrum peccata vestra. In hac,* inquit, *sententia, illa debet esse discretio, vt quotidiana leuiaque peccata, alterutrum coæqualibus confiteamur, eorumq́; credamus oratione saluari: porrò grauioris lepræ immunditiam, iuxta legem, sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium, qualiter, & quanto tempore iusserit, purificari curemus.*

Idem Beda lib. 5. hist. Gentis suæ, cap. 14. scribit insigne exemplum militis, qui cùm confiteri peccata sua negligeret, vel erubesceret, etiamsi ab ipso rege sæpiùs moneretur, vt more Christiano Confessionem peccatorum suorum faceret, antequam de hoc seculo exire compelleretur: tandem horribili præcedente visione, ad Inferni perpetuos cruciatus raptus, neglectæ dilatæque Confessionis pœnas iustissimas dedit.

Eodem seculo THEODORVS Studytes in vita S. Platonis, laudat eundem Platonem, quod ab adolescẽtia, Pastori animæ suæ confiteri consueuisset, non minus frequenter quàm diligẽter, peccata omnia, ad intimas vsque cogitationes.

Post annum Domini DCCC. RABANVS Episcopus Moguntinus libro 7. in Ecclesiasticum, cap. 7. de Confessionis necessitate ita loquitur: *Qui transgreditur mensuram in concupiscentijs carnis, & aggrauatur eius delictis, necesse est, vt per confessionem peccatorum, fœditatem euomat, & sic per ieiunium & castigationem corporis, ad statum pristinæ sanitatis redeat.* Vide eundem lib. 2. de institutione Clericorum, cap. 30.

Eodem seculo Nicephorus CARTOPHYLAX in episto. ad Theodosium, cuius fragmentum exstat in 1. Tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum: *Olim,* inquit, *omnes oportebat ad ipsos Pontifices accedere, suaque illis occulta prodere, & sic vel reconciliationem, vel repudium ferre. Ignoro autem qui factum sit, cur hæc minùs obseruentur: quamuis existimem Pontifices negotij tædio, frequentiq́; multitudinis turbulentia defatigatos, id operæ ad Monachos transmisisse, ad eos scilicet, qui verè probati sint, alijsq́; valeant esse utiles.* Et infrà: *Porrò si quis expertus sit, & frugi, & cum hoc, sacerdotio fungatur, ad illum imprimis accedendum.* Ex hoc loco intelligimus, communicatam fuisse à Pontificibus absoluendi potestatem etiam Monachis, non tamen quibuscunque, sed ijs tantùm, qui & sacerdotio fungerentur, & doctrina ac probitate præditi essent.

Post annum Domini CM. RADVLPHVS Flauiacẽsis, libr. 3. in Leuiticum, cap. 7. *Dignum est,* inquit, *vt qui peccatorum suorum confessionem facit, consummet ea omnia, quę ad memoriam reuocare potest, Domino pãdens; non alia prodens, alia abscondens.*

Post annum Domini M. Petrus DAMIANVS in serm. de S. Andrea: *Quartus gradus,* inquit, *est confessio oris: hæc purè facienda est, quia non est pars peccatorum dicenda, & altera retinenda: neque leuia confitenda, & grauia diffitenda, &c.* Et infrà de sacerdote Confessario loquens: *Videat,* inquit, *ne vnquam de his: quæ sub signaculo Confessionis accepit, aliquam faciat mentionem, &c.*

Idem in epist. ad Desiderium, de miraculis sui seculi, refert insigne exemplum de integritate Cõfessionis: *Hugo,* inquit, *Cluniacensis Abbas, cùm ad suum me Monasterium perduxisset, frater quidam senex in infirmorum domo ingrauescente totius corporis tumore languebat. Hic porrò cùm Abbatis comperisset adesse præsentiam, lætus effectus, diuinam cœpit implorare clementiam: Domine, inquit, quem nullum latet occultum, quæso, si quid reatus in me est, quod non sim huc usque confessus, tu mihi misericorditer in memoriam reuoca, quatenus Abbati meo, dum præsens est, purè confitear, atque ab eo, qui ius hoc in me præ ceteris habet: indicatus absoluar. Hoc dicto huiusmodi vox auribus eius insonuit: Certè est, certè est aliquid in te, quod confessus adhuc non es. Cumque ille vocem solam audiret, sed à quo procederet, non videret; orando subiunxit: Exprime Domine manifestè quid hoc sit, ut confessus corrigam quod erraui. Porrò, vox eadem peccatum quoddam sicut quærebat, signanter expressit, quod ille à se commissum illicò recognouit, & Abbati festinanter accito, facta Confessione purgauit: paucisq́; pòst diebus in sancta pace defunctus est.*

Post annum Domini MC. S. BERNARDVS in sermone ad milites templi, cap. duodecimo: *Quid,* inquit, *de Bethphage dicam, vbi & Confessionis Sacramentũ, & sacerdotalis ministerij mysterium continetur?* Et infrà: *Et quidem verbum in corde peccatoris, operatur salutiferam contritionem; verbum verò in ore, noxiam tollit confusionem, ne impediat necessariam confessionem.* Et infrà sacerdotibus dicit; *Non absoluant etiam compunctum, nisi viderint et confessum.* Hic habemus PRIMO, Confessionem Sacramentum esse, ac proinde Iuris diuini. SECVNDO, necessariam esse etiam ijs, qui cordis compunctionem videntur adepti. TERTIO, sacerdoti esse faciendam, & ab eodem Absolutionem expectandam.

Esse autem peccata omnia confitenda, docet idem Bernardus sermon. 16. in Cantica, his verbis: *Omne quod remordet conscientiam, confitere humiliter, purè, fideliter.*

HVc addi potest testimonium Hugonis de S. Victore, lib. 2. de Sacrament. par. 14. cap. 1. vbi explicans illud,

illud, Iacob. 5. *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, ut saluemini*, monet, ideo dictum esse, *confitemini, ut saluemini*, quia non saluamur, nisi confiteamur. ITEM Richardi de S. Victore, in libro de potestate ligandi & soluendi, cap. 4. vbi dicit, Pœnitentiam veram esse abominationem peccatorum, cum voto cauendi, confitendi, & satisfaciendi; & probat tum ex natura, tum ex Scriptura. DENIQVE, testimonium Petri Cluniacensis, qui Bernardi, Hugonis, & Richardi æqualis fuit. Is lib. 1. de miraculis, apertissimè docet, Confessionem omnium peccatorum lethalium omnino necessariam esse ijs, qui post Baptismum peccauerunt.

Habemus igitur testimonia Patrum, partim Græcorum, partim Latinorum, ad triginta, qui omnes ante Innocentij III. tempora floruerunt: ex quibus apertè conuincitur eorum omnium error, qui Confessionem non à Christo, sed ab Innocentio III. institutam esse docent. B

CAPVT XI.

Refelluntur solutiones Kemnitij ad loca Patrum.

MARTINVS Kemnitius initio Censuræ suæ ad cap. 5. Concilij Tridentini, pag. 976. instituens disputationem de Confessione, proponit nouem quasi genera Confessionis, quæ apud Patres inueniri dicit: quæ nihil aliud sunt, nisi nouem solutiones, excogitatæ ad cludenda testimonia sanctorum Patrum, quæ à Catholicis Doctoribus ad Confessionem stabiliendam proferuntur. Illis enim nouem generibus Confessionis satis prolixè explicatis, ita subiungit, pag. 1019. C *Ad hæc nouem capita, omnes veterum sententiæ commodè referri possunt: longè aliud vero est, de quo præcipuè Pontificia Confessio dimicat.* Quare ne Lutherani sibi ac suis persuadeant, ad omnia loca Patrum, quæ in superioribus capitibus adduximus, iam à Kemnitio esse responsum; excutiam paucis totam hanc disputationē Kemnitij, licet etiam suprà refutauerim ea, quæ ad certa loca Patrum ipse responderat.

PRIMVM igitur docet Kemnitius, Confessionem quandam esse quæ soli Deo fit, & queritur hanc negligi in Ecclesia Catholica; & Scripturarum ac Patrum testimonia, quæ ad hanc Confessionem propriè pertinent, detorqueri dicit ad Confessionem auricularem, quæ homini fit.

In hac prima solutione, PRIMO mentitur Kemnitius, Confessionem, quæ Deo fit, negligi in Ecclesia Catholica. Nam INPRIMIS Confessio generalis, quæ incipit: *Confiteor Deo omnipotenti*, quotidie recitatur à sacerdote & populo, ad initium sanctissimi Sacrificij: eadem in horis Canonicis à toto Clero bis in die pronunciatur: eandem frequentare omnes laici, tum viri, D tum fœminæ, à Pastoribus admonentur. DEINDE Confessio, quæ soli Deo fit, in Contritione includitur, qui enim recogitant annos suos in amaritudine animæ suæ, & peccata omnia, quorum conscientiam habent, ex animo detestantur, eaque sibi dimitti à Deo petunt, sine dubio confitentur Deo. Quare cum doctrina de vera Contritione, cum accurata discussione conscientiæ, magis apud Catholicos, quàm apud Lutheranos vigeat, vt libro superiore ostendimus, non potest non mentiri, qui Confessionem quæ Deo fit, à Catholicis negligi, à Lutheranis frequentari dicit. DENIQVE, Cōfessio quæ Deo fit, includitur in Confessione quæ fit sacerdoti, tum quia sacerdoti fit vt locum Dei tenet, tum quia, qui sacerdotibus confitentur, expressè dicūt: *Confiteor Deo, & tibi*, Catholici igitur, qui Confessionem sacramentalem, quæ fit homini, docent; simul etiam docent eam, quæ Deo fit: atque hoc vsque adeò verum est; vt non desint Patres, qui cum de Confessione sacramentali loquuntur, eam non tā homini, quàm Deo fieri dicant.

SECVNDO, multa loca Scripturarum, & Patrū frustrà Kemnitius adducit, quasi nos ea de Confessione sacramentali intelligamus, cùm ad Confessionem quæ soli Deo fit, pertineant. Nullus enim Catholicorum testimonijs illis vtitur; sed ipse solita fraude imponere voluit simplicibus. Ad quam etiam fraudem pertinet, quòd loca quædam omisit, ex quibus facillimè detegi eius insidiæ potuissent: vt, exempli gratia, citauit homiliam priorē Origenis in Psalm. 37. vbi commendatur Cōfessio quæ fit Deo; & omisit homiliam posteriorē, in qua disertis verbis commendatur Confessio quæ fit homini.

TERTIO, quædam loca huc trahit, quæ satis apertè loquuntur de Confessione quæ fit hominibus, & non soli Deo: proinde cùm queritur de Catholicis, quod loca Scripturæ & Patrum à Confessione, quæ Deo soli fit, ad Confessionem sacramentalem detorqueant; ipse id crimen committit, quòd alijs falsò tribuit.

Talis est locus ille apud SALOMONEM, Prouer. 28. *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam cōsequetur.* Neq; enim vllus est, qui scelera sua Deo se abscondere posse credat, nisi fortè insaniat: sed hominibus, vel ob pudorem, vel alia de caussa, multi peccata sua abscondita esse cupiunt. Qui autem eiusmodi sunt, dirigi non possunt: quis enim dirigat eum, cuius prauitatem ignorat? ac potissimum sententia ista moralis illos obiurgat, qui admoniti scelerum suorum, nolunt ea agnoscere, sed abscondunt, & negant.

Tale est etiam testimonium illud CHRYSOSTOMI, ex hom. 3. in Matth. *Confessio peccatorum, testimonium est conscientiæ timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit cōfiteri; qui aūt erubescit, non timet.* Nā erubescētia, de qua Chrysostomus loquitur, apud hoīes locū hēt, non apud Deum: illis. n. confiteri erubescimus, quibus arbitramur ignota esse mala nostra; id quod vnusquisq; in se experitur. ADDE, q si Chrysostomus loqueretur de erubescentia corā Deo, non diceret: *Qui timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri: qui autem erubescit, non timet*, sed è cōtrario diceret; Qui timet iudicium Dei, erubescit confiteri; qui autem non erubescit, non timet: siquidem timor facit, vt magnifaciamus eum, quem timemus, & proinde etiam facit, vt erubescamus coram illo turpes videri. Sed quia maior timor vincit minorem, ideo rectissimè Chrysostomus dicit, eos, qui timent iudicium Dei, non erubescere peccata sua hominibus confiteri, quia videlicet timor Dei vincit timorem hominum, & contrà, eos qui confiteri hominibus erubescunt, nō timere iudicium Dei, quia si illud timerent, non sinerent se ab humano timore ita superari, vt medicinam vulnerum animæ suæ, Confessionem scilicet, recusarent.

QVARTO, solutio Kemnitiana nihil efficit, quia etiamsi loca Origenis & Chrysostomi, quæ ipse adducit, accipienda essent omnia de Confessione quæ Deo fit, tamen multa sunt alia, tum horum duorum, tū aliorum Patrum, quæ ipse omisit, quæ nulla ratione detorqueri possunt ad Confessionem quæ fit soli Deo, vt ex locis à nobis citatis, quiuis cognoscere potest. Porrò, loca quædā Chrysostomi paulò obscuriora, cùm ad Caluini argumenta ventum fuerit, explicabo.

SECVNDVM genus Confessionis, ex quo secundam solutionem Kemnitius petit, est, cùm aliquis proximū læsit, & Pœnitentia ductus, confitetur eidem proximo se peccasse, atq; ut sibi ignoscatur, rogat. SED hæc solutio nihil omnino ad rem nostram facit, cùm ad nullum testimonium sanctorum Patrum ex his, quę nos adduximus,

ximus, accommodari possit, vt perspicuum est, tum ex ipsis testimonijs, tum etiam quia neq; Kemnitius ad hoc genus Confessionis, vllum eorum testimoniorũ referre conatus est: solùm enim protulit duo testimonia, vnum sancti Augustini, alterũ Theophylacti, quorum neutrum ex his est, quæ nos adduximus.

TERTIVM genus Confessionis est, cum aliquis cõfitetur non solum Deo, vel proximo quem læserat, sed etiam Ministris Euangelij, veruntamen generatim tãtùm se peccatorem agnoscit, aut in specie vnũ aliquod peccatum, magis grauans Ministro detegit; non autem in specie omnia peccata enumerat. Atq; ad hoc genus Confessionis pertinere vult multa testimonia Scripturæ & Patrum. SED interim non allegat ex Patribus, nisi Basilium, in quæstionibus breuioribus, quæst. 288. de quo testimonio disseruimus cap. 8. vbi etiam solutionem Kemnitij refutauimus. Ex Scripturis allegat multa testimonia: sed quæ nihil ad rem faciunt, cùm omnia (vno excepto) de Confessione illa tractent, quæ erat in vsu, antequam Confessio sacramẽtalis institueretur, de qua sola nos loquimur. Testimonium vnicũ ex Act. 10. ad rem facit, sed de eo disseruimus suprà c. 4. vbi etiam disputationem Kemnitij excussimus.

QVARTVM genus Confessionis est, cùm aliquis publicè, coram cœtu Ecclesiæ crimina confitetur: ad quod genus pertinent etiam V. VI. VII. & VIII. DE quibus nihil hoc loco dicendum erit: nã loca Irenæi, Tertulliani, Origenis, & Cypriani, quæ Kemnitius de Confessione publica exponit, suprà à nobis sunt explicata, cap. 6. & 7. De historia autem Nectarij, & testimonijs Chrysostomi, & Leonis, ex quibus demõstrare conatur Kemnitius, Confessionem publicam mutatam fuisse in priuatam, & neutram esse necessariam Iure diuino, paulò pòst disseremus. Ista enim ad argumenta pertinent, quibus veritas ab aduersarijs oppugnatur, non ad explicanda testimonia Patrum, quæ nos pro veritate adduximus: hic verò non argumenta Aduersariorum dissoluenda, sed nostra, quæ à testimonijs Patrum petita sunt, à Kemnitij calumnijs asserenda suscepimus.

Est igitur NONVM, ac postremum genus Confessionis apud Kemnitium, cum aliquis confitetur priuatim sacerdoti peccata sua, non quia sit necessarium Iure diuino confiteri omnia peccata in specie, ad remissionem peccati obtinendam, sed quia est vtilis disciplina Confessio illa priuata, qua Sacerdoti peccata aliqua deteguntur. PRIMO, ad instructionem rudiorum. SECVNDO, ad remedia contra peccata futura. TERTIO, ad consilium capiendum in rebus dubijs. QVARTO, ad consolationem recipiendam ex priuata absolutione. QVINTO, ad discernendum, an qui absolutionem petit, sit verè pœnitens, necne? Atque huc refert Kemnitius multa loca Patrum, Chrysostomi, Origenis, Cypriani, Basilij, Hieronymi, Augustini, Ambrosij, & Cassiani.

CIRCA hanc solutionem, quæ potissima est, tria breuiter obseruanda sunt. PRIMVM est, Kemnitium planè inuitum ad hanc solutionem descendisse. Nam cùm sæpe anteà dixisset, Confessionem priuatam natam esse ex Confessione publica, & notasset etiam tempus, quo Confessio publica in priuatam fuerit commutata, annum videlicet CD. L. ab aduentu Domini, & denique addidisset, Confessionem auricularem posterioribus temporibus, vt ipse loquitur, generatam: nihil consequentius dicere potuisset, quàm veteres Patres, qui ante annum Domini CD. L. scripserunt, priuatæ Confessionis nunquam meminisse. Sed non permisit eum euidentia rei tam apertè mentiri: & ideo licet inuitus, admisit, multas exstare sententias veterum Patrum de Confessione priuata: *Et illa quidem*, inquit pag. 1015. *quæ hactenus ex Patribus annotauimus, ad ea potissimum crimina spectant, propter quæ excommunicari aliquis merebatur, sicut Augustinus inquit, siue illa essent palàm, siue clàm, siue tantùm voluntatis proposito commissa. Non dissimulandum tamen est, exstare præterea apud veteres, multas sententias, quibus exhortantur populum, vt alia etiam peccata sacerdoti per confessionem exponant.* Et infrà: *Alias verò habuerunt rationes sancti Patres, propter quas, & seruarunt, & commẽdarunt priuatam Confessionem.*

SECVNDO, obseruandum est, in hac postrema Kemnitij solutione, duo quædam proponi. VNVM negando. ALTERVM asserendo. Negat enim Kemnitius, sanctos Patres commendare Confessionem priuatam omnium peccatorum, ut necessariam Iure diuino. Asserit autem, eos commendare priuatam Confessionem aliquorum peccatorum, tanquam vtilem disciplinam ad rudium instructionem; ad remedium contra futura peccata; ad consilium; ad consolationem; ad signum veræ Pœnitentiæ: *Considerãdum est*, inquit pag. 1015. *qua ratione, quo sensu, & in quem finem priuatam illam Confessionem commendarint: nullo modo enim senserunt Iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam esse, omnia peccata in specie, & sigillatim sacerdoti iuxta omnes circumstantias enumerare.* Et infrà: *Alias verò habuerunt rationes, propter quas, & seruarunt, & commendarunt priuatam Confessionem, quia scilicet sit vtilis disciplina, primò ad rudiorum informationem, &c.*

Ex his autem duobus, id quod asserendo proponitur, libenter admittimus; habet enim Sacramentalis Confessio quinque illas vtilitates, & alias præterea non paucas: sed quod negando assumitur, id omnino falsum esse dicimus, & à Kemnitio non modò non esse probatum, sed ne probari quidem potuisse. Patres enim, quos hoc loco adducit Kemnitius (vno excepto Cassiano, de quo in solutione argumentorum dicemus) nihil aliud docent, nisi, confitendum esse peccata sacerdoti ad eum modum, quo morbi ab ægrotis aperiuntur medico. Ex hac autem similitudine non sequitur; Confessionem non debere esse omnium peccatorum, aut non esse necessariam Iure diuino: sed contrarium potiùs sequitur, nam & morbi necessariò debent omnes aperiri medico, & iure diuino tenemur non minùs animæ, quàm corporis medicinam quærere, vt nos suprà deduximus, cùm ista ipsa Patrum testimonia adduceremus. Quare tametsi Patres, quos citat Kemnitius, non dicant disertis verbis, Confessionem omnium peccatorum necessariam esse iure diuino (quod vnum ipse vrget,) tamen neque disertis verbis dicunt, Confessionem omnium peccatorum non esse necessariam Iure diuino: quod quidẽ hoc loco nobis sufficeret, ad refellendam Kemnitij vanitatem: & ex similitudine, quam adducunt, colligimus id eos sensisse, quod nos sentimus, quodq́ue alij omnes Patres senserunt & docuerunt.

TERTIO ac postremò obseruandum est, Kemnitiũ ne in hac quidem nona solutione omnino acquieuisse. Nam postea quam omnia dixerat, quæ ad explicanda testimonia Patrum dicenda esse iudicauerat, addidit pagin. 1020. inueniri apud Patres sententias etiam duriores, quæ ad necessitatem Confessionis inclinent: sed ijs opponendas esse alias dissimiles Patrum sententias. Itaque tandem confiteri coactus est, non posse ad omnia loca veterum Patrum, quæ Catholici pro se adducunt, commodè responderi.

CAPVT XII.

Confessionem esse Iuris diuini, confirmatur aliquot argumentis.

POST auctoritatem Scripturarum, traditioné Conciliorum, & testimonia Patrum suum etiam locú in confirmandis dogmatibus obtinent rationes.

PRIMA igitur ratio duci potest ab antiquitate Confessionis. Nam quæ sunt Iuris humani, ea reperiuntur initium habuisse ex Concilij alicuius Oecumenici, aut summi Pontificis decreto: Confessionem autem peccatorum in Ecclesia fuisse ante omnia Conciliorũ, Põtificumue decreta, ex testimonijs suprà citatis intelligi potest; siquidem Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, atque Origenes, non solùm primi generalis Concilij, Niceni videlicet, tempora antecesserunt, sed etiã omnium aliorum Cõciliorum, quamuis Prouincialium, omniumq; Pontificum Romanorum, qui de sacramẽtali Confessione sanctionem aliquam ediderunt. Neq; alia probatione hic indigemus, cum iam suprà tũ Conciliorum, tum Patrum testimonia protulerimus, & singulorum etiam tempora notauerimus.

SECVNDA ratio sumitur à difficultate Cõfessionis: nam si qua res est in Ecclesia Catholica, quæ grauis ac difficilis videatur, sine dubitatione vlla Confessio est. Quid enim molestius, quid onerosius, quàm vt cogantur etiam viri Principes, Regesque potentissimi, sacerdotibus, qui & ipsi homines sunt, peccata sua omnia detegere, quamuis arcana, quamuis turpia, quãuis pudenda, quamuis horrorem etiam ipsi confitenti adferẽtia, & eorundem sacerdotum iudicio stare, ac mulctam ab illis iniunctam subire? Tanta profectò huius rei difficultas est, vt nullo modo credibile sit, aut Ecclesiæ Præsides ausuros fuisse legem eiusmodi ferre, aut populis persuaderi potuisse, vt eiusmodi legem acciperẽt, & tot iam seculis obseruarent nisi diuinum imperiũ, diuina institutio, diuina promissio accessissent. Igitur diuina fuit auctoritas, quæ ad obedientiam in Confessione facienda, populorum animos inclinauit; diuina promissio, quæ eosdem, vt libenter ad Confessionem accederent, inuitauit.

TERTIA ratio ducitur ab vtilitate: Confessio enim tot parit vtilitates, vt planè diuino consilio instituta videri possit, etiamsi id ita esse non aliunde constaret. Nam siue Deum consideremus, siue sacerdotes, qui Dei auctoritate Ecclesiam regunt, siue Ecclesiam ipsam vniuersam, siue fideles singulos; vndique insignis Confessionis vtilitas se ostendit.

Elucet IMPRIMIS in hoc opere admirabilis Dei misericordia, qui Confessionem non extorquet more Iudicum huius seculi, vt confessos damnet, sed potius instar medici, vt patefacta vulnera continuò sanet: elucet nihilominùs etiam Iustitia, quæ superbiam peccatoris, Confessionis humilitate comprimit, & eos, qui turpia impudenter admiserunt, Confessionis ruborem tolerare voluit.

AD pastores animarum magna vtilitas redit, dum per Confessionem, morbos ouium suarum intelligũt, & eo modo tum singulis seorsim conuenientia remedia adhibere possunt, tum in publicis concionibus generatim ea vitia potissimùm reprehendere, quibus gregem suum magis obnoxium esse sciunt.

AD Ecclesiam vniuersam, atq; ad ipsam Rempublicam politicam, multiplex vtilitas ex Confessione accedit: multa enim, quæ per Iudices in externo foro emẽdari nũquam potuissent, nullo negotio per sacerdotes in foro conscientiæ emendantur, dum restituuntur ablata, dimittuntur iniuriæ, conciliantur paces, dissoluuntur contractus iniusti, dissociantur malè icta fœdera, aliaque id genus plurima priuatim perficiuntur, ex quibus scandala publica remouentur, & pax, ac tranquillitas Reipublicæ redditur.

SED præcipua vtilitas eorum est, qui Cõfessionem, sicut oportet integrè ac fideliter obeunt. Nam, vt omittam, quòd eis peccata remittuntur, & in gratiam cum Deo redeunt, qui est communis fructus omnium Sacramentorũ, referunt ij, si volunt, ex Confessione cõsilium, instructionem, consolationem, quietem animæ ob præterita, remedium contra futura. Ille ipse rubor, quem inter confitendum patimur, & pars quædã est satisfactionis pro admissis, & frenum cohibens, ne deinceps talia admittantur. Et deniq; perexigua confusione, quam coram vno ex conseruis nostris patimur, dũ illi peccata nostra detegimus, redimimus ingentem illam confusionem, quam alioqui in die iudicij, coram omnibus Angelis & hominibus pateremur, quando iuxta Apostolum 1. Cor. 4. illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabuntur consilia cordiũ. Quæ omnes vtilitates, aliæq; permultæ, ex Patribus, quos suprà citauimus, colligi possunt.

QVARTA ratio peti potest ex miraculis, quibus varijs temporibus Deus testatus est, veram esse fidem illam, quam Ecclesia Catholica de Cõfessione habet, ac tradit. Referam autem pauca de multis.

Scribit Ioan. CLIMACVS antiquissimus ac doctissimus Pater in lib. qui dicitur Climax, gradu 4. cùm latro quidam, Monachus futurus, peccata omnia confiteretur, conspectum fuisse à spirituali quodam sanctóque viro, procerum quendam, ac terribilem, qui conscriptam chartam & calamum tenebat: & cùm latro ille humi prostratus peccatum confitens pronunciaret, hoc ille calamo delebat. Qua visione intelligi voluit Deus, quod ibidem Climacus scribit, & nos paulò antè diximus, per temporalem confusionem eos qui confitentur, ab æterna confusione liberari.

Contemptus Sacramenti Confessionis diuino iudicio sæpè grauiter punitus fuit, cuius reiduo exstant exempla. VNVM apud Bedam, lib. 5. hist. c. 14. ALTERVM apud Antoninum in summa Theologica, par. 2. tit. 9. cap. 13. §. 5. Exstat ETIAM apud Petrum Damianum insigne miraculum de Confessionis integritate, quod superiore capite retulimus.

Petrus CLVNIACENSIS, lib. 1. de mirac. cap. 3. 4. & 5. tria miracula scripta reliquit, quib. apertissimè Deus ostendit, Confessionem Sacramentalem integram esse debere; ita vt nullum omnino mortale peccatũ, quod in conscientia sit, reticeatur: capite autem sexto, addit aliud miraculum, quod se præsente contigisse, & vsq; adeo notum, ac celebre fuisse affirmat, vt sine magna temeritate negari non possit. In ea narratione (quam ob nimiam prolixitatem non putaui hic inserendam esse) perspicuè cernitur, nihil magis Satanam optare, & totis viribus suis contendere, quàm ne Christiani peccata sua integrè sacerdotibus confiteantur.

IN VITA S. Bernardi, quam Auctor probatissimus, ipso S. Bernardo viuente conscripsit, lib. 1. ca. 9. miraculũ insigne narratur, quod ipsis verbis Auctoris referã: *Cùm*, inquit, *aliquantos iam in Claraualle*, Bernardus, *explesset annos, contigit virum nobilem, & ipsius quoq; secundum carnem propinquum, Iosbertum de Firmitate, quod est oppidum proximum Monasterio, grauiter infirmari, qui subito præoccupatus, amisit intellectũ pariter, & loquelam: vnde & filius eius, Iosbertus Iunior, & omnes simul amici eò magis affligebantur dolore, q sine Confessione, et viatico, vir magnificus & magnificè honoratus obiret. Cucurrit nuncius ad Abbatem: neque enim tunc in Monasterio erat. Venit, & inuenit eum iã triduo sic iacentem. Compassus autem homini, sed & motus lachrymis filij eius, simul & lugentium ceterorũ confisus est de misericordia Dei, & sermonem magnificẽ in pro-*

A *protulit, dicens eis: Notum vobis est, quod in pluribus homo iste grauauit Ecclesias, oppressit pauperes, offendit Deum: si mihi creditis, vt Ecclesiis restituantur ablata, & vsurpatæ in grauamen pauperum consuetudines dimittantur, loquetur adhuc, & suorum confessionẽ faciet delictorum, diuina quoq; suscipiet Sacramenta deuotus. Mirantur omnes, lætatur filius, familia omnis exultat: quidquid præcipit homo Dei, firmiter ei promittitur, & impletur. Ceterũ frater eius Gerardus, & Galdricus auunculus, non parùm territi & turbati, secretiùs eum super tali promissione conueniunt, duriùs arguũt, acriùs inuehuntur: quibus breuiter, simpliciterque respondens; Facilè, inquit, facere potest Deus, quod difficilè credere vos potestis. Itaq; post secretam orationem, ad oblationẽ sacrificij immortalis accedit: quo offerente, nuncius superuenit, qui indicaret, præfatum Iosbertum liberè iam loquentẽ, rogare obnixiùs, vt vir Dei festinaret ad eum.* B *Cui ẽt post oblatum sacrificium veniẽti, cum lachrymis & gemitu peccata confessus, diuina Sacramẽta suscepit.* Ex hoc miraculo, & Cõfessionis necessitatem, & vim diuini sacrificij simul intelligimus.

S. BONAVENTVRA in vita B. Francisci, cap. 10. refert his verbis aliud insigne miraculum: *Alio quoque tempore cùm post reuersionem ipsius de vltra mare, Celanum prædicaturus S. Franciscus accederet: miles quidam supplici eum deuotione cum instantia magna inuitauit ad prandium. Venit itaq; ad militis domum, omnisque familia pauperum hospitum exultauit in ingressu. Antè verò, quàm cibum sumerent, iuxta solitum morem vir mente deuotus offerens Deo preces & laudes, oculis stabat eleuatis in cœlum. Oratione completa, benignum hospitem familiariter aduocatum in partem, sic allocutus est: Ecce, frater hospes, tuis victus precibus, vt manducarem, domum tuam intraui:* C *meis nunc citò monitis acquiesce, quoniam non hic, sed alibi manducabis: confitere nunc peccata tua, veræ pœnitentiæ dolore contritus, nec in te remaneat quidquam, quod veridica confessione non pandas: reddet tibi Dominus hodie vicem, quoniam tanta deuotione suos pauperes suscepisti. Acquieuit continuò vir ille sermonibus Sancti, socioq; ipsius vniuersa peccata in Confessione detegens, disposuit domum suam, & ad mortẽ suscipiendã se quantùm valuit, præparauit. Intrauerunt tandem ad mensam, & incipientibus aliis manducare, hospes subitò spiritum exhalauit, iuxta verbum hominis Dei, repentina morte sublatus: sicq; factũ est, hospitalitatis gratia promerente, vt iuxta verbũ veritatis, Prophetam recipiens, mercedẽ Prophetæ acciperet, dum per sancti viri prænũciationem Propheticam miles ille deuotus sibi contra mortis subitationem prouidit,* D *quatenus armis pœnitẽtiæ præmunitus, perpetuã dãnationem euaderet, & in æterna tabernacula introiret.*

Idem Auctor in eodem lib. extremo, dum ea miracula enumerat, quæ post mortem S. Francisci, ipso intercedente, cõtigerunt: inter alia vnũ refert de fœmina quadam, quæ ob S. Francisci preces ad vitam ex morte rediit, cùm iamiam sepelienda esset, vt peccatũ quoddã in Confessione detegeret, quod nunquam anteà cõfessa fuerat. Item etiam aliud, de fonte quodam diuinitùs ad S. Francisci preces exorto, ex cuius aqua qui biberent, à languoribus curarentur, modò peccatorum cõfessionem antè præmisissent.

NOSTRO etiam seculo, quo per Lutheranos Cõfessio in Septentrione, cum incredibili animarum pernicie multis in locis exstincta est: apud nouos Christianos, vbi Ecclesia indies magis ac magis reflorescit, ac propagatur, atq; apud Iapones potissimùm, ita viget, vt sæpe etiã diuinis miraculis illustretur, quod ante nos annotauit Alanus Copus, lib. 2. Dial. c. 28. Atq; hactenus argumenta pro confirmandâ Cõfessione produximus: nunc ad soluenda Aduersariorum argumenta veniemus.

CAPVT XIII.

Soluitur argumentum I. Ioannis Caluini.

SEQVITVR Aduersariorũ argumẽta diluamus. Ac vt à Caluino incipiamus, is li. 3. Instit. c. 4. §. 7. obiicit PRIMO in hũc modũ: *Miror qua fronte ausint contẽdere, Confessionẽ, de qua loquuntur, Iuris esse diuini: cuius equidẽ vetustissimum esse vsum fatemur; sed quẽ facilè possumus euincere, olim fuisse liberũ. Certè nullã de ea statam fuisse legẽ aut constitutionem, ante Innocẽtij III. tempora, eorum quoq; Annales narrant.* Et infrà: *Itaq; ipsis testibus, nondum elapsi sunt anni trecenti, ex quo iniectus ab Innocentio III. laqueus, & imposita confitendi necessitas. Atq; ut de tẽpore taceam sola verborum barbaries fidẽ legi abrogat. Nam quòd iubẽt boni Patres, omnem vtriusque sexus quotannis semel proprio sacerdoti confiteri omnia peccata; faceti homines, lepidè excipiunt, hoc præcepto teneri solos hermaphroditos, ad neminem verò spectare, qui sit vel mas, vel fœmina.*

RESPONDEO, Caluinũ more suo, mẽdaciis, & calũniis magis niti, q̃ solidis rationib. PRIMVM enim qđ ait, legẽ de Confessione oĩum peccatorum, nullam exstare, ante constitutionẽ Innocentij III. siue potiùs Cõcilij Lateranensis, cui Innocentius præfuit, falsum esse, ex tam multis nostris argumentis intelligi pôt. Exstat enim lex Christi, vt suprà copiosè deduximus: neq; opus fuit, vt Concilia aut Pontifices id legibus suis præciperent, quod ab ipso Christo imperatum, & multorũ seculorum consuetudine roboratum esse nouerant.

SED neq; Innocentius aut Lateranense Conciliũ, Confessionẽ simpliciter imperauit, sed solùm tempus determinauit, quo ea facienda esset; quemadmodum & Concilia vetera suprà citata, ex Græcia, Africa, Gallia, Germania, & Pontificum, Innocentij I. ac Leonis I. decreta, nõ Confessionem simpliciter imperarunt, sed aut de secreto Confessionis, aut de aliis id genus circũstantiis regulas statuerunt. Id qđ ex simili decreto Zepherini Pontificis probari pôt. ZEPHERINVS enim, vt in eius vita refert Platina, statuit, *vt omnes Christiani adulti in solenni die Pascha, Eucharistiæ Sacramentum perciperent.* quo decreto, nõ intelligitur præcipere voluisse, vt Eucharistiam Christiani aliqñ sumerẽt, quod à Christo ipso esse præceptum, neq; Catholici, neque Hæretici negant; sed tantùm negligentiæ aliquorũ occurrere, ac tempus determinare, vltra qđ perceptionẽ tam salutiferi Sacramenti differre nõ liceret. Sic igitur & Innocentius III. non Confessionem instituit, aut simpliciter imperauit, sed tempus, vltra qđ nemo Christianus eam differret, vtiliter omnino præscripsit.

NEQVE verò decretum hoc Innocentij nouum dici debet, sed innouatum potiùs, & adiuncta pœna, seueriùs id postulante conditione temporum, imperatum. Iam enim suprà ex Gregorio Nysseno & Ioan. Chrysostomo demonstrauimus, circa Paschæ celebritatem Christianos omnes ad Confessionẽ accedere debuisse.

DEINDE, cũ certum, atq; exploratum semper in Ecclesia fuerit, non licere iis, qui peccatorum mortaliũ sibi conscij sunt, ad Eucharistiã accedere, nisi per Cõfessionem & Recõciliationẽ purgati essent, vt ex Cypriano in ser. de lapsis, & ex Leone epist. ad Theodorũ Foroiulij Episcopum, & ex aliis notissimum [illegible] & rursus cum omnes Christiani saltem in Paschate ad Euchari-

stiam

ſtiam accedere ſemper conſueuerint, & obligari fuerint; certè ſequitur, ſemper hanc legem in Eccleſia fuiſſe, vt omnes Chriſtiani ſaltem ſemel ſingulis annis peccata ſua confiterentur.

DEINDE, quod idem Caluinus ait; Nullam ſtatam legem de Confeſſione fuiſſe ante Innocentij conſtitutionem, in noſtris Annalibus cõtineri, & nobiſipſis teſtibus, nondum elapſos eſſe trecentos annos, ex quo ab Innocẽtio confitendi neceſſitas iniecta eſt: credo mendacium tutò appellari poſſe. Solus enim eſt Platina, qui in vita Zepherini ſcribit, decretum Zepherini de percipienda Euchariſtia in Paſchate, extenſum fuiſſe ab Innocentio III. ad Confeſſionem.

SED neque Platina publica auctoritate, & ex publicis archiuis vitas illas Pontificum ſcripſit, vt Annales noſtri dici poſſint: & ſæpè ab Hiſtoricis noſtris reprehenditur, quòd Martinum Polonum ſequutus, in varios errores inciderit: neq; idem Platina dicit, nullam anteà fuiſſe legem de Cõfeſſionis neceſſitate. Id enim ſolùm ille ſcripſit; à Zepherino de Euchariſtia, ab Innocentio de Confeſſione decretum fuiſſe, vt nemo eorũ Sacramẽtorum perceptionem vltra annum differret: quod quidem verum eſt, ſed non inde ſequitur, vt ante Zepherini & Innocentij tempora nulla fuerit lex de cõfeſſione faciẽda, vel Euchariſtia percipienda. Nã, vt iam diximus, ne aduerſarij quidem negant, Chriſti præcepto obligari Chriſtianos ad Euchariſtiam aliquãdo percipiendam; & ex Patribus notiſſimum eſt, nunquam licuiſſe, non præmiſſa Exomologeſi, ad Euchariſtiam accedere ijs, qui lethalium criminum conſcientiam haberent: ſic enim, vt cæteros omittam, loquitur S. LEO epiſtol. 91. ad Theodorum: CHRISTVS IESVS *hanc Præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.*

DENIQVE, quod barbariem obijcit Caluinus INNOCENTIO, propter voces illas: *Omnis vtriuſque ſexus*, & ex barbarie colligit, nullam fidem decreto illius habendam; incredibilis tum impudentiæ, & arrogantiæ, tum etiam ſtultitiæ & temeritatis argumentum eſt. Eſto enim barbaræ eſſent voces, barbara dictio Innocentij, num ideo fides eius decreto abroganda eſſet, quod in Concilio orbis terræ maximo, & celeberrimo omnium quæ vnquam habita fuerint, editum, vniuerſa Eccleſia debito cum honore ac deuotione ſuſcepit? num Apoſtolus PAVLVS non ait: *Etſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia*? num hoc idem Matthæus, & Ioannes, Iacobus, & Iudas, & ipſe Princeps Apoſtolorum Petrus, dicere nõ potuiſſent? An ideo Apoſtolorum ſcripta fidem nõ merentur, quod ſermonis elegantia careant?

SED neque facilè concesſerim, in verbis illis: *Omnis vtriuſque ſexus*, vllam ineſſe barbariem. Nam S. HIERONYMVS, quem barbarum dicere non poſſumus, immò qui longè meliùs Latinas voces nouerat quã Caluinus, ijſdem vocibus non ſemel vti voluit in interpretatione Scripturarum.

Deut. 7. quod in Hebræo erat: *Non erat apud te vir ſterilis, neq; mulier ſterilis*, ſic Hieronymus Latinè reddidit; *Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus*. neque timuit, ne ſciolus aliquis diceret, ad ſolos hermaphroditos eam benedictionem pertinere. Item Iudic. 16. vbi ad verbum verti potuiſſet: *Quaſi tria millia viri & fœmina, ſpectantes dum luderet Samſon*, ſic Hieronymus vertit; *Circiter tria millia vtriuſque ſexus ſpectantes ludentem Samſon*, neq; timuit, ne tria millia hermaphroditorum introducere videretur. Lib. 2. Paral. cap. 31. ita legimus, eodem interprete Hieronymo: *Vniuerſæ multitudini, tam vxoribus quam liberis eorum, vtriuſque ſexus, fideliter cibi præbebantur*. neq; Hieronymus timuit, ne ſibi barbaries obijceretur, niſi verteret; *Filijs, & filiabus*, vt in Hebræo legimus.

Poſſem ſi liberet, ex Marco Tullio quoq; aliiſq; optimis auctoribus demonſtrare, verba illa Innocentij non modò nullam barbariem, ſed etiam elegantiam redolere, ſed nolo in his nugis tempus terere.

CAPVT XIV.

Soluitur argumentum II. Caluini, vbi tractatur hiſtoria de facto Nectarij.

OBIICIT SECVNDO Caluinus in eadem ſectione, veterum teſtimonia, his verbis: *Deinde luculenta teſtimonia exſtant, tum in hiſtoriis, tum apud antiquos alios Scriptores, quæ docent, hanc fuiſſe politicam diſciplinam, ab Epiſcopis inſtitutam, non legem à Chriſto aut Apoſtolis poſitam. Vnum duntaxat è multis proferam, quod non obſcurum eius rei documentum erit: Refert Sozomenus, fuiſſe hanc Epiſcoporum conſtitutionẽ, diligenter obſeruatam in Eccleſiis Occidentalibus, præſertim verò Romæ: quo ſignificat, non fuiſſe vniuerſale omnium Eccleſiarum inſtitutum. Vnum autem è Preſbyteris peculiariter deſtinatum fuiſſe dicit, qui huic muneri præeſſet: quo abundè confutat, quod iſti de Clauibus, vniuerſo ſacerdotali ordini in hunc vſum promiſcuè datis, mentiuntur, ſiquidem non omnium Sacerdotum communis erat functio, ſed ſingulares unius partes, qui ad id electus ab Epiſcopo fuerat. Is eſt, quem hodie quoque in ſingulis Cathedralibus Eccleſiis Pœnitentiarium vocant, grauiorum criminum, & quorum cenſura ad exemplum pertinet, cognitor. Subijcit deinde, eum quoque morẽ Conſtantinopoli fuiſſe, donec matrona quædam, confitentem ſimulans, ea ſpecie conſuetudinem, quam habebat cum Diacono, prætexuiſſe deprehenſa eſſet. Ob id facinus, Nectarius vir & ſanctitate, & eruditione clarus, illius Eccleſiæ Epiſcopus, confitendi ritum abrogauit. Hic hic aures aſini iſti arrigant. Si lex Dei erat auricularis Confeſſio, qui auſus eſſet Nectarius eam refigere, & conuellere? Nectarium ſanctum Dei hominem, omnibus veterum ſuffragijs probatum, hæreſeos & ſchiſmatis accuſabunt? Sed eodem calculo damnabunt Eccleſiam Conſtantinopolitanam, in qua, confitendi morem non ad tempus modò diſſimulatum fuiſſe, ſed ad ſuam vſq; memoriam obſoleuiſſe, affirmat Sozomenus: immò non Conſtantinopolitanam, ſed Orientales omnes Eccleſias, defectionis reas agant; quæ inuiolabilem, ſi verum dicant, legem, et Chriſtianis omnibus mandatum neglexerunt.*

RESPONDEO, multos in hac vna obiectione Caluini lapſus exſtare, quos breuiter annotabimus, ac tum demum obiectionem ipſam perſpicuè diluemus. PRIMVM igitur mirũ eſt, cur tam audacter iactauerit Caluinus, luculenta teſtimonia exſtare, tum in hiſtorijs, tũ apud antiquos alios Scriptores: ſi vnum Sozomenum proferre ad medium conſtituerat. Neque enim ignoramus, Sozomenum in hiſtoria multa eſſe mentitum, teſte S. Gregorio, lib. 6. epiſt. 31. & neque antiquitate, neque doctrina cum multis eorum comparandũ, quos nos citauimus.

DEINDE mirum eſt, cur non aduerterit Caluinus, ipſum Sozomenum in eodem loco, qui ab eo citatur, dictis verbis aſſerere Confeſſionis neceſſitatem, vt nos ſuprà notauimus.

TERTIO, aſſumit tanquã certum Caluinus, conſtitutionem Epiſcoporũ, quæ tempore Sozomeni in Occidentalibus Eccleſijs, & præſertim Romæ vigebat, fuiſſe conſtitutionẽ de Confeſſione omniũ peccatorũ ſimpliciter facienda; quod probãdũ, nõ aſſumendũ fuerat.

Sozomenus.n. vt mox demonstrabimus, non loquitur de confessione omnium peccatorũ absolutè facienda, quã necessariam esse fatetur, & nos diuini Iuris esse cõtendimus; sed de confessione vni certo Presbytero, certo ritu facienda; de qua constitutionem quandam Episcopi ediderant, Nouatiana hæresi grassari incipiente.

QVARTO ex eo, quod in singulis Ecclesijs vnus certus Presbyter super pœnitentes olim constituebatur, perperam colligit Caluinus, Claues non esse datas vniuerso ordini Sacerdotali. Nam vnus ille Presbyter, vt paulò pòst docebimus, non super omnes pœnitentes, sed super publicos tantum, qui simpliciter pęnitentes dicebantur, constitutus erat: quare ij, quorum peccata occulta erant, poterant alijs Sacerdotibus priuatim cõfiteri. Et licet etiam solus ille Presbyter super omnes omnino pœnitentes constitutus fuisset, non tamen sequeretur, mentiri Catholicos, cùm dicunt vniuerso ordini Sacerdotali datas esse Claues: id .n. Catholici omnes intelligunt de potestate Ordinis, quam Sacerdotes omnes in ordinatione suscipiunt, quamque exercere non possunt, nisi præterea iurisdictionem ab Episcopis accipiant.

QVINTO, deprauat Caluinus historiam, cùm dicit, fęminam quandã confitentem simulasse, eaque specie consuetudinem, quam cum Diacono habebat, prætexuisse. Nã neq; Sozomenus, lib. 7. c. 16. neq; Socrates, lib. 5. c. 19. neque Nicephorus, lib. 12. c. 28. neque alius vllus ex veteribus scribit fœminam illam confitentẽ simulasse, &c. Socrates aũt, qui antiquissimus est, & qui rem ab illo ipso audiuerat, qui interfuerat, scribit fęminam illam scelus suũ cum Diacono, spontè in Confessione aperuisse. Quare tantum abest, vt specie Confessionis consuetudinẽ cum Diacono fęmina illa prætexuerit, quod Caluinus ad infamãdam Confessionem impudenter confinxit; vt contrà potiùs flagitiũ suum in Confessione, vt diximus, patefecerit.

SEXTO, duo simul falsa Caluinus scribit, cùm addit: *Nectarius vir sanctitate & eruditione clarus, illius Ecclesiæ Episcopus, confitendi ritum abrogauit.* NECTARIVS.n. iam senex, & laicus, & quod maius est, nondũ baptizatus erat, cùm ad Episcopatum assumeretur; vt non sit credibile, aut eo tẽpore clarum eruditione fuisse, aut posteà ad insignẽ aliquam eruditionis gloriã peruenire potuisse. Quocirca Sozomenus lib. 7. c. 8. laudat eum à canitie, & morum suauitate; sanctitatis & eruditionis mentionem nullam facit. SED qualiscunque tandem Nectarius fuerit: non ritum cõfitendi abrogauit, sed Presbyterum duntaxat exauctorauit, qui publicis pœnitentibus præerat; Socrates enim, Sozomenus, & Nicephorus locis notatis, id solum memoriæ prodiderunt. Fortasse Caluinus Sozomenum Græcum nõ legit, aut fidelem aliquam versionem, sed in Musculũ incidit, qui ita reddidit titulum capit. 16. libro 7. Sozomeni: *Quomodo abrogata fuerit priuata Confessio.* qui titulus quàm sit falsus, perspicuum est ex principio capitis ipsius Sozomeni, ex quo titulus colligi debuit: sic enim ait; ἐν τούτῳ δ᾽ ἐπὶ τῶν μετανοούντων τεταγμένον πρεσβύτερον ἐκ μέσου συνεχώρησεν εἶναι πρῶτος Νεκτάριος. quod sic ad verbum reddi potest: *Hoc tempore Presbyterum constitutum super pęnitentes, non permisit amplius esse, primus Nectarius.*

SEPTIMO, contumeliosis illis vocibus, atq; Hæreticorum proprijs: *Hic, hic aures asini isti arrigant.* manifestum mendacium Caluinus adiungit, dũ auricularẽ confessionem à Nectario abrogatam scribit. Nam non modò nullus Historicorum hoc scripsit, sed ẽt tota illa narratio clamat, nõ auricularẽ, sed publicã cõfessionẽ à Nectario abrogatã; neq; .n. ex auriculari cõfessione flagitiũ illud patefieri potuisset, ob cuius solius manifestationẽ, Nectari⁹ ritũ illũ cõfessionis publicę abrogauit.

His igitur in Caluinum breuiter annotatis, tota illa historia explicanda est, vt perspicuè pateat, nullum argumẽtum ex ea narratione aduersus Confessionis necessitatem posse colligi.

Tribus capitibus tota illa narratio comprehenditur. PRIMVM.n. referũt auctores citati, Socrates, Sozomenus, & Nicephorus, Presbyterũ quẽdam pęnitentibus præpositũ fuisse. DEINDE addunt flagitiũ Diaconi cũ muliere, ex occasione illius ritus pęnitẽtialis. TVM docent, ob scandalũ ex eo flagitio natũ, abrogatam fuisse Presbytero potestatẽ, ac permissum fuisse oĩbus, vt pro sua quisq; conscientia ad sacra mysteria accederet.

De PRIMO capite constat PRIMVM ex SOCRATE, constitutionem illam de certo Presbytero pœnitentibus præficiendo, factam esse ab Episcopis occasione hæresis Nouatianorum: sic enim scribit libro 5. capit. 19. *Ab illo tempore quo Nouatiani se ab Ecclesia seiunxerant, recusauerantq; cum his, qui tempore persequutionis regnante Decio concitatæ, lapsi erant, communicare; Ecclesiarum Episcopi canoni adiunxerunt, vt in singulis Ecclesiis Presbyter quidam pænitentiæ præesset; quo qui post Baptismum lapsi fuissent, coram Presbytero ad eam rem designato peccata sua confiterentur.*

QVÆ autẽ esset functio eius Presbyteri, non est omnino certũ: quod .n. Sozomenus tradidit, contrario sensu retulerunt CASSIODORVS & NICEPHORVS, ob variam interpunctionem Græci codicis Sozomeni. Ille enim in Historia Tripart. lib. 9. cap. 35. ita reddidit verba Sozomeni: *Quoniam omnino non peccare, diuinum, & vltra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem, & pęnitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit; qui verò confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea visum est antiquis Pontificibus, vt velut in theatro, sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur; & ad hanc rem Presbyterum bonæ conuersationis, seruantemque secretum, ac sapientem virum statuerunt, ad quem accedentes ij qui deliquerant, delicta propria fatebantur, &c.* Nicephorus autem lib. 12. cap. 28. ita ex Sozomeno rem eandem narrat: *Quandoquidem nihil peccati admittere, non humanæ, sed diuinæ, & immortalis naturæ propriũ est, nos autem per transgressionem semel peccandi hęreditatem adiuimus; delictorum eis veniam Deus concedere iussit, qui legitima & conuenienti pęnitentia vsi, deinceps simul peccatum, & auersantur, & confitentur. Graue autem Episcopis qui proximè post Christum fuere, visum est, in media plebe, vel in theatro, noxam confiteri. Quapropter ex Presbyteris vnum delegere, qui probata vita esset, & simul taciturnus, & prudens, apud quem per pęnitentiam resipiscentes, commissa sua proferrent, &c.*

Et q̃uis sñia hæc posterior non sit improbabilis, quã ẽt sequutus est Ioan. Christophorsonus in interpretatione Sozomeni: prior tñ anteponẽda videtur, q̃ sequutus est Ioã. Hasselaous, teste Ruardo Tappero, in explicat. art. 5. Lnoanensiũ; nã Cassiodorus floruit nõ lõgè ab ętate Sozomeni, Niceplior⁹ aũt annis plus octingẽtis Sozomeno posterior est. Quare credibile est, codicẽ quẽ habuit Cassiodorus, vel Epiphanius, q̃ primus historiã Tripartitã cõfecit, certiorẽ fuisse, magisq; ĩtegrũ & ĩcorruptũ, tũ quoad ĩterpũctionẽ, tũ quoad cetera, q̃ eũ, quẽ Nicephorus aut Christophorsun⁹ habuere.

DEINDE voluisse Episcopos, vt peccata quasi in theatro publicè recitarentur, vt habet Cassiodorus, nõ autem vt non recitarentur, vt scribit Nicephorus, colligi videtur ex Chrysostomo, qui hom. 5. de incõprehensibili natura Dei, & hom. 4. de Lazaro, & hom. 8. de pęnitentia, & homil. de Publicano in cap. 18. Lucæ, alludens apertè ad factum Nectarij, & abrogationẽ priscæ con-

cæ constitutionis Episcoporum, vbique repetit, non esse opus jam quasi in theatro peccata pandere. Verba Chrysostomi in sequenti capite reperies.

DENIQVE idem colligi potest ex hac ipsa narratione. Nam & Socrates, & Sozomenus, & ipse etiam Nicephorus, dum reprehendunt factum Nectarij, qui ritum illum sustulit, caussam reddunt, quia eo ritu sublato, non possumus inuicem peccata arguere, iuxta illud APOSTOLI: *Nolite communicare operibus infrugiferis tenebrarũ, sed ea potius arguite.* & quia sublato illo freno publicæ confusionis, maiora ac plura nunc fiant peccata, quàm olim: quæ certè caussæ id requirunt, vt ritus ille, quem Nectarius sustulit, quemque olim Episcopi constituerant, confessionem publicam continuerit.

DICES, si peccata publicanda erant, cur oportebat Presbyterum illum secretorum tenacem, ac taciturnũ esse, qui pœnitentibus præsidebat? RESPONDEO, quia non omnia peccata publicanda erant, sed ea solùm ob quæ pœnitentia publica indicebatur. Itaque audiebat Presbyter omnia omnino pœnitentiũ peccata; sed quæ occulta erant, secreta habebat, atque ad hoc taciturnitas exigebatur; quæ autem publica erant, licet multis fortasse incognita, ea palam in Ecclesia tanquã in theatro pandebantur.

ATQVE hinc fortè conciliari possunt diuersæ illæ narrationes Cassiodori, & Nicephori. Quod. n. Cassiodorus dicit, visum esse priscis Episcopis, vt peccata publicè in Ecclesia tanquam in theatro, pronunciarẽtur, de publicis peccatis intelligi debet: quod autem scribit Nicephorus, graue visum esse, vt peccata coram cœtu multitudinis, quasi in theatro efferrentur, de peccatis occultis accipiendum erit.

Noluisse autem Episcopos illos, peccata occulta, sed publica duntaxat (in quo à Rhenano & Hasselano dissentire cogor) confessioni publicæ subijcere, tribus argumentis comprobabo.

PRIMVM testantur Sozomenus & Nicephorus locis notatis, ritum illum, quem Nectarius Constantinopoli sustulit, Romæ suo tempore integrè perseuerasse, vt etiam in reliquis Occidentis Ecclesijs: ex Leone autem qui Sozomeni æqualis fuit, apertissimè cõstat nunquam Romæ fuisse eiusmodi ritum, vt peccata occulta publicarentur. Siquidem in epist. 80. ad Episcopos Campaniæ, vehementer obiurgat nescio quos Episcopos, qui omnia peccata penitentium per libellum in Ecclesia recitari volebant, ac dicit, eam præsumptionem pugnare cum Apostolica regula, & ritum esse improbabilem, ac modis omnibus submouendũ. Quare nõ fuit Romę, neque in reliquo Occidẽte vnquam talis consuetudo, vt peccata omnia, quamuis secreta, publicè efferrentur, sed solùm in angulo Campaniæ, abusus quidam, qui etiam continuò sublatus fuit.

DEINDE, si peccata omnia etiam occultissima, publicanda erant, quorsum in Presbytero pœnitentiario taciturnitas illa, & secreti tenacitas requirebatur, cuius omnes Historici meminerunt?

DENIQVE, cùm secreta peccata in confessione excepta reuelare, sit contra Ius naturæ, vt Theologi docent, & contra Apostolicam regulam, vt S. Leo affirmat; si constitutio illa veterum Episcoporum id habuisset, optimo iure à Nectario abrogata fuisset, quin etiã mirum videri posset, à Gregorio Nazianzeno, Basilio, Athanasio, & ceteris Græcis Doctoribus, qui Nectarium præcesserunt, tolerari potuisse. Videmus autẽ Nectarium ob eam rem potius reprehendi, quàm laudari, à Socrate, Sozomeno, Cassiodoro, Nicephoro, & ceteris Scriptoribus: nõ igitur probabile est, ritum quem veteres Episcopi introduxerant, id habuisse, vt secreta peccata publicæ confessioni subijcerentur.

Illud etiam hoc loco est OBSERVANDVM, Presbyterum illum pœnitentiarium, non omnibus fidelibus, A qui quocunque modo pœnitentiam agebant, sed solis publicis pęnitentibus præpositum fuisse: id quod tribus alijs argumentis demonstrari potest.

PRIMVM, Sozomenus, vbi disertis verbis affirmasset, constitutionem de Presbytero penitentiario, quam prisci Episcopi inuexerant, & Nectarius posteà Constantinopoli abrogauerat, Romæ potissimùm accuratè seruari; cõtinuò explicare cępit ritum pęnitentię publicæ, quæ Romæ suo tempore seruabatur: igitur constitutio illa ad solos pœnitentes publicos pertinebat.

DEINDE nullo modo fieri potuit, vt vnus Presbyter satisfaceret tantæ multitudini, quanta Constantinopoli, vel in alijs ciuitatibus, pęnitentiæ remedio indigebat: non igitur omnes eum Presbyterum adire cogebãtur, sed ij solùm, qui pœnitentiam publicam suscipiebant.

DENIQVE, apud veteres nomine Pœnitentium, soli publici pęnitentes intelligi solebant, vt in lib. 1. sub finem annotauimus: cùm igitur Historici sæpe citati dicunt, Presbyterum super Pęnitentes constitutũ fuisse, id accipiendum est de ijs, qui simpliciter Pœnitentes dicebantur, hoc est, de publicis.

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, colligimus, constitutionem Episcoporum, de qua Historici loquuntur, id solum complexam, vt qui publicè lapsi essent post Baptismum, ij ad sacram Eucharistiam non accederent, nisi Presbytero pœnitentiario priuatim omnia peccata sua confessi essent, & deinde ad eius arbitrium publicè coram cœtu Ecclesiæ peccata publica detexissent, & pœnitentiam publicam egissent. Quam constitutionem Socrates rectè vocat, appendicem additam ad veteres canones: nam ante exortam hæresim Nouati, nemo cogebatur certum Presbyterum adire, neque peccata vlla publicè confiteri. Consueuerant quidem aliqui iuxta consilium Sacerdotis, cui peccata omnia confessi fuerant, aliqua grauiora & publica publicè confiteri, vt ex Origene cognosci potest, homil. secunda in Psalm. 37. tamen vt dixi, non tenebantur, sed satis erat, peccata omnia priuatim confiteri, & Pœnitentiam priuatam vel publicam iuxta Sacerdotis imperium, agere. Ceterùm post Nouati hæresim excitatam, placuit Episcopis aliquid addere, ne Nouatiani Catholicos reprehendere possent, quòd nimis facilè lapsos ad communionem admitterent. Hæc de primo cap.

Iam quod attinet ad SECVNDVM de flagitio Diaconi cum muliere, scribit Sozomenus, sed clariùs Nicephorus, occasionem illius flagitij fuisse, quòd mulier illa iussa esset à Presbytero pœnitentiario in Ecclesia diutiùs permanere orationis caussa: ex eo enim, quòd sæpe & diu mulier in Ecclesia morabatur, occasionem habuit Diaconus cum ea flagitium perpetrandi. Porrò crimen hoc ad aures populi peruenit, ex ipsius mulieris publica Confessione. Tametsi enim peccatum occultum esset, neque Presbyter ei mandasset, vt illud populo patefaceret; ipsa tamen cùm alia peccata, quæ publica erant, publicè confiteretur, longius progressa quàm par erat, etiam hoc peccatum confessa est.

Narrat hoc totum SOCRATES: qui duplicem Confessionem illius mulieris distinctè refert. VNAM secretam corã solo Presbytero. ALTERAM publicam corã populo: *Mulier*, inquit, *nobilis ad Presbyterum pœnitentiarium accedit, peccata quæ post Baptismũ commiserat, particulatim confitetur.* ecce priuatam Confessionem omnium peccatorum: subiungit deinde mulctam iniunctam; *Presbyter*, inquit, *mulieri mandatũ dat, vt ieiunijs, & continuis precibus se dederet, quò vnà cum peccatorum confessione opus dignum pęnitẽtia ostenderet.* ecce satisfactionem post priuatam Confessionem: addit deinde confessionẽ publicam, quæ fuerat illi iniuncta vnà cum ieiunijs, & precibus: *Mulier*, inquit,

quit, *longiùs in confitendo progressa, alterius culpa se ipsa insimulat: docet Diaconum Ecclesiæ cum ipsa dormiuisse*. vbi illud: *Longius in confitendo progressa*, id significat quod diximus; non fuisse mandatum mulieri vt peccatum illud publicè detegeret, sed, ipsam ex indiscreta deuotione id fecisse. Publicè autem confessam esse mulierem hoc suum facinus, docet Socrates his verbis, quæ superioribus continuò subiunxit: *Ob quod facinus hoc modo patefactum, Diaconus ab Ecclesia eiectus est; tumultus inde in populi multitudine excitatus, &c.*

Quod ad TERTIVM pertinet: abrogauit Nectarius omnium consensu, Presbyterum Pœnitentiarium, id enim omnes Historici communiter tradunt. Abrogauit etiam Pœnitentiam publicam, nam ex occasione eius acciderat flagitium Diaconi cum muliere, & inde tumultus contra clerum exortus fuerat. Abrogauit denique Confessionem publicam, tum quia pars erat pęnitentiæ publicæ, tum quia ex ea cognitum fuerat sacrilegium Diaconi & mulieris: vtrumque enim populo displicebat; & tantum scelus in Ecclesia perpetratũ, vt scribit Sozomenus; & ex eius publicatione magnã infamiæ notã ordini Sacerdotali inustam, vt tradit Socrates. Non autẽ abrogauit, nec abrogare potuit, Confessionem & Pœnitentiam priuatam.

Quare quod scribunt Socrates & Sozomenus, permissum esse à Nectario vt vnusquisque secundum cõscientiam suam ad sacra mysteria participanda ageret; non significat, permissum esse fidelibus, vt sine Confessione & iudicio Sacerdotis, sacræ mensæ participes fierent: sed vt nõ cogerentur adire publicum Ecclesię tribunal, verùm ipsi conscientiæ suæ rationem haberent, & si quidem sine peccato mortali essent, ad communicationem diuinorũ mysteriorum tutò accederent; sin autem, vnũ ex Presbyteris eligerent, cui priuatim peccata sua confiterentur.

Esse autem hunc sensum eorum verborum, & à Nectario non fuisse Confessionem priuatam abrogatam, his argumentis confirmari pót. PRIMVM, non sustulit Nectarius, nisi appendicem ad veteres canones, quę accesserat initio hæresis Nouanianæ: illa autem appendix, vt iam satis ostendimus, ad publicam tantùm Pœnitentiam pertinebat.

DEINDE non sustulit Nectarius, nisi id, quod necessarium erat ad sedandum populi tumultum ex occasione detecti illius flagitij excitatum: ad hoc autem satis superq; erat, de medio tollere Confessionẽ & Pęnitentiam publicam, neq; enim ex Confessione Pęnitentiaque priuata vllus tumultus exoriri poterat.

TERTIO, post Nectarij tempora mansit semper in Ecclesia Græca, vsus Confessionis priuatæ, vt perspicuum est ex Chrysostomo, Nicephoro, Cartophylace, Concilio Trullano, alijsque testimonijs suprà citatis. Nulla autẽ historia refert, ab vllo Episcopo vel Concilio reuocatum esse ac retractatũ id, quod Nectarius fecerit: non igitur abrogauerat ille Confessionem priuatam.

QVARTO Sozomenus, qui fusius historiam istam conscripsit, & quem Aduersarij potissimùm citant, affirmat Deum ipsum præcepisse, vt pœnitentibus venia daretur, & necessariam esse Confessionem: idem autẽ Sozomenus non reprehendit Nectarium, vt euersorẽ Iuris diuini, sed tantùm dubitanter, & modicè illũ carpit, quòd occasionẽ sustulerit peccata inuicem arguendi. Neq; vllus alius scriptor in tot annorum centurijs Nectarium accusauit: quod certè multi fecissent, si rem tam necessariam, & ab Apostolorum temporibus in Ecclesia frequẽtatã, ipse vnus Episcopus abrogare tentasset.

QVINTO ipsi etiam Aduersarij non admittunt homines ad Eucharistiam, nisi priùs exploratos, vt intelligi potest ex Philippo in Confessio. August. art. de Confessione, vbi sic ait; *Confessio apud nos non est abolita: non enim solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis, & absolutis*. Item ex Caluino, qui lib. 3. Instit. c. 4. §. 13. sic ait: *Interim quin sistant se oues Pastori quoties sacram Cœnam participare volunt, adeò non reclamo, vt maximè velim hoc vbiq; obseruari*. Quis igitur credat Nectarium tam fuisse imprudentem, vt non videret, quàm malum esset, permittere vnicuique accessum ad sacra mysteria, sine vlla purgatione ac reconciliatione? Hæc de historia Nectarij hoc loco sufficiant.

Non ignoro Thomam VValdẽsem in 2. tomo, cap. 141. in ea sentẽtia fuisse, vt existimaret, à Nectario Cõfessionem simpliciter abrogatam fuisse, eumque in ea re grauiter errasse: sed non facilè id concederem, tum quòd Nicolaus Papa in epist. ad Photium, quæ recitatur in VIII. Synodo act. 4. Nectarium vocet Hæreticorum expugnatorem, & Ecclesiarum defensorem; tum quòd Nectarij sententiam S. Ioannes Chrysostomus apertissimè tueatur, vt in sequenti capite ostendemus; tum denique, quòd Nectarij sentẽtiam omnes Orientis Ecclesiæ sequutæ sint.

Scio etiam, quibusdam visum esse, totam hanc historiam esse confictam à Socrate: sed nõ facilè adduci possum, vt credam historiam illam falsam esse, quæ tũ scribebatur, cũ adhuc viuerent, qui rei gestæ interfuerant; præsertim cùm res, quæ narratur, non in angulo aliquo, sed in vrbe celeberrima, conscio populo vniuerso contigisse dicatur.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum III. Ioannis Caluini.

PERGIT Caluinus in eodem capite sectione 8. & adducit Chrysostumum: *Hanc*, inquit, *abrogationem tot locis euidenter* CHRYSOSTOMVS *testatur, Constantinopolitanæ & ipse Ecclesiæ Præsul, vt mirum sit, istos audere contrà mutire. Peccata tua (inquit hom. 2. in Psal. 50.) dicito vt deleas illa. Si confunderis alicui dicere, quæ peccasti, dicito quotidie ea in anima tua: non dico, vt confitearis conseruo tuo, qui exprobret; dicito Deo, qui curat ea.*

ADDIT ibidem Caluinus alia loca similia eiusdem Chrysostomi, ex sermo. de Pęnitentia & Confessione, item ex hom. 5. de incomprehensibili natura Dei, item ex hom. 4. de Lazaro. Addit Philippus in Confess. August. art. de Confessio. alium locum similem superioribus, ex hom. 31. in cap. 12. epist. ad Hebræos.

RESPONDEO, CHRYSOSTOMVM, qui Nectarij successorem se agnoscebat, diligenter, vt par erat, iudicium ꝓdecessoris sui defendere voluisse, sic tñ, vt veritati, & fidei nulla in re detrimentũ adferret. Quẽadmodũ igitur Nectarius non Confessionẽ priuatam, sed publicã abrogauit: sic ẽt Chrysostomus passim Confessionẽ publicam carpit, priuatam autem nusquã reprehendit.

Id perspicuum est ex omnibus locis, quæ vel obiecta sunt ab Aduersarijs, vel obijci potuissent. Nam hom. 2. in Psal. 50. cùm ait: *Non dico, vt confitearis seruo tuo, qui exprobret*; apertè indicat se loqui de Confessione publica, ex qua exprobratio sequi solebat. Nã vt refert ORIGENES homil. 2. in Psalm. 37. cùm publica fieret Confessio, non deerant qui exprobrarent; *Si huiusmodi*, inquit, *homo memor delicti sui, confiteatur quæ commisit, & humana confusione parui pendat eos, qui exprobrant eum confitentem, & notant, vel irrident, &c.* ex priuata autem Cõfessione nulla sequi potest exprobratio, tum ꝙ sine testibus ea confessio fiat, tum quod arctissimo vinculo teneantur Sacerdotes altissimo silentio tegere, quæ in priuata Confessione audierunt. Quod igit̃ CHRYSOSTOMVS ait hom. citata i Psal. 59.

Si confunderis alicui dicere, quia peccasti, intelligi debet ad hunc modum: Si confunderis alicui dicere, qui exprobrare possit, id est, publicè, vt ipse continuò explicat, cùm ait: *Non dico vt confitearis conseruo tuo, qui exprobret*.

Idem Chrysostomus homil. de Pœnitentia & Confessione, qui est secundus locus à Caluino adductus: sic ait: *Nunc autem neque necessarium, præsentibus testibus confiteri, &c.* vbi videmus, confessionem illam improbari, quæ fit coram testibus, quamque Nectarius abrogauerat: siquidem verba illa: *Nunc autem neque necessarium*, notant, aliquando fuisse necessarium coram testibus confiteri, sed eâ necessitatem tunc fuisse sublatam.

Item hom. 5. de incomprehensibili natura Dei: *Non te*, inquit, *in theatrum conseruorum tuorum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo*. Hic etiã cernere est, quàm apertè Chrysostomus alludat ad illam veterem Episcoporum constitutionem, qui teste Sozomeno in Tripart. lib. 9. cap. 35. voluerant, vt quasi in theatro peccata panderentur: quam constitutionem Nectarius, vt sæpè diximus, abrogauit.

Item in hom. 4. de Lazaro: *Caue*, inquit, *homini dixeris, ne tibi exprobret*. Et infrà: *Non cogo te in mediũ prodire theatrum, ac multos adhibere testes: mihi soli dic peccatum priuatim, &c.* Idem homil. 31. in epist. ad Hebræos: *Non tibi*, inquit, *dico vt te prodas in publicum; neque vt te apud alios accuses*. Idem homil. 8. de Pœnitentia: *Non reueles* inquit, *vlcus, non in commune theatrum accusationem producas, non delictorum testes statuas*. Idem homil. de Publicano ad cap. 18. Lucæ: *Admoneo te vt assiduè confitearis: neque enim te ad theatrum duco conseruorum tuorum, &c.* Ex his locis euidenter colligitur, Chrysostomum de publica Cõfessione loqui, cùm à confessione hominibus facienda populum dehortatur.

At, inquies, Cõfessioni, quæ fit hominibus, Chrysostomus opponit Confessionem, quæ fit soli Deo in anima, siue intra conscientiam confitentis, cogitatione, non lingua; igitur excludit omnem confessionem quę fit hominibus, siue publicam, siue priuatam: non enim Confessio priuata facta coràm Sacerdote, dici potest facta esse in anima, siue intra conscientiam, siue cogitatione, non lingua. Verba eius hæc sunt, homil. 2. in Psal. 50. *Si confunderis dicere alicui quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua*. Homil. de Pœnitentia & Confessione: *Nunc autem neque necessarium est pręsentibus testibus confiteri: cogitatione fiat delictorum exquisitio: absque teste sit hoc iudicium: solus te Deus confitentem videat*. Homil. 31. in epist. ad Hebræos: *Ante Deum confitere peccata tua: apud verum Iudicem cũ oratione delicta tua pronuncia, non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria*. Homil. 8. de Pœnit. *Non delictorũ testes statuas: intus in conscientia, astante nemine, præter eum, qui cuncta videt, Deum, reforma quod deliquisti*.

Respondeo; Chrysostomum in his locis opponere Confessioni publicæ, cõfessionem, quæ fit soli Deo in conscientia, sine sono verborum: quia non loquitur de Confessione, vt ordinatur ad Absolutionem Sacerdotalem, quæ propriè pars est Sacramenti Pœnitentiæ essentialis, sed de Confessione vt ordinatur ad confusionem & erubescentiam, quæ pars dici potest Satisfactionis. Illa enim Confessio publica, quam sustulit Nectarius, non erat instituta, vt per eam Sacerdos cognosceret, peccata pœnitentis, & inde rectè iudicaret, esset ne pœnitens ligandus, vel absoluendus, aut quæ Pœnitentia imponenda esset: sed solùm vt pœnitens publica illa confusione accepta, partem pœnę, quæ peccatis eius debebatur, lueret. Porrò Chrysostomus rectè monet, nõ esse necessarium ad eiusmodi finem obtinendum, pu-

A blicè, vel etiam priuatim confiteri hominibus: sed satis esse, cum dolore & lachrymis confiteri Deo, & sic satisfacere, adiunctis precibus, eleemosynis, ieiunijs, alijsq; pijs, laboriosisque operibus. Quod autem ad alium finem, nimirum, vt Sacerdos nouerit morbos pœnitentis, quibus medicinam Pœnitentiæ applicare debet; necessaria sit Confessio, ostendimus suprà ex lib. 2. de sacerdotio, eiusdem Chrysostomi, nec non ex testimonijs Basilij, Nysseni, & aliorum Patrum Græcorum, à quibus nullo modo credibile est Chrysostomum dissensisse.

Adde quòd si Chrysostomus in locis suprà citatis, de Confessione respectu cuiuscunque finis loqueretur, non solùm nobiscum, & cum tota Ecclesia, sed etiã cum Aduersarijs nostris pugnaret. Aduersarij enim cõfessionem saltem aliquorum grauium delictorum coram Ministro vtilissimam, vel etiam necessariam esse censent; Chrysostomus autem, confessionem cora hominibus non solum dicit non esse necessariam, sed etiã B apertè damnat, ac reijcit; sic enim loquitur homil. 4. de Lazaro; *Caue homini dixeris, ne tibi exprobret*, & hom. 8. de Pœnitentia; *Non reueles vlcus, non delictorum testes statuas*. Quare Chrysostomus solùm Confessionẽ publicam reijcit, vt erat pars quædam Satisfactionis; ex quo sequitur Confessionem etiam priuatam, non esse necessariam ad illum eũdem finem, licet ad alium finem necessariam esse, neque ipse hoc loco neget, & alibi satis apertè confirmet.

CAPVT XVI.

Argumentum IV. Caluini.

Post obiectionem illam ex Chrysostomo, Caluinus multa differit in eodem capite, à sectione 9. vsque ad 16. de varijs Confessionum formis; non pauca C etiam more suo, non tam argumentãdo, quàm calumniando, dicit in decretum Concilij Lateranensis. Sectione autem 16. redit ad argumenta, atque obijcit verba illa Psalmi 18. *Delicta quis intelligit?* & illa Psalm. 37. *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum*, ex quibus locis ita concludit; *Quis suorum peccatorum nunc supputationem cogitet, vbi Dauidem videt suorum numerum inire non posse?* Deinde sectione 17. & 18. rem exaggerat multis verbis, quæ frustrà hoc loco adscriberentur: summa est, enumerationem peccatorum esse impossibilem, & idcircò neque à Deo fuisse imperatã, neque ab Ecclesia imperari iure potuisse.

Sed obiectio ista, qua etiã vtitur Philippus in Confessione Augustana, & ceteri Sectarij passim, non modò per se tenuis est, sed etiam ex verbis eiusdem Caluini eodem in loco positis, apertissimè soluitur. Docet enim Caluinus, sectione 18. in Confessione quæ Deo fit, non satis esse, generatim confiteri ac dicere, Peccator D sum: sed oportere quantũ in nobis est, singula peccata accuratè cõfiteri. Quod idem Catholici omnes docent de Confessione quæ fit Sacerdoti. Neque enim iubent omnia omnino peccata enumerari, sed ea solũ, quæ post diligentem excussionem memoriæ occurrunt; diligentem autem excussionem vocant, quam in rebus grauioribus ordinariè homines adhibere solent. Denique id solùm iubent, vt peccata omnia, quantum in nobis est (qua phrasi Caluinus vtitur in explicanda Confessione quæ Deo fit) enumeremus, dum coram Sacerdote conscientiam nostram aperimus.

Quæcunque igitur Caluinus obijcit contra enumerationem peccatorum in Confessione quæ fit homini, eadem obijci possunt contra enumerationem peccatorum in Confessione quæ fit Deo. Nam si illa enumeratio est impossibilis, & hæc est impos-

sibilis: si illa est crudelis carnificina, & hęc est crudelis carnificina: si illa facit hypocritas, & hæc facit hypocritas: & contrà, si hæc ab his incommodis libera est (vt Caluinus dicere cogitur) quia non est facienda, nisi quantum in nobis est: & illa ab his incommodis libera est, quia non est facienda nisi quantum in nobis est: & quemadmodum in Confessione quæ Deo soli fit, post enumerationem eorum, quæ recordamur, addimus: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine, &c. Peccaui super numerum arenæ maris:* & tamen omnium peccatorum indulgētiam exspectamus: sic etiam in Cōfessione, quæ fit homini, vel potius per hominem Deo; post enumerationem eorum quæ recordamur, addimus: *Delicta quis intelligit, &c.* & nihilominus integram peccatorum omnium indulgētiam exspectamus.

CAPVT XVII.

Diluitur argumentum V. Caluini.

B VLTIMA Caluini obiectio habetur in eadem sectione 18. vbi ex verbo Dei iactat se demonstrasse, sine Confessione aut eius voto, posse homines iustificari: *Non alia, inquit, nunc est peccatorum remissio, quàm semper fuit, Quotquot remißionem peccatorū à Christo obtinuisse leguntur, non leguntur in aurem Sacrificuli cuiusdā confessi, nec sanè confiteri poterant, vbi nec Sacrificuli Confessionarij erant, nec ipsa etiam Confessio: & multis posteà seculis inaudita fuit hæc Confessio, quibus sine hac conditione remittebantur peccata. Sed ne quasi de re dubia longiùs disceptemus, verbum Dei apertum est, quod æternum manet: Quotiescunque ingemuerit peccator, omniū iniquitatum eius non recordabor. Huic verbo, qui aliquid audet adijcere, non peccata ligat, sed Domini misericordiam.*

HÆC obiectio quatuor quasi membris continetur, quæ singillatim excutiēda sunt. PRIMVM assumit Caluinus, C non aliam esse nunc remissionem peccatorum, quàm semper fuit: & quia Confessio auricularis non semper fuit, inde colligi vult, eam non esse ad iustificationem impij necessariam.

SED si hæc argumentatio aliquid verè concluderet, non solùm Confessio, sed etiam Baptismus in discrimen adduceretur: nam vt Confessio, ita etiam Baptismus non semper fuit, & tamen scriptum legimus Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum:* quæ tempore legis veteris nusquam legebantur. Quare si nunc est remissio peccatorum, quæ semper fuit; aut Baptismus nunc necessarius non est, & Christus (quod absit) mentitur; aut ab initio seculi, Baptismus ex aqua & Spiritu sancto necessarius fuit, quod nemo sanæ mentis dicere potest. Quemadmodum autem ex Euangelio demonstramus, D nunc Baptismū ad remissionem peccatorum requiri, qui in lege veteri non requirebatur; quia scriptū est: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* sic etiam ex Euangelio demonstramus, Confessionem peccatorum ad iustificationem hoc tempore necessariam esse, quæ tempore Patrum Testamenti veteris necessaria non erat: quia scriptū est Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* quod in lege veteri scriptum non erat.

DEINDE assumit Caluinus, eos omnes, quibus Christus peccata dimisit, sine Confessione auriculari iustificatos fuisse; ex quo concludi vult; nunc etiā sine Confessione auriculari homines iustificari posse.

SED facilis est solutio, eaque triplex. PRIMVM enim; quo tempore Christus propriæ vocis ministerio homines iustificabat, nondum Sacramentum Confes- A sionis instituerat: proinde nihil est mirum, si absq; Cōfessione pœnitentes reconciliauit. DEINDE Christus auctor Sacramētorum, à Sacramentis suis non dependebat, & ideo non modò sine Confessione, sed etiam sine Baptismo peccata interdum remittebat. DENIQVE Christus Deus erat, & ideo peccata contra se, sive q; legem facta, simpliciter donare poterat: nos autem ministri sumus, neque vt Domini, sed vt Iudices à Domino constituti, vel soluimus, vel ligamus: quare necesse habemus, caussas diligenter expendere, & ex ipsa reorum Confessione dijudicare, quid in re tanta sit nobis agendum, ne fortè perperam ligemus, aut soluamus, & dum hominibus peccata remittimus, Dominum offendamus.

TERTIO Caluinus assumit, multis posteà seculis inauditam fuisse hanc Confessionem.

SED hoc falsum esse, Caluinus ipse testatus est in hoc eodem capite §. 7. cùm ait; *Miror qua fronte ausint contendere, Confessionem, de qua loquuntur, iuris esse diuini: cuius equidem vetustissimum esse vsum fatemur.* & quamuis id Caluinus non diceret; testimonia à nobis B allata, Irenæi, Tertulliani, Origenis, Cypriani, & aliorum, ad quæ Caluinus respexit, cum vsum Confessionis, de qua loquimur, vetustissimum esse confessus est, planè euincerent, falsum esse quod hoc loco idem Caluinus ait, multis seculis post Christum inauditam fuisse hanc Confessionem.

QVARTO denique adiungit verba illa Ezechielis, c. 33. *Quotiescunque ingemuerit peccator omnium iniquitatum eius non recordabor.* ex quibus euidenter concludi existimat, sine Confessione aut eius voto, remitti posse peccata.

SED hoc argumentum adcò non timuit S. Leo, vt in eadem epist. 91. ad Theodorum, hunc ipsum locum Ezechielis adduxerit, vbi paulò antè scripserat, Deū ordinasse, vt sine Sacerdotum supplicatione indulgentia diuina nequeat obtineri. Et iure non venit in mentem sancto Leoni, vt hoc argumentum timeret, cùm non ignoraret neminē esse, qui, vt oportet, ingemiscat, qui non cupiat ea remedia animæ suæ vulneribus applica- C ri, quæ Deus pro temporum varietate instituit. Alioqui si simpliciter gemitus quicunque sufficeret ad salutem, non solùm Confessio, sed etiam Baptismus necessarius non esset; addo etiam, sine fide, spe, & charitate homines iustificādos; quis enim prohibet, quò minus ob solum temporale damnum aliquis ingemiscat? Quemadmodum igitur in eo gemitu, cui salus à Deo promittitur, includitur fides, spes, charitas, peccati detestatio, & propositum vitæ melioris, ita etiam Baptismi aut Confessionis votū ac propositum continetur; & sicut non addit ad verba Domini, sed illa congruenter exponit, qui ad iustificationem præter gemitum, fidem, spem, charitatem, & alia quæ diximus, exigit; sic etiam non addit, sed exponit, qui præter gemitum, votum Baptismi aut confessionis requirit.

D

CAPVT XVIII.

Diluitur I. obiectio Martini Kemnitij.

MARTINVS Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 976. & sequentibus multa argumenta contra necessitatem Confessionis adducit, quæ cùm ex Caluini Institutionibus ferè deprompta sint, dissoluta videri possunt. Percurram nihilominus omnia, vt vel ea soluam, vel iam soluta esse ostendam.

PRIMA obiectio habetur pagin. 986. vbi hoc argumentum Kemnitius facit: *Non aliter Christus Apostolos misit, quam ipse missus fuerat. Ioan. 20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. At ipse ad generalem confessionem,*

sionem, uel ore, uel signis alijs expressam, Absolutionem impertiebatur, neque singulorum peccatorum enumerationem exigebat, ut patet Luc. 7. de peccatrice, & Matt. 9. de Paralytico: non igitur debent Ministri a pœnitentibus exigere singulorum peccatorum enumerationem.

RESPONDEO; verba illa: *Sicut misit me Pater, & ego mitto uos*, non ita accipienda esse, quasi eodẽ modo debuerint Apostoli omnia facere, quo à Christo ipso fiebant: alioqui enim non debuissent, Act. 2. Apostoli baptizare in remissionem peccatorum, quia Christus sine Baptismo peccata remisit Magdalenæ, & Paralytico; nec debuissent Act. 8. per impositionem manuum Spiritum sanctum dare, quia Christus non manus imponendo, sed insufflando Spiritum sanctum dedit, Ioan. 20.

IGITVR misit Christus Apostolos, sicut ipse missus fuerat à Patre; quia potestatem eis dedit ligandi, & soluendi, vt ipse à Patre acceperat: quæ est Chrysostomi expositio. Sed tamen accepit ipse vt Filius, & proinde talem, ac tantam, vt posset etiam sine Sacramentis iustificare: dedit autem eam Apostolis, vt ministris, ac seruis, ac per hoc longè minorem, & Sacramentis, alijsq; medijs à se institutis alligatam.

MISIT ETIAM Christus Apostolos, vt ipse à Patre missus fuerat, quia ad id eos misit, ad quod ipse fuerat missus, videlicet ad recõciliãdos homines Deo, ad Euangelium prædicandum, ad Ecclesiam propagandam: quæ est expositio Cyrilli.

DENIQVE misit Christus Apostolos, vt ipse à Patre missus fuerat, quia misit eos, non ad delitias, sed ad crucem, licet vehementer amaret: quemadmodum ipse à Patre infinito amore diligebatur, & tamen ad passionem, & mortem, non ad mundi gaudia mittebatur: quæ est explicatio S. Gregorij, homilia 26. in Euangelia.

CAPVT XIX.

Diluitur II. obiectio Kemnitij.

SECVNDA obiectio Kemnitij habetur pag. 1007. vsque ad pag. 1014. vbi argumentum ducit ex historia Nectarij, cuius hæc summa: *Confessio publica abrogata fuit, & mutata in priuatã ab Episcopis, tempore Decij Imperatoris, & postea, Confessio autem priuata abrogata fuit tempore Nectarij: igitur nec publica nec priuata Confessio necessaria est Iure diuino; neq; enim sancti illi Patres Ius diuinum tollere ausi fuissent.*

Confirmat etiam hoc argumentum Kemnitius ex historia Socratis, lib. 5. capite 19. vbi legimus mulierem quandam confessam esse Presbytero pœnitentiario κατὰ μέρος, id est, ex parte: ex quo sequitur, nõ fuisse tunc necessarium, confiteri omnia peccata integrè Iure diuino. Confirmat rursus ex eadem historia, vbi legimus, vnum fuisse Presbyterum pœnitentiarium in Ecclesia Constantinopolitana. Hinc enim colligimus, non fuisse necessarium eo tempore, vt singuli peccata omnia confiterentur; neque enim in tam ampla vrbe, vbi erant 60. Presbyteri, tempore Iustiniani, potuisset vnus presbyter, tot ac tam longas Cõfessiones audire.

RESPONDEO; totum hoc argumentum ex imperitia coagmentatum esse. NAM quod primo loco Kemnitius dicit: Confessionem publicam abrogatam fuisse tempore Decij ab Episcopis, falsum est, & ex ignorantia manifesta profectum. Nam quod Sozomenus scripsit iuxta fidem Cassiodori in hist. Tripartita, lib. 9. ca. 35. visum esse sacerdotibus ab initio; vt peccata tanquã in theatro panderẽtur: refert Kemnitius ad ea tẽpora, quæ Nouatianam hæresim, & imperium Decij præcesserunt. DEINDE, vult illam constitutionem de publica Confessione facienda abrogatam fuisse ab Episcopis, qui fuerunt tempore hæresis Nouatianæ, Decio imperante: & hanc esse appendicem illam, de qua loquitur Socrates.

SED toto cœlo aberrat. Sozomenus enim cùm dicit (iuxta idem Cassiodori) visum esse Episcopis, qui ab initio fuerunt, vt peccata tanquam in theatro panderẽtur; loquitur de constitutione facta tempore Nouatianæ hæresis, non de aliqua alia priore: & hæc ipsa constitutio, non autẽ huius constitutionis abrogatio, est appẽdix, de qua loquitur Socrates; proinde tantũ m abest, vt tempore Decij fuerit abrogata Cõfessio publica, vt potiùs tunc primum fuerit ab Episcopis imperata.

Id autem ita esse probatur PRIMO, Si Episcopi tempore Decij abrogassent Confessionem publicam, & solum priuatam retineri voluissent, vt Kemnitius dicit: illa non fuisset appẽdix, siue additio ad veterem canonem, sed potius detractio, siue abrogatio veteris canonis. At vera fuit additio atq; appẽdix, teste Socrate, vt eam ẽt vocat Kemnitius, quam Episcopi tempore Decij fecerunt: ergo non abrogarunt Confessionem publicam, sed eam potius addiderunt ad priuatam.

B SECVNDO, si tempore Decij abrogata fuisset Cõfessio publica, non potuisset accidere scandalum tempore Nectarij ex Confessione, neque vlla fuisset caussa cur Nectarius Presbyterum pœnitentiarium de Ecclesia tolleret: constat enim ex Socrate, scãdalum illud ex publica Confessione mulieris natum esse.

TERTIO, Sozomenus scribit, ab illis ipsis Episcopis constitutum fuisse Presbyterum pœnitentiarium, qui decreuerãt, peccata quasi in theatro publicè esse pandenda. Sed Presbyterum pœnitentiarium constitutum fuisse tempore Decij, scribit Socrates: ergo decretum illud de Confessione publicè facienda, ab Episcopis illis editum est, qui fuerunt tempore Decij, non autem ab antiquioribus, vt Kemnitius somniat.

NEQVE obstat, quod Sozomenus dicat, decretum illud factum esse ab Episcopis, qui ab initio fuerunt: nã qui fuerunt tempore Decij, dicuntur fuisse ab initio, quia proximi fuerunt temporibus Apostolicis, & multò antiquiores erãt, quã esset Nectarius, qui decretum C illorum sustulit, aut Sozomenus, qui sublatum retulit.

QVARTO, Sozomenus scribit, decretum Episcoporum, qui ab initio fuerunt, quiq; Presbyterum pœnitentiarium constituerunt, à Nectario abrogatum fuisse. Constat autem ex Socrate, à Nectario abrogatũ decretum Episcoporum, qui tempore Decij Ecclesias gubernabant: ijdem igitur sunt Episcopi, qui ab initio apud Sozomenum, & qui tempore Decij apud Socratem fuisse dicuntur. Quare appendix, de qua loquitur Socrates, est ipsa constitutio, de qua loquitur Sozomenus, non autem eius abrogatio, vt sine vlla caussa fingit Kemnitius.

PORRO hoc fundamento euerso, ruit ædificium totum argumenti Kemnitiani. Nam quod secundo loco Kemnitius affirmat, Confessionem priuatam abrogatam fuisse à Nectario, falsò nititur fundamento, quòd videlicet appendix ad veterem canonem, quam Necta- D rius sustulit, fuerit mutatio Cõfessionis publicæ in priuatam. PRÆTEREA cap. 14. demonstrauimus contra Caluinum, Confessionem publicam, nõ autem priuatam, à Nectario abrogatam fuisse.

QVOD etiã Kemnitius dicit in confirmatione prima; mulierem quandam cõfessam esse ex parte, nõ autem integrè: ex peruersa interpretatione Græcæ vocis natum est: illud enim κατὰ μέρος, non significat hoc loco, ex parte, sed particulatim, vt reddidit Ioannes Christophorsonus, omnium iudicio Græcæ linguæ peritissimus. Ex quo intelligimus, fœminam illam confessam esse in particulari omnia peccata, vt Catholici faciunt, non autem generatim, vt faciunt Lutherani.

QVOD denique in 2. confirmatione Kemnitius addit; non potuisse tot Confessiones ab vno Presbytero audiri, iam suprà explicatũ est in solutione 2. obiectionis

nis Caluini, c. 14. vbi ostendimus, Presbyterum illum, non omnium pœnitentium Confessiones audire debuisse, sed eorum tantùm, qui publicam Pœnitentiam agebant.

CAPVT XX.

Diluitur III. obiectio Kemnitij, & simul obiectiones Brentij.

TERTIA obiectio Kēnitij, quæ habetur pag. 1019. sumitur à testimonijs Patrum: ac præter loca quędam S. Ioannis Chrysostomi, ad quæ responsum est suprà, cap. 14. adducit PRIMO CASSIANVM, qui collat. 20. cap. 8. sic loquitur: *Quod si uerecundia retrahente reuelare coram hominibus erubescis, illi quem latere non possunt cōfiteri iugi supplicatione nō desinas, qui & absq; ullius uerecundia publicatione curare, & sine improperio peccata donare consueuit.*

SED non potest dubium esse, quin Cassianus doctorem suum Chrysostomū sequutus sit, & ideo in eūdem sensum hæc eius verba accipienda sint, in quem accipienda esse demonstrauimus verba Chrysostomi, ca. 15. quanquam Cassiani verba facilius explicentur, cùm nihil adiunctum habeant, vnde excludi videatur Cōfessio priuata. Quòd enim ille dicit in numero multitudinis: *Si reuelare coram hominibus erubescis*, ad Cōfessionem publicam pertinet, quæ coram multis fieri solebat: quòd autem addit, Deo esse confitendum, commodè accipi potest de Confessione, quæ fit Deo per sacerdotem. Nam circumstantiæ illæ: *Qui & absque verecundiæ publicatione, & absque improperio peccata donare consueuit*, satis apertè indicant, Cōfessionem illam notari, ex qua publicatio, & improperium sequebatur: quæ duo longè absunt à Confessione secreta, quæ fit vni soli, vt locum Dei tenet.

SECVNDO loco adducit ORIGENEM, qui hom. 2. in Leuitic. enumerat varios modos, quibus peccata purgantur, & inter eos ponit Confessionem, quæ fit sacerdoti: ex quo sequitur, vt licet Confessio peccatorum sacerdoti facta, sit vtilis, non sit tamen necessaria.

SED facilis est respōsio. Modi siquidem illi, quos eo loco ponit Origenes, non sunt omnes & singuli per se sufficientes ad peccati remissionem, sed plerique eorū includunt alios, saltē in voto: hi sunt enim modi, quos ibi enumerat: *Baptismus, Martyrium, Eleemosyna, Iniuriarum condonatio, Conuersio peccatoris, Charitas, & Pœnitentia, siue Confessio.* Certum autem est, solam Eleemosynam, aut iniuriæ cōdonationem, aut cetera, quę ibi enumerantur sine Baptismo in re vel in voto, non sufficere ad iustificationem, licet suo modo iuuent: & quemadmodum non baptizatis illa non sufficiunt sine Baptismo, ita etiam baptizatis illa non sufficiunt sine Confessione, in re, vel in voto. DENIQVE obseruēt Lutherani, inter tot modos ab Origene numeratos, nullum locum fidei esse tributum, cui soli tribuere solent ipsi iustificationem: ex quo admittere vel inuiti coguntur, nullum eorum modorum per se solum sufficere.

HVC referri possunt duo alia testimonia Patrum, quæ omissa sunt à Kēnitio, sed citata à Brentio in Confessione VVirtembergensi, cap. de Confessione.

PRIMVM testimoniū est AVGVSTINI, lib. 10. Confess. ca. 3. vbi sic legimus: *Quid mihi est cum hominibus, ut audiant Confessiones meas, quasi ipsi sanaturi sint omnes languores meos: curiosum genus ad cognoscendā alienam uitam, desidiosum ad corrigendam suam?*

SED hoc nihil est aliud, nisi simplicibus imponere: nemo enim libros illos legit, qui nesciat, Confessionē, de qua loquitur Augustinus, non esse Confessionem Sacramentalem, sed confessionem peccatorum præte-

A ritorum, ac per Baptismum dimissorum, ad eum finem institutam, vt inde cognoscatur & laudetur misericordia Dei.

ALTERVM testimonium est AMBROSII, lib. 10. in Lucam, cap. 96. vbi sic legimus: *Petrus doluit, & fleuit, quia vt homo errauit, non inuenio quid dixerit, inuenio quòd fleuit, lachrymas eius lego, Satisfactionem non lego.* Et infrà: *Lauent lachrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri.*

Respondeo PRIMVM, eo tempore nondum institutam fuisse Confessionem Sacramentalem, ac per hoc nihil esse mirum, si Petri confessio non legatur. Dico DEINDE S. Ambrosium loqui de lachrymis, quæ Confessionem quandam continent, vt cùm quis conuictus erroris ab alio, non voce, sed lachrymis fatetur errorē. Sic enim S. Petrus, cùm sciret Christo notum fuisse crimen suum, non voce, sed lachrymis confessus est: id quod omnino sufficit in Confessione, quæ fit Deo, qui om-
B nia nouit. Quod autem S. Ambrosius in lachrymis B. Petri confessionem agnouerit, perspicuum est ex illis verbis: *Maluit Petrus suum accusare peccatum, vt iustificaretur fatendo, quàm grauaretur negando. Iustus enim in principio accusator est sui: et ideo fleuit.* item ex illis: *Verecundæ lachrymæ sine horrore culpam loquuntur: lachrymæ crimen sine offensione verecundię fatentur.* Quæ omnia accipienda sunt de Confessione quæ fit Deo, aut etiam homini, qui crimen anteà nouerit.

CAPVT XXI.

Soluitur IV. obiectio Kemnitij.

QVARTA Kemnitij obiectio habetur, p. 1024. vbi sex caussæ numerantur, ob quas Lutherani reiecerunt Confessionem, in qua enumerātur omnia peccata: *Hæc est*, inquit, *vetus illa carnificina conscientia-*
C *rum, quam gladio Spiritus Ecclesiæ nostræ excusserunt, propter multas grauissimas caussas.* PRIMO, *quia imponitur conscientijs, cùm nec Christi, nec Apostolorum, vel præceptum, vel exemplum habeat.* SECVNDO, *nullam in verbo Dei promissionem habet.* TERTIO, *Euangelium transformat in legem: statuit enim remissionem pendere ex enumeratione.* QVARTO, *gratuitæ condonationi substituit meritum enumerationis, & Satisfactionis. Confessionem meritoriam esse ad culpę remissionem, pęnæ diminutionem, paradisi apertionem, & salutis fiduciam, Scholastici expresse tradūt.* QVINTO, *conscientiam adducit in dubitationem, & desperationem, scrupulosa illa enumeratione: videns enim se non posse omnia delicta colligere, nunquam acquiescit; dubitatio verò ex-*
tinguit fidem. SEXTO, *exigit rem impossibilem, constat*
D *enim plurima peccata nos intelligere, nec meminisse, iuxta illud, Delicta quis intelligit.*

RESPONDEO; tā esse veras istas caussas, quàm est elegans illa sententia, qua dicitur, Carnificina gladio excussa. AC PRIMAM quidem caussam falsam esse, cognosci pōt ex ijs, quæ suprà à nobis disputata sunt, vbi ex Euāgelio, ex Actis Apostolor. & ex epistolis Pauli, Ioānis, & Iacobi, Cōfessionē deduximus omniū peccatorum.

SECVNDAM caussam falsam esse, testantur illa verba Domini, Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Neq; n. (vt suprà docuimus) scire possunt Sacerdotes, quæ peccata remittere, & quæ retinere eos oporteat, nisi peccata ipsa plenè atque integrè nouerint. Item illa 1. Ioan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra.*

TER-

TERTIA caussa calumniam manifestam, ac mendacium continet. Neque enim ita pendere remissionē ab enumeratione, Catholici docēt, vt nisi quis omnia peccata enumerare potuerit, reconciliari nequeat: siquidem facilè potest accidere, vt uel propter obliuionem, vel propter ignorantiam, vix minimam partem suorum criminum quis aperiat, & tamen absoluitur, & verè absolutus creditur ab omnibus peccans.

Neque verò Euangelium in legem conuertit, quicunq; conditionem alicuius operis exigit ad iustificationem, nisi totum Euangelium negare velimus. Quid enim sonant verba illa: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Ioan. 3. &, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.* Ioan. 6. &, *Nisi Pœnitentiam habueritis, &c.* Luc. 13. &, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Mat. 19. & alia permulta, nisi conditionem? DEINDE si Euangelium in legem conuerteret, quicunque diceret remissionem peccatorum, pendere aliquo modo ab enumeratione, quæ fit in Confessione coram Sacerdote: in eundem errorem incideret, qui diceret, remissionē pendere ab enumeratione, quæ fit in confessione corā Deo. Ac hoc ipsum, ex doctrina veterum Patrum, disertis verbis affirmat Kemnitius, pag. 982. vbi sic loquitur: *Dicunt Patres peccata confessione reuelanda, in specie expēdenda, curiosius discutienda, explicanda, detegenda, enumeranda: dicunt peccata solui per Confessionem; impossibile esse saluari citra Confessionē. Sed Chrysostomus addit interpretationem; hæc intelligenda esse non de externa Confessione homini facienda, sed de interiori, quæ fit Deo.* Hæc ille. Non disputo nunc, an sententiæ Patrum patiantur interpretationem istam, & num ad eam solam Confessionem pertineant, quę Deo fit: sed tamen nemo, opinor, tam excors erit, qui non videat Kemnitium ex sententia Patrum id admittere, quod paulò post in Catholicis reprehendit, nimirum remissionem ab enumeratione pendere.

QVARTA caussa similis est tertię. Scholastici enim Doctores tradunt quidem, multum conferre tum Cōfessionem, tum Satisfactionem ad salutem; sed nec dicũt, per Confessionem nos mereri remissionem peccatorum, nisi fortè ex congruo, nec substituunt meritum enumerationis gratuitæ condonationi: hæc enim mendacia Kemnitij, non Theologorum sententię sunt.

PORRO encomia Confessionis longè maiora extāt apud Patres, quàm apud vllos Scholasticos, vt mirum sit Kemnitium ea in Scholasticis reprehendere, quæ negare non potest, multò vberius in antiquis Patribus inueniri. Ac vt pauca exempli gratia referam: S. AMBROSII est illa sententia, lib. 2. de Pœnitentia, capit. 6. *Soluit criminum nexus, verecunda confessio peccatorũ.* S. PACIANI verba sunt, in Parænesi ad Pœnitentiam: *Gehennam recordemini, quam vobis exomologesis extinguit.* S. Ioannis CHRYSOSTOMI est illud, homil. 20. in Genes. *Confessio peccatorum abolitio est delictorum.* qui etiam hom. 5. in Gen. antea dixerat, Confessione peccata lauari, & fiduciam salutis in fine præberi.

Ac (vt omittam cætera) nonne ipse Kemnitius paulò antè ex Patribus annotauit, peccata solui per Confessionem, & impossibile esse sine Confessione saluari? NEQVE refert, quòd Patrum sententias Kemnitius intelligendas esse velit, de Confessione quæ fit Deo. Nam si gratuitæ condonationi repugnaret virtus & efficacia, quam tribuunt Scholastici Confessioni, quæ fit Sacerdoti; repugnaret etiam virtus & efficacia, quā tribuunt Patres Confessioni, quæ fit Deo: vtraque. n. Confessio est opus nostrum.

QVINTA & SEXTA caussa, quòd illa enumeratiò sit impossibilis, & ad desperationē adducat; iam suprà refutatæ sunt, & rursus ex ipso Kemnitio refutari possunt. Nam si enumeratio in Confessione, quæ coram Sacerdote faciēda est, in desperationem adducit, & impossibilis est: idē profectò dici poterit de enumeratione in Confessione coram Deo; vel potiùs longè facilius desperabunt, qui coram Deo, qui falli nullo modo potest, omnia peccata enumerare debebunt, quàm ij, qui coram hominibus id facturi erunt. Admisit autē Kemnitius pag. 982. peccata coram Deo in specie explicanda, enumeranda, & confitenda esse, & citra istā Confessionem impossibile esse hominem saluari. Quare necessario iam cogitur, aut carnificinam illam, quā gladio spiritus excussisse iactauerat, amplecti, ac tueri: aut certè concedere, enumerationem, quam Catholici exigunt, neque impossibilem esse, neque ad desperationem adducere, neque carnificinam nominari posse.

LIBER

LIBER QVARTVS DE POENITENTIA:

In quo de Satisfactione agitur.

RESTAT Satisfactio, quæ tertia est Pœnitentiæ pars, de qua breuiter differemus, tum quòd hæc disputatio ferè pertineat ad locum de Iustificatione, quem tomo 4. reseruamus; tum quòd Aduersarij Catholicorum disputationibus eruditi, aut conuicti, multa iam concedant, quod attinet ad Satisfactionem, de quibus acerrimè anteà dimicabant.

Porrò vniuersa hæc disputatio tribus partibus continetur. PRIMVM enim explicandus est controuersiæ status. DEINDE quoniam statu controuersiæ explicato, quinque existent quæstiones; tractandæ erunt singulæ seorsum. POSTREMO dissoluenda erunt argumenta, quæ ab Aduersarijs adferuntur.

CAPVT PRIMVM.

Status controuersiæ explicatur.

VT igitur controuersia de Satisfactione intelligatur, animaduertẽdum est, SATISFACTIONEM nihil esse aliud, nisi actionem, qua is qui alterum læsit, tantum facit, quantum satis est ad iniuriam compensandã; siue quantum is qui læsus est, iustè exigit.

Ex quo sequitur, vt non sit idem Restitutio, quod Satisfactio. Restituere enim, est cessare ab iniuria, non iniuriam factam resarcire: nam qui rem alienam inuito Domino retinet, tamdiu facit iniuriam, donec rem illam nõ reddit. ADHÆC Restitutio respicit damnum re ipsa illatum: Satisfactio personam iniuria affectam, etiamsi illa damnum nullum acceperit. Quocirca Deo nihil restitui potest, cùm ipse damnum nullum patiatur: potest tamẽ eidem satisfieri, cùm iniuria à nobis afficitur. ITAQVE Restitutio in rebus, Satisfactio in actionibus versatur: & restaurat Iustitiam Restitutio quoad æqualitatem rerum, vt cùm ea, quæ furto ablata sunt, redduntur: restaurat Satisfactio Iustitiã quoad æqualitatem actionum, vt cùm is qui alium contumelia affecerat, ab eo veniam petit.

Quemadmodum autem Iustitia, quæ in actionibus versatur, duplex est; ita duplex etiam est Satisfactio. ALIA Iustitia est, quæ versat̃ in absoluta, & perfecta æqualitate; vt cùm tantum honoris vnus alteri tribuit, quantum eius dignitas absolutè exigit. ALIA est iustitia, quæ non consistit in perfecta, & absoluta æqualitate, sed in æqualitate imperfecta, quæ ex pacto, aut donatione, vel acceptatione alterius pendet; veluti cùm quis eum honorem principi defert, quem is sibi deferri lege mandauit, licet is honor inferior sit Principis dignitate.

Ita Satisfactio ALIQVANDO fit ad absolutam; & perfectam æqualitatem; vt cùm actio contumeliosa inter duos homines æquales recompensatur per aliã contrariam, tantum habentem honoris, quantum alia habuerat contumeliæ. ALIQVANDO autem fit ad æqua-

A litatem imperfectam; vt cùm is, qui pertulit iacturam decem millium aureorum, satisfieri sibi patitur cessione omnium bonorum, licet ea bona ad summam 100 millium non perueniant.

IAM igitur inter omnes conuenit, inter Deum & homines non posse esse Iustitiam illã perfectam, & absolutam: proinde nec Satisfactionem. Quidquid enim sumus, Dei sum⁹: quidquid habemus, à Deo habemus; cùm in eum peccamus, infinitum bonum, quod in nobis est, lædimus. quidquid autem nos habemus, & sumus, exiguum est, ac finitum. Quare nisi aliqua acceptatio aut donatio intercedat, nemo potest illi pro peccatis in eum admissis satisfacere; neque de hac re vlla controuersia esse potest, cùm etiam ethnici Philosophi intellexerint & scripserint, Deo non posse ab hominibus paria reddi. Tota igitur controuersia est, Vtrum saltem imperfecta illa Satisfactio, quę acceptatione, & do-
B natione eius nititur, locum habeat in Sacramento Pœnitentiæ.

RVRSVS animaduertendum est, Satisfactione compensandam esse inæqualitatem, quæ non solùm iustitiæ, sed etiam amicitiæ cõtraria est, vt sanctus Thomas rectè docet in 4. dist. 15. quęst. 1. art. 3. quemadmodum enim qui alterum lædit, iustitiam simul, & amicitiam violat; ita qui satisfacit, & iustitiam & amiciam restaurare, ac redintegrare debet. Et quãuis vna actione possit aliquãdo iustitiæ simul, & amicitiæ satisfieri; tamen sæpè contingit, vt vna actio solam iustitiam aut solam amicitiam restauret.

Si quis à Iudice comprehensus, tantum pœnæ subire cogatur inuitus, quantũ ipse iniuriæ in aliũ intulit, satisfiet sine dubio supplicio illo iustitiæ, nec tamẽ inter eos amicitia reformabit̃, quæ inter inuitos esse non potest. Contrà aũt, si quis ita grauiter aliquẽ læserit, vt non possit, nisi longo tẽpore, iniuriã cõpensare; is quidem poterit humili prece continuò veniam petere, atque in gratiam eius redire quem læserat; deinde tamẽ suo tempore pro iniuria integrè satisfacere tenebitur.

IAM

IAM igitur cùm homines peccant in Deum, amicitiam simul, & iustitiam violant, vt notum est. Ac pro amicitia quidem reformanda, non potest homo Deo satisfacere: nam, vt supra diximus, satisfactio hominis erga Deum, acceptatione ipsius Dei necessariò indiget; acceptatio autem amicitiam præsupponit. Et prætereà vt satisfactio sit aliquo modo ad æqualitaté, oportet vt sicut offensio habuit infinitatem quandam ex parte obiecti: sic habeat satisfactio infinitatem aliquam ex parte principij satisfacientis; proinde requiritur, vt opera satisfactoria fiant à Spiritu Dei hominem inhabitante, siue ab ipso homine vt membro Christi, ac filio Dei iam per gratiam, & charitatem effecto. Nõ igitur fieri potest, vt pro instaurãda amicitia cum Deo, homines satisfaciant: & hoc est quod Theologi communiter docent, Satisfactionem non offerri Deo, neque exigi ab hominibus pro culpa; gratis enim nos à culpa iustificat Deus, gratis amicitiam suam nobis restituit.

QVOD si veteres Patres interdum actionibus humanis tribuere videntur, vt Deum ex inimico amicũ reddant, atque adeò pro expianda culpa satisfaciãt: interpretandi sunt de Satisfactione ex congruo, non ex condigno, vt libro superiore diximus, de vi, & merito Contritionis.

Docet quidé Ruardus TAPPERVS, insignis Theologus in explicatione ar. 6. Louaniensium, posse hominé satisfacere Deo pro culpa, & pęna æterna, per actus quosdam, qui ordine naturæ sequantur gratię gratum facientis infusionem, & præcedat remissionem peccatorum; & in eandem sententiam citat sanctum Thomam in 4. dist. 15. quæst. 1. art. 2. sed neque necesse est nunc de his subtilitatibus disputare, neque certò constat an S. Thomas id voluerit; satis nobis est hoc loco, Doctores omnes in eo conuenire, vt non possit vllus ante gratiam gratum facientem adeptam, Deo satisfacere: in quo ne Hæretici quidem nobis aduersantur.

Quod etiã ANDREAS Vega, lib. 13. in Concilio Triden. cap. 36. contendit satisfieri pro culpa: non repugnat ijs, quæ diximus. Neque. n. vult ille, satisfieri posse pro culpa, quatenus ea inducit inimicitiam cum Deo, sed solùm quatenus eam sequitur reatus pęnæ: quare quæstio solùm est de nomine.

RESTAT igitur controuersia solùm de Satisfactione, qua iustitiæ restauretur æqualitas: restituta siquidem amicitia per gratuitam Dei misericordiam, & per redemptionem, quę est in Christo Iesu. Posset quidem Deus vniuersum pœnæ debitum condonare, vt certũ est eum facere cùm primùm per Baptismum nos in filios recipit, vel cum martyrium pro nomine eius subimus: sed potest etiam id velle, vt cũ peccamus post Baptismum, amicitia quidem gratis pœnitentibus, & cõfitentibus peccata sua, restituatur; sed maneat tamen debitum luendæ pœnæ, quo iustitiæ satisfiat. Quæstio igitur est, An velit Deus, vt peccantibus post Baptismum, remissa culpa, remaneat debitum luendæ pęne, an non: atque hoc est PRIMVM, in quo Catholici ab Hæreticis dissident.

Quod si probatum fuerit, vt paulò pòst, Domino bene iuuante fiet, remissa culpa non semper remitti debitum pęnæ: existet alia quęstio, An debitum illud penę, post culpæ remissionem manens, possit per opera bona redimi. Nam (vt rectè explicat Card. Caietan. in tractat. de Contritione, quæst. 4.) pœna illa quæ luenda restat post culpæ remissionem, est illa ipsa pœna sensus, quam in Gehenna pati debuisset peccator, remota solũ æternitate. Tria enim complectitur pœna Gehennæ: pęnam damni, pœnam sensus, & vtriusque pęnæ æternitatem: quorũ PRIMVM respondet auersioni à Deo. SECVNDVM, cõuersioni inordinatę ad creaturas. TERTIVM, inimicitiæ cum sempiterno, & infinito Rege. Ex his autem tribus malis quæ sunt in Gehenna; à primo & tertio liberantur continuò, qui ad amicitiã Dei, & eius gratiam redeunt: solum autem remanet malũ illud secundum, debitum videlicet pęnę sensus, ad tempus luendę.

Et quoniam posset Deus velle, vt ea pœna necessariò lueretur post hanc vitam, posset etiam admittere redemptionem eius pœnæ per opera laboriosa huius vitæ; & quid reipsa Deus velit, non conuenit nobis cũ Aduersarijs: propterea nascitur SECVNDA Quæstio, An satisfacere possint homines, pro expiando reatu illius pœnæ, qui interdum remanet post remissionem culpę.

Postquam autem demonstratum fuerit, posse pęnã illam temporalem futuræ vitæ, quæ propriè debetur peccato, per opera laboriosa huius vitę redimi: nascetur quęstio TERTIA, An opera laboriosa, quibus pęna peccati redimitur, tum spontè assumenda sint, tum etiam per Sacerdotes in Sacramento Pœnitentiæ iniungenda: nam in hoc etiam articulo, non parum ab Aduersarijs dissidemus.

Tum succedet QVARTA, Quibus potissimum operibus pro reatu pęnæ Domino satisfiat.

Ac demum QVINTA & postrema; Vtrum ista opera sint dicenda propriè satisfactoria, ita vt nos dicamur verè ac propriè Domino satisfacere.

CAPVT II.

Quòd sæpè remissa culpa, maneat debitum luendæ pœnæ.

PRIMA igitur cõtrouersia est, An remissa culpa, remaneat aliquando reatus pęnę temporalis. Aduersarij partim inter se conueniunt, partim dissident. Cõueniunt enim de reatu pœnæ alterius vitæ; nullũ eiusmodi reatum remanere, eaque de caussa omnes communi consensu purgatorium, & suffragia, atque Indulgentias pro defunctis negant: dissident autem de pęnis huius vitæ.

Lutherus enim initio suæ nouæ doctrinæ, negabat vllam pœnam à Deo exigi post culpam, vt cognosci potest ex concione de Indulgentijs, quam habuit anno M. D. XVIII. & ex Asteriscis, quos opposuit Eckij obeliscis, ad initium secundi asterisci. DEINDE tamen idem Lutherus, admisit reatum pœnæ temporalis in hac vita, post culpam remissam, vt patet ex assertione articulorum suorum, articu. 5.

Porrò PRIOREM Lutheri sententiam secutus est Ioan. Caluinus, lib. 3. Institut. cap. 4. §. 31. & 32. vbi docet Deum à iustis nullas expetere pœnas in vindictam peccati præteriti, sed eos tantùm paternè castigare ad profectum, & emendationem in posterum. Sententiam posteriorem sequuti sunt multi ex Lutheri discipulis, ac præcipuè Philippus in locis vltimò editis, tit. de Satisfactione, & Kemnitius in 2. par. Exam. Trident. Conc. pag. 1074.

Catholici autẽ summo consensu docent, post remissam culpam sæpè remanere reatum pęnæ temporalis, vt ex Concil. Trid. constat, Sess. 6. cap. 14. & sess. 14. ca. 12. pœnam autem temporalem intelligunt, tum in alia vita, tum etiam in præsenti: sed pœna alterius vitę, propriè peccatis omnibus, & ex condigno debetur; pœna autem huius vitæ, solùm ex congruo (vt sic loquamur) ceteris peccatis à Deo infligi solet. Et quoniam de pœna futurę vitæ, satis multa diximus in primo libro de Purgatorio, nunc de pęna huius vitæ breuiter dicemus.

Igitur de pœna temporali huius vitæ, extant in diuinis literis varia testimonia, ex quibus ea primo loco excutienda sunt, quæ contra se Caluinus adduxit.

PRIMVM igitur testimonium est, 2. Reg. 12. vbi

Dauid

Dauid post impetratam veniam adulterij, atque homicidij, punitus est morte filij.

SECVNDVM est 2. Reg. ca. 24. vbi idem Dauid ob numeratum populum Pęnitentiam agit, & à Deo in gratiam recipitur: & tamen post remissam culpam, datur illi optio vt eligat in pœnam peccati bellum, famē, aut pestem.

Ad hæc duo loca respondet Caluinus, lib. 3. Instit. cap. 4. §. 31. & 35. pœnas istas non fuisse à Deo Dauidi impositas in vindictam peccati præteriti; sed in admonitionem cauēdi de cetero; esseq; eiusmodi flagella correptiones paternas, non Iudicis vltiones: & in hac re citat CHRYSOSTOMVM in hom. de Pęnitentia & Cōfessione, qui sic ait: *Propter hoc imponit nobis pœnam, non de peccatis sumens supplicium, sed ad futura nos corrigens.*

AT frustrà nititur Caluinus. Nam INPRIMIS 2. Reg. 12. Scriptura ipsa caussam referens mortis filij Dauid, non ait: Vt caueas in futurum; sed: *Quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, propter verbū hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* Vbi uidemus, pœnam Dauidi inflictam, referri ad præteritum potius, quàm ad futurum; quod expresse negabat Caluinus, cùm diceret loco citato §. 33. *Ferulis verberantur filij, non vt mulctam delictorum persoluant, sed vt inde ad resipiscentiam proficiant: proinde in futurum eas potius, quàm in præteritum tempus respicere intelligimus.*

DEINDE nemo melius pōt intelligere, qua de caussa Deus pœnam illam iniunxerit Dauidi: quàm ipsemet Dauid. Dauid autem intellexit sibi iniunctam fuisse propter peccatum præteritum, non ad cauenda futura: id quod testantur lachrymæ, ieiunium, humi cubatio, & cetera, quibus mortem filij auertere conabatur. Neque enim pęnam sibi vtilem ad cauenda futura, & ad hunc solum finem inflictam, deprecatus fuisset vir sanctus: sed quia intelligebat, luendam sibi fuisse pęnā ob peccatum præteritum, per aliam viam Deo satisfacere cupiebat.

PRÆTEREA sanctus Gregorius, libr. 9. Moral. capit. 27. disertis verbis scribit, Dauidem punitū fuisse ob peccatum præteritum, quamuis remissum quoad culpam: quia Dominus delictum sine vltione non deserit.

AD HÆC multa sunt alia Scripturę testimonia, quæ indicant, mortem ipsam sæpe infligi in pęnam peccati, etiam post culpam remissam: ridiculum autem esset dicere morte puniri homines, vt deinceps cautius viuāt; proinde ad ea testimonia nullo modo applicari potest Caluini responsio.

PRIMVM testimonium est Gen. 2. *Quacunque die comederis, morte morieris.* & Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatū mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Neque Aduersarij negant, mortē esse pœnam peccati originalis; quam multi autem moriuntur, quibus peccatum originale remissum est?

QVOD si fortè Caluinus dicat, mortē esse nonnunquam exercitationem virtutis, vt S. Augustinus rectè docet, lib. 2. de peccatorum meritis & remissio. ca. 34. quem locum Caluinus adducit: quid dicemus de paruulis, qui post Baptismum repentè moriuntur? Nam sine dubio peccatum illis originale per Baptismum dimissum est, neque eius ætatis sunt, vt uirtutes exercere possint, & tamen in pęnam peccati ante legitimum tēpus rapiuntur: neq; solùm mors, sed etiā morbi, & dolores, quibus iidem paruuli non rarò torquentur, sunt pœnæ peccati originalis, neq; vllo modo eis ad cauenda futura proficiunt.

DEINDE etiamsi quibusdam mors interdum virtutis materia esse possit, tamen non ideo desinit esse pęna peccati: cuius signum est, quòd non aliqui tantùm, sed omnes omnino moriuntur, etiamsi aliqui iusti sint, & nullam in morte virtutem exercere valeant, vt qui repentina morte rapiuntur. Quocirca idem AVGVSTINVS lib. 13. de ciuita. Dei, cap. 6. mortem, & peccati pęnam, & exercitium virtutis simul esse dicit: *Cum,* inquit, *ex primi hominis perpetuata propagine, procul dubio sit mors pœna nascentis, tamen si pro pietate, iustitiaque pendatur, fit gloria renascētis; & cùm sit mors peccati retributio, aliquando impetrat, ut nihil retribuatur peccato.*

ALTERVM testimoniū est Exod. 32. vbi sine discrimine multa hominū millia interfecta sunt, ꝓpter peccatum adorati vituli: nec tamen credibile est, omnes illos in peccato mortuos esse, cùm Dominus testatus sit, se ob Moysi preces peccatum illud dimisisse.

TERTIVM est Numeri 14. vbi populus vniuersus murmurauit, ac deinde ad Moysis intercessionem, recōciliatus est Deus Israëli, & tamen in pęnam criminis illius, omnes omnino Hebræi: qui numerati fuerant, mortui sunt in deserto, exceptis Caleb & Iosue, qui nō murmurauerant. Ac præterquam quòd (vt diximus) pęna mortis non infligitur ad emendationem in futurum, Deus ipse testatur eo loco, eam pęnam in vltionē sceleris à populo se exigere: *Et scietis,* inquit, *vltionē meam.*

QVARTVM est Numer. 20. vbi Moyses, & Aaron, quia non glorificauerunt Deum ad petram, ea pęna damnantur, vt moriantur in deserto: & de Aaron in eodem capite loquitur Scriptura: *Pergat Aaron ad populos suos, non enim intrabit terram, quam dedi filijs Israel, eo, quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis.* & continuò describitur mors eius. De Moyse autem sic legimus Deuteronom. 32. *Ascende in montem istum Abarim, in montem Nebo, & morere in monte: quem conscendens, iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus, & appositus populis suis; quia præuaricati estis contra me, &c.* Nemo est autem qui neget Moysem & Aaronem post peccatum illud in gratiam Dei redijsse: mansit igitur pęna luenda post culpam remissam.

QVINTVM est 1. Cor. 11. vbi Apostolus scribit, multos eorum qui indignè communicabant Sacramento corporis Domini, in pęnam peccati morte punitos, cū ait: *Ideo inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi.* quos ante mortem reconciliatos Deo fuisse, idē Apostolus monet, cùm addit: *A Domino corripimur, ne cū hoc mundo damnemur.* Neq; huic loco accommodari potest Caluini responsio.

SIMILE est quod scribitur 3. Reg. 13. de Propheta Domini, qui ob peccatum quoddam à leone occisus fuit in itinere: & quia paulò antè prædicta illi fuerat ca calamitas, dubium esse non potest, quin Pęnitentiam egerit, & remissionem à Domino impetrauerit; nam in testimonium sanctitatis eius, in qua uitam finierat, stabat leo iuxta cadauer, impastus, & ne asinum quidē Prophetæ attingere audebat.

DENIQVE Chrysostomus, & Augustin⁹, quos pro se Caluinus adducit, si rectè inspiciantur, eidem Caluino manifestè repugnant. Nam CHRYSOSTOMVS in hom. de Pœnitentia & Confessione, à Caluino citata, vtrumque scribit: & supplicium, quod Deus de nobis post culpam remissam interdum sumit, vltionem esse peccatorum, & simul remediū contra futura; quod quidem uerissimum est: *Ne peccantes,* inquit, *& multi manentes, nos efficeremur deteriores, non remisit nobis supplicium, sed vidit hoc manifestè, quòd peccatis ipsis non minus damnosum sit non puniri: propter hoc imponit pœnā.* Quare illud qđ sequitur: *Non exigens supplicium de peccatis, sed ad futura corrigens.* non significat ut uerba sonare uidentur, pęnas, quas Deus infligit, non esse supplicium pro peccatis: id enim repugnat apertissimé

mè verbis sũ perioribus, vbi legimus, non remitti supplicium, & peccantes non manere inultos: sed significat, Deum magis intendere in pęnis utilitatem nostrã, quàm vltioné peccati, & ideo peccata ulcisci, quia nobis id vtile est, quemadmodum Oseæ 6. leginus: *Misericordiam uolo, non sacrificium*.

Sic etiã S. AVGVSTINVS, lib. 2. de peccatorum meritis & remissio. cap. 33. & 34. dicit quidẽ (quod notauit Caluinus) pęnas, quibus Deus amicos suos affligi finit, esse materiam uirtutis, sed nõ negat esse etiam vltionẽ peccatorum. Et in Psal. 50. apertiùs de hac re loquens, ultiones esse confitetur: *Veritatem*, inquit, *dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum etiam, quibus ignoscis, non dimisisti, sic prærogasti misericordiam, vt seruares & ueritatem*.

Quid quòd ipse etiam Caluinus in lib. eodem capit. 8. §. 6. agnoscit puniri à Deo peccata etiam in filijs, & amicis? sic enim loquitur: *Adde, quòd non modo infirmitatem nostram præuenire, sed præterita etiam delicta sæpe corrigere habet clementissimus Pater: ut nos in legitima erga se obedientia contineat. Proinde quoties affligimur, subire protinus in mentem debet anteactæ uitę recordatio: ita procul dubio reperiemus, nos admisisse, quod dignum eiusmodi castigatione esset*.

CAPVT III.

Reatum pœnæ temporalis, qui interdum remanet post amicitiam cum Deo reformatam bonis operibus redimi posse.

SEQVITVR ALTERA quæstio, An reatus pęnę temporalis, quem interdum superesse demõstrauimus post culpam remissam bonis operibus redimi queat; siue quod idem est, An pro reatu pęnę satisfieri possit.

Ioannes Caluinus, lib. 3. Instit. cap. 4. §. 30. docet, pœnas peccatorum nullis operibus redimi posse: sic enim loquitur de lege Testamenti veteris: *Qui fit, ut nullis prorsus operibus admissa delicta procurare iubeat, sed sola in expiationem sacrificia requirat; nisi quod ita testari uult unicum esse satisfactionis genus, quo iudiciũ suum placatur? nam quæ tunc immolabant sacrificia Israelitæ, non hominum opera censebantur: sed à sua ueritate, hoc est, unico Christi sacrificio extimabantur*. & §. 36. explicans locum illum Danielis: *Peccata tua Eleemosynis redime. Non uoluit*, inquit, *significare iustitiam, & misericordiam esse Dei propitiationem, & pœnarum redemptionem: absit enim, vt alia unquã fuerit ἀντιλύτρωσις, quàm sanguis Christi*.

At Lutherani ferè communiter fatentur pęnas temporales, quarum apud Deum sumus rei, posse interdũ alijs pęnis sponte assumptis tolli, aut mitigari.

Martinus Lutherus in assertione articulorum suorum, ar. 5. non admittit quidem nomen Satisfactionis, sed tamen concedit (quod solũ in hoc loco quærimus) posse preueniri manum Dei, & pœnis sponte susceptis pęnas illas auerti, quas alioqui ob nostra scelera merebamur. Quod idem admittit Philippus in locis communibus vltimò editis, tit. de Satisfactione, & in Apologia Confessionis Augustanæ, capite de Confessione & Satisfactione; & Kemnitius in 2. part. Examinis, pag. 1078.

Porrò Catholici tria docent. PRIMO pœnas temporales alterius uitæ, quæ in purgatorio luendæ essent, redimi posse ieiunijs, precibus, Eleemosynis, alijsque pijs ac laboriosis operibus huius vitæ: de qua re satis diximus in libris de Purgatorio.

SECVNDO, pœnas temporales huius uitæ interdum A non posse redimi, sed necessariò perpetiendas esse: id quod extra omnem controuersiam esse videtur. Deus enim aliquando ita pœnam aliquam constituit, vt nullam pro ea redemptionem accipere velit. Talis in primis pęna mors est, quam nullus quantumuis iustus, vllo pio opere auertere potuit. Talis fuit pœna illa Dauidis, 2. Reg. 12. *Quia blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur*. Tametsi enim Dauid ieiunauerit, & humi prostratus orauerit, non tamen mortem illam filij sui redimere potuit. Talis etiam fuit pœna illa Moysis, ne intraret in terram promissionis, ob peccatum, quod ad petram Oreb commiserat: rogauit enim Moyses (vt ipse testatur Deut. 3.) Deum, vt pœnam illam sibi condonaret, & exauditus non est. Vide S. Gregorium, lib. 9. Moral. cap. 30. in illa verba sancti Iob: *Deus cuius iræ nemo resistere potest*.

TERTIO posse aliquando pęnas temporales huius uitæ alijs operibus tolli: id quod tam est in Scripturis euidens, vt mirum sit ab vllo negari potuisse. Certè Ni- B niuitæ ob grauia peccata meruerant id, quod Deus illis comminatus fuerat, vt post quadraginta dies Niniue subuerteretur: & tamen ieiunijs, saccis, & precibus Niniuitarum placatus Dominus, ciuitatem illam conseruauit. Ionæ vlt.

Secundi Paralip. 7. Dominus ait: *Si clausero cęlũ, & pluuia non fluxerit, & mandauero, & præcepero locustæ, vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meã, & egerit pœnitentiam à vijs suis pessimis: & ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum*.

Hieremiæ 18. Dominus dicit: *Repentè loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pęnitentiam egerit gẽs illa à malo suo, agam & ego pęnitẽtiam super malo, quod* C *cogitaui ut facerem ei*.

Dan. 4. Cùm propheta exposuisset Regi visionẽ, per quam indicata fuerat pęna temporalis, quã ille ob sua scelera merebatur: continuò subiecit: *Quamobrem Rex consilium meum placeat tibi, et peccata tua Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperũ*: vbi apertissimè S. Daniel docet, posse pęnas peccatorũ pijs operibus redimi.

NEQVE potest accommodari huic loco solutio illa Caluini, quòd loquatur Daniel de redemptione debiti ad homines, vt uidelicet restitueret Nabuchodonosor quæ iniustè rapuerat. NAM peccatum præcipuum Nabuchodonosor, ob quod pęnam illam meruerat, quam Propheta Eleemosynis auerti posse dicit, nõ fuit rapina bonorum alienorum, aut aliquod aliud peccatum in homines, sed superbia, & cordis elatio. Sic enim legimus in illo ipso 4. capite Danielis: *In aula Ba-* D *bylonie deambulabat: respondit que Rex, & ait; Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domũ Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cumque sermo adhuc esset in ore Regis, vox de cęlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex, regnum transibit à te, &c.*

PRÆTEREA etiamsi peccatum Regis fuisset iniquitas in homines: tamen non solùm illud peccatũ habuit Nabuchodonosor, sed multa alia. Daniel autem omnia peccata Eleemosynis redimi posse dicit: *Peccata tua*, inquit, *eleemosynis redime*. quod clariùs scribitur Tob. 4. *Eleemosyna ab omni peccato, & a morte liberat*. Loquitur igitur Daniel de Eleemosyna non tam, vt hominibus ablatum restituit, quàm vt Deum offensum placat.

Hvc

Hvc etiam facit quod ait Apostolvs 1. Corinth. 11. *Si nos metipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur.*

Deniqve, huc pertinet sentētia illa sancti Avgvstini in Psal. 50. *Impunita peccata eorum, etiam quibus ignoscis non dimisisti: sic prærogasti misericordiam, vt seruares & ueritatem. Ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti: sic seruatur misericordia, & veritas.* Et illa sancti Gregorii lib. 9. Moral. cap. 27. *Proeul dubio Dominus delictum sine ultione non deserit: aut enim ipse hoc homo in se penitens punit, aut hoc Deus cum homine uindicans percutit.* & cæteræ Patrū sententiæ, quas infrà cap. 9. adferemus.

CAPVT VI.

Opera laboriosa, quibus reatus pœnæ temporalis expiatur spontè suscipi posse.

Tertia quæstio erat, Vtrum opera laboriosa, quibus pœnæ temporalis reatus expiandus est, tum spontè assumenda sint, tum etiam à Sacerdotibus iniungenda.

Concilium Trident. sess. 14. ca. 9. docet, tribus modis Domino satisfieri: pœnas & flagella a Deo immissa patienter ferendo, opera laboriosa spontè assumendo; & mulctā Sacerdotum arbitrio iniunctā subeūdo. Ex quibus modis solùm primum sine controuersia Aduersarij admittunt: modum secundum & tertium, Philippus in locis, tit. de Satisfactione, propè finem, videtur omnino reijcere, cùm sic loquitur: *Rectè, inquiunt, Ecclesia imponit aliquas mortificationes agentibus pœnitentiam; Hic iterum admonendi sunt pij, vt discernāt hypocrisim seu opera indebita à mortificatione debita. Mortificatio non simulata, est aut verus dolor in contritione aut patientia sustinens veras afflictiones: vt Dauid obiurgatus à Nathan, cùm verè expauisset agnitione iræ Dei & esset in uero dolore; idē deinde cùm calamitates, quæ sequutæ sunt, perferret, sustinuit mortificationem.* Et infrà: *Non sunt mortificationes sine mādato Dei accersitæ corporis lacerationes, sicut sacrificuli Baal sibi vulnera faciebant. Tales ultrò accersiti cruciatus, pertinent ad regulam, Frustrà colunt me mandatis hominum, item pugnant cum his præceptis; Non occides, itē, habeto honorem corpori.*

Martinus etiam Kemnitius in Exam. suo, part. 2. pag. 1079. satis apertè reiicit duos illos modos, vbi tractans locum Apostoli: *Si nos ipsos iudicaremus, &c.* 1. Cor. 11. *Non utitur,* inquit, *uerbo κρίνειν, sicut Pontificij interpretantur de electitijs pœnis, quæ tanquā satisfactiones, aut compensationes pro peccatis, vel voluntariè suscipiuntur, vel à Confessario iniunguntur.* Et infrà, pag. 1092. negat pertinere ad claues, iniūctionē satisfactionis: & pag. 1093. ita scribit: *Quod dictum est, Optimam & aptissimam penitentiam esse, nouam vitam; hanc habet sententiam: post acceptam fide propter Christum remissionem peccatorum, non requiri præterea aliam satisfactionem, aut expiationem pro peccatis, cùm simus in Christo consummati, sed requiri illud quod Scriptura præscribit; Desine à malo, & fac bonum.*

Martinus Lutherus in asser. ar. 5. admittit quidem, rectè facere Ecclesiam, dum, vt pia mater quibusdā castigationibus filios suos puniens, præuenit manū Dei: A non tamen admittit hoc pertinere ad Claues, cùm (vt ipse notat) ligentur & soluantur peccata, non autem Confessio, uel Satisfactio ligari aut solui rectè dici possit.

Sed facilè nobis erit, vtrumque modum satisfaciendi, & per pęnas spontè assumptas, & per iniūctas à Sacerdotibus, ex diuinis literis, & Patrum testimonijs demonstrare.

Ac Primvm de pęnis spontè assumptis tot sunt in Scripturis exempla, ac testimonia, vt mirum sit, potuisse in mentem alicuius cadere, vt id negaret. Quis sanctum Iob coëgit pęnitentiam agere in fauilla, & cinere, eius delicti, quod verbo commiserat? sic enim ipse ait, c. vl. *Insipiēter loquutus sum, iccirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Quis Dauidem coëgit ieiunare, & humi iacere? 2. Reg. 12. & ponere uestimentum suum cilicium? Psal. 68. & panem sicut cinerem manducare, & potum cum fletu miscere?
B Psal. 101. nonne hæc omnia, & alia id genus multa, S. Dauid spōte sua faciebat, vt de se pęnas sumeret, ob peccata in Deum admissa? Nonne etiam Achab spōte sua cilicium ad carnem induit, vt Deum placaret, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, vt legimus 3. Reg. 21. & Dominus de eo ad Heliam dixit: *Nonne uidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei caussa, non inducam malum in diebus eius.* Quid rex Niniuitarū? nonne sponte sua surrexit de solio, & abiecto uestimēto suo, indutus èst sacco, & sedit in cinere, & ieiunium toti populo suo indixit? Si pœnæ istæ spontè assumptæ, hypocritę essent, & cum præceptis diuinis pugnarēt, vt Philippus cum nouis Epicureis dicit; qua ratione Deum placassent, & ruinā iam impendentem auertissent, vt scribitur Ionæ tertio?

Porro libri ueterum Patrum, ac præsertim Tertulliani in lib. de Pęnit. S. Cypriani in sermone de la-
C psis, Paciani in Parænesi ad Pœnitentiam, sancti Ambrosij in lib. ad Virginem corruptam; plenissimi sunt exhortationibus, ad opera pœnitentiæ laboriosa spontè suscipienda.

Ac inter alia Pacianvs in Paręnesi ad pęnitentiā, post Tertullianum sic ait: *In quantùm pęnæ uestræ non peperceritis in tantùm Deus uobis parcet.* Et S. Gregorivs loco suprà citato, lib. 9. Moral. ca. 27. *Delinquenti,* inquit, *Dominus nequaquam parcit: aut enim ipse homo in se hoc pęnitens punit, aut hoc Deus cum homine uindicans percutit.* Cui consonat quod scribit S. Avgvstinvs apud Bedam in commen. cap. 11. prioris ad Corint. in illud: *Si nos ipsos iudicaremus, non utique iudicaremur. Pro illis peccatis, quæ legis Decalogus continet, & de quibus Apostolus ait; Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: in pęnitentia maiorem in se quisque seueritatem debet
D exercere, ut à se ipso iudicatus, non iudicetur à Domino, cut idem Apostolus ait; Si enim nos iudicaremus, à Domino non iudicaremur.*

Ex quo intelligimus, parū ad rem facere, quod notauit Kemnitius, Apostolum nō vsum esse verbo *κρίνειν* sed *διακρίνειν*, cum ait: *Si nos iudicaremus*: siquidē Apostolus per uocem *διακρίνειν*, intellexit quidem discutere ac discernere, ut uox ipsa ppriè significat, sed haud dubiè noluit, vt qui se discutiunt, si malefacta in se inuenerit, ea corrigant, & puniant, ne à Domino grauius puniantur, vt S. Augustinus rectè exposuit. Quē sequutur Anselmus in eundem locum; & ab his non discrepat Commentarius, qui tribuitur Ambrosio, qui per *διακρίνειν* intelligit errata non solùm discernere, sed & corrigere: cum quibus apertissimè sentit Chrysostomus hom. 42. in Mat. *Audi,* inquit Chrysostomvs, *Paulum dicentem; Si nos ipsos iudicaremus, non utique iudicaremur. Et quoniam modo inquies, à meipso ratio-*

nes

nes timendi, & supplicium exigam: largos lachrymarum effunde fluuios, laboribus ac vigilijs teipsum affl ige, &c.

NEQVE argumenta illa Philippi, quòd pertineant pœnæ sponte assumptæ ad regulam: *Frustra colunt me mandatis hominum*, & quòd pugnent cum præceptis: *Non occides*, &, *Habeto honorem corpori*. concludunt aliquid: alioqui reprehendere cogeremur sanctū Iob, Dauidem Prophetam, & alios sanctissimos homines, quos constat pęnas multas spontè suscepisse, vt peccata in se punirent.

ILLVD igitur: *Frustra colunt me mandatis hominū*, non habet locum in re proposita: tum quia Dominus eo loco non loquitur de eo, quod spótè agimus, sed de eo, quod facimus ex hominum imperio: tum quia nō displicet Deo obedientia erga homines, nisi quando contraria Deo præcipiunt homines: tum deniq; quia non hominum sed Dei mandatum est, vt qui peccauit peniteotiam agat; & penitentiam Scripturę passim describunt per fletum, planctum, ieiunium, saccum, &c. Itaque cùm dicuntur aliqui pœnas spontè sua assumere; illud, SPONTE SVA, non excludit mandatum Dei de pœnitentia agenda, & operibus laboriosis assumendis; sed excludit tum peculiare Sacerdotis imperium; tum etiam certum genus, aut mensuram operum laboriosorum, quam Scriptura aut Ecclesia in particulari præscripserit.

ILLVD autem: *Non occides*, quorsum adducitur? neque enim vllus nostrum probat eiusmodi pęnas, quæ mortem, aut mortis periculum adferant. Porrò ieiunia, preces, facci, & cetere corporis asperitates, adeò nō occidunt, vt Eremitæ illi veteres, qui in eiusmodi operibus pręter ceteros homines exercebantur, diutissimè vixisse legantur: neque illud negari potest, quin plures crapula, quàm ieiunium, deliciæ, quàm labores occiderint.

DENIQVE illud. *Habeto honorem corpori*, quod ex cap. 2. ad Coloss. Lutherani, corporis, quam animæ studiosiores, passim adferre solent, duobus modis commodissimè explicatur. NAM si commentarium sancti Ioannis CHRYSOSTOMI sequi velimus, sententia Apostoli erit vt debitus honor corpori tribuatur. Exigit autē debitus honor corporis, vt ei necessaria prouideantur, quod faciendum esse nos minimè negamus; non autē exigit, vt ob animę salutem non affligatur, alioqui Paulus ipse contra suum præceptum egisset, quando castigabat corpus suum, & in seruitutem redigebat, 1. Cor. 9. Si verò sanctum AVGVSTINVM audiamus in epist. 59. ad Paulinum, tantùm aberit, vt hic locus sit contra nos, vt etiam maximè faciat pro nobis. Nam ex Augustini sententia, beatus Paulus reprehendit quosdam, qui ex superstitione corpus affligebant, non autem vt illud ob animæ salutem castigarent: vbi corporalis afflictio spontè assumpta laudatur, sed finis malus reprehēditur: *Videntur quidē*, inquit Apostolus, *quæ isti faciunt rationem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis*. hoc est, Videtur quidem abstinen- D tia istorū habere quasdam rationes sapientiæ, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & castigandum corpus, non honorandum, & saturandum: tamē quia ex superstitione id faciunt, non ex vera pietate, nihil eis prodest.

C A P V T   V.

Opera quibus reatus peccati præteriti expietur, rectè à Sacerdotibus iniungi.

DEMONSTRAVIMVS hactenus opera laboriosa sponte assumi posse: sequitur, vt ea posse quoque A ac debere à Sacerdotibus iniungi, breuiter ostendamus.

PRIMVM igitur verba illa Domini. *Quodcunque ligaueris*. Mat. 16. &, *Quæcunque alligaueritis*, Mat. 18. satis apertè hoc docent. Rectè enim Concilium Tridentinum sess. 14. can. 15. docet, Claues Sacerdotibus datas non tantùm ad soluendum, sed etiam ad ligandum; & ideo sicut à culpa penitentes absoluunt, ita etiam posse ac debere eosdem à certa pœnitentiæ opera alligare: & quemadmodum peccata remittunt quoad culpam, & pœnam æternam, dum absoluunt, sic etiam peccata retinent quoad pęnam temporalem, dum mulctam pęnitenti imponunt.

Ridicula autem est obiectio Lutheri, quòd peccata, ligari & solui dicantur: non Confessio, aut Satisfactio. NAM neque nos dicimus, ligari vel solui Confessionem, aut Satisfactionem: neque propriè peccata soluuntur, aut ligantur; sed homines sunt, qui à vinculis peccatorum absoluuntur, vel pœnarum vinculis alligantur.

PORRO in potestate Clauium contineri, vt Sacerdo- B tes penitentibus opera quędam laboriosa præscribant, ac per hoc, ad Ius diuinum, non ad humanas traditiones hoc pertinere, testatur S. LEO in epist. 91. ad Theodorum his verbis; *Mediator Dei & hominum, hāc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, & ut confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.*

Sanctus etiam CYPRIANVS in sermone de lapsis, dum contendit non oportere ad Martyrum preces, remittere peccata lapsis, nisi prius expleuerint impositas mulctas; ad Euangelium recurrit: *Contra Euangelij*, inquit, *vigorem, contra Domini ac Dei legem, temeritate quorūdam laxatur incautis communicatio. Irrita, & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanctitatis patientiam, nec veram de Satisfactione medicinam*. & infrà: *Contra Euangeliū facere non possunt, qui de Euangelio Martyres fiunt.*

Et S. GREGORIVS lib. 3. in 1. Regū, explicans cap. 7. C *Afflictio*, inquit, *Pœnitentia, ad delenda peccata idonea est, cum Sacerdotis fuerit iudicio imperata, cùm ab eo confitentium actibus discussis, pro modo criminis, onus eis decernitur afflictionis.*

AD hæc pleni sunt Conciliorum libri canonibus (quod nec aduersarij negant) quibus certum tempus ad satisfaciendum pęnitentibus pręscribitur. ET quamuis opera laboriosa, pęnitentibus olim ante Absolutionem imponebantur & explebantur; tamen non fuisse id absolutè necessarium, sed potuisse etiam expleri post Absolutionem, vt hoc tempore fieri solet; ac per hoc satisfactiones illas non tam ad culpam, quàm ad pęnā temporalem expiandam, referri consueuisse, perspicuū est ex Concilijs illis, quæ in articulo mortis iubēt pœnitentibus Communionem dari, etiamsi nulla, aut nō plena præcesserit satisfactio; sed tamen admoneri, vt si D fortè superuixerint, integrè pœnitentiam sibi iniunctam expleant. Vide Concilium Nicænum, can. 12. aliàs 13. Carthaginense IV. can. 76. Arausicanum I. can. 3. Moguntinum sub Rabano, can. 26. Item caput 83. Græcarum Synodorum à Martino Bracarensi collectarum: & ex Pęnitentiali Theodori apud Gratianū, 26. quæst. 7. can. Ab infirmis.

NEC verò desunt optimæ rationes, ob quas planè congruens fuerit, vt in Sacramento Pœnitentiæ Deus vellet per ministros suos certā mulctam peccatoribus imponi.

PRIMVM enim id exigebat differentia inter eos, qui ante Baptismum, & qui post Baptismum peccant. Qui enim peccant ante Baptismum, maiori misericordia digni sunt, quàm qui post Baptismum, cùm illi in tenebris ignorantiæ; illi in lumine fidei, & agnitionis Dei

veria-

synam, quæ repugnant auaritiæ, aut certè in proximi vtilitatem cedunt, vt opera omnia misericordiæ: reuocantur ad Orationem, quæ Deo propriè exhibentur, vt laudes, gratiarum actiones, Contritionis & Confessionis actus.

Quocirca rectè Theologi docent, per actum Contritionis, vt est opus pœnale, semper aliquid pœnæ temporalis, pro qua satisfaciendum erat, remitti: & aliquando tam vehementem esse posse dolorem Contritionis, vt tota pœna remittatur. Quòd etiam à nostris doceri, agnoscit Philippus in Apologia Confess. in articulo de Confess. & Satisfactione, & tamen mentiri audet, nos Satisfactionem in cæremonijs, & rebus inutilibus constituere.

His ita constitutis, facilè erit probare Scripturarum testimonijs ea, in quibus nos ponimus Satisfactionem. Nam de Oratione loquitur Deus in Psalm. 49. *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, &c.* vbi simul præceptum, & promissionem videmus. Exemplum habemus Dauidis, qui tot Psalmis compositis, peccata sua coram Deo defleuit; item Manasse, de quo sic legimus, 2. Par. 33. *Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum, & egit Pœnitentiam valde, coram Deo Patrum suorum, deprecatusque est eum, & obsecrauit intentè: & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum in Hierusalem in regnum suum.* De ieiunio habemus exemplum Dauidis, vt cetera prætermittam, 2. Reg. duodecimo, item præceptum, & promissionem: Ioëlis 2. De Eleemosyna insigne exstat exemplum Tob. 4. præceptum, & promissio, Luc. 11. *Date Eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.*

RVRSVM hæc tria commendantur ab Angelo, Tobiæ 12. *Bona est Oratio cum ieiunio, & Eleemosyna:* & regulas eorundem trium operum explicat Dominus Matth. 6.

De cinere, & cilicio, quæ ad Ieiunium reducuntur, exstant exempla in diuinis literis, vt Niniuitarum, Ionæ 3. Dauidis, ac seniorum Israel, 1. Paral. 21. Idem imperatur Hieremi. 4. Ioël. 1. & alibi. Idem commendat ipse Dominus, Matth. 11. Deniq; HIERONYMVS in comment. ad 3. cap. Ionæ: *Saccus,* inquit, *& ieiunium, arma sunt pœnitentia.*

De flagellatione, ac percussione sui ipsius, quod genus pœnitentiæ præter cetera damnant aduersarij, habemus exemplum Apostoli Pauli, 1. Corinth. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* quo loco Verbum Græcum ... (vt Theophylactus notat) significat; vsque ad liuorem contundere. Et quamuis Apostolus similitudinem ducat ab ijs, qui in stadio pugnant, ac dicere velit, eo se modo corpus suum male accipere, ac subijcere, quemadmodum athletæ, cùm in stadio aduersarium suum pugnis, ac castibus ad liuorē vsque contundunt: tamen omnino probabile est, Paulum etiam propriè corpus suum verberibus affecisse; tum quòd vox Græca id significet, tum quòd hoc genus pœnæ etiam veteribus fuerit vsitatum. Nam Luc. 18. Publicanus pœnitens percutiebat pectus suum: & S. HIERONYMVS postquam dixerat in epistol. ad Eustochium de custodia virginitatis: *Horrebat sacco membra deformia.* &: *Nuda humo vix ossa cohærentia collidebam.* &: *Repugnantem carnem, hebdomadarum inedia subiugabam.* subiungit: *Memini me clamantem, diem crebrò iunxisse cum nocte, nec prius à pectoris cessasse verberibus, quàm rediret Domino increpante tranquillitas.*

IAM verò hæc ipsa opera quatenus quoad certum modum in particulari, diuinitus mandata non sunt, ac per hoc indebita dici possunt; grata esse Deo, & sancta, atque vtilia, demonstratum est à nobis in 2. libr. de Monachis, vbi de Consilijs Euangelicis, & Operibus supererogationis disputauimus.

AC præter alia, insigne testimonium habemus in lib. Num. cap. 30. vbi Deus approbat, & sibi reddi iubet, vota spontè facta de ieiunijs, aut alia quauis corporis afflictione. Atqui Deus nusquam imperauerat, nō solum in specie aliqua certa vota, sed ne in genere quidem vlla vota: & tamen vota spontè facta Deo grata esse, perspicuum est, tum ex eo, quòd iubet sibi reddi, tum ex illa Prophetæ cohortatione: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro;* Psal. 75. Falsum igitur est quod aduersarij passim scribunt; opera indebita, siue non imperata diuinitus, minimè Deo placere.

Insigne QVOQVE est exemplum S. Ioannis Baptistæ, cuius vestis, pili camelorum erant; cibus, locustæ; lectus, humus; domus, desertum. Matth. 3. Luc. 3. & Marc. 1. NEQVE poterunt Aduersarij in Scripturis ostendere, vbi Deus tantam vitæ asperitatem imperauerit; vt omnino fateri cogamur, eiusmodi labores spontè susceptos fuisse, atque ad opera supererogationis pertinuisse. NEQVE illud dici potest; resipiscentiam, ac vitæ nouitatem eos labores postulasse. Nam nec S. Ioann. vnquam à Deo alienus fuerat, vt conuersione, & resipiscentia, ac vitæ nouitate indigeret: itaq; conuersio, ac vitæ nouitas, ex sententia præcipuè Aduersariorum, tantam seueritatem requirit. Ioannes igitur quia Pœnitentiam prædicaturus venerat, vt eam non solum verbo, sed etiam exemplo prædicaret: *Ille,* vt scribit CHRYSOSTOMVS, hom. 10. Matth. *vestem, & victum, ac reliquam vitam compunctioni, & pœnitentiæ accommodatam.* & placuisse Deo eiusmodi vitam, testis est Christus ipse, qui Ioannem Matth. 11. & Luc. 7. mirificè laudauit.

HVC etiam pertinet Annæ illius exemplum, quæ vt Lucas scribit, cap. 2. *Non recedebat a templo, ieiunijs ac obsecrationibus seruiens die ac nocte.* Nam à templo non recedere, & perpetuò ieiunare & orare, non erat in lege Domini vnquam imperatum: & tamen hæc opera indebita, & supererogationis, fuisse cultum Dei gratum, ex verbis Euangelij satis apertè colligitur. Neque enim Euangelista in laudibus eius mulieris poneret, assidua illa ieiunia & preces, & in templo commorationem; neque dixisset, illam Deo seruisse ieiunijs & orationibus, nocte ac die; nisi opera illa cultum Dei esse credidisset. OMITTO alia plurima, quæ & per se obuia sunt, & à nobis alibi annotata.

PORRO veteres Patres, afflictiones istas carnis non imperatas in particulari, sed spontè assumptas, apertissimè laudant, & ad cultum Dei pertinere dicunt.

TERTVLLIANVS, in libro de resurrectione carnis; seras & aridas escas, & reliquam corporis afflictionem; sacrificia esse Deo grata, scribit. GREGORIVS NAZIANZENVS in epistola ad Hellenium; scribens de quibusdam sanctis viris, qui aut nunquam homines videbant, aut totos viginti dies sine cibo transigebant, aut integro anno in oratione stabant: quæ certè opera non sunt diuinitus imperata: *Talis,* inquit, *est Christi pars, talis passionum Christi fructus, quem ipse è terra ad Patrem defert; religionis, inquam, Christianæ columen populi decus, mundi fundamentum, cum cœlestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans.* AVGVSTINVS homil. 29. in libro 50. homiliarum, eleemosynarum largitionem, sacrificium vocat. Idem, siue quicunque fuit auctor, in libro de dogmatibus Ecclesiasticis, capite sexagesimo octauo: *Pro amore castigandi corporis, abstinentibus à vino vel carnibus, nihil credere meriti accrescere; non hoc Christiani, sed Iouiniani est.* At profectò à carnibus, & vino abstinere, non est diuinitus imperatum. LEO sermone secundo, de ieiunio decimi mensis: *Pro consummata,* in-

qnit, *perceptione omnium fructuum dignissimè largitorum, eorum Deo continentia libamen offertur*, quo loco S.Pontifex, sacrificium, ac per hoc, cultum Dei, ieiunium illud appellat, quod certum est non esse à Deo Christianis impositum. DENIQVE, pleni sunt libri Patrum eiusmodi testimonijs.

POSTREMO, accedit etiam ratio. Nam si Deo placēt opera, quæ ipse neque in genere, neque in specie imperauit, modò cum debitis circumstantijs fiant, vt paulò antè ostendimus de votis; quantò magis certum erit, placere Deo, quæ ipse saltem in genere imperauit, qualia sunt, Oratio, Ieiunium, & Eleemosyna, & quæ ad ista reuocantur? ARGVMENTA Philippi soluta sunt capite superiore.

CAPVT VII.

Posse hominem iustificatum verè Deo satisfacere pro reatu pœnæ temporalis.

VLTIMA restat quæstio, Vtrum opera quæ fiunt ad redimendam pœnam temporalem, cuius reatum sæpè manere ostendimus post culpam dimissam, verè Satisfactoria dici possint. Aduersarij siquidem etiamsi cogantur admittere (vt iam disputauimus) manere interdum reatum pœnæ temporalis post culpam remissam; & pœnis sponte assumptis præueniri manū Dei, & flagella diuina auerti, ac denique Ieiunium, Orationem, & Eleemosynam esse opera laboriosa, ac Deo grata: tamen nullo modo adduci possunt, vt fateātur, per hæc opera satisfieri Deo, aut pœnas debitas compensari; via etiam nomen ipsum Satisfactionis ferunt.

Lutherus in assert. artic.5. *Vehementer*, inquit, *odi, & sublatum vellem hoc vocabulum*, SATISFACTIO, *quod non modò in Scripturis non inuenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisquam possit pro vllo peccato satisfacere, cùm gratis ille ignoscat omnia.*

Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, articul. de Confessione & Satisfactione: *Sed tamen*, inquit, *fatentur Aduersarij: quod Satisfactiones non prosint ad remissionem culpæ: verùm fingunt Satisfactiones prodesse ad redimendas pœnas, seu Purgatorij, seu alias.* Et infrà: *Hæc tota res est commētitia, recens conficta, sine auctoritate Scripturæ, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum.* Et infrà: *Scholastici viderunt in Ecclesia esse Satisfactiones, sed non animaduertebant, illa spectacula instituta esse, tum exempli caussa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam: ideo superstitiosè finxerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere.*

Ioannes Caluinus lib.3. Instit.cap.4. §.39. loquens de Satisfactionibus, quæ leguntur apud veteres: *Vocarunt*, inquit, *vt plurimùm Satisfactionem; non compensationem, quæ Deo redderetur, sed publicam testificationem, qua qui Excommunicatione mulctati fuerant, cùm in communionem recipi vellent, Ecclesiam reddebant de sua pœnitentia certiorem: indicebantur enim illis pœnitentibus certa ieiunia, & alia, quibus se prioris vitæ verè, & ex animo pertæsos esse approbarent, vel potiùs priorum memoriam obliterarent: atq; ita dicebantur, non Deo, sed Ecclesiæ satisfacere.* Hæc ille, qui his verbis satis ostendit, se non admittere Satisfactionem, qua Deo satisfiat; & in superioribus explicauerat, se non solùm satisfactionem quoad culpam, sed neq; etiam quoad pœnam, vllo modo admittere: cuius argumenta paulò infrà dissoluemus.

Martinus etiam Kemnitius loco sæpiùs notato, ac præcipuè, pag. 1087. id præcipuè in Tridentino Concilio reprehendit, quòd exigat Satisfactionem in reconciliatione, quæ fit post Baptismum: *Ita*, inquit, *Concilium sententiam suam explicat: Eos qui ante Baptismum deliquerunt, dicit in gratiam à Deo recipi sine propriis satisfactionibus, propter meritum et satisfactionem Christi: qui verò post Baptismum lapsi sunt, illis ait diuinam clementiam non dimittere peccata absque vlla propria ipsorum satisfactione, quam pro peccatis ipsi exoluant. Hoc Lector bene notet, &c.*

Nos igitur Concilium Tridentinum sess.6. cap.14. & sess.14. can.13. & Ecclesiæ totius sententiam sequētes, probare aggrediemur, per opera illa pęnalia, de quibus hactenus loquuti sumus, verè ac propriè Domino satisfieri pro reatu pœnæ, qui post culpam dimissam remanet expiandus.

ILLVD tamen anteà præmittendum putamus, quod & initio libri huius attigimus, nos hoc loco de Satisfactione illa verba facere, quæ (vt nostri loquuntur) ex condigno quidem pœnam temporalem expiet, non tamen ex rigore iustitiæ. Satisfactio enim ex rigore iustitiæ, duo requirit; vt satisfiat ex proprijs; & ad æqualitatem, nulla videlicet pręueniente, aut intercedente gratia eius, cui debetur Satisfactio. Nos autem neque aliquid habemus, quod Dei non sit, neque possumus vllo genere honoris adæquare iniuriam, quam Deo fecimus: cum iniuriæ mensura æstimetur ex dignitate Dei, quæ infinita est; mensura honoris, quem illi impendimus, æstimetur ex dignitate nostra, quæ est finita, ac perexigua. Nihilominus tamen accedente gratia Dei, eaq; multiplici, verè possumus aliquo modo ex proprijs, & ad æqualitatem, ac per hoc iustè, & ex condigno satisfacere.

PRIMVM enim accedit gratia iustificationis, per quam efficimur filij Dei, membra Christi, habitacula Spiritus sancti; & hac ratione, opera nostra, vt à Spiritu Christi in nobis habitante procedunt, quandam habent infinitatem, ac per hoc etiam quandam æqualitatem cum iniuria, qua Deum peccando affeceramus.

Accedit RVRSVS alia gratia, dum Deus, qui nostra omnia sibi iure vendicare posset: non omnia, quę facere possumus, imperat, sed certa quædam opera duntaxat: alia verò permulta, non imperat, sed suadet, atque ad ea facienda hortatur, vt lib.2. de Monachis copiosè ostendimus. Ex qua Dei benignitate illud cōsequitur, vt habeamus opera propria, & indebita, quibus pro iniuria satisfaciamus: quanquam ea est benignitas Dei, vt etiam quæ munera ipsius sunt, nostra esse merita patiatur, & quæ de manu eius accepimus, sibi donari libenter admittat.

Accedit PRÆTEREA alia gratia. Nam Deus cùm nos ad amicitiam suam per reconciliationem iterum recipit; à pœna, cuius debitores eramus, æternitatem aufert, ac de æterna temporalem facit. Ita igitur intelligimus, per nostra opera Domino satisfieri, non ex rigore iustitiæ, sed gratia ipsius eaq; multiplici præcedēte, & comitante, atque id nobis donante, vt habeamus, vnde ex proprijs, & ad æqualitatem pro pœna temporali satisfacere valeamus.

HAC explicatione præmissa, probāda est veritas PRIMVM testimonijs Scripturarum. DEINDE, traditione veteris Ecclesiæ.

CA-

CAPVT VIII.

Ex Scripturis probatur, Deo satisfieri posse pro pœna temporali, culpa dimissa.

PRIMVM igitur Scripturę testimonium esse potest, quod habetur Isaiæ cap. 1. vbi Dominus promittit remissionem plenam, ac perfectam peccatorum, quasi præmium quoddam, iis qui non tātùm lauerint ac mundauerint se per contritionem, sed etiam in bonis operibus misericordiæ se exercuerint. Sed de hoc loco plura dicemus cap. 15. in solutione tertij argumenti Ioannis Caluini.

ALTERVM testimonium habetur Daniel. 4. *Peccata sua eleemosynis redime.* & Prouerb. 16. *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.* Hic enim habemus vocem Redēptionis, quæ æquiualet voci Satisfactionis, quam Lutherus in diuinis literis inueniri negabat. Certè enim non minùs ad iustitiam pertinet Redemptio, quàm Satisfactio: & si absurdum esset dicere, nostris operibus satisfieri pro peccatis; multò esset absurdius dicere, nostris operibus redimi peccata: quemadmodum ipsi etiam hæretici grauiùs ferunt, si dici velimus aliqua ex parte redemptores, quàm Satisfactores. Cùm igitur Scriptura non vno in loco disertis verbis tradat, nostris operibus redimi peccata, profectò non abhorret ab vsu Scripturæ quod nos dicimus, nostris operibus satisfieri pro peccatis. Quemadmodum autē refellatur Caluini expositio, cap. 3. ostendimus.

SED fortasse objiciet aliquis, non dixisse Danielem, Pœnas tibi debitas eleemosynis redime; sed, *Peccata sua eleemosynis redime.* proinde loquutum esse de redēptione culpæ; quam nos ipsi fatemur non esse veram & propriam redemptionem.

RESPONDEO, in sacris literis nomen peccati sæpenumerò accipi pro pœna, siue pœnæ reatu: vt Gen. 43. *Nisi reduxero puerum, ero peccati reus in te omni tempore.* Deuter. 5. *Reddens iniquitatem patrum in filios.* 3. Reg. 1. *Erimus ego, & filius meus Salomon peccatores;* Et hoc modo accipi potest illud quod adduximus ex Prouerbijs: *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.*

Locus autem Danielis duobus modis exponi solet. VNO modo vt per peccatum intelligatur culpa, siue inimicitia cum Deo: & tunc significatur illis verbis, posse hominem pœnitentem per eleemosynas placare Deum ex congruo, atque ab eo gratiam reconciliationis impetrare. Ex qua interpretatione id sequitur, vt si opera hominis nondum iustificati, tamen cum auxilio Dei speciali facta tantùm valent ad reconciliationem, vt ex congruo dicātur redimere culpam: multò magis opera hominis iusti, ex Spiritu inhabitante facta, tantū valeant ad expiandam pœnam temporalem, vt ex condigno dicantur redimere pœnam.

ALIO modo exponuntur à nonnullis ea verba, vt per peccatum sola pœna intelligatur. Sed quia Nabuchodonosor impius erat, & non solùm pœnæ, sed etiā culpæ remissione indigebat, idcirco auctores illi volunt, sententiam Danielis esse hiulcam, ac subintelligi alia verba, quibus ad agendam pœnitentiam, & quærendam reconciliationem Daniel Regem sit cohortatus, ac tum demùm addiderit de expianda pœna: *Peccata tua eleemosynis redime.* Ceterùm plenus commētarius erit si verba Danielis intelligamus de perfecta remissione peccati quoad culpam & pęnam; ita vt cohortatio sit ad magnas & frequentes eleemosynas, quibus primùm disponatur Rex ad reconciliationem, deinde etiam pęnam ex condigno redimat; quemadmodum intelligendus esse videtur locus ille Luc. 11. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Ad quē
A modum etiam loquitur S. Cyprianus in serm. de lapsis, vbi opera pœnitentiæ requirit, quibus primùm venia peccatorum impetretur, deinde etiam corona gloriæ acquiratur.

TERTIVM testimonium positum est in illis verbis Præcursoris: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, Luc. 3. quod testimonium Aduersarij non rectè exponunt de nouitate vitæ, & obseruatione legis diuinæ. Nam facere fructum dignum pęnitentiæ, est operari eo modo, quo decet eum qui Pœnitentiam profitetur; qui autem pęnitentiam profitetur quòd aliquem læserit, non solùm cessat à lædendo, nec solùm cauet in futurum ne quid in eum committat, sed etiam damnum resarcit, compensat iniuriam, malè facta corrigit, & emendat.

ATQVE in hunc modum locum istum veteres exposuerunt. S. GREGORIVS homil. 20. in Euangelia: *Aliud, inquit, est fructum facere Pœnitentiæ, aliud di*
B *gnum Pęnitentiæ fructum facere. Vt enim de dignis pęnitentiæ fructibus loquamur, sciendum est, quod quisquis illicita non commisit, huic iure conceditur, vt licitis vtatur, sicque opera pietatis faciat, vt tamen si voluerit, ea quæ mundi sunt non relinquat. At si quis in fornicationis culpam, vel fortassis, quòd grauiùs est, in adulterium lapsus est, tantò à se licita debet abscindere, quantò se meminit & illicita perpetrasse.* Vide eundem lib. 6. ca. 2. in primū Regum, vbi cùm tria ad Pęnitentiā requirat, mentis conuersionem, oris cōfessionem, & peccati vindictam; hoc tertium, ex testimonio à nobis allato de dignis Pœnitentiæ fructibus confirmat.

BEDA lib. 1. in Luc. cap. 2. repetit verba Gregorij iam citata. Idem etiam Beda in Psalm. 4. *Sacrificate,* inquit, *sacrificium iustitiæ, quasi dicat: Ita dico. vt irascamini præteritis peccatis, vt sacrificetis sacrificium, id est, mortificetis propria vitia vestra, faciendo dignos*
C *fructus Pęnitentiæ, tantum scilicet pro singulis vos affligentes, quantum digna expetit Pęnitentia, quod erit sacrifitium iustitiæ.*

Petrus DAMIANI in serm. 2. de S. Andrea: *Ne tibi blandiaris, si grauiter peccanti, leuior Pęnitentia à mansueto, vel à dissimulante dictatur, cùm in Purgatoriis ignibus perficiendum sit, quidquid hic minus feceris: quia dignos Pœnitentiæ fructus quærit Altissimus.*

Christianus DRVTHMARVS in capit. 3. Matth. *Fructum,* inquit, *dignum Pœnitentiæ facere, est præterita mala fletibus punire, & bona è cōtrario agere, & malè commissa eleemosynis redimere.*

ISICHIVS lib. 4. in Leuit. cap. 14. *Hæc,* inquit, *opera necessaria habet, quæ virtutibus, & actionis studio valeant delere peccata: propter quod Ioannes Bapti*
D *sta populo Iudæorum dicebat, Facite fructum dignum Pęnitentiæ.* & paulò infrà, explicans quæ sint ista opera, siue fructus Pęnitentiæ, dicit esse Orationem intentam, Eleemosynam, vigilias, saccum, ieiunium, lachrymas.

Sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS homilia 10. in Matthæum, exponens hunc ipsum locum: *Facite,* inquit, *fructus dignos Pęnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? si vtique peccatis aduersa faciamus: Verbi gratia, aliena rapuisti? incipe donare iam propria; longo es tempore fornicatus? à legitima quoque vsu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam sæpiùs paucorum dierum castitate meditare; iniuriam, vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba conuicijs; & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficijs placare contende; neque enim vulnerato*

sufficiet ad salutem, tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus: Delicijs antea, & temulentia diffluebas? ieiunio, & aqua potu vtrūque compensa.

PACIANVS in epist. 3. ad Sympronianum 7. *Vides*, inquit; *in sarmentis fructum requiri, id est, bona opera Pœnitentiæ, sicut Ioannes ait, Facite fructum dignum pœnitentiæ. Vides sarmenta purgari: quæ sunt detrimenta carnis, damna lætitiæ, damna patrimonij, vitæ labores, qui actus propriè pœnitentium sunt.*

Hi certè Patres non solùm vitæ nouitatem, & legis obedientiam requirunt, vt digni fructus Pœnitentiæ censeantur, sed etiam vt à licitis nos abstineamus, vt opera faciamus, quæ valeant delere peccata, vt malè facta laboriosis operibus puniamus, vt scelera bonis operibus redimamus, vt vitiorum plagas abstinentiæ medicina curemus, vt crapulam & ebrietatem (vt Chrysostomus loquitur) aquæ potu, ac ieiunio compensemus. Deniq; Pacianus, detrimenta carnis, damna lætitiæ, damna patrimonij, & vitæ labores, id est, ieiunia, fletus, eleemosynas profusas, & ceteras vitæ asperitates, quas alioqui nulla lex imperat, fructus dignos pœnitētiæ esse definit. Digni autem fructus rectè dici non possent, nisi re vera sufficerent ad iniuriam compensandam, si non ad æqualitatem quātitatis, saltem ad æqualitatem proportionis, & iuxta acceptationem eius qui fuerat læsus.

QVARTVM testimonium habetur 2. Cor. 7. vbi B. Paulus inter alios bonos fructus sanctæ tristitiæ, quæ Pœnitentiam in salutem stabilem operatur, ponit Vindictam. Neque multum refert an Apostolus loquatur de vindicta, quam is, qui Pœnitentiam agit, de seipso sumit, an de ea, quæ iniungitur ab alio: satis enim nobis est, probari ab Apostolo pœnas, quæ vindictę nomine inueniuntur in Pœnitentia. Vindicta enim ad præteritum respicit, & ad iustitiam pertinet, neq; aliud est, nisi id quod nos dicimus Satisfactionem: ideo. n sumit vnusquisq; de peccatis suis pro amore Dei vindictam, vel à Sacerdote iniunctam libenter admittit, vt iniuriā Deo factam ea ratione compenset.

Et quamuis Caluinus, vt suprà notauimus, multis in locis neget, vllam pœnam pro peccatis nostris exigi à nobis; tamen lib. 3. Instit. cap. 3. §. 15. hunc locum Apostoli tractans, ita loquitur: *Postrema est vindicta: quo enim seueriores in nos sumus, & acriore censura quæstionem habemus de peccatis nostris, eo sperare debemus magis propitium, ac misericordem Deum. Et certè fieri nō potest quin anima diuini Iudicij horrore perculsa, partes vltionis in exigenda de se pœna occupet.* Quo loco apertè concedit, Apostolum Paulū loqui de pœna, quæ vindictæ nomine à pœnitente suscipitur.

QVINTVM testimonium colligitur ex Leuit. cap. 4. 5. & 6. vbi sacrificia diuersi pretij, pro æstimatione ac mensura delicti imperantur. Fuisse autem ea sacrificia compensationem, ac satisfactionem pro reatu pęnæ tēporalis expiando, probabitur cap. 15. in responsione ad argumenta Caluini, in solut. 5. argumenti.

HVC adferri possunt illa omnia Scripturæ loca, quę docent, opera hominum iustorum, meritoria esse vitæ æternæ. Nam si opera iustorum eam vim habent, vt vitam æternam verè, & propriè mereantur: nullo modo negari potest, quin etiam efficacia esse possint ad satisfaciendum pro reatu pœnæ temporalis, siquidem longè maius est gloria æterna, quàm pœnæ temporalis remissio. Certè inter homines, si quis Regem suum iniuria affecisset, ac deinde in amicitiam restitutus, ita se gereret, vt merito operum suorum in societatem regni admitteretur; quis ambigeret, eundem officijs erga regē, pecuniarium debitum facilè posse redimere?

Scripturæ testimonia pro meritis vitæ æternæ passim occurrunt: sed duo nobis hoc loco sufficient. ALTERVM est Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* quo loco, & vox Mercedis, & nomen Operariorum, & pactum cum operarijs ex denario diurno; non permittunt nos aliter hunc locum exponere, quā de meritis propriè dictis, quibus ex iustitia merces debetur: denarium autem diurnum, qui eo loco pro mercede ponitur, communi consensu Patres docent esse vitam æternam. Vide Ambrosium lib. 7. in Lucam ca. 66. Hieronymum lib. 2. in Iouinianum. Augustinum libro de sancta Virginitate, cap. 26. Gregorium lib. 4. Moralium, cap. 42. Chrysostomum, & alios in hunc locum Matthæi.

ALTERVM testimonium est 2. Timoth. 4. *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed ijs, qui diligunt aduentum eius* certè corona iustitiæ, quæ redditur à iusto Iudice; veram & propriam laborum, meritorumq́ue mercedem significat. SED de his hactenus: nam de meritis operum suo loco fusiùs differemus.

CAPVT IX.

Ex traditione veteris Ecclesiæ probatur Satisfactio.

NVNC adferemus testimonia veteris Ecclesiæ. Ac PRIMVM ætate prima post Apostolos, id est, post annum Domini C. habemus IVSTINVM, siue quicunque fuit auctor quæstionum, quæ in Iustini operibus continentur. Is igitur quæst. 79. quærit, Cur Iosiam Regem Deus permiserit gladio cædi, cùm vir sanctissimus fuisset: respondet autem his verbis: *Ceterum luctuosum vitæ finem propterea Iosias retulit, quòd iussioni Hieremiæ non paruerit, qui ei ex mandato Dei dixerat, vt ne progrederetur ad obuiandum Regi Aegypti in bellum, sicut ait Hieremias. Quapropter vt eum purum à peccatis ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideo permisit illum inobedientiæ eius ferro Aegyptio pęnas exoluere.* Quòd si mortem illam Deus permisit, vt purum Iosiam à peccato reciperet: ergo mortis pœna expiatio fuit peccati; & proinde (quod est idem) satisfactio pro peccato: & si pœna illa mortis violentæ, expiatio fuit peccati, ad eundem modum cetera pœnæ, quæ post peccatum exiguntur à pęnitentibus, non sunt satisfactiones coram hominibus tantùm, sed etiam coram Deo: neque solùm in remedium contra futura, sed etiam in vindictam & compensationem præteritorum exiguntur.

S. IRENÆVS lib. 3. c. 37. loquens de Pęnitentia Adami: *Timor*, inquit *Domini initium intelligentiæ, intellectus verò transgressionis fecit Pœnitentiam, pœnitentibus autem largitur benignitatem suam Deus. Etenim per succinctorium in facto ostendit suam Pœnitentiam, folijs ficulneis semetipsum contegens, existentibus & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent, condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus timore Dei, & retundens petulantem carnis impetum.* Et infrà ponit verba ipsius Adami: *Quoniam*, inquit, *eam, quam habui à Spiritu sanctitatis stolam amisi per inobedientiam: & nūc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem, & pungit corpus. Et hoc semper habuißet indumentum, humilians semetipsum, nisi Dominus, qui est misericors, tunicas pelliceas pro folijs ficulneis induisset eos.* Ex hoc testimonio discim⁹, fructum Pœnitentiæ dignum, non esse solùm vt Aduersarij volunt, nouam obediētiam mandatorum; nō enim Deus mandauerat, vt Adam indumento illo tam aspe

ro

ro vteretur: sed esse pœnam spontè susceptam, quæ domare corpus affligat, & voluptatem ex peccato perceptam ea ratione compenset. Quocirca rectè Irenæus indumentum illud Adami vocat condignum inobediētiæ amictum. Inobedientia enim ex superbia nata fuerat, & idcirco iustum, & condignum erat, vt humilitate compensaretur: amictus autem ille, non solùm carnem punctionibus affligebat, vt ob delectationem illicitam Domino satisfieret, sed etiam vilitate ad cor humiliandum valebat, vt superbiam, & inobedientiam compensaret. Atq; hinc videtur posteà factum, vt pœnitentes sacco, siue cilicio communiter vterentur. Idē lib. 4. cap. 26. in fine: *Docebat, inquit, vt facerent præcepta, quæ ab initio præcepit Deus, & vt veterem cupiditatem per opera bona soluerent, & sequerentur Christum. Quoniam autem ea, quæ possidentur, pauperibus diuisa, solutionem faciunt præteritæ cupiditatis, Zachæus facit manifestum: Ecce, dicens, dimidium bonorū meorum do pauperibus.*

TERTVLLIANVS in lib. de Pœnitentia: *Offendisti,* inquit, *sed reconciliari adhuc potes, habes cui satisfacias, & quidem volentem.* Et infrà: *Satisfactio confessione disponitur.* Et paulò antè: *Quàm porrò ineptum, Pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum sustinere? hoc est precium non exhibere, ad mercedem manum emittere: hoc enim precio Dominus veniam addicere instituit: hac Pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem.* Ex hoc testimonio habemus nomen Satisfactionis, quod Lutherus sublatum cupiebat: habemus satisfieri Deo, non autem soli Ecclesiæ, vt Aduersarij docēt: habemus, Satisfactionis opera ex condigno redimere pœnas peccatorum, nam ideo precium, redemptionem, & compensationem Tertullianus appellat.

Post annum Domini CC. habemus ORIGENEM, is hom. 6. in Exod. sic loquitur: *Si quis forte huiusmodi pecuniam à Diabolo deceptus, accepit, non vsquequaq; desperet, misericors enim, et miserator Dominus & creaturæ suæ non vult mortem, sed vt conuertatur, & viuat. Pœnitendo, flendo, satisfaciendo deleat quod admissum est.* item hom. 15. in Leuit. vbi dixerat posse redimi peccata in hac vita, subiungit: *Si tamen inuenerit manus tua precium, quod restituat. Quale precium? Pœnitētia sine dubio lachrymis congregatum, & manibus, id est, labore boni operis inuentum.* Homi. 3. in lib. Iudic. *Vide* inquit, *benignum Dominum misericordiā cum seueritate miscentem, & ipsius pœnæ modum iusta & clementi libratione pensantem. Non in perpetuum trudit delinquentes, sed quanto tempore errasse te nosti, quāto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te ipsum Deo, & satisfacito ei in confessione Pœnitētiæ.*

D S. CYPRIANVS lib. 1. epist. 3. scribens aduersus eos, qui non præmissa plena satisfactione, pacem pœnitentibus dabant: *Elaborant,* inquit, *ne Deo indignanti satisfiat.* Et infrà: *Datur opera, ne satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimantur, ne vulnera lachrymis abluantur.* Item lib. 3. epist. 14. *Hac qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros; vt qui possunt agere Pœnitentiam verā, Deo Patri, & misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducantur vt magis pereant.* Item in sermone de opere & eleemosynis: *Nec haberet,* inquit, *quid fragilitatis humanæ infirmitas, atq; imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens iustitiæ, & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tutādæ salutis aperiret; vt sordes postmodum quascunq; contrahimus, eleemosynis abluamus.*

A *Loquitur in Scripturis Spiritus sanctus, & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgātur: non vtiq; illa delicta, quæ fuerunt antè contracta; nā illa Christi sanguine & satisfactione purgantur.* Ex hoc testimonio apertissimè discimus, discrimen inter Baptismum, & Sacramentum Pœnitentiæ, quod Aduersarij perspicere nunquam potuerunt. Nam ante Baptismum non exigitur Satisfactio, cùm Christi sanguine per Baptismum plenissimè applicato, purgētur peccata oīa, non solùm quoad culpam, sed etiam quoad pœnam alterius vitæ, tum æternam, tum temporariam: post Baptismum autem necessaria Satisfactio est, quoniam (vt suprà ostendimus) per Absolutionem Sacerdotalem remittitur quidē culpa, & pœna æterna, sed nō tota pœna temporalis alterius vitę. Idē Cyprianus in serm. de lapsis: *Dominus,* inquit, *orandus est, Dominus nostra Satisfactione placandus.* Et infrà, in vltimis verbis, posteaquam dixerat: *Orare oportet impensius, & rogare, diem luctu transigere,*
B *vigilijs, ac noctes fletibus ducere, stratis solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari, &c.* ita subiungit: *Qui sic Deo satisfecerit, qui Pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit; exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam: nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.*

Post annum Domini CCC. S. ANTONIVS Magnus in epist. 1. extrema, dicit Deum aspicere ad ieiunia plurima, vigilias, meditationes assiduas, preces largas, abdicationem rerum huius mundi, & ceteros labores pœnitentium, & sic eorum misereri.

LACTANTIVS lib. 4. de vera sapientia, c. 17. *Volens,* inquit, *vitæ ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, Pœnitentiam nobis in illa circūcisione proposuit,*
C *vt si cor nudauerimus, id est, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus, veniam consequamur.* Idem lib. 5. de Iustitia, cap. 13. *Deo,* inquit, *satisfacere licet.* & lib. 6 de vero cultu, cap. 13. *Circumspice,* inquit, *conscientiam tuam, & quantum potes, medere vulneribus: nec tamen quia peccata largitione tolluntur, dari tibi licentiam peccandi putes. Abolentur enim si Deo largiare, quia peccaueras: nam si fiducia largiendi pecces, non abolentur. Deus enim purgari homines à peccatis maximè cupit, ideoq; agere Pœnitentiam iubet.* His verbis Lactātius Cyprianum, vt videtur, sequutus, hortatur pœnitentes ad eleemosynarū largitionem: ac dicit peccata tolli & aboleri per eleemosynas, si hominem pœniteat peccasse; & ideo quia peccauit, nimirum vt satisfaciat Deo, eleemosynas largiatur: non tolli autē nec aboleri, si fiducia largiendi homines peccent, id est, si eleemosynas largiantur, vt liberiùs peccent. Eodem li. cap. 14. idem auctor: *Potest,* inquit, *reduci, & liberari,*
D *si eum pœniteat actorum, & ad meliora conuersus, satisfaciat Deo.*

S. HILARIVS in Psalm. 118. exponens versiculum vltimum literæ PHE: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Conscius,* inquit, *peccatorum veterum, vt historia ipsa docetur, licet toto corde se direxerit, tamen quia & peccati sui dolorem antè re ipsa scripserit, tunc cùm Nathan Propheta arguente, crimen suum recognouit, & fleuit: nunc quoque non desinit veræ Pœnitētiæ lachrymis, facti veteris crimē abluere.* Et infrà: *Hæc Pœnitentiæ vox est, lachrymis orare, lachrymis ingemiscere, & per hanc confidentiam dicere; Lauabo per singulas noctes lectum meum. Hæc venia peccati est, fonte fletuum flere, vt largo lachrymarum imbre madefieri.* Ex hoc testimonio habemus Dauidem post

perfectam conuersionem, & indulgentiam culpæ ade A ptam, lachrymis peccatum olim commissum abluisse, quia videlicet intelligebat, post culpam remissam, reatum pœnæ remansisse; qui Satisfactione purgandus esset: habemus etiam, veniam peccati esse, fonte fletuum flere, id est, copiosis lachrymis veniam sine dubio obtineri. Idem can. 4. in Matt. non procul à fine: *Quia charitas*, inquit, *plurimum peccatorum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deum patrona est; nouissimum pœna quadrantem soluemus, nisi precio ipsius aliquantorum criminum culpa redimamur.* Vide quàm perspicuè magnus hic Doctor operibus charitatis redimi dicat eam pœnam, quam culpa debebamus.

S. Basilius in Psal. 29. exponens versiculum illũ: *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi. Sed*, inquit, *& lamentantur nobis Propheta, ad luctũ nos prouocantes, vt simul ad confessionem, & cognitionem peccatorum nostrorum delati, ex Propheticis sermonibus,* B *nostrum lugeamus exitium, laboribus multis, & ærumnis nostram carnem affligendo. Ei sanè qui talis est, lugubris vestis disrumpitur, quam sibi circumposuerat, suum lugẽs peccatũ: huic tandem circũponitur amictus lætitiæ, & pallium salutis, &c.* Hoc loco satis apertè Magnus Basilius docet, laboribus & ærumnis quibus affligitur caro, acquiri lætitiam indulgentiæ, ac salutis. Idem etiam in oratione super illa verba: *Attende tibi. Attẽde*, inquit, *tibi, vt pro delicti proportione, hinc quoque mutueris ex admota tibi medela, valetudinis instaurãdæ subsidium. Magnum est, & graue peccatum? multa opus habes confessione, lachrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indiuulso, & continenti ieiunio. Leuis est: nec intoleranda offensio? huic quoq; exæquetur Pœnitentia.* Hic verò apertissimè agnoscit Basilius Satisfactionem condignam esse debere, & eam propor C tionem cum peccato exigere, vt verè per eam offensio compensetur

S. Ambrosius in epist. 82. ad Ecclesiã Vercellensẽ: *Quæ nobis*, inquit, *salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra?* Idem lib. 2. de Pœnitentia, cap. 5. *Vtrumque*, inquit, *beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis; qui enim agit Pœnitentiã, non solùm diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiã emendatioribus factis operire, & tegere delicta superiora, vt nõ ei imputetur peccatum.* Idem ad Virginem lapsam. c. 8. *Grãdi plaga*, inquit, *alta, & prolixa opus est medicina: grande scelus, grãdem necessariam habet Satisfactionẽ.* Idem in lib. de Helia & ieiunio, cap. 20. *Habemus*, inquit, *plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes? redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venũdatus es: redime te operib. tuis, redime te pecunia tua.* D

S. Gregorius Nazianzenus in oratione de pauperum amore, propè extrema: *Misericordia*, inquit, *et fide peccata purgantur. Ergo miseratione purgemur. animiq; labes & inquinamenta, egregia illa herba detergamus ac dealbemus, alij ut lana, alij vt nix pro misericordiæ videlicet proportione.* Idem in oratione in sanctum lauacrum, dicit, cicatricem ex peccatorum vulneribus remanentem, obduci obnixis precibus, multo luctu, & gemitu, & lachrymis. Idem oratione in sancta lumina, posteaquam multa dixerat de Baptismo laborioso Pœnitentiæ, subiungit: *Aequale est malum, & dimissio absq; castigatione, & castigatio sine venia; quandoquidem illa totas relaxat habenas, hac verò nimium restringit.* qua sñia pulchrè refellit Nouatianos & Lutheranos (licet hi nondum nati essent) Nouatiani enim castigationem admittebant sine spe absolutionis; Lutherani contrà absolutionem sine castigatione concedũt. Quare sicut Cyprianus de Nouatianis dixit, illos subtraxisse de Satisfactione medicinam, lib. 4. epistto. 2. ita nos dicere possumus de Lutheranis, eos è cõtrario subtrahere de medicina satisfactionem.

S. Pacianus in Parænesi ad Pœnitentiã, extrema: *Obtestor*, inquit, *& deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat oportuna quam primùm remedia salutis inuadere, deijcere mœroribus animum, sacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuare. In quantum pœnæ vestræ non peperceritis, in tãtum vobis Deus parcet.* Et infrà: *Ecce polliceor, si ad Patrem vestrum vera Satisfactione redeatis, nihil vlteriùs errando nihil pristinis adaicĩẽdo peccatis, dicendo etiam humile aliquid, & flebile; Peccauimus in conspectu tuo Pater, iam nõ sumus digni nomine filiorum: continuò de vobis & pecus illud recedet immundum, & siliquarum esca deformis, &c.*

Post annum Domini CD. habemus Inprimis tres summos sanctissimosq; Pontifices. S. Innocentius I. in epist. 1. cap. 7. *Cæterum*, inquit, *de pondere æstimando delictorum, Sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus, atq; lachrymas corrigentis; ac tum debere dimitti cùm viderit congruã Satisfactionem.* Idem in epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ, cap. 4. *Ergo*, inquit, *si ita est; applicentur ad ordines sacrilegi, adulteri, atq; omnium criminũ rei, quia benedictione Ordinationis crimina vel vitia putantur auferri: nullus sit Pœnitentiæ locus, quia id põt præstare Ordinatio, quod longa Satisfactio præstare consueuit.* Hinc certè sine ambiguitate discimus, lõga Satisfactione criminum, remissionem acquiri.

S. Leo I. serm. 1. de ieiunio decimi mensis: *Oratione*, inquit, *propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur.* Idem in epist. 79. ad Nicetam, cap. 5. *De ijs Christianis, qui inter eos, à quibus fuerant captiuati, cibis immolatitijs asseruntur esse polluti, consultationi tuæ charitatis hoc etiam respondendum esse credidimus, vt Pœnitentiæ Satisfactione purgentur, quæ non tam temporis longitudine, quàm cordis compunctione spectanda est.* Idem in epist. 91. ad Theodorum, rursum repetit, salubri Satisfactione pœnitentes purgari: & in epist. 92. ad Rusticum, c. 2. de Sacerdotibus pœnitentibus loquens: *Vnde*, inquit *huiusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei, priuata est petenda secessio, vt illis Satisfactio si fuerit digna, sit etiam fructuosa.*

S. Gelasius I. in epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutij & Siciliæ, cap. 23. *Viduæ, quæ propria voluntate professam pristini coniugij castitatem mutabili mente calcauerint, periculi earum intererit, quali Deum Satisfactione placare debeant.*

Præter hos Pontifices, habemus insignes Theologos, Græcos & Latinos. Sanctus Ioannes Chrysostomus in 2. lib. de Sacerdotio, nõ longè à principio: *Non temerè*, inquit, *ad delictorum modum oportet & mulctam ipsam adhibere: sed tanquam ex coniecturis quibusdam explorandus est delinquẽtium animus, &c.* & hom. 41. ad populum Antiochenum: *A nobis*, inquit, *vltionem sumamus, ita placabimus Iudicem.* Idem hom. 2. de lapsu primi hominis: *Ostendit*, inquit, *Dominus quibus officijs possint delicta purgari: ostendit, confessione & deformitate cultus, veniam posse facillimè impetrari.*

Theo-

THEOPHILVS Alexandrinus in 1. Paschali epistol. extrema: *Præterita, inquit, peccata pœnitentia corrigamus, præsenti fletu redimamus futura gaudia, aculeosq; conscientiæ in morem apum noxios peccatorum fucos repellamus.*

S. HIERONYMVS in cap. 1. Ioëlis, explicans illa verba: *Accingite vos, & plangite. Qui,* inquit, *peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur; & plangat vel propria delicta, vel populi; & ingrediatur Ecclesiã, de qua propter peccata fuerat egressus: & cubet, vel dormiat in sacco; vt præteritas delitias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset.* Idem in epist. ad Eustochium de obitu Paulæ matris, ita Paulam loquentem inducit: *Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso, & cerussa, & stibio sæpe depinxi: affligendum corpus, quod multis vacauit delitijs: longus risus perpeti compensandus est fletu: mollia lintesmina, & serica pretiosissima,* B *asperitate cilicij commutanda.*

S. AVGVSTINVS in Enchiridio, cap. 70. *In melius,* inquit, *est vita mutanda & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emẽdus, vt ea semper liceat impunè committere: nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando deleat iã facta peccata, si non Satisfactio congrua negligatur,* & cap 71. *De quotidianis autem breuibus, leuibusq; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Item in epist. 56. ad Macedonium: *Nihil aliud agit quem veraciter pœnitet, nisi vt id quod mali fecerit, impunitum esse non sinat: eo quippe modo sibi non parcenti ille parcit, cuius altum iustumq; iudicium nullus contemptor euadit.* Item hom. 50. cap. 11. ex lib. 50. hom. *Veniat peccator ad Antistites, per quos* C *in Ecclesia claues ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito à Præpositis sacramẽtorum accipiat Satisfactionis suæ modum, vt in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus, & supplex, id tamen agat, quod non solùm illi prosit ad suscipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum.* & infrà cap. 15. *Non sufficit mores in melius commutare & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo, &c.* Item in Psal. 50. in illa verba. *Et a peccato meo munda me: Implora misericordiã, sed attẽde iustitiã: misericordia est vt ignoscat peccato. iustitia est, vt puniat peccatum. Quid ergò? quæris misericordiã? peccatum impunitum remanebit? respondeat Dauid, respondeant lapsi, respondeant cum Dauid, vt misericordiam mereantur sicut Dauid, & dicant, Non Domine, non erit impunitum peccatum meum, non* D *impunitum erit sed ideo nolo vt tu punias, quia ego peccatum meum punio.* Hic certè locus apertè conuincit, Satisfactionem nostrã nõ requiri solùm ad exemplũ, vel disciplinam politicam, sed vt iniuria Deo facta cõpensetur, & diuinæ iustitiæ satisfiat.

MAXIMVS homil. in die Cinerum: *Non reprehenditur,* inquit, *ille, qui dudum sorde deuio, et lubricis gressibus a tramite elapsus salutis, redintegrare se Deo mœsta pœnitentiæ Satisfactione conatur.*

Seuerus SVLPITIVS lib. 2. Dialogorum de miraculis S. Martini, ca. 13. *Fornicatio,* inquit, *deputatur ad pœnam, nisi Satisfactione purgetur.*

Ioannes CASSIANVS collat. 20. c. 7. *Dum agimus pœnitentiam, & vitiosorum actuum recordatione mordemur, necessarium est, vt ignem conscientiæ nostræ obortus ex confessione culpæ, lachrymarum imber extinguat: cũ* A *verò cuiquam in has humilitate cordis, & spiritus contritione defixo, atq; in labore & gemitu perdurante, horum recordatio fuerit consopita, & conscientiæ spina de medullis animæ, gratia Dei miserantis euulsa, certũ est eum ad Satisfactionis finem, atq; indulgentiæ merita peruenisse, & ab vniuersorum criminum labe purgatũ.* Vide etiam eundem collat. 23 cap. 15.

THEODORETVS in Epitome diuinorum decretorũ cap. de Pœnitentia: *Sunt,* inquit, *medicabilia etiam quæ post Baptismum fiunt, vulnera: medicabilia autem non vt olim, per solã fidem data remissione. sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationẽ, & laborem facti peccati quantitati contemperatum.*

S. PAVLINVS in epist. 12. ad Seuerum: *In seculo,* inquit, *corrupti muneribus eorum iudices condemnantur: sed quisquis homo præuentus in aliquo peccato, diffidens innocentiæ tuæ, affers pretiũ salutis tuæ Iudici nostro; ne verearis quasi corruptionis iniuriã iustitiæ Dei facere: accipit a te Christus libenter salutis tuæ pretium.* & paulò antè de eodem pretio, id est, de eleemosynis loquens, sic ait:

Iste docet fusis redimens sua crimina nummis,
Vilior vt sit res, quàm sua cuique salus.

SALVIANVS Massiliensis, in libris quos nomine Timothei ad Ecclesiã scribit, lib. 1. de misericordia, sic ait: *Quando lugebit, qui dies lugendi perdidit? quando satisfaciet, qui tempus Satisfactionis amisit?* Et infrà: *Si nouit quisquam hominum peccatorum, quantum redimere delicta possit, vtatur sciẽtia ad redemptionem: si verò nescit, cur non offerat quantum potest?*

Post annum Domini D. CASSIODORVS in Psal. 37. *Et cogitabo pro peccato meo, id est, talia te donante faciam, quæ meum possint abolere peccatum: scilicet fletus* C *adhibebo, eleemosynas faciam, & ab hoc quod deliqui, mandatorum tuorum me obseruatione purgabis:*

S. GREGORIVS lib. 6. in 1. Regum, explicans ca. 15. *Non solùm,* inquit, *confitenda sunt peccata, sed etiam pœnitentiæ austeritate delenda.* Item ibidem: *Corrigibilia equidem peccata portantur, quia postquam a delinquentis voluntate discedunt purgari Satisfactione salubriter possunt.* Vide eundem lib. 3. in 1. lib. Regum cap 7. & lib 2. epist. 27.

HESYCHIVS, siue Isichius (quem æqualem Gregorij fuisse putamus, vt diximus in secundo libro de Eucharistia, ca. 12.) lib. 2. in Leuiticum, exponens caput 6. *Carnes,* inquit, *pœnitentiæ intelligimus ieiunium, vigilias, cilicinum vestimentum, cum lachrymis orationem, eleemosynam: ex his enim consistit pœnitentia, quæ qui tangit rectè, sanctificatur.* Vide eundem lib. 7 in cap. 25. & in cap. 27.

D Post annum Domini DC. ISIDORVS lib. 2. de sũmo bono cap. 13. *Ille,* inquit, *pœnitẽtiam dignè agit, qui reatum suum Satisfactione legitima plangit.*

CÆSARIVS Arelatensis serm. 1. de eleemosyna, in quo explicat illud Apostoli 1. Corinth. 3. *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Si autem,* inquit, *nec in tribulationibus Deo gratias agimus, nec bonis operibus ipsa peccata redimimus: tamdiu illo in Purgatorio moras habebimus, quamdiu supradicta minuta peccata tãquam lignum, & fœnum, & stipula consumantur.* & homil. 6. *Non quidem dicimus, Pœnitentiam prodesse non posse: certum est, quia prodest, si cum grandi eleemosyna illam vnusquisque accipiat, &c.* Idem auctor in homilijs illis passim repetit, bonis operibus peccata redimi, eluì purgari.

Post annum Domini DCC. BEDA in 1. Psal. *Delectatio, inquit, seu voluntas peccandi, quando ad Satisfactionem venitur, leuiter eleemosynis, & alijs talibus purgatur: consensus verò, non nisi graui pœnitentia deletur: consuetudo autem, non nisi recta, & ponderosa Satisfactione absoluitur.* Idem in Psal. 4. *Mortificetis propria vitia vestra, faciendo fructus dignos pœnitentiæ: tantùm scilicet pro singulis vos affligendo, quantam digna expetit pœnitentia, quod erit sacrificium iustitiæ, id est, iustum sacrificium.*

Post annum Domini DCCC. RABANVS lib. 6. in Eccles. ca. 7. *Quid, inquit, est aliud pœnitere, nisi irasci, sibi, vt horreat quod fecit, & cruciatus à se exigat, ne Iudex iratus potius affligat?* Vide eundem lib. 8. cap. 3.

Post annum Domini CM. RADVLPHVS li. 12. c. 1. in Leuiticum: *Ab vnoquoque nostrum, inquit, pœnitentiæ Satisfactione commissa culpa detergitur.* & lib. 18. ca. 4. *Venditores possessionis hæreditatis æternæ hi sunt, qui claues regni cælorum à Domino susceperunt, quibus commissa est potestas, vt ligent & excludant peccantes, soluant & introducant pœnitentes. Istis ergo iuxta Domini præceptum, prouidendum est, vt in hoc mercimonio non grauent ciues suos, maiorem Satisfactionem exigentes ab eis, quàm peccati qualitas requirit. Emptor quoq; caueat necesse est, ne Dei dispensatorem contristet, si tepida mente sui delicti veniam petens, iustam Satisfactionis mensuram non explet.*

Post annum Domini M. Petrus DAMIANVS serm. de S. Andrea: *Ne tibi blandiaris, si grauiter peccanti, lenior pœnitentia à mansueto, vel a dissimulante dictatur: cùm in Purgatorijs ignibus perficiendum sit, quidquid hic minus feceris: quia dignos pœnitentiæ fructus quærit Altissimus.*

Post annum Domini M.C. S. BARNARDVS serm. 4. in Cantica: *Cùm, inquit, satisfacimus ac ablato, quod separat, peccato reconciliamur, indulgentiam, quam recipimus, quid nisi quoddam osculum dixerim pacis? Idque interim non alibi, quàm ad pedes sumendum: humilis quippe, & verecunda debet esse Satisfactio, qua emendatur superba transgressio.*

Huc vsque testimonia Patrum annotasse sufficiat: nam Doctorum Scholasticorum, qui post hæc tempora de ijsdem rebus accuratiùs scripserũt, Aduersarij ne legere quidem, vel audire dignantur.

CAPVT X.

Responsiones Hæreticorum ad testimonia Patrum.

VIDEAMVS nunc, quid Aduersarij ad Patrum testimonia respondere soleant. Lutherus in assert. art. 5. non concedit, testimonia vlla veterum esse, quæ de Satisfactione loquãtur: *Quare, inquit, verum dixi, arbitrariam istam Satisfactionem nec in Scripturis, nec in Patribus inueniri; inueniri autem pœnam irremissibilem a Deo impositam, vt Psal. 88. Visitabo in virga iniquitates eorum.* SED Lutherus, aut non legerat, aut se non legisse fingebat, monumenta veterum: iam enim ostendimus, singulis ætatibus non defuisse, qui Satisfactionem docerent.

Lutherum sequutus Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, art. de Cõfessione & Satisfactione, negat extare veterum testimonia de Satisfactione, qua Deo pro peccatis satisfiat: *Hæc tota res, inquit, commentitia est, recens conficta, sine auctoritate Scriptu-*

A *ra, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Longobardus quidẽ de Satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse Satisfactiones, nec animaduerterunt, illa spectacula instituta esse, tum exempli caussa, tam ad probandos hos, qui petebant recipi in Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam: ideo superstitiosè finxerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere.*

PRIMVM nescio qua fronte Philippus negare audeat, apud Longobardum exstare testimonia de Satisfactione illa, de qua Scholastici loquuntur, cùm Scholastici apud Longobardum inuenerint ea, de quibus ipsi copiosiùs differunt. Certè LONGOBARDVS lib. 4. Sẽt. dist. 16. posteaquam multa de Satisfactione dixerat, eaque ex Scriptura, & Patribus deduxerat, ita conclusit

B totam eam distinctionem: *Ad agendam pœnitentiam non sufficit, mores in melius commutare, & à malis factis recedere, nisi de his quæ facta sunt, satisfiat Domino per pœnitentiæ dolorem: per humilitatis gemitum: per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.* Et quoniam hæc verba Longobardus ex homil. 50. S. Augustini mutuatus est; ex ijsdem verbis simul ostendimus, non solùm apud Longobardum, sed etiam apud Augustinum extare testimonium de Satisfactione, qua ipsi Domino, nõ aũt solis hoĩbus satisfacimus.

DEINDE non solùm testimonia à nobis allata planè continent errorem Philippi, sed etiam Caluinus, Kemnitius & Illyricus eiusdem Philippi vanitatem redarguunt. Illyricus enim ingenuè fatetur, omnes ferè Patres agnoscere Satisfactionem, quæ Dominum placet, & peccata redimat. Nam Centur. 3. partim cap. 4. in fine, vbi ponit inclinationem doctrinæ, partim

C cap. 10. vbi ponit vitas Doctorum, citat Tertullianum, Origenem, & Cyprianum. Centur. 4. partim, cap. 4. in inclinatione doctrinæ, partim capit. 10. citat Hilarium, Nazianzenum, Ambrosium, Lactantium, Hieronymum, Theophilum Alexandrinum, Antonium Magnum. Centur. 5. partim cap. quarto, in inclinatione doctrinæ, partim capit. decimo, citat Chrysostomum, Augustinum, Leonem, Prosperum, Maximum, Paulinum, Cassianum, Hesychium. Centur. sexto, septimo, octauo, nono, decimo, & vndecimo, in ijsdem locis, citat Cassiodorum, Gregorium, Isidorum, Bedam, & alios, quos omnes reprehendit, vt qui ea de Satisfactione docuerint, quæ à Catholicis nunc docentur.

Sed quemadmodum laudanda est Illyrici ingenuitas & diligentia, qui sententias omnium fermè Patrum studiosè collegit, eaque Lutheri dogmatibus esse cõtraria, negare contra manifestam veritatem noluit: ita cæcitas animi, & impudentia, ne dicam stoliditas, & vecordia vituperanda, quod sibi persuadere potuerit,

D plus vni Luthero, quàm omnibus omnium ætatum Doctoribus esse credendum. Scilicet omnes Patres, quamuis alioqui doctissimi, & sapientissimi, in hoc articulo cæci fuerunt, & sacras literas ignorarunt: vnus Lutherus lumen aspexit, vnus Scripturas rectè interpretari potuit.

Ioannes Caluinus tametsi conetur vtcumque respondere, tamen fatetur, quod res est, Patres à partibus nostris stare, eosque reprehendere, quàm sequi, vtilius esse, stultissimè iudicauit. Libro tertio Institut. capit. tertio, §. 16. *Einsmodi, inquit, exercitia sæpè commemorant vetusti scriptores, cùm de pœnitentiæ fructibus loquuntur: quanquam autem vim pœnitentiæ minimè in illis reponunt, veniam tamen mihi dabunt lectores, si dixero quod sentio. Plus æquo certè insistere in his mihi videntur: ac si quis prudenter expendat,*

cidat, mihi (vt spero) assentietur dupliciter eos modum excessisse. Et cap. 4. §. 38. *Parum*, inquit, *me mouent, quæ in veterum Scriptis de Satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos, dicam simpliciter omnes ferè quorum libri exstant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis asperè, & durè loquutos*. Et lib. 4. cap. 12. §. 8. *Qua in parte*, inquit, *excusari nullo modo potest immodica veterum austeritas, quæ & prorsus à Domini præscripto dissidebat, & erat mirum in modum periculosa*. Hæc ille, qui satis apertè arrogantiam suam, & superbiam intolerandam prodit; dum ipse vnus tot Ecclesiæ lumina, quæ varijs temporibus non solùm insigni doctrina, sed etiam probitate incomparabili, pars etiã miraculis, aut martyrio claruerunt, prorsus contemnere, & castigare non erubescit.

Sed videamus quid præter contemptum istum Patrum, pro responsione Caluinus adferat. Lib. 3. Instit. cap. 4. §. 38. & 39. tria proponit, ex quibus testimonia nobis prolata nonnihil infirmari videntur. Adducit Primvm duo loca Chrysostomi, & alia duo Augustini, contra Satisfactionem. Sed ea paulò post in argumentorum solutione discutiemus. Interim nemo non videt, quatuor obscura loca duorum Auctorum, præiudicare non posse testimonijs plurimis, atque apertissimis Auctorum supra triginta, quæ nos adduximus.

Deinde dicit, *Vocasse Patres Satisfactionem, non compensationem, quæ Deo redderetur, sed publicam testificationem, qua qui excommunicatione mulctati fuerant, cùm in cõmunionem recipi vellent, Ecclesiam reddebant de sua pœnitentia certiorem*. Et paulò pòst: *Atque ita dicebantur non Deo, sed Ecclesiæ satisfacere: quod etiam his ipsis verbis ab Augustino expressum est in Enchiridio, cap. 65.*

At dicit quidem loco notato S. Augustinus, oportere pœnitentes Ecclesiæ satisfacere, sed non addit negationem illam, *Non Deo*. Idem autem Avgvstinvs, non vno in loco disertis verbis scribit, ipsi etiam Deo satisfaciendum. In eodem Enchiridio cap. 70. *Per eleemosynas*, inquit, *de peccatis præteritis est propitiandus Deus*. & cap. 71. *De quotidianis, leuibusque peccatis, quotidiana oratio fidelium satis facit*. vbi licet non exprimatur, cui, tamen sine dubio intelligitur, Deo: neque enim pro leuibus, quotidianis peccatis iubemur publicè orationem Dominicam quotidie recitare, sed satis est si priuatim in cubiculo, vbi solus Deus exaudiat, recitetur. Idem hom. 50. cap. 15. *Non sufficit mores in melius commutare, nisi etiam de eis quæ facta sunt satisfiat Deo*. Quid clarius? Nec minus perspicuè id ipsum tradunt Tertullianus, Cyprianus, & cæteri, quos capite superiore produximus. Idem quoq; S. Augustinus in Psalm. 50. vt suprà notauimus, Satisfactionem requirit, vt peccatum non maneat impunitum, vt eo modo non solùm misericordia Dei in remissione resplendeat, sed etiam veritas, & iustitia locum habeant; quò etiam pertinet, quòd multi veterum quos suprà citauimus, peccata per Satisfactiones redimi, deleri, expiari, purgari dicunt.

Vltimo addit Caluinus, testimonia, quæ Catholici scriptores pro Satisfactione adducunt, bona ex parte esse Canones ex insulsis Monachorum delirijs, quæ sub Ambrosij, Hieronymi, Augustini, & Chrysostomi nomine feruntur, à Petro Longobardo collectos.

Sed testimonia, quæ citauimus, non ex Longobardi sententijs, sed ex ipsis veterum Patrum monumentis accepimus: & res ipsa per se fidem faciet, si quis ea testimonia legere, & ad suos fontes reuocare voluerit. Quanquam neque illud admittimus, Petrum Lombardum Centones collegisse ex insulsis Monachorum delirijs: fuit enim is vir apprimè doctus, & in Hilarij, Ambrosij, Hieronymi, Gregorij, aliorumq; Patrum, ac præter cæteros in Augustini libris diligẽter versatus.

Iam verò Martinus Kemnitius non negat in Patribus multa de Satisfactione exstare: sed partim apertè reprehendit eorum sententias, partim reuocat ad tropicas, atque hyperbolicas loquutiones; sic enim loquitur in 2. p. Exam. pag. 1082. *Veteres, vt ritus illos Satisfactionum hominibus magis commendarent, sæpè cohortatoriè magis quàm verè, iuxta Chrysostomi dictum, de ritibus illis per hyperbolem loquuti sunt: peccata scilicet, & pœnas peccatis debitas, purgari, compẽsari, tegi, Iudicem placari, & reconciliari operibus illis Satisfactionum*. & paulò infrà, vbi citasset Origenem, Cyprianum, Ambrosium, Augustinum & Gregorium, ita subiungit: *Et Cyprianus in illis hyperbolicis Satisfactionum commendationibus, eò vsque progreditur, vt affirmet peccatum non dimitti; nisi absolutis, & completis illis canonicis Satisfactionibus, & in sermone de eleemosyna, excidit ipsi hoc inconsideratè dictum; Delicta quæ ante Baptismum contracta fuerunt, Christi sanguine, & Satisfactione purgari, sordes verò postmodum cõtractas, eleemosynis ablui: & addit, remedia propitiando Deo in lapsibus post Baptismum, hæc esse: operationibus iustis Deo satisfacere, misericordiæ meritis delicta purgare. Hæc profectò nimium transcendens veritatem est oratio. Ioannes enim illis, qui post Baptismum peccant, dicit; Hæc scribo vobis vt non peccetis; sed & si quis peccauerit aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nec pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi*. Hæc ille.

Sed quod attinet ad reprehensionem sanctorum Patrum: qui clarissima illa lumina vituperare audet, non illis ignorantiæ, aut imperitiæ, sed sibi superbiæ, atque arrogantiæ notam inurit.

Neqve loca illa Cypriani censuram Kemnitij merentur. Vbi enim Cyprianus scribit, peccata non dimitti, nisi completis canonicis Satisfactionibus; non loquitur de quacunque remissione peccati, sed de plena, atque integra remissione quoad culpam, & pœnã; tam æternam, tum temporalem. Quare non negat Cyprianus, hominem lapsum post Baptismum, ante completam Satisfactionem posse Deo recõciliari; sed negat plenè remitti peccatum illi quoad culpam, & omnem pœnam, nisi per opera laboriosa diuinæ iustitiæ fuerit satisfactum. Id autem non negari à Cypriano, perspicuum est ex epist. 17. & 18. lib. 3. vbi periculo mortis imminente, iubet idem Cyprianus lapsos reconciliari, etiamsi nondum pœnitentiæ tempus impleuerint: & quia rectè nouerat Cyprianus, eis qui plenè dum viuerent, non satisfecerant, peccata non esse plenè remissa quoad omnem pœnam, ideo disertis verbis in epist. 2. lib. 4. scribit, nonnullos post mortem longo tempore cruciari: *Aliud*, inquit, *est pro peccatis longo tempore cruciatum purgari, & emendari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse*.

In alio verò loco à Kemnitio reprehenso, non negat Cyprianus peccata post Baptismum commissa merito passionis Christi deleri; sed negat, solo illo merito plenè deleri, quoad omnem culpam, & pœnam. Hoc enim (vt sæpius dictum, & probatum à nobis est) interest inter Baptismi, & Pœnitentiæ Sacramenta, ex sententia Scripturæ, & sanctorum Patrum, quòd in Baptismo nõ requiritur satisfactio ex parte nostra, sed plenè atque integrè, ad omnem culpam & pœnam delendam, Christi passio applicatur: in Sacramento autem Pœnitentiæ ita Christi passio applicatur ad culpã, & pœnam æternam tollendam, vt tamen requirat ex parte nostra opera laboriosa, quibus pro reatu pœnæ temporalis diuinæ iustitiæ satisfiat. Quocirca idem Euangelista Ioannes, quem aduersus Cypriani sententiam

tiam

tiam perperam adducit Kemnitius, licet in epistola sua verè dixerit peccata post Baptismum facta Christi sanguine expiari, tamen adolescenti cuidam post Baptismum in multa crimina delapso, ac pœnitentiam agere cupienti, non id præcepit, quod Lutherani solent, vt Christi sanguine peccata sua purgata esse certò crederet: sed preces, & ieiunia indixit; neque id solùm, sed ipse etiam Ioannes pro eo longo ieiunio se macerauit, vt ex Clemente refert Eusebius lib. 3. histor. Eccles. ca. 17. ATQVE hactenus de reprehensione testimoniorum Cypriani.

QVOD autem Kemnitius hyperbolen esse contendit in sententijs Patrum de Satisfactione, duobus modis refellitur. PRIMVM enim etiamsi concederemus esse hyperbolen in illis testimonijs Patrum, adhuc tamen haberemus argumentum solidissimum contra Aduersarios. Hyperbolica enim loquutio requirit, vt verè aliquid subsit in re, licet non tam excellenter, quā verba significant: alioqui enim non hyperbole, sed mēdacium esset, neque tam eiusmodi figuris ornaretur, quàm vitiaretur oratio. Scribit Dauid Psal. 106. de nauibus in mari periclitantibus: *Ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos.* hæc quidem hyperbolica loquutio est, tamen nisi reuera naues à fluctibus interdum valdè altè sustollerentur, & deprimerentur, non figuram, sed mendacium (vt diximus) contineret. Ad eundem igitur modū, nisi opera laboriosa aliquid, vel potiùs nisi multum valerent ad penam peccatorū expiandam, & Deum placandum; nōn hyperbolicæ, sed falsæ prorsus veterum sententiæ dici deberent. Itaque si qua est hyperbole in illis encomijs Satisfactionis, quæ apud Patres inueniuntur; in eo est, quod verba Patrum significare videantur, operibus Pœnitentię purgari peccata, quoad culpam, & pœnam, eamq; tum æternam, tum temporalem: cùm tamen re ipsa, ac sine hyperbole, quoad pœnam tantùm eamque solū temporariam, eiusmodi operibus crimina expientur.

CÆTERVM etiamsi in eorum Patrum testimonijs hyperbole admitti possit, qui in concionibus ad populum de Satisfactione disserebant; tamen nullo modo probabile est, hyperbolicè esse loquutos eos, qui vel contra Hæreticos libros de Pœnitentia scripserunt, vt Ambrosium Tertullianum, & alios; vel in epist. decretal. ad consulta Episcoporum respondebāt, vt Innocentium, Leonem, Gelasium; vel in commētarijs, aut alijs eiusmodi libris doctrinam Ecclesiasticam simpliciter tradebant, vt Hieronymum in comment. Prophetarum, Augustinum in Enchiridio, Gregorium in explicatione libr. Regum, Theodorum in Epitome diuinorum decretorum, Cassiodorum, Isicium, Isidorum, Bedam, Rabanum, Radulphum, & alios, quos capite superiore protulimus. Porrò isti omnes non minus perspicuè Satisfactionibus peccata redimi docent, quā Cyprianus, Pacianus, Chrysostomus, & alij, qui in cōcionibus ad populum de Satisfactione disseruerunt. Ac de his satis.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta quædam Lutheri contra sententiam Ecclesiæ de Satisfactione.

NVNC demum argumenta soluenda sunt, ac præcipuè Lutheri, Melāchthonis, Caluini, Kēnitij. Sed quoniam Lutheri argumenta, & leuiora sunt, & à multis viris doctissimis iamdudū excussa, & dissoluta: pauca solū attingam, vt ex ijs iudiciū de cæteris fiat.

PRIMVM igitur in serm. de indulgentijs, quem habuit anno M. D. XVIII. ad initium videlicet tragœdiæ à se excitatæ, ex verbis Ezechielis Prophetæ demonstrare nititur, post dimissam culpam, nullam exigi à Deo pœnam, siue Pœnitentiam, sed nouam tātummodo vitam. Ezechiel enim cap. 33. inducit Dominum ita loquentem: *Impietas impij non nocebit ei, quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua.* ex quo loco colligi videtur, nullas superesse pœnas, quas Deus repetat ab impio post conuersionem; quia si aliqua superesset pœna, certè adhuc noceret impio impietas sua.

RESPONDEO, sententia Prophetæ non est, quòd nihil omnino impietas noceat impio post conuersionē; sed quòd non noceat ad obtinendam, & conseruandā gratiam Dei, & salutem æternam: nam quid sit nocere, aut non nocere explicat ibidem Propheta, cum non semel repetit, impium post conuersionem nō moriturum, & iustum post auersionem non victurum. Quemadmodum igitur non prosunt iustitiæ iusto, si à Domino auertatur, quia non possunt efficere vt non moriatur: sic etiam non nocent impio omnes impietates, si ad Dominum conuertatur, quia non possunt efficere, vt moriatur.

ET confirmatur hæc explicatio euidentissimo argumento. Nam si impietas impio post cōuersionem nullo modo noceret, etiam quoad pœnam temporalem: eodem modo iustitia iusto post auersionem nullo modo prodesset, etiam quoad præmium temporale. Nam Deus in eo loco dicit: *Iustitia iusti non liberabit eum in quacunque die peccauerit. & impietas impij non nocebit ei in quacunq; die conuersus fuerit.* & cap. 18. sicut dicit Deus non recordaturum se iniquitatum, quas impius gessit, si Pœnitentiam egerit: ita quoque dicit, nō recordaturum se iustitiarum, quas iustus operatus est, si peccauerit. At negari non potest, quin sæpenumerò Deus opera bona impiorū remuneret temporali mercede; vt sancti Patres docent, Chrysostomus hom. 67. ad populum Antiochenum. Hieronymus in cap. 29. Ezechielis; Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 15. Gregorius homil. 40. in Euangelia. Sicut igitur bona opera post auersionem dicuntur non prodesse iusto, quia non eum liberant à morte sempiterna, licet non fraudentur temporali aliquo pręmio: sic etiam impietas dicitur post conuersionem non nocere impio, quia non impedit vitæ æternæ consequutionem, licet pœnam temporalem secum ferat.

DENIQVE si Deus per Prophetam testaretur nullā omnino pœnam se de peccatore sumpturum post conuersionē: qua ratione Mosem, Aaronem, Dauidem, & alios tam multos post conuersionē temporaliter puniuisset, vt Scripturæ diuinæ testantur; quarum testimonia iam antè protulimus? Quare necesse est, aut Scripturam Scripturæ repugnare, quod absurdissimū est; aut (quod est verissimum) alteram ex altera explicari: proinde pœna temporalis de Dauide post conuersionem sumpta, apertissimè docet, locum Ezechielis intelligendum esse de pœna sempiterna, quæ per conuersionem tollitur, non de pęna temporali, quæ post conuersionem manet.

SECVNDVM argumentum habetur in lib. de capt. Babyl. quem edidit anno M. D. XX. Nam in eo lib. cùm ad Sacramentum Pœnitentiæ venisset, multa scripsit de Satisfactione, sed inter multa verba partim inania, partim mendacia, nihil est quod aliquam argumenti speciem ostendat, præter exemplum Christi Ioan. 8. qui cum adulteram absoluens dixit: *Vade, & noli amplius peccare.* non aliam satisfactionem ab illa exegit, nisi vt deinceps bene viueret.

RESPONDEO, PRIMVM non constat, vtrum adulteram Dominus à peccatis absoluerit, an solùm à pęna lapidationis liberauerit: certè verba illa: *Nec ego te condemnabo: vade & noli amplius peccare.* nihil aliud significare videntur, nisi, Neque ego te ad lapidationem adiudico, sed caue ne iterum peccando in idem periculum incidas. Quare nihil hic locus pro Satisfactione, vel contra Satisfactionem facit.

DEINDE esto, remiserit Dominus adulteræ peccatum: quis nouit, an non tantam in ea Dominus contritionem viderit, vt nulla præterea satisfactione opus esse iudicauerit? nam nec nos diffitemur, tantam aliquando vim contritionis in aliquo reperiri posse, vt sola sufficiat ad omnem culpam, & pœnam expiandã; qualem fuisse in Maria Magdalena, facilè mihi ipse persuadeo.

DENIQVE alia ratio Christi est, alia Sacerdotum. Ille qui Dominus erat, suo iure poterat omnem culpa, & pœnam adulteræ condonare: Sacerdotes, qui ministri sunt, iuxta leges sibi traditas coguntur pœnitentibus mulctam iniungere.

TERTIVM argumentum Lutherus habet in assertione omnium articulorum suorum, quam edidit anno M. D. XXI. Nam in assertione articuli quinti, more suo ab auctoritate negatiua sumit argumẽtum, & quidem his verbis: *Satisfactionem, inquit, negaui, qualem ipsi docent: quod mihi non erit difficile probare. Ostendant si possunt vbi in tota Scriptura vnus apex, aut iota scribatur, pro peccato mortali vno debere satisfieri septem annis: dicant vbi pro differentibus peccatis differentes pœnas statuat Christus, & Apostoli. Nonne hæc omnia sunt postea inuenta ab Episcopis? immò dent vnum ex antiquis Patribus, in quo legantur quadragenæ, septenæ, & similia. Vbi fecerint, libens reuocabo.*

RESPONDEO, non esset quidem necessarium ex Scripturis, & Patribus ea demonstrare, quæ requirit Lutherus, si summo iure agere vellemus: non enim contendimus, determinationem certarum pœnarum siue quoad tempus, siue quoad modum, esse Iuris diuini. Quemadmodum enim in multis alijs rebus generatim Christus præscripsit quid agi vellet, determinationem autem quoad tempus, locum, modum, & cætera similia, Ecclesiæ potestati reliquit, vt S. Augustinus testatur in epist. 86. ad Casulanum de ieiunio, & in epist. 118. ad Ianuarium, de sumenda Eucharistia: sic etiam dicere nobis liceret, Christum in genere Pœnitentiam peccatoribus imperasse, modum autem, & tẽpus, & similia, definitioni Ecclesiæ reliquisse.

VERVNTAMEN non erit difficile, in diuinis literis ostendere mulctam septem annorum pro peccato, quam Lutherus quærit. Lib. 2. Regum ca. 24. cum Dauid peccasset in Deum, ac deinde resipiscens dixisset: *Peccaui valdè in hoc facto, sed precor Domine vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis.* non remisit ei Deus continuò, vt Lutherus in primo argumento contendebat, omnem culpam, & pœnam, sed culpa remissa, pœnam indixit septem annorum, aut si mallet, aliam breuiorem, sed duriorem, trium videlicet mensium, aut denique aliam breuissimam, dierum trium, sed grauissimam. Habemus igitur non apicem, aut iota vnum, sed integram, planamque sententiam Scripturæ diuinæ, vbi pro vno peccato pœna septennis indicitur. NEQVE longè abest à proposito nostro quod scribitur Daniel. 4. Regem Nabuchodonosor pro peccato superbiæ septem temporibus, id est, septem annis, grauissimam pœnam Deo iubente luisse.

QVOD autem Lutherus indicari postulat locum, vbi pro differentibus peccatis differentes pœnæ constituantur; habemus testimonium luculentum in Deuter. cap. 25. *Pro mensura delicti erit & plagarum modus.* Et Apocal. 18. *Quantum se glorificauit: & in delitijs fuit, tantum date ei tormentum, & luctum:* ex his enim locis perspicuè discimus diuersa peccata diuersas exigere pœnas, maiora videlicet maiores, & minora minores.

QVOD verò pertinet ad sanctos Patres, quorum vel vnum sibi demonstrari cupit Lutherus, qui meminerit quadragenarum & septenarum, id est, pęnitentiæ quadraginta dierum, aut septem annorum: nos pro vno Patre Concilia antiquissima Patrum plurimorũ dabimus. IN Concilio Ancyrano celebrato ante Nicænum I. Concilium, id est, ante anno M. CC. LXX. can. 8. iniungitur septennis pęnitentia ijs, qui coacti bis, terve, idolis sacrificauerant, & in eodem Concilio pro varijs delictis, aliquando duorum, aliquando triũ, aliquando etiam decem annorum pęnitentiæ indicitur. IN Concilio Nicæno I. trecentorũ decem & octo sanctorum Patrum, can. 11. indicitur pęnitentia annorum vndecim ijs, qui præter necessitatem præuaricati sunt: & rursus can. 12. quibusdam alijs annorum tredecim pęnitentia imperatur. IN Concilio Elibertino, quod circa tempus Concilij Nicæni celebratum est, can. 5. mulieri, quæ ancillam verberãdo necauit, septẽ annorum iniungitur pęnitentia.

DENIQVE innumerabilia sunt eiusmodi testimonia, quæ tum in ipsis Concilijs, tum apud Iuonem, & Burchardum decretorum collectores legi possunt ex quibus Lutheri imperitia, qui ne vnum quidem Patrem pro septenni pęnitentia proferri posse credidit, facilè cognosci potest.

CAPVT XII.

Soluuntur argumenta Philippi Melanchthonis ex Locis communibus.

IAM VERO Philippus Melanchthon in Locis communibus tit. de Satisfactione, quædam alia argumenta congessit, quæ hoc loco solita breuitate soluemus.

PRIMVM, exemplo Gentilium conatur ostendere, Satisfactionem apud veteres Christianos nihil aliud fuisse, nisi publicam excommunicationem, & certa signa reatus, atque etiam pęnas externas, quæ iniungebantur publicis peccatoribus exẽpli & disciplinæ caussa: & profert exempla quædam de Phœnice apud Homerum de Oreste, Peleo, Antilocho, Adrasto, & similibus, qui leguntur in Historijs, siue potiùs in fabulis Græcorum.

RESPONDEO, exstare vestigia quædã Satisfactionis apud Ethnicos libenter admittimus, id enim argumento est, naturale indicium docere, post admissam culpã necessariam esse Satisfactionem: tamen nullo modo credibile est, Christianos ab Ethnicis satisfaciendi ritũ habuisse, cùm in vtroque testamẽto tam multa & tam perspicua inueniantur præcepta, & exempla Satisfactionis. Cur enim, obsecro, primi illi Christiani à Phęnice, potiùs, aut Oreste, Peleo, Antilocho, vel Adrasto, Satisfactionem didicissent, quàm à Iob, Dauide, Achabo, Manasse, Niniuitis, & alijs, qui in Scripturis sanctis Deum verum per opera Pęnitentiæ placare studuisse inueniuntur? & quid opus erat in fabulis Græcorum opera Pęnitentiæ quærere, cùm in Scripturis Prophetæ, & Apostoli, & Christus ipse tam frequenter ad ea opera homines adhortetur.

SED illud nullo modo ferendum est, quòd Philippus scribit, exempli solum, & disciplinæ caussa impositas satisfactiones in vsu fuisse apud veteres. AN exempli, & disciplinæ caussa Rex Achab, cui nemo Satisfactionem imponere ausus fuisset, cilicium ad carnem sponte sua gerebat, & dormiebat in sacco, ac ieiunabat, vt legimus lib. 3. Regum cap. 21. an potiùs vt soli Deo, qui videt in abscondito, satisfaceret? Ioram quoque Rex Israël, cùm tempore belli & famis Deum per Pœnitentiam placare cuperet, cur cilicium gerebat occultè, vt habemus lib. 4. Regum cap. 6. nisi quia non hominibus, sed Deo satisfacere cupiebat? Quod idem ex Rege Dauid intelligi potest, qui solo Dei oculo contentus,

tentus, lauabat per ſingulas noctes lectum ſuum, & humiliabat in ieiunio animam ſuam, & panem ſicut cinerem mãducabat, vt ipſe de ſe in Pſalmis, loquitur: vt omittam teſtimonia Patrum, qui diſertis verbis teſtantur, per opera Pœnitentiæ Deum eſſe placandum, atque illi potiſſimùm ſatisfaciendum; quæ teſtimonia ſuprà poſuimus.

Alterum Philippi argumentum conſtat ex varijs cauſſis, quibus Deus in hoc mundo affligit Eccleſiam. Nam poſteaquam enumerauit decem cauſſas, ita concludit: *Omittantur ergo fabulæ de compenſatione Purgatorij, quæ nulla habent teſtimonia in Scriptura Prophetica, & Apoſtolica, & cogitentur aliæ maiores cauſſæ calamitatum, vt iram Dei agnoſcamus, & expaueſcamus, & rurſum veram conſolationem nobis proponamus.*

Respondeo, multis modis argumentum peccat. Primum, non reddit cauſſam afflictionum, quas vel ipſi pœnitentes ſponte ſua aſſumebant, vt Niniuitæ, Iob, Dauid, & ceteri; vel Eccleſia pœnitentibus iniungebat, vt ex tot Concilijs ſuprà probauimus; ſed earũ tantũ quas à Deo immiſſas, velint nolint, homines tolerare coguntur. Etſi autem nos fatemur, flagella diuinitùs immiſſa, ſi æquo animo tolerentur, non parùm prodeſſe ad Satisfactionẽ: tñ magis propriè ſatisfactionis dicũtur labores ſpontè aſſumpti, vel à Iudice Spirituali impoſiti ad compenſandã iniuriam Deo factam.

Deinde non probat Philippus non eſſe alias cauſſas calamitatum, quas Deus immittit, præter illas decem, quas ipſe enumerat. Et quemadmodum ipſe reperit cauſſas, nõ vnam, aut duas, ſed decem; ita poſſumus & nos vndecimam addere, quæ ceteris nihil repugnet: ea verò eſt, vt homines Chriſtiani calamitates, quibus à Deo premuntur, libenter ſuſtinentes, Purgatorij pœnas euadant.

Denique ex illis ipſis cauſſis, quas ipſe adducit, colligi poteſt, valere Satisfactiones ad pœnas Purgatorij cõpenſandas, qđ ipſe negat. Fatetur enim Philippus in prima & octaua cauſſa, Deum calamitatibus ſuos affligere, vt eorumq; peccata puniat: fatetur etiam paulò pòſt, id eſt, pagina ſequenti, eiuſmodi calamitates per Pœnitentiam noſtram mitigari, & aliquando penitùs tolli, idque ex diuinis literis probari poſſe dicit. Quod igitur ipſe docet de pœna temporali huius vitæ, nos extendimus etiam ad pœnam temporalem vitæ futuræ, quæ Purgatorij pœna nominatur. Eſſe autem Purgatorium poſt hanc vitam negat Philippus, & ideo negat pœnam alterius vitæ per Pœnitentiam mitigari, vel tolli: ſed ſi admitteret Purgatorium, admitteret conſequenter (quod ex ijs quæ ipſe docet, apertè ſequitur) Purgatorij pœnam per pœnitentiam mitigari, vel tolli. Porro, Purgatorium eſſe, nos in primo tomo Controuerſiarum ex Scripturis & Patribus clariſſimè demonſtrauimus: proinde nihil eſt, quod in hoc argumento diutiùs immoremur.

Postremum argumentum in Locis communibus, ducit Philippus ab abſurdis, quæ in Scholaſticorum doctrina, quam ipſe doctrinam Monachorum vocat, reperiri dicit: *Multa ſunt*, inquit, *deliramenta in opinione Monachorum, quorum aliqua ſatis eſt recitaſſe. Satisfactiones Monachorũ obſcurant legem, & Euãgelium, & amplificant dignitatem traditionum humanarum: fingunt enim in Satisfactionibus aliquid amplius fieri, quàm legem Dei; ſomniant reliquis operibus legi Dei ſatisfactum eſſe. Neceſſe eſt autem in Eccleſia extare hanc doctrinam, quòd in hac vita procul abſint etiam renati à perfectione legis. Deinde obſcurant Euangelium, quia fingunt, mortem æternam noſtra compenſatione aboleri, immò indocti facilè, transferunt Satisfactiones etiam ad remiſſionem culpæ. Tertiò amplificant* A *traditiones humanas; definiunt enim Satisfactiones eſſe opera non debita, hoc eſt, ceremonias humanas, certorum dierum ieiunia, certorum ciborum abſtinentiam, certarum precum lectionem. Neceſſe eſt autem in Eccleſia extare hanc doctrinam: Fruſtrà colunt me mandatis hominum id eſt, obſeruationes humanæ non ſunt cultus Dei, ac multò minus æſtimationis tantæ, vt ſint compenſatio pro morte æterna.*

Respondeo, omitto quòd doctrinam Catholicã, per contemptum Philippus doctrinam Monachorum nominat: neque enim conuicijs, ſed argumentis certare mihi propoſitum eſt. quanquam eam doctrinam, quam Philippus oppugnat, non Theologorum tantũ Scholaſticorum, quorum plerique Monachi fuerunt, ſed etiam omnium veterum Patrum eſſe, paulò antè oſtendimus.

Quod igitur attinet ad illa tria, quæ aduerſus doctri- B nam de Satisfactione obijciuntur, quòd videlicet obſcuret legem, quòd obſcuret Euangelium, & quòd amplificet dignitatem traditionum humanarum. Primum repugnat Scripturæ & Patribus vniuerſis. Secundum, non modò eſt falſum, ſed etiã ipſo teſte Philippo falſum eſſe conuincitur. Tertium & eſt apertè falſum, & ſuprà à nobis cap. 4. & 6. refutatum.

Primum Scripturæ & Patribus repugnare, perſpicuum eſt, & ex cap. 19. Matthæi, vbi Dominus conſilia à præceptis diſtinguens, oſtendit, poſſe homines iuſtificatos per gratiam Dei non ſolùm implere legem; ſed etiam aliqua alia opera Deo gratiſſima facere, quæ imperata non ſint. Nam interroganti adoleſcenti: *Quid boni faciam, vt habeam vitam æternam?* reſpondit Dominus: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Cumq; ille diceret, ſe omnia ſeruaſſe à iuuentute ſua, adiecit Dominus, & ait: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me.* de quo loco fusè diſſeruimus in 2. C lib. de Monachis, ca. 9. vbi etiam multa alia adduximus teſtimonia Scripturarum ad rem eandem confirmandam: & in eodem libro, capite 11. adduximus teſtimonia Patrum Latinorum & Græcorum, qui diſertis verbis affirmant, poſſe hominem Chriſtianum per Dei gratiam plus facere, quàm Deus præcipiat. Quare neceſſe eſt in Eccleſia extare hanc doctrinam, poſſe omnes Chriſtianos (vt Concil. II. Arauſicanum, can. vltimo tradit) poſt acceptum Baptiſmum, cum Dei adiutorio, quæ ipſi Deo ſunt placita, ſi fideliter laborare voluerint adimplere.

Alterum autem (ipſo teſte Philippo) falſum eſſe, ac proinde Philippum ſibi non conſtare, ex eius verbis demonſtrari poteſt. Scribit enim hoc loco; per Satisfactiones Euangelium obſcurari, propterea quòd Monachi fingant, mortem æternam noſtra compenſatione aboleri: at non dicunt hoc, ſed negant potiùs Monachi, id eſt, Scholaſtici Doctores; quod in eodem titulo D de Satisfactione, docuit Philippus his verbis: *Monachi hic definiunt Satisfactiones opera non debita, quibus volunt redimi pœnas Purgatorij, aut certè alias pœnas temporales: Sic enim docent, Deum cùm ſit miſericors, remittere culpam, ſed cùm ſit iuſtus, & vindex, mutare pœnam æternam in temporalem Purgatorij. Deinde addunt, partem pœnarum remitti poteſtate Clauium, partem redimendam eſſe Satisfactionibus: hæc eſt ſumma commenti.* Hæc ille. qui cùm docet; ex ſententia Monachorum, Satisfactionibus redimi pœnas purgatorij, aut alias pœnas temporales, pœnam autem æternam non redimi niſi prius ex miſericordia Dei mutata ſit in temporalem: certè ſimul docet, ex ſententia Monachorum, abſolutè & ſimpliciter non redimi mortem, ſiue pœnam æternam, ſed ſolùm temporalem.

PORRO poenam temporalem Purgatorij nostris A operibus redimi, non solùm Monachi docent, sed etiã Scripturæ, & Patres, quorum testimonia alio loco allata sunt: inter quæ illud S. CYPRIANI insigne est, ex epist. 2. lib. 4. *Aliud est pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.*

QVAMVIS autem Satisfactiones nostrę non sint ex condigno compensationes mortis æternæ, vt sæpè iam repetiuimus: tamen opera laboriosa, quæ cum Dei auxilio fiunt à pœnitentibus, siue ex congruo, siue vt dispositiones concurrere & prodesse ad culpæ remissionem, & mortis æternæ liberationem; Scripturæ & Patres perspicuè docent, vt lib. 2. cap. 12. demonstrauimus: inter cetera, PACIANI in Parænesi ad Pœnitentiam, post Tertullianum in libro de Pœnitentia, testimonium illud apertissimum est: *Si de cruciatu Exomologesis retractatis, Gehennam recordemini, quam vobis Exomologesis extinguet.*

De TERTIO, id est, de amplificatione traditionum humanarum, nihil est hoc loco addendum, cum iam sit id totum cap. 4. & 6. vt paulò antè diximus, refutatum. Atque hæc ex Locis.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta Philippi ex Apologia Confessionis Augustanæ.

IN APOLOGIA Confessionis Augustanæ idẽ Philippus præter ea, quæ ex Locis communibus adducta cõfutauimus, quędam profert argumenta, quibus probare nititur, Scripturas, quæ pro Satisfactione à Catholicis adducuntur, ad rem non facere, ac proinde sentẽtiam nostram de Satisfactione non niti solidis argumentis. Sic igitur loquitur in articulo de Confessione & Satisfactione: C *Multa colligi possunt argumenta, quòd hæc dicta Scripturæ nullo modo pertineant ad Scholasticas Satisfactiones. Isti fingunt Satisfactiones esse opera indebita: Scriptura autem in his sententijs requirit opera debita: nam hæc vox Christi: Agite Pœnitentiam; vox præcepti est.* PRIMVM hoc argumentũ si ad formã ratiocinationis reuocetur, eiusmodi erit: Scripturæ, quæ pro satisfactione adducuntur, præceptum diuinum sonant: At Satisfactio quam Scholastici docent, ipsorum opinione, continet opera indebita, id est, non mandata diuinitùs: Igitur pro Satisfactione Scholastica Scripturæ diuinæ perperam allegantur.

RESPONDEO. In assumptione latet vitium; neque enim Scholastici docent, opera Satisfactoria debere esse omnino indebita, sed aliàs (vt ipsi loquuntur) indebita, id est, indebita, nisi peccassent: siquidem assidua ieiunia, vigiliæ, cineres, & cilicia indebita essent, si homines in innocentia permanerent.

ADDE quòd licet sentẽtia sit valdè probabilis S. Thomæ, D Durandi, Paludani, & aliorum in 4. dist. 15. nõ rectè satisfieri per opera aliàs debita: tamen non est improbabilis sententia Adriani in tractatu de Pęnitentia, & Caietani quæst. 1. de Satisfactione, per opera aliàs debita Satisfieri posse, cùm Satisfactio, quam Deo reddimus, non pertineat ad solam iustitiam, sed etiam ad amicitiam.

PERGIT deinde Philippus & ait: *Item Aduersarij scribunt, confitentem si recuset suscipere Satisfactiones, non peccare, sed persoluturum esse has pœnas in Purgatorio. Iam hæ sententiæ sine controuersia præcepta sunt ad hanc vitam pertinentia: Agite Pœnitentiam; Facite fructus dignos Pœnitentiæ; Exhibete membra vestra seruire iustitiæ: quare non possunt detorqueri ad Satisfactiones, quas recusare licet; non enim licet recusare præcepta Dei.*

A RESPONDEO, neutra propositio huius argumenti vitio caret. Nam quod attinet ad PRIMVM, si loquatur de Satisfactione à Sacerdote iniuncta, de qua Philippus loqui videtur, non concedit melior pars Theologorum Catholicorum, posse confitentem sine peccato recusare Satisfactionem. Nã tametsi Scotus & Gabriel, & pauci quidam doceant, quòd Philippus scribit; tamen Magister Sententiarum, Sanctus Thomas, Richardus, Durandus, Paludanus, & alij permulti in 4. dist. 16. vel 18. omnino contendunt, quod & nos suprà docuimus, Sacerdotem habere Claues, quibus non tantùm absoluat à culpa, sed etiam vt Iudex vice Dei liget ad pœnam, quam pœnitens recusare non potest, nisi Iudici diuinitus constituto, ac proinde ipsi Deo resistat. Veteres autem Patres tantùm abest, vt recusantes mulctam à Sacerdote iniunctam admissuri essent, vt nunquam ad communionem Eucharistiæ pœnitentes adire permiserint, nisi priùs salubri satisfactione purgatos. B Ipsa denique Concilia Oecumenica, Florentinum & Tridentinum, non facerent Satisfactionem partem Sacramenti Pœnitentiæ, nisi & à Deo institutam, & necessariam in re vel in voto esse credidissent.

ALTERA verò propositio ideo non caret vitio, quia præceptum illud; *Facite fructus dignos pœnitẽtiæ*, quod vnum ex tribus à Philippo notatis, nõ adduximus, pro Satisfactione, datur quidem hominibus in hac vita, sed intelligitur cum conditione, si videlicet quis velit perfectam remissionem peccati, non solùm quoad culpã, sed etiam quoad omnem pœnam: omnino enim probabile est, non obstringi eos nouo peccato, qui non plenè satisfaciunt in terris pro pœna temporali alterius seculi. Etsi enim vult Deus dignos pœnitentiæ fructus, tamen si quid minus hic soluerimus, id Purgatorijs ignibus expiabitur, vt Petrus Damianus scribit in 2. sermone de S. Andrea.

Addit Philippus argumentũ TERTIVM his verbis: *Tertiò, Indulgentiæ remittunt illas Satisfactiones, vt* C *docet capit. Cùm ex eo, de Pęnitentia & Remissione. At indulgentiæ non soluunt nos illis præceptis: Facite fructus dignos Pęnitentiæ; Agite pœnitentiam. Itaq; manifestum est, malè detorqueri illa dicta Scripturæ ad canonicas Satisfactiones.*

RESPONDEO. Indulgentiæ (de quibus suo loco fusiùs disseremus) non soluunt nos diuinis præceptis, sed faciunt tamen, vt pro ijs pœnis, quæ nobis per Indulgentiam condonantur, non teneamur pręcepto illo de faciendis dignis pœnitentiæ fructibus. Et habemus simile aliquid apud Apostolum Rom. 13. imperat enim Apostolus, vt reddamus omnibus debita: *Cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui honorem, honorem.* Igitur si cui creditor debitum donauerit, aut Princeps tributum remiserit, nõ soluetur ille quidem Apostolico pręcepto, vt non teneatur reddere omnibus debita; sed non habebit debita, quæ reddat: neque poterit D impunè negare tributum ei, cui debet tributũ; sed non habebit cui debeat tributum.

Addit QVARTO hoc modo: *Videte porrò quid sequatur, si pęnæ Purgatorij sunt Satisfactiones seu satispassiones, aut Satisfactiones sunt redemptio pęnarum Purgatorij. Num etiam hæ sententiæ præcipiunt, vt animæ castigentur in Purgatorio? id cùm sequi necesse sit ex Aduersariorum opinionibus, hæ sententiæ nouo modo interpretandæ erunt: Facite fructus dignos pœnitentiæ, hoc est, patiamini pœnas Purgatorij post hanc vitam.*

RESPONDEO, miror nouam istam Philippi Dialecticam: Satisfactio est redemptio pęnarum Purgatorij; igitur sententiæ, quæ præcipiunt Satisfactionem, præcipiunt vt animæ castigentur in Purgatorio. Quis ita colligeret, nisi planè amens? an qui præcipit redimi

captiuos,

captiuos, ne diuexentur, aut occidantur ab hostibus, is tibi videtur præcipere, vt captiui ab hostibus vexentur, vel interficiantur? Ergo ita colligi debet: Satisfactio est redemptio pœnarum Purgatorij; Sententiæ igitur quæ Satisfactionem præcipiunt, id præcipiunt, vt detur opera, ne animæ purgatorijs ignibus addicantur: & sententia illa: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, non significat, Patiamini pœnas Purgatorij, post hanc vitam, sed; Redimite pœnas Purgatorij, & sponte satisfacite in hac vita, ne, velitis nolitis, satis patiamini post hanc vitam.

QVINTVM argumentum his verbis proponit: *Præterea cùm certissimum sit, remissionem peccatorum gratuitam esse, seu gratis propter Christum donari, sequitur non requiri Satisfactiones.*

RESPONDEO. Remissionem peccatorum, quod attinet ad reconciliationem amicitiæ, & pœnam mortis æternæ, gratuitam esse, libenter admittimus, tum quia Scripturæ diuinæ id passim testãtur, tum quia certum est, non posse hominem sine Dei gratia boni aliquid agere: remissionem autem peccati quoad pœnam temporalem, ita fatemur esse gratuitam, vt etiam per Satisfactionem acquiri posse non dubitemus. Gratuitam esse dicimus, quia sine gratia Dei satisfacere non possemus, acquiri nihilominus per Satisfactionem asserimus, quia ipsa opera bona & pœnalia per Spiritũ Christi facta, ex condigno reatum pœnæ temporalis expungunt. Et quemadmodum B. Paulus ad Rom. 6. vitam æternam, gratiam Dei vocat, quam 2. Timoth. 4. Iustitiæ coronam appellat, quia vt rectè docet Concilium Arausicanũ can. 19. debetur merces bonis operibus, si fiãt, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant, sic et pœnæ temporalis remissio ad gratiam, & iustitiam pertinet; quia debetur remissio pœnæ temporalis Satisfactioni, si fiat, sed gratia quæ non debetur, præcedit, vt fiat. ADDE, quod si non repugnat gratuitæ remissioni peccati, redemptio pœnæ temporalis huius vitæ, quam Philippus admittit: nulla est ratio cur eidem repugnat redemptio pœnæ temporalis Purgatorij.

SEXTVM argumentum in verbis sequentibus ita proponitur. *Euãgelium habet mandatum gratis remittendi peccata, non imponendi pœnas, & nouas leges, aut partem pœnarum imponendi, parte remissa.*

RESPONDEO, Mandatum istud Euangelicum de peccatis remittendis gratis, id est, nulla Satisfactione imposita: nos adhuc in quatuor Euangelistarum voluminibus reperire nequiuimus; inuenimus autem Matth. 16. & 18. mandatum omnino contrarium. Vbi enim Apostolis dantur claues soluendi, & ligandi, ibi sine dubio sic illi Iudices hominum peccatorum constituuntur, vt non solùm eos à culpis absoluant, sed etiam ad pœnas ligent, prout ad salutem ipsorum iudicauerint expedire. Quòd enim potestas ligandi nihil sit aliud, nisi potestas retinendi peccata impœnitentibus, quod hoc loco scribit Philippus Aduersarij non probant, sed dicunt tantùm: quòd autem ea potestas ad ea omnia vincula se extendat, quæ necessaria, vel vtilia sunt ad salutem hominum renatorum, ac nominatim ad vinculum Satisfactionis; nos probamus, tum quia verba Domini generalia sunt: *Quodcunque ligaueris*, &c. *Quæcunque alligaueritis*, neque nostrum est restringere, quod Dominus amplũ esse voluit: tum quia Ecclesiæ cõsuetudo locum istum apertissimè declarauit, siquidem (vt ex Concilijs, & Patribus suprà citatis perspicuum est) nullum vnquam fuit tẽpus, quo lapsi in Ecclesia sine Satisfactione reciperẽtur. Quis autem credat, (Ecclesiam vniuersam ab initio prædicationis Euangelicæ, noluisse lapsos sine Satisfactione admittere) si in Euangelio mandatum extaret de peccatis sine satisfactione remittendis?

Argumentũ POSTREMVM, si tamen argumentum, & non potiùs figmentum dici debet, in illis verbis habetur: *Præterea mors Christi non est solùm Satisfactio pro culpa, sed etiam pro morte æterna, iuxta illud: Ero mors tua ô mors. Quid est igitur monstri, dicere, quòd Christi Satisfactio redimat culpam, nostræ pœnæ redimant mortem æternam; vt iam illa vox (Ero mors tua) intelligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus; & quidem, non de operibus à Deo præceptis, sed de frigidis quibusdam obseruationibus, excogitatis ab hominibus; & dicantur mortem abolere etiam cùm fiunt in peccato mortali?*

RESPONDEO. Tria sunt hic mendacia. PRIMVM enim nõ docent Catholici, Satisfactionibus nostris redimi mortem æternam, sed pœnam solùm temporalẽ, vt iam sæpiùs diximus: atque illud: *Ero mors tua*, de Christi morte, non de nostris operibus intelligendum esse, gratissimè confitemur. DEINDE, satisfactoria opera non in obseruationibus ab hominibus excogitatis, sed in Ieiunio, Eleemosyna, & Oratione, quæ in Scripturis præcepta, exempla, & promissiones amplissimas habent, vt suprà docuimus, collocamus. DENIQVE nemo Catholicorum docet, opera in peccato mortali facta, abolere mortem: dicunt quidem aliqui, opera in peccato mortali facta, fore satisfactoria, si is iterum ad gratiam Dei redeat, qui ea opera fecerat; sed tunc satisfactoria esse, dum is est in peccato mortali, nemo (quod sciam) dicit. Porrò meliores Theologi neque satisfactoria esse, neque vnquam futura concedunt ea opera, quæ in peccato mortali facta sunt; tantum abest vt his operibus mortem abolere dicant. Atque hæc ad argumenta Philippi respondisse sufficiat.

CAPVT XIV.

Soluuntur quædam argumenta Ioannis Caluini.

IOANNES Caluinus lib. 3. Institu. cap. 4. §. 25. incipit exagitare doctrinam de Satisfactione, & quasi alter Thraso, vel Goliath Philistæus, admirabili confidentia insultat agminibus Dei viuentis: *Tertium*, inquit, *locum Satisfactioni in Pœnitentia assignant: de qua quidquid blaterant, vno verbo subuerti potest. Dicunt non sufficere pœnitenti à præteritis malis abstinere, & mores in melius commutare, nisi de ijs, quæ facta sunt, satisfaciat Deo: esse autem multa adminicula, quibus peccata redimamus, lachrymas, ieiunia, oblationes, charitatis officia.* Et paulò post: *Talibus mendacijs oppono gratuitam peccatorum remissionem: qua nihil in Scripturis clarius prædicatur.*

RESPONSIO. Quod nos blaterare dicit Caluinus, & quod vno verbo subuerti posse affirmat, totidem verbis tradit S. AVGVSTINVS in hom. 50. cap. 15. vbi sic loquitur: *Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de ijs, quæ facta sunt, satisfiat Deo per Pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium cooperantibus eleemosynis.* Quod etiam de subsidijs peccatorum redimendorum in nobis Caluinus reprehendit, his verbis tradit sanctus AMBROSIVS in lib. de Helia & Ieiunio, cap. 20. *Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes? redime peccatum tuum.* Neque his dissimilia leguntur in Scripturis & Patribus, quos suprà citauimus: non igitur ista nos blateramus, aut fingimus, sed ex Scripturis & Patribus hausimus.

PORRO gratuita peccatorum remissio, quæ clarissimè in diuinis literis prædicatur, sicut Augustinum & Ambrosium, & Patres ceteros, Scripturarum diligentissimos

uissimos tractatores non terruit, ita neque nos terret: in ijsdem enim Scripturis vtrumque legimus, gratuitam videlicet peccati remissionem, & redemptionem peccatorum per bona opera. Idem enim Spiritus sanctus, qui per Isaiam dixit: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non ero memor.* Isaiæ 43. & cetera, quæ citat Caluinus: dixit etiam per Salomonem: *Misericordia, & veritate redimitur iniquitas.* Prouerb. 16. & per Danielem: *Peccata tua eleemosynis redime.* Daniel 4. & per Lucam: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Luc. 7. Itaque gratuita est peccatorum remissio, quia gratis Deus fidem & pœnitentiam nobis inspirat; gratis ad amicitiam, & gratiam suam nos recipit gratis culpam, & reatum mortis æternæ condonat; gratis denique gratiam illam infundit, per quam pro pœna temporali, quæ dimissa culpa remanet, satisfacimus ex quo sequitur, vt gratuita peccati remissio, non solùm cum Satisfactione non pugnet, sed eam potius gignat. In eo verò potissimùm errat Caluinus, quòd gratiam, quæ in sacris literis prædicatur, non animaduertit opponi propriè illis tantùm operibus, quæ ex proprijs viribus liberi nostri arbitrij fiunt: opera enim, quæ ex gratia ipsa procedunt, adeò non opponuntur gratiæ, vt in ea potiùs tanquam effectus in causa, includantur.

Pergit Caluinus § 26 *Verùm qua sunt peruersitate, & peccatorum remissionem, & reconciliationem fieri semel dicunt, cùm in gratiam Dei per Christum in Baptismo recipimur: post Baptismum resurgendum esse per Satisfactiones: sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per claues Ecclesiæ dispensatur &c.* & contrà allegat illud 1. Ioan. 2. *Si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud Patrem Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Et illud Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

Respondeo, quod hoc loco in Catholica doctrina Caluinus reprehendit, ante mille & trecentos annos scripsit S. Cyprianus in sermone de opere & eleemosynis, vbi sic loquitur: *Non haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas, atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens iustitiæ, & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret, vt sordes postmodum quascumque contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in Scripturis Spiritus sanctus, & dicit; Eleemosynis & fide delicta purgantur: non vtique illa delicta, quæ fuerant antè contracta, nam illa Christi sanguine, & sanctificatione purgantur.* In eandem sententiam loquitur Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 5. *Vtrumque beatum dixit; & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis.* atque alia id genus multa passim in Patribus reperiuntur.

Neque verò ita distinguimus inter Baptismum & Pœnitentiam, quasi peccata, quæ post Baptismũ fiunt, sine Christi sanguine, solis operibus nostris expientur; nam (vt suprà non semel docuimus) peccata omnia, siue ante Baptismum, siue post Baptismum commissa fuerint, Christi sanguine, & redemptione purgantur, vt testimonia Scripturæ à Caluino adducta probant: sed hoc inter ea discrimen agnoscimus, quòd in Baptismo ita plenè, ita perfectè, ita copiosè Christi sanguis operatur, vt peccata omnia non solum quoad culpam, sed etiam quoad omnem pœnam alterius vitæ, cùm æternam, tum etiam temporalem deleat, ita vt nullus satisfactioni propriæ locus relinquatur; in Sacramento autem Pœnitentiæ, idem Christi sanguis culpam quidem, & pœnam æternam delet, sed pœnam temporalem totam, nisi propria Satisfactione cooperante, non expiat: cuius discriminis causam ex diuina iustitia, atque ex alijs locis petitam suprà reddidimus.

Quare non admittimus modos illos loquendi, quibus Caluinus sententiam nostram, vt eam odiosam faceret, explicauit. Non enim dicimus, remissionem peccatorum & reconciliationem semel fieri, quasi iustificatio lapsorum post Baptismum, non sit vera peccatorum remissio, & reconciliatio. Neque dicimus, post Baptismum resurgendum esse per Satisfactiones: non enim Satisfactio ad resurgendum à morte peccati, sed ad reatum pœnæ temporalis, qui post eam resurrectionem manet, expiandum adhibetur. Neque illud dicimus, sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per Ecclesiæ claues dispensatur: neque enim solùm prodest in Sacramento Pœnitentiæ, in quo virtute Clauium peccatores reconciliantur, sed etiam in Confirmatione, Eucharistia, ceterisque omnibus Sacramentis.

Deinde, § 27. argumentum ducit ab honore Christi, & pace conscientiæ: *Ac duo, inquit, hic perpendere conuenit: vt integer & illibatus suus honor Christo seruetur; vt conscientiæ de peccati venia securæ, pacem apud Deum habeant, &c.* allatis autem in mediũ testimonijs, Isaiæ, Petri, & Pauli, quibus peccatorũ nostrorum purgatio Christo tribuitur, his verbis cõficit argumentum: *Nunc tibi pestilentes eorum nænias propone: Gratiam Dei in prima peccatorum remissione solam operari; si posteà ceciderimus, ad secundam veniam impetrandam opera nostra cooperari. Hæc si locum habeant, ânne quæ Christo superius sunt attributa, illi salua manent? Immane quantum hæc differunt: Iniquitates nostras positas esse in Christo, vt in ipso expiarentur; &, nostris operibus expiari. Christum esse propitiationem pro peccatis nostris; &, Deum operibus propitiandum.*

Ad hanc Priorem argumenti partem, quæ ab honore Christi ducta est, Respondeo, multis modis peccasse Caluinum. Primum, non rectè sententiam Catholicorum exposuit, cùm ait nos dicere, Gratiam Dei in prima peccatorum remissione solam operari: si posteà ceciderimus, ad secundam veniam impetrandam opera nostra cooperari. Nam si agatur de remissione peccatorum quoad culpam, & debitum mortis æternæ; neque in prima, neque in secunda remissione, opera nostra cooperantur gratiæ Dei, per modum Satisfactionis propriè dictæ, & tamen cooperantur tum in prima, tum in secunda remissione, per modum impetrationis, & dispositionum. Quòd enim in prima remissione, quæ videlicet fit in Baptismo, non sit gratia Dei sola, quæ operatur, sed opera etiam nostra, vt dispositiones, cooperentur; perspicuum est ex verbis illis beati Petri Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* Et ex illis Apostoli Pauli Actor. 20. *Testificans Iudæis atque Gentibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.* Cooperari autem fidem & Pœnitentiam, impetrando remissionem peccatorum, docet Augustinus in epistol. 105. ad Sixtum, vbi sic ait: *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori.* Et tract. 72 in Ioan. *Operanti in se Christo cooperatur homo salutem æternam, ac iustificationem suam.*

Itaque discrimen quod Catholici ponunt inter remissionem primam, & secundam, id est, in Baptismo, & post Baptismum in eo potissimùm situm est, quòd in prima condonatur omnis culpa, & pœna, & proinde nulla est necessaria Satisfactio: in secunda, condonatur culpa, & pœna æterna, remanente reatu pœnæ temporalis,

poralis, pro qua Satisfactio exigatur. Atque hanc esse Catholicorum sententiam, agnoscit, & scribit idem Caluinus paulò infrà in eodē c. §. 30. sed maluit hoc loco fraudulēter eam proponere, vt faciliùs impugnaret.

DEINDE Caluinus non satis fideliter antitheses illas adduxit, cùm ait: *Immane, quantum hæc differunt: iniquitates nostras positas esse in Christo, vt in ipso expiarentur: &, nostris operibus expiari: Christum esse propitiationem pro peccatis nostris: &, Deum operibus propitiandum.* Nam si vt paulò antè fecit opera nostra cooperari expiationi, & propitiationi Christi dixisset, non autem ea Christi Satisfactioni opposuisset; vidisset planè nullum esse locum exclamationi illi: *Immane, quantum hæc differunt.* Neque enim hæc multùm differunt, Iniquitates nostras positas esse in Christo, vt in ipso expiarentur; &, opera nostra à Spiritu Christi profecta, eidem Christo ad peccata expianda cooperari: neq; illa multum differunt, Christum esse propitiationem pro peccatis nostris; &, opera nostra per Spiritū Christi facta, eiusdem Christi propitiationi cooperari. Certè S. AVGVSTINVS, qui præter ceteros gratiam Christi totis viribus vbique defendit, non abhorret ab his vocibus, quas hoc loco tantopere reprehendit Caluinus: *In melius*, inquit in Enchiridio, cap. 70. *est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus.*

TERTIO Scripturæ, quas ex Isaia, Petro, & Paulo Caluinus adducit, nihil minus probant, quā quòd ipse cupit. Quid enim Isaias dicit? *Posuit Deus in eo iniquitatem omnium nostrum, & liuore eius sanati sumus.* Isaiæ 53. Quid Petrus? *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* 1. Pet. 2. Quid Paulus? *De peccato damnauit peccatum in carne.* Rom. 8. Atqui hæc loca nihil aliud docent, nisi, Christi mortem fuisse pretium sufficiens ad omnia peccata mundi totius redimēda, siue sacrificium ad omnia omnium hominum crimina expianda: sed hoc pretium nemini prodest, nisi modo aliquo applicetur. Nam si nulla requiritur applicatio, & omnia omnino peccata Christi sanguis expiauit; vnde tam multi sunt in mundo impij? cur tā multi detruduntur ad Inferos? cur tam pauci sunt qui saluantur? quid facit Baptismus? quid Eucharistia? quid fides? quid Pœnitentia? quid ipsa Euangelij prædicatio? Confitendum est igitur, Christi mortem, quę per se ad omnia peccata abolenda sufficeret, nemini prodesse, nisi per fidem, & Sacramenta, ceteraque instrumenta diuinitùs instituta, singulis applicetur. Vnum autem ex instrumentis diuinitus institutis ad pœnam temporalem peccatorum expiandam, Satisfactionem esse, nos dicimus, nec solùm dicimus, sed ex Scripturis, & omnium Patrum testimonijs comprobamus, vt ex ijs quę antea scripsimus, patuit.

HVC accedit, quod sacrificium crucis Christi eò potissimùm spectauit, vt nos Deo reconciliaret, ac de impijs & inimicis, iustos, & amicos Dei faceret: sic enim Apostoli loquitur: *Cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius.* Rom. 5. &, *De peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis.* Rom. 8. & B. Petrus: *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.* 1. Pet. 2. Id autem totum nos libentissimè confitemur; non vi satisfactionis nostræ, sed solo Christi merito nos recōciliari, & iustificari, siue per Baptismum, siue per Absolutionem: sed cum hoc non pugnat, quod dicimus homines Christi sanguine recōciliatos, & iustificatos, operante in ipsis Christi spiritu & virtute, satisfacere Deo pro reatu pœnæ temporalis.

DENIQVE quod initio argumenti Caluinus assumit, Prouidendum esse, vt integer & illibatus suus honor Christo seruetur; tātùm abest, vt sententiæ nostræ de Satisfactione aduersetur, vt eam potius stabiliat, & confirmet. Siquidem maior est Christi gloria, si dicatur non solùm pro peccatis nostris satisfecisse, sed etiā id membris suis donasse, vt per eius gratiam & virtutē, aliqua ex parte etiam ipsa satisfacerent: quemadmodum non derogat omnipotentiæ Creatoris, sed eam potius commendat, & celebrat, qui dicit Deum non solum per se, sed etiam per seruos suos miracula facere. Viderint igitur Aduersarij, ne dum pro Christi honore certare se credunt, operibus gratiæ, & Christi membris, & ipsi Spiritui sancto iniuriam faciant: siquidem reprehensio fructuum, deriuatur ad radicem, & iniuria membrorum in caput redundat.

Iam verò POSTERIOR argumenti pars, quæ ducebatur à pace conscientiarum, his verbis à Caluino tractatur: *Quòd si de pacificanda conscientia agitur: quæ istæc erit pacificatio, si audiat peccata redimi satisfactionibus? quando tandem ille satisfactionis modus constare poterit? ergo semper dubitabit, an Deum habeat propitium, semper æstuabit, semper horrescet. Nam qui leuibus satisfactiunculis acquiescunt, nimis contemptim iudicium Dei æstimant, & parum reputant quanta sit peccati grauitas. Et vt ipsis concedamus, peccata aliquot iusta satisfactione redimere, quid tandem facient vbi tot peccatis obruuntur, quorum satisfactionibus nec centum vitæ, vel si totæ in hoc sint, sufficere queant?*

RESPONDEO, conscientiæ pax non pendet à reatu illo pœnæ temporalis, quem solum satisfactionibus nostris tollendum esse dicimus: qui enim culpæ remissionem accepit, ac de mortis æternę periculo liberatus, in gratiam cum Deo rediit, magna sine dubio fruitur cōscientiæ pace, etiamsi sciat se temporali aliqua mulcta ob peccata præterita castigandum. Quarę Caluinus ita argumentatur, ac si nos diceremus, satisfactionibus nostris amicitiam Dei, gratiamq; recuperandam: quod cùm nos minimè dicamus, ipse frustra sudat, & nihil præter aërem verberat.

In eo PRÆTEREA Caluinus fallitur, quòd existimat totam vitam, ac ne centum quidem vitas sufficere ad Satisfactionem, quam docemus. Fallitur, inquam, apertissimè: siquidem tanti æstimatur à Deo Satisfactio, quæ in hac vita sponte, atque ex charitate suscipitur, vt breuis huius vitæ labor facilè compenset acerbissimos, longissimosque cruciatus Purgatorij. Certè S. Martyr Cyprianus lib. 4. epist. 2. non dubitat affirmare, peccata omnia, quæ alioqui longissimam in Purgatorio pœnam exigerent, vnica Martyrij passione purgari: ac etiam præter Martyrium, Theologi docēt eiusmodi esse posse in aliquo pœnitente contritionem, vt per eam peccata omnia quoad culpam & pœnam, plenissimè deleantur.

HIS argumentis explicatis, Caluinus §. 28. ponit distinctionem peccati mortalis, & venialis, qua nos vti dicit ad argumentum supra positum dissoluendum, atque eam refutare conatur. De qua re nihil in præsentiarum dicemus, tum quòd nos ea solutione non egemus, tum quòd de distinctione peccati mortalis & venialis plenum tractatum in 3. Tomo instituimus.

HOC vnum præterire non possum, ineptissima ratiocinatione vti Caluinum, vt probet non posse vnquā pro venialibus satisfieri: *Si vnius*, inquit, *dici est satisfactio peccati vnius: dum illam meditantur, pluribus se inuoluunt; quando diem nullum præterit iustissimus quisque, quo non aliquoties labatur: ad eorum verò satisfactiones dum se accingent, numerosa vel potius innumera cumulabunt. Iam præcisa est satisfaciendi fiducia. Quid moramur? quomodo adhuc de satisfaciendo cogitare audent?*

Sed

SED quis dedit Caluino illud principium; vnum diem requiri ad satisfactionem vnius peccati venialis? Si vnico actu contritionis, qui momento temporis fieri potest, interdum multa mortalia, vt diximus, expiantur: quanto facilius non, inquam, vnus dies, sed vna hora sufficiet ad satisfactionem venialium plurimorum? *De quotidianis*, (inquit AVGVSTINVS in Enchiridio, cap. 71.) *breuibus, leuibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Certè non consumitur vnus integer dies in oratione Dominica recitanda: & tamen ea oratione pro venialibus peccatis, non vno aut duobus, sed multis satisfieri credit Augustinus: non igitur præcisa est satisfaciendi fiducia, neque sine caussa de satisfaciendo cogitare audemus.

CAPVT XV.

Soluuntur alia Caluini argumenta.

IAM VERO in §. 29. propius ad rem accedit, & solutionem Catholicorum his verbis Caluinus proponit: *Conatur quidem se expedire: sed aqua, ut dicitur, illis hæret. Fingunt sibi distinctionem pœnæ, & culpæ: culpam remitti fatentur Dei misericordia; sed culpa remissa, pœnam restare, quam persolui Dei iustitia postulat: ad pœnæ igitur remissionem propriè spectare satisfactiones.* Deinde multis Scripturæ locis allatis, addit §. 30. quod deesse videbatur ad Catholicorum solutionem: *Scio,* inquit, *subtiliùs adhuc ipsos elabi, dum inter æternam pœnam, & temporales distinguunt. Sed cū temporalem pœnam quoduis suppliciū esse tradunt, quod tam de corpore, quàm de anima sumit Deus, excepto modò æterna morte; parùm eos subleuat hæc restrictio. Nam superiores loci, quos citauimus, hoc nominatim volunt, hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quicquid eramus pœnæ meriti, remittat culpā ignoscēdo.*

Excutiamus igitur loca singula quæ adducit, ac videamus, vtrum ex ijs colligi queat, omnem temporalem pœnam nobis remitti quotiescunque nos Deus in gratiam recipit. Quæ quidem testimonia tanta confidētia Caluinus producit, vt dicat: *Sabnectā quædam alia testimonia, quibus adeò constringātur tortuosi isti angues, vt ne summā quidem caudam cōplicare posthac queāt.*

PRIMVM testimonium est, Hierem. 31. & Ezech. 18. quod his verbis à Caluino proponitur: *Hoc est Testamentum nouum, quod Deus in Christo suo nobiscum pepigit, quòd iniquitatum nostrarum non recordabitur. Quid his significauerit, discimus ex alio Propheta, vbi Dominus, Si iustus, inquit, à iustitia sua deflexerit, omnium iustitiarum eius nō recordabor: si impius ab impietate sua recesserit, omnium iniquitatum eius non recordabor. Quòd se iustitiarum recordaturum negat, vtique hoc est, nullam se earum habiturum rationē, vt remuneretur: ergo & peccatorum non recordari, est ea non postulare ad pœnam.*

AD hoc primum testimonium iam suprà respondimus, cùm Lutheri argumenta solueremus: atq; vt Caluinus intelligat, q̄ parum hoc suo argumento nos cōstrinxerit: eadem nos ratiocinatione vtimur in solutione, qua est ipse vsus in argumento. Cum enim iustus à iustitia sua deflexerit, iustitiarum eius Deus non recordabitur, non quia non remunerabit temporali aliquo præmio, sed quia non remunerabit æterna illa mercede, quam repromisit diligentibus se: ergo ad eundē modū cum impius ab impietate sua recesserit, iniquitatum eius Deus non recordabitur, non quia non castigabit temporaria aliqua pœna, vt Mosem, Aaronem, Dauidē, & alios post reconciliationem castigauit, sed quia non puniet sempiterna morte, & igne illo æterno, qui paratus est diabolo & angelis eius. Vide plura loco citato in solutione argumentorum Lutheri, cap. 11.

ALTERVM testimonium habetur Isai. 44. Micheæ 7. & in Psal. 31. *Id ipsum,* inquit Caluinus, *alibi dicitur, Proijcere post tergum, delere instar nubis, demergere in profundum maris, non imputare, tectumq; habere: talibus loquendi formulis non obscurè sensum suum nobis explicauerat Spiritus sanctus, si dociles aures illi accommodaremus. Certè si punit Deus, peccata imputat: si vindicat, recordatur: si ad iudicium vocat, tecta nō habet: si examinat, post tergum non proijcit: si inspicit, non obliterauit instar nebulæ: si ventilat, non proiecit in profundum maris. Atque in hunc modum interpretatur* AVGVSTINVS *claris verbis: Si texit peccata Deus, noluit aduertere; si noluit aduertere, noluit animaduertere; si noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Tecta ergo peccata quare dixit? vt non viderentur. Quid erat Deum videre peccata, nisi punire?*

RECTE dicit Caluinus, id ipsum in his locis contineri, quod in superioribus. Quare quēadmodum superiora testimonia Hieremiæ, & Ezechielis, significabāt Deum non recordari iniquitatum eorum, qui per Pœnitentiam ad ipsum redeunt, non quia non puniat temporali aliqua pœna, ob eorum ipsorum, qui puniūtur, vtilitatem, sed quia non retinet cū illis inimicitiā, neq; sempiterno igni illos addicit, neq; ab æterna felicitate excludit, sic etiā testimonia Isaiæ, Michee & Dauidis: hoc tantùm significant, Deū proijcere, delere, non videre, non imputare, tegere peccata eorum, quibus amicitiam suam, gratiamq; restituit; quia quod attinet ad reatum culpæ, & pœnæ æternæ, ita illos respicit, ac si nūquam peccassent, licet ob eorum vtilitatem, alijsque iustissimis de caussis, aut eos ipse temporaliter castiget, aut vt se ipsi castigent, velit.

Quocirca idem S. AVGVSTINVS, qui, tegere peccata, interpretatur, non punire: in alio loco scribit Deum omnino velle, vt peccatum non maneat impunitum, & tum non punire peccata nostra, cùm nos ipsi ea punimus. In Psalm. 50. *Non impunitum erit peccatum meum, sed ideo uolo vt tu punias, quia ego peccatum meum punio.* Et ibidem: *Veritatem dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non dimisisti: sic prærogasti misericordiā, vt seruares & veritatē.* Hæc ille. Non igitur apud Augustinū, tegere peccata, est, nullo modo punire: sed, non punire in æternum: vel non punire etiam temporaliter, si se ipse peccator puniat.

TERTIVM testimonium est Isa. 1. & Hierem. 50. *Audiamus verò,* inquit Caluinus, *& ex alio Prophetæ loco, quibus legibus peccata remittat Dominus. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix albescent, & si rubuerint vt vermiculus, erunt quasi lana. Apud Hieremiam autem sic legitur: In illa die requiretur iniquitas Iacob, & non inuenietur; peccatum Iuda, & non erit, quia propitiabor reliquijs, quas seruauero. Vis breuiter tenere quis sit verborum istorum sensus? expende quid è cōuerso sibi velint loqutiones illæ; Dominum in sacculo iniquitates colligare, in fasciculum colligere, & recondere, stylo ferreo exarare in lapide adamantino. Nempe si vindictam repensum iri significant, quod extra dubium est: neque etiam dubitandum est, quin contrarijs sententijs omnem vindictæ repensionem Dominus se remittere affirmet. Hic mihi obtestandi sunt lectores, non vt glossis meis auscultent, sed tantùm vt verbo Dei locum aliquem esse sinant.*

VTINAM Caluinus quod ab alijs petijt, præstare ipse voluisset, vt verbo Dei locum aliquem esse sinens, illud suis glossis minimè deprauasset: certè. n. ex istis ipsis locis Isaiæ, & Hieremiæ, quæ tūc adduxit, errorem suum deprehendere facilè potuisset. Audi enim quibus legibus apud Isaiam peccata remittat Deus: *Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere peruersè, discite bene facere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam; & venite & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, sicut nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Hæc Dominus per Isaiā, vbi promittit quidem perfectam peccati purgationem, vt nulla restet luenda pœna, vt cupit Caluinus; sed non promittit solùm credentibus & resipiscentibus, vt Aduersarij nostri docent, qui de capite suo loquuntur, & non de ore Domini: sed promittit ijs, qui prius lauantur, & mundantur per veram Contritionem, & Pœnitentiā; deinde cessāt à peccatis, quibus antea malè assueuerāt; B in bonis operibus assiduè, ac diligenter exercentur, atque ita (vt hunc locum sanctus exponit HIERONYMVS) dignos Pœnitentiæ fructus faciūt. His inquā, Dominus dicit: *Venite, & arguite me: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur*, id est, vt idem exponit Hieronymus: *Si hæc omnia feceritis, arguite me, nisi præmia reddidero, quæ pollicitus sum, nimirum nisi peccata, quamuis maxima, plenè, perfecteque dimisero.* Cùm igitur plena peccati remissio, quoad omnem pœnæ reatum, præmium sit operum bonorum, quæ post conuersionem, & culpæ remissionē fiunt, quæque satisfactoria dici solent: quis non videt, ex hoc loco Isaiæ à Caluino adducto, non destrui, sed astrui prorsus, & stabiliri nostram de Satisfactione doctrinam?

PORRO Hieremias loquitur de peccato idololatriæ, C ob quod totus populus in captiuitatem Babylonicam ductus fuerat; ac prædicit, expiato peccato illo, longa, diutissimaque captiuitate, tandem flagellum in ipsum regem Babylonis conuertendum, & reliquias Israël & Iuda liberandas, & ita liberandas, vt peccatum illud nō amplius inueniatur, vt nimirum aliqua alia pœna mulctetur.

QVARTVM testimonium est, 1. Pet. 2. Isaiæ 53. Rom. 3. 1. Corint. 1. Ephes. 1. Coloss. 1. & 2. Tim. 2. *Quid quæso*, inquit Caluinus, *nobis præstitisset Christus, si adhuc pro peccatis pœna exigeretur? nam cùm dicimus eum pertulisse peccata nostra in corpore suo super lignum, non aliud significamus, quàm defunctum pœna & vindicta, quæ peccatis nostris debebatur. Id ipsum significantiùs declarauit Isaias, cùm dicit, castigationem pacis nostræ fuisse super eum, & quoties de redemptione per eum facta, meminit Paulus, vocare solet ἀπολύτρωσιν, quo nō simpliciter redemptionem indicat, qualiter vulgò intelligitur, sed precium ipsum, & satisfactionem.* D

RESPONDEO, si Christo mortuo, adhuc pœna mortis æternæ à nobis exigeretur, non omnino ineptè Caluinus quæreret, quid nobis præstitisset Christus; si adhuc pro peccatis pœna exigeretur. At cū sacrificio mortis suæ Christus nobis Deum reconciliauerit, & ira to iudice patrem amantissimum fecerit; cum nos ab æterno interitu liberauerit, & vitam sempiternam acquisierit, cùm denique gratiam, & virtutem nobis dederit, qua Deo pro temporali pœna satisfacere ipsi possemus, ingratissimus sit necesse est, qui querendum adhuc esse putat, quid nobis præstiterit Christus, si pœna quædam temporalis pro peccatis nostris exigatur.

A PORRO testimonia illa Isaiæ, Petri, & Pauli, iam sæpe iterum adducta, & explicata sunt: ac libentissimè, gratissimèq; agnoscimus, & fatemur, Christi mortem precium, & satisfactionē esse pro peccatis nostris, quoniam, vt sæpe dictum est, soluit ipse precium, & satisfecit; immediatè, (vt sic loquar) pro culpa, & reatu mortis æternæ eorum, quibus sanguis eius per Sacramenta applicatur; mediatè autem pro pœna etiam temporali, quatenus gratiam præbet, per quam ipsi nos Domino satisfacimus.

QVINTVM testimonium est in toto Leuitico, de quo sic loquitur Caluinus: *Validum autem in primis arietem nobis suppeditat, quod de expiandis peccatorū noxis in lege Mosaica præscribitur.* Neque. n. illic Dominus hanc, aut illam satisfaciendi legem constituit, *sed totam in sacrificijs compensationem requirit: vbi tamen alioqui diligentissimè, atque exactissimo ordine omnes expiandi ritus exequitur. Qui fit autem, vt nullis prorsus operibus admissa delicta procurare iubeat, sed sola in expiatione sacrificia requirat, nisi quòd ita testari vult, vnicum esse satisfactionis genus, quo indicium suum placaturi? nam quæ tunc immolabant sacrificia Israelitæ, non hominum opera censebantur, sed à sua veritate, hoc est, vnico Christi sacrificio æstimabantur.*

RESPONDEO. Validus iste aries, pro veritate validus est, pro Caluini errore prorsus infirmus. Nam sacrificia illa Leuitica (vt in 2. lib. de Sacramentis in genere ca. 14. 15. 16. & 17. demonstrauimus) non culpam, aut pœnam æternam, sed immunditiam tantùm legalem, & pœnam temporariam expiabant: proinde rectè satisfactiones quædam dici poterant.

QVOD culpam & pœnam æternam non expiarēt, perspicuum est, tum ex Dauide Psal. 50. *Si voluisses sacrificium, dedissem: vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritū, & humiliatum Deus non despecies.* tum ex eo, quod ea sacrificia Deo grata non erant, nisi qui offerebat, Deo gratus, & per hoc iustus esset; nam Prouerbior. decimo quinto, victimæ impiorum dicuntur abominabiles Domino: tum denique ex testimonijs plurimis Scripturarum, & Patrum, quæ loco citato adduximus.

QVOD autem vt quædam satisfactiones, expiarent reatum pœnæ temporalis; sequitur ex ipsa Dei promissione. Promisit enim Deus offerentibus ea sacrificia, remissionem peccatorum: quæ promissio cùm intelligi nequeat de remissione quoad culpam, & pœnam æternam; id restat, vt intelligatur de remissione peccati quoad pœnam temporalem. ACCEDIT, quòd Deus iubebat pro mensura delicti offerri sacrificia maioris, vel minoris precij. Leuitic. sexto, quod est argumentum manifestum, illas oblationes imperatas fuisse in compensationem aliquam iniuriæ Deo factæ.

Ex his autem sequitur, multa falsò affirmasse Caluinum, vt validum illum arietem contra Satisfactiones extrueret. PRIMO falsò asserit, Deum in Leuitico non constituisse hanc, aut illam satisfaciendi legem: quid enim sunt sacrificia variæ æstimationis pro varia mensura delicti, nisi variæ Satisfactiones? SECVNDO falsò scripsit, Deum totam in sacrificijs compensationem exegisse: nam Deus non instituit sacrificia pro omnibus peccatis expiandis, sed solum pro peccatis ignorantiæ contra cæremonias legis, Leuitic. quarto, & quinto, & pro peccatis circa damnum proximi in rebus externis, & pro periurio, ex cupiditate habendi res alienas prolato, Leuitic. 6. pro alijs peccatis grauioribus, vt pro blasphemia, idololatria, homicidio, adulterio, & similibus, nulla inueniuntur sacrificia

ficia instituta, sed Prophetæ populum admonebant, pro his in cinere & cilicio Pœnitentiam esse agendam, & eleemosynis, aliisque bonis operibus peccata redimenda. TERTIO falsò Caluinus assumpsit, in Leuitico Deum diligentissimè, atq; exactissimo ordine omnes expiandi ritus exequutum; id enim falsum esse, cõstat ex dictis, quæ iã diximus. QVARTO, falsum est quod ibidem posuit: nullis prorsus operibus admissa delicta procurari iussisse Deum: nam ipsa oblatio sacrificij, opus erat à Deo mandatum ad peccata admissa procuranda.

Quod DENIQVE Caluinus addit, oblationes illas, non hominum opera censeri; non minus est falsum, quàm cetera. Nam tametsi sacrificia illa, diuina opera dici possent, tum quia à Deo instituta erant, tum quia sacrificium Crucis significabant: tamen erant etiam, ac censebantur opera humana, & laboriosa, ac proinde satisfactoria: quia non sine detrimento rei familiaris offerebantur; quia per ea cultus latriæ, Deo ab eo cuius erat oblatio, adhibebatur: quia ex fide & pietate offerentium grata erant: *Dona enim*, vt ait Sapiens Eccl. 34. *iniquorum, non probat Altissimus, nec respicit in oblationes impiorum.* Et Genes. 4. *Respexit Deus ad* B *Abel, & munera eius.* in quem locum scribens, ita loquitur S. GREGORIVS lib. 22. Moral. cap. 12. *Iram iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis.* Et paulò pòst: *Idcirco nõ Abel ex muneribus sed ex Abel munera oblata placuerunt.* Atque hæc de valido Caluini ariete.

SEXTVM testimonium est Oseæ 14. *Quale*, inquit Caluinus, *cõpensationẽ à nobis recipiat Dominus, paucis verbis eleganter Oseas expressit: Omnem, inquit, tolles iniquitatem ò Deus; en peccatorum remissio & vitulos labiorum persoluemus; en satisfactio.*

RESPONDEO, qui Deum rogat vt omnem tollat iniquitatem, iure pollicetur actionem gratiarum, siue laudis sacrificium. Sed quid hoc facit cõtra Satisfactionẽ? nam neque iniquitas reatum pœnæ, sed culpam significat propriè; neque si Deus culpam, & pœnã æternam tollat, temporali manente, pro qua satisfieri debeat; nõ erunt labiorum vituli persoluendi; nec denique, si aliquando Deus culpam, & omnem pœnam ita condonet, vt nullam exigat satisfactionem, præterquam laudis, & actionis gratiarum; idcirco id perpetuum erit.

SEPTIMVM testimonium est Ezech. 36. *Superiores loci, inquit Caluinus, quos citauimus, hoc nominatim volunt, hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quidquid eramus pœnæ meriti, remittat, culpam ignoscendo. Et quoties David, aut alij Prophetæ peccatorũ veniam petunt, simul pœnam deprecantur, immò diuini Iudicij sensus hùc eos impellit; rursus cùm à Domino misericordiam promittunt, semper ferè ex professo de pœnis, earumque remissione concionantur. Certè cùm Dominus apud Ezechielem pronunciat, finem se impositurum Babylonico exilio, idque propter se, non propter Iudæos;* D *gratuitum esse vtrumque satis demonstrat. Denique si à reatu liberamur per Christum, pœnas, quæ inde prouenium, cessare oportet.*

RESPONDEO, quid superiores loci contineant, iam vidimus, nullum enim prætermisimus, & in nullo inuenimus quod Caluinus hoc loco tam confidenter affirmat; hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quidquid eramus pœnæ meriti, remittat, culpam ignoscendo: & contrà, nos multa exempla protulimus eorum, quibus Deus culpam ignouit, & pœnam tamen temporariam non remisit, vt Mosis, Aaronis, Dauidis, & aliorum.

PORRO David, & Prophetæ ceteri, cùm veniã pec- A catorum petunt, non simul pœnam temporalem semper deprecantur. Dauidis illa vox est, 2. Regum 24. *Ego sum qui peccaui, et ego iniquè egi; isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, et contra domũ patris mei.* DEINDE David, & Prophetæ cæteri, nihil est mirum si pœnã sæpe deprecabantur, & eius remissionem populo promittebant, cùm simul ad pœnã spontè suscipiendam exemplo, & verbo populum hortarentur; æquũ est enim, vt Deus parcat illis, qui ob eius amorem sibi ipsi non parcunt.

Testimonium autem ab EZECHIELE petitum nihil omnino facit ad rem: nam eo loco Propheta de gratia noui Testamenti propriè vaticinatur; ait enim; *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouũ, & spiritũ nouum ponã in medio vestri, & auferã cor lapideũ, & dabo vobis cor carneum, &c.* hanc autem gratiam certum est, propter nomen suũ, nõ pp merita Israëlitarũ, Deum fecisse humano generi. DEINDE etiamsi ad literam potissimùm de liberatione à seruitute Babylonica B Propheta loquutus fuisset, quid hoc faceret contra Satisfactionem, quam nos defendimus ad expiandam pœnam tẽporalem alterius seculi, & vnicuique propriam? pœnas enim huius seculi, & præsertim communes toti populo, iam anteà docuimus non semper Satisfactionibus expiari, quemadmodum non semper immitti.

DENIQVE illa conditionalis assertio; *Si a reatu liberamur per Christum, pœnas quæ inde prouenjunt, cessare oportet.* Si per reatum intelligamus obligationem ad pœnam, verissima est; sed illud non est verum, per Christum semper liberari nos ab omni reatu pœnæ temporalis; etiamsi nulla interueniat Satisfactio. Si verò per reatum significetur culpa, siue offensio, ob quam debitum pœnæ luendæ contrahimus; falsa conditionalis assertio est, Si à reatũ liberamur, pœnam cessare oportet; multa sunt enim, q̃ sine certis caussis nõ orirentur, q̃ tamen orta manent, caussis pereuntibus. Aedificiũ sine ædificatore non fieret; quod si semel factum fuerit, manebit, licet continuò ædificator pereat. Itaque rectè C sanctus AVGVSTINVS tract. 124. in Ioan. *Productior*, inquit, *est pœna, quam culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna.*

ATQVE ita soluta manent illa omnia argumenta, quæ Caluinus insolubilia esse, solita temeritate iactauerat; supersunt tamen adhuc alia quædam argumenta, quæ obiter Caluinus in sequentibus paragraphis, dum aliud ageret, id est, dum argumenta Catholicorum soluere niteretur, inseruit.

CAPVT XVI.

Soluuntur alia Caluini argumenta.

D IGITVR in eodem cap. 4. §. 35. adducit S. Ioannis Chrysostomi testimonium ex libro 3. de prouidentia, vt probet Deum non inferre supplicia, vt peccata puniat, sed tantùm, vt peccatores excitet ad resipiscentiam: & idem confirmat testimonio Hieremiæ, & Oseæ Prophetarum; sic autem loquitur; *Stultissimus fuerit, si quis arbitretur. præsentis vitæ calamitates in peccati noxã esse nobis impositas.* Id mihi videtur Chrysostomus voluisse, cũ ita scripsit: *Si ob hoc pœnas infert Deus, vt in malis perseuerantes ad Pœnitẽtiã vocet; ostensa Pœnitentia, superflua iã erit pœna. Quare prout vniuscuiusq; ingenio expedire nouit, ita hũc maiori asperitate, illum benigniori tractat indulgentia. Itaq; vbi docere vult, se non esse in pœnis exigendis immodi-*

eum, exprobrat duro & obstinato populo, quòd percussus, non tamen faciat finem peccandi. Hoc sensu conqueritur. Ephraim esse quasi placentam ab vna parte torridam, ab altera parte incoctam: quia scilicet non penetrabant in animos ferulæ, vt vitijs excoctis, populus ipse capax veniæ fieret. Certè qui sic loquitur, ostendit, simul ac quisque resipuerit, se mox fore placabilem, sibiq; nostra peruicacia exprimi, quem exercet rigorem in castigandis delictis, cui voluntaria correctio occurreret.

RESPONDEO, calamitates, quæ impijs immittuntur à Deo, sæpenumero ad eum finem immittuntur, vt illi resipiscant: id tamen non esse perpetuum, testantur mortes Sodomitarum, Pharaonis, Antiochi, Herodis, & aliorum, qui diuino iudicio percussi, miserè interierunt. Ceterùm, tametsi eiusmodi calamitates, quæ cõ-

B

uersionem præcedunt, sæpe, vt dixi, ad resipiscentiam referantur: eæ tamen quæ post conuersionem sequuntur, de quibus nos hoc loco agimus, non ad resipiscentiam, sed ad offensam aliquo modo compensandam referuntur. Sequi autem post conuersionem pœnas aliquas temporales, vel in hac vita, vel in futura; satis suprà probatum esse credimus.

NEQVE testimonium S. Ioannis Chrysostomi cum nostra sententia pugnat: tum quia loquitur ipse de pœnis, quæ conuersionem præcedunt, quas æquum est cessare, cùm ij, qui flagellabãtur, serió resipiscunt: tum etiam quia S. Chrysostomus per pœnitẽtiam non significat solam resipiscentiam, sed integram Pœnitentiam, quæ præter internam conuersionem, & gemitum, externos etiam labores atque opera satisfactoria comprehendit: æquissimum autem est, vt ostensa Pœnitentia, id est, cùm peccator se ipse affligit, & punit, dignosque facit Pœnitentiæ fructus; pœna diuinitus inflicta cesset.

QVOD autem Deus queratur, durũ & obstinatum populũ, qui à Hieremia & Osea sub nomine Ephraim

C

reprehenditur, diu percussum, non fecisse peccandi finem: significat quidem, ijs flagellis populum percussum, vt tandem aliquando resipisceret; sed non inde sequitur, non oportuisse eum populum post conuersionem in cinere, & cilicio, in ieiunio, fletu, & plãctu Pœnitentiam agere, eaq; ratione pro culpis præteritis Domino satisfacere.

ALIVD argumentum in eodem §. 35. ducit Caluinus ab exemplis eorum, qui sine vlla imposita mulcta iustificati leguntur: *Legitur*, inquit, *Publicanus, descendisse è templo iustificatus: pœna nulla sequitur. Petrus delicti veniam obtinuit: lachrymas eius (inquit Ambrosius) legimus, satisfactionem non legimus. Audit Paralyticus, Surge remittuntur tibi peccata tua: pœna non imponitur. Omnes quæ in Scriptura cõmemorantur absolutiones, gratuitæ describuntur. Ex hac exemplorum frequentia, regula potiùs peti debuerat, quã ab vnico illo, quod nescio quid singulare continet.*

D

RESPONDEO, regula doctrinæ Catholicæ non ab vnico Dauidis exemplo petita est, sed à multis Scripturæ testimonijs & exemplis, ab vsu vetustissimo omniũ Ecclesiarum, à communi Patrum Latinorum, Græcorumque consensu. Sed tamen vnicum etiam Dauidis exẽplum, si quis rectè iudicare possit, plus valet ad sententiam nostram confirmandam, quàm exempla omnia, quæ Caluinus protulit, ad infirmãdam. Siquidem PVBLICANVS ille legitur quidem iustificatus præ Pharisæo, non tamen ab omni reatu pœnæ liberatus. Deinde non sine satisfactione iustificatus dici potest, qui pectus suum percutiebat, qui humillimè Domino supplicabat, qui neque ad interiora templi accedere, neque oculos ad cœlum sustollere audebat. PARALYTICVS audiuit: *Cõfide fili, remittuntur tibi peccata tua*; sed quis dubitat, an peccatorum nomine sola culpa, & pœna æ-

A

terna eo loco non intelligatur? quis dicere auderet, ipsa paralysi tam diuturna æquo animo tolerata, non esse pro delictis suis satis Deo fecisse? Quis neget denique, Christum pro arbitrio culpam, & omnem pœnam remittere potuisse? nec tamen ministris licere omnia, quæ domino liceant? PETRVS non solùm resipuit, sed etiam amarissimè fleuit: quo fletu Domino satisfecit.

Miror autem Caluini vel impudentiam, vel malitiã, qui aut Ambrosij testimonium non legit, aut eo ad fallendum abuti voluit. Sãctus enim AMBROSIVS nomine Satisfactionis eo loco excusationem, siue defensionem criminis apertissimè designauit: laudat enim Petrum, quòd maluerit lachrymando confiteri, quàm loquendo excusare delictum. Sic enim legimus lib. 10. in Lucam cap. 96. *Maluit ipse suum accusare peccatum, vt iustificaretur fatendo, quàm grauaretur negando.* Et infrà: *Non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit: lachrymas eius lego, satisfactionem non lego: sed quod defendi non potest, ablui potest.* Et in serm. 46. vbi eandem illam sententiam posuerat: *Lachrymas lego, satisfactionem non lego:* subiecit: *Rectè Petrus fleuit, & tacuit, quia quod defleri solet, nõ solet excusari.* Itaq; SATISFACTIO eo loco defensio, & excusatio est; quo sensu dicitur 1. Pet. 3. *Parati semper ad satisfactionẽ omni poscenti vos rationẽ, de ea, quæ in vobis est spe*, & Act. 24. inquit Paulus: *Bono animo pro me satisfaciam.*

Argumentum POSTREMVM Caluinus petit ex quatuor Chrysostomi & Augustini testimonijs, quę tamẽ nullo negocio poterunt explicari. PRIMVM testimonium CHRYSOSTOMI est homil. 2. in Psalm. 50. vbi sic legimus: *Vbi misericordia flagitatur, interrogatio cessat: vbi misericordia postulatur, iudiciũ nõ sæuit: vbi misericordia petitur, pœnæ locus nõ est: vbi misericordia, quæstio nulla: vbi misericordia, condonata responsio est.*

C

SECVNDVM testimoniũ eiusdem est hom. 10. in Genesim, vbi Chrysostomus dicit, nihil vltra à nobis Deũ requirere, q̃ vt delicta nostra cum lachrymis apud se cõfiteamur. PRIMVM testimonium AVGVSTINI est in lib. de dogmatibus Ecclesiasticis, ca. 54. vbi definitur Satisfactio ad hunc modum: *Pœnitẽtia Satisfactio est, caussas peccatorũ excindere, nec eorũ suggestionibus aditũ indulgere.* SECVNDVM testimonium eiusdem, ex nescio quo libro; neque enim certum locum notauit: *Caro Christi*, inquit, *verum est, & vnicum pro peccatis sacrificium, non modò ijs, quæ vniuersa in Baptismate delentur, sed q̃ postea ex infirmitate subrepũt, propter quæ vniuersa quotidie clamat Ecclesia, Remitte nobis debita nostra; & remittuntur per singulare illud sacrificium.*

RESPONDEO PRIMVM, Chrysostomi testimoniũ misericordiam generatim cõmendat. Ac verissimũ est, misericordiæ opponi iudiciũ, & pœnã; qui. n. misericor-

D

diam quærit, non vult subire iudicium; & qui ex misericordia indulgentiã consequitur, non dẽt subire pœnã, quæ sibi condonata est. At ex hac generali commendatione misericordiæ, non potest rectè colligi, non oportere pœnitentes satisfactione iniuriam aliqua ex parte compẽsare, nisi aliunde constet, ex misericordia condonari illis à Deo non solùm culpam, sed etiam omnem omnino pœnam temporalem, & sempiternam.

Itaque idem CHRYSOSTOMVS in eadem homilia paulò inferiùs, hæc habet: *Miseretur quidẽ Deus; sed non passim miseretur: prouocat nos, & dicit, Da & tu aliquid; non quia ego tui egeo, sed quia volo, & te aliquid conferre ad tuam vtilitatem.* Et infrà: *Deus dicit, Da mihi confessionem tuam, & lachrymas Pœnitentiæ.* & hom. in Psal. 6. explicans quantas lachrymas Dauid Domino dederit, qui tamen misericordiam

cordiam flagitabat: *Non tantùm, inquit, lachrymatus est, sed etiam lachrymis lectum lauit, non vno, aut duobus, aut tribus diebus sed etiā singulis noctibus. Et non solùm dicit præteritum, sed etiam futurum. Ne putetis enim, quòd cùm hæc semel fecisset, deinceps se quieti tradiderit, & laxamento vsus sit: sed hoc assiduè fecit per totam vitam.* & hom. in Psal. 106. *Confessio, inquit, pœnitentiam monstrat, Satisfactio veniam sibi diuina pietate conciliat.* Et infrà. *Peius est, Dei offensam non Satisfactione placare, quàm peccando Dei bonitatem offendere.*

ALTERVM Chrysostomi testimonium docet, ad amicitiam Dei recuperandam, sufficere contritionem veram, quæ confessionem peccati coram Deo cum lachrymis factam, & propositum vitæ melioris complectitur: nō excludit autem CHRYSOSTOMVS opera laboriosa, post amicitiam Dei recuperatam, ad reatum pœnæ temporalis delendum, vt ex multis eius testimonijs suprà probauimus.

Id ita esse, perspicuum erit ex homilia de B. Philogonio, vbi fusiùs habentur ea, quæ ex hom. 10. in Genesim Caluinus adduxit, sic enim loquitur: *Ego testificor, ac fideiubeo vt si vestrum quisque, qui peccatis obnoxij sumus, recedens à pristinis malis, ex animo verèq; promittat Deo, se posteà nunquam ad illa rediturū; nihil aliud Deus requirat ad satisfactionem vlteriorem: benignus enim est, &c.* quo loco per Satisfactionem intelligit excusationem, & sensus est, Deum non requirere, vt pro peccatum defendamus, vel excusemus, & rationem reddamus, cur hoc, aut illud fecerimus, sed satis illi esse, si simpliciter peccatum confiteamur, & promittamus nos deinceps non peccaturos: dixerat enim paulò antea: *Discede à malo virtutem amplectere, desiste à prauitate: pollicere te posthac ista non commissurum, & istud sufficiet ad excusationem.* In eadem autem homilia idem Chrysostomus anteà docuerat, Satisfactionem, id est, opera laboriosa requiri, vel certè eorum propositum, si temporis angustijs quis excludatur: *Proinde*, inquit, *& in quibus rebus prouocasti Deum, per has rursus facito propitium. Prouocasti illum pecuniarum rapina, per easdem illum reconciliatumque & rapta restitueris, et alia insuper addideris, dicito iuxta Zachæū; Reddo si quid rapui, quadruplum. Prouocasti linguę maledictis multis contumeliis affectis: vicissim lingua placato, puras emittens preces, benedicens maledicentibus, laudans vituperantes, gratias agens iniuriam inferentibus. Hæc non egent multis diebus, annisue, sed solo animi proposito vnico die perficiuntur.*

Testimonium AVGVSTINI, siue Gennadij potius, ex lib. de dogmatibus Ecclesiasticis, definit Satisfactionem veram ab effectu: illa enim est vera, feriaq; Satisfactio, ex qua sequitur, vt radices peccatorum euellantur, & boni habitus virtutum acquirantur, ex quibus fiet, vt nō facilè deinceps malis suggestionibus aditus pateat. Nam alioqui in eodem libro capite proximo, id est, 53. Auctor illis disertis verbis Satisfactionem docet: *Quamuis, inquit, quis peccato mordeatur; peccandi nō habeat de cetero voluntatem, & communicaturus satisfaciat lachrymis, & orationibus.* Et paulò pòst: *Sed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia crimina non grauant: nam quem mortalia crimina post Baptismum commissa premunt, hortor prius publica Pœnitentia satisfacere, & ita Sacerdotis iudicio reconciliatum, communioni sociari, si vult non ad iudicium & condemnationem sui, Eucharistiam percipere. Sed & secreta satisfactione solui mortalia crimina nō negamus, sed mutato prius seculari habitu, & cōfesso religionis studio, per vitę correctionem, & iugi, immò perpetuo luctu, miserante Deo, ita duntaxat, vt contraria pro his quæ pœnitet, agat.* Hæc ille.

Ex quo intelligi potest, quàm intoleranda impudentia Caluinus post allegatum capit. 54. huius auctoris, hæc verba subiunxerit: *Quo apparet, illis quoque seculis irrisam passim fuisse Satisfactionis doctrinam, quæ pro admissis delictis rependi diceretur: cùm omnem satisfactionem, ad cautionem referat, se in posterū à peccatis abstinendi.* Sanè qui mēdacij scribere ausus est, quod ex eodem ipso loco, vnde mendacij occasio sumpta est, tam euidenter coarguitur in rebus paulò obscurioribus, qua temeritate grassabitur?

ALTERVM Augustini testimonium nulla indiget expositione. Fatemur enim peccata omnia remitti per sacrificium Crucis: nam ex eo sacrificio vim habēt Baptismus, & Sacramenta cetera, quibus homines iustificantur; & ex eodem sacrificio spiritum gratiæ haurimus, sine quo pro reatu pęnę temporalis satisfacere nō possemus. Porrò S. Augustinum ob Crucis sacrificiū non existimasse satisfactiones excludi, perspicuum est ex his testimonijs, quæ cap. 6. protulimus.

ATQVE hæc de tota disputatione hoc loco sufficiāt. Nam quæ Martinus Kemnitius de Satisfactione attulit, partim sunt à nobis ca. 8. & 10. refutata; partim sunt ea ipsa testimonia, quæ Lutherus, Philippus, & Caluinus protulerunt. Certè nonum aliquod testimonium in tota Kemnitij disputatione reperire non potuimus; neq; aliquam aliam sententiā, quæ speciem solidi argumenti præferre videretur. Quemadmodum etiā quæ Kemnitius de Absolutione disseruit, ideo non excussimus, quod nihil attulerit præter ea quæ in disputatione de Sacramentis in genere iam antè posuerat: ad quæ nos eo loco respondimus.

Finis librorum de Sacramento Pœnitentiæ.
Ad honorem & gloriam DEI.

QVINTA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE EXTREMA VNCTIONE, ORDINE, ET MATRIMONIO.

SINGVLIS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Sacramento Extremæ vnctionis.

LIBER SECVNDVS,

De Sacramento Ordinis.

LIBER TERTIVS,

De Sacramento Matrimonij.

DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS,

LIBER VNICVS.

ONTROVERSIAE DE SACRAMENTO EXTREMAE VNctionis, sunt omnino septem. PRIMA, eaq; potissima, de genere; An sit legis nouæ Sacramentum verè ac propriè dictum. SECVNDA, de materia. TERTIA, de forma. QVARTA, de effectu. QVINTA, de ministro. SEXTA de suscipiente. SEPTIMA, de ceremonijs.

CAPVT PRIMVM.

Qui hæretici hoc Sacramentum negarint.

ÆRETICI PERMVLTI RITVM VNctionis infirmorũ è numero Sacramentorum auferre conati sunt. PRIMO VValdenses, vt referũt Æneas Syluius libro de origine Boëmorum, capit. 35. & ante eum Guido Carmelita in summa de hereticis. SECVNDO, Albigẽles, teste Antonino in summa Theologica, par. 4. tit. 11. c. 7. §. 5. TERTIO, Ioãnes VViclefus, teste Thoma VValdensi, tom. 2. de Sacramentis, ca. 163. & satis ipse de se id testatur in 4. lib. Trialogi, cap. 25. vbi contendit, hoc Sacramentum neque à Christo, neque ab Apostolis institutum, proinde nec uerè Sacramentum esse.

Hos imitantur hæretici huius tẽporis. Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. ca. de Extrema vnctione, non reijcit hunc ritum, tamen negat Sacramẽtum esse propriè dictum. Caluinus lib 4. Institut. cap. 19. §. 18. 19. 20. & 21. & Kemnitius in 2. par. Exam. à pag. 1102. vsque ad 1135. non solùm Sacramentum esse negant, sed etiã irrident more suo. Idem facit Melanchthon in locis, tit. de vnctione. Idem facit etiam Ioannes Brentius in Confessione VVirtemberg. ca. de Extrema vnctione & Magdeburgenses Centur. 7. & sequentibus, cap. 6. de ritu visitationis infirmorum.

Ecclesia verò Catholica palàm affirmat, Vnctionẽ extremam Sacramentum esse verè ac propriè dictum. Id enim expressè habent Conciliũ Florentinum in instructio. Armenorum, & Trid. ses. 14. can. 1. de Extrema vnctione, & omnes Theologi, lib. 4. sen. dist. 23. Potest autem hæc veritas tribus argumẽtis probari. PRIMO, ex Scripturis. SECVNDO, ex traditione Ecclesiastica. TERTIO, ex ratione.

CAPVT II.

Probatur ex Scripturis Vnctionem infirmorum esse Sacramentum propriè dictum.

QVOD attinet ad PRIMVM: duæ Scripturæ proferuntur ab omnibus, vna ex ca. 6. Marci, altera ex cap. 5. Iacobi.

De PRIORE non omnes conueniunt, an eũm Apostoli vngebant oleo infirmos, & curabãt, illa fuerit vnctio Sacramentalis, de qua nunc disputamus: an solùm

A fuerit figura quædam, & adumbratio huius Sacramenti. Qui tuentur PRIOREM sententiam, vt Tho. VValdens. loco citato, & Alphonsus de Castro, lib. de hæresibus, verbo, Extrema vnctio, ea ratione ducũtur, quòd Beda, Theophilactus, & Oecumenius in commentarijs Marci & Iacobi, videantur dicere eandem esse vnctionem, cuius fit mentio in vtroque loco. Sed profectò probabilior est sententia POSTERIOR, quæ est Ruardi in explicatione ar. 12. & Iansenij in cap. 6. Marci, & Dominici à Soto, dist. 23. quæst. 1. art. 1. & aliorũ. Et mihi certè eo etiam nomine gratior, quòd videam Lutherum, Caluinum, & Kemnitium locis citatis esse in priore opinione: existimant enim illi eandem esse vnctionem, Marci 6. & Iacobi 5.

Probo igitur breuiter sententiam posteriorem. PRIMO illa vnctio, qua vtebantur Apostoli, referebatur solùm aut præcipuè ad curationem morbi corporalis, vt ex eo loco patet, vnde etiam sanabantur omnes, qui tũ inungebantur: Sacramenta autem per se ad animam pertinent, ad corpus per accidens, aut certè secundariò.

Deinde SECVNDO, Apostoli eo tempore nondum erãt Sacerdotes: & quamuis potuerit Christus etiam B per non sacerdotes Sacramenta conferre; tamen non est probabile eum hoc fecisse, nec legimus id vnquam factum in Sacramentis magis necessarijs, vt in Sacramento Pœnitentię, vel Eucharistiæ. Neq; obstat quod Apostoli baptizarunt, cùm nondum essent Sacerdotes: nam non ita est de essentia Baptismi, vt minister sit sacerdos sicut de essentia vnctionis. Nam si laicus baptizet, ẽt extra necessitatem, Baptismus est ratus: nõ autem est rata Vnctio, si laicus inungat. Quòd autem Apostoli nondum fuerint eo tempore sacerdotes, patet, quia facti fuerunt in vltima cœna, vt docet Concilium Tridentinum, ses. 22. cap. 1.

Accedit TERTIO, ꝙ Apostoli tũc promiscuè vngebant quoslibet ægrotos, vt cæcos, claudos, &c. at Sacramentum vnctionis, non datur nisi ijs, qui decumbunt cum periculo uitæ, vt omnes concedunt.

Item QVARTO, Apostoli tunc cùm inungerent, non quærebant, essentne baptizati, qui inungendi erãt, & omnino probabile est, multos ab eis inunctos qui infideles erant; At certè sine Baptismo nihil prosunt Sacramenta cetera, nec dari possunt, aut debent non baptizatis

ptizatis sine peccato. Nec valet quod quidam objiciūt, Cornelio datam Confirmationem ante Baptismum, Act. 10. Deo uidelicet in hac re dispensante. Nam Cornelius non habuit Sacramentum Confirmationis ante Baptismum, sed effectum Sacramenti Confirmationis ab ipso Domino immediatè sine Sacramento.

DENIQVE, Tridentinum Concilium sess. 14. can. 1. de Extrema vnctione, dicit hoc Sacramentum insinuatum Marci 6. Dicitur autem insinuari id, quod non expressè proponitur, sed adumbratur, & obscurè indicatur. Et hoc eodem modo intelligendi sunt veteres, qui locum Marci 6. coniungunt cum loco Iacobi 5. significatur enim vno in loco iacta esse fundamenta eius Sacraméti, quod in altero loco expressè proponitur. Quémadmodum enim cùm Mat. 19. & alibi Christus manus imponit, non dicimus tunc instituisse Sacramentū Cōfirmationis, aut Ordinationis, sed tamen agnoscimus adumbrationem quandam Sacramenti postea futuri: sic etiam quòd Dominus iusserit Apostolos oleo curare infirmos, & non alia aliqua re, intelligimus significatum esse, futurum fuisse aliquādo tempus, vt oleum esset Sacramentum infirmorum.

Veniamus nunc ad ALTERVM locum Iacobi 5. ita legimus: *Infirmatur quis in uobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Hic habemus omnia, quæ ad Sacraméti essentiā requiruntur, videlicet symbolū externum, promissioné gratiæ, & diuinam institutionem: hæc enim tria, vt suprà diximus in prima controuersia de confirmatione, aduersarij requirunt. Symbolum externum est vnctio olei cum oratione fidei; promissio uerò, alleuatio infirmi, & remissio peccatorum. Institutio autem colligit ex hac tam constanti promissione Apostoli: neque .n. Apostolus tam constanter, & absolutè id promitteret, nisi Dominus id instituisset, & mandasset. Itaque Apostolus Iacobus non instituit Sacramétum, sed hortatur ad illud suscipiendum, quod à Domino nouerat institutum.

Quia uerò Kemnitius in 2. par. Exam pagin. 41. & 42. requirit alia quinque, licet tria prædicta sint præcipua; ostendamus illa etiam reperiri in Vnctione extrema. Ille igitur PRIMO requiri præter tria prædicta, vt ritus mandatus sit in nouo Testamento; vt distinguatur à cæremonijs Testamenti ueteris. Id verò hoc loco manifestè cernimus, cùm constet Iacobi epistolā esse librum Testamenti noui: & præterea talis ritus nō fuerit in Testamento ueteri.

SECVNDO requirit, ut ritus non ad breue tempus duret, sed perpetuus sit. Id quoq; habemus in illis verbis: *Infirmatur quis in vobis.* inde .n. colligimus tamdiu duraturum hunc ritum, quamdiu in Ecclesia erunt ægroti.

TERTIO requirit, vt promissio gratiæ sit annexa, & quasi nestita symbolo, ita ut intelligatur dari gratia, cū symbolum externum exhibetur: id quod Kēnitius ponit contra Caluinistas, qui uolūt Sacramenta esse symbola præteritæ, & iam olim acceptę gratiæ. Id uerò hoc loco habemus, ut patet, dicitur enim: *Vngentes eum in nomine Domini, & alleuabit eū Dominus, & si in peccatis fuerit, &c.* planè ad eum modum, quo dicitur de Baptismo, Marc. vl. *Qui crediderit, & baptiZatus fuerit, saluus erit.*

QVARTO requirit, vt illa promissio non sit cuiuslibet gratiæ, sed remissionis peccatorum: id uerò expressè sic habetur: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

QVINTO requirit, vt non sit tātùm promissio generalis, sed etiam applicetur in particulari ei qui Sacramétum percipit. Et hoc etiam habemus; nam in particulari dicitur: *Vngentes eum, &c.*

A

CAPVT III.

Refelluntur Hæreticorum solutiones ad Scripturam citatam.

AD hoc argumentum quatuor solutiones ab hæreticis dari solent. PRIMA est, epistolam illā non esse canonicam, nec à Spiritu Apostolico profectam. Ita Lutherus loco citato, cui assentitur Kēnitius pagin. 1113. ubi dicit hanc epistolam non esse tantæ auctoritatis, ut possit sine testimonijs Scripturæ Canonicæ, Sacramenta instituere. Et probat ex HIERONYMO qui annotauit in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Iacobo, veteres iudicasse non esse epistolam illam à Iacobo Apostolo scriptam, & ex EVSEBIO lib. 3. histor. cap. B 23. qui de illa sic ait: *Sciendum ὡς νοθεύεται, id est, quod notha sit.*

At hæc PRIMA solutio est refugium miserorum. Nam omnes ueteres, qui catalogos scripserunt sacrorum librorum, hanc epistolā cum ceteris numerarunt, vt patet ex Clemente, can. vlt. Apostolorum ex Innocentio I. epist. 3. & Gelasio I. in Concilio LXX. Episcoporū: ITEM ex Concilijs Laodiceno, can. ult. Cartag. III. can. 47. Florētino & Tridentino, sess. 4. DENIQVE ex Patribus, Origene hom. 7. in Iosue, Athanasio in synopsi, Epiphanio hæresi 76. Hieronymo epist. ad Paulinum, Augustino lib. 2. doctr. Christianæ, cap. 8. Ruffino in symbolum, Isidoro lib. 4. etymolog. cap. 1. & Damasceno lib. 4. de fide cap. 18. Quod si bis tot, & tantis auctoribus fides non habetur, concidet auctoritas omnium aliorum librorum: nec enim aliunde scimus, qui libri sint canonici, nisi ex traditione, & testimonio veterū Pōtificum, Conciliorum, & Patrum, eorum præsertim, qui indicem texere voluerunt sacrorum librorum.

C Neq; ullum vnquam legi ueterū, qui apertè scriberet, Iacobi epistolam non esse Canonicam. Nam Hieronymus, quem pro se Kemnitius citat, dicit quidem quibusdam uisam fuisse dubiæ fidei epistolam, tamen temporis progressu obtinuisse auctoritatem. Eusebius autem dicit eam epistolam quorundam opinione esse adulterinam; tamen subiungit continuò: *Nos autem scimus in plurimis Ecclesijs publicè esse receptam.* Et certè plus ad nos valere debet publica Ecclesiarum auctoritas, quæ teste Eusebio hanc epistolam recepit, vt Canonicam, quàm obscura quorundam opinio, quę eodē teste Eusebio, eandem epistolam reijcit.

SECVNDA solutio est eiusdem Lutheri ibidem, qui sic ait: *Si esset Iacobi Apostoli, dicerem non licere Apostolo sua auctoritate Sacramentum instituere, id est, diuinā promissionem cum adiuncto signo dare, hoc enim ad Christum solum pertinebat.*

Hęc solutio longè deterior est superiore: audet enim Lutherus se Apostolo Iacobo opponere, & in faciem illi resistere, quasi apertè erranti, & sibi arrogāre quod D ei non conueniebat. At certè nec Iacobus sibi assumit quod Lutherus dicit: non enim ipse Sacramentum instituit, sed hortatur ad vsum Sacramenti instituti; & si id sibi assumeret, illi potius, quàm Luthero credendū esset. Nec enim fieri posset, vt tātus Apostolus post acceptum Spiritum sanctum, in re tam magna erraret: neque est simile de B. Petri errore; ille .n. errauit exemplo non doctrina, iste autem errasset in doctrina & in ipsa Scriptura, quod fieri non potest. Quare si Iacobus diceret Sacramentum à se institutum; credere deberemus, id illi à Christo concessum singulari priuilegio, sed non est opus ad has angustias redigi.

TERTIA solutio est eiusdem Lutheri ibidem, necnon V Vicleff, Philippi, Brētij, Caluini, & aliorum cōmunis, quòd Iacobus loquatur de vnctione, qua utebātur eo tépore ad curandos morbos corporales. Et quidem

dem VViclefus putat loqui Apostolum de naturali curatione, & ideo meminisse olei, quia est naturaliter medicinale, & in illa regione abundat. Philippus existimat eum loqui de vnctione, quæ partim naturaliter, partim etiam dono diuino curabat: vnde dicit Abraham, Isaac, Iacob, Isaiam, & ceteros Prophetas fuisse professione medicos, & habuisse notissimas herbarum, & aliorum medicamentorum naturas, & simul etiam ornatos dono miraculorum. Lutherus tamen, Caluinus, Brentius, & Kemnitius simpliciter Apostolum exponunt de curatione ex dono Dei, proinde dicunt nõ magis fuisse Sacramentum istam vnctionem, quàm fuerit Probatica piscina, vel lutũ cum sputo, vel aqua Siloe, &c. nunc autem quando donum illud cessauit, non modò vnctionem non esse Sacramẽtum, sed etiã esse rem inutilem, & superstitiosam.

Argumenta eorum sunt tria. PRIMVM, quia Iacobus ex Marci Euangelio accepit, quod docet de vnctione olei: Marcus autem de vnctione illa loquitur, quam adhibebant qui habuerunt donum curationum.

SECVNDVM, quia Iacobus vtitur vocibus quæ ad corporalem sanitatem pertinent, nimirum *ἐγείρω*, & *ἰάομαι*.

TARTIVM, quia Iacobus tantùm loquitur ad homines sui temporis, quando durabat gratia sanitatum. Idque patet ex eo, quòd non addidit aliquam particulam, qua significaret, hunc ritum propagandũ esse ad posteros, sicut Scripturæ faciunt, cùm loquuntur de veris Sacramentis, vt de Baptismo Matth. vlt. *Ecce ego vobiscum sum vsque ad mundi consummationẽ.* Et de Eucharistia 1. Cor. 11. *Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.*

Sed his argumentis nos longè plura, & meliora possumus opponere. Ac PRIMVM, quòd non loquatur de naturali curatione, & simul quòd Prophetæ non consueuerint curare more medicorum, contra VViclefum, & Philippum facilè probari potest. PRIMÒ, quia etsi oleum sit medicinale, tamen non est medicinale ad curandos quosuis morbos, immò verò plurimis, aut nihil proderit, aut etiam oberit. Apostolus autem generatim iubet, vt ægroti vngantur oleo.

DEINDE Prophetæ, & Apostoli, vt plurimum rebus noxijs natura sua, aut certè non salutaribus vtebantur; vt curarent, vt nimirum omnes intelligerent, Dei miraculo illa fieri, non viribus naturæ. Sic Moyses eneũ serpentem erexit, vt eius aspectu curarentur læsi à serpentibus. Sic Helisæus aqua Iordanis curauit lepram Naamã Syri. Sic Isaias massa ex ficis curauit vlcus Ezechiæ, quæ medicina contraria erat curationi illius morbi, vt Hieronymus notat ex sententia Hebræorum in com. ad cap. 38. Isaiæ. Sic Dominus luto, & sputo, cęcũ natum: Sic Petrus vmbra corporis sui: Sic Paulus sudarijs, & semicinctijs.

ACCEDIT, quod si vsi fuissent ordinariè rebus vtilibus ad curandum, ipsi sibi fidem abrogassent, & Dei donum obscurassent.

Quod autem nec loquatur Iacobus de vnctione, quæ sanaret corpus ex dono miraculorum, sed quę sanaret animum, & aliquando etiam corpus virtute Sacramentali, contra Lutherum, Caluinum, & alios probatur ex singulis vocibus huius loci. PRIMO, *Infirmatur*, inquit, *quis in vobis*. At si de miraculis ageret, generalius loqueretur: non enim solùm consuleret ijs qui decumbunt, grauati periculoso aliquo morbo, vt facit: sed etiam cęcis, surdis, claudis, alijsq; miseris hominibus, qui non decumbunt, nec de vita periclitantur, & tamen egent curatione.

SECVNDO: *Inducat*, inquit, *Presbyteros*. At si de miraculo ageret, diceret potiùs, Inducat Prophetas, aut alios, qui donum habent curationum: nec enim soli, aut omnes presbyteri etiam tunc habebant donum curandi. Neque refert, quod per presbyteros nolunt aduersarij significari Sacerdotes, sed seniores; nam nec seniores omnes habebant donum curationis, non enim illud donum erat alligatũ ætati, aut dignitati, vt patet ex Paulo Rom. 12. 1. Cor. 12. & Ephe. 4. PRÆTEREA nõ est probabile Apostolum iussisse fidelibus, vt miracula quærerent, signa enim infidelium sunt, non fidelium, 1. Cor. 14.

TERTIO: *Orent*, inquit, *super eum, vngentes eum oleo.* At si de miraculis ageretur, non præscriberet Iacobus materiam: qui enim donum habet curationis, adhibet quod Deus illi inspirat, nec potest alligari certæ alicui rei virtus miraculorum. Id quod satis patet ex diuinis literis, & exemplis omniũ sanctorum: *Sed*, inquit Caluinus, *vtile fuit præscribere oleum, vt esset signum, miraculum fieri non viribus hominis, sed potentia Spiritus sancti: constat enim oleo significari Spiritum sanctum.* At etiam aqua significat Spiritum sanctum. Et præterea si illa esset caussa, cur præscribatur oleum, debuisset illud seruari in omni curatione, & in excitatione mortuorum maximè. Nusquam autem legimus inunctos fuisse mortuos, cùm excitandi erant.

QVARTO: *Et oratio*, inquit, *fidei saluabit infirmũ, & alleuabit eum Dominus.* Hęc sanè absoluta promissio est, proinde referri non potest præcipuè ad corporalem sanitatem. Nam aut semper sanati fuissent ægroti illi, qui vngebantur, vt Iacobus pręscribit, aut nõ semper: si semp, ergo nulli fuissent mortui Apostolorũ tẽpore, nisi illi, qui Iacobo non obediuissent, qui paucissimi fuissent. Et præterea sanitas corporalis, quia non semper vtilis est animæ, non etiam semper obtinetur à Deo, quicunque sit, qui oret, etiam si donum habeat curationis. Quare non semper sanabantur qui vngebantur; ergo vel falsa est absoluta illa promissio Iacobi, quod fieri non potest, aut quod verissimum est, ad animam præcipuè, & absolutè referenda est.

QVINTO: *& si in peccatis fuerit, dimittentur ei.* Hæc vero particula tam expresse ad animam pertinet, vt non sit locus tergiuersationi. Donum autem curationis, vt sæpe diximus, ad corpus refertur.

SEXTO, omnia alia quæ habentur in illa epistola, siue ante hunc locum, siue postea, non ad eos solos pertinent, qui tunc viuebant, sed etiam ad nos, qui posteà futuri eramus, vt patet ex illis præcedentibus: *Patientes estote*, &c: *Cõfirmate corda vestra*, &c: *nolite iurare.* &c. *Tristatur quis in vobis? oret, æquo animo est? psallat.* Item ex illis immediatè sequentibus: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini.* Hæc omnia sine dubio ad nos etiam pertinent: igitur etiam illa, quæ eodem tenore verborum in medio posita sũt: *Infirmatur quis in vobis, &c.* ad nos pertinent. Quare non agitur de dono curationis, quod est rarissimum, & non semper haberi potest, sed de Sacramento, quod semper durat, & facilè à quolibet haberi potest.

Neque argumenta ipsorum contrà allata conuincunt. Ad PRIMVM RESPONDEO, non esse eandem vnctionem Marci 6. & Iacobi 5. nisi eo modo, quo dicuntur idem figura & figuratum: Quantum enim interest, inter lotionem cæci nati in aqua Siloë, quę fuit figura Baptismi, Ioan. 9. & ipsum Baptismum ex aqua, & Spiritu sancto, Ioann. 3. tantum interest inter has duas vnctiones. Vnde etiam videmus Marci 6. nullam fieri mentionem verborum, nec promissionis spiritualis, quæ ad Sacramentum necessariò requiruntur, vtrũque autem expressè habetur Ioan. 5.

Si quis autem defendere velit Marci 6. tractari de ipso Sacramento Vnctionis extremæ, dicere potest, Marcũ non omnia expressisse, sed quæ ibi desunt, ex Iacobo esse

bo esse

bo esse petenda. Sæpe enim in scriptoribus sanctis id necessariò faciẽdum est, vt quod vnus omittit, petatur ab alio.

Ad SECVNDVM argumentum, quod totum grammaticale est, & ideò satis aptè conuenit Kemnitio, RESPONDEO inprimis nos non negare, quin extrema vnctio interdum adferat corporalem sanitatem, & ideo Iacobum aliqua uerba ponere potuisse, quæ ad sanitatem corporalem pertineant. Interim tamen, sicut illa duo, Kemnitij opinione, ad corporis sanitatem pertinent: sic etiam integra sententia est, quæ citra omnem controuersiam refertur ad animæ salutem, nimirũ illud: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

DICO SECVNDO, illa uerba duo, hoc loco non ad corpus, sed animam præcipue pertinere. Nã etsi ἐγείρω propriè significat excitare, & eleuare, quod ad corpus pertinet, tamen per metaphoram Scripturæ sanctæ familiarem, significat etiam pellere mœrorem, tristitiam, negligentiam, soporem, & desidiam animi. Hinc sunt illa Apostoli Rom. 13. *Hora est iam nos de somno surgere* ἐγερθῆναι. Ephes. 5. *Surge*, ἔγειραι, *qui dormis, &c.* Et illud Luc. 3. *Potens est Deus de lapidibus istis excitare filios Abrahæ.* Et illud 1. Pet. 3. *Excito synceram vestram mentem.* Hoc autem loco: *Alleuabit eum Dominus*, significat liberationem à quodam torpore, mœrore, anxietate; quæ propinquos morti ualde deprimere, & grauare solet, ut non facile possint mentem ad Deum attollere.

Alterum illud uerbum σώζω, non ponitur à Iacobo in ea sententia, ubi agit de Sacramento unctionis, sed infrà cum ait: *Orate pro inuicem, ut saluemini.* Ibi enim est, ἰαθῆτε. Quocirca ineptè à Kemnitio trahitur ad propositum huius loci. Et PRÆTEREA illa etiam vox hoc loco accipitur pro salute animæ, vt patet ex præcedentibus. Et ne miretur Kemnitius, si verbum medicinale vsurpetur pro sanitate animæ, cogitet in Scripturis millies haberi hanc uocem in hoc sẽsu, Psalm. 149. *Qui sanat contritos corde.* Matth. 13. *Ne fortè conuertantur, & sanem eos.* Pro quo Marcus habet cap. 4. *Et dimittantur eis peccata.* Et 1. Pet. 2. *Cuius liuore sanati estis.*

Ad TERTIVM dico, necessarium quidem esse, vt Sacramenta maneant, quamdiu Ecclesia manet, sed non esse necesse, vt ad hoc significandum ponatur in Scriptura uerbum aliquod denotans perpetuitatem. Nam de Baptismo nusquam extat eiusmodi uerbum; nec obstat: *Ecce ego uobiscum sum.* nam potuit Christus nobiscum esse, etiamsi Baptismum instituisset solũ ad vnum diem duraturum. Cognoscimus autem euidenter, vnctionem, de qua loquitur Iacobus, semper duraturam tum quia infirmi, presbyteri, orationes, remissio peccatorum, & cetera, quæ Iacobus nominauit, semper mãsura sunt in Ecclesia; tum etiam quia hactenus semper in Ecclesia fuit ista consuetudo vngendi infir-

QVARTA solutio eiusdem Lutheri, Kemnitij, & Caluini est, q. affirmant locum istũ nihil pro nobis facere, quod alius omnino fuerit ritus vngendi tempore Iacobi, alius nostro tempore. Id quod his argumentis probant. PRIMO, quia Iacobus iubet inungi quoslibet infirmos, nos autem solùm inungimus homines semimortuos. Vnde apud nos verè est unctio extrema, quia datur morientibus, Iacobus autem noluit esse extremã, quia dari uoluit ijs, qui sanandi erant.

RESPONDEO; inungit Ecclesia eos, qui de uita periclitantur: tunc enim quærenda sunt remedia supernaturalia, quando nulla spes amplius est in naturalibus. Et quamuis inungantur ægroti vt sanentur, si id expedit æternę saluti, tamẽ rectè dicitur extrema, quia est ultima respectu unctionum, quas in alijs Sacramẽ-

A tis percipimus, in Baptismo, Confirmatione, & Ordinatione.

Et hoc idem uoluisse Iacobum, patet PRIMO ex illis uocibus ἐγερεῖ, & κάμνοντα. Nam excitare, & alleuare propriè ijs conuenit, qui decumbunt uel deoppressi, & grauati. & κάμνειν significat deficere, & etiam mori, vnde etiam κάμνοντες dicũtur mortui. SECVNDO idem patet ex eo, quod ait: *Adducat presbyteros.* Nam si non decumberet, posset ipse ire ad presbyteros: & etiamsi decumberet, sed non adeò grauiter, non oporteret adduci presbyteros. Alioqui enim si ob quemlibet morbum deberent presbyteri excurrere ad ægrotos, nunquam domi manerent, est enim infinitus numerus ægrotorum. DENIQVE non est credibile voluisse Iacobum, vt ad remedia supernaturalia Christiani recurrerent, quando facilè possent naturalibus medicamentis curari. Adde VLTIMO hunc locum mirè pugnare cum aduersarijs ex ipsa eorum sententia. Nã si iubet Apostolus omnes ægrotos inungi, quare ipsi nullum inungunt?

B SECVNDO probant, quia Iacobus iubet aduocari seniores Ecclesiæ, nos autem non multos, sed vnum uocamus, & eum sacerdotem.

RESPONDEO, nomen presbyteri, seu senioris in Testamento nouo ferè ubique accipi pro ministro Ecclesiastico; & Iacobum nõ tam de numero, quàm de qualitate fuisse sollicitum. Quemadmodum enim cùm dicimus confitenda esse peccata sacerdotibus, non intelligimus confitenda esse multis sed uni: Nec tamen interim negamus bonum esse, vt multi veniãt, sicut in quibusdam locis fieri solet.

TERTIO probat Caluinus, quia Iacobus oleo simplici vult inungi ægrotos: nunc autem adhibetur oleum benedictum. Addit Kemnitius, Iacobum non præcepisse in qua parte vngi debeat ægrotus, nunc autem determinari certa membra.

RESPONDEO, Iacobum alloqui infirmos hoc loco, non sacerdotes: scire autem quale debeat esse oleum, & in qua parte sit adhibendum, ad infirmum non pertinet, sed ad sacerdotem. Satis PRÆTEREA nobis esse
C debet, quòd Iacobus non negat oleum esse prius benedicendum, neq; negat eas partes inungendas, quę modò unguntur in Ecclesia; quocirca non pugnant eius verba cum Ecclesiæ consuetudine, sed contrà potiùs Ecclesiæ consuetudo explicat uerba Iacobi. ADDE, quòd Beda in capite quinto Iacobi, dicit significari oleum benedictum per illa uerba: *Vngentes oleo in nomine Domini.*

QVARTO probant Lutherus, Caluinus, & alij, quia Iacobus tribuit hunc effectum orationi fidei: *Oratio*, inquit, *fidei, saluabit infirmum.* Ex quo Lutherus colligit, vnctionem apud Iacobum nõ esse Sacramentum, nec eandem cum nostra: nam Sacramenta, & nostra etiam vnctio non pendẽt à fide ministri. Caluinus autem, & Kemnitius, ea ratione colligunt, non esse eandem unctionem cum nostra, quia Iacobus totum ef-
D fectum tribuit orationi; nos autem totum ferè tribuimus unctioni, cùm dicimus: *Per hanc sacram unctionem, &c.*

RESPONDEO; ad cõsequentiam Lutheri orationem fidei dici hoc loco, non quæ requirat necessariò fidem Ministri, sed quæ est oratio dictata à fide, & sola fide intelligitur, quomodo verbum Sacramẽtale, quod cum elemento facit Sacramentum, Augustinus uocat verbum fidei, & dicit operari nõ quia dicitur, sed quia creditur, tractat. 80. in Ioan. ADDE, quòd etiam miracula non semper necessariò pendent à fide. Narrat enim Epiphanius hæres. 30. quendam Iosephum Iudæum miracula fecisse per aquam benedictam signo crucis, etiamsi ipse non crederet: miracula enim sæpe operatur sola Christi inuocatio. Itaque si esset verum quod Luthe-

Lutherus assumit, non posset ostendi Iacobum agere de Sacramento, quod nos dicimus; nec de miraculo, quod Lutherus dicit.

Ad consequentiã Caluini, & Kemnitij, RESPONDEO, orationem fidei, quæ infirmum saluat, non excludere operationem vnctionis, immò potius includere. Hæc enim est oratio fidei: *Per hanc sacram unctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Deus, &c.* Sicut cùm quis aliquid à Deo petit per Christi passionem sibi dari; si oratio illa impetrat, oratio dicitur illum saluare, sed non sine Christi passione. ADDO etiã, quòd licet in illa oratione fidei nulla fieret mentio vnctionis, adhuc nihil aduersarij obtinerent. Nam etiam in alijs Sacramentis sæpe tribuitur effectus vni parti ipsius Sacramenti, cùm tamen constet eam partem nõ operari sine alia. Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrũ*. Actorum. 8. *Cum uideret Symon, Quia per manus impositionem Apostolorum daretur Spiritus sanctus, &c.* & tamen anteà dixerat Lucas, Apostolos orasse pro Samaritanis, vt acciperent Spiritum sanctum.

QVINTO, probat Caluinus ex testimonijs nostrorũ. Nam Sigibertus in Chronico scribit, hanc vnctionem ab Innocentio I. institutam; non igitur illa est, de qua loquitur Iacobus, sed Kemnitius pagin. 1135. magis audacter scribit, vnctionem infirmorum sine dono institutam à Felice IV. circa annum Domini D.XXVIII. nec dignatur vel unum testem adhibere huius suę narrationis.

RESPONDEO; mendacium Kemnitij satis refelli à Caluino. Nam Innocentius I. præcessit Felicem IV. annis centum, & amplius. Sed nec in uita, nec in scriptis Felicis IV. aliquid habetur de vnctione infirmorum. Habetur quidem aliquid de vnctione altarium, & basilicarum, dum consecrantur, in epist. 1. huius Põtificis, at de vnctione infirmorum nihil. Sed Kemnitio licet vocare ea quæ non sunt tanquam ea quę sunt. Nisi fortè id acceperit Kemnitius ex supplemento Chronicorum Philippi Bergomensis: is enim scribit, Felicem Papam monuisse, vt seruaretur doctrina sancti Iacobi de inungendis morituris. Sed quid hoc aduersus Catholicos? immò cur non pro illis potius?

Ad Caluinum autem RESPONDEO, Sigibertum referre ijsdem verbis id, quod habetur in ipsa Innocentij epist. 1. capit. 8. quo loco dicit quidem Innocentius vnctionem infirmorum, de qua loquitur Iacobus, esse Sacramentum, sed à se institutum non dicit, immò cõtrarium disertis uerbis dicit, dum Iacobi testimonium profert, & dum Sacramentum appellat, & dum respõdet ad quæstionem sibi propositam circa hoc Sacramẽtum ab Episcopo Eugubino.

CAPVT IV.

Probatur ex traditione veterum, vnctionem infirmorum esse Sacramentum.

IAM SECVNDO loco probanda est veritas ex testimonijs Pontificum, Conciliorum, Patrum, aliorumq; auctorum. Ac PRIMVM ex Pontificibus habemus PRIMO Innocentium I. qui disertis verbis in epist. 1. ad Decentium. cap. 8. meminit huius Sacramenti. Et SECVNDO habemus Innocentium III. qui etiam cõpiosè, & perspicuè huic Sacramento testimonium perhibet, cap. Cùm venisset, de Sacra vnctione.

Sed Innocentij I. testimonium etiamsi solum extaret, sufficere deberet. Nam auctor est antiquus, siquidem anno CCCC.II. sedere cępit, estque vir doctus, & sanctus, & ab Augustino, Hieronymo, Chrysostomo mirificè commendatus epistola eius certa est: dicit expressè, & clarè hanc vnctionem esse Sacramentum à Iacobo explicatum, & ideò non dari ijs, qui non sunt capaces aliorum Sacramentorum, &c. nec vllus vnquam veterum eum reprehendit, quod vnctionem infirmorum Sacramentum esse docuerit. ADDE, quod Magdeburgenses Cent. 5. cap. 6. de ritu visitationis infirmorum, hoc testimonio probant, illo seculo fuisse cõsuetudinem vngendi ægrotos, DENIQVE Kemnitius, qui omnes ferè alios conatur exponere, qui à Catholicis proferuntur pro hoc Sacramento, hunc auctorem ne nominare quidem ausus est, nec tamen eum ignorare potuit, cùm omnes Catholici hoc testimonium proferant.

Ex hoc etiam testimonio colligimus, cur non extẽt multa huius generis testimonia, id est tam antiqua, & tam expressa: quia uidelicet non habuerunt occasionẽ de hac re scribendi. Nam nec Innocentius de hac re scripsisset, nisi Episcopo Eugubino dubitatio illa in mẽtem uenisset, vtrum Episcopus possit dare Sacramentum Vnctionis extremæ, an solus presbyter: ista enim est quęstio ad quam Papa respondet. Alioqui enim de Sacramentis, quę in vsu quotidiano erant, non scribebant Patres, nisi coacti aliqua occasione, vel nisi hæreticis respondendum esset.

DEINDE ex Concilijs habemus INPRIMIS Nicænum ex Arabico Latinum factum, can. 69. vbi apertè mentio fit olei infirmorum, & distinguitur à Chrismate, & oleo Catechumenorum. ITEM Concilia particularia, sed antiqua, vt Cabilonense II. can. 48. de hoc Sacramento loquens, dicit Patrum decreta Iacobi epistolæ consonare. VVormatiense can. 72. vbi iterum renouatur decretum Innocentij I. Meldense apud Burchardum lib. 4. can. 75. iubet feria 5. in cœna Domini, parochos ab Episcopo accipere ampullam olei sancti pro infirmis inungendis, iuxta Apostolicam traditionem. Aquisgranẽse II. tempore Ludouici Imperatoris, canone octauo, monet, ne hoc Sacramentum negligatur, in quo saluatio infirmorum continetur. Similia habet Moguntinum sub Rabano Archiepiscopo, canone 26.

Iam verò ex Patribus habemus duo genera testimoniorum. VNVM eorum, qui non dicunt quidem expresè hoc esse vnum ex Sacramentis, tamen expressè dicunt uerba Iacobi ad nos pertinere, & debere etiam nunc, & omni tempore presbyteros id facere, quod Iacobus scribit. Ita Origenes hom. 2. in Leuit. Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, Augustinus in speculo, vbi ponit ex tota Scriptura eas sententias tantùm, quę nobis omni tempore deseruiunt: adscripsit etiam hanc Iacobi sententiam: *Infirmatur quis in uobis, &c.* Idem etiam ser. 215. de tempore, monet, vt qui ægrotant, Iacobi præceptum seruent. Idem habet auctor operis de visitatione infirmorum lib. 2. cap. 4. qui liber habetur tomo 9. operum Augustini, & licet falsò tribui uideatur Augustino, antiquum tamen & bonum librum esse negari non potest. Idem habent Beda in cap. 6. Marci, & 5. Iacobi. Theophilactus in cap. 7. Mat. & Oecumenius in cap. 5. Iacobi.

Hæc verò testimonia satis probant, quod volumus si obseruemus, aduersarios ideo præcipuè negasse vnctionem istam esse Sacramentum, quia existimabant, Iacobum non loqui nisi ad homines sui temporis. Certè Caluinus libr. 4. cap. 19. §. 26. Institut. ita loquitur: *Cum duo ista in Sacramento exigimus ut cæremonia sit à Deo instituta, & Dei promissionem habeat: simul postulamus, ut cæremonia ista nobis tradita sit, & promissio ad nos spectet. Non enim Circumcisionem iam Sacramẽtum Christianæ Ecclesiæ, quisquam esse contendit, tametsi, & Dei institutum erat, & promissionem annexam habebat, quia nec nobis mandata fuit, nec promissio, quę illi*

illi adiuncta fuerat, nobis eadem conditione data. Promissionem, quam in unctione ferociter iactant, nobis non esse datam euidenter demonstrauimus, &c. Hæc ille. Patres igitur citati, qui apertè affirmant, cæremoniam, & promissionem hanc ad nos pertinere, Sacramentum esse volunt hanc unctionem, vel ipso teste Caluino.

Habemus DEINDE alios, qui expressè inter Sacramenta numerant hanc vnctionem, vt Alcuinus lib. de diuinis officijs, cap. de infirmis, Amalarius lib. 1. de officijs Eccles. cap. 12. Petrus Damiani serm. 1. de dedicatione templi, Hugo lib. 2. de Sacram. par. 15. ca. 2. & 3. Vbi illud obiter est notandum, quod hic auctor dicit à Iacobo hoc Sacramentum institutum, debere intelligi de institutione promulgatoria, non de propriè dicta institutione: quomodo sæpe dicitur Moses auctor legis veteris, cùm eam solùm promulgauerit. Bernardus in vita S. Malachię, vbi etiam insigne miraculum refert. Denique Petrus Lombardus in 4. dist. 23. & qui eum secuti sunt Theologi omnes.

B His ACCEDANT exempla plurimorum sanctorum, qui iungi uoluerunt, antequam è vita migrarunt, quæ legi possunt apud Surium ex Catholicis, præsertim tom. 2. & apud Illyricum ex hæreticis, Cent. 8. & sequentibus, cap. 6.

ACCEDAT deniq; testimonium Ecclesiæ Græcæ, quod ideo suum pondus habet, quia cùm constet, Græcos non accepisse suos ritus à Romana Ecclesia; præsertim ab annis plus quingentis, quibus à nobis separati fuerũt, certũ est ea, in quibus cõuenimus, esse antiquiora schismatibus, & hæresibus, quæ postea natæ sunt. Porrò Græcos agnoscere pro uero Sacramento Extremã vnctionem, patet PRIMO ex Concilio Florentino, vbi sine vlla contradictione receperunt instructionem Armenorum, vbi inter alia Sacramenta numeratur Extrema vnctio.

PRÆTEREA Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in responsione ad Confessionem Lutheranorum, capite septimo, ponit septem uera, & propria Sacramenta, ac dicit non esse plura, nec pauciora; & inter ea ponit Extremam vnctionem, eamque diuinum Sacramentum vocat, & ab Apostolo Iacobo explicatum dicit.

IDEM etiam tradunt Græci scriptores recentiores, vt Simeon Thessalonicensis in lib. de septem Sacramẽtis, Nicolaus Cabasila in expositione sacrę Liturgiæ, cap. 26 ac demum ipsum εὐχολόγιον, id est, liber ritualis Græcorum, eosdem ritus habet in hoc Sacramẽto, quos etiam nos Latini habemus.

CAPVT V.

Idem probatur ratione.

ACCEDIT VLTIMO ratio ex diuina prouidentia desumpta, qua etiam vtitur Tridentinum Concilium, sess. 14. Nam cum Dominus Sacramenta instituerit, quibus veluti diuinis subsidijs iuuaremur in ingressu Ecclesię, & in progressu, certè nullo modo credendum est, defuisse diuinam eius prouidentiam in egressu, & transitu ab hac temporali, militante Ecclesia ad aliam sempiternam, præsertim cùm nunquam magis homo indigeat auxilio, & pręsidio, quàm in articulo mortis, vt Patres passim docent, ac præsertim Gregorius hom. 39. in Euangelia, & lib. 24. Moralium, capit. 17. & 18. Eusebius Emissenus, seu quicunq; est auctor illius libri, homil. 1. ad Monachos, & Ioannes Climacus de 30. gradibus, grad. 7. tunc enim, & hostes fortius impugnant, quia modicum tempus habere se videat: & ipse homo nunquam est ineptior ad resisten-

A dum, ob dolorem, & ægritudinis magnitudinem. Si enim corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, etiam dum optimè ualet, certè in ipso actu corruptionis maximè aggrauabit: & experientia ipsa testatur vix posse eiusmodi ægrotos mentem ad Deum attollere.

Sed occurrit Kemnitius initio censuræ suæ in decreta Concilij de extrema vnctione, ac dicit, non esse alia quærenda præsidia pro morientibus, quàm ea quæ data sunt, & prosunt uiuentibus, nimirum uerbum Dei, & Sacramenta Baptismi, & Eucharistiæ. Nam uerbũ Dei quocunque tempore potest excitare fidem; & memoria Baptismi, atque Eucharistiæ perceptio etiã morituris prosunt.

RESPONDEO si hæc responsio valeret, probaremus etiam non fuisse opus Eucharistia. Nam ipsorum opinione, memoria Baptismi semper iustificat, cur igitur post Baptisma sumitur Eucharistia? nimirum quia post Baptismum paulatim ex huius uitę negotijs, & ipsa pugna concupiscentiæ, minuitur feruor initio acceptus, nec sufficit memoria Baptismi ad eum reparãdũ: ideo Dominus instituit spiritualem cibum, &c. Ita igitur quia in exitu de hoc mundo existunt speciales difficultates, instituit Dominus speciale præsidium: præsertim quia sæpe accidit, vt qui in extremis agunt, nec possint audire uerbum exhortationis, nec Eucharistiã percipere, nimirum morbo grauati & usu sensuum priuati; inungi autem, & Sacramenti huius fructum percipere semper possunt.

CAPVT VI.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

C PRÆTER argumenta quibus nituntur aduersarij locum Iacobi peruertere, de quibus suprà diximus, habent etiam quædam alia, quibus directè hoc Sacramentum impugnant.

PRIMVM argumentum Lutheri est; *Si vnctio infirmorum Sacramentum esset, haberet effectum infallibilem: at non habet, ut ex eo constat, quod paucissimi sanantur, cùm tamen promissio huius cæremoniæ sit sanitas corporalis.* RESPONDEO; duobus modis ad hoc respondent Catholici. Quidam enim, in quibus est Dominicus à Soto dist. 23. quæst. 1. ar. 2. existimant corporalem sanitatem esse absolutum, & infallibilem effectũ huius Sacramenti: sed dicunt nõ promitti nec dari per hoc sacramentum integram sanitatem, sed certũ quendam gradum auxilij supernaturalis, qui interdum satis erit ad sanandum, interdum non erit satis; semper autem ceteris paribus, sanandum citius inunctum, quã non inunctum.

D Hæc solutio mihi non placet, cùm omnes Theologi, & ipsa Concilia, Florentinum & Tridentinum disertè pronuncient sanitatem in hoc Sacramento promitti conditionaliter, id est, si animæ saluti expediat.

ACCEDIT etiã, quod non licet eiusmodi temporalia bona absolutè petere, cùm non constet nobis, sintne nobis vtilia, vel inutilia?

Sed, inquit Sotus, *interdum accidit, ut cùm inunctus conualescit, peior euadat: obtinuit ergo sanitatem per Sacramentum, quæ tamen animæ non expediebat.* RESPONDEO; eum qui post vnctionem sanatur, & peior euadit, sanitatem recuperasse, non ui Sacramenti, sed naturalibus remedijs: nisi fortè is, qui nunc peior euasit, paulò post optimus euasurus sit; illi enim dicitur sanitas prodesse, cui prodest secundum prædestinationem, etiamsi ad tempus obesse uideatur.

Dico igitur promissionem absolutam, siue absolutè in-

intelligendam non esse sanitatem corporalem, sed remissionem peccatorum, & auxilium spirituale, quod semper est utile, nunquam noxium; sanitatem autem corporalem, pertinere quidem ad huius Sacramenti promissionem, sed cōditionatam, id est, si ea fuerit animæ utilis.

SECVNDVM argumentum Caluini est: *Si ex eo, quod Apostoli inungebant oleo, & curabant, Sacramētum colligitur Vnctionis infirmorum; debet etiam colligi Sacramentum ex eo, quod Dominus luto, & sputo, & aqua Siloe sanauit cæcum; & ex alijs similibus ceremonijs.* RESPONDEO; argumentum Caluini præsupponit Catholicos niti præcipuè in hoc Sacramento testimonio Marci, qui capit. 6. refert Apostolos olei unctione multos curasse. Atqui nos suprà cōtrarium docuimus. Quia tamen aliqui Catholici non omnino improbabiliter testimonio Marci utuntur, soluamus in eorū gratiam hoc argumentum.

Dico igitur magnum esse discrimen inter hanc vnctionem, quam describit Marcus, & alias cæremonias, quibus Apostoli, vel ipse Dominus utebantur in morbis curādis. Nam de alijs cæremonijs nullum exstat testimonium Scripturæ, quo iubeamur illas frequentare: de hac autem exstat Iacobi 5. PRÆTEREA de alijs nulla exstat promissio gratiæ spiritualis: de hoc autem exstat Iacob. 5. siquidem Iacobus addidit, quod Marcus omisit. AD HÆC in alijs cæremonijs non designatur certus Minister, & reipsa scimus; quosuis etiam laicos in primitiua Ecclesia donum habuisse curādi: at in hac cæremonia designātur certi Ministri, nimirum presbyteri, Iacobi 5.

TERTIVM argumentum Kemnitij: *Vnctionis cæremonia extra donum curationis, partim ab hæreticis, partim ab Ethnicis originem ducit. Nam qui primi cœperunt uti cæremonia unctionis per modum Sacramenti sine dono curandi, fuerunt Hæretici Valentiniani, ut patet ex Irenæo libro 1. capit. 18. Præterea Ethnici consueuerunt ungere mortuos, ut patet ex illo Virgilij:*

Corpusq; lauant frigentis, & ungunt.

Vnde, Apuleius illud uocat ultimum lauacrum libro 9. de asino aureo. Similia uerò sunt his Ethnicis superstitionibus, quæ narrat Dionysius, cap. 7. de Ecclesiastica hierarchia.

RESPONDEO; hæreticorum illorum ritus nostro diuersissimus fuit. Illi enim ungebant non moriturū, sed iam mortuum, vt patet ex collatione huius loci Irenæi cum Epiphanio, hæresi 36. Quod enim Irenæus dicit, vngi solitos ab hæreticis ad finem defunctionis, quod ambiguum esse poterat. Epiphanius apertè dicit, vngi solitos ipsos defunctos. PRÆTEREA illi vngebant aqua, & oleo simul mixtis, vt esset illa vnctio loco Baptismi; nos autem separamus hanc vnctionem à Baptismo, nec miscemus aquam cum oleo. DENIQVE illi vtebantur inauditis quibusdam: & horribilibus verbis Hebraicis, cum nos prece simplici & apertissima vtamur.

Quod autem attinet ad Ethnicas superstitiones, duo sunt Kemnitij peccata. PRIMVM, quod tota eius disputatio est præter rem: nos enim agimus de vnctione viuorum, & ille argumentum sumit ex vnctione mortuorum. Et sanè eodem argumento potuisset oppugnare Sacramentum Baptismi, quia post mortem corpora lauabātur à Gentilibus: & nunc etiam lauantur à Christianis, cuius rei exemplum habemus Act. 9. Tabitham enim mortuam Christiani lauarunt.

SECVNDO, falsò dicit Dionysij ritum sumptum ab Ethnicis superstitionibus; cùm potius Ethnici in his rebus Hebræos antiquiores sint imitati: nam Hebræi

A vngebant corpora mortuorū, vt patet ex Euangelio. Nam Mat. 26. laudans Dominus Mariæ pietatem, quę ipsum inunxerat: *Ad sepeliendum*, inquit, *me fecit*. & Ioannes cap. 19. vbi narrat, corpus Domini cū vnguentis sepultum, addit: *Sicut mos est Iudæis sepelire.* Et idem scimus antiquissimis temporibus vsurpatum in sepultura Patriarchæ Iacob, & Ioseph, Genes. vlt.

QVARTVM argumentum eiusdem Kemnitij: *Progressus istius vnctionis apertè docet non esse Sacramentum. Nam initio Apostoli vngebant oleo simplici ægrotos, ut illos curarent: deinde cœperunt aliqui addere benedictionem, oleumque consecrare; vtebantur tamen eo ad eundem finem, ad quem Apostoli quondam, nimirum ad curandos ægrotos diuino miraculo, vt patet ex miraculis, quæ narrantur facta per oleum benedictum à S. Martino, alijsque multis sanctis uiris, ut legere est apud Sulpitium in uita B. Martini, & in Palladij historia Lausiaca, & Theodoreti historia religiosa. Tandem cùm miracula omnino cessassent, ne ociosa maneret cæremonia vngendi, Felix IV. voluit vngi infirmos.*

B RESPONDEO argumentū partim ex leuibus coniecturis, partim ex falsis constare. Nam quod Apostoli uterentur oleo simplici, nec probat, nec probare potest Kemnitius nisi more suo; quia Scriptura non nominat oleum benedictum. At nos habemus Clementē, qui Apostolis tribuit doctrinam de oleo benedicendo, lib. 8. constit. cap. 35. & Basilium, qui olei benedictionē Apostolicam traditionem esse dicit, lib. de Spiritu sancto, cap. 27. & Bedam in cap. 5. Iacobi, vbi dicit Iacobum præscribere oleum benedictum. Et certè magis credi debet tribus testibus affirmantibus, quàm infinitis nihil dicentibus. Quod autem Felix IV. instituerit oleum infirmorum, mendacium esse suprà demonstrauimus, etiam Caluini, & Magdeburgensium testimonio.

Quod verò cæremonia vngendi infirmos per modum Sacramenti, nata sit ex vnctione illa, quæ per modum miraculi operabatur, non probat Kemnitius, nisi quia sic ipse existimat. Sed nos contrario modo coniicimus factum esse progressum istum olei, nimirum ex
C eo, quod in Sacramento Extremæ vnctionis sæpe accidebat, vt homines curarentur; inde cœperunt quidā viri sancti et extra Sacramentum uti oleo, non quidē ab Episcopo benedicto ad vsum Sacramēti, sed simpliciter signo crucis ab ipsis sanctificato, ad curādos morbos.

Quo etiam modo videmus factum in aqua, quia in Baptismo aliquando curabantur homines ab ægritudine corporali, vt Augustinus testatur in epist. 23. & narrat ipse idem exempla quædam huius rei, lib. 22. de ciu. Dei, cap. 8. Inde cœperunt multi etiam extra Baptismū vti aqua benedicta ad curandos morbos, cuius rei multa exempla exstant apud eosdem auctores, Palladium, Theodoretum, & alios.

QVINTVM argumentum est Kemnitij ibidem, & Illyrici in Centur. 2. 3. 4. 5. 6. cap. 6. quod scilicet nō exstēt exempla antiqua, quod sancti viri in extremis agē-
D tes, oleo benedicto perungi uoluerint.

RESPONDEO, non exstare eiusmodi exempla, quia non scribuntur res notissimæ, & quotidianæ. Nam certè sanctus Bernardus, nunquam omisisset eiusmodi Sacramentum, cùm constet eum maximi fecisse hoc Sacramentum, ex uita sancti Malachiæ ab ipso Bernardo scripta, & simul constet eum habuisse summam commoditatem Sacramenti percipiendi, cùm & mortem suam præuiderit, & prædixerit, & tamen scriptum non est, eum accepisse hoc Sacramentum.

CAPVT

A

CAPVT VII.

De materia, & forma huius Sacramenti.

MATERIA Sacramẽti huius est oleum oliuæ ab Episcopo benedictum. Id habet Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Tridentinum loco citato: necnon Concilia, & Pontifices, ac Patres suprà citati. Quod quidem ita accipiendum est, vt consecratio, & benedictio Episcopalis in hoc Sacramento, sit de essentia materiæ Sacramenti; non autem accidentaria, vt consecratio aquæ in Baptismo. Concilia siquidem Florentinum, & Tridentinum, quæ propter hæreticos magis distinctè hæc omnia explicuerunt, in Baptismo materiam esse dicunt aquam simplicem, nec addũt benedictam: in Extrema verò vnctione, vt etiam in Confirmatione, docent esse oleum ab Episcopo consecratum.

Iam uerò forma, sunt ista uerba: *Per istam sanctam unctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per uisum, &c.* Istam formam tradunt Concilia Florentinum & Tridentinum, & communiter Scholastici.

Sunt autem hoc loco tria notanda. PRIMO his verbis explicari omnia quæ in forma Sacramenti explicari debent, nimirum caussam principalem, quæ est Dei misericordia; & instrumentariam, quæ est sacra vnctio; nec non effectum, id est, remissionem peccati, & consequenter corporalem sanitatem, quæ ex remissione perfecta peccati pendet, sicut morbus ex peccato ut plurimum oriri solet. Vnde Dominus Matth. 9. paralytico, quem curare nolebat, prius dixit: *Remittuntur tibi peccata tua*; vt omnes intelligerent, peccata eius caussam fuisse morbi: vt etiam alteri, quẽ ad piscinam curauerat Dominus, dixit Ioannis 6. *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi contingat.*

SECVNDO nota, non esse in hac forma numerandas syllabas, quasi singula sint de essentia; solùm enim sententia ad essentiam pertinet, quæ formam habeat deprecatoriam, cùm Iacobus disertè dicat: *Orent super eum.* & præterea exprimat effectum Sacramenti, ita ut determinet materiam, id est, vnctionem illam. Quãuis autem non sint de essentia singula illa uerba; tamẽ omitti non debent, nec possunt sine peccato, cùm habeamus Ecclesiæ disertum præceptum, & longissimã consuetudinem.

TERTIO nota, caussas cur forma debeat esse deprecatoria, varias assignari, sed illam uideri præcipuam, quia hoc Sacramentum est complementum Sacramẽti Pęnitentiæ, & quasi pęnitentia quædam infirmorum, qui non possunt iam facere opera Pœnitentiæ. Idcirco hoc interest inter hæc duo Sacramenta, quod in Sacramento Pœnitentiæ requiritur Confessio, & Satisfactio, & proinde opera laboriosa ex parte suscipientis Sacramentum: vnde ibi est iustitia, & misericordia: in hoc autem Sacramento est sola Dei misericordia, & ideo dicitur: *Indulgeat tibi Deus.* Itaque ad significandum in hoc Sacramento esse remissionem ex sola misericordia vtimur prece.

CAPVT VIII.

De effectu huius Sacramenti.

CONVENIT inter Theologos, duos esse effectus huius Sacramenti. VNVM, quod sanat corpus, si ita expedit animæ saluti. ALTERVM, quod abstergit reliquias peccatorum. Cõuenit etiam inter omnes, non habere hoc Sacramentum pro effectu characterem, & ideo repeti posse, quando sæpius quis incidit in morbũ periculosum.

Vna tantùm est inter Theologos quæstio. Nã quæ sint peccatorum reliquiæ, non eodem modo omnes explicant. Quidam esse uolunt peccata uenialia; sed improbabiliter: nam ea possunt sine Sacramento deleri; nec ad ea tollenda requiritur noua infusio gratię, quę est effectus omnium Sacramentorum. Itaque si is esset effectus proprius & pręcipuus huius unctionis: nõ facilè probare possemus eũ esse Sacr̃m, nec Iacobus diceret: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.* peccata n. uenialia omnes habent: nam ut idem ait, cap. 2. *In multis offendimus omnes.* Denique non est tutum restringere ad uenialia, quod Iacobus generatim uocat peccatum; & quod in forma dicimus: *Quidquid deliquisti.*

Alij nomine reliquiarum intelligunt pronitatẽ, siue habitum ex peccato relictum. Sed ij adhuc improbabilius loquuntur: nam de eiusmodi habitu nõ põt cõmodè intelligi illud Iacobi: *Si in peccatis fuerit.* neq; illud formę Sacramẽtalis: *Quidquid deliquisti.* DEINDE nõ uidentur tolli eiusmodi habitus per hoc Sacramentũ: sæpe enim accidit, ut qui conualescunt, eandem pronitatem sentiant ad peccandum, quam antea sentiebant. Nec immeritò: habitus enim contracti per actiones frequentatas non tolluntur, nisi frequentatione contrariæ actionis.

Dico igitur reliquias peccatorum duplices esse, & vtrarumque abstersionem ad effectum huius Sacramẽti propriè dictum pertinere. PRIMVM enim reliquię dicuntur peccata, quæ interdum remanent post omnia alia Sacramenta, siue mortalia, siue venialia sint. Potest enim fieri, vt quis post Confessionem, & Communionem, in peccatum mortale incidat, & ignoret se eo peccato teneri; vnde non potest illud noua Confessione expiare: potest enim fieri vt Confessionem & Cõmunionem non ritè peregerit, & hoc ipsum ignoret. Istæ igitur sunt ueræ reliquiæ, quæ hoc Sacramento tollũtur, nisi quis obicẽ ponat. Et hoc indicat Iacobus, cũ ait: *Et si in peccatis fuerit.* & Conciliũ Florentinũ cùm dicit, effectum esse animæ sanationem. & TRIDENTINVM cùm ait, sess. 14. capit. 2. *Si quæ delicta sint adhuc expianda, abstergit.* & forma Sacramentalis: *Quidquid deliquisti per uisum, tactum, &c.* Denique unguntur quinque sensus, quia illa sunt quasi quinque ostia, vnde peccata intrant ad animam, vt nimirũ fiat generalis quædam expurgatio omnium, quæ remaneant peccatorum. Ex quo intelligimus, quàm sit hoc Sacramentum non contemnendum, cùm aliquando fieri possit, vt per hoc Sacramentum saluetur is, qui alioqui planè damnandus erat.

DICET aliquis; Id uidetur commune omnibus Sacramentis, vt peccata mortalia tollant, si quæ inueniant, modò non ponatur obex, quia omnia Sacramenta conferunt gratiam, quæ non potest cum peccato mortali consistere: non igitur id est proprium huius Sacramenti. RESPONDEO, omnia quidem Sacramenta id efficere, sed per accidens, hoc autem Sacramentum per se, & propriè hoc facit, quia ad hoc peculiariter est institutum in fine vitæ.

SECVNDO nomine reliquiarum peccati, venit etiam qui-

quidam torpor, & mœror, & anxietas, quæ ex peccato relinqui solet, & quæ maximè hominem morti vicinū vexare potest, de quibus loquitur idem Concilium Tridentinum supra citatum, & S. Iacobus, cum ait: *Alleuabit eum Dominus*. Nam S. Iacobus breuissimè omnes tres effectus Sacramenti huius complectitur, ac PRIMO incipit à leuissimo, id est, à sanitate corporali, cum ait: *Oratio fidei saluabit infirmum*. SECVNDO addit de vno genere reliquiarum: *Et alleuabit eum Dominus*. TERTIO addit de alio genere: *Et si in peccatis fuerit remittentur ei*.

CAPVT IX.

De Ministro, & eo qui suscipit Sacramentum Extremæ vnctionis.

MINISTRVM esse presbyterum, id est sacerdotē, & consequenter Episcopum, si is velit, docent omnia Concilia, & Patres suprà citati. Id quod etiam apertè colligitur ex Iacobo; *Inducat presbyteros Ecclesiæ*: Nam etsi vox illa Græca πρεσβυτέρους ambigua sit, & tam seniorem ætate, quàm dignitate significare possit, tamen secundum vsum Scripturæ Testamenti noui, & Ecclesiæ non significat nisi sacerdotes. vnde 1. Timoth. 4. illud: *Cum impositione manuum presbyterij*, etiam aduersarij intelligunt de ministris Ecclesiasticis, non de senioribus laicis.

Vna est tantùm hoc loco dubitatio, quia Innocentius I. in epist. 1. cap. 8. dicit oleo sancto posse vti non solùm sacerdotes, sed etiam laicos in suis, ac suorum necessitatibus. Quam sententiam totidem verbis recitat etiam Beda in cap. 6. Marci, & Concilium VVormatiense, can. 72.

RESPONDET Thomas VValdensis lib. 2. de Sacramentis, cap. penult. verba Innocentij intelligenda esse, de eo loco & tempore, vbi nulli adsint sacerdotes, tunc enim licere etiam laicis hoc Sacramentum ministrare, Sed hæc expositio ab omnibus refellitur, & meritò. Nullum enim est Sacramentum, quod non requirat essentialiter Ministrum Sacerdotē, excepto Baptismo, ob summam eius necessitatem; & Matrimonio, quia in contractu mutuo nubentium consistit.

Dominicus à Soto dist. 23. quæst. 7. artic. 1. intelligit Innocentium de vsu olei sancti extra Sacramentum ad curandos morbos: sed videtur id esse contra praxim Ecclesiæ, non enim dari solet oleum sanctum laicis, vt eo vtantur. Exempla verò, quæ leguntur de miraculis, quę sancti Eremitæ oleo sancto faciebant, non conuincunt eos fuisse vsos illo oleo, quod ab Episcopo solenni cæremonia benedicitur, vt sit huius Sacramenti materia: poterant enim vti oleo, quod ipsi signo crucis benedicebant.

Alij rectius, vt Iansenius in cap. 6. Marci, dicunt Innocentium loqui de recipiente, nō de Ministro: ac velle dicere, licere omnibus Christianis vti oleo sancto in suis, & suorum necessitatibus, nimirum aduocando sacerdotes, & accipiendo Vnctionem illam sacram; non ministrando.

Iam verò de eo, qui Sacramentum hoc suscipere potest, constat debere esse PRIMO Christianum, dicit enim Iacobus: *In vobis*. SECVNDO infirmum, quia addit: *Infirmatur quis*, &c. Nam qui benè valent, possunt agere Pœnitentiam. Extrema autem vnctio est specialis misericordia, quæ exhibetur ægrotis, qui iam non possunt agere Pœnitentiam, vt suprà diximus. TERTIO infirmum grauiter, ita vt de vita periclitetur, vt Concilia docent, & nos suprà ostendimus. QVARTO adultū, & qui vsum rationis habuerit: Infantes enim, & qui semper amentes fuerunt, non habent reliquias peccatorum, quæ abstergantur, nec sunt capaces lætitiæ, & alleuiationis, quam Sacramentum adfert, & non sine irreuerentia Sacramentum eis ministraretur. QVINTO non excommunicatum, nec ante Confessionem, & Absolutionem, si constet eum teneri peccato, à quo nondum sit absolutus. Ita docet Innocentius I. in epistol. 1. ad Decentium, cap. 8.

CAPVT X.

De Cæremonijs.

DVÆ sunt cæremoniæ. In hoc Sacramento vsitatæ. PRIMA, vt recitentur Litaniæ, & aliæ quædam preces ante vnctionem. SECVNDA, vt vngantur septem corporis partes, nimirum oculi, aures, nares, os, & manus, propter quinq; sensus: deinde renes, vbi est sedes concupiscentiæ; & tandem pedes, ob vim progressiuam, & executionem. Ita præscribit Concilium Florentinum.

Sed ex his vnctionibus aliqui putant, nullam esse de essentia, sed sufficere, vt quouis loco vngatur ægrotus, quoad Sacramenti essentiam: reliqua ad ritum, & solennitatem pertinere. Hæc tamen opinio singularis est, & ideo minus tuta. Quidam verò existimant omnes illas vnctiones esse de essentia.

Sed communior opinio, quam etiam sequitur S. Thomas, est, vt ad essentiam solùm pertineat vnctio quinq; sensuum. Ibi enim est origo omnium peccatorum: vis enim appetitiua pendet à cognoscitiua, vis autem progressiua, siue executiua ab vtraque. Et sanè ratio honestatis, in fœminis id postulare videtur, vt renes non vngantur. Itaque Concilium non præscribit, vt partes illæ omnes vngantur, sed solùm enumerat omnes partes, quæ inungi solent iuxta varium Ecclesiarum ritum.

DE SACRAMENTO ORDINIS LIBER.

E Sacramento Ordinis, quæ ad hunc locum pertinent, sunt hæ quæstiones. PRIMA; An sit Ordinatio Ministrorum Sacramentum verè, ac propriè dictum. SECVNDA; Omniumne Ministrorum, an quorundam tantum Ordinatio sit Sacramentum. TERTIA; Quæ sit materia, & forma Sacramenti huius. QVARTA; Quis effectus. QVINTA; Quis Minister. SEXTA; Quibus cæremonijs conferatur.

Alia quædam ad hunc locum reuocari possent, quæ sunt à nobis alio loco iam explicata, nimirum de potestate Ecclesiastica; de numero, distinctione, atque officio singulorum Ordinum; de sacerdotio, de annexis sacerdotio, vt de continentia, alijsque id genus rebus.

CAPVT PRIMVM.

Ordinationem verè ac propriè Sacramentum esse nouæ legis; qui negauerint ex hæreticis.

Sx igitur quæstio prima eaque præcipua; Sitne Ordinatio Sacramentū propriè dictum. Negat Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Ordine, vbi sine vllo ordine, & petulantissimè disputat. Negat etiam Illyricus in Confessione Antuerpiensi, cap. 11. & Kemnitius in 2. part. Exam. in disputatione de Sacramēto Ordinis pag. 1162. & sequentibus. Caluinus autem etiamsi plerisque in locis duo tantùm ponit Sacramenta, Baptismum, & Cœnā, tamen lib. 4. Institu. cap. 14. §. 20. & cap. 19. §. 31. agnoscit Ordinationem esse verum Sacramentum; ac dicit se tantùm duo antea posuisse, quod loqueretur de Sacramentis, quæ omnibus fidelibus communia sunt.

Philippus quoque Melanchthon, etsi in locis primò editis duo tantùm posuerat Sacramenta, tamen in locis editis anno XXXVI. LII. & LVIII. Ordinationem vult esse verum Sacramentum, & fusè id probat. Item in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13. qui est de numero Sacramentorum, satis apertè docet, Ordinationem Ministrorum esse Sacramentum B propriè dictum.

Nec valet responsio Kemnitij pag. 1167. vbi dicit, Apologiam esse intelligendam de voce Sacramenti largo modo accepta. Id, inquam, non valet. Nam Philippus dicit ad Sacramenta propriè dicta tria requiri, ritum, promissionem gratiæ, & mandatum; deinde ex hoc fundamento probat Sacramenta esse propriè dicta, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem. Deinde ex eodem fundamento reijcit Confirmationem, & Extremam vnctionem, & paulò pòst etiam Matrimonium. De Ordine autem distinguit: nam si accipiatur pro sacerdotio, negat in Ecclesia vllum esse debere sacerdotium; si accipiatur pro Ordinatione Ministrorum, dicit non grauatè se admittere eam inter Sacramenta, & probat ex fundamento suprà posito, quia habet ritum, mandatum, & promissionem. Itaque sine dubio Kemnitius, etiamsi id confiteri palàm non audeat, repugnat in hac controuersia non solùm Caluino, sed etiam Lutheranis præcipuis; seque A adiungit Illyrico, alijsque obscurioribus, & paucioribus Lutheranis.

CAPVT II.

Ordinationem Sacramentum esse demonstratur ex diuinis literis.

QVOD igitur Ordinatio sit Sacramentum verè, ac propriè dictum, demonstratur ex sacris literis. Tria requiruntur ad Sacramentum propriè dictum, vt aduersarij fatentur, & asserit Apologia Confessionis, art. 13. quam admittit Kemnitius, cùm in eius verba iurauerit. nimirum symbolum externum, seu ritus; promissio gratiæ; & mandatum, seu institutio diuina. Hæc omnia reperiuntur in Ordinatione.

Ac primum, ritus, externumque symbolum est manuum impositio: de qua est in Scriptura frequentissima mentio, vt Actorum 6. vbi ordinantur Diaconi per manus impositionem. Actorum 13. impositione B manuum ordinantur Episcopi Paulus, & Barnabas, sic enim eum locum intelligit sanctus Leo epist. 81. ad Dioscurum, & Chrysostomus in commentario eius loci. Actorum 14. vbi habemus: *Cum constituissent eis presbyteros*, Græcè est χειροτονήσαντες, id est, cum per manus impositionem creassent presbyteros. 1. Tim. 4. *Cum impositione manuum presbyterij.* Et ca. 5. *Nemini citò manus imposueris.* Et 2. Tim. 1. *Per impositionem manuum mearum.* Quæ omnia loca intelliguntur ab omnibus expositoribus de Ordinatione: vnde etiam apud Græcos ordinatio χειροτονία appellari solet, id est, manuum extensio, siue impositio.

Promissio gratiæ habetur expressè, 1. Tim. 4. *Noli negligere gratiam, &c.* Et 2. Tim. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam, &c.*

Denique mandatum, & institutio, Actor. 13. *Segregate mihi Saulum, & Barnabam.* Act. 20. *In quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos.* Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores.*

RESPON-

Respondet Kemnitius loco notato, hæc omnia nihil ad rem facere; nam symbolum illud externum, id est, manus impositio, adhibebatur quidem in Ordinatione, sed non erat aliud nisi cæremonia, qua vtebãtur Apostoli, cùm pro aliquo orabant, eumque Deo commendabant. Itaque imponebant manus ijs, quos ordinabãt, non vt Sacramentum aliquod traderent, sed vt eos Deo commendarent. Promissio autem gratiæ habetur quidem in Scripturis, sed non promissio gratiæ iustificantis à peccato; hæc autem necessaria est ad Sacramentum propriè dictum. Denique mandatum habetur, vt Ministri ordinentur, sed non habetur mandatum, vt fiant certo aliquo ritu. Dominus enim cùm ordinauit Apostolos Lucæ 22. dixit: *Hoc facite*, sed nõ legitur vlla cæremonia, qua eos ordinauerit. Deinde Ioãnis 20. dedit illis iterum Ecclesiasticam potestatem, dicens: *Quorum remiseritis peccata*: nec tamen imposuit manus, aut vnxit illos, aut dedit instrumenta consecrationis, quod modò nos facimus, sed tantùm insufflauit, quod nos minimè facimus. Neque Apostoli vsquam tradunt, se mandatum accepisse, vt manus imponerent, cùm ordinabant Ministros.

Respondeo. Quod attinet ad manus impositionẽ, adhibitam eam fuisse non solùm ad orandum, sed etiã ad ordinandum. Id probatur Primo, quia Scriptura non meminit orationis 1. Tim. 4. & 5. & 2. Tim. 1. vbi de manus impositione agitur.

Secundo in Actis cap. 6. vbi ordinantur Diaconi ab Apostolis, distinguitur apertissimè oratio ab impositione manuum, sic enim legimus Græcè; *καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας*, id est: *Et cùm orassent, imposuerunt eis manus*. Et rursus cap. 13. distinguitur vna cæremonia ab alia: *Ieiunantes*, inquit, *& orãtes, imponentesque illis manus, dimiserunt eos.*

Tertio, quia 1. Tim. 5. illa verba: *Nemini citò manus imposueris, neque communicaueris peccatis alienis*, non possunt exponi de oratione, sed de cæremonia, qua ordinantur Ministri. Non enim communicat peccatis alienis, qui orat pro alio, etiamsi indignissimo; sed qui ordinat indignum, is verè communicat peccatis alienis.

Quarto, illa verba Actor. 14. *χειροτονήσαντες πρεσβυτέρους* nulla ratione possunt exponi de oratione. Neq; obstat, quòd aduersarij nolunt *χειροτονεῖν* esse manus imponere; sed manum extẽdere, siue attollere in signum suffragij. Id, inquam, non obstat; nam in Scripturis, & vsu Ecclesiastico *χειροτονεῖν*, significat extendere manus super capita ordinandorum, & eo modo ordinare; ita vt sit idem *χειροτονία*, & *χειροθεσία*. Id patet ex Chrysostomo homilia 10. in priorem ad Timotheum, & ex epistola Concilij Nicæni ad Alexandrinos apud Theodoretum lib. 1. historiæ, cap. 9. & ex alijs Græcis, qui Ordinationẽ, quæ ab Episcopo fit, vocant *χειροτονίαν*, & tamen Episcopi non ordinant attollendo manus in signum suffragij, sed extendendo super capita ordinandorum. Et ex hoc ipso loco Actorum 14. idem apertè colligitur; nam Lucas non dicit, Apostolos constituisse presbyteros ad *χειροτονίαν* populi, vt dicere deberet, si intelligeret, id quod aduersarij volunt, sed dicit ipsos Apostolos vsos *χειροτονίᾳ*, id est, manus extensione in constituendis presbyteris.

Denique sanctus Hieronymus peritissimus vtriusque linguæ, in cap. 58. Isaiæ, *χειροτονίαν*, interpretatur manus impositionem, quæ cum vocis imprecatione, Ordinationem perficit. Dan i qua etiamsi constaret cum manus impositione semper coniunctam fuisse orationem, nihil obtineret Kemnitius; tunc enim diceremus, verba Sacramentalia esse orationem quandã, vnde etiam mysticæ preces dicuntur à veteribus.

Quantum ad promissionem gratię remissionis peccatorum, Respondeo, vel vult Kemnitius omne Sacramentum per se esse institutum ad remissionem peccati, vel id satis esse, si conferat gratiam gratum facientem, quæ sit efficax ad peccatum delendum, si illud inueniat, licet per se ad alium finem ordinetur.

Si primum affirmat, non poterit defendere Eucharistiam esse verum Sacramentum; siquidem certum est, Eucharistiam non esse per se institutam ad peccatum tollendum, sed ad vitam spiritualem conseruandam, & augendam. Id quod patet ex eo, quod datur immediatè post Baptismum: proinde ijs, qui non habent peccata; immò nõ datur nisi iis, qui iudicantur mundi, & puri esse à peccato, cum Paulus dicat 1. Cor. 11. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat. &c.*

Si secundum, facilè ostendemus Ordinationem esse verum Sacramentum. Nam gratia, quæ illi promissa est, non est donum aliquod gratis datum, vt prophetia, vel donum linguarum, sed gratia iustificans. Nam Inprimis, Ioan. 20. cùm Dominus tribuit Apostolis potestatem remittendi peccata, quæ est pars quædam sacerdotij, dixit: *Accipite Spiritum sanctum*, nõ autem vocatur absolutè Spiritus sanctus in Scripturis donũ illud, quod in impijs esse potest. Præterea, 2. Timoth. 1. vbi dixerat Apostolus, gratiam Timotheo per manus impositionem datam, subiungit explicans, quæ sit illa gratia. *Non enim*, inquit, *dedit nobis*, id est, nobis Episcopis, *Deus spiritum timoris; sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.*

Quod autem pertinet ad mandatum, siue institutionem, non legimus quidem disertis verbis Christum dixisse, Ordinate Ministros per manus impositionem; sed euidenter id colligimus ex sanctis literis. Nam vt diximus de alijs Sacramentis, non potest vllus homo gratiam alligare certo signo; idq; etiam aduersarij concedunt: atqui secundum Scripturas alligata est gratia manus impositioni in Ordinatione, vt ex illis verbis patet, 1. Timoth. 4. *Noli negligere gratiam quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.* vbi illud, *Per prophetiam*, non est instrumentum, sed caussa impellens, & mouens: instrumẽtum autem conferendæ gratiæ est illud: *Cum impositione manuum.* Sensus enim est, vt rectè etiam Caluinus exponit; Noli negligere gratiam illam, quę tibi data est, quando Episcopus à me ordinatus es, iuxta reuelationem de te mihi factam (Deus enim reuelauerat Paulo, & iusserat, vt Timotheum ordinaret, id quod etiam habetur in primo capite) secundum præcedentes in te prophetias. Quod autem instrumentum gratię conferendæ, fuerit impositio manuum, habetur adhuc clarius, 2. Tim. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam quæ in te est, per impositionem manuum mearum.* Cùm igitur gratia sit alligata Ordinationi per manus impositionem, necesse est Deum esse auctorem, & institutorem illius cæremoniæ.

Neque argumenta Kemnitij contra allata concludunt. Dominus enim, qui Sacramentis alligatus non erat, poterat Apostolis dare effectum Sacramenti sine Sacramento, id est, ordinare Presbyteros, & Episcopos sine manus impositione; sicut eosdem Apostolos sine Sacramento confirmauit, & Magdalenam sine Sacramento absoluit.

Adde quod neque cogimur credere, Dominum sine impositione manus Ordinationem Apostolis contulisse. Nam etiamsi scriptum non est, per impositionem manuum ordinatos Apostolos à Christo; tamen neque scriptum est contrarium: & multa fecit Dominus quæ scripta non sunt.

CAPVT III.

Ordinationem Sacramentum esse, probatur ex traditione.

IAM verò more nostro idipsum demonstrabimus ex Ecclesiastica traditione, id est, testimonijs sanctorum Ponnficum, Conciliorum, & Patrum.

Lutherus enim in lib. de captiuit. Babylonica, cap. de Ordine, solum Dionysium dicit posse citari ex anti quis auctoribus, pro Sacramento Ordinis, & alijs Sacramentis, excepto Baptismo, & Eucharistia. Sic. n. ait: *Scio hunc solum auctorem haberi ex antiquis pro septenario Sacramentorum, licet Matrimonio omisso, senarium tantum dederit: nihil enim prorsus in reliquis Patribus de istis Sacramentis legimus. Nec Sacramenti nomine censuerunt, quoties de his rebus loquuti sunt: recens enim est inuentio Sacramentorum.* Hæc ille: vbi multa mentitur. Nam nec verũ est, quod ille quasi contra se citat, Dionysium tradere sex Sacramenta; non enim meminit nisi quatuor: nihil enim scribit de Pœnitentia, Extrema vnctione, & Matrimonio. DEINDE mentitur impudentissimè, cùm dicit, recentem esse inuentionẽ Sacramentorum; nimirum quoad nomen Sacramentinus enim in primo libro ostendimus, omnes veteres Latinos hoc vocabulo vsos. DENIQVE, nihil prorsus in antiquis legi de his Sacramentis, est mendacium Luthero dignissimum.

Igitur ex Pontificibus INNOCENTIVS I. in epist. 18. ad Alexandrum Antiochiæ Episcopum cap. vlt. cõfert Ordinationem cum Baptismo; ac dicit ab hæreticis baptizatos recipi cum suo Baptismo, sed ab hæreticis ordinatos, non recipi cum suo ordine, & caussam reddit, quia hæretici solum Baptismum dare permittuntur. Ex collatione cum Sacramento propriè dicto, indicat se habuisse Ordinationem etiam pro Sacramento propriè dicto.

Vbi tamen OBSERVANDVM est, non velle Innocentium iterum ordinandos esse, quos hæretici ordinauerant, sed solùm cessare debere ab exequutione Ordinum, ac si ordinati non essent.

LEO I. epist. 81. ad Dioscorum Alexandrinum, cap. 5. Ordinationem Sacramentum vocat, & iubet à ieiunis dari, & accipi, & solùm in vespera Sabbati, idque summa cum deuotione: vbi apertè indicat in eo Sacramento gratiam cõferri. Et epist. 87. ad Episcopos Mauritaniæ, cap. 1. de Ordinatione loquẽs: *Quis*, inquit, *dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti perpetratur iniuriam?* Hæc ille. Audis hic nomen Sacramenti?

ANASTASIVS II. in epistol. ad Anastasium Imperatorem, cap. 7. *Nullum*, inquit, *de his quos vel baptizauit Acacius, vel quos Sacerdotes, siue Leuitas, secundum canones ordinauit, vlla eos ex nomine Acacij portio læsionis attingit, quo forsitan per iniquum tradita Sacramenti gratia minus firma videatur.* Vbi S. Pontifex Ordinationem, & Sacramentum vocat, & gratiam conferre dicit, & cum Baptismo comparat: & idem repetit, cap. 8.

Denique S. GREGORIVS I. lib. 4. commẽtariorum in libros Regum, cap. 5. in ipso initio de Sacramento Ordinis loquens: *Is*, inquit, *qui promouetur, bene foris vngitur, si intus virtute Sacramenti roboretur.* Vbi & Sacramentum vocat, & gratiã conferre affirmat ipsam Ordinationem.

Ex CONCILIIS, Chalcedonense Concilium can. 2. dãnat eos, qui pecunias pro Ordinatione suscipiunt; & caussam reddit, quia gratiam Dei illi censetur vendere, quæ tamen vendi nullo modo potest, aut debet. Idem habet II. Bracarense, can. 3. & alia. Denique Florentinum Concilium, Græcis, & Latinis probantibus,

A Ordinationem inter Sacramenta propriè dicta numerauit, quod etiam facit Concilium Tridentinum, sess. 23. cap. 2. & can. 3.

Ex Patribus, DIONYSIVS Areopagita lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 5. de ritu ordinandorum agit, & satis ostendit eo ritu gratiam conferri, & proinde Sacramentum esse. Quod etiam Lutherus fatetur: nam in lib. de Babylonica captiuit. cap. de Ordine, solũ Dionysium citat contra suam nouitatem: nec aliter respondet, nisi more suo eum auctorem contemnendo. Dicit enim nihil in eo esse solidæ eruditionis; & addit, sibi facile esse meliorem Hierarchiam scribere, quàm Dionysius scripserit. Nos autem opponimus Luthero S. Gregorium, qui hom. 34. in Euangelia, hunc Dionysium, vt antiquum, & venerabilem Patrem laudat.

Exstat apud Sozomenum, lib. 7. hist. cap. 10. MARTYRII cuiusdam sententia, ad Nectarium Episcopum Constantinopolis, vbi apertè comparat sacerdotium B cum Baptismo, & vtroque homines iustificari dicit: *Tu*, inquit, *ò beate, recens, baptizatus, & purificatus, & mox insuper sacerdotio auctus es: vtraque autem hæc peccatorum expiatoria esse Deus constituit.*

S. Ioan. CHRYSOSTOMVS lib. 3. de sacerdotio: *Sacerdotium*, inquit, *in terra peragitur, sed in rerum cælestium classem, ordinemq́; referendum est. Atq; id per quã meritò: quippe non mortalis quispiam, non Angelus, non Archangelus, nõ alia quæuis creata potentia, sed ipse Paracletus ordinem eiusmodi disposuit.* Et infrà: *Tum probe intelliget, quanto sacerdotes honore, quãta dignitate, Spiritus sancti gratia dignata fuerit.*

THARASIVS in epist. ad Adrianum Papam, quæ habetur in primo tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum, dicit eos, qui pecunias accipiunt pro Ordinatione, vendere gratiam, atque adeò ipsum Spiritum sanctum, qui datur in Ordinatione.

Theodoretus in illud, 1. Tim. 5. *Manus citò nemini imposueris.* Theophilactus, & Oecumenius in illud, C 2. Tim. 1. *Admoneo te, vt excites gratiam*; apertè dicũt in Ordinatione conferri gratiam Spiritus sancti, quæ pijs studijs, & oratione fouenda est, quemadmodum oleo fouetur ignis.

CYPRIANVS; seu quicunq; fuit auctor sermonum de operibus cardinalibus Christi; Ordinationem Sacramẽtum vocat, & cum Baptismo confert: *Docemur*, inquit, *quæ sit Baptismi, & aliorum Sacramentorum stabilitas.* Et infrà: *Nam Baptismum repeti, Ecclesiastica prohibet regula; & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum cõsecrans præsumit accedere: nemo sacros Ordines semel datos iterum renouat, &c.*

AMBROSIVS libro de dignitate sacerdotali, cap. 5. *Homo*, inquit, *imponit manum Deus largitur gratiam: Sacerdos imponit supplicem dexteram, Deus benedicit potenti dextera.* Vide eundem 1. Cor. 12. in illud: *Diuisiones gratiarum sunt.* & in 1. cap. 2. ad Timotheum.

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, to D to ferè eo libro cõfert Ordinationem cum Baptismo, ac probat Ordinationem ab hæreticis datam, esse ratam, quia Baptismus ab eis datus ratus Baptismus est. Illa sunt enim verba S. Hieronymi contra Luciferianos: *Si in fide sua baptizato baptizans nocere non potuit: & in fide sua sacerdotem constitutum constituens non inquinauit.*

AVGVSTINVS simili ratione argumentandi, probat contra Donatistas, Sacramentum Ordinis semel habitum amitti non posse, quia Baptismus semel acceptus amitti non potest: sic enim ait, lib. 2. contra Parmenianum, cap. 13. *Ipsi explicent quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramentum ordinati possit amitti. Si enim vtrumque Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? neutri Sacramento iniuria facienda est.*

Similia

Similia habet lib. 1. de Baptismo, cap. 1. in quibus locis quædam OBSERVANDA sunt. PRIMO, Ordinationem ab Augustino vocari Sacramentum in duobus capitulis fortè decies, contra Lutheri mendacium suprà notatum. SECVNDO, Augustinum conferre Ordinationem cum Baptismo, atque apertissimè dicere, eodem modo vtrumque Sacramentum esse. TERTIO, eundem Augustinum asserere, neminem esse, qui dubitet de hac veritate: quod est contra alterum Lutheri mendacium. Et præterea est hic locus instar, plurimorum locorum: si enim Augustinus non mentitur, omnes eius temporis auctores, immò etiam omnes populi id credebant, quod nos modò credimus.

Vide PRÆTEREA eundem Augustinum epist. 50. ad Bonifacium prope finem. & de bono coniugali, ca. 18. & 24. & in sermone de gestis cum Emerito. & denique lib. 2. contra Parmenianum, cap. 11. vbi dicit, per hoc Sacramentum dari Spiritum sanctum: ex quo etiã colligitur, etiam cæremoniam Sacramentum esse propriè dictum.

His accedant SCHOLASTICI apud Magistrum, libr. 4. distin. 24. ex quibus S. Thomas, quæst. 1. artic. 1. affirmat communem esse omnium sententiam, Ordinationem vnum esse ex septem verè, ac propriè dictis Sacramentis.

CAPVT IV.

Idem ostenditur ratione.

ACCEDAT etiam congruentia rationis. Deus enim cuius perfecta sunt opera, Deute. 32. cùm dat potestatem, dat etiam ea, quæ requirũtur ad eius legitimum, & congruentem vsum. Id videmus in rebus naturalibus, quibus Deus non tantùm potentias operatiuas dedit, sed etiam certas qualitates, & instrumenta, quibus expeditè, & rectè illis vtantur. In Ordinatione autem sacra datur homini potestas conficiendi, & ministrandi Sacramenta; quæ certè à peccatore rectè exerceri non potest. Dabit igitur Deus simul cũ ea potestate, etiam gratiam iustificantem, & perficientem animam, vt ritè fungatur tanto ministerio. PRÆTEREA, si in Baptismo, in quo datur potestas suscipiendi Eucharistiam, & alia Sacramenta, datur simul cum ea potestate gratia gratum faciens, quia sine ea non rectè percipiuntur Sacramenta cetera: cur in Sacramento Ordinis, in qua datur potestas conferendi Sacramẽta, nõ simul etiam dabitur gratia gratum faciens, cùm non minus peccatum sit homini indigno Sacramenta tradere, quàm accipere? Quod si in hoc Sacramento datur gratia gratum faciens, certè Sacramentum erit verè ac propriè dictum: omnis enim cæremonia instituta ad sanctificandum, Sacramentum est propriè dictũ.

Accedit VLTIMO, quod aduersarij nihil habent, quod obijciant, nisi argumenta illa negatiua, & leuia, quæ nos suprà dissoluimus.

CAPVT V.

Episcopalem Ordinationem Sacramentum esse.

SEQVITVR SECVNDA quæstio; Quinam Ordines sint Sacramenta. Septem esse Ordines demonstrauimus in primo libro de Clericis; videlicet Sacerdotũ, Diaconorum, Subdiaconorum, Acoluthorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum. Ex quibus Ordo Sacerdotum duplex est: sunt enim alij maiores Sacerdotes, id est, Episcopi, alij minores, id est, Presbyteri. Ex his autem cõuenit inter omnes Catholicos, Ordinem Presbyterorum esse verè, ac propriè Sacramentum, de A alijs non omnino conuenit. Dicam igitur de singulis, quid verius, ac probabilius videatur.

AC PRIMVM Ordinatio Episcopalis, Sacramẽtum est verè ac propriè dictũ. Hæc sententia etiamsi a quibusdam veteribus Scholasticis negetur, in 4. dist. 24. & ex recentioribus à Dominico Soto, lib. 10. de iustitia, & iure, q. 1. art. 2. & in 4. distinct. 24. q. 2. art. 3. tamen asseritur ab omnibus antiquis Patribus; & ex recentioribus, à Petro Soto, lect. 4. de Sacramento Ordinis in institutione Sacerdotum, & à Caietano tomo primo, opusculi 11. necnon ab antiquis nonnullis Scholasticis, vt Altisiodorensi, 4. parte summæ Theologicæ, Ioan. Maiori, Scoto, Durando, & Paludano in 4. distinc. 24. licet Durandus idem Sacramentum esse velit cum Sacramento presbyteratus. Denique ab omnibus penè Canonistis, in cap. Cleros, dist. 21. & caput Perlectis, dist. 25.

Mihi verò posita assertio certissima videtur. PRIMO, B quia Scripturæ quibus Catholici probant, Ordinationem esse Sacramentum, de Ordinatione Episcopali intelliguntur, vt patet ex 1. Timoth. 4. & 2. Timoth. 1. in his enim solis locis disertè ponitur symbolum externum cum promissione gratiæ. In his autem locis agitur de Ordinatione Timothei, qui Episcopus fuit à Paulo creatus, vt omnes interpretes docent: pari ratione, Actor. 13. agitur de Ordinatione Episcopali Pauli, & Barnabæ. Quare si Ordinatio Episcopalis nõ est Sacramentum, non possumus ex Scripturis apertè probare, Ordinationem esse Sacramentum.

SECVNDO, testimonia allata, Leonis, Gregorij, Dionysij, Martyrij, Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, Theodoreti, de solis Episcopis intelliguntur. Veteres enim nomine Sacerdotis absolutè Episcopum intelligebant; vnde Ambrosius librum inscribit de dignitate Sacerdotali, & Chrysostomus libros de Sacerdotio, cùm tamen vterque de solis Episcopis agat. Itaque amittemus etiam loca Patrum pro contro C uersia principali, si Episcopalis Ordinatio non est Sacramentum.

TERTIO, Episcopalis Ordinatio est cæremonia imprimens characterem spiritualem, & conferens gratiam; ergo est verissimum Sacramentum. Probatur antecedẽs: ac PRIMVM de charactere, ex eo, quod Episcopalis Ordinatio, non potest repeti. Et PRÆTEREA, Episcopus potest duo Sacramenta conferre; nimirum Confirmationem, & Ordines sacros, quæ non possunt vlli alij Ordines inferiores conferre: & si tentent id facere, nihil prorsus efficiunt; Ergo habet Episcopus ex sua Ordinatione spiritualem potestatem, & proinde nouum characterem.

Dicent, non esse opus nouo charactere, sed satis esse si extendatur character presbyteralis. SED aut volunt reipsa extendi characterem illum, aut solùm significatione, quod videlicet in Episcopo signum sit plurium potestatum, in presbytero pauciorum. Si dixerint PRI D MVM, eandem vim habebit argumentum nostrum: nã eadem efficacia requiritur ad characterem reipsa extẽdendum, & ad imprimendum nouum, proinde cæremonia, quæ habet effectũ istum spiritualem, & supernaturalem, id est, realem extensionem characteris, sine dubio Sacramentum erit. Si dixerint SECVNDVM, facilè reuincentur. Nam licet character non agat reipsa, sed sit solum signum pacti Dei cum homine de concursu diuino in actionibus illis Sacramentalibus: tamẽ hoc signum reale est, & ideo sicut vbi est spiritualis potestas, colligimus realem esse in anima characterem; ita quoque vbi est additio nouæ potestatis, oportet colligere realem additionem characteris, aut nouum characterem, quod est probabilius.

DENIQVE magis distant inter se potestas confirmãdi, & consecrandi Eucharistiam, quàm potestas legẽdi Euangelium, & Epistolam in sacrificio. Sed propter

TERTIO, quia Actor. 6. Diaconi ordinantur per manus impositionem, id est, simili cæremonia qua Episcopi, & Presbyteri.

QVARTO, quia Diaconi in absentia Episcoporum possunt baptizare, Eucharistiam dare, reconciliare pœnitentes publicos, prædicare, ac ferè omnia munera Episcoporum; & Presbyterorum in eorum absentia exercere: ex quo sequitur, eos gratia Dei speciali indigere, ac proinde eorum Ordinationem esse Sacramentum. Antecedens patet. Nam de Baptismo id testantur Tertullianus in lib. de Baptismo, & Hieronymus in lib. cõtra Luciferianos: De Eucharistia, quod videlicet Diaconi Eucharistiam laicis ministrare possint, patet ex Concilio Nicæno, can. 14. immò olim ordinariè Diaconi sanguinem Domini ministrabant populo, vt patet ex Cypriano, serm. 5. de lapsis. De reconciliatione pœnitentium, patet ex eodem Cypriano, lib. 3. epist. 17. De prædicatione testatur Gregorius, lib. 4. epist. 88. Et hæc videtur ratio, cur Diaconi ad Hierarchiam pertineant, & populis præesse dicantur, vnà cum Episcopis & Presbyteris, vt patet ex Hieronymo in 2. cap. ad Titum; & ex Dionysio, qui in Ecclesiastica hierarchia non ponit nisi hos tres Ordines, quia hi soli sunt hierarchici: inferiores enim non præsunt populo, sed tantùm seruiunt superioribus Ordinibus.

QVINTO, Diaconatus semel acceptus, nunquam amittitur, nec potest repeti: igitur imprimit characterem, ergo est Sacramentum.

RESPONDENT quidam Diaconatum esse perpetuũ, non ex charactere, sed ex quadam consecratione, & quia est officium de iure diuino. SED solutio non valet. Nam si aliunde potest prouenire, quàm ex charactere, vt non possit amitti Diaconatus; certè ruet principalis ratio Catholicorum, qua inde probant, quædam Sacramenta imprimere characterem, quia nõ possunt repeti.

DEINDE non esset consecratio Diaconorum, Ordinatio, nisi esset Sacramentum; esset enim simplex officij iniunctio. Nihil autem impedit, quominus possit officium tolli, & postea iterum reddi. Immò nulla potest fingi maior consecratio, si ita vocanda est dedicatio personæ extra Sacramenta, quàm Monachorum, qui Deo consecrantur per solennem professionem; & tamen iusta caussa, & summi Pontificis dispensatione possunt iterum ad seculum redire, vt doctissimi viri censent, & exempla aliqua testantur. NEQVE illud obstat, quod sit officium de iure diuino: id enim soli probat, debere esse in Ecclesia Diaconos, sed nõ probat illum, aut illum debere semper esse Diaconum. Itaque posset tolli ab vno Diaconatus, & dari alteri: sicut etiam de iure diuino est, vt sint in Ecclesia Episcopi cũ iurisdictione, & tamẽ potest summus Põtifex auferre ab Episcopo Episcopatum, quoad iurisdictionem, & dare alteri.

Sed contra hanc propositionem obiiciuntur aliqua argumenta. PRIMVM est, quia multi veterum dicunt, Diaconos non à Christo, sed ab Apostolis institutos, vt patet ex Cypriano, lib. 2. epist. 9. ex Anacleto epist. 3. & Damaso, epist. 4. Et confirmatur, quia videntur Diaconi ex occasione quadã instituti, nimirum ob murmur Græcorum; & solo ministerio mensarum addicti, vt patet Act. 6.

RESPONDEO, Cyprianum fortasse in ea sententia fuisse, vt existimaret Diaconatum à Christo institutũ non fuisse, vt nos alio loco retulimus, fortasse etiam solùm velle dicere, Christum non ordinasse vllos Diaconos, sicut ordinauit Episcopos, & Presbyteros: sed non inde sequitur, Christum non instituisse hoc Sacramentum: nam etiam nullum Christus confirmauit, & tamen instituit Sacramentum Confirmationis. Porrò Damasus, & Anacletus solùm docent Christum instituisse tãtum duos Ordines Sacerdotum, id est Episcoporum in Apostolis, & Presbyterorum in LXXII. discipulis: id quod scribunt contra Chorepiscopos, qui tertium genus Sacerdotum videri volebant, cùm tamẽ reuera nihil essent, nisi Presbyteri. Itaque non negant hi Pontifices, Diaconos, & alios Ordines inferiores à Christo institutos, sed negant esse vllum Ordinem Sacerdotum, præter duos iam dictos.

Ad cõfirmationem RESPONDEO, ex occasione quidem ordinatos primos Diaconos, sed non ex occasione inuentum esse Ordinem diaconorum.

NEQVE verum est, solùm ministros mensarum fuisse Diaconos tempore Apostolorum: nã Diaconi erant etiam Philippis, & Ephesi, & in Creta, vt patet ex epistolis Pauli ad Philip. ad Timotheum, & Titum; & tamen in illis locis non viuebant Christiani communiter, vt esset opus ministris mensarum. DEINDE illa tã solẽnis Ordinatio per manus impositionem, certè indicat aliud, quàm solum mensarum ministeriũ. PRÆTEREA, Philippus ex Diaconis primis, non dabat operam mensis præcipuè, sed prædicationi, & Baptismo, Actor. 8. DENIQVE, ab antiquissimis temporibus Diaconi sunt ministri altaris, & Sacramentorum, vt patet ex Iustino Apologia 2. in fine, & ex omnibus antiquis auctoribus.

SECVNDVM argumentum est, quia Diaconi nullam habent potestatem faciendi aliquid supernaturale, aut effectum aliquem, qui sit irritus, si fiat à non Diacono: Ergo nõ habent propriũ characterem; character enim datur ad operandũ simpliciter, non ad bene operandũ.

RESPONDEO, non esse de essentia Sacramenti, vt qui illud habet, aliquid supernaturale efficiat, sed satis est, si sit cæremonia conferens gratiam. Neque est verum vniuersaliter, quod character detur ad operandũ simpliciter, vt patet ex charactere Confirmationis, qui datur ad profitendam fidem: quam tamen aliqui Catechumeni sine charactere interdum optimè profitentur, vsque ad sanguinis profusionem: & aliqui Confirmati non audent profiteri.

TERTIVM argumentum, Diaconatus materia, est traditio libri Euangeliorum, vt habetur in Concilio Florentino. Sed cùm ordinarentur primi Diaconi, non erat scriptum Euangelium; ergo vel illi non habuerunt verum Sacramentum, vel non est Sacramentum Diaconatus.

RESPONDEO, hoc argumentum soluendum esse in quæstione sequenti; directè enim probat solùm, non esse librum Euangelij materiam huius Sacramenti.

CAPVT VII.

Subdiaconatum esse etiam Sacramentum.

IAM verò de Subdiaconatu non est tanta certitudo, quanta de Diaconatu. Nam nec in Scripturis de eo fit mentio, nec eius Ordinatio habet manus impositionem, vt patet ex Concilio IV. Carthag. can. 5. nec Subdiaconi ministrant Eucharistiam, aut alia facere possunt, quę Diaconi: & deniq; non pertinent propriè ad Hierarchiam, nisi vt ministri Hierarcharum.

Est tamen valdè probabile, etiam hunc Ordinem esse Sacramentum; tum quia videtur imprimere characterem, cùm sit initerabilis; tum quia habet annexum solemne votum continentiæ; tum denique, quia hæc est communis Theologorum sentẽtia, antiquiorum & recentiorum, vno Durando excepto, & Caietano.

Sunt autem contra hanc sententiam duo argumenta. PRIMVM est, quia Subdiaconatus olim non erat Ordo sacer, sed postea factus est à Pontificibus, vt apertè testatur Innocentius III. cap. A multis, de ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum, & idem Innocentius III. cap. Miramur, extra de seruis non ordinandis: & Vrbanus II. can. Nullus, dist. 60. Vnde Magister, lib. 4. dist. 24. dicit, Subdiaconatũ, & Ordines Minores ab

Ecclesia introductos, cùm Apostolorum tempore non fuissent.

RESPONDEN, non esse idem. Ordinem sacrum, & Sacramentum: multi enim existimant, Ordines minores esse Sacramenta, cùm tamen non possint eos vocare Ordines sacros. Vt enim rectè docet Magister loco notato, omnes Ordines sunt sacri, sed primi tres dicuntur per excellentiam sacri, quia proximè contingunt res sactas. Presbyter enim Eucharistiam consecrat, & ministrat. Diaconus defert eam: Subdiaconus sacra vasa contingit, & præbet.

Olim tamen Subdiaconis non licebat tangere sacra vasa, vt patet ex Concilio Laodiceno, cap. 21. & ex can. Nullus, distinct. 24. qui ex decretis Syluestri sumptus est: & ea ratione non dicebatur Ordo sacer. Nec ex Ordine Subdiaconnrum poterat eligi Episcopus, sed tantùm ex Ordine Presbyterornm, & Diaconorum: tamen postea concessum est Subdiaconis, tangere sacra vasa, vt patet ex can. Non liceat, dist. 23. & cœperunt etiam ex Subdiaconis eligi Episcopi, vt patet ex Innocentio, & Vrbano locis notatis.

Quod autem Magister dicit, Subdiaconos ab Ecclesia introductos, non sic debet intelligi, quasi Ecclesia eum Ordinem instituerit; sed videtur Magister existimasse, vsum horum Ordinum non cœpisse tempore Apostolorum, sed postea, quòd videlicet antea ob fidelium paucitatem, nõ essent tot Ordines necessarij. Sed neq; hoc videtur esse verum: nam S. Ignatius qui tempore Apostolorum floruit ferè, omnium Ordinũ meminit, in epist. ad Heronem, & in alia ad Antiochenos.

SECVNDVM argumentum, Subdiaconi poterant ordinari à Chorepiscopis; vt patet ex Concilio Antiocheno, can. 10. At Chorepiscopi erant simplices Presbyteri, qui Ordinis Sacramentum conferre non possunt; igitur Subdiaconatus non est Sacramentum Ordinis.

RESPONDEO, duo fuisse genera Chorepiscoporum (vt diximus in disputatione de Clericis) quorum alij erant veri Episcopi, sed in aliena diœcesi morabantur, vt nunc in Germania Suffraganei, & de his loquitur Concilium Antiochenum; alij erant solùm Presbyteri, & ab his negat Damasus epist. 4. posse ordinari Subdiaconos.

CAPVT VIII.

Minores etiam Ordines Sacramenta esse.

DENIQVE, de minoribus Ordinibus, minus probabile est, quòd Sacramenta sint, quàm de Subdiaconatu; nam neq; est ita communis sententia, sicut de Diaconatu, & Subdiaconatu; & certum est, leuiora esse munera horum Ordinum quàm superiorum.

Absolutè tamen probabilior sententia est, quæ Ordines omnes Sacramenta esse docet, quàm ea, quæ id negat. PRIMO, quia id asserunt omnes veteres Scholastici, Durando excepto. ET ex recentioribus grauissimi quique, vt Franciscus Victoria in summa de Sacramentis, Petrus à Soto, lect. 4. de Sacramento Ordinis, & alij. TERTIO, id videtur sensisse Concilium Florentinum. Vbi enim dixit, Sacramentum Ordinis esse sextum Sacramentum, & materiam huius Sacramenti esse id, quod porrigitur in Ordinatione: continuò ponit exempla de Ordine Sacerdotis, Diaconi, & Subdiaconi, & addit, idem de alijs Ordinibus intelligendũ. Neque dissentit Concilium Tridentinum: nam sess. 23. cap. 2. septem Ordines numerat, & postea cap. 3. absolutè Ordinem Sacramentum esse dicit. QVARTO, Minores Ordines non possunt iterari, igitur imprimunt characterem; igitur Sacramenta sunt.

Vna est obiectio in contrarium, quia si quot Ordines sunt, tot Sacramenta esse ponamus; iam Sacramenta non erunt septem, sed quatuordecim.

RESPONDEO, omnes Ordines licet sint per se singuli Sacramenta, tamen vnum Sacramentum censeri, quia vnum sunt, vel genere, vel quia ad vnum finem omnes referuntur.

CAPVT IX.

Manus impositionem ad essentiam Sacramenti Ordinis pertinere.

SEQVITVR TERTIA controuersia, de materia, & forma huius Sacramenti. Conuenit autem inter omnes, materiam esse aliquod signum sensibile, formã autẽ esse verba, quæ dicuntur, dum illud signũ exhibetur. Quamuis enim Scriptura non meminerit verborum; tamen apertè scribunt verba requiri antiquissimi Patres, vt Ambrosius in c. 4. 1. ad Timor. Hieronymus in cap. 58 Isaiæ, & Augustinus in serm. de gestis cum Emerito, & idem patet ex antiquo Ordine Romano, & ex omnibus, qui de hoc Sacramento tractant.

SED quia in Ordinatione Presbyteri, & Diaconi, duplicia signa exhibentur; nimirum impositio manuum, & porrectio instrumenti, vt calicis & patinę in presbyteratu; & libri Euageliorum in Diaconatu; ideo quæstio existit, vtrum horum signorum sit essentialis materia Sacramenti. Duæ sunt autem Theologorum sententiæ.

ALII enim existimant, manus impositionem esse accidentariam, & solam instrumentorum porrectionem esse essentialem: ita Dominicus à Soto, dist. 24. q. 1. art. 4. & alij quidam.

Fundamenta eorum sunt tria. PRIMVM, quia in Cõcilio Florentino non alia assignatur materia, nisi instrumentorum porrectiu.

SECVNDVM, quia Innocentius III. cap. Pastoralis, de Sacramentis non iterandis, & Gregorius IX. cap. Presbyter, eodem titulo, dicunt non debere iterari Ordinationem factam sine manus impositione, sed supplendum esse, quod omissum est. Ibidem etiam addit Gregorius manus impositionem esse ritum ab Apostolis introductum.

TERTIVM Sacerdotes fiunt, cùm eis dicitur: *Accipe potestatem offerendi sacrificium*. Sed tunc non imponuntur manus, sed tantùm porrigitur calix cum vino, & patina cum pane, vt patet ex Ordine Romano antiquo, & ex Pontificali, quo nunc Ecclesia vtitur; ergo manus impositio, quæ postea accedit, ad essentiam Sacramenti non pertinet. Maior propositio probatur, quia alioqui esset fallax illa concessio potestatis, si tũc ea reuera non acciperetur. Et PRÆTEREA Apostoli in vltima Cœna facti sunt Sacerdotes, vt habet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 1. ergo & nunc Sacerdotes fiunt, cùm datur eis potestas consecrandi, & offerendi Eucharistiam. Idem enim est: *Hoc facite in meam commemorationem*, quod audierũt Apostoli in vltima Cęna; &, *Accipe potestatem offerendi, &c.* quod nos audimus, cùm ordinamur Sacerdotes.

ALTERA sententia est longè probabilior, & verior, videlicet, non solùm instrumentorum porrectionem; sed etiam manus impositionem esse materiam essentialem. Id quod affirmat ex recentioribus, Petrus à Soto, lect. 5. de Sacramento Ordinis; Martinus Ledesmius in 4. quæst. 36. art. 4. ad 1. Cardinalis Hosius in Confessione Polonica, cap. 50.

Probatur hæc sententia. PRIMO, quia Scripturę, passim tradunt pro symbolo externo Ordinationis, manus impositionem, vt patet ex locis adductis, Actor. 6. 13. & 14. 1. Timoth. 4. & 5. & 2. Timoth. 1.

RESPONDENT, impositionem manuum requiri, sed non esse de essentia. CONTRA, si ita est, non possumus conuincere hæreticos, Ordinationem esse Sacramentum

mentum propriè dictum, quia non possumus in Scriptura demonstrare symbolum externum huius Sacramenti. DEINDE, si ita licet exponere, poterimus negare materias omnium aliorum Sacramentorum: dicam enim, aquam non esse de essentia in Baptismo secundum Scripturas, nec vinum in Eucharistia, nec oleum in Extrema vnctione, &c. PRÆTEREA Scriptura, non solet in alijs Sacramentis tradere nisi essentiales cæremonias, & vix etiam illas integrè: quis ergo sibi persuadeat, in hoc Sacramento semper nominari ritum accidentarium, omisso essentiali? DENIQVE Paulus dicit, per manus impositionem dari gratiam, 1. Timoth. 4. & 2. Timoth. 1. Ergo manus impositio est pars Sacramenti essentialis: non enim gratiæ promissio facta est cæremonijs accidentarijs, sed essentialibus.

Neq; valet, quod objiciunt de Confirmatione, quæ Actor. 8. dicitur dari per manus impositionem, & tamen non est illa materia essentialis eius Sacramenti, sed Chrisma. Iam enim hoc dissoluimus in disputatione de Confirmatione, vbi ostendimus, manus impositionem in Confirmatione esse de essentia, quia per illā signantur Chrismate frontes fidelium.

SECVNDO, idem probo ex traditione Pontificum, & Conciliorum. Clemens lib. 8. constit. cap. 2. & sequentib. Damasus epist. 4. Innocentius I. epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ, Leo I. epist. 87. ad Episcopos Africæ, & ex recentioribus Alexander Papa II. canon. Ex multis, 1. q. 3. & Vrbanus II. canon. Daibertum, 1. q. 7. & alij passim.

Item ex Concilijs. Nicænum, can. 9. Antiochenum, can. 10. & 17. Carthaginense IV. can. 2. 3. & 4. & omnia alia antiqua Concilia passim affirmant, manus impositione conferri Ordines.

Ipsum etiam TRIDENTINVM Concilium (quod est obseruandum propter eos, qui post Concilium celebratum, aliter sentiunt) sess. 14. cap. 3. de Extrema vnctione dicit, Ministrum Extremæ vnctionis esse Episcopum, aut Presbyterum ritè ordinatum, per manus impositionem. Et sess. 23. can. 4. de Sacramento Ordinis habet hæc verba: *Si quis dixerit per sacram Ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopum dicere; Accipe Spiritum sanctum. anathema sit.* Vbi Concilium declarat, tūc ordinari Presbyteros, & tunc dari illis gratiam Spiritus sancti, cùm eis dicitur: *Accipite Spiritum sanctum.* At cū hoc dicitur, manus imponuntur, vt patet ex Pontificali, & Ecclesiæ consuetudine; ergo sentiebat Concilium, illam impositionem manus esse de essentia.

DENIQVE idem etiam ex Patribus probari potest. Nam GRÆCI Ordinationem vocāt *χειροτονίαν*, id est, manus impositionem. & scribit Simeon Metaphrastes in vita S. Ioannis Chrysostomi, cùm ei manus imponeret Episcopus Antiochenus, vt eum crearet Presbyterum, continuò descendisse in eum visibiliter Spiritum sanctum in forma columbæ.

AMBROSIVS lib. de dignitate sacerdotali, cap. 5. hac cæremonia dicit perfici Ordinationem: *Homo*, inquit, *manum imponit*, & *Deus largitur gratiam*. HIERONYMVS in ca. 58. Isaiæ: *Ordinatio*, inquit, *non solum ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur manuum.* AVGVSTINVS lib. de gestis cū Emerito, & alibi, manus impositione ordinari dicit Sacerdotes: quod idem omnes veteres passim docent.

Dicere autem, omnia Cōcilia, Pontifices, & Patres loqui de accidentaria cæremonia, ridiculum est: cum nusquam ponant aliam cæremoniam, & sæpe ex professo tractent de ritu Ordinationis. Quis enim credat tot Patres, & Concilia, cùm nihil frequentius tractēt, quàm Ordinationes Sacerdotum, ne semel quidem attigisse id, quod ad essentiam Sacramenti pertinet?

TERTIO, idem probatur ex Scholasticis: ne videatur nostra sententia noua in scholis. Certè S. Thomas in 4. dist. 13. q. 1. art. 1. dicit, in impositione manuū dari gratiam Sacramētalem; ex quo sequitur eam impositionē esse partem Sacramenti. S. Bonau. Scotus, Paludanus, dist. 24. & Altisiodorensis in sua summa, par. 4. apertè dicunt, de essentia esse manuum impositionem.

Vt igitur argumentis respondeamus, OBSERVANDVM est PRIMO in Ordinatione presbyterorum, de quibus præcipuè disputatur duas conferri potestates. Vnam, consecrandi Eucharistiam, quę dicitur potestas in corpus Christi verum. Alteram, absoluendi à peccatis, quæ dicitur potestas in corpus Christi mysticum.

SECVNDO, Nota, propter has duas potestates, duas esse in Ordinatione presbyterorū præcipuas cæremonias. Vnam, qua Episcopus porrigit futuro presbytero patinam cum hostia, & calicem cum vino, ac dicit: *Accipe potestatem offerendi sacrificium, &c.* Alteram, cùm post Missam Episcopus manus imponit, & dicit: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.* Vtraque autem cæremonia, non solùm habetur in Pontificali, & est in vsu Ecclesiæ, sed habetur etiam in antiquo Ordine Romano.

TERTIO, Nota, vtramq; cæremoniam esse essentialem, vt rectè docet, atq; explicat Scotus. Nam per vnā confertur vna potestas, per alteram altera, siue sint duo characteres, siue vnus, qui in secunda cæremonia extēdatur. NEQVE est probabile, quod quidā dicunt, in vnā totum dari, & in altera tantùm explicari, quod est datū in alia. NAM inprimis verba illa: *Accipe potestatem*, &, *Accipe Spiritum sanctum*, non significāt explicari, sed significant reuera tunc dari. DEINDE, omnium cōsensu, Christus diuisit has duas potestates, cùm ordinauit Apostolos, & vnam tradidit in cœna, cùm ait: *Hoc facite*; alteram post resurrectionem, cū ait: *Accipite Spiritum sanctum.* Cur ergo non possit, immò & debeat etiam Ecclesia diuidere, & dare vnam post aliam?

QVARTO, Nota, Patres, & Concilia non consueuisse explicare totum ritum Sacramentorum, non enim scribebant libros rituales; sed solum attigisse vnam partem essentialem; ex qua cętera omnia intelligerentur: erant enim ritus eiusmodi notissimi omnibus ex frequenti vsu.

Ex his ergo ad PRIMVM RESPONDEO; Concilium Florentinum non explicuisse totum ritum, sed solùm vnam partem; quemadmodum & Concilium Carthaginense, quod tm̄ meminit impositionis manuum, nō explicuit totum ritum, sed tm̄ eam partē, quam postea omisit Concilium Florentinum: vtrumq; autem Concilium rectè docet, neque vnum cum altero pugnat.

Cur autem Concilium Florentinum ex duabus partibus magis exprimere voluit porrectionem instrumētorum, quàm impositionem manuum, duplex ratio esse potuit. VNA, quia intendebat assignare pro materia rem aliquam subsistentem, sicut fecit in Baptismo, Cōfirmatione, Eucharistia, & Extrema vnctione: res autem subsistens non est impositio manuum, sed calix, & patina, &c. ALTERA caussa est, quia fortasse Armeni, qui à Concilio instruebantur, in hac re errabāt, & non in alia.

Ad SECVNDVM RESPONDEO; ea loca Innocētij, & Gregorij fauere nostræ sniæ. Quod enim Pōtifices nolint repeti cæremonias ritè peractas & tm̄ suppleri, qđ est omissum; indicat eas cæremonias posse diuidi, & dari diuerso tempore, & esse efficaces quocunq; tempore dentur. Quod autem Gregorius dicit, manus impositionem esse ritum ab Apostolis introductum; non sic debet accipi, quasi Apostoli hunc instituerint, sed quia ipsi primi cœperunt illum vsurpare in Ordinationib.

Ad TERTIVM RESPONDEO; Sacerdotes ordinari, cùm illis dicitur: *Accipe potestatem sacrificium offerendi*; sed ordinari etiam posteà, cùm illis dicitur: *Accipe Spiritum sanctum.* Nam accipiunt per varias cæremonias, varias potestates.

Atque

Atqoe hinc soluitur argumentũ de Diaconis, quod fecimus quæstiooe superiore. Nam primi Diaconi fuerunt ferè ordinati, ad quædam ministeria, per manus impositionem, noo autem fueruot ordinati ad legendum Euangelium, quia non erat opus: nunc autẽ per varias cæremonias, ordinantur ad varia ministeria. Credibile autem est, Dominum instituisse istas omnes materias Ordinum, non quidem in particulari, sed generatim, monendo Apostolos, vt Ordines conferrent per cæremoniam instrumentorum, quibus significaretur eorum potestas.

CAPVT X.

De effectu huius Sacramenti.

IAM verò de effectu conuenit inter Catholicos, duplicem esse effectum huius Sacramenti. PRIMO, potestatem spiritualem perpetuam, in cuius signũ imprimitur character. SECVNDO, gratiam gratum facieotem, qua possint ordinati ritè fungi suo munere.

Hæretici huius temporis, characterem præcipuè negant. Volunt enim ministerium Ecclesiasticum esse simplex officium, quod possit dari, & auferri; proinde cras fieri laicos, qui sunt hodie Ministri, vel Pastores. De qua re disseruimus in disputatione de Sacramentis in genere, sufficiant nunc duo testimonia veterum.

CYPRIANVS in serm. de ablutione pedum: *Nemo*, inquit, *sacros Ordines iterum renouat, &c.* AVGVSTINVS lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. *Vtrumque*, inquit, *Sacramentum est, & quadam consecratione datur; illud cum baptizatur, istud cum ordinatur. Ideo in Ecclesia Catholica vtrumque non licet iterare.* & lib. de bono coniugali, cap. 24. *Si fiat*, inquit, *Ordinatio Cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio nõ subsequatur, manet tamẽ in illis ordinatis Sacramẽtũ Ordinationis, et si aliqua culpa quisq; ab officio remoueatur, Sacramento Domini semel imposito nõ carebit, quamuis ad iudicium permanente.* In sermone autem de gestis cum Emerito, ipsum etiam nomen characteris ponit, ob quem dicit non posse iterari Ordinationem. Vide etiam multa decreta de hac re, apud Gratianum, 1. q. 7.

CAPVT XI.

De Ministro.

DE Ministro Ordinationis disseruimus in disputatione de Sacramentis in genere. Res autem perspicua est, cùm ouoquam Ecclesia agnouerit Presbyteros, vel Diaconos, nisi ab Episcopis ordinatos.

Vide Concilium Ancyranum, can. 12. Antiochenũ, can. 10. Epiphanium hæres. 75. Damasum epist. 4. Hieronymum in epist. 85. ad Euagrium, Chrysostomum, Theodoretum, & alios in 3. & 4. caput prioris ad Timotheum.

CAPVT XII.

De Cæremonijs.

DVÆ suot cæremoniæ, quas aduersarij reprehendunt, videlicet vnctio, & rasura; vnde per contẽptum vocant Catholicos Sacerdotes, vnctos, & rasos. Sed de rasura disseruimus in disputatione de Clericis: illa enim etsi est cæremonia Sacerdotum, non tamen fit in ipsa consecratione sacerdotali, de qua modò agimus.

Vnctio autem est cæremonia verè Sacramentalis, quãquam accidentaria: siquidem in ipsa Ordinatione vngitur caput Episcopis, & manus Presbyteris.

De hac cæremonia dicit Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 1171. & sequent. PRIMO, Christum, & Apostolos ea vsos non fuisse. SECVNDO, in historia Ecclesiastica nullum exstare exemplum. TERTIO, Ambrosium, & alios Patres eius nõ meminisse; si excipiamus suppositios libros Cypriani, & Anacleti. QVARTO, in Ecclesia Græca non fuisse receptam istam vnctionem, vsq; ad annum M.CC. immò etiam antiquis displicuisse, vt colligitur ex Ionocentio III. cap. Cùm venisset, de sacra vnctione. QVINTO, ritum esse Iudaicũ, proinde noo magis vsurpandum, quàm sacrificia ouium, & boum: quod vltimum accepit ex Caluino, lib. 4. Instit. cap. 19. §. 30. & 31.

RESPONDEO, ista omnia esse mendacia. Nam quod attinet ad exempla Christi, & Apostolorum, Kemnitius noo probat eos noo fuisse vsos vnctione; nos autem contrarium probare possumus. Nam Dionysius, cap. 4. hierarchiæ Ecclesiast. dicit, Pontificem vti sacro oleo in omni ferè consecratione Pontificali, idque traditum esse ab Apostolis: constat autem vnam, & præcipuam, & frequentissimam ex Pontificalibus consecrationibus, esse Ordinationes Sacerdotum.

DEINDE, quod addit de historia Ecclesiastica, est expressum mendacium. Nam libro 10. hist. Eusebij, capite quarto, secundum Græcam fidem, fit aperta mẽtio vnctionis sacerdotalis. Item Simeon Metaphrastes in vita sancti Ioannis Chrysostomi, quæ habetur tomo primo Surij, scribit eum inunctum fuisse, cùm Episcopus fieret Constantinopolitanus; & Petrus Chrysologus in sermone de sancto Seuero, refert eum inunctũ, cùm ordinaretur Episcopus Rauennæ.

TERTIO, quod scribit Kemnitius de Patribus, est etiam mendacium. Nam PACIANVS Ambrosij æqualis, in epist. 3. ad Sympronianum: *Plebi vestra*, inquit, *vnde Spiritus, quam non consignat vnctus Sacerdos?* ITEM Gregorius, lib. 4. in libros Regum, cap. 5. multa dicit de ista vnctione Sacerdotum. Quibus addo, velit nolit Kemnitius, auctorem de operibus Cardinalibus Christi, in sermone de Chrismate: etsi enim is auctor non est Cyprianus, est tamen auctor omnium consensu antiquus & doctus.

QVARTO, mendacium est, in Ecclesia Græca non fuisse vsum vnctionis, vsque ad annum M.CC. Contrarium enim doceot testimonia allata Dionysij, Eusebij, Metaphrastę. Neque INNOCENTIVS ijs repugnat, solùm enim reprehendit Græcos sui temporis, quòd hanc cæremoniam negligerent: neque dicit, antiquis eum ritum displicuisse. Illa enim verba: *Non iudaizat Ecclesia, sicut antiqui mentiuntur, qui neq; Scripturas, neq; Dei nouere virtutem;* sine dubio corruptè legũtur, & pro (*antiqui*) legendum est (*aliqui*) nec enim ita absolutè reprehenderet antiquos, præsertim cũ ipse ex antiquis suam senteoriam probet.

DENIQVE quod Caluinus, & Kemnitius dicũt, Iudaismum esse, vti vnctione, sępè à nobis refutatum est. Non enim est Iudaismus, vti rebus quibus vtebantur Iudæi, si id fiat cum alia forma verborum, & alio ritu, atque ad alium finem; alioqui etiam Iudaismus esset, vti aqua in Baptismo; & pane in Eucharistia, cùm etiam Iudæi habuerint aquas expiationis, & panes propositionis.

DE MATRIMONII SACRAMENTO,

LIBER VNICVS.

DE SACRAMENTO MATRIMONII SEPTEM CONTROversiæ sunt. PRIMA, de genere, an sit Sacramentum nouæ legis. SECVNDA, de materia, forma, & Ministro. TERTIA de vnitate Matrimonij. QVARTA de indissolubilitate, siue de diuortio. QVINTA, de impedimentis. SEXTA, de iudice caussarum Matrimonialium. SEPTIMA, de cæremonijs.

Scribunt autem de Matrimonio aduersus hæreticos, Thomas VValdensis, tomo 2. cap. 130. & sequentibus. Ioann. Roffensis in defensione libri Regis Henrici VIII. Alphons. à Castro, lib. 11. contra hæreses, verbo Nuptiæ. Ruardus Tapperus in explicatione articuli 18 19. & 20. Louaniensiū. Petrus à Soto, in institutione Sacerdotum, in lectionibus de Matrimonio. Dominicus à Soto in 4. dist. 26. Hosius Cardinalis, in explicatione Symboli, cap. 55. & 56. Gulielmus Lindanus, lib. 4. Panopliæ, cap. 94. Ioan. Eckius in 4. tomo sermonum, à 69. sermone, vsque ad finem. Tilmannus in libro de septem Sacramentis, cap. 6. Ioan. Gropperus in Enchiridio Christianæ institutionis, nomine Concilij Coloniensis edito. Franciscus Victoria in relectione de Matrimonio. Ianellus in libro de Philosophia Christiana, parte 5.

CONTROVERSIA PRIMA.

Sitne Matrimonium Sacramentum propriè dictum.

CONTROVERSIAE PRIMAE *quinque partes erunt.* PRIMVM *enim explicandus erit status quæstionis, & errores hæreticorum in medium adferendi.* DEINDE, *veritas ex diuinis literis asserenda.* TVM *confirmanda ex veterum Patrum traditione & testimonio.* POSTEA *rationibus varijs ijsq; non leuibus corroboranda.* POSTREMO, *aduersariorum obiecta breuiter diluenda.*

CAPVT I.

De statu quæstionis, & erroribus hæreticorum.

QVOD igitur ad PRIMVM attinet cū quærimus, sitnè coniugium Sacramētum propriè dictum Testamenti noui, id quærimus, vtrum coniugium, præter ciuilem contractum viri & fœminæ ad propagandam, & educādam prolem institutum, sit etiam signū, seu symbolum externum religionis, cui sit annexa promissio gratiæ iustificantis, idq; ex diuina institutione. Nam in hac generali definitione ferè conueniunt omnes, tum Catholici, tum Hæretici. Certè Lutherani, & Caluinistæ, cum quibus potissimùm agimus, non

A negant Sacramenta esse nouæ legis propriè dicta, vbi tria illa inueniuntur; symbolum externum, promissio gratiæ, & mandatum, siue institutio diuina.

Iam verò permulti omnibus ferè seculis, aliquid horum trium in Matrimonio desiderari, & ea de caussa Matrimonium Sacramentum non esse censuerunt.

Veteres hæretici, Simon, Saturninus, Gnostici, Manichæi, & alij, Matrimonium à Deo non esse, proinde nec Sacramentum esse docuerunt. Simon Magus, hæreticorum omnium princeps, turpitudinem introduxit indifferenter vtēdi fœminis, S. Augustino teste, lib. de hæresibus, cap. 1. Saturninus, Simonis discipulus, apertè asseruit, nubere, & liberos gignere, à Diabolo esse, teste Irenæo lib. 1. cap. 22. Marcionem in eadem hæresi fuisse, vt nuptias illicitas esse crederet, testatur S. Hieronymus in 1. lib. contra Iouinianum.

Tatianum S. Iustini quondam auditorem, eiusdem hæresis patronum facit Irenæus, lib. 1. cap. 30. atq; inde Encratitæ orti sunt, de quibus vide Epiphanium hæresi 46. & Augustinum hæresi 25. vbi Augustinus, cū
B dicit, Encratitas schismaticos Tatianistarum esse apud Epiphaniū, respexisse videtur ad anacephaleosim eiusdem Epiphanij, vbi Encratitæ dicuntur, auulsio quædā à secta Tatiani. Fortasse addiderunt aliquid repugnans alijs dogmatibus Tatiani, & ideo schismatici dici potuerunt: nam alioqui & ipse Epiphanius loco notato, & Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, Tatianum Encratitarum principem faciunt.

Eandem hæresim tribuit Adamianis S. Augustinus hæres. 31. eandem Manichæis, hæres. 46. idem auctor. Eandē Eustathianis tribuit Socrates lib. 2. histor. c. 33. Eandem Priscillianistis tribuit S. Leo epist. 91. ad Turbium. Eandem Apostolicis quibusdam, seu potius Apostaticis sanctus Bernardus serm. 66. in Cantica. Eandē denique tribuit Albigensibus S. Antoninus in summa Theologica, par. 4. tit. 11. cap. 2. §. 5.

Nostri

Nostri verò temporis hæretici non negant, Matrimonium esse licitum, & à Deo vero institutum, sed negant esse symbolum, cui sit annexa promissio gratiæ iustificantis; & ex hoc potissimùm capite, Sacramenti rationem illi conuenire, non posse colligunt.

Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Matrimonio, contendit in Matrimonio neque signum à Deo institutum, neq; gratiæ promissionem esse. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 34. non magis Sacramenti rationem Matrimonio conuenire affirmat, quàm agriculturæ, aut tonstrinæ, aut sutoriæ arti. Philippus in locis, tit. de coniugio, & Kemnitius in 2. par. Exam. Trident. Concilij à pag. 1204. vsq; ad finem, agnoscunt in Matrimonio Dei mādatum, & promissionem gratiæ, sed non gratiæ iustificantis, & reconcilianis hominem Deo; & ideo negant Sacramentum propriè dici posse Matrimonium eo modo, quo Baptismus & Eucharistia Sacramenta dicuntur: fatentur tamen aliquo modo Sacramentum esse.

Ex Catholicis vnus est Durandus, qui in 4. d. 26. q. 3. Matrimonium Sacramentum non nisi æquiuocè dici posse disputat, quem in suum patrocinium adducit Kemnitius, oblitus videlicet, omnes alios Theologos, ipso etiam teste Durando contrarium docuisse.

Igitur aduersus omnes prædictos errores, Conciliū Tridentinum, sess. 24. can. 1. anathema dixit ijs, qui negarent Matrimonium Sacramentum esse propriè dictum, aut à Christo institutum, aut gratiam conferre. Quam sententiam, vt verissimam esse nō dubitamus, sic etiam ex diuinis literis confirmare aggrediemur.

C A P V T II.

Matrimonium Sacramentum esse, probatur ex diuinis literis.

VT Matrimonium, veri nominis Sacramentum esse probemus, tria probanda erunt. PRIMO, Matrimonium à Deo esse institutum. SECVNDO, esse symbolum rei sacræ. TERTIO, habere promissionem gratiæ iustificantis.

Esse autem à Deo Matrimonium institutum, duobus modis potest intelligi. VNO modo, vt intelligamus à Deo esse coniunctionem masculi, & fœminæ, vt ea refertur ad genus propagandum. ALTERO modo, eandem coniunctionem esse à Deo, vt refertur ad rem aliquam sacram significandam, & homines, qui ita iunguntur, sanctificandos. Nam priore modo negabant Matrimoniū esse à Deo, hæretici veteres, qui nuptias damnabant: posteriore modo negant Lutherani, & Caluinistæ Matrimonium esse à Deo, qui nuptias tamen non damnant.

PRIORE modo nuptias esse bonas, & à Deo, tam est in diuinis literis euidens, vt mirum sit, vllos in hac re labi potuisse. Gen. 2. *Non est*, inquit Deus, *bonum, hominem esse solum: faciamus illi adiutorium simile sibi.* In quem locum S. Augustinus, lib. 9. de Genesi ad literam, cap. 7. scribens, rectè animaduertit, nulla in re alia esse viro necessarium fœminæ adiutorium, nisi in procreatione, & educatione liberorum, siquidem in alijs rebus melius viri à viris, quàm à fœminis adiuuātur. ITEM verba illa, Genes. 2. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.* dicta quidem sunt ab Adamo, sed sine dubio diuino spiritu illa ei verba dictante: nam Christus Matth. 19. tribuit hæc ipsa verba Deo. Itaq; Adam nomine Dei, seu potiùs Deus per os Adami illa pronunciauit; ex quibus apertissimè Matrimonium approbatur.

Rursus, Matt. 19. CHRISTVS; *Quod Deus*, inquit, *coniunxit, homo non separet.* Nec alia de caussa. Ioan. 2. nuptijs interesse Dei Filius, easq; insigni miraculo ornare voluit, nisi vt indicaret, quod in eum locum S. Augustinus notauit, se fecisse nuptias. APOSTOLVS quoque, 1. Corin. 7. *Qui Matrimonio iungit virginem suam, benefacit.* & ibidem: *Si nupserit virgo, non peccauit.* & 1. Timoth. 4. notat hæreticos futuros, qui prohiberent nubere, & cap. 5. *Volo ego iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, &c.* & Hebr. 13. *Honorabile connubium, &c.* DENIQVE plenæ sunt Scripturæ non solùm testimonijs, sed etiam exemplis sanctissimorum virorum, qui nuptijs implicati Domino placuerunt.

ACCEDVNT Concilia vetera, vt Gangrense, cap. 11 & Bracarense I. can. 1. quibus prædicta hæresis condemnatur.

POSTERIORE modo Matrimonium à Deo esse institutum, nimirum, vt signum rei sacræ, nonnulli laboriosè probare nituntur ex obscuris quibusdam Scripturæ locis, vt ex illo Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* sed non est opus in hac re laborare. Nā si probemus, Matrimonium esse signum rei sacræ, cui sit annexa certa promissio gratiæ, sequetur inde necessariò, à Deo esse institutum, etiamsi locum Scripturæ non habeamus, vbi expressa mentio fiat huius institutionis: neque enim potest vllus homo, vel Angelus, eiusmodi signum instituere. Id quod ingenuè confitentur aduersarij. Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, artic. 13. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 2. & Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 13. Et hac via nos alibi demonstrauimus, Sacramenta Confirmationis, Ordinationis, & Vnctionis infirmorum à Deo instituta fuisse.

Quod igitur ad SECVNDVM attinet, Matrimonium signum esse rei sacræ, & proinde non ciuilem contractum solùm, sed etiam mysterium quoddam, & Sacramentum, probamus ex cap. 5. epist. ad Ephesios: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Vbi sunt tria breuiter OBSERVANDA.

PRIMO ineptè Lutherum, & Caluinum loco citato, & Bezam in annotat. ad hunc locum, scripsisse, Catholicos deceptos ex versione vulgati interpretis, qui reddidit hoc loco, *Sacramentum*, cùm reddere debuisset, *Mysterium*, nam idem est Græcè Mysterium, & Sacramentum Latinè; neque potuit Apostolus, qui Græcè scripsit, Sacramentum nominare, nisi Græco vocabulo.

Quod autem Catholici non ex sola voce, *Sacramentum*, hoc loco posita. Matrimonium Sacramētum propriè dictū esse collegerint, manifestissimè patet ex eo, quod in multis alijs locis Testamenti veteris, & noui, habetur vox, *Sacramentum*, vt Tobiæ 12. Daniel. 2. Coloss. 1. 1. Timot. 3. Apocal. 1. & 17. & in hac ipsa epist. ad Ephes. cap. 1. & 3. & tamen ex nullo horum locorū nouum aliquod Sacramentum propriè dictum fabricati sumus. Et quidem hæc loca citāt etiam aduersarij, vt doceant non debuisse Catholicos ex illa vna voce nouum dogma de Sacramentis constituere: sed planè pro nobis citant. Nam, vt dixi, vel hinc manifestissimè colligi potest, Catholicos non illa sola voce niti, cùm in tot alijs locis nullum Sacramētum propriè dictum inuenerint. Itaque ex hac voce sola non probamus, Matrimonium integram habere Sacramenti rationem: sed probamus tamen id, quod hoc loco probandum suscepimus, Matrimonium esse signum seu symbolum aliquod sacrum: non autem contractum merè ciuilem, & naturalem.

SECVNDO considerandum est, cui rei accommodetur ab Apostolo illud: *Sacramentum magnum*, vtrū videlicet coniunctioni Christi, & Ecclesiæ; an coniugio humano viri, & fœminæ.

Lutherus & Caluinus loco citato, & Erasmus, ac Beza in annotat. ad hunc locum, contendunt ab Apostolo, magnum Sacramentum, siue arcanum, vocari

coniun-

coniunctionem Christi cum Ecclesia. Atque inde colligunt, Matrimonium hoc loco ne appellari quidem signum, siue symbolum: non enim Sacramentum hoc loco accipi volunt pro signo rei sacræ, sed pro ipsa re sacra, & arcana. Argumentum autem ipsorum non est aliud, nisi quia B. Paulus ait: *Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Et quia: *Nullum est mysterium,* vt ait Erasmus, *si viro vxor iungatur; id enim quotidie fieri videmus.* SED falluntur apertissimè; nam INPRIMIS habent contra se omnes veteres huius loci interpretes.

Commentarius qui AMBROSIO tribuitur sic habet: *Mysterij Sacramentum grande in vnitate viri ac feminæ esse significat.*

HIERONYMVS in commentario huius loci, loquens de coniugio Adami & Euæ. *Idipsum,* inquit, *per allegoriam in Christo interpretatur, & in Ecclesia; vt Adam Christum, & Eua præfiguraret Ecclesiam.* & paulò infrà adducit Gregorium NAZIANZENVM ita enarrantem verba Pauli: *Scio quia locus iste ineffabilibus plenus sit Sacramentis, & diuinum cor quærat interpretis; ego autem pro pusillitate sensus mei, in Christo interim illud, & in Ecclesia intelligendum puto.* Hæc ille, qui per locum plenum Sacramentis, intelligit verba Genesis, vbi describitur coniugium. Proinde magnum mysterium, de quo Paulus loquitur, in ipso coniugio ponit, quatenus Christi, & Ecclesiæ coniunctionem repræsentat.

CHRYSOSTOMVS homil. 20. in episto. ad Ephesios, hunc locum exponens: *Et benedixit,* inquit, *Magnum est hoc mysterium; ac si dixisset, Veruntamen allegoria ista dilectionem coniugalem non euertit.* Et mox: *Reuera,* inquit, *mysterium est, & magnum mysterium relicto eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè, & cum labore parturiuit, adhærere virum illi, quæ antea neque visa sit; atque hanc omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes etiam cùm ista fiunt, non offenduntur, &c.* Vides quàm apertè S. Ioannes Chrysostomus magnum mysterium in coniugio agnoscat, vbi nullum mysterium Erasmus videre potuit. In eandem sententiam loquuntur Theophylactus, Oecumenius, & ceteri.

Denique S. AVGVSTINVS eodem modo hunc locum exponit, libro 1. de nuptijs, & concup. & cap. 10. *Sacramentum,* inquit, *nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis: vnde dicit Apostolus; Viri diligite vxores vestras, &c.*

DEINDE ex ipso textu aduersarij refelli possunt. Nam cùm Apostolus ait: *Sacramentum hoc magnum est,* illud pronomen, *Hoc,* referri debet necessariò ad id, quod proximè præcessit: est enim demonstratiuum eius rei, de qua agitur. At proximè illud præcessit: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Sententia igitur Pauli hæc esse debet: Sacramentum hoc, nimirum quod relinquat homo patrem, & matrem, & adhæreat vxori, & sint duo in carne vna; magnum est, quia Christi, & Ecclesiæ coniugium repræsentat.

PRÆTEREA idem colligitur ex argumento totius illius capitis. Apostolus enim hortatur coniuges ad mutuam beneuolentiam, & inter alia argumenta hoc, vt potissimum adducit, quod ipsorum coniugium non sit res leuis, & contemnenda, sed mysterium magnum includat, quod ad Christum, & Ecclesiam referatur. Quod si iuxta aduersarios, totum mysterium in Christo, & Ecclesia constituatur, ad Matrimonium autem nihil pertineat; tota Pauli argumentatio concidit, nec facilè apparebit, quorsum pertineat illa commemoratio coniunctionis Christi, & Ecclesiæ, in extremo illo capite posita.

A Adde VLTIMO, quòd Paulus Græcè non dixit, ἐν Χριστῷ, καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ. sed εἰς Χριστόν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, id est, in Christum, & Ecclesiam. Quibus verbis apertè indicat, Christum, & Ecclesiam esse terminum, vt sic loquamur, illius mysterij, seu mystici signi; & proinde mysterium esse in coniugio, sed terminari, ac referri mysterij huius significationem ad Christũ, & Ecclesiam.

Neque argumenta aduersariorum aliquid probant. Illud enim: *Ego autem dico,* significat, vt Hieronymus, Nazianzenus, & alij exponunt; Ego interpretor hoc mysterium coniugij de Christo, & Ecclesia.

AD id verò, quod Erasmus obijciebat, nullum esse mysterium, quod vxori vir coniungatur. Respondeo, nullum quidem esse mysterium, quod vxori vir quomodocunque iungatur, cùm id etiam in meretricibus, & in ipsis etiam bestijs cernamus; sed quod vnus vni indissolubili vinculo ita iungatur, vt quouis occurrente incommodo, B & etiam amissa spe prolis seiungi nequeant, sine magno mysterio esse non potest.

Sed obijcit Kemnitius duo loca AVGVSTINI contra nostram expositionem. VNVS est tract. 9. in Ioann. vbi negat Augustinus, Sacramentum, de quo Apostolus loquitur, esse in coniugio viri, & feminæ, & tantùm esse docet in Christo, & Ecclesia: *Erunt,* inquit, *duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est.* Et ne quis istã magnitudinem Sacramenti in singulis quibusq; hominibus vxorem habentibus intelligeret: *Ego autem,* inquit, *dico in Christo, & in Ecclesia.*

Alter locus est, id est, de nuptijs, & concup. cap. 21. vbi dicit: *Quod in Christo, & in Ecclesia est magnum Sacramentum, hoc est in singulis quibusque viris atq; vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabile Sacramentum.*

RESPONDEO, S. Augustinus dupliciter accipit nomen Sacramenti, cùm de Matrimonio agitur. VNO C modo pro sacro, & indissolubili vinculo, quod tamen aliquando non tam Sacramentum, quàm rem Sacramenti vocat, vt lib. 1. de nuptijs, & concup. cap. decimo. ALIO modo Sacramentum accipit, pro signo sacræ coniunctionis. Priore modo dicit Sacramentum magnum esse in Christo, & in Ecclesia, minimum autem in hominibus coniugatis: quia nimirum singuli quiq; fideles coniugati, minimi sunt respectu Christi, & Ecclesiæ; tametsi vinculum tam inter Christum, & Ecclesiam, quàm inter homines coniugatos, non sit minimum, sed maximum, quia omnino insolubile: Posteriore modo accepit Augustinus Sacramentum libr. de bono coniugali, capit. decimo octauo, vbi dicit, Sacramentum singularium nuptiarum, significare subiectionem vnius Ecclesiæ ad vnum Deum; & etiam lib. 1. de nuptijs & concup. cap. 10. vbi apertissimè dicit, Sacramentum nuptiarum, commendari fidelibus coniugatis ab Apostolo, ad Ephesios.

D TERTIO explicandum est, vtrum hoc magnum mysterium constituatur ab Apostolo in coniugio Adami, & Euæ, an verò in alijs coniugijs. Hieronymus quidem videtur hunc locum intellexisse de coniugio Adami, & Euæ.

Et quanquam negari non potest, Adamum, & Euam figuram gessisse Christi & Ecclesiæ, in eo quòd Eua de latere dormientis Adami formata est: tamen hoc loco Apostolus magnum Sacramentum non ad coniugium Adami & Euæ, sed ad nuptias fidelium sine dubio refert. Nam INPRIMIS, verba quæ ipse allegat ex Genesi: *Relinquet homo patrem, & matrem, &c,* de omni coniugio intelliguntur, non enim ait: Ego relinquam; sed indefinitè: *Relinquet homo* Immò coniugio primorum parentum illa verba accommodari non possunt: non enim reliquit Adam patrem, & matrem, vt vxori adhæreret suæ, cùm parentes nullos haberet, ipse,

ipse primus omnium parens. Et PRÆTEREA de futuris coniugijs loquitur, cùm dicat: *Relinquet*; non igitur de suo loquitur, quod iam nouerat factum.

DEINDE Christus Matt. 19. ex hoc eodem loco Geneseos concludit, Matrimonium non posse dissolui: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*. Et certè non voluit Christus id docere, Matrimonium Adami, & Euæ non esse soluendum, quod antè multis annorum millibus per mortem dissolutum fuerat; sed coniugia indefinitè, & in genere, de quibus à Iudæis interrogatus fuerat, non debere dissolui.

AD HÆC Apostolus in hoc cap. 5. ad Ephes. cùm adferat in argumentum verba illa Geneseos ad probandam generalem propositionem, debere viros diligere vxores suas: de omni coniugio ea verba interpretari voluisse censendus est. Quamuis autem ea verba de omni coniugio intelligi possint, tamen Apostolus non ponit in eo Sacramentum, nisi vt ad coniugium Christianorum refertur. Non enim ait, Sacramentum hoc magnum fuit, sed: *Est, in Christo, & in Ecclesia*.

Quare S. Augustinus in lib. de bono coniugali passim affirmat, Matrimonium non esse Sacramentum, nisi in Ecclesia: & S. Thomas in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 2. dicit in solo Testamento nouo Matrimonium repræsentare coniunctionem Christi, & Ecclesiæ. Quod idē docent Ruardus in explicatione art. 18. & alij.

Restat nunc vt TERTIVM, quod ad rationem Sacramenti requiritur, gratiæ videlicet promissionem, in coniugio, ex diuinis literis ostendamus.

Ac PRIMVM id colligitur ex hoc ipso capit. 5. ad Ephes. Nam hoc loco non solùm docemur, Matrimonium esse signum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ per naturæ conformitatem, sed etiam per spiritualem charitatem, qua Christus Ecclesiam diligit, & sanctè gubernat, & ipsa Ecclesia Christo adhæret per fidem, spem, & charitatem, eique per obedientiam subijcitur. Id autem verum esse dubitari non potest; tum, quia Christus per naturæ conformitatem non soli Ecclesiæ iungitur, sed toti humano generi: soli Ecclesiæ iungitur, vt sponsus sponsæ, spirituali dilectione; & ideo necesse est vt coniugium hanc etiam spiritualem vnionem significet, quæ est inter Christum, & Ecclesiam; Tum etiam, quia B. Paulus hāc vnionem spiritualem maximè vrget, cùm ait: *Ecclesia subiecta est Christo, & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, &c.* Non potest autem coniugium id significare, nisi inter virum, & vxorem præter ciuilem contractum, sit etiam vnio spiritualis animorum; & ideo ibidem Apostolus non semel monet, vt viri vxores diligant, vt Christus Ecclesiam dilexit, & vxores viris obediant, vt Ecclesia obedit Christo. Quod si Deus virum, & fœminam coniungit ad hunc finem, vt spirituali sua vnione, vnionem spiritualem Christi, & Ecclesiæ significent, sine dubio gratiam illis largitur, sine qua spiritualem illam vnionem non haberent.

ET confirmatur hoc ex alijs Scripturæ locis 1. Timot. 2. *Saluabitur*, inquit, *per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate*. vbi NOTANDVM est illud: *Per filiorum generationem*, positum esse pro, in filiorum generatione. Non enim significare vult Apostolus, filiorum generationē esse caussam salutis; sed mulierem in statu Matrimonij, siue in statu generandi filios saluam fore, si permanserit in fide, dilectione, & sanctificatione.

Et hinc tolluntur illæ quæstiones, quas quidam proponunt; Quomodo saluari poterunt virgines aut steriles, si mulier saluatur per filiorum generationem? frequentissima enim est in Scripturis illa phrasis, Per aliquid, pro, in aliquo: vt Actor. 15. *Per omne Sabbathum legitur Moses*. Actor. vigesimosexto: *Per omnes Synagogas eram puniens illos*. Roman. quarto: *Vt sit pater omnium credentium per præputium*; non enim præputium erat caussa, cur Abraham esset pater omnium, sed in præputio existens, pater factus est omnium per fidem.

SECVNDO notandum est illud: *Si permanserit*, in Græcis codicibus, & aliquot etiam Latinis esse in numero multitudinis: *Si permanserint*, & ideo nonnullos Patres retulisse verbum illud ad filios, non ad matres, vt sensus sit; Saluabitur mulier per filiorum generationem, si filij permanserint in fide, &c. CETERVM multò probabilius est, vt referatur verbum ad matres; quod quidem rectè fieri potest, siue legamus: *Si permanserit*, vt legit Augustinus in Psalm. 83. & ex Augustino, Beda in hunc locum Apostoli, siue legamus; *Permanserint*, vt habet maior pars codicum. Nam, vt acutè viderunt, & notarunt Sedulius, & Primasius in hūc locum, Apostolus, sæpe trāsit de numero ad numerū, vt in hoc ipso capite: *Similiter, & mulieres in habitu ornato, &c.* & mox: *Mulier in silentio discat*. Et Galat. 6. *Vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite; considerans te ipsum ne & tu tenteris.*

Ita igitur hoc loco sensus erit: *Saluabitur per filiorum generationem, si permanserint*; id est, si vnaquæque illarum permanserit, *in fide, &c.* Vel, vt non malè CAIETANVS exponit, *Si permanserint ipsa, & vir eius.* Nam quod ad filios referatur, durissimum est; quis enim credat Paulum velle salutem matris pendere à filiorum perseuerantia? DEINDE educare filios, & instituere, magis ad patrem, quàm ad matrem pertinet: & tamen Apostolus hoc loco aliquid mulierib. proprium significare voluit, quo eas consolaretur, cùm eis loqui in Ecclesia prohibuisset. ADDE quod Caluinus, & Beza in annotationibus ad hunc locum admittunt, illud: *Si permanserit*, ad matrem, non ad filios pertinere.

Hac ergo explicatione, vt fundamento, posita, videamus, quid Apostolus à coniugatis fœminis requirat: *Si permanserit*, inquit, *in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate*. vbi quatuor bona enumerat Matrimonij Christiani, cōtra quatuor mala, quæ sine gratia Dei in Matrimonio euitari non possunt. PRIMVM est malum, non seruare coniugi fidem. SECVNDVM, odium & rixæ, quæ subinde inter coniuges oriuntur. TERTIVM immunditia quædam & turpitudo ex rebellione membrorum. QVARTVM intemperantia. His Paulus opponit fidem, dilectionem, sanctificationem, & sobrietatem; in quibus permanendum esse dicit, tanquam videlicet in ipsa Matrimonij celebratione acceptis.

Atque hinc 1. Corinth. septimo, vocat donum Dei Matrimonium Apostolus, vt ipsam virginitatem: *Vnusquisque*, inquit, *donum suum habet ex Deo, unus quidem sic, alius autem sic*. Et 1. Thessal. 4. hortatur coniuges vt abstineant se à fornicatione, & vas suum possideant in sanctificatione; quam nimirum per Matrimonium antè acceperunt.

CAPVT III.

Matrimonium Sacramentum esse, probatur ex Patribus.

ACCEDANT nunc veterum Patrum testimonia, quæ mendacij manifesti arguant aduersarios. Caluinus enim libro 4. Institut. capit. decimonono, §. vigesimo quarto scribit, neminem ante Gregorium vidisse Matrimonium pro Sacramento datum. Beza in annotat. ad cap. 5. ad Ephesios, dicit nusquam Matrimonium appellari Sacramentum à Hieronymo, aut Augustino. Kemnitius in secunda parte Examinis, pagina 1225. affirmat ante Augustini ætatem, ostendi non posse, Matrimonio attributam vel ipsam

geno-

generalem Sacramenti appellationem. SED hæc vel impudentissima mendacia sunt, vel insignis imperitiæ coniectio est.

S. LEO I. S. Gregorium annis centum, & quinquaginta præcessit, & tamen in epistola 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capit. quarto, vocat Matrimonium Sacramentum & mysterium: *Unde*, inquit, *cùm societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, vt præter sexuum coniunctionem, haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad Matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium.*

Sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS, qui Augustinum ætate præcessit, homil. 20. in epistola ad Ephesios vt supra citauimus, Mysterium magnum esse affirmat, in coniugio, insolubili viri, & fœminæ. Neque oportet à Chrysostomo vocabulum Sacramenti exigere, cùm Sacramenti vox Latina sit, & ille Græcè scripserit.

AMBROSIVS, qui & Augustino, & Hieronymo antiquior est, præter locum suprà notatum ex commentar. in cap. 5. ad Ephes. lib. 1. de Abraham, cap. 7. loquens de eo, qui alterius nuptã ducere cupit in vxorẽ; *Qui sic egerit*, inquit, *peccat in Deum, cuius legem violat, gratiam soluit: & ideo quia in Deum peccat, Sacramenti cœlestis amittit consortium.* ubi docet, non posse Sacramentum cœleste inueniri, vbi contra Dei legem coniugium celebratur.

SIRICIVS Papa Ambosij æqualis in epist. 1. cap. 4. non appellat quidem Matrimonium Sacramentum, sed quod est maioris momenti, scribit sacrilegium committi, cùm alter coniugum, viuente coniuge, ad aliud coniugium transit. At si Matrimonium contractus tantùm ciuilis esset, non etiam Sacramentum religionis, quo pacto, quæso, sacrilegium in eius violatione committeretur.

Sic etiam Innocentius I. in epistola 9. quæ est ad Probum, Matrimonium diuina gratia fundari asserit, dum celebratur. Cyrillus lib. 2. in Ioann. cap. 22. dicit, Christum sanctificasse coniugium, & gratiam nuptijs præparasse, vt aditus hominum in hanc vitam benediceretur.

Sed veniamus ad AVGVSTINVM, ac ostendamus ab Augustino, & nomen Sacramenti Matrimonio attributum, contra mendacium Caluini, & Bezæ; & Sacramenti rationem, contra Kemnitij temeritatem.

Nomen igitur Sacramenti tribuit Augustinus Matrimonio, in his omnibus locis: In libro nono de Genes. ad literam, capit. septimo, libro de fide, & operibus, cap. septimo, libro de bono coniugali, capit. 7. 8. 15. 17. 18. 24. & 25. libro de sancta Virginitate, cap. 12. libro 5. contra Iulianum, cap. 9. lib. 2. de peccato originali, capit. 34. lib. 1. de nuptijs, & concupiscentia, cap. 10. 17. & 21.

D Quod autem ratio etiam Sacramenti tribuatur Matrimonio in his locis, probatur his argumentis. PRIMO, quia absolutè & ordinariè Augustinus hac voce in disputatione de Matrimonio vtitur; nam quæ sunt Sacramenta impropriè, & largo quodam modo, non solent nisi rarò, & cum additio Sacramenta nominari. Exemplum esse potest in eo pane sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ; nam eum panem vocat Augustinus Sacramentum libro secundo de peccatorum merit. & remiss. capit. 26. Sed id semel tantùm fecit, & in eodem loco admonuit, eum panem non esse corpus Christi, & Catechumenis non sufficere ad salutem.

SECVNDO, quia in plerisque horum locorum, AVGVSTINVS dicit Matrimonium non esse Sacramentum, nisi in Ecclesia; & per hoc distinguit Matrimonium Christianorum à Matrimonijs Gentilium. Lib.

A de bono coniugali, cap. 18. *In nostrarum quippe nuptijs, plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.* Et cap. 24. *Bonum*, inquit, *nuptiarum per omnes Gentes, atque omnes homines in caussa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti.* Et libro de fide & operibus, capit. 7. *In ciuitate*, inquit, *Domini, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, nuptiarum non solùm vinculum, sed etiam Sacramentum commendatur.* At Matrimonia Gentilium sunt vera, & legitima, & largo modo Sacramenta. Nam & Innocentius cap. Gaudemus, de diuort. vocat Sacramentum, Matrimonium infidelium, & ipse etiam Kemnitius pag. 1217. in fine, approbat sententiam Brentij, qui Matrimonium largo modo Sacramentum appellari posse existimat, quia est sanctum vitæ genus à Deo institutum, & commendatum. Ergo Augustinus, cùm distinguit Matrimonia B fidelium à Matrimonijs infidelium, quòd illa Sacramenta sint, hæc non sint; de Sacramento propriè dicto agit, non de Sacramento largo modo sumpto.

Atque hinc etiam colliges, quàm procul absit ab Augustini sententia Ioannes Caluinus, qui Matrimoniũ cum agricultura, & sutoria arte, atque tonstrina comparauit, quia nihil sit aliud, nisi genus vitæ honestum, & à Deo institutum. Hac enim ratione nihil interesset inter Matrimonia fidelium, & infidelium.

TERTIO probatur, quia Augustinus non obiter dicit, Matrimonium Sacramentum esse, sed id assumit tanquam certum, ad probandum dogma Ecclesiasticũ, quòd videlicet Matrimonij vinculũ sit prorsus insolubile, vt patet ex toto li. de bono coniugali. At certè hoc argumentum Augustini nihil valeret, si loqueretur de Sacramento largo modo accepto: de quo argumento in sequenti capite, plura dicemus.

QVARTO probatur, quia Sanctus Augustinus eodem modo loquitur de Matrimonio, & de Baptismo, C cùm de Sacramenti ratione disputat. Nam libro 1. de nuptijs, & concupiscentia, capit. decimo, cùm dixisset, Sacramentum Matrimonij manere etiam in ijs, qui re ipsa à se mutuò separantur, & alia coniugia ineunt (Adhuc enim primum vinculum viget, & ideo vterque mœchatur; quia non est illius coniunx, cui adhæret, sed illius, quem deserit) subiungit, idem accidere in Sacramento Baptismi, quod nũquam amitti potest, etiãsi quis amissa fide à Christo deficiat. Hæc certè comparatio manifestè declarat, Matrimonium Augustino verissimum Sacramentum fuisse.

SED obijcit Kemnitius pag. 1225. vnum locum Augustini. & lib. de bono coniugali, capit. 18. vbi Augustinus scribit, nuptias Patriarcharum cum multis fœminis, Sacramentum fuisse coniunctionis Christi cum multitudine nationum totius mundi, quæ conuertuntur ad fidem: nuptias autem Christianorum cum vna tantùm vxore, Sacramentum esse vnitatis Ecclesiæ D Christo subiectæ. Ex quo loco colligi videtur, Matrimonium apud Augustinum nõ fuisse Sacramentum, nisi largo modo, prout videlicet aliquid mysticè significat in Christo, & in Ecclesia.

RESPONDEO, non accipit Augustinus nomen Sacramenti eodem modo vbique: id quod vel ex ipso Kemnitio probare possumus. Nam pagina superiore, quæ est in 1224. docet Kemnitius, nuptias Christianorum apud Augustinum esse Sacramentum, quia significant coniunctionem Christi cum Ecclesia, & quia Sacramentum sunt, non pati vllo modo polygamiam plurium vxorum simul. Ergo cùm Augustinus dicit, polygamiam Patriarcharum fuisse Sacramẽtum, non accipit Sacramentum eodem modo, quo accipiebat, cùm idem nomen tribueret nuptijs Christianorũ, quæ polygamiam non admittunt ex eo, quod Sacramentum sunt.

A b-

Adde, quod polygamiam Patriarcharum, Sacramentum Christi & Ecclesiæ fuisse, non nisi impropriè, & materialiter dici potest: non enim multæ nationes ad Christum conuersæ, sunt multæ Ecclesiæ, aut multæ sponsæ, nisi materialiter, & impropriè; formaliter enim ac propriè, vna tantùm est Ecclesia, vna sponsa, vnum corpus. Quare Augustinus largo modo Sacramentum accepit, cùm illud scripsit de Patrum veterum polygamia: longè autem aliter eum accepisse, cùm de Matrimonio Christianorum ageret, ex argumentis suprà allatis facilè perspici potest.

CAPVT IV.

Probatur ratione, Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum.

VENIO nunc ad rationes. PRIMA ratio ducitur ab insolubilitate Matrimonij, & Monogamia, quæ est ratio, qua passim vtitur sanctus Augustinus. Matrimonium Christianorum est vnius tantùm cum vna, & omnino insolubile; igitur est Sacramentum conferens gratiam, ac propriè dictum. Antecedens patet ex illo Marci decimo: *Qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.* & præterea ex alijs multis testimonijs, quæ infrà suo loco adferentur. Consequentia probatur, nam ex eo, quod est vnum, & insolubile, colliguntur duo. PRIMO esse signum sacrum. SECVNDO conferre gratiam: quę duo Sacramentum propriè dictum efficiunt.

PRIMVM apertè colligitur. Nam illa omnimoda insolubilitas in vnis nuptijs, non potest referri in caussam primariam, & certissimam, nisi in signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, in quam caussam perpetuò Augustinus eam insolubilitatem refert, in libro de bono coniugali. Nam si consideres Matrimonium, vt officium naturæ ad propagandam sobolem, ægrè potest reddi ratio, cur ob sterilitatem coniugis non liceat eam dimittere, aut aliam ducere. Si consideres, vt est in remedium contra fornicationem institutum, cur non poterit vxor perpetuò morbo laborans, dimitti? aut cur non poterit alia duci? Quare habet quidem Matrimonium ex iure naturæ quandam insolubilitatem, vt sanctus Thomas docet, in 4. dist. 33. quæst. 2. artic. 1. non tamen tantam, quin aliquando ratio dictet, expedire vt soluatur accedente præsertim dispensatione diuina. Cur igitur Matrimonium sit omnino insolubile, illa est potissima caussa; quia significat diuina institutione insolubilem coniunctionem Christi, & Ecclesiæ.

ET hinc est, quòd sapientes huius mundi licet à diuortio abhorrerent, tamen quia potissimam caussam ignorabant firmitatis vinculi coniugalis; certis de caussis coniuges dimittebant, vel commutabant, vel plures ducebant: vt de Catone refert Augustinus libro de bono coniugali, capite decimo octauo, & de fide, & operibus, capite septimo. Quod idem de alio quodam refert Gellius libro quarto, capite tertio, qui vxorem, quam vnicè diligebat, tamen ob sterilitatem dimittendam putauit. Idem refert Hieronymus lib. 1. in Iouinianum de Cicerone. Socratem constat duas simul habuisse vxores. Alia id genus exempla non pauca possent referri.

DENIQVE ex Apostolo 1. Corinth. 7. constat Matrimonium legitimum, & consummatum, ante Baptismum contractum, posse dissolui; non autem posse si post Baptismum contrahatur. Cuius certè nulla caussa reddi potest, nisi quia hoc Sacramentum signum est indissolubilis coniunctionis Christi, & Ecclesiæ, illud non erat; nam remoto Sacramento, paria sunt coniugia fidelium, & infidelium. Habemus igitur PRIMVM, quod ex insolubili illo vinculo colligi posse diximus.

SECVNDVM autem inde colligimus, quod ad insolubile vinculum tolerandum cum vna, gratia Dei necessaria est, & Deus in necessarijs nunquam deest. Nā profectò res difficillima est, ita vni mulieri alligari, vt nulla de caussa, nec per vllam dispensationem possit vinculum solui, nec alia vxor superinduci, viuente prima. Quis autem credat, Deum rem tam difficilem instituisse, & non simul gratiæ auxilium ad eam superādam difficultatem contulisse?

ADDE quod lex noua, quæ iugum suaue, & onus leue dicitur, comparata cum veteri, esset in hac parte longè durior veteri, nisi gratiam coniunctam Matrimonium haberet: siquidem Hebræis licebat, multas simul vxores habere, & impunè etiam cōiuges per libellum repudij dimittere.

SECVNDA ratio sumitur à fine Matrimonij, qui est duplex, propagatio sobolis, & remedium contra peccatum fornicationis: nam vterque finis requirit in Matrimonio gratiam Dei.

Ac de PRIMO quidem fine sciendum est, non pertinere ad Matrimonium solùm procreare liberos, sed etiam educare, & instituere: in hoc enim differt coniugium hominū à coniunctionibus belluarū, quæ propriè Matrimonia non dicuntur, cùm solùm procreare, & alere, non autem instituere proles, ad bestias pertineat. Sed præter officium instituendi liberos, iuxta regulas rationis, quod est commune omnibus gentibus, ad Christianos coniuges pertinet, filios instituere in fide, & religione, & dare omnem operam vt Ecclesiæ Catholicæ vera, & viua membra efficiantur. Et hoc patet, tum quia ad hoc coniunguntur Ecclesiæ filij, vt Ecclesiam ipsam augeant, & conseruent; tum etiam, quia hoc requirit similitudo inter Christum, & Ecclesiam ex vna parte, & viri ac fœminæ coniunctio ex altera. Christus enim, & Ecclesia semper filios spirituales per Baptismum gignunt, per Eucharistiam nutriunt, per Confirmationem roborant, &c. Itaque obligantur coniuges Christiani ex ipso coniugio, ad officia diuina: nunquam autem committuntur à Deo officia, quæ naturam superant, nisi etiā simul gratia detur, per quam illa officia exerceantur, vt oportet.

Quod verò attinet ad ALTERVM finem, rectè dicunt Theologi, solum coniugium sine gratia Dei non esse sufficiens remedium contra fornicationem, tum quia concupiscentia ex actu coniugali accenditur potiùs, quàm extinguitur, tum quia sæpissimè accidit, vt ob morbum, vel absentiam coniugis, cogantur ad longum tempus se continere: quod quidem difficilius coniugatis esse solet, quàm in perpetuo cœlibatu virginibus viuere: pertinuit igitur ad auctorem diuinæ legis, vt remedium perfectum, & omni ex parte sufficiens Ecclesiæ filijs prouideret.

TERTIA sumitur à ritu, & cæremonijs. Nam iam inde ab exordio Ecclesiæ Matrimonium inter res sacras habitum esse constat, & inter sacrorum solennia per Sacerdotum ministerium celebrari solitum. At certè si esset contractus humanus tantùm, quales sunt cōtractus venditionum, & locationum humanarum, vel politicum vitæ genus, qualia sunt, vt Caluinus loquitur, agricultura, tonstrina, ars sutoria, & cementaria: nunquam sancti Patres cum rebus sanctissimis Matrimonium coniunxissent.

TERTVLLIANVS in 2. libro ad vxorem, ut ostendat, quantum intersit inter coniugium, quod in Ecclesia, & coniugium, quod apud Ethnicos celebratur,

sin-

Vnde sufficiam, inquit, *ad felicitatem eius Matrimonij* A
enarrandam, quod Ecclesia conciliat, & confirmat Oblatio, et obsignatum Angeli renunciant, Pater ratò habet. AMBROSIVS epist. 70. ad Vigilium. *Nam*, inquit, *cùm coniugium velamine sacerdotali, & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, vbi non est fidei concordia?* Plura de hoc ritu infrà suo loco adferemus.

QVARTA ratio ducitur à consensu totius Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ, ab annis saltem quingentis. Nam à tempore Magistri sentẽtiarum, omnes Theologi summo consensu docuerunt, septem esse nouæ legis Sacramenta, & in eis semper Matrimonium annumerarũt. Vide Doctores in 4. dist. 26.

Lucius III. qui ante annos CD. sedit in Cõcilio multorum Patriarcharum, Archiepiscoporum, & aliorum Prælatorum, ac Principum Veronæ habito, anathema dixit ijs, qui de Sacramento Corporis Domini, de Baptismo, de Matrimonio, de Confessione peccatorum, B
alijsque Ecclesiæ Sacramentis aliter sentirent, quàm Romanæ Ecclesiæ fides habeat; vbi videmus Matrimonium numerari inter ea Sacramenta, quæ propriè nouæ legis Sacramẽta dicuntur, & sunt. Habetur hoc decretum Lucij cap. Ad abolendum, de Hæreticis.

Concilium Florentinum, Græcis & Latinis consentientibus, instructionem Armenis dedit, in qua Matrimonium cum Baptismo, & Eucharistia, alijsque nouę legis Sacramentis enumerauit.

Ac ne fortè aliquis crederet, Græcos ab ea fide, & confessione posteà recessisse, commodè accidit, vt paucis antè annis, id est, anno Domini M.D.LXXVI. Hieremias Patriarcha Cõstantinopolitanus, nomine suo, & reliquorum Græciæ Præsulum, censuram ederet ad cõfessionem Augustanã Lutheranorum, in qua Censura ca. 7. legimus Matrimonium diuinum Sacramentum esse, atque vnum ex illis septem, quæ Christus, & C
Apostoli Ecclesiæ tradiderunt, vbi etiam allegatur cap. 5. ad Ephes.

Ex quo testimonio duo quædam obiter colligi possunt, contra mendacia Aduersariorum. PRIMVM, si Græci, qui à Romani Pontificis obedientia longo iam tempore recesserunt, Matrimonium inter Sacramenta numerant; non igitur est hoc dogma proprium Pontificiorum. DEINDE, si Græci, qui Apostolum non nisi Græcè legunt, ex cap. 5. ad Ephes. Sacramentum Matrimonij collegerunt; non igitur Latini ex ignorantia Græcæ linguæ, vel ex sola vocula *Sacramentum*, in editione vulgata Latina reperta, Sacramentũm Matrimonij fabricati sunt, vt Lutherus, Caluinus, Beza, Kemnitius mentiuntur.

Porrò hic tantus Ecclesiarum consensus, pijs ac modestis Christianis sufficere omnino deberet, etiamsi argumentum præterea nullũ haberemus. Nam in Scripturarum & Patrũ explicatione facilè labi possumus; at quòd Ecclesia nunquam deficiat, quodq; errare ne- D
queat, tam apertè, tam luculenter, tam disertè ab ipso Christo, & ab eius Apostolo dictum est, vt nihil apertius, nihil clarius, nihil expressius dici possit.

Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Matt. 16. *Ecclesia Dei viui est columna & firmamentum veritatis*, 1. Tim. 3.

Scripturarum, inquit AVGVSTINVS lib. 1. contra Cresconium, cap. 23 *à nobis tenetur veritas, cũ hoc facimus, quod vniuersæ iã placuit Ecclesiæ, quã ipsa Scripturarum commendat auctoritas: vt quoniã sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandẽ Ecclesiã de illa consulat, quã sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.*

CAPVT V.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SED iam aduersariorum argumenta diluamus. PRIMVM argumentum est Lutheri in lib. de captiuita. Babylonic. cap. de Matrimonio & Caluini lib. 4. Institut. cap. 19. §. 34. *Nusquam legitur, aliquid gratiæ Dei accepturum, quisquis vxorem duxerit; quin nec signum diuinitus est institutum in Matrimonio. Accedit præterea, quòd etiamsi signum esse possit coniugium humanum, coniunctionis Christi cum Ecclesia, non tamen inde Sacramentum aliquod colligi potest. Nam etiam cæli, qui enarrant gloriam Dei, significant Apostolos, & sol Christum designat, & stella à stella differens in claritate, signum est Apostolo resurrectionis mortuorum: denique in Euangelio plurima signa regni cælorum in parabolis Domini inueniuntur; significatur enim regnum cælorum per semen, per granum sinapis, per fermentum, &c. & tamen nulla colliguntur ex tot signis Sacramenta propriè dicta.*

RESPONDEO PRIMO, falsum Lutherus assumit, vt suprà ex Scripturis, & Patribus demõstraui. SECVNDO non est argumentum solidum ab auctoritate negatiua sacræ Scripturæ, cùm satis iam Catholici probauerint multa esse tradita ab Apostolis, quæ non sunt literis Sacris mandata.

ADDE, quòd Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, artic. 13. & Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 1219. agnouerunt, hoc Lutheri argumentum nihil valere. Et ideo admisit Philippus, habere Matrimonium promissionem aliquam gratiæ: Kemnitius autẽ & signũ externum, & gratiæ promissionem admisit, licet aliunde nolint Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum.

Ad illam confirmationem, dico, non ex quolibet signo Sacramentum colligi, sed tantùm ex signo à Deo instituto, & cui sit annexa gratia. Quæ omnia inueniũtur in Matrimonio; est enim signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, ad hoc planè institutum, vt ostendimus ex insolubilitate eius; & præterea habet annexã gratiam vt anteà docuimus. At illa signa quæ Lutherus, & Caluinus proferunt, neq; gratiam annexam habent, nec sunt propriè à Deo instituta; non enim Deus creauit cœlos, vt Apostolos significarent, sed ex naturali eorum proprietate ducit Scriptura similitudinem, ad officium Apostolorum explicãdum. Et idem de omnibus alijs similibus intelligendum est.

SECVNDVM argumentum Lutheri: *Matrimoniũ fuit ab initio mundi, & adhuc permanet etiam apud infideles, nec minus verum, & sanctum est apud illos, quàm apud nos: & contrà inueniuntur apud fideles impij coniuges, quibusuis Gentibus peiores. At apud infideles Matrimonium non est Sacramentum, Ergo nec apud fideles: vel si est apud eos Sacramentum, Ergo non est Sacramentum nouæ legis proprium.* Idem argumentum faciunt Philippus, & Kemnitius loco notato.

RESPONDEO, non desunt Catholici, qui admittant, Matrimonium non esse Sacramentum proprium nouæ legis, sed fuisse in lege veteri etiã̃si apud Iudæos, & à Christo non tam institutum, quàm confirmatum. Ita enim docet Alphonsus à Castro libro vndecimo contra hæreses, verbo Nuptiæ, hæresi 3. & Petrus à Soto, lect. 2. de Matrimonio, & alij quidã, quorum rõnes sunt pcipuè tres. PRIMA, quia Apostolus ad Ephes. 5.

de coniugio Adami & Euæ, dicit: *Sacramentum hoc magnum est, &c.* SECVNDA, quia Genes. 1. Deus benedixit coniugio Adami & Euæ; ex quo videmur gratiam signo adiunxisse. TERTIA, quia Leo epist. 92. ad Rusticum, dicit, nuptias ab initio sic institutas, vt haberent in se Christi, & Ecclesiæ Sacramentum.

SED profectò non video quemadmodum id tutò defendi possit. Nam Concilium Florentinum, numerat Matrimonium inter Sacramenta nouæ legis, & distinguit Sacramenta legis veteris à Sacramentis legis nouæ, quòd illa non conferrent gratiam, ista conferãt gratiam. Et Concilium Tridentinum sess. 24. can. 1. disertis verbis tradit, Sacramentum Matrimonij à Christo in noua lege institutum: & in ipso decreto, quod canones antecedit, Concilium docet, Matrimonia Christianorum, gratia præstare connubijs veterum.

Quæ etiam sententia fuit veterum Theologorum: nam S. Thomas in 4. dist. 26. quæst. 2. artic. 2. & 3. scribit Matrimonium institutum fuisse in officium naturæ, in statu innocentiæ; deinde in statu naturæ corruptæ, fuisse illi additum, vt esset in remedium; & tandē in lege noua, à Christo institutum fuisse in Sacramentum. S. etiam BONAVENTVRA in 4. dist. 26. art. 2. quæst. 2. docet, Matrimonium in lege noua tantùm habere annexam veram gratiam. Ex quo intelligimus eũdem auctorem, cùm suprà asseruit, Sacramētum fuisse Matrimonium in statu innocentiæ, non esse loquutum de Sacramento, quale nunc est. SCOTVS prætetea eadem distin. 26. quæst. vnica, conclusione 4. apertissimis verbis docet, Matrimonium non fuisse Sacramentum ante Christi aduentum, sed nunc demum in lege noua à Christo institutum. Quod idem ex recentioribus docent, RVARDVS in explicatione articuli 18. Louaniēsium, & Dominicus à SOTO, in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 2. & alij permulti.

Et DENIQVE accedit manifesta ratio. Nam si Matrimonium Sacramentum fuisset ante Christi aduentum, vel fuisset institutum in statu innocentiæ, vel posteà: non in statu innocentiæ, quia tunc nulla fuit necessitas gratiæ Sacramentalis, cum nulla esset concupiscentia, vel difficultas; neque vllo remedio contra peccatum opus esset. In statu autem naturæ corruptę, nō legitur vlla institutio Matrimonij facta, in toto veteri Testamento, sed tantùm restrictio quædam, quoad personas contrahentes, Leuit. 18.

PRÆTEREA in Testamento veteri, permissione Dei licita erant polygamia, & repudium; quæ duo pugnant cum ratione signi, & ideo tunc ne signum quidem erat Matrimonium, neque erat eo tempore gratia tam necessaria in Matrimonio, quàm nostro tempore est: cùm facilè poterant homines illius temporis, vel multitudine vxorum, vel libello repudij occurrere illis difficultatibus, ob quas nostro tempore gratiam requiri docuimus. Et quãuis eo tempore tenerentur Hebræi instituere filios in fide, & religione Dei: tamen hic finis erat extrinsecus Matrimonio illorum, intrinsecus autem est Matrimonio Christianorum. De qua re vide Ruardum loco notato.

Neque tria illa argumenta cõuincunt. Nam ad PRIMVM iam antè respondimus, Apostolum Paulum eo loco nomen Sacramenti non tribuere coniugio primorum Parentũ, sed nuptijs fidelium. Deinde etiamsi coniugium Adami, & Euæ significasset coniunctionem Christi & Ecclesiæ, vt reuera per modum figuræ significauit: tamen non potuit dici Sacramentum propriè dictum, qualia sunt nostra Sacramenta, quia defuit illi promissio gratiæ.

Ad SECVNDVM respondeo, benedictionem illam fuisse corporalem, non spiritualem: inde enim fœcunditas corporibus, non auxilium gratiæ spiritibus attributa est. Quod rectè probat Augustinus lib. 13. Confessionum, cap. 24. ex eo, quòd eadem benedictio data legi-

A tur piscibus, & auibus.

Ad TERTIVM dico S. Leonem nō dixisse, ab initio mundi nuptias habuisse Christi & Ecclesiæ Sacramentum; sed ab initio suæ institutionis: quod rectè intelligi potest de noua institutione per Christum. DEINDE si Leo dixisset, ab initio mundi, id etiam esset verum, quia coniugium primum, quod Adami & Euæ fuit; incarnationem Dominicam repræsentauit: sed non ideo cõiugium illud, & multò minus cetera, Sacramenta propriè dicta fuerunt.

His explicatis, ad argumentum RESPONDEO, Matrimonium fuisse ab initio mundi, & nunc etiam esse apud infideles, vt cõtractum ciuilem, & in officium naturæ; sed non fuisse, nec esse verum Sacramentum, nisi apud Christianos, vt Augustinus disertis verbis docet, lib. de fide, & operibus, cap. 7. & de bono coniugali, ca. 24. Quare falsum est, quod Lutherus assumit, Matrimonium esse æquè sanctum apud infideles, & fideles: nam Augustinus locis notatis, apertissimè scribit, Matrimonijs infidelium deesse Sacramenti sanctitatē, quę

B Matrimonijs fidelium minimè deest.

AD illud, quod addebat Lutherus coniuges impios, & omnibus Gentilibus peiores inueniri apud fideles; Respondeo, nō pollui Sacramenti sanctitatem per malos mores eorum, qui Sacramenta percipiunt, nam alioqui etiam Baptismum, & Eucharistiam Sacramenta esse negaremus: multi enim, qui ista Sacramēta percipiunt, sæpenumero ipsis Ethnicis sunt peiores. ADDE, quòd si apud fideles aliqui sunt cõiuges impij, multi tamen pij, & sancti sunt: apud Gentes autem omnes sunt impij, nullus sanctus.

TERTIVM argumentum est Caluini, lib. 4. cap. 19. §. 34. *Non satis est, Matrimonium esse à Deo, vt Sacramentum censeri possit; nam etiam agricultura, & ars sutoria est à Deo, nec tamen est Sacramentum: sed requiritur, vt sit cæremonia exterior à Deo posita, ad cō-*

C *firmādam promissionem. Nihil tale esse in Matrimonio, pueri quoque iudicabunt.*

RESPONDEO: de propositione huius argumenti multa disputauimus, in primo libro de Sacramentis in genere, vbi ostendimus, Sacramentum non esse institutum ad confirmandam promissionem, sed ad significandam, & conferendam gratiam. *Sed etiã* si propositio esset vera, nihil concluderet argumentum, quia falsa est assumptio. Ipsa enim externa, & visibilis coniunctio viri, & fœminæ, quæ per solennia verba coram Ecclesia fieri solet, cæremonia externa est, atque à Deo instituta; & ex ea confirmari potest promissio illa diuina, quòd Ecclesiam suam Christus nunquam omnino sit deserturus, id enim per Matrimonium significari, ex Paulo demonstrauimus ad Ephes. 5.

D NEQVE obstat, quòd coniunctio illa viri & fœminæ, sit res naturalis, & vsitata etiam apud Ethnicos: nã res etiam naturales si ad aliquid significandum referantur, cęremonię dici possunt. Manducare panem, & bibere vinum, res naturalis est, & apud omnes homines vsitata; & tamen ipsi etiam Caluinistæ in sua Cœna sancta, quam vocant, cum panem manducant, & vinum bibunt, cæremoniam externam se exercere non malè arbitrantur, quia manducant, & bibunt, vt Christi mortem repræsentent; & eodem modo tum nos, tum illi, cùm baptizamus, aqua corpus abluimus, quod vsitatum est vulgò apud omnes; & tamen sacram cæremoniam verè exercemus, quia ablutionem illam externam, ad internam ablutionem significãdam referimus.

QVARTVM argumentum est eiusdem Caluini ibidem §. 36. & Kēnitij in 2. par. Exam. pag. 1207. *Pōtificij Matrimonium immũditiē, & pollutionem, & carnales*

sordes

sordes appellant; ergo secum ipsi pugnant, cum Matrimonium Sacramentum esse volunt; neque enim Sacramentum immunditiies, & pollutio, ac sordes dici potest. Antecedens Caluinus non probat; notat quidem ad marginem loca quædam Magistri Sententiarum, & Gratiani, sed in nullo eorum locorũ inuenire potui aliquid, quod ad rem faceret. Kemnitius autem probat ex epistola SIRICII Papæ ad Himerium Taraconensem, vbi verba illa: *Qui in carne sunt, Deo placere nõ possunt,* ad coniugium accommodari videntur; quasi illi in carne sint, & Deo placere non possint, qui nuptijs copulantur. Ibidem etiam Sacerdotibus nuptiæ interdicuntur, ob illa verba Scripturæ, quæ propriè ad Sacerdotes pertinent: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* & *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Atq; hæc est epistola, quam solet citare Caluinus, quando Catholicis objicit, quòd Matrimonium vt pollutionem reijciant, vt videre est lib. 4. Instit. cap. 12. §. 24.

RESPONDEO primùm, argumentum hoc totum mendacio & calumnia niti: nusquam enim Catholici legitimum Matrimonium, pollutionem aut immunditiem vocant. Siricius enim antiquissimus, & sapientissimus Pontifex, non coniugia damnat, sed sacrilegia, quæ falsò à Lutheranis coniugia nominantur. Reprehendit enim ca. 6. & 7. Monachos, & Sacerdotes, qui illicitis nuptijs implicari volebant, quibus ex Apostolica doctrina cõiugia interdicta esse noscuntur; ac de his dicit: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Sacerdotes enim in carne esse, id est, carnaliter viuere conuincuntur, cùm ad coniugia sibi interdicta aspirant. Capite autem 5. vbi nomen pollutionis habetur, reprehendit eos, qui post actam Pœnitentiam, ad pristinas sordes redeunt. Nemo autem agit Pœnitentiam, quòd legitimè nupserit, vel vxorem duxerit; quare id sequitur, vt illicitum aliquod Matrimonium reprehenderit.

ADDE quòd si in actu Matrimonij turpitudinem, & immunditiem aliquam esse diceremus ratione concupiscentiæ, & rebellionis membrorum, nihil diceremus diuinis literis repugnans. Nam 1. Reg. 21. interrogauit Sacerdos à Dauide, petente panes propositionis: *Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus?* & respondit Dauid: *Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudius tertius.* Ex quo loco rectè probat S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, actum carnalem etiam in coniugatis, immunditiem dici posse. Et Apoc. 14. *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt.* quo loco coinquinatio vocatur omnis actus, quo perit virginitas: per Matrimonium autem virginitatem perire, negari non potest.

DENIQVE, si nihil turpe in actu coniugij est, cur homines erubescunt, neque coram alijs eum actum exercere audent? & cur Leuit. 18. & 20. perpetuò instrumẽta eius actus, turpitudinis vocabulo appellantur? Quare propter huiusmodi inquinationem, de qua loquitur Apocalypsis; & immunditiem, de qua Abimelech in libris Regum; & turpitudinem, de qua Moses in Leuitico; rectè dici potest Sacerdotibus: *Mundamini qui fertis vasa Domini.*

PRÆTEREA 1. Corinth. 7. Apostolus virginẽ conferens cum coniugata, dicit: *Virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, vt sit sancta corpore & spiritu.* Placet igitur Virgo Deo aliquo modo, quo non placet coniugata; & sancta est virgo corpore & spiritu, aliquo modo quo sancta non est coniugata: quamobrem non malè dici posset de coniugatis: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt;* id est, qui carnalibus curis, ob nuptias sunt implicati, cogitant quæ mundi sunt, quomodo placeant vxori, & ideo Deo placere nõ possunt eo gradu, quo placere potest virgo. Et ad eundem modum Sacerdoti ob cœlibatum rectè accommodatur illud: *Sancti estote,* nimirum corpore, & spiritu, quo modo coniugati sancti esse non possunt, licet ipsi etiã suo modo sancti sint.

QVINTVM argumentum est eorundem Caluini, & Kemnitii in locis iisdem: *Si Matrimonium esset Sacramentum, certè non pugnaret cum alijs Sacramentis. At Pontificij docent, non posse Ordinis Sacramentum cum Matrimonio simul consistere; igitur vel Matrimonium non est Sacramentum, vel ipsi secum Pontificij pugnant.*

RESPONDEO; non arcentur Sacerdotes à Matrimonio propter Sacramentum, quod in Matrimonio est, sed propter impedimenta, & seculares curas, quæ necessariò Matrimonium consequuntur. Siquidem qui vxores duxerunt, & ex consensu mutuo cõtinentiam perpetuam profitẽtur, sacris ordinibus initiari possunt, & tamen simul, & veri cõiuges (nec enim per votum continentiæ vinculum soluitur, aut Sacramentum perit) & Sacerdotes sunt quare non pugnant Sacramenta inter se. Esse autem in Matrimonio, quando liberis opera datur, multa, quæ animum à rebus diuinis necessariò auocent, Apostolus docet 1. Cor. 7. *Qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est.* & ibidem hortatur coniuges, saltẽ ad tempus ex consensu ab actu coniugij se abstineant, vt vacent orationi. Itaq; non propter Sacramenti sanctitatem, sed propter eiusmodi impedimẽta Sacerdotibus Matrimonium interdicitur.

Sed contra solutionem, Caluinus aliud argumentum profert. Est igitur SEXTVM argumentum: *Coitus pars Sacramenti est, nec sine eo Matrimonium Sacramentum est, vt habet Magister lib. 4. Sententiarum, distinctio. 26. & Gratianus 27. quæstio. 2. canon. Non est dubium, & can. Cùm societas: nam per eum figuratur coniunctio Christi cum Ecclesia, per naturæ conformitatem, dum scilicet efficiuntur coniuges vna caro. Ergo si à Sacramento non arcentur Sacerdotes, non solùm à vinculo, sed nec ab ipso coitu debent arceri: aut certè quod vnum superest, Matrimonium Sacramentum non erit.*

ADDIT ad idem comprobandum Caluinus hoc acutissimum, scilicet, argumentum: *In Sacramento,* inquit, *conferri gratiam Spiritus sancti affirmant: coitum tradunt esse Sacramentum: in coitu negant vnquam Spiritum sanctum adesse.* Quam vltimam propositionem ex Gratiano probat, can. Connubia, 32. q. 2.

RESPONDEO, de copula coniugali duæ sunt opiniones Catholicorum. QVIDAM enim docent, copulam illam neq; Sacramentum, neq; partẽ Sacramenti esse; sed actum solum, siue officium Matrimonij, proinde quid accidentarium esse respectu Sacramenti Matrimonij. ALII volunt, copulam coniugalẽ esse partem quandam Sacramenti, non quidem essentialem, sed integralem, & ideo ante copulam appellari ratum, sed non consummatum.

Omnes tñ in eo conueniunt, ꝙ copula non sit pars essentialis; & propterea Sacramẽti Matrimonij totũ, ac plenũ quantũ ad partes essentiales, inueniatur in cõtractu per verba de præsenti: quæ sententia est & veterũ Patrũ, vt ex apertissimis eorũ testimonijs perspicuũ est.

AMBROSIVS lib. de Institut. virgin. c. 6. *Non defloratio,* inquit, *virginitatis, facit coniugium, sed pactio coniugalis.* Vide eundẽ lib. 2 in Lucam, c. 2. Idem habet Augustinus lib. 1. de nuptijs & cõcupiscentia, c. 11. & lib. 2. de cõsensu Euangelist. c. 1. vbi docet, inter B. Virginẽ Mariã, & S. Ioseph, verum cõiugiũ sine vlla carnali copula fuisse. Ad idẽ ꝓpositũ alia quædã adducit ex Chrysostomo, Isidoro, Nicolao Papa, & alijs, Gratia. 27. q. 2.

Vbi tamen OBSERVANDVM est, in eadem quæstio

ne allegari in contrariam sententiam Augustinum, & Leonem, can. Non est dubium, & can. Cùm societas. Sed vterque locus sumptus est ex epistola Leonis 92. ad Rusticum Narbonensem, & deprauatè allegatur. Nam illa verba Leonis: *Cum societas nuptiarum sic ab initio constituta sit, vt præter sexuum commixtionem haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum.* Gratianus addita negatione, ita legit: *Cum societas nuptiarum sic ab initio constituta sit, vt præter sexuum commixtionem non haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentũ.* sed emendandus est Gratiani codex ex ipsa Leonis epistola. Eodem modo emendandus est textus Magistri libro 4. dist. 26. vbi eadem loca, cum eadem deprauatione habentur.

Esse autem veriorem lectionem, quæ caret negatione, patet; tum quia ita habẽt omnes codices S. Leonis, tum etiam quia illa negatio repugnat sententiæ S. Leonis. Ille enim docere intendit, concubinam non esse veram vxorem: vt autem hoc probet, non est opus, vt ostendat ad Matrimonium requiri commixtionem sexuum; illa enim commixtio in concubinatu non deest: sed ostendere debet, quod etiam facit, Matrimonium non tam in copula carnali consistere, quàm in fœdere nuptiali, in quo est Sacramentum Christi, & Ecclesię.

His præmissis, ad argumentum Caluini Respondeo, duo falsa ab ipso affirmari. Primo, coitum Sacramentum esse, vel talem Sacramenti partem, vt sine eo Sacramentum esse non possit: id enim falsum esse, testantur suprà citati Patres. Neque obstat, quòd per copulam significetur coniunctio Christi cum Ecclesia, per naturæ conformitatem: nam non illa sola significatio Sacramentum facit, sed etiam significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia, vel cũ quauis anima, per amorem Spiritualem. Quocirca si desit copula, significatio quædam deerit; non tamen omnis significatio, & ideo coniugium illud Sacramentum quidem erit, sed aliqua ex parte imperfectum, & non consummatum.

Ad illa loca Magistri, & Gratiani, quæ Caluinus allegat, iam est responsum, loca esse corrupta: vnde etiam Magister, & Gratianus laborant in eorum explicatione. Sed nulla est difficultas, si Leonis epistola consulatur.

Secundo falsò Caluinus assumit, Sacerdotẽ non arceri à Sacramẽto Matrimonij, ex Catholicorum doctorum sententia, sed solùm à coitu. Arcentur enim planè Sacerdotes non à coitu tantùm, sed etiam à Sacramento Matrimonij; nõ quidem ratione Sacramenti, vt suprà diximus, sed ratione eorum, quæ Sacramento annexa sunt. Neque est absurdum, eos, qui vnum Sacramentum habent, arceri ab alio, licet vtrumq; sanctum, & Deo gratum sit, quando vnius ministerium alterius functionem impedit. Nam & Apostoli Actor. 6. reiecerunt à se munus ministrandi mensis, vt verbo Dei, & orationi diligentiùs instare possent: & tamen vtrumque opus pium, & charitatis erat. Et 1. Timot. 5. reprehenduntur viduæ, quæ ad ministerium Ecclesiæ assumptæ, nubere volebãt: quia nimirum non facilè poterant nuptijs simul, & ministerio Ecclesiæ satisfacere.

Ad confirmationem Respondeo, in ea quoque duo esse vitia. Primum est, in illa propositione: *Coitum tradunt Sacramentum esse.* nullus enim Catholicorum, quod sciam, hoc tradit; sed vt anteà docui, aliqui id simpliciter negant, aliqui solùm admittunt esse partem quandam integrantem Sacramenti.

Ex qua sententia nõ sequitur, quod Caluinus sequi existimat, in coitu debere ordinariè Sacramentalẽ gratiam dari: gratia siquidem ex Catholicorum sententia tunc datur, cùm coniuges per verba de præsenti Matrimonium contrahunt; tunc enim Sacramentum, quod attinet ad eius essentiam, propriè ministratur.

Alterum vitium est in illa propositione: *In coitu negant vnquam Spiritum sanctum adesse.* nam Inprimis verba illa à Gratiano relata, Origenis sunt, homil. 6. in Numer. Origenes autem non est tantæ auctoritatis in Ecclesia, vt eius sententia necessariò approbanda sit.

Deinde eo loco Origenes nihil affirmat; ait. n. disertis verbis: *Ego autem, licet non vsquequaque pronunciem, puto tamen, &c.*

Præterea verba illa Origenis, quibus docet, in opere coniugali non dari, siue non adesse præsentiam Spiritus sancti, non significant nullo modo adesse, sed non adesse ad eum actum efficiendum, speciali aliquo auxilio. Id enim Origenes docet, non omnia sanctorũ opera fieri à Spiritu sancto. Quædã enim sunt aliquando mala opera, quæ etiam à Sanctis fiunt, & ea non fiunt à Spiritu sancto; quædam sunt bona, sed naturalia, & ideo non exigunt peculiarem Spiritus sancti præsentiam; immò nec decet ea tribuere peculiari Spiritus sancti auxilio. Et in hoc genere ponit Origenes cõiugale opus, nec malè existimat, ad opus hoc naturam sufficere, neque esse necessariam, neq; decere illud tribuere Spiritui sancto. Cum hoc autem Origenis pronunciato rectè cohæret, per actum coniugalem posse acquiri gratiam Spiritus sancti, quando actus iste est actus iustitiæ, vel obedientiæ, vel charitatis: nam harum omnium virtutum esse potest. Vnde Sanctus Augustinus libro quarto in Iulianum, capite 5. dicit, bonum beatificum esse, quando quis vtitur coniugis carne non ad libidinem explẽdam, sed ad sobolem, ob Dei gloriam propagandam. Sed in tali opere voluntas illa, quæ actum coniugalem eligit ad Dei gloriam, Dei sine dubio auxilio indiget: opus autem ipsum coniugale ex voluntate illa sequitur per naturalia instrumenta, sine nouo ac speciali Dei auxilio, vt Origenes volebat.

Septimum argumentum Kemnitij est in 2. parte Examinis pag. 1220. *Sacramentis propriè dictis annexa debet esse promissio gratiæ non cuiuscunque, sed reconciliationis, & remissionis peccatorum: talis promissio Matrimonio deest.*

Respondeo, nititur argumentum falso fundamento, quod omnia Sacramenta sint instituta ad remissionem peccatorum: quod fundamentum nõ semel euertimus, tum in 1. lib. de Sacramentis in genere, tum in 4. lib. de Eucharistia. Et sanè ex ipsa Eucharistia fundamentum illud solidissimè euertitur. Eucharistiã enim Sacramentum esse propriè dictum, omnes concedunt, & eam tamen non ad peccata remittenda, sed ad vitam spiritualem per baptismum acquisitam, alendam, & cõseruandam, institutam esse, species ipsæ Sacramenti testãtur: ideo enim in specie panis, & vini hoc Sacramentum datur, vt in eo nobis cibum dari ad vitam sustentandam intelligamus.

Octauum argumentum eiusdem, sumitur ex materia, & forma huius Sacramẽti: de qua re disseremus in sequenti controuersia.

Nonum argumentum Kemnitij sumitur ex eo, qđ sancti Patres antiqui, & vetera Concilia, ante Cõstantiense, & Florentinum, non tradiderunt Matrimoniũ esse Sacramentum; & ex Doctoribus Durandus cum ijs, quos ipse citat, apertè negat Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum, siue vniuocè cum alijs. Ex quibus, mendacij arguere conatur Tridentini Concilij verba, quæ ad initium sess. 24. ita habent: *Matrimonium inter nouæ legis Sacramenta annumerãdum, sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt.*

Respondeo, vt vera sit Concilij sententia non est necesse, vt omnes Patres, & omnia Cõcilia disertis verbis habeãt, Matrimonium esse Sacramentum: sed satis est, si aliqui Patres, & aliqua Cõcilia id habeãt, & nulli

Patres,

Patres, nullaq; Concilia contrarium aliquando docuerint: vel si quis fortè contrarium senserit, eius opinio communi iudicio reprobata fuisse monstretur.

Porrò Patres nonnullos Matrimonium pro Sacramento habuisse, suprà nos eorum locis allegatis docuimus; ad Kemnitium pertinebat, aliquos proferre, qui contrarium senserint; quod tamen nec fecit, nec facere potuit.

Concilia vetera id explicarunt, quod suis temporibus in controuersiam vocabatur; Matrimonium videlicet à Deo institutum, remque sanctam, & bonam esse. Verum autem Sacramentum esset propriè dictum, non fuit caussa cur tractarent, cùm nemo de illa re tunc ambigeret; Concilia tamen posteriora, caussa id postulante; declararunt quod à veteribus omissum fuerat.

Quod ad Durandum attinet, scripserat ille initio (vt Capreolus refert in 4. dist. 26. quæst. vnica, art. 3.) Matrimonium non esse propriè Sacramentum. Sed quia propterea malè apud Catholicos audiebat, in posteriori editione id correxit, atque ait, esse Matrimonium verè, & propriè Sacramentum, sed non vniuocè; atque istam quæstionem de vniuocatione, Logicam esse dixit, vt nimirum nò videretur ab alijs, nisi in quæstione Logica dissentire. Sed quamquam ille non satis illo colore texit errorem suum, videmus tamen cùm ante Constantiense, & Florentinum Concilium, pro hæreticis, vel de hæresi suspectis habitos, qui Matrimonium è numero Sacramentum eximerent. Quid autem virium habeant argumenta Durandi, nunc videbimus.

Sit igitur DECIMVM argumentum, quod est PRIMVM apud DVRANDVM: *In Sacramentis ceteris, id quod exterius agitur, excedit dictamen rationis naturalis, nec potest reddi sufficiens caussa illius, nisi per lumen fidei. At quod exterius agitur in Matrimonio, naturalem caussam habet; non igitur sunt vniuocè Sacramenta, Matrimonium, & reliqua sex. Maior propositio probatur. Nam si quis videat in Ecclesia puerum baptizari, & ignoret mysteria nostræ fidei nunquam reddere poterit caussam eius ablutionis. Non enim ablutio illa fit, vt puer refrigeretur, aut lauetur corporaliter, qui sunt naturales aquæ effectus; sed vt iustificetur à peccato originali, qui est effectus supernaturalis, & à sola Dei voluntate dependens. Et idem dici potest de alijs quinque Sacramentis, quæ sunt omnia signa voluntaria à Deo instituta. Probatur quoque minor propositio. Nam Matrimonium fit ad significandam, & efficiendam vnionē insolubilem viri, & mulieris: id autem naturaliter significant verba exprimentia mutuum consensum; & ideo si Ethnicus videat Matrimonium celebrari, facilè caussā reddet, cur id fiat.* NEQVE *satisfaciet, si quis dixerit, Matrimonium esse Sacramentum Christi, & Ecclesiæ; & hunc effectum non significari naturaliter, nec posse cognosci ab Ethnico. Nam significatio Sacramentorū principalis est eius rei, quæ per Sacramentum efficitur: Sacramenta enim faciunt quod significant. Matrimonium autem non efficit vnionem Christi cum Ecclesia, sed vnionem masculi, & feminæ; & ista vnio dicitur ab Augustino libro de bono coniugali, capite 7. res Sacramenti.*

RESPONDEO, minor propositio falsa est. Nam non est quælibet vnio viri & fœminæ, res Sacramenti huius, sed vnio planè insolubilis. Etiamsi enim communi consensu coniuges hoc vinculum Matrimonij consummati dirimere vellent, aut à summa potestate Ecclesiastica, vel temporali dirimi vellent; non tamen vinculū solui posset. Hanc aūt tantam vnionem nō significant naturaliter verba illa coniugū, quæ dicuntur in celebratione Matrimonij. *Quare,* inquit AVGVSTINVS loco notato, *non fuerint intentum; quid sibi vellet tanta firmitas vinculi coniugalis? quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum, quoddam Sacramentum adhiberetur, &c.*

PRÆTEREA, vnio quam significat & efficit Sacramentum Matrimonij, est vnio non solùm corporum, sed etiam animorum, non qualiscunque, sed per veram, & diuinam charitatem, vt vxor iungatur viro, vt Ecclesia Christo; & vir vxori, vt Christus Ecclesiæ, proinde est vnio sacrans, & sanctificans animas, nisi ponatur obex; quæ omnia nec naturaliter significari, nec nisi lumine fidei cognosci possunt. Quare Matrimonium Christianum non minus ad placitum, & ex diuina institutione significat, quam alia Sacramenta.

VNDECIMVM argumentum, quod est SECVNDVM DVRANDI: *Sacramenta cetera consistunt in aliqua re sacra, quæ applicatur extrinsecus suscipienti à Ministro. At nihil tale inuenitur in Matrimonio; non igitur Matrimonium est Sacramentum vniuocè cum ceteris. Maior propositio patet inductiuè: nam in Baptismo applicatur aqua, siue ablutio; in Confirmatione vnctio; in Eucharistia panis consecratus; in Confessione absolutio, &c. Minor autem propositio certissima est. Nam in Matrimonio nihil est quod applicari possit, uel debeat: nam voluntas coniugum signo expressa sufficit.* QVOD *si quis respondeat, applicari in hoc Sacramento signa ipsa mutui consensus: non omnino satisfaciet; nam nunquam ostendet applicari eo modo ista signa, quo modo applicantur Sacramenta cetera. Nam reliqua applicantur necessariò ab alio; nemo enim seipse baptizat, nemo se absoluit, &c. at in Matrimonio ipsi cōiuges seipsos ligant.* PRÆTEREA *alia Sacramenta non possunt conferri in absentes, neque vni per alium: nemo enim baptizat hominem absentem, neque vllus per procuratorē baptizatur. At Matrimoniū inter absentes, & per procuratorem celebrari potest: non igitur vniuocè Matrimonium est Sacramentum cum Baptismo, & ceteris Sacramentis.*

RESPONDEO, neganda est huius argumenti consequentia; quia non est de ratione Sacramenti in genere, vt consistat in aliqua re, quæ extrinsecus applicetur, sed satis est, vt sit signum, & caussa gratiæ iustificantis.

Et sanè, si hoc argumentum valeret, facilè probaremus, nullum esse Sacramētum vniuocè cum reliquis. Nullum enim est, quod non habeat aliquid proprij, in quo ab omnibus alijs distinguitur: vt exempli caussa, Sacramentum nullum præter Baptismum, habet pro materia verum, & naturale elementum. Possemus igitur ita formare argumentum; Commune est Sacramē tis, nō habere pro materia verum, & naturale elementum; sed Baptismus habet pro materia verum, & naturale elementum; non igitur Baptismus est Sacramentum vniuocè cum ceteris: Idem argumentum fieri posset de Eucharistia; nam commune est Sacramentis ceteris, in actione consistere; sed Eucharistiā non in actione, sed in re permanente cōsistit. Idē dici posset de alijs Sacramētis, vt Paludanus, & Capreolus fusè deducit.

Si quis autem roget, quæ caussa sit, cur solum Matrimonium non cōsistat in applicatione rei alicuius extrinsecæ; responsio in promptu est. Deus enim Sacramenta vario modo instituit, pro ut res erant variæ, in quib⁹ ea instituit. Sacramentū Baptismi in lotione instituit, ideo aquā adhiberi voluit: Sacramentū Eucharistiæ in refectione, ideo panem, & vinum elegit; Sacramentū

Pœnitentiæ in forma iudiciali, ideo verbis sententiam pronunciari mādauit, & sic de ceteris. Matrimonium in contractu quodam constituit, & ideo morem cōtractuum seruari voluit: in contractibus autē nihil extrinsecus applicatur, sed ipsi contrahentes, mutui consensus significatione contractum efficiunt.

Atque hinc etiam redditur caussa, cur Matrimoniū non egeat alio Ministro præter ipsos contrahentes, & cur inter absentes, & per procuratorem celebrari possit. Hæc enim est natura contractus, vt ipsi se contrahētes ligent, neque opus habeant tertia persona à qua ligentur: & vt cum absentibus, & per procuratorē contractum facere, si velint, queant. In alijs autem Sacramentis ista locum non habent, quia repugnant eorum naturę, & proprietati: neq; enim ratio admittit, vt quis seipsum regeneret, aut absens absentē lauet, aut vnus lauetur pro alio, & sic de alijs.

Argumentum DVODECIMVM, quod est DVRANDI TERTIVM: *Sacramentū Matrimonij non confert gratiam; cetera conferunt: non igitur est Matrimonium Sacramentum vniuocè cum reliquis.* Propositionem maiorem probat Durādus auctoritate, & ratione. Auctoritas est aliquot iuris Canonici Interpretum, ac præterea Magistri sententiarum in 4. lib. senten. dist. 2. Ratio est duplex. VNA, Iureconsultorum, quos ipse citat. ALTERA, ipsius propria.

Iureconsulti probant, Sacramentum Matrimonij non conferre gratiam, quia licitè fit pactum de Matrimonio contrahendo, si certa summa pecuniæ numeretur: quod illicitum videretur, si Matrimonium gratiā conferret, est enim simoniæ crimen, gratiam Dei pecunijs emere velle.

Ipse verò Durandus hoc argumento vtitur: *Matrimoniū non confert primam gratiā, quæ est ipsa iustificatio à peccatis; neque secundam gratiā, siue gratiæ incrementum: nullam igitur gratiam confert.* Et quidē quod gratiam PRIMAM non conferat, probat, quia solus Baptismus, & Pęnitentia ad peccati remissionē instituta sint. C Quod non SECVNDAM, probat, quia maioris gratię esset Matrimonium, quàm continentia; si continens per Matrimonium in gratia diuina augeretur.

RESPONDEO, quod attinet auctoritatem interpretum iuris Canonici, non multum refert, quid pauci quidam ex illis senserint, tum quia communis sententia in Rubricam de sponsalibus & Matrimonijs, est in contrarium, vt notauit Nauarrus in Enchirid. cap. 19. Numer. 22. tum quia in his, quæ ad Ius diuinum pertinent, qualia sunt Sacramenta, maior fides habenda est Theologis, qui veri sunt Iuris diuini Consulti, quā Canonistis, qui in solis humanis legibus versantur.

Neq; valet quidquam Durandi argumentatio, qui ex eo probat, magnam esse Canonistarum auctoritatē, quia ipsi probè norunt sententiam, & fidem Romanæ Ecclesiæ. Nam sententiam Rom. Ecclesiæ norunt Canonistæ in ijs, quæ ad humanos canones pertinent, nō autem in ijs, quæ pendent ex iure diuino: neq; canonē D vllum in toto corpore iuris inuenięt, vbi habeatur Matrimonij Sacramentum gratiam non conferre.

Quod autem ad Magistri sententiam attinet, ostendit præclarè S. Thomas, locum illum Magistri explanans, nihil à Magistro contra communem Ecclesię sententiam, in eo loco disputatum esse. Quod enim ait Magister; quædam Sacramenta instituta esse tum in remedium, tum vt gratiam adiutricem tribuerent, vt Baptismum; quædam in remedium tantùm, vt Matrimoniū; quædam vt gratiam tantùm adiutricem darent, vt Eucharistiam: intelligendum est de principali fine, & effectu Sacramentorum. Etsi enim omnia Sacramenta gratiam gratum facientem conferant, & omnis gratia gratum faciens vim habeat peccata delendi, & auxilium ad bene viuendum tribuat; tamen quædam Sacramenta instituta sunt principaliter ad iuuandum in

A bono, vt Eucharistia, Confirmatio, & Ordo: quædam ad peccata delenda, aut vitanda; vt Pœnitentia, Vnctio infirmorum, & Matrimonium: quædam ad vtrumque effectum, vt Baptismus, qui cùm sit noua generatio, includit simul vitam gratiæ, & mortem vitiorum.

Ad rationem Canonistarum RESPONDET rectè sanctus Thomas in 2. 2. quæstio. 100. artic. 2. & in 4. distinctio. 25. quæstio. 3. articul. 2. quæstiunc. 1. In Matrimonio non solùm Sacramentum, sed etiam contractum ciuilem considerari posse; & propterea licet non possit pro Sacramento pecunia accipi, vel dari, posse tamen pro ciuili contractu ad onera Matrimonij toleranda. ADDE, quod etiamsi Matrimonium gratiam non conferret, tamen adhuc Sacramentum esset, ex eorundem Canonistarum sententia, proinde non liceret pro eo Sacramento pecunias dare, vel accipere: nihil enim sacrum licitè vendi, aut emi potest.

Ad rationem Durādi, quæ certè tanto Theologo indigna est, B RESPONDEO; Matrimonij Sacramentum gratiam conferre, quæ & prima, & secunda dici possit. Nam etiamsi hoc Sacramentum non sit principaliter institutum ad remittenda peccata, tamen ea remittere potest eo modo; quo à Sacramentis Eucharistiæ, Confirmationis, & Ordinis remittuntur: & si quidem id fiat, erit prima gratia; sin autem, erit secunda.

NEQVE obstat, quòd continentia sit excellentior Matrimonio: nam aliud est comparare statum cum statu, aliud, statum cum Sacramento. Status continentiæ altior est statu Matrimonij, & maioris gratiæ, & meriti: *Qui enim nubit, bene facit; qui non nubit, melius facit,* 1. Corinth. 7. Sacramentum tamen semper auget gratiam, in quocunque statu suscipiatur. Quarè continens dum Matrimonium contrahit, in gratia crescit: sed si idem continens propter Deum nuptias humanas contempsisset, plus gratiæ apud Deum inuenisset, quàm sit illa, quæ per Sacramentum Matrimonij datur.

DECIMVMTERTIVM argumentum, quod est QVARTVM DVRANDI: *In Sacramentis ceteris, ordinatio Ecclesiæ vim præcepti habere potest, sed nunquam est de necessitate Sacramenti, quia nō potest Ecclesia mutare essentialia Sacramentorum. At in Matrimonio, Ecclesiæ ordinatio est de necessitate Sacramenti, vt patet; quia cùm Ecclesia prohibet coniugia in certo gradu consanguinitatis, non perficitur Sacramentum inter eas personas, etiamsi personæ illæ reipsa Matrimonium contrahere conentur. Non igitur Matrimonium est cum ceteris sex vniuocè Sacramentum.*

RESPONDEO, mala est consequentia huius argumenti, & maior propositio falsa. Nam caussa, cur ordinatio Ecclesiæ sit de necessitate Sacramenti Matrimonii, non est, quia Ecclesia possit mutare essentialia huius Sacramenti, sed quia potest mutare fundamentum prærequisitum ad hoc Sacramentum. Materia enim Sacramenti huius, non est coniunctio viri & mulieris cuiuscunque, sed coniunctio legitimarum personarum; alioqui etiam inter patrem, & filiam, interque filium, & matrem esse posset Matrimonij Sacramentum. Quæ sint autem legitimæ personæ, Christus non definiuit, sed præsupposito contractu humano inter legitimas personas, eam coniunctionem euexit ipse ad Sacramenti dignitatem. Ecclesia igitur determinat, quæ sint habendæ legitimæ personæ, & eo modo materiam, & fundamentum præparat Sacramento Matrimonij; non autem essentialia Matrimonij vllo modo mutat, aut mutare potest.

Simile est in alijs Sacramentis. Nam quia materia Eucha-

Eucharistiæ est panis, & vinum; nemo potest facere, vt panis & vinum dum talia sunt, non sint materia Eucharistiæ; neque contrà, vt quod non est panis, aut vinum, dum non est tale, Eucharistiæ materia sit: sed bene possunt homines facere, vt vinum mutetur in acetum, & inde desinat esse materia Sacramenti: & contrà, vt vua incipiat esse vinum, & eo modo fiat materia Sacramenti. Sic igitur Ecclesia nō potest facere, vt personæ legitimæ non sint materia Sacramenti Matrimonij, dum legitimæ sunt; neque vt non legitimæ sint materia, dum non sunt legitimæ: sed potest tamen decreto & ordinatione sua, ex legitimis, illegitimas facere, & contrà. Vide sanctum Thomam in 4. dist. 34. quæst. 1. art. 1. ad 4.

PRÆTEREA non videtur esse verum, quod in maiori propositione Durandus posuit, esse proprium Matrimonij, vt in eo Ecclesiæ ordinatio sit de necessitate Sacramenti. Nam in Sacramento Pœnitentiæ, & Confirmationis, idem cernimus. Cùm enim Ecclesia Sacerdotem aliquem certę parœciæ, vel diœcesi præficit, si is hominibus non sibi subiectis Sacramentum Pœnitentiæ administrare aggrediatur, non solum peccat, quia contra Ecclesiæ præceptum agit, sed etiam irrita est absolutio. Et si summus Pontifex simplici Presbytero cōmittat, vt Sacramentum Confirmationis alicubi conferat; Sacramentum illud erit verum, & ratum. Quod si absque Pontificis mandato, vel facultate id faciat simplex Sacerdos, neque Sacramentum erit verum, & ipse peccabit.

DECIMVM QVARTVM argumentum, quod est QVINTVM DVRANDI: *Absque Baptismo nemo est capax Sacramenti propriè dicti; sed Matrimonij capax est homo ante Baptismum, ergo Matrimonium non est Sacramentum propriè dictum. Minor propositio probatur: nam Matrimonium ita est verum, & legitimum inter infideles ante Baptismum; vt inter fideles post Baptismum.* NEQVE *obstat, quod post Baptismum dicitur ratum, quod ante Baptismum non dicebatur: nam dicitur quidem ratum, sed non est magis Sacramentum, quàm antea cùm nulla mutatio facta sit.*

REPONDENT aliqui, vt Petrus Paludanus, & Ioannes Capreolus in 4. dist. 26. q. vnica, art. 3. ad 5. & Ioannes Eckius hom. 73. de Sacramentis, eos coniugatos, qui conuertuntur ad fidem, debere post Baptismum iterum contrahere inter se Matrimonium, & tum demum contractum illum fieri Sacramentum. ALII tamen, vt Thomas de Argentina in 4. dist. 39. q. 1. art. 1. ad 1. & Paludanus loco citato, dicunt, sine nouo contractu Matrimonium quod ante Baptismum non erat Sacramentum, statim post Baptismum esse Sacramentum, quia iam actu significat, quod anteà solùm in potentia significabat.

SED quidquid de hoc sit, cōmunis sententia Theologorum in 4. Sent. dist. 39. est, Matrimonium infidelium esse posse verum, & legitimum, sed non ratū, nec omnino insolubile; sed si ambo coniugati cōuertantur ad fidem, & baptizentur, Matrimonium eorū fieri ratum, & omnino insolubile, & proinde Sacramentum. Nam ideo Matrimonium infidelium non est ratum, quia non est Sacramentum, vt S. Thomas docet in secundo scripto in 4. sent. dist. 39. Omnimoda enim insolubilitas est effectus Sacramenti. Sine igitur coniugati post Baptismum iterum contrahant, siue persistāt in contractu antiquo, ille consensus mutuus signo aliquo, aut saltem ipsa copula expressus, Sacramentū coniugij facit in ijs, qui iam per Baptismum capaces Sacramentorum effecti sunt.

CONTROVERSIA SECVNDA.

CAPVT VI.

De materia, forma, & Ministro Sacramenti Matrimonij.

ETSI de materia, forma, & Ministro huius Sacramenti aliquid iam attigimus, occasione argumētorum Durandi: rursus tamen paulò fusius id pertractandū est, tum ob Martini Kēnitij calumnias, tum ob nouam, & singularem opinionem Melchioris Cani. Id quod necessariò faciendum nobis esse videtur, vt dogma Ecclesiasticum in superiore quæstione explicatum, omni ex parte tectum ac defensum maneat.

Kemnitius enim hinc argumentum ducit, ad probādum, nullum esse coniugij Sacramentum propriè dictum, quod in coniugio, materia & forma, siue elemētum & verbum, non facilè demonstrari possint.

Canus autem dum pro sua opinione pugnat, ijs argumentis imprudenter vtitur, quibus hæretici nostri temporis, Ecclesiam vexare possent; siquidem lib. 8. de locis Theologicis, cap. 5. affirmat non omne Matrimonium inter Christianos legitimè contractum esse Sacramentum, sed illud solùm, quod à Ministro Ecclesiastico sacris & solennibus verbis celebratur. Quocirca verba, quibus coniuges motuū consensum exprimūt, admittit ille formam esse contractus coniugij, sed non Sacramenti coniugij: & personas contrahentes admittit esse Ministros contractus coniugij, sed non Sacramenti coniugij.

At quia sententia communis, & vera, distinctionē istam omnino ignorat, & nihil interesse statuit inter cōtractum coniugij Christiani, eiusque materiam, formam, & Ministrum; & Sacramentum coniugij, eiusque materiam, formam, & Ministrum: ita vt quod sufficit ad contractum istum celebrandum, idem sufficiat ad Sacramentum celebrādum: inde fit, vt dum Canus totis suis viribus probare conatur, Matrimonium sine forma verborum à Ministro Ecclesiastico prolata celebratum, non esse Sacramentum, simul etiam probet quantum in se est, nullū reuera esse in Ecclesia coniugij Sacramentum.

Nos igitur vt vtrique respondeamus. PRIMO, exponemus breuiter, quæ sit materia, quæ forma, & Minister huius Sacramenti, s^m cōem sententiam, & Kēnitij calumnias repellemus; DEINDE, Cani sententiam refutabimus; atque eiusdem argumenta soluemus.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, de materia huius Sacramenti duæ sunt Theologorū præcipuæ sententiæ, quas Petrus Paluda. refert in 4. dist. 1. q. 4. VNA est, qđ consensus coniugum verbis expressi, seu verba consensum exprimētia, sint materia, & forma huius Sacramēti. ALTERA, qđ ipsa corpora, seu personæ cōtrahētiū, sint materia: verba verò exprimētia cōsēsū, sint forma.

Quæ sententiæ meo iudicio sunt ambæ veræ, & facilè conciliari possunt. Nam coniugij Sacramentū duobus modis considerari potest. VNO modo, dum fit. ALTERO modo, dum permanet postquam factum est. Est enim Matrimonium simile Eucharistiæ, quæ non solùm dum fit, sed etiam dum permanet, Sacramentum est: dum enim coniuges viuūt, semper eorum societas Sacramentum est Christi, & Ecclesiæ.

Si igitur consideretur Matrimonium, dum fit; tota

eius essentia in signis exprimentibus consensum mutuum consistit: corpora enim coniugum non concurrunt, nisi vt materia circa quam, vt etiam dum fit Eucharistia, tota essentia consecrationis in uerbis sacris posita est: panis autem, & vinum solùm concurrunt vt materia circa quam. Et idem videmus in alijs contractibus. Nam cùm venditur, aut emitur domus, tota cõtractus ratio in consensu mutuo sita est: domus autem est materia circa quam operatio illa versatur; nemo.n. dicit domum, quæ venditur, partem esse contractus. Sed quia verba vnius coniugis determinant verba alterius, & ab illis pariter determinantur, ideo in ijsdẽ verbis distingui potest materia, & forma: nam verba quatenus determinant, forma dici possunt, quatenus determinantur, materia.

Atque hæc est sententia S. Thomæ in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. Nam in responsione ad 1. dicit, formam Sacramẽti huius esse, verba coniugum: in responsione ad 2. dicit, materiam esse, actus ipsorum coniugum, quibus Sacramentum Matrimonij perficitur, vbi per actus intelligit eadem verba, quę paulò antè dixerat, esse formã; nulli enim alij actus necessariò requiruntur ad hoc Sacramentum perficiendum: Nec non Richardi, Paludani, Capreoli, Dominici à Soto, & aliorum in eadem distinctione.

Si verò consideretur Matrimonium iam factum, & celebratum, negari non potest ipsos coniuges simul cohabitantes, siue externam coniugum societatem, & cõiunctionem, esse materiale symbolum externum, repræsentans Christi & Ecclesiæ indissolubilem coniunctionem: quemadmodum in Sacramento Eucharistię, consecratione peracta remanent species consecratæ, quæ sunt symbolum sensibile atque externum, interni alimenti spiritualis.

Quare rectè mihi dixisse videtur Petrus à Soto, lect. 4. de Matrimonio, materiam non solùm circa quam, sed etiam ex qua Sacramentum Matrimonij constat, esse personas contrahentes. Theologi quoque fermè omnes satis indicant, corpora coniugum esse materiã Sacramenti huius, dum affirmãt, Ecclesiam posse constituere certos gradus consanguinitatis, & affinitatis, intra quos matrimonium sit irritum; quia dũ eos gradus constituit, facit vt personæ quæ alioqui erant materia Sacramenti huius, iam nõ sint amplius materia. Atque hæc de materia dicta sint.

Forma autem, consensu omnium Theologorum, Cano excepto, sunt verba, vel signa mutuum consensum exprimentia. Id habet expresè sanctus Thomas loco notato in 4. distinct. 26. q. 2. ar. 1. ad 1. & ante eum Hugo de S. Victore, lib. 2. de Sacramentis, par. 11. ca. 5. & omnes alij.

SED obijcit Kemnitius, pagina 1221. Ioannem Gropperum nostra ætate docuisse, formam Sacramenti Matrimonij esse illa verba Domini, Matthæi 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet*. proinde non decese, qui contra Scholasticos doceant, non esse formam Sacramenti huius, signa mutui consensus.

At Kemnitius more suo non bona fide Gropperum citat. Locus Gropperi est in Enchiridio Christianæ Institutionis, nomine Concilij Coloniensis edito, in tracta. de Sacramento Matrimonij: quo loco Gropperus colligit quidem formam Sacramenti huius ex uerbis Domini: *Quod Deus coniunxit, &c.* sed non ait, illa verba esse formam, aut necessariò recitanda esse: immò expresè dicit, verba mutui consensus esse formam Sacramenti: *Superest*, inquit, *ut uerbum & elemẽtum huius Sacramenti indicemus, & gratiam insuper in eo conferri demonstremus. Verbum itaque huius Sacramenti, quo accedente ad elementum, fit Sacramentum, id nimirum est, quo ambo, mas & fœmina (cùm pietatis respectu, qua in Deum est, sibi mutuò fidem coniugalem dãt,*

A *accipiantq;) non quouis modo, sed in Dei nomine coniunguntur, & copulantur*. Vides Lector, Gropperum non dissentire à ceteris in huius Sacramenti forma constituenda, & ideo solum allegasse verba Domini: *Quod Deus coniunxit, &c.* vt probaret, Matrimonium Christianorum non esse contractum merè ciuilem, & humanum, & verba coniugum referenda esse ad illam diuinam, & sacram coniunctionem, de qua dictum est: *Quod Deus coniunxit, &c.*

Ex his patebit etiam, quis sit minister huius Sacramenti. Nam cùm ad Ministrum propriè pertineat, verba formę pronunciare, & per ea Sacramentum conficere: & in hoc Sacramẽto verba formę à coniugibus proferantur, necesse est, cõiuges ipsos esse proprios huius Sacramenti Ministros.

NEQVE absurdum videri debet, quod in easdem personas concurrat caussa materialis, & efficiens: id enim exigit natura contractus, qui de personis contrahentium fit. Quemadmodum enim, si quis in seruum alicui se ipse venderet, idem esset vendens, & res vendita, efficiens, & materia: sic etiam in Matrimonio, cùm ipsi coniuges se mutuò tradant, ac donent; ipsi efficientes,
B & ipsi materia sunt. Et quanquam requiritur ex decreto Ecclesiæ, Minister Ecclesiasticus, qui consensum cõiugum exquirat, & eundem approbet, & declaret, & benedictione Sacerdotali confirmet; tamen propriè qui Matrimonij Sacramentum efficiunt, ipsi coniuges sunt.

Ex his refelli possunt Kemnitij calumniæ. OBIICIT ille, in 2. par. Exam. pag. 1220. & sequenti, Scholasticos nondũ fingere potuisse aliquid, qđ materia & forma in hoc Sacramento rectè dici possit. Addit Theologos, & Iureconsultos nostros admodum varias, & incertas opiniones de hac re habere: arguit Tridẽtinum Concilium, quod nihil in re tam dubia determinauerit: colligit ex his omnibus, non posse etiam à nobis certò asseri, Matrimonium esse Sacramentum.

SED hæc omnia leuia sunt, & inania. Nam INPRIMIS Conciliũ nihil determinauit, quia non erat opus. Sicut enim Dominus ipse non expressit materiam, & formam huius Sacramenti, quia non nouum symbolũ instituit, sed humanum, vsitatumque contractũ euexit ad Sacramenti dignitatem, attribuens illi contra-
C ctui nouam significationem, & gratiæ promissionem: sic etiam Concilium muneri suo satisfecit, cùm explicuit Dominicam traditionem.

DEINDE, Theologi mirificè inter se conueniunt quo ad formam, & Ministrum: quoad materiam autẽ non ita dissentiunt, vt facilè conciliari non possint.

Et quamuis etiã tum de materia, tum de forma maximè inter se Catholici dissidetẽt: nihil id officeret certitudini, quasi habemus de Sacramento Matrimonij. Nam ad fidem Catholicam de Sacramentis habendã, & ad eadem Sacramenta fideliter ministranda, vel suscipienda, satis est scire, quid necessariò requiratur ad Sacramentum celebrãdum, & quot sint, & quæ illa, sine quibus non perficitur Sacramentum, quid autem in his propriè forma sit, quid materia, sine fidei præiu-
D dicio disputari, & etiam ignorari potest. Sciat Parochus, ad Baptismum aquam esse necessariam, cum illis verbis sacris: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, vtrum autem aqua, materia dicenda sit, & verbum, forma, adeò sine periculo ignorabit, vt etiamsi verbum materiam, & aquam formam esse crederet, neque perniciosè erraret, neque inutiliter baptizaret. Ad eundem modum si Christiani teneant, ad matrimoniũ ritè celebrandũ, mutuũ consensũ legitimarũ personarũ signo sẽsibili expressum, esse necessarium; atque eiusmodi symbolo, vt vero nouæ legis Sacramento promissionem gratiæ esse annexam: nihil periculi erit, etiamsi fortè materiam, & formã distinguere non valebunt. In hoc autem Theologi omnes con-

ne-

ueniunt, vno Cano, vt diximus, excepto. Nihil igitur Kemnitius in hac parte obtinere potest.

CAPVT VII.

Omne legitimum Matrimonium inter Christianos contractum esse Sacramentum.

NVNC aduersus Cani opinionem probandum est, non aliam esse formam essentialem, neq; alium Ministrum Sacramenti Matrimonij; aliam verò formã, & alium Ministrum contractus Matrimonij, & propterea nullum celebrari inter Christianos legitimum Matrimonium, quin id continuò sit etiam verum Ecclesiæ Sacramentum.

AC PRIMO id probamus, quia si vera esset opinio Cani, non possemus ex Scripturis & Concilijs ostendere coniugij Sacramentum; neque immeritò dicerēt heretici hoc Sacramentum ab hominibus, idque recēs, excogitatum fuisse. Nã in Scripturis habemus quidē, Matrimonium fidelium esse Sacramentum; sed nouæ alicuius formæ, aut Ministri vestigium nullum in diuinis literis reperimus. Quare si forma, & Minister cõtractus Matrimonij, sit etiam forma, & Minister Sacramenti Matrimonij; forma, & Minister huius Sacramenti in diuinis literis perspicuè demonstrabitur: si verò sit alia forma quęrenda, aliusq; Minister, alibi certè, quàm in diuinis literis ista quærenda erunt.

Concilium Florentinum & Tridentinum, in quibus propter nouas hæreses hoc dogma diligentius explicatum est: debuissent omnino formam, & Ministrũ huius Sacramēn assignare, si qua essent præter formã, & Ministrum contractus Matrimonij. At illa Concilia ne verbo quidem nouam illam formam, & Ministrum indicant, quin potius satis apertè significant, nõ esse quærenda alia, præter ea, quæ in contractu Matrimonij inueniuntur.

Concilium FLORENTINVM ita loquitur: *Septimum est Sacramentum Matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, secundum Apostolum. Caussa efficiens Matrimonij, regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus.* Hæc ibi. Quo loco Cõcilium per caussam efficientē Matrimonij, intelligit caussam efficientem Matrimonij etiam vt Sacramentum est: nam hoc susceperat explicandum, cum diceret: *Septimum est Sacramentum Matrimonij*, & nisi ita intelligeret, iure reprehendi posset, quòd omisisset id quod necessariò explicandum erat, & adiecisset id, quòd à nemine petebatur. Quòd si caussa efficiens Sacramenti Matrimonij juxta Concilij huius Oecumenici declarationem, est mutuus consensus per verba de præsenti expressus, manifestè sequitur, formam Sacramenti huius non esse benedictionem Sacerdotis, sed ipsa coniugum verba, & Ministrum necessariò requisitũ, esse vtrumque coniugem: nam Minister est caussa efficiēs Sacramenti, nequc aliter efficit, quàm formam materiæ adiungendo. Quicunque igitur Cani sententiam tueri volet, eum oportebit aut Concilio Oecumenico apertè repugnare, aut certè notam imprudētiæ eidem Concilio inurere.

Concilium TRIDENTINVM sess. 24. in ipso decreto de Matrimonio, nouam formam & Ministrum in Sacramento Matrimonij non modò non tradit, sed apertè etiam indicat, nõ esse: dicit enim PRIMO à Christo approbatum coniugium, in statu innocentiæ institutum. DEINDE addit gratiam, quæ naturalem coniugum amorem perficeret, à Christo Sacramentorũ institutore Matrimonio adiunctam. DENIQVE concludit, nouæ legis Matrimonium, gratia veteribus præstare, atque inde colligit esse hoc Matrimonium, verè nouum Sacramentum. Vbi Concilium non agnoscit differentiam inter Matrimonia veterum, siue ante peccatum, siue post peccatum Adæ, & Matrimonium, vt est nouę legis Sacramentum, quod attinet ad ritum: sed discrimen in eo ponit, quod hoc est caussa gratiæ, illa nõ erant. Materia igitur, forma, & Minister Sacramenti Matrimonij ex Tridentino Concilio eadem sunt, quę erant in Matrimonijs veterum, quæ Sacramenta non erant. Ritus enim ex materia, & forma constat. At in illis certum est, non fuisse de essentia Matrimonij verba aliqua à Sacerdote pronunciata: non igitur eiusmodi verba sunt de essentia Sacramenti Matrimonij, etiã apud Christianos.

PRÆTEREA idem Concilium Trident. in eodem loco anathema dicit ijs, qui negant, Matrimonia clandestina, antequam ab Ecclesia irritarentur, fuisse vera & rata. Porrò secundum vsum loquendi sacrorum canonum illa Matrimonia dicuntur vera & rata, quę nõ solum sunt contractus ciuiles, sed etiam Sacramenta Religionis. Nam cap. Quanto de diuort. Innocentius III. docet, Matrimonia infidelium esse vera, sed non rata, quia non sunt Sacramenta: contrà verò, Matrimonia fidelium esse vera, & rata, quia Sacramenta sunt. Dicuntur autem Matrimonia, quæ Sacramenta non sunt, non esse rata, quia non habent illam omnimodã insolubilitatem, quam habent ea, quæ Sacramēta sunt. Quare cum Concilium Tridentinũ Matrimonia clandestina, vera & rata fuisse declarauerit, certè negari nõ potest, quin etiam Sacramenta fuisse declarauerit.

Habemus igitur, Concilia duo Oecumenica, quę de hoc Sacramento ex professo tractauerunt, non modò non tradidisse nouam formã, & Ministrum huius Sacramenti, sed etiam perspicuè docuisse, non esse quærēda alia præter ea, quæ in contractu legitimi coniugij inueniuntur.

SECVNDO probatur ex communi consensu Theologorum. Nam inprimis Hugo de S. Victore, lib. 2. de Sacramentis, par. 11. cap. 5. apertè dicit, Sacramentum Matrimonij perfici, cùm consensus vtriusque coniugis exprimitur.

S. Thomas in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 1. ad 1. clarissimè docet, formam Sacramenti Matrimonij esse verba coniugum; ex quo idem Doctor colligit, Sacerdotis benedictionem non esse de essentia Matrimonij. Et dist. 28. quæst. vnica, art. 3. dicit, clandestina Matrimonia esse vera Sacramenta, etiamsi nullus adsit Minister Ecclesiasticus: quia in clandestinis inueniuntur omnia, quę sunt de essentia huius Sacramenti. Atque hoc idem ceteri omnes docent: nam idem Canus fatetur esse hanc opinionem communem Scholarum.

Et Dominicus à Soto, qui paulò antè libros suos in quartum sententiarum edidit, quàm sua loca Theologica ediderit Canus, affirmat in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 3. suo tempore non defuisse aliquos, qui disputare inciperent, formam essentialem Sacramenti Matrimonij esse illa verba Sacerdotis: *Ego vos coniungo;* sed tamen nullum adhuc fuisse, qui eam sententiam scriptis mandare ausus fuisset.

Ex quo intelligimus, Cani opinionem esse omnino singularem, & nouam: ex quo rursus efficitur, aut Cani opinionem falsam esse, aut certè totam Ecclesiam in re grauissima multis seculis errasse. Nam si Cani opinio vera esset, errassent Theologi omnes, qui docebant Matrimonia clandestina, & alia sine Ministro Ecclesiastico celebrata, vt vera Sacramenta habenda, ac veneranda esse. Errantibus autem Theologis, errassent etiã Parochi & Episcopi, & ipsorũ populi: iudicium enim Theologorum in rebus sacris, Pastores vt plurimum sequi solent. Immò Canus ipse, loco notato affirmat, Concilium Florentinum nihil de materia, & forma huius Sacramēti definire voluisse, quia nihil de ea re à Theologis definitum inueniebat. Quod si Concilia Oecumenica, iudicia communia Scholarum sequuntur,

tur, quantò magis priuatim singuli Pastores id facient? Id ergo absurdi sequitur ex opinione Cani, vt multis iam sæculis contractus merè ciuilis pro Sacramento Dei falsò in Ecclesia Catholica habitus sit.

Quod vero ille dicit, Theologos nihil certi de Matrimonij Sacramento scribere, in uarias opiniones discedere, & quæstionem istam ex professo non tractasse: nihil eius caussam iuuare potest. Theologi enim, etiamsi de materia Sacramenti huius diuersas opiniones sequantur, tamen de forma, & de Ministro nulla apud eos dissensio est, & ideo quæstionem ex professo non instituunt, sed simpliciter affirmant id quod veritas habet, quia res ista semper in Ecclesia certissima fuit, neque uenit in mentem ulli, ut id in controuersiam reuocaret.

Tertio probatur ratione. Aut Matrimonia inter legitimas personas, easq; Christianas, sine noua illa forma à Sacerdote prolata, continent uinculum insolubile unius cum una, vel non continent.

Si continent, ergo sunt vera nouæ legis Sacramenta, nam illud vinculum est res Sacramenti, vt Augustinus docet, libro de bono coniugali, ca. 7. & illa est caussa, cur Matrimonia infidelium etiam legitima & consummata solui possint per conuersionem alterius coniugis, 1. Corint. 7. quia nimirum non sunt Sacramenta. Itaque illud uinculum omnino insolubile, est res supernaturalis, & Sacramenti diuini effectus: quocirca ubi ille est, ibi etiam Sacramentum necessariò esse debet.

Si uerò non continent illud uinculum, ergo solui possunt, saltem in aliquo casu, vel cum Ecclesiæ dispensatione; & multæ etiam vxores duci possunt a Christiani modò sine benedictione Sacerdotali ducantur. Nam si uinculum unius cum vna insolubile ex Sacramento nascitur, & hic nullum est Sacramentum, quid prohibet ista Matrimonia multiplicari, vel solui? At inauditum est in Ecclesia Catholica, vt legitimè cõtracta, & cõsummata Matrimonia per ullam dispensationem soluantur, aut multiplicentur, etiamsi absque vllo ministerio Sacerdotum celebrata sint. Immò Cõcilium Tridentinum, sess. 24. in decreto de matrimonijs clandestinis, ea de caussa inhabiles fecit homines Christianos ad ea matrimonia contrahenda, quia iudicabat nõ posse ulla ratione dissolui Matrimonia, quamuis clandestina, si legitimè contraherentur; & tamen uidebat expedire omnino, vt eiusmodi Matrimonia, vel non fierent, vel facta dirimerentur.

CAPVT VIII.

Soluuntur argumenta Cani.

IAM ad Cani argumenta respondeamus. Prima obiectio: *Non potest ex Scriptura, vel traditione probari, Matrimonium prophanè contractum sine Ministro Ecclesiastico, esse Sacramentum: ergo si Matrimonium reuera Sacramentum est, oportet illud præter ciuilem cõtractum habere formam aliquam sacram, & Ministrum Ecclesiasticum.*

Respondeo; Scriptura, & traditio neque Matrimonium prophanè contractum, neque Matrimonium cum forma sacra à Ministro Ecclesiastico pronũciata, docent esse Sacramentum, sed generatim solum loquũtur, ac Matrimonium Christianorum Sacramentum esse testantur: nusquam enim in Scriptura, aut etiam in Concilio ullo, aut sacro Doctore inueniet Canus, formam Sacramenti Matrimonij esse verba sacra, quæ à Sacerdote pronunciantur. Quare si argumentum aliquid probaret, probaret nullum esse Matrimonij Sacramentum, aut certè non posse hoc Sacramentum ex diuina Scriptura, vel traditione defendi. Sed nihil horum

A probat: nam Concilia, & Patres Scripturam diuinam, quæ de Sacramento Matrimonij loquitur, semper intellexerunt de ipso contractu ciuili Matrimonij, quatenus a Christo per additionem gratiæ ad Sacramenti dignitatem euectus, & translatus fuit.

Secunda obiectio: *In Concilio Florentino definitũ est, omnia Sacramenta rebus, & uerbis constare. In Matrimonio prophanè contracto sine Ministro Ecclesiastico, sæpe nulla sunt uerba, sed soli nutus, aut literæ, aut ipsa copula coniugalis; non igitur tale Matrimonium Sacramentum esse potest. Quod si quis respondeat, nutus, & literas, & copulam, uicem uerborum gerere: contrà obijci potest, eadem ratione probari posse licere Sacerdoti muto nutibus absoluere, aut Episcopo muto nutibus Ordines sacros conferre. Et præterea absurdissimum esse uidetur, ut copula uicem suppleat formæ Sacramentalis, cùm in ea Spiritus sanctus non adsit, ut habetur Can. Connubia, 32. quæst. 2.*

Respondeo, in Concilio Florentino per uerba, B quæ ad omnia Sacramenta requiruntur, intelligi non solùm uerba propriè dicta, sed etiam ea signa, quæ vicẽ verborum gerunt. Nam ideo idem Concilium, cũ singula Sacramenta sigillatim exponeret, nõ dixit, in Matrimonio necessario uerba requiri; sed ait regulariter verba coniugum adhiberi. Addidit vero illud (*Regulariter*) quia nunquam nutus adhibentur, qui locum verborum teneant.

Neque inusitatum est, aut præter Scripturæ diuinæ morẽ, vt per nutus homines loqui dicantur, & proinde nutus uerborum uicem teneant: nam Ioan. 13. *Innuit Simon Petrus Ioanni, & dixit*. quem locum enarrans Augustinus, scribit, Petrum innuendo dixisse, & ipsos nutus à diuina Scriptura uerba appellari.

Ad ea quæ Canus obijcit de Sacramento Pœnitentiæ, & Ordinationis; Respondeo, Magnum esse discrimen inter ea Sacramenta, & Matrimonium. Sacramentum enim Pœnitentiæ habet formam iudicij: in iudicio autem ex tribunali sententia pronuncianda est; C neque vnquam est auditum, vt iudex mutus constitueretur. Præterea debet Sacerdos confitentem audire, examinare, signa Pœnitentiæ in ipso cernere, propositum non peccandi, & pro præteritis satisfaciendi in ipso cognoscere, quę omnia requirũt presentiã vtriusque, & vt Sacerdos audire, & loqui possit. Pari ratione Episcopus Ordines collaturus, debet præsentes habere ordinandos, ut eis manus imponat, & instrumenta sacra tangenda offerat: debet etiam verbia formam pronunciare, vt certa potestas, quæ per Ordinationem confertur, exprimatur. Denique (si nihil haberemus aliud) Ecclesiæ vsus satis ostendit, neque Absolutionẽ, neque Ordinationem vel à muto, vel ab absente cõferri posse. At verò Matrimonium formam habet cõtractus: contractus autem ex natura sua, & ex consuetudine id habet, vt etiam inter mutos, vel absentes celebrari possit.

D Ad illud de copula, iam ante responsum est, quæstione superiore: nam illud etiam Caluinus obiectat.

Tertia obiectio: *Sacramenta sunt cæremoniæ sacræ, & actus religionis. At Matrimonium prophanè contractum solis uerbis coniugum, nihil habet sacri; non igitur tale Matrimonium Sacramentum dici potest.*

Respondeo, Matrimonium ex se quidem res est naturalis & ciuilis: tamen ex adiuncta significatione, & efficientia gratię, planè sacrum est. Quare verba illa: *Ego te accipiam in meam, Ego te accipiam in meum*, nõ eandem uim habent apud Ethnicos, & apud fideles: apud illos enim solum contractum ciuilem efficiunt,

& ideo

& ideo verba sacra propriè dici nequeunt; apud Christianos autem, quia vnionem significant nō solùm corporum, sed etiam animorum, vel similitudinem vnionis Christi & Ecclesiæ, & sanctificant homines, sacra verba meritò dicuntur & sunt. NEQVE obstat, quòd interdum à coniugibus nihil sacrum cogitantibus dicū tur. Nam etiam verba Baptismi, aliquando ab infidelibus sine vlla religione pronunciantur, & tamen quia ex institutione sua verba sunt sacra, & cum intentione faciendi quod Ecclesia facit, pronūciātur, Sacramentū efficiunt.

QVARTA obiectio: *In omnibus Sacramentis ex declaratione Florentini Concilij, requiritur certus Minister qui Sacramentum conferat: At in Matrimonio prophanè contracto nullus est Minister; non igitur tale Matrimonium est Sacramentum.*

RESPONDEO, Concilium Florentinum, Ministrum quidem requirit, sed non negat posse in eundem hominem concurrere Ministri, & suscipiētis personam; immò hoc ipsum idem Concilium apertè docuit, cū ait, caussam efficientem Matrimonij esse consensum coniugum per verba ipsorum expressum. Neque obstat, q̄ in alijs Sacramentis distinguatur Minister à suscipiente. Nam vt suprà diximus, id proprium est Matrimonij, quia contractus quidam est: natura enim contractus id exigit, vt ipsi contrahentes sui contractus sint caussa.

QVINTA obiectio; *Fideles non se existimant sacrilegos, quo tempore sic prophanè contrahunt, si fortè gratia Dei careant: in animis igitur fidelium inscriptum est, eiusmodi contractum non esse Ecclesiæ Sacramentum.*

RESPONDEO; non video, quemadmodū antecedens argumenti sui Canus probare possit: nam contrarium eius, quod ipse assumit, multò probabilius est. Cùm. n. in Catechismis passim omnes legant, septem esse Sacramenta, atque vnum ex eis esse Matrimonium, neque vnquam vel in Catechismis legerint, vel in concionibus audierint, non omnia Matrimonia, sed tantum quædam esse Sacramenta; credibile est fidelem populū communiter in ea sententia esse; vt omnia Matrimonia legitima Sacramenta esse censeat: & proinde sacrilegium in eius Sacramenti violatione committi non dubitet.

NEQVE obstat, quod nonnulli ad Matrimonium suscipiendum accedant multis peccatorum sordibus inquinati: nam multi etiam contrà inueniuntur, qui nulla ratione audent Matrimonium contrahere, nisi peccatorum confessione antè præmissa. Deinde si tā multi sunt qui sacra vasa diripiunt, qui templa polluunt, qui alia sacrilegia apertè committunt, etiamsi ea sacrilegia esse non dubitent: quid mirum, si hoc sacrilegiū nonnulli facilè perpetrent, siue sacrilegium esse sciāt, siue etiam fortasse nesciant?

SEXTA obiectio: *Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium, scribit, res ipsas corporeas, quibus Sacramenta constant, imaginem, & similitudinem gerere eius sanctificationis, cuius signa & caussæ esse dicuntur, vt Baptismi lotio externa, internam purgationem, & Eucharistiæ externa manducatio, internam refectionem designant, & suo modo efficiunt. At Matrimonium ciuile, & prophanum, nec sanctificationis imaginem gerit, neque ad sanctificandum sub quadam externa sanctitatis specie exhibetur: non est itaque propriè Sacramentum.*

RESPONDEO, Matrimonium ciuile, non quidem vt ciuile, sed vt à Christo euectum ad ordinem rerum sacrarum, pulcherrimè refert imaginem coniunctionis Christi cum Ecclesia, & cum anima vniuscuiusq; per gratiam, & charitatem: id enim repræsentat externa viri, & vxoris societas, quam materiam huius Sacramenti esse diximus, vt est lotio in Baptismo, & species panis in Eucharistia. Ad eandem vnionem Christi cum anima non solùm significandam, sed etiam efficiendam, Matrimonij Sacramentum adhiberi suprà docuimus: quare falsa est assumptio argumenti cōtrarij, q̄ sanè auctor probare debuisset, nō simpliciter, vt fecit, asserere.

SEPTIMA obiectio: *Verba ex Concilio Florentino, formæ Sacramentorum sunt: At fieri nequit, vt res nō sacra Sacramentum perficiat: verba igitur sacra Sacramentorum formæ esse debent. At in Matrimonio prophanè contracto nulla sunt verba sacra: non igitur tale Matrimonium Sacramentum appellari potest.*

Assumptionē, quam negandam esse facilè Canus animaduerterit, probat; quia si vlla essent eiusmodi verba, illa certè essent: *Ego te accipio in meam, &c.* Hæc autem non esse verba Sacramentalia, multis rationibus contendit. PRIMO, quia verba eius, qui suscipit Sacramentum, materia esse possunt, forma autem nullo modo, cum forma ab agente in passum mediātibus caussis administris introducatur.

SECVNDO, quia licet materia Sacramentorum res aliqua naturalis esse possit, forma tamen, quæ dat esse Sacramēto, necessariò supernaturalis esse debet, illa autem verba, *Ego te accipio in meam*, vndique naturalia sunt, & ab omnibus gentibus vsurpata.

TERTIO, forma Sacramēti significat eum spiritualē effectum, cuius caussa Sacramentum esse dicitur. At illa verba: *Ego te accipio in meā*, nullius effectus spiritualis signa sunt.

QVARTO, verba quæ sunt forma Sacramenti, diuina institutione determinata sunt, nec possunt hominū arbitrio mutari: at verba, quibus Matrimonium contrahendum sit, nulla sunt omnino definita.

QVINTO, quando verba aliqua sunt forma Sacramēti, si nutus, vel Scriptura, vel aliud quodlibet signum, eorum verborum loco substituitur, inanis actio est. At si contrahentes loco verborum, nutus vel Scripturam subijciant, æquè conficiunt Matrimonium, ac si verbis vterentur.

SEXTO, nomen Sacramenti pro materia accipi solet, pro forma non item: Baptismus enim dicitur ablutio, non illa verba: *Ego te baptizo, &c.* At illa verba: *Ego te accipio in meam, &c.* dicuntur Matrimonium, seu Matrimonij Sacramentum: est enim Matrimonium cōtractus, qui ex amborum coniugum verbis constituitur. Verba igitur illa, materia Sacramenti sunt, non autem forma.

RESPONDEO, nego verba illa: *Ego te accipio in meā, &c.* non posse esse formam Sacramenti. Ad PRIMAM probationem RESPONDEO, non esse impossibile, neq; absurdum, vt aliquando idem sit agens, & patiens, præsertim secundum partes diuersas: potest enim vnusquisque manibus sibi ipse pedes ligare, vel soluere, vel abluere, immò & una manu alteram soluere, ligare, abluere; eodem igitur modo poterit verbis, & lingua se ipse alteri tradere, quod in Matrimonio solum requiritur. Quare si Cani argumentum valeret, probaret etiam Matrimonium, vt contractum ciuilem, esse impossibile: neque enim potest Matrimonium contrahi, quin seipsi coniuges ligent; & proinde forma contractus in ipsum eundem inducatur ut patientem, qui eam formam producit, atque inducit vt agens. Cur autem fieri nequeat, vt quis se ipse baptizet, aut confirmet, aut ordinet, aut inungat, &c. non est ea caussa, q̄ hoc loco adfert Canus; facillimum enim esset, vt quis se ipse aqua aspergeret, ac diceret; Ego me baptizo, &c. & idem de alijs Sacramentis: sed quia repugnat in eis ratio signi, vt suprà diximus, quæ non repugnat in Sacramento Matrimonij.

Ad Secvndam probationem Respondeo, tam materiam, quàm formam Sacramenti esse rem naturalem, si Physicè consideretur, & supernaturalem, si consideretur Sacramentaliter. Non enim verba solùm, sed etiam ablutio, inunctio, &c. significationem habēt supernaturalem ex diuina institutione: id quod etiam Canus admittit; vel potius in argumentum assumpsit, obiectione sexta; quare inanis est distinctio, qua hoc loco vtitur. Et sicut ipse admittit, illa verba: *Ego te accipio in meam*, esse materiam Sacramenti, licet sint verba aliquo modo humana, & naturalia; ita poterat admittere esse formam. Nam quemadmodum ille cogitur dicere verba illa, quatenus materia Sacramenti sunt, esse sacra, & supernaturalia, ratione nouæ significationis à Deo institutę; ita nos dicimus verba illa, vt Sacramenti formam, esse sacra, & supernaturalia, &c.

Ad Tertiam Respondeo, verba illa ex diuina institutione significare effectum spiritualem, similiter spiritualem vnionem Christi cum Ecclesia, & cum anima: quod idem cogitur Canus dicere de ijsdem verbis, quatenus, ipsius opinione, materia sunt: nam etiam materia significare debet.

Ad Qvartam Respondeo, verba Sacramentalia determinata esse quoad sensum, nō quoad numerum syllabarum, vel sonum vocis; alioqui non possent linguis diuersis Sacramenta celebrari. Sic igitur in Sacramento Matrimonij verba determinata sunt, quæ mutuum consensum sufficienter exprimant, siue id pluribus, siue paucioribus vocibus fiat.

Ad Qvintam Respondeo, tunc solùm non posse subijci nutus locò verborum, quando forma Sacramēti est solum uerbum propriè dictum: at in Matrimonio id peculiare est, vt forma sint tam verba propriè dicta, quàm etiam impropriè: vt nutus: vt suprà diximus in solutione secundæ obiectionis.

Ad Sextam Respondeo, argumēto illo tantùm probari verba coniugum esse materiam, nō autem probari esse etiam formam. Nam si id, quod materia est tātum Sacramenti, Sacramentum nominari potest; quātò magis Sacramentum nominari poterit id, quod simul materia est, & forma?

Deinde verba illa: *Ego te accipio in meam*, Matrimonium appellari, est omnino inauditum: Matrimonium enim definitur, maris & fęminæ coniunctio, indiuiduam uitæ consuetudinem retinens. Sic definit Alexander III. cap. Illud, de præsumptione, & ante eū Iustinianus, Instit. de pat. potest. in principio, & eam definitionem Theologi, & Canonistæ passim recipiunt. Quare uerba illa: *Ego te accipio in meam*, caussa Matrimonij sunt, sed non sunt ipsa Matrimonium; proinde argumentum contra auctorem suum pugnat, probat enim illa uerba: *Ego te accipio in meam*, non esse materiam huius Sacramenti, sed potius formam, cùm Sacramētum de materia dicatur, de his autem verbis nō dicatur.

Vltima obiectio sumitur ex auctoritate Theologorum, Patrum ac Pontificum: contendit enim Canus, non esse sententiam nostram communem omnibus Theologis. Atque ex tanto numero Doctorum, producit solū tres, aut quatuor, ac deinde addit multa loca Pontificum, & Patrum ex iure Canonico deprōpta, quæ nihil ad rem faciunt. Respondeamus ad singula.

Primo adducit Gulielmum Parisiensem, qui in libro de Sacramentis, tractat. de Matrimonio, ca. 9. q. 1. negat Matrimonium veri nominis Sacramentum esse, & Sacramentalem virtutem habere, nisi sacerdotali ministerio consecratum fuerit. Huic testimonio similes sunt nonnullorum Canonistarum sententiæ, qui Sacramentum Matrimonij gratiā cōferens constituunt in benedictione Sacerdotali, & precibus, quæ super cōiugatos fundi solent, quorum Canonistarum senten-

A tiam affirmat Canus hoc loco probabiliorem esse, quā sententia Theologorum sit.

Respondeo, duplex est benedictio sacerdotalis in Matrimonio. Vna, quę datur in contractu de præsenti, cùm Sacerdos dicit: *Ego uos coniungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, &c. & hæc ferè in domo priuata dari solet. Altera est benedictio, quæ datur in templo tempore Missæ, cum adiunctis varijs precibus.

Si de priore loquatur Canus, de qua sanè loqui visus est in tota superiore disputatione, nullum habet auctorem, quem pro sua sententia proferat: nam Gulielmus Parisiensis, & Canonistæ loquuntur de benedictione, & precibus, quæ adhibentur tempore Sacrificij in templo. Si de posteriore loquatur, habet quidem auctores prædictos, sed illi & pauci sunt, & nullo modo cum omni schola Theologorum conferendi. Et præterea in manifesto errore versantur: nam illam benedictionem posteriorem, exploratum, ac certum est, sacramentale quid esse, non autem Sacramentum, cùm in ea benedictione nulla sint verba, quæ forma Sacramenti esse uideantur; & cùm ea benedictio secundis nuptijs B non detur, quæ tamen omnium iudicio vera Sacramenta sunt; & cùm absque peccato omitti possit, modò negligentia, & contemptus absit, vt patet ex can. Nostrates, 30. quæst. 5.

Adde quod fundamentum Canonistarum debilissimum est; probant enim sententiam suam ex cap. In Ecclesiæ. de simonia, vbi prohibentur Sacerdotes accipere pecunias pro benedictione nubentium, quia ea benedictio Sacramentum est. Sed eo loco vocatur benedictio nubentium, Sacramentum largo modo; vt etiam ibidem Sacramenta vocantur, id est, cæremoniæ sacræ, exequiæ defunctorum, officium sepulturæ, deductio Episcopi ad suam sedem, & alia id genus.

Secvndo obijcit Canus Patres Concilij Coloniensis, qui aliam formam Sacramenti requirunt, quàm Scholastici requirere solent. Sed ad hoc suprà respondimus, cùm Kemnitium refutaremus: ostendimus. n. ex uerbis ipsis Enchiridij, nomine Concilij Coloniēsis editi, formam huius Sacramenti esse verba, quibus cōiuges mutuum consensum exprimunt.

C Tertio obijcit Canus Petrum Paludanum, qui in 4. dist. 5. quæst. 2. scribit, non peccare coniuges, qui Matrimonium contrahunt in peccato mortali existentes. Ex qua sententia colligitur Matrimonium ciuiliter cōtractum non esse Sacramentum, neque enim auctor ille tam imperitus erat, vt nesciret Sacramentum Matrimonij sine sacrilegio suscipi non posse ab ijs, qui in peccato mortali existunt.

Respondeo, Petrus Paludanus in illo ipso loco quē Canus citat, apertis verbis docet, Sacramentum Matrimonij ministrari ab ipsis coniugibus, consensum suum inuicem exprimentibus, cùm in eo consensu signis expresso essentia Matrimonij cōsistat. Quare mirum est, cur Canus velit nos potius ex consequentia quadam ipsius colligere Paludani sententiam, quàm ex proprijs verbis illius. Porro Paludanus eo loco non lo-D quitur de coniugibus, vt Sacramentum Matrimonij recipiunt, sed ut illud ministrant: siquidem probare volebat, non semper peccare Ministrum, qui in peccato existens Sacramentum dispēsat, vt in casu necessitatis, sed quidquid sit de hac eius sententia, dubitari non potest de mente eius in quæstione, quam nunc tractamus.

Qvarto obijcit S. Thomam, quem duobus in locis sententiæ suæ subscribere Canus affirmat. Vnvs locus est in 4. dist. 1. q. 1. ar. 3. vbi S. Thomas docet, ad Pęnitentiam quatenus virtus moralis est, & ad Matrimonium, vt est in officium naturæ, non requiri determinata verba, sed signa, & nutus quoslibet sufficere. At verò vt Pœnitentia, & Matrimonium Sacramē-

ta

A ta sunt, in dispensatione Ministrorum Ecclesiæ consti uta, requiri determinata verba. ALTER locus est libr. 4. contra Gentes, cap. 78. vbi S. Thomas probat, Matrimonium esse Sacramentum, quia per Ministros Ecclesiæ dispensatur, & quædam benedictio nubentibus datur.

RESPONDEO, prior locus si quid probat, probat solū ad Sacramentum Matrimonij non sufficere nutus, siue quæcunque alia signa, sed necessaria esse uerba, ut in omnibus alijs Sacramentis; at non probat, Matrimonium non esse Sacramentum, nisi verba illa à Ministro Ecclesiastico proferantur, cum idem S. Thomas dist. 26. q. 2 ar. 1. ad 1. disertis verbis dicat, formā Sacramenti esse uerba coniugum: benedictionem autem Sacerdotis non esse de essentia huius Sacramenti. ADDE, quod idem S. THOMAS in secundo scripto in quartū, dist. 1. quæst. 1. ar. 3. cum posuisset verba suprà scripta, quæ habentur etiam in primo scripto, addidit: *Vel dicendum, quod in his, vt Sacramenta sunt, requiruntur aliqua signa loco uerborum*; ex quo loco intelligimus S. Thomam non certum fuisse prioris opinionis.

B In posteriore loco S. Thomas probat Matrimoniū esse Sacramentum à signo, & coniecturis, vt etiā nos suprà fecimus, est enim signum huius rei, quod Matrimonium sacerdotali benedictione ornetur, & quod ad Ecclesiæ Ministros pertineat caussas Matrimoniales iudicare.

QVINTO profert testimonia grauissimorum auctorum. Euaristi in epistol. 1. Calixti in epist. ad Episcopos Galliæ, Siricij in epist. ad Himerium, Hormisdæ apud Gratianum 30. q. 1. can. Nullus, Nicolai apud eundem Gratianū 31. q. 2. can. Lotharius, Ambrosij lib. 9. epist. 70. ad Vigilium, Isidori lib. 2. de officijs Ecclesi. cap. 19. DENIQVE testimonia Conciliorum quorundam, vt Carthaginēsis IV. can. 13. Lateranensis, vt habetur cap. In Ecclesiæ corpore. extra de simonia. Viennēsis, vt habetur in Clementina religiosi, de priuilegijs Lugdunensis 35. quæstione 3. can. Nulli. & Constantiensis in fine ipsius Concilij. Quæ sanè testimonia, si quid haberent contra sententiam nostram, meritò nos terrerent. C

AT nihil omnino habent, (vno Euaristi testimonio excepto) nisi, in Matrimonio adhiberi solere, vel debere benedictionem sacerdotalem, & alias eiusmodi ceremonias: quod etiam nos libentissimè accipimus, & cōtra hæreticos defendimus. Esse autem eas cæremonias de essentia Sacramenti, aut Matrimonium per verba de præsenti inter fideles contractum, non esse Sacramentum, in nullo eorum testimoniorum inuenitur: immo in Concilio Lateranensi, vnde sumptum est illud cap. In Ecclesiæ, de simonia, vocatur quidem benedictio nubentium, Sacramentum, sed tale Sacramentum, quale est etiam officium sepulturæ, exequiæ defunctorum, deductio Episcopi ad suam sedem, & similia.

D Vnus est Euaristus, qui in epist. 1. & apud Gratianū 30. q. 5. can. Aliter, Matrimonia sine Sacerdote contracta uidetur dicere, non esse Matrimonia, sed adulteria, vel stupra, vel fornicationes.

SED hoc testimoniū rectè exponitur à Theologis & Canonistis, qui docent, loqui Pontificem de Matrimonio legitimo in foro exteriore. Ecclesia enim non iudicat Matrimonium legitimum, sed fornicationem in foro exteriore, nisi testibus probari possit, tametsi sciat in foro conscientiæ esse uerissimū Matrimoniū, si vtriusque coniugis consensus interuenerit. Quod autem Euaristus Matrimonia clandestina iudicet illegitima, quia præsumitur defuisse mutuus consensus in coniugium, perspicuum est ex ultimis uerbis epistolæ, vbi legimus Matrimonium esse illegitimum, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima.

A Hanc autem solutionem admittere cogitur Canus, nisi velit contra decretum Tridentini Concilij credere, Matrimonia clandestina non fuisse vera coniugia, sed adulteria, vel stupra, aut fornicationes. Enan illus. n. Matrimonia illa occulta non solùm negat esse Sacramenta, quod Canus audire cupit, sed etiam affirmat esse adulteria, stupra, fornicationes; quod nisi intelligatur in foro exteriore tantùm, manifestum errorem cōtinet, vt Cōcilium generale, cui Canus, vt verè Catholicus parendum esse non dubitabat, apertissimè definiuit.

CONTROVERSIA

TERTIA.

De vnitate coniugij.

B
CAPVT IX.

De polygamia multarum vxorum successiuè.

SEQVITVR controuersia TERTIA de vnitate Matrimonij, siue de polygamia, quę vnitati opponitur. Duæ sunt partes principales huius controuersiæ. VNA de polygamia multarum vxorum successiuè. ALTERA, de polygamia multarum uxorum simul.

De polygamia multarum vxorum successiuè, quarū uidelicet una alteri succedat, duo sunt, quæ nobis heretici huius temporis obiciunt. PRIMVM est, quod Polygamos non admittamus ad sacros Ordines.

SED de hac re disseruimus in 1. lib. de Clericis, vbi ostendimus, Paulum vnius vxoris virum, id est, qui nō plures vxores habuerit, Episcopum, Presbyterum, & Diaconum ordinari voluisse, 1. Tim. 3. & Tit. 1.

C ALTERVM est, quod prohibeamus Christianis istā polygamiam. Kemnitius enim in 2. par. Examin. pag. 1226. scribit, Catholicos existimare, secundas nuptias non debere benedici, eo q̄ Sacramento careant, & fornicationes sint, ac prostitutiones; & allegat decretum Gratiani, can. Hac ratione. & can. Quomodo, 31. q. 1.

SED hæc est manifesta calumnia. Fuit quidem antiquus error Montani, vt refert S. Augustinus in lib. de heresibus, ca. 26. & Tertulliani, vt patet ex lib. eiusdem de Monogamia, & Nouatianorū, teste Theodoreto li. 3. de fabulis hæreticorum, secundas nuptias esse illicitas. Catholici verò, & verbo, & facto docent secūdas nuptias, immò etiam tertias, & quartas, & alias deinceps esse licitas, & vera Matrimonia, atque adeò Sacramenta.

D Id quod ex Apostolo manifestè colligitur, qui Ro. 6. affirmat; Mulierem viro suo mortuo non fore adulteram, si alteri viro nupserit: & 1. Cor. 7. dicit: *Si dormierit uir eius, cui uult nubat, tantùm in Domino*. Quē locum diligenter expendit Augustinus lib. de bono viduitatis, cap. 12. vbi obseruat, B. Paulum non dixisse: Si dormierit primus vir, aut secundus, aut tertius; sed indefinitè: *Vir eius*. Proinde semper nubere licet mortuo marito, quotus tandem fuerit. Idem Apostolus, 1. Tim. 5. viduas iuniores hortatur, vt secundò nubant, ob incontinentiæ periculum.

PRÆTEREA Cōcilium Nicænum can. 8. iubet Nouatianos non recipi, cùm ad Ecclesiam redeunt, nisi polliceātur se communicaturos etiam cum ijs qui fortè secundas nuptias experti fuerint.

HVC ACCEDANT testimonia Patrum, Ambrosij in lib. de uiduis, Hieronymi in epistola ad Geruntiam,

Au-

Augustini in libro de bono viduitatis, Chrysostomi hom. 20. in epist. ad Ephes. & aliorum, qui secundas nuptias apertè probant, licet illis continentiam præfe-rant.

DENIQVE Concilium Florentinum in instructione Armenorum (iuxta fidem eius, qui summam Conciliorum collegit) non solùm secundas, & tertias, sed etiam quartas, & alias deinceps nuptias, licitas esse declarauit.

Ad id, quod obijcit de benedictione, RESPONDEAMVS, verissimum esse, secundas nuptias non benedici; sed caussam huius rei non esse, quia secundæ nuptiæ careant Sacramento. Nam illud primum, id est, secũdas nuptias non debere benedici, affirmãt grauissimi auctores, Patres Concilij Neocæsariensis, can. 7. Ambrosius, siue quicunque fuit auctor, in 7. cap. prioris ad Corinth. & in 3. caput prioris ad Tim. Augustinus ser. 243. de tempore. Isidorus lib. 2. de officijs diuinis, cap. 19. Alexander III. & Vrbanus III. extra, de secundis nuptijs, cap. Capellanum, & cap. Vir autem. At ideo secundas nuptias non benedici, quod Sacramento careant, Patres citati non dicunt, neq; est verum: benedictio enim illa ad Sacramenti essentiam non pertinet, vt suprà ostendimus. Caussa autem cur secundæ nuptiæ non benedicantur, est, quia benedictio in primis nuptijs data non perit, neque debent iterum benedici, qui semel benedicti fuerunt, vt Vrbanus docet loco notato.

AD loca, quę obiecit Kemnitius, facile est respondere. Nam vel Canonum illorum auctores Kemnitius reprehendit, vel Gratianum collectorem. Si auctores Canonum: cum antiquissimis Patribus bellum gerit, non cum Scholasticis, vel recentioribus doctoribus: tres enim Canones, qui in secundarum nuptiarum reprehensionem eo loco citantur, deprompti, sunt ex auctoribus, qui ante mille & centum, vel mille & ducentos annos uixerunt. Si collectorem Kemnitius accusat; iniquus & improbus est, cũ eodẽ loco Gratianus apertè cõtrariũ asserat, & multa testimonia Hieronymi & Augustini adducat, vt probet non solùm secundas, sed etiam quartas, & ulteriores nuptias licitas esse.

Sed expẽdamus etiam Canones à Gratiano citatos. PRIMVS est Cõcilij NEOCÆSARIENSIS ante annos M.CC. celebrati: nam in eo Concilio, can. 7. prohibentur Presbyteri interesse celebritati secundarum nuptiarum, cùm pœnitentia iniungenda sit ijs, qui sæpius nubunt.

Hunc Canonem aliqui intelligunt de ijs, qui simul plures vxores habere uolunt: quod esse contra Euangelium in sequenti capite demonstrabimus. Alij eundẽ Canonem de ijs intelligunt, qui sæpius nuptias contrahunt successiuè, atque hos non peccare affirmant, quòd sępius nuptias appetant; sed quòd in secundis nuptijs eam celebritatem adhiberi velint, quæ solùm in primis, de more Ecclesiæ adhibenda est; & ideo pœnitẽtiam iniungendam illis esse à Presbyteris, à quibus ad eam celebritatem inuitantur. Potest etiam fieri, vt antiqui illi Patres, qui alijs etiã in rebus seueriores erant, ob signum incontinentiæ notandos aliqua pœnitẽtia esse noluerint eos, qui sępe Matrimonia contrahunt: nam Concilium Laodicenum, can. 1. fatetur, legitimas esse secundas nuptias, & tamen iniungit certi temporis pœnitentiam ijs, qui secundas nuptias appetunt. Sed quęcunque fuerit eorum Patrum mens, Concilium fuit particulare, cui rectè opponi potest Conciliũ Nicænum generale, can. 8. in quo secũdæ nuptiæ apertissimè approbantur.

SECVNDVS Canon tribuitur CHRYSOSTOMO, sed reuera non sancti Ioannis Chrysostomi, sed alterius cuiusdam est, cuius extat opus imperfectum in Matthęum: quod opus aut est hominis hæretici, aut est ab hæreticis corruptum, siquidem multa continet cum doctrina Orthodoxa pugnantia.

Verba præsentis Canonis habentur serm. 32. in ca. 19. Matthæi, vbi auctor ille scribit, secundas nuptias ab Apostolis præcipi ob incontinentiam hominum, sed reuera fornicationem esse. Quæ uerba nonnulli ita exponunt, vt velint eum auctorem per hyperbolem vocasse fornicationem secundas nuptias, non quòd reuera fornicatio sit, secundò nubere, sed aliquid minus bonum, quàm in uiduitate permanere. Sed quidquid sit de auctoris illius mente, certum est eius uerba non habere in dogmatibus auctoritatem: præsertim, cùm verus Chrysostomus, hom. 20. in epist. ad Ephes. dicat, secundas nuptias non posse damnari.

POSTREMVS Canon S. HIERONYMI est, in lib. 1. aduersus Iouin. vbi tam multa scripsit, in laudem uirginitatis, & continentiæ, vt visus sit nonnullis non modò polygamiam, sed etiam nuptias absolutè damnare.

Ceterum in Apologia ad Pammachium, pro libris aduersus Iouinianum, disertis uerbis scripsit: *Non damno bigamos, immo nec trigamos, etsi dici potest octogamos, &c.* & in com. cap. 1. ad Tit. dicit, librum de Monogamia Tertulliani, vbi secundæ nuptiæ damnantur esse hæreticum: & in epist. ad Gerontiam de Monogamia: *Quid igitur?* inquit, *damnamus secunda Matrimonia? minimè; sed prima laudamus: abijcimus de Ecclesia Digamos? absit; sed Monogamos ad continentiam prouocamus.* Itaq; S. Hieronymus non illicitas secundas nuptias esse censebat; sed si quando vehementius ad Monogamiam hortabatur, id faciebat tum amore pudicitiæ, quo sanctissimus ille vir mirè ardebat, tum ob incõtinentiam multorum, qui non contenti secundo, aut tertio, vel etiam quarto Matrimonio, vsque ad uicesimum aliquando progrediebantur: refert enim in eadẽ epist. ad Gerontiam, Damasi tempore fuisse Romę par coniugum, quorum alter viginti vxores sepelierat, altera maritos viginti, & vnum.

Vnus tamẽ adhuc scrupulus remanere videtur. Nã cùm Catholici doceant, Bigamos defectu Sacramenti non posse ad sacros ordines promoueri, videtur secũdũ Matrimonium apud Catholicos, vt Kemnitius dicebat Sacramento carere.

RESPONDEO, Bigami, defectu Sacramenti, sacris initiari nequeunt, non quod eorum Matrimonium Sacramentum non sit, sed quod perfectione quadam Sacramenti careat. Qui enim Monogamus est, significat Christum ita esse vnum vnius coniugis virum, vt nunquam alteram, habuerit: qui autem Bigamus est, significat quidem Christum esse vnum vnius, quod ad Sacramentum sufficit: sed non significat ita esse vnius, vt non fuerit alterius; & tum defectu huius significationis, tum ob alias caussas, de quibus egimus in disputatione de Bigamia Clericorum, Bigami ad sacros Ordines non assumuntur.

CAPVT X.

De polygamia multarum vxorum simul.

NVNC, vt ad ALTERAM partem huius controuersiæ veniamus; primus qui inter Christianos polygamiæ aditum patefecit, videtur fuisse Valẽtinianus Imperator, alioqui pius & Catholicus Princeps. Is n. (vt Socrates refert, lib. 4. hist. cap. 27.) cùm amore captus esset Iustinæ cuiusdam, eamque in Matrimoniũ ducere vellet, retenta priore coniuge Seuera, ex qua Gratianũ filiũ iam susceperat: vt colore aliquo intẽperantiam suam tegeret; legẽ promulgauit, vt liceret vnicuique duas simul coniuges habere.

Nostro tempore Martinus Lutherus, vt alios errores innumerabiles, ita etiam hunc errorem, cuius ferè nulla memoria apud fideles extabat, ab inferis reuoca-

re cona-

re conatus est. Nā in propositionibus de Bigamia Episcoporum, quas edidit anno M.D.XXVIII. ita scripsit, propositione 65. & 66. *Nota sunt iura Mosaica, de fratris defuncti uxore, & de filia corrupta inuito Patre, quæ cogunt plurium esse vxorum uirium: quæ non magis sunt abrogata, quam reliqua omnia, id est, libera, nec prohibita, nec præcepta.* & supra in propositione 62. & sequentibus, dicit, apud Ethnicos fortasse scandalum fore, si Christianus plures vxores habeat: tamen inter Iudæos non esse scandalum, & ideo non posse ostendi id esse licitum. Et quia in tota Europa, & Africa vix vlli sunt cum Christianis Ethnici, sed tantum Iudæi, & Mahumetani, quibus vxorum multitudinem Pseudopropheta suus concessit; secundum Lutheri sententiā liceret in his omnibus regionibus vxores multas ducere. Quid? quod idem Lutherus in explicatione Geneseos, quam anno M.D.XXV. edidit, in commentario ad cap. 16. non obiter, sed ex professo disputat, vtrum Christianis liceat exemplo Abrahæ plures simul vxores habere, ac tandem respondet, id neque esse præceptum, neque prohibitum, sed liberum; & se quidem nolle hanc nouam consuetudinem introducere, sed nec improbare posse, cùm exempla Patrum adhuc sint libera.

Hanc Lutheri sententiam Anabaptistæ sequuntur, vt Kemnitius in 2. par. Examinis, pagin. 1229. testatur; vbi fatetur rectè à Concilio Tridentino damnari hunc errorem de polygamia plurium vxorum simul. Quare fateri debet, rectè etiam damnari Archiprophetam Lutheranorum, qui in eodem errore fuit; vt reuera damnatur in 2. can. Concilij TRIDENTINI, sess. 24. his verbis: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.* Hęc enim uerba Concilij, quæ à Kemnitio approbantur, propriè in Lutherum diriguntur, cuius est illa sententia, polygamiam nō esse à Deo præceptam, nec prohibitam.

Neque est noua hæc definitio Concilij Tridentini. Idem enim definiuit olim Syricius in epist. 1. & Innocētius I. in epist. 9 & Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuor. ac deniq; multi alij, in toto titulo de sponsa duorum, & apud Gratianum 24. q. 3. can. An non.

Potest autem hæc veritas his argumentis confirmari. PRIMO, Christus Mat. 19. reuocat Matrimonium ad primam institutionem, ac vult eam deinceps valere. Sed prima illa institutio excludit polygamiā: igitur polygamia à Christo prohibita est. Maior propositio probatur; nam Dominus interrogatus à Pharisæis, an liceret vxorem repudiare, respondit non licere: *Quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos, & dixit; Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erūt duo in carne una: itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Et cum instarent Pharisæi, Mosem permisisse libellum repudij: Dominus iterum reuocans totam caussam ad primam institutionē, ait: *Ad duritiam cordis uestri Moses permisit vobis dimittere vxores uestras, ab initio autem non fuit sic, &c.*

Quod autem Matrimonium initio institutum, omnino excludat polygamiam multorum vxorū simul, probatur PRIMO ex modo loquendi; illa enim verba in numero singulari: *Masculum, & fœminam fecit eos,* &; *Adhærebit uxori suæ.* &; *Erunt duo in carne una.* apertè indicant Deum, voluisse Matrimonium esse cōiunctionem vnius cum vna, non vnius cum multis.

SECVNDO ex illa explicatione Christi: *Itaque iam non sunt duo, sed una caro.* hæc enim verba significant Matrimonij initio instituti eum esse effectum, vt qui coniunguntur, fiant una caro: at si vnus multis iungatur, non erit una caro, sed multæ; nec tam fiet unio,

A quàm diuisio per tale Matrimonium.

TERTIO patet ex ipsa prima creatione hominis. Nā si Deus voluisset Matrimonium esse vnius cum multis, creasset Adamo non vnam tantum, sed multas fœminas, quas in vxores ducere potuisset. Nam non poterat Adam vxorem habere, nisi quæ cum illo creata fuisset à Deo; repugnat enim omnino naturæ, vt pater ducat filiam, aut neptem: omnes autem fœminæ præter Euam, filiæ, aut neptes fuerunt. Itaque coëgit Deus Adamum Monogamum esse.

Accedat VLTIMO consensus Patrum. Nam Hieronymus, Chrysostomus, Beda, Theophylactus, & Anselmus in commentario, ad cap. 19. Mat. Ambrosius in libro de viduis extremo, & Augustinus li. 1. de nuptijs & concupiscentia, cap. 9. docent Matrimonium initio institutum, excludere polygamiam; immò rationes paulo antè allatæ, ex his Patribus depromptæ sunt ferè omnes.

SECVNDO, Christus Matthæi 5. & 19. Marci 10. & Lucæ 16. declarat eum; qui dimissa vxore aliam duxerit, mœchari. Ex quibus testimonijs colligitur, polygamiam iure Euangelico esse omnino illicitam; ná ideo mœchari dicitur, qui dimissa priore aliam ducit; quia
B prior non poterat dimitti, & licet uideatur dimissa corā hominibus, tamen adhuc verè est vxor illius, qui eam primò duxerat. Nam si per dimissionem desijsset esse vxor, non mœcharetur uir eius, aliam ducens; quemadmodum non mœchatur, qui priore uxore mortua aliam ducit. Quod si mœchatur qui aliam ducit uiuente priore, non licet igitur plures coniuges habere, nisi adulteria licita esse uelimus; & si non licet aliam ducere, dimissa priore, multò minus priore retenta. Nā non licet priore dimissa aliam ducere, quia prior adhuc est uxor; at multò magis est uxor quæ nō est dimissa: quare uiuente priore vxore, siue dimissa, siue retenta, illicitum est ducere aliam.

Hoc argumentum non uidetur Caietano satis solidum: scribens enim Caietanus in caput 19. Mat. dicit hoc argumentum non carere scrupulo, propter uerba quędam Marci. Deinde scribens in caput 10. Marci, explicat scrupulum antea notatum: est autem hic scrupulus, quoniam Marcus referens uerba Domini, non dixit; Qui aliam duxerit, mœchatur, sed: *Qui aliam duxerit, mœchatur super eam.* Ex quo uult Caietanus intelligi (si tamen ego rectè illum intelligo; obscurius
C enim loquitur more suo) secundum illud coniugium nō uocari à Christo adulterium simpliciter, sed adulterium in iniuriam prioris uxoris, id est, adulterium impropriè, & secundum aliquid, non absolutè, & propriè.

Sed iste scrupulus facilè eximi potest. Nam INPRIMIS illa uerba: *Super eam,* non habentur apud Matth. ca. 19. & Luc. ca. 16. isti enim Euangelistæ absolutè dicunt, mœchari eum, qui aliam duxerit.

Neque obstat, quod Caietanus dicit, debere exponi Matthæum & Lucam, per Marcum, qui addidit quod alij omiserunt. Nam Euangelistæ licet interdum omittant aliquid, quod ab alijs suppletur, tamen semper uerum dicunt, & ita sufficienter, vt possint intelligi etiā ab ijs, qui non legerint alios Euangelistas: alioqui ij,
D qui solum unum aliquando habebant, decepti fuissent. Quare expositio vnius Euangelistæ per alium nō debet esse talis, vt sine ea reddat falsum, quod aliquis eorum dixit. Oportet igitur, vt perspicuè uerum sit quod Matthæus & Lucas dicunt, uidelicet absolutè mœchari eum, qui secundam vxorem ducit, prima uiuente: alioqui decepti fuissent, qui Matthæum, aut Lucam sine Marco legissent.

PRÆTEREA illa uerba: *Mœchatur super eam,* non tollunt adulterium, sed ponunt, & aliquid præterea addunt. Mœchari enim super dimissam uxorem, est verè mœchari, sed cum iniuria addita iniustæ dimissionis: & aliter exponere, est sine ulla caussa relinquere pro-

priam

prium, & germanam uerborum significationẽ, & fingere tropos ad arbitrium, quod si liceret, liceret etiam Scripturas omnes corrumpere & deprauare.

Adde, quod Augustinus lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 11. & Beda in commentario ad ca. 10. Marci, ita Marcum exponunt, vt nos diximus: & Innocẽtius III. cap. Gaudemus, de diuortijs, totum argumentum, quod hactenus explicuimus, habet. & ante eum Innocentius I. in epis. 3. ad Exuperium. ca. 6. & omnes alij Patres, quos in sequenti quæstione citabimus, qui affirmat verè eum mœchari, qui uiuente priore uxore etiam dimissa per repudium, alteri iungitur.

Sed fortè Caietanus dicere voluit, mœchari super eam, esse verum adulterium, quia ducitur tunc alia vxor, inuita priore, quæ iniustè dimissa est: at retenta, & consentiente priore, non esse adulterium, si ducat aliã; proindenõ apertè colligi ex verbis Domini, prohibitionem polygamiæ.

Respondeo, consensus vxoris neque sufficit, neq; requiritur ad polygamiam licitam reddendam. Nam tempore Christiano, quo interdicta est polygamia, etiã si prior vxor maximè uellet, vt maritus aliam duceret, non tamen id ei liceret: tempore autem Patriarcharũ, quo polygamia licita erat, non requirebatur cõsensus; vt patet de vxoribus Iacob. Non enim verisimile est, consensisse Liam, vt Iacob acciperet Balam Rachelis æmulæ suę ancillam in uxorem; neque contra cõsensisse Rachelem, vt Iacob acciperet Zelpham ancillam Liæ: sed Iacob iure suo vtebatur. Sic etiam Dauid multas uxores accepit, prioribus id ignorantibus; neque vsquam legitur, maritum petijsse vxoris prioris cõsensum, vt ei liceret aliam ducere. Quare non facit adulterium, inuita uxore aliam ducere, sed aliam ducere priore uiuente, & uxore permanente.

Tertio probatur ex Apostolo. Nam Inprimis Apostolus vbicũque loquitur de Matrimonio, semper loquitur de vxore in numero singulari, vt 1. Cor. 7. *Vnusquisq; suã uxorem habeat*: &; *Alligatus es uxori, noli quærere solutionem, &c.* Deinde idem Apostolus apertissimè scribit, uxorem non posse, uiuente marito, alicui alteri nubere. Rom. 7 *Viuente uiro uocabitur adultera, si fuerit cum altero uiro.* Et 1. Corin. 7. *Iis qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à uiro non discedere; quod si discesserit, manere inuptam, aut uiro suo reconciliari.* Et infrà: *Mulier alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit: quòd si dormierit uir eius, liberata est à lege; cui uult nubat.* Quæ loca prohibent polygamiã ex parte fœminarum expressè, id est, prohibent ne fœminæ sæpius nubant, uiuentibus uiris prioribus. Sed prohibent etiam consequenter polygamiam ex parte uirorum, id est, ne uiri plures simul uxores ducant. Nam licet minus repugnet rationi, ac naturæ, vt vir plures vxores, quàm vxor plures maritos habeat, vt inferiùs demonstrabimus: vtrumque tamen rationi repugnat.

Et Præterea quidquid sit de iure naturæ, iure Euangelico pares sunt vir & fœmina, quantum ad fidem, & debitum coniugale, vt ipse idem Paulus explicat 1. Corint. 7. cùm ait: *Vxori uir debitum reddat, & uxor uiro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir: similiter autem & uir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quibus uerbis Apostolus significat in contractu Matrimonij Christiani, quod est Sacramentum unius Christi cum Ecclesia, ita contungi virum vxori, vt se totum illi tradat, sicut se totam viro mulier tradit: ex quo sequitur, vt sicut non põt mulier sine iniustitia se tradere alteri uiro; ita nec possit uir si- A ne iniustitia se tradere alteri fœminæ.

Quare S. Augustinus licet in libro de bono coniugali capite. 17. scripserit, magis absurdum esse si una mulier multis uiris, quàm si unus uir mulieribus multis iungatur: tamen in lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 8. docuit parem esse in Matrimonio Christiano fœminam uiro, quod attinet ad monogamiam; & ideo sicut, Apostolo teste, mulier adultera erit, si viuente marito fuerit cum altero uiro, ita etiam è contrariò vir adulter erit, si uiuente uxore fuerit cum alia fœmina.

Colligimus igitur ex Apostolo hanc rationem; Mulier non potest iuxta Apostoli doctrinam plures uiros habere: sed iuxta eundem Apostolũ pares sunt vir & mulier in hac re. Non igitur potest iuxta Apostolum vnus uir plures vxores habere.

Qvarto polygamia tum ex parte viri, tum ex parte vxoris, iuri naturæ, & rationi Matrimonij repugnat; non igitur licita est, przsertim in lege Euangelica, quæ sustulit permissiones omnes quæ erant in lege veteri. Antecedens, quod attinet ad polygamiam, qua B vnã mulier multis simul uiribus nuberet, apud omnes certum, & exploratum est: nam talis polygamia repugnat omnibus Matrimonij finibus.

Possunt autem distingui quatuor fines Matrimonij, doctrinæ caussa. Finis Primarivs est susceptio & educatio prolis. At cùm vna mulier non nisi semel in anno parere possit, ab uno uiro sufficienter fœtari poterit. Si uerò pluribus iungatur, non solùm non pariet sæpius, sed rarius, aut nunquam pariet: experientia.n. testatur, meretrices infœcundas esse. Deinde nemo virorum illorum quibus eadem vxor communis esset, filios suos nosset, quod sanè educationi liberorum plurimum noceret.

Alter finis Matrimonij est, domestica societas, & communicatio operum, quæ ad uitam necessaria sunt. Nam ut Aristoteles docet lib. 8. Ethicorum, capit. 12. vir & uxor non iunguntur solùm ad procreandum, vt animalia cetera, sed etiam ad cohabitandum, ut simul familiam regant, & officia domestica inter se partiãtur: C alia enim munia uiro, alia uxori conueniunt. Hic autẽ finis omnino impediretur per multitudinem uirorũ in eadem familia: essent enim multa capita unius corporis. Quocirca sicut multi serui possunt esse vnius Domini; non tamen potest unus seruus multis Dominis rectè seruire: sic etiam potest aliquo modo unus uir multas coniuges simul habere, nullo autem modo potest una fœmina multos simul habere maritos.

Tertivs finis est, ut sit coniugium in remedium contra concupiscentiam. Ad istud coniugium unius fœminæ cum multis uiris, non modò remedium non afferret contra concupiscentiã, sed etiam iras, rixas, & discordias implacabiles excitaret inter riuales, ut notũ est, quas discordias non posset uxor ulla ratione comD pescere, cùm ei conueniat subijci, & obedire, non præesse, & dominari.

Qvartvs finis est, ut sit Sacramẽtũ Christi & Ecclesiæ, cui fini maximè repugnat ista polygamia. Vnus enim Deus est, cui Ecclesia iungitur, non multi: nec potest Ecclesia, siue anima quæuis multis Dijs coniungi, nisi fornicando.

Sunt autem hę rationes S. Augustini lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 12. & libro de bono coniugali, cap. 17. ubi etiam hanc ipsam sententiam probat exemplo ueterum sanctorum. Inueniuntur enim quidam Sanctorum, qui plures uxores habuerunt, sed quę maritis pluribus iuncta fuerit, nullam omnino sanctarum legimus fœminarum.

Quod uerò ad polygamiam illam attinet, qua unus uir multas uxores habet, non est omnino extra cõtrouersiam, an talis polygamia iuri naturæ repugnet.

Duran-

Durandus enim in 4. distinct. 33. quæstione 1. & Alphonsus Episcopus Abulensis in cap. 19. Matth. quæst. 30. docent, non repugnare: Innocentius tamen Pontifex cap. Gaudemus, de diuortijs, & Theologi plerique in dist. 33. lib. 4. sententiam contrariam tuentur. Nam etiamsi coniugium vnius viri cum multis vxoribus, non repugnet PRIMO fini Matrimonij, id est, prolis propagationi, & educationi; cùm facilè possit vnus vir ex multis fœminis liberos procreare, & alere; tamen alijs finibus apertè repugnat.

Nam SECVNDVS ille finis, qui est socialis cohabitatio, & domus gubernatio, non parum impeditur per vxorum multitudinem. Siquidem vxor, licet sit viro subiecta, non tamen vt famula, sed vt socia, & collateralis: & ideo ipsa quoque in domo principatum habet, vt fusè tradit Chrysostomus hom. 20. in epist. ad Ephesios: & idem probat sanctus Thomas 1. par. quæst. 92. art. 3. ex ipsa productione mulieris: ideo enim non ex capite, neq; ex pedibus, sed ex latere formata est, vt neque dominetur viro, neque subijciatur instar ancillæ, sed socia sit, & collateralis. Quod etiam testantur honorum vocabula: Regum enim vxores Reginæ, & Augustorum Augustæ dicuntur. Iam verò omnis principatus sua natura diligit singularitatem, vt Augustinus docet libro de bono coniugali, capit. 17. repugnat igitur Matrimonio, vt vnius viri plures sint coniuges.

Atque hinc intelligimus argumentum Augustini loco citato, quo ipse probat, non ita esse contra rationem, si vnus vir plures vxores habeat, quemadmodũ est cõtra rationem, si vna mulier multos viros habeat; quia non est contra rationem, vt vnus Dominus multos seruos habeat; cùm sit contra rationem vt vnus seruus multos habeat Dominos; intelligimus, inquam, hoc argumentum non probare, non esse absolutè contra rationem, vt vnus vir multas vxores habeat; siquidem magnum est discrimen inter subiectionem seruorum ad Dominum, & subiectionem vxoris ad virum; sed tantùm probare, minus esse absurdum, vt vnus vir plures vxores, quàm vt vna mulier plures viros habeat, cùm vir sit caput mulieris, non contra mulier viri.

TERTIVS finis, qui est remedium contra concupiscẽtiam, impeditur etiam per istam polygamiam vnius viri cum multis vxoribus. Nam sine dubio non potest vnus vir ita debitum reddere multis vxoribus, atq; redderet vni: & videtur, vt in tertia ratione diximus, iniquitas quædam, ut vxor se totam viro tradat, vir autẽ non se totum vxori. Et PRÆTEREA cùm vix fieri possit, ut non magis una diligatur, quàm altera, inde rixæ, & contentiones ex hac polygamia facilè nascuntur: sicut etiam inter sanctas fœminas, Saram & Agar, Liã, Rachelem natas esse, Scriptura testatur, Genes. 16. & 30. & inter Annam & Phenennam, 1. Reg. 1. NEQVE verum est, quod scribit Durandus, eiusmodi rixas per accidens oriri, ex prauitate scilicet fœminarũ. Nam è contrario potius per accidens neret; ex bonitate fœminarum, si eæ non orirentur, cùm eas polygamia secum afferat.

QVARTVS deniq; finis, nimirum Sacramentum, sine controuersia polygamiæ repugnat.

His ACCEDIT prima institutio: si enim polygamia naturæ conformis esset, sine dubio Deus initio illa instituisset, cum & esset eo tẽpore maximè necessaria ad propagandum genus, & naturalis origo tunc formaretur. At è cõtrario Deus initio monogamiam instituit, vt in prima ratione ostendimus; non est igitur polygamia secundum naturam.

QVINTVM argumentum sumi potest ex Ecclesiæ consuetudine. Si enim polygamia Christianis licita esset, aliquod exemplum proferretur probatorũ Christianorum, qui plures simul coniuges habuissent. Mirabile enim est, exempla Patriarcharum, ut Lutherus dicit, semper fuisse libera, & licita: & tamen nullũ probum uirum nominari posse, qui in totis M.D. annis exempla illa imitatus cum laude fuerit.

Quid? quod non solùm Christiani semper monogamiam coluerunt, sed etiam Ethnici apud Romanos. Nam in Iure ciuili ab Imperatoribus Gentilibus infamiæ nota, alijsque pœnis polygami afficiuntur, ut patet ff. de his, qui notantur infamia, leg. 1. item C. de incestis nuptijs, leg. eum qui. Aristoteles etiã tum in Politicis, tum in utroque Oeconomico, monogamiam præcipit. Sed de his hactenus.

CAPVT XI.

Soluitur argumentum aduersariorum, ex Patriarcharum exemplo ductum.

SED argumentum soluendum est Lutheri, & Anabaptistarum, quod ab exemplo Abrahæ, Iacob, Dauid, aliorumque Patriarcharum sumitur, quos & uxores multas habuisse, & simul Deo gratos, atque acceptos fuisse constat. Quod argumentum uarijs modis dissolui solet.

Quidam enim docent, Patriarchas unam tantùm uxorem legitimam habuisse, ceteras uerò, concubinas eorum fuisse. Id quod probant, PRIMVM ex illis uerbis Iudæorum Ioan. 8. *Nos ex fornicatione non sumus nati*; uidentur enim significare uoluisse Euthymio interprete, se non descendere ex Agar concubina Abrahæ, sed ex legitima, eius uxore Sara.

DEINDE, quia Scriptura passim concubinas appellat mulieres illas, quæ præter uxorem Patriarchis adhærebant; neque filios earum hæredes fuisse docet, ut patet ex illis uerbis Genes. 25. *Dedit Abraham cuncta quæ possederat, Isaac; filijs autem concubinarum largitus est munera.*

VLTIMO ex Patribus; nam AMBROSIVS lib. 1. de Abraham, cap. 4. cùm factum Abrahæ defendere uellet, qui ex ancilla filium quæsierat, uiuente Sara uxore, tres affert excusationes. PRIMA est, quod eo tempore nondum adulterium lege prohibitum esset. SECVNDA, quod amore posteritatis, non ardore libidinis id fecerit, & de consensu uxoris, & tandem eius rei Pœnitentiam egerit. TERTIA, quod id egerit ad aliquid futurum significandum, iuxta Apostolum ad Galat. 4.

Sanctus etiam Augustinus lib. secundo contra Aduersarium legis & Prophetarum, capit. 9. lib. uigesimo secundo contra Faustum, capit. 30. & lib. 16. de ciuitate Dei, capit. 25. idem crimen Abrahæ à Manichæis obiectum excusat, quod non libidine, sed prolis gratia, idq; uxore cogente fecerit. Potuisset autem uno uerbo crimen diluere, si existimasset Agar ueram coniugem Abrahami fuisse.

Denique sanctus Leo epistola nonagesimasecunda, ad Rusticum Narbonensem, cap. quarto, distinguit inter uxorem, & concubinam, ac docet concubinam nõ esse ueram uxorem, ita ut si quis habens concubinã, ducat aliam in uxorem, ille non censeatur duplicare coniugium: ponit autem exemplum de Sara, & Agar. Quare uidetur sensisse, Agar non ueram fuisse Abrahæ coniugem.

SED hæc sententia est improbabilis, nec difficultatẽ soluit. Nam quidquid sit de Sara, & Agar, certè Lia, & Rachel duæ ueræ coniuges erant Patriarchæ Iacob, utraque enim libera erat, & utraq; uxor perpetuò nominatur: & idem dici potest de Anna, & Phenenna uxoribus Helcanæ, & alijs permultis.

DEINDE, quis credat Patriarcham Abraham ui-

rum sapientissimum, & sanctissimum, immò parentē omnis sanctitatis, & in Scripturis ab Apostolis, & Prophetis, & ab ipso Christo semper eum honore nominatum, vel ignorasse adulterium esse peccatum, vel adigi potuisse consensu coniugis, aut alia vlla de caussa, ad id perpetrandum, quod peccatum esse non ignoraret.

ADDE, quod si non fuissent illæ veræ vxores Patriarcharum, oporteret dicere Patriarchas non tantùm semel, aut iterum ex humana fragilitate, sed toto ferè vitæ tempore, idq; palam, & ex professione peccasse: illas enim mulieres perpetuò, & publicè retinebant.

PRÆTEREA Deus ipse dicit Dauidi, 2. Reg. 12. *Dedi vxores Domini tui in sinum tuum:* at quomodo, quæso, Deus adulterij auctor esse potest?

DENIQVE beatus Paulus ad Galat. 4. scribit, duos filios Abraham significasse duo Testamenta, siue duos populos; & sicut Abraham vnum filium habuit ex libera, id est, Sara, alterum ex ancilla, id est, Agar: ita Deū habuisse duos populos, vnum ex Synagoga serua, alterum ex Ecclesia libera. Significanit igitur Agar Synagogam. At Synagoga non fuit adulterina coniunctione Deo copulata, sed legitima; ergo & Agar, si vera est significatio, non fuit adultera concubina, sed legitima coniunx Abrahæ.

NEQVA argumenta illa cōcludunt; nam illud: *Nos ex fornicatione non sumus nati*, intelligi debet de fornicatione spirituali, quæ est idololatria, nō de fornicatione carnali, vt hunc locum sanctus Augustinus rectè exponit: ideo enim illi addunt: *Sed vnum Patrem habemus Deum.* ac si dixissent; Nos non descendimus ex Gētibus idololatris, qui cum multis Dijs fornicantur, sed ex Patriarchis vnius Dei cultoribus.

DEINDE idem patet ex verbis superioribus: suprà enim dixerant, se Patrem habere Abraham, & inde cōcludunt postea, se non esse ex fornicatione; ita vt idem sit esse ex Abraham, & non esse ex fornicatione. At si ageretur de fornicatione carnali, & per fornicationem intelligeretur coniunctio cum Agar: fuissent ex fornicatione, etiamsi fuissent ex Abraham. Si verò agatur de spirituali fornicatione, id est, de idololatria, verissimè dicuntur nō esse ex fornicatione, qui sunt ex Abraham, quia Abraham idololatra non fuit, sed vnius Dei fidelissimus cultor.

Neque SECVNDVM argumentum concludit. Nam in Scriptura etiam veræ, & legitimæ vxores aliquando dicuntur concubinæ, & ipsæ concubinæ dicuntur vxores. Siquidem Gen. 16. Agar dicitur vxor: Gen. 25. Cethura dicitur etiam vxor, & paulò post tam ipsa, quàm Agar dicuntur concubinæ: & Iudic. 19. vxor vera, & legitima, immò & vnica cuiusdam Leuitæ, nunc vxor, nunc concubina nominatur.

Erant autem duo genera vxorū, tum apud Hebręos veteres, tum etiam apud Gentiles. QVÆDAM, quæ ducebantur non solùm ad procreandos liberos, sed etiam ad societatem omnium bonorum, & totius domus gubernationem; atq; harum tantùm filij erant hæredes; & hæ propriè dicebantur Matresfamilias. QVÆDAM erant legitimæ etiam vxores, sed non admissæ ad societatem bonorum, & domus gubernationem; & hæ neque Matresfamilias dicebantur, neque earum filij hæredes erant; & hæ tum vxores, tum concubinæ nominabantur.

Id in vsu fuisse apud Hebræos, patet ex cap. 25. Gen. suprà citato. Apud Gētiles autem id fuisse in more positum, perspicuum est ex Gellio lib. 18. cap. 6.

Et hoc modo exponit Gratianus dist. 34. can. Omnibus, canonem vltimum Concilij Toletani, vbi dicitur admitti posse ad Communionem ij, qui vna muliere cōtenti sunt, siue ea sit vxor, siue concubina: dicit enim concubinam vocari eam, quæ verè esset vxor, sed priuatim ducta, sine legalibus instrumentis.

Ad TERTIVM argumentum ex Patribus desum-

A ptum. RESPONDEO, Ambrosium varijs modis Abrahamum defendere conatum esse, sed in vltima responsione veram defensionem posuisse. In vltima enim respōsione apertè scripsit, coniugium Abrahę cum Agar non fuisse peccatum, sed mysterium: Deus enim ita fieri voluit ad aliquid futurum significandum, vt Apostolus exponit Galat. 4. Ex quo intelligimus, Ambrosium existimasse, coniugium cum pluribus vxoribus alioqui illicitum, Dei Dispensatione factum esse licitum: quæ est solutio, quam postea Innocentius III. & Scholastici sequuti sunt.

Porrò S. Augustinus in locis citatis non dicit, Agar non fuisse vxorem, aut coniunctionem Abrahami cū ipsa fuisse adulterium, sed solùm dicit, eum non peccasse peccato libidinis, quia solùm ob amorē prolis, & ex consensu vxoris aliam mulierem cognouit.

AT, inquiunt, potuisset vno verbo crimen depellere, si dixisset, Agar veram coniugem fuisse, & eo tem-

B pore licitam fuisse polygamiam. RESPONDEO hoc alibi dixit Augustinus. Nam in lib. 16. de ciuitate Dei, ca. 38. apertè scripsit, Iacob Patriarcham quatuor vxores habuisse, quia eo tempore nulla lex id prohibebat: & lib. 22. contra Faustum, cap. 47. dicit eo tempore id non fuisse contra leges, neque contra consuetudinem, & ideo fuisse licitum. Sed quia Manichæi præcipuè obijciebant Patriarchis libidinem, ac petulantiam, idcirco S. Augustinus, & sæpiùs, & fusiùs demonstrare conatur, Patriarchas non lubrico carnis, sed amore posteritatis operam vxoribus dedisse.

Quod ad sanctum Leonem pertinet, distinguit ille vxorem à concubina, & liberam ab ancilla: & concubinam ita accipit, vt ea non vera vxor intelligatur: sed cùm exemplum adfert Saræ & Agar, de libera & ancilla loquitur. Neque necessariò sequitur, vt velit esse omnino eandem, ancillam & concubinam; liberam & vxorem: nam & multę sunt concubinæ, quæ tamen

C sunt liberæ; & multæ sunt ancillæ, & tamen vxores. Quare ad exempli à sancto Leone allati veritatem, satis est, si Agar ancilla fuerit Abrahæ, quod est verissimum: non autem necesse est, vt eadem vxor non fuerit. Fateor tamen Leonem obscuriùs, & duriusculè loqui: vnde lib. 2. de Concilijs, cap. 8. cùm explicarem canonem 17. Concilij Toletani I. dixi, Agar ex sententia S. Leonis non fuisse veram Abrahæ vxorem, sed cōcubinam tantùm; sequutus nimirum Glossam in canonem Non omnis. 32. quæst. 2. sed in re dubia pium existimo, Leonem exponere, vt iam feci.

Est igitur ALIA sententia aliorum, qui non solùm docent, fœminas illas Patriarcharum veras, & legitimas vxores fuisse, sed etiam affirmant id non esse prohibitum, nisi iure positiuo Euangelico. Quam sententiam esse volunt sanctorum Patrum Hieronymi, & Augustini.

HIERONYMVS enim in epistola ad Oceanum de Monogamia clericorum, sic loquitur: *Sciebat*, Aposto-

D lus, *lege cōcessum, & exemplo Patriarcharum, ac Moysi, familiare populo nouerat in multis vxoribus liberos spargere* Hæc ille: non igitur contra legem vllam, sed potius secundum legem erat polygamia, temporibus Hebræorum.

AVGVSTINVS libro tertio de doctrina Christiana, capit. 12. *Sufficienda*, inquit, *prolis caussa, erat vxorum plurium simul vni viro habendarum inculpabilis consuetudo*. Et libro 6. de ciuitate Dei, capit. 38. *Eo tempore multiplicandæ posteritatis caussa multas vxores habere lex nulla prohibebat*. Deinque libro 22. contra Faustum, cap. 47. *Peccata alia sunt contra naturam, alia contra morem, alia contra præceptum. Quæ cùm ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus vxoribus simul habitis obijcitur sancto viro Iacob? Si naturam consulas, non lasciuiendi, sed generandi caussa*

illis

illis mulieribus vtebatur: si morem, illo tempore, & in illis locis hoc factitabatur: si præceptum, nulla lege prohibebatur. Hæc ille.

Hæc tamen sententia, repugnat Innocentio III. ca. Gaudemus, de diuort. vbi dicit nulli vnquam fuisse licitum sine diuina dispensatione, plures simul vxores habere: repugnat etiam Chrysostomo hom. 56. in ca. 30. Geneseos, vbi dicit, consuetudinem plurium vxorum habendarum fuisse malam, & ideo à Christo abolitam; sed Patribus antiquis fuisse licitam, quia à Deo permissam: repugnat quoq; Ambrosio, qui vt suprà vidimus, non potuit Abrahamum excusare ab adulterij crimine nisi ratione mysterij, nimirum, quia Deus dispensauerat in lege Monogamiæ ab initio institutæ.

PRÆTEREA si solo iure Euangelico positiuo, non autem iure naturali prohibita esset polygamia, liceret hoc tempore infidelibus plures vxores habere: neque enim illi tenentur particularibus legibus Euangelij, antequam Christiani fiant. At post Christi aduentum, & B prædicationem, omnibus hominibus illicita est polygamia, vt ex eo patet, quod si infidelis polygamus ad Baptismum veniat, cogitur dimittere vxores omnes, præter primam; quia indicat Ecclesia solum coniugium cum prima verum esse Matrimonium, vt patet ex ca. Gaudemus de diuort.

NEC respóderi potest, eiusmodi infidelem cogi post Baptismum dimittere vxores præter vnam, quia lex Christiana prohibet, ne quis habeat plures simul vxores, etsi id in Gentilitate licitum fuerit. Nam lex Christiana prohibet etiã dirimi vera Matrimonia: ac proinde si illa fuissent vera Matrimonia, non dirimerentur ab Ecclesia, sed solùm præciperetur eiusmodi homini, ne deinceps alias vxores duceret, nisi omnib⁹ illis mortuis, quas antè duxisset: quemadmodum fieri videmus in Matrimonijs contractis ab infidelibus, in gradib. ab Ecclesia prohibitis. Nam quia lex Ecclesiæ non obligat infideles, Matrimonia censentur legitima, nec dirimũtur, cùm illi veniunt ad fidem, etiamsi dirimerentur, si C post Baptismum acceptum fierent; quod totum ex eodem cap. Gaudemus, cognoscere licet.

DENIQVE refellitur argumentis omnibus, quæ in quarta ratione facta sunt.

NEQVE Hieronymus, & Augustinus nobis aduersantur: eorum enim sententiæ verissimæ sunt, posita dispensatione diuina, quam nos cum Innocentio & Scholasticis ponimus. Ea enim dispensatione posita, non erat contra legem, immò erat secundum legẽ Mosis scriptam, Matrimonium cum pluribus simul vxoribus: consuetudo quoq; illius temporis erat inculpabilis, vt Augustinus dicit. Et deniq; eadem dispensatione vigente, non erat contra naturam, plures vxores ducere, sed tantùm eas ducere lasciuiendi caussa; & ideo rectè dicit Augustinus, coniugia Patriarcharum non fuisse contra naturam, quia non fiebant lasciuiendi, sed gignendi caussa.

Est igitur TERTIA sententia Scholarum communis, Patriarchis ex diuina dispensatione licuisse plures D vxores ducere. Sed quoniã de hac etiam re variæ sunt opiniones, & alij quidem volunt singulis Patribus peculiarem adfuisse diuinam inspirationem, qua intelligerent licere sibi diuina dispensatione pluribus vxoribus iungi: alij volunt satis fuisse, si primis Patriarchis diuina inspiratione innotuerit ea dispensatio: & rursus alij hanc dispensationem tantum cum populo Dei; alij cũ omnibus Gentibus factam docent: exponam paucis propositionibus, quid mihi in hac re probabilius videatur.

PRIMA propositio: *Circa polygamiam tam vxoris cum multis viris, quam viri cum multis vxoribus, nullus homo dispensare potest, & maximè post Euangelium prædicatum.* Patet, quia polygamia prohibita est primũ iure diuino naturali, & deinde iure diuino Euãgelico: A nõ potest autem inferior dispensare in lege superioris: proinde nec homo in lege Dei.

SECVNDA: *Potest Deus dispensare circa polygamiã vnius viri cum pluribus vxoribus, non autem vnius vxoris cum multis viris.* Ratio est, quia duo genera præceptorum ad ius naturæ pertinent. QVÆDAM vniuersalia, & communissima quę sunt veluti principia prima iuris naturæ. QVÆDAM alia, quæ ex primis tanquam conclusiones deriuantur. Et quidem priora illa, continent ita vniuersaliter regulam rectitudinis, vt in nullo casu mutatione vlla indigeant, & ideo sunt omnino indispensabilia; qualia sunt præcepta Decalogi. Posteriora autem continent quidem regulam rectitudinis: sed aliquando mutatis circumstantijs rerum, & personarum, vtile est legem mutari; sed tamen etiam tũc mutari non potest nisi ab eo, qui illam posuit.

Iam igitur polygamia fœminæ vnius cum multis viris pertinet ad prima illa principia iuris naturę, nec per vllam mutationem circumstãtiarum potest fieri bona, quia repugnat, vt suprà ostendimus, omnibus finibus Matrimonij; ideo in illam nulla cadit dispensatio.

DICES, quid si sola esset vna mulier inter homines, & ea esset nupta viro sterili: nonne oporteret cum ea dispensare, vt nuberet alteri viro, ne mundus interiret?

RESPONDEO, Non esse periculum vt talis casus accidat: Deo enim curæ est prouidentia generis humani. Alioqui etiam quærere possemus num deberet pater filiam vxorem ducere, aut filius matrem, si nulli alij inter homines superessent. Sed dato etiam illo casu, potius dispensandum cum ea esset, vt solueret vinculum cum priore marito, quàm vt duos maritos haberet.

Porrò polygamia vnius viri cum multis vxoribus, ad posterius genus præceptorum pertinet: quia vt diximus, non repugnat primario fini, sed secundario tantùm; & fieri potest, vt aliquando vtile sit ad consequendum primarium finem, contemnere secundarium: & idcirco in illam legem cadere potest dispẽsatio, sed Dei tantùm, vt diximus, non hominum.

TERTIA propositio: *Vt Deus dicatur dispensare circa polygamiam, non requiritur externa aliqua loquutio, uel Scriptura, nec sufficit quod recta ratio discernat illam esse licitam: sed requiritur peculiaris inspiratio Dei.*

PRIMA pars probatur, quia qualis est lex, talis etiã requiritur dispensatio. Lex autem prohibens polygamiam tempore Patriarcharum, non erat scripta in vllo libro, sed solùm impressa in mentibus: libros enim Scripturæ sacræ à Mose initium habuisse certum est.

SECVNDA pars probatur, quia lex prohibens polygamiam, non erat solùm naturalis, quia conformis rationi rectæ: sed quia Deus speciali inspiratione docuerat Adamum, quæ esset natura Matrimonij à se instituti, & proinde se velle vt monogamiam conneteret. Nã secundaria ista præcepta iuris naturæ, non habent vim coactiuam, nisi specialiter à Deo, vel ab aliquo principe sanciantur; sed solùm obligant quatenus recta ratio docet ita esse faciendum, vel non faciendum, vt S. Thomas docet in 4. sentent. dist. 33. q. 1. art. 1. ad 2. Sicut igitur speciali inspiratione sancita fuerat à Deo lex Monogamiæ, ita speciali inspiratione opus erat in eius dispensatione.

QVARTA propositio: *Dispẽsatio circa polygamiam, indicata est à Deo primis aliquot Patribus; deinde illorum uerbo, aut exemplo ad ceteros peruenit.*

Probatur, quia iam tẽpore Abrahæ, & deinceps posteà res erat omnibus nota, adeò, vt Sara Abrahamum induceret ad secundam vxorem ducendam. Neq; enim credibile est, Sarã fœminã sanctissimã hoc facturã fuisse, nisi id licitũ esse sciuisset: neq; verisimile est, illi primũ hoc à Deo indicatũ. Pari ratione Laban obtulit Ia-

cobo duas filias; & rursus illæ obtulerunt eidem duas alias vxores; neq; ipse miratus est, aut dixit, non licere. Et deniq; Moses in Deuteronomio, tãquam de re nota, & passim licita loquitur, cũ ait: *Si fuerint alicui duæ uxores, una dilecta, altera odiosa, &c.* Deuter. 21. nõ igitur necesse erat, vt ad singulos fieret inspiratio diuina; sed satis erat, si primis Patribus facta fuerit: & fortasse soli Noë facta fuit, & deinde ipse alios docuit.

QVINTA propositio: *Probabile est dispensationem concessam omnibus Gentibus, non autem solis Hebræis.* Dico id esse probabile, quia non ignoro multos existimare, soli populo Dei id esse concessum, nimirum ad propagandam eã Gentẽ, vnde Messias nasciturus erat.

Probatur PRIMO ex Augustino, qui in lib. 16. de ciuit. c. 38. & lib. 22. contra Faustum, ca. 47. scribit, in terris vbi Iacob vxores quatuor duxit, fuisse morem ducẽdi plures vxores, posteritatis caussa, & eum morem fuisse inculpabilem, quia eo tempore polygamiam lex nulla prohibebat. Quo loco Augustinus indicat, dispensationem fuisse generalẽ, tum quia absolutè dicit, eo tempore nullam fuisse legem prohibentem polygamiam, quia nimirum lex naturalis propter generalem dispẽsationem nusquam obligabat, tum etiam, quia dicit in eo loco, & in alijs terris, vbi Iacob tunc erat, id fuisse licitum. Locus autem ille Gentilium erat, non Hebręorum: siquidẽ Laban, cuius filias Iacob accepit vxores, idololatra erat, vt patet Gen. 31. tũ deniq; quia caussa cur polygamia tũc esset licita, dicitur ab Augustino fuisse propagationis generis, seu sufficiendæ prolis: nec vsquam dicit, quod sciam, propagãdi populi Dei tantùm.

SECVNDO probatur, quia Scriptura narrat, non solùm Abrahã, & Iacob, & eorum posteros, sed ẽt Esau, qui ad populum Dei nõ pertinebat, multas vxores duxisse. Gen. 26. & 28. neq; dubium vr̃, quin Esau ad imitationem Abrahæ id fecerit; neque Scriptura eum reprehendit. Ismaëlitas quoque, qui vsq; ad hanc diem consuetudinem polygamiæ retinent, ab Abrahamo, alijsque Patribus eã accepisse credibile est: & cum Scriptura Gentiles nõ reprehendat, quod eo tẽpore plures vxores haberent, probabile est omnino generalem fuisse permissionem.

SEXTA propositio: *Probabile est, dispensationem hãc ante Christi aduentum cessasse; sed si non antè cessauerit, certum est à Christo omnino esse sublatam, ita ut iam nõ solum Christianis, sed etiam alijs Gentibus omnibus polygamia prohibita sit.*

Quod à Christo sublata dispensatio sit, si qua tũc erat, satis probatum est in primo argumento capitis superioris. Quod aũt probabile sit, anteà per se cessasse, inde colligimus, quod iam anteà cessauerat caussa dispensationis: caussa. n. fuerat paucitas hominum. Nam quia post diluuium homines paucissimi erant, & non diu viuebant, vt ante diluuium, idcirco Deus ad faciliorem propagationẽ generis humani, indulsit polygamiam: sed antequã Christus veniret, iam plenissimus erat mũdus hominibus; quare cessauerat caussa dispensationis.

Id quod homines etiam intellexisse videntur: nam nec apud Iudæos, nec apud Romanos erat in vsu polygamia tempore Christi, nisi fortè apud paucissimos. Siquidem in Euangelio siue discipuli, siue Pharisæi, siue alij loquantur, semper de vxore in numero singulari loquuntur; & quod est manifestum indicium huius rei, Zacharias pater Ioannis, cum vxorem sterilem haberet, non tamen aliam vxorem accepit, sed cum illa vna vsque ad senectutem vixit, vt patet ex 1. cap. Lucæ.

Vnum adhuc solui posset argumentum ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium, vbi vxorem secundã concessisse videtur cuidam ob ægritudinem primæ. Sed de hac re disseremus lib. 4. de Pontifice, cap. 12. SOLVTIO communis est, illam primam non fuisse veram coniugem ob impedimentum perpetuum; atque id Gregorium declarasse.

CONTROVERSIA QVARTA.

De Matrimonij firmitate.

CAPVT XII.

Matrimonium infidelium solubile esse, etiam quoad vinculum.

SEQVITVR controuersia QVARTA, quæ est Matrimonij firmitate. Vbi est initio OBSERVANDVM, aliud iudiciũ esse debere de coniugio fideliũ, aliud de coniugio infideliũ: & rursus aliud de coniugio fidelium rato, & non consummato, & aliud de coniugio fidelium rato, & consummato: deniq; aliud de coniugio fidelium consummato quoad diuortiũ, aliud quoad repudium. Ex quo quatuor quæstiones existunt de Matrimonij firmitate; sed vltima est huius loci maximè propria, & præterea grauis admodum, & difficilis: ideo priores tres breuiter perstringemus.

PRIMA igitur quæstio de coniugio infideliũ, breuissima erit. Coniugium. n. infidelium solui posse, ẽt quoad vinculũ, si alter coniugum cõuertatur ad fidẽ, & alter nolit ei cohabitare sine iniuria Creatoris: extra controuersiã est, ex doctrina B. Pauli, 1. Cor. 7. *Si infidelis discedit, discedat, &c.* Et ex doctrina Ecclesiæ 28. q. 2. can. Si infidelis, & c. Quãto, & c. Gaudemus, de diuortijs.

NEQVE obstat illud: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Matth. 19. neq; illud: *Qui dimiserit uxorem, excepta caussa fornicationis, &c.* Ibidem, neq; illud, quòd propter hæresim non soluitur vinculum Matrimonij, cùm tamen hæresis species infidelitatis sit.

Nam ad PRIMVM responderi debet, hoc Matrimonium non dirimi ab homine, sed à Deo, cuius interpretem habemus Apostolum Paulum.

Ad SECVNDVM Caietanus in cõment. ca. 7. prioris ad Cor. respõdet, Christum dedisse libertatẽ solis viris, dimittendi, caussa fornicationis, vxores; non aũt vxoribus dimittendi viros. Paulum autem loquutum esse de caussa, quæ sit communis viro & vxori, & hãc esse voluisse, conuersionem alterius coniugis ab infidelitate.

SED hæc solutio nõ vr̃ satisfacere argumẽto. Nã inprimis (vt infrà ostensuri sumus) Dominus loquitur de dimissione quoad thorum, nõ quoad vinculum: in illa autem re pares sunt vir, & vxor: potest enim, & vir vxorem adulteram, & vxor virum adulterum relinquere.

SED neque hæc loca rectè conciliat Kemnitius, qui scribit in 2. p. Exam. pag. 1248. Christum loqui de eo, qui dimittit iniustè, Paulum autem de eo qui iniustè dimittitur. NAM vt Augustinus notat in lib. de adulterinis coniugijs, cap. 2. & 3. Paulus non tantùm permittit coniugi deserto ab infideli, aliud Matrimonium inire, sed etiam permittit simpliciter, dimittere infidelem, etiamsi cohabitare velit: solùm enim consulit, non autẽ præcipit, vt coniunx fidelis non dimittat coniugem infidelem, si is velit cohabitare; & ideo si quis dimittat volentem cohabitare, non peccat contra vllum præceptum. PRÆTEREA. Si infidelis nõ deserat fidelem, sed velit ei cohabitare cum iniuria Creatoris, perpetuò scilicet persuadendo reditum ad infidelitatem, & Christum blasphemando: certè poterit à fideli dimitti, iuxta illud: *Qui non odit patrem, & matrem, uxorem, filios, &c. propter me,* Luc. 14. Hæc igitur est Apostoli sẽtentia. Si infidelis discedit, nimirum nolens cohabitare,

aut

aut nolens sine iniuria Creatoris, discedat, &c.

Dicendum est igitur cum Augustino lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 1. & 2. Christum loqui de Matrimonio inter fideles, Paulum de Matrimonio cõtracto inter infideles, id quod Paulus ipse satis declarat. Nam cum dixisset: *Præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem a viro non discedere*, subiungit: *Ceteris autem ego dico, nõ Dominus; si quis habet vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, &c.* Vbi per ceteros, intelligit eos, qui Matrimonium ante fidẽ contraxerunt, de quibus Dominus nihil præceperat: de his ergo Paulus consilium dat, vir vt non dimittat vxorẽ infidelem, si ea velit cohabitare sine iniuria Creatoris. Sed quia hoc est consilium, non præceptum, ideo licet etiam dimittere vxorem infidelem, & tunc maximè, si nolit cohabitare.

Ad TERTIVM dicendum, magnum esse discrimen inter coniugia contracta in infidelitate, & coniugia cõtracta post Baptismum. Priora enim, etsi rata sint & firma ex natura sua: tamen Sacramenta nõ sunt, & ideo deest illis potissima ratio insolubilitatis. At posteriora, Sacramenta sunt, & proinde duplicem habent rationẽ insolubilitatis. Quod ergo Apostolus docuit de Matrimonijs in infidelitate contractis, non debet extendi ad Matrimonia contracta post Baptismum: & idcirco si alter coniugum conuertatur ab hæresi, & alter nolit cohabitare sine iniuria Creatoris, non soluitur Matrimonium quoad vinculum, non quia hæresis non sit species infidelitatis, sed quia Matrimonium illud post Baptismum contractum fuerat, & ea de caussa Sacramentum erat: & similiter si alter coniugum Christianorũ, fiat non tantùm hæreticus, sed etiam apostata, Ethnicus, atheus, tamen nunquam soluitur vinculum Matrimonij, quia Sacramentum est.

Et hinc soluitur etiam dubitatio, quæ nasci posset, cur videlicet si coniunx fidelis nolit cohabitare cũ coniuge etiam fideli, nisi cum iniuria Creatoris, eum scilicet perpetuò ad malum solicitando, cur, inquam, non possit Matrimonium solui; caussa enim iam reddita est, quod eiusmodi Matrimonium in Ecclesia contractum, Sacramentum sit.

CAPVT XIII.

Matrimonium ratum non consummatum, solui etiam quoad vinculum, per ingressum in religionem.

ALTERA quæstio, de Matrimonio fidelium rato non autem consummato, tractata est à nobis in 2. lib. de Monachis, cap. 38. Itaque ad eam Lectorem remittendum putauimus.

CAPVT XIV.

Matrimonium consummatum solui posse quoad thorum, & cohabitationem.

TERTIA quæstio est de solutione Matrimonij cõsummati quoad thorum, & cohabitationem, manente vinculo coniugali; quæ solutio propriè dicitur diuortiũ à Theologis: & distinguitur à repudio, quod est solutio etiam quoad vinculum. Quamuis Iureconsulti paulo aliter accipiant istas voces: nam repudium vocant dimissionem tum sponsæ, tum et vxoris; diuortium autem, dimissionem solius vxoris post Matrimonium, siue quoad thorum, siue quoad vinculum, vt patet ex l. inter stuprum & l. inter diuortium, ff. de verb. signific. vnde tam in Iure canonico, quàm ciuili, in titulo de diuortijs, agitur de solutione Matrimonij, siue

A quoad thorum tantùm, siue etiam quoad vinculum.

Sed quidquid sit de vocibus, Lutherus in lib. de capt. Babyl. ca. de Matrimonio, Philippus in locis Theologicis tit. de coniugio, Kemnitius in 2. par. Exam. Concilij Tridentini, & alij passim, nõ agnoscunt diuortium manente vinculo coniugali. Kemnitius autem non solùm negat, vllum esse licitum diuortium eiusmodi, sed etiam Ecclesiam reprehendit, quod pluribus de caussis, & non sola caussa fornicationis, diuortium quoad thorum concedat.

At nihilominus sñia Theologorũ, & Ecclesiæ totius est, posse Matrimoniũ consummatũ inter fideles solui quoad thorum & cohabitationem, duabus de caussis.

PRIMO ex consensu, propter maiorem, atq; altiorem statum acquirendum, vt si vterq; coniugum continentiam perpetuam voueat, & ad religionem transeat; cuius rei plurima exempla Sanctorum exstant, vt in disputatione de votis ostendimus, & habemus testimonium Christi Matth. 19. *Omnis qui reliquerit do-*
B *mum, vel agrum, vel uxorem, &c.* vbi loquitur de dimissione vxoris, vt Apostoli fecerant, nimirum caussa sequendi ipsum.

SECVNDO sine consensu, ob crimen, idque triplex. PRIMVM est, adulterium alterius coniugis, de quo Matth. 5. DEINDE si alter coniugum à fide Catholica recedat; & de hoc habemus Apostolicum præceptum, ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem deuita.* vbi Apostolus de omnibus generatim loquitur, neq; coniuges, aut parentes excipit. Et de his etiam intelliguntur verba Domini Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, &c.* DEINDE si alter coniugum impellat alterum ad peccatum, ita vt non possit alter cum eo cohabitare sine periculo Deum offendendi; & de hoc loquitur Dominus cùm ait. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum.* Matt. 18. in quem locum scribens Hierony-
C mus, docet sententiam Domini esse, vt si ij, qui nobis coniuncti sunt, & chari instar oculorum, vt parentes, filij, vxor, caussa sint ruinarum; ab ijs recedamus.

Atq; hæc omnia habentur in decretis Ecclesiæ in titulo de diuortijs; & nuper Concilium TRIDENTINVM cõtra Lutheranos id ipsum his verbis confirmauit, sess. 24. cano. 8. *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas caussas separationem inter coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem ad certum, incertumue tempus fieri posse decernit, anathema sit.*

Sunt autem antequam ad obiectiones aduersarij respondeamus, OBSERVANDA tria. PRIMVM est, libertatem diuortium faciendi ob crimen, patere esse viro, & vxori: licet enim Dominus Matth. 19. de viro tantùm loquatur, quia ordinariè viri vxores dimittunt, rarò autem ab vxoribus dimittuntur viri; tamen quod Dominus de viris dixit, etiam ad fœminas pertinet. Nam Apostolus 1. Corinth. 7. vtrumque dixit: *Præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, &*
D *vir uxorem non dimittat*; nimirum sine licita caussa. Et idem docent Conciliũ Mileuit. can. 17. Innocentius I. epist. 3. c. 4. Hiero. in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, & Augustinus lib. de adulterinis coniugijs. 2. ca. 8.

SECVNDVM est, diuortium quoad thorum statim, propria auctoritate posse fieri, modò verè nouerit coniunx coniugis adulterium. At verò diuortium quoad cohabitationem, quia res est publica, & quæ scandalizare potest ceteros; non posse fieri, nisi Ecclesiæ iudicio, vt habemus cap. Porrò, de diuortijs.

TERTIVM est, diuortium in caussa fornicationis quatuor de caussis post fieri illicitum. PRIMO si fornicatio fuerit sine crimine, & proinde non fuerit nisi materialis, vt si mulier vim passa fuerit, aut ex ignorantia cum eo rem habuerit, quem virum suũ esse credebat, cùm tamen esset alienus. SECVNDO si vterq; coniunx eodẽ crimine teneatur. TERTIO si post cognitum adul-

terium coniugis, cum eo rem habuerit. QVARTO si auctor fuit coniugi, vt fornicaretur. Vide Sotum in 4. dist. 36. q. vnica, art. 1.

Sed Kemnitij obiecta diluenda sunt, quæ aduersus hunc Canonem proposuit in 2. part. Exam. pag. 1268. & sequentibus. PRIMA obiectio: *Definitio illa diuortij, quod sit separatio Matrimonij quoad thorum, manente vinculo coniugali, noua est, & ex verbis Pauli malè intellectis, perperam fabricata: nam ex illis verbis deducta est: præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à uiro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Sed Apostolus hoc loco nō loquitur de iusto diuortio, quod fieri potest in caussa fornicationis: non enim præciperet uxorem à uiro non discedere, si de diuortio iusto loqueretur. Agit igitur de dissidijs quibusdam leuibus, quæ interdum inter coniuges oriuntur, & proinde de illicito diuortio, quo à se inuicē discedūt, sed paulò pòst reconciliantur. Quare perperam ex hoc loco Catholici diuortium deduxerunt, quod manente uinculo in Ecclesia licitè fiat.*

RESPONDEO, Catholici ex hoc loco verissimè diuortium iustum & licitum, manente tamen vinculo didicerunt, quamuis non ex hoc loco solùm, sed etiam ex multis alijs, vt suprà ostendimus. Nam vt S. Augustinus, lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 1. 2. 3. & 4. rectè vidit, & monuit, non loquitur B. Paulus de eadem discessione, cùm ait: *Præcipio vxorem a viro non discedere.* Et cùm ait: *Quod si discesserit, manere innuptam:* Nā in priore loco agit de iniusta discessione, in posteriore de iusta. Si enim Apostolus ageret de separatione illicita ob leues caussas, cùm ait: *Quod si discesserit, &c.* non daret coniugibus optionem, vt post separationem, aut innuptæ manerent, aut viris suis reconciliarentur, sed simpliciter præciperet, vt viris reconciliarentur. Si enim Dominus vxorem à viro discedere prohibuit, nimirū sine iusta caussa, vt ipse Apostolus testatur, quomodo fieri potest, vt idē Apostolus ibidem permittat, contra Domini præceptum, vxorem à viro sine iusta caussa separatam manere? Quare hic erit sensus Apostoli: præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, nimirum sine iusta caussa; quod si discesserit, caussa nimirum iusta inuēta, manere innuptam, &c. Errant igitur manifestè Erasmus, Kemnitius, Caluinus, Beza, & omnes alij, qui hunc locum exponunt de iniusta discessione, & iustum diuortium ex hoc loco colligi posse negant.

SECVNDA obiectio: *Christus Matth. 5. & 19. dimissionem cōiugis nisi propter caussam fornicationis pronunciat esse illicitam, & illegitimam. Contra hanc Christi sententiam, Pontificij decernunt præter fornicationem, multas alias esse caussas, propter quas licita, & legitima coniugum separatio fieri possit.*

RESPONDEO, constat ex Euāgelio, alias esse caussas D præter fornicationem carnalem, cur coniugium separari possit, quoad thorum, vt suprà ostendimus ex varijs locis: sed ille IMPRIMIS est insignis, qui habetur Matth. 19. Nam vbi Dominus iusserat, non dimitti vxorem, nisi ob fornicationem; in eodem capite, promisit centuplum in hoc seculo, & vitam æternam in futuro ijs, qui vxores dimiserint propter Euangelicam perfectionem. Quare ne ipsum Euangelium secum pugnet, adhibenda est explicatio, & limitatio aliqua.

PRÆTEREA ex Apostolo 1. Cor. 7. didicimus, posse infidelem coniugem a fideli dimitti, etiamsi fornicatio non intercesserit: non igitur verba Domini vniuersaliter, & sine limitatione accipienda sunt.

Vt igitur Domini sententiam exponamus, PRIMO limitanda est ad Matrimonia contracta inter fideles, vt detur locus Apostolo permittenti solutionem coniu-

A gij contracti inter infideles. SECVNDO sententia Domini intelligenda est de dimissione ratione criminis, non ratione maioris perfectionis adipiscendæ. Nam ratio cur Dominus prohibet coniugem dimitti, est, quia qui iniustè dimittit, est alteri coniugi caussa mœchandi. At qui dimittit caussa maioris perfectionis, non est caussa mœchandi, quia vel Matrimonium est consummatū; & tunc non potest fieri talis separatio, nisi ex cōsensu libero vtriusq; partis; vel est ratū tantùm, & tunc fit separatio quoad vinculū, & ideo potest coniunx relicta alteri nubere: quare nullum est adulterij periculum.

Cur autem dimissionem ob crimen Dominus dixerit non posse fieri, nisi caussa fornicationis, cùm tamen possit fieri etiam ob alia crimina; S. Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 16. 27. & 28. dicit rationem esse, quia nomine fornicationis intelligi possunt omnia crimina. Nam etiam idolulatria, & omnis superstitio, est fornicatio quædam spiritualis cum falsis dijs: B & rursus secundum Apostolum, auaritia est idolorum seruitus; & sicut auaritia est idolorum seruitus, & proinde fornicatio quædam, ita etiam omnis alia praua cupiditas est quædam fornicatio.

SED hæc disputatio Augustini, ipsi etiam Augustino suspecta fuit: nam ad literam non est dubium quin Dominus loquatur de sola fornicatione carnali. Et prætera falsum est, ob quodlibet crimen posse dirimi Matrimonia, etiam quoad thorum: solùm enim, vt suprà ostēdimus, dirimuntur ab Ecclesia ob crimina, quæ vergūt in detrimentum alterius coniugis. Quare idem Augustinus lib. 1. retract. cap. 19. non vult nos hanc suā sententiam absolutè sequi.

Dicendum est igitur, Dominum ob duas caussas excepisse solam fornicationem. PRIMA caussa est, quia sola fornicatio est ꝑpria ratio solutionis Matrimonij; ceteræ autem communes sunt Matrimonio cum alijs omnibus cōfœderationibus: nam propter hæresim, vel C inductionem ad peccandum, non solùm separari debet coniunx à coniuge, sed etiam filius à patre, frater à fratre, seruus à Domino, &c. Quocirca Dominus istas caussas non exclusit, quas sciebat esse communes, sed exclusit eas omnes, ob quas ceteræ confœderationes non dirimuntur, excepta fornicatione. Ratio autē huius est, quia sola fornicatio directè opponitur fidei coniugali, & substantiæ ipsius Matrimonij, cetera autem crimina per accidens se habent ad Matrimonium.

SECVNDA caussa est, quia Dominus loquebatur de dimissione non ad certum tempus, sed perpetua: nam de hac loquebantur, qui eum interrogauerant. Porrò caussa perpetui diuortij nulla est, nisi fornicatio: propter fornicationē enim coniugis, etiamsi tūm semel ea perpetretur, & mox qui peccauerat, resipiscat, liberatur alter coniunx à debito reddēdo per omnem vitam. At propter alia crimina non liberatur, nisi pro eo tempore, quo durant ea crimina: si enim coniunx, qui coniugem ad peccandum inducebat, resipiscat, & seriò con- D uertatur, tenetur coniunx eum recipere, eique affectu maritali cohabitare, quia ista crimina, vt diximus, per accidens opponuntur Matrimonio, ac fornicatio per se opponitur; & ideo statim, atque coniunx fornicando frangit coniugi datam fidem, quia non stat promissis, cadit à iure coniugij, nec habet amplius in coniugem vllum ius.

TERTIA obiectio: *Separationem, quæ 1. Cor. 7. extra caussam fornicationis describitur, Paulus nec suadet, nec decernit, sed docet eam pugnare cum præcepto Domini, qui præcipit non discedere: quando verò coniuges contra illam Apostoli doctrinam priuata cōtumacia se separant, tunc Paulus suadet recōciliationem, aut si hoc nolint, pronunciat ipsos debere sine cōiugio manere. Sed octauus hic canō dicit, ipsam Ecclesiam ob multas caussas, præter fornicationem, decernere posse separationem.*

Hæc

Hæc Kemnitius: volui enim eius uerba ponere, ne queratur obiectionem suam non esse fideliter recitatam.

RESPONDEO, tunc soluta est hæc obiectio, cùm ad primam respondimus: falsò enim Kemnitius assumit, illa verba Pauli: *Si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, esse accipienda de illicita discessione, vt ibi ex Augustino inuictissima demonstratione docuimus. Itaque falsò dicit Kemnitius, describi 1. Corinth. 7. separationem extra caussam fornicationis, & eam à Paulo improbari. Sed etiamsi hoc esset verum, exponeremus Pauli sententiam, vt iam iam Domini sententiam exposuimus.

QVARTA obiectio: *Christus Matth. 5. ideo prohibet vxorem dimitti extra caussam fornicationis, quia eiusmodi dimissio obijcit periculis vstionis, fornicationis, & adulterij. Sed de his periculis Pontificij non sunt solliciti; liberè enim decernunt separationem ad certum, incertumue tempus.*

RESPONDEO, quando iusta est dimissio: periculũ fornicationis, cui obijcitur dimissus, non imputatur dimittenti, qui vtitur iure suo, sed ei, qui dedit caussam cur dimitteretur. Nam certè qui dimittit vxorem caussa fornicationis, quia iustè dimittit, non dicitur obijcere vxorem periculo fornicationis, etiamsi illa sic dimissa meretriciam artem exercere incipiat. Iustam autem esse dimissionem, quam Ecclesia decernit, suprà probauimus, quia est conformis Euangelio, & rectæ rationi. Nam cùm duo immineant pericula: VNVM coniugi innocenti, si sinatur habitare cum coniuge hæretico, aut impellẽte ad flagitia; periculum videlicet in hæresim, aut in flagitia labendi: ALTERVM coniugi nocenti, si separetur; periculum scilicet fornicandi: Ecclesia recto iudicio censet potiùs consulendum innocenti, quàm nocenti, & ideo Matrimonia illa dirimit quoad cohabitationem. Quare Pontificij non ideo separationem decernunt, quod de periculis fornicationis & adulterij non sint solliciti, sed quod magis solliciti sint de periculis alijs grauioribus.

QVINTA obiectio: *Contendunt tale debere esse diuortium, in quo vinculum Matrimonij saluum maneat. Atqui sic Pontificia illa separatione vinculum coniugij multis, & varijs modis soluitur. Nam quid sit vinculũ Matrimonij, docent hæ sententiæ; Et adhærebit vxori suæ; Faciamus ei adiutorium, quod sit coram ipso; Mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir; Iterum conuenite, ne tentet vos Satan; Non sunt duo, sed vna caro; & ipsum Matrimonium definitur indiuidua vitæ consuetudine. At hæc omnia vincula soluit diuortium quoad thorum, & cohabitationem; ergo homines separant, quod Deus coniunxit.*

RESPONDEO, tota obiectio nititur falsa vinculi coniugalis explicatione. Vinculum enim coniugale dicitur mutua quædam obligatio, quia vir ita efficitur maritus vnius fœminæ, vt non possit esse alterius, illa viuente; & fœmina ita efficitur vxor vnius viri, vt non possit esse alterius, illo viuente: Sic enim explicat Apostolus Roman. 7. & 1. Corint. 7. Cohabitatio autem, & societas lecti, ac mensæ, de quo loquuntur Scripturæ allegatæ à Kemnitio, non vinculum ipsum efficiũt, aut sunt, sed ex illo consequuntur: alioqui quotiescunque vir, & vxor, etiam iusta de caussa, in diuersas regiones abirent, atq; inter se distarent, coniugij vinculum solueretur, quod sanè absurdissimum est. Sicut igitur vir, & vxor, vinculum Matrimonij retinent, quando vnus in Oriente, altera in Occidente degit, quia non potest vir alteri fœminæ, neq; vxor alteri viro sine adulterio iungi, cùm adhuc sint veri coniuges, licet nõ cohabitent, neq; sibi inuicem adhæreant: ita etiam vinculum coniugij retinent vir & vxor, per diuortium separati, quia adhuc ille huius solius fœminæ vir, & illa huius solius viri vxor est.

Illa autem verba: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; de vero vinculo intelligenda sunt, non de cohabitatione aut lecti communione, nisi velimus coniuges ipsos toties soluere quod Deus coniunxit, quoties à se inuicem absunt.

CAPVT XV.

An Matrimonium fidelium consummatum, solubile sit quoad vinculum, variæ sententiæ adferuntur.

PERVENTVM est tandem ad QVARTAM & vltimam quæstionem de solutione Matrimonij consummati, quoad vinculum: in qua quæstione multos habemus aduersarios, Græcos, Latinos, Hæreticos, & Catholicos.

Sentiunt enim, in caussa fornicationis posse coniugẽ innocentem non solùm separari quoad thorum, sed etiam quoad vinculum, à coniuge, & aliud Matrimonium inire, inprimis Græci, qui se iam dudũ à Romana Ecclesia separauerunt. Id enim inter eorum errores numerat Guido Carmelita, in sua summa de hæreticis; & in Concilio Florentino sessione vlt. Pontifex ipse Eugenius Græcis dixit, eos grauiter à Latinis accusari, quòd Matrimonia dissoluerent: neq; illi negare ausi sunt, sed rationes suas se habere responderunt. Denique notum est, hoc tempore Græcos re ipsa Matrimonia dissoluere, & coniugibus alia Matrimonia ineundi potestatem facere in caussa adulterij.

Ex Latinis Lutherani omnes, & Caluinistæ, atque Anabaptistæ in eodem errore versantur: sed alij magis, alij minus errant.

Lutherus in libro de captiuit. Babylon. cap. de Matrimonio, nihil statuere audet: tamen cupit vehementer definiri non solùm in caussa fornicationis, sed etiã quando alter coniunx recedit in aliam regionem post decennium, aut nunquam reuersurus, licitum esse aliud Matrimonium cõtrahere. Vbi obiter ANNOTANDA est Lutheri contradictio in eadem pagina. Nam scribit Papam errare, cùm diuortium concedit extra caussam fornicationis, quam solam Dominus excepit: & statim adiungit, optare se vt definiatur, licere diuortiũ facere ob absentiam diuturnam alterius coniugis. Si enim error est, diuortium facere ob aliam caussam, quàm fornicationis: errorem igitur definiri cupit Lutherus, cùm ob absentiam coniugis diuortium esse licitum definiri cupit.

ADDIT autem, se nolle quidquam definiri sola Papæ, & Episcoporum auctoritate; sed si duo erudio, & boni viri in nomine Christi consentirent, & in spiritu Christi pronunciarent, eorum iudicium se Concilijs prælaturum: quæ sanè mera fatuitas est. Nam vnde sciemus, duos illos homines in nomine Christi magis consensisse, & in Spiritu sancto pronunciasse, quã tot Episcopos, qui ex diuersis prouincijs vnum in locum legitimè conueniunt ad fidem Christianam explicandam? certè his mille, & quingentis annis, nunquam Ecclesia duorum quorumlibet hominum iudicia Episcoporum Concilijs anteposuit.

Idem Lutherus post annos tres, anno videlicet M. D. XXIII. doctior factus (nam priorem librum anno M. D. XX. ediderat) scripsit librum in caput 7. prioris ad Cor. vbi multas ob caussas Matrimonium solui, & aliud iniri posse censet: vt, si non modò Ethnicus Christianam, sed etiam falsus Christianus Christianã coniugem deserat; vel si coniunx coniugẽ ad furtũ aut aliud

peccatum inducat, vel si ob frequentes rixas molesta sit cohabitatio cum priore coniuge, vel si diu absit alter coniunx. In lib. quoq; de caussis Matrimonialibus, edito anno M.D.XXX. Si pauper cum diuite Matrimonium contrahat, & consummet; ac deinde pauper diuitem coniugem retinere nō possit, quòd amici, vel affines diuitis impediant, iudicat Lutherus, posse pauperem ad aliud Matrimonium se transferre.

Martinus Bucerus in cap. 19. Matth. Lutherum ipsum impudentia superat. Contendit enim Matrimonium solui posse, & aliud iniri, quoties vxor nō se commodam viro, aut vir nō se commodum vxori præbet: quàcunq; videlicet de caussa sibi inuicem coniuges displiceant. Ex quo rectè colligit Tapperus in explicatione art. 18. Louan. facilius dissolui Matrimonia auctore Bucero, quam ciuiles contractus: neq; enim contractus ciuiles ob solam malitiam contrahentium vnquā dirimuntur.

B Philippus Melanchthon in locis Theologicis, titulo de Coniugio, in duobus tātùm casibus permittit aliud Matrimonium iniri, nimirum si alter coniugum fornicetur; vel si iniustè coniugem deserat, vult parti innocenti licere aliud coniugium celebrare: tamē in annot. ad cap. 5. Matth. idem Melanchthon non solùm parti innocenti, sed etiam nocenti aliud Matrimonium concedit, quia (vt ipse dicit) non est vlli imponenda pœna, quam ferre non possit.

Ioan. Brentius in Confess. VVirtenbergensi, cap. de Coniugio, in fine illius cap. sperare se dicit, pios Episcopos, & Principes concessuros ius contrahendi aliud Matrimonium ijs, qui ob adulterium alterius coniugis iusto diuortio separati sunt.

Ioan. Caluinus, lib. 4. Instit. ca. 19. §. vlt. tyrannicam legem vocat, quæ non permittit aliud coniugium ei, qui ab adultera coniuge diuortiū fecit: & in c. 19. Matt. vult quidem vinculum Matrimonij dirimi in caussa adulterij, sed non admittit alias caussas; nisi desertionē fidelis à coniuge infideli.

C Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 1249. Caluinum apertissimè sequitur. Nam duos tantum casus esse voluit, in quo liceret aliud Matrimonium inire, nimirum adulterium alterius coniugis; & desertionem infidelis, vbi per infidelem non intelligit quemlibet iniustum desertorem, vt Lutherus, & Philippus intelligebant, sed solùm eum qui Christianus non est, sed Gentilis; de quo casu nulla est quæstio, vt suprà vidimus. Deinde in sequenti pag. 1250. explicat se tantùm loqui de parte innocēte, cùm aliud Matrimonium ob adulterium concedit. Quare neq; Philippus cum Luthero, neque Kemnitius cum Philippo, aut Luthero in sententia conuenit.

Eandem sententiam sequutus est Erasmus: qui in annotat. ad 7. cap. prioris ad Corinthios fusissimè probare conatur, propter fornicationem licere coniugi innocenti ad alias nuptias trāsire. Edidit autem Erasmus

D primùm has annotationes anno M.D.XV. biennio scilicet antequam Lutheri factio exoriretur: ex quo intelligimus, non Erasmum à Luthero, sed Lutherum potiùs ab Erasmo hunc errorem hausisse.

Ex Catholicis duo sunt, qui eodem errore tenentur. Caietanus in comment. ad ca. 19. Matth. timidè tamē, & breuiter rem attingens: & Ambrosius Catharinus, qui lib. 5. annotat. in Commentaria Caietani, in fine, disputat quæstionem istam, ac tandem concludit, ex Euangelio, & Apostolo non posse colligi, non licere in caussa fornicationis aliud Matrimonium inire; id tamē varijs canonibus esse prohibitum, & ideo non debere fieri nisi ex Ecclesiæ auctoritate.

Porrò tres isti, Erasmus, Caietanus, Catharinus in hoc multū ab hæreticis suprà nominatis distant, quòd se Ecclesiæ iudicio disertis verbis subijciunt. Et quia Ecclesia sententiam suam iam apertissimè protulit, vt

A patet ex can. 6. & 7. sess. 24. Tridentini Concilij, vbi anathema dicitur ijs, qui sentiunt Matrimonium quoad vinculum vlla de caussa solui posse; ideo isti quoque, ac præsertim duo posteriores, à reliquorum omnium Theologorum Catholicorum communissima sententia separandi minimè esse videntur.

CAPVT XVI.

Matrimonium insolubile esse quoad vinculum, probatur ex verbo Dei, traditione, & ratione.

PROBANDVM igitur iam nobis est, Matrimonij inter fideles contracti, & consummati vinculum adeo esse insolubile, vt neque caussa fornicationis dirimi possit; & ideo viuente priore coniuge nunquam esse licitum ad alias nuptias aspirare.

PRIMVS locus sit ille, qui est apud Matthæum capite quinto: *Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis caussa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat.* Verba illa: *Et qui dimissam duxerit, adulterat*, vel vniuersè accipienda sunt, vel cum exceptione, nisi ob fornicationem. Si vniuersè, ergo qui dimissam duxerit, etiam ob fornicationem, mœchatur, ergo non fuerat dimissa quoad vinculum, sed solùm quoad thorum: non enim mœcharetur qui illam ducit, nisi adhuc esset priori viro alligata. Si cum exceptione, ergo qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mœchatur. Ergo melior est conditio fornicariæ, quàm innocentis, & castæ: nam fornicaria libera est, & nubere potest; innocēs autem iniustè dimissa, nec priorem virum habere potest, nec alteri nubere. Atqui hoc absurdissimum est, vt lex Christi iustissima dimissam iustè meliori loco esse velit, quàm dimissam iniustè.

C RESPONDENT aliqui, sententiam illam esse generalem, sed fornicariam non posse nubere alteri; nō quòd non sit diremptum vinculum Matrimonij, sed quia in pœnam peccati lex prohibet illam nubere.

SED hæc solutio nulla est. Si enim prohiberetur nubere in pœnam peccati, sed verè tamen libera esset, ac soluta vinculis prioris coniugij, peccaret quidem nubendo, & forte Matrimonium esset irritum, sed non mœcharetur neq; ipsa, neq; qui eam duceret: nō enim est adulterium, nisi cum coniuge alterius. Dominus autem disertis verbis pronunciat: *Et qui dimissam duxerit, adulterat.*

SECVNDVS locus est apud Marcum, capit. 10. *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* Et similia habentur, Luc. 16. *Omnis qui dimittit vxorem suam, &*

D *alteram ducit, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Hæc verba vniuersaliter docent nunquam ita dissolui Matrimonium inter fideles contractum, & consummatum, vt liceat ad alias nuptias transire.

RESPONDENT aduersarij, loca ista debere exponi ex capit. 19. Matth. vbi habetur exceptio fornicationis. Nam nisi in verbis Marci, & Lucæ, subintelligamus, excepta caussa fornicationis, pugnabunt Marcus, & Lucas cum Matthæo: ista enim contradicentia sunt: *Omnis qui dimiserit, &c. mœchatur*; &, Non omnis qui dimiserit, &c. mœchatur. Ista autem posterior sententia ex Matthæo colligitur; idem enim est dicere; *Omnis qui dimiserit, excepta fornicationis caussa*; &, Non omnis qui dimiserit: prior verò propositio apud Marcum, & Lucam habetur, nisi subintelligitur eadem exceptio.

At

AT contrà. Nam vt suprà diximus in quæstione de polygamia, Euangelistæ omiserunt quidem interdum aliquid, aliud addiderunt, quod alij Euangelistæ non omiserunt, aut non addiderunt, sed nunquam ita omiserunt, vt sententia reddatur falsa, nam alioqui Euangelistæ homines decepissent, quibus Euangelia sua tradiderūt, nulla mentione facta aliorum Euangelistarum.

Certè quando Marcus Romæ scripsit Euangelium ex prædicatione Petri acceptum, non remisit Romanos ad Euangelium Matthæi tanquam ad commentarium: immò si tunc Romæ Matthæi Euangelium in manibus fidelium fuisset, credibile est Marcum scripturum non fuisse. Nō enim scripsit Marcus, vt Matthæo aliquid adderet, quod posteà fecit Ioannes, sed tantùm vt haberent Romani scriptum, memoriæ caussa, quod sola voce B. Petrus Apost. illis tradiderat: hanc enim caussam referunt Irenæus lib. 3. cap. 1. Eusebius lib. 2. hist. ca. 15. & Hieron. in lib. de viris illustrib. in Marco.

Atque idem dici potest de Luca, qui Euangelium scripsit his Gentibus, quibus prædicauerat Paulus, & ad quos nondum peruenerant Matthæi & Marci volumina, sed tantùm falsa quædam scripta Pseudoeuangelistarum, vt ipse breuiter indicat in principio Euangelij, & clarius colligitur ex Ambrosio in comment. 1. cap. Lucæ, & ex Eusebio lib. 3. hist. cap. 24. & Hieron. in lib. de viris illustrib. in Luca. Oportet igitur vera esse absolutè, quæ Marcus & Lucas dicunt, neq; pendere à verbis Matthæi, nisi velimus deceptos fuisse eos, qui sine Matthæo, Marcum aut Lucam legebant.

SED obijcies, quia S. Augustin. lib. 1. de adulterin. coniug. cap. 11. dicit locum Matthæi esse obscurum, & esse ambigendum de eo, donec veniamus ad alios Euangelistas.

AT Augustinus non dicit ambigendū de eo quod Matthæus dicit, sed de eo quod non dicit. Matthæus enim dicit eum mœchari, qui extra caussam fornicationis vxore dimissa, aliam ducit: & hoc est simpliciter verum. Sed non dicit, an hic tantùm sit mœchus, an etiam is, qui dimissa vxore ob fornicationem, aliam ducit: id quod alij Euangelistæ dixerunt apertissimè. Aduersarij autem nostri volunt nos ambigere de eo, quod Marcus, & Lucas dicunt, an sit accipiendum vt sonat, non de eo quod non dicunt. Quare idem S. AVGVSTINVS lib. 1. de adulterinis coniugijs c. 9. grauiter inuehitur in eos, qui horum Euangelistarum verba non accipiunt vniuersaliter, vt sonant: *Qui fumus*, inquit, *nos, vt dicamus, est qui mœchatur vxore dimissa alteram ducens, & est, qui hoc faciens non mœchatur, cùm Euangelium dicat omnem mœchari qui hoc facit.*

AD obiectionem autem illam respondemus, non esse repugnantiam inter Euangelistas; illa enim propositio, Non omnis qui dimittit vxorem, & aliam ducit, mœchatur, non inuenitur apud Matthæum, vt aduersarij existimāt. Illa enim sunt verba Matthæi: *Quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*. ex quibus non debet inferri, Ergo non omnis, qui dimiserit vxorem, & aliam duxerit, mœchatur.

Cur autem id non debeat inferri, cùm planè sequi videatur multæ caussæ reddi solent. Durandus in 4. distin. 35. quæst. 2. ad vltimum, dicit Christū loqui apud Matthæum præsupposita lege veteri, quæ iubebat adulteras occidi; hac enim lege seruata, licebat in caussa fornicationis vxorem dimittere, & aliam ducere, quia nimirum propter adulteræ supplicium extremum, dirimebatur vinculum coniugij.

NON probatur mihi hæc solutio, PRIMO, quia Dñs non tradidit legem solis Iudæis, sed etiam Christianis: non iubet lex Euangelica adulteros occidere, immò Ioān. 8. Dominus adulteram liberauit à morte. Nec ignorabat Christus, in Ecclesia sua varias fuisse futuras leges Principum, quibus interdum occiderētur, interdum non occiderētur adulteri; quare non est credibile Christum esse loquutum præsupposita lege de occidendis adulteris.

PRÆTEREA, si ita esset, Christi sententia esset valdè imperfecta. Nam potuit multis modis impediri mors adulteræ, aut quia fugeret in aliam regionē, aut quia non posset probari testibus duobus adulterium, etiamsi viro exploratum esset; quid ergo tūc fieret secundum Christi doctrinam?

ADDE, quod tradere vxorem lapidandam, non est propriè illam dimittere, & ducere aliam: non enim dimittitur qui occiditur, neque dicitur alia duci priore dimissa, quando prior non viuit.

DENIQVE non poterat esse quæstio, an liceret vxore lapidata ob adulteriū, aliam ducere: non igitur oportebat magis excipere caussam fornicationis, quā caussam mortis.

Hac ergo solutione omissā, aliqui dicunt verbum *Mœchatur*, referendum esse diuisim ad vtramq; partem sententiæ, hoc modo; Quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, mœchatur, & qui aliam duxerit, mœchatur: bis enim mœchatur, qui vxorem ducit priore dimissa, extra casum fornicationis, semel quidem, adulterio vxoris, cuius ipse caussa fuit per iniustam dimissionem; & semel, adulterio proprio, per nouæ vxoris viuente priore coniunctionem.

Et hanc solutionem indicat breuiter THEOPHYLACTVS in cap. 19. Matthæi, vbi dicit sententiam huius loci esse, quod qui dimittit vxorem extra caussam fornicationis, mœchatur, id est, auctor est illi, vt mœchetur. Et idem antè docuerat AVGVSTINVS libro contra Adimantum c. 3. vbi sic enarrat locum istum Matthæi 19. *Quicunque dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, facit eam mœchari, & qui aliam duxerit, mœchatur*. Estque hæc solutio valde conformis eiusdem Matthæi verbis cap. 5. vbi ait: *Qui cunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, facit eam mœchari*. Videtur igitur Matth. 19. ad eandem sententiam: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem*, referendum esse verbum, *Mœchatur*, in illo sensu, id est, facit eam mœchari.

ALII dicunt, nec minus probabiliter, illud: *Nisi ob fornicationem*, nō pertinere nisi ad dimissionem, cum qua immediatè coniungitur, & esse per parenthesim pronunciandum, & aliquid subintelligēdum, hoc modo; Quicunque dimiserit vxorem (quod non licet, nisi ob fornicationem) & aliam duxerit, mœchatur. Et certè non sine caussa Dominus non adiecit illam exceptionem post illa verba: *Et aliam duxerit*, sed immediatè post illa: *Quicunque dimiserit*, & similiter non temerè Dominus tum Matth. 5. tum Matth. 19. cùm adiunxit: *Et qui dimissam duxerit, mœchatur*, non addidit: *Nisi ob fornicationem*, vt nimirum indicaret, caussam fornicationis solam dimissionem licitam facere, non autem noui coniugij celebrationem. Hæc mihi videtur S. Thom. sententia in 4. dist. 35. q. vnica art. 5. ad vltimum; & eandem obscurè subindicat Hieron. in Cōmen. huius loci.

Sunt & aliæ explicationes minus probabiles, quas Abulensis, Alphonsus de Castro, & alij excogitarunt: Sed optima est S. Augustini lib. 1. de adulterinis coniugijs, ca. 9. vbi docet Matthæum, vel potius Dominum apud Matthæum, accepisse illud: *Nisi ob fornicationē*, negatiuè, non exceptiuè; vt sensus sit, Quicunque dimiserit vxorem, nisi ob fornicationē, id est, extra caussam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Ex quo affirmatur quidem adulterium eius, qui vxore dimissa extra caussam fornicationis aliam duxerit: sed nihil dicitur de eo, qui duxerit aliam priore dimissā ob fornicationem.

AT contrà instant aduersarij, & maximè CAIETANVS, & CATHARINVS. Susa est sententia Domini,

mini, ergo frustrà, & superuacaneè additur illud: *Nisi ob fornicationem*, poterat enim Dominus generatim, & facilius dicere; Omnis qui dimiserit vxorem, & aliam duxerit, mœchatur.

RESPONDEO; immò diuina prudentia Dominus ita loquutus est: id enim postulabant locus & tempus. Nam Dominus in eo loco respondebat Pharisæis, qui venerant parati, vt eum tentarent, & in sermone caperent: & quia iam audierant, eum in monte quædam disseruisse contra libellum repudij à Mose in lege concessum, & consequenter etiam contra polygamiam, interrogauerunt eum, an liceret vxorem dimittere quacunq; ex caussa, vt nimirum, ea interrogatione impellerent eum ad pronunciandum aliquid apertè contrà legem, & exempla Patrum. Quare Dominus cùm videret auditores incapaces esse; respondit eis præcisè ad interrogata. Quæsierant illi, an liceret vxorem dimittere, nimirum quoad vinculum, quacunq; ex caussa: respondit Dominus non licere quacunque ex caussa; idque probauit, quia non licet dimittere non fornicariam, & aliam ducere, id quod tam perspicuè verum erat, vt nullo modo negari posset. Vtrum autem liceat dimittere fornicariam quoad vinculum, & aliam ducere, Dominus tunc apertè dicere noluit, quia hoc altius erat, quàm vt ab eis tunc capi posset. Quanquam ex ijs, quæ Dominus dixerat de prima origine instituti Matrimonij, facilè poterat hoc etiam intelligi, sed ne daret illis Dominus ansam calumniandi verba sua, voluit, vt ipsi per se id colligerent, quemadmodũ fecit in parabola vineæ, & aliàs sæpè: & nihilominus domi paulò pòst (vt Marcus scribit cap. 10.) apertè pronunciauit, omnem qui dimittit vxorem, & aliam ducit, mœchari. Vides igitur quemadmodum verba Domini nihil superuacanei contineant, nec pugnent inter se verba diuersorum Euangelistarum.

Vnum duntaxat contra hanc expositionem objici posset, quòd nimirum si ita exponamus, non habebimus ex hoc loco, licitum esse diuortium quoad thorum, ob fornicationem alterius coniugis. SED parum id refert: nam ad hoc dogma stabiliendum, sufficit testimonium Matth. cap. 5.

TERTIVS locus habetur in epist. ad Roman. cap. 7. *An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore viuit? Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri: Igitur viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt nõ sit adultera si fuerit cum alio viro*, & similis locus habetur in epistola priore ad Cor. ca. 7.

Ex his autem locis colligimus nunquam solui vinculum coniugale, nisi per mortem: & quia non soluitur, manere etiam post diuortium quacunque de caussa factum. Quod argumentum tanti fecit S. AVGVSTINVS vt lib. 2. de adulterinis coniugijs, ca. 4. clamauerit: *Hæc verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, uiua sunt, saua sunt, plana sunt. Nullius uiri posterioris mulier esse incipit, nisi prioris esse desierit: esse autem desinet uxor prioris, si moriatur uir eius, non si fornicetur, licitè itaque dimittitur coniunx ob caussam fornicationis, sed manet uinculum prioris, propter quod fit reus adulterij, qui dimissam duxerat, etiam ob caussam fornicationis.* Hæc ille.

SED respondet Caietanus, verba Apostoli accipienda esse regulariter, non autem in casu, vt sensus sit; vinculum viri cum vxore ordinariè, & regulariter, nisi scilicet aliunde soluatur, durare vsque ad mortem, & tunc demum solui. Idem ferè respondet Erasmus, Caluinus, Martyr, & Bucerus in hæc loca, & præsertim Petrus Martyr vult intelligi exceptionem: *Nisi*

A *ob fornicationem*, quæ in Euangelio habetur. Et similiter docet Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 1257.

Potest autem id probari PRIMO, quia Paulus ait: *Scientibus legem loquor*, lex autem permittebat libellũ repudij in quibusdam casibus, & proinde secundum legem regulariter quidem, sed non semper mors expectabatur ad vinculi coniugalis diremptionem. SECVNDO, quia Paulus ait: *Quæ sub viro est, mulier*; & non dicit simpliciter Vxor. Quare loquitur de ea tãtùm, quæ nondum est repudiata, sed adhuc uiro cohabitat. TERTIO videtur Apostolus non tam contendere, vinculũ permanere vsque ad mortem, quàm non durare post mortem: id enim solùm ille cupit ostendere, post mortem coniugis liberum esse alterum coniugem, siue ad mortem vsque ad vinculum permanserit, siue non permanserit. ADDO vltimò, quòd cùm hæc sit quædã similitudo, non est necesse vt in omnibus conueniat.

SED falsam esse hanc expositionem, testantur PRI-
B MVM ipsa verba, quæ vt Augustinus rectè dicit, plana sunt. Quid enim planius illo: *Mulier viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro?* Rom. 7. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit?* 1. Corin. 7. Et certè mirum esset Apostolum nunquam addidisse exceptionem, si ea addenda esset, cùm tam sæpè hæc repetiuerit, & inculcauerit.

DEINDE testantur Interpretes, Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius, Primasius, Anselmus, & alij, in vtrumq; locum Pauli, & præterea Origenes in ca. 19. Matth. Augustinus loco citato, & Hieronymus in epist. ad Amandum, vbi interrogatus, an liceret mulieri dimisso viro adultero, alij nubere, respondit, non licere, ob hæc Pauli loca, quæ (vt ipse dicit) omnem excusationem excludunt.

DENIQVE idem testatur ratio similitudinis, quam eo loco Paulus adducit: volebat enim probare, legem veterem obligasse vsque ad Christum, sed iam non am-
C plius obligare: vtitur autem ad hoc probandum similitudine ducta ex Matrimonio. Quemadmodũ enim vir, & vxor tamdiu sibi inuicem obligantur, donec alter eorum, vel vterque moriatur, sic etiam tamdiu homines legi subiecti sunt, donec vel ipsa lex abrogetur, & sic quodammodo moriatur, vel homines translati in alium statum, à lege eximantur, & eo modo legi moriantur. Per Christi autem mortem vtrumque factum est: nam & lex est abrogata, & nos trãslati in statum filiorum Dei, legi illi veteri, quæ erat seruorum, mortui sumus.

Vbi obiter est NOTANDVM, legem comparari viro, vt Chrysostomus exponit, & hominem comparari vxori, quia sicut uir dominatur uxori, non uxor uiro, ita lex dominatur homini, cui data est, non homo legi. Et quamuis debuisset Apostolus concludere, homines liberos esse à lege; quia lex mortua est, sicut dicit uxorem liberari, quando moritur uir: tamen ne Iu-
D dæos offenderet, maluit inuertere conclusionem, ac dicere, nos mortuos esse, quàm legem esse mortuam, quamquam utrumque dicere potuisset, & perinde est ad id de quo agitur, utrum uir, aut uxor, aut uterque moriatur.

Porrò hæc similitudo B. Pauli omnino requirit, ut uir & uxor nullo diuortio, aut repudio, sed sola morte liberari queant à uinculo coniugij. Nam quamdiu lex uetus uigebat, nunquam poterant Iudæi iugum eius à se excutere, etiamsi illi repudium dare, & ab ea diuortium facere conarentur, fornicando cum uarijs legibus falsorum Deorum; ergo eodẽ modo, quanto tempore maritus uiuit, nunquam potest uxor à uinculo coniugij liberari, quamuis cum multis alijs uiris fornicetur.

Neque argumenta in contrarium conuincunt. Ad PRIMVM RESPONDEO; illud, *Sciẽtibus legem loquor*, à

Theolo-

Theodoreto, & Ambrosio exponi de lege naturæ, vel Euangelica, non de lege veteri, vt seorsus sit: *Loquor hominibus peritis*, & qui bene norunt naturam legis, & coniugij, &c.

Et PRÆTEREA aut repudium in lege veteri soluebat reuera vinculum coniugij, aut non soluebat. (est enim controuersia inter Doctores) Si non soluebat, & tantùm permittebatur, vt minus malum, non autem vt licitum, vt communior habet opinio Doctorũ, quam etiam sequuntur Caluinus, & Beza, in cap. 19. Matthæi; tum parum refert, de qua lege Paulus loquatur, vt patet. Si verò soluebat vinculum, & permittebatur vt licitum; tum non potest Pauli locus de lege Mosis intelligi, quia falsum esset quod Paulus dicit: *Viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro*; neque enim vocabatur adultera quæ viuente viro erat cum altero viro, si repudium licitum erat, & vinculum coniugij dissoluebat.

AD SECVNDVM RESPONDEO illud: *Quæ sub viro est, mulier*, simpliciter coniugatam significare; quod nomen non minùs cõuenit mulieri post diuortium, quã ante diuortium, si diuortium non soluit vinculum, vt nos contendimus. Et hoc perspicuum est tum ex conclusione generali, quam Apostolus infert: *Igitur viuente viro, vocabitur adultera, &c.* non enim dixit, Igitur dum est sub viro, vel dum non repudiatur, sed dum vir eius viuit, vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro: tum ex 1. Corinth. 7. vbi generatim Paulus dicit: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit.*

Ad TERTIVM RESPONDEO non solùm voluisse Paulum ostendere, vinculum coniugij nõ durare post mortem; sed etiam durare toto tempore vitæ alterius coniugis. Nam illud non durare post mortem, apertissimum erat, nec fuisset opus ad id persuadendum allegare legem, ac dicere: *Scientibus legem, loquor.*

PRÆTEREA conclusio ab Apostolo intenta, non erat solùm, non obligari Christianos ad legem Mosis, sed etiam obligari ad non recipiendam vllam aliam; sicut etiam Hebræi obligabantur legem Mosis seruare toto tempore, quo ea viuebat, nec poterant vllo prætextu eam deserere, donec moreretur per abrogationem, aut ipsi morerentur illi per translationem in aliũ statum, vt diximus.

Ad vltimum RESPONDEO, non debere quidem similia in omnibus esse similia; tamen debere similia esse in eo, in quo est vis argumenti ex illa similitudine ducti. Requirit autem vis argumenti Paulini, vt sicut vinculum legis nullo modo disrumpi potest, quacunque intercedente præuaricatione donec ea lex viuit, ita vinculum coniugij perseueret, quacunque interueniente fornicatione, donec maritus aut vxor viuit.

ADDE quod 1. Corint. 7. non per modum parabolæ, ad illud illustrandum, sed absolutè pronunciatur: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: quod si dormierit vir eius, liberata est; cui vult, nubat, &c.*

QVARTVS locus est in epist. priore ad Corin. ca. 7. *His, qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a uiro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo recõciliari.* Quem locum tractauimus in quæstione superiore de diuortio quoad thorum.

Habemus autem hinc argumentum planè insolubile. Nam vel mulier, de qua dicitur: *Si discesserit, &c.* discessit ex caussa iusta diuortij, vt fornicationis, hæresis, & quæcumque sit alia; vel sine tali aliqua caussa. Hoc posterius dici non potest, nam Paulus non diceret de tali fœmina, Maneat innupta; aut viro suo recõcilietur; sed diceret, Maneat innupta donec viro suo reconcilietur, & omnino ad virum suum redeat; non enim poterat Paulus permittere iniustum diuortium contra expressum Domini præceptum. Etsi in eodem capite Paulus non permittit coniuges abstinere à carnali commercio ob orationem, & ad tempus, nisi ex consensu, quomodo permitteret coniugem inuito marito sine vlla caussa iusti diuortij separatam à viro manere? Loquitur ergo sine vllo dubio de muliere, quæ discessit ob iustam aliquam diuortij caussam. Atqui illa non potest alteri nubere, vt Paulus apertissimè dicit; ergo etiam caussa iusta diuortij non soluit vinculũ coniugij, neq; licet coniugibus iusto diuortio separatis ad alia transire coniugia.

Vnum est tantùm, quod obijci posset, quod etiam ab Erasmo obiectum fuit. Nam videtur Apostolus loqui de muliere adultera, quæ discedit à viro non sponte sua, sed ab illo eiecta: id enim significari videtur, cũ dicitur: *Aut uiro suo reconcilietur*: nam recõciliari propriè ad reos pertinet, qui per recõciliationem redeunt in gratiam cum ijs, quos offenderunt. Quod si Paulus agat de adultera, non est mirum, si velit eam manere innuptam: soli enim parti innocenti conceduntur secundæ nuptiæ.

AT nullo pacto defendi potest, Paulum loqui de muliere adultera, & eiecta: nam cum præcipitur mulieri à viro non discedere, præcipitur ne ipsa sit auctor diuortij, ac ne deserat virum, non autem ne eijciatur, & coacta discedat. Id enim præcipitur, quod est in potestate eius, cui præcipitur: non est autem in potestate mulieris ne eijciatur, neque potest marito expellente non discedere.

DEINDE paulò pòst ait Apostolus: *Et uir uxorem nõ dimittat*; quod esset omnino idem cum priore præcepto, & proinde superuacaneum, si mulierem discedere à viro nihil esset aliud, nisi eijci, & dimitti à viro.

DENIQVE si Apostolus solum de adultera dimissa loqueretur, valde imperfectam doctrinam traderet: adhuc enim quæri posset, quid sit faciendum mulieri, quæ separatur à uiro ob adulterium uiri, non ob culpã suam propriam. Ergo Paulus generatim loquitur de omni muliere, quæ iusti diuortij auctor est. Dicit autẽ; *Mulier non discedat*, non autem dicit, Mulier non dimittat uirum, sicut postea dicit: *Vir non dimittat uxorem*; quia ordinariè uxor est in domo uiri, & ideo diuortium facit discedendo ab eo, non eum ex domo eijciendo, cõtrà maritus, quia est in domo sua diuortium facit dimittendo, non recedendo.

ILLVD autem quod obijcitur de uerbo, Reconcilior, quod etiam pag. 1259. notauit Kemnitius, ut probaret culpa sua uxorem discessisse, nullam uim habet. Recõciliari enim dicitur tam is, qui læsit, quàm is, qui læsus est: nam reconciliãtur propriè, qui alienati sunt. Vnde M. T. Cic. lib. 1. epist. 2. ad Lentulum, dicit recõciliatam esse uoluntatem Senatus, quæ tamen non culpa sua, sed aliorum, abalienata à Lentulo fuerat. Et in hoc sensu dicitur Deus reconciliari hominibus, lib. 2. Machab. cap. 1. *Exaudiat Deus orationes uestras, & reconcilietur nobis*; & cap. 7. *Reconciliabitur Deus seruis suis*. & illud Matth. 5. *Reconciliare fratri tuo*, exponit Chrysostomus, siue iustè, siue iniustè frater se offensum dicat.

Eadem ueritas SECVNDO ex traditione probari potest: extant enim omnibus ætatibus testimonia Patrũ. Ac PRIMO quidem seculo habemus testimonium CLEMENTIS, in Canonibus Apostolorum can. 48. ubi sine ulla exceptione excommunicari iubetur, qui uxore dimissa aliam ducit.

Deinde SECVNDO seculo, id est, post annum Domini C. habemus testimonia IVSTINI, & ATHENAGORÆ. Vterque in Apologia pro Christianis, ad Imperat. Antoninũ, inter dogmata Christiana ponit, Adulterium esse, si quis dimissam ab alio ducat: & Athenagoras addit etiam, si quis priore dimissa aliam ducat, non esse coniugium, sed adulterium. Eodem sæculo CLEMENS Alexandrinus lib. 2. Stromatum extremo:

adulte-

Adulterium, inquit, *existimat Scriptura, coniungit Matrimonio, viuo altero ex separatis*, & paulò antè dixerat, non posse fieri separationem, nisi ob fornicationem.

Sæculo TERTIO, post annum Domini CC. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem, vltra medium, obijcienti Marcioni Christum contrariú esse Moysi, quia prohibuit diuortium, quod ille concesserat, respondet his verbis: *Dico illum conditionaliter nunc fecisse diuortij prohibitionem, si ideo quis dimittat uxorem, vt aliam ducat, &c.* vbi docet Christum non prohibuisse diuortium, si caussa iusta adsit, sed prohibuisse alterum coniugium post diuortiú. Eodem sæculo ORIGENES tract. 7. in Matth. explicans ca. 19. dicit quosdam Episcopos permisisse mulieri nubere viro priore viuente, & addit, contra Scripturam fecerunt.

Sæculo QVARTO post annum Domini CCC. in Concilio Elibertino can. 9. Mulier quæ ob viri adulterium alteri nupsit, non recipitur ad Communionem nisi post mortem prioris mariti: ex quo intelligimus, illicitum fuisse Matrimonium illud iudicatum, etiam ex parte innocentis, & in caussa adulterij. Eodem seculo S. Ambrosius in ca. 16. Lucæ multa scribit contra eos, qui vxore dimissa aliam ducunt, & passim adulterium vocat id coniugium: neque in tota illa disputatione vnquam excipit caussam fornicationis. Sanctus item Hieronymus Ambrosij æqualis, in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, scribit, Fabiolam dimisso viro nō solùm adultero, sed etiam omnibus flagitijs cooperto alteri nupsisse; sed addit id eam fecisse, quia ignorabat rigorē Euangelij: & ibidem scribit, eam post mortem secundi mariti publicam pœnitentiam sibi ab Episcopo impositam, summa humilitate egisse. Ex quo intelligimus, co tempore publicum crimē habitum in Ecclesia Catholica fuisse, si quis viuente coniuge ad alias nuptias transiret, etiam caussa fornicationis. Idem Hieronymus in epist. ad Amandum, de hac ipsa quæstione interrogatus, simpliciter respondit, esse illicitum, etiam caussa fornicationis, viuente coniuge ad alias nuptias transire. Eodem sæculo S. Ioan. Chrysostomus homil. 17. in Matth. enarrans cap. quintum idem docet.

Sæculo QVINTO, post annum Domini CD. Concilium Mileuitanum, can. 17. definiuit secundùm Euāgelicam & Apostolicam doctrinam, numquam licere viuente coniuge ad alias nuptias transire: & idem habetur in Concilio Africano can. 69. Eodem sæculo Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium can. 6. interrogatus, an intercedente diuortio liceret aliud inire coniugium, respondit nullo modo licere, sed esse vtrumque adulterum, tam virum, quàm vxorem, si post diuortiū ad alias nuptias transeant. Eodem tempore S. Augustinus ex professo hoc docuit, tū in duobus libris de adulterinis coniugijs, tum in libro de bono coniugali.

Sæculo SEXTO, post annum Domini D. Primasius in Commentario, ca. 7. prioris ad Cor. in illud: *Si discesserit, manere innuptam*, idem habet.

Sæculo SEPTIMO, post annum Domini DC. Isidorus idem docet, lib. 2. de officijs diuin. ca. 19.

Seculo OCTAVO, post annum Domini DCC. Beda in cap. 10. Marci idem affirmat.

Sæculo NONO, post annum Domini DCCC. Concilium Foroiuliense can. 10. idē apertissimè definiuit; & eodem sæculo Theophylactus in cap. 19. Matth. & in cap. 7. prioris ad Corinth.

Sæculo DECIMO, po annum Domini CM. Concilium Nannetense, quod sub Arnulpho Imperatore celebratum creditur, can. 12. idem declarauit.

Sæculo VNDECIMO, post annum M. Anselmus in cap. 5. & cap. 19. Matth. idem habet.

Sæculo DVODECIMO, post annum MC. idem definiuit Alexander III. Papa, cap. ex parte, de sponsalibus, & Matrimonijs.

Sæculo DECIMOTERTIO, post annum MCC. idē

A definiuit Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuortijs, & eodem sæculo, idem docuerunt Theologi omnes, qui super dist. 35. quarti sentētiarum scripserunt, vt S. Thomas, S. Bonauentura, & alij.

Sæculo DECIMOQVARTO, post annum MCCC. plurimi Doctores Scholastici, Scotus, Durandus, &c.

Sæculo DECIMOQVINTO, post annum MCD. idē statuit Concilium Florentinum, in instruct. Armenorum, quod sanè mirum est nō aduertisse Caietanum, & Catharinum, &c.

Sæculo deniq; DECIMOSEXTO, post annum MD. idem definiuit Concilium Tridentin. sess. 24. can. 7.

Accedat VLTIMO argumentum ex ratione petitū. PRIMO, Matrimonium fidelium, signum est coniunctionis Christi cum Ecclesia, vt Apostolus docet cap. 5. ad Ephes. At illa vnio indissolubilis est: igitur & vinculum coniugale indissolubile est. Et quamuis tota simul Ecclesia à Deo fornicari non possit, tamen aliquę

B partes Ecclesiæ, nonnulli videlicet fideles, fornicantur interdum spiritualiter, & diuortium faciunt, sed non propterea licet illis mutare Deum, aut Deus ita illos abijcit, vt nolit reconciliari, immò semper hortatur ad reconciliationem. Tale igitur debet esse coniugium Christianorum, vt nunquam tale diuortium fiat, quin spes maneat recōciliationis. Et hanc rationem à Sacramento ductam, valde vrget Augustinus lib. de bono coniugali, cap. 7. 15. 18. & 24.

SECVNDO, si licitum esset aliud Matrimonium, iniuria afficeretur proles: nam filijs iam natis malè consuleretur, qui pro patre vitricū, pro matre nouercam habere inciperent. Et hæc est ratio S. Ambrosij in cap. 16. Lucæ, vbi etiam dicit, propter filios debere patrem matris culpæ ignoscere.

TERTIO, si esset licitum eiusmodi coniugium viuēte altero coniuge, aperiretur aditus infinitis repudijs etiam iniustis. Nunc enim quia sciunt fideles, debere se, aut cœlibes viuere, aut priori coniugi reconciliari,

C non facilè ad diuortium adducuntur: at si scirent, mox repudiata vxore posse aliam duci, facillimè diuortia fierent, & quærerent occasiones aliquando dissidiorum, & criminum, &c. Et hanc rationem attingit Hieronymus in cap. 19. Matthæi, vbi scribit, quia periculū erat, ne mariti ob desiderium alterius coniugij, calumniam struerent priori vxori, sic Dominum voluisse dimitti vxorem ob fornicationem, vt tamen ea viuente non liceret aliam ducere.

QVARTO, si post diuortium in caussa fornicationis, liceret parti innocenti aliud Matrimonium inire, vel id liceret etiam nocenti, vel non liceret. Si liceret, ergo commodum ex peccato suo adulter reportaret, & sæpe etiam viri dedita opera adulterium committerent, vt possent ab vxore liberari, & aliam vxorem ducere. Si non liceret, quæro inprimis, quare? nam cum ea persona sit à vinculo prioris coniugij soluta (neque enim potuit pars innocens aliud Matrimonium inire,

D nisi vinculo prioris dirempto) neque vlli facit iniuriā, quare non potest Matrimonium contrahere?

DICES, quia lex prohibet. SED vbi est lex prohibēs? neq; enim vlla lex extat, quod sciam, quę soli innocēti nuptias concedat. DEINDE, cur prohiberet lex coniugari hominem solutum, & procliuem ad vitia, quando nulla restat amplius spes reconciliationis cum coniuge priore? Diuino igitur, prudētissimo, iustissimoq; iudicio Christus sanxit, coniugium quoad vinculum omnino indissolubile esse debere.

Adde VLTIMO, quod etiam apud Ethnicos, vbi morum disciplina vigebat, nulla fiebant repudia. Scribit enim Tertullianus in Apologet. cap. 6. Romæ per annos fermè DC. ab Vrbe condita, nullum scriptum fuisse repudium: deinde autem euersa disciplina, cum alijs vitijs etiam repudia introducta.

CAPVT

CAPVT XVII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

PROPONAM, & soluam argumenta Martini Kemnitij, tum quia ipse post alios omnes scripsit, & eorum argumenta collegit, tum quia nemo ei respondit; cùm Erasmo, Caietano, Catharino, Luthero, Bucero, Brentio, Caluino, & Philippo respõderint Ioan. Eckius, Ruardus, Alphonsus de Castro, & alij ex Catholicis multi.

PRIMA obiectio Kemnitij pag. 1250. *Lex Pontificia negans coniugi innocẽti in caussa adulterij aliud coniugium, priuat innocentem iure suo absque eius culpa, contra regulas iuris.*

RESPONDEO, lex ista non est Pontificis Romani solius, sed etiam Christi. Et malè Kemnitius regulam Iuris allegat: hæc enim est REGVLA in Sexto de Regul. B Iuris, can. Sine culpa. *Sine culpa, nisi subsit caussa, non est aliquis puniendus.* Vbi non solum culpam, sed etiam caussam abesse oportet, vt quis nullo modo puniri possit: alioqui, quàm sæpè filij priuantur hæreditate paterna ob peccata patris? quàm sæpè ob indicia aliqua iure torquentur homines à Iudicibus, sine vlla propria culpa? quã sæpè ob incurabilem cõiugis morbum sine culpa sua priuatur alter coniunx debito coniugali, & (quod est grauius) fructu nuptiarum, id est, prole? Si igitur vxore per diuortium separata, priuatur vir vsu coniugij sine culpa, sed nõ sine caussa: caussa enim subest maxima, quia vinculum prioris manet, & quia Christus prohibet, & quia fieret iniuria prioli, &c.

SECVNDA obiectio pag. 1251. *Si non liceret vxorem ducere homini innocenti, diuortium à Filio Dei concessum in caussa fornicationis, nihil esset aliud, nisi laqueus conscientiæ, & coniiciens homines in vstiones, & fornicationes, in iram & iudicium Dei: nam fortè perso-* C *na illa innocens non habebit donum continentiæ, & ideo in perpetua vstione versabitur, quæ impedit inuocationẽ Dei; aut etiam in fornicationes, & adulteria præcipitabitur. Quare melius Ecclesiæ suæ Christus consuluisset, si diuortium nullum concessisset, tunc enim persona innocens cogeretur vti remedijs à Deo ordinatis.*

RESPONDEO, aut persona innocens potest non dimittere coniugem, vel certè post dimissionem potest reconciliari; aut cogitur dimittere, nec potest reconciliari. Si detur PRIMVM, quod accidit vt plurimum, tum nullus conscientiæ laqueus metuendus est: habet enim persona innocens remedium paratum, si continere non potest, nimirum vt coniugem non dimittat, aut dimissæ reconcilietur, ad quod Apostolus hortatur, 1. Cor. 7. & post Apostolum Ambrosius in ca. 16. Lucæ, & Augustinus lib. 2. de adulterinis coniug. cap. 6. 7. & 9.

Et non debere durum videri maritis, culpis vxorum ignoscere, probat AVGVSTINVS loco notato multis modis. PRIMO, quia si Deus per Sacramentum Pœnitentiæ purgat peccatum adulterij, & ex adultera facit sanctam, & eam sibi reconciliat, cur graue debet esse viro, mulierem Deo reconciliatam, & non amplius adulteram, sed iustam existẽtem sibi reconciliare? nam non minùs illa Deum offenderat adulterio spirituali, quàm virum adulterio carnali.

SECVNDO, Christus remittit viris, quoties ipsi reconciliari volunt, adulteria spiritualia; ergo debent etiam viri remittere vxoribus adulteria carnalia, si reconciliari illæ cupiant. Nam eadem mensura, qua mensi fuerimus, remetietur nobis, Matth. 7. & Luc. 6. & metuẽdum est, ne dicatur nobis: *Nõne oportuit te misereri conserui tui, sicut ego tui misertus sum?* Matth. 18.

A TERTIO, sæpe accidit, vt vir qui vxorem ob adulterium dimisit, sit etiam ipse adulter, si non operè, certè voluntate. Coram Deo autem, & in rei veritate: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo*, Matt. 5. Sicut ergo viri cupiunt non deseri ab vxoribus, etiamsi fidem eis non seruauerint; ita debent eas non deserere, aut certè reducere si dimiserint: licet ipsis aliquando fidem non seruauerint: licet enim secundum leges mundi impares videantur vir & vxor in caussa adulterij, tamen secundum legem Christi pares sunt.

Quod si non liceat, aut non expediat vxorem retinere, aut reuocare post crimen admissum: tunc etiam remedium nõ deest in diuino auxilio, quod nemini petenti negatur, iuxta illud: *Petite, & accipietis*, Matth. 7.

Et non esse hoc nouum, vt quis cogatur sine sua culpa ad perpetuum cœlibatum, ostendit AVGVSTINVS libro de adulterinis coniugijs, cap. 11. & sequen- B tibus, multis exemplis. Nam si fortè vxor ab initio Matrimonij in morbum incidat, & in eo perduret vsque ad mortem viri; vel si captiua ducatur, & viro sciente, in carcere, vel alibi apud hostes perpetuò viuat; vel insti negotij caussa multos annos in longinqua regione vir ab vxore disiunctus maneat, quid tunc faciet vir ille, si fortè vstionem pati incipiat; cùm neque vllam diuortij iustam caussam habeat, neque vxore sua vti possit? nonne oportebit à Deo auxilium ad continendum pijs precibus impetrare?

Ex his perspicitur quàm inconsideratè Kemnitius scripserit, melius Christum Ecclesiæ consulturum fuisse, si diuortium nullũ concessisset. Nam si id non concessisset, coëgisset homines ad pericula apertissima, & maxima subeunda, vt vitarentur pericula minora, & quæ fortè nunquam accident: quod extremæ dementiæ fuisset. Nam si fortè alter coniugum fiat hæreticus, & perpetuò alteram ad hæresim suam nitatur attrahere, quis non videt, si illicitum sit diuortium, in aper- C to discrimine amittendæ fidei miseram illam coniugem lege cogente esse futuram?

TXRTIA obiectio, pag 1252. & 1253. Pharisæi Christum interrogantes, Matth. 19. an liceret vxorem dimittere, loquebantur de dimissione quoad vinculum, & non quoad thorum tantùm; neque enim illi aliam dimissionem nouerant, nisi quę in lege permittebatur. Illa autem talis dimissio erat, vt liceret aliam ducere, vt colligitur ex Deuter. 24. Leuit. 21. Ierem. 3. & Ezechiel. 44. Christus igitur eis respondens, loquitur etiã de dimissione quoad vinculum: nam aliuqui non respondisset ad propositum. Vnde semper Dominus coniungit dimissionem vnius cum acceptione alterius, dicens: *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, &c.* Matthæi 19. Marci 10. & Lucę 16. Sed Christus de ista dimissione quoad vinculum loquens, Matth. 5. & 19. excipit caussam fornicationis; ergo voluit posse dimitti vxorem quoad vinculum in caussa for- D nicationis.

ET confirmatur argumentum à cootrario sensu. Nam sicut Christus dicit: *Qui dimittit vxorem excepta caussa fornicationis, & aliam ducit, mœchatur*, ergo qui propter caussam fornicationis dimittit vxorem, & aliam ducit, non mœchatur: Sunt autem hæc argumẽta à contrario sensu omnium & manifestissima, & firmissima.

SECVNDO confirmatur ex eo, quod Augustinus, qui contrarium sensit, non potuit explicare istum locum, nisi miserè torquendo textum Euangelij. Dicit enim hunc esse sensum exceptionis quòd illi grauius quidem peccant, qui sine caussa fornicationis diuortium faciunt, sed tamen, & illos adulterij reos esse, qui propter caussam fornicationis, dimissa priore vxore, aliam ducunt. At inspiciatur textus, & manifestũ erit, Christum hoc non dicere.

PRÆTE-

PRÆTEREA particulæ, *παρεκτος*, & *εἰμὴ* illam Augustini contorsionem non admittunt: nam in Scripturis passim accipiuntur exceptiuè, vt patet 1. Reg. 20. *Puer hoc non sciebat, nisi tantum David, & Ionathas*, 1. Reg. 21. *Nō est hic alius gladius, præter hunc*, 3. Reg. 3. *Nemo adfuit, nisi nos duæ*, Actor. 26. *Optarim omnes fieri tales, qualis ego sum, exceptis his vinculis*. In his enim sententijs ineptissima esset interpretatio de magis, & minùs, cùm simpliciter sint exclusiuæ exceptiones, sicut & particula NISI, quę Matth. 19. vsurpatur.

RESPONDEO, ad hoc argumentum DVPLEX solutio adhiberi potest, iuxta ea, quæ diximus capite superiore. Nam verba illa Matthæi: *Nisi ob fornicationem*, possunt accipi exceptiuè, vel negatiuè, vt ibi diximus: & si quidem accipiantur exceptiuè, tum respondendū est, Christum non loqui de dimissione quoad vinculū, sed solùm quoad thorum, quando concedit dimissionem in caussa fornicationis.

AT *Pharisæi interrogauerant de dimissione quoad vinculum, ergo & Dominus de eadem respondit*. Concedo Pharisæos de dimissione quoad vinculum interrogasse, sed nego Dominum de eadem respondisse: *Ergo*, inquit aduersarius, *non satisfecit Dominus proposito quæstioni*. neganda est consequentia. Nam cùm in dimissione perfecta, quæ est, quoad vinculum, duo contineantur, dimissio vnius, & potestas ducendi aliam: Dominus hæc duo separauit, ac vnum quidem concessit, dimissionem videlicet, cum restrictione ad caussam fornicationis, alterum verò omnino sustulit. Et hæc est caussa, cur ferè semper Dominus illa duo distinctè posuerit: *Quicunque dimiserit, &c. &, Aliam duxerit*, vt nimirum explicaret repudium in lege permissum, & partim approbaret, partim improbaret.

Ad argumentum illud à contrario sensu RESPONDEO, nihil illud concludere. Nam si exponamus, vt cap. superiore diximus, verba Domini, hoc modo: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, id est, mœchatur illam dimittendo, quia facit eam mœchari, & męchatur aliam ducēdo, quia propriè adulterium committit, atque ita bis mœchatur: tunc à contrario sensu inferendum est; Ergo qui propter fornicationem dimittit vxorem, & aliam ducit, non mœchatur bis, sed tantùm semel, id est, non mœchatur dimittendo, sed solùm aliam accipiendo: & hoc est verissimum. Sic etiam si accipiamus alteram expositionem, quæ talis erat: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem*, id est, quod non licet nisi ob fornicationem: *& aliam duxerit, mœchatur*: à contrario sensu non potest inferri; nisi hoc, Ergo qui propter fornicationem dimittit vxorem, & aliam ducit, non peccat dimittendo, sed solùm męchatur aliam ducendo. Atque hæc de prima solutione.

Si verò cum sancto Augustino accipiamus illa verba: *Nisi ob fornicationem*, non exceptiuè, sed negatiuè: tunc ad argumentum principale admittimus, Christū loqui de dimissione quoad vinculum, vt Kemnitius cō- tendit: sed negamus, concedi istam dimissionem in caussa fornicationis, quia illud: *Nisi ob fornicationem*, non est exceptio, sed negatio; negat enim Dominus licitam esse talem dimissionem sine caussa fornicationis, sed non dicit esse licitam si adsit caussa fornicationis.

Ad PRIMAM confirmationem RESPONDEO, argumentum à contrario sensu non concludere, nisi rectè accipiantur contraria. Iam in proposito cùm dicimus negatiuè; Quicunque sine caussa fornicationis dimissa vxore aliam ducit, mœchatur; non rectè infertur, Ergo qui propter fornicationem vxore dimissa aliam ducit, non mœchatur: sed tantùm inferri potest, Ergo minus grauiter mœchatur. Nam qui sine caussa fornicationis vxore dimissa aliam ducit, nō ideo mœchatur, quia sine tali caussa aliam ducit; sed quia aliam ducit. Quòd autem ea caussa absit, non facit eam mœchari, sed facit eum mœchari cum iniuria prioris coniugis; & idcirco qui propter fornicationem priore dimissa aliam ducit, męchatur quidem, sed minus grauiter, quia sine iniuria prioris coniugis.

Ponit exemplum AVGVSTINVS lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 9. ex epistola Iacob. cap. 4. *Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi*. Neque enim à contrario sensu debet inferri; Ergo, ignoranti bonum, & non facienti, peccatum non est illi; nam sunt etiam peccata ignorantiæ: sed inferri debet, Ergo ignoranti bonum, & non facienti, minus peccatum est, quàm si sciens peccasset. Quemadmodum si quis diceret; Qui, nisi ob inopiam furatur, peccat, non posset inde inferre; Ergo qui ob inopiam furatur, non peccat: Sed, Ergo qui ob inopiam furatur, minus peccat; nisi fortè sit extrema necessitas, quia tunc non modò non peccatum, sed nec furtum appellandum esset.

B Ad SECVNDAM confirmationem RESPONDEO, Kemnitium semper sui esse similem, id est, fraudulentum, & mendacem: neque enim sanctus Augustinus vnquam scripsit, exceptionis illius: *Nisi ob fornicationem*, sensum esse, quòd illi grauius peccēt, qui sine caussa fornicationis diuortium faciunt, quasi quæstio proposita fuisset, ex illicitis diuortijs quodnam esset grauius. Nihil, inquam, tale vnquam scribit Augustinus, sed solùm Christum in Euangelio B. Matthæi, expressisse vnam speciem adulterij, eamque grauissimam, alijs prætermissis, quia id requirebat locus & tempus illius disputationis habitæ cum Pharisæis, vt nos suprà capite superiore exposuimus.

Ad illud quod vltimò Kemnitius de particula exceptiua obiecit, RESPONDEO, negari non posse, illas particulas, *παρεκτος*, & *εἰμὴ* sæpè accipi exceptiuè, vt loca à Kemnitio allata demonstrant: sed tamen posse etiam aliter accipi. Nam Apocal. 9. vbi legimus: *Et præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis*. Illud NISI, Græce, *εἰμὴ*, non potest accipi exceptiuè, sed aduersatiuè, nisi quis velit homines inter arbores cōnumerare. Et c. 21. vbi legimus: *Nō intrabit in eam aliquid coinquinatum, nisi qui scripti sunt in libro vitæ*, non potest accipi particula NISI *εἰμὴ* Græcè, exceptiuè: nam sensus esset, aliquos coinquinatos intraturos esse in regnum cœlorum.

DEINDE etiamsi in testimonio Matthæi 19. vox NISI, accipiatur exceptiuè, tamen poterit esse exceptio negatiua, & id sufficit sententiæ S. Augustini. Cum enim dicitur: *Quicunq; dimiserit vxorem, excepta caussa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur*, potest excipi caussa fornicationis, vel quia cum ea caussa adest, non est adulterium aliam ducere; & hæc est exceptio affirmatiua: vel quia de ea caussa nihil in præsentia determinatur, an sufficiat excusare adulterium, nec ne & hæc est negatiua, quam S. Augustinus rectè amplexus.

D Cur autem Dominus nihil determinauerit eo loco de illa caussa, ostendimus capite superiore.

QVARTA obiectio, pag. 1259. & 1260. *Cum Apostolus dicit 1. Cor. 7. Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari; intelligit mulierem debere innuptam manere, si discesserit excepta caussa fornicationis viri, ob culpam nimirum suam; Ergo si caussa fornicationis adsit, non tenebitur manere innupta.*

Antecedens probat. PRIMO, quia in verbo illo: *Præcipio, non discedere*, intelligitur exceptio à Domino posita de caussa fornicationis; ergo etiam in verbo sequenti: *Quod si discesserit, manere innuptam*, debet intelligi eadem exceptio: alioqui erit æquiuocatio intra

paucas

paucas lineas in verbo, Discedo. SECVNDO, probat ex verbo illo Recôciliari, quod propriè ad reos pertinet: qui enim læsit, debet reconciliari, qui fuit læsus, placari. Quare loquitur Paulus de muliere discedente iniustè sine caussa liciti diuortij. TERTIO, paulò pòst idem Apostolus concedit fideli deserto ab infideli, nubendi libertatem, ergo ostendit priorem illam sententiam: *Non discedere*, vel: *Si discesserit, &c.* non esse accipiendam sine exceptione. QVARTO, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & Ambrosius, hunc locum exponentes, excipiunt caussam fornicationis.

RESPONDEO, iam satis ostendi capite superiore, Paulum nō posse exponi nisi de discessione ob iniustam caussam, cùm ait; Quod si dimiserit, &c. quia alioqui, & cum Euangelio, & secum ipse pugnaret, si daret optionem coniugi, vt ad coniugem rediret, vel nō rediret, etiamsi iniustè ab illo recessisset.

Ad PRIMAM probationem RESPONDEO, non esse æquiuocationem in verbis Pauli, sed eclypsim ipsi Paulo frequentissimam, est enim sensus: *Præcipio non discedere*, scilicet sine iusta caussa; *quod si discesserit*, videlicet caussa iniusta, &c.

Ad SECVNDAM suprà respondi, verbum Reconciliari, esse commune, & ei qui læsit, & ei qui læsus est: nam secūdum Scripturas, & nos reconciliamur Deo, & Deus reconciliatur nobis.

Ad TERTIAM RESPONDEO, argumentum non esse ad rem. Nam quando Paulus permittit libertatem nubendi, fideli deserto ab infideli: loquitur de coniugio contracto inter infideles, de quo Dominus nihil præceperat: vnde ait: *Ceteris ego dico, nō Dominus, &c.* At quando iubet, vxorem à viro non discedere, & si discesserit, manere innuptam, loquitur de Matrimonio contracto inter fideles, quod Christus insolubile esse pronunciauit.

SED instabit aliquis, Si fornicatio spiritualis, nempe infidelitas soluit vinculum coniugij, cur non magis fornicatio corporalis?

RESPONDENT nonnulli, fornicationem spiritualem esse maius peccatum, quam corporalem, & ideo non esse consequens, vt si ob maius peccatum soluitur vinculum coniugij, soluatur ob minus peccatum. SED non est solida solutio. Nam etiamsi fornicatio spiritualis sit maius peccatum absolutè, tamē magis repugnat cōiugio fornicatio corporalis, quàm spiritualis: & ideo si fornicatio spiritualis solueret vinculum, solueret etiam corporalis.

Vera igitur solutio est, vinculum non solui ob fornicationem spiritualem absolutè, quia tunc solueretur etiam quando alter Catholicorum coniugum fieret infidelis: sed solui tamen vinculum coniugij inter infideles contracti, quando alter conuertitur ad fidem, quia coniugium illud Sacramentum non erat, vt suprà diximus.

Ad QVARTAM Respondeo, Patres illos non ponere exceptionem in illa sententia: *Si discesserit*; sed in illa: *Præcipio, non discedere*; in qua nos etiam eandem exceptionem ponimus. Porrò ijdem Patres in illa sententia, *Si discesserit, &c.* ponunt inclusionem, vt sic loquar, potius quàm exceptionem fornicationis, quod est manifestè contra aduersarium.

Chrysostomus enim, & Theophylactus dicunt ob continentiæ desiderium, vel ob alias caussas fieri diuortia, sed cùm fiunt, oportere coniuges non transire ad alia coniugia: inter illas autem caussas quis prohibet fornicationem alterius coniugis numerare?

Commentarius autem Ambrosij, siue quicunque fuerit auctor, dicit (vt Kemnitius citat) Apostolum loqui de muliere, quæ recedit ob malam conuersationē viri. Per malam autem conuersationem nihil conuenientius intelligi potest, quàm si vir vxori fidem non A seruet, aut eam ad peccandum sollicitet, quæ duæ sunt caussæ iustissimi diuortij. Et de his caussis se loqui illum auctor ille paulò pòst ostendit: dicit enim, ideo debere innuptam mulierem manere post diuortium, quia nō licet ei alteri nubere, si ob fornicationem, aut apostasiam viri ab illo discesserit. Verba igitur à Kemnitio allegata, contra ipsum Kemnitium maximè pugnant, quippe qui contendit Paulū de ea muliere loqui, quæ sine iusta caussa à viro recedit.

Obiectio QVINTA, pag. 1263. *Origenes tract. 8. in Matth. etiamsi dicat, Episcopum, qui permisit mulieri secundas nuptias, post diuortium caussa adulterij factum, id permisisse contra Scripturam: tamen ibidem dicit eum non sine caussa permisisse; & comparat hanc permissionem cum illa, quæ extat 1. Corinth. 7. Bonum est homini mulierem non tangere, sed propter fornicationem, &c. Non igitur intelligit permissionem criminis* B *mortalis vastantis conscientiam, & effundentis gratiam.*

RESPONDEO, peruertit more suo hæreticus scripta Patrum. ORIGENES enim loco notato, cum ait, illos Episcopos nō sine caussa permisisse; significat eos permisisse rem malam, & illicitam, vt ex duobus malis eligerent minus malum, sic enim ait: *Peiorum comparatione quæ mala sunt, permiserunt*. Neque comparat Origenes hanc permissionem cum illa Pauli; *Bonum est homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat*; nisi in eo quod, vtraque est permissio quædam concessa ob infirmitatem hominum. Nam si omnes Christiani perfecti esse vellent sequerentur id, quod Apostolus simpliciter bonum appellat, cùm ait: *Bonum est mulierem nō tangere*; tamen quia non omnes capiunt verbum hoc, conceduntur vxores. Sed tamen Origenes non dicit, hanc Pauli permissionem esse contra Scripturam, aut esse rei malæ, sicut loquitur de permissione secundi C coniugij post diuortium.

Quod autem Kemnitius addit, ex sententia Origenis secundum illud coniugium non esse crimen lethale: falsum est. Quomodo enim non est crimen lethale, quod est Origene teste, expressè contra Scripturam illam Pauli Roman. 7. *Viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro*: an fortè adulterium non est crimen lethale? Sed ad cetera transeamus.

Obiectio SEXTA, pag. 1264. *Concilium Neocæsariense, can. 7. contrahentibus secundas nuptias post diuortium, iniungit aliquam pœnitentiam, sed non dirimit contractum Matrimonium. Veteres igitur censebant eiusmodi coniugia nō esse prorsus damnanda, licet optassent non fieri.*

RESPONDEO, non tractat Cōcilium de nuptijs post diuortium, neque vlla est in toto illo Concilio diuortij mentio, sed de secundis nuptijs, quæ contrahuntur D mortua priore vxore, quas licitas quidem esse sciebant veteres, sed tamen ob signum incontinentiæ aliqua pœnitentia notabant, vt clarius perspicitur in Concilio Laodiceno, can. 7.

Obiectio SEPTIMA ibidem: *Hieronymus in epistola ad Oceanum, narrat publicam pœnitentiam Fabiolæ, quæ nupserat alteri viro, priore viuente, post diuortium factum caussa fornicationis; sed addit, illam hoc non vt peccatum mortale commisisse, neque tantùm Papiniani leges sequutam, sed fecisse hoc iuxta dicta Pauli; Melius est nubere, quàm vri; &, Volo iuniores viduas nubere. Neque publica pœnitentia Fabiolæ efficit, peccatum esse simpliciter mortale: nam & illis qui adulteram sine diuortio retinebant, duorum aut trium annorum pœnitentia tunc imponebatur. 32. quæst. 1. can. Si quis.*

RESPONDEO. Rectè dixit Augustinus frontem hæ-

reticorum

reticorum non esse frontem, lib. 4. in Iul. cap. 8. quis enim crederet hominem, qui vllo pudore teneretur, tã impudenter potuisse mentiri? Nam illa verba Kemnitij: *Addit Hieronymus illam hoc non vt peccatum mortale commisisse*, aut significant illud non fuisse peccatũ mortale opinione Fabiolæ, aut nõ fuisse opinione Hieronymi. Si dicat primum, ad rem non loquitur: quid enim curamus, quam opinionem habuerit Fabiola? de sententia enim Hieronymi, non Fabiolæ disceptamus. Si dicat secũdum, vt debet, apertè mentitur. Nusquam enim in tota illa epist. scribit S. Hieronymus Fabiolam in secundo illo coniugio non peccasse mortaliter; neque id scribere poterat, nisi secum ipse pugnare vellet.

NEQVE dicit Fabiolam esse sequutam legem Papiniani, & Pauli; imò potius dicit illam contra Papiniani legem fecisse. Papinianus enim viris frena libidinis laxat, non mulieribus: Fabiola autem fœmina erat, nõ vir: *Aliæ sunt*, inquit HIERONYMVS, *leges Cæsarum*, B *aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit, &c.* QVOD autem Hieronymus in excusationem aliquam Fabiolæ adducit verba Pauli: *Melius est nubere, quam vri* &, *Volo adolescẽtiores nubere*; eò pertinet, vt ostẽdat illam partim ex infirmitate, partim ex ignorantia peccasse. Existimauerat enim illa ad se pertinere illas sententias, tum quia ignorabat vigorem Euangelij, tum quia concupiscentiæ ardore se ipsa fallebat.

SED quòd nihilominus teste Hieronymo, & propriâ Fabiolæ conscientia, mortaliter ipsa peccauerit, facilè probari potest. PRIMO, quia HIERONYMVS scribit factum illud Fabiolæ fuisse cõtra Christi præceptũ: *Præcepit Dominus*, inquit, *vxorem non debere dimitti excepta caussa fornicationis, & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quidquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas*. Hæc ille: vbi apertissimè factum Fabiolæ indicat contra expressam Christi legem, & cõsequenter peccatum mortale ex genere suo fuisse.

SECVNDO, probatur ex illis verbis eiusdem Hieronymi: *Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum, nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa cautio, viuentibus viris fœminis amputatur: dum multa Diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit.*

TERTIO probatur ex illis: *Sed quid ego in abolitis, & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius pœnitentiam ipsa confessa est?* Qualis autem pœnitentia fuerit, his verbis explicat: *Tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ in Basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, stetit in ordine pœnitentium, Episcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus: Sparsum crinem, ora lurida, & squalidas manus, sordida colla submisit.* Et infrà: *Aperuit cunctis vulnus suum, & decolorem in corpore cicatricem flens Roma conspexit: dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os, non est ingressa in Ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moysi separata consedit, vt quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret.* Hæc ille.

Quis autem vnquam audiuit eiusmodi pœnitentiã publicam pro veniali culpa postulatam, aut concessam, ne dicam impositam, & iniunctam in Ecclesia? quem vnquam Episcopus expulit ex Ecclesia ob veniale delictum, vt Fabiolam eiectam scribit Hieronymus?

PORRO canon ille, quem citat Kemnitius, quo pœnitentia trium annorum iniungitur ei, qui adulteram retinet, intelligi debet de eo qui in adulterium vxoris consensit, vt Doctores exponunt, quod quidem mortale crimen esse nemo dubitare potest. Nam alioqui adulteram tolerari posse, & maximè emendari cupien- A tem esse retinendam, fusè docet Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugijs.

Obiectio OCTAVA, pag. 1265. *Ambrosius in Commentario, cap. 7. prioris ad Corint. obseruat Apostolum non dixisse de viro, vt maneat sine vxore, aut vxori reconcilietur, si eam dimiserit: sed tantùm, vt vir vxorem non dimittat. Ex quo ipse colligit, soli mulieri prohiberi secundum coniugium, non autem viro post diuortium.*

RESPONDEO, Gratianus 32. quæst. 7. & Petrus Lombardus lib. 4. sentent. dist. 35. contendunt ea verba inserta aliquo ab falsario fuisse commẽtario huius auctoris. Alij respondent loqui auctorem illum de lege politicã Cæsarum, quòd videlicet liceat viris, non autem fœminis per leges Cæsarum repudiata coniuge aliam ducere: & ideo Paulum, ne offenderet Cæsarem, non voluisse expressè dicere, si vir dimiserit vxorem, maneat sic, aut vxori reconcilietur.

B Si tamen hæc minus probentur, in promptu est responsio, auctorem eorum commentariorum non esse Ambrosium, quod eruditi non ignorant, neque aliquem ex celebratis Patribus: proinde eius vnius sententiam non posse omnibus alijs præiudicare; præsertim cum eius sententia de impari iure coniugum apertè ipsi vero Ambrosio aduersetur, vt videre est, lib. 1. de Abraham, cap. 4.

NEQVE argumentum ex Paulo sumptum ab hoc auctore, concludit; cùm enim Paulus dicit: *Et vir vxorem non dimittat*; intelligit sine dubio, eum non debere dimittere vxorem ad eum modum, quo explicatũ est de muliere, non debere illam recedere à viro.

Obiectio NONA, pag. eadem: *Pollentius quidam Augustini sententiæ, de illicito coniugio post diuortium apertè contradixit; non igitur erat hoc eo tempore Catholicum dogma.*

RESPONDEO, Pollentius non contradixit Augustino, C sed eum consuluit circa quæstionem obscuram, & loca Scripturæ difficilia, vt ex principijs vtriusque libri intelligi potest. Neque mirum est, si Augustinus Pollentium non vocauit hæreticum, neque acriter increpauit. non enim hæretici sunt quicunque errant in fidei doctrina, sed qui pertinaciam ad errorem adiungunt, quod Pollentius non legitur fecisse. Quare idem Augustinus in epist. ad Volusianum tertia, non reprehendit Volusianum, sed modestè admonet & instruit, licet quæstiones ei proposuerit planè impias, an Deus relicta mundi cura, ad vnius corpusculi angustias se coëgerit, an Christi mater fuerit semper virgo, an sit credibile Deum esse, qui in vtero clausus iacuit mensibus decem, &c.

ADDE, quòd tempore Augustini non erat hoc dogma ab aliquo generali Concilio explicatum, & ideo facilius excusari poterant, si qui in hac re errassent. Quare idem Augustinus lib. de fide, & operibus, ca. 19. dicit venialiter falli, qui ob Scripturæ obscuritatem exi- D stimant nõ esse adulterum eum, qui dimissa vxore caussa fornicationis, aliam ducit.

Obiectio DECIMA, pag. 1266. *Concilium Mileuitanum can. 17. prohibet quidem, ne post diuortium aliud Matrimonium ineatur: sed neque apertè negat parti innocenti in caussa fornicationis licitum esse aliud Matrimonium; & præterea addit Concilium petendam esse de hac re legem ab Imperatore. Vnde colligimus; non fuisse eo tempore vllam apud Christianos legem, quæ dirimeret eiusmodi Matrimonia.*

RESPONDEO, Canones Concilij Mileuitani, Augustino præcipuè auctore (vt etiã fatetur Kemnitius) cõpositi, editiq; fuerũt. Quare cum Augustinus integris libris disputauerit, in nullo casu, ne fornicationis quidem, licitum esse viuente coniuge ad aliud transire cõiugium; dubium esse non debet, quæ sit Canonis illius sententia.

sententia. DEINDE hoc ipso, quod ille canon nullam caussam excipit, generatim accipiendus est.

Legem autem imperialem Patres illi desiderabant, non qua declararetur illicitum esse nouum coniugium post diuortium, vtroq; adhuc viuente coniuge: id. n. ex Euangelio, & Apostolo constare Patres illi affirmant: sed qua puniretur seuerè etiam à temporali potestate, qui crimen illud admitterent.

Obiectio VNDECIMA, pag. eadem *Leo epist. 85. aliàs 87. ad Episcopos Africæ, cap. 1 sacerdotem, qui dimissa vxore aliam duxerat, tantùm ab ordine remouet, non autem Matrimonium eius dirimit, aut eum ab Ecclesiæ communione expellit.*

RESPONDEO, Non loquitur Leo de sacerdote, qui post susceptum sacrum ordinem, vxorem duxerit, neque enim id vnquã factũ est ante hæresim Lutheranã: sed de quodam, qui cùm vxorem accepisset, priore dimissa, postea ad sacerdotium promotus fuerat. Hunc autem S. Leo ab ordine remouet; nihil autem addit de Matrimonio eius, ratum ne, an irritum esset, tum quia nõ erat ei proposita quæstio, nisi de ordinatione: an scilicet talis homo ad sacerdotium promoueri potuisset; tũ quia ibidẽ addit, salua esse debere decreta prædecessorũ suorũ. Vnum est autem inter ea decretum Ionocentij I. epist. 3. quo declarantur adulteri, qui priore dimissa, etiam per legitimum diuortium, aliam ducunt.

Obiectio DVODECIMA, pag. 1266. & 1267. *In decreto Gratiani, 32. q. 7. referuntur quatuor canones, Quod proposuisti. Quædam. Concubuisti. Si quis eum. quibus conceditur aliud Matrimonium post diuortium; & duo quidem eorum Canonum ex Concilijs sumpti sunt, duo ex epistolis Ponificum Zachariæ, & Gregorij.*

RESPONDEO, PRIMVS Canon sumptus est ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium; vbi legimus Gregorium concessisse secundum Matrimonium cuidam uiro, ob ægritudinem coniugis prioris. SED Canonẽ istũ intelligunt Doctores de ægritudine, quæ reddat mulierem ineptam ad coniugium, & proinde sit impedimẽtum dirimens contractum Matrimonium.

SECVNDVS Canon depromptus est ex Cõcilio quodam, cuius ne nomen quidem extat, vnde facilè contẽni posset. SED exponitur tamen rectè à Doctoribus, de coniugio ineundo post mortẽ prioris coniugis. Hæc sunt verba canonis: *Quædam cum fratre viri sui dormiuit: decretum est, vt adulteri nunquam coniugio copulentur; illi verò, cuius vxor stuprata est, licita coniugia non negentur*. Sententia aũt huius Canonis colligitur ex Canone simili, qui habetur paulò post in eadẽ quæstione, & incipit: *His verò.* vbi statuitur, vt mortua cõiuge adultera, vir eius ducat, quã voluerit: mulier verò adultera, ne marito quidẽ mortuo nubere possit. Quod tamen intelligunt de adultera, quæ cum propinquo aliquo suo peccauerit, & ideo simul incestuosa sit: nam alioqui simplex adulterium non impedit Matrimoniũ post mortem coniugis.

TERTIVS Canon est Zachariæ, vbi scribitur, eum, qui cum sorore vxoris suæ dormiuit, neutram habere posse, vxorem tamen ipsius posse nubere, cui voluerit. Et in eandem sententiã loquitur Canon 4. qui est Cõcilij Tributiensis. Sed intelliguntur omnes eiusmodi Canones de coniugio, quod parti innocenti conceditur post mortẽ cõiugis prioris. Atq; hactenus Kemnitij argumenta dissoluimus. Nunc adducemus alia ex alijs.

Obiectio DECIMATERTIA Lutheri in li. de cap. Babyl. cap de Matrimonio: *Christus diuortium permisit in caussa fornicationis, Mat. 5. & nullum cogit esse cælibem, cùm dicat; Qui potest capere, capiat, Matt. 19. Ergo permittit aliam vxorem duci facto diuortio. Et cõfirmatur ex Paulo, qui ait; Melius est nubere, quàm uri. 1. Cor. 7.*

RESPONDEO, Christus absolutè neminẽ cogit esse cælibem, quia cælibatum inter consilia, non inter præcepta numerari voluit: tamẽ cogit hominem stare promissis, & consequenter sæpe accidit; vt cogat esse cælibem: Qui enim vouit continentiam, cogitur reddere vota sua, & sic cogitur esse cælebs: & qui duxit vxorẽ, promisit se illa uiuente nulli alij adhæsurum; id. n. requirit vinculum Matrimonij, quod est omnino insolubile; & si ideo à sua se coniunxet, cogitur esse cælebs.

PORRO Apostolus rectissimè dixit, melius esse nubere, quã vri; sed non dixit, vt notat Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 12. in fine, melius est mœchari, quàm vri: mœchari autem eum, qui uiuẽte priore aliam ducit, idem Apostolus docet Rom. 7.

Obiectio DECIMAQVARTA est Buceri in com. cap. 19. Mat. *Iudæis permissum erat ob duritiam cordis dimittere vxores, & alias ducere: ergo idem licere debet Christianis, quando eadẽ inuenitur in eis cordis duritia, vt simul cõmode habitare nequeant. Probatur consequẽtia. PRIMO, q. si caussa legis illius durat, æquũ est, vt ẽt lex ipsa duret. SECVNDO, q. Christus filius Dei nõ dãnauit quidquã eorũ, quę Pater ipsius præcepit: Pater autem cælestis iussit duris corde, si nollent maritali æquitate vxores tractare, vt eas liberè dimitterent, vt nuberent alijs. TERTIO, adeo necessariæ sunt nuptiæ, vt si qui, aut quæ existat, cui nullus sit coniux, coniugem illi concedere oporteat. Non enim Deus creauit hominem masculum, & fœminam, vt seorsim uiuant: sed dixit, Nõ est bonum hominem esse solũ, Gen. 2. & Paulus 1. Cor. 7. Vnusquisque suam vxorem habeat. Ergo si impetrari possit, vt coniuges non separentur, aut separati reconcilientur, id quidem optandum est, & procurandum: si autem obstiterit cordis duritia, non poterit infringi verbũ Domini, vnusquisq; suam, & vnaquæque suum.*

RESPONDEO, quæstio est apud Doctores, vtrum repudiũ Iudæis concessum, ita vt aliud Matrimoniũ post repudium iniri posset, permissum fuerit vt licitum, an verò vt minus malum.

Et quidem sententia communior Magistri distinc. 33. lib. 4. & ibidem Bonau. Richardi, Dominici à Soto, & aliorum id habet, vt illicitũ semper fuerit, sed permissum tñ vt impunè fieret, caussa maioris mali euitandi. Nam Deut. 24. Scriptura testatur, mulierem repudiatã, si alteri nupserit, fieri pollutã, & abominabilẽ corã Dño; ex quo intelligimus, non licuisse illi secundò nubere, sed coniugium illud, non tam coniugium; quàm adulterium coniugij nomine tectũ fuisse. Et Hierem. 3. sic legimus: *Vulgo dicitur, si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit uirum alterum, nunquid reuertetur ad eam vltrà? nunquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen reuertere ad me, dicit Dominus.* Quo loco non solùm polluta dicitur, quæ alteri nupserit, sed etiam apertè fornicaria esse significatur, id enim requirit comparatio inducta.

Et si quidem hæc opinio sit vera, Buceri argumentũ facilè soluitur: si enim Iudæis, non obstante permissione repudij, peccatum erat, post repudium seu diuortiũ nubere, quantò magis Christianis peccatum erit.

SED fortè contrariam opinionem quis malit amplecti; quæ (vt verum fatear) mihi semper probabilissima visa est. PRIMO, quia si vinculum non fuisset solutum per libellum repudij, fuisset illa permissio valde inæqualis, ne dicam, iniqua. Nam viris permittebatur alias vxores ducere, cùm esset eo tempore licita polygamia vnius viri cum multis vxoribus, fœminæ autem, quæ

tamen sunt infirmiores, coactæ fuissent perpetuò continere, & aliquando sine vlla culpa. Non enim licebat fœminis habere simul plures viros: quare debuissent, aut adulteræ fieri, aut perpetuò continere. Quis autem credet, in lege veteri fuisse coactas mulieres perpetuum cœlibatum eo tempore inusitatum tolerare.

SECVNDO, quia lex vetus non puniebat nuptias repudiatarum cum alijs viris, vt patet Deuteronom. 24. ergo si illæ nuptiæ adulteria erant, lex tolerasset publica, & continua adulteria. At quis facilè sibi persuadeat, eam legem, quæ iubebat lapidari mulierem, quæ semel in adulterio deprehensa esset, simul tolerasse tot adulteria, quæ publicè patrata fuissent à multis toto vitæ tempore?

TERTIO, quia lex prohibebat, ne repudiata post mortem secundi mariti, posset vnquam reduci à priore marito: & quidem ita prohibebat, vt simul indicaret graue esse peccatum si id fieret, vt patet expendenti textum, capite 24. Deuteronomij. At si per repudium non soluebatur vinculum coniugij, non erat peccatum, nec prohibendum, immò valde bonum, & optandum, vt uxor rediret ad suum uerum maritum.

QVARTO, quia mirum esset, neque Mosem, neque Prophetas, qui alia uitia populi reprehendebant, nunquam palam reprehendisse illa adulteria, quæ fiebant cum repudiatis.

QVINTO, Leuit. 21. prohibetur sacerdos non ducere vxorem uiduam, nec repudiatam, nec meretricem, sed virginem tantum: ex qua lege uidetur omnino colligi, licuisse alijs ducere repudiatam, quemadmodum licebat ducere viduam, & meretricem.

SEXTO, Abraham iubente Deo repudiauit Agar, quam duxerat in uxorem; neque probabile est fuisse coactam illam deinceps colere cœlibatum. Sicut ergo Deus dispensauit cum Abraham ratione mysterij circa vinculum Matrimonij: cur non potuit dispensare cũ populo suo ob eorum infirmitatem circa idem uinculum? &c.

SEPTIMO Exod. 21. lex diuina cõstituit, vt si Dominus seruo dederit vxorem, & ea pepererit filios; anno septimo seruus egrediatur liber, sed vxor, & filij Domini sint; atque ita priuabatur vir ille vxore, & filijs. Quod si uinculum non soluebatur, cogebatur mulier illa sine ulla sua culpa perpetuò continere; quod cùm improbabile sit, dicendum uidetur, Deum eo tempore facilè dispensasse circa uinculum, sicut etiam dispensauerat circa polygamiam.

NEQVE argumentum illud prioris opinionis cõuincit. Nam in Deut. cap. 24. secundum Hebræos, & Græcos codices legimus: *Quoniam abominatio est coram Domino*, & est hic sensus verborum: Repudiata nõ debet redire ad primum uirum, quando polluta est cum altero, id est, quando cum altero rem habuit, quia abominabile est coram Domino ut mulier toties mutet maritos, & quasi commodata fuerit alteri, iterum redeat ad primum. Sed iuxta editionem Latinam, quæ habet de muliere *Et abominabilis facta est coram Domino*: sensus est. Quia maritus eius publicè, & proinde coram Domino eam pollutam & abominabilem iudicauit, cùm illam eiecit, quia mulier illa à marito suo notata est publica infamia, & ab eo facta est abominabilis, & polluta, non est æquum vt illam amplius habeat, etiamsi fortè cupiat eam ducere.

NEQVE locus etiam Hieremiæ concludit: nam Dominus argumentatur à minori, si uir non recipit repudiatam, si ea nupserit alteri; quantò magis deberem ego non te recipere, quæ non nupsisti alteri, sed fornicata est cum amatoribus plurimis?

Quod si hæc sententia admittatur, quam defendunt S. Thomas, Scotus, Durandus, & Paludanus, in 4. dist. 33. Abulensis in Mat. cap. 19. q. 49. & 50. Eckius homil. 74. de Sacramentis, & Petrus à Soto lect. 13. de Matrimonio, tunc ad argumentum Buceri neganda erit consequentia. Dominus enim concessionem Iudæis factam apertissimè reuocauit, cùm ait Matth. 5. *Qui dimissam duxerit mœchatur*. Et Matth. 19. *Ab initio non fuit sic*. Et: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*. Et Marc. 10. *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam; & si uxor dimiserit uirum, & alij nupserit, mœchatur.*

Sed respondet Bucerus, debere intelligi ista omnia de ijs, qui dimittunt, vel dimissam accipiunt in fraudẽ prioris coniugij. Vult enim ipse, non posse aliud Matrimonium iniri, donec post diuortium tentata sit recõciliatio; & si quis aliam ducat dimissa sua, aut dimissam ab alio accipiat, antequam tentauerit, an posset cum sua pacificè habitare, hunc dicit in fraudem prioris cõiugij Matrimonium contrahere, & iuxta Domini sententiam mœchari: sed si alter cõiugum duro corde sit, vt nullo modo velit pacificè cum coniuge habitare, de hoc dicit Christum nihil præcepisse.

At si ista ita se haberent, Dominus noster nulla in re à Pharisæis dissensisset. Neque. n. Pharisæi volebant matrimonia dirimi, quando coniuges pacificè habitabant, sed solum quando alter nolebat cum altero concorditer uiuere: neque lex ipsa Mosis, libellum repudij dari permisit, nisi ob duritiam cordis. Quòd si Domino cũ Pharisæis tam bene conueniebat, quid sibi uolunt illa: *Dictum est antiquis, &c. Ego autem dico uobis, &c.* Mat. 5. Non igitur dubitandum est, quin Dominus absolutè repudium illud in lege concessum aut permissum, omnino sustulerit, & ad primam originem coniugium reuocauerit.

Ad PRIMAM probationem RESPONDEO, caussam illam non durare vniuersaliter: & si duraret, non tamen esse tolerandam. Maior enim est gratia Testamenti noui, quàm veteris, siue cognitionem, siue Sacramenta, siue exempla consideres: immò proprium est noui testamenti, auferre cor lapideum, & dare cor carneum, Hieremiæ 31. & Ezechielis 36. Nec solum in Testamento nouo durum non iudicatur, vni tantum coniugi insolubiliter alligari, sed etiam mulierem omnino non tangere, & vsque ad uitæ finem cœlibatum colere. Denique ipsum etiam coniugium in testamento nouo Sacramentum est, & peculiarem gratiam confert, qua molestiæ coniugij facile tolerentur, qua gratia Hebræi in ueteri Testamento carebãt. Quare multa in Iudæis tolerari poterant, quorum status puerorum erat, quæ in Christianis toleranda non sunt, quorum professio maiorem perfectionem requirit, & adiumenta ad eam acquirendam, & conseruandam suppeditat.

DEINDE etiamsi nihil horum haberemus, quod respondere possemus, non tamen propter duros corde, Christi Euangelium, quod in hac re perspicuè sonat, peruertere, vel mutare nobis liceret. Alioqui (vt rectè monet S. Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugijs, c. 10. lex Christi omnibus incõtinentibus displicet, nec tamen propter eos immutanda est.

Ad SECVNDAM concedo Christum non damnasse quidquam eorum, quæ Pater præceperat. is enim damnare dicitur, qui reprehendit tanquam iniustè, vel imprudenter facta. Christus autem nihil eorum quæ Pater præceperat, non rectè imperatum fuisse unquam pronunciauit, sed contrà potius Matth. 5. ait; *Non ueni soluere legem, sed adimplere.* Et: *Iota vnũ, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant.* At nihilominus plurima Dei præcepta, quæ pro tempore data erant, quæq; statui Synagogæ tantum conueniebãt, Christus immutauit: & q id vel ignorat vel ne-

gat,

gat, Christianus non est. Vbi enim nunc est in populo Dei Circumcisio? vbi Sabbatum? vbi sacrificia pecudum? vbi ceteri ritus innumerabiles, qui in Leuitico per Mosem à Deo præcipiuntur? Talis igitur cùm fuerit libellus repudij, mirum esse non debet, si eum sublatum de medio Christus voluerit.

Ad TERTIAM probationem, quæ Epicurũ magis, aut potius equum, & canem, quàm hominem, & maximè Christianum deceret, RESPONDEO, non esse necessarium, vt vbicunq; est vir aut mulier sine coniuge, continuò detur ei coniunx; alioqui falsa essent Apostoli verba: *Bonum est homini, mulierem non tangere.* Et: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem.* Et: *Qui non iungit Matrimonio virginem suam, melius facit.* Et: *Beatior erit si sic permanserit.* 1. Corinth. 7. & B. Ioannes, B. Maria, Christus ipse, non rectè fecissent, quod sine coniuge esse voluerunt.

PORRO Deus hominem masculum, & feminam esse voluit, vt propagari posset genus humanum, non autem, vt cogerentur omnes cum coniuge viuere.

ILLVD verò: *Non est bonum, hominem esse solum:* significat non fuisse bonum ad propagationem generis, vt solus masculus crearetur, sed necessariam fuisse etiã feminæ creationem: non autem significare non licere, aut non esse melius ipsi homini, cœlibatum colere, quã Matrimonio iungi, præsertim generis satis propagato; alioqui pugnaret verbum Dei: *Non est bonum, hominem esse solum,* cum alio verbo Dei: *Bonum est homini, mulierem non tangere.*

DENIQVE illud Pauli: *Vnusquisque suam,* dicitur cõiugatis, iuxta illud, alligatus es vxori: noli quærere solutionẽ, vel si de ducenda vxore agatur, dicitur illis tantùm, qui liberi sunt, & fornicationis periculum timẽt. Nam alioqui, si quę mulier vinculo coniugij cum viro ligata sit, & per diuortium ab eo discedat, non dicitur ei, vnaquæq; suum; sed dicitur: *Manere innuptam, aut viro reconciliari.* Et si quæ per votum continentię Deo sit alligata, & nubere velit, non dicitur ei, vnaquæque suum; sed: *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.* 1. Tim. 5. Deniq; si quæ soluta sit, & de Deo sperans, fornicationis periculum non metuat, nõ dicitur ei, vnaquæque suum; sed: *Beatior erit, si sic permanserit.* 1. Corinth. 7. Atque hactenus de Matrimonij firmitate.

CONTROVERSIA QVINTA.

De impedimentis Matrimonij.

CAPVT XVIII.

De impedimentis Matrimonij in genere.

DISSERVIMVS de Matrimonij cõtracti firmitate: nunc de impedimentis contrahẽdi differendum est. Sunt autem duo genera impedimentorum. QVÆDAM enim impediunt contrahendum, sed non dirimunt contractum. QVÆDAM & impediunt contrahendum, & dirimunt contractum.

Dicuntur impedire, & non dirimere ea, quæ nõ aduersantur essentiæ Matrimonij, sed solennitati, aut ornamento alicui accidentario; & ideo si cum eo impedimento Matrimonium contrahatur, peccant, qui ita cõtrahunt, sed Matrimonium est firmum, & ratum.

Ea verò dicuntur impedire, & dirimere, quæ ipsi essentiæ Matrimonij contraria sunt, adeò, vt necessariò

A aliquid essentiale Matrimonio desit, proinde nec sit verum Matrimonium, si cum eo impedimento fuerit celebratum. Quare non dicuntur ista impedimenta dirimere contractum Matrimonium, quasi Matrimonium verum dirimant, sed quia Matrimonium de facto, non de iure contractum, irritum reddunt. Impedimenta huius generis numerantur omnino duodecim, quæ his versiculis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Sed vt huius numeri ratio intelligatur, SCIENDVM est, omnia impedimenta reuocanda esse ad consensum coniugum, vel ad personas contrahentes. Nam cum tria sint necessaria ad omnia Sacramenta, materia, forma, & intentio Ministri; in hoc Sacramento materia
B sunt personæ legitimæ, vt suprà diximus; ex consensu autem pendent forma, & intentio. Est enim consensus caussa efficiens Matrimonij, signa verò exprimentia consensum, forma: vnde si consensus adsit, etiam signa erunt vera; si consensus non adsit, signa erunt falsa; & similiter si consensus adsit, intentio aderit; si consensus absit, intentio aberit. Itaque ad Matrimonij Sacramentum nihil aliud requiritur essentialiter, nisi consensus signo expressus inter legitimas personas.

Iam igitur ex parte consensus sumuntur duo generalia impedimenta, ignorantia, & coactio: hæc enim duo faciunt inuoluntarium. Ad ignorantiam pertinet error personæ, quod est PRIMVM impedimentum: neque enim consentire censetur in Matrimonium, qui vni personæ iungitur, existimans esse aliam. Item conditio personæ, quod est SECVNDVM impedimentum, vt, cùm quis seruam accipit, quam liberam esse credebat. Huc etiam pertinet, carentia vsus liberi arbitrij;
C neque enim pueri, furiosi, amentes contrahere possunt, cùm deliberatum consensum habere nequeant; & hoc impedimentum non est inter illa duodecim numeratum, sed reducitur ad errorem. Ad coactionẽ pertinet vis, seu metus, quod est impedimentum SEPTIMVM.

Ex parte personarum contrahentium sumuntur cętera omnia, quorum ALIA reddunt personam inhabilem absolutè, & proinde respectu cuiuscunque Matrimonij: ALIA reddunt inhabilem solum respectu alicuius Matrimonij cum certa persona contrahendi, nõ autem absolutè.

Ex his, quæ reddunt personam inhabilem absolutè, alia sunt naturalia, alia voluntaria. Naturale impedimentum est, frigiditas, & impotentia quæuis coeundi perpetua, siue innata, siue maleficio procurata: & hoc est impedimentum DVODECIMVM. Voluntaria impedimenta sunt, Votum solenne continentiæ, Ordo
D sacer, & Ligamen cum alio coniuge, quæ sunt impedimenta III. VIII. & IX. qui enim alligati sunt Deo per vota Monastica, aut per sacros Ordines, vel coniugi per Matrimonium, non possunt nouum coniugij vinculum accipere.

Ea vero, quæ inhabilem faciunt respectu certi Matrimonij, non autem absolutè, tria sunt, crimen, nimia coniunctio, & nimia disiunctio. Crimen est impedimentum QVINTVM, & per crimen intelligitur adulterium mixtum homicidio, cum ordine ad futurum coniugium. Non enim potest, qui cum aliqua adulterium commisit, & eius viro necem molitus est, illam vnquam ducere in uxorem, ut infrà explicabitur: quocirca hoc impedimentum dirimit certum aliquod Matrimonium, non autem omne absolutè. Nimia disiunctio vocatur cultus disparitas, & est impedimentum SEXTVM, non enim potest

fidelis cum infideli contrahere Matrimonium. Nimia A coniunctio est cognatio, ad quam tria impedimenta reuocantur, nimirum cognatio naturalis, quæ dicit propriè consanguinitas, & est impedimentum QVARTVM, & ad illud reducuntur cognatio spiritualis, qualis est inter baptizantem seu confirmantem, & baptizatum seu confirmatum; & cognatio legalis, quæ fit per adoptionem. Huc etiam pertinet affinitas, quæ per carnalem copulam acquiritur, quæ est impedimentum VNDECIMVM. Et denique publica honestas, quæ est affinitas orta ex sponsalibus; & est impedimentum DECIMVM.

Impedimenta autem quę contrahendũ impediunt, sed non dirimunt contractum, duo numerari solent: vnde existunt versiculi:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Per Ecclesię vetitum, intelligunt prohibitionem, ne B Matrimonia clam fiant, cùm debeant in facie Ecclesię, & coram testibus celebrari. Per tempus feriatum, intelligunt certa tempora sacra, vt Aduentus, & Quadragesimæ, quibus Ecclesia nuptias celebrari prohibuit. Sed primum horum impedimentorum iam post Concilium Tridentinum nõ est amplius tantum impediens coniugium contrahendum, sed etiam dirimens contractum; quare vel reducendum est hoc impedimentum ad crimen, quod erat vnum ex impedimentis dirimentibus, vel certè erit impedimentum XIII.

Sunt PRÆTEREA quædam alia impedimenta non dirimentia, vt votum continentiæ simplex, sponsalia, instructio Catechumeni per traditionem Catechismi, & sex crimina; incestus, raptus alienæ sponsæ, coniugium sacrilegũ cum sanctimoniali, cędes vxoris, homicidium presbyteri, & Baptismus proprij filij. Sed hæc non ponunt in numerũ seorsim cum illis duobus primis, quia duo illa sunt impedimenta distincta omninò à dirimentibus: hæc autem nouem reducuntur ad C dirimẽtia, & cum illis explicari solent. Nam sex criminia reducuntur ad crimen, Catechismus ad cognationem spiritualem, votum simplex ad Votum solenne, & sponsalia ad Ligamen.

PORRO aduersarij impedimenta tria, quæ sumuntur ex parte consensus admittunt, nimirum errorem, conditionem, & vim, seu coactionem; vt patet cùm ex alijs, tum ex Philippo in locis, tit. de coniugio. Sed vnũ ipsi addunt impedimentum, nimirum defectum cõsensus paterni; & ideo PRIMA quæstio erit vtrum ad Matrimonium filiorumfamilias, ita necessariò requiratur parentũ consensus, vt sine eo irritum sit cõiugium.

Ex impedimentis autem, quæ sumuntur ex parte personæ, duo admittunt simpliciter, nimirum impotẽtiam reddendi debitum coniugale: & Ligamen: Duo alia admittunt ex parte, non simpliciter, vt, consanguinitatem, & affinitatem; hæc enim admittunt, quoad gradus, qui prohibentur in Leuitico; quoad alios reijciunt. D

Reliqua omnia simpliciter damnãt: vnde est illa vox Lutheri in serm. de Matrimonio: *Duo de viginti caussas in suo iure effinxit Papa, quibus omnibus Matrimonium vel dissipet, uel impediat, quas tamen ferè omnes, & reijcio, & condemno.* Hæc ille. De his igitur impedimentis, septem tantùm sunt cum Hæreticis huius temporis quæstiones.

CAPVT XIX.

Non requiri ad essentiam Matrimonij, consensum parentum.

PRIMA igitur quæstio est, an requiratur necessariò ad Matrimonium filiorum, consensus parentũ. Contendunt enim aduersarij, Matrimonium irritum A esse, nisi fiat cum parentum cõsensu: sed quia non omninò inter se conueniunt, eorum sententias breuiter referemus. Primus uidetur fuisse Erasmus, qui rem in controuersiam reuocauit: nam in colloquio de Matrimonio, in quo Eubulum, & Catharinam loquentes inducit, sic ait: *Definiunt quidam Matrimonium esse ratum, quod inscijs, aut etiã inuitis parentibus, inter puerũ & puellam per verba de præsenti contractum est. Atqui istud dogma nec naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse, nec Euangelica, aut Apostolica doctrina.* Hæc ille.

Martinus Lutherus in serm. de Matrimonio, cum distinctione loquitur: nam aut nata est proles ex coniugio contracto sine parentum consensu, aut nondum est nata. Si nata est, firmum esse debet Matrimonium: si nondum est nata, in potestate parentum erit, confirmare vel irritare coniugium. Idem docet Philippus in B locis, tit. de coniugio.

Bucerus in cap. 19. Matthæi reuocari optat in vsum leges ciuiles, quibus id caueri dicit, ne nuptiæ filiorum ratæ sint sine consensu patris, aut aui, aut proaui. Ioannes Brẽtius in Catechismo, exponens quartum præceptũ; si Matrimoniũ sine parentũ consensu, celebratũ sit, iubet id referri ad Magistratum, atq; eius iudicio confirmandum, vel irritandum esse. Nam etiamsi generalis regula sit, quòd liberi debeant inire coniugia cum parentum consensu, tñ nonnulli sunt casus, in quibus liceat secus agere. In eandem sententiam descendit Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. Concilij Tridentini, pag. 1273. & sequentibus, vbi tamen nõ rectè, confundit Matrimonia filiorum sine consensu parentum, cũ Matrimonijs clandestinis: potest enim fieri vt Matrimonium sit clandestinum, & tñ cum parentum consensu contractum: & contrà vt non sit clandestinum, sed publicum; & coram Ecclesia, & tamen inscijs, & inuitis parentibus celebratum; Ioannes Caluinus lib. 4. C Institutionum, cap. 19. §. vlt. enumerans leges Pontificum Romanorum de Matrimonio (vt ipse loquitur) vel in Deũ impias, vel in homines iniquissimas, primo loco istam ponit: *Quales sunt,* inquit, *vt coniugia inter adolescentulos, parentum iniussu contracta, firma, rataq; maneant.* Hæc illi. Catholici verò Doctores adeo non dubitant ea Matrimonia firma, ac rata esse, vt neq; vnquam inter impedimenta Matrimonij numerauerint defectum consensus paterni, & nuper Concilium TRIDENTINVM sess. 24 in decreto de Matrimonijs clandestinis, in hæc uerba statuerit: *Sancta Synodus anathemate damnat eos, qui falsò affirmant Matrimonia a filijsfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse.* Sed ut breuius, & facilius quæstio explicetur, propositiones aliquot statuemus.

PRIMA propositio: *Sine consensu parentum, Matrimonium inter filios celebrari non potest: & ideo non* D *potest pater filium ad coniugium cogere.* Hanc propositionem admittit Philippus loco notato, neque alij eam negant.

Probatur PRIMO exemplo Scripturæ diuinæ. Nam in Genesi cap. 24. cùm pater, & frater Rebeccę de Matrimonio eius cum procuratore Abrahæ, qui eam in vxorem filio Abrahæ petebat, tractassent, dixerunt: *Vocemus puellam, & inquiramus eius uoluntatem.*

SECVNDO patet ex iure canonico, can. Sufficiat, 27. q. 2. & can. Vbi non est, 30. q. 2. Cap. Tuas dudum, de sponsa duorum; & ca. vnico, de desponsatione impuberum, in VI.

TERTIO patet ratione. Nam illorum necessariò cõsensus requiritur, qui Matrimonij formam pronunciant; essent enim falsa verba illa: *Ego te accipio in meam, Ego te accipio in meũ,* si consensus pronũciãtium

ea

ea verba deesset. At formam pronunciant ipsi qui contrahunt; ipsorum igitur consensus necessariò requiritur. DEINDE coniugium est summus amicitię gradus, secundum Philosophum; repugnat igitur naturæ coniugij, vt contrahatur inter inuitos.

SECVNDA propositio: *Filiorum consensus, etiamsi solus sit, ad Matrimonium firmum, ac ratum efficiendum sufficit; nec potest à parentibus, vel Magistratu eiusmodi Matrimonium irritari*. Hæc est cõtra Erasmum & Lutheranos.

Probatur PRIMO exemplis Scripturæ diuinæ. Gen. 26. ESAV duxit vxores duas, quæ ambæ offenderant animum Isaac, & Rebeccæ parentum eius: proinde inuitis parentibus eas accepit. Et rursus cap. 28. accepit tertiam, contra eorundem parentum voluntatem; nec tamen Isaac ea coniugia irritauit, & Scriptura simpliciter vxores vocat, quæ ita ductæ fuerant. Deinde IACOB Genes. 29. & 30. duxit vxorem vnam iuxta consilium patrum suorum; sed alias tres, & præsertim duas ancillas duxit, parentibus omnino inscijs. nec tamen Iacob sanctissimus Patriarcha id fecisset, si credidisset necessarium esse consensum parentum. TOBIAS quoque, vt legimus cap. 7. libri Tobiæ, vxorem duxit in aliena regione, parentibus ignorantibus: nec tamen Angelus Raphaël, qui cum ipso erat, eum admonuit, vt parentum consensum exspectaret, neque ipse religioni sibi duxit, inscijs parentibus id facere.

SECVNDO probatur ex Iure canonico. Nam capit. Cùm virum, de regularibus, ita loquitur CLEMENS III. de puella nubili: *Tunc*, inquit, *quia liberum habet arbitrium, in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem*. Et huc pertinet quod ait S. AMBROSIVS in libro de Virginibus; *Cui licet*, inquit, *maritum eligere, non licet Deum præferre?* vbi docet licere puellæ virgini, patre etiam inuito, continentiam Deo vouere: sicut eidem licet virum eligere. Et idem Ambrosius in epistola quadragesima tertia ad Sysinnium, qui filio indignabatur, quòd sine suo consilio vxorem duxisset, dicit, culpam aliquam ab eo filio admissam, tamen satis apertè indicat, Matrimonium fuisse ratum, & Sysinnium laudat, quòd facilè culpam ignouerit filio.

TERTIO probatur ratione. In eiusmodi coniugio nihil eorum deest, quæ ad essentiam Matrimonij pertinent; verum igitur, & ratum, atque adeò insolubile Matrimonium erit. Probatur antecedens. Nam consensus contrahentium adest, & proinde intentio Ministri; adest materia, quę sunt personæ ad Matrimonium idoneæ, adest forma, id est, verba seu signa mutui consensus: quid igitur deest? DICENT, consensus non est plenus, ac sufficiens; nam cùm filij sint in potestate parentum, non possunt in re tam graui sine parentum facultate aliquid constituere. RESPONDEO, vel cõsensus filiorum non est plenus, quia deest vsus liberi arbitrij, vel quia deest consilij maturitas, vel quia ita subijciuntur filij parẽtibus, vt ius non habeant de statu vitæ suæ disponendi. PRIMVM dici non potest, quia tunc etiam cum parentum consensu, coniugium nõ esset. Nec SECVNDVM dici potest. Nam ad Matrimonium contrahendum nõ exigitur necessariò consilij maturitas, sed solùm vsus liberi arbitrij, qualis etiã requiritur ad peccandum, ad merendum, ad vouendum, &c. alioqui daretur occasio Matrimonia passim dirimendi. Quocirca solam pubertatem in contrahentibus Canones exigunt. Deinde sæpe accidit, vt qui parentes adhuc habet, sit vir maturioris consilij, quàm multi alij, qui parentibus, alijsque maioribus orbati sunt; si igitur hi posteriores vxorem eligere possunt, sine vllius alterius cõsilio, cur non etiam priores illi, qui sunt his, vt iam ponimus, prudentiores? Sed neque TERTIVM dici potest. Nam filius licet patri obedientiam, & reuerentiam debeat, tamen quando vsum liberi arbitrij habet,

A liber est, & sui iuris, non minus quàm pater, in his quę ad statum vitæ pertinent. Quare poterit quidem peccare, dum non sequitur patris directionem in statu eligendo, tamen quod facit, ratum & firmum erit, quia de re sua, non de aliena disposuit. PRÆTEREA coniugium seruorum inuitis Dominis, firmum ac ratum esse, Theologi rectè docent; & habetur in Iure canonico, capite 1. de coniugio seruorum: non enim Ius gentium, quo seruitus introducta est, id potuit auferre quod Ius naturæ concessit. Ergo multò magis coniugium filiorum inuitis parentibus erit ratum: maior enim subiectio est seruorum ad Dominum, quàm filiorum ad parentes. Confirmatur argumentum ex testimonio aduersariorum. Nam Lutherus & Melanchthon contendunt, Matrimonium filiorum inuitis parentibus contractum, si per copu-
B lam carnalem consummatum sit, non posse amplius à parentibus irritari. At copula illa carnalis non facit filium prudentiorem, neque eximit à patria potestate; ergo etiam ante copulam Matrimonium contractum à parentibus irritari non poterat, vel si tunc poterat, etiam post copulam poterit, quod ipsi negãt. SED, inquit Melanchthon, *quando Matrimonium est consummatum, non amplius agitur de futuro, sed de præsenti; & iniuria fieret coniugi, si post violationem desereretur*. AT etiam Matrimonium contractum per verba de præsenti, non est futurum, sed præsens coniugium, & donatio coniugalis iam peracta est; illa igitur ratione non poterit irritari Matrimonium vllum, siue consummatum, siue non consummatum. PRÆTEREA Matrimonium consummatum inuitis parentibus, vel iure consummatum est, vel non. Si iure consummatum; ergo & iure contractum ante consummationem: non enim iure consummari potest Matrimoniũ, non iure contractum; Ergo etiam ante consummationem Matrimonium inuitis parentibus contractũ, ratum erat, & firmum. Sin autem non iure consum-
C matum fuit, iure post consummationem irritari poterit, neque vlla fiet iniuria coniugi: non enim vlli facit iniuriam, qui vtitur iure suo. Alioqui si ista ratio vniuersè vim haberet, non possent dirimi Matrimonia vlla post consummationem, quamuis nullo iure, immò contra omnia iura contracta. Et eadem ratione, per stuprum virgini illatum, non posset dirimi illa coniunctio; cuius tamen contrarium legimus in Exodo cap. vigesimo secundo, vbi, qui virginem nondum desponsatam vitiauerit, cogitur eam habere vxorem, si pater eam dare voluerit, sin minus, cogitur saltem dotare.

TERTIA propositio: *Peccant filij quando sine iusta, & rationabili caussa parentibus inscijs, vel inuitis Matrimonia contrahunt*. Dixi: *Sine iusta, & rationabili caussa*, quia potest aliquando fieri, vt filius non peccet inscio patre vxorem ducendo; quia nimirum credit patrem id ratum habiturum; & hoc modo Tobias inscio patre vxorem duxit. Potest etiam fieri, vt non peccet
D filius inuito patre vxorem ducendo, vt si pater iniustè prohibeat filium à coniugio; vel caussa maioris dotis, non nisi indignam mulierem, aut etiam hæreticam ei dare velit. Vt plurimum tamen peccant filij, cum non sequuntur in hac re parentum voluntatem: nam vt plurimum parentes sunt prudentiores, neque periculum est vt filijs malè consultum velint, cum eos naturaliter diligant. PRÆTEREA parentum est, filijs prospicere, eosque dirigere; ergo filiorum est, sinere se à parentibus regi, ac duci. Et habemus exempla, ac testimonia in Scripturis perspicua. Genes. cap. vigesimoquarto, Isaac accepit vxorem, quam pater ei dedit, & Rebecca vxor ipsius, consilium patris sui in ea re sequuta est; de qua re disputans Ambrosius, libro primo de Abraham, capite vltimo, multa ad hoc propositum adfert, & inter alia laudat verba.

EVRIPIDIS, qui virginem ita loquentem introducit: *Sponsalium quidem meorum pater meus curam subibit; hoc enim non est meum.* & in epist. 43. ad Sysinnium, dicit eum iustè indignatum, quòd se inscio filius vxorem ducere voluisset.

Exod. 34. & Deuteronomij 7. præceptum de Matrimonio filiorum, parentibus potius datur, quàm filijs, ne iungantur videlicet cum Chananeis: *Filiam tuam non dabis filio eius; nec filiam illius accipies filio tuo.* Et Isaac apertè iussit filio suo Iacob, vt non acciperet vxorem de filiabus Palestinorum, sed aliquã ex filiabus Laban; quod & ille obedienter fecit. Genes. 28. DICES, si potest pater filio imperare, vt vxorem, & talem vxorẽ ducat; ergo potest cogere, vt ducat, vel non ducat vxorem, quod est contra primã propositionem. RESPONDEO, tribus modis potest intelligi, vt pater dicatur filiũ cogere ad Matrimonium. PRIMO, vt filium planè dissentientem & inuitum pater cogat viuere cum aliqua, quam velit eius vxorem esse: & hoc non potest fieri, & si fiat, Matrimonium est nullum. Et hoc propriè in prima propositione asseruimus est. SECVNDO, vt filium assentiri cogat, iniecto metu mortis, aut alio, cadente in constantem virum; & hoc etiam patri minimè licet. Neque Matrimonium illud esset ratum: quoniam ad Matrimonium non solùm consensus, sed etiam cõsensus liberrimus contrahentium exigitur, cùm Matrimonium sit vinculum perpetuum, & natura sua beneuolentiam & amicitiam, eamq; summam requirat. TERTIO, vt filium ad assentiendum inducat, auctoritate paterna imperando, quando reuera filio id conducit, ita vt secundum rectam rationem dissentire non possit: & hoc patri licet, & filius obedire tenetur. Quemadmodum etiam cum filiu expedit comedere talem, aut talem cibum, & à tali, vel tali abstinere, potest parens iubere, & filius tenetur parere. Et licet hoc etiam sit suo modo cogere, & metum incutere mortis æternæ: non tamen propterea Matrimonium illud dicerentur coactum, neque irritum esset; quia metus ille gehennæ non propriè incutitur ad hoc, vt iste vxorem ducat; sed per se consequitur præcepti transgressionem.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta Kemnitij.

SED iam argumenta Kemnitij dissoluamus, qui ex Luthero, Bucero, Caluino, & alijs sectarijs ea collegit.

PRIMO obijcit testimonium seniorum Pontificiorum, qui agnoscunt & fatentur, Matrimonia inscijs & inuitis parentibus contracta, non esse legitimam, aut diuinam coniunctionem; & allegat Ioannem Gropperũ in institutione Coloniensi.

RESPONDEO, multis modis fallitur Kemnitius. PRIMO, quia ex vno Groppero colligere conatur mentem saniorum Catholicorum, cùm nos cõtrà proferre possimus omnes antiquos Theologos, & in eis sanctum Thomam, in 4. distinctio. 28. quæstione prima, articul. tertio, & recentiores plurimos doctissimos, vt Ruardum, Petrum & Dominicum à Soto, & alios, qui apertissimè docent, Matrimonium, siue clandestinum, siue inscijs parentibus contractum, non esse solùm Matrimonium verum, sed etiam verum Sacramentum.

SECVNDO, quia Ioannes Gropperus eo loco non loquitur de Matrimonio, cui solùm deest parentum consensus, de quo nos in præsenti quæstione tractamus, sed de Matrimonio, quod inscijs parentibus contrahitur, & simul clandestinum est. Matrimonium enim, quod in facie Ecclesiæ celebratur, licet parentibus in- A scijs, vel inuitis, nunquam Gropperus verum esse Sacramentum denegasset. Quare in quæstione præsenti præcisè accepta, nulla est inter Catholicos dissensio.

TERTIO, quia Gropperus Matrimonium clandestinum negat quidem esse Sacramentum, in quo manifestè fallitur, ac sancto Thomæ, & sanioribus Theologis repugnat: tamen admittit esse verum Matrimoniũ, & ab Ecclesia longo tempore toleratum, sed optat ab Ecclesia irritari; quod iam factum est in Concilio Tridentino. Concilium enim dum asseruit Matrimonia clandestina, quamdiu ab Ecclesia irritata non erant, fuisse vera Matrimonia, & tamẽ deinceps illa irritauit, ac personas inhabiles fecit ad sic contrahendum; planè satisfecit desiderio Gropperi, & aliorum multorũ, qui ob incommoda grauissima, quæ ex clandestinis coniugijs oriuntur, ea omnino sublata cupiebant. Nulla igitur in re, si quæstionem de Sacramento separes à quæstione de veritate Matrimonij, de qua sola nunc agimus, Gropperus à nobis, atque à ceteris Theologis Catholicis dissentit.

SECVNDO, Kemnitius argumentum ducit ex iure diuino (profitetur enim se probaturum sententiam B suam ex iure diuino, naturali, ciuili, & Canonico) *Matrimonium talis debet esse coniunctio, vt eius auctor, & conciliator Deus ipse haberi possit: At eiusmodi non sunt Matrimonia, quæ inscijs, vel inuitis parentibus contrahuntur: non igitur sunt vera Matrimonia. Propositio certa est ex illo Matthæi 19. Quod Deus coniunxit, &c. Assumptio probatur. Non est Deus auctor, & conciliator Matrimonij, quod contra eius verbum, & præceptum contrahitur. Matrimonium inscijs vel inuitis parentibus, contra Dei verbum, & mandatum contrahitur: non est igitur eius auctor, & conciliator Deus. Assumptio probatur (nam propositio certissima est) nam in quarto præcepto Decalogi iubentur filij obedire parentibus: & explicat Apostolus ad Colossens. 3. id in omnibus rebus esse intelligendum; Filij, inquit, obedite parentibus per omnia.*

Et quia posset fortasse responderi, ab ea lege, quæ iubet obedire parentibus, excipi caussam Matrimo- C nij, dicente Scriptura: *Relinquet homo patrem, & matrem & adhærebit vxori suæ;* probat Kemnitius istum locũ Scripturæ debere intelligi de Matrimonio consummato, non de desponsatione, & proinde in Matrimonio contrahendo debere filios parentibus obedire. NAM Scriptura tradit præcepta parentibus, de filiabus in Matrimonio collocandis, Deuter. 7. Hierem. 29. & 1. Cor. 7.

PRÆTEREA exstat lex diuina Exodi vigesimo secundo, & Deuteronomij vigesimo secundo, vt si quis virginem stuprauerit, det patri eius certum numerum siclorum, & eam vxorem habeat, si pater voluerit, vel non habeat, si noluerit. Ex quo intelligimus patris potestatis esse, coniugium filiæ ratum vel irritum facere.

D ADHÆC, si puella Deo vouerit aliqoid, potest Pater votum illud irritare. Numer. cap. 30. ergo multò magis irritare poterit idem parens, promissionem homini factam de coniugio.

DENIQVE Deus coniungit virum vxori in legitimo Matrimonio: sed non coniungit immediatè, vt olim Adamum Euæ; ergo per aliquod medium. Quod sit autem medium, ipse explicat in traditione quarti præcepti, vbi iubet filios parentibus obedire; ergo qui his medijs spretis Matrimonium contrahunt, non possunt certò pronunciare, coniugium illud esse diuinam, & legitimam coniunctionem: *Hæc ratio,* inquit Kemnitius, *grauissima est, & ex iure diuino desumpta.*

RE-

RESPONDEO, non probat hoc argumentum, Matrimonium esse irritum, aut irritari posse, si fiat insciis, aut inuitis parentibus; quod sanè probandum erat: sed tantùm, non debere Matrimonium insciis aut inuitis parentibus contrahi, & malè facere, qui ita contrahunt, de quo nulla quæstio est. Sed vt res tota perspicuè intelligatur, singulas argumenti partes inspiciamus.

Ad PRIMAM igitur primi syllogismi propositionem RESPONDEO, dupliciter posse Deum auctorem dici Matrimonialis coniunctionis. VNO modo ex parte ipsius coniugij: ALTERO modo ex parte contrahentium.

Erit auctor Deus Matrimonij ex parte ipsius coniugij, si ipsa coniugij essentia à Deo sit instituta: erit autem auctor Matrimonij ex parte contrahentium, si ipsis contrahentibus Deus inspiret vt Matrimonio iungantur. Id quod in omnibus Sacramentis facilè reperimus. Cùm enim quis Baptismum, aut Ordinationem, aut Sacramentum aliud ab alio percipit, potest Deus auctor dici eius actionis, vel quia ipse Sacramentum instituit, quod ille percipit, vel quia ipse mouet tum Ministrum ad Sacramentum conferendum, tum alium ad Sacramentum recipiendum. Et potest sæpe accidere, vt priore modo sit auctor Deus, posteriore Diabolus; si videlicet verum Sacramentum tradatur, & percipiatur, sed & qui tradit, & qui percipit, non ob Dei gloriam, & animæ salutem, sed ob lucrum, aut commodum aliquod turpe, ac sordidum moueatur.

Sic igitur in coniugio, auctor coniugij vno modo erit Deus, si materia, & forma adsint, qualia Deus instituit: & hoc solum requiritur, vt Matrimonium sit verum, firmum & ratum. Altero modo auctor erit etiam Deus, si coniuges ad prolem ad Dei gloriam gignendam, maturo consilio, de sententia maiorum, alijsque circumstantijs debitis obseruatis, Matrimonium contrahant: & hoc requiritur, vt Matrimonium sine peccato, immò verò cum merito, & laude celebretur; non autem vt sit verum, firmum & ratum. Si enim quis ad explendam libidinem, temerè, sine consilio parentũ coniugium ineatur, non erit auctor Deus, sed Diabolus eius coniugij, quod attinet ad voluntatem suscipientium: licet eiusdem coniugij auctor sit Deus, quod attinet ad Sacramenti eius essentiam, quæ tota in eo coniugio reperitur; vt de Baptismo, alijsque Sacramentis omnibus dici potest.

Ad assumptioné eiusdem primi syllogismi RESPONDEO, iuxta positam distinctionem, Matrimonia, quæ insciis, vel inuitis parentibus contrahuntur, sæpe non habere Deum auctorem secundo modo, habere tamen primo modo, si nihil aliud obstet; & ideo vera, ac rata Matrimonia esse, licet sine peccato vt plurimum non contrahantur.

Ad probationem assumptionis, quæ erat: *Deus non est auctor Matrimonij, quod contra præceptum ipsius contrahitur*; per eandem distinctionem RESPONDEO. Aut enim præceptum Dei, contra quod Matrimoniũ aliquis contrahit, ad essentiam Matrimonij pertinet, aut solum ad circumstantias Matrimonio accidentarias explicandas, vt ad voluntatem contrahentium perficiendam, vt bonum bene quærat, & appetat, &c. Si priore modo quis contra præceptum Dei faciat, non habet Deum auctorem cõiugij, quoad essentiam ipsius coniugij, proinde irritum, & illegitimum est coniugium. Si posteriore modo contra præceptum faciat, non habet Deum auctorem suæ voluntatis in coniugio suscipiendo, neque præmium, sed pœnam operis meretur; tamen Deum habet coniugij sui, quod pertinet ad eius essentiam, auctorem & conciliatorem.

Ad probationem assumptionis secundi syllogismi,

A quæ ducebatur ex quarto præcepto Decalogi, quod explicatur à Paulo Colossen. 3. RESPONDEO, præceptũ illud ad mores informandos, non ad Sacramenta ministranda pertinere. Quare obediendum est Patri per omnia, etiam in contrahendo coniugio, si iustè, & secundum Deum præcipiat: & ideo qui id non facit, peccat, sed non continuò Matrimonium est irritum. Nam non minus Episcopo, & Ecclesiæ obediendum est per omnia, quàm patri carnali; & tamen si quis laicus contra Episcopi, & Ecclesiæ præceptum baptizet, Baptismus erit ratus, & verus, sed laicus ille baptizando peccabit. Neque solum Matrimonium vt Sacramentum, est ratum, sed etiam vt ciuilis contractus, licet contra præceptum Patris contrahatur. Nam filius, vt supra exposuimus, etsi teneatur patris directionem sequi cum de statu vitæ suæ disponit; tamen de re sua, non de aliena disponit, remq; suam, non alienam donat: quare dispositio ac donatio rata, & firma est, quamuis non sine peccato transacta sit.

Ad illa testimonia, quæ aduersarius producebat, vt B probaret Scripturam dare Patri præcepta de filiabus in Matrimonio collocandis, nihil opus est respondere, cũ nos minimè negemus ad parentum curam & prouidentiam, filiorum coniugia maximè pertinere.

Ad illud autem, quod ex capite vigesimosecundo Exodi, & vigesimosecundo Deuteronomij adfertur, ad probandum, penes patrem esse, coniugium filiæ ratum, vel irritum facere. RESPONDEMVS, non agi eo loco de Matrimonio iam contracto, sed de futuro, caussa stupri præcedentis. Non enim illa coniunctio viri cum puella, quæ inscio patre in duobus illis capitibus facta describitur, copula coniugalis erat, sed stuprum, vt Scriptura loquitur. Non enim stuprator vxorem habere voluit, sed libidinem tantùm explere: quare in pœnam iniungitur ei, vt puellam ducat vxorem, si eam pater dare voluerit. Itaque non est exemplum C illud coniugij à patre irritati, sed tantum coniugij futuri, vel non futuri pro arbitrio patris, à quo tamen non excluditur puellæ consensus. Sed quid futurum esset, si pari consensu vir, & fœmina inscio patre Matrimonium contraxissent, Scriptura non habet.

ADDE, quod si in illis capitibus Moses loqueretur de irritatione Matrimonij iam contracti inter virginẽ & stupratorem eius, esset hoc exemplum cõtra Lutherum & Philippum, & contra ipsum etiam Kemnitiũ, qui dicunt, coniugium filiorum inuitis parentibus dirimi non posse, si cõsummatum sit. Quo modo enim potuisset pater filiam suam à stupratore illo separare (vt Moses apertè concedit) si stuprum illud consummati coniugij fuisset?

Ad illud de irritatione votorum, quæ habetur in libro Numer. cap. tricesimo. RESPONDEO, legem illam de filiabus determinare, quæ adhuc non peruenerunt ad pubertatem; vt ex eo perspicuum est, quod Scriptu D ra in eo capite bis repetit, patrem irritare posse vota filiæ, quæ in domo parentum habitat, & adhuc est in ætate puellari. Cui legi diuinæ similis est LEX canonica, quæ habetur Canone Puella, 20. quæstione 2. in hæc verba: *Puella si ante duodecimum ætatis annum sponte sua velamen sibi sacrum assumpserit, possunt statim parentes, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint. Si verò in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi*. Ratio autem legis tum diuinæ, tum canonicæ, est, quia ante annos pubertatis non habent homines plenum iudicium rationis, ideoque nec sunt Domini actuum suorum: at post annos pubertatis, sui iuris efficiuntur, & de persona sua, & actibus qui naturaliter liberi sunt, pro arbitrio disponere possunt.

Ad VLTIMVM de medijs, per quæ Deus coniun-git homines in Matrimonium RESPONDEO, ad hoc vt Matrimonium sit verum & ratum, non requiri alia media, præter coniugum liberum consensum. Vt enim alia Sacramenta Deus per Ministrum dispensat: sic etiã Matrimonium, Minister autem Matrimonij est vterq; coniunx, vt alibi explicuimus. Vt autem coniugium sit Deo gratum & ipsis coniugibus vtile, media à Deo in stituta sunt, parentum, & amicorum consilia, matura deliberatio, Sacerdotis benedictio, & alia id genus; quę qui spernit, non potest certò pronunciare suum con-iugium Deo placere, aut sibi vtile futurum; licet eodẽ tempore possit nõ ambigere, quin sit verum & firmũ, atque à Deo certissimè institutum.

TERTIA obiectio Kemnitij ducitur simul ex Iure naturali & ciuili. Nam quod Matrimonia filiorum in-uitis parentibus contracta, irrita sint, ex Iure ciuili pro bat, ex L. Nuptiæ. ff. de ritu nuptiarum, & ex L. 1. & 2. C. de nuptijs, & ex Institu. de nuptijs §. iustas autem. Quod autem irrita sint etiam Iure naturæ, probat ex lege proximè citata. Nam in ea lege, posteaquam sanci tum est requiri in nuptijs consensum parentum, sub-iunguntur hæc verba: *Nam hoc fieri debere & ciuilis, & naturalis ratio suadet, in tantum vt iussus parentum præcedere debeat.*

RESPONDEO ratio naturalis docet nuptias non de-bere iniussu parentum celebrari. Et hoc verè asserit eo loco Iustinianus: siquidem Iure naturæ filius patri su-bijcitur, & ab eo regendus esset, à quo accepit vt esset: tamẽ Ius naturæ non docet, irritum esse Matrimoniũ si iniussu parentum fiat. Lex autem ciuilis non multũ refert, quid in hac parte statuerit: nã vt scribit Lucius Papa III. cap. Clerici, de Iudicijs, Imperator ipse fateť, non dedignari leges sacros Canones imitari; & habe-mus hanc Imperatoris confessionem in Authent. Vt Clerici apud Episcopos, §. penultim. Cùm igitur sacri Canones, & nuper generale Concilium definierit, Matrimonium inuitis parentibus contractum, modò non sit clandestinum (hoc enim idem Concilium irri-tauit) ratum esse, non possunt leges contrarium de-finire, & si fortè definierint, abrogatæ iudicandæ sunt.

QVARTA obiectio ex Iure Canonico plures Cã-nones continet, ad quorum singulos respondebimus. PRIMVS est EVARISTI in epistola decretali, qui sic loquitur: *Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem habere viden-tur, & a quibus custoditur vxor petatur, et a parentibus, & propinquis sponsetur.*

RESPONDEO, decretum Euaristi, quod est etiam in corpus Iuris canonici relatum, can. Aliter, 30. quæst. 5. multas conditiones requirit, vt Matrimonia censean-tur legitima, quarum conditionum nonnullæ aduersa-rijs nullo modo placere possunt. Quare hoc decretum non minus cum aduersarijs, quàm nobiscum pugnat; requirit enim inter cetera, vt vxor cum precibus, & o-blationibus (id est, cum sacrificio Missæ) à Sacerdote be nedicatur: item vt coniuges biduo, vel triduo orationi-bus vacent, & castitatem custodiant. Quæ conditiones si necessariæ sunt, vt coniugia legitima sint, nulla erũt inter Lutheranos legitima coniugia; neque enim obla tionem Deo pro nupturis offerunt, neque biduo, vel triduo continentiam seruant.

PRÆTEREÀ multæ ex illis conditionibus, ita sunt extrinsecæ & accidentariæ, vt stultum sit credere, sine illis coniugium irritum esse; quales sunt, vt vxorem pa ranymphi custodiant, vt propinqui comitentur, vt ea legitimè dotetur, & solẽniter accipiatur, &c. Quare co gimur dicere, Euaristũ non voluisse significare, eas om nes conditiones esse necessarias, ita vt si vna vel altera desit, irritum sit Matrimonium: sed ita legitimum esse coniugium, si illa omnia adsint, vt è contrario si nulla

A earum adsit, & coniugium occultè sine testibus, & si-ne vlla celebritate contrahatur, legitimum haberi non possit; non quidem in conscientia, sed in foro ex-terno, & apud Ecclesiam, quæ non iudicat de oc-cultis.

SECVNDVS canon desumptus est ex lib. 1. de Abra-ham S. Ambrosij, & habetur apud Gratianum can. Ho norantur, 32. quæst. 2. SED nihil in eo Canone contra sententiam nostram habetur: solùm enim Ambrosius hortatur puellas, vt ad exemplum Rebeccæ, permittãt parẽtibus iudicium de nuptijs suis. Si autem secus fiat, sintne legitimæ nuptiæ an non, Ambrosius eo loco ni-hil definit.

TERTIVS Canon est Concilij IV. CARTHAGI-NENSIS apud Gratianum 30. q. 5. cano. Sponsus. SED neque iste Canon quidquam habet cui respõdendum B sit. Iubet enim Canon, vt cùm sponsus & sponsa be-nedicendi sunt à Sacerdote, offerantur Ecclesiæ à pa-rentibus, & paranymphis; quod quidem faciendum esse nos minimè negamus. Sed non inde sequitur, con-iugium esse irritum, si illa nõn fiant; quia dubium non est, illa ad solennitatem, non ad essentiam coniugij per tinere.

QVARTVS Canon, qui Leoni tribuitur, est apud Gratianum, can. Qualis, 30. quæst. 5. VBI non solùm nihil est contra Catholicam sententiam, cùm solùm de scribat ille Canon ritum nuptiarum, non autem defi-niat, irritum esse coniugium, si ritus illi nõ seruentur: sed est aliquid expresse contra aduersarios. Sic enim cõ cluditur ille Canon: *Si fornicata fuerit vxor, dimit-tenda est, sed illa viuente, altera non ducenda, quia adulteri regnum Dei non possidebunt*: Hanc sen-tentiam admittere deberet Kemnitius, si Canones ve-neratur.

QVINTVS Canon est Concilij Toletani III. apud Gratianum, can. Hoc sanctum, 31. quæst. 2. vbi hoc so-lùm legimus, vt nulla virgo extra voluntatem paren-C tum, vel suam cogatur maritum accipere. QVOD qui-dem si rectè inspiciatur, aliquid habet contra Luthera-nos, contra Catholicos prorsus nihil: pugnat enim Cõ cilium aduersus eos, qui virgines à proposito continen tiæ impedire, atque eis maritos obtrudere nitebantur, quod sanè Lutherani frequẽter faciunt. Statuit igitur Concilium, vt non cogatur virgo virum accipere, nisi quem ipsa elegerit, aut certè pater eius, ipsa consentien te: sed nunquid hinc sequitur, vt si patre inscio virum duxerit, irritum sit coniugium?

SEXTVS Canon est Nicolai Papæ, & habetur cano. Nostrates, 30. quæst. 5. vbi inter alios ritus nuptiarũ po nitur, vt fiant de consensu parentum. SED nihil inde se quitur. Enumerat enim Nicolaus varios nuptiarum ri tus, & in fine Canonis adiungit, non esse peccatum, si non omnes seruẽtur: ex quo intelligimus, non omnes esse essentiales, neque declarat ipse eo loco, qui sint es-sentiales, qui verò accidentarij.

SEPTIMVS Canon est Cõcilij Aurelianensis apud D Gratianũ, 36. quæst. 1. can. De raptoribus, vbi legimus puellam raptam reddendam esse patri, etiamsi raptori ipsa consenserit.

OCTAVVS est GREGORII, vel potiùs Gratiani ip-sius, eadẽ caussa, 36. quæst. 2. can. Apud. vbi dicitur: *Cũ rapta patri fuerit restituta, si voluntas parentis vtriusq; in vnum conuenerit, non prohibentur inuicem copulari.*

RESPONDEO, aliud est raptus, aliud coniugium in-uito patre celebratum: raptus enim ad eam pertinet, quæ nondum est propria vxor, neq; sponsa. Qui enim violenter sponsam suam patri eiusdem sponsæ aufert, non dicitur raptor; quia rem suam, non alienam capit, vt patet ex Gelasio, cap. Lex illa, 36. quæstion. 1. Rectè igitur volunt Canones raptam puellam, etiamsi ipsa consenserit rapi, reddendam esse patri; quia qui rapuit, iniuriam fecit patri, violenter eius filiam abducendo,

abducendo, licet iniuriam puellæ non fecerit. Sed si puella rapta iuxta decretũ Tridentini Concilij, sess. 24. cap. 6. extra raptoris potestatem constituta, & in loco tuto, libero consensu cum raptore coniugium contraheret, Matrimonium esset ratum, nec posset à patre irritari. Raptus enim est impedimentum impediens cõtrahendum coniugium, sed nõ dirimens contractum, vt docent Theologi, & in ijs S Thomas 2. 2. q. 154. ar. 7. ad 3. vbi ostendit Concilium Meldense, quod contrarium statuerat, esse abrogatum.

CAPVT XXI.

De impedimentis quæ inhabilem simpliciter faciunt contrahentem, id est, de Voto & Ligamine.

DIXIMVS de impedimentis, quæ sumuntur ex parte consensus: nunc de ijs dicendum est, quæ sumuntur ex parte personarum contrahentium. Et PRIMVM de illis, quæ simpliciter inhabilem reddunt. DEINDE de alijs.

Impedimenta, quæ simpliciter reddunt inhabilem personam, quatuor sunt (vt suprà diximus) impotentia coëundi, Votum solenne Monachorum, Ordo sacer, & Ligamẽ cum vxore iam ducta. Ex quibus primum & vltimum, extra controuersiam sunt: tametsi Lutherus de Ligamine ex spõsalibus orto nouũ errorẽ excogitauerit, quẽ paulò post obiter refutabimus. Duo media ad vnum reuocari possunt, nimirum ad Votum solenne: siquidem Ordo sacer ideo censetur impedimentũ, quia ex decreto Ecclesiæ annexum habet Votum solenne castitatis.

Quæstio igitur solùm superest, vtrum solenne votũ continentiæ sit impedimentum dirimẽs Matrimoniũ. Et quidem Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. De Matrimonio, admisit, votum continentiæ esse impedimentum legitimum: sed in alijs libris postea scriptis, sẽper negauit, & reipsa, ducta vxore sanctimoniali, sententiam suam declarauit. Quod idem omnes eius discipuli, & verbis, & factis docent.

Apud Catholicos nunquam dubium fuit, quin votum continentiæ simplex, sit impedimentũ impediens contrahendum, non tamen dirimens contractum: votum autem solenne sit impedimentum impediens cõtrahendum, & dirimens contractum, quod vltimum sub anathemate definitũ est in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 9.

Quare tria probãda sunt. PRIMO, Votum simplex castitatis esse impedimentum impediens Matrimoniũ contrahendum. SECVNDO, Votum simplex castitatis, non esse impedimentum dirimẽs contractum. TERTIO, Votum solenne castitatis, esse impedimentũ, & impediens & dirimens.

Sit igitur PRIMA propositio: *Votum simplex impedit Matrimonium contrahendum.* Hæc facilè probari potest ex fundamẽto facto in 2. lib. de Monachis, vbi ostẽdimus ex Scripturis, Concilijs, Patribus, & ex ipsa ratione votum perpetuæ cõtinentiæ esse licitum, sanctũ, & Deo gratissimum. Inde enim sic ratiocinari possumus ad id, quod est huius loci: Votum perpetuæ continentiæ est licitum, ergo seruandum est; cùm Scriptura dicat: *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere.* Eccles. 5. & Deuter. 23. At reddi non potest votum continentiæ ab eo qui vxorem ducit, cùm teneatur illi petenti debitum reddere: non igitur licet ijs, qui votum eiusmodi habent, Matrimonio iungi.

PRÆTEREA, 1. Tim. 5. B. Paulus de uiduis, quæ cõtinentiam uouerant, ita pronunciat: *Cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Vbi Apostolus nõ A damnat uiduas illas, quia posteaquam luxuriatæ fuerant, nubere voluerunt: id enim laudandum erat, non vituperandum: sed quia nubere uolentes, primam fidẽ Deo uidelicet datam de seruanda continentia, irritã faciebant. Et hoc modo hunc locum intellexerũt omnes interpretes Græci, & Latini, & præterea Concilium Carthaginense IV. can. 104. & Toletanum IV. can. 55. Item Tertullianus in libr. de Monogamia. Basilius in libro de virginitate. Epiphanius hæresi 48. Hieronymus libro 1. in Iouinianum. Innocentius I. epistola 2. cap. 13. Augustinus libro de bono viduitatis, capite 8. & 9. Gelasius epistola 1. capit. 23. Fulgentius epistola 1.

SECVNDA propositio: *Votum simplex non dirimit Matrimonium post ipsum uotum contractum.* Hanc aduersarij nõ negant: & eandẽ ex professo docet Augustinus in libro de bono uiduitatis, cap. 9. & 10. eandem in- B uenimus in iure declaratam ab Alexandro III. Cœlestino III. & Bonifacio VIII. cap. Consuluit. Qui clerici, vel vouentes. & cap. Rursus, eodem. & cap. Vnico, de voto in VI. Et ratio declarationi huic apertissima suffragatur. Promissio enim qualis est uotum simplex, obligat quidem in conscientia, tamen non transfert dominium rei promissæ ab eo, qui promisit, in eum cui promissa est: & ideo si is, qui promisit, sententiam mutet, & rem alteri reipsa donet, ille quidem peccat, tamẽ donatio suũ suã habet, nisi tale sit uotũ simplex quod hominem in statu religioso cõstituat, de quo voto hoc loco non agitur.

Et hinc refellitur alius error Lutheri, qui in lib. de captiu. Babyl. cap. de Matrimonio, disputans de impedimento ligaminis, admittit quidem cum Catholicis, Ligamen cum vxore iam ducta esse impedimentum dirimens omnia alia Matrimonia, sed addit contra omnes Theologos debere etiam Ligamen sponsaliorum dirimere sequens Matrimonium: *Hic,* inquit *concludunt, C si posteriorem quis cognouerit, prioris cessare sponsalia: quod planè non capio. Et ego arbitror eũ esse iam non sui iuris, qui vni sese addixerit, ac per hoc prohibente iure diuino, &c.*

SED error iste Lutheri damnatus iamdudum fuit, capit. De illis. & cap. Si inter virum. & cap. Adolescẽs, de sponsalibus, & Matrimonio. & cap. 1. de sponsa duorum, quod caput S. Augustino tribuitur: & ratio eadem est, quia per sponsalia non fit donatio, sed promissio.

Neque argumenta Lutheri concludunt. PRIMO sic obijcit: *Nemo potest dare quod non habet. Qui sponsalia cum una contraxit, non est amplius sui iuris; ergo nõ potest se ipse alteri dare: ergo secundum coniugium irritum iudicãdum est.* RESPONDEO, negatur assumptio. Nã qui spõsalia cum vna contraxit, adhuc est sui iuris, cùm se nulli donauerit, licet donaturum promiserit.

Quare si relicta sponsa cum alia contrahat per ver- D ba de præsenti, Matrimonium tenet, sed peccauit, qui fidem fregit.

SECVNDO obijcit: *Deus prohibet ne quis in negotio fratrem suum circumueniat, quod seruandum est vltra, & supra omnes humanas traditiones.* RESPONDEO, verum est quod assumitur: sed quorsum tendit? Fatemur enim peccare eum, qui fratrem suum circumuenit, fidem ei datam non seruans, sed non ideo irritũ erit Matrimonium cum eo peccato commissum. Nam is etiam, qui vxorem alicui diuitem, aut nobilem, aut bene moratam promittit, si ea talis non sit, illum sine dubio circumuenit, grauiterq; in proximum suum peccauit: neque tamen Matrimonium irritum erit, si per verba de præsenti contractum fuerit.

Obijcit TERTIO: *Si uotum Religionis facit alienũ, cur non etiam fides data, & accepta; cũ hęc sit præcepti,*

&

& fructus spiritus, Gal. 5. illud autem arbitrij humani? A RESPONDEO, si comparemus, fidem dare sponsæ, cum eo quod est vouere, vtrumque est arbitrij humani: neque enim cogitur quisquam iure diuino hoc aut illud vouere, aut vxorem istam, vel illam ducere. Si conferamus autem id, quod est seruare fidem sponsæ, cum eo, quod est implere votum Deo factum; vtrũque est præcepti, & fructus spiritus: siquidem implere votum, est fidem seruare Deo. NEQVE Apostolus inter fructus Spiritus sancti numerat, seruare fidem homini, & nõ seruare fidem Deo: quare Lutherus grauiter errat, cum vota arbitrij humani, sponsalia autem iuris diuini esse docet. Cur autem vota religionis solennia Matrimonium dirimant, paulò pòst explicabimus.

Obiicit QVARTO; *Licet uxori virum suum repetere, voto Religionis facto non obstante, cur ergo non liceat sponsæ sponsum suum repetere, etiam sequuta copula cum altera?* B RESPONDEO; Magnum est discrimen inter vxorem, & sponsam, cùm illa iam habeat, & possideat vt rem suam, corpus viri sui, vt Apostolus docet, 1. Corinth. 7. ista autem nondum habeat, nec possideat viri corpus, nisi in spe & promissione. Sed de his satis.

TERTIA propositio. *Votum solenne dirimit Matrimonium post ipsum votum celebratum:* Probatur auctoritate, & ratione. Ac PRIMO est auctoritas veterum Conciliorum.

TOLETANVM I. celebratum circa annum Domini CD. can. 16. statuit deuotam fœminam, si fortè nupserit, non posse recipi ad Ecclesiam nisi uiuente illo, cui se coniunxerat, castè uiuat, aut non nisi post mortẽ eius. Ex quo intelligimus nuptias illas non fuisse habitas ueras nuptias, quia post Monasticam professionem C contractæ fuerant: alioqui enim si veræ nuptię fuissẽt, cur illam continere oportuisset ab illo ipso, qui in maritum fuerat acceptus?

CHALCEDONENSE Concilium generale, ante annos MC. celebratum, can. 16. *Virginem*, inquit, *quæ se Domino consecrauit, similiter & Monachum non licere nuptialia iura contrahere: quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur.*

NEQVE responderi potest, Concilium prohibere nuptias celebrandas, sed non iudicare irritas celebratas. Nam INPRIMIS Concilium Triburiense, canone 23. hunc ipsum Canonem Concilij Chalcedonẽsis allegauit, vt probaret non esse verum Matrimonium, quod post solennia vota contrahitur. DEINDE, nunquã fuit dubium inter Christianos, an peccarent qui votum cõtinentiæ Deo non redderent; sed non defuerunt, qui dubitarent, an Matrimonia essent vera & rata, quæ ab ipsis contrahuntur, qui continentiam vouerant. Quare Concilium declarare voluit id quod dubium erat, atque asseruit non esse legitima Matrimonia post solenne votum, quale est Monachorum, & sanctimo- D nialium.

Cõcilium FOROIVLIENSE ante annos DCCC. can. 11. de sacris virginibus, *Si publicè*, inquit, *nupserint, dignis quidem mundano iudicio corporalibus coercita vindictis, segregentur ab inuicem, & agant cunctis diebus vitæ suæ pœnitentiam.*

Concilium TOLETANVM VIII. ante annos CM. can. 6. Subdiaconos, si vxores duxerint, in monasteriis includi iubet.

TOLETANVM IV. ante annos CML. can. 51. *Nonnulli*, inquit, *Monachorum egredientes è Monasterio, non solùm ad seculum reuertuntur, sed etiam uxores accipiunt. Igitur reuocati in eodem Monasterio, vnde exierant, pœnitentiæ deputentur.*

TVRONICVM II. ante annos M. can. 16. *Si qui*, inquit, *in Monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi; nec (quod absit) vllus eorũ coniugem ducere possit; & si uxorem duxerit, excommunicetur & de vxoris malæ societatis consortio, etiam iudicis auxilio separetur.*

TRIBVRIENSE Cõciliũ ante annos circiter DCC. can. 23. apertè iubet separari eos, qui post votũ solenne Matrimonio coniunguntur.

SECVNDO est auctoritas Pontificũ veterum, ac Sanctissimorum. SIRICIVS in epist. 1. cap. 6. Monachos & sanctimoniales, si Matrimonia contrahere præsumant, iubet non solùm excommunicari, sed etiam in ergastulis vsque ad finem vitæ pœnitentiam agere.

INNOCENTIVS I. in epist. 2. cap. 12. & 13. distinguit apertè inter Votum solenne, & simplex. Nam ca. 12. dicit, eam, quæ velum sacrum acceperat, ac proinde solẽne votum emiserat continentiæ, si fortè nupserit, non posse admitti ad pœnitentiam, donec vixerit is, cui se cõiunxit: quemadmodum cum illa agitur, quæ viuente viro alteri iungitur. Capite 13. dicit, eam, quæ promiserat continentiam perpetuam, sed velum sacrum nondum acceperat, id est, quæ uotum simplex, non solenne emiserat, si postea nupserit, ad pœnitentiam admitti posse.

GELASIVS I. in epist. 1. cap. 22. & 23. similem distinctionem habet, ac discrimen magnum agnoscit inter nuptias virginum professarum, quarum est solenne votum; & nuptias viduarum, quæ uotum habẽt simplex. Nam uirginum sacrarum nuptias uocat incesta fœdera, & excommunicari eas iubet: incesta autem fœdera illegitimum coniugium sonant. Viduas autem illas dicit debere Deo per pœnitentiam satisfacere: sed nec uocat earum nuptias incesta fœdera, neq; eas iubet excommunicari.

GREGORIVS I. libr. 1. epistola 40. ad Anthemium, scribit, monachos, qui uxores duxerint, separandos à coniugibus esse, atque ad Monasteria remittendos.

In eandem sententiam extant multa responsa Alexandri III. Cęlestini III. & Innocentij III. in tit. Qui clerici, vel uouentes.

TERTIO est auctoritas sanctorum Patrum. CYPRIANVS lib. 1. epist. 11. ad Pomponium, scribit, virgines sacras, quæ cum uiris dormierant, adulteras Christi esse, & à uiris illis omnino separandas, & coniunctionem illam incestam appellat. Et quamuis ij, cum quibus illę dormierant, non se maritos earum dicebãt; tamen idem iudicium de illis Cyprianus fecisset, si se maritos earum profiteri uoluissent. Nam illas adulteras Christi uocat, quia fidem Christo non seruant: fidẽ autem non seruant, si alteri se iungant, siue eum maritum, siue alio nomine appellent. Et incestam coniunctionem uiri cum sacra uirgine Cyprianus vocat, propter relationem ad Christum, qui frater noster fieri uoluit: quæ relatio non minus inueniretur in ea coniunctione, quæ cum uiro fieret sub nomine coniugis, quàm in ea, quæ fieret sine tali nomine. Vnde quod in eadem epist. Cyprianus dicit, eas uirgines admonẽdas esse, vt si perseuerare nolint, aut non possint, apertè nubant: intelligendum est de illis, quæ nondum uouerunt. Alioqui cùm Cyprianus sub disiunctione dicat, vt nubãt, si perseuerare nolint, aut non possint; permitteret illis, vt nuberent post uotum, etiamsi possent continere, modò id nolint, quod est absurdissimum, & ne ab ipsis quidem Lutheranis concedendum.

BASILIVS in lib. de virginitate, parum vltra mediũ: *Cum*, inquit, *virginitatem Domino professa sint, carnali postmodum voluntate male blanda delinita, ac deuicta, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt,*

non

Non ignorant huiusmodi, quamuis ignorātiam simulēt; quæ sponsi dextram, & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quem dereliquit; neque eius vxorem per ullas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit. Et infrà copiosè hoc idem ostendit, nunquam illam dici posse vxorem viri mortalis, sed semper Christi, uiri immortalis adulteram.

Ambrosius in libro ad uirginem lapsam, ca. 5. *Quæ se spopondit Christo, & sacrum uelamen accepit, iam nupsit;* iam immortali iuncta est uiro, & iam si uoluerit nubere cōmuni lege coniugii, adulterium perpetrat.

Ioan. Chrysostomus in epist. 6. ad Theodorū: *Honorabiles*, inquit, *nuptiæ, sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo.*

B Hieronymus li. 1 in Iouinianum: *Certè confiteris*, inquit, *non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.*

Neque obstat, quod quidam obiiciunt de sancto Malcho, qui teste sancto Hieronymo in eius uita, posteaquā multos annos Monachus fuerat, vxorē duxit, & cum ea vsque ad finem uitæ permansit. Nam coniugium nullum fuit inter Malchum, & eam fœminam, quam coactus se ducere finxit in uxorem: siquidem illa virum alterum habuit viuentem, vt idem Hieronymus refert, quando à Domino suo nubere Malchū cōpellebatur. Itaq; societas quædam spiritualis & sancta inter eos fuit, sub nomine nuptiarum.

C Nunc vt ratione ducta ex verbo Dei, probemus, votum solenne esse impedimentum dirimens Matrimonium, præmittendum necessariò est, quæstionem esse inter Catholicos, quo iure uotum solenne dirimat Matrimonium, quod post eiusmodi votum celebratur, naturali ne, ac diuino, an solùm Ecclesiastico, ac positiuo.

Et quidem multi, iique grauissimi Theologi, S. Thomas, S. Bonauentura, Albertus, Richardus, Durandus, & Dominicus à Soto in quarto distin. 38. contendunt, votum solenne iure diuino, ac naturali dirimere Matrimonium. Quorum hæc est potissima ratio, quia votum solenne non est simplex promissio Deo facta, vt est uotum, quod dicitur simplex, sed est traditio de præsenti sui ipsius in perpetuum Christi obsequium; & ea traditio à Christo per Ministros suos accepta, ac probata est. Quare differt votum solenne à simplici, vt coniugium de præsenti contractum à sponsalibus de futuro. Sed iure diuino ac naturali, nemo potest alteri dare quod suum non est, & si dederit, irrita est donatio: igitur iure naturali, & diuino irritum est cōiugium post votum solenne.

D Et quidem si ex Scripturis, aut euidenti aliqua ratione demonstrari posset, votum solenne differre à simplici, quod in illo sit donatio de præsenti, in isto verò promissio tantùm de futuro; non oporteret aliam quærere rationem. Tamen quia principium illud multi negant, vt Scotus, & Paludanus in 4. dist. 38. & Caietanus in 2. 2. q. 88. ar. 7. & omnes interpretes iuris Canonici, vt Panormitanus testatur in cap. Rursus, qui clerici, vel vouentes, & contra potius existimant, solo Ecclesiæ decreto factum esse, vt uotum solenne dirimat Matrimonium: ideo probādum superest, Ecclesiam potuisse hoc impedimentum Matrimonij constituere.

Sed hoc facilè probatur. Primum ex eo ipso quod fecit, Ecclesia enim ab antiquissimis temporibus, vt ex testimonijs citatis perspicuum est, tum in Cōcilijs, A tum per summos Pontifices hoc statuit. Fortasse etiam hoc de Apostolica traditione descendit. Nam Cyprianus, Basilius & Ambrosius, qui hoc impedimentum agnoscunt, ante ea Concilia, eosque Pōtifices vixerūt, à quibus hoc decretum factum uidetur: & ideo Concilia & Pontifices non tam noui aliquid statuisse, quàm vetus decretum innouasse, aut declarasse censendi sūt. Quod autem Ecclesia antiqua, quam verā fuisse Christi Ecclesiam hæretici negare non possunt, fecit, & sæpiùs repetiuit, stultum, atque impium est dicere, nō esse iure factum.

Deinde probatur, quia illegitimas facere personas ad Matrimonium non est mutare Sacramēti essentiā, vt suprà diximus, sed ratum vel irritum facere contractum humanum, qui in Sacramento Matrimonij præ requiritur. Non enim Christus declarauit, quis contractus humanus sit habendus legitimus, quis illegitimus, sed ea declaratione præsupposita, voluit cōtractū humanum legitimum inter uirum, & fœminam Sacramentum esse.

Posse autem Ecclesiam eiusmodi contractus legitimos uel illegitimos decreto suo reddere, personas habiles vel inhabiles efficiendo; probatur. Nam Inprimis huc pertinent omnia illa Scripturæ loca, ex quibus discimus, curam Ecclesiæ gubernandæ Apostolis, & eorum successoribus esse commissam, Lucæ 10. *Qui uos audit, me audit.* Mat. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum.* Ioannis vltimo: *Pasce oues meas.* nam ad eum, qui iure præest, pertinet leges condere de actibus humanis, eosque regere, & ratos, vel irritos facere.

In Testamento veteri, præter Ius diuinum naturale, erant etiam certæ leges positiuæ iudiciales accommodatæ illi populo, tum circa Matrimonia, tum circa alios contractus humanos: Illæ autem leges abrogatæ sunt, neque habemus alias à Christo præscriptas; ergo necesse est in Ecclesia esse potestatem similium legum pro locis, & temporibus sanciendarum, alioqui Christiana Respublica imperfectissima, ac planè miserrima esset.

Præterea possunt Reges politici, qui Reipublicę præsunt, circa humanos cōtractus, humanas leges ferre, eosque certo modo factos, ratos, secus autē, irritos esse decernere, ob communem pacem & concordiam populorum; ergo poterunt etiam id principes Ecclesiastici ob salutem æternam animarum.

Dices, si ita est, non solùm Ecclesia, sed etiam Principes politici poterunt impedimenta Matrimonij constituere: nam ex contractu Matrimonij non tantùm salus animarum, sed etiam pax, & concordia temporalis pendet.

Respondeo, si Matrimonium esset solùm contractus ciuilis, possent sine dubio politici Principes impedimenta constituere, personas legitimas, vel illegitimas efficiendo, sicut etiam fecerūt sæpe Imperatores, præsertim Ethnici, vt patet ff. de ritu nuptiarum. & C. ad legem Iuliam de adulterijs, vbi sunt multæ leges de contractu Matrimonij. Tamen quia nunc apud Christianos Matrimonium est Sacramentum, & ex contractu illo ciuili Sacramentum Ecclesiæ pendet, & Sacramentorum dispensatio ad Ecclesiam pertinet; ideo potestas impedimenta Matrimonij constituēdi, maximè propriè ad Principem Ecclesiasticum pertinet. Ad politicum aūt non pertinet, nisi cum consensu, & subordinatione ad Principem Ecclesiasticum: non enim eadē potestas ad duo diuersa tribunalia æquè & immediatè & propriè pertinere potest.

Quare S. Thomas, quamuis in 4. distinct. 34. quæst. vnica, ar. 1. ad 4. concesserit Matrimonium, ut est ciuilis contractus, pendere posse à lege ciuili, tamen dist. 42. q. 2. ar. 2. ad 4. id ita explicat, ut locum habeat lex ciuilis, si auctoritas etiam accesserit Ecclesiæ: *Prohibitio*, inquit

inquit, *legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonij, nisi interueniret auctoritas Ecclesiæ, quæ idem interdicit.*

QVOD autem Ecclesia non solùm potuerit votum solenne, impedimentum dirimens Matrimonij constituere, sed etiam caussam habuerit id constituendi, facilè probari potest. Nam qui uota solennia continétiæ suscipiunt, illi statum uitæ mutant, & ab imperfecto ad perfectum ascendunt: absurdum autem esset, si ijdem postea iterum redirent ad statum imperfectiorem. DEINDE, qui hæc uota faciunt, magna deliberatione, & præcedente probatione diuturna faciunt: incongruũ autem est, vt id, quod maturo consilio factum est, iterum mutetur. AD HÆC uota solennia regulariter publicè, & coram testibus multis, immò populo inspectáte fiunt, ergo non possunt sine ingenti scandalo uiolari. Quare decuit Ecclesiam prouidere, ne id mutari posset: medium autem efficacissimum prouidendi fuit, irritare Matrimonia post eiusmodi uota contracta. DENIQVE, qui uota solennia faciunt, non solùm Deo se obligant, sed etiam spontè se subijciunt Ecclesiæ, vt ab ea cogi possint, etiam per uiam iudicij: proinde queri non possunt, si eos inhabiles ad Matrimonium Ecclesia facit.

Atque eædem istæ rationes ostendunt, cur noluerit Ecclesia, vota simplicia esse impedimenta dirimentia. Qui enim uota simplicia faciunt, nec statum propriè mutant, & sæpe sine magna deliberatione, & priuatim, ac sine testibus illa faciunt, neque se Ecclesię subijciunt magis quàm antea subiecti essent: vnde cogi non possint ad uotum seruandum per uiam iudicij, sed per uiam correctionis fraternæ, nisi talia sint uota simplicia, quæ, vt paulò antè diximus, hominem verè ac propriè religiosum constituant, qualia sunt vota simplicia Societatis nostræ, quæ ex constitutione Gregorij XIII. Summi Pontificis, quę incipit, Ascẽdente Domino, declarantur substantialia Religionis & dirimentia Matrimonium.

CAPVT XXII.

De impedimento criminis.

SVPERSVNT impedimenta illa, quæ personam inhabilem reddunt ad Matrimonium cum certa persona, nõ autem vniuersè cum omnibus. Ea uerò sunt, vt suprà notauimus, Crimen, Cultus disparitas, & Cognatio: de his igitur breuiter disserendum est, ac PRIMVM de crimine.

Iubent canones impedimentum esse dirimens Matrimonium, si quis cum ea coniugium contrahat, quã polluit per adulterium: de qua re est integer titulus in epistolis Decretalibus, sed tamen obseruant Doctores, non semper Matrimonium esse irritum, cùm quis ducit eam, quam polluerat per adulterium, sed solũ in tribus casibus.

PRIMVS casus est, cùm adulter procurat mortẽ coniugis suæ, vel Mariti adulteræ, vt cũ adultera coniugiũ celebrare possit: vel contra, si adultera procuret mortẽ uiri sui, uel uxoris adulteri, vt adulterum in maritum accipiat; & habetur definitio huius rei, capit. Super hoc, de eo, qui duxit in Matrimonium quam polluerat per adulterium, & intelligitur casus, si mors reuera sequatur.

SECVNDVS est, si adulteri dederint sibi inuicem, fidem, de Matrimonio inter se contrahendo post mortẽ uxoris adulteri, uel mariti adulteræ: nam qui ita sibi fidem dederunt, uidentur omnino procuraturi mortẽ alterius coniugum. Et habetur decisio huius can. Relatum, 31. q. 1.

TERTIVS est, si de facto adulteri inter se contraxerint, uiuentibus prioribus coniugibus, vt habetur cap.

A Finali, de eo qui duxit in Matrimonium.

SED intelliguntur duo isti casus, si uterque adulter sit conscius uitæ coniugis alterius. Alioqui enim si uir adulteram decipiat, affirmans coniugẽ suam esse mortuam; vel contrà, mulier adulterum decipiat, affirmãs virum suum esse mortuum: tunc matrimoniũ non est irritum, vt patet ex cap. Propositum, de eo qui duxit in Matrimonium.

Extra hos casus non dirimi Matrimoniũ inter adulteros contractum, docet Augustinus in lib. de bono cõiugali, c. 14. & in lib. 1. de nuptijs & concupiscentia, ca. 10. & relata sunt hæc testimonia Augustini inter Canones Ecclesiasticos, 31. q. 1. can. Denique. Et hæc de crimine adulterij.

Crimen autem homicidij sine adulterio, in vno tãtùm casu dirimit Matrimonium, quando uidelicet in morte alterius coniugum procuranda conueniunt tã vir, quã fœmina, qui inter se coniugiũ inire cupiunt; vt habemus, ca. Laudabilem, de conuersione infidelium. Alioqui enim, si alter tantũ homicidium procuraret, altero inscio, & adulterium non præcessit, nõ dirimi-

B tur Matrimonium.

Reprehendunt Ecclesiam ob hoc impedimentum Lutherus in libr. de captiuit. Babylon. capit. de Matrimonio, & Philippus Melanchthon in locis, tit. de coniugio: & argumentũ ipsorum est, exemplum Dauidis, qui Bethsabeam vxorem duxit, cùm & ipsam antea per adulterium polluisset, & uirum eius occidisset, 2. Reg. 11.

AT sententia Ecclesiæ nititur grauissimis testimonija Pontificum & Conciliorum, quę habentur, 31. q. 1. can. Nullus, qui est S. Leonis, & can. Illud, & can. Relatum, quæ ex Concilijs deprompta sunt, & ca. Super hoc, & cap. Propositum, de eo qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium. ET PRÆTEREA grauissima ratione. Quid enim atrocius in coniugio fingi potest, quàm vt alter coniugum non solùm fidem coniugi non seruet, sed etiam vitæ eius insidietur, cum quo summum amicitię gradum colere debuisset?

C NEQVE exemplum Dauidis ad rem facit. Hoc enim impedimentum non est de iure diuino, sed Ecclesiastico: & in Testamẽto veteri multa permittebantur, quæ in noua lege, quæ perfectior est, optimo iure interdicuntur, vt polygamia, libellus repudij, & alia id genus multa.

ADDE, quod etiam secũdum Ecclesiasticam legem, peccatum illud Dauidis & Bethsabeæ, fortasse nõ fuisset impedimentum dirimens. Non enim adulterium solùm, neque coniugis homicidium quocunque animo patratum, dirimens impedimẽtum iudicari solet, sed illud solum homicidium coniugis, quod ea intentione committitur, vt eius vxore quis postea potiatur. Iam uerò Bethsabea in adulterium quidem consensit, sed in mortem uiri nullo modo quidquam legitur ma-

D chinata: proinde ex parte eius non fuit impedimentũ, quo minus coniugium cum Dauide cõtrahere posset. Dauid autem adulterio homicidium Vriæ adiũxit, sed nõ est certum an eo animo, vt vxore eius potiretur: nã antea sæpe conatus erat inducere Vriam, vt ad vxorẽ rediret, vt eo modo adulterium tegeretur.

CAPVT XXIII.

De Cultus disparitate.

ALTERVM impedimentum est cultus disparitas. Catholici enim communi consensu docẽt, Matrimonia fidelium cum infidelibus non baptizatis, nõ solùm esse illicita, sed etiam irrita: cum hæreticis autẽ baptizatis illicita esse, non tamen irrita.

Lu-

Lutherus autem in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Matrimonio, hoc impedimentum non admittit, nec tamen aliud argumentum adfert, nisi quia Deus hæc Matrimonia Christianis prohibuisse non legitur, & quia B. Monica S. Augustini mater virum habuit infidelem. Idem etiam repetit, cùm in serm. de Matrimonio, tum in expositione septimi capitis, prioris ad Corinthios. Philippus etiam Melanchthon in locis, tit. de coniugio, licet fateatur bono animo ab Ecclesia hæc Matrimonia fuisse prohibita: vellet tamen non adeò rigidè hæc obseruari, vt Catholici postulant.

Sit igitur propositio PRIMA: *Non licet fidelibus cũ infidelibus, aut etiam hereticis Matrimonia iungere.*

Probatur PRIMO ex uerbo Dei, Deuter. 7. Deus prohibuit populo suo Matrimonia iũgere cum Gẽtibus. Et quamuis præceptum illud sit iudiciale, & solos Iudæos propriè obligauerit, tamen habet aliquid etiam moralis, & ad omnes pertinet, si caussa inspiciatur, nã caussam reddit planè moralem, quæ etiam nũc locum habet: *Quia seducet*, inquit, *filium tuum ne sequatur me, & ut magis seruiat Dijs alienis*. & 3. Reg. 11. vbi idem præceptum repetitur, addit Deus: *Certissimè auertent corda uestra, ut sequamini Deos alienos*. & ibidem additur, Salomonem contra hoc præceptum egisse, & illi continuò accidisse, quod Deus prædixerat: deprauatus enim per vxores illas Ethnicas, adorauit earum idola. Et sanè si uir sapientissimus, & qui multas alias vxores habebat, per noua illa coniugia cum Gentilibus ita peruerti potuit, vt singularum Deos coleret: quantum periculum ijs imminet: qui vnam tantùm, eamque ethnicam, vel hæreticam ducunt, & qui nullo modo sunt cum Salomone in prudentia, & sapientia comparandi.

DEINDE verbum illud B. Pauli 1. Corinth. 7. *Cui uult nubat, tantum in Domino*; præceptum esse de Matrimonio non iungendo, nisi cum fidelibus; docent interpretes huius loci ferè oẽs, vt Ambrosius, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, Sedulius; S. Thomas, Caietanus, & alij: & præterea Tertullianus in lib. 2. ad uxorem, & Hieronymus libro 1. aduersus Iouinianum.

Denique AVGVSTINVS lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 25. hanc expositionem admittit, licet etiã aliter exponi posse dicat, sic enim ait, illud: IN DOMINO, *duobus modis potest intelligi; aut Christiano nubẽs, aut Christiana permanens. Sed posterior expositio non uidetur ita probabilis ut prior: non enim dubium esse poterat, quin illicitum esset, nubendo apostatare à fide; immò id tam perspicuum, & notum est omnibus, ut planè superuacaneum uideatur de ea re Christianos monere.*

EST etiam alius locus, 2. Cor. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, quem S. Hieronymus, cùm in libr. 1. in Iouinianum, tum in epist. ad Gerontiam de monogamia, exponit de coniugio cum infidelibus non iugẽdo. Neque huic expositioni repugnant Theophylactus & alij, qui generatim exponunt de commercio uitando cum infidelibus: si enim commercium cum infidelibus interdicitur, certè coniugium, quod est commercium omnium maximũ, & periculosissimum, interdicitur.

SECVNDO probatur ex Concilijs. Exstat canon. 13. Concilij generalis Chalcedonensis, vbi prohibentur coniugia cum Hereticis, Iudęis & Paganis. Extat item Concilij AGATHENSIS can. 67. vbi habentur hæc verba: *Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia, & uel filios, uel filias illis dare.* Concilium item Toletanum III. can. 14. prohibet, ne Iudæi vxorẽ Christianam habeant. & Toletanum IV. can. 61. iubet Hebræos cum Christianis Matrimonio coniunctos, aut Christianos fieri, aut ab vxoribus separari. Extat etiã

A in iure ciuili C. de Iudæis, l. ne quis Christianã. Lex Valentiniani & Theodosij, quæ vt adulteria, punit cõiugia Iudæorum cum Christianis, & in C. Theodosiano, lib. 3. tit. 14. similiter puniuntur Matrimonia Romanorum cum Gentilibus.

TERTIO probatur ex Patribus. TERTVLLIANVS in 2. lib. ad vxorem, lõga disputatione hoc agit nõ oportere Christianos, vel Christianas cum infidelibus contrahere Matrimonia. Sanctus CYPRIANVS in serm. de lapsis, inter alia crimina fidelium numerat, iungere cum infidelibus Matrimonia, idque esse dicit, prostituere Gentilibus membra Christi. S. AMBROSIVS libr. 1. de Abraham, cap. 9. *Caue Christiane*, inquit, *Gentili, aut Iudæo filiam tuam tradere; caue Gentilem, aut Iudæam, atque alienigenam, hoc est, hæreticã, & omnem alienam à fide tua, uxorem accersas tibi*. & in epist. 70. quæ est prima, lib. 9. ad Vigilium, instituit nouum Episcopum, vt plebem suam doceat summoperè cauere

B re Matrimonia cum infidelibus. S. HIERONYMVS in 1. lib. aduersus Iouinianũ: *At nunc pleraque*, inquit, *contemnentes Apostoli iussionẽ, iunguntur Gentilibus, & templa Christi idolis prostituunt*.

S. AVGVSTINVS uidetur in hac re dubius hæsisse. Nam in lib. 1. ad Pollentium, cap. 21. refert sententiam Pollentij, quòd in utroque Testamento prohibitũ sit Matrimonium fidelibus cum infidelibus iungere: quæ verba Magister in libro 4. sententiarum dist. 39. tanquã ex Augustini sententia refert, cùm reuera ex Pollẽtij, non ex Augustini sententia accipienda sint. Deinde, c. 25. ex sententia sua loquens, tantùm dicit non inueniri testimonium in Testamento nouo, in quo sine ambiguitate eiusmodi coniugia prohibeantur, quamuis fateatur Cyprianum nihil dubitasse, quin illicita essent ea coniugia. In libro verò de fide & operibus, ca. 19. iterum repetit, in Scripturis noui Testamenti se non reperisse de hac re certum testimonium, tametsi Cypria

C nus inter grauissima crimina posuerit, cum infidelib' iungere Matrimonia. Sed tandem concludit, omnino cauendas esse eiusmodi coniunctiones, quia expedit in re dubia tutiorem partem sequi: *Omnimodo*, inquit, *cauendum est, ne fiant tales coniunctiones: quid enim opus est in tantum discrimen ambiguitatis caput mittere?*

Itaque ex Augustino habemus, vt minimũ ista Matrimonia esse dubia, & proinde non contrahenda. Nec tamen si Augustino dubitare licuit, nobis quoque licebit, cùm nos Pauli sententiam habeamus, à plurimis interpretibus explicatam, multa etiam testimonia Cõciliorum & Patrum, quæ ipse non uiderat: & deniq; omnium Theologorum, qui post Magistrum scripserunt, atque adeo totius Ecclesiæ consensum teneamus.

QVARTO probatur ratione. Matrimonium fidelis cum infideli multa secum adfert incommoda, atque

D damna; non igitur licitum censeri debet. Antecedens probatur. Nam INPRIMIS periculum, & quidem grauissimum adfert fideli, apostatandi à vera fide: *Et qui amat periculum, peribit in illo*, Ecclesiastici 3. DEINDE, proles non poterit commodè educari in vera religione. AD HÆC vix poterit in domo pax, & tranquillitas illa inueniri, quæ ad coniugium requiritur, siquidem dissensio circa religionem, contentiones, & iurgia, odium etiam, & alienationem animorum gignit. DENIQVE, vt Tertullianus copiosè demonstrat, si maritus sit infidelis, facilè impediet omnia exercitia pietatis, quæ alioqui vxor Christiana exhibere tenetur.

SECVNDA propositio: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non est irritum iure diuino, naturali, vel positiuo, vel certa aliqua lege Ecclesiæ*. Quod non iure diuino, probari existimant Dominicus à Soto (vt ipse

lo-

loquitur in 4. dist. 39. quæstione vnica, art. 2.) euidenter ex eo, quod 1. Corinth. 7. Paulus permittit fidelem non separari à coniuge infideli. Si enim iure diuino Matrimonium fidelis cum infideli irritum esset, quomodo beatus Paulus permitteret, in tali coniunctione, quæ fornicaria sine dubio esset, Christianos permanere?

AT ista ratio non solùm non euidens, sed nec solida esse videtur. Apostolus enim non permittit fidelem cum infideli contrahere, sed Matrimonium cum infideli contractum permittit non dirimi per conuersionem alterius coniugis. Non est autem consequens, vt si Cultus disparitas non dirimat Matrimonium iure diuino antea contractum: non dirimat etiam post contractum. Nam impedimēta dirimentia hoc proprium habent, vt dirimant si ipsa præcedant; nō dirimant, si sequantur. Impotentia enim coëundi, & votum solenne continentiæ, & alia id genus, si præcedant Matrimoniū, illud ita impediunt, vt irritum reddāt, si fiat: at si superueniant post Matrimonium legitimè cōtractum, illud dirimere nequaquam possunt. Sicut etiam hoc tempore Cultus disparitas, saltem iure Ecclesiastico, dirimit Matrimonium post contractum: & tamen si superueniat post Matrimonium legitimè cōtractum, vt si alter coniugum fidelium fiat Paganus, vel si alter infideliū conuertatur, non dirimitur coniugium, etiam iure Ecclesiastico, saltem ipso facto.

Illa igitur ratione omissa, quòd non sit Cultus disparitas impedimentum dirimens iure naturali, probatur PRIMO, quia non tollit omnino finem Matrimonij, licet aliquo modo impediat. Nam ex tali cōiugio proles nasci potest, & institui etiam in religione, licet difficiliùs, &c. & aliquando accidere potest, vt non etiam impediatur vllo modo educatio, neque pax, vt, si alter coniugum de religione nihil curet, aut bene sit affectus erga fidem. Quo casu non modò non erit impedimentum aut periculum vllum coniugi fideli, sed etiam erit magna spes trahendi alterum ad fidem: tunc autem (si non obstet ius positiuum) ratio dictat coniugium eiusmodi non esse malum, sed bonum.

SECVNDO probatur exemplis Sanctorum, qui sine dubio infidelibus coniuncti non fuissent, si id Matrimonium iure naturæ irritum esset. Exstant autem exempla in lege naturæ, in lege scripta, & in lege gratiæ. In lege naturæ, Iacob vxores duxit filias Laban Idololatræ; Iuseph filiam Phutipharis Ægyptiam; Moses filiam Ietro Æthiopissam. In lege scripta Esther nupsit Assuero Regi Persarum Ethnico; & Salomon vxorē duxit filiam Pharaonis; & Dauid accepit filiam Regis Gessur. 2. Regum 3. In lege gratiæ testatur Hieronymus, lib. 1. in Iouinianum, & Augustinus lib. de fide & operibus, cap. 19. suo tempore fuisse frequentissima in Ecclesia eiusmodi coniugia; & quamuis à Patribus reprehendebantur, tamen non dirimebantur, nec est probabile fuisse tolerata, si vera Matrimonia non fuissent.

PRÆTEREA, sancta Monica virum habuit paganū, teste Augustino, libro 9. Confession. ca. 9. & Clotildis Christiana nupsit Clodoueo Regi Francorum Ethnico, teste Gregorio Turonico, lib. 2. histor. ca. 28. Vtraque autem pia erat, & virum ad fidem conuertit: non potest autem fieri vt piæ fœminæ essent, & in perpetua fornicatione viuerent.

Quod non sit etiam impedimentum dirimens iure diuino positiuo, probatur: nam in Testamento nouo, non exstat tale præceptum. Verba enim Pauli: *Tantū in Domino.* Et: *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, nō probant, nisi non esse contrahendum cum infidelibus: non autem probant, Matrimonium esse irritum.

In Testamento autem veteri non inuenitur præceptum ita prohibens coniugia cum infidelibus, vt ea redderentur irrita, nisi apud Esdram, lib. 1. cap. 9. & 10.

A Ibi enim legimus, Esdra interpretante legem Domini in Deuteronomio à Moyse latam, separatos fuisse filios Israël à coniugibus infidelibus, quas duxerant. Sed illud præceptum quatenus irritans Matrimonia, iudiciale fuit, non naturale, & ideo cessauit cum ceteris, neq; ad Christianos pertinet. Fuisse autem iudiciale, ex eo colligitur, quod solùm prohiberet coniugia Iudæorum cum infidelibus habitantibus in terra Chanaam, quos Deus omnino interfici, & deleri volebat: non autem cum infidelibus ceteris. Vnde Ester legitimè nupsit Assuero Gentili, & Salomon accepit in vxorem filiam Pharaonis. NEQVE obstat, quod lib. 1. Esdræ cap. 9. inter Gentes, quarum connubia Iudęis erāt prohibita, numerantur Ægyptij: loquitur enim Esdras de Ægyptijs, qui habitabant in terra Chanaam, non de alijs, vt Caietanus annotauit.

Iam vero quòd non sit cultus disparitas impedimentum dirimens, ob certam aliquam legem Ecclesiæ, B probatur, quia nulla exstat talis lex. Quæ enim nos suprà citauimus ex Concilijs, non probant Matrimoniū esse irritum, si fiat inter fidelem, & infidelem, sed tantùm non esse faciendum. Nam Concilium Chalcedonense, & Agathense inter infideles nominatim ponūt etiam hæreticos, & tamen communi consensu Catholicorum, Matrimonium cum hæretico nō est irritum. Concilium autem Toletanum IV. iubet quidem separari coniuges, sed non loquitur nisi de Iudæis, & in Hispania: neque enim Concilium illud vniuersale, sed nationale fuit, quare legem toti Ecclesiæ dare non potuit.

TERTIA propositio: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non baptizatum, irritum est ex more populi Christiani, vim legis obtinente.* Probatur; nam ab annis, vt minimum CD. sine vlla controuersia creditum est in Ecclesia Christiana, ista Matrimonia esse nulla. Nam & Magister sententiarum in li. 4. dist. 39. & Gra- C tianus, 28. quæst. 1. & deinceps omnes Theologi, & Canonistæ tanquam rem exploratam, & à maioribus acceptam hoc tradiderunt. Cùm igitur tota Ecclesia à multis iam sæculis id crediderit & seruauerit, & tamen certa aliqua lex non inueniatur, necesse est, vt id paulatim sit introductum, & consuetudo vim legis obtinuerit.

Non posse autem hunc morem, siue hanc legem improbari, duobus argumentis demonstrari potest. PRIMO, exemplo legis. Si enim in lege veteri Cultus disparitas erat impedimentum dirimens saltem intra certas nationes, certè maiori ratione potuit fieri Cultus disparitas impedimentum dirimens apud Christianos: nam lex Christiana perfectior est. Et PRÆTEREA maior est Cultus disparitas inter Christianos, & infideles, quàm inter Iudæos, & infideles. Nam Christiana lex omnibus est ad salutem necessaria; & qui Christiani non sunt, alieni sunt à Deo, & ab Ecclesia, ac religione diuina. At lex Hebræorum non erat omnibus D necessaria, multique inter Gentes saluari poterant, dum lex vigeret: quare non erant Gentiles extra Ecclesiam Dei per hoc solum, quod ad populum Israël non pertinebant.

SECVNDO, Matrimonium apud Christianos Sacramentum est, ergo non debet à Christianis, illis personis tribui, qui Sacramenta suscipere nequeunt. Ergo maxima fuit caussa irritandi Matrimonia fidelium cū infidelibus: non enim infidelis non baptizatus vllius Sacramenti capax est. Et hæc etiam ratio est, cur Matrimonia cum hæreticis irritata non sint, quia videlicet Sacramenta esse possunt ratione præcedentis Baptismi in vtroque coniuge.

QVARTA propositio. *Potest summus Pontifex, si caussa id postulet, cum fideli dispensare, vt cum infideli Matrimonium contrahat.* Hæc propositio ex superioribus sequitur. Si enim agatur de præcepto irritante

eiusmodi

eiusmodi Matrimonia dubium non est, quin in eo summus Pontifex dispensare possit, cùm id præceptum nō sit naturale, nec diuinum positiuum, sed planè Ecclesiasticum.

Si uerò agatur de præcepto simpliciter prohibente, de quo diximus in prima propositione, id præceptum vel est positiuum, vel naturale: Si est naturale, non obligat nisi quatenus recta ratio dictat id non esse faciendum, vel ob periculum subuersionis, vel ob alias caussas. Quare cessantibus illis caussis, non est contra ius naturæ eiusmodi coniugium, præsertim accedente declaratione summi pastoris: vnde etiam Ester, (vt supra diximus) & Ioseph, Iacob, Moyses, & alij viri sancti cum infidelibus Matrimonio iuncti sunt, quia cessabat ratio periculi, &c. Si uerò est præceptum positiuū humanum, vt Apostoli Pauli, & Conciliorum, ac Pontificum; potest sine dubio Apostolorum, & Pontificum aliorum successor in eo dispensare, cessante periculo, & iusta caussa id postulante. Præceptum autem positiuum diuinum, nullum est, vt suprà ostendimus: illud enim Deuter. 7. quatenus positiuum, iam est abrogatum; quatenus autem aliquo modo naturale erat, non obligat, vt diximus, nisi quādo ratio recta indicat inesse periculum illud, ob quod præceptum datum est.

Atque hinc soluuntur omnia argumenta, quę fiunt ab hęreticis, vel etiam fieri possunt: nihil. n. adferre possunt, neq; adferunt, nisi exempla eorum fidelium, qui vel in lege antiqua, vel in lege noua, Matrimonia cum infidelibus contraxerunt.

Ad quæ vno ex quatuor modis respondendum est. VEL enim exempla ad eos pertinent, quibus nulla lege particulari, sed solum lege naturæ secundum rectā rationem in certis casibus talia Matrimonia prohibebantur, & tales fuerunt, Iacob, Ioseph, Ester, &c. VEL ad eos, qui vxores Gentiles quidem, sed quæ ad fidem conuertebantur, duxerunt: id enim semper fuit licitū. Et hoc modo Salmon duxit Raab meretricem ex Palæstina, & Booz Ruth Moabitidem, &c. illæ siquidem ad fidem, & religionem Iudaicā accesserunt, licet alioqui essent ex Gentibus, cum quibus non licebat Iudæis contrahere Matrimonia. VEL ad eos, qui apertè reprehenduntur, quod contra legem cum Gentilibus coniugia celebrauerint. Et in his fuit Salomon, qui 3. Reg. 11. valde arguitur à diuina Scriptura, q͂ vxores Moabitidas, Ammonitidas, & Chananiudas contra legem duxerit: in his etiam numerandi sunt Christiani, qui propterea grauiter à sanctis Patribus reprehenduntur, vt ex Cypriano, Ambrosio, & Hieronymo suprà demonstrauimus. VEL denique ad eos, quos ignorantia, & introducta consuetudo fortasse excusabat. Et in hoc numero ponēda uidetur sancta Monica mater B. Augustini: nā eius tempore ita inualuerat consuetudo, vt peccatum non putaretur cum Gentilibus iungere Matrimonia, vt Augustinus testatur li. de fide, & operibus, cap. 19.

Itaque sancta Monica, cuius exemplum hæretici tā ti faciunt, ignorantia, & more patriæ à peccato fortasse excusabatur; vel certè pœnitentia, & lachrymis illud purgauit: neque debuit Matrimonium semel contractum dirimere, quia nondum mos populi fidelis Cultus disparitatem inter impedimenta dirimentia reposuerat, vt postea fecit.

CAPVT XXIV.

De impedimento Cognationis, quid sit Cognatio, & quot eius gradus.

RESTAT impedimētum Cognationis, de quo grauissima controuersia est: quæ vt ordine explicari possit; PRIMO exponendum erit, quid sit Cognatio, &
A qui, & quot eius gradus. SECVNDO, quid de hac re hæretici sentiant. TERTIO, probanda erit veritas, & soluenda argumenta ipsorum.

Vt igitur à PRIMO incipiamus, Iureconsulti distinguunt inter Cognationem & Agnationem. Cognatos enim vocant, qui ex eodem sanguine per matrem descendunt, agnatos, qui per patrem; tametsi cognatos etiam interdum omnes consanguineos appellent. Itaq; Cognatio aliquando est nomen generis, aliquando speciei; Agnatio autem semper est nomē speciei: qui enim agnati sunt, cognati etiam dici possunt, non contrà, vt perspicuum est ex leg. Inter agnatos, ff. vnde legitimi, & l. Iureconsultus, ff. de gradibus & affinibus: & ex Ambrosio in epistol. 66. ad Paternum, extrema, vbi negat dici posse agnatos, qui per Patrem non descendunt, vt fratres vterinos ex diuerso patre natos. Quare deceptus est Dominicus à Soto in quarto distinctione 40. quæstione vnica, articulo primo, vbi dicit, agnationem esse genus, & cognationem esse speciem.

In iure CANONICO, tum cognatio, tum agnatio simpliciter dicitur consanguinitas, quæ in hoc differt
B ab affinitate, quod consanguinitas est vinculum eorū, qui ab vno aliquo per sanguinis propagationē descendunt; ita ut omnes eundem sanguinem participent, & ad unum stipitem reducantur: affinitas autem inter eos est, qui per propagationem, sed per unionem duorum in carnem unam coniunguntur. Quia enim per carnalem copulam uir, & fœmina fiunt una caro, inde est quod consanguinei unius ex illis efficiuntur proximi, & affines alterius. Itaque parentes, & fratres, & ceteri consanguinei uxoris, efficiuntur affines mariti, & contra parentes, & fratres, & ceteri consanguinei mariti, eodem modo efficiuntur affines uxoris: non tamen consanguinei unius coniugis, sunt affines consanguineis alterius coniugis, sed solum ipsi coniugi. Et quidem in eo gradu sunt affines alterius coniugum, in quo gradu sunt consanguinei alterius: pater. n. sponsæ efficitur quodammodo pater spōsi, & frater sponsæ efficitur frater sponsi, &c. Quare si quis nouerit gradus consanguinitatis, facilè colliget gradus affinitatis.

C Quantum igitur ad gradus, SCIENDVM est, aliter numerari in iure ciuili, aliter in iure canonico. In iure ciuili, ut patet ex titulo de gradibus, in Pandectis Iustiniani, duplex ordo constituitur. VNVS rectus, ut patris, filij, nepotis, &c. uel sursum uersus, patris, aui, abaui, &c. ALTER transuersus, fratrum, consobrinorum, &c.

Et quidem in ordine recto tot sunt gradus, quot sunt personæ, omisso stipite, verbi gratia; Filius est in primo gradu, nepos in secundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto, &c. neque in hac re discrepat ius canonicum.

In ordine autem transuerso Ius ciuile nullum ponit primum gradum, sed incipit à secundo, qui est fratrum inter se. Et ratio est, quia in transuerso etiam ordine, tot ponit Ius ciuile gradus, quot sunt per-
D sonæ, dempto stipite, fratres autem vt minimum duo esse debent. Si enim vnus tantùm sit alicuius patris filius, is non dicitur frater, sed filius tantum: proinde non facit ordinem transuersum, sed tantùm propagat ordinem rectum. Fratres igitur, qui duo sunt vt minimùm, secundum efficiunt gradum: tertium autem faciunt patruus, vel auunculus cum filijs fratrum, vel sororum; nam tunc tres personæ inueniuntur dempto stipite. Sint, exempli gratia duo fratres: si alteri eorum filius nascatur, iam erūt tres, & incipiet dici alter fratrū patruus, respectu filij fratris sui; atque ita in tertio gradu sunt patruus, & filius fratris. Et eadem de auunculo, amita, matertera, ratio est. Quartum faciūt filij fratrum, qui inter se

patrue-

fidelis cum infideli contrahere Matrimonium. Nimia coniunctio est cognatio, ad quam tria impedimenta reuocantur, nimirum cognatio naturalis, quæ dicitur propriè consanguinitas, & est impedimentum QVARTVM, & ad illud reducuntur cognatio spiritualis, qualis est inter baptizantem seu confirmantem, & baptizatum seu confirmatum; & cognatio legalis, quæ fit per adoptionem. Huc etiam pertinet affinitas, quæ per carnalem copulam acquiritur, quæ est impedimentum VNDECIMVM. Et denique publica honestas, quæ est affinitas orta ex sponsalibus; & est impedimentum DECIMVM.

Impedimenta autem quę contrahendū impediunt, sed non dirimunt contractum, duo numerari solent: vnde existunt versiculi:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Per Ecclesiæ vetitum, intelligunt prohibitionem, ne Matrimonia clam fiant, cùm debeant in facie Ecclesię, & coram testibus celebrari. Per tempus feriatum, intelligunt certa tempora sacra, vt Aduentus, & Quadragesimæ, quibus Ecclesia nuptias celebrari prohibuit. Sed primum horum impedimentorum iam post Concilium Tridentinum nō est amplius tantum impediens coniugium contrahendum, sed etiam dirimens contractum; quare vel reducendum est hoc impedimentum ad crimen, quod erat vnum ex impedimentis dirimentibus, vel certè erit impedimentum XIII.

Sunt PRÆTEREA quædam alia impedimenta non dirimentia, vt votum continentiæ simplex, sponsalia, instructio Catechumeni per traditionem Catechismi, & sex crimina; incestus, raptus alienæ sponsæ; coniugium sacrilegū cum sanctimoniali, cędes vxoris, homicidium presbyteri, & Baptismus proprij filij. Sed hæc non ponunt in numerū seorsim cum illis duobus primis, quia duo illa sunt impedimenta distincta omnino à dirimentibus: hæc autem nouem reducuntur ad dirimētia, & cum illis explicari solent. Nam sex crimina reducuntur ad crimen, Catechismus ad cognationem spiritualem, votum simplex ad Votum solenne, & sponsalia ad Ligamen.

PORRO aduersarij impedimenta tria, quæ sumuntur ex parte consensus admittunt, nimirum errorem, conditionem, & vim, seu coactionem; vt patet cùm ex alijs, tum ex Philippo in locis, tit. de coniugio. Sed vnū ipsi addunt impedimentum, nimirum defectum cōsensus paterni; & ideo PRIMA quæstio erit vtrum ad Matrimonium filiorumfamilias, ita necessariò requiratur parentū consensus, vt sine eo irritum sit cōiugium.

Ex impedimentis autem, quæ sumuntur ex parte personæ, duo admittunt simpliciter, nimirum impotētiam reddendi debitum coniugale: & Ligamen: Duo alia admittunt ex parte, non simpliciter, vt, consanguinitatem, & affinitatem; hæc enim admittunt, quoad gradus, qui prohibentur in Leuitico, quoad alios reijciunt.

Reliqua omnia simpliciter damnāt: vnde est illa vox Lutheri in serm. de Matrimonio: *Duo de viginti causas in suo iure effinxit Papa, quibus omnibus Matrimonium vel dissipet, vel impediat, quas tamen ferè omnes, & reijcio, & condemno.* Hæc ille. De his igitur impedimentis, septem tantùm sunt cum Hæreticis huius temporis quæstiones.

CAPVT XIX.

Non requiri ad essentiam Matrimonij, consensum parentum.

PRIMA igitur quæstio est, an requiratur necessariò ad Matrimonium filiorum, consensus parentū. Contendunt enim aduersarij, Matrimonium irritum esse, nisi fiat cum parentum cōsensu: sed quia non omnino inter se conueniunt, eorum sententias breuiter referemus. Primus videtur fuisse Erasmus, qui rem in controuersiam reuocauit: nam in colloquio de Matrimonio, in quo Eubulum, & Catharinam loquentes inducit, sic ait: *Definiunt quidam Matrimonium esse ratum, quod inscijs, aut etiā inuitis parentibus, inter puerū & puellam per verba de præsenti contractum est. Atqui istud dogma nec naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse, nec Euangelica, aut Apostolica doctrina.* Hæc ille.

Martinus Lutherus in serm. de Matrimonio, cum distinctione loquitur: nam aut nata est proles ex coniugio contracto sine parentum consensu, aut nondum est nata. Si nata est, firmum esse debet Matrimonium: si nondum est nata, in potestate parentum erit, confirmare vel irritare coniugium. Idem docet Philippus in locis, tit. de coniugio.

Bucerus in cap. 19. Matthæi reuocari optat in vsum leges ciuiles, quibus id caueri dicit, ne nuptiæ filiorum ratæ sint sine consensu patris, aut aui, aut proaui. Ioannes Brentius in Catechismo, exponens quartum præceptū; si Matrimoniū sine parentū consensu, celebratū sit, iubet id referri ad Magistratum, atq; eius iudicio confirmandum, vel irritandum esse. Nam etiamsi generalis regula sit, q; liberi debeant inire coniugia cum parentum consensu, tñ nonnulli sunt casus, in quibus liceat secus agere. In eandem sententiam descendit Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. Concilij Tridentini, pag. 1273. & sequentibus, vbi tamen nō rectè, confundit Matrimonia filiorum sine consensu parentum, cū Matrimonijs clandestinis: potest enim fieri vt Matrimonium sit clandestinum, & tñ cum parentum consensu contractum: & contrà vt non sit clandestinum, sed publicum; & coram Ecclesia; & tamen inscijs, & inuitis parentibus celebratum; Ioannes Caluinus lib. 4. Institutionum, cap. 19. §. vlt. enumerans leges Pontificum Romanorum de Matrimonio (vt ipse loquitur) vel in Deū impias, vel in homines iniquissimas, primo loco istam ponit: *Quales sunt, inquit, vt coniugia inter adolescentulos, parentum iniussu contracta, firma, rataq; maneant.* Hæc illi. Catholici verò Doctores adeo non dubitant ea Matrimonia firma, ac rata esse, vt neq; vnquam inter impedimenta Matrimonij numerauerint defectum consensus paterni, & nuper Concilium TRIDENTINVM sess. 24 in decreto de Matrimonijs clandestinis, in hæc verba statuerit: *Sancta Synodus anathemate damnat eos, qui falsò affirmant Matrimonia a filijsfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse.* Sed ut breuius, & facilius quæstio explicetur, propositiones aliquot statuemus.

PRIMA propositio: *Sine consensu parentum, Matrimonium inter filios celebrari non potest: & ideo non potest pater filium ad coniugium cogere.* Hanc propositionem admittit Philippus loco notato, neque alij eam negant.

Probatur PRIMO exemplo Scripturæ diuinæ. Nam in Genesi cap. 24. cùm pater, & frater Rebeccę de Matrimonio eius cum procuratore Abrahæ, qui eam in vxorem filio Abrahæ petebat, tractassent, dixerunt: *Vocemus puellam, & inquiramus eius voluntatem.*

SECVNDO patet ex iure canonico, can. Sufficiat, 27. q. 2. & can. Vbi non est, 30. q. 2. Cap. Tuas dudum, de sponsa duorum; & ca. vnico, de desponsatione impuberum, in VI.

TERTIO patet ratione. Nam illorum necessariò cōsensus requiritur, qui Matrimonij formam pronunciant; essent enim falsa verba illa: *Ego te accipio in meam, Ego te accipio in meū*, si consensus pronūciātium

ea verba deesset. At formam pronunciant ipsi qui contrahunt; ipsorum igitur consensus necessariò requiritur. DEINDE coniugium est summus amicitiæ gradus, secundum Philosophum; repugnat igitur naturæ coniugij, vt contrahatur inter inuitos.

SECVNDA propositio: *Filiorum consensus, etiamsi solus sit, ad Matrimonium firmum, ac ratum efficiendum sufficit, nec potest à parentibus, vel Magistratu eiusmodi Matrimonium irritari*. Hæc est cõtra Erasmum & Lutheranos.

Probatur PRIMO exemplis Scripturæ diuinæ. Gen. 26. ESAV duxit vxores duas, quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebeccæ parentum eius: proinde inuitis parentibus eas accepit. Et rursus cap. 28. accepit tertiam, contra eorundem parentum voluntatem; nec tamen Isaac ea coniugia irritauit, & Scriptura simpliciter vxores vocat, quæ ita ductæ fuerant. Deinde IACOB Genes. 29. & 30. duxit vxorem vnam iuxta consilium parẽtum suorum; sed alias tres, & præsertim duas ancillas duxit, parentibus omnino inscijs. nec tamen Iacob sanctissimus Patriarcha id fecisset, si credidisset necessarium esse consensum parentum. TOBIAS quoque, vt legimus cap. 7. libri Tobiæ, vxorem duxit in aliena regione, parentibus ignorantibus: nec tamen Angelus Raphaël, qui cum ipso erat, eum admonuit, vt parentum consensum exspectaret, neque ipse religioni sibi duxit, inscijs parentibus id facere.

SECVNDO probatur ex Iure cannnico. Nam capit. Cùm virum, de regularibus, ita loquitur CLEMENS III. de puella nubili: *Tunc*, inquit, *quia liberum habet arbitrium, in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem*. Et huc pertinet quod ait S. AMBROSIVS in libro de Virginibus; *Cui licet*, inquit, *maritum eligere, non licet Deum præferre?* vbi docet licere puellæ virgini, patre etiam inuito, continentiam Deo vouere: sicut eidem licet virum eligere. Et idem Ambrosius in epistola quadragesima tertia ad Sysinnium, qui filio indignabatur, quòd sine suo consilio vxorem duxisset, dicit, culpam aliquam ab eo filio admissam, tamen satis apertè indicat, Matrimonium fuisse ratum, & Sysinnium laudat, quòd facilè culpam ignouerit filio.

TERTIO probatur ratione. In eiusmodi coniugio nihil eorum deest, quæ ad essentiam Matrimonij pertinent; verum igitur, & ratum, atque adeò insolubile Matrimonium erit. Probatur antecedens. Nam consensus contrahentium adest, & proinde intentio Ministri; adest materia, quę sunt personæ ad Matrimonium idoneæ, adest forma, id est, verba seu signa mutui consensus: quid igitur deest? DICENT, consensus non est plenus, ac sufficiens; nam cùm filij sint in potestate parentum, non possunt in re tam graui sine parentum facultate aliquid constituere. RESPONDEO, vel cõsensus filiorum non est plenus, quia deest vsus liberi arbitrij, vel quia deest consilij maturitas, vel quia ita subijciuntur filij parẽtibus, vt ius non habeant de statu vitæ suæ disponendi. PRIMVM dici non potest, quia tunc etiam cum parentum consensu, coniugium nõ esset. Nec SECVNDVM dici potest. Nam ad Matrimonium contrahendum nõ exigitur necessariò consilij maturitas, sed solùm vsus liberi arbitrij, qualis etiã requiritur ad peccandum, ad merendum, ad vouendum, &c. alioqui daretur occasio Matrimonia passim dirimendi. Quocirca solam pubertatem in contrahentibus Canones exigunt. Deinde sæpe accidit, vt qui parentes adhuc habet, sit vir maturioris consilij, quàm multi alij, qui parentibus, alijsque maioribus orbati sunt; si igitur hi posteriores vxorem eligere possunt, sine vllius alterius cõsilio, cur non etiam priores illi, qui sunt his, vt iam posuimus, prudentiores? Sed neque TERTIVM dici potest. Nam filius licet patri obedientiam, & reuerentiam debeat, tamen quando vsum liberi arbitrij habet, liber est, & sui iuris, non minus quàm pater, in his quę ad statum vitæ pertinent. Quare poterit quidem peccare, dum non sequitur patris directionem in statu eligendo, tamen quod facit, ratum & firmum erit, quia de re sua, non de aliena disposuit. PRÆTEREA coniugium seruorum inuitis Dominis, firmum ac ratum esse, Theologi rectè docent; & habetur in Iure canonico, capite 1. de coniugio seruorum: non enim Ius gentium, quo seruitus introducta est, id potuit auferre quod Ius naturæ concessit. Ergo multò magis coniugium filiorum inuitis parentibus erit ratum: maior enim subiectio est seruorum ad Dominum, quàm filiorum ad parentes. Confirmatur argumentum ex testimonio aduersariorum. Nam Lutherus & Melanchthon contendunt, Matrimonium filiorum inuitis parentibus contractum, si per copulam carnalem consummatum sit, non posse amplius à parentibus irritari. At copula illa carnalis non facit filium prudentiorem, neque eximit à patria potestate; ergo etiam ante copulam Matrimonium contractum à parentibus irritari non poterat, vel si tunc poterat, etiam post copulam poterit, quod ipsi negãt. Seu, inquit Melanchthon, *quando Matrimonium est consummatum, non amplius agitur de futuro, sed de præsenti; & iniuria fieret coniugi, si post violationem desereretur*. AT etiam Matrimonium contractum per verba de præsenti, non est futurum, sed præsens coniugium; & donatio coniugalis iam peracta est; illa igitur ratione non poterit irritari Matrimonium vllum, siue consummatum, siue non consummatum. PRÆTEREA Matrimonium consummatum inuitis parentibus, vel iure consummatum est, vel non. Si iure consummatum; ergo & iure contractum ante consummationem: non enim iure consummari potest Matrimoniũ, non iure contractum; Ergo etiam ante consummationem Matrimonium inuitis parentibus contractũ, ratum erat, ac firmum. Sin autem non iure consummatum fuit, iure post consummationem irritari poterit, neque vlla fiet iniuria coniugi: non enim vlli facit iniuriam, qui vtitur iure suo. Alioqui si ista ratio vniuersè vim haberet, non possent dirimi Matrimonia vlla post consummationem, quamuis nullo iure, immò contra omnia iura contracta. Et eadem ratione, per stuprum virgini illatum, non posset dirimi illa coniunctio; cuius tamen contrarium legimus in Exodo cap. vigesimo secundo, vbi, qui virginem nulli desponsatam vitiauerit, cogitur eam habere vxorem, si pater eam dare voluerit, sin minus, cogitur saltem dotare.

TERTIA propositio: *Peccant filij quando sine iusta, & rationabili caussa parentibus inscijs, vel inuitis Matrimonia contrahunt*. Dixi: *Sine iusta, & rationabili caussa*, quia potest aliquando fieri, vt filius non peccet inscio patre vxorem ducendo; quia nimirum credit patrem id ratum habiturum; & hoc modo Tobias inscio patre vxorem duxit. Potest etiam fieri, vt non peccet filius inuito patre vxorem ducendo, vt si pater iniustè prohibeat filium à coniugio; vel caussa maioris dotis, non nisi indignam mulierem, aut etiam hæreticam ei dare velit. Vt plurimum tamen peccant filij, cum non sequuntur in hac re parentum voluntatem: nam vt plurimum parentes sunt prudentiores, neque periculum est vt filijs malè consultum velint, cum eos naturaliter diligant. PRÆTEREA parentum est, filijs prospicere; eosque dirigere; ergo filiorum est, sinere se à parentibus regi, ac duci. Et habemus exempla, ac testimonia in Scripturis perspicua. Genes. cap. vigesimoquarto, Isaac accepit vxorem, quam pater ei dedit, & Rebecca vxor ipsius, consilium patris sui in ea re sequuta est; de qua re disputans Ambrosius, libro primo de Abraham, capite vltimo, multa ad hoc propositum adfert, & inter alia laudat verba

Evripides, qui virginem ita loquentem introducit:
Sponsaliorum quidem meorum pater meus curam subibit;
hoc enim non est meum. & in epist. 43. ad Sysinnium, di
cit eum iustè indignatum, quòd se inscio filius vxorem
ducere voluisset.

Exod. 34. & Deuteronomij 7. præceptum de Matri-
monio filiorum, parentibus potius datur, quàm filijs,
ne iungantur videlicet cum Chananeis: *Filiam tuam*
non dabis filio eius; nec filiam illius accipies filio tuo. Et
Isaac apertè iussit filio suo Iacob, vt non acciperet vxo
rem de filiabus Palestinorum, sed aliquã ex filiabus La
ban; quod & ille obedienter fecit. Genes. 28. Dices, si
potest pater filio imperare, vt vxorem, & talem vxoré
ducat; ergo potest cogere, vt ducat, vel non ducat vxo-
rem, quod est contra primã propositionem. Respon-
deo, tribus modis potest intelligi, vt pater dicatur filiũ
cogere ad Matrimonium. Primo, vt filium planè dis-
sentientem & inuitum pater cogat viuere cum aliqua,
quam velit eius vxorem esse: & hoc non potest fieri, &
si fiat, Matrimonium est nullum. Et hoc propriè in pri
ma propositione assertum est. Secundo, vt filium as-
sentiri cogat, iniecto metu mortis, aut alio, cadente in
constantem virum; & hoc etiam patri minimè licet.
Neque Matrimonium illud esset ratum: quoniam ad
Matrimonium non solùm consensus, sed etiam cõsen-
sus liberrimus contrahentium exigitur, cùm Matrimo
nium sit vinculum perpetuum, & natura sua beneuo-
lentiam & amicitiam, eamq; summam requirat. Ter-
tio, vt filium ad assentiendum inducat, auctoritate pa
terna imperando, quando reuera filio id conducit, ita
vt secundum rectam rationem dissentire non possit:
& hoc patri licet, & filius obedire tenetur. Quemad-
modum etiam cum filio expedit comedere talem, aut
talem cibum, & à tali, vel tali abstinere, potest parens
iubere, & filius tenetur parere. Et licet hoc etiam sit
suo modo cogere, & metum incutere mortis æter-
næ: non tamen propterea Matrimonium illud dice-
retur coactum, neque irritum esset; quia metus ille
gehennæ non propriè incutitur ad hoc, vt iste vxo-
rem ducat; sed per se consequitur præcepti transgres-
sionem.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta Kemnitij.

Sed iam argumenta Kemnitij dissoluamus, qui ex
Luthero, Bucero, Caluino, & alijs sectarijs ea col-
legit.

Primo obijcit testimonium seniorum Pontificio-
rum, qui agnoscunt & fatentur, Matrimonia inscijs &
inuitis parentibus contracta, non esse legitimam, aut di
uinam coniunctionem; & allegat Ioannem Gropperũ
in institutione Coloniensi.

Respondeo, multis modis fallitur Kemnitius. Pri
mo, quia ex vno Groppero colligere conatur mentem
saniorum Catholicorum, cùm nos cõtrà proferre pos-
simus omnes antiquos Theologos, & in eis sanctum
Thomam, in 4. distinctio. 28. quæstione prima, articul.
tertio, & recentiores plurimos doctissimos, vt Ruar-
dum, Petrum & Dominicum à Soto, & alios, qui aper
tissimè docent, Matrimonium, siue clandestinum,
siue inscijs parentibus contractum, non esse so-
lùm Matrimonium verum, sed etiam verum Sacra-
mentum.

Secundo, quia Ioannes Gropperus eo loco non lo
quitur de Matrimonio, cui solùm deest parentum con
sensus, de quo nos in præsenti quæstione tractamus,
sed de Matrimonio, quod inscijs parentibus contrahi-
tur, & simul clandestinum est. Matrimonium enim,
quod in facie Ecclesiæ celebratur, licet parentibus in-
A scijs, vel inuitis, nunquam Gropperus verum esse Sa-
cramentum denegasset. Quare in quæstione præsenti
præcisè accepta, nulla est inter Catholicos dissensio.

Tertio, quia Gropperus Matrimonium clandesti
num negat quidem esse Sacramentum, in quo manife
stè fallitur, ac sancto Thomæ, & sanioribus Theolo-
gis repugnat: tamen admittit esse verum Matrimoniũ,
& ab Ecclesia longo tempore toleratum, sed optat ab
Ecclesia irritari; quod iam factum est in Concilio Tri-
dentino. Concilium enim dum asseruit Matrimonia
clandestina, quamdiu ab Ecclesia irritata non erant,
fuisse vera Matrimonia, & tamẽ deinceps illa irritauit,
ac personas inhabiles fecit ad sic contrahendum; planè
satisfecit desiderio Groppeti, & aliorum multorũ, qui
ob incommoda grauissima, quæ ex clandestinis coniu-
gijs oriuntur, ea omnino sublata cupiebant. Nulla igi-
tur in re, si quæstionem de Sacramento separes à quæ
stione de veritate Matrimonij, de qua sola nunc agi-
mus, Gropperus à nobis, atque à ceteris Theologis Ca
tholicis dissentit.

Secundo, Kemnitius argumentum ducit ex iure
diuino (profitetur enim se probaturum sententiam
B suam ex iure diuino, naturali, ciuili, & Canonico)
Matrimonium talis debet esse coniunctio, vt eius au-
ctor, & conciliator Deus ipse haberi possit: At eius-
modi non sunt Matrimonia, quæ inscijs, vel inuitis pa-
rentibus contrahuntur: non igitur sunt vera Matrimo
nia. Propositio certa est ex illo Matthæi 19. Quod
Deus coniunxit, &c. Assumptio probatur. Non est
Deus auctor, & conciliator Matrimonij, quod contra
eius verbum, & præceptum contrahitur. Matrimo-
nium inscijs vel inuitis parentibus, contra Dei verbum,
& mandatum contrahitur: non est igitur eius auctor, &
conciliator Deus. Assumptio probatur (nam propositio
certissima est) nam in quarto præcepto Decalogi iuben-
tur filij obedire parentibus: & explicat Apostolus ad
Colossens. 3. id in omnibus rebus esse intelligendum; Fi-
lij, inquit, obedite parentibus per omnia.

Et quia posset fortasse responderi, ab ea lege, quę
iubet obedire parentibus, excipi caussam Matrimo
C nij, dicente Scriptura: *Relinquet homo patrem, & ma-*
trem & adhærebit vxori suæ; probat Kemnitius istum
locũ Scripturæ debere intelligi de Matrimonio con
summato, non de desponsatione, & proinde in Matri-
monio contrahendo debere filios parentibus obedire.
Nam Scriptura tradit præcepta parentibus, de filia-
bus in Matrimonio collocandis, Deuter. 7. Hierem. 29.
& 1. Cor. 7.

Præterea exstat lex diuina Exodi vigesimo se-
cundo, & Deuteronomij vigesimo secundo, vt si quis
virginem stuprauerit, det patri eius certum numerum
siclorum, & eam vxorem habeat, si pater voluerit, vel
non habeat, si noluerit. Ex quo intelligimus patrię
potestatis esse, coniugium filiæ ratum vel irritum fa-
cere.

D An hæc, si puella Deo vouerit aliquid, potest Pater
votum illud irritare. Numer. cap. 30. ergo multò ma-
gis irritare poterit idem parens, promissionem homini
factam de coniugio.

Denique Deus coniungit virum vxori in legiti
mo Matrimonio: sed non coniungit immediatè, vt o-
lim Adamum Euæ; ergo per aliquod medium. Quod
sit autem medium, ipse explicat in traditione quarti
præcepti, vbi iubet filios parentibus obedire; ergo qui
his medijs spretis Matrimonium contrahunt, non
possunt certò pronunciare, coniugium illud esse di-
uinam, & legitimam coniunctionem: *Hæc ratio,*
inquit Kemnitius, *grauissima est, & ex iure diuino de-*
sumpta.

Re-

RESPONDEO, non probat hoc argumentum, Matrimonium esse irritum, aut irritari posse, si fiat inscijs, aut inuitis parentibus; quod sanè probandum erat: sed tantùm, non debere Matrimonium inscijs aut inuitis parentibus contrahi, & malè facere, qui ita contrahunt, de quo nulla quæstio est. Sed vt res tota perspicuè intelligatur, singulas argumenti partes inspiciamus.

Ad PRIMAM igitur primi syllogismi propositionem RESPONDEO, dupliciter posse Deum auctorem dici Matrimonialis coniunctionis. VNO modo ex parte ipsius coniugij: ALTERO modo ex parte contrahentium.

Erit auctor Deus Matrimonij ex parte ipsius coniugij, si ipsa coniugij essentia à Deo sit instituta: erit autem auctor Matrimonij ex parte contrahentium, si ipsis contrahentibus Deus inspiret vt Matrimonio iungantur. Id quod in omnibus Sacramentis facilè reperimus. Cùm enim quis Baptismum, aut Ordinationem, aut Sacramentum aliud ab alio percipit, potest Deus auctor dici eius actionis, vel quia ipse Sacramentum instituit, quod ille percipit, vel quia ipse mouet tum Ministrum ad Sacramentum conferendum, tum alium ad Sacramentum recipiendum. Et potest sæpe accidere, vt priore modo sit auctor Deus, posteriore Diabolus; si videlicet verum Sacramentum tradatur, & percipiatur, sed & qui tradit, & qui percipit, non ob Dei gloriam, & animæ salutem, sed ob inanem, aut commodum aliquod turpe, ac sordidum moueatur.

Sic igitur in coniugio, auctor coniugij vno modo erit Deus, si materia, & forma adsint, qualia Deus instituit: & hoc solum requiritur, vt Matrimonium sit verum, firmum & ratum. Altero modo auctor erit etiam Deus, si coniuges ad prolem ad Dei gloriam gignendam, maturo consilio, de sententia maiorum, alijsque circumstantijs debitis obseruatis, Matrimonium contrahant: & hoc requiritur, vt Matrimonium sine peccato, immò verò cum merito, & laude celebretur, non autem vt sit verum, firmum & ratum. Si enim tantùm ad explendam libidinem, temerè, sine consilio parentū coniugium ineatur, non erit auctor Deus, sed Diabolus eius coniugij, quod attinet ad voluntatem suscipientium: licet eiusdem coniugij auctor sit Deus, quod attinet ad Sacramenti eius essentiam, quæ tota in eo coniugio reperitur; vt de Baptismo, alijsque Sacramentis omnibus dici potest.

Ad assumptionē eiusdem primi syllogismi RESPONDEO, iuxta positam distinctionem, Matrimonia, quæ inscijs, vel inuitis parentibus contrahuntur, sæpe non habere Deum auctorem secundo modo, habere tamen primo modo, si nihil aliud obstet; & ideo vera, ac rata Matrimonia esse, licet sine peccato vt plurimum non contrahantur.

Ad probationem assumptionis, quæ erat: *Deus non est auctor Matrimonij, quod contra præceptum ipsius contrahitur*; per eandem distinctionem RESPONDEO. Aut enim præceptum Dei, contra quod Matrimoniū aliquis contrahit, ad essentiam Matrimonij pertinet, aut solum ad circumstantias Matrimonio accidentarias explicandas, vt ad voluntatem contrahentium perficiendam, vt bonum bene quærat, & appetat, &c. Si priore modo quis contra præceptum Dei faciat, non habet Deum auctorem cōiugij, quoad essentiam ipsius coniugij, proinde irritum, & illegitimum est coniugium. Si posteriore modo contra præceptum faciat, non habet Deum auctorem suæ voluntatis in coniugio suscipiendo, neque præmium, sed pœnam operis meretur; tamen Deum habet coniugij sui, quod pertinet ad eius essentiam, auctorem & conciliatorem.

Ad probationem assumptionis secundi syllogismi, A quæ ducebatur ex quarto præcepto Decalogi, quod explicatur à Paulo Colossens. 3. RESPONDEO, præceptū illud ad mores informandos, non ad Sacramenta ministranda pertinere. Quare obediendum est Patri per omnia, etiam in contrahendo coniugio, si iustè, & secundum Deum præcipiat: & ideo qui id non facit, peccat, sed non continuò Matrimonium est irritum. Nam non minus Episcopo, & Ecclesiæ obediendum est per omnia, quàm patri carnali; & tamen si quis laicus contra Episcopi, & Ecclesiæ præceptum baptizet, Baptismus erit ratus, & verus, sed laicus ille baptizando peccabit. Neque solum Matrimonium vt Sacramentum, est ratum, sed etiam vt ciuilis contractus, licet contra præceptum Patris contrahatur. Nam filius, vt supra exposuimus, etsi teneatur patris directionem sequi cum de statu vitæ suæ disponit; tamen de re sua, non de aliena disponit, remq; suam, non alienam donat: quare dispositio ac donatio rata, & firma est, quamuis non sine peccato transacta sit.

Ad illa testimonia, quæ aduersarius producebat, vt B probaret Scripturam dare Patri præcepta de filiabus in Matrimonio collocandis, nihil opus est respondere, cū nos minimè negemus ad parentum curam & prouidentiam, filiorum coniugia maximè pertinere.

Ad illud autem, quod ex capite vigesimosecundo Exodi, & vigesimosecundo Deuteronomij adfertur, ad probandum, penes patrem esse, coniugium filiæ ratum, vel irritum facere. RESPONDEMVS, non agi eo loco de Matrimonio iam contracto, sed de futuro, caussa stupri præcedentis. Non enim illa coniunctio viri cum puella, quæ inscio patre in duobus illis capitibus facta describitur, copula coniugalis erat, sed stuprum, vt Scriptura loquitur. Non enim stuprator vxorem habere voluit, sed libidinem tantùm explere: quare in pœnam iniungitur ei, vt puellam ducat vxorem, si eam pater dare voluerit. Itaque non est exemplum C illud coniugij à patre irritati, sed tantum coniugij futuri, vel non futuri pro arbitrio patris, à quo tamen non excluditur puellæ consensus. Sed quid futurum esset, si pari consensu vir, & fœmina inscio patre Matrimonium contraxissent, Scriptura non habet.

ADDE, quod si in illis capitibus Moses loqueretur de irritatione Matrimonij iam contracti inter virginē & stupratorem eius, esset hoc exemplum cōtra Lutherum & Philippum, & contra ipsum etiam Kemnitiū, qui dicunt, coniugium filiorum inuitis parentibus dirimi non posse, si cōsummatum sit. Quo modo enim potuisset pater filiam suam à stupratore illo separare (vt Moses apertè concedit) si stuprum illud consummatum coniugij fuisset?

Ad illud de irritatione votorum, quæ habetur in libro Numer. cap. tricesimo. RESPONDEO, legem illam de filiabus determinare, quæ adhuc non peruenerunt ad pubertatem; vt ex eo perspicuum est, quod Scriptu D ra in eo capite bis repetit, patrem irritare posse vota filiæ, quæ in domo parentum habitat, & adhuc est in ætate puellari. Cui legi diuinæ similis est LEX canonica, quæ habetur Canone Puella, 20. quæstione 2. in hæc verba: *Puella si ante duodecimum ætatis annum sponte sua velamen sibi sacrum assumpserit, possunt statim parentes, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint. Si verò in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi*. Ratio autem legis tum diuinę, tum canonicæ, est, quia ante annos pubertatis non habent homines plenum iudicium rationis, ideoque nec sunt Domini actuum suorum: at post annos pubertatis, sui iuris efficiuntur, & de persona sua, & actibus qui naturaliter liberi sunt, pro arbitrio disponere possunt.

Ad VLTIMVM de medijs, per quæ Deus coniungit homines in Matrimonium RESPONDEO, ad hoc vt Matrimonium sit verum & ratum, non requiri alia media, præter coniugum liberum consensum. Vt enim alia Sacramenta Deus per Ministrum dispensat: sic etiã Matrimonium; Minister autem Matrimonij est vterq; coniunx, vt alibi explicuimus. Vt autem cõiugium sit Deo gratum & ipsis coniugibus vtile, media à Deo instituta sunt, parentum, & amicorum consilia, matura deliberatio, Sacerdotis benedictio, & alia id genus; quę qui spernit, non potest certò pronunciare suum coniugium Deo placere, aut sibi vtile futurum; licet eodẽ tempore possit nõ ambigere, quin sit verum & firmũ, atque à Deo certissimè institutum.

TERTIA obiectio Kemnitij ducitur simul ex Iure naturali & ciuili. Nam quod Matrimonia filiorum inuitis parentibus contracta, irrita sint, ex Iure ciuili probat, ex L. Nuptiæ. ff. de ritu nuptiarum, & ex L. 1. & 2. C. de nuptijs, & ex Institu. de nuptijs §. iustas autem. Quod autem irrita sint etiam Iure naturæ, probat ex lege proximè citata. Nam in ea lege, posteaquam sancitum est requiri in nuptijs consensum parentum, subiunguntur hæc verba: *Nam hoc fieri debere & ciuilis, & naturalis ratio suadet, in tantum vt iussus parentum præcedere debeat.*

RESPONDEO ratio naturalis docet nuptias non debere iniussu parentum celebrari. Et hoc verè asserit eo loco Iustinianus: siquidem Iure naturæ filius patri subijcitur, & ab eo regendus esset, à quo accepit vt esset: tamẽ Ius naturæ non docet, irritum esse Matrimoniũ si iniussu parentum fiat. Lex autem ciuilis non multũ refert, quid in hac parte statuerit: nã vt scribit Lucius Papa III. cap. Clerici, de Iudicijs, Imperator ipse fatet, non dedignari leges sacros Canones imitari; & habemus hanc Imperatoris confessionem in Authent. Vt Clerici apud Episcopos, §. penultim. Cùm igitur sacri Canones, & nuper generale Concilium definierit, Matrimonium inuitis parentibus contractum, modò non sit clandestinum (hoc enim idem Concilium irritauit) ratum esse, non possunt leges contrarium definire, & si fortè definierint, abrogatæ iudicandæ sunt.

QVARTA obiectio ex Iure Canonico plures Cãnones continet, ad quorum singulos respondebimus. PRIMVS est EVARISTI in epistola decretali, qui sic loquitur: *Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & a quibus custoditur vxor petatur, et a parentibus, & propinquis sponsetur.*

RESPONDEO, decretum Euaristi, quod est etiam in corpus Iuris canonici relatum, can. Aliter, 30. quæst. 5. multas conditiones requirit, vt Matrimonia censeantur legitima, quarum conditionum nonnullæ aduersarijs nullo modo placere possunt. Quare hoc decretum non minus cum aduersarijs, quàm nobiscum pugnat; requirit enim inter cetera, vt vxor cum precibus, & oblationibus (id est, cum sacrificio Missæ) à Sacerdote benedicatur: item vt coniuges biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant. Quæ conditiones si necessariæ sunt, vt coniugia legitima sint, nulla erũt inter Lutheranos legitima coniugia; neque enim oblationem Deo pro nuptijs offerunt, neque biduo, vel triduo continentiam seruant.

PRÆTEREÀ multæ ex illis conditionibus, ita sunt extrinsecæ & accidentariæ, vt stultum sit credere, sine illis coniugium irritum esse; quales sunt, vt vxorem paranymphi custodiant, vt propinqui comitentur, vt ea legitimè dotetur, & solẽniter accipiatur, &c. Quare cogimur dicere, Euaristũ non voluisse significare, eas omnes conditiones esse necessarias, ita vt si vna vel altera desit, irritum sit Matrimonium: sed ita legitimum esse coniugium, si illa omnia adsint, vt è contrario si nulla earum adsit, & coniugium occultè sine testibus, & sine vlla celebritate contrahatur, legitimum haberi non possit; non quidem in conscientia, sed in foro externo, & apud Ecclesiam, quæ non iudicat de occultis.

SECVNDVS canon desumptus est ex lib. 1. de Abraham S. Ambrosij, & habetur apud Gratianum can. Honorantur, 32. quæst. 2. SED nihil in eo Canone contra sententiam nostram habetur: solùm enim Ambrosius hortatur puellas, vt ad exemplum Rebeccæ, permittãt parẽtibus iudicium de nuptijs suis. Si autem secus fiat, sintne legitimæ nuptiæ an non, Ambrosius eo loco nihil definit.

TERTIVS Canon est Concilij IV. CARTHAGINENSIS apud Gratianum 30. q. 5. cano. sponsus. SED neque iste Canon quidquam habet cui respõdendum sit. Iubet enim Canon, vt cùm sponsus & sponsa benedicendi sunt à Sacerdote, offerantur Ecclesiæ à parentibus, & paranymphis; quod quidem faciendum esse nos minimè negamus. Sed non inde sequitur, coniugium esse irritum, si illa nõn fiant, quia dubium non est, illa ad solennitatem, non ad essentiam coniugij pertinere.

QVARTVS Canon, qui Leoni tribuitur, est apud Gratianum, can. Qualis, 30. quæst. 5. VBI non solùm nihil est contra Catholicam sententiam, cùm solùm describat ille Canon ritum nuptiarum, non autem definiat, irritum esse coniugium, si ritus illi nõ seruentur: sed est aliquid expressè contra aduersarios. Sic enim cõcluditur ille Canon: *Si fornicata fuerit vxor, dimittenda est, sed illa viuente, altera non ducenda, quia adulteri regnum Dei non possidebunt*: Hanc sententiam admittere deberet Kemnitius, si Canones veneratur.

QVINTVS Canon est Concilii Toletani III. apud Gratianum, can. Hoc sanctum, 31. quæst. 2. vbi hoc solùm legimus, vt nulla virgo extra voluntatem parentum, vel suam cogatur maritum accipere. QVOD quidem si rectè inspiciatur, aliquid habet contra Lutheranos, contra Catholicos prorsus nihil: pugnat enim Cõcilium aduersus eos, qui virgines à proposito continentiæ impedire, atque eis maritos obtrudere nitebantur, quod sanè Lutherani freq̃ueter faciunt. Statuit igitur Concilium, vt non cogatur virgo virum accipere, nisi quem ipsa elegerit, aut certè pater eius, ipsa consentiente: sed nunquid hinc sequitur, vt si patre inscio virum duxerit, irritum sit coniugium?

SEXTVS Canon est Nicolai Papæ, & habetur cano. Nostrates, 30. quæst. 5. vbi inter alios ritus nuptiarũ ponitur, vt fiant de consensu parentum. SED nihil inde sequitur. Enumerat enim Nicolaus varios nuptiarum ritus, & in fine Canonis adiungit, non esse peccatum, si non omnes seruẽtur: ex quo intelligimus, non omnes esse essentiales, neque declarat ipse eo loco, qui sint essentiales, qui verò accidentarij.

SEPTIMVS Canon est Cõcilij Aurelianensis apud Gratianũ, 36. quæst. 1. can. De raptoribus, vbi legimus puellam raptam reddendam esse patri, etiamsi raptori ipsa consenserit.

OCTAVVS est GREGORII, vel potiùs Gratiani ipsius, eadẽ caussa, 36. quæst. 2. can. Apud. vbi dicitur: *Cùm rapta patri fuerit restituta, si voluntas parentis vtriusq; in vnum conuenerit, non prohibentur inuicem copulari.*

RESPONDEO, aliud est raptus, aliud coniugium inuito patre celebratum: raptus enim ad eam pertinet, quæ nondum est propria vxor, neq; sponsa. Qui enim violenter sponsam suam patri einsdem sponsæ aufert, non dicitur raptor; quia rem suam, non alienam capit, vt patet ex Gelasio, cap. Lex illa, 36. quæstion. 1. Rectè igitur volunt Canones raptam puellam, etiamsi ipsa consenserit rapi, reddendam esse patri; quia qui rapuit, iniuriam fecit patri, violenter eius filiam abducendo,

abducendo, licet iniuriam puellæ non fecerit. Sed si puella rapta iuxta decretũ Tridentini Concilij, sess. 24. cap. 6. extra raptoris potestatem constituta, & in loco tuto, libero consensu cum raptore coniugium contraheret, Matrimonium esset ratum, nec posset à patre irritari. Raptus enim est impedimentum impediens cõtrahendum coniugium, sed nõ dirimens contractum, vt docent Theologi, & in ijs S. Thomas 2. 2. q. 154. ar. 7. ad 3. vbi ostendit Concilium Meldense, quod contrarium statuerat, esse abrogatum.

CAPVT XXI.

De impedimentis quæ inhabilem simpliciter faciunt contrahentem, id est, de Voto & Ligamine.

DIXIMVS de impedimentis, quæ sumuntur ex parte consensus: nunc de ijs dicendum est, quæ sumuntur ex parte personarum contrahentium. Et PRIMVM de illis, quæ simpliciter inhabilem reddunt. DEINDE de alijs.

Impedimenta, quæ simpliciter reddunt inhabilem personam, quatuor sunt (vt suprà diximus) impotentia coëundi, Votum solenne Monachorum, Ordo sacer, & Ligamẽ cum vxore iam ducta. Ex quibus primum & vltimum, extra controuersiam sunt: tametsi Lutherus de Ligamine ex spõsalibus orto nouũ errorẽ excogitauerit, quẽ paulò post obiter refutabimus. Duo media ad vnum reuocari possunt, nimirum ad Votum solenne: siquidem Ordo sacer ideo censetur impedimentũ, quia ex decreto Ecclesiæ annexum habet Votum solenne castitatis.

Quæstio igitur solùm superest, verum solenne votũ continentiæ sit impedimentum dirimẽs Matrimonij. Et quidem Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. De Matrimonio, admisit, votum continentiæ esse impedimentum legitimum: sed in alijs libris postea scriptis, sẽper negauit, & reipsa, ducta vxore sanctimoniali, sententiam suam declarauit. Quod idem omnes eius discipuli, & verbis, & factis docent.

Apud Catholicos nunquam dubium fuit, quin votum continentiæ simplex, sit impedimentũ impediens contrahendum, non tamen dirimens contractum: votum autem solenne sit impedimentum impediens cõtrahendum, & dirimens contractum, quod vltimum sub anathemate definitũ est in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 9.

Quare tria probãda sunt. PRIMO, Votum simplex castitatis esse impedimentum impediens Matrimonij contrahendum. SECVNDO, Votum simplex castitatis, non esse impedimentum dirimẽs contractum. TERTIO, Votum solenne castitatis, esse impedimentũ, & impediens & dirimens.

Sit igitur PRIMA propositio: *Votum simplex impedit Matrimonium contrahendum.* Hæc facilè probari potest ex fundamẽto facto in 2. lib. de Monachis, vbi ostẽdimus ex Scripturis, Concilijs, Patribus, & ex ipsa ratione votum perpetuæ cõtinentiæ esse licitum, sanctũ, & Deo gratissimum. Inde cum sic ratiocinari possumus ad id, quod est huius loci: Votum perpetuæ continentiæ est licitum, ergo seruandum est; cùm Scriptura dicat: *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere.* Eccles. 5. & Deuter. 23. At reddi non potest votum continentiæ ab eo qui vxorem ducit, cùm teneatur illi petenti debitum reddere: non igitur licet ijs, qui votum eiusmodi habent, Matrimonio iungi.

PRÆTEREA, 1. Tim. 5. B. Paulus de viduis, quæ cõtinentiam vouerant, ita pronunciat: *Cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Vbi Apostolus nõ damnat viduas illas, quia posteaquam luxuriatæ fuerant, nubere voluerunt: id enim laudandum erat, non vituperandum: sed quia nubere volentes, primam fidẽ Deo videlicet datam de seruanda continentia, irritã faciebant. Et hoc modo hunc locum intellexerũt omnes interpretes Græci, & Latini, & præterea Concilium Carthaginense IV. can. 104. & Toletanum IV. can. 55. Item Tertullianus in libr. de Monogamia. Basilius in libro de virginitate. Epiphanius hæresi 48. Hieronymus libro 1. in Iouinianum. Innocentius I. epistola 2. cap. 13. Augustinus libro de bono viduitatis, capite 8. & 9. Gelasius epistola 1. capit. 23. Fulgentius epistola 1.

SECVNDA propositio: *Votum simplex non dirimit Matrimonium post ipsum votum contractum.* Hanc aduersarij nõ negant: & eandẽ ex professo docet Augustinus in libro de bono viduitatis, cap. 9. & 10. eandem inuenimus in iure declaratam ab Alexandro III. Celestino III. & Bonifacio VIII. cap. Consuluit. Qui clerici, vel vouentes. & cap. Rursus, eodem. & cap. Vnico, de voto in VI. Et ratio declarationi huic apertissima suffragatur. Promissio enim qualis est votum simplex, obligat quidem in conscientia, tamen non transfert dominium rei promissæ ab eo, qui promisit, in eum cui promissa est: & ideo si is, qui promisit, sententiam mutet, & rem alteri re ipsa donet, ille quidem peccat, tamẽ donatio suum locũ habet, nisi tale sit votũ simplex quod hominem in statu religioso cõstituat, de quo voto hoc loco non agitur.

Et hinc refellitur alius error Lutheri, qui in lib. de captiu. Babyl. cap. de Matrimonio, disputans de impedimento ligaminis, admittit quidem cum Catholicis, Ligamen cum vxore iam ducta esse impedimentum dirimens omnia alia Matrimonia, sed addit contra omnes Theologos debere etiam Ligamen sponsaliorum dirimere sequens Matrimonium: *Hic,* inquit *concludunt, si posteriorem quis cognouerit, prioris cessare sponsalia: quod planè non capio. Et ego arbitror eũ esse iam non sui iuris, qui vni sese addixerit, ac per hoc prohibente iure diuino, &c.*

SED error iste Lutheri damnatus iamdudum fuit, capit. De illis. & cap. Si inter virum. & cap. Adolescẽs, de sponsalibus, & Matrimonio. & cap. 1. de sponsa duorum, quod caput S. Augustino tribuitur: & ratio eadem est, quia per sponsalia non fit donatio, sed promissio.

Neque argumenta Lutheri concludunt. PRIMO sic obijcit: *Nemo potest dare quod non habet. Qui sponsalia cum vna contraxit, non est amplius sui iuris; ergo nõ potest se ipse alteri dare: ergo secundum coniugium irritum iudicãdum est.* RESPONDEO, negatur assumptio. Nã qui spõsalia cum vna contraxit, adhuc est sui iuris, cùm se nulli donauerit, licet donaturum promiserit.

Quare si relicta sponsa cum alia contrahat per verba de præsenti, Matrimonium tenet, sed peccauit, qui fidem fregit.

SECVNDO obijcit: *Deus prohibet ne quis in negotio fratrem suum circumueniat, quod seruandum est vltra, & supra omnes humanas traditiones.* RESPONDEO, verum est quod assumitur: sed quorsum tendit? Fatemur enim peccare eum, qui fratrem suum circumuenit, fidem ei datam non seruans, sed non ideo irritũ erit Matrimonium cum eo peccato commissum. Nam is etiam, qui vxorem alicui diuitem, aut nobilem, aut bene moratam promittit, si ea talis non sit, illum sine dubio circumuenit, grauiterq; in proximum suum peccauit: neque tamen Matrimonium irritum erit, si per verba de præsenti contractum fuerit.

Obijcit TERTIO: *Si votum Religionis facit alienũ, cur non etiam fides data, & accepta; cũ hæc sit præcepti,*

&

A *& fructus spiritus, Gal. 5. illud autem arbitrij humani?* RESPONDEO, si comparemus, fidem dare sponsæ, cum eo quod est vouere, vtrumque est arbitrij humani: neque enim cogitur quisquam iure diuino hoc aut illud vouere, aut vxorem istam, vel illam ducere. Si conferamus autem id, quod est seruare fidem sponsæ, cum eo, quod est implere votum Deo factum; vtrũque est præcepti, & fructus spiritus: siquidem implere votum, est fidem seruare Deo. NEQVE Apostolus inter fructus Spiritus sancti numerat, seruare fidem homini, & nō seruare fidem Deo: quare Lutherus grauiter errat, cum vota arbitrij humani, sponsalia autem iuris diuini esse docet. Cur autem vota religionis solennia Matrimonium dirimant, paulò pòst explicabimus.

Obiicit QVARTO; *Licet uxori virum suum repetere, voto Religionis facto non obstante, cur ergo non liceat sponsæ sponsum suum repetere, etiam sequuta copula cum altera?* B RESPONDEO; Magnum est discrimen inter vxorem, & sponsam, cùm illa iam habeat, & possideat vt rem suam, corpus viri sui, vt Apostolus docet, 1. Corinth. 7. ista autem nondum habeat, nec possideat viri corpus, nisi in spe & promissione. Sed de his satis.

TERTIA propositio. *Votum solenne dirimit Matrimonium post ipsum votum celebratum:* Probatur auctoritate, & ratione. Ac PRIMO est auctoritas veterum Conciliorum.

TOLETANVM I. celebratum circa annum Domini CD. can. 16. statuit deuotam fœminam, si forte nupserit, non posse recipi ad Ecclesiam nisi uiuente illo, cui se coniunxerat, castè uiuat, aut non nisi post mortẽ eius. Ex quo intelligimus nuptias illas non fuisse habitas ueras nuptias, quia post Monasticam professionem C contractæ fuerant: alioqui enim si veræ nuptię fuissẽt, cur illam continere oportuisset ab illo ipso, qui in maritum fuerat acceptus?

CHALCEDONENSE Concilium generale, ante annos MC. celebratum, can. 16. *Virginem*, inquit, *quæ se Domino consecrauit, similiter & Monachum non licere nuptialia iura contrahere: quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur.*

NEQVE responderi potest, Concilium prohibere nuptias celebrandas, sed non iudicare irritas celebratas. Nam INPRIMIS Concilium Triburiense, canone 23. hunc ipsum Canonem Concilij Chalcedonẽsis allegauit, vt probaret non esse verum Matrimonium, quod post solennia vota contrahitur. DEINDE, nunquã fuit dubium inter Christianos, an peccarent qui votum cōtinentiæ Deo non redderent; sed non defuerunt, qui dubitarent, an Matrimonia essent vera & rata, quæ ab ipsis contrahuntur, qui continentiam vouerant. Quare Concilium declarare voluit id quod dubium erat, atque asseruit non esse legitima Matrimonia post solenne D votum, quale est Monachorum, & sanctimonialium.

Cōcilium FOROIVLIENSE ante annos DCCC. can. 11. de sacris virginibus, *Si publicè*, inquit, *nupserint, dignis quidem mundano iudicio corporalibus coercitæ vindictis, segregentur ab inuicem, & agant cunctis diebus vitæ suæ pœnitentiam.*

Concilium TOLETANVM VIII. ante annos CM. can. 6. Subdiaconos, si vxores duxerint, in monasteriis includi iubet.

TOLETANVM IV. ante annos CML. can. 51. *Nonnulli*, inquit, *Monachorum egredientes à Monasterio, non solùm ad seculum reuertuntur, sed etiam uxores accipiunt. Igitur reuocati in eodem Monasterio, vnde exierant, pœnitentiæ deputentur.*

TVRONICVM II. ante annos M. can. 16. *Si qui*, inquit, *in Monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi; nec (quod absit) vllus eorũ coniugem ducere possit; & si uxorem duxerit, excommunicetur & de vxoris malæ societatis consortio, etiam iudicis auxilio separetur.*

TRIBVRIENSE Cōciliũ ante annos circiter DCC. can. 23. apertè iubet separari eos, qui post votũ solenne Matrimonio coniunguntur.

SECVNDO est auctoritas Pontificũ veterum, ac Sanctissimorum. SIRICIVS in epist. 1. cap. 6. Monachos & sanctimoniales, si Matrimonia contrahere præsumãt, iubet non solùm excommunicari, sed etiam in ergastulis vsque ad finem vitæ pœnitentiam agere.

INNOCENTIVS I. in epist. 2. cap. 12. & 13. distinguit apertè inter Votum solenne, & simplex. Nam ca. 12. dicit, eam, quæ velum sacrum acceperat, ac proinde solẽne votum emiserat continentiæ, si fortè nupserit, non posse admitti ad pœnitentiam, donec vixerit is, cui se cōiunxit: quemadmodum cum illa agitur, quæ viuente viro alteri iungitur. Capite 13. dicit, eam, quæ promiserat continentiam perpetuam, sed velum sacrum nondum acceperat, id est, quę uotum simplex, non solenne emiserat, si postea nupserit, ad pœnitentiam admitti posse.

GELASIVS I. in epist. 1. cap. 22. & 23. similem distinctionem habet, ac discrimen magnum agnoscit inter nuptias virginum professarum, quarum est solenne votum; & nuptias viduarum, quæ uotum habẽt simplex. Nam uirginum sacratarum nuptias uocat incesta fœdera, & excommunicari eas iubet: incesta autem fœdera illegitimum coniugium sonant. Viduas autem illas dicit debere Deo per pœnitentiam satisfacere: sed nec uocat earum nuptias incesta fœdera, neq; eas iubet excommunicari.

GREGORIVS I. libr. 1. epistola 40. ad Anthemium, scribit, monachos, qui uxores duxerint, separandos à coniugibus esse, atque ad Monasteria remittendos.

In eandem sententiam extant multa responsa Alexandri III. Cęlestini III. & Innocentij III. in tit. Qui clerici, vel uouentes.

TERTIO est auctoritas sanctorum Patrum. CYPRIANVS lib. 1. epist. 11. ad Pomponium. scribit, virgines sacras, quæ cum uiris dormierant, adulteras Christi esse, & à uiris illis omnino separandas, & coniunctionem illam incestam appellat. Et quamuis ij, cum quibus illę dormierant, non se maritos earum dicebãt; tamen idem iudicium de illis Cyprianus fecisset, si se maritos earum profiteri uoluissent. Nam illas adulteras Christi uocat, quia fidem Christo non seruant: fidē autem non seruant, si alteri se iungant, siue cum maritum, siue alio nomine appellent. Et incestam coniunctionem uiri cum sacra uirgine Cyprianus vocat, propter relationem ad Christum, qui frater noster fieri uoluit: quæ relatio non minus inueniretur in ea coniunctione, quæ cum uiro fieret sub nomine coniugis, quàm in ea, quæ fieret sine tali nomine. Vnde quod in eadem epist. Cyprianus dicit, eas uirgines admonẽdas esse, vt si perseuerare nolint, aut non possint, apertè nubant: intelligendum est de illis, quæ nondum vouerunt. Alioqui cùm Cyprianus sub disiunctione dicat, vt nubãt, si perseuerare nolint, aut non possint; permitteret illis, vt nuberent post uotum, etiamsi possent continere, modò tantùm nolint, quod est absurdissimum, & ne ab ipsis quidem Lutheranis concedendum.

BASILIVS in lib. de virginitate, parum vltra mediũ: *Cum*, inquit, *virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluntate malè blanda delinitæ, ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt,*

non

Non ignorant huiusmodi, quamuis ignorantiam simulent; quæ sponsi dextram, & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quem dereliquit; neque eius vxorem per ullas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit. Et infrà copiosè hoc idem ostendit, nunquam illam dici posse vxorem viri mortalis, sed semper Christi, uiri immortalis adulteram.

AMBROSIVS in libro ad uirginem lapsam, ca. 5. *Quæ se spopondit Christo, & sacram uelamen accepit, iam nupsit*; iam immortali iuncta est uiro, & iam si uoluerit nubere cõmuni lege coniugii, adulterium perpetrat.

Ioan. CHRYSOSTOMVS in epist. 6. ad Theodorũ: *Honorabiles*, inquit, *nuptiæ, sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo.*

HIERONYMVS li. I in Iouinianum: *Certè confiteris*, inquit, *non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.*

NEQVE obstat, quod quidam obijciunt de sancto Malcho, qui teste sancto Hieronymo in eius uita, posteaquã multos annos Monachus fuerat, vxorẽ duxit, & cum ea vsque ad finem uitæ permansit. Nam coniugium nullum fuit inter Malchum, & eam fœminam, quam coactus se ducere finxit in uxorem: siquidem illa virum alterum habuit viuentem, vt idem Hieronymus refert, quando à Domino suo nubere Malchu cõpellebatur. Itaq; societas quædam spiritualis & sancta inter eos fuit, sub nomine nuptiarum.

Nunc vt ratione ducta ex verbo Dei, probemus, votum solenne esse impedimentum dirimens Matrimonium, præmittendum necessariò est, quæstionem esse inter Catholicos, quo iure uotum solenne dirimat Matrimonium, quod post eiusmodi votum celebratur, naturali ne, ac diuino, an solùm Ecclesiastico, ac positiuo.

Et quidem multi, ijque grauissimi Theologi, S. Thomas, S. Bonauentura, Albertus, Richardus, Durandus, & Dominicus à Soto in quarto distin. 38. contendunt, votum solenne iure diuino, ac naturali dirimere Matrimonium. Quorum hæc est potissima ratio, quia votum solenne non est simplex promissio Deo facta, vt est uotum, quod dicitur simplex, sed est traditio de præsenti sui ipsius in perpetuum Christi obsequium; & ea traditio à Christo per Ministros suos accepta, ac probata est. Quare differt votum solenne à simplici, vt coniugium de præsenti contractum à sponsalibus de futuro. Sed iure diuino ac naturali, nemo potest alteri dare quod suum non est, & si dederit, irrita est donatio: igitur iure naturali, & diuino irritum est cõiugium post votum solenne.

Et quidem si ex Scripturis, aut euidenti aliqua ratione demonstrari posset, votum solenne differre à simplici, quod in illo sit donatio de præsenti, in isto verò promissio tantùm de futuro; non oportet aliam quærere rationem. Tamen quia principium illud multi negant, vt Scotus, & Paludanus in 4. dist. 38. & Caietanus in 2. 2. q. 88. ar. 7. & omnes interpretes iuris Canonici, vt Panormitanus testatur in cap. Rursus, qui clerici, vel vouentes, & contra potius existimant, solo Ecclesię decreto factum esse, vt uotum solenne dirimat Matrimonium: ideo probãdum superest, Ecclesiam potuisse hoc impedimentum Matrimonij constituere.

Sed hoc facilè probatur. PRIMVM ex eo ipso quod fecit, Ecclesia enim ab antiquissimis temporibus, vt ex testimonijs citatis perspicuum est, tum in Cõcilijs, tum per summos Pontifices hoc statuit. Fortasse etiam hoc de Apostolica traditione descendit. Nam Cyprianus, Basilius & Ambrosius, qui hoc impedimentum agnoscunt, ante ea Concilia, eosque Põtifices vixerũt, à quibus hoc decretum factum uidetur: & ideo Concilia & Pontifices non tam noui aliquid statuisse, quam vetus decretum innouasse, aut declarasse censendi sũt. Quod autem Ecclesia antiqua, quam verã fuisse Christi Ecclesiam hæretici negare non possunt, fecit, & sæpiùs repetiuit, stultum, atque impium est dicere, nõ esse iure factum.

DEINDE probatur, quia illegitimas facere personas ad Matrimonium non est mutare Sacramẽti essentiã, vt suprà diximus, sed ratum vel irritum facere contractum humanum, qui in Sacramento Matrimonij præ requiritur. Non enim Christus declarauit, quis contractus humanus sit habendus legitimus, quis illegitimus, sed ea declaratione præsupposita, voluit cõtractũ humanum legitimum inter uirum, & fęminam Sacramentum esse.

Posse autem Ecclesiam eiusmodi contractus legitimos uel illegitimos decreto suo reddere, personas habiles vel inhabiles efficiendo; probatur. Nam INPRIMIS huc pertinent omnia illa Scripturæ loca, ex quibus discimus, curam Ecclesiæ gubernandæ Apostolis, & eorum successoribus esse commissam, Lucæ 10. *Qui uos audit, me audit.* Mat. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum.* Ioannis vltimo: *Pasce oues meas*, nam ad eum, qui iure præest, pertinet leges condere de actibus humanis, eosque regere, & ratos, vel irritos facere.

IN Testamento veteri, præter Ius diuinum naturale, erant etiam certæ leges positiuæ iudiciales accommodatæ illi populo, tum circa Matrimonia, tum circa alios contractus humanos: Illæ autem leges abrogatæ sunt, neque habemus alias à Christo præscriptas; ergo necesse est in Ecclesia esse potestatem similium legum pro locis, & temporibus faciendarum, alioqui Christiana Respublica imperfectissima, ac planè miserrima esset.

PRÆTEREA possunt Reges politici, qui Reipublicę præsunt, circa humanos cõtractus, humanas leges ferre, eosque certo modo factos, ratos, secus autẽ, irritos esse decernere, ob communem pacem & concordiam populorum; ergo poterunt etiam id principes Ecclesiastici ob salutem æternam animarum.

DICES, si ita est, non solùm Ecclesia, sed etiam Principes politici poterunt impedimenta Matrimonij constituere: nam ex contractu Matrimonij non tantum salus animarum, sed etiam pax, & concordia temporalis pendet.

RESPONDEO, si Matrimonium esset solùm contractus ciuilis, possent sine dubio politici Principes impedimenta constituere, personas legitimas, vel illegitimas efficiendo, sicut etiam fecerũt sæpe Imperatores, præsertim Ethnici, vt patet ff. de ritu nuptiarum. & C. ad legem Iuliam de adulterijs; vbi sunt multæ leges de contractu Matrimonij. Tamen quia nunc apud Christianos Matrimonium est Sacramentum, & ex contractu illo ciuili Sacramentum Ecclesiæ pendet, & Sacramentorum dispensatio ad Ecclesiam pertinet; ideo potestas impedimenta Matrimonij constituẽdi, maximè propriè ad Principem Ecclesiasticum pertinet. Ad politicum autẽ non pertinet, nisi cum consensu, & subordinatione ad Principem Ecclesiasticum: non enim eadẽ potestas ad duo diuersa tribunalia ęquè & immediatè & propriè pertinere potest.

Quare S. Thomas, quamuis in 4. distinct. 34. quæst. vnica, ar. 1. ad 4. concesserit Matrimonium, ut est ciuilis contractus, pendere posse à lege ciuili, tamen dist. 42. q. 2. ar. 2. ad 4. id ita explicat, ut locum habeat lex ciuilis, si auctoritas etiam accesserit Ecclesiæ: *Prohibitio*, inquit

inquit, *legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonij, nisi interueniret auctoritas Ecclesiæ, quæ idem interdicit.*

Qvod autem Ecclesia non solùm potuerit votum solenne, impedimentum dirimens Matrimonij constituere, sed etiam caussam habuerit id constituendi, facilè probari potest. Nam qui uota solennia continétiæ suscipiunt, illi statum uitæ mutant, & ab imperfecto ad perfectum ascendunt: absurdum autem esset, si ijdem postea iterum redirent ad statum imperfectiorem. Deinde, qui hæc uota faciunt, magna deliberatione, & præcedente probatione diuturna faciunt: incongruũ autem est, vt id, quod maturo consilio factum est, iterum mutetur. At hæc uota solennia regulariter publicè, & coram testibus multis, immò populo inspectãte fiunt; ergo non possunt sine ingenti scandalo niolari. Quare decuit Ecclesiam prouidere, ne id mutari possit: medium autem efficacissimum prouidendi fuit, irritare Matrimonia post eiusmodi uota contracta. Denique, qui uota solennia faciunt, non solum Deo se obligant, sed etiam spontè se subijciunt Ecclesiæ, vt ab ea cogi possint, etiam per uiam iudicij: proinde queri non possunt, si eos inhabiles ad Matrimonium Ecclesia facit.

Atque eædem istæ rationes ostendunt, cur noluerit Ecclesia, vota simplicia esse impedimenta dirimentia. Qui enim uota simplicia faciunt, nec statum propriè mutant, & sæpe sine magna deliberatione, & priuatim, ac sine testibus illa faciunt, neque se Ecclesię subijciunt magis quàm antea subiecti essent: vnde cogi non possint ad uotum seruandum per uiam iudicij, sed per uiam correctionis fraternæ, nisi talia sint uota simplicia, quæ, vt paulò antè diximus, hominem verè ac propriè religiosum constituant, qualia sunt vota simplicia Societatis nostræ, quæ ex constitutione Gregorij XIII. Summi Pontificis, quę incipit, Ascẽdente Domino, declarantur substantialia Religionis & dirimentia Matrimonium.

CAPVT XXII.

De impedimento criminis.

Svpersvnt impedimenta illa, quæ personam inhabilem reddunt ad Matrimonium cum certa persona, nõ autem vniuersè cum omnibus. Ea uerò sunt, vt suprà notauimus, Crimen, Cultus disparitas, & Cognatio: de his igitur breuiter differendum est, ac Primvm de crimine.

Iubent canones impedimentum esse dirimens Matrimonium, si quis cum ea coniugium contrahat, quã polluit per adulterium: de qua re est integer titulus in epistolis Decretalibus, sed tamen obseruant Doctores, non semper Matrimonium esse irritum, cùm quis ducit eam, quam polluerat per adulterium, sed solũ in tribus casibus.

Primvs casus est, cùm adulter procurat mortẽ coniugis suæ, vel Mariti adulteræ, vt cũ adultera coniugiũ celebrare possit: vel contra, si adultera procuret mortẽ uiri sui, uel uxoris adulteri, vt adulterum in maritum accipiat; & habetur definitio huius rei, capit. Super hoc, de eo, qui duxit in Matrimonium quam polluerat per adulterium, & intelligitur casus, si mors reuera sequatur.

Secvndvs est, si adulteri dederint sibi inuicem, fidem, de Matrimonio inter se contrahendo post mortẽ uxoris adulteri, uel mariti adulteræ: nam qui ita sibi fidem dederunt, uidentur omnino procuraturi mortẽ alterius coniugum. Et habetur decisio huius can. Relatum, 31. q. 1.

Tertivs est, si de facto adulteri inter se contraxerint, uiuentibus prioribus coniugibus, vt habetur cap.

A Finali, de eo qui duxit in Matrimonium.

Sed intelliguntur duo isti casus, si uterque adulter sit conscius uitæ coniugis alterius. Alioqui enim si uir adulteram decipiat, affirmans coniugẽ suam esse mortuam; vel contrà, mulier adulterum decipiat, affirmãs virum suum esse mortuum: tunc matrimoniũ non est irritum, vt patet ex cap. Propositum, de eo qui duxit in Matrimonium.

Extra hos casus non dirimi Matrimoniũ inter adulteros contractum, docet Augustinus in lib. de bono cõiugali, c. 14. & in lib. 1. de nuptijs & concupiscentia, ca. 10. & relata sunt hæc testimonia Augustini inter Canones Ecclesiasticos, 31. q. 1. can. Denique. Et hæc de crimine adulterij.

Crimen autem homicidij sine adulterio, in vno tãtùm casu dirimit Matrimonium, quando uidelicet in morte alterius coniugum procuranda conueniunt tã vir, quã fœmina, qui inter se coniugiũ inire cupiunt; vt habemus, ca. Laudabilem, de conuersione infidelium. Alioqui enim, si alter tantũ homicidium procuraret, altero inscio, & adulterium non præcessit, nõ dirimi-B tur Matrimonium.

Reprehendunt Ecclesiam ob hoc impedimentum Lutherus in libr. de captiuit. Babylon. capit. de Matrimonio, & Philippus Melanchthon in locis, tit. de coniugio: & argumentũ ipsorum est, exemplum Dauidis, qui Bethsabeam vxorem duxit, cùm & ipsam antea per adulterium polluisset, & uirum eius occidisset, 2. Reg. 11.

At sententia Ecclesiæ nititur grauissimis testimonijs Pontificum & Conciliorum, quę habentur, 31. q. 1. can. Nullus, qui est S. Leonis, & can. Illud, & can. Relatum, quæ ex Concilijs deprompta sunt, & ca. Super hoc, & cap. Propositum, de eo qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium. Et Prætarea grauissima ratione. Quid enim atrocius in coniugio fingi potest, quàm vt alter coniugum non solùm fidem coniugi non seruet, sed etiam vitæ eius insidietur, cum quo summum amicitię gradum colere debuisset?

C Neqve exemplum Dauidis ad rem facit. Hoc enim impedimentum non est de iure diuino, sed Ecclesiastico: & in Testamẽto veteri multa permittebantur, quæ in noua lege, quæ perfectior est, optimo iure interdicuntur, vt polygamia, libellus repudij, & alia id genus multa.

Adde, quod etiam secũdum Ecclesiasticam legem, peccatum illud Dauidis & Bethsabeæ, fortasse nõ fuisset impedimentum dirimens. Non enim adulterium solùm, neque coniugis homicidium quocunque animo patratum, dirimens impedimẽtum iudicari solet, sed illud solum homicidium coniugis, quod ea intentione committitur, vt eius vxore quis postea potiatur. Iam uerò Bethsabea in adulterium quidem consensit, sed in mortem uiri nullo modo quidquam legitur ma-D chinata: proinde ex parte eius non fuit impedimentũ, quo minus coniugium cum Dauide cõtrahere posset. Dauid autem adulterio homicidium Vriæ adiũxit, sed nõ est certum an eo animo, vt vxore eius potiretur: nã antea sæpe conatus erat inducere Vriam, vt ad vxorẽ rediret, vt eo modo adulterium tegeretur.

CAPVT XXIII.

De Cultus disparitate.

Alterum impedimentum est cultus disparitas. Catholici enim communi consensu docẽt, Matrimonia fidelium cum infidelibus non baptizatis, nõ solùm esse illicita, sed etiam irrita: cum hæreticis autẽ baptizatis illicita esse, non tamen irrita.

Lu-

Lutherus autem in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Matrimonio, hoc impedimentum non admittit, nec tamen aliud argumentum adfert, nisi quia Deus hæc Matrimonia Christianis prohibuisse non legitur, & quia B. Monica S. Augustini mater virum babuit infidelem. Idem etiam repetit, cùm in serm. de Matrimonio, tum in expositione septimi capitis, prioris ad Corinthios. Philippus etiam Melanchthon in locis, tit. de coniugio, licet fateatur bono animo ab Ecclesia hæc Matrimonia fuisse prohibita: vellet tamen non adeò rigidè hæc obseruari, vt Catholici postulant.

Sit igitur propositio PRIMA: *Non licet fidelibus cũ infidelibus, aut etiam hæreticis Matrimonia iungere.*

Probatur PRIMO ex uerbo Dei, Deuter. 7. Deus prohibuit populo suo Matrimonia iũgere cum Gẽtilibus. Et quamuis præceptum illud sit iudiciale, & solos Iudæos propriè obligauerit, tamen habet aliquid etiam moralis, & ad omnes pertinet, si caussa inspiciatur: nã caussam reddit planè moralem, quæ etiam nũc locum habet: *Quia seducet*, inquit, *filium tuum ne sequatur me, & ut magis seruiat Dijs alienis*. & 3. Reg. 11. vbi idem præceptum repetitur, addit Deus: *Certissimè auertent corda uestra, ut sequamini Deos alienos*. & ibidem additur, Salomonem contra hoc præceptum egisse, & illi continuò accidisse, quod Deus prædixerat: deprauatus enim per vxores illas Ethnicas, adorauit earum idola. Et sanè si uir sapientissimus, & qui multas alias vxores habebat, per noua illa coniugia cum Gentilibus ita peruerti potuit, vt singularum Deos coleret: quantum periculum ijs imminet: qui vnam tantùm, eamque ethnicam, vel hæreticam ducunt, & qui nullo modo sunt cum Salomone in prudentia, & sapientia comparandi?

DEINDE verbum illud B. Pauli 1. Corinth. 7. *Cui uult nubat, tantum in Domino*: præceptum esse de Matrimonio non iungendo, nisi cum fidelibus; docent interpretes huius loci ferè oẽs, vt Ambrosius, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, Sedulius, S. Thomas, Caietanus, & alij: & præterea Tertullianus in lib. 2. ad uxorem, & Hieronymus libro 1. aduersus Iouinianum.

Denique AVGVSTINVS lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 25. hanc expositionem admittit, licet etiã aliter exponi posse dicat, sic enim ait, illud: IN DOMINO, *duobus modis potest intelligi; aut Christiano nubẽs, aut Christiana permanens. Sed posterior expositio non uidetur ita probabilis ut prior: non enim dubium esse poterat, quin illicitum esset, nubendo apostatare à fide; immò id tam perspicuum, & notum est omnibus, ut planè supernacaneum uideatur de ea re Christianos monere.*

EST etiam alius locus, 2. Cor. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, quem S. Hieronymus, cùm in libr. 1. in Iouinianum, tum in epist. ad Gerontiam de monogamia, exponit de coniugio cum infidelibus non iungẽdo. Neque huic expositioni repugnant Theophylactus & alij, qui generatim exponunt de commercio uitando cum infidelibus: si enim commercium cum infidelibus interdicitur, certè coniugium, quod est commercium omnium maximũ, & periculosissimum, interdicitur.

SECVNDO probatur ex Concilijs. Exstat canon. 13. Concilij generalis Chalcedonensis, vbi prohibentur coniugia cum Hæreticis, Iudæis & Paganis. Extat item Concilij AGATHENSIS can. 67. vbi habentur hæc verba: *Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia, & uel filios, uel filias illis dare.* Concilium item Toletanum III. can. 14. prohibet, ne Iudæi vxorẽ Christianam habeant. & Toletanum IV. can. 61. iubet Hebræos cum Christianis Matrimonio coniunctos, aut Christianos fieri, aut ab vxoribus separari. Extat etiã

A in iure ciuili C. de Iudæis, l. ne quis Christianã. Lex Valentiniani & Theodosij, quæ vt adulteria, punit cõiugia Iudæorum cum Christianis, & in C. Theodosiano, lib. 3. tit. 14. similiter puniuntur Matrimonia Romanorum cum Gentilibus.

TERTIO probatur ex Patribus TERTVLLIANVS in 2. lib. ad vxorem, lõga disputatione hoc agit nõ oportere Christianos, vel Christianas cùm infidelibus contrahere Matrimonia. Sanctus CYPRIANVS in serm. de lapsis, inter alia crimina fidelium numerat, iungere cum infidelibus Matrimonium, idque esse dicit, prostituere Gentilibus membra Christi. S. AMBROSIVS libr. 1. de Abraham, cap. 9. *Caue Christiane*, inquit, *Gentili, aut Iudæo filiam tuam tradere; caue Gentilem, aut Iudæam, atque alienigenam, hoc est, hæreticã, & omnem alienam à fide tua, uxorem accersas tibi*. & in epist. 70. quæ est prima, lib. 9. ad Vigilium, instituit nouum Episcopum, vt plebem suam doceat summopere cauere

B Matrimonia cum infidelibus. S. HIERONYMVS in 1. lib. aduersus Iouinianũ: *At nunc pleraque*, inquit, *contemnentes Apostoli iussionẽ, iunguntur Gentilibus, & templa Christi idolis prostituunt.*

S. AVGVSTINVS uidetur in hac re dubius hæsisse. Nam in lib. 1. ad Pollentium, cap. 21. refert sententiam Pollentij, quòd in utroque Testamento prohibitũ sit; Matrimonium fidelibus cum infidelibus iungere: quæ verba Magister in libro 4. sententiarum dist. 39. tanquã ex Augustini sententia refert, cùm reuera ex Pollentij, non ex Augustini sententia accipienda sint. Deinde, c. 25. ex sententia sua loquens, tantùm dicit non inueniri testimonium in Testamento nouo, in quo sine ambiguitate eiusmodi coniugia prohibeantur, quamuis fateatur Cyprianum nihil dubitasse, quin illicita essent ea coniugia. In libro verò de fide & operibus, ca. 19. iterum repetit, in Scripturis noui Testamenti se non reperisse de hac re certum testimonium, tametsi Cypria-

C nus inter grauissima crimina posuerit, cum infidelib⁹ iungere Matrimonia. Sed tandem concludit, omnino cauendas esse eiusmodi coniunctiones, quia expedit in re dubia tutiorem partem sequi: *Omnimodo*, inquit, *conandum est, ne fiant tales coniunctiones: quid enim opus est in tantum discrimen ambiguitatis caput mittere?*

Itaque ex Augustino habemus, vt minimũ ista Matrimonia esse dubia, & proinde non contrahenda. Nec tamen si Augustino dubitare licuit, nobis quoque licebit, cùm nos Pauli sententiam habeamus, à plurimis interpretibus explicatam, multa etiam testimonia Cõciliorum & Patrum, quæ ipse non uiderat: & deniq; omnium Theologorum, qui post Magistrum scripserunt, atque adeo totius Ecclesiæ consensum teneamus.

QVARTO probatur ratione. Matrimonium fidelis cum infideli multa secum adfert incommoda, atque

D damna; non igitur licitum censeri debet. Antecedens probatur. Nam INPRIMIS periculum, & quidem grauissimum adfert fideli, apostatandi à vera fide: *Et qui amat periculum, peribit in illo*, Ecclesiastici 3. DEINDE, proles non poterit commodè educari in vera religione. AD HÆC vix poterit in domo pax, & tranquillitas illa inueniri, quæ ad coniugium requiritur, siquidem dissensio circa religionem, contentiones, & iurgia, odium etiam, & alienationem animorum gignit. DENIQVE, vt Tertullianus copiosè demonstrat, si maritus sit infidelis, facilè impediet omnia exercitia pietatis, quæ alioqui vxor Christiana exhibere tenetur.

SECVNDA propositio: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non est irritum iure diuino, naturali, vel positiuo, vel certa aliqua lege Ecclesiæ*. Quod non iure diuino, probari existimant Dominicus à Soto (vt ipse lo-

eiusmodi Matrimonia dubium non est, quin in eo summus Pontifex dispensare possit, cùm id præceptum nō sit naturale, nec diuinum positiuum, sed planè Ecclesiasticum.

Si uerò agatur de præcepto simpliciter prohibente, de quo diximus in prima propositione, id præceptum vel est positiuum, vel naturale: Si est naturale, non obligat nisi quatenus recta ratio dictat id non esse faciendum, vel ob periculum subuersionis, vel ob alias caussas. Quare cessantibus illis caussis, non est contra ius naturæ eiusmodi coniugium, præsertim accedente declaratione summi pastoris: vnde etiam Ester, (vt supra diximus) & Ioseph, Iacob, Moyses, & alij viri sancti cum infidelibus Matrimonio iuncti sunt, quia cessabat ratio periculi, &c. Si uerò est præceptum positiuū humanum, vt Apostoli Pauli, & Conciliorum, ac Pontificum; potest sine dubio Apostolorum, & Pontificum aliorum successor in eo dispensare, cessante periculo, & iusta caussa id postulante. Præceptum autem positiuum diuinum, nullum est, vt suprà ostendimus: illud enim Deuter. 7. quatenus positiuum, iam est abrogatum; quatenus autem aliquo modo naturale erat, non obligat, vt diximus, nisi quādo ratio recta iudicat inesse periculum illud, ob quod præceptum datum est.

Atque hinc soluuntur omnia argumenta, quę fiunt ab hęreticis, vel etiam fieri possunt: nihil. n. adferre possunt, neq; adferunt, nisi exempla eorum fidelium, qui vel in lege antiqua, vel in lege noua, Matrimonia cum infidelibus contraxerunt.

Ad quæ vno ex quatuor modis respondendum est. VEL enim exempla ad eos pertinent, quibus nulla lege particulari, sed solum lege naturæ secundum rectā rationem in certis casibus talia Matrimonia prohibebantur, & tales fuerunt, Iacob, Ioseph, Ester, &c. VEL ad eos, qui vxores Gentiles quidem, sed quæ ad fidem conuertebantur, duxerunt: id enim semper fuit licitū. Et hoc modo Salmon duxit Raab meretricem ex Palæstina, & Booz Ruth Moabitidem, &c. illæ siquidem ad fidem, & religionem Iudaicā accesserunt, licet alioqui essent ex Gentibus, cum quibus non licebat Iudæis contrahere Matrimonia. VEL ad eos, qui apertè reprehenduntur, quod contra legem cum Gentilibus coniugia celebrauerint. Et in his fuit Salomon, qui 3. Reg. 11. valde arguitur à diuina Scriptura, q̃ vxores Moabitidas, Ammonitidas, & Chananitidas contra legem duxerit: in his etiam numerandi sunt Christiani, qui propterea grauiter à sanctis Patribus reprehenduntur, vt ex Cypriano, Ambrosio, & Hieronymo suprà demonstrauimus. VEL denique ad eos, quos ignorantia, & introducta consuetudo fortasse excusabat. Et in hoc numero ponēda uidetur sancta Monica mater B. Augustini: nā eius tempore ita inualuerat consuetudo, vt peccatum non putaretur cum Gentilibus iungere Matrimonia, vt Augustinus testatur li. de fide, & operibus, cap. 19.

Itaque sancta Monica, cuius exemplum hæretici tāti faciunt, ignorantia, & more patriæ à peccato fortasse excusabatur; vel certè pœnitentia, & lachrymis illud purgauit: neque debuit Matrimonium semel contractum dirimere, quia nondum mos populi fidelis Cultus disparitatem inter impedimenta dirimentia reposuerat, vt postea fecit.

CAPVT XXIV.

De impedimento Cognationis, quid sit Cognatio, & quot eius gradus.

RESTAT impedimētum Cognationis, de quo grauissima controuersia est: quæ vt ordine explicari possit; PRIMO exponendum erit, quid sit Cognatio, &

A qui, & quot eius gradus. SECVNDO, quid de hac re hæretici sentiant. TERTIO, probanda erit veritas, & soluenda argumenta ipsorum.

Vt igitur à PRIMO incipiamus, Iureconsulti distinguūt inter Cognationem & Agnationem. Cognatos enim vocant, qui ex eodem sanguine per matrem descendunt, agnatos, qui per patrem; tametsi cognatos etiam interdum omnes consanguineos appellent. Itaq; Cognatio aliquando est nomen generis, aliquando speciei; Agnatio autem semper est nomē speciei: qui enim agnati sunt, cognati etiam dici possunt, non contrà, vt perspicuum est ex leg. Inter agnatos, ff. vnde legitimi, & l. Iureconsultus, ff. de gradibus & affinibus: & ex Ambrosio in epistol. 66. ad Paternum, extrema, vbi negat dici posse agnatos, qui per Patrem non descendunt, vt fratres vterinos ex diuerso patre natos. Quare deceptus est Dominicus à Soto in quarto distinctione 40. quæstione vnica, articulo primo, vbi dicit, agnationem esse genus, & cognationem esse speciem.

In iure CANONICO, tum cognatio, tum agnatio simpliciter dicitur consanguinitas, quæ in hoc differt

B ab affinitate, quod consanguinitas est vinculum eorū, qui ab vno aliquo per sanguinis propagationē descendunt; ita ut omnes eundem sanguinem participent, & ad unum stipitem reducantur: affinitas autem inter eos est, qui non per propagationem, sed per unionem duorum in carnem unam coniunguntur. Quia enim per carnalem copulam uir, & fœmina fiunt una caro, inde est quod consanguinei unius ex illis efficiuntur proximi, & affines alterius. Itaque parentes, & fratres, & ceteri consanguinei uxoris, efficiuntur affines mariti, & contra parentes, & fratres, & ceteri consanguinei mariti, eodem modo efficiuntur affines uxoris: non tamen consanguinei unius coniugis, sunt affines consanguineis alterius coniugis, sed solum ipsi coniugi. Et quidem in eo gradu sunt affines alteri coniugum, in quo gradu sunt consanguinei alteri: pater. n. sponsæ efficitur quodammodo pater spōsi, & frater sponsæ efficitur frater sponsi, &c. Quare si quis nouerit gradus consanguinitatis, facilè colliget gradus affinitatis.

C Quantum igitur ad gradus, SCIENDVM est, aliter numerari in iure ciuili, aliter in iure canonico. In iure ciuili, ut patet ex titulo de gradibus, in Pandectis Iustiniani, duplex ordo constituitur. VNVS rectus, ut patris, filij, nepotis, &c. uel sursum uersus, patris, aui, abaui, &c. ALTER transuersus, fratrum, consobrinorum, &c.

Et quidem in ordine recto tot sunt gradus, quot sunt personæ, omisso stipite, verbi gratia; Filius est in primo gradu, nepos in secundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto, &c. neque in hac re discrepat ius canonicum.

In ordine autem transuerso Ius ciuile nullum ponit primum gradum, sed incipit à secundo, qui est fratrum inter se. Et ratio est, quia in transuerso etiam ordine, tot ponit Ius ciuile gradus, quot sunt per-

D sonæ dempto stipite, fratres autem vt minimùm duo esse debent. Si enim vnus tantùm sit alicuius patris filius, is non dicitur frater, sed filius tantum: proinde non facit ordinem transuersum, sed tantùm propagat ordinem rectum. Fratres igitur cum duo sunt vt minimùm, secundum efficiunt gradum: tertium autem faciunt patruus, vel auunculus cum filijs fratrum, vel sororum; nam tunc tres personæ inueniuntur dempto stipite. Sint, exempli gratia duo fratres: si alteri eorum filius nascatur, iam erūt tres, & incipiet dici alter fratri patruus, respectu filij fratris sui; atque ita in tertio gradu sunt patruus, & filius fratris. Et eadem de auunculo, amita, matertera, ratio est. Quartum faciūt filij fratrum, qui inter se

patrue-

patrueles dicuntur, vel consobrini, si filij sororum sint. A Neque enim esse possunt patrueles, siue consobrini, nisi quatuor personæ dempto stipite numerentur; duo videlicet fratres, & duo ipsorum filij. Quintus porrò gradus erit inter patruelem vnius, & filium alterius. Sextus gradus inter duos filios patruelium; & sic deinceps.

Vbi illud obiter est notandum, secundum gradum esse æqualiter distantium à stipite, tertium autem esse inæqualiter distantium: & ad eúdem modum, quartũ, sextum, octauum, &c. esse æqualiter distantium; quintum, septimum, nonum, &c. esse inæqualiter distantium.

NEQVE istũ ordinem graduũ cõfinxit Iustinianus in Autbenticis, neque eũ reprobauit Alexander secundus, in Concilio Lateranensi (vt suspicatur Dominicus à Soto, in quartum, dist. 40. art. 2.) sed erat in antiquissimis legibus Romanorum, vt patet ex Paulo Iureconsulto in ff. de gradibus, qui Paulus trecentis annis Iustinianum præcessit: floruit enim tempore Alexandri Imperatoris, circa annum Domini CC.XXX. & ex sancto Ambrosio in epist. 66. ad Paternum, vbi iu- B xta hunc ordinem numerandi gradus, affirmat duos consobrinos esse consanguineos in quarto gradu; patruũ aũt, & filium sororis in tertio. Scripsit autem Ambrosius annis supra centum antequam nasceretur Iustinianus.

Alexander autem II. Papa, in Cõcilio Lateranensi, vt patet ex can. Ad sedẽ, 35. q. 5. non refellit Iustinianũ, sed errorem quorundam malè intelligentium Iustinianum: vnde ibidem Alexander bis terue repetit, legem ciuilẽ rectè se habere, licet alium ordinẽ seruet. Ius. n. ciuile respicit numerum personarum, Ius autem canonicum distantiam à stipite. Igitur secundum Ius canonicum in ordine recto primus gradus est filiorum, qui proximè à stipite deriuantur, secundus nepotum, tertius pronepotum, &c. in ordine transuerso, primus gradus est fratrum germanorum, secundus patrueliũ, seu consobrinorum, & simul patrui, & filij fratris, tertius est filiorũ duorũ fratrũ patrueliũ; & simul patruelis, & filij alterius patruelis, & sic deinceps. Ex quo de- C ducit Alexander Papa, ex duobus gradibus secundum ius ciuile, vnum constitui secundum ius canonicũ; & proinde eum qui est secundus iure ciuili, esse primum Iure canonico; & qui est tertius & quartus Iure ciuili, esse secundum Iure canonico; & qui est [illegible] & sextus Iure ciuili, esse tertium Iure canonico; & qui est septimus, & octauus Iure ciuili, esse quartum Iure canonico, & sic deinceps.

Ratio autem Canonicæ supputationis redditur optima à Theologis & Canonistis, & habetur etiam capit. Quod dilectio, de consanguinitate & affinitate, & cap. Finali eodem, quia nimirum cùm personæ in ordine transuerso non cõiungantur, nisi ratione stipitis, à quo procedunt, non possunt inter se magis, aut minus distare, quàm à stipite distent: necessariò igitur ef- D ficitur, vt eo gradu inter se coniungantur, vel distent, quo stipiti coniunguntur, vel ab eo distant, Quare duo fratres in primo gradu erunt, quia vterque in primo gradu est cum stipite: cõsobrini in secundo erunt, quia vterque in secundo gradu est cum stipite. Quòd si inæqualiter à stipite distent, vt patruus, & filius fratris, tunc eo gradu inter se distabunt, quo distat à stipite ille, qui est remotior. Cùm. n. per stipitem coniungantur, fieri non potest, vt vllus propinquior sit consanguineo suo, quàm stipiti: non igitur filius fratris minus distare potest à patruo, quã ab auo. Licet igitur patruus vno tantùm gradu distet à stipite, tñ quia filius fratris duobus gradibus distat ab eodem stipite, ideo patruus, & filius fratris in secundo gradu sunt: non minus quã duo filij fratrum.

Et hoc est, quod Alexander Papa significauit, cùm ait, ex duobus gradibus ciuilibus fieri vnum canonicũ. Siquidem Iure ciuili patruus, & filius fratris, faciunt vnum gradum; duo filij fratrum faciunt alterum, quia vna persona additur ad numerum, & Ius ciuile numerum personarum respicit: at Iure Canonico idem est gradus patrui & filij fratris, qui duorum patruelium quia Ius canonicum, non numerat personas, sed distãtiam à stipite considerat.

Est autem illud OBSERVANDVM, graduũ supputationẽ non extendi in infinitum. Nam uirtus paterna in filium traducta, per quam est filius patri similis, non solùm in specie, sed etiã in indiuiduo, vt complexione, moribus, colore, lineamentis, ob quam existit peculiaris affectio inter consanguineos; paulatim minuitur, ita vt maior sit in filio, quàm in nepote, maior in nepote, quàm in pronepte, &c. & tandem post aliquot generationes penitus euanescit. Alioqui si semper duraret, id sequeretur, vt omnes homines, qui ab vno Adamo, primo stipite generis humani descendunt, consanguinei essent; cùm tamen è contrario experiamur non modò non omnes homines, sed neque ciues vnius oppidi eum affectum retinere, quem natura consanguineis inseuit.

Quia tamen nõ facilè sciri potest, quousque uirtus illa eiusdem sanguinis perseueret, & probabile est, non æqualiter semper, sed nunc in pluribus, nunc in paucioribus generationibus conseruari, prout in uno potentior est uirtus, quàm in alio: ideo, vt certi aliquid haberemus, Legislatores certum numerum graduũ præfixerunt.

Et quidem Moyses in Leuitico, ca. 18. præfixit duos gradus tantùm, primum uidelicet, & secundum. Prohibuit enim in recta linea, coniugium Patris cum filia, & cum nepte, & similiter matris cum filio, & cum nepote: in transuersa prohibuit coniugium fratris cum sorore, siue ex vno, siue ex vtroque parente; & nepotis cum amita, vel matertera; non tamen prohibuit cõiugium è contrario patrui, vel auunculi cum filia fratris uel sororis. Et hæc quoad consanguinitatem, vbi sunt duo gradus secundum canones, & tres secundũ leges. Quoad affinitatem, prohibuit coniugium filij cũ nouerca, & patris cum nuru, & rursus patris cum priuigna, vel cum eius filia: & hæc in recto ordine. In trãsuerso autem, prohibuit cõiugium cum uxore fratris, & cum sorore vxoris, vxore uiuente; & cum vxore patrui. Vbi etiam sunt duo gradus secundum Canones, primus & secundus, & tres secundum leges: nam filia priuignæ est in secundo gradu cum patre, & vxor patrui est in secundo gradu cum eius nepote.

Quare errat Lutherus in capti. Babyl cap. de Matrimonio, vbi dicit, in lege diuina non prohiberi, nisi primum gradum affinitatis, & primum, & secundum cõsanguinitatis.

Quod etiam S. Ambrosius in epist. 66. dicit, in lege diuina prohiberi coniugium patruelium, qui sunt in 4. gradu secundum leges, non uideo quomodo verum esse possit: sicut etiam quod idem Ambrosius ibidem, negat in lege expressè prohiberi coniugium Patris cũ filia, fortè lapsus est memoriæ. Nam prima illa prohibitio: *Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non discooperies*; nihil aliud significat, nisi ne filia patri nubat, & ne filius matrem accipiat in vxorem.

SED quanquam lex diuina his paucis gradibus contenta fuerit: tamen lex ciuilis prohibuit etiã coniugia consobrinorum, qui sunt in quarto gradu secundum leges, vt Ambrosius testatur epis. 66.

Lex autem Ecclesiastica lõgius progressa est. Ecclesia enim olim septimum gradum definierat, vltra quẽ non esset ulla consanguinitas, vt patet ex Alexandro II. suprà citato: sed postea in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. restricta est tum consanguinitas,

tum

tum affinitas ad quartum gradum, vt patet ex cap. Nō debet, de consanguinitate & affinitate.

Ex quo intelligimus, id quod communiter dici solet, in linea recta in infinitū prohiberi connubia, quod primus fortè scripsit Caius L. nuptiæ 2. ff. de ritu nuptiarum, à multis negari.

Quanquam non est cur de hac re ualde solliciti simus, cùm uix contingere possit, vt cupiant aliqui Matrimonium inire in gradu quinto, aut vlteriore in recta linea. Aut enim non inueniuntur homines viui, aut sunt ita inæquales quoad ætatem, vt absurdissimū sit eos inter se Matrimonium velle contrahere. Nam, vt demus in aliqua linea singulos gignere cùm primū per ætatem licet, id est, cùm ad annum decimumquintum peruenerint, quod tamen rarò, aut nunquam accidit; si deberent in quinto gradu coniungi, haberet vnus annos 90. alter 15. & si in octauo gradu, haberet vnus annos 135. alter 15. Immò ipse Adam, qui uixit 930. annos, non superuixit tamen nisi usque ad octauam generationem: quo tempore si extra consanguinitatem suam vxorem ducere uoluisset, debuisset uir decrepitus, annorum ferè 900. puellam annorū 15. vxorem accipere.

Addidit PRÆTEREA Ecclesia duas alias species cognationis, quæ in Leuitico non continentur, nimirū cognationem spiritualem, quę oritur ex Baptismo, & Confirmatione: & cognationem legalem, quæ oritur ex adoptione. ITEM addidit duas alias quasi species affinitatis; vnam, quæ oritur ex sponsalibus, quæ Publicæ honestatis iustitia appellatur; & alteram, quæ oritur ex copula carnali fornicaria, quamuis hæc vltima ex Leuitico iuxta quosdam non difficulter eruatur. PORRO iuxta Concilij Tridentini decreta, session. 24. cognatio spiritualis, & Publica etiam honestas intra primum gradum tantùm Matrimonia dirimunt: affinitas autem ex copula fornicaria, intra primum & secundum.

Est etiam alia quædam affinitas, quæ oritur ex Matrimonio rato, sed nondum consummato, quæ quamuis Publica iustitia dici soleat: tñ haud dubiè est quid perfectius, & ideo Pius V. Papa declarauit, restrictionem Concilij publicæ iustitiæ ad primum gradum non habere locum, nisi in sponsalibus de futuro.

CAPVT XXV.

Sententiæ adferuntur de impedimento cognationis.

HIS PRÆMISSIS, quæstio est, intra quos gradus cognatio, siue etiam affinitas Matrimonij contractum iure impediat: impedire enim intra gradum aliquem nemo est, qui neget. Quinq; inuenio de hac re sententias hæreticorum.

PRIMA est Ioannis VViclephi, qui in 4. libro Trialogi, ca. 20. affirmat cognationem in 1. solùm gradu impedire coniugium, idq; in recto ordine, in transuerso autem nullam esse prohibitionem: ex quo colligit, inter fratres & sorores Matrimoniū posse coniungi, quia id non est prohibitum iure diuino, sed tantùm per humanam inuentionem.

Quare deceptus est Dominicus à Soto in 4. sententiarum distinctione 40. articulo 3. vbi refert, VViclephum sensisse, prohibitiones quæ habentur in Leuitico, vim suam iure diuino etiam apud Christianos retinere. Non enim id sensit VViclephus, sed planè cōtrarium. hæc enim sunt uerba in libro ipsius, quem apud me habeo. *Nec delector in multitudine caussarum diuortij, cùm multæ sint infundabiliter humanitùs ordinatæ, vt patet specialiter de cognatione. Nam tempore primi hominis, fratres & sorores fuerunt ex ordinatione diuina taliter coniugati: & tempore Patriarcharū, vt Abraham, Isaac, & talium; satis propinquè. Nec superest ratio. quare non liceret hodie, nisi humana ordinatio.* Hæc ille: & ideo Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 134. (quem etiam Sotus citat) cōtra VViclephum cōtendit, præcepta Leuitici iure diuino ad Christianos etiam pertinere.

ALTERA sententia est Lutheri in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Matrimonio, & in serm. de Matrimonio, edito anno M.D.XXV. Argentinæ; & Martini Buceri in commentario cap. 19. Matthæi; qui solos gradus cognationis, qui habentur in Leuitico, cap. 18. vt Matrimonij impedimenta agnoscunt, ceteros ab Ecclesia additos omnino reijciunt. Itaq; nolunt in gradibus in Leuitico expressis vllo modo licere Matrimonia contrahere, neque vllam admittunt Ecclesiæ dispēsationē, cùm lex illa diuina sit, non humana: & contrà volunt, in omnibus alijs gradibus liberè posse cōtrahi, non obstante humana lege, vel consuetudine, cū Deus optimè nouerit quid prohibendum, quidue non prohibendum fuerit.

Et hanc sententiam sequebantur, qui persuaserunt Henrico Regi Anglorum, non potuisse Romanum Pontificem cum ipso dispensare, vt acciperet vxorem fratris sui defuncti; quod id uidelicet expressè prohibeat lex diuina, Leuit. 18.

TERTIA sententia est Philippi Melāchthonis in locis, tit. de coniugio, & Martini Kemnitij in 2. par. Examinis Concilij Tridentini, pag. 1230. & sequentibus, qui conueniunt cum Luthero & Bucero, quod præcepta Leuitici circa gradus cognationis naturalem iustitiæ normam contineāt, & per hoc etiam apud Christianos uim habeant, & omnino immutabilia sint: sed discrepant, quoad alios gradus in Leuitico non expressos. Dicunt enim aliquos alios gradus ab Ecclesia antiqua rectè fuisse prohibitos, & nunc etiam posse prohiberi, modò id fiat seruata libertate conscientiæ, id est, vt non sit peccatum in conscientia, si secus fiat.

Sed tres sunt in disputatione Kemnitij contradictiones. PRIMVM enim pagin. 1231. dicit, præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse mandata naturalia, quę ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant, tanquam normæ iustitiæ, in mente & uoluntate diuina immutabiles: & tamen pag. 1230. proximè præcedenti dixerat, Deum dispensasse cum filijs Adami, vt fratres sororibus copularentur; qui est gradus primus in linea transuersa, in Leuitico expressè prohibitus. Si lex illa Leuitici ad omnes homines & omnia tempora se extendit, & est norma iustitiæ in mente diuina immutabilis, quo pacto ab ipso Deo statim initio mūdi mutata est?

DEINDE pag. 1238. affirmat Kemnitius, omnia Matrimonia, quæ non pugnant contra diuinas prohibitiones, esse à Deo coniuncta, & ideo dirimi non posse, cū Christus dixerit: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; & tamen in eadem pagina & superiore, concesserat posse Ecclesiam cum Magistratu, gradus aliquos constituere ijs proximos, quos lex diuina cōstituerat; & pag. 1234. & 1235. approbauerat ex Ambrosio & Augustino, legem ciuilem prohibentem coniugia consobrinorum, licet ea non prohibuerit lex diuina. AT si omnia Matrimonia, quæ non pugnāt cum diuina prohibitione, sunt a Deo, & dirimi nequeunt: ergo nulla Matrimonia prohiberi possunt, quæ Deus non prohibuit, neque villi gradus constitui, quos Deus non constituit, nisi prohibere velimus, ac dirimere Matrimonia, quæ Deus coniunxit. Quomodo ergo possunt homines gradus constituere, qui non sunt in Leuitico, vt de consobrinis?

POSTREMO pag. 1237. vult Kemnitius posse cōstitui per leges humanas certos gradus, intra quos non

sint legitima Matrimonia; sed tamen salua libertate cōscientiæ. At ista manifestè pugnant. Nam vel Matrimonia intra gradus lege humana præscriptos contracta, erunt legitima vel illegitima. Legitima esse non poterunt, cùm sint contra legem, aut certè lex ipsa iniqua erit, & mala, cuius contrarium Kemnitius asserit; ergo erunt illegitima. Ergo in conscientia malum erit illa contrahere; nisi fortè non sit malum, in conscientia nomine coniugij fornicationem committere: ergo lex illa, quamuis humana in conscientia obligat, cuius cōtrarium Kemnitius affirmabat.

ADDE etiam manifestum Kemnitij mendacium, pag. 1238. dicit enim Romanum Pontificem nolle cōscientias Pontificiis prohibitionibus, non minus teneri, quàm diuinis. At hoc mendacium esse, perspicuum est, quia summus Pontifex in Pontificijs prohibitionibus sæpe dispensat; in diuinis nunquam. Nam quæ videntur Kemnitio diuinę prohibitiones, & in quibus aliquando Papa dispensat, eas nos paulò pòst, non esse diuinas apud Christianos, Deo volente manifestè probabimus.

QVARTA sententia Brentij est, qui in Confessione B Wirtembergensi, capite de coniugio, & in Apologia pro eadem confessione, vult in gradibus cognationis legem ciuilem Imperatorum seruandam esse. Sed fusius hoc tractat in Commentarijs in Leuiticum ad ca. 18. quæ autem eo loco habet, ad quinque capita reuocari possunt.

PRIMO affirmat legem diuinam, quæ in Leuitico habetur, ad Christianos non pertinere, quatenus Mosaica & Leuitica iudicialis est, cùm sit per Christum abrogata: sed solùm quatenus continet aliquo modo legē naturæ. Lex enim naturæ iubet, discrimen esse inter personas in contrahendis Matrimonijs, sed quod sit illud discrimen, non expressè docet.

SECVNDO addit, non esse relinquendum in arbitrio vniuscuiusque, vt discrimen personarum, & proinde gradus cognationis constituat, sed opus esse aliquo Legislatore.

TERTIO dicit, tres esse Legislatores, qui de his gradibus leges posuerunt, Moysem, Romanum Pontificē C & Cæsarem, sed nullum horum simpliciter admitti posse. Moyses enim ad nos nō pertinet, cū eius politia per Christum abrogata sit. Romanus Pontifex non habet auctoritatem leges ferendi. Cæsar est quidē verus Legislator, sed quia in hoc negotio de Matrimonio subiecit leges suas canonibus Pontificijs, ideo ipse quoq; auctoritatem amisit.

QVARTO dicit, cum nulla sit reliqua lex de nuptijs, sectandam esse legem naturæ, & ad cognoscendū qui gradus sint prohibiti iure naturæ, obseruari iubet, in quibus gradibus conueniant lex Mosis, & lex Imperatoris Romani. Nam qui gradus prohibentur ab vtraq; lege, ij sine dubio censeri debent prohibiti iure naturę; & in ijs nulla dispensatio admittenda est: qui autē pro D hibentur à lege Mosis tantum, aut à lege Romani Imperatoris tantùm, ij habendi sunt prohibiti lege politica, non iure naturæ.

QVINTO denique addit, non solùm seruandam esse legem naturæ in gradibus cognationis, quod attinet ad Matrimonia, sed etiam legem Romani Imperatoris, & consuetudinem loci, & arbitrium etiam prudentium virorum. Licet .n. lex Romani Imperatoris auctoritatē perdiderit, cùm se canonibus Pontificijs subiecit; tamen alioqui iusta erat: & quemadmodum quidam appellauit à Rege somnolento ad vigilantem, & alius ab ebrio ad sobrium, ita nos appellabimus a deceptis fraude ad rectè edoctos, aut à legum administratoribus ad ipsas leges.

In qua sententia Brentij, primum, & secūdum pronunciatum verissima sunt; tertium & quartum, falsa, & in sequēti capite refutanda; quintum absurdissimū A est, & cum tertio manifestè pugnans. Nam si leges ciuiles Romanæ amiserunt auctoritatem, vt apertissimè in tertio pronunciato Brentius ait, nullum iam obligare possunt, ac per hoc nulla erunt illegitima Matrimonia, nisi quæ prohibentur lege naturali: cuius contrarium habet quintum pronunciatum.

NEQVE obstat illa appellatio Brentij, à deceptis fraude, ad melius edoctos. Nā Imperatores Romani adhuc sunt, quales olim fuerunt, nimirū Catholici, & adhuc subijciū leges suas Canonibus; neq; enim ullus adhuc fuit Imperator Lutheranus: ad quem igitur Imperatorem Brentius appellabit?

Sed ideo fortasse addidit, se appellare ab administratoribus legum ad ipsas leges. AT hoc inauditum, & absurdissimum est, vt quis à Iudice ad legem appellet: & quāuis vtcunque tolerari posset, vt appellaretur à Iudice aliquo inferiore ad legem: tamen vt à Principe, qui legem condidit (hunc enim uocat Brentius legis administratorem) appelletur ad legem, omnino intolerabile est, cùm lex à Principe, non Princeps à lege auctoritatem habeat, nec possit Princeps auctorita B re priuari, quin & ipsius leges continuò desinant esse leges.

SED fortasse Brentius leges Romanas esse censet, nō vt leges coactiuas, sed vt prudentes admonitiones; ad quem modum etiam leges Platonis, vel Aristotelis de Republica, vel Marci Tulij de officijs seruari possent. At neque hoc dici potest. Nam leges istæ, quæ carent Principis auctoritate, non faciunt legitima, vel illegitima Matrimonia, ac præsertim in foro externo. Brentius autem de ijs legibus loquitur, quæ faciunt legitima, vel illegitima Matrimonia: scribit enim politicas leges Romanorum seruandas esse, non solū propter coscientiam, sed etiam propter successiones, & hęreditates, quæ ad legitimos filios tantum pertinent; & ij sunt filij legitimi, qui ex legitimo Matrimonio procreantur. Cogitur ergo Brentius duo ista pugnātia admittere leges Romanas de gradibus cognationis perdidisse auctoritatem, & tamen obligare, ac necessariò vt verissimas leges esse seruandas. Sed de Brentio sa C tis.

Ioannes Caluinus non satis explicat sententiam suam. Solùm enim libro quarto Institutionum, cap. decimonono, §. vlt. reprehendit Ecclesiam, quòd gradus cognationis constituerit præter aliarum Gentiū, & ipsius etiam Mosis politiam: & quòd spiritualem cognationem impedimentum Matrimonij esse voluerit. Sed ex sententia Theodori Bezæ primarij Caluini discipuli, sententiam Caluini cognoscere licebit.

Est igitur QVINTA sententia Theodori Bezæ in libro de repudijs & diuortijs, qui PRIMO reprehendit modū supputandi gradus, quo vtuntur Canonici Doctores, tanquam absurdum; & solùm sequendum esse contendit modum supputandi, quo vtuntur Iurecon D sulti ciuiles.

DEINDE affirmat gradus, qui numerantur in Leuitico, iure diuino seruandos esse, & Matrimonia in illis gradibus contracta, esse omnino nulla.

TERTIO docet, non solū gradus illos, qui expressè habentur in Leuitico, iure diuino seruandos esse, sed etiam eos, qui à simili colliguntur. Vt, quia in Leuitico prohibetur coniugium nepotis cum amita, vel matertera, asserit Beza, prohibitum etiam intelligi debere coniugium patrui, vel auunculi cum nepte ex fratre vel sorore: & quia in Leuitico prohibetur coniugium patris cum filia, & aui cum nepte, colligit ipse, prohibita intelligi omnia coniugia in linea recta, quia semper maior in linea recta habet locum patris respectu iunioris, & eadem ratione vult esse prohibitum coniugium patrui non solùm cum nepte, sed cum pronepte etiam, & cum abnepte, & cum omnibus inferioribus.

bus. Itaque multos gradus iure diuino seruari iubet, A quamuis expressè in Leuitico non habeantur.

QVARTO docet, leges etiam ciuiles de gradibus cognationis seruandas esse, sic tamen vt Matrimonia in his gradibus non contrahantur, sed si contracta fuerint, non dirimantur. Quod tamen reuera non est legem ciuilem seruare: lex enim ciuilis irritat Matrimonia intra gradus prohibitos contracta. Sed de his postea disseremus.

Illud hic obiter est OBSERVANDVM, Bezam, vt hæreticum decebat, in eo libro calumnijs, & mendacijs satis instructum incedere: è quibus duo annotare placuit. Pagina 44. depingit hanc figuram.

Ioannes.	
Petrus	Paulus
Iacobus	Rachel
Andreas	Susanna
	Iohanna.

ac dicit: *Concedunt Canonici Iohannam fratris abneptim ducere Petro patruo maximo, quæ ab eo, si rectam supputationem sequamur, sex gradibus distat: Iacobo verò Iohannam non item, quamuis totidem, id est, sex gradibus distent, immò ne Iohannam quidem. Andreas accipere ex illorum Canonibus poterit, à qua tamen septem distat gradibus. Itaque intra sextum gradum concedunt nuptias etiam cum eo, qui parentis loco sit, vt modò diximus: intra eundem, qui parentis loco non sit, non concedunt, nempe inter Iacobum & Iohannam, nec in septimo quidem gradu, vt inter Andream & Iohannam. Vsque adeò procul eos à recto cogit deflectere secunda illa regula commentitia de gradibus in transuersa linea inæquali numerandis.* Hæc ille. In quibus C paucis lineis tot sunt fermè errata, quot verba; adeò vt dubitare cogar, dormiens ne an vigilans illa scripserit.

PRIMO falsò affirmat Canonicos doctores concedere patruo maximo, vt abneptim ex fratre ducat vxorem: nam cùm inter hos secundum Canones sit quartus gradus consanguinitatis, nemo Canonicorū diceret, inter eos coniugium esse licitum. Notissimum enim est, & suprà etiam ab ipso Beza citatum, in quarto gradu Matrimonium prohiberi, cap. Non debet, de consanguinit. & affinit.

SECVNDO falsò affirmat inter hos esse gradum sextum, secundum rectam supputationem. Nam per rectam, intelligit legalem, vt ex superioribus constat: semper enim pro legali contra Canonicam pugnat. At secūdum legalem supputationem inter Petrum & Ioannam, sunt gradus quinque, non sex: tot enim sunt personæ dempto stipite.

TERTIO falsò affirmat nuptias Iohannæ, quę con- D cedebantur Petro negari Iacobo, & Andreæ. Nam omnibus quidem negantur, quia sunt omnes cum ea in quarto gradu: at si Petro concederentur, concederentur etiam consequenter Iacobo & Andreæ, qui in eodem gradu sunt respectu Iohannæ. Neq; vllum Beza Canonistam inueniet, qui secus doceat.

QVARTO falsò affirmat secundum legum supputationem, totidem gradibus distare Iohannam à Iacobo, quot ea distat à Petro, nimirum sex; id enim falsum esse, nemo dubitare potest, cùm secundum leges vno gradu sit propinquior Petrus Iohannæ, quàm Iacobus eidem Iohannæ. Itaque Petrus quinque gradibus ab ea distat, Iacobus sex, Andreas septē, si legum supputationem sequamur: secundum Canones autem, omnes tres in quarto gradu cum Iohanna sunt.

A Ex his autem quatuor manifestis erroribus sequitur, vt tota illa conclusio sit falsa: qua concludit, Canonicos doctores concedere nuptias intra sextum gradum legalem ei, qui loco patris sit, & intra eundem nō concedere ei, qui loco patris non sit: eiusmodi enim hæc sunt, vt vix per febrim deliranti excidere potuerint.

DEINDE pagina 49. Beza scribit Martinum V. non puduisse, Matrimonium cum sorore germana eudant relaxare, idque sceleratissimum factum appellat. AT Martinus V. Pontifex omnium consensu sapientissimus, & optimus, non permisit coniugium cum sorore sua germana, vt Beza mentitur, sed cum sorore eius, quam antea cognouerat per fornicationem, vt sanctus Antoninus refert, tertia parte summæ Theologicæ, titulo 1. cap. 11. hanc autem affinitatem no expressè legimus in Leuitico. NEQVE negare possunt aduersarij, longè tolerabilius esse, ducere affinem ex copula B fornicaria factam, quam affinem, ex legitimo Matrimonio, vel consanguineam in primo gradu; & tamen hoc ipsum non permisit Pontifex (vt turpiss. mentitur Beza) ob pecunias sibi datas; sed ob scandalum ingens, quod ex illius coniugij separatione timebatur, cùm casus esset occultus; idque ex maturo consilio, & longa disceptatione multorum Theologorum, vt ex eodem sancto Antonino, qui eodem tempore vixit, intelligi potest.

CAPVT XXVI.

Rationem Canonicam supputandi gradus, optimam esse, defenditur contra Bezam.

ADVERSVS omnes superiores errores, statuam aliquot sententias, seu propositiones, vt per partes faciliùs veritas explicetur.

PRIMA propositio: *Ratio supputandi gradus cognationis, qua vtuntur sacri Canones, optima est.* Hanc asserto contra Bezam in libro citato de repudijs. Nam cùm cognatio sit vinculum eorum, qui propagātur ab vno, non potest fingi melior ratio supputandi gradus, quā penes distantiam ab illo vno. Et confirmatur, quia licet ratio ciuilis supputandi gradus sit etiam bona, tamen nō potest negari, quin Canonica sit melior, cùm in linea transuersa primum gradum ponat: videtur enim nescio quid absurdi præ se ferre, quòd detur secundus gradus sine primo, vt reuera datur in ratione supputandi ciuili. Et quamuis ipsi respondere possint, non posse dari primum in illa ratione supputandi: tamen quis negabit, rectè fecisse Canonistas, qui aliam rationem excogitarūt, qua illi etiam incommodo mederentur?

SED videamus argumenta Bezæ contra rationem supputandi Canonistarum: *Tres*, inquit, *sunt regulæ* D *quibus comprehenditur tota sententia Canonistarum: nulla illarum est, quæ non sit inepta, & absurda: ergo tota sententia ipsorum est absurda.*

Probat maiorem propositionem; & PRIMO quoad primam regulam. Nam PRIMA regula est: [*In recta linea tot numerandos esse gradus, quot sunt personæ, vna dempta.*] *Hæc verò regula*, inquit Beza, *etsi nihil efficit à veritate alienum, tamen non rectè concepta est; relinquit enim suspensum animum, cur demenda sit vna, & quæ nam sit demenda.*

RESPONDEO, cur sit demenda vna, & quæ demenda sit prima, dubium esse non poterat inspicienti arborem, siue lineas cognatorum. Nam cùm gradus sit distantia vnius ab alia, prima persona non potest gradum facere, cùm nec à seipsa, nec ab vlla superiore distet, alioqui non esset prima, sed secunda, quæ pri-

distabit Abraham ab omnibus personis alterius lateris vno tantùm gradu, quemadmodum vno tantùm gradu distat à stipite, qui est Thare. Ergo Abraham, & Laban erunt in primo gradu. Ergo Laban propinquior erit ipsi Abrahæ, quàm ipsi Thare: nam ab Abraham distabit vno gradu, à Thare tribus, quod est impossibile, cùm per Thare Laban coniungatur cũ Abraham.

Atque hoc est fundamentum tertiæ regulæ Canonicæ, nimirum, tot gradibus in linea inæquali distare inter se collaterales, quot gradibus distat remotior à stipite; non autem quot gradibus propinquior distat ab eodem stipite; ex cuius regulæ ignoratione processit inanis illa iactantia, atque temeritas Bezæ.

CAPVT XXVII.

Non omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse de iure naturæ.

SIT iam SECVNDA propositio: *Non obligant iure diuino Christianos præcepta omnia, quæ de gradibus habentur in Leuitico.* Hæc est contra Lutherum, Bucerum, Melanchthonem, Kemnitium, Caluinum & Bezam.

Sed est INPRIMIS OBSERVANDVM inter nos, & aduersarios conuenire, præcepta Leuitici non obligare Christianos, quatenus propriè Leuitica, id est, positiua, & iudicialia sunt, sed tantùm quatenus naturalia. Sed tota controuersia est, an omnia illa præcepta, quæ habentur in Leuitico de gradibus cognationis, sint naturalia; an aliqua, vel omnia iudicialia. Et quidem aduersarij volunt, omnia esse naturalia, & proinde per Ecclesiam indispensabilia: nos autem docemus, non esse omnia naturalia, & ideo in quibusdam posse per Ecclesiam dispensari, vt Concilium Tridentinum affirmat, session. 24. canon. 3.

ADVERTENDVM est SECVNDO, naturalia præcepta illa esse, quæ solo lumine naturali sine aliquo discursu, aut certè per discursum rationis facillimum cognoscuntur, & apud omnes sunt eadem, tum quoad notitiam, tum quoad rectitudinem. Nam quæ indigent lumine supernaturali, dicuntur diuina positiua; quæ per discursum humanum à Principe constituuntur, dicuntur humana, & talia non sunt eadem apud omnes.

Potest autem tribus modis aliquod præceptum prohibens dici naturale. PRIMO, quia sit de re intrinsecè mala, ita vt semper, & apud omnes sit mala, nec possit per mutationem circumstantiarum fieri bona: qualia sunt mentiri, mœchari, odisse Deum, &c. & hæc propriè vim legis habent, & sunt omnino indispensabilia.

SECVNDO, quia sit de re mala semper, & apud omnes, excepta extrema necessitate: quale est, tollere alienum inuito Domino. Id enim apud omnes, & semper est malum, excepta vltima necessitate: tunc enim quod erat alienum, desinit esse alienum, & fit commune. Et tale etiam esse videtur, Matrimonium cum propria sorore: nam vbique apud homines, qui recta ratione vtuntur id iudicatur malum, nisi extrema omnino cogente necessitate, qualis fuit initio mundi. Et hæc etiam præcepta vim habent legis naturalis, & sunt indispensabilia, nisi cesset obligatio, extrema necessitate adueniente.

TERTIO modo, quia sit de re mala, si res illa nudè, & absolutè sumatur; quæ tamẽ possit mutatis circumstantijs varijs modis honestari, ac fieri bona: quale est occidere hominem. Nam homicidium absolutè & nudè sumptum, quid malum sonat apud omnes, & hoc modo habetur in decalogo: *Non occides*; tamen si addantur variæ circumstantiæ, vt, quod fiat publica auctoritate, ob bonum commune, in eum qui perniciosus est Reipublicæ; iam non sonat malum, & ideo in eadem lege Mosis, sæpe iubentur occidi homines, vt malefici, adulteri, homicidæ. Et tale etiam est iuramentum: siquidem nudè sumptum, quid malum sonat, cùm sit quoddam signum incredulitatis, & fraudum humanarum. Si enim inter homines fides vigeret, & suspicio fraudum cessaret, nemo expeteret iuramentum. Et ideo Dominus Matth. 5. prohibet iuramentum, nimirum nudè sumptum: & tamen dubium esse non potest, quin iuramentum suis circumstantijs seu comitibus, vt vocant ornatum, sit bonum & licitum.

Hoc igitur TERTIO modo præcepta naturalia vim habent legis, si agatur de re nudè sumpta. Si autem agatur de re adhibitis varijs circumstantijs, non habent vim legis, quia tunc res illæ mutabiles sunt, neque sunt apud omnes eædem, & ideo necesse est, vt sanciantur speciali lege positiua, si omnino prohibendæ sunt: ac præsertim si non solum Matrimonium impedire, sed etiam dirimere debeant. Nam multa sunt, quæ si fiant contra rectam rationem, mala sunt, & tamen facta tenent, nisi speciali lege irritentur, vt suprà diximus de coniugio filiorum inuitis parentibus.

Iam igitur cùm in conclusione negamus, omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse naturalia, intelligimus primo & secundo modo: nam tertio modo posset concedi, omnia esse naturalia, vt concedunt plerique Theologorum veterum, in 4. distinct. 40. vt Bonauentura, Richardus, Paludanus, & alij. Sed non inde sequitur, omnia illa præcepta vim legis habere; nisi agatur de gradibus nudè sumptis. Proinde multi ex illis gradibus, si considerentur, vt varijs circumstantijs mutari possunt; non erunt iure naturali prohibiti; neque diriment iure naturæ Matrimonium.

OBSERVANDVM est TERTIO, nos in conclusione non dicere, nulla præcepta Leuitici esse naturalia, sed non omnia esse naturalia, quia de aliquibus id libenter fatemur, vt de primo gradu consanguinitatis; sed de omnibus id non concedimus. Vnde etiam Concilium Tridentinum, non dixit Ecclesiam posse dispensare in omnibus, sed tantùm in aliquibus.

Probatur nunc propositio, PRIMO ex capit. 20. Leuitici. Nam capite 18. feruntur leges de gradibus, in quibus Matrimonium prohibetur: capite autem 20. adduntur pœnæ ijs, qui intra eos gradus coniugium fortè contraxerint. Colligimus autem ex pœnis illis maximam diuersitatem inter illos gradus. Nam coniugium in primo gradu affinitatis in recta linea, Deus punit morte, & coniungit hoc peccatum cum adulterio, & cum Sodomia, quæ sunt manifestè contra Ius naturæ; & eadem est ratio, vel potius maior, de consanguinitate in primo gradu in linea directa. Neque enim dubitari potest, quin sit dignus morte, qui duxerit matrem suam, si est dignus morte, qui duxerit nouercam suam. Deinde eandem pœnam mortis lex statuit in eos, qui iunguntur in primo gradu consanguinitatis in linea transuersa, vt cùm frater accipit sororem. At coniugium in secundo gradu consanguinitatis in linea transuersa, vt nepotis cum amita vel matertera, non punitur morte, sed pœna leuiori. Et similiter coniugium in primo gradu affinitatis, vt qui cum vxore fratris defun-

cti, & in secundo gradu, vt nepotis cum vxore patrui, non puniuntur morte, sed tantùm priuatione filiorum, id est, vt filij non adscribantur ipsis. Quæ pœna satis apertè indicat, coniugia ista non prohiberi iure naturæ, sed iure positiuo, proprio Iudæorum: nam enim communis ratio dictat apud omnes homines, illam esse iustam pœnam huius criminis.

SECVNDO probatur. Nam si omnia illa præcepta essent naturalia, semper obligassent, etiam ante legem datam, quemadmodum obligabat lex de non occidendo, non mœchando, non furando, non mentiendo: antequam lex à Deo per Mosem populo suo daretur: si autem leges illæ semper obligassent, nunquam sancti viri, & amici Dei contra eas leges Matrimonia contraxissent. Habemus autem exempla non pauca Sanctorum, qui in lege naturæ, in gradibus in Leuitico prohibitis, connubia iunxerant.

PRIMVM exemplum sit Patriarchę Iacob, qui duas sorores viuentes simul accepit vxores, Liam, & Rachelem, Genes. 29. id autem expressè prohibetur Leuit. 18. & est primus gradus affinitatis in linea transuersa: immò duplex erat in eo coniugio affinitas; nam vtrique soror erat affinis ratione alterius.

SECVNDVM exemplum est Iudæ Patriarchæ, qui Genes. 38. dedit filio suo secundo genitu vxorem primogeniti defuncti, & illo etiam defuncto eandem promisit tertio filio, qui tamen gradus in Leuitico prohibetur; & est etiam primus gradus affinitatis in linea transuersa.

TERTIVM exemplū est Moysis, qui natus est ex coniugio nepotis cum amita. Nam Exod. 6. sic legimus: *Accepit Amram vxorem Iochabed patruelem suam, quæ peperit ei Aaron, & Moysem.* eo autem loco nomen patruelis accipitur pro patrua, non pro sorore patruele. Nam vox Hebræa דודה ad verbum significat patruam, sicut דוד significat patruum: non enim habent Hebræi distinctum nomen pro sorore patris, vt nos Latini nomen amitæ. Hieronymus autem ne diceret patruam, quod Latinè est inusitatū, maluit dicere patruelem.

Sed præter vocem Hebræam est locus manifestus in Numeris. Propriè enim Iochabed erat amita ipsius Amram, vt patet ex capite 26. Numeri, vbi habemus Amram fuisse filium Caat filij Leui, & accepisse vxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata est ei in Ægypto, vbi apertissimè vides, Iochabed fuisse sororem Caat patris Amram, & proinde Amitam ipsius Amram viri sui.

Ad hoc argumentum respondent aduersarij dupliciter. ALIQVI dicunt coniugia illa facta fuisse Deo dispensante, ob aliquod mysterium. SED hæc solutio non est solida: nam ex cap. 28. Genes. satis apparet fuisse consuetudinem loci, vt duæ sorores vni viro coniungi possent. Nam Laban cùm decepisset Iacobum obtrudendo ei vnam sororem pro alia, obtulit ei etiam alteram: ille verò nihil omnino dubitans, continuò acquieuit; neque parentes postea eum reprehenderunt, neque ipse factum purgauit. At certè si fuisset res insolita, & singularis, quæ scandalum gignere potuisset, profectò vir sanctus, aut id non fecisset, aut facti sui rationem reddidisset. Idem apparet in facto Iudæ, qui cum vxorem fratris alteri fratri coniunxit, non allegauit dispensationem, sed rationem consuetudinis, vt scilicet semen defuncti suscitaretur. PRÆTEREA nulla apparet caussa huius dispensationis. Quid enim mysterij continet, quòd affines, vel consanguinei inter se coniunguntur? & quæ necessitas erat harum nuptiarum? non poterant Iacobo sufficere tres vxores? aut nullæ erant præterea mulieres in terra, præter duas illas sorores?

ALIA ergo solutio est Philippi in locis, titulo de cōiugio, & Bezæ in libro de repudijs, & diuortijs, quam etiam indicat esse Caluini; peccasse istos Patriarchas, neque in omnibus excusandos esse. AT id nullo modo dici potest. Nam licet sancti Patriarchæ aliquando, vt homines, peccauerint, tamē perpetuò in peccato manere, non est Sanctorum, & amicorum Dei, quales illi sine dubio erant. Si autem omnia præcepta Leuitici (vt aduersarij dicunt) essent iuris naturæ, & Matrimonia contra illa contracta fuissent irrita, non solùm Iacob, & Amram peccassent, sed in peccato semper mansissent; & eorum filij spurij, & illegitimi fuissent: atque ita pars quædam filiorum Iacob, & ipse Moses ex illegitimo Matrimonio nati essent.

TERTIO probatur. Nam si omnia illa præcepta Leuitici de gradibus, iure naturæ constituta essent, sine dubio vniuersalia essent, ita vt intra eundem gradū omnia Matrimonia essent illicita. At Moses in Leuitico quædam coniugia prohibuit, & quædam permisit in eodem gradu: ergo non est illa prohibitio iuris naturæ, sed iudicialis, & positiua. Propositio certissima est; quod enim iure naturæ prohibetur, semper & vbique prohibetur; neque id aduersarij negant. Assumptio probatur. Nam lex illa Leuitici prohibet coniugium nepotis cum amita, & matertera, & non prohibet coniugium patrui, vel auunculi cum nepte ex fratre, vel ex sorore; cùm tamen sint in eodem gradu nepos, & amita; patruus, & neptis. Præterea lex prohibet coniugium cum vxore fratris etiam defuncti, & non prohibet coniugium cum sorore vxoris, nisi ea viuente, ac proinde non prohibet cum sorore vxoris iam defunctæ: & tamen est idem prorsus gradus affinitatis cum sorore vxoris, & cum vxore fratris.

AD hoc respondet Beza in libro de repudijs & diuortijs, prohibita esse illa omnia coniugia, etiamsi in Scriptura non exprimantur: nam à simili deducuntur præcepta similia.

SED contra. Nam INPRIMIS argumentum à simili in legibus prohibentibus non solet valere: leges enim prohibentes sunt odiosæ; odiosæ autem leges non sunt laxandæ, sed restringendæ, vt habet regula Iuris.

DEINDE consequentiæ, quas Beza facit, non sunt omnino à simili, sed à minori. Nam licet sint in eodem gradu nepos cum amita, & patruus cum nepte, tamen turpius est coniungi nepotem cum amita, quàm patruum cum nepte: siquidem ordinariè amita est senior nepote, & ratione sui gradus habet in nepotem, quasi patriam auctoritatem. Vxor autem subijci, ac regi debet: quare indecens est, vt amita sit vxor nepotis, quia deberet simul regere, & regi, subijci, & præesse. At patruus est ordinariè senior nepte, & in illam auctoritatem habet: non est autem indecens, vt vir sit vxore senior, & illi præsit. Hac igitur de caussa lex vnum prohibuit, alterum concessit. Pari ratione sicut turpius est vt vna mulier duos simul maritos habeat, quàm vt vnus vir duas simul vxores: ita suo modo indecentius videtur, vt vna sit vxor duorum fratrum etiam successiuè; quàm vt vnus sit vir duarum sororum successiuè: & ideo lex vnum concessit, alterum prohibuit. Sed quamquam ista diuersitas fuerit sufficiens ratio, cur lege positiua iudiciali in eodem gradu coniugium modò prohiberetur, modò concederetur: tamen si gradus ille iure naturæ interdictus esset, profectò non sufficeret modica alia diuersitas ad id efficiendum, vt in eo gradu Matrimonium esset aliquando licitum. Non enim illa diuersitas est in ipso gradu propinquitatis, sed in aliquo extrinseco superaddito, nimirum in ætate, vel sexu, vel aliqua simili circumstantia.

CONFIRMATVR hæc ratio. Nam Matrimonium

inter

inter patrueles non est prohibitum iure naturæ, vt etiam aduersarij côcedunt; & tamen in eo gradu sunt patrueles, in quo est amita cũ suo nepote: omnes enim sunt in secundo gradu. Non igitur secundus ille gradus iure naturæ prohibitus est: proinde coniugiũ nepotis cum amita prohibitum est in Leuitico lege positiua, non iure naturæ.

NEQVE obstat, quòd iuxta supputationem legalẽ patrueles sint in quarto gradu; & amita cum nepote in tertio. Nam licet numerãdo personas, vt iubet legalis supputatio, in diuerso gradu sint patrueles, & amita cũ nepote: tamen quod attinet ad propinquitatẽ, vel distantiam, sunt omnino in eodem. Nam vt suprà ostẽdimus, non potest amita vel eius filius, cum filio fratris cognationem habere, nisi vt cum stipite vnitur: proinde non magis ab illo distat, quàm ab eodem stipite distat nepos. Nepos autem à stipite duobus gradibus distat; ergo tam amita, quàm eius filius, à filio fratris qui amitæ nepos, & amitæ filio patruelis est, duobus tantùm gradibus distat. Porrò graduum prohibitio sine vllo dubio propinquitatem respicit, non personarũ multiplicationem; & ideo tertius, & quartus gradus legalis in secundum canonicum concidunt, quod attinet ad coniugiorum prohibitionem.

CONFIRMATVR vltimò hæc ipsa ratio, exemplo Abrahę, & fratris eius Nachor, qui (vt habetur Genes. 11.) duxerunt vxores, duas filias fratris sui Aran. Ex quo sequitur, non esse contra ius naturæ, vt patruus neptim ducat, & consequenter non esse contra ius naturæ, vt nepos ducat amitam, cùm sint in eodem gradu: & tãdem sequitur, prohibitionem, quæ habetur in Leuitico, ne quis amitam ducat, iudicialem esse, non naturalem.

AD hoc Beza quatuor modis responderet, vt ex libro eius de repudijs colligitur. PRIMO Aran patrem vxoris Abrahæ, non esse fratrem Abraham, sed alium quendam hominem distinctum ab illo Aran, qui frater Abrahæ fuit. SED hoc repugnat non solùm cõmuni expositioni interpretũ eius loci, sed etiã c. 20. Geneseos, vbi Abraham dicit, Saram vxorem suam esse sororem suam, filiam patris sui, & nõ filiam matris suæ: quod exponitur communiter, vt fuerit neptis eius ex patre, non ex matre, quòd vterini nõ essent Abraham & Aran. At si Aran pater Saræ alius quidam erat à fratre & patre Abrahæ distinctus, quomodo erat illa soror Abrahæ ex patre?

SECVNDO dicit, fortè Saram fuisse priuignam Thare patris Abraham. SED refellit ipse idem hanc opinionem; quia si Sara fuisset priuigna Thare, non dixisset Abraham de illa: *Filia est Patris mei, non filia matris meæ*; sed è contrario, filia est matris meæ, non filia patris mei. QVOD si quis dicat, fuisse priuignam ex alia vxore, non ex matre Abrahami. Respondebimus id fieri non potuisse, quia tunc non fuisset soror Abrahę, neque vllo modo illi affinis, vt notum est, & tamen ipse ait Gen. 20. *Verè soror mea est.*

TERTIO dicit, fuisse Saram sororem germanam Abrahami. SED hoc falsum esse, inferiùs demonstrabo, vbi peruentum fuerit ad locum de coniugio fratrum, & sororum. Hoc autem loco, non est opus id refellere: nam sententia ista maximè pugnat contra aduersarios. Si enim Abraham sororem suam germanam coniugem accepit, qui est primus gradus cognationis, multò magis ducere licuisset amitam, vel neptẽ quæ sunt in secundo gradu.

Ideo QVARTO dicit, Abrahamum in ea re peccasse: neque id esse mirum, quia nondum erat fidelis, quando illam accepit. AT hæc solutio tolerari non potest. Nam si iure naturæ irritum erat Matrimonium illud, non solùm peccasset Abraham cõtrahendo, sed etiam in coniugio permanendo, nam tota ferè vita sua in incestu perseuerasset: quod de viro sanctissimo nullo mo-
A do credi potest. Quid? quod Deus coniugium illud approbauit, cùm ex Sara filium illi promisit, in quo omnes Gentes benedicendæ erant, Gen. 17.

Ex quo falsum esse conuincitur, quod Beza scribit in eo libro de repudijs pagin. 48. Deum tolerasse, sed nunquam id cõiugium comprobasse. Quomodo enim nõ comprobauit, cùm ei dixit: *Sarai vxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram; & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum?* Gen. 17. quis credat ex illegitimo, & incesto coniugio voluisse Deum excitare hæredem Abrahæ, ex quo Messias nasciturus erat, & in quo benedicendæ erant omnes Gentes.

Probatur VLTIMO nostra propositio ex capit. 25. Deuteronomij, vbi præcipitur, vt si quis absque liberis moriatur, ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Lex ista nihil iubet contra ius naturæ: quid enim absurdius, quàm vt naturæ auctor
B contra naturam pugnet? Non igitur est contra ius naturæ, vt ob iustum aliquem finem quis ducat vxorem fratris sui: ergo quod in Leuitico legimus, capite 18. ne quis ducat vxorem fratris sui, non est naturale præceptum, si intelligatur simpliciter, vt aduersarij volunt.

Est autem OBSERVANDVM multos conatos esse hæc duo loca conciliare, sed intentione diuersa. ALII enim voluerunt ex his locis efficere, coniugium cum vxore fratris non esse prohibitum iure naturæ, & ideo posse in eo Pontificem dispensare. ALII contra hæc loca conciliant, vt possint asserere, non obstante lege Deuteronomij, coniugium cum vxore fratris pugnare cum iure naturæ.

PRIMVS igitur Ioan. Maior. in 4. sent. dist. 40. quęstio. 3. dicit, nusquam in lege probitum esse cõiugium cum vxore fratris; in Leuitoco enim illud præceptum vitio scriptorum superadditum fuisse.

C AT hæc conciliatio ansam præbet negandi apertissimas Scripturas, quando eæ cum alijs pugnare videntur: nulla enim est ratio, cur Maiur neget, præceptum illud esse de textu in Leuitico, nisi quia pugnare videtur cum præcepto Deuteronomij. Nam alioqui præcepti illius verba habẽtur in omnibus codicibus Hebręis, Græcis, Chaldaidis, Latinis; neque vlla suspicio est, inserta fuisse ab aliquo.

SECVNDO quidam dixerunt, in Leuitico non prohiberi coniugium cum vxore fratris absolutè, sed tantùm cum vxore fratris viuentis, quemadmodum in eodem loco prohibetur cõiugium cum sorore vxoris, & expresse additur: *Illa viuente*. Hæc expositio est Radulphi in commentario huius loci, & fauet caussæ nostræ, id est, Catholicorum, qui constanter affirmant Pontificem Maximum iure dispensasse cum Rege Anglorum, vt vxorem fratris sui defuncti accipere posset.

TAMEN hæc sententia non videtur vera. Nam con-
D iugium cum voxre fratris viuentis, est adulterium. Adulterium autem in eodem capite expresse prohibitum fuerat; ergo frustrà hæc prohibitio de coniugio cũ vxore fratris addita fuisset. PRÆTEREA Leuit. 20. adulterium punitur pœna mortis: coniugium autem cum vxore fratris punitur pœna longè minori. Non igitur per coniugium cum vxore fratris intelligitur adulterium; ergo nõ intelligitur coniugium cum vxore fratris viuentis, quod sine adulterio esse non potest. NEQVE obstat, quod in eodem capite prohibetur coniugium cum sorore vxoris viuentis. Nam non erat adulterium tempore Iudæorum, consuetudo cum pluribus mulieribus, quia polygamia erat licita viri cum pluribus vxoribus, non autem vxoris cum pluribus viris.

TERTIO alij dicunt, in Leuitico probiberi coniugiũ cum vxore fratris viuentis, sed repudiata.

HÆC etiam sententia Catholicis fauet, tamen non est probabilis, cùm nulla fiat in eo loco Leuitici mentio repudij, & quia sequeretur, posse eodem modo restringi omnia illa præcepta ad repudiatam, vel confunderentur omnia illa præcepta.

QVARTO alij volunt, præceptum Deuteronomij non intelligi de fratre germano, sed de proximo in alio gradu, in quo liceat secundum legem contrahere Matrimonium, vt de patrueli, vel de consobrino: nam etiam isti apud Hebræos dici solent fratres. Hanc sententiam sequitur Caluinus in commentar. ad cap. 18. Leuitici.

SED est sententia improbabilis, & falsa, & ab ipso Beza Caluini discipulo refutatur in libr. de repudijs, pagin. 76. Nam ex Scripturis constat, legem intelligi de fratribus germanis principaliter, licet ad alios etiam propinquos extendatur. Genes. 38. Iudas fratribus germanis vxorem eandem coniunxit. & RVTH. 1. Noëmi hortatur nurus suas viduas, vt non exspectent in coniuges, fratres virorum, quos ante habuerant, sed alijs viris nubant. Loqui autem illã de fratribus de germanis, patet ex illis verbis eius: *An adhuc in vtero meo sunt filij, qui fiant mariti vestri? Reuertimini, & abite filiæ meæ; quoniam senior sum, quam vt virum habere queam.* ET Matth. 22. interrogatio Sadducæorum de muliere, quæ nupsit septem fratribus, videtur omnino cogere, vt de germanis fratribus lex intelligi debeat. ADDE, quòd lex ipsa DEVTERONOMII satis indicat de fratre germano rem esse intelligendam. Nã non dicit absolutè accipiat eam frater. Sed: *Si habitauerint*, inquit, *fratres simul, & vnus moriatur sine liberis; non exibit vxor eius extra domum, sed ducet eam frater alius*. vbi describuntur fratres, qui in eadem domo habitant, quales ordinariè non sunt, nisi fratres germani.

SED obijciunt vocem Hebraicam; quæ habetur in Deuteronomio: non enim dicitur, accipiet eam אָח id est, frater, sed יָבָם, idest, cognatus.

RESPONDEO, vocem illam יָבָם propriè significare leuirum, id est, fratrem mariti defuncti: vnde etiã verbum יָבַם in Piel, significat accipere vxorem fratris. Habetur enim hæc eadem vox Genes. 38. v. 8. & Ruth. 1. v. 15. vbi sine controuersia agitur de fratribus germanis. PRÆTEREA in hoc. cap. 25. Deuter. quorsum Scriptura diceret: *Si habitauerint fratres simul, & vnus moriatur sine liberis, &c.* nisi vellet per יָבָם significare fratrem defuncti fratris? DENIQVE ibidem paulò post Scriptura subiungit: *Primogenitus, quem pariet mulier, erit fratris defuncti*. vbi expressè defunctum Scriptura vocat fratrẽ eius, quem vocauit יָבָם ergo & iste est frater illius. Propriè igitur יָבָם est id, quod Latinè dicitur leuir: quamuis deriuetur etiam ad alios propinquos, sicut etiam lex ipsa ad alios pertinebat: quando fratres deerant, aut non volebant illam accipere; tunc enim propinquior succedebat in iure illam ducendi, vt historia Ruth. capit. 4. apertè declarat.

QVINTO alij volunt, legem Deuteronomij intelligi quidem de fratre germano, sed esse exceptionem quandam legis in Leuitico latæ. Ita docet sanctus Augustinus, q. 61. in Leuiticum, & Lyranus, & alij in commentario huius loci: eandem sequitur Beza in libro de repudijs, pagina 78.

QVÆ sententia probabilis est; sed nihil aduersarijs prodest. Nam exceptio ista, siue lex exceptiua, & declaratiua alterius legis, apertè demonstrat, legem illam Leuitici non fuisse naturalem, sed iudicialem. Nam lex ista Deuteronomij, quæ est legis Leuiticæ declaratio, siue exceptio; vel est naturalis, vel iudicialis. Nõ potest dici naturalis, quia etiam hoc tempore seruanda esset, quod tamen omnes negant, & maximè aduer

A sarij, & ij potissimùm qui diuortium Regis Henrici VIII. à Catharina Regina defendunt. Nam cùm Arturus Henrici frater natu maior sine liberis decesserit, non solùm potuisset, sed iure diuino, & naturali debuisset Henricus frater vxorem eius, id est, Catharinam coniugem ducere. Ergo coguntur fateri, vt etiam fatentur, legem Deuteronomij esse iudicialem, & proinde nunc per Christum abrogatam. Quòd si exceptio iudicialis est, ergo & lex, à qua fit exceptio, iudicialis est: exceptio enim fit ab ijs, quæ sunt eiusdem naturæ, & ordinis. Vel si lex illa naturalis erat, & exceptio erit naturalis: qualis est illa, quòd in vltima necessitate liceat fratri sororem ducere; lex enim naturalis patitur hanc naturalem exceptionem.

PRÆTEREA qualiscunque sit illa exceptio, siue naturalis, siue iudicialis; conuincit, coniugium cum vxore fratris non esse per se, & intrinsecè malũ; non enim quod est intrinsecè malum, per vllam circumstantiam

B potest fieri bonum. Quare habemus ex hac exceptione legem Leuiticam non esse naturalem primi ordinis.

RVRSVS ista eadem exceptio conuincit, coniugium cum vxore fratris non esse malum semper, excepta sola vltima necessitate; quale diximus esse coniugium cum sorore germana. Nam ille casus in Deuteronomio exceptus, non erat vltima necessitas, sed pietas quædam in fratrem mortuum. Ergo præceptum Leuiticum non est etiam naturale secundi ordinis, sed tantùm tertij, id est, earum rerum, quæ sunt malæ ob extrinsecam aliquam turpitudinem; quæ tamen potest tolli per aliquam circumstantiam, cuius honestas vincat priorem turpitudinem: tunc enim tale coniugium licitum redditur secundum rectam rationem, cessante lege positiua. Et sicut non est contra rationem, immò secundum rationem, coniugium ob pietatem in fratrem: ita si fiat alia similis exceptio, vel etiam maioris alicuius boni, vt, si modò ad pacem inter principes con

C seruandam, ducat quis vxorem fratris defuncti, nõ erit contra rationem tale coniugium, nec vllo modo illicitum, nisi ob legem Ecclesiasticam, in qua dispensari potest.

DICES fortasse, fuisse dispensationem in lege naturæ à Deo factam. AT dispensatio non est lex, nec iubet aliquid fieri, sed tantùm tollit obligationem legis in aliquo particulari casu, & permittit secus fieri, quàm lex præcipiat. In Deuteronomio autem lex planè statuitur, iubens vt frater vxorem fratris demortui ducat, & pœnam in transgressorem constituit.

Adde VLTIMO, quòd licet non sit improbabile ob Augustini auctoritatem, illam exceptionem esse: tamẽ probabilius est non esse. Nam exceptionem addere post legem conditam, & maximè alio tempore, & loco, non est Dei, qui omnia nouit: sed hominum, qui experimento paulatim discunt, suas leges non posse seruari, nisi aliquid excipiatur.

D Quare probabilissima est Caietani expositio in commentario Leuitici, & aliorum, qui volunt non prohiberi in Leuitico Matrimonium cum vxore fratris defuncti; nisi accipiendo tale coniugium nudè, & solitariè, quemadmodum accipitur homicidium in Decalogo, cùm dicitur: *Non occides*. Quæ lex non impedit quo minus fiant postea leges positiuę particulares, quæ coniugium cum vxore fratris cum aliqua circumstantia prohibeant, cum alia iubeant: ad quem modum non impedit lex Decalogi: *Non occides*, quò minus fiant leges particulares, quæ iubeant occidi latronem, & maleficum; & contra iubeãt non occidi eum, qui casu, vel se ipse defendendo alium occideret, &c.

SED iam argumenta soluenda sunt, quibus Hæretici probant, omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis esse naturalia, & per hoc indispensabilia.

PRIMVM

A PRIMVM argumentum est Philippi in locis, titulo de coniugio, Brentij in Leuitici, cap. 18. Kemnitij in 2. parte Examinis, pag. 1235. & Bezæ in libro de repudijs. DEVS, Leuit. 18. & 20. pronunciat, se Gentes, quæ habitabant Palæstinam antequam eò Hebræi venissent, puniturum ob incesta coniugia, quæ in isto cap. 18. Leuitici prohibentur; & vocat coniunctiones illas Gentilium, & abominationem coram Deo; ergo præcepta Leuitici de gradibus cognationis, non sunt iudicialia, sed naturalia, cùm Gentes etiam obligauerint, quæ ad populum Israël non pertinebant.

RESPONDERET aliquis fortasse, Deum punire voluisse Gentiles, non propter transgressionem præceptorum de gradibus cognationis, sed propter adulteria, propter concubitum cum masculis, & iumentis, & propter idolulatriam, quam Gentes illæ exercebant cum idolo Moloch. Nam illa quatuor scelera, quæ verè sunt contra naturam, prohibentur in capite decimooctauo Leuitici, post prohibitionem graduum cognationis, & tandem subijciuntur pœnæ in Gentiles, qui prædictis sceleribus polluebantur. AT non videtur solida solutio. Nam etiamsi in capite 18. Leuitici, pœnæ in Gentiles subijciātur immediatè post illa quatuor scelera, tamen capite vicesimo subijciuntur eædē pœnæ in eosdem Gentiles immediatè post prohibitiones graduum cognationis.

NEQVE potest responderi, Deum puniuisse Gentiles ob coniugia in primo gradu consanguinitatis, quæ sunt contra legem naturæ: non autem ob coniugia in alijs gradibus. NAM in illo cap. 20. post enumeratos gradus, habentur hæc verba: *Custodite leges meas, atque iudicia, & facite ea; ne & vos euomat terra. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos; omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.* Hæc ibi, illa autem verba postrema: *Omnia hæc fecerunt*, cùm sint vniuersalia, non possunt restringi ad certa aliqua scelera.

C RESPONDEO, omnia illa præcepta de gradibus cognationis, naturalia sunt aliquo modo, nimirum si nudè, ac solitariè sumantur gradus cognationis, sine circumstantijs, quæ sufficiant ad Matrimonia in illis gradibus honestanda. Nam certè propositio illa generalis Leuit. 18. *Ad proximam sanguinis sui nemo accedat*, ius naturæ complectitur, & ideo etiam in singulis præceptis de gradibus, repetitur vocabulum, TVRPITVDO, quia turpe est cum cognata Matrimonium cōtrahere, cùm natura ipsa dictet reuerentiam quandam illis deberi, cum qua pugnat copula carnalis. Et quia Gentes illæ sine vllo delectu miscebantur consanguineis, peccabant haud dubiè in singulis contra ius naturæ, & ideo meritò puniebantur.

Est tamen illud hîc OBSERVANDVM, peccasse quidem Gentes in eiusmodi coniugijs contrahendis; sed non ita grauiter, vt propter illa eijcienda essent è terra: ista enim pœna propriè respicit crimen idololatriæ,

D & adulteria, ac flagitia illa prodigiosa cū bestijs, & masculis. Cum enim Scriptura dicit; *Omnia hæc fecerunt, &c.* non intelligit tantùm coniugia in gradibus prohibitis, sed omnia scelera suprà nominata. Nec dicit Scriptura, propter singula peccata fuisse dignos illos, qui à terra euomerentur; sed propter omnia, quia nimirum inter illa omnia erant quædam grauissima, & enormia.

Veram esse hanc solutionē, confirmari potest exemplis Patriarcharum, vt Iacob, Iuda, & Amram, addo etiam Abraham ex opinione Theodori Bezæ, qui in gradibus prohibitis coniugia contraxerunt, & tamen à Deo puniti non sunt, quia videlicet non temerè, sed cum ratione id fecerunt: neque ad ista coniugia adiunxerunt quatuor illa scelera, ob quæ propriè Gentes illæ punitæ fuerunt.

SECVNDVM argumētum eiusdem Philippi, & Kemnitij: *Corinthij prætextu Euangelicæ libertatis non seruabant legem Leuiticam de gradibus cognationis: quidam enim eorum cum nouerca sua Matrimonium celebrauit. At B. Paulus acriter ob hanc rem Corinthios reprehendit, & incestuosum illum Satanæ tradidit: ergo Paulo iudice, tenentur Christiani ad obseruantiam legis Leuiticæ de gradibus. Quare lex illa non iudicialis, sed naturalis est.*

RESPONDEO, PRIMO probabile est, primum gradum affinitatis in linea recta, simpliciter prohibitum esse iure naturæ: sed non ideo præcepta omnia de gradibus sunt naturalia, quia vnum aut alterum est naturale.

B SECVNDO, probabile est Apostolum loqui de aliquo, qui nouercam concubinæ loco haberet, viuente adhuc patre; quod scelus non incestus tantùm, sed & adulterium etiam grauissimum erat. Id enim colligūt sanctus Anselmus, & sanctus Thomas ex illo 2. Corinth. 7. *Scripsi vobis non propter illum, qui fecit iniuriam, nec propter eum, qui passus est, sed ad manifestandam sollicitudinem nostram.* nam is qui fecit iniuriam, est filius incestuosus; qui eam pertulit, est pater cuius vxor violata est. Et quanquam posset intelligi, vt vult Theodoretus, patri mortuo factam esse iniuriam: tamen longè probabilius est, Apostolum loqui de patre viuo; nam mortuo non facit iniuriam, qui eius vxorem ducit, cùm per mortem soluatur vinculum coniugale.

TERTIVM argumentum Kemnitij: *Ioan. Baptista, cuius ministerium finem imposuit legi veteri, confirmauit præceptum Leuitici de non ducenda vxore fratris:* Dixit enim Herodi: *Non licet tibi habere vxorem fratris tui, Matth. 14. & Marci 16.*

C RESPONDEO, PRIMO Ioan. Baptista non imposuit finem legi, sed Christus, si de mutatione, & abrogatione legis agatur: imposuit tamen etiam Ioannes finem legi, quia fuit ipse vltimus Propheta veteris Testamēti, iuxta illud Lucæ 16. *Lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Quare toto tempore Ioannis, lex Mosis vigebat, & tenebatur Herodes, qui eam legem profitebatur, obseruare. Non licebat autem ei secundùm legem habere vxorē fratris sui, siue is viueret, siue mortuus esset, quia proles ex eo Matrimonio iā nata erat, nimirū filia illa Herodiadis, quæ saltandi arte ita placuit Regi, vt ab eo caput sancti Ioānis impetrauerit. Illā enim filiam fuisse Herodiadis, ex priore marito, docet Chrysostomus hom. 49. in Matthæum. & satis cōstat ex eo, quòd mors Ioannis incidit in ipsum initium coniugij Herodis cum Herodiade, vt patet ex Iosepho lib. 18. antiquit. ca. 10. Si enim eo tempore puella iam tripudiare nouerat, certè multis annis antè nata fuerat: neque verisimile est S. Ioānem exspectaturum fuisse tot annos,

D antequam Herodem publicè illius criminis reprehenderet.

SECVNDO responderi potest, crimen Herodis non fuisse incestum tantum, sed etiam adulterium: siquidem vt in comment. cap. 14. in Matt. refert ex antiquis historijs S. Hieronymus, Herodes viuentis fratris vxorem acceperat. Quod etiam Iosephus scribit lib. 18. antiquit. ca. 9. quamuis in nomine dissensio sit. Iosephus enim dicit Herodem illum duxisse Herodiadem vxorem alterius Herodis fratris sui viuentis. Hieronymus autem Philippum nominat fratrem Herodis, cuius vxor antea fuerat Herodias. Et quod longè maius est, Marcus cap. 6. apertè vocat Philippum: quare oportet, vel falsum esse Iosephum, vel hominem illum vtroque nomine appellatum. Illud hoc loco ad rem nostrā facit, omnes conuenire, Herodem viuentis fratris vxorem habuisse.

A QVARTVM argumentum Kemnitij: *Deus Leuit. 18. & 20. varias pœnas, easq; grauissimas adiecit præceptis illis de gradibus cognationis; iussit enim interfici, aut deleri de populo, aut orbari filijs, aut prohiberi aditum Ecclesiæ.*

RESPONDEO, non sequitur ex his pœnis, omnia illa præcepta esse naturalia: nam etiam iudicialibus, & cæremonialibus adduntur similes pœnæ, vt patet de trãsgressore legis, de Circumcisione, Gen. 17. & de comedente fermentatum in diebus azymorum, Exod. 12. Denique pleni sunt libri Exodi, Leuitici, & Numerorum eiusmodi pœnis.

QVINTVM argumentum est Ioan. Brentij in cõmentario Leuitici, capite 18. *Leges, in quibus conueniunt Moses, & Cæsar Romanus, non possunt esse iudiciales, sed morales. Sed conueniunt Moses & Cæsar in multis gradibus cognationis prohibendis: ergo lex prohibens eiusmodi gradus, non est habenda iudicialis, sed* B *moralis.* Maiorem propositionem probat, quia politiæ Mosis & Romanorum, sunt approbatæ à Deo, & sunt omnium aliarum præstantissimæ; ergo non est dubium, ea, in quibus duæ illæ politiæ conueniunt, esse iuris naturæ.

RESPONDEO, non est verum leges omnes ad Ius naturæ pertinere, in quibus Moses, & Cæsar conueniunt, neque id solidè probatur à Brentio.

PRIMVM enim non allegat, neque allegare potest Brentius vllum testimoniũ verbi Dei, vnde probet suã propositionem; proinde non tenemur illi credere, si quidquam valent apud ipsos ipsorum principia.

DEINDE non verè assumit, politiam Romanorum à Deo fuisse approbatam. Christus quidem dicit Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* & Apostolus Rom. 13. omnem potestatem esse à Deo, & ideo principibus esse parendum, & tributa præstanda: sed non C ideo confirmauit Deus omnes leges Romanorum; alioqui confirmasset etiam leges de colendis idolis, & de soluendis vsuris. Scribit enim Augustinus in epistola quinquagesima quarta ad Macedonium, adhuc suo tempore legibus Romanis coactus fuisse homines vsuras soluere: nec desunt aliæ leges iniustæ, quas nimis impium est dicere, à Deo esse probatas. Aliud igitur est, parendum esse principibus iustè imperãtibus, quod Christus, & Apostolus volunt; aliud autem, omnes Principum leges esse iustas, & à Deo probatas, quod nusquam in verbo Dei reperitur.

AD HÆC etiamsi leges Romanorum fuissent omnes iustæ, atque adeo probatæ, vt reuera erãt leges Mosis: nõ tamen colligi posset, ad ius naturę pertinere omnes leges, in quibus Moses & Cæsar conueniunt. Potest enim facilè fieri, vt conueniant etiam in legibus positiuis; immò cùm omnes leges Cæsarum positiuæ sint, necesse est, vt si quando cõueniunt cum Mosaicis, D in positiuis planè conueniant. Lex enim Cæsaris non prohibet id, quod solo lumine rationis omnes nouerunt esse prohibitum, sed pœnam constituit in eos qui secus fecerint, aut certè quod ius naturæ docet in genere, lex ciuilis determinat in particulari; vtrumque autem positiuum est, tam pœnæ constitutio, quàm etiam determinatio iuris in particulari.

Non igitur probauit Brentius suam propositionem: sed probemus nos modò ex eius principijs, illam esse falsam. Lex Cæsaris prohibet coniugium cum sorore vxoris mortuæ, quod coniugium non prohibet lex Mosis, vt ibidem Brentius concedit: ergo lex illa positiua est, & propriè Cæsaris, & politica, non autem naturalis, secundum regulam Brentij, qui vult positiuas esse, & non naturales leges, in quibus Moses & Cæsar non conueniunt. Rursus, lex illa positiua, & politica est, ergo etiam lex illa, quæ prohibet coniugium cum vxore fratris, positiua, & non naturalis erit: nam est idem prorsus gradus affinitatis cum vxore fratris, & cum sorore vxoria. Vt enim vxor fratris mei est mihi soror affinitate, quia illa est vna caro cum fratre meo; ita soror vxoris meæ est mihi soror affinitate, quia soror eius & ego, vna caro sumus. Quod si lex prohibens coniugium cum vxore fratris, non est naturalis, vt iam deduximus, ergo falsa est propositio Brentij affirmans, naturales esse omnes illas leges, in quibus conueniunt Cæsar & Moses: hæc enim non est naturalis, & tamen in ea conueniunt Cæsar & Moses.

SEXTVM argumentum adfert Thomas VValdensis tom. 2. de Sacramentis, capite 134. ex Augustino in lib. quæstionum super Leuit. quæst. 53. aliàs 65. vbi Augustinus videtur totam illam tabulam Leuiticam de gradibus prohibitis reducere ad Decalogum, tanquam in eo præconceptam.

RESPONDEO, non diligenter attendit VValdensis sententiam S. Augustini. Is enim quæst. 61. & 65. dicit, adulterium in Decalogo esse prohibitum, & iterum in Leuitico cap. 18. ex eo autem deducit, reliqua præcepta Leuitici, quæ prohibent coniugium cum vxore patris, vel fratris, vel patrui, &c. non debere accipi de vxore patris viuentis, aut patrui viuentis, aut fratris viuentis, sed mortui, quia alioqui superuacanea essent, cùm omnia ista adulteria sint, & iam in Decalogo prohibita.

SEPTIMVM argumentum addi potest ex Innocentio III capit. Gaudemus, de diuortijs. vbi dicit, Matrimonium inter infideles contractum in 2. 3. & vlterioribus gradibus, esse ratum, nec debere dissolui cũ illi conuertuntur ad fidem, quia non tenebantur illis legibus Ecclesiæ. Ex quo colligunt aliqui, ex sententia Innocentij Matrimonium infidelium in primo gradu contractum, esse irritum, & proinde iure naturæ prohibitum. At coniugium cum vxore fratris mortui, est in primo gradu; ergo prohibitum iure naturæ.

RESPONDEO, argumentum hoc non est contra conclusionem nostram. Nos autem tantùm cõtendimus, non omnes gradus in Leuitico prohibitos, esse prohibitos iure naturæ, id quod Innocẽtius etiam docet, dum secundum gradum non vult esse prohibitum iure naturæ, cùm tamen non ignoraret eum gradum in Leuitico fuisse prohibitum.

Est tamen hoc argumentum contra id quod sæpè dicimus, coniugium cum vxore fratris, non esse irritum iure naturæ. Ideo RESPONDEO, Innocentium de primo gradu nihil dixisse, sed tantùm declarasse id quod ei propositum fuerat de secundo & sequẽtibus. PRÆTEREA etiamsi apertè dixisset primum gradum iure naturę prohibitum esse, deberet hoc intelligi de primo gradu in linea recta, vel de primo gradu consanguinitatis, non autem affinitatis. Nam vt habemus cap. fin. de diuortijs, idem Innocentius dispensauit, vt in Liuonia retinerent vxores fratrum defunctorum: quod certè nunquam fecisset, si existimasset, iure naturali eum gradum prohibitum fuisse.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

Primum gradum consanguinitatis tam in recta, quam in transuersa linea; & primum affinitatis in recta linea, iure naturæ interdictos esse; & ab homine indispensabiles.

SIT iam TERTIA propositio: *Iure naturæ interdicta sunt coniugia in primo gradu consanguinitatis, tam in recta linea, quàm in transuersa; & in primo gradu affinitatis in recta linea tantum.* Docuimus in superiore cõclusione, non omnia præcepta de gradibus prohibitis ad ius naturæ pertinere: nunc explicamus, quæ sint censenda præcepta iuris naturæ.

Est autem circa propositionem istam tertiam PRIMO loco NOTANDVM, nos nihil dixisse de secundo, & tertio, & sequentibus gradibus in recta linea, nõ quòd eos non putemus iure naturæ prohibitos, sed quia eadem ratio esse videtur de primo & de ceteris: est enim communis sententia, inter ascendentes & descendentes omnia coniugia esse prohibita. Nam etiamsi in gradibus remotioribus minor sit propinquitas sanguinis, tamen maior est inæqualitas ætatis, quæ defectum illum propinquitatis compensat; vt, exempli gratia, inter nepotem & auiam minor est propinquitas sanguinis, & proinde minor indecentia coniugij, quàm inter filium & matrem; tamen maior est inæqualitas ætatis & consequenter maior indecentia ratione ætatis: nepos enim vix est adolescens, cùm auia iam est anus. Pari ratione inter pronepotem & proauiam, minor est propinquitas sanguinis, tamen maior inæqualitas ætatis, quàm inter nepotem, & auiam. Et quando tã procul proceditur in gradibus, vt iam nulla sit communicatio sanguinis, vt in quinto gradu, & sequentibus; tũc aut mortui sunt ascendentes, aut omnino confecti, ac decrepiti; & contrà, descendẽtes, aut infantuli, aut tam teneræ ætatis sunt, vt nulla ratio ferat, inter eos coniugia copulari.

SECVNDO loco NOTANDVM est, nos in conclusione posuisse primum gradum, sed non omnino vniuersaliter: nam primum gradum affinitatis in linea transuersa, vt leuiri cum fratria, non putamus prohibitum esse iure naturæ, vt conclusione superiore docuimus. Neque id mirum videri debet. Nam magna differẽtia est inter primum gradum in linea recta, & primum in transuersa; & rursum discrimen est non contemnendum, inter consanguinitatem & affinitatem: immò in eodem primo gradu in linea recta, inuenitur latitudo quædam, & proinde diuersitas.

Possumus autem doctrinæ caussa ita disponere ordinem coniugiorum iure naturæ prohibitorum. PRIMVM, idq; omnium turpissimum est, filij cum matre. Nam & summa coniunctio est inter matrem & filiũ, & præterea deberet mater, quæ naturæ ordine filio præest, eidem coniugij ratione subesse.

SECVNDVM est, patris cum filia. Id enim par est primo, quod attinet ad coniunctionem, sed minus turpe est, quia non inuertitur ordo regiminis, cùm & filiæ, & vxoris sit, subijci, non præesse. Ac de his duobus omnes conueniunt, iure naturæ esse prohibita.

TERTIVM est, fratris cum sorore germana, ex vtroque parente: nam & hic summa coniunctio est, sed lateralis, & ideo minor, quàm sit ea, quæ patri cum filia intercedit.

QVARTVM est, fratris cum sorore, ex altero tantũ parente: neque enim dubium esse potest, quin sit minus turpe coniugium cum sorore ex altero parente, quàm ex vtroque.

QVINTVM est, priuigni cum nouerca, id enim parum omnino abest à tertio, & fortè nihil. Nam etiam si

A ex vna parte minus turpitudinis habeat, quia est affinitas, non consanguinitas: tamen ex altera parte plus indecentiæ præ se fert, cùm sit in recta linea, & inuertitur ordo regiminis; nouerca enim est loco matris, & ordinariè etiam senior esse solet, & in priuignum ordine naturæ potestatem habet.

SEXTVM, & VLTIMVM est, vitrici cum priuigna: hoc enim est in eodem gradu cum superiore, sed deest indecentia ex peruersione regiminis. Priuignæ subesse conuenit vitrico, siue sit loco tantùm patris, siue fiat etiam maritus: & quod dictum est de priuigno, & nouerca, intelligendum est etiam de genero, & socru; & quod dictum est de vitrico, & priuigna, intelligendum est de socero, & nuru. De his quatuor gradibus nõ desunt qui negent eos iure naturæ prohibitos, in quibus est Caietanus in 2.2.q. 154. art. 9. tamen sententia cõmunior & verior, contrarium habet.

TERTIO NOTANDVM est, nos in conclusione dixisse,
B coniugia in his gradibus indispensabilia esse ab homine, quia putamus, à Deo dispensabilia esse coniugia omnia in quouis gradu: nullus enim est gradus in quo coniugium ita sit intrinsecè malum, vt repugnet illud fieri bene. Quod ex eo patet, quia nullus gradus tollit finem Matrimonij primarium, vel secundarium, licet aliquo modo impediat: nam ex coniugio etiam filij cũ matre, nasci possunt liberi, & educari, &c. neque legi vllum, qui expressè hoc negauerit. Nam ipse etiam Caietanus in 2.2. quęst. 154. art. 9. gradum istum primum in linea recta, dicit habere per se, & naturaliter annexum impedimentum coniugij; tamen ibidem scribit, coniugium in hoc gradu dispensabile esse ab auctore naturæ.

Et aliquod argumentum ad hoc probandum adferri potest ex facto filiarum Loth, quæ cùm existimarent, nullũ omnino virum in mundo superesse, crediderunt sibi licitum esse, ex proprio patre liberos quærere, Genes. 19. Et quanquam à peccato non excusentur, quia
C debuissent curam istam generis propagandi patri relinquere, aut certè cum eo communicare consilium, & ipsius exspectare iudicium, & non præuenire, ac patrẽ decipere: tamẽ factum ipsum indicat, in tam extremo casu non esse omnino contra humanam rationem eiusmodi coniugium, præsertim si accederet auctoritas dispensantis Dei. Immò Chrysostomus homil. quadragesimaquarta in Genes. & Ambrosius libro primo de Abraham, cap. sexto, eas omni crimine liberant. Augustinus lib. 22. contra Faustum, capit. 43. peccasse dicit, non tam ardore libidinis, quàm nimio amore posteritatis.

His notatis, probatur conclusio PRIMO, quia omnia & sola coniugia prædicta puniuntur vltimo supplicio in Leuit. capit. 20. cùm cetera puniantur leuioribus pœnis.

SECVNDO, quia nulla exstant exempla Sanctorum, qui vllo vnquam tempore in his gradibus cõtra-
D xerint Matrimonia, cùm tamen extent de alijs, vt suprà ostendimus.

TERTIO, quia nulla vnquam facta est dispensatio ab Ecclesia in his gradibus: quamuis non defuerint, qui eam aliquando quęrerent. Nam de Comite Armeniaco refert Paulus Æmilius in Ludouico XI. eũ falso Pontificis diplomate sororem germanam sibi Matrimonio coniunxisse; quia nimirum verum diploma extorquere nunquam potuit à Pontifice, falsum à corrupto quodam ministro procurauit. In gradibus autem quos diximus, iure naturæ non prohiberi, non semel factæ leguntur dispensationes. Facta enim legitur in primo gradu affinitatis in linea transuersa, ab Innocẽtio III. capit. finali, de diuortijs; & à Martino V. teste Antonino, 3. par. tit. 1. cap. 11. summæ Theologicæ; & rursum in secundo gradu consanguinitatis, ab Alexandro VI. teste Caietano in 2.2.q. 154. art. 9. Immò (vt

suprà

suprà est demonstratum) Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuortijs, apertè declarauit, in secundo & sequentibus gradibus, Matrimonia inter infideles contracta, rata esse debere.

Qvarto, quia omnes Gentes aut à coniugijs prædictis naturaliter abhorrent, aut si quæ Gentes ijs indulgent, ab alijs feræ, & barbaræ iudicantur.

Persæ, qui connubia cum parentibus, & sororibus permittebant, ab omnibus reprehenduntur, vt à Tertulliano in Apologetico, ca. 9. à Chrysostomo hom. de Pentecoste in fine, ab Augustino, q. 61. in Leuiticum, à Theodoreto in lib. de legibus. Aristoteles quoque in libr. 2. Politicorum, inde reprehendit communionem vxorum, quia sequeretur, vt filij parentibus, & fratres sororibus iungerentur, & in lib. 9. de Historia animalium, cap. quadragesimoseptimo scribit, camelos, & equos, non posse adigi, vt cum matribus misceantur, & exempla duo planè admirabilia refert. Quod etiam facit Plinius lib. 8. naturalis Histor. cap. 42. Suetonius in Caio, inter flagitia Caij Imperatoris refert, quòd sororem Drusillā vxoris loco habere voluerit. Eutropius, & alij Scriptores in Antonini Caracallæ vita, notant eundem, quòd ob nimiam impudicitiam à nouerca Iulia non abstinuerit.

Deniqve Ambrosius in epist. 66. ad Paternum scribit, coniugium patris cum filia pugnare cum lege naturæ, scripta in cordibus singulorum. & Augustin. libro 15. ciuitat. cap. 16. scribit coniugia cum sororibus, non nisi peruersis legibus fuisse permissa. Quod enim semel factum est, compellente necessitate, à filijs Adæ, ita postrà multiplicatis hominibus natura exhorruit, quasi nunquam licuerit. Possent huc etiam adduci rationes aliquot naturales ex S. Thoma, & alijs auctoribus, sed eæ commodiùs adducentur pro conclusione sequenti.

Iam verò contra tertiam hanc propositionem obijci solent argumenta quædam. Primvm sumitur ab exemplo filiorum Adæ, qui cum sororibus suis Matrimonia contraxerunt. Si enim eiusmodi coniugia cum lege naturæ pugnarent, non possent tunc contrahi, nisi dispensante auctore naturæ. Nulla autem tunc facta legitur dispensatio; nec videtur decuisse diuinam sapiētiam, vt eodem tempore legem conderet, & in lege dispensaret: quare non erit prohibitum iure naturæ coniugium cum sorore.

Respondeo, Primo fieri potest, vt Deus cum filijs Adæ dispensauerit, vt sororibus iungerentur: non enim requirebatur externa aliqua dispensatio per vocem, aut Scripturam, sed satis erat interna inspiratio; fortè etiam Deus per Adamum significauit, ac declarauit eius filijs voluntatem suam. Neqve absurdum est, quòd in ipso mundi initio in ea lege dispensauerit Deus, quandoquidem voluit rerum auctor omnes homines ab vno procedere, neq; bonum iudicauit, plures simul masculos, pluresque fœminas procreare.

Secvndo, facilius dici potest, nulla fuisse opus dispensatione, quia coniugium fratris cum sorore, iure naturæ prohibetur, excepta summa illa necessitate generis propagandi: vt in secunda propositione declaratum est.

Secvndvm argumentum sumitur ab exemplo Abrahæ, qui sororem vterinam duxisse videtur, cum ipse dicat Genes. 20. *Verè soror mea est, filia patris mei, non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem*. Respondeo, Saram dici sororem Abrahæ de more Scripturarum, quia consanguinea eius erat, neptis videlicet ex patre.

Et quia non solùm nonnulli ex nostris, sed etiam Beza in lib. de repudijs contendit, Saram germanam sororem Abrahami fuisse, ideo sententiam nostram paulò fusius confirmare cupio, & ea quæ contrà obijciuntur,

A refutare. Igitur neptem ex fratre, non sororem germanam fuisse; probatur Primo auctoritate doctissimorum scriptorum, S. Hieronymi in quæst. Hebraicis, ad cap. vndecimū Gen. & in lib. contra Eluidium, sancti Augustini lib. 16. ciuitat. cap. 12. & 19. & lib. 22. contra Faustum, cap. 31. & Iosephi Hebræi lib. 1. antiq. cap. 14.

Secvndo probatur ex cap. 11. Genes. vbi legimus: *Thare genuit Abram, Nachor, & Aran.* Et infrà: *Duxerunt Abram, & Nachor vxores; nomen vxoris Abram Sarai, & nomen Nachor Melcha, filia Aran patris Melchæ, & patris Ieschæ.* quo loco per Iescham nō potest intelligi nisi Sarai, quæ teste Iosepho & Hieronymo, binominis erat. Neque enim vllo modo credibile est, Scripturam prodere voluisse patrem Melchæ, & non patrem Sarai, personæ longè dignioris: & deinde quorsum mentio fieret Ieschæ, si diuersa esset à Sarai?

B Tertio probatur ex eodem capite, vbi sic legimus: *Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Loth filium Aran filij sui, & Sarai nurum suam, vxorem Abram filij sui.* Quare nō dixit: Et Sarai filiam suam; sed solùm, *Nurum suam*? certè filia coniunctior est patri, quā nurus. Sed quia non erat propriè filia, noluit eam miscere cum ijs, qui propriè erant filij,

Qvarto probatur, quia si Abraham, & Nachor accepissent sorores germanas, id fecissent, quia eo tempore per mores illarum gentium licuisset; vt fatentur, qui defendūt Saram fuisse Abrahami sororem germanam. Neque enim recurrendum est ad dispensationem diuinam, cùm ea necessaria non fuerit, si non est contra Ius naturæ tale coniugium, vt Aduersarij volunt. At si tunc & per legem naturæ, & per mores gentis licuisset tale coniugium inire; nihil profuisset Abrahæ dicere: *Soror mea est*. Id enim dixit ad tegendum coniugium, vt patet Genes. 12. & 20. quod idem postea fecit Isaac, Genes. vigesimosexto, interrogatus
C enim de vxore sua, ac timēs propter illam occidi, dixit: *Soror mea est*. Oportet igitur fateri, homines locorum illorum ita horruisse coniugium cum propria sorore, vt audito nomine sororis, statim crederent eam non fuisse vxorem.

Deniqve quis credat Abrahamum sine vlla necessitate duxisse propriam sororem, cùm propter hoc crimen Deus iusserit, Leuit. 20. vtrumque coniugem simul necari.

Sed respondendum est ad obiectiones Caietani, qui contrà sentit in explicatione c. 20. Gen. & cap. 18. Leuitici, & nonnullorum aliorum.

Primo obijciunt verba illa expressa: *Verè soror mea est*. Respondeo, significari illis verbis, verè fuisse consanguineam. Nam etiam Isaac, Genes. 26. dicit de Rebecca, sororem suam esse, cùm tamen constet eam fuisse neptim ex patruele, id est, filiam Bathuelis filij Nachor fratris Abraham: itidem Abraham vocat Loth
D fratrem suum, Genes. 13. cùm tamen esset eius nepos; & Tobiæ 8. ait Tobias iunior: *Tu scis Domine, quia non luxuriæ caussa accipio sororem meam coniugem*, & tamen non erat soror eius germana. Daniel. quinto vocatur Nabuchodonosor pater Balsasaris, cū tamen esset auus eius, vt in eum locum scribit Hieron. Denique Matth. duodecimo, nominantur quidam fratres Domini, cùm tamen nullos habuerit Dominus germanos fratres.

Secvndo obijciunt; Esto, fratres dici possint consanguinei æquales, absurdum tamen est, patruum dici fratrem neptis, cùm potiùs pater dici deberet. Respondeo, id non esse absurdum, docent exempla allata, Isaac vocantis Rebeccam sororem, quæ erat neptis ex patruele: & Abraham vocantis Loth fratrem, qui erat nepos ex fratre.

Tertio obijciunt: *Cum Abraham ait, filia patris mei,*

rore; loquitur de patre propriè dicto, non de auo; ergo de so-rore loquitur, non de nepte. Antecedens Caietanus probat quia cùm addidit Abrahā: *Et non filia matris meæ*, sine dubio de matre propriè dicta loquebatur; igitur etiam cùm ait: *Filia patris mei*, de patre propriè dicto loquebatur.

RESPONDEO, de patre propriè dicto loquitur Abraham, qui de patre suo, non de patre Saræ loquitur; ait enim: *Filia patris mei*, non autem, filia patris eius. Is autē, qui propriè pater erat Abrahæ, pater impropriè, id est, auus erat Saræ: mater autem Abrahæ, non erat mater, neque auia Saræ, quia Aran pater Saræ, non erat frater Abrahæ vterinus, sed ex patre tantùm, & ideo dixit: *Filia patris mei*, non, Filia matris meæ. Quare improprietas non est in voce PATRIS, sed in voce FILIA, quæ pro nepte accipitur.

AT cur non dixit apertè. Neptis patris mei? vel filia fratris mei? cur impropriè loqui maluit, quā propriè? RESPONDEO, quia dixerat: *Soror mea est*, debuit consequenter loqui, ac dicere: *Filia patris mei*. PRÆTEREA quia pater Saræ obijt ante auum, vt habemus in Genes. cap. 11. illa non alium patrem agnoscebat, quàm auum, & ideo etiam Abraham sororem illam appellare solebat. Et hoc est quod ait Chrysost. homil. 45. in Genes. quem perperam allegant quidam pro contraria sententia. Dicit enim appellatam sororem Abrahæ quia eûdem patrem vocabat, quem ille, nimirum quia patre propriè dicto amisso, nō alium patrem nouerat, quàm auum.

QVARTO obijciunt: *Si non propriè soror erat Abrahami Sara; ergo Regem fefellit, cum ait; Soror mea est.* RESPONDEO, non fefellit mendacio, sed elusit ambiguitate, quod licitum est, cùm aliquis interrogatur nō iuridicè.

AT saltem debuisset posteà rem totam aperire, cùm periculum euasisset, ne Regem illum in eam opinionē induceret, quasi cum sorore germana Matrimonium contraxisset. RESPONDEO, credibile est omninò, sermonem longiorem habitum inter Abraham, & Regem illum, & omnia fusè explicata, sed Scriptura breuiter, more suo, rem attigit.

QVINTO, obijci potest argumentum paulò difficilius. Nam si Sara filia esset Aran, & vxor Abrahæ, vt nos dicimus, debuisset gigni, cùm pater eius Aran septem esset annorum, quod fieri nullo modo potest. Id autem sequi, ita probo. Abraham erat decem annis senior, quàm Sara, vt patet ex cap. 17. Gen. vbi sic loquitur Abraham: *Putasne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet?* ergo quando nascebatur Sara, decem annorum erat Abraham. Sed Aran erat iunior ipso Abraham, saltem duobus annis, cùm esset tertius ab ipso: genuit enim Thare tres filios, Abram, Nachor, & Aran, Genes. 11. Ergo Aran erat octo annorum, quando nascebatur Sara; ergo anno septimo illam genuit, si est eius filia.

RESPONDEO, Aran maior erat natu, quàm Abraham, & quàm Nachor, licet ob dignitatem primo loco ponatur Abraham. Id verò non temerè dico, neque solum ad hanc soluendam difficultatem excogitaui, sed ex ipsa Scriptura didici: Nam Genes. 11. sic legimus: *Vixit Thare septuaginta annis. & genuit Abram, Nachor, & Aran.* Ex quo loco habemus, anno septuagesimo Thare, iam natos fuisse tres illos filios: non enim Scriptura significat, eodem anno omnes tres genitos fuisse, sed illo anno iam habere cœpisse ipsum Thare tres filios, vnum videlicet illo anno genitum, & alios anteà. Illo autem anno natus est Abraham; Scriptura enim in Genesi semper indicat tempus natiuitatis eorum, quorum texit genealogiam, vt sciamus ætatē totius mundi, alijs prætermissis, qui ad istam Chronologiam non pertinent. Ita videmus Scripturam Gen. 4. prodidisse, quoto anno ætatis Adæ natus sit Seth, per

A quem texitur Chronologia, non autem quoto anno eiusdem Adæ natus sit Abel, vel Cain, & Genes. 5. dicitur Noë, cùm quingentorum esset annorum, genuisse Sem, Cham, & Iaphet, vbi notatur præcisè annus, quo natus est Sem, quia per illum deducitur Chronologia: & in reliquis idem obseruare licet. Cùm ergo solus Abraham ex filijs Thare sit is, cuius explicatur genealogia, & per quem texitur Chronologia, necesse est dicere, illo anno ipsum natum esse, alios autem anteà. Proinde Aran nō septem, sed fortè viginti septem, aut triginta septem annorum erat, quando genuit Saram: quod etiam inde confirmatur, quia obijt ante ceteros; & quia etiam Nachor filiam eius accepit.

TERTIVM argumentum principale ducitur ab exemplo Thamar filiæ Dauid, quæ cùm à fratre suo Ammon opprimeretur, dixisse legitur: *Noli frater mi, noli opprimere me, noli facere stultitiam hanc; quin potius loquere ad Regem, & non negabit me tibi*, 2. Reg. 13. Ex

B hoc enim loco intelligimus, non fuisse inusitatum, vt à fratribus ducerentur sorores: alioqui enim, vnde consilium illud puellæ venisset in mentem?

RESPONDENT aliqui, Thamar non fuisse re vera filiam Dauid, sed priuignam, atque ideo fuisse quidem sororem vterinam Absalon, sed non sororem vllo modo Ammon. AT hoc defendi non potest. Nam in illo ipso capite 13. lib. 2. Reg. vocatur Thamar filia Regis, & soror Ammon, & clarissimè lib. 1. Paralip. ca. 3. enumeratis omnibus filijs Dauid, subiungit Scriptura: *Omnes hi filij Dauid, absq; filijs concubinarum, habueruntq; sororem Thamar.* non potuit autem Thamar soror esse omnium filiorum Dauid, qui ex varijs vxoribus, & concubinis nati fuerant, nisi eundem cum illis patrem habuerit.

RESPONDENT igitur alij, Thamar fuisse quidem veram sororem Ammon, & bene nosse, tale coniugium esse illicitum, sed tamen illa verba protulisse, vel quia nullum aliud consilium in illis angustijs ei occurrit,

C vel quia putauit fratrem perturbatum illa vehementi passione non animaduersurum fuisse, illicitum esse coniugium cum sorore. AT neque hoc dici potest: nā Thamar seriò loquutam de coniugio futuro, si à Rege id peteretur; indicant eius verba in eodem capite. Nam cùm vi compressa à fratre, in summum odium amore cōuerso, expelleretur, dixit: *Maius est hoc malum, quod nunc agis aduersum me, quam quod ante fecisti, expellens me.* Voluit igitur illa cum eo, more coniugis permanere; atque id satagebat, vt Dauide consentiente, ab Ammone in vxorem duceretur.

Quo posito, ad argumentum RESPONDEO, non posse firmum argumentum duci ab opinione, & verbis vnius puellæ, quæ etiamsi nunquam viderat tale coniugium, & ipsa etiam absolutè id horrebat: tamen existimauit minus malum esse à fratre duci in vxorem, quàm vi stuprari, præsertim si Regis assensus accederet.

D QVARTVM argumentum simile est superiori; ducitur enim ab exemplo Adoniæ, qui nouercam suā Abisag Sunamitidem petijt in vxorem, 3. Reg. 2.

RESPONDEO PRIMO, non constat Abisag fuisse vxorem Dauid, & per hoc neque constat fuisse nouercam Adoniæ filij Dauid. Nam vt loco citato dicitur, ministrabat illa Dauidi seni, atq; ad eum calefaciendū cū eo cubabat, sed neq; vocatur vxor, neq; Dauid eam cognouit, vt Scriptura loquitur in eodem loco.

SECVNDO, cùm Adonias ob eam petitionem à Salomone pœna capitis affectus fuerit, signum est, illum rem illicitam postulasse: certè enim plus valere debet sententia Salomonis Regis sapientissimi, quàm postulatio Adoniæ.

CAPVT XXIX.

Rectè ab Ecclesia prohiberi coniugia, vsque ad quartum vel septimum gradum consanguinitatis, & affinitatis.

SEQVITVR ordine QVARTA propositio, quæ talis est; *Rectè Catholica Ecclesia coniugia prohibuit olim vsque ad septimum, postea vero vsque ad quartum gradũ consanguinitatis, & affinitatis*. Hæc est contra omnes hæreticos suprà nominatos: omnes enim de hac re Ecclesiam reprehendunt.

Ac duo quidem probanda essent. PRIMO, Ecclesiã posse leges ferre de gradibus cognationis. SECVNDO, caussam habuisse cur eiusmodi leges tulerit. Sed illud primum iam est probatum suprà in disputatione de impedimento voti solemnis: probatur igitur illud secũdum quatuor rationibus, quas ferè ex Patribus desumpsit S. Thomas in 2.2.q.154.art.9.

PRIMA ratio ducitur ab honore debito consanguineis, & affinibus: docet enim ipsa natura, parentibus, & consequenter alijs consanguineis, & affinibus deberi peculiarem verecundiam, reuerentiam seu cultum, & obseruantiam. Huic autem reuerentiæ repugnat maximè coniugalis actus, qui sine turpitudine quadam, & irreuerentia exerceri non potest. Quocirca Leuit. 18. cùm prohibetur coniugium cum matre, caussa redditur: *Quia mater tua est*. & cum prohibetur coniugium cum nuru, dicitur: *Quia vxor filij tui est*. De qua re sic loquitur AVGVSTINVS lib. 15. de ciuit. cap. 16. *Nescio quomodo inest humanæ verecundiæ quiddam naturale, atque laudabile, vt cui debet caussa propinquitatis verecundiam, ab ea contineat, quamuis generatricem tamen libidinem, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam coniugalem*. Hæc autem ratio eousq; valet, quousq; habetur notitia cognationis: solent autem homines ordinariè vsq; ad quartam generationem se cognatos agnoscere, deinceps autem vix vlli sunt, qui se pro cognatis habeant.

SECVNDA ratio ducitur à cõsuetudine, & familiaritate, quæ inter consanguineos & affines esse debet. Nã parentes, & filij, fratres, & sorores, aui, & nepotes, nouerca, & priuigni in eadem domo habitant, & assiduè noctu, & interdiu simul versãtur: ceteri etiam propinqui, crebrò, & fidenter propinquos adeunt, & cum illis manent. Vt autem ista intima consuetudo innoxia esset, oportuit omnino inter eiusmodi personas coniugia interdicere: alioqui enim tria mala ex ista assidua conuersatione nascerentur. VNVM, quòd nimis facilè, & nimis etiam citò, ac temerè Matrimonia conciliarentur. DEINDE maxima præberetur incestibus occasio: faciliùs enim peccata committuntur cum eis, cum quibus ius est Matrimonij contrahendi, quàm cum alijs. DENIQVE essent omnia plena malis suspicionibus; & affabilitas, blanditiæq;, & oscula, quæ nunc inter propinquos pietatis sunt, tunc libidinis esse non temerè crederentur. Atq; hanc rationem amplificat S. Ambrosius in epist. 66. ad Paternum.

TERTIA ratio sumitur à studio charitatis inter extraneos dilatandæ. Nam per Matrimonia coniunguntur, & colligantur homines vinculo necessitudinis. Quòd si inter propinquos Matrimonia contrahantur, perit hic fructus amplissimus propagandæ necessitudinis: nam ad vnam personam multa vincula inutiliter restringuntur, quæ in multas vtilissimè spargi potuissent. Si enim frater, exempli caussa, sororem ducat vxorem; idem erit frater & maritus respectu vxoris, & idem erit filius, & gener respectu patris; & ille erit si-

A mul pater, & socer respectu filij. Itaque duo vincula dilectionis reducuntur ad vnum, quæ duos vnire potuissent. Hanc rationem adfert idem Ambrosius in eadem epistola 66. & Augustinus libro decimoquinto ciuitatis, cap. 16.

QVARTA ratio sumitur ab vsu moderato officij coniugalis. Cùm enim naturaliter consanguinei diligantur, si adderetur etiam amor coniugalis, cresceret plus debito carnalis amor. Quæ ratio ex Arist. in 2. lib. politic. deprompta est.

Aduersus hanc propositionem sunt hæc aduersariorum argumenta. PRIMO, obijcit Ioannes Brentius in commentar. Leuit. ad capit. 18. *Romanus Pontifex non est supra Christum, cùm ipse etiam non nisi Vicarium eius se faciat. At Christus non venit leges politicas constituere, sed verbum Dei annunciare; ergo nec Romanus Pontifex debet, aut potest eiusmodi leges ferre.*

B RESPONDEO PRIMO, Christus non tulit quidem politicas leges, sed potuit tamen ferre, si voluisset; & quod per se potest, potest etiam per Vicarios, præsertim cùm eæ leges ad æternam salutem fidelium necessariæ iudicantur.

SECVNDO, leges de Matrimonio non sunt merè politicæ, sed etiam spirituales, cùm Matrimonium sit Sacramentum. Vnde Christus ipse, sicut leges aliquas tulit de Sacramentis ceteris, ita etiam de Matrimonio, cùm sustulit polygamiam & repudiũ: & sicut reliquit Ecclesiæ potestatem multa alia statuendi circa alia Sacramenta, ita etiam circa Matrimonia. Quare plena sunt Concilia vetera canonibus de Matrimonio, vt videre est in Concilio Turonensi II. in quo multorum Conciliorum canones allegantur.

SECVNDO obijcit Lutherus in Babylon. captiu. de Matrimonio, & Bucerus in cap. 19. Matth. *Deus melius nouit, quæ sint personæ aptæ ad Matrimonium, &* C *quousque se extendant gradus cognationis, quàm vllus homo. At ipse non prohibuit coniugia, nisi vsque ad secundum gradum in linea inæquali; ergo temerè prohibentur ab hominibus coniugia in gradibus vlterioribus.*

RESPONDEO, Deus sapientissimè & planè diuinè legem dedit populo suo, quam tamen legem eadem sapientia suo noluit nobis esse communem, sed illi tantum populo peculiarem: aliud enim conueniebat illi vni populo, aliud Ecclesiæ Christianæ per omnes Gẽtes diffusæ: illi enim populo, non fuit admodum restringenda lex coniugij, tum quòd pauci essent, tum quòd in eadem tribu opes propriæ conseruandæ erant, tum denique, quòd illi valdè proni essent ad vxores repudiandas. Cùm enim consanguineæ magis diligantur, quàm externæ mulieres, quò magis illæ arcebantur à Matrimonijs cum consanguineis, eò magis claudeba- D tur aditus ad repudia. DENIQVE sicut ob infirmitatẽ illius Gentis permittebantur repudia, & polygamia; ita etiam concedebantur Hebræis coniugia in quibusdam gradibus, in quibus Christianis minimè deceret concedi. Vnde S. Augustinus lib. 15. ciuit. cap. 16. fatetur, antiquis licita fuisse coniugia cum consobrinis, & ea tamen Christianis rectissimè prohiberi.

TERTIO obijciunt Beza, & Kemnitius, ille in libro de repudijs, iste in 2. parte Exam. Tridẽt. Concilij pag. 1235. aliquot Concilia vetera, vt Epaunense c. 30. Turonense II. cano. 12. Parisiense I. cap. 4. in quibus non prohibentur coniugia, nisi vsque ad secundum gradũ: quibus addi potest testimonium S. Gregorij in responsis ad interrogata Augustini Anglorum Episcopi, cap. 6. vbi docet, in tertio & quarto gradu Matrimonia cõtrahi posse, modò à secundo omnino abstineatur. Ex quibus testimonijs colligũt aduersarij, prohibitionem

quarti

quarti gradus, & multò magis septimi, antiquæ Ecclesiæ fuisse incognitam.

RESPONDEO, falsum est, antiquitati incognitam fuisse legem de prohibitione vsque ad septimum gradum. Nam inprimis ALEXANDER II. qui sedit post annum Domini M.LX. in Concilio Lateranensi, vt habemus can. Ad sedem, 35.q.5. affirmat, antiquum morem Ecclesiæ per longa tempora durasse, vt vsque ad septimum gradum coniugia interdicerentur. Sanctus GREGORIVS, qui anno DC. sedebat, id est, 460. annis ante Alexandrum II. lib. 12. epist. 31. ad Felicem Episcopum Messanensem apertissimè scribit, se cum solis Anglis ob recentem conuersionem ad fidem dispensasse, vt in tertio & quarto gradu Matrimonia contraherent, cùm alioqui vsque ad septimum communi lege interdicantur: ex quo solutum manet argumentum ex Gregorio antea factum. Præterea IVLIVS Papa, qui plus ducentis annis Gregorium antecessit, affirmat, nulli permittendum esse Matrimonium contrahere intra septimum gradum, vt habetur can. Nullum, 35.q.2. & apud Iuonem, lib. 7. decreti.

Exstat etiam Concilium TOLETANVM II. celebratum ante tempora S. Gregorij, vbi in 5. cap. statuitur, vt Matrimonium nullus contrahat cum propinquis vllis, vsquequo lineamenta affinitatis generis successione cognoscit. quem locum explicat Alexander II. loco citato, vt sensus sit, prohibita esse coniugia in omnibus gradibus, & proinde in septem; nullus enim vltra septimum cognationem vllam agnoscit. Simile factum est decretum in Germania, in Concilio VVORMATIENSI, referente Gratiano canon. in Copulatione, 35.q.2. vbi prohibentur coniugia in propria cognatione, vsque dum generatio agnoscitur, aut memoria retinetur. Concilium item AGATHENSE in Gallia celebratum ante illa omnia, quæ aduersarij citant, cann. 61. post prohibitionem graduum aliquorum, addit generalem prohibitionem, ne quis vllam consanguineā suam ducat vxorem. Exstat denique apud eūdem Gratianum eadem caussa, 35. quæst. 2. canon. Nulli, & can. Contradicimus, duo alia Concilia Gallicana, LVGDVNENSE, & CABYLONENSE, in quibus rursum ad septimum vsque gradum Matrimonia prohibentur. Habemus igitur morem siue legem de septem gradibus, nō fuisse incognitam antiquitati, cùm in Italia, Gallia, Hispania, & Germania multis seculis viguerit, & ante annos M. initium cœperit.

AD illa igitur tria Concilia ab aduersarijs citata, Dico enumerari in illis Concilijs præcipuos quosdā gradus, sed non negari esse etiam alios prohibitos. Nam Concilium Turonense II. remittit se ad superiora Cōcilia, vt ad Epannense, & alia, & apertè profitetur, seruanda esse statuta veterum: Epannense autem adducit initium canonis 61. Concilij Agathensis anteà celebrati; ex quo intelligimus, omnia conuenire cum Agathēsi, vbi generaliter prohibetur cum omnibus consanguineis Matrimonium.

ADDE quod etiamsi constaret ea Concilia permisisse coniugia vltra secundū gradum, nihil absurdi sequeretur: potest enim in eiusmodi rebus mutabilibus, mutatio & varietas facilè accidere.

QVARTO, obijciunt ijdem Beza & Kemnitius, rationem Lateranensis Concilij, cur prohibitio restricta sit ad quartum gradum, omnino ridiculam, & puerilem esse: redditur enim ea caussa, quia quatuor sunt humores in corpore humano, prout ex quatuor elementis hominem constat esse compositum.

RESPONDEO, Concilij illius omnium frequentissimi, & celeberrimi sanctio, qua cognatio ad quartum gradum restricta est, non ea ratione nititur, quam hæretici exagitandam susceperunt, sed alijs longè grauioribus, vt patet ex cap. 50. eiusdem Concilij. Præcipua autem ratio est, quia experientia docet, non posse hoc tempore tot graduum prohibitionem sine ingenti dispendio conseruari. Nam quia ætas decreuit, & charitas refrixit, & concupiscentia aucta est, fit sæpissimè, vt homines non recordentur tantæ multitudinis consanguineorum, & affinium; & se ad illos, tanquam ad extraneos habeant; & ideo frequenter in gradibus prohibitis plurimi ex ignorantia, vel negligentia contraherent Matrimonia, si adhuc prohibitio illa duraret: inde autem plurima dubia, lites, & scandala orirentur. Quare vt rectè fecerunt veteres, qui eos gradus seruarunt, quamdiu experientia docuit commodè posse seruari: ita rectè fecerūt posteriores, qui eos gradus ad pauciores reuocarunt, quando ab eadem experientia docti, viderunt, iam non posse amplius sine magno dispendio, vt Concilium loquitur, obseruari. In quarto autem gradu rectè fixus est terminus, quia cùm homines plurimi quartam generationem videant, non potest facilè consanguinitas vsque ad eum gradum obliuioni mandari.

PORRO ratio illa de quatuor humoribus, non vt ratio primaria, sed vt congruentia quædam adfertur: neque tamen inepta, aut ridicula est, sed planè physica, vt S. Thomas ostendit in 4. dist. 40. quæst. 1. art. 4. Quià enim homo ex quatuor elementis constat, colligitur admodum probabiliter, in quarto gradu penitus deficere vim illam sanguinis eiusdem, quæ à primo stipite trahitur. In permistione enim sanguinis a patre accepti cum alio extraneo, quæ fit in generatione; id quod est subtilissimum, nimirum vis ignea, 1. cōfunditur, & perit. 2. vis aërea, 3. aquea. 4. terrea. Quare in quarta generatione totus ille sanguis perire videtur.

CAPVT XXX.

De Cognatione spirituali, & legali, deq́; Publica honestate & Affinitate ex fornicatione.

QVINTA propositio: *Cognatio spiritualis, & legalis, Publica iustitia, & Affinitas ex fornicatione merito ab Ecclesia inter impedimenta Matrimonij referuntur.* De cognatione spirituali, & legali integri tituli exstant in epistolis decretalibus; multa etiam testimonia veterum legi possunt apud Gratianum, 30. quæst. 1. & 3. Præterea rationes quatuor pro confirmatione propositionis superioris, vim etiam habent in his duabus cognationibus. Neque aduersarij aliquid solidi contra adferunt, licet has cognationes more suo irrideant.

Lutherus in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Matrimonio, & eum sequutus Beza in libro de repudijs, illud objiciunt, quòd omnes Christiani sint fratres, & omnes Christianæ sorores: proinde omnes inter se spirituales cognati. Quocirca aut Cognationem spiritualem non debere censeri impedimentum, aut certè cùm solis Ethnicis Christianos coniugia celebraturos.

SED facilè est respondere. Nam impedimentum Cognationis spiritualis non ex iure natura, sed ex Ecclesiæ arbitrio pendet: Ecclesia autem non quamlibet spiritualem cognationem impedimentum esse voluit, sed eam solam, quæ ex Baptismo, & Confirmatione oritur. Nam vt hanc cognationem impedimentum faceret, habuit caussam rationabilem, quia vnus ab alio recipit esse spirituale, & ideo debet illi peculiarem reuerentiam, &c. neque vllum absurdum ex hac impedimenti additione sequi videbat. At vt cognationem, quæ est inter omnes Christianos, impedimentum faceret, neque caussam habuit (non enim quatuor illæ rationes in hac cognatione locum habent) & absurdum maximum

mum sequi videbat, nimirum vt cogerentur fideles in fidelibus copulari.

IAM verò Publica honestas, est inchoata quædam affinitas: sicut sponsalia Matrimonium inchoatum dici possunt; ideo sicut perfecta affinitas impedimentum est Matrimonium dirimens in omnibus gradibus, ita par erat, vt Publica honestas Matrimonium in aliquo saltem gradu dirimeret.

DENIQVE affinitas ex fornicatione, vera affinitas est, licet paulò imperfectior, quàm ea sit, quæ oritur ex legitimo Matrimonio: quod si vera est affinitas, nulla caussa est, cur non dirimat Matrimonium. Esse autem affinitatem veram eam, quæ oritur ex fornicatione, perspicuum est. Nam affinitas nascitur ex eo, quod per coniugium duæ personæ efficiuntur vna caro: at per fornicationem etiam duæ personæ efficiuntur vna caro, dicente Apostolo 1. Cor. 6. *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim*, inquit, *duo in carne vna*. PRÆTEREA ex fornicatione oritur vera cognatio, cùm sit verè pater, qui sic generat, & verè filius, qui sic generatur: cur igitur ex fornicatione oriri nõ possit affinitas? ADDE, quòd legimus in libro secundo Regum, capite vicesimo, decem concubinas Dauid, quas filius eius Absalon violauerat, inclusas ab eodem Dauide fuisse, & nunquam amplius ab eo cognitas; quia nimirum factæ erãt illæ omnes, quasi nurus, ob coniunctionem cum filio suo.

CAPVT XXXI.

De duobus impedimentis non dirimentibus.

FEGIMVS hucusq; de impedimentis omnibus dirimentibus Matrimonium. Nunc de duobus illis, quibus suprà diximus Matrimonium contrahendum impediri, non tamen dirimi contractum, breuiter agendum est. Impedimenta erant; Ecclesiæ interdictum, & tempus feriatum.

Per Ecclesiæ interdictum intelligitur communiter Matrimonium clandestinum, quod sub grauibus pœnis in iure canonico interdicitur, ac potissimùm in Cõcilio Lateranensi, cap. 51. & nuper in Concilio Tridẽt. sess. 24. non solùm prohibitum est, sed etiam planè irritatum ac illegitimum redditum, vt iam qui ita contrahunt, verum non habeant Matrimonium, sed in perpetua fornicatione maneant. Potuisse autem Ecclesiam hæc Matrimonia irritare, dubitare non potest qui credit, potuisse eandem Ecclesiam irritare Matrimonia in certis gradibus cognationis, vel ob votum solenne continentiæ, aut alijs de caussis, de quibus suprà diximus: eadem est enim omnium ratio.

Aduersarij probant, quod nunc tandem Matrimonia clandestina pronũciemus illegitima; sed nos reprehendunt, quòd ante Concilium Tridentinum ea pro veris, & ratis haberemus; cùm tamen damnaremus, ac detestaremur. Itaque Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 1280. & 1281. sic loquitur: *Audi vero qua lia ἀσύστατα Tridentina Synodus de hac quæstione statuat. Fatetur Ecclesiam talia clandestina Matrimonia semper detestatam esse, atq; prohibuisse: & tamẽ simul anathemate damnat, qui ea vera & rata esse negant. Potestne igitur detestanda & prohibita coniunctio facere verum Matrimonium? Hoc est; detestanda, & prohibita coniunctio iuxta Tridentinum Concilium, est legitima, & diuina coniunctio.* Hæc ille.

SED facilis responsio est. Nam idem Matrimonium esse ratum, verum, legitimum, diuinum & simul detestandum, prohibitum, Deoqne inuisum, non sunt ἀσύστατα, nisi in capite malè sano Kemnitij, & eius sodaliũ. Nam si essentiam Matrimonij spectes, ante

A Concilij Tridentini, decretum verum, ratum, legitimum, & diuinum erat coniugium clandestinum: nihil enim ei deerat eorum, quæ ad essentiam Matrimonij Deus requiri voluit, cùm adesset materia, forma, atque intentio. Si tamen ordinem, & modum spectes, erat detestandum, prohibitum, ac Deo inuisum: neque hoc mirum videbitur, si animaduertas in alijs quoque Sacramentis idem vsu venire. Nam si quis aqua vera cum debita forma verborum, & intentione ministri, ac suscipientis baptizetur; sed absq; proposito vitæ melioris, cum animo à Deo auerso, & in peccatis obdurato; eiusmodi Baptisma verum, ratum, legitimum, ac diuinum erit, neque repeti sine sacrilegio poterit: & tamen simul detestandum, prohibitum, Deoq; inuisum, & tum dan̄ti, tum accipienti perniciosum. Vide quæ suprà diximus, cap. 19. & 20.

ALTERVM impedimentum, quod tempus feriatũ dicitur, nihil significat aliud, nisi interdictam esse nuptiarum solennitatem certis anni temporibus. Er quidem antiquo iure prohibebantur solennes nuptiæ ab

B initio Aduentus vsque ad Epiphaniam; item à Septuagesima, vsque ad octauã Paschæ; denique à diebus Rogationum vsque ad octauam Pentecostes. De qua re extant decreta Conciliorum antiquorum, & Pontificum, apud Gratianum 33. q. 4. & inter alia, Concilij Laodiceni, cap. 25. quod Conciliũ ante annos M.CC. celebratum est: extat etiam aliud decretum, extra, de ferijs, cap. Capellanum.

Ratio huius prohibitionis est, quia toto anno festa omnium celeberrima sunt hæc tria, Natale Domini, Pascha, & Pentecoste; atque in his tenebantur omnes ad Eucharistiam accedere ex Concilio Agathensi, can. 18. Solennitas autem nuptiarum res est magnæ distractionis, cùm conuiuia, alijque apparatus fieri soleant. Vt igitur Christiani homines sine impedimento ad ea festa spiritualia, & ad Sacramentum Eucharistiæ suscipiendum parati inuenirentur, optimo consilio ab Ec-

C clesia solennes nuptiæ tribus illis temporibus prohibitæ fuerunt. Quam tamen prohibitionem nuper Tridẽtinum Concilium sess. 24. cap. 10. temperauit, atque ad duo tantùm tempora redegit; solùm enim ab Aduẽtu Domini vsque ad Epiphaniam, & à die Cinerum vsq; ad octauam Paschæ solennes nuptias interdixit.

PORRO hanc vtilissimam legem simpliciter damnat Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. vlt. Kemnitius item in 2. parte Exam. pag. 1271. laudat quidem vt bono zelo institutam à veteribus, sed duo quædam reprehendit. VNVM; quòd institutum hoc retineatur, cùm caussa eius cessauerit: caussa enim fuerat, quia ter in anno populus communicabat corporis Dominici Sacramẽto; nunc autem semel tantùm ad Communionem accedere cogitur. ALTERVM, quòd assui cœperit noua opinio, quasi sanctitas illorum temporum non posset ferre commistionem carnis in copula coniugali, sicut quondam in sacris Bonæ Deæ cogebantur secubare.

D SED in vtroque fallitur Kemnitius. Nam etiamsi nõ teneantur Christiani omnes lege Ecclesiastica ad Cõmunionem accedere, nisi in Pascha: tamen adhuc viget consuetudo in tota Ecclesia communicandi in Natali Domini, adeò, vt rari sint omnino, qui id non faciant. In Pentecoste rarior est communio, & ideo etiã fortasse Concilium Tridẽtinum hoc tempore nuptias solennes fieri permisit.

ADDE quod non est sola Communio caussa illius decreti, sed celebritas etiam principalium festorum, ad quæ Ecclesia per ieiunia & orationes filios suos præparare satagit: non autem bene conueniunt pompæ nuptiales, conuiuia, saltationes, & alia signa lætitiæ, cũ præparatione illa, præsertim, Quadragesimæ, & Aduentus. Nec in vllo decreto eorum, quæ habentur 33. quæst. 4. vel in titulo de ferijs, expresse ponitur caussa Communionis, sed solùm festorum celebratio.

In

In ALTERO more suo mentitur Kemnitius: nam neque vllus eam opinionem assuit decreto, & multi contrarium expressè docent. Nam sanctus Thomas in 4. dist. 32. q. 1. art. 5. q. 4. ad 2. & Caietanus in summa de peccatis, verbo, Nuptiæ. & Nauarrus in Enchiridio, c. 22. num. 71. docent, non interdici illis temporibus celebrationem Matrimonij per verba de pręsenti, & etiam consummationem; sed solennem tantùm sponsæ deductionem, & publicam illam pompam, & conuiuia, quę in solennitate nuptiarum adhiberi solent.

SED quanquam hoc præcepto, de quo nũc agimus, non prohibeatur officium coniugale, tamen in præcipuis solennitatibus & maximè si communicandum sit corpori Dominico, abstinendum esse à copula coniugali, multis Patrum testimonijs probant Gratianus 33. q. 4. & Magister sentent. lib. 4. dist. 32.

ET habemus fundamenta huius in diuinis literis. Nam Exod. 19. Hebræi accepturi legem, & celebraturi primum festum Pentecostes, iubentur triduo integro præparati, & non appropinquare vxoribus. Et 1. Reg. 21. Achimelech sacerdos negat Dauidi panem sanctũ, nisi mundus esset à mulieribus: ex quo loco S. Hieronymus lib. 1. in Iouin. & in Apologia pro eodem libro, deducit, multò minus dignum esse pane cœlesti, qui non se continet ab vxore. DENIQVE B. Paulus 1. Corinth. 7. vult coniuges ex consensu inuicem à copula coniugali abstinere, vt vacent orationi. At certè in præcipuis festis orationi vacandum est: ergò & à copula abstinendum.

NEQVE obstat, quod citat Kemnitius, thorum immaculatum à Paulo appellari cõiugium, Nam etsi culpa vacat officium coniugale, si loco, & tempore fiat; tamen certè non vacaret culpa, si fieret in foro, inspectãte populo, & multò minus si in templo Deo sacro. Quid ergò mirum est si Catholici dicant, in tempore sacro, & maximè quando communicandum est, à coniugali copula esse abstinendum?

CONTROVERSIA SEXTA.

CAPVT XXXII.

Caussas Matrimoniales ad Ecclesiæ iudicium pertinere.

SEXTA restat controuersia de caussis Matrimonialibus, quæ breuissimè poterit expediri. Multi ex aduersarijs caussas Matrimoniales ad politicum Magistratum simpliciter reijciũt, vt Philippus Melãchthon in locis, tit. de coniugio. Ioãnes Brentius in Apologia pro Confessione VVirtembergensi, & alij.

Martinus tamen Kemnitius in 2. parte Exam. Trident. Concilij, pag. 1272. distinguendum esse putauit. Scribit enim Ecclesię esse, non autem politici Magistratus, respondere de casibus conscientiæ, qui circa Matrimonium ex verbo Dei pendent; tamen ferre leges de Matrimonio, non ad Ecclesiam, sed ad politicum Principem pertinere contendit; idq; probat, tum quia legẽ prohibentem coniugia consobrinorum, non Episcopi, sed Theodosius Imperator tulit, tum quia Concilium Mileuitanum legem de diuortio ab Imperatore petendam esse decreuit. Itaque Kemnitius circa Matrimonium, non aliam tribuit Ecclesiæ potestatem, quàm explicandi verbum Dei, qualem nos concionatoribus, & priuatis Doctoribus concedimus.

Catholici distinguunt de caussis Matrimonialibus. QVÆDAM enim sunt omnino politicæ, vt de dotibus,
A de successionibus, de hæreditatibus, &c. QVÆDAM sunt omnino spirituales, vt de partibus Sacramenti, de benedictione sacerdotali, &c. QVÆDAM partim sunt politicæ, partim spirituales, vt de gradibus cognationis, de diuortijs, de impedimentis, & alijs, quæ ad ipsum cõtractum Matrimonij pertinent: quatenus enim contractus ille naturalis est, materia est politica; quatenus idem contractus est fundamentum Sacramenti, & res conscientiæ, spiritualis est.

Et quidem caussas PRIMI generis non negamus ad politicum Magistratum simpliciter pertinere: vnde etiam quotidiè intra Catholicam Ecclesiam coram Iudice seculari caussæ illæ aguntur.

Caussas SECVNDI generis nemo negare potest ad solam Ecclesiam pertinere: alioqui quo tempore nulli Principes, nullive Magistratus politici Christiani erãt,
B oportuisset caussas omnino spirituales ad infidelem Iudicem deferre, aut sine legitimo iudice caussæ illæ fuissent.

Potissima quæstio est de caussis TERTII generis, quas quidem nos dicimus ad politicum Magistratum pertinere posse, sed cum subordinatione ad Ecclesiasticum; simpliciter autem ad Principem Ecclesiasticum pertinere, vt in Concilio Tridentino sess. 24. can. 12. definitum est. Id suprà breuiter est probatum, in disputatione de impedimento non solennis: & nunc rursus tribus rationibus confirmatur.

PRIMO, Matrimonium est Ecclesiæ Sacramẽtum; neque apud Christianos separatur cõtractus legitimus Matrimonij à Sacramento Matrimonij, cùm omnis legitimus cõtractus Matrimonij hoc ipso sit Sacramẽtũ Matrimonij. Ergo iudicare an aliquis contractus Matrimonij sit legitimus, est iudicare, an ille contractus sit Sacramentum: sed de Sacramentis iudicare, ad Ecclesiam spectat; igitur & de tali contractu iudicare, ad Ecclesiam spectat.

SECVNDO, etiamsi Matrimonium Sacramentũ non
C esset, tamen quia res est conscientiæ, ex legibus diuinis pendens, ad pastores animarum sine dubio pertineret, quemadmodum quæstiones de cambijs, de censibus, alijsque contractibus, in quibus interdum absconduntur vsuræ, ab Ecclesia iudicantur. Quare mera calumnia est illa Kemnitij in 2. parte Exam. pag. 1226. vbi dicit, Catholicos ex Matrimonio Sacramentum fecisse, vt caussæ Matrimoniales soli iudici Ecclesiastico subiectæ essent.

TERTIO, probatur ex praxi totius Ecclesiæ. Nam INPRIMIS Christus ipse caussam de diuortio & repudio, non remisit ad Politicum Magistratum, sed ipse iudicauit, Matth. 5. & 19. DEINDE Apostolus 1. Cor. 7. caussam coniugij inter fidelem & infidelem, similiter cognouit, neque ad Magistratum eam reiecit. DENIQVE plena sunt Concilia, & Pontificum rescripta legibus, & sententijs in caussa Matrimonij: siquidem, vt ex epistolis decretalibus cognosci potest, semper in Ecclesia hæc fuit consuetudo, vt de eiusmodi caussis, non
D Reges, sed Pontifices consulerentur.

NEQVE ista iudicia Christi, Apostoli, Põtificum & Conciliorum, fuerunt meræ interpretationes verbi Dei, vt Kemnitius somniat, sed legitimæ sententię coactiuæ. Nam Christus apertè legem tulit, de tollendo repudio Iudæis permisso: sic enim loquitur Apostolus de illa Christi lege: *his qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, 1. Cor 7.

PRÆTEREA in Testamẽto veteri circa dubias quęstiones mittebantur homines ad Sacerdotẽ, vt verũ iudicem, non vt simplicem consiliarium: nam Deut. 17. iubebatur occidi, qui sententiæ Sacerdotis non acquiescebat. Et sanè æquum non est, maiorẽ fuisse sacerdotis Aaronici, quàm Christiani Pontificis auctoritatem.

De-

A DENIQVE cur non potiùs ad homines doctos, quã ad Pontifices caussæ istæ ordinariè ferebantur, si consultoris sapientia, non iudicis auctoritas in Sacerdotibus quærebatur? SED de potestate Ecclesiastica, ex qua particularis ista quæstio de Matrimonio pendet, satis fusè alibi disseruimus.

Argumenta duo Martini Kemnitij, nihil concludunt. Nam quod ad legem Theodosij attinet, iam antea diximus; posse etiam Principem politicum de impedimentis Matrimonij legem ferre, sed principe Ecclesiastico approbante: si enim hic repugnet, lex illa irrita erit. Quod in hac ipsa lege Theodosij cernimus. Nã cũ nõ diu pòst, eam legẽ eius filij abrogassent, vt patet l. celebrandis. C. de nupt. & deinde etiam Iustinianus legem tulisset, vt licita essent Matrimonia inter consobrinos, §. duorum, Instit. de nupt. S. Gregorius Papa legẽ Honorij, & Iustiniani apertè reprehendit, in rescripto ad Augustinum, Anglorum Episcopum, & contra statuit; inter consobrinos illicita Matrimonia esse censenda: & hæc Pontificis lex, non autem illa Cæsaris, in Ecclesia robur obtinuit, 35. q. 2. can. Quædam lex. B

AD illud autem Concilij Mileuitani, respondimus in disputatione de diuortio, Patres eius Concilij non petere legem, qua decernatur, non licere post diuortium vxorem aliam ducere, priore viuẽte, sed quia puniatur pœna externa, qui id fecerit: iam enim Patres ipsi in Concilio rem satis definierãt, & definitioni suæ pœnam excommunicationis adiecerant.

CONTROVERSIA SEPTIMA.

CAPVT XXXIII.

De cæremonijs Sacramenti coniugij.

POSTREMA controuersia de ritibus, ac cæremonijs est, quibus Matrimonij Sacramentum in Ecclesia Catholica solet administrari. Id enim cõmune est omnibus Sacramentis, vt præter essentialem cæremoniam à Deo institutã, in qua Sacramenti essentia consistit, adhibeantur etiam aliqui alij ritus ex antiquo Ecclesiæ more, vel instituto, quo maiori cum pietate, ac deuotione Sacramentum percipiatur.

A In Matrimonio igitur hæ cæremoniæ obseruari solent. PRIMO, benedicuntur noui sponsi in Ecclesia à sacerdote. SECVNDO, offertur pro eis oblatio Eucharistiæ. TERTIO, velamine obnubuntur. QVARTO, vitta partim candida, partim purpurea simul iunguntur. QVINTO, annulo à sacerdote benedicto, sponsus sponsam donat. SEXTO, varijs precibus coniugium recens contractum Domino commẽdatur. SEPTIMO, cohortatione sacerdotali monentur officij, vt honestè in Matrimonio se gerant. Horum rituum duos postremos aduersarij etiam seruant, vt ex libello Caluini de Sacramentis ministrandis, & ex alijs hæreticorum Agendis perspicuum est.

Et sanè mirum est, cur Caluinus in libello, cui titulum fecit, Formula Sacramentorum administrandorum, tam serió tractet de ritu Matrimonij celebrandi, eumq́; cum ritu Baptismi, & Eucharistiæ coniungat, cum tamen Matrimonium Sacramentum esse neget. Sed ita contingit aliquando pertinacibus, vt quod ore B negant, factis affirment.

Ceteros ritus, quod Catholici seruant, non dubito eis parum probari: tamen neque Kemnitius ad canonem 11. sess. 24. Concilij Tridentini, vbi anathema dicitur hos ritus contemnentibus, aliquid scripsit cõtra hos ritus contemnentibus, aliquid scripsit contra has cæremonias; neque apud alios auctores, vllum legi aduersus easdem cæremonias solidum argumentũ. Quare satis erit hoc loco, ex veterum auctoritate ritus illos confirmare.

Ac primum exstat testimonium NICOLAI Papæ, qui sedit ante annos DCC. & habetur can. Nostrates, 30. q. 5. Deinde exstat testimonium ISIDORI lib. 2. de officijs, cap. 19. vbi etiam ratio singulorum redditur. Floruit autem Isidorus ante annos plus CM. Ad hæc SIRICIVS Papa in epist. 1. cap. 4. & INNOCENTIVS I. item Papa, in epist. 2. cap. 6. benedictionis sacerdotalis, quæ nubentibus dari solet, meminerunt: eiusdem etiã C mentionem faciunt Patres Concilij IV CARTHAGINENSIS, quorum vnus fuit S. AVGVSTINVS cap. 13. S. AMBROSIVS in epistol. 70. ad Vigilium, non procul ab initio, non solum benedictionis meminit, sed etiam velaminis, quo noui sponsi à sacerdote in Ecclesia operiuntur: vnde etiam nuptias dictas esse interpretatur idem Ambrosius libro primo de Abraham capit. vlt. quòd velo obnubatur sponsa. Floruerunt autem Siricius & Ambrosius ante annos M. CC. & Innocentius atque Augustinus, ante annos paulò pauciores. Denique TERTVLLIANVS his omnibus antiquior, in lib. 2. ad vxorem, meminit oblationis, qua Matrimonium in Ecclesia confirmatur. Atque hæc de Sacramento Matrimonij.

Finis quinque Controuersiarum generalium Tomi tertij.

Laus DEO virginiq́ue Matri MARIAE.

